Studia Etymologica Baltica II

Rolandas Kregždys

LIETUVIŲ KALBOS POLONIZMŲ ŽODYNAS

SŁOWNIK POLONIZMÓW W JĘZYKU LITEWSKIM

ſwiets te eſt newzdzienczas

Tiktai muitenikas pareia namie aptei=‖ſintas / O
*♦**Phariſeuſchas** pareia taipaieg / bet pilnas‖grieku.*

Anis‖nenuboſta klauſiti Diewo ßodzio alba
♦offierawoti /‖aniemus ne buwa ſunku.

Bet pats tykt atliekt iſz ſzos ſzalies, kame Diewas
***duźawojaś** ſu jo, doda jam warda Izrael, ſzławina jam,*
ir daro jog rayſzoja and kulſzies ſawo.

Erbetà nekoks valgis – tik kaip lango rasa.

*Pasvilk apačion **kapotą**, ba bus šalta.*

STUDIA ETYMOLOGICA BALTICA II

Rolandas Kregždys

LIETUVIŲ KALBOS POLONIZMŲ ŽODYNAS

SŁOWNIK POLONIZMÓW W JĘZYKU LITEWSKIM

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Studia Etymologica Baltica II

Rolandas Kregždys

LIETUVIŲ KALBOS POLONIZMŲ ŽODYNAS

SŁOWNIK POLONIZMÓW W JĘZYKU LITEWSKIM

Mokslinis žodynas

VILNIUS
2016

Studia Etymologica Baltica antrojo tomo leidimą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinės lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą.

The publication of the 2nd volume of *Studia Etymologica Baltica* was supported by the Research Council of Lithuania according to the National Development and Popularization Programme of Lithuanistics for 2016–2024.

Leidinys rekomenduotas spaudai Lietuvių kalbos instituto mokslo tarybos

Atsakingoji redaktorė / Responsible Editor
Grasilda Blažienė (Lietuvos mokslų akademija; Lietuvių kalbos institutas)

Mokslinis redaktorius / Scientific Editor
Harald Bichlmeier (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg; Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig; Mainzer Akademie der Wissenschaften und der Literatur)

Redakcinė kolegija / Editorial Board
Václav Blažek (Masarykova univerzita, Brno)
Ojārs Bušs (Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts)
Pietro Umberto Dini (Università di Pisa)
Ilga Jansone (Latvijas Zinātņu akadēmija; Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts)
Brian D. Joseph (The State University of Ohio)
Götz Keydana (Georg-August-Universität Göttingen)
Rolandas Kregždys (Lietuvių kalbos institutas; Lietuvos kultūros tyrimų institutas)
Dalia Pakalniškienė (Klaipėdos universitetas)
Daniel Petit (L'École normale supérieure, Paris)
Pēteris Vanags (Latvijas Universitāte; Stockholms universitet)

Recenzentai / Reviewers
dr. Robert Hammel (Humboldt-Universität zu Berlin, Vokietijos Federacinė Respublika)
prof. habil. dr. Roman Roszko (Instytut Slawistyki PAN, Lenkijos Respublika)
prof. habil. dr. Zofia Sawaniewska-Mochowa (Instytut Slawistyki PAN, Lenkijos Respublika)

Redaktorė Margarita Dautartienė
Dailininkė-maketuotoja Skaistė Ašmenavičiūtė

ISSN 2424-5615
ISBN 978-609-411-171-6

© Rolandas Kregždys, 2016
© Lietuvių kalbos institutas, 2016

TURINYS

ŽODYNO SANDARA IR MEDŽIAGOS PATEIKIMO PRINCIPAI / 7

LIETUVIŲ KALBOS POLONIZMŲ ŽODYNAS /
SŁOWNIK POLONIZMÓW W JĘZYKU LITEWSKIM

I. Monogeniniai polonizmai / Polonizmy monogeniczne / 11

A ... 12
B ... 25
C ... 37
Č ... 44
D ... 49
E ... 59
Ė ... 61
F ... 62
G ... 64
H ... 70
I ... 73
Y ... 77
J ... 78
K ... 83
L ... 108
M ... 114
N ... 124
O ... 127
P ... 128
R ... 146
S ... 151
Š ... 158
T ... 171
U ... 176
V ... 179
Z ... 185
Ž ... 189

II. Neapibrėžtieji polonizmai / Polonizmy nieokreślone / 193

A ... 194
B ... 221
C ... 254
Č ... 266
D ... 270
E ... 288
Ė ... 290
F ... 291

G 306
H 321
I 327
J 332
K 337
L 409
M 429
N 465
O 476
P 477
R 546
S 571
Š 605
T 640
U 657
V 660
Z 677
Ž 688

III. Alternatyvieji polonizmai / Polonizmy alternatywne / 699

A 700
B 704
C 707
Č 710
D 711
E 713
F 714
G 715
H 717
I 720
K 721
L 730
M 733
N 737
O 738
P 739
R 749
S 753
Š 757
T 758
U 761
V 762
Z 763

ŽODYNO SANDARA IR MEDŽIAGOS PATEIKIMO PRINCIPAI

Lietuvių kalbos polonizmų žodyno struktūra konstruota, remiantis aiškinamųjų bendrinės kalbos, analitinio tipo dialektologinių ir klasikiniais etimologinių žodynų sudarymo principais: a) apibrėžiamas morfologinis žodžio statusas, nurodomi akcentiniai tipai bei reikšminė sklaida; b) tarminių ir kt. leksikografinių sąvadų žodžiai pateikiami, jų semantinio ekstensionalo dėmenis iliustruojant 4–5 pavyzdžiais (jei tokių esama; esant itin gausiai faktografinei medžiagai, kitų sintaksinių junginių nurodomi tik arealinės vartosenos geografiniai arba rašto paminklų trumpiniai); b) pateikiama fonomorfologinių kitimų ir pirminės lyties atitikimo moduliaciniai variantai, (retai) rekonstruotų lyčių formos (jei suponuojama praslavų prolytė, tokių žodžių kilmė atskirai nėra aptariama [žr. β. poskyrį]) bei galima semantinės raidos projekcija.

Šiame leksikologiniame lietuvių kalbos lenkybių sąvade polonizmai suskirstyti į 3 grupes (žr. StEB I β. poskyrį):

I. monogeninių, t. y. nesuponuojančių lenkybių atitikmenų ir / ar skolinių rytų slavų kalbose, plg. polonizmą *čemõras*, kuris dėl sememos ‘moters drabužis resp. palaidinė / sijonas’ stokos rytų slavų kalbiniame areale, gali būti vertinamas tik kaip tikroji resp. monogeninė lenkybė:

čemõras 2 (sm.) **1**. ‘suknelė’: *Pasiūdinau abiem dukterim po čemõrą* Rs; **2**. ‘platus senų moterų nešiojamas sijonas’: *Ko tik be čemõro neišbėgau* Šmk

↔ le. dial. (ŽV-Md [Myszyńca ostrołęcka]) *czamera* ‘senovinis viršutinis vyrų (rečiau – moterų) drabužis; avikailio apykaklė’, (v.) le. *czamara* ‘ilgas šventikų drabužis su labai ilgomis rankovėmis; susegamas vyrų (didikų) drabužis; įkapės (moterų)’ (< pranc. *chamarre* ‘piemens drabužis; galionai’ / it. *zimarra* ‘sutana’ ← arab. *sammûr* ‘sabalo kailis’) → ≠ s. blr. *чамара*, *чемара* ‘vyrų durtinys ilgomis rankovėmis’, r. *чемáра* ‘toks vakarų slavų durtinys’;

II. neapibrėžtųjų, remiantis leksinių alternantų pirminio skolinimosi šaltinio statusu resp. lenkų kalbos skolinių, vartojamų ir / ar vartotų įvairaus laikotarpio rytų slavų kalbose pavyzdžių fiksacija, plg. lenkybę *kařbas*, *kárbas*, kurios introdukcija į lietuvių kalbą galėjo vykti ir iš lenkų, ir gudų (įvairaus laikotarpio) kalbų, tačiau baltarusių lyčių skolinio (polonizmo) statusas suponuoja minėtas lietuvių kalbos formas esant neapibrėžtąsias (kilmės aspektu) lenkybes:

kařbas 4, ***kárbas*** 3 (sm.) Jrb **1**. ‘karpas, rintis, rantas, įpjova, užkirtimas’: *Karbaĩ rankos* J; *Varpstės kařbas, – kur laiko giją* J; *Kařbas gelžų ant skridulio veleno* J ir kt. (Vl, Erž, Lnkv); **2**. ‘pakraščio atsikišimas, nelygumas; išrantymas’ Šmk, Mrj: *Nulaidyk duobės karbùs, įgriuvę vandenį užter*š Skr; (Aptiekinės rožės) *lapai su nelygiais karbais* rš; **3**. ‘lazda su įpjovimais skaičiams žymėti’ [K], R 222

← (s. / v.) le. *karb* ‘žymė; įkirtis; savininko žymė; lazda ar lenta su įpjovomis, skirta skaičiavimui neraštingiems ir kt.’ (< v. v. a. *kërbe* ‘žymė, įkirtis’) → s. blr. *карбъ* ‘žymė,

įkirtis', blr. dial. *карб* 'žymė, įkirtis', 'karvės rago rievė, žyminti gyvulio nugyventus metus', (pl.) *карбы* 'karvės ragų žymės; įkirčiai';

III. alternatyviųjų:

III.1. indigenių praslavų prokalbės refleksijų, vartojamų lenkų ir kurioje nors vienoje rytų slavų – baltarusių ar rusų – kalbose:

cica (sf.) 's p e n y s': *Acidarai darai, mano vaikeliai, nešu jumi pilnas cicas pienelio, ažu ragų žalio šienelio* (ps.) Šaltiniai; ***cycà*** 2 (sf.) 'k r ū t i s': *Vaĩkas dudzẽna: mõma, àš nóriu cỹcos* Dv (DvŽ I: 85); ***cìcė*** 2 Arm (sf.) **1**. 'k r ū t i s': *Kuk pypo (gerk pieno), paskui duosiu cìcės* Ign (LKŽe; dar žr. ZtŽ 110; ZŠT II: 159); **2**. 's p e n y s': *Tešmuõj ir cìcės* Dv (DvŽ I: 85)

← le. dial. (ŽV-Md [Słup], MLd [Domaniewek] ir kt.) *cyca* 'moters krūtis, spenelis; žindukas, čiulptukas; (grybas) baltikas (*Tricholoma equestre*)',

‖ blr. dial. *цыца* 'krūtis';

III.2. leksinių ne slaviškos kilmės variantų porų, kai vakarų ir rytų slavų kalbų leksemos, galėjusios suponuoti lietuvių kalbos lenkybę, yra kildinamos iš skirtingų prolyčių:

egipčionas (sm.) '(istor.) s e n o v ė s e g i p t i e č i ų t a u t o s ž m o g u s' R 109; ***egipčionis***, ***-ė*** (smob.) 't. p.': *Ir atkeršijo abydą... užmušęs egipčionį* Bt ApD. 7.24 (LKŽe); Chyl 2Moz. 2.11 *Ir ſtojoś anoſe dienoſe, kad uźaugo Mayźeſzus, jog iſzejo brolump ſawo, ir apidayre ſunkumus ju: ir regiejo Egypczonis muſze Źyda iſz brolu jo*; Chyl 2Moz. 2.12 *Ir dayres ſzan ir ten, ó kad regiejo jog nieko nebuwo: tada uźmuſze ana Egyczoni, ir pasłepe ghi zieźdroſe*.

← v. le. *egipcyjanin* (le. *egipcjanin*) 'egiptietis' (< lo. *Aegyptius* 'egiptietis' / *Aegyptīnī* 'etiopai' ← gr. Αἰγύπτιος 'egiptietis'),

‖ blr. *егіпцянін* 'egiptietis' (graikizmas);

III.3. semipolonizmų:

*****dekretolai*** (sm., pl.) 'p o p i e ž i a u s d e k r e t a i': KNSEk 212.23 *Ne‖ʒmoniu iß ràdimuoſe / ne ♦dekretołuoſe / iß rázuma ʒmoniu iß=‖ráſtuoſe*

← (v.) le. *dekretały* 'popiežiaus nutarimai ir kt.' (< V. lo. *decretalis* 'popiežiaus laiškas; popiežiaus nutarimas') → s. blr. *декреталъ* 'popiežiaus nutarimai',

t. y. ši lytis formaliai ir kilmės aspektu gali būti interpretuojama ir kaip lenkybė, ir lotynizmas, mat jos vartosena nėra paliudyta šnektų duomenimis (dar žr. γγγγ.α. poskyrį).

Leksinio lizdo struktūra įprastai sudaroma iš raktinio žodžio resp. lenkybės ir jos morfofonetinių alternantų ir / arba antrinių vedinių, pradėtų vartoti lietuvių kalboje. Pastarieji rašomi žemiau pirminio polonizmo, nurodant jų genetinę sąsają. Morfofonetinių alternantų ir antrinių vedinių kitimai dažnai iliustruojami trumpu analitiniu aprašu.

Raktinių žodžių fiksavimo šaltiniai įvardyti trumpiniais, išskyrus tuos atvejus, kai leksikografinė medžiaga cituojama iš LKŽe (pagrindinio šaltinio). Tuomet bibliografinė nuoroda atskirai nėra pateikiama (dar žr. StEB I 4 išn.).

Žodžiai pateikiami konsekventualiosios (o ne homogeninės) abėcėlės tvarka, t. y. balsiai *a* ir *ą*, *e* ir *ę* bei *ė*, *i* ir *į* bei *y*, *u* ir *ų* bei *ū* grupuojami į atskirus konstruktus, o ne

monolitines sistemas, kaip įprasta daryti, rengiant lietuvių (pvz., LKŽe) ir kt. kalbų (plg., pvz., lenkų kalbos M. S. B. Lindės žodyno sandarą) leksikografinius sąvadus.

Fonomorfologiniai lietuvių kalbos leksemų ir slavų substratinių lyčių neatitikimai reiškiami sutartiniais sisteminiais ženklais (žr. *Sutrumpinimai* [StEB I]).

Idant skaitytojui būtų patogiau naudotis lenkybių žodynu, įvairūs sutrumpinimai, literatūros sąrašas, polonizmų (taip pat ir jų morfofonetinių alternantų bei antrinių vedinių) bei kt. iliustracinių leksemų rodyklės, o taip pat cituotų autorių pavardžių sisteminis paieškos registras pateikiami *Studia Etymologica Baltica* 1-ame tome.

I Monogeniniai polonizmai / Polonizmy monogeniczne

A

ãbaras 3[b] (sm.) ‘sakinga pušis, sakingas medis, soklys’ KzR, Šn: *Šitas stulpas nepus – ãbaras* Alk; *Atnešk ãbaro, aš ugnelę užkursiu* VšR

← le. *obar* ‘spygliuočio kamieno dalis, padengta sakais; sakingas spygliuotis; saklys (pušų liga)’ (SW III: 437)

abarìngas, -a 1 (adj.) ‘sakingas’: *Ta pušis labai abaringa* VšR; *Stulpų gavau tokių abarìngų, ilgai laikys* KzR ⇦ *ãbaras*

abaringùmas 2 (sm.) ‘sakingumas’: *Kas tos pušies abaringùmas!* KzR ⇦ *ãbaras*

abarìnis, -ė 2 (adj.) ‘iš abaro (sakingo medžio) padarytas’ Šn: *Dėk abariniùs kuolus, laikys tavo amžiui!* Alk ⇦ *ãbaras*

abarỹklė 2 (sf.) ‘kartis žuvis baidyti, abarauti’: *Kai irklas nulūžo, reikėjo abaryklè irtis* Rš ⇦ *ãbaras* (suf. lie. *-yklė* [vartojamas įrankių pavadinimams sudaryti (žr. Skardžius I: 193tt.)] vedinys)

abarúotas, -a 1 (adj.) ‘sakuotas’: *Pagalys buvo abarúotas* Prn ⇦ *ãbaras*

abletūrà 2 (sf.) ‘langų ar durų staktų apmušimai lentomis’ Lp, Nč, Šlvn: *Pasistatė naują trobą, o durų ir langų abletūràs prikalė senas* Tv

↔ (v.) le. *tablatura* ‘partitūra, parašyta ne natomis, bet raidėmis; lenta, lakštas; paveikslo drobė’ (< pranc. *tablature* ‘partitūra’ [SW VII: 3; Linde V: 589]) (su pirmojo *t-* dėsninga afereze dėl pasikartojančių garsų *t-t* resp. ****t-abla-t-ūra***)

absolvavoti (verb. tr.) ‘atleisti nuodėmes’: MTk 108.7 *odcʒa io /‖irSacramentu / grieſchnikus gailincʒus /‖nůg grieku ♦abſoluawotu ir iſchwalnjtu* (dar žr. Skardžius IV: 82); ***apsolvavoti*** ‘t. p.’: WPk 163r.25 *ghiſsai anų apkrikßtija, pats wel‖meldʒia ghį, kaip ghiſsai ghį ♦apſoluauatų ÷‖iſchriſchtų ſpawedatų angu grekautų* (dar žr. Skardžius IV: 90)

← (v.) le. *absolwować* ‘atleisti nuodėmes; baigti (mokyklą)’ (< V. lo. *absolvere* ‘atleisti nuodėmes; išlaisvinti; panaikinti įžadus, priesaiką ir kt.’ [SW I: 4; SPW I: 44; Blaise 1994: 6; dar žr. Kregždys 2014: 409])

adrà 4 (sf.) ‘užkrečiama odos liga, tymai, drognės’ Lkm, Kč: *Vaikai adrà serga* Ds (LKŽe [tokia lytis taip pat užfiksuota ir A. Vileišio rašiniuose (plačiau žr. Zemlevičiūtė 2010: 405)]); ***odra*** ‘t. p.’ A. Vileišio rašiniuose (plačiau žr. Zemlevičiūtė ibd.)

← le. *odra* ‘tymai’ (SW III: 648) → ∌ blr. (dial.) *адзе́р* ‘tymai; (vaikų) liga’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 20; СБГП I: 59; Янкоўскі I: 29, II: 22; plg. ЭСБМ I: 83)

jadrà 4 (sf.) ‘tymai, blusinės (tokia išberiamoji liga)’ Ak, Kos 45: *Kai tik plaučiai nesveiki, tai ir jadrà persirgt sunku* Pc; *Vaikai serga jadrõm* Skp; *Jadromis kai užpilt's* PrL XVII 8 (LKŽe [dar žr. Zemlevičiūtė 2010: 404–405]); *jedrà* 4 (sf.) M, Š, Skp, Pc, *jėdra* ‘užkrečiama odos liga, tymai, drognės’: *Jedrà limpama liga* Šmn; *Jų vaikai jedrà serga: gulia visi išberti* Slm (LKŽe); *jedra* 2 (sf.) ‘tymai’: instr. pl. *Iedromis* 8r II_5 17v II_{20} (žr. Aleknavičienė 2014: 220, 431, 448) – žr. *adrà*

ãdvakas 3[b] (sm.) ‘arešto namai, kalėjimas’ Mrj; ***ãdvokas*** 3[b] ‘t. p.’ Lp, Rdm: *Jis jau antrus metus advokė̀ sėdi* Lš

← le. *odwach* ‘karių, sargų pastatas; areštinė’ (< v. *Hauptwache* ‘areštinė, daboklė’ [SW III: 678]) → ⫽ blr. dial. *адвáхма* ‘areštinė’ (ЭСБМ I: 79)

adveñtai 2 (sm. pl.) ‘(bažn.) keturių savaičių laikas prieš Kalėdas’ Lkš: *Pirmoji adveñtų nedėldienė* K; *Adveñtų giesmės* Gs

← le. (dial. [ŽV-Md]) *adwenty* ‘4-ių savaičių pasninko laikotarpis, minint Jėzaus Kristaus gimimo laiką; atvykimas, atėjimas’ (SW I: 10; SGP I[1]: 39) – dėl kilmės žr. *adveñtas*, *ãdventas*

adpeñtai 2 (sm. pl.) ‘(bažn.) keturių savaičių laikas prieš Kalėdas’: *O adpeñtai su Kalėdomis jau prisiartin* K. Donel – žr. *adveñtai* (su sporadine struktūrinio elemento *-v-* > *-p-* kaita [dar žr. Kabelka 1964: 24, 49; Kregždys 2014$_d$: 29–30])

atpeñtai 2 (sm. pl.) ‘(bažn.) keturių savaičių laikas prieš Kalėdas’ K: *Atpeñtai nor poryt pasibaigti* K. Donel – žr. *adpeñtai* (su sporadine struktūrinio elemento *-v-* > *-p-* kaita bei *-d-* > *-t-* devokalizacija [dar žr. Kabelka 1964: 49; Kregždys 2014$_d$: 29–30])

adveñtinis, ***-ė̀*** (adj.) 1 Skr, Gs, ***adventìnis*** 2 ‘advente atsiradęs, advento meto’: *Adventìniai paršeliai* OG 50 /\ *Zurkia lyg adventìnis (nuskurdęs) paršas* Svn

↔ (v.) le. *adwentowy* ‘advento; gruodžio’ (SW I: 10; SPW I: 87–88) – dėl kilmės žr. *adveñtas*, *ãdventas*

advérninkas (***-nykas*** SD[1] 109) 1 (sm.), ***adverniñkas*** 2 **1**. ‘durų sargas’ DP 246: *Advernykas atveria* DP 245; **2**. ‘stakta’: *Durų advérnykas* Gs; *Stokit prie advérnyko, pamieruosiu, katras didesnis* Klvr; *Ji galvą tik kabarkšt į adverniñką – ir sumušė* Mit II 61 (Brt)

↔ (v.) le. *odźwiernik* ‘durininkas, portjė; aukštas pareigūnas, didikas’ (SW III: 695; Linde III: 478; dar žr. ALEW I: 22)

ãgnasas 3[b] (sm.) ‘(psn.) metalinis medalis, medalikėlis’ M. Valanč: *Pažinau valsčiaus galvą, nesgi buvo kepurėtas ir ãgnasas dar uždėtas* VoL 207 (Lkm); *Prie apsiausto (sermėgos) krūtinės pakabink ãgnasą* J; *Sugalvojo agnasus šunims dėti* Žd (LKŽe); ***agnosas*** ‘šventas medaliukas’: *Bėg į miestelį pas kartauninkę bobą – ta rožančiais, kryželiais ir agnosais apsikabinėjus* ŠLSA 285 (SŽ 36–37)

↔ (v.) le. *agnus* ‘avinėlis, pagamintas iš pavasarinio/vasarinio medunešio bičių vaško, pašventintas popiežiaus ir saugantis nuo blogio; bet koks Dievo avinėlio atvaizdas’ (< V. lo. *agnus* ‘sakralaus objekto vaškinis atvaizdas’ [SW I: 13; SPW I: 91; Niermeyer 1976: 31])

ãgnaselis 1, ***agnasẽlis*** 2 ‘mažas metalinis medalis, medalikėlis’ (ŠVŽŽ I: 3), ***agnosẽlis*** 2 (sm. dem.) ‘medalikėlis’ Ds

↔ v. le. *agnusek* ‘avinėlis; vaškinis (arba kitos medžiagos) medalikėlis su avinėlio atvaizdu, kurioje reverse vaizduojamas Jonas Krikštytojas (tokią devocionaliją šventindavo Romos popiežius prieš Velykas)’ (SW I: 13; SPW I: 91; Brückner I: 8) – dėl kilmės žr. *agnosas*

ignosẽlis 2 (sm. dem.) ‘agnasas, agnosėlis; medalikėlis’ Ss: *Jis nusipirko auksinį ignosẽlį* Klvr – žr. *agnosẽlis* (su inicialinio *a-* > *i-* kaita, matyt, dėl vokalinės sinharmonijos, t. y. ***a***-*gnosėl*-***i***-*s* → ***i***-*gnosėl*-***i***-*s*)

ãgresta 1 (sf.) ‘(bot.) vaisinis dygliuotas krūmas (*Ribes grossularia*), jo uoga’: *Persodina per nauja į kitas vietas ãgrestas ir kitas uogas* BM 302

← v. le. *agresta* ‘serbentas (*Ribes uva crispa*); agrastas (*Ribes grossularia*); neprinokusios uogos, jų vynas; laukinių vynuogių uogos, jų vynas’ (SPW I: 91) – dėl kilmės žr. *agrẽstas*, *ãgrestas*

agrastà 2 (sf.) Plv, *ãgrasta* 1 ‘(bot.) vaisinis dygliuotas krūmas (*Ribes grossularia*) jo uoga’ Lp, Jz: *Da nenunokę agrãstos, o jau (vaikai) skina* Gs – žr. *ãgresta* (su struktūrinio elemento *-e-* > *-a-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. lie. dial. ***ã***-*gr*-***e***-*sta* → ***ã***-*gr*-***a***-*sta* [plg. le. dial. (Kryry [SLd viduriniosios patarmės šnekta]) *agr*-***a***-*s* ‘agrastas; serbentas’ (SGP I[1]: 48, 51)])

aidùkas 2 (sm.) ‘pono sargybinis, tarnas’: *Tuoj po šliūbo pono aidukai, pasigriebę jaunąją, nuvežė ją tiesiai dvaran* rš

← le. *ajduk* ([v.] le. *hajduk*) ‘vengrų pėstininkų būrio karys (tokie tarnavo Lenkijos kariuomenėje nuo XVII a.); su turkais kovojantis karys; vengrų policininkas; plėšikas’ (< vengr. *hajdú*, [pl.] *hajdúk* ‘haidukas, partizanas’ [SW II: 5; SPW VIII: 281; ЭСБМ III: 17; Géza 1991: 108; EWU 512–513; SEJL 4; SEJL$_2$ 7]) → ≠ s. blr. *гайдукъ* ‘pėsčiasis medžiotojas, karys’ (ГСБМ VI: 242–243) ≠ blr. *гайдýк(ъ)* ‘dvarininko liokajus; tarnas (vienuolyne); kumetis, samdinys; toks šokis’ (Носовичъ 1984: 107; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 76) ≠ blr. dial. *гайдáк* ‘miško plėšikas’ (ТС I: 190), r. *гайдýкъ* ‘karys, pėstininkas; dvarininko tarnas ir kt.’ (Даль I: 341)

eidukas (sm.) ‘toks pėstininkų dalinio kareivis, artileristas’ Q 633 – žr. *aidùkas* (dar žr. SEJL$_2$ 7)

aksómintas 1 (sm.) ‘švelnus, su įaustais stačiais šilko plaukeliais audeklas’ DP 41, BP I 60

← v. le. *aksamint*, s. / v. le. *aksamient* (v. le. *aksament*) ‘pūkuota šilkinė medžiaga, aksomas’ (< V. lo. *examitum* ‘t. p.’ ← gr. ἑξάμιτον ‘6-ių siūlų audimo audeklas; aksomas’ [SW I: 19; SPW I: 95–96; SSt I: 21; Фасмер I: 66; ЭСБМ I: 103; Аникин I: 132; Niermeyer 1976: 386; Du Cange I: 393; dar žr. ALEW I: 29] → ≠ s. blr. *аксамитъ*, *оксамитъ* [*ексамитъ*, *яксамитъ*] ‘aksomas’ [ГСБМ I: 90], blr. (dial.) *аксамíт* ‘t. p.’ [ТСБМ I: 216; Шатэрнік 1929: 17]), s. r. *аксамитъ*, *оксамитъ* ‘t. p.’ (СРЯВ I: 26)

ãlasas 3[b] (sm.) **1**. ‘balsas’: *O ką aš dainuosiu, ãlaso neturiu* JD 606; *Jo ãlasas kai vargonai* MŽ; *Anojẽ gerą ãlasą turi dainuoti* J ir kt. (Mrs, K. Donel, JV 180, TŽ I 213); **2**. ‘triukšmas, rėksmas, klegesys’ Ar, Vdžg: *Vaikai, nekelkiat ãlaso, aš negaliu miegoti* Mžk; *Jai nuo vaikų ãlaso pradėjo galva sopėt* Pn; *Alasas kaip bobturgy* LTR (Grk)

← le. dial. *ałas* ‘šauksmas, triukšmas; bildesys ir kt.’ (SGP I[2]: 103; Kregždys 2014$_d$: 27; plg. Kabelka 1964: 24, 49) – dėl kilmės žr. StEB I γγγ. poskyrio VIII. tipą (žr. s. v. *halasas*)

alasavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) J, ***ãlasavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** Klp **1**. ‘rėkauti, triukšmauti, klegėti’: *Ko jūs taip alasavójate, net aname gale kaimo girdėt* Bgs; *Paklydo*

grybaudama, tai vaikščioja ir alasavója Lš; **2**. ‘balsu verkti’: *Ko tu taip verki, alasavóji, ar tu rūtelių taip škadavoji?* Srd (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 8)

← le. dial. *ałasować* (le. dial. [DLd (Kalisz)] *hałasować*, [v.] le. *hałasować*) ‘kelti triukšmą, šaukti’ (< ukr. *галасува́ти* ‘garsiai šaukti, rėkti; elgtis arogantiškai’ [SGP I[2]: 103; SW II: 10; Linde II: 816; Karłowicz II: 163; СУМ II: 19]),

‖ ⊉ blr. (dial.) *голосова́ць* / *галасава́ць*, *галасова́ці* ‘šaukti, triukšmauti; verkti’ (Носовичъ 1984: 117; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 76; Шаталава 1975: 37; СБГП I: 408; ЭСБМ III: 25–26) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5, VIII. tipus

elasavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘triukšmauti’ Plaušiniai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 156) – žr. *alasavóti*

lasavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘kelti triukšmą, rėkauti, triukšmauti’: *Ko tie vaikai lasavója, vieni pasilikę!* Kv; *Per visą naktį lasavójo* Všk; *Nelasavók taip baisiai, man jau ausys skauda!* Prk ir kt. (Škn); (refl.): *Lasavójas (triukšmingai elgiasi, norėdamas pasirodyti) kaip karalius* Vvr (LKŽe); *Daėjęs no tokio tolumo, kaip jau ponas gal girdėt, ir pradėjęs lasavot drūktu balsu: – Šitai vagis, imkit, vyrai, tūrėkit, tūrėkit, tūrėkit!* ŠLSP 238 ir kt. (SŽ 333) – žr. *alasavóti*, *ãlasavoti* (su inicialinio *a-* afereze)

alavìjas 2 (sm.) ‘(bot.) kambariuose auginamas lelijinių šeimos augalas, kurio lapų sultys vartojamos medicinoje, gajus (*Aloë*)’ Mt, BŽ 10: *Tu mane alavijais apgirdei* rš

↔ le. dial. (ŽV-Md [mazūrų patarmė]) *aleweja* ‘alavijas’ (< lo. *aloē* ‘t. p.’ ← gr. ἀλόη ‘t. p.’ ← ? s. hebr. *’ahāl* resp. אֲהָל, [pl.] *’ahālīm* resp. אֲהָלִים ‘alavijas; [pl.] Viešpaties Jahvės pasodinti medžiai; namų gaiviklis, kvapiklis’ ← s. i. *aguru* ‘alavijas’ [SW I: 26; Karłowicz I: 11; SGP I[1]: 94, I[2]: 100–101; Moszyńska 1975: 159; ЭСБМ I: 108; Аникин I: 167–168; Beekes I: 73; Klein 1987: 9; Strong 1997: 24; Brown, Driver, Briggs 2000: 91; DCH I: 146]) → ⊉ blr. *алья́с* ‘t. p.’ (ТСБМ I: 226), blr. dial. *альвэ́с*, *алівэс*, *альва́с* ‘t. p.’ (СС I: 35; Станкевіч 2011: 152; СБГП I: 79; СГЦБ I: 25; Касьпяровіч 2011: 19)

aldadrãkas 2 (sm.) **1**. ‘triukšmas’: *Vaikai, nekelkite, aldadrãko!* Vdk; *Aldadrãką šoka (be tvarkos šoka)* Pp; **2**. ‘padauža, niekdarys’: *Jų vaikai dideli aldadrãkai, per naktis tik eina* Vdk; **3**. ‘toks drabužis’ Žml: *Jau mano aldadrãkas baigia nutrūkti* Krkl

↔ le. dial. *hała-drała* ‘greitai, neapgalvojus, strimgalviais’ (← le. dial. [ŽV-Md] *hałaj* ‘lengvabūdis, mulkis; triukšmadarys’ < ukr. *гала́й* ‘triukšmadarys, ūmaus būdo žmogus’ + le. dial. [ŽV-Md] *drałas* ‘lengvabūdis žmogus’ [SW I: 550, II: 9–10; Karłowicz II: 162–163; SGP VI[3]: 240, 241; ЕСУМ I: 456]) – su epenteziniu kartojamuoju pirmuoju *-d-* ir *-k-* vietoj *-l-* [v] dėl (?) kontaminacijos su: 1) le. dial. (SLd [Mysłowice]; Kšbd) ***drak*** ‘nepakenčiamas, įkyrus žmogus; alkoholikas’ (SW I: 549; SGP VI[3]: 240); 2) le. dial. *andarak* ‘sijonas’ (sporadinė kontaminacija) (žr. s. v. *andarõkas*)

aldadrikúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘niekais leisti laiką’: *Mokytis tingi, žiūri, kad taip kaip nors aldadrikúoti* Jž ⇦ *aldadrãkas*

aldauniñkas, *-ė* 2 (smob.) ‘girtuoklis, triukšmadarys’ J ⇦ *alda-*(*drãkas*) – žr. *aldadrãkas*

aldaunỹkas 2 (sm.) ‘vasalas’: *Kiti visi miestai tapę est aldaunykais kunigaikščiui* DP 395.28

← v. le. *oldownik* ([v.] le. *hołdownik*) ‘asmuo, mokantis duoklę; vasalas; belaisvis; gobšuolis’ (< v. v. a. *holde* ‘bičiulis; tarnas’ / s. v. a. / v. *hold* ‘palankus, malonus ir kt.’ [SW II: 50; SPW VIII: 362; Brückner 1985: 172; Kluge 2003: 418; Köbler 1993: 1060; Schützeichel 2012: 156; MLex 91; dar žr. Zinkevičius 1988: 134; ALEW I: 385–386]) → ∌ s. blr. *голдовникъ* ‘vasalas, pavaldinys’ (ГСБМ VII: 31), blr. *голдо́вникъ* ‘nuolaidžiautojas’ (Носовичъ 1984: 116), s. r. *голдовникъ* ‘vasalas’ (СРЯВ IV: 60)

algerkà (sf.) 2 ‘trumpas moteriškas drabužis, paprastai su vata siūtas; senovinė moteriška milinė, apsiūta juodomis juostomis; senovinis moteriškas apsiaustas’: *Ji buvo su trumpa čerkasine algerka* Krš; *Motina, apsivilkus algerkà, išėjo bulvių kasti* Švn; *Mano algerkos pagražinimai visai nuplyšo* Ktk

← le. dial. (ŽV-Md [Księżacy łowiccy], MLd [Kraków]) *algierka* ‘senovinis moterų šiltas apsiaustas, vatinukas’ (SGP I²: 95) ≠ le. *algierka* ‘ilgas, platus vyriškas apsiaustas’ (SW I: 24; plg. Būga III: 396) → ∌ blr. dial. *аленґе́рка* ‘moterų apsiaustas’ (СБГП I: 77), *алінге́рка* ‘(pilkas) rudeninis moterų apsiaustas (uoda apykakle)’ (Сцяшковіч 1983: 33; Цыхун 1993: 12)

ingèrka 1 (sf.) ‘žieminis moteriškas apsiaustas’: *Iš šito milo reiks pasisiūti naują ingèrką* Rk; *Kurgi mano ingerka?* Šmn – žr. *algerkà* (su pradžios *in-* vietoj *al-* dėl kontaminacijos su lie. [dial.] *inderõkas* ‘sijonas’ [žr. s. v. *inderõkas*])

alijõšius 2 (sm.) ‘(bot.) kambariuose auginamas lelijinių šeimos augalas, kurio lapų sultys vartojamos medicinoje, gajus (*Aloë*)’ Ds, Pn, I: *Alijõšius su medum gert nuo visko sveika* Gs

↔ le. dial. (MLd [Kraków]) *elijasz* (*elijos*) ‘namuose auginamas lelijinių šeimos augalas (*Aloë*)’ (SW I: 690; Karłowicz I: 11) → ∌ blr. *алiо́съ* / *алья́с* ‘namuose auginamas lelijinių šeimos augalas (*Aloë*); šio augalo derva, tirpdinama degtinėje, naudojama kaip laisvinamieji vaistai’ (Носовичъ 1984: 5; ТСБМ I: 226) – dėl kilmės žr. *alavìjas*

almužnà 2 (sf.; psn.) ‘išmalda’ Drsk, Kp, Skrd: *Ubagas prašo almùžnos* Smn

← le. dial. *almużna* ‘išmalda’ (SGP I²: 100; plg. SEJL 13, 233; SEJL$_2$ 20) – dėl kilmės žr. *jalmužnà*

alužnà (sf.) ‘išmalda’ Šulpetriai, Klauseikiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 9–10), *alūžna* ‘duoklė ubagams, išmalda’: *Ir buvęs labai skūpus, nes ubagui niekada ir niekada nedavęs alūžnos* ŠLSP 46; – *Nu nu, ateik ateik, aš tau gant duosiu gerą alūžną* ŠLSP 46; *Tai tokią alūžną ubagai no jo gavo* ŠLSP 46 ir kt. (SŽ 42) – žr. *almužnà* (su nosinio *-m-* absorbcija ir antriniu trumpojo *-u-* pailginimu dėl kirčio perkėlimo, t. y. lie. dial. *al-**m**-užnà* → *al-ū* / ***ū***-*žna*)

alsbantas (sm.) ‘papuošalas’: *Ir atėmė pagraikščias (alsbantus), kurios ant kaklo jų velblūdų buvo* BB Teis. 8: 21 (Bezzenberger 1877: 355)

← v. le. *alsbant*, *alzbant* ‘kaklasaitis; puošnus kaklo vėrinys; aukso žiedas; arklio kamanų dalis’ (< v. v. a. *hals-bant* / v. *Halsbant* ‘kaklaraištis; kaklo vėrinys; kaklasaitis [šuns]; arklio kamanų dalis’ [SW II: 9; SPW I: 147; MLex 80])[1] → ∌ s. blr.

[1] Itin ydingą s. lie. *alsbantas* etiologinę interpretaciją pateikia Nijolė Čepienė (2015: 60), priskirdama šią lytį germanizmams. Ji tokį sprendimą argumentuoja iš esmės klaidingu teiginiu: „Vokiečių kalbos priebalsis *h* senuosiuose lietuvių raštų ir tarmių skoliniuose išnyksta <...>“ (Čepienė ibd.), nors

галзбантъ, *альжбантъ* ‘puošnus kaklo vėrinys, karoliai; puošni kamanų dalis’ (ГСБМ VI: 245–246)

álštukas 1 (sm.) ‘k a k l a r y š i s’ Al: *Bernai atėjo su álštukais į vestuves* Svn

← (v.) le. (dial.) *alsztuk* (*halsztuk*) ‘kaklo skarelė, kaklaraištis’ (< v. *Halstuch* ‘kaklo skarelė; skarelė; kaklaraištis’ [SW II: 9; Linde I: 14; SGP I²: 101; Brückner 1985: 168; Dubisz I: 112; ЭСБМ III: 37]) → ⫬ blr. *гальштук* ‘kaklaraištis’ (БРС I: 659)

altaravoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.) ‘n e r i m a u t i , s i e l o t i s’: *Tris prikusiau vogt, o potam, bėdos ištikti, pradėjo altaravot – prikusiau pasikarti* ŠLSP 156 (SŽ 42)

↔ (v.) le. *alterować* ‘atšaukti; (pa)keisti; nuliūsti, nusiminti; nerimauti ir kt.’ (< V. lo. *alterare* ‘keisti’ [SW I: 28; SPW I: 147; Smolińska 1983: 159; Sokólska 1999: 107; Niermeyer 1976: 38])

alterãcija 1 ‘s u s i g r a u ž i m a s , s u s i j a u d i n i m a s’ Šts, Medsėdžiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 9)

← v. le. *alteracyja* (le. *alteracja*) ‘pamišimas; susijaudinimas, rūpestis; liūdesys ir kt.’ (< V. lo. *alteratio* ‘pasikeitimas, kaita; pakenkimas; susijaudinimas, nerimas, suglumimas’ [SW I: 27; SPW I: 146–147; Blaise 1994: 38])

> *altaracija* (sf.) ‘s u s i e r z i n i m a s , g r a u ž a t i s’: *Teip daugiaus iš tos altaracijos viena nuėjusi į mišką ir pastojusi už pūstelninkę ant dvidešimt penkių metų, o antra čyst pasileidusi, palikusi didelė paleistuvė* ŠLSP 49; *Vaikščiojąs smūtnas, pilnas altaracijos, o kad ant Alenos pasižiūrįs, jam gailu jos: iš akių išrodant, kad nekalta ji* ŠLSP 223; *Tai mislydams, buvo ponas kupčius didelio altaracijo* ŠLSP 150 (SŽ 41–42) – žr. *alterãcija* (su struktūrinio elemento *-e-* > *-a-* kaita dėl progresyvinės ar regresyvinės asimiliacijos)

álvė 1 (sf.) Rs, Kbr, ***aĺvė*** 2 ‘p u o d e l i s p u s ė s l i t r o a r m a ž e s n i s , p u s k v o r t ė’ Erž: *Stuopa – dvi álvi* Į; *Álvę brangvyno išgerti* K; *Aš kasdieną po álvę pieno išgeriu* Prk ir kt. (JD 144, 559, P. Cvir, End, Erž, Smk)

↔ le. dial. (Kšbd ir kt.) *halwa* ‘kvorta (biriųjų ir skystųjų dalykų matas); pusė kvortos, pusė litro’ (< v. *Halbe* ‘pusė’ [SW II: 8, 9; Karłowicz II: 161; Ramułt 1893: 50; Lorentz I: 333; dar žr. SEJL 13; SEJL$_2$ 21–22])

> *alvenikas* (sm.) ‘i n d e l i s , v a r t o j a m a s r a n k o m s m a z g o t i (a p s i l i e t i)’ SD 165 ⇦ *álvė, aĺvė*
>
> *alvìnė* 2 (sf.) ‘g e r i a m a s p u o d e l i s ; b u t e l y s’ Kl, Klp: *Juk Vilius nebus. skauja (šykštuolis), o Grėtė kelis kartus alvinę prikišo* I. Simon; *Vienas alvinės neišgersi* Prk; *Su alvìnė šnopšo kišenėj* BM 331 ⇦ *álvė, aĺvė*

ambà (sf.) ‘g ė d a , n e š l o v ė’: *Apsaugok mus nuogi griekų, gėdos, ambos* MŽ 592

↔ le. dial. *aṅba* ‘gėda; negarbė; nešlovė’ (SGP I²: 141)– dėl kilmės žr. *hanba*

ambavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘p e i k t i , š m e i ž t i’ BB Tob. 3.7

↔ le. dial. *aṅbować* (le. dial. *hańbować*) ‘gėdinti, keikti; šmeižti’ (SGP I²: 141; dar žr. IAKP I: 204) – dėl kilmės žr. *hanbyti*, *honbyti*

lenkų kalbos germanizmų refleksijos suponuoja priešingą teiginį (žr. s. v.): s. lie. *haftavoti*; *haldas*, *haldavoti*; *handliõri(u)s*, *handlius*, *handliavoti*; *hètmonas*; *hokas*.

ambinykas (sm.) ‘pokštininkas’[2]: *Gaspadninks buvo ambinyks, bet ir pakeleivis nepėsčias* ŠLSA 48 (SŽ 43)

↔ le. *haniebnik* ‘šmeižikas, apkalbėtojas’ (SW II: 14) – dar žr. *hanba*

ámbininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘priekabininkas’: *Tas ámbininkas ieško tik priekabių* Jnš – žr. *ambinykas*

ambonià 2 (sf.) ‘sakykla’ ZtŽ 51; ***ambõnija*** 1 ‘t. p.’ OZ 5, Sz (LKŽe)

← le. dial. (ŽV-Md; Psd [Llš; Ulš]) *ambonia*, *ombonija* ‘bažnyčios sakykla’ (SGP I[2]: 107) – dėl kilmės žr. *ambonà*

añdeliavoti, ***-oja***, ***-ojo*** ‘užsiimti „andeliu“, prekiauti’ Slnt, Gs (LKŽe), ***andliavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘prekiauti’ ZtŽ 53

← le. dial. *andlować* ‘prekiauti, verstis pirklio amatu’ (SGP I[2]: 115) – dėl kilmės žr. *hañdliavoti*, *handliavóti*

añdelioti, *-ioja*, *-iojo* (verb. intr.) ‘prekiauti’: *Reikia mokėti ir añdelioti* Brs (LKŽe), Ms (ŠVŽŽ I: 11) – žr. *añdeliavoti*, *andliavóti*

añdelis 1 (sm.) ‘prekyba’ Derkinčiai, Truikinai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 11); ***ándlius*** ‘t. p.’ Nmn, OZ 6 (LKŽe); ***añdli(u)s*** 2 ‘t. p.’ ZtŽ 53

← le. dial. *andel* ‘prekyba’ (SGP I[2]: 115) – dėl kilmės žr. *handlius*

andliõri(u)s 2 (sm.) ‘prekybininkas, pardavėjas’ ZtŽ 53

← le. dial. *andlerz* ‘prekeivis’ (SGP I[2]: 115) – dėl kilmės žr. *handliõri(u)s*

angì (adv.) ‘nelabai seniai’: *Ponas angì savo žmogų atėmė prie savęs* J

← (v.) le. *ongi* ‘kažkada, anksčiau, kažkada anksčiau’ (SW I: 781; SPW XXI: 441; dar žr. ЭССЯ XXXII: 86–87) – dar žr. *angis*

angiolas (sm.) ‘angelas’: PK 36.12–16 *Atſiuſki angioła ſawo / kad iž iſa=kima tawo / giałbetu nuog nepriete=lu / ta tawo garga awelu / id ant mu=ſu negundintu / duβios kuná neſkàn=dintu*; PK 39.24–40.5 *o teykis prieg mumus turet angio=łus ſawo βwentus / kurie mus ſila ta=wo gintu nuog neprietelu duſios ir ku=na / ta meyłe ſawa teykis ant muſu pà=dàrit / del Ieʒuſa Chriſtuſa ſunaus tà=wa Pona ir iʒgia{ł}betoia muſu / Amen* (dar žr. Skardžius IV: 87)

← s. / v. le. *angioł* ‘angelas’ (< V. lo. *angelus* ‘pasiuntinys; demonas; angelas; garbingas kreipimasis į popiežių ar vyskupą; vėliava, kurioje išsiuvinėtas arkangelo Mykolo veidas; varpo skambesys, siejamas su vakarinių pamaldų pradžia’ ← gr. [vėlyv.] ἄγγελος ‘[dangiškasis] pasiuntinys, angelas; kunigas, ganytojas’ [SW I: 37; SSt I: 34; Reczek 1968: 7; Linde I: 18; Brückner 1985: 5; Niermeyer 1976: 44; Sophocles 1900: 64–65; Strong 1997: 4; dar žr. Zinkevičius 1988: 131; Davidson 1971: 20–21; Kregždys 2015: 65])[3] → ≠ blr. dial. *англо́ль* ‘angelas’ (plg. ЭСБМ I: 112)

---

[2] Janinos Švambarytės-Valužienės (SŽ ibd.) nustatyta reikšmė ‘pokštininkas’ labai abejotina, mat nėra integrali le. *haniebnyk* semantinei raiškai. Spėtina, kad leksema lie. dial. *ambinykas* suponuoja sememą ‘plepys’ ↔ ‘tas, kuris apšneka’.

[3] I. Adomavičiūtė (Адомавичюте 1980: 9) šią leksemą klaidingai veda iš s. blr. *англь* ‘angelas’ (ГСБМ I: 114–115).

angis (adv.) ‘anais laikais, kitkart’ J: *Angis kad pas mus dar tebebuvo neiššengiamos girios, tad ir apyniai augo tenai nediegiamys* S. Dauk

← le. dial. (Psd [Llš]) *ongiś* ‘kažkada, anksčiau, kažkada anksčiau’ (SW III: 781; Karłowicz III: 448)

angliaũnas, ***-à*** 2 (adj.) ‘kuris didelę prekybą varo’: *Angliaũnas miestas* J

↔ le. dial. *anglowy* ‘prekybos, prekybinis’ (SW II: 13; Karłowicz II: 165; SGP I[2]: 119)

anglìkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘anglų tautos žmogus’: *Teipogi ir anglìko Ispanijoj neliko* Nm; *Paėmė (vedė) tikrą anglìkę* Gs

← (v.) le. *Anglik* ‘anglas; flegmatiškas, abejingas žmogus’ (< V. lo. *Anglicus* ‘anglas; anglų’ [SW I: 37; Linde I: 18; Blaise 1994: 47; dar žr. Kregždys 2014: 408; plg. Фасмер I: 60–61; Аникин I: 93]) – dėl tolimesnės kilmės žr. *angel̃skas*, *-à*

angliõčius 2 (sm.) ‘pirklys’ J

↔ le. dial. *hanglarz* ‘prekybininkas, pirklys, perpardavinėtojas’ (SW II: 13; Karłowicz II: 165) – dėl kilmės žr. *andliõri(u)s*

añglius 2 (sm.) ‘prekyba’ J: *Tais metais jam anglius ėjo gerai* Pnd; *Šiais metais visiškai añgliaus nebėra* Ds

↔ le. dial. (DLd [Ropczyce]) *hangiel* ‘prekyba; (bakalėjos, vyno) parduotuvė (ir kavinė)’ (SW II: 13; Karłowicz II: 165)[4]

antãlikas 1 (sm.) ‘nedidelė statinė alui košti’ Žg, Pkr, Jnš: *Prikošėm du antãliku alaus* Kair; *Pabaigtuvėm išridino antãliką* Grz (LKŽe); *Toliau atsitikę karaliui, kad iš karališkos bankos pavogę piningų antaliką raudonųjų* ŠLSP 253 (SŽ 50)

↔ (v.) le. *antałek* ‘aštuntoji dalis; (alaus, vyno) statinaitė’ (< vengr. *á[n]talag* ‘10–30 l vyno statinė’ [SW I: 41; Linde I: 20; Brückner 1985: 5; Bańkowski I: 13; Аникин I: 226–227; Pospiszyl 2004: 120; Wołosz 1989: 226–227; Géza 1991: 11–12; EWU 56]) → ≠ s. blr. *антелокгъ* ‘skysčių matas; statinaitė’ (ГСБМ I: 121; Булыка 1980: 155) ≠ blr. dial. *анталóк* ‘statinaitė su čiaupu alui ar degtinei’ (СБГП I: 82), *анталáх* ‘alaus statinė’ (Сцяшковіч 1983: 35)

antalikėlis (sm. dem.) ‘nedidelė statinaitė (alui košti)’: *Daugiaus žmogus savo vežime radęs antalikėlį* ŠLSP 51; *Vargs tuoj įlindęs į antalikėlį, žmogus su spunka užkišęs, pasidėjęs ant vežimo, važiuoj į miestą spakainiai* ŠLSP 51 (SŽ 50) ⇐ *antãlikas* (dar plg. le. *antałeczek* ‘alaus statinaitė’ [SW I: 41])

ãplimas 3[b] (sm.) **1**. ‘drabužio pakraščių apsiuvimas; apvadas, apivadas’ Yl, Krkl: *Pasisiuvo baltus kailinius su juodais aplimaĩs* Kv; *Su aplimaĩs aplimavok pakraščius rankovės, apkaklių*, padelkų J; *Kad tu, velnio puse, gautumei akį su raudonais aplimais!* S. Dauk; **2**. ‘pakraštys’: *Dirvos ãplimus apsėjo, o vidurys paliko tuščias* Šts

↔ (v.) le. *obłam* ([v.] le. *obłamek*) ‘fragmentas; nuolauža; atskirta dalis’ (SW III: 477; Linde III: 563) ≠ le. *oblamka* ‘juostelė ar virvelė, kuria apsiuvami drabužių kraštai; apvadas ir kt.’ (SW III: 470) – morfologinės žodžio struktūros kaita, matyt, nulemta kontaminacijos su lie. *apsiuv-ìmas* 2 ‘drabužio ar avalynės pakraščio apsiuvimas’ (DLKŽ[5])

[4] W. Smoczyński (SEJL 15) teigia, kad lie. *añglius* ‘prekyba’ suponuoja *-dl-* > *-gl-* kaitą, neva tai būtų lietuvių kalbos inovacija, nors ji vyko lenkų kalbos tarmėse.

aprokavotis (verb. refl.) ‘atsiteisti, atsilyginti’: DPk 362.18 *daugiú kâłtas ir priwałéi didžio miełaβir=‖dúmo. Nes’ kad gęrai ♦aprokawôtiś norêtumbime* (dar žr. Skardžius IV: 90)

↔ (v.) le. *obrachować się* ‘apskaičiuoti, suskaičiuoti; patikrinti, įvertinti; atsiteisti ir kt.’ (SW III: 498; SPW XIX: 326–327) → ≠ blr. *обраховáць / абрахоўвацца* ‘apsiskaičiuoti; apgauti skaičiuojant’ (Носовичъ 1984: 352; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 13), r. dial. *обраховáться* ‘t. p.’ (ПОС XXII: 342) – dėl kilmės žr. *rakavoti*

ãprumbas 3[b] Pln, Tv, ***ãprumbas*** 1 Skd, ***aprumbas*** (sm.) ‘kelnių, sijono juosmuo, apjuostis’ Ms, Žd: *Kelnių, sajono, žiursto ãprumbas, t. y. apjuostis* J; *Kelnių ãprumbą jau reikia pailginti – jau nebesutenka* Brs; *Užsiuvo aprumbą kaip vėdarą ant sijono* Sv

↔ le. *obrąb* ‘nupjautų medžių užkarda, užtvara; kraštas; audeklo atkarpa; apsiuvas, apvadas ir kt.’ (SW III: 503)

arbatà 2 (sf.) **1**. ‘(bot.) šiltų kraštų medelis, iš kurio lapų verdamas gėrimas, arbatmedis (*Thea*)’ P; **2**. ‘sudžiovinti tokio augalo lapai, arbatžolės’: *Nupirkau pakelį arbãtos* Skr; **3**. ‘gėrimas su arbatžolėmis’: *Įpilk svečiui arbãtos* Gs, *Arbatos – nors galvą trink* J. Jabl, *Prašom gerti arbatýtę* Krkn, *Vakar gėriau arbatėlę* JD 1059, *Nuo arbatos kaulai matos* (juok.) Gdž

← le. dial. (DLd [Ropczyce]; SLd; ŽV-Md ir kt.) *arbata* (*harbata*)[5] ‘smulkiai susmulkinti augalo lapeliai, žiedai, įmesti į karštą vandenį, kur paliekami, nekaitinant; po kelių minučių geriamas skystis; arbata; arbatmedis ir kt.’ (SW II: 31; Karłowicz I: 19, II: 179; SGP I[2]: 154; AJŚ V[2]: 36; SOWM III: 20; Kobylińska 2001: 2; dar žr. Sabaliauskas 1994: 19–20) → ≠ blr. (dial.) *гарбáта* ‘arbata’ (ТСБМ II: 29; СГЦБ I: 88; Арашонкава 2003: 41) – dėl kilmės žr. *erbetà* (be blr. [dial.] *гарбáта*, V. Kardelis [2003: 86] šią leksemą kildina iš le. *herbata* ‘t. p.’)[6]

arbotà (sf.) 2, ***ařbota*** 1 Nmn **1**. ‘sudžiovinti tokio augalo lapai, arbatžolės’: *Nupirk kavos ir arbõtos* Kp (LKŽe); **2**. *arbotà* 2 ‘(ppr. karštas) gėrimas iš arbatžolių’ Dv (DvŽ I: 19; dar žr. ZtŽ 57)

← le. dial. *arbota* ‘arbata’ (SGP I[2]: 154; plg. SEJL 22; SEJL$_2$ 39) – dėl kilmės žr. *erbetà*[7]

archaniolas (sm.) ‘vyresnysis angelas’: BVEEk 128.23 *Neſa ghys‖pats Wieſchpatis tures ſu ſchaukſmu ir balſu‖♦Archaniola / ir ſu trubu Diewa ateiti iſch Dan=‖gaus* (dar žr. Skardžius IV: 91)

← s. le. *archanjoł*, (v.) le. *archanioł* ‘aukštesniojo lygmens angelas, arkangelas; velnias’

---

[5] Algirdas Sabaliauskas (1994: 19–20) šias dialektines lenkų lytis priskiria lituanizmams, nors tokios formos vartojamos ne tik Lietuvos lenkų, kaip teigia šis tyrėjas, bet ir Lenkijos šnektose (žr. Karłowicz II: 179).

[6] Jūratė Laučiūtė (1977: 95) lie. *arbatà* veda ne iš le. dial. *arbata*, bet le. *herbata*, fonetinius skirtumus aiškindama substituciniais pakitimais (dar žr. SEJL 22).

[7] V. Kardelis (2003: 91), remdamasis Z. Zinkevičiaus (1974: 92, 1986: 68) aiškinimu, lie. *arb-**a**-tà* ir lie. dial. *arb-**o**-tà* struktūrinių elementų *-a-* > *-o-* kaitą aiškina lietuvių šnektų fonetinių kaitų poveikiu.

(< V. lo. / lo. *archangelus* ‘t. p.’ ← gr. ἀρχάγγελος ‘arkangelas’ [su *-ioł* dėl kontaminacijos su s. le. ***anjoł***, le. ***anioł*** ‘dangiškoji dvasia; tobula esybė; idealas; įsikūnijęs gėris; dvasia, sauganti jėga ir kt.’ (žr. s. v. *ãniolas*)] [SW I: 52; SPW I: 202–203; SJP$^{17-18w.}$: 180; SSt I: 41; Аникин I: 302; Lewis, Short 1958: 154; Niermeyer 1976: 55; dar žr. Palionis 1967: 273; Davidson 1971: 51–52]),

‖ ≠ s. r. (Senasis Novgorodas [1-oji XIII a. pusė]) *аръханьєлъ*[8] ‘arkangelas’ (Зализняк 2004: 522 [graikizmas])

arkãniolas 3^{b} (sm.) ‘vyresnysis angelas’ Grg, M. Valanč, Ak – žr. *archaniolas*

arcibažničnykas (sm.) ‘sinagogos vyresnysis rabinas’: DPk 368.40 *ir Lukôßius S. ßíta S. Hiſtoría płaczeus râßo /‖ioġ wienas ♦Arcibażnícnikas / tai yra kunigáikßtis / arba wîreſnis* (dar žr. Skardžius IV: 91)

↔ v. le. *arcybożnik* ‘sinagogos vyresnysis rabinas’ (< V. lo. *arci-* / *archi-* ‘t. p.’ ← gr. ἀρχι- ‘pagrindinis, vyresnysis’ + le. *bożnik* ‘tikintis tik Dievą Tėvą’ [SW I: 54, 194; SPW I: 206; Blaise 1994: 63, 66])

arciheretikas (sm.) ‘didis eretikas’: DPk 456.5 *Bęt' ka dáuġ kałbét'?‖Iuk' ir patís / ♦Arciheretikas / Martinas Luthęris* (dar žr. Skardžius IV: 91)

← (v.) le. *arcyheretyk* ‘didis eretikas’ (< V. lo. *arci-* / *archi-* ‘pagrindinis, vyresnysis’ [žr. s. v. *arcibažničnykas*] + V. lo. *haereticus* ‘eretikas’ ← gr. [ir vėlyv.] αἱρετικός ‘sektantas, eretikas’ [SW I: 54; SPW I: 206; plg. Фасмер II: 24; Du Cange I: 36–37; Sophocles 1900: 95; Niermeyer 1976: 487])

arcivýskupas 3^{a} (sm.) ‘aukštesnis vyskupų titulas’ Š, M

← le. dial. (MLd [Tarnobrzeg, Gałki (Opoczno)]) *arcywiskup* ‘bažnytinės provincijos vadovaujantis vyskupas, arkivyskupas’ (SGP I^{2}: 155–156) – žr. *výskupas*, *vỹskupas*, *výskūpas* (dėl kilmės žr. *arcibýskupas*)

areštántas, ***-ė*** 1 (smob.), ***arešťañtas*** 2 ‘kas areštuotas, suimtas’: *Nusivarė areštántų būrį* Gs /\ Varo *kaip areštañtą* Grg

← (v.) le. *aresztant* ‘suimtasis, kalinys’ (< v. *Arrestant* ‘t. p.’ [su /s/ žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 331] [SW I: 56; Linde I: 27; Фасмер I: 85])

árkužas 1, 3^{a} (sm.) ‘popieriaus, stiklo lakštas, lapas’ SD^{5}, Lex 37: *Nusipirkau pora arkužų̃ popieriaus, rašysim prašymą* Gs; *Buvo dvylika árkužų* Grg; *Nusipirkau du árkužu stiklo* Ktk (LKŽe); *Paėmęs pusę arkužo blėkos, nusinešęs pas maliorių, liepęs numaliavot ir įdėt litarus, kad „Aš daktars ir viską žinąs“* ŠLSP 249–250 (SŽ 59)

---

[8] S. lie. *archanielas* (sm.) ‘vyresnysis angelas’ DP 506 (LKŽe) reflektuoja s. r. *аръханьєлъ* ‘t. p.’ (senosios, viduriniosios lenkų ar LDK kanceliarinės slavų kalbų raštuose tokia lytis neužfiksuota [SSt I: 41; Reczek 1968: 8; ГСБМ I: 146–147] – užfiksuota tik adj. v. le. *archanielski*, *archanjelski* ‘sietinas su arkangelu’, kildinamo iš [v.] le. *archanioł* [SJP$^{17-18w.}$ I: 180]), todėl priskirtina rusizmams. Žinoma, neatmestina galimybė, kad ši leksema sietina su s. lie. *archaniolas* ‘t. p.’, suponuojant struktūrinių elementų *-io-* > *-ie-* kaitą, kurią galima būtų grįsti analogijos principu, plg. s. lie. *an-**ie**-las* ‘angelas’ (žr. s. v. *ãnelas*, *anialas*, *anielas*).

← le. dial. (DLd) *arkuž* ‘tam tikro dydžio popieriaus lapas’ (SGP I²: 164–165) – dėl kilmės žr. *árkušas*

arkužìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘arkužų pavidalo’ Gs: *Geriausiai nusipirk arkužìnio popierio laiškams* Grž ⇦ *árkužas*

armìderis 1 (sm.), ***armýderis*** 1 ‘triukšmas, sujudimas’ Gs: *Pas anų dabar didis armìderis* J; *Vaikai, nekelkit armìderio!* Ds

← le. (dial.) *armider* ([v.] le. *harmider*) ‘triukšmas, riksmas; sambrūzdis; mugė’ (< ukr. *гармúдер* ‘triukšmas; netvarka’ ← ? n. pers. *gharmīdan* ‘barti, priekaištauti; murmėti, bambėti; dundėti; bliauti, rėkti’ [SW II: 18; Linde II: 822; SGP I²: 166; Brückner 1985: 377; Sławski I: 406–407; Rudnyckij I: 573; ЕСУМ I: 475; ЭСБМ III: 61–62; СУМ II: 32; Steingass 1963: 885; dar žr. Kardelis 2003: 105] → ≠ blr. *гармúдэръ* ‘triukšmas; nerimas’ [Носовичъ 1984: 109], blr. [dial.] *гармíдар* ‘triukšmas; netvarka; žmonių sambrūzdis’ [Байкоў, Некрашэвіч 1993: 78; СГЦБ I: 89; Шатэрнік 1929: 65; МСМГ 43])

armìdelis 1 (sm.) J, *armýdelis* 1 ‘triukšmas, sujudimas’ Ar, Srj, Rd, Jnš: *Didelis armìdelis kilo* Grž; *Atvažiavę uošviai tokį armýdelį sukėlė, kad net kaimynai subėgo* Grl – žr. *armìderis* (struktūrinio elemento *r* > *l* kaita grįstina: I. lambdaizmu; II. blr. dial. *гармíдэлъ* ‘triukšmas’ [TC I: 196])

armotà 2 (sf.), ***ar̃mota*** 1 ‘didelis šaunamasis ginklas, patranka’: *Armõtą vežė šešetas arklių* Pn; *Ant kalnelio, ant aukštojo ar̃motas riktavo* Gs /\ *Balsas kaip iš armõtos* Ds (LKŽe); *Armotų negalėjo parvežt, tai švedai su kepurėmis supylė kelią* Dv (DvŽ I: 21)

← le. dial. (ŽV-Md; DLd) *armota* ‘toks ginklas; patranka; kažkas didelis; sakyti išdidžiai apie žmogų’ (SGP I²: 167) – dėl kilmės žr. *armatà*

ãrosas 3ᵇ (sm.) ‘tam tikras siūlas’: *Nusipirkau arosų̃ skarai siuvinėti* Slk; *Arosaĩ – vilnonis, o šilkavičiai – bovelninis siūlas* J

← s. / v. le. (dial.) *aras* ([s. / v.] le. [dial.] *haras*) ‘lengvas, šiurkštokas vilnonis audinys, naudojamas kaip pamušalas’ (< v. v. a. *arraz*, *arras*, *harras* ‘lengvas vilnonis audinys’ / v. *Arras*, *Harras* ‘aukštos kokybės vilnos dirbinys [gobelenas]’ ← top. pranc. *Arras* ‘Prancūzijos [šiaurinėje dalyje (anksčiau – Flandrijos)] miestas, garsėjęs itin aukštos kokybės gobelenais’ ← lo. *Atrebates* ‘galų gentis’ ← prakelt. **attrebā* ‘gyvenvietė’ [SW V: 478; SPW VIII: 304; SSt II: 540; Machek 1968: 160; Lewis, Short 1958: 192; FLR 138; Фасмер I: 395; ЭСБМ III: 66; Matasović 2009: 46; Delamarre 2003: 59; Klein I: 107; MLex 7; LE I: 235]) → ≠ s. blr. *гарусъ* ‘plona vilnonė medžiaga’ (ГСБМ VI: 255), blr. *гáрус* ‘vilnonė medžiaga’ (Носовичъ 1984: 110; ЭСБМ III: 65–66), r. *гáрусъ* ‘suvyta balta ar spalvota vilna; vilna siuvinėjimui’ (Даль I: 345)

arosìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘iš arosų austas’: *Tetos buvo arosìnė skepeta* Alk; *Tavo jupas arosìnės kasdien pardėvėjo* JD 242 ⇦ *ãrosas*

ar̃tas 2 (sm.) ‘(plieno) užgrūdinimas, kietumas’: *Kirviui ar̃tas neuždėtas* Dkš; *Atleido peilio ar̃tą* Vlkv

← le. dial. *art* ‘grūdinimas, tvirtumas; jėga, galia; ginklas’ (SGP I²: 168) ≠ le. *hart* ‘t. p.’

(< v. *Härte*, *hart* ‘tvirtumas, kietumas; tvirtas, kietas’ [SW II: 20; Фасмер I: 395; ЭСБМ III: 65]) → ∌ blr. *гарт* ‘(metalo) tvirtumas; ištvermingumas; švino ir alavo mišinys’ (ТСБМ II: 34) ≠ s. r. *гартъ* ‘tokia plytų degimo krosnis’ (СРЯВ IV: 11), r. *гартъ* ‘metalo lydinys raidžių ruošiniams’ (Даль I: 345)

artavóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***ařtavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘k i e t i n t i , g r ū d i n t i ’ Poškonys: *Gerai šitas kalvis artavója* Dkk (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 21–22)

← le. dial. *artować* ‘grūdinti, stiprinti ir kt.’ (SGP I²: 168) ∌ (v.) le. *hartować* ‘t. p.’ (< v. *härten* ‘grūdinti, daryti kietą ir kt.’ [SW II: 21; SPW VIII: 314; Brückner 1985: 169; Фасмер I: 395; dar žr. Буш 1981: 241; Bušs 2008: 158]) → ∌ s. blr. *гартовати* ‘tvirtinti, stiprinti’ (ГСБМ VI: 255), blr. *гартава́ць* ‘grūdinti’ (ЭСБМ III: 65), r. *гартова́ть* ‘grūdinti (plieną)’ (Даль I: 345)

> *artúoti*, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘d ė t i a r t ą , g r ū d i n t i ’: *Kavolius geležį artúoja* Ds – žr. *artavóti*, *ařtavoti*

artuõlis 2 (sm.) **1**. ‘s m a i g a s s i e l i a m s s t a b d y t i ’ Drsk: *Kišk artuõlį, stabdyk sielį* Vlkj; *Smeik artuõlį, galim užeit ant ako* Srd; *Žiūrėk, kad būtų aštras artuõlis* Lp; **2**. ‘s t o r a s ą ž u o l i n i s b a s l y s ’: *Šitokiais artuõliais užtverta tvora bent šimtą metų laikys* PnmA

← le. *artul* (*artful*, *hartful*) ‘baslys, kuriuo sėlininkai, prisiyrę prie kranto, tvirtina rąstus’ (< v. *Hartpfahl* ‘stabdymo baslys, kuolas’ [SW II: 20])

ãtmonas (sm.) ‘k a r i u o m e n ė s v a d a s , v i r š i n i n k a s ; e t m o n a s ’ K: *Pakėlė visų narsųjį vyrą atmonu, arba karvedžiu* S. Dauk; *Atvažiuoja didi ponai, iš Varšuvos atmonai* JV 428; *Du brolyčiu atmonu, du brolyčiu gendroliu* KlvD 278

↔ ⇑ le. dial. *hatmański* ‘etmono’ (IAKP I: 206) – dėl kilmės žr. *hètmonas*

ãtrisas (sm.) ‘a t s p i n d y s ’: *Ãtrisas saulės, mėnesies, medžio, žmogaus, t. y. kas tik prieina prie vandens, atsirisavoja vandeny* J

← le. *odrys* ‘kopija; tai, kas nukopijuota’ (SW III: 654–655) – dėl kilmės žr. ****ãbrisas*

atstañpinti (verb. intr.) ‘a t s t o t i , a t s i t r a u k t i ’: *Atstampyk nuo manęs, šėtone!* Švn

← (v.) le. *odstąpić* ‘atsitraukti, nutolti; atstoti, palikti ką (pvz., ramybėje) ir kt.’ (SW III: 664; SPW XX: 471–479)

atstapeñčius 2 (sm.) ‘p r i e š g i n a , n e k l a u ž a d a ’ Mrj, Kbr: *Tai vaikas – koks atstapeñčius!* Gs; ***atstapeñtis*** 2 ‘t . p .’ Dkš, PmnA

↔ (v.) le. *odstępca* ↔ le. dial. (Kšbd) *odstąpielec* ‘atsimetėlis, atskalūnas’ (SW III: 664, 665; SPW XX: 481; Karłowicz III: 408)

> *atstapeñčiuvienė* 1 (sf.) ‘p r i e š g i n a (a p i e m o t e r į) ’: *Baisi atstapeñčiuvienė – niekur tu jos nepasiųsi* Gs ⇐ *atstapeñčius*

atžemkai (sm., pl.) ‘a p a t i n i a i m a r š k i n i a i ’: *atzemkai* Q² 465 (žr. Skardžius IV: 94)

← s. / v. le. (dial.) *odziemek* (v. le. [dial.] *odziomek*) ‘šieno kaugės, kupetos pagrindas; apatinė medžio kamieno dalis, kelmas; Krokuvos apylinkių kaimo moterų apatiniai marškiniai, pasiūti iš storos medžiagos; neūžauga’ (SW III: 691; SPW XX: 556–557;

SSt V: 520; Karłowicz III: 412) → ≠ ∌ blr. *адзёнак* ‘šieno kaugės, kupetos pagrindas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 20)

auksinavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘kelti kainą, branginti’: *Pagalvinę, nuomą auksinavóti* Kv; *Tas duoda tiek, o tas dar daugiau auksinavója* Užv; (refl.): *Amelė kaip auksinavójas, kad jai pasiperša* Tn

← le. *aukcjonować* ‘padidinti, pakelti (pvz., kainą, mokestį); išvaržyti, parduoti iš varžytinių’ (< V. lo. *auctio* ‘padidinimas, padidėjimas’ [SW I: 70; Niermeyer 1976: 69])

B

babilonskas (adj.) ‘B a b i l o n o’: JMP 337b.1–6 / *kad nuog Poná perſergieio žmones wiernás io / ápſákidámás ghiemus ruſtibe Pona / iog ghis niekad be pám=ſtos ne páłáis ne wieno pikto biłodámás teyp iump: žinokit ne=bagáy iog tikráy buſit nuog Poná iuſu / vž griekus iuſu / ing rankás neprietela ſáwo po káráliſte bábilonſka paduoti / o tenáy ing ne=wália vž weſti* (dar žr. Skardžius IV: 94)

← v. le. *babilonski*, le. *babiloński* ‘Babilono’ (< lo. *Babylōnicus* ‘t. p.’ ← top. lo. *Babylōn* ‘t. p.’ ← top. gr. Βαβυλών ‘t. p.’ ← top. s. hebr. *Bāḇél* resp. בָּבֶל ‘Babilonas – senoji Babilonijos sostinė’ ← akad. *bāb-ili[m]* ‘Babilonas [← „Viešpaties vartai“]’ [Linde I: 39; Markowski, Pawelec 2001: 98; OLD 222; Strong 1987: 85; Brown, Driver, Briggs 2000: 281; DCH II: 89; Klein 1987: 62; Worthington 2010: 343; dar žr. EJ III: 23; Kregždys 2014$_b$: 71; plg. Urbutis 2009: 441])

bakalẽrija 1 (sf.) **1**. ‘(psn.) p r a d ž i o s m o k y k l a’: *Vaikai mokosi bakalẽrijoj* Btg; **2**. ‘(prk.) t r i u k š m a s’ KlvrŽ, Ms: *Čia tikra bakalẽrija* Tl

↔ le. *bakalarnia* ‘pradžios mokykla’ (SW I: 85) – dėl kilmės žr. *bakaliõrius*, *bakalõrius*

balabònė 2 (sf.) ‘s k e r d y k l a’: *Mūs veršį nupirko į balabònę* Gs

↔ le. *bydłobójnia* ‘skerdykla’ (SW I: 245) – leksemos morfologinės struktūros kaita, pasak I. Adomavičiūtės (Адомавичюте 1979: 101), nulemta kontaminacijos su verb. lie. *užbaladóti* ‘užmušti, nugalabyti’ (LKŽe)

balbiẽrinti (***-yti*** Skr), ***-ina***, ***-ino*** (verb. tr.) ‘k i r p t i’: *Jis sūnų pasisodinęs balbiẽrina* Lp; *Avį balbiẽrina* Skr

← le. dial. (Kšbd) *balbierzyć* ‘verstis kirpėjo amatu; kirpdinti’ (SGP I^2: 310, 323) – dėl kilmės žr. *balbiẽrius*

baliauniñkas (***-nỹkas*** Gs), ***-ė*** 2 (smob.) ‘k a s m ė g s t a b a l i u s’: *Jie dideli baliauniñkai – po balius ir po balius (važinėja)* Jnšk

↔ le. dial. (SLd [Sopotnia Mała]; DLd [Kramsko šnekta]; Kšbd [Zabory]) *balownik* ‘puotautojas, puotos dalyvis; plevėsa’ (SW I: 88; Karłowicz I: 40; SGP I^2: 320) – dėl kilmės žr. *bãlius* (dar žr. *baliavóti*)

baliavótojas, *-a* 1 (smob.) ‘k a s b a l i a v o j a , p u o t a u t o j a s’: *Baliavótojai grįžo iš baliaus* Grž – žr. *baliauniñkas* (*-nỹkas*), *-ė*

balsénka 1 (sf.) ‘(bot.) t o k s d e k o r a t y v i n i s a u g a l a s , b a l z a m i n i n ė s p r i g ė (*I m p a t i e n s b a l s a m i n a*)’ Užv: *Balsénkos žydi raudonai* Grg (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 46)

↔ (v.) le. (dial.) *balsamka* ‘moliūginis augalas (*Momordica*); gydomasis augalas – mėta (*Mentha*)’ (← [s. / v.] le. *balsam* ‘balzamas; raminamasis preparatas ir kt.’ < lo. *balsamum* ‘balzamo medis; balzamas’ < gr. βάλσαμον ‘sprigė; balzamas’ < s. hebr. *bāṣām*

resp. בָּשָׂם ‘prieskonis; balzamo medis, balzamas’ [SW I: 88–89; SPW I: 291–292; SSt I: 58; SGP I[2]: 321; Beekes I: 198–199; Brown, Driver, Briggs 2000: 399; DCH II: 275])

bam̃balis 1 (sm.) **1**. ‘indas pienui į pieninę vežti, bidonas’: *Mes po vieną bambalį pristatom pieno, o kiti po kelis bambalius* Yl; *Kas ten par mergė – nė tuščio bam̃balio iš ratų neiškels* Skd; **2**. ‘indas žibalui’: *Būčiau gavęs žibalo, bet neturėjau bam̃balio* Sd

← v. le. (dial.) *bąbol* (le. [dial. (Kšbd)] *bąbel* ‘būgnas; sugedusi bulvė’; s. le. *pępel* ‘pūslė, nuotryna [*pustula*]’) ‘stiklinis indelis, butelis ir kt.’ (SW I: 108; SPW II: 83–84; SSt VI: 75; SGP I[3]: 456; Lorentz I: 25; SEK I: 99; dar žr. Ермола 2011: 14) → ≠ blr. dial. *бо́мбаль*, *бо́мболь* (*бо́мбель*, *ба́мбель*), (pl.) *бамбале́* ‘burbulas; žuvies oro pūslės; paburkimai nuo uodų įkandimo’ (СБГП I: 202; Сцяшковіч 1983: 52; ТС I: 72; Цыхун 1993: 18) ∌ blr. dial. *бэ́мбяль*, *бэ́мбаль* ‘pūslė; žuvies oro pūslės’ (Цыхун 1993: 24; ЭСБМ I: 435; СГЦБ I: 47)

bámbasas 1 (sm.) ‘medvilne apmestas ir vilnomis ataustas audeklas; čerkesas’: *Piemeniui reiks duoti 7 aršinai bámbaso* Ppl; *Suverpsiu tą vilnytę ralio! Išsiausiu bambasẽlio* NS 264

← (v.) le. *bombaz* (*bombazyn*) ‘vilnonė / šilko medžiaga’ (< it. *bombasino* / v. *Bombyzin* ← lo. *bombȳcinus* ‘šilko, šilkinis’ [SW I: 189; Bartkiewicz 1974: 117; Brückner 1985: 35; plg. Аникин II: 164]) → ∌ s. blr. *бомзынъ* ‘t. p.’ (ГСБМ II: 146; Булыка 1980: 108 [su struktūrinių elementų *-*ба*- absorbcija **бом-ба-зынъ* → *бом-зынъ*, plg. r. *бом-**ба**-уи́н* ‘šilko medžiaga’ (Фасмер I: 192)]) ≠ blr. dial. *бамбо́шы* ‘veltiniai’ (Сцяшковіч 1983: 52)

bambòlikas 1 (sm.) **1**. ‘apvalus daiktas, rutuliukas’: *Ot įėjo madon į dar senoviniai daiktai, kad net probobių paliktus bambòlikus (karolius) mergos pravėduliuoja* Mrk; *Bambòlikai karo prieg skaros* Lp; *Aname iš audeklo bambòlike mes adatas laikom, kad nerūdytų* Lš /\ *Vaikų pilna troba kaip bambòlikų* Ls; **2**. ‘(kul.) kukulis’: *Šiandien virėme bambòlikus* Lp

← v. le. (dial.) *bąbolik* ‘burbulas vandens paviršiuje; odos pūslė (pvz., nuo nudegimų)’ (SPW II: 35; SGP I[3]: 457) ∌ le. (dial.) *bąbelek* ‘pūslelė, burbulas; spuogas; kabantis kamuoliukas, apvalus daikčiukas ir kt.’ (SW I: 108; SGP I[3]: 454–455) → ∌ blr. dial. *бамбэ́лак* ‘būgnas; pilvas; pripūsta paskersto gyvulio šlapimo pūslė; futbolo kamuolys’ (СБГП I: 162–163; Сцяшковіч 1983: 52; ЭСБМ I: 300)

baneliùkas 2 (sm.) ‘plepalas, tuščia kalba, niekniekis’ Kur: *Neturi darbo, tai vaikščioja pakiemiais su baneliùkais* Rm; *Atėjo, prisakė visokių baneliùkų* Kvr

↔ (v.) le. (dial.) *banialuka* ‘bevertė, beprasmė knyga; paistalai, niekai, kvailystė’ (< top. s. *Bâњā Лу́ка* ‘viena svarbiausių Bosnijos vietovių, kurioje buvo bosnių pašos rezidencija’ ← s. turk. *bajan* ‘aukštas karinis laipsnis’ [SW I: 94; SPLP I: 112; Linde I: 49; SGP I[3]: 351; Skok I: 105; EPCJ II: 143, 171; dar žr. Gloger 1896: 24])

bañkieta 1 (sf.) ‘pokylis, balius, vaišės’ M.Valanč: *Bañkieta buvo pilna genčių ir giminių* Mžk

← le. dial. (MLd) *bankieta* 'pokylis' (SGP I³: 354) – dėl kilmės žr. *bánkietas*, *bañkietas*, *bankiẽtas*

bankõrius 2 (sm.) **1**. 'bankininkas': *Koks bankõrius, toks ir bankas* Pbs; **2**. 'kortų dalytojas (lošiant iš pinigų)' Pbs

← v. le. (dial.) *bankarz* 'banko savininkas; bankininkas; turčius; kortų žaidėjas, turintis „banką"' (< V. lo. *bancarius* 'iždininkas; kasininkas' → [v. *Bankier* / pranc. *banquier* 't. p.' ← it. *banchiere* 'bankininkas'] [SW I: 94; SPW I: 303; SGP I³: 354; Blaise 1994: 92; dar žr. Belcarzowa 1989: 27]) – dėl tolimesnės kilmės žr. *bánkietas*, *bañkietas*, *bankiẽtas*

bankrutkà 2 (sf.) 'rankomis susisuktas papirosas, suktinė' Č: *Duok tabokėlės bankrùtkai susisukti* Brž

← le. *bankrutka* 'rankomis susukta cigaretė' (SW I: 95) – dėl kilmės žr. *bankrùtas*

barčià 4 (sf.) **1**. 'drevė' Rdm: *Medžiuose seniau daug barčių̃ buvo* Dsm; **2**. 'tam tikras pakabinamas avilys bitėms; inkilas': *Seniau miške daug būdavo barčių* Al

← le. dial. (ŽV-Md [Rzewuski Zawady]) *barcia* /bar**ć**ia/ 'bičių uoksas medyje; avilynas, bitynas; stora pušis; avilys, išdrožtas iš kelmo ir kt.' (SGP I³: 386) → ∌ blr. dial. *барця́*, *бо́рця* 'storas medis (ppr. spygliuotis); drevė (bitėms); tam tikras avilys bitėms; avilys' (СБГП I: 207)

barčiùs 4 (sm.) 'toks pakabinamas avilys bitėms, inkilas' Nz: *Pjovė tokias kalades ir darė barčiùs* Rod

← (s. / v.) le. (dial.) *barć* 'bičių uoksas medyje; laka (landa bitėms avilyje); avilynas, bitynas; stora pušis; avilys, išdrožtas iš kelmo ir kt.' (SW I: 98; SPW II: 12–13; SSt I: 62–63; SGP I³: 388; Sławski I: 128) → ≠ blr. dial. *барць* 'sename medyje išskobta drevė bitėms; medžio kamienas su dreve' (Мацкевіч 1975: 206) ∌ blr. dial. *барть* 'medis su dreve' (ЭСБМ I: 318),

‖ ≠ blr. dial. *борць* 'sename medyje išskobta drevė bitėms; medžio kamienas su dreve' (Мацкевіч 1975: 206; ЭСБМ I: 372) ∌ r. dial. *борть* 't. p.' (ПОС II: 128; Шанский I²: 173)

bargininkas, ***-ė*** (smob.) 'kas ima į bargą, prašo ko į skolą' L

↔ (v.) le. *borgownik* 'kas skolinasi; tas, kuris skolina' (SW I: 191; Linde I: 146) – dėl kilmės žr. *bargáuti*, *bargúoti*

barõnai 2 (sm. pl.) 'kailiniai' J: *Nusipirkau barõnams kailiukus* Grk; *Žiemai baronùs pasisiūsiu* Pnd; *Tokiuos barõnuos ir po žiemos vartais nesušaltum* Sv; *Aš tau pirksiu baronėliùs. – Aš nevilkėsiu* NS 84

← le. *barany* 'kailiniai, skranda' (Rykaczewski I: 25; Borejszo 1994: 47)

baronẽlis 2 (sm.) 'garbanotas kailis' Yl (ŠVŽŽ I: 50) ⇦ *barõnai*

baronúotas, *-a* 1 (adj.) 'kailiniuotas': *Atvažiavo žentas baronúotas* Ds; 'su baronais apvedžiotas': *Baronúota sermėga* Ss ⇦ *barõnai*

baronuõtis 2 (sm.) 'kas su baronais apsivilkęs, kailiniuotas': *Anas baronuõtis visus aplenkė (važiuojant)* Ds; *Eikit šalin, sermėguočiai, atvažiuos mum baronuočiai* LTR (Pnd) ⇧ *barõnai*

bařtkus 2 (sm.) ‘siuvėjas’ [K], R 314

↔ (v.) le. (dial.) *bartek* ‘prasčiokas, kaimo gagrys, nepraustaburnis; vėjo verpetas, sūkurys; audimo staklių dalis; verpimo ratelio dalis; aukštas žmogus’ (← [hipokoristikai] avd. s. le. *Bartak* ‘t. p.’ / v. le. *Bartek* ‘t. p.’ ← avd. [s. / v.] le. *Bartłomiej* ‘t. p.’ ← avd. s. pranc. *Barthelemieu* ‘t. p.’ ← avd. lo. *Bartholomaeus* ‘Bartolomėjus’ ← avd. gr. Βαρθολομαῖος ‘t. p.’ ← aram. *bar talmay* resp. בַּר תַּלְמַי ‘Talmajaus [Anako sūnaus] sūnus’ [SW I: 100; Linde I: 57–58; SGP I^{3}: 408–409; PSTS I: 16; Raszewska-Żurek 2006: 59, 85, 123, 191; Górny 2013: 89; Bystroń 1936: 267; Рыбакин 2000: 45; Pape I: 198; Strong 1997: 87; Brown, Driver, Briggs 2000: 382, 2601; dar žr. Urbutis 2009: 421, 434–435; Karplukówna 1973: 156–157; Cieślikowa 1991: 132; Malec 1994: 19, 44, 45, 49, 73, 194; Naruszewicz-Duchlińska 2009: 22; Zinkevičius 2010: 43, 48, 50; SEMSO II: 18–19; Kregždys 2014$_{b}$: 76; LE II: 127; Бірыла 1982: 134–135; Аникин II: 47]) – asociatyvinės konotacijos[9] amatininko pavadinimas

barvìčka (sf.) ‘veido dažai’: *Pirkdama zerkolus, vainikus, bromkas, brindas, barvičkas ir kitus daiktus* MP III 37

← (v.) le. *barwiczka* ‘veido skaistalai; plaukų, audinio dažai; baldų iškimšimo medžiaga ir kt.’ (SW I: 101; Linde I: 59)[10] – dėl kilmės žr. *barvà*

barvyčia (sf.) ‘degtinė’ J I 104: *Tada piršlys... atvež bankelę su midumi, arba su vynu, arba su krosyta virta barvyčia (arelka)* JR 9

← (v.) le. *barwica* ‘veido skaistalai; plaukų, audinio dažai; baldų iškimšimo medžiaga ir kt.’ (SW I: 101; SPW II: 18) – asociatyvinės konotacijos objekto (resp. [s. / v.] le. *barwa* ‘spalva, atspalvis; išvaizda; uniforma ir kt.’ ↔ v. le. *kościelna barwa* ‘išblyškusi veido spalva’ [Adamiec 2007: 150]), dėl kurio poveikio pakinta veido spalva (t. y. papursta, parausta veidas), pavadinimas (dėl kilmės žr. *barvà*)

bàstras 4 (sm.; psn.) **1**. ‘pavainikis’: *Ir jis, mat, bàstras, dar šnekės!* Ig; **2**. ‘vaikpalaikis’: *Velnių priėdęs tas bastriùkas* Gs; ***bastrỹs*** 4 ‘t. p.’ Lbv, Sn, Klvr; ***bõstras*** 2 K, ***bòstras*** 2 ‘pavainikis’ SD 8, R: *Tas bostras netur sulaukt dvidešimt keturis stundus* Sch 199; Mes ne bostrais apsigimę esme RB Jn. 8.41; ‘išdykęs vaikas, vaikpalaikis’: *Duok tam bòstrui, ka nelotų* Gs (LKŽe; plg. Urbutis 2009: 441)

← s. / v. le. *baster* ‘pavainikis; bevaisis skirtingų rūšių gyvūnų palikuonis; vyno rūšis ir kt.’ (< v. v. a. *bastart* ‘pavainikis’ ← V. lo. *bastardus* ‘šventiko vaikas, neteisėtas palikuonis’ [SW I: 103; SPW II: 26; SSt I: 70; ЭСБМ I: 281; MLex 10; Blaise 1994: 99; dar žr. Kabelka 1964: 24, 63; Krištopaitienė 2004: 260; ALEW I: 127; Kregždys 2014$_{d}$: 27–28;

---

[9] Plg. lietuvių posakį: ***Vėją*** *ir siuvėją sunku pagaut* Prn (LKŽe [žr. s. v. *siuvėjas* (*-is*, *-us*), *-a*]).

[10] Ši leksema priskirta monogeninių polonizmų grupei, nors V. Urbutis (2009: 421) nurodo ir lenkų kalbos indigeno refleksiją blr. dial. *барвичка* ‘kosmetiniai dažai’. Tenka apgailestauti, kad minėtas tyrėjas nenurodo šaltinio, kuriame užfiksuota tokia gudų tarminė forma, mat nė viename, šio veikalo autoriaus disponuojamame, 52-ų baltarusių kalbos šnektų žodyne ir / ar tarminiame apraše toks žodis neminimas.

Аникин II: 91–92, 256; plg. Moszyńska 1975: 163])[11] → ≠ s. blr. *бастря* ‘pavainikis’ (ГСБМ I: 201; Булыка 1980: 125), blr. *бастря́* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 16)

bèčyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb.) **1**. ‘b a r t i’[12]: *Tėvas vaiką taip bečijo, kad tas net pradėjo verkti* Švnč; **2**. ‘(refl.) l a ž i n t i s , e i t i l a ž y b ų’: *Bečykimės*, *jeigu aš nelaimėsiu* Lk

↔ le. (dial.) *becić* ‘lemti kieno nors pralaimėjimą (žaidžiant kortomis)’ (SW I: 110; SGP II[1]: 16)

benduga (sf.) ‘i l g a s r ą s t a s , a n t k u r i o d e d a m i s i e l i o m e d ž i a i’ C I 970, [K]

← s. le. (dial.) *bienduga* (le. *binduga*), le. dial. (ŽV-Md) *bieńduga* ‘sieliams krauti skirta vieta paupyje; rąstų rišimas į sielį; sielis’ (< v. v. ž. *bindinge* ‘mazgas; ryšys’ / v. *Bindung* ‘sujungimas; sutvirtinimas ir kt.’ [SW I: 156; SSt I: 93; SGP II[2]: 220; ЭСБМ I: 351; Фасмер I: 166; Аникин III: 94]) → ≠ s. blr. *бендюга*, *беньдюга* ‘sieliams krauti skirta vieta paupyje’ (ГСБМ I: 275; Булыка 1980: 91), r. dial. *бендю́ги* ‘rogės šienui, mėšlui vežti’, *бендю́га* ‘rąstas, pakišamas po nedideliu malūnu, naudojamas jam pasukti’ (Даль I: 81; dar žr. Фасмер I: 150) ≠ blr. dial. *біндзю́га* ‘žemės paviršius (skardis) virš ežero, upės’ / *біньдзю́г* ‘vežimo dalis be ratų; vežimas’ (Крывіцкі 1975: 121; ЭСБМ ibd.), r. *би́ндюхъ*, *би́ньдюхъ* ‘didelės rogės sunkiems kroviniams vežti’ (Даль I: 81; dar žr. Фасмер I: 166)

benkarta (sf.) ‘i š v i s a , i š s i g i m ė l i s’ J

← v. le. *bękarta* ‘nesantuokinė dukra’ (SPW II: 90; dar žr. Rembiszewska 2008: 58) – dėl kilmės žr. *bankartas*

benkartė́ti, ***-ė́ja***, ***-ė́jo*** (verb. intr.) ‘v i r s t i b e n k a r t u , i š s i g i m t i’: *Tojẽ giminė benkartete išbenkartė́jo*, *t. y. iš benkartų tik benkartos gimsta*, *išėjo į benkartas* J

↔ (v.) le. *bękarcieć* ‘išsigimti; sugesti ir kt.’ (SW I: 141; Linde I: 69) – dėl kilmės žr. *bankartas*

benkus (sm.) ‘b e n k a r t a s’: *Sakiau: „Tu, benkau“* J

← le. dial. (Kšbd) *bęks* (*bąks*) ‘pavainikis; mišrūnas (apie gyvūnus); išsigimėlis; paskutinis pėdas, kertant javus; javapjūtės pabaigos šventė ir kt.’ (SW I: 141; SGP II[1]: 106–107; Ramułt 1893: 6; SEK I: 101; dar žr. Rembiszewska 2008: 58) – dėl kilmės žr. *bankartas* (dar žr. *beñkartas*)

binkỹs 4 (sm.) ‘n e s a n t u o k i n i s v a i k a s’: *Savo vaikų neturėjo, tai binkiokus augina* Kp – žr. *benkus* (žodžio morfologinės struktūros kaitą, matyt, nulėmė regresyvinė balsių asimiliacija, t. y. **benk-**is*** → **b-**i**-nk-**i**s* [regresyvinė asimiliacija] → *b-i-nk-**ys***, kurią suponavo *į̃ỹ* kam. pejoratyvės konotacijos darybiniai alternantai, plg. lie. *pampl-**ỹs*** ‘pilvūzas; dideliu pilvu veršiukas; daug geriąs žmogus’, lie. *skurl-**ỹs*** ‘neūžauga, nuskurėlis’ ir kt. [daugiau pavyzdžių žr. Skardžius I: 167])

---

[11] Daiva Krištopaitienė (ibd.) šią leksemą, prieštaraudama J. Kabelkai (1964: 24, 63), kažkodėl priskiria germanizmams.

[12] LKŽ(e) į vieną leksinį semantinį lizdą susieti du skirtingos kilmės žodžiai, mat semema ‘barti’ priskirtina gudizmo lie. dial. *bẽcinti*, *-ina*, *-ino* (verb. tr.) ‘niekinti, neduoti kitam kalbėti’: *Kad tik kiek, jis tuoj visus bẽcina* Sb ← blr. dial. *бэ́сцiць* ‘barti, niekinti, keikti; negerbti; tepti drabužius’ (ЭСБМ I: 436) ← le. *bestwić* ‘kiršinti, įsiutinti; skatinti, sukelti geidulį’ (SW I: 118) semantiniam ekstensionalui.

berlėčius 2 (sm., ppr. pl.) ‘odinis apavas be aulų, pusbatis’ Plng, Zv: *Per purvą berlėčiai ne per geriausi* Mžk

← le. *berlacz* ‘žieminiai batai (kurpės)’ (< v. *Bärenlatschen* ‘lokio vyža resp. žieminis apavas’ [SW I: 116; ЭСБМ I: 315]) → ∌ blr. *ба́рлеч*, *барля́чы*, *барлёчы* ‘batas; neišvaizdūs moteriški batai’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 43; ЭСБМ ibd.)

burlėčas 2 (sm.) ‘moterų minkštas šiltas kaliošas su auleliu’: *Seniau nei mados, nei ko nebuvo tokius burlečùs nešioti – vis kamašiukais avėdavom* Grž – žr. *berlėčius*[13]

burlečiúotas, *-a* 1 (adj.) ‘burlečiais apsiavęs’: *Brolis pasiuvo burlečius, dabar būsiu burlečiúota* Trgn ⇦ *burlėčas*

burlėtis 2 (sm.) **1**. ‘trumpais auliukais batelis’ Skp: *Mano burlėčiai jau visai nusinešiojo* Km; *Pasiuvo ir jai naujus burlečiùs* An; *Svočiulė vėsavo burlečẽliais ne savo* VD 154; **2**. ‘iš knatų padarytas apavas’ Rm – žr. *burlėčas*

bernadỹniškas, ***-a*** 1 (adj.) ‘būdingas bernadynui (vienuoliui)’: *Kam ten daug valgyti – pakandai porą bernadỹniškų kąsnių, ir užtenka* Brs

↔ (v.) le. *bernadyński* ‘bernardino, bernardinui būdingas; kuklus; paklusnus; didelis, galingas’ (SW I: 116; SPW II: 14–15) – dėl kilmės žr. *bernadỹnas*

besogai [K], ***bėsogai*** (sm., pl.) ‘kuprinė, kukštera, dėklė’ MŽ, N

← s. / v. le. *biesaga* ‘krepšys, dėklė; maišas; dvitūris krepšys, permetamas per petį’ (SW I: 153; SPW II: 140; SSt I: 90), le. dial. *besaga* ‘(pl.) odinis dvitūris maišas, kabinams prie balno; tingus žmogus ir kt.’ (SW I: 117; SGP II[1]: 64, II[2]: 203–204) ∌ le. (dial.) *bisagi* ‘kuprinė; odinis dvitūris maišas, kabinams prie balno; dvitūris krepšys, permetamas per petį’ (< V. lo. *bisacia* ‘kelionmaišis’ ← gr. [vėlyv.] βισσάκιον ‘t. p.’ ← gr. [vėlyv.] δισ[σ]άκ[κ]ιον ‘dvigubas maišas; krepšys, persvertas ant gyvulio, žmogaus pečių’ [SW I: 153; Greń, Krasowska 2008: 33; Krasowska 2006: 176; Niermeyer 1976: 99; Brückner 1985: 26; Skok I: 156; ЕСУМ I: 176; Аникин III: 208; Lampe 1961: 374; Sophocles 1900: 386; plg. Moszyńska 1975: 164]) → ∌ s. blr. *бисага* ‘dvitūris krepšys, permetamas per petį’ (ГСБМ II: 6; Булыка 1980: 103) ≠ s. r. *бесага* ‘užtiesalas’ (Fenne III: 64)

besta (scom.) ‘nenaudėlis, bjaurybė’: *Negrįšiu, momule, nepareisiu, a(p)versiu sūnelį uoselėliu, o kìtų – ųžuolėliu, o tų bestų mergyštį kurciuoj apušėli* (ps.) Dv (DvŽ I: 61)

↔ le. dial. (Kšbd; MLd [Więciórka]) *best* ‘nenaudėlis, bestija; nepagarbus kreipimasis į žmogų, gyvūną’ (SGP II[1]: 66; Woźniak 2002: 260; dar žr. Kregždys 2014: 410) (su struktūrinio elemento *-ij-* absorbcija) → ≠ blr. dial. *бэ́ста* ‘(niek.) stora moteris’ (СБГП I: 256) ~ ∌ adj. blr. dial. *бэ́сты* ‘prastas, blogas’, adv. blr. dial. *бэ́сто* ‘prastai, blogai’ (Сцяшковіч 1983: 72–73) – dėl kilmės žr. *bèstija*, *bestijà*

bètas 2 (sm.) **1**. ‘toks kortų žaidimas’: *Pusberniai susėdę bètą drožia (žaidžia)* Ėr; **2**. ‘pralaimėjimas (žaidžiant kortomis)’: *Negavo geros kortos, sėdi bete*

[13] Gudų ir lietuvių kalbos pavyzdžiams būdinga vokalinių le. *b-**e**-rl-**a**-cz* elementų metatezė (o lietuvių – ir balsio kokybės keitimas, t. y. **-a- > -u-*). Jei lie. dial. *b-**u**-rl-**ẽ**-čas* minėtas fonetinis kitimas vyko lietuvių šnektose, žodis traktuotinas kaip polonizmas, jei ne – kaip gudizmas.

Ėr; ‘nuostolis, nelaimė’: *Nepirk miško, sulįsi į bėtą* Ėr; *Aš jau betė* Užp; *Įkrito betañ* Užp

← le. (dial.) *bet* ‘toks kortų žaidimas; to žaidimo dalyvis; lažybos bloga korta; pralaimėjimas (žaidžiant kortomis)’ (< pranc. *bête* ‘nuostolis, prarastas dalykas’ [SW I: 118; SGP II[1]: 71; ЭСБМ I: 436]) → ⱥ blr. *бэ́та* ‘bjaurus reikalas, susijęs su apgavyste ir pan.’ (ЭСБМ ibd.)

bielčiùkas 2 (sm.) ‘medinis puodelis (samtelis) su kotu atsigerti’ Ldvn: *Pradėjus dirbti indus iš skardos, išnyko gražiai tekinti iš medžio bielčiùkai* Vlkv

← le. dial. (Psd [Llš]) *bielczuk* ‘samtis (apie 2 l)’ (SW I: 150; SGP II[2]: 190)

> *belčius* 2 (sm.) **1**. ‘nedidelis (1–2 litrų talpumo) medinis indas’: *Ištroškęs buvo – visą belčių batvinių išgėrė* Kp; *Kai sušilau, tai tris belčius išgėriau vandenio* Kb; *Įpilk į belčiùką pieno* Bd; **2**. ‘samtis’: *Man įpilk tris balčiùs kruopų* Ig – žr. *bielčiùkas* (su absorbuotu struktūriniu elementu *-ka-*)

bile kadà (adv.; hibr.) ‘bet kada’ R 130, K I 667: *Ateik bile kadà* Gs

↔ le. *byle kiedy* ‘bet kada’ (SW I: 246) – partityvinis vertinys

bile katràs, ***-à*** 4 (pron. indef.; hibr.) ‘bet katras’: *Važiuokit bile katràs, nesėdėkit namie* Ėr

↔ le. *byle który* ‘bet kuris’ (SW II: 614) – partityvinis vertinys

bile kóks, ***-ià*** 3 (pron. indef.; hibr.) ‘bet koks’ R 330: *Jam bile kóks valgis tinka* Gs

↔ le. *bylejaki*, *byle jaki* ‘bet koks; nesvarbu, koks’ (SW I: 246) – partityvinis vertinys

bìrbintas 1 (sm.) ‘nenaudėlis (keiksmo žodis)’: *Bìrbintas tu, daugiau nieko* Kp; *Eik tu, bìrbintai!* Kp

↔ le. *birbant* ‘plevėsa, padauža’ (< it. *birbante* ‘vėjavaikis; sukčius’ [SW I: 157]) – su struktūrinio elemento *-an-* > *-in-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. **b-**i**-rb-**a**-ntas* → *b-**i**-rb-**i**-ntas*

birmavõnė 2 (sf.) ‘(bažn.) krikščionių apeigos, kuriomis suteikiamas sutvirtinimo sakramentas’ Rdm, Plv: *Nedėlioj buvo birmavõnė* Ds

↔ v. le. *birzmowanie*, (v.) le. *bierzmowanie* ‘sutvirtinimo sakramentas ir kt.’ (SW I: 153; SPW II: 139) – dėl kilmės žr. *birmavóti*

> *dirmavõnė* 2 (sf.) ‘(bažn.) krikščionių apeigos, kuriomis suteikiamas sutvirtinimo sakramentas’ S. Dauk, M. Valanč: *Kas buvo tavo dirmavõnės tėvelis?* Grž (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 125) – žr. *birmavõnė* (dėl *b-* > *d-* kaitos žr. *dirmavóti*)

birmavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘(bažn.) teikti birmavonę’ Ds, Plv: *Vyskupas vaikus birmavójo* Rm

← (v.) le. *bierzmować* ‘atlikti sutvirtinimo sakramento suteikimo apeigas; patepti; smogti į veidą’ (< s. č. *biřmovat* / č. *biřmovati* ‘suteikti sutvirtinimo sakramentą’ ← s. v. a. *firmōn, firmen* / v. *firmen* ‘t. p.’ ← V. lo. *firmare* ‘suteikti sutvirtinimo sakramentą’ [SW I: 153; SPW II: 138–139; Brückner 1913: 31, 1985: 26; Sławski I: 33; Machek 1968: 54; Pleskalová 2009: 34; Kluge 2002: 295; Wackernagel 1878: 350; Köbler 1993:

592; Schützeichel 2012: 104; Niermeyer 1976: 429–430; dar žr. Zinkevičius 1987: 138; Walczak 1995: 43, 53; Urbutis 2009: 441; ALEW I: 116]) → ≠ s. blr. *бермовати* ‘atlikti sutvirtinimo sakramento suteikimo apeigas’ (ГСБМ I: 282; Булыка 1980: 183)

dirmavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘(bažn.) teikti birmavonę’: *Vyskupas vaikus dirmavója* Gs (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 125) – žr. *birmavóti* (su *b-* > *d-* kaita, matyt, pagal analogiją su verb. lie. ***d****-ievėti, -ėja, -ėjo* [verb. intr.] ‘gauti Dievo ypatybių, darytis panašiam į Dievą’ [LKŽe] ir kt., nors *Senosios lietuvių kalbos etimologinio žodyno* [ALEW I: 116] autoriai teigia čia esant disimiliaciją)

bìškus 2 (sm.) ‘(malon.) jautis’ Š, N, [K]
← le. dial. (Kšbd) *biszku*, *biszki* ‘(interj.) biš (šaukiant bulių, jautį)’ (SGP II²: 226; Karłowicz I: 86)

bizìkas 2 (sm.) ‘grūdinamos vandenyje geležies garsas „šnipš“’: /\ *Tu išmoksi bizìką kalti (nieko gero neišmoksi)* Pl
↔ le. *bzyk* (*bzik*) ‘grūdinamos vandenyje geležies garsas „šnipš“’ (SW I: 250, 251; dar žr. Walczak 1991: 132) – su epenteziniu pirmuoju *-i-*,
‖ ≠ blr. dial. *бзік* ‘gyvulių raginimo garsažodis’ (Сиеда 1977: 71)

blažeikas (sm.) ‘graudulinė žvakė, gabija’ MP 91
← v. le. *błażejek* ([v.] le. *błażek*) ‘vaškinis ritinėlis, dedamas ant žvakės; įrankis žvakėms gesinti’ (← avd. [s. / v.] le. *Błażej* ‘šv. Blažiejus – Sebastos [M. Azija] vyskupas kankinys [† 316]’ < avd. lo. *Blasius* ‘tokia pravardė’ [→ avd. gr. (vėlyv.) Βλασίων ‘t. p.’] ← avd. lo. *Blaesus* ‘Blezas – Junijų ir Sempronijų šeimų vardai’ ← lo. *blaesus* ‘švepluojantis; mikčiojantis’ [SW I: 172; SPW II: 205; Bystroń 1936: 268; Pape I: 214; Bongioanni 1928: 48–49; Constantinescu 1963: 172–173; SEMSO II: 23; dar žr. Malec 1994: 200; Urbutis 2009: 441; ALEW I: 122])

bloznyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) ‘piktžodžiauti’ WP 72; (refl.): *Pražudei visus, kurie atstoja, bloznijas nuog tavęs* DP 490
↔ v. le. *błaźnić* ‘apgaudinėti, kvailinti; tyčiotis, juoktis iš ko, šaipytis’ (SW I: 172; Linde I: 117; dar žr. Zinkevičius 1988: 134) → ≠ s. blr. *блазнити* ‘apgaudinėti, kvailinti’ (ГСБМ II: 49), s. r. *блазнити* ‘apgaudinėti; suvedžioti’ (СРЯВ I: 234)

bomboñkė 2 (sf.), ***bombónkė*** 1 ‘ledinis saldainis’ KzR (KRŽ I: 79)
← le. dial. (MLd [Spisz]) *bambonki* ‘saldainiai’ (< v. *Bonbon* ‘ledinukai, karamelė’ ← pranc. *bonbon* ‘saldainiai, saldumynai’ ← lo. *bonus* ‘geras’ [Paryl, Mieszczankowska 2004: 23; Kluge 2002: 139])

borvikas 1 (sm.) ‘(bot.) žiemė slenktenė (*Vinca minor*)’ R, Mt: *Žiemą žali, o vasarą netur žiedo. – Borvikai* Sch 56
← (v.) le. *barwik* ‘žiemė (*Vinca*)’ (SW I: 101; SPW II: 20) – dėl kilmės plačiau žr. *barvìnka*

bõstarka 1 (sf.) ‘pavainikė’ N, [K]
↔ v. le. *basterka* ‘pavainikė’ (SPW II: 26) – dėl kilmės žr. *bàstras*, *bastrỹs*, *bõstras*, *bòstras*

braĩnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘išdykęs, siaustas’: *Tai braĩnas kačiukas, nuolat žaidžia* Skr; *Jų vaikai tai visi brainì* Ds

← le. dial. (Kšbd) *brojny* ‘išdykęs, šėlstantis, siaučiantis; krečiantis pokštus’ (SGP II[3]: 516)[14]

brãjus 2 (sm.) **1**. ‘išdykavimas, siautimas’: *Toks brãjus vaikų* J; **2**. ‘žaislas’: *Jų brajus jam labai patiko* prš

← le. dial. (Kšbd) *broje* ‘išdykavimas, šėlimas, siautimas; pokštų krėtimas’ (SGP II[3]: 516)

bravarninkas (sm.) ‘bravaro (spirito varyklos ar alaus daryklos) darbininkas’: *Žiūrią – tas bravarninks savo kailinius, pasikabinęs ant vagio, beperiąs, bedaužąs* ŠLSA 237; *Pasigailėkit, bėkit į tą dvarą, prašykit tą bravarninką, kad man atleistų, aš nebetversiu, mirsiu* ŠLSA 237 (SŽ 111)

← le. *browarnik* ‘bravaro darbininkas, šeimininkas, sargas’ (SW I: 210) – dėl kilmės žr. *brãvaras*, *brãvoras*, *brãvoris*

brazalẽtas 2 (sm.) ‘apyrankė’ Dv (DvŽ I: 70)

↔ v. le. *braselet* ‘apyrankė’ (SW I: 201; Linde I: 158) – dėl kilmės žr. StEB I ɣɣɣ. poskyrio IV.1. tipą (žr. s. v. *branzaliẽtas*)

brazalijà 2 (sf.) ‘(bot.) brazilinė cezalpinija (*Caesalpinia brasiliensis*)’ Kv, J

↔ le. dial. (ŽV-Md) *brazelia*, le. *brazylja* (s. le. *bryzylija*) ‘brazilinė cezalpinija (*Caesalpinia brasiliensis*)’ (< V. lo. *brasilium* ‘brazilinė cezalpinija; raudoni dažai’ [SGP II[3]: 479; SW I: 205; SSt I: 160; Moszyńska 1975: 164; Niermeyer 1976: 104]) → ≠ s. blr. *брозылия* ‘dažai, gaunami iš raudonojo, arba braziliškojo, medžio’ (ГСБМ II: 220; plg. Булыка 1980: 147)

brìšius 2 (sm.) **1**. ‘gauruotas didelis šuo, britonas’ Gs: *Tokį brìšių turint, nė vagių nebaisu* Lš; **2**. ‘(menk.) stambus pusbernis ir šiaip netikęs didesnis žmogus; tinginys’: *Šitas brìšius tai guli ir guli* Alk; *Toki jau vyrai brìšiai galėtų netingėt* Brt

← le. *bryś* ‘nedidelis britonas; nepraustaburnis, netaktiškas, grubus žmogus, prasčiokas’ (SW I: 216) – dėl kilmės žr. *britõnas*, *brìtonas*

bronyčė (sf.) ‘malksnos, gontai’: *bronicze* Q 91 (Skardžius IV: 104)

← (v.) le. *branica* ‘suleidžiama lentelė stogui dengti’ (SW I: 200–201; SPW II: 414; plg. Urbutis 2009: 441) – dėl kilmės žr. *brona*

brostvà 2 (sf.) ‘rožinis, škaplieriai ir kiti smulkūs tikybinės praktikos daiktai’ Gršl, Mžk: *Paliko visą brõstvą (namie)* OZ 11; *Žegnojos, pono dievo vardo šaukė, brostvas bučiavo* J. Žem

← le. dial. (MLd [Mszana Górna] ir kt.) *brastwo* ‘žmonių grupė; religinė bendruomenė; amatininkų gildija; vargeta; draugystė; bažnytinė žvakidė’ (SGP II[3]: 435) ⊭ (s. / v.) le.

[14] Įmanoma įžvelgti, kaip nurodoma LKŽe, lie. *zbraĩnas*, *-à* ‘labai judrus, žvalus, smarkus’ (žr. s. v. *zbraĩnas*, *-à*) inicialinio pučiamojo *z-* aferezę. Tuomet šią leksemą reikėtų priskirti lietuvių kalbos polonizmų morfofonetinių alternantų grupei.

bractwo ‘brolija, draugija, korporacija; religinė bendrija’ ↔ *bractwo szkaplerne / różańcowe, różańca* ‘škaplieriaus / rožinio draugija’ (SW I: 198; SPW II: 384–385; SSt I: 146; dar žr. ALEW I: 139)

‖ ∌ ≠ s. blr. *братство*, *братутво*, *брауство*, *брацтво* ‘brolystė; brolija, bendruomenė (ir religinė); amatininkų gildija’ (ГСБМ II: 206–208), blr. *брацтва* ‘religinė bendruomenė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 48), r. *бра́тство* ‘brolystė; brolija, draugija, bendruomenė’ (Даль I: 124)

brostvos (sf., ppr. pl.) ‘škaplieriai’: *Gi sulig į pirtį įėjom, įbraukę šviesą, aš dar žvalgaus brostvų – gi tuoj pro langiuką šmūkš juods kaip katilo dugnas įkrito į pirtį* ŠLSP 275; *Aš pati buvau užmiršus brostvas pirty iš subatos* ŠLSP 275 (SŽ 113) – žr. *brostvà*

brukavotas, ***-a*** (adj.) ‘grįstas akmenimis’: *Sienos mūravotos, aslos brukavotos, lašinių durys, kilbasų raktai* ŠLSA 102 (SŽ 113)

← le. *brukowaty* ‘bruko; panašus į bruką’ (SW I: 212) – dėl kilmės žr. *brùkas*

brùslotas 1 (sm.) **1**. ‘liemenė’ Mrk: *Pasivilk brùslotą, bus šilčiau* Sln; **2**. ‘toks vasarinis apsiaustas’ Žr: *Margi trinyčiai bus brùslotas* J

↔ le. dial. (ŽV-Md [Olecko]) *bruslac* ‘senovinio vyriško ar moteriško drabužio dalis; liemenėlė; audimo staklių dalis’ (SGP II³: 537, 561) ∌ le. (dial.) *bruślac* ‘liemenė; liemenukas’ (< v. *Brustlatz* ‘antkrūtinis’ [SW I: 222; PSTS I: 27])

brūkúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) **1**. ‘vartoti, naudoti’ R 82: *Aš brūkúoju tas žoles pro drugį* K; *Aš visokį valgį brūkúoju* Gl; *Kaip pradėjom pavasarį brūkuoti, nebe tie arkleliai* Kl; **2**. ‘reikalauti’: *Aš brūkúoju piningų* K

↔ le. dial. (Kšbd, ŽV-Md [Brąswałd], DLd ir kt.) *brukować* ‘būti įpareigotam, privalėti; vartoti, naudoti’ (< v. v. a. *brûchen* ‘vartoti, naudoti, eikvoti; stokoti; reikėti, privalėti’ / v. *brauchen* ‘t. p.’ [SW I: 212; SGP II³: 545–546; Ramułt 1893: 12; Lorentz I: 73–74; Zabrocki 1932: 76; Kluge 2002: 146; MLex 27])

brūkãvimas 1 (sm.) ‘vartojimas, naudojimas’ K: *Toks brūkãvimas (visokiems darbams) kumeles visai privaro* Skr ⇦ *brūkúoti*

budrijõnas 2 (sm.) ‘toks augalas, valerijonas’: *Budrijõnas baltai žydi, kaip torėlai, auga pavandeniais* J; *Bobos eina į karklynus budrijõnų rinkti* Lkš

↔ v. le. *baldryjan* (s. le. *waldryjan*, le. *baldrjan*) ‘valerijonas (*Valeriana officinalis L.*)’ (< v. *Baldrian* ‘valerijonas [*Valeriana L.*]’ [SW I: 87; SPW I: 290; SSt I: 58, X: 37]) – fonetinės žodžio struktūros kaita nulemta liaudies etimologijos ar *argo* (matyt, vaistininkų), t. y. augalo pavadinimas *Valeriána officinális L.* (dar žr. Vitale-Brovarone 2008: 218, 220), kurio kilmė iki šiol nėra išaiškinta, nors įprastai sintagmos pirmasis žodis ***Valeriána*** vedamas iš verb. lo. *valēre* ‘būti stipriam, tvirtam; gyvuoti, būti sveikam ir kt.’ (Светличная, Толок 2003: 246), dėl ironijos (resp. vartojant semantinį antonimą, mat įprastas šio augalo tinktūros poveikis yra raminantis, migdantis) susietas su adj. lie. ***budr-ùs***, ***-ì*** ‘greitai pabundantis, sargus; akylas, atsargus, apdairus’ (DLKŽ⁵)

budrijõnai 2 (sm. pl.) ‘valerijono lašai (vaistas)’: *Taip man negerai po krūtine, užlašink budrijõnų, gal pereis* Stak ⇦ *budrijõnas*

buklogas (sm.) ‘statinė’ [K]: *Esi kaltas ponui... šimtą buklogų alyvos* SE 174 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 106)

↔ le. dial. (MLd [Ochotnica Dolna]) *bukłak* ‘medinis indas; 10 litrų vyno statinaitė’ (SGP III[1]: 70) ≠ (v.) le. *bukłak*, v. le. (dial.) *bokłag* ‘odinis indas vandeniui ir kt. skysčiams; (molinis) ąsotis; gertuvė’ (< turk. *baklak* ‘indas vandeniui’ [SW I: 231; SPW II: 313; Linde I: 192; Arct I: 41; Rykaczewski I: 70; SJP I: 124; Brückner 1985: 48; ЭСБМ I: 283–284; dar žr. Walczak 1995: 149; Аникин II: 102; plg. Фасмер I: 110; ALEW I: 149])

‖ ≠ s. blr. *бокла́гъ* ‘gertuvė (plokščias butelis, indas skysčiams)’ (ГСБМ II: 122; Булыка 1980: 104), blr. dial. *букла́га* ‘indas skysčiams; nedidelė statinaitė’ (*Янкоўскі* I: 40), blr. (dial.) *бакла́га* ‘nedidelis medinis ar metalinis indas vandeniui; medinis indas, nedidelė statinaitė’ (ТСБМ I: 328; СБГП I: 154), r. (dial.) *бакла́га* ‘gertuvė; medinis skobtinis arba sutvirtintas lanku, uždengiamas indas; statinaitė; uždengiamas medinis kibiras su anga skysčiui išbėgti ir kt.’ (Даль I: 40; СРНГ II: 59; ПОС I: 96) ↔ bžn. sl. (r.) *бакла́га* ‘uždengiamas medinis kibiras su anga skysčiui išbėgti’ (СЦСРЯ I: 18; dar žr. StEB I γγ. poskyrį; StEB I 23 išn.)

buklosas 2 (sm.) ‘molinis butelis dideliu pilvu’ Kos 39 (Jms), I

↔ le. dial. *bukłaszek* ‘indas vandeniui nešti’ (SGP III[1]: 70) ≠ le. (dial.) *bukłaszka* ‘odinis indas vandeniui ir kt. skysčiams; (molinis) ąsotis; gertuvė’ (SW I: 231; SGP III[1]: 70) → ≠ blr. dial. *букла́шка* ‘metalinė gertuvė’ (CC I: 66)

bukšà 2 (sf.) ‘metalinis žiedas, kuriame sukasi ašis; įvorė’ Vlkv: *Jau bukšà nupuolė, kur dar ją rasi!* Lš

← le. dial. (SLd [Karwina, Jankowice ir kt.], MLd [Biłgoraj ir kt.]) *buksza* ‘metalinė ašies dėžutė’ (SGP III[1]: 73–74; dar žr. Greń, Krasowska 2008: 41) – dėl tolimesnės kilmės žr. *buksà*

bùliava (sf.) ‘bulvė’: *bùliava ir duoną užvaduoja* ‘Bulvė ir duoną pakeičia’ Jnšk; *šįmet bùliavų daug prikasėm* ‘Šįmet bulvių daug prikasėm’ Klov (BAF 207)

↔ le. dial. (Kšbd [Bór]) *bulawa* ‘gumbas; mėlynė (sumušimas)’ (SGP III[1]: 83) – semantinis asociatyvas, t. y. ‘gumbas’ ↔ ‘gumbo formos daržovė’ → ‘bulvė’

bùlkai 1 (sm., pl.) ‘būgnai, bulvės (apie kortas)’: *Bùlkų karalius atsivertė (šviečia)* Dkš

← le. dial. (SLd [Bytom], DLd [Młynkowo, Połajewo], SLd [Sztum] ir kt.) *bulki* (pl.) ‘bulvės’ (SW I: 232; SGP III[1]: 89)

burgmìstras 2 (sm.) ‘burmistras’ K I 270, DP 208, R 89: *Ragainės burgmistras* A 1884: 388

← s. / v. le. *burgmistrz* ‘miesto ar miestelio valdytojas, sprendęs socialinius ir juridinius klausimus’ (< v. v. a. *burgermeister* / v. v. ž. *borgemester* ‘miesto valdytojas’ [SW I: 237; SPW II: 511–512; SSt I: 178; MLex 29; dar žr. Urbutis 2009: 427, 441])

bùrka 1 (sf.) ‘išbarimas, priekaištas’: *Vėlai parvažiavęs gausi bùrką* Ds; *Kad nebegautumėt nu mūsų burkos už savo slinkį* S. Dauk; *Kai vėlai pareisi, tai gausi bùrkų nuo tėvo* Jnš

← le. dial. *burka* ‘griežtas priminimas; priekaištas’ (SGP III[1]: 128)

burnotinas, ***-a*** (adj.) ‘k u r i s p u r p u r i n ė s s p a l v o s ’ SD 19, R 28: *Kūnas visas tapo nuog mėlynių, nuog žaizdų ir nuog kraujo ižbiaurintas kaip burnotinoji gelumbė* DP 169

↔ (s. / v.) le. *brunatny* ‘rusvas, violetinis, purpurinis (apie gėles); bėras’ (< v. v. a. *brûnât* ‘plona tamsi medžiaga’ [SW I: 213; SPW II: 159–160; SSt I: 167; Brückner 1985: 30; Siekierska 1992: 21–22; Фасмер I: 170; Аникин III: 221; MLex 27]) – su struktūrinių elementų *-ur-* metateze, t. y. **b-**ru**-notinas* → *b-**ur**-notinas*

burnotinti, *-ina*, *-ino* (verb. tr.) ‘d a r y t i b u r n o t i n ą ’ SD 19 ⇐ *burnotinas*

burtikas (sm.) **1**. ‘g r a ž u s , p l a t u s k a s p i n a s ’ R, N; **2**. ‘d r a b u ž i o a p s i u v a s ’: *Burtikais apsiuvu* R 363

↔ v. le. *burtek*, le. *burcik* ‘kaspinas, puošni juosta; apsiuvas, apvadas’ (< v. *Borte* ‘apvadas, apsiuvas, valinys’ [SW I: 238; SPW II: 514])[15]

burtikà K, *bùrtika* 1 (sf.) KB II 85 **1**. ‘g r a ž u s , p l a t u s k a s p i n a s ’: *Burtikų audėjus* K I 170; *Dėk vainikėlį, sek burtikẽlę, važiuok iš tėviškėlės* Sch 34; *Kai pabudau, tai neradau nei kepurės burtiką* RD 51; **2**. ‘d r a b u ž i o a p s i u v a s ’ K – žr. *burtikas*

burtikìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘k a s p i n i n i s ’ K I 170: *Prieš šunių burtikinę kirmėlę imk... moliūgų (agurkų) sėklas* Kel 1881: 99 ⇐ *burtikas / burtikà, bùrtika*

burtikúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘d ė t i b u r t i k ą ’: *Burtikúotas, burtikomis pašveistas* K I 177 ⇐ *burtikà, bùrtika*

bùzė 2 (sf.) ‘b u r n a , v e i d a s ’: *Gal nušalai, kad tavo bùzė taip šašuota?* Km; *Neljsk, ba gausi per bùzę!* Krok

← le. dial. (MLd [Łomazy], Psd [Llš]) *buzia* /bu**z**ia/ (le. *buzia* /bužia/) ‘burnytė, lūpytės; meilės bučinys; veidas, snukis; vaikelis; gražus asmuo’ (SW I: 242; SGP III[1]: 165–166)

bužuoti, ***-uoja***, ***-avo*** (verb. intr.) ‘r ū g t i ’ M

↔ le. *burzyć się* ‘fermentuotis, rūgti; tapti neramiam ir kt.’ (SW I: 240)

---

[15] V. Urbutis (2009: 419), kvestionuodamas neabejotinai teisingą P. Skardžiaus (RR IV: 107) lie. *burtikas* ‘gražus, platus kaspinas; drabužio apsiuvas’ polonizmo statusą, pateikia visiškai neįtikėtiną spėjimą, neva šis žodis „<...> galėtų būti pačių lietuvių d e m i n u t y v a s (išretinta mano – *R. K.*) (su kaip tik prūsų lietuvių šnektoms – tarp jų vadinamajai žvejų – nesvetima priesaga *-ikas*) iš *burtas* (juo vienoje iš citatų pats Bretkūnas yra pakeitęs išbrauktą deminutyvinę formą), atsiradusio ne iš įprastinio v. *Borte* (f.), o iš ankstesnio *Bort* (m.) <...>“. Tokia šio tyrėjo hipotezė yra paneigtina dėl itin abejotinos argumentacijos, mat: 1) lie. *burtikas* **n e** r e f l e k t u o j a d e m i n u t y v i n ė s s e m a n t i n ė s k o n o t a c i j o s , bet suponuoja konsekventualųjį (struktūrinį resp. morfologinį ir reikšminį) le. *burtek*, *burcik* ‘kaspinas, puošni juosta; apsiuvas, apvadas’ lietuvių kalbos polonizmą; 2) J. Bretkūno minima lytis *burtas* nebūtinai turi būti interpretuojama kaip germanizmas, mat tokio pat gramatinio statuso (sm.) lytis vartojama ir lenkų kalboje, užfiksuota ir senuosiuose šios vakarų slavų kalbos rašto paminkluose, plg. (v.) le. *burt* ‘galionai (auksu arba sidabru austos juostelės); apsiuvas, apvadas’ (SW I: 238; SPW II: 514). Vadinasi, nėra jokio pagrindo teigti, kad ši leksema yra germanizmas.

C

calũnas 2 (sm.) Ds, Pn, ***cãlūnas*** 1 ‘patiesalas, apdangalas prie karsto’ Slnt: *Ir juodo audeklo calūnai jau slegia merdėjantį kūną* V. Myk-Put; *Trys grabai ant calūno stokso* S. Čiurl (LKŽe; dar žr. KpŽ I: 272)

← (s. / v.) le. *całun* ‘didelis uždangalas; gedulingas juodas karsto užtiesalas, krepas; lovos uždangalas; stora gelumbė; prastas vienulio drabužis ir kt.’ (< s. č. *čalún* ‘brangus audeklas; uždangalas’ ← top. v. *Schalun* ‘t. p.’ ← top. pranc. *Châlons* ‘vietovė Isère departamente’ ← lo. *Catalauni* ‘keltų gentis’ ← gal. *uellaunos* ‘vadas, vadovas’ [SW I: 254; SPW III: 123; SSt I: 213; Brückner 1985: 56; Machek 1968: 93; Skeat 2005: 553; Lewis, Short 1958: 300; Delamarre 2003: 311])

calūnìnis, -ė 2 (adj.) ‘atliekamas prie calūno’: *Calūnìnės (gedulingos) mišios* J ⇐ *calũnas, cãlūnas*

cebùlė 2 (sf.), ***cẽbulė*** 1 **1**. ‘(bot.) svogūnas (*Allium cepa*)’ P: *Reikia cebulės apravėti, par žoles nė matyt nebesimato* Vkš; *Aš ankstie pasisvadinu cẽbulių* Šv /\ *Ano burna kaip cebùlė (apvali)* Vvr; *Ta obelis kitą metą turi obulų kaip cebùlių* Grg; **2**. ‘(prk. juok.) kišeninis laikrodis’: *Muno cebùlė pradėjo vėluoti* Vvr; **3**. ‘(juok.) krūtis’: *Ar tau ne gėda, cebùlės jau dygsta, o tu kartu su vaikais barankos nori* Vkš (LKŽe; dar žr. BAF 181–184; Urbutis 1981: 192)

← (s. / v.) le. (dial.) *cebula* ‘paprastasis svogūnas (*Allium cepa L.*); poras (*Allium ampeloprasum, porrum L.*); nuodingasis svogūnas (*Sciella maritima L.*); valgomasis česnakas (*Allium sativum*); laikrodis, savo forma panašus į svogūną; mulkis; (pl.) akys’ (SW I: 256–257; SPW III: 135; SSt I: 215; SGP III^{2}: 351–353; Ермола 2011: 21; dar žr. Walczak 1995: 90) – dėl kilmės žr. *cibulis*, *cìbulis*, *cìbulė*

cebulinéti, -éja, -éjo (verb. tr.) ‘terlioti cebulėmis (svogūnais)’ ↔ *pricebulinéti* (verb. tr.) ‘priterlioti cebulėmis’: *Pricebulinéjo visus bliūdalius ir paliko* Vvr ⇐ *cebùlė, cẽbulė*

cedrinis, ***-ė*** (adj.) SD 23, ***cėdrìnis*** 2 ‘kuris iš cedro’ K

↔ (s. / v.) le. *cedrowy* ‘kedro (*cedrinus*); kedro kankorėžio sėkla’ (SW I: 258; SPW III: 139–140; SSt I: 216) – dėl kilmės žr. *cedras*, *cẽdras*

cedrus (sm.) ‘kedras’: *Regėjau piktadėją, pasikėlusį dūmoj, kaip medį cedraus* MP 341

← v. le. *cedrus* ‘kedras (*Pinus cedrus*); kadagys (*Juniperus virginiana*)’ (SPW III: 139) – dėl kilmės žr. *cedras*, *cẽdras*

ceratà 2 (sf.) ‘neperšlampamas, guma padengtas audeklas, vaškytinė’ TrpŽ: *Norėjau nupirkti cerãtą ant stalo padengti* Grg; *Įklok į lopišį cerãtą, ir neparšlaps kiaurai* Vvr

← (v.) le. *cerata* ‘vaškuotas audinys; medžiaga, dengta laku’ (< it. *[tela] cerata* ‘vaškytinė’ / ← lo. *cērātus* ‘įtrintas vašku, vaškuotas; sutvirtintas vašku’ [SW I: 264; SPW III: 155; Linde I: 226; ЕСУМ VI: 239; Widłak 2011: 477]) → ⫽ blr. (dial.) *ыpáma* ‘vaškytinė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 340; ТСБМ V[2]: 259; СБГП V: 372)

ceratìnis, ***-ė*** 2 (adj.) ‘padarytas iš ceratos’: *Valgant vaikuo uždėk ceratìnį kvartūgaitį* Vvr

↔ (v.) le. *ceratowy* ‘vaškuoto audinio; medžiagos, dengtos laku’ (SW I: 264; Linde I: 226) → ⫽ blr. (dial.) *ыpатóвы* ‘padarytas iš vaškytinės’ (ТСБМ V2: 260; Шатэрнік 1929: 301) – dėl kilmės žr. *ceratà*

ceravójimas 1 Rm, ***cẽravojimas*** 1 (sm.) ‘adymas’: *Čia gražus cẽravojimas – kaip nerte užnerta* Grg

↔ le. *cerowanie* ‘adymas’ (SW I: 265) – dar žr. *ceravóti*

ceravóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***cẽravoti*** (verb. tr.) ‘adyti’: *Tokia mergaitė, ir nemoka ceravót!* Rm; *Ana per dienas vyrams pirštines cẽravoja, lopo* Grg

← le. *cerować* ‘adyti’ (SW I: 265; Brückner 1985: 58) – dar žr. *cyra*

cetà 4 (sf.) ‘teta’ Brsl: *Mano cetà labai gera* Krsn (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 84)

↔ le. dial. (Psd) *ciata* /ćiata/ ‘teta; senmergė; sena moteris ir kt.’ (SGP IV[2]: 264, 405; SJP I: 164; dar žr. Gussmann 2007: 8)[16]

cetùlė 2 (sf.) ‘tetulė’ SD 31: *Mažmano cetùlė atvažiuos* OZ 12

↔ le. *ciotula* ‘teta, tetulė’ (SW I: 338) (↔ le. dial. [Psd (Llš)] *cetka* ‘t. p.’ [SGP III[2]: 406; SJP I: 172]) – žodžio struktūrinė kaita, matyt, nulemta kontaminacijos su lie. ***t-e-tùl-ė*** ‘tėvo ar motinos sesuo’ (plg. Būga II: 627)

cėta (sf.) ‘porinis skaičius, pora, sėta’: *Cėta lyka? (klausiant, ar pora, ar liekas)* SD 24

↔ le. dial. (Psd [Llš]) *cetka* ‘porinis skaičius’ (SGP III[2]: 406; SJP I: 172; plg. SEJL 85; SEJL$_2$ 164)

sėtà (sf.) OZ 49, *séta* 1 ‘porinis skaičius, pora’ Š, FrnW, NdŽ, Rtr, Ser, An, Tr: *O, sėtà! Riešutai mano!* Tvr; *Ar lyka, ar sėta?* Ds; *Sako „séta“, ir deda tą saują riešutų porom* Švnč; *Sėta ir lyka* SD[1] 10 – žr. *cėta* (su afrikatos *c-* > *s-* frikatizacija)

cėtas, ***-a*** (adj.) ‘porinis, lygus (apie skaičių)’ N, [K]

← (v.) le. *cet* ‘porinis skaičius; pora’ (SW I: 267; Linde I: 228; Brückner 1985: 59)

cibuliõkas 2 (sm.) **1**. ‘(bot.) laiškinis česnakas (*Allium schoenoprasum*)’: *Išmesk iš darželio visus cibuliokùs* Alk; **2**. ‘ankstyvas cibulis smulkiais laiškais’: *Atnešk kokią saują cibuliõkų ir įmesk į bulves* Mrj; **3**. ‘cibulio laiškas, cibullaiškis’: *Suspirgink ma lašinių su cibuliõkais* Gs; **4**. ‘žiedinis cibulio laiškas, žyduolė’: *Šįmet labai mažai laiškų – vieni cibuliõkai* Sn

← le. dial. (ŽV-Md [Uchacze, Przytoczno, Przasnysza], MLd [Gocanowo] ir kt.) *cybulak*

[16] Neatmestina galimybė, kad tai lie. dial. *ciòcė*, *ciõcė* ‘teta; sena moteris ir kt.’ (žr. s. v. *ciòcė*, *ciõcė*) struktūrinės kaitos, nulemtos kontaminacijos su lie. *t-età* 4 ‘tėvo ar motinos sesuo; kiekviena senesnė moteris kiekvienam vaikui’ (DLKŽ[5]), refleksija.

(le. dial. [ŽV-Md (Przasnysza, Miłkowice-Maćki) ir kt.] *cebulak*) ‘svogūno laiškai; lukštai, įaugę į svogūno vidų; svogūnų lukštų nuoviras; judėjų bandelė, pabarstyta druska ir svogūnais; tokia bulvių rūšis; tokia musmirė (*Amanita Phalloides*)’ (SGP III[2]: 353–354, IV[3]: 566; SW I: 257)

cibulis 2, ***cìbulis*** (sm.) KzR, Rsn, Plšk, KlvrŽ, Ldk **1**. ‘(bot.) svogūnas (*Allium cepa*)’: *Šiemet ir mūs menki cibùliai* Ūd; *Įdėk cibulio, kvepės labiau* Al; *Viralas be cibulių negardus* Krp ir kt. (KrvP [Vlkv], Šln, Trgn, Sln, Dkš [dar žr. ZtŽ 110; ZŠT I: 64, 349, II: 389]); (prk.): *Liko jis toks cibùlis (neužauga)* Gs; **2**. ‘(prk. juok.) kišeninis laikrodis’: *Kiek rodo tavo cibùlis?* Jnšk; **3**. ‘tokia geltonai žydinti kambarinė gėlė’: *Žiūrėk, kap cibùlis ilgai žydi* Gs; **4**. ‘(bot.)’: *Kiškio cibulis (laukinis česnakas; Allium oleraceum)* LBŽ; *Laukinis cibulis (labai nuodingas vaistinis augalas, rudeninis vėlyvis; Colchicum autumnale)* R 411

← le. dial. (DLd [Podróżna w Złotowskiem] ir kt.) *cybul* ‘svogūnas (*Allium cepa*)’ (SGP III[2]: 350–351, IV[3]: 566) – dėl kimės žr. *cibulia*

ceĩpulis (sm.) ‘svogūnas’ Užubaliai (BAF 181) – žr. *cibulis*, *cìbulis*

cibulaĩnė 2 (sf.) ‘padažas, skystas valgis, kuriame yra daug cibulių, cibulienė’: *Man labai gardu cibulaĩnė su šutytomis bulvėmis* Grš; *Gaspadin, visada tokią cibulainę padaryk* Snt ⇦ *cibulis*

cibulaitis (sm.) ‘(bot.) laiškinis česnakas (*Allium schoenoprasum*)’ LBŽ ⇦ *cibulis*

cibuliẽnė 2 (sf.) ‘padažas, valgis, kur apsčiai cibulių’ Trgn, Krkn: *Vakarienei cibuliẽnės su bulvėm gausim* Vlkv; *Iškepiau cibulienės* Šl ⇦ *cibulis*

cibulìnis, *-ė* 2 (adj.) **1**. ‘cibuliams priklausantis’: *Cibulìniai laiškai* Gs; *Cibulìnė (cibulių lukštų) kvarba geriau kanda, nei ruda* Rdm; **2**. ‘kuris cibulio spalvos, rudas’: *Gražiausias kiaušinis cibulinis (cibulio lukštais dažytas)* Rdm ⇦ *cibulis*

cibùlinis, *-ė* 1, *cibulìnis* 2 (smob.) Pgr **1**. ‘kas labai mėgsta cibulius’: *Jau aš tai nebūsiu cibùlimu* Grv (LKŽe); **2**. ‘gaunamas iš cibulių (t. y. svogūnų) lukštų’ Dv (DvŽ I: 85) – žr. *cibulìnis* ‘cibuliams priklausantis’

cibùlinti (*-yti*), *-ina*, *-ino* (verb. tr.) ‘dėti cibulių (svogūnų)’ ↔ *užcibùlinti* (verb. tr.) ‘t. p.’: *Viralas Kaukazūse yr visumet užpipirytas, užcibùlytas* Šts ⇦ *cibulis*

cibuliúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb. tr.) ‘trinti, tepti cibuliais’*: Necibuliúok to peilio!* Rdm – žr. *cibùlinti*

cibùlninkas (*-nykas*) 1 (sm.), *cibulniñkas* 2 **1**. ‘viršum viryklos prie lubų ir sienos pritaisyta tam tikra dėžė cibuliams per žiemą laikyti’: *Kol tų cibulių mažiau augindavom, supindavom į pynes ir pakabindavom prie šeimanto: nė tada tų cibulniñkų reikėdavo, nė nieko* Škn; *Cibuliai šią žiemą visai gerai iššziemojo ant cibùlninko* Krp; **2**. ‘(prk. juok.) kišeninis laikrodis’: *Kiek rodo cibùlnykas?* Gs ⇦ *cibulis*

sìbulis Pkr, *sibùlis* (sm.) ‘svogūnas’ Bitėnai, Sukaičiai, Viešvilė, Smln, Sdr, Jrb, Vilenčiūnai, Jotija, Kulva, Markutiškiai, Vp, Pbs, Krikštėnai, Kaukliai, Šiaudžiai, Bijutiškis, Antr, Medeikiai, Švenčionėliai, Švnč, Trešiūnai, Ad (BAF 181) – žr. *cibulis*, *cìbulis* (su afrikatos *c-* > *s-* frikatizacija)

zibùlis (sm.) ‘svogūnas’ Br – žr. *cibulis*, *cìbulis*

cibùlninkas, ***-ė*** 1 (smob.) **1**. Škn, Krp ‘kas verčiasi cibuliais’: *Te(n) pas jum cibulių kraštas: šakyniškiai jau no senovės cibùlninkai* Žg; **2**. ‘kas labai mėgsta cibulius valgyti’: *Tėvas baisus cibùlninkas, o Pranius nė kopūstų nesreb’, jei tik cibulį pamato* Škn; *Tu toks cibùlninkas esi* Eig

← le. dial. (ŽV-Md [Huszcza, Degucie] ir kt.) *cybulnik* ‘svogūnų lukštai; vyras, mėgstantis valgyti svogūnus ir kt.’ (SGP III[2]: 356–357, IV[3]: 566) ⫽ le. *cebulnik* ‘svogūnų pardavėjas; šykštuolis; išverstakis; mulkis’ (SW I: 257) → ≠ blr. dial. *цыбу́льник* ‘svogūno lukštai; viksva (*Carex*)’ (ТС V: 279; ЛАБНГ I: 110)

cibùlius, *-ė* 2 (smob.) ‘kas mėgsta cibulius’ Gs – žr. 1 *cibùlninkas*, *-ė* (su antrinio suf. *-inink-* > suf. *-įiŭ-* kaita [apie pastarą darybos būdą plačiau žr. Skardžius I: 76tt.], matyt, pagal analogiją su lie. *smiřdž-**ius***, *-ė* 2 (smob.) ‘kas susmirdęs, smirdalius ir kt.’ [LKŽe], mat valgantys svogūnus skleidžia nemalonų kvapą)

cì̃cas (sm.) ‘kartūnas’ Ak, J: *Vienai parnešiu cìco žiurstelį, antrai parnešiu aukso žiedelį* JD 1174

← le. (dial.) *cyc* ‘tokia medvilnės medžiaga (kartūnas)’ (< v. *Zits* / *Zitz* ‘kartūnas’ ← hnd. *chīnț* ‘taškuotas, dėmėtas drabužis’ ← s. i. *citrá* ‘ryškus, spalvingas; nuostabus; įvairus ir kt.’ [SW I: 357; SGP IV[3]: 567; Brückner 1985: 69; Kluge 2002: 1015; Klein I: 272, 277; ЕСУМ VI: 254–255; Mayrhofer I: 542–543]) → ⫽ blr. *цытъ* ‘kartūnas’ (Носовичъ 1984: 692; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 340)

cì̃celiai 1 (sm. pl.) **1**. ‘tokie žydų apeiginių drabužių kutai’: *Dėvėjęs cicelius ir šlikę* Vaižg; *Žydas nekalba poterių be cicelių* Kp; **2**. ‘(šnek.) skarmalai’: *Apsikorus visokiais ciceliais ir eina kaip baidyklė* Ds; *Apsivilkęs kokiais cìceliais* Trgn; **3**. ‘(juok.) kas nors nukarę (apie spenius, krūtis)’: *Kiaulei pakaklėj cìceliai kabaldžiuoja* Jnšk; *Eina cìcelius išvertusi (krūtinę atstačiusi)* Grž

← le. (dial.) *cycełe*, *cycele* (*cyces*) (pl.) ‘spurgai, kutai; judėjų apeiginių drabužių kutai’ (< jdš. *cices* resp. **ציצית** ‘siūlų sruogelės talito kraštuose’ ← s. hebr. *cīcīt* resp. **צִיצִת** / **צִיצִת** ‘kutas, spurgas [jų religinė prasmė apibrėžta Mozės]; garbana, plaukų sruoga’ [SW I: 357; SGP IV[3]: 569; Weinreich 1977: 370; **סאָלדאַטאָוו** 2011: 774; Wolf 1998: 86; Brown, Driver, Briggs 2000: 2065; DCH VII: 119; Штейнбергъ 1878: 404; Klein 1987: 546; Wexler 1987: 202–203; dar žr. ЕЭ XV: 819–820; EJ XXI: 642–643; EJFT 548; Kregždys 2014$_b$: 70]) → ≠ blr. *цыцэль* ‘apeiginis judėjo drabužis’[17] (Reuka 1894: 25; Wexler ibd.) ⫽ blr. dial. *цы́цалі*, *цы́цалы* ‘kutai; tfilinas (filakterijus)’ (СБГП V: 373; Цыхун 1993: 160)

ciciõkas 2 (sm.) ‘žindukas’: *Pames kur vaiką, ciciõką įgrūdusi į burną* Vlkv

↔ (s. / v.) le. (dial.) *cycek* (v. le. *cecek*, le. dial. [MLd (Woźniki) ir kt.] *cyc*) ‘mergaitės,

[17] Baltarusių poetas Francišekas Benediktas Bohuševičius (Францішак Бенядзікт Багушэвіч) eilėraštyje *Žydelis* (*Жыдок*) mini ne drabužio elementą, bet judėjų apeiginį drabužį (sinekdocha) *цыцэль* (*Сеў жыдок у нас у вёсцы, // Пры гасцінцы, пры дарожцы. // Меў ярмулку, трэпкі, цыцэль* <...>). Šį žodį, matyt, galima priskirti knyginei leksikai, mat nė viename baltarusių dialektų sąvade tokios morfologinės struktūros ar semantinės vertės lytis nėra minima.

moters krūties spenelis; mergaitės krūtis; (pl.) galvijo speniai, tešmuo; čiulptukas, buteliukas maitinti naujagimį ir kt.' (SW I: 357; SPW III: 716–717; SSt I: 339; SGP IV[3]: 566–568–569)

cacõkas 2 (sm.) **1**. 'ž i n d u k a s , c i c i o k a s' Nm; **2**. 's p e n y s': *Čiulkia čiulkia lyg avinas cacõką* Šk – žr. *ciciõkas* (su šaknies balsių kokybine kaita, matyt, nulemta sporadinės kontaminacijos [dėl partityvinės homofonijos, t. y. *c-a-c...* ↔ **c-i-c...*] su I. lie. dial. *cackà, cãckijimas, cãckinimas, cãckinti*[18]; II. blr. *cóска* 'žindukas' [ТСБМ V[1]: 235], r. *соска* 'žindukas; iš duonos sulipdytas žindukas' [Даль IV: 188])

cieliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** Grž, ***ciẽliavoti*** (verb. intr.) 't a i k y t i': *Ciẽliavojo, ciẽliavojo ir nenucieliavojo stačiai – prašavo šonan* Ds (LKŽe; dar žr. ZtŽ 111); *Kumonija švęsta kad iš šaudyklės sušauni, tai daugiaus ta šaudyklė asanti didžiai laiminga, nes nereik cieliavot* ŠLSP 131; *O kad cieliavosi, pražudys savo vertumą* ŠLSP 131 (SŽ 122–123)

← le. *celować* 'taikyti į taikinį' (SW I: 260) – dėl kilmės žr. *ciẽlius*

cieliãvimas 1 (sm.) 't a i k y m a s į t a i k i n į' K: *Tokiu cieliãvimu vis tiek neklius* Grg ⇦ *cieliúoti*

cieliúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb.) 't a i k y t i' J: *Ant ko, į ką cieliuoti* K; *Atein šucelis per lauką... į šarkužėlę cieliúodams* LB 74 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 89) – žr. *cieliavóti*

cignavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) 's k a m b i n t i v a r p e l i u' Kt, Kp: *Kai mane vežė prie bažnyčios, varpai cignavojo* LTR (Lnkv)

↔ le. *sygnować* 'skambinti bažnyčios mažiausiu varpeliu ir kt.' (< V. lo. *signare* 'patvirtinti rankos gestu; laiminti; krikštyti' [SW VI: 534; Niermeyer 1976: 970]) – su frikatyvinio *s-* > *c-* afrikatizacija

cìleva 1 (sf.) 's k i e m u o': *Cìlevas sekti, t. y. cilevoti* J

↔ v. le. *syllaba*, le. *sylaba*, 'skiemuo; toks paauglių žaidimas' (< V. lo. *syllaba* 'raidė; žodis, terminas' [SW VI: 535; Linde V: 496; Blaise 1994: 897]) – su frikatyvinio *s-* > *c-* afrikatizacija ir bilabialinio *-b-* kaita į labiodentalinį *-v-*

cilevóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 's k a i t y t i c i l e v o m i s , s k i e m e n u o t i' J

↔ v. le. *syllabizować*, le. *sylabizować* 'skiemenuoti' (SW VI: 535; Linde V: 496) – leksemos struktūrinė kaita, matyt, nulemta sąsajos su lie. *cìleva* 'skiemuo' (žr. s. v. *cìleva*; dar žr. s. v. *slebizavóti* [StEB I γγγ. poskyrio II.4.3. tipą])

---

[18] Plg. lie. dial. *cackà* 2 (sf.) 'žaislas, menkas papuošalas, niekniekis': *Visokių cãckų prisipirko, nebeturia kur dėt* Slm; *Kad tau ir tinka visokios cãckos pirkinėti!* Brs; *Jau ten visokių cãckų buvo prikepta šventei* Lš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 103) ← le. *cacko*, *cacka* 'vaiko žaislas; gražus, kruopščiai padarytas daiktas; išlepęs žmogus; gintaro smulkūs gabaliukai' (SW I: 251–252 [plg. Фасмер IV: 292]) ‖ blr. (dial.) *цáука* 'žaislas; papuošalas; nemalonus, bet būtinas darbas' (Носовичъ 1984: 685; ТС V: 262) ‖ r. dial. *цацка* 'žaislas; papuošalas; paklusnus vaikas' (Даль IV: 571) ↔ lie. dial. *cãckijimas* 1 (sm.) 'puošimas, gražinimas; laiko leidimas niekais': *Didelio cãckijimo nereik, kad tik būtų stiprūs (krėslai)* Jnšk; (refl.): *Pašėlęs anos cãckijimos, rėdymos, kad tik vaikiams patiktų* Užv; lie. dial. *cãckinimas* 1 Pn (sm.) 'puošimas, gražinimas' ⇦ lie. dial. *cãckinti*, *-ina*, *-ino* (verb.) **1**. '(tr.) puošti, gražinti': *Per daug necãckink šėpos* Pn; **2**. '(refl.) žaisti, niekais užsiiminėti': *Tėvai, neturėdami laiko su manim cackintis, stumdavo nuo savęs* rš (LKŽe).

cinãbras 2 (sm., sing.) ‘r a u d o n a s m i n e r a l a s , k i n o b r i s ’: *Cinabro krosylas* SD 33
← (s. / v.) le. *cynobr*, (v.) le. *cynober* (v. le. *cenobr*) ‘cinoberis (raudona uoliena, raudoni dažai)’ (< v. v. a. *zinober* / v. *Zinnober* ‘cinoberis; šlamštas, niekai’ ← lo. *cinnabari[s]* ‘karmino [ryškiai raudonos spalvos] dažai’ ← gr. κιννάβαρι ‘cinoberis’ [SW I: 363; SPW III: 721–722; SSt I: 340; LEW 70; Kluge 2002: 1013; MLex 336; plg. Siatkowski 2004: 116]) → ∌ blr. *цынобра* ‘cinoberis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 340)

cinavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘l i e t i s u c i n u ’: *Tu dar nemoki cinavóti, nekimba cina* Grg (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 90)
← le. *cynować* ‘dengti alavu, balinti’ (SW I: 363) – dėl kilmės žr. *cinà*

cinúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘l i e t i s u c i n u ’: *Cinavaĩ ir neužcinavai kaip reikia puodelio, dar kiauras tebėr* Rm – žr. *cinavóti*

cinõrius 2 (sm.) ‘k a s c i n u o j a , c i n i n i n k a s ’: *Parvežk lempelę nuo cinõriaus* Slnt
← le. *cynarz* (↔ le. *cyngiser*) ‘alavo gaminių liejikas; liejikas’ (< v. *Zinngiesser* ‘alavo liejikas’ [SW I: 362])

cioñglius 2 (sm.) ‘n u o l a t u m a s , n e n u t r ū k s t a m u m a s ’: *Kaip stotį padirbs, čia atsidarys didelis cioñglius (judėjimas)* Slnt
↔ le. *ciągłość* ‘nenutrūkstamumas, pastovumas ir kt.’ (SW I: 319)

ciprisinis, ***-ė*** (adj.) ‘i š c i p r i s o p a d a r y t a s ’ SD 33
↔ (v.) le. *cyprysowy* ‘kipariso; diemedžio ir kt.’ (SW I: 363; SPW III: 722–723) – dėl kilmės žr. *ciprìsas*

ciuslai (sm., pl.) ‘ž a v ė j i m a i , b u r t a i ’: *Pagonis, matydamas ir tą stebuklą, vėl klausė, par kokius ciuslus negal ir numirti* M. Valanč
↔ (s. / v.) le. *cud(o)* ‘neatitinkantis gamtos dėsnių reiškinys, stebuklas, fenomenas; keistumas, neįprastumas, pamišimas’ (SW I: 350; SPW III: 692–695; SSt I: 333–334) + (s. / v.) le. *gusło*, *gusła* ‘apeigos buriant; burtai; prietarai’ (SW I: 942; SPW VIII: 236–237; SSt II: 522)

cỹpė 2 (sf.), ***cìpė*** 2 ‘(šnek.) kalėjimas’: *Vakar daug girtų sukišo į cỹpę* Užv; *Dvejus metus vieno(je) cỹpė(je) išbuvau* Kal; *Atsėdėjo jau mėnesį cìpėj – ir vėl pešasi* Kt ir kt. (Vvr, Žem)
↔ le. *cipa* /ćīpa/ ‘kalėjimas; nedidelė patalpa’ (SW I: 339) ∌ le. (dial.) *ciupa* ‘maža patalpa; kalėjimas; mulkis; sena kalakutė; vulva ir kt.’ (SW I: 341; SGP IV²: 434–435; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 9, 2013: 73)

cyra (sf.) ‘a d y m o b ū d a s ’: *Siūti cyra, t. y. adyti priešais* J
← (v.) le. *cyra* ‘užsiūta vieta; randas ir kt.’ (SW I: 264; Linde I: 337) – dar žr. *ceravóti*, *cẽravoti*

cudzalastva (sf.) ‘s v e t i m o t e r i a v i m a s ’: JMP 334.7 *Iau iámp muſitu nuſtot puikiá páſiputimás / ruſtibe / vparás / vžmußimás / cudzáłaſtwá / ſmálſtumás / neteiſibe / ſudiimás piktás / ir kožná ábidá / kuri ture=tu pážeiſt ártima io / o ána ſutwerima Poná ſáwo / kad tátáy ti=kráy žinotu / iog tame pážeide ßwenta wália io / o pároditu iá=muy*

tame iβpeykimą ſáwo; JMP 279 *Ar neturi teipag anu kurie tułáis iždumoimáis świetá to / o biaureis žiwatáis ſáwo / netiktáy pátis tárnáuiá iámuy / ir dárá walią io / bátáig daug kitu páſłußniſten iámuy priwadźioiá / pri=wadźiodámi iuos ing ſtebuklingás ſáwo wálniſtes / o páteikáwi=mop świetá to / ing ápſigierimá / ing koſtiriſtę / ing łátriſtę / ing cudzałaſtwá / teip iog tikray drebá wiſás świetas po ákimis tu Apáβtáłu / ir po rátmiſtru tu ákimis* (dar žr. Skardžius IV: 110)

← s. le. *cudzołóstwo*, (v.) le. *cudzołostwo* ‘svetimoteriavimas, santuokos įžadų sulaužymas’ (SW I: 352; SPW III: 701–703; SSt I: 336; Grochola-Szczepanek 2002: 31; dar žr. ALEW I: 156)

kudzalastva (sf.) ‘svetimoterystė’ Mit V 157 (WP 100) – žr. *cudzalastva* (su *c* > *k* kaita dėl deasibiliacijos, matyt, suponuotos dialektinių ypatumų [apie juos plačiau žr. Zinkevičius 1966: 143–145])

kudzalninkas (*kudzalnykas*), *-ė* (smob.) ‘svetimoteris, kekšininkas’: *Kekšininkus a kudzalnykus... sūdys* Mit V 157 (WP 65) – žr. *kudzalastva* (dar žr. *cudzalažnykas*)

cudzalažyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) ‘svetimoteriauti’ Ch[1] Mt. 19.9

← (s. / v.) le. *cudzołożyć* ‘svetimauti’ (SW I: 352; SPW III: 705; SSt I: 336; dar žr. ALEW I: 156)

cudzalažnykas (sm.) ‘svetimoteriautojas’: WPk 64v.25: 1Cor.6 *tardams: Nekle=‖iakite, neſanga nei kekβeninkai nei ♦cudzałaſ=‖nikai ÷ biaurintaiei lawas patala ſawa* (dar žr. Skardžius IV: 110)

← (s. / v.) le. *cudzołożnik* ‘svetimoteriautojas’ (SW I: 352; SPW III: 703–704; SSt I: 336; Grochola-Szczepanek 2002: 133; dar žr. Palionis 1967: 286; Zinkevičius 1988: 57; ALEW I: 156)

cukatos (sf. pl.) ‘cukruje virti vaisiai arba jų žievelės’ rš

← v. le. *cukata*, (pl.) *cukaty* ‘cukruje virtos citrusinių vaisių žievelės, melionas arba arbūzas’ (< v. *Sukkade* / *Zukkade* ‘cukruje virtos citrusinių vaisių žievelės’ / ← I. it. *zuccata* [< α) ? it. *zuccherato* ‘cukruotas’; β) it. *zucca* ‘moliūgas’] ‘cukruoti vaisiai’; II. it. *succada* ‘cukatos’ ← lo. *sūcus* ‘sultys; drėgmė; skystis; gėrimas ir kt.’ [SW I: 354, 359; Linde I: 335; Widłak 2011: 477; ЕСУМ VI: 265; Prati 1951: 1067; Klein II: 1536; plg. Фасмер IV: 304]) → ⊭ blr. *цукáм* ‘cukruotas vaisius; cukruje virtos citrusinių vaisių žievelės’ (ТСБМ V2: 253), r. *цукáтъ* ‘cukruotos vaisių žievelės, cukruoti vaisiai’ (Даль IV: 575)

Č

čeberkas (sm.) ‘k i e k i s , t e l p a n t i s į p u s k u b i l į’: *Porą čeberkų pelų išnešk karvėm* Ktk

↔ le. dial. (DLd [Grzybki tureckie]) *czebereczek* ‘nedidelis ausinis kubiliukas vandeniui, gėralui nešti’ (SGP III[2]: 347, V[1]: 47; dar žr. Urbutis 1981: 193)

čekolada ‘š o k o l a d a s’ (Tölgyes 2009: 74)

← le. *czekolada* ‘šokoladas’ (< it. *cioccolata* ‘t. p.’ ← actekų *chocolatl* ‘t. p.’ [SW I: 381; Prati 1951: 285–286; Klein I: 279])

čemũboras 1 (sm.) ‘d a r ž e l i n i s d a ž i s’: *Čemũboras nok galvõs, kap sópa* Dv (DvŽ I: 88)

← le. (dial.) *cząber* ‘darželinis dažis; čiobrelis’ (SW I: 378; SGP V[1]: 44; Brückner 1985: 73; plg. Фасмер IV: 309) → ≠ (dėl prasl. **ę* [> le. *ę* ↔ (dial.) *ą*] → blr. *ja* [plačiau žr. Kardelis 2003: 57, 61], plg. blr. (dial.) *ч-**а**-бо́ръ* / *ч-**а**-бор* ‘čiobrelis [*Thymus L.*]; paprastasis čiobrelis [*Thymus serpyllum L.*]’ [Носовичъ 1984: 695; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 342; СБГП V: 400]) blr. dial. *чэ́нбар* ‘t. p.’ (Шаталава 1975: 197)

čemõras 2 (sm.) **1**. ‘s u k n e l ė ’: *Pasiūdinau abiem dukterim po čemõrą* Rs; **2**. ‘p l a t u s s e n ų m o t e r ų n e š i o j a m a s s i j o n a s’: *Ko tik be čemõro neišbėgau* Šmk

↔ le. dial. (ŽV-Md [Myszyńca ostrołęcka]) *czamera* ‘senovinis viršutinis vyrų (rečiau – moterų) drabužis; avikailio apykaklė’, (v.) le. *czamara* ‘ilgas šventikų drabužis su labai ilgomis rankovėmis; susegamas vyrų (didikų) drabužis; įkapės (moterų)’ (< pranc. *chamarre* ‘piemens drabužis; galionai’ / it. *zimarra* ‘sutana’ ← arab. *sammûr* ‘sabalo kailis’ [SW I: 368; Linde I: 341; SGP IV[3]: 622; Bartkiewicz 1974: 150; Smolińska 1983: 195; Brückner 1985: 72; Фасмер IV: 330–331; dar žr. Адомавичюте 1979: 98; Lanza 2009: 87]) → ≠ s. blr. *чамара*, *чемара* ‘vyrų durtinys ilgomis rankovėmis’ (Булыка 1980: 110), r. *чема́ра* ‘toks vakarų slavų durtinys’ (Даль IV: 589)

> *čẽmuras* (sm.) ‘i l g a s , p l a t u s š a r v o j i m o d r a b u ž i s’: *Atein, atsiskubin, o mūsų mamunytė jau su čẽmuru apvilkta guli* Všk; *Apvilko su balto perkelio čemurėliù ir paguldė grabelin* Všk – žr. *čemõras*

čeplyčia (sf.) ‘k a r š t ų j ų v e r s m i ų k u r o r t a s’ Lex 25, R 393, [K]

← (s. / v.) le. *cieplica* ‘garinė vonia; karštų gydomųjų versmių vietovė; šiltieji kraštai; šiltnamis’ (SW I: 329; SPW III: 477–478; SSt I: 297; dar žr. ALEW I: 158),

‖ ∌ ≠ blr. *цепли́ца* ‘ponų pirtis’ (Носовичъ 1984: 687)

čestnis (sf.) **1**. ‘g a r b ė , p a g a r b a ’ N; **2**. ‘v a i š ė s ’ Q 378, C II 5: *Čestnį kelti* N; *Pritaisai čestnį* Bt. Luk 14.13

↔ le. dial. (SLd [Katowice]) *część* ‘garbė, pagarba, pripažinimas, gerbimas; puota, pokylis, skanėstai ir kt.’ (SGP V[1]: 121; Sakalauskienė, Sawaniewska-Mochowa 2014: 113; plg.

Būga III: 771; Zinkevičius 1990: 280)[19] – su sonanto *-n-* metateze, t. y. lie. **če-n-stis* → *če-st-n-is*

česnìs 4 (sf.), *čẽsnis*, *-ies* (*-io*) 2 (sm.) **1**. ‘garbė, pagarba’: *Garbė, česnis ir šlovė* WP 127; **2**. ‘vaišės’: *Ant česniẽs nuvedė jaunuosius* J; *Šlauną svotbos čẽsnį kėlė* Sch 208; *Nugi dabar, naštas vargų visas nusikratę, jau pasilinksmykim bensyk česnỹj susikvietę* K. Donel ir kt. (Smln, R 158, prš); **3**. ‘vaišių valgis ir gėrimas’: *Svočia neturi česniẽs, t. y. kuomi pačestavoti* J; *Nešk šuniui tas žarnas, bus jam čẽsnis* Gs – žr. *česnis* (su struktūrinio elemento *-t-* absorbcija [dar žr. Kabelka 1964: 24, 66; Zinkevičius 1990: 280; Kregždys 2014$_d$: 30; Sakalauskienė, Sawaniewska-Mochowa 2014: 113])

činšė (sf.) ‘(istor.) mokestis žemės savininkui už žemės valdymą’: *Bau pareitis ciesoriui duoti donį, alba činšę* BP II 497

← le. dial. (ŽV-Md [Ryn giżycki, Słup] ir kt.) *czynsze* ‘mokestis už naudojamą svetimą žemę, nekilnojamąjį turtą ir pan.’ (SGP V^2: 253) – dėl kilmės žr. *čìnšas*, *čìnšis*, *čìnšius*

čìnšininkas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘činšinis nuomininkas’ BŽ 612: *Tuos, kurie laikė žemę už čyžę, vadindavo čyžininkais (činšininkais)* A. Janul; *Anksčiau buvę laisvieji valstiečiai, apsigyvenę kunigaikščio giriose, tapdavo jo činšininkais, o vėliau – net baudžiauninkais* rš

↔ (s. / v.) le. (dial.) *czynszownik* ‘činšo mokėtojas; nuomininkas; činšo rinkėjas’ (SW I: 412; SPW IV: 339; SSt I: 427; SGP V^2: 253) → ∌ blr. *чыншавік* ‘valstietis, mokantis savininkui už žemės valdymą’ (ТСБМ V^2: 328) – dėl kilmės žr. *čìnšas*, *čìnšis*, *čìnšius*

čiupkà 2 (sf.) **1**. ‘valgis iš saldaus pieno ar vandens, pritrupintos duonos, mutinys’ Str: *Gardi tavo čiupkà – daug cukraus dėjai* Skp; *Kai aš ne ponas, man gardu ir čiupkà* Slm; *Kai nebebūdavo ko valgyt, valgydavom čiupką* Brž; *Jų vaikam ir čiupkà gardėsis* Ppl; **2**. ‘vasarojaus ar dobilų pėdas, kuokštas, gabana’ Lel: *Avižas surišime į čiupkàs* Slk; *Miežius čiùpkom statom: po vienam pėdui* Vdn

← le. (dial.) *ciupka* ‘duonos arba bandos putra ir kt.’ (SW I: 341; SGP IV^3: 438; plg. Brückner 1985: 65) → ∌ blr. (dial.) *цю́пка* ‘valgis iš duonos, vandens ir druskos ar cukraus, mutinys; pienas su trupinta duona ir kt.’ (ТСБМ V^2: 272; СБГП V: 380; Сцяшковіч 1983: 541) ∌ blr. dial. *цю́па* ‘valgis iš duonos, vandens ir druskos ar cukraus, mutinys; pienas su trupinta duona ir kt.’ (СБГП V: 380; ТС V: 284)[20]

čiùras (sm.) ‘jaunas pono pasiuntinys, berniukas’ [K], MŽ

← le. dial. (DLd [Kujawy]) *ciur* ‘raitelio tarnas; nepakinkytas arklys; kareivis; nevykėlis; pusbernis; berniukas nuo 4 iki 12 metų; kvailys’ (SW I: 341–342; Karłowicz I: 242–243; Brückner 1985: 65)

---

[19] J. Kabelkos (1964: 24), Z. Zinkevičiaus (ibd.), besiremiančių K. Būgos (ibd.) aiškinimu (jį kartoja ir E. Fraenkelis [LEW 73]), teiginys, neva lie. *česnis* / *česnìs* yra gudizmai resp. vestini iš blr. *чесць* / *чэсьць* ‘garbė, pagarba; vaišės ir kt.’ (Носовичъ 1984: 698; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 346) mažai tikėtinas, mat jo autoriai nepaaiškino sonanto *-n-* genezės bei nemini lenkų dialektinių pavyzdžių.

[20] Sub. lie. *ciupkà* 2 (sf.) ‘valgis iš duonos, vandens ir cukraus, mutinys’: *Geraĩ ir ciupkà, kap nedaválgį* Padvarės (DvŽ I: 86–87) dėl dusliųjų dantinių afrikatų *c* ↔ *č* diferencijos, matyt, priskirtinas gudizmams (dar žr. γγγ. poskyrio II.4.2. tipą).

šùrai 2 (sm., pl.) ‘palyda, palydovai’ KŽ, R 356, MŽ 477, N, [K], FrnW: *Prieg tam dvejus šikšninius apvalkalus, kokius šurai tur, pasisiūdino, kurie visą žmogaus kūną apteko* rš – žr. *čiùras*

čiūrà 4 (sf.) ‘valgis iš saldaus pieno ar vandens, pritrupintos duonos, mutinys’ Lz

↔ le. dial. (SLd, Psd) *czyr* ‘patiekalas, gaminamas iš vandens / pieno ir kviečių / kukurūzų miltų’ (SGP V^{2}: 254; ЕСУМ VI: 323)

čižmà (sf.) ‘vyriška kojinė’ R 329, MŽ 440, [K]

← (v.) le. *ciżma*, le. *czyżma* ‘tokia avalynės rūšis, pusbačiai’ (< vengr. *csizma* ‘aulinis batas’ [← s.-kr. *čìzma* ‘batas’] / ← turk. *çizme* ‘batas’ [SW I: 342; SPW III: 532; Юсипова 2005: 112; Wołosz 1989: 240; Géza 1991: 43; EWU 221–222; dar žr. Stachowski 1995: 163; Leschber 2011: 44])

čỹras 2 K, PnmR, ***čìras*** (sm., sing.) ‘(bot.) kempinė, pintis (*Polyporus*)’: *Čìras yra guzas medžio* J; *Uždegtas čỹras ir po vandeniu dega* Ss

← le. *czyr* (*czer*) ‘pintis, kempė’ (< it. *cerro* ‘burgundinis ąžuolas’ ← lo. *cerrus* ‘toks ąžuolas [*Quercus cerris*]’ [SW I: 412]) → ≠ blr. dial. *чэр* ‘kempinė, pintis’ (СБГП V: 447)

čýžė 1 (sf.) ‘duoklė, mokestis, nuoma’ SD 38, R 414, K: *Tave čyš dvare, jeigu neužmokėsi čyžės valdymierui* J; *Man rūpėjo duoną, druską, čyžę užmokėti* KlvD 200; *Nesirūpink, motynėle, čyželę mokėti, parves duktė jauną žentą čyželei mokėti* JD 891 ir kt. (Pgg, DP 363, BB Joz. 17.13)

← v. le. *czyża* ‘duoklė, činšas’ (← s. / v. le. *cyża* ‘alaus, midaus ir vyno mokestis’ < v. *Ziese* ‘muitas, muito mokestis’ ← V. lo. *accisia* ‘mokesčio dydis, [akcizo] mokestis; rinkliava ir kt.’ [SW I: 415; SPW III: 729; SSt I: 341; Brückner 1985: 65; SEJL 89; SEJL$_{2}$ 176; Niermeyer 1976: 65; dar žr. Kabelka 1964: 24, 67; Palionis 1967: 282; Krištopaitienė 2004: 255; Kregždys 2014$_{d}$: 28] ↔ [s. / v.] le. *czynsz* ‘mokestis už svetimos nuosavybės naudojimą; turto mokestis; pelnas, turtas’ [žr. s. v. *čìnšas*, *čìnšis*, *čìnšius*])

čyžiãvimas 1 (sm.) ‘duoklės mokėjimas’ K ⇦ *čyžiúoti*

čýžininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘kas turi mokėti čyžę’ SD 38, K, J: *Tuos, kurie laikė žemę už čyžę, vadindavo čyžininkais* A. Janul ⇦ *čýžė*

čyžìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘už kurį reikia mokėti čyžę’ SD 38, J: *Čyžìnis laukas* K; ‘turintis mokėti čyžę’: *Valstiečių gyvenimo sąlygos čia (Žemaičiuose) susiklostė geresnės, buvo daug čyžinių ir daug laisvųjų valstiečių* rš ⇦ *čýžė*

čyžiúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb. intr.) ‘mokėti čyžę’ R 414: *Aš čyžiúoju už savo lauką* K ⇦ *čýžė*

čyžiúotojas (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘kas čyžiuoja’ ⇦ *čyžiúoti*

čyžyti, *-ija* (*-yja*), *-ijo* (*-yjo*) (verb. tr.) ‘eiti duoklę, mokestį, nuomą, baudžiavą’: *Aš čyžmą čyžyju dvare kaip vergas* J ⇦ *čýžė*

čyžma (sf.) ‘prievartos darbas, baudžiava’: *Čyžyti čyžmą dvare ant lažo* J – žr. *čýžė* (su epenteziniu *-m-*, matyt, dėl kontaminacijos su lie. ***m*-ókestis** 1 ‘nustatyto dydžio pinigų suma, mokama valstybei ar organizacijai’ [DLKŽ^{5}])

čyžoti (verb. tr.) ‘mokėti procentus’: *czijzoti* Q 509 (Skardžius IV: 117) ⇦ *čýžė*

čvičijimas (sm.) ‘švietimas, mokymas’ DK 112: *Tarp tų ženklų ir čvičijimo padėta ir malda* MP 213

↔ (v.) le. *ćwiczenie* ‘mokymas, švietimas, lavinimas ir kt.’ (SW I: 416; SPW IV: 381–386) → ⊉ blr. *цвичéнне* ‘ugdymas, lavinimas’ (Носовичъ 1984: 686) – dėl kilmės žr. *čvìčyti*

čvìkas 4 (sm.) **1**. ‘kelnių dalis, kur sueina abi kiškos’: *Kelnios būt geros, tik siauras čvìkas, negali išsikėst* Kp; *Girtuoklio vaikai laksto išplyšusiais čvikaĩs* Pnd; *Čvikas lig žemei, kaip anties dėtis* Kp; **2**. ‘užpakalis’: *Čia daug nekalbėk – tuoj gausi čvikañ* Sb; **3**. ‘kelnių spraga’: *Užsisek čvìką* Pn

← le. dial. (MLd [Ždžary łukowskie] ir kt.) *ćwik* ‘medžiagos gabalas, anksčiau įsiuvamas po marškinių pažastimis arba prie apykaklės; įsiuvas’ (SGP V^{2}: 308) – dėl kilmės žr. *čviklỹs*

čvikla (sf.) ‘burokas; raudonasis burokėlis’: *czwikla* PrD 136.25 (Skardžius IV: 117)

← (s. / v.) le. *ćwikła* ‘burokas; virtų burokų garnyras’ (< č. *cvikla* ‘burokas’ ← gr. σεῦτλον ‘valgomasis burokas’ [SW I: 419; SPW IV: 396; SSt I: 440; LS 1382, 1546–1547; dar žr. Widłak 2011: 478; plg. Фасмер III: 571; Machek 1968: 91])

cvìklas 1 (sm.) ‘(bot.) raudonasis burokas (*Beta vulgaris*)’ SD 33: *Mūsų cvìklai šiemet labai gerai auga* Kair; *Iš cvìklų barškynę (barščius) taiso* Prk; *Cvikliùkų įsiraugiau, skanių barkščių išsivirsma* Krš – žr. *čvikla* (plg. SEJL 85; SEJL$_{2}$ 166)

cvikliẽnis 2 (sm.) ‘cviklinių burokėlių sriuba’: *Pasidariau cvikliẽnio su šutintom bulbom valgyti* Auk – žr. *cvìklis* (su suf. **-einį̃-* patiekalui įvardyti, plg. lie. dial. *paraug-**iẽnis*** ‘iš ruginių miltų iškeptas ragaišis’ Srv [Skardžius I: 289])

cvìklinis, *-ė* 1 (adj.) Gs, *cviklìnis* 2 ‘kuris cviklių veislės, raudonasis’: *Cviklinis burokas* Up; *Cvikliniai burokėliai geri barščiams* Klov ⇦ *cvìklis*

cvìklis 2 (sm.) ‘(bot.) raudonasis burokas (*Beta vulgaris*)’: *Rytoj imsime cvikliùs nuo lauko* Kt; *Cvìkliai labai brangūs* Dkš; *Kiaulės cvikliukùs (burokų lysvę) iškniso* Kt – žr. *cvìklas*

sviklà 2 (sf.) ‘(bot.) raudonasis burokas (*Beta vulgaris*)’ NdŽ, P, N, KŽ – žr. *čvikla*[21]

svìklas 2 (sm.) K, J, Fr II 502, LV III 1157, Rtr, NdŽ, KŽ, LKA I 163, Smln, Krg, SD 33, Q 421, R, MŽ, Sut, N, M, L, LBŽ, *svyklas* ‘(bot.) raudonasis burokas (*Beta vulgaris*)’ Rtr, KŽ: *Sviklas burokas* P; *Kaip tu barščių virsi, kad svìklų neįrauginai* Rg; *Prisiskink svìklų* Sk ir kt. (K. Donel, MŽ, LC 1883: 1) – žr. *sviklà* (dar žr. Kregždys 2014$_{d}$: 30; plg. SEJL 85, 620; SEJL$_{2}$ 166)

svìklis 2 (sm.) ‘(bot.) raudonasis burokas (*Beta vulgaris*)’: *Vaikams savo liuobu svìklių paraugsu* End; *Svìklių tų raudonų tai buvo daug prisvadyta* Šlu; *Sveika yra svìkliai* Vn – žr. *svìklas*

čviklỹs 4 (sm.) **1**. ‘kelnių dalis, kur sueina abi kiškos’: *Aš kelnių be čviklių siūt nemoku* Užp; *Kai be čviklėlių marškiniai, greit pažastys išyra* Kp; **2**. ‘kelnių spraga’: *Mūvėjo nusmukusiomis, niekados neužsagstomu čviklių kelinėmis* Vaižg

[21] Neatmestina gudizmo vartosenos galimybė, plg. blr. dial. *свяклá* ‘burokai’ (СБГП IV: 401).

← le. *ćwikiel* ‘trikampis įsiuvas’ (< v. *Zwickel* ‘trikampis įsiuvas; pažastinis įduras; keistuolis’ [SW I: 418; Brückner 1985: 68; Kluge 2002: 1021]) → ∌ blr. *цвúкель*[22] ‘trikampis įsiuvas’ (Носовичъ 1984: 686)

čvìlkinis, *-ė* 1 (adj.) ‘iš čvilkų pasiūtas’: *Mūsų vyrai mūvi čvìlkinėm kelnėm* Š; *Jos čvìlkinė skarelė* Kp; *Čvìlkiniai trinyčiai* Pnm ⇦ *čviklỹs* (su *muta cum liquida -kl- > -lk-* metateze)

[22] Dėl afrikatos *c-* lie. dial. *cvìklis* 2 Kv, Erž, Dl (sm.) ‘trikampis ar keturkampis audeklo gabalėlis, dedamas į marškinių pažastį ar kelnių kiškų sudūrimą’: *Rankovių paplatinimui ir judesių laisvumui pažastyse įsiuvami 4–7 cm² dydžio keturkampiai medžiagos gabalėliai, vadinami cvikliukais (pietų Dzūkijoje), klyneliais, keturkomis* rš; *Įdėkit didesnius cvikliùs, veržia pažastį* Anč; *Paleido siūlai palei cviklẽlį, reikia užsiūti* Nč; *Tik gražiai prisiūk cvikliukùs prie rankovių* Kdn (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 87) priskirtinas gudizmams.

D

dãblyti*, *-ija (***-yja***), ***-ijo*** (***-yjo***) (verb. tr.) ‘barti, plūsti, velniuoti’: *Slūginė dãblyja svečius, kad anų sąšlavas reik nešti, t. y. liežuvį laidin* J

← le. dial. (Kšbd; MLd [Podsarnie] ir kt.) *diablić* ‘piktžodžiauti; keikti; ieškoti priekabių; prastai, neatidžiai dirbti’ (SGP V[3]: 524) ≠ le. *djabłować* ‘(pra)keikti’ (SW I: 456)

dalmõnas 2 (sm.) ‘kišenė’ Q 444, Lex 49, K, Pgg, Šk: *Kiša duoną, pyragą į dalmõną, eidamas į mokslinyčią* J /\ *Tuokart esi didis ponas, kad piningų pilns dalmonas* Sim

← le. (dial.) *dolman*, (v.) le. *dołman* ‘trumpas husaro apsiaustėlis; moters apsiaustėlis’ (< vengr. *dolmány* ‘apsiaustas’ ← turk. *dolama* ‘turkų sultonato laikų pėstininko raudona skraistė; apsiaustas’ [SW I: 499; SPW V: 298; SGP VI[1]: 42; Brückner 1985: 92; Wołosz 1989: 248–249; Géza 1991: 52; EWU 271; Фасмер I: 525–526; Юсипова 2005: 147; dar žr. Zinkevičius 1990: 280; Urbutis 2009: 426]) → ≠ s. blr. *даламанъ*, *доломанъ* ‘trumpas vyriškas apsiaustas su rankovėmis’ (ГСБМ VIII: 263–264; Булыка 1980: 113), r. *доломáнъ* ‘kavalerijos kario (husaro) skraistė; ilgas apsiaustas, susagstomas sagomis’ (Даль I: 463)

> *delmõnas* 2 (sm.) **1**. ‘kišenė’ R, K, Krtn, Kin: *Prisirink obuolių ir dėkis į delmoną* Kbr; *Kišk duoną, pyragą į delmoną, eidamas į mokslinyčią* J; *Išėmė iš delmono pilną saują pinigų* Sch 129 /\ *Vagis į delmoną, šelmis į dimžaką* MŽ; **2**. ‘piniginė’ Vl: *Prisikišęs piningų pilną delmõną* Vvr – žr. *dalmõnas* (dar žr. Kabelka 1964: 24, 71; Zinkevičius 1990: 280; Krištopaitienė 2004: 255; Aleknavičienė 2014: 336, 475, 510, 573; Kregždys 2014$_{d}$: 30)
>
> *delmonìnis*, *-ė* 2 (adj.) ‘kišeninis’: *Delmonìnė skepeta (nosinė)* K II 240; *Delmonìnės knygos* K II 222; *Jo delmoninį ziegorį, piningus jam atėmė* LC 1885: 2; *Su delmoniniu peiliu nieko nepadirbsi* I. Simon ⇐ *delmõnas*

dapraku (adv.) ‘visai, visiškai’ MŽ, [K]

← (v.) le. *do prochu* ‘visiškai, visai’ (SW IV: 1006–1007, 1020; SPW V: 250)

daremnýčia 1 (sf.) ‘lažybos’: *Nuderėsi daremnýčią, jei, už durų stovėdamas, išgersi stiklinę alaus* J

↔ le. dial. (MLd [Zubrzyca Dolna, Czarny Dunajec] ir kt.) *daremnyca* ‘darbas, už kurį nemokamas atlyginimas (pvz., dvaro darbų prievolė); dykaduonė (apie moterį); rato vidurinės dalies apkaustai’ (SGP V[2]: 378) (← [s. / v.] le. *daremny* ‘nemokamas, veltui gautas; nepelnytas, neuždirbtas; bevertis, nereikalingas, nenaudingas’ [SW I: 426; SPW IV: 503–504; SSt II: 29] → s. blr. *даремный* ‘veltui gautas; nemokamas’ [ГСБМ VII: 246], blr. *дарéмный* ‘nemokamas, dovanai gautas; niekinis’ [Носовичъ 1984: 127; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 90; plg. ЭСБМ III: 127])

darnà 4 (sf.) ‘velėna’: *Taip suplakta žemė, kad pro dařną nė javai negali išlįsti* Auk; *Sumeskit darnàs iš vagų ant užuoganų* Biršt

← le. dial. (ŽV-Md [Sejny], MLd, Kšbd ir kt.) *darna* (s. / v. le. [dial.] *darn*) ‘velėna; veja; durpės ir kt.’ (SGP V[2]: 384–385; SW I: 427; SPW IV: 508; Linde I: 408; SSt II: 30) → ⫽ s. blr. *дарнъ* ‘velėna’ (ГСБМ VII: 248; plg. ЭСБМ III: 134)

davadlỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘tvarkingas, padorus’ J
← (v.) le. *dowodliwy* ‘tinkamas, įrodomas’ (SW I: 542; Linde I: 513)

davatkà 2 (scom.) ‘(menk.) perdėtai pamaldus žmogus (ppr. moteris)’: *Davatkà stovi prie grotelių, o ražančius iki kelių* Plv; *Ūkei trys nenaudingi daiktai: vaikis muzikantas, arklys drigantas, merga davatka* ž; *Jurgis tikras davatkà* Yl ir kt. (JV 687, LTR [Mrk], PPr 109, 114, Dkš) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 111)
↔ I. le. dial. (MLd [Czelatyce]) *dowótka* ‘dievota moteris; labai pamaldi moteris; senmergė’ (SGP V[3]: 490, VI[2]: 202) → ≠ blr. dial. *давýтка* ‘senmergė’ (СБГП II: 11) – su progresyvinės asimiliacijos nulemta *-u- > -a-* kaita, t. y. **d-**a**-v-**u**-tka → d-**a**-v-**a**-tka*; II. le. (dial.) *dewotka* ‘dievota moteris, šventeiva; šv. Pranciškos 3-iosios regulos vienuolė’ (SW I: 451; SGP V[3]: 490) – su regresyvinės asimiliacijos nulemta *-e- > -a-* kaita, t. y. **d-**e**-v-**a**-tka → d-**a**-v-**a**-tka* (dėl kilmės žr. *devetka*)

davatkáuti, *-áuja* (*-áuna*), *-ãvo* (verb. intr.) ‘būti davatka’: *Pinigų (pasogos) nėra, tai davatkáuna* Lp; *Nu abudu davatkáu(ja)* KlvrŽ /\ *Geriaus davatkauti, nekaip blogą vyrą gauti* Sim ⇦ *davatkà*

davatkiuotis, *-iuojasi*, *-iavosi* (verb. intr. refl.) ‘darytis davatka, elgtis kaip davatkai’: *Iškada Liudamerijos, kad, toki graži būdama, davatkiuojas* ŠLSP 201 (SŽ 142) ⇦ *davatkà*

davatkúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘elgtis davatkiškai’ Šts: *Davatkúojančios bobos ir až velnią baisesnės* Vj ⇦ *davatkà*

devetka (sf.) ‘(menk.) perdėtai pamaldus žmogus (ppr. moteris)’: *Turėjo vaikį muzikantą, arklį drigantą ir pačią devetką* Plt
↔ le. (dial.) *dewotka* ‘dievota moteris, šventeiva; šv. Pranciškos 3-iosios regulos vienuolė’ (< V. lo. *devotus* ‘[adj.] dievobaimingas; pamaldus, dievotas; paklusnus; kvailas; [sub.] davęs įžadus žmogus; šventeiva’ [SW I: 451; SGP V[3]: 490; Niermeyer 1976: 328; LEW 84; dar žr. Bańkowski I: 269; ЭСБМ I: 205; Аникин I: 80–81]) – su progresyvinės asimiliacijos nulemta *-a/o- > -e-* kaita, t. y. **d-**e**-v-**a/o**-tka → d-**e**-v-**e**-tka* (dar žr. *davatkà*)

devóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘dėti, daryti, kimšti’: *Veselijom paršą devója* Jnšk
↔ le. dial. *dziewać* ‘kimšti faršu, dėti įdarą ir kt.’ (SW I: 650; plg. SGP VII[1]: 134)

dimà 4 (sf.), ***dyma*** ‘toks keturiomis nytimis austas, keturnytai rašt-uotas audeklas’: *Marti pirmą rytą (pirmarytį) veselijo(je) po juodu gobtūru, po dimõs ryšeliu* J; *O jau dabar, brolužėliai, po juodu gobtūru… po dymos ryšeliu* JV 212
← (v.) le. *dyma* ‘medvilninė medžiaga’ (< turk. *dimi* ‘multinas; flanelė’ [SW I: 616; Linde I: 572–573; Brückner 1985: 106; Юсипова 2005: 140; dar žr. Фасмер I: 558–559; Kabašinskaitė 1998: 40])

dìmas 4 (sm., ppr. pl.) **1.** ‘keturnyčio audeklo raštas’: *Šito abrūso labai gražus dìmas* Slm; *Ot gražų dìmą mačiau!* Sln; *Keturiom nytim audžia dimùs* Kp; *Dimaĩs audžia, arba dimiškaĩ* Pl; **2.** ‘toks keturiomis nytimis austas, keturnytai raštuotas audeklas’: *Mūsų mergos išaudžia visokių dimų̃* Slk; *Kailiniokai buvo dideli ir platūs, kadaise apmušti pilku dimeliu, dabar jau išdužusiu lyg sietas* J. Balt – žr. *dimà*, *dyma*

diminýčia 1, ***dìminyčia*** 1 (sf.) ‘rožė, votis’ Jrb: *Parauga, arba išgąsčio skaudulys, vadinas diminýčia* J; *Tokia didelė diminyčia užaugo vaikui tarp kojikių, kad baisu pažiūrėti* Žgč (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 123)

← v. le. *dyminica*, (v.) le. *dymienica* ‘pūlingas liaukų (ppr. pažastų) uždegimas; pūlinys; morkos spalvos spuogas; trūkis, išvarža’ (SW I: 617; Linde I: 573)

dindos (sf., pl.) ‘verptuvas’ Kos 37

← (v.) le. *dynda* ‘judantis, kabantis dalykas’ (↔ č. *dyndati* ‘virpėti iš baimės’ [SW I: 619; Linde I: 574; Brückner 1985: 106; Machek 1968: 137]) → ≠ blr. (dial.) *ды́нда* ‘basakojė, šlepetė; plevėsa’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 99; СБГП II: 113)

diskà 2 (sf.) **1.** ‘dešimties akių korta’ Brs: *Jo tūzas numušė mano dìską* Grk; **2.** ‘toks dešimties vienetų pinigas’: *Ar negalėtum man paskolyt kokią dìską?* Skr (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 126)

← le. *dyska* ‘dešimties grašių moneta; dešimties akių korta’ (< pranc. *dix* ‘dešimt’ [SW I: 623])

ditkà 2 (sf.) ‘senovinis šešių skatikų pinigas’ Kos 92, J

← le. dial. (Kšbd [Wejherowo]) *dytka* ‘senovinė šešių skatikų moneta’ (SGP VII[1]: 123) ≠ le. dial. (Kšbd [Kartuzy, Chojnice]) *dytek*, *dydek*, *detek*, *detk* ‘šešių lenkų skatikų pinigas’ (→ v. ž. *düttke, dittke* ‘smulki sidabrinė moneta; 5-ių fenigų moneta’ [SW I: 611–612; Karłowicz I: 410–411; Fr I: 161; Brückner 1985: 103; Kluge 2002: 206]) → ≠ blr. dial. *ды́тка* ‘papildomas uždarbis’ (СБГП II: 114; ЭСБМ III: 175)

dykaviznà 2 (scom.) ‘išdykęs vaikas’: *Nu gaus ta dykaviznà!* KlvrŽ

↔ le. *dzikowizna* ‘išdykumas (toks būdas), pasiutimas’ (SW I: 638, 656)

dõkas 2 (sm.) ‘stogas’[23] Kpč: *Dõkas kiauras, pirkion teka* Švnč; *Buvo dõkas su dokù čia žmonių (labai tankiai gyveno)* Kč

← le. dial. (Kšbd, ŽV-Md ir kt.) *dak* ‘stogas ir kt.’ (SGP V[2]: 350; Ramułt 1893: 23; Lorentz I: 157; Dubisz, Karaś, Kolis 1995: 26; Ермола 2011: 25; dar žr. Sowa, Sowa 2002: 136)[24] – dėl kilmės žr. *dachas*

---

[23] Lie. dial. *pãdakė* ‘pašiūrė’ Lazinkos, Radiškės (Ignalinos r.) (LKA I: 57) kilmę dėl fonetinio neatitikimo, matyt, nebūtina sieti su (v.) le. *poddasze* ‘pastogė’ (SW IV: 346; SPW XXV: 400; dar žr. Rykiel-Kempf 1985: 20), bet su lie. dial. *dõkas*, patyrusį struktūrinę transformaciją dėl kontaminacijos su lie. ***pa-šiū́r-ė*** 1 (sf.) ‘prie trobesio pristatytas priestatas iš lentų įvairiems daiktams pasidėti, padanga, stoginė’, vartotu ir kaimyniniame rytų aukštaičių uteniškių plote, plg. *Reiks ar kokia pašiū́rė pastatyt malkom* Sdk (LKŽe).

[24] V. Kardelis (2003: 91) teigia, kad Lazūnuose vartotas lie. dial. *dõkas* ‘stogas’ su *-o-* ir *-k-* reflektuoja lietuvių dialektines fonetines kaitas resp. turėtų būti vedamas iš le. (s. / v.) le. *dach* ‘stogo danga,

dõkorius 1 (sm.) ‘stogo dengėjas’ Sv, Ds, Rk: *Šiaudų stogui dengti yra, bet pats dõkorius dar neatėjo* Ktk

← le. *dacharz* ‘stogdengys’ (SW I: 420) – dėl kilmės žr. *dachas*

do to (kam) ‘kam kas rūpi, kam kas darbo’: *Kas tau do to, jaunoji mergele, kad kalbėjau su šešioms?* JD 684; *Man nieks do to* Vln 46; *Kas mums do to?* Bt Mt. 27.4

↔ (s. / v.) le. *do tego* ‘be to; ir, būtent; kam kas darbo’ (SW VII: 42–44; SPW V: 5, 18–21; SSt IX: 127)

drabantas (sm.) ‘toks žemaičių šokis’ I

← (v.) le. (dial.) *drabant* ‘alebardininkas, gvardietis; plėšikas; toks šokis’ (< s. č. *drabant* ‘pėstininkas’ →[25] v. v. a. *drabant / trabant* ‘asmens sargybinis’ [SW I: 548; SPW VI: 2–3; SGP VI[3]: 224; MLex 32; Sokólska 1999: 144; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 54; Machek 1968: 125; Rejzek 2001: 142; Kluge 2002: 922; Фасмер I: 533; Филичева 2003: 280]) → ≠ s. blr. *драбантъ* (*драбанъ*) ‘asmens sargybinis’ (ГСБМ IX: 59; Булыка 1980: 61), r. *драба́нтъ* ‘asmens sargybinis; vadas’ (Даль I: 489)

dragantas (sm.) ‘(bot.) toks dekoratyvinis krūmas, tragakantė kulkšnė (*Astragalus tragaccantha*)’ LBŽ (P)

← (s. / v.) le. *dragant* ‘tragakantė kulkšnė (*Astragalus*)’ (< gr. τραγάκανθα ‘t. p.’ [SW I: 549; SPW VI: 5; SSt II: 177; LS 1567])[26]

draĩliavojimas 1 (sm.) ‘kreiveliojimas’: *Ogi draĩliavojimas!* Ds

↔ le. *drelowanie* ‘(pra)gręžimas, trynimas (sukant); vaisių kauliukų išėmimas’ (SW I: 554) – dėl kilmės žr. *draĩliavoti*

draĩlius 2 (sm.) **1**. ‘tam tikras įrankis skylėms gręžti ar deginti’: *Draĩliaus smailagalys nudilo begręžiant, ir virvelės nutrūko* Užp; *Kalvis degina skyles su draĩlium* Kp; **2**. ‘geležinių puodų taisytojas’: *Katilas reikia an draĩlių nešti – visa žiema jau teka* Ml; **3**. (scom.) ‘padauža’ nenuorama’: *Iš jo nieko nėr, kai draĩlius tik eina ir eina* Slk; *Tos karvės greitos kaip draĩliai* Sb

← le. *drajl* ‘grąžtas’ (< v. *Drall* ‘[tech.] sukimas’ [SW I: 550])

drangaĩ 4 (sm. pl.) ‘vežimas sienojams, akmenims vežioti’: *Pasidirbo naujus drangùs* Kvt; ***drángos*** 1 (sf. pl.) **1**. ‘vežimo šonai (drobynos, gardys, dumplikės, lentos)’ Rm: *Nuimk nuo vežimo drángas* Jz; *Uždėk drangas, važiuosim šieno* Rmš; *Uždėk ant rogių drángas ir prikrauk šiaudų* Tvr ir kt. (Škn); ‘vežimo stogas; namas, butas ir kt.’, s. blr. *дахъ* ‘viršutinė pastato dalis, sauganti jį nuo lietaus ir vėjo; namas, būstas’, blr. (dial.) *дахъ / дах* ‘stogas; pašiūrė, dengta malksnomis’, r. dial. *дах* ‘stogas’ (žr. s. v. *dachas*), tačiau jis neatsižvelgia į lenkų dialektinę finalinio *-ch* > *-k* kaitos ypatybę, kurios refleksijų aptinkama jau senosios lenkų kalbos paminkluose (plačiau žr. Otrębski 1964: 214).

[25] Dėl v. v. a. *drabant / trabant* kilmės nesutariama: M. Vasmeris (Фасмер ibd.) teigia, jog tai germanų veldinys (tam pritaria Václavas Machekas [ibd.], Jiři Rejzekas [ibd.]), o Ninel Filičeva (Филичева ibd.) šias lytis priskiria skoliniams iš vakarų slavų kalbų.

[26] Leksema negali būti siejama su V. lo. *dragantea* ‘paprastasis kietis (*Artemisia vulgaris*); pelynas (*Artemisia absinthium*)’ (Blaise 1994: 326), kuriuo įvardijami kitos rūšies fitonimai.

viršus tik be tekinių': *Žiūrėk, drángos paliktos, o ratai numaustyti* Jnš; 'kas prikrauta iki drangų viršaus': *Už kelias saujas dobilų gavai pilnas drangas šieno* Lš; **2**. 'vežimas (rogės) mėšlui ar šiaip sunkiems daiktams vežioti': *Kuliamos be drángų nepargabensi* Dgl; *Padirbau drángas mėšlui vežti* Grz; *Pakinkyk į drángas, ir tegu važiuo(ja)* Lks ir kt. (Kl); **3**. 'užpakalinė vežimo dalis (visas vežimas be priešakio)' Lž: *Padirbo naujas drangas* Jnš

← le. dial. (pl.) *drągi* 'vežimas; žardiniai pastoliai, ant kurių krauna šieną, nukirstus javus ar šiaudus; mažamečių vaikštynė, naudojama lauke; žabų stovas, ant kurio džiovinami žvejų tinklai' (SGP VI[3]: 266; plg. SEJL 119; SEJL$_2$ 227) – dar žr. *drañgas*

drapakãvimas 1 (sm.) 'akėjimas drapaku, brižiojimas': *Drapakavimu gera naikinti stipriai įsikerėjusias piktžoles* rš

↔ le. dial. (ŽV-Md [Pułtusk], MLd [Żywiec]) *drapakowanie* 'žemės lyginimas, akėjimas spyruoklinėmis akėčiomis, kultivatoriumi prieš arimą ir kt.' (SGP VI[3]: 250)

draugapãštalas 1 (sm.; hibr.) 'kas drauge yra apaštalu': *Tavas draugapãštalas Povilas... buvo tau bursinyku* DP 610

↔ (v.) le. *spólapostoł* 'apaštalo bendras' (SW VI: 330; Linde V: 354) – partityvinis vertinys

drauggiminietis, ***-ė*** (smob.; hibr.) 'tos pačios giminės žmogus' Sut: *Ir jūs kentėjot nuog drauggiminiečių jūsų* GN 1PvT. 2.14

↔ (v.) le. *spółrodak* 'tautietis, žemietis' (Linde V: 358), le. *współrodny* 'gimęs kartu su kitais' (SW VII: 751) – pamorfemis vertinys

draugiatarnis, ***-ė*** (smob.; hibr.) 'kas drauge tarnauja' Sut: *Neveizdėk ant draugiatarnės tavo* DP 37

↔ (v.) le. *spółsługa* 'tarno bendras; bendras tarnas' (SW VI: 338; Linde V: 358) – pamorfemis vertinys

draũgkareivis 1 (sm.; hibr.) 'kas drauge yra kareiviu' K: *Regėjos man privalus daiktas esąs... draugkareivį... siųsti jūsump* Bt PvP. 2.25; *Priimkim dėdę su jo draugkareiviais kaip svečius savo* V. Kudir

↔ le. *(w)spółwojownik* 'tas, kuris kovoja su kitais prieš kažką' (↔ v. *Mitkrieger* 't. p.') (SW VI: 340) – pamorfemis vertinys

draugkeleivis, ***-ė*** (smob.; hibr.) 'kelionės draugas': *Pagavę Gają ir Aristarchą, makedoniečius, draugkeleivius Povilo* Sut

↔ (v.) le. *spółpodróżny* / le. *(w)spółpodróżnik* 'bendrakeleivis' (SW VI: 336; Linde V: 358) – pamorfemis vertinys

draugtėvainis (sm.; hibr.) 'bendras tėvainis, paveldėtojas' Sut: *Tapome dievo įvaikiais, draugtėvainiais jo karalystės* A. Baran; *Anuos – kaipo mano brolius ir seseres ir draugtėvainius amžino gyvenimo paskaityti turiu* brš

↔ (v.) le. *(w)spółdziedzic* 'bendras paveldėtojas' (SW VI: 332; Linde V: 355, VI: 527) – pamorfemis vertinys

draugvyresnis (sm.; hibr.) ‘k a s d r a u g e y r a v y r e s n i u’ Sut: *Aš draugvyresnis ir liudininkas kentėjimų Kristaus* Bt 1Ptr 5.1
↔ (v.) le. *spółstarszy* ‘tokio pat senyvo amžiaus kaip ir kitas(-i)’ (SW VI: 338; Linde V: 358) – pamorfemis vertinys

drùkarka 1 (sf.) ‘s p a u s t u v i n i n k ė’ K
← (v.) le. *drukarka* ‘ta, kuri spausdina; spaustuvės savininkė; spaustuvės darbininkė’ (SW I: 565; Linde I: 535) – dėl kilmės žr. *drùkas*, *drukavóti*

drukauninkas, ***-ė*** (smob.) ‘s p a u s t u v i n i n k a s , s p a u s d i n t o j a s’ N, [K]
↔ le. dial. (Kšbd [Wejherowo]) *drukownik* ‘spaustuvininkas’ (SGP VI[3]: 346) – dėl kilmės žr. *drùkas*, *drukavóti*

drukaunyčia (sf.) ‘sp a u s t u v ė’ R 87, N, [K]
← le. dial. (Kšbd [Wejherowo]) *drukownica* ‘spaustuvė’ (SGP VI[3]: 346) – dėl kilmės žr. *drùkas*, *drukavóti*

dubeltáuka 1 (sf.) ‘d v i v a m z d i s m e d ž i o k l i n i s š a u t u v a s’: *Paimk dubeltáuką, eisim į girią laukt slankų* Šn; (prk.): *Nekišk čia savo dubeltáukos (užpakalio)* Brt (LKŽe); ***dubeltaukà*** 2 ‘t . p .’ ZtŽ 159
↔ le. *dubeltówka* ‘dvivamzdis šautuvas ir kt.’ (SW I: 576) → ⫽ blr. (dial.) *дубальтóўка* ‘dvivamzdis šautuvas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 98; СБГП II: 98)

dubeltavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘d v i g u b i n t i’ ↔ *sudubeltavóti* ‘s u d v i g u b i n t i’: *Sudubeltavók antjuostį – bus drūtesnis* Rdm
← le. *dubeltować* ‘dvigubinti ir kt.’ (SW I: 576) → ⫽ ≠ blr. dial. *дубальтавáць* ‘kartoti vieną ir tą patį’ (Сцяшковіч 1983: 134)

dukas (sm.) ‘k u n i g a i k š t i s’: *Dukai – kunigaikščiai, katrie viešpatavo anuose laikuose ant Žemaičių ir Lietuvos* TŽ VI 404 (Nz)
← (v.) le. *duk* ‘kunigaikštis; burmistras’ (< V. lo. *dux* ‘kunigaikštis; genties vadas; markgrafas ir kt.’ [SW I: 581; SPW VI: 172; Brückner 1985: 103; Niermeyer 1976: 363]) → ⫽ s. blr. *дука* ‘kunigaikštis’ (ГСБМ IX: 99)

dùknos 2 (sf. pl.) ‘p a t a l a i’ J, SD[1] 122: *Minkštos dùknos – pūkai vieni!* Pn; *Mamos paliktinės dùknos* Všk; *Ji ateidama dvejas duknàs atsinešė: vienas galės pasikloti, kitom ažsikloti* Ds; *Ar duknàs pripylei?* Rk ir kt.
← (v.) le. *duchna* ‘pūkinė nakties kepuraitė; didelė pagalvė; patalas ir kt.’ (SW I: 578; SPW VI: 147–148; dar žr. Karłowicz 1905: 135)

dùpkus 2 (sm.) **1**. ‘k o r t ų k a p l i u k a s , ž e m y s , d u t k u s’ N, [K]; **2**. ‘k a s t u p i n ė j a , d ū l i n ė j a , t u p k u s , n e v y k ė l i s’ Krsn
← le. dial. (MLd [Iłża], DLd [Konin] ir kt.) *dupek* ‘kortų valetas; kvailelis, žioplys, vėpla, kvaiša; toks kaimiečių žaidimas’ (SGP VI[4]: 471–472; SW I: 584, 585; Brückner 1985: 104)

dūpkinéti, *-éja*, *-éjo* (verb. intr.) ‘l ė t a i d i r b t i , t u p i n ė t i’: *Dūpkinéja dūpkinéja, o vis ant vietos* Slv ⇐ *dùpkus*

durmas (sm.) ‘smarki audra, „šturmas“’ JJ
↔ (v.) le. *szturm* ‘audra; vėtra jūroje, kurios metu dar galimas laivų plaukiojimas; apsiaustos vietovės puolimas’ (< v. v. a. *sturm* / v. *Sturm* ‘audra, vėtra’ [SW VI: 677; Linde V: 570; Фасмер IV: 481; MLex 216; plg. LEW 1030]),
‖ ≠ blr. *штурм* ‘priešų puolimas’ (ТСБМ V[2]: 404), r. *штурмъ* ‘įtvirtintos vietos puolimas’ (Даль IV: 646 [germanizmai]) – su inicialiniu *d-*, matyt, dėl kontaminacijos su lie. *áu-**d**-ra* 1, *au-**d**-rà* 4 ‘smarkus vėjas (ppr. su lietumi ir perkūnija)’ (DLKŽ[5])

dùtkus 2 (sm.) ‘žemys, berniukas (korta)’: *Gilių dùtkus* Gs; *Prastą kortą davei – tris dutkùs* Kt
← le. *dudek* ‘toks kortų žaidimas’ (SW I: 579)

dužavõnė 2 (sf.) ‘storumas’: *Andarokas per dužavõnę nesutenka* Gs; ‘nėštumas’: *Dužavones dievo dužavau su seserimi mano, o pergalėjau* Ch[1] Moz. 30.8
← le. dial. (ŽV-Md [Wysokie Mazowieckie]) *dużowanie* ‘stiprumas, vikrumas’ (SGP VII[1]: 2; SW I: 590; plg. Urbutis 2009: 441)

dužavotis (verb. refl.) ‘kovoti, rungtis’: Chyl 1Moz. 32.1 *Bet pats tykt atliekt iſz ſzos ſzalies, kame Diewas duźawojaś ſu jo, doda jam warda Izrael, ſzławina jam, ir daro jog rayſzoja and kulſzies ſawo*; Chyl 1Moz. 32.24 *Bet Jokubas pats pasiliko: ó źmogus duźawojoś ſu jo net uźtekiejo auſzra*
↔ le. dial. (ŽV-Md [Wysokie Mazowieckie]) *dużować* ‘būti stipriam, galingam’ (SGP VII[1]: 2; SW I: 590; plg. Urbutis 2009: 441)

dūdkavoti (verb. intr.) ‘dūduoti’: JMP 361.44 *Kodrin notmeni iog tie nuweiʒdeti ir ápweiʒdeti nuog io / iau máʒáy reikáłáuiá pádeimo tawo. O tu tácʒiau negáli iβ=kieſti / idánt ne vʒbeginetumbey dudkawodámás ghiemus* (dar žr. Skardžius IV: 124)
← (v.) le. *dudkować* ‘groti dūda; šūkauti; pokštauti; krėsti eibes; padlaižiauti; netekti savitvardos (išsigandus); žadėti’ (SW I: 580; Linde I: 548; plg. Urbutis 2009: 441)

dvunastà 2 (num. ord., sf.) ‘dvylikta’ ZtŽ 173
← (v.) le. *dwunasty*, *-a* ‘dvyliktas, -a’ (SW I: 605; SPW VI: 229–230)

dzbonas (sm.) ‘ąsotis, uzbonas’: *Turėjo dzboną savo and peties savo* BB 1Moz. 24.15 (LKŽe); *Tadu ūžas (žaltys) itep ir išvertė dzbonų* ps. Kaziuliai (DvŽ I: 138)
← (s. / v.) le. *dzban* ‘pilvotas indas su ąsa gėrimams; skysčių matas’ (SW I: 629; SPW VI: 303–305; SSt II: 251; Sławski I: 188; ЭСБМ III: 313; dar žr. Palionis 1967: 274; plg. Urbutis 2009: 441; Фасмер II: 36–37; Шанский I[5]: 278–279) → ≠ blr. (dial.) *збан* ‘molinis indas; ąsotis’ (ТСБМ II: 426; ТС II: 135–136), r. (dial.) *жбанъ* ‘ąsotis’ (Даль I: 528; ПОС X: 171; ЯОС IV: 42)

izbõnas 2 (sm.) ‘ąsotis’ R, MŽ, K, N, C I 1119: *Atnešk izbõną alaus* J*; Statyk alaus izboną* JV 318; *Pìlnos bačkos su izbonais* KlvD 174 ir kt. (D 15, LC 1887: 47, C I 193, BB 1Mr. 14.13, NT Mr. 14.13) – žr. *dzbonas*

dzesencinà 2 (sf.) ‘kiek didesnis už hektarą žemės sklypas, dešimtinė’ Dsn

↔ (s. / v.) le. *dziesięcina* ‘dešimtoji derliaus dalis, mokama (kaip mokestis / duoklė) bažnyčiai; žemės matavimo vienetas – dešimtinė’ (SW I: 648; SPW VI: 431–432; SSt II: 315–316; dar žr. Адомавичюте 1982: 47; Kardelis 2003: 68),

‖ ≠ s. blr. *десетина*, *десятина* ‘dešimtoji dalis; mokestis (10-oji dalis); mokestis bažnyčiai, dešimtinė; vyskupijos parapija; apmokestinamas žemės sklypas’ (ГСБМ VIII: 64–65), r. (dial.) *десяти́на* ‘dešimtoji dalis; mokestis (10-oji dalis); mokestis bažnyčiai, dešimtinė; vyskupijos parapija; žemės matas’ (Даль I: 433–434; ПОС IX: 54)

desencinà 2 (sf.) ‘dešimtinė (žemės matas [1,092 ha])’ DvŽ I: 119; ZtŽ 141; ZŠT I: 233, II: 351 – žr. *dzesencinà*

desentinà 2 (sf.) ‘kiek didesnis už hektarą žemės sklypas, dešimtinė’ Grž, OZ 17 – žr. *desencinà*

desintinà 2 (sf.) **1**. ‘dešimtoji dalis’: *Tur imti... tris desintinas kviečių miltų* BB 3Moz 14.10; **2**. ‘dešimtinė (žemės matas)’: *Pasėjo tris desintinàs dobilų* Ėr (LKŽe; dar žr. Urbutis 2009: 441) – žr. *desentinà* / *desencinà*

desintìnas 2 (sm.) **1**. ‘dešimtoji dalis’: *Visi desintinai (dešimtinai) žemėje byr iš sėklos žemės bei iš vaisiaus medžių* BB 3Moz. 27.30; **2**. ‘dešimtinė (žemės matas)’: *Tris desintinùs gavau iš dvaro, dar savo du prisipirkau, teip ir krapštaus* Jrb (LKŽe); *Pas tą dvarą buvus marė, ant marės krašto toki didžiausia duobė – koks desintins, – pilna anglių prikūrenta* ŠLP 146; *Jie katras gyventojus tur žemės nuo trisdešimt su viršum ligi 45 desintinų* ŠLSA 295 ir kt. (SŽ 146) – žr. *desintinà*

desiñtininkas, *-ė* 1, *desintìninkas* (*-ìnykas*) 1 (smob.) ‘kas turi vieną ar nedaug desintinų žemės, mažažemis’: *Aišku, kad desintìnykas nesusilygins su savižemiu* Kp; *Mūsų kaime visi buvo desiñtininkai, turėjo po vieną desintiną žemės* Krš (LKŽe); *Ligi išduotų žmonims valnystų apie 1860 m. nuo Aleksandro II, mūsų karaliaus, desintininkų niekur nebuvo* ŠLSA 298; *Ir nuo to laiko atsirado nauji sodžiai, desintininkais vadinami* ŠLSA 298 (SŽ 146) ⇦ *desintinà*

dziẽgoris 1 (sm.) ‘laikrodis’: *Kai dziẽgoris išmuš, prikelk!* Dr; ***dziẽgorius*** 1 ‘t. p.’ J: *Be dziẽgoriaus nežinai, kada keltis, kada gult* Slk; *Palikai be dziẽgoriaus šio ryto būvė(je)* Slnt; *Užsuk dziẽgorių* Drsk; *Kelinta dziẽgorius (kelinta valanda)?* Gs; *Kelkitės, vyrai, jau dziẽgorius trys!* Grk /\ *Jis kaip dziẽgorius (punktualus)* Kt

← le. dial. *dzegar* ‘laikrodis; mechaninis kontroliavimo įrenginys ir kt.’ (SGP VII[1]: 130; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) – dėl kilmės žr. *ziẽgorius*

dziegorėlis (sm. dem.) ‘laikrodėlis’: *Kuningas pasimislijęs pasižiūrėt, kelinta valanda, – nebėr dziegorėlio* ŠLSA 38; *Cigons nukabinęs dziegorėlį kuningui besispaviedodams* ŠLSA 37; *Sakąs: – Tėveli dvasiškas, pavogiau dziegorėlį, – verkdams* ŠLSA 37 (SŽ 175) ⇦ *dziẽgoris*, *dziẽgorius*

dziẽgorninkas, *-ė* 1 (smob.) ‘laikrodininkas’ J ⇦ *dziẽgoris*, *dziẽgorius*

dziòbas 4 (sm.) Rm, ***dziõbas*** 2 Km **1**. ‘snapas’: *Busilų ilgi dziobaĩ* Tvr; *Vištos kapojasi dziobaĩs* Plš; **2**. (scom.) ‘(prk.) apie nepaslankų, užaušusį žmogų’ Ktk: *Toks jau dziõbas, niekur jo nepasiųsi* On; *Tie dziobaĩ nemoka valgyt* An

↔ (v.) le. *dziob* (le. [dial.] *dzióbˊ*, *dzióba*) ‘snapas; burna; kokio nors įnagio aštrus galas ir kt.’ (SW I: 657; Linde I: 604; Karłowicz I: 441; Brückner 1985: 113),

‖ ≠ blr. dial. *дзёба* ‘snapas’ (СБГП II: 59)

dzióboti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘snapu kapoti’ ZtŽ 173; ZŠT II: 291; ***džiòboti***, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘kirsti, kapoti, dzioboti’ ↔ *nudžiòboti* (tr.) ‘nukirsti, nupjauti’: *Na, kai daugely, kad ir daug dobilų, lengvai nudžiòbosma* Km (LKŽe)

← le. dial. (MLd [Opoczno, Lublin, Iłża], ŽV-Md [Wysokie Mazowieckie], Psd [Ulš] ir kt.) *dziabać* /d**z**- / d**ź**-iabać/, *dziobać* /dźiobać/ ‘baksnoti, smaigstyti aštriu įnagiu; kapoti snapu; mušti spragilais; minti linus (mintuvais); lėtai lyti, dulksnoti; prasimanyti, išgalvoti; keikti, plūsti ir kt.’ (SW I: 630; SGP VII[1]: 131–132; Czarnecka 2014: 269) → ≠ blr. dial. *дзя́бауь* ‘šienauti’ (СБГП II: 61) ≠ blr. dial. *дзебáть* ‘lesti’ (Расторгуев 1973: 91)

> *džiòbinti* (*-yti*), *-ina*, *-ino* (verb. tr.) **1**. ‘mušti, daužyti’: *Džiòbinu iš visų jėgų* Slv; **2**. ‘kirsti (dalgiu)’: *Jau jie rugius džiòbina* Gs – žr. *džiòboti*
>
> *džiòbyti*, *-ija*, *-ijo* (verb.) **1**. (tr., intr.) ‘kirsti, kapoti’: *Sakau, kas ten taip džiòbija, o čia tu žabus kapoji* Kp; **2**. (intr.) ‘smarkiai lyti, dziobyti’: *Kad džiòbija, tai džiòbija lietus* Grž; *Lietus ėmė džiòbyti per apyaušrį* Krč – žr. *džiòboti*
>
> *džióbti*, *-ia*, *-ė* (verb. tr.) ‘kirsti, mušti’ ↔ *nudžióbti* (tr.) ‘užmušti’: *Jis nudžiobė vieną* rš – žr. *džiòboti*

dziòmboti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘lesti, kapoti’ ZtŽ 173; ZŠT I: 138, II: 285

↔ le. dial. *dziąbać* ‘smaigstyti aštriu įnagiu; kapoti snapu’ (IAKP I: 131)

dzvãnas (sm.) ‘medinė ratlankio dalis, stukas’ Kos 154: *Dėl vieno dzvãno tekinis niekais nuejo* Gd

← (v.) le. *dzwono* ‘rato dalis, įtvirtinta ant dviejų ašių; ratas ir kt.’ (SW I: 666; Linde I: 614)

dzvankas (sm., ppr. pl.) ‘būgnas (kortų spalva)’: *Kirsk su dzvankų karalium* Krok

← le. *dzwonek* ‘kortų būgnai’ (SW I: 665)

džẽkonas 1 (sm.) ‘(bažn.) vyresnysis kunigas, administruojantis dekanatą’ Jrb, M

← (s. / v.) le. *dziekan* /d**ź**iekan/ ‘klebonas, valdantis kelias parapijas, sudarančias dekanatą; prelato titulas; kardinolų kolegijos vadovas; universiteto fakulteto vadovas ir kt.’ (< V. lo. *decanus* ‘kapitulos vadovas; abatas ir kt.’ [SW I: 641; SPW VI: 361–362; SSt II: 285; Niermeyer 1976: 305; plg. Moszyńska 1975: 169]) → ≠ s. blr. *дзеканъ* ‘vyresnysis šventikas’ (ГСБМ VIII: 23; Булыка 1980: 170) ≠ blr. *дзякан* ‘diakonas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 95)[27]

džidà 4 (sf.) Kv, J, ***džyda*** ‘ietis, durtuvas’: *Su džidoms daug žmonių išbadė prancūzams užejus* Yl; *Tuojau džydoms pradėjo badyti* Nm

← (v.) le. *dzida* /d**ź**ida/ ‘lengva ietis; medinis kuolas nusmailintu galu; ženklas, emblema

[27] Sub. lie. *dzẽkonas* 3[b] (sm.) ‘(bažn.) vyresnysis kunigas, administruojantis dekanatą’: *Pats dzẽkonas sakė pamokslą* Rm (LKŽe); *Sūde okružname Šiauliuose stov Šiaulių klebons – dzekons ir rusų popas* ŠLSA 282; *Sako, už kiekvieną sugadijimą gaunąs dzekons po penkius rublius* ŠLSA 283 (SŽ 175) dėl frikatyvinio *z* (priedantinio) ir *ž* (alveolinio) opozicijos, matyt, priskirtinas gudizmams (dar žr. γγγ. poskyrio II.4.3. tipą).

ir kt.' (< turk. *dzyda* 'ietis' [SW I: 636; SPW VI: 330; Sławski I: 192; ЭСБМ III: 135; Андарала 2010: 21]) → ∌ s. blr. *дзида* 'ietis' (ГСБМ VIII: 79; Булыка 1980: 71), blr. *дзíда* 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 94; Носовичъ 1984: 131)[28]

džiòbas 4 (sm.) **1**. '(prk.) apie nepaslankų, užaušusį žmogų': *Stovi kaip džiòbas* Km; *Jis ir yra tikras džiòbas, tik džiuobsėt* Kp; **2**. 'kas aukštas, didelis, sudžiūvęs': *Duok tam džiòbui (liesam dideliam arkliui), tegu pasimiklina ir jis* Gs; *Gal pasiuto tas mūsų džiòbas (kalakutas) – savas kurkes pradėjo kapot* Ds (LKŽe; KpŽ I: 517)

↔ le. dial. (MLd [Bochnia]) *dziaba* 'lėtas, nepaslankus žmogus; prastas darbininkas' (SW I: 630; SGP VII[1]: 131)

džiola (sf.) 'patranka' B, N, [K]

← (s. / v.) le. *działo* /d**ź**ialo/ 'patranka' (SW I: 634; SPW VI: 321–322; SSt II: 290; dar žr. Strutyński 2002: 46) → ∌ s. blr. *дзяло* 't. p.' (ГСБМ VIII: 80; Булыка 1980: 69)

džiùbas 4 (sm.) **1**. 'snapas': *Vanago džiùbas riestas ir aštrus* Lš; *Juodvarnių džiubaĩ ilgi* Gdr; **2**. (scom.) '(prk.) apie nepaslankų, užaušusį žmogų': *Ta merga toks džiùbas, t. y. niekai, šliučkė* J; *Mat džiùbas, da nelaka* Skp; *A, tu džiubo šmote!* Grš

← le. *džiub* 'snapas ir kt.' (SW I: 657) – dar žr. *dziòbas*; *džiòbas*

džiaũbti, *-ia*, *-ė* (verb. intr.) 'eiti, nosį nuleidus'[29]: *Kur džiaubì lodz žemę pardavęs?* Grv – žr. *džiùbas*

džiùbti, *-a*, *-ė* (verb. tr.) 'lesti' Žižmai (DvŽ I: 139) – žr. *džiùbas* (dar žr. *dziùbti*)

džiūboti, *-oja*, *-ojo* (verb. tr.) 'lesti': *Iš visų krūvelių džiūbojo, džiūbojo* ps. Daubutiškės (DvŽ I: 139) – žr. *džiùbas* (dar žr. *dziūbuoti*)

---

[28] Sub. lie. *dzidà* 2, *dzydà* 2 (sf.) 'ietis, durtuvas': *Tep susikirto, net dzìdos sulūžo* Mrk; *Tiesus kap dzidà* Gž; *Pamatė ateinant su dzydà* Sv; *Žalnieriai su dzỹdom nujoja* Slk (LKŽe); *Viens su didele barzda, baltu ploščium, su dviem dzidum, krestiką ažpakaly neš pastatęs ir kur tik prein mišką, grieb į rankas rykščių* ŠLSP 186 (SŽ 175), dėl frikatyvinio *z* (priedantinio) ir *ž* (alveolinio) opozicijos, matyt, priskirtini gudizmams (dar žr. γγγ. poskyrio II.4.3. tipą).

[29] Tiesa, šią lytį S. Karaliūnas (1987: 81, 2015: 76) yra linkęs sieti su verb. lie. *daũbti*, *-ia*, *-ė* (tr.) 1. 'duobti, skobti': *Jis šaukštą, samtį daũbia* Klov; 2. 'dobti, mušti': *Vilką daũbė, kol uždaubė* (ps.) Ndz (LKŽe), tačiau semantinė jų diferencija suponuoja minėtą veiksmažodį esant polonizmo sub. lie. *džiùbas* denominatyvą, reflektuojantį reikšmę 'nusiminti', plg. lietuvių posakį: *snãpą nulė́isti* 'nusiminti': *Vyrai, snapus nuleidę, grįžo namo* rš; *Daba visai tokie apmirę snopinėja teip kaip kokie kovarniai, snapùs nulė́idę* KlvrŽ (LKŽe).

E

ebrijonka (sf.) ‘h e b r a j ų t a u t y b ė s m o t e r i s’ K

↔ v. le. *hebrajanka* ‘žydaitė’ (~ le. *hebraiski* ‘judėjų’ [plg. Linde II: 826] < v. *Hebraer* ‘judėjų tautybės žmogus’ ← lo. *Hebraeus* ‘judėjas’ ← gr. Ἑβραῖος ← I. s. hebr. ‘*ébe̱r* resp. עֵבֶר ‘hebrajų etnonimas; Šelaho sūnus’; II. s. hebr. ‘*éḇer* resp. עֵבֶר ‘vieta kitoje pusėje, anapus, už [pvz., Jordano, Eufrato ir kt.]’; III. s. hebr. ‘*éḇed* resp. עֶבֶד ‘vergas, tarnas’ ↔ s. hebr. ‘*aḇdē JHVH* resp. עַבְדֵי יהוה ‘Viešpaties tarnai’ 2K 9.7, 10.23, Is 54.17 ← prasem. *ˢ*abd-* ‘vergas’ [plg. Linde II: 826; Кандель 1988: 5; Громан 1995: 15; Brown, Driver, Briggs 2000: 1723, 1735–1736; DCH VI: 246; Klein 1987: 462; Orel, Stolbova 1995: 232; dar žr. Гезеніусъ 1874: 13–16; Kregždys 2014$_b$: 69–70])[30] → ⊉ s. blr. *евреянка*, *евреанка* ‘žydaitė’ (~ s. blr. *евреянинъ*, *евреанинъ* ‘judėjas’ [ГСБМ IX: 147])

ėbrijõnas 2 (sm.) ‘h e b r a j ų t a u t y b ė s ž m o g u s’ K – žr. *ebrijonka*

ėbrijõniškai (adv.) ‘h e b r a j i š k a i’ K ⇦ *ėbrijõniškas*, *-a*

ėbrijõniškas, *-a* 1 (adj.) ‘h e b r a j i š k a s’ K ⇦ *ėbrijõnas*

éndra 1 (sf.) ‘l ė b a v i m a s’ J, B

↔ le. dial. *wędrka* ‘kelionė, keliavimas; bastymasis ir kt.’ (SW VII: 522) – dėl kilmės žr. *vendravóti*, *veñdravoti*

eñtris 2 (sm.) ‘k u i l y s, t e k i s’ Vkš: *Išvarė kiaulę prie eñtrio* Škn; *Kiaulė nori eñtrio* Škn; ***eñtrius*** 2 ‘t. p.’: *Ar nežinai, kas turi gerą eñtrių, norėtume kiaulę varyti* Grz

↔ le. (dial.) *wnęter* ‘vyras / gyvūno patinas, kurio viena sėklidė yra kapšelyje, o kita pilvo ertmėje; vilioklis’ (SW VII: 666; Karłowicz VI: 142; LKA I: 149; Zinkevičius 1978: 150)

añtris 2 (sm.) ‘t e k i s, k u i l y s, i n t r i u s’ G 76; *añtrius* 2 (sm.) ‘t. p.’ Krž: *Mūsų kiaulė labai gera penėti, neieško añtrių* Sln – žr. *eñtris*, *eñtrius*

iñtris 2 (sm.) ‘k u i l y s, t e k i s’ K. Būg; *iñtrius* 2 (sm.) ‘t. p.’ Lz: *Kiaulė iñtrių ieško* Užv – žr. *eñtris*, *eñtrius*

érštas 1, ***eršt̃as*** 2 (sm.) Rdm, Slm **1**. ‘(scom.) p i k t a s ž m o g u s, v a i d i n i n k a s’: *Na, ir pats érštas ateina – bus muštynių* Pšl; *Baisus érštas – nei žodžio prieš jį nepasakysi* Vj; *Nepristokit į šitą érštą – anas kaip katė* Ds ir kt. (Sdk, Vkš); **2**. ‘g a u j o s v a d a s’: *Erštą pagavo – ir visa šaika išnyko* KrvP (Švnč); **3**. ‘p y k t i s, s u j u d i m a s’: *Jis vis eršt̃ą kelia dėl tų pinigų* Skr

↔ (v.) le. *herszt* ‘blogų žmonių (gaujos) vadas; nusikalstamos veikos organizatorius; va-

[30] Trečioji hipotezė priskirtina liaudies etimologijai, mat yra grindžiama ne filologine analize, bet bibliniu motyvu: egiptietis muša vergą (semitų kilmės), kuris įvardijamas s. hebr. ‘*éḇed* resp. עֶבֶד (plačiau žr. Кандель ibd.). Akcentuotina, kad šio etnonimo kilmė iki šiol nėra išaiškinta (žr. Klein ibd.).

das, vedlys' (< v. *erst[er]* su /s/ 'pirmasis' [SW II: 34; SPW VIII: 334; Brückner 1985: 171; Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 489; dar žr. Walczak 1995: 142]) → ≠ s. blr. *герстъ* 'kariuomenės avangardas' (ГСБМ VI: 273)

erkštis, erškiasi, erškėsi (verb. refl.) 'p r i e š t a r a u t i , g i n č y t i s': *Jau čia tavo gudri galva bus padariusi, – erškėsi Kerpis* rš ⇦ *erštas* (plg. le. dial. [MLd (Kraków)] *hersztykać* 'savavaliauti; dūkti, siusti' [Karłowicz II: 180])

erštauti, -auja, -avo (verb. intr.) 'p y k t i': *Maneičiuos, matai, nebus kada erštaut* Sdk ⇦ *érštas, erštas*

evanelista (sm.) 'E v a n g e l i j o s a u t o r i u s': *Rašo Lukošius evanelista* brš (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 128)

← (v.) le. *ewanielista* (v. le. *ewanjelista*) 'Evangelijos autorius; elgeta, vaikščiojantis su Evangelija rankose' (SW I: 706; SPW VI: 578–580) – dėl kilmės žr. *evangèlija, evangelijà, evangėlija, ėvangélija*

evangelička (sf.) 'e v a n g e l i k ė , p r o t e s t a n t ė': DPk 67.23 *(Kaip' n{u} pałaidûnes / kuríos tatày ♦Ewan+‖gelíczkomis wadinaś)* (dar žr. Skardžius IV: 128)

← (v.) le. *ewangieliczka* 'protestantė; evangelijų knyga' (SW I: 705; Linde I: 620) – dėl kilmės žr. *evangèlija, evangelijà, evangėlija, ėvangélija*

Ė

ėbliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘o b l i u o t i ’: *Grindis ėbliavotomis lentomis deda* Grz
↔ (v.) le. *heblować* ‘obliuoti, šlifuoti; (ap)graužti’ (SW II: 24; SPW VIII: 318) → ⫽ blr. (dial.) *габляваць* ‘obliuoti’ (ТСБМ II: 7; БРС I: 645; СБГП I: 397) – dėl kilmės žr. *hebliavoti*

F

falešnykas (sm.) ‘klastotojas, sukčius’: JMP 86b.14 *Kad áβ tus fałeβnikus pa=peneśiu meteleis / ir pagirdiśiu tulʒimi / nes iβpirmá nuog iu prá=ſideio wiſokia piktibe ant ʒiámes* (dar žr. Skardžius IV: 128)

← s. / v. le. (dial.) *fałesznik* ‘klastotojas, aferistas; melagis, apgavikas ir kt.’ (SW I: 716; SPW VII: 8; SSt II: 353; Karłowicz II: 5; dar žr. ALEW I: 273) – dėl kilmės žr. *faĪšius*

falgavoti (verb. intr.) ‘ilsinti; ilsėtis’: DPk 574.34–35 *Nes’ kad̀ paſáului falgawôt’ norétumbime / musítumbime niékad̀ niéko gêro ne darít* (dar žr. Skardžius IV: 128)

← (s. / v.) le. *folgować* ‘saugoti, tausoti; laukti, liautis, ilsinti, ilsėtis; saugoti, lepinti; nurimti; formuoti, suteikti pavidalą’ (< v. v. a. *volgen* ‘vykdyti karinį įsakymą; eiti paskui ką; sutikti, pritarti; paklusti; būti pasirengusiam’ / v. *folgen* ‘sekti paskui ką; paklusti; nieko nekeisti’ / s. v. a. *folgên* ‘sekti; paklusti; būti pasekėju ir kt.’ [SW I: 758; SPW VII: 84–88; SSt II: 362; Brückner 1985: 124; Kluge 2002: 307; Wackernagel 1878: 354; Köbler 1993: 638; Seebold 2008: 311–312; Schützeichel 2012: 108; MLex 293; dar žr. ALEW I: 272]) → ≠ s. blr. *фолькговати* ‘pataikauti; daryti iš lėto; palengvinti’ (СЛw; Булыка 1980: 198), s. blr. *сфолькговати*, *сфолкговати* ‘nuolaidžiauti, pataikauti’ (ГСБМ XXXIII: 107)

palgavoti, *-oja*, *-ojo*, *palgavóti* (verb. intr.) ‘nieko nedirbti, dykinėti, ilsėtis’: *Ko palgavòji, darmai stovi, ko neeiti?!* J; *Aš noriu palgavóti, t. y. nieko nedirbti* J; *Nieko nedarai, tik paĪgavoji* Lp; *Jo žirgelis lygioj lankoj lydavoja, dobilyne palgavoja* LTR (Mrs) – žr. *falgavoti*

falšerstva (sf.) ‘klastojimas’: DPk 142.48–49 *Apłéídʒiu kitás falβierſtwás Lútherio / kurís ant’ kiékas βimtú wîetu pagadíno ir iʒfalβewóio téxtá nâuio Teſtaménto* (dar žr. Skardžius IV: 128)

← (s. / v.) le. *fałszerstwo* ‘klastojimas, padirbimas; klasta’ (SW I: 716; SPW VII: 14; SSt II: 354; dar žr. ALEW I: 273) – dėl kilmės žr. *faĪšius* (dar žr. Rudnicka 2015: 288)

farbatkos (sf., pl.) ‘nėriniai’: JMP III 37.19 *o kad ne ſumuytitu ʒinkſniu ſáwo / nieko negłoſtidáma ant gálwos páprowidáma fárbátkás / brindás / ába waynikus / bat eio ſkubiiey / o ſu pilna duma βirdiia ſáwo / ápe łoſka ir miełoβirdiſte Po=na ſáwo* (dar žr. Skardžius IV: 129)

← v. le. (dial.) *forbotki* ‘mezginiai, nėriniai’ (< adj. isp. *farpado* ‘su kutais, spurgais; besibaigiantis aštriu galu’ [SW I: 760; Linde I: 650; Brückner 1985: 125; DCECH III: 317–319; dar žr. Palionis 1967: 279])

farfuras (sm.) ‘porcelianas’ I

↔ v. le. *farfury* (pl.), le. *farfura* ‘fajansas, porcelianas; fajanso, porceliano indai’ (< turk. *farfur* ‘porcelianas’ [SW I: 722; Linde I: 632; Фасмер IV: 186–187; ЕСУМ VI: 76])

farizeùšas 2 (sm.), ***farizeušas*** 1 ‘senovės Judėjoje – atstovas religinės-

politinės partijos, pasižymėjusios fanatizmu ir veidmainišku pamaldumo taisyklių vykdymu': *Farizeušas stovėdamas taip savimp meldės* brš; *Bylojo Jezus farizeušamus* DP 206 (LKŽe); BPk II 361.7 *Tiktai muitenikas pareia namie aptei=‖ſintas / O ♦Phariſeuſchas pareia taipaieg / bet pilnas‖grieku*; BPk II 361.18 *alba ko tur pra=‖ſchiti / alba uß ka diekawoti. Bet ſcho ♦Phariſeuſchas‖niekatro nedara / Nei ghis ko nůg Diewo*; BPk II 420.12 *Bei ant pietu / ta paczе diena pakwiete‖IEſu ♦Phariſeuſchas ticzomis*

← (s. / v.) le. *faryzeusz* 'dievotų judėjų sektos, gyvavusios II a. prieš Kr. – II a. po Kr., narys; šventeiva, davatka' (< lo. *Pharisaeus* 'judėjų fariziejų sektos narys' ← gr. φαρισαῖος 'fariziejus; atsiskyrėlis [religijos bruožas]; [adj.] judėjų kilmės' ← v. hebr. *pārūš* resp. פָּרוּשׁ 'griežtai besilaikantis Mozės įstatymo ir rabinų nurodymų, fariziejus' / (pl.) *pərūšīm* resp. פְּרוּשִׁים 'judėjų politinė ir religinė sekta, gyvavusi Jeruzalės 2-osios šventyklos laikotarpiu' ← ? s. hebr. *pāraš* resp. פָּרַשׁ 'atskirti, atsiskirti; skelbti, pareikšti' ← prasem. **pVrVš-* 'atskirti' [SW I: 723; SPW VII: 38–39; SSt II: 356–357; Lewis, Short 1958: 1368; Jastrow II: 1222; Strong 1997: 507; Brown, Driver, Briggs 2000: 2010; DCH VI: 786; Orel, Stolbova 1995: 430; dar žr. EJ XVI: 30–32; Klein 1987: 523; Kregždys 2014$_b$: 65–66]),
‖ ≠ blr. *фарысе́й* 'fariziejus' (РБС III: 652 [graikizmas – žr. Фасмер IV: 185])

filà 2 (sf.) 'atitvertas šeimos kapų sklypelis kapinėse' ZtŽ 188
↔ le. *filja* 'neparapijinė bažnyčia, esanti tam tikros parapijos teritorijoje; didesniojo objekto mažesnioji dalis, priklausinys (pvz., parduotuvės skyrius ir kt.)' (< V. lo. *filia* 'neparapijinė bažnyčia; priklausinys ir kt.' [SW I: 742; Blaise 1994: 384; LMILP IV^2: 200–201])

filozofavóti (verb. intr.) 'filosofuoti': MTk 62r.8–9 *Priegtam Stoicorum / kurie pai=kai Philoſophawoie* (dar žr. Skardžius IV: 130)
← (v.) le. *filozofować* 'giliai mąstyti; aiškintis dalyko esmę ir kt.' (< lo. *philosophārī* 'filosofuoti' [SW I: 743–744; SPW VII: 72; LEW 126)

fundatorka (sf.) 'davėja, steigėja, įkūrėja' LB 271
← (v.) le. *fundatorka* 'įkūrėja, fundatorė; fondo valdytoja' (SW I: 782; Linde I: 655) – dėl kilmės žr. ***fundãtorius, -ė*

furijotas (sm.) 'pamišėlis': DPk 84.23–25 *Pamirôdik kurì tóii Ewangelia iżg aprîiancżioś brûkanu / iżġ furió=to rómumi / iżġ godigo dóſnumi / iż piktabîlo gerabilu / iżg neczîſto cżiftú / o gédigu podâre* (dar žr. Skardžius IV: 131)
← v. le. *furyjat* (le. *furjat*) 'agresyvus pamišėlis, nevisprotis; afekto būklės žmogus; piktadarys' (SW I: 784; SPW VII: 158) – dėl kilmės žr. *fùrija*

fùrtka 1 (sf.) 'orlaidė, atkvapas, langelis' Vdk: *Atidaryk fùrtką, jau per šilta* Pmp
← (v.) le. *furtka*, le. dial. *fórtka* 'nedideli tarpuvartės varteliai; įėjimas; nedidelis langelis lange, orlaidė ir kt.' (SW I: 786; SPW VII: 107–108; Boryś 2005: 151; Фасмер IV: 204])
→ ≠ blr. *фóртка* 'orlaidė, vėdinimo langelis' (ТСБМ V^2: 148; РБС III: 669), r. *фóртка* 'orlaidė, vėdinimo langelis; tvoros varteliai' (Даль IV: 538) – dėl kilmės žr. *forta*

G

gadzìnkos 1 (sf., pl.) ‘valandos, „adynos“ (tokios maldos)’: *Kalb gadzinkas* M. Valanč; *Rėk: šalin karunkos ir gadzinkos!* rš; *Girtuoklių gadzìnkos* Rdm; *Davatkų gadzinkos* rš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 191)

← (v.) le. *godzinka*, (pl.) *godzinki* ‘maldos, poteriai ir kt.’ (SW I: 865; SPW VII: 517–518; Brückner 1985: 148)

galerà, ***-õs*** 3[b] (sf.) ‘sienos apmušimas lentelėmis’ J

← le. *galerja* (v. le. *galeryja*) ‘puošnus aptvėrimas ir kt.’ (< it. *galleria* ‘dengta parduotuvių galerija ir kt.’ / pranc. *galerie* ‘praėjimas, koridorius ir kt.’ [SW I: 795; Linde II: 675; Brückner 1985: 133]) → ≠ blr. dial. *галéрыя* ‘palėpė’ (СБГП I: 410)

galeravóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘apmušti sienas lentelėmis’: *Kaimyno namas galeravótas, t. y. gulinčiomis lentomis apipierytas* J ⇦ *galerà*

galgonìštė 2 (sf.) ‘nedoras darbas, niekšystė’: *Neskvõtyk in drebnũjų pinigìščių, in buinũjų galgonìščių* d. Žižmai (DvŽ I: 161)

↔ (v.) le. *gałgaństwo* ‘niekniekis, niekam tikę dalykai; niekšybė; šlykštynė’ (SW I: 798; Linde II: 676) – dėl kilmės žr. *galgõnas*

galijõtas 2 (sm.) ‘(iron.) milžinas, stipruolis’ Skr, Tv: *Šitoks tu man galijõtas* Alk; *Nu, bra, toks galijõtas ir nepakels trijų pūdų* Skp; *Tokių galijõtų tai aš nepaisau* Kair

← v. le. *golijat* (le. *goljat*) ‘milžinas, aukštas žmogus’ (≠ avd. v. le. *Goliat* ‘Galijotas – garsusis filistiniečių milžinas’) (< avd. lo. *Goliathus* ‘t. p.’ ← avd. gr. Γολιάθης ‘t. p.’ ← avd. v. hebr. *Golyat* resp. גָּלְיָת ‘filistinietis Galijotas’ / ← avd. s. hebr. *Golyat* resp. גָּלְיָת ‘filistiniečių karys milžinas, gimęs Gato mieste, nužudytas Dovydo; Galijotas’ [SW I: 867; Linde I: 741; Pape I: 254; Jastrow I: 249; Brown, Driver, Briggs 2000: 453; DCH II: 354; Штейнбергъ 1878: 89; dar žr. EJ VII: 738; EB II: 1754–1755; Kregždys 2014$_b$: 66]),

‖ ≠ avd. bžn. sl. (r.) *Голіáѳъ* ‘Galijotas – garsusis filistiniečių milžinas’ (ЦС I: 217)

gamzuliùkas 2 (sm.) ‘moteriškas drabužis, striukė’: *Mergaitėm buvo gamzuliùkai su kvaldeliais* Lnkv

↔ le. dial. *kamzólka* ‘vyriškas drabužis, palaidinis; vyriška striukė’ (SW II: 227; Karłowicz II: 300) – dar žr. *kamizéĨka*[31]

garbavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘dirbti kailius, odas’ J

← (v.) le. *garbować* ‘išdirbti kailius, merkiant juos į raugą ir ąžuolo žievės mirkalą; lyginti kailius ir kt.’ (SW I: 803; SPW VII: 175) – dėl kilmės žr. *garbõrius*, *gařborius*

gařbas (sm.) ‘kailių, odų dirbimas’: *To garboriaus geras gařbas* J ⇦ *garbavóti* / *gařbinti* (su *-avojim-* / *-inim-* absorbcija, t. y. **garb-avojim-as*, **garb-inim-as* → *garb-as*)

---

[31] Inicialinio *g-* etiologiją atsargiai galima sieti su blr. dial. ***гамзóлька*** ‘vyriška liemenė (be rankovių ir apykaklės)’ (Цыхун 1993: 35).

gařbinti, -ina, -ino (verb. tr.) ‘dirbti odas’: *Garbõrius gařbina skūras, t. y. išgeřbia (?), apgeřbia (?), apčystija* J ⇦ *gařbas*

garskus, ***-i*** (adj.) ‘kartus’ PrD 149
← (s. / v.) le. *gorzki* ‘tulžies skonio, kartus, aitrus; nesaldintas; bjaurus ir kt.’ (SW I: 879–880; SPW VIII: 37–39; SSt II: 464)

gasiùkas 2 (sm.) ‘maža žibalinė lemputė, gazelis, „vilko akis“’ Ss: *Tamsu jau, uždek gasiùką* Kzt
↔ le. *gasik* ‘lempos dalis, skirta užgesinti šviesą’ (SW I: 808)

gãtkos 2 (sf., pl.) ‘apatinės kelnės’: *Karalius, tai pamatęs, tik su vienoms gãtkoms išbėgo in girę* LB 217; ***gotkos*** ‘t. p.’: *Tur… drobių gotkas ant savo kūno turėti* BB 3Moz. I 6.4
← (v.) le. *gatki* ‘apatinės vyrų kelnės; meškos letenų gaurai’ (SW I: 809; Linde II: 687; plg. Brückner 1985: 131; ЭСБМ III: 73; Фасмер I: 397–398; dar žr. ALEW I: 351)

gãčkos (sf., pl.) ‘apatinės kelnės’ Tv – žr. *gãtkos*

gatunkavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘rūšiuoti, skirstyti’ M
← (v.) le. *gatunkować* ‘skirstyti, klasifikuoti pagal rūšis; rūšiuoti’ (SW I: 809; Linde II: 688) – dėl kilmės žr. *gatuñkas*

gaudadũšis 2 (sm.) ‘velnias’ Ss: *Tikras gaudadūšio brolis* LTR
↔ le. *gaudy* ‘pramogos, malonumai’ (< lo. *gaudium* ‘džiaugsmas, pasimėgavimas; džiugesio objektas; [kūniškas] malonumas ir kt.’ [SW I: 809]) + (slav.) lie. dial. *dūšià* ‘žmogus, asmuo arba šiaip gyva būtybė ir kt.’ (KpŽ I: 500)

gaurõnyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘veblėti; žiopsoti’: *Ką čia gaurõniji niekus!* Vdk
← le. *gawronić* ‘žiopsoti, vėpsoti; (at)bukti’ (SW I: 810)

gãza (sf.) ‘plonas šilkinis audeklas’ BŽ 93: *Tokia gaza apsivilkęs* BsMt I 100
← (v.) le. *gaza* ‘lygaus krepo rūšis; šilkinis audinys’ (< pranc. *gaze* ‘gazas [audinys]’ ← arab. *qazz* ‘neapdorotas šilkas’ [SW I: 811; Linde II: 689; Reczkowa 1982: 73; Фасмер I: 382; Corriente 2008: 83; plg. Brückner 1985: 137; Шанский I[4]: 8])[32],
‖ ≠ blr. *газ* ‘gazas – plonas permatomas audinys iš labai sukrių verpalų; šilkinis audinys’ (ТСБМ II: 12; ЭСБМ III: 12) ← r. *газъ* ‘itin plona šilko medžiaga moterų drabužiams’ (Даль I: 340; Фасмер I: 382 [romanizmai])[33]

gìveris 1 (sm.) ‘tokia kepurė (senovės karių, kraičvežių…)’: *Sopa peteliai nuog mundurėlio, sopa galvelė nuog giverėlio* (d.) Rod; *Žiba blizga mano giverẽlis, čerška barška mano šoblytėlė* Kp; *Nusipirko kepurę kap gìverį* Lš
← le. dial. (DLd [Poznań]) *giwer*, *giwier* (*gewer*, *gwer*) ‘šautuvas, ginklas; rusų kareivio

[32] Vytautas Vitkauskas (2010: 116), taisydamas LKŽ leksikografinę medžiagą, nurodo, kad lie. *gãza* BŽ 93 (sf.) ‘plonas šilkinis audeklas’ yra žargoniško kirčiavimo, mat, jo nuomone, turėtų būti **gazà* 2 (nurodoma be asterikso). Beje, šio tyrėjo pastaba, neva lie. *gãza* turėtų būti vedamas iš lie. *gãzas* 2 (sm.) ‘velionas’ (LKŽe), yra klaidinga, kadangi pastaras žodis yra gudizmas ar rusizmas (žr. 33 išn.), o lie. *gãza* – polonizmas, sietinas su blr. *газ*, r. *газъ*.

[33] Lie. dial. *gãzas* 2 (sm.) ‘velionas’: *Jaunoji po gãzais tai kaip višta po kuodu* Prng (LKŽe) dėl giminės kategorijos priskirtinas gudizmams arba rusizmams.

gaubtuvas (nuo 1840 m.)' (< r. *кúверъ* 'odinis karinis galvos apdangalas, ploščiu paviršiumi', kontaminuojant su v. *Gewehr* 'ginklas, šautuvas' [SW I: 827; Karłowicz II: 76; Kluge 2002: 355]) → ≠ blr. dial. *гíвяры* 'vainikas' (СБГП I: 442) ∌ ≠ s. blr. *гевaръ* 'šautuvo templės įrenginys' (ГСБМ VI: 268) – dėl kilmės dar žr. *géveris*

gizẽlis 2 (sm.) K, Sch 213, ***gìzelis*** 1 Pn, Kdn, Ds, ***gyzelis*** Vlkv **1**. 'mokinys, padėjėjas (meistro, pirklio, malūnininko...)': *Gizẽlis geriau dirba už patį meistrą* Ldvn; *Tarnavau gizeliu pas vieną varpų liejiką* rš; *Reiks duoti gìzeliui, kad sumaltų greičiau* Pc; *Panedėlis – gizelių diena* Lkš ir kt.; **2**. (scom.) 'nenuorama': *O tai gìzelis šitas vaikas – nė minutės nepasėdi* Ppl (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 192)

← le. dial. (Lšl) *gizel* (le. *giezel*) 'pameistrys, meistro padėjėjas; prekybininkas' (< v. *Geselle* 'pameistrys; vaikinas; bičiulis' [SW I: 828; Arct I: 167; Karłowicz II: 79; Kluge 2002: 352])

gìzas 2 (sm.) 'mokinys, padėjėjas (meistro, pirklio, malūnininko...)' M, BsMt II 32, prš, A 1884: 299: *Malūne būdavo už gìzą* Srd – žr. *gizẽlis*, *gìzelis* (kontrahuota lytis, suformuota pagal hipokoristikų modelį)

glaunià 4 (sf.) 'apdegintas pagalys virvutei paišinti (rąstus tašant ar lentas piaunant)': *Padeginkit glaũnią, jau nesuodina šniūro* Lš; *Jis glaunià įsisuodino rankas* Švn

← (s. / v.) le. *głownia* 'apdegęs medžio pagalys; šaltasis ginklas; brangiųjų metalų gysla ir kt.' (SW I: 848; SPW VII: 425; SSt II: 430)

gleitas (sm.) 'eilė, greta': *Jie visi sustojo gleĩtan* Brb; *Žiedai į du sau priešotu gleitu yra sutaikinti* P

← (v.) le. *glejt* 'eilė, seka; virtinė' (< v. *Glied* 'eilė, seka' [SW I: 834; Linde II: 709])

gleità 4 (sf.) 'eilė, greta': *Sugretink žmonis į gleĩtą, t. y. į gretą sustatyk prie kits kito* J; *Nujojau in vainą, statė mane gleiton* Kpč; *Vos tik prastirpo (paaugo) biškelį, jau nor dėtis į mergų gleĩtą* Užv; *Sustojo gleitom* Kkl; *gleitė* 't. p.' Vžns: *Tuoj mus visus žalnierius ir sustatė į vieną gleitę* Krk – žr. *gleitas*

glozavoti (verb. tr.) 'braižyti, žymėti linijomis': Chyl 1Sam. 21.13 *Togdel atmayne abyczajus ſawo po akimis ju, ir paſidare po rąkomis ju durnu: ir glozawojo duris bromos, ir apſeyłejo barzdą ſawo* (dar žr. Skardžius IV: 133)

← v. le. *głazować* 'grįsti akmenimis, grįsti grindinį' (SW I: 840; Linde II: 707)

gnajáuka 1 (sf.) 'lenta, uždedama ant vežimo mėšlui vežti': *Uždėk gnajaukas ant vežimo ir važiuok mėžt* Lp

← le. dial. (ŽV-Md [Jagodne]) *gnojówka* 'šoninė mėšlavežio vežimo lenta; pakyla ir kt.' (SW I: 860; Karłowicz II: 95) → ∌ blr. dial. *гнаяўкі* 'šoninės mėšlavežio vežimo lentos' (СБГП I: 455) ≠ blr. dial. *гнаёўкі* 'mėšlavežinis vežimas' (Сцяшковіч 1983: 115–116)

govezda (sf.) 'gauja, šutvė, minia, pulkas' [K]

↔ (v.) le. *gawiedź* 'minia, liaudis, tamsuomenė, gauja; jaunuolių būrys; smukmė' (SW I: 810; Linde II: 688) – dėl kilmės žr. *gavendà*, *gavénda* (su lie. *-zd-* < le. *-dź* [metatezė])

grabnyčià 2 (sf.), ***grabnýčia*** 1 'žvakė' J, Alv, Mrk: *Grabnỹčios esti dažytinės, vilktinės arba pintinės, kvorminės arba lietinės* Ss; *Su grabnyčià rañko(je)* Plk; *Sudegino visas grabnýčias* Al

← v. le. (dial.) *grobnica* ‘pašventinta žvakė, simbolizuojanti amžinąją šviesą, duodama mirštančiajam; švč. Mergelės Marijos įvesdinimo (į sinagogą po gimdymo resp. apvalymo [vasario 2 d.]) šventė ir kt.’ (SW I: 911; SPW VIII: 142; Karłowicz II: 128; dar žr. LEW 162; Kabašinskaitė 1998: 19)

Grabnỹčios 2 (sf., pl.) ‘šventė Kristaus paaukojimui pagarbinti vasario 2 d.’: *Jei per Grabnyčias būna ledas, bus griausmai* Dailidės (DvŽ I: 184; dar žr. ZtŽ 212); *Grabnyčių žvakė* ‘žvakė, pašventinta per Grabnyčias, degama žmogui mirštant’: *Kad kas jį nor sau turėti, tai reik nueiti iš vakaro prieš šventą Joną į papartyną, nusinešti Grabnyčių žvakę, baltą paklodę pasitiesti* ŠLSA 146; *Su saula Grabnyčių žvakę uždegti ir puodu pasivožti, o pamalus, pamalus atvožus apsišviesti* ŠLSA 143 (SŽ 222)

↔ le. dial. (Psd [Llš]) *Grobnica* ‘švč. Mergelės Marijos įvesdinimo (į sinagogą po gimdymo resp. apvalymo [vasario 2 d.]) šventė’ (Karłowicz II: 128; plg. Zinkevičius 1987: 138; dar žr. ALEW I: 353) – žr. *grabnyčià*, *grabnýčia* (dar žr. *Gramnỹčios*, *Gramnýčios* [plg. Kabašinskaitė 2013: 68])

Grebnyčios (sf., pl.) ‘šventė Kristaus paaukojimui pagarbinti vasario 2 d.’ Dv (DvŽ I: 186) – žr. *Grabnỹčios*

grabõrius 2, ***grãborius*** 1 (sm.) ‘grabų dirbėjas, grabų pardavėjas’ Jrb: *Kad žmogus miršta, grabórius džiaugias* Krtn; *Palaidoti senatorių – auksinė reklama graboriams* P. Cvir

← (s. / v.) le. *grabarz* ‘žmogus, laidojantis mirusiuosius’ (< v. v. a. *grabære* ‘[kapų] duobkasys; graviruotojas’ [SW I: 892; SPW VIII: 81; SSt II: 481; ЭСБМ III: 104; Фасмер I: 449; MLex 75]) → ≠ s. blr. *грабарь*, *кграбарь* ‘žemkasys, grioviakasys’ (ГСБМ VII: 124; Булыка 1980: 88), blr. (dial.) *грáбáр(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 121; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 82; СБГП I: 469; СС I: 414–415), r. dial. *грáбарь* ‘t. p.’ (Даль I: 388; ПОС VII: 162)

graboriauti, *-iauja*, *-iavo* (verb. intr.) ‘verstis graboriaus amatu’: *Jau Frankui graboriaujant, Vaitas pabudo pažangios ir demokratiškos mìnties savaitraščio atsakomuoju redaktoriumi* P. Cvir ⇐ *grabõrius, grãborius*

grãjis 2 (sm.) **1**. ‘žaidimas’ NdŽ; **2**. ‘vaikų žaidimas, bėginėjimas’ Kv; ***grãjus*** 2 (sm.) ‘žaidimas’ J, Šts, Gs

← (v.) le. *gra* ‘žaidimas; rizika, ketinimas ir kt.’ (SW I: 891–892; SPW VIII: 78–81)

grañdas (sm.) ‘aukštesnė žemės vieta tarp pelkių; kalniukas (ppr. pievose)’ Dbč, Bd, Rud: *Mažai šįmet šieno – grandẽliai visi išdegė* Rdm; *Grañdą užsėjome avižom* Pns; *Nuo grandùkų parvežėm du vežimu dobilų* Pns

← s. / v. le. (dial.) *grąd* ‘sausa, iškyli vieta pelkingoje teritorijoje, apaugusi mišku; žemė sausuma; sala’ (< v. *Grund* ‘dirva, gruntas, žemė; dugnas ir kt.’, le. dial. *grond* ‘iškyli vieta pelkingoje teritorijoje’ [SW I: 904; SPW VIII: 110–111; SSt II: 488; Karłowicz II: 134; plg. Brückner 1985: 156])

grẽčnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘geras, doras, gražus, šaunus; didokas, gerokas’ K: *Grečnas vaikins buvau* Sch 158; *Grečni vyrai* prš; *Grečnas arklys* MŽ ir kt. (MŽ, Sch 219, K. Donel); *grečnaĩ* (adv.) K

← (v.) le. (dial.) *grzeczny* ‘tinkamas, geras, puikus, nuostabus; protingas, išmintingas; gražus; grakštus; ramus ir kt.’ (SW I: 933; SPW VIII: 214; Karłowicz II: 140; dar žr. Kabelka 1964: 25, 86; Zinkevičius 1990: 280; Buch 1998: 215; Drotvinas 2012: 73; ALEW I: 358; Kregždys 2014$_d$: 28)

gračnas, *-a* (adj.) ‘šaunus, šulnas’ N; *gračnus*, *-i* ‘t. p.’ C I 183 – žr. *grėčnas*, *-à* (dar žr. Темчин 1995: 47–48)

grečnùmas 2 (sm.) ‘gerumas, dorumas, grožis, šaunumas’ K

↔ (v.) le. *grzeczność* ‘teigiamybė, pranašumas; gerumas, puikumas, tinkamumas, išmintingumas ir kt.’ (SW I: 933; SPW VIII: 213–214)

grempliavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘karšti (vilnas)’ M

← v. le. *grępłować* / le. *gremplować* ‘šukavimo įrankiu šukuoti vilnas’ (SW I: 906; SPW VIII: 93) – dėl kilmės žr. *gremplius*

gremplius (sm.) ‘karštuvai’ M

← v. le. *grępel* / le. *grempel* ‘vilnos šukavimo įrankis’ (< v. ž. *krempel, grempel* ‘vilnos šukos; vilnos šukavimo įrankis’ [SW I: 906; Linde II: 773; plg. Kluge 2002: 537])[34]

grujà 4 (sf.) ‘minia, gauja’: *Kokia grujà pakilo, t. y. visi ėmė grujótis* Į

↔ v. le. *graja* ‘žmonių sambūris, grupė, susirinkimas’ (Linde VI: 915) – su šaknies balsio *-a-* > *-u-* kaita, matyt, dėl sąsajos su sub. lie. *gr-**ù**-pė* 2 ‘visuma asmenų, kuriuos jungia bendri interesai, reikalai ir pan.’ (LKŽe) – dar žr. *zgrajà*

grumãdytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** (verb. refl.) ‘brautis, grūstis’: *Pirmiau susirinko pas butą, o paskui ėmė visi grumãdytis į stubą* Skr

↔ v. le. *grumadzić*, *grómadzić* ‘telktis, susirinkti ir kt.’ (SW I: 921; SPW VIII: 139) – dėl v. le. *ó* /u/ tarimo žr. StEB I γγ. poskyrį

gubernanka (sf.) ‘namų mokytoja’: *Paskyrė jai vieną gubernanką* BsP IV 197

↔ le. dial. (DLd [Kujawy], MLd [Kraków], ŽV-Md [Przasnysz]) *gubernantka* ‘namų mokytoja, korepetitorė; nuolat patarimus dalinanti moteris’ (< v. *Gouvernante* ‘t. p.’ ← pranc. *gouvernante* ‘namų šeimininkė; ūkvedė; auklė’ [Karłowicz II: 148; SW I: 943; Reczkowa 1982: 75; plg. Фасмер I: 469]) – su struktūrinio elemento *-t-* absorbcija

gùrta 1 (sf.) **1**. ‘juosta, diržas, pasaga, paprūga (prie balno, kinkymų, lovos)’ K: *Kai gurtos nėra, plėškė sukinėjasi ir arkliui nugarą trina* Trg; *Suveržk gūrtą* Gl; **2**. ‘trumpas diržas užpakaly palto’: *Ar įsiūti į gùrtos galus po guziką?* Nm

←[35] (v.) le. *gurta* ‘diržas; pavarža ir kt.’ (< v. *Gurt* ‘diržas, [pakinktų] pavarža; šovinių juosta’ [SW I: 942; SPW VIII: 32, 236])

---

[34] Šios leksemos priskyrimas monogeniniams polonizmams yra reliatyvus (*ad hoc* – remiantis LKŽe), mat identiška v. ž. *grempel* ‘vilnos šukos; vilnos šukavimo įrankis’ morfologinė ir semantinė struktūra suponuoja ir germanizmo statusą.

[35] Vincentas Drotvinas (2012: 72) teigia, lie. *gùrta* (**sf**.) esant germanizmą. Toks šio tyrėjo teiginys būtų kur kas įtikinamesnis, jei jis būtų aptaręs vokiečių kalbos *der Gurt* (**sm**.) ir minėto lietuvių kalbos skolinio giminės kategorijos neatitikimą.

gvarà 4 (sf.) ‘k l e g e s y s , t r i u k š m a s ’: *Pasikėlė gvarà* Rs
↔ (s. / v.) le. *gwar* ‘(daugelio žmonių keliamas) triukšmas, riksmas; simbolinis ieškovo gestas teisme, kuriuo šis pareiškia nekeičiąs pretenzijų ieškovui; garsus šnekėjimas; šneka; plepalai; paskalos’ (SW I: 946; SPW VIII: 260; SSt II: 529) → ≠ s. blr. *гвaръ* ‘simbolinis ieškovo gestas teisme, kuriuo šis pareiškia nekeičiąs pretenzijų ieškovui’ (ГСБМ XV: 43; plg. ЭССЯ VII: 180)

gvaróti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘b a l s u k a l b ė t i , š a u k t i , b a r t i s , r ė k a u t i ’: *Ko taip gvaróji, tartum miške būdamas!* Ldk; *Tylėk, kogi čia gvaróji!* Blnk; *Pamatys ką, tuoj ir gvaroja išsižiojęs* Žl; *Negvarók nors iš visos gerklės* Žl ⇦ *gvarà*

gvazdaunė (sf.) ‘į r a n k i s v i n i m s d i r b t i ; g e l e ž i n ė s k y l ė t a t r i n k e l ė v i n i ų g a l v u t ė m s , „ b u l i m s “ n u m u š t i , n u k a l t i ’: *Paduok man gvazdaunę – reikia viniai numušti bulį* Plt
↔ le. *gwoździownia* ‘įmonė, kurioje gaminamos vinys’ (SW I: 953)

gvintauninkas (***-ỹkas***) 2 (sm.) **1**. ‘s r a i g t a s , k u r i u o p r i v e r ž i a r a t e l i o š p ū l ę ’ Alv: *Pagedo gvintaunỹkas – nesuka ir neveržia špūlios* Dkš; **2**. ‘p r i e t a i s a s , k u r i u o g v i n t u s (s r i e g i u s) u ž p i a u n a ; s r i e g p i o v ė s , g v i n t r ė ž i s ’ Vv: *Muterkai su gvintauninku padaryk gvintus* Grk
← le. (dial.) *gwintownik* ‘prietaisas, kuriuo įsriegiamas arba pašalinamas sraigtas’ (SW I: 952; Karłowicz II: 151) – dėl kilmės žr. *gviñtas*

gvintãvimas 1 (sm.) ‘(į) s r i e g i m a s ’: *Drūtų šriūbų ar muterkų gvintãvimas sunkus* Ds
↔ le. *gwintowanie* ‘(į)sriegimas’ (SW I: 952) – dėl kilmės žr. *gviñtas*

gvintavótas, ***-a*** 1 (adj.) ‘s u s u k t a s , p a n a š u s į s r a i g t ą ’ K
↔ (v.) le. *gwintowany* ‘panašus į sraigtą, sraigtinis’ (SW I: 952; Linde II: 811) – dėl kilmės žr. *gviñtas*

gvintavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘d a r y t i s r i e g i u s ’ Erkšva (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 215)
← (v.) le. *gwintować* ‘sriegti sraigtą’ (SW I: 952; Linde II: 811) – dėl kilmės žr. *gviñtas*

gintavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘d a r y t i s r i e g i u s ’ Medininkai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 186) – žr. *gvintavóti* (su struktūrinio elemento *-v-* absorbcija)

gvintúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘d ė t i , r ė ž t i g v i n t u s ; s r i e g t i ’: *Ar jau gvintúoji šriūbus?* Ds – žr. *gvintavóti*

gvintinė (sf.) ‘s r i e g i n i s š a u t u v a s ’ LL 45
↔ (v.) le. *gwintówka* ‘srieginis šautuvas’ (SW I: 952; Linde II: 811) – dėl kilmės žr. *gviñtas*

gzimsavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘d ė t i , d a r y t i g z i m s u s ’ M
← le. *gzymsować* ‘puošti karnizais’ (SW I: 954–955) – dėl kilmės žr. *gzìmsas*

H

haldavoti (verb. intr.) ‘p r i s i e k t i i š t i k i m y b ę’: JMP 3b.19 *O ne ʒiámes Kárálus tuo cʒe=ſu tureio háłdawot iám / tiktáy cʒertás o ſmertis tureio nupult po koiomis io* (dar žr. Skardžius IV: 139)

← (s. / v.) le. *hołdować* ‘būti vasalu, priklausyti kažkam; prisiekti ištikimybę; daryti pavaldų; savintis; apšaukti ką’ (SW I: 50; SPW VIII: 361–362; SSt II: 544; Linde II: 833; plg. Sławski I: 426; Фасмер I: 428; dar žr. ALEW I: 385–386) → ∌ s. blr. *голдовати*, *кголдовати* ‘paklusti; prikslausyti kažkam’ (ГСБМ VII: 31; Булыка 1972: 84, 1980: 35), blr. *голдова́ць* ‘paklusti; įtikti, meilikauti’ (Носовичъ 1984: 116)[36], s. r. *голдовати* ‘būti vasalu’ (СРЯВ IV: 60), r. *голдова́ть* ‘prisiekti, duoti priesaiką’ (Фасмер ibd.) – dėl kilmės žr. *haldas*

handliavoti (verb. intr.) ‘p r e k i a u t i’: Chyl 1Moz. 34.10 10 *Ir giwekit ſu mumis: ó źiame bus po weydu juſu, giwękit, ir handlawokit joy, ir apsiſodynkit joy giwętojeys*; Chyl 1Moz. 34.21 *Tos źmones ſpakaynos ira ſu mumis, togdel tegiwena toy źiamey, ir handlawoja joy, ir t`eſt źiame (ſztey ira płati apiſkrytume) po weydu ju: imsim ſau uź moteriś dukteris ju, ir dosim jems dukteris muſu*; Chyl 1Moz. 42.34 *Ó atweſkit manęſp maźausi broli juſu, tada źynosiu, jog n`eſte ſzpiegeys, bet jog eſte romieys: ſugrąźysiu jumus broli juſu, ir handlawosit toy źiamey* (dar žr. Skardžius IV: 140)

← (v.) le. *handlować* ‘prekiauti, verstis pirklio amatu; manipuliuoti; elgtis; gyventi su meiluže’ (<v. v. a. / v. *handeln* ‘elgtis; prekiauti; derėtis’ [SW II: 13; SPW VIII: 295; Sławski I: 400; ЭСБМ III: 47; Kluge 2002: 389; MLex 80; dar žr. Palionis 1967: 276; ALEW I: 386]) →[37] ∌ s. blr. *гандлевати*, *гандлевать*, *кгандлевать* ‘prekiauti’ (ГСБМ VI: 250; Булыка 1980: 82)

harda (sf.) ‘o r d a, k l a j o k l i ų g e n t i s; m i n i a, b ū r y s; k a i m e n ė’: DPk 204.18 *Lútheris / ir ſu wiſsá hardá ſawá yrȧ falßiwi Pránaßai*; DPk 387.21 *Tręcʒía hardá yr’ tarnų tinginсʒiúių / pataikáuięcʒiuių / o ne naudinguių* (dar žr. Skardžius IV: 140)

← (v.) le. *horda* ‘primityvių žmonių grupė; totorių stovykla, vietovė, kur gyvena totoriai; totoriai, totorių minia; totoris, barbaras; karių būrys’ (< turk. *orda* ‘kariuomenė’ ← s. turk. *ordu* ‘karališkoji buveinė, rūmai, stovykla’ [SW II: 54; SPW VIII: 364–365; Clauson 1972: 203; Юсипова 2005: 433; Jurkowski 1989: 155; plg. Фасмер III: 150; Sokólska 1999: 140])

---

[36] Blr. *голдова́ць* inicialės fonetinė vertė čia vertinama, remiantis s. blr. ***кг**олдовати* resp. suponuojamas sprogstamasis gomurinis /g/.

[37] LDK kanceliarinėje slavų kalboje lytys *гандлевати*, *гандлевать* tartos su pradžios sprogstamuoju gomuriniu /g/, plg. ***кг**андлевать* (žr. StEB I 43 išn.). Dėl šios priežasties resp. temporalinio faktoriaus s. lie. *handliavoti* negali būti priskiriamas neapibrėžtųjų polonizmų grupei.

harnosas (sm.) ‘šarvai; ginklai’: Chyl 2Kron. 9.24 *Ir gabeno kiekwiens dowaną ſawo, ſidabro ſudus, ir aukſo ſudus, ir rubus, harnoſą, ir kwepałus, arklus, ir mułus, kiekwieną nog metu ik metams* (dar žr. Skardžius IV: 140)

← v. le. *harnas* ([s. / v.] le. *harnasz*) ‘šarvai (riterio); ginklas’ (< v. v. a. *harnas[ch]* ‘šarvai [riterio]’ ← s. pranc. *harnois* ‘ginklas; kario šarvai ir kt.’ [SW II: 19, 20; SPW VIII: 313; SSt II: 540; Kluge 2002: 393; Greimas 1969: 330; Godefroy 1990: 271; MLex 82; dar žr. Wołosz 1989: 258–259]) → ≠ s. blr. *гарношъ*, *горнашъ* ‘šarvai’ (ГСБМ VI: 255; Булыка 1980: 68)

hatlosas (sm.) ‘švelnus šilkinis audinys’: JMP 17b.7 *Ne wáykβcʒioio βárłote / hátloſe / ney iokioy iʒdumotoy kopicʒioy: Bát tiktay buwo áp=wiłktas oda ʒweries o płaukais werbluda* (dar žr. Skardžius IV: 140)

← (s. / v.) le. *hatłas* ‘šilkinis glotnus žvilgantis audeklas; šilkinė palaidinė’ (SW I: 68; SPW I: 227; SSt I: 42) – dėl kilmės žr. *ãtlasas*

hebliavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘obliuoti’: *Hebliavoť, aptašinėť… duotumbimės* DP 573

← (s. / v.) le. *heblować* ‘obliuoti; apgraužti; formuoti’ (< v. ž. *hebel* ‘oblius, drožtuvas; įrankis, kuriuo išlyginami paviršiaus nelygumai ir kt.’[38] ↔ v. v. a. *hobel* / v. [dial.] *Hobel* ‘t. p.’ [SW II: 24; SPW VIII: 318; SSt II: 542; Sehwers 1936: 421; Brückner 1985: 170; Sławski I: 412; Kluge 2002: 416; MLex 91; PrWb II: 990–991; dar žr. Palionis 1967: 277; ALEW I: 386]) → ≠ blr. (dial.) *габлявáць* ‘obliuoti’ (ТСБМ II: 7; БРС I: 645; СБГП I: 397; СС I: 97)[39]

herceras (sm.) ‘valdovo palydovas, saugotojas’ BzB 286; ***hercieras*** ‘asmens sargybinis; palydovas’: *kurie io hercierais buwa (Drabantais)* BB 2Sam. 15.1 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 140);

← v. le. *hercerz* ‘karys, dalyvaujantis dvikovoje; valdovo palydos karys ir kt.’ (← [s. / v.] le. *harcerz* ‘t. p.’ < s. č. *harcieř* ‘dvikovos dalyvis; užpuolikas’ ← s. v. a. *hartschier*, *hertschier* ‘karys, dalyvaujantis dvikovoje’ ← vengr. *harc* ‘kova; ginčas’ [SW II: 16, 32; SPW VIII: 305; SSt II: 540; Brückner 1985: 169; Sławski I: 404; Machek 1968: 161;

---

[38] Manyti, kad s. lie. *hebelis* (sm.) ‘oblius’: *Hebelis* Lex 50r yra polonizmas resp. vesti jį iš (s. / v.) le. *hebel* ‘oblius, drožtuvas; įrankis, kuriuo išlyginami paviršiaus nelygumai ir kt.’ (SW II: 24; SPW VIII: 318; SSt II: 542), suponavusį ir s. blr. *гебель* ‘oblius’ (ГСБМ VI: 268), blr. *гэ́бель*, *гебель*, *гебаль* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 85; ЭСБМ III: 116), kaip aiškina *Senosios lietuvių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (ALEW I: 386), negalima dėl v. ž. *hebel* šaknies fonetinės struktūros bei arealinio faktoriaus. Todėl s. lie. *hebelis* priskirtinas germanizmams (dar žr. Čepienė 2015: 61).

[39] Lie. dial. *habliavóti*, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘obliuoti’ ZtŽ 228 ir lie. dial. *abliavóti*, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘t. p.’ J: *Lentas abliavója* Kp (LKŽe; dar žr. ZtŽ 44) dėl šaknies *-a-* priskirtini gudizmams (dėl *h-* / *ø-* santykio plačiau žr. Fraenkel 1936: 30; Stang 1974: 232), t. y. šios lytys vestinos iš blr. (dial.) *г-**а**-бляваць* ‘obliuoti’. Galima atsargiai spėti, kad tokiai šaknies vokalizmo kaitai įtakos turėjo ir kontaminacija su germanizmu lie. *ãblius* 2 (sm.) ‘oblius’ J, Vkš: *Darbininkai sukrovė į vieną vietą ablius, drožtuvus, skrostuvus* M. Valanč < v. *Hobel* ‘oblius, drožtuvas; įrankis, kuriuo išlyginami paviršiaus nelygumai ir kt.’, v. dial. *Höbel* ‘t. p.’, nors iki šiol šis žodis buvo priskiriamas polonizmams arba gudizmams (LEW 515).

Géza 1991: 113–114; EWU 529–530; Tóth 2007: 269; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 64]) → ∌ s. blr. *герцыръ*, *герциръ* 'tas, kuris veikia prieš, priešininkas; ginklanešys' (ГСБМ VI: 274; Булыка 1980: 62)

heretikuoti, ***-uoja***, ***-avo*** (verb. tr.) 's k l e i s t i e r e z i j a s': KNGk 120, 15 *ne jau tás tikray heretikás / kuri ♦heretikuo=‖ia Tayp ir tinej jau irá tikra Báʒnićia*; KNGk 120, 21 *Tießikimes juog táy wis ánt ſawęs ijſay‖paiutá. O kad mus ♦heretikuoja Ißwádʒiotojáys wadina*

↔ (v.) le. *heretykować* '(melagingai) apkaltinti erezija; skleisti erezijas' (SW II: 32; SPW VIII: 331) – dėl kilmės žr. ***heretìkas*, *herètikas*, *hèretikas*

hetmonauti, ***-auja***, ***-avo*** (verb. intr.) 'k a r v e d ž i a u t i' LL 46

↔ (v.) le. *hetmanować* 'būti etmonu; vadovauti, karvedžiauti' (SW II: 36; Linde II: 830) – dėl kilmės žr. *hètmonas*

hipokrizija (sf.) 'v e i d m a i n y s t ė' rš

← v. le. *hipokryzyja* (le. *hipokryzja*) 'veidmainystė, apsimetimas' (< lo. *hypocrisis* 'veidmainystė' ← gr. ὑπόκρισις 'veidmainystė, apsimetinėjimas ir kt.' [SW II: 42; SPW VIII: 347])

Hišpanija (sf.) 'I s p a n i j a': DP 443.10–11 *ne tiektái Lękůſia / bęť ir Cʒękůſę / ir Vngurůſę / Angliói / Hißpaniói* (dar žr. Skardžius IV: 141)

← top. (v.) le. *Hiszpania* 'Ispanija' (< top. lo. *Hispānia* 't. p.' [Linde II: 831; Swan 2008: 131])

I

imbrikas 1 (sm.) Rs, Mrc, Skp, 3[b] Šk **1**. ‘toks indas su snapu vandeniui (arbatai) virti; arbatinis, „čainikas“’: *Ar tu neregi, pilnas imbrikas dar likęs vandenio!* Lš; *Imbrikas prakiuro* Pln; *Imbriką padėk ant stalo* Bsg ir kt. (Al, Vdk); **2**. ‘indelis arbatžolėms užplikyti, užpilti’: *Įpilk žiupsnelį arbatžolių į imbriką* Sd; *Iš imbriko puodukan nepilk daug arbatos – labai stipri* Ktk; *Paduok imbrikėlį su arbatžolėm* Skr ir kt. (Krsn, Ldvn, Mrj)

← (v.) le. *imbryk* ‘indas artbatžolėms, kavai užplikyti’ (< turk. *ibrik* ‘ąsotis; indas skysčiams’ [SW II: 81; Linde II: 902; Юсипова 2005: 260])

ambarẽlis 2 (sm.) ‘arbatinis’: *Su ambarėliu verda kavą* J – žr. *imbrikas* (struktūrinė žodžio kaita nulemta kontaminacijos su lie. *arbatà* 2 ‘[bot.] šiltų kraštų medelis, iš kurio lapų verdamas gėrimas, arbatmedis [*Thea*]’ [LKŽe; žr. s. v. *arbatà*])

impentas 3[b] (sm.) ‘įsismarkinimas’: *Kad metė bulvę iš impento (visu smarkumu), ko galva netrūko* Rdm

← le. dial. *impent* ‘viesulas; tėkmė, verpetas (upės); (už)puolimas ir kt.’ (SW II: 84; Karłowicz II: 206) – dėl kilmės žr. *ìmpetas*, *ìmpetas*

indijõnas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘senasis Amerikos gyventojas; raudonodis’ OZ 20, M (LKŽe); ‘indas’: DPk 457.43 *Lėku / Sʒwędu / Dûnczʒiku / Múrinu / Indiónu / ir kitú néfuſkaitomu tautu* (Skardžius IV: 142); ***indijonis*** (sm.) ‘senasis Amerikos gyventojas; raudonodis’ Q 285, S. Dauk (LKŽe)

← (v.) le. *indyan* (*indyanin*) ‘indas, žmogus, kilęs iš Indijos’ (< V. lo. *Indianus*, *a*, *um* ‘indų, Indijos’ [Linde II: 905; Swan 2008: 136; Lewis, Short 1958: 933]) → ⫽ s. blr. *индияninъ*, *индеяninъ*, *индианinъ* ‘indas, Indijos gyventojas’ (ГСБМ XIV: 116; plg. Фасмер II: 132)

indõrius (sm.) ‘kalakutas, kurkinas’: *Vieną indõrių reikia parduoti* Mrs; *Šitą indõrių reiks pjauti šventėm* Al

← (v.) le. *indor* ‘kalakutas (kalakuto patinas); didysis kalakutas’ (SW II: 88; Linde II: 906; dar žr. Walczak 1991: 127) – dėl kilmės žr. *indìkas*, *-ė*, *indỹkas*

infliančikas (sm.) ‘Livonijos vaivadijos gyventojas’[40]: *Inflanćikas* SD 78b (Skardžius IV: 143)

← v. le. *Inflanczyk*, *Inflantczyk* ‘Livonijos vaivadijos gyventojas; Kalavijuočių [vokiečių] ordino narys, pastoviai gyvenantis Livonijoje’ (↔ v. le. *Inflant / Liwlant* ‘t. p.’ ← v.

[40] Iki 1772 m. (t. y. iki I-ojo Lietuvos-Lenkijos Respublikos padalijimo) vietove *Infliantai* (resp. top. le. *Polskie Inflanty*) buvo įvardijama Livonijos vaivadija, buvusi dešiniajame Dauguvos krante (plačiau žr. LE VIII: 503) resp. lenkiškoji Vidžemė (Stafecka 2003: 57), nors terminu le. *język inflancki* (SPW VIII: 542) vadinta lybių kalba.

Livländer ‘Livonijos vaivadijos gyventojas’ ↔ top. v. *Livland* ‘Livonijos vaivadija’ [Linde II: 907; SPW VIII: 542, XII: 297; Pawlowsky 1911: 817])

Infliantai (sm., pl.) ‘Livonijos vaivadija’: *Inflantay* SD 78b (Skardžius IV: 143)
← top. (v.) le. *Inflanty* ‘Livonijos vaivadija’ (< top. v. *Livland* ‘Livonijos vaivadija’ [Linde II: 907; Dworecky 1950: 838; Pawlowsky 1911: 817; Rymut 2003: 262])

inglẽzas 2 (sm.) ‘anglėzas (toks šokis)’: *Ne tik jaunikliai, ale ir nebe visi senieji inglẽzą šokant matė* Ds
↔ le. *anglez* ‘anglų šokis; kadrilis ir kt.’ (SW I: 37) (su *in-* vietoj *an-*, matyt, dėl kontaminacijos su lie. dial. *ingelskìnis*, *-ė* ‘anglų’ [žr. s. v. *ingelskìnis*, *-ė*]) – dėl kilmės žr. *ingelskìnis*, *-ė*

istnastis (sf.) ‘esybė, būtybė’ MP 124
← (s. / v.) le. *istność* ‘esybė; pavidalas; esmė; būtybė; būtis’ (SW II: 111; SPW IX: 3–7; SSt III: 43–44) → ≠ s. blr. *истность* ‘esmė’ (ГСБМ XIV: 188; ЭСБМ III: 400)

iš čeñto (adv.; hibr.) ‘visai, visiškai’ Sz, Jž: *Iš čeñto visi – kas tiktai namuose – ėjom kelmų rauti* Škn; *Iš čeñto rugius nupiovė, t. y. supuolę viena diena nupiovė* Škn
↔ le. *ze szczętem* ‘galutinai, visiškai’ (SW VI: 576) – partityvinis vertinys

ìščina 1 (sf.) ‘paskolinta pinigų suma’ Š: *Tegul tik atiduoda ìščinas, ir tai būt gerai* Sv
← (v.) le. *iścina* ‘(grynieji) pinigai; turtas, kapitalas ir kt.’ (SW II: 113; SPW IX: 18)

iščinis, *ìščynis* 1, *ýščynis* (sm.) ‘kapitalas, turtas’ Skrb: *Kokį tai yščynį paleidžia kasmet kai kurie žmonelės begerdami vyną, alų* Blv ⇐ *ìščina*

ìščizna (sf.) Ut, ***ýščizna*** 1, ***ỹščyzna*** ‘kapitalas, suma’ Ds
← (s. / v.) le. (dial.) *iścizna* ‘(grynieji) pinigai; turtas, kapitalas ir kt.’ (SW II: 113; SPW IX: 18; SSt III: 53; Karłowicz II: 210)

ìščỹdyti (verb. tr.) ‘išjuokti’: *Tą žmogų ìščỹdijo* Rnv; (refl.): *Išsičỹdyk gerai iš manęs!* Yl; *Išsičìdijo dėdė, kaip išsigėrė arielkos* J
↔ (v.) le. *wyszydzić* ‘tyčiojantis išjuokti; pašiepti’ (SW VII: 1066–1067; Linde VI: 517–518) – partityvinis vertinys

ìščyda 1 (scom.) ‘kas kitus išjuokia’ Sln ⇐ *ìščydyti*

ìščydijimas (sm.) ‘pajuoka’: *O tą savo žmoną įdėjai į tokį vargą ant visų apjuokimo ir ìščydijimo ir teip ilgai tebelaikai* ŠLP 222 (SŽ 245) ⇐ *ìščydyti*

išgracavóti (verb. tr.) ‘išvalyti, išskusti žoles’: *Išgracavójo kiemelį kaip piršlių laukdama* Šauk
↔ (v.) le. *wygracować* ‘išvalyti, išgramdyti kauptuku’ (SW VII: 869; Linde VI: 594) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *gracavóti*)

iškãdnas (adj.) ‘kenksmingas’: JMP 306b.23 *O teip cẕertás biaurus wiſád tu ſanariu ir pilniauſiás / o łábiauſey dabár auſiu ir leẕuwiu ſaugoiá. Nes iá=muy tás dweiátás iβkadneſnis* (dar žr. Skardžius IV: 145)

↔ s. / v. le. *zaszkodny* ‘galintis pakenkti, kenksmingas, žalingas; grėsmingas’ (SW VIII: 298–299; Linde V: 544; SSt XI: 213) → ≠ s. blr. *зашкодный* ‘sunkus, varginantis’ (ГСБМ XII: 3) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *škadà*)

iškadìngas, *-a* 1 (adj.) ‘kenksmingas, nuostolingas’ R, S. Dauk, M: *Nakties oras tau iškadìngas bus* K; *Gegužės rasa pievoms naudinga, bet pašoliai joms iškadingi* I. Simon; *Neteisiu ir iškadingu keliu ėjome* Vln 1138; *iškadìngai* (adv.) R, K – žr. *iškãdnas*

iškadingùmas 2 (sm.) ‘kenksmingumas, nuostolingumas’ K II 145, 289 ⇦ *iškadìngas*, *-a*

iškadniñkas, ***-ė*** 2 J, ***iškãdnykas*** 1 (smob.) ‘kas nuostolius daro’ Ds: *Kiškis didis iškadnykas* Ėr; *Tokio iškadnyko nei į vidų nesileisk* Vl; *Aš tau parodysiu, tu iškadnyke!* Vv; *Nuog iškadnykų mus gelbėk* Mž 59; ***iškadõrius***[41] 2 (sm.) ‘t. p.’ [K], N, BS 87

↔ v. le. *zaszkodca* ‘tas, kuris kenkia arba trukdo’ (SW VIII: 298; Linde VI: 789) – žr. *škãdninkas* (*-nykas*), *-ė* (partityvinis vertinys)

iškãdininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘kas daro nuostolį; žaladarys’ K, R 359, N, MŽ 480: *Jūs, iškãdininkai, jūs, vagys, jūs, piktadėjai, ar nesibijotės žmonėms iškadą daryti?* K. Donel – žr. *iškadniñkas*, *-ė* (dar žr. Kabelka 1964: 25, 94; Zinkevičius 1988: 39; Kregždys 2014$_d$: 31)

Iškariotas (sm.) ‘Iskariotas’: DPk 135.40 *ing βîrdi Iudôβeus Simono Iβkariôto / idant ii iƶdůtú* (dar žr. Skardžius IV: 145)

↔ avd. s. le. *Iskariota*, v. le. *Iskaryota* ‘Iskariotas’ (↔ avd. [s. / v.] le. *Judasz Iskaryota* ‘t. p.’ < avd. lo. *Jūdas Iscariotes* ‘Judas Iskariotas’ ← avd. gr. [vėlyv.] Ἰσκαριώτης ‘Kerioto miesto gyventojas; Judo išdaviko toponiminis epitetas’ ← s. hebr. *’iš* resp. אִישׁ ‘žmogus, vyras’ + top. s. hebr. *Qirya* resp. קִרְיָה ‘Krijotas – pietų Judėjos miestas, lokalizuojamas apie 10 km nuo Hebrono’ [Linde II: 921; Lewis, Short 1958: 1015; SEMSO II: 66; Strong 1997: 232, 2184–2185; Brown, Driver, Briggs 2000: 144–145; Pape I: 573; EB II: 2623–2628; plg. Markowski, Pawelec 2001: 419]) – pučiamasis *-š-* arba reflektuoja originalią semitų lytį, arba suponuoja analogiją su avd. le. *Judasz* /judaś/ ‘Judas; išdavikas (Linde ibd.), bet ne avd. le. ‡ ***Iszkariot*** (tokią lytį nurodo P. Skardžius [RR IV: 145]), kuri neužfiksuota lenkų leksikografiniuose sąvaduose (dėl kilmės dar žr. *Judõšius*)

iškomunikavotis (verb. refl.) ‘atsisakyti tikėjimo, atsiskirti nuo Bažnyčios’: *kurie vparnay iſkommunikawoies* KPS 19.19 (Skardžius IV: 145)

↔ (v.) le. *ekskomunikować* ‘pašalinti iš tikinčiųjų bendruomenės, atskirti nuo Bažnyčios; prakeikti’ (< V. lo. *excommunicare* ‘pašalinti iš tikinčiųjų bendruomenės, atskirti nuo Bažnyčios’ [SW I: 680; SPW VI: 538; Niermeyer 1976: 389]) – partityvinis vertinys

išmetinėti (verb. intr.) ‘priekaištauti’: *Išrūgoju, ižmetinėju ing akis kam* SD 384; *Tokiais žodžiais išmėtinėja man, t. y. sublazgatija* J; *Pati išmetinėjo jam už tokį nusigėrimą* Šlv ir kt. (Skr, M. Valanč, Srv, Jrb, Ut, V. Kudir, Sz, MP 260, Ch^1 Mt. 11.20)

↔ (v.) le. *wyrzucać* ‘išmesti, iššluoti; išleisti; priekaištauti ir kt.’ (Linde VI: 484; SW VII: 1019–1020; dar žr. Paulauskienė, Tarvydaitė 1998: 116–117) – pamorfemis vertinys

[41] Dar plg. le. dial. *szkodur* ‘kenkiantis gyvūnas; pavojingas tekis’ (SW VI: 623; Karłowicz V: 301).

išsilãvinimas (sm.) ‘b e n d r a s i s i š p r ū s i m a s’ KKP 119

↔ le. *wykształcenie się* ‘susiformavimas, tobulos formos įgyjimas; išsimokslinimas; išprūsimas, ugdymasis’ (← praef. [v.] le. *wy-* ‘[krypčiai žymėti] iš; [veiksmo pobūdžiui įvardyti] iš-, pa- ir kt.’ + le. *kształcenie* ‘lavinimas, ugdymas’ ← s. le. *kstałt*, [v.] le. *kształt* ‘forma; modelis; požiūris; būdas ir kt.’ [SW II: 611–612, VII: 791–792, 906; SPW XI: 417–425; Linde VI: 251; SSt III: 431; Brückner 1985: 278]) – pamorfemis vertinys (dėl tolimesnės kilmės žr. *štóltas*, *štõltas*)

išspacerúoti (verb. intr.) ‘i š v a i k š č i o t i’: *Margam miestely su jumprovaitėmis… išspacerãvo* JD 1076

↔ (v.) le. *wyspacerować się* ‘pasivaikščioti iki soties, prisivaikščioti’ (SW VII: 1040; Linde VI: 501) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *spacieravóti*)

ištoblevoti (verb. tr.) ‘a p k a l t i m e d i n ė m i s l e n t o m i s; u ž k i š t i’ (Skardžius IV: 146), *ištobliavoti* ‘i š k l o t i’: *Ištobliavoj cedrais ir išmoliavoj raudonai* BB Jer. 22.14 (LKŽe)

↔ (v.) le. *zataflować* ‘uždengti, iškalti medinėmis lentomis’ (SW VIII: 310; Linde VI: 791) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *tobliavoti*)

izraelskas, ***-a*** (adj.) ‘I z r a e l i o’: *Izraelskas tu karalius* Mž 160

← (s. / v.) le. *izraelski* ‘izraelitų, Izraelio’ (< **I**. adj. jdš. *yisreéiliš* resp. ישׂראליש ‘Izraelio’ ↔ top. jdš. *Yisroél* resp. ישׂראל ‘Izraelis’ ← top. s. hebr. *Yis̱rā’el* resp. יִשְׂרָאֵל ‘Izraelis [tautos ir šalies pavadinimas] ← „jis susiduria su Viešpačiu“’ [GS 52; SPW IX: 64; Linde II: 928; Swan 2008: 142; Brown, Driver, Briggs 2000: 2372; DCH IV: 305–314; Lötzsch 1992: 97; סאָלדאַטאָוו 2011: 112; שולמאן, ספיוואק, שאפיראָ 1989: 185; Weinreich 1977: 172]; **II**. top. lo. *Isrāēl* ‘Izraelis’ ← top. gr. [vėlyv.] Ἰσραήλ ‘t. p.’ [plg. Фасмер II: 123; Lampe 1961: 678; Strong 1997: 233; Klein 1987: 266; dar žr. EJ X: 98–740; SEMSO VII: 10; Kregždys 2014$_b$: 71])

ižgvoltyti (verb. tr.) ‘p a k e n k t i, į ž e i s t i, p a ž e i t i’: DPk 95.26 *iʒgwółtiięi baʒn[i] cʒia Díewo* (dar žr. Skardžius IV: 147)

↔ (v.) le. *zgwałcić* ‘išprievartauti; sulaužyti, pažeisti’ (Linde VI: 919–920; SW VIII: 488) – partityvinis vertinys (dar žr. *gvõltyti*)

Y

ỹdas 2 (sm.) K. Būg, NdŽ, *ydai* SD 236 **1**. (ppr. col.) ‘vabalai, parazitai’ Rk, Ut, Švnč: *Kūrenkite dažniau pirtį, kad ỹdas neužpultų* Trgn; *Vaikus ỹdas ansėdo* Sv; *Kasosi lyg ỹdo apstotas* Ds; *Baisu žiūrėt, kaip apsemtas ỹdo* Užp; **2**. (col.) ‘vabzdžiai’: *Rudenį arkliai atsitaisys – naktys ilgesnės, ỹdas nebeėda* Ds; **3**. ‘šliužai, bjaurybės’: *Visokias prigimimas žvėrių ir paukščių, ir ydų, ir kitų duostis nuramint* SP II 76; *T’ižduost žemė... galvijį, ir ydą, ir lauko žvėrį* Ch 1Moz. 1.24; **4**. ‘(prk.) piktadarys, klaidintojas’: *Visokią ydo pakurstymą... ing nieką pavertė* DP 398

↔ s. / v. le. *hyd* (s. le. *gid*) ‘pasišlykštėjimas; šlykštumas; bjaurastis; gėda; bjaurus žmogus; milžinas (apie žmogų, arklį); mėšlas, srutos; netvarka, nešvara; smulki anglis; gausybė, didelis pulkas ir kt.’ (↔ [dėl *h-*] č. *hyd* ‘pabaisa; pasišlykštėjimas; vabzdžiai; naminiai paukščiai’ / ukr. *гид*, *гидь* ‘nešvara; šliužas; bjaurus žmogus, niekšas’[42] [SW I: 821, II: 68, III: 723; SSt II: 413; Brückner 1985: 174; Machek 1968: 194; plg. ЭССЯ VII: 220; Фасмер I: 405; ЕСУМ I: 504–505; СУМ II: 60; ALEW I: 387])[43],

‖ ≠ blr. dial. *гідá* ‘bjaurastis’ (ЭССЯ ibd.), r. dial. *гид* ‘šliužas, gyvatė’ (Даль I: 350; СРНГ VI: 169)

---

[42] Apie ukr. (dial.) *г* = /h/ spirantizaciją žr. StEB I 54 išn.

[43] K. Būgos (RR I: 348–349, III: 778) teiginys (juo seka ir P. Skardžius [RR IV: 142] bei Z. Zinkevičius [1988: 134]), neva lie. *ỹdas* yra skolinys iš LDK kanceliarinės kalbos (t. y. reflektuojamos s. blr. **гидь* / **гыдь* lytys), sunkiai įrodomas, mat tokios leksemos, kurias P. Skardžius (ibd.) kažkodėl nurodo be asterikso, neužfiksuotos senosios gudų kalbos rašto paminkluose (plg. ГСБМ VI: 280, VII: 296, XV: 51, 70). Tokia lytis nevartota ir senojoje rusų (plg. СРЯВ IV: 20) bei senojoje ukrainiečių (plg. ССМ I: 242; СУМ XVI–XVII ст. VI: 209, VII: 148; dar žr. ЕСУМ I: 504–505) kalbose.

J

jacìntas 1 (sm.) ‘(bot.) vazonuose ir darželiuose auginamas dekoratyvinis augalas, hiacintas (*Hyacinthus orientalis*)’ Š, NdŽ, SD 142, R 213, P, Mt, LBŽ, Ser

← (v.) le. *jacynt* ‘hiacintas; šilko medžiaga’ (SW II: 121; SPW VIII: 344; LEW 189) – dėl kilmės žr. *hiacintas*

jãkas 2 (sm.) ‘švarkas’: *Storas jãkas duoda šilumos* Prk; *Apsivilk su jaku, ka nesušaltumi* Krtn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 232)

← le. dial. *jak* ‘madingas apsiaustas’ (< v. *Jacke* ‘striukė; švarkas; megztinis’ < pranc. *jaque* ‘striukė, liemenė’ [SW II: 127; Kluge 2002: 449])

jalmužninkas (***-ykas***), ***-ė*** (smob.) ‘kas ima išmaldą, kas gyvena iš išmaldos, elgeta’ DP 548 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 148)

← (v.) le. *jałmužnik* (s. le. *jełmužnik*) ‘išmaldos davėjas; dvasininkas, dalinantis paramai skirtas lėšas; išmaldos gavėjas, prašytojas’ (< s. č. *almužník* ‘išmaldos prašytojas, davėjas’ [SW II: 131; SPW IX: 256; SSt III: 114; Machek 1968: 35; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 14]) / ≠ (v.) le. *jałmużnica*, *jałmużniczka* ‘gailestingoji moteris, duodanti išmaldą; išmaldos prašytojo krepšys’ (SW II: 131; SPW IX: 255) – dėl tolimesnės kilmės žr. *jalmužnà*

elmužnykas (sm.) ‘duoneliautojas’: *Elmuʒniku pramintas* SP II 102.23 (Skardžius IV: 128) – žr. *jalmužninkas* (*-ykas*), *-ė*

jãpas 2 (sm.) ‘išsižiojėlis; nevalyvas žmogus’: *Na, jau jis ir jãpas: aš dar tokio nemačiau!* Mrj; *Ale tu tai tikras jãpas* Šk; *Jãpas kaltas, ir daugiau nieko* Vv; *Parėjo jãpo šmots prisirijęs, girts* Varn

↔ le. *japa* ‘burna; žioplys, vėpla’ (< v. *jappen* ‘alsuoti, kvėpuoti; būti išsižiojusiam’ [SW II: 135]) → ≠ blr. dial. *я́па* (*ўя́па*) ‘guzas; medžio gumbas; burna’ (TC V: 364; dar žr. ECУM VI: 548)

javnogriešnas (adj.) ‘viešai nusidedantis’: JMP 300.33 *Du ʒmogu eiá ing bá=ʒnicʒią mefltuſi / wienas weydámáynis / o an=tras Iáwnogrießnas* (dar žr. Skardžius IV: 148)

← (v.) le. *jawnogrzeszny* ‘viešai nusidedantis’ (↔ bžn. sl. *явногрѣшиіе* ‘viešas nusidėjimas, neatgailaujant’ [SW II: 147; SPW IX: 309; ЦС V: 157])

jednas (pron.) ‘kas nors; bet kas’: WPk 95r.13–14 *βirdis iuſų nebutų apſunkintas nerednu* (corr. *nejednu* – R. K.) *apſiri=imu ÷ apſiwalgimu ir girtawimu ir rupeſtim* (dar žr. Skardžius IV: 148)

← (s. / v.) le. *jeden* ‘bet koks, bet kuris; kažkoks ir kt.’ (SW II: 152; SPW IX: 338–339; SSt III: 137–146; dar žr. Zinkevičius 1988: 57)

jegãmasčius 1 (sm.) Mit VI 74, Bgt **1**. ‘pagarbos žodis, kreipiantis į poną (psn.)’: *Poneli, jegamastẽli, vaduok mane iš vargelio (jaunoji raudodavo, kreipdamasi į poną – baudžiavos laikais)!* Slm; **2**. ‘(iron.) didelis ponas’: *Atsisėdęs ir sėdžia galu stalo kaip koks jegãmasčius* Slm

← (v.) le. (dial.) *jegomość* ‘ponas, laisvas žmogus; titulo dalis; klebonas; sutuoktinis, namų šeimininkas ir kt.’ (SW II: 167; SPW XIV: 230; AGB IV[2]: 32) → ≠ s. blr. *егомость*, *его мосуь* ‘jo kilnybė, ponas’ (ГСБМ IX: 151; plg. ЭСБМ VII: 75)[44], blr. *егóмосуь* ‘ponas’ (Носовичъ 1984: 150)

jerkà 4 (sf.) ‘siaura nuskusto avies kailio juostelė, dedama į siūles, siuvant kailinius arba batų aulus; ierka’ SD 79, [K], M, Kos 37: *Su jerkà siūta (kailiniai)* OZ 21; *Jei nori, kad kailiniai būtų tvirti, dėk dvilinkas jerkas* Kv; *Labai blogai pasiuvai kailinius: visos siūlės be jerkų, išsižioję kaip tarpupirščiai* Pbs ir kt. (Vs, Km, Grk, Užv)

← v. le. (dial.) *jercha* ([v.] le. *ircha*, s. / v. le. *irzcha*) ‘avino kailiukas (gerai išdirbtas kailis); apdorota kupranugario vilna; zomšo rūšis’ (< v. v. a. *irch*, *irh* / s. v. a. *irah* ‘išdirbta ožio oda, zomša; išbalinta oda’ ← V. lo. *ircus*, *hircus* ‘ožys; toks augalas; akiduobė’ ← lo. *hircus* ‘ožys; ožio kvapas’ [SW II: 109, 170; SPW VIII: 595; Linde II: 913; SSt III: 42; Brückner 1985: 193; ЭСБМ III: 399; Фасмер II: 139; Wackernagel 1878: 148; Köbler 1993: 1137; Seebold 2008: 449; Schützeichel 2012: 166; LMILP IV[5]: 766–767; dar žr. Grabka 2002: 63; Markus-Narvila 2011: 174, 176, 180]) → ≠ s. blr. *ерха* (*ирха*) ‘dvipusis zomšas’ (ГСБМ XIV: 148; Булыка 1980: 106) ≠ blr. (dial.) *íрха*, *ірхá*, blr. dial. *ірцá* ‘plona odos juostelė, kuria apsiuvami drabužio kraštai’ (ТСБМ II: 559; СБГП II: 347; ЭСБМ III: 398–399), r. *úрха*, *ирга* ‘ožio / avino išdirbta oda, zomšas; durtinio kailinis apvadas; išdilęs kailis ir kt.’ (Даль II: 47)

ẽrkena 1 (sf.) ‘ėrena’: *Baltosios ėrkenos (avies skūros)* LC 1888: 10; *Toks kraučius tik ėrkenoms skusti* Užv – žr. *jerkà* (su *j-* afereze [plg. Zinkevičius 1966: 178] ir suf. *-en-*, matyt, pagal analogiją su lie. *ėr-enà* 3ª ‘ėriuko kailis’ [DLKŽ[5]]; dar žr. Skardžius I: 228–232)

ierkà 4, 2 (sf.) **1**. ‘skusto kailio siaura juostelė, dedama į siūlę, siuvant kailinius, batus, kad būtų stipriau’: *Ierkõs atrėžėlius deda tarp siūlių, siuvant kailinius* J; *Skranda suiro prie ierkós* Žvr; *Nuskusk keletą ierkų̃* Sv; *Kelias ierkàs padarė* Rmš; *Batų siūlės irgi su ierkõm susiuvamos* Dkk; *Nuskusiu kaip iẽrką* On; **2**. ‘kailinių kraščiukų apsiuvimai skustu kailiu’ Brt; **3**. ‘praskėlimas drapanoje, spraga’ K; **4**. ‘gyvulio odoje nubruožta, užgauta vieta’: *Mano žebris tavo laukiui padarė didelę ierką* Nm; *Arklys kaip spyrė kumelei, tai su padkava ierką padarė* Ūd; **5**. ‘skusto kailio tabokinė’ Lg; **6**. (scom.) ‘prastas gyvulys’: *Nei penis šitoj ierka, nei ką* Km – žr. *jerkà* (dėl lie. *j-* > lie. dial. *į-* /i/ plačiau žr. Zinkevičius 1966: 178)

iẽrkiškai (adv.) ‘panašiai į ierką, visiškai plikai’: *Nuskusiu iẽrkiškai* Sml – žr. *jerkiškai*

jerkiškai (adv.) ‘kaip jerką’: *Rado mūsų griovy kažkokį vaiką kiugeles (vyteles) piaunant, nučiupo ir išdirbo kailį jerkiškai* Krik – žr. *jerkà*

---

[44] Sub. lie. *jegãmastis* 1 (sm.) ‘(iron.) didelis ponas’ Snt, Jrb, Lš: *Kad man būtų bernužis poniškas, pats jegamastis už stalo sėdėtų* BsO 145 (LKŽe) dėl morfonologinių ypatumų, matyt, priskirtinas gudizmams.

jerkìnis, ***-ė*** 2 (adj.) ‘siaurõs nuskusto avies kailio juostẽlės, dedamõs į siūles, siuvant kailinius arba batų aulus; ierkos’ Ak

↔ v. le. *jerchowy* ‘zomšo’ (SW II: 109) – dėl kilmės žr. *jerkà*

iẽrkinis, *-ė* 1 (adj.) ‘toks, kaip skusto kailio siaura juostelė, dedama į siūlę, siuvant kailinius, batus, kad būtų stipriau’: *Iẽrkiniai guzikai (iš ierkos padaryti)* Sml – žr. *jerkìnis*, *-ė*

jerkóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘apsiūti jerka kailinių kraštus’: *Kailinių padalkos nejerkótos, vilnos išlindę* Kp

↔ le. dial. *jerchować* ‘siūti kailinius iš gabaliukų’ (SW II: 109; Karłowicz II: 209) – dėl kilmės žr. *jerkà*

ierkúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) **1**. ‘bruožti, žaloti kam odą, kailį’: *Nupiaukite karvei ragus, ne teip ierkuos* Rmš; **2**. ‘ierkas siūti’: *Jau baigia kailinius ierkúot* Alv – žr. *jerkóti*

Jerozolima (sf.) ‘Jeruzalė’: DPk 58.1 *ir wiſsá Ieroſolima* (dar žr. Skardžius IV: 148)

← top. (v.) le. (dial.) *Ierozolima* (v. le. *Hierozolima*) ‘Jeruzalė’ (< top. lo. *Hierosolyma* ‘Jeruzalė, mietas Palestinoje’ ← top. gr. Ἱεροσόλυμα ‘Jeruzalė, Judėjos sostinė’ ← top. vėlyv. / s. hebr. *Yərūšāláyim* resp. יְרוּשָׁלַיִם ‘Jeruzalė’ [Linde II: 889; Karłowicz II: 255; Lewis, Short 1958: 854; Strong 1997: 227; Brown, Driver, Briggs 2000: 1071–1072; Hurvitz 2014: 127–129; dar žr. EJ XI: 143–232; Bijak 2001: 79–80; Kregždys 2014$_b$: 71–72])

jerozolimionis, ***-ė*** (smob.) ‘jeruzalietis’ DP 60

← v. le. *Ierozolimianin* ‘Jeruzalės gyventojas’ (Linde II: 889) – dėl kilmės žr. *Jerozolima*

Jerùzalė (sf., top.) ‘žymiausias Palestinos miestas, biblinės religijos ir istorijos centras’ (LE IX: 388–392)

← top. le. dial. (ŽV-Md) *Jeruzalem*, *Jeruzale* 1783 ‘Jeruzalė’ (Bijak 2001: 79–80, 314; Rymut 1987: 95–96) – dėl tolimesnės kilmės žr. *Jerozolima*

jórmarkas 1 (sm.) K, R 214 **1**. ‘prekymetis’: *Ir aš pasigundžiau į jormarką eit* MŽ; *Po jormarko* PrL XVII 3 (LKŽe); **2**. ‘turgus’: gen. sing. *Iormarko* 3v II$_3$ (Aleknavičienė 2014: 243, 413, 515, 565)

← s. le. *jormark* ‘mugė, turgus; iš mugės parvežta dovana’ (SSt III: 116; Siatkowski 2004: 40–41; dar žr. Zinkevičius 1988: 131) – dėl kilmės žr. *jarmarkas*

ãtjomarkis 1 (sm.) ‘kita diena po jomarko’: *Kitą savaitę po jomarko esti ãtjomarkis* Lkš; *Atjomarkio dieną nuėjau į Klausgalvų sodą* M. Valanč – žr. *jómarkas* (su praždios *at-* pagal analogiją su lie. *ãt-velykis* 1 ‘[bažn.] pirmasis sekmadienis po Velykų’ [LKŽe])

jómarkas 1, 3^a (sm.) **1**. ‘prekymetis’ K, J, Š, R 251, M, NdŽ, Mrp: *Pažaliavusiame sodo prūde kvarksėjo antys, aptukusios, rengiamos į Višty̆čio jomarką* A. Vencl; *Vienas virvinykas prisivijo daug visokių virvių... nuvežė in jomarką parduotie* BsP IV 55; *Valkata Slunkius jómarke man iš papykio kone visą nupešė kiaušę* K. Donel ir kt. (Rt, M. Valanč, JV 942, JD 113, 393, 570, VoL 438, Dr, Skr); **2**. ‘vieta, kur vyksta jomarkas’: *Arklių turgus buvo jomarke (toje vietoje, kur jomarkai būna)* Šts; **3**. ‘daiktai, kurie jomarke parduodami; šlamštas, griozdai’: *Gaspadinė išvarė aną su tuo*

visu jomarku atgal TDr VII 289; **4**. (ppr. pl.) ‘v o r a t i n k l i a i r u d e n į a n t r a ž i e n ų’ K II 191, N – žr. *jórmarkas* (su pirmojo pasikartojančio *-r-* absorbcija [dar žr. Kabelka 1964: 25, 100–101; Jancza 1984: 117; Kregždys 2014$_d$: 31])

jomarkáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘b ū t i j o m a r k e’ NdŽ: *Jis šiandie Prienuose jomarkáuja* Prn – žr. *jómarkas*

jomarkãvimas 1 (sm.) ‘b u v i m a s j o m a r k e , p r e k i a v i m a s’ NdŽ ⇦ *jomarkáuti*

jómarkininkas, *-ė* 1 NdŽ, *jomarkiniñkas* 2 (smob.) ‘k a s b ū n a j o m a r k e’ Jzm: *Rudikis jomarkininks* K. Donel; *Jomarkiniñkai iš miesto pargrįžt* K; *Jomarko dieną mieste begalės buvo jomarkininkų* rš; *O kai daugiau linksmųjų jomarkininkų atsirado svetainėje, Pikčiurna su Buše Karnelike jau buvo nutarę vestis* I. Simon ⇦ *jómarkas* (dar žr. Kabelka 1964: 25, 101; Kregždys 2014$_d$: 31)

jómarkinis, *-ė* 1 (adj.; smob.) ‘p r e k y m e č i o , p r e k y m e t i n i s’ NdŽ, LL 50: *Diduma atvažiavusių mugėn lig temstant išsiskirsto, tik liekasi vadinamieji „jomarkiniai“, pavakarėj pešasi* Šk; *Pramogų mėgėjai ir daugybė jomarkinių profesijų vertelgų vyko į Luką* rš ⇦ *jómarkas*

jómarkiškas, *-a* 1 (adj.) ‘p r e k y m e č i o , p r e k y m e t i n i s’: *Netiko jis miestui – tas jomarkiškas klegesys* rš ⇦ *jómarkas*

jómarkuoti, *-uoja*, *-avo* (verb. intr.) ‘t r i u k š m a u t i k a i p j o m a r k e’: *Vaikiai jómarkuo kamarose susimetę* Šts ⇦ *jómarkas*

jórstva 1 (sf.) ‘i l g i o m a t a s ; v e r s t a s (= 1 0 6 4 , 5 m)’ Skd, Slnt

↔ le. dial. *wiorstwa* ‘septintoji mylios dalis (= 1064,5 m)’ (Karłowicz VI: 129) ≠ le. *wiorsta* ‘t. p.’ (SW VII: 622–623) – su inicialinio *v-* > *j-* kaita

jùrstva 1 (sf.) ‘i l g i o m a t a s ; v e r s t a s (= 1 0 6 4 , 5 m)’: *Lig anos yra 18 jurstvų* TŽ I 373 (Yl) – žr. *jórstva*

jovnaigriešnykas (sm.) ‘v i e š a i n u s i d e d a n t i s ž m o g u s’: JMP 13.41 *Subátas gwoł=tawoiá / o cʒeſá ia ápe negálinćius rupeſti turedawa / ſu iβkiey greβnikáis ſededawá / kálbineiá / o didę ghiems meilę rodidawá / cudʒałaʒnikus / iownaigrieβnikus iʒgi ána iʒdawima iβwadʒiodawa* (dar žr. Skardžius IV: 149)

↔ (s. / v.) le. *jawnogrzesznik* ‘viešai nusidedantis žmogus; nusidėjėlis; pasileidėlis; muitininkas’ (↔ bžn. sl. *явногрѣшие* ‘viešas nusidėjimas, neatgailaujant’ [SW II: 147; SPW XVI: 308–309; SSt III: 125; ЦС V: 157])

jaunagriešnykas (sm.; hibr.) ‘(bažn.) i š d y k ė l i s , p a d a u ž a ; m u i t i n i n k a s’: *Turėkig jį už pagonį ir jaunagriešnyką* DP 205 – žr. *jovnaigriešnykas* (partityvinis vertinys)

Judõšius (sm.) ‘J u d a s’: MTk 156v.3–5 *Iudoſchus buwa / apie kuri ʒinome iog ghiſſai piktu weidmai=niu eſti buwes* (dar žr. Skardžius IV: 149)

← avd. (s. / v.) le. *Judasz* ‘Judas; išdavikas’ (< avd. s. č. *Judáš* ‘t. p.’ < avd. lo. *Jūdas* ‘Jokūbo sūnus – vienos Izraelio genties pradininkas; Judo gentis; Jėzaus vienas apaštalų’ ← avd. gr. Ἰουδάς ‘Judas [10-ies izraelitų vardas]’ ← avd. s. hebr. *Yəhūdāh* resp. יְהוּדָה ‘Jokūbo ir Lėjos sūnus; Judo gentis ir kt.’ ↔ ‘vertas garbės’ [Linde II: 921; Cieślikowa 1991: 53; Malec 1994: 256; Markowski, Pawelec 2001: 419; Górny

2013: 151; Lewis, Short 1958: 1015; Strong 1997: 231; Brown, Driver, Briggs 2000: 982–983; DCH IV: 117–121; SEMSO II: 66; EB II: 2617–2618; dar žr. Williams 2007: 178; Kregždys 2014_b: 67])

jùpkis 2 (sm.) ‘striukė, švarkas (moteriškas)’: *Moteriškė apsivilko su jupkiù ir nuėjo į miestą* Grz

← le. dial. *jupek* (le. [dial.] *jupka* ‘t. p.’) ‘kailinukai; šiltas viršutinis palaidinis’ (SW II: 186–187; Karłowicz II: 273; IAKP I: 233) → ∌ s. blr. *юпка* ‘lengvas moterų apsiaustėlis’ (СЛw), r. *юпка* ‘palaidinė be rankovių; sijonas’ (Даль IV: 668) ≠ blr. dial. *ю́пка* ‘sijonas’ (СБГП V: 540) – dėl kilmės žr. *jupà*

K

kabãčikas 1 (sm.) **1**. ‘suknelė be rankovių’ J, Nj; **2**. ‘nusinešiojęs, nebe naujas, palaikis sijonas’ Škn

↔ (v.) le. (dial.) *kabacik* /kaba**ć**īk/ (v. le. [dial.] *kabatek*) ‘palaidinis; moteriška palaidinė; moteriški puskailinukai’ (< [s.] č. *kabát* ‘apsiaustas; švarkas; trumpas moteriškas švarkelis, dažnai įimtas per liemenį (žaketas)’ ← gr. [vėlyv.] *καβάδιον* ‘toks vyrų viršutinis drabužis’ [SW II: 193; SPW X: 1; Karłowicz II: 284; Belcarzowa 1994: 114; Du Cange I: 525; Sophocles 1900: 609; plg. ЭСБМ IV: 9; Фасмер II: 150; Machek 1968: 233]) → ≠ blr. dial. *кабáцік* ‘palaidinė be rankovių’ (СБГП II: 352), s. blr. *кабатикъ* ‘vyro ar moters trumpa palaidinė be rankovių’ (ГСБМ XV: 213) – dėl kilmės dar žr. *kabõtas*, *kóbotas*

kabãčius 2 (sm.) ‘suknelė be rankovių’ J: *Vaikams ji pasiuvo kabačiukus* Prnv

← le. dial. *kabacz* ‘moteriška palaidinė’ (IAKP I: 234) – dėl kilmės žr. *kabãčikas*

kačióbrikas 1 (sm.) ‘iš karčių sukaltas ant rogių uždedamas tam tikras rentinys; lugė’ Lš, Al: *Prikrovė pilną kačiobriką* Srj

← le. *koczobryk* ‘(elegantiškas) dengtas vežimaitis’ (SW II: 389)

kadukinis, ***-ė*** (adj.) ‘nuomario, epilepsijos’ N: *Kadukinis, nuomaruoninis* SD 80

↔ (v.) le. *kadukowy* ‘epilepsijos, nuomario; velnio, nelabojo ir kt.’ (SW II: 199; SPW X: 13) → ≠ s. blr. *кадуковый* ‘savininko neturinčios nuosavybės, atitekdavusios valdovui’ (ГСБМ XIV: 217) – dėl kilmės žr. *kadùkas*, *kãdukas*

kalafiòras 2 (sm.) ‘(bot.) žiedinis kopūstas (*Brassica oleracea; Botrytis*)’ DŽ, LBŽ

← v. le. *kalafior*, le. *kalafjor* (*kaulafjor*) ‘žiedinis kopūstas (*Brassica oleracea*); patiekalas; besimerginantis vyras ir kt.’ (< it. dial. *caulofiore* / it. *cavolfiore* ‘t. p.’ [SW II: 205; Linde II: 937; Połomski 2010: 5; dar žr. Lanza 2009: 77, 85; Widłak 2011: 477])

kalavartininkas (sm.) ‘kalvaratų, ratelių dirbėjas, taisytojas’ Sv, ***kalvarãtininkas*** 1 ‘t. p.’ Bsg (LKŽe); *Nestokitės, nestokitės, žmoneliai, aš nėsu didelė poni, aš esmu kalvaratninko pati* ŠLSA 73 (SŽ 267)

↔ le. (dial.) *kołowrotnik* ‘verpimo ratelių dirbėjas’ (SW II: 412; Grochola-Szczepanek 2002: 44, 146; IAKP I: 278)

kaldãšyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) ‘sunkiai eiti’ Užv

← le. dial. (Psd [Lšl]) *kołdoczyć* ‘vanoti botagu, pliekti rimbu’ (SW II: 408; Karłowicz II: 404)

kaleinà 2, 4 (sf.) ‘eilė’: *Ėjom į girią visi iš kaleinõs* Alk; *Nesigrūskit, o imkit iš kaleinõs* Snt; *Taip jie darė visi, kol kaleina priėjo šėrikui* Ant

← le. *kolejna* ‘ratu geriama taurė’, v. le. *kolejną* (adv.) ‘aplink, apie, ratu’ (SW II: 399)

‖ ≠ blr. (dial.) *каля(в)ína* ‘vėžė, skrodė; bala; pelkėta vieta prie upės’ (ТСБМ II: 595; СБГП II: 385; ЭСБМ IV: 214–215), r. *колеúна* ‘kelio vėžė; rato palikta žymė’ (Даль II: 137)

kalektavõnė 2 (sf.) ‘rinkimas aukų, rinkliava’ Lš
↔ (v.) le. *kolekta* ‘susidėjimas (pinigų); malda mišių metu, kuomet kunigas meldžiasi už žmoniją; loterijos bilietų pardavimas’ (< V. lo. *collecta* ‘bažnyčios rinkliava vargstantiems ir kt.’ [SW II: 400; SPW X: 473; Niermeyer 1976: 199–200])

kalendavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘apie Kalėdas apsilankant rinkti duokles (apie kunigą ir bažnyčios tarnus)’ Grz: *Kunigas pas mus kalendavójo* Rgv
← (v.) le. *kolędować* ‘dovanoti kalėdinę dovaną; rinkti Kalėdų mokestį; kam nors duoti Kalėdų mokestį; giedoti Kalėdų giesmes; apšnekėti, platinti gandus’ (SW II: 401; SPW X: 469) → ≠ blr. dial. *календавáць* ‘vaikščioti pas kaimynus, eiti per kiemus šv. Kalėdų išvakarėse, giedant kalėdines giesmes, kieminėti’ (Цыхун 1993: 65) – dėl kilmės žr. *kalendà*

kaliãropė 1 (sf.) ‘(bot.) ropinis kopūstas (*Brassica oleracea*)’ NdŽ, DŽ, LBŽ
← (v.) le. *kalarapa* (le. *kalarepa*) ‘ropinis kopūstas (*Brassica oleracea*, *gondylades*, *caulorapa*); šios daržovės patiekalas’ (< it. dial. *caulorapa* / it. *cavolorapa* ‘t. p.’ ← lo. [term.] *caulirapus* ‘ropinis kopūstas’ ← lo. *caulis* ‘kopūstas’ + lo. *rāpa* ‘ropė’ [SW II: 203; Linde II: 938; Brückner 1985: 213; Połomski 2010: 5; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 28])

kalierà 2 (sf.) ‘(keik.) cholera’: *Kaliẽra tu!* OZ 22
← s. / v. le. *kolera* ‘epideminis susirgimas, kai vemiama, viduriuojama, kojas traukia mėšlungis; tulžis; pyktis, ūmus charakteris (*ingenium fervidum*) ir kt.’ (SW I: 290; SPW X: 467; SSt I: 245) – dėl kilmės žr. *chòlera*

kališanas (sm.) ‘toks gėrimas’: *Paprašė porterio, romo, citrinos ir cukraus ir akimirksnyje sutaisė gėrimą, kurį jis vadino kališanu* Blv; ***kališònas*** 2, ***kališõnas*** 2 ‘t. p.’: *Seniau gavėnioj pasitenkino kališòno prisrėbęs* Mrs; *Kališõną klebonijose virė ir gėrė* Bdr
← le. dial. (Psd [Llš]) *kaliszan* ‘vynu, citrina, cukrumi ir alumi paskanintas šaltasis gėrimas; alaus limonadas’ (< v. *Kaltschale* ‘alus su džiūvėsėliais’ [SW II: 210; Karłowicz II: 296])

kalvaratỹnė 2 (sf.) ‘ratų išmušta duobė kelyje, pravėža; prastas kelias’: *Kelias pilnas kalvaratỹnių* Dglš; *Gal ir jeknas sukratė važiuojant per kalvaratynès* Lkm; *Oi koks blogas kelias: vien kalvaratỹnės!* Slk; *Netol upės tokiõs kalvaratynės (į tokias kalvaratynes) insgrūdau, kad misliau – ir man, ir arkliui bus galas* Vj
← le. dial. *kołowrocina* ‘duobėtas kelias’ (Grochola-Szczepanek 2002: 44, 146; IAKP I: 278)

kálvek, ***kal̃vek***, ***kálvėk*** (prt.) ‘nors (vartojama su kas, kaip ir t. t.)’ Dsn: *Aš tau ką kálvek nupirksiu* Skdt; *Gal duotum ažvalgyt ką kálvek* Ant; *Maž pristigai ko kálvėk?* Ut ir kt. (BM 34, Brž, Slm)
↔ le. *cokolwiek* ‘truputį, nedaug; kas tik, bet kas’ (SW I: 348)

kamañtas 2 (sm., ppr. pl.) **1**. ‘medinė pavalkų dalis’ J, K: *Vinkšnos medžio stiprūs kamañtai* Krp; *Kamantùs dirba beržinius* Rmš; *Nauji pavalkai, o seni kamañtai* Anč; *Sunkus buvo vežimas, išskėliau kamantùs* Sdk ir kt. (Rm, OG 22, Vrn, Šš, Kp, Mrc,

Slnt, Grz, Krč, Jnšk, Pkr, Trgn, Škn, NS 801, Tvr); **2**. ‘pavalkai’: *Su kamañtais važiuojant, arkliui kaklo negraužia* Lš; **3**. ‘šorai, plėškės’: *Pakinkė naujuose kamantuose arklius* Rdm; **4**. (scom.) ‘griozdas; apsileidėlis, tinginys’ Slnt: *Tu, kamañte, kur landžioji!* Tl

← (s. / v.) le. *chomąt(o)*, (pl.) *chomąta* ‘pavalkų dalis, dedama arkliui ant kaklo; pavalkai ir kt.’ (SW I: 291; SPW III: 286; SSt I: 245 [dėl kilmės plačiau žr. Brückner 1985: 182; Фасмер IV: 260])

kamuñtai 2 (sm., pl.) ‘medinė pavalkų dalis’: *Ilgos kojos kai kamañtai (dial. kamuñtai), vienoj pusėj penki kuntai (svarai)* Ds (LKŽe; dar žr. Kardelis 2003: 179) – žr. *kamañtas*

kamcha (sf.) ‘toks drabužis’ BP I 383: *Apvilkę kamcha*, *apijuokė* Mž 443

← s. / v. le. *kamcha* ‘brangi šilko medžiaga; šilkinis drabužis’ (< turk. *kamka* ‘t. p.’ [SW II: 216; SPW X: 34; SSt III: 229; Brückner 1985: 215])

kamisãrija 1 (sf.) ‘komisariatas’ K

← le. *komisarja* ‘komisaro gyvenamasis būstas (< v. *Kommissariat* ‘komisariatas’ ← V. lo. *commissarius* ‘įgaliotinis; dominijos vyresnysis; testamento vykdytojas’ / *commissum* ‘apsauga; kardomasis kalinimas; neteisėtai įgyto turto nusavinimas’ [SW II: 420; Brückner 1985: 250; Niermeyer 1976: 217–218])

kamùrka 1 (sf.) **1**. ‘mažas tamsus kambarėlis, prasta trobelė’: *Tokia maža kamùrka, ir teip brangiai už mėnesį prašai* Ds; *Kai pertversma kamarą, tai bus ben kelios kamùrkos* Ds; *Kad te i vienam ant išimtinės tokio(je) kamùrko(je) ne gyvenims* Sdb; *Pasistatysime kokią kamùrką ir gyvensime* Skr; *Jos vyrą nunešė ir įmetė į kamurką* LTR (Rz); **2**. ‘skyrius, užtvara’: *Keliom kamurkom tavo piniginė?* Č; **3**. ‘išvietė’ Č, Km, Šl

← (v.) le. *komórka* ‘kamaraitė, trobelė; kambarys; troba; slaptavietė; nuomojamos patalpos; celė ir kt.’ (< V. lo. *camara* ‘mažas kambarys; miegamasis; dirbtuvės; lobynas ir kt.’ ← gr. καμάρα ‘skliautuotų lubų kambarys’ [SW II: 423–424; SPW X: 509–510; Шанский II[8]: 40; Сцяцко 1972: 45–46; Niermeyer 1976: 118–119; Beekes I: 629–630])

‖ ≠ s. blr. *коморка* ‘nedidelis kambarys; podėlis; drabužinė; kapo rūsys, kapavietė; dėžė; žmogaus kūno dalis’ (ГСБМ XV: 244–245), blr. (dial.) *комóрка* / *камóрка* ‘kamara, podėlis, užkambaris; miegamasis’ (Носовичъ 1984: 244; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140; СБГП II: 391), s. r. *коморка* / *каморка* ‘nedidelis gyvenamasis būstas; kapo rūsys’ (СРЯВ VII: 267), r. dial. *каморка* / *коморка* ‘rūsys; užkambaris, užkrosnis’ (СРНГ XIII: 27)

kamzõlė 2 (sf.) ‘liemenė’: *Tėvas pasiūdino savo vaikui kamzõlę* Kair; *Apsivilk švarką, kad tavo sutrūkusi kamzolė nebūtų matyti* Prk

← le. dial. *kamzola* ‘vyriška liemenė; striukė; palaidinis’ (SW II: 227; Karłowicz II: 300) – dėl kilmės žr. *kamizẽlka*

kamzuõlė 2 (sf.) ‘švarkas su liemeniu ir skvernais, durtinys’ Slnt, J, J. Jabl, LV II 153: *Mano tėvelis, atsimenu, dėvėdavo ilgą, kvalduotą kamzuolę* Pkp; *Iš to audeklo išgausiu tiktai kelnes ir žaketą, bet ne kamzuõlę* Dov – žr. *kamzõlė*

kanãpė 2 (sf., ppr. pl.) ‘(bot.) kultūrinis augalas, iš jo stiebo gaunamas pluoštas, o iš sėklų spaudžiamas aliejus (*Cannabis sativa*); to augalo sėkla, grūdas’ K, J, OZ 22, NdŽ, SD 103, MŽ 253, R, M, P, LBŽ: *Žvirbliai jau kanapès lesa* Dkš; *Kanapès mina* Dkš; *Eisme, sese, kanapẽs (į kanapes), niekas mūsų neregės* Ds ir kt. (Zt, Kp, Arm, Gs, Trgn, Al, Krkn, Vdžg, Krok)

← s. / v. le. *konopia*, (s. / v.) le. *konopie* (pl.) (s. / v. le. [dial.] *konop*) ‘kanapė (*Cannabis L.*); kanapių pluoštas; kanapių verpalai’ (< V. lo. *canapis* ‘storas audinys, kanapių audinys’ ← lo. *cannabis*, *cannabum*, *cannabus* ‘kanapė; kanapių pluoštas’ ← gr. κάνναβις ‘kanapė [*Cannabis sativa*]; kanapių pluoštas; kanapių pakulos; kanapių pluošto drabužis’ [SW II: 445; SPW X: 572–573; SSt III: 331; Niermeyer 1976: 124; Beekes I: 636–637; dar žr. Kabelka 1964: 25, 106; Иванов 2002: 108])[45]

kanarkãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘šviesiai geltonas’: *Žiūrėk, ir tavo sijonas kanarkãvas* Bsg; *kanarkavaĩ* (adv.): *Aš darysiu zaketą kanarkavai* Bsg

← (v.) le. *kanarkowy* ‘kanarėlės spalvos; tokios avižų (*Avena sativa var.*) rūšies spalvos; geltonas ir kt.’ (SW II: 229; Linde II: 947) – dėl kilmės žr. *kanarkíena*

kánčas 1, ***kañčas*** 2 (sm.) Vdk **1**. ‘odinis rimbas, bizūnas, stirninis’: *Pasiimk gerą kančą ir gerai išlupk šunį* Msk; *Dvarūnėlio kánčas ranko, ne dalgelis* JV 357; *O aš kánča ir makarą vagy pakabinsu* JV 1061; *Tėvas kanča pakylėjo, žents per langą išdundėjo* JD 823 **2**. ‘(prk.) šykštuolis’: *Jis jau toks kañčas: gailisi pinigų ir silkei nusipirkti* Grz; ***kañčius*** 2 ‘odinis rimbas, bizūnas, stirninis’ K. Būg, K, L VII 154, NdŽ, J: *Supliauškė jo kančius, ir kažkas užpakaly Šaltenio suunkštė* A. Vencl; *Be kañčiaus išjojo* Skr; *Šitam arkliui reikia gero kañčiaus* Ob ir kt. (Kt, Kč, Pžrl, Sab)

← le. dial. *kańcz* ‘odinis rimbas žmonėms ir arkliams mušti; rimbas’ (< turk. *kamçi* ‘rimbas’ [SW II: 238; Karłowicz II: 303; plg. Фасмер II: 176; Юсипова 2005: 305][46] → ≠ r. *камчá* ‘odinis rimbas’ [Даль II: 82])

kandzieravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘raityti, garbanoti’: *Mūsų aviniokai taip gražiai kandzieravóti* Dgl; *Utgi tas, katras kandzieravótais plaukais, man pažįstamas* Dbk

---

[45] Vytauto Mažiulio (PEŽ II: 230–231) teigimu, lie. *kanãpė*, la. *kaņepe* ‘kanapė’, la. dial. *kaņipe*, *kaņupe*, *kaņape* ‘t. p.’ (ME II: 156–157) traktuotini ne kaip skoliniai iš slavų kalbų, bet skitų žodžio, vartoto jau baltų ir slavų prokalbėje, refleksijos. Anksčiau panašią hipotezę yra aptaręs K. Būga (RR I: 446). Priešingai, Viačeslavas Ivanovas (Иванов ibd.) neabejoja italikų antrinio, suponuojančio pirminį iranėnų, substrato egzistavimu, apie kurį V. Mažiulis neužsimena.

[46] Plg. lie. *kančiùkas* 2 (sm.) ‘odinis rimbas, bizūnas, stirninis’ K. Būg, OZ 22: *Atmenu, atjojo kartą germanas pas mus; prie šono jam stovi pasikabinęs toks ilgas skūrinis kančiùkas* Brž; *Kančiùko tokiam ben kiek reikia įkrėst, kad neprisėst ben kelias dienas* Sv; *Na, vaikai, ar dar neklausysit? Tuoj paimsiu kančiùką* Trgn ir kt. (Kair, Gr, JD 475, Ndz, JV 1060, Bs, Kp [LKŽe]). Šio žodžio kilmė gali būti siejama ir su lenkų, ir su rytų slavų atitikmenimis, kildinamais iš tiurkų kalbų: s. blr. *канчукъ*, *кончукъ* ‘odinis rimbas’ (ГСБМ XIV: 265), blr. dial. *канчýк* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141; ЭСБМ IV: 242), blr. dial. *кончýк* ‘t. p.’ (ТС II: 215), le. *kańczuk* ‘odinis rimbas žmonėms ir arkliams mušti; rimbas’ (SW II: 238), r. *канчýкъ* ‘odinis rimbas’ (Даль II: 86). Todėl ši leksema negali būti priskiriama neapibrėžtiesiems polonizmams, kaip nurodoma LKŽe.

↔ (v.) le. *kędzierzawić* ‘garbyniuoti (apie plaukus)’ (SW II: 316; Linde II: 988; dar žr. Zinkevičius 1990: 83)

kandzierius (sm.) ‘garbanotais plaukais žmogus’: *Mačiau, buvo ir tavo kandzierius* Dbk

↔ le. dial. *kądziora* ‘žmogus garbanotais plaukais’ (SW II: 310; Karłowicz II: 333; dar žr. Zinkevičius 1990: 83)

kañkalas (sm.) ‘(bot.) augalas panašiais į varpelį žiedais, apskritalapis katilėlis (*Campanula rotundifolia*)’: *Paskink ir kañkalo kokią šakutę* Alk; *Pražydo visi kankalaĩ, tik kliba nuo vėjo pumpurėliai* Vlkv

← (s. / v.) le. *kąkol* ‘dirvinė raugė (*Agrostemma githago*)’ (SW II: 311; SPW X: 230–231; SSt III: 262–263; dar žr. $SEJL_2$ 457)

kunkalis (sm.) ‘(bot.) javų piktžolė, dirvinė raugė (*Agrostemma githago*)’: *Insėjo kunkalius tarp kviečių* BP II 436 – žr. *kañkalas*

kantìčkinis, ***-ė*** 1 (adj.) ‘giesmių knygos’: *Dauguma senosios mūsų kartos kompozitorių buvo įklimpę į kantičkinį sentimentalizmą* sp; *Pasiūsiu kantičkinę (ausinę, žieminę, savo išvaizda primenančią kantičką) kepurę* Dg

↔ (v.) le. *kantyczkowy* ‘religinės giesmės; religinių giesmių rinkinio, giesmyno’ (SW II: 237) – dėl kilmės žr. *kantičkà*, *kañtička*, *kantìčkos*

kañtonas 1, ***kantònas*** 2 (sm.) ‘karinė prievolė; buvimas kariuomenėje’: *Į kantòną (į kariuomenę) eiti* Šln; *Jau jis po kañtono vyras* Kltn; *Vyras kañtone stovėjo* Šts ir kt. (Šts, J. Žem)

← (v.) le. *kanton* ‘vietovė, apskritis; vietovė, kurioje apsistoja kariai; karių šaukimo apylinkė; šaukimas į kariuomenę’ (< pranc. *canton* ‘valsčius; apylinkė’ [SW II: 236; Linde II: 949]) → ≠ s. blr. *кантанъ* ‘sunkioji (apgulties) artilerija’ (ГСБМ XIV: 259)

kantrifolas (sm.) ‘alavas’: KNSEk 141.13 *Dáżnay uż aukſa neduoſti ſkáyſtwari / uż ſidábra ifiuła ♦kán=‖trifoła* (dar žr. Skardžius IV: 153)

← (s. / v.) le. *kontryfał* ‘grynas anglų alavas; aukso, sidabro ir alavo mišinys; gintaras’ (< v. *Konterfei* ‘paveikslo kopija, klastotė’ ← pranc. *contrefait* ‘sugadintas, niekam tikęs’ [SW II: 456; SPW X: 589; SSt III: 331; dar žr. Palionis 1967: 279; ALEW I: 448])

kapãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘tamsiai rudas, rusvas’: *Mažiau dėk dažylų, tai išeis kapãvas* Sml; *Nuvažiuosiu į Glebavą, nupirksiu lopšį kapavą* LTR (Lnkv)

↔ le. *kafowy* ‘kavos spalvos’ (SW II: 201) – dėl kilmės žr. *kavà*

kapeliùšninkas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘kas siuva kapeliušus; kepurninkas’[47] M

↔ le. *kapelusznik* ‘kepures gaminantis amatininkas; dėžė, kurioje laikoma skrybėlė’ (SW II: 242; dar žr. Kilar 2010: 82) – dėl kilmės žr. *kapeliùšas*, *kapeliùšis*, *kapeliùšius*

kapìkas 2 (sm.) ‘(psn.) moterų nešiojama kepurėlė, kykas’ Rm: *Kapikėlis*

[47] Lie. *kapeliušninkas* (sm.) ‘(bot.) varnalėša (*Arctium lappa*)’ LBŽ (LKŽe) dėl lenkų kalbai nebūdingos fitonimo sememos priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *капялю́шнік* ‘varnalėša’ (СБГП II: 411).

dedamas ant galvos Pn; *Mesk vainiką po lovele, dėk kapiką ant galvelės* LT III 428 (Sln); *Eik ir mauk aukso žiedą, nešiok kapikėlį* (d.) LTR

← le. ***kapik*** ‘gobtuvėlis; senovinis moterų galvos apdangalas’ (SW II: 242) – dėl kilmės žr. *kapyčia*, *kopyčia*

kapišònikas 1 (sm.) ‘prie apsiausto segamas ar siuvamas galvos gaubtas, gobtuvas, vaura’ Rk, Št

← le. ***kapiszonik*** ‘nedidelis gobtuvas, vaurelė; metalinis vežimo grąžulo apkaustas ir kt.’ (SW II: 243) – dėl kilmės žr. *kapišònas*, *kapišõnas*

kapišonúotas, ***-a*** 1 (adj.) ‘su gobtuvu’: *Mato kariškį, kapišonuotu apsiaustu apsivilkusį* rš

↔ le. ***kapiszonowy*** ‘gobtuvo, vauros; metalinio vežimo grąžulo apkausto ir kt.’ (SW II: 243) – dėl kilmės žr. *kapišònas*, *kapišõnas*

kapkà 2 (sf.) **1**. ‘skepetėlė galvai aplinkui aprišti, galvaryštė’ JR 105: *Aprėdo ir apmartuoja marčią su muturu, arba su nuometu, arba su kapkele (su galvaryšiu) ant galvos* JR 100; **2**. ‘moteriška kepurėlė’: *Moters su balta kapkà ant galvos* J; **3**. ‘ant avalynės pirštų galo uždėta oda, antpirštė’: *Kapkà ant batų* Sr; *Kapkà nuo kurpės nukrito* Skr; *Pradilo burlečio viršūnė, reiks nauja kapkà dėt* Dgl ir kt. (Rs, Pnd, Kp); **4**. ‘pusnaga, kanopa, koja’: *Šis arklys gera kaustyti, nes netrupa kapkos* Pl; *Kad griuvo arklys, tai net kapkas užvertė (kojas užkėlė)* Pnd /\ *Kuinas užvertė kapkas ant kelio (pastipo)* Pnd; *Jis tai kad nešė, tai nešė savo kapkas (bėgo)* Č; ***kãpkė*** 2 ‘šikšnos kepurėlė ant spragilo galvos’ K, N; ***kopkẽ*** 4 ‘galvaryštė, gaubtė’ J

← le. ***kapka*** ‘balto muslino moterų (ištekėjusių) kepuraitė; bato lopas; baldų apdangalas’ (SW II: 246) → ≠ blr. dial. *кáпка* ‘nedidelė vaikiška lovatiesė’ (CC I: 232) – dėl kilmės žr. *kapà*

kapkùtė 2 (sf.) ‘lankelis, jungiantis spragilo kotą su galva (su buože)’: *Vyšninė geriausia kapkùtė* Kč ⇦ *kãpkė*

kaplonas (sm.) ‘kastruotas gaidys, „koplūnas“’ N: *Prašiau labai gražiai... ant gaidžio kaplono* BsO 242

← (v.) le. ***kapłon*** ‘kastruotas gaidys ir kt.’ (SW II: 247; SPW X: 103; dar žr. Widłak 2011: 473) – dėl kilmės žr. *kaplũnas*, *koplũnas*

kaplonystė (sf.) ‘kunigystė’ BzB 292 (BB 2Moz. 40.15)

↔ (s. / v.) le. ***kapłaństwo*** ‘kunigo pareigos, kunigystė ir kt.’ (SW II: 247; SPW X: 100–102; SSt III: 239) → ≠ s. blr. ***капланство***, ***капланьство*** ‘katalikų šventiko gyvenamoji vieta’ (ГСБМ XIV: 269) – dėl kilmės žr. *kaplanas*, *kaplõnas*, *koplõnas*

kapsa (sf.) ‘mašna, piniginė’ I

← (v.) le. ***kapsa*** ‘mašna; krepšiukas; piniginė’ (< V. lo. ***capsa*** ‘dėžutė relikvijoms, pinigams laikyti; lango rėmas’ [SW II: 250; SPW X: 104; Niermeyer 1976: 137–138]) → ≠ s. blr. ***канса*** ‘dėklas; dėžutė’ (ГСБМ XIV: 272)

kaptūrúotas, ***-a*** 1 (adj.) ‘k u r i s s u k a p t ū r u’: *Visos ponios kaptūrúotos* Ant
↔ (v.) le. *kapturowy* ‘galvos apdangalo nuo lietaus, šalčio; vauros; arklių akių antdėklų; skrybėlės; krosnies priekakčio ir kt.’ (SW II: 252; Linde II: 956) – dėl kilmės žr. *kaptū̃ras*

karabà 2 (sf.) **1**. ‘b ė d a, v a r g a s’: *Tu pats dalgį sulaužei, o man karãbą nori sumesti* Pln; *Visa karabà krito ant jo* Žlb; *Tos karãbos greitai nenusikratysi* Ms ir kt. (J, Vvr); **2**. (scom.) ‘n e n u o r a m a’: *Atsikorė kaip koks karabà* Grg; *Su tokia karaba neprasidėk* Brs
← (s. / v.) le. *choroba* ‘patologinė organizmo būklė, sveikatos stoka, liga, kančia, silpnumas’ (SW I: 293; SPW III: 289–293; SSt I: 247),
‖ ≠ blr. (dial.) *хвaрóба* ‘liga’ (ТСБМ V[2]: 187; СБГП V: 295–296), blr. dial. *хворóба* ‘t. p.’ (ТС V: 234)

karà 4 (sf.) ‘l i g a’: *Daržus šįmet tokia karà užpuolė ir sunaikino* Skr; *Nuo tokios karõs apsaugoti* K. Būg – žr. *karabà* (su apokopuotu struktūriniu elementu *-ba*, t. y. **kara-ba* → *kara*)

karabélninkas (***-nykas***), ***-ė*** 1 (smob.) ‘(psn.) k e l i a u j a n t i s s m u l k i ų j ų p r e k i ų p r e k y b i n i n k a s’ NdŽ, RŽ: *Per žmones trankėsi karabelninkai, siūlydami menkos vertės prekes* rš; *Ana ateina karabélnykas, mažu atneš skepetaičių* Kt; *Maž, karabelnykẽl, atnešei adatų?* Žmt ir kt. (Km, Šk, Švn, Vaižg)
← le. dial. (ŽV-Md [Augustów]) *karabelnik* ‘keliaujantis prekeivis’ (< ukr. *корабе́льник* ‘prekybinio laivo savininkas; jūreivis; laivadirbys’ / ? s. r. *корабельникъ* ‘auksinė moneta, kurioje pavaizduotas laivas; jūreivis’ [Karłowicz II: 311; SW II: 255; СУМ IV: 285; СРЯВ VII: 302])

karabõnas 2 (sm.) **1**. ‘t o k s v e ž i m a s’: *Užkinkyk arklius į karabonus* Slv; *Jis atvažiavo karabonais* Krk; **2**. ‘d i d e l i s g r i o z d i š k a s d a i k t a s’: *Tokį karabõną stalą jei pastatysi į stubą, tai nė kojai vietos neliks* Brt
← le. (dial.) *karabon* ‘senovinis ekipažas; dengtas vežimas su sėdimomis vietomis, brika’ (← le. *karawan* ‘katafalkas; ilgas, didelis vežimas’ < pranc. *caravane* ‘karavanas; bendruomenė; jūros žygis’ ← pers. *qārīwān* ‘kupranugarių virtinė’ ← s. i. *karabhá* ‘kupranugaris’ [SW II: 255, 259; Karłowicz II: 311; Фасмер II: 190; Steingass 1963: 947; Mayrhofer I$_a$: 165; dar žr. ЭСБМ IV: 262]) → ≠ blr. dial. *карабáн* ‘raukšlė’ (СГЦБ I: 184)

karafinà 2 (sf.) ‘s t i k l i n i s i n d a s g ė r i m u i l a i k y t i, r o p i n ė’ NdŽ
← (v.) le. *karafina* ‘platus stiklinis indas siauru kaklu’ (< it. *caraffina* ‘t. p.’ ← it. *caraffa* ‘grafinas’ [SW II: 256; Linde II: 959; Prati 1951: 227])[48]

kárba 1 (sf.) ‘t o k s s e n o v i š k a s s k a i č i a v i m o į r a n k i s – m e d e l i s s u i š p j a u s t y t a i s r u m b i u k a i s’ Pkr, Vkš
← le. *karba* ‘žymė; įkirtis; savininko žymė; lazda ar lenta su įpjovomis, skirta skaičiavimui neraštingiems ir kt.’ (SW II: 259–260) → ≠ blr. dial. *карбэ́* ‘karvės ragų rievės, žyminčios jos amžių’ (Аляксейчык 1976: 10) – dėl kilmės žr. *karbas*, *kárbas*

[48] E. Fraenkelio (LEW 219) teiginys, neva lie. *karafinà* priskirtinas gudizmams resp. vestinas iš jokiame leksikografiniame šios kalbos šaltinyje neužfiksuoto blr. ‡ *карафин* (šnektose vartojamas tik blr. dial. *карафі́нка* ‘grafinas’ [Бірыла 1976: 33]), matyt, klaidingas ir dėl giminės kategorijos neatitikimo.

kárčka 1 (sf.) ‘v y r i š k ų m a r š k i n i ų s u d ū r i m a s t i e s p e č i a i s’ Žvr
← le. dial. *karczka* ‘(vyrų ir moterų) drabužių dalis, prigludusi prie raktikaulių, pečių’ ([v.] le. *karczek* ‘sprandas; (vyrų ir moterų) drabužių dalis, prigludusi prie raktikaulių, pečių; užpakalinė skrybėlės dalis, pridengianti kaklą ir kt.’) (SW II: 264; Linde II: 962; IAKP I: 243)

karliùkas 2 (sm.) ‘(zool.) n y k š t u k a s (p a u k š t i s)’: *Karliùkas (karaliùkas) yra paukščiukas* J
← le. *karluk* ‘toks paukštis; pelėdinių šeimos paukštis’ (SW II: 270, 286–287) – dėl kilmės žr. *karlikas*

karmezinas (sm.) ‘r a u d o n o s s p a l v o s p l o n a s g e l u m b i n i s a u d e k l a s’ BzB 293 (BB 2Moz. 26.31)
← v. le. *karmezyn* ‘prinokusių aviečių spalvos drabužis; raudonos spalvos brangi šilko medžiaga’ (SPW X: 141) – dėl kilmės žr. *karmazìnas*, *karmazyna(s)*

karnètas 2 (sm.) Kos 212 **1**. ‘(psn.) i š t e k ė j u s i ų m o t e r ų k e p u r a i t ė , č e p č i u s , č i p k a s’: *Segs vainikėlį, dės karnetėlį* JD 1502; *Čepčius su plačiu viršumi bus kametas* J; *Vakar buvau su žalia rūtele, o jau nūnai po margais karnetėliais* TŽ II 233; **2**. ‘v a i n i k a s (p p r . r ū t ų)’: *Merga turi (per vestuves) ant galvos rūtų vainiką, kuris vadinas karnetas* Vrn
← (v.) le. *kornet* ‘toks vamzdelis (ir muzikos instrumentų detalė); moters kepuraitė; vienuolės kepuraitė ir kt.’ (< pranc. *cornette* ‘kepuraitė; [kavalerijos pulko; valdovo] vėliava; kornetas ir kt.’ [SW II: 477; SPW X: 632; Reczkowa 1982: 82; Фасмер II: 330])
→ ≠ s. blr. *корнетъ* ‘varinis pučiamasis instrumentas’ (ГСБМ XVI: 13)

karpečkà 2 (sf.) ‘t r u m p a k o j i n ė , p u s k o j i n ė’ Užp, Km, Ds: *Ana nunėrė vilnonas, marškonas karpečkàs, t. y. žekes* J; *Tėveliui nudirbau vilnones karpečkas* Dgl; *Sesuo man karpečkas numezgė* Ktk
↔ le. dial. *karpetki* ‘puskojinės’ (SW II: 277; Karłowicz II: 317) – dar žr. *skarpečkà* (dėl kilmės žr. *skarpetkà*, *skarpietkà*)

karvalióti, ***-iója***, ***-iójo*** (verb. intr.) ‘s u k t i s r a t u’ K
↔ le. dial. (DLd [Poznań]) *kołowrocić się* ‘drumstis; suktis ratu; apkvaisti’ (SW II: 412; Karłowicz II: 408) – dėl sklandžiųjų priebalsių *-l-* ir *-r-* metatezės žr. *karvalãtas*

kas kálvėk, ***kas kal̃vėk*** (pron. rel.; hibr.) ‘k a s n o r s , k a i k a s’ Dv (DvŽ I: 257); ***kas kalviek*** (pron. indef.) ‘k a i k a s , k a s n o r s’: *Dirbk ką kalviek negulinėjęs!* Ktk; *Vis kuo kalviek perskelsiu* Ktk; *Žėdnukart ką kalviek duodavo ubagui* BM 79
↔ (s. / v.) le. *ktokolwiek* ‘nesvarbu kas, bet kas’ (SW II: 614; SPW XI: 445–447; SSt III: 435–436; dar žr. Andrejewicz 2001: 149) – partityvinis vertinys

kas link (praep.; hibr.) ‘(k a i) d ė l’: *Kas link šito tai tu gali tenai ir nevažiuoti* Sdb; *Kiekviens savo pareigą kas link lietuvystės atliko* prš; *Kas link tautybės jie visi lietuviai (= tautybės jie visi lietuviai)* rš
↔ le. *co do* ‘dėl’ (SW I: 345; dar žr. Okoniowa 1987: 141) – pamorfemis vertinys

kasóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. ‘kelti, kaišyti, raityti (drabužį), kad būtų trumpesnis’: *Kasók marškinius (vaikui)* J; *Jis, vis tebekasodamas rankovę, išbėgo pro duris* rš; *Kasók padurkus ir gulkis: gausi į kailį!* Jrb; (refl. tr.): *Andarokas visai trumpas, ką čia kasósiuos* Skr; *Nesikasók, vis tiek sausas neperbrisi* Ssk; **2**. (refl.) ‘kibti, kabintis’: *Nesikasók in man* Lkm (dar žr. DvŽ I: 258)

← s. / v. le. *kasać* ‘paraitoti, kaišyti; šiauštis, pūstis, didžiuotis’ (SW II: 287; SPW X: 159; SSt III: 248; Brückner 1985: 222) → ∌ blr. *закасáць* ‘paraitoti’ (Носовичъ 1984: 170), *падкасáць* ‘palenkti’ (Носовичъ 1984: 442)

kastyrauti, ***-auja***, ***-avo*** (verb. intr.) ‘žaisti kauleliais’ Sut

↔ (v.) le. *kostyrować* ‘žaisti kauliukais; sukčiauti, apgaudinėti (žaidžiant kortomis)’ (SW II: 493; SPW XI: 11; dar žr. Kazak 2011: 81)[49]

kastyria (smob.) ‘žaidėjas kauliukais; kortuotojas’: *kaftiriu (kofterów)* gen. pl. KPS 19.1 (Skardžius IV: 157)

← (s. / v.) le. *kostyra* (*kostera*) ‘įgudęs žaidėjas kauliukais; lošimų šukčius; šykštuolis ir kt.’ (SW II: 490; SPW XI: 7; SSt III: 356; Brückner 1985: 260–261; Smolińska 1983: 136; Sokólska 1999: 137),

‖ ∌ s. blr. *костыpь* ‘žaidėjas kauliukais’ (ГСБМ XVI: 52), s. r. *костарь* ‘žaidėjas kauliukais’ (СРЯВ VII: 367; Фасмер II: 347)

kãstyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘dažyti; gražinti’: *Ans kãstija grabą juodai* J; *Kãstyti su dažais stalą, šėpus, langus* J; *Skiautys (vainiklapiai)... gyslomis raudonomis kastytos* P

↔ (v.) le. *kościć* ‘tepti pokostu’ (< a. v. a. *koste* ‘papuošalas ir kt.’ [SW II: 498; SPW XI: 13, 25; FDW VIII: 1470–1475; plg. ЭСБМ VIII: 122]) → ≠ blr. dial. *кáсьуіць* ‘gadinti’ (Крывіцкі 1975: 125)

kašeravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘valyti, šveisti’ Antz, Lnkv

← le. *koszerować* ‘paruošti maistą pagal Talmudo reikalavimus; plauti, šveisti’ (< verb. jdš. *kašern* resp. כשרן ‘daryti košerinį resp. švarų, tinkamą; išteisinti’ [SW II: 494; Weinreich 1977: 180; Lötzsch 1992: 100; סָאלדאטָאוו 2011: 527; dar žr. Kregždys 2014$_b$: 77),

‖ ∌ blr. *кошерúць* ‘(iš)valyti’ (Носовичъ 1984: 250), blr. dial. *кашарыць*, *кашóрыцца* ‘valyti; itin nuodugniai praustis, valytis’ (СРЯВ II: 447; ЭСБМ IV: 321, 325 [semitizmai]) – dėl kilmės žr. *kòšeris*

kašaravóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘valyti, šveisti’: *Kašaravója samavorą* Ktk – žr. *kašeravóti* (su struktūrinio elemento *-e-* > *-a-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *k-**a**-š-**e**-ravoti* → *k-**a**-š-**a**-ravoti*)

---

[49] Lie. *kastyrãvimas* 1 (sm.) ‘žaidimas kauleliais’ Sut: *Idant tą naktį... ant girtybių, ant kortų ir ant kastyrãvimo perleistų* DP 30 ir s. lie. *kostyrystė* ‘žaidimas kauleliais’: *Privadžiodami juos ing kostyrystę, ing latrystę* MP 119 (LKŽe) dėl identiškos vakarų ir rytų slavų lyčių (v.) le. *kostyrstwo*, *kostyrzstwo* (*kosterstwo*) ‘žaidimas kauleliais; sukčiavimas’ (Linde II: 1097; SW II: 490, 493; SPW XI: 8), le. *kostyrowanie* ‘žaidimas kauleliais; sukčiavimas; apgaudinėjimas, žaidžiant kortomis’ (SW ibd.) / s. blr. *костырство*, *костирство* ‘žaidimas kauliukais’ (ГСБМ XVI: 52), s. r. *костырство* ‘t. p.’ (СРЯВ VII: 372) morfologinės struktūros bei semantinės vertės, priskirtini neapibrėžtųjų slavizmų grupei.

kaškiẽtas 2 (sm.) ‘vyriška kepurė (vasarinė arba kareiviška)’ M, Pn, Rm, Ant, Pmp, Nj, Pin, PnmP: *Vyrai blizguliavo mėlynais kaškietais* J. Balt; *Jo naujas kaškietas* Skp; *Seniau vis kaškietùs nešiodavo* Kkl ir kt. (Ukm, Rk, Žl, Jž, Upt, BM 46, Čb, Kp, Mrk, A. Vien)

← (v.) le. *kaszkiet* ‘kepurė su snapeliu; kariškio kepurė’ (< pranc. *casquette* ‘kepurė su snapeliu’ ← isp. *casco* ‘šalmas ir kt.’ [SW II: 291; Linde II: 974; Reczkowa 1982: 79; Clédat 1914: 91; DCECH I: 907–908; Brodsky 2008: 527])

kaštà 4 (sf., ppr. pl.) ‘lėšos, išlaidos’: *Ta kelionė padarys man daug kaštų̃* K; *Jis šitas kaštàs man prirokavo* K I 74; *Pirm visų daiktų jie nenorėjo... padidintojo vaisko kaštas ant septynių metų įvelyti* LC 1887: 3 ir kt. (LC 1880: 48, BB 1ApD. 21.24, Sch 104)

← le. dial. *koszta* ‘išlaidos, lėšos’ (IAKP I: 289) – dėl kilmės žr. *kãštas*

kaška (sf.) ‘lėšos, išlaidos’ [K] – žr. *kaštà* (su antrojo *-k-* < *-t-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *kaš-k-a* ← *kaš-t-a*)

kaštánka 1 (sf.) ‘kaštano spalvos kumelė’ Lp: *Jo kumelė kaštánka pirkta* Dkk

← le. *kasztanka* ‘kaštoninė (kaštonų spalvos) kumelė’ (SW II: 292) → ≠ r. (dial.) *каштáнка* ‘kaštonų medžių vabzdys (*Hispa*); karvės vardas’ (Даль II: 101; ПОС XIV: 71) – dėl kilmės žr. *kaštãnas*, *kaštõnas*, *kaštõnas*, *-ė*

kaštañkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘kaštano spalvos arklys ar kumelė’ Plt: *Stainėj stovėjo keturi kaštañkai* Užv; ***kaštánkis***, ***-ė*** 1, ***kaštañkis*** 2 ‘t. p.’ Als, M: *Parvesk nuo dobilo kaštánkę* Lnkv; *Pakinkyk kaštánkę – ji važiuot geriausia* Al

← le. *kasztanek* ‘kaštano spalvos arklys’ (SW II: 292) – dėl kilmės žr. *kaštãnas*, *kaštõnas*, *kaštõnas*, *-ė*

kaštavõlas 2 (sm.) Lš, Ml, Lzd, Vv, Lp, Krok **1**. ‘(bot.) šiurpinis gvazdikas (*Dianthus barbatus*)’ P: *Palangėse auga kaštavõlai* Alk; *Dvynžiedė kaštavolas* (*Dianthus barbatus*) LBŽ; **2**. ‘(bot.) vaistinė taukė (*Symphytum officinale*)’ LBŽ: *Mūs lankoj, ten ant grabiakrančio, yra kaštavõlų* Šn

↔ (s. / v.) le. (dial.) *kosztywał* ‘skėtinių šeimos augalas (*Opoponax*); vaistinė taukė (*Symphytum officinale*) ir kt.’ (< [partityvinis vertinys] v. *Wallwurz* ‘vaistinė taukė’ [SW II: 496; SPW XI: 11; SSt III: 358; Karłowicz II: 446])

kaštunkas (sm.) ‘lėšos, išlaidos’ MŽ, [K], N

← v. le. (dial.) *kosztunek* ‘išlaidos, lėšos’ (SW II: 496; SPW XI: 21; Karłowicz II: 446) – dėl kilmės žr. *kãštas*, *kòštas*

katarìnka 1 (sf.) Sv, Vv, ***katarinkà*** 2 ‘toks pasenęs sukamas muzikos instrumentas; ryla’ NdŽ: *Tenai girdėjau verkiant seną katarinką kaip seną motiną, netekusią vaikų* P. Cvir

← le. *katarynka* ‘marionetė ir kt.’ (< v. *schöne Katharine* ‘lėlė marionetė, šokdavusi, grojant rylai’ [SW II: 296; ЭСБМ IV: 306; Фасмер IV: 410]) → ≠ blr. *катры́нка* / *катры́нка* ‘ryla’ (Носовичъ 1984: 231; ТСБМ II: 664)

katarìnkininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘kas groja katarinka’ Kp, rš ⇦ *katarìnka*, *katarinkà*

kãtas 4 (sm.) ‘inkaras’ SD 109, MŽ, R 24, SP I 278, J, Mtl: *Katą metu* B; *Kato virvė* N
← (s. / v.) le. *kot* ‘katinas; inkaras; pinigai ir kt.’ (← v. v. a. *katze* / s. v. a. *kazza* / v. *Katze* ‘katė; kablys [namams griauti]; piniginė, tvirtinama prie diržo; taranavimo mašina’ ← V. lo. *cat[t]us* ‘katinas; taranas, mūrdaužys’ [SW II: 506; SPW XI: 75–76; SSt III: 363; Brückner 1985: 261–262; SEJL 264; $SEJL_2$ 478; Kluge 2002: 478; Köbler 1993: 1220; Schützeichel 2012: 173; Niermeyer 1976: 158])

katechizavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘mokyti krikščionių tikybos, katekizmo’ DP 575
← (v.) le. *katechizować* ‘aiškinti tikėjimo tiesas, remiantis katekizmu; mokyti religijos dalykų; moralizuoti’ (< V. lo. *cathechizare* ‘mokyti religijos dalykų’ ← gr. [vėlyv.] κατηχέω ‘mokyti religijos tiesų, katekizuoti ir kt.’ [SW II: 296; Linde II: 978; Niermeyer 1976: 157; Du Cange I: 620; Sophocles 1900: 653])

katlerỹstė 2 (sf.) ‘katiliaus amatas’ [K], SD 109, N
← (v.) le. *kotlarstwo* ‘katilų gamyba, puodininkystė’ (SW II: 504; SPW XI: 79)

kavalkotas, ***-a*** (adj.) ‘gabalinis’: *„Saulės kasos“ yra tokie čia šviesesni, čia tamsesni stulpai, kurie atsiranda saulei už kavalkoto debesio užėjus* LTR (Msn)
← le. dial. *kawałkaty* ‘gabalinis; susmulkintas’ (IAKP I: 248) – dėl kilmės žr. *kaválkas*

kazačinka (sf.) ‘(psn.) trumpas viršutinis drabužis, panašus į kazokų dėvimą’ Klov, Jnšk, Pn, Sml, Ps, Upt, Nj
← le. *kozaczynka* ‘trumpas durtinys, panašus į kazoko apdarą; jaunosios drabužis’ (< pranc. *casaquin* ‘trumpa palaidinukė, striukė’ [SW II: 304, 510; ЭСБМ IV: 64]) → ≠ blr. dial. *казачы́нка* ‘klostuota moterų palaidinė’ (Сцяшковіч 1983: 190) ≠ s. blr. *козакинка* ‘viršutinis trumpas drabužis be rankovių’ (ГСБМ XV: 177), blr. (dial.) *казачы́на* ‘viršutinis vyriškas drabužis, klostuotas nugaroje’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 138; СБГП II: 361; ЭСБМ IV: 64–65)

kazira, kazyrà 2 (sf.) **1**. ‘švietalas (kortų)’ Klvr; **2**. ‘žaidžiamoji (lošiamoji) korta’: *Jis nusipirko naujas kazyras* Mrj; *Su tom kazirom kad susėsi loštie, tai visus nuloši* BsP IV 23
← v. le. (dial.) *kozyra* ‘kortų švietalas; korta; žaidimas kortomis ir kt.’ (< turk. *koz* ‘švietalas, koziris; graikinis riešutas ir kt.’ [SW II: 511, 516; SPW XI: 99; Karłowicz II: 459; ЭСБМ V: 90; Фасмер II: 279; Юсипова 2005: 363]) → ≠ blr. *ко́зыр* ‘aukštesnės (už kitas) vertės korta’ (ТСБМ II: 707), r. (dial.) *ко́зырь* ‘svarbiausia žaidimo korta, kuria mušamos kitos ir kt.’ (Даль II: 133; ПОС XIV: 331–332)

kazirninkas (***-ykas***), ***-ė*** (smob.) ‘kas kaziruoja, kortuoja’: *Ant kazirnyko ir maininyko vartų varnai kranksi* Vlkv
↔ (v.) le. *kozernik* ‘kortuotojas; tas, kuris turi daug aukštesnės vertės kortų’ (SW II: 511; SPW XI: 91) – dėl kilmės žr. *kazyrà*, *kazira* (dėl struktūrinio elemento *-y-* kilmės žr. s. v. *kazyriãvimas*)

kazyriãvimas 1 (sm.) ‘žaidimas kortomis, kortavimas’: *Kazyriavimas ir girtuoklystė nugrynija žmones* rš

↔ le. *kozerowanie* ‘žaidimas kortomis’ (SW II: 511) – su struktūriniu elementu *-y-* pagal analogiją su lie. *kaz-**y**-rà* ‘švietalas (kortų) ir kt.’ (žr. s. v. *kazyrà*, *kazira*)

kazmierìnė 2 (sf.) ‘vilnonė, kašmerinė skara’: *(Skepetos juodos, su kutais) kazmierinės vadydavosi* Lnkl

↔ le. dial. *kaźmir*, *kaźmirz* (le. *kaszmir*) ‘plonas vilnonis audeklas, išaustas iš Kašmyro ar Tibeto ožkų vilnos; šio audeklo siuvinys’ (< v. *Kaβimir* ‘t. p.’ ← it. *casimir[a]* ‘kašmyras’ / pranc. *cachemire* ‘kašmyro audinys; gaminys [pvz., skara] iš šio audinio’ [SW II: 291, 308; Karłowicz II: 321; Sławski II: 97; Фасмер II: 160, 215; ЭСБМ IV: 322; Prati 1951: 242]) → ⱥ blr. *кашмір*, *кашамір* ‘plonas vilnonis audinys’ (ТСБМ II: 672), r. *казими́ръ* / *кашми́р*, *кашеми́р* ‘t. p.’ (Даль II: 74, 101)

kėraũnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘kuris duodasi valdomas, pavaldus’: *Jaunas arklys visada nekėraũnas* Vs

← (v.) le. *kierowny* ‘vadovaujantis, nukreipiantis; pavaldus’ (SW II: 330; Linde II: 995) → ⱥ blr. *кирóвный* ‘valdomas, paklusnus’ (Носовичъ 1984: 235) – dėl kilmės žr. *keravóti*

kėraũniai (adv.) **1**. ‘atsargiai’: *Nešk kėrauniai, kad kartais nesudaužytum* Up; **2**. ‘pavaldžiai’: *Vienkinkis ne taip kėraũniai eina, su dviem kėrauniaũ važiuot* Jrb

← le. *kierownie* ‘vadovaujančiai, nukreipiančiai; pavaldžiai’ (SW II: 330) → ⱥ ≠ blr. *кирóвно* ‘žinoma kryptimi, tinkamai’ (Носовичъ 1984: 235) – dėl kilmės žr. *keravóti*

kibìtnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘ūmus, greit užpykstantis’: *Oi, kokis tu kibìtnas!* Dsm

← le. *chybitny* ‘greitas, mąslus; lankstus’ (SW I: 311) → ⱥ blr. dial. *хібéтны* ‘stropus, greitas’ (ТС V: 238)

kíek kalvėk (adv.; hibr.) ‘šiek tiek’: *Duok kiek kalvėk* Sdk; *Gal tu turi kiek kalvėk pinigų?* Ds

↔ (s. / v.) le. *cokolwiek* ‘truputis, nedaug; kad tik ir kt.’ (SW I: 348; SPW III: 654–661; SSt I: 328) – partityvinis vertinys (žr. *kálvėk*)

kierunda (sf.) ‘valdymas’: *Tais laikais gyveno po ponų kierunda* TDr IV 300

↔ le. dial. *kierunga* ([v.] le. *kierunek*) ‘kryptis, kelias, būdas; veiklos būdas; valdymas’ (< v. v. a. *kêrunge* ‘kryptis’ [SW II: 330; Linde II: 995; IAKP I: 255; ЭСБМ V: 39; MLex 106]) → ⱥ ≠ blr. *кирýнокъ* / *кірýнак* ‘kryptis; nuotaika’ (Носовичъ 1984: 235; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146) – su struktūrinio elemento *-g-* > *-d-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su lie. *val-**d**-à* 4 ‘valdomas nejudamasis turtas; valdomas kraštas’ (DLKŽ[5])

kilbãsas 2 (sm.) ‘dešra’ Lex 36, Q 100, N, [K]: *Kilbasùs sukabinome į kaminą* Vkš; *Laižosi kaip katinas pri kilbãso* Skd; *Ar ilgai stovės šuniuo kilbãsas ant kaklo užkabintas?!* Vkš ir kt. (Žg, Varn) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 300); *Ir pamatęs (gaspadorius), kad tas cigons nuo avižienės putros siek už kilbaso šmoto* ŠLSA 44 ir kt. (SŽ 296–297); ***kilbõsas*** 2 ‘t. p.’: *Pirkau du kilbosùs* Drsk

← le. dial. (Kšbd) *kiełbás* ‘maisto produktas: žarna (kiaulės, avies, jaučio), prikimšta pjaustyta ar kapota mėsa ir kt.’ (Karłowicz II: 346; SW II: 325; Ramułt 1893: 70)

kelbẽsas 2 (sm.) ‘d e š r a’: *Su kelbesù ir šunį gali prisimasinti* Vvr – žr. *kilbãsas*

kilbãsinis, *-ė* 1 (adj.) ‘d e š r i n i s’ Slm: *Kilbãsinės (laibosios) žarnos* Pn, Pmp ⇦ *kilbasà* / *kilbãsas*

kilbãsninkas (***kilbãsnykas*** Kp), ***-ė*** 1 (smob.) ‘k i l b a s ų , d e š r ų d a r y t o j a s a r p a r d a v ė j a s’ M

↔ (v.) le. (dial.) *kiełbaśnik* ‘dešrų gamintojas; karštų dešrų pardavėjas, išnešiojantis jas, laikomas karštame inde ir kt.’ (SW II: 325; Linde II: 992; Karłowicz II: 346) → ≠ blr. *келба́сникъ* ‘dešrų gamintojas ir pardavėjas; pajuokiamasis vokiečių pavadinimas’ (Носовичъ 1984: 233)

kilcibaras (sm.) ‘(bot.) b a l t a s i s č e m e r y s (*V e r a t r u m a l b u m*)’ SD 29, N, [K], LBŽ

↔ (v.) le. *kilczybor* ‘čemerys’ (SW II: 334, 625; Linde II: 997)

kytravõnė 2 (sf.) ‘k l a s t i n g u m a s , s u k t y b ė , g u d r y b ė’ K, R 245, MŽ, N

↔ le. *chytrowanie* ‘gudravimas’ (SW I: 314)

klaistras (sm.) ‘k l i j a i’ SD 91

← (v.) le. *klajst(e)r* ‘klijai, pagaminti iš miltų ar krakmolo, skirti klijuoti popierių, audinį’ (< a. v. a. *kleister* / v. *Kleister* ‘plikytas krakmolo arba miltų koloidinis tirpalas [kleisteris]’ [SW II: 345; SPW X: 335; Kluge 2002: 495; FDW VIII: 1105])

klamãbaris 1 (sm.) K I 67 **1**. ‘k o b i n y s a p a t i n i a m s t a k l i ų r i e s t u v u i s u l a i k y t i , k a d , į t e m p u s a u d e k l ą , n e s i s u k t ų a t g a l’: *Klambaris užsikerta į dantelius* Žd; **2**. ‘k a b l y s (?)’: *Įsek klambarį ir užsikabink duris* Dov; **3**. ‘s m a i l i a i s l e n k t a i s g a l a i s g e l e ž i s m e d ž i u i l a i k y t i , k a d n e j u d ė t ų t a š a n t’ Prk; ***klambarỹs*** 3[b] **1**. ‘p r i e t a i s a s k u l i a m o s i o s m a š i n o s r a t a m s s u v e r ž t i , k a d k u l i a n t n e i š e i t ų i š v i e t o s , r a t a v a r z a’ Grž; **2**. ‘n a r y s g r a n d i n e i s u t a i s y t i’: *Į lenciūgą reik įdėti stipresnį klambarį* Krtn; **3**. ‘p r i e t a i s a s s k a l b i n i a m s p r i s e g t i d ž i o v i n a n t (?)’: *Jis pradėjo skalbinių klambariukus dirbti ir juos mieste, aplinkui nešiodams, pardavoti* LC 1887: 42

↔ v. le. (dial.) *klambra* ([s. / v.] le. *klamra*) ‘medinė ar metalinė jungtis, naudojama statybose tvirtinti du objektus; metalinė sąvara sutvirtinti medines ir kt. dalis; sagtis; segtukas, kabliukas ir kt.’ (< v. v. a. *klam[m]er*, *klamere* / v. *Klammer* ‘t. p.’ [SW II: 346–347; SPW X: 336; SSt III: 281; Karłowicz II: 360; Kluge 2002: 492; MLex 109]) → ≠ s. blr. *клямаръ*, *клямо́ръ* ‘metalinė medinių detalių sąvara’ (ГСБМ XV: 133), blr. (dial.) *кля́мар* ‘metalinė sąvara aštriais ir užlenktais kraštais sienai tvirtinti ir kt.’ (ТСБМ II: 703; СС I: 251; ЭСБМ V: 48; plg. Носовичъ 1984: 238) – giminės kategorija, matyt, grįstina (v.) le. *klamer* ‘metalinė detalė medžio gabalams sujungti; sąsaga ir kt.’ (SW II: 346; Linde II: 1005)

klapà 2 (sf.) ‘m u z i k o s i n s t r u m e n t o v o ž t u v ė l i s , m e c h a n i z i n o k a m š t e l i s , v e n t i l i s’: *Trūbos klãpos* Škn

← (v.) le. *klapa* ‘ventilis; vožtuvėlis, atsiveriantis tik į vieną pusę; muzikos instrumento (pučiamojo) vožtuvėlis; užsklanda, atsiverianti ir užsiverianti į vieną pusę; suveriamo stalo dalys; (krosnies) kaištis; (drabužio) atvartas’ (< v. *Klappe* ‘kaištis, ventilis; užsklanda; atverčiama

baldo detalė; orlaidė; drabužio atvartas ir kt.'[50] [SW II: 347; Linde II: 1006; Brückner 1985: 232; ЭСБМ V: 78; Kluge 2002: 492]) → ≠ blr. dial. *кля́па* '(drabužio) kraštas' (СБГП II: 487–488) ∌ blr. *клапы* 'atvartai (kelnių); užlaidai' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148)

klàpkė 2 (sf.) **1**. 'įtaisymas karvelinės langeliui uždaryti, virvele traukiant': *Ar klàpkė užsidarė?* Alk; *Jonai, žiūrėk, katė tupi ant klàpkės* Kt; **2**. 'su klape uždaromas narvelis': *Ir mūs vaikai pritaisė medy klàpkę* Vlkv; *Išleiskit karvelius iš klàpkės* Bgt

← (v.) le. *klapka* (*klepka*) 'užsklanda, atsiverianti ir užsiverianti į vieną pusę; musių mušeklis ir kt.' (SW II: 347; Linde II: 1007, 1015) → ∌ ≠ blr. (dial.) *клёпка* 'kibiro, statinės ar kt. medinio indo medinė detalė; prasmė' (Носовичъ 1984: 236; Шатэрнік 1929: 135)– dėl kilmės žr. *klapà*

klasta (sf.) 'kirtis, smūgis; bausmė': *Kaip vaikeliui neduost tėvas peilio, kurio prašo, bet duost jam klastą, kurios neprašo* DP 222

← (v.) le. *chłosta* 'smūgis (rykšte, lazda), bausmė' (SW I: 285; SPW III: 248; dar žr. ALEW I: 502),

‖ ∌ blr. *хлостъ* 'bausmė nuplakant rykštėmis' (Носовичъ 1984: 679), r. *хлестъ*, *хлёстъ* 'kirtis, smūgis' (Даль IV: 550)

klebóti, ***-ója***, ***-ójo***[51] (verb. intr.) 'gerintis, meilintis' BS 94

↔ s. / v. le. *chlebić* 'pataikauti' (SW I: 279; SPW III: 232; SSt I: 235; žr. Brückner 1985: 179),

‖ ≠ r. *хлъбу́ить* 'vaišinti jaunavedžius; kviesti pietų' (Даль IV: 553)[52]

klẽmis, ***-ė*** (smob.) 'kas klemuoja' Šts

↔ (s. / v.) le. *kłam* 'melas, melavimas; apgavystė; pajuoka, pašaipa; (pl.) pokštai' (SW II: 367; SPW X: 380; Linde II: 1004; SSt III: 290; Brückner 1985: 236; dar žr. Kregždys 2012: 41)[53]

---

[50] Dėl morfologinės struktūros lie. *klāpė* 2 (sf.) RŽ 1. 'įtaisymas karvelinės langeliui uždaryti, virvele traukiant' Klvr; 2. 'viršutinė durų atkeliamoji dalis': *Atidaryk daržinės klāpę* Jnš; 3. 'vaikiškų kelnių atsegama ušpakalinė dalis': *Pasiuvo vaikui kelnes su klape* Jnš (LKŽe), matyt, priskirtinas germanizmams, o ne polonizmams, kaip teigiama LKŽe.

[51] Lie. *klebavóti*, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) 'gerintis, taikytis' N, (refl.) J: *Klebavojas, kad už draugą priimtų* Pl ir jo vedinys lie. *klebavójimas* 1 (sm.) 'gerinimasis, pataikavimas' resp. lie. *paklebavójimas* 1 (sm.) 'pasigerinimas': *Nes niekadai neapsiėjom žodžiais paklebavojimo, kaipo žinote, nei po uždenga godulystės* Bt 1PvT. 2.5; (refl.) LT I 528 (LKŽe) yra lie. *paklebavóti* (verb. intr.) 'pasigerinti' C II 459; (refl.): *To lapelė, gera žmona, pasiklebavojo* NS 201; *Jis gerindamos pasiklebavó(jo) jamjam* J; *Eik pasiklebavók jam, ir nuveš už dyką* Ppl (← s. / v. le. *pochlebować* 'meilikauti, pataikauti' [SW IV: 298; SPW XXV: 150–152; SSt VI: 199] ‖ s. blr. *похлебовати*, *похлебовать* 'meilikauti' [ГСБМ XXVII: 380; ЭСБМ VIII: 237], s. r. *похлебовати* 't. p.' [СРЯВ XVIII: 54; plg. Фасмер III: 347]) alternantai (be praef. *pa-*), priskirtini neapibrėžtųjų slavizmų grupei.

[52] Įmanoma, kad lie. *klebóti* reflektuoja absorbcinę lytį lie. *kleb-**av**-óti*. Tuomet šią lytį reikėtų priskirti ne neapibrėžtųjų polonizmų, bet neapibrėžtųjų slavizmų grupei (žr. 51 išn.).

[53] Plg. semasiologinės raidos seką: le. *kłam* 'melas, apgavystė' → lie. (skol.) *'tas, kuris meluoja ↔ prasimano nebūtų dalykų' → *'tas, kuris šneka niekus ↔ pokštauja' (plg. [v.] le. *kłamca – magazyn wiatru* [Linde II: 1005]) → lie. dial. *klẽmis*, *klẽmė* 'išdykėlis' → (denominatyvas) verb. lie. dial. (skol.) lie. *klemúoti* 'nerimtai elgtis, kvailioti, išdykauti' (LKŽe [žr. s. v. *klemúoti*]).

klemúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) ‘nerimtai elgtis, kvailioti, išdykauti’: *E, tėvai, neklemuok!* Plt; *Eik eik, kleme Žvaginių, neklemúok!* Šts

← (s. / v.) le. *kłamać* ‘meluoti, sakyti netiesą, žinant savo elgesio pasekmes; sukčiauti, intriguoti’ (SW II: 367; SPW X: 381; Linde II: 1004; SSt III: 290; Brückner 1985: 236; dar žr. Kregždys 2012: 41; 53 išn.)

klevìkordas 1 (sm.) ‘iškleręs, suiręs koks daiktas’: *Kam tu tą klevìkordą pirkai?* Brs

← (s. / v.) le. *klawikord* ‘senovinis muzikinis styginis instrumentas; įvairiaspalvis daiktas’ (< lo. *clāvis* ‘raktas’ + lo. *chorda* ‘styga’ [SW II: 352; SPW X: 342; SSt III: 282]) – semantinis asociatyvas

klijánka 1 (sf.) **1**. ‘neperšlampamas, guma padengtas audeklas, vaškytinė, cerata’: *Petras pirko klijanka ant stalo užtiest* Stk; **2**. ‘tokia standi medžiaga, dedama drabužiams po pamušalu’: *Nupirk klijánkos kokį aršiną* Lnkv; **3**. ‘neperšlampamas apsiaustas’: *Apsivilk klijanką: gali būt lietaus* Stk; ***klijonka*** ‘klijuotė; neperšlampamas apsiaustas’: *Aš išgėris – marš per gonkas, mani Mauša už klijonkos* Žižmai (DvŽ I: 292); ***klijonkė*** ‘neperšlampamas apsiaustas’: *Bernas užsivilko klijonke ir išėjo laukan* Lp

← le. *klijanka* ‘standus audinys; dirbtinė oda; prasta kompiliacija’ (SW II: 354–355),

‖ ∌ r. *клеёнка* ‘derva ar klijais impregnuota medžiaga’ (Даль II: 116; plg. Фасмер II: 246) – dar žr. *klìjas*, *klijaĩ*

klioravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘valyti’: *Reik klioravóti (atskirti sūrymėlius) sviestą* J

← (v.) le. *klarować* ‘daryti švarų, valyti; daryti aiškų, paaiškinti ir kt.’ (< v. *klären* ‘valyti; paaiškinti’ / ← V. lo. *clarare* ‘paskelbti; valyti [vyną]’ ← lo. *clārāre* ‘apšviesti; aiškinti; šlovinti’ [SW II: 348; SPW X: 336; Kluge 2002: 492; Blaise 1994: 185])

klioštorninkas (sm.) ‘vienuolyno gyventojas, vienuolis’ L 103; ***kloštarnykas*** ‘vienuolis’: BVEk 47.11 *vβ Duchawnifchka‖Sthana laikitas / neng ♦Klofchtarniku Mini=‖chu Sthanas* (Skardžius IV: 162)

↔ (v.) le. *klasztornik* ‘vienuolis’ (SW II: 350; SPW X: 340) – dėl kilmės žr. *klẽštori(u)s* (dėl šaknies balsių kaitos žr. *kliõštorius*)

klisteria (sf.) ‘klizma’: *Klisterią duomi* SD 93; *Vaistas vienas klisterios* SD 93

← v. le. *klisteryja* ‘klizma (procesas); klizmos skystis’ (v. le. *klistera*) ‘klizma (ir procesas, ir instrumentas)’ (< V. lo. *clyster* / lo. *clystēr* ‘t. p.’ [SW II: 362; SPW X: 366–367; Blaise 1994: 191])

kliũbas 2, 4 (sm.), ***kliúbas*** 1 K **1**. ‘vytelė kam pinti; susukta šaka ar vytis tvorai tverti ar kam surišti’ Fr I 381: *Jis krepšius iš kliūbų pina* Gr; *Iš kliūbų jis moka gražių dalykų padaryti: pintinių, kėdžių, dėžių ir kt.* Pgg; *Kliũbų reik susipjauti, tvorą reiks tverti* Vvr ir kt. (J, Snt, Kv, Kv, Klp, Trg, Rs); **2**. (ppr. pl.) ‘sūpynės, sūpuoklės’: *Važiuoja tuščiom, o aš siūbuoju tarytum kliūbai* V. Kudir; *Vaikai nubėgo į kliúbus suptis* Jnk; *Iškrito iš kliūbų besisupdamas* Snt; *Jau žiedas (kilpa) nutrūko, jau po*

kliū́bų Šn; **3.** (ppr. pl.) ‘prietaisas kam suveržti’: *Sulūžusią kojq deda į kliūbùs, paskui sugipsuoja* Skd; *Suveržk dvi šikšnas kliūbuose, ir galėsi be vargo dailiai jas susiūti* Mžk /\ *Aną kaip į kliūbùs suėmė (trumpai, kietai)* Klvrž; ***klũbai*** 2 (sm., pl.) ‘sūpynės’: *Vaikai džiaugias, kad tėvas padarė klūbùs* Al; *Nuo ilgo supimosi klũbai išdilo* Rs

← v. le. (dial.) *klub* ‘linų ryšulėlis – tūrio matas’ (SPW X: 372; Karłowicz II: 370) ∌ (v.) le. (dial.) *kluba*, *klob* ‘metalinis svarstyklių laikiklis; ritinys; ilga šulinio svirtis; linų ryšulėlis – tūrio matas; varomasis ratelis mašinose; tokio ratelio dėžė; kankinimo būdas; veržlė; spaustuvai, varžtai; riba; saiko matas; disciplina ir kt.’ (< v. v. a. *klobe* ‘spaustuvai, varžtai’ [SW II: 364; SPW X: 367–369; Karłowicz II: 369–370; Sławski II: 233–234; ЭСБМ V: 72; MLex 110]) → ∌ s. blr. *клюба* ‘tinkama padėtis, norma’ (ГСБМ XV: 127–128; Булыка 1980: 193), blr. (dial.) *клю́ба*, (pl.) *клю́бы* ‘lazda pasiremti; įrankis pjūvio gyliui matuoti; spaustuvai, varžtai’ (Носовичъ 1984: 238; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 147; СБГП II: 484; СГЦБ I: 194; ЭСБМ V: 72)

kliūbìnis 2 (sm.) ‘karklinis įnagis ar vytis plakti’: *Pasėmęs kliūbìnį,... drožė išilgai sveikatos* Jrk 120; *Piršlį (prikelsiu) vytiniu, suolsėdį kliūbiniu, o aš savo bernužėlį meiliaisiais žodeliais* JV 243; *Nori gauti su kliūbiniù!* Trg ⇑ *kliūbìnis*, *-ė*

kliūbìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘pynimo vytelės; susuktos šakos ar vyties tvorai tverti ar kam surišti’: *Kliūbinė tvora yra iš šatrų* Skdv; *Kliūbinis vytinkotis* Klp ⇦ *kliũbas*, *kliū́bas*

kliūbúotas, *-a* 1 (adj.) ‘su kliūbais, kliūbinis’: *Kliūbuotoms tvoroms smeigdavo po du mietu greta ir supindavo karklo kliūbais* Up ⇦ *kliũbas*, *kliū́bas*

kliūbúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘kliūbais rišti, vyčioti’: *Su kliūbais kliūbúok baslius* J; *Vyrai kliūbúoja mietus* Užv; *Duok man, tu, matau, nemoki kliūbúoti* Rs ⇦ *kliũbas*, *kliū́bas*

klũbinis 1, *klūbìnis* 2 (sm.) ‘kliūbas, kliūbinė vytinė’: *Pasakyki, merguže, kuom svečius prikelsiv? – Piršlį vytiniu, suolsėdį klūbiniu, o aš savo bernužėlį meiliaisiais žodeliais* JV 243; *Jis... pasijutęs... su klūbiniu... bevaškuojamas (mušamas)* TP 1880: 50 ⇦ *kliũbas*, *kliū́bas*

klynavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1.** ‘pleišyti’: *Klynavója ratų stipinus* Ds; **2.** ‘(prk.) kramtyti’: *Kitas (vaikas) tai klynavója, kas papuolė, o jis ne* Vlk

← le. *klinować* ‘įkalti pleištą’ (SW II: 362),

‖ ∌ r. *кли́нивать* ‘įkalti pleištą’ (Даль II: 119)

klodavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘romyti, kastruoti’: *Padėk man kumelį klodavóti* Rtn; *Vengris klodavója kumelius* Lš

← le. dial. (MLd) *kładować* ‘kastruoti, romyti ir kt.’ (SW II: 369–370; Karłowicz II: 373),

‖ ∌ blr. *(с)накладáць* ‘kastruoti, romyti’ (ТСБМ V[1]: 245; РБС I: 618; ЭСБМ VIII: 121)

kõcius 2 (sm.) ‘krežis (t. y. pintinė su lanku, krepšys; kiekis, telpantis į jį [R. K.])’ Žd

← (s. / v.) le. (dial.) *koc* ‘prastų siūlų gūnia; storos medžiagos drabužis; iš nendrių supinta žuvų gaudyklė, naudojama poledinėje žūklėje (burčius); kailių krūva; bauda, mokant kailiais; užstatas’ (< v. v. a. *kotze* / s. v. a. *kozzo* ‘storos vilnos antklodė; viršutinis drabužis’ / v. *Kötze* ‘pintinė, nešiojama ant pečių’ [SW II: 384–385; SPW X: 439; SSt III: 309; Karłowicz II: 389; II: 711; Sławski II: 309; Фасмер II: 356; ЭСБМ V: 106; Wackernagel

1878: 173; Köbler 1993: 1262; Seebold 2008: 477; Schützeichel 2012: 182]) → ≠ s. blr. *коуъ* ‘antklodė’ (ГСБМ XVI: 68; Булыка 1980: 107), blr. (dial.) *кóу(ъ)* ‘fabrike pagaminta antklodė; namuose siūta antklodė; paklodė; storas kilimėlis’ (Носовичъ 1984: 250; СБГП II: 509–510; Рамановіч, Чабярук 1976: 160; Цыхун 1993: 72; СГЦБ I: 198), r. *коуъ* ‘kirptas kilimas’ (Даль II: 180), r. *коу* ‘uždangalas nuo lietaus, kilimas’ (Фасмер ibd.)

kùcis 2 (sm.) ‘audeklas, ataustas skudurais, vartojamas gūnioms, maršk o m s, t a k e l i a m s ’ J, Ms, Sb, Vb: *Paduok kùcį apdengti lovai* Slnt (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 345) – žr. *kõcius*

kokia kálvek, koks kálvek (pron. indef.; hibr.) ‘k o k s n o r s ’: *Pamislijo eit kokian kálvek miestan* BM 79

← (v.) le. *jakikolwiek* ‘bet koks, koks nors’ (SW II: 128; Linde II: 855) → ⱥ ≠ (adv.) blr. *якъ-ко́львекъ*, *якъ-ко́льви* / *як-кольвек* ‘kaip nors; kaip tik įmanoma’ (Носовичъ 1984: 727; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 355) – dar žr. s. v. ***kálvek***, ***kálvėk***, ***kal̃vek***

kolėkúotis, ***-úojasi***, ***-ãvosi*** (verb.) ‘s k u r s t i , s m u k t i , n u s i g y v e n t i ’ ↔ *išsi-kolėkúoti* ‘s u v a r g t i d ė l n e t v a r k i n g o g y v e n i m o , n u s i g y v e n t i ’ Sg; *nusikolėkúoti* ‘ t . p .’: *Ar to nusikolėkavusio Brinkio duktė drįs mums į tarpą pulti?!* I. Simon; *Tu ubagšonė, tu nusikolėkavusio išgyvenčiaus duktė!* I. Simon

↔ le. dial. *kalekować* ‘būti invalidu; ilgai sirgti; grumtis su likimu’ (← le. *kaleka* ‘invalidas; vargšas’ < blr. *калéка* ‘invalidas’ ← turk. [dial.] *kolak* ‘vienarankis; invalidas’ ← tiurk. **kolak* ‘t. p.’ [SW II: 207; Karłowicz II: 292; Sławski II: 27; Фасмер II: 166; ЭСБМ IV: 153–154; ЭСТЯ VI: 41–42; ТСБМ II: 584–585])

kolionikas (sm.) ‘d v i g a l v ė s a g u t ė m a r š k i n i ų r a n k o g a l i a m s a r a p i k a k l e i s e g t i , s ą s a g a ’ LSk 82

← le. *kolonik* ‘marškinių sąsaga’ (< pranc. *coulant* ‘grandinėlė su brangakmeniu; judamasis žiedas (skėčio ir kt.)’ [SW II: 404])

galiònikas 1 (sm.) ‘d v i g a l v ė s a g u t ė m a r š k i n i ų r a n k o g a l i a m s a r a p i k a k l e i s e g t i , s ą s a g a ’ Kp, Ak – žr. *kolionikas* (su pradžios *g-*, matyt, pagal analogiją su le. ***g**alonik* ‘kraštas, apsiuvas’ [SW I: 796], le. dial. ***g**alonka* ‘palaidinės kraštas; palaidinės kaspinas, rišamas apačioje’ [SW I: 796; Karłowicz II: 49])

komèdininkas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘k o m e d i a n t a s ’ DŽ: *Paupariai, komedininkai ir kiti, kuriems reikėjo rinkoje būdas pasistatyti, turėjo brangiai užmokėti už vietą* Žem

↔ (v.) le. *komedyjnik* ‘pokštininkas, juokdarys’ (SW II: 416; Linde II: 1054) – dėl kilmės žr. *komèdija*

kumedninkas (sm.) ‘k o m e d i a n t a s , i š d a i g i n i n k a s ’: *Tas čerauninks dabar pasivertęs į kumedninką* ŠLP 207; *Tai mat, ką tie kumedninkai savo akims apmato, tai tiem ir apmonij akis, o kad kas iš šalies priein, da jų nepamatyts, tai tas ir mato, ką jie daro* ŠLSA 238; *Yra tokių kumedninkų, kur pilną trobą vandenio prilaidž* ŠLSA 238 (SŽ 319) – žr. *komèdininkas*, *-ė*

komunikañtas 2 (sm.) ‘(bažn.) k a t a l i k a m s d a l i j a m o s k o m u n i j o s p a p l o t ė l i s ’ rš

← v. le. *kommunikant*, le. *komunikant* ‘Ostija’ ≠ v. le. *kommunikant*, le. *komunikant* ‘žmogus, ketinantis priimti Komuniją’ (< v. *Kommunikant* ‘t. p.’ ← V. lo. *communicantia* ‘Ostija’ [SW II: 429; SPW X: 504; Blaise 1994: 209]) → ≠ blr. dial. *камунікáты* ‘Ostija’ (СБГП II: 392)

kumonikantas (sm.) ‘Ostija’: *Šitas ištieseęs muškietą – žiūriąs, kad kumonikantas kruvins* ŠLSA 228; *Nusivedęs į mišką, pralupęs medyj luobą ir įstatęs kumonikantą ir sakąs: – Šauk!* ŠLSA 227; *O tą kumonikantą parsinešęs namo kunings* ŠLSA 228 (SŽ 320) – žr. *komunikañtas* (su struktūrinių vokalinių elementų *-o-...-u-* > *-u-...-o-* kaita, t. y. lie. dial. **k-**o**-m-**u**-nikantas* → *k-**u**-m-**o**-nikantas*)

kondratas (sm.) ‘(bot.) miškinė sidabražolė (*Potentilla erecta*)’ LBŽ; ***kondrotas*** ‘t. p.’ LBŽ

↔ le. dial. *kondratek* ‘lūpažiedžių šeimos augalas; tvertikas; katžolė; paprastoji gebenė ir kt.’ (←[54] [v.] le. *konrad* ‘paprastoji gebenė; tvertikas ir kt.’ < avd. [s. / v.] le. *Konrad* ‘t. p.’ ← avd. v. *Konrad* / s. v. a. *Conrad* ‘Konradas’ ← s. v. a. *kuoni* ‘drąsus; išmintingas; stiprus; jėga, stiprybė’ + s. v. a. *rât* ‘taryba; sprendimas’ [SW II: 434, 446; Linde II: 1071; Karłowicz II: 419; Malec 1994: 261; Рыбакин 2000: 63; Köbler 1993: 1286–1287, 1605; Seebold 2008: 489; Schützeichel 2012: 187, 253; SEMSO II: 72; dar žr. Анненковъ 1878: 158–159; Gritėnienė 2006: 75])

kundrotas (sm.) **1**. ‘(bot.) trusinė balanda (*Chenopodium Bonus Henricus*)’ B, N; **2**. ‘(bot.) miškinė sidabražolė (*Potentilla erecta*)’ LBž – žr. *kondratas*, *kondrotas*

koplunyti, koplũnyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘kastruoti (gaidį)’ N

← v. le. *kopłónić*, le. *kapłunić* ‘kastruoti (apie gaidį)’ (SW II: 248; Linde II: 955) – dėl kilmės žr. *koplũnas*

koplūnúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘plaukus draskyti; mušti’ Ms, Slnt: *Kam tu koplūnúoji pačią?* J – žr. *koplũnyti*, *koplunyti*

korijandra (sf.) ‘kalendra’: Chyl 2Moz. 16.31 31 *Ó namey Izraelaus pramino warda jo Man: ó buwo kaypo koriandros grudas, bałtas, ó gardumas jo buwo kaypo medausragayſzey* (dar žr. Skardžius IV: 165)

← v. le. *koryjandra* ‘kalendra (*Coriandrum*); kalendros sėklos’ (< lo. *coriandrum* ‘kalendra [*Coriandrum sativum L.*]’ ← gr. κορίανδρον [→ gr. κορίαννον] ‘kalendra’ ← ? akad. *ḫuriānum* ‘toks prieskonis’ [SW II: 400, 476; SPW X: 659; Beekes I: 754; CDA 122; dar žr. Kregždys 2014$_b$: 73; plg. Sławski II: 351])

korkavójimas 1 (sm.) ‘kimšimas kamščiu’ Ndž

↔ le. *korkowanie* ‘kimšimas kamščiu’ (SW II: 476) – dėl kilmės žr. *kòrkas*, *kórkas*, *kòrkis*

korkãvimas 1 (sm.) ‘kimšimas kamščiu’ Ndž – žr. *korkavójimas*

[54] Struktūrinio elemento *-d-* atsiradimas sietinas su jau senuosiuose lenkų kalbos raštuose pasitaikančia asmenvardžių (s. / v.) le. *Konrad* ir (s. / v.) le. *Kondrat* ‘Kondratas’ (< avd. lo. *Quadrātus* ‘romėnų giminės vardas’ ← adj. lo. *quadrātus* ‘keturkampis’ [Lewis, Short 1958: 1499]) kontaminacija (plačiau žr. SEMSO II: 72).

košerus (sm.) ‘t o k s ž v e j ų t i n k l a s , g r a i b š t a s’ N, [K], LT III 65
← v. le. (dial.) *kaszerz* ‘toks tinklas žuvims gaudyti’ (< v. *Kescher* ‘graibštas, krytis [žuvims gaudyti]’ ← v. v. ž. *kesser* ‘įnagis žuvims gaudyti’ ← ?[55] angl. *catcher* ‘gaudyklė’ [SW II: 195, 291; SPW X: 163; Karłowicz II: 320; Kluge 2002: 484; Klein I: 249])

kotauninkas, ***-ė*** (smob.) ‘b u d e l i s , k a n k i n t o j a s’ brš
↔ v. le. (dial.) *katownik* ‘tas, kuris kankina; budelis’ (SW II: 299; Linde II: 980; Karłowicz II: 325) – dėl kilmės žr. *kõtas*

kotavójimas 1 (sm.) ‘k a n k i n i m a s , p l a k i m a s , m u š i m a s’ Dkk, [K], N: *Neduok dieve tokio kotavojimo – peiliu gyvą supjaustė!* Ppl
↔ (v.) le. *katowanie* ‘žiaurus mušimas, kankinimas; žiaurus nužudymas’ (SW II: 299; Linde II: 979) – dėl kilmės žr. *kõtas*

koziravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘s k e l b t i š v i e t a l u’ Daukšiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 328)
← v. le. (dial.) *kozyrować* ‘žaisti kortomis; mušti, kirsti (žaidžiant kortomis)’ (SW II: 511; SPW XI: 99; Karłowicz II: 459) – dėl kilmės žr. *kazyrà*, *kazira*

kazirúoti (verb. intr.) ‘k o r t o m i s ž a i s t i , k o r t u o t i’ Č, *kazyrúoti*, *-úoja*, *-ãvo* Mrj: *Rasi eitum kaziruot?* Bs Mt I 57; *Tau, mat, rūpi, kas kame kazyruoja* J. Žem; *kazyriúoti*, *-iúoja*, *-iãvo* ‘t . p .’ Krok: *Nemokėjo tėvas kazyriúot, nekazyriúosiu ir aš* Vlk – žr. *koziravóti*

koznadėjysta (sf.) ‘p a m o k s l i n i n k o p a r e i g o s , d a r b a s’ Q 395; ***koznadėjỹstė*** 2 ‘t. p.’ [K], C II 236, N
↔ (v.) le. *kaznodziejstwo* ‘pamokslininko pareigos, pareigybė; pamokslininko iškalbingumas’ (SW II: 308; SPW X: 205) – dėl le. *-dz-* ↔ lie. *-d-* santykio žr. StEB I γγγ. poskyrio II.3. tipą

koznadėti, ***-ėja***, ***-ėjo*** (verb. intr.) ‘e i t i p a m o k s l i n i n k o p a r e i g a s’ N; ***koznãdyti***, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘e r z i n t i , p y k i n t i’: *Ko čia man mergiščią koznãdiji!* Vlkv
↔ (v.) le. *kaznodzieić* ‘sakyti pamokslą; būti pamokslininku’ (SW II: 308; Linde II: 986) – dėl le. *-dz-* ↔ lie. *-d-* santykio žr. StEB I γγγ. poskyrio II.3. tipą

koznadėjáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘e i t i p a m o k s l i n i n k o p a r e i g a s’ [K], N – žr. *koznadėti*

kraisà 4 (sf.) ‘ž e m ė s r ė ž i o a r s k l y p o r i b a , e ž i a’: *Blogai gyvenom, buvo kraĩsos ant kraisų* Lš; *Mūs laukų kraisà eina paežere* Sn; *Gyvulių už kraisõs neleisk* Krsn
↔ le. dial. (Kšbd) *krejs* ([s. / v.] le. *kres*, v. le. *krys*) ‘ratas, apskritimas; riba; paribys; pabaiga; periodas; rungtynės’ (SW II: 541, 543–544; SPW XI: 144–149; Linde II: 1127; SSt III: 382; Karłowicz II: 474) – dėl kilmės žr. *krẽsas*, *kriẽsas*

[55] *Vokiečių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (Kluge ibd.) nuorodo, kad v. v. ž. *kesser* yra skolinys iš naujosios anglų kalbos. Toks teiginys klaidingas, mat skiriasi minėtų kalbų periodizacija, t. y. vidurio vokiečių žemaičių kalbos laikotarpis apibrėžiamas XIII–XVI a. (Young, Gloning 2004: 175–177; Polenz 2009: 21–28), o naujoji anglų kalba datuojama nuo XVIII a., ankstyvasis naujosios anglų kalbos periodas (resp. nuo karaliaus Džeimso Biblijos publikavimo metų, t. y. 1611 m.) – nuo XVII a. (Crystal 1994: 56, 76).

krakoviánka 1 (sf.) ‘lenkų tautinis šokis, krakoviakas’ Padvarės (DvŽ I: 304)
↔ le. dial. *krakowian* ‘lenkų tautinis šokis; to šokio muzika’ (← top. [s. / v.] le. *Kraków* ‘Krokuva’ [SW II: 526; Karłowicz II: 465; GS 68; Linde II: 1118; Taszycki 1964: 261; Rymut 1967: 81, 1987: 118–119; plg. Фасмер II: 365]) → ∌ blr. (dial.) *кракавя́к*, blr. dial. *кракавя́ка* ‘lenkų tautinis šokis’ (ТСБМ II: 720; СБГП II: 513; СС I: 257) – su suf. *-ka* dėl kontaminacijos su lie. *pòl-**ka*** ‘čekų kilmės greitas porinis šokis (sukurtas lenkų garbei); to šokio muzika’ (žr. s. v. *pòlka*)

krasãvas, ***-a*** 4 (adj.) ‘pakinkytų arklių laikymo prie valsčiaus prievolės, pastotės’: *Krasavaĩs (= krasos, krasiniais) arkliais atvažiavo vaitas* J
↔ le. (dial.) *kresowy* ‘paribio; karinio pašto; esančio laikinoje tarnyboje; trumpalaikio darbo vaivadijoje’ (SW II: 545; Karłowicz II: 475) – dėl kilmės žr. *krẽsas*, *kriẽsas*

kratinis, ***-ė*** (adj.) ‘grotų’: *Kratinė spinda* (= *spinta*) N
↔ le. *kratowy* ‘metalinių ar medinių sutvirtintų virbų, grotų; pertvaros ir kt.’ (SW II: 534) – dėl kilmės žr. *kratas*, *kratis*, *krõtas*

kratìnė 2 (sf.) ‘grotinė spinta’ [K], R ⇑ *kratinis*, *-ė*

kraučkà 2 (sf.) ‘siuvėja’: *Marcijona buvo gera kraučka* rš; ***kriaučkà*** ‘t. p.’ Slm: *Onytė gera kriaučka* Gr
← le. dial. (ŽV-Md [Przasnysz]) *krawczka* ‘siuvėja; siuvėjo žmona’ (SW II: 534; Karłowicz II: 473) ↔ ∌ blr. *кравчúха* ‘siuvėja; siuvėjo žmona’ (Носовичъ 1984: 251), blr. (dial.) *краўчы́ха* ‘t. p.’ (< le. *krawczycha* ‘t. p.’ [Байкоў, Некрашэвіч 1993: 150; СБГП II: 521; SW ibd.])

kreĩcorius 1 (sm.) ‘grąžtelio pavidalo įrankis butelio kamščiui atkimšti; atkimštė’ Šk: *To butelio be kreĩcoriaus neatidarysi* Nmž; *Atlenk kreĩcorių ir atkišk pusbutelį* Ant
← le. *krejcar* ‘kamščiatraukis ir kt.’ (< v. *Krätzer* ‘gremžtukas, grandiklis; iškroviklis; rūdžių šalinimo gramžteklis; rūgštus vynas’ [SW II: 524, 541; Brückner 1985: 156; Kluge 2002: 536])

kreñcinti (***kreñcyti***), ***-ina***, ***-ino*** (verb. intr.) ‘vengti pasakyti tiesą, sukti aplink’: *Kreñcina kreñcina ir nieko nepasako* Mrp
↔ (s. / v.) le. *kręcić się* ‘suktis ratu; nuolat judėti; išsisukinėti’ (SW II: 550; SPW XI: 188–189; SSt III: 386)

krepavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘puošti pašaliukais’: *Ė juostelė mano krepavota, čebatėliai mano vaksavoti* LTR (Tvr)
← le. *krepować* ‘pritaikyti apsiuvus prie drabužio kraštų, prieš prisiuvant; pritvirtinti apsiuvus; sujungti apsiuvus’ (< v. *kröpfen* ‘sulenkti stačiu kampu’ [SW II: 543])

kresà 2 (sf.; psn.) **1**. ‘pakinkytų arklių laikymo prie valsčiaus prievolė; pastotė’ J: *Reik eit į krẽsą (pri volosties stoikas kad eidavo)* Škn; **2**. ‘paštas’: *Prisakom visiems sūdams civilno vaiskaviems, idant kresas, tai yra pačtas, pastatytų* srš

← (s. / v.) le. *kresa* ‘ilga linija; randas; karinis paštas; trumpalaikis darbas vaivadijoje (tokia prievolė); skrybėlės apvadas ir kt.’ (SW II: 544; SPW XI: 144–149; SSt III: 382) – dėl kilmės žr. *krẽsas*, *kriẽsas*

krasà 2 (sf.; psn.) Ndž **1**. ‘pakinkytų arklių laikymo prie valsčiaus prievolė, pastotė’: *Pora arklių ir trečiasis žmogus stovėjo tris dienas ant krãsos pas viršininką* J; *Atstovėjau krãsą* J; *Važiuoti į krãsą* Kv ir kt. (Als, J [Als], A. Janul); **2**. ‘paštas’: *Lenkiškosios kilmės krãsos “pašto” rašomoji kalba nėra reikalinga* K. Būg; *Kai mes maži buvome, nei tų krasų buvo tiek daug, nei tų gromatų nieks rašydavo* Stak; *Nunešęs laišką, įmesk į krasą* Mlt – žr. *kresà*

krasauniñkas (*krasaunỹkas*) 2 (sm.; psn.) ‘laiškanešys’: *Ar jau krasaunỹkas parnešė gazietas?* Bd; *Jis buvo krasaunyku* Klvr ⇦ *krasà*

krãsininkas 1 (sm.) **1**. Ndž *Krãsininkas – kurs turi apėmęs krasą, kurs laiko krasos arklius* J; **2**. ‘laiškų nešiotojas, laiškininkas’ LL 150: *Yra visokių balandžių veislių, pavyzdžiui, krasininkai* rš ⇦ *krasà*

krãsinis, *-ė* 1 (adj.) ‘pakinkytų arklių laikymo prie valsčiaus prievolės, pastotės’: *Krãsiniai arkliai* Als; *Krãsinius arklius pakinkė* J ⇦ *krasà*

krasõrius 2 (sm.) ‘kas paštą (krasą) vežioja’: *Krasõrius sakė, kad yra gromata prie manęs* J; *„Krasõrius“ esą tik juokais sakoma kartais šalia „pačtorius“* Als ⇦ *krasà*

krẽsininkas, *-ė* 1 (smob.; psn.) ‘kas eina kresą (laiko prie valsčiaus pakinkytus arklius)’: *Kad buvo kliučvaičiai, dozorstvos, tai tada krẽsininkai stovėdavo* Škn ⇦ *kresà*

krẽsyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘matuoti ar brėžti skriestuvu; žymėti’ Q[1] (prie žodžio *cirkeln*), N, [K]: *Kryžius kresyti* Vln 132; *Nuodėguliais angu (arba) kreida kryžius kresydami* WP 72; **2**. (intr.) ‘(prk.) suktis, šokti (smarkiai)’: *Kad kresija, tai net žiežirbos skraido* Žrm; ***krėsyti***, ***-ija***, ***-ijo*** (tr.) ‘žymėti, ženklinti’ ↔ *nukrėsyti* (tr.) ‘paženklinti; apmesti kokio nors darbo metmenis’ R 121, MŽ 158, N; *užkrėsyti* (*užkriesyti* ?) (tr.) ‘paženklinti (?)’: *Užkrėsijo o užmieravo* MP 108

↔ (v.) le. *kresić* ‘brėžti liniją; braižyti; piešti; (negrabiai) rašyti; kurti ir kt.’ (< v. v. a. *kreiʒen* ‘judėti ratu’ / v. *kreißen* ‘suktis [ratu]; bėgioti [ratu]; smulkinti’ [SW II: 544; SPW XI: 149; MLex 115]) – dėl kilmės dar žr. *krẽsas*, *kriẽsas*

krevininkas (***krevinykas***) (sm.) ‘(bot.) tokia žolė, vartojama šlapimui varyti (kraujininkas?)’: *Žmonių krevinykai* Kos 150

↔ (v.) le. *krewnik* ‘erškėtinių šeimos augalas ir kt.’ (SW II: 548–549; Linde II: 1131)

kreváuninkas 1 (sm.) ‘tokia žolė, vartojama vaistams; kraujininkas’ Als: *Krevauninkus geria dėl kraujo skiedimo* Brs – žr. *krevininkas*

krìklas 2 (sm.) ‘šauksmas, triukšmas’: *Kam čia šitie krìklai: galima tykiai apsieiti!* Trgn; *Primiegosi, kai ažu sienos baisus krìklas vaikų!* Lkm; *Temstant pasigirdo didelis kriklas* Lb

↔ ⇧ v. le. *krzykły* ‘labai garsus, balsingas, rėksmingas’ (SW II: 596; SPW XI: 332) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.2.1., II.2.4. tipus

kromỹstė 2 (sf.) ‘prekiavimas, prekyba’ N, [K]

↔ v. le. (dial.) *kramowanie* ‘(smulki) prekyba, prekiavimas; įsimylėjimas’ (SW II: 527; SPW XI: 124) – dėl kilmės žr. *krãmas*, *krõmas*

krosà (sf.) **1**. ‘dažai; rausva spalva’: *Krosa raudona* SD 85; *Krosa žemčiūginė* SD 245; *Medelis tos krosos* SD 85 ir kt. (J); **2**. ‘raudonos spalvos mineralas; kinobris’ Q 644; ***krosė*** ‘dažai; rausva spalva’ Sut: *Baltoji krosė veik nuingsta, bet juoda ilgiaus patenka* VoL 178

← (s. / v.) le. (dial.) *krasa* ‘spalva (ryški, raudona); spindesys; dažai ir kt.’ (SW II: 529; SPW XI: 126; SSt III: 376–377; Karłowicz II: 469; dar žr. ЭССЯ XII: 95; ALEW I: 528)

krõsas (sm.) **1**. ‘spalva; dažai’ [K], J: *Tamsus krosas* R 106; *Krosas nukando* R 59; *Krosas nuingsta (nublunka)* MŽ; *Ir norint jis yr kaip purpuros krosas, tai tačiau turi pastoti nei vilna* MšK; **2**. ‘kailių raugas’ R 59, B; **3**. ‘(bot.) miškinė sidabražolė (*Potentilla erecta*)’ LBŽ: *Kroso žolė (P. erecta)* Mit II 137, LBŽ; **4**. ‘dažomoji žolė’ R – žr. *krosà*, *krosė* (uzualinės konotacijos fitonimas, mat, pasak Aurelijos Gritėnienės [2006: 75], miškinė sidabražolė buvo naudojama audiniams dažyti)

krozas (sm.) ‘(bot.) miškinė sidabražolė (*Potentilla silvestris*)’ P – žr. *krõsas*

krucitelis (sm.) ‘šykštuolis, sukčius’: *Tie turtai krucitelio* Nj; *Štai ir pats krucitelis* Nj

↔ (v.) le. *króciciel* ‘tas, kuris stabdo, žaboja, tramdo, trumpina’ (SW II: 656; Linde II: 1134)

krùčytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** (verb. refl.) ‘sukčiauti’ J, Sln

← (v.) le. *krócić* /kru**ć**īć/ ‘sutrumpinti; tramdyti, stabdyti, pažaboti; mokėti per mažai perkant (resp. sukčiauti; šykštėti)’ (SW II: 656; Linde II: 1134),

‖ ∌ blr. (dial.) *круцíць* ‘sukti, sukinėti; vilioti, apgaudinėti’ (Носовичъ 1984: 255; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 151; СС I: 263; СГЦБ I: 202; ЭСБМ V: 127) ∌ r. *крути́ть* ‘(ap-, už-)sukti, vynioti; skubinti; vadovauti; rengti, puošti’ (Даль II: 203), r. dial. *крути́ть* ‘apgaudinėti, sukčiauti’ (СРНГ XV: 327)[56]

ksionškùtė 2 (sf. dem.) ‘nedidelė maldaknygė’ Pliustai (DvŽ I: 315)

↔ (v.) le. *książeczka* ‘knyga; dokumentų rinkinys; knygutė ir kt.’ (SW II: 606; SPW XI: 370–371) – dar žr. *ksionškà*

kubilokas, ***-ė*** (smob.) ‘arkliaganys’ N, [K]

↔ le. (dial.) *kobylak* ([v.] le. *kobylarz*) ‘arklių kaimenės savininkas; arkliaganys ir kt.’ (SW II: 384; Linde II: 1033; Karłowicz II: 388) – su šaknies *-u-*, matyt, pagal analogiją su lie. *k-**u**-melỹs* 3^{b} (sm.) ‘paaugęs arklys; eržilas ir kt.’ (LKŽe)

kùcas 2 (sm.) **1**. ‘nedidelis šuo’ D. Pošk, M: *Bėgčiau par upį, čia kuciukas tupi* JD 932; **2**. ‘menkas, mažas arklys’: *Kaip tavo arklys tokį didelį vežimą paveža, toks kùcas!* Kp; *Kaip tu nesigėdini tokiu kucu važiuoti?!* Klvr; **3**. ‘avinas’: *Susivėlęs, tikras kùcas* Smn; ***kùcas***, ***-ė*** 2 (smob.) **1**. ‘nedidelis, storas žmogus; neužauga’: *Storas ir mažas žmogus vadinas kùcas* J; *Nedidelis buvo vyras, toks kucùks* Vl; *Jūsų Jonui*

[56] Sub. lie. *krùcyti*, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘tyčia neatiduoti, sukti, vogti’ J (LKŽe), dėl dusliųjų dantinių afrikatų *c* ↔ *č* diferencijos, matyt, priskirtinas gudizmams (dar žr. γγγ. poskyrio II.4.2. tipą).Sub. lie. *krùcyti*, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘tyčia neatiduoti, sukti, vogti’ J (LKŽe), dėl dusliųjų dantinių afrikatų *c* ↔ *č* diferencijos, matyt, priskirtinas gudizmams (dar žr. γγγ. poskyrio II.4.2. tipą).

dievas nedavė užaugti, liko kucas Kp; *Toks jau neužauga, kucùkas, kad nėr ko žiūrėt* Žmt; **2**. ‘vaikėzas, paauglys’: *Na, kaip aug vaikai? – O, jau geri kùcai!* Rs; *Toks kùcas gal jau lakstyt su karvėms* Rs

← le. (dial.) *kuc* ‘mažaūgis arkliukas; beuodegis gyvūnas; vaikiūkštis; išmatos’ (SW II: 617; Karłowicz II: 508; Brückner 1985: 225–226, 279)[57]

kukãvas 2 (sm.) **1**. ‘kokoso palmė’: *Kukãvas, kukãvo medis* Bž 204; *Kukavas – kietas medis, augąs karštoj pasvietėj; vienas medis nedidžią šeimyną peni, aprėdo, šildo, nuog kaitros ir lietaus apdeng* I; **2**. ‘viržio (*Erica arborea*) šaknies mediena’ Ndž

↔ le. (dial.) *kokowy* ‘kokoso medis’ (< pranc. *coco* / it. *cocco* ‘kokosas’ ← portg. *coco* ‘grimasa’ [SW II: 394; Karłowicz II: 396; 30; Klein I: 307; Prati 1951: 294])

> *kukãvinis*, *-ė* 1 Ndž, *kukavinis* 2 (adj.) ‘kokoso palmės’ Grg: *Susitarė dėl kukavinės pypkes su gelsvu kandikliu* A. Gric; *Man pypkelė kukavìnė* Brž; *Tuojau vienai ištraukęs davė knygelę, mažajai kukavinį ražančių* Žem ⇦ *kukãvas*

kukãvas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘kokosinis’: *Kukavas medis* M; *Siųsiu slūgą į Kriokavą, parneš lopšelį kukavą* JD 873; **2**. ‘tamsiai rudos spalvos’: *Jo kepurė kukavà* Lš

↔ le. *kokowy* ‘kokosinis, kokoso medžio; kamštinis’ (SW II: 394; Karłowicz II: 396) – dėl kilmės žr. *kukãvas* ‘kokoso palmė’

kukčikas (sm.) ‘virėjo padėjėjas, patarnautojas’: *Kailį mano (kiškio) duokit kukčikam, kukčikam, o visas kojeles ausnykam, ausnykam* A. Strazd (LKŽe); ***kukćikas*** ‘t. p.’ KSDk 67v I.26

↔ (s. / v.) le. *kuchcik* /kuch**ć**ik/ ‘virėjo padėjėjas’ (SW II: 617; SPW XI: 530; SSt III: 459; dar žr. SEJL$_2$ 588) → ≠ s. blr. *кухцикъ* (*кухтикъ*) ‘virėjo pagalbininkas’ (ГСБМ XVI: 257), blr. *ку́хцикъ* ‘berniukas, padedantis virėjui’ (Носовичъ 1984: 262; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155) – dėl kilmės žr. *kuchnià*

kùkorauti, ***-auja***, ***-avo*** (verb. intr.) ‘būti kukoriu’ R, N, K

↔ le. *kucharować* ‘darbuotis virtuvėje’ (SW II: 617) – dėl kilmės žr. *kuchnià*

> *kùkorautojas* (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘kas kukorauja’ ⇦ *kùkorauti*

kùkoravimas 1 (sm.) ‘darbavimasis virtuvėje’ K

↔ le. *kucharowanie* ‘darbavimasis virtuvėje’ (SW II: 617) – dėl kilmės žr. *kuchnià*

kùkorienė 1 (sf.) ‘virėja; virėjo žmona’ N, K

↔ le. *kucharzowa* ‘virėjo žmona’ (SW II: 617) – dėl kilmės žr. *kuchnià*

kuldãšyti, ***-ija***, ***-ijo*** NdŽ **1**. (tr.) ‘mušti’: *Kam kuldãšiji tu šitą mergaitę?!* Slk; *Nekuldãšyk mažo vaiko* Nč; **2**. (refl.) ‘siausti, dūkti’: *Vaikai, nesikuldãšykit!* Grž; **3**. (intr.) ‘pamažu, sunkiai eiti’: *Kažin kur anas kuldãšija* Ds; *Kurgi dabar kuldãšiji tokioj karštumoj?* Grž

---

[57] Šios leksemos polonizmo statusą lemia gramatinės (resp. substantyvo) formos ir substratinio referento refleksija, plg. adj. blr. *ку́цы* ‘mažas, trumpas’ (ТСБМ II: 764; ЭСБМ V: 176–177), r. *ку́цый* ‘trumpauodegis’ (Даль II: 228).

← le. dial. (Psd [Llš]) *kułdoczyć* ‘vanoti botagu, pliekti rimbu’ (SW II: 629; Karłowicz II: 404, 522) → ⫽ blr. *култы́чиць* ‘pešti, šiaušti’ (Носовичъ 1984: 258) – dar žr. *kaldãšyti*

kuõras 4 (sm.) ‘b ū r y s , p u l k a s ’: *Devyni kuoraĩ angelų* VoK 11; *Tenai girtinas kuoras apaštalų... linksminas* DP 543

← s. / v. le. *kór*, (s. / v.) le. *chór* ‘vienu metu giedančių žmonių būrys; šventųjų ir angelų būrys; kariuomenės greta (*phalanx*)’ (< lo. *chorus* ‘grupė dainininkų ir šokėjų; būrys ir kt.’ [SW I: 295; II: 519; SPW X: 624–625; SSt I: 252; Linde II: 1081])

kùrtas 1 (sm.) ‘l a b a i g r e i t a s m e d ž i o k l i n i s š u o ’ K, SD 24, R: *Su kurtų poromis bei gaujomis medžiojami vilkai, su pavieniais kurtais – kiškiai ir lapės* rš; *Užleisim greituosius čia kurtus, čia kurtus, varysim iš miežių tuos burtus, tuos burtus* A. Strazd; *Kurtai, nestaukit, sakalai, nešvilpkit!* BsMt I 188 ir kt. (Dkš, JV 128, KlvD 16, 293, Ds, Trgn, M, LTR [Šll]) (LKŽe); Dv (DvŽ I: 327); ***kurtis*** ‘ k u r t a s (š u o)’ N (LKŽe)

← le. dial. *kurty* (v. le. *kurtuś*, [v.] le. [dial.] *kurta*) ‘medžioklinis šuo, nukirsta uodega’ (< rum. *cúrtu* ‘aviganis, trumpa uodega’ ← lo. *curtus* ‘sutrumpintas, nukirptas; nepakankamas ir kt.’ [SW II: 645; Linde II: 1191; Karłowicz II: 533; Фасмер II: 429; ЕСУМ III: 158]) → ⫽ ≠ blr. dial. *ку́рта* ‘kalė; gyvūnas, trumpa uodega’ (СБГП II: 584; Цыхун 1993: 76; ЭСБМ V: 170)[58], r. *ку́рта* ‘aviganis, trumpa uodega’ (Фасмер ibd.)

kurtẽlis 2 (sm. dem.) ‘g r e i t a s m e d ž i o k l i n i s š u n e l i s ’: *Iššoko iš pasalų kurtelis – mažutytė tyrumų lapelė* J. Jabl (LKŽe); *Ar neloja pono dvare kurtelis?* Stalgonys (DvŽ I: 327) ⇦ *kùrtas*

kutnara (sf.) ‘a u d i n i o g a u r e l i ų š i a u š i m a s ’: *Audeklo vėlimas, šankinimas, kutnara* rš

↔ (v.) le. *kutnerowanie* ‘šiaušti, velti audinį ir kt.’ (< v. *kuttenieren / kottenieren* ‘šiaušti’ [SW II: 652; Linde II: 1196])

kùtnara 1, *kū́tnara* 1 (sf.) ‘(menk.) k a i l i s , o d a (k a l b a n t a p i e ž m o g ų)’ Sr: *Aš tau kū́tnarą par galvą numausiu!* Kl /\ *Ar nenori biškį par tą kū́tnarą (ar nenori gauti mušti)?!* Žd; *Įduosi kūtnarą (pakliūsi, gausi mušti) bemasinuodams (bemeluodamas)* Šts; *Ėmė kibties savo tarpe, katras gerai gavo į kūtnarą (gavo mušti)* Šts – žr. *kutnara*, *kutneris*

kutneris (sm., col.) ‘a u d i n i o p l a u k e l i a i , g a u r e l i a i ’ Mdž

← (v.) le. *kutner* ‘audinio plaukeliai, šereliai’ (SW II: 652; Linde II: 1196) – dėl kilmės žr. *kutnara*

kutõsyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘m a n k y t i , m a i g y t i , k e d e n t i ’: *Agurkus sodinau, ežias kutosijau* Vrn

↔ le. dial. (DLd [Kujawy], MLd [Ropczyce] ir kt.) *kutwasić* ‘maigyti, minkyti; šiaušti (pvz., audinį); šykštėti ir kt.’ (SW II: 652; Karłowicz II: 539)

kutosúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘m u š t i ’: *Brolis buvo ejęs į penkis vaikus, na ir kutosãvo patėvį!* Šts – žr. *kutõsyti*

---

[58] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (ЭСБМ ibd.) blr. *ку́рта* ‘kalė’, remdamiesi *Šiaurės vakarų Baltarusijos ir jos paribio šnektų žodyno* (СБГП II: 584) nuoroda, neva gudų leksema vestina iš lie. *kùrtas*, priskiria šį žodį baltizmams. Toks aiškinimas klaidingas, mat neatitinka leksemų giminės kategorija.

kutulỹs 3[b] (sm.) ‘tam tikras maišelis žvejų tinklo dugne; prie bučiaus pritaisomas tinklinis maišelis; kulys’: *Sparnuose tik kap kokia (žuvis) pasitaiko, o visos geresnės kutulin susiplaka* Sn; *Pirmiausia žiūrėkit kùtulį, nes ten visados daugiausia žuvų* Alvt; *Šleivis pagriebė piningus ir dūrė per duris kaip lydeka iš kutulio* rš

↔ (v.) le. *kutel* ‘tinklas; tinklo galas’ (< a. v. a. *kütel* ‘tinklas; platus apsiaustas’ [SW II: 651; Linde II: 1195; Kluge 2002: 491])

kvãcas 4 (sm.) ‘spurgas, kutas’: *Pririšk kvãcą prie botago – rytoj veselios* Sv

↔ (v.) le. *kwast*, *chwast* ‘kutas, spurgas’ (< v. v. a. *quast[e]* / v. *Quast* ‘t. p.’ [SW I: 309, II: 659; SPW XI: 610])

kvestẽ 4 (sf.) Lzd, *kvẽstė* 2 **1**. ‘ryšimos skarelės laisvai krintantis kampas’: *Žiūrėk, kad didesnė kvestẽ būtų į viršų* Bd; *Nelygiai sudėjai skepetukę – trumpesnę kvẽstę pakelk in viršų* Srj; *Kap tu čia skarelę ėmei nešiot – vis mažesne kvestè in viršų!* Krok; *Kap dar̃ tu tę apsirišai, kad kvestẽ karo ligi pusei pečių* Mrs; **2**. ‘skarelė’: *Apsirišk kveste!* Srj; **3**. ‘(prk. menk.) nerimta moteris ar mergaitė; plevėsa’: *Oi tu kvẽste, kvẽste, dagyvensi tu sūdną dieną (blogai baigsi)!* Al; *Ir klausai tu šitos dūzgės, šitos kvẽstės!* Krok – žr. *kvãcas* (su fleksinio formanto *-as* > *-ė* kaita, lėmusios inovacinio šaknies *-e-* vietoj *-a-* radimąsi [regresyvinė asimiliacija]; semema ‘skarelė’ reflektuoja vidinę semantinio lygmens kaitą [apie ją plačiau žr. Kregždys 2010: 24–25], o reikšmė ‘nerimta moteris ar mergaitė; plevėsa’ – le. *kwast*, *chwast* ‘kutas, spurgas’ ir le. *chost*, *chwostek* ‘paleistuvis’ [SW I: 294] kontaminaciją dėl partityvinės homofonijos)

kvarnabãkas 2 (sm.) ‘brazilmedis, fernambukas’: *Kvarnabãkas (medis) dažo raudonai* J

↔ le. dial. (Psd [Lšš]) *farnabuk* ‘braziliškasis medis (*Caesalpinia echinata*); šio medžio drožlės, naudojamos dažymui’ (< v. *Fernambuk* ‘t. p.’ [SW I: 722, 734; Karłowicz II: 13])

kvartierúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) ‘apgyvendinti (butuose), skirstyti (po butus)’ K, NdŽ

↔ v. le. *kwartirować* ‘suteikti butą, apgyvendinti’ (Zawilska 2007: 160) → ≠ r. *квартирова́ть* ‘gyventi, būti užėmus butą’ (Даль II: 102) – dėl kilmės žr. *kvartíera*

kvatérninkas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘buto, kambario nuomotojas’ Trš: *Anoki čia poni – miestelio kvatérninkė – bugštu!* Šts

← (v.) le. *kwaternik* ‘nuomininkas’ (SW II: 660; Linde II: 1201) – dėl kilmės žr. *kvartíera*

kvoderis (sm.) ‘kurio nors piniginio vieneto ketvirtis’ Kb: *Pereiti su kepure...: kas duos kvoderį, kas dešimtuką* Žem

← v. le. *kwader* ‘piniginio vieneto ketvirtis’ (< lo. *quadra* ‘ketvirtis ir kt.’ [SPW XI: 599])

L

lam̃partas 1 (sm.) ‘(scom.) kas apsileidęs, tinginys, nerangus’: *Tas lam̃partas nė savęs nebepaneša* Pp

← (v.) le. *lampart* ‘leopardas; leopardo kailis; snarglius; dykūnas; nevykėlis; padauža, pramuštgalvis ir kt.’ (< v. v. a. *lêparte* ‘leopardas’ ← lo. *leopardus* ‘leopardas; irbis [*Uncia uncia*]’ ← gr. λεόπαρδος ‘leopardas’ [SW II: 681; SPW XII: 13–14; Sławski IV: 41; MLex 125; LS 884; dar žr. Brückner 1985: 290, 295; Kilar 2010: 82) → ≠ s. blr. *лампартъ* ‘leopardas; leopardo kailis’ (ГСБМ XVII: 208; Булыка 1980: 145)

lañčyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘jungti’ [K], M. Valanč, N: *Skaisčius gražius jaunikaičius lančijo į porą* LTR; (refl.): *Lančykitės su bajorais* LT II 128

← (s. / v.) le. (dial.) *łączyć* ‘dalinti, atskirti; (su)jungti, suvienyti’ (SW II: 804–805; SPW XII: 536–537; SSt IV: 106–107; Karłowicz III: 70; Sławski V: 77–79; dar žr. Karaciejus 2006: 176),

‖ ≠ s. blr. *лучити* ‘(su)jungti ir kt.’ (ГСБМ XVII: 143–144), blr. *лучи́ць / лучы́ць* ‘(su) junti’ (Носовичъ 1984: 273; ЭСБМ VI: 70), s. r. *лучити* ‘dalinti, atskirti; rasti ir kt.’ (Срезневскій II: 58)

> *luñčyti*, *-ija*, *-ijo* (verb.) **1**. (tr.) ‘tuokti, jungti’ Nv: *Tėveliai prašo, kad jaunuosius luñčytų į porą* Lkv; **2**. (intr.) ‘draugauti; drauge būti’: *Aš prie žemaičių visą amžių lunčijau* Krp – žr. *lañčyti*

lanìšius 2 (sm.) ‘(bot.) paprastoji pakalnutė (*Convallaria majalis*)’ LsB 599, Arch XX 518, SD 104

← v. le. *łanysz* ‘paprastoji pakalnutė (*Convallaria majalis L.*)’ (< s. le. *łanie uszko* ‘paprastoji pakalnutė ↔ elnio ausis’ [SPW XII: 473; SSt IX: 474; Brückner 1985: 306; plg. Фасмер II: 457; ЭСБМ V: 224])

latravójimas 1 (sm.) ‘buvimas latru’ K

↔ (v.) le. *łotrowanie* ‘valkatavimas; plėšikavimas; paleistuvavimas’ (SW II: 817; SPW XII: 580; ALEW I: 561) → ≠ s. r. *лотрование* ‘plėšimas’ (СРЯВ VIII: 287) – dėl kilmės žr. *latravóti*

> *latrãvimas* 1 (sm.) ‘buvimas latru, latro elgesys’ K: *Šitie... norėtų girtavimo, latravimo paliaut* DP 574 – žr. *latravójimas*

latrùs, ***-ì*** 4 (adj.) ‘pašėlęs, išdykęs’ BzF 133: *Ji jauna, linksma ir latri* I. Simon

← v. le. *łotrzy* ‘pasileidęs; plėšikiškas; nusikalstamas; netinkamas’ (SW II: 817)

> *latrùmas* 2 (sm.) ‘išdykumas; pašėlimas’: *Ano latrùmo nepripažįstu: vaikis kaip jei visi* Šts ⇦ *latrùs*, *-ì*

lazurkavójimas 1 (sm.) ‘skalbinių dažymas lazurka’ Als

↔ le. *lazurkowanie* ‘dažymas mėlyna spalva’ (SW II: 697) – dėl kilmės žr. *lazùrkas*, *lazur̃kas*

> *lazurkãvimas* 1 (sm.) ‘skalbinių dažymas lazurka’ NdŽ – žr. *lazurkavójimas*

leda koks (pron. indef.; hibr.) ‘b e t k o k s’: *At tik leda kokį vyrą kad gaučiau, būtų gerai* J; *Griekų leda kokių* brš

↔ v. le. *leda jaki*, le. dial. (DLd [Kujawy, Poznań], MLd [Radom]) *ledajaki*, le. *ladajaki* ‘bet koks, neapibrėžtas’ (SPW XII: 91–92; Karłowicz III: 4; SW II: 674, 700–701) – partityvinis vertinys

ledo kas (pron.; hibr.) ‘b e t k a s’: *Gaudinėjam ledo ką* MP 288

↔ v. le. *leda kto*, *leda co*, le. *ladaco* ‘bet kas’ (SPW XII: 92; Linde II: 1213; SW II: 674) – partityvinis vertinys

ledva ką (adv.; hibr.) ‘v o s t i k’: *Poni pasižiūrianti – jaugi pons ir beateinąs į rūmą, liesas, nudriskęs, nuvargęs, kad ledva ką gal pažinti* ŠLSP 48 (SŽ 337)

← (v.) le. *ledwo co* ‘vos tik, greitai’ (SW II: 701; SPW XII: 100) – partityvinis vertinys

lementavójimas 1 (sm.) ‘d e j a v i m a s , r a u d o j i m a s ; į p a r e i g o j i m a s ; g r a u ž i m a s i s , k a n k i n i m a s i s ; a p k a l b ė j i m a s , n i e k i n i m a s’: *Nieko nemačys tavo lementavójimas* Ds

↔ (v.) le. *lamentowanie* ‘raudojimas, rypavimas; skundimasis’ (SW II: 680; SPW XII: 12) → ≠ blr. *леманцтванье* ‘raudojimas, šūkavimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 158) – dėl kilmės žr. *lamentavoti* (dėl šaknies *-a-* > *-e-* kaitos žr. *lementavóti*)

lementãvimas 1 (sm.) ‘r a u d o j i m a s , g a r b s t y m a s ; d e j a v i m a s , a i m a n a v i m a s’ NdŽ: *At, vaikeli, seniau aš tų lementãvimų nemokėjau* Trak; *Negalėjo ramia širdžia Budreika klausytis ir žmonos lementavimų: nebaigęs valgyti, padės šaukštą ir, trenkęs durimis, išeina* rš – žr. *lementavójimas*

léncas 1 (sf.) ‘p o p a v a l k a i s d e d a m a s s t o r a s m e d ž i a g o s , v e l t i n i o g a b a l a s a r k o p r i k i m š t a s m a i š e l i s , k a d a r k l i u i p e č i ų n e t r i n t ų’ Rz, Šd: *Tie pavalkai mano kumelaitei didoki, reikės léncas padėt* Ssk; *Paduok léncą, reikia padėt po pavalkais* Rk; *Léncą pakišo, ka netrintų petį* Krš

← le. dial. *lenc* ‘vadžios, vadelės; kaklininkas (pakinktų dalis) ir kt.’ (SW II: 706, 715; Karłowicz III: 21; plg. ЭСБМ V: 281) – dėl kilmės žr. *leicius*

lérma 1 (sf.) ‘t r i u k š m a s’ Kv, BzF 136: *Nutilkiat, vaikai, nekelkiat lérmų!* Ms; *Kokia čia buvo paskui lerma!...* I. Simon; *Tokia lerma, tarsi pekla verda* Sim /\ *Lérmos lérmoms, o kiaulė kiaulei* Slnt (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 386)

← v. le. *larma*, *lerma* ‘karinis signalas pradėti kovą; nerimas; triukšmas’ (SW II: 685; SPW XII: 18; Linde I: 13) – dėl kilmės žr. *lérmas*

lérmas 1 (sm.) ‘t r i u k š m a s’ I, M: *Nenoriu lermo kelti, įsipykti* J. Žem; *Ryt poryt kils lermas* Vaižg; *Vyrai, nekelkite lérmo, gražiuoju prašau!* Skr; *O pas juos baisus lérmas* Lp

← v. le. (dial.) *larmo*, le. dial. (Kšbd) *larm* ‘karinis signalas pradėti kovą; nerimas; triukšmas’ ([← v. le. *allarm*, le. *alarm* ‘t. p.’] < a. v. a. *lärm* / v. *Lärm* ‘triukšmas; pavojaus signalas’ ← pranc. *alarme* ‘t. p.’ ← it. *allarme* ‘pavojus; nerimas; sąmyšis; pavojaus signalas’ [SW I: 21, II: 685; SPW XII: 18; Linde I: 13; Karłowicz III: 8–9; Brückner

1985: 3; Reczkowa 1982: 56; Шанский I[1]: 73; Kluge 2002: 558; FDW IX[1]: 284; dar žr. Lanza 2009: 86])

lermãvimas 1 (sm.) ‘triukšmo, lermo kėlimas’: *Šauksmas ir lermavimas auga* rš ⇦ *lermúoti*

lérmininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘lermo kėlėjas, triukšmadarys’: *Niekai varnų būrys, niekai kovarnių šimtai, tai tik maža muzika, palyginus su urkštynės lermininkais* Blv; *Eik tu, lérmininke kelmų!* Pln; *Tas žmogus didelis lermininkas* Plt; *Aš tokio lermininko nė matęs nebuvau, kad nė minutelės ramiai nepastovi* Bržr ⇦ *lérmas*

lermúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘triukšmą, lermą kelti’: *Įsigėręs nekeiks, neblazgatys, nelermuõs* Plt; *Nelermuokiat, galva ūž nū jūmsų rėkavimo* Kv; *Negali susikalbėti, tik lermúoja* Kt; (refl.): *Ar eisu aš ten su anuo lermúotis?* KlvrŽ; *Ko čia lermúojatės?* Skr; *Pradėjo lermúoties, kumščias kaišyti po nosės* Pvn ⇦ *lérmas*

lervintis, ***-inasi***, ***-inosi*** (verb. intr., refl.) ↔ *apsilervinti* ‘apsileisti, apsidergti’: *O tas jo vietininks velniuks, tą gromatą nunešęs, kai parėjęs į savo pulką, teip apsilervinęs, kad nieks iš jo nebuvę: apsilaidęs, apskretęs, guzdikai apžaliavę, muškieta ir kiti gelžgaliai surūdiję* ŠLP 330 (SŽ 342)

← le. dial. *larwić się* ‘vaikščioti su kauke; gąsdinti; būti bjauriam’ (IAKP I: 325) – dėl kilmės žr. *lérva*[59]

léba 1 (sf.) ‘lėbavimas, ūžavimas’ J: *Išdykusios lébos* BŽ 42; *Lėba buvo begalinė, degtinė tekėjo upėmis* Mc; *Aš gyvenimo lėbos duosiu pamėginti* LzP; *Didesnė pusė atsidavė begėdiškoms lėboms* Gmž

← le. *laba* ‘poilsis, šventinė diena, nieko neveikimas; malonumas, nuotykis; pokylis’ (SW II: 669; dar žr. SEJL$_2$ 639) – dėl kilmės žr. *lébauti*, *lėbáuti*

lébauti, ***-auja***, ***-avo*** (verb. intr.), ***lėbáuti***, ***-áuja***, ***-ãvo*** K II 176 **1**. ‘puotauti, ūžauti, nuolat kelti vaišes, puotas’ R, K, Dkš, Krsn: *Biednas badauja, o bagotas lébauja* J; *Bepigu lėbauti, kad pilni kišeniai pinigų* KrvP (Al); *Neprieteliau, tu lébaudams ir vis smaguriaudams lauką su tvoroms ir namą visą suėdei* K. Donel; *Visą savo lobį... praranda girtuodams, šokinėdams ir piktai lėbaudams* BP II 223; **2**. ‘tinginiauti’ Lkš: *Jau tu pradedi po biškį lėbauti* Vv

↔ (v.) le. *labować* ‘džiūgauti; būti patenkintam; linksmintis’ (< v. v. a. / v. *laben* ‘palaikyti ką kuo; įtikti, nuraminti; linksminti ir kt.’ ← V. lo. *lavare* ‘apvalyti’ [SW II: 671; SPW XII: 2; Brückner 1985: 288; Kluge 2002: 551; Blaise 1994: 527; MLex 120; dar žr. Kregždys 2014$_d$: 28])

licipieras (sm.) ‘krikščionių mitologijoje – pragaro valdovas, pikto dvasia, šėtonas’: *Vaikai, einam imt šitą licipierą, velnių karalių!* LT I 170; ***licìpierius*** 1 ‘t. p.’: *Velnias pasigyrė licipieriui, kad jau jis tą žmogų prigundė keiktie* ps. Brt

[59] Kai kurie polonistai tokius denominatyvus priskiria lenkų šnektų lituanizmams, plg. lie. *liarvinėti* ‘chodzic jak maska’ (Rutkowska, Sawaniewska-Mochowa 2012: 127). Minėtina, kad dėl lietuvių kalbos struktūrinio elemento adaptacinės slaviškos kilmės formos, šaknies etninė priklausomybė nekinta, todėl tokia interpretacija, matyt, yra koreguotina.

← le. dial. *licyper* ‘Rytinė žvaigždė, Aušrinė (romėnų mitologijoje); vyriausiasis velnias’ (SW II: 772) – dėl kilmės žr. *liucìferis*

limavõnė 2 (sf.) ‘drabužio pakraščių apsiuvimas, apvadas’ Šll: *Visa marškinių limavõnė nuskido* Krkl; *Pirmiau būdavo sijonai su limavõnėms* Br; *Turi ir juodą andaroką su limavonè* Gs; *Uždėjau limavonę, dabar nebenuplyš* Slč

↔ le. *lamowanie* ‘apvado prisiuvimas; apsiuvas; apvadas’ (SW II: 680) – dėl kilmės ir šaknies *a* > *i* kaitos žr. *limavóti*

> *lìmas* 4 (sf.) ‘drabužio pakraščių apsiuvimas, apvadas’: *Lìmas yra stučka, su kuria aplimavoja kraštus drabužio* J – žr. *limavõnė* (trumpinys)

limavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘siūti prie drabužio pakraščio apvadą ar lenkti pakraštį kita medžiaga, kad neirtų’ Brs, Šll: *Su limais limavók (apsiūk) kraštus jupos* J

↔ (v.) le. *lamować*, le. dial. *lemować* ‘prisiūti drabužio apvadą; apsiūti, apvedžioti’ (← [v.] le. *lama* ‘auksu ar sidabru siuvinėta medžiaga; apvado prisiuvimas ir kt.’ < adj. pranc. *lamé* ‘siuvinėtas auksu ar sidabru’ / sub. pranc. *lame* ‘t. p.’ ← V. lo. *lamma* ‘[auksinė ar sidabrinė] juostelė; atraiža ir kt.’ ← lo. *lāmina* ‘medinė ar metalinė juostelė; brangiųjų metalų juostelė ir kt.’ [SW II: 679, 680; SPW XII: 12; Linde II: 1220; Karłowicz III: 7; Blaise 1994: 521]) – su šaknies *a* > *i* kaita, matyt, dėl sąsajos su verb. lie. dial. *linkinéti* ‘lankstyti’; verb. lie. dial. *liñkioti* ‘lenkti, aplenkinėti’; verb. lie. *liñkti* ‘darytis lanko formos, pasiduoti lenkiamam ir kt.’ ir kt. (LKže)

liniolas (sm.) ‘matlankis, liniuotė; taisyklė’: MTk 4r.22–23 *5. Regula ir tieſumas giwatas / bei li=niolas geruiu darbu* (dar žr. Skardžius IV: 179)

← v. le. *liniał* ‘linija, taisyklė; išlankis’ (SPW XII: 256; Linde II: 1275) – dėl kilmės žr. *lìnija*

Lipskas (sm.) ‘Leipcigas’: DPk 456.7–8 *Ir Agendoi Saſkasbi Lipſkę iʒpauſtói* (dar žr. Skardžius IV: 179)

← top. (v.) le. *Lipsk* ‘Leipcigas’ (↔[60] top. V. lo. *Lipsia* ‘t. p.’ ← top. a. luž. *Lipsk* ‘Leipcigas’ < adj. prasl. **lipьskъ* ‘liepų; apaugęs liepomis’ [Linde II: 1274; Hessen, Stypuła II: 740; Trofimowič 1974: 464; ЭССЯ XV: 136–137])

liškà 2, 4 (sf., ppr. pl.) ‘šaškių žaidimo skridinėlis; šaškė’ [K]: *Žaislas liškomis* SD 13; *Liškomis eiti* Kos 47; *Liškomìs žaisti* K I 260; *Jis gerai grajija liškomis* J; *Lìškų lenta* BŽ 617

← le. (dial.) *liszka* ‘žaidimų kauliukas; toks žaidimas’ (SW II: 748; Karłowicz III: 40)

liùdyti, ***-ija*** (***-yja*** K), ***-ijo***, ***liũdyti*** (verb.) Šts, Als **1**. (tr., intr.) ‘tvirtinti, skelbti ko nors tikrumą’*: Liudiju ažu ką* SD 357; *Žinom* jį *tiesą liudijantį* BP I 411; *Idant apsakinėtų žmonėmus ir liūdytų, jog jis est sūdžia gyvų ir mirusių* DP 6 ir kt. (RD 200, J, NT Jn. 8.18); **2**. (tr., intr.) ‘duoti teisme parodymus’: *Pakviesta liudyti, Anekutė neliudijo nei prieš, nei už* I. Simon; *Ką gi aš liudysiu, nieko nežinodamas* Sdk;

[60] Manoma, kad tai slaviškos kilmės toponimas (plačiau žr. Филичева 2003: 202).

Neliudyki pryš artimą tavo neteisaus liudymo Mž 19; Liūdys prieš mus siela mūsų tikroji DP 15; **3**. (intr.) ‘l i n k ė t i’: Visi liudija man tekėti J; *Vienas kitam liudija (žyčija, gera velija) gerti alų* J; **4**. (intr.) ‘p a t a r t i’: *Aš liudiju eiti dirbti* J; *Visi liudija imti vyresnę* J (LKŽe; dar žr. Urbutis 1981: 198)

↔ s. le. *ludzić* ‘(pa)liudyti’ (SSt IV: 76; Dini 1990: 233; dar žr. Kabelka 1964: 26, 127; Smoczyński 2005: 218–219; ALEW I: 597; plg. Zinkevičius 1987: 140),

‖ ≠ s. blr. *лудзіць* ‘peikti, plūsti’ (Булыка 1980: 133), blr. dial. *лудзíць* ‘t. p.’ (СБГП II: 679; ЭСБМ VI: 44–45)

liupkà 2 (sf.) ‘š a u n a m o j o g i n k l o v a m z d i s’ Dgl: *Tai ben liupkà, kad padrioskėjo!* An

↔ le. *lufka* ‘šaunamojo ginklo vamzdis’ (SW II: 775) – dėl kilmės žr. *liū́pa*

liuterionas, ***-ė*** (smob.) ‘p r o t e s t a n t ų t i k ė j i m o , k u r i a m p r a d ž i ą d a v ė L i u t e r i s , s e k ė j a s’ DP 196; ***liuterõnas***, ***-ė*** 2 NdŽ, *liuterónas* 1 ‘t . p .’ DŽ; ***liuterónis***, ***-ė*** 1 ‘t . p .’ Gs, I

← v. le. (dial.) *luteran* ‘Martyno Liuterio mokymo šalininkas, liuteronas, protestantas’ (SW II: 780; SPW XII: 409–410; Karłowicz III: 55; dar žr. Zinkevičius 1988: 128) – dėl kilmės žr. *liùteras*, *-ė* (*õ* > *i̯õ* kamienų kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su *i̯õ* kam. lie. dial. *parapij-**ónis***, *parapij-**onìs*** ‘parapijos narys’ [žr. s. v. *parapijónis*, *parapijonìs*])

lykà 4, ***lyka*** (sf.) **1**. ‘n e p o r i n i s s k a i č i u s , n e p o r a’ OZ 31, An, Užp, Tr, SD 24: *Atspėk, pora ar lyka (toks žaidimas: vienas paima ko nors, pvz., riešutų, ir klausia kitą, pora ar ne)* Pl; *Ar lykà, ar sėta?* Ds; *Lykà ar ne?* Ad ir kt. (LTR [Kp]); **2**. ‘l i e k a n a , l i k u t i s’: *„Pinigų ar turi?“ – „Nors lykos neesti, bet kiek yra, tiek gana“* Blv; *Nors (vilkas) buvo labai alkanas, vienok suėsti visos neįveikė; lyką padėjo vakarienei* Blv; **3**. ‘l i k i m a s , l e m t i s’: *Ir visam sutvėrimui likta lyka tokia* D 109

← (v.) le. *licho* ‘neporinis skaičius, ne pora; pralaimėjimas; sėkmė; nelaimė, blogis, velnias; menkavertė esybė’ (SW II: 733–734; SPW XII: 219; SEJL 355; dar žr. ЭССЯ XV: 90–91; plg. $SEJL_2$ 663–664),

‖ ≠ s. blr. *лихо* ‘(sub.) blogis; (adv.) labai daug, per daug; blogai ir kt.’ (ГСБМ XVII: 75–77), blr. (dial.) *лúхо / лíхо*, *лíха* ‘nelaimė; blogis, velniava; skausmas; menka nauda’ (Носовичъ 1984: 269; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 159; ТС III: 34–35), blr. dial. *лíха*, *лíка* ‘nelaimė; blogis’ (СБГП II: 662–663; Касьпяровіч 2011: 178; Шатэрнік 1929: 148), s. r. *лихо* ‘perteklius, nauda; blogis; daug; narsiai; blogai’ (СРЯВ VIII: 246–247), r. (dial.) *лúхо* ‘blogis; velnias; nelaimė ir kt.’ (Даль II: 257; СРНГ XVII: 76–77)

lobauti, ***-auja***, ***-avo*** (verb. intr.) ‘d ž i ū g a u t i , d ž i a u g t i s , l i n k s m i n t i s’ Kos 48, KN 243: *Palaimoj lobauja* SE 161

← (v.) le. *labować* ‘save pamaloninti, sau pataikauti; džiūgauti; vogti’ (< v. *laben sich* ‘grožėtis, mėgautis’ [SW II: 671; SPW XII: 2])

lõbužis 1 (sm.) **1**. ‘k a s ė d r u s , r a j ū n a s’[61]: *Tiem lõbužiam (kiaulėms) duosiu, tegul ėda:*

[61] Spėtina, kad LKŽ(e) sudarytojų nustatyta reikšmė ‘kas ėdrus, rajūnas’, remiantis šio leksikografinio sąvado pateikiamų iliustracinių pavyzdžių neutralia semantine konotacija, koreguotina į ‘padauža’.

rodos, ka nė ėdę, nė gėrę Šd; **2**. ‘kas senas, suvargęs, silpnas’: *Kas pavežios tokį lobužẽlį!* Šd

↔ **I**. le. *łobuz* (le. dial. *łobus*) ‘vaikpalaikis, plevėsa, padauža’ (SW II: 809; Sławski V: 127) → ∌ blr. dial. *лóбус* ‘vaikis, plevėsa’ (СБГП II: 667; ЭСБМ VI: 25);

↔ **II**. le. dial. *labus* (*lebus*) ‘niekam tikęs žmogus; tinginys; miegalius’ (< v. ž. *laps* ‘[adj.] blogas; [sub.] išlepęs, kvailas žmogus’ [SW II: 698; Sławski V: 127; ЭСБМ V: 187; Fr II: 10]) → ≠ blr. dial. *лáбус* ‘kvailys’ (СБГП II: 600)

locningùmas 2 (sm.) ‘palankumas, meilumas kam’ K I 517

↔ (s. / v.) le. *łacność* ‘galimybė ką lengvai atlikti; lengvumas, mitrumas; palankumas, gerumas’ (SW II: 787; SPW XII: 434; SSt IV: 87) → ≠ s. blr. *лауность* ‘lengvumas, patogumas’ (ГСБМ XVI: 308)

lodavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (refl.) ‘sutarti, sugyventi’: *Anys lig šiol da labai lodavojas, vienas kitam pinigus skolina* Ktk; **2**. (intr.) ‘ritmingai, sutartinai dirbti’: *Lodavóti reikia mokėti, kaip keturiese ypač kulia spragilais* Lp

← le. *ładować* ‘sugyventi, sutarti; mėgautis; sektis; apsirūpinti’ (SW II: 789),

‖ ≠ blr. dial. *ладавáць*, *ладовáмі* ‘sutvarkyti’ (СБГП II: 606; ЭСБМ V: 198)

loskavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘prašyti, lenktis’: *Aš loskavóju jūsų, kad ateitūte į talką* Lp; *Aš nenoriu jam loskavóti* Ėr

← v. le. *łaskować* ‘pataikauti, padlaižiauti, žemintis’ (SW II: 797, 799; SPW XII: 519),

‖ ∌ s. blr. *ласкати* ‘padlaižiauti, stengtis įtikti’ (ГСБМ XVI: 299), s. r. *ласкати* ‘įtikinti, prašyti ir kt.’ (Срезневскій II: 10; СРЯВ VIII: 174–175)

lotóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (intr.) ‘rišti ant šiaudinio stogo lotas’: *Tai kaip lotót, jei vytelių nebėr susuktų?* Ds; **2**. (tr., intr.) ‘kalti prie gegnių lotas, lotuoti, grebėstuoti’: *Dailidės jau gegnes stato, krekluoja, lotoja* Vaižg; *Pagalėlis reikalingas stogą lotójant, kad vienokiai lygiai užsiklotų* J. Jabl; *Jei retai lotósi, tai ir lietaus nesuturėsi – varvės* Nmn ir kt. (Lš, Ig, Gs, JR 19); ***lotúoti***, ***-úoja***, ***-ãvo*** ‘kalti prie gegnių lotas, lotuoti, grebėstuoti’ Dv: *Su lotais lotúok kazilus* J; *Jau Jonas stogą lotúoja* Krn (LKŽe); Žižmai (DvŽ I: 372)

↔ le. *łatować* ‘kalti lotas prie gegnių’ (< v. *latten* ‘kalti maksnas; lotuoti’ [SW II: 786]) – dėl tolimesnės kilmės žr. *lotà*

M

machametonas (sm.) 'm u s u l m o n a s': DPk 90.25–26 *Machametônai wel nórinṫ ne máʒ ʒmoníu ſawéſṗ pritrâke / beṫ tatái padâre ßoblá / ir báime karêwimo / o ne galîbę môkſło* (dar žr. Skardžius IV: 182)

← (v.) le. *mahometan* 'pranašo Mahometo dogmų išpažinėjas, jo mokymo pasekėjas; musulmonas' (< pranc. *mahométan* 'musulmonas' ↔ avd. pranc. *Mahomet* 'Mahometas' / s. pranc. *mahomet* 'stabas, dievaitis; numylėtinis' ← avd. arab. *Muḥammad* 'Mahometas; garbusis, šlovingasis' [SW II: 847; SPW XIII: 19; plg. Фасмер II: 556; ЭСБМ VI: 268; БЕР III: 604; Greimas 1969: 378; Godefroy 1990: 313])

macìnis, ***-ė*** 2 (adj.) 's u s i j ę s s u g i m d a' J

↔ (s. / v.) le. *maciczny* 'gimdos; pagrindinės šaknies ir kt.' (SW II: 839; SPW XIII: 8–9; SSt IV: 138) → ≠ blr. dial. *мацíчны* 'pagrindinis (apie medžio šaknį)' (СБГП III: 50)

mãcitkas, ***-à*** 3[b] (adj.) 'v i s a i m a ž a s, m a ž y t i s': *Jūs bulîbàs rãvit, tas macitkàs* Dv (DvŽ I: 376)

↔ le. dial. *maciutki* 'labai mažas; mažytis, mažulėlis' (SW II: 840, 857; SEJL 367; SEJL$_2$ 693; Widłak 2011: 478)

mãckas, *-à* 4 (adj.) 'v i s a i m a ž a s, m a ž y t i s' K, R, MŽ: *Giltinė su rauplėms piktoms atšokusi smaugia ar su karštlige dar tikt mãcką pasuka biẽdžių* K. Donel; *Kas tau yra, mano mackùti?* Kč /\ *Mackam puodely skani gručelė (riešutas)* Sch 64 – žr. *mãcitkas*, *-à* (su struktūrinių elementų *-it-* absorbcija, t. y. *mac-**it**-kas* → *mac-kas* [dar žr. Kabelka 1964: 26, 128; Vidugiris 2014: 69; Kregždys 2014$_d$: 31])

mãckis, *-ė* 2 (smob.) K, *màckis* 2 '(juok.) m a ž a s ž m o g u s, v a i k a s, g y v u l y s' R, MŽ, N: *Ką tas màckis gali?* Ūd, Alv ⇑ *mãckas*, *-à*

macnõrius 2 (sm.) 'g a l i n g a s ž m o g u s, s t i p r u o l i s, k a r ž y g y s' K, R, N: *Smertis prezidento išgandino tūlus macnorius* prš; *Stojos iš jų macnorius ant žemės* BB 1Moz. 6.4

← le. dial. *mocnar* 'stipruolis' (IAKP I: 379)

madõrius 2 (sm.) 'p r a m a n y t o j a s, i š m o n i n i n k a s, i š r a d i n g a s ž m o g u s': *Madõrius, kur visokias madas turia, kur išmadavó(ja) kelį* J

↔ le. *modniarz* 'drabužių kūrėjas; dabita' (SW II: 1028) – dėl kilmės žr. *madà*, *modà*

magliauniñkas 2 (sm.) 'm e d ž i a g a s k a l b i n i a m s į v y n i o t i, j u o s b r ū ž u o j a n t' Slnt, Ms: *Audeklas, į kurį įvynioja drapanas magliavojant, vadinas magliauniñkas* J

↔ (v.) le. *maglownik* 'medžiaga skalbiniams įvynioti, juos brūžuojant; lenta, ant kurios skalbiniai brūžuojami' (SW II: 845; Linde III: 10) – dėl kilmės žr. *mãgliai*, *mõgliai*

mairũnas 2 (sm.) '(bot.) l ū p a ž i e d ž i ų š e i m o s a u g a l a s, v a r t o j a m a s v a i s t a m s i r p r i e s k o n i u i (*M a j o r a n a*)' DŽ; P. Snar: *Kvapusis mairūnas (M. hortensis)* LBŽ; *Mairūno lapai ir žiedai vartojami medicinoje* rš

← le. dial. *mairun* ‘mairūnas’ (Karłowicz III: 100; plg. LEW 397)[62] – dėl kilmės žr. *majerõnas*

Maižiešius (sm.) ‘M o z ė ’: Chyl 2Moz. 2.11 *Ir ſtojoś anoſe dienoſe, kad uźaugo Mayźeſzus, jog iſzejo brolump ſawo, ir apidayre ſunkumus ju: ir regiejo Egypczonis muſze Źyda iſz brolu jo*; Chyl 2Moz. 2.14 *Tare tada ansjen, ſ Kas uźſtate tawe Wirausiu ir ſudzia and muſu? Kalbi gu tey kad uźmuſztumey mane, kaypo uźmuſzey Egypczoni? iźsigado tada Mayźeſzus, ir tare, uź tieſa dasiźynojo to daykta* (dar žr. Skardžius IV: 183)

← avd. (s. / v.) le. *Mojżesz* ‘Mozė’ ↔ v. le. *mojżeszowe prawo* ‘Mozės įstatymai’ (< avd. lo. *Mōȳses* ‘t. p.’ ← avd. gr. Μωϋσῆς ‘Mozė’ ← avd. v. / s. hebr. *Mōšeh* resp. מֹשֶׁה ‘Mozė – didysis semitų tautų vadas, pranašas ir įstatimdavys [? ← s. hebr. *māšōy* resp. מָשׁוּי „ištrauktas (iš vandens)“]’ [SW II: 1031; SPW XIV: 609; Linde III: 150; Malec 1994: 293; Bystroń 1936: 240; Lewis, Short 1958: 1168; Strong 1997: 316; Jastrow II: 849; Brown, Driver, Briggs 2000: 1454–1455; DCH V: 510–514; Гиль, Малер 1989: 56; Штейнбергъ 1878: 284; Klein 1987: 389; dar žr. EJ XIV: 522–543; EB III: 3203–3218; SEMSO VII: 14; Górny 2013: 119, 158; Kregždys 2014$_b$: 67–68; plg. Фасмер II: 639])

majaukà 2 (sf.) ‘(bot.) g e g u ž i n ė ž v y n š a k n ė (*L a t h r a e a s q u a m a r i a*)’ NdŽ, Mt ← (v.) le. *majówka* ‘vėdryninių šeimos augalas (pelkinė puriena ir kt.); pakalnutė ir kt.’ (SW II: 851; Linde III: 13) – dėl kilmės žr. *mojavà*

mañčyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘t a r š y t i , m a i š y t i , v e r s t i ’ I: (refl.) *Tris dienas mañčijos, ir nieko nerado* Pls

← (s. / v.) le. *mącić* ‘drumsti, audrinti, maišyti, judinti; versti, apversti, pasukti; kvailinti; parduoti vogtą daiktą ir kt.’ (SW II: 908; SPW XIII: 228; SSt IV: 172–173) → ⱥ ≠ blr. dial. *мануіць* ‘(su)vilioti’ (Міхайлаў 1977: 94; plg. ЭСБМ VI: 221; ЕСУМ III: 386–387), r. dial. *манти́ть* ‘vilioti; būti patraukliam; atrodyti’ (СРНГ XVII: 364)

> *mañtyti*, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) **1**. ‘d r u m s t i , j u d i n t i ’: *Neaudrink kraujį, t. y. nemañtyk, nejudink* J I 174–175; (refl.): *Iš meilės kraujis mañtijos, kol susimantijo, vyriško, ir išbėrė šašais* J; **2**. ‘k e i s t i , v e r s t i , d a r y t i k i t o n i š k ą ’: *Mañtyk jį po savam, t. y. varyk jo stičą (užsispyrimą) laukan ir ant savo pardirbk, versk* J; (refl.): *Liga, oras mañtijas, t. y. atleidžia, parsiverčia* J – žr. *mañčyti*

> *meñtyti*, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘m a i š y t i , t r u k d y t i ’: *Tas meñtija, kurs neduoda pakajaus, vien pasako(ja), vien rašinė(ja)* J – žr. *mañtyti* (su šaknies *-e-* vietoj *-a-* dėl vokalinio sinharmonizmo, t. y. *m-**a**-nt-**y**-ti* → *m-**e**-nt-**y**-ti*)

mandaoškė, ***mandavoškė*** (sf.) ‘g a k t i n ė u t ė l ė ’ (Zaikauskas 2007: 91)

← (v.) le. *mandoweszka*, *mądoweszka* (*mędoweszka*) ‘pažastų, gaktinė utėlė, pakirkšnutė’ (← s. / v. le. *mądo* ‘*testiculus*, *-i*’ + [v.] le. *weszka* ‘utėlė’ [SW II: 871; SPW XIII: 229; Linde III: 25, 55, VI: 172; SSt IV: 173])

---

[62] Kazimiero Alminauskio (1934: 186) teiginys (jam pritaria J. Laučiūtė [1977: 93–94]), neva lie. *mairūnas* pasiskolintas iš Rytprūsių vokiečių kalbos resp. RPr. *meiran*, *meirǫn* ‘mairūnas’ (Fr II: 60), matyt, klaidingas dėl fonetinės lyginamų leksemų struktūros neatitikimo (plg. germanizmą sub. lie. *meirõnas* ‘mairūnas’ [LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 409, 428]). Be to, neatmestina galimybė, kad RPr. *meirǫn* perimtas iš lenkų dialektų, plg. v. dial. *Grick*, *Gricken*, *Grücken* ‘grikis’ (Fr I: 252) ← (s. / v.) le. *gryka* ‘grikiai’ (SW I: 926; SPW VIII: 183; Linde II: 790; SSt II: 506; dar žr. PrWb II: 513 [plačiau žr. StEB I 7 išn.]).

mandrastìs 3[b] (sf.) **1**. ‘išdidumas’: *Ot mandrastis – eina, nosį ažusukęs, ir nenori pažint* Ds; **2**. ‘gudrybė’: *Visoki išradimai – tai mandrastis svieto* Lzd; *Susitarė anys abu eit svieto mandrasties ieškotų* BsP II 282

← (s. / v.) le. *mądrość* ‘gebėjimas pasiekti užsibrėžto tikslo, pasitelkiant protą ir žinias; gebėjimas suvokti dalyko esmę; išmintis’ (SW II: 909–910; SPW XIII: 230–237; SSt IV: 173–174)

mandrýbė 1 (sf.), *mandrỹbė* 2 [K] **1**. ‘išdidumas, puikumas’: *Jūs buvot mandrios, kolei zelkorį turėjot, o dabar jūsų mandrybių neliko* MPs; **2**. ‘išmintis, gudrybė’: *Karalius apdovanojo tąvai žmogų už jovai mandrybę ir liepė grįžti namo* BM 178; *Ką mes čia dirbsiva pas jus – nė jokių mandrybių nežinome* LT I 28; *Mat jo mandrybė – nuėjo arti, kad nereiktų į pieninę važiuoti* Pc ir kt. (J I 248, Vž); **3**. ‘kas gudriai padaryta, nuostabus dalykas’: *Padirba gan visokių mandrýbių, ale gamtą negalia sudrausti* Vgr; *Tada da nebuvo tokių mandrýbių* Ėr; **4**. ‘linksmumas, gyvumas’ [K], LV II 682 – žr. *mandrastìs*

mandryščià 2 (sf.) ‘mandrumas, gudrumas’ Gedrimai, Žemytė (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 416) – žr. *mandrastìs*

mandrùmas 2 (sm.) **1**. ‘išdidumas’: *Iš to mandrùmo nebežino nei kaip eit, nei kaip kalbėt* Ds; *Jo tik vienas mandrumas (labai mandras)* rš; *Velug tavo mandrumėlio rasi mano būsi* JV 290 ir kt. (JD 605, Al, Ds, Vel); **2**. ‘gudrumas, išmintingumas’ J: *Svietas gyvena gudrumu, mandrumù* Pvn; *Žiūrėk, koks to vaiko mandrumas!* Vkš; *Gavai pakaušin už mandrumą, gausi snukin už kvailumą* KrvP (Glv) (*Gal gausi piningų, tai pasidalytumėm pusiau: tau būt už ilgumą, man už mandrumą* ŠLSP 175 [SŽ 359]); **3**. ‘gražumas, puošnumas’: *Ne dėl tavę, žirgelėli, dobilio, dėl mandrumo, patogumo, dobilio* NS 94; *Aš per savo tą mandrumą, aš per savo tą gražumą nusipirkau Joną už molio uzboną* Grž; ‘papuošimas, puošmena’: *Nuskandinau žiedelį, rankelių mandrumelį* Tvr; **4**. ‘linksmumas’ [K] – žr. *mandrastìs*

mandravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) **1**. ‘būti išdidžiam, puikuotis’: *Bepigu tau mandravóti gero(j) gyvato(j)* J; *Dabar mandravosi, paskui raudosi* KrvP (Jnš); *Pasilik sveikas, raiteli, daugiau tavęs nenešiosiu, manim jaunas nemandravosi (žirgo žodžiai)* V. Krėv ir kt. (PPr 382); **2**. ‘būti linksmam, gyvam’ G 96; **3**. (intr.) ‘gudrauti’ Als, Vkš: *Tu čia daug nemandravok, bo toks pat esi, kaip ir visi* Krp (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 415)

← (v.) le. *mądrować* ‘puikuotis savo mąslumu, išmintimi; tirti, studijuoti, apmąstyti; moralizuoti’ (SW II: 910; Linde III: 8)

mandrõčius, ***-ė*** 2 (smob.) ‘(menk.) gudreiva, gudruolis, išminčius’ Jnš, Ėr, Ds: *Jis toks mandrõčius* J; *Oi, tu mandročiau, tu manę apgavai* PP 20; *Mandrõčius atsirado – da jis mane kamandavos!* Rs; *O išgirdę tą pjudymą, išvėsę mūsų mandročiai* A 1884: 394 (LKŽe); *Ir buvę iš Indijos žemės atvažiavę lendrauninkai, didi mandročiai, turėję rožnių neregėtų daiktų* ŠLSP 210 (SŽ 359)

↔ v. le. (dial.) *mądrocha* ‘gudreiva’ (SW II: 909; IAKP I: 365; Linde III: 7), le. dial. *mądraszek* ‘pasipūtėlis, gudreiva’ (SW II: 909; Karłowicz III: 133) ≠ le. dial. *mądrak*, *mądrausz* ‘gudročius’ (SW II: 933–934; IAKP I: 364)

marinatà 2 (sf.) 'acto skiedinys, išvirtas su įvairiais prieskoniais': *Silkėms marinata įvairiai taisoma* rš; *(Agrastų) vaisių ne tiktai gal sviežį valgyti, bet į visokias marinatas yra naudojamas* S. Dauk

← (v.) le. *marynata* 'žuvies užpilas, gaminamas iš vyno acto, alyvuogių aliejaus, rozmarino ir kt. prieskonių; marinuotos žuvys, daržovės' (← it. *marinato* 'marinatas' ← lo. *marīnus* 'rozmarinas' [SW II: 891; Linde III: 36; OLD 1079])

markatnúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) 'liūdėti, nuobodžiauti' ZtŽ 383

↔ (v.) le. *markotnić* 'būti niūriam, liūdnam; nerimauti; pykti' (SW II: 882; Linde III: 30; Brückner 1985: 323)

marliena (sf.) 'dvėseliena, maita' Kos 48

← (v.) le. *marlina* 'lavonas, palaikai; prasti javai, žolė' (SW II: 883; SPW XIII: 157; dar žr. Schuster-Šewc II: 953)

matãcytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** (verb. intr., refl.) 'svarstyti, abejoti, nežinoti kaip pasielgti' Vb, Sb, Ms

← le. dial. *matacyć* 'meluoti, stengtis apgauti' (Kobylińska 2001: 83)

matãčytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** (verb. intr., refl.) 'svarstyti, abejoti, nežinoti kaip pasielgti': *Ans matãčijasi, ar čia eiti, ar čia neeiti* J

← (v.) le. *mataczyć* 'raizgyti, velti; meluoti, stengtis apgauti' (SW II: 898; Linde III: 42)

matematočius (sm.) 'sukčius, pasitelkiantis matematinius skaičiavimus, astrologas': DPk 356.27–29 *Néſſa tikrai ne ʒiniumṗ ne bóbumṗ / nei búrtinikiu̯ṗ welinumṗ / praktikoriú̯ṗ / makthematócʒiu̯mṗ / nei kitúmṗ tûłumṗ prȧmoniumṗ to pasáulo* (dar žr. Skardžius IV: 185)

← v. le. *matematacz* 'sukčius, pasitelkiantis matematinius skaičiavimus, astrologas' (< V. lo. *mathematicus* 'burtininkas' / ← lo. *mathēmaticus* 't. p.' ← gr. μαθηματικός 'matematikas; astrologas' [SW II: 899; SPW XIII: 203; Blaise 1994: 572])

matkìbožas 1 (sm.) 'katalikų bažnyčios šventė, Žolinė (rugpjūčio 15 d.) arba Žolinėlė (rugsėjo 8 d.)': *Matkibožo diena* S. Dauk; ***matkìbožė*** (sf.) 't. p.': *Matkìbožėj važiuosme Zarasuos* Ds

↔ le. (*święto*) *Matki Boskiej* 'Žolinė' (SW II: 902)

matõnas 2 (sm.) **1**. 'sukčiavimas, apgavystė' J; **2**. (ppr. pl.) 'apgaulingi juokai, išdaigos, monai': *Tokius matonùs dirba, matonijas* Vkš; **3**. (scom.) 'melagis, apgavikas' Vdš: *Vieryk tu juom – oi čia matõnas geras* Dglš

← (v.) le. *matanie* 'melavimas, pinklių rezgimas; apgaudinėjimas' (SW II: 899; SPW XIII: 201; dar žr. SEJL$_2$ 719)

matõnininkas, *-ė* 1 (smob.) 'suvedžiotojas, apgavikas': *Matõnininkas tas, kurs matonija mergą ir nesižanija* J ⇐ *matõnas*

matõnyti, *-ija*, *-ijo* (verb.) **1**. (tr.) 'apgaudinėti, suvedžioti': *Ans žadės, o neduos, duos ir atims, visaip matõnija, t. y. apgaudo* J; *Ana matõnija kavalierių, keta eiti ir neeiti* J; *Nematõnyk vaiko be reikalo* Slnt; *Nematõnyk munęs kaip mažo vaiko: jei prižadėjai, tai ir*

duok! Lž; **2**. (refl.) ‘maivytis, juokauti, išdaigas išdarinėti, išdykauti’: *Vestuvėse pabroliai su piršliu visą dieną matonijos: ir su bobutėms šoko, ir oracijas sakė, ir visokius juokus krėtė* Vkš; *Vaikai, nebesimatonykit, eikit gulti!* Vkš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 421) ⇦ *matõnas*

màtrikai 1 (sm., pl.) ‘gimimo liudijimas’ Maciučiai (DvŽ I: 386)

↔ le. dial. *matryka* ‘gimimo, krikšto, santuokų, mirusiųjų registravimo knyga; gimimo, krikšto, santuokos, mirties liudijimas; archyvas’ (Karłowicz III: 141) – dėl kilmės žr. *mètrika*, *mẽtrika*

mazurkas ‘pyragaitis’ (Tölgyes 2009: 74)

← (v.) le. *mazurek* ‘migdolinis pyragaitis’ (SW II: 907; Linde III: 49) → ≠ blr. dial. *мазýрэк* ‘trapus pyragas su razinomis’ (СГЦБ I: 222) – dėl kilmės žr. *mazūras*

medãlikas 1 (sm.) Dglš, Kls, ***medalỊ̀kas*** 2 ‘(bažn.) medalionas su kokio šventojo atvaizdu, nešiojamas ant kaklo’ Rk: *Rožančius apkabinėtas daugeliu šventų ir stebuklingų medalikų* LzP (LKŽe; dar žr. ZtŽ 387; ZŠT II: 446)

← le. *medalik* ‘religinės tematikos nedidelis medalionas’ (← le. *medal* ‘monetos pavidalo papuošalas’ < it. *medaglia* ‘moneta; medalis; metalinė plokštelė, skritinėlis’ ← V. lo. **medialia* ‘pusės denaro vertės moneta’ [SW II: 914; Brückner 1985: 327; Prati 1951: 640]) → ≠ blr. dial. *медáлік* ‘medalionas; medalis’ (СБГП III: 55; СГЦБ I: 229)

meditavojimas (sm.) ‘apmąstymas’: MTk 3v.17–18 *Didczauſei tris. Malda / Medita=woimas alba didczauſei miſlingiſte* (dar žr. Skardžius IV: 186)

↔ le. (dial.) *medytowanie* ‘apmąstymas, apsvarstymas; prisigalvojimas’ (< V. lo. *meditare* ‘apmąstyti, apgalvoti, mediuoti’ [SW II: 916; IAKP I: 366; Niermeyer 1976: 667])

medžiavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘kimšti, farširuoti’: *Ana medžiavó(ja) vištuką, paršą (su minkle)* Į

↔ (v.) le. *nadziewać* / nadźievać / ‘pripildyti; prigrūsti, prikimšti; įdėti, įkišti’ (SW III: 62; SPW V: 508) → ⱬ blr. dial. *надзявáць*, *надзевáць* ‘įdaryti, farširuoti’ (СБГП III: 138; TC III: 122) – inicialinio *n-* > *m-* kaitą (resp. ****n****-edžiavoti* → ***m****-edžiavoti*), matyt, suponavo sąsaja su lie. ***m****inklẽ* ‘įdaras; įmaišyta miltų masė, tešla ir kt.’ (LKŽe)

méistras, ***-ė***[63] (smob. [sm. (3, 1), sf. (1)]), ***meĩstras*** 2 NdŽ **1**. ‘meistras, dailidė’: *Kurs sau maistą ras darbais savo, tas vadinas méistras* Į; *Jis yra visų amatų méistras* BŽ 239; *Kur čia geras meistras gavus? Naujus langus norim dėt* Dgl ir kt. (JV 972, Prn, Ėr, Plv, Sln, Erž, Ds, Al, Aln, KrvP [Drsk]); **2**. ‘žmogus, pasiekęs kurioje nors srityje didelį meistriškumą, išsilavinimą, sumanumą’: *Literatūrinę kalbą sukuria žymiausi rašytojai, literatūros meistrai, remdamiesi liaudies*

[63] Sekdama E. Fraenkeliu (LEW 397), kuris kartoja visiškai neįtikėtinus resp. fonetiškai nepagrįstus K. Alminauskio (1934: 86) teiginius apie lie. *-ei-* ir v. /ai/ tapatumą (žr. toliau), B. Kabašinskaitė (2013: 68) šią leksemą priskiria germanizmams, tačiau dėl diftongo *-ei-* (o ne *-ai-*, t. y. v. /ai/ [žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 735], plg. lie. ***mái****stras* 1 [sm.] 1. ‘t. p.’ N, Mrc; 2. ‘mokytojas’ SD 152: *Sveikas būk, maistrai!* ŽCh 169) bei arealinio faktoriaus (plg. lie. ***mái****steras* 1 [sm.] ‘meistras, dailidė’ Šaltiniai [DvŽ I: 377]), toks aiškinimas, matyt, yra klaidingas.

kalbos pagrindu A. Vencl; *A. Vienuolis pasirodo kaip tikras dialogo meistras* K. Kors; **3**. ‘vyresnis darbininkas, vadovaujantis cechui, pamainai ir pan.’: *Įmonės méistras* DŽ; *Svarbų auklėjamąjį vaidmenį vaidina meistrai, brigadininkai* sp; *Ve šis kelio méistras* Vlkv; **4**. ‘vardas, suteikiamas žymiems sportininkams, šachmatininkams, įvykdžiusiems tam tikras normas; asmuo, turintis tokį vardą’: *Nusipelnęs sporto méistras* DŽ

← (v.) le. (dial.) *mejster* (s. / v. le. *maister*, le. *majster*) ‘senojo universiteto meno disciplinų dėstytojas; aukščiausios kategorijos amatininkas; darbininkų vyresnysis; darbininkas ir kt.’ (< v. v. a. *meister* / v. *Meister* ‘meistras, cecho darbininkas’ ← s. v. a. *meistar*, *meister* ‘mokytojas; meistras; ponas; architektas’ ← lo. *magister* ‘t. p.’ [SW II: 851; SPW XIII: 21, 272; SSt IV: 144; Karłowicz III: 100; ЭСБМ VI: 168; Siatkowski 2004: 32–33; Połomski 2010: 14; Wackernagel 1876: 196; Köbler 1993: 1430; Seebold 2008: 575–576; Schützeichel 2012: 219; dar žr. Reķēna II: 85; plg. SEJL 385; SEJL$_2$ 730]) → ≠ s. blr. *майстеръ*, *майстръ* ‘kokios nors srities specialistas; nagingas darbininkas’ (ГСБМ XVII: 228; Булыка 1980: 89), blr. (dial.) *ма́йстэръ* / *ма́йстар* (*ма́йсцер*) ‘kokios nors srities specialistas; nagingas darbininkas; jaunikio tėvas’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 164; СБГП III: 12–13; Сцяшковіч 1983: 249), blr. dial. *майсцёр* ‘geras specialistas; veislinis jautis’ (ТС III: 95)

melasà 2 (sf.) ‘cukrų gaminant, iš runkelių gaunamas tamsios spalvos saldus skystimas’ DŽ

← le. *melasa* ‘sirupas, gaunamas iš cukrinių runkelių’ (SW II: 919) – dėl kilmės žr. *melãsas*

melãsas, ***melàsas*** 2 (sm.) **1**. ‘sirupas; labai tiršta uogienė’ Kn (R. K.); **2**. ‘tamsiai rudas saldus skystis – runkelių cukraus gamybos atlieka, melasa’ Slm (KpŽ II: 828)

← le. *melas* ‘sirupas, gaunamas iš cukrinių runkelių’ (< pranc. *melasse* ‘sirupas, melasa; smulkus cukrus’ ← isp. *melaza* ‘sirupas, melasa’ ← lo. *mel* ‘medus; saldžios sultys; saldumas’ [SW II: 919; ЭСБМ VII: 11; DCECH IV: 67–68; Brodsky 2008: 323]) → ≠ blr. (dial.) *ме́лес* ‘lipni masė, atsirandanti, gaminant cukrų; pašaras’ (ТСБМ III: 135), blr. dial. *меля́з*, *мэ́лес* ‘pašarinė melasa; arbūzų, uogų, kriaušių uogienė’ (Аляхновіч 1977: 102; ЭСБМ ibd.)

mencė (sf.) ‘metalinis pinigas, moneta’: *Pikta o falšyva mencė* MP 374

← v. le. *meńca* (s. le. *mińca*, *minca*, v. le. *myńca*), le. *menca* ‘moneta, pinigas; monetų kalykla’ (< v. v. a. *münze* / v. *Münze* ‘moneta; medalis; monetų kalykla’ ← lo. *monēta* ‘moneta, pinigai ir kt.’ [SW II: 922, 989; SPW XV: 247–249; SSt IV: 277; Kluge 2002: 638; MLex 145; dar žr. Palionis 1967: 277; Филичева 2003: 135]) → ≠ s. blr. *мынца*, *минца* ‘moneta; monetų kalykla’ (ГСБМ XVIII: 247) ≠ blr. dial. *мынца* ‘monetų kalykla’ (ЭСБМ VII: 116)

menčius (sm.) ‘pinigų kalykla’ M – žr. *mencė*

meñcius 2 (sm.) ‘suirutė, sąmyšis; triukšmas’: *Tuose namuose vis yra meñcius* J; *Tokiame meñciuo neužmigsi – troba prispitusi vaikų* Pln; *Papuolęs buvau į tokį meñcių, vos beišsikapanojau* Pln

↔ (v.) le. *męt* ‘triukšmas, sąmyšis, suirutė; chaosas’ (SW II: 936; Linde III: 57–58)

meñcius[64] (sm.) ‘s u n k u s d a r b a s’: *Jis mence buvo, bo sušilęs, suplukęs* J; *Ana savo sūnų in meñcių indėjo, t. y. in sunkų darbą* J

↔ (s. / v.) le. *męczenie* ‘varginantis darbas, kankynė; kančia ir kt.’ (SW II: 932; SPW XIII: 287; SSt IV: 182) – su substratinio *-en-* absorbcija, lėmusią skolinio morfologinės struktūros kaitą

mencorius (sm.) ‘m o n e t ų k a l ė j a s’ N, K

↔ le. dial. *mencerz* (s. / v. le. *mincarz*) ‘monetų kalėjas; tas, kuris verčiasi pinigų skolinimu ir kt. finansinėmis operacijomis’ (IAKP I: 366; SW II: 989; SPW XV: 247; SSt IV: 277) – dėl kilmės žr. *mincorius* (dar žr. *mencė*)

mentavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.), ***meñtavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** ‘g a d i n t i, j a u k t i’ J: *Ana meñtavojo, kol sumeñtavojo, t. y. suanavo teisybę* J

↔ v. le. *mętlować* ‘drumsti, trukdyti, kelti sumaištį ir kt.’ (SW II: 936; Linde III: 58) – su *-tl-* > *-t-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su verb. lie. *meñ-**t**-yti* ‘maišyti, trukdyti’ (žr. s. v. *meñtyti*)

mentavótis, ***-ójasi***, ***-ójosi*** (verb. intr.) ‘a t g a i l a u t i, g a i l ė t i s’ G 96, FrnW

↔ (s. / v.) le. *męczyć się* ‘vargti, kamuotis, kankintis; kęsti fizines / dvasines kančias ir kt.’ (SW II: 933; SPW XIII: 296; SSt IV: 184; GS 85; Kregždys 2015: 69–70) – lietuvių perdirbinys su slaviškuoju darybiniu afiksu *-avótis* (resp. le. *-ować się*) ir *-č-* (> *-t-*) deafrikatizacija; todėl šio žodžio nevertėtų kildinti iš skirtingos semantinės vertės le. dial. *mętować* ‘(giliai) mąstyti, svarstyti; apgalvoti’ (< lo. *meditārī* ‘apmąstyti ir kt.’ [SW II: 916]), kaip teigiama iki šiol (plg. LEW 446; LKŽe; Kabašinskaitė 1998: 27)

metavótis, *-ójasi*, *-ójosi*, *mėtavótis* (verb. refl.) **1**. ‘a t g a i l a u t i, g a i l ė t i s’ G 96, Kos 48, S. Dauk, M. Valanč: *Jau dabar nėr ko taip metavotis po laiko* Erž; *Kurs metavojas gailingai, tu jam atleidi meilingai* KN 220; *Mėtavotis norėdamu, jiedu su seseria… išėjo in kalnus* LT I 24 (Bs); *Eik dabar ant žemės tris metus mėtavotis* BsMt I 21; **2**. ‘t a i s y t i s, s u s i l a i k y t i n u o b l o g o’: *Reik metavótis, t. y. ramdyti save, mesti blogus darbus dirbti* J – žr. *mentavótis* (su *-en-* > *-e-* pagal analogiją su verb. lie. *išm-**e**-tinėti* ‘priekaištauti’ [žr. s. v. *išmetinėti*], plg. sintagmą le. *wyrzuty sumienia* ‘sąžinės graužatis’, o ne verb. lie. *mèsti* ‘sviesti, liautis, atsisakyti, palikti’, kaip klaidingai teigiama iki šiol [LEW 446; Kabašinskaitė 1998: 27])

meñtnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘d r u m s t a s; d r u m z l i n a s, s u m a i š y t a s’: *Maišinas, sumęstas vanduo bus meñtnas* J

← (v.) le. *mętny* ‘sudrumstas, nešvarus, neskaidrus; klaidingas, neaiškus ir kt.’ (SW II: 936; SPW XIII: 316–317)

metélninkas (***-nykas***), ***-ė*** 1 (smob.) **1**. ‘j u o k d a r y s, c i r k o a r t i s t a s’ SD 150, C I 768, [K], Skr, Ds: *Kai eidavo vengrai, tai nors turėjome metélninkų: jie ir štukų, ir juoko pridarydavo* PnmA; *Metelnykas iš to vaiko, jis be baikų nieko nepadarys* Vv; **2**. ‘n e p a -

[64] LKŽ(e) sudarytojai lie. dial. *meñcius* 2 (sm.) ‘suirutė, sąmyšis; triukšmas’ ir lie. dial. *meñcius* ‘sunkus darbas’ priskyrė vienam leksiniam semantiniam lizdui, nors jų kilmė skirtinga.

stovus žmogus, vėjavaikis' Brž: *Metélninkas mėčiojas kaip uosių varpstė* J; *Kurs duoda ir atema, darkčiojas, voliuojas, plepa, pats nežino, ką daręs, mėtos še, čia, tas metélninkas* J; *Tu tam savo sūnui ne viską pavesk: jis toks metélninkas, tau viską praleis* Žvr; *Ji tokia metélnykė, kad su ja negali rodos gaut* Gs (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 188)

← v. le. (dial.) *mietelnik* 'akrobatas; žonglierius' (SW II: 967; SPW XIV: 122; IAKP I: 372) → ≠ blr. *метáльникъ* 'žonglierius' (Носовичъ 1984: 284), s. r. *металь́никъ* 'akrobatas, žonglierius; būrėjas' (СРЯВ IX: 123)

metelninkáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) 'būti metelninku, juokus krėsti' Skr ⇐ *metélninkas* (*-nykas*), *-ė*

metelninkỹstė 2 (sf.) 'juokdario, cirkininko darbas' [K]

↔ v. le. *metelnictwo* 'akrobato, žonglieriaus amatas' (SW II: 967; SPW XIV: 122)

metelnỹstė (sf.) 'juokdario, cirkininko darbas' N, [K] – žr. *metelninkỹstė*

metlià 4, 2 (scom.) 'melagis, apgavikas': *Jis baisus metlià: visus apsuka, apgauna ir visiems meluoja* PnmA; *Aš tau sakiau – neklausyk metliõs* Lš; *Paisot jūs to mètlios* Nmn; *Oi tu, mètlia, ką tu čia metliuoji!* Alv

↔ v. le. *metlarz*, *metlerz* 'melagis, apgavikas' (SW II: 929; SPW XIII: 284)

miedžiõkas 2 (sm.) 'smulkus varinis pinigas, variokas': *Aš nors miedžiokus paaukosiu* Ud; *Kiek miedžiõkų atidavei už šitą šūdniekį?* Krok

← (v.) le. *miedziak* /miedźiak/ 'varinis pinigas; varinis katilas' (SW II: 952; Linde III: 75),

‖ ≠ blr. (dial.) *мéдзякі* 'variniai pinigai' (ТСБМ III: 132; ЭСБМ VII: 4)

mielašiernas (adj.) 'gailestingas': KNSEk 251.3 *toki ir Diewą prieß‖ſawe páźinſime / miełaßierni ♦miełaßiernạ / ſmárkus ſmàrku / ‖numalditi numaldita* (dar žr. Skardžius IV: 188)

← (s. / v.) le. *miłosierny*, v. le. (dial.) *miłoserny* 'gailestingas; jautrus, pilnas atjautos; vargingas, skurdus' (SW II: 984; SPW XIV: 184–188; SSt IV: 257–258; Karłowicz III: 164; Brückner 1985: 337; ЭСБМ VII: 38)

minìsteris, ***-ė*** 1 (smob.) 'vyriausybės narys, vadovaujantis ministerijai' K II 59 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 406; ZŠT I: 148)

← (s. / v.) le. *minister* 'aukštas valdininkas, atsakingas už kokią nors šalies valdymo sritį ir kt.' (< V. lo. *minister* 'karališkojo dvaro valdininkas; visuomeninis rangas; grafo patikėtinis; ceremonijų tvarkdarys ir kt.' [SW II: 990; SPW XIV: 274–276; SSt IV: 278; ЭСБМ VII: 43; Niermeyer 1976: 683–684; plg. Moszyńska 1975: 191; Zinkevičius 1988: 128]) → ≠ blr. *міні́стар* 'ministras' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 170) ≠ s. blr. *министеръ* 'vyresnysis šventikas senovės Judėjoje; vyresnysis brolijos narys' (ГСБМ XVIII: 56–57; Булыка 1980: 172)

misliñčius, ***-ià*** 2 (smob.) **1**. 'didelio proto, išminties žmogus' R 351, K: *Visi jį vadina misliñčium* Mrc; 'filosofas': *Tarp anos gadynės mislinčių, nesakius apie Pitagorą, teisingai šnekėjo apie šeimynos surėdymą Ksenofontas ir Aristotelis* Blv; **2**. 'menininkas' R 234, K I 720

↔ v. le. *myśliwiec* 'rezgantis eibes ir kt.' (SPW XV: 293–294)

misternas, ***-a*** (adj.) ‘meistriškas, tobulas’; *misternai* (adv.): *Išmintingai ir misternai vis padaryti gal* Vln 126

← (v.) le. *misterny* ‘dirbtinis; subtilus, apsvarstytas, sudėtingas; puikiai, tobulai atliktas ir kt.’ (SW II: 999; SPW XIV: 305–306) – dėl kilmės žr. *mistras*

misterstvas (sm.) ‘kūryba; kūrybiškumas, sugebėjimas’: JMP III 47b.36 *tácżiau kráßtop toli / muſiiá wiſi draugie prápult ir ſu ánais miſterſtwais ſáwo*

← (v.) le. *misterstwo* ‘meistriškumas, gebėjimas kurti, atlikti ir kt.’ (SW II: 999; SPW XIV: 307–308) – dėl kilmės žr. *mistras*

> *misterstva* (sf.) ‘kūryba; kūrybiškumas, sugebėjimas’: JMP III 47b.34–35 *O eſme kaip żegliorius kad ghie=mus ákrutas ſuſikuliá tádá kożnas puołá żegliop / kożnas noretu kokia miſter=ſtwa párodit* (dar žr. Skardžius IV: 191) – žr. *misterstvas*

mišiõlas 2 (sm.) ‘mišių knyga, mišiaknygė’ NdŽ, Pn: *Įnešė aną į bažnyčią, pasiėmė mišiolus ir meldės* S I 167; ***mišõlas*** 2 (sm.) ‘t. p.’ BM 17, Als: *Skaityti iš mišolo* M. Valanč; *Aš vienas anam iš savęs mišõlą pripasakosiu (tiek daug, kad tilptų į tokią storą knygą kaip mišolas)* Skdv (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 448)

↔ (v.) le. *mszał* ‘katalikų apeigų knyga, kurioje surašyta mišių vedimo tvarka’ (< s. č. *mšál* ‘mišiaknygė’ ← V. lo. *missale* ‘apeigynas, mišiaknygė’ [SW II: 1063; SPW XV: 160; Machek 1968: 382; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 143; Blaise 1994: 592])

mizeriõkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘vargšas, beturtis’: *Eik tu, mizeriõke! Susilygins anas su manimi!* Slk; *Mizeriõkai tie anų vaikai – nėkumet negauna dorai pavalgyti* Vvr /\ *Kuo bagočius dyvijasi, tuo mizeriokas žyvijasi* LTR (Šmk); ***mizerõkas***, ***-ė*** 2 ‘t. p.’ Nm: *Susimylėk ant žebroko, išgirsk balsą mizeroko* Kp; *Mizerokelis, iš pupų nevarytinas* I /\ *Bagočius vis dyvijas, kuo mizerokas prasižyvija* LTR (Vj)

← (v.) le. *mizerak* ‘nelaimėlis; vargšas, beturtis, vargeta; niekingas žmogus’ (< sub. V. lo. *miser* ‘vargeta; nusikaltėlis’ ← adj. lo. *miser* ‘nelaimingas; apgailėtinas; vargingas; bjaurus; aistringas ir kt.’ [SW II: 1003; SPW XIV: 326–327; Blaise 1994: 591])

> *mizerkẽlė* 2 (sf.) ‘vargšė, nelaimingoji’: *Mizerkelės, siratelės meilesni žodeliai* LTR (Ad) – žr. *mizeriõkas*, *-ė*, *mizerõkas*, *-ė*

> *mizerùitis*, *-ė* 1 (smob. dem.) ‘kas silpnas, liesas, menkas’: *Nusiverkęs, nusibuvęs tas mizerùitis* Vkš – žr. *mizeriõkas*, *-ė*, *mizerõkas*, *-ė*

moliavótojas (***-is*** K, N), ***-a*** 1 (smob.) ‘kas dažo, piešia’

↔ le. *malownik* ‘dažytojas; tapytojas’ (SW II: 860) – dėl kilmės žr. *maliavóti*, *mãliavoti*, *moliavóti*

mugà 4 (sf.) ‘prie tinklo lyno pririšama plonesnė virvė, žvejojant po ledu’ RtŽ, Lkm: *Trauk už mugũ, drūtai laikyk!* Nmn; *Mugàs traukia po ledu keli žmonės* Klt

← le. dial. *muga* ‘tinklo virvė’ (SW II: 1066; Karłowicz III: 196),

‖ ≠ blr. dial. *мугава* ‘virvė tinklą traukti’ (ЭСБМ VII: 79)

mugóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr., intr.) ‘už mugų traukti tinklą (žiemą žvejojant)’ Prl: *Mugoti reikia mokėti. Ar tu matei, kaip mugoja?* Nmn; *Mugą mugójo per dvi aketes* Tvr

← le. dial. *mugać* ‘už mugų traukti tinklą’ (IAKP I: 387)

mugótojas, *-a* 1 (smob.) ‘kas traukia mugą (žvejojant po ledu)’: *Mugótojas traukia virvę po ledu* On ⇐ *mugóti*

mula (sf.) ‘(zool.) mulų patelė, asilėnė’ SD 158, [K]; ***mùlė*** 2 ‘t. p.’ I
← le. dial. *muła* ‘arklio patelės ir asilo mišrūnė’ (< č. *mula* ‘t. p.’ [IAKP I: 388]) – dėl tolimesnės kilmės žr. *mùlas*

mulininkas (*-**inykas*** SD 158), *-**ė*** (smob.) ‘mulų varovas’ N, [K] (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 194)
↔ (v.) le. *mulnik* ‘arklėnų piemuo’ (SW II: 1067; SPW XV: 171) – dėl kilmės žr. *mùlas*

mulyčia (sf.) ‘arklėno (eržilo ir asilės mišrūno) patelė’: Chyl 1Kar. 1.33 *Ir tare jems Karalus: Imkit ſu jumis tarnus Wieſzpaties juſu, ir uźſodynkit ſunu mano Salomona and muliczos, kuriy ira del manes, nugabekit ghi Gihonań*; Chyl 1Kar. 1.38 *Nuejo tada Zadok Kunigas ſu Nathanu Pranaſzu, ir Benaja ſunumi Jojados, ir Krethi, ir Plethi, ir uźſodyno Salomona and muliczos Karalaus Dowida, ir nulidejo ghi Gihonań* (dar žr. Skardžius IV: 194)
← (v.) le. *mulica* ‘arklėno patelė ir kt.’ (SW II: 1067; SPW XV: 171) – dėl kilmės žr. *mùlas*

Multonai (sm., pl.) ‘Moldova’: *Multonay* SD 158$_a$ (Skardžius IV: 194)
← v. le. *Multany* ‘Moldavija’ (Linde III: 162 [dėl kilmės žr. Brückner 1985: 348; ЭСБМ VII: 90])

munstravoti (verb. tr.) ‘suskaičiuoti; apžiūrėti, paliudyti’: Chyl Joz. 8.10 *Ir kieles Jozue ryta metą ąkſti, ir munſtrawojo źmones: ir łaydes, patsjen, ir Wirausiey Izraelaus, pirm weyda źmoniu, ing Ai*; Chyl 1Kar. 20.26 Ir ſtojos ſu ateyga metu: jog munſtrawojo Benhadad Syrionius: ir łaydes Afekań, kad karotu prieſz Izraeli; Chyl 1Kar. 20.27 *Waykey teypag Izraelaus munſtrawoti ira, ir apweyzdeti buwo ſtrowa, ir łaydes ſutykt jos: ir atſigułe prieſz jos waykey Izraelaus kaypo du gardu nogu oſzku, bet Syrioniey prypiłde źiamę* (dar žr. Skardžius IV: 194)
← v. le. *munstrować* (*monstrować*) ‘apžiūrėti, suskaičiuoti, surašyti’ (< V. lo. *monstrare* ‘paliudyti; apžiūrėti kariuomenę’ [SPW XIV: 626–627; Niermeyer 1976: 704])

muřsas 2 (sm.) **1**. ‘trūnijantis, pūvantis medžio vidurys’: *Kai tik medis su mursù, tuoj įsimeta grybas* KzR; **2**. ‘medis įtrūnijusiu, įpuvusiu viduriu’: *Ta pušis muřsas – lentoms netinka* Grš; *Niekai medžiai: labai daug muřsų* Grš; *Iš miško veža mursą malkoms* Vlkv
← le. *murs* ‘puvimas, irimas; pūvanti medžio vieta; durpinga pieva; tokia žemės rūšis’ (< a. v. a. *mursch* / v. *morsch* ‘supuvęs, sukriošęs; trapus’ [SW II: 1072; Kluge 2002: 632])

mursýti, ***-ìja***, ***-ìjo*** (verb. intr.) ‘viduryje pūti, trūnyti (apie medį)’ ↔ *įmursýti* (verb. intr.) ‘t. p.’: *Tik žiūrėk, kad neparvežtum kokio įmursìjusio medžio* Alk; *pamursýti* (verb. intr.) ‘kiek papūti, patrešti (apie medį)’ Grš: *Medis iš galo pamursijęs, ale bus geras!* KzR; *Būtų dailių lentų, kad nebūtų pamursijęs medis* Vv; *sumursýti* (verb. intr.) ‘viduryje išpūti, sutrūnyti (apie medį)’: *Šitie medžiai visi sumursìję* Vlkv
↔ le. *murszeć* ‘pūti, irti, trūnyti, gesti’ (SW II: 1072) – dėl kilmės žr. *muřsas*

N

nalìvočius 1 (sm.) Mrj, Rt, ***nalývočius*** 1 Als, ***nalivõčius*** 2 ‘medinis su ilgu kotu indas vandeniui iš sunkiai prieinamos vietos (aketės, šaltinio, duobės) semti’ NdŽ: *Kam čia tan vargti su viedrais, pasidarytum nalìvočių, nereikėtų nė lipinėti – atsistojai prie krašto, ir pilk* Vad; *Taisykitės nalivočių – labai patogu vandenį semti iš eketės, kai storas ledas* Skr; *Šiemet, kai storas ledas, tai be nalìvočiaus nebegalima vandenio pasemt* Ds

↔ (v.) le. *nalewacz* ‘sėmėjas; įrankis skystiems dalykams semti’ (SW III: 90; SPW XV: 606) → ≠ blr. dial. *налíвач* ‘labai storas žmogus’ (Абабурка 1977: 203), r. dial. *налúвáчъ* ‘taurininkas’ (Даль II: 434)

nalìvotis 1 (sm.) Žvr, *nalývotis* 1 ‘medinis su ilgu kotu indas vandeniui iš sunkiai prieinamos vietos (aketės, šaltinio, duobės) semti’: *Kai eisi karvių girdyt, pasiimk nalìvotį, ba kitaip vandens nepasemsi* Lkš; *Šitos duobės be nalývočio neišsemsi* Šv; *Paémęs nalivotį, pripilk lovį vandens* Stak; (prk.): *Užsidek nalìvotį* (juok. apie didelę pypkę) Šlv – žr. *nalìvočius*, *nalývočius*, *nalivõčius*

navatnùmas 2 (sm.) **1**. ‘keistumas’: *Kas te būdavo navatnumo, kai mašina važiuoja!* Kp; **2**. ‘keistas dalykas, keistenybė’: *An plataus svieto daug navatnùmų* Vlkv

↔ le. *nowotność* ‘naujumas, kitoniškumas; naujas dalykas; naujas mokymas, nauja doktrina’ (SW III: 419)

navatnýbė 1, *navatnỹbė* 2 (sf.) ‘navatnas, keistas dalykas, keistenybė’ Gs: *Navatnýbė! Tėvai nežino, kur duktė dirba!* Rm – žr. *navatnùmas*

navỹnininkas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘kas labai domisi naujienomis, smalsuolis’ NdŽ, M

↔ (v.) le. *nowiniarz*, *nowinkarz* ‘renkantis naujienas ir jas skleidžiantis žmogus; paskalų platintojas; žurnalistas; naujų dalykų mėgėjas’ (SW III: 415; SPW XVIII: 531; Linde III: 333)

nazareičikas (sm.) ‘nazarietis’: DPk 137.42–44 *Néſsa bażnîczioie pirmgimeié / daug bů Zîdu Nazaréi=cziku / kuríé ápżada darîdawo / niékaď ne gêrł wîno / ir ne wiéno dâikto / kurís nugîrdił gâli* (dar žr. Skardžius IV: 195)

← (v.) le. *Nazarejczyk* ‘Kristaus ir jo mokymo pirmųjų pasekėjų topoantroponimas; krikščionių pavadinimas, duotas turkų’ (< lo. *Nazaraeus* ‘žmogus, kilęs iš Nazareto, nazarietis; Dievui gyvenimą pašventęs žmogus; krikščionis’ ← gr. [vėlyv.] Ναζαραῖος / Ναζωραῖος ‘Nazareto gyventojas; asketas; Kristus; krikščionis; [pl.] ankstyvųjų krikščionių sekta, praktikavusi šabo šventimo ir apipjaustymo apeigas’ [SW III: 230; SPW XVI: 450–451; Lewis, Short 1958: 1193; Lampe 1961: 896, 897; Strong 1997: 317; Sophocles 1900: 777]) – dėl tolimesnės kilmės žr. *nazareñskas*

nazareñskas (sm.) ‘n a z a r i e t i s’: BPk I 388, 6–7 *It buwa raſchita IESVS ♦NAƷARENS+‖Kas Karalius Sʒidu*; BPk I 104, 16–17 *Ghis tur buti wadintas ♦Naʒa=‖renſkas‖Ifchguldimas ſchos Euangelios* (dar žr. Skardžius IV: 195)

← (v.) le. *nazareński* ‘dievui gyvenimą pašventęs žmogus; Jėzaus Kristaus topoantroponimas; krikščionis’ (< lo. *Nazarēnus* ‘nazarietis; Dievui gyvenimą pašventęs žmogus; krikščionis’ ← gr. [vėlyv.] Ναζαρηνός ‘žmogus, kilęs iš Nazareto, nazarietis’ ← top. gr. [vėlyv.] Ναζαρέτ ‘Nazaretas – Galilėjos miestukas’ ← v. hebr. *nōcrī* resp. נוֹצְרִי ‘kilęs iš Nazareto; Jėzus’ ← top. v. hebr. *Nocrat* resp. נָצְרַת ‘Nazaretas’ // s. hebr. *nāzīr* resp. נָזִיר ‘save pašventęs žmogus [kokiai nors religijai]; valdovas; pasišventęs Dievui žmogus, asketas; neapgenėtas vynmedis’ [SW III: 230; SPW XVI: 450; Lewis, Short 1958: 1193; DCH V: 651; Strong 1997: 317; ГРНЗ 143; Levy III: 432; Brown, Driver, Briggs 2000: 1535; Klein 1987: 424; plg. Benner 2010: 78; dar žr. Zinkevičius 1988: 76; EJ XV: 41; Kregždys 2014_b: 72])

neleda (prt.) ‘y p a t i n g a i , n e į p r a s t a i’: *neledá kárią wadʒioghi* JMP $196v_6$

← v. le. *nie leda* (*jako*) ‘atsitiktinai, lengvabūdiškai’ (SPW IX: 222; plg. ALEW II: 694; Skardžius IV: 197)

‖ ≠ r. dial. *не́ледь* ‘greitai, nelauktai, netikėtai, lyg’ (СРНГ XXI: 72; Даль II: 522)

nevdzenčnas (adj.) ‘n e d ė k i n g a s’: *nediekingi [newdʒencʒni]* BB 2Tes. 3.2 (Skardžius ibd.)

↔ (s. / v.) le. *niewdzięczny* (le. dial. [Kšbd] *niewdzeczny*) ‘nedėkingas; nenaudingas; nepatrauklus, nemalonus’ (SW III: 359; SPW XVIII: 192–195; SSt V: 248; Karłowicz III: 315; Lorentz I: 720; dar žr. Zinkevičius 1988: 76) → ≠ s. blr. *невдячный*, *неудячный* ‘nedėkingas; priešiškas; nuodėmingas; gėdingas; nereikalingas; nemalonus; (sub.) nusidėjėlis’ (ГСБМ XX: 6–7), blr. *неўдзячны* ‘nedėkingas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 200)

nevdęčnas (adj.) ‘n e d ė k i n g a s’: BtNTk Lk. 6.35 *ir buſite Sunumis‖Aukßćiáuſojo: neſa jis ira ♦małó=‖nus ánt newdɛcʒnû (ne dekin=‖gû) ir piktû* (dar žr. Skardžius IV: 200) – žr. *nevdzenčnas* (su absorbuotu *-z-*)

nevzdzienčnas (adj.) ‘n e d ė k i n g a s’: *ſwiets te eſt newʒdʒiencʒnas* Mž 396.14 (Urbas 1996: 242) – žr. *nevdzenčnas* (su epenteziniu resp. neetimologiniu pirmuoju *-z-*)

nitavõnė 2 (sf.) ‘s u n i t u o t a v i e t a’ Sut: *Vanduo pradėjo bėgti par nitavõnę* Šll

← (v.) le. *nitowanie* ‘tvirtinimas kniedėmis, kniedijimas, litavimas; tai, kas sunituota, sunituota vieta ir kt.’ (SW III: 394; SPW XVIII: 425) → ≠ blr. *нитаваньне* ‘litavimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 195; ТСБМ III: 409) – dėl kilmės žr. *nitúoti*

nituõklis 2 (sm.) ‘k n i e d i k l i s’ BŽ 350

↔ (v.) le. *nitownik* ‘kniediklis; tas, kuris kniedija ir kt.’ (SW III: 394; Linde III: 322) – dėl kilmės žr. *nìtas*

nobažnė́ti, ***-ė́ja***, ***-ė́jo*** (verb. intr.) ‘d a r y t i s p a m a l d ž i a m’ I

← (v.) le. *nabożnieć* ‘darytis pamaldžiam’ (SW III: 12; Linde III: 184) → ≠ ≠ r. *на́божничать* ‘veidmainingai demonstruoti pamaldumą; veidmainiauti’ (Даль II: 380) – dėl kilmės žr. *nabãžnas*, *-à*, *nabožnas*, *-a*, *nõbažnas*, *-à*

nõbažnykas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘kas labai pamaldus’: *Bijais:.., idant tavęs nõbažnyku, popiežnyku... nealgotų* DP 186

← (v.) le. *nabožnik* ‘dievobaimingas, dievotas žmogus’ (SW III: 12; SPW XV: 378–379; dar žr. ALEW II: 707) → ≠ blr. dial. *набо́жнік* ‘rankšluostis, kuriuo uždengiama ikona’ (ЭСБМ VII: 165–166), r. *набо́жникъ* ‘t. p.’ (Даль II: 380) – dėl kilmės žr. *nabãžnas*, *-à*, *nabožnas*, *-a*, *nõbažnas*, *-à*

nobažnėlis, *-ė* (smob.) ‘kas labai pamaldus’ I – žr. *nõbažnykas*, *-ė* (su absorbuotu sufiksu sl. *-yk-*, t. y. **nobažn-yk-ėlis* → *nobažn-ėlis*)

nuõpertas, ***-à*** 3[b] [K], NdŽ, ***nuopeřtas*** 4 (adj.) NdŽ **1**. ‘atkaklus, užsispyręs, neklusnus’ R, MŽ; **2**. ‘klastingas, nelabas, nedoras’ R 197, MŽ 262, K I 468: *Ak bėda... su ta nuoperta gimine* RB Iz. 1.4; *Jie tyčioms ko tykot ar pagriebt atsibastė. Krizas koliojo nuõpertą porą (Slunkių su Pelėda) matydams* K. Donel

↔ v. le. (dial.) *naparty* ‘atkaklus, įkyrus, užsispyręs’ (SW III: 115; SPW XVI: 46; Karłowicz III: 249–250; dar žr. Kabelka 1964: 26, 147; ALEW II: 717; Kregždys 2014$_{d}$: 28)

nuopertáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) **1**. ‘būti nuopertam’ N, K; **2**. ‘atkakliai galvoti apie ką’ Q 235 ⇐ *nuõpertas*, *-à*, *nuopeřtas*

O

õbalsis 1 (sm.; hibr.) ‘šūkis’ LL 46
↔ (v.) le. *ogłos* ‘šūkis; triukšmas ir kt.’ (←[s. / v.] le. *głos* ‘balsas ir kt.’ [SW III: 708, 843; Linde III: 484; SPW VII: 385–397; SSt II: 421–424; dar žr. Zinkevičius 1994: 216]),
‖ ≠ r. (dial.) *оглáсъ* ‘paviešinimas, skelbimas’ (Даль II: 643; СРНГ XXII: 316) – partityvinis vertinys

obliga (sf.) ‘įsipareigojimas; obligacija’: *obliga* Q 372 (Skardžius IV: 204)
← v. le. *obliga* ‘įsipareigojimas; dėkingumas; obligacija; skolos raštelis, vekselis’ (SW III: 475–476; SPW XIX: 226; Smolińska 1983: 180) – dėl kilmės žr. *ãbligas*

oleñderis 1 (sm.) ‘vėjinis malūnas’ NdŽ: *Petrėnas pasistatė ne bobinę melnyčią, bet puikų olenderį* Plv
← le. *olender* ‘vėjinis malūnas ir kt.’ (< v. *Holländer* ‘olandas; holenderis [mašina malti plaušinėms medžiagoms, iš kurių gaminamas popierius, kartonas]’ [SW II: 48, III: 764])

omanas (sm.) ‘velnias, nelabasis’: *Tegu tave omanas paima, nelįsk tu man į akis!* Smn
← le. *oman* ‘aidas; pabaisa, velnias ir kt.’ (SW III: 770; plg. Brückner 1985: 379),
‖ ≠ blr. dial. *áман* ‘žmogus, kurį samdydavo turtingi judėjai savo švenčių metu’ (Цыхун 1993: 12; plg. ЭСБМ I: 109)

oratos (adv.) ‘visa gerkle, garsiai’ Dkš: *Tep dantis gėlė, kad net oratos šaukiau* Vrn; *Per visą naktį dejavo, vaitojo, verkė ir oratos rėkė, ale kas gali pagelbėti* Tat
↔ (v.) le. *O rety!* ‘Gelbėkite!; Padėkite!’ (SW III: 433; Linde V: 15, 32)

ordinavojimas (sm.) ‘šventimų suteikimas’: MTk 111r.5–6 *Ordinawojmas tarnu Baβni=cʒes* (dar žr. Skardžius IV: 204)
↔ (v.) le. *ordynowanie* ‘įsakymo davimas, įsakymas; vaistų paskyrimas; gydymas; išsiuntimas, komandiravimas; šventimų suteikimas’ (SW III: 825; SPW XXII: 78) – dėl kilmės žr. *ordinavoti*

ordinavoti (verb. tr.) ‘suteikti šventimus’: DPk 204.36–37 *Ioġ Lútheris bů nuġ Bî=ſkupo ordinawôtas / arba páβwéſtas ir paſiuſtas* (dar žr. Skardžius IV: 204)
← (v.) le. *ordynować* ‘duoti įsakymą, įsakyti; paskirti vaistus; gydyti; išsiųsti, komandiruoti; suteikti šventimus’ (< V. lo. *ordinare* ‘suteikti šventimus; švęsti primicijas; įšventinti į riterius; įsakyti; pavesti vykdyti užduotį; pateikti pasiūlymą ir kt.’ [SW III: 825; SPW XXII: 77–78; Sokólska 1999: 123; Niermeyer 1976: 743–744]) → ≠ s. blr. *ординовати*, *ордыновати* ‘patalpinti; sutvarkyti; nustatyti’ (ГСБМ XXII: 313; Булыка 1980: 32)

òstija 1 (sf.) ‘(bažn.) per mišias aukojamas ir konsekruojamas neraugintos duonos paplotėlis’ NdŽ, M
← v. le. *ostyja* (le. *ostja*) ‘krikščionių Švenčiausiasis sakramentas, ostija’ (SW III: 867; SPW VIII: 368–369) – dėl kilmės žr. *hostija*

P

pacelėta (sf.) ‘n o s i n ė ’ N, [K]

↔ s. / v. le. *facelet* ‘nosinė (*sudarium*, *quo facies abstergitur*, *siccatur*)’ (< it. *fazzoletto* ‘[trikampė] skarelė’ [SW I: 709; SPW VII: 2–3; SSt II: 353; Prati 1951: 420]) → ⫽ s. blr. *фацелитъ* ‘nosinė’ (Булыка 1972: 335) – giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta lie. *nósinė* 1 (**sf.**) ‘kišeninė skepetaitė nosiai nusišluostyti’ (LKŽe)

pasilietà (sf.) ‘n o s i n ė , s k e p e t a i t ė n u s i š l u o s t y t i ’ PrL: *Balta šilkų pasilieta ašarėles graudžias šluostė* KlvD 230 – žr. *pacelėta* (su struktūrinių elementų *-ce-* > *-si-* kaita)

pachlebčius (sm.) ‘m e i l i k a u t o j a s ’: KNGk 10.15 *Bodáy pachliebćiaus ʒiedna nebebutu* (dar žr. Skardžius IV: 205)

← (v.) le. *pochlebiacz* ‘meilikautojas’ (SW IV: 298; SPW XXV: 148)

paciekavóti (verb. tr.) ‘p a ž e n k l i n t i ’: *Cieku piktadėjos norėjo būt paciekavótas* DP 421

← (v.) le. *pocechować* ‘pažymėti, paženklinti; pažinti’ (< v. *zeichnen* ‘piešti; pažymėti; pasirašyti’ [SW IV: 296; SPW XXV: 145])

pagálvė 1 (sf.) Mrj, Užp, J, ***pagal̃vė*** 2 Al, Plv, ***pagalvẽ*** 3[b] ‘(psn.) a s m e n s m o k e s t i s ’ NdŽ: *1662 m. buvo įvestas pagalvės mokestis, mokamas pagal specialius seimo nutarimus* rš; *Valstiečiai turėjo mokėti ir pagalvės, ir žemės mokesčius* rš; *Privalė būti ištikimas, mokėti kunigaikščiui pagalvę* A. Janul; *Ir kitąsyk pagalvės reikė mokėt* Gs ir kt. (Arch XIII 222; J. Jabl)

↔ s. / v. le. *pogłowie* ‘ponui mokamas mokestis už kiekvieną asmenį; asmuo, žmogus; lytis (sexus); gyvulys (skaičiuojant vienetais)’ (SPW XXVI: 163–164; SSt VI: 294; dar žr. $SEJL_2$ 838) – pamorfemis vertinys

pakajavà 4 (sf.) ‘k a m b a r i n ė ’ Ut (LKŽe); (empf.): *Jam ten bevaikščiojant, ir pamačius pakajavoji tos karalaitės* ŠLP 338; *Važiuodama ta karalaitė savo tai pakajavajai ir rokuojanti: – Kad aš dabar parsivešiu tą paršą, tai pasiprašysiu bent kelius muzikantus, tai pamatysi, kai tada jis gražiai šoks* ŠLP 326; *Nu, ji prašantys, kad ją su savo pakajavąja laistų ant spacieriaus pasivažinėt* ŠLP 325 (SŽ 414)

← (v.) le. *pokojowa* ‘tarnaitė’ (SW IV: 501; Linde IV: 858) ↔ ⫽ blr. *покоёвка* ‘tarnaitė, kambarinė’ (< [v.] le. *pokojówka* ‘t. p.’ [Носовичъ 1984: 458; ЭСБМ VIII: 120; SW ibd.; Linde ibd.]), blr. (dial.) *пакаёўка* ‘t. p.’ (ТСБМ III: 606; СБГП III: 336; Шатэрнік 1929: 194)

pakalìkas, ***-ė*** 2 (smob.) **1**. ‘(psn.) p o n ų n a m ų t a r n a s , l i o k a j u s ’: *Ponas turėjo gerą pakalìką* Lzd; *Koks aš tavo pakalìkas, kad visur mane siuntinėji?!* Krkl; *Juoba paūgterėjusį ponas pakėlė į pakalikus, arba liokajus* M. Valanč; **2**. ‘(prk. menk.) p a t a i k ū n a s ’: *Karo kurstytojai ir jų pakalikai* sp; *Kantrioji žemė sugėrė upes nekaltų žmonių kraujo, išlieto fašistinių galvažudžių ir jų pakalikų* A. Vencl; *Su Jonu būtų dar pusė bėdos, tik su tais jo pakalikais (draugais) negali susitaikyti* Gs

← le. dial. (ŽV-Md, MLd, DLd) *pacholik* ‘jaunuolis; tarnas; samdomas ūkio darbininkas, samdinys’ (Karłowicz IV: 3),

‖ ≠ blr. (dial.) *пахóликъ* / *пахолік* ‘vargingas valstietis; vargeta; kaimo vaikinas’ (Носовичъ 1984: 395; ЭСБМ VIII: 240) – dar žr. *pakalkas*

pakalkas (sm.) ‘valkata, bastūnas, perėjūnas; girtuoklis’: WPk 244r.20–21 *kaip ira dalis takių latru Pakalku anu girtoklų, Raßbainikų* (dar žr. Skardžius IV: 210; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 25)

← (s. / v.) le. (dial.) *pachołek* ‘tarnas, samdomas darbininkas; plėšikas ir kt.’ (SW IV: 3–4; SPW XXIII: 6–7; SSt VI: 2; Karłowicz IV: 4),

‖ ≠ s. blr. *пахолокъ*, *пахолекъ*, *пахолэкъ*, *похолокъ* ‘vaikinas, jaunuolis; tarnas; ginklanešys’ (ГСБМ XXIV: 53–54; plg. Булыка 1980: 185), blr. (dial.) *пахолак*, *пахóлок* (*пахóликъ* / *пахолік*) ‘vargingas valstietis; vargeta; kaimo vaikinas’ (Носовичъ 1984: 395; ТС IV: 18; ЭСБМ VIII: 240), s. r. *пахолокъ* ‘vaikinas, jaunuolis; tarnas, ginklanešys; žemos kilmės eilinis karys’ (СРЯВ XIV: 177), r. *náхолокъ* ‘vaikinas; samdinys’ (Даль III: 26; Фасмер III: 221–222) – dar žr. *pakalìkas*, *-ė*

pakálka 1 (scom.) ‘klajūnas, bastūnas’ Gaig 244 – žr. *pakalkas*

pakamõrė 2 (sm.) ‘dvaro prievaizdas’ R 150, [K] , Fr II 116, NdŽ: *Selmui taip besiraukant, štai pakamõrė suriko* K. Donel; *Ir instatė ant jų pakamores, kurie juos sunkiomis slūžbomis spaustų* BB 2Moz. 1.2; *Prisakė faraonas tą pačią dieną pakamorėms ir jų urėdnykams* BB 2Moz. 5.6

↔ s. le. *podkomorze* ‘iždininkas; žemėtvarkininkas, sprendžiantis žemės priklausomybės ginčus’ (SW IV: 364; SPW XXV: 443–444; SSt VI: 243–244; dar žr. Kabelka 1964: 26, 157; Kregždys 2014_d: 28) – partityvinis vertinys (dėl le. **ř* → /ź/ frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4 tipą)

pakùsninkas (***-nykas***), ***-ė*** 1 (smob.) ‘kurstytojas, kiršintojas, gundytojas’: *Šitas pakùsnykas mane į bėdą įvarė* Vlkv

↔ v. le. (dial.) *pokuśnik* ‘kurstytojas, kiršintojas, gundytojas; velnias’ (SW IV: 520; SPW XXVI: 404; Karłowicz IV: 230)

palagnùs, ***-ì*** 4 (adj.) ‘paklusnus, nuolankus’: *Palagnì merga* J

↔ le. *uległy* ‘paklusnus, nuolankus; pavaldus ir kt.’ (SW VII: 277; dar žr. Темчин 1995: 55) – su *u-* > *pa-* ir *-ł-* > *-n-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su lie. ***pa-klus-n-ùs***, *-ì* 4 ‘kuris paklūsta, klusnus’ (DLKŽ[5])

palegãcija 1 (sf.) ‘pagarba, švelnus elgimasis’ J

↔ le. dial. (DLd [Kalisz]) *pielęgnacyja*, le. *pielęgnacja* ‘rūpinimasis (kažkuo), rūpestingas, švelnus elgesys’ (< v. *pflegen* ‘rūpintis [kažkuo], prižiūrėti ir kt.’ [SW IV: 148; Karłowicz IV: 89; Boryś 2005: 429; ЭСБМ IX: 16]) – struktūrinė žodžio kaita, matyt, nulemta kontaminacijos su v. le. *pielegowanie* ‘rūpinimasis kuo’ (SPW XXIV: 63; SW IV: 148), o gal ir blr. (dial.) *пялегавáць* ‘lepinti, popinti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 265; СБГП IV: 214)

palestrañtas 2 (sm.) ‘dykaduonis’: *Jūs palestrantai, ar darbo neturit, kad po lankas valkiojatės?!* Šmk; *Tokiems palestrañtams neduokit nei valgyti* Kltn

← (v.) le. *palestrant* ‘teisininkas, advokatas, mecenatas; teismo sekretorius’ (← [v.] le. *palestra* ‘senosios Lenkijos advokatai; teisėtvarka, teisės mokslo išmanymas; advokatų kontora; vaikų naudojama lazda, žaidžiant’ ← lo. *palaestra* ‘retorikos mokykla; gražbylystės pratimai ir kt.’ ← gr. παλαίστρα ‘mokykla ir kt.’ [SW IV: 18; Linde IV: 615; Beekes II: 1142])

palevóti (verb. tr.) ‘glazūruoti’: *palewoti* Lex 85, Q[1] 224; ***paliavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t. p.’ K, J, Lkv, Q 224, R, N (LKŽe); *Bet Enskys, jo klapčius, daug paliavótų kragų... sugabeno* K. Donel (Kabelka 1964: 158); *Térlyčios – nepaliavoti zbonai, kuriuosna pieną košė* Dv (DvŽ II: 46)

← (s. / v.) le. *polewać* ‘padengti sluoksniu, emaliu (metalinius indus); užtepti; glazūruoti ir kt.’ (SW IV: 530; SPW XXVI: 445–446; SSt VI: 346; Hessen, Stypuła II: 95; Boryś 2005: 460; dar žr. Kregždys 2014$_d$: 29) – dar žr. *palivóti*, *palyvóti*

paliavõnė 2 (sf.) **1**. ‘molinių puodų glazūra, glaistas’ Q 224, K; **2**. ‘glazūravimas’ K; **3**. ‘didelis glazūruotas molinis puodas (ppr. su dviem ąselėmis arba visai be ąsų) pienui, sviestui, medui laikyti’: *Sukošk pieną ton didžiojon paliavõnėn* Žmt; *Nulūžo paliavonės ąsa, ir keberiokšt iš rankų paliavonė* Ldk

← (v.) le. *polewanie* ‘padengimas sluoksniu, užtepimas; glazūravimas ir kt.’ (SW IV: 530; SPW XXVI: 446) → ⱥ blr. *палівáнне* ‘glazūra, glazūravimas’ (БРС II: 850)

paliavótojas (***-is*** K), ***-a*** 1 (smob.) ‘kas glazūruoja, paliavoja’ L 291

↔ (v.) le. *polewacz* ‘tas, kuris glazūruoja, dengia emaliu’ (SW IV: 530; Linde IV: 875)

palkùsas 2 (sm.) ‘išdykęs, padauža valkėzas, vaikigalis’ Varn, Ll, Trg, Btg: *Tokie palkùsai be darbo valkiojas – o karvių ganyti!* Krš; *Tam palkùsuo nugarą gerai iškaršus, rasi ans i pasitaisys!* Slnt; *Antaniukas neseniai ropa ejo, o dabar jau geras palkùsas* Krš ir kt. (Žem, Pp)

↔ (v.) le. *pałkierz*, le. dial. *pałkier* ‘būgnininkas; litaurininkas; pradedantis lankyti mokyklą’ (< v. *Pauker* ‘litaurininkas’ [SW IV: 25; Linde IV: 616; IAKP II: 9; Kluge 2002: 687])

palõčius 2 (sm.) ‘rūmai’ K, SD 61, 239: *Pelė į palõčių įbėgo* Jrk 25; *Gers vynelį aukštam paločiuje* KlvD 385; *Rados tokia dyvna linksmybė bei šokimas ir rykavimas po visą paločių karaliaus* BsP I 76; *Įvedė Petrą paločiun* DP 158

← le. dial. (DLd [Kujawy] ir kt.) *pałacz* ‘puikus pastatas, rūmai’ (SW IV: 23; Karłowicz IV: 20; Kregždys 2015: 59–60; plg. Kudzinowski 1974: 100) – dėl kilmės žr. *palõcius*

pamentavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘atsiminti’: *Aš tave gerai pamentavóju* Kč; *Kad tu mane pamentavótai, tai tankiau parašytai* Kč (LKŽe; dar žr. ZtŽ 453)

↔ v. le. *pamiętywać* ‘atsiminti ir kt.’ (SW IV: 29; SPW XXIII: 76)

pampū́žė 1 (sf., ppr. pl.) Mit I 49, ***pámpūžė*** 1 **1**. ‘šlepetė’: *Pámpūžės – šiltos šliurės arba kurpės* Prk; *Pampū́žės prie durų numestos* Klp; *Atnešk man tas pampū́žes* Šk; **2**. ‘ant

batų žiemą užmaunamas iš medžiagos pasiūtas apavas': *Pasimauk viršuj ir pampūžes, kad kojos nešaltum* Pgg

↔ le. dial. (DLd [Chełm]) *pampuź* 'veltinis apavas' (< v. *Pampuschen* 't. p.' ← turk. *pabuç* 'šlepetė' [SW IV: 29; Karłowicz IV: 22; Фасмер III: 195; Юсипова 2005: 453]) → ∌ r. *пампу́ши* 'šlepetės, užmaunamos ant ilgaaulių batų' (Даль III: 14)

pamūravõnė 2 (sf.) 'pamatas (ppr. lietas iš cemento, mūrytas)' Kv, M

↔ (v.) le. *podmurowanie* 'mūrytas pamatas, ant kurio kažkas pastatyta; mūrinis pamatas, pagrindas; apatinės dalies mūrijimas' (SW IV: 379; SPW XXV: 472) → ≠ s. blr. *подмураванье* 'akmeninių pamatų mūrijimas' (ГСБМ XXV: 240), dar plg. s. blr. *помуровати* 'statyti mūrinį pastatą' (ГСБМ XXVI: 298) – partityvinis vertinys (dėl tolimesnės kilmės žr. *mū́ras*, *mū̃ris*, *mūrỹs*, *mū̃rius*)

pantaflininkas (-***inykas*** SD 241), -***ė*** (smob.) 'pantaflių, šlepečių dirbėjas'

↔ (v.) le. *pantoflarz* '(šlepečių) siuvėjas; šlepetes avintis asmuo' (SW IV: 41; SPW XXIII: 188) – dėl kilmės žr. *pantãflis*

papirãsas 2 (sm.) 'popierinė tūtelė (gilzė), iki pusės prikimšta tabako': *Paprašė sėst, papirãsą pasiūlė* Dbk; ***papiròsas*** 2 't. p.' NdŽ: *Topylis, užsirūkęs papirosą, atsigulė* Žem; *Až papirosą galan svieto nuvestum* Švnč; *Kiaulei vainikas, karvei balnas, o lietuvaitei papirosas netinka* V. Kudir

← le. *papieros* (le. dial. [Psd (Llš)] *papierosa*, *papierus*, *papyrus*) 'tabako suktinė rūkyti' (← le. *papier* 'popierius; laiškas; popierinis pinigas, banknotas' [žr. s. v. *põpierius*, *popiẽrius*], kontaminuojant su isp. *cigarro* 'cigaras, cigaretė' [SW IV: 46; Karłowicz IV: 32; Brückner 1985: 394; ЭСБМ VIII: 159; ЭССРЯ II: 109; DCECH II: 74–75; Brodsky 2008: 530; dar žr. Шанский, Иванов, Шанская 1971: 326]) → ∌ r. *папиро́са* 'tabako suktinė rūkyti' (Даль III: 16) → blr. *папяро́са* 't. p.' (ТСБМ IV: 33; РБС II: 442)

papuliõtai 2 (sm., pl.) 'gaidžio ar vištos pabarzdys' Į: *Jau gaidukų papuliõtai pradėjo raudonuoti, greit giedos* Užv

← le. dial. *papulaty* 'aptukęs, riebus veidas' (< ? lo. *papula* 'spuogas, puškas' [SW IV: 49; Karłowicz IV: 34; dar žr. ЕСУМ IV: 286])

parafijõnas, -***ė*** 2 (smob.) 'parapijietis' Pupiškės (DvŽ II: 53); BPk II 279.2 *Idant iſch ta ſawa‖♦parauianus galetu iſchmokiti / apie Diewa / io butibe* (dar žr. Skardžius IV: 214)

← v. le. *parafijan* (le. *parafjan*, *parafjanin*) 'tikintysis, priklausantis kažkuriai parapijai; prasčiokas' (SW IV: 53; SPW XXIII: 260–261; dar žr. Widłak 2011: 477) → ∌ s. blr. *парафиянинъ*, *парафеянинъ*, *парафианинъ*, *парафянинъ*, *парофианинъ*, *парофиянинъ* 'parapijietis' (ГСБМ XXIV: 9–10), r. *парафя́нинъ* 't. p.' (Даль III: 18), blr. *парахвія́нинъ* 't. p.' (Носовичъ 1984: 393; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 223) – dėl kilmės žr. *parafija*

parapijiẽtis, -*ė* 2 (smob.) 'parapijos narys': *Parapijiečiai, vizitatoriaus klausinėjami, priekaištavo klebonams ir vikarams dėl jų nerūpestingumo, apsileidimo* rš – žr. *parapijónis*, *parapijonìs*

parapijõnas, *-ė* 2 (smob.) ‘p a r a p i j o s n a r y s’ K: *Parapijõnai statė bažnyčią* Ds; *Varpų balsas gaudė plačiai, garsiai ir triukšmingai šaukdamas parapijonus* V. Kudir; *Parapijonai išvedė labai gražų bokštą bažnyčios savo* Tat (LKŽe); *Vienam parapijonui prireikė mokesčiui dvidešimt rublių, o jis tų neturėjo ir, niekur pasiskolint negaudams, nuėjo pas savo kleboną* ŠLSA 100; *Kuningai ant savo kuningiškių turėjo valdžią medegišką, o ant visų parapijonų vienkart dvasišką* ŠLSA 281 (SŽ 420); *parapijónis*, *-ė* 1 (smob.) NdŽ, *parapijonìs*, *-iẽs* 3 ‘p a r a p i j o s n a r y s’: *Laimingi tie parapijonys, kuriems Dievas duoda kunigą, ne samdininką!* Tat; *Atradęs teip, kaip žmonės sakė, suvadino parapijonis* M. Valanč; *Pradėjo padamentą bažnyčiai statyt, tuoj parapijonis liepė pasrašyt* LTR (Užp) (LKŽe); *Bet jo viens parapijonis, vis nuo jo vaistus imdams, mokėjęs po vieną rublį* ŠLSA 282 (SŽ 420) – žr. *parafijõnas*, *-ė* (dar žr. Dini 1990: 235; ; SEJL 439; SEJL$_2$ 857)

parãlis 2 (sm.) ‘p a r a l y ž i u s’ Š: *Parãlio sutrauktas* Kp /\ *O, kad tave parãlis sutrauktų!* Kp; ***parãlius*** 2 (sm.) Jrb **1**. ‘t . p .’: *Tave parãlius užtiks, paims girtą* J; *Paralius metė jįjį ir pusę atėmė* J; *Tau kas, ar paralius trenkė?!* rš; *O kad tave būtų paralius paėmęs, nekaip pas mane jauną atėjęs!* JD 1020; **2**. ‘(keik.) v e l n i a s , n e l a b a s i s’: *Eik nestovėjęs, paraliau!* Vlkv /\ *O tu, paraliaus snuki!* Alk; *Kad tave parãlius!* Grš ir kt. (Rm, Btg, Jnš, Lp, Gs, Gdl)

← le. dial. *paralus* (*paralusz*) ‘juslių ir kūno ar jo dalių valdymo netekimas, paralyžius; apopleksijos smūgis’ (SW IV: 55; Karłowicz IV: 37; dar žr. LEW 540) → ≠ blr. (dial.) *пара́лю́ш(ъ)* ‘paralyžius’ (Носовичъ 1984: 393; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 223; СБГП III: 410) – dėl kilmės žr. *parãližas*

paralyžavótas, ***-a*** 1 (adj.) ‘p a r a l y ž i a u s i š t i k t a s’: *Tarė anam paralyžavótam* DP 346 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 214); ***paralyžiavótas***, ***-a*** 1 ‘t . p .’: *Tarnas manas gul namuose paralyžiavótas* DP 76; *Tarė paralyžiavótamu* DP 346

← (v.) le. *paraliżowaty* ‘paralyžiuotas’ (← le. [dial.] *paraliżować* ‘paralyžiuoti; sunaikinti; neutralizuoti’ [SW IV: 55; SPW XXIII: 252; IAKP II: 13] → ≠ blr. *паралізава́ць* ‘paralyžiuoti’ [ТСБМ IV: 44; БРС II: 921; РБС II: 443], r. *парализова́ть* ‘t. p.’ [Даль III: 18]) – dėl kilmės žr. *paralỹžius*

paralyžiúotas, *-a* 1 (adj.) ‘p a r a l y ž i a u s i š t i k t a s’: *Nusiuntė jop šimtinykas vyresnius žydų, prašydamas, idant išsveikintų (išgydytų) tarną jo paralyžiúotą* DP 76 – žr. *paralyžavótas*, *paralyžiavótas*

parlyžiótas, *-a* 1 (adj.) ‘p a r a l y ž i a u s i š t i k t a s’: *Gaspadoriam buvus duktė nebyla, akla, parlyžiota, vis ant rankų nešiojama* BsV 310 (LKŽe); *parlyžuotas*, *-a* (adj.) ‘t . p .’: *O gaspadoriam buvus duktė nebylė, akla, parlyžuota, vis ant rankų nešiojama, metų devyniolikos* ŠLSP 119 (SŽ 422) – žr. *paralyžiúotas*, *-a*

pãrambas 1 (sm.) ‘s k y n i m a s’: *Žiūrėk, kad daugiau neganytum po pãrambus!* Gž; *Senuose parambuose daugiau aviečių, o naujuose žemuogių* Gž

← (s. / v.) le. *porąb* ‘skynimas; medžių kirtimas ir kt.’ (↔ s. le. *podrębić* ‘nupjauti iš apačios, supjaustyti’, le. *podrąbić* ‘pakirsti, pakirpti kertant’ [SW IV: 406, 699; SPW XXVI: 55, XXVII: 342; SSt VI: 272; LKE 590])

pareñčninkas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘l a i d u o t o j a s’: *Suduos ir pareñčninkams par kelnes* Brs

↔ (v.) le. *poręcznik* ‘laiduotojas’ (SW IV: 701; Linde IV: 925)

parendà 2 (sf.) ‘išpažintis’ Lex 14, Q 75, BS 115

↔ v. le. *obrzęda* ‘religinės apeigos, religinių apeigų dalis ir kt.’ (SW III: 514; Linde III: 590),

∥ ≠ r. dial. *обря́да* ‘šventiniai moterų drabužiai; paprotys; apeigos ir kt.’ (СРНГ XXII: 222; ЭССЯ XXIX: 85–86) – dar žr. *pareñdas*

pareñdininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘kas eina išpažinties’ R 58: *Pareñdininkai iš bažnyčios pareit* K ⇦ *parendà* (dėl darybos modelio plačiau žr. Skardžius I: 140 tt.; dar žr. Dini 1990: 235)

pareñdas 2 (sm.; bažn.) **1**. ‘pasiruošimas išpažinčiai’ KB II 59; **2**. ‘išpažintis’ K: *Pri parendo eiti* N; *Žmones prie pareñdo priimti* K I 192; *Nekurioj subatoj į bažnyčią prie parendo eit pasitaisė* BsV 323; **3**. ‘pasiruošimas komunijai’ R, N; **4**. ‘komunija’ R 93, N

↔ le. *obrzęd* (s. le. *obrząd*) ‘religinės apeigos, religinių apeigų dalis ir kt.’ (SW III: 514; SSt V: 381),

∥ ≠ s. blr. *обрядъ* ‘apeigos; religinės apeigos, tikėjimas’ (ГСБМ XXI: 281) ≠ s. r. *обрядъ* ‘sutartis; nuėmimas (pvz., derliaus); (pl.)apdailos darbai’ (СРЯВ XII: 166; ЭССЯ XXIX: 87–88) – partityvinis vertinys

pareñdyti, *-ija* (*-yja*), *-ijo* (verb. tr.) **1**. ‘klausyti išpažinties’: *Kunigas ką pareĩdyja* K I 192; **2**. ‘paruošti komunijai’ KB II 192; **3**. ‘teikti, aprūpinti komunija’ R: *Sergantį arba ligonį parendyti* N; **4**. (refl.) ‘ruoštis išpažinčiai’ FrnW 541 ⇦ *pareñdas* (plg. Dini 1990: 235; SEJL 440; $SEJL_2$ 858–859)

pareñdytojas (*-is* K I 193) 1 (sm.) ‘kas klauso išpažinties’ ⇦ *pareñdyti*

pãrenka 1 (sf.) ‘užstatas, laidas, laidavimas’ Als: *Išėmė mune an pãrenkos – būčio gavęs sėdėti* Šv; *Parenką davė* M. Valanč

← v. le. (dial.) *parękа*, (v.) le. *porękа* ‘laidavimas, užstatas’ (SW IV: 702; Linde IV: 925) → ≠ s. blr. *поренчъ*, *паренчъ* ‘laidavimas, užstatas’ (ГСБМ XXVI: 442)

párka 1 (scom.) **1**. ‘nušašęs žmogus’: *Párka, dar kam ligą prikibysi! Ko čia valkiojys!* Pln; **2**. ‘(keik.) nenaudėlis’ Vkš: *O tu párka, kaip tu mane jauną suėdei!* Upt; *Ne žino, ne nėko, by tik lo (ja) kaip párka* Vvr; *Eidamas ant namų, bambėjo: Koks parka! Neklauso rašyti* J. Žem; ***párkos*** 1 (sf., pl.) ‘tokia odos liga, niežai, šašai’ Pšl, Upt: *Párkomis aptekęs* J; *Kaip reik benugydyti tas párkas?* Ms; *Parkas gauna arkliai nuo nešvarumo* rš

← le. dial. *parchа* ([s. / v.] le. [dial.] *parch*, [pl.] *parchy*) ‘odos liga [nušašėjusi vieta plaukuotoje galvos dalyje (*avus*); (iron.) judėjų tautybės žmogaus įvardijimas; neturtingas bajoras; driskius, prasčiokas’ (IAKP II: 13; SW IV: 57; SPW XXIII: 253–254; SSt VI: 38; Karłowicz IV: 37–38; Miklosich 1886: 241–242; Wexler 1987: 161, 1988: 140) → ≠ blr. (dial.) *napx*, (pl.) *nápxu* ‘prastas; nušašęs; netikėlis; (iron.) judėjų tautybės žmogaus įvardijimas; galvos šašai; nešvara; peisai (pilni glindų); skurdas’ (Носовичъ 1984: 393; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 224; Шатэрнік 1929: 204; ЭСБМ VIII: 171) ≠ blr. dial. *nápxi* ‘pleiskanos’ (СБГП III: 417; ЛАБНГ III: 42)

párkėti, *-ėja*, *-ėjo* (verb. intr.) ‘aptekti parkomis, šašti’ ↔ *apipárkėti* (verb. intr.) ‘aptekti parkomis, apšašti’: *Rankos apipárkėjo* Krkl; *nupárkėti* (verb. intr.) ‘nušašti’: *Piemengaliai tebūna nupárkėję, ne tu, gerų tėvų vaikas!* Lk ⇦ *párka*

pařkti, *-sta*, *-o*, *párkti* (verb. intr.) ‘parkomis aptekti, apšašti’: *Išprausiau Igniui galvą su taboka, ir nebepařkst galva* Šll; *Bulvės párksta (aptenka lyg ir šašais, kramsta)* Vlkv – žr. *párkėti*

parkãnai 2 (sm., pl.) ‘stačių lentelių tvora’ Pln, Žd: *Padžiauk marškinius po grūšu ant parkanelių* Vkš

← (s. / v.) le. *parkany* (pl.) ‘lentų tvora; aptvėrimas; tinklas gaudyklė ir kt.’ (SW IV: 60; SPW XXIII: 258; SSt VI: 38–39) – dėl kilmės žr. *parkãnas*, *parkõnas*

partãlius, ***-ė*** 2 (smob.) ‘kas partalija, gadintojas, darkytojas’: *Vainikėlis buvo žalias, jį sumindžioj tas partãlius* (d.) Smn

← le. *partoła*, le. dial. (DLd [Kalisz]) *partała* ‘plevėsa, nevykėlis, nugrubnagis, prastas amatininkas’ (SW IV: 67; Karłowicz IV: 42; dar žr. Walczak 1991: 134)

paruñkas 2 (sm.) ‘tvarka’ Kos 51, J: *Jis nori savo paruñką čia įvesti* Snt; *Kai nėra kam daryti paruñko, tai ir eina viskas po šimts* Gl; *Oi kelkie, kelkie, mano motinėle, daryk man parunkėlį!* LTR (Jnk); *Visas parunkẽlis, tik nėr spasabėlio (yra tvarka, o nėra pinigų)* Grš

↔ (v.) le. *porządek* ‘tvarka, sistema, planas ir kt.’ (SW IV: 727–728; SPW XXVII: 411–420) – antrosios žodžio dalies morfologinė struktūra suponuoja kontaminaciją su (v.) le. *kie-**runek*** ‘kryptis, kelias, būdas; veiklos būdas; valdymas’ (dėl šios leksemos kilmės žr. *kierunda*)

pasidabõnė 2 (sf.) ‘patikimas’: *Kai ne iš pasdabõnės ženijas, ale tik dėl turto, tai toks jų bus ir gyvenimas* Trgn

← le. *podobanie się* ‘patikimas, įtikimas; būvimas mylimam, mėgiamam’ (SW IV: 386)

pasilepšymas (sm.) ‘pagerėjimas’: BVEk 69.16-17δ *wartoſi tą Sacramenta /‖bau ſu galieſſiu ghrieku tawa ir ſu ♦paſſiliepſchi=‖mu ghriefchnoya βiwata tawa?*

← (v.) le. *polepszenie się* ‘tapimas gereniu, pagerėjimas, patobulėjimas’ (SW IV: 529; SPW XXVI: 440)

pastavorčiauti, ***-iauja***, ***-iavo*** (verb. intr.) ‘pabūti, padraugauti’: *Žmogus esi laimingas, kad išliekti no smerčio, ale priskiriu tau dar vieną naktį eiti pastavorčiaut su dukteria mano, tai jei jau išsisuksi gyvas, paleisiu tavi* ŠLSP 135; *Abudu, stavorčiaudami po stancijas, kaipo vaikai, greit sujunko* ŠLSP 151 (SŽ 424)

← le. *postowarzyszać* ‘vėl susidraugauti’ (SW IV: 766) – žr. *stavorčiauti*

paščỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘skaistus, doras’: *Neklausyk, panytėle, viežlyvo bernelio: daugal jis vilioja paščyvų panelių!* NS 1174; *Kur paščỹvos mergužėlės daineles dainuoja, ten laimužė yra* Žvr; *Zapaslyvas svotelis, nepaščyvas* NS 849; *Buvo paščyvoj paslušnystėj* MP 4

← (s. / v.) le. *poczciwy*, s. / v. le. *poćciwy* /poćc̀īvy/ ‘geras, paprastas, doras, nuoširdus; garbingas, tinkamas’ (SW IV: 321–322; SPW XXV: 262–268; SSt VI: 214) → ≠ blr. *почцíвый / пачцíвы* ‘mandagus, pagarbus’ (Носовичъ 1984: 490; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 229; ЭСБМ VIII: 256)

paščyvastė (sf.) ‘skaistumas, dorybė’: *Kalba apei paščyvastę* LT I 362
← (s. / v.) le. *poczciwość*, s. / v. le. *poćciwość* /poć**ć**īvość/ ‘gerumas, paprastumas, nuoširdumas; pagarba; skaistumas ir kt.’ (SW IV: 320–321; SPW XXV: 255–261; SSt VI: 213–214) → ≠ blr. *пачуíвасьць* ‘pagarba, pagarbus elgesys’ (ТСБМ IV: 143; РБС II: 729)

pãtuka 1 (sf.) Škn, Rd, ***patukà*** 3[b] J, Plt, ***patū́ka*** 1 Rm, Pg, Pn, Jnšk, Trgn **1**. ‘nuolaidžiavimas, pritarimas, blogo elgesio, darbo toleravimas’: *Iš mažo vaiku neduok patukõs* Lp; *Neduok tu jam patū́kos* Glv; *Kad duodi patuką paleistuviams, musėt, ir pati tokia pat buvai* J. Žem; *Vienas baudžia, antras duoda pãtuką (užstoja)* Stnt; **2**. ‘ramybė, ramumas’ Rd, Pg: *Nedavė tėvui patū́kos, kolek nupirko (elementorių)* Sdb; **3**. ‘nauda’: *Kas (kokia) man iš to pãtuka?* NdŽ
← (v.) le. *potucha* ‘viltis; pataikavimas, toleravimas; nuolankumas, paklusnumas, romumas; užuojauta’ (SW IV: 820–821; SPW XXVIII: 477–478) → ≠ s. blr. *потуха* ‘viltis’ (ГСБМ XXVII: 349), blr. dial. *патýха* ‘t. p.’ (ЭСБМ VIII: 220–221)

patvarytojas (sm.) ‘šmeižikas’: DPk 534.21 *prakéikti yrá wiſsí ne pakaiingieii / heretikai / patwáritoiei* (dar žr. Skardžius IV: 221)
↔ (v.) le. *potwarzyciel* ‘šmeižikas’ (SW IV: 822; Linde IV: 979) – dar žr. *patvaroti*

patvařnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘bjaurus, šlykštus’: *Jus popiežnykai stabmeldžiais ir kitais patvarnais titulais algos* DP 534; *Apgink mane nuog žmonių liežuvio patvarno* KN 101
← (v.) le. *potworny* ‘baisus; šlykštus dėl veidmainiavimo ir kt.’ (SW IV: 824; SPW XXVIII: 513–514) → ≠ s. blr. *потварный*, *потворный* ‘melagingas, šmeižikiškas’ (ГСБМ XXVII: 261–262; plg. ЭСБМ VIII: 211)[65]

patvaroti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘apkalbėti, šmeižti’: *Moteris (kunigai) taipajau tetur viežlybas, nepatvarojančias* Mž 30
← s. / v. le. *potwarzać* ‘šmeižti, juodinti, kaltinti nebūtais dalykais’ (SW IV: 823; SPW XXVIII: 488–489; SSt VI: 504; dar žr. Zinkevičius 1988: 39) → ≠ s. blr. *потварити*, *потворити* ‘šmeižti’ (ГСБМ XXVII: 260; ЭСБМ VIII: 211) ≠ blr. *потво́рыць / патворыць* ‘gadinti, pataikaujant’ (Носовичъ 1984: 484; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 227), blr. dial. *патвараць* ‘veidmainauti’ (Шатэрнік 1929: 207)

pãvadis 1 (sm.), ***pavãdis*** 2 **1**. ‘pasisekimas’ Als: *Ten ans neturi pãvadžio* J; *Dievas davė jam gerą pãvadį* J; **2**. ‘kilmė, padermė’ Ml: *Šito karvė gero pavãdžio – iš pieningų išeina* Ds; *Jau gal jie tokio pavãdžio* Rimš; *Laidoko pavãdis – vis karčmon traukias* Klt
← (v.) le. *powód* ‘pasisekimas, sėkmė; valdymas; akstinas; (arklio) pavadis ir kt.’ (SW IV: 960–61; SPW XXIX: 205–210)

pavadùs, -i 4 (adj.) ‘turintis pasisekimą, einantis rankon’: *Pagedusiai pavadùs gyvenimas, kad skolos nepasidarė* Bsg; *pavadù* (n.): *Bitės man pavadù* Sl; *Nemalk, būdama nėščia, dieną: vaikai neis pavadù* Kp ⇩ *pãvadis*, *pavãdis*

---

[65] Sememos ‘bjaurus, šlykštus’ nereflektuoja ir kitos kilmės (žr. ЭСБМ ibd.) blr. *потво́рный* ‘užsispyręs; aikštingas’ (Носовичъ 1984: 484), blr. dial. *патво́рный* ‘tas, kuriam stengiamasi įtikti’ (Бялькевіч 1970: 320), r. dial. *потво́рный* ‘išlepintas’ (Даль III: 354; СРНГ XXX: 270).

pavedénka 1 (sf.) ‘p a s i s e k i m a s’ M: *Netur pavedénkos ant gyvolių* PP 34
↔ (v.) le. *powodzenie* ‘sėkmė, pasisekimas ir kt.’ (SW IV: 858; SPW XXIX: 212–213) → ≠ blr. dial. *павадзэ́ние* ‘privilegija’ (СГЦБ I: 253) – su suf. *-enk-*, matyt, dėl kontaminacijos su le. *niespodz-**ianka*** ‘netikėtas dalykas; nuostaba’ (SW III: 338)

pažìčkas 2 (sm.), ***pažỹčkas*** 2 ‘p a s k o l i n t a s d a i k t a s , p a s k o l a’ Up, Skr: *Ataduok pažỹčką su antpilais, t. y. daiktus pažyčiotus* J; *Kad ne pažyčkas, būtų badu numirę* Tat; *Ačiū už pažyčką* Jnš; *Į šermenis eit – tai tik pažičkas (ir į tavo šermenis ateis)* Gs
← v. le. *pożyczek* ‘paskola; vekselis; pasiskolinta suma; skola’ (SW IV: 929–930; SPW XXIX: 431)

žyčkà 4 (sf.) K I 70, K, BS 158, BzF 202, NdŽ, 2 KŽ **1**. ‘p a s k o l a , s k o l i n i m a s’: *Žyčkos tebėr neataduotos, ataduok, ką žyčiojai* J; *Aš tau tus piningus į žỹčką duodu* K I 280; *Žyčkà imti, pasižyčyti* KB I 10; *Karalystės žyčkà* K II 200; *Žỹčkų bankas* K II 22; *Žyčkõs kasė* K I 711; *Žyčkõs butas* K II 22; **2**. (scom.) ‘k a s i m a į s k o l ą , s k o l i n a s i’: /\ *Žyčkà kojų netura (skolintą daiktą reikia išreikalavus atsiimti)* Rdn; **3**. ‘l e n a s’: *Kokį dvarą į žỹčką gauti* K II 17 – žr. *pažỹčkas*, *pažìčkas* (su pradžios *pa-* afereze pagal analogiją su verb. lie. dial. *žičyti*, *žỹčyti* ‘duoti kam į skolą, skolinti’ [žr. s. v. *žỹčyti*, *žičyti*])

pažyčkas (sm.) ‘n a u d a’: *Kad žmogų pamatysiu įėjus pas daktarą, eisiu žiūrėt, kokį jam pažyčką atneš* ŠLSP 249; *Pažyčką tokį turėję: katras daugiau turės žalčių, tas daugiau laimės – viskas geriau vedas* ŠLSP 315 (SŽ 429)
↔ (v.) le. *pożyteczek* ‘nedidelė nauda’ (SW IV: 931; Linde IV: 1016) – su struktūrinių elementų *-te-* absorbcija, t. y. lie. dial. **pažy-**te**-čkas* → *pažy-čkas*

pažyčka (sf.) ‘n a u d a’ N – žr. *pažyčkas* ‘nauda’ (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *naudà* 3, 4 [**sf**.], *náuda* 1 ‘turtas ir kt.’ [LKŽe])

pedalas (sm.) ‘h o m o s e k s u a l i s t a s , g ė j u s’ (Zaikauskas 2007: 114)
← le. *pedał* ‘homoseksualistas, gėjus’ (< pranc. *pédéraste* ‘homoseksualistas’ ← it. *pederasta* ‘pedofilas’ ← gr. παιδεραστής ‘berniukų mėgėjas’, matyt, kontaminuojant su le. *pedofi-**l*** ‘pedofilas’, *pedofi-**l**-ia* ‘pedofilija’ [Swan 2008: 309; Markowski, Pawelec 2001: 689; plg. Prati 1951: 747])

pektoralas (sm.) ‘p u o š n u s k r y ž i u s i š t a u r i o j o m e t a l o , n e š i o j a m a s a n t k r ū t i n ė s a u k š t ų k a t a l i k ų d v a s i n i n k ų’: *Pektoralo* BB 2Moz. 39.16 (Skardžius IV: 224)
← (v.) le. *pektorał* ‘kryžius, nešiojamas ant krūtinės aukštų katalikų dvasininkų; ant kaklo nešiojamas nedidelis laikrodėlis’ (< V. lo. *pectorale* ‘papuošalas, vyskupo dėvimas ant krūtinės ir kt.’ [SW IV: 104; SPW XXIII: 363; Niermeyer 1976: 779; Blaise 1994: 665]) → ≠ s. blr. *пекторалъ* ‘vyskupo kryžius, dėvimas ant krūtinės’ (Булыка 1980: 180) ≠ s. blr. *пекторалъ* ‘puošnus medžiagos gabalas, šventikų dėvimas ant krūtinės mišių metu’ (ГСБМ XXIV: 67)

pelerinà 2 (sf.) **1**. ‘t r u m p a s b e r a n k o v i s a p s i a u s t a s , u ž s i m e t a m a s a n t p e č i ų’: *Jablonskis buvo užsivilkęs žalią vilnonę peleriną ir užsidėjęs tokios pat spalvos smailią skrybėlę su plunksna* J. Balč; **2**. ‘v i r š u t i n i o d r a b u ž i o d i d e l ė ,

apskrita, pečius dengianti apykaklė’: *Kiek aš atsimenu, ponas visuomet būdavo toks pat senas, aukštas, žilomis ilgomis žandenomis, apsivilkęs juodu apsiaustu su pelerina* A. Vien; *Priešais jį ėjo du berniukai baltomis kamžomis žemiau kelių ir su raudonom pelerinom* J. Balt

← le. (dial.) *peleryna* ‘trumpas berankovis moterų apsiaustėlis; toks gūnios (nuo kaklo iki alkūnių) tipas ir kt.’ (< pranc. *pèlerine* ‘platus, trumpas apsiaustas be rankovių, susegamas priekyje; klajūno apsiaustas’ ← pranc. *pèlerin* ‘klajūnas; piligrimas; maldininkas’ [SW IV: 105; Reczkowa 1982: 97]) – dėl tolimesnės kilmės žr. *pelgrimas* (dar žr. *palerinà*)

pentárka 1 (sf.) ‘perlavištė’ NdŽ, ***pentárkė*** 1 ‘t. p.’ NdŽ

← le. dial. (MLd) *pentarka* (le. *pantarka*, le. dial. *panterka*) ‘perlinė višta, patarška (*Numida meleagris*)’ (< pranc. *pintade* ‘perlinė višta’ ← portg. *pintado* ‘dažytas, dėmėtas’ ← lo. *pingere* ‘piešti, dažyti ir kt.’ [SW IV: 40, 116; Reczkowa 1982: 94; ЕСУМ IV: 277])

pentárda 1 (sf.) ‘perlavištė’ Šts: *Pentárdos deda labai miklius (stiprius) kiaušinius* Klov /\ *Marga skarelė kaip pentárda* Všk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 48) – žr. *pentárka* (su struktūrinio elemento *-k-* > *-d-* kaita, matyt, dėl sąsajos su sub. lie. ***ded***ėklė 2 [sf.] ‘dedanti, dėsli višta’ [LKŽe])

peregrinãcija 1 (sf.) ‘keliavimas, kelionė’: *Prademe metą peregrinacijos mūsų* DP 252

← v. le. *peregrynacyja* (le. *peregrynacja*) ‘kelionė į svečias šalis; keliavimas į šventąsias vietas’ (< V. lo. *peregrinatio* ‘keliavimas į šventąsias vietas; buvimas tremtyje’ [SW IV: 113; SPW XXIII: 385; Niermeyer 1976: 787])

peregrinavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘būti peregrinu’: *Ik kolai peregrinavója žmogus* DK 156

← (v.) le. *peregrynować* ‘būti piligrimu, keliauti’ (< V. lo. *peregrinari*, *peregrinare* ‘lankyti šventas vietas, keliauti į tokias vietas; gyventi atsiskyrėlio gyvenimą’ [SW IV: 113; SPW XXIII: 385; Niermeyer 1976: 787])

persvetas (sm.) ‘dūmtraukis’ R 286, MŽ 383, N

↔ le. *prześwit* ‘tarpas tarp dviejų objektų ertmės, vamzdžio sienelių’ (SW V: 218) – partityvinis vertinys

péržegnojimas 1 (sm.) K II 180, ***peržegnójimas*** 1 Rtr, ***paržegnojimas*** Sut, M **1**. NdŽ, KŽ ‘kryžiaus ženklo darymas kaip maldos pradžios ar dievobaimingumo išraiška’: *Po paržegnojimo spaviednyko prisiartink pri ausies kunigo* P; (refl.) Sut, L, NdŽ: *Aš neguliau be pérsižegnojimo ir nepaskėliau, ir valgyt neatsisėdau* Vlk; *Par dievobaimingą parsižegnojimą gaunam daug mylistų Viešpaties ir apsiginam nuo pagundinimų velnio* M. Valanč; **2**. ‘palaiminimas’ R 61, 324, MŽ 81, 434, N, PK 240: *Idant jisai amžinąjį peržegnojimą... apturėtų* Mž 102; *Tada aš tarp jūsų atsiųsiu prakeikimą ir jūsų peržegnojimą prakeiksiu* BB Mal. 2.2; *Kristus patsai liepė vaikelius mažus savęsp leisti, idant peržegnojimą... nuog Dievo gautų* BP I 142 ir kt. (DP 302, DK 182, Ns 1857: 4)

↔ (s. / v.) le. *przeżegnanie* ‘kryžiaus ženklo darymas ranka; laiminimas’ (SW V: 253; SPW XXXII: 491–492; SSt VII: 226; dar žr. Zinkevičius 1988: 76; plg. Dini 1990: 236) → ≠ s. blr. *прежегнанье* ‘krikštas’ (ГСБМ XXVIII: 38) – partityvinis vertinys (dar žr. *žegnõnė*)

pijokẽlis 2 (sm. dem.) ‘g i r t u o k l ė l i s ’: *Nei aš pijokėlis, nei aš laidokẽlis, tėvelio sūnelis, žemės artojėlis* d. Pupiškės (DvŽ II: 88)

↔ (v.) le. *pijaczek* ‘girtuoklėlis; alkoholio indelis; toks augalėlis’ (SW IV: 185; Linde IV: 703) – dar žr. *pijõkas*, *-ė*

piksõtas 2 (sm.) ‘i š d y k ė l i s , n e k l a u ž a d a , n e n a u d ė l i s ’ Ml: *Mano piksotas jau neklauso manęs, eina savo galva* Krd; ‘p a d ū k ė l i s , p u s g a l v i s ’: *Sužiūrėsi piksõto! Jam tik muštis* Mlt; *Su šituo piksotu sunku suskalbėt* Ktk; *Ar nematai, ką padarei, piksõtai tu!* Mlt; *Šitie piksõtai tai teip ir laukia, liežiuvius iškišę!* Lel

↔ le. *fiksat* ‘pamišėlis, keistuolis; padūkėlis, pasiutėlis ir kt.’ (< pranc. *idée fixe* ‘pamišimo sritis; įsitikinimas; pastovus troškimas’ ← lo. *fīxus* ‘tvirtas, nekintamas ir kt.’ [SW I: 740; Reczkowa 1982: 69–70])

pinavijà 2 (sf.) **1**. ‘(bot.) b i j ū n a s (*P a e o n i a*)’ J, LBŽ: *Pinavijos šaknis nuo išgąsčio* Nj; *Žydi man lelijos, žydi pinavijos* Vnž; *Pinavijàs išlankstė vėjas* Sk; *Ant mano kapo užaugs lelijos, žalios rūtelės ir pinavijos* d.; *Už stalelio sėdėdamas pinavija žydėjai* JV 40; **2**. ‘(bot.) v a i s t i n ė b i t k r ė s l ė (*T a n a c e t u m b a l s a m i t a*)’ R, MŽ, N, [K]; **3**. ‘t o k s s e n o v i š k a s l i e t u v i ų š o k i s ’: *Pinavijos dabar nebemoka eit* Trgn

← v. le. (dial.) *pinowija* (le. *pinawja*, *pinowja*) ‘bitkrėslė (*Tanacetum*); bijūnas’ (SW IV: 194, 214, VII: 724–725; Linde IV: 708; Karłowicz IV: 106; ЭСБМ IX: 133) → ≠ blr. dial. *пінавéя* ‘bijūnas (*Paeonia L.*)’ (СБГП III: 519) – dėl kilmės žr. *pivanija*, *pivõnija*, *pivònija*

> *panavijà* 2 (sf.) ‘(bot.) b i j ū n a s (*P a e o n i a*); v a i s t i n ė b i t k r ė s l ė (*T a n a c e t u m b a l s a m i t a*)’ NdŽ, Kp, Brž, Mžk, Kv, P, D. Pošk, Sut, LF III 360: *Panavijos raudonas kudrėtas žiedas* J; *Panavijos auga, lapus išleisdamos* A. Strazd; *Ak vija, panavija, jau pražydo kaip lelija!* J. Bil ir kt. (Vkš, BM 422, Prk, Lkv) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 17) – žr. *pinavijà* (su šaknies *-i-* > *-a-* kaita dėl artimosios regresyvinės asimiliacijos, t. y. *p-**i**-n-**a**-vijà* → *p-**a**-n-**a**-vijà*)

pìtavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘k l a u s i n ė t i , t a r d y t i ’ Sv, Mlt, Plv: *Ką tu čia mane pìtavoji!* Ldvn; *Da ir man apie juos pìtavojo* Trgn; *Mažą vaiką gali pìtavoti, o ne mane* Mrk

← v. le. *pytawać* ‘klausti, klausinėti; rūpintis; ieškoti ir kt.’ (SW V: 453; SPW XXXIV: 544)

pýlytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** (verb. tr.) ‘d ė m ė t i s , į s i m i n t i ’ ↔ *įsipýlyti* ‘į s i d ė m ė t i , į s i m i n t i ’ Sz: *Įsipylijau kasmets vienoj vietoj vieversį giedantį* Mit I 226 (LKŽe; dar žr. Palmaitis 1998: 162)

← (v.) le. *pilić* ‘turėti omenyje; stebėti, prižiūrėti; raginti, skubinti’ (SW IV: 190; SPW XXIV: 196),

‖ ≠ blr. *пилúць* / *пілíць* ‘stebėti; prižiūrėti, raginti, skubinti; prašyti’ (Носовичъ 1984: 414; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 238; ЭСБМ IX: 129)

> *pìltis*, *-asi*, *pýlėsi* (verb.) ‘r ū p i n t i s ’ FrnW – žr. *pýlytis*

pladỹstai 2 (sm., pl.; bot.) **1**. ‘č e s n a k a s , b l a d y s t a i (*A l l i u m*)’ SD 137, S. Dauk; **2**. ‘p o r a s (*A l l i u m p o r r u m*)’: *Atmename and... pladystų, ir svogūnų, ir česnakų* Ch 4Moz. 11.5

↔ le. *płodzist* ‘česnakas’ (SW IV: 260)

bladỹstai 2 (sm., pl.) ‘(bot.) č e s n a k a s , p l a d y s t a i (*A l i u m*)’ R 239, K – žr. *pladỹstai* (su inicialinio *p-* > *b-* kaita dėl priebalsių sinharmonizmo, t. y. ***p***-[duslusis]-*la*-***d***-[skardusis]-*ystai* → ***b***-[skardusis]-*la*-***d***-[skardusis]-*ystai*)

blodustas (sm.) ‘č e s n a k a s’ Mit I 223: *Žadėdamas anas (kirmėles) išveisti, virink ožkos pieną su blodustais (česnakais)* IM 1851: 45 – žr. *pladỹstai*

pladystìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘č e s n a k i n i s’ SD 137, [K] ⇦ *pladỹstai*

plecẽlis 2 (sm. dem.) ‘ž e m ė s s k l y p e l i s’ Pulkė (DvŽ II: 111)

↔ (v.) le. *placyk* ‘atvira vietelė; (laisva) vietelė; žemės sklypelis; kiemelis ir kt.’ (SW IV: 218; SPW XXIV: 316; Linde IV: 720) – dėl kilmės žr. *plẽcius*, *plẽcius*

plentatìs (sf.) ‘p a i n i a v a’: *Velnias žino, kas čia par plentatìs* Blnk

↔ (v.) le. *plątanina* ‘painiava, chaosas, sumaištis ir kt.’ (SW IV: 226; Linde IV: 728)

plẽzdras 2 (sm.) ‘k o r y s’: *Reikia anom (bitėms) plẽzdrų padaryt* Aps

← le. dial. (MLd) *plazder* ‘skiautė, (medžiagos) gabalas; korys; ant audinio užteptas gydomasis tepalas, dedamas ant skaudamos kūno vietos’ (SW IV: 223; Karłowicz IV: 118) – dėl kilmės žr. *plẽstras*, *plẽstras*

plioza (sf.) ‘k ū l ė , v ė z d a s’: *Gyvolius kilnojam su plioza* Bržr

↔ le. *płaza* ‘kirtis plokščiąja įnagio dalimi ir kt.’ (SW IV: 256) – dar žr. *plõzas*, *pliõzas*

pliundravonė (sf.) ‘p l ė š i m a s , g r o b s t y m a s’ Chyl 2Kar. 21.14 *Ir apłaysiu atſtanką teywayniſtes mano, // ir padosiu jos rąkoń neprietelu ju, ir ſtosis // and iźgawima ir plundrawones wiſiemus neprietelamus // ſawo.* (dar žr. LKŽe)

← v. le. *plundrowanie* ‘apiplėšimas; apgavystė, sukčiavimas’ (< v. *plündern* ‘plėšti, grobti’ [SW IV: 241; SPW XXIV: 361; ЭСБМ IX: 225; Kluge 2002: 709])

plõtkas 2 (sm.) ‘K ū č i ų v a k a r e v a l g o m a s p a p l o t ė l i s , k a l ė d a i t i s’ NdŽ: *Su plõtkais atėjo* Pc

↔ (s. / v.) le. (dial.) *opłatek* ‘neraugintos tešlos paplotėlis; ostija’ (< č. *oplatek*, *oplatka* ‘t. p.’ ← bžn. sl. [bohemizmas] **оплатки** ‘t. p.’ ← s. bvr. **oplâta* ‘t. p.’ [→ v. *Oblate* ‘ostija’] ← V. lo. *oblata* ‘ostija; plonas pyragas; maistas’ [SW III: 803; SPW XXI: 544–545; SSt V: 602; Kobylińska 2001: 111; Фасмер III: 102, 145; Machek 1968: 416; Rejzek 2001: 429–430; Miklosich 1977: 509; Niermeyer 1976: 727–728] → ≠ blr. *аплатка* ‘ostija’ [Байкоў, Некрашэвіч 1993: 33]) – su inicialinio *a-* afereze, t. y. *****a***-*plotkas* → *plotkas*[66]

[66] Plg. identišką gudizmų fonetinį kitimą: lie. dial. *aplotkà* 2 (sf.) ‘plotka, kalėdaitis’: *Atnešė zakristijonas aplõtkų* Dr; *Įnešė aplotkàs ir padėjo ant stalo* Sz (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 17; ZtŽ 56) ↔ lie. *plotkà* 2 (sf.) ‘Kūčių vakare valgomas paplotėlis, kalėdaitis’ NdŽ: *Ant stalo lėkštėje gulėjo baltos plõtkos* Skr; *Važinėja su plõtkom* OZ 42; *Kad tu tep pabaltum kai baltoji plotkẽlė!* Mrj; *Per kūčias laužėme ir valgėme plotkeles* rš (LKŽe).

pódmuras 1 (sm.) ‘p a m a t a s’ Btr, Žž: *Vilkas ir per pódmurą inlenda* Drsk

↔ (v.) le. *podmurze* ‘vieta po mūru, pamatas’ (SW IV: 380; SPW XV: 473; ЭСБМ VIII: 109) → ⫽ blr. (dial.) *подмýрокъ / падмýрак* ‘akmeninis ar plytų mūro pagrindas, pamatas’ (Носовичъ 1984: 444; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 210; СБГП III: 313; Вярэніч 2009: 539; dar žr. ЭСБМ X: 112), blr. dial. *подмýрок* ‘t. p.’ (TC IV: 99) – dėl kilmės žr. *mū́ras*, *mū̃ris*, *mūrỹs*, *mū̃rius*

patemūris (sm.) ‘m ū r o sienų sustiprinimas, mūro dantis’ SD 15, N: *Kad pabudavosi naujus namus, tada padarysi ant dangčio tavo patemūrį* Ch 153 (LKŽe); Chyl 5Moz. 22.8 *Kad pabudawosi naujus namus, tada padaryſi and dagſcia tawo patemury, kad neuźweſtumey and namu tawo kraujo-kałtes, kad kas pułdamas, nupułtu nog ju* (dar žr. Skardžius IV: 219) – žr. *pódmuras*

pòlskas, ***-à*** 4 (smob.) ‘k a t a l i k a s’ ZtŽ 501

↔ (v.) le. *polski* ‘katalikų, krikščionių (ne judėjų) ir kt.’ (SW IV: 541; SPW I: 292) – adjektyvinės substantyvizacijos refleksija

pomerka (sf.) ‘p a l y g i n i m a s’: *(Jobo knygoje) apsirašo labai pomerkos verta historija* Ch Job. (turinys)

← le. *pomiarka* ‘(pa)lyginimo priemonė, įrankis; matas, matavimas, dydis; modulis’ (v. le. [dial.] *pomiarek* ‘matavimas; [pa]lyginimas ir kt.’) (SW IV: 562, 563; SPW XXVII: 112)

ponasdievas (sm.) ‘D i e v a s’: *Kitąkart ponasdievs pelėdai liepęs: – Iš visų paukščių išrink kur tik gražesnį paukštelį ir atnešk man parodyt* ŠLP 37; *Ponasdievs sakąs: – Tota koks sušiuręs, pasišiaušęs! Argi neberadai gražesnio?* ŠLP 37; *Kitą kartą ėjęs ponasdievs su šventu Petru ir radę tinginį šaly kelio beguliantį* ŠLSA 22 ir kt. (SŽ 451)

← le. *Panibóg* ‘Viešpats Dievas (ypač kreipiniuose)’ (SW IV: 31) – pamorfemis vertinys

Ponadiẽvas 2 (sm.), *Põnadievas* 1 ‘p o n a s D i e v a s’ Slnt, Kv: *Ponadiẽve, koks tu kūdas!* Varn; *Baisu – sūdas Ponadievo!* Sln /\ *Ponadievuo peščluostė, o velniuo pečkuris (apie netikusį žmogų)* Šts (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 87); *Par ponadievo vardą, par lydeko įsakymą kad mano arkliams būtų vandenio užpilta ir pašerti* ŠLP 371 ir kt. (SŽ 450–451) – žr. *ponasdievas*

Põndievas 1 (sm.) ‘D i e v a s’ Kv, LT I 514: *Pondievas tuos akmenukus ėmęs mušt vieną į kitą* S I 1 /\ *Tu išvesk mune par tą miestą, kaip põndievą myli* KlvrŽ; *Ak tu pondievaliau!* rš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 87); *Vel kaip abuodu im pjaut, pondievui kaip nein gerai, teip nein* ŠLSP 76 (SŽ 451) – žr. *ponadievas*

ponudiev (interj.) ‘D i e v e’: ◊ *ponudiev* ‘šventasis kreipinys, pertaras’: *Ponudiev šventasis, kas čion gal būt, kas pasidarė, kad tam šmote reik mūsų sodžiui būt, o dabar nepažįstami laukai* ŠLSP 167 (SŽ 452) – žr. *ponasdievas*

ponudievas (sm.) ‘D i e v a s’: *Del meilės ponudievo, vaiks gyvas!* ŠLSP 147; *Kaip tik Jons (paliko) vienas, meldės prė ponudievo, prašydams išgelbėjimo no smerčio* ŠLSP 133; *Uždarytas, vargšas, ant teip striošnio galo meldž ponudievą padėjimo, klūpodamas, ligi kol dziegorius pradėjo mušt dešimt adynų* ŠLSP 136 ir kt. (SŽ 452) – *ponadievas*

ponusdievas (sm.) ‘D i e v a s’: *Davė man ponusdievas tris maišus pelų nusivyt virvei ir išsileist iš dangaus šniūru* ŠLSP 181 (SŽ 452) – žr. *ponudievas*

popierninkas (*-**nykas*** SD 241), *-**ė*** (smob.) ‘popieriaus gamintojas, pirklys’ R 274, MŽ 367, N: *Šėtra popierninkų kuningų* Q 639

← (v.) le. *papiernik* ‘popieriaus gamintojas; popieriaus prekiautojas; biurokratas’ (SW IV: 46; SPW XXIII: 241) – dėl kilmės žr. *põpierius*, *popiẽrius*

põpierininkas, *-ė* 1 (smob.) **1**. ‘popieriaus gamintojas, pirklys’ K; **2**. ‘popieriaus pramonės darbuotojas’: *Chemikai popierininkai* sp – žr. *popierninkas* (*-nykas*), *-ė*

porceliãnas 2 (sm., sing.) TrpŽ **1**. ‘mineralinė medžiaga, pagaminta iš baltojo molio ir įvairių priemaišų, vartojama indų, papuošalų gamybai’: *Iš porceliano gaminami įvairūs indai, meniški dirbiniai ir izoliatoriai* K. Daukš; *Ji paėmė porceliano dubenį su brangenybėmis ir surišo su gražia plona drobe* J. Balč; **2**. ‘tos medžiagos dirbiniai’: *Viduje buvo keletas puošnių kambarių, apstatytų brangiais baldais, išklotų kilimais, su bufetais, pilnais porceliano* A. Vencl

← le. dial. *porcelan* (le. *porcelana*) ‘grakštus kaolino dirbinys; porceliano dirbiniai’ (< it. *porcellana* ‘t. p.’ [SW IV: 699; IAKP II: 99; Prati 1951: 787–788])

potasas (sm.) ‘sriuba’: WPk 251r.8 *grekų darantį kalacija angu potaſsa* (dar žr. Skardžius IV: 232)

↔ v. le. *potaś* ‘sriuba, mėsos nuoviras; sūrymas’ (< pranc. *potage* ‘sriuba; srėbalas’ [SW IV: 802; SPW XXVIII: 354])

patošė (sf.) ‘valgis iš avižinių miltų ir pieno, šustinis’ Pnd, Kz – žr. *potasas* (leksemos struktūrinę kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su lie. ***kõ-šė*** 2 [sf.], ***kó-šė*** 1 ‘tirštas valgis [ppr. gaminamas iš kruopų, miltų, sugrūstų bulvių], tyrė ir kt.’ [LKŽe])

povinéti, -éja, ***-éjo*** (verb. intr.) ‘vaikščioti (apie povą)’ Auk: *Povinėjo povelė po dvarelį* (d.) Vrn; *Po tėvulių dvarą povas povinėjo* LTR (Vlk); ‘(prk.) išdidžiai vaikščioti’: *Da jinai jauna po tėvelio dvarą povinéja* Onš (LKŽe; dar žr. LEW 642)

↔ (v.) le. *pawić się* ‘pūstis, puikuotis; ožiuotis’ (SW IV: 94; SPW XXIII: 350) – dėl kilmės žr. *póvas*, *póva*, *póvė*

prãbėgas 1, ***prabẽgas*** 2 (sm.) **1**. ‘išsisukimas, klasta, gudrybė’: *Gerai tam, kas visus prabėgus žino* Rod; **2**. ‘atsitikimas, įvykis’ RdN: *Per gyvenimą visokių prabẽgų perleidi žmogus* Jnšk

↔ (v.) le. *wybieg* ‘pabėgimas, ištrūkimas (iš kur nors); išėjimas; manevras; lenktynės; išsisukimas, klasta, gudrybė; intriga’ (SW VII: 797–798; Linde VI: 355) / (s. / v.) le. *przebieg* ‘perbėgimas; perbėgėlis’ (SW V: 21–22; SPW XXXI: 23; SSt VII: 85) – partityvinis vertinys

prakirà 3[b] (scom.) ‘pašaipininkas, akižara, prakieras’ [K], Šlk, NdŽ, R 332, MŽ 445, N, BS 121; ***prakýra*** 1 (scom.) ‘įgrisėlis, įkyruolis’ NdŽ

↔ v. le. *przechyra*, *przechira*, le. dial. *przechyra* ‘klastingas žmogus, dviveidis; apgavikas, sukčius; gudruolis; pašaipūnas; užsispyrėlis; išpuikėlis, pasipūtėlis’ (SW V: 30; SPW XXXI: 73–74; Karłowicz IV: 363; dar žr. SEJL$_2$ 948)

prakiẽras 2 (scom.) ‘pašaipininkas, akižara, prakira’ Ds: *Prakiẽras pilnas kytrumo, iš*

kito vis išgaudinėja Kp; *Toks jis prakiẽras, zbitkų prasimano!* Š; *Jau te yr kokia prakieras, turi kokią žolę (pritraukti berniokams)* Kp /\ *Laksto kaip prakiẽras (apie kiaulę)* Sb – žr. *prakirà*, *prakýra*

prakyras, *-a* (adj.) ‘įkyriai smulkmeniškas’: *O dėlto gi toks prakyras! Visi šunys jo suskaičiuota, sunumeruota...* rš ⇩ *prakýra*

prakurótas 1 (sm.) **1**. ‘advokatas, gynėjas’ Q 19, Krz 13, N, [K]: *Turime prakurotą Dieviepi* Bru; *Prakurotas aba padėjėjas* MP 195; *Nuėjo aukščiausias kunigas Ananiošius su vyresniais ir su Pertulu, nekokiu prakurotu (kalbėtoju), kurie pasirodė po akim storastos* Bt ApD. 24.1; **2**. ‘vadeiva’ TP 1880: 46

← v. le. *prokurat* ‘advokatas, gynėjas, patronas; valstybės kaltintojas, prokuroras; valdytojas; niekšas’ (< V. lo. *procurator* ‘advokatas, gynėjas; ekonomas ir kt.’ / ← lo. *prōcūrātor* ‘atsakovo atstovas teisme, jam nedalyvaujant ir kt.’ [SW IV: 1012; SPW XXX: 335–336; OLD 1470; Niermeyer 1976: 857–858; dar žr. Zimmermann 1992: 50, 53–56]) → ≠ blr. *прокура́ць* / *пракура́т* ‘sukčius’ (Носовичъ 1984: 524; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 245; ЭСБМ IX: 346), s. r. *прокуратъ* ‘sukčius, apgavikas’ (СРЯВ XX: 157), r. *прокура́тъ* ‘sukčius; pokštininkas’ (Даль III: 491)

pramañdras, ***-à*** 4 (adj.) ‘labai gudrus, išmintingas’ Lz: *Kad anas tokis pramandras, tegu šituos žirnius pasėja* TDr IV 257; *Tėvas turėjo dukterį, pramandrą ir išmintingą* LTR (Slk); *Anas pramandrėsnis až mane* Dglš

↔ (s. / v.) le. *przemądry* ‘neįprastai, itin išmintingas’ (SW V: 131; SPW XXXI: 454–455; SSt VII: 147) – partityvinis vertinys

pranešynos (sf., pl.) ‘įkurtuvių vaišės’ SD 297, N, [K]

↔ (v.) le. *przenosiny* ‘kelionė, vietos pakeitimas; jaunųjų (-osios) palydėjimas į jų gyvenamąjį būstą ir šventė šia proga; rūpestis’ (SW V: 149; SPW XXXIII: 512; dar žr. Zinkevičius 1988: 138), kontaminuojant šią leksemą su le. *przynos* ‘atnešimas; atnešamas daiktas, auka’ (SW V: 331) – partityvinis vertinys

pránka 1 (sf.) ‘antis’ N, [K], LC 1886: 6, PrL

↔ le. *frankolin* ‘vištinių būrio kurapkų šeimos paukštis (*Francolinus*)’ (< pranc. *francolin* ‘už fazaną didesnis miško paukštis’ / → it. *francolino* ‘kaukazinė kurapka [*Tetrogallus caucasicus*]’ [SW I: 772; Littré II: 1768; Prati 1951: 453])

prankýnas (sm.) ‘jauna antis’ PrL ⇦ *pránka* (dėl suf. lie. *-ynas* plačiau žr. Skardžius I: 267; Kregždys 2011$_a$: 55–56)

prapišnùs, ***-ì*** 4 (adj.) ‘puikus, šaunus’ Sml, Vrn: *O tai prapišniũ mergiočių buvo!* Grš

↔ (v.) le. *przepyszny* ‘puikus, nuostabus, rinktinis’ (SW V: 177; SPW XXXII: 129–130; dar žr. Темчин 1995: 52) – partityvinis vertinys

pravãdai 2 (sm., pl.) **1**. ‘pirmas sekmadienis po velykų, atvelykis’ SD 301, [K], OZ 44, Ds, Lz, Brs: *Nu verbų lig pravadų nedėlios* M. Valanč; **2**. ‘sugrąžtai’ NdŽ; ***pravãdos*** 2 (sf., pl.) **1**. ‘pirmas sekmadienis po velykų, atvelykis’ M; **2**. ‘atvelykio mugė’ NdŽ

↔ le. *przewody* ‘Velykų savaitė; atvelykis’ (SW V: 240, 242),

‖ ≠ s. blr. *проводы* ‘(mirusiųjų) atminai per atvelykį’ (ГСБМ XXIX: 125), blr. *про́водъ / провад* ‘gedulingos pamaldos; palydėtuvės’ (Носовичъ 1984: 520; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 250), r. *про́воды* ‘gedulingos pamaldos pirmąjį šeštadienį po Velykų’ (Даль III: 473) – partityvinis vertinys

pretininkas (sm.) ‘priešininkas’: *Ir karalius paėjęs prė pretininko arčiau par tris žingsnius* ŠLSP 230 (SŽ 457)

↔ v. le. *sprzecznik* ‘konfliktiškas, mėgstantis ginčytis žmogus; priešininkas’ (SW VI: 359; Linde V: 374–375)

prevazas (sm.) ‘brasta, kelvietė’: Chyl Ts. 12.5 *Gileaditey nes ateme Efraimitams prewazus Jordano: ir ſtojos kad kałbejo iźbeguſiey Efraimo, Tepereymi, tada tare jop wirey Gileado, Efigu Efratita? kad tare, ne*; Chyl Ts. 12.6 *Tada tare aniſjen jam; Kałbek dabar Schibboleth, bet ansjen, tare Sibboleth, ir negałejo to gierey kałbet: pagawo tada ghi, ir pamuſze ghi anisjen pas prewazus Jordano: jog połe anomet iſz Efraimo, kiaturos-deſzymtis ir du tukſtanciu* (dar žr. Skardžius IV: 235)

← (s. / v.) le. *przewóz* ‘pervežimas, transportavimas, perkėlimas per vandens telkinį; perkėla, prieplauka; plaustas; užmokestis už pervežimą; prievolė pervežti’ (SW V: 242; SPW XXXII: 362–363; SSt VII: 204–205) → ≠ s. blr. *превозъ* ‘perkėlimas, perkrovimas; nugabenimas’ (ГСБМ XXIX: 502)

priarka (sf.) ‘meilužė, sugulovė’: *Ir jo priarka... jam teipajęg pagimdė sūnų* BB Teis. 8.31

↔ (s. / v.) le. *fryjerka*, s. / v. le. *fryjarka* ‘meilužė’ (SW I: 777; SPW VII: 135; Linde I: 661; SSt II: 367; dar žr. SEJL 484) – dėl kilmės žr. *prieras*

priãžnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘gretimas, artimas’: *Tos kaimos priãžnos prie Babtų, t. y. arti* J; **2**. ‘tinkamas, geras’: *Nepriãžnas tas žodis, t. y. nepriguli čia taip sakyti* J

← v. le. *przyjaźny* ([v.] le. *przyjazny*) ‘draugiškas, paslaugus, mielas; tinkamas’ (SW V: 295; SPW XXXIII: 242–243),

‖ ≠ blr. *прыя́зны* ‘draugiškas, geranoriškas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 262; ЭСБМ X: 179–180)

priča (scom.) ‘kas įkyrus’: *Priča, nuo kurio negali atsikarasyti* J

↔ le. dial. (MLd [Rudawa] ir kt.) *przyczak* ‘įkyrus vėjas ir kt.’ (SW V: 48, 274; Karłowicz IV: 366) / (v.) le. *przecza* ‘ginčas, vaidai, nesantaika’ (SW V: 48; Linde IV: 1075)

priepultė (sf.) ‘ypatybė, savybė’ SD 305, Sut: *Priepultės, arba privalumai, tikėjimo* brš; ‘pavidalas’: *Priepultės duonos ir vyno* brš

↔ (v.) le. *przypadłość* ‘sritis; rūšis; ženklas, žymė ir kt.’ (SW V: 336; SPW XXXIII: 541–542) – pamorfemis vertinys

priepulus, ***-i*** (adj.) ‘tinkamas’ SD 372

↔ (v.) le. *przypadły* ‘tinkamas, nenumatytas; laikinas ir kt.’ (SW V: 336; SPW XXXIII: 542–544) – pamorfemis vertinys

prieras (sm.) ‘s v e t i m o t e r i s’ SD 132 Ev

↔ (s. / v.) le. *fryjer*, *fryjerz* ‘meilužis, svetimoteriautojas ir kt.’ (< v. *Freier* ‘jaunikis’ [SW I: 777; SPW VII: 136; SSt II: 367; Kluge 2002: 314])

prí́erodas 1 (sm.) ‘p a t a r i m a s , r e k o m e n d a c i j a’: *Per tavo prí́erodą insisukau geran daikte* Mrk; *Už gerą prí́erodą padėkojo* Ds

↔ le. *przekaz* ‘rekomendacinis laiškas; testamentas ir kt.’ (SW V: 104–105) – pamorfemis vertinys

primieras (sm.) ‘s ą j u n g a , s u s i t a r i m a s’: *Ir jog tas testamentas, tai yra primieras, žadėjimas ir nuokalbis..., yra aprašytas knygose* DP 142

← (s. / v.) le. *przymierze* ‘paliaubos; sąjunga, susitarimas, aljansas ir kt.’ (SW V: 321–322; SPW XXXIII: 436–451; SSt VII: 305)

prýstova 1 (sf.) **1**. ‘p a r a m a , p a g a l b a’ K: *Turintys žinoti, kad jie nei nu vieno prystovos nesulauksią* Kel 1881: 94; **2**. (scom.) ‘g y n ė j a s , a d v o k a t a s , p a g a l b i n i n k a s’ K I 96: *Teisybės prýstova* K I 87

← (v.) le. *przystawa* ‘pristatymas, tiekimas; atrama, ramstis ir kt.’ (SW V: 375; SPW XXXIV: 127)

probastvà 2 (sf.) ‘k u n i g y s t ė , k u n i g a v i m a s’ DP 3

← (s. / v.) le. *probostwo* ‘klebono pareigos; klebonija’ (SW IV: 1004; SPW XXX: 298; SSt VII: 53) → ≠ s. blr. *пробоство* (*пробоўство*) ‘parapija’ (ГСБМ XXIX: 109) – dėl kilmės žr. *prãbaščius*

pšekleñtas, ***-à*** 4 (adj.) ‘p r a k e i k t a s’ ZtŽ 519

← (s. / v.) le. *przeklęty* ‘prakeiktas; velniškas, pragariškas; netikęs, bjaurus, nepakenčiamas; velnias’ (SW V: 108; SPW XXXI: 371–375; SSt VII: 136–137; dar žr. Smoczyński 2005: 296)

> *prakléntas*, *-a* 1 (adj.) Šd, *prakleñtas*, *-à* 4 ‘n e l e m t a s , b j a u r u s , n e t i k ę s , p r a k e i k t a s’ Dglš, Krok: *Tokią prakléntą bobą nė į namus nereikėtų įsileisti* Up; *Ant tokį prakleñtą neĺjsk geriau visai* Ob; *Ten važiuoja šventieji, o čia lieka praklentíeji* Skr; *praklentaĩ* (adv.) ‘l a b a i , n e p a p r a s t a i’: *Praklentaĩ tingėdavo aust mokintis* Vdšk; *Praklentaĩ daug rugių šiemet* Vdšk – žr. *pšekleñtas*, *-à* (partityvinis vertinys)

pulẽrikas 1 (sm.) ‘p i n i g i n ė’ Pun, Od, Krok: *Pamečiau pinigus ir su pulẽriku* Al

↔ le. dial. *pularka* (le. *pulares*, le. dial. [DLd (Kalisz)] *pularus*) ‘aplankas su skyreliais dokumentams; užrašų knygutė’ (< lo. *pugillārēs* ‘užrašų knygutė’ [SW V: 428, 431; Karłowicz IV: 450; IAKP II: 189])

pulpitas (sm.) ‘p a s t o v a s k n y g o m s , p i u p i t r a s’ [K]: *Pulpitas rašytojų* SD 311; *Pulpitas bažnyčios* SD 311

← (v.) le. *pulpit* ‘rašomasis stalas su nuožulniu stalviršiu; piupitras’ (< lo. *pulpitum* ‘medinė pakyla; katedra (resp. rostra); tribūna; scena’ [SW V: 431; SPW XXXIV: 429]) → ≠ s. blr. *пулпитъ* ‘tribūna, rostra’ (ГСБМ XXIX: 347)

putravõnė 2 (sf.) ‘drabužių, batų pamušalas’ Srv: *Neužmiršk putravõnės atnešti paltui* Kvr; *Prastą putravõnę padėjo, kaip mat ir suplyšo* Vad; *Mano batų išplyšo putravõnė* Vdk; *Susmukęs, sudribęs, kaip bato aulas be putravonės* Tv

↔ (v.) le. *futrowanie* ‘(kailio, kailinio) pamušalo įsiuvimas ir kt.’ (SW I: 787; SPW VII: 159–160) → ≠ blr. (dial.) *футрава́нне* ‘vidinės namo sienos tinkavimas; stogo uždengimas šiaudais arba nendrėmis; (prk.) kailio iškaršimas’ (Носовичъ 1984: 674; TC V: 226)

puzonas (sm.) ‘trombonas’ SD[1] 152

← (v.) le. *puzon*, *puzan* ‘metalinis pučiamasis muzikos instrumentas, trombonas’ (< v. v. a. *pusûne*, *busûne* ‘trombonas’ ← s. pranc. *buisine* ‘trimitas’ ← V. lo. *buccina* ‘trimito vidus; pučiamojo muzikos instrumento pūstukas’ ← lo. *būcina* ‘riestas vamzdis; ragas; pučiamasis ragas ir kt.’ [SW V: 447; SPW XXXIV: 515; Kluge 2002: 714; MLex 29; Greimas 1969: 87; Godefroy 1990: 66; Blaise 1994: 118])

pužečkà 2 (sf.) ‘juodasis serbentas’: *Pužẽčkos júodos kap anglìs* Dv (DvŽ II: 151)

↔[67] (v.) le. (dial.) *porzeczka* ‘serbentkrūmis; juodasis serbentas (*Ribes nigrum* [*L.*]); serbentas (uoga); agrastas (*Ribes grossularia*)’ ≠ s. le. (dial.) *porzeczki* (pl.) ‘raudonieji serbentai (*Ribes rubrum L.*)’ (SW IV: 729; SPW XXVII: 427; SSt VI: 414; Karłowicz IV: 277; AJŚ II[2]: 66; dar žr. Kregždys 2014$_c$: 259–260) → ≠ blr. *парэ́чка* ‘serbento uoga’ (БРС II: 940; ЭСБМ VIII: 173) ≠ blr. dial. *парэчкі*, *нурэ́чкі* (pl.) ‘(raudonieji) serbentai’ (Шатэрнік 1929: 205; Цыхун 1993: 117) – žr. StEB I γγγ. poskyrio II.2.3. tipą

pũgas 2 (sm.) **1**. ‘išdroža lango rėme arba lentoje, sujungimas, suleidimas’: *Per gilų pūgą čia, brolyti, padarei* Kč; **2**. ‘prietaisas, oblius malksnoms pjauti, rėžti’[68]: *Įsitaisyk gerą pūgą, darysim daug gontų* LMD (Knv); *Kai pūgù išrėžta* Pnm

↔ le. dial. (MLd [Podhale]) *fug* (le. *fuga*) ‘išdroža, griovelis; ilgesnioji plytos pusė; garo mašinų stumdomosios dalies rėmas’ (< v. *Fuge* ‘sujungimas, susidūrimas; siūlė; išdroža’ [SW I: 780; MAGP III[2]: 47; IAKP I: 159; Kluge 2002: 320; dar žr. Basara 1981: 28; Kregždys 2015: 70]),

‖ ≠ r. *фу́га* ‘dviejų lentų suleidimo vieta’ (Даль III: 539 [germanizmas])– žr. StEB I 11 išn.

pūsčionis (sm.) ‘atsiskyrėlis’ Q 148

← le. dial. *puszczanin* ‘atokios vietos, tyrų gyventojas’ (SW V: 441; Karłowicz IV: 455)

---

[67] Lie. dial. *pužečkà* šaknies *-u-* etiologija, matyt, grįstina (v.) le. (dial.) ***po**rzeczka* ir blr. dial. *п**у**рэ́чкі* (pl.) kontaminacija.

[68] LKŽ(e) sudarytojai, matyt, į vieną leksinį semantinį lizdą surašė du skirtingos kilmės žodžius, mat (trumpinio) semema ‘prietaisas, oblius malksnoms pjauti, rėžti’ gali būti vedama iš v. ž. *foogbank* ‘oblius, drožtuvas’, suponavusio r. *фуга́нокъ* ‘toks drožtuvas, oblius’ (Даль IV: 539; Фасмер IV: 209).

R

raitaravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘j o d i n ė t i r a i t a m’: *Nū turgus menkas, tuščias, tai tik an zavodnų kumelių raitaravója* Vlk

↔ le. dial. *rajtować* ‘joti’ (< v. *reiten* ‘joti’ [SW V: 469; IAKP II: 197]) – su antruoju *-ra-* dėl kontaminacijos su lie. *raitõrius / raitãrija*, *raitõrija* (žr. s. v. *raitõrius*, *raitãrija*, *raitõrija*)

raitãrija 1 (sf.) ‘r a i t e l i a i , k a v a l e r i j a’ S. Dauk, I, M, Mrs, Kp, Ob, Bržr, Skr: *Kur daug raitorių, bus raitãrija* J; *Kazokų raitãrija užjojo ir nusivarė* Gdl; *Šit raitãrija atjoja!* Upt ir kt. (Nv, BM 104 [Sb], Skv 2Moz. 15.19); (prk.): *Neabejotinai pragaiš baltoji raitarija (utėlės)* rš; ***raitõrija*** 1 ‘t . p .’: *Iš sodžių mergelės bus imtos, į raitoriją bus skirtos* LTR (Sln)

← v. le. *rajtaryja* (le. *rajtarja*) ‘raiteliai; sunkioji kavalerija’ (SW V: 469; Linde V: 17; Sokólska 1999: 146; Brückner 1985: 453) – dėl kilmės žr. *raitõrius*

ràjentas 1 (sm.) ‘n o t a r a s’ Vv, Gs, Lš, Ūd

← le. dial. (DLd [Kalisz]) *rajent* ‘notaras’ (< V. lo. *regens* ‘mokytojas, profesorius’ ← lo. [part. praes. act.] *regēns*, *-entis* ‘valdantis, nurodantis ir kt.’ [SW V: 503; Karłowicz V: 7, 19; Blaise 1994: 781])

rak čiak čiak (interj.) ‘m u š i m u i r e i k š t i’: *Lazda rak čiak čiak per pečius* Rod

↔ le. *rach-ciach* /-ćiach/ ‘greitam, staigiam, skubotam veiksmui įvardyti’ (SWJP 926; $SEJL_2$ 365; dar žr. Gussmann 2007: 8)

rakùndininkas (***-inykas***), ***-ė*** 1 (smob.) ‘s k a i č i u o t o j a s’: *Tokie rakundinykai ir mes visi esme* BP I 316; ***rokùndininkas***, ***-ė*** 1 (smob.) **1**. ‘t. p.’ R 287, N, K; **2**. ‘a r i t m e t i k o s m o k o v a s , ž i n o v a s’ C II 276, N, K I 93, K II 122; ***rokùndininkas*** 1 (sm.) ‘t a m t i k r a s s k a i č i a v i m o ž e n k l a s , p i n i g ą a t s t o j a n t i s ž e t o n a s’ [K], Q 407, N

↔ le. *rachubnik* ‘skaičiuotojas; apskaitininkas, buhalteris; garo mašinos įrenginio dalis, skirta skaičiuoti įvairius parametrus’ (< [partityvinis vertinys] v. *Rechenmeister* ‘skaičiuotojas; aritmetikos mokytojas’ [SW V: 457, 458]) – struktūrinių elementų seka *-nd-* suponuoja metatezę, t. y. **raku-dn-ininkas* → *raku-nd-ininkas* bei kontaktinę garsų *-dn-* < **-bn-* disimiliaciją (dar žr. *rokùndas*, *rokuñdas*)

išrokùndininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘k a s i š r o k u o j a , i š k a l b a’ Lk: *Čia žmonės puikybės pilni, išrokundininkai* rš – žr. *rokùndininkas*, *-ė*

rampãlyti, ***-ija*** (***-yja***), ***-ijo*** (***-yjo***) (verb. tr.) **1**. ‘s m a r k i a i k i r s t i , s k a l d y t i , k a p o t i’: *Einam malkų rampãlyti* Skr; *Žinojo, jog gerai rampalydavau su šoble, kur to reikėdavo* rš; **2**. ‘p e r t i k a i l į , m u š t i’: *Už ką jis tave rampãlyjo?* Skr; **3**. ‘g o d ž i a i v a l g y t i , ė s t i’ Erž

↔ (v.) le. *rąbać* (s. le. *rębać*) ‘(iš)kirsti, (su)skaldyti, kapoti kirviu; nuplati, ketvirčiuoti; smogti, pliekti’ (SW V: 485; SPW XXXV: 226–227; SSt VII: 442–443) – su *-b-* > *-p-* (resp. devokalizacija) dėl dusliojo *-t-* (bendraties lytyje) – struktūrinis elementas *-al-*, matyt, reflektuoja kontaminaciją su le. *rębaj**ło*** ‘medkirtys’ (SW V: 529)

rañčyti, ***-ija*** (***-yja***), ***-ijo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘laiduoti, garantuoti, užtikrinti’ Mit I 19 (Rg): *Duokite man ženklus, o aš rančyju, jog Bukota pribus* V. Piet; *Aš rančiju, kad arklys geras* Sb; (refl.) M; **2**. (intr.) ‘ginčyti’: *O jis rañčija, o rañčija, neperginsi jo* Plv; (refl.): *Rančijas, kaip daug žinodamas* Skp

↔ (s. / v.) le. (dial.) *ręczyć* ‘imtis atsakomybės, laiduoti, duoti užstatą; skolinti, kredituoti ir kt.’ (SW V: 530; SPW XXXV: 230–231; SSt VII: 449–453; Karłowicz V: 24; plg. LKE 590) → ≠ blr. dial. *рэ́нчыць* ‘sektis; būti palankiam’ (Сцяшковіч 1983: 419; ЭСБМ XI: 267)

rañdas 4 (sm.) **1**. ‘vadovavimas, tvarka’: *Dabar ne jo valia buvo, sūnaus randas visur* LzP; **2**. ‘valdžia’ Švn, Arch XV 496: *Susiedas apskundė randui, kad tas kupčius skarbą išėmė, o in tą daiktą pakasė kamašius* BsP IV 231

← (s. / v.) le. (dial.) *rząd* ‘tvarka, darna; arklio pakinktai; valdymas; vadovybė ir kt.’ (SW V: 802–803; Linde V: 159–160; SSt VIII: 66–67; Karłowicz V: 83; Brückner 1985: 474) → ꙗ[69] blr. dial. *жонд* ‘valstybė; vadovybė’ (СБГП II: 152; ЭСБМ III: 235), r. *жонд* ‘t. p.’ (Шетэля 2011: 28)

rundà 4 (sf.) ‘vadovavimas, tvarka’: *Nėr rundõs, kur boba rundija* J; *To gaspadoriaus durna rundà, t. y. negerai jis rundija* J; *In rundą suvarytos dainos* J – žr. *rañdas*

raskašavoti (verb. tr.) ‘suteikti malonumą, linksminti’: JMP 145b.41 *Iog weyʒdedamas ant ános nekalti=bes io / ir ant áno priliginimo iáme ßwentu budu ſáwo / idant ti=ktay iampi ráſkáßáwotu / o turetu ſáwi iámpi pádukſi ſáwo* (dar žr. Skardžius IV: 244)

← (s. / v.) le. *rozkoszować* ‘suteikti kam malonumą, įsiteikti’ (SW V: 633–634; SPW XXXVI: 216–217; Linde V: 86; SSt VII: 533–534; dar žr. ALEW II: 843) – dėl kilmės žr. *raskašė*, *rãskašis*, *raskãšius*, *raskažė*, *rãskažis*, *rãskažius*

raskažnùmas 2 (sm.) ‘išdykumas, pasileidimas, valios, laisvės turėjimas’ H: *Toks vaiko raskažnùmas – nežino kur dėtis, iš kailio nerias* Ps

↔ (s. / v.) le. *rozkoszność* ‘malonus potyris, džiaugsmas; džiaugsmo priežastis; prabanga; malonumų teikimas; išlepimas; prabangos pomėgis’ (SW V: 633; SPW XXXVI: 211; SSt VII: 532) → ≠ blr. *роско́шносць* ‘erdvė’ (Носовичъ 1984: 567), r. *роско́шность* ‘prabanga’ (Даль IV: 104) – dėl kilmės žr. *raskašnas*, *-a*

raštavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘areštuoti’ [K], N

↔ le. dial. *araśtovać* ‘suimti, sulaikyti; uždėti areštą’ (SGP I²: 162) – dėl kilmės žr. *areštúoti* (su inicialinio *a-* afereze)

---

[69] Le. **ř* frikatizacija resp. virtimas *ř* /ź/ ar /ś /prasidėjo XIII a., tačiau kietasis *ř* tartas iki XVII a. (Ананьева 1994: 128; Strutyński 2002: 69 [plačiau žr. StEB I γγγ. poskyrio II.2.1.–3. tipus]). Vadinasi, į lietuvių kalbą šis skolinys pateko iš vakarų slavų kalbinio arealo iki XVII a. resp. negali būti siejamas su gudų leksema, reflektuojančia frikatyvinę inicialę (dar žr. s. v. *žõndas*).

razgriešytis (verb. refl.) ‘apsivalyti nuo nuodėmių’: *ne noretų... atſigriekauti (raſgrieſchitis)* BB 4Moz. 19.13 (Skardžius IV: 245)

← (v.) le. *rozgrzeszyć się* ‘išsilaisvinti (nuo nuodėmių); ryžtis’ (SW V: 618; SPW XXXVI: 129)

rebelista (smob.) ‘maištininkas, kurstytojas’ DP 366.29 (Palionis 1967: 282)

← s. le. *rebellista* ‘sukilėlis, maištininkas’ (< V. lo. / lo. *rebellio* ‘maištininkas’, lo. *rebellis* ‘t. p.’ [Reczek 1968: 410; Niermeyer 1976: 885])

remyzà 2 (sf.) **1**. ‘nusigyvenimas, skurdas’: *Susvarystat remỹzon, kad tokius brangius daiktus pirkiostat* Ob; *Jį visai suvarė remyzon* Ds; **2**. ‘kebli padėtis’: *Papuoliau remỹzon, kaip čia ir išsikasiu* On

← le. *remiza* ‘nuolaida, kainos sumažinimas; vežimų nuomos ar sandėliavimo patalpa; nuomojamas vežimas; pralaimėjimas, žaidžiant kortomis’ (< v. *Remíse* ‘karietų sandėlis; garvežių depas; vekselio apmokėjimas; skolos padengimas’ / v. *Remís* ‘kortų trūkumas (žaidžiant kortomis); lošiamasis vekselis’ ← pranc. *remise* ‘pinigų pervedimas; skolos atidėjimas; vekselio panaikinimas; nuolaida; karietų sandėlis; kortų trūkumas (žaidžiant kortomis)’ [SW V: 512; Reczkowa 1982: 102]),

‖ ∌ r. *ремúзъ* ‘kortų trūkumas (žaidžiant kortomis)’ (Даль IV: 92; Фасмер III: 469 [romanizmas]) → ≠ blr. dial. *рэмíза* ‘patalpa, kurioje laikomi priešgaisrinės saugos instrumentai’ (Цыхун 1993: 123; ЭСБМ XI: 266)

resóras 2 (sm.) ‘lingė, spyruoklė’ NdŽ

← v. le. *ressory* ‘spyruoklės’, le. *resor* ‘viena vežimo spyruoklių, naudota kaip amortizatorius’ (< pranc. *ressort* ‘išlinkimas; spyruoklė’ [SW V: 518; Linde V: 32])

revizorystė (sf.) ‘tikrintojų įstaiga’[70]: *Jis man davė gromatą: – Nešk į Žadeikius, į Žagarės revizorystę* ŠLP 96 (SŽ 479)

↔ le. *rewizorja* ‘revizorių įstaiga, institucija’ (SW V: 525) – dėl kilmės žr. ***revìzorius*, *-ė***

rėžiùkas 2 (sm.) **1**. ‘(bot.) toks kryžmažiedžių šeimos augalas (*Nasturtium*)’ BŽ 140, LBŽ: *Paprastasis rėžiukas (N. officinale)* P. Snar; *Maurinis rėžiukas* (*N. amphibium*) Mt (***rėžùkas*** 2 [ppr. pl.] ‘t. p.’ Q 331, Lex 20, C I 1111, R, F, P, N, K, Mit II 133, Ak, LBŽ); **2**. ‘toks kryžmažiedžių šeimos augalas (*Roripa*)’: *Krūminis rėžiukas (R. silvestris)* LF III 499

↔ (s. / v.) le. *rzeżucha* (le. *żerzucha*) ‘kartenė (*Cardamine*); pipirnė ir kt.’ (SW V: 820, VIII: 709; Linde V: 175; SSt VIII: 103; Brückner 1985: 475–476; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 49),

‖ ∌ s. r. *жеруха* (*жируха*) ‘rėžiukas (*Nasturtium*)’ (СРЯВ V: 96) ≠ r. *жеру́ха*, *жерю́ха* ‘pipirnė (*Lepidium*)’ (Даль I: 536) – dėl le. **ř* → /ź/ frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4. tipą

rìcas 2 (sm.) ‘stipruolis, imtynininkas, ristikas’: *Jis buvo rìcas, kad davė aną į žemę* Vl

---

[70] Vargu ar galima pritarti J. Švambarytei-Valužienei (SŽ ibd.), nurodančiai sememą ‘smulkus administracinis vienetas (valsčius, rajonas)’.

↔ le. dial. (DLd [Chełm]) *rycuś* ‘smarkuolis, drąsuolis’ (SW V: 787; Karłowicz V: 78) – dėl kilmės žr. *rìcierius*, *riciẽrius*

ricerka (sf.) ‘didvyrė, karžygė’ MŽ 262, N, K
← (v.) le. *rycerka* ‘didvyrė, karžygė; karė; karo amatas’ (SW V: 784; Linde V: 151) – dėl kilmės žr. *rìcerius*

ričierka (sf.) ‘didvyrė, karžygė’ R 197 – žr. *ricerka*

rìngartas 1 (sm.) ‘balno ar plėškės diržas per krūtinę, pavarža’ Kos 155, Yl: *Juosta pri apjuosimo arklio dėl pririšimo balno arba diselio važio, vežimelio ant vieno arklio, vadinasi rìngartas* J; *Sujuosk gerai arklį rìngartu, kad važiuojant nenutrintų nugaros* Čk
← (v.) le. *ryngort* ‘viršutinis balno dirželis’ (< v. *Ringgurt* ‘t. p.’ [SW V: 794; SPW V: 156; Brückner 1985: 472]) – dar žr. *gùrta*

iñgartas 1 (sm.) **1**. ‘diržas’: *Tėvas, nustvėręs ingartą, norėjo mušti Jonuką* Bd; *Suveržė iñgartą, kad arklys nepaeina* Švn; *Iñgartas silpnas – gali ienos nenulaikyti* Gd; **2**. ‘šuns apynasris, kad neįkąstų’ Varn – žr. *rìngartas* (su inicialinio *r-* dėsninga afereze dėl pasikartojančio sonanto, t. y. ****r****-inga-****r****-tas* → *inga-****r****-tas*)

jùngartas 1 (sm.) **1**. ‘virvė, kuria vežimo rodiklis pririšamas prie arklio kaklo; kaklininkas’ NdŽ: *Su jùngartu prijungia dyselę prie pynos* J; **2**. ‘pakinktų dalis; pakeliamoji, pakyla’: *Jùngartas yra parmetamas par balnelį diržas, kuris (vienkinkiniuose) ratuose, vienkinkiniame važy kelia abi ieni* J – žr. *iñgartas* (žodžio morfologinės struktūros kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su lie. ***jù****ngas* 3, 1 [sm.] ‘ariamų jaučių pakinktas ar tai, kas juo vežama; branktas; šikšna ar virvė, kuri jungia spragilo kotą su buože; kilpelė, ąsa ar šiaip koks įtvėrimas, apsiuvimas, prie kurio pritvirtinamas spragilo ryšelis ar dirželis ir kt.’ [LKŽe])

rivãlas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘varžovas’ NdŽ
← (v.) le. *rywal* ‘konkurentas, varžovas’ (< pranc. *rival* ‘varžovas’ [SW V: 799; Linde V: 158; Reczkowa 1982: 18, 104])

rodauniñkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘patarėjas’: *Bet tokius rodauninkus ūmai plėšikai šiuomi tarpu pašidijo* V. Piet
← le. dial. *radownik* ‘patarėjas’ (SW V: 464)

rožancavà 2 (sf.) ‘tokia katalikų šventė Marijos garbei spalio mėnesį’ brš
← le. dial. (Psd [Lšš]) *rożańcowa* (*różańcowa*) ‘šventė švč. Mergelės Marijos garbei spalio 7 d.’ (Karłowicz V: 67; SW V: 751) → ≠ blr. dial. *ражанцóва* ‘parapinė rudens šventė ir mugė, vykstanti Aziorų kaime’ (Цыхун 1993: 119) – dėl kilmės žr. *rožañčius*

rožančavà 2 (sf.) ‘tokia katalikų šventė Marijos garbei spalio mėnesį’ M. Valanč, Varn – žr. *rožancavà* (su afrikatos *c* > *č* kaita dėl konsonantinio sinharmonizmo, t. y. *ro-****ž****-an-****c****-ava* → *ro-****ž****-an-****č****-ava*)

rubárbaras 1 (sm.) NdŽ, ***rubarbãras*** 2 ‘(bot.) daržovinis ir vaistinis rūgtinių šeimos daugiametis augalas (*Rheum*)’ LF III 178: *Vietoj rūgštes reiks burokėliuos indėt rubarbãrų* Ktk

← v. le. *rubarbarum* (le. [dial.] *rumbarbarum*) ‘rabarbaras; šio augalo šaknis, naudota kaip laisvinamieji vaistai’ (< lo. [term.] *Rheum barbarum* ‘rabarbaras’ [SW V: 768; SPW XXXV: 219; Karłowicz V: 1; plg. SEJL$_2$ 985]) – dėl kilmės dar žr. *rabárbaras*

rubárbas 1 (sm.) ‘(bot.) daržovinis ir vaistinis rūgtinių šeimos daugiametis augalas (*Rheum*)’: *Rubarbai laiku (anksti) pradeda lįsti, dar pašalas nėr išejęs* Slnt; *Išvirė rubárbų* Ktč – žr. *rubárbaras* (su struktūrinių elementų [mišriojo dvigarsio] *-ar-* absorbcija)

rùžas 2, ***rũžas*** 2 (sm.) ‘raudoni dažai’ NdŽ: *Skruostai buvo patepti ružu* rš

← (v.) le. *róż*, *ruż* ‘raudona spalva, raudonis; raudonos spalvos skaistalai’ (< pranc. *rouge* ‘t. p.’ [SW V: 779; Linde V: 148])

S

saduceūšas (sm.) ‘s a d u k ė j a s’: DPk 343.3–4 *búwo ſu Saducéußais / kuriůs Wießpatís teiṗ vẓríßo / ioġ iam’ nemokêio ẓodẓio atſakít’* (dar žr. Skardžius IV: 251)

← (s. / v.) le. *saduceusz* (s. le. *saducej*) ‘judėjų religinės sektos narys, sadukėjas’ (< lo. *Saddūcaeus* ‘t. p.’ ← gr. [vėlyv.] Σαδδουκαῖος ‘sadukėjas’ ← v. hebr. *cəḏūqī* resp. צְדוּקִי ‘sadukėjų sektos narys’ / (pl.) *cəḏūqīm* resp. צְדוּקִים ‘sadukėjų sekta’ ← v. hebr. *cāḏōq* resp. צָדוֹק ‘išminčiaus Antigono iš Sokho [II a. pr. m. e.] mokinys Cadokas, neigęs pomirtinį gyvenimą ir prisikėlimą iš mirusiųjų, įkūręs tokios religinės krypties – sadukėjų sektą ir kt.’ / ← s. hebr. *cāḏōq* resp. צָדוֹק ‘karaliaus Dovydo laikų šventikas ir kt.’ [SW VI: 4; SSt VIII: 110; SJP[17–18w.]Kart; Lewis, Short 1958: 1613; Sophocles 1900: 976; Jastrow II: 1261; Strong 1997: 424; Brown, Driver, Briggs 2000: 2042; DCH VII: 74–75; dar žr. EJ XVII: 654–655; Klein 1987: 541; Kregždys 2014$_b$: 68])

sakramentorius (sm.) ‘k a l v i n i s t a s, r e f o r m a t a s’: DPk 323.21–22 *Rêgime iɨ po îpatine důnos ir wíno Sakramenté úẓdẹgtạ: ko ne ißtikimiéii Sakramentôrius* (dar žr. Skardžius IV: 251)

← v. le. *sakramentarz* ‘kalvinistas, reformatas’ (< V. lo. *sacramentarii* ‘eretikai, netinakamai suvokiantys sakramentus’ [SW VI: 9; Linde V: 185; Kudzinowski 1974: 100; Blaise 1994: 809])

samnenė (sf.) Mit V 162 (WP 128) ‘s ą ž i n ė’: *Tur turėti mokslą vieros su čysta samnene* Mž 30

← s. le. *sąmnienie* ‘sąžinė (*conscientia*)’ (SW VI: 40; SSt VIII: 505–506; GS 179–180; Brückner 1985: 526; dar žr. Palionis 1967: 283; Адомавичюте 1980: 8; Zinkevičius 1988: 38),

‖ ≠ s. r. *сомнѣние* ‘abejonė; netikrumas, abejojimas, dvejojimas; sutrikimas, sprendžiant problemą’ (СРЯВ XXVI: 142; Фасмер III: 716; dar žr. ЭСБМ XIII: 42–43)

sañdas 2 (sm.) ‘t e i s m a s’ ZtŽ 574

← (s. / v.) le. *sąd* ‘teismas; teismo nuosprendis, dekretas; byla ir kt.’ (SW VI: 37–38; SSt VIII: 125–131; Linde V: 180–181; dar žr. Smoczyński 2005: 194, 355)

sañdyti, ***-ina***, ***-ino*** (verb. tr.) ‘t e i s t i’ ZtŽ 574

↔ (s. / v.) le. *sądzić* ‘mąstyti; teisti ir kt.’ (SW VI: 39; Linde V: 181; SSt VIII: 133–137)

sandžià 4 (sm.) ‘t e i s ė j a s’ Auk, Kpč, Grv: *Sandžia ant jo kap rėkterė(jo), tai ir nustoj(o) keikęs* Lš (LKŽe; dar žr. ZŠT I: 132)

← le. dial. *sądzia* ‘teisėjas; žiuri narys, konkurso teisėjas’ (↔ [s. / v.] le. *sędzia* ‘t. p.’ [SW VI: 78; Linde V: 210–211; SSt VIII: 156–158; GS 180–181; Karłowicz V: 116]) → ∌ blr. dial. *сэ́ндзя* ‘teisėjas; tas, kuris geba kritiškai mąstyti, liudyti’ (СБГП V: 60; ЭСБМ XIII: 130)

sipkà 2 (sf.) ‘d u o k l ė , u ž m o k e s t i s’ Vb, Dl: *Seniau urėdnykui sìpką duodavo* Šln; *Už tuos grūdus gaspadoriai sipkas pildavo* Sln (LKŽe); *Sipkos: ar tu ėmęs, ar neėmęs iš dvaro, turi pilti, kiek nuspręsta, ale gerų javų* ŠLSA 291; *O už išduotas kiauranoses ant našlių mitinimo, tai už tuos grūdus gaspadoriai sipkas pildavo iš dubos ir nuo dūšės pūrais arba gorčiais* ŠLSA 291 (SŽ 506)
← le. *sypka* ‘kaupas; derliaus dalis, mokama kaip duoklė ir kt.’ (SW VI: 543),
‖ ≠ blr. *сы́пка* ‘grūdų kiekis, pripilamas į girnas; pripylimas, pribėrimas; išbėrimas (kūno)’ (Баханькоў 1977: 145; СБГП V: 53)

skarpečkà 2 (sf., ppr. pl.) ‘t r u m p a k o j i n ė , p u s k o j i n ė’ Š, Jnšk, Pn, Sb, Kp, Slm: *Nupirko gražias skarpečkàs* Šmn
↔ le. *skarpeteczka* ‘trumpa vyriška kojinė’ (SW VI: 134) – su struktūrinio elemento *-te-* absorbcija, t. y. lie. **skarpe-**te**-čka* → *skarpe-čka*) – dėl kilmės žr. *skarpetkà*, *skarpietkà*

skáuka 1 (sf.) **1**. ‘t i t n a g a s’: *Skiltuvas yra, bet skaukos ir pinties da reikia* J. Jabl (Vlk); *Toj akmenyčioj daug skáukų* Vlk; **2**. ‘k i b i r k š t i s’: *Viena skaukẽlė išvirsta, ir tai būna karščio neišpasakyta* Vlk
← (v.) le. *skałka* ‘titnagas; skiltuvo titnago gabaliukas ir kt.’ (SW VI: 127; Linde V: 247) – dėl vavacijos žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą (dar žr. s. v. *skálka*)

sklepõris 2 (sm.) ‘p a r d a v ė j a s’ ZtŽ 599
← le. dial. *sklepiarz* ‘parduotuvės savininkas; pirklys’ (SW VI: 144; Karłowicz V: 144)

skrìpcija 1 (sf.) ‘š a u k i m a s į k a r i u o m e n ę’ Š, Skp: *Jis gavo skrìpciją ir po mėnesio išėjo akrūtuosna* Smal
← le. dial. (MLd) *skrypcyja* ‘surašymas, registracija; šaukiamojo amžiaus jaunuolių kvietimas į kariuomenę’ (< lo. *conscriptio* ‘sąrašas; užrašas; kūrinys’ [SW II: 447; VI: 183; Karłowicz II: 419])

skripelnykas, ***-ė*** (smob.) ‘s m u i k i n i n k a s’ RtŽ
↔ le. *skrzypecznik* ‘smuikadirbys’ (SW VI: 182) – su *-č-* > *-l-* kaita dėl kontaminacijos su lie. *skripke-**l**-ė* ‘smuikelis’ [LKŽe (žr. s. v. *skripkà*)])

skripkõrius, ***-ė*** 2 (smob.) ‘k a s g r i e ž i a s k r i p k a’ NdŽ, M. Valanč, M, L: *Pas mums nuo senovės grajydavo veseles ir nibrus po vieną smuikorių, arba skripkorių* Sln (LKŽe); *Pas mums nuo senovės grajydavo veseles ir nibrus po vieną smuikorių, arba skripkorių, katrą muzikantu vadino ir tebevadin* ŠLSA 205 (SŽ 514)
← le. *skrzypkarz* ‘smuikadirbys’ (SW VI: 193)

služõncas 2 (sm.) ‘t a r n a s , t a r n a u j a n t i s’: *Služõncų stùmia ir stùmia, aĩk ir aĩk* Lastaučikai (DvŽ II: 269)
← (s. / v.) le. *służący* ‘tarnas; žaidimo „medžioklė“ dalyvis ir kt.’ (SW VI: 227; SSt VIII: 303; Linde V: 302) → ∌ ≠ blr. dial. *служо́нца(я)* ‘tarnaitė’ (СБГП IV: 490)

smokà 4 (sf.) ‘k v a p a s’ Klk, Mžk: *Toki gera smokà į nosę eina* Žd
← (v.) le. *smaka* ‘apetitas, noras valgyti; skonio juslė; (estetinis) skonis’ (SW VI: 235; Linde V: 308) – dėl kilmės žr. *smõkas*

smokaũnas, ***-à*** 4 (adj.) **1.** ‘skanus, gardus’ Lš, Ds: *Tos geltonosios avietės y(ra) dideliai smokaũnos* Yl; *Smokaũną arelką gali gerti* J; **2.** ‘kvapus, kvepiantis’: *Viralas būs smokaũnas* Lž; **3.** ‘(prk.) patrauklus’: *Gavo pačią smokaũną* Ds; *Smokaunos mergos su vaikiais gnaibos* J. Marc; ***smokaunùs***, ***-ì*** 4 ‘skanus, gardus’: *Skilandžio įdės po kąsnelį – smokaunì būs putra* Klk

← (v.) le. *smakowny* ‘aromatingas; skanus; skoningas, derantis; dėkingas, mielas’ (SW VI: 236; Linde V: 309; dar žr. Темчин 1995: 50) – dėl kilmės žr. *smõkas*

smokìngas, *-a* 1 Grz, *-à* 3 (adj.) ‘skanus’ Ds – žr. *smokaũnas*, *-à*, *smokaunùs*, *-ì*

smokaunùmas 2 (sm.) ‘skanumas, gardumas’ Ds: *Mes pamušma uodelį – tai gardumai mėselės, smokaunumai jukelės* LTR (Ob)

↔ le. *smakowność* ‘aromatingumas; skanumas; skoningumas; dėkingumas, mielumas’ (SW VI: 236) – dėl kilmės žr. *smõkas*

spãcieras 1 (sm.) ‘pasivaikščiojimas’: *Karalius ėjo vis ant spãciero (pasivaikščioti)* LB 237; ***spacierius*** ‘pasivaikščiojimas, pasijodinėjimas, pasivažinėjimas (savo malonumui)’: *Daugiau jis par dieną po stainę ruošiąsys, ruošiąsys, ant vakaro užsėdęs tą savo kumelį ir joją ant spacieriaus į mišką* ŠLP 170; *Nu, ji prašantys, kad ją su savo pakajavąja laistų ant spacieriaus pasivažinėt* ŠLP 325 (SŽ 524)

← (v.) le. *spacer* ‘pasivaikščiojimas; pasivaikščiojimo vieta’ (< v. *Spazier[gang]* ‘pasivaikščiojimas’ [SW VI: 273; Linde V: 336; plg. Kluge 2002: 861]) → ⫽ blr. dial. *спáуыр*[71], *спáуар* ‘pasivaikščiojimas’ (Цыхун 1993: 134; СБГП IV: 535; ЭСБМ XII: 264) – dėl tolimesnės kilmės žr. *spacieravóti*

spacieravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘vaikščioti’ Plm: *Anie mala, o jis vaikščioja, spacieravoja aplink melnyčią* DS 92 (Rs) (LKŽe); *Ji jau su savąja apsivilkus (suknia) bespacieravojant po aslą* ŠLP 253 (SŽ 524)

← (v.) le. *spacerować* ‘vaikštinėti, pasivaikščioti’ (< v. v. a. *spacieren* / v. *spazieren* ‘vaikščioti, vaikštinėti ir kt.’ ← it. *spaziare* ‘klajoti ir kt.’ ← V. lo. *spatiari* ‘vaikštinėti, linksmintis; atostogauti’ [SW VI: 273; Linde V: 336; Kluge 2002: 861; Blaise 1994: 856]) → ⫽ blr. dial. *спаўыравáць* ‘vaikštinėti’ (СБГП IV: 535; Цыхун 1993: 134), blr. *шпаўыравацьь* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351) – dar žr. 71 išn.

spacerúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘vaikščioti’ FmW, KŽ, R 331, MŽ 444, N; *spacierúoti*, *-úoja*, *-avo* ‘t. p.’ K, NdŽ, KŽ, Ser – žr. *spacieravóti*

spaviednyčià 2 (sf.) Slm, Mrs, Žr, ***spaviednýčia*** 1 ‘klausykla’ NdŽ, Akm, ŽCh 327, L: *Kunigas spaviednỹčio(je) į gaisrus pašoka dėl griekų, t. y. stojas supykęs* J I 402 (LKŽe); *Pradėjęs grūstis ir prisigrūdęs prė spaviednyčios, žiūrįs į kuningą galvą parkreipęs* ŠLSP 79 ir kt. (SŽ 526)

← (v.) le. *spowiednica* ‘klausykla’ (SW VI: 326; Linde V: 363)

sprenžinà 2 (sf.) ‘spyruoklė’ NdŽ, Ser: *Sulūžo sprenžinà* OZ 51; *Meškausis padirgino sprenžinàs ir užmušė vieną ir kitą* VoL 335 (Jnš)

[71] Dėl blr. *ы* > lie. dial. *i*, *y* plačiau žr. Kardelis 2003: 115–116.

← le. *sprężyna* ‘spyruoklė; lingė; lankstus objektas ir kt.’ (SW VI: 351) → ≠ blr. *спружина*, *спрунжы́на* ‘spyruoklė’ (ТСБМ V[1]: 278–279; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 298), blr. dial. *спранджы́на* ‘t. p.’ (ЭСБМ XII: 273)

sprỹską (inter.) ‘sakoma nesmarkiai gnybiant žmogui per naujai vilkimą drabužį’ VŠŽ 703

↔ le. dial. (DLd) *sprykować* ‘suspausti, sužnybti’ (< v. v. ž. *pricken* ‘įdurti spygliu, geluonimi ir kt.’ [SW VI: 356, V: 10; Karłowicz V: 209; DWG VII: 1246; Kluge 2002: 720])

stálčius 1 (sm.) ‘teisėjo kėdė, sostas’ FrnW, MP 91: *Sėdi ant stalčiaus teisybės, teisini nekaltybes* Mž 398; *Nesa visi turėsim būti po stalčiaus (krėslo sūdo) Christaus* BB 2PvK. 5.10; *Pastatyti yra stalčiūs sūdo* PK 92

← s. le. *stolec* ‘kėdė (*sella*); valdžia, valdymas; kilnumas; sostas; teisėjo kėdė ir kt.’, (v.) le. (dial.) *stolec* ‘nedidelis stalas; altorius; sostas, kėdė (su atkalte); valdžia, karaliaus galia; teisminė institucija; tuštinimasis’ (SSt VIII: 448–450; GS 196; SW VI: 428–429; Linde V: 421; Karłowicz V: 236–237; ЭСБМ XII: 306; dar žr. Zinkevičius 1988: 129) → ≠ s. blr. *столецъ* ‘sostas; monarcho valdžia; valdos; sostinė; kėdė; stalas, prekystalis’ (ГСБМ XXXII: 403–404; Булыка 1972: 308, 1980: 35), blr. *сто́лец(ъ)* ‘kėdė’ (Носовичъ 1984: 615; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 301)

staṁpinti (***-yti*** Lš), ***-ina***, ***-ino*** (verb. intr.) ‘nusileisti’ Mrs, Lzd, Ūd: *Aš be šito (kiek suderėta mokėti) nestaṁpinu* Lp; *Turėjau staṁpyt tam pijoku, ba būtum susimušę* Krok; *Tu jam nė per plauką nestaṁpyk* Smn

← (v.) le. *stąpić* ‘žengti; pasistūmėti (priekin); pasukti kur nors; nusileisti ir kt.’ (SW VI: 412; Linde V: 402–403)

stánčka 1 (sf.) ‘kaspinas, juostelė’ NdŽ, KŽ, Vdk: *Kaspinai iš stánčkų* J; *Paimk stánčką ir suriši gaidžiui sparnus* Jnš; *Vakar vakar vakarėlį – po žaliu vainiku, o šiandien šiandienėlę – po juoda stančkele* JV 211

↔ le. dial. *stążka* ([v.] le. [dial.] *wstążka*) ‘juostelė’ (SW VI: 412, VII: 755; IAKP II: 309; Linde VI: 332; AJŚ V[2]: 11; dar žr. LKE 590),

‖ ≠ blr. *сту́жка* ‘medžiagos juostelė, atraiža’, *сту́жкі* (pl.) ‘prijuostės dirželiai ir kt.’ (Носовичъ 1984: 619; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 303; ЭСБМ XII: 354–355), r. dial. *сту́жка* (← le. *wstążka*) ‘juosta, juostelė’ (Даль IV: 348)

> *štánčka* 1 (sf.) ‘kaspinas, juostelė’ Šln: *Ji plaukus su štančka susirišo* Gr; *Tam vaikiuo tokią štančkìkę uždėjo, ir tas pavirto vilku* (ps.) Kv (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 303) – žr. *stánčka* (su pradžios *s-* > š- kaita, matyt, dėl konsonantinio sinharmonizmo, t. y. alveolinis duslusis *č* lėmė priedantinio dusliojo *s* virtimą alveoliniu dusliuoju š)

stangà 4 (sf.) **1**. ‘kaspinas, raištis, juostelė’ LMD (Sn), Lzd, Žln, Eiš, Gdl, Brb, Btr: *Mergos suriša plaukus stangõm* Alv; *Insipyniau naujas stangàs* Smn; *Prapuolė rūtelė ir šilko stangelė* (d.) Rod ir kt. (Srj, LTs V 154 [Vrn], Mrk); **2**. ‘vaivorykštė’ LKA I 182 (Dg)

← le. dial. (ŽV-Md) *stanga* (*stęga*) ‘plati medžiagos juosta; perpetė ir kt.’ (SW VI: 419; VII: 757; Karłowicz V: 233, VI: 172; dar žr. Buivydienė 2006: 334)

stasáunas, ***-a*** 1 (adj.) ‘tinkamas, padorus’ KŽ: *Bet kožna pasaka tur būti grumtauna ir stasáuna* PP 10; *stasáunai* (adv.) KŽ

← (v.) le. *stosowny* ‘tinkamas, tinkantis, atitinkantis’ (SW VI: 438; Linde V: 427)

stavorčkà 2 (sf.) ‘draugė’: *Storokis, berneli, sau stavorčkėlės* LTR (Šl); *Šoblaitė – mano patiekaitė, muškietėlė – stavorčkėlė* Mit IV 445 (LKŽe); *Šitai mano stavorčka kalelė – papjaukiam ją, išimkim širdį, ir parveši tėvui: juk jis nepažins, bo mėsa – mėsa* ŠLSP 191 (SŽ 535)

↔ v. le. *spółtowarzyszka* ([s. / v.] le. *towarzyszka*) ‘draugė, bičiulė; žmona’ (SW VII: 89; ISJP 15; SSt IX: 178; Linde V: 359, 640),

∥ ≠ s. blr. *товарышка*, *товарышка* ‘draugė; bendrakeleivė; bendražygė’ (ГСБМ XXXII: 330–331), blr. *тавáрышка* ‘draugė; bendrakeleivė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 311; ЭСБМ XIII: 169–170) ≠ r. *стовáрка*, *товáрка* ‘draugė; bendradarbė, pagalbininkė’ (Даль IV: 282, 409) – dėl inicialinio *s-* etiologijos dar žr. *stavõrčius*

stypà 4 (sf.) **1**. ‘šermenys’ NdŽ, G 111, M, L, Rtr, KŽ: *Taip palaidojusys nabaštiką ir pasidalijusys jo pelnu lydėtojai pagrįžo į jo numus, kuriūse buvo patiektas valgis su gėryne, stypa vadinamas* S. Dauk; **2**. ‘stipimas’ NdŽ; **3**. ‘(menk.) mirimas’ NdŽ: /\ *Eik sau po stypų* D 167

← (s. / v.) le. *stypa* ‘šermenys; puota, išgertuvės’ (← V. lo. *stipa* ‘krosnis, viryklė’ [SW VI: 494; Linde V: 456; SSt VIII: 499; Brückner 1985: 524; Niermeyer 1976: 995; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 43])

stojus (sm.) ‘toks ilgio matas, varsna’ BP I 402: *Pažygėjo jisai devynis stojus (paraštėje varsnus) kelio toliaus* BB 2Mak. 12.10

← (s. / v.) le. *staje* (s. le. *staja*) ‘senovinis žemės matas (~ 1,4 ha)’ (SW VI: 384; SSt VIII: 407; Linde V: 391),

∥ ≠ s. blr. *стая* ‘ilgio matas (~ 80 m)’ (ГСБМ XXXII: 366), blr. dial. *стáя* ‘laidaras; žemės sklypas; ilgio matas (~ 100 m)’ (СБГП IV: 584; ЭСБМ XII: 301) ≠ r. *стáя* ‘banda, būrys; dengti vartai ir kt.’ (Даль IV: 319)

storastáuti, ***-áuja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) NdŽ, ***stórastauti***, ***auja***, ***-avo*** ‘būti storasta, eiti storastos pareigas’: *Stórastaujant Pontijui Pilotui Judėjos žemėje... stojęs est žodis Viešpaties* DP 25

↔ le. *starostować* ‘būti seniūnu, eiti seniūno pareigas’ (SW VI: 398; dar žr. Kazak 2011: 73)

storaũnas, ***-à*** 4 J, Klk, ***storáunas*** 1 (adj.) ‘rūpestingas, darbštus’ KŽ: *Akylas ir storaunas gaspadorius niekados negaišta* PP 13; *Gerus, storaunùs vyrus mergikės gavo* Skdv; *Rankos jo storaunos* brš; *storaunaĩ* (adv.) J, *storáunai* KŽ; ***storaunùs***, ***-ì*** 4 Trk, ***storáunus***, ***-i*** 1 ‘t. p.’ KŽ: *Ot storaunùs žmogus: viską dirba kaip dėl savęs* Vkš; *storauniaĩ*, *storáuniai* (adv.) KŽ, M. Valanč: *Kad visi taip storauniai rašytų kaip tamsta, tai nereiktų kartais nei nusibosti* A 1884: 213

← (v.) le. *starowny* ‘stropus, rūpestingas; godus, gobšus; tvarkingas, garbingas’ (SW VI: 399; Linde V: 406; dar žr. Темчин 1995: 50–51),

‖ ≠ blr. *старáнны* ‘stropus, darbštus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 300; ЭСБМ XII: 291–292)

studijúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb.) DŽ, NdŽ; L, LL 241, Rtr, Š **1**. (intr., tr.) ‘mokytis aukštojoje mokykloje’: *Povilas studijavo teisę ir dirbo įstaigoje* A. Vien; *Paryžiuje Cvirka bendravo su ten studijuojančiais lietuvių dailininkais* rš; **2**. (tr.) ‘kruopščiai, išsamiai tyrinėti’ FT: *Jaunius atsidėjęs studijavo savo gimtąją kalbą ir studijavo rimtai, taip, kaip ją studijuoja kitų tautų mokslo žmonės* LT II 321 (J. Jabl); *Baranauskas ragino studijuoti lietuvių tautosaką* rš

↔ le. *studjować* ‘lavintis, tirti; būti studentu, studijuoti’ (< lo. *studēre* ‘mokytis, gilintis ir kt.’ [SW VI: 483])

subẽkcija 1 (sf.) ‘sambrūzdis, sujudimas’ Up, KlvrŽ, Krkl: *Koki buvo tenai subẽkcija: tik tik besuspėjo (į traukinį)* Mžk; *Aš iš tokios subẽkcijos ligą galiu gauti* Sd; *Eik eik, koki ten subẽkcija: vaikas į torpynę įkrito, galia užsimušti belakstydami* Lkv

← v. le. *subjekcyja* (le. *subjekcja*) ‘darbas, rūpestis, pastangos; varžymas, ribojimas; nepatogumas’ (< lo. *subjectio* ‘išdėstymas; klastojimas; pridėjimas ir kt.’ [SW VI: 497; Linde V: 457])

sukcedavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘atsirasti vienam po kito, būti įpėdiniu, paveldėtoju’: *Žmones iztikimosios paskui žmones ne kitaip sukcedavója arba užeit, tiektai kaip diena paskui dieną per visus amžius* DP 460

← le. *sukcedować* ‘paveldėti, būti paveldėtoju’ (< lo. *succedere* ‘paveldėti ir kt.’ [SW VI: 507])

sumà 4 (sf.) ‘(bažn.) pagrindinės giedotinės mišios, laikomos ppr. šventadienio vidurdienį’ OZ 52, Rtr, FrnW, DŽ, NdŽ, KŽ, L: *Po tų mišių laukėm sumos* M. Valanč; *Neilgai betruks sùmai būti* Šts ir kt. (A. Vien, J. Bil, VoL 461 [Kl], BsV 290)

← (v.) le. *suma* ‘iškilmingos giedotinės katalikų mišios ir kt.’ (< V. lo. *summa* ‘aukščiausias laipsnis / lygis; visuma; tekstų sąvadas’ [SW VI: 510; Linde V: 464; Blaise 1994: 884; Niermeyer 1976: 1004])

suplikãcija 1 (sf.) ‘(bažn.) katalikų giesmė „Šventas Dieve“’ SD 357; ***suplikãcijos*** 1 (pl.) ‘t. p.’ NdŽ, TrpŽ, LL 242: *Suplikãcijas gieda* OZ 52

← v. le. *suplikacyja*, (pl.) *suplikacje* (le. *suplikacja*) ‘prašymas, maldavimas; (pl.) religinė giesmė „Šventas Dieve“’ (< lo. *supplicātio* ‘bendruomeninis maldavimas; nuolankumo demonstravimas’ [SW VI: 515; Linde V: 466]) → ≠ s. blr. *супликацыя*, *супликацыя* ‘prašymas’ (ГСБМ XXXIII: 80)

suřmininkas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘kas griežia surma’ KŽ, Lex 73, Q 435, C II 389, Krz 170, N, [K]

↔ v. le. *surmnik* ‘grojantis surma; darantis surmas’ (SW VI: 517) – dėl kilmės žr. *surmà*

sušyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr., tr.) ‘pasninkauti, marinti(s)’ BzB 328: *Tavo kūną išaikinojai* ([parašteje] *sušijai*) BB Dan. 10.12; *Pasnykaut, sušyt, tvardytis nuog mėsos* DP 564

← (v.) le. *suszyć* ‘pasninkauti ir kt.’ (SW VI: 520–521; Linde V: 468),

‖ ≠ s. blr. *сушити*, *сушить*, *сушыти*, *сушыть* ‘(iš)džiovinti; sublogti; kelti sąmyšį’ (ГСБМ XXXIII: 104–105), blr. (dial.) *сушы́ць* ‘džiovinti, kaupti atsargas’ (ТСБМ V[1]: 402; СБГП V: 29–30; ЭСБМ XIII: 85), r. *суши́ть* ‘džiovinti; kankinti(s)’ (Даль IV: 367)

sutõnas 2 (sm.) ‘neapeiginis dvasininkų drabužis’ NdŽ, KŽ, M, LL 242, Rtr: /\ *Kokie ponai, tokie ir sutonai* LTR (Jrb)

← le. dial. *sutan* ‘viršutinis katalikų kunigo drabužis’ (IAKP II: 324) – dėl kilmės žr. *sutõnai*

Š

šabasãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘skiriamas šabui’ KŽ: *Nupirko žvakių šabasavų̃* LB 232 (Grl)
← le. *szabasowy* ‘šabo, susijęs su šabu’ (← [v.] le. *szabas* ‘judėjų švenčiamas šeštadienis, šabas; burtininkų ir burtininkių sueiga kalvotose ir prarajų gausiose vietovėse, kur jie, velnio garbei šėldami, dalyvauja orgijose’ < jdš. *šabes* resp. שבת ‘šeštadienis’ ← s. hebr. *šabbāt* resp. שַׁבָּת ‘šeštadienis; kaltės atpirkimo diena; savaitė’ [SW VI: 548; Linde V: 500; Weinreich 1977: 399; Lötzsch 1992: 151–152; סאָלדאַטאָוו 2011: 863; Brown, Driver, Briggs 2000: 2411–2412; dar žr. Гаркави 1865: 39–40; Wexler 1987: 26–27, 218; Kregždys 2014$_b$: 71])

šabasúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) ‘švęsti šabą’ NdŽ, KŽ, L, Rtr: *Tai buvo kopija šabasuojančio žydo* Vaižg
↔ (v.) le. *szabasować* ‘švęsti šabą; linksmintis’ (SW VI: 548; Linde V: 500) – dėl kilmės žr. *šabasãvas*, *-à*

šàbelbonas 1 (sm.) ‘daržinė pupelė (*Phaseolus vulgaris*); jos stiebas ir grūdas’ Mrj, I, LBŽ: *Darželinis šabelbonas* Mt
← le. *szabelbon* ‘pupelė’ (< v. *Säbelbohne* ‘turkiškosios pupos [*Phaseolus vulgaris*]’ [SW VI: 548; plg. LEW 959]) → ≠ blr. dial. *шабальбóн* ‘tokia pupelių rūšis’ (СБГП V: 450; Сцяшковіч 1983: 552)

šacunkas (sm.) ‘pagarba’ DP 254
← (s. / v.) le. *szacunek*, s. / v. le. *szacunk* ‘įvertinimas; vertė; kainininkas, kaina; rankpinigiai; pinigai; gerbimas, pagarba ir kt.’ (< v. v. a. *schatzunge* / v. *Schätzung* ‘įvertinimas; pagarba’ [SW VI: 552–553; SSt VIII: 528–529; Linde V: 503; MLex 180; dar žr. Palionis 1967: 283; Адомавичюте 1982: 46]) → ≠ s. blr. *шацунокъ* ‘turto įvertinimas pinigais; raštiškas aktas, patvirtinimas’ (СЛw; Булыка 1980: 81)

šalavijà 2 (sf.) **1**. ‘(bot.) lūpažiedžių šeimos vaistinis, prieskoninis, medingasis augalas (*Salvia*)’ SD 360, Sut, N, L, LL245, Rtr, LBŽ, FrnW, NdŽ, KŽ, Kv, Smln, Ds: *Palangėje darželis – raudoni, balti bijūnai, šalavijos, čebatėliai* J. Paukš; *Šalavija pievinė (Salvia pratensis)* P; *Šalavija ripkuotoji (S. verticillata)* P; *Šalavija daržinė (S. officinalis)* F ir kt. (Krž, LTR [Užp], Kos 176, J, DūnŽ); **2**. ‘(bot.) vilkdagis (*Iris*)’ LBŽ, Dglš, Kzt: /\ *Šalavijà šalnas vijo, vijo, vijo, nepavijo (taip šūkaudavę piemenys, norėję prisišaukti šilumos, ppr. pliauškindami botagais, prie kurių prisirišdavę vilkdagio žiedų ar pumpurų)* Trgn
↔ s. / v. le. *szałwija* (s. le. *szełwija*, le. *szałwja*) ‘šalavijas (*Salvia L.*) ir kt.’ (< v. v. a. *salveie* ‘t. p.’ ← lo. *salvia* ‘šalavijas’ [SW VI: 561; SSt VIII: 533; Linde V: 508; plg. Фасмер IV: 400; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 70]) → ≠ blr. *шалвей* ‘šalavijas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347) – su epenteziniu *-a-* pagal analogiją su lie. *al-**a**-vìjas* ‘(bot.) kambariuose auginamas lelijinių šeimos augalas, kurio lapų sultys vartojamos medicinoje, gajus (*Aloë*)’ (žr. s. v. *alavìjas*)

šalbierkà 2 (sf.) ‘apgavikė, gudruolė, sukta moteris’ J, Ser: *Ogi močia tai šalbierkà buvo: dėl svočių, kūmysčių tai negailėjo* Slm

← (v.) le. *szalbierka* ‘vėjavaikė, padauža; niektauza; sukčiuvienė’ (SW VI: 557; Linde V: 506; dar žr. LEW 959) → ⱥ blr. *шамбе́рка* ‘sukčiuvienė’ (Носовичъ 1984: 705) – dėl kilmės žr. *šalbiẽris*, *šalbiẽrius*, *-ė*

šalbierkà 2 (sf.), *šalbíerka* 1 ‘liemenė’ NdŽ, Škn; Ser, Šd, Pln, Als, Up, Klvr: *Šalbiẽrką su misinginiais guzikais nešio(ja) dėl gražnos, t. y. dėl gražumo* J I 465; *Šalbiẽrką siuvo iš pusmaršk onio, iš bovelninio* Vkš; *Pasisiuvau kailinę šalbiẽrką* Kž ir kt. (Vn, JV 310, Šts, Dr) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 267) – ? asociatyvinis drabužio įvardijimas, plg. frazeologizmą lie. *vė́jo pãmušalas* ‘nerimtas žmogus, vėjavaikis, padauža’ Gs, Plv, Auk, A. Vencl, LzP, Kt, Krok, Mrj (LKŽe [dar plg. la. *vēja zaķis* ‘pasileidėlis’ [ME IV: 554]) ↔ sub. lie. *pãmušalas* 3[4b] ‘drabužio apačioje pasiuvamas kitas audinys’ (DLKŽ[5] [dar žr. Kregždys 2012: 415; BAF 280]) (dėl kilmės žr. *šalbiẽris*, *šalbiẽrius*, *-ė*)

šaldrà 4 (scom.) NdŽ, ***šáldra*** 1 KŽ, Ser **1**. ‘nerimtas žmogus, vėjavaikis’ Jnš, Alz, Slk, Al: *Bernas niekai, šaldrà: naktim valkiojasi, girsnoja* Ss; *Vargu ją būtų suvedęs likimas su tuo gražuoliu šaldra* J. Avyž; *Kas kalboj, tas ir darbe šaldrà* Trgn ir kt. (Mrs, V. Piet, Brs); **2**. ‘valkata, perėjūnas’ KŽ: *Visoki šaldros ir burtininkai gydydavo žmones develdrekiu* Blv; *O kiti visi esantys šaldros ir prašaleičiai* S. Dauk; **3**. ‘kas eikvoja turtą, švaistūnas’ Vl: *Kas drasko namus, tas šáldra* J; *Šaldrà prašvilpė visus pinigus* Gdž

← (s. / v.) le. *szołdra* (le. dial. *sołdra*) ‘kumpis; neriebūs lašiniai; užpakalis; piktadarys; vokietis; nenaudėlis, niekšas, nedorėlis’ (< [kontaminantas] vengr. *sódar* ‘kumpis’ ↔ v. *Schulter* ‘petys’ [SW VI: 645; SSt VIII: 574; Linde V: 557–558; Karłowicz V: 311; Brückner 1985: 551; LEW 959; Géza 1991: 272; EWU 1341])

šaldras 2 (sm.) NdŽ, Ser **1**. ‘nerimtas žmogus, vėjavaikis’ M, L, Rtr, NdŽ, KŽ, Brž, Pn, Pšl, Pžrl, Vl, Ub: *Dora merga su tokiu šaldrù nė kalbėt nenorėtų* Btg; *Susidėjo su tokiais šal̃drais ir pats į šal̃drą pavirto* Brs; *Dėdule, pasakyk, argi tas šaldras vertas mūsų Onelės?* Žem; **2**. ‘valkata, perėjūnas’ LzP: *Leidžiame kiekvienam šaldrui mūsų sodiečius lupti ir apgaudinėti* Pt; *Mistras steigė nuteriotus kraštus įšeimyninti vokyčiais ir kitais šaldrais* S. Dauk – žr. *šaldrà*, *šáldra*

šaldravótas, *-a* 1 (adj.) ‘nerimtas, vėjavaikiškas’ Ds ⇦ *šaldravóti*

šaldravóti, *-ója*, *-ójo* (verb.) **1**. (intr.) ‘lengvabūdiškai, nerimtai elgtis, būti šaldra’ NdŽ, Brs, Pšl: *Kai vienturtis, tai ir šaldravója* Grž; *Ką gi sniurglius turės: šaldravója visur – po visokias vakaruškas valkiojas* Km; **2**. (tr.) ‘švaistyti, eikvoti’: *Gera jam šaldravót tėvo turtą* Ds; **3**. (intr.) ‘išdykauti’: *Nešaldravók, da numesi ką!* Ds ⇦ *šaldrà*, *šáldra* / *šaldras*

šaldrõkas, *-ė* 2 (smob.) ‘nerimtas žmogus, vėjavaikis’ Pns, Ar, Šd, Kair, Škn, Rdn, Šts, Pln: *Šaldrõkai vaikai: gera, tėvų neveiza* Krš; *Tu, šaldroke, gėdos neturi tokią valandą juoktis!* rš; *Kur tau tas šaldrõkas turės ben centą* Krt ⇦ *šaldras*

šaltìšius 2 J, Š, ***šaltýšius*** 2 (sm.) ‘kaimo seniūnas’ K, Š, Rtr, NdŽ, FrnW, KŽ, Šv, Krž, Gdl, Ldvn, Vv, Smn, Mrk, C II 267, R, MŽ 133, P, N, Mit I 205, L: *Šaltyšius skelbė valstiečiams karaliaus bei vietos įstaigų įsakymus, tvarkė pašto pastotes, kelių priežiūrą, naktines sargybas, varė valstiečius į baudžiavą ir prižiūrėjo lažo darbus* rš; *Kap*

tik kur taisyt, naujus tiltus daryt, šaltyšius ir šaukia vyrus skodan Kpč; *Aš nemoku nei rašyt, nei skaityt, o turiu šaltỹšium pastot* Sch 229 ir kt. (Nm, K. Donel, Alk, JD 223, KlvD 192, Jrk 121–122) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 652)

← s. le. *szołtys(z)* (s. le. [dial.] *szałtys*, [v.] le. *szołtys*) ‘žemiausio rango kaimo valdininkas, atsakingas už kelis gyvenamuosius punktus; viršaitis ir kt.’ (< v. v. a. *schultheize* ‘kaimo seniūnas’ [SW VI: 266; Linde V: 558; SSt VIII: 333–334; Karłowicz V: 188–189; Kluge 2002: 828; dar žr. Kabelka 1964: 28, 223; Zinkevičius 1990: 63; Walczak 1991: 95; Kabašinskaitė 1998: 19–20; Połomski 2010: 7; Kregždys 2014$_{d}$: 29]) → ≠ s. blr. *шолтысъ*, *шолтисъ* ‘kaimo seniūnas’ (Булыка 1980: 25)

> *šaltyšiáuti*, *-iáuja*, *-iãvo* (verb. intr.) ‘būti šaltyšiumi’ K, Rtr, NdŽ, KŽ, N, L: *Prie vokiečių jis ilgai šaltyšiãvo* Gs; *Tėberių valsčiaus šaltyšiui baisiai įsipyko šaltyšiauti* Ašb; *Rods, tarė Pričkus, taip ir man daugsyk pasidarė, kad aš šaltyšiáudams šen ir ten jodinėjau* K. Donel ⇦ *šaltỹšius* (dar žr. Kabelka 1964: 28, 223; Kregždys 2014$_{d}$: 31)

šãtas 4 (sm.) **1**. ‘škotas’ FrnW: *Šatų žemė* SD 364; **2**. ‘prekiautojas, pirklys (ppr. keliaujantis)’ Rtr, BŽ 343, 600, FrnW: *Tikrai tas šatas yra* ST 528; ***šòtas***, ***-ė*** 2 (smob.) ‘škotų tautos žmogus’ KŽ

← v. le. *Szot* ‘škotas’ (< v. *Schotte* ‘t. p.’ ← lo. *Scōtus* ‘škotas, Škotijos gyventojas’ [Linde V: 560; Lewis, Short 1958: 1647; LEW 967]) → ≠ s. blr. *шотъ* ‘laivininkas, jūreivis’ (Булыка 1980: 73)

šatrà 4 (sf.) Š, NdŽ, 2 ‘palapinė’ NdŽ, M, Rtr, KŽ: *Kada šatrosu gyvensit, būsit kaip šviesumas sparnų karvelio* Mž 289

← (v.) le. *szatra* ‘žabų pastogė gyvuliams kalnų ganyklose; palapinė; čigonų taboras’ (< tot. *чадра* ‘uždanga’ ↔ *чатыр* ‘palapinė’ ← pers. *chādar* ‘palapinė; uždanga; šydas, vualis ir kt.’ [SW VI: 574–575; Linde V: 516; Фасмер IV: 413; ЕСУМ VI: 388–389; Dawletschin, Tezcan 1989: 130, 289; Steingass 1963: 383–384; dar žr. Kardelis 2003: 86]),

‖ ≠ blr. *шауёр* ‘t. p.’ (ТСБМ V^{2}: 361; РБС III: 742), s. r. *шатеръ*, *шатьръ*, *шаторъ* ‘t. p.’ (Срезневскій III: 1583–1584), r. *шате́ръ* ‘t. p.’ (Даль IV: 624)

> *šėtrà* 2 (sf.) DŽ, NdŽ, TrpŽ, *šétra* 1 K, Rtr, NdŽ, KŽ, Rg **1**. ‘palapinė’ SD 165, H, R, MŽ 325, Sut, I, N, M, L, LL 245: *Klajoklių šėtra* BŽ 199; *Po ta šėtra padėk medžius, kad nepūtų* J; *Šiaudų šėtra* Q 512 ir kt. (LTE IV 111, S. Dauk, Trg, Sch 144, V. Piet, Ns 1838: 3, KlvD 254 [Rg], DP 571, BB 2Moz. 18.7 [*Ta liepsna... ne tiktai mūsų būriškas sudegina šétras* K. Donel (Kabelka 1964: 224)]); **2**. ‘namai, padangtė, pastogė’ Plik, Rg: *Jis eina į vieninteles šėtras* LC 1881: 16; *Šėtra surinkimo* R 341; *Šėtra popiežninkų kuningų (celė)* Q 639; **3**. ‘ugniakuro uždanga valtyje nuo vėjo’ StngŽ 91, NdŽ: *Nuo vėjo ugniakurą (valtyje) sergėjo šėtra, užstatas* sp (Rsn); **4**. ‘Devintinių procesijos altorėlis’ Pkl: *Antroji šétra būs pri kryžiaus* Gd; **5**. ‘šluotelė (*paniculа*)’ BTŽ (P), LT II 436 (P) (LKŽe; dar žr. KrŽ 411; Kregždys 2014$_{d}$: 32) – žr. *šatrà* (su šaknies *-a-* > *-ė-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su le. dial. *s-**iá**-ter* ‘pašiūrė’ [Karłowicz V: 286; plg. Kardelis 2003: 86] – dar žr. StEB I 45 išn.)

šaũčius 2 (sm.) ‘batsiuvys, kurpius’ NdŽ, KŽ, LD 156 (Ukm), Rt, Lk, Krž, Mlt, Ml, Km, Slk, Dsn, RtŽ, Š: *Šaũčius siuvo čebatus* Strn; *Vyras buvo šaũčius, iš to ir gyvenom* Jž; *Šaũčium mokias* OZ 55 ir kt. (Ds, Lpl, Kv, Krš, Užp); ***šiaũčius*** 2 **1**. ‘t. p.’

Sut, M, Kos 54, L, Rtr, NdŽ, KŽ, Žeml, Sd, Mžk, Sug, Ūd: *Joks šiaũčius neapsijema sutaisyti tų kurpių* J; *Kurpeles dirbdavo šiaũčiai, pasiūdavo pagal kojas* Žg; *Ans y(ra) šiaũčius, liuob uždirbti* Slnt ir kt. (Sz, DrskD 138, JD 356, Trk, PPr 276 [Jnš], VP 44, Ukm, An, LTs V 231 [Ldvn], LTR [Jrg]); **2.** ‘(prk.) kas neišmano savo darbo’ NdŽ; **3.** ‘toks senovinis šokis’ LTR (Kltn)

← (v.) le. *szewc* (s. / v. le. [dial.] *szwiec*) ‘batsiuvys ir kt.’ (SW VI: 615; SSt VIII: 558–559; Linde V: 540; Karłowicz V: 298),

‖ ≠ blr. (dial.) *шавéц* ‘batsiuvys’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347; ТСБМ V²: 341; СБГП V: 450), blr. dial. *шэвéц* ‘t. p.’ (ТС V: 353) ≠ r. dial. *шевéцъ* (*швецъ*) ‘drabužių siuvėjas’ (Даль IV: 635; Фасмер IV: 419)

siaučius (sm.) ‘batsiuvys’: *Iščiučiuota, išlinguota, kokiam šelmiui teksi? Ar tam siaučiui, ar tam kriaučiui, ar tam muzikantui?* KlpD 20; *Ėjo šiaučius per miestelį, nešins kurpalių maišelį* KlpD 85 – žr. *šiaũčius*

šaučiškas, -a (adj.) ‘batsiuviams tinkamas’: *Tu dabar nueik į miestą, nusipirk 12 skūrų ir 12 pundelių šaučiško pikio* ŠLP 113 (SŽ 554) ⇦ *šaučius*

šiaučysta (sf.) ‘batsiuvystė’: *Kam čia man kariautis su tąja šiaučysta!* ŠLSP 249 (SŽ 560) – žr. *šiaučỹstė*

šiaučỹstė 2 (sf.) ‘batsiuvio amatas’ NdŽ, KŽ, Tr, M, L 287: *Aš moku šiaučystės ir tave išmokęs dirbsiu kartu* S I 186 (Lnkv) ⇦ *šiaũčius*

ščenslỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘laimingas’ ZtŽ 655

↔ (s. / v.) le. *szczęśliwy* ‘sėkmingas, laimingas; teikiantis laimę, sėkmę’ (SW VI: 589; ISJP 67; SSt VIII: 542)

ščenstià 2 (sf.) ‘laimė’ ZtŽ 655

↔ (s. / v.) le. *szczęście* ‘likimas, sėkmė; laimės jausmas ir kt.’ (SW VI: 587–588; SSt VIII: 541–542; Linde V: 524)

šči̇ẽpas 4 (sm.) NdŽ, Švnč, FrnW **1.** ‘šakelė, atauga, kuria skiepijamas kitas augalas, skiepas, įskiepis’ Sut, MP 93: *Paėmiau šči̇epũ iš grūšios* Ign; (prk.): *Kalti esme... įskelt jon (sielon) šči̇epeliùs visokių gamtų šventųjų* DP 96; **2.** ‘jaunas įskiepytas medelis, skiepas’: *Nusipirkau šči̇epų* OZ 55 /\ *Kai šči̇ẽpas jaunas buvau* Aps; *Tavo vaikeliai kaip alyvos šči̇epeliai (atžalėlės)* Mž 386

← (s. / v.) le. *szczep* ‘poskiepis; paskiepytas medelis ir kt.’ (SW VI: 581; SSt VIII: 538–539; Linde V: 521; dar žr. ALEW I: 162),

‖ ≠ blr. (dial.) *шчэ́па* ‘poskiepis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353; Сцяшковіч 1983: 568) ≠ r. *щепá* ‘medžio skala, gabalėlis’ (Даль IV: 655; plg. Фасмер IV: 502–503)

čiẽpas 4, 2 (sm.) Plv **1.** ‘šakelė, atauga, kuria skiepijamas kitas augalas, skiepas, įskiepis’ SD 361, R 276, K: *Čia prastas čiẽpas, neprigis* Pbs; *Sprausmės, arba čiepai, tur būti viduriais nekiaurais, sveiki* S. Dauk; **2.** ‘jaunas įskiepytas medelis, skiepas’ R 327: *Pernai pasodintas čiẽpas gerai auga* Plv; *Šią žiemą visi čiepaĩ nušalo* Pgr; *Kiškis per žiemą visus čiepùs nugriaužė* Grž ir kt. (LB 66, RD 73, BB Ps 128.3); **3.** ‘(ppr. pl.) skiepas, vakcina’: *Raupliniai čiepai* rš; *Mane čiepijo, tik čiepaĩ neprigijo* Kp; **4.** ‘skiepijimo žymė kūne’: *Jau štai to čiẽpo nė nežymu* Plv; *Kokie*

dideli čiepaĩ! Slnt; **5**. ‘lenktinio peilio geležtės įpjova’: *Peilio čiẽpas pailgas* Jrb – žr. *ščiepas* (dar žr. Roszko 2009: 76)

čiepẽlis (sm. dem.) ‘jaunas įskiepytas medelis’: *Ogi namėj čiepeliùs gražius išdykusios lupat* K. Donel (Kabelka 1964: 67) ⇦ *čiẽpas* (dar žr. Kregždys 2014$_{d}$: 44–45)

ščiepelis (sm.) ‘ūglelis, atžalėlė’ Mž 386$_{8}$ (Urbutis 1981: 200) ⇦ *ščiẽpas*

šiẽpas 4 (sm.) NdŽ, KŽ, 2 J I 451 **1**. ‘šakelė, atauga, kuria skiepijamas kitas augalas, skiepas, įskiepis’: *Jeigut jau šiepiji, ta (tai) gerais šiepaĩs* Slnt; **2**. ‘skiepijimo žymė kūne’: *Ar šiepaĩ tau jau nukrito?* Krtn – žr. *ščiẽpas* (apie š- ↔ *šč-* kitimus lietuvių šnektose plačiau žr. Urbutis 1981: 193–194)

ščìntas 1 (sm.) ‘skutas, gabalas’: *lìgi ščìntu* ‘visiškai, iki galo (sunaikinti, sugriauti)’: *Ana sudraskys dubą, gyvenimą ligi ščìntu* J

↔ (v.) le. *szczęt* ‘likutis, nuolauža’ (SW VI: 576; Linde V: 526; Brückner 1985: 542) → ≠ blr. *шентъ* ‘galas, pabaiga’ (Носовичъ 1984: 721)

čìntas 1 (sm.) ‘skutas, gabalas’: *Kad krito puodas nuo lentynos, tai į čìntus subiro* Slnt; *Kad dar metus tą ploščių panešios, parvarys čintan (visiškai sunešios)* Kp (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 96); *čiùntas* 1, *čiuñtas* 2 (ppr. pl.) ‘t. p.’ Š: *Maišas – vieni čiùntai* Kin; *Ledas susproginėjęs į čiùntus* Grg; (prk.): *Mašina žmogų į čiùntus (visiškai) sumalė* Prk; *Didis vaiskas į čiuntus sumuštas tapęs* TP 1881: 4 – žr. *ščìntas*

šefavójimas 1 (sm.) ‘priežiūra, rūpinimasis’ DP 306, 307

↔ (s. / v.) le. *szafowanie* ‘(iš)švaistymas; vadovavimas, prižiūrėjimas ir kt.’ (SW VI: 555; Linde V: 504; SSt VIII: 531) → ≠ blr. *шафова́нне* ‘švaistymas’ (Носовичъ 1984: 707) – dėl kilmės žr. *šefavóti*, *šėfavoti*

šėprõnyti, ***-ija*** (***-yja*** [K]), ***-ijo*** (***-yjo***) (verb. tr.) ‘krokais pagardinti’ KŽ, SD 360, Sut, N: *Šėpronytas* [K]

↔ le. *szafranić* ‘paskaninti šafranu ir kt.’ (SW VI: 555) – su šaknies *-ė-*, matyt, pagal analogiją su lie. *š-**ė**-prõnas* ‘krokas; nasturta’ (žr. s. v. *šėprõnas* [dar žr. StEB I 45 išn.])

šėravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) NdŽ, ***šẽ̃ravoti***, ***-oja***, ***-ojo*** ‘šveisti, trinti’ Klt: *Bliūdą šẽ̃ravoja smėliu* JnšM; *Grindis šėravódavom su eglės šakom* Krns; *Te tau vėjelį vaikyti ir karčemėles lankyti, reiks dabar pakūtavoti, smėliu gerklę šėravóti* JD 12 (LKŽe); *Šėravojo (trynė) medziagų (medį) pie medziagų ir padarė ugnį* ps. Grybiškės (DvŽ II: 338)

← le. *szerować* (le. dial. [Psd (Llš, Ulš)] *szarować*) ‘trinti valant, valyti; išmesti, ištrenkti ir kt.’ (< v. *scheren* ‘kirpti; trumpinti; skusti; trukdyti’ [SW VI: 608, 647; Karłowicz V: 284; Cechosz-Felczyk 2004: 210; Kluge 2002: 799]) → ≠ blr. (dial.) *шарава́ць* ‘valyti smėliu, pelenais; trinti, plėšti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 348; СБГП V: 461), r. dial. *шарова́ть* ‘t. p.’ (Даль IV: 623) – dar žr. StEB I 45 išn.

šìdas 2, 4 (sm.) Sdk **1**. ‘juokingos melagystės, pokštai’: *Ir šìdas vis su parėdku – kito nelaimėj nebetinka* Dgl; **2**. ‘patyčios, pajuoka’: *Aitvaras labai nemėgsta šido* LTR (Dkk); *Kad nebūt ant šidũ! Man sarmatą padarysta* Pl

← (v.) le. *szyd* ‘tyčiojimasis; apgaulė’ (SW VI: 698; Linde V: 582; Brückner 1985: 560)

šidavóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***šìdavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** Knv, Vv **1**. ‘erzinti, pajuokti’: *Atsitraukie, bernužėli, šelmi šidorėli, gana mane šidavójai, kai mažiukė buvau* (d.) Dkš; **2**. ‘juoktis

iš ko, tyčiotis': *Kam iš manę šidavojai* TD 102; (refl.): *Dar iš svočios šidavójas* J
↔ le. dial. (ŽV-Md [Drohiczyn]) *szyderować* 'tyčiotis, ką niekinti, pašiepti; apgaudinėti, kvailinti' (SW VI: 698; Karłowicz V: 333) – su struktūrinių elementų *-er-* absorbcija

šiderstvà 2 (sf.) 'pajuoka, pašaipa' J I 637, KŽ, Kt, Vv, Čk, Sks, Jnš: *Katras šideřstvų nesupranta, tai tokio ir nereikia šidyt* Dbk
← (v.) le. *szyderstwo* 'tyčiojimasis; apgaulė' (SW VI: 698; Linde V: 582) → ⊉ s. blr. *шыдарство* 'apgaulė, pokštas' (СЛw)

čiderstvà 2, *čyderstvà* 2 J (sf.) 'tyčiojimasis, pajuokimas': *Dirbi kaip ant čiderstvos* Krtn – žr. *šiderstvà* (dėl *č-...-d-* < *š-...-d-* kaitos etiologijos žr. s. v. *čybas*)

šideřstvyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) 'erzinti, pajuokti' Rtr; *išsišideřstvyti* (refl.) 'išjuokti': *Tu tik išsišideřstvijai, t. y. išsistatei save ant šiderstvos* J ⇦ *šiderstvà*

šìdinimas 1 (sm.) 'erzinimas, pajuokimas' LTR (Kp): *Prasideda šìdinimas jaunųjų* ČrP
↔ le. *szydzienie* 'tyčiojimasis, niekinimas, pašiepimas; apgaudinėjimas, kvailinimas' (SW VI: 699)

šiečkárnia 1 (sf.) 'mašina kapojams pjauti; kapojinė' Smn, Lp, Rd: *Rankom sukt šiečkárnią labai sunku* Al
↔ (v.) le. *sieczkarnia* /**ś**iećkarnia/ 'mašina kapojams (akseliui) pjauti, kapojinė; kapojų podėlis' (SW VI: 94; Linde V: 228) → ⊉ blr. (dial.) *сячка́рня* 'kapojinė' (ТСБМ V[1]: 454; ЛАБНГ II: 110; ЭСБМ XIII: 159)

šinkaunà 2 (sf.) 'smuklė' Q 442, C II 412, N, [K], KŽ: *Toje karčemo(je), toje šinkaũno(je) pragėrė, pragėrė svotai kepures* JV 725; *To(je) karčemėlė(je), to(je) šinkaunẽlė(je) penki broleliai midutį gėrė* JV 1085
← (v.) le. *szynkownia* 'smuklė' (SW VI: 705; Linde V: 586; SEJL 638; SEJL$_2$ 1292) – dėl kilmės žr. *šiñkas*, *šiñkius*

šìporius 1 (sm.) 'jūrininkas, irkluotojas, vairininkas, laivininkas' Sch 124, K, K II 154, NdŽ, KŽ, Q 447, C II 383, 424, H, R, MŽ, N: *Daugiausiai buvo vokyčių šìporių* Rsn; *Orinis šìporius* K II 38; *Tikrai, kaip gali šiporiaus vaikas bijoti vandens?* I. Simon; *Tavo tavoras, kupčiai, prekiai, yrėjai, šiporiūs... viduj jūrių prapuls* BB Ez. 27.27 ir kt. (LB 32, KlvD 33, 35, RD 154)
↔ le. dial. *szyfarz* 'jūrininkas, škiperis' (← [v.] le. *szyper* 'škiperis; žvejybos laivo savininkas' < v. *Schiffer* 'škiperis; laivo kapitonas' [SW VI: 699, 705; Linde V: 587; Karłowicz V: 334; Kluge 2002: 802]) → ⊉ s. blr. *шыпръ* 'jūrininkas' (Булыка 1972: 371)

Škapliernà 2 (sf.) NdŽ, 3[b] Jnšk, 4 '(bažn.) šv. Marijos šventė, švenčiama liepos 16 d.' Plv, KŽ, Rm: *Sekmadienė(je) būs Škapliernà* Akm; *Per Škaplierną palygau, be penkių auksinų neduoda* Žem
← le. dial. *Szkaplerzna* 'šv. Marijos šventė, švenčiama liepos 16 d.' (IAKP II: 341) – dėl kilmės žr. *škãplierius* (dar žr. *škapliernà*)

Škaplierìnė 2 (sf.) '(bažn.) šv. Marijos šventė, švenčiama liepos 16 d.' NdŽ – žr. *Škapliernà*

škapliernà 2 (sf.) ‘(bažn.) pavadinimas šv. Mergelės Marijos, kurios garbei nešiojami škaplieriai’: *Škapliernos Panos tarnai* brš

↔ ⇑ v. le. *szkaplerzny*, *-a*, le. *szkaplerny*, *-a* ‘škaplierinis’ (SW VI: 617; Linde V: 541) – dėl kilmės žr. *škãplierius*

škařlotas 1 (sm.) ‘ryškiai raudonas audeklas, drabužis’ Ch[1] Apr. 17.4: *Imsit... purpurą ir škarlotą, ir ploną drobę, ir ožkų šerius* Ch 2Moz. 24.4

← (v.) le. *szkarłat* ‘skaisčiai raudona spalva, purpuras; tokios spalvos medžiaga ir kt.’ (< V. lo. *scarlata* [*-um*, *-is*] ‘skaisčiai raudonos spalvos medžiaga’ [SW VI: 618; Linde V: 512, 542; Blaise 1994: 825]) – dar žr. *šarlõtas*

škařpečka 1 (sf., ppr. pl.) ‘puskojinė’ Rz, Sml, Pn

↔ le. *szkarpeteczka* ‘trumpa vyriška kojinė’ (SW VI: 618) – struktūrinių elementų *-te-* absorbcija (dėl kilmės žr. *skarpetkà*, *skarpietkà*)

> *škeřpečka* 1 (sf., ppr. pl.) ‘puskojinė’ Kair, Pkr, Žb: *Užsimauna škeřpečkas, ir nešalta* Stč – žr. *škařpečka* (su šaknies *a* > *e* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *šk-**a**-rp-**e**-čka* → *šk-**e**-rp-**e**-čka*)

Škocija (sf.) ‘Škotija’: *Szkocia* SP I 345.27 (Skardžius IV: 274)

← top. v. le. *Szkocya* (le. *Szkocja*) ‘Škotija’ (< top. lo. *Scōtia* ‘t. p.’ [Hessen, Stypuła II: 745; Linde V: 542; Lewis, Short 1958: 1647])

šlabantas (sm.) ‘užkardas’ D. Pošk

← le. dial. *szlabant* ‘pakeliama kelio pertvara’ (< v. *Schlagbaum* ‘užtvara’ [SW VI: 628; Karłowicz V: 303])

šlebizavóti, ***-ója***, ***-ójo*** ‘skaityti skiemenimis, skiemenuoti; sunkiai skaityti’ Gršl, Šln: *Kitas skaito šlebizavodamas* Sz; *Šlebizavóti šiaip teip išmokau* Tv

← v. le. *ślabizować*, (v.) le. *ślebizować* (s. le. *sylabizować*, v. le. *syllabizować*, le. *sylabizować*) ‘skiemenuoti’ (< V. lo. *syllabyzare* ‘skiemenuoti, skaityti skiemenimis’ < lo. *syllaba* ‘skiemuo’ < gr. συλλαβή ‘skiemuo, garsų sąskambis ir kt.’ [SW VI: 535; SSt VIII: 517; Linde V: ЭСБМ XII: 182; Niermeyer 1976: 971])

šleda (sf.) ‘tekančio skysčio nužymėtas takas’ Slm: *Ir pradėjo tąj šleda eiti* BsMt II 144

↔ v. le. *ośląda* ‘žmogaus pėdų ar gyvūnų letenų, kanopų atspaudas, pėdsakas; kelias, vieškelis; sekimas pėdomis’ (SW VI: 722–723; SPW XXII: 271–272) – dar žr. *šlẽdas*

šlẽdas 4 (sm.) **1.** ‘pėdsakas’ Šl, Paį; **2.** ‘tekančio skysčio nužymėtas takas’: *Šlẽdas kraujo parodė, kad šuva bėgo atgal* BM 126 (Pš)

← (v.) le. *ślad* ‘žmogaus pėdų ar gyvūnų letenų, kanopų atspaudas, pėdsakas; kelias, vieškelis ir kt.’ (SW VI: 722–723; Linde V: 549–550)

šlekčiankà (sf.) ‘bajorų kilmės moteris, šlėkta’ [K], OZ 56, KŽ, R, MŽ, N; ***šlėkčiankà*** 2 Ds, KŽ, ***šlėkčionkà*** 2 ‘t. p.’ Ppr: *Mama šlėkčionkà buvo* Krs

← s. le. *ślachcianka* /śliach**ć**ianka/ ‘netekėjusi kilminga mergina; *mulier nobili loco nata*’, (v.) le. *szlachcianka* ‘kilminga moteris; dėlė ir kt.’ (SW VI: 628; Linde V: 547; SSt

VIII: 567) → ⱥ blr. *шляхуя́нка* ‘bajorė’ (Носовичъ 1984: 714; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350), r. *шляхтя́нка* ‘t. p.’ (Даль IV: 640) – dėl kilmės žr. *šlėktà*

šlekčicius (sm.) ‘kilmingas asmuo, ponas’: *Negali vėl ižkalbinėtis, jog šlekčiciu neesi, kadang ir apaštalai šlekčiciumis nebuvo* DP 558

← s. le. *ślechcic*, *ślachcic*, (v.) le. *szlachcic* /śliach**ć**ic/ ‘riterių luomui priklausantis, kilmingas žmogus ir kt.’ (SW VI: 628; SSt VIII: 567–568; Linde V: 547; plg. SEJL 643) → ⱥ blr. *шля́хуцъ / шляхуіц* ‘kilmingas žmogus’ (Носовичъ 1984: 713; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350), s. r. *шляхтичь* ‘bajoras’ (Срезневскій III: 1597–1598)[72], r. *шля́хтичъ* ‘lenkų bajoras’ (Даль IV: 640; Фасмер IV: 457) – dėl kilmės žr. *šlėktà*

šlimõkas 2 (sm.) **1**. ‘dirvinis šliužas (*Agriolimax agrestis*)’ Smln; **2**. ‘sraigė’ Jrb: *Rudenį šlimõkai ėda rugių želmenis* Stak

← (s. / v.) le. *ślimak* ‘šliužas; sraigė ir kt.’ (SW VI: 729; Linde V: 285; SSt IX: 13; Brückner 1985: 531; ЭСБМ XII: 187)

šlemõkas 2 (sm.) KŽ **1**. ‘dirvinis šliužas (*Agriolimax agrestis*)’ Lel: *Šlemõkas an baravyko* Švnč; **2**. ‘sraigė’: *Šlemõkas išlindo iš kriaukalo* J; *Ponai valgo šlemõką* J – žr. *šlimõkas*

šlìžikas 2 (sm., ppr. pl.) NdŽ, Sdb, Sb, Strn, Sdk, ***šlìžikas*** 2 LzŽ, Bsg, Bd, Mžš, ***šlyžikas*** ‘keptas kukuliukas iš miltų, šližikas, prėskutis’ L: *Šlìžìkai (valgomi) arba su aguonų pienu, arba su kanapių* Žg; *Šližikùs kepa visada per Kūčias* Vdn; *Gardžiai kvepėjo aguonų pienu, šližikais, aliejumi apipilta silke, raugintais kopūstais* J. Avyž /\ *Ką valgai? Ar šližiką, ar tilviką?* TDr I 32 (Dt)

← le. dial. *śliżyk*, (pl.) *śliżyki*, *śliżiki* ‘miltinis kukuliukas su medumi’ (SW VI: 732; Karłowicz V: 347) → ⱥ blr. (dial.) *слúжики / слíжыкі*[73] ‘kepti kvietinės tešlos gabalėliai su aguonomis, valgomi per Kūčių vakarienę; kukulaičiai; pyragėliai’ (Носовичъ 1984: 590; СБГП IV: 482–483; ЭСБМ XII: 184–185), blr. dial. *слíзікі* ‘virti kvietinės tešlos gabalėliai, užpilti aguonų pienu, valgomi per Kūčias’ (Цыхун 1993: 131)

šležẽlis 2 (sm.) ‘keptas kukuliukas iš miltų, šližikas, prėskutis’: *Kūčioms dirba šleželiùs su miešimu arba su aguonų pienu* J – žr. *šlìžìkas*, *šlìžikas*, *šlyžikas* (su struktūrinio elemento *-i-* > *-e-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. **šl-**i**-ž-**e**-lis* → *šl-**e**-ž-**e**-lis*)

šližõkas 2 (sm. ppr. pl.) ‘keptas kukuliukas iš miltų, šližikas, prėskutis’: *Liūb šližokùs darysiam* Sd (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 293) – žr. *šlìžìkas*

šlìžùkas 2 (sm. ppr. pl.) Tl, Šauk, Vg, *šlìžukas* 1 ‘keptas kukuliukas iš miltų, šližikas, prėskutis’ Jdr: *I šlìžùkų priš Kūčias iškepdavo* Krž – žr. *šlìžìkas*

---

[72] S. lie. *šlechtičius* (sm.) ‘kilmingas asmuo, ponas’: *Kaip tada Lysijas girdėjo karalių numirusį, padarė jisai karaliumi sūnų Antiocho šlechtičiaus* BB 1Mak. 6.17; *Ach Viešpatie, ach šlechtičius* BB Jer. 22.18 (LKŽe) dėl struktūrinio elemento *-t-* vietoj *-č-*, matyt, vestinas iš s. r. *шлях-**т**-ичь* ‘bajoras’ (Срезневскій III: 1597–1598), plg. r. *шля́х-**т**-ичъ* ‘lenkų bajoras’ (Даль IV: 640). Todėl ši leksema galėtų būti priskirta rusizmams resp. senosios rusų kalbos skoliniams, o ne gudizmams, kaip nesėkmingai mėgina etimologizuoti W. Smoczyński (SEJL$_2$ 1308).

[73] Dėl inicialinio frikatyvinio priedantinio *s-* (žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.3. tipą) sub. lie. *slìžìkas* 2 NdŽ, DŽ[1], *slìžikas* 1 (sm. ppr. pl.) ‘keptas kukuliukas iš miltų, šližikas, prėskutis’: *Slìžikùs valgo par kūčias su aguonų pienu* Vkš; *Vien slìžikai su aguonpieniu – koks gardumėlis!* A. Vencl; *Būdav(o), prisimerki slìžikų į miešimą, tai ka prikerti!* KzR (LKŽe), matyt, priskirtini gudizmams.

šmeřtis (sf.) ‘mirtis’ BzBk IV 358

← (s. / v.) le. *śmierć* ‘gyvenimo pabaiga; mirtis’ (SW VI: 739–740; Linde V: 313–314; SSt IX: 24–27; GS 202),

‖ ≠ s. blr. *смерть* ‘mirtis; mirties bausmė; žūtis; sunaikinimas; pabaiga’ (ГСБМ XXXI: 783–484), blr. *смерць* ‘mirtis; blogis’ (ТСБМ V[1]: 220), s. r. *смертъ* ‘mirtis; mirties bausmė’ (СРЯВ XXV: 172–174), r. *смертъ* ‘mirtis’ (Даль IV: 233–234) – dar žr. StEB I γγγ poskyrio II.4.3. tipą

šniūrà 2 (sf.) ‘ilgas siauras žemės sklypas, rėžis’: *Buvo žemė šniũrom padalinta* Dbg

← s. / v. le. (dial.) *sznura*, le. dial. *sznóra* ‘virvelė; virvė; žemės rėžis’ (SSt VIII: 574; SW VI: 642–643; Linde V: 556–557; Karłowicz V: 310) – dėl kilmės žr. *šniũras*

šnupkas (sm.) ‘sprigtas’ Sut; ‘(prk.) užuomina’: *Ant galo ponas davė du šnupku svietui tamui ir išdūmojimams jo* MP 172 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 275)

← v. le. *sznupek* ‘užuomina; kandus žodis; prisilietimas’ (< v. *ein Schnippchen schlagen* ‘pergudrauti, apkvailinti’ [SW VI: 642; Brückner 1985: 551])

šolka (sf.) ‘puodelis, dubenėlis’: *Vienoj rykštėj bus trys šolkos kaipo migdolų riešučiai, mazgas ir kvietka* Ch 2Moz. 25.33

← (v.) le. *szalka* ‘svarstyklių lėkštė; lėkštė; stiklinė, taurė ir kt.’ (< v. v. a. *schal[e]* / v. *Schale* ‘svarstyklių lėkštė; plokščia vaza, indas ir kt.’ [SW VI: 559; Linde V: 508; Kluge 2002: 792]) → ≠ ≠ blr. dial. *шáлькі* ‘svarstyklės’ (СБГП V: 456)

špãcieras 1 (sm.) ‘pasivaikščiojimas’[74] LB 216 (Grl)

← le. dial. (DLd [Kujawy]) *szpacer* ‘pasivaikščiojimas; pasivaikščiojimo vieta’ (SW VI: 273; Karłowicz V: 191–192) → ≠ blr. *шпацыр* ‘pasivaikščiojimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; plg. ЭСБМ XII: 264) – dėl kilmės žr. *spãcieras* (dar žr. 71 išn.)

špánska 1 (sf., sing.) ‘ispaniškas gripas’: *Špánska persirgom visi* Plv

↔ le. (*grypa*) *hiszpańska* (le. *hiszpanka*) ‘ispaniškasis gripas’ (← le. *hiszpański*, *-a* ‘kilęs iš Ispanijos, atsiradęs Ispanijoje, ispaniškas’ < lo. *Hispānicus* ‘ispaniškas’ [Brydak 2004: 38, 129; SW II: 44; SPLP III: 303; plg. Фасмер I: 408; dar žr. Walczak 1991: 97–98; Щитова 2006: 197]) – su inicialinio *hi-* afereze

špiegorius (sm.) ‘šnipas, žvalgas’: *Tirtoiei efte ius (Spiegorei)* BB 1Moz. 42.14 (Skardžius IV: 275)

← v. le. *szpiegarz*, *śpiegarz* (s. le. *szpiegierz*, *śpiegierz*) ‘seklys, detektyvas; sekimas’ (SW VI: 750; Linde V: 342; SSt VIII: 578; Reczek 1968: 488) → ≠ s. blr. *шпегеръ* ‘seklys’ (Булыка 1972: 368) – dėl kilmės žr. *špiẽgas*

špitõlninkas (***-nykas*** WP 194, FrnW, Sdb), ***-ė*** 1 (smob.) **1.** ‘kas gyvena prieglaudoje, špitolėje’ WP 194, NdŽ, KŽ, Šmn: *Seniau gi Velykos(e) kad prinešdavo špitõlnykam ir kunigu teliuko čvertelių, duonos* Slm; *Ans špitolė(je) buvo, špitõlninkas*

[74] Lie. *špacierúoti*, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘pasivaikščioti, vaikštinėti’ K, NdŽ, FrnW, KŽ, N: *Eiti špacierúoti* K II 194 dėl vartojimo geografijos priskiriamas germanizmams, t. y. vedamas iš v. *spazieren* ‘t. p.’ (LEW 1023).

buvo Lž; **2**. ‘bažnyčios tarnas, gyvenantis špitolėje’ NdŽ, Šn, Gd, Vgr, Slnt, Šmn: *Mas buvom špitõlninkai i mas darbavomos klebonijo(je)* Lž; *Nabagas turėjo būt ir až vargamistrą, zakristijoną, kurmoną, špitolnyką, net ir kiaules dažnai reikdavo papenėt* BsP II 280; **3**. ‘kas dirba ligoninėje, špitolėje’ L, Rtr: *Atėjusi špitolninkė (ligoninykė) nuvedė jas į kapines ir parodė, kur kasti duobė* A. Vien; **4**. ‘ligonis’ KŽ

← le. *szpitalnik* ‘bažnyčios tarnas; pamestinukas, paliktas kaime; vargšas; Maltos ordino riteris’ (SW VI: 658) – dėl kilmės žr. *špitolis*, *špitõlius*

> *špitõlininkas* (*-inykas*), *-ė* 1 (smob.) LL 249, FrnW **1**. ‘kas gyvena prieglaudoje, špitolėje’: *Buvo ten ir virėja, ir senoji paukštininkė, ir Striaukienė špitolininkė* S. Čiurl; **2**. ‘kas dirba ligoninėje, špitolėje’: *Laiko turėdamys tie patys brostvinykai, arba špitolinykai, kariavo su turkais* S. Dauk – žr. *špitõlninkas*

špižárna 1 (sf.) **1**. ‘vėsesnė patalpa valgiams laikyti, viralinė, sandėliukas’ Mžk: *Duona pradėjo špižarno(je) pelėti* Ms; *Pasakiau vaikiuo, ka įrūgusius kopūstus įneštų į špižárną, ir tegu stovės par žiemą* Trkn; **2**. ‘miegamasis kambarys’: *Dar špižarno(je) vaikai miegta* Yl; ***špižařnė*** 2 NdŽ, Vn, ***špižárnė*** 1 **1**. ‘t. p.’ Vn, Pln, Tl: *Špižárnė(je) visą vasarą vėsu: pienas ilgai negyžta* Jrb; *Nešk sviestą su sūriu į špižárnę* Trk; *Po svetimas špižarnės kaip po savo lando* Vž; **2**. ‘t. p.’ Lnk, Rt: *Par vasarą vaikai špižárnė(je) miegta, o žiemą iš špižárnės parkelam į bakšę* Pln (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 302)

← (v.) le. *śpiżarnia* ‘sandėlis produktams laikyti; spinta produktams laikyti; svirnas’ (SW VI: 754; Linde V: 349; Kreja 2000: 181; dar žr. Отин 1997: 80) – dėl kilmės žr. *spýžė*

špìžas 4 (sm.) NdŽ, 2 Skr, Gs, Plv, K I 262, KŽ, ***špìžius*** 2 Š, NdŽ, KŽ, Skp, Dgl, Rk, ***špỹžas*** 2, ***špýžas*** 1 Rtr, KŽ **1**. ‘ketus’ Rtr, FrnW, KŽ, Plv, Gs, Skr: *Špỹžas visai juodas* Plšk; **2**. ‘bronza’ K I 262; ***špýžius*** 1 NdŽ, ***špỹžius*** 2 Krš, Pp, Krp **1**. ‘t. p.’ J, LL 233, Š, NdŽ, KŽ: (*Užnarinę špyžiaus kulipkas ant kakliukų tiem vaikam ir sumetę į vandenį, į marę* ŠLSP 194 [SŽ 573]); **2**. ‘t. p.’ NdŽ; **3**. ‘katilas iš ketaus’ Rk, Skp, Dgl, Ds: *Grybus dedam didelian špìžiun ir verdam* Km; *Sudaužė man paskutinį špìžių, kur aš dabar kiaulėm bulbas virsiu!* PnmR; **4**. ‘medines pastato dalis jungianti detalė, dygis’ J

← (v.) le. *śpiż* (s. / v. le. *śpiża*) ‘ketus’ (< v. v. a. [*glocken*] *spîse* ‘metalo lydinys ir kt.’ / v. *Speise* ‘t. p.’ ↔ *Glocken-**speise*** ‘lydinys, skirtas varpams lieti ↔ „varpų maistas“’ [SW VI: 754; SSt VIII: 349; Linde V: 348; Brückner 1985: 509; Boryś 2005: 568; Smolińska 1983: 199; ЭСБМ XII: 265; Mlex 205; dar žr. Отин 1997: 91–92]) → ⊉ s. blr. *спижъ* ‘bronza’ (ГСБМ XXXII: 144; Булыка 1980: 189)

> *špižìnis*, *-ė* 2 (adj.) NdŽ, KŽ, LKT 205 (Mrj), PnmŽ, Slm; LLD I 329 (Slk), *špyžìnis* 2 NdŽ, Mšk, Tl, *špýžinis* 1 ‘ketinis’ Lp, LL 233, L: *Košę visumet virė špyžìniame katile* Vkš; *Špižìnis sagonas* J; *Priejo dvarą – špižiniais štakietais aptvertas* DS 313 (Stak); (prk.): *Senojo Starkaus viduriai špižiniai, patį velnią sumaltų, ne tik šitas silkes* J. Balt; *Šiemet mažai buvo špižìnių (kietųjų rūšies) obuolių* Ds ⇦ *špyžius*

špõtnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘kuris prastos išvaizdos, negražus, nedailus, baisus, bjaurus’ [K], FrnW, KŽ, Lex 39, Q 205, 577, N: *Toks jis špõtnas, kad negal į jį veizdėti* J; *špotnaĩ* (adv.) [K], KŽ; ***špotnùs***, ***-ì*** 4 ‘t. p.’ [K], N, KŽ; *špotniaĩ* (adv.) [K], KŽ, N

← s. / v. le. (dial.) *szpatny* ‘bjaurus, šlykštus; amoralus; nešvarus ir kt.’ (< v. *Spat* ‘špatas [tokia liga]; mineralas, neturintis metalinio blizgesio’ [SW VI: 655; Linde V: 561; SSt VIII: 577; Karłowicz V: 314; Brückner 1985: 553; Фасмер IV: 472]) → ∌ ≠ blr. dial. (adv.) *шпе́тна* ‘dailiai, turtingai’ (Расторгуев 1973: 289), r. dial. *шпе́тный* ‘madingas, manieringas’ (Даль IV: 643) – dar žr. *špẽtnas*, *-à*

spotnus, *-i* (adj.) ‘b j a u r u s ’ Q 233, 579 – žr. *špõtnas*, *-à* (su š- > s- kaita)

špùnta 1 (sf.) **1**. ‘v o l ė ’ Š, Lbv, Vv, Lp, Al, Pun, Čk, Str: *Su špùnta užšpuntavok verpelę alaus* J; *Alus išmušė špùntą – labai stiprus* Nmn; *Išpuolė špuntùkė ir pusė bačkos vandenio išsilė(jo)* Ūd /\ *Mažutis kaip špùnta* Bgs; *Raudona bačkelė, žalia špuntelė (morka arba burokas)* LTs V 482 (Rk); **2**. (scom.) ‘(prk.) k a s m a ž a s , m e n k a s ’: *Ana tokia špùnta, mažutė* Str

← le. dial. *szpunta* ‘statinės skylė, užkemšama vole; volė ir kt.’ (IAKP II: 355)[75] – dėl kilmės žr. *špuñtas*, *špùntas*

šratúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) ‘p u s i a u s k a r d a m a l t i , p l ė š t i l u k š t ą , s k a r d y t i ’: *Ana šratúo(ja) javus* J

↔ (v.) le. *szrotować* (le. *śrótować*) ‘skardyti; stambiai malti; smulkinti javus; ketvirčiuoti ir kt.’ (< v. *schroten* ‘stambiai malti, smulkinti; pjaustyti; ridenti’ [SW VI: 663, 762; Linde V: 566; SEJL 650; SEJL$_2$ 1327]) – dėl kilmės dar žr. *šrãtas*

šriū́tas 1 (sm.) ‘š v i n i n i s r u t u l i u k a s n e g r a i ž t v i n i a m š a u t u v u i u ž t a i s y t i ’ FrnW

← le. *szrót*, *szrut*, *śrót* ‘švininis rutuliukas šaudyti; šovinys; avižiniai miltai ir kt.’ (SW VI: 761–762; dar žr. SEJL$_2$ 1327) – dėl kilmės žr. *šriubà*, *šriū́ba*

šriū́ta 1 (sf.) K II 170, NdŽ, FrnW, KŽ **1**. ‘š v i n i n i s r u t u l i u k a s n e g r a i ž t v i n i a m š a u t u v u i u ž t a i s y t i ’: *Šūvis be kulkos, be šriū́tų* K I 247; **2**. (sing.) ‘r u p ū s , s k a r d y t i m i l t a i ’ K – žr. *šriū́tas* (giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta sąsajos su sub. lie. *šriū́ba* [**sf**.] ‘sraigtas, varžtas’ [žr. s. v. *šriū́ba*])

šriūtúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) ‘p u s i a u s k a r d a m a l t i , s k a r d y t i ’ K II 170

↔ le. *śrótować* ‘skardyti; stambiai malti; smulkinti javus; ketvirčiuoti ir kt.’ (SW VI: 762) – dėl kilmės žr. *šratúoti*

štelĩmokas 1 (sm.) ‘r a č i u s ’ Rz: *Nešk pas štelmoką tekiniui špykį įdėt* Čk

← le. dial. *śtelmach* ‘račius’, le. *sztelmach* ‘vežimų ir jo dalių gamintojas’ (< v. v. a. *stellemacher* / v. *Stellmacher* ‘vežimų gamintojas’ [SW VI: 668; Karłowicz V: 231; Siatkowski 2004: 29]) – dar žr. *stelĩmokas*

štukavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘k r ė s t i i š d a i g a s , j u o k a u t i , p o k š t a u t i ’ K, NdŽ, KŽ, Vvr, PnmR, Lš, Kos 152: *Kam tu štukavóji – aš štukų nenoriu* J; *Jis tikt štukavoja* N; *Tu nemislyk, kad aš tikrai sakau, aš tik štukavoju* Vv; *Baigantis veselijai, veselninkai siausdami ir štukavódami karia piršlį už melagystes* JR 71

← (v.) le. *sztukować* ‘pokštauti ir kt.’ (SW VI: 676; Linde V: 570) → ∌ blr. dial. *штукава́ууа*

[75] B. Kabašinskaitė (1998: 65), sekdama E. Fraenkelio (LEW 885) pateikiamu šio žodžio aiškinimu, priskiria jį germanizmams.

'linksmintis' (Сцяшковіч 1983: 564) ≠ blr. *штуковáць* / *штукавáць* 'sudėti iš atskirų dalių, sujungti; pridurstyti' (Носовичъ 1984: 718; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351), r. *штуковáть* 'susiūti iš gabaliukų' (Даль IV: 646) – dėl kilmės žr. *štukà*

šulioriáuti, ***-iáuja***, ***-iãvo*** (verb. intr.) 'dykinėti': *Nusitvertum kokio darbo nešulioriãvęs pakampėm* Grl

↔ (v.) le. *szulerować* 'apgaudinėti lošiant kortomis; sukčiauti; švaistyti pinigus' (SW VI: 685; Linde V: 575) – dėl kilmės žr. *šiulėrius*, *šùleris*, *šùlerius*

švaicarskas (adj.) 'šveicarų': DPk 460.44–45 *Argu toii kuri nórinť nauióii Lu=tęrißka / Zwingliónißka / Calwinißka / Saſká / Szwaitarſka / Nauiakrikßte* (dar žr. Skardžius IV: 277)

← v. le. *szwaycarski*, le. *szwajcarski* 'šveicarų' (< v. *schweizer* 't. p.' [Linde V: 579; Swan 2008: 440; Kluge 2002: 833]) → ∌ blr. *швейцарскі* 'Šveicarijos; šveicarų' (ТСБМ V^2: 364)

švãksas 2 (sm.) NdŽ, ***švàksas*** 2 Plv, Ser, KŽ **1**. 'batų tepalas' LD 191 (Ukm, Krs), Krt, Btg, Srj: *Nusipirkau švakso i juodo, i rudo* Sml; **2**. 'grindų tepalas': *Toks pikčius švaksas slydžiausis, negal paeiti grindimis išteptoms* Šts

← le. dial. *szwaks* 'batų tepalas' (< v. *Schuh-wachs* 't. p.' [SW VI: 689; dar žr. SEJL$_2$ 1336])

švaksavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'tepti tepalu ir blizginti (batus)': *Čebatėliai švaksavóti* JD 959; (refl. tr.): *Čebatus besišvaksavódamas pirštus susipeckojau* Sml

← le. dial. *szwaksować* 'tepti batų tepalu' (SW VI: 689) – dėl kilmės žr. *švãksas*, *švàksas*

švaksúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) 'tepti tepalu ir blizginti (batus)' NdŽ, Ser: *Ne nuodėmė yra vartojimas muilo veidui nusiprausti, ne puikybė švaksuoti čebatai* rš – žr. *švaksavóti*

švenčiõnas 2 (sm. col.) '(bažn.) bažnyčioje šventinti Velykų valgiai' Šn, PnmA: *Dar niekas nebuvo grįžęs iš bažnyčios, kai tėvelis su švenčionù parėjo* Žvr; *Su šita pintine kitąsyk švenčiõną veždavo* Kbr

← (v.) le. *święcone* 'tradiciniai Velykų patiekalai, pašventinti kunigo' (SW VI: 785; ISJP 46)

švenčiõlas 2 (sm. col.) '(bažn.) bažnyčioje šventinti Velykų valgiai' Lkš: *Antai jau grįžta iš velyknakčio su švenčiolù* Jrb – žr. *švenčiõnas* (su struktūrinių elementų *-n-* > *-l-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su lie. *mišiõ-**l**-as* 'mišių knyga, mišiaknygė' [žr. s. v. *mišiõlas*])

švenčionkà 2 (sf.) '(bažn.) bažnyčioje šventinti Velykų valgiai': *Nešdavo bažnyčion švenčionkàs* On

↔ le. dial. (DLd [Poznań, Kujawy]) *święconka* 'tradiciniai Velykų patiekalai, pašventinti kunigo' (SW VI: 785; Karłowicz V: 368) – dar žr. *švenčiõnas*

šventablỹvas, ***-à*** 4 (adj.) 'dievobaimingas, pamaldus': *Visi šventablyvi žmonys ejo į bažnyčią* Tl; *Visa, ką tiektai čia... gero ir šventablyvo darę esme, tenai parodys* DP 523; *šventablyvaĩ* (adv.): *Šventablyvai gyvena* Tat

← (v.) le. *świątobliwy*, le. *świętobliwy* 'dievobaimingas' (SW VI: 773; Linde V: 477; ALEW II: 1059–1060)

šventablỹvastis 1 (sf.) 'dievobaimingumas': *Paženklinta znoku šventablyvasties* brš

← (v.) le. *świątobliwość*, le. *świętobliwość* 'dievobaimingumas' (SW VI: 773; Linde V: 477)

šveñtastis 1 (sf.) J, (sm.) '(bažn.) s a k r a m e n t a s' SD[1] 177, PK 9, 131, FrnW: *Tobulomis šventastimis… nieko nenuimdinėsim* MP 133; *Sakramentas, arba šventastis… neregimai turi būti išmanytas* MP 143

← s. / v. le. *świątość*, (s. / v.) le. *świętość* 'šventumas, šventenybė; garbingumas' (SW VI: 788; Linde V: 478; SSt IX: 70–71; SEJL 654; SEJL$_2$ 1338; ALEW II: 1059–1060; dar žr. Widłak 2011: 478)

šventnyčia 2 (sf.) 'š v e n t y k l a' KŽ, R 196, MŽ 261, N, FrnW: *O anysjen padarys mi šventnyčią, kad gyvenčia viduryje jų* Ch 2Moz. 25.8; *Nesilytės nieko čysto ir šventnyčion noteis* Ch 3Moz. 12.4; *(Marija) trejų metų bažnyčion afieravota bu(v)o ir ten šventnyčioje gyveno per vienuoliką metų* DP 493

← (v.) le. *świętnica* 'šventykla ir kt.' (SW VI: 785; Linde V: 477; ALEW II: 1060)

šventõrius 2 (sm.) FrnW **1**. 'u ž t v e r t a v i e t a a p i e b a ž n y č i ą (s u k a p a i s a r b e k a p ų)' SD 31, R, MŽ, N, K, Sut, I, L, Rtr, OZ 57, DŽ, NdŽ, KŽ: *Apie bažnyčią yra šventõrius* J; *Šventõrius keliop buvo* Lz; *Jį šventino an šventõrio ir uždarė kaulinyčion (melstis)* Eiš ir kt. (Ar, Lnk, Mšk, JD 841, Mit IV 507 [Šl], KrvP [Drsk, Švnč, Zr]); **2**. 'k a p i n ė s' M, Rtr: *Duokitiem tikrą šventorių (viršuje kapus paveldimai, paraštėje paveldamas pakasimas) jūsipi* BB 1Moz. 23.4; *Prisakom, idant po tam tikrą šventorių laikytų, tą patį apdarytų ir aptvertų, in kurį numirusius kūnus… gal laidoti* VoL 99 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 677); Žižmai (DvŽ II: 376)

↔ le. dial. *świntarz* 'kapai; šventorius' (SW VI: 790; Karłowicz I: 245, V: 370; LEW 1043; ALEW II: 1060; dar žr. Zinkevičius 1988: 138) → ∌ blr. *цви́нтаръ*, *цвинта́ръ* 'šventorius' (Носовичъ 1984: 686), blr. dial. (pl.) *цвінтары́* 'apleistos kapinės' (Цыхун 1993: 157), r. dial. *цвынта́рь* 'šventorius; kapai' (Даль IV: 571) – dėl kilmės žr. *cimentorius* (su šaknies *-i-* > *-e-* kaita dėl sąsajos su adj. lie. *šv-**e**-ñtas*, *-à* 4, 2 '[bažn.] susijęs su religiniais daiktais, vietomis ar laiku; vartojamas religinėse apeigose ir kt.' [LKŽe])

švicentas (sm.) 't o k i a t a b a k o v e i s l ė': *Iš machorkos veislių mūsų sąlygomis gerai auga švicentas ir šviesusis bakūnas* J. Krišč

← le. *świcent* 'paprastasis tabakas' (< v. *schwitzen* 'prakaituoti; mirkti' → v. *Schwitzstube* 'tabako rauginimo ir džiovinimo patalpa' [SW VI: 774])

šviečyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) 'š v i e s t i, s p i n d ė t i'; (prk.): *Šviečija mumus atminimas… mūkos jo* MP 54

← (s. / v.) le. *świecić* 'skleisti šviešą, šviesti; spindėti ir kt.' (SW VI: 776–777; SSt IX: 59–60; Linde V: 480)

švíetas 1 (sm.) KŽ **1**. 'p a s a u l i s, ž e m ė': *Kiti gi ėjo į švietą dėl to, kad namėje nepelnė gana duonos* A 1884: 365; **2**. (col.) 'ž m o n ė s': *Negana mums raginti švietą į prekybą, bet reikia parodyti kelius jos* prš

← (s. / v.) le. (dial.) *świat* 'kosmosas, visata; Saulės sistemos planetos; planeta; Žemės planeta, Žemė; atvira vieta, vieša vieta; žmonės, visuomenė ir kt.' (SW VI: 767–769; SSt IX: 48–51; GS 204; Linde V: 473–475; Karłowicz V: 361–362)

T

talentãvas, ***-à*** 2 (adj.) ‘laimingas, dalingas’ DūnŽ, Skdv: *Talentãvos mergelkos – gavo gerus vyrus* Krš

← (v.) le. *talentowy* ‘neįprastų sugebėjimų; Dievo dovanos; sėkmingas; senojo sidabro ar aukso mato’ (SW VII: 18; Linde V: 596) – dėl kilmės žr. *tãlentas*, *taleñtas*

talentavótas, *-a* 1 (adj.) ‘talentingas’ (ŠVŽŽ II: 321) – žr. *talentãvas*, *-à*

tañčės (adv.) ‘tuokart’ KŽ: *Tañčės suklosi ploną kraitelį, kaip nueisi už bernelio* JD 820; Kaip *nusuksiu kreivą sprandą, tañčės tu tylėsi!* JD 460

↔ (s. / v.) le. *wtenczas* ‘tuomet’ (SW VII: 783; ISJP 59; SSt IX: 413–414)

tavõrninkas (***-nykas*** SD 111, Sut), ***-ė*** 1 (smob.) NdŽ, KŽ, R, MŽ 253 **1**. ‘prekiautojas, krautuvininkas, pardavėjas’ Sut, N, BS 144: *Tavornykas knygų* SD 120; **2**. ‘(kariuomenės) stovyklos vadas’ Sut, NdŽ: *Vyresnybė (tarnyba, pareigos) tavornyko* SD 201

← v. le. *towarnik* ‘druskos pirklys užsienietis, atvykstantis šios prekės į Vėličkas (resp. *Wieliczki*)’ (SW VII: 87; ALEW II: 1083–1084)

tebliavonė (sf.) ‘lentų apmušalas’ BB Ez. 41.16 (paraštėje)

↔ (v.) le. *taflowanie* ‘apkalimas lentomis; parketas ir kt.’ (SW VII: 6; Linde V: 591) – dėl kilmės žr. *tablyti*

tìmpa 1 (sf.) ‘30 lenkiškų grašių arba 18 kapeikų vertės moneta, pradėta kaldinti 1663 m.’ [K], Rtr, Š, FrnW, NdŽ, KŽ, Vkš, Rdd, Šk, Žvr, Kt, Ldvn, Šn, Klov, G116, RtŽ, L, LV IV 191, LTE I 456: *Šešios tìmpos yra alga mergos* J; *Vyskupas 13000 timpų pelno gavo* M. Valanč; *Didžiaturčiai juoba moka laiku viską sumesti, laiku ir patikrinti, idant nei timputė, nei ortutė be žinios neišslystų* Vaižg; *(Žydas,) palikęs savo kumelaitę už tris timpas, nuėjo su kromeliu pas gaspadorių* BsP III 229 (Brt) ir kt. (BsO 37, JD 886, JV 501, Br, Šn, Alvt, Klvr, Dkš, Jrb); ***tìmpė*** 1 ‘t. p.’ J. Jabl (Ds), Lkč

↔ le. dial. (ŽV-Md) *tymfa* (*tynfa*) ‘senovinė 18 grašių sidabrinė lenkų moneta’ (SW VII: 188; Karłowicz V: 454) → ♭ blr. *ты́нфа* ‘15 kapeikų vertės sidabrinė moneta’ (Носовичъ 1984: 646) – dėl kilmės žr. *tìmpas*

tìmpas 1 (sm.) ‘30 lenkiškų grašių arba 18 kapeikų vertės moneta, pradėta kaldinti 1663 m.’ BzF 188, Mit I 316, KŽ, Nm, Pšl

↔ (v.) le. *tymf* (*tynf*) ‘18 grašių sidabrinė moneta, pavadinta pagal karaliaus Jono Kazimiero finansininko vardą Tynfas’ (← avd. s. le. *Stinfus*, *S[z]tynfus* < v. v. a. *stein* ‘uola; gynybinis įtvirtinimas ant uolos; akmuo’ + v. v. a. *vuoʒ* ‘kalno papėdė; koja [žmogaus ir / ar gyvūno]’ [SW VII: 188; Linde V: 701–702; Smolińska 1983: 144;

SEMSO V: 60, 251–252; MLex 209, 302]) → ∌ s. blr. *тынфъ*, *тинфъ* ‘sidabrinė 18 grašių vertės moneta’ (ГСБМ XXXIV: 94–95) – dar žr. *tìmpa*

tìmpinė 1 (sf.) ‘butelis degtinės, kainuojantis timpą’ Dkš: *Timpinė – kitados buvo bonkutės baltakės po 18 kap., dabar taip vadina pas mus bonkutes po 24 kap., rodos* rš; *Timpinùkė* Dkš – žr. *tìmpa*

tirijoka (sf.) ‘toks vaistas’ SD 376, FrnW

← v. le. *tyryjaka* (le. *tyrjaka*) ‘panacėja, kurta iš įvairių nuodingų preparatų, naudota ir kaip priešnuodis, antidotas; vaistas ir kt.’ (< v. *Theriak* ‘t. p.’ ← lo. *thēriacus* ‘t. p.’ ← gr. θηριακά ‘antidotas’ [SW I: 556–557, VII: 191; Linde V: 703; Фасмер IV: 48; OLD 1937])

tobliavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘kloti’ ↔ *ištobliavoti* ‘iškloti’: *Ištobliavoj cedrais ir išmoliavoj raudonai* BB Jer. 22.14

↔ (v.) le. *taflować* ‘apmušti, apkalti medinėmis lentomis’ (< v. *täfeln* ‘t. p.’ [SW VII: 6; SPW V: 591; Linde V: 591; Brückner 1985: 563]) → ≠ blr. dial. *таблява́ць* ‘pragręžti, daryti skyles, jas užkalant mediniais pleištais’ (СБГП V: 76) ∌ ≠ blr. dial. *тэблява́ць* ‘obliuoti’ (Сцяшковіч 1983: 495)

tablyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘dailinti, lentomis mušti’ ↔ *ištablyti* (tr.) ‘lentomis ar medžio plokštėmis apmušti, apdailinti’: *A jūsų čėsas (metas) jau yra gyventi ištablytuosu namuosu?* BB Ag. 1.4 – žr. *tobliavoti*

trainykas (sm.) ‘atskiestas midus’: WPk 96r.1–2 *brangių gierimu, piwu, midu ‹←w›, trainiku kieſtrau=ku, winų, muſchkatielių malmaβių φ pripila* (dar žr. Skardžius IV: 281)

← s. le. *trojnik*, v. le. *troynik* (le. *trójnik*) ‘medaus gėrimas = 1 dalis nuo vaško išvalyto medaus + 3 dalys vandens’ (SSt IX: 187; Linde V: 658; SW VII: 120) → ∌ ≠ blr. *тройня́къ* / *трайня́к* ‘alkoholinis midus’ (Носовичъ 1984: 640; ЭСБМ XIII: 330)

traktiẽrininkas, ***-ė*** 1 (smob.) BŽ 564, NdŽ, ***trãktierininkas*** 1 ‘kas laiko traktierių’ NdŽ (LKŽe); *Ir pamatęs jį koks traktierninks ir nusidyvijęs: kas jis čia toks par žmogų, kad paskui jį visi tokie žvėriai ein* ŠLP 297; *Tas traktierninks ir pamatęs jį vel einantį par ūlyčią su visais tais savo žvėriais* ŠLSP 299; *Daugiau tas Pranciškus su tuo traktierninku pasišnekėjęs ir išėjęs* ŠLSP 299 (SŽ 604–605)

↔ le. *traktjernik* ‘smuklės, užeigos, karčemos savininkas’ (SW VII: 95) – dėl kilmės žr. *traktieris*, *traktiẽrius*, *trãktierius*

trečiõkas 2 (sm.) ‘(istor.) toks senovinis pinigas – trijų grašių vertės sidabrinė moneta, patreinis’ Q 129, 135, R, R 104, 107, MŽ 135, 141, Sut, N (Rg), K I 305, K II 187, K, LsB 513, BzBk V 98, L, J, Rtr, DŽ, FrnW, NdŽ, KŽ

← (s. / v.) le. *trzeciak* ‘šeštadalio grašio vertės senovinė lenkų moneta’ (SW VII: 145; SSt IX: 202; SJP$^{17-18w.}$Kart [Volck. Dial. 31]; dar žr. SEJL$_2$ 1409)

trejánka 1 (sf.) ‘ant žolių užpilta degtinė – trejos devynerios’ Br, Mrj, Alz, LMD (And): *Trejokas, arba trejanka, yra degtinė su sviestu ir medum, kartais „dėl gardumo“ prideda rūtų ir kitokių šaknų* TS 1900: 9; *Pijokysčių nebuvo, tik kai vainikinė,*

tai šeimininkas išmeta trejánkos butelį Graž; ***trejánkė*** 1 (sf.) ‘t. p.’: *Išvirė ligoniu(i) trejánkės* Sn

↔ le. dial. *trojanka* ‘kaimo žyniuonių gėrimas gimdyvėms stiprinti ir vyrų silpnumą mažinti: degtinė, maišoma su medumi ir 7 žolių antpilu; degtinė išvirta su medumi ir 7 ar 9 žolių nuoviru; vaistas, gaminamas iš degtinės, riebalų ir pipirų; grūdų mišinys, duodamas karvėms po apsiveršiavimo’ (SW VII: 113; Karłowicz V: 421; dar žr. SEJL$_2$ 1410) → ≠ blr. dial. *траянка*, *троянка* ‘įvairių grūdų (miltų) mišinys; toks augalas’ (ЛАБНГ IV: 101; Сцяшковіч 1983: 486)

trejankìnė 2 (sf.) ‘ant žolių užpilta degtinė – trejos devynerios’: *Šimui davė prieiti prie didelio butelio su „trejankine“* Ašb ⇦ *trejánka*

trẽšnė 2 (sf.; bot.) **1**. ‘erškėtinių šeimos vaismedis, vedantis saldžias geltonas arba raudonas uogas (*Cerasus avium*); jo uoga’ P, Jn, K. Būg, Š, RŽ, DŽ, MLTE III 572, NdŽ, KŽ, LTE XI 391, Akm, Lkv: *Kryklė trešnė* LBŽ; *Dvi obelės buvo, trẽšnių buvo* Trk; *Pakabink baidyklę į trẽšnę o ka ne – paukščiai visas uogas nules* Pln ir kt. (Brs, Vdk, TS 1902: 2-3b, S. Čiurl, Pč, Jzm); **2**. ‘žemuogių veislės kultūrinis augalas, braškė (*Fragaria grandiflora*); jo uoga’ NdŽ; ***trešnià*** 2 ‘t. p.’: *Trẽšnios anksti prispės – galėsma parduot* Lkm

← (v.) le. (dial.) *trześnia* ‘trešnė (*Prunus s. cerasus avium*); šio vaismedžio vaisius’ (SW VII: 148; Linde V: 675; Karłowicz V: 433; AJŚ II^2: 67; dar žr. Boryś 2005: 95)[76] – dėl kilmės žr. StEB I γγγ. poskyrio I.2. tipą (žr. s. v. *čerẽšnė*, *čerèšnė*, *čerešnià*)

tribunalista (sm.) ‘aukščiausiojo teismo narys’: *tribunałiſta* SD 373a (Skardžius IV: 282)

← (v.) le. *trybunalista* ‘aukščiausiojo teismo narys’ (SW VII: 134; Linde V: 667) – dėl kilmės žr. *tribunãlas*, *tribunõlas*, *tribūnõlas*

trỹnios 2 (sf., pl.) ‘pjuvenos, pjaulai’ KŽ, SD 372, SD^3 446, N, S. Dauk, K, BS 146, L, Rtr, FrnW

← v. le. *tryny* ‘pjuvenos’ (Linde V: 668), le. dial. (MLd [Kraków]) *trzyny* ‘pelai; susmulkinti šiaudai, pjuvenos’ (SW VII: 161; Karłowicz V: 438; Brückner 1985: 683–684)

‖ ≠ r. dial. *триня́* ‘piktžolių kraikas tvarte’ (СРНГ XLV: 100)

trofniai (adv.) ‘tiksliai’: *trofnei apraſcha* MTP 26.23 (Skardžius IV: 282)

← le. *trafnie* ‘tiksliai, taikliai’ (SW VII: 93) – dėl kilmės žr. *trõpyti*

tručiznà 2 (sf.) FrnW, M. Valanč, KŽ, ***tručyznà*** 2 NdŽ, Tat, Š, ŽCh 323 **1**. (sing.) ‘nuodai’ Gr, Sk, Šln, Sutk, Lp, Švn, Mlt: *Kur mūsų ponas ažsitruko, jo tručyznà ataušo, kur pritaisyta su valgymu* VoL 371 (Ds); (prk.): *Kalb su jumis cukravotais žodžiais, o širdėj neš jums smertelną tručizną* LT I 363 (dar žr. ZtŽ 711; ZŠT I: 378); ‘apie prastą, ppr. kenksmingą produktą’: *Nu, tas liminadas (limonadas) su tručyznà y(ra)*

[76] Latvijos rusai vartoja r. dial. *трéшня* ‘įskiepyta vyšnia’ (СРНГ XLV: 91). Dėl šios lyties paplitimo geografijos, matyt, jos negalima priskirti neapibrėžtiesiems polonizmams, mat minėtas slaviškasis žodis galėtų būti traktuojamas kaip lituanizmas resp. antrinis latvių kalbos polonizmas.

Trk; *Matai, kai priverčia to cukraus, tai tručyznà (alus)* Kpr; **2**. (scom.) ‘k e i k i m o, p l ū d i m o s i ž o d i s’ Kp, Lš: *Tručỹzna tu!* OZ 58; *Eik, tu tručỹzna, ko tu čia stovi!* Krsn; ***tručỹznos*** 2 (pl.) ‘n u o d a i’ Q 224: (prk.) *Bernelio saldybė tručyznoms maišyta* NS 1097

← (v.) le. *trucizna*, (pl.) *trucizny* /tru**ć**īzna, -y/ ‘užkratas; nuodai; nepalenkiama intymiems santykiams kaimo mergina’ (SW VII: 124; Linde V: 660; Brückner 1985: 577; LEW 1130) → ∌ blr. (dial.) *трууи́зна* / *трууі́зна* ‘nuodai’ (Носовичъ 1984: 642; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 315; СБГП V: 134) ∌ s. blr. *трутизна* ‘t. p.’ (Булыка 1980: 130)

trùčyti, ***-ija*** (***-yja***; [K]), ***-ijo*** (verb. tr.) **1**. ‘n u o d y t i; n a i k i n t i’ NdŽ, KŽ, Jrb: *Sako, ka boba ėsti nebduoda, aną trùčijanti* Trk; *Aš lauke stiklus daužysiu del pelių – peles trùčysma* Km; ‘(prk.) d a r y t i ž a l ą, p o v e i k į k e n k s m i n g o m i s m e d ž i a g o m i s’: *Trùčija visokiais nuodais, kur te pasveiksi* Lel; *Kur labai daug (herbicidų), trùčija obelis* Skdt; (refl.): *Gal ir vaistų tų par daug – antras mėnuo su vaistais trùčijuosi?* Krs (dar žr. ZtŽ 711); **2**. ‘(prk.) v a r g i n t i, k a m u o t i’: *Kožną dieną ir trùčys muni kaip nelabiejai, ilgai aš teip nekentėsu* Vvr

← (s. / v.) le. *truć*, le. dial. (Psd [Lš, Blš]) *trucić* /tru**ć**īć/ ‘nunuodyti; atsikratyti vaisiaus (nėštumo); gadinti; nužudyti ir kt.’ (SW VII: 124; Linde V: 659; SSt IX: 191; Karłowicz V: 424; Brückner 1985: 577; LEW 1130) → ∌ blr. (dial.) *трууи́уь* / *трýуіуь* ‘nuodyti’ (Носовичъ 1984: 642; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 315; СБГП V: 134)

tùmultas 1 (sm.) Nmn, Švn, ***tumùltas*** 1 **1**. ‘b ū r y s’: *Baisus tùmultas žmonių susrinko* Sld; **2**. ‘s ą m y š i s, š u r m u l y s, t r i u k š m a s’ Švn: *Baisus tumùltas bus (per atlaidus)* Trgn; *Ot tùmultą sukėlėm nuvažiavę, manė, kad piršliai atvyko* Srj; *Idant nebūtų priežasčia nė vieno maišto ir tumùlto mieste* DP 149; *Ižmuštis kadang iž tos minios, iž šitų tumultų svietiškų* DP 574

← (v.) le. *tumult* ‘sąmyšis, sambrūzdis; triukšmas ir pan.’ (< lo. *tumultus* ‘t. p.’ [SW VII: 167; Linde V: 688])

turavóti Slč, ***tùravoti*** NdŽ, FrnW, Bd , ***tūravóti***, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) Skr, Ilg, Lkš, Paį, Brs, ***tū̃ravoti***, ***-oja***, ***-ojo*** **1**. (intr.) ‘g i e d a n t, d a i n u o j a n t a r b a g r i e ž i a n t v i e n a m ž e m e s n i u b a l s u a r b a m u z i k o s i n s t r u m e n t u p r i t a r t i, a n t r i n t i’ NdŽ: *Motriškos vedė dainą, o vyrai tūravójo* Kv; *Sueini trijuos – jau ir punktas: du užveda, vienas turavója* Šmn; *Sesuo dainuoja, brolis su armonika turavója* Skrb ir kt. (Tl, Varn, K. Saj, LT II 97 [Sab], LTR [Brž], Stč); **2**. (tr.) ‘l a i k y t i’: *Turavóti žodį, t. y. paslaptę užlaikyti* J; *Aš jo tą žodį turavójau už piktą* J; **3**. (tr., intr.) ‘s a u g o t i, s e k t i, p r i ž i ū r ė t i, r ū p i n t i s’ NdŽ, KŽ: *Tūravók, neleisk sūnų savo ant balabanystės* J; (refl.): *Tūravokis nuo gėrimo* J

↔ (v.) le. *wtórować* ‘giedant ar grojant antrinti; kam nors pagelbėti, padėti’ (SW VII: 784–785; Linde VI: 247)

tùšt (adv.) **1**. ‘č i a p a t, a r t i’: *Ją gaubia tušt virš namų pakibusi melsva ryto ūkana* I. Šein; **2**. ‘s t a i g a’ An: *Tik buvo paskinkęs važiuot, o čia tušt lenkai ir paėmė vežimą* Lp; **3**. ‘k ą t i k’: *Ava, tùšt išvažiavo! Jei skubėsi, tai dar pasvysi* Slk

↔ (s. / v.) le. *tuż* ‘čia pat, kaimynystėje; tuoj pat’ (SW VII: 175; SSt IX: 229; Linde V: 691)

tutečnas (adj.) ‘v i e t i n i s’: *tutetſchniems kromnikams dide iſkada dara* SLS (1589) 86.3 (Skardžius IV: 284)

← v. le. (dial.) *tuteczny* ‘savas, vietinis’ (SW VII: 173; Linde V: 690; Karłowicz V: 443)

tūžnas, ***-a*** (adj.) ‘a p i m t a s t ū ž b o s , l i ū d n a s’ WP 3: *Visą dieną vaikščioju tūžnas* BB Ps. 38.7

← v. le. *tużny* ‘liūdnas’ (SW VII: 175)

U

uccyvas (adj.) 'garbingas, doras': DPk 563.51–53 *O iʒġ antrós ßaliés / idánṫ mergá iau priáugus / tu=rétu lígeus bûṫ baʒnîcʒioie / ne regéios bûṫ dáiktu priderancʒiu / nei vcciwu / nei ʒȯkone Maiʒießiaus paʒwálitas* (dar žr. Skardžius IV: 285)

↔ (s. / v.) le. *uczciwy*, s. le. (dial.) *ućciwy* 'teisingas, doras, tinkamas, garbingas ir kt.' (SW VII: 222; Linde VI: 17; SSt IX: 295; Karłowicz VI: 10; dar žr. ALEW II: 1144) → ≠ blr. *учцівы* 'mandagus' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332)

učcyvastis (sf.) 'sąžiningumas' PK 203, MP 5: *Nori Ponas Dievas didės učcyvasties* MP 69

↔ (s. / v.) le. *uczciwość*, s. le. (dial.) *ućciwość* 'garbingumas, dorumas; garbė, pagarba ir kt.' (SW VII: 222; Linde VI: 17; SSt IX: 295; Karłowicz VI: 9–10; dar žr. Palionis 1967: 283; ALEW II: 1144)

ùnaras 3[b] (sm.) 'perdėtas savigarbos jausmas, išdidumas, puikybė, ambicija' NdŽ, Mrj, Žg, M, KŽ, BsO 357, VoL 221 (Ašb): *Ma(n) tai ùnaras, ka mano žodžius rašo* Bgt; *Vyras su ùnaru* Pns; *To merga ùnarą pučia* Pnd; *Tai dar ùnarus čia kokius gaudo Snt* /\ *Unaras galvą laužia, utėlės pakaušį graužia* Mlt; ***ùnoras*** 1 't. p.' NdŽ, PnmŽ, Gl, Jnš: *Vyras pry ùnoro* Kv; *Savo ùnoro nereikia gadyt, nereik pasiduot tei(p) greit* Jrb; *Geras buvo, tik daba piningais apsipylė, ùnoro nepaneša* Krš; *Ùnorus gaudo, nosę iškėlęs – brolis pirmininkas* Krš

← le. dial. *unor* (le. dial. *hunor*; [v.] le. *honor*) 'savigarba; garbė; pagarba; kilmingumas ir kt.' (< lo. *honor* 'garbė; pagarba; šlovė ir kt.' [SW II: 52–53; Linde II: 834; Karłowicz II: 189; Фасмер I: 437; ЭСБМ III: 101]) → ∌ s. blr. *гоноръ* 'garbė; pagarba; pasipūtimas' (ГСБМ VII: 60–61), blr. (dial.) *го́норъ* / *го́нар* 'garbė; pasipūtimas, puikybė' (Носовичъ 1984: 118; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 82; СБГП I: 462), r. *го́нор* 'garbė' (Фасмер ibd.)

ùncvotas 1 (sm.) NdŽ, Slk, Kp, Vad, Pšl, ***uñcvotas*** 1 '(keik.) šunsnukis, nenaudėlis, neklaužada' Srj, An: *Aš jums parodysiu, uñcvotai, po vyšnias karstytis!* Šk; *Vaikai uncvotai kiek man iškadų daržuose pridarė* Krok; *O tu ùncvote, ùncvote, ką tu padarei?!* Všk; *A tu, uncvotai! tau vogti, vogti!.. – šaukė Dumbrauckas, pildamas man lazda per nugarą* J. Bil /\ *Priėmė kaip kuogį, e išvijo kaip ùncvotą* Ds

↔ le. *huncwot* 'tinginys, veltėdis, lėbautojas; nenaudėlis, niekšas, sukčius ir kt.' (< v. *Hundsfott* 'nenaudėlis' [SW II: 64; Sławski I: 436–437; ЭСБМ III: 114]) → ∌ blr. *гу́нсвотъ* 'nenaudėlis, tinginys' (Носовичъ 1984: 125)

ùpioras (-***is*** FrnW) 1 (sm.) **1**. 'baimę, siaubą kelianti būtybė, pabaisa' Krž, Skdv, Up, Jdr, Brs: *Kas išgirs upiorą zvanyjant, tas kurtas palieka* J; *Upioras – bjaurybės, t. y. piktybės įlenda į kūną numirusį ir vaikščioja* Kos 106; *Bajoras pasiliko*

ùpioru Trg; *Ùpioras gimsta su dantimis* Lkv ir kt. (Grd, Lkv); **2.** ‘(prk.) bjaurus, piktas žmogus, nenuorama’ Šll, Lkv

← le. *upior* ([v.] le. *upiór*) ‘mirusysis, vaikščiojantis naktimis ir geriantis miegančių žmonių kraują resp. vampyras’ (SW VII: 324; Linde VI: 68; Popowska-Taborska 2004: 347–351)

upnolis (sm.) ‘pasaginė vinis’ BzF 192, KŽ: *Padkavos vinis, ugnolis, upnolis, uknorius* B 728

↔ (s. / v.) le. *ufnal* ‘pasaginė vinis’ (SW VII: 242; SPW VIII: 372; SSt II: 546–547) – dėl kilmės žr. *uknõlis*

urinalas (sm.) ‘naktinis puodas’ SD 384, FrnW (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 287); ***urinõlas*** 2 ‘t. p.’ Kl, KŽ: *Ta pana ištraukė iš po lovos urinõlą* LB 214 (Grl)

← (s. / v.) le. *urynał* ‘naktipuodis; stiklinis indas šlapimui tirti’ (< V. lo. *urinal* ‘naktipuodis’ [SW VII: 355; Linde VI: 84; SSt IX: 438; Blaise 1994: 940])[77]

ùrtas 1 (sm.) **1.** ‘krūva, daugybė, didelis kiekis’ Užp, Vlk: *Malkų didžiausias ùrtas sukrauta* Jz; *Prie Nemuno privežta visas ùrtas medžių* Al; *O prie skrynių – aksominiai audeklai gulėjo urtais* J. Marcin; **2.** ‘banda, pulkas’: *An ganiavos ganosi didelis urtas gyvio* LzŽ

← v. le. *urt* ([v.] le. *hurt*) ‘portatyvinė pynučių tvora avių bandai aptverti; kaimenė, banda; avys; būrys; prekyba urmu; daiktų krūva’ (< v. v. a. *hurt* ‘avių aptvaras pynučių tvora’ [SW II: 65; Linde II: 840; Фасмер I: 476; ЭСБМ III: 115]) → ⫽ blr. (dial.) *гурт* ‘banda, kaimenė; gaisravietė; krūva; gausybė ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 85; СБГП I: 507), r. *гуртъ* ‘banda, kaimenė , būrys ir kt.’ (Даль I: 409)

uřtas 2 (sm.) ‘toks senovės pinigas, artas’ K, BS 112, Jn, FrnW, R 324, MŽ 434, N (Klp, Rg): *Be skaitliaus turėk muštinių ir urtų* srš; *Bernužėli, balandėli, regi mano turtą: lopišėlis, kūdikėlis, turiu pusę uřto* JD 1501

← (v.) le. *urt* ‘XVI–XVIII a. sidabro moneta (~ 1/4 talerio vertės), naudota Europoje ir kt.’ (SW VII: 353; Linde VI: 83; ALEW I: 56) – dėl kilmės žr. *arřtas*, *õrtas*

uřžnuiti, ***-uja***, ***-ujo*** (verb. intr.) ‘rėžti, smogti’: *Parakas kai uřžnujo, velniui ragus nuraškė i makaulią razskėlė* (ps.) Prng

↔ (v.) le. *urznąć* ‘atskirti (pjaunant), atpjauti; kapoti, smogti ir kt.’ (SW VII: 360; Linde VI: 87) → ⫽ blr. dial. *урзну́ць* ‘įsipjauti’ (СБГП V: 224),

‖ ⫽ blr. dial. *ву́рзнуць* ‘smogti, trenkti; suduoti koja’ (Сцяшковіч 1983: 91; ЭСБМ II: 229)

užguldytojas, ***-a*** (smob.) ‘įsteigėjas, pradėjėjas’: *Ažuguldytojas* SD 56

↔ v. le. *zakładacz* / (v.) le. *założyciel* ‘steigėjas’ (SW VIII: 160; Linde VI: 664) – pamorfemis vertinys

užkriesauti (verb. tr.) ‘iš anksto atmatuoti’: *Mano amžių tu, pon, užkriesavai* BzB

[77] Manyti, kad sub. lie. dial. *rinõlas* 2 (sm.) ‘naktinis puodas’ Slnt, Vkš, Kl: *Vaikai, įneškiat nakčiai rinõlą* Brs (LKŽe; dar žr. ŠvŽŽ II: 148) yra polonizmas (LKŽe), nepatikima, mat suponuoti aferezės negalima dėl sub. blr. dial. *рына́лік* ‘vaikų naktipuodis’ (Сцяшковіч 1983: 418; dar žr. ЭСБМ XI: 237). Todėl šią lytį patikimiau priskirti gudizmams.

335; ***užkriesuoti*** ‘išmatuoti, pažymėti ribas’: KNGk 45.1–2 *Kayp mano amʒiu tu Poń vʒkrieſaway / O dienás buyties ſprindʒiu pámieràway* (dar žr. Skardžius IV: 288)
↔ le. *zakresować* ‘pažymėti, užpildyti brūkšneliais, subrūkšniuoti’ (SW VIII: 135) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *krẽsyti*)

sukriesúoti (verb. tr.; prk.) ‘išauklėti, suformuoti’: *Gavo progą sukriesuoti tuos naujus mokinius* rš – žr. *užkriesauti*, *užkriesuoti* (partityvinis vertinys)

užkriesyti (verb. tr.) ‘išmatuoti, pažymėti ribas’: JMP 108.33–34 *Iáygu ir Aniołas iʒ dan=gaus nuʒenktu / o mokitu táwe ko kita / negi táwi Ponas táwo vʒ=krieſiio o vʒmierawa ſu báʒnicʒia ſáwo / neturi iámuy tiket* (dar žr. Skardžius IV: 288)
↔ v. le. *zakresić* ‘apibrėžti, pažymėti, nustatyti ribas, pažymėti kontūrus ir kt.’ (SW VIII: 135; Linde VI: 671) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *krẽsyti*)

užvõdyti (verb.) **1**. (intr.) ‘pakenkti, padaryti žalą’ Sut, M, Rtr, KŽ: *Valgis riebus užvõdys tau* J; *Ir jei ką smertišką gertų, nieko jiemus netur užvodyti* VlnE 74; **2**. (tr.) ‘sutrukdyti, sukliudyti’ Q 268, R 366, MŽ 491, Sut, N, [K], Rtr, KŽ: *Nesa rūpesčiai ir godos tokį pasimėgimą užvodi(ja)* Vln 37; *Ponas tave užvodijo (paraštėje užkliudė), idant neateitumbei pryš kraujį* BB 1Sam. 25.26; *Dievas... prilikimams alba padėsti, alba savo valia tuos užvodija, alba užtrūkina* MT 45
↔ (s. / v.) le. *zawadzić* ‘sukliudyti, sutrukdyti, užkliudyti ir kt.’ (SW VIII: 331; SSt XI: 229; Linde VI: 805) → ≠ blr. dial. *заважáць* ‘trukdyti’ (Сцяшковіч 1983: 144) – partityvinis vertinys

V

vaisbà 4 (sf.) ‘(psn.) p r e k y b a ’ BŽ 563, Rtr, NdŽ, TS 1902: 4–5b, Jn, V. Piet, LT II 477 (Bs), L, FrnW, KŽ: *Sūnus buvo linkęs prie vaisbos* BsMt II 35 (Nm); *Apačioje vaisbos miestas su krautuvių krautuvėmis* Šlč; ***vaizbà*** 4 ‘t . p .’ DŽ, NdŽ, V. Piet: *Važinėdamos su pirkliu su vaizbos dalykais, atvyko jisai į Jeruzolimą* TS 1901: 11–12b; *Vaizba pagyvėjo ir šalies finansai apsitvarkė* rš

↔ le. *wiozba* ([v.] le. *woźba*, le. *wojźba*) ‘transportavimas, pervežimas; vežikas’ (SW VII: 701–702; Linde VI: 298; SEJL 714; plg. $SEJL_2$ 1487)

vajaunykas (sm.) ‘k a r y s ’: Chyl 1Sam. 16.18 *Atſakie tada wiens iſz jaunikayciau, ir tare, Sztey, regiejau ſunu Iſajes Bethlehemitos, kurſey moka źayſt, ó ira prakiłnu gałunu, wajauniku, ir nowokingu dayktoſe, ir greźu wiru, WIIESZPATS teypag ira ſu jo*

← (v.) le. *wojownik* ‘karys, daug kariavęs žmogus’ (SW VII: 682; Linde VI: 282),

∥ ≠ blr. *воéвникъ* ‘karys; mušeika’ (Носовичъ 1984: 63), r. *воевни́къ* ‘karys; karingas žmogus’ (Даль I: 231)

vaktõrius 2 (sm.) ‘s a r g y b i n i s , p r i ž i ū r ė t o j a s ’ K, K II 333, NdŽ, N, FrnW, KŽ: *Kalinių vaktorius atrakino duris* prš

← (v.) le. *wachtarz* ‘sargas’ (< v. v. ž. *wachter* / v. v. a. *wahtære* / v. *Wachter* ‘sargas’ [SW VII: 440; Linde VI: 124; plg. Фасмер I: 280])

varkãlyti, ***-ija*** (***-yja*** Lkš), ***-ijo*** (***-yjo***) (verb.) **1**. (refl.) ‘b a r t i s , g i n č y t i s , k i v i r č y t i s ’ Ilg, Alk, Vrb, Jrb: *Toks tę jų i sugyvenimas! Varkãlyjasi per dienas* Snt; *Liauk varkãlytis su tuo žydu* Skr; *Nesivarkãlykit pri žmonių!* Rs; **2**. (intr.) ‘t a u k š t i n i e k u s ’: *Gana čia varkãlyt!* Srd

← (v.) le. *warcholić* ‘pykdinti, pjudyti žmones; kelti sąmyšį, barnius; pyktis, kivirčytis’ (SW VII: 459; Linde VI: 135; Brückner 1985: 601–602)

varklỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘p i k t a s , v a i d i n g a s ’: *Tavo senis labai varklỹvas* Krsn; *Kad nebūtų ji tokia varklyva, tai susitaikytų* Smn

← (v.) le. *warkliwy* ‘bambantis, murmantis; vaidingas, barnus ir kt.’ (SW VII: 461; Linde VI: 136; Brückner 1985: 601–602) → ≠ blr. dial. *варкíлый* ‘niurzgantis’ (Шаталава 1975: 27; plg. ЭСБМ II: 68)

vãškas 4 (sm.; psn.) **1**. ‘s v a r a s (s v o r i o v i e n e t a s)’ SD 56, Sut, N, [K], JbL 278, NdŽ, FrnW: *Vaškas – senovės lietuvių pagrindinio svorio vieneto akmens viena keturiasdešimtoji dalis* LE XXXIII 238; *Tai, matyti, nedidelis vienetas, nes vienas vaškas medaus kainavo 1 grašį, o 1 vaškas vaško – 4 grašiai* MLTE II 526; *Valstietės turėjo suverpti po 6 vaškus linų* MLTE II 526; *Pusė funto, pusė vaško* SD 136 ir kt. (SD 272, BB Tob. 4.21); **2**. ‘s v a r s t i s ’: *Tikras svaras (paraštėje ir pundai) yra nuog Pono, ir visi*

vaškai maiše yra jo darbai BB Pat. 16.11; **3**. ‘toks piniginis vienetas’: *Christui, kursai yra tikroji šviesybė, vaškùs afieravokime* DP 430; *Tasai pavadino dešimtį tarnų savo ir davė jiemus dešimtį vaškų, ir bylojo jumpi: verskitės, ik eš sugrįšiu* VlnE 185; *Pone, vaškas tavo dešimtį vaškų atnešė* VlnE 185; *Atimkite vašką nuog jo ir duokiat tam, kursai dešimtį vaškų tur* VlnE 186

↔ v. le. *ważka* ‘svarstyklės, svarstyklių lėkštelės; svarstis, svorio matas (lygus 2 sidabro grivinoms); svoris ir kt.’ (Linde VI: 149) → ≠ s. blr. *важка* ‘svarstyklių lėkštelė’ (ГСБМ II: 296) – dėl kilmės žr. *vóga*, *vogà*

važbà 2 (sf.) Š, NdŽ, FrnW **1**. ‘visa, kas vežama, kroviniai, manta’: *Ar parveš tą važbą arklys?* Sl; **2**. ‘krovinių gabenimo mokestis, varžtapinigiai’: *Davęs muitą (viršuje važbą) įėjo* BB Jon. 1.3

← s. le. *woźba* ‘medienos gabenimo į druskos kasyklas teisė; prievolė gabenti medieną į kasyklą’, (v.) le. *wożba* ‘vežimas (procesas), gabenimas; vežikas, vežėjas’ (SW VII: 701–702; Linde VI: 298; SSt X: 303)

> *vãžbas* 4 (sm.) ‘krovinių gabenimo mokestis, varžtapinigiai’ LsB 590, NdŽ, FrnW, N, K, L, K. Būg, Rtr, KŽ – žr. *važbà*

važnas (sm.) ‘pasiuntinys, šauklys’ SD[1] 196, FrnW: *Aš esmi tiektai... važnas Christaus, alba Mesijošiaus* DP 23

← (s. / v.) le. *woźny* ‘žemo rango (teismo) tarnautojas; šauklys’ (SW VII: 702; Linde VI: 299; SSt X: 303–304)

velniánka 1 (sf.) ‘(bot.) pienė, pūkuotė, vilnelė (*Lactarius torminosus*)’ LKA I 171 (Gdr, Grv), Ldv (LKŽe); ‘toks grybas, pūkuotė, pienė’ Miežionys (DvŽ II: 498)

← (v.) le. *wełnianka* ‘prastas lininių ar vilnonių verpalų audinys; švylys; pūkuotė ir kt.’ (SW VII: 504; Linde VI: 166),

‖ ≠ blr. *вілвені* (pl.), *волвéня*, *вóлвяница* ‘toks grybas (*Agaricus torminosus*)’ (Фасмер I: 336), r. dial. *вóлвянка*, *вóлнянка* ‘šungrybis’ (СРНГ V: 37, 45; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 89)

> *vilniùkė* 2 (sf.) **1**. ‘(bot.) piengrybis paberžis, pūkonė (*Lactarius torminosus*)’ LKA I 171 (Alk, Ndz, Dv), Krsn; **2**. ‘baltas grybas, augantis kūdrų pakrantėse’: *Vilniùkės iš žolės vos baltuoja* Gs (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 525) – pamorfemis le. *wełnianka* ‘prastas lininių ar vilnonių verpalų audinys; švylys; pūkuotė ir kt.’ vertinys (žr. s. v. *velniánka*)
>
> *vilnùtė* 2 (sf.) ‘(bot.) piengrybis paberžis, pūkonė (*Lactarius torminosus*)’ LKA I 171 (Plšk, Šk, Slv, Lkš, Snt, Žal, Vlkv, Ss, Ig, Gdl, Vvs, Pun, Ndz, Ad, JnšM, Pls), LBŽ: *Vilnùtė karti, pienas bėga, ilgiau mirkyt reikia* Dv; *Vilnùtė auga prie drebulių, drėgnumo(je)* Plv; *Mūs miške auga vilnùtės, leputės* Dg (LKŽe); ‘toks grybas, pūkuotė, pienė’ Dv (DvŽ II: 525) – žr. *vilniùkė*
>
> *vilnùtis* 2 (sm.) ‘(bot.) piengrybis paberžis, pūkonė (*Lactarius torminosus*)’ LKA I 171 (Šk, Plv, Ss, Mrj, Ldvn, Bd), Pls: *Vilnùčiai nekartūs: išskust tą vilną, išplaust, ir virk* Rod (LKŽe); ‘toks grybas, pūkuotė, pienė’ Dv (DvŽ II: 525) – žr. *vilnùtė*

veñčiavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) KB II 195, K II 233, K, BzF27, NdŽ, KŽ, Sg, Klp, ***venčiavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t u o k t i’ BzF 21, FrnW, NdŽ, Q 527, R, MŽ, N, M. Valanč: *Tur būti venčiavoti* Vln 27; *Nesa ji yra vyro venčiavota motė* BB 1Moz. 20.3; *Jone, bau nori turėti Margretą už savo venčiavotąją moterį* Vln 49 ir kt. (End, KlpD 2, NdŽ, Akm, LKK XXI 201 [Lz], N 148, VoL 100) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 428)

↔ le. dial. (ŽV-Md) *wieńcować* ‘tuokti’ (Karłowicz VI: 114; Kregždys 2015: 72) ≠ (v.) le. *wieńcować*, le. *wieńczować* ‘vainikuoti, karūnuoti’ (SW VII: 582; Linde VI: 214),

‖ ≠ s. r. *вѣнчавати* ‘vainikuoti; karūnuoti’, *вѣнчевати* ‘vainikuoti; apdovanoti; šlovinti, garbinti; pabaigti’ (СРЯВ II: 76, 78) ≠ s. blr. *венчати* ‘tuokti, atlikti vedybų apeigas; karūnuoti; pagerbti; šlovinti’ (ГСБМ III: 110), blr. dial. *вінча́ць* ‘tuokti’ (Бялькевіч 1970: 109), r. *венча́ть* ‘tuokti’ (БТСРЯ 118)

venčiavõnė 2 (sf.) ‘s a n t u o k a , s u t u o k t u v ė s’ Sch 193, K II 233, K, NdŽ, KŽ, Mit I 76 (Klp), Sg, Tlž, Q 137, 528, N, KlG 154, D. Pošk, BzB 212: *Stiprink... venčiavonės ryšį šventą* Mž 387; *Venčiavonės perskyrimas* H 168, R, MŽ; *Šeštas prisakymas – neperženk venčiavonės* Vln 13 ir kt. (R 110, MŽ 143, KlvD 255) ⇦ *veñčiavoti*, *venčiavóti*[78]

viñčiava 1 (sf.) ‘s u t u o k t u v ė s’ BS 152, K, NdŽ, KŽ, N: *Dvi viñčiavi tebuvo šiandien* J; *Šiandie jų viñčiava* Rg; *Važiavo ant viñčiavos į bažnyčią* Rg ir kt. (KlvD 106, LB 32, LB 32) – žr. *vinčiavõnė*

vinčiavõnė 2 (sf.) ‘s a n t u o k a , s u t u o k t u v ė s’ BS 153, K, NdŽ, KŽ, S. Dauk, M, Jzm: *Tada tai visi sutaria ir sudūmia, kada ir kaip padaryti ir surengti veselija, tai yra, kada paskirti dieną vinčiavõnės* JR 11; *Antro(je) dieno(je) po vinčiavõnės, tai yra po praustuvių, po apmartavimo, marčios dieno(je) po pietų visi veselninkai susėda eiliomis* JR 89; *Eik, atnešk savo vinčiavonės ženklą ir padėk jį tarp tų dviejų liepų, tad gausi visą naudą* BsV 190; *Aukso žiedelis dėl vinčiavonės* LTR (Krsn) ⇦ *viñčiavoti*, *vinčiavóti*

viñčiavoti, *-oja*, *-ojo* (verb. tr.) K II 233, K, Cp, NdŽ, KŽ, *vinčiavóti*, *-ója*, *-ójo* ‘t u o k t i’ K. Būg, J, NdŽ, R 354, MŽ, MŽ 474, Sut: *Vinčiavota motė* SD 342; *Regėjau, kap juos vinčiavójo* LzŽ; *Kunigas po mišiai gali ir nebevinčiavóti* JT 444 ir kt. (VoL 374 [Ds], Mit IV 507 [Lkv, JV 285, BsO 365, Arch IV 605, K. Donel, Snt, KlvD 72, LzŽ, Zt, KlvD 192, BsP IV 44 [Brt]) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 449) – žr. *veñčiavoti*, *venčiavóti* (dar žr. Kabelka 1964: 28, 258; Kregždys 2014$_d$: 32; plg. Kardelis 2003: 98)[79]

vendraučius (sm.) ‘k e l i a u t o j a s’ Kos 210

← (v.) le. *wędrowiec* ‘keliautojas ir kt.’ (SW VII: 522; Linde VI: 162) – dėl kilmės žr. *vendravóti*, *veñdravoti*

vendraunė (sf.) ‘k e l i o n ė’: *Vulstanas paliko raštus savo vendraunės* S. Dauk

---

[78] Z. Zinkevičiaus (1988: 138) nurodoma lytis ‡ le. *wieńczowanie* ‘vestuvės’ lenkų kalbos leksikografiniuose šaltiniuose nėra užfiksuota (plg. USJP IV: 431–432). Nurodomos tik s. le. *wieńczanie* ‘santuoka, jos sudarymas’ (SSt X: 180), s. / v. le. *wieńczować* ‘vainikuoti’ (Reczek 1968: 553; Linde VI: 214) ≠ le. *wieńcować* ‘vainikuoti, puošti ką vainiku’, *wieńcować się* ‘puoštis vainiku’ (SJP II: 1850).

[79] Lazūnų ir Dusetų šnektose užfiksuoti dialektizmai reflektuoja įprastą rytų aukštaičiams dvigarsio *-en- > -in-* kaitą (plačiau žr. Zinkevičius 1966: 96, 513), kurią (Lazūnų šnektos) kažkodėl neigia Aloyzas Vidugiris (2014: 89). Kitose dialektinėse zonose vartojamos lytys su susiaurėjusiu *-in-*, matyt, suponuoja blr. dial. *в-**ін**-ча́ць* refleksijas (dar žr. SEJL 734).

↔ le. *wędrowanie* ‘keliavimas (pėstute); bastymasis po pasaulį’ (SW VII: 522) → ⫽ blr. *вандрова́нне / вандраваньне* ‘keliavimas; klajojimas; kelionė’ (Носовичъ 1984: 43; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 56)[80] – dėl kilmės žr. *vendravóti*, *veñdravoti*

venzelkas (sm.) ‘ryšulys, ryšulėlis’: *Pasurišė venzelkus, paėmė šepetį, žirklas ir galąstuvą* Dv (DvŽ II: 499)

← (v.) le. *węzełek* ‘mazgiukas, mazgelis; nedidelė kliūtis; ryšulėlis ir kt.’ (SW VII: 527; Linde VI: 175) → ⫽ blr. dial. *ванзэ́лык* ‘nedidelis ryšulys, surištas skepeta’ (Бялькевіч 1970: 104; dar žr. ЭСБМ II: 216; dar žr. Ostrowski 2013: 58)

veñzlas 4 (sm.) ‘surišta našta, ryšulys’ K. Būg (Dsn, Ds), Šln: *Susrišiu viską venzlañ ir parsnešiu* Aln; *Sesuo atanešė veñzlą pakulų, tai dabar ir verpiu* Alks; *Kad parnešiau veñzlą žabų, tai užteks bent keliom dienom* Sv ir kt. (KŽ, Mžš, Grl)

← (s. / v.) le. *węzeł* ‘mazgas; sunkumas, kliūtis; ryšulys ir kt.’ (SW VII: 527; Linde VI: 175; SSt X: 97; Brückner 1985: 39–40; Аникин III: 95; ЭССРЯ I: 102) → ⫽ blr. dial. *вэ́ндзъл* ‘ryšulys’ (Крыўко 1975: 282) ≠ blr. *вéнзель* ‘tikrinių žodžių pirmosios raidės’ (ТСБМ I: 477), s. r. *вензель* ‘t. p.’ (СРЯВ II: 75), r. *вéнзель* ‘tikrinių žodžių pirmosios raitytos raidės, dažnai rašytos sujungtos su šalia esančiomis’ (Даль I: 177)

versõlas 2 (sm.) ‘(istor.) Lenkijos karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir kitų didikų visuotinis (ppr. politinis) raštas, laiškas, reguliuojantis įvairias valdymo sritis’ NdŽ, FrnW: *(Karalius) išleido versolą, katruo pasakė, jog nu to laiko visas raganas ir žavėtojus tur kunegai sūdyti* M. Valanč

← (v.) le. *wersał* ‘pirmoji pastraipos išdidinta raidė; inicialas’ (SW VII: 509; Linde VI: 168), kuria(-iuo) įprastai buvo papuošiami ne tik knygų pirmųjų pastraipų pradžia (žr. Vladimirovas 1979: 107), bet ir valdovų leidžiami įsakai (plg. Vladimirovas 1979: 119, 130), kontaminuojant su le. *uniwersał* ‘kreipimosi į minią raštas; karaliaus raštas senato nariams ir kilmingiesiems’ (žr. s. v. *universãlas*), o ne liaudies etimologiniu taisymu, kaip nurodo B. Kabašinskaitė (1998: 12)

videlcà 2 (sf.) ‘šakutė’ ZtŽ 766; ***videl̃čios*** 2 (sf., pl.) ‘įrankis pasmeigti valgiui, šakutė’ Al: *O va čia videl̃čios, bulbes možna pasmeigt* DrskŽ

← (v.) le. *widelca*, (pl.) *widelce* ‘šakutė’ (SW VII: 548; Linde VI: 190) → ⫽ blr. dial. *від́э́лка*, *виделка*, *видёлка* ‘šakutė’ (СБГП I: 308; Расторгуев 1973: 65)

vìlagas 3[b] (sm.) **1**. ‘kailis su plaukais’ D. Pošk: *Palauk, palauk, viešpateli, pasikratau vilagelį bei nukuriu in mareles pasiklaustei sesytelės* Gmž (Krd); *Jo kepurė buvo vilagẽlio, tokios sugarbėjusios vilnelės* Vlk; **2**. ‘žieminė kepurė, apsiūta kailiu’ Ppl: *Žusimovė tėtulis vìlagu* Pls

↔ le. *wyłóg* ‘palaidinės atvartas, apsiuvas; durų stakta ir kt.’ (SW VII: 921) – dar žr. *vilagaĩ*

[80] Lie. *vandravõnė* 2 (sf.) ‘kelionė’: *Teip jie, tie keturi vaikai, paskui jojo ant vandravonės* DS 87 (Rs) (LKŽe) dėl šaknies *-a-*, matyt, priskirtinas gudizmams.

vìlgastis 1 (sf., sing.) ‘d r ė g m ė’: *Vìlgastis didelė* Vlkv; *(Daiktai) šlapumos, vìlgasties pritraukia* Dv (LKŽe); *Medžiaginės kaladkos, tai anos šlapumõs, vilgasties pritráukia, iš to buvo šimtakojai* Dv (DvŽ II: 523)

← s. / v. le. *wilgość* ‘drėgmė, skystis, vanduo; gėrimas; temperamentas; drėgna vieta’ (SW VII: 609; Linde VI: 235; SSt X: 222–223; Reczek 1968: 556)

vilkólakis 1 (sm.) DŽ, NdŽ, KŽ, ***vilkolãkis*** 2 ‘(mit.) ž m o g u s, g a l i n t i s p a s i v e r s t i a r b a k i t ų b ū t i p a v e r s t a s v i l k u’ Š: *Sakė, vilkólakiais pavertė žmones* Pns; *Vilkolakiu pavirtęs žmogus įgyjąs vilkui būdingų savybių, esąs žiaurus, trokštąs kraujo, puoląs žmones* MLTE III 759; *Išvažiavus tėvui, (pamotė) vaikus apvertė vilkolakiais* LTR (Bd) /\ *Tu tikras vilkólakis* Dov

← (s. / v.) le. (dial.) *wilkołak*, *wilkołek* ‘žmogus, galintis virsti vilku ir puolantis žmones’ (SW VII: 612; Linde VI: 238; SSt X: 223–224; Karłowicz VI: 126; Brückner 1985: 622; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 12, 41, 2013: 73)

vinčiavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘s v e i k i n t i, p a g e r b t i’: *Tada tėvai, giminės, gentys, draugai ir kaimynai linguoja (vinčiavója) ir linki jauniesiems visokios laimės* JR 9; **2**. (intr.) ‘l i n k ė t i’: *Mergelės linksmais balseliais, vaikinai gražiai vamzdeliais vienas kitam vinčiavojo, jog pavasaris užstojo* BsO 298

←[81] v. le. *winczować* ([v.] le. [dial.] *winszować*) ‘linkėti, trokšti; sveikinti’ (< v. v. a. *wünschen* ‘linkėti; norėti, trokšti ir kt.’ [SW VII: 614, 620; Karłowicz VI: 128; ЭСБМ II: 152; MLex 328; dar žr. Wexler 1987: 29; Kregždys 2015: 71]) → ∌ s. blr. *виншовати* (*веншовати*) ‘trokšti, norėti; liepti; sveikinti’ (ГСБМ III: 288; Булыка 1980: 136), blr. *виншова́ць* / *віншаваць* ‘sveikinti’ (Носовичъ 1984: 58; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 59)

viř̃kos 2 (sf. pl.) ‘a u k š t a i p r i e s i e n o s į t a i s y t a v i e t a g u l ė t i’: *Vaikai viř̃kose miega* Pns

← le. dial. *wyrk*, pl. *-i* ([v.] le. dial. *wyrko* ‘paprasta valstiečio lova’) ‘lentų pakyla, ant kurios sandėliuojami įvairūs daiktai arba miegama’ (SW VII: 1004; Linde VI: 474; Karłowicz VI: 90; dar žr. SEJL$_2$ 1567)

vìtrikas 1 (sm.) ‘v i s r a k t i s’ Rtr, NdŽ, KŽ, DŽ[1], Up, Grz, Ig, Lp, Ds, S. Dauk, N (B), M, LL 208, GŠ 323, E, FrnW, Lnkv: *Vagis su vìtriku visas spynas atrakina* Žlp; *Klėties durys iš nakties rastos atrakytos su vitriku* Vl; *Man nereik rakto – aš su vìtriku įeinu* Br ir kt. (Čk, P, Blv); ‘(prk.) *p e n i s*’: *Koks čia tavo cibukas – kaip zuikio vìtrikas* Užv; *Smirdi kaip šeško vìtrikas* Krkl; ***vìtrikis*** 1 ‘t. p.’ K I 300, II 81, K, Rtr, NdŽ, KŽ, R 101, 312, MŽ 132, 352, 418, N

← (v.) le. *wytrych* ‘visraktis; atidarytuvas ir kt.’ (< a. v. a. *dietrich* / v. *Dietrich* ‘visraktis’ [SW VII: 1086; Linde VI: 526; Kluge 2002: 200])

---

[81] LKŽ(e) sudarytojai šią leksemą susiejo su visai kitos kilmės ir semantinės vertės verb. lie. *viñčiavoti*, *vinčiavóti* ‘tuokti’ (žr. s. v. *viñčiavoti*, *vinčiavóti*).

vynyčninkas (-***ykas*** BzB 339) (sm.) ‘v y n u o g i n i n k a s’ R 396, MŽ 534, N: *Po tam kaip atejo čėsas vaisiaus, siuntė sau tarnus vynyčnykump, idant jo vaisių rinktų (imtų)* BB Mt. 21.34; *Vynyčnykai ateis ant tavęs, kurie tau nepaliks ko paskui rinkti* BB Jer. 49.9
← le. *winnicznik* ‘vynuogių augintojas; vyndarys, vyno pardavėjas’ (< [partityvinis vertinys] V. lo. *vinetarius* ‘vyno pardavėjas; vienuolis, besirūpinantis vyno produkcija’ ← lo. *vīnum* ‘vynas; vynuogės ir kt.’ [SW VII: 616; Niermeyer 1976: 1110])

výskupas 3[a] (sm.) J, K. Būg, Š, DŽ, FrnW, NdŽ, KŽ, DrskŽ, 1 RŽ, NdŽ (K. Donel [Kabelka 1964: 28, 260]), ***vyškupas*** 3[b] DūnŽ, SD 14, Q 182, H 163, R 75, MŽ 100, N, Kos 94, M, L, LL 8, 230, ŠT 34, 150, ***výskūpas*** 3[a] ‘k r i k š č i o n i ų d v a s i n i n k a s, t u r i n t i s a u k š č i a u s i u s š v e n t i m u s’ KB II 63, K, J, Jn (Kv), Rtr, FrnW, NdŽ, KŽ, Brb, Krš, Sd, Eig: *Vyriausias terp vyskupų* SD 3; *Kunigas ir vyskupas vyriausias ir didžiausias turįs visokią galybę, reikiamą ant atleidimo nusidėjimų ir pašventimo dūšių, ant įstatymo sakramentų, aprinkimo apaštalų ir priveizdėtojų, mokytojų, daktarų bažnyčios šventos* SP II 198; *Vyriausias karalystėje vyskupas* I ir kt. (KlG 160, SD 400, Sut, D. Pošk, Akm, Klp, Kzt, J. Jabl, OZ 63, J. Balč [Srv], Žd, Žem, DūnŽ, Jrb, Pj, Žv, Klp, Vž, Lpl, KlvrŽ, End, Kal, Klk, Ps, Km, Eiš, Lš, Pns, BsP IV 261 [Brt], Mit VI 42, M. Valanč, D. Pošk, SP I 60, 285–286, PrL XVII 8, GN[1] PvTm 3.2, JV 1005, NS 1251 [Škn]) (LKŽe); Dv (DvŽ II: 536)
← le. dial. (DLd [Kujawy], MLd [Nienadówka kolbuszowska, Tarnobrzeg, Tarnogóra krasnostawska ir kt.]) *wiskup* ‘vyskupas’ (SW VII: 629; Karłowicz VI: 131; SGP II[2]: 225; dar žr. Skardžius IV: 351; Kabašinskaitė 1998: 20; Bušs 2008: 147; Kregždys 2014$_d$: 29; plg. Dini 1990: 242; Kardelis 2003: 105) – dėl kilmės žr. *býskupas*

Vlachai, ***Vlakai*** (sm., pl.) ‘I t a l i j a’: DPk 445.42 *Ir gal’ Żidai nůġ kiéko βimtú mętu / iβkałás ſawàs ♦Włakůſę / ‖Wenetioi / Ríme / Wókiói / Cżékůſę / Greciòi*; DPk 138.51 *ir βiłtômu= ‖ſiomus βalímus / kaip’ Hiβpônamus. ♦Włáchamus / ir kitiémus kur łabái‖daug żmoniú* (dar žr. Skardžius IV: 297)
← (v.) le. *Włochy* ‘Italija’ (< v. v. a. *Walch* / s. v. a. *Walah*, [pl.] *Walaha* ‘svetimšalis; prancūzas, italas, romėnas’ ← lo. *Volcae* ‘keltų gentis’ [Linde VI: 263; Swan 2008: 493; Brückner 1985: 626; Orel 2003: 443–444; Wackernagel 1878: 369; Köbler 1993: 2192; Seebold 2008: 892; Schützeichel 2012: 368; dar žr. Филичева 2003: 132])

vzgordyti (verb. tr.) ‘p a n i e k i n t i’: Chyl 1Sam. 10.27 *Bet waykey Balial kałbejo, Ka taſgu iſzloſotu mus? ir wzgordyjo jo, ir notneſze jamuy dowanos, bet ansjen buwo kaypo kurcias*; Chyl 2Sam. 12.9 *Kodelgi tada wzgordyjey żodziu WIESZPATIES, darydamas tey kas ira pikt akiſe jo: Uźmuſzey Urią Hethitą kaławiju, ir emey ſau uź moteri moteri jo, ó patijen uźmuſzey kaławiju wayku Ammona*; Chyl 2Sam. 12.10 *Dabargi tada notſtos kaławijas nog namu tawo and amźu delto jog wzgordyjey manimi, ir emey moteri Urios Hethitos, kad butu tau moterymi*
← (s. / v.) le. *wzgardzić* ‘(pa)niekinti’ (SW VII: 1135; Linde VI: 563; SSt X: 617–619)

Z

zakrastijà 2 (sf.) NdŽ, Slm, Šmn, Aln, Vvr, Sd, ***zakràstija*** 1 ‘kambarys bažnyčioje kulto reikmenims laikyti ir apeigoms pasirengti’ KŽ: *Zakrastìjo(je) susidėję visus bažnyčios daiktus* Rdn; *Par zakrastìją suejo jauniejai* DūnŽ; *Ir išėjo kunigėlis iš zakrastijėlės* NS 1280 /\ *Nežinau, kur eiti, įejau kaip pro zakrastìją (iš kitos namo pusės)* Rdn; ***zokrastijà*** 2 ‘t. p.’ KlK 22, 75 (Lkv), Vvr, S. Dauk, KŽ: *Kaipogi visi plakties noriantys, užvis didžioje nedėlio(je), bažnyčio(je) savo parakvijos liuob eiti į pareinamąją zokrastiją, viršutinius drabužius nuvilkti ir maišais apsimaustyti* M. Valanč; *Kaip tiktai įeina į zokrastiją iš bažnyčios, tuojaus žmonės puola prie jo bučiuoti rankas* A 1883: 85

← le. dial. *zakrastyja* ‘kambarys bažnyčioje ar patalpa greta jos kulto reikmenims laikyti ir bažnytiniams drabužiams apsirengti’ (SW VIII: 139; Karłowicz VI: 290) – dėl kilmės žr. *zakristijà*, *zakrìstija*, *zokristijà*

zakristijõnas 2 (sm.) ‘asmuo, prižiūrintis bažnytinius reikmenis ir bažnyčios tvarką’ DŽ, NdŽ, KŽ, DrskŽ, LzŽ, ZtŽ, Krč, Gž, Pns, M, LL 306, Rtr: *Daug metų Anupras buvo zakristijonù* Dglš; *Zakristijonas sukosi apie altorių* J. Bil; *Zakristijons drauge ėjo žvakelių dagioti* ĮD 380 /\ *Bus iš jo kunigas tiek, kiek iš velnio zakristijonas* PPr 319 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 785); *Gal zakristijonas užsipiktins ir pasakyt gali* Kmelninkai (DvŽ II: 547); ***zokristijõnas*** 2 ‘t. p.’ KlK 22, 75 (Skd): *Klebonas, užmatęs, kad zokristijõnas parvažiavo be šunes, klausia, kur šuva* Ndz

← v. le. *zakrystyjan* (le. *zakrystjan*) ‘bažnyčios tarnas, prižiūrintis zakristiją’ (< V. lo. *sacristanus* ‘zakristijonas; vienuolis, besirūpinantis vienuolyno bažnyčia’ [SW VIII: 139; Linde VI: 674; Niermeyer 1976: 929; Blaise 1994: 812]) → ≠ blr. dial. *закрыстыян* ‘berniukas, patarnaujantis kunigui mišių metu’ (Цыхун 1993: 54) – dėl kilmės žr. *zakristijà*, *zakrìstija*, *zokristijà*

> *zokrastijõnas* 2 (sm.) ‘asmuo, prižiūrintis bažnytinius reikmenis ir bažnyčios tvarką’ KŽ, KlK 22, 75 (Lkv), A 1884: 375, S. Dauk: *Su pora arklių važiuos zokrastijõnas* Sd; *Keturi špitolninkai, zokrastijõnas, vargonininkas ir pročka* Plt – žr. *zakristijõnas*, *zokristijõnas* (su struktūrinio elemento *i* > *a* kaita dėl sąsajos su lie. *zakr-**a**-stijà*, *zakr-**à**-stija*, *zokr-**a**-stijà* ‘kambarys bažnyčioje kulto reikmenims laikyti ir apeigoms pasirengti’ [žr. s. v. *zakrastijà*, *zakràstija*, *zokrastijà*])

zakùcninkas (-***nykas***), -***ė*** 1 (smob.) **1**. ‘mokesčių rinkėjas, išlaikomas tų, kurie nesumokėjo mokesčių, „egzekucininkas“’: /\ *Kad jau aš čia, dėdienyt, nuolat (būnu, maitinuosi) kaip koks zakucninkas* Vaižg; *Jau kad ana mañ’ perveikė, tai ineis ir būva pardien kaip zakùcnykė* Ds; **2**. ‘(prk.) kaulytojas; išlaikytinis’: *Iš kur bus tas sviestas – šitiek zakùcnykų (vaikų), visą pieną išgeria* Slm; *Nieko negausi, zakùcnyke!* Šil

← le. dial. *zakucnik* ‘įkyruolis; mokesčių rinkėjas; teismo nuosprendžio vykdytojas’ (Karłowicz VI: 291) – dėl tolimesnės kilmės žr. s. v. *zakùcija* (žr. StEB I ɣɣɣ. poskyrio II.5.1. tipą)

zakucavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) **1**. ‘kamantinėti, kvosti, varginti’ Plv: *Gerai piršlys senius zakucavójo dėl pasogos* Mžk; **2**. ‘reikalauti (mokesčių, pabaudų ir pan.)’ Vv: *Joną Driskių padarė vakmistru. Jonas Driskius dabar žmones zakucavojo, štriuopavo* Tat ⇦ *zakùcninkas*

zakùčninkas (*-nykas*), *-ė* 1 (smob.) ‘(prk.) kaulytojas; išlaikytinis’: /\ *Ko sėdi kaip zakùčnykas* Smal – žr. *zakùcninkas* (*-nykas*), *-ė*

zakùcorius, ***-ė*** 1 (smob.) **1**. ‘mokesčių rinkėjas, išlaikomas tų, kurie nesumokėjo mokesčių, „egzekucininkas“’ Brs; **2**. ‘(prk.) kaulytojas; išlaikytinis’: *Ka nebibuntavotumias, buvę parkelti tie tatai kareiviai, i reikėjo maitinti anus, zakùcoriai anie* Kal /\ *Sėda kaip zakùcorius tas Urbonas, tik lauka, kumet ėsti kas įtratins* Trk

↔ le. dial. *zekucarz* ‘mokesčių rinkėjas; teismo nuosprendžio vykdytojas’ (SW VIII: 439; Karłowicz VI: 365) – dėl kilmės žr. s. v. *zakùcija* (žr. StEB I ɣɣɣ. poskyrio II.5.1. tipą)

zakùtorius, *-ė* 1 (smob.) ‘mokesčių rinkėjas, išlaikomas tų, kurie nesumokėjo mokesčių, „egzekucininkas“’: *Nesumokėjus pagalvių, valdžia atsiųsdavusi zakucijon kareivį – zakutorių* rš (Krtv) – žr. *zakùcorius*, *-ė*

zaleta (sf.) ‘santuoka’: *saletą* Q 134 (Skardžius IV: 298); ***zãlietos*** 1 (sf. pl.) ‘piršlybos’ Gršl, D. Pošk: *Atvažiuo(ja), vadinas, į zãlietas jaunikis tas* Sd; *Su tuo piršliu jug kiaurą mylą žiemelę vis važinėjos po zãlietas* Plt; *Mustais į zãlietas išrabėjo* Lk; *Negalėjo mergoms zalietų brukti* S. Dauk; *Senutelis, zalietas brukąs* D 11 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 466)

← (v.) le. *zaleta*, (pl.) *-y* ‘merginimas ir kt.’ (SW VIII: 148; Linde VI: 684; ЕСУМ II: 230) → ∌ blr. (dial.) *залётыˮ* (pl.) ‘merginimas’ (Носовичъ 1984: 172; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 111; СБГП II: 225; НЛГ 56) ≠ r. dial. *залёта* ‘įsimylėjėlis, -ė’ (СРНГ X: 202; ЯОС IV: 80)

zamešnikas (sm.) ‘amatininkas, besiverčiantis zomšos išdirbimu’: *ʒameβnik* ‘alutarius’ (KSDk 209v I.2)

← (v.) le. *zamesznik* ‘amatininkas, besiverčiantis zomšos išdirbimu’ (SW VIII: 186; Linde VI: 697) → ∌ s. blr. *замшеникъ*, *замшиникъ*, *замшникъ* ‘amatininkas, besiverčiantis zomšos išdirbimu ir / ar zomšos gaminių siuvimu’ (ГСБМ XI: 35–36) – dėl kilmės žr. *zámšas*, *zòmšas*

zanemõnčius 2 (sm.) ‘Užnemunės arba apskritai kito krašto žmogus’: *Mes turim savo jaunuosius, mes jūsų nepažįstam, tai jūs toki totoriai, zanemõnčiai iš kažin kur* (iš vestuvių oracijos) Žižmai (DvŽ II: 547)

↔ le. *zaniemeński* ‘esantis už Nemuno; Nemuno kitoje pusėje; kilęs iš to krašto’ (SW VIII: 192)

zbrajoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘pulti, kovoti’: *Ir ateis ant tavęs zbrajoti su vežimais ir ratais ir didžiu pulku žmonių* BB Ez. 23.24; *Prišoko ant jo, zbrajoj teip kaip anta pikto* PK 160

↔ (v.) le. *zbroić* ‘ap(si)ginkluoti; išsisukti’ (SW VIII: 392; Linde VI: 849–850) → ≠ blr. *узбро́іць* ‘apginkluoti’ (ТСБМ V[1]: 630; РБС I: 207)

zbroinykas (sm.) ‘k a r y s’ FrnW: *Tada paliko zbroinykai (viršuje karžygiai) apkaltuosius ir plėšimą po akim viso surinkimo* BB 2Krn. 28.14
← (v.) le. *zbrojnik* ‘šarvais apsirengęs riteris; karys ir kt.’ (SW VIII: 393; Linde VI: 850) → ≠ blr. *збро́йнік* ‘ginklakalys, ginkladirbys’ (ТСБМ II: 432; БРС I: 1083)

zdèchnyti, ***-ina***, ***-ino*** (verb. intr.) ‘p a d v ė s t i’ ZtŽ 789, ZŠT II: 286
↔ (v.) le. (dial.) *zdechnąć* ‘mirti, žūti; (pa-, nu-)dvėsti; išblėsti’ (SW VIII: 405–406; Linde VI: 858; Karłowicz VI: 355)

zgařdyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘n i e k i n t i’: *Tu mano malonę zgařdiji* J
← s. / v. le. *zgardzić* ‘(pa)niekinti’ (SW VIII: 468; Linde VI: 905; SSt XI: 329–330)

ziẽgorninkas 1 (sm.) ‘l a i k r o d ž i ų g a m i n t o j a s, t a i s y t o j a s, m e i s t r a s’ KŽ, Q 451, 568
↔ s. le. (dial.) *zegarnik* ‘laikrodžio prižiūrėtojas; laikrodininkas’ (SW VIII: 434; SSt XI: 310) – dėl kilmės žr. *zėgoris*, *zẽgorius*, *ziẽgorius*

ziẽgorininkas, *-ė* 1 (smob.) K, BS 37 **1**. ‘l a i k r o d ž i ų g a m i n t o j a s, t a i s y t o j a s, m e i s t r a s’ K II 251, Rtr, NdŽ, KŽ; **2**. ‘l a i k r o d ž i ų p a r d a v ė j a s’ Rtr, NdŽ – žr. *ziẽgorninkas*

zìndra 1 (sf., ppr. pl.) KŽ, Ser **1**. ‘k a l a m o s r a u d o n a i į k a i t i n t o s g e l e ž i e s k i b i r k š t i s; g e l e ž i e s p j u v e n a, a t š a i ž a’ Tsk; **2**. ‘s u d e g ę s k a l v ė j e g e l e ž i e s g a b a l a s; k a l v ė s ž a i z d r e s u d e g u s i ų i r s u p u o l u s i ų a n g l i ų g a b a l a s, n u o d e g a, š l a k o g a b a l a s, g a r g a ž ė’ Rtr, KŽ: *Zindros, gargožiai, kalvėrūdos* BŽ 182; *Išdegę zindros arba degėsiai* rš; *Išsemk iš žaizdro zìndras ir išmesk laukan* Br (LKŽe); *Zíndra tai yrà tóji gelažìs, katarà sudẽgus* Miežionys (DvŽ II: 549)
← v. le. *zyndra* ([v.] le. *zędra*) ‘metalo likučiai kalvės žaizdre’ (SW VIII: 465; Linde VI: 1069; Brückner 1985: 652)

zmeñkas 2 (sm.) ‘l i e k a n a, ž e n k l a s’: *Nė zmenko neliko* Kos 127; *Zmeñkai vieni yra senos krasės* J; *Gerųjų numų nebėr nė zmeñko* Lk
← le. dial. (MLd [Łopuszna]) *wzmianek* ‘žinia apie kažką seniai dingusį, žuvusį’ (Karłowicz VI: 255) ≠ (v.) le. *wzmianka* ‘atsiminimas, atminimas ir kt.’ (SW VII: 1147; Linde VI: 567)

zocnas, ***-a*** (adj.) ‘g e r b i a m a s, g a r b i n g a s’ FrnW
← (v.) le. *zacny* ‘garbingas, kilnus; gerbiamas, gerbtinas; vertingas ir kt.’ (SW VIII: 51–52; Linde VI: 618–619)

zocnastis (sf.) ‘p u i k u m a s, g a r b i n g u m a s’: *O nė vienas negali bylot ponu savamui, kodrin anas teip lygiai kožnamui toj vynyčioj savo dirbančiam lygų užmokėjimą palikt teikias, nė jokių notstumdamas, nei zocnasties auglių, nei teipag čėsų* MP 92
← (v.) le. *zacność* ‘garbingumas, kilnumas; gerbtinumas; vertingumas ir kt.’ (SW VIII: 51; Linde VI: 619; dar žr. Palionis 1967: 283)

zóvada 1 NdŽ, ***zõvada*** 1 (sf.) ‘š u o l i s’ KB II 86, NdŽ, KŽ, N: *Tosp tad… išganančiųjų darbų algosp sugrožėjimu stenkimės su džiaugsmu ir noriai kariaukime, visi zóvadoje teisybės po akim Dievo ir Christaus tekėkime* DP 543 (LKŽe); *Sáwada* (adv.) ‘„z o v a d a“, š u o l i a i s’ 17v II$_5$ (Aleknavičienė 2014: 110, 111, 298, 299, 447, 535)

↔ (s. / v.) le. *zawód* ‘įvedimas, nuvedimas; šuolis, įsibėgėjimas; užmojis; rungtynių bėgimas, rungtynės; rungtynių vieta, arena; amatas, profesija ir kt.’ (SW VIII: 355; Linde VI: 820–821; SSt XI: 244; Brückner 1985: 646),

‖ ≠ s. blr. *завод* ‘išskyrimas; žemės valda, sklypas; (teisminis) ginčas; sumanymas, ketinimas; trauka; profesija; rungtynės; rungtynių vieta’ (ГСБМ X: 133–134), blr. *завод* ‘verslas’ (ЭСБМ III: 282), r. *завóдъ* ‘įvedimas (vidun); atvedimas; įtraukimas, įviliojimas; pagrindimas’ (Даль I: 561)

zovadinis, *-ė* (adj.) ‘š u o l i o’: *zovadine šuolia* ‘š u o l i a i s’: *Leidė arklį zovadine šuolia, kaip tik mok bėgti* ŠLSP 178 (SŽ 672) ⇐ *zóvada*

zožulis (sm.) ‘l e m p o s g a u b t a s’ N, [K], KŽ: *Likties zožulis* B 841

↔ (v.) le. *zużel* ‘metalo lydinio atliekos; suodžiai; žvakės dagties sudegusioji dalis; lava ir kt.’ (SW VIII: 727; Linde VI: 1035; Brückner 1985: 668; ЭСБМ III: 242–243)

zreñčnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘v i k r u s , g u v u s’ KŽ: *Kur berniukas zrenčnas, ant šokimo lengvus* JD 1 (Pšl); ***zrenčnus***, ***-i*** ‘ t . p .’: *Išbočykiate, muno ponai staršiejai ir tos zrenčnios kompanijos, kurie esat susirinkę ant padavimo rūtų ir lelijų* DS 176 (Rs)

← (v.) le. (dial.) *zręczny* ‘parankus, patogus; grakštus; vikrus, apsukrus; lemiantis sėkmę; guvus, miklus; gabus ir kt.’ (SW VIII: 608–609; Linde VI: 1012; Karłowicz VI: 412)

zdrañčnas, *-à* 4 (adj.) ‘g r a k š t u s’ (Kardelis 2003: 194) – su epenteziniu resp. neetimologiniu *-d-*, matyt, dėl sąsajos su adj. lie. ***d****-ailùs*, *-ì* 4 (adj.), ***d****-aĩlus* ‘gražus; puikus ir kt.’ (LKŽe)

zuchvolčius (sm.) ‘a k i p l ė š a , a k i ž a r a’: JMP 280.12 *Płotneſnis táwimp prákurotas / ʒuchwolćius / vʒmußtoiás / ʒáwintoiás / negi wiernás ir pacʒćiwás ʒmogus / idánt tiktáy perwádʒiotumbey puykię / páſiputimą / ir vparą ſáwo / ant biedna ir vbaga ſutwerimá Poná ſáwo / kurio ghis wálditoiu ir ábginieu ira / o wiſádos ſtowi ant kožna βwen=tá akis io* (Skardžius IV: 303)

← (s. / v.) le. *zuchwalec*, v. le. *zuchwalca* ‘nusivylęs žmogus; arogantiškas žmogus, akiplėša’ (SW VIII: 628; SSt XI: 489; Linde VI: 1028)

zupelnastis (sf.) ‘t o b u l u m a s’, ***zūpelnastis*** FrnW, OGL II 249: *Kamug čia pirm nustebt: vaisimugu mergoje argu zupelnasti motinoje* DP 599

← (v.) le. *zupełność* ‘baigtumas, visuma; pilnametystė, branda’ (SW VIII: 630–631; Linde VI: 1031)

zupelnumas (sm.) ‘t o b u l u m a s’, *zūpelnumas* FrnW: *Ir teip pagalei kanonų tavų kiti biskupai ant dalies darbo yra pavadinti, o tu ant zupelnumo galybės esi pavadintas* DP 611 – žr. *zūpelnastis*, *zupelnastis*

Ž

žalandỹs 3ᵇ (sm.) ‘tokia korta, gilis’ Srj: *Kam numetei žalandžių damą?* Krok
← (v.) le. *żołądź* ‘gilė; glans penis; gilis (tokia korta) ir kt.’ (SW VIII: 715; Linde VI: 998)

žalnà 4 (sf.) ‘kariuomenė’ [K], KŽ, C I 115, B 823, Krz 137, N, LT III 46 (Bs): *Tada išgalėjo miestą bei visa žalna pabėgo nakčia, keliu nuog vartų tarp... mūrų, kursai veda daržop karaliaus* BB 2Kar. 25.4; *Ir paveizdėjo ing kamarą Juditos, ir jos nerasdamas ištekėjo žalnospi* BB Jdt. 14.4; *Nesa su tavimi galiu žalną (paraštėje želnierius) užmušti (paraštėje sudaužyti), ir su mano Dievu per mūrus šokti* BB Ps. 18.30; *Jis norėjo žydų žemę su žalna užpilti ir ugne bei kalaviju netrukdams išpūstyti* C II 851
↔ s. le. *żołd* ([v.] le. *żołd*) ‘atlyginimas; kario pensija; kariuomenė, (karinė) tarnyba’ (SW VIII: 715; Linde VI: 999; SSt XI: 589–590; plg. ALEW II: 1287–1288) → ≠ s. blr. *жолдъ* ‘kario užmokestis’ (ГСБМ X: 45) – su *-n-* vietoj *-d-*, matyt, dėl kontaminacijos su le. *żoł-**n**-ierz* ‘karys’ (žr. s. v. *žalniẽrius*); apie vavacijos faktorių žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą

žalnierystà 2 (sf.) ‘žalnieriaus tarnyba’ MŽ, N: *Juosta brolio, kurs yra žalnierỹsto(je)* J /\ *Žalnierysta menka ponysta* PrL XVII 31 (LKŽe); ‘kareiviavimas’: nom. sing. *Ʒalnierÿſta* 31v I_4 (dar žr. Aleknavičienė 2014: 136, 172, 355, 487, 535); ***žalnierỹstė*** 2 ‘t. p.’ Rtr, KŽ, R, MŽ, Sut, L: *Žalnierỹstė už akių tebėr* Šlu; *20 jauni vyrai iš žydų tapė į kalėjimą įsodinti dėl to, kadangi jie buvo su klasta nuog žalnierystės išsivangstę* Kel 1882: 302; *Aš už tavi esu šventesnis, nes nu pat jaunystės klioštorėj gyvenu, o tu su savo žalnieryste bjauriojais* M. Valančius ir kt. (Bt 2PvK. 10.4, N, M)
← le. dial. *żołnierstwo* ([v.] le. *żołnierstwo*) ‘karyba; kareivio amatas’ ≠ s. le. *żołnierstwo* ‘prievolė feodalui’ (SW VIII: 717; Linde VI: 1001; SSt XI: 590; IAKP II: 637; ALEW II: 1288]) → ≠ s. blr. *жолнерство* ‘kariai; karyba’ (ГСБМ X: 46) – dėl kilmės žr. *žalniẽris*, *žalniẽrius* (apie vavacijos faktorių žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą)

zelnierỹstė 2 (sf.) ‘kario tarnyba’: *Po zelnierỹstės gal jau ir vesti* Rg; *Ką nuo zelnierių (nuo zelnierỹstės) atvalnyti* K II 34 – žr. *žalnierỹstė* (struktūrinė žodžio kaita grįstina sąsaja su lie. *zelniẽrius* ‘kareivis’ [žr. s. v. *zelniẽrius*])

žalnierka (sf.) **1**. ‘žalnieriaus žmona’ Q 488, R, MŽ, N, BS 157; **2**. ‘moteris, atliekanti karinę tarnybą’ R 329, MŽ 441
← le. dial. *żołnierka* ([v.] le. *żołnierka*) ‘kario moteris, žmona; karyba’ (SW VIII: 716; Linde VI: 1001; IAKP II: 637; dar žr. Сегель 2008: 179; ALEW II: 1288; plg. SW VIII: 716) → ≠ blr. *жовне́рка* / *жаўнерка* ‘karė; guvi moteriškaitė’ (Носовичъ 1984: 157; Байкоў,

Некрашэвіч 1993: 101) ≠ blr. *жаўнёрка* ‘kario žmona’ (ТСБМ II: 254) – dėl kilmės žr. *žalniẽris*, *žalniẽrius* (apie vavacijos faktorių žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą)

zalnierkà 2 (sf.) ‘žalnieriaus žmona’ KŽ, FrnW – žr. *žalnierka* (su pradžios *ž-* > *z-* kaita, matyt, dėl sąsajos su lie. *zalnẽrius* [žr. s.v. *zalnẽrius*])

zelnierkà 2 (sf.) ‘žalnieriaus žmona’ K: *Kad zelnierius girts pareis ir per kardą šokti reiks, aš už durių pastovėsiu, tik zelnierka būsiu* LB 41 – žr. *zalnierkà* (struktūrinė žodžio kaita grįstina, matyt, vokalinio sinharmonizmo fenomenu, t.y. *z-**a**-ln-**ie**-rka* → *z-**e**-ln-**ie**-rka* [dar žr. s. v. *zelnẽrius*])

žalnierskà 2 (sf.) ‘kareivio tarnyba’: *Vyriausybė juos pašaukė ing žalnierską* Tat; *Kap aš parejau iš žalnierskaitės, iš svetimos šalelės* LTR (Lš); *Ar gegutės balsas, ar girios paukštelio, ar tai mano brolužėlio, katras žalnierskẽlė(je)?* JD 427 (LKŽe; dar žr. Ambrazas 2011: 82)

← s. le. *żołnierska* ([v.] le. *żołnierska*) ‘karinė tarnyba; kario būdo ypatumai; karių būrys’ (Reczek 1968: 675; SW VIII: 717; Linde VI: 1001) – dėl kilmės žr. *žalniẽris*, *žalniẽrius* (apie vavacijos faktorių žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą)

žapkà 2 (sf.) ‘audinio gabalėlis tarp marškinių apykaklės ir rankovės paties’ NdŽ: *Žãpkos ištrūko* Stk; *Prisiūk žapkẽlę štai čia prieg apikaklės, – kap jau atrodys tavo marškiniai be žapkẽlės* Lp

← le. dial. (MLd) *żabki* ‘medžiagos gabaliukas, naudojamas sujungti marškinių rankovę ir apykaklę’ (SW VIII: 683; Karłowicz VI: 431; ЭСБМ III: 193) → ≠ s. blr. *жабка* ‘medžiagos gabaliukas marškiniams puošti’ (ГСБМ IX: 240)

žẽbras 2 (sm.), ***žẽ̃bras*** 2 Ad, Kr **1**. ‘šonkaulis’: *Griūdamõs pagurino žẽbrùs* LzŽ; *Stačiagalviais nugriuvo, i žẽbrùs paslaužė* GrvT 97; *Papjovėm (avį), tai žẽ̃brai palaužyta, suaugę* Švnč ir kt. (Krd, Prng, Aps, Ad); **2**. ‘(prk.) pintinės perpinas, prielankis, spyrys, šonkaulis’: *Du lankai, iš šonų žẽ̃brai* Grv; *Kašiką žalią pina: reikia sustatyt žẽ̃brai, papint – kad būt pradžiai porą žẽ̃brų ankišt* Dv; *Žẽbriùkai iš šito pačio (medžio) – vytelės* Švnč (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 558–559)

← (s. / v.) le. *żebro* ‘šonkaulis; šonų lankas; išilginis kaištis ir kt.’ (SW VIII: 701; SSt XI: 577; Linde VI: 876; Brückner 1985: 654)

žebrokẽ̃lis 2 (sm. dem.) ‘elgetėlė’: *Kų anas supranta, tokis žebrokẽ̃lis!* Poškonys (DvŽ II: 559)

↔ (v.) le. *żebraczek* ‘elgeta; elgetėlė, vargetėlė’ (SW VIII: 700; Linde VI: 876) – dėl kilmės žr. *žebrõkas*, *-ė*

žeřtas 2 (sm.) FrnW, NdŽ, Žvr, N, [K], Š, KŽ **1**. ‘pokštas, išdaiga, juokas’: *Tavo atlikęs žeřtas, kad man taip užgavai* J; *Žeřtų nė jokių nežino* ZtŽ; *Tai žeřtas tau dabar* OZ 66 ir kt. (S. Dauk, BsP IV 212 [Brt], BsV 248 [Vl], PK 60, JD 580, Ds, Mrc, Užp, Lkv, Pbs, Lel, JT 265, Vn, Bgt, Kdl, Ob, Kt, VP 24, M, Ar, PPr 442, Lkv; dar žr. ZtŽ 801; ZŠT I: 186); **2**. ‘nustebimui, stebėjimuisi reikšti’: *Nėra žeřto tau su ugnia* Sv; *Išgrūsiu oran, tai pažinste žertùs (pasakyta vištoms)* Švnč; *Tai žeřtas, toks rąstas!* Vlž ir kt. (Vp, Pnm, Dl, Škn, ZtŽ, Mžš, Pmp, K. Bor)

← v. le. *žert* ‘kandus posakis, pokštas; juokavimas, pašiepimas, pašaipa; kvailystė’ (< č. *žert* ‘pokštas, juokas’ ← v. v. a. *schërz* / v. *Scherz* ‘pokštas’ ↔ v. v. a. *sërten* ‘tvirkinti; įkyrėti; neduoti ramybės; kankinti’ / s. v. a. *serten* ‘sanguliauti; poruotis’ [SW VIII: 693–694; Linde VI: 754; ЭСБМ III: 216; Machek 1968: 726; Rejzek 2001: 747; Köbler 1993: 1715, 1762; MLex 183; dar žr. Zinkevičius 1988: 131; Бубновіч 2010: 83]) – dar žr. *žártas*

žertavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘j u o k a u t i , p o k š t a u t i ’ NdŽ, KŽ, Mit VI 76 (Slnt), Krkl, Brs, Sv, Skdt, N, K, M, Sz: *Ans kulias, žertavója* J; *Žertavójo žertavójo, pakol susimušo* Lkv; *Jis tik žertavodamas norėjo parduoti* BsMt I 121 (Brt) ir kt. (JD 866, ZtŽ, ŽCh 40, LLD II 142 (Rtn), Sln, LMD) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 566; ZtŽ 801)

← v. le. *žertować* ([v.] le. *żartować*) ‘juokauti, pokštauti; tyčiotis’ (SW VIII: 694–695; Linde VI: 756; dar žr. Zinkevičius 1990: 35) → ⫽ s. blr. *жартовати* ‘pokštauti, linksmintis; tyčiotis; lengvabūdiškai elgtis’ (ГСБМ IX: 268–269), blr. (dial.) *жартава́ць* ‘pokštauti, juokauti; netinkamai elgtis’ (Носовичъ 1984: 153; СБГП II: 143), blr. dial. *жартова́ць* ‘t. p.’ (ТС II: 58), r. dial. *жартова́ть* ‘pokštauti, žaisti, linksmintis’ (СРНГ IX: 85; Даль I: 526)

žertuoti, *-uoja*, *-avo* ‘j u o k a u t i , p o k š t a u t i ’ R – žr. *žertavóti*

žertoms (adv.) ‘j u o k a i s ’: *Būrai paprastas medines klumpes žertoms liuob stiklines šaukt* Mit I 74 (Klp); *(Žmogus bus sūdytas) už žodžius tuščius, neuvožnius..., norint žertoms, vienog užgaunančius artimą* ŽCh 315

↔ (v.) le. *żartem* (adv.) ‘juokais’ (SW VIII: 694; Linde VI: 755) → ⫽ s. blr. *жартомъ* ‘juokais’ (СРНГ IX: 269), blr. *жа́ртомъ* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 153) – su vokalinių elementų metateze

žėravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘i e š k o t i m a i s t o , m e d ž i o t i ’: *Neina žėravót dabar katės* Aln; (refl.): *Pradėk šert, ir katės nesižėravója* Aln (LKŽe); *Nuvėjo ãnys an mėšlýno žėravóc’* Grybiškės (DvŽ II: 566)

← le. *żerować* ‘eiti į ganyklą pašaro’ (SW VIII: 709; Brückner 1985: 669)

žyčelninkas (***-nykas*** P. Skar, FrnW), ***-ė*** (smob.) ‘k a s s k o l i n a , s k o l i n t o j a s ’: *Nekuris žyčelnykas turėjo du skolinyku: vienas buvo kaltas penkis šimtus grašių, o kitas – penkias dešimtis* Ch[1] Luk. 7.41; *Eik, parduok tą alyvą ir užmokėk žyčelnykui tavo* Ch 2Kar. 4.7

↔ (v.) le. *pożyczalnik* ‘pinigų skolintojas, paskolos davėjas’ (SW IV: 929; SPW XXIX: 429) – su praef. le. *po-* afereze (dar žr. *pažỹčyti*)

žyčiõnė 2 (sf.) ‘s k o l a , p a s k o l a ’ Skr: *Žyčionės rugių atdaviau* J; *Kad kokios žyčiõnės reikia, ateina ana* J /\ *Žyčiõnė rėkdama visumet pareina* J; *Žyčiõnė kojų netura* Varn

↔ le. *życzenie* ‘geros kloties linkėjimas, džiūgavimas kito sėkme; palenkimas savo pusėn, verbavimas; patarimas; leidimas, sutikimas; paskola’ (SW VIII: 730)

žỹčės 4 (sf., pl.) **1**. ‘s k o l i n i m a s , s k o l a ’ NdŽ; **2**. ‘s k o l i n t i d a i k t a i ’ NdŽ – žr. *žỹčios*

žyčià 2 (sf.) ‘p a s k o l a , s k o l i n i m a s i s ’ J – žr. *žỹčios* (singuliarizacija)

žỹčios 2 (sf., pl.) ‘s k o l i n i m a s , s k o l a’ LzP: *Aš su toms žỹčioms tankiai pas jumis ateinu* Vkš /\ *Žyčių karalius mirė* LTR (Vkš) – žr. *žyčiõnė* (su elemento *-nė-* absorbcija, t. y. **žyčio-nė-s* → *žyčio-s*)

II Neapibrėžtieji polonizmai / Polonizmy nieokreślone

A

abavem (prt.) ‘j u k’: *Dievo abavem tarnas esti tau ant gero* Mž 32

← s. / v. le. *abowiem* ‘juk, nes, kadangi’ (SW I: 22; SPW I: 39–42; SSt I: 9; dar žr. Zinkevičius 1988: 39; Michalska 2012: 265tt.; ALEW I: 17) → s. blr. *абовемъ* ‘juk; todėl, kad’ (ГСБМ I: 58; Булыка 1980: 199)

abelgà 4 (sf.) **1**. ‘p y k t i s , n e p a s i t e n k i n i m a s’ Mlt: *Ar neima, sako, abelgà su vaikais!* Lkm; **2**. ‘s k r i a u d a’: *Petrui abelgà, tu jam atlygink* Ds

← (v.) le. *obelga* ‘įžeidimas, pažeminimas; apjuodinimas; nepagarba, panieka’ (SW III: 450; Pasek II: 9; ISJP 12) → s. blr. *обелга*, *обелкга*, *обельга* ‘kaltinimas; keikimas’ (Булыка 1980: 37), blr. dial. *абэ́лга* ‘skundas, šmeižtas; klaida, apsirikimas’ (Сцяшковіч 1983: 18; Гілевіч 2005: 7) ≠ blr. *абэ́лка* ‘skundas, kaltinimas’ (ЭСБМ I: 66)

> *ãbalga* 1, *abalgà* 3[b] (sf.) **1**. ‘r ū p e s t i s , v a r g a s , k e b l u m a s’ Užv: *Dvaro gaspadinei yra didžia ãbalga, t. y. rūpestis su šeimyna, su gyvoliais* J; *Per daug maišų neimk, tik viena ãbalga, o nieko gero* Vdk; **2**. ‘p r i e k a b ė , d i n g s t i s’: *Kas ten per ãbalga buvo, kad nepriėmė?* Skd; *Dėl abalgos (slisties)* J; **3**. ‘a p k a l b a , g a r s a s’: *Nepaleisk bent ãbalgos tokios į svietą* Skd; **4**. ‘s k r i a u d a’ Kos 37 – žr. *abelgà* (dar žr. Smoczyński 1984: 185)

abil (prt.) ‘b e t (t i k) , k a d (t i k)’: *Abil tik būtų šieno, bus kam išpjauti* Srv; *Jam abil tik atstumti darbą* Pc; ***abile*** (adv.) ‘p r a s t a i , b e t k a i p’: *Jis abile kaip darbą atlieka* Lš

↔ (v.) le. *byle* ‘kad tik; bet; ir’ (SW I: 246; SPW III: 86–87) → s. blr. *быле* ‘kad tik’ (ГСБМ II: 270–271), blr. dial. *бы́ля* ‘kad tik; bet tik’ (Лепешаў 1975: 39; ЭСБМ I: 432)

abivãtelis 1 (sm.) ‘t u r t i n g a s ž m o g u s (d a ž n a i k a l b a n t s u p a n i e k a)’ Kp: *Tu, brolau, esi tikras abivãtelis, kad tokius kailinius nešioji!* Brs; ***obivetelis*** ‘g y v e n t o j a s’: *Wiſsi Obiwietelei* BB 2Moz. 15.15 (Skardžius IV: 204)

← (v.) le. *obywatel* ‘gyventojas, visuomenės narys; kreipimasis į prancūzų revoliucionierių; nekilnojamojo turto savininkas’ (< [s.] č. *obyvatel* ‘gyventojas’ [SW III: 538; SPW XIX: 519–522; ЭССЯ XXVI: 128; Połomski 2010: 4; Walczak 1995: 91; plg. ALEW I: 18]) → s. blr. *обыватель*, *обавatель*, *обиватель*, *обыватэль* (*обователь*) ‘gyventojas; pilietis’ (ГСБМ XXI: 319; Булыка 1980: 26), blr. *абывáцель* ‘gyventojas’ (БРС I: 96; ЭСБМ I: 64), r. dial. *обыва́тель* ‘gyventojas; namų, gyvenamosios vietos / žemių savininkas’ (Даль II: 637) ≠ blr. dial. *абыва́таль* ‘pilietis’ (СБГП I: 44)

ãbligas 1 (sm.) ‘r a š y t a s p a s i ž a d ė j i m a s g r ą ž i n t i s k o l ą , v e k s e l i s’ Smn: *Jis man išdavė penkių šimtų rublių ãbligą* Mrj

← (v.) le. (dial.) *oblig* ‘obligacija; skolos raštelis, vekselis; skola; įsipareigojimas’ (< it. *òbbligo* ‘pareiga, prievolė; skola, įsipareigojimas ir kt.’ [SW III: 475; Linde III: 368; Sokólska 1999: 149; Brückner 1985: 371; dar žr. StEB I 24 išn.; plg. Moszyńska 1975: 194]) → s. blr. *облигкъ*, *облигъ* ‘skolos raštelis, vekselis’ (ГСБМ XXI: 170; Булыка 1980: 80), blr. *обліг* ‘t. p.’ (ЭСБМ VIII: 81)

ãblikas 1 (sm.) ‘rašytas pasižadėjimas grąžinti skolą, vekselis’: *Išdavė ãbliką* Vlkv

← s. / v. le. *oblik* ‘skolos raštelis, vekselis; prievolė; sąlyga; priežastis ir kt.’ (SSt V: 349–350; SPW XIX: 226; Linde III: 368) → s. blr. *облико* skolos raštelis, vekselis’ (ГСБМ XXI: 170)[82] – dėl kilmės žr. *ãbligas*

abzãjus 2 (sm.) ‘neapipjautas lentos kraštas’: *Lenta su abzãjum* Rdd; *Abzãjai dideli, daug lentų susitašo* Šmk; *Lentos su abzãjais špuntavot netinka* Ds; *Miškų abzajus (pakraščius) kirto, o pats miškas paliko* Rt; ***abzajaĩ*** 3[b] (sm., pl.) ‘apvedžioti pakraščiai, papuošimai’: *Su visokiais abzajaĩs apsikrovusi* Kl

← le. dial. (Psd [Llš]) *obzoj* ‘neapipjautas lentos kraštas; lentos briaunos stoka’ (SW III: 539; Karłowicz III: 378) → blr. dial. *абзо́й* ‘neapipjautas lentos kraštas’ (Бірыла 1975: 96; ЭСБМ I: 48–49) ∌ blr. dial. *абзу́й* ‘paskutinis išorinis medžio sluoksnis’ (Крамко 1977: 156)

ãctas 2 (sm.) ‘aštriai rūgštaus skonio skystis, acto rūgšties skiedinys’ DŽ, Nm, Rmš: *Ãctą vartoja prie silkės, su košelyna, pila į barščius* Gs (LKŽe; dar žr. VŠŽ 2), M (Būga III: 305), Ms (ŠVŽŽ I: 2)

← (s. / v.) le. *ocet*, (gen. sing.) *octu* ‘vyno fermentacijos produktas – actas; acto rūgšties ir vandens tirpalas; actas ir kt.’ (< lo. *acētum* ‘surūgęs vynas; actas; humoras ir kt.’ [← lo. *aceo* ‘būti rūgščiam ir kt.’] → go. *akeitis* [gen. sing.] Mk. 15.36 ‘actas’ [SW III: 543; SPW XIX: 532–533; SSt V: 402; Lehmann 1986: 23; ЭСБМ II: 205–206; Vaan de 2008: 21; Pronk-Tiethoff 2013: 183; dar žr. Būga ibd.; Brückner 1913: 12; Walczak 1995: 52; Иванов 2002: 106]) → blr. dial. *о́цат*, *о́цот* ‘actas’ (СБГП III: 266; СГЦБ I: 252) ∌ blr. *во́цат* ‘t. p.’ (ТСБМ I: 509; dar žr. Kardelis 2003: 64)

adamaškas (sm.) ‘tam tikras šilkinis raštuotas audeklas; damastas’: *Adamaško šniūraukėlė* Mrk

← (s. / v.) le. *adamaszek* ‘storas raštuotas šilkinis audeklas ir kt.’ (le. dial. *adamasek* ‘matinė medžiaga, blizgančia išvirkštine puse arba v.v.’ [Kobylińska 2001: 1]) (< V. lo. *adamaschus* ‘damaskiečių, Damasko’ / it. [*da*] *damasco* ‘šilko medžiaga [iš Damasko]’ ← top. lo. *Damascus* ‘t. p.’ ← top. gr. Δαμασκός ‘Sirijos sostinė’ ← top. s. hebr. *Damméseq* resp. דַּמֶּשֶׂק ‘senasis aramėjų miestas’ / top. egp. *Temesqu* ‘Damaskas’ [SW I: 7; SPW I: 85; SSt I: 21; Bańkowski I: 4; Leeming 1976: 31; ЭСБМ I: 77; Аникин I: 98–99; Prati 1951: 353; Strong 1997: 108; Brown, Driver, Briggs 2000: 543; DCH II: 453; Budge II: 1056; Штейнбергъ 1878: 104–105; Hurvitz 2014: 94–97; dar žr. EJ V: 390–397; Fraser 2009: 316, 352; Kregždys 2014$_b$: 75; plg. Moszyńska 1975: 158]) → s. blr. *адамашокъ*, *одамашокъ* ‘šilko medžiaga iš Damasko’ (ГСБМ I: 70; Булыка 1980: 111) ∌ s. blr. *адамашка*, *одамашка*, *одомашка* ‘t. p.’ (ГСБМ I: 69), blr. *адама́шка* ‘raštuota šilko medžiaga’ (ТСБМ I: 113), s. r. *адамашка*, *одамашка* ‘šilko medžiaga, atgabenta iš Damasko’ (СРЯВ I: 22, XII: 264)

[82] V. Urbutis (1981: 195) šią lytį klaidingai interpretuoja ne kaip slavų kalbų indigeno refleksiją, bet priebalsių *g* > *k* sporadinės kaitos lietuvių šnektose rezultatą.

adamoškà 2 (sf.) **1**. ‘tam tikras šilkinis raštuotas audeklas; damastas’ N, [K], J, Kp: *Adamõškos šniūraukaitė šilkais išvedžiota* Rdm; *Adamõškos rūbas* SD 1; **2**. ‘tokia darželio gėlė’ Grž – žr. *adamaškas* (dėl leksemos moteriškosios giminės, nebūtina ją priskirti gudizmams [plg. s. blr. *адамашк-**а***, *одамашк-**а***, *одомашк-**а*** ‘šilko medžiaga iš Damasko’ ir kt. (žr. s. v. *adamaškas*)], mat sm. > sf. kaitą galėjo implikuoti analogijos veiksnys, plg. lie. *mẽdžiag-**a*** 1 ‘audinys, audeklas ir kt.’ **sf**.)[83]

adamaškinis, ***-ė*** (adj.) ‘iš adamaško padarytas’: *Adamaškinius sienų apmušalus perdirbo į kiklikus* Pč

↔ (s. / v.) le. *adamaszkowy* ‘storo raštuoto šilkinio audeklo ir kt.’ (SW I: 7; SPW I: 85; SSt I: 21) → s. blr. *адамашковый*, *адомашковый*, *одамашковый*, *одомашковый* ‘šilko medžiagos iš Damasko’ (ГСБМ I: 69–70) – dėl kilmės žr. *adamaškas*

administrãcija 1 (sf.) TrpŽ **1**. ‘valstybinio valdymo tvarkomieji organai, vykdomosios valdžios organai’; **2**. ‘valdymo pareigūnai, kurios nors įstaigos ar įmonės vadovaujantysis personalas’: *Viešbučio administracija tuojau pakeitė mūsų apartamentuose šviesas* A. Vien

← v. le. *administracyja* (le. *administracja*) ‘valdymas; valdžia, valdantieji; mokslas valdyti’ (< V. lo. *administratio* ‘valdymas; galios išmėginimas; valdžia, valdantieji; tarnyba; karaliavimas ir kt.’ [SW I: 8; SPW I: 86; Фасмер I: 62; Niermeyer 1976: 21; plg. Bańkowski I: 4; Połomski 2010: 3; Аникин I: 103]) → s. blr. *администрацыя*, *адміністрацыя* ‘valdymas; valdžia’ (ГСБМ I: 72; Булыка 1980: 29), blr. *адміністра́цыя* ‘valdžia’ (БРС I: 162), r. *администра́ция* ‘valdymas; valdžia’ (Даль I: 5)

administravoti (verb. tr.) ‘valdyti, tvarkyti ką nors’: MTk 105.5–6 *Kas jra vredas Baßniczes?‖Ira macis mokinti Euangelie / ♦ad=‖miniſtrawoti Sacramentus*; MTk 105.18–19 *ba netrapiſchkai paſkirta / mokinti‖Euangelie / bei Sacramentus ♦admini=‖ſtrawoti* (dar žr. Skardžius IV: 83)

← (v.) le. *administrować* ‘valdyti, vadovauti; skirti (kam ką); paskirti’ (< V. lo. *administrare* ‘vadovauti; tvarkyti reikalus’ [SW I: 8; Linde I: 5; Niermeyer 1976: 21; dar žr. Kregždys 2014: 410]) → s. blr. *администраваць* ‘valdyti, vadovauti’ (ГСБМ I: 72; Булыка 1980: 29), blr. *адміністрава́ць* ‘vadovauti, administruoti’ (БРС I: 162)

administrúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) DŽ **1**. ‘valdyti, tvarkyti ką nors’; **2**. ‘(prk.) biurokratiškai, nesigilinant į dalyko esmę, konkrečiai nevadovaujant, tvarkyti ką nors’ – žr. *administravoti*

adveñtas (sm.) 2 Trg, ***ãdventas*** 1 ‘(bažn.) keturių savaičių laikas prieš Kalėdas’ Ds, Kp, SD 1: *Tais metais adventė arė* Ėr; *Pusketvirtos nedėlios pirm Kalėdų... vadiname adventu* DP 2 /\ *Rūsta ir apsiniaukusi kaip advento diena* Slm (LKŽe [dar žr. DvŽ I: 3; ZtŽ 46])

← (s. / v.) le. *adwent* ‘4-ių savaičių pasninko laikotarpis, minint Jėzaus Kristaus gimimo laiką; atvykimas, atėjimas’ (↔ s. č. *advent* ‘t. p.’ ← V. lo. *adventus* ‘advento pasninkas; atvykimas ir kt.’ [SW I: 10; SPW I: 87; SSt I: 21; Machek 1968: 34; Rejzek 2001: 45;

[83] P. Skardžius (RR IV: 83) šį žodį veda iš le. *adamaszka* ‘kultūrinė slyva (*Prunus domestica*)’ (SW I: 424).

Niermeyer 1976: 24; dar žr. Адомавичюте 1980: 9; Zinkevičius 1987: 138; Kregždys 2014: 407]) → s. blr. *адвентъ* ‘Kalėdos; kalėdinis pasninkas’ (ГСБМ I: 71; Булыка 1980: 176), blr. dial. *адвэ́нт* ‘katalikų didysis pasninkas prieš Kalėdas’ (Цыхун 1993: 10; plg. Kardelis 2003: 170)

advõbas 2 (sm.) ‘šilkas’ ZtŽ 46

↔ (s. / v.) le. (dial.) *jedwab* ‘šilkas, šilko medžiaga; švelnūs žodeliai ir kt.’ (< s. č. *hedvávie* / č. *hedváb* ‘šilkas’, *hedvábí* ‘šilko medžiaga’ ← s. v. a. *gotawebbi* ‘brangi medžiaga; purpurinis audinys’ [SW II: 164; SPW IX: 416; SSt III: 155; Karłowicz II: 247–248; AJŚ V²: 11; Ермола 2011: 46; Sławski I: 551; Machek 1968: 164; Rejzek 2001: 197; ЭСБМ III: 183; Köbler 1993: 935; Seebold 2008: 364–365; Schützeichel 2012: 130; dar žr. Walczak 1995: 54]) → s. blr. *едвабъ* ‘šilkas’ (ГСБМ IX: 153–154; Булыка 1980: 106), blr. *едвáбъ* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 150), blr. (dial.) *ядвáб* ‘t. p.’ (ТСБМ V²: 490; СБГП V: 548)

advõbnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘šilkinis’ ZtŽ 46

↔ (v.) le. *jedwabny* ‘šilkinis; švelnus, minkštas ir kt.’ (SW II: 164–165; SPW IX: 417–418) → blr. *едвáбный* ‘šilkinis’ (Носовичъ 1984: 150) – dėl kilmės žr. *advõbas*

afierà 2 (sf.) ‘auka’ [K], SD 219: *Susimilimo noriu, o ne afieros* DP 511 (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 3); ***ofiera*** ‘t. p.’: *dawe Offierą balwanų* BB ApD 7.41 (dar žr. Skardžius IV: 204)

← s. le. *ofiera*, (v.) le. *ofiara* ‘auka; aukojamoji dovana dievui ant altoriaus; savanoriška (piniginė) dovana bažnyčiai; grobis, trofėjus; pasiaukojimas’ (< s. č. *of[f]ěra* ‘įžadas; auka’ ← v. v. a. / s. v. a. *opfer* / s. v. a. *obphar* ‘auka; aukojimas Dievui’ ← V. lo. *operari*, *operare* ‘užsiimti labdara; veikti, darbuotis; statyti ir kt.’ [SW III: 698; SPW XXI: 2–20; SSt V: 521; ЭСБМ I: 215; Machek 1968: 410; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 251; Pleskalová 2009: 23, 40; Köbler 1993: 1558; Seebold 2008: 638; Schützeichel 2012: 245; MLex 155; Niermeyer 1976: 739; dar žr. Palionis 1967: 273, 274; Судник 1975: 84; Адомавичюте 1980: 9; Zinkevičius 1988: 129; Zinkevičius II: 273; Walczak 1995: 37, 53; Strutyński 2002: 44; Voitkevič 2010: 248; ALEW I: 48–49]) → s. blr. *офера*, *офяра* ‘auka dievui; aukojimo apeigos’ (ГСБМ XXIII: 323–324; Булыка 1980: 183), blr. (dial.) *офя́ра* / *афя́ра* (*ахвя́ра*) ‘aukojimas; geras poelgis; religinis įžadas; auka bažnyčiai’ (Носовичъ 1984: 386; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 38; СБГП I: 131; Цыхун 1993: 15–16), r. *офяра* ‘auka’ (Шетэля 2011: 28)

> *apierà* 2 (sf.) ‘auka’ R, K, SD, Šts: *Menka čia mano apierà, bet kad geresnės duoti neišgaliu* Nmn; *Liepė apieràs dievaičiams daryti* M. Valanč /\ *Kokia viera, tokia apierà* Ml (LKŽe; dar žr. VŠŽ 30); *Karalius, žiūrėdamas ant jauno žmogaus, nusprendė atiduot karalaitei ant apieros* ŠLSP 133; *Žinoms, visi su apieroms, o atėjus reikėjo atsigert ir pavalgyti, bet pagelbos ten nė viens nejuto* ŠLSA 284 (SŽ 52) – žr. *afierà* (dar žr. Sabaliauskas 1990: 229; Derksen 2015: 69)

afieraunykas (sm.) ‘aukas aukojantis kunigas’: KNSEk 93.25 *tayp ir áβ jus ſiuncíu / nedara ju Ponays‖bat ſiuntiniáys / ne ♦Afieraunikays Tárpinikáys / bet świed=‖kàys / Tárnays*; KNSEk 94.5 *kàypo duota buwa nepryſkáyte: Neſiwadina niekur Tàr=‖pinikays / ♦Afieraunikáys / bet Tárnays Iezuſa / Apáſtałays*

← v. le. *ofiarownik* 'aukas aukojantis kunigas; aukojimo stalas' (SW III: 699; SPW XXI: 41–43) → s. blr. *оферовникъ* 'šventikas; vieta, kur dedamos aukos' (ГСБМ XXIII: 327–328)

afieravonė (sf.) 'a u k o s D i e v u i a u k o j i m a s': DPk 419.46: *o / kaḋ iżġ to kas tíkoś keturiú deßimtú dienú ſukaktúweſe prieġ ♦afiera=‖wónei bernêlo baźnicʒioie / girdêio* (dar žr. Skardžius IV: 84)

← s. / v. le. *ofierowanie*, (s. / v.) le. *ofiarowanie* 'aukos dievui aukojimas; auka; aukojimas; dovanojimas; pasiūlymas; paskyrimas; mišių dalis' (SW III: 699; SPW XXI: 35–37; SSt V: 526; dar žr. ALEW I: 49) → s. blr. *оферованье*, *оферование*, *офярованье* 'aukojimas; aukos atnašavimas; dovanojimas' (ГСБМ XXIII: 325–326), blr. *офярова́нне / афяраваньне* 'pažadas; aukojimas' (Носовичъ 1984: 386; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 38)

afieravójimas (sm.) 'a u k a ; a u k o j i m a s': WPk 128r$_{32}$ *afferawaghimas*; *rôdźe kodîło afierawóiimas* DP 424.20 (DPF); *apieravojimas* 'a u k o j i m a s': *appierawojimas* Lex 66v; *O kur pavydėjo giedoti ir iš tų apieravojimo juokės, paliko malda atmesta* ŠLSA 166 (SŽ 52) – žr. *afieravonė*

afieravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'a u k o t i' SD 219: *Galvijus (jaučius) afieravosi* BB 2Moz. 20.24; (refl.): *Afieravojuosi kam* SD 219 (LKŽe [dar žr. DvŽ I: 3; KpŽ I: 6]); ***ofieravoti*** 't. p.': BPk I 41.17–18 *atai eſt / kurie tei=‖paieg Baßnicʒos Vrede budawa / ir gelbedawa ♦offie=‖rawoti*; BPk I 165.24 *Anis‖nenuboſta klauſiti Diewo ßodʒio alba ♦offierawoti /‖aniemus ne buwa ſunku*; KNGk 117, 3 *per‖kuri wiſad wałną prieygą Tewop' turedami galim ♦áfierá=‖woti / áfierás gárbos ir dekudarimá.* (dar žr. Skardžius IV: 204)

← s. le. *ofierować*, (v.) le. *ofiarować* 'aukoti dievui auką; aukoti; dovanoti; pasiūlyti; paskirti ir kt.' (< s. č. *ofěrovati* 'aukoti; duoti įžadą' ← lo. *offerre* 'aukoti ir kt.' [SW III: 699; SPW XXI: 22–33; SSt V: 525; Machek 1968: 410; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 251; dar žr. Palionis 1967: 273; Kazak 2011: 78; ALEW I: 48–49]) → s. blr. *оферовати*, *офяровати* 'aukoti; atlikti aukojimo apeigas; padovanoti; paskirti' (ГСБМ XXIII: 326; Булыка 1980: 198), blr. (dial.) *афярава́ць* (*ахвяраваць*) 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 38; СБГП I: 131; ЭСБМ I: 215)

afieruoti, *-uoja*, *-avo* 'a u k o t i': KNGk 182, 14 *O‖tayp iay ♦áfieruotumey dowȧną tawą ant ałto=‖riaus* – žr. *afieravóti* (su struktūrnių elementų *-av-* absorbcija)

apieravóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) 'a u k o t i' R, K: *Jau jam jei paskolinai, tai ir apieravók – neatgausi* Nmn; *Apieravók jam skolą* Vvr; *Abraomas apieravojo savo sūnų* C II 181; (refl.): *Apieravójuos kam* N – žr. *afieravóti* (su dėsninga labiodentalinio frikatyvinio *-f-* kaita į bilabialinį eksplozyvinį *-p-* [plačiau žr. Zinkevičius 1966: 150])

afiernykas (sm.) 'a u k a s a u k o j a n t i s k u n i g a s': MTPk 30v.17–23 *Canonas Miſſchos teipaieig ſu articulu uſchßengima Chaiſtaus ingi dangu neſatinka. Neſſa tenai affierni=-kas meldcʒe / idant Diewas tą poakim ſancʒeie Hoſtie per ranka ſchwentoia Angela dů̊tu nuneſchti ir nugabenti poa= kimis io Diewiſchkoia Maieſtota* (dar žr. Skardžius IV: 84)

← (v.) le. *ofiarnyk* 'aukas aukojantis kunigas; aukojimo stalas' (SW III: 699; SPW XXI: 21; dar žr. ALEW I: 49) → s. blr. *оферникъ* 'šventikas' (ГСБМ XXIII: 324) ∌ ≠ blr. *ахвярнік* 'bažnyčios dešimtinės rinkėjas' (ЭСБМ I: 215)

agrẽstas 2 (sm.), ***ãgrestas*** 1 ‘(bot.) vaisinis dygliuotas krūmas (*Ribes grossularia*), jo uoga’ Jnšk: *Patvoriais agrestų ir aviečių virbynas* Žem; *Agrestai yra ašoklių veislės* S. Dauk; *Sode auga raudonųjų, baltųjų ir juodųjų agrẽstų kelmai* Lnkv; *Kažkas agrestùs aptraukė* Gržˢ⁴

← (s. / v.) le. (dial.) *agrest* ‘serbentas (*Ribes uva crispa*); agrastas (*Ribes grossularia*); neprinokusios uogos, jų vynas; laukinių vynuogių uogos, jų vynas’ (< it. *agresto* ‘aitrios vynuogių sultys’ / ← V. lo. *agresta* ‘vynuogių išspaudų gėrimas; prastas vynas’ [SW I: 14; SPW I: 91; SSt I: 21; SGP I¹: 49–53; AJŠ II²: 67; Brückner 1985: 3; Bańkowski I: 5–6; Dubisz I: 30; ЭСБМ I: 75; LEW 2; Аникин I: 95–96; Blaise 1994: 30; dar žr. Urbutis 1984: 188; Lanza 2009: 76, 85; Straupeniece 2012: 183; plg. Moszyńska 1975: 158; Лаучюте 1982: 97]) → blr. (dial.) *агрэ́ст* ‘agrastas (*Ribes grossularia*)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 18; СБГП I: 50; Шатэрнік 1929: 9), r. dial. *а́грест* ‘t. p.’ (СРНГ I: 202–203) ≠ s. blr. *агрестъ* ‘toks vynas’ (ГСБМ I: 68; Булыка 1980: 117)

agrãstas 2 (sm.), *ãgrastas* 3ᵇ ‘(bot.) vaisinis dygliuotas krūmas (*Ribes grossularia*), jo uoga’: *Buvo keletas kelmų agrãstų* Rm; *Agrastùs reikia pelenais barstyt, tada nesvalkčiuoja* Ut; *Įkrito į agrastùs* BM 281 ir kt. (Rdm, F, P) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 46; ZŠT I: 197, II: 295) – žr. *agrẽstas*, *ãgrestas* (dėl struktūrinio elemento *-e- > -a-* kaitos žr. *agrastà*, *ãgrasta* [dar žr. Smoczyński 1984: 185; Zinkevičius 1990: 82; Vidugiris 2014: 223; ŠVŽŽ I: 3])

akavità, ***-ìtos*** (sf.) ‘blogai valyta naminė degtinė, ruginė’ Db (Lp) (Būga III: 344)

← (v.) le. *okowita* ‘tik vieną kartą distiliuota degtinė, naminė degtinė’ (< lo. [term.] *aqua vitae* ‘degtinė’ [SW III: 744; Linde III: 501; ЭСБМ I: 98–99; Аникин I: 124; Babecki, Bober 1979: 70; dar žr. Kregždys 2014: 410]) → blr. *акаві́та* ‘trauktinė; naminė degtinė ir kt.’ (ТСБМ I: 206; БРС I: 224)

akmistrìnė 2 (sf.) ‘(psn.) vyriausioji namų ūkio prižiūrėtoja’: *Ir tu galėsi būti akmistrìnė, kai baigsi mokyklą* Rk; *Stalan padavinėjo nusiminusi akmistrinė* A. Vien /\ *Ko sėdi rankas sudėjus kaip akmistrìnė?* Srv (LKŽe [dar žr. DvŽ I: 6]); ***akmistrinià*** 2 ‘t. p.’: *Pasodìno skrỹnion akmistrìnių* Kamučiai (DvŽ I: 6)

← (v.) le. *ochmistrzyni* ‘tijūno žmona, namų ūkio prižiūrėtoja; šeimininkė; moterų mokslo institucijos direktorė’ (< v. *Hofmeisterin* ‘tijūno žmona, namų ūkio prižiūrėtoja’ [SW III: 547; Linde III: 405; plg. ЭСБМ I: 219]) → s. blr. *охмистриня* ‘namų šeimininkė, ekonomė’ (ГСБМ XXIII: 335), blr. dial. *ахмістрыня* ‘t. p.’ (СГЦБ I: 30)

ãkrentas 3ᵇ (sm.) ‘laivas, garlaivis’: *Per mares tik akrentaĩs teplaukia* Gržˢ; *Per jūres marias, per Nemunėlius atvažiuoj akrentẽlis* NS 988

← (s. / v.) le. *okręt* ‘didžiulis jūros laivas; toks vikšras ir kt.’ (SW III: 751; SPW XXI: 264–266; SSt V: 563; LEW 5; LKE 590; dar žr. Boryś 2007: 484–488) → s. blr. *окрентъ* ‘laivas’ (ГСБМ XXII: 155–156), blr. dial. *окрент* ‘t. p.’ (ЭСБМ VIII: 82),

[84] Lie. dial. *ẽgrestas* 3ᵇ (sm.) ‘(bot.) vaisinis dygliuotas krūmas (*Ribes grossularia*), jo uoga’ Vvr (LKŽe) priskirtinas gudizmams (žr. Barszczewska, Jankowiak 2012: 48).

blr. dial. *акрэ́нт* ‘t. p.’ (СБГП I: 75) ≠ s. blr. *окрутъ* ‘t. p.’ (ГСБМ XXII: 174–175; Булыка 1980: 121) – dar žr. StEB I 8 išn.

akrutnas (adj.) ‘s u n k u s , s k a u d u s ; ž i a u r u s ’[85]: *kiyik zodiu tosztiu tare tyik monyi akrutnas ronas ożdawej* $32r_{23–25}$ ‘kiek žodžių tuščių tarei, tiek man sunkių žaizdų uždavei’ (Girdenis 2008: 71); ***okrùtnas***, ***-à*** 4 ‘t . p .’: *Kunigas šio svieto okrutnu stangu, bet nepažeis* Mž 396

← (s. / v.) le. *okrutny* ‘griežtas; žiaurus; laukinis; nuožmus; didžiulis; galingas’ (SW III: 754–755; SPW XXI: 285–293; SSt V: 565; Brückner 1985: 273; Machek 1968: 668; ЕСУМ IV: 174; ALEW I: 29) → s. blr. *окрутный* ‘žiaurus, nuožmus’ (Булыка 1972: 225, 1980: 137), blr. *акрутны* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 30), s. r. *окрутный* ‘t. p.’ (СРЯВ XII: 350)

akuliõriai 2 (sm., pl.) ‘a k i n i a i ’ J, Srv, Vdk: *Jau reiks pirkti akuliõriai, nebematau* Lš; *Be akuliõrių neįžiūrau šitų grūdelių* Vv (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 7; ZtŽ 49; ZŠT II: 300, 414); *Už mažos valandėlės išėję trys: du ponai su akuliorais ir tas, kur žemaitį atvedė* ŠLSP 277 (SŽ 40)

← (v.) le. *okulary* ‘akiniai ir kt.’ (< V. lo. *ocularium* ‘t. p.’ [SW III: 759; SPW XXI: 304; ЭСБМ I: 104; Niermeyer 1976: 735; dar žr. Smoczyński 1984: 185; Kardelis 2003: 94; Kregždys 2014: 410]) → blr. (dial.) *окуля́ры / акуля́ры* ‘akiniai’ (Носовичъ 1984: 362; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 30; Цыхун 1993: 12; Сцяцко 1972: 194), blr. dial. *окулёры* ‘t. p.’ (Станкевіч 2011: 151)

akurãt, ***akuràt*** (adv.) ‘v i s a i k a i p , t a i p p a t , k a i p t i k ’: *Jo dviratis akurãt mano* Ut; *Pripylė grūdų maišą, akurãt du pūdai, kaip atsverta* Ds; *Man pasirodė akurãt mūsų arklys* Nmn; *Kaip prašiau, akuràt tokį padarė grėblį* Rm

← (v.) le. (dial.) *akurat* ‘lygiai taip, tiksliai, reikiamai’ (< lo. *accūrātē* ‘uoliai, tiksliai, dėmesingai, atsargiai’ [SW I: 20; Linde I: 10; AJŠ VI²: 2; ЭСБМ I: 104; dar žr. Kregždys 2014: 410]) → blr. (dial.) *акура́м* ‘tiksliai, kaip tik’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 30; СГЦБ I: 25), r. *акура́мъ* ‘lygiai, tiksliai, teisingai, kaip tik’ (Даль I: 9)

akurãtnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘g e r a s , t e i s i n g a s , p a t i k i m a s ’ Bsg, Kp, Vl: *Moteriškė akuratnà, moka nutylėt, nukęst* Lp; *akuratnaĩ* (adv.): *Šitas meistras akurãtnas, tai akuratnaĩ visa ir padirba* Ds (LKŽe; dar žr. ZtŽ 48); ***akuratnùs***, ***-ì*** 4 ‘t . p .’ Lš: *Jo vaikai akurãtnūs* Pš; *akurãtniai*, *akuratniaĩ* (adv.) Grž: *Jis man roges padirbo akurãtniai* Up /\ *Akurãtniai vagas varysi – bado nepamatysi* Dg

[85] Šios leksemos reikšmė nustatyta, remiantis A. Girdenio (2008: 71) pateikiamu pavyzdžiu iš XIX a. vidurio kretingiškių šnektos pagrindu sukurto veikalo *PURPURA ISZGANİMA MUKOS IEZUSA Ąnt Dyinu Deszimtyis Iszdalita Yr pri Ąnt apmyslyiema o Dwasyszkas wargusy patiekas, Nobaźnam skaititojou Metusy 1707 nu W.I M X. ALEKSANDRA DAWGİALY S. Th. L . Koznadyie Ordynaryina Wylniuj S. Dwases Z K M. AFIERAWOTA Ąnt wysodydiausi Troszkiyma Dusziu Apmyslyiymy tos Mukas milyntiu Storony K. IUZAPA GRYGALAUS SZYMAKA S. Thl: aklualna Bakalarza, topatyis Zoka[na] Kozn: so pazwaleny Wiresnibys PARDROKAWOTA Diel pazitka Dwasyszka ir par[t]łumoczita isz Lynkiyska ąt Zemajty[szka]*, saugomo Lietuvių lieteratūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraščių skyriuje (LLTIB RS : F 11–356), mat nei LKŽe, nei LKŽ (I: 84) tokia lytis nepateikiama ir nenurodoma žodžio reikšmė, nors apie jas užsimenama.

← (v.) le. *akuratny* ‘tikslus, tikras; kruopštus; išsamus; punktualus’ (< lo. *accūrātus* ‘kruopščiai atliktas; kruopštus; tikslus; gerai apgalvotas; argumentuotas’ [SW I: 20; Linde I: 10; Аникин I: 129; dar žr. Темчин 1995: 52]) → blr. *акура́тны* ‘tikslus, tikras; kruopštus’ (БРС I: 236), r. *акура́тный* ‘tikslus, tikras; kruopštus, kruopščiai atliktas’ (Даль I: 9; Фасмер I: 66)

akuratnùmas 2 (sm.) ‘g e r u m a s , t e i s i n g u m a s , p a t i k i m u m a s ’: *Akuratnùmo tai jis akuratnas, nieko negali sakyt* Kp; *Su tokiu savo akuratnumù: nei pasivėlino, nei pasiankstino* Grž

↔ (v.) le. *akuratność* ‘tikslumas, tikrumas; kruopštumas; išsamumas; punktualumas’ (SW I: 20; Linde I: 10) → blr. *акура́тнасць* ‘tikslumas, tikrumas; kruopštumas’ (БРС I: 236), r. *акура́тность* ‘t. p.’ (Даль I: 9) – dėl kilmės žr. *akurãtnas*, *-à*

alavẽlis 2 (sm.) ‘p i e š t u k a s ’ Plv, Švn: *Duok man alavẽlio, man reikia rašyti* Lš; ***alavùkas*** 2 ‘t . p .’: *Nupirk man alavùką* Ūd

↔ (v.) le. (dial.) *ołówek* ‘pieštukas ir kt.’ (SW III: 768; Linde III: 511; IAKP I: 500) → blr. (dial.) *алóвак*, *алавок* ‘pieštukas’ (ТСБМ I: 225; Касьпяровіч 2011: 19; ЭСБМ I: 107), blr. dial. *алавéц* ‘t. p.’ (НЛГ 14)

alba (conj.) ‘a r b a ’ DP 23, Vln 14: *Tur giedoti psalmą vieną alba du, alba keturis pagalei prievolės* Mž 495; *Šią dieną alba rytoj tavo vaikas klaus* BB 2Moz. 13.14 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 50; ZTŠ I: 59, II: 39); ***al’bo***, ***álbo*** ‘t . p .’ Dv (DvŽ I: 8; ZtŽ 50; ZTŠ I: 154, 184, 228, 370, II: 39, 205, 247, 421)

← (s. / v.) le. *albo* ‘jei, jei tik; arba, kitaip ir kt.’ (SW I: 22; SPW I: 100–114; SSt I: 22–23; dar žr. Zinkevičius 1988: 38, 131; Michalska 2012: 78tt.; Аникин I: 160) → s. blr. *альбо*, *албо* ‘arba; ar – ar; taip pat; juk’ (ГСБМ I: 105–106), blr. *áльбó*, dial. *áльба* ‘arba; jei’ (Носовичъ 1984: 5; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31; СБГП I: 78–79; ЭСБМ I: 107), r. *ал(ь)бо* ‘arba; nors’ (СлРЯ I: 54)

alebãstras 2 (sm.) ‘b a l t a s s m u l k i a i s u m a l t a s g i p s a s ’ DŽ, SD 1 (LKŽe); ***aliabãstras*** ‘a l e b a s t r a s (s m u l k i a g r ū d ė g i p s o a t m a i n a , t o k s m i n e r a l a s) ’: Chyl Esth. 6 *Balty, źali, melini, pakabinimey buwo, pryſegti, płonoſp drobesſp, ir purpuros ſznurump, ſidabro źiedoſe, ir marmora pilorump: patełey buwo iſz aukſa ir ſidabra, and taka, purpuros-akmenia, ir marmora, ir alabaſtra, ir prakilnu akmenu*; *alabaſtras* SD 1b (Skardžius IV: 86)

← (s. / v.) le. *alabaster*, v. le. *alabastr* ‘prabangaus gipso rūšis, iš kurio gaminti puošybos elementai; alebastro indelis, flakonas; alebastro gaminiai’ (< v. v. a. *alabaster* ‘tepalo indas’ ← lo. *alabastrum* ‘kriaušės formos kvepalų ar tepalo kūnui įtrinti indelis’ ← gr. ἀλάβαστρος ‘alebastro indas, flakonas’ [SW I: 21; SPW I: 99–100; SSt I: 22; Фасмер I: 70; Аникин I: 156; Kluge 2002: 27; Wackernagel 1878: 5; Beekes I: 59–60; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; ALEW I: 30]) → s. blr. *алябастръ* ‘alebastras; alebastro indai’ (ГСБМ I: 107–108; Булыка 1980: 140), blr. *алябастар* ‘alebastras’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31)

aleikus (sm.) ‘aliejus’ DP 180: *Ir padaryk iš jų aleikų* Ch 2Moz. 30.25; *Apliek anus aleikumi* brš

← (v.) le. *olejek* ‘aliejaus mišinys su žolelėmis ir pan.; bažnytinių apeigų (pvz., patepimo) aliejus; nafta; esencija’ (← [s. / v.] le. *olej* ‘aliejus ir kt.’ < v. v. a. / s. v. a. *olei* ‘aliejus’ ← lo. *oleum* ‘augalinis aliejus; gimnastikos pratybos; palestra’ ← gr. ἔλαιον ‘alyvuogių aliejus; riebus dalykas; aliejaus turgus’ [SW III: 764; SPW XXI: 311–314, 314–316; SSt V: 568–569; Kudzinowski 1974: 97; Köbler 1993: 1556; Seebold 2008: 637; Schützeichel 2012: 245; MLex 155; dar žr. Фасмер III: 134; ЭСБМ I: 105–106; Аникин I: 156–157; dar žr. ALEW I: 32]) → s. blr. *олеекъ*, *олеокъ* ‘kvapusis aliejus; mira; kvapusis tepalas’ (ГСБМ XXII: 189–190)

alyvnyčia (sf.) ‘alyvmedžių sodas’: Chyl 5Moz. 6.11 *Ir namus, piłnus wiſo giara, kuru neprypiłey, ir iſzkapotus ſzulnius, kuru neiźkapojey, winniczas ir aliwniczas, kuru neſodyney: ó d walgiey ir paſotey*.

← (v.) le. *oliwnica* ‘alyvmedžių sodas’ (SW III: 766; SPW XXI: 321; dar žr. ALEW I: 33) → s. blr. *оливница* ‘alyvmedžių giraitė, sodas’ (ГСБМ XXII: 193)– dėl kilmės žr. *aleikus*

alkierius 1 (sm.) Krtn, ***alkiẽrius*** 2 ‘kaimo gyvenamosios trobos kambarys, ppr. skirtas vienam kuriam šeimos nariui arba svečiui’ Al, Mrj: *Į saulėtekį buvo alkierius, arba svečio troba* S. Dauk; *Eik į alkierių ir pataisyk svečiuo lovą* Tv; *Negerai su mumis tau gyventi, tai užsitverk alkierẽlį sau vienas* Šlvn ir kt. (JD 853, 836) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 8)

← (s. / v.) le. (dial.) *alkierz* ‘kamaraitė, nedidelis kambarėlis; išsikišusi pastato dalis; prieangis, veranda; balkonas; kūdra ir kt.’ (< s. č. *alkéř* ‘erkeris, išsikišusi pastato dalis su langais’ ← v. v. a. *erker*, *ärkêr* / v. *Erker* ‘bokštelis su langais, pristatytas prie sienos; palėpė’ ← V. lo. *arcora* ‘lankas; arka’ ← lo. *arcus* ‘lankas; vaivorykštė; arka; išlinkimas’ [SW I: 25–26; SPW I: 147; SSt I: 33; SGP I²: 97–98; Brückner 1985: 3; Machek 1968: 38; Schuster-Šewc III: 1582; Kluge 2002: 255; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 15; MLex 7; Blaise 1994: 66]) → s. blr. *алькеръ* ‘miegamasis’ (ГСБМ I: 107), blr. dial. *алькéр* ‘nedidelis kambariukas, sandėliukas’ (СБГП I: 79)

> *elkierius* 1 (sm.) ‘kambarys, skirtas šeimos nariams arba svečiams’: *Neturiu elkieriaus, nepatogu ir svečius priimti* Lk; *Par vasarą gulėdavau elkieriuo(je)* Pp (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 156) – žr. *alkierius*

altanà 2 (sf.) ‘lengvas vasarinis pastatėlis sode, lapinė, pavėnė, pavietė’ DŽ

← (v.) le. (dial.) *altana* ‘dengtas balkonas (ant stogo); nesudėtingas vasarinis pastatėlis; pavėsinė, apaugusi vijokliais; kioskas; veranda’ (< it. *altana* ‘atviras [nedengtas] balkonas’ ← lo. *altus* ‘aukštas ir kt.’ [SW I: 27; SPW I: 146; Linde I: 14; SGP I²: 101; Bańkowski I: 9; ЭСБМ I: 107; Аникин I: 181; Prati 1951: 35; dar žr. Belcarzowa 1989: 9–10, 74, 85]) → blr. *альтáна* ‘palėpė; balkonas’ (Носовичъ 1984: 5; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31), r. (dial.) *альтáна* ‘pavėsinė; bokštelis’ (Даль I: 13; СРНГ I: 246)

altãrija 1 (sf.) Vvr, ***altarijà*** 2 ‘altaristos gyvenimas, namai’ Grg: *Klebonas paseno ir išėjo į altãriją* Pn; *Duliai, turtinga parapija, net dvi altarijas turėjo* S. Čiurl (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 9)

← v. le. *altarya*, le. *altarja* ‘auka altoriui, bažnyčiai išlaikyti’ (< V. lo. *altarium* ‘bažnytinė [altoriaus] renta; apsidė’ [SW I: 27; Linde I: 14; Blaise 1994: 38]) → s. blr. *алтария* ‘kunigo padėjėjo pareigos’ (ГСБМ I: 103) – dėl tolimesnės kilmės žr. *altaristà*

altaristà 2 (sm.) ‘kunigas, dėl amžiaus ar sveikatos atleistas nuo parapijos pareigų’ Nmn: *Tą vaiką pramokė truputį rašto Palangos altarista* M. Valanč (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 9)

← v. le. *ołtarysta*, (v.) le. *altarysta*, *ałtarzysta* ‘šventikas, atliekantis apeigas prie altoriaus ir gaunantis už jas pajamų; žemesniojo rango bažnyčios patarnautojas; klebono padėjėjas’ (< V. lo. *altarista* ‘kunigo padėjėjas; einantis šventiko pareigas; patarnaujantis prie altoriaus’ ← V. lo. *altare* ‘altorius ir kt.’ [SW I: 27; SPW I: 146; Linde I: 14; Blaise 1994: 37, 38; Niermeyer 1976: 38; dar žr. Kregždys 2014: 408]) → s. blr. *альтариста*, *олтариста* ‘altarista’ (ГСБМ I: 107), blr. *алтарúста* ‘katalikų kunigo padėjėjas mišių metu’ (Носовичъ 1984: 5)

altė́nka 1 (sf.) ‘lengvas vasarinis pastatėlis sode, lapinė, pavėnė, pavietė’ Ms (ŠVŽŽ I: 9)

↔ (v.) le. (dial.) *altanka* ‘dengtas balkonas (ant stogo); nesudėtingas vasarinis pastatėlis; pavėsinė, apaugusi vijokliais; kioskas; veranda’ (SW I: 27; Linde I: 14; SGP I^2: 101) → blr. *альтáнка* ‘sodo pavėsinė’ (Носовичъ 1984: 5; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31) – dėl kilmės žr. *altanà*

alupkà 2 Kp, ***alū́pka*** 1 (sf.) ‘pieštukas’ Grg: *Imk alùpką ir užrašyk, kiek buvo išlaidų* Mžk; *Kišenėj įsikišęs alupkẽlę* Pn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 9)

↔ le. *ołówek* ‘pieštukas ir kt.’ (SW III: 768; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → blr. dial. *алу́вак* ‘pieštukas’ (СБГП I: 78) – su *-v-* > *-p-* (dėl *v* = */f/* → *p* [plg. Zinkevičius 1966: 150]) ir giminės kategorijos kaitomis (pastaroji, matyt, dėl analogijos su sub. lie. *kreidà* 4 [**sf**.] ‘minkštas, ppr. baltas kalkakmenis’ ~ *Kreida mėlyna **[pieštukas]*** R, N [LKŽe])

ambarãsas 2 (sm.) **1**. ‘vargas, keblumas’: *Važiuoti su tiek daug daiktų didelis ambarasas* Kn; **2**. ‘triukšmas, barnis, ginčas’: *Kaip tik išgeria kiek, tuoj ir kelia ambarãsą* Prl

← le. *ambaras* ‘rūpestis, sunkumas, nerimas’ (< pranc. *embarras* ‘kliūtis, trukdis; rūpestis; nerimas’ [SW I: 30]) → blr. *амбарáс* ‘nerimas’ (ТСБМ I: 228; ЭСБМ I: 109)

ambìcija 1 (sf.)‘savimeilė, garbės geidimas, garbės jausmas; išdidumas, puikybė’ DŽ (LKŽe); *toki yrá paſsiutuſi nę kurių ambiciá* DP 485.5 (DPF)

← v. le. *ambicyja* (le. *ambicja*) ‘vertės suvokimas; savimeilė; didžiavimasis, gyrimasis, pasipūtimas; garbėtroška; didžiadvasiškumas’ (< V. lo. *ambitio* ‘savigarba, savimeilė; pasipūtimas, išdidumas’ [SW I: 30; SPW I: 148; ЭСБМ I: 109; Blaise 1994: 40; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; ALEW I: 37]) → s. blr. *амбиция* ‘garbėtroška, savimeilė,

pasipūtimas' (ГСБМ I: 110), blr. *амби́ция*, *амбицыя* / *амбі́цыя* 'garbėtroška, savimeilė, pasipūtimas; santūrumas' (Носовичъ 1984: 6; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31), r. *амби́ция* 'vertės suvokimas; savimeilė; pasipūtimas' (Даль I: 14; Фасмер I: 75)

ámbos (sf., pl.) 1 'savimeilė, garbės geidimas, garbės jausmas; išdidumas, puikybė': *Kaip gaus į kailį, visos ámbos išdulkės* Jnš; *ámbų ieškóti* 'kibti, norint muštis, priekabiauti': *Visą vakarą girtas tik ámbų ieškójo, užtat ir gavo* Škn; *Ko čia dabar íeškai ámbų?* Krtv; *ámbas ródyti* (*varinéti*) Jnš 'būti užsispyrusiam': *Toks piemuo, ir jau ámbas ródo* Jnš; *Vyras supyko, neina prie darbo, ámbas tik varinéja* Jnš – žr. *ambìcija* (su struktūrinių elementų *-icij-* absorbcija, t. y. **amb-icij-os* [pl. sf.] → *ambos*)[86]

ambonà 2 (sf.) 'sakykla' I: *Sako kunigs iš ambonos, rodo pirštais visi žmonės* JD 1488 (LKŽe); *Kitą kartą viena davatka išsistorojus iš vyskupo pamokslą sakyt, bet tos bažnyčios kunings jai pavydėjęs ir liepęs meistrui apačią ambonos pataisyt atkišamą* ŠLSA 204; *Kunings pripuolęs ir atkišęs apačią ambonos – ši ant savo drabužių ir pasikabinus* ŠLSA 204 (SŽ 43); ***ambonė*** 't. p.': *Šitą mano grometą parskaitys kunigai iš ambonės* M. Valanč (LKŽe)

← (v.) le. (dial.) *ambona* 'sakykla, pamokslų vieta' (< V. lo. *ambo*, [gen. sing.] *-onis* 'sakykla' ← gr. [vėlyv.] ἄμβων 'pulpitas, pakyla viduryje bažnyčios' ← gr. ἄμβων 'išsikišimas, iškyša; paaukštinimas' [SW I: 30; SPW I: 148; SGP I²: 106–107; AJŠ VI²: 13; Brückner 1985: 4; Bańkowski I: 10; Niermeyer 1976: 40; Аникин I: 196–197; Lampe 1961: 85; Sophocles 1900: 124]) → blr. *амбона* (*амбо́н*) 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31; ЭСБМ I: 109),

‖ ≠ s. blr. *амбонъ*, *анбонъ*, *онбонъ* 'sakykla' (ГСБМ I: 110 [graikizmai])

andarõkas 2 (sm.) 'sijonas': *Sijonas gražesnis (išeiginis), o andarõkas prastesnis (prie darbo)* Grž; *Marė gražius nešioja andarokùs, visus praneša* Alv; *Jau andaroku apsisegiau* BsP III 18; *Aukštyn žiurstus pasiraitė, andarokus pasikaišė* JD 107 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 53)

← le. dial. (Psd [Llš]) *andarak* 'sijonas' (< v. ž. *onderrock* / v. *Unterrock* 't. p.' [SW I: 35; Karłowicz I: 13, II: 206; SGP I²: 115; Фасмер I: 78; ЭСБМ I: 113; Аникин I: 217; plg. Būga III: 454; Лаучюте 1982: 137; SEJL 15; SEJL$_2$ 25]) → blr. (dial.) *андара́к* 'naminės vilnos sijonas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31; СБГП I: 80–81; ТС I: 28; СС I: 35), blr. dial. *андорак* (*андэрак*) 't. p.' (ЭСБМ I: 112–113), r. *андарак* 'juostuotas valstiečių moterų sijonas' (СлРЯ I: 69), r. dial. *андара́къ* '(vilnonis valstietės) sijonas' (Даль I: 17)

andarẽkšlis 2 (sm.) 'senas, prastas andarokas': *Iš seno andarẽkšlio pasiuvė arkliams tarbą* Arm – žr. *andarõkas*

---

[86] LKŽe nurodoma klaidinga lie. dial. *ámbos* reikšmė 'priekabė, kliautis', mat nurodomas iliustracinis pavyzdys *Kaip gaus į kailį, visos ámbos išdulkės* Jnš reflektuoja sememas 'savimeilė, garbės geidimas, garbės jausmas; išdidumas, puikybė'. Be to, žodis nežinia kodėl vedamas iš le. *hańba* 'gėda; negarbė; nešlovė', t. y. ši vakarų slavų leksema sememų 'priekabė, kliautis' nesuponuoja. Vadinasi, galima daryti prielaidą, kad aptariamas žodis sietinas su lie. *ambìcija* 't. p.'.

andarõkinis, *-ė* 1 (smob.) ‘vaikas, kuris vis laikosi motinos andaroko ir niekur neatsitraukia’: *Ateič pas jus, bet kurgi paliksiu savo andarõkinį* Ds – žr. *andarõkas*

andarõkšlis 2 (sm.) ‘menkas andarokas’: *Piemenaitė, parginus stotkus, nusmetė perlytą andarõkšlį, išgręžo (išgręžė) ir padžiovė* Rod – žr. *andarẽkšlis*

beandarõkė 2 (sf.) ‘dar nedėvinti andaroko, maža mergaitė’ Š: *Eik tu, beandarõke!* Ds – žr. *andarõkas* (su praef. lie. *be-* ‘žymi nebuvimą, trūkumą; išskyrimą’ [su gen. (DLKŽ[5])])

undarõkas 2 (sm.) ‘sijonas’ (Kardelis 2003: 193) – žr. *andarõkas*

angelĩskas, ***-à*** 2 (adj.) ‘angliškas’ ZtŽ 53; ZŠT II: 253

← (v.) le. *angielski* ‘anglų’ (↔ top. le. *Anglia* ‘t. p.’ ← top. lo. *Anglia* ‘Anglija’ < top. ags. *Englaland* ‘anglų žemė’ [SW I: 37; Linde I: 17–18; Lewis, Short 1958: 118; Klein I: 522; Hall 2000: 105]) → s. blr. *анкгельский*, *ангелпский*, *анкгелпский* ‘anglų’ (ГСБМ I: 119–120), blr. (dial.) *ангéльскі* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31; НЛГ 15; Шатэрнік 1929: 18; ЭСБМ I: 112)

angerka (sf.) ‘senoviškas moteriškas drabužis’: *Angerkos ranovės viršuje rauktos, prie riešo siauros* rš

← le. dial. (MLd [Rawa Mazowiecka], ŽV-Md [Księżacy łowiccy, Pułtusk]) *angierka* ‘senovinis moterų apsiaustas su pamušalu; vatinukas’ ∌ le. *węgierka* ‘trumpi vyriški ar moteriški kailiniai, puošti kutais; kutai ir kt.’ (SGP I[2]: 95, 118; SW VII: 525; plg. Būga III: 396, 458; LEW 112; Аникин I: 215) → blr. (dial.) *ангéрка* ‘viršutinis drabužis; ilgas moteriškas namūdinis drabūžis; trumpas moteriškas namūdinis apsiaustas; vatinukas’ (СБГП I: 296; Сцяшковіч 1983: 34; ЭСБМ I: 112; Бялькевіч 1970: 53; Касьпяровіч 2011: 21), r. dial. *ангéрка* ‘trumpas moteriškas apsiaustas arba ilgas vatinukas’ (СРНГ I: 257)

ãniolas 3[b], 1 (sm.) Grg **1**. ‘judaizme, krikščionybėje, islame ir kai kuriose kitose religijose – Dievo pasiuntinys, tarpininkas tarp Dievo ir žmonių’: *Ir ãniolas ne visiems geras* Pnd /\ *Mažas kap puola, ãniolas padušką padeda, o kap senas puola, velnias akmenį* Lp; *Lėkiau kaip ãniolas, o nupuoliau kaip velnias* Slm; *Būtų gražus anioliùkas, kad ne juodas lopiniukas* Tvr; **2**. ‘apie labai gerą žmogų’: *Ta tai ne boba, ale ãniolas* Str (LKŽe; dar žr. ZtŽ 53; KrŽ 25; ŠVŽŽ I: 12); ***ãniuolas*** 3[b] **1**. ‘t. p.’: *Dievo aniuolaĩ* Bsg /\ *O kad tave aniuolaĩ!* Sln; *Per žmones į žmones, per ãniuolus į dangų* Mrj; *Jūs tas vaikutis toks gražus kap aniuoliùkas* Plv (LKŽe); **2**. ‘t. p.’: /\ *Mano nabašninks tai buvo žmogus gers kai aniuols* ŠLP 291 (SŽ 44)

← s. le. *anjoł*, (v.) le. (dial.) *anioł* ‘dangiškoji dvasia; tobula esybė; idealas; įsikūnijęs gėris; dvasia, sauganti jėga ir kt.’ (SW I: 39; SPW I: 170–175; SSt I: 38–39; GS 3; AJŚ VI[2]: 14–15; ЭСБМ I: 114; Аникин I: 214; Schuster-Šewc I: 426; SEJL 5; SEJL$_2$ 26; dar žr. Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1988: 38, 131; Zinkevičius II: 272; Walczak 1995: 37; Kulwicka-Kamińska 2009: 221) → blr. *анéл* ‘angelas; idealas’ (ТСБМ I: 234) – dėl kilmės žr. *ãnelas*, *anialas*, *anielas*

áiniolas 1 (sm.) ‘judaizme, krikščionybėje, islame ir kai kuriose kitose religijose – Dievo pasiuntinys, tarpininkas tarp Dievo ir žmonių’ Als, Pln: *Sėskitės, mergos, tarp puikių žolelių, kaip ainiolėliai tarp šviesių žvaigždelių* JD 1507 – žr. *ãniolas*

ãnioliškas, *-a* 1 (adj.) ‘puikus, angeliškas’: *Meld(žia) anioliška melsena* Šts; *Pypka muno ãnioliška* Šts ⇦ *ãniolas*

Ãniuoliška 1 (sf.) ‘religinė šventė – atlaidai rugpiūčio 2 d.’ Gs: *Ar važiuosit į aniuolišką?* Srv ⇦ *aniuolas*

ãniuoliškas, *-a* (adj.) 1 ‘puikus, angeliškas’: *Nereik geresnės už ją – tiesiog ãniuoliška* Gs; *Ãniuolišką širdį turi* Plv; *ãniuoliškai* (adv.): *Eik ant žemės, daryk aniuoliškai* BsMt I 55 – žr. *ãnioliškas*, *-a*

anýžas (sm.) 1 ‘(bot.) vaistažolė, vartojama nuo kosulio, anyžinė ožiažolė (*Pimpinella anisum*)’ C I 106; ***anýžius*** 1 ‘t. p.’ DŽ: *Dešimtinę duodate nuog mėtų, ir nuog anyžiaus, ir nuog kmyno* Bt Mt. 23.23; ***anýžiai*** 1 (sm., pl.) **1**. ‘t. p.’ [K], R 24; **2**. ‘iš anyžių (žolių) gaminamas aliejus’: *Anyžių lašai geriami nuo kosulio* rš

← (s. / v.) le. *anyż* (v. le. [dial.] *hanyż*) ‘anyžinė ožiažolė (*Pimpinella anisum*); šio augalo sėklos’ (< č. dial. *hanýž*, *haníž* ‘t. p.’ / s. č. *anéž* ‘t. p.’ ← v. v. a. *anis* ‘anyžinė ožiažolė’ ← lo. *anīsum* ‘anyžinė ožiažolė’ / *anēthum* ‘krapas’ ← gr. ἄνισον / ἄνηθον ‘anyžinė žolė; krapas’ [SW I: 46; SPW VIII: 299; SSt I: 40; Kudzinowski 1974: 98; ЭСБМ I: 115; Аникин I: 223–224; Hruška 1907: 28; Machek 1968: 37; Rejzek 2001: 56; Kluge 2002: 46; LS 132; plg. Būga III: 465; Moszyńska 1975: 176; Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *анижъ*, *аныжъ* ‘anyžinės ožiažolės sėklos’ (ГСБМ I: 119; Булыка 1980: 147)

anýžinis, *-ė* 1 (adj.) ‘anyžiaus’: *Anýžinė ožiažolė (bot. anyžius; Pimpinella anisum)* P. Snar ⇦ *anýžas*, *anýžius*

apárt, ***apařt*** (praep. [su gen.]) ‘be, išskyrus’: *Apárt valgio, tu nieko daugiau nežinai!* Gs; *Apařt jo, dar buvo du* Gs; *apárt* (adv.) ‘skyrium’: *Būrai apárt nuo samdinių valgo* Trg

← le. *apart* ‘atskirai, nepriklausomai’ (< pranc. *à part* ‘atskirai; išskyrus’ [SW I: 47]) → blr. *anápm* ‘atskirai’ (ЭСБМ I: 122)

apãštalas 1, 3[b] (sm.) Nmn **1**. ‘(bažn.) kiekvienas iš dvylikos Kristaus mokinių’ Mž 122, SD 2, BP II 44: *Darbai, arba nusidavimai, apãštalų* K; *Anuodu mokytiniu... atėjo apãštalump* DP 195; *Jėzus apãštalamus saviemus pasakė* DP 496 ir kt. (Dkš, TŽ V 597); **2**. ‘(prk.) atsidėjęs kurios nors idėjos, mokslo skelbėjas’: *Tarybinio gyvenimo tikrovė nugali kapitalistinius mirties apaštalus* (sov.) sp; ***apãštolas*** 1 ‘(bažn.) kiekvienas iš dvylikos Kristaus mokinių’: *Apaštolas bylo* MT 29 (LKŽe), Ms (ŠVŽŽ I: 16); *Toki moterų sueiga ponui dievui ir jo apaštolams nepatiko* ŠLSA 92; *Kad pons Jezus ėjęs su savo apaštolais, ir vilks pasitikęs prašęsis, kad ir jį priimtų į apaštolus* ŠLSA 153 (SŽ 51); ***apaštuolas*** ‘apaštalas’: *Atein mokytojus su apaštuolais į pamarę – girdž didį alasą ir barnį. Siuntęs šventą Petrą apaštuolą sugadyt, nutildyt to didžio alaso* ŠLSP 187 (SŽ 51); ***apõštolas*** 3[b] ‘t. p.’ ZtŽ 56

← v. le. (dial.) *aposztoł* (le. dial. [Kšbd ir kt.] *aposztół*) ‘Jėzaus Kristaus mokinys / pasekėjas, apaštalas; kokio nors mokymo pasekėjas, judėjimo dalyvis; patarėjas, globėjas; šnipas ir kt.’ (< [s.] č. *apoštol* ‘apaštalas’ ← V. lo. *apostolus* ‘Naujojo Testamento dalis „Apaštalų darbai“, kurioje minima apaštalo Pauliaus veikla; apaštalas, šventasis ir kt.’ ← gr. [vėlyv.] ἀπόστολος ‘pasiuntinys, delegatas; Kristaus Evangelijos skleidėjas; Kristaus įgaliotasis asmuo, turintis neįprastų galių’ [SW I: 50; SPW I: 196–198; SGP I²: 147; Popowska-Taborska, Boryś 1996: 87; Machek 1968: 37; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 14; Rejzek 2001: 57; Strong 1997: 61; Sophocles 1900: 234; Blaise 1994: 56; dar žr. Аникин I: 245; Zinkevičius 1987: 138; Widłak 2011: 476; ALEW I: 47; Ермола 2011: 12; plg. Dini 1990: 228]) → s. blr. *апостолъ* ‘apaštalas; Naujojo Testamento dalis „Apaštalų darbai“, kurioje minima apaštalų Petro ir Pauliaus veikla’ (ГСБМ I: 129; plg. ЭСБМ I: 130–131)

apcãcas 2 (sm.) ‘b a t ų k u l n a s , u ž k u l n i s ’: *Bespardydamas į akmenis, visus apcacùs nudaužiau* Tv

↔ le. *obcas* ‘pakulnė’ (< v. *Absatz* ‘nuosėdos; išsikišimas, laiptas; kulnas, pakulnė ir kt.’ [SW III: 439; ЭСБМ I: 61]) → blr. *абцáс*, *абсац* ‘pakulnė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 14; ЭСБМ I: 61–62)

apceñgos 2 (sf., pl.) ‘r e p l ė s ’ ZtŽ 55; ZŠT II: 292

← (v.) le. *obcęgi* ‘replės’ (< v. *Hebzange* ‘t. p.’ [SW III: 439; Linde III: 346; Brückner 1985: 369; Boryś 2005: 370; ЭСБМ I: 62; Аникин I: 251]) → blr. dial. *абцэ́нгі*, *обцэ́ньгі* ‘replės’ (СБГП III: 253; ДСБ 11; Цыхун 1993: 9; Гілевіч 2005: 7; Станкевіч 2011: 152; Ostrowski 2013: 55) ≠ s. blr. *обцуги* ‘t. p.’ (ГСБМ XXI: 303; Булыка 1972: 222), blr. (dial.) *абцугі* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 15; СС I: 27)

apeka (sf.) ‘g l o b a ’ PK 223.25 (Palionis 1967: 283); ***apiekà*** 2 ‘t . p .’ Mžk: *Čia pas jus šitas vaikas būna visai be apiẽkos* Lš; *Aš tus kailinius pasiimsiu į savo apiẽką* Up (LKŽe)

← (s. / v.) le. *opieka* ‘rūpinimasis, globa; globėjai; globojamieji; globos institucija’ (< [vertinys] V. lo. *procuratio* ‘valdovo rūpestis savo pavaldiniais; globa, rūpyba ir kt.’ [SW III: 797; SPW XXI: 499–506; SSt V: 594–595; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 309; Niermeyer 1976: 857; plg. Фасмер III: 143; ЭСБМ I: 123; dar žr. Zinkevičius 1988: 132; Kregždys 2014: 411; ALEW I: 47]) → s. blr. *опека* ‘rūpinimasis, globa’ (ГСБМ XXII: 239–240), blr. (dial.) *апéка* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 32; СБГП I: 86), s. r. *опека* ‘rūpinimasis, globa; asmuo, besirūpinantis vaiku’ (СРЯВ XIII: 12), r. *опéка* ‘globa’ (Даль II: 677)

apekavotis (verb.) ‘r ū p i n t i s ’: JMP 263b.29–32 *Nes iſtmánik iáy atſtoſi nuog tokiá Pona / o tokiá apweiʒdetoiá tawo ner iau kitaip / tiktay ánſáy tamſus ir biaurus apekunás iau ta=wi apekáwotis muſiiá* (plg. Skardžius IV: 88)

← (v.) le. *opiekować się* ‘rūpintis, prižiūrėti; būti įtėviu; paremti, proteguoti’ (SW III: 798; SPW XXI: 509) → s. blr. *опековатися* ‘rūpintis, globoti’ (ГСБМ XXII: 241), blr. *опековáуьуа* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 364; plg. ЭСБМ I: 123), blr. dial. *апекавáууа* ‘t. p.’ (СБГП I: 86) – dėl kilmės žr. *apeka*, *apiekà*

apekū̃nas 2 (sm.) K, ***apekū́nas*** 1 ‘globėjas’ BP II 501, R: *Išrinko apekūnùs* OZ 6; *Tėvui mirus, uždėjo mane jų vaikų apekū́nu* Gs; ***apiekū̃nas***, ***-ė*** 2 (smob.) ‘t. p.’ K: *Kai tėvai mirė, vaikam paskyrė apiekūnùs* Nmn; *Aš taũ, vaikeli, pasimsiu in saũ až apiekū̃ną* Lkm

← (s. / v.) le. *opiekun* ‘globėjas; gynėjas; advokatas’ (< [vertinys] V. lo. *procurator* ‘advokatas, gynėjas; ekonomas ir kt.’ [SW III: 798; SPW XXI: 509–511; SSt V: 600; Niermeyer 1976: 857–858; dar žr. Palionis 1967: 282; Zinkevičius 1988: 132; Dini 1990: 228; Kregždys 2014: 411; ALEW I: 47]) → s. blr. *опекунъ* ‘globėjas’ (ГСБМ XXII: 242), blr. *апякун* ‘t. p.’ (ТСБМ I: 259), s. r. *опекунъ* ‘t. p.’ (СРЯВ XIII: 12), r. *опеку́нъ* ‘t. p.’ (Даль II: 677) ∌ ≠ blr. dial. *апе́кан* ‘prižiūrėtojas’ (СБГП I: 86) – dar žr. *apeka*, *apiekà* (dėl kilmės dar žr. *prakurótas*)

apeliãcija (sf.) 1 **1**. ‘(teis.) teismo nutarimo apskundimas aukštesniajai instancijai, kuri turi teisę persvarstyti bylą iš esmės’: *Ir apeliãciją buvo padavę, o nieko nelaimėjo* Gs; **2**. ‘kreipimasis į ką norint, kad palaikytų, patartų ir pan.’: *Apeliacija į viešąją nuomonę* rš (LKŽe); *bę iókio atguldinéiimo/ ir appełacios* DP 7.49 (DPF)

← v. le. *apelacyja* (le. *apelacja*) ‘žemesnės instancijos teismo sprendimo apskundimas aukštesniosios instancijos teismui; kreipimasis į aukštesnįjį teismą; aukštesnysis teismas, svarstantis apeliacijas’ (< V. lo. *appellatio* ‘skundas; apskundimas’ [SW I: 47; SPW I: 185–187; Фасмер I: 81; ЭСБМ I: 123; Аникин I: 241; Niermeyer 1976: 51; dar žr. Moszyńska 1975: 161; Zinkevičius 1988: 128; Kregždys 2014: 408; ALEW I: 48]) → s. blr. *апеляцыя*, *апелляция*, *апелляцыя* ‘malonės prašymas; pavadinimas’ (ГСБМ I: 126–127; Булыка 1980: 46; plg. Швед 2011: 160), blr. *апеля́цыя* ‘apeliacija’ (ТСБМ I: 246), r. *апеля́ция* ‘žemesnės instancijos teismo sprendimo apskundimas aukštesniosios instancijos teismui; malonės prašymas’ (Даль I: 19; СлРЯ I: 78)

apeliavoti (verb. intr.) ‘apeliuoti; remtis’: DPk 15.32 *ney gałes pafiſtépt po akiṁ teisí=‖bes Díewo nei ♦appellawót nůġ ánós baifiôfios ſenténcios* (dar žr. Skardžius IV: 88)

← (v.) le. *apelować* ‘kreiptis į aukštesnės instancijos teismą; nesutikti su tesimo sprendimu’ (< V. lo. *appellare* ‘pateikti apeliacinį skundą teismui; pateikti skundą; liudyti’ [SW I: 47; SPW I: 187–188; ЭСБМ I: 123; Аникин I: 241; Niermeyer 1976: 51; dar žr. ALEW I: 48]) → s. blr. *апелевати*, *апелиовати*, *апеллевати*, *апелловати*, *апеловати* ‘apeliuoti; tikėtis galutinio sprendimo’ (ГСБМ I: 125–126; Булыка 1980: 46), blr. *апелева́ць* / *апелява́ць* ‘kreiptis į aukštesnės instancijos teismą; pateikti apeliacinį skundą teismui’ (Носовичъ 1984: 6–7; ТСБМ I: 246), r. *апеллева́ть* ‘pateikti apeliaciją’ (СлРЯ I: 78)

apiekavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘globoti’: *Kad būtum žmoniško proto, būčia tavi apiekavojęs žmoniškai* ŠLSP 45 (SŽ 52)

← le. dial. *opiekować* ‘rūpintis, prižiūrėti; būti įtėviu; paremti, proteguoti’ (SW III: 798; Karłowicz III: 454) → blr. *апекаваць* ‘globoti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 32; plg. ЭСБМ I: 123) – dėl kilmės žr. *apeka*, *apiekà*

apkaronavoti (verb. tr.) ‘karūnuoti’: WPk 82r.27 *anga kurſai ſchirma=‖waja angu karauja nebus apwainikotas angu‖♦apkaronawatas*; WPk 247v.32 *Newenas nebus ♦apkaronawatas‖÷ apgarbintas* (dar žr. Skardžius IV: 89)

↔ (s. / v.) le. (dial.) *koronować* ‘karūnuoti, vainikuoti (karalių, karalienę); suteikti monarcho valdžią; vainikuoti už karinius nuopelnus; apdovanoti; išrinkti; pabaigti; ką nors apšaukti ir kt.’ (< lo. *corōnāre* ‘vainikuoti ir kt.’ [SW II: 480; SPW X: 652–653; Linde II: 1086; SSt III: 348; Karłowicz II: 435]) → s. blr. *короновати* (*коруновати*) ‘karūnuoti, vainikuoti (karalių, klero atstovą); suteikti, apdovanoti; pabaigti’ (ГСБМ XVI: 29–30; plg. ШведЪ 2011: 159) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.5.4. tipą (praef. lie. *ap-* vedinys)

apmūravóti (verb. tr.) ‘apsupti akmens siena’: Chyl 3Moz. 25.29 *Kad kas teypag pardos giwenacius namus apmurawotame Mieſte, tada bus wadawimas jo net pasibaygs metey pardawima jo, wadawimas jo bus piłnoſe metoſe* (dar žr. Skardžius IV: 89)

← (v.) le. *obmurować* ‘apmūryti; aptverti mūro sienomis’ (SW III: 489; SPW XIX: 281) → s. blr. *обмуровати* ‘statyti iš akmenų, plytų, mūryti; aptverti akmenų tvora’ (ГСБМ XXI: 200), blr. *абмуравáць* ‘apmūryti’ (ТСБМ I: 64; РБС I: 68), s. r. *обмуровати* ‘t. p.’ (СРЯВ XII: 97), r. *обмурова́ть* ‘t. p.’ (Даль II: 603) – dėl kilmės žr. *mūravóti*

apsoliucija (sf.) ‘nuodėmių atleidimas; atleidimas nuo bažnytinių bausmių’: WPk 142v.25 *a neku twarija, kaip tai ira nu‖pa perβengimi krikβta muſų ♦apſolutia ÷ ſpawe=‖daghimas angu grekawimas* (dar žr. Skardžius IV: 90)

← v. le. *absolucyja* (le. *absolucja*) ‘nuodėmių atleidimas jas išpažinusiajam; bažnytinės bausmės panaikinimas; atleidimas’ (< V. lo. *absolutio* ‘susirinkimo paleidimas; išlaisvinimas [pvz., vergo]; nuodėmių atleidimas; malda už mirusįjį ir kt.’ [SW I: 4; SPW I: 44; ЭСБМ I: 60; Niermeyer 1976: 7]) → s. blr. *абсолюция* ‘nuodėmių atleidimas’ (ГСБМ I: 59), blr. *абсолю́ція / абсалю́цыя* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 1; ЭСБМ ibd.), r. *абсолю́ція* ‘katalikų nuodėmių atleidimas’ (Даль I: 2)

ãptas 2 (sm.) ‘tam tikras drabužių pakraščių išsiuvinėjimas, pagražinimas’: *Dabar jau nė ãptų namie nenusimezga* Švn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 21)

↔ v. le. *aft* ([s. / v.] le. *haft*) ‘išsiuvinėtas ornamentas; siuvinėjimas, kruopštus darbas; siuvinėjama vieta; žaizdų užsiuvimas’ (< v. v. a. *haft* / v. *Haft* ‘užtrauktukas, sagtis, kilpelė’ [SW II: 3; SPW VIII: 278; SSt II: 534; Sławski I: 390; MLex 79; ЭСБМ III: 55) → blr. dial. *афт* (*гапт*, *гафт*) ‘ažūriniai siuviniai; ažūrinė medžiaga’ (Сцяшковіч 1983: 44; СГЦБ I: 88; CC I: 106) ≠ blr. *гафт* ‘siuvinėjimas; siuvinys’ (БРС I: 676), blr. *гáфта* ‘apmėtyta kilpa’ (Носовичъ 1984: 110) ≠ s. blr. *гафтъ* ‘siūlė; randas’ (ГСБМ VI: 260; Булыка 1980: 92)

aptavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘aptus daryti’ Kp: *Drobulėlė aptavóta* JD 984 (LKŽe), Ms, Mikulčiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 20)

↔ v. le. (dial.) *aftować* ([v.] le. *haftować*) ‘siuvinėti; siūti žaizdas ir kt.’ (< v. v. a. / v. *heften* ‘pritvirtinti; apmėtyti [siuvant]’ [SW II: 4; SPW VIII: 279–280; Karłowicz II:

156; SGP I[1]: 46; ЭСБМ III: 55; MLex 83]) → blr. dial. *афтавáць* ‘siuvinėti’ (СБГП I: 131) ≠ s. blr. *гафтовати* ‘t. p.’ (ГСБМ VI: 260), blr. *гафтаваць*, *гаптавáць* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 79; ТСБМ II: 41) – dar žr. *haftavoti*

aptekà 2 (sf.) ‘vaistinė’ ZtŽ 56; ***aptiekà*** 2 ‘t. p.’ SD 2, K: *Nunešė receptą į aptiẽką* Pn; *Daktarai jau atsisako, tik dėl visa ko dar į aptieką rašo* J. Žem; *Iž aptiekos liepia duot sergančiai kokį vaistą iž žolių* SP II 223 ir kt. (Gs, Krsn, Ad) (LKŽe; dar žr. ZŠT I: 55; ŠVŽŽ I: 21)

← (s. / v.) le. *apteka* (v. le. [dial.] *aptyka*) ‘vaistinė; išvietė’ (< V. lo. *apotheca* ‘[audinių] parduotuvė; vaistinė’ ← lo. *apothēca* ‘sandėlis; vyno rūsys’ ← gr. ἀποθήκη ‘sandėlis, saugykla’ [SW I: 51; SPW I: 199; SSt I: 41; ЭСБМ I: 138; Аникин I: 248–249; Schuster-Šewc I: 5; Niermeyer 1976: 50; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; plg. Moszyńska 1975: 161]) → s. blr. *аптека*, *обтека* (*аптыка*) ‘gydykla, vaistinė; vaistai’ (ГСБМ I: 132–133; Булыка 1980: 129), blr. *аптэ́ка* ‘vaistinė’ (ТСБМ I: 257; БРС I: 278), s. r. *аптека* ‘t. p.’ (СРЯВ I: 43), r. *аптéка* ‘t. p.’ (СлРЯ I: 54)

aptiẽkininkas, -ė 1 (smob.) ‘vaistininkas’ K ⇐ *aptiekà*

aptiẽkinis, -ė 1, *aptiekìnis* 2 (adj.) **1**. ‘aptiekoje laikomas’: *Aptiekìnis tvartas (tvartis)* Vvr; *Aptiẽkiniai buteliukai* Pn; *Saldienė aptiekinė (marcepanas)* SD 142; **2**. ‘vaistinis’: *Aptiekìnės žolės* K; *Ilgė aptiekinė (Valeriana officinalis)* P ⇐ *aptiekà*

aptiẽkorius 1 Gs, ***aptiekõrius*** 2 (sm.) ‘vaistininkas, aptiekininkas’ Ds, SD 3: *Į aptiẽkorius mokintis* K; *Ir padaryk iš jų aleikų... pagal aptiekoriaus darbą* Ch 2Moz. 30.25 (LKŽe); *Kaip sutarę, teip ir padarę: pritaisę liekarstų stiprių, dobrą čerką, išnešęs aptiekorius, duodąs purmonui* ŠLSP 250 ir kt. (SŽ 55)

← (v.) le. *aptekarz* (v. le. *aptykarz*) ‘vaistininkas’ (< v. v. ž. *appeteker* ‘vaistininkas’ ← V. lo. *apothecarius* ‘vaistininkas; prekeivis’ [SW I: 51; SPW I: 200; SSt I: 41; Аникин I: 249; Niermeyer 1976: 50; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; plg. Moszyńska 1975: 161; Фасмер I: 82]) → s. blr. *аптекарь*, *абтекарь*, *аптекарь* (*аптыкарь*) ‘vaistininkas; gydytojas’ (ГСБМ I: 133; Булыка 1980: 129), blr. *аптэ́кар* ‘vaistininkas’ (ТСБМ I: 257; БРС I: 278), s. r. *аптекарь* ‘t. p.’ (СРЯВ I: 44), r. *аптéкарь* ‘t. p.’ (Даль I: 20; СлРЯ I: 84)

aptiekoriáuti, -iáuja, -iãvo (verb. intr.) ‘būti aptiekorium’ I: *Kur tavo sūnus aptiekoriáuja?* Pn ⇐ *aptiẽkorius*

aptiẽkorienė 1 K, Grž, *aptiekorienė* 1 (sf.) ‘aptiekoriaus žmona’ Ds: *Lašų davė pati aptiẽkorienė* Grg ⇐ *aptiẽkorius*

aptiekorỹstė 2 (sf.) ‘aptiekoriaus verslas’ K I 90 ⇐ *aptiẽkorius*

aptiẽkorka 1 Pbs, ***aptiekorkà*** 2 (sf.) ‘vaistininkė’ Žižmai: *Ji mokosi aptiẽkorka* Jnšk; *Dukteris vėl jūsų ims už aptiekorkas* Ch 1Sam. 8.13 (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 18; ŠVŽŽ I: 21)

← (v.) le. *aptekarka* ‘vaistininkė; vaistininko žmona’ (SW I: 51; SPW I: 199; Mońko-Chotkowska 1977: 121; Kreja 2000: 168) → s. blr. *аптекарка* ‘vaistininkė’ (ГСБМ I: 133), blr. *аптэ́карка* ‘t. p.’ (ТСБМ I: 257; БРС I: 278) – dėl kilmės žr. *aptiẽkorius*, *aptiekõrius*

arcibýskupas 3ª (sm.) ‘aukštesnis vyskupų titulas’ DP 91

← (s. / v.) le. *arcybiskup* ‘bažnytinės provincijos vadovaujantis vyskupas, arkivyskupas’ (< s. č. *arcibiskup* ‘arkivyskupas’ ← V. lo. *arci-* / *archi-* ‘t. p.’ ← gr. ἀρχι- ‘pagrindinis, vyresnysis’ + [s.] č. *biskup* ‘Bažnyčios vyskupas, ganytojas’ ← V. lo. *archiepiscopus* ‘arkivyskupas’ ← gr. [vėlyv.] ἀρχιεπίσκοπος ‘vyskupų vyresnysis’ [SW I: 54; SPW I: 204–205; SSt I: 42; Brückner 1985: 6; ЭСБМ I: 155; Machek 1968: 38; Niermeyer 1976: 57; Du Cange I: 130; Sophocles 1900: 257; dar žr. Reichan 1975: 55; plg. Аникин I: 308]) → s. blr. *арцибискупъ*, *арцыбискупъ* ‘katalikų bažnyčios arkivyskupas’ (ГСБМ I: 153; Булыка 1972: 31, 1980: 174–175; dar žr. Smoktunowicz 2009: 215), blr. *арцыбіскун* ‘arkivyskupas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 34), s. r. *арцибискупъ* ‘katalikų arkivyskupas’ (СРЯВ I: 53; dar žr. Золтан 1983: 342, 2002: 782–783) – dėl kilmės žr. *býskupas*

ardinãrija 1 (sf.) **1**. ‘seniau mokėtas metinis atlyginimas, dažniausiai natūra, lauko darbininkams prie dvaro’: *Seniau dvarai duodavo dideles ardinãrijas* Kp; **2**. ‘išimtinė’: *Tėvai, pavesdami ūkę, užsirašė sau nemažą ardinãriją* Gs; ***ordinãrija*** 1 (psn.) **1**. ‘metinis kumečių, dvarų darbininkų atlyginimas, dažniausiai natūra’: *Tėvas ėmė ordinariją ir algos dvi dešimti rublių metams* Žem /\ *Tavo ranka tik šunims ordinãriją dalyt (apie šykštų žmogų)* Skr; **2**. ‘t. p.’: *Pavedę namus vyriausiajai dukteriai, tėvai užsirašė tam tikrą išimtinę, arba ordinariją, iki gyvos galvos* rš

← v. le. *ordynaryja* (le. *ordynarja*) ‘metinė išmoka, paskirtoji pensija; dalis užmokesčio, mokama natūra dvaro tarnams; vaikų mokestis užkuriniams tėvams, išimtinė; kasdienis ėdalas šunims’ (< V. lo. *ordinarius* ‘vienuolio ruošos darbai virtuvėjė; karaliaus sprendimas, valia’ [SW III: 824; SPW XXII: 77; Moszyńska 1975: 195; ЭСБМ I: 147; Niermeyer 1976: 744) → s. blr. *ординария* ‘užmokestis grūdais’ (Булыка 1980: 84), blr. *ардына́рыя* ‘atlyginimas natūra’ (ЭСБМ ibd.)

ardinãlija 1 (sf.) ‘išimtinė’ Žemytė (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 23) – žr. *ardinãrija* (su *-r-* > *-l-* kaita dėl lambdaizmo)

odinãrija 1 (sf.) ‘metinis kumečių, dvaro darbininkų užmokestis natūra, ordinarija’ Kivyliai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 483) – žr. *ordinãrija* (su struktūrinio elemento *-r-* absorbcija)

ordinãlija 1 (sf.) ‘išimtinė’: *Bertašiaus bočius gauna gerą ordinãliją* Kal (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 484) – žr. *ordinãrija* (su struktūrinio elemento *-r-* > *-l-* kaita dėl lambdaizmo)

arendà 2 (sf.) ‘(psn.) nuoma’ MP 55, Rz: *Už namus gaunu nedaug areñdos* Rk; *Liepta ūkininkams, gavusiems žemę, mokėti arendą per 49 metus* A 1884: 156 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 57; ZŠT I: 93)

← (v.) le. *arenda* ‘nuoma, nuomos mokestis; teisės turėjimas verstis smuklininko amatu; smuklė’ (< V. lo. *arenda* ‘nuomojamas turtas; metinis mokestis; valdymas’ [SW I: 56; SPW I: 210; Moszyńska 1975: 162; Smolińska 1983: 160; ЭСБМ I: 159; Аникин I: 272–273; ЭССРЯ I: 32; Blaise 1994: 67; dar žr. Palionis 1967: 276; Zinkevičius 1988:

129; Kregždys 2014: 412; ALEW I: 54]) → s. blr. *аренда*, *оренда* 'nuoma; nuomos mokestis' (ГСБМ I: 136; Булыка 1980: 75), blr. (dial.) *арэ́нда* 'nuoma' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 35; ЛАБНГ III: 96), s. r. *аренда* 't. p.' (СРЯВ I: 46), r. *аре́нда* 'nekilnojamojo turto nuomos mokestis; išpirka; nuompinigiai; nuomojamas ūkis; pajamos ir kt.' (Даль I: 21–22; СлРЯ I: 87)

arendavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'n u o m o t i': DPk 294.2 *muítus / kárcʒemas / fálwarkus / o kârtais‖ir pleboniíes* ♦*arendawôie* (dar žr. Skardžius IV: 91; ZtŽ 58)

← (v.) le. *arendować* 'nuomoti' (< V. lo. *arrendare* 'nuomoti; nuomotis' [SW I: 56; SPW I: 210–211; Smolińska 1983: 160; Sokólska 1999: 107; Аникин I: 274; Niermeyer 1976: 61; dar žr. Palionis 1967: 276; Адомавичюте 1982: 43, 46; ALEW I: 54]) → s. blr. *арендовати* 'iš(si)nuomoti' (ГСБМ I: 138; Булыка 1980: 75), blr. *арендова́ць* 't. p.' (Носовичъ 1984: 7), r. *арендова́ть* 't. p.' (Даль I: 22)

arendõrius 2 [K], ***areñdorius*** 1 (sm.) '(psn.) n u o m o t o j a s, n u o m i n i n k a s' Gs: *Arendõrius žemę nuplėšė* Pn; *Ponai arendoriai tuos gyventojus in niekus pavertė* Rp

← (v.) le. *arendarz* 'nuomotojas; smuklininkas' (< V. lo. *arendator* 'nuomotojas' [SW I: 56; SPW I: 210; Mońko-Chotkowska 1977: 49; Sokólska 1999: 107; Blaise 1994: 67; plg. Moszyńska 1975: 162; Аникин I: 273–274; dar žr. ALEW I: 54]) → s. blr. *арендаръ* (*арандаръ*, *орондаръ*) 'smuklininkas; kambarių (viešbučio) nuomotojas' (ГСБМ I: 137; Булыка 1980: 72), blr. *аренда́рь* 't. p.' (Носовичъ 1984: 7), r. *арендарь* 'smuklininkas; nuomotojas' (Даль I: 22; СлРЯ I: 87–88)

ãreštas 1 (sm.) **1**. 's u ė m i m a s, k a l i n i m a s': *Už peštynes gavo ãrešto kelias dienas* Gs; *Kai paėmė į ãreštą, daugiau nebepaleido* Grž; **2**. 't e i s m o d r a u d i m a s s a v o n u o ž i ū r a n a u d o t i s k o k i u t u r t u': *Pirkau tvartą, bet nuvažiavęs negalėjau pasiimti – buvo uždėtas ãreštas* Grl

← (v.) le. *areszt* 'sulaikymas, suėmimas; poėmis, turto konfiskacija ir kt.' (< v. *Arrest* 'suėmimas; konfiskacija' [su /s/ – žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 331] ← s. pranc. *arest* 'sulaikymas, suėmimas ir kt.' ← V. lo. *arrestum* 'suėmimas; poėmis, konfiskacija ir kt.' [SW I: 56; SPW I: 211–212; Linde I: 27; Brückner 1985: 6; Moszyńska 1975: 162; ЭСБМ I: 157; Фасмер I: 85; Аникин I: 274–275; ЭССРЯ I: 32; Niermeyer 1976: 61; Greimas 1969: 40; Godefroy 1990: 31; dar žr. Kilar 2010: 82]) → s. blr. *арештъ* 'suėmimas' (ГСБМ I: 139–140; Булыка 1980: 46–47), blr. *аре́штъ* / *арэ́шт* 'suėmimas; draudimas' (Носовичъ 1984: 7; ЭСБМ ibd.), r. *орешт* 'suėmimas; turto areštas' (СлРЯ I: 88)

areštúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) 's u i m t i, u ž d a r y t i į a r e š t o n a m u s': *Policija padarė kratą ir areštãvo* Kp

↔ (v.) le. *aresztować* 'suimti, sulaikyti; uždėti areštą' (< V. lo. *arrestare* 'suimti; įsteigti, įkurti; nustatyti, nuspręsti' [SW I: 56; SPW I: 212–213; Niermeyer 1976: 61; Шанский I[1]: 140; Аникин I: 275; plg. Smolińska 1983: 196]) → s. blr. *арештовати* 'suimti, sulaikyti' (ГСБМ I: 139; Булыка 1980: 46), blr. *арештова́ць* / *арэштава́ць* 't. p.' (Носовичъ 1984: 7; ЭСБМ I: 157) ∌ s. r. *орестовать* 't. p.' (СлРЯ I: 89), r. *арестова́ть* 't. p.' (Даль I: 22) – dar žr. *raštavóti*, *restavoti*

árfa 1 (sf.) DŽ, SD 71 **1**. ‘(muz.) senovinis didelis trikampio pavidalo styginis muzikos instrumentas’(LKŽe); **2**.‘mašina grūdams valyti, vėtyti’ Maciučiai (DvŽ I: 19; dar žr. ZtŽ 58)

← (v.) le. *arfa* ([v.] le. *harfa*) ‘styginis muzikinis instrumentas; rėtis sijoti grūdams, smėliui ir kt.’ (< v. *Harfe* ‘arfa’ [SW I: 56–57; SPW I: 213–214; Sławski I: 406; ЭСБМ I: 152; Аникин I: 301]) → s. blr. *арфа* ‘arfa’ (ГСБМ I: 146; Булыка 1980: 166), blr. *árфа* ‘styginis muzikinis instrumentas; vėtyklė’ (ТСБМ I: 268; БРС I: 289)[87] – dėl tolimesnės kilmės žr. *harfa*

arfavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr., intr.) ‘vėtyti, valyti arpu grūdus’ Maciučiai (DvŽ I: 19; dar žr. ZtŽ 58)

← le. *arfować* ‘berti per arfa, valyti arfa (grūdus, žvyrą)’ (SW I: 57) → blr. *арфавáць* ‘vėtyti’ (ТСБМ I: 268; БРС I: 289) – dėl kilmės žr. *árfa*

arbavoti, *-oja*, *-ojo* (verb. tr.) ‘arpuoti – arba vėtyti, valyti grūdus’: *Teip tada žmonys jas (išvalas) vadino del to, kad, grūdus arbavojant, kur arbos vėjas išpūtė, tas dalijo ant duonos* ŠLSA 290 (SŽ 55) – žr. *arfavóti*

arpavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘vėtyti, valyti arpu grūdus’ Ds, Mrk: *Vyrai klojime rugius arpavója* Všk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 24) – žr. *arfavóti* (suponuotinas lietuvių tarmėms įprasta *f* > *p* kaita [žr. Zinkevičius 1966: 150; dar žr. Reķēna 1989: 175; Reķēna I: 268])[88]

erpavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘vėtyti, valyti arpu grūdus, arpuoti’ Ms (ŠVŽŽ I: 157) – žr. *arpavóti*

pararbavoti, *-oja*, *-ojo* (verb. tr.) ‘arpuoti – arba vėtyti, valyti grūdus’: *Nu, tai tuos visus grūdus, žmonių suvežtuosius, dvaro akonums liepdavo darbininkams pararbavoti, geruosius (tavarnuosius ir raskadavus) į dvaro klėtį supilti, o dirses, su visais pelais sušlamštę, pildavo del žmonių į magaziną* ŠLSA 291 (SŽ 55) – žr. *arbavoti* (su praef. lie. *per-* ‘veiksmo kartojimui, iš naujo ko padarymui / intensyvios reikšmės veiksmui ir kt. reikšti’ [DLKŽ[5]] ir jo vokalinio elemento *-e-* > *-a-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. lie. dial. **p-**e**-r-**a**-rb-**a**-voti* → *p-**a**-r-**a**-rb-**a**-voti*)

arganistà 2 (sm.) ‘vargoninkas’: /\ *Iš jo mokslinčius kap iš velnio arganistà* Dkš

← (s. / v.) le. *organista* ‘vargonininkas; grojantis kokiu nors instrumentu (ne vargonais)’ (< V. lo. *organista* ‘vargonininkas’ ← V. lo. *organum* ‘vargonai; daina ir kt.’ ← gr. [vėlyv.] ὀργανικός ‘muzikos instrumentas; vargonai’ ← gr. ὄργανον ‘muzikos instrumentas ir kt.’ [SW III: 827; SPW XXII: 81; SSt V: 627; Kucała 1974: 95; ЭСБМ I: 146; Blaise

---

[87] Spėtina, kad lie. dial. *árba* 1 (sf.) Kv, Vkš, *arbà* 4 ‘arpas – mašina grūdams vėtyti, valyti’: *Perleidom kviečius per árbą du sykiu ir – į malūną* Nm; *Mūsų arbà gerai skiria grūdus ir sukti nesunki* Grg; *Jis šneka greitai – žodžiai byra kaip per árbą grūdai* Skr (LKŽe); *Teip tada žmonys jas (išvalas) vadino del to, kad, grūdus arbavojant, kur arbos vėjas išpūtė, tas dalijo ant duonos* ŠLSA 290 (SŽ 55) dėl struktūrinio elemento *-b-* priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *árба* ‘senovinis įrankis’ (ЭСБМ I: 145), nors *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai neatmeta galimybės, kad gudų leksema gali būti pasiskolinta iš lietuvių kalbos ploto.

[88] Neatmestina galimybė, kad šis dialektizmas gali būti priskiriamas ir gudizmams, plg. blr. dial. *арпавáць* ‘vėtyti grūdus’ (СБГП I: 103).

1994: 641; Lampe 1961: 969–970]) → s. blr. *оркганиста*, *органиста* 'vargonininkas' (ГСБМ XXII: 311; Булыка 1980: 159), blr. *аргани́ста* 't. p.' (Носовичъ 1984: 7) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio I.2. tipą

argumentavóti (verb. tr.) 'g r į s t i a r g u m e n t a i s': *Beṫ iei teiṗ ♦argumẹntawóṫ dêra / taḋ páſkui tai éis paklidimas Nauie* DPk 223 (222), 36

← (v.) le. *argumentować* 'pateikti įrodymus, įrodinėti, pagrįsti argumentais; įtikinti, motyvuoti' (< lo. *argūmentum* 'įrodymas ir kt.' / lo. *argūmentor*, *ātus sum*, *āri* 'pateikti įrodymus; daryti išvadą' [SW I: 57; SPW I: 215–216]) → s. blr. *аргументовати*, *аркгументовати* 'argumentuoti' (ГСБМ I: 142), blr. *аргументова́ць* / *аргументава́ць* 'patvirtinti įrodymais' (Носовичъ 1984: 7; БРС I: 285), s. r. *аргументовати* 'pranešti žinias; liudyti' (СРЯВ I: 46)

arkabūzas (sm.) 'm e d ž i o k l i n i s g i n k l a s; š a u t u v a s': JMP 364b.22–26 *Kok=ſáy Ponás / tokſáy kromás / iay Ponás bárninikás / iβwiſi koʒna ſu árkábuʒu prieg iam / iay girtuokła βitáy iau ſu ſtuopomis hárcá=woiá ápe ghi. Jay medwiβis βitáy iau wiſi triiubiia wártuo=ſámp io* (dar žr. Skardžius IV: 91)

← v. le. *arkabuz* 'XV a. naudotas ginklas; šaudyklė, užtaisoma pro vamzdį; karys, turintis tokią šaudyklę' (< pranc. *arquebuse* 't. p.' ← it. *arcobugio*, *archibugio* 'šaudyklė, užtaisoma pro vamzdį' ← v. v. a. *hâken-bühse* 'didelis šaunamasis ginklas' [SW I: 58; SPW I: 216; Reczkowa 1982: 18; Фасмер I: 87; Аникин I: 281–282; MLex 79; Prati 1951: 56; dar žr. Palionis 1967: 278; Адомавичюте 1982: 43, 46; Мальцава 2010: 13; ALEW I: 54]) → s. blr. *аркабузъ*, *аргкабузъ* 'šaudyklė, užtaisoma pro vamzdį; senovinis ginklas' (ГСБМ I: 141–142; Булыка 1980: 69), s. r. *аркобузъ* 't. p.' (СРЯВ I: 47)

arkušas (sm.) 'p o p i e r i a u s a r s t i k l o l a k š t a s': *Penki šimtai arkušų popieriaus* SD 329 (LKŽe); ***árkušas*** 1 't. p.': *Árkušų scìklo jėmiaũ* Kamučiai (DvŽ I: 20)

← (v.) le. *arkusz* 'popieriaus, stiklo lapas, skardos lakštas ir kt.' (< lo. *arcus* 'lankas; arka ir kt.' [SW I: 58; Linde I: 28; SPW I: 216; Brückner 1985: 7; Bańkowski I: 16; Moszyńska 1975: 162; ЭСБМ I: 148; Фасмер I: 87; Аникин I: 283]) → s. blr. *аркушъ* 'popieriaus lapas; skardos lakštas' (ГСБМ I: 142; Булыка 1980: 154), blr. (dial.) *а́ркуш* 'popieriaus, stiklo, skardos lakštas, lapas' (ТСБМ I: 265; СБГП I: 102), r. *арку́шъ* 'popieriaus lapas' (Даль I: 23)

armatà 2 (sf.) 'd i d e l i s š a u n a m a s i s g i n k l a s, p a t r a n k a': *Kad tik liuobs pradėti šaudyti iš armãtų, mes tūjaus liuobam bėgti už jaujo į daubą* Grg; *Statys tave prie armãtų* JD 121; *Aukštais kalnais jodydami armatas riktavo* KlvD 140 (LKŽe); *Valgę, gėrę, uliavoję. Šaudę iš pūčkų, iš armatų* ŠLP 188; *Nebeturėję nė su kuomi bekariauti, šaudę su savo armatomis į dangų* ŠLSA 303 (SŽ 59)

← (v.) le. *armata* ([v.] le. *harmata*) 'patranka, pabūklas; bet koks šaunamasis ginklas; ginklai; amunicija; artilerija; laivynas' (< V. lo. *armata* 'karinis žygis; kariuomenė; laivynas; laivyno ginkluotė' [SW I: 59; SPW I: 217; Brückner 1985: 7; Moszyńska 1975: 162; ЭСБМ I: 149, III: 61; Аникин I: 284, 286; Blaise 1994: 69; Niermeyer 1976: 60; dar žr. Kregždys 2014: 412–413]) → s. blr. *армата* (*гармата*) 'didelis karinis junginys; patranka; artilerija; ginklai' (ГСБМ I: 143; Булыка 1980: 70), blr.

арма́та (*гарма́та*) ‘patranka’ (Носовичъ 1984: 8; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 78), s. r. *армата* ‘pabūklai’ (СРЯВ I: 47) – dar žr. *armotà*, *ařmota*

armatūrà 2 (sf., tech.) DŽ **1**. ‘komplektas prietaisų elektros šviesai įvesti’; **2**. ‘aparatų ar mašinų papildomi įrengimai’; **3**. ‘metalinės gelžbetonio dalys, griaučiai’: *Armatūra vartojama kolonoms, tarpuangiams ir sienoms sutvirtinti* rš; *Betono armatūra* rš

← (v.) le. *armatura* ‘ginklai, karinė įranga; architektūros puošybos elementai (pvz., herbų); statybose naudojamos sutvirtinimo medžiagos ir kt.’ (< it. *armatura* ‘ginklai; klojinys; pastoliai; statybose naudojamos sutvirtinimo medžiagos; karkasas’ ← V. lo. *armatura* ‘įranga, reikmenys; šarvai, apsauga; ginklas; ginklų dėklas’ [SW I: 59; SPW I: 217; Фасмер I: 87; Аникин I: 286; Niermeyer 1976: 60–61]) → blr. *армату́ра* ‘statybose naudojamos sutvirtinimo medžiagos’ (БРС I: 287), r. *армату́ра* ‘ginklai; architektūros puošybos elementai; giminės herbų elementai; statybose naudojamos sutvirtinimo medžiagos ir kt.’ (Даль I: 23)

armõtinis, ***-ė*** 1 (adj.) ‘panašus į armotos, trenksmingas’ LL 3: *Vilnys su armotiniu balsu į kraštus atsimušinėjo* rš

↔ v. le. *armatny*, le. *armatni* ‘patrankos, pabūklo; šaunamojo ginklo; artilerijos; laivyno; ginkluotės; ginkluotas’ (SW I: 59; Linde I: 28) → s. blr. *армaтный* ‘patrankos; artilerijos; ginklų’ (ГСБМ I: 143–144) – dar žr. *armotà*, *ařmota*

ařnotas 1 (sm.) Rm, ***arnotas*** ‘(bažn.) viršutinis kunigo apdaras, dėvimas per mišias’ SD 229: *Tos bažnyčios visi ařnotai jau apsenę* Grž; *Viršutinis arnotas* DP 167

← (s. / v.) le. *ornat* ‘viršutinis kunigo, aukojančio mišias, drabužis; lašinių paltis; rūkyti lašiniai’ (< lo. *ornātus* ‘drabužiai; arklio pakinktai ir kt.’ [SW III: 830; SPW XXII: 86–87; SSt V: 628; dar žr. Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1987: 138; ALEW I: 55]) → s. blr. *орнатъ* ‘liturginis katalikų dvasininkų drabužis’ (ГСБМ XXII: 321; Булыка 1980: 179)

> *ařnota* 1 (sf.) ‘(bažn.) viršutinis kunigo apdaras, dėvimas per mišias’ Gs – žr. *ařnotas*, *arnotas* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė analogijos veiksnys, t. y. sąsaja su lie. *stulà* [**sf**.] ‘katalikų dvasininkų apeiginė ilga plati juosta, užsidedama ant kaklo’ [žr. s. v. *stulà*])

árpa 1 (sf.) **1**. ‘(muz.) senovinis didelis trikampio pavidalo styginis muzikos instrumentas’ R: *Ant árpos žaisti* K; *Skambėkit nei arpos jūs, vėjai* RD 204; **2**. ‘mašina grūdams vėtyti, valyti’ OZ 7: *Mano nauja árpa geriau išvalys grūdus, negu tavo fukteris* Gs /\ *Barba barba kap árpa* Gs (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 24)[89]

← le. dial. (Psd [Llš]) *arpa* ‘grūdų vėtymo mašina; toks rėtis; muzikos instrumentas, arfa ir kt.’ (SGP I^2: 163, 167) → blr. dial. *ápna* ‘grūdų vėtymo įrenginys’ (СБГП I: 103) – dėl kilmės žr. *harfa*

> *ařpas* 4 (sm.) **1**. ‘mašina grūdams vėtyti, valyti’ Pn, Smn, Ut: *Šitas ařpas gerai skiria javus nuo pelų* Vv; *Gausiai, it žirnius per arpą, bėrė žodžius* Vaižg; **2**. ‘(muz.) seno-

[89] Birutė Vanagienė (ŠVŽŽ ibd.) klaidingai nurodo, kad lie. dial. *arpà* yra germanizmas.

vinis didelis trikampio pavidalo styginis muzikos instrumentas' R 191: *Dangišk's balsas bažnyčia perskambėjo nei striūnos ir nei arpai* RD 209; **3**. '(prk.) tauškalas, plepys': *Tai arpas!* Kt – žr. *árpa* (giminės kaitą galėjo lemti panašios semantinės konotacijos lie. *rẽtis* 2, *rėtỹs* 4 [**sm**.] 'ant lanko aptrauktas tinkliukas miltams, grūdams ir kt. sijoti, sietas; į jį telpantis kiekis ir kt.' [LKŽe])

erpà 4 (sf.) 'mašina grūdams vėtyti, valyti' Kal (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 157) – žr. *árpa*

aršènikas 1 (sm.) '(chem.) pilkos spalvos elementas, kurio daugelis junginių yra stiprūs nuodai' Rm, Gs

← (v.) le. *arszenik* 'nuodingas mineralas' (< lo. *arsenicum* 'arsenas, arseno trioksidas' ← gr. ἀρσενικόν 't. p.' [SW I: 60; SPW I: 218]) → blr. *аршэньнік* 'žiūrknuodžiai' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 34), blr. dial. *аршэ́ннік* 't. p.' (ТС I: 29)

árštas 1, ***aršt̃as*** 2 (sm.) 'peštukas, peštukų vadovas, peštynių ar šiaip kokio darbo pradininkas': *Kaip koks arštas ramybės neduodi* Ktk; *O, jis labai didelis aršt̃as* Sb; *Jis didžiausias pirklys, árštas* Kp

↔ (v.) le. *herszt* (v. le. *herst*) 'vadas, vadovas, plėšikų gaujos vadas; viršininkas' (< v. *erst[er]* 'pirmas[is]' [SW II: 34; SPW VIII: 334; Brückner 1985: 171]) → s. blr. *герштъ* 'vadovautojas, iniciatorius' (ГСБМ VI: 274) ≠ s. blr. *герстъ* 'kariuomenės priešakinis flangas' (ГСБМ VI: 273)

aršt̃as 2 (sm.) 'toks senovės pinigas' SD 229: *Timpsėk netimpsėk, te tau aršt̃as!* Ds; ***õrtas*** 2 't. p.' K, SD 384, MŽ: *Ortai labai panašūs į šeštokus, tik turi skaitmenį aštuoniolika, reiškiantį, kad moneta prilygsta 18 grašių* rš

← (s. / v.) le. *ort* 'XVI–XVIII a. sidabro moneta (~ 1/4 talerio vertės), naudota Europoje ir kt.' (< v. v. a. / s. v. a. *ort* 'moneta ir kt.' [SW III: 831; SPW XXII: 87–88; SSt V: 629; Kluge 2002: 671; Wackernagel 1878: 224; Köbler 1993: 1562; Seebold 2008: 639; MLex 155–156; dar žr. Palionis 1967: 276–277; ALEW I: 56]) → s. blr. *ортъ* 'senovinė sidabrinė moneta (1/4 talerio)' (ГСБМ XXII: 322; Булыка 1972: 230, 1980: 86–87), s. r. *ортъ* 'lenkų moneta (~ 1/4 talerio vertės)' (СРЯВ I: 70)

artìkulas 1 (sm.), ***artikùlas*** 2 SD 3 **1**. '(psn.) atskiras įstatymo, potvarkio, sutarties straipsnis, skyrius ar paragrafas' M. Valanč: *Išmoko visus artikulus* Pn; *Antras artikùlas apie tikėjimą* DP 257; *Tikės artikulus atmetinėjo* SP I 251; *Artikuluose pripažįsta karalius pamatinius valstybės įtaisymus* rš; **2**. 'gaminio, prekės tipas' TrpŽ: *Reikia pasiekti, kad ir kitos trikotažo įmonės gamintų mažiau artikulų, bet įvairesnių, naujų raštų gaminių* sp

← (v.) le. *artykuł* 'teksto dalis, paragrafas; žinutė laikraštyje; įstatymo paragrafas; nuostatai, instrukcija; prekė ir kt.' (< V. lo. *articulus* 'pasakojimas; įstatymo straipsnis, paragrafas; įvykis; prašymas' [SW I: 61; SPW I: 218–221; Фасмер I: 89; Аникин I: 297; ЭСБМ I: 151; Blaise 1994: 72; plg. Moszyńska 1975: 162; dar žr. ALEW I: 56]) → s. blr. *артыкулъ*, *артикулъ* 'teksto dalis, paragrafas; įstatymų rinkinys, statutas; dogma' (ГСБМ I: 145–146; Булыка 1980: 56), blr. *арты́кул(ъ)* 'straipsnis; įstatymo

paragrafas; sutarties punktas' (Носовичъ 1984: 8; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 34), r. *артúкýлъ* '(knygos, dokumento) skyrius, poskyris, paragrafas; nuostatai, įstatymas' (Даль I: 24)

asabà 2 (sf.) **1**. 'asmuo, asmenybė' BB 4Moz. 9.15, R, K, Krsn, Užp, Drsk: *Ot asabà – jau dvidešimt metų, o vis dar kap pipiras!* Lš; *Būta čia asabos!* Dg; *Nors dvasiška asaba, vis dėlto nebuvo be grieko* Žem ir kt. (JD 9, Up); **2**. 'paveikslas': *Šitoje knygoje yra daug asãbų* Ant; *Kortos su asãbom* Pn; **3**. 'veidas, gymis': *Oi, ką gali pažint! Išaugot, pasikeitė asabà* Vrn; *Kad ir turto būtų, kad tos asãbos (veido gražumo) nėra* Grž (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 25)

← (s. / v.) le. *osoba* 'asmuo, individas, persona; garbingas žmogus; moteris; pavidalas ir kt.' (SW III: 856–857; SPW XXII: 159–169; SSt V: 654–655; Фасмер III: 162; dar žr. Адомавичюте 1979: 95; Zinkevičius 1988: 132; Sabaliauskas 1990: 229; Kilar 2010: 83; ALEW I: 58; plg. Шанский, Иванов, Шанская 1971: 315) → blr. *осóба / асоба* 'asmuo, asmenybė; rangas, titulas' (Носовичъ 1984: 369; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 36; plg. ЭСБМ I: 177–178), s. r. *особа* 'asmuo, atskiras žmogus; rangas, titulas' (СРЯВ XIII: 123–124; dar žr. Гарбуль 2009: 401–402])

asèsorius 1 (sm.) **1**. 'kai kuriuose kraštuose – teismo posėdininkas': *Valdovo teisme, be valdovo, dalyvavo ir kiti žmonės, kaipo posėdininkai, arba asesoriai* A. Janul; **2**. 'antstolis': *Ir atvažiavo asèsorius turto aprašyt* Vlkv; *Įkandin atlėkė asesorius* Žem

← (v.) le. (dial.) *asesor* 'posėdžio sekretorius; valdininkas; (jaunesnysis) teisėjas; įpėdinis ir kt.' (< V. lo. *assessor* 'teismo posėdininkas; kasmetės rentos skyrėjas; mokesčių inspektorius; atsakovas; asistentas' [SW I: 63–64; SPW I: 223–224; SGP I^2: 173; Фасмер I: 93; Аникин I: 314; Niermeyer 1976: 64; Blaise 1994: 75; plg. Moszyńska 1975: 162]) → s. blr. *асесоръ*, *ассесоръ*, *ососоръ* 'pirmininkas' (ГСБМ I: 154–155; Булыка 1980: 43), blr. *асéсоръ / асэсар* 'pirmininkas; antstolis' (Носовичъ 1984: 8; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 37), r. *асéсоръ* 'pirmininkas, tarnautojas, teismo posėdininkas ir kt.' (Даль I: 26)

esesorius (sm.) 'prižiūrėtojas': *Sodžiaus žmonys susibėgę, pasiklausę, davę esesoriui ir uredninkui žinią* ŠLSA 31 (SŽ 183) – žr. *asèsorius*

asmà 1, 2 (sf.) 'dusulys, astma' ZtŽ 62; DvŽ I: 23

← v. le. (dial.) *asma* 'astma' (< s. pranc. *asme* 't. p.' ← lo. *asthma* 'dusulys, astma' ← gr. ἆσθμα 'sunkus kvėpavimas, dusulys; vėjo gūsis' [SGP I^2: 174, 177; Paryl, Mieszczankowska 2004: 21; Leeming 1976: 38; Аникин I: 322; OLD 191]) → blr. dial. *áсма* 'astma' (СБГП I: 109), s. r. *асма* 'dusulys, astma' (СРЯВ I: 55)

asmõkas 2 (sm.) 'skatikas' Zt: *Visur tieji asmõkai, be jų biednas žmuoj nė iš pirkios nelend* Lz; *Atduok man asmokùs* Mit IV 169 /\ *Neturi sarmatos nė ant asmõko* Rod (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 23; ZtŽ 62; ZŠT I: 51, 94, 111, 129, 133, 167, 214, 236, 300, 337, 386, II: 86, 94, 204, 238, 326, 409, 427, 448)

← (v.) le. *ósmak* ‘aštuonetukas; 8-ių gražių moneta; 8-oji dalis ir kt.’ (SW III: 934; SPW XXII: 157; Linde III: 558; dar žr. StEB I 8 išn.; plg. SEJL 24; $SEJL_2$ 46) → s. blr. *осмакъ*, *асмакъ*, *осьмакъ* ‘smulki moneta; birių medžiagų saiko matas’ (ГСБМ XXII: 390), blr. dial. *асьмáк* ‘4 kapeikų moneta’ (НЛГ 17)

ašmõkas 2 (sm.) ‘15 skatikų vertės pinigas, berlinka’: *Mažesnių gražių nėr kap ašmõkas* Lz – žr. *asmõkas* (su struktūrinio elemento *-s-* > *-š-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su lie. ***aštuonì***, ***aštúonios*** 3 [num. card.] ‘skaitmuo, skaičius ir kiekis 8’ K, R [LKŽe; dar žr. StEB I 8 išn.; plg. SEJL 22; $SEJL_2$ 46])

astražnùs, ***-ì*** 4 (adj.) ‘atsargus’: *Jis žmogus astražnùs, niekur nelenda* Pn; *astražniaĩ* (adv.): *Astražniaĩ laipiok po medžius* Ds

← (s. / v.) le. *ostrożny* ‘atsargus, apdairus’ (SW III: 872; SPW XXII: 225–227; SSt V: 674; dar žr. Темчин 1995: 51) → s. blr. *острожный* ‘atsargus’ (ГСБМ XXII: 439; Булыка 1972: 231)

atstražnùs, *-ì* 4, *atstrãžnus* 2 (adj.) ‘atsargus’ Grg: *Būk atstražnùs, eidamas lieptu* Ėr; *atstražniaĩ, atstrãžniai* (adv.) Lš: *Atstražniaĩ apsieik su žiburiu, kad neuždegtum* Rm – žr. *astražnùs*, *-i* (su epenteziniu *-t-* žodžio inicialėje)

atbaĩnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘atsargus, apžvalgus’: *Jų vaikas atbaĩnas labai buvo, tik kažkaip kojà įkišo* Ds; *Jis labai neatbaĩnas – priėjo ir pagadino laikrodį* Trgn; *atbalnaĩ* (adv.): *Eik atbalnaĩ, kad kojų nesusbadytum* Ds; ***atbalnùs***, ***-ì*** 4 ‘t. p.’: *Kad perėjo pelkę, tai atbalnùs* Ktk; *atbalniaĩ* (adv.): *Eik atbalniaĩ su pienu, ba paliesi* Vdšk; ***atbolĩnas***, ***-à*** 4 **1**. ‘t. p.’ Mrj: *Reikėjo būti tau tokiam neatbolnám ir nepažiūrėti, ką veži!* Nmn; **2**. ‘drąsus’: *Kad i boba, bet atbolnà – i naktį nieko nebijo* Gs; ***atbolnùs***, ***-ì*** 4 Sld **1**. ‘t. p.’: *Šitam dalyke būk tu labai atbolnùs* Lš; **2**. ‘t. p.’: *Ir atbolniám baugu tokią tamsią naktį eit* Gs

↔ (v.) le. *dbały* ‘rūpestingas, skubus, uolus, budrus, atidus’ (SW I: 431; SPW IV: 565–566; dar žr. Темчин 1995: 55) → s. blr. *дбалый* ‘atsargus’ (ГСБМ VII: 271), blr. *дбáлы* ‘atsargus, uolus, nuoširdus, rūpestingas’ (Носовичъ 1984: 127; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 92; plg. ЭСБМ III: 129) – su struktūriniu elementu *-nas* dėl kontaminacijos su: 1) lie. dial. *astraž-**nùs***, *-ì* ‘atsargus’ (žr. s. v. *astražnùs*); 2) blr. *дбáй**ны*** ‘rūpestingas; uolus’ (БРС I: 801; dar žr. Темчин ibd.)

atbójėlis, *-ė* 1 (smob.) ‘kas atboja, akylas, atsargus žmogus’ BŽ 17: *Vienas is mudums atbójėlis, o antras neatbójėlis* J – žr. *atbolĩnas*, *-à*

atbalnùmas 2 (sm.) ‘atsargumas, apžvalgumas’: *Atbalnùmo mokykis, vaike!* Ds

↔ (v.) le. *dbałość* ‘budrumas, atidumas; rūpestingumas ir kt.’ (SW I: 431; SPW IV: 565) → s. blr. *дбалость* ‘budrumas, uolumas’ (ГСБМ VII: 271), blr. *дбáлосць* / *дбаласьць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 127; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 92) – dėl struktūrinės kaitos žr. *atbaĩnas*, *-à*, *atbolĩnas*, *-à*

atenčikas (sm.) ‘atėnietis’: JMP 210b.16–18 *Jßtieſos tadá iráße Teodoretus anſáy ſenas Dáktárás rá=ßidamás prieß pahonis / kur biłá: Ar neſłowniauſias Solon Drákо / ir Kliſtenes Atencẑikámus prownay padawe*; JMP 137b.2–5 *O tuo budu Po=niep Chriſtuſiep káip Diewiep tikray / ißpáẑiſtam buwimą ir gi=wenimą muſu / ápe ką Powiłas ßwentas biłoio*

Ateniencžikump: Jßtieſos žinokim / iog netoli ira nuog kožna iž muſu Ponas Die=was (dar žr. Skardžius IV: 93)

← (v.) le. *ateńczyk* ‘atėnietis; tokios partinės organizacijos narys’ (< lo. *Athēniēnsis* ‘t. p.’ ← gr. Ἀθηναῖος ‘atėnietis’ [SW I: 68; Linde I: 32]) → s. blr. *атенчикъ* ‘Atėnų miesto gyventojas, atėnietis’ (ГСБМ I: 160)

ātklanės 1 (sf. pl.) ‘(bažn.) vieta, kur, krikščionių tikėjimu, eina nekrikštytų kūdikių arba dorų nekrikščionių vėlės’ M. Valanč: *Nekrikštytų vaikų dūšios eina į ātklanes* Grg

← (s. / v.) le. *otchłań* ‘praraja; sielų buvimo vieta iki Jėzaus Kristaus prisikėlimo’ (SW III: 574; SPW XXII: 304–305; SSt V: 690; dar žr. Adamiec 2007: 140) → s. blr. *отхлань*, *отхлание* ‘sielų buvimo vieta, skaistykla; bedugnė, praraja’ (Булыка 1972: 232, 1980: 138; ГСБМ XXIII: 283) ≠ blr. dial. *отхлáн*, *адхлáнне* ‘poilsis; ramybė’ (ТС III: 290; НЛГ 13; Янкоўскі II: 22)[90]

aklānija 1 (sf.) **1**. ‘(bažn.) vieta, kur, krikščionių tikėjimu, eina nekrikštytų kūdikių arba dorų nekrikščionių vėlės’ Lnkv, Kp; **2**. ‘tamsi, šalta vieta’: *Kišk vaiką į tą aklānią (uždengtą lovelę, vežimėlį), greičiau užmigs* Upt; **3**. ‘tamsa, tamsuma’: *Aklānija bus naktį (bus tamsu)* Pl; **4**. ‘(prk.) tamsumas, aklumas, nemokytumas’: *Seniau buvo baisi aklānija, žmonės nei skaityti, nei rašyti nemokėjo* Ėr; *Seniau žmonės aklānijoj gyveno, tik dabar prašvito* Jnšk – žr. *ātklanės* (su absorbuotu *-t-*)

ātlasas 3[b] (sm.), ***atlãsas*** 2 ‘švelnus šilkinis audinys’ DŽ: *Pasisiuvo suknelę su atlasiùkais (ant kaklo ir rankogaliuose kiek atlaso pridėta)* Grž; *Gulk jaunas pataluose, kaip šilkas atlasuose* JV 641

← (s. / v.) le. *atłas* ‘šilkinis glotnus žvilgantis audeklas; šilkinė palaidinė’ (< a. v. a. *atlas* / v. *Atlas* ‘žvilgantis audinys, atlasas’ [nuo XV a.] ← pranc. *atlas* ‘atlasas’ ← arab. *aṭlas* ‘lygus, glotnus’ [SW I: 68; SPW I: 227; SSt I: 42; Фасмер I: 96; Аникин I: 332–333; Kluge 2002: 67; FDW II: 278–279]) → s. blr. *атласъ*, *отласъ* ‘atlasas’ (ГСБМ I: 161; Булыка 1980: 113), blr. *атлас* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 37), r. *атлáсъ* ‘tankiai suausta žvilganti šilkinė medžiaga’ (Даль I: 28) – dar žr. *hatlosas*

atrameñtas 2 Pn, ***atrãmentas*** 1 (sm.) ‘rašalas’ Al, Alv: *Aš rašau su juodu atramentù* Rimš; *Nereikia man plūksnos, anei atrameñto* NS 1040

← (s. / v.) le. *atrament* ‘rašalas’ (< lo. *ātrāmentum* ‘juodas skystis, juodi dažai’ [SW I: 69; SPW I: 229; SSt I: 43; Moszyńska 1975: 163; dar žr. Walczak 1995: 90]) → s. blr. *атраментъ* ‘t. p.’ (ГСБМ I: 161; Булыка 1980: 58–59), blr. *атрáментъ* ∌ blr. (dial.) *атрáмáнт* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 9; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 37; Арашонкава 2003: 19; ЭСБМ I: 200–201)

[90] Nesuprantama, kodėl *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai teigia (ЭСБМ VIII: 83), kad minėti lenkų ir gudų kalbų žodžiai yra visiškai nesusiję.
Taip pat minėtina itin abejotina B. Kabašinskaitės (1998: 30), besiremiančios E. Fraenkelio (LEW 21) spėjimu, šios leksemos sąsaja su lie. *atklanẽ* 3[b] (sf.) 1. ‘ežero, upės, klano pakraštys’ J; 2. ‘užtakis’ J (LKŽe), mat lietuvių tarmėse fonemų *ch* > *k* kaita yra visiškai įprasta (Zinkevičius 1966: 152).

atramentúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘t e p t i a t r a m e n t u’: *Neatramentúok stalo!* Pn ⇦ *atrameñtas*, *atrãmentas*

attancavoti ‘b a i g t i š o k t i’: *attuncawoiu* SD 217a (Skardžius IV: 94)

← (v.) le. *odtańcować* ‘baigti šokti; atlikti šokį ir kt.’ (SW III: 673; SPW XX: 507) → blr. *адтануаваць* ‘baigti šokti’ (ТСБМ I: 183) ∌ blr. *оттáньчиваць* ‘baigti šokti’ (Носовичъ 1984: 381), r. *оттанцевáть* ‘atlikti šokį; baigti šokti’ (БТСРЯ 763) – dėl kilmės žr. *tanciavóti*

atitancavóti (verb. intr.) ‘a t š o k t i’ KŽ: *Attancavoju* SD 217, N – žr. *attancavoti*

atvogà 2 (sf.) Šmn, Nmn, ***ãtvoga*** 1 ‘d r ą s a’ Pln, Klp: *Ir turėk tu man tokią atvõgą eiti vidury naktų per girią!* Ūd; *Ale, vaike, jau ir tavo ãtvoga bristi teip giliai!* Lkš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 66); *Drąsus jaunikis, atvogos pilnas, apsim viską tą išpildyt, ko nor Liudamerija* ŠLSP 205; *„Iš kur tu turi tokią atvogą, dar jaunas būdams“* ŠLSP 238 (SŽ 65)

← (v.) le. *odwaga* ‘drąsa, drąsumas, narsumas ir kt.’ (< č. *odvaha* ‘drąsa, ryžtas’ ← v. v. a. / v. *wagen* ‘rizikuoti, išdrįsti, ryžtis’ [SW III: 679; SPW XX: 515; Фасмер III: 169; ЭСБМ I: 79; ЭССРЯ II: 83; MLex 305]) → s. blr. *одвага* ‘narsa, drąsa’ (ГСБМ XXI: 389–390), blr. *адвáга* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 19), r. *отвáга* ‘narsa, ryžtas’ (Даль II: 712)

atvõžnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘d r ą s u s’ Gs: *Atvõžnas nieko nebijo* Pun; ***atvožnùs***, ***-ì*** 4 **1**. ‘t . p .’: *Jis yra atvožnùs – nebijotų ir į peklą nueiti* Ms; **2**. ‘a t s a r g u s’ Skr; *atvõžniai* (adv.), *atvožniaĩ* K: *Pro bites eik atvõžniai, gali įkąsti* Skr

← (v.) le. *odważny* ‘drąsus, ryžtingas; veiklus; rizikingas’ (< č. *odvážný* ‘drąsus, ryžtingas’ [SW III: 680; SPW XX: 518; Фасмер III: 169; ЭССРЯ II: 84]) → s. blr. *одважный* ‘drąsus’ (ГСБМ XXI: 390), blr. *адвáжны* ‘drąsus, ryžtingas; rizikingas’ (ТСБМ I: 119), s. r. *отважный* ‘drąsus, ryžtingas’ (XIII: 187), r. *отвáжный* ‘drąsus, ryžtingas; apsukrus’ (Даль II: 712) – dėl tolimesnės kilmės žr. *atvogà*, *ãtvoga*

azdabà (sf.) ‘p a p u o š a l a s , i š p u o š i m a s’ K: *Augymė ta gali vadintis azdaba daržo* P

← (s. / v.) le. *ozdoba* ‘papuošimas; pažiba, puošmena; grožis, puikumas; garbė, pagarba’ (SW III: 923; SPW XXII: 415–419; SSt V: 710) → s. blr. *оздоба* ‘grožis, grakštumas; papuošalas; puošimas’ (ГСБМ XXII: 103–104), blr. *аздóба* ‘papuošalas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 28; ЭСБМ I: 97)

ažnýčia 1 (sf.) ‘v i e t a , k u r d a i g i n a i r d ž i o v i n a s a l y k l ą ; r e n t i n y s a n t j a u j o s a r p i r t i e s s a l y k l u i d ž i o v i n t i ; k u r t i n y s’ SD 237, Lž: *Apipylė ažnýčią grūdų, nė per savaitę neišdžius* Jnš; *Jau daugumas ant pakurų ažnýčių nebedaro* Lkv (LKŽe); *Supratęs, kad tai ažnyčia salyklo džiovinama buvus įtaisyta ant pirties, tai ir langelis buvęs – pro tą šviesa į stogą atsimušus* ŠLSP 267 (SŽ 72–73)

↔ s. / v. le. *oźnica*, v. le. *ożnica* ‘patalpa ar krosnis, kurioje džiovinamas salyklas; salyklo daigykla’ (SW III: 924; SPW XXII: 415; SSt IX: 710; Linde III: 597; Brückner 1985: 388; dar žr. Варбот 1984: 183–184; ЕСУМ IV: 167; Аникин I: 83; ALEW I: 80) → ∌ s. blr. *озница* ‘džiovykla’ (ГСБМ XXII: 115; Булыка 1972: 224, 1980: 98)[91]

[91] Lie. *aznýčia* 1 (sf.) ‘vieta, kur daigina ir džiovina salyklą; rentinys ant jaujos ar pirties salyklui džiovinti; kurtinys’ SD 237, Jnš, Pš: *Ant pakuros, ant pirties, ant viškų aukštinio įtaisyta aznýčia dėl džiovinimo salyklo* J; *Nunešk tą puspūrį į aznyčią, tegu džiūva* Žg (LKŽe) dėl skardžiojo pučiamojo *-z-*, matyt, priskirtinas gudizmams.

B

bacẽnas 2 (sm.) ‘g a n d r a s’: *Bacẽnas un ilgũ kójų váikščiauna, žẽbàs gáudo* Miežionys (DvŽ I: 42); ***baciõnas*** 2 ‘t . p.’ Ign, Švnč, Trgn: *Ilgos kojos kaip baciõno* Žr (LKŽe)

← le. dial. (Psd) *bocian*, *bocion* /bo**c**ian/, (MLd [gwara bojkowska]) *bocan* ([s. / v.] le. *bocian* /bo**ć**ian/) ‘gandras (*Ciconia alba L.*); vaikinas, persirengęs gandru Naujųjų metų naktį; toks vaikų žaidimas; toks augalas’ (SW I: 179; SPW II: 250; SSt I: 118; SGP II^{2}: 322–324; AGB I^{2}: 82, 85) → s. blr. *боцянъ*, *боциянъ* ‘gandras’ (ГСБМ II: 169; Булыка 1980: 142), blr. (dial.) *баця́н*, *боця́н* ‘t. p.’ (ТСБМ I: 352; СБГП I: 176; ЭСБМ I: 336–337; dar žr. Цыхун 2009: 108) ⫽ r. *бача́нъ* ‘t. p.’ (Даль I: 56)

badãnija 1 (sf.) ‘t a r d y m a s’ ZtŽ 71

← (s. / v.) le. *badanie* ‘tyrimas; (ligonio) apžiūra; (teis.) tardymas, tyrimas’ (SW I: 81; SPW I: 284; SSt I: 57) → blr. *бада́нне* / *баданьне* ‘mąstymas, svarstymas, tyrimas; spėjimas’ (Носовичъ 1984: 11; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 40; ЭСБМ I: 269)

bagniẽtas 2 (sf.) ‘d u r k l a s’: *Išėjo karan su bagniẽtais* Slm

← le. *bagnet* ‘durtuvas, užmautas ant ginklo’ (< v. *Bajonétt* ‘durtuvas’ ← pranc. *bayonnette* ‘t. p.’ [SW I: 82; Bańkowski I: 25; ЭСБМ I: 265; dar žr. Аникин II: 52]) → blr. *багне́т* ‘durtuvas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 40)

baistrùkas 2 (sm.) **1**. ‘p a v a i n i k i s’; **2**. ‘p a s l a p č i a i š p e r ė t a s v i š č i u k a s’ ZtŽ 72; ZŠT II: 139

← le. dial. (Psd [Llš, Ulš]; MLd [gwara bojkowska] ir kt.) *bajstruk* ‘pavainikis; piktoji dvasia, gyvenanti po šeivamedžio šaknimis’ (SW I: 85; Karłowicz I: 54–55; SGP I^{3}: 424–425; AGB III^{2}: 53; Cechosz-Felczyk 2004: 29; ЭСБМ I: 281) → blr. *байстру́к(ъ)* ‘pavainikis, nesantuokinis vaikas’ (Носовичъ 1984: 12; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 41), r. dial. *бастрю́къ*, *байстрыкъ* ‘t. p.’ (Даль I: 53; Фасмер I: 132) – dėl kilmės žr. *bàstras*, *bastrỹs*

bãkai 2 (sm. pl.) ‘ž a n d e n o s’: *Jurgis barzdą ir ūsus skuta*, *tik bakùs palieka* Slk; *Bãkai jam gerai tinka* Vlkv (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 45)

← le. (dial.) *baki* (pl.) ‘žandenos’ (< v. *Backe* ‘skruostas’ ↔ *Backenbart* ‘žandenos’ [SW I: 86; SGP I^{2}: 299–301; Фасмер I: 110]) → blr. *ба́ка* ‘žandena’ (ЭСБМ I: 282), r. *ба́ки* ‘žandenos’ (БТСРЯ 55)

bakuõtė 2 (sf.) ‘v i š t a s u ž a n d e n o m i s (s u b a k a i s)’: *Ta bakuõtė tai graži višta* Pg; *Tai ir nunešė vanagas bakuõtę, o dėsliausia buvo višta!* Skr ⇦ *bãkai*

bakaliõrius 2 (sm.) ‘p r a d ž i o s m o k y k l o s m o k y t o j a s’ M: *Įkūrė mokyklą, o joj*

pastatė bakaliorių A. Janul; ***bakalõrius*** 2 **1**. ‘mokytojas’ SD 5; **2**. ‘bažnytinis giedojimo mokytojas’ [K]

← (s. / v.) le. *bakalarz*, *bakałarz* ‘pradžios mokyklos mokinys; bakalaurantas; pradžios mokyklos mokytojas; pedantas ir kt.’ (< V. lo. *baccalarius* ‘dėstantis ir vyresniojo specialisto prižiūrimas studentas, neturintis teisės savarankiškai dirbti; kilmingas jaunuolis, turintis žemesnį nei daktaro laipsnį’ [SW I: 85; SPW I: 289–290; SSt I: 57–58; ЭСБМ I: 282; Niermeyer 1976: 75–76; dar žr. Urbutis 2009: 420; ALEW I: 87; Аникин II: 95; Teeuwen 2003: 33–35]) → s. blr. *бакаляръ*, *бакаларъ*, *бокаларъ* ‘zakristijonas; mokytojas’ (ГСБМ I: 178–179), blr. *бакаля́р* ‘t. p.’ (ЭСБМ I: 282–283)

bãkanas 3[b] (sm.) ‘kepalas’: *Reikia maišyti duoną, beliko tik vienas bãkanas* Brž; *Paskutinį bãkaną duonos prasiriekiau* Dkš; *Didelius bãkanus duonos padarei, tai ir neiškepė* Lš ir kt. (Gž, JV 713) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 45)

← le. *bochon* ([v.] le. *bochen*) ‘kepalas’ (< v. v. a. *vochenze* ‘balta duona; pyragas’ [SW I: 179; SPW II: 249–250; ЭСБМ I: 374; MLex 293]) → s. blr. *боханъ*, *бохонъ* (*бохенъ*) ‘duonos kepalas’ (ГСБМ II: 169–170; Булыка 1980: 116), blr. (dial.) *бо́хан* ‘didelis duonos kepalas; žarnų riebalai’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 47; СБГП I: 209; ТС I: 77; НЛГ 20), r. *бо́хонъ* ‘t. p.’ (Даль I: 120)

> *bakanúoti*, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘daryti duonos bakanus; kepaluoti’ Rs: *Tu bakanúok duoną, o aš aplink pečių apsižiūrėsiu* Srv ⇦ *bãkanas*

balbiẽrius 2 (sm.) K **1**. ‘barzdaskutys, kirpėjas’: *Skrynelė balbieriaus skutiklinė* SD 6; **2**. ‘gydytojas, chirurgas (jo pareigas senovėje ėjo barzdaskutys)’ SD 6: *Balbierius, ronų gydytojas* R 406

← (v.) le. *balbierz* ‘barzdaskutys; felčeris, chirurgas’ (< v. v. a. *balbier* / *barbierer* / v. *Barbier* ‘kirpėjas, barzdaskutys’ ← it. *barbière* ‘t. p.’ ← V. lo. *barbarius* ‘barzdaskutys; chirurgas’ ← lo. *barba* ‘barzda’ [SW I: 89; Linde I: 46; Brückner 1985: 12; Kluge 2002: 90; Niermeyer 1976: 85; dar žr. Zinkevičius 1988: 129; Urbutis 2009: 420; SEJL 42; ALEW I: 95; Аникин II: 132]) → s. blr. *балберъ* ‘felčeris; barzdaskutys’ (ГСБМ I: 186–187), s. r. *балберъ* ‘gydytojas; barzdaskutys’ (СРЯВ I: 68), s. ukr. **балбѣръ** ‘t. p.’ (Дидик-Меуш 2008: 45, 92–95)[92]

> *balbierı́enė* 1 (sf.) ‘kirpėjo pati’ K, R 51 ⇦ *balbiẽrius*
>
> *balbierỹstė* 2 (sf.) ‘kirpėjo verslas, darbas’ K, SD 6 ⇦ *balbiẽrius*

balejà, ***balijà*** 2 (sf.) ‘negilus indas praustis ar skalbti, skalbtuvė’ ZtŽ 73; ZŠT I: 289; ***baliejà*** 2 ‘toks negilus kubiliukas skalbti, mėsai dėti’

[92] S. lie. *barbierius* (sm.) ‘gydytojas, chirurgas’: *Klausinėja liekoriaus, barbieriaus, kursai jį išgydytų* BP I 191 negali būti kildinamas iš (v.) le. *barbierz* ‘barzdaskutys; felčeris, chirurgas’ (SW I: 89; Linde I: 59), mat tuo metu, kai žodis vartotas lietuvių kalboje, V. Urbučio (2009: 420, 425, 427) teigimu, lenkams jis dar nebuvo žinomas. Ši leksema yra gudizmas, plg. s. blr. *барберъ* ‘felčeris; barzdaskutys’ 1540 m. (ГСБМ I: 186–187). Deja, s. lie. *barbierius* iki šiol, matyt, klaidingai polonizmams priskiria W. Smoczyński (SEJL 42; SEJL$_2$ 83) bei A. Anikinas (Аникин II: 132).

Ktk: *Sesuo sumerkė baliẽjoj marškinius* Švn; *Paskolink baliẽją, neturim, kur mėsą sūdyti* Šmk (LKŽe)

← le. dial. (ŽV-Md [Bilwinowo suwalskie], Psd [Llš] ir kt.) *baleja*, *balia* (le. *balja*) ‘indas skalbti ir kt.’ (< v. ž. *balje* / v. *Balge* ‘kubilas, -iukas’ ← pranc. *baille* ‘kubilas, statinaitė’ [SW I: 88; SGP I[2]: 316–317; ЭСБМ I: 293; Bušs 2008: 164; Аникин II: 142]) → blr. (dial.) *балéя*, *балія* ‘skalbimo gelda, kibiras’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 42; Сцяцко 1972: 93; ТС I: 40; Шатэрнік 1929: 28), r. dial. *балéя*, *балея* ‘medinė gelda skalbti’ (СРНГ II: 82)

balẽsas 2, ***balèsas*** 2 (sm.) ‘siaura, stačiai kalama tvoros lentelė; statinis’: *Visų darželiai balẽsais aptverti* Pšl; *Pasidarė balẽsų, tvers naują tvorą* Pbr; *Išnešk ir ant balèsų pamauk puodynes* Grž; *Paprašyčiau brolio, savo brolukėlio, kad aptvertų man darželį žaliais balesẽliais* Jnšk

← (s. / v.) le. (dial.) *balas* (lie. dial. *balasa*) ‘apvalus stulpelis; ramstis; kolona’ (< it. *balaùstro* ‘baliustra [tekintas užtvaros stulpelis]’ [SW I: 87; SPW I: 290; SSt I: 58; SGP I[2]: 308; ЭСБМ I: 299]) → s. blr. *балясъ* ‘skirtingo storio baliustrados stulpeliai’ (ГСБМ I: 187), r. *баля́сы* (pl.) ‘tekinti baliustrados stulpeliai’ (Даль I: 44) ⊉ blr. *баля́са* ‘neaukštos tvoros statinis; skersinis’ (ТСБМ I: 336)

> *balesìnis*, *-ė* 2 (adj.) ‘iš balesų padarytas’: *Jūsų visur balesìnės tvoros* Paį ⇐ *balẽsas*, *balèsas*

baliavõnė 2 (sf.) ‘puotavimas, pokylių kėlimas’: *Užtaisė tokią baliavõnę, kad visi parsivalgė ir nusigėrė* Grž

← le. (dial.) *balowanie* ‘puotavimas; pokylių kėlimas; dykinėjimas; puikavimasis’ (SW I: 88; SGP I[2]: 320) → blr. *баляванье*, *балява́нне* ‘puota; puotavimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 42; БРС I: 356) – dėl kilmės žr. *bãlius*

> *baliavójimas* 1 (sm.) ‘puotavimas, pokylių kėlimas’ Gs: *Ir baliavójimas jų – per naktį!* Rm – žr. *baliavõnė*

baliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘puotauti, pokyliauti’: *Tris dienas pas jį baliavójom, alų gėrėm, valgėm* Ėr; (refl.): *Jiję papratusi baliavótis (palaidai gyventi) ir ištekėjusi baliavójas, kulias* J (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 45); *Parstoję ir susiedai baliavoti* ŠLSP 213; *Gaspadoriai, gavę spakainastį, džiaugęsis, baliavoję* ŠLSP 230; *Nu, tie svečiai baliavoję, baliavoję ir ėmę pasakas sakyti*s ŠLP 263 (SŽ 79)

← le. (dial.) *balować* ‘kelti pokylius; puotauti; dykinėti; puikuotis’ (SW I: 88; SGP I[2]: 319–320) → blr. (dial.) *балява́ць*, blr. dial. *балёва́ць* ‘puotauti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 42; СБГП I: 162; ЭСБМ I: 297–298) – dėl kilmės žr. *bãlius*

> *baliuĩti*, *-iùja*, *-iùjo* (verb. intr.) ‘puotauti’: *O po pušia ten baliùjo – gėrė ten, valgė* Rimš – žr. *baliavóti*

bãlius 2 (sm.) ‘iškilmingas šokių vakaras, pokylis, puota’: *Susirinko daug svetelių ir padarė didį bãlių* Dkš; *Turi iš ko, tai i kelia baliùs* Gs; *Rengė karalius balių* BsMt IV 293; *Man rodos, netrukus anie turės bãlių (krikštynas)* Grg (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 45)

← (v.) le. *bal* ‘šokiai; pokylis’ (< pranc. *bal* ‘pokylis’ [SW I: 86; Linde I: 45; Reczkowa 1982: 21, 43, 58; ЭСБМ I: 297; dar žr. Zinkevičius 1990: 82; Walczak 1991: 47; Аникин II: 110–111]) → blr. *баль* ‘pokylis, šokiai; puota’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 42; ЭСБМ I: 297–298), ? r. *балъ* ‘vakaro šokiai, pokylis’ (Даль I: 44; plg. Фасмер I: 111)

balvachvolstva (sf.) ‘stabų garbinimas, stabmeldystė’: DPk 540(240).4 *Ko ir Beza vžginł‖ne gâli ir todeleiġ Hieranimui S. ne gédißkai ♦bałwachwółſtwa priraßinéie* (dar žr. Skardžius IV: 96)

← (v.) le. *bałwochwalstwo* ‘stabų garbinimas, stabmeldystė’ (< [vertinys] V. lo. *idolatria* / lo. *īdōlatria* ‘t. p.’ ← gr. εἰδωλολατρεία ‘stabmeldystė’ [SW I: 91; SPW I: 298–300; plg. Brückner 1985: 13; Bańkowski I: 29; Аникин III: 329–330; Urbutis 2009: 421; Niermeyer 1976: 508; LS 415; dar žr. Kregždys 2012: 412]) → s. blr. *балвохвалство*, *балвохвальство*, *болвохвалство* ‘stabmeldystė’ (ГСБМ I: 183–184; Булыка 1980: 182), blr. *балвохва́льство* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 13; ЭСБМ I: 291–292), s. r. *болвохвальство*, *балвохвальство* ‘t. p.’ (СРЯВ I: 278)

bandùrka 1 (sf.) **1**. ‘toks styginis instrumentas su kiaulės pūsle’: *Išdžiovink pūslę, darysim bandùrką* Švn; **2**. ‘toks muzikos instrumentas, panašus į suspaustą lyrą su plieno plunksna per vidurį’: *Čigoniokai groja ant bandùrkų*, *o čigoniotės šoka* Kp; **3**. ‘lūpinė armonikėlė’: *Vaikai ant bandurkų (bandùrkaičių) gražiai pagrajina* Lš; **4**. ‘(prk.) apie mažą storą moterį’: *Būtų graži*, *tik tokia bandùrka* Rdm

← (v.) le. *bandurka* ‘3-ų stygų muzikinis instrumentas (liutnios rūšis); mulkis, kvailys ir kt.’ (< it. *bandura* ‘bandūra’ ← lo. *pandūra* ‘t. p.’ ← gr. πανδοῦρα ‘3-ų stygų muzikos instrumentas’ [SW I: 93; Linde I: 50; ЭСБМ I: 302; LS 1117; dar žr. Beekes II: 1149]) → blr. *бандýрка* ‘7-ių stygų instrumentas, kuriuo grojant, dainuojama; kontrabosas; toks keiksmažodis’ (Носовичъ 1984: 14), r. dial. *бандýрка* ‘namūdinis styginis instrumentas; balalaika’ (СРНГ II: 93)

bànka 1 (sf.) **1**. ‘stiklinis indelis, dedamas ant kūno susirgus; taurė’ Gs: *Mūsų tėvui daktaras bánkas statė ant šono* Grg; *Kai tik man pradeda šonas skaudėt*, *tuojaus bankas dedu* Skrd; **2**. ‘tabokos dėžutė’: *Duok bánką*, *užsirūkysime* Stak; *Šiandien visą bankẽlę tabako išrūkiau* Grž; **3**. ‘butelis’: *Ana marti supykusi vandens bánką pylė* JD 345; *Midus mano, saldūnėlis, bánkose tebėra* JD 1014; *Kliu-kliu-kliu iš bankẽlės* JV 829; *Žinai savo tiesų kelią į svirnelį pas bankẽlę* JV 697; ***bonkà*** (gen. *bõnkos* Rdm, *boñkos* Gs) 2 (sf.) K **1**. ‘butelis’ J: *Gero stiklo šita bonkà* Vv; *Gerk tiesiog iš boñkos* Gs; *Davė da ir spirito bonkučiùkę* Kt; *Pilna... bonka aliejaus* MP 123; **2**. ‘taurė, dedama ant kūno kraujui sutraukti’ Enc (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 68)

← (s. / v.) le. *bańka* / v. le. *banka* ‘skardinė; stiklinis įrankis kraujui nuleisti ar nuodams išsiurbti; alkoholinio gėrimo butelaitis ir kt.’ (SW I: 95; SPW II: 1; SSt I: 60; dar žr. Palionis 1967: 274; Адомавичюте 1982: 43, 46; Аникин II: 176–177) → s. blr. *банка* ‘stiklainis; vandens burbulas ir kt.’ (ГСБМ I: 189), blr. *ба́нька* ‘skardinė; indas

siauru kaklu; indas grietinei nusistoti' (ЭСБМ I: 304), r. *ба́нка* 'stiklinis ar molinis plačiakaklis, pailgas indas ir kt.' (Даль I: 45)

boñkinis, *-ė* 1 (adj.) 'bonkos išvaizdos': *Boñkinius obuolius galima ant stalo sustatyti kaip bonkas* Kt; 'apie obelį': *Ir boñkinė obelis iššalo* Gs ⇦ *bonkà*

bánkietas 1 (sm.) Gs, ***bañkietas*** 1 Jrb, ***bankiẽtas*** 2 'pokylis, balius, vaišės' Rs: *Ne visiem bánkietus kelt* Dkš; *Par susiedą yr bankiẽtas, neprašytam nėra vietos* (d.) Ds /\ *Koks čia be darbas, kad pas kaimyną bánkietas* Slm

← (v.) le. (dial.) *bankiet* 'pokylis; iškilmingas priėmimas ([džn.] krikštynų proga)' (< a. v. a. *banket* 'pokylis, puota' / ← it. *banchetto* 'puota' ← it. *banco* 'suolas; prekystalis, stalas ir kt.' ← V. lo. *bancus* 'suolas; prekystalis; pinigų keitėjo stalas; teismas' ← v. v. a. *banc* / s. v. a. *banc*, *bank* 'suolas; prekystalis; pinigų keitykla ir kt.' [SW I: 95; SPW I: 303; SGP I[3]: 354; Kluge 2002: 88–89; Prati 1951: 98; Niermeyer 1976: 79; Köbler 1993: 217; Seebold 2008: 150; MLex 9; FDW II: 1882–1883; Orel 2003: 36; dar žr. Widłak 2011: 477; ALEW I: 94; plg. Фасмер I: 121; ЭСБМ I: 303]) → s. blr. *банкетъ*, *банкэтъ* 'puota' (ГСБМ I: 189), blr. (dial.) *банке́т(ъ)* 'puota; pirtis' (Носовичъ 1984: 15; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 42; Бялькевіч 1970: 82)

bénkietas 3[a] (sm.) 'pokylis, balius, vaišės': *Tankiai gimsta, tankiai miršta, tai vis bénkietas būna* Klvr; *Bloga veseilia, jei pirma atliktas bénkietas (krikštynos)* Lp – žr. *bánkietas*, *bañkietas*, *bankiẽtas* (su *-a-* > *-e-* kaita, matyt, dėl vokalinio sinharmonizmo, t. y. *b-**a**-nk-**ie**-tas* → *b-**e**-nk-**ie**-tas*)

bankietáuti, ***-áuja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) 'būti vaišėse, puotauti, linksmintis': *Visi linksmai bankietavo ir dainas dainavo* prš

↔ (v.) le. (dial.) *bankietować* 'puotauti; vaišinti ir kt.' (< pranc. *banqueter* 'puotauti' / ← it. *banchettare* 'rengti puotą; puotauti' [SW I: 95; SPW I: 303; SGP I[3]: 354; Smolińska 1983: 195]) → s. blr. *банкетовати* (*бенкетовати*) 'puotauti' (ГСБМ I: 189), blr. (dial.) *банкетова́ць* / *банкетава́ць* 'puotauti; vaišinti' (Носовичъ 1984: 15; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 42; Бялькевіч 1970: 82) – dėl kilmės žr. *bánkietas*, *bañkietas*, *bankiẽtas*

bankrùtas 2 (sm.) 'negalėjimas išsimokėti skolų, suvargimas': *Toks bankrùtas užėjo, kad nė kapeikos kišenėj* Grž; *Su linais sulindo jis į bankrùtą* Rm

← (v.) le. (dial.) *bankrut* 'tas ar tai, kas bankrutavo; bankrotas' (< pranc. *banqueroute* 't. p.' ← it. *bancarotta* 'bankrotas' ← V. lo. *banca rupta* 'sulaužytas pinigų keitėjo stalas; sunaikinta pinigų keitykla' [SW I: 95; Linde I: 53; SGP I[3]: 355; Niermeyer 1976: 79, 924; plg. Фасмер I: 121; ЭСБМ I: 303]) → blr. *банкрут* 'bankrotas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 42) – dėl tolimesnės kilmės žr. *bánkietas*, *bañkietas*, *bankiẽtas*

bardìšius 2 (sm.) **1**. 'kirvis su ilgu kotu (karo ginklas)' SD 141: *Senovėj gelžies nežinojo, todėl kirviai, bardišiai, kalavijai akmenies ar uolos buvo* S. Dauk; K I 68 'durtuvas'; **2**. 'atšipęs koks įrankis (kirvis, peilis, dalgė)': *Duok*

geresnį kirvį, su tuo bardìšium aš nekaposiu žabų Kp; *Iš kažin kur ištraukė surūdijusį bardìšių ir nori kiaulę skerst* Kp; *Kokia čia tavo dalgė – bardìšius, nepapjausi* Kp; **3**. (scom.) ‘ne vietoj atsikišęs daiktas (pagalys ar kas kitas)’: *Išsikišęs kaip bardìšius* Rm; *Koją turi kaip bardìšių atkišęs* Sdb; **4**. ‘didelis žmogus’: *Ot išaugo bardìšius – vos į gryčią pareina* Bsg; **5**. (scom.) ‘prastas gyvulys’: *Tokia bardìšius šita karvė, aš jos nenoriu, nevedžiosiu* Ds

←[93] (v.) le. *bardysz* (*berdysz*) ‘dalgiakirvis (senovinis ginklas)’ (< I. ? V. lo. *barducium* ‘kovinis kirvis’ ← gr. [vėlyv.] βαρδούκιον ‘lazda; špaga’ ← p. sl. **bordy* ‘kirvis’ [germanizmas]; II. ? vengr. *bárd* ‘vedega; kirvis; kapoklė’ ← s. v. a. *barta* ‘kirvis; kovinis kirvis’ [SW I: 115; SPW II: 13; Brückner 1985: 21; Bańkowski I: 41; Фасмер I: 152–153; ЭССЯ II: 201; Аникин III: 107–108; Leeming 1976: 9; Wackernagel 1878: 19; Orel 2003: 37; Köbler 1993: 222–223; Seebold 2008: 152; Du Cange I: 177; Sophocles 1900: 299; Géza 1991: 16; EWU 82; Pronk-Tiethoff 2013: 169; dar žr. Leeming 1974: 130]) → s. blr. *бардышъ*, *бардишъ* (*бердышъ*) ‘dalgiakirvis’ (ГСБМ I: 195; Булыка 1980: 70)

bartìšius (sm.) 2 ‘kirvis su ilgu kotu (karo ginklas)’ K, R 274 (LKŽe; dar žr. Urbutis 2009: 421) – žr. *bardìšius* (su skardžiojo *-d-* devokalizacija)

bařgas 4 (sm.) ‘ėmimas prekių į skolą, kreditas’: *Priėmęs bargan prekių, dabar nepasirodo* Krk; *Druską nusipirkau, o cukrų ant bargo paėmiau* Dkš /\ *Bařgas – vargas: skola – ne žaizda, neužgis* Tr

← (s. / v.) le. *borg* ‘kreditas; skola’ (< v. v. a. *borge* ‘užstatas’ / v. *Borg* ‘[pa]skola’ [SW I: 191; SPW II: 325–326; SSt I: 130; ЭСБМ I: 371; Kluge 2002: 141; MLex 24; plg. ALEW I: 95]) → s. blr. *боргъ*, *боркгъ* ‘paskola’ (ГСБМ II: 147–148; Булыка 1980: 79), blr. *борг* ‘skola’ (ЭСБМ ibd.)

bargáuti, ***-áuja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) ‘skolinti, imti prekes į skolą’ ↔ ***pabargáuti*** ‘pasiskolinti’: /\ *Savo turėdamas – kada norėdamas, pabargáudamas – kada gaudamas* Jnš; ***bargúoti***, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb.) **1**. ‘duoti prekių į skolą (bargą)’: *Jam gali drąsiai bargúoti* Ilg; **2**. ‘(tr.) gauti dovanai’: *Kareivis barguõs valgį* J

↔ (s. / v.) le. (dial.) *borgować* ‘skolintis, imti kreditą; duoti skolon, kredituoti; delsti; dovanoti ir kt.’ (< v. v. a. / v. *borgen* ‘skolinti[s]’ [SW I: 191; SPW II: 326; SSt I: 130; SGP II[2]: 199; MLex 24]) → s. blr. *боркговати* ‘skolinti’ (ГСБМ II: 151; Булыка 1980: 79) – dėl kilmės dar žr. *bařgas*

barganáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘skolinėti, skolomis (bargais) gyventi’ Lnkv: *Jis taip visą gyvenimą barganãvo* Tr; *Į pavasarį ir eina šiaudų barganáudamas* Grž – žr. *bargáuti* (su epenteziniu elementu *-an-*, matyt, dėl kontaminacijos su lie. *vařg-an-as*, *-à* 3[b] ‘vargingas, skurdus’ [DLKŽ[5]])

barganúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘skursti, badmiriauti’: *Užkremta kiek bulbių, taip ir barganúoja* Sml – *bargáuti*

[93] *Senosios lietuvių kalbos etimologinio žodyno* (ALEW I: 95) autoriai nežinia kodėl nutarė, kad ši leksema – rytų slavų kalbų skolinys.

bařginti, *-ina*, *-ino* (verb. intr.) ‘duoti prekių į skolą (bargą)’: *Kas tau daugiau bebařgins*, *kad jau taip daug bargañ prisiėmei?* Kp – žr. *bargáuti*, *bargúoti*

barìlka 1 (sf.) ‘šulė, statinaitė’: *Ar daug kaštuoja barìlka alaus?* Smn; *Karvė priėdus kaip barìlka* Vs; *O bene duos arelkėlės iš naujosios barilkẽlės* JD 169

← (v.) le. *baryłka* ‘statinaitė ir kt.’ (< it. *barile* ‘statinė, statinaitė; skystųjų ir biriųjų medžiagų saikas’ ← V. lo. *barellus* ‘statinaitė; toks vežimaitis ir kt.’ [SW I: 102; Linde I: 59; Sławski I: 28; ЭСБМ I: 320; Фасмер I: 126–127; Blaise 1994: 97; Pospiszyl 2004: 121]) → s. blr. *барилка*, *барилко*, *барылка*, *борилка* ‘statinaitė; skystųjų medžiagų saikas’ (ГСБМ I: 197), blr. *бары́лка*, *бара́лка* / *-о* ‘statinaitė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 43; ЭСБМ ibd.) → r. dial. *бари́лко*, *бари́лка* ‘statinaitė; piltuvas’ (Даль I: 49; Фасмер ibd.)

bárta 1 (sf.) Dr, Pln, Vvr, Vž, ***bartà*** 4 ‘su plačiais ir riestais ašmenimis kirvis’ Slnt: *Bárta mietams tašyti yra geriau kaip kitas kirvis* Rt; *Paduok bartẽlę (kirvuką), eisim į mišką malkų* Užp; ***bortà*** 2 **1**. ‘plačiais ašmenimis kirvis, skliutas’ Rk, Smn, Švnč: *Mėsos, žolių kapojama bortà* Grž; *Aš su tuo kirviu negaliu tašyt, atnešk bõrtą* Mrj; *Rūmą statė iš apvalių rąstų, be piūklų, vien su bortomis* Krk ir kt. (Užp, Mtl); **2**. ‘trečioji paveiksluota korta; žemys’ GK 1940: 71

← (s. / v.) le. (dial.) *barta* ‘platus kirvis; alebarda’ (< v. v. a. *barte* / v. *Barte* ‘kirvis’ / s. v. a. *barta* ‘kirvis; kovinis kirvis’ [SW I: 100; SPW II: 15; SSt I: 67; SGP I[3]: 408; ЭСБМ I: 318; Kluge 2002: 93; MLex 10; Wackernagel 1878: 19; Köbler 1993: 222–223; Seebold 2008: 152; dar žr. Аникин II: 211]) → s. blr. *барта* (*барда*) ‘kirvis, kapoklė; alebarda’ (ГСБМ I: 198; Булыка 1980: 68), blr. (dial.) *барта*, *барда* ‘t. p.’ (СБГП I: 171; ЭСБМ ibd.; Станкевіч 2011: 150)[94]

bartẽlė 2 (sf. dem.) ‘kirvis plačiais ašmenimis, skliutas’: *Šokinėjo pímpė po píevų, po píevų, pasikìšus bartẽlį po júostu, po júostu* (d.) Žižmai (DvŽ I: 53) ⇦ *bárta*, *bartà*

bortẽlė 2 (sf., dem.) ‘kirvis plačiais ašmenimis, skliutas’ Dv (DvŽ I: 68) – žr. *bartẽlė*

bortininkas (sm.) ‘borta apsiginklavęs kareivis, panaktinis’ M ⇦ *bortà*

bortùkė 2 (sf.) ‘vedega’: *Atnešk bortùkę, tai padarysiu geldą* Krsn; ‘plonas platus kirvis’: *Paimk iš malkinės bortùkę ir eik malkos kapot* Sn ⇦ *bortà*

---

[94] Priskirti šį žodį monogeniniams germanizmams resp. vesti iš v. *Barte* ‘kirvis’, kaip siūloma LKŽe, nėra patikima dėl: **1**) arealinio faktoriaus (apie jį plačiau žr. LKE 214) resp. žodžio paplitimo ne vien tik žemaičių plote – Darbėnuose (Kretingos r.), Plungėje, Veiviržėnuose (Klaipėdos r.), Vėžaičiuose (Klaipėdos r.), Salantuose (Kretingos r.), Rietave (Plungės r.), bet ir rytų aukštaičių uteniškių Užpalių bei rytų aukštaičių vilniškių Dieveniškių šnektose (LKŽe), o lie. dial. *bortà* 2 (sf.) ‘t. p.’ – rytų aukštaičių panevėžiškių Grūžių (Pasvalio r.), uteniškių Rokiškio, Užpalių, vilniškių Švenčionių, vakarų aukštaičių šiauliškių Krakių šnektose (LKŽe); lie. dial. *bortẽlė* 2 (sf., dem.) ‘t. p.’ Dv (DvŽ I: 68) – rytų aukštaičių vilniškių Dieveniškių šnektoje; **2**) fleksinio formanto *-a*, o ne *-ė*, plg. lie. *bỹlodė* 1 (sf.) ‘stalčius’ ← v. *Beilade* ‘staliaus darbastalis’: *Uždaryk bỹlodę* Klp; tiesa, šis motyvas diskutuotinas, mat galūnės dažnai įvairuoja, plg. lie. *bìnda* 1 (sf.) ‘kaklo raištis, juosta’ BzF 100, Klp ← v. *Binde* ‘raištis, tvarstis; kaklaraištis’ (LKŽe).

bortúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘rantyti, užkapoti su borta’: *Bortúoju, matai, dar tik pirmą kartą, dėl to neina* Snt ⇦ *bortà*

bařtininkas (*-**inykas***) 1 (sm.), ***bártininkas*** 1, ***bartiniñkas*** (*-**inỹkas***) 2 ‘drevininkas, bitininkas’ B, [K]: *Bařtinykas medų renka* Rdš; *Meška bártinykas* Trak; *Bartinỹkas – kuris kopinėja pušysa* Šlčn

← (s. / v.) le. (dial.) *bartnik* ‘bitininkas (ypač miškuose esančių avilių ar drevėse gyvenančių bičių); lokys; bitėms kenkiantis vabzdys’ (SW I: 100; SPW II: 16; SSt I: 67–68; SGP I[3]: 409) → s. blr. *бортникъ*, *бортьникъ* ‘bitininkas’ (ГСБМ II: 161), blr. (dial.) *бáртнік*, *бóртнік* ‘bitininkas, drevininkas’ (ТСБМ I: 396; СБГП I: 207; ЛАБНГ I: 123) – dėl kilmės žr. *barčià*, *barčiùs*

bartininkáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘būti miško bitininku’ BŽ 32 ⇦ *bařtininkas* (*-inykas*), *bártininkas*, *bartiniñkas* (*-inỹkas*)

barvà 4 (sf.) **1**. ‘spalva, dažai’: *Kokios barvõs kepurės nori?* Kal; *Sijonas ne prie barvõs* Krt; *Mesk prie barvõs (mesk tos pačios spalvos kortą)!* Slnt; *Ta barva vilnų rodė jų kiltį* S. Dauk; **2**. ‘vienos spalvos drabužių karta; eilutė, kostiumas’ Rdn, Slnt: *Tokie vilnoniai ar pusvilnoniai kostiumai Žemaitijoje buvo vadinami barvelėmis, arba garnitoriais* rš; *Iš to audeklo išeis dvi bařvos* Škn; *Vestuvininkai apsirengė naujomis barvomis* Yl ir kt. (JV 352, Sch 18 [LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 50–51]); ***borva*** ‘spalva, dažai’: DPk 265.12 *o wienók' wirßutínes îpatines důnos / ir wíno‖(tatái yr ♦borwá / gardúmas ir kwápas)* (dar žr. Skardžius IV: 103)

← (s. / v.) le. *barwa* ‘spalva, atspalvis; išvaizda; uniforma ir kt.’ (< [s.] č. *barva* ‘spalva, dažai ir kt.’ ← v. v. a. *varwe* / s. v. a. *far[a]wa* ‘spalva, dažai’ [SW I: 100; SPW II: 16–18; SSt I: 68; Sokólska 1999: 144; Sławski I: 28; ЭСБМ I: 312; Machek 1968: 47; MLex 264; Köbler 1993: 533; Seebold 2008: 281; Schützeichel 2012: 97; dar žr. Буш 1981: 242; Walczak 1995: 43, 54; plg. Kluge 2002: 275; Zinkevičius 1988: 129; Аникин II: 57, 209]) → s. blr. *барва* ‘spalva; brangios medžiagos drabužis; munduras; ženklas, insignija’ (ГСБМ I: 193–194; Булыка 1980: 188), blr. *бáрва* ‘spalva; ryškiai raudona spalva’ (ТСБМ I: 343)

bãrava 1 (sf.) ‘rūšis’: *Gelumbė ne tos bãravos* Gmž (Lkm); *Tie visi siūlai vienos baravos* Slk – žr. *barvà* (su anaptiksiniu *-a-*, t. y. *ba-rv-a* → *ba-r-**a**-v-a*)

barvėlė 2 (sf.) **1**. ‘palaidinė’ Mikulčiai (Skuodo r.); **2**. ‘kostiumėlis’ (ŠVŽŽ I: 51) – žr. *barvà*

barvìnka 1 (sf.; bot.) **1**. ‘visada žaliuojantis augalas; žiemė slenktenė (*Vinca minor*)’ J, [K]; **2**. ‘skėtinė marenikė (*Chimaphila umbellata*)’ LBŽ (Brž)

↔ (s. / v.) le. (dial.) *barwinek* ‘žiemė (*Vinca*)’ (< s. č. *barvienek* / č. *barvínek* ‘t. p.’ ← v. v. a. *berewinke* / v. *Bärwinkel* ‘t. p.’ ← lo. *[vinca-]pervinca* ‘žiemė’ [SW I: 101; SPW II: 20; SSt I: 70; Paryl, Mieszczankowska 2004: 23; ЭСБМ I: 312–313; Machek 1968: 47; Аникин II: 209]) → blr. (dial.) *барвéнак*, *барвíнок*, *барвінóк*, *барвінак* ‘žiemė’ (ТСБМ I: 344; ЭСБМ ibd.; Сцяшковіч 1983: 54), r. *барвúнокъ* ‘t. p.’ (Даль I: 48)

basetlià 2 (sf.) ‘b o s a s , k o n t r a b o s a s’ Sb

← (v.) le. *basetla* ‘bosas; apkūni moteris, rubuilė’ (< v. *Basset[t]el* ‘kontrabosas’ ← it. *bassetto* ‘viola [toks styginis instrumentas]’ [SW I: 327; Linde I: 61; ЭСБМ I: 327; Аникин II: 253–254]) → blr. (dial.) *басэ́тля* ‘baltarusių liaudies styginis instrumentas; kontrabosas, violončelė; stora moteris’ (ТСБМ I: 348; Цыхун 1993: 19; Шатэрнік 1929: 30)

basedlà 2 (sf.) ‘b o s a s , k o n t r a b o s a s’ Vvr: *Grajìjo su muzika ir su basedlà* Pln (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 51) – žr. *basetlià* (su struktūrinio elemento *-t-* > *-d-* sonorizacija dėl priebalsių sinharmonijos, t. y. *b...t* → *b...d*)

besedlà 2 (sf.) ‘b o s a s , k o n t r a b o s a s’ Kadžiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 58) – žr. *basedlà* (su šaknies *-a-* > *-e-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *a...e* → *e...e*)

basõkas 2 (sm.) ‘k a r t i s s u g e l e ž i n i u k a b l i u’ Kč, Švn: *Viedrą šulnin paleidau – duok basõką*, *tai gal ištrauksim* Lš; *Ištrauk iš balos kanapes su basokù* Rdm

← (v.) le. *bosak* ‘kobinys (kartis su kabliu)’ (< v. *Bootshaken* ‘t. p.’ [SW I: 193; SPW II: 328]) → s. blr. *басакъ* ‘kobinys’ (ГСБМ I: 200), blr. (dial.) *басáк* ‘t. p.’ (СБГП I: 173; ЭСБМ I: 322)

bãtas 2 (sm., ppr. pl.) **1**. ‘t o k s o d i n i s a p a v a s , p p r . s u a u l a i s’ Vln 17: *Tavo bãtų graži aulai* Ub; *Pirmiau batùs visi siuvo ilgais aulais, o dabar tik lig pusės blauzdų* Grg; *Vedlių bãtai, šakalių padai, aš negaliu šokinėti, man kojeles bado* J ir kt. (VP 44, TŽ V 602, 627, Slm, PPr 168, M, rš); **2**. ‘m a l ū n e s k y l ė , p r o k u r i ą p i l a m i g r ū d a i į k a š ę , a u l a s’: *Sugrįžtu ir žiūru – ans mano grūdus iš bãto besemąs* Brs; **3**. ‘g u l s č i a k a m i n o d a l i s , k r o s n i e s s u j u n g i m a s s u k a m i n u’: *Iškrėsk ir batą, ten gali būti suodžių* Tj

← s. / v. le. (dial.) *bot* ‘batas; arklio kojų apavas’, (v.) le. *bót* ‘aulinis batas; ilgio matas ir kt.’ (< pranc. *botte* ‘batas; kinkinio laiptas; purvas, prilipęs prie batų; vyno statinė’ ← V. lo. *bota* ‘batas’ [SW I: 193, 240–241; SPW II: 344–345; SSt I: 179; SGP II[3]: 406; Brückner 1985: 50; Sławski I: 51; ЭСБМ I: 372; Niermeyer 1976: 102; dar žr. Palionis 1967: 280; Zinkevičius 1988: 131; Sabaliauskas 1990: 244) → s. blr. *боть* ‘batas’ (ГСБМ II: 167–168; Булыка 1980: 108), blr. (dial.) *бот(ъ)* ‘guminis arba odinis batas’ (Носовичъ 1984: 31; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 47; СБГП I: 208), s. r. *боть* ‘toks batas’ (СРЯВІ: 303)

bavolas (sm.) ‘(zool.) l a u k i n i s j a u t i s (*B u b a l u s*)’ B, [K]

← (s. / v.) le. *bawół* ‘laukinis jautis (*Bubalus*); jaučio oda’ (< lo. *būbalus* ‘t. p.’ ← gr. βούβαλος ‘laukinis jautis, buivolas; tokia antilopė’ [SW I: 107; SPW II: 33; SSt I: 71; Brückner 1985: 18; Sławski I: 28; ЭСБМ I: 259; Beekes I: 229]) → blr. *бáволь / бáвал* ‘buivolas, tauras, laukinis jautis’ (Носовичъ 1984: 11; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 40)

baziliškas(is) (sm.) ‘p a s a k ų b a i d y k l ė , s l i b i n a s’[95] BB Iz. 11.8: *Žaltys, baziliškas vadinamas, pačiu pavyzdėjimu akių žmogų ažumuša* SD 8

[95] Apie šios mitinės būtybės etiologiją plačiau žr. Baldžius 2005: 497, 500; Beresnevičius 2003: 75; Lavrinec 2014: 66–75; Лавринец 2014: 413–427.

← (s. / v.) le. *bazyliszek* ‘basiliskas – toks driežas (*Basiliscus mitratus*); piktadaris’ (< s. č. *baziliškus* ‘piktų akių pasakų driežas’ ← v. v. a. *basiliske* / v. *Basilisk* ‘mitologinė būtybė, kurią pamačius mirštama’ ← lo. *basiliscus* ‘toks driežas’ ← gr. βασιλίσκος ‘karaliukas; basiliskas [toks šliužas]; karetaitė [toks paukštis]; tokia žuvis’ [SW I: 107; SPW II: 34; SSt I: 71; Machek 1968: 49; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 16; Kluge 2002: 94; MLex 9; LS 278; dar žr. Moszyńska 1975: 163; Urbutis 2009: 421; ALEW I: 100]) → s. blr. *базилишокъ*, *базылишокъ* ‘baziliskas’ (ГСБМ I: 177–178; Булыка 1980: 143; plg. Гарник 2009: 10–11)

bekãsas 2 (sm.) ‘(zool.) toks balų paukštis, perkūno oželis (*Capella gallinago*)’ Ds, Žž: *Vasarą bekãsas gražiai kikučiuoja*, *mekena* Kp

← (v.) le. (dial.) *bekas* ‘pievinis tilvikas; vaikų švilpynė’ (< RPr. *Beckas* ‘perkūno oželis [*Scolopax gallinago*]’ / ← pranc. *bécasse* ‘perkūno oželis [*Capella gallinago*]’ ← V. lo. / lo. *beccus* ‘snapas’ [SW I: 111; Linde I: 69; Reczkowa 1982: 60; Bańkowski I: 39; ЭСБМ I: 435; Niermeyer 1976: 88; Fr I: 59; dar žr. Аникин III: 55) → blr. dial. *бéкас*, *бэ́кас* ‘perkūno oželis’ (СБГП I: 153)

bèkešas 1 (sm.) ‘šiltas viršutinis žiemos apdaras, trumpesnis už apsiaustą’: *Ana ir jis pasisiuvęs bèkešą!* Bgt

← le. dial. (MLd [Husów, Sowliny]) *bekiesz* ‘viršutinis vytų drabužis’ (<[96] vengr. *bekecs* ‘toks vyrų apsiaustas; trumpi kailiniai’ [SGP II[1]: 35; Шанский I[2]: 83; Аникин III: 57; Wołosz 1989: 233–234; Géza 1991: 18]) → blr. dial. *бекéш* ‘toks vyrų apsiaustas’ (Шаталава 1975: 20; ЭСБМ I: 343), r. *бекеш* ‘t. p.’ (СлРЯ I: 191) ∌ blr. dial. *бікéш* ‘t. p.’ (МСМГ 27)

belĩgas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘Belgijos gyventojas’ rš

← le. *Belg* ‘belgas’ (< lo. *Belgae* ‘šiaurės vakarų Galijos tautelė, belgai’ [Swan 2008: 28; Аникин III: 87]) → blr. *бэльг* ‘belgas’ (Станкевіч 1989: 186)

beñkartas 1 (sm.) **1**. ‘nesantuokoje gimęs vaikas; pavainikis’ Rm, Grg, P: *Benkartas, mergvaikis, dykaduonis, vėjavaikis*, *– vis tai beveik kasdien girdėjo* LzP; **2**. ‘niekinamas, plūstamas ko pavadinimas’: *Tie beñkartai ėriukai vėl į rugieną!* Klp; *Kur jūs daužotės, benkarčiùkai!* Lnkv; **3**. ‘išvisa, išsigimėlis’: *Mes sodiname jūsų burokus*, *išauga tik vieni beñkartai (žyduoliai)* Mžk; *Kur tau lakštangėlė – čia tas beñkartas (netikra lakštangėlė)!* Grž (LKŽe); **4**. ‘padauža, išdykėlis’: *Ot biñkartas, a* Dv (DvŽ I: 59); **5**. ‘senbernis’ Šts (ŠVŽŽ I: 56); ***beñkortas*** ‘pavainikis’: Chyl 5Moz. 23.2 2 *Bękortas noteys furynkimań WIESZPATIES: defzymta teypag gimine jo noteys* (dar žr. Skardžius IV: 98; Urbutis 2009: 421)

← (s. / v.) le. (dial.) *bękart* ‘pavainikis; mišrūnas (apie gyvūnus); išsigimėlis; vaikigalis, nenaudėlis; paskutinis pėdas, kertant javus; javų dievybė; antroji pagalbinė būrė ir kt.’ (SW I: 141; SPW II: 89–90; SSt I: 78; SGP II[1]: 105–106; AGB III[2]: 181; Ślaski 1930: 147; ЭСБМ I: 303; dar žr. Rembiszewska 2008: 58 tt.; ALEW I: 106;

[96] EWU (92) nurodoma, kad vengr. *bekecs* yra polonizmas.

Karaliūnas 2015: 473]) → s. blr. *бенкартъ*, *бэнкартъ* ‘pavainikis’ (ГСБМ I: 276; Булыка 1980: 126), blr. *бэнка́рт(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 41; ЭСБМ ibd.) – dėl kilmės žr. *bankartas*

benkartáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘valkiotis, dykiniauti’: *Benkartáuja, ir niekas jam nieko nedaro* Grž ⇦ *beñkartas*

benkartìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘virtęs benkartu, išvisęs’: *Verionė benkartinė (Veronica spuria)* P; *Aš tokios benkartìnės kumelės nelaikyčiau* Vkš ⇦ *beñkartas*

binkõrtas (sm.) ‘pavainikis’ (Kardelis 2003: 172) – žr. *beñkartas* (dėl struktūrinės kaitos žr. *binkỹs*)

bernadỹnas 2 (sm.) DP 11, M. Valanč **1**. ‘Pranciškaus ordino vienuolis’: *Iš kur žmogus būsi šventas, jug ne bernadỹnas!* Grg; **2**. ‘(bot.) vėdryninių šeimos augalas, kalninė kurpelė (*Aconitum Stoerkianum*)’: *Bernadỹnai žydi mėlynai* Grg (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 57)

← (v.) le. *bernadyn* ‘šv. Pranciškaus regulos vienuolių ordino narys, vienuolis pranciškonas ir kt.’ (↔ [v.] le. *bernardyn* ‘t. p.’ < V. lo. *Bernardinus* ‘bernardinas, vienuolis cistersas’ ← avd. V. lo. *Bernardus Claraevallensis* ‘šv. Bernardas Klervietis – abatas, šventasis, katalikų bažnyčios mokytojas’ [SW I: 116; SPW II: 17; Linde I: 71; Woźniak 2002: 260; Blaise 1994: 104; dar žr. Urbutis 2009: 421; Аникин II: 213]) → s. blr. *бернадынъ*, *бернадинъ* ‘šv. Bernardo ordino katalikų vienuolis’ (ГСБМ I: 282)

bernedỹnas 2 (sm.) ‘kurpelė, bernardinas’ Lnk (ŠVŽŽ I: 57) – žr. *bernadỹnas* (su *-a-* > *-e-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *e...a* → *e...e*)

bespiẽčnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘ramus’: *Eš bespiečnas esmi* BB Joz. 12.2

← (s. / v.) le. *bezpieczny* ‘saugus, užtikrintas; patikimas; ramus; tikras; įsitikinęs ir kt.’ (SW I: 129; SPW II: 72–75; SSt I: 76; ЭССЯ II: 38; Аникин III: 151–152; plg. Шанский I^2: 104; Фасмер I: 161; ЭСБМ I: 439; dar žr. ALEW I: 109–110) → s. blr. *безпечный*, *бэзпечный*, *беспечный* ‘ramus, saugus; nerūpestingas; drąsus; įžūlus’ (ГСБМ I: 245–247), blr. *бяспе́чны* ‘saugus; ramus’ (ТСБМ I: 443), s. r. *беспечный* ‘saugus’ (СРЯВ I: 159), r. *безпе́чный*, *беспе́чный* ‘nerūpestingas, lengvabūdis; paprastas’ (Даль I: 69; СлРЯ I: 213)

bèstija 1 (sf.) J, Gs, ***bestijà*** 2 Pln, Grg **1**. ‘gyvulys, žvėris’: *Ateit nebijais... ing šitą girią girkšinčiųjų bèstijų* DP 610; *Kailiais bestijų nudirtų apsisegę* SP I 85; **2**. (scom.) ‘(menk.) nenaudėlis, bjaurybė’: *Ko čia pešatės, bèstijos?* Bsg; *Tas bestijà išrijo visą pieną* Kv (LKŽe), dar plg. lie. dial. *bèstija* 1 (scom.) ‘nenaudėlis, bjaurybė’ Dv (DvŽ I: 61); *Tai, mat, bestija, ir jis šnek teip pat, kai žmogus* ŠLP 44 (SŽ 95; dar žr. ZtŽ 84; ŠVŽŽ I: 58)

← v. le. *bestyja* (le. *bestja*) ‘(laukinis) gyvūnas, žvėris; pabaisa; (apie žmogų) galvijas; nenaudėlis, niekšas, sukčius; išdykėlis’ (< V. lo. *bestia* ‘gyvulys; jojamasis gyvūnas [arklys, mulas, asilas]; medžioklės gyvūnas’ [SW I: 117; SPW II: 49–51; Brückner 1985: 22; Moszyńska 1975: 164; Leeming 1976: 42; ЭСБМ I: 436; Аникин III: 155–156;

Niermeyer 1976: 97; plg. Фасмер I: 162; dar žr. Адомавичюте 1982: 44; Zinkevičius 1988: 129; Kregždys 2014: 408–409; ALEW I: 110]) → s. blr. *бестия*, *бестыя* ‘žvėris, gyvūnas; mitologinė būtybė; nenaudėlis, niekšas’ (ГСБМ I: 288–289; Булыка 1980: 143), blr. (dial.) *бэ́стыя* ‘galvijas; nenaudėlis, niekšas’ (Носовичъ 1984: 41; Арашонкава 2003: 26), r. *бе́стія* ‘t. p.’ (Даль I: 84)

bestijėlė (sf., dem.) ‘g y v u l y s’: /\ *Į šventoriaus kapus kunings nepriims, į sodžiaus senkapius nelaidž to sodžiaus gyventojai, į pakluones mesti kai bestijėlą – gaila ir negražu* ŠLSA 277 (SŽ 95–96) ⇦ *bèstija*, *bestijà*

bẽzas 4 (sm.) ‘a l y v a (*S y r i n g a*)’ Ds, Gdr: *Jau ir bezaĩ žydi* Smn (LKŽe); *Bezų yra baltų̃, mėlynų̃ – graĩtai žydẽs ãnės* Dv (DvŽ I: 62; dar žr. ZtŽ 84; ZŠT I: 190, 197)

← (s. / v.) le. *bez* ‘paprastoji alyva (*Syringa vulgaris*); šeivamedis (*Sambucus nigra*)’ (SW I: 119; SPW II: 53; SSt I: 74; Brückner 1985: 22; ЭССЯ III: 144–145; Аникин III: 39; dar žr. Kardelis 2003: 69, 71) → blr. (dial.) *бэз* ‘paprastoji alyva (*Syringa vulgaris*); šeivamedis (*Sambucus* [*nigra, racemosa*])’ (ТСБМ I: 433; СБГП I: 254; Янкоўскі I: 45; ЭСБМ I: 434), s. r. *безъ* ‘alyva’ (СРЯВ I: 91) ⊭ r. dial. *бе́за* ‘paprastoji alyva (*Syringa vulgaris*)’ (Даль I: 58) – dar žr. *bẽzdas*

bezìnis, -ė 2 (adj.) ‘b e z o m e d ž i o’: *Pasidirbau bezìnį cibuką liurkai* Ds; *Bezìnė šerdis didesnė* Ds ⇦ *bẽzas*

bezýnas 2 (sm.) ‘b e z ų k r ū m a s’: *Visas mūsų bezýnas išnyko* Ds; *Įlindau bezynañ* Ds ⇦ *bẽzas*

bẽzdas 4 (sm.; bot.) **1**. ‘a l y v a (*S y r i n g a*)’ Mžk, Kl, Brž: *Jau bezdaĩ pražydo* Bsg; *Kaip skaniai bezdai kvepia!* Pp; *Mes turime baltųjų ir mėlynųjų bezdų̃* Všk; **2**. ‘š e i v a m e d i s (*S a m b u c u s*)’ SD 9, R, I, P, K: *Yra dar ir smirdantieji bezdaĩ* Vvr; *Miške auga bezdaĩ* Yl; ***bẽzdis*** 2 **1**. ‘t . p .’: *Oi, kaip pas jus gražu ir kvapu – pilnas kiemas bezdžių* Krtn; *Žemaitiškai bezdžiai mėlynieji (Syringa vulgaris)* P; **2**. ‘t . p .’: *Bezdis karolinis (Sambucus racemosa)* P; *Bezdis juodasis (Sambucus nigra)* P; *Klosto tarp diegų bezdžių šakas* S. Dauk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 59)

← le. dial. (DLd [Obra]) *bezd* ‘paprastoji alyva (*Syringa vulgaris*); šeivamedis (*Sambucus nigra*)’ (SGP II[1]: 74–77, 84; Brückner 1985: 22; $SEJL_2$ 107; dar žr. ALEW I: 111; ЭССЯ III: 145; plg. SEJL 58) → blr. dial. *бэзд* ‘paprastoji alyva (*Syringa vulgaris*); šeivamedis (*Sambucus* [*nigra*, *racemosa*])’ (ЭСБМ I: 434) – dar žr. *bẽzas*

bezdýnas 1 (sm.) ‘b e z d ų (a l y v ų) k r ū m a s’: *Katinas po bezdyno atsisėdęs i[r] kniauk* Lkv ⇦ *bẽzdas*

bezecnas (adj.) ‘g ė d i n g a s’: JMP 234.33–39 *Bi=iokimes teypag tu beʒecnu kiemu / kuriuos mes cʒionay mornay ſuprekáwom / o begineiáme aplinkuy iuos ſtebukligomis nepa=baʒniſtomis / o ſu ſtebuklingais iʒdumoimáis świetá to / gaudidá=mi iʒ wiſur / o ingidámi káip gáledámi tu biauriu ráſkáβiu io / o tikray ſáwi duoná káip iʒ ákmenio daridámi / pagal dumos ano cʒertá biauraus / vʒmirβe mokſłá Pona* (dar žr. Skardžius IV: 99)

← (v.) le. *bezecny* ‘gėdingas, netinkamas; bjaurus, įkyrus, nepakeliamas; nuteistas, netekęs garbės ir kt.’ (SW I: 122; SPW II: 62–63; dar žr. ALEW I: 111) → s. blr. *безецный*, *бэзэцный* ‘gėdingas, niekšiškas; nuteistas, netekęs garbės’ (ГСБМ I: 231–232; Булыка 1980: 132), blr. *безе́цный* ‘gėdingas; nedoras’ (Носовичъ 1984: 20; ЭСБМ I: 342)

bìguzas 3ᵇ (sm.) **1**. ‘valgis iš duonos, vandens ir cukraus, mutinys, duonienė’ Ds, Rk, Zr: *Pavalgysiu nors bìguzo, o ką gi padarysi* Kp; *Kad prisrėbiau bìguzo, net šaltis krečia* Šmn; **2**. ‘tiršta sriuba’: *Aš prašiau skystos bulbynės, o tu bìguzą davei* Vdk; ‘viralas iš mėsgalių’ I; **3**. ‘prastas, nusikvėpęs, nusivadėjęs alus’: *Šiemet per jų linarautį buvo ne alus, bet bìguzas* Pš; **4**. ‘trumpas, storas prastų javų pėdas’: *Vos keturiolika kapų biguzų̃ prirankiojau* Rk; *Kas daryt su šitais biguzaĩs – nei anys iškult, nei nieko* Jž; **5**. ‘šiaudais surišta, palaidų šiaudų našta’: *Surišk šiaudus biguzuõs* Ds; **6**. ‘pumputys, mazgas’: *Ale kad judvi tuos siūlus vejat vienais biguzais* Sd

← le. dial. (SLd [Cieszyn] ir kt.) *bigus* ‘raugintų kopūstų, riebalų ir mėsos troškinys; virtų slyvų kompotas; virtos bulvės, valgomos su pienu; sumaištis’ (SGP II²: 211–212) ≠ (v.) le. *bigos* ‘pjaustytos mėsos patiekalas; kapota mėsa; žuvienė; sąmyšis’ (< v. *Beguß* / *Beiguß* ‘padažas; jautienos gabalai’ [SW I: 154; SPW II: 148; Brückner 1985: 27; ЭСБМ I: 348; Аникин III: 175–176; dar žr. Bušmane 2007: 270; Markus-Narvila 2011: 175]) → blr. *бигусъ* ‘smulkintų maisto likučių, miltų kepintas mišinys’ (Носовичъ 1984: 25), r. *би́гус* ‘toks patiekalas; mėsos troškinys’ (Фасмер I: 164) ≠ s. blr. *бигосъ* ‘raugintų kopūstų, mėsos, dešros ir aštrių prieskonių troškinys’ (ГСБМ I: 294; Булыка 1980: 116), r. *бигос* ‘troškinti kopūstai su mėsa’ (Шетэля 2011: 28)

bìle, ***bilè*** (conj.) ‘jei, jei tik, kad, kad tik’ R: *Bìle tep padarei*, *tai ir gerai* Sn; *Bilè aš tikt namiej* K; *Kiek nori*, *tiek imk, bilè padarysi* Ds ir kt. (JV 1087, Grž, Lkš, Dkš, TDr VII 396)

← (v.) le. *byle* ‘kad tik; jei tik; na, bet ir kt.’ (SW I: 246; SPW III: 86–87; Rospond 1979: 325; dar žr. ALEW I: 113; Kabelka 1964: 24; Rosinas 1988: 226, 1994: 188) → s. blr. *быле* ‘kad, kad tik’ (ГСБМ II: 270–271), blr. *бы́ля* ‘t. p.’ (ЭСБМ I: 432), blr. dial. *бы́ле* ‘lyg’ (ТС I: 101)

> *bìle, bilè* (prt.) ‘bet; ar, bene’: *Sakyk, ar gal dailiaus skambėti balsai bile kitos šnektos?* KlvD 352. *Ne bìle pievoj dobilas augo penkiais šešiais lapeliais, su devyniais žiedeliais* Dkš – žr. *bìle*, *bilè* (conj.)

bile kaĩp (adv.; hibr.) ‘bet kaip’ R 360, K II 256: *Bile kaĩp padaryk* J; *Mum bile kàp gerai* Gs

↔ le. *byle jak* ‘bet kaip’ (Swan 2008: 46) → blr. dial. *быле-я́к*, *бы́ля-я́к* ‘bet kaip’ (СБГП I: 251; Сцяшковіч 1983: 71; Цыхун 1993: 24) – partityvinis vertinys

bile kàs (pron. indef.; hibr.) ‘b e t k a s’ R 167, K: *Jis nenori pas bile ką užeiti* Grž; *Jis ne su bile kuõ šneka* Gs

↔ le. *byle kto* ‘bet kas’ (SW I: 246; dar žr. Kabelka 1964: 24, 62; Rosinas 1988: 226) → blr. dial. *бы́ля-што́* ‘bet kas’ (Цыхун 1993: 24) – partityvinis vertinys

bile kuř (adv.; hibr.) ‘b e t k u r’ R 130, J: *Padėk tai bile kuř* K I 667; *Tai vienai nakčiai aš bile kuř atsigulsiu* Gs

↔ le. *byle gdzie* ‘bet kur’ (SW I: 815) → blr. dial. *быля-дзе́* ‘bet kur’ (СБГП I: 252), *бы́ля-куды́* ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 24) – partityvinis vertinys

bile tìk (conj.; hibr.) ‘k a d t i k’: *Bile tik gavo pinigų, ir išleido* Ėr

↔ le. *byle co* ‘kad tik’ (SW I: 246; Swan 2008: 46) → blr. dial. *быле-што́* ‘kad tik’ (СБГП I: 251) – partityvinis vertinys

bindãsas 2 (sm.) ‘k i r v i s l o v i a m s k a p o t i, s k l i u t a s’: *Atšipo bindãsas, reikia pagaląst* Brž

← (v.) le. *bindas* ‘dailidės kerteklė, vedega ir kt.’ (< v. *Bindaxt* ‘staliaus kirvis’ [SW I: 156; SPW II: 150; Linde I: 109; ЭСБМ I: 350; Аникин II: 175, III: 93]) → s. blr. *биндасъ* ‘kirtiklis’ (ГСБМ II: 3), blr. dial. *бі́ндас* ‘staliaus kirvis’ (СБГП I: 187)

bindolikas (sm.) ‘s a g t i s (p a p u o š a l a s)’: *Ėmė ans žmogus bindoliką* Ch Moz. 24.22

← (v.) le. *bindalik*, (pl.) *bindaliki* ‘raištis, dirželis, juostelė; knygos įrišimo virvutė; ilgi marškiniai, ilgas apsiaustas ir kt.’ (< v. *Bändel* ‘juostelė, kaspinėlis; apvadas’ ← V. lo. *bendellum* ‘raištis’ [SW I: 155–156; Linde I: 108; ЭСБМ I: 350; Blaise 1994: 102; dar žr. ALEW I: 115]) → blr. *бі́ндалік* ‘medalis; žmogus aptraukta akimi (sergantis katarakta)’ (Носовичъ 1984: 26), blr. dial. (pl.) *бі́ндалікі* ‘tokie nėriniai’ (ЭСБМ ibd.)[97] ∌ s. blr. *бендаликъ* ‘galvos raištis’ (ГСБМ I: 275)

býskupas 3[a] (sm.) ‘v y s k u p a s’: *Byskupai, tatai išgirdę, daug penigų sargams davė* Mž 279; *(Vedžiojo) nuog tribunolo tribunolop, nuog býskupo byskupóp* DP 145

← (s. / v.) le. *biskup* ‘Bažnyčios vyskupas, ganytojas’ (< [s.] č. *biskup* ‘vyskupas’ ← s. v. a. *biscof* ‘t. p.’ ← lo. *episcopus* ‘t. p.’ ← gr. [vėlyv.] ἐπίσκοπος ‘aukščiausias krikščionių bažnyčios klero atstovas, vyskupas; prižiūrėtojas ir kt.’ [SW I: 158; SPW II: 153–159; SSt I: 94; GS 7; Sławski I: 34; Machek 1968: 54; Rejzek 2001: 80; Pleskalová 2009: 17, 34; ЭСБМ I: 353; Аникин I: 308, III: 205; Lampe 1961: 532–534; Sophocles 1900: 510; Wackernagel 1878: 36; Köbler 1993: 282; Seebold 2008: 173; Schützeichel 2012: 51; dar žr. Sabaliauskas 1966: 83; Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1987: 138; Walczak 1995: 53; Petit 2010: 82; Widłak 2011: 477; Титаренко 2002: 161]) → s. blr. *бискупъ*, *быскупъ* (*быскопъ*) ‘vyskupas’ (ГСБМ II: 8–10; Булыка 1972: 43, 1980: 175), blr. *бі́скуп* ‘aukščiausias katalikų bažnyčios šventiko rangas’

[97] Lie. dial. *bindõlikai* 1 (sm. pl.) ‘senovinis ištekėjusių moterų galvos papuošalas iš mezginių ir blizgučių, eina apie kaktą iki ausų po skepetos’ Rp: *Jaunamartės nešiodavo bindõlikus* Vv; *Ar jau užsidėjai bindolikus?* PnmA (LKŽe) dėl semantinės vertės, matyt, priskirtinas gudizmams.

(Байкоў, Некрашэвіч 1993: 45; ТСБМ I: 376), s. r. *бискупъ* ‘vyskupas’ (СРЯВ I: 186; dar žr. Золтан 1983: 334, 342; ЕСУМ I: 202)

byskupystà 2 (sf.) ‘byskupo valdoma sritis; vyskupystė’[98]: *Pradžias ir eilias rodžiame... kiekvienos byskupỹstos po visą pasaulį* DP 505; ***býskupystė*** 1 ‘vyskupo titulas’: *Byskupystės urėdo geidžia* Mž 29; *Tikrai žymė ypačios býskupystės Petro* DP 612

↔ (s. / v.) *biskupstwo* ‘aukščiausias kunigystės šventimas; vyskupija; vyskupo rezidencija’ (SW I: 158; SPW II: 161–162; SSt I: 96–97; Leeming 1976: 43; Аникин III: 206) → s. blr. *бискупство* ‘vyskupystė’ (ГСБМ II: 8; Булыка 1972: 43), r. *бискупство* ‘t. p.’ (СлРЯ I: 25) – dėl kilmės žr. *býskupas* (su suf. *-ysta*, matyt, dėl kontaminacijos su slavizmu lie. *myl-**ista*** ‘malonybė [pagarbus kreipimasis į žmogų]’ [plg. Būga I: 124–125])

blãmas 2 (sm.) ‘apmuštų kailinių vidus (kailiai)’ Ds: *Blãmas bus geras dar senas, tik viršų naują pirksiu* Pbs; ***blõmas*** 2 **1**. ‘plotas, sklypas’: *Didelis blõmas girios išdegė* Kv; *Kur sniegas ilgiau pastovėjo, rugiai blõmais išgedo* Als; ‘gabalas’: *Atsirėžiau audeklo blõmą ir pasisiuvau kvartūgą* Als; **2**. ‘glėbys’: *Blomas susegtas lentų* J; *Blomas šiaudų* J; **3**. ‘klodas’: *Blõmais buvo druskos – smiltį nukask, ir druska* Lnk; **4**. ‘(bot.) *Thalus*’ P

← (s. / v.) le. (dial.) *błam* ‘tam tikras kailio gabalas; kailio gabalas, susiūtas iš mažų gabaliukų’ (< v. *Flamm[e]* ‘odos gabalas; paltis [lašinių]; gabalas [mėsos]’ [SW I: 171; Linde I: 114; SSt I: 106; SGP II[2]: 281]) → s. blr. *бламъ* ‘kailio gabalas’ (ГСБМ II: 50; Булыка 1980: 106)

bloma (sf.) **1**. ‘plotas, sklypas’: *Mano žemė vienõ blomõ, t. y. vienam daikte, ne mišru su kitais* J; **2**. ‘oda, kailis’: *Vebrų, sabalų, kiaunių ir ūdrų, audinių blomas leido į svetimus kraštus* S. Dauk; **3**. ‘tam tikia augalo dalis’: *Bloma ta vadinas lopu* P – žr. *blõmas*

próblimas 1 (sm.) ‘protarpis’: *Debesys eit próblimais* Užv – žr. *blõmas*

próblimuotas, -a 1 (adj.) ‘su problimais, su pragiedruliais’: *Diena yr próblimuota* Užv ⇐ *próblimas*

blánka 1 (sf.) ‘stora lenta’: *Šitas tiltas padarytas iš gerų blánkų* Smn; *Paimk blankų, pamesk į purvyną, ir bus lieptai* Skr; *Blankoms išgrindžiau svirną* Yl; *Reik išsipjaudinti blankų palangiams* Lkv ir kt. (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 66)

← le. *blanka* (v. le. *blanki*) ‘lentos, medinė tvora; mūrinė tvora ir kt.’ (< v. v. a. *blanke*

[98] S. Ambrazas (2000: 69–70, 2007: 145) teigia, jog „<...> lietuvių kalboje <...> priesagos *-ystė* vediniai vietų nežymi.“, t. y. jos morfologinis variantas su suf. *-ysta* priskiriamas pamorfemiams slavų kalbų vertiniams resp. suf. sl. **-ьstvo* refleksijoms. Tokiu aiškinimu būtų galima patikėti, jei teiginio autorius būtų paaiškinęs lietuvių tarmėse ir vėlesniojo laikotarpio raštuose vartojamų suf. lie. *-ystė* vedinių kilmę ir semantinę raidą, plg., pvz., lie. dial. *duobỹstė* 2 (sf.) ‘įdubimas po krūtine’: *Kad davė į širdies duobỹstę, ir žadą užtraukė* Krt / lie. dial. *duobystà* 3 (sf.) ‘t. p.’: *Taip skaudžiai įsidaužiau į pačią širdies duobýstą* Grg (LKŽe); lie. *namỹstė* 2 (sf.) ‘namai, namų ūkis’ [K], B, N: *Išmirs vaikai, prieteliai, sudegs ir namystė* AA; *Prie slenksčio paties namystės... traukia jumis* Kel 1881: 118 (LKŽe) / lie. *namystà* ‘namai; šeimyna’ J, BsO II: 34 (Skardžius I: 368). Šių leksemų *nomina loci* baltišką etiologiją, matyt, suponuoja akivaizdi pirminė *nomina collectiva* semantinė jų vertė (plg. Ambrazas 2007: 145).

‘lenta, lentų tvora’ < lo. *planca* ‘lenta; plokštė ir kt.’ ← lo. *phalangae* ‘kartis nešuliams nešti; medinis velenas’ < gr. φάλαγξ ‘medžio kamienas [be šakų] ir kt.’ [SW I: 162; Linde I: 115; MLex 23; ЭСБМ IX: 167; Kluge 2002: 706]) → blr. dial. *бла́нка* ‘nedidelė lenta ir kt.’ (СБГП I: 192)

blẽkorius 1 (sm.), ***blekõrius*** 2 ‘skardininkas’: *Blekis prakiuro, reikės nešt blẽkoriui pataisyt* Jrb; *Anuosyk buvo pas mus blekõrius, du puodus užtaisė* Gs; ***blékorius*** 1, ***blẽkorius*** 1 ‘t. p.’ Ds: *Tą mašinikę reik pri blékoriaus nunešti, ir pataisys* Grg

← (v.) le. *blacharz*, *blecharz* ‘amatininkas, gaminantis plonus metalo lakštus ir jų gaminius; tokių gaminių prekeivis; smuklininkas’ (< v. *Blecher* ‘t. p.’ [SW I: 161; SPW II: 168; Аникин III: 281; dar žr. Palionis 1967: 276]) → blr. *бля́харь* ‘skardininkas; stogdengys’ (Носовичъ 1984: 28; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 46), r. (dial.) *бля́харь* ‘skardininkas’ (СлРЯ II: 73; СРНГ III: 34) – dėl tolimesnės kilmės žr. *blėchà*, *blékа*, *blėkà*

blėchà 4 (sf.) ‘skarda’ ZtŽ 87; ZŠT I: 175, II: 138, 294

← (s. / v.) le. *blacha* ‘plona metalo plokštė, skarda; skardos gaminys; šarvai ir kt.’ (< v. v. a. *blëch* / s. v. a. *bleh* / v. *Blech* ‘skarda; skardos plokštė; pinigai’ [SW I: 160–161; SPW II: 167–168; SSt I: 97; ЭСБМ I: 365; Аникин III: 280; MLex 23; Köbler 1993: 318; Seebold 2008: 178; Schützeichel 2012: 53; dar žr. Zinkevičius 1988: 132]) → s. blr. *бляха* ‘metalinė plokštė; metalinių plokštelių šarvai; metalo matas’ (ГСБМ II: 80–81; Булыка 1980: 91), blr. (dial.) *бля́ха* ‘skarda’ (Носовичъ 1984: 28; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 46; СБГП I: 198), s. r. *бляха* ‘puošiamoji metalinė plokštė’ (СРЯВ I: 252), r. *бля́ха* ‘metalo plokštė; skydelis; alavas ir kt.’ (Даль I: 100)

bléka 1 Slnt, *blėkà* 2 OZ 10, Š, 4 Kp **1**. ‘t. p.’: *Surūdijo bléka* Gršl; *Uždenk pečių su bléka* Grg; *Pasiimk blėkõs ir išsikirpsi tvėrę* Kp ir kt. (Užp, Yl, rš); **2**. ‘skardinis indas (ppr. vartojamas kepti)’: *Nepridėk pilnų blékų – išbėgs pyragai (išdribs per kraštus)* Lkv; *Ar jau iššveitė blėkẽlę?* Kvr (LKŽe; dar žr. ZtŽ 87; ZŠT I: 175; ŠVŽŽ I: 66) – žr. *blėchà* (su įprastu dusliojo palatalinio pučiamojo *ch* > *k* kaita į dusliųjį palatalinį sprogstamąjį [žr. Zinkevičius 1966: 150])

blėkìnė 2 (sf.) Ds, Plt, *blẽkinė* 1 ‘skardos indas, skardinė’ Trgn: *Pilna blėkìnė (v) andenio* Rk; *Dvi blėkinì spirito parsinešiau iš Prūsų* Grg ⇦ *bléka*, *blėkà*

blékininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘skardininkas’: *Prakiuro koštuvis, reiks nešti pri blékininko* Grg ⇦ *bléka*, *blėkà*

blėkìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘iš skardos padarytas’: *Blėkìnis viedras* Grg ⇦ *bléka*, *blėkà*

bliùzė 2 (sf.) ‘trumpas moteriškas apdaras, trumpikė’ Sb: *Bliuzės priekis papuoštas skersinėmis smulkiomis siūlelėmis* sp (LKŽe); ***bliũzė*** 2 ‘(moterų) palaidinė’: *Bliũzė pirktìnė* Žižmai (DvŽ I: 66)

← le. *bluza* ‘viršutinė moterų palaidinė (ppr. darbo drabužis)’ (< pranc. *blouse* ‘palaidinė; ilgas platus drabužis ir kt.’ ← V. lo. *pelusia* ‘drabužis iš Peluzijos [Egipto miesto]’ [SW I: 169; Фасмер I: 177–178; ЭСБМ I: 364; Аникин III: 268; dar žr. Walczak

1991: 97; Мальцава 2010: 26, 42, 138]) → blr. *блу́за* ‘(moterų) palaidinė; (vyrų) darbo palaidinė’ (ТСБМ I: 388; БРС I: 400), r. *блу́за* ‘biliardo tinklelis; vyrų palaidinė, marškiniai’ (Даль I: 100)

bliuzgãtyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) ‘nešvankiai kalbėti; bliuznyti’ Škn
← le. *bluzgotać* ‘išlieti iš savęs / išvemti (kraują, nuodus ir pan.); šliukštelėti; prišnekėti, pripliaukšti’ (SW I: 169) → r. dial. *блюзгота́ть* ‘tuščiažodžiauti, niekus kalbėti’ (Даль I: 100; dar žr. Аникин III: 273)

bliuzkà 2 (sf.) ‘(moterų) palaidinė’ Grg: *Kai eisi šieno grėbti, apsivilk bliùzką* Rs; ***bliùzkė*** 2 (sf.) ‘t. p.’ Lš: *Pasiūk man naują bliùzkę* Lp; *Tau pritinka balta bliuzkẽlė* Jnšk; *Mergaitės su raudonom bliuzkùtėm* Gs
← le. *bluzka* ‘palaidinė; jaunų merginų namų drabužis’ (SW I: 169) → blr. (dial.) *блу́зка*, *блю́зка* ‘palaidinė’ (РБС I: 111; Цыхун 1993: 20; ЭСБМ I: 364; dar žr. Ostrowski 2013: 84), blr. dial. *блюска* ‘t. p.’ (Станкевіч 2011: 152) – dėl kilmės dar žr. *bliūzė*

bliuzkùtė 2 (sf., dem.) ‘palaidinukė’ Dv (DvŽ I: 66) ⇐ *bliuzkà*

bliuzniẽrius, ***-ė*** 2 (smob.) ‘bliuznytojas’ DP 164, Klvr; ***bluzniẽrius***, ***-kà*** 2 ‘t. p.’ K
← v. le. *bluznierz* ([s. / v.] le. *bluźnierz*) ‘piktžodžiautojas, šmeižikas’ (SW I: 170; SPW II: 196; SSt I: 106; Kudzinowski 1974: 98; Brückner 1985: 30; dar žr. Walczak 1995: 80) → s. blr. *блюзнеръ* ‘piktžodžiautojas’ (ГСБМ II: 77; Булыка 1980: 175), blr. *блюзне́ръ* / *блюзьнер* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 27; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 46)

bliuznierstvà 2 (sf.) ‘bliuznijimas’ Tat: Darė didžias bliuznierstvas Ch Ne. 9.18 (LKŽe); ***bluznierstva***, ***bliužnerstva***, ***bliužnierstva*** 1 ‘šmeižimas; šventvagiški žodžiai, nepadori kalba, Dievo ar šventųjų įžeidinėjimas’ Mž: *Tenekalb bliuznierſtwas tawa naſrai* Mž 436.17 (Urbas 1996: 66); ***bliužnierstvà*** 2 ‘t. p.’ DP 254; Ch[1] Luk. 5.21 (LKŽe); Chyl 2Kar. 19.3 *Ir tare anisjen jop, Teypo kałba Hizkia, Ta diena ira diena ſuſpaudymo, ir koloima, ir bluznierſtwos: waykey nes atajo gimdymop, ó nera galibes gimdyt* (dar žr. Skardžius IV: 102)
← v. le. *bluznierstwo*, (v.) le. *bluźnierstwo* ‘šmeižimas; nešvankūs, nepadorūs dalykai’ (SW I: 170; SPW II: 194–196) → s. blr. *блюзнерство*, *блюжнерство*, *блюзнирство* ‘piktžodžiavimas’ (ГСБМ II: 76), blr. *блюзне́рство* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 27; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 46)

bliùznyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr., tr.) ‘negražiai kalbėti, blevyzgoti’ Jnš, Mrj; MŽ 523: *Nebliùznyk čia prie vaikų!* Klvr (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 66); ***bliužnyti***, ***-ija***, ***-ijo*** ‘t. p.’ DK 74, Šll; Ch[1] Mt 9.3: *Koks paleistliežuvis tas jūsų vaikis – tik bliužnija, blazgatija* Mžk; (refl.): *Ar neisi į trobą nesibliužnijęs!* Vkš (LKŽe); *Daugiaus ta mergela išlipus iš dangaus, keikus, bliužnijus, neėjus į bažnyčią, nesimeldus – kai numirus, ir nuėjus į peklą* ŠLP 136 (SŽ 105); ***blùznyti***, ***-ija***, ***-ijo*** ‘t. p.’ K, Vlkš, Sd: *Dievą blùznydams taip baisiai šaukti pagavo* K. Donel ↔ ***išblùznyti*** (verb. tr.) ‘iškeikti, išjuokti’ K: *Jo vardas stojosi... išbluznytas ir pagėdintas* Mž 136 (LKŽe); Chyl 2Kar. 18.19 *Rabſake*

buntawoja źmones, ir bluznija Diewa; Chyl 2Kar. 19.6 *Ó Ezaioſzus tare jems: Teypo kałbeſit wieſzpatieſp juſu, Teypo kałba WIESZPATS: Nebijokis tu źodziu kuros girdejey, kureys bluznijo mane tarney Karalaus Aſsyrios*

← (s. / v.) le. *bluznić* / *bluźnić* ‘piktžodžiauti; nusikalbėti; tempti laiką’ (SW I: 170; SPW II: 191–192; SSt I: 105; dar žr. Kabelka 1964: 24, 63; Zinkevičius 1988: 132; Kardelis 2003: 107; Kazak 2011: 79; Kregždys 2014$_d$: 32) → s. blr. *блюзнити*, *блузнити* ‘piktžodžiauti’ (ГСБМ II: 77–78; Булыка 1980: 182), blr. dial. *блю́зьніць* ‘t. p.’ (Бялькевіч 1970: 89) ≠ blr. *блюзні́ць*, *блю́зніць* ‘niekus kalbėti; pliaukšti; kalbėti miegant’ (ТСБМ I: 390; ЭСБМ I: 364; Аникин III: 274; Гілевіч 2005: 19)

bliùznius, *-ė* 2 (smob.) ‘k a s b l i u z n i j a’: *Jis toks bliùznius* J; *Nustok, nustok, bliùzniau!* Alk – žr. I. *bliuzniẽrius*, *-ė* (su struktūrinių elementų *-ier-* absorbcija dėl kontaminacijos su verb. lie. *bliùznyti*); II. *bliùznyti*, *-ija*, *-ijo* (plg. lie. *drìsk-**ius***, *-ė* 2 ‘kas sudriskusiais drabužiais apsivilkęs, nuskurėlis’ ← verb. lie. *drìksti* ‘plyšti [apie audinį, popierių; skarti [apie drabužį]’ [DLKŽ^5; plg. Skardžius I: 77])

blùznytojas (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘k a s b l u z n i j a’: *Pirma buvau bluznytojis* C II 457 ⇦ *blùznyti*

blučkà 2 (sf.) ‘s k a i s g i j a (l u č k a)’: *Ji juostoms blùčkos pirko* Lš

↔ le. *włóczka* ‘akėjimas; spalvoti verpalai siuvinėjimui ir kt.’ (SW VII: 659–660) → blr. dial. *влу́чка* ‘medvilniniai siūlai’ (СБГП I: 320) ⊅ blr. *лу́чка* ‘spalvoti, fabrike suvyti vilnos verpalai; siūlai ir kt.’ (ЭСБМ VI: 68), blr. dial. *вло́чка* ‘vilnoniai siūlai’ (Сцяшковіч 1983: 87)

blùčkinis, *-ė* 1 (adj.) ‘l u č k i n i s’: *Blùčkinis kaptonėlis, blùčkinė skarelė* Srj ⇦ *blučkà*

bluznierskas (adj.) ‘š m e i ž i k i š k a s, b j a u r u s; š v e n t v a g i š k a s’: Chyl 2Kar. 19.1 *ſiuncia wel Hizkioſp ſiuntynius ſu bluznierska gromata* (dar žr. Skardžius IV: 102)

← v. le. *bluznierski* (*bluźnierski*) ‘piktžodiškas, šmeižikiškas’ (SW I: 170; SPW II: 194) → s. blr. *блюзнерский*, *блюзнирский* ‘piktžodiškas, bjaurus, niekingas’ (ГСБМ II: 76), blr. *блюзьнерскі* ‘piktžodiškas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 46)

bluznijimas, ***blužnijimas*** (sm.) ‘p i k t ž o d ž i a v i m a s; š m e i ž t a s’: BVEk 24.16–17 *neintikieghima /‖nuſiminima / ir ing kitas didʒias giedas ir ♦bluß=‖nimus / A kaczeigi nůg tu gundinti butumbim*; BVEEk 13.16 *kurie kalbeia / Taſſai ßmogus nepalau kalbeti‖ßodʒiu ♦blußnima prieſch ta ſchwenta wieta ir‖Ʒokana*; Chyl 2Kar. 19.1 *Hizkia ſiuncia Pranaſzop Ezaioſzauſp, paſakit jam anos bluznighimus Rabſakes* (dar žr. Skardžius IV: 102)

↔ v. le. *bluznienie*, (s. / v.) le. *bluźnienie* ‘piktžodžiavimas; Dievo niekinimas’ (SW I: 170; SPW II: 192–193; SSt I: 106) → s. blr. *блузнение*, *блюзненье*, *блюзнене* ‘piktžodžiavimas’ (ГСБМ II: 75–76)

bočnastis (sf.) ‘d ė m e s y s, a t i d u m a s’: JMP 301b.36–38 *O iokig kas tiktáy nori támuy pilnay prifi=weyʒdet / pigay tátá iβwiſt gáli / teſigi tátáy prieg koʒna raʒu=muy ir boczʒnaſti tes tuo cʒeſu atliekt* (dar žr. Skardžius IV: 102)

← (v.) le. *baczność* ‘dėmesys, stebėjimas, atsargumas’ (SW I: 80–81; SPW I: 265–266; dar žr. ALEW I: 126) → s. blr. *бачность* ‘protas, išmintis, išmintingumas; dėmesys, dėmesingumas’ (ГСБМ I: 207), blr. *ба́чносць* / *бачнасьць* ‘atidumas, pastabumas; atlaidumas, gailestingumas’ (Носовичъ 1984: 17; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 43; plg. ЭСБМ I: 337)

bõsas 2 (sm.; muz.) TrpŽ **1**. ‘žemasis vyriškas balsas’: *Jo drūtas balsas, gali bosù dainuot* Kp; **2**. ‘dainininkas, kuris turi tokį balsą’; **3**. ‘žemasis balsas muzikos kūrinyje’; **4**. ‘pučiamasis ar styginis žemiausio balso instrumentas’; **5**. ‘muzikos instrumente žemuosius garsus sukelianti plokštelė’: *Tavo armonikos bõsai surikę (sudegę)* Kp

← (v.) le. *bas* ‘žemiausias vyrų balsas; žemiausias akordas; išdidi kalbėsena ir kt.’ (< it. *basso* ‘[adj.] žemas; nepakankamas; tylus ir kt; [sub.] bosas [toks balsas] ir kt.’ ← V. lo. *bassus* ‘storas, apkūnus; žemo ūgio; žemas’ [SW I: 102; SPW II: 25; Widłak 2011: 477; Шанский I^{2}: 51; SEJL 68; SEJL$_{2}$ 129; Prati 1951: 111; Niermeyer 1976: 87; dar žr. ЭСБМ I: 322; Аникин II: 240–241]) → blr. *бас* ‘žemas balsas’ (БРС I: 363), s. r. *басъ* ‘žemas garsas; žemų akordų instrumentas’ (СРЯВ I: 76), r. *басъ* ‘žemas garsas arba balsas ir kt.’ (Даль I: 53)

bótkė 1 (sf., ppr. pl.) ‘skobtinė klumpė’ Šk, Jrb: *Tavo bótkės geros – išbrisi (per purvyną)* Gl

↔ v. le. (dial.) *botek* ‘aulinis batas ir kt.’ (SW I: 194, 241; SPW II: 345; SGP II^{3}: 406) → s. blr. *ботокъ* ‘batelis’ (ГСБМ II: 167) – dėl kilmės žr. *bãtas* (giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta sąsajos su lie. *klùmpė* 1 ‘[**sf**., ppr. pl.] iš medžio išskaptuotas autuvas; kurpė su mediniais padais ir kt.’ [LKŽe])

bótkininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘kas nešioja botkes (klumpes) (ppr. apie suvalkiečius)’: *Šiandie turguj ir bótkininkų daug buvo iš anos pusės* Jrb ⇦ *bótkė*

bõvelna 1 (sf.) ‘medvilnė (siūlai ir audeklas)’ Gs, Jnšk: *Pirko kelias sruogeles bõvelnos* Pšl; *Kažin ar čia vilnonas, ar čia bõvelna? (apie audeklą)* Pn; *Tokia plona drobė, dar išmogliuosiu, bus kaip bovelna* J. Žem ir kt. (JV 1029, Rm); ***bovelnė*** ‘(bot.) vilnamedis (*Gossypium*)’ P (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 71)

← (s. / v.) le. *bawełna* ‘medvilnės medis (*Gossypium herbaceum*); medvilniniai siūlai ir kt.’ (← [vertinys] ‘medžio vilna’ < v. v. a. *boumwol[l]e* / v. *Baumwolle* ‘medvilnė’ [SW I: 106; SPW II: 29–30; SSt I: 71; LEW 53; ЭСБМ I: 259; Kluge 2002: 98; dar žr. Wexler 1987: 93–94; Аникин II: 44, 46–47]) → s. blr. *бавелна* (*баволна*, *бавальна*) ‘medvilnė’ (ГСБМ II: 173; Булыка 1980: 105) ∌ blr. *ба́ваўна* ‘medvilnė; medvilninio pluošto popierius; vata’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 40)[99]

[99] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (ЭСБМ ibd.), remdamiesi blr. *ба́ваўна* kirčio vieta, teigia šią leksemą esant pasiskolintą ne iš le. *bawełna* ‘medvilnė’, bet (s.) č. *bavlna* ‘t. p.’ (dėl jo žr. Machek 1968: 48; Rejzek 2001: 73). Toks spėjimas abejotinas, mat hipotezės autoriai neatsižvelgia į morfologinės žodžio raidos ypatumus bei arealinės lingvistikos ypatumus (įprasta manyti, kad iš čekų

bovelnẽlė 2 (sf.) ‘bovelninė skarelė’ NS 1267: *Skirčiau tris skareles... sau šilkinėlę, broliui bovelnėlę, o tam šelmiui bernužėliui storą pakulnėlę* JV 1027 ⇦ *bõvelna*

bovelnẽlis 2 (sm.) ‘su bovelna austas audimas’: *Čia ne čysta vilna, čia toks bovelnẽlis* Jnšk ⇦ *bõvelna*

bõvelninė 1 (sf.) ‘su kutais kaklui aprišti skarelė’: *Apsigūzojus bovelnine* Rdm; *Apsirišk bovelninuke, sušalsi* Rdm – žr. *bovelnẽlė*

bovelnìnis, *-ė* 2, *bõvelninis* 1 (adj.) ‘iš bovelnos padarytas’: *Bovelniniai siūlai* Vvr; *Bovelnìnė skarelė* Pn; *Apsirišk su bõvelnine skepečiuke* Gs ir kt. (Kp, Dglš) ⇦ *bõvelna*

bõvilna 1 (sf.) ‘medvilnė (siūlai ir audeklas)’ [K], N: *Magdelena, kodėl tavo bovilnos pančekos?* Nm – žr. *bõvelna* (su *-i-* < *-e-* kaita dėl sąsajos su lie. *v-ì-lna* 1 [sf.] ‘apdarui gaminti vartojami minkšti kai kurių gyvulių plaukai’ [DLKŽ^5])[100]

brakavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. ‘trūkti’; **2**. ‘trukdyti’ ZtŽ 91; ***brokavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** BsO 13 **1**. ‘peikti, niekinti, atmesti, nepriimti’: *Brokavojat žmonėmis* MP 362 (LKŽe); **2**. ‘trūkti’ ZtŽ 94

← (v.) le. *brakować* ‘perrinkti, rūšiuoti; atmesti, menkai vertinti; trūkti, stokoti’ (SW I: 199; SPW II: 409–410; dar žr. Urbutis 2009: 422; ALEW I: 137) → s. blr. *браковати* ‘išrūšiuoti’ (ГСБМ II: 186–187; Булыка 1980: 196), blr. *бракавáць* ‘išrūšiuoti, atmesti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 47; ЭСБМ I: 377), r. *браковáть* ‘skirstyti prekes pagal kokybę, rūšiuoti; pripažinti netinkamu’ (Даль I: 123) – dėl kilmės žr. *brõkas*

bargavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘peikti, niekinti’: *Jis drabužį bargavója, t. y. peikia* J; *Nebargavók, kad netektų paskui ieškoti* Lž – žr. *brokavóti* (su struktūrinio elemento *-ra-* [<- *ro-*] metateze ir duliojo *-k-* sonorizacija dėl [?] kontaminacijos su pejoratyvinės konotacijos verb. lie. dial. *bar**g**anáuti* ‘skolinėti, skolomis [bargais] gyventi’ [žr. s. v. *barganáuti*], t. y. lie. dial. **b-ra-k-avoti* → *b-ar-g-avoti*)

brõkyti, *-ija* (*-yja*), *-ijo* (verb. tr.) Gs, Rk, *brókyti* ‘peikti, niekinti, atmesti, nepriimti’: *Vaikis brokyja mergą, kuri saulės viešnė* J (LKŽe); *Macytajis papylė ant stalo riešutų ir akminiukų drauge, bet ponas krimto ir riešutus, o kad pasitropijo ir akminiukas, ir to nebrokijo, krimto, kad net žieželkos lakstė* ŠLSP 129 (SŽ 111) – *brokavóti*

brokúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘trūkti, stokoti’: *Jam brokúoja bulvių* Vv; *Mažai ko brokãvo – tik vieno šimto* Mrj – žr. *brokavóti*

bramka (sf.) ‘priekaktis, kaktos raištis (sagtis)’: *Kožnas teduodi man kaktos džentilus* (paraštėje *bramkas*) BB Teis. 8.24; ***bromka*** ‘t. p.’: JMP III 37.16 *Weyʒdekig kaip Ewángelifta rábo / kad eio ſkubindámas cʒionáy girdi kad nieko neſibowiio / beginedámá pokrominikus pirgdáma ʒerkołus / wáy=nikus / bromkas / brindás / bárwicʒkas ir kitu dáyktus ſwieta to nieko nodbo=dáma* (dar žr. Skardžius IV: 104)

kalbos skoliniai pirmiausiai patekdavo į lenkų, o iš pastarosios – į gudų kalbą, bet ne atvirkščiai), t. y. blr. dial. *бáвна* ‘medvilnė’, kuriuo argumentuojama neva čekiška šios formos prolytė (ЭСБМ ibd.), suponuoja absorbuotą elementą **-эл-*, plg. blr. dial. *бавэл* ‘medvilnė’ (ЭСБМ ibd.), kuris neužfiksuotas čekų kalbos šio žodžio daryboje.

[100] B. Kabašinskaitė (1998: 19) šią leksemą analizuoja kaip monogeninį polonizmą resp. veda iš le. *bawełna*, nors toks aiškinimas dėl pastaro antrojo sando *-e-* yra klaidingas.

← (s. / v.) le. *bramka* ‘puošnus moters galvos apdangalas, papuoštas brangakmeniais’ (< a. v. a. *bräme* ‘apsiuvas; siuvinys; rumbas’ [SW I: 200; SPW II: 411–412; SSt I: 154; Sławski I: 72; FDW IV: 916; dar žr. ALEW I: 129]) → s. blr. *брамка* ‘moterų galvos papuošalas, išpuoštas perlais’ (ГСБМ II: 189)

branyti (verb.) ‘g i n t i s , a p s i g i n t i ’ PrD 137.19 (Skardžius IV: 103)

← (s. / v.) le. *bronić* ‘saugoti, ginti; drausti, neduoti, nesuteikti’ (SW I: 208; SPW II: 441–449; SSt I: 161–163; Brückner 1985: 41–42; ЭСБМ I: 380; LKE 590; dar žr. Kabelka 1964: 24, 63) → s. blr. *бронити* ‘ginti; drausti; tausoti’ (ГСБМ II: 221), blr. *бро́ніць / бро́ніць* ‘ginti, saugoti; drausti’ (Носовичъ 1984: 34; ЭСБМ ibd.), s. r. *бронити* ‘trukdyti, drausti; ginti, saugoti’ (СРЯВ I: 337–338)

apbranyti (verb.) ‘a p i p l ė š t i , a t i m t i ’: *apbraniti* Lex 28 (Skardžius IV: 88) – žr. *branyti* (praef. lie. *ap-* vedinys [dar žr. Kabelka 1964: 24, 51])

brãvaras 3[b] (sm.) ‘s p i r i t o v a r y k l a a r a l a u s d a r y k l a ’ Pn: *Kitą kartą čia buvo brãvaras, liuob alų daryti* Grg; *Aš dvejus metus buvau prie bravaro* Žem; /\ *Prisilakęs smirda iš tolo kaip brãvaras* Pbs (LKŽe); *Jis ir pamatęs, kad vienam dvare iš bravaro par kaminą ein dūmai, gars* ŠLSA 237; *Ant trečių metų vel dyvinu spasabu berns pabudavojęs tam gaspadoriui bravarą ir padaręs alų* ŠLSP 57 (SŽ 111); ***brãvoras*** 3[b] ‘t . p .’ SD 19, [K]: *Antanave no seno yr brãvoras* Gs; *Vešim bulves į brãvorą* Vlkv (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 70); ***brãvoris*** 1 (sm.) ‘s p i r i t o v a r y k l a ’ ZtŽ 92

← (s. / v.) le. *browar* ‘alaus darykla; degtinės (spirito) varykla; užeiga ir kt.’ (< v. v. ž. *bruwer* / v. *Brauerei* ‘alaus darykla; alaus virimas’ [SW I: 209; SPW II: 455–456; SSt I: 165; ЭСБМ I: 379; Kluge 2002: 147; dar žr. Laučiūtė 1977: 95; Zinkevičius 1990: 63; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *броваръ* ‘vyno ar alaus darykla’ (ГСБМ II: 218; Булыка 1980: 91), blr. (dial.) *бро́вар* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 48; Касьпяровіч 2011: 43), r. dial. *бра́вар / бро́вар* ‘spirito varykla; naminės degtinės varymo aparatas’ (Немченко, Синица, Мурникова 1963: 34, 35)

bravarìnis, -ė 2 (adj.) **1**. ‘b r a v a r e n a u d o j a m a s ’: *Bravarìnė bačka gerai alų užlaiko* Rm; **2**. ‘s u k u r t a s d e g t i n e i g a m i n t i ’: *Bravarìnės bulvės buvo didelės* Skdv ⇐ *brãvoras*

bravorìnis, -ė 2 (adj.) ‘s u k u r t a s d e g t i n e i g a m i n t i ’ M: *Bravorìnės bulvės* Rdm ⇐ *brãvoras*

bričkà 2 (sf.) ‘b r i k e l ė ’: *Pirkau naują brìčką* Vv; *Nulūžo bričkùtei rodiklis* Smn

← (v.) le. *bryczka* ‘nedidelis, pusiau dengtas vežimaitis’ (< v. *Britschke*, *Britschka* ‘lengvas, pusiau dengtas vežimaitis’ ← it. *biroccio* ‘vežimaitis’ ← V. lo. *birotum* ‘dviratis vežimas’ [SW I: 214; Linde I: 176; Sławski I: 45; Фасмер I: 215; ЭСБМ I: 393; Шетэля 2011: 28; Prati 1951: 107; Blaise 1994: 107]) → blr. (dial.) *брычка* ‘kelionių vežimaitis; prastas vežimas’ (БРС I: 418; СБГП I: 230), r. *бри́чка* ‘lengvas, pusiau dengtas vežimaitis; lenkų vežimaitis’ (Даль I: 128)

brìlikas 1 (sm.) **1**. ‘k e p u r ė s l e p i s , „ m a t i k a s “ ’ Al: *Jis prisiuvo prie kepurės brìliką* Lp; **2**. ‘u ž l e n k t a s i s v a ž i o p r i e š a k i s ’: *Nulūžo važio brìlikas* Kb

← le. dial. (Psd [Lšš]) *brylik* ‘kepurės snapelis’ (SGP II[3]: 584) → blr. dial. *бры́лік* ‘kepurės snapelis’ (СБГП I: 227–228; Цыхун 1993: 22) – dėl kilmės žr. *brỹlis*, *brylỹs*, *brỹlius*

britõnas 2 (sm.) [K], ***brìtonas*** 1 R 52 **1**. ‘didelis šuo’: *Baisus buvo britonas* Vaižg; **2**. ‘(menk.) stambus pusbernis ir šiaip netikęs didesnis žmogus; tinginys’: *Vyrai tokie brìtonai, o šienas tebėr nepjautas* Kp

← (v.) le. (dial.) *brytan* ‘didelio šuns rūšis; įkyrus žmogus; aptukęs žmogus; tokia bulvių rūšis; tokia arklio veislė’ (← *‘anglų šuns veislė’ < lo. *Britannus* ‘britų, anglų’ [SW I: 216; SPW II: 162; SGP II[3]: 587–588; Brückner 1985: 43; ЭСБМ I: 392; ЕСУМ I: 259; plg. Urbutis 2009: 459; ALEW I: 136]) → blr. dial. *брытáн* ‘anglų veislės šuo; dručkis (apie žmogų)’ (ЭСБМ ibd.) – dar žr. StEB I 8 išn.

britvõnas 2 (sm.) Kv, *britvònas* 2 Gs, *brìtvonas* 1 Pp **1**. ‘didelis šuo’: *Kaip tu drįsti tokius britvonùs nepriristus laikyti!* Brs; *Šunys du, tokie didžiausi britvonai* Žem (LKŽe); *Rado didelį britvoną, su lenciūgu pririštą* ŠLSP 141; *Atidavęs ponui britvoną, piningus paėmęs, vaiko nesusėjo, leidžias namo su penkiasdešimt rublių džiaugdamasis* ŠLSP 141 ir kt. (SŽ 112); **2**. ‘(menk.) stambus pusbernis ir šiaip netikęs didesnis žmogus; tinginys’: *Toks britvõnas ar negali darbo dirbti!* Grd; *Toki britvõnai (stiprūs vyrai) tai bent darbininkai* Šv; *Visokių brìtvonų (pusbernių, šavaldrų) prisirinko, doro žmogaus nebuvo* Jnšk – žr. *britõnas*, *brìtonas* (dėl neetimologinio epentezinio *-v-* kilmės plačiau žr. Urbutis 2009: 459–460)

britvõnas 2 (sm.) ‘indas kepti’ Jrb, Ktk: *Atnešk britvõną, mes noriam ryto(j) kugelį kepti* Trg

← le. *brytwan* ([s. / v.] le. *brytwana*), le. (dial.) *brytfań* ‘plokščias metalinis indas kepti; keptuvė’ (< v. *Bratpfanne* ‘keptuvė’ [SW I: 216; SPW II: 162; SSt I: 168; SGP II[3]: 589; ЭСБМ I: 393; dar žr. Адомавичюте 1982: 46; Walczak 1995: 142]) → s. blr. *бритванъ* (*бритванна*) ‘plokščias indas kepti arba troškinti’ (ГСБМ II: 218; Булыка 1980: 101), blr. dial. *брытвáн* ‘skardinis indas mėsai ar tešlai kepti; pailgos formos molinis indas’ (СБГП I: 230; СГЦБ I: 44)

brỹlis 2, ***brylỹs*** 4 (sm.) Šl **1**. ‘skrybėlė’ Ppl: *Užsidėk brỹlį, saulė ne taip degins* Brž; *Kokį norit brylelį: ar pro stogą lendamą, ar prie mergų einamą?* Šts; *O tas turėjo bryliuką apskritą vailokinį ant galvos* BsP II 58; **2**. ‘lempos graižas’: *Pakreipk lempos brylį, kad būt šviesiau* Mrj; ***brỹlius*** 2 **1**. ‘skrybėlė’ SD 84, Grk: *Nupirk brylių vasarai* Kal; *Užsidėk brỹlių, kad saulė galvą taip nekaitintų* Grdž; *Vasarą arė ar šieną piovė... tūbo bryliu antsimovę* S. Dauk; *Karės brylius (šalmas)* S. Dauk; **2**. ‘skrybėlės kraštas’ J: *Brỹlius ažustos, kad nelytų až kaunieriaus* Sdk; **3**. ‘grybo kepurė, viršus’ J: *Grybas be koto, vieną brỹlių teturįs* P (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 76)[101]

← le. dial. (Psd [Ulš]) *bryl* ‘šiaudinė skrybėlė’ (< it. *[om]brello* ‘skėtis’ ← V. lo. *umbrella* ‘skėtis nuo saulės’ [SW I: 215; SGP II[3]: 582; Karłowicz I: 124; ЕСУМ I: 257;

[101] Plg. sub. lie. *brỹliai* 2 Gs, Ds, *bryliaĩ* 4 (sm. pl.) ‘skrybėlės kraštai’ K: *Tavo skrybėlės brỹliai labai platūs* Grš; *Bryliai surunguoti, sulaužyti, patys juodi, susitepę* M. Valanč (LKŽe).

ЭСБМ I: 389; Prati 1951: 700; Niermeyer 1976: 1050; dar žr. ALEW I: 134]) → blr. (dial.) *брыль* ‘(šiaudinė) skrybėlė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 49; СГЦБ I: 43; ЛАБНГ IV: 85; Касьпяровіч 2011: 44), r. dial. *брыль* ‘vyriška skrybėlė su kraštais (graižais); šiaudinė skrybėlė; kepurė; kepurės snapelis, priekaktis ir kt.’ (СРНГ III: 217–218)

bryliúotas, *-a* 1 (adj.) ‘su bryliu, skrybėlėtas’ Šts: Mėnesienoj *pamatęs... kokius ponus bryliúotus vežime sėdžiančius ir važinėjančius po kalnus* BM 58 ⇦ *brỹlis*, *brylỹs*, *brỹlius*

bryliuõtis, *-ė* 2 (smob.) ‘kas su bryliumi apsimovęs’: *Nors tie bryliuõčiai visiškai neprisiartinę, nieko jam nedarę, bet baimės turėjęs kiek gana* BM 58 ⇦ *brỹlius*

zbrỹlius 2 (sm.; juok.) ‘skrybėlė; skrybėlės kraštas’ J. Jabl – žr. *brỹlius* (su neetimologiniu pradžios *z-*)

brõkas 2 (sm.) **1**. ‘defektas, trūkumas, yda’ K: *Didelis brõkas – arklys ant kojų griebtas* Rm; *Kožnas žmogus tur savo broką* B; *Kumelė su brokù* Gs; **2**. ‘skirtumas, pasirinkimas’ DP 304: *Neest jamp broko nei tarp žydo, nei tarp greko* MP 355; **3**. ‘stoka’ Vv: *Pinigų jam ne brõkas, gerai uždirba* Skr; *A čia druskos brõkas, a rūgštiės?* KzR

← (s. / v.) le. *brak* ‘stoka; trūkumas, defektas; išrūšiuotas / netinkamas daiktas; rūšis ir kt.’ (< v. v. ž. *brak* ‘trūkumas, defektas’ [SW I: 199; SPW II: 408–409; SSt I: 152; Sławski I: 41; ЭСБМ I: 377; Фасмер I: 206; dar žr. Palionis 1967: 283; Zinkevičius 1988: 128; Walczak 1995: 142; Urbutis 2009: 422; ALEW I: 137]) → s. blr. *бракъ* ‘skirtumas; išimtis’ (ГСБМ II: 187), blr. *брак* ‘defektas, trūkumas, yda’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 47; БРС I: 409), r. *бракъ* ‘netinkama prekė; išrūšiavimas’ (Даль I: 123)

brõkas, *-à* 4 (adj.) ‘su trūkumu, yda’ K; *brokaĩ* (adv.) K ⇩ *brõkas*

ìšbroka 1 (sf.) ‘atlieka, kas netinkama’: *Čia ìšbrokos bulbių, t. y. išmatai* J; *Tokia išbroka dėl manęs beliko, o ką padarysi* Brs – žr. 1 *brõkas*

brokaũnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘su broku, ydingas’ Gs: *Tas arklys brokaũnas – viena akimi nemato* Klov

← le. *brakowny* ‘išrūšiuotas, blogas, prastas; stiprus, tvirtas, puikus’ (SW I: 199) → blr. (dial.) *бракóўны* ‘su broku, yda; nerūšinis; ligotas ir kt.’ (ТСБМ I: 399; СБГП I: 212) – dėl kilmės žr. *brõkas*

brokavonė (sf.) ‘brokijimas, niekinimas’ SE 55

← le. *brakowanie* ‘rūšiavimas; atmetimas, nevertinimas; trūkumas, stokojimas’ (SW I: 199; Urbutis 2009: 422) → blr. *бракаванне* ‘rūšiavimas; atmetimas, pripažinimas netinkamu’ (БРС I: 409) – dėl kilmės žr. *brõkas*

brókorius 1 (sm.) **1**. ‘kas rūšiuoja (linus)’ M: *Ans yra geras linų brókorius* Grg; **2**. ‘kas brokija, supeikia’: *Taip gerai padirbta, niekas nebrokija, ė čia, matai, atsirado brókorius* Ds

← (s. / v.) le. *brakarz* ‘rūšiuotojas (prekių); pinigų (vekselių į pinigus) keitėjas’ (SW I: 199; SPW II: 409; SSt I: 152) → blr. dial. *бракáр* ‘medienos rūšiuotojas’ (СБГП I: 212) – dėl kilmės žr. *brõkas*

bromà 2 R 278, ***broma*** (sf.) **1**. ‘iškilmingi vartai su stogeliu; iš karčių padaryta, vainikais papuošta anga’: *Su bromà vartai* OZ 11; *Pas karalių kai nujosi, tai sustok už bromos* LB Ž45; *Ir anų (miestų) dvylikos brõmų, iš cielų žemčiūgų padarytų, nopžvalgęs* DP 595 (LKŽe); **2**. ‘vartai (skliautiniai)’: *Kaip ėjo, visų vartų sargai matė jį einant antkart par visas penkias bromas!* ŠLSP 102 (SŽ 113)

← (s. / v.) le. *brama*, v. le. *broma* ‘įvažiavimas, įėjimas į pastatą; vartai; raktas; kelias ir kt.’ (SW I: 199–200; SPW II: 438–440; SSt I: 153; Sławski I: 41; dar žr. Адомавичюте 1982: 44, 46–47; Zinkevičius 1988: 129; Sabaliauskas 1990: 229; ALEW I: 138–139; Walczak 1995: 91) → s. blr. *брама* ‘vartai’ (ГСБМ II: 187–188; Булыка 1980: 99), blr. (dial.) *бра́ма* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 47; СБГП I: 212; Сцяцко 1972: 11–13; Расторгуев 1973: 54), r. dial. *бра́ма* ‘t. p.’ (Даль I: 123) – dėl kilmės žr. *brona*

brõmas 2 (sm.) ‘iškilmingi vartai su stogeliu; iš karčių padaryta, vainikais papuošta anga; vartai (skliautiniai)’ [K], Pn: *Bromùs padirbdavom, takelius nušluodavom, baslius apipindavom* Kp; *Terpu bromo vartelių močiutė stovėjo* VoL 443; *Vilniaus mieste žali brõmai* JD 847 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 77) – žr. *bromà*, *broma* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su sub. lie. *įė̀jimas* 2 [**sm.**] ‘vieta įeiti’ [LKŽe])

brona (sf.) ‘vartai; įėjimas’: KNGk 21.5 *Ir io weyda miłedamàs* / ‖*Bus wiſad Iokubà patamku.*‖*Atwerkite* ♦*bronas twirtás* / ‖*Sztay eyt karalus págirtás*

← v. le. *brana*, s. / v. le. *brona* ‘įvažiavimas, įėjimas į pastatą; vartai; raktas; kelias ir kt.’ (< č. *brána* ‘vartai’ [SW I: 199–200; SPW II: 438–440; SSt I: 153; ЭСБМ I: 377; Фасмер I: 206; Rejzek 2001: 89; dar žr. Walczak 1995: 91; Urbutis 2009: 422]) → s. blr. *брана* ‘vartai’ (ГСБМ II: 187–188)

brùkas 2 (sm.) ‘akmenų grindinys’ C II 209, R, K, Lš, Dkš, Žg: *Brùkas ratus tranko* Rm; *Kad jojau per laukelį, akmenužių brukeliu, sumudrinau žirgelį* JD 292; *Bruko debesys (panašūs į bruką)* Rs (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 72; ZtŽ 94); ***brùkis*** 2 (sm.) ‘t. p.’ Pln: *Mūsų mieste jau visur padirbtas brùkis* Skd (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 77)

← (s. / v.) le. *bruk* ‘gatvė, grįsta akmenimis, geležinėmis juostelėmis, medinėmis lentomis, asfaltu; akmenų, užpiltų žemėmis, užtvara’ (< v. v. a. *brucke*, *brücke* / v. *Brücke* ‘tiltas’ [SW I: 212; SPW II: 458; SSt I: 166; ЭСБМ I: 383; Kluge 2002: 153; MLex 27; plg. ALEW I: 140; Walczak 1995: 92, 142]) → s. blr. *брукъ* ‘akmenų grindinys’ (ГСБМ II: 224; Булыка 1980: 91–92), blr. (dial.) *бру́к* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 48; СБГП I: 220; СС I: 64; Цыхун 1993: 22; Касьпяровіч 2011: 43; dar žr. Вярэніч 2009: 569)

brukavójimas 1 (sm.) ‘grindimas akmenimis’: *Nelygus čia brukavójimas* Jnšk

↔ (v.) le. *brukowanie* ‘grindimas akmenimis’ (SW I: 212; SPW II: 159) → s. blr. *брукованьне*, *бруковане* ‘bruko grindimas’ (ГСБМ II: 224), blr. *бруко́ванне* / *брукаваньне* ‘grindimas (akmenimis)’ (Носовичъ 1984: 35; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 48) – dėl kilmės žr. *brùkas*

brukavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘grįsti akmenimis’ J, Kv: *Jau mūsų miestelį brukavója, nebebus šlapumo* Jnšk; *Tilžės miestas brukavótas, ašaroms nuklotas* JD 223 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 94)

← (s. / v.) le. *brukować* ‘grįsti bruką, kloti kelią ir kt.’ (SW I: 212; SPW II: 159; SSt I: 166) → s. blr. *бруковати* ‘grįsti bruką’ (ГСБМ II: 224), blr. (dial.) *брукавáць* ‘t. p.’ (БРС I: 415; Шатэрнік 1929: 35) – dėl kilmės žr. *brùkas*

brukãvimas 1 (sm.) ‘grindimas akmenimis, bruko įrengimas’ K ⇦ *brukúoti*

brukúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘akmenimis grįsti, dirbti bruką’ R 277, K: *Turgų pradėjo brukúoti* Vvr; *Katras kelias ant marelių, – akmenims brukuotas* JD 578 – žr. *brukavóti*

brunélka 1 (sf.) ‘(bot.) juodgalvė (*Brunella*)’: *Brunélkos tamsiai mėlynai žydi* Imb

← le. *brunelka* ‘juodgalvė (*Brunella*)’ (< lo. [term.] *Prunella / Brunella* ‘t. p.’ [SW I: 213; ЭСБМ I: 384; dar žr. Vitale-Brovarone 2008: 220]) → blr. dial. *брунэ́лькі* ‘juodgalvės (*Brunella*)’ (СБГП I: 244)

bùčnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘riebus, storas’: *Tai bùčnas meitėlis – tiek į storį, tiek į plotį* Mrj; *Ne aukštas, ale bùčnas vyrukas* Žal; ‘tvirtas’: *Stiprus (paraštėje bučnas) ricerius* BB 1Sam. 9.1

← v. le. *buczny* ‘išpūstas; pasipūtęs, išdidus, išpuikęs; pompastiškas, perdėtas; lipšnus, mandagus, malonus’ (SW I: 225; SPW II: 488; plg. Urbutis 2009: 423; dar žr. ALEW I: 144) → s. blr. *бучный* ‘pasipūtęs, išdidus’ (ГСБМ II: 260), blr. *бу́чны(й)* ‘stambus, didelis (miestas, lietus)’ (Носовичъ 1984: 40; ЭСБМ I: 428)

bìčnas, *-à* 4 (adj.) ‘šaunus, drąsus, budrus’ R 390, Q 193, K: *Bična merga* B; *bičnai* (adv.): *Bičnai eiti* N – žr. *bùčnas*, *-à* (su šaknies *-u-* > *-i-* kaita dėl pamatinio le. *buczn-**y*** regresyvinės asimiliacijos)

bičnùmas 2 (sm.) ‘šaunymas, drąsumas, budrumas’ Q 193, K ⇦ *bìčnas*, *-à*

budauniñkas (***-nykas***), ***-ė*** 2 (smob.) ‘kas stato, budavoja’: *Kas namą budavo(ja), tas budauniñkas* J; *Akmuo, kurį atmetė budaunykai, tas stojos galva sąsparos (kampinis akmuo)* Bt Mr. 12.10

← (v.) le. *budownik* ‘mėgstantis statyti; statybininkas’ (SW I: 227; SPW II: 496–497; plg. Urbutis 2009: 423; dar žr. ALEW I: 145) → s. blr. *будовникъ* ‘statybininkas; kūrėjas’ (ГСБМ II: 237), blr. *будаўнік* ‘statybininkas, architektas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 49) – dėl kilmės žr. *būdà*

budavõnė 2 (sf.) K **1**. ‘statymas, statyba’ J: *Budavõnė labai lėtai eina, matyt, mažai darbininkų* VšR; *Jis eit prie budavõnei* Pgg; *Pabaigė budavonę namų savo* Chl Kar. 3.1; **2**. ‘trobesys, troba’ R: *Ak, kas ta per budavõnė – kai palocius* Klp; *Rentinį, budavonę stogu apdengiu* MŽ 71; *Vyrs tuojaus žagarų budavõnei (lizdui) parnešė glėbį* K. Donel; **3**. ‘sistema’: *Mokslo budavõnė* K II 219

← (s. / v.) le. *budowanie* ‘statymas; statymo būdas, struktūra; pastatas’ (SW I: 227; SPW II: 193–195; SSt I: 175; dar žr. Kabelka 1964: 24, 64; Palionis 1967: 277; Urbutis 2009: 423; ALEW I: 145; Kregždys 2014$_d$: 32–33) → s. blr. *будованье*, *будование*, *будование*, *будованне*

‘statymas; statinys; sutvirtinimas; statybinės medžiagos’ (ГСБМ II: 234–235), blr. *будаваньне* ‘statymas; statinys, pastatas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 49) – dėl kilmės žr. *būdà*

budavõninkas, *-ė* 1 (smob.) ‘k a s b u d a v o j a , s t a t o ’ K ⇦ *budavõnė*

budavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘s t a t y t i ’ K: *Jie tvartus budavója* Kt; *Šitas kluonas budavotas kirviais* Dv; *O ką tu darysi iš mano šakelių, o ką budavosi lygaus liemenėlio?* JV 99 ir kt. (KlvD 57, DP 575) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 96–97; ZŠT I: 191, 325, II: 92, 182, 383; ŠVŽŽ I: 79); *Jautelait, brolužait, eikim budavoti grintelės: ateis šalta žiemaitė – sušalsme* ŠLP 69 ir kt. (SŽ 114)

← (s. / v.) le. *budować* ‘statyti pastatą; daryti, kurti, ruošti ir kt.’ (SW I: 226–227; SPW II: 489–481; SSt I: 174; ЭСБМ I: 399; dar žr. Kabelka 1964: 24, 64; Palionis 1967: 277; Zinkevičius 1988: 129; Urbutis 2009: 423; Reķēna 1989: 176; Reķēna I: 269; ALEW I: 145) → s. blr. *будовати*, *будовать* (*будувати*) ‘statyti; tobulinti, išugdyti; sutvirtinti; motyvuoti’ (ГСБМ II: 235–236; Булыка 1972: 50, 1980: 94), blr. *будава́ць* ‘statyti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 49; БРС I: 419), blr. dial. *будовацьъ* ‘t. p.’ (ТС I: 89), r. dial. *будова́ть*, *будо́вать* ‘statyti (pastatą)’ (Даль I: 136; Фасмер I: 230) – dėl kilmės žr. *būdà*

budavódinti, *-ina*, *-ino* (verb. cur.) ‘s t a t i n ė t i ’ J, Vlkš – žr. *budavóti*

budavójimas 1 (sm.) ‘s t a t y m a s ’: *Kol išmoksti budavójimo, irgi užtenka* Ds; *Baisus budavójimas eit* Kv; *Ant budavojimo medžią ižg šilo kerta* DP 575; (refl.) Kt ⇦ *budavóti*

budavótojas (*-is* R 53, K), *-a* 1 (smob.) ‘k a s b u d a v o j a , s t a t y t o j a s ’ DP 573: *Tokių budavótojų darbo sugrius klojimas* Ėr ⇦ *budavóti*

budiñkas 2 (sm.) J, Rm, Rd **1**. ‘t r o b e s y s ’: *Budiñkas gražus, tik langai maži* Žg; *Kas per didybė šio budiñko!* Mžk; *Jie visus budinkùs naujai pasistatė* Škn (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 74; ZŠT I: 355, II: 183, 199, 237, 292, 308, 383, 408; ŠVŽŽ I: 79); **2**. ‘s o d y b a ’ ZtŽ 98

← (v.) le. *budynek* ‘statymas; ugdymas; statybos būdas; statinys, pastatas’ (SW I: 228; SPW II: 497; Sławski I: 48; dar žr. Судник 1975: 194) → s. blr. *будынокъ*, *будынекъ* ‘statinys; statyba’ (ГСБМ II: 241–242; Булыка 1980: 96), blr. (dial.) *буды́нак*, *буды́нок*, *будынек* ‘statinys, namas; statymas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 49; ЭСБМ I: 401; ТС I: 89; Янкоўскі I: 41) – dėl kilmės žr. *būdà*

buksà 2 (sf.) **1**. ‘m e t a l i n i s ž i e d a s , k u r i a m e s u k a s i a š i s ; į v o r ė ’: *Iškrito buksà, ir negaliu važiuoti* Vrn; *Ir tekiniams bùksų dabar kalviai nebedirba* Krkl; *Įdėk buksas, kad neklerkėtum špulė verpiant* J (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 75; ZtŽ 99; ŠVŽŽ I: 80); **2**. ‘k l u m b ė ’: *Dalgis išmetė bùksą* Pln

← le. (dial.) *buksa* ([v.] le. *buks*) ‘metalinė ašies dėžutė; įvorė; (rato) stebulė; vežimo ašies dalis; sriegis; pypkės dalis’ (< v. v. a. *bühse* / v. *Buchse*, *Büchse* ‘įmova; įvorė ir kt.’ ← lo. *puxis* ‘t. p.’ ← gr. πυξίς ‘dėželė, skrynutė’ [SW I: 231; SPW II: 503; SGP III[1]: 73–74; ЭСБМ I: 406; Kluge 2002: 157; plg. Филичева 2003: 142]) → s. blr. *букса* ‘įvorė’ (ГСБМ II: 245; Булыка 1980: 119), blr. (dial.) *бу́кса* ‘įvorė; metalinė rato įmova’ (ТСБМ I: 417; Сцяцко 1972: 174; ТС I: 91; Бялькевіч 1970: 94), r. *бу́кса* ‘(vagono) ašies metalinė dėžutė; įvorė’ (БТСРЯ 102)

buksétas, *-a* 1 (adj.) J **1.** ‘su buksomis, įvorėmis’; **2.** ‘nelygus, klumbėtas’; *buksétai* (adv.): *Kad buksétai iškalsi dalgį, plovuoti ims* J ⇦ *buksà*

bùksėti, *-ėja*, *-ėjo* (verb. tr.) ‘daryti buksas’ ↔ *išbùksėti* (verb. tr.) ‘pridaryti buksų, klumbių’: *Išbùksėtas dalgis – nemokėlio tintas* Šts ⇦ *buksà*

buksvà 2 (sf.) ‘metalinis žiedas, kuriame sukasi ašis; įvorė’: *Užpakalinio rato buksvà labai pridilus* Rk; *Buksvà išsìverpė, ir dabar stebulė plyšta* Grž; *Taip ratai perdžiūvo, kad net buksvos pradėjo klebėti* Dgl – žr. *buksà* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-v-*, matyt, pagal analogiją su I. adj. le. dial. [Kšbd, ŽV-Md (Słup)] *bukso-**w**-y* ‘metalinės ašies formos’ [SGP III[1]: 75]; II. verb. le. *bukso-**w**-ać* ‘dėti įvores’ [žr. s. v. *buksavóti*])

buksavóti, *-ója*, *-ójo* (verb.) **1.** (tr.) ‘dėti buksvas’ J; **2.** ‘(intr.) ratui mėtytis, kraipytis’: *Jis važiavo į kermošių, ir jo ratai buksavójo* Jž (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 75)
← (v.) le. *buksować* ‘dėti įvores’ (SW I: 231; Linde I: 192) → blr. *буксава́ць* ‘buksuoti, slysti’ (ТСБМ I: 417; БРС I: 422), r. *буксова́ть* ‘t. p.’ (БТСРЯ 102) – dėl kilmės žr. *buksà*

bùlba, ***bulÎba*** (sf.) ‘bulvė’: *karalà.dai* ⁞ *bú.Îbas ę́ da* | *žmó nę.s lá isto lá isto* ‘Koloradai bulves ėda, žmonės laisto, laisto’ PpaŽK; *pritarkúoji bú.Îbu.* | *skarvà du. prispí rgai lašinĩ̃* | *ar̃.ˌten tũ̃ pacũ̃ tåukũ̃* ‘Pritarkuoji bulvių, keptuvę prispirgai lašinių ar ten tų pačių taukų’ PpaŽK; *pavá.lga.m bú.Îbu. i ˌgeraĩ mú.m* | *dainúojæm* | *net ˌlåukaĩ žvà. gą* ‘Pavalgome bulvių, ir gerai mums, dainuojam, net laukai skamba’ KlŽ 27; *bú.Îba.s ka.purstùs apgažę́je.* ‘Bulvės kopūstus užgožusios’ KlŽ 27; *ˈgrudɔ. (vištoms) raĩ̃kæ*| *bú.l’ba tai nælabaĩ* ‘Grūdų (vištoms) reikia, bulvės tai nelabai’ KpŽ I 246; *bú.l’bå.(s) sɔ.dí.n’t’ (reikia) sanagaˈlir* | *sanaⁿ̃ ˈmę̀nesi. daugǽ.usæ* ‘Bulves sodinti (reikia) delčioj, senam mėnesy daugiausia’ KpŽ I 246; *bú.l’bɔ.z buz grɔ́.žʼɔ.s* | *kaip abɔ.leĩ* ‘Bulvės bus gražios kaip obuoliai’ KpŽ I 246 ir kt. (daugiau pavyzdžių žr. BAF 207; DvŽ I: 75; ZtŽ 99); ***bùlbė***, ***bulÎbė***, ***bulbẽ̃*** ‘t. p.’: *ọn tũ bûl̃bu ušpjâustûom krãpu* ‘Ant tų bulvių užpjaustom krapų’ MoŽK; *šę̀tã pasęsíejîem cĩ̃ela dãrža bọl̃bu* ‘Štai pasisodinom visą daržą bulvių’ KrŽ 55; *je neọžâuks bộlbę* | *bûs blůogã* ‘Jei neužaugs bulvės, bus blogai’ DūnŽ 55; *bộlbę* | *ànà ọžâug* ‘Bulvė, ji užauga’ DūnŽ 55; *tàva núosi kã̃(p) bų́lbi* ‘Tavo nosis kaip bulvė’ DūnŽ 55; *muno boba dabar bùlbes skuta* ‘Mano žmona dabar bulves skuta’ Šauk; *šiemet daug bùlbių užderėjo* ‘Šiemet daug bulvių uždėrėjo’ Rs ir kt. (daugiau pavyzdžių žr. BAF 207; dar žr. ŠVŽŽ I: 80)
← le. (dial.) *bulba* ‘bulvė; saulėgrąža’ (< lo. *bulbus* ‘gumbas; svogūnas; česnakas’ ← gr. βολβός ‘poras’ [SW I: 232; SGP III[1]: 83; Шанский I[2]: 223; Walde 1910: 101; Beekes I: 225; dar žr. Zinkevičius 1990: 82; Walczak 1991: 111])[102] → blr. *бу́льба* ‘bulvė’

[102] S. Ambrazo (BAF 207) teiginys, neva lie. *bùlba*, *buÎba* / *bùlbė*, *buÎbė*, *bulbẽ̃* priskirtini gudizmams, yra labai abejotinas, mat blr. *бу́льба* ‘bulvė’ su *-b-* kildinamas iš le. *bulba* ‘bulvė; saulėgrąža’ (ЭСБМ I: 410), o ne atvirkščiai. Beje, šio *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autorių argumentuoto teiginio (jį galima pagrįsti ir aptariamos lyties vartojimo geografija [žr. SGP III[1]: 93]) kažkodėl nepaiso ir Nina Barszczewska bei Mirosławas Jankowiakas (2012: 48). Todėl daug patikimiau išvardytus lietuvių kalbos skolinius priskirti neapibrėžtiesiems polonizmams.

(Носовичъ 1984: 38; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 50; ЭСБМ I: 410), blr. dial. *булба*, *бу́льба* 't. p.' (Станкевіч 2011: 152; СБГП I: 237; СС I: 66), r. dial. *бу́льба* 'bulvė; žemės / velnio obuolys; moliūgas' (Даль I: 141)

bùlka 1 (sf.) 'banda, bandelė (ragaišio, duonos)': *Užbėk pas bekėrę ir paimk bùlką* Gs; *Bulvos kaip bùlkos* Ds; *Žmona kap bulkùtė (apkūni)* Gs (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 76; ZtŽ 99; ZŠT I: 64)

← (v.) le. *bułka* '(kvietinė) banda, bandelė; kryžiaus pavidalo duonos kepalas, kepamas per Trijų karalių šventę' (< pranc. *boule* 'apskritimas; apskritimo formos objektas' [SW I: 234; SPW II: 506; ЭСБМ I: 409; dar žr. Лутовинова 2005: 89–90]) → s. blr. *булка* 'banda, duonos kepalas' (ГСБМ II: 247; Булыка 1980: 118), blr. (dial.) *бу́лка* 'kvietinė / balta duona; duonos kepalas' (ТСБМ I: 418; СС I: 66), r. *бу́лка* 'kvietinė duona' (Даль I: 140)

bulkelė (sf. dem.) 'riekelė': *Besigainiodams ir gerai sušilo, kol ant galo bulkela pasidavė jam paimti* ŠLSA 115; *Kai suvalgysme tavąją bulkelą, tai tuokart valgysme mano. Teisybė vel susigadijo* ŠLSA 177; *Ponas dievas jam iš dangaus išmetė bulkelą duonos* ŠLSA 115; *Tinginys tingėjo atsikelti tą sau pasiimti, jis norėjo pilvu prišliaužęs tą duonos bulkelą pasiimti* ŠLSA 115 (SŽ 115–116) ⇐ *bùlka*

bul̃kius 2 (sm.) Gs **1**. 'kas kepa ar pardavinėja bulkas'; **2**. 'kas mėgsta valgyti bulkas' Žvr ⇐ *bùlka*

bùlva, ***bul̃va*** (sf.) 'bulvė' Ut, Zr, Rk: *bùl'vos duonai užùmaina* 'Bulvės – duonos pakaitalas' Ds; *ar druskos dėjai bulvos?* 'Ar druskos dėjai į bulves?' Ob; *apskritus kaip bùl'va* 'Apskrita kaip bulvė' Ds (BAF 205); ***bùlvė*** 1 (var. ***bul̃vė***, ***bulvẽ***) **1**. I '(bot.) daržovė, kurios šakniagumbiai turi daug krakmolo (*Solanum tuberosum*); tos daržovės šakniagumbis': *Dygsta bùlvės kamaroj, diegus reikia skabyt* Vv; *Bùlvės apdygo, gali vagoti* Skd; *Nukaišiau (nuskutau) pietams bulves* Skd ir kt. (Vv, Skd, Nm, S. Dauk, BsP I 66, J I 478, VP 20, M. Valanč, Vlkv) (LKŽe); *màno·búlvę·s kai‿ru·tà | ží·di‿jæu* 'Mano bulvės kai rūta, žydi jau' ZnŽ I 187; *búlv'u. so·dìnimu lãĩks | kai‿ží·di alĩ·vọs aba‿ží·dint vĩ·šn'ọms* 'Bulvių sodinimo laikas – kai žydi alyvos arba žydint vyšnioms' ZnŽ I 188; *niẽko· mẽ·s nætùrim | čè nę·‿búlvę· á.uga | nę·‿kàs* 'Nieko mes neturim, čia nė bulvės auga, nė kas' KzRŽ I 91; *sudí·go· búlvę·s | jæu‿reĩk(s) skabí·t* 'Sudygo bulvės, jau reiks skabyti' KzRŽ I 91; *patùši.davo bú·l̂ȣ̂u. | sugrũ·zdavo. taş‿bú·l̂væs* 'Patroškindavo bulvių, sugrūsdavo tas bulves' PpaŽK; *kur‿kokìs | laukę̃·lis mȧ.žas | tai‿raikę́·į žu.rę́·c | kat‿ne-inlĩ·st bú·l̂vę.sna | a(r)‿ruĝúosna* 'Kur koks laukelis mažas, tai reikėjo žiūrėti, kad neįlįstų į bulves ar į rugius [galvijai]' PpaŽK ir kt. (BAF 205); **2**. Gs 'kortų spalva, būgnas': *Tu išleidai bùlvę, o aš nukirtau čirva* Kt; *Kirsk su bùlvių dama* Krok (LKŽe)

← (v.) le. (dial.) *bulwa* 'bulvė ir kt.' (< I. lo. *bulbus* 'gumbas; svogūnas; česnakas'; ? II. v. v. a. *bolle* 'apvalainas objektas; pumpuras; apvalios formos indas' / v. *Bolle* 'gumbas; svogūnas' [SW I: 233; Linde I: 194; AGB I²: 66; Фасмер I: 240; ЭСБМ I: 410; SEJL 80; Rejzek 2001: 98; MLex 24; dar žr. Zinkevičius 1990: 82; BAF 207; Ziesemer 1924:

135; Widłak 2011: 477; plg. Kluge 2002: 138; SEJL$_2$ 152]) → blr. dial. *бу́льва* ‘bulvė ir kt.’ (СБГП I: 237)

buñtas 2 (sm.) Gž, Skr, Dkš, ***bùntas*** 1 ‘maištas, sukilimas, nesantaika’: *Koks čia bùntas tarp jūsų?* Ds; *Tarp jų kilo buñtas (ginčas) – vienas sako tep, kitas kitap* Dkš; *Pasikėlė buñtai* OZ 11

← (v.) le. *bunt* ‘ryšulys; 15-os daiktų ryšulys; sąjunga; maištas ir kt.’ (< v. v. a. *bunt* / v. *Bund* ‘ryšulys; sąjunga, susivienijimas, organizacija; diržas’ [SW I: 234; SPW II: 506–507; ЭСБМ I: 411; Kluge 2002: 160; MLex 28]) → s. blr. *бунтъ* ‘maištas; minia; ryšulys’ (ГСБМ II: 249; Булыка 1980: 188), blr. (dial.) *бунт* ‘ryšulys; maištas, netvarka’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 50; БРС I: 425; ТС I: 93), r. *бунтъ* ‘ryšulys, krūva; žmonių grūstis, maištas’ (Даль I: 141)

buntavonė (sf.) ‘neramumas; maištas’: *Ó nerado manes ney Ваzпісzоу bekałbant kop, aba darant (kokią) buntawone ztoniu* Ch[1] ApD. 24.12 (ALEW I: 150)

← (s. / v.) le. *buntowanie* ‘maišto kurstymas; neramumas; maištas; sąjungos sudarymas; kvietimas prisijungti’ (SW I: 235; SPW II: 507–508; SSt I: 177; dar žr. Sabaliauskas 1990: 229) → s. blr. *бунтованье*, *бунтование* ‘sąmyšio kėlimas, maištavimas’ (ГСБМ II: 248), blr. *бунтова́нне* / *бунтаваньне* ‘tvarkos pažeidimas; sąmyšis; dažnas prieštaravimas’ (Носовичъ 1984: 38; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 50) – dėl kilmės žr. *buñtas*, *bùntas*

buntavójimas 1, *buñtavojimas* 1 (sm.) ‘maišto kurstymas, triukšmavimas’: *Už žmonių buntavójimą atsisėdo turmelėj* Jnšk; *Darbininkų buñtavojimas* Mrj – žr. *buntavonė*

buntavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) J, ***buñtavoti*** ‘kurstyti, kelti maištą, triukšmauti’ Gs: *Berniokas šeimyną buntavója, kad neklausytų gaspadoriaus* Jnšk; *Tą atradome, jog buntavoja žmones ir draudžia duoti donį ciesoriui* SE 256; (refl.): *Vienas ėmė buntavótis, ir viskas pairo* Lp; *Buñtavojas žmonės netaisyti kelių* Skr

← (v.) le. *buntować* ‘kurstyti, kelti maištą; sudaryti sąjungą; kviesti prisijungti’ (SW I: 234; SPW II: 507; plg. Urbutis 2009: 423; dar žr. ALEW I: 150) → s. blr. *бунтовати* ‘kelti sąmyšį, maištauti’ (ГСБМ II: 248; Булыка 1980: 36), blr. (dial.) *бунтава́ць* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 50; МСМГ 30), blr. dial. *бунтова́ць* ‘t. p.’ (ТС I: 94), s. r. *бунтовати* ‘t. p.’ (СРЯВ I: 355), r. *бунтова́ть* ‘t. p.’ (Даль I: 141–142) – dėl kilmės žr. *buñtas*, *bùntas*

buntãjyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘paikinti, vilioti, gundyti, suvedžioti’: *Jinai buntãjijo, kol išbuntãjijo savo sesę, mano vaikus ir šeimyną* J – žr. *buntavóti*

buntavótojas (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘kas buntavoja’ ⇦ *buntavóti*

buntuĩti, *-ùja*, *-ùjo* (verb. tr.) ‘maišyti, painioti’ ↔ *subuntuĩti* (verb. tr.) ‘sumaišyti, supainioti’: *Žmogus kap susvalnujęs (susijaudinęs), tai ir subuntujì* Str; (refl.): *Kap nusgandau, tai ir susbuntujaũ* Str; *Mano liežuvis susbuntùjęs (sumaišytos kalbos)* Brsl – žr. *buntavóti*

buntovninkas (sm.) ‘maištininkas’: *buntowninkai* PrD 136.15 (Skardžius IV: 106)

← (v.) le. *buntownik* ‘maištininkas, triukšmadarys’ (SW I: 235; SPW II: 508; plg. Urbutis

2009: 423; Kleszczowa 2010: 64; dar žr. ALEW I: 150) → s. blr. *бунтовникъ* ‘maištininkas’ (ГСБМ II: 248–249), blr. *бунтаўнік* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 50), s. r. *бунтовникъ* ‘t. p.’ (СРЯВ I: 355) – dėl kilmės žr. *buñtas*, *bùntas*

buntauniñkas, *-ė* 2, *buntáuninkas* 1 (smob.) ‘maištininkas’ Mit I 78: *Miestų vaikai buntauninkai, apsiskundė pulkauninkui* JD 1083; *Vyresnybė įtrãko ant buntauniñkų (maištininkų), t. y. įpyko* J I 667 – žr. *buntovninkas*

burda (sf.) ‘sąmyšis, triukšmas’: JMP III 13b.27 *Neſángi iau buwo nuſigándę ánáis ſte=bukłáis / kurie iſkiey deios ápe máci io per Apáſtálus io / o łábiauſey kad ána burda buwo kieluſis ſžmoneſá* (dar žr. Skardžius IV: 106)

← (v.) le. *burda* ‘sąmyšis, vaidas, ginčas, kivirčas; neramus žmogus, nenuorama; triukšminga gauja, minia; pralaimėjimas žaidžiant kortomis; toks kortų žaidimas’ (< s. č. *burda* ‘ginčas; sąmyšis’ ← pranc. *bourd* ‘melas, niekai; pokštas, pokštavimas’ ← s. pranc. *bourderie* ‘apgaulė, melas; kaltė, nuodėmė; kvailystė, kvailiojimas; keikimasis’ ← V. lo. *burdare* ‘ginčytis; šnekėti niekus, pokštauti’ [SW I: 236; SPW II: 508–509; Blaise 1994: 119; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 27; Godefroy 1990: 61; plg. Sławski I: 50; Machek 1968: 77; Urbutis 2009: 423]) → s. blr. *бурда* ‘kivirčas, ginčas, skandalas’ (ГСБМ II: 250; Булыка 1980: 42) ≠ blr. *бурдá* ‘žaidimo (kortų, šaškių ir pan.) pralošimas, pralaimėjimas’ (Носовичъ 1984: 39)[103]

bùrmistras 1 (sm.) DŽ, ***burmìstras*** 2 ‘kai kuriuose užsienio kraštuose, taip pat tarpukario Lietuvoje – miesto savivaldybės galva’ K, DP 366, 470: *Kauno miesto burmistras* rš; *Atsistojęsis burmistras* B

← (s. / v.) le. *burmistrz* ‘civilinis miesto vadovas’ (< v. v. a. *bûr-meister* ‘bendruomenės vadovas’ [SW I: 237; SPW II: 511–512; SSt I: 178; MLex 29; Połomski 2010: 7; Фасмер I: 244; ЭСБМ I: 415; dar žr. Walczak 1995: 92; Титаренко 2002: 158]) → s. blr. *бурмистръ* ‘miesto vadovas’ (ГСБМ II: 256; Булыка 1980: 24), s. r. *бурмистръ* ‘t. p.’ (СРЯВ I: 357) ≠ blr. *бурмістр* ‘seniūnas; kaimo bendruomenės vyresnysis’ (ТСБМ I: 423), r. *бурми́стръ* ‘dvarininko paskirtas seniūnas’ (Даль I: 143)

bursà 4 (sf.) ‘draugė, draugystė; gauja’ MŽ 176, DP 204, 229: *Tarp ižtremiančio ir bėgančio nėra tikrai nė vienos bursõs* DP 120

← (s. / v.) le. *bursa* ‘pensionas, internatas; gildija; krepšys, maišas; toks žaidimas’ (< V. lo. *bursa* ‘žvėries oda; odinis maišas, krepšys; stipendija; stipendijų fondas; savaitės pragyvenimo išlaidos’ ← gr. βύρσα ‘vynmaišis ir kt.’ [SW I: 238; SPW II: 513; SSt I: 178; Bańkowski I: 97; ЭСБМ I: 419; Фасмер I: 247; Аникин III: 194–195; Niermeyer 1976: 99; dar žr. Palionis 1967: 282; Zinkevičius 1988: 38, 129; Urbutis 2009: 423; Beekes I: 249]) → s. blr. *бурса* ‘dvasinė seminarija, dvasinės seminarijos bendrabutis; brolija, bendrija’ (ГСБМ II: 257; Булыка 1980: 187), blr. *бу́рса* ‘dvasinė seminarija; dvasinės seminarijos bendrabutis’ (БРС I: 427), r. *бу́рса* ‘t. p.’ (Даль I: 144)

[103] Blr. (dial.) *бурдá* ‘prasta sriuba; surūgęs kaitintas pienas’ (ТСБМ I: 422; СБГП I: 242–243), matyt, priskirtinas tiurkizmams (plačiau žr. Шанский I²: 230; ЭСБМ I: 415).

buřsas 2 (sm.) ‘susitarimas, sąmokslas’ BŽ 214 – žr. *bursà*

bursỹstė 2 (sf.) ‘draugystė, bendrystė’: *Neturėdami bursystės su nevaisingais darbais tamsybių* BzB 277 (BB PvE 5.11) ⇐ *bursà*

bursavóti, *-**oja***, *-**ojo*** (verb.) **1**. ‘bendrauti’: *Su jais bursavoja* BP I 219; **2**. ‘(refl.) ketinti, žadėti’: *Laukininkų draugystė bursavojasi (mierkavoja) vieną fabrikę įtaisyti* TP 1881: 12; **3**. ‘(tr.) kurstyti, kiršinti’: *Ana bursavója vyrą mano, kad mane muštum, t. y. primoko* J

← v. le. *bursować* ‘gyventi pensione; bendrauti’ (SW I: 238; SPW II: 513–514; dar žr. Palionis 1967: 282; Urbutis 2009: 423, 438; Kazak 2011: 77) → s. blr. *бурсовати, буршевати* ‘broliautis, bendrauti’ (ГСБМ II: 257) – dėl kilmės žr. *bursà*

bursaujimas (sm.) ‘bendravimas’: *Nug mūsų nugręžtų visokį neteisų mokslą ir piktą žyvatą bei bursaujimą* Mž 136 ⇐ *bursauti* (dar žr. Zinkevičius II: 273)

bursauti, *-auja*, *-avo* (verb. intr.) ‘bendrauti’: *Su... piktaisiais nebursavau* BB Tob 3.18 – žr. *bursavóti* (plg. Zinkevičius 1988: 137)[104]

bursyti, *-ija*, *-ijo* (verb. intr.) ‘bendrauti’: *Gyvendamas girioj, su žmonėmis nebursydamas* DP 20; (refl.) [K] – žr. *bursavóti* (plg. Zinkevičius 1988: 137)

bursuliúotis, *-iúojasi*, *-iãvosi* (verb.) ‘maištauti, kurstytis’: *Jiejie visi bursuliúojas ant mūsų* J – žr. *bursavóti*

buřštinas 1 (sm.) ‘gintaras’ Lš: *Ant balto kaklo buřštino šniūrelis* Kt

← (s. / v.) le. (dial.) *bursztyn* ‘gintaras, gintaro gaminys (pvz., rožinis); pypkė; gintaro spalva’ (< v. v. ž. *barnstên* ‘mineralas’ / v. *Bernstein*, *Burnstein* ‘gintaras’ [SW I: 238; SPW II: 514; SSt I: 178; Ермола 2011: 19; ЭСБМ I: 421; Kluge 2002: 111–112; dar žr. Leszczyński 1978: 84–85; Walczak 1995: 54; Kabašinskaitė 1998: 45]) → s. blr. *буршты́нъ* ‘gintaras’ (ГСБМ II: 258; Булыка 1980: 141), blr. *буршты́н* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 50; БРС I: 428)

buřkštinas 3[b] (sm.) **1**. ‘gintaras’ Jž, Rk, Skn: *Apsirėdžius atėjo, buřkštino karolius užsidėjus* Jnš; *Vienas žmogus ardamas rado diktą šmotą buřkštino* BM 243; *Tavo veidas raudonas kaip buřkštinas* Km ir kt. (Ktk, J); **2**. ‘(prk.) kas riebus, sveikas; žaliukas’ Klov: *Petriukas toks buřkštinas – pilnas, raudonas, tik juokiasi* Vb; *Kaip tu dabar pasitaisei – tikras buřkštinas!* Ktk; **3**. ‘tokia žolė (aukšta, vienu stiebu, daug geltonų žiedų, lapai dideli, minkšti)’ Sv: *Nuo priemečio duoda gert buřkštino šaknų sunkos* Kp – žr. *buřštinas* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-k-*)

burkštinìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘iš burkštino; gintarinis’: *Mano pypkė kukavinė, cibukėlis burkštinìnis* Srd; *Mergaitės labai dėdavosi burkštininiùs karolius* Lnkv ⇐ *buřkštinas*

burkštinúotas, *-a* 1 (adj.) ‘pasipuošęs burkštinais’ Sk ⇐ *buřkštinas*

[104] Z. Zinkevičius (1988: 137), remdamasis P. Skardžiaus (RR IV: 107) klaidinga darybinio modelio resp. verb. s. lie. *bursauti*, *bursyti* ← sub. s. lie. *bursa* rekonstrukcija, priskyrė šias leksemas denominatyvams. Toks aiškinimas neįmanomas ne tik dėl verb. s. lie. *bursavóti* vartojimo fiksacijos, bet ir dėl semantinio lyginamų žodžių neatitikimo: ‘bendravimas’ ≠ ‘priklausymas draugijai’, t. y. semema ‘draugija’ nesuponuoja denotato ‘bendravimas’, plg. sub. lie. *draugijà* 2 (sf.) ‘žmonių susibūrimas, draugė; organizacija; bendruomenė’ (LKŽe).

burštinìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘iš burštino; gintarinis’: *Burštinìniai karoliai* Mrj ⇦ *burštinas*

bùtelis 1 (sm.) Ps, Sb, ***butelỹs*** 3[b], ***butẽlis*** 2 ‘stiklinis indas su siauru, kamščiu užkišamu kaklu’ Ds: *Stovi ant stalo vyno butelỹs* Ėr; *Kaip tik butelys koks ištuštėjo, tuojau į pilną apmainė* Žem; *Kur tie buteliaĩ, ką vakar atnešiau!* Plm ir kt. (Kt, Jnšk, Vdn, NS 637, MPs, Arm)

← (v.) le. *butel* ‘stiklo indas, butelis’ (< v. *Buttel* ‘butelis’ / pranc. *bouteille* ‘indas skyčiui, butelis’ ← V. lo. *but[t]icula* ‘nedidelė medinė statinaitė’ [SW I: 241; Linde I: 200; Reczkowa 1982: 15, 65; ЭСБМ I: 425; Kluge 2002: 158; Niermeyer 1976: 111]) → blr. dial. *бу́тэль* (*бу́таль*) ‘stiklo indas, butelis; degtinės butelis’ (СБГП I: 247), r. *бутель* ‘t. p.’ (Фасмер I: 254)

butélka 1 (sf.) ‘butelis’: *Alinė (alyvinė, varvalinė) butélka* Grg; *Pilk, mergele, pilk, jaunoji, iš tos butelkėlės!* KlvD 20 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 100; ZŠT I: 298, II: 115; ŠVŽŽ I: 84); *Radęs klėty lašinių, radęs miltų pikliavotų, o turėjęs butelką arelkos* ŠLSP 240; *Kunings jezavitas kokioj ten bažnyčioj par didelius atlaidus nuvažiavęs pamokslo sakyti ir toj klebonijoj išgėręs tris butelkas degtinės* ŠLSA 90 (SŽ 118); ***butelkà*** 3 ‘t. p.’ (ZtŽ 100; ZŠT I: 298, II: 115)

← (v.) le. *butelka* ‘stiklinis indas, alui, vynui ir kt.; vynas ir kt.’ (SW I: 241; Linde I: 200) → blr. (dial.) *бутэ́лька* ‘butelis; molinis grafinas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 50; ТС I: 99) ∌ s. blr. *бутылка* ‘butelis’ (ГСБМ II: 260; Булыка 1980: 104), r. *бутылка* ‘siaurakaklis stiklinis indas, kuriame laikomas vynas’ (Даль I: 146; Фасмер I: 254; ЭССРЯ I: 89) – dėl kilmės žr. *bùtelis*, *butelỹs*, *butẽlis*

butvéti, ***bùtvi***, ***-éjo*** (verb. intr.) ‘pūti, koryti, senti, tuštėti’ ↔ *subutvéti*, *sùbutvi*, *-éjo* (intr.) ‘sudūlėti’: *Da kailiniai taip būtų nieko, ale kad viršus subutvéjęs* Bgs

← (v.) le. *butwieć* ‘pūti, dūlėti; nusilpti, nustoti jėgų’ (SW I: 241; SPW II: 345) → (part. praes. act.) s. blr. *бутвеющий* ‘pūvantis’ (ГСБМ II: 259; plg. Brückner 1985: 51), blr. dial. *бутве́ць* ‘pūti; dūlėti; senti, kriošti’ (СБГП I: 247)

bùzavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘barti, plūsti, keikti, uiti, rieti’ SD 87: *Nebùzavok tu jo, bet gražiai paaiškink* Č

← (v.) le. *buzować* ‘barti, plūsti, koneveikti; mušti, pliekti; godžiai valgyti’ (< it. *far buzzo* ‘pykti / niršti [ant ko]’ [SW I: 242; Linde I: 201; Brückner 1985: 51; ЭСБМ I: 402; Аникин III: 180]) → blr. *бузава́ць* ‘šėlti’ (Носовичъ 1984: 37), blr. dial. *бузава́ць* ‘pykti, šėlti; krėsti eibes’ (Шатэрнік 1929: 37), r. *бузова́ть* ‘mušti, bausti’ (Даль I: 137)

bùzavojimas 1 (sm.) ‘barimasis, plūdimasis, keiksnojimas, ujimas, rietena’ SD 87: *Nežiūriu aš jos bùzavojimo* Ds ⇦ *bùzavoti*

bužavóti, *-ója*, *-ójė* (verb. tr.) ‘barti’ (KrŽ 58) – žr. *bùzavoti*

būdà 4, 2 (sf.) **1**. ‘palapinė, pastogė, namelis (sargo, piemens ar kt.)’ SD 167, J: *Nuvežiau bũdą į ganyklą, tai daba galėsit šiltai miegoti* Vkš; *Aikštelėj tęsiasi vertelgų būdos* T. Tilv; *Šitoje būdojè nė vėjas neužpučia* Gr ir kt. (Kp, NS 210); **2**. ‘(šuns) lindynė’: *Sa, ar eisi į bũdą!* Vkš; *Šuo išlindo iš bũdos* KlvrŽ; (prk.):

Susirentė tokią šuns bũdą i gyvena Gs ir kt. (PPr 342, 378, Grž); **3**. ‘menka troba’: *Būdà yra trobelė* J; *Turi... jauną pačią, vaikų keletą būdoje, ir dar porį kiaulių nupenėtų* A 1885: 17; **4**. ‘prieangis, priemenė’: *Palik tuos kiaulviedrius būdõj, nebenešk gryčiutėn* Kp; **5**. ‘dengta karieta ar šiaip vežimas’ I, Vkš: *Atvažiuoja čigonas po būdà* Jnšk; **6**. ‘narvas kiaulėms vežioti’: *Kiek jie vargo, kol tą kiaulę būdõn įžvigdė* Všk; *Įvaryk kiaulę į bũdą* Brž; **7**. ‘guba (kanapių)’: *Užlindo už kanapių būdõs, negali matyti* Ldv; *Šiemet prirovėme keturias būdàs kanapių* Mrj (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 79)

← (s. / v.) le. *buda* ‘lentų, šieno, molio pašiūrė; laikina palapinė prekiauti turgavietėje; vežimo stoginė dalis ir kt.’ (↔ s. č. *búda* / č. *bouda* ‘iš lentų sukaltas namelis ir kt.’ < ? >[105] v. v. a. *buode* / v. *Bude* ‘palapinė’ [SW I: 226; SPW II: 488–489; SSt I: 174; ЭСБМ I: 399; Фасмер I: 230; Machek 1968: 61–62; Rejzek 2001: 87; Kluge 2002: 158; MLex 28; Филичева 2003: 201; dar žr. Kardelis 2003: 107; Urbutis 2009: 425; ALEW I: 145]) → s. blr. *буда* ‘palapinė; medienos perdirbimo įmonė; medienos gaminiai’ (ГСБМ II: 231; Булыка 1980: 92), blr. (dial.) *бу́да* ‘palapinė; vežimo stoginė dalis; šuns namelis; palapinė iš medžio šakelių ir kt.’ (Носовичъ 1984: 37; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 49; Сцяцко 1972: 49–50), r. *бу́да* ‘statinys; rūsys (mirusiųjų palaikams laidoti) ir kt.’ (Даль I: 136)

[105] Dėl šio žodžio statuso nesutariama (žr. Machek ibd.): vieni teigia, kad tai skolinys iš germanų kalbų (Фасмер ibd; Rejzek ibd.), o kiti – priešingai, priskiria v. v. a. *buode* slavizmams (Филичева ibd.).

C

cegel̃nė 2 (sf.) ‘p l y t i n ė’: *Apsiėmė dirbti cegel̃nėj plytas* Mlt; *Važiuoju į cegel̃nę plytų pirkti* Trk

← (v.) le. *cegielnia* ‘plytų fabrikas; plytų sandėlis’ (SW I: 258; SPW III: 142; dar žr. Palionis 2012: 67) → blr. *цэге́льня* ‘čerpių fabrikas’ (Носовичъ 1984: 693) ⊭ r. dial. *цигéльня* ‘t. p.’ (Даль IV: 574) – dėl kilmės žr. *ceglà*

ceglà 4, 2 (sf.) ‘p l y t a’: *Ar jau prisivežėt ceglų̃?* Rdm; *Pečių sumūrujo iš gerų cẽglų* Tvr (LKŽe); ***cė́glà*** 2 ‘t . p .’: *Pàs mùs yrà tìk vienì namaĩ apdéti cẽglom* Dv (DvŽ I: 83); ***cẽglė́*** 2 ‘t . p .’ ZtŽ 104

← (s. / v.) le. (dial.) *cegła* ‘plyta; plytų spalvos lakštas; plytų pastatas’ (< v. v. a. *ziegel* ‘plyta; čerpė’ ← V. lo. *tegula* ‘čerpė’ [SW I: 259; SPW III: 142–143; SSt I: 217; Ермола 2011: 21; Фасмер IV: 301; MLex 335; Blaise 1994: 904; dar žr. Судник 1975: 84; Walczak 1995: 92; Филичева 2003: 136]) → s. blr. *цегла*, *цекгла* ‘plyta’ (Булыка 1980: 98), blr. (dial.) *цэ́гла* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 693; СБГП V: 374–375) ⊭ r. dial. *цúгель* ‘t. p.’ (Даль IV: 574)

ceglìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘i š c e g l ų p a d a r y t a s’: *Ceglìnį pečių padarė Rdm*; *Ceglìniai tvartai* Rdm ⇐ *ceglà*

cekãvas, ***-à*** 4 (adj.), ***cèkavas***, ***-a*** 1 Lp, Lš **1**. ‘s m a l s u s’: *Nebūk per daug cekãvas – greitai gausi per nosį* Alv; **2**. ‘a k y l a s , p a s t a b u s’: *Cekãvas gaidys – gieda nuo dvylikės* Ėr; **3**. ‘r i m t a s’: *Jau anas tai labai cekãvas žmogus – nesumeluos* Trgn; *cekavaĩ* (adv.): *Cekavaĩ sakai, nemeluoji* Vp; ***ciekãvas***, ***-à*** 4 **1**. ‘t . p .’: *Ot ciekãvas, viską nori žinoti!* Lš; **2**. ‘t . p .’: *Ciekãvas arklys kad ir tamsią naktį nepames kelio* PnmA (LKŽe); **3**. ‘į d o m u s’ (ZtŽ 110); ***čekãvas***, ***-à*** 4 (adj.) ‘r i m t a s’: *Man rodos, kad jis nelabai čekãvas* Rk; *čekavaĩ* (adv.): *Ans čekavaĩ daro* Tl

← le. dial. (DLd [Żabno], SLd [Chmielnik]) *ciekawy* /**c**iekavy/, (v.) le. *ciekawy* /***ć***iekavy/ ‘smalsus, norintis sužinoti; mąslus; įdomus; rūpestingas ir kt.’ (SW I: 322–323; SPW III: 445; SGP IV[2]: 300–301; Brückner 1985: 61; dar žr. Zinkevičius 1990: 83; Walczak 1991: 51) → blr. *цекáвый* ⊭ *цікавы*, *цікáўны*[106] ‘smalsus; įdomus; neįprastas; dėmesingas’ (Носовичъ 1984: 687; ТСБМ V[2]: 245; РБС II: 11; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 338), r. dial. *цекавый* ⊭ *чикáвый* ‘t. p.’ (Даль IV: 604; plg. Фасмер IV: 36)

cekãvastis 1 (sf.) ‘s m a l s u m a s , d o m ė j i m a s i s’: *Kad ir cekãvastis to žmogaus!* Al;

[106] Lie. *ciekaũnas*, *-à* 4 (adj.) ‘smalsus’ J: *Nebūk toks ciekaũnas, greit pasensi* Vkš (LKŽe); *Pirmo gatunko moteriškosios ciekaunos ir melagės* ŠLSP 189; *Pirmiau vyrai, paskui, kur ciekaunos, ir moteriškos; kas gi ten būtų?* ŠLSP 213 (SŽ 122), nepaisant LKŽe sudarytojų nurodytos etimologinės sąsajos su le. *ciekawy* ‘smalsus, norintis sužinoti; mąslus; įdomus; rūpestingas ir kt.’, turėtų būti interpretuojamas kaip gudizmas resp. vedamas iš blr. *цікáўны* ‘smalsus; įdomus; neįprastas; dėmesingas’, o ne polonizmas.

ciekãvastis 1 (sf.) ‘t. p.’ PP 11, Mlt: *Dėl ciekãvasties įeik paprekioti tų mašinų* Grg (LKŽe; dar žr. ZtŽ 111); *Tai žmonys del ciekavasties labai ėję ten pirkti* ŠLSP 69; *Bet norėdama iš ciekavasties dasižinot, kas daros danguj, prašo jį į vidų* ŠLSP 176 (SŽ 122)
← le. dial. (SLd [Kozakowice cieszyńskie], Kšbd [Żarnowiec] ir kt.) *ciekawość* /**c**iekawość/ ([v.] le. *ciekawość*) ‘smalsumas; mąslumas; įdomumas; rūpestingumas ir kt.’ (SW I: 322; SPW III: 445; SGP IV[2]: 299–300) → blr. *цекáвосьць* ‘smalsumas’ (Носовичъ 1984: 687) ∌ r. dial. *чикáвость* ‘t. p.’ (Даль IV: 604)

cekãvytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** (verb. refl.) ‘domėtis’: *Nesicekãvyk per daug – daug žinosi, greit pasensi* Šln (LKŽe); Dv (DvŽ I: 83); ***ciekãvytis***, ***-ijasi***, ***-ijosi*** ‘t. p.’: *Nors tai menki niekai, bet jis ciekãvijasi* Grk
← le. dial. (Kšbd) *ciekawić się* /**c**iekavic sieŋ/ (le. *ciekawić się*) ‘būti susidomėjusiam, domėtis’ (SW I: 322; SGP IV[2]: 298–299; dar žr. Zinkevičius 1990: 83) → blr. *цекáвіцьця* ‘susidomėti; smalsauti; stebėtis’ (Носовичъ 1984: 686)

cekãvintis, *-inasi*, *-inosi* (verb. refl.) ‘domėtis’: *Nesicekãvink, ką kiti šneka* Rdm – žr. *cekãvytis*

ceklerius (sm.) ‘baudėjas, budelis’ SP II 159
← (s. / v.) le. *ceklarz* ‘miesto pareigūnas, gaudantis ir baudžiantis nusikaltusius; budelis’ (< č. *cerkliř* ‘t. p.’ ← v. v. a. *zirkler* / v. *Zirkler* ‘naktinis miesto sargas’ ← V. lo. *circator* ‘vyresnysis vienuolis, atsakingas už vidaus tvarką; sargas ir kt.’ [SW I: 259; SPW III: 143–144; SSt I: 217; Brückner 1985: 57; Machek 1968: 84; Niermeyer 1976: 181]) → s. blr. *цекляръ* ‘miesto tvarkdarys, atliekantis ir budelio pareigas’ (Булыка 1980: 25)

cementavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘cementuoti; lieti iš cemento, betonuoti, tvirtinti cementu’ ZtŽ 104; DvŽ I: 83
← le. (dial.) *cementować* ‘cementuoti, mūryti, naudojant cementą; sujungti, suvienyti; sutvirtinti ir kt.’ (< V. lo. *caementare* ‘cementuoti’ [SW I: 261; SGP III[2]: 382; Niermeyer 1976: 164]) → blr. *цэментавáць* ‘cementuoti’ (ТСБМ V[2]: 267) – dėl kilmės žr. *cemeñtas*, *cèmentas*

cementòvas, ***-à*** 2, 4 (adj.) ‘cementinis’ ZtŽ 104; ZŠT II: 368
← le. (dial.) *cementowy* ‘cementinis; iščementuotas’ (SW I: 261; SGP III[2]: 382) → blr. *цэмéнтавы* ‘cementinis ir kt.’ (ТСБМ V[2]: 267) – dėl kilmės žr. *cemeñtas*, *cèmentas*

ceremònija 1 (sf., sing.) TrpŽ, ***ceremõnija*** 1, ***ceremonijà*** 4 Dk **1**. ‘išorinės formos, kurių laikomasi per iškilmes’: *Laidotuvių ceremònija* DŽ; **2**. ‘(prk.) išorinis formalumas; priimtos išorinio elgesio taisyklės’: *Nedaryk ceremõnijos, valgyk* Pn; *Idant visa, ką darome, darytumbime ne... iž tikros ceremonijos arba ižg papratimo..., bet drin meilės* DP 560
← v. le. *ceremonija* (v. le. *cerymonija*, le. *ceremonja*) ‘iškilmingos apeigos; iškilmingumas, pompastiškumas; etiketas’ (< lo. *caerimōnia* ‘šventumas; garbinimas, kultas; [pl.] religinės apeigos; kulto objektai’ [SW I: 265; SPW III: 155–158; Фасмер IV: 300; dar

žr. Адомавичюте 1980: 9]) → r. *церемо́нія* ‘nustatyta tvarka, apeigos’ (Даль IV: 573) ≠ blr. *цырымо́нія* ‘t. p.’ (ТСБМ V^{2}: 261)

ceramonija (sf.) ‘c e r e m o n i j a’: *Po atbūtos ceramonijos ligonė poni prašo kuningo, kad suvinčiavotų jos dukterį su Jonu Rastiniu* ŠLSP 152 (SŽ 122) – žr. *ceremònija*, *ceremõnija*, *ceremonijà*

chalierà 2 (sf.) **1**. ‘c h o l e r a (t o k i a l i g a)’: *Kãpinės – píeva, bū́k tai kavójo žmónes, kàs sirgo chalerù* Dv; **2**. ‘t o k s k e i k s m a s’: *Kàd tavì chalierà suimt!* Dv (DvŽ I: 84)

← le. dial. (ŽV-Md [Łaźniki]) *chalera* ‘ūmus viduriavimas, dažnai besibaigiantis mirtimi; pyktis, įniršis; keiksmas, kuriuo įvardijamas žmogus ar gyvūnas; toks pertaras’ (SGP III^{2}: 437, IV^{1}: 11–13) → blr. (dial.) *хале́ра* ‘ūmi žarnyno liga; toks keiksmažodis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333; ТСБМ V^{2}: 172; СБГП V: 283–284), r. *холе́ра* ‘tokia liga, kai viduriuojama, vemiama, kojų raumenis sutraukia mėšlungis’ (Даль IV: 558) – dėl kilmės žr. *chòlera*

chòlera 1 (sf.) **1**. ‘(med.) e p i d e m i n ė v i d u r i ų l i g a, p a s i r e i š k i a n t i s m a r k i u v ė m i m u, v i d u r i a v i m u i r s t a i g i u j ė g ų n e t e k i m u’ TrpŽ: /\ *Manęs kaip choleros visi bijo* rš; **2**. ‘(keik.) b j a u r y b ė, b e s t i j a’: *O tu chòlera!* Kn

← (v.) le. (dial.) *cholera* ‘epideminis susirgimas, kai vemiama, viduriuojama, kojas traukia mėšlungis; tulžis; pyktis; prakeikimas ir kt.’ (< lo. *cholera* ‘tulžis; vėmimas tulžimi resp. choleros ligos požymis’ ← gr. χολέρα ‘cholera’ [SW I: 290; SPW X: 467; Sokólska 1999: 153; Lubaś 2002: 239; Фасмер IV: 254]) → blr. dial. *холе́ра* ‘ūmi žarnyno liga; toks keiksmažodis’ (СБГП V: 283–284), r. *холе́ра* ‘tokia liga, kai viduriuojama, vemiama, kojų raumenis sutraukia mėšlungis’ (Даль IV: 558)

kolerà 2 (sf.), *kòlera* 1 **1**. ‘c h o l e r a’ J. Jabl, M: *Liga kolera* SD 98; *Ši liga yra koleros liga* Ns 1850: 1 (LKŽe); *Koleros ženklas boba esanti baisiai didelė, daugiausiai jojant raita* ŠLSP 316 (SŽ 308); **2**. ‘t o k s k e i k s m a ž o d i s’: *Kad tave kòlera paimtų!* Brt; *Ak jūs, kòleros, ką jūs čia padirbot?!* Brt (LKŽe); **3**. ‘b j a u r u s ž m o g u s’: *Kolera šnekanti lietuviškai* ŠLSP 316 (SŽ 308) – žr. *chòlera* (dar žr. Zinkevičius 1966: 152)

koliera (sf.) **1**. ‘c h o l e r a (l i g a)’: *Kolieros ženklas asanti boba, baisiai didela ir daugiausiai jojanti raita* ŠLSA 257; **2**. ‘b j a u r u s ž m o g u s’: *Koliera šnekanti mūsiškai* ŠLSA 257 (SŽ 308) – žr. *chòlera*

cibùkas 2 K, ***cìbukas*** 1 (sm.) Pgr **1**. ‘k a n d i k l i s’ R 260: *Jo pypkės cìbukas kaulinis ir riestas* Č; *Cìbukas per trumpas* Brs; *Liko pypkė ir cibùkas ir tabako biskuliukas* Pns ir kt. (Mrj, LTR [Šll], Vlkv); **2**. ‘(prk.) k o k s a t s i k i š ę s, s t y r i n t i s d a i k t a s’: *Kad cibuliai neitu cibukais (žyduoliais), reikia juos sodinti be mėnulio* Ad (LKŽe; ŠVŽŽ I: 88)

← (v.) le. *cybuch*, le. dial. *cybuk* ‘kandiklis’ (< krm. *cybuk* ‘pypkė’ / turk. *çubuk* ‘vamzdelis; pypkė; kandiklis ir kt.’[107] [SW I: 357; Linde I: 333; SGP IV^{3}: 565; Brückner 1985: 69; Фасмер IV: 376; SKRP 615; Юсипова 2005: 115]) → blr. (dial.) *цыбу́к* ‘kandiklis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339; СБГП V: 368; ТС V: 279; plg. Фасмер IV: 376)

cibukìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘p a n a š u s į c i b u k ą’ Slnt: *Vingerykštis cibukinis (Spiraea ulmifolia)* Mt ⇦ *cibùkas*, *cìbukas*

[107] Dėl turk. *u* > sl. *i* kitimo, plg. s.-kr. *čìbuk* ‘kandiklis’ < turk. *çubuk* ‘t. p.’ (Škaljić 1966: 173).

cibùlė 2 (sf.) **1**. ‘(bot.) svogūnas (*Allium cepa*)’: *Cibulės der ir ašaroms bėginti* Šts; *Pasodinau cibulės* Dv; *Savo prekę vežė parduoti: kiaušius, morkas, cibules* Žem; **2**. ‘(prk. juok.) kišeninis laikrodis’: *Kiek tavo cibùlė rodo?* Krkl; ***cibulia*** ‘svogūnas’ PrD 136_{13} (Skardžius IV: 109; BAF 181), ***cibulià*** 2 ‘t. p.’ PrD 136, FrnW, Lz, Dv (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 85)

← (s. / v.) le. *cybula* ‘paprastasis svogūnas (*Allium cepa L.*); poras (*Allium ampeloprasum, porrum L.*); nuodingasis svogūnas (*Sciella maritima L.*); valgomasis česnakas (*Allium sativum*); laikrodis, savo forma panašus į svogūną; mulkis; (pl.) akys’ (< v. v. a. *zibolle* ‘valgomasis svogūnas’ ← V. lo. *caepul[l]a* ‘svogūnas’ [SW I: 256–257; SPW III: 135; SSt I: 215; Фасмер IV: 305; MLex 335; Niermeyer 1976: 171; BAF ibd.; dar žr. Widłak 2011: 477; SEJL 85; $SEJL_2$ 164; Аникин II: 175]) → s. blr. *цыбуля*, *цибуля* ‘svogūnas’ (Булыка 1980: 151), blr. (dial.) *цыбу́ля* ‘svogūnas; svogūno laiškai; mulkis’ (Носовичъ 1984: 691; СБГП V: 368–369; ТС V: 279–280; dar žr. Барысюк 2011: 124–125), r. dial. *цибу́ля*, *цыбу́ля* ‘valgomasis svogūnas (ypač – svogūnų laiškai)’ (Даль IV: 574, 575)

cibùlinas, ***-a*** (adj.) ‘cibuliais suteptas, cibuliuotas’: *Po vakarykštės cibulynės bliūdalis tebėra cibùlinas* Šts

↔ le. dial. (MLd [Stradom]) *cybulany* ‘svogūnų, svogūninis’ (SGP III^2: 354, IV^3: 566) → blr. (dial.) *цыбу́льны, -ая*, *-ае* ‘svogūninis; svogūno’ (ТСБМ V^2: 255; СБГП V: 368) – su struktūrinio elemento *-an-* > *-in-* kaita, matyt, dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. **c-**i**-bul-**a**n-as* → *c-**i**-bul-**i**n-as* (dėl kilmės žr. *cibùlė*, *cibulia*, *cibulià*)

ciekas (sm.) ‘draugija’: *Ta sekta... buvo teipag vienas ciekas zokanykų* MP 342

← (s. / v.) le. *cech* ‘amatininkų gildija; bendrija, brolija, kompanija; gildijos susirinkimo vieta; kasykla’ (< v. v. a. *zëch[e]* ‘vieno luomo žmonių bendrija; sąranga, struktūra ir kt.’ [SW I: 257; SPW III: 135–136; SSt I: 215; Фасмер IV: 301; MLex 330]) → s. blr. *цехъ* ‘panašios ar tos pačios specialybės amatininkų sąjunga, rūpinusis produkcijos realizacija ir apsauga nuo feodalų savivalės’ (СЛw; Булыка 1980: 94), blr. *цэх* ‘Vakarų Europos amatininkų gildija viduramžiais; ūkio šaka’ (ТСБМ V^2: 270), r. *цехъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 574)

ciẽlius 2 (sm.) **1**. ‘taikinys’ DP 50, R 249, K: *Einam pašaudyti į ciẽlių* Užv; *Pakliuvo ciẽliun* OZ 13; *Šaudyk į ciẽlių* J; **2**. ‘taikiklis’: *Besižaimodamas gali nudaužti šautuvo cielių* Grg; **3**. ‘tikslas’ Mž 416: *Tai est cielius ir galas visų darbų žmonių* DP 67; *Idant mes prisiveizdėtumbim top cieliausp* MP III 31

← (s. / v.) le. *cel* ‘taikinys; taikiklis’ (< v. v. a. *zil* ‘taikinys ir kt.’ [SW I: 259–260; SPW III: 144–146; SSt I: 217; Kudzinowski 1974: 98; Brückner 1985: 57; Фасмер IV: 297; ЭССРЯ II: 507; MLex 336; dar žr. Zinkevičius 1988: 132; ALEW I: 156]) → s. blr. *цель* ‘taikinys; tikslas’ (Булыка 1980: 189), blr. *цэль* ‘taikinys’ (ТСБМ V^2: 266), r. *цѣль* ‘taikinys; taikiklis; tikslas’ (Даль IV: 578)

cigárnyčia 1 (sf.) Jnšk, ***cigarnyčià*** 2 Pgr, ***cigarnýčia*** 1 ‘kandiklis, mundštukas’: *Su cigárnyčia įpratęs, su pypke nemoku rūkyti* Paį; *Be cigarnýčios neparūkysi tabako* Grk; *Turėjau ben dvi cigarnyčiàs, dabar neberandu* Ds

← le. (dial.) *cygarnica* ‘cigarų dėtuvė; kandiklis ir kt.’ (← le. *cygaro* ‘cigaras’ < isp. *cigarro* ‘cigaras, cigaretė’ ← isp. *cigarra* ‘cikada (pvz., *Aphrophora salicina* [jos forma labai panaši į susuktų tabako lapų rūkomąjį objektą (žr. LTE II: 427)])’ [SW I: 358; SGP IV[3]: 582; Brückner 1985: 69; DCECH II: 72–74, 74–75; Brodsky 2008: 530; dar žr. Адомавичюте 1982: 47]) → blr. *цыгарніца* ‘kandiklis; cigarų dėtuvė’ (ТСБМ V[2]: 256)[108]

cignatū̃ras 2 (sm.) ‘b a ž n y t i n i s v a r p e l i s’: *Cing cilink cignatūras, ir išėjo kunigas mišių* Jnšk /\ *Ta boba kaip cignatū̃ras (plepi)* Jnšk

↔ (v.) le. *sygnaturka* ‘mažiausias bažnyčios varpinės varpas, skambinantis pamaldų pradžioje ir kt.’ (< V. lo. *signatura* ‘popiežiaus būlė, įsakas’ [SW VI: 534; Linde V: 496; Blaise 1976: 846]) → blr. *сігнатурка* ‘mažas bažnyčios / cerkvės varpas’ (ЭСБМ XII: 77) – su frikatyvinio *s-* > *c-* afrikatizacija (atvirkštinę fonetinę kaitą resp. afrikatos frikatizaciją žr. s. v. *sėtà*, *sé́ta*)

cimbõlai 2 (sm., pl.) K, OZ 13, Gs, ***cimbólai*** 1 ‘s e n o v i n i s, p a n a š u s į k a n k l e s s t y g i n i s m u z i k o s i n s t r u m e n t a s’ Grg, Q 115: *Raunam raunam (linus), ne cimbólus skambinam, darbuojamos* Šts; *Tu vargonų bei cimbolų niekini garsą* K. Donel; *Išgirsit balsą cimbolų, kanklių, vamzdžių, cypynių ir birbynių* M. Valanč; *Aplink pilį vargonai, vidur pilies cimbolai* KlvD 305 (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 86)

← (s. / v.) le. (dial.) *cymbał* (le. *cembał*) ‘toks styginis muzikos instrumentas; laikrodžio valandų garsinis pranešimas; skambutis ir kt.’ (< lo. *cymbalum* ‘t. p.’ ← gr. κύμβαλον ‘mušamasis muzikinis instrumentas’ [SW I: 360; SPW III: 719; SSt I: 339–340; SGP IV[3]: 592–593; Фасмер IV: 306; dar žr. Kabelka 1964: 24, 66; Palionis 1967: 284; Zinkevičius 1988: 132; Kregždys 2014$_{d}$: 33]) → blr. (dial.) *цымба́лы* ‘į lyrą panašus muzikos instrumentas; judėjų naudojamas muzikos instrumentas; storos lūpos; sėdmenys’ (Носовичъ 1984: 691–692; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 340; СБГП V: 370), r. *цымба́лы* ‘toks muzikos instrumentas; varinės lėkštelės’ (Даль IV: 575) ≠ s. blr. *цимбалъ* ‘(laikrodžio) skambutis’ (СЛw)

cimentorius (sm.) ‘k a p a i’: *O didžturis palaidotas yr pragare ant velnio cimentoriaus* DP 271

↔ (s. / v.) le. (dial.) *cmentarz* ‘kapai; šventorius’ (< V. lo. *coemeterium* ‘šventorius; kapinės; auka bažnyčiai už laidojimo apeigas’ ← gr. κοιμητήριον ‘miegamasis; kapinės’ [SW I: 343; SPW III: 536; SSt I: 314; Kudzinowski 1974: 99; AGB II[2]: 60; Brückner 1985: 66; Moszyńska 1975: 165; Blaise 1994: 193; LS 821; dar žr. Wexler 1987: 131]) → s. blr. *цминтаръ*, *цмынтаръ* ‘kapai’ (Булыка 1980: 181), blr. dial. *цмэ́нтаж* ‘kapai; bendras kapas’ (Цыхун 1993: 159)

cinà 4 (sf., sing.) ‘a l a v a s’ J, Kv, SD 104: *Nupirk cinõs, reikia užtaisyti viedro dugną* Grg; *Kur tu padėjai cinos cibukelį?* Tv; *Irklavo cinos pirkti* S. Dauk (LKŽe; dar žr. ZtŽ 111; ŠVŽŽ I: 90)

---

[108] Lie. dial. *cigárninkas* (*-nykas*) 1 (sm.) ‘kandiklis’: *Iš šeimedžio išsidūriau cigárnyką – turėsiu su kuo rūkyt* Rm (LKŽe) priskirtinas gudizmams, plg. blr. *цыгарнік* ‘kandiklis’ (ТСБМ V[2]: 256).

← (s. / v.) le. *cyna* (v. le. *cena*) ‘alavas; alavo gaminys’ (< v. v. a. *zin*, *cin* / v. *Zinn* / s. v. a. *zin* ‘alavas’ [SW I: 361; SPW III: 152; SSt I: 340; LEW 70; Kluge 2002: 1013; Wackernagel 1878: 403; Köbler 1993: 2383; Schützeichel 2012: 407; MLex 336; dar žr. Palionis 1967: 279]) → s. blr. *цина, цына* ‘alavas’ (СЛw; Булыка 1980: 142), blr. *цына* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 340)

cinamònas 2 (sm.) DŽ, KŽ, Smn, ***cinãmonas*** 1 NdŽ, KŽ, Gs, Slnt, Pgr, ***cinamõnas*** 2 ‘(bot.) prieskoninis šiltųjų kraštų medis ar krūmas (*Cinnamonum*); to medžio žievelė kaip prieskonis’ NdŽ, KŽ: *Uogas verdant reikia įdėti cinãmonų dėl kvapo* Grg; *Sutrink cinamõno apibarstyti* Pn; *Sugrūstų cinamonų, į baltą skarelę su čystu akmenaičiu surišęs, ant siūlo pro špuntą į pat vidų pusbačkės (su midumi) įgrimzdinu* S. Dauk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 90)

← (s. / v.) le. *cynamon* ‘laurinių šeimos augalas (*Cinnamomum*); Ceilono cinamono žievė ir kt.’ (< lo. *cinnamon* ‘cinamono medis; cinamono žievė; cinamonas’ ← gr. κίνναμον / κιννάμωμον ‘cinamonas’ ← s. hebr. *qinnāmōn* resp. קִנָּמוֹן ‘cinamonas’ ← malj. *kainamanis* / *kāyü mānĭs* ‘kāyü medis’ [SW I: 361; SPW III: 719–720; SSt I: 340; Strong 1997: 263; Brown, Driver, Briggs 2000: 2161; DCH VII: 271; Klein 1987: 585; dar žr. Palionis 1967: 275; Адомавичюте 1982: 43, 46]) → s. blr. *цинамонъ*, *циномонъ*, *цынамонъ* (*чынамонъ*) ‘cinamonas’ (СЛw; Булыка 1980: 149)

ciòcė 2 Kt, ***ciõcė*** 2 (sf.) **1**. ‘teta’: *Pabučiuok ciõcei į ranką* Yl; **2**. ‘pagyvenusi moteris’: *Kur tokia ciõcė pajudės greitai!* Grg; **3**. ‘(fam.) užpakalis’ Ds: *Kad davė jam per ciocę, tai spiegdamas nubėgo* Mrs (LKŽe); ***ciocià*** 2, 4 (sf.) **1**. ‘t. p.’ Plvn, Slm; **2**. ‘t. p.’ Kp, Slm (KpŽ I: 276)

← le. dial. (MLd) *ciocia* /**c**iocia/ (le. [dial.] *ciocia* /**ć**iocia/) ‘tėvo ar motinos sesuo; teta; mandagus kreipinys į garbaus amžiaus moterį’ (SW I: 337; SGP IV^2: 397; dar žr. Адомавичюте 1979: 95, 1982: 47; Kowalska 1975: 66) → blr. (dial.) *цёуя* ‘motinos ar tėvo sesuo, teta; vaiko kreipinys į vyresnio amžiaus moterį; rytų slavų gerovės deivė’ (ТСБМ V^2: 244; СБГП V: 358)

cióngas 1 (sm.), ***cioñgas*** 2 Al, ***ciòngas*** 2 ‘skersvėjis’ Rdm: *Cióngas gali žandą persukti* Jnšk; *Uždaryk duris – cioñgas traukia* Kt (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 90)

← le. dial. *ciąg* /**c**iǫg/ (le. *ciąg*) ‘skersvėjis ir kt.’ (SW I: 318; SGP IV^2: 267–268) → blr. dial. *цёнг* ‘skersvėjis; trauka dūmtraukyje ir kt.’ (СБГП V: 356; Сцяшковіч 1983: 537; Цыхун 1993: 158)

ciongle (adv.) ‘nuolat, visada’: *Anas ciongle busta Nogardi (Naugarde, t. y. Naugarduke)* Dv (DvŽ I: 86); ***cioñgliai***, ***cióngliai*** ‘dažnai, ištisai, nuolat’ Jnšk: *Jie cioñgliai į miestą važiuoja* Lbv; *Cioñgliai skauda ir skauda* Vl (LKŽe; dar žr. ZtŽ 111; Zinkevičius 1990: 83)

← le. dial. (MLd [Bukowno]) *ciągle* /**c**iongle/ (le. *ciągle*) ‘nuolat, ištisai, nesustojant’ (SW I: 318; SGP IV^2: 271) → blr. dial. *цёнгле* (*цёнгля*) ‘nuolat, visą laiką’ (СБГП V: 356–357; Цыхун 1993: 158)

ciotkà 2 (sf.) ‘teta’ ZtŽ 111; ZŠT I: 136

← le. dial. (SLd [Cieszyn], ŽV-Md [Myszyniec] ir kt.) *ciotka* /**c**iotka/ ([s. / v.] le. *ciotka*) ‘motinos sesuo (rečiau – tėvo); kreipinys į vyresnę moterį; lombardas ir kt.’ (SW I: 338; SPW III: 524; SSt I: 310–311) → blr. (dial.) *цётка* ‘motinos ar tėvo sesuo; vaikų kreipinys į vyresnę moterį; karštinė’ (Носовичъ 1984: 688; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 338; СБГП V: 358)

cipris (sm.) ‘(bot.) kiparisas (*Cupressus*)’ P; ***cipri̇̀sas*** 2 **1**. ‘t. p.’ SD 33; **2**. ‘vakarinė tuja (*Thuja occidentalis*)’: *Lietuvoj laikoma darželiuose ir vadinama ciprisu* P

← (v.) le. *cyprys* (v. le. *cypres*) ‘višžalis krūmas (*Cupressus sempervirens L.*), kiparisas; diemedis (*Artemisia arbotanum*) ir kt.’ (< lo. *cypressus* ‘kiparisas; kipariso dėželė’ ← gr. κυπάρισσος ‘kiparisas’ [SW I: 363; SPW III: 723]) → blr. *цыпрыс* ‘diemedis; kiparisas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 340)

ciravóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***cyravóti*** J, ***cì̃ravoti***, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘adyti’ Drsk: *Ciravóti pasiimk, jei neturi kito darbo* Pln

← (v.) le. *cyrować* ‘adyti’ (SW I: 265; Linde I: 338) → blr. (dial.) *цыравáць* ‘adyti ir kt.’ (ТСБМ V²: 259; СБГП V: 372) – dar žr. *cyra*

cisõvas, ***-à*** (adj.) ‘iš kukmedžio padarytas’ ZtŽ 112

← le. dial. (MLd [wieś Jurgi] ir kt.) *cisowy* /**c**isovy/ (le. *cisowy*) ‘kukmedžio; rausvos, kaštoninės spalvos’ (SW I: 340; SGP IV²: 422) → blr. *цíсавы* ‘kukmedžio; bėrai širmas’ (ТСБМ V²: 247; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 338) – dar žr. *cì̃sas*

citrà 2 (sf.) ‘senovinis styginis muzikos instrumentas, panašus į trikampę dėžę su daug (36–42) stygų’ TrpŽ, SD 33

← (v.) le. *cytra* ‘muzikos instrumentas, panašus į cimbolus, turintis mažiau stygų’ (< it. *cetra* ‘kitara; poetinis įkvėpimas, poezija’ ← lo. *cithara* ‘kitara; grojimas kitara’ ← gr. κιθάρα ‘styginis muzikos instrumentas; toks augalas’ [SW I: 365; SPW III: 727]) → blr. *цы́тра* ‘kitara’ (ТСБМ V²: 262–263), r. *цúтра* ‘metalinių stygų muzikos instrumentas, panašus į gitarą’ (Даль IV: 574)[109]

citrinà 2 (sf.) TrpŽ **1**. ‘(bot.) citrusinis šiltųjų kraštų augalas (*Citrus*)’; **2**. ‘rūgštus, sultingas citrinmedžio vaisius’: *Geria arbatą su citrinà* Pn

← (v.) le. *cytryna* ‘citrinmedis; citrina’ (< V. lo. *citrio* ‘citrina’ ← lo. *citrus* ‘citrinmedis; afrikinė tuja’ [SW I: 366; SPW III: 728; Blaise 1994: 183; plg. Moszyńska 1975: 166]) → s. blr. *цытрына* ‘citrinų sultys’ (Булыка 1980: 149), blr. dial. *цытры́на* ‘citrina’ (Сцяшковіч 1983: 540)

ciukerkà 2 (sf.) ‘saldainis, saldumynas’: *Kità (moteris) pàima ciukeřkų ir sãko: kũdūs gaidùkai (kai per krikštynas renkami pinigai vaiko daliai)* Ramoškos (DvŽ I: 86);

[109] Maksas Vasmeris (Фасмер IV: 303) teigia, r. *цúтра* ‘metalinių stygų muzikos instrumentas, panašus į gitarą’ esant germanizmą (plg. v. *Zither* ‘kitara’), nors pastaras žodis turėtų suponuoti vyriškosios, o ne moteriškosios giminės rusų kalbos skolinį.

cukérka 1, ***cukerkà*** 2, 4 ‘t. p.’: *Tėvelis turguj cukérkų nupirko* KlvrŽ; *Nupirk, dėde, cukerȓkų* Kt; *Cukerkàs valgant, dantys genda* Alv (LKŽe); *Poperùkai nug cukerkų̃* Dv (DvŽ I: 87); ***cukíerka*** 1 ‘t. p.’: *Vaikai, eikit šę, gausit cukierkų* Žg; *Gal i ma jis duos ant cukíerkų* KzR; *Pirkau skarelę, aukso žiedelį, da i cukierkų porą kuntelių* LTR (Pnd) /\ *Mergaitė kaip cukíerka* Jnšk (LKŽe); ***cukierkà*** 2 ‘t. p.’ ZtŽ 112; ZŠT II: 449

← le. (dial.) *cukierka* ‘cukriukas; skanėstas, pagardintas cukrumi, saldumynas’ (SW I: 354; SGP IV[3]: 545) → blr. (dial.) *цукéрка* ‘saldainis’ (Носовичъ 1984: 690; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339; СБГП V: 365; Бялькевіч 1970: 482; dar žr. Барысюк 2011: 125) – dėl struktūrinių elementų *-e-* / *-ie-* galimo temporalinio santykio hipotezės pagrįstumo žr. StEB I 22 išn. (dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*)

cukerkìnis, *-ė* 2 (smob.) ‘kas mėgsta cukerkas’: *Cukerkìnis vaikas* Gs; *cukíerkinis*, *-ė* 1, *cukierkìnis* 2 (adj.) ‘cukierkoms skirtas’: *Cukíerkinis (cukierkìnis) popierėlis* Jnšk ⇦ *cukerkà*, *cukérka* / *cukíerka*

cukíerkininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘cukierkų mėgėjas’: *Toks cukíerkininkas, visą algą cukierkoms praleidžia* Jnšk ⇦ *cukíerka*

ciũgas 2 (sm.) **1**. ‘eilė, grandinė, vilkstinė’: *Senės antys ir gaigalas krypavo ciūgù į balą* Dkš; *Ot kad važiuoja vestuvininkai ciūgù!* Ds; *Žiūrėk, kad skrenda gervių bent du ciũgai* Trgn; *Avelės eina per dirvas ciũgais* Kkl; *Ponas ciūgù nuvažiavo (vienas paskui kitą sukinkytais arkliais)* An; **2**. ‘pora vieno plauko arklių’: *Važiuodavo ciũgą pasikinkęs, gūžį išpūtęs* Jnš; ***cũgas*** 2 ‘pora vieno plauko arklių’: *Ponas nupirko cũgo arklius* Žg; *Cūgas žirgelių ant parodėlės* JV 454

← (v.) le. (dial.) *cug* ‘vienodų arklių keturkinkė ar šešiakinkė; 3-ų porų viena arklių pora; traukinys ir kt.’ (< v. v. a. *zug*, *zuc* / v. *Zug* ‘virtinė, procesija’ [SW I: 353; SPW III: 711–712; Smolińska 1983: 197; Greń, Krasowska 2008: 54; Brückner 1985: 67; Kluge 2002: 1018; MLex 339]) → blr. *угг* ‘gyvulių, dalykų vora; arklių ar jaučių kinkinys’ (ТСБМ V[2]: 251), r. *угъ* ‘šešiakinkė; kinkinys’ (Даль IV: 575; plg. Фасмер IV: 304) ∌ blr. dial. *уґга* ‘pora’ (ТС V: 277)

cũgininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘kas tinkamas cūgui’: *Kad būt žirgeliai cūgininkėliai, aš pati lelijaitė* Sln ⇦ *cũgas*;

cũginis, *-ė* 1, *cūgìnis* 2 (adj.) ‘tinkamas į porą (cūgą), porinis (apie arklius)’: *Gera kumelė – cũginė* Pc; *Cūgìniai arkliai* Pgr (LKŽe); *Ant ryto atsikėlę, radę stainė arklių 12, karietas. Pasikinkę keturius arklius cūginius ir išvažiavę* ŠLP 166 (SŽ 123) ⇦ *cũgas*

cizòrikas 1, ***cizõrikas*** 1 (sm.) Pgr **1**. ‘peiliukas’: *Cizòriką užmiršo vaikui čiepyti* Ėr; *Išgaląsk cizoriką, eisime paršų guldyt* An; *Kam čia man stalavinio (peilio), aš su savo cizòriku* Gs; **2**. ‘(juok.) paauglys’ Gs

← (v.) le. *(s)cyzoryk* ‘lenktinis peilis; skalpelis’ (< pranc. *cisoires* ‘didžpeilis, geležė’ [SW VI: 52; Linde V: 210]) → blr. *цызóрекъ* ‘lenktinis peilis, kišeninis peiliukas’ (Носовичъ 1984: 691; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339)

cnatà 2 (sf.) ‘dorybė’ DP 497, R 357: *Dorybė, arba cnata* S. Dauk; *Jis vyras su cnatà* Vv; *Ji jau prarado visas savo cnatàs* Skp; *Nieks neatims tavo cnãtos* JD 139

← (s. / v.) le. (dial.) *cnota* ‘garbingumas, kilnumas, teisingumas, mandagumas; moralinės vertybės’ (SW I: 344; SPW III: 537–545; SSt I: 315–316; Brückner 1985: 66; Lisowski, Migdał 1994: 109; Ермола 2011: 23; dar žr. Palionis 1967: 283, 286; Zinkevičius 1988: 129; ALEW I: 156; Adamiec 2007: 84, 171) → s. blr. *цнота* ‘garbingumas, tyrumas’ (Булыка 1972: 351, 1980: 134), blr. *цно́та* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 690; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339)

cnatlỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘d o r a s’ C II 608, Gs, Rdm: *Cnatlyvos žib mergelės* JD 139; *Cnatlyvi žmonės* MP 2; *cnatlyvaĩ* (adv.): *Cnatlyvai gyvenam* MP 6

← (s. / v.) le. *cnotliwy* ‘garbingas, kilnus, moralus, doras ir kt.’ (SW I: 345; SPW III: 546–551; SSt I: 316; dar žr. Palionis 1967: 286; ALEW I: 156) → s. blr. *цнотливый* ‘doras, garbingas’ (СЛw), blr. *цнотли́вый* ‘doras’ (Носовичъ 1984: 690; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339)

snatlybas (adj.) ‘d o r a s’: *Snatlibas Wiras* BB Est. 6.1 (Skardžius IV: 261) – žr. *cnatlỹvas*, *-à*

snatlyvai (adv.) ‘d o r a i’: *ſnatliwai giwenti* BB 1Mak. 4.35 (Skardžius IV: 261) – žr. *cnatlỹvas*, *-à*

coliáuka 1 (sf.) **1**. ‘c o l i o s t o r u m o l e n t a’: *Mes lentas pjovėme coliáukomis* Č; **2**. ‘c o l i n i s m a s t a s’: *Pamieruok su coliáuka* Vkš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 91)

← le. dial. *colewka* ‘colio storumo lenta; ilgio matavimo priemonė – liniuotė; didelis duonos gabalas ir kt.’ (SGP III[2]: 321–322, IV[3]: 506), (v.) le. (dial.) *calówka* ‘colinė lenta; liniuotė, naudojama pjaustant odą į gabaliukus ir kt.’ (< v. *Zoll* ‘medgalis; colis’ [SW I: 252; Linde I: 216; SGP III[2]: 321–322; Brückner 1985: 55]) → blr. dial. *цалёўка* ‘2,5 cm storumo lenta’ (Цыхун 1993: 157)

cieliáuka 1 (sf.) **1**. ‘l i n i u o t ė’ Žg: *Pasiimk cieliáuką, tiesiau liniją nuvesi* Gs; **2**. ‘c o l i o s t o r u m o l e n t a’: *Prisipiovėm cieliáukų* Mlt; **3**. ‘(šnek.) š a u t u v a s’: *Su savo cieliáuka kelis zuikius numušiau* Gs – žr. *coliáuka* (šaknies struktūrinių elementų *-o-* > *-ie-* kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su lie. *c-**iẽ**-lius* ‘taikinys; taikiklis ir kt.’ [žr. s. v. *ciẽlius*], plg. sememą ‘šautuvas’)

cudà (***cūda*** ?) (adv.) ‘n u o s t a b u , n e p a p r a s t a’: *Nuleisiu kartuves, padarysiu, kad bus cudà* J

← I. (adv.) le. dial. (MLd [Žabiki], ŽV-Md [Huszcza] ir kt.) *cudem* ‘neįprastai’ ~ *co do cuda!* ‘sušūkimas, reiškiantis nuostabą’ (SGP IV[3]: 528) ≠ II. le. *cudno* ‘nepaprasta, keista’ ← (adj.) (s. / v.) le. *cudny* ‘keliantis nuostabą, paslaptingas; gražus; malonus; tinkamas’ (SW I: 351; SPW III: 697–699; SSt I: 335) (II. spėjimą galima būtų grįsti struktūrinio elemento *-n-* absorbcija) → blr. (dial.) *цу́да* ‘neįprastas dalykas; nuostabu’ (ТСБМ V[2]: 252; СБГП V: 365)

cukiẽrkas (sm.) ‘s a l d a i n i s , s a l d u m y n a s’ ZtŽ 112 (LKŽe; dar žr. ZŠT II: 449)

← (v.) le. *cukierek* ‘cukriukas; skanėstas, pagardintas cukrumi, saldumynas’ (SW I: 354; Linde I: 327; dar žr. Kardelis 2003: 71) → blr. (dial.) *цукéрак* ‘saldainis, saldėsis’ (ТСБМ V[2]: 253; СБГП V: 365), blr. dial. *цукéрок* ‘t. p.’ (ТС V: 277) – dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*

cukierninkas, ***-ė*** (smob.) ‘cukrainininkas’ I

← (v.) le. *cukiernik* ‘tas, kuris gamina saldumynus; cukrainės savininkas; vaistas nuo kirminų; pyragaitis’ (SW I: 354; Linde I: 327) → blr. (dial.) *цукéрникъ* / *цукéрнік* ‘saldainių pardavėjas, konditeris; cukrinis saldėsis, pagamintas ir parduodamas judėjų’ (Носовичъ 1984: 690; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339; Цыхун 1993: 159) – dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*

cùkras 2 (sm., sing.) ‘vandenyje tirpstanti saldi medžiaga, ppr. gaminama iš cukrinių runkelių, nendrių’ Pn: *Ka tai atsiųstum cùkro* Krn (LKŽe); *O kíek cùkro góvė* Lastaučikai (DvŽ I: 87; dar žr. ZtŽ 112); *Pas poną paukštelis buvo gražiausiam karidory ir lesė gryną cukrą* ŠLSP 104 (SŽ 123); ***cùkris*** 2 ‘t. p.’: *Brangus cùkris* Zt; *Mūsip nėra cùkrio* Zt; ***cùkrius*** 2 ‘t. p.’: *Nosis, veidas, kūnas buvo mėlyni kaip popierius nuo cukriaus* A 1885: 12 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 112; ZŠT I: 66, 104, 198, 261, 339, II: 167); ***cùkrus*** 2 ‘t. p.’: *Nendrių cukrus* rš; *Gabalinis cùkrus* DŽ; *Smulkus cùkrus skalsesnis* Rm ir kt. (Jnšk, Kp, JV 776, Jnš, Žem, Klk, Pp, PPr 320, KrvP [Jnš]) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 87)

←[110] (s. / v.) le. (dial.) *cukier*, (gen. sing.) *-kru* ‘cukranendrė (*Saccharum officinarum L.*); cukrus ir kt.’ (< v. v. a. *zu[c]ker* / v. *Zucker* ‘cukrus’ ← it. *zucchero* ‘cukrus; malonus žmogus’ ← arab. *sukkar* ‘cukrus’ [SW I: 354; SPW III: 712–713; SSt I: 339; SGP IV^3: 544–545; Brückner 1985: 67; LEW 70; Kluge 2002: 1017; Prati 1951: 1067; MLex 339; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; Sabaliauskas 1990: 245; Eigminas 2002: 49–50; Kardelis 2003: 175; Widłak 2011: 478; plg. SEJL 85; SEJL$_2$ 165]) → blr. (dial) *цýкер*, *цýкар*, *цýкор*, (gen. sing.) *-кру* ‘cukrus’ (Носовичъ 1984: 690; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339; ТСБМ V^2: 253; СБГП V: 365; Цыхун 1993: 159; ТС V: 277) ⊭ s. blr. *цукоръ* ‘t. p.’ (Булыка 1980: 117)

cukrãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘cukrinis, saldinis’: *Cukrãvos grūšios* Lp; *Augink obuolėlius cukraviáusius* TD 58; ***cukròvas***, ***-à*** 4 ‘t. p.’ ZtŽ 112

← (v.) le. (dial.) *cukrowy* ‘cukraus, cukrinis’ (SW I: 355; Linde I: 328; SGP IV^3: 548–549) → blr. *цукрóвы(ŭ)* ‘cukrinis, saldinis, saldus’ (Носовичъ 1984: 691; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339) – dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*

cukravẽlis 2 (sm. dem., sing.) ‘(flk.) cukrus’: *Pas mane kalneliai cukravėlio, sieri akmenėliai sidabrėlio* LTR (Vrn) ⇦ *cukrãvas*, *-à* (su suf. [dem.] *-ėlis*, matyt, pagal analogiją su lie. *saldain-**ėlis*** ‘konditerijos gaminys iš cukraus, sirupo, šokolado su įvairiais priedais’ [KpŽ III: 587])

cukravójimas (sm.) ‘cukravimas’: JMP 37.30 *Weyʒdekig wel ant ko anie βwenti βeforius per Dwáſia βwenta iβrediti ana giára / ir ana ſurinkima bážnicʒios βwentos βefáwoiá ir*

---

[110] K. Būga (RR II: 550) teigia, neva lie. *cùkrus* gali būti priskiriamas germanizmams. Paisant morfologinės skolinio struktūros, šios leksemos pamatinis žodis gali būti tik le. *cukier*, (gen. sing.) *cuk**ru***. Germanizmas yra lie. *cuk**a**ras* (sm. sing.) ‘t. p.’ PG (LKŽe).
Visiškai klaidingas W. Smoczyńkio (SEJL, SEJL$_2$ ibd.) mėginimas priskirti sub. lie. *cùkrus* gudizmams, remiantis blr. gen. sg. *цýкру*, mat lenkų kalbos atitinkamas linksnis yra homofonas.

ábgręžiá. Ne ant potrubocžiu / ne ant licžinu / ne ant berždžiu drapánu / ne ant cukrá-woghimu iftrowu (dar žr. Skardžius IV: 110)

↔ (v.) le. (dial.) *cukrowanie* ‘cukravimas, barstymas cukrumi; saldinimas ir kt.’ (SW I: 354; SPW III: 714; SGP IV[3]: 548; dar žr. ALEW I: 157) → blr. *цукраваньне* ‘cukravimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339) – dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*

cukravótas, ***-a*** 1 (adj.) ‘k u r i s s u c u k r u m , s a l d i n t a s ’ Arm, Trgn: *Saldi arielka cukravota, gražus kieliškėlis risavotas* Ukm

← (v.) le. *cukrowaty* ‘panašus į cukrų; turintis cukraus skonį ir pavidalą’ (SW I: 355; Linde I: 327) → blr. *цукраваты* ‘cukrinis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339) – dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*

cukravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘s a l d i n t i , dė t i c u k r a u s ’ M

← (v.) le. (dial.) *cukrować* ‘barstyti, saldinti cukrumi ir kt.’ (SW I: 354; SPW III: 713–714; SGP IV[3]: 547; dar žr. ALEW I: 157) → blr. *цукрава́ць* ‘cukruoti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339; ТСБМ V[2]: 253) – dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*

cùkrinyčia 1 (sf.), ***cukrinýčia*** 1 ‘i n d a s , k u r i a m e c u k r ų l a i k o ’: *Įpilk cukraus cùkrinyčion* Ds; *Sukūlė cukrinýčią* Vvr; *Tai, sako, mano tėvo cukrinyčia* BsP IV 52

↔ (v.) le. (dial.) *cukiernica* ‘cukrinė; konditerio žmona; konditerė’ (SW I: 354; Linde I: 327; SGP IV[3]: 546) → blr. *цукерніца* ‘cukrinė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339),

‖ ⊅ blr. (dial.) *цукарні́ца* ‘indas cukrui laikyti, cukrinė’ (ТСБМ V[2]: 253; СБГП V: 365 [germanizmas])

cukryčià 2 (sf.) ‘c u k r a l i g ė ’ ZtŽ 112

← le. (dial.) *cukrzyca* ‘liga, kurios metu išsiskiria daug šlapimo, cukraligė (*diabetes mellitus*, *insipidus*)’ (SW I: 355, II: 1024; SGP IV[3]: 550) → blr. dial. *цукры́ца* ‘diabetas’ (СБГП V: 366) – dėl kilmės žr. *cùkras*, *cùkrus*

cũ̃das 2 (sm.) ‘s t e b u k l a s ’ J, K: *Buvo cũ̃das* Pn; *Tai čia toki cũ̃dai!* Klvr; *Seniau tokių cũ̃dų nebūdavo* Sv (LKŽe; dar žr. ZtŽ 112);

← (s. / v.) le. (dial.) *cud(o)* ‘neatitinkantis gamtos dėsnių reiškinys, stebuklas, fenomenas; keistumas, neįprastumas, pamišimas’ (SW I: 350; SPW III: 692–695; SSt I: 333–334; Brückner 1985: 67; Ермола 2011: 23) → blr. (dial.) *цуд* ‘stebuklas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339; СБГП V: 365)

cūdaũ̃nas, ***-à*** 4 (adj.) ‘s t e b u k l i n g a s ’: *Šventas, tik necūdaũ̃nas* Sln; *Cūdaunà vieta* Gs

← (v.) le. *cudowny* ‘stebuklingas; ypatingas, neįprastas; gražus, puikus ir kt.’ (SW I: 352; Linde I: 323) → blr. *цудоўны* ‘stebuklingas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339)

cũ̃gliai 2 (sm., pl.) ‘ž ą s l a i ’ Drsk: *Paimk cūgliùs, reiks arkliai pažaboti* Vv (LKŽe; ZtŽ 112; ZŠT II: 111)

← (v.) le. *cugiel*, (pl.) *cugle* ‘kamanos; tinklo virvės, kuriomis jis ištraukiamas iš vandens’ (< v. v. a. *zugel* / v. *Zügel* ‘kamanos, brizgilas’ [SW I: 353; SPW III: 712; Brückner 1985: 67; Kluge 2002: 1018; MLex 339]) → s. blr. *цукгель*, *цугель* ‘žąslai’ (Булыка 1980: 121), blr. *цуглі* ‘žąslai, brizgilas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 339)

cvẽkas 4 (sm.) ‘v i n i s’ Auk: *Tiesus kap cvẽkas* Mrj; ***cviẽkas*** 4 **1**. ‘t. p.’: *Čia reikia perkalt cviẽkas* Mlt; *Primušk lentas su cviekaĩs* Rm; *Paduok cviekẽlį, reikia lentelę prikalti* Jnš /\ *Eik i eik kap cviẽkas (įsitempęs)* Ad (LKŽe); *Ciesùs žmõgus kap cviẽkas* Padvarės (DvŽ I: 87); **2**. ‘r a t e l i o a š i s’ ZtŽ 112

← le. dial. (SLd [Bełk, Schodnia], ŽV-Md [Bzury] ir kt.) *cwek* ‘bet kokia vinis; batsiuvio naudojamos vinys; šulinio svirties metalinė dalis; medinė ašis, apie kurią formuojama kupeta; verpimo ratelio ašis; verpimo ratelio dalis ir kt.’ (SGP IV[3]: 560, V[2]: 298–299) ≠ (s. / v.) le. *ćwiek* ‘metalinė vinis; smeigtukas ir kt.’ (< v. v. a. *zwëc* / s. v. a. *zwec* ‘medinė vinis, pleištas’ / v. *Zweck* ‘[arch.] vinis; tikslas’ [SW I: 417; SPW IV: 395; SSt I: 438; Brückner 1985: 68; Wackernagel 1878: 407; Kluge 2002: 1020; MLex 341; Köbler 1993: 2428]) → s. blr. *цвекъ* ‘vinis’ (Булыка 1980: 98), blr. *цвекъ* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 686), blr. dial. *цвек*, *цвяк* ‘t. p.’ (СБГП V: 339) – dėl struktūrinių elementų *-e-* / *-ie-* temporalinio santykio hipotezės pagrįstumo žr. StEB I 22 išn.

cvìlikas 1 Iš, 3[b] (sm., ppr. pl.) ‘l a n g u o t a s (r a u d o n ų a r b a m ė l y n ų s i ū l ų s u b a l t a i s) a u d e k l a s u ž v a l k a l a m s, i m p i l a m s, m a r g i n y s’ Rdm: *Tuoj cvìlikus ausim* Dkš; *Cvilikai ant įpilų, kurių margymes ir apmatus išmuš į vieną pusę, o į antrą ataudus* J; Brb, Ldvn, Klvr ‘u ž v a l k a l a s i š t o a u d e k l o’: *Apvilk patalus cvìlikais* Mrj; *Užsidenk padušką – cvilikas nesiteps* Grš; ‘i m p i l a s i š t o a u d e k l o’ Krč

← s. / v. le. *cwylich* ([s. / v.] le. *cwelich*) ‘dvigubas lininis audinys’ (< v. v. a. *zwil[i]ch* / v. *Zwillich* ‘tikas [dryžuotas audinys čiužiniams ir pan.]’ [SW I: 356; SPW III: 715; SSt I: 339; Kluge 2002: 1022; MLex 342]) → s. blr. *цвилихъ* (*твилихъ*) ‘dvigubas lininis audinys’ (СЛw; Булыка 1980: 108) ≠ blr. *цви́лихъ* ‘trikampis įsiuvas’ (Носовичъ 1984: 686), blr. dial. *цві́лік* ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 157)

cvilikìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘l a n g u o t a s (a p i e a u d i n į)’: *Priaudė cvilikìnių marginių* Rdm ⇐ *cvìlikas*

Č

čemárka 1 (sf.) ‘t o k s v i r š u t i n i s d r a b u ž i s’ An: *Užsivilk naują čemárką* Dsm

← le. dial. (DLd [Parchanie]) *czamerka* ‘senovinis viršutinis vyrų (rečiau – moterų) drabužis; tinklelis, naudojamas žvejų’ (SGP IV[3]: 622), (v.) le. *czamarka* ‘ilgas šventikų drabužis su labai ilgomis rankovėmis; susegamas vyrų (didikų) drabužis ir kt.’ (SW I: 368; Linde I: 341) → blr. dial. *чама́рка* ‘ilgas moterų drabužis; vatinukas’ (СБГП V: 400; Сцяшковіч 1983: 544) – dėl kilmės žr. *čemõras*

čèpytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** (verb. refl.) ‘i e š k o t i p r i e k a b i ų , k a b i n t i s’ Ilg: *Čèpijas į tą žmogų, nežino ko* Ut

↔ le. *czepiać się* ‘priekabiauti, kabinėtis; prisikabinti; laikytis įsitvėrus ir kt.’ (SW I: 383; Brückner 1985: 75) → blr. *чапіцца* ‘prisikabinti; kabinėtis’ (ТСБМ V[2]: 292)

čèpintis, *-inasi*, *-inosi* (verb. refl.) **1**. ‘s e g t i s , l i p t i (p r i e k o) ’: *Prieik prie dagių, tai tie čèpinasi* Smn; **2**. ‘g r e t i n t i s , m e i l i n t i s ’: *Ji tik čepinas prie tų vyrų* Gl; **3**. ‘i e š k o t i p r i e k a b i ų , k a b i n t i s ’ Vs: *Ko tu čia čèpiniesi prie manę be jokio reikalo?* Smn – žr. *čèpytis*

červonas (adj.) ‘r a u d o n a s ’: *czerwonas* PrD 136.19 (Skardžius IV: 113)

← (s. / v.) le. *czerwony* (s. / v. le. *czyrwony*) ‘raudonas, purpurinis ir kt.’ (SW I: 389; SPW IV: 142–148; SSt I: 371–372; Siekierska 1992: 22–23; ЭССРЯ II: 518) → blr. dial. *чарво́ны* ‘raudonas’ (СБГП V: 441–442), r. dial. *червоный* ‘t. p.’ (Даль IV: 590; Фасмер IV: 335) ∌ blr. *чырвоны* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 346)

čestavójimas 1 (sm.), ***čẽstavojimas*** 1 ‘v a i š i n i m a s ’ Brt: *Tas čestavójimas daug piningo ištrauk* Grg; *Rasi gana bus už čestavójimą tavo* K. Donel (LKŽe; dar žr. KrŽ 64)

↔ s. / v. le. *czestowanie* ‘vaišinimas; (pa)gerbimas’ (SW I: 390; SPW IV: 150; SSt I: 381; dar žr. Kabelka 1964: 24, 66; Kregždys 2014$_d$: 33) → blr. *честава́нне* ‘vaišės’ (Носовичъ 1984: 698)

čestavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.), ***čẽstavoti***, ***-oja***, ***-ojo***, ***čẽstavoti*** **1**. ‘g e r b t i ’: *Čestavoki tėvą ir motyną tavo, jei nori ilgai gyventi* Mž 19; **2**. ‘v a i š i n t i , m y l ė t i ’: *Čestavójau savo svečius* Yl; *Žaliu vynu privitosiu, medum čestavósiu* VoL 399; *Malonų čestavója draugą* DK 139; *Būrs čestavóts jau proto viso netenka* K. Donel; (refl.): *Prašom čestavotis, dėde* rš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 115; KrŽ 64; KpŽ I: 285)

← s. / v. le. *czestować* ‘vaišinti; (pa)gerbti’ (SW I: 390; SPW IV: 149; SSt I: 381; Sławski I: 121; ЕСУМ VI: 284; SP II: 316; Machek 1968: 95; dar žr. Kabelka 1964: 24, 66; Kregždys 2014$_d$: 33; plg. Būga III: 71; Skardžius IV: 115; LEW 73) → blr. *честава́ць* ‘vaišinti; (prk.) barti, mušti’ (Носовичъ 1984: 698)

čĩnšas 1 (sm.) ‘(istor.) m o k e s t i s ž e m ė s s a v i n i n k u i u ž ž e m ė s v a l d y m ą ’ SD 38: *Mažėjant pinigų vertei, dvarininkai vis kėlė piniginį činšą, o valstiečiai visada tokiam činšo kėlimui priešinosi* rš; *Lietuvoje činšu dažnai būdavo vadinamas ir paprastas nuomos mokestis* rš; *Dauguma baudžiauninkų jau moka činšus* rš (LKŽe); ***čĩnšis*** 1

‘činšas’ ZtŽ 117; ***čìnšius*** 1 ‘t. p.’: *Neužteko, kad baudžiavą ejom, bet dar reikėjo ir čìnšius mokėt* Vs; *Parodykite man manietą činšiaus* SE 233 (LKŽe)

← (s. / v.) le. *czynsz* ‘mokestis už svetimos nuosavybės naudojimą; turto mokestis; pelnas, turtas’ (< v. v. a. *zins* ‘duoklė’ ← V. lo. *census* ‘[kelio] mokestis; pralaimėjusios [karą] pusės mokestis, kontribucija; metinis mokestis ir kt.’ [SW I: 412; SPW IV: 336–338; SSt I: 425; GS 25–26; Brückner 1985: 82; Фасмер IV: 363–364; Шетэля 2011: 30; MLex 336; Niermeyer 1976: 167–168; dar žr. Palionis 1967: 282; Walczak 1995: 92; Филичева 2003: 141) → s. blr. *чыншъ*, *чиншъ* (*цыншъ*) ‘piniginis ar natūrinis mokestis feodalui už naudojimąsi žeme’ (СЛw; Булыка 1980: 84), blr. (dial.) *чиншъ* / *чыни* ‘piniginė duoklė; žemės mokestis’ (Носовичъ 1984: 699; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 346; СБГП V: 439–440), r. *чиншъ* ‘piniginė duoklė, činšas’ (Даль IV: 605; Сомов 1996: 635)

čìnšinis, ***-ė*** 1 (adj.) ‘susijęs su činšu’: *Būta anuo metu ir tokių šlėktų, kurie neturėjo jokių valstiečių ir gyveno činšiniuose sklypuose, bet naudojosi kai kuriomis šlėktų teisėmis* rš; *Apskričių činšinės valdybos sudarinėdavo išpirkimo aktus* rš

↔ (s. / v.) le. *czynszowy* ‘činšo; turto mokesčio, pelno, turto’ (SW I: 412; SPW IV: 339; SSt I: 427) → blr. *чыншавы* ‘piniginės duoklės; žemės mokesčio’ (ТСБМ V^2: 328) – dėl kilmės žr. *čìnšas, čìnšis*, *čìnšius*

čiuĩnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘švarus, gražus, tvarkingas’ J: *Žiūrėk, kad vaikas būtų čiuĩnias* Plv; *Neprastas, čiuĩnas vyrukas* Lnkv; *Tokia čiuinà mergytė, o jam nepatinka* Srv; *Jo arklys čiuĩnas pasižiūrėti* Ds; *čiuinaĩ* (adv.): *Jo duktė čiuinaĩ verpia* Ds; **2**. ‘darbštus’ R 143, [K]; **3**. ‘keistas’: *Truputį čiuĩnas, lyg jam ko trūksta* Vlkv; *čiuinaĩ* (adv.): *Čiuinaĩ atrodo* Gs

← (s. / v.) le. *czujny* ‘jautrus, budrus, atsargus, tikslus, tvarkingas, darbštus ir kt.’ (SW I: 405; SPW IV: 262–264; SSt I: 407) → s. blr. *чуйны* ‘uolus, paslaugus’ (СЛw), blr. *чýйный* ‘atidus, jautrus’ (Носовичъ 1984: 702; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 345)

čiuĩnytis, *-ijasi* (*-yjasi*), *-ijosi* (*-yjosi*) (verb. refl.) ‘puoštis, švarintis’: *Merga čiuinyjas, eidama į jaunimą* J; *Ko čia dabar taip čiuinijiesi?* Snt ⇐ *čiuĩnas*, *-à*

čiuinùmas 2 (sm.) ‘švarumas, gražumas, tvarkingumas’ Bž 622: *Savo čiuinumù jis visus pranešė* Šmn

↔ (s. / v.) le. *czujność* ‘jautrumas, budrumas, atsargumas, tikslumas, tvarkingumas, uolumas; budėjimas’ (SW I: 405; SPW IV: 261–262; SSt I: 406–407) → s. blr. *чуйность* ‘uolumas; atidumas; budrumas, budėjimas’ (СЛw), blr. *чýйносць* ‘jautrumas, atidumas’ (Носовичъ 1984: 702; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 345)

čỹsčius 2 (sm.) ‘(bažn.) skaistykla’ K, R 135: *Čỹsčiaus ir pragaro kančios ir sopuliai* DP 144; *Sukalbėkit po tris poterius už dūšias, čyscìuj kenčiančias* brš; *Čỹsčius žemai, pekla po pečka, dangus aukštai* Gs; ‘(prk.) sunkus gyvenimas, kančia’: *Čỹsčius būt pas tokį gaspadorių* Rm; *Šiemet gyvuliai čỹsčių kenčia (dėl varyklos šlapumo)* Rm; *Ta motriškelė savo čỹsčių ant žemės atkentėjo (daug vargo, skurdo)* Vvr

↔ (s. / v.) le. *czyścieć* ‘skaistykla; smėlio skrynia nešvariam vandeniui košti; tokie vaistai’ (< [vertinys] V. lo. *purgatorium* ‘skaistykla’ [SW I: 414; SPW IV: 356–357; SSt I: 434;

Niermeyer 1976: 872; Kudzinowski 1974: 99; Sławski I: 132; dar žr. Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1988: 129, 1990: 35]) → s. blr. *чистеуъ*, *чыстеуъ* ‘skaistykla’ (Булыка 1980: 182), blr. *чы́сцеу* ‘t. p.’ (ТСБМ V[2]: 333; plg. ЕСУМ VI: 327–328)

člankas (sm.) ‘kūno dalis, sąnarys’: *Muš(a) tam pačiam gyvoliuo par galvą, šonus ir kitus straipsčius, arba člankus* S. Dauk; *Tavo člankeliai jau virpa nuo šalčio* ŽCh 28 ← (s. / v.) le. (dial.) *członek* ‘kūno dalis; *membrum virile*; sąnarys ir kt.’ (SW I: 393; SPW IV: 193–199; SSt I: 386; Gołębiowska 2002: 246) → s. blr. *члонекъ* ‘žmogaus kūno dalis’ (СЛw; Булыка 1980: 186; dar žr. Гарбуль 2009: 104) ≠ blr. *чло́нки* ‘vidaus organai’ (Носовичъ 1984: 699)[111]

šlañkas 2 (sm.) NdŽ, Plt, Yl, Krš, 4 End, Šv, Ub, Vgr, Škn, *šlánkas* 1 KŽ, FrnW **1**. ‘kokia stambesnė kūno dalis’: *Priš oro atmainą visi šlañkai skausta* Trk; *Jei kokio šlañko trūksta, jau ir ne darbininkas* Krš; *Prikriušo to(je) mašino(je), mislijau, ka šlankùs (šonkaulius) sulaužys* Brs; *Iš ano (piršlio) šlankų bus rožnių rykų* JR 75; **2**. ‘daikto dalis ar detalė’: *Staklių šlankùs išlaidėm, išmėtėm* Užv; *Išardė (motociklą), šlañkais pradėjo dalyties* Pj; *Kai krito bačka nu aukšto, į šlankùs ir subyrėjo* Žgč; **3**. (ppr. pl.) ‘audžiamųjų staklių šlaunis, koja’: *Didieji šlañkai* LKA I 130 (Grž); **4**. ‘(grandinės) grandis’ NdŽ; **5**. ‘asmuo, įeinantis į organizaciją, narys’ KŽ (LKŽe; dar žr. LEW 999; SEJL 641; plg. SEJL$_2$ 1305) – žr. *člankas* (apie *č- > š-* kaitą lietuvių tarmėse plačiau žr. Urbutis 1981: 193–194)[112]

šluñkas 2 (sm.) Rtr, KŽ, Srd, Lkš, *šlùnkas* 1 Gs, Lp, Slav XI 211, FrnW **1**. ‘kokia stambesnė kūno dalis’: *Akis, galva, ranka, koja bus šlunkas* J; *Bus kreisva, kad kas netur visų šlunkų* J II 224; *Sušalau, kad visi šluñkai dreba* Vdžg ir kt. (Grš, Plv, Ūd, Vrb, LTR [Vs]); ‘gabalas (ppr. mėsos)’: *Mėsos visi šlunkẽliai sudėti* Snt; **2**. ‘daikto dalis ar detalė’ Šlv, Vdžg, Vrb: *To namelio ne šluñkų nėra* Smln; *Tos mašinos tik vieni šluñkai belikę* Br; *Ką čia tokį vežimą dar taisyt, kad jau jo visi šluñkai supuvę* VšR; **3**. ‘šlaunis’ Rtr – žr. *šlañkas*, *šlánkas* (dėl struktūrinio elemento *-a- > -u-* kaitos plačiau žr. Balčiūnienė 2008: 165)

čvertavóti, *-ója, -ójo*, *čveřtavoti* (verb. tr.) ‘dalyti į čvertis (keturias dalis), smulkinti’: *Pilkąjį kiškelį čvertim čvertavójo* Pnd
← (v.) le. *ćwiartować*, *ćwiertować* ‘(pa)dalinti, dalinti į ketvirčius’ (SW I: 418; Linde I: 529) → blr. *чвертова́ць* ‘padalinti į dalis, sukapoti; ketvirčiuoti’ (Носовичъ 1984: 696)

---

[111] Lie. dial. *čluñkas* 2 (sm.) ‘kūno dalis; sąnarys’: *Kūne vienas člunkas yra kitam reikalingas* Tat; *Jūs kūko (kiaulės) geri čluñkai* Lp (LKŽe) ir lie. dial. *člùnkas* 1 ‘krumplys; sąnarys’ (ZtŽ 119; ZŠT II: 161) dėl struktūrinio elemento *-u-*, matyt, priskirtini gudizmams, plg. blr. dial. *члу́нак* ‘sąnarys ir kt.’ (СБГП V: 423; Сцяшковіч 1983: 548).

[112] Dėl giminės kategorijos neatitikimo ir struktūrinio elemento *-u-* vietoj *-a-*, lie. dial. *šlùnka* 1 (sf.) ‘kokia stambesnė kūno dalis’ Dglš, Vrnv (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *шлу́нка* ‘šlaunis; kumpis’ (СБГП V: 484), kuris turbūt suponavo ir lie. *šluñkas* 2 (sm.) Rtr, KŽ, Srd, Lkš, *šlùnkas* 1 Gs, Lp; Slav XI 211, FrnW 1. ‘kokia stambesnė kūno dalis’: *Akis, galva, ranka, koja bus šlunkas* J; *Bus kreisva, kad kas netur visų šlunkų* J II 224; *Sušalau, kad visi šluñkai dreba* Vdžg ir kt. (Grš, Plv, Ūd, Vrb, LTR [Vs]); ‘gabalas (ppr. mėsos)’: *Mėsos visi šlunkẽliai sudėti* Snt; 2. ‘daikto dalis ar detalė’ Šlv, Vdžg, Vrb: *To namelio ne šluñkų nėra* Smln; *Tos mašinos tik vieni šluñkai belikę* Br; *Ką čia tokį vežimą dar taisyt, kad jau jo visi šluñkai supuvę* VšR; 3. ‘šlaunis’ Rtr (LKŽe); 4. ‘sąnarys’; 5. ‘krumplys’ (ZtŽ 668).

čvértis 1 (sf.) ‘ketvirtadalis, ketvirtis’: *Čvértis svaro* Pn; *Aš tau duosiu kviečių čvertį* LB 132; *Ėgi kaip vienam kunte keturios čvertys, taip ir mėnuo turi keturias čvertis* BsP II 273 ir kt. (Gs, Pnd) (LKŽe); *Tas durnius, važiuodams pro šalį, mislijęs, kad tai tas kryžius iš jo tą mėsą der, ir pastatęs čielą čvertį* ŠLP 92 ir kt. (SŽ 132)

← (v.) le. *czwierć*, (s. / v.) le. *ćwierć* ‘ketvirtoji dalis, viena ketvirtoji ir kt.’ (SW I: 417; SPW IV: 271–272; SSt I: 438–439) → s. blr. *чвертъ* ‘ketvirtoji ko nors dalis; birių medžiagų saiko vienetas (1 tošies kaušas)’ (СЛw), blr. (dial.) *чвэрць* ‘ketvirtis’ (Носовичъ 1984: 696; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 344; TC V: 291)

čvértinė 1 (sf.) ‘metų ketvirtis’: *Šią nedėlią čvértinė* Rdm ⇦ *čvértis* (≠ [s. / v.] le. *czwiertnia*, *ćwiertnia* ‘birių medžiagų [ypač – javų] saikas’ [SW I: 418; SPW IV: 272; SSt I: 439–440])

čvertinùkas, *-ė* 2 (smob.) ‘paauglys’ Žr ⇦ *čvértinė*

čvìrtis 1 (sm.) ‘ketvirtadalis, ketvirtis’ K, Lex 195, R 376 – žr. *čvértis*

čvertkà 2, ***čvértka*** 1 (sf.) Pgr **1**. ‘rublio ketvirtadalis, 25 kapeikos’: *Už pūrą buvo rublis su čvertkà* Jnšk; **2**. ‘aštuntoji malkų sieksnio dalis’: *Veža čvertkàs į miestą parduoti* Pn; *Čvertkàs kerta miške* Ėr; **3**. ‘aštuonių gorčių saikas’: *Ar užteks vienai duonai čveřtkos rugių?* Krsn (dar žr. DvŽ I: 94)

← s. / v. le. *czwartka* ‘tam tikro dydžio statinaitė (*doliolum*); ketvirtis’ (SSt I: 438; SPW IV: 267; SW I: 407), le. *ćwiartka* ‘ketvirtis (saiko matas); (avies, jaučio) šlaunis; 15 gorčių statinė; 2-ų zlotų moneta; aštuntoji malkų sieksnio dalis; (žemės matas) ketvirtis valako’ (SW I: 416) → s. blr. *чвертка* ‘ketvirtoji ko nors dalis; birių medžiagų saiko vienetas (1 tošies kaušas)’ (СЛw), blr. (dial.) *чвэ́ртка* ‘(įvairių objektų) saiko matas (ketvirtoji gorčiaus); ketvirtadalis valako; ketvirtis’ (Носовичъ 1984: 696; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 344; TC V: 291), r. dial. *чва́ртка* ‘ketvirtis’ (Даль IV: 585; plg. Фасмер IV: 321)

čvìčyti, ***-ija***, ***-ijo***, ***čvỹčyti***, ***-yja***, ***-yjo*** (verb.) [K] **1**. (intr.) ‘kapoti, čaižyti, čvinyti’ [K]: *Čvìčija su botagu per kinkas* Jnš; **2**. (refl.) ‘mokytis, šviestis’: *Musijo pilnai čvičytis, mokytis, rūpintis* MP 262

← (v.) le. *ćwiczyć* (*się*) ‘įtvirtinti, įstatyti; mokyti, šviesti, lavinti; (rykšte, botagu) mušti, pliekti ir kt.’ (< v. v. a. *zwicken* ‘prikalti vinimis; žnaibyti; skaudėti, spausti ir kt.’ / v. *zwicken* ‘prispausti, prislėgti’ [SW I: 416–417; SPW IV: 390–394; Sławski I: 133; Kluge 2002: 1021; MLex 342]) → s. blr. *чвичити* ‘mokyti; auklėti, tobulinti’ (Булыка 1980: 165) ⫽ blr. *цвúчиць* ‘plakti rykšte’ (Носовичъ 1984: 686)

švìčyti, *-ija* (*-yja* [K]), *-ijo* (verb.) KŽ **1**. (tr.) ‘mušti, plakti’ N, L, Rtr, An, Ut: *Jis tai negaili arklio – važiuodamas švìčija ir švìčija* Ssk; *Nešvìčyk arklių!* Kal; **2**. (tr.) ‘smarkiai pjauti (ppr. javus)’: *Bet i švìčijėv (avižas) – net prakaitas par subinę varvėjo* Dr; *Gali jau, jei nori, švìčyti* (juok. *skusti*) *barzdą* KlvrŽ; **3**. (tr.) ‘valyti, šveisti’ L: *Tėvas švìčija batus, matai, pats neina su naginėms* Trk; **4**. (tr.) ‘galąsti’: *Ans švìčija peilį, t. y. labai galanda* J; **5**. (tr., intr.) ‘godžiai ėsti, šveisti’: *Kad švìčija paršeliai!* Ds; **6**. (intr.) ‘bėgti, šveisti’: *Kad švìčija par sniegą basas!* Ds; **7**. (intr.) ‘šlapintis’ Ggr – žr. *čvìčyti*, *čvỹčyti*

D

dabõnė 2 (sf.) **1**. ‘p r i e ž i ū r a’: *Visas darbas pas motutę – darželio dabonė* Pnd; **2**. ‘a t i d ž i a’: *Su visuotina dabone priima šventą duoną* brš; **3**. ‘p a t r a u k i m a s’: *Kaip iš dabõnės ėmė, tai i nesibara* Upt; *Į tą mergą aš ni jokios dabonės neturiu* J

↔ (s. / v.) le. *dbanie* ‘veikla, darbas, užsiėmimas; rūpinimasis’ (SW I: 431; SPW IV: 566; SSt II: 46) → blr. *дбáнне* ‘pastangos; rūpinimasis’ (Носовичъ 1984: 127) – kai kurios reikšmės, pvz., 3-ioji, galėjo rastis, kontaminuojant *dabõnė* su *dabójimas* ir kt. (žr. s. v. *dabójimas*)

dabudavoti (verb. tr.) ‘p a s t a t y t i ; t i n k a m a i p a s t a t y t i , į k u r t i ; p a b a i g t i’: Chyl 1Moz. 30.3 *Ó ana tare, Sztey ira służebnikie mano Bilha, ieyk joń, kad pagimditu and kialu mano, ir afzjen teypag bucia dabudawota iſz jos* (dar žr. Skardžius IV: 118)

← (v.) le. *dobudować* ‘baigti statyti pastatą; pristatyti’ (SW I: 226–227; SPW V: 205; plg. Urbutis 2009: 423) → s. blr. *добудовати*, *добудовать* ‘baigti statyti, pristatyti’ (ГСБМ VIII: 156), blr. *добудовáць* / *дабудаваць*, *дабудоўваць* ‘statyti’ (Носовичъ 1984: 136; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 86) – dėl kilmės žr. *budavóti*

dachas 2 (sm.) ‘s t o g a s (p p r . n e š i a u d i n i s)’ ZtŽ 121

← (s. / v.) le. *dach* ‘stogo danga, stogas; namas, butas ir kt.’ (< v. v. a. *dach* / v. *Dach* ‘stogas; namas’ [SW I: 420; SPW IV: 397–398; SSt II: 1; Sławski I: 136; ЭСБМ III: 129; Kluge 2002: 176; MLex 29; dar žr. Судник 1975: 84; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *дахъ* ‘viršutinė pastato dalis, sauganti jį nuo lietaus ir vėjo; namas, būstas’ (ГСБМ VII: 268–269; Булыка 1980: 96), blr. (dial.) *дах(ъ)* ‘stogas; pašiūrė, dengta malksnomis’ (Носовичъ 1984: 127; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 91; СБГП II: 30; СС I: 134), r. dial. *дах* ‘stogas’ (СРНГ VII: 279)

dãktaras 3[b], 1 (sm.), ***-ė*** 1 (sf.) **1**. (sm.) ‘m o k s l i n ė k v a l i f i k a c i j a , s u t e i k i a m a a p g y n u s i a m d i s e r t a c i j ą a s m e n i u i’: *Mokslų daktaro laipsnis pradėtas teikti Bolonijos universitete* LTE VII 575; *Apgynus disertaciją, iš karto suteikiamas mokslų daktaro laipsnis* sp; **2**. ‘t ą m o k s l o l a i p s n į t u r i n t i s m o k s l i n i n k a s’: *Pokario metais paruošta daug mokslų daktarų ir kandidatų* sp; **3**. (sm.) ‘(bažn. psn.) m o k s l i n i n k a s’: *Rado jį bažnyčioje besėdintį vidurėje dãktarų, beklausantį jų ir beklausiantį juos* DP 63; *Imsiu... žodžius Augustino, daktaro bažnyčios* DP 457; **4**. ‘g y d y t o j a s’: *Toks ir dãktaras, kad nugydė* Grž ir kt. (Lz, DP 511); ***dãktaris*** 1 ‘g y d y t o j a s’: *Parvežkit dãktarį* Rdm; ***dãktoris*** 1 ‘t. p.’: *Reikia važiuot dãktorio* Lp (LKŽe; dar žr. ZtŽ 123; ZŠT I: 103, 220, 352, 363, II: 73, 131, 195, 379)

← (s. / v.) le. *doktor* ‘mokytojas, mokslininkas; aukščiausias akademinis laipsnis; medicinos daktaras, gydytojas’[113] (< V. lo. *doctor* ‘Bažnyčios mokytojas; vyskupas; abatas;

[113] Sememą ‘gydytojas’ suponavo sintagma V. lo. *doctor medicinae* ‘medicinos mokslų daktaras; turintis medicinos specialisto diplomą’ (plg. Kluge 2002: 208).

universiteto profesorius' [SW I: 495–496; SPW V: 274–278; SSt II: 121; Siatkowski 2004: 97; ЭСБМ III: 141; Blaise 1994: 319–320; dar žr. Kabelka 1964: 24, 68; Mońko-Chotkowska 1977: 56; plg. Moszyńska 1975: 167]) → s. blr. *докторъ* 'aukščiausią mokslo laipsnį turintis asmuo (mokslų daktaras); gydytojas; mokytas žmogus, Biblijos žinovas; cerkvės raštininkas' (ГСБМ VIII: 236–238; Булыка 1980: 187), blr. (dial.) *дóктар* 'gydytojas' (ТСБМ II: 188; СБГП II: 79; СС I: 147), r. *дóкторъ* 'aukščiausią mokslo laipsnį turintis asmuo (mokslų daktaras); gydytojas' (Даль I: 459)

dãktarka 1 (sf.) **1**. 'daktarė, gydytoja' K: *Atbėga meška, didi dãktarka, gydyt uodui sprandelio* Rk; Ši *meškutė, daktarkutė, per laužyną bėgo* KlvD 244; *Kaimo daktarkos daug žmonių į aną pasaulį nugydo* rš; **2**. 'daktaro žmona, daktarienė' N; ***daktorkà*** 2 'gydytoja' ZtŽ 123; ZŠT II: 365

← (v.) le. *doktorka* (le. dial. [SLd (Zawiercie), MLd [Wieluń] ir kt.] *doktórka*) 'gydytoja, akušerė' (SW I: 495; Linde I: 465; Karłowicz I: 342; SGP VI[1]: 28) → s. blr. *докторка* 'gydytoja' (ГСБМ VIII: 236), blr. (dial.) *дактóрка*, *дóктарка* 't. p.' (ТСБМ II: 123; БРС I: 760, 828; СБГП II: 16; СГЦБ I: 110; Гілевіч 2005: 36)

damatūras (sm.) 'stačiokas, mulkis, blunkis' I, Kos 38

← (v.) le. *domator* 'namisėda; gyvenantis tame pačiame name; čiabuvis' (< [s. / v.] le. *dom* 'gyvenamasis pastatas; namai; šventykla; valstybės institucija; šeima, giminė ir kt.' + suf. [*n. agentis*] lo. *-tor* [SW I: 501–502, 503, 506; SPW V: 302–318; SSt II: 124–129; Brückner 1985: 93; ЭСБМ III: 125 (dėl suf. lo. *-tor* žr. Wheelock 2005: 44, 48, 440)]) → blr. *домату́ръ* 'namisėda' (Носовичъ 1984: 139), blr. dial. *дамату́р* 't. p.' (СБГП II: 19)

darmaniùkas, ***-ė*** 2 (smob.) 'dykaduonis, veltėdis': *Darmaniùkas – vis ant svetimo gero!* Pbs; *Tokių darmaniùkų daug yra, bet tu gerą žmogų rask!* Vv

↔ le. *daremnik* 'žmogus, dirbantis be užmokesčio; veltėdis' (SW I: 426) → blr. *дарéмникъ* 'niekdarys, laiką leidžiantis vėjais' (Носовичъ 1984: 127), blr. dial. *дарэ́мнік* 'veltėdis' (ТС II: 8)

darùnka 1 (sf.) 'dovana' ZtŽ 128

↔ (v.) le. (dial.) *darunek* 'dovana; auka bažnyčiai; malonė; gebėjimas ir kt.' (SW I: 426, 428; Linde I: 409; SGP V[2]: 389) → s. blr. *дарунокъ* 'dovana' (ГСБМ VII: 253), blr. *дару́нокъ* / *дару́нак* 't. p.' (Носовичъ 1984: 127; БРС I: 783) – giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su lie. *dovan-***à** 3[a] (**sf**.) 'dovanotas daiktas; įgimtas gabumas, talentas' (DLKŽ[5])

dastotnùs, ***-ì*** 4 (adj.) 'pakankamas, gausus' J, *dastõtniai* (adv.): *Duonos yra dastõtniai* J

← (v.) le. *dostatni* 'gausus, turtingas, pakankamas, platus; galingas' (SW I: 527; SPW V: 443; Linde I: 498; dar žr. Темчин 1995: 52; Гарбуль 2009[a]: 515; БЕР I: 415) →[114]

[114] Nikolajaus Šanskio (Шанский I[5]: 174) teigimu, tai nėra semantinis polonizmas, bet praslavų prokalbės veldinys.

s. blr. *достатний*, *достатный* ‘pakankamas, tinkamas; turtingas’ (ГСБМ IX: 26), blr. *дастатны* ‘turtingas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 90), s. r. *достатный* ‘pakankamas, turtingas, gausus’ (СРЯВ IV: 334) ≠ r. dial. *доста́тний* ‘(?) paskutinis’ (СРНГ VIII: 147)[115]

davadžióti (verb. tr.) ‘išaiškinti, įrodyti’ D. Pošk: *Davadžiój(o), darodė, kas pavogė* Pns; *Apie žynūną papasakojo ponas šitiem, bet tie nenori tikėt, norint šitas ir davadžiojo, kad tikrai žiedą atieškojo* BsP III 293; *Daugiausiai davadžioja priklodais* Tat; *Bet Saul(ius) tuo daugiaus stiprinos ir pergalėjo žydus, kurie gyveno Damaškuj, davadžiodamas, jog tas yra Christus* Ch[1] ApD. 9.22

↔ (s. / v.) le. *dowodzić* ‘pateikti įrodymus; įrodyti’ (SW I: 542; SPW V: 542–544; SSt II: 172–173; dar žr. Kazak 2011: 78) → blr. *давадзіць* ‘įrodyti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 86) ≠ s. blr. *довадити*, *довадить* ‘pateikti įrodymus; tvirtinti, įrodyti; įvykdyti’ (ГСБМ VIII: 173–175), s. r. *довадити* ‘pateikti įrodymus’ (СРЯВ IV: 277; plg. Гарбуль 2009$_a$: 514)

dbóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr., intr.) ‘stebėti (ką), žiūrėti (ko)’: *Kursai dboja ant šauksmo paukščio* Ch 5Moz 18.10; *Ai nedbok nieko, mano seserėlė* JR 165; *Nedboju nė kalbužėlių, kad į širdį bernelis* JV 276

← (s. / v.) le. *dbać* ‘rūpintis; kreipti dėmesį ir kt.’ (SW I: 431; SPW IV: 561–565; SSt II: 44; GS 28; ЭСБМ III: 129–130; Urbutis 2009: 423) → s. blr. *дбати* ‘rūpintis; galvoti apie ką; atkreipti dėmesį, pastebėti’ (ГСБМ VII: 271–272; Булыка 1980: 197), blr. (dial.) *дбаць* ‘rūpintis; galvoti, kreipti dėmesį’ (Носовичъ 1984: 127; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 92; ТС II: 9), r. dial. *дбать* ‘rūpintis; kaupti, rinkti’ (Даль I: 416)[116]

bojìmas 2, *bójimas* 1 (sm.) ‘dėmesio kreipimas, rūpinimasis’ K: *Tai buvo bójimas, o mūsų nepabójimas, nepažiūrėjimas* J I 227 ⇦ *bóti*

bojìngas, *-a* 1 (adj.) ‘pastabus’: *Tai daro ypačiai miegantiemus žmonėmus... kada nebojingi yra* WP 78 ⇦ *bóti*

bóti, *bója*, *bójo* (verb. intr., tr.) ‘paisyti, kreipti dėmesį, rūpintis, bijoti’: *Aš to nieko nebóju* K; *Ale nebok, gaidau, neverk, permier nusimydams* K. Donel; *Ką tu čia jo bóji, dirbk, nebók* J ir kt. (Krkl, Lp, Drsk, Švn, J. Žem, KlvD 255, JV 358, PPr 384); (refl.): *Nesiboju* N; ‘liesėti’: *Arkliai bója, kaip dantis meta* Lp (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 69; Kabelka 1964: 24, 63; Zinkevičius 1966: 178, 1988: 129; Kregždys 2014$_d$: 45) – žr. *dbóti* (su inicialinio *d-* afereze)

botìs 4 (sf.) ‘dėmesys’ [K] ⇦ *bóti*

dabójimas 1 (sm.): **1**. ‘saugojimas’ R 270, K: *Man ir man vaiko dabójimas, kitas neprieina* Rm; (refl.) SD 250; **2**. ‘potraukis, meilė’: *Jei nėr dabójimo, nėr ko piršti* Rm /\ *Del dabojimo nebeteko galvojimo* KrvP (Sd); **3**. ‘dėmesys’: *Tatai ištyriau iš pradžios su dabojimu* Bt Luk. 1.3; (refl.) SD 382 ⇦ *dabóti*

---

[115] Gali būti, kad r. dial. *доста́тний* ‘(?) paskutinis’ priskirtinas visai kitam leksiniam semantiniam žodžių lizdui, t. y. ne prasl. **dostati* ‘būti užtektinam, užtekti’ (apie šią prolytę plačiau žr. ЭССЯ V: 84), bet prasl. **ostati sę* ‘pasilikti, likti’ (apie šią formą plačiau žr. ЭСБМ XII: 181–182).

[116] Kai kurie slavistai rekonstruoja prasl. **dъbati* ‘rūpintis’ (Фасмер I: 486 [O. Trubačiovo intarpas]; ЭССЯ V: 172–173), t. y. traktuoja išvardytas rytų slavų leksemas kaip paveldėtas, o ne skolinius iš vakarų slavų kalbinio arealo.

dabojinéti, *-éja*, *-éjo* (verb. tr.) 'žiūrėti, laukti, dabodinėti' Sdk: *Dažnai langelį atdarinėja, baltõs dienelės dabojinéja* Švnč ⇦ *dabójimas*

dabósena 1 (sf.) 'stebėjimas': *Storauna jų (lapų) dabosena priteik daugybę žymių* P ⇦ *dabóti*

dabóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr., intr.) **1**. 'saugoti': *Ji namie liko, vaikus daboja* Rm; *Senis bites daboja, kad neišspiestų* Rm; *Aš per naktelę nemigau, bėrąjį žirgą dabojau* JD 834 ir kt. (JV 1008, J, Mair, J. Žem, KrvP [Lzd], Krkl); (refl.) R 388: *Dabókis, kad šuo neįkąstų* Krkl; *Dabókis, kad nepultumbei* K; *Dabókis, kad tave nesugautum* J ir kt. (K. Donel); 'kreipti dėmesį, rūpintis' R: *Dabók ant kūdikio* K; *Dabók (ant to), ką aš ten sakau* K; *Ar ant vaikpalaikių, kaip tėvui reik, nedabóji* K. Donel ir kt. (S. Dauk, Vžns, PPr 30); *dabótinai* (adv.): *Dabótinai į ką žiūrėti* K; *Kiekvienas tur žinoti, kaip jam reikiant (su ugnimi) dabotinai pasielgti* S. Dauk; (refl.): *Dabókimės... idant ertes, raudami kūkalius, neišrautumbite ir kviečių su jais drauge* DP 85; '(tr.) pildyti, laikytis': *Parašė, idant ir anie tus įstatymus dabotų* M. Valanč; *Šventai dabojo tėvo prisakymą* rš; **2**. 'žiūrėti su patikimu, mylėti': *Jis jau seniai ją dabójo* Jnš; *Tėvai išvarė už nedabójančio* Lnkv; *Ar dabóji tą mergą?* J; (refl. tr., intr.): *Man šitas tavo darbas visai nesidabója* Alk; *Ta merga dabójas man, t. y. ana man tink* J; *Jo sūnus mūsų Emiliją dabojas* Slm ir kt. (BsO 322, Sim); **3**. 'žiūrėti, atsižvelgti, paisyti' Mž 156, R 254, Rod: *Dabója pro langą galvą iškišęs* Trgn; *Vyras kaip meldas, kad gražu dabót* Trgn; *Dabók, kiek daug arklių pievoje* Prl ir kt. (Švnč, LTR [Tvr], LMD, O, B, Brsl, Q 528, VP 7); (refl.) SD 139, R 393: *Čia jūs, gimdytojai, gentys ir kūmai, dabokiatėse patys* Mž 124; *Klausykiat mano kalbesio ir dabokitos, ką aš jumus sakau* BB 1Moz. 4.23; *Dabokimės, ką šiuodu mokintiniu... veikę yra* BP II 24 ir kt. (DP 36, MP 368, Ch[1] Mt. 6.26, K. Donel) – žr. *dbóti* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-a-* [dėl šio fonetinio fenomeno žr. Zinkevičius 1966: 135–136; dar žr. Kabelka 1964: 24, 67; Адомавичюте 1982: 47; Zinkevičius 1988: 38, 130; Zinkevičius II: 272; Dini 1990: 229; Smoczyński 2005: 314; Kregždys 2014$_d$: 45])

dabótinė 1 (sf.) 'patinkamoji, mylimoji' Rk: *Dabótinę paėmė, iš karto gražiai gyveno, dabar vis tiek pešasi* Šmn ⇦ *dabóti* (dėl darybinio modelio žr. Skardžius I: 259–260)

dabotìngas, *-a* 1 (adj.) 'atidus' K, *dabotìngai* (adv.): *Bet jūs lengvai galit ją (bičių motiną) rasti, jei tiktai visur dabotingai apsiveizėsit* S. Dauk; *Visų ausys dabotingai klausėsi to brangaus svečio žodžių* LC 1878: 39 ⇦ *dabóti* (dėl darybinio modelio žr. Skardžius I: 118–119)

dabotingỹstė 2 (sf.) 'dabotingumas' K ⇦ *dabotìngas, -a*

dabotingùmas 2 (sm.) 'atidumas' K ⇦ *dabotìngas, -a*

dabótojas (*-is* Q 439, N), *-a* 1 (smob.) 'kas daboja, saugoja' Žml: *Artie būtų dabotojas, arba sargas* Nz; *Ir parvedė bajoras kitą namų dabotojėlę* rš; *Lietuviai, dajutusys nu savo dabotojų (žvalgų) tokias sau pinkles uždėtas, su vingiu tą girią aplenkė* S. Dauk ⇦ *dabóti*

dabùs, *-ì* 4 (adj.) 'akylas, atsargus' S. Dauk, NdŽ ⇦ *dabóti* (dėl darybinio modelio žr. Skardžius I: 55–56)

deklaravoti (verb.) 'deklaruoti, skelbti': DPk 538.12 *Kaiṗ tatȧi graʒéi Auguſtinas S. ♦Deklarawóie*; DPk 45.20 *Ka ♦dekłarawódamas Ewangeliſta ś. ſâko* (dar žr. Skardžius IV: 120)

← (v.) le. *deklarować* 'paskelbti; paliudyti, patvirtinti' (< V. lo. *declarare* 'paskelbti; paaiškinti; išskirti problemą' [SW I: 437; SPW IV: 573–574; Niermeyer 1976: 309; plg.

ЭСБМ III: 179; Фасмер I: 495; plg. Urbutis 2009: 423]) → s. blr. *деклароваць*, *дэкляроваць* ‘paskelbti, paliudyti; įrodyti, įtikinti, paaiškinti’ (ГСБМ VIII: 24), blr. *дэкларава́ць* ‘paskelbti’ (ТСБМ II: 233; БРС I: 869) ∌ ≠ blr. dial. *дакляраваць* ‘pažadėti’ (Станкевіч 2011: 150)

daklaravóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘ž a d ė t i ’ ZtŽ – žr. *deklaravoti* (su šaknies -e- < -a- kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *d-**e**-kl-**a**-r-**a**-voti* → *d-**a**-kl-**a**-r-**a**-voti*)

dekorius (sm.) ‘s t o g a d e n g y s , s t i e g i u s ’ [K]

← le. (dial.) *dekarz* ‘amatininkas, dengiantis stogus’ (< v. *Decker* ‘stogdengys’ [SW I: 436; SGP V[3]: 430; Kluge 2002: 183]) → s. blr. *дэкаръ* ‘stogdengys’[117] (Булыка 1980: 88)

dekretavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘p a s k e l b t i n u o s p r e n d į ’: *Po dvylekos nebevalnia dekretavot* ŠLSP 223 (SŽ 144)

← (v.) le. *dekretować* ‘išleisti įsakymą; skelbti nuosprendį’ (< V. lo. *decretare* ‘nuspręsti; liepti, nustatyti dekretu; skelbti nuosprendį; skirti [turto] areštą; uždrausti’ ← lo. *dēcrētum* ‘sprendimas, įsakas ir kt.’ ← verb. lo. *dēcernere* ‘nuspręsti; priimti teisminį sprendimą; priimti nuosprendį ir kt.’ [SW I: 438; Linde I: 417; Blaise 1994: 284]) → s. blr. *дэкретовати* ‘nustatyti dekretu’ (ГСБМ VIII: 25), blr. *дэкрэтава́ць* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 233; БРС I: 870; plg. ЭСБМ III: 179)

dekretúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘į t e i s i n t i , n u s t a t y t i d e k r e t u ’ TrpŽ – žr. *dekretavoti*

delikãtnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘j a u t r u s , m a n d a g u s , š v e l n u s ’: *Delikãtnas vaikinas – sarmatos nepadarys* Kt; *Žmogų per skaudžiai užgauti žodžiu nesigadija delikatnos širdies žmogui* Tat; **2**. ‘s i l p n a s , t r a p u s ’: *Delikatni ir smulki sąnarėliai* M. Valanč; *Ypač juokinga buvo žiūrėti į delikatną, liesutį Taučių* Vaižg; ***delikatnùs***, ***-ì*** 4 ‘j a u t r u s , m a n d a g u s , š v e l n u s ’: *delikatniai* (adv.): *Delikatniai, mandriai kaip imsiu komplimentus šnekėti, malonėtis* Žem (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 113)

← (v.) le. *delikatny* ‘subtilus, jautrus; lengvas; menkas, neryškus, blankus; pabrėžtinai mandagus; skanus, subtilaus skonio’ (< pranc. *délicat* ‘švelnus, minkštas, trapus; plonas; lengvas; subtilus; pavojingas; nepastebimas; jautrus; pakylėtas ir kt.’ ← V. lo. *delicatus* ‘subtilus; trapus’ [SW I: 439; Linde I: 418; Niermeyer 1976: 317; ЭСБМ III: 124; Фасмер I: 496; dar žr. Темчин 1995: 47, 52]) → r. *деликáтный* ‘švelnus, trapus, minkštas; išblukęs; skanus; mandagus’ (Даль I: 426) ∌ blr. *далікáтны* ‘subtilus; švelnus; mandagus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 88)[118]

---

[117] *Istorinio baltarusių kalbos žodyno* (ГСБМ VIII: 23) autoriai leksemos s. blr. *дэкаръ* reikšmės nenurodo.

[118] Lytys su šakniniu *-a-*, matyt, priskirtinos gudizmams (kitaip teigia V. Kardelis [2003: 114] ir Sergejus Temčinas [Темчин 1995: 47]): *dalikãtinimas* 1 (sm.) ‘ploninimas, dailinimas’: *Kam da tas dalikãtinimas – sakyk tiesiog* Rdm (⇦ *dalikãtnyti*); *dalikãtinti*, *-ina*, *-ino* ‘taikyti’: *Dalikãtyk nedalikãtyk, vis tiek visi girdėjo, ką pasakei* Grl (⇦ *dalikãtnas*, *-à*); *dalikãtnas*, *-à* 4 (adj.) 1. ‘jautrus, mandagus, švelnus’: *Dalikãtnas žmogus visur tinka* Rdm; *Dalikatnà mergaitė* Grl; *Dalikãtnas ant valgymo* OZ 16; *dalikatnaĩ* (adv.): *Tik ponai tep dalikatnaĩ valgo* Gs; 2. ‘silpnas, trapus’: *Neprispausi prie darbo tokios, per daug dalikatnà* Rdm; *Šaukštas labai dalikãtnas (plonas), sviestui plaust negeras, gali nulūžt* Pbs; *dalikatnaĩ* (adv.): *Kad jau per daug dalikatnaĩ nudrožei* Rdm (LKŽe; dar žr. ZtŽ 124); *dalikãtnyti*, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) 1. ‘taikyti’: *Ką tu čia dalikãtniji – tiesiog sakyk!* Gs; 2. ‘ploninti, dailinti’: *Nedalikãtnyk per daug*

delikatnùmas 2 (sm.) ‘jautrumas, mandagumas, švelnumas’: *Delikatnùmas vaikino – miela pasikalbėt* Kt

← (v.) le. *delikatność* ‘subtilumas, jautrumas; lengvumas; menkumas, neryškumas, blankumas; pabrėžtinas mandagumas; geras skonis’ (SW I: 439; Linde I: 418) → r. *деликáтность* ‘švelnumas, trapumas, minkštumas; išblukimas; skanumas; mandagumas’ (Даль I: 426) ∌ blr. *далікáтнасць* ‘subtilumas’ (ТСБМ II: 126; ЭСБМ III: 124) – dėl kilmės žr. *delikãtnas*, *-à* (dar žr. 118 išn.)

derẽšis, ***-ė*** 2 (smob.) ‘sartų (raudų) ir baltų plaukų arklys; dryžos spalvos gyvulys’ BŽ 38: *Parvesk derẽšį ir pakinkyk* Lnkv; *Ta mūsų derẽšė (kumelė) šlubčioja* Jnšk; *Pagrąžink derẽšę (karvę)* Ds; ***derẽšius***, ***-ė*** 2 (smob., adj.) ‘t. p.’ Lz, Kp, Mlt: *Šis kumeliukas į motyną nusidavęs, toks derẽšius* Al; *Ar vis laikai savo derẽšių?* Sl; *Ar tas Antanas derẽšius (žilis)?* On

← (v.) le. (dial.) *deresz*, le. dial. (MLd [Krempachy, Poronin, Myślenice] ir kt.) *dereś* ‘raudas arklys; žilstelėjęs žmogus; silpnas gėrimas (alus, midus, vynas)’ (< vengr. *deres* ‘pražilęs, žiltelėjęs; šarmotas, šerkšnuotas’ [SW I: 445–446; Linde I: 420; ISJP 69; SGP V³: 458–459; Wołosz 1989: 247–248; Greń, Krasowska 2008: 61]) → blr. dial. *дэ́рэш* (*дэ́раш*) ‘raudas arklys’ (СБГП II: 117)

derẽšas, *-à* 4 (adj.) ‘sartas (raudas) su baltais plaukais, timsras’ Š, Užp, I, J: *To žmogaus arklys derẽšas* Žd; *Turėjo derešą jautelį* Plt ⇓ *derẽšis*, *-ė*, *derẽšius*, *-ė*

dėdiñčius 2 (sm.) ‘kiemas’: *Čia dėdinčius, kur deda medžius* J

↔ (v.) le. *dziedziniec* ‘aptverta vieta priešais namą (anksčiau tik priešais didingus pastatus), kiemas’ (< s. r. *дѣтиньцъ*, *дитиньцъ*, *дѣтиницъ* ‘vidinė tvirtovė, kremlius ir kt.’ [SW I: 640; Linde I: 588; Brückner 1985: 108–109; Срезневскій I: 795; СРЯВ IV: 237–238]) → blr. *дзядзі́нец* ‘didelis kiemas; priebažnytis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 95)

diacezija (sf.) ‘vyskupystė’: *diacezya* SD 14ᵇ (Skardžius IV: 122)

← v. le. *dyjocezyja* ‘vyskupija; sritis, valdoma vyskupo ordinaro’ (SPW VI: 279; Linde I: 570; dar žr. Urbutis 2009: 429]) → s. blr. *диоцезия*, *дыоцезыя* ‘vyskupija’ (ГСБМ VIII: 92–93; Булыка 1980: 177) – dėl kilmės žr. *diecezija*

diamentas (sm.) ‘deimantas’: DPk 508.47 *Vʒ́kietino vǯmiklino kaiṗ Diamentus ßirdis ſawas. Ape ♦Diamenta̧ ákmęnɨ o‖daugiaus Indiios raßo Authorai*; DPk 508.50 *ßirdis-‖ǯmogaus piktanorio / yra kietęſne neġ Diamentas: nes ♦Diamenta̧ gal’ wie=‖nok’ oǯio krauiu ima̧kßtint’*; DPk 9.21 *Râßo Philoʒóphai / iog a̧nɨ ♦Diamento / ner akmienies kieɨ̇ẽ̊ſnio neí ſti+‖prẽ̊ſnio*; DPk 508.47 Vʒ́kietino vǯmiklino kaiṗ ♦Diamentus ßirdis ſawas; DPk 383.24 *pardůſt’ mūmus vǯ bra̧gíůſius ákmęnis /‖vǯ rúbinus / ßmaragdús /*

šaukšto, nuluš! Jnšk (⇐ *dalikãtnas*, *-à*); *dalikatnùmas* 2 (sm.) ‘jautrumas, mandagumas, švelnumas’: *Dalikatnumas – nors prie žaizdos tverk!* Sim; *dalikatnùs*, *-ì* 4 (adj.), *dalykatnus* 1. ‘jautrus, mandagus, švelnus’: *Ji tokia dalikatnì mergaitė, moka gražiai pašnekėt* Ėr; *dalikatniaĩ* (adv.), *dalykãtniai*: *Su bitelėm reikia dalikatniaĩ* Alz; *Moka dalikatniaĩ pakalbėt* Jnšk; *Dalykãtniai rokuojas* Slnt; 2. ‘silpnas, trapus’: *dalikãtniai* (adv.): *Šitas stalas yra dalikãtniai padarytas* Dr (LKŽe; dar žr. ZtŽ 124; ZŠT I: 57).

♦*diamentús* (dar žr. Skardžius IV: 122); ***diẽmantas*** 1 'kietas, žėrintis mineralas, brangusis akmuo' K. Būg: *Jojo jojo ir prijojo diẽmanto kalną* (ps.) Brž; *Ateina dvylika tarnų per diẽmanto lieptą (iš oracijos)* Užp; ***diẽmentas*** 1 't. p.': *Stiklą su diẽmentu rėžia* Jnšk; *Ant jos blakstienų kaip diementai blizga ašaros* J. Bil; (prk.): *Vienais diementais sublizga, sumirga visas pasaulis* Vaižg (LKŽe); *Bet tilviks pirko brangius diemento akminėlius* ŠLSP 80; *Reik aukso pusę svaro ir diemento svaro, tai bus gražiausia akis* ŠLSP 165 ir kt. (SŽ 151)

← s. le. *dyjamant* / v. le. *dyjament*, *dyjamant* (le. *djamant*, *djament*) 'deimantas (toks mineralas); akmuo ar metalas stiklui pjaustyti ir kt.' (< pranc. *diamant* 'deimantas; akmuo stiklui pjaustyti' ← V. lo. *diama[n]s*, *diamantus*, *diamantum* 'deimantas' ← lo. *adamās* 't. p.' ← gr. ἀδάμας, -αντος 'tvirtas metalas, lydinys; [vėlyv.] deimantas' [SW I: 457; SPW VI: 278; SSt II: 52; ЭСБМ III: 176; Аникин I: 98; Blaise 1994: 302; LMILP III[4]: 493; plg. Moszyńska 1975: 168; dar žr. Palionis 1967: 279; Urbutis 2009: 423; ALEW I: 204]) → s. blr. *диаментъ*, *дияментъ*, *дыяментъ* 'deimantas' (ГСБМ VIII: 84–85; Булыка 1980: 140), blr. *дыя́ме́нт(ъ)* 't. p.' (Носовичъ 1984: 149; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 99)

diecezija (sf.) 'krikščionių Bažnyčios administracinis vienetas, valdomas vyskupo ordinaro' RŽ 94

← v. le. *dyecezyja* 'vyskupija; sritis, valdoma vyskupo ordinaro' (< V. lo. *diocesia*, *diœcesis* 'vyskupija; parapija; bažnytinė provincija; vyskupo ordinaro valdžia ir kt.' ← gr. [vėlyv.] διοίκησις 'vyskupija, vyskupo valdoma teritorija' [Linde I: 570; SPW VI: 279; Niermeyer 1976: 334–335; LMILP III[4]: 593–594; Du Cange I: 311; Sophocles 1900: 384; dar žr. Адомавичюте 1980: 9; Urbutis 2009: 429]) → s. blr. *диецезия*, *диецезыя* 'vyskupija' (ГСБМ VIII: 92–93; Булыка 1980: 177)

diementìnis, ***-ė*** 2 (adj.) 'deimantinis': /\ *Kietas kaip diementìnis* Jnšk (LKŽe); *Dar girdžiasi minavojant, jog gyvatėms yra karalius su diementine karūna* ŠLSP 67 (SŽ 151)

↔ v. le. *dyjamentowy* (le. *djamentowy*) 'deimantinis; labai stiprus, tvirtas ir kt.' (SW I: 457; SPW VI: 278–279) → s. blr. *диаментовый*, *дияментовый* 'deimantinis' (ГСБМ VIII: 84) ∌ blr. *дыямёнтавы* 't. p.' (ТСБМ II: 228) – dėl kilmės žr. *diementas*

dignitorstva 'privalumas, geroji savybė; dorybė': DPk 91.4 *nuterîoṫ wiſsús turtús / ir dignitorſtwas / prígimtuſius ir gęnt{í}s* (dar žr. Skardžius IV: 122)

← (v.) le. *dygnitarstwo* 'aukštos, garbingos pareigos, aukštas rangas' (< V. lo. *dignitarius* 'aukštą ir garbingą postą užimantis asmuo' [SW I: 613; SPW VI: 272–273; Niermeyer 1976: 331; LMILP III[4]: 554; plg. Urbutis 2009: 423]) → s. blr. *дикгнитарство*, *дигнитарство*, *дыгнитарство* (*дигнетарство*) 'tinkamumas; pareigos' (ГСБМ VIII: 93–94)

dijablas (sm.) 'velnias': MTk 180v.13 *Diablas ſtoweia tarp‖ſunu Diewa / ir tikoia ſchwen=‖tuiu* (dar žr. Skardžius IV: 122)

← s. / v. le. *diabeł* (dial.), *dyjabeł*, v. le. *dyabel* (le. *djabeł*, le. dial. [MLd, ŽV-Md (Chojnowo)] *djabół*) 'piktoji dvasia, nelabasis, velnias ir kt.' (< s. č. *diábel* [→ č. *ďábel*] 'velnias' ← V. lo. *diabolus* 'velnias, piktoji dvasia' ← lo. *diabolus* 'blogio ir melo

dvasia' ← gr. διάβολος 'šmeižikas; melagingai prisiekiantis teisme; [vėlyv.] velnias' [SW I: 454–455; SPW V: 4–8; SSt II: 50; GS 28–29; Karłowicz I: 323–324; SGP V[3]: 503–521; Sławski I: 146; ЭСБМ III: 182; Machek 1968: 109; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 43; Niermeyer 1976: 328; LMILP III[4]: 485–486; dar žr. Kregždys 2012: 23) → s. blr. *диаболъ*, *дьябелъ*, *дъяболъ*, *дяболъ* 'velnias' (ГСБМ VIII: 80, IX: 121, 129, 131; Булыка 1980: 176) ⫢ blr. (dial.) *д'ябал*[119] 't. p.' (Носовичъ 1984: 149; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 99; СБГП II: 117; Шатэрнік 1929: 91; dar žr. Гарник 2009: 6)

disciplinà 2 TrpŽ **1**. 'atskira kokio mokslo šaka'; **2**. 'drausmė'; ***disciplynà*** 2 (sf.) **1**. 'plakimo arba plakimosi įrankis' End, Slnt: *Vaikai, matot, ant sienos kaba disciplyna!* Slm; *Liepė plaktis su disciplyna* M. Valanč; **2**. 'plakimasis': *Pasninkas ir aštrios disciplynos* M. Valanč

← (v.) le. *dyscyplina* 'drausmė, tvarka; savęs plakimas; saviplakos įrankis; smūgis rimbu; dalyko esmių visuma ir kt.' (< V. lo. *disciplina* 'mokymasis; mokslas; religinė doktrina, Bažnyčios mokymas; drausmė, tvarka; vienuolyno regula; įspėjimas, siunčiamas Dievo; bausmė; auklėjimas, ugdymas; mušimas rimbu; elgesio taisyklės; moralės normos; gydymas, vaistai, medicina ir kt.' [SW I: 622; SPW VI: 292–293; ЭСБМ III: 175; Фасмер I: 516; Niermeyer 1976: 337; LMILP III[4]: 624–626]) → s. blr. *дисуиплина*, *дисуыплина*, *дысуыплина* 'rimbas; smūgis rimbu' (ГСБМ VIII: 104–105), blr. (dial.) *дысуыплі́на* 'drausmė, tvarka' (ТСБМ II: 224; БРС I: 861; СБГП II: 114), r. *дисуипли́на* '(karinė) drausmė; paklusnumas; susidorojimas' (Даль I: 437)

disciplynas (sm.) 'drausmė' Šts – žr. *disciplinà*

disputavoti (verb. intr.) 'dalyvauti dispute, ginčytis': MTk 246.6 *ir nůdem dwaſiſchkus kunus prikel=‖ſemus ♦diſputawoia / kuriůs nei akimis‖gal regæti*; MTk 61v.15 tad ghie ♦diſputawoie‖taridami / ȝmogu paties ſawa ſila paſto=‖ie; MTk 214.21 *korones ſawa grodus ir nu=‖tartis / apiekurres juriſcouſultai‖♦diſpůtawoies jr nuſtata* (dar žr. Skardžius IV: 122)

← (v.) le. *dysputować* 'dalyvauti debatuose, ginčytis, polemizuoti' (< V. lo. *disputare* 'sužinoti, ištirti; teigti; [pa]skelbti' [SW I: 625; SPW VI: 298–299; Blaise 1994: 315; plg. Urbutis 2009: 424]) → s. blr. *диспутовати*, *дыспутовати* (*дыспытовати*, *деспутовати*, *деспытовати*) 'dalyvauti debatuose, ginčytis' (ГСБМ VIII: 103–104; Булыка 1980: 164), blr. *дыспутава́ць* 't. p.' (БРС I: 860)

disputúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) 'aptarti mokslinę temą' TrpŽ – žr. *disputavoti*

distáncija 1 (sf.) TrpŽ **1**. 'atstumas, nuotolis'; **2**. 'geležinkelio, plento ar upės ruožas (administracine technine prasme)': *Akmenskaldžių brigada triūsė distancijoje tarp vienuolikto ir šešiolikto kilometro* J. Dov

← v. le. *dystancyja* (le. *dystancja*) 'nuotolis; tam tikra lenktynių ruožo atkarpa' (< lo. *distantia* 'nuotolis, atkarpa; skirtumas' [SW I: 625; SPW VI: 300; Фасмер I: 516]) → blr. *дыста́нцыя* 'nuotolis' (ТСБМ II: 224; БРС I: 861), r. *диста́нция* 't. p.' (Даль I: 437)

[119] Pastaroji leksema suponavo gudizmą, o ne polonizmą (kaip teigiama LKŽe) lie. dial. *dẽblas* 4 (sm.) 'velnias': /\ *Kad tave dẽblas, kad padirbau!* Ds; *Dėblas ten tave nešė!* Slk; *Išsidarė purvyne lyg dẽblas* Iš (LKŽe).

dìšlis 2 (sm.), ***dišlỹs*** 4 **1**. ‘vežimo rodiklis, grąžulas’: *Žiūrėkit, kad dìšlio nenulaužtumėte* Kair; *Geriausių ratų dišlỹs nulūžo* Rz; **2**. ‘priekinė plūgo dalis’ ZtŽ 153; ***dìšlius*** 2 ‘vežimo rodiklis, grąžulas’ SD 121, Vb, Slm, Šv: *Dìšlius ilgas, tai sunku ir apsigręžt* Krn; *Pors arklių, dišlius rankose (apie pėsčią su lazda)* LzP; *Dzingiliuoja dzingilis, prie dìšliaus pririštas* J I 382 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 126))

← (s. / v.) le. *dyszel* ‘kartis, naudojama vairuojant vežimą; kartis, kuria priešais vėją nukreipiami vėjinio malūno sparnai’ (< v. v. a. *dîhsel* / v. v. ž. *dysel*, *disle*, *dissel* ‘grąžulas, rodiklis’ [SW I: 627; SPW VI: 302; SSt II: 251; Kluge 2002: 185; MLex 31; Karpluk 1974: 89–90; ЭСБМ III: 176; Фасмер I: 560; ЭССРЯ I: 252; dar žr. Walczak 1995: 92; Kardelis 2003: 106]) → s. blr. *дышелъ*, *дышель* ‘grąžulas’ (ГСБМ IX: 128; Булыка 1980: 120), blr. (dial.) *ды́шаль* ‘kartis, naudojama vairuojant vežimą’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 99; СБГП II: 116), blr. dial. *ды́шэль*, *ды́шаль* ‘t. p.’ (ТС II: 50; СС I: 157), r. *ды́шло* ‘t. p.’ (Даль I: 508)

dìšlininkas 1 (sm.) ‘kaklininkas’ Skd ⇐ *dìšlius*

dlũgas 2 (sm.) ‘skola’ ZtŽ 154

← (s. / v.) le. *dług* ‘skola; pareiga, įsipareigojimas’ (SW I: 461; SPW V: 32–37; SSt II: 55–58) → s. blr. *длугъ*, *длукгъ* ‘skola; pareiga, įsipareigojimas’ (ГСБМ VIII: 109–110; plg. ЭСБМ III: 144), blr. dial. *длуг* ‘skola’ (СБГП II: 74), s. r. *длъгъ* ‘skola; pareiga’ (СРЯВ IV: 295–296; plg. Шанский I[5]: 160–161)

dõkauka 1 (sf.) ‘stoginė čerpė’: *Dangtį dõkaukomis žada dengti* Kp; *Stogas dokaukų* rš

← le. dial. (ŽV-Md [Występ], Kšbd ir kt.) *dakówka* ‘čerpė; 1948 m. 100 zlotų vertės banknotas’ (SGP V[2]: 351), (s. / v.) le. *dachówka* ‘(stogo) čerpė ir kt.’ (SW I: 420; SPW IV: 398–399; SSt II: 1) → s. blr. *даховка* ‘stogo dangos priemonė, čerpė’ (ГСБМ VII: 268), blr. (dial.) *дахо́ўка* ‘čerpė’ (РБС III: 719; СБГП II: 31; Сцяшковіч 1983: 126; СГЦБ I: 113) – dėl kilmės žr. *dachas*

dõkalka 1 (sf.) ‘stoginė čerpė’ Rd, Kt: *Kalvę dõkalkoms dengsma* Lž (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 127) – žr. *dõkauka*

dòsc (adv.) **1**. ‘daug, pakankamai’: *Dòsc dãvė: jaũ apie gõrcių pelanũ pripýlė ir aguõnų* (ps.) Valatkiškės; **2**. ‘visiškai, iki galo’: *Dosc ana žarnas išdarinėjo, rado žiedų ir obelìnį sėklų tokių* (ps.) Padvarės (DvŽ I: 128)

← le. dial. (Kšbd) *dosc* ([s. / v.] le. *dość*) ‘užtektinai, pakankamai; daug; gana; kažkaip ir kt.’ (SW I: 529–530, 532; SGP VI[2]: 177, 178; SPW V: 482–483; SSt II: 159) → blr. *досць* ‘pakankamai, užtektinai’ (БРС I: 831; ЭСБМ III: 143), blr. dial. *досьць* ‘t. p.’ (СБГП II: 81)

drãbas (sm.) ‘kareivis, karys’: *Išėmė jis vidurius iš kūno ir metė juos tarp drabų (karžygių)* BB 2Mak. 14.46; *Popiežiai Rymo ir jų drabai* MT 212; ***drobas*** ‘t. p.’ SD 125: *Buvo didžioje rūpestyje dėlei savo drobų* BB 2Moz. 15.19; *Popiežius Rymo su savo drobais kardinolais ir biskupais* MT 238

← (v.) le. *drab* ‘karys pėstininkas, (samdomas) karys; įtartinos išvaizdos žmogus; valkata ir kt.’ (← s. č. *dráb* ‘karys’ [SW I: 547–548; SPW VI: 1–2; Rudnicki 1935: 234; Sła-

wski I: 160; Machek 1968: 124–125; Kluge 2002: 923; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 54; dar žr. Zinkevičius 1988: 132; Gloger 1896: 285]) → s. blr. *драбъ* ‘karys pėstininkas; samdinys’ (ГСБМ IX: 60–61; Булыка 1980: 63), blr. *драб* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 97) – dėl kilmės žr. *drabantas*

dragū̃nas 2 (sm.) **1**. ‘kavalerijos dalinių karys’ Lex 48, MŽ 134, K, Slnt: *Dragū̃nas dukružę paviliojo* JV 88; *Atjoja dragūnai per laukelį, dragūnų mėlyna manderužė* JV 854; *Patapo kareivėliu, karaliaus dragūnėliu* JD 678; *Aš nusieičiau į Tilžės miestą tarp dragūnužių* KlvD 326; **2**. (scom.) ‘(prk.) apie smarkaus būdo žmogų’: *Iš tos mergos cielas dragū̃nas* Srv (LKŽe; ŠVŽŽ I: 128)

← (v.) le. *dragun* ([v.] le. *dragon*, [v.] le. [dial.] *dragan*) ‘kavaleristas, atliekantis ir pėstininko, raitelio funkciją’ (< s. pranc. *dragon* ‘karys; slibinas’ ← it. *dragone* ‘karys’ ← V. lo. *draconarius* ‘kavaleristas’ ← lo. *draco* ‘gyvatė; drakonas, slibinas ir kt.’ [SW I: 549; Pasek I: 169; ISJP 54; Linde I: 521; Sokólska 1999: 148; Булыка 1972: 110; ЭСБМ III: 147; Prati 1951: 383; Blaise 1994: 326; Greimas 1969: 198; Godefroy 1990: 150–151; plg. Фасмер I: 533–534; Urbutis 2009: 424]) → s. blr. *дракгунъ*, *драгунъ* (*драганъ*, *драгонъ*, *дракгонъ*) ‘kavaleristas’ (ГСБМ IX: 62–63; Булыка 1972: 110, 1980: 63), blr. *драгу́н* ‘kavaleristas’ (ТСБМ II: 194; БРС I: 833), s. r. *драгунъ* ‘raitelis, ginkluotas pėstininko ginklais’ (СРЯВ IV: 349), r. *драгу́нъ* ‘kavaleristas, atliekantis ir pėstininko, raitelio funkciją’ (Даль I: 489) – žr. StEB I 24 išn.

dragūnėlė (sf.) ‘kavalerijos dalinių karių būrys’: *Užrašė žaunerskėlėn, karaliaus dragunėlėn (į dragūnus)* LTR (Brš) ⇦ *dragū̃nas*

dragūninis, *-ė* (adj.) ‘dragūnams skirtas’: *Pasiėmė dėl visa ko dragūninį šautuviuką* rš ⇦ *dragū̃nas*

dragūnka (sf.) ‘dragūno žmona’ MŽ 134, N – žr. *dragū̃nas*

draĩliavoti, ***-oja***, ***-ojo***, ***drailiavóti*** (verb.) **1**. ‘daryti skylę drailium, brūžyti’: *Su drailium drailiavója* Ds; **2**. ‘(intr.) kreivelioti’: *Akėk nuolatai – ką gi čia drailiavóji!* Dgl; **3**. ‘(intr.) be darbo valkiotis’: *Jurgis kažin kur drailiavoja* Vb; **4**. ‘(intr.) dūkti, šokinėti’: *Nedrailiavok čia po gryčią!* Ds

↔ (v.) le. *drelować* ‘(pra)gręžti, trinti (sukant); išimti vaisių kauliukus’ (< v. *Drell* ‘grąžtas’, *drillen* ‘gręžti’ [SW I: 554, 569; Linde I: 538; ЕСУМ II: 127]) → r. *дрелова́ть* ‘gręžti grąžtu’ (Даль I: 491; plg. ЕСУМ ibd.) – su struktūriniu elementu *-ai-* dėl kontaminacijos su lie. *dr-aĩ-lius* ‘tam tikras įrankis skylėms gręžti ar deginti’ (žr. s. v. *draĩlius*)

drailiùiti, *-iùja*, *-iùjo* (verb.) **1**. ‘daryti skylę drailium, brūžyti’ Dglš: *Drailiùja ir drailiùja per visądien kalvėj* Ml; **2**. ‘(intr.) bėgti, lėkti’: *Anas an mergą kas vakaras drailiùja* Ml ⇦ *draĩlius*

draĩlyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘daryti skylę drailium, brūžyti’ Kos 42 ⇦ *draĩlius*

drakas (sm.) ‘slibinas, drakonas’: *Kovėsi... su smaku (draku)* BB Apr. 12.7

← le. (dial.) *drak* ‘slibinas, drakonas; aitvaras ir kt.’ (< č. *drak* ‘drakonas; aitvaras’ ←

v. v. a. *drache* / v. *Drache* ‘drakonas; aitvaras; ragana ir kt.’ ← lo. *draco* ‘gyvatė; drakonas, slibinas ir kt.’ [SW I: 550; SGP VI[3]: 240; Brückner 1985: 95; Kluge 2002: 212; Machek 1968: 126; Rejzek 2001: 143; MLex 229; dar žr. Urbutis 2009: 419]) → s. r. *дракъ* ‘drakonas’ (СРЯВ IV: 349) – dar žr. StEB I 24 išn.

drañčyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb.) **1**. ‘(tr.) varginti, kamuoti’: *Velnias tave drañčija: tiik užlips, tai vėl nuog pečio* Plm; (refl.): *Vasarą gyvuliai ant virvių drañčijasi* Mrj; **2**. (refl.) ‘siausti, šėlti’ Dkš: *Vėjas drančijos kiauras dvi naktis* Skp

↔ (s. / v.) le. *dręczyć* ‘kankinti, kam nors suteikti kančių; įkyrėti’ (SW I: 556; SPW VI: 21–22; SSt II: 181; ЭСБМ III: 157) → blr. (dial.) *дрéнчиць*, *дрэ́нчыць* ‘kankinti; neduoti ramybės ir kt.’ (Носовичъ 1984: 145; Цыхун 1993: 48; Сцяшковіч 1972: 153; dar žr. Ostrowski 2013: 55)

dránča 1 (scom.) ‘kas drančijasi’: *Nusiramink tu, dránča!* Gs ⇦ *drañčyti*

drañgas 4 (sm.) ‘kartis kam kelti, versti, remti, svertas, dalba’: *Padarė bričką ant drangų̃ (ant tokių kartelių, kad nekratytų)* Rod /\ *Guli kap drañgas* Vrn

← (s. / v.) le. (dial.) *drąg* ‘ilgas medinis ar metalinis baslys; vežimo šono kartis; ilga vežimo kartis šiaudams pritvirtinti; irklas; storas, stambus žmogus ir kt.’ (SW I: 553; SPW VI: 16; SSt II: 180; SGP VI[3]: 264–266; SEJL 119; SEJL$_2$ 227; dar žr. ЭССЯ V: 123–124) → blr. dial. *дранг*, *дронг* ‘virbas, strypas; ramstis; kaištis, kuriuo užkišami vartai’ (СБГП II: 86; СГЦБ I: 124)

dránga 1 (sf.) **1**. ‘kartis kam kelti, versti, remti, svertas, dalba’ Vdk: *Pakišk drángą po medžiu (keldamas į vežimą)* Grk; *Be drángos nepaversi tokio akmenio* Šlv; *Ar užmetei (uždėjai iš vidaus) duris dránga?* Rod ir kt. (Vs); **2**. ‘vežimo gardies šoninė kartis, į kurią sukalamos siauros lentelės (virbalai)’: *Dránga supuvus, užtat ir lentukės byra* Mrj; *Gardies dránga parsipieliavojo* Skd; *Nesėsk ant drángos, nupulsi* Mrs ir kt. (Srj, Dr, Stk); **3**. ‘lovos šoninė lenta’: *Kai susėdo ant lovos tokia goniava, tai ir drángą įlaužė* Užv; **4**. ‘(scom.) apie aukštą, stambų, nerangų žmogų’: *Kas ims tokią drángą (niekas neves)* Grl; *Ar kada tau dránga ką gerai padarys!* Klvr (LKŽe; ŠVŽŽ I: 129) – žr. *drañgas* (giminės kategorijos kaitą galbūt galėjo lemti ir sąsaja su blr. dial. *дрáнга* ‘skala, skiedra’ [ЛАБНГ V: 56])

dratvà 4 (sf.) **1**. ‘viela’: *Kiaulei veria drãtvą į snukį, kad neknistų* Jnšk; **2**. ‘storas sudervuotas siūlas batams siūti’ Rs: *Padaryk dratvos, siūsim batus* Vlkj (LKŽe; dar žr. ZtŽ 156)

← (s. / v.) le. *dratwa* (le. dial. [Kšbd] *dratew*) ‘dervuotas ar vaškuotas tvirto pluošto siūlas, naudotas amatininkų’ (< s. č. *dratva* / č. *dratev* ‘dervuotas ar vaškuotas tvirto pluošto siūlas, naudotas amatininkų’ ← v. v. a. *drât* ‘viela’ [SW I: 552, 553; SPW VI: 14; SSt II: 179; SGP VI[3]: 258, 259–260; Lorentz I: 196; Фасмер I: 535; ЭСБМ III: 149; Machek 1968: 126; MLex 32]) → s. blr. *дратва* ‘storas dervuotas siūlas odai siūti; virvė’ (ГСБМ IX: 67; Булыка 1980: 92), blr. *дра́тва* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 197; БРС I: 836), r. *дра́тва* ‘t. p.’ (Даль I: 489)

drigañtas 2 (sm.) **1**. ‘eržilas, kumelys’ J: *Mūsų kumelė reikalinga drigañto* Skd; *Šiądie prajodžiau drigantą* Smn /\ *Ant manęs šunys kaip drigantai iš visų šalių apstojo!* LzP ir

kt. (Rdm, Vb, S. Dauk); **2.** ‘(prk.) neramus vaikas, pajodžarga’: *Koks didelis užaugo šitas drigañtas* Kb /\ *Ko lakstai kaip drigañtas!* Škn; **3.** ‘(bot.) geltonasis gvazdikas’ Ėr

← (v.) le. *drygant* ‘eržilas; stiprus, greitas žirgas’ (← le. *drygać* ‘pašokti, šokinėti ir kt.’ [SW I: 568; SPW VI: 90; dar žr. SEJL 125; SEJL$_2$ 234] + suf. [part. praes. act.; gen. sing.] lo. *-ntis* [SW I: 568; Brückner 1985: 99; plg. Wheelock 2005: 147; dar žr. Urbutis 2009: 424])[120] → s. blr. *дрыкгантъ*, *дрикгантъ*, *дрыгантъ* (*дрикантъ*) ‘žirgas’ (ГСБМ IX: 91; Булыка 1980: 142)

drigantiẽnė 2 (sf.) ‘prastas bulvių valgis’: *Drigantiẽnė negardu, nevalgysiu* Slv; *Priėdęs drigantiẽnės ir dribso* Gž ⇦ *drigañtas*

drigantìnis, *-ė* 2 (adj.) **1.** ‘griozdiškas, nemiklus, kaip drigantas’: *Jau toks drigantìnis tas jų bernas* Skr; **2.** ‘didysis, stambusis’: *Didiejai saldiejai grūšai vadinos driganti̇niai* Trk; *Drigantìnės musys* Šts ⇦ *drigañtas*

drigañtyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘kuldyti, kergti (kumelę)’ ↔ *apdrigañtyti* (verb. tr.) ‘apleisti, apmušdinti (kumelę)’ Šts⇦ *drigañtas*

drigantúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘šokinėti’: *Ko dabar drigantúoji!* Srd ⇦ *drigañtas*

drobynà 2 (sf.) **1.** ‘kopėčios’ S. Dauk, Krtn: *Drobynà įkrypai stovi* J I 518; *Pasistatęs drobỹną, užlipau ant stogo* Skd; **2.** ‘vežimo šoninė tvorelė, gardis, dranga’: *Negaliu važiuot – drobỹną sulaužiau* Rdm; *Uždėk vežimui drobynàs, eisim šieno vežt* Srj; **3.** ‘ėdžios’: *Uždėk šieną už drobỹnos, kad nesumindžiotų (avys)* Rdm; ***drobỹnos*** 2 (sf., pl.) **1.** ‘t. p.’: *Be drobỹnų sunku lipti ant stogo* Kv; *Nelaipiok drobỹnoms – nukrisi* Ms; *Atnešk drobynàs – kelsim špokinyčią* Mžk; *Nėra drobynẽlių – negalima užlipti* Glv (dar žr. ZtŽ 157; ZŠT II: 284); **2.** ‘t. p.’: *Į drobynàs važiuoti daug geriau, – nei pašaro išbarstysi, nei ką pamesi* Stak; *Uždėk drobynàs mėšlui vežti* Pc; Šlčn ‘didelis vežimas šienui, javams ir kt. vežti’: *Su drobỹnom važiuosiu turgun* Rdm; *Pasiskolinkit drobynàs ligoniui vežtei* Ktk; ‘į tokį vežimą tarp gardžių telpantis ko nors kiekis, pusvežimis’: *Pridėk dobilų pilnas drobynàs, kad užtektų per dieną* Šmk; *Parsivežiau drobynàs šieno* Rdm; **3.** ‘t. p.’: *Po drobỹnom reikia lovio, arkliai mina šieną pakojin* Dgl; ***drobỹnai*** 2 (sm., pl.) ‘vežimo šoninė tvorelė, gardis, dranga’ J

← (s. / v.) le. *drabina*, (pl.) *drabiny* ‘dvi lygiagrečios kartys arba virvės, sujungtos skersiniais, kopėčios; gradacija, hierarchija; tai, kas stambu, nerangu ir kt.’ (SW I: 548; SPW VI: 3; SSt II: 177; dar žr. Адомавичюте 1979: 94) → s. blr. *дрáбина* ‘kopėčios; įnagis krauti šieną gyvuliams’ (ГСБМ IX: 60), blr. *дрáбина* ‘kopėčios’, (pl.) *дрáбины* ‘vežimo dalis be ratų; gyvulio šonkauliai’ (Носовичъ 1984: 144; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 97; Сцяцко 1972: 164; ЭСБМ III: 145–146), blr. dial. *дрáбіна* ‘kopėčios; ėdžios’ (СБГП II: 83; Сцяшковіч 1983: 131–132; МСМГ 54; Янкоўскі I: 66), r. dial. *дрáбина* ‘kopėčios’ (Даль I: 489)

[120] V. Kardelis (2003: 176) nežinia kodėl nurodo tik senosios baltarusių kalbos leksemas, galėjusias būti pagrindu atsirasti lie. *drigañtas*, lyg ši leksema būtų gudizmas. Toks spėjimas, matyt, nėra teisingas.

drõčius 2 (sm.) ‘lentų pjovėjas’: *Gavau drõčių lentoms pjauti* Yl; *Pasamdė dročiùs rąstams pjauti* Krkl; *Pavadinsim dročelius, išpiaudinsim lenteles* Pl /\ *Suvalgo kaip drõčius* Skr (LKŽe; dar žr. Girdenis 2012: 272; ŠVŽŽ I: 134)

↔ le. *tracz* ‘tas, kuris pjausto rąstų lentas rankiniu pjūklu; pjovėjas ir kt.’ (SW VII: 90) → blr. dial. *трач* ‘pjovėjas’ (СБГП V: 124) – su *t-* > *d-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su le. dial. (ŽV-Md [Bielsk Podlaski]) ***d****racz* ‘įrankis gaminti statinių lankus’ (SGP VI[3]: 237), r. ***д****рачъ* ‘didelis drožiklis (oblius); skriaudėjas, plėšikas ir kt.’ (Даль I: 490) – dar žr. StEB I ɣɣɣ. poskyrio I.1. tipą

dročiáuti, *-iáuja* (*-iáuna* Rdm), *-iãvo* (verb. intr.) ‘būti dročiumi, lentas pjauti’: *Tėtė jau seniai dročiáuja* Skr; *Seniau eidavau dročiáuti, dabar, kaip nebeįdiktuoju, dirbu krepšius, grėblius* Pln ⇦ *drõčius*

drònčka 1, ***drončkà*** 2 (sf.) ‘toks žmonėms važinėti vežimas, karieta’ Mrj, Kt, Rdm: *Į drònčka įsisėdęs dumia, kad dulkės rūksta* Skr; *Atvažiavo su drončkom* LB 262

↔ le. dial. (ŽV-Md [Siemiatycze], MLd [Bukowina] ir kt.) *drączek* ‘ilgas, storas virbas, mietas; vežimas, kurio kraštuose du ilgi ir stori mietai, o per vidurį – lentos; užtvaras ir kt.’ (SW I: 553; SGP VI[3]: 263–264) → blr. dial. *дро́нчак* ‘ilgas (krovininis) vežimas be kėbulo’ (СБГП II: 91)

drozgà 4 (sf.) ‘balana’: *Iš kvajų daro drozgàs ir žibina* Pls; ‘skiedra’: *Pakurk šitom drozgom pečių* Kn

← (v.) le. *drzazga* ‘atskeltas medžio gabalėlis, balana; kaulo nuolauža’ (SW I: 570, VII: 140; Linde I: 539) → blr. dial. *дра́зга*, *дразга́* ‘skala, balana’ (СБГП II: 85; Сцяшковіч 1983: 132)

drózgas 3 (sm.) **1**. ‘drožtuvas, striūgas’: *Drožia su drózgu* Rud; **2**. ‘dengiama skiedra’: *Pridarė daug driozgų* Mrc; *Atvežk man drózgus* Mrc – žr. *drozgà*

drukárnia 1 (sf.) ‘spaustuvė’ SD 126, Lp; ***drukornia*** ‘t. p.’: *Katechizmas išspaustas Vilniuj drukornioj Akademijos* AK 1 (LKŽe; plg. Urbutis 2009: 424)

← (v.) le. *drukarnia* ‘vieta, kurioje spausdinamos knygos’ (SW I: 565; SPW VI: 83; dar žr. Palionis 1967: 286; ALEW I: 233) → s. blr. *друкарня* ‘spaustuvė’ (ГСБМ IX: 86), blr. *друка́рня* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 146; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 98; ЭСБМ III: 154–155), r. dial. *друка́рня* ‘t. p.’ (Даль I: 496) – dėl kilmės žr. *drùkas*

drùkas 2 (sm.) **1**. ‘spauda’: *Anei rašto, anei druko mums turėt neduoda* A. Baran; **2**. ‘spaustiniai raštai (drabužiuose)’: *Kadai dėvėjau su drùko skepetėle, o nū dėvėsiu šilkelio muturėlį* JD 215; *Drùko žiurstą turėjau* JV 961; *Eina mano mergužėlė su trimis sajonais: vienas striukas, antras druko, trečias karmažino* JV 328

← (v.) le. *druk* ‘spaudmenys; spausdinimas; knyga ir kt.’ (< v. *Druck* ‘spausdinimas, spauda; rašmenų ruošiniai ir kt.’ [SW I: 564–565; SPW VI: 82–83; ЭСБМ III: 154]) → s. blr. *друкъ* ‘knygų spausdinimas’ (ГСБМ IX: 87; Булыка 1980: 92), blr. *друк(ъ)* ‘spausdinimas, spauda’ (Носовичъ 1984: 146; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 98; ЭСБМ III: 154–155)

driùkas 2 (sm., sing.) **1**. ‘spauda’ Š; **2**. ‘ženklų sistema, vartojama rašant’: *Prie caro lietuvišku driukù rašytos knygos buvo draudžiamos skaityti* Ds; **3**. ‘rašto ženklai; rašysena’: *Labai smulkus driùkas – neįskaitau* Slm; **4**. ‘spaustiniai raštai (drabužiuose)’: *Šalikėlis šilko driùko* Jž – žr. *drùkas*

drukavõnė 2 (sf.) ‘spausdinimas’ K

← (v.) le. *drukowanie* ‘tekstų rašmenų sudėliojimas, spausdinimas’ (SW I: 565; SPW VI: 85) → s. blr. *друкованье* ‘spausdinimas; spaudinys’ (ГСБМ IX: 87), blr. *друкава́нне* ‘knygų spausdinimas; drobės prisodrinimas dažais’ (Носовичъ 1984: 146) – dėl kilmės žr. *drùkas*, *drukavóti*

drukavójimas 1 (sm.) ‘spausdinimas’: *Knygų drukavójimas* K I 5 – žr. *drukavõnė*

drukavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) **1**. ‘spausdinti’ SD 126: *Ar tamsta pažįsti drukavotas litaras?* Šln; *Drukavota Karaliaučiuj per Joną Daubmaną* Mž 93; *Knygas drukavóti* K /\ *Mažai mokytas, o rašo kaip drukavóte drukavója (gražiai, aiškiai)* Gs; **2**. ‘spausti raštus, gėles (drabužiuose)’: *Balta drobelė nedrukavóta* VoL 398 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 135); **3**. ‘gražiai rašyti’ ZtŽ 158; ZŠT I: 164

← (v.) le. *drukować* ‘(iš)spausdinti’ (< v. *drucken* ‘spausdinti’ [SW I: 565; SPW VI: 84–85; dar žr. ALEW I: 233]) → s. blr. *друковати* ‘spausdinti’ (ГСБМ IX: 87; Булыка 1980: 92), blr. *друкава́ць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 146; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 98; ЭСБМ III: 154–155)

drukavódinti, *-ina*, *-ino* (verb. iter.) ‘drukavoti’ ↔ *išdrukavódinti* (verb. caus.) ‘išdrukavoti’: *Knygas ant savo kaštų išleisti, išdrukavódinti* K II 300; *Bybeles armėniškoj kalboj turkiškais raštais išdrukavodinti* Ns 1857: 6 (LKŽe; plg. Urbutis 2009: 424) – žr. *drukavóti*

drukavótojas (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘kas spausdina’ ⇦ *drukavóti*

drukõrius 2 Brt, ***drùkorius*** 1 (sm.) ‘spaustuvininkas, spausdintojas’ K, SD 126, R 87: *Žinoma, kaip drukoriai beapgaulioja žmones – pripaišys kokių niekų, o jūs, kvailiai, pirkit!* J. Žem

← (v.) le. *drukarz* ‘amatininkas, besiverčiantis knygų leidyba, leidėjas’ (SW I: 565; SPW VI: 84; dar žr. Palionis 1967: 286; Urbutis 2009: 424; dar žr. ALEW I: 233) → s. blr. *друкаръ* ‘spaustuvininkas’ (ГСБМ IX: 86; Булыка 1980: 90), blr. *дру́кар(ъ)*, *друка́р* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 146; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 98; ЭСБМ III: 154–155), r. dial. *друка́рь* ‘t. p.’ (Даль I: 496) – dėl kilmės žr. *drùkas*, *drukavóti*

drùšlekas 1 (sm.) ‘prietaisas geležyje skylėms pramušti ar pragręžti’ Vdš: *Nulūžo drùšleko galas, negaliu katilo pergręžti* Dglš

← le. dial. (SLd [Cieszyn], MLd [Bochnia] ir kt.) *druszlak*, le. *druślak* ‘prietaisas skylėms geležyje išmušti’ (SW I: 565, 586; SGP VI[3]: 348, VI[4]: 488–489; Шанский I[5]: 213–214) → s. blr. *друшлякъ* ‘skylamušis’ (ГСБМ IX: 88), blr. *друшля́к* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 202; ЭСБМ III: 155) – dėl kilmės žr. *dùršliokas*, *duršliokas*, *duršliõkas*

družbantas (sm.) ‘pabrolys’: *Noriu apsivesti, ruošiu vestuves ir prašau kiaulę į svočias, kiaulikes į družkas, o paršiukus į družbantus (juok.)* LTR (Tt)

← le. dial. (ŽV-Md [Suwałki, Bielsk Podlaski, Białystok], Psd [Llš] ir kt.) *družbant* ‘vyriškis, padedantis vestuvių metu; pabrolys; bet kuris jaunojo pulko narys’ (↔ le. *družbart* ‘senovinis kortų žaidimas; širdžių kortos karalius’ < v. *[König]drosselbart[spiel]* ‘karaliaus strazdabarzdžio žaidimas’ [SW I: 566; SGP VI[3]: 354; Brückner 1985: 99; ЭСБМ III: 153]) → blr. dial. *дружба́нт* ‘pabrolys’ (СБГП II: 92; Цыхун 1993: 47; ЭСБМ III: 153–154)

dùbelt (adv.) ‘d u k a r t’: *Paskui dùbelt tiek mokėsi!* Dkš; *Durių stiklas dùbelt toks kaip lango* Brt

← (v.) le. *dubelt* ‘du kartus daugiau, dvigubai’ (< v. ž. *dubbelt* ‘dukart, dvigubai’ [SW I: 576; Linde I: 544; ЭСБМ III: 159; dar žr. Kettunen 1938: 42]) → blr. *дýбельтъ* (*дýбальт*) ‘dvigubas skaičius, dublikatas; dvigubai’ (Носовичъ 1984: 147; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 99; ЭСБМ ibd.)

dubeltãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘d v i g u b a s’: *Klėties durys dubeltãvos* Plv; *Kai įsidėsiam dubeltavus langus, nebebūs taip šalta troba* NmŽ; *dubeltavaĩ* (adv.): *Užmokėjau dubeltavaĩ* Lš

← le. (dial.) *dubeltowy* ‘dvigubas; sunkus ir kt.’ (SW I: 576; SGP VI[4]: 421–422) → blr. (dial.) *дубельто́вый* / *дубэльто́вы* ‘dvigubas’ (Носовичъ 1984: 147; СБГП II: 98) – dėl kilmės žr. *dùbelt*[121]

dùktas 2 (sm.) ‘i š k i r s t a l i n i j a p e r m i š k ą , s p i n d i s’ Žsl: *Eidama duktù per mišką, kojas iki kraujų nusidaužiau* Krkl; *Pradėjo žemę mieruoti – per alksnynus duktus iškirto, gairynes išstatė* Krkl; *Nuėjau duktais par mišką, ežėmis* Varn

← (v.) le. *dukt* ‘eilė, greta; iškirstas tiesus miško kelias; elgesys ir kt.’ (< lo. *ductus* ‘judėjimas tam tikra kryptimi; stumimas ir kt.’ [SW I: 581–582; Linde I: 548; Brückner 1985: 103; ЭСБМ III: 162; OLD 578]) → s. blr. *дуктъ* ‘kryptis, ežios linija; dokumentas, kuriame nurodyta ežios riba’ (ГСБМ IX: 99–100; Булыка 1980: 154), blr. *дукт* ‘riba; sienos apvadas’ (ЭСБМ ibd.)

dumnas, ***-a*** (adj.) ‘i š d i d u s , p a s i p ū t ę s’: *Iſſbarſte dumnosius, dumoy ſyrdʒiu ju* Ch[1] Lk. 1.51 (ALEW I: 243)

← (v.) le. *dumny* ‘išdidus; besididžiuojantis aukšta kilme; pasipūtęs ir kt.’ (SW I: 583; SPW VI: 176; Brückner 1985: 103; Sławski I: 179; ЭСБМ III: 164) → s. blr. *думный* ‘išdidus ir kt.’ (ГСБМ IX: 102), blr. *дýмный* / *дýмны* ‘išdidus’ (Носовичъ 1984: 148; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 99)

dunčikas (sm.) ‘d a n a s’: DPk 457.43 *Sʒwędu* / *Dûncʒiku* / *Múrinų* / *Indiónų* / *ir kitú néſuſkaitomu tautu* (dar žr. Skardžius IV: 125)

← (v.) le. *Duńczyk* ‘danas’ (Linde I: 550; Swan 2008: 87; plg. Urbutis 2009: 424) → s. blr. *дунчикъ* ‘danas’ (ГСБМ IX: 103)

---

[121] Lie. dial. *dubaltãvas*, *-à* 4 (adj.) ‘dvigubas’: *Dubaltãvas plotis* Gs (LKŽe; dar žr. ZtŽ 159; ZŠT I: 340), matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. (dial.) *дубальто́вы* ‘dvigubas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 98; СБГП II: 98).

dùršliokas 1, ***duršliokas*** 1, ***dursliõkas*** 2 (sm.) Švn **1.** ‘įrankis skylei geležyje išmušti’: *Atbuko dùršliokas, kalant skylę* Sn; **2.** ‘medinis virbalas kuodeliui prismeigti’: *Su duršlioku prisek kuodelį prie varpstės* J; **3.** ‘koštuvas, rėtis, akytas samtis’ Jnš: *Paduok dùršlioką, putas alui nugraibysiu* Vlkv; **4.** ‘laistiklis (daržams)’: *Kvietkus laistyk su dùršlioku, tai neišlaužysi* Rmš

← (s. / v.) le. *durszlak* ‘gilus kiaurasamtis putoms ir nešvarumams skyčio paviršiuje surinkti, kukuliams nusausinti; metalinis rėtis; įrankis metale skylėms išmušti; tinklelis medui košti ir kt.’ (< v. v. a. *durch-slac* ‘kiaurasamtis ir kt.’ / v. *Durchschlag* ‘graibštas, kiaurasamtis’ [SW I: 586; SPW VI: 178–179; SSt II: 220; MLex 34; dar žr. Walczak 1995: 142]) → blr. dial. *дуршля́к* ‘kiaurasamtis’ (CC I: 155), r. *дуршла́к* ‘kiaurasamtis’ (Фасмер I: 555)[122],

‖ ⊉ r. *дуршла́г* ‘kiaurasamtis’ (БТСРЯ 289 [germanizmas])

diršliõkas 2 (sm.) **1.** ‘įrankis skylei geležyje išmušti’: *Čia be diršliõko neiškalsi* Ssk; **2.** ‘koštuvas, rėtis, akytas samtis’: *Atnešk diršlioką putom nugraibyt* Krok – žr. *dùršliokas*, *duršliokas*, *dursliõkas* (su *-u-...-io-* > *-i-...-io-* kaita dėl balsių sinharmonizmo, t. y. *užpakalinės eilės balsis -u-... supriešakėjęs o* > *priešakinės eilės balsis -i-... supriešakėjęs o* [plg. Mikalauskaitė 1975: 109]);

duršlikas (sm.) LL 27 **1.** ‘įrankis skylei geležyje išmušti’: *Neturim duršliko skylėms prakalti* Bsg; **2.** ‘koštuvas, rėtis, akytas samtis’: *Griebia su duršliku virtienius* Klov – žr. *dùršliokas, duršliokas, dursliõkas*

dūlė (sf.) ‘tam tikra kriaušių atmaina’ KzR; ***dũlė*** 2 **1.** ‘kriaušė, kurios dideli vasariniai vaisiai’ Pnd (BAF 253); **2.** ‘paprastoji kriaušė (medis ir vaisius)’: *Dũlės, kap užuáuga, bũna kìtos labaĩ dzìdelės* Žižmai (DvŽ I: 132); ***dulià*** (var. ***dũlė***, ***dúlė***, ***dūlẽ***) **1.** ‘kriaušė’: *Kap kàs dūliàs válgė su medum̃* ‘Kai kas kriaušes valgė su medumi’ LzŽ 63; *Vaĩkai, neráškait dũlių* ‘Vaikai, neraškykite kriaušių’ LzŽ 63; *Eĩ, bóba, po kám dũlios?* ‘Ei, boba, po kiek kriaušės?’ DvŽ I 132 ir kt. (Švnč, Rdm, Kp, Brsl); **2.** ‘vasarinių kriaušių veislė, vedanti sultingus vaisius; jos vaisius’: *Mačæ̃ũ dũl’u. dauk_prikrìtæ. | susirĩ̃ñki(t) dz’ovı́t* ‘Mačiau kriaušių daug prikritę, susirinkite džiovinti’ ZnŽ I 326; *dũrlęz grẽĩ(t) træ̃·šta* ‘kriaušės greitai tręšta’ ZnŽ I 326; **3.** ‘kriaušė, kurios dideli vaisiai (medis ir vaisius)’: *senǽũ tai ˈbuɾdavɔ. ˈviena (rūšis) | vadı́.ndavɔ. ˈduɾ’ɔ.s | alæ kú.m’š’tina.(s) ši̇́.tɔ.z ˈduɾ’ɔ.s* ‘Seniau tai buvo viena (rūšis), vadindavo dūlios, bet kumštinės šitos kriaušės’ KpŽ I 467; *bu̇́.vɔ. senǽũ ˈduɾ’u. | bu̇́.vɔ. labaĩ di̇̀.deli.(s) ˈsɔɾdas* ‘Buvo seniau kriaušių, buvo labai didelis sodas’ KpŽ I 467; *dûlê smãilę gru.šèlê, tẽĩvę gàlã, par vę́dọri druktesnę̀* ‘Dūliai – smailios kriaušės, ploni galai, per vidurį drūtesnės’ MoŽK (BAF 253); ***dūlia*** ‘kriaušė’ SD[3] 77: *Grußká drzewo. Py-‖rus. Gruśia / dula; Grußká owoc / Pirum. ‖ Dula* SD[3] 77 (BAF ibd.); ***dúlia***; ***dūlià*** 2 Padvarės, Didžiuliai **1.** ‘didelė kriaušė, saldi, sutrūkinėjanti’ Kunigiškiai; **2.** ‘skiepyta kriaušė’ Srj (BAF ibd.);

[122] M. Vasmerio (Фасмер ibd.) teigimu, r. *дуршла́к* priskirtinas germanizmams, t. y. vestinas iš v. *Durchschlag*, tačiau leksemos baigmuo *-к*, o ne *-г*, matyt, suponuoja ją esant polonizmą, plg. r. *дуршла́-**г***.

3. ‘paprastoji kriaušė (medis ir vaisius)’: *Eĩ, bóba, po kám dũlios?* ps. Didžiuliai (DvŽ I: 132); 4. ***dūlià*** 2 ‘špyga’ ZtŽ 160

← le. dial. (ŽV-Md, Psd [Lšš] ir kt.) *dula* ([s. / v.] le. *gdula*) ‘paprastasis svarainis; šunvyšnė; amalas; kriaušė; špyga; didelė nosis; skausmingas plaukų pešimas; ciklamenas’ (< č. *gdúle* ‘t. p.’ ← V. lo. *cydonia* ‘t. p.’ ← gr. κυδώνιον μῆλον ‘svarainis’ [SW I: 582, 814; SPW VII: 229; SSt II: 389; Karłowicz II: 65; SGP VI⁴: 455; Brückner 1985: 138–139; Фасмер I: 552; ЭСБМ III: 163; Niermeyer 1976: 179; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; plg. Kardelis 2003: 107]) → s. blr. *дуля* ‘tokia kriaušių rūšis’ (ГСБМ IX: 100; Булыка 1980: 150), blr. (dial.) *дýля* ‘ankstyvoji kriaušė (*Pyrus communis*), šios kriaušės vaisius; špyga’ (ТСБМ II: 208; БРС I: 847; СБГП II: 103; Цыхун 1993: 48; ТС II: 45; Бялькевіч 1970: 159; Янкова 1982: 109–110; Расторгуев 1973: 95), r. *дýля* ‘kriaušė; ilgi moterų kailiniai’ (Даль I: 500)

dvanãsta 1 (num. ord., sf.) ‘dvylikta’ ZtŽ 170

← v. le. (dial.) *dwanasty*, *-a* ‘dvyliktas, -a’ (SW I: 605; SPW VI: 229–230) → s. blr. *двanастый* ‘dvyliktas’ (ГСБМ VII: 277), blr. (dial.) *двана́стый* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 127; СБГП II: 34; plg. ЭСБМ III: 130)

dzẽkavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.) ‘dėkoti, sakyti dėkui’ ↔ ***padzẽkavoti*** (verb. tr., intr.) ‘padėkoti; palaiminti’: *Ans padzẽkavo(jo) ubagui už gerą žodį i nue(jo)* VoE 380 (Tvr)

← le. dial. (Kšbd ir kt.) *dzekować* ([s. / v.] le. *dziękować*, v. le. *dziekować*) ‘reikšti padėką, dėkoti; atsisveikinti; atsakyti į sveikinimą ir pan.’ / le. dial. *podzekować* ‘t. p.’ (< v. v. a. / s. v. a. *danc* ‘padėka’ ← s. v. a. *danch tuon* ‘t. p.’ ← ? [vertinys] lo. *grātias agere* ‘dėkoti’ [SW I: 655; SPW VI: 462–465; SSt II: 330; Karłowicz I: 440, IV: 205; Lorentz I: 229; Klimek 1978: 142; Boryś 2005: 144; Czarnecki 2008: 48, 51–52; ЭСБМ III: 137; Фасмер III: 561; Kluge 2002: 180; Schützeichel 2012: 67; dar žr. Kardelis 2003: 92]) → блр. *дзя́коваць* / *дзякаваць* ‘dėkoti’ (Носовичъ 1984: 134; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 95) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.3. tipą

dzìndra 1 (sf.) Skp, ***dzindrà*** 2 **1**. (ppr. pl.) ‘kalamos raudonai įkaitintos geležies kibirkštis; geležies pjuvena, atšaiža’: *Užgesus kibirkštė – tai dzìndra* Gdr; *Jai tokia dzìndra į akį įkrito* Vlkv; *Kai kalvis raudoną geležį kala, dzìndros lekia* Kkl ir kt. (Vv, Grž, Ndz); **2**. (ppr. pl.) TechŽ 67, Dsn, Kkl ‘sudegęs kalvėje geležies gabalas; kalvės žaizdre sudegusių ir supuolusių anglių gabalas, nuodega, šlako gabalas, gargažė’: *Iš kalvės par langą išmeta dzìndras, kurios pasidaro iš sudegintos gelžies* J; *Kamine yra dzindrų* Drs; *Kapčiuosna dedam dziñdrų* Prl; *Versk dzindràs pagal sieną* Grž; **3**. ‘sukietėjęs daiktas’: *Jau tos plutos visai į dzìndrą pavirto* Gs; *Žemė sugulus ir kieta kap dzindrà* Knv

← le. dial. *dzyndra* ‘metalo likučiai kalvės žaizdre’ (SW I: 666; Brückner 1985: 652) → blr. (dial.) *дзы́ндра* ‘šlakas, gargažė’ (ТСБМ II: 176; БРС I: 818; СБГП II: 58)

dzvãnas 4 (sm.) **1**. ‘varpas, skambalas’: *Skambina dzvanaĩs* Brb; *Mano tėvas pirko gerus dzvanùs* Smn; **2**. ‘(šnek.) trūkis, išvarža’: *Kad ne dzvãnas terpu kojų, jis ženotas būtų* Rdš

← (v.) le. *dzwon* ‘taurės pavidalo metalinis objektas, skambantis, suduotas metaliniu liežuviu, varpas ir kt.’ (SW I: 664; SPW VI: 506–508) → s. blr. *дзвонъ* ‘varpas’ (ГСБМ VIII: 79; plg. ЭСБМ III: 319), blr. dial. *дзваны* ‘varpai’ (СБГП II: 38)

dzvaneliukas (sm. dem.) ‘s k a m b a l i u k a s , v a r p e l i s ’: *Atskrido (atbėgo) toj paci peliukė, dzin dzin dzin dzvaneliukais* ps. Lastaučikai (DvŽ I: 138) ⇦ *dzvãnas*

dzvãnyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) ‘s k a m b i n t i ’: *Kai reikė dzvanyt, pagriebęs liktorį baršKino* VoL 336

← (v.) le. *dzwonić* ‘skambinti varpais; duoti ženklą, skambinant varpais; skambėti ir kt.’ (SW I: 665; SPW VI: 509–510) → s. blr. *дзвонити* ‘skambinti’ (ГСБМ VIII: 78–79)

E

elefantas (sm.) ‘d r a m b l y s’ Prk: *Nosis elefanto* SD 342; *Sostas... iž ilčių straigio aba elefanto padarytas* SP I 184

← v. le. *elefant* ‘dramblys, dramblio kaulas’ (< V. lo. / lo. *elephantus* ‘dramblys; dramblio kaulas; tokia žuvis’ ← gr. ἐλέφας ‘dramblys; dramblio iltis, kaulas’ [SPW VI: 544–545; Moszyńska 1975: 171; LMILP III[7]: 1034; Beekes I: 409–410; Lokotsch 1927: 605; dar žr. Palionis 1967: 281]) → s. blr. *елефантъ* (*елепантъ*) ‘dramblys’ (ГСБМ IX: 201; Булыка 1980: 143)

erbetà 2 (sf.) ‘g ė r i m a s s u a r b a t ž o l ė m i s’: *Erbetà nekoks valgis – tik kaip langa rasa* Šts; *Aš noriu erbẽtos* Skd; *Erbẽtose, sukrūse suedė visą gyvenimą (svečiuodamasis)* Šts (LKŽe; ŠVŽŽ I: 157)

↔ (v.) le. *herbata* ‘smulkiai susmulkinti augalo lapeliai, žiedai, įmesti į karštą vandenį, kur paliekami, nekaitinant; po kelių minučių geriamas skystis; arbata; arbatmedis ir kt.’ (< **I**. V. lo. *herbaticus* / *-um* ‘nupjauta žolė; žolės’; **II**. V. lo. / lo. *herba* ‘žolė [gydomoji ir skirta burtininkauti]’ + ol. *thee* / v. *Thee* ‘arbata’ [SW II: 31; Linde I: 827; Brückner 1985: 171; ЭСБМ III: 56; Blaise 1994: 436; Niermeyer 1976: 485; LMILP IV[5]: 729–732; dar žr. Kowalska-Szubert 2008: 250; Piela 2015: 147–150]) → blr. *гербáта* ‘arbata’ (Носовичъ 1984: 111; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 78) – su a > e kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. ****e*-*rb*-***a***-*ta* → ***e***-*rb*-***e***-*ta*

erbẽtytis, *-ijasi*, *-ijosi* (verb. refl.) ‘g e r t i a r b a t ą’ Šts ⇦ *erbetà*

ètmonas 1 (sm.) ‘(istor.) v y r i a u s i a s k a r i u o m e n ė s v a d a s L i e t u v o s – L e n k i j o s v a l s t y b ė j e (X V I – X V I I I a m ž .)’ K: *Į karą pašaukus, etmonas valdė visus, kurie dalyvavo žygyje* A. Janul; *Etmonas ir vadas mūsų pirm su juo sutikos ir pergalėjo* DP 107

← (s. / v.) le. (dial.) *etman* ‘(kariuomenės) vadas; aukščiausias karo vadas (Senojoje Lenkijoje); miesto nuovados vyresnysis; nesvarbių bylų miesto teisėjas; šachmatų figūra; jėga išsiskiriantis žmogus ar gyvūnas’ (SW II: 36; SPW VIII: 335–341; SSt II: 542; Karłowicz II: 181; dar žr. Zinkevičius 1988: 131) → s. blr. *етманъ* ‘kariuomenės vadas’ (ГСБМ IX: 229; Булыка 1980: 61) – dėl kilmės žr. *hètmonas*

evanèlija 1 (sf.) ‘N a u j o j o T e s t a m e n t o i š t r a u k a , s k a i t o m a p e r p a m a l d a s , p r i e š p a m o k s l ą’: *Išėjau iš bažnyčios tuoj po evanelijos, pamokslo neklausiau* Paj; *Žodžiai šventos evanelijos* S. Dauk (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 128)

← v. le. *ewanielija* (le. *ewanielja*), le. dial. (Psd [Lšš]) *ewanelja* (s. / v. le. *ewanjelija*, v. le. *awenjelija*, v. le. *ewanjeleja*) ‘Jėzaus Kristaus mokymas; 4-ios Naujojo Testamento knygos (Mato, Morkaus, Luko, Jono), kuriose pasakojama apie Jėzaus Kristaus gyvenimą; 4-ių evangelijų knyga; Evangelijos ištrauka, skaitoma per mišias prieš pamokslą’ (SW I:

706; SPW VI: 567–575; Linde I: 620; SSt II: 348; Karłowicz I: 453; dar žr. Palionis 1967: 273) → s. blr. *еванелия* (*еваньелия*) ‘Naujojo Testamento knygos, kuriose pasakojama apie Jėzaus Kristaus gyvenimą; Jėzaus Kristaus mokymas’ (ГСБМ IX: 141–142) – dėl kilmės žr. *evangèlija*, *evangelijà*, *evangėlija*, *ėvangélija*

evangèlija 1 (sf.), ***evangelijà***, ***evangėlija*** R, ***ėvangélija*** 1 (bažn.) K **1.** ‘kiekviena iš keturių Naujojo testamento knygų’: *Keturios pirmosios Naujojo testamento knygos vadinama evangelijomis* brš; *Toji evangelijà aiškiai nieko nemini apie dvasią* DP 241; *Per sakymą evangelijõs* DP 214; **2.** ‘tos knygos ištrauka, skaitoma per pamaldas, prieš pamokslą’: *Tiek yra žodžių šios dienos šventos evangelijos* brš; *Evangelijà apie grūdą kviečio* DP 486; **3.** ‘(prk.) knyga, veikalas, kuriame pateikiami kieno nors pagrindiniai principai, taisyklės’ rš ← v. le. *ewang(i)elija* (le. *ewangielja*) ‘Jėzaus Kristaus mokymas; 4-ios Naujojo Testamento knygos (Mato, Morkaus, Luko, Jono), kuriose pasakojama apie Jėzaus Kristaus gyvenimą; 4-ių evangelijų knyga; Evangelijos ištrauka, skaitoma per mišias prieš pamokslą’ (< V. lo. *evangelium* / lo. *ēvangelium* ‘geroji naujiena; Evangelija; Naujasis Testamentas’ ← gr. [vėlyv.] εὐαγγέλιον ‘Evangelija; Naujasis Testamentas’ [SW I: 706; SPW VI: 567–575; Linde I: 620; Lewis, Short 1958: 666; Du Cange I: 440; Sophocles 1900: 529–530; Niermeyer 1976: 382; plg. Фасмер II: 5]) → s. blr. *евангелия*, *еванкгелия*, *еваньгелия*, *еванькгелия* (*евангелея*, *эвангелея*) ‘Naujojo Testamento knygos, kuriose pasakojama apie Jėzaus Kristaus gyvenimą; Jėzaus Kristaus mokymas’ (ГСБМ IX: 141–142), blr. *евангéлія* ‘Evangelija’ (Носовичъ 1984: 150; ЭСБМ III: 183)

Ė

évelis 1 (sm.) ‘o b l i u s , l e i s t u v a s’ Viln

↔ le. dial. (Kšbd) *hewel* ‘oblius, leistuvas; švytrinė lentelė’ ≠ (s. / v.) le. *hebel* ‘t. p.’ (< RPr. *hēwel* / v. v. a. *hovel*, *hobel* / v. [dial.] *Hobel* ‘oblius, leistuvas’ [SW II: 24, 37; SPW VIII: 318; SSt II: 542; Karłowicz II: 174; Lorentz I: 340; Brückner 1985: 170; ЭСБМ III: 116; Kluge 2002: 416; MLex 91; PrWb II: 990–991; dar žr. Basara 1981: 27]) → s. blr. *гебель* ‘oblius’ (ГСБМ VI: 268), blr. *гэ́бель*, *гебель*, *гебаль* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 85; ЭСБМ ibd.)

F

fáinas 3 (adj.) ‘š a u n u s , p u i k u s’ Dv (DvŽ I: 154; dar žr. Zaikauskas 2007: 52)
← le. (dial.) *fajny* ‘gražus, geras, grakštus; tinkamas, pravartus’ (< v. *fein* ‘plonas, smulkus; tikslus; grakštus; geras ir kt.’ [SW I: 711; Hessen, Stypuła I: 201; Karłowicz II: 3–4]) → blr. (dial.) *фáйны* ‘geras, aukšos kokybės; grakštus, gražus; puikus, tinkamas; skanus; našus; šiltas (apie orą)’ (ТСБМ V²: 102; БРС III: 929; СБГП V: 258–259; Шаталава 1975: 184)

fáit (interj.) ‘b r a u k š , š m a u k š’: *Fáit, nuvėj slūžyt!* Lp; *Tik fáit, ir apsisukė* Lp
← (v.) le. *fajt* ‘(greitam [pa]bėgimui, sprukimui reikšti) šast ir kt.’ (SW I: 712; Linde I: 635) → blr. *файтъ* ‘šast, čiupt’ (Носовичъ 1984: 673)

fajèrka (sf.) ‘l a n k a i n i s , k a i t l a n k i s’ VŠŽ 168 (dar žr. LSk 77)
← (v.) le. *fajerka* ‘kilnojamoji krosnelė; užvožas (viryklos), kaitlankis ir kt.’ (< v. *Feuer* ‘ugnis’ [SW I: 711; Linde I: 625; Brückner 1985: 117]) → blr. dial. *фаéрка*, *фаіéрка* ‘dujinės viryklos kaitlankis; kilnojamoji krosnelė’ (СБГП V: 258; Сцяцко 1972: 31) ≠ blr. *фаёрка* ‘kilnojamoji krosnelė’ (ТСБМ V²: 102)

falbãnas, ***falbõnas*** (sm.) ‘r a u k y t a s s i j o n o a p s i u v a s , k l o s t ė ; r a u k t i n u k a s’ Kn (R. K.; dar žr. LSk 77)
← le. dial. (MLd [Gdów, Bochnia]) *falban* ([v.] le. *falbana*) ‘raukytas sijono apsiuvas, klostė’ (< pranc. / it. *falbala* ‘rauktinukas, paraukta klostėta juostelė’ [SW I: 714; Linde I: 625; Karłowicz II: 4; Bartkiewicz 1974: 105; Reczkowa 1982: 18, 68; Sławski I: 218]) → blr. (dial.) *фальбóны* ‘(marškinių) apvadai’ (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332; Бялькевіч 1970: 468) ≠ s. blr. *фалбана* ‘raštuotas apvadas’ (Булыка 1980: 109), blr. dial. *фальбóна* ‘t. p.’ (СБГП V: 260)

falda(s), ***foldas*** (sm. / sf.) ‘k l o s t ė ’ LSk 77
← (s. / v.) le. *fałd*, (v.) le. *fałda* ‘audinio raukšlė, klostė; civilių pravardė, suteikta karališkių ir kt.’ (< v. v. a. *valt* / s. v. a. *falt*, *faldan*, *felda* ‘klostė, raukšlė [ir audinio]’ [SW I: 716; SPW VII: 6; Linde I: 625; SSt II: 353; Фасмер IV: 183; Wackernagel 1878: 329; Köbler 1993: 527; Seebold 2008: 270; plg. Brückner 1985: 117; Sławski I: 218; dar žr. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *фалда* ‘klostė’ (Булыка 1980: 107), blr. (dial.) *фáлда* ‘drabužio klostė, raukšlė’ (ТСБМ V²: 104; РБС III: 650; Янкова 1982: 387), r. *фáлда* ‘klostė, raukšlė; viena frako apačios dalis ir kt.’ (Даль IV: 531)

falivárkas 1 (sm.), ***falivõrkas*** 2 ‘ p a l i v a r k a s’ ZtŽ 188
← le. dial. (Psd [Lšl]) *foliwark*, *foliwarek*[123] ‘nedidelis kaimelis, vienkiemis; ūkis, sodyba,

[123] Z. Zinkevičius (1966: 136) nurodo, kad lie. dial. *palivárkas* ‘tam tikras ūkis’ reflektuoja epentezinį resp. neetimologinį *-i-*.

ferma; dvaras' (SW I: 759; Karłowicz II: 23; dar žr. Ананьева 1994: 135]) → blr. dial. *фалівáрак* 'atskira dvaro dalis su reikalingais ūkio trobesiais; nedidelis dvaras, palivarkas' (СБГП V: 268) – dėl kilmės žr. *falvarkas*

palivárkas 1 (sm.), *palìvarkas* 1 'atskira dvaro dalis su reikalingais ūkio trobesiais; nedidelis dvaras' NdŽ, Pb: *Palivarke sukilėliai paėmė įvairių daiktų, o palivarko valdytojui uždėjo pabaudą* rš; *Ponas sau dvare turi du rūmu, trečią pativarką šeimynai stovėti* J. Žem; *Savo palivárką turi* OZ 39 ir kt. (BsO 227, KrvP [Ukm], Ds); *paliverkas* (sm.) 't. p.': *Vežę javus iš didžiojo dvaro, vežę ir iš paliverko* ŠLSP 234; *Gi naktį užpuolę razbaininkai vagys, apstoję – išrubavoję paliverką, ėmę, kas tik jiem patiko* ŠLSP 234 (SŽ 417) – žr. *falivárkas*, *falivõrkas* (dar žr. Zinkevičius 1988: 107)

falšavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) 'kraipyti, gadinti' SD 130

← (s. / v.) le. *fałszować* 'klastoti; nuslėpti tikrąją vertę; padirbti ir kt.' (< [s.] č. *falšovati* 'padirbinėti, klastoti' ← v. v. a. *valschen* 'meluoti, apgaudinėti' [SW I: 717; SPW VII: 15–16; SSt II: 354; Pleskalová 2009: 34; Machek 1968: 139–140; MLex 263; dar žr. ALEW I: 272–273]) → s. blr. *фалшовати*, *фальшовати* 'padirbti; klaidingai aiškinti' (Булыка 1980: 189), blr. *фальшовáць* 'padirbti, klastoti; meluoti' (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332) – dėl tolimesnės kilmės žr. *falšius*

falševóti, *falšiavóti* (verb. tr.) 'kraipyti, gadinti': DPk 142.45–46 *Ir per akís falßewôdami téxta Ewangelíftu* (dar žr. Skardžius IV: 128) – žr. *falšavoti* (su antrojo *-a-* > *-e/ia-* kaita dėl kontaminacijos su lie. *falš-**e**-rstva* [žr. s. v. *falšerstva*])

falšierius (sm.) 'klastotojas': KNSEk 192.13 *Seargiekis ir draugies tokiu* ♦*fałßieriu* (dar žr. Skardžius IV: 128)

← (s. / v.) le. *fałszerz* 'klastotojas, padirbinėtojas; apgavikas, melagis' (< v. v. a. *valschære* 'melagis; išdavikas; klastotojas; apgavikas' [SW I: 717; SPW VII: 14–15; SSt II: 354; MLex 263; dar žr. Walczak 1991: 95]) → s. blr. *фальшеръ*, *фалшеръ* (*фалширъ*) 'apgavikas; eretikas' (СЛw; Булыка 1980: 126)

falšius 2 (sm.) I **1**. 'yda, trūkumas, klastojimas' SD 130: *Bet tasai jų falšius gana ižg tos vietos gal būt pagriautas* DP 52; *Idant falšius ir buklystė tokiose gromatose nesirastų* brš; **2**. 'neteisingumas, suktumas' Vv: *Jis neturi jokio falšiaus* Brt

← (s. / v.) le. *fałsz* 'netiesa, melagystė, apgaulė; klastojimas; defektas, brokas ir kt.' (< v. v. a. *valsch* 'melas, apgaulė' ← V. lo. / lo. *falsum* 'melagystė, klasta, apgavystė' [SW I: 716; SPW VII: 10–14; SSt II: 353; Kudzinowski 1974: 99; Połomski 2010: 8; Sławski I: 218; Фасмер IV: 184; MLex 263; LMILP IV[1]: 57; dar žr. Филичева 2003: 199; ALEW I: 272–273]) → s. blr. *фалшъ*, *фальшъ* 'apgaulė' (Булыка 1972: 333, 1980: 137), blr. *фалшъ / фальш* 'apgaulė, sukčiavimas, veidmainystė; trūkumas' (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332), r. *фальшь* 'melas, apgaulė, klastotė, neištikimybė' (Даль IV: 531)

pálšis 1 (sf.) **1**. 'neteisingumas, suktumas': *Labai čia kokios pálšys daros per mūs svietą* Str; **2**. 'yda, trūkumas': *Visa pálšis, ką naktim nemiega* Plš; *pálšius* 1 (sm.) 'yda, trūkumas': *Kad ne pálšius, tai už arklį gerus pinigus paimtum* Prng – žr. *falšius*

falšỹvas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. 'suktas, klastingas, neteisingas' SD 130: *Mūs kaimynas falšỹvas – lenciūgus graibsto* Brt; *Saugokis falšyvų pranašų* DP 514; *falšyvaĩ*

(adv.): *Falšyvaĩ heretikai bylo* DP 196; **2.** ‘netikras, suklastotas’ NdŽ: *Čia šilkas falšyvas* Ds (LKŽe); *Už tai, kad tie piningai, kur žydui daviau, buvo falšyvi, o tavės nenorėjau su tokiais apgauti* ŠLSA 100; *Kunings teip sakė, kad tie piningai buvę falšyvi* ŠLSA 100 (SŽ 185)

← (s. / v.) le. *fałszywy* ‘suklastotas; netikras, išgalvotas; gėdingas; melagingas; klaidingas ir kt.’ (SW I: 717; SPW VII: 18–23; SSt II: 354–355; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; ALEW I: 272–273) → blr. *фальшывы* ‘suklastotas, melagingas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332), s. r. *фальшивыи* ‘suklastotas’ (Срезневскій III: 1351), r. *фальши́вый* ‘klaidingas, neteisingas; suklastotas’ (Даль IV: 531) – dėl kilmės žr. *falĩšius*

falšyvùmas 2 (sm.) ‘suktumas, klastingumas, klaidingumas’ sp ⇦ *falšỹvas, -à*

palšỹvas, -à 4 (adj.) N, S. Dauk **1.** ‘suktas, klastingas, neteisingas’: *Tarp jūsų rasis palšyvi mokintojai* C II 529; *palšyvaĩ* (adv.): *Tu visai palšyvai šneki* Lš; **2.** ‘netikras, suklastotas’: *Kai palšỹvas pinigas* OZ 39 – žr. *falšỹvas, -à*

falšyvystė (sf.) ‘apgavystė’: RGk 173.9 *melſkis ir buddėk /‖Ieib wiernas butumbei weiʒdêk‖Wiſſur be ♦falßwyſtes* (dar žr. Skardžius IV: 129)

↔ (s. / v.) le. *fałszywość* ‘klastojimas, padirbinėjimas, netikrumas; klaidingumas; melagingumas ir kt.’ (SW I: 717; SPW VII: 18; SSt II: 354; dar žr. ALEW I: 273) → blr. *фальшы́васць* ‘netikrumas, suktumas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332; БРС III: 931), r. *фальши́вость* ‘t. p.’ (Даль IV: 531)

falšỹbė 2 (sf.) ‘kliauda, yda’ K – žr. *falšỹstė*

falšỹstė 2 (sf.) ‘apgavystė’ K – žr. *falšyvystė* (su struktūrinio elemento *-vy-* absorbcija)

falvarkas (sm.) ‘ūkis’: DPk 293.52–294.2 *ir Ʒyda=mus geréus / neġ krikßcʒionímus muítus / kárcʒemas / fálwarkus / o kârtais ir pleboniíes arendawôie* (dar žr. Skardžius IV: 129)

← (s. / v.) le. *folwark* ‘nedidelis kaimelis, vienkiemis; ūkis, sodyba, ferma; dvaras’ (< v. v. a. *vorwërken* ‘kaimas; ūkis, sodyba; įdirbtas laukas’ [SW I: 759; SPW VII: 90–91; SSt II: 362; Sławski I: 233; Sokólska 1999: 145; Фасмер IV: 201; MLex 285; dar žr. ALEW I: 273; Walczak 1995: 142]) → s. blr. *фольварокъ*, *фолваркъ*, *фолварокъ* ‘palivarkas’ (Булыка 1980: 79), blr. *фальва́рак* ‘ūkis; sodyba’ (ТСБМ V[2]: 106; dar žr. Прыгодзіч, Прыгодзіч 2011: 148), blr. dial. *фо́львар(а)к* ‘palivarkas, ūkis; nedidelis turtas, nuosavybė’ (СБГП V: 268; Бялькевіч 1970: 469), r. *фольва́рокъ*, *фо́льверокъ* ‘ūkis; sodyba, ferma, vienkiemis’ (Даль IV: 537; Фасмер ibd.) ≠ blr. *хвальва́рак* ‘sodyba; palivarkas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 334)

famìlija 1 (sf.) **1.** ‘šeimyna, giminės’: *Vieną familiją aprinko* DP 590.11; *Visa mūs famìlija susirinko* Al (LKŽe; dar žr. KRŽ I: 199; KpŽ I: 571; ŠVŽŽ I: 160); Žižmai (DvŽ I: 154; dar žr. ZŠT I: 233, II: 207); **2.** ‘pavardė’ (ZtŽ 188; ZŠT I: 112, II: 407)

←[124] v. le. *familija* (le. *familja*) ‘šeima, namai; giminė; tarnyba; rūšis ir kt.’ (< V. lo. /

[124] Kai kurie tyrėjai itin nesėkmingai mėgina interpretuoti lietuvių kalbos skolinių fonetinės adaptacijos ypatumus, plg. teiginį: „<...> skolinį *Famylija* galima laikyti gana nauju (jis neužfiksuotas Mažvydo raštuose). Be to, jis galėjo būti perimtas ne iš lenkų, bet iš vokiečių kalbos, pvz., vo. *Familie*. Galbūt vokiečių kalbos įtaka lėmė ir inicialės priebalsio *f* išlaikymą“ (Balčiūnienė 2012: 69).

lo. *familia* ‘šeima, šeimyna; giminė; grupė; tarnai; sekta ir kt.’ [SW I: 717; SPW VII: 23–25; Smolińska 1983: 167; Фасмер IV: 184; LMILP IV[1]: 61; dar žr. Palionis 1967: 282; Zinkevičius 1988: 130]) → s. blr. *фамилия* (*фамилея*) ‘šeima; giminė’ (СЛw; Булыка 1980: 41), blr. *фамі́лія* ‘giminė; šeima, šeimos nariai’ (ТСБМ V[2]: 108; БРС III: 931), r. *фами́лия* ‘šeima, giminė; protėviai’ (Даль IV: 532)

pamìlija 1 (sf.) ‘šeimyna, giminės’ Als, Ck: *Jų visa pamilija tokia* OZ 39; *Nedidelė jų pamìlija, išsidalins lengvai!* Jnšk; *Iš kokios pamilijos yr, tai nieko nepadarysi (toks būdas – nepakeisi)* Mrj ir kt. (Dglš, Strn [LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 15]) – žr. *famìlija*

familijañtas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘giminaitis’ Gs: *Reik sukviesti familijantus* Yl ← v. le. (dial.) *familijant* (le. *familjant*) ‘šeimos narys; artimasis; giminaitis; giminės atstovas (kilmingasis)’ (< V. lo. / lo. *familia* ‘šeima’ + suf. lo. *-ntis* [SW I: 717; Linde I: 628; Karłowicz II: 6 (dėl suf. lo. *-ntis* žr. s. v. *drigañtas*)]) → blr. dial. *фамільянт* ‘giminaitis; susijęs kraujo ryšiu’ (СБГП V: 262; Сцяшковіч 1983: 519–520)

pamilijañtas, *-ė* 2 (smob.) ‘giminaitis’ Als (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 15); *Matąs, kad yra ant svieto ir daugiaus durnių, ne tiktai vieni jo pamilijantai* ŠLP 308; *Teip malonių apsakymų susiedam besiklausant no tėvų, šit atvažiavo trys purmankos pamilijantų, prisėdę pilnos brikos* ŠLSP 213; *Jonas didžiausiai myliamas ir šanavojamas, linksmas bovijos su susirinkusiais karaliaus pamilijantais* ŠLSP 138 (SŽ 418) – žr. *familijañtas*, *-ė*

fanabèrija 1 (sf.) DŽ, ***fanabẽrija*** 1 ‘(nj.) tuščias išdidumas, išpuikimas, pūtimasis’: *Fanaberijos, ambicijos kupini* rš; *Zaras fanabẽriją pastrajina ir neina* Lp ← le. dial. *fanaberia* (le. *fanaberja*) ‘ekscesas, keistas poelgis; arogantiškas elgesys; pasipūtimas’ (< jdš. *feine-briye* resp. פיינע־בריה ‘dabita, puošeiva; elegantiškai besirengiantis žmogus’ ← jdš. *fein* resp. פיין ‘grakštus’ [← adj. v. *fein* ‘plonas; švelnus; smulkus; tyras ir kt.’] + jdš. *berye* resp. בריה ‘[gabus; tvarkingas; solidus] žmogus’ ← n. hebr. *barna:š* resp. בַּרְנָשׁ ‘žmogus; vaikinas, draugužis’ ← aram. *barnāš* resp. ברנש ‘asmuo, žmogus; kažkas’ ← aram. *bar nāš* resp. בַּר נָשׁ ‘žmogaus sūnus’ ← aram. *bar* resp. בַּר ‘sūnus’ [IAKP I: 144; SW I: 718; Фасмер IV: 184; Lötzsch 1992: 49; סאָלדאַטאָוו 2011: 734; אֶבֶן־שׁוֹשָׁן I: 283; Sokoloff 1992: 97, 100–101; Klein 1987: 85; Kregždys 2014$_b$: 76]) → blr. (dial.) *фанабе́рыя*, *фанабэ́рыя* ‘pasipūtimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332; ТС V: 225; БРС III: 932), r. *фанаберія* ‘išdidumas, pasipūtimas’ (Даль IV: 532)

panabèrija 1, *panabẽrija* 1, *panabẽrija* 1 (sf.) ‘išdidumas, pūtimasis’ Mžš: *O tai be panabèrijos buvo žmogus!* Erž; *Ką gi turėsi panaberiją, kad visi žino, koks esi* Skp; *O, tuomet aš su panaberija praeičiau pro tuos ponus, kad net jiems seilės tekėtų* P. Vaičiūn ir kt. (Krtn, Bržr, LTR [Šll], Ds, Sln, NžR, LTR [Pnd], An, Šts); ‘(prk.) plona nosinėlė išeiginio švarko krūtinės kišenėlėje, nešiojama dėl gražumo’:

Remiantis tokia metodika, visus lietuvių kalbos skolinius, neužfiksuotus M. Mažvydo raštuose, reiktų priskirti vėlyvojo laikotarpio leksikai. Tačiau taip nėra, mat šis polonizmas minimas M. Daukšos *Postilėje*, o pradžios *f-* išlaikymas ar *f-* > *p-* kaita grįstini ne skirtingų skolinimosi šaltinių įvardijimu (kai superstrato lytys identiškos fonomorfologiniu aspektu) ar introdukcijos laikotarpio nustatymu, bet tarmės atstovų įpročiu keisti svetimus jiems priebalsius įprastai skambančiais (plačiau žr. Zinkevičius 1966: 150).

Teip pasirėdęs, panabèriją įsikišęs – vyras, kad ką tu nori! Jrb; *Toks kavalierius, ka baisu: kostimiukas juodas bostoninis, panabèrija kišeniuke – tik spindžia un laistos (puiku)* Škn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 17); *O tas vis dedas iš panaberijos, iš puikybės, iš nesutikimo* ŠLSA 297 (SŽ 418) – žr. *fanabèrija*, *fanabẽrija*

fanaberìstas, ***-à*** 4 (adj.) 'i š d i d u s, s u n i k i u': *Jo kumelė tai fanaberistà* Lp

↔ le. dial. (ŽV-Md [Drohiczyn]) *fanaberzysty* 'pasipūtęs, išdidus' (SW I: 718; Karłowicz II: 6) → blr. *фанабэ́рысты* 'išdidus, pasipūtęs' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332; БРС III: 932), r. *фанаберистъ* 'besididžiuojantis savo kilme, pareigomis' (Даль IV: 532)

fántas 1 (sm.) 'ž a i d ž i a n t d u o d a m a s u ž s t a t a s, u ž d ė l i s' DŽ: *Padainuok, tai fántą atgausi* Pn

← (s. / v.) le. *fant* 'brangus dalykas; (duodamas žaidžiant) užstatas; dalykas, duodamas kaip užstatas; rūpestis' (< v. v. a. *pfant* / v. *Pfand* 'užstatas; žaidžiant duodamas užstatas' ← lo. *pondus* 'toks svorio matas; svarba ir kt.' [SW I: 719; SPW VII: 25–26; SSt II: 355; Sławski I: 219; Sokólska 1999: 145; Brückner 1985: 118; Kluge 2002: 693; MLex 158; dar žr. Weinreich II: A648; Фасмер IV: 185]) → s. blr. *фантъ* 'užstatas' (Булыка 1980: 79), blr. *фа́нт*, (pl.) *фа́нты* 'toks žaidimas (tik pl.); užstatas' (ТСБМ V²: 109), r. *фантъ* 't. p.' (Даль IV: 532)

farba (sf.) 'd a ž a i, s p a l v a' SD 131, 143; ***forba*** 't. p.': *Darė... tūlų forbų jupą* Ch 1Moz. 37, 3

← (s. / v.) le. (dial.) *farba* 'spalva; dažai ir kt.' (< v. *Farbe* 'spalva; dažai ir kt.' [SW I: 720; SPW VII: 31–32; SSt II: 356; Brückner 1985: 118; Sławski I: 220; Ермола 2011: 32; dar žr. Буш 1981: 242; Ананьева 1994: 135; ALEW I: 273–274]) → s. blr. *фарба* 'dažai; spalva, atspalvis' (Булыка 1980: 189), blr. *фа́рба* 'dažai; atspalvis; kortų spalva' (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332), r. *фа́рба* 'dažai' (Даль IV: 532)

farbavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) 'd a ž y t i': *Raudonai farbavotos odos* Ch 2Moz. 25.5; ***forbavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** 't. p.': *Juos forbavoja* MP 237

← (v.) le. *farbować* 'dažyti; išteplioti ir kt.' (SW I: 721; SPW VII: 33–35; dar žr. ALEW I: 273–274; Walczak 1991: 55) → s. blr. *фарбовати* 'dažyti; gražinti' (Булыка 1980: 186), blr. (dial.) *фарбава́ць* 'dažyti(s)' (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332; СБГП V: 262) – dėl kilmės žr. *farba*

faritavoti (verb. intr.) 'p a d ė t i, p a g e l b ė t i, p a r e m t i': DPk 219.7 *tadąġ tikrái nê kâłba iʒġ Dwáſios S. kuríe nůdemes faritawóie* (dar žr. Skardžius IV: 129)

← (v.) le. *forytować* 'vadelioti pirmuosius kinkinio arklius; ginti, remti; rūpintis; kaltinti, apskųsti' (< v. v. a. *vor-rîtære* 'išjojęs į priekį', dar plg. v. *vorreiten* 'joti raitam priekyje' [SW I: 767; SPW VII: 116–117; Brückner 1985: 126–127; Sławski I: 236; MLex 286]) → s. blr. *форитовати* 'rūpintis, globoti' (Булыка 1980: 42)

farma (sf) 'p r i e t a i s a s n o r i m o p a v i d a l o d a i k t a m s l i e t i' (KSDk 43 II.16); ***fòrma*** 1 **1**. 'i š o r i n ė d a i k t o i š v a i z d a, p a v i d a l a s' SD 54: *Rutulio, kvadrato fòrma* DŽ; *Tokios pat formos ir man pasiūk batus* Yl; *Priėmė ant savęs tarno formą*

DP 239; **2**. ‘reiškimosi būdas’: *Kiekvienas liaudies judėjimas įgauna be galo įvairias formas* rš; *Nacionalinė kalba yra nacionalinės kultūros fòrma* DŽ; *Nėra amžinos valdymo formos, nėra amžinos doktrinos* rš; ‘vaizdavimo būdas’: *Pasakojamoji, aprašomoji veikalo fòrma* DŽ; *Eilėraščio fòrma* DŽ; **3**. ‘nustatyta tvarka, pavyzdys kam nors atlikti’: *Duoti žinias pagal fòrmą* DŽ; **4**. ‘prietaisas norimo pavidalo daiktams lieti’: *Liejamoji fòrma* TrpŽ; **5**. ‘indas norimo pavidalo kepiniams kepti’: *Tešlą įdėti į formą, išteptą sviestu* sp; **6**. ‘vieno tipo drabužiai, uniforma’: *Karinė fòrma* TrpŽ; **7**. ‘rėmai, į kuriuos spaustuvėje dedamas raidžių rinkinys; pats rinkinys rėmuose’ DŽ; **8**. ‘(lingv.) gramatinių kategorijų, žodžių ir sakinių tarpusavio santykių reiškimo priemonė, lytis’ TrpŽ; **9**. ‘geometrijoje – bet kuris erdvės elementas (taškas, linija, plokštuma) ar jų derinys; algebroje – vienalytis kelių kintamųjų daugianaris’ DŽ

← (s. / v.) le. *forma* ‘pavidalas; pavyzdys, lekalas; įrankis suteikti tam tikrą pavidalą; formalumas; protestantų religinių apeigų sąvadas; stilius ir kt.’ (< V. lo. *forma* ‘forma, įrankis suteikti pavidalą; atspaudas; atvaizdas; pavidalas; dalykas; padėtis ir kt.’ ← lo. *fōrma* ‘pavidalas’ [SW I: 761–762; SPW VII: 97–99; SSt II: 366; Фасмер IV: 203; LMILP IV^2: 303–310; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; ALEW I: 275; Walczak 1995: 143; plg. Moszyńska 1975: 174]) → s. blr. *форма* ‘pavidalas; spausdinimo staklių detalė’ (Булыка 1980: 188), blr. *фóрма* ‘pavidalas ir kt.’ (ТСБМ V^2: 146; БРС III: 955), r. *фóрма* ‘pavidalas; pavyzdys; nustatyta tvarka; lekalas ir kt.’ (Даль IV: 537–538)

fartūchas (sf.) ‘prijuostė’: JMP III 37b.19 *Tátay iau tikráy ʒinok / kád ghiey toli miełáſni tárnáwima pá=dáriſi / negi tukſtánti ʒwákiu páſtatitumbey po abroʒu ios / ába wáynika vʒde=ktumbey ant gálwos ghiey / ába fártuchu ápiiuoſtumbey / idant nopſitáßkitu / ábá wiſus wáynikus ir kárunkas cieła diena ghiey kußtetumbey / teyp káip ta=tay dáʒnáy eſt be ißwártoymá dumos ſawo / ába wiſas ʒołes páßweſtumbey / ka tiktáy iu turi ir ant łauko ir dárʒe ſáwo* (dar žr. Skardžius IV: 129)

← (v.) le. (dial.) *fartuch* ‘krūtinės, pilvo, kojų uždangalas dirbant, prijuostė; uždangalas ir kt.’ (s. le. *fertuch* ‘drabužio dalis, dėvima nuo liemens ir žemiau, idant nebūtų sutepti kiti drabužiai’ [SSt II: 356]) (< v. v. a. *vortuoch* ‘t. p.’ / v. *Vortuch* ‘t. p.’ [SW I: 723; SPW VII: 36–37; Klimek 1978: 142; Фасмер IV: 186; Ермола 2011: 32; plg. Palionis 1967: 279; Połomski 2010: 7; dar žr. ALEW I: 274; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *фартухъ* (*фартукъ*, *хвартухъ*) ‘prijuostė’ (Булыка 1980: 108), blr. (dial.) *фартýх* ‘prijuostė’ (ТСБМ V^2: 116; БРС III: 937; СБГП V: 263; dar žr. Барысюк 2011: 124), r. *фáртух* ‘t. p.’ (Елистратов 2004: 704) ≠ blr. *хвартýк(ъ)* / *хвартýх* ‘prijuostė’ (Носовичъ 1984: 676; Kardelis 2003: 182) ≠ r. *фáртукъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 532; Фасмер ibd.)

fasavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘derinti, taikyti’ ZtŽ 188

← (v.) le. *fasować* ‘pripildyti, pakrauti, pakuoti; pritaikyti ir kt.’ (< v. *fassen* ‘patalpinti ir kt.’ [SW I: 724; SPW VI: 41; Kluge 2002: 278]) → blr. *фасавáць* ‘paeiliui išdėlioti, sukrauti; pakuoti’ (ТСБМ V^2: 117)

fasõlis 2 (sm.) ‘p u p e l ė ’ ZtŽ 188; ZŠT I: 329

← le. dial. *fasol* ([v.] le. *fasola*) ‘pupa, pupelė (*Phaseolus*)’ (< v. v. a. *fasôl* ‘pupa’ ← lo. *phaseolus* ‘turkiškoji pupa; lengvas greitaeigis laivas’ ← gr. φάσηλος ‘pupa [*Phaseolus vulgaris L.*]’ [SW I: 724; Linde I: 633; Karłowicz II: 9; Фасмер IV: 187; MLex 264]) → blr. (dial.) *фасóль* ‘pupelė’ (ТСБМ V[2]: 118; СБГП V: 264; dar žr. Гарник 2009: 7)

pasòlis 2 (sm.) ‘p u p e l ė ’ Ktk: *Mes tai pasolių daug ir prisodinam* Trgn (LKŽe); *pasõlis* 2 ‘t . p .’ ZtŽ 460; ZŠT I: 329 – žr. *fasõlis*

fastriga (sf.) ‘s i ū l a s , k u r i u o l a i k i n a i s u d y g s n i u o j a m a s d r a b u ž i s , d a i g s t a s ’ VŠŽ 168 (dar žr. KPP 74)

← (v.) le. *fastrzyga*, le. (dial.) *fastryga* ‘pridaigstymo, pridygsniavimo siūlas’ (< č. *fastrk* ‘t. p.’ [SW I: 725; Linde I: 634; Karłowicz II: 9; Brückner 1985: 119; Machek 1968: 140]) → blr. (dial.) *фастри́га* / *фастры́га* ‘didelių dygsnių susiuvimas’ (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333; ТСБМ V[2]: 118; СБГП V: 264; Ostrowski 2013: 84) – dėl tolimesnės kilmės žr. *fastrigúoti*

pastrigà 3[b], *pastrygà* 2 (sf.) **1**. ‘l a i k i n a s d r a b u ž i o s i ū l i ų s u s i u v i m a s , d a i g s t y m a s ’: /\ *Pastrygà – siuvėjo mokytoja* Lnkv; **2**. (ppr. pl.) ‘n e s t i p r ū s s i ū l a i , t i n k a m i d a i g s t y t i ’ Krsn, Lš: *Pirma pãstrigą ištrauk, o paskui siūk* Paį; *Ištraukyk pastrygàs* Pnd; *Ištraukyk iš švarko pãstrigas* Trgn (LKŽe; dar žr. KPP 74) – žr. *fastriga*

strigà 4 (sf.) ‘l a i k i n o r e t a i s d y g s n i a i s d a i g s t y m o s i ū l a s ’: *Ištrauk strigą iš skverno* Km; *Kol pinigų nesumokės, tol strigàs netraukysiu* Vl – žr. *fastriga* (su inicialinio *fa-* afereze)[125]

fastrigãvimas (sm.) ‘d a i g s t y m a s ’ Kn (R. K.)

↔ le. *fastrygowanie* ‘pridaigstymas, pridygsniavimas’ (SW I: 725) → blr. *фастрыгава́нне* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333) – dėl kilmės žr. *fastrigúoti*

fastrigúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) ‘d a i g s t y t i , s i ū t i r e t a i s d y g s n i a i s ’ VŠŽ 168 (dar žr. KPP 74)

← (v.) le. (dial.) *fastrygować* ‘pridaigstyti, pridygsniuoti’ (< č. *po-fastrkovat* ‘t. p.’ ← v. ž. *fast rigen* ‘tvirtai suveržti, rišti’ [SW I: 725; SPW VII: 41; Czarnecka 2014: 269; Brückner 1985: 119; Machek 1968: 140; Ostrowski 2013: 84]) → blr. *фастрыгава́ць* ‘pridaigstyti’ (БРС III: 939)[126]

pastrigúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘d a i g s t y t i ’ (KPP 74) – žr. *fastrigúoti* (šią leksemą priskirti gudizmams, plg. blr. dial. *пастрыгаваць* ‘daigtyti’ [Клімчук 1977: 122], nebūtina,

---

[125] Lie. *strikà* 2 Vvr, Up, 4 (sf.) NdŽ 1. ‘siūlė, peltakys’ Brs, Šmk: *Jis su mašina tiesias strikas išvarinė(ja)* Gr; *Reta strikà menkai telaiko* Vvr; *Ir velniuo par uodegą strìką parsiuvo* Krtn ir kt. (NmŽ); ‘drabužio atlanko atsiuvimas peltakiu’ Lž: *Piemenie strìkos nereik – suaugusims su strìkoms siuvo* Akm; *Su strikomis dimučiai* J; 2. ‘tam tikra siūlės rūšis’: *Ana strikà siuva, t. y. už adatos, ne pavermu* J; *Marškinius strikele siuva* Up; 3. ‘laikinas drabužio siūlių susiuvimas, daigstymas’ NdŽ (LKŽe) dėl inovacinio *-k-* ir etimologinio *-g-* santykio, matyt, traktuotinas kaip gudizmas, t. y. vestinas iš blr. *стрихъ* ‘peltakys, tokia siūlė’ (Носовичъ 1984: 618).

[126] Lie. dial. *strigavóti*, *-ója*, *-ójo* Pš, *strìgavoti*, *-oja*, *-ojo* Vl, Gs (verb. tr.) ‘retais dygsniais siūti, daigstyti’: *Palauk truputį: baigiu strìgavot, galėsi apsivilkt pasimieruot* Mrj (LKŽe) priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *стрыгава́ць* ‘daigstyti’ (СБГП IV: 605).

mat lietuvių dialektuose svetimos kilmės žodžiams būdinga *f* > *p* kaita [žr. Zinkevičius 1966: 150])

rigavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) **1**. ‘d a i g s t y t i’ Lš, Vkš: *Pamušą reik atgal prilankstyti, viršų iš kitos pusės prilankstyti, tik tuokart tegali rigavóti* Trk; **2**. ‘t a m t i k r u b ū d u t a m p y t i (k a i l i u s)’: *Išdžiovintus kailius sušlapina, palaiko par naktį ir tumet jema rigavóti. Kailį rigavója skersai, išilgai* Vkš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 145) – žr. *fastrigúoti* (su inicialinio *fast-* afereze)

fatagrafavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘f o t o g r a f u o t i’ Maciučiai (DvŽ I: 154; dar žr. ZtŽ 188)

← le. *fotografować* ‘daryti asmenų ir daiktų fotografijas’ (< pranc. *photographier* / v. *photographieren* ‘fotografuoti’ ← gr. φῶς ‘[dienos] šviesa; žėrėjimas; saulė; ugnis; langas ir kt.’ + gr. γραφή ‘rašymas; atvaizdas, piešinys ir kt.’ [SW I: 768; Kluge 2002: 310]) → blr. *фатаграфавáць* ‘fotografuoti’ (ТСБМ V[2]: 120; БРС III: 939)

febra (sf.) ‘k a r š t i n ė’: DPk 285.27–29 *O vẏ tieſą tas kurís’ nůġ fébros gardúmą pagadíntą túri / kaḋ iam’ ir patís mędús kártumí rêgiś* (dar žr. Skardžius IV: 129)

← (v.) le. *febra* ‘karštinė; šiurpas, šaltkrėtis; aistra, geidulys ir kt.’ (< V. lo. / lo. *febris* ‘karštinė; pamišimas, beprotybė’ [SW I: 272; SPW VII: 43–45; Sławski I: 225; LMILP IV[1]: 101; dar žr. Palionis 1967: 284; ALEW I: 274; Walczak 1995: 143]) → s. blr. *фебра*, *фэбра* (*фребра*) ‘karštinė’ (СЛw; Булыка 1980: 129)

feravoti (verb. intr.) ‘s p r ę s t i , n u t a r t i ; į s a k y t i’: DPk 205.6–7 *taḋ gátawas yrá iu paſmerkímas / patiés W. Chriſtaus ẏódẏeis ferawôtas* (dar žr. Skardžius IV: 129)

← (v.) le. *ferować* ‘nutarti, patvirtinti; išsakyti nuomonę, pareikšti; dovanoti, suteikti’ (< V. lo. / lo. *ferre* ‘pranešti; siūlyti; nutarti, nuspręsti ir kt.’ [SW I: 734; SPW VII: 48–49; LMILP IV[1]: 118–127; dar žr. Kregždys 2014: 410–411]) → s. blr. *феровати* ‘nuspręsti; patvirtinti (apie dokumentus)’ (СЛw; Булыка 1980: 34)

figa (sf.) ‘f i g m e d ž i o u o g a , f i g a’: BPk II 307.1 *Ar gal rinkti iſch erſch=‖-307-‖kecẏiu wino ogas? Alba ♦figas iſch vſniu?*; BPk I 15.7 *Ir ſake ghiemus priliginima / weiſde=‖ket ant ♦figos medẏio*; ***figà*** 2, ***fygà*** 2 NdŽ, SD 53, 131 **1**. ‘(bot.) š i l k m e d i n i ų š e i m o s a t o g r ą ž ų k r a š t ų m e d i s (*F i c u s c a r i c a*); b e i j o v a i s i u s’: *Figos duoda po centnerį vaisių per metus ir daugiau* Šlč; *Ir supynė lapus figų* BB 1Moz. 3.7; *O išvydęs figos medį prie kelio, atėjo jop* Ch[1] Mt. 21.19; *Džiovintos figos* rš (LKŽe); **2**. ‘š p y g a’: *fi̇̀ga· táu* ZtŽ 188

← (s. / v.) le. *figa* ‘figmedis; figa; nedidelis ar smulkus žmogus, daiktas; špyga’ (< v. v. a. *vîge* / s. v. a. *fîgâ* ‘figa’ ← V. lo. *figus* ‘t. p.’ ← lo. *fīcus* ‘figmedis; figa; gumbas’ [SW I: 737; SPW VII: 51–52; SSt II: 357; Sławski I: 227; Фасмер IV: 192; Wackernagel 1878: 349; Köbler 1993: 557; Seebold 2008: 295; LMILP IV[2]: 161–162; dar žr. Palionis 1967: 280; Zinkevičius 1988: 128; Walczak 1991: 127]) → s. blr. *фикга*, *фига* ‘figa’ (Булыка 1980: 151), blr. (dial.) *фúга* / *фíга* ‘špyga; figa’ (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333; СБГП V: 265–266), r. *фúга* ‘t. p.’ (Даль IV: 534)

pygà 2 (sf.) ‘(bot.) šilkmedinių šeimos atogrąžų kraštų medis (*Ficus carica*); bei jo vaisius’ R, P: *Pygôs medis* ‘Feigen=Baum’ H 174; *Pỹgų medis* K; *Ir pamatęs vieną pygų medį pakelėj, artyn priėjo* NT Mt. 21.19; *Bau gali skint vynuogių nuo erškėčių arba pygų nuo usnių* Bb Mt. 7.16 (LKŽe; dar žr. Hakas I: 375) – žr. *fygà*[127]

špigà 2 (sf.) Rtr, NdŽ, Rš, Rod, 4 GrvT 79, *špygà* 2 Rtr, Š, FrnW, NdŽ, 4 Gs, Skr, Slnt, Ub **1**. ‘kumštis su iškištu pro kitus pirštus nykščio galu, graužena (pasityčiojimo, paniekinimo ženklas)’ Sut, I, M, L, Rtr, Š, NdŽ, KŽ, BzF 184, VoL 319 (Kv), Skrb, Krs, Slm, Čb, Vlk: *Kad sugniauši ranko(je) pirštus, ir bus špygà* J; *Kai papyko, špygàs pradėjo rodyt* Vb; *Špỹgą makt!* Pc ir kt. (Slnt, Žl, Škn, Mtl, Vkš, KlK 13, 102 [Plv], Ms, LLD I 238 [Kp], Pš, BsMt II 162 [Vb], Ob, Krš, Btg, Ėr, Mlk, JD 1563, Mžš, Aln, Krž, Skdv, Tvr, TDr I 42 [Pn], LTs V 153 [Ldvn], 322 [An], Kp, Ss, Ll, Pv, LTR [Vdk], Pp, Ukm, Užp, Švnč, BsP II 219 [Jž], Grv); **2**. ‘šnipštas (apie niekais virtusius lūkesčius, pastangas)’ Jon: *Mes kap gyvenom, tep gyvensme, ė jam špigà* OZ 56; *Ponui špygą, pačiai špygą, posūniui špygą – ir par margą pasaulį* LTR (Trgn); *Špygą jis matys, ne mūsų balsus* J. Balt ir kt. (Ub, Slnt, KrvP [Jnš], Kpr); **3**. ‘susuktas šiaudų pluoštelis, kūlelis, vartojamas pradedant dengti stogą, šarkiukas’ Ar, Krk, Jd, Rs: *Kad ne špỹgos, tuoj visa pastogė atšerpetotų* Vlkj; *Pridirbk stogui špygų* Vdk; **4**. ‘toks suraitytas tešlainis’ Grk: *Pilną pečių špỹgų prisikepė* Ldvn; **5**. ‘juostinė geležis’ Jms; **6**. ‘akėčių virbas’ Pln; **7**. ‘sprigis, sprigtas’ KŽ; **8**. (scom.) ‘(prk.) kas mažas, menkas, neišaugęs, susitraukęs’ NdŽ: *Jūsų teliokas didelis, o mūsų špygẽlė* Mžš; *Mano kopūstai visi špìgom išvirto* Švnč – žr. *figà*, *fygà* (su inicialinio *f-* > *p-* kaita, transformavus ? sintagmą lie. *Še figą!* ‘Nieko negausi!’ [plg. *Še špỹgą, ka vilko nebijotumi, o butelkos tau neduosu* Pp (LKŽe) ↔ *fìga táu* ‘špygą tau’ (ZtŽ 188)] į leksemą **š-[e]-figa* ‘nieko negavimo / įžeidimo gestikuliacinis ženklas’ → lie. ***š*-*pygà*** 2 ‘kumštis su iškištu pro kitus nykščio galu, graužena [pasityčiojimo, paniekinimo ženklas]’ [DLKŽ[5]])

špỹgas 2 (sm.) ‘kumštis su iškištu pro kitus pirštus nykščio galu, graužena (pasityčiojimo, paniekinimo ženklas)’ KŽ: *Špygùs rodyti* BzF 184; *Daba teip nebmoka šokti: bados bados su špỹgais (juok. apie naujoviškus šokius)* End – žr. *špygà*, *špigà*

figliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘juokus krėsti’: *Su tuo velniu taip norėjo figliavot* MP 108

← (v.) le. *figlować* ‘išdykauti, siausti, krėsti pokštus; juokauti’ (SW I: 737; SPW VII: 53; dar žr. ALEW I: 274) → blr. *фиглевáць* ‘gudrauti’ (Носовичъ 1984: 673) – dėl kilmės žr. *fìglius*

figliorius (sm.) ‘pataikūnas’: *figlorus* Q[1] 365 (Skardžius IV: 129)

← (v.) le. *figlarz* ‘plevėsa; pokštininkas, juokdarys; apgavikas’ (SW I: 737; SPW VII: 53; Brückner 1985: 121; Фасмер IV: 192) → blr. *фігля́р* ‘pokštininkas, juokdarys’ (ТСБМ V[2]: 128; РБС III: 658), r. *фигля́рь* ‘juokdarys, pokštininkas; apgavikas, apsimetėlis’ (Даль IV: 534) – dėl kilmės žr. *fìglius*

pigliõrius 2 (sm.) ‘juokdarys, pokštininkas; apgavikas’ N, [K], Fr II 142 – žr. *figliorius*

[127] Nesuprantama, kodėl W. Smoczyńskis (SEJL$_2$ 1326) teigia, neva šio žodžio pradžioje buvęs *š-mobile*, mat sub. lie. *špygà* nesuponuoja fitonimo (žr. s. v. *špygà*). Todėl toks spėjimas yra iš esmės klaidingas.

fìglius 2 (sm.) ‘j u o k a s , p o k š t a s ’: *Tie figliūs ir tie gundymai* MP 356; *Kokius figliùs čia kreti?* Brt

← (v.) le. *figiel* ‘išdaiga, pokštas ir kt.’ (< ? V. lo. *vigiliae* ‘diena iki šventės ir kt.’ [SW I: 737; SPW VII: 52–53; Brückner 1985: 121; Sławski I: 227; Boryś 2005: 149; Фасмер IV: 192; Niermeyer 1976: 1100–1101; dar žr. ALEW I: 274]) → s. blr. *фигель* ‘pokštas’ (Булыка 1980: 136) ∌ blr. *фи́гля* ‘išdaiga’ (Носовичъ 1984: 673), r. *фи́гля* ‘grimasos, vaipuliai; juokas, pokštas; apgaulė’ (Даль IV: 534)

pyglius (sm.) ‘p o k š t a s ; a p g a u l ė , s u v e d ž i o j i m a s ’: *Ant pyglių ved, t. y. ant apmonyjimo* J – žr. *fìglius*

figūrà 2 (sf.) TrpŽ **1**. ‘i š o r i n ė d a i k t o a p y b r a i ž a , i š v a i z d a ’; **2**. ‘ž m o g a u s a r g y v ū n o a t v a i z d a s t a p y b o j e , s k u l p t ū r o j e ’ (dar žr. ZtŽ 188); **3**. ‘ž m o g a u s k ū n o s u d ė j i m a s , a p y b r a i ž o s ’: *Graži to žmogaus figūrà* DŽ; **4**. ‘(geom.) p l o k š t u m o s d a l i s , a p r i b o t a u ž d a r o s l i n i j o s ’: *Geometrinė figūra* Z. Žem; **5**. ‘t a m t i k r a k a l b o s v a i z d i n g u m o p r i e m o n ė ’: *Retorinė figūrà* DŽ; **6**. ‘t a m t i k r a s j u d e s i ų k o m p l e k s a s (š o k a n t , č i u o ž i a n t i r p a n .) ’; **7**. ‘v y r e s n i s u ž p ė s t i n i n k ą š a c h m a t ų k a u l e l i s ’; **8**. ‘(prk.) ž y m u s , r e i k š m i n g a s a s m u o ’: *Stambi politinė figūrà* DŽ

← (s. / v.) le. *figura* ‘forma; statula, manekenas; objekto kontūras; žmogus, asmuo, ponas; literatūrinis personažas; kūno sudėjimas; retorinė figūra; šokio poza ir kt.’ (< V. lo. *figura* / lo. *figūra* ‘išorinis vaizdas, išorė; atvaizdas; sudėjimas; poza ir kt.’ [SW I: 738; SPW VII: 54–62; SSt II: 359; Фасмер IV: 193; LMILP IV^2: 190–194; plg. Moszyńska 1975: 174]) → s. blr. *фикгура*, *фигура* ‘pavidalas; simbolis’ (Булыка 1980: 188), blr. *фи́гура* ‘svarbus asmuo; ūgis’, *фигу́ра* ‘svarbus asmuo; ūgis; išorinis vaizdas, išorė’ (Носовичъ 1984: 673), r. *фигу́ра* ‘išorinis vaizdas, išorė; retorinė figūra ir kt.’ (Даль IV: 534)

figūravoti (verb. intr.) ‘b ū t i , d a l y v a u t i (k u r n o r s a r k u o n o r s) ’: DPk 75.49 *tai aiβkei figurawoio paʒinimą apcʒiſtimą ráupſo dwáſiβko* (dar žr. Skardžius IV: 129)

← (v.) le. *figurować* ‘vaidinti scenoje; dalyvauti; būti svarbiam, reikšmingam; pūstis, didžiuotis; įsivaizduoti; reikšti alegoriškai’ (< V. lo. *figurare* ‘atlikti; vaizduoti alegoriškai; įsivaizduoti; įsidėmėti; apibrėžti; aprašyti’ [SW I: 739; SPW VII: 63–64; Niermeyer 1976: 425; LMILP IV^2: 197–198]) → blr. *фигурова́ць* / *фігураваць* ‘pūstis, didžiuotis’ (Носовичъ 1984: 674; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333)

figūrúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘b ū t i , d a l y v a u t i (k u r n o r s a r k u o n o r s) ’: *Jo apsakymuose figūruoja vargo žmonės* sp – žr. *figūravoti*

fijolka (sf.) ‘ž i b u t ė , ž i b u o k l ė ’ SD 53: *Tas ne fijolka vaikščioja* MP III 61; *Karmazinai nepergali dailumo rožės arba fijolkų* DP 332

← v. le. *fijołka* (v. le. [dial.] *fijałka*) ‘žibutė; lengvabūdiškumas ir kt.’ (< v. v. a. *vîel* [sm.], *vîol[e]* [sf.] / s. v. a. *fîol* [sm.] ‘žibuoklė’ ← lo. *viola* ‘t. p.’ [SW I: 739; SPW VII: 65–66; Karłowicz II: 19–20; Sławski I: 229; Фасмер IV: 192; ЭССРЯ II: 477; Kluge 2002: 949; Köbler 1993: 566; Seebold 2008: 300; Schützeichel 2012: 103; dar žr. Palionis

1967: 280; Zinkevičius 1988: 129]) → s. blr. *фиялка*, *фиалка* ‘žibuoklė’ (Булыка 1980: 149), blr. *фіялка* ‘t. p.’ (ТСБМ V²: 138; РБС III: 657), r. *фиáлка* ‘t. p.’ (Даль IV: 535)

fijolkininis, ***-ė*** (adj.) ‘žibutės, žibuoklės’ SD 53

↔ (s. / v.) le. *fijołkowy* ‘žibutės; žibuoklės spalvos’ (SW I: 739; SPW VII: 66; SSt II: 360) → blr. *фіялкавы* ‘žibutės; žibuoklės spalvos’ (ТСБМ V²: 138)– dėl kilmės žr. *fijolka*

filiõrius 2 (sm.) ‘ramstis, stulpas’: *Pakrutinsis jos stiebai, arba filioriūs* DP 14

← (s. / v.) le. *filar* ‘atrama, kolona; mūrinis stulpas; jėga, galia ir kt.’ (< v. v. a. *pfîlære* / v. *Pfeiler* ‘stulpas, atrama ir kt.’ ← V. lo. *pilarius*, *pilarium* ‘stulpas, atrama ir kt.’ [SW I: 741; SPW VII: 67–68; SSt II: 359; Kudzinowski 1974: 99; Brückner 1985: 121; Sławski I: 229; Niermeyer 1976: 797; Kluge 2002: 694; MLex 159; dar žr. Palionis 1967: 277; Zinkevičius 1988: 130; plg. Филичева 2003: 136]) → s. blr. *филяръ*, *филаръ* ‘kolona, stulpas; atrama’ (СЛw; Булыка 1980: 97), blr. dial. *філя́р* ‘stulpas; pertvara, tarpusienis’ (СБГП V: 266)

piliõras (sm.) ‘stulpas, kolona’: Chyl 2Moz. 24.4 *Ó Mayźeſzus ſuraſze wiſus źodzius WIESZPATIES, ir kiełes ryta-meta akſti, ir pabudawojo Ałtoru źemey pas kałna: ir dwilika piloru, pagal dwilikos giminiu Izraelaus*; Chyl 2Moz. 26.37 *Ó anoſp uźudagoſp padarysi pekis pilorus iſz Sittim-medzio, ir pawiłksi jos aukſu, hokey ju bus iſz aukſo: ir nuliesi jemus pekis waro kojas* (dar žr. Skardžius IV: 226); *piliõrius* 2 (sm.) ‘t. p.’ I, Ls, Krkl, Grk: *Piliorius – kvadratinės arba daugiakampės formos stulpas, kuris laiko skliautus, antablementą arba arkų galus* rš; *Pilioriai įgalino sumažinti sienų storį ir padidinti vidaus erdvę* sp – žr. *filiõrius*

firánka 1 (sf.) ‘langų užuolaida’ Upt: *Firánkos pajuodo* Al; *Nuimk firankas nuo langų, reikia išskalbti* Lš (LKŽe; dar žr. KrŽ 96; VŠŽ 169; ZtŽ 188; ŠVŽŽ I: 160)

← (v.) le. *firanka* ‘uždanga, užtiesalas; (naktinės) užuolaidos ir kt.’ (< v. *Fürhang*, *Vorhang* ‘uždanga; užuolaidos’ [SW I: 745–746; Linde I: 642–643; Brückner 1985: 122; dar žr. Судник 1975: 84, 121, 142, 170; Petit 2004: 59; Tölgyes 2009: 74]) → blr. (dial.) *фіра́нка* ‘užuolaidos’ (ТСБМ V²: 136; БРС III: 950; СБГП V: 266–267; ТС V: 225; Сцяцко 1972: 113–114)

flẽška (sf.) ‘butelis’: *Atadengė tada ana pieno flẽšką* Ch Teis. 4.19

← (s. / v.) le. *flaszka* ‘stiklinis indas skysčiams (pvz., vynui), butelis ir kt.’ (< V. lo. *flasca* ‘nešiojamoji statinaitė’ / ← v. v. a. *vlasche* / s. v. a. *flasca* / v. *Flasche* ‘butelis; indas; ąsotis; taurė’ [SW I: 752; SPW VII: 78; SSt II: 360–361; Brückner 1985: 123; Bańkowski I: 373; ЭСБМ IX: 237; Фасмер IV: 200; Аникин III: 280; Kluge 2002: 298; Köbler 1993: 622; Niermeyer 1976: 437; MLex 290; dar žr. Kleszczowa 2010: 61; ALEW I: 274–275]) → blr. dial. *фля́шка* ‘gertuvė; butelis’ (СБГП V: 268), r. *фля́жка* ‘t. p.’ (Даль IV: 536) ≠ blr. *пля́жка* ‘gertuvė, (plokščias) butelis’ (РБС III: 665; ЭСБМ ibd.)

fõlga (sf.) ‘folija’ VŠŽ 169 (Kn [K. R.])

← (s. / v.) le. *folga* ‘paklotas; padėklas; folija’ (< it. *foglia* ‘lapas [augalo]; folija; polietileno plėvelė’ ← V. lo. *folium* ‘puslapis; lentelė; nedidelė plokštelė; folija’ [SW I: 757; SPW VII: 84; SSt II: 361; Фасмер IV: 201; Prati 1951: 441–442; Blaise 1994: 392;

LMILP IV²: 283]) → blr. *фóльга* ‘folija; itin plonas popierius, naudojamas spaustuvėse’ (ТСБМ V²: 145; БРС III: 955), r. *фóльга* ‘auksuotas, sidabruotas ar spalvotu laku dengtas plonas vario ar alavo lapas’ (Даль IV: 537) ≠ s. blr. *фолькга*, *фольга*, *фолкга* ‘palengvinimas’ (Булыка 1972: 338) – iki šiol neišaiškinto (žr. Brückner 1985: 124) struktūrinio elemento *-g-* kilmę, matyt, reiktų sieti su nemokšišku italų žodžio tarimu /foglia/ resp. garsų metateze, t. y. it. *fo-**gl**-ia* /foḷia/ → le. *fo-**lg**-a*

formavoti (verb. tr.) ‘f o r m u o t i ; s t a t y t i ’: DP 112.17–18 *kaip’ nekurie sâko / forma-wôieś per kętures dęβimtis dienú îſcioy mótinos* (dar žr. Skardžius IV: 130)

← (v.) le. *formować* ‘suteikti pavidalą; kurti; puošti; nustatyti; sukurpti bylą ir kt.’ (< V. lo. *formare* / lo. *fōrmāre* ‘suteikti pavidalą; puoselėti, auklėti, ugdyti; prijaukinti; lipdyti, daryti, kurti; vaizduoti’ [SW I: 763; SPW VII: 100–101; Pasek I: 205; ISJP 27; LMILP IV²⁻³: 320–322; dar žr. ALEW I: 275]) → s. blr. *формовати* ‘suteikti pavidalą’ (Булыка 1980: 95), blr. *фармавáць* ‘t. p.’ (ТСБМ V²: 113; БРС III: 935) – dėl kilmės žr. *farma*, *fòrma*

forta (sf.) ‘v a r t a i ’: DPk 387.8–9 *angβtá yr’ fôrta ir ſéuras kęlás kurſái wędá giwâtoſp am=ʒinóſp* (dar žr. Skardžius IV: 130)

← s. / v. le. *forta* ‘nedidelės durys su stakta; įėjimas; kasyklos įėjimo stakta; galimybė; požeminis tunelis; plyšys, spraga, tarpas’ (< v. v. a. *phorte* / v. *Pforte* ‘vartai; durys’ ← V. lo. *porta* ‘ankštumas, siaurumas, siaura vieta; durys; vandens latakas ir kt.’ [SW I: 786; SPW VII: 103–104; SSt II: 370; Boryś 2005: 151; Фасмер IV: 204; Kluge 2002: 697; MLex 160; Blaise 1994: 704; Филичева 2003: 136; plg. Sławski I: 212]) → s. blr. *форта* ‘durelės; rėmai’ (Булыка 1980: 97)

fortelius (sm.) ‘n a u d a ’: JMP 40.2 *O kad nežinoio kur o káipo ing ta dáykta iſimuβinet / tádá pakrutiná ana ſáwo forteliu* (dar žr. Skardžius IV: 130)

← (s. / v.) le. *fortel* (v. le. *fortyl*) ‘nauda; apgaulė, išsisukinėjimas; paslaptis, slėptinas dalykas’ (< v. v. a. *vor-teil* ‘avansas; nauda; persvara’ [SW I: 765; SW VII: 104–107; SSt II: 366; Sławski I: 235; Фасмер IV: 204; MLex 296]) → blr. *фóртэль* ‘netikėta nauda; gudrybė’ (Носовичъ 1984: 674; БРС III: 956), r. *фóртель* ‘netikėta nauda; apsukriai įvykdytas sandoris’ (БТСРЯ 1430) ≠ s. blr. *фортель*, *фортэль* ‘būdas; suktybė, gudrybė’ (СЛw; Булыка 1980: 137)

fórtkė 1 (sf.) ‘o r l a i d ė , (v ė d i n i m o , v ė d i n a m a s i s) l a n g e l i s ’ Baksčiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 161; dar žr. KPP 74)

← s. / v. le. *fortka* ‘varteliai, durelės; krosnies durelės’ (SSt II: 371; SPW VII: 107–108; Boryś 2005: 151) → blr. (dial.) *фóртка* ‘orlaidė; durų, lango dalis; varteliai’ (ТСБМ V²: 147; БРС III: 956; СБГП V: 268–269) – dėl kilmės žr. *forta*

fortkelė (sf. dem.) ‘v a r t e l i a i ’: JMP 265.32 *iau eik βálin nenoriu cžionay žinot nieko ápe ta=we / tureiey gáná cžeſá / káip tureiey gatáwitis ant tu žádetu linkſ=mibiu tawo / ganá tawe fortkiáłá atdáritá łaukie / bát kad ápe tá táy nieko nodboiey / eikig iau tenay kur tiemus ſugátáwitá wie=tá* (dar žr. Skardžius IV: 130) ⇦ *fortka*, *-ė*

francūzas (sm.) ‘prancūzas’: DPk 457.41–42 *daug liežūwiu giminių / Hiβpó=nu / Włachu / Francúzu / Anglíku / Szótu / Wókiecziu / Cziáku / Vngúru* (dar žr. Skardžius IV: 131), ***francũzas*** 2 ‘t. p.’ ZtŽ 189

← (v.) le. *Francuz* ‘prancūzas; mokytojas iš Prancūzijos; prancūzų kalbos mokytojas’ (< č. *Francouz* ‘prancūzas’ ← v. v. a. *franzois* ‘prancūziškas’ ← V. lo. *Francus*, [pl.] *Franci* ‘Frankų imperijos rytinės dalies gyventojas; prancūzas’ ← lo. *Francī* ‘frankai – germanų tautų sąjunga’ ← pragerm. **fri[j]a-* ‘laisvas’ [SW I: 771; SPW VII: 121–122; Brückner 1985: 127; Machek 1968: 146; Taszycki 1964: 262; Blaise 1994: 400; Clédat 1914: 264; Фасмер IV: 406; ЭССРЯ II: 189; MLex 296; Kluge 2002: 312; Orel 2003: 114; Kroonen 2013: 155; dar žr. Magda-Czekaj 2003: 140])[128] → blr. *француз* ‘prancūzas’ (ТСБМ V²: 154); r. *француз* ‘prancūzas’ (БТСРЯ 1434) ≠ blr. *прáнцузъ* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 493; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 246) – dar žr. ***Francija*

frántas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘dabita, gražeiva, puošeiva’ DŽ

← (v.) le. (dial.) *frant* ‘sukčius; dabita, puošeiva ir kt.’ (< [s.] č. *franta* ‘gudruolis, šmaikštuolis; kvailelis’ [SW I: 772; SPW VII: 122–123; Karłowicz II: 28; Sokólska 1999: 151; Sławski I: 236; Фасмер IV: 206; Machek 1968: 146]) → blr. *франт* ‘dabita, puošeiva’ (ТСБМ V²: 153), r. *франтъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 538) ≠ s. blr. *франтъ* ‘sukčius, melagis’ (Булыка 1980: 126)

frizūrà 2 (sf.) TrpŽ: **1**. ‘galvos plaukų garbanavimas ir šukavimas’; **2**. ‘garbanuoti ir sušukuoti plaukai’

← (v.) le. (dial.) *fryzura* ‘graži šukuosena ir kt.’ (< pranc. *frisure* ‘šukuosena; garbanos’ ← ? s. fryz. *frísle* ‘garbanoti plaukai’ [SW I: 779; Linde I: 663; Brückner 1985: 129; Reczkowa 1982: 71; plg. Фасмер IV: 207; ЕСУМ VI: 131]) → blr. *фрызура* ‘šukuosena; garbanoti plaukai’ (ТСБМ V²: 156)

fundacija (sf.) ‘įsteigimas savo lėšomis; fondas’: DPk 443.13–15 *Ir nórinť weľ iżginť norétu: tad bę p{i}=gái to priwéſsimę / ir Kronikomis / ſęnomiſsiomis / fundaciómis / ir pri=wiliomis bażniczių Biſkupu* (dar žr. Skardžius IV: 131)

← v. le. *fundacyja* (le. *fundacja*) ‘įkūrimas, įsteigimas savomis lėšomis; dovanojimas, auka; įsteigtas fondas ir kt.’ (< V. lo. *fundatio* ‘pagrindas; įkūrimas, įsteigimas’ [SW I: 782; SPW VII: 142–143; Blaise 1994: 406; LMILP IV³: 439–440; dar žr. Moszyńska 1975: 174; Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *фундацыя*, *фундацыя* ‘žemės, pinigų, brangenybių aukojimas bažnyčiai, vienuolynui’ (СЛw; Булыка 1980: 77)

fundameñtas 2 (sm.) TrpŽ, SD 67 **1**. ‘pamatas’: *Mūrų fundamentai padėti buvo* DP 609; **2**. ‘pagrindas’: *Balsas, perkūnu surikęs, sujudino iš fundamento žemę* Tat; (prk.): *Petras turėjo būt galva ir fundamentù... bažnyčios* DP 593; **3**. ‘kilimo priežastis’: *Sekminės pradžią ir fundameñtą turi* DP 34 (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 155; ZtŽ 189)

[128] M. Vasmerio (Фасмер ibd.) teiginys, neva v. v. a. *franzois* kildintinas iš s. pranc. *françois* *‘prancūzas’ nėra teisingas, mat ši leksema reflektuoja sememą ‘laisvas, kilmingas’ (Godefroy 1990: 243), o ne etnonimą.

← (s. / v.) le. *fundament* ‘akmeninis, plytinis pastato pagrindas; atrama; galia; argumentas ir kt.’ (< V. lo. *fundamentum* ‘dangus; valda; pagrindas, pamatai; atsiradimo priežastis, šaltinis; taisyklė ir kt.’ [SW I: 782; SPW VII: 143–148; SSt II: 369; Фасмер IV: 210; Blaise 1994: 406; LMILP IV[3]: 438–439; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; plg. Moszyńska 1975: 174]) → s. blr. *фундаментъ* ‘pagrindas’ (Булыка 1980: 188), blr. *фундáмент* ‘pagrindas, atrama’ (ТСБМ V[2]: 160; БРС III: 964; dar žr. Вярэніч 2009: 495), r. *фундáментъ* ‘pagrindas, pamatai ir kt.’ (Даль IV: 539)

pundameñtas 2 (sm.) Škn, Slnt, Klvr, *pundãmentas* 1 **1**. ‘p a m a t a s’ Btg: *Gal ir dabar tebėr tos melnyčelės pundamentas* LTR (ž.); **2**. ‘p l ū g o d a l i s’: *Prie dišlio dedamas pundãmentas* Užg – žr. *fundameñtas*

fuñdavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘v a i š i n t i (p p r. g ė r i m u)’ Dv (DvŽ I: 155); ***fundavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t . p.’ ZtŽ 189

← (s. / v.) le. *fundować*[129] ‘vaišinti’ (< V. lo. *fundere* ‘[į]pilti, pilstyti ir kt.’ [SW I: 782; SPW VII: 149–151; SSt II: 369; Sokólska 1999: 114; LMILP IV[3]: 446–447; dar žr. Walczak 1991: 127]) → blr. (dial.) *фундавáць* ‘vaišinti’ (ТСБМ V[2]: 159; БРС III: 964; СБГП V: 270; Станкевіч 2011: 150) ≠ s. blr. *фундовати* ‘įkurti; statyti savo lėšomis; padovanoti turtą’ (СЛw; Булыка 1972: 342, 1980: 77–78; plg. Швед 2011: 160)

fùntas 1 (sm.) ‘s v a r a s’ Alv: *Sidabro kiekas funtų* SD 69; *Apie šimtą svarų, arba funtų* DP 180; *Koksaig buvo ir ansai, kuris funtą savą pakasė* DP 558 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 189; ZŠT I: 253)

← (s. / v.) le. *funt* ‘svorio matas (405,504 gr); tokio svorio svarstis; anglų moneta (~ 40 zlotų) ir kt.’ (< v. v. a. *phunt* / s. v. a. *pfunt* ‘svorio matas’ ← V. lo. *pondus* ‘svaras; centneris [50 kg]; pusiausvyra’ [SW I: 783; SPW VII: 153–155; SSt II: 369; Brückner 1985: 129; Sławski I: 241; Фасмер IV: 210; LEW 667; Wackernagel 1878: 230; Köbler 1993: 1588; Seebold 2008: 648; Schützeichel 2012: 251; Niermeyer 1976: 812; dar žr. Palionis 1967: 276; Zinkevičius 1988: 130; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *фунтъ* ‘svorio matas (374,8 g)’ (СЛw; Булыка 1980: 154), blr. *фунт* ‘mato vienetas; anglų moneta’ (ТСБМ V[2]: 160; БРС III: 964), (s.) r. *фунтъ* ‘svorio matas’ (Даль IV: 539; Срезневскій III: 1358)

pùntas 1 (sm.) ‘s v a r a s’ Bru: *Tie rugiai svėrė pùntą* Mrk (LKŽe); Chyl 1Kar. 10.17 *Tris ſzymtus teypag ſkidu iſz kałto aukſa: tris puntus aukſo liepe atſwert kiekwienoſp ſkidoſp, ir iźdejo jas Karalus namoſe miſzko Libanon* (dar žr. Skardžius IV: 242; LEW 667) – žr. *fùntas*

fùrmanas 1 (sm.) ‘v e ž i k a s’ ZtŽ 189; ***fùrmonas*** ‘v e ž i k a s, v a ž m i n i n k a s’ SD 132, Rmš (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 155; ZtŽ 189; ZŠT II: 173, 351)

← (s. / v.) le. *furman* ‘važmininkas; tas, kuris verčiasi krovinių pervežimu; vežikas, arklininkas ir kt.’ (< v. *Fuhrmann* ‘vežikas, važmininkas’ [SW I: 785; SPW VII: 156–157;

[129] Leksemos le. *fundować* reikšmės ‘įsteigti, įkurti savo lėšomis; pradėti; kloti pamatus’ vestinos iš V. lo. *fundare* ‘įkurti (pvz., vienuolyną; įsteigti; statyti nuo pamatų; kurti; remtis; įrodyti ir kt.’ (LMILP IV[3]: 443–446; dar žr. Brückner 1985: 129). Dėl šios priežasties, le. *fundować* leksikografiniuose leidiniuose, matyt, turėtų būti dublikuoto, o ne unifikuoto leksinio semantinio lizdo žodis.

SSt II: 370; Brückner 1985: 129]) → s. blr. *фурманъ* ‘vežikas’ (Булыка 1980: 89), blr. (dial.) *фу́рман(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 674; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333; Кісель, Макарэвіч 2011: 135; СБГП V: 272), r. *фу́рманъ* ‘vežikas, važmininkas’ (САР VI: 497; Сомов 1996: 597; plg. Фасмер IV: 211)

pùrmonas 1 (sm.) K. Būg, *puřmonas* 1 ‘vežikas, važmininkas’ Nv, MŽ 200, N, K: *Karalius važiavo su savo purmonu po savo karalystę* LTR (ž.) /\ *Vel(nia)s už purmoną yr tam ponuo, kad anam vyksta (sekasi)* Šts (LKŽe); *O purmonas jo su arkliais apluoke nakvynę turėjo* ŠLSP 145 ir kt. (SŽ 465) – žr. *fùrmonas*

furmonkà 2 (sf.) ‘pakinkytas vežimas’ ZtŽ 189; ZŠT I: 316

← (v.) le. *furmanka* ‘vežimas, vežimaitis ir kt.’ (SW I: 785; SPW VII: 157) → blr. (dial.) *фурма́нка* ‘vežimas’ (Носовичъ 1984: 674; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333; СБГП V: 272), r. *фурманка* ‘vežimas’ (Сомов 1996: 597) – dėl kilmės dar žr. *fùrmanas*

purmánka 1 (sf.) ‘vežimas’ Al, Gr, Trk (LKŽe); *Teip malonių apsakymų susiedam besiklausant no tėvų, šit atvažiavo trys purmankos pamilijantų, prisėdę pilnos brikos* ŠLSP 213; *Važiuoti atvažiavę – kokios trys purmankos prisėdusios po du vyru* ŠLSP 234 (SŽ 465) – žr. *furmonkà*

fùtaras, ***fùtoras*** 3[b] (sm.) ‘vienkiemis’ Pagaujėnai (DvŽ I: 155; ZtŽ 189; ZŠT I: 170, 325, 346, 384, II: 147, 214, 218, 242, 397, 433, 441, 452)

← v. le. (dial.) *futor* ‘vienkiemis; nedidelis ūkis’ (SW I: 787; Linde I: 680; SPW VII: 158, 159; Brückner 1985: 130; Siatkowski 2004: 12) → blr. dial. *фу́тар* ‘vienkiemis; laukas, esantis toli nuo sodybos’ (СБГП V: 272)

futrà 2 (sf.) **1**. ‘kailiniai’ SD 132, I (LKŽe; dar žr. ZtŽ 189); **2**. ‘kailiais pamuštas paltas’ VŠŽ 169

← (s. / v.) le. *futro* (le. dial. [Kšbd] *futer*) ‘žvėries kailis; drabužis kailiniu pamušalu; kailiniai ir kt.’ (< v. v. a. *vuoter* / v. *Futter* ‘drabužio pamušalas’ [SW I: 787; SPW VII: 159; SSt II: 371; Karłowicz II: 37; Brückner 1985: 130; Kluge 2002: 324; MLex 302]) → s. blr. *футро* (*хутра*) ‘kailis; kailiniai; toks žieminis drabužis’ (СЛw), blr. (dial.) *фу́тра* ‘kailiniai; kailis’ (Носовичъ 1984: 674; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333; СБГП V: 272–273) ∌ ≠ r. *фу́теръ* ‘drabužiai, vilkimi po viršutiniais ir kt.’ (Даль IV: 540)

putrà 2 (sf.) ‘kailiniai, apsiūti gelumbe, milu, žieminis paltas’ Kln, Pšl, Sml, Sb, Lš: *Šiltą pùtrą pasisiuvai* Ant; *Žiemai naują pùtrą pasisiūdino* Kv; *Atėjau pasimieruoti pùtros* Lnkv; *Su tokia putrà nors po žiemos vartais statyk* Sdk; *Reiktų pilkai putrẽlei naują kalnierių uždėti* Jz; *Apsivilk putrele, ba sušalsi* Auk – žr. *futrà*

putrúotas, *-a* 1 (adj.) ‘putra apsivilkęs’: *Sakė, kad svečiai putrúoti, o čiai rudiniuoti* (d.) Rm ⇦ *putrà*

G

gagañčius 2 (sm.) **1**. ‘antsnukis’: *Nebijok, šuo su gagañčium, nekąs* Rs; **2**. ‘diržiukas šuniui ant kaklo’: *Ką tu čia kaip šuva paleistas nuog gagañčiaus* Knv; **3**. ‘tam tikras žibintas, žvejų vartojamas naktį ugniai sukurti; deglas’: *Pridėk pilną gagančių šakalių, nakčia eisim luokinti (po ledu žuvų gaudyti)* Mrc; *Tę, matyt, gagančiai šviečia, gal kas žuvauna* Lš; *Mes liuobam gagañčių deginti* KlvrŽ; ***gagõnčius*** 1 ‘? diržiukas, pavadys’[130]: *Kazõs plaukaĩ ir gagõnčius* Dv (DvŽ I: 156)

← le. dial. (ŽV-Md) *gaganiec* ‘žibalinės lempos dagtis; aliejinis šviestuvas, (nešiojamasis) žibintas; antsnukis; žaboklės’ (SW II: 201–202; SPW X: 21; Karłowicz II: 290; Brückner 1985: 212–213; ЭСБМ IV: 26; plg. Фасмер II: 155) → blr. dial. *ґаґáнец*, *ґаганéц* ‘šviestuvas, kuriuo žvejai apšviečia upę, žūklaudami naktį; antsnukis; kaklaraištis’ (СБГП I: 399–340; Сцяшковіч 1983: 105; Гілевіч 2005: 30) – dar žr. *kaganiius*

galerètas (sm.) ‘trintų uogų perkošta, nevirta sustingusi uogienė (ppr. raudonųjų serbentų)’ Kn (R. K.)

↔ (v.) le. (dial.) *galareta* ‘sustingęs virtos mėsos, žuvies ar daržovių nuoviras’ (< a. v. a. *gallerte* / v. *Gallerte* ‘šaltiena; mėsos nuoviro ar vaisių sulčių želė’ ← V. lo. *gelatria* ‘šaltiena; tai, kas sustingę’ ← lo. *gelātus* ‘sušalęs, sustingęs’ [SW I: 794; SPW VII: 179; Karłowicz II: 48; Brückner 1985: 132; Kluge 2002: 327; FDW VI: 56–57]) → blr. dial. *ґалярóта* ‘šaltiena’ (СГЦБ I: 86; Сцяшковіч 1983: 108)

galgõnas, ***galgònas*** 2 (sm.) Į **1**. ‘nenaudėlis, išdykėlis, padauža’: *Tas galgõnas piemuo tolei išdykavo, kolei sprandą nusisuko* Krsn; *Aš tau, tu galgõne, aš tau parodysiu!* Ldvn; *Vai tu galgòne, gausi nuo manęs į kailį!* Gž ir kt. (Sv, Brt, An); **2**. ‘prie vežimo naktį važiuojant rišamas žiburys’ Pc; **3**. ‘kukulis iš tarkuotų bulvių, vidury mėsos pridėtas’: *Jaknų yra, galim galgõnų pasidaryti* Ssk; **4**. ‘(bot.) kalganas (*Alpinia officinarum*)’: *Aš geriu nuo gumbo galgono šaknį* Krn

← (s. / v.) le. *gałgan* ‘skudurai, skarmalai; niekšas, nenaudėlis, sukčius; dykinėtojas, padauža; niekniekis; (bot.) kalganas (*Alpinia officinarum*)’ (< v. v. a. *galgân*, *galgan* ‘šio augalo šaknis’ / v. *Galgant* ‘toks augalas [*Maranta* / *Alpinia galanga*]’ ← V. lo. *galanga* ‘t. p.’ [SW I: 798; SPW VII: 183; SSt II: 382; Brückner 1985: 133–134; Sławski I: 253; Фасмер I: 385; MLex 53; Blaise 1994: 411; dar žr. Walczak 1995: 142]) → s.

---

[130] Laima Grumadienė, *Dieveniškių šnektos žodyno* I tomo *G* raidės leksemų aprašo autorė (žr. DvŽ I: VII), nurodo reikšmę ‘šikšna, oda’, kurią veda iš le. *gogo*, *goguś* ‘puošeiva, dabita; bukaprotis, beraštis’ (SW I: 865). Toks semantinis lie. dial. *gagõnčius* *‘šikšna, oda’ ir minėto lenkų žodžio reikšmių ‘puošeiva, dabita; bukaprotis, beraštis’ neatitikimas, matyt, suponuoja ne tik anksčiau nurodytos etimologijos klaidingumą, bet ir kitos konotacijos sememos rekonstrukciją.

blr. *кгалкганъ*, *галганъ*, *кгалганъ* ‘vaistinis augalas (*Alpinia galanga*)’ (ГСБМ XV: 29; Булыка 1980: 150), blr. *галга́н* ‘nenaudėlis; nuskurėlis, skarmalius’ (ТСБМ II: 18), blr. dial. *галга́ны* ‘tarkuotų bulvių kukuliukai, apkepti keptuvėje ir išvirti piene’ (ТС I: 191), s. r. *галганъ* ‘vaistinis augalas; augalas, panašus į imbierą (*Alpinia galanga*)’ (СРЯВ IV: 8; Фасмер ibd.) ≠ blr. dial. *галга́н* ‘mulkis, kvailys’ (СБГП I: 410)

gamùlka 1 (sf.) **1**. ‘g n i u ž u l a s , g a b a l a s ’: *Vaikai sniego gamùlkomis mušasi* Krkl; *Gamùlka taukų* Škn; **2**. ‘k u k u l i s ’: *Vaikai, kelkite, mama išvirė gamùlkų!* Tv; **3**. ‘l i n ų (š u k u o t ų) g r į ž t ė ’: *Kiek gamùlkų padarei?* Rs

← (s. / v.) le. *gomółka* ‘sudžiūvusios varškės gumuliukas; stiklinis kamuoliukas, naudotas vietoj stiklo; apvalus (ko nors minkšto) gniužulas’ (SW I: 871; SPW VII: 533; SSt II: 453) → blr. dial. *гаму́лка* ‘gabalas; kąsnis’ (СГЦБ I: 87)

gánkas 1 (sm.) ‘p r i e b u t i s ’ ZtŽ 195; ***gõnkai*** 2 (sm., pl.) **1**. ‘p r i e b u t i s , p r i e n a m i s , v e r a n d a ’: *Kad pasistatė gryčią, gõnkai net žiba* Sv; *Porą žirgų pakinkykie ir po gonkais pastatykie* TDr IV 67 (Ck); *Pirmininkas Butkys išėjo į gonkelius ir tylėdamas stebėjo ateinančius* J. Balt (LKŽe); Žižmai (DvŽ I: 184); **2**. ‘p o s m a i (a u d e k l o) (?) ’ MŽ (LKŽe); ***gõnkas*** 2 Š, ***gónkas*** 1 ‘p r i e b u t i s , p r i e n a m i s , v e r a n d a ’ [K]: *Pasistatė gražų gõnką* An; *O, jų namas geras, su stikliniu gonku* Ut; *Praustis gonkè padėjau* Ds; *Sėdi gónke susėdę ir šnekasi* Sml; *Ar gonkẽlį iššlavei?* Ds (LKŽe; dar žr. ZtŽ 212; ZŠT II: 385); ***gõnkos*** 2 (sf., pl.) Mrj, Grš, ***goñkos*** 2 ‘t . p .’: *Pataisyk suolelį an goñkų* Nmj; *Mūsų gõnkos seniau buvo apaugę parstupu* Slm; *Senelė sėdi gõnkose* Als ir kt. (Vl, OZ 19, Nm, Gs, NS 598) (LKŽe); Šaltiniai (DvŽ I: 184); *Žūria, kad tos skrynutės nebėra, tiktai namai gražūs, tuose namuose dideli langai ir stiklo priešduris – gonkos* ŠLSA 95–96 ir kt. (SŽ 221–222)

← (s. / v.) le. *ganek* ‘priebutis; balkonas; toks jūreivystės terminas ir kt.’ (< v. v. a. *ganc* / v. *Gang* ‘koridorius, praėjimo vieta’ [SW I: 800; SPW VII: 188–189; SSt II: 382; Ślaski 1930: 163; Sławski I: 254; ЭСБМ III: 46; SEJL 192; $SEJL_2$ 349; Kluge 2002: 329; MLex 53; dar žr. LKA I: 39–40; Адомавичюте 1982: 46; Zinkevičius 1988: 130; Widłak 2011: 478; Аникин I: 88; ALEW I: 350]) → s. blr. *кганокъ*, *ганокъ*, *кганекъ* (*кганокгъ*) ‘priebutis, balkonas ir kt.’ (ГСБМ XV: 30–31; Булыка 1980: 96), blr. (dial.) *ґа́нак*, *га́нак* ‘priebutis, veranda’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 77; СБГП I: 417; СС I: 102; СГЦБ I: 87; МСМГ 42; dar žr. Барысюк 2011: 121), blr. dial. *га́нок* ‘priebutis’ (ТС I: 194), r. dial. *га́нок*, *га́нки* (pl.) ‘t. p.’ (СРНГ VI: 135)

gomkos (sf. pl.) ‘p r i e b u t i s , p r i e n a m i s , v e r a n d a ’ Slm: *Ir žirgeliai sukinkyti, prie gomkelių sustatyti* NS 610

garbõrius 2 J, [K], ***gařborius*** 1 (sm.) ‘k a i l i a d i r b y s , o d ž i u s , o d m i n y s ’ Rs, Slnt: *Tam dvare buvo karčema ir garborius, kur skūras dirbo* BsP IV 77; *Kailį nusmauks, įduos garboriui išdirbti* PP 86

← (s. / v.) le. *garbarz* ‘amatininkas, rauginantis žvėrių kailius, odininkas’ (< v. v. a. *gerber* / v. *Gerber* ‘odininkas’ [SW I: 802; SPW VII: 194; SSt II: 383; Bańkowski I: 408; ЭСБМ III: 56; Kluge 2002: 348; dar žr. Sławski I: 256; Пиц 2009: 251–252])

→ s. blr. *кгарбаръ*, *гарбаръ*, *гарбарь* ‘odininkas’ (ГСБМ XV: 31; Булыка 1980: 88), blr. (dial.) *гарба́р* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 78; СБГП I: 424)

garborėnas (sm.) ‘g a r b o r i a u s s ū n u s’ Ak ⇦ *garbõrius, gařborius*

garboriūkštis, *-ė* (smob.) ‘(menk.) g a r b o r i a u s v a i k a s’ Ak ⇦ *garbõrius, gařborius*

garborystė (sf.) ‘g a r b o r i a u s v e r s l a s’ M ⇦ *garbõrius, gařborius*

garlỹvas, -à 4 (adj.) ‘u o l u s , s t r o p u s’ J

← (v.) le. *gorliwy* ‘stropus, darbštus, atidus, budrus, pasišventęs; pavydus; ūmus ir kt.’ (SW I: 877; SPW VIII: 27; ЭСБМ III: 60) → s. blr. *горливый* ‘stropus, darbštus, uolus’ (ГСБМ VII: 78), blr. *гарлі́вый* ‘uolus’ (Носовичъ 1984: 119; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 78)

garlỹvastis 1 (sf.) ‘u o l u m a s , s t r o p u m a s’ J

← (v.) le. *gorliwość* ‘stropumas, darbštumas, atidumas, budrumas, pasišventimas; įkyrumas’ (SW I: 877; SPW VIII: 26–27; dar žr. ЭСБМ III: 60) → s. blr. *горливость* ‘uolumas, stropumas, rūpestingumas’ (ГСБМ VII: 78), blr. *гарлі́восць* ‘uolumas’ (Носовичъ 1984: 119; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 78)

garnìtorius 1 (sm.) ‘e i l u t ė , k o s t i u m a s’ Pn: *Pasisiuvo garnìtorių* Vdk (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 166)

↔ (v.) le. *garnitur* ‘komplektas; drabužių komplektas (šventikų ir kt.), kostiumas ir kt.’ (< pranc. *garniture* ‘rinkinys; apdaras, aptaisas; papuošimas ir kt.’ [SW I: 807; Linde II: 685; Reczkowa 1982: 73; Clédat 1914: 273]) → blr. *гарні́тур*, *гарні́тар* ‘komplektas; kostiumas’ (ЭСБМ III: 63)

garončkà 2 (sf.) ‘k a r š t i s’ ZtŽ 196

← (v.) le. *gorączka* ‘aukšta kūno temperatūra – ligos indikacija; karštinė (*febris*); šaltkrėtis ir kt.’ (SW I: 875–876; Linde II: 749–750) → blr. dial. *гаро́нчка*, *горо́нчка* ‘aukšta temperatūra; šiltinė; gripas; itin darbštus žmogus’ (СБГП I: 423)

gatavõnė 2 (sf.) ‘t a i s y m a s’: *Prašau... ne ant kokių gatavõnių, tik ant alaus darymo* JR 16

← (s. / v.) le. *gotowanie* ‘(pa)ruošimas, gaminimas (ir maisto)’ (SW I: 885; SPW VIII: 67–68; SSt II: 474) → s. blr. *готованье*, *готование* ‘sutvarkymas, paruošimas, parengimas; gaminimas (maisto)’ (ГСБМ VII: 118–119), blr. *гатова́нне* ‘maisto (pa)ruošimas, gaminimas’ (Носовичъ 1984: 120; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 79; plg. ЭСБМ III: 71)

gatuñkas 2 Š (sm.) **1**. ‘v e i s l ė , r ū š i s’: *Karvė gero gatuñko* J; *Tris gatunkùs turiu obuolių* Yl; *Gersime trunkų įvairių gatunkų* Krsn; *Tavo batai yra gero gatunko* Up; **2**. ‘i š v a i z d a , b ū d a s’: *Laukinė kiaunė – žvėrelis viškai katės gatunku* Kp; *Mano vyras gero gatunko, niekad nesupyksta* Brž; *Toks jau jo gatunkas, nieko nepadarysi* Rz (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 173); *Todel už tai yra moteriškosios trejopo gatunko* ŠLSP 188 ir kt. (SŽ 197–198)

← (v.) le. *gatunek* ‘rūšis, kokybė; kilmė; biologinė rūšis; ’ (< v. v. a. *gatunge* / v. *Gattung* ‘rūšis, veislė, kategorija ir kt.’ [SW I: 809; Linde II: 687–688; Sławski I: 261; ЭСБМ III: 72; Kluge 2002: 333; dar žr. Адомавичюте 1982: 47; Walczak 1995: 142]) → s.

blr. *кгатунокъ* ‘rūšis’ (ГСБМ XV: 33; Булыка 1980: 82), blr. *гату́нокъ* ‘veislė, rūšis, porūšis; ypatumas, ypatybė’ (Носовичъ 1984: 110; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 79), blr. dial. *гату́нак* / *гату́нок* ‘rūšis, veislė’ (СБГП I: 436; ТС I: 197)

gatunkìngas, *-a* 1 (adj.) ‘geros veislės’: *Gatunkingas arklys, nenuleistu sturpliu* Šts ⇐ *gatuñkas*

gatunkãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘geros veislės, rūšies’: *Šis arklys gatunkãvas, gražiai bėga* Mrk

← (v.) le. *gatunkowy* ‘rūšinis, veislinis; geros kilmės’ (SW I: 809; Linde II: 688) → blr. *гатунковы* ‘vienokios ar kitokios rūšies’ (ТСБМ II: 40) ≠ blr. dial. *гату́нкавы* ‘užsispyręs’ (Сцяшковіч 1983: 111) – dėl kilmės žr. *gatuñkas*

gavendà 2, ***gavénda*** 1 (sf.) Als, Vkš **1**. ‘kalba, pasakojimas’: *Jau, mamale, neišklausysi tų visų jo gavéndų* Plt; *Gavendas vedžioja* Užv; **2**. ‘(scom.) kas daug be reikalo kalba, plepa’: *Tas žmogus tai tikras gavendà: kalba, kad ir suvis nereikia* Slk (LKŽe); **3**. ‘pokalbis’ ZŠT II: 358

← (v.) le. *gawęda* ‘šnekėjimas, kalbėjimasis; pokalbis, pašnekesys; buitiniu stiliumi parašytas literatūros kūrinys; plepys, pasakotojas ir kt.’ (SW I: 810; Linde II: 688; Sławski I: 261; ЭСБМ III: 10) → blr. dial. *гавэ́нда* ‘šneka; beprasmis kalbėjimas, tauškalai’ (СБГП I: 398–399; Цыхун 1993: 33; СГЦБ I: 82; Станкевіч 2011: 150; dar žr. Ostrowski 2000: 202, 2006: 15, 2013: 55), r. *гавенда* ‘pasakėlė, anekdotas’ (Шетэля 2011: 28)

gaveñdyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr., tr.) ‘niekus kalbėti, plepėti’: *Kad nežinai, tai ir nereikia gaveñdyti* Up; *Gaveñdija gaveñdija, net ausys klausyt įsopsta* Rk

↔ (v.) le. *gawędzić* ‘plepėti, šnekučiuotis; šnekėti niekus, pramanus; trukdyti’ (SW I: 810; Linde II: 688) → blr. dial. *гавэ́ндзіць* ‘kalbėti, šnekučiuotis’ (СБГП I: 399)

gavéndoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.) ‘niekus kalbėti, plepėti’: *Dėl to nereik gavéndoti* KlvrŽ

← le. *gawędać* ‘plepėti, šnekučiuotis; šnekėti niekus, pramanus; trukdyti’ (SW I: 810) → blr. dial. *гавэ́ндаць* ‘kalbėti’ (Ляшкевіч 2004: 10)

gazà 4, 2 (sf.) ‘žibalas’: *Pripilk pilną gazõs* Šln (LKŽe); *Eik ot ten į kruogą, parnešk man gazos – ir rasi baimę* ŠLP 332; *Tas vaiks nuėjęs, kūlį radęs ant kelio pastatytą, tą pavertęs, nuėjęs pas žydą, gazos nupirkęs ir parnešęs* ŠLP 332 (SŽ 202; ZtŽ 199)

← le. (dial.) *gaza* ‘žibalas, nafta’ (SW I: 810–811; Karłowicz II: 60) → blr. (dial.) *гáза* ‘žibalas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 75; СБГП I: 403; СС I: 98; ТС I: 190; ЭСБМ III: 12) – dėl kilmės žr. *gãzas*

gãzas 2 (sm.) DŽ **1**. ‘žibalas’: *Kaip blogai žiba šis gazas* Smn; *Gãzo įpilk į lempą* Ėr; *Kalė kalė (mokėsi, skaitė), kiek to gazo vieno išdegino vakarais* rš; *Da vis mano rankos atsiduoda (dvokia) gazù* Slm (dar žr. ZtŽ 199; ZŠT II: 175; ŠVŽŽ I: 175); **2**. ‘žibalinė lemputė’: *Gãzas labai rūksta, įtrauk* Ėr; *Uždek gãzą* Rm; **3**. ‘dujos’ DŽ (LKŽe); **4**. ‘dujinė viryklė’ Šaltiniai (DvŽ I: 170)

← le. *gaz* ‘žibalas, nafta; dujos’ (< ol. *gas* ‘dujos; žibalas’ ← gr. χάος ‘pirminė materija; begalinė erdvė’ [SW I: 810–811; Hessen, Stypuła I: 226; Фасмер I: 382; Шанский I[4]: 7) → blr. (dial.) *газ* ‘dujos’ (ТСБМ II: 12; СБГП I: 403; ЭСБМ III: 12)[131]

gazẽlis 2 (sm.) ‘maža žibalinė be stiklo lemputė’: *Bjauru tas gazẽlis – rūksta, smirda* Slm; *Prie gazėlio šviesos mokėsi, ir sugedo akys* Sv; *Katinas sudaužė gazẽlį* Žmt ⇦ *gãzas*

gãzinas, *-à* 3[b] (adj.) ‘gazuotas, žibaluotas’: *Gazino(je) butelko(je) pieno nelaikyti* Šts ⇦ *gãzas*

gazúotas, *-a* 1 (adj.) ‘žibaluotas’: *Gazúotom rankom neik valgyti* Ds ⇦ *gazúoti*

gazúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘tepti ką gazu (žibalu)’ Slm ⇦ *gãzas*

gazìnis, ***-ė*** 2 (adj.) ‘žibalinis, dujinis’: *Kur dėjai gazìnį butelį?* Ds; *Gazinių lempų žiburiai švyturiuoja* rš

↔ le. *gazowy* ‘žibalo; naftos; dujų’ (SW I: 811; Hessen, Stypuła I: 226) → blr. *газавы* ‘dujinis’ (ТСБМ II: 12) – dėl kilmės žr. *gãzas*

gérbūvis 1 (sm.) ‘gerovė’ BŽ 27: *Tėvynės gerbūvis man nėra tuščias žodis* Vaižg

↔ le. *dobrobyt* ‘gerovė; turtas; turtingas žmogus’ (< [vertinys] v. *Wohlsein* ‘sveikata; gerovė’ [SW I: 473; Zinkevičius 1992: 291]) → blr. *дабрабыт* ‘gerovė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 86; ЭСБМ III: 118) – pamorfemis vertinys[132]

germkas (sm.) ‘ginklanešys’ BzB 284

← (s. / v.) le. *giermek* ‘jaunuolis – riterio ginklanešys, tarnas ir kt.’ (< vengr. *gyermek* ‘vaikas, berniūkštis’ [SW I: 826; SPW VI: 341; SSt II: 413; Brückner 1985: 140; Sławski I: 278; Wołosz 1989: 254; Géza 1991: 103; EWU 495–496; dar žr. ALEW I: 315; Walczak 1995: 149]) → s. blr. *гермокъ*, *кгермекъ* ‘ginklanešys’ (ГСБМ VI: 273; Булыка 1980: 63)

gé́veris 1 (sm.) ‘kepurės snapas, matikas, „kazirka“, lipikis’: *Kam perlaužei gé́verį?!* Bd

← ? (v.) le. *kiwior* ‘skrybėlė plačiais kraštais; turkų turbanas’ (SW II: 344; Linde II: 1002) ← r. *ки́веръ* ‘odinis karinis galvos apdangalas, ploščiu paviršiumi’ (Даль II: 106; dar žr. Фасмер II: 228–229)[133] – su inicialinio *ki-* > *gė-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su lie. dial. *gìveris* 1 ‘tokia kepurė (senovės karių, kraičvežių...’ [žr. s. v. *gìveris*])

glencavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘blizginti, poliruoti’: *Ką gi tu čia glencavóji?* Slm

[131] Lie. *gaznyčià* 2 (sf.) ‘žibalinė lempa’: *Gaznyčià dega ir šviečia gerai* J (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. *газьніца* ‘naktinė lempelė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 75), blr. dial. *газні́ца* ‘žibalinė lempa’ (ЛАБНГ IV: 53).

[132] Z. Zinkevičius (1992: 149, 291) šį vertinį interpretuoja ir kaip skolinį, ir kaip „nevykusiai sudarytų naujadarų“ reprezentantą. Be to, mėgina įžvelgti rusizmo refleksiją (plačiau žr. Zinkevičius 1994: 216).

[133] Ligšiolinis lie. *géveris* 1 (sm.) ‘kepurės snapas, matikas, „kazirka“, lipikis’ (LKŽe) kildinimas iš le. (dial.) *giewer*, *gewer*, *giwer* ‘šautuvas, ginklas; rusų kareivio gaubtuvas (nuo 1840 m.)’ (< v. *Gewehr* ‘ginklas, šautuvas’ [SW I: 827; Karłowicz II: 76]) → s. blr. *гевaръ* ‘šautuvo templės įrenginys’ (ГСБМ VI: 268) yra itin abejotinas dėl minėtų substratinių formų ir lietuvių leksemos semantinės kontradikcijos.

← v. le. (dial.) *glancować* ‘blizginti, poliruoti’ (< v. *Glanz* ‘blizgesys’ [SW I: 832; SPW VII: 349]) → s. blr. *глянцовати* ‘poliruoti, blizginti’ (Булыка 1980: 248), blr. *глянцава́ць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 114; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 81)

glencavotas, -a (adj.) ‘blizgantis, poliruotas’: *Ponaitis juodu švarku, su kepalušėliu ir su glencavotais bačiukais, kaip balos velniuks* ŠLSP 35 (SŽ 220) ⇦ *glencavóti*

glóda (sf. ind.) ‘prapultis, nebuvimas, stoka, galas (badas)’ K: *Bus tau glóda, t. y. išnyksi, prapulsi* J; *Tų piningų jau glóda* K; *Mano palaimos glóda (nebėra)* K II 369 ir kt. (Sch 212, K. Donel, RD 211, Jrk 20, 45, S. Dauk, Prk, J, K, A. Baran)

↔ (s. / v.) le. (dial.) *głód* ‘skrandžio tuštumas, alkis; troškulys; troškimas, noras; maisto trūkumas; stoka’ (SW I: 849; SPW VII: 375–381; SSt II: 430–431; Karłowicz II: 89; dar žr. Kregždys 2014$_{d}$: 33) → blr. dial. *глод* ‘badas’ (СБГП I: 461) – žr. StEB I 16 išn.

gmãkas (sm. col.) ‘daugybė’ Lzd: *Šitokis gmãkas žmonių suvažiavo* Pun

← (s. / v.) le. *gmach* ‘kambarys, kabinetas, apartamentai; didelis statinys, pastatas; daugybė, gausybė; krūva ir kt.’ (< v. v. a. *ge-mach* ‘žmogaus poilsio vieta, kambarys; gyvenamoji patalpa ir kt.’ [SW I: 853–854; SPW VII: 441–443; SSt II: 434; Sławski I: 297; ЭСБМ III: 98; MLex 60; dar žr. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *кгмахъ*, *гмахъ* ‘pastatas, kambarys’ (ГСБМ XV: 54–55; Булыка 1980: 96), blr. *гмахъ* ‘(didelis) pastatas; didelė apimtis, didelė erdvė’ (Носовичъ 1984: 114; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 81)

gminà 2 (sf.) ‘valsčius’: *Iš Preidų gminos* A 1884: 365; *Einam, vyrai, liosų traukt, jau mūs gminą pradė šaukt* (d.) Alv (LKŽe; dar žr. ZtŽ 211; ZŠT I: 316, II: 366)

← (v.) le. *gmina* ‘valsčius; religinė bendruomenė ir kt.’ (< v. v. a. *ge-meine* / v. *Gemeinde*, *Gemeine* ‘bendruomenė, kaimo savivaldybė; parapija’ [SW I: 854–855; SPW VII: 445; Sokólska 1999: 145; Połomski 2010: 7; Фасмер I: 419; MLex 60; dar žr. Walczak 1995: 92; Шетэля 2011: 29]) → blr. *гміна* ‘kaimo bendruomenė; mažiausias Lenkijos administracinis vienetas, administracinis centras’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 81; ТСБМ II: 62), blr. dial. *ґмі́на* ‘smulkiausias administracinis vienetas vakarų Baltarusijoje ir kt.’ (СГЦБ I: 96) ≠ r. *гми́на* ‘bendruomenė’ (Фасмер ibd.)[134] ≠ s. blr. *кгминъ*, *гминъ* (*кгменъ*) ‘liaudis, bendruomenė’ (ГСБМ XV: 55)

gnẽbyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘spausti, varginti, kamuoti’: *Kodėl tu visada mane gnẽbiji?* Grš; *Negnẽbyk to vaiko, matai, kad verkia* Alk

← (s. / v.) le. *gnębić* ‘engti, spausti, slėgti; įkyrėti, kamuoti’ (SW I: 856; SPW VII: 447; SSt II: 435) → s. blr. *гнембити* ‘(pri)spausti, (pri)slėgti’ (ГСБМ VII: 12; Булыка 1980: 37), blr. dial. *гнэ́мбіць* ‘kankinti’ (Сцяшковіч 1983: 116; Цыхун 1993: 39; ЭСБМ III: 99)

góčės 1 (sf., pl.) ‘vyriškos kelnės (ppr. apatinės)’: *Ar góčių neduosi pirtį neštis?* Rnv; *Nespėjau pasiūti, góčės jau ir nuplyšo* Krtv; *Vaikelis, šokdamas per tvorą, susiplėšė*

[134] Lie. *gemyna* (sf.) ‘apylinkė; (bažn.) parapija’: *Neretai priklauso toksai akmeninis piningas visai gemynai* LC 1878: 42 (LKŽe) ir lie. *gimýna* 1 (sf.) ‘valsčius, parapija’ K (LKŽe) su šaknies *-e-* / *-i-* priskirtini germanizmams, plg. v. *Gemeine* ‘bendrija; parapija’ (Pawlowsky 1911: 543).

góčes Krž; *Su vienomis góčėmis po kiemą vaikštinėja* Žlp; ***góčios*** 1 ‘t. p.’: *Žiūrėk, tavo gočios suplyšusios* Mžk; *Savo vyrams mainau gočias kožną subatą* Gd; *Par dieną dvejas góčias ir marškinius pasiuvau* Vkš; *Baltoms góčioms apsivilkęs išejo pjauti* Žd

← (v.) le. *gacie* (s. / v. le. *gace*) ‘vyriški apatiniai; meškos letenų gaurai’ (SW I: 789; SPW VII: 163; SSt II: 374; dar žr. ALEW I: 348) → s. blr. *гачи*, *гачи* (*ггати*) ‘kelnės’ (ГСБМ XV: 33) ∌ blr. dial. *гáцi* ‘viršutinės ir apatinės kelnės; moterų kelnės; šliaužtinukai’ (СБГП I: 437; ЭСБМ III: 73)

gònyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.), ***gõnyti*** ‘giñti, vaikyti, varinėti, stumdyti, skriausti’: *Kam tu gòniji tą karvę?* Vl; *Vaiką visi gònija* Jrb

← (s. / v.) le. *gonić* ‘(nu)varyti, (nu)vaikyti, persekioti; vytis ir kt.’ (SW I: 872; SSt II: 454–455; SPW VII: 535–538; ЭСБМ III: 48) → s. blr. *гонити* ‘(iš)varyti; vytis, persekioti; skriausti’ (ГСБМ VII: 58–59), blr. *гáніць* ‘varyti; skriausti; peikti, smerkti; keikti’ (Носовичъ 1984: 109; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 77)

gùnyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘vyti, smarkiai ginti’: *Kur gùniji žąsis?* Ldk – žr. *gònyti*, *gõnyti*

gontà 2 (sf.) ‘stogo dengiama lentelė (su išskroda), malksna’ Btg: *Apdengė (trobą) su gõntoms* Vkš (LKŽe; ZŠT I: 152)

← (v.) le. *gonta* ‘nedidelė lentelė stogui dengti’ (SW I: 873; SPW VII: 541–542) → blr. (dial.) *гóнта* ‘nedidelė lentelė stogui dengti’ (ТСБМ II: 69; СБГП I: 463) – dėl kilmės žr. *gõntas*

gõntas 2 (sm.) ‘stogo dengiama lentelė (su išskroda), malksna’: *Mūsų trobos stogas gõntais dengtas* Als; *Išpjovė lentas į gontùs* Škn (LKŽe; ZŠT I: 152)

← (s. / v.) le. *gont* ‘nedidelė lentelė stogui dengti’ (< a. v. a. *gant[n]er* ‘virdis, skersinė sija, permetė’ / v. *Ganter* ‘pagrindas statinėms pastatyti’ ← lo. *canthērii* [pl.] ‘skersinės sijos’ [SW I: 873; SPW VII: 541–542; SSt II: 457; Фасмер I: 438; ЭСБМ III: 102; FDW VI: 85]) → s. blr. *кгонтъ*, *гонтъ* ‘nedidelė lentelė’ (ГСБМ XV: 56–57), blr. dial. *гóнт* ‘nedidelė lentelė stogui dengti’ (СБГП I: 463), (s.) r. *гонтъ* ‘t. p.’ (СРЯВ IV: 76; Даль I: 374)

gõrdyti, ***-ija***, ***-ijo***, ***goŕdyti*** (verb. tr.) ‘neatsižvelgti, niekinti (kieno rodomą malonę)’ BzB 285: *Eik, kad jau taip prašo, negordyk loskos* Šš

← (s. / v.) le. *gardzić* ‘negerbti, niekinti; atstumti’ (SW I: 805; SPW VII: 207–210; SSt II: 385; dar žr. ALEW I: 350) → s. blr. *гардити* ‘niekinti’ (ГСБМ VI: 254), blr. dial. *гáрдзіць* ‘niekinti, nevertinti’ (СБГП I: 426; ЭСБМ III: 58)

gõrsas 2 (sm.) ‘marškinių apykaklė ir krūtinė; užsiuvimas plonesnio audeklo’: *Uždėkiat tik gõrsą, ir būs geri marškiniai* Gd

← (v.) le. *gors* ‘palaidinukės, suknelės arba vyriškų marškinių puošnūs raukinukai iš lengvo gražaus audinio, nėrinių ar muslino, prisegami po kaklu ir krintantys ant krūtinės resp. žabò’ (< s. pranc. *cors* ‘kūnas; gyvenimas; užsispyręs žmogus; drabužis, dengiantis kūną resp. apsiaustas’ ← lo. *corpus* ‘kūnas; medžiaga ir kt.’ [SW I: 877;

Linde II: 753; Greimas 1969: 143]) → blr. *гóрсъ* ‘moterų palaidinės iškirptė apie kaklą’ (Носовичъ 1984: 119)

gorsetas (sm.) ‘platus, elastingas diržas liemeniui suveržti, vystas’ LL 41

← (v.) le. (dial.) *gorset* ‘elastingas diržas liemeniui suveržti; kaimo moterų šilta liemenė be rankovių ir kt.’ (< pranc. *corset* ‘korsetas, elastingas diržas liemeniui suveržti’ [SW I: 877; Linde II: 753; Sławski I: 321; Reczkowa 1982: 16, 74; ЭСБМ III: 64–65]) → blr. *гарсéт*, *гарсэ́т* ‘korsetas’ (Носовичъ 1984: 110; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 78)

grabárka 1 (sf.) ‘arklinis grėblys’ Mrj, Ldvn, Krsn: *Mūsų grabárkos jau dviejų virbalų nėra* Gdl

← le. *grabiarka* ‘arklinis įrenginys šienui grėbti’ (SW I: 892; Sławski I: 333) → r. dial. *грабáрка* ‘arklinis grėblys ir kt.’ (ПОС VII: 161; dar žr. ЕСУМ I: 579)

gracavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘valyti, grandyti žoles nuo takų’ Grk, Rs, J: *Mergaitės gracavója daržėlį* Grk (LKŽe; dar žr. VŠŽ 192)

← (v.) le. *gracować* ‘valyti, gramdyti kauptuku; (ap)kaupti, dirbti žemę kauptuku; maišyti kalkes kastuvu ir kt.’ (< v. v. a. / v. *kratzen* ‘krapštyti, gramdyti’ [SW I: 894; SPW VIII: 85; Sławski I: 335; Kluge 2002: 535; MLex 115]) → blr. dial. *грауавацьʼ* ‘(ap)kaupti’ (Сіеда 1977: 81) ≠ s. blr. *кграваваць*, *грауоваць* ‘maišyti kalkes kastuvu’ (ГСБМ XV: 59; Булыка 1980: 92)

gračavóti, *-ója*, *-ójo* (verb.) ‘valyti, grandyti žoles nuo takų’: *Anýta gračavó, t. y. nukilnoja daiktus ir padeda kitur* J – žr. *gracavóti*

grãčius 2 (sm.) ‘kortų žaidėjas’: *Ans geras grãčius, sunku aną apgrãjyti* Vkš; ***grõčius*** 2 (sm.) ‘griežikas, žaidėjas’ R 333, N: *Su tokiu grõčium man nėr ko ir pradėti* Ds

← (s. / v.) le. *gracz* ‘žmogus, lošiantis iš pinigų; muzikantas, aktorius’ (SW I: 894; SPW VIII: 85; SSt II: 482) → s. blr. *кграчъ*, *грачъ* ‘žaidėjas; muzikantas’ (ГСБМ XV: 60; Булыка 1980: 185)

grafka, ***grafkė*** (sf.) ‘žiogelis’ KPP 83

← le. dial. (SLd [Opole], MLd [Strzeszkowice] ir kt.) *grofka*, *grafka* ‘segtukas; sagtis; kabė’ (← le. [dial.] *agrafka* ‘segtukas; sagtis’ < pranc. *agrafe* ‘segtukas, užtrauktukas ir kt.’ [SW I: 14; SGP I[1]: 47–48; AJŚ V[2]: 12–13]) → blr. dial. *грáфка* ‘segtukas’ (СБГП I: 479)

krapkùtė 2 (sf.) ‘segtukas, žiogelis’: *Puškutę krapkùčių davė* Brb – žr. *grafka*, *grafkė* (reflektuojamos *g-* > *k-*, *-f-* > *-p-* kaitos)

gramnyčià 2 Btr, ***gramnýčia*** 1 (sf.) ‘žvakė’ WP 75, M. Valanč: *Užpūsk gramnyčias!* rš; *Jau mergytei gramnýčia dega* JD 457; *Gramnýčios dūmais rūkytis* J. Žem (LKŽe) // ***Gramnyčià*** 2 (sf., ppr. pl.) ‘Kristaus paaukojimo šventė, švenčiama vasario 2 d.’ ZtŽ 213; ***Gramnỹčios*** 2, ***Gramnýčios*** 1 (sf., pl.) ‘tokia bažnytinė šventė (vasario mėn. 2 d.)’ BP I 116.4, DP 426, MP 91: *Piktas kaip vilkas apie Gramnýčias* Mrk; *Giesmės... giedamos... ik Gramnyčių* Mž 149

← (s. / v.) le. *gromnica* ‘pašventinta žvakė, simbolizuojanti amžinąją šviesą, duodama mirštančiajam; švč. Mergelės Marijos įvesdinimo (į sinagogą po gimdymo resp.

apvalymo [vasario 2 d.]) šventė ir kt.' (SW I: 911; SPW VIII: 142; SSt II: 495; dar žr. ALEW I: 353), le. dial. (Kšbd) *Gromnice* 'švč. Mergelės Marijos įvesdinimo (į sinagogą po gimdymo resp. apvalymo [vasario 2 d.]) šventė' (Karłowicz II: 128) → s. blr. *грамницы*, *кгромницы*, *громницы* 'graudulinių šventė' (ГСБМ VII: 173), blr. *громни́цы* 'graudulinių šventė' (Носовичъ 1984: 122), *грамніца* 'graudulinių žvakė' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 83), blr. dial. *грамні́цы* 'religinė šventė vasario 2 d.' (СБГП I: 476; СС I: 116), r. *громница* 'stora apeiginė žvakė' (Шетэля 2011: 28)

Gramniñčios 2 (sf., pl.) 'tokia krikščionių šventė (vasario 2 d.)': *Par Graminčiàs buvo dideliai šaltà* Als – žr. *Gramnỹčios*, *Gramnýčios* (su *-in-* < *-y-* kaita prieš alveolinę afrikatą, matyt, suponuojanti retrogradinę seką šiaurės žemaičių telšiškių plote būdingo *-in-* prieš alveolinių pučiamųjų *š*, *ž* ir kt. monoftongizacijos aspektu [plačiau žr. Grinaveckis 1973: 211], t. y. reflektuojamas fonetinis *in* > *ī* > *in* išlyginimas)

gramnỹtinis, ***-ė*** 1 (adj.) 'graudulinis': *Gramnỹtinės šventės* Brt

↔ (v.) le. (dial.) *gromniczny* 'švč. Mergelės Marijos įvesdinimo (į sinagogą po gimdymo resp. apvalymo [vasario 2 d.]) šventės' (SW I: 911; ISJP 66; Karłowicz II: 128) → s. blr. *грамничный*, *кгромничный*, *громничный* 'graudulinis' (ГСБМ VII: 173–174), blr. *громни́чный* 'graudulinių šventės' (Носовичъ 1984: 122) – su *-m-* > *-b-* kaita pagal analogiją su lie. *gra-**b**-nyčià* 'žvakė, pašventinta per Grabnyčias, degama žmogui mirštant' (žr. s. v. *grabnyčià*, *grabnýčia*)

grabnỹčinis, *-ė* 1 (adj.) 'graudulinis': *Grabnỹčinė žvakė* Dkšt; *Grabnỹčinis šaltis* Vdš – žr. *gramnỹtinis*, *-ė* (su *-b-* pagal analogiją su lie. *Gra-b-nyčios* 'šventė Kristaus paaukojimui pagarbinti vasario 2 d.' [žr. s. v. *Grabnỹčios*])

grãšis 2 (sm.) **1**. '(psn.) skatikas, pusė kapeikos; įvairiais laikais įvairios vertės pinigas; moneta' J, SD 66: *Pasidalino jie lygiai pinigus, liko vienas grašis* BsP IV 31; *Argu ne ižg grãšio suderėjai su manimi?* DP 93; *Kaltas jam buvo šimtą grašių* Ev ir kt. (JV 767, 961, I); **2**. 'pinigas ar pinigai apskritai': *Parduok daug kiaulių, paimsi gražaus grašio* BsP III 256; *Paskutinį grašį atėmė* Dkš /\ *Pijokui – lašelis, bagočiui – grašelis* Krp; ***grõšas*** 2 (sm.) 't. p.' OZ 20

← (s. / v.) le. (dial.) *grosz* 'senasis įvairios vertės piniginis vienetas; menkos vertės pinigas, skatikas; pinigai, turtas; grynieji pinigai; moneta ir kt.' (< [s.] č. *groš* '3-ų skatikų moneta' [→ v. *Groschen* 'pinigas'] ← v. v. a. *gros* 'skatikas' ← V. lo. *grossus* '4-ių pensų sidabrinė moneta; smulkus pinigas, skatikas; mokestis; kaštas' [SW I: 913–914; SPW VIII: 146–151; SSt I: 352; Karłowicz II: 129–130; Sławski II: 496; Siatkowski 2004: 101; ЭСБМ III: 107; Шетэля 2011: 30; Niermeyer 1976: 476; LMILP IV^{5}: 641–644; Machek 1968: 152; Rejzek 2001: 189; Kluge 2002: 374–375; MLex 77; dar žr. Kabelka 1964: 25, 85–86; Palionis 1967: 277; Laučiūtė 1977: 93; Zinkevičius 1988: 132; Subačius 1993: 137; Walczak 1995: 142; Kardelis 2003: 73; ALEW I: 354–355]) → s. blr. *грошъ*, *кгрошъ* 'senasis lietuvių ir lenkų skirtingos vertės piniginis vienetas; (smulki) moneta; turtas' (ГСБМ VII: 177–178; Булыка 1980: 86), blr. *грош*, (pl.) *гро́шы* 'grašis; pinigai' (Носовичъ 1984: 122; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 83), blr. dial. *гро́ш* 'skatikas' (СГЦБ I: 101)

grašė (sf.) ‘(psn.) skatikas, pusė kapeikos; įvairiais laikais įvairios vertės pinigas; moneta’: *Po grašei duost* BP I 235; *Gavo alvienas po grašei* BP I 230 – žr. *grãšis* (giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta sąsajos su lie. *monetà* 2 [**sf**.] ‘metalinis pinigas’ [LKŽe])

greĩcėrius 1 (sm.) ‘butelio kamščio trauktukas’ Dsn
← le. dial. *grejcar* ‘prietaisas įstrigusiems daiktams ištraukti’ (SW I: 898, 906; Karłowicz II: 118) → blr. *грейцар* ‘kamščiatraukis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 84) – dėl kilmės žr. *kreĩcorius*

grẽkai 2 (sm., pl.) ‘tauta, gyvenanti pietinėje Balkanų pusiasalio dalyje’ DP 414: *Nusigavo į grekų žemę* M. Valanč
← (v.) le. *Grek* ‘(senasis) graikas; stačiatikis; helenizuotas judėjas; pagonis; graikų kalbos mokovas; tokia moterų šukuosena ir kt.’ (< lo. *Graecus* ‘graikas’ ← gr. Γραικοί ‘graikai, helenai’ [SW I: 906; SPW VIII: 116–118; dar žr. Zinkevičius 1992: 291]) → s. blr. *грекъ*, *кгрекгъ*, *кгрекъ* ‘graikas; stačiatikis’ (ГСБМ VII: 146–147)

grõnė 2 (sf.) **1**. ‘grojimas muzikos instrumentu’: *Eik tu su savo tokia gronè, net ausys cypia* Lkm; **2**. ‘žaidimas kortomis’: *Prasta grõnė be kozero* Ut
← (v.) le. *granie* ‘grojimas; žaidimas ir kt.’ (SW I: 901; SPW VIII: 107) → s. blr. *граньe* ‘grojimas; žaidimas kortomis’ (ГСБМ VII: 141), blr. *гра́нне* ‘žaidimas kortomis, grojimas instrumentu (pvz., smuiku)’ (Носовичъ 1984: 121; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 83), blr. dial. *гра́ньe* ‘žaidimas’ (ТС I: 227)

grojė (sf.) ‘grojimas’: *Nu, visiškai kitokia grojė* Sdk ⇐ *grõnė* (su *-n-* > *-j-* kaita, matyt, pagal analogiją su lie. *gro-**j**-ìmas* 2 ‘griežimas muzikos instrumentu, melodijos atlikimas ir kt.’ [LKŽe])

grõtai 2 (sm., pl.) ‘languota užtvara, padaryta iš geležinių virbų’ NdŽ; Mit IV 507, BsMt II 144, BS 85, Pn, Erž; ***grõtos*** 2 (sf., pl.) ‘t. p.’ J, Šk: *Mes savo vėliavą raudoną pro grotomis apkaltą langą iškėlėme aukštai* K. Kors
← le. dial. *graty* (pl.) ‘metaliniai ar mediniai sutvirtinti virbai, grotos; pertvara ir kt.’ (SW I: 903, II: 533; Karłowicz II: 472; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; Widłak 2011: 477) → blr. dial. *грáты* ‘grotos’ (СБГП I: 479) – dėl kilmės žr. *grõtas*

grucà 4 (sf.) **1**. ‘toks valgis, ppr. miežinių kruopų ir žirnių sriuba’: *Šiandien virsim grucõs* Trgn; *Nūnai privirėm grucos* Arm (LKŽe); **2**. ***grucà*** 2 ‘stambių kruopų košė’ ZtŽ 221; ZŠT II: 16; ***grùcė*** 2, ***grucẽ*** 4 Dkšt, Vj **1**. ‘nemaltų (tik nugrūstų) grūdų kruopos’ SD 67: *Dabar grùcė daroma malūne, šatruojant miežius* Ukm; **2**. ‘toks valgis, ppr. miežinių kruopų ir žirnių sriuba’ Al, Mrj, Jrb: *Grucė – senas lietuvių valgis, gamintas iš piestoje grūstų miežių grūdų, išvirintų su žirniais, pridėjus kiek aliejaus, o kartais ir silkę* Enc; *Nugrūsk grùcei kruopų* Mlt; *Išvirkite šiandie grùcės* Rdm; *Devė tirštos grucẽs* OZ 20; *Virė grucę su kopūstais* JD 1272[135]; ***grucià*** 2 ‘nemaltų (tik nugrūstų) grūdų kruopos’: *Grūsk*

[135] Remiantis areliniu skolinių determinavimo principu (žr. LKE 214), lie. *grùcė*, *grucẽ* gali būti priskiriami polonizmų (plg. LEW 173), o ne germanizmų grupei, nors fleksinis formantas *-e* reflektuoja v. *Grütz**e*** ‘kruopos; košė’ morfologinę struktūrą. Vis dėlto, galima įžvelgti ir analogijos nulemtą galūnės kaitą, plg. lie. *kõš-**ė*** 2 ‘tirštas valgis (ppr. gaminamas iš kruopų, miltų, grūstų bulvių), tyrė’ (DLKŽ[5]).

grūsk grùcią J; *Anuodu pasikarščiuodamu grūdžia grùcią (su grūdekliu) iš miežių* J; *Reikia nugrūsti miežių, pasidaryti grùcios* Žsl

← (v.) le. *gruca* ‘avižiniai, kvietiniai dribsniai; košė; kruopos; kruopų košė; avižinių kruopų putra; neįmantrus patiekalas’ (< v. v. a. *grütze* / v. *Grütze*[136] ‘kruopos; košė’ [SW I: 919; SPW VIII: 166–167; Klimek 1978: 142; ЭСБМ III: 108; Kluge 2002: 377; dar žr. Palionis 1967: 275; Адомавичюте 1982: 43; Markus-Narvila 2011: 127, 149; ALEW I: 371; plg. Kardelis 2003: 107]) → blr. (dial.) *грýца* ‘perlinės kruopos; smulkinti miežiai; košė; kruopų sriuba, kruopienė; pupelių, žirnių ir kruopų košė’ (Носовичъ 1984: 123; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 83; СБГП I: 488; Станкевіч 2011: 155)

gručõlas 2 (sm.) ‘g u m b a s , g u z a s ’: *Gručolai pasmakrėj susimetė, ko neužsmaugė* Krkl; *Išpjovė gručolùs* Plš

← (s. / v.) le. *gruczoł* ‘g u m b a s ; v o t i s , s k a u d u l y s ; s u k i e t ė j i m a s ’ (SW I: 920; SPW VIII: 167–168; SSt II: 505) → blr. dial. *гручóлы* ‘liaukos, gumbai’ (СБГП I: 488)

grùmada 1 (sf.) ‘m i n i a , p u l k a s ’ J: *Didės grumados užbėgo žmonių* brš

← (s. / v.) le. *grumada* ‘gausybė; krūva; minia; pulkas ir kt.’ (SW I: 921; SPW VIII: 135–138, 169; SSt II: 493–494) → blr. dial. *грумáда* ‘žmonių pulkas, minia; banda; didelė krūva; rajonas; gausybė’ (СБГП I: 475)

graumadas (sm.) ‘k e l i o n ė s d r a u g i j a , k o m p a n i j a ’ N – žr. *grùmada*

gruñtas 2 (sm.), ***grùntas*** 1 Slm **1**. ‘t a m t i k r a m e g y l y j e k i e t a s ž e m ė s s l u o k s n i s ’ DŽ: *Jis dirbo uolėtame grunte* sp; **2**. ‘ž e m ė , d i r v a , l a u k a s ’: *Ten toks kietas gruntas, kad negaliu paart* Slk; **3**. ‘p a g r i n d a s , f o n a s ’: *Aš dar tik gruntą tepu, nieko nepamatysi* rš; *Pirma nutepiau grùntą geltonai, o paskui numaliavojau baltai* Ssk

← (s. / v.) le. *grunt* ‘žemė; pagrindas; dugnas (pvz., upės); pamatai ir kt.’ (< v. v. a. *grunt* / v. *Grund* ‘žemė, dirva; pagrindas; esmė ir kt.’ [SW I: 921–922; SPW VII: 169–176; SSt II: 505; Sławski I: 360; ЭСБМ III: 108; Фасмер I: 464; LEW 173; PEŽ I: 418; Kluge 2002: 376; MLex 77; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; ALEW I: 373; Walczak 1995: 92, 142]) → s. blr. *кгрунтъ*, *грунтъ* ‘žemė, žemės valda; žemės sklypas; kietas žemės pagrindas; pastato pamatai; dalyko esmė; argumentas; dugnas’ (ГСБМ XV: 66–69; Булыка 1980: 188), blr. (dial.) *грунт(ъ)* ‘ariamoji žemė, dirva; (akmeninis) pagrindas, kietas žemės sluoksnis’ (Носовичъ 1984: 122–123; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 83; СС I: 119; СГЦБ I: 102), r. *грунтъ* ‘žemė, žemynas, dirva; dugnas (pvz., upės); pirmasis dažų sluoksnis ir kt.’ (Даль I: 400)

gruntaũnas, ***-à*** 4, ***gruntáunas*** 1 (adj.) ‘t v i r t a s , s t o r a s ; v e r t i n g a s ’ K: *Ąžuolas – gruntaũnas medis* Kp; *Padariau gruntaunas duris, nebeinslauš ir vagilius* An; *Čia geras branktas – toks gruntaũnas* Ssk; *gruntaunaĩ* (adv.) Sch 179, *gruntáunai* K

← (s. / v.) le. *gruntowny* ‘tvirtas; fundamentalus, stiprus, masyvus; tikras, vertingas ir kt.’ (SW I: 922–923; SPW VIII: 178–180; SSt II: 505; dar žr. ALEW I: 373) → s. blr.

[136] Lie. dial. *griùcė* 2 (sf.) ‘perlinės kruopos; perlinių kruopų sriuba’ (ŠVŽŽ I: 206) yra germanizmas (plg. v. *Grütze* /...iu.../, o ne slavizmas, kaip klaidingai nurodo B. Vanagienė (ŠVŽŽ ibd.).

кгрунтовный, *грунтовный* ‘stiprus, tvirtas, galingas; fundamentalus; argumentuotas ir kt.’ (ГСБМ XV: 65–66), blr. *грунто́вный* ‘tvirtas, stiprus; kapitalinis’ (Носовичъ 1984: 122; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 83; ЭСБМ III: 108) – dėl kilmės žr. *gruñtas*, *grùntas*

gruntavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. ‘dėti pagrindą, grįsti’ K, R, M; **2**. ‘dažyti (dėti dažais pagrindą)’: *Sienas po du kartu reikia gruntavoti* A 1885: 54; **3**. (refl.) ‘remtis’: *Ant tavęs gruntavojasi visas mano nusitikėjimas (viltis)* srš; **4**. ‘matuoti gilumą (vandenyje), siekti dugną’ M

← (v.) le. *gruntować* ‘įtvirtinti, dėti pagrindą, grįsti; gilinti; siekti dugną; gruntuoti ir kt.’ (SW I: 922; SPW VIII: 176; dar žr. ALEW I: 373) → s. blr. *кгрунтовати* ‘dėti pagrindą, įrengti; sutvirtinti, daryti stiprų’ (ГСБМ XV: 64), blr. *грунтова́ць* ‘sutvirtinti, grįsti pamatus; tręšti mėšlu; matuoti sklypų ribas; dėti dažų pagrindą’ (Носовичъ 1984: 122; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 83), r. *грунтова́ть* ‘dažyti pirmą kartą’ (Даль I: 400) – dėl kilmės žr. *gruñtas*, *grùntas*

gruntavójimas 1 (sm.) ‘dažymas, gruntavimas’ K I 188: *Pirmas sienų patraukimas su aliejine maliava... vadinasi gruntavojimu* A 1885: 54 ⇐ *gruntavóti*

gruntavótojas (*-is* K), *-à* 3 (smob.) ‘kas „gruntavoja“; grindėjas’ ⇐ *gruntavóti*

gùstas (sm.) **1**. ‘skonis’: *Jo drabužis be gusto pasiūtas* Žv; *Susodino gėles pagal savo gustą* Šmn; *Ne sulig gustu pasirinkai arklį* Slk; *Man labai šis arklys gustè* Pk; **2**. ‘noras, ūpas’: *Būčiau ėjęs, bet kad jau perėjo gùstas* Lš; *Jam užeina koks gustas, nežino, ką bedaryti* Lnkv

← (v.) le. *gust* ‘skonis; noras, ūpas; stilius, mada; pasitenkinimas, džiaugsmas’ (< V. lo. *gustus* ‘skonis, malonumas; paprastas valgis; nedidelis maisto kiekis; gabalėlis’ ← lo. *gustus* ‘ragavimas; užkandis; skonis’ [SW I: 942; Linde II: 803; ЭСБМ III: 115; Blaise 1994: 430; LMILP IV[5]: 663–664; dar žr. Walczak 1991: 50]) → blr. *густ(ъ)* ‘skonis (pvz., stiliaus, mados išmanymas)’ (Носовичъ 1984: 126; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 85), blr. dial. *густ* ‘polinkis’ (СБГП I: 508)

gvalt̃as 2 (sm.) **1**. ‘prievarta, priespauda’: *Per gvaltą atvedė mane ant pikto* M. Valanč; *Neverčia jo ir nedaro jam gvalto* SP I 324–325; *Išgelbėket jį iš gvalto* BP II 502; **2**. ‘triukšmas, riksmas; skuba’: *Antai visi kaimynai gvaltùs daro* Up; *Senas protu, jaunas gvaltu* Sim; *Mokykis gvaltu visa sau, ko reikalinga* Jzm; **3**. ‘skubos darbas’: *Į skubos darbus, gvaltais vadinamus, turėjo eiti visi valstiečio šeimos nariai* rš; ***gvõltas*** 2 K, Ds, R **1**. ‘t. p.’: *Ar norite, kad vis su gvoltù jus priverstų?* K. Donel; *Per gvõltą lenda žmonės į vidų* Jnšk; *Nesuk per gvõltą, nuluš (raktas)* Slm ir kt. (Jnš, JD 939, DP 90, M, PrL XVII 17); **2**. ‘t. p.’: *Tik ten gvõltas pasidarė* Skr; *Vainikėlis stačias plaukia, mergužėlė gvoltù šaukia* (d.) Kp; *Šokinėt pradėjo, gvoltužį šaukdams* Jrk 103 ir kt. (Jrb, Vb, DP 143, Slm); **3**. ‘t. p.’: *Lažininkai privalė eiti dirbti ir tuomet, kai dvarui staiga atsirasdavo reikalo; tatai vadinosi gvoltais arba talkomis* rš (LKŽe); *Jei kas da gal paspėti surikti „gvoltas“ arba pajudyti ranką, arba nors ir vieną pirštą, tada slėgutis atgal nuslenkąs* ŠLSA 257; *Jei gali surikti: „Gvoltas!“ – arba pajudyti ar ranką arba nons ir vieną pirštą, tada slėgutis atgal nuslenkąs* ŠLSP 315 (SŽ 236; dar žr. Aleknavičienė 2014: 514, 569);

← (s. / v.) le. (dial.) *gwałt* ‘prievarta; galia, spaudimas; pagalba; triukšmas, klyksmas; pagalbos šauksmas, kvietimas; kebli, sunki padėtis; visuomenės prievolė’ (< jdš. *gvald*[137] resp. גוואלד ‘prievarta; (pagalbos) šauksmas’ / ← v. v. a. *ge-walt* / v. *Gewalt* ‘jėga, galia; prievarta’ [SW I: 945; SPW VIII: 243–253; SSt II: 523; Karłowicz II: 149; Sławski I: 382; Sokólska 1999: 145; Галай 2011: 361; Фасмер I: 398; ЭСБМ III: 74; Lötzsch 1992: 84; סאָלדאַטאָו 2011: 311; MLex 70; dar žr. Kabelka 1964: 25, 88; ALEW I: 384–385; Walczak 1995: 92, 142; Kregždys 2014$_d$: 33–34]) → s. blr. *кгвалтъ*, *гвалтъ* ‘prievarta; neteisėtas užpuolimas; priespauda; prievartavimas (moters); bauda už prievartą; triukšmas, šauksmas (pagalbos); visuomenės prievolė ir kt.’ (ГСБМ XV: 39–42; Булыка 1972: 148, 1980: 41), blr. (dial.) *гвалт(ъ)* ‘prievarta, priespauda; klyksmas, šauksmas’ (Носовичъ 1984: 111; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80; СБГП I: 438; СС I: 107; dar žr. Прыгодзіч, Прыгодзіч 2011: 148), blr. dial. *гвалт* ‘pagalbos šauksmas’ (ТС I: 198), r. dial. *гвалтъ* ‘prievarta; klyksmas, šauksmas; nerimas; triukšmas; užpuolimas, plėšimas’ (Даль I: 346)

gvált (interj.) ‘o j e , g e l b ė k i t ’: *Ėmė rėkt: gvalt!* BsP II 275 – žr. *gvaĨtas*

gvaltà 2 (sf.) **1**. ‘p r i e v a r t a , p r i e s p a u d a ’: *Brolyčiai jaunieji laukus arė, o mumis prūsokai gvaltà varė* JD 896 /\ *Gvalta bučiuojant, dvasia smirda* Plt; **2**. ‘t r i u k š m a s , r i k s m a s ; s k u b a ’: *Kokia ten gvaltà atsitiko?* J; *Nėr gvaĨtos eiti* J; *Plėšikai užpuolė karčemą, ir žmonys sukėlė gvaĨtą* Kv ir kt. (Šts); *gvoltà* 2 (sf.); R, M **1**. ‘t . p .’: *Atsigynimas prieš apnikimą, prieš gvõltą* K II 95; **2**. ‘t . p .’: *Gvolta, gvolta, jūs broleliai, jūs mane gelbėkit!* JD 460; *Šoko jėras į antkalnį, norėdams pabėgti, negalėdams iš išgąsčio nei gvoltos išrėkti* A 1884: 122; *GvoĨton rėkia* OZ 22 (LKŽe); *gvoltas rėkt(i) (šaukt)* ‘š a u k t i s p a g a l b o s ’: *Ėmęs (velnias) rėkt gvoltas* ŠLSA 244 ir kt. (SŽ 236) – žr. *gvaĨtas*, *gvõltas* (giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta analogijos veiksnio, plg. lie. *prievarta* 1 ‘jėgos vartojimas, vertimas ką daryti’ [DLKŽ^5] – **sf**.)

gvoltìngas, *-a* 1 (adj.) ‘p r i e v a r t i n g a s ’ K I 539 ⇐ *gvõltas*

gvoltiškas, *-a* (adj.) ‘p r i e v a r t i n i s ; t r i u k š m i n g a s ’ N ⇐ *gvõltas*

gvoltybė (sf.) ‘g v o l t a , g v o l t a s ’ N ⇐ *gvõltas*

gvaltaũnas, ***-a*** 2 (adj.) **1**. ‘n a u d o j a n t i s p r i e v a r t ą , p r i e s p a u d ą ’: *Gelbėk iš rankos gvaltaunos* brš; **2**. ‘s k u b i a i , s k u b o t a i , t r i u k š m i n g a i ’: *Šieną grėbti yra gvaltaũnas darbas* J; *gvaltaunaĨ* (adv.): *Gvaltaunaĩ reikia rugiai pjaut* Slm; ***gvoltaũnas***, ***-a*** 2 ‘p e r p r i e v a r t ą d a r o m a s ; s k u b u s , s t a i g u s ’: *Dabar nėr gvoltaũno darbo* Slm; *gvoltaunai* (ir *gvoltauniai*) (adv.) srš

← (s. / v.) le. *gwałtowny* ‘prievartinis, naudojantis prievartą; veržlus, nesulaikomas; skubus; galingas, stiprus; svarbus’ (SW I: 946; SPW VIII: 256–260; SSt II: 528–529; dar žr. ALEW I: 385) → s. blr. *кгвалтовный*, *гвалтовный* ‘prievartinis; neteisėtas; plėšikiškas; piktybinis; labai stiprus, galingas; skubus, neatidėliotinas; netikėtas’ (ГСБМ XV: 37–38), blr. *гвалто́вный* ‘labai kenksmingas; stiprus; prievartinis, plėšikiškas’ (Носовичъ 1984: 111; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80) – dėl kilmės žr. *gvaĨtas*, *gvõltas*

gvaltavonė (sf.) ‘p l ė š i m a s ; p r i e v a r t a ’ Q 510

[137] Jidiš kalbos finaliniai skardieji priebalsiai ב, ג, ד, ו, ז, זש neduslinami (išskyrus itin retas išimtis [plačiau žr. Weinreich 1992: 19–20]).

← (v.) le. *gwałtowanie* ‘prievartavimas; pagalbos šauksmas; reikalavimas’ (SW I: 946; SPW VIII: 253–255) → s. blr. *кгвалтованье*, *кгвалтование*, *кгвалтованне* ‘išprievartavimas; teisių pažeidimas’ (ГСБМ XV: 34–35), blr. *гвалтава́нне* ‘suvėlimas, netvarkos darymas; plėšimas; prievartavimas’ (Носовичъ 1984: 111; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80) – dėl kilmės žr. *gvaĨtas*, *gvõltas*

gvaltavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. ‘gvaltu, prievarta reikalauti’ Vkš, R; **2**. ‘niekinti; gėdinti’: *Todėl, broliai, nekleidėkit, nei večerės gvaltavokit* Mž 371; *Moteriškos negvaltavósi* J; ***gvoltavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘daryti prievartą; niekinti; neužlaikyti, negerbti’ K, M: *Moteriškę gvoltavóti* K I 539; *Gvoltavójo sabatą* DP 261 (LKŽe); *Atėjusiam dėdei pradėjus gvoltavot ją, ana tarė: – Kad jau nori ant savo valės pastatyt, tai eikiam į asabną vietą* ŠLSP 196 (SŽ 236)

← (s. / v.) le. *gwałtować* ‘prievartauti; šauktis pagalbos; skųstis; skubiai reikalauti, reikėti’ (SW I: 945–946; SPW VIII: 253; SSt II: 526; Sławski I: 382; dar žr. ALEW I: 384–385) → s. blr. *кгвалтовати* ‘(iš)prievartauti; pažeisti teises’ (ГСБМ XV: 35; Булыка 1980: 37), blr. *гвалтова́ць* ‘gadinti, ištrypti; plėšti, grobti; prievartauti’ (Носовичъ 1984: 111; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80), blr. dial. *гвалтава́ць*, *гвалтова́ць* ‘šauktis pagalbos; skųstis’ (СБГП I: 438; ТС I: 198; Янкоўскі III: 29), r. dial. *гвалтова́ть* ‘prievartauti; piktinti’ (Даль I: 346) – dėl kilmės žr. *gvaĨtas*, *gvõltas*

gvoltavójimas 1 (sm.) ‘prievartavimas’ K ⇐ *gvaltavóti*

gvoltavótojas (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘prievartautojas’ M ⇐ *gvoltavóti*

gváltyti, ***-ina***, ***-ino*** (verb. tr.) ‘prievartauti’ ZtŽ 228; ***gvõltyti***, ***-ija***, ***-ijo*** ‘daryti prievartą; niekinti; neužlaikyti, negerbti’: *Mane gvõltijo valgyti* K; *Ir didei mane gvõltija, kad aš paskutinį ir vienturtį veršį jiems mėsinėt pažadėčiau* K. Donel

← (s. / v.) le. *gwałcić* ‘išprievartauti, nusižengti’ (SW I: 945; SPW VIII: 241–243; SSt II: 523; dar žr. Kabelka 1964: 25, 88; Kregždys 2014_{d}: 34) → s. blr. *кгвалтити*, *гвалтити* ‘(iš)prievartauti; pažeisti teises’ (ГСБМ XV: 34), blr. *гва́лцiць* ‘išprievartauti; priversti’ (Носовичъ 1984: 111; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80) – dėl kilmės žr. *gvaĨtas*, *gvõltas*

gvaĨtinti, *-ìna*, *-ìno* (verb. tr.) ‘versti, raginti’: *Ponas negvaĨtina skolas atduoti* J – žr. *gváltyti*

gvõltijimas 1 (sm.) ‘prievartos darymas; niekinimas; negerbimas’ K ⇐ *gvõltyti*

gvõltytojis, *-a* 1 (smob.) ‘kas gvoltija’ K ← *gvõltyti*

gviñtas 2 (sm., ppr. pl.) ‘veržlės ar sraigto rievė; griovelis, įgrąža; sriegis’: *Šito šriūbo blogas gviñtas* Ds; *Šriūbui išdilo gviñtai* Grz; *Išrūdijo gviñtai* Dkš; *Muterkė visus gvintus pagadino* Smn

← (v.) le. *gwint* ‘įgrąža; varžtelis, sraigtelis’ (< v. *Gewinde* ‘(durų) vyris; sriegis, graižtva ir kt.’ [SW I: 952; Linde II: 810–811; Sławski I: 385; ЭСБМ III: 74; ЭССРЯ I: 119; Kluge 2002: 356]) → s. blr. *кгвинтъ*, *гвинтъ* ‘sraigtas; svarmuo’ (ГСБМ XV: 44; Булыка 1980: 92), blr. dial. *гвінт* ‘sraigtas’ (СБГП I: 438), r. dial. *гвинтъ* ‘t. p.’ (ЭССРЯ ibd.)

gintà 4 (sf. ppr. pl.) ‘veržlės ar sraigto rievė, griovelis, įgrąža, sriegis’ K, Kv, S. Dauk: *Šriūbo giñtos yra peřrūdijusios, reik naujas gintàs įpjauti* Klp (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 186) – žr. *gvintà* (su struktūrinio elemento *-v-* absorbcija)

gintõrius 2 (sm.) ‘sriegpjovė’ Medininkai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 187) – žr. *gvintõrius* (su struktūrinio elemento *-v-* absorbcija)

gvintà (sf.) ‘veržlės ar sraigto rievė; griovelis, įgrąža; sriegis’ K: *Įsuk gvintàs į sricę ratelio* J – žr. *gviñtas*

gvintõrius 2 (sm.) ‘prietaisas aliejui spausti; slėgtuvas’: *Su mediniu gvintoriu išlašina iš sugrūstų kanapių alyvą* Šts (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 215) ⇦ *gviñtas*

gvoltauniñkas (***-ykas***), ***-ė*** 2 (smob.) ‘prievartautojas’ M: *Jei sylós gandì, t. y. stavóji, tai grumkis, sprudulk nuo gvoltauniñko ir išsigrumsi, nepasiduosi* J I 409; *Negali būt nei baisumi, nei gvoltauninku, nei nemeilingu* MP 370; *Pirm to buvo bliuznytojas ir persekiotojis, ir gvoitaunykas* Bt PvTm 1.13

← (s. / v.) le. *gwałtownik* ‘prievartautojas; ūmaus charakterio žmogus; tas, kuris šaukiasi pagalbos’ (SW I: 946; SPW VIII: 255–256; SSt II: 527–528) → s. blr. *кгвалтовникъ*, *гвалтовникъ* ‘prievartautojas; tas, kuris pažeidžia teisę’ (ГСБМ XV: 36–37), blr. *гвалто́вникъ* ‘plėšikas; prievartautojas’ (Носовичъ 1984: 111; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80) – dėl kilmės žr. *gvalt̃as*, *gvõltas*

gvõltininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘plėšikas’ C II 566, NdŽ – žr. *gvoltauniñkas* (*gvoltaunykas*), *-ė*

gzìmsas 1 (sm.) ‘karnizas, išgražinta briauna’ Als, M: *Vorai grobuonys visas kertes ir gzimsus bus užaudę* Vaižg; *Išpainiojo voratinklius po išrašytas šėpas ir ant paauksintų gzimsų* Blv

← (v.) le. *gzyms* ‘nuolaidus mūro išsikišimas, karnizas; portjera ir kt.’ (< v. *Gesims* ‘karnizas’ [SW I: 954; Linde II: 812; ЭСБМ III: 80; Фасмер I: 404]) → blr. (dial.) *гзымс* ‘karnizas; duonkepės krosnies briaunos atsikišimas ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80; СБГП I: 441; Абабурка 1979: 26; Цыхун 1993: 38; СГЦБ I: 93; Касьпяровіч 2011: 78), r. *гзымзъ* ‘t. p.’ (Даль I: 349)

zìmsas 1 (sm.) Čk, *zim̃sas* 2 JT 25, S. Dauk **1**. ‘baldų, langų pjaustiniai pagražinimai’ Ps, PnmR, Škn, Skd, Žd, Pln: *Kryžius nuo aukšto iki žemės iš abiejų pusių apkaltas zimsais: lentelės visaip išpjaustytos ir išgražytos* rš; **2**. ‘krosnies, kamino atbraila, karnizas’ Skp, Šlv, Grz: *Kreivas pečiuko zìmsas* Slm; *Kaminas užsibenga zìmsais* Rdn; *Nesiprausęs kipša bezliepyčia, užsikoręs ant krosnies ir pasiųstas turbūt vėlės nepražiopsoti, besiraižydamas savo pakulotomis blauzdomis ir besinarplinėdamas, nuvertė nuo zimso liktorių ir pilkąjį muilą* J. Sav; *Nuo dūmų visas zim̃sas aprūkęs* LzŽ – žr. *gzìmsas*[138] (su inicialinio *g-* afereze)

gzimsinis, ***-ė*** (adj.) ‘išgražintos briaunos, karnizo’ M

↔ (v.) le. *gzymsowy* ‘nuolaidaus mūro išsikišimo, karnizo; portjeros ir kt.’ (SW I: 955; Linde II: 812) → blr. *гзы́мсавы* ‘karnizo’ (БРС I: 684) – dėl kilmės žr. *gzìmsas*

[138] Neatmestina galimybė, kad lie. *zìmsas*, *zim̃sas* galėtų būti priskirti ne lietuvių kalbos perdirbiniams, bet gudizmams, plg. blr. dial. *зы́мсік* ‘mūrinio pastato karnizas’ (СГЦБ I: 169).

H

haftavonė (sf.) ‘siuvinėjimas; sudaigstymas, nudaigstymas’: Chyl 1Kron. 29.2 2 *Prygatawiau dabar iſz wiſos siłos mano, Namump Diewa mano, aukſa aukſo, ſidabra wel ſidabro, ó wara waro, giełeźy giełeźies, ir medy medzio darbump: Sardonixa akmenu, ir prypiłdomu-akmenu, iźdabinimo-akmenu ir haftawones, ir wiſokiu bragiu akmenu, ir marmura akmenu miney* (dar žr. Skardžius IV: 139)

← (v.) le. *haftowanie* (s. le. *aftowanie*) ‘siuvinėjimas; raštas (siuvinėjimo); žaizdų užsiuvimas; prikalimas; akcentavimas; išsiuvinėta vieta’ (SW II: 4; SPW VIII: 280; SSt II: 535; plg. ЭСБМ III: 52; dar žr. ALEW I: 385) → s. blr. *гафтованье*, *гафтованне* ‘siuvinėjimas’ (ГСБМ VI: 260), blr. *гафтованне / гафтаваньне* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 110; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 79) – dėl kilmės žr. *haftavoti*

haftavojimas (sm.) ‘siuvinėjimas’: DPk 332.32–34 *Néſſa ku=rié praβáu βíłkái / kuríé złatagłowaí / kuris’ iźſuwímas / arba haftawóiimas gal’ bût ſu źiedáis prilîginti* (dar žr. Skardžius IV: 139) – žr. *haftavonė*

haftavoti (verb. tr.) ‘siuvinėti; sudaigstyti, nudaigstyti’: Chyl 2Moz. 26.36 *Padarysi teypag and duru Nometo uźudaga, iſz hyacintho, ir purpuros, ir ſzkarłota, ir płoney ſuktos drobes, haftawotu darbu*; Chyl 2Moz. 27.16 *Ó bromoy prieſenio bus daga iſz dwiejudeſzymtu ołaktu, hyacintho, ir purpuros, ir ſzkarłota, ir płonos ſuktos drobes, haftawotu darbu: piloru ju kiatwertas, ir koju ju kiatwertas*; Chyl 2Moz. 28.39 *Padarysi teypag f jupa piłna akiu, iſz płonos drobes, kiepure teypag padaryſi iſz płonos drobes: bet joſta padarysi haftawotu darbu* (dar žr. Skardžius IV: 139)

← (s. / v.) le. *haftować* ‘siuvinėti; siūti žaizdas ir kt.’ (< v. v. a. / v. *heften* ‘pritvirtinti; apmėtyti [siuvant]’ [SW II: 4; SPW VIII: 279; SSt II: 535; Sławski I: 390; Stang 1974: 235; ЭСБМ III: 55; MLex 83; dar žr. ALEW I: 385]) → s. blr. *гафтовати* ‘siuvinėti’ (ГСБМ VI: 260; Булыка 1980: 92), blr. (dial.) *гафтава́ць* (*гаптава́ць*) ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 79; CC I: 106) – dar žr. *aptavóti*

haftorius (sm.) ‘siuvinėtojas’: Chyl 2Moz. 34.35 *Prypiłde jos iſzmincia ſzyrdies, kad darytu wiſoki darba remeſniko, ir nowokiausio remeſnika ir haftoraus, hyacinthe, ir purpuroy, ſzkarłote, ir płonoy drobey, ir audiejaus: dar acius wiſoki darba, ir pramanacius nowokini darba*; Chyl 2Moz. 38.23 *Ó ſu jo Aholiab ſunus Ahiſamach iſz gimines Dan, remeſnikas ir budras pramanitojas: ir haftorus hyacinthe, ir purpuroy, ir ſzkarłote, ir płonoy drobey* (dar žr. Skardžius IV: 139)

← (s. / v.) le. *haftarz* ‘siuvinėtojas; siuvinių, siuvinėjimo įrankių pardavėjas’ (SW II: 3; SPW VIII: 279; SSt II: 535; dar žr. ALEW I: 385) → s. blr. *гафтаръ* ‘siuvinėtojas’ (ГСБМ VI: 259; Булыка 1980: 88) – dėl kilmės žr. *ãptas*

haldas (sm.) ‘dovana’: *Dowanas neſche (atneſche haldą)* BB 1Krn. 18.2 (dar žr. Skardžius IV: 139)

← (s. / v.) le. *hołd* ‘vasalo ištikimybės priesaika siuzerenui; vasalystė; ištikimybės, pagarbos demonstravimas’ (< v. v. a. *holt* / s. v. a. *hold* ‘priklausomumas; nuolankumas, palankumas’ [SW II: 49; SPW VIII: 360–361; SSt II: 544; Sławski I: 425; Kluge 2002: 418; Wackernagel 1878: 138, 141; Köbler 1993: 1060; Stang 1974: 235; plg. Фасмер I: 428; dar žr. ALEW I: 385–386; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *голдъ* ‘priesaika; priklausomybė, priklausomumas’ (ГСБМ VII: 31–32; Булыка 1980: 35) ∌ (s.) r. *голдъ* ‘vasalystė; vasalo valdos’ (Даль I: 366; СРЯВ IV: 60) – dėl kilmės dar žr. *aldaunỹkas*

hambyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘niekinti, nešlovę daryti’: *Hambijo jį teipojag ir žalnieriai* BP I 390; ***hanbyti***, ***-ija***, ***-ijo*** ‘t. p.’: *Kožna dieną hanbiy mane neprietelei mana* Mž 473.6 (Urbas 1996: 144); ***honbyti*** ‘šmeižti, gėdinti, pašiepti’: Chyl 2Moz. 22.28 *Diewu nekiayksi: ir Wirausio źmoneſa tawo i nehońbisi*; Chyl 3Moz. 24.11 *Honbijo tada iſzkiey funus anos moteriſzkies Izraelieties Warda, ir kiaykie, togdel atwede ghi Mayźeſzauſp; ó wardas motynos jo buwo Schelomith, dukte Dibri, iſz gimines Dan* (dar žr. Skardžius IV: 141)

← (s. / v.) le. (dial.) *hańbić* ‘užtraukti nešlovę; šmeižti; gėdinti’ (↔ č. ***h****anbiti* ‘t. p.’ [SW II: 14–15; SPW VIII: 302–303; SSt II: 540; Karłowicz II: 167; Machek 1968: 159–160; Stang 1974: 235; dar žr. ALEW I: 386]) → s. blr. *ганьбити*, *ганбити* ‘keikti; užtraukti nešlovę’ (ГСБМ VI: 252–253), blr. *га́ньбiць* ‘keikti; užtraukti nešlovę; naikinti’ (Носовичъ 1984: 109; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 77; Булыка 1972: 78–79; plg. ЭСБМ III: 50), blr. *га́мбiць* ‘keikti, gėdinti’ (ЭСБМ III: 42)

ãmbyti, -ija, -ijo (verb. tr.) ‘barti, vainoti’: *Ką tu čia ãmbiji, sakau, kad aš jau išsukiau iš kelio* Mlt; *Ambija jį teipajag ir želnieriai* BP I 390 – žr. *hanbyti* (dar žr. ALEW I: 37)

hanarãvas, ***-à***, ***hanarõvas***, ***-à*** 4 (adj.) ‘ambicingas’ ZtŽ 228

← (v.) le. *honorowy* ‘garbingas; išdidus; titulinis ir kt.’ (SW II: 53; Linde II: 835) → blr. (dial.) *ганаро́вы* ‘garbingas; išdidus’ (ТСБМ II: 24; СБГП I: 417–418; Шатэрнік 1929: 64) – dėl kilmės žr. *hõnaras*, *hõnoris*

onarãvas, *-à* 4 (adj.) ‘perdėtai išdidus, ambicingas, pasipūtęs’ Ds: *Onaravas kaip grybas ant stuobrio* LTR (Rm) – žr. *hanarãvas*, *-à*, *hanarõvas*, *-à*

unarãvas, *-à* 4 (adj.) **1**. ‘perdėtai išdidus, ambicingas, pasipūtęs’ M, KŽ, Lkš; *unaravaĩ* (adv.) KŽ; **2**. ‘padorus, doras, mandagus’ KŽ; *unaravaĩ* (adv.) KŽ; *unorãvas*, *-à* 4 (adj.) ‘perdėtai išdidus, ambicingas, pasipūtęs’ Vdk: *Jis jau toks unorãvas su tais (auksiniais) dantims* Grd; *unoravaĩ* (adv.): *Turiat unoravaĩ gyvęt* Jrb (LKŽe); *Blogai mum išeis: atsived šuva sūdžias labai unoravus* ŠLSP 186; *Tik mum patiek meiles – primk mano paną unoravą, kur aš atradau su broliu* ŠLSP 262–263 (SŽ 622) – žr. *onarãvas*, *-à* (dar žr. Адомавичюте 1979: 95)

hanaravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘didžiuotis, vertinti save’ ZtŽ 230; ***honoravóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t. p.’ ZtŽ 230

← le. *honorować się* ‘reikalauti pagarbos, vertinti save; prašyti honoraro’ (↔ [v.] le. *honorować* ‘ką nors pagerbti, demonstruoti kam pagarbą; apdovanoti; apmokėti vekselį, nebebūti skolingam’ < lo. *honōrāre* ‘[pa]gerbti; šlovinti’ / V. lo. *honorare* ‘sumokėti atlyginimą, mokesčius; apdovanoti; šelpti ir kt.’ [Hessen, Stypuła I: 264; SW II: 53;

Linde II: 835; Niermeyer 1976: 498]) → blr. dial. *ганаравáуца* ‘pūstis, didžiuotis’ (Яшкін 1975: 112)

hanba (sf.) ‘n e š l o v ė , s u n i e k i n i m a s ’: *Apſaugok mus nůgi ghrieku Giedas Hanbos Vgnis Mara* Mž 592.2 (Urbas 1996: 144); ***honba*** ‘t . p .’: Chyl 1Moz. 30.23 23 *Ir tapo nieſzcza, ir pagimde ſunu, ir tare: Nukiełe Diewas hońba mano*; Chyl 1Moz. 34.14 *Ir kałbejo jump, Nepadarisim to daykta, kad dotumime ſeſeri muſu źmoguy, b kurſey turi nopipjauſtyma: hońba nes tey butu mumus* (dar žr. Skardžius IV: 141)

← (s. / v.) le. (dial.) *hańba* (s. / v. le. [dial.] *gańba*) ‘gėda; negarbė; nešlovė’ (↔ č. ***h****anba* ‘t. p.’ [SW II: 14; SPW VIII: 299–302; SSt II: 540; GS 42; Karłowicz II: 167; Machek 1968: 159–160; dar žr. Walczak 1995: 91; Zinkevičius II: 273; ALEW I: 386]) → s. blr. *ганьба*, *ганба* ‘gėda, nešlovė, negarbė’ (ГСБМ VI: 252; Булыка 1972: 78–79), blr. (dial.) *гáньба* ‘negarbė; fizinė yda’ (Носовичъ 1984: 109; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 77; СБГП I: 420; ЭСБМ III: 50)

hañdliavoti, ***handliavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘p r e k i a u t i ’ ZtŽ 228

← (v.) le. (dial.) *handlować* ‘prekiauti, verstis pirklio amatu; manipuliuoti; elgtis; gyventi su meiluže’ (SW II: 13; SPW VIII: 295; ЭСБМ III: 47; Ермола 2011: 42) → blr. (dial.) *гандлéваць* / *гандлявáць* ‘mainyti; prekiauti’ (Носовичъ 1984: 108; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 77; СБГП I: 418; СС I: 102) – dėl kilmės žr. *handliavoti*

handliõri(u)s (sm.) ‘p r e k y b i n i n k a s , p a r d a v ė j a s ’ ZtŽ 228

← (v.) le. *handlarz* ‘prekeivis’ (< v. *Händler* ‘t. p.’ [SW II: 13; Linde II: 818; ЭСБМ III: 47]) → blr. (dial.) *гандля́р* ‘prekeivis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 77; СБГП I: 418; СС I: 102)

handlius (sm.) ‘p r e k y b a ’: DPk 104.8 *ßitáiġ turí kokíng ſaw hándlu padaréi piktái*; DPk 290.32–33 *kurié wîlumi kokiů darbůſe / prakeſe / arba handłůſe ſawůſe êlgęś* (dar žr. Skardžius IV: 140; ZtŽ 228)

← (v.) le. (dial.) *handel* ‘prekyba; (bakalėjos, vyno) parduotuvė (ir kavinė)’ (< v. v. a. *handel* / v. *Handel* ‘prekyba; nedidelė parduotuvė; sandoris’ [SW II: 12; SPW VIII: 293–294; Kudzinowski 1974: 99; Sławski I: 400; ЭСБМ III: 47; Ермола 2011: 42; Kluge 2002: 388; MLex 80; dar žr. Palionis 1967: 276; Адомавичюте 1982: 43, 46; SEJL 15; Połomski 2010: 7; ALEW I: 386]) → s. blr. *гандель* ‘prekyba’ (ГСБМ VI: 249–250; Булыка 1980: 82), blr. *гáндаль*, *гáндэль* ‘prekių mainai, prekyba’ (Носовичъ 1984: 109; ТСБМ II: 25)[139]

harcavnykas MP III 64, ***harcovninkas*** (***-ykas***) (sm.) ‘j o j i k a s ’ MP 89

← (v.) le. *harcownik* ‘dvikovos dalyvis; jojikas’ (SW II: 17; SPW VIII: 307) → s. blr. *гарцовникъ* (*герцовникъ*) ‘jojimo dvikovos dalyvis’ (ГСБМ VI: 256) – dėl kilmės žr. *harcavoti*

harcavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.) ‘j o d i n ė t i , l a k s t y t i ’ MP 364 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 140)

[139] Lie. dial. *añdelis* 1 (sm.) ‘prekyba’ Yl: *Dabar nebėr nė kokio añdelio* Slnt (LKŽe) dėl arealinio faktoriaus, matyt, priskirtinas germanizmams.

← (v.) le. *harcować* ‘kovoti dvikovoje; jodinėti arkliu šen bei ten; šėlti, lakioti, dūkti; skubėti’ (< s. č. *harcovati* ‘atakuoti, pulti’ ← vengr. *harc* ‘kova, mūšis’ [SW II: 16; SPW VIII: 306–307; Sławski I: 404; ЭСБМ III: 66; ЭССРЯ I: 172; Wołosz 1989: 257–258; Machek 1968: 161; Rejzek 2001: 195; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 64]) → s. blr. *гарцовати* (*гарцевати*) ‘kautis dvikovoje’ (ГСБМ VI: 256; Булыка 1980: 67), blr. *гарцова́ць* ‘joti arkliu visu greičiu; nuvaryti arklį; įkyrėti kam; kautis dvikovoje; šokinėti, lakstyti’ (Носовичъ 1984: 110; ЭСБМ ibd.), blr. dial. *гарцава́ць* ‘lakstyti, lakioti’ (СС I: 105) ∌ blr. dial. ***г*арцава́ць** ‘lakstyti, šokinėti’ (СБГП I: 431), r. *гарцова́ть* ‘jodinėti; išjodinėti arklius dvikovai; demonstruoti miklumą, jodinėjant’ (Даль I: 345) – dėl tolimesnės kilmės žr. *herceras*, *hercieras*

arcavóti, *-ója*, *-ójo*, *arčavoti* (verb. intr.) **1**. ‘j o t i (g r a ž i a i , g r e i t a i)’: *Per laukelį jojau, gražiai arcavójau* Pn; **2**. ‘b ė g i o t i , l a k s t y t i , i š d y k a u t i’ Pns: *Kieme riebūs arkliai arcavója* Vlk; *Arčavoja vaikai po kiemą kaip arkliai* Lp; ‘š o k t i’: *Tai arcavója, čebatus plėšia* Vlk – žr. *harcavoti*;

harfa (sf.) ‘a r f a’: *Harffos* (nom. pl.) BB 1Sam. 10.5 (dar žr. Skardžius IV: 140)

← (v.) le. *harfa* ‘styginis muzikinis instrumentas; rėtis sijoti grūdams, smėliui ir kt.’ (< v. v. a. *harpfe* / s. v. a. *harpfa* ‘arfa; toks kankinimo įrenginys’ / v. *Harfe* ‘arfa’ [SW I: 56–57; SPW I: 213–214; ЭСБМ I: 152; Kluge 2002: 392; Köbler 1993: 993; Seebold 2008: 293; Schützeichel 2012: 142; MLex 82; dar žr. Palionis 1967: 284; Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *гарфа* ‘arfa’ (ГСБМ I: 146) ∌ blr. *а́рфа* ‘styginis muzikinis instrumentas; vėtyklė’ (ТСБМ I: 268; БРС I: 289) – dar žr. *árfa*

horpa ‘a r f a’: Chyl 1Moz. 4.21 *Ó wardas brolies jo buwo Jubal: tas buwo tewu tu wiſu kurie źayde and Horpu ir Argonu*; Chyl 1Moz. 31.27 *Kodel iźbegey słepciomis, ir iſzsiwogiey mi? ir nepaſakiey mi to, kad nulydecia tawe ſu dziaugſmu, ir gieſmemis, ſu bubinu, ir ſu horpa* – žr. *harfa* (dar žr. Skardžius IV: 141)

hèrbas 1 (sm.) ‘v a l s t y b ė s , m i e s t o , l u o m o , g i m i n ė s s k i r i a m a s i s ž e n k l a s , v a i z d u o j a m a s v ė l i a v o s e , m o n e t o s e , a n t s p a u d u o s e’ TrpŽ (LKŽe); JMP III 86.18 *Ne=ſang tátáy eſt herbáy muſu / tátáy eſt ẑwákies muſu / tátay ir wárpáy muſu / tátay eſt wiſos priprowos ir gátáwiſtes muſu* (dar žr. Skardžius IV: 140)

← (s. / v.) le. *herb* ‘riterio, kilmingojo asmens statuso ženklas; papuošalas; institucijos simbolis, emblema; giminė, karta; palikimas; įpėdinis’ (< s. č. *herb* ‘herbas’ ← v. v. a. *erbe* ‘palikuonis, -ys; paveldėtojas’ [SW II: 31; SPW VIII: 323–324; SSt II: 542; Sławski I: 415; ЭСБМ III: 78; Фасмер I: 402; ЭССРЯ I: 174; Machek 1968: 138; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 65; MLex 44; Kluge 2002: 252; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; Walczak 1995: 54]) → s. blr. *гербъ*, *гэрбъ* ‘herbas, simbolinis ženklas; giminė, turinti herbą’ (ГСБМ VI: 271; Булыка 1980: 35), blr. *герб* ‘herbas’ (ТСБМ II: 46) ∌ r. *гербъ* ‘aukštos kilmės / didžios garbės giminės, miesto, valstybės ženklas’ (Даль I: 349)[140]

arbas (sm.) ‘ž e n k l a s , a n t s p a u d a s’: *Arbą įdėjo į kaktą* Pn; *Matininkas arbùs deda į šulelius* Ds – žr. *hèrbas*

[140] Lie. *erbas* (sm.) ‘herbas’ B, R 392, [K] (LKŽe), dėl fonomorfologinės struktūros ypatumų ir vartojimo arealo, priskirtinas germanizmams.

heretickas (adj.) ‘e r e t i š k a s’: DPk 517.22–23 *ir ne důtumbimes papuſt wiſsokiam’ weiui bukłuiu ir piktuiu mokſłu Hereticku* (dar žr. Skardžius IV: 140)

← (v.) le. *heretycki* ‘eretiškas’ (SW II: 32; SPW VIII: 325–327) → s. blr. *геретицкий*, *геретыцкий* ‘eretiškas’ (ГСБМ VI: 272)– dėl kilmės žr. *heretìkas*, *herètikas*, *hèretikas*

hètmonas 1 (sm.) TrpŽ **1**. ‘(istor.) v y r i a u s i a s k a r i u o m e n ė s v a d a s L i e t u v o s – L e n k i j o s v a l s t y b ė j e (X V I – X V I I I a m ž .)’ R 137, Š: *Kuris žalnierius... neturėtų nukęst su... hetmonu savu* DP 530; **2**. ‘k a z o k ų v a d a s i r v a l d o v a s X V I I a .’ Š, LL 46 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 141)

← (s. / v.) le. *hetman* ‘(kariuomenės) vadas; aukščiausias karo vadas (Senojoje Lenkijoje); miesto nuovados vyresnysis; nesvarbių bylų miesto teisėjas; šachmatų figūra; jėga išsiskiriantis žmogus ar gyvūnas’ (< s. č. *hajtman* / č. *hejtman* ‘kapitonas; kariuomenės vadas; vietininkas’ ← v. v. a. *houbetman* / s. v. a. *houbitman* ‘vadovas, vadas’ [SW II: 36; SPW VIII: 335–341; SSt II: 542; Фасмер I: 403; ЭСБМ III: 80; Machek 1968: 164; Rejzek 2001: 197; Köbler 1993: 1071; Seebold 2008: 429; Schützeichel 2012: 158; dar žr. Zinkevičius 1988: 131; Walczak 1995: 92; plg. Аникин I: 329]) → s. blr. *гетманъ*, *гетьманъ*, *гэтманъ*, *гэтьманъ* ‘kariuomenės vadas’ (ГСБМ VI: 275–277; Булыка 1972: 82), blr. *ге́тман*, *гэтман* ‘vadas, vadovas; XVI-XVII a. kazokų būrio vadas Ukrainoje; XVI-XVIII a. LDK ir Lenkijos valstybės karo vadas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 86; ТСБМ II: 47) ∌ r. *ге́тманъ* ‘kazokų vadas; karinis vadas’ (Даль I: 349)

hišponas, ***-ė*** (smob.) ‘i s p a n a s’ DP 138 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 141)

← (v.) le. *Hiszpan* ‘ispanas’ (< lo. *Hispānus* ‘ispanas’ [Linde II: 831; Swan 2008: 131]) → s. blr. *гишпанинъ* ‘ispanas’ (ГСБМ VI: 283–284)

hočikas (sm. dem.) ‘k a b l i u k a s’: Chyl 2Moz. 26.6 *Padarysi teypag pękias-deſzymtis aukſo hoczyku, ir ſuſegsi kortynas, wieną kitoſp, teys hoczykeys, kad butu wienu Nometu*; Chyl 2Moz. 26.11 *Padarysi teypag pękias-deſzymtis waro hoczyku, ir idesi anos hoczykus ing petliczełes, ir ſuſegsi Nometą, kad butu wienu*; Chyl 2Moz. 26.33 *Ó tą uźdągą pakabinsi po hoczykeys, ir adgabęsi tęn widuryń uźudągos Skrynią ludyimo: ó ta uźudąga darys jumus ſkiru terp ſzwętos wietos ir terp ſzwętos ſzwętuju*; Chyl 2Moz. 35.11 *i Nometą, nometą jo, ir uźdągą jo: hoczykus jo, ir łątas jo, kartis jo, pilorus jo: ir kojas jo* (dar žr. Skardžius IV: 141)

← (s. / v.) le. *haczyk* ([v.] le. *haczek*) ‘kabliukas; pridedami plaukai (šinjonas) ir kt.’ (SW II: 2; SPW VIII: 277; Linde II: 813; SSt II: 534) → blr. dial. *га́чык* ‘kabliukas (drabužio)’ (СБГП I: 437) ∌ s. blr. *гачокъ* ‘kabliukas’ (ГСБМ VI: 260), blr. *гачо́къ* ‘kabliukas; aštri vinies galvutė’ (Носовичъ 1984: 110) – dėl kilmės žr. *hokas*

hokas (sm.) ‘k a b l y s’: Chyl 2Moz. 26.32 *Ir uźkabinsi ją and kieturu pilotu Sittimmedzio, aukſu pawiłksi: hokey ju bus iſz aukſa: ſtowincią and kieturu aukſo koju*; Chyl 2Moz. 26.37 *Ó anoſp uźudągoſp padarysi pękis pilorus iſz Sittim-medzio, ir pawiłksi jos aukſu, hokey ju bus iſz aukſo: ir nuliesi jemus pękis waro kojas*; Chyl 2Moz. 27.10 *Dwideſzyms*

teypag piloru jo, ir dwideſzyms ju koju bus iſz waro: hokey tu piloru ir ryſzey ju bus sidabro ir kt. (dar žr. Skardžius IV: 141)

← (s. / v.) le. *hak* ‘kablys; išdaiga; toks kankinimo būdas; sekluma ir kt.’ (< v. v. a. *hâke[n]* / s. v. a. *hak[k]o* ‘kablys’ [SW II: 2; SPW VIII: 282–283; SSt II: 535; Sławski I: 393; Kluge 2002: 384; MLex 79; Köbler 1993: 971; dar žr. ЭСБМ III: 18–19; Романова 1975: 141–143]) → s. blr. *гакъ* ‘kablys; kankinimo įrankis’ (ГСБМ VI: 244; Булыка 1980: 92), blr. (dial.) *гак(ъ)* ‘metalinis kablys; laivo kablys; kabliukas gaudyti žuvims; sekluma’ (Носовичъ 1984: 108; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 76; СБГП I: 405), s. r. *гакъ* ‘kablys; spyglys, virbalas’ (СРЯВ IV: 8)

hõnaras, ***hõnoris*** 1 (sm.) ‘savigarba, ambicija’ ZtŽ 230; ZŠT I: 236

← (v.) le. *honor* ‘savigarba, garbė; pagarba’ (< lo. *honor* ‘garbė, pagarba, šlovė ir kt.’ [SW II: 52–53; Pasek I: 246; ISJP 58; Sławski I: 428]) → s. blr. *гоноръ* ‘pasipūtimas, išpuikimas’ (ГСБМ VII: 60–61; Булыка 1980: 135), blr. (dial.) *го́норъ* / *го́нар* ‘garbė; pasipūtimas’ (Носовичъ 1984: 108; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 82; Шатэрнік 1929: 70; ЭСБМ III: 101) ≠ r. *гонор* ‘t. p.’ (Ожегов, Шведова I: 367)

> *ònaras* 1 Slm, Ėr, *õnaras* 1 (sm.) ‘perdėtas savigarbos jausmas, išdidumas, puikybė, ambicija’: *Mes pragyvensime ir be õnaro* OZ 37; *Ne ònaras, nejema, sako, aš turiu savo (pomidorų)* Slm; *Ònaro pilnas* Dglš ir kt. (LB 129, Krč, Sdb) – žr. *hõnaras*
>
> *võnaras* (sm.) ‘perdėtas savigarbos jausmas, išdidumas, puikybė, ambicija’ Tvr (Fraenkel 1938: 36) – žr. *hõnaras*, *hõnoris* (su le. *h-*, blr. *γ-* /h/ > lie. dial. *v-* kaita [žr. Fraenkel ibd.])

humerolas (sm.) ‘katalikų kunigo liturginis drabužis, nešiojamas po alba’: DPk 167a(164).33–34 *Humerôłas / kuriů Kúnigas vżdégia gáłwą ir pęczíús żéklina aná ſkêpetą / kuriáie Żîdái wędą Wießpatíés úżdege / Kaiphôßeus namůſę* (dar žr. Skardžius IV: 142)

← (v.) le. *humerał* ‘baltas šalikas, dengiantis kunigo kaklą ir pečius, nešiojamas po arnotu; kunigo perpetė’ (< V. lo. *humerale* ‘perpetė’ [SW II: 63; SPW VIII: 374–375; Blaise 1994: 446; plg. Moszyńska 1975: 177]) → s. blr. *гумералъ* (*умералъ*) ‘liturginis drabužis’ (ГСБМ VII: 196; Булыка 1980: 177)

hùmoras 1 (sm.) ‘švelnus, neįžeidžiamas ko nors pajuokimas; pavaizdavimas to, kas juokinga’ DŽ

← (v.) le. *humor* ‘charakteris; nuotaika, nusiteikimas; pokštas, neįžeidi pašaipa ir kt.’ (< pranc. *humour* ‘kandi pašaipa, juokavimas’, kontaminuojant su V. lo. *humor* ‘limfa, tulžis [→ ‘nuotaika; charakteris’ – R. K.], kraujas; balzamavimo skystis’ [SW II: 64; Linde II: 840; Blaise 1994: 446; dar žr. Sławski I: 436; Kilar 2010: 83]) → blr. *гумар* ‘neįžeidi pašaipa’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 85) ≠ blr. *гу́моръ* ‘užsispyrimas, charakteris’ (Носовичъ 1984: 125), blr. dial. *гу́мар*, *гумо́р* ‘charakteris, nuotaika’ (СБГП I: 503)

I

ìcelis 1 (sm.) ‘išdykėlis, pasileidėlis’: *Jau tokio ìcelio (vaiko) nebegaliu nė suvaldyti* Skd; *Savo ìcelius valdyk* Yl

↔ (v.) le. *hycel* ‘šungaudys; tinginys, veltėdis; nenaudėlis, sukčius; vėjavaikis, padauža’ (< v. dial. [SLd.] *hītzel* ‘šungaudys’ ← v. *hetzen* ‘pjudyti, pulti, siundyti šunimis [medžiojant] ir kt.’ [SW II: 68; SPW VIII: 377; Sławski I: 441; ЭСБМ III: 88; Фасмер I: 408; Kluge 2002: 410; plg. Kardelis 2003: 105]) → blr. *гúцель* ‘šungaudys; sukčius; šelmis’ (Носовичъ 1984: 112; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 80), blr. dial. *гíцэль* ‘niekdarys; nenaudėlis; šungaudys’ (СБГП I: 446) ≠ s. blr. *гицель* ‘budelio padėjėjas’ (ГСБМ VI: 283; Булыка 1980: 45) ≠ r. dial. *гúцель* ‘šunlupys, rakalis’ (Даль I: 351)

> *ìceliotis, -iojasi, -iojosi* (verb. refl.) ‘visaip išsidirbinėti’: *Ans visą vakarą ten ìceliojos* Skd ⇐ *ìcelis*
>
> *ìclis* 2 (sm.) ‘šungaudis’ ZtŽ 231 – žr. *ìcelis* (su struktūrinio elemento *-e-* absorbcija)
>
> *ìclius* 2 (sm.) **1**. ‘išdykėlis, pasileidėlis’: *Tas ìclius ir tėvų nebeklauso* Jž; *Eik tu sau, ìcliau, nešėlęs!* Rs; *O tu, ìcliau, kam kiaules suleidei in buĺ bas!* Pns; *O, jūs ìcliai, aš jum parodysiu – man neišdykausit!* Krok; **2**. ‘kilpa prie apykaklės drabužiui pakabinti’: *Prisiūk ìclių, negalima paltas pakabinti Ktk. Insiūk iclių kalniokuosna (į kailiniukus)* Lkm – žr. *ìcelis* (su *-e-* absorbcija ir *i̯ŏ* kam. > *i̯ŭ* kam. kaita [apie ją plačiau žr. Kazlauskas 1959: 41; Zinkevičius 1966: 255; SEJL 215; Kregždys 2012: 39–40])

ikmetiniai (adv.) ‘laikinai’: *Ikmetiniai ir amžinai garbiname* brš

↔ (v.) le. *tymczasowo* ‘tuo metu, kai; tuo pat metu, kai; tačiau, vis dėlto, priešingai; laikinai’ (SW VII: 188; Linde V: 701) → blr. dial. *тымчасóва* ‘laikinai’ (Цыхун 1993: 147; dar žr. Сцяшковіч 1983: 494) – pamorfemis vertinys

imaginavoti (verb. intr.) ‘įsivaizduoti, fantazuoti’: MTk 69.19 *bet paſkui netikrai ſaw ♦imaginawo /‖Schirdi ir nůmone iſch prigimtos ſawa‖ſilos*; MTk 88v.16 *kure tikinczůſamp gjwen / tei=‖ſumi ſant ♦imaginawoie alba tiki{ſ}si*; MTk 104v.13 *tie ♦imaginawoie‖Baßniczę Diewa ſanczę* (dar žr. Skardžius IV: 142)

← (v.) le. *imaginować* ‘įsivaizduoti, fantazuoti; matyti vizijas, vaidentis’ (< lo. *imāginārī* ‘įsivaizduoti, fantazuoti’ [SW II: 80; Linde II: 902]) → s. blr. *имакгиновать* ‘įsivaizduoti’ (ГСБМ XIV: 93; Булыка 1980: 131)

imberas 3ᵇ (sm.) ‘(bot.) atogrąžų augalas (*Zingiber*); jo šakniastiebiai (*Rhizoma Zingiberis*), vartojami vaistams ir kaip prieskonis’ LL 48: *Te, pagraužk imbero, ir nustos pilvas sopėt* Slm; ***imbieras*** 1 ‘t. p.’ DŽ, SD 78, LBŽ: *Kad būtų imbiero, tai ir pilvą nustotų skaudėti* Ldv; Nu gerklės skaudėjimo reik valgyti imbierą su medu Als; ***imbieris*** 1 (sm.) ‘t. p.’ NdŽ

← (s. / v.) le. *imbier* ([v.] le. *imbir*, v. le. *inbier* ‘imbieras (*Zingiber officinale Rosc.*); šio augalo milteliai’ (< v. v. a. *imbër* / v. *Imber*, *Ingwer* ‘t. p.’ ← v. v. a. *gingebere* ‘t. p.’ ← s. v. a. *gingibero* ‘t. p.’ [↔ s. pranc. *gingembras* ‘imbieriniai saldumynai’] ← lo. *zingiber*, *gingiber* ‘imbieras’ ← gr. ζιγγίβερις ‘arabiškas prieskonis, imbieras’ ← pal. *siṅgivera* ‘t. p.’ ← s. i. *çṛṅgavera* ‘imbieras’ [SW II: 81; SPW VIII: 487–488; SSt III: 16; Sławski I: 451; Фасмер II: 129; ЭСБМ III: 383; Kluge 2002: 440; Wackernagel 1878: 113; Köbler 1993: 837; Schützeichel 2012: 127; MLex 98; OLD 765; LS 635; Greimas 1969: 314; Godefroy 1990: 257; Buddhadatta Mahāthera 1958: 297; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; ALEW I: 395; Leschber 2011: 33–34]) → s. blr. *имберъ*, *имбиръ* (*инберъ*, *инкберъ*) ‘imbieras’ (ГСБМ XIV: 96; Булыка 1980: 150), blr. *імбі́р* (dial. *інбе́р*) ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 137; ЭСБМ ibd.), r. *имбирь*, *инби́рь* ‘t. p.’ (Даль II: 44)

ĩmpetas 1, ***ìmpetas*** 1 (sm.) **1**. ‘viesulas, pats stiprusis sūkurys’: *Ìmpetas ėjo, tai ir sugriovė triobą* Pc; **2**. ‘smarkusis vakarų vėjas’ Šts; **3**. ‘proga’: *Dabar man geras ĩmpetas atsitiko į miestą nuvažiuoti* Pkp

← (v.) le. *impet* ‘viesulas; tėkmė, verpetas (upės); (už)puolimas ir kt.’ (< lo. *impetus* ‘veržimasis, puolimas; stipri tėkmė; jėga; aistra ir kt.’ [SW II: 84; Linde II: 904; Pasek I: 254; ISJP 60; ЭСБМ III: 385]) → blr. dial. *і́мпэт* ‘vėjo gūsis’ (СБГП II: 344) ≠ s. blr. *импетъ* ‘spaudimas, puolimas’ (ГСБМ XIV: 103; Булыка 1980: 65), blr. *и́мпэтъ* ‘jėga, spaudimas; veržlumas’ (Носовичъ 1984: 224; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 136), r. dial. *и́мпетъ* ‘smūgis, spaudimas; smogiamoji jėga’ (Даль II: 42) ≠ blr. dial. *і́мпат* ‘vėjo gūsis’ (СБГП II: 344)

inderõkas 2 (sm.) ‘sijonas, andarokas’ Kos 159, Sb: *Kur padėjai savo inderõką, aš noriu apsivilkti ir eiti bulbių kasti* Kv

← v. le. (dial.) *inderak* ‘sijonas’ (SW II: 88; SPW VIII: 532; Karłowicz II: 206) → s. blr. *индеракъ* ‘sijonas’ (ГСБМ XIV: 115; Булыка 1980: 106) – dėl kilmės žr. *andarõkas*

> *indarõkas* 2 (sm.) ‘sijonas, andarokas’: *Josios sesers gražiai darytas indarõkas* J; *Aš išmiegojau saldų miegelį kamaro, ant bulvių, ant indarõkų* JV 880; *Duoda anytai stuomenį ir prisega prie indarõko* JR 67; *Ji buvo indarõką apsivilkusi* Rs – žr. *inderõkas* (su *-da-* vietoj *-de-* dėl 1) regresyvinės asimiliacijos, t. y. *in-d**e**-ro-k**a**-s* → *in-d**a**-ro-k**a**-s*; 2) kontaminacijos su lie. dial. *and**a**rõkas* ‘sijonas’ [žr. s. v. *andarõkas*])[141]

indìkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘kalakutas, kurkinas’ Vlk, Plv, Al: *Ar daug laikot indìkų?* Pn; *Šiemet indìkai labai pigūs, tai aš jų visai neauginu* Lš; *Patupdė ant kiaušinių indikę* Švn (LKŽe; dar žr. ZtŽ 239; ZŠT II: 140); ***indỹkas*** 2 (sm.) ‘t. p.’: *Tarnavau vargavau pas ponų, dovanojo ponas indykų* Padvarės (DvŽ I: 203)

← (v.) le. *indyk* ‘(zool.) kalakutas; didysis einis’ (< lo. [*gallus*] *Indicus* ‘indų [gaidys]’ [SW II: 90; SPW VIII: 534; Sławski I: 457; ЭСБМ III: 388–389; Аникин I: 220]) → s. blr. *индыкъ*, *индикъ* ‘kalakutas’ (ГСБМ XIV: 116–117; Булыка 1980: 143), blr. (dial.) *индзы́к(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 225; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 137; СБГП II: 345), r. dial. *индзы́к* ‘t. p.’ (СРНГ XII: 199)

[141] B. Kabašinskaitė (1998: 20) šią lytį veda iš le. *inderak*, o ne lie. *inderõkas*. Tokiu aiškinimu, matyt, reikia abejoti dėl lenkų ir lietuvių kalbų pavyzdžių struktūrinių neatitikimų.

indikýtis 1 (sm.) ‘kalakutų jauniklis, kalakučiukas’: *Ir indikýcių bùvo* Dv (DvŽ I: 203) ⇦ *indìkas*, *-ė*

ingelskìnis, ***-ė*** 2 (adj.) ‘anglìškas’: *Ingelskìnės vilnos, ingelskìniai pipirai* Slnt
↔ (v.) le. *angielski* ‘anglų’ (< V. lo. *Anglicus* ‘anglų’ [SW I: 37; SPW I: 153, IX: 521; Blaise 1994: 47]) → s. blr. *анкгельский*, *ангелский*, *анкгелский* ‘anglų’ (ГСБМ I: 119–120), blr. *ангéльскі* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 31; ЭСБМ I: 112) – su pradžios *in-* vietoj *an-* dėl 1) regresyvinės asimiliacijos, t. y. ***i****n-gelski-n****i****-s* ← ***a****n-gelski-n****i****-s*; 2) balsių sinharmonizmo, t. y. priešakinės eilės seka *i-e-i-i-* ← užpakalinės/priešakinės eilės seka *a-e-i-i-*, plg. ***i****-n-g-****e****-lsk-****i****-n-****i****-s* ← ***a****-n-g* ***e****-lsk-****i****-n-****i****-s*

išfalševóti (verb. tr.) ‘suklastoti’: *Pagadino ir ižfalševójo tekstą naujo testamento* DP 142
↔ (v.) le. *sfałszować* ‘suklastoti’ (SW VI: 81; Linde VI: 904) → s. blr. *сфальшовать* ‘suklastoti’ (СЛw) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *falšavoti*)

išforbavoti (verb. tr.) ‘išdažyti’: *Forbomis tatai ižforbavota* MP III 220
↔ (v.) le. *zafarbować* ‘padengti dažais; išdažyti; nudažyti ir kt.’ (SW VIII: 77; Linde VI: 657) / le. *wyfarbować* ‘tinkamai išdažyti’ (SW VII: 855) → blr. *выфарбаваць* ‘išdažyti’ (ТСБМ I: 588; БРС I: 621) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *farbavoti*)

išhonbyti (verb.) ‘nevertinti, nebranginti; atstumti; kankinti, tyčiotis’: Chyl 1Moz. 19.1 *Sodomitey apguła namus naktiy, ir nori tos ſwecius ſmarkiey iſzhońbit*; Chyl 1Moz. 19.27. *Lot łaydziaś iſz Zoar kałnań, kame ghi pro paſigieryma neźynańti abi dukteri jo iźhońbija* (dar žr. Skardžius IV: 144)
↔ (v.) le. *zhańbić* ‘užtraukti nešlovę; paniekinti’ (SW VIII: 489; Linde VI: 920) → s. blr. *зганбити* ‘užtraukti nešlovę; paniekinti’ (ГСБМ XII: 129) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *honbyti*)

iškadà 2 (sf.) R, M, J, Š **1**. ‘nuostolis, žala’: *Man didelė iškadà nusitiko* K; *Iškadà ant lauko* N; *Nusitraukė šiąnakt kaimyno arkliai ir padarė iškadą rugiuose* Slč ir kt. (Ktk, Ds, Slv, RD 28, KlvD 6, JD 86, M. Valanč, S. Dauk, PrL, Mž 573, Trgn, Kp, Skr) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 240; ZŠT I: 223; ŠVŽŽ I: 227); **2**. ‘javai, pieva ir pan. (kur negalima leisti gyvulių, kad nepadarytų žalos)’: *Latvis medsargis parvedęs žmogaus arklius iš iškados į kūtę ir ten pat pas kūtę įsmeigęs palaužęs tris alksnio žabgaliukus atžagarius* ŠLSA 235; *Kad arkliai jau ein prė iškados, tai jis nubėgęs atgen ant ganyklos ir vel tą vagį suginęs ded prė žemės ir vel tūr apžergęs par visą naktį, ligi ryto* ŠLP 393–394 ir kt. (SŽ 245); ***iškodà*** 2 ‘žala, nuostolis’ ZŠT I: 347
↔ v. le. *zaszkoda* ‘kenkimas; tai, kas kenkia; žala’ (SW VIII: 298; Linde VI: 789; dar žr. Kabelka 1964: 25, 94; Zinkevičius II: 272; Dini 1990: 230; Kregždys 2014$_{d}$: 34) → s. blr. *зашкода* ‘žala, pakenkimas’ (ГСБМ XI: 277) – partityvinis vertinys (dėl kilmės dar žr. *škadà*; dar žr. Zinkevičius 1988: 38, 130)

praškuda (sf., ppr. pl.) ‘kaltė’: *Kad jis nusisamdydavęs šeimynykštį, vis ant metų galo ieškodavęs šiokių tokių praškudų, kad jis jį supykytų, kad jis jį išgintų, algos nemokėjęs* ŠLP 93; *Gi bo jau brolienė, brolienė: kaip jau nekenč mano seselės, teip ir ieško visų praškudų ir*

kaltin ją, ir skaržij man ŠLP 261 (SŽ 455–456) – žr. *iškadà* (su praef. *iš-* > *pra-* kaita ir pejoratyvinės sememos ‘nuostolis’ > ‘kaltė’ kitimu; dėl kilmės žr. 1 *škadà*)

iškãdyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) **1**. ‘k e n k t i ’ R, K, J, M, Mž 470, MP 82: *Ligoniui valgis gali iškãdyti* Grdm; *Man tai niekas neiškadija* Slk; *Jis visiems iškadija* Ds ir kt. (Vv, Slč, brš [dar žr. ZtŽ 241]); **2**. ‘g a i l ė t i ’: *Aš labai jo iškadiju* Ant; *Tokio daikto ir dar iškadija* Trgn; *Iškadyk neiškadyk – vis tiek nebegrįš* Ktk

↔ (v.) le. *zaszkodzić* ‘pakenkti, padaryti žalą; trukdyti’ (SW VIII: 299; Linde VI: 789; dar žr. Dini 1990: 230) → s. blr. *зашкодити* (*защкодити*) ‘(pa)kenkti, padaryti žalą; pagrobti, pavogti ir kt.’ (ГСБМ XI: 277–278), blr. (dial.) *зашкóдзіць* ‘pakenkti; trukdyti’ (БРС I: 1070; СБГП II: 271) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *škãdyti*)

iškadavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘g a i l ė t i ’: *Jis po valiai važinėjo – labai iškadavójo arklio* Lš; *Yr ko iškadavoti – buvo geras žmogus* Č (LKŽe; dar žr. ZtŽ 240–241; ZŠT I: 83, 114, II: 67) – žr. *iškãdyti*

iš nenócko, ***iš nenõcko*** (adv.; hibr.) ‘n e n o r o m i s , n e t y č i a ; i š n e t y č i ų ’: *Nesibark, aš iš nenócko taip padariau* Trgn; *Iš nenocko užmyniau tau kojį* Ds; *Krito iš nenócko ir sugurėjo (veidrodis)* Vrn

↔ v. le. *znienacka* / le. *z nienacka* ‘netikėtai, nelauktai, staiga’ (SW III: 295, VIII: 584–585; Linde VI: 990) → s. blr. *зненацка* ‘nelauktai, netikėtai’ (Булыка 1980: 200), blr. *зненáцку* ‘netyčia, netikėtai’ (Носовичъ 1984: 216; ЭСБМ III: 342), blr. dial. *зняна́цку*, *зне́на́цка* ‘t. p.’ (СБГП II: 322; ТС II: 161) ≠ r. dial. *изненачку* ‘staiga, nelauktai’ (СРНГ XII: 157) – partityvinis vertinys

išnevõžyti (verb. tr.) ‘a p š m e i ž t i , i š n i e k i n t i , i š j u o k t i ’ M, Lzd, Vkš: *Be reikalo nereikia žmogus išnevõžyt* Ds; *Kap aš galiu nepykt ant tavę, kad tu mane tep išnevožijai* Vv; *Kaip drįsti savo tėvelius išnevõžyti!* Mžk (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 145)

↔ (v.) le. *znieważyć* ‘apšmeižti, apkalbėti’ (SW VIII: 587; Linde VI: 991) → blr. *зневáжыць* / *зняваж́ыць* ‘apkalbėti, apšmeižti; keikti, barti’ (Носовичъ 1984: 215; ЭСБМ III: 342), r. dial. *зневáжить* ‘pažeminti, įžeisti’ (СРНГ XI: 315) – partityvinis vertinys

nevežióti, *nẽvėžioti*, *-ioja*, *-iojo* (verb. tr.), *nèvėžioti* Als, *nevéžioti*, *nevėžióti*, *-iója*, *-iójo* ‘n i e k i n t i , p l ū s t i ’: *Kam tu jį nèvėžioji, t. y. kolioji?* J; *Nèvėžioti yra išterlioti visokiais žodžiais* J – žr. *išnevõžyti* (su praef. *iš-* afereze ir struktūrinio elemento *-o-* > *-ė-* / *-e-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos)

išprãbavoti (verb. tr.) ‘i š m ė g i n t i , i š b a n d y t i ’: *Išprãbavokim savo sylas, tada pamatysma, katras iš mūsų macnesnis* BM 5 (Kp); ***išprobavóti*** ‘t . p .’: *Jog niekam tikėt nenor, ko pirm pajautimais ir išmintimis savomis neišprobavoja* DP 276; *Idant… ižprobavótas būtų* DP 83 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 145)

↔ (v.) le. *wyprobować*, *wypróbować* ‘(iš)mėginti, (iš)bandyti; bandant liudyti; mėginti įvairiais būdais’ (SW VII: 990; Linde VI: 464) → blr. *выпрабóўваць* ‘išmėginti, išbandyti’ (ТСБМ I: 564; БРС I: 588) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *prabà*)

iššpiegavóti (verb. tr.) ‘i š š n i p i n ė t i ’ K II 196, K, KŽ: *Per rubežių perėjęs dabojas visokius žalnieriškus daiktus iššpiegavoti* LC 1887: 18; (refl.) K (LKŽe); ‘s u s e k t i ,

s u ž i n o t i ': Chyl 4Moz. 13.32 *Teypo atneſze prikta słowa ape źiame, kura iźſzpiegawojo, waykump Izraelaus, tarańt, Źiame ana, per kurą perejom, kad iźſzpiegawotumime ja, ira źiame kuriy praryja giwe-tojus ſawo, wiſos teypag anos źmones, kuras regiejom widuryje jos, ira źmones dydzio iłguma* (dar žr. Skardžius IV: 146)

↔ (v.) le. *wyszpiegować*, *wyśpiegować* 'šnipinėjant rasti, sužinoti; susekti' (SW VII: 1063; Linde VI: 516) → blr. *вышпегаваць* 'šnipinėjant sužinoti, susekti' (Носовичъ 1984: 103) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *špiẽgas*)

J

jãkšis 2 NdŽ, Šl, ***jàkšis*** 2 Slnt, ***jakšỹs*** 4 (sm.) ‘k i r v i s’ Q 340: *Paimsiu jãkšį, sukaposiu pečių* End; *Tavo gero plieno jàkšis* Krtn; *Šitas jakšỹs labai aštrus* Plng; *Mano jakšỹs geras tašyti* Dr; *Tavo jakšiui kotas nulūžęs* Ms; *Pasigaląsk jãkšį, nes bekapojant šakas atsipjovė* Pln; *Pri susiedo tekėlo sugalandau jakšį taip aštriai, jog visą žiemą virbams kapoti tiko* Šts; *Jonai, pasiimk jàkšį – važiuosim mišką!* Skd; *Tuo jakšiù malkos nesukaposi* Dov; *Dum vaikiukum taip pat davė jakšius* M. Valanč; *Girion einant, namo žiūri, namo einant, girion žiūri (jàkšis)* Kl; *Šokinė žiogelis po pievą, užsikišęs jakšelį už juostai* Krtn; ***jekšis*** ‘t . p.’ [K], BS 87, Ser, Prk

↔ (s. / v.) le. (dial.) *oksza* ‘platus kirvis; ožka (tokia žuvis [*Malleus*]) ir kt.’ (< v. v. a. *ackes* / v. *Axt* ‘[skaldymo] kirvis’ [SW III: 758; SPW XXI: 303; SSt V: 566; Karłowicz III: 435; Brückner 1985: 378; Kluge 2002: 79; MLex 2])[142] → s. blr. *окша* ‘toks kirvis’ (ГСБМ XXII: 188; Булыка 1972: 225) – su paratetiniu resp. neetimologiniu *j-* žodžio pradžioje

jekštis (sf.) ‘k i r v i s’ Klp, Prk, N, [K] – žr. *jekšis* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-t-*, matyt, pagal analogiją su I. verb. lie. *kiřs-**t**-i*, *keř-**t**-a*, *kiř-**t**-o* (tr.) ‘kuo nors aštriu smogiant pargriauti, paguldyti; atskirti dalį nuo visumos, smulkinti ir kt.’ [LKŽe]; II. v. *Ax-**t*** ‘kirvis’)

jalmažna, jalmožna (sf.) ‘i š m a l d a ’: *Jalmoßnas důdawai* BB Tob. 2.15 (Skardžius IV: 147) ← v. le. *jałmożna* ‘išmalda’ (SW II: 131) → blr. dial. *ельмóжня* ‘išmalda’ (ЭСБМ III: 184) – dėl kilmės žr. *jalmužnà*

jalmužnà 2 (sf.) ‘i š m a l d a ’ DP 515, MP 239, R 16, N (LKŽe); BtNTk Mt. 6.4 *Idant ♦jałmuʒna (almuʒina)‖tawo butu ſłapćiey*; BtNTk Lk. 11.41 *Prieg tam důkite ♦jałmu=‖ʒna: O ßtay / wiſsi dáiktai bus‖jumus ćijſti*)

← (s. / v.) le. *jałmužna* ‘išmalda’ (< [s.] č. *almužna* ‘t. p.’ ← v. v. a. *almuosen* / s. v. a. *alamuosina*, *alamuosan* ‘t. p.’ / v. *Almosen* ‘t. p.’ ← s. saks. *alamōsna* ‘išmalda’ ← V. lo. *elemosina*, *eleemosyna* ‘gailestis, išmalda ir kt.’ ← gr. [vėlyv.] ἐλεημοσύνη ‘gailestingumas, malonė; išmalda ir kt.’ [SW II: 131; SPW IX: 253–255; SSt III: 113–114; Brückner 1985: 198; Sławski I: 494–495; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 14; LMILP III[7]: 1030–1031; Siatkowski 2004: 28; ЭСБМ III: 184; Machek 1968: 35; Rejzek 2001: 50–51; Kluge 2003: 33; Niermeyer 1976: 368; Lampe 1961: 447–448; Sophocles 1900: 449; Wackernagel 1878: 7; Köbler 1993: 136; Seebold 2008: 132; Schützeichel 2012: 31; Tiefenbach 2010: 5; dar žr. Zinkevičius 1988: 57, 129; Walczak 1995: 53]) → s. blr. *ялмужна* ‘t. p.’ (СЛw; Булыка 1980: 79) ≠ s. blr. *елмужна*[143] ‘išmalda’ (ГСБМ IX: 204)

[142] Iki šiol įprasta lie. *jãkšis*, *jàkšis*, *jakšỹs* (sm.) ‘kirvis’ priskirti germanizmams (plg. LEW 189–190), tačiau tokio sprendimo autoriai kažkodėl nepaaiškina dusliojo pučiamojo *-š-*, nereflektuojamo v. v. a. *ackes* / v. *Axt* ‘(skaldymo) kirvis’, kilmės (plg. Čepienė 2015: 64, 68).

[143] S. lie. *elmužna* (sf.) ‘išmalda’ SD 74: *Ir kad darote elmužną, netrūbykite* SP II 39; *Vienok kas atsiliko,*

jarmarkas (sm.) ‘jomarkas, mugė, turgus’ BzBk II 119: *Prekijas po jarmarkus važinėja* DP 211

← (s. / v.) le. (dial.) *jarmark*, le. dial. (DLd [Kujawy, Poznań, Kalisz], MLd [Rudawa], Psd [Lłš]) *jarmarek* ‘mugė, turgus; sambrūzdis, sąmyšis; turgaus mokestis’ (< v. v. a. *jârmarket* / s. v. a. *jârmarkât*, *jârmercat* ‘mugė; kasmetinis turgus’ / v. *Jahrmarkt* ‘mugė, prekymetis, didelis turgus’ [SW II: 136; SPW IX: 262–264; SSt III: 116; Karłowicz II: 234; Ермола 2011: 45; Sławski I: 502; Siatkowski 2004: 7, 40–41; Фасмер IV: 561; SEJL 244; $SEJL_2$ 427; Köbler 1993: 1199; Schützeichel 2012: 169; dar žr. Palionis 1967: 276; Адомавичюте 1982: 43; Zinkevičius 1988: 131; Walczak 1995: 92; Połomski 2010: 7; Weinreich II: A504; Markus-Narvila 2011: 176]) → s. blr. *ярмаркъ* ‘turgus’ (СЛw; Булыка 1980: 83) ≠ blr. *я́рмолка* ‘turgus, mugė’ (Носовичъ 1984: 727; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 356), blr. dial. *я́рмалка*, *я́рмолок* ‘t. p.’ (СБГП V: 558; ТС V: 364–365), *я́рмалак* ‘t. p.’ (Янкова 1982: 431), r. *я́рмарка*, *я́рмонка* ‘(metų) turgus, vykstantis kelias savaites; kaimo mugė’ (Даль IV: 678)

jednočius (sm.) ‘vienytojas, tarpininkas, taikintojas’: *Jednočių mes dievo melskem* Mž 417; *Priimtų tą jednočių* MP 10

← (s. / v.) le. *jednacz* ‘taikintojas, arbitras, tarpininkas ir kt.’ (SW II: 153; SPW IX: 363–365; SSt III: 147–148; Brückner 1985: 204; dar žr. ALEW I: 412) → s. blr. *едначъ* ‘arbitras, tarpininkas’ (ГСБМ IX: 174)

> *jednótojas* (-*is* K), -a 1 (smob.) ‘vienytojas, tarpininkas, taikintojas’: *Mumus pagimdė jednotoją ir tarpininką, per kurį malonę ir mielaširdumą turim* DP 506 – žr. *jednočius*

jednonė (sf.) ‘pusiausvyros radimas; susitaikymas’: JMP 116.18 *Iβmánik támuy / kád wiſados pigiáſne iednone ſu priete=lum negi ſu neprietelum* (dar žr. Skardžius IV: 148)

← (s. / v.) le. *jednanie* ‘suvienijimas; susitaikymas; Viešpaties valdžia’ (SW II: 154; SPW IX: 382–383; SSt III: 151; dar žr. ALEW I: 412) → s. blr. *еднанье*, *еднание* ‘sutarimas, susitarimas, sutartis; paliaubos; valia’ (ГСБМ IX: 172–173), blr. *една́нне* ‘susitaikymas’ (Носовичъ 1984: 150)

> *jednójimas* 1 (sm.) ‘vienijimas, taikymas’ K – žr. *jednonė*

jednóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) K, Q 72 **1**. ‘vienyti, taikinti’ N; **2**. ‘glostyti (ką), gerintis prie ko’: *Jis kaip šuo: kol jednóji, tol nekanda* Vl; *Aš jį nejednósiu per visą amžių kaip mažą vaiką* Vl; **3**. ‘šerti, liuobti (gyvulius)’ Nj

← (s. / v.) le. *jednać* ‘vienyti, tarpininkauti, taikyti; užtarti; atsiprašyti, gerintis ir kt.’ (SW II: 154; SPW IX: 365–368; SSt III: 149; dar žr. ALEW I: 412) → s. blr. *еднати*, *иднати* ‘(su)taikyti; gerintis, pervilioti savo pusėn; nuraminti’ (ГСБМ IX: 173–174; Булыка 1980: 53), blr. *една́ць* / *яднаць* ‘vienyti, taikyti’ (Носовичъ 1984: 150; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 355; plg. ЭСБМ III: 183)

duokite elmužną GN Luk. 11.41 (LKŽe; plg. Palionis 1967: 274; Адомавичюте 1980: 9) dėl inicialės, matyt, priskirtinas gudizmams, plg. s. le. *jełmużna* ‘išmalda’ (SSt III: 113).

jednódinti, *-ina*, *-ino* (verb. caus.) ‘vienyti, taikinti’ K – žr. *jednóti*

jeñčinti, ***-ina***, ***-ino*** (verb. intr.) ‘dejuoti’: *Per visą dieną mūs ligonis jeñčina, ir viš ne geriau* Lš; *Mūsų vaikas per visą naktį jenčino* Ūd

← le. *jęczyć* ‘sudejuoti, suvaitoti’ (SW II: 176) → blr. (dial.) *éнчиць* ‘kankinti; priversti aimanuoti; (gailiai) aimanuoti, dejuoti’ (Носовичъ 1984: 151; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 100; ТС II: 52; ЭСБМ III: 185), r. dial. *éнчить* ‘galvoti; kankinti; kaulyti’ (СРНГ VIII: 362; Фасмер II: 20)

jenerõlas 2 (sm.) ‘vyriausiųjų kariuomenės vadų laipsnis; tą laipsnį gavęs asmuo’ K. Būg, Š, NdŽ, M. Valanč, M: *Jenerols, arba karvaida* S. Dauk; *Paukščiai... gavo tris... valdimierus... erelį, karaliaus ministrą... vanagą, karaliaus jenerolą... paukštvanagį, karaliaus kapitoną* PP 80; *Jenerolas turėjo an piršto žiedą, dovanotą to karaliaus, katram jis tarnavo* BsP IV 196; *Tu tai čia didelis jenerõlas (iron. ponas)* Lš (LKŽe); *Nu, tai jis dabar klausinėt par visą vaiską – jenerolų, apicierių ir visų prastųjų saldotų, – ar neatsirastų kas, kas galėtų jam par šią naktį pristatyt tą špogą* ŠLP 185 (SŽ 249); ***jenerolas***[144] ‘naktinis puodas’: *Atnešk jenerolą!* Rs

← (v.) le. *jenerał* ‘aukštas karinis laipsnis; divizijos, būrio vadas; ordino magistras; antstolis; naktinis puodas ir kt.’ (< v. *General* ‘generolas; ordino vadovas’ ← pranc. *général* ‘generolas; vadas; vienuolių ordino vyresnysis [abatas]’ ← V. lo. *generalis* ‘vienuolių ordino abatas’ [SW I: 823; SPW IX: 434–435; ЭСБМ III: 77; Blaise 1994: 416]) → s. blr. *енералъ*, *еноралъ* ‘teismo vykdytojas; vyresnysis’ (ГСБМ IX: 207–208)

jenarolas (sm.) ‘vyriausiųjų kariuomenės vadų laipsnis; tą laipsnį gavęs asmuo’: *Vario sagčiai spind iš tolo kaip žvaigždės pas jenarolą* JD 208; *Aš būsiu jenarolas* LB 213 (LKŽe); *Kartą važiuojant pro jenarolo namus, jenarolas, ant gonkų būdams, pamatė tą merginą ir, ištraukęs iš brikos, norėjo įsivest į trobą* ŠLSP 95 ir kt. (SŽ 249); *jenarolas* (sm.) ‘naktinis puodas’: *Čia po lova yra jenarolas* LB 203 – žr. *jenerõlas*, *jenerolas*

jenirolas (sm.) ‘vyriausiųjų kariuomenės vadų laipsnis; tą laipsnį gavęs asmuo’: *Mano drabužiai kaip jenirolo* LTR; *Jūsų brolio jenirolai raudojo* Kos 228 (LKŽe); *Ji mato, kad jenirolui geriaus ir už pulkovninką* ŠLP 107 (SŽ 249) – žr. *jenerolas*

jentróbai 1 (sm., pl.) ‘viduriai, žarnos’: *Kaip užmušiau varlę, tai tik pasirodė jentróbai* Mrc

↔ le. dial. (Psd [Llš]) *wętroba*, (v.) le. *wątroba* ‘kepenys; tulžis; viduriai ir kt.’ (SW VII: 482; Linde VI: 147; Karłowicz VI: 80) → blr. dial. *вантро́бы*, *вонтро́бы* ‘žarnos, dūbliai’ (СБГП I: 281; ЭСБМ II: 53) ≠ blr. (dial.) *вантро́ба* ‘kepenys’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 56; СБГП ibd.) – su inicialinio *v-* > *j-* kaita, matyt dėl kontaminacijos su lie. ***jẽknos*** 2 (sf., pl.) ‘(anat.) kepenys’ (LKŽe)

[144] LKŽe autoriai aiškindami lie. dial. *jenerolas* ‘naktinis puodas’ kilmę, šią leksemą veda iš le. *urynał* ‘naktipuodis; stiklinis indas šlapimui tirti’ (dėl jo žr. s. v. *urinalas*, *urinõlas*), nors le. *jenerał* reflektuoja ne tik sememą ‘vyriausiųjų kariuomenės vadų laipsnis; tą laipsnį gavęs asmuo’, bet ir reikšmę ‘naktinis puodas’. Dėl šios priežasties lie. *jenerõlas* ir lie. dial. *jenerolas* skirstymas į atskirus leksinius semantinius lizdus yra ydingas ir koreguotinas iš esmės.

jezuvita(s) (sm.) ‘jėzuitas’: MTk 37v.13–14 *Patam Sacramentoru / Zwinglio=nu / Calviniſtu / ir Ieſuwitu* (dar žr. Skardžius IV: 149)

← (v.) le. *jezuwita* ‘Ignaco Lojolos ordino narys, jėzuitas; uždaras žmogus, intrigantas’ (< pranc. *jésuite* ‘jėzuitas; klastūnas, sukčius’ ← V. lo. *jesuitus* ‘jėzuitas’ ← avd. lo. *Jēsus*, *Iēsus* ‘atpirkėjo Kristaus vardas; Ješua’ ← avd. gr. [vėlyv.] Ἰησούς ‘t. p.’ ← avd. vėlyv. s. hebr. *Yēšūª* resp. יֵשׁוּעַ ‘Ješua [judėjų vardas]’ ← avd. s. hebr. *Yəhōšúªʻ* resp. יְהוֹשֻׁעַ ‘Mozės darbų tęsėjas [← „Viešpats – išsigelbėjimas“], Nuno sūnus; Jeruzalės valdytojas; vieno šventikų luomo vyresnysis ir kt.’ [SW II: 174; Maczinsky 1564: 165; Moszyńska 1975: 179; Lewis, Short 1958: 1013; Strong 1997: 228; Brown, Driver, Briggs 2000: 592, 1098; DCH IV: 155–156; Hurvitz 2014: 130–131; Гиль, Малер 1989: 44; dar žr. EB II: 2434–2453; Kregždys 2014_b: 66–67]) → s. blr. *езувитъ* ‘jėzuitas’ (ГСБМ IX: 188; Булыка 1980: 170)

judõšius 2 (scom.) Gs **1**. ‘juda, išdavikas’: *Tarp mūsų pačių sukinėjos judošius, ir mes jo darbų nematėm* rš; **2**. ‘toks keiksmažodis’: *Judošius ir karvė, kad taip gyliuo(ja)* Trk; *Dėsli buvo judošius (apie vištą), o nebdeda, išsidėjo* Lk; *Kas ten buvo avims kurs judošius, kad išsimetė?* Šts ir kt. (Žem, Vlkv, Šts, BsP II 31, JD 655, Skd) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 219); **3**. ‘netikėlis, nenaudėlis, bjaurybė’ Ms; **4**. ‘velnias, nelabasis’ Žebrokai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 238)

← le. *judasz* ‘išdavikas, apgavikas, niekdarys, fariziejus; pikčiurna; velnias ir kt.’ (SW II: 184) → blr. *юда́шъ* ‘apgavikas’ (Носовичъ 1984: 724), blr. dial. *ю́даш* ‘klastingas, blogas žmogus’ (Сцяшковіч 1983: 571) – dėl kilmės žr. *Judõšius*

jupà 2 (sf.) **1**. ‘ilgas su rankovėmis per galvą velkamas viršutinis moteriškas (senovėje ir vyriškas) drabužis; suknelė’ SD 356, N, [K], J. Jabl: *Jupà yra puikus drabužis su rankovėmis ir su liemenimi* J; *Jai tik jupos rūpėjo ir vien tą težinojo* Mair; *Pasiuvo naują jùpą vaikui* Škn ir kt. (Blv, Š, JD 555, M. Valanč, Yl, Skd, Dr, Kš, JD 405, 673, Vln 1174, SP I 2S5, Bt Lk. 3.11, DP 488, Skv Mt. 27.35); **2**. (ppr. pl.) ‘ilgas, juodas neapeiginis katalikų dvasininkų rūbas; sutana’ SD 357, [K], N, BŽ 497: *Klebonas visados vaikšto su jupa* Šr; *Su bevardžiu pirštu jupą dasilytėk vyresniuojuo* VoL 461; *Sakė, kad jį iš jupų išvilkę (išmetę iš kunigų luomo)* Skd ir kt. (Nt, M. Valanč, Mžk) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 242)

← (v.) le. *jupa* ‘viršutinis drabužis; moteriška liemenė; liemenėlis; korsetas; moteriška rudinė; kailiniai; tokia striukė’ (< v. v. a. *juppe*, *joppe* ‘striukė; švarkas, frenčas (kasdienis drabužis)’ ← s. pranc. *jupe* ‘tunika’ ← it. *giubba* ‘toks drabužis’ ← arab. *ǰubbah* ‘ilga medvilninė palaidinė, nešiojama po viršutiniais drabužiais’ [SW II: 186; Linde II: 923; Sławski I: 591; Фасмер IV: 525; SEJL 239; $SEJL_2$ 433; Prati 1951: 499; MLex 102; Greimas 1969: 350; Godefroy 1990: 296; dar žr. Palionis 1967: 280; Zinkevičius 1988: 132; Lanza 2009: 86; ALEW I: 422–423; plg. Pronk-Tiethoff 2013: 71]) → s. blr. *юна* ‘lengvas moterų apsiaustėlis’ (СЛw; Булыка 1980: 110), r. *юна* ‘lengvas, vasarinis drabužis; prastas valstiečio durtinys’ (Даль IV: 668)

jupilėlė 2 (sf. dem.) ‘palaidinėlė, liemenėlė’ Šv ⇦ *jupà*

jupiñčius 2 (sm.) ‘tam tikras viršutinis drabužis; palaidinis, durtinys’ J ⇦ *jupà*

jurgeltas (sm.) ‘metų atlyginimas; pensija’: JMP 114.5 *Bátág tu ſuliubiies ſtiprumá wieros ſáwo Ponui ſáwo / ápſikrikßtiies wárdaná io / paſidáwes ing páſłußnaſte io / priemes ant ſáwe wiſás prowas wireſnibes káráliſtes io / dabár topimi tułás dowánas / tulus padorkus / o didżius Iurgieltus nuog io / o ʒdrodliway / ir łátriſtoy / o newiernay ápſiwaikßcżioghi ſu iuo / ſu tokiu Ponu ſáwo / ghießkodamás ſáwi kitu Ponu / priſto=damás iumpi / dáridamás ghiemus páſłußniſte / o ſtowedamás ſu gieis prieß teip gieribes Ponạ ſáwo* (dar žr. Skardžius IV: 149)

← (v.) le. *jurgield*, *jurgielt* ‘kasmetinė išmoka; kario alga’ (< v. v. a. *jârgëlt* / v. *Jahrgelt* ‘metų atlyginimas’ [SW II: 187; SPW IX: 534; Sławski I: 592; Sokólska 1999: 145; dar žr. Palionis 1967: 282; Weinreich II: A504]) → s. blr. *юркгельтъ*, *юргельтъ* ‘metų mokestis; užmokestis samdiniui’ (СЛw; Булыка 1980: 84), blr. *юргéльтъ* ‘nekilnojamojo turto mokestis’ (Носовичъ 1984: 725)

jurìsdika 1 (sf.) ‘teritorija, išimta iš miestui priklausomo žemės sąstato ir pavesta kieno nors globai’ rš

← v. le. *juryzdyka* (le. dial. [Psd (Llš)] *jurzdyka*) ‘rajonas (miesto); senosios Lenkijos administracinis vienetas, panaikintas 1792 m.; apylinkė; klero ar kilmingųjų žemės valdos; miesto teismas; jurisprudencija’ (< lo. *jūridicus* ‘teisėsaugos, teisės’ [SW II: 187–188; SPW IX: 535; Karłowicz II: 274; Moszyńska 1975: 180]) → s. blr. *юрисдика*, *юрисдыка* ‘savivaldos teisę turinti teritorija’ (Булыка 1980: 52) ≠ blr. dial. *юрздыка* ‘teismo šaukimas’ (Сцяшковіч 1983: 571)

jùrsdikas 1 (sm.) ‘sąmyšis, triukšmas’: *Kokis dar čia jùrsdikas pas jus?* Ūd; *Ten pas kaimyną šiandien baisus jursdikas* Al – žr. *jùrzdikas*

jùrzdikas 1 (sm.) **1**. ‘kaimo ar miestelio dalis, kur gyvena neturtingesnieji’: *Tai tikras jurzdikas: trobelės visų menkos, sulūžę, sugniužę* Dkš; *Einu į jùrzdiką pasisamdyti darbininkų* Švn; **2**. ‘subruzdimas, sumišimas, netvarka’: *Vakar pas mus buvo didelis jùrzdikas* Krp; *Čia tikras jùrzdikas* Mrj – žr. *jurìsdika*

jurzdikỹnė 2 (sf.) ‘susirinkimas, susibūrimas’: *Lelijų gatvėje valdininkų jurzdikỹnė* Krk ⇦ *jùrzdikas*

jutrina, jùtryna 1 (sf.) ‘(bažn.) tam tikros rytmetinės pamaldos’ M, S. Dauk, J: *Jùtrynai zvanija* Slnt; *Turi jutriną pradėti taip giedodams* Mž 498; *Ant jutrinų anksčiau kelkite* DP 34; *Jutrina su liaudomis* Ls

↔ (s. / v.) le. (dial.) *jutrznia* ‘rytmetinės pamaldos; rytinė žvaigždė; rytmetys; Piemenėlių mišios’ (< [vertinys] V. lo. *matutina* ‘rytmetinės pamaldos, ankstyvosios mišios; pasninkas prieš šventes’ [SW II: 190; SPW IX: 540–541; SSt III: 206; Karłowicz II: 274; Niermeyer 1976: 664; dar žr. Zinkevičius 1988: 129; ALEW I: 425]) → s. blr. *ютрня*, *ютреня* ‘rytinės pamaldos’ (Булыка 1980: 182), blr. *ю́треня* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 725; dar žr. ЭССЯ VIII: 200–201; Фасмер IV: 176 [dėl termino dar žr. Огієнко IV: 418])

K

kabalà 2 (sf.) ‘bėda, vargas, nesmagumas, pinklės’: *Įkišė jį į kabãlą* Ėr; *Tas Antanas įvėlė į tokią kabãlą, kad aš visą savo gyvenimą neišsipainiosiu* Skr

← (v.) le. *kabała* ‘judėjų filosofinis apokrifinis traktatas; būrimas kortomis; būrimas iš ženklų, skaičių; burtų mokomoji knyga; sąmokslas, intriga; rūpesčiai, sunkumai’ (< I. jdš. *qabole* resp. קבלה ‘paslaptingasis judėjų mokymas’ / V. lo. *cabbala* ‘Kabala [išmintis, perduodama rabinų]’ ← v. hebr. *qábbālāh* resp. קַבָּלָה ‘gavimas, priėmimas; tradicijų perdavimas iš kartos į kartą; paprotinis įstatymas; po Mozės rašyti veikalai; kabala, paslaptingoji išmintis’ [SW II: 192–193; SPW X: 1; Weinreich 1977: 44; Lötzsch 1992: 98; סאָלדאַטאָוו 2011: 725; Jastrow II: 1310; Подольский 1992: 592; Blaise 1994: 122; Klein 1987: 560; dar žr. ЕЭ IX: 28–55; EJ XI: 585–692; Kregždys 2014$_b$: 72–73]) → blr. *кабалá* ‘rūpesčiai; galvosūkis; apgaulė, niekai’ (Носовичъ 1984: 226)

kabãlas 2 (sm., ppr. pl.), ***kãbalas*** 1 ‘ateities spėjimas kortomis ir kitokiais būdais’: *Išmesk kabalùs* Vad; *Jonui kabãlai nekap parodė* Lp; *Kãbalas man parodė, kad aš tuoj mirsiu* Kt; ***kabõlai*** 2 (sm., pl.) **1**. ‘pinklės, nemalonumai’: *Tai kad įvedė (mane) kabõluos, nebegaliu nė išsikilpot – išeit iš tos bėdos!* Kp; *Neįveskit jūs manęs kaboluos* Skdt (LKŽe); **2**. ‘ateities spėjimas kortomis’ ZtŽ 253

← (v.) le. *kabały* (pl.) ‘judėjų filosofinis apokrifinis traktatas; būrimas kortomis; būrimas iš ženklų, skaičių; burtų mokomoji knyga; sąmokslas, intriga; rūpesčiai, sunkumai’ (SW II: 192–193; SPW X: 1) → blr. dial. *кабалы* (pl.) ‘būrimo kortos’ (Шатэрнік 1929: 125) / blr. *кабалá* ‘rūpesčiai; galvosūkis; apgaulė, niekai’ (Носовичъ 1984: 226)– dėl kilmės žr. *kabalà*

kabartas (sm.) ‘kilimas’: *An kabarto stovėdama, aukso žiedus mainydama, mainysiu žiedelį su jaunu berneliu* LTR (Vlk)

↔ (v.) le. *kobierz(ec)* ‘storos vilnos brangus audinys, skirtas grindų, sienų ir kt. puošimui; kilimas; apdangalas’ (SW II: 383; SPW X: 436) → s. blr. *кобереуъ* ‘kilimas’ (ГСБМ XV: 164; plg. Фасмер II: 270–271), blr. *кабе́рац* ‘kilimėlis; kilimėlis, ant kurio sutuokiami jaunieji’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 137; ЭСБМ IV: 9–10)

kabatnià (sf.) ‘užtvaras žuvims gaudyti’: *Prisipjoviau žilvių kabatnioms pinti* Dbč; *Užtvenk upę nug kelių akmenais, o kabatnią nuspink iš pakelinių žilvių – žuvų rasi* Vlk

← le. dial. (ŽV-Md [Wysokie Mazowieckie, Kurpie]) *chobotnia* ‘krepšio pavidalo žuvų gaudyklė; tinklai, užmetami prie užtvankos vartų’ (< ukr. dial. *хóбóm* ‘žvejybos tinklas’ [SGP III^3: 595; SW I: 287; ЕСУМ VI: 190]) → blr. dial. *хабóтня*, *хабатня́* ‘pintinės pavidalo žuvų gaudyklė, pinama iš vytelių’ (СБГП V: 274; Шаталава 1975: 184])

kabeta (sf.) ‘moteriškė’ J

← (v.) le. *kobieta* ‘nuotaka; moteris; žmona; tarnaitė’ (SW II: 383; SPW X: 436–437) → blr. (dial.) *кабе́та* ‘(ištekėjusi) moteris’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 137; Носовичъ 1984: 239; СГЦБ I: 174; ЭСБМ IV: 10)

kabõtas 2 (sm.) ‘toks drabužis’: *Ant bėro žirgo, su meškos kabotù* Pkr; ***kóbotas*** 1 ‘berankovis, šiltas moteriškas drabužis; liemenė’ N, [K], J, R, Mž: *Vietoje milinių sermėgų baltus kobotus dėvėjo* S. Dauk; *Kobotu vargutos apsimovęs* S. Dauk; *Ant bėru žirgu po meškos kobotu* D 101 ir kt. (K. Donel)

← (s. / v.) le. *kabat* ‘vyrų ir moterų viršutinis drabužis, palaidinis; tramdomieji marškiniai; marškiniai, kuriais buvo rengiami nuteistieji sudeginti ant laužo; kariškio palaidinė ir kt.’ (< I. [s.] č. *kabát* ‘trumpas apsiaustas iki juosmens; toks kario drabužis; švarkas’ ← bulg. *кавàд*, *кавàт* ‘senovinis moterų drabužis; apsiaustas be rankovių ir kt.’ ← gr. [vėlyv.] καβάδιον ‘vyriškas drabužis’ ← n. pers. *qabāh* ‘viršutinis drabužis, apsiaustas’; II. vengr. *kabát* ‘apsiaustas; švarkas; striukė; trumpas viršutinis moterų švarkelis’; III. V. lo. *cap[p]a* ‘apsiaustas su gobtuvu’, V. lo. *capatus* ‘apsivilkęs apsiaustą’ [SW II: 193; SPW X: 2–3; SSt III: 215; Sławski II: 9; БЕР II: 119; Wołosz 1991–1992: 5–6; Niermeyer 1976: 129; ЭСБМ IV: 9; Machek 1968: 233; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 91; Du Cange I: 525; Sophocles 1900: 609; Steingass 1963: 951; Géza 1991: 144; EWU 654; dar žr. Kabelka 1964: 25, 115; Kregždys 2014_d: 34; plg. Фасмер II: 150]) → s. blr. *кабатъ*, *кобатъ* ‘trumpas vyrų ir moterų palaidinis be rankovių’ (ГСБМ XIV: 213; Булыка 1980: 112), blr. (dial.) *кабáт(ъ)* ‘prasčiokių korsetas, prie kurio prisiuvamas sijonas; palaidinis’ (Носовичъ 1984: 226; ТС II: 176), s. r. *кабатъ* ‘užsieniečių viršutinis drabužis; caro viršutinis drabužis, plačiomis rankovėmis’ (СРЯВ VII: 8), r. (dial.) *кабáтъ* ‘ilgi, platūs darbo marškiniai, valstiečių vilkimi ant viršutinių drabužių; striukė’ (Даль II: 70)

kacermistras (sm.) ‘užkietėjęs eretikas’: DPk 88.52–53 *Lútro Bażnîcʒioiĩ búwo. Inquiſitorai ir kacermíſtrai / kurių tíkras vrê=dús yra’ Heretíku βpiegawóì / ir iʒweiʒdéì / atgraʒinì ir korótì?* (dar žr. Skardžius IV: 150)

← s. / v. le. *kacermistrz* ‘eretikų įkvėpėjas, vedlys’ (< v. v. a. *ketzermeister* ‘eretikų vadas, įkvėpėjas’ [SW II: 195; SPW X: 3; SSt III: 215]) → s. blr. *кацермистръ* ‘erezijos pradininkas’ (ГСБМ XV: 6; Булыка 1980: 174) – dėl tolimesnės kilmės žr. *kacierius*, *kocerus*, *kõcierius*

kacerskas (adj.) ‘eretiškas’: DPk 41.47–48 *Neſsa iβkałoſę kacerſkoſę / ney Chriſtaus / ney ʒodʒio io / ney ſweyko mókſło / ney tieſós ir iβtiſsu Sakramentu newiénu bûdu negaleſsi raſt* (dar žr. Skardžius IV: 150)

← (v.) le. *kacerski* ‘eretiškas; kenkiantis, baisus, pražudantis’ (SW II: 195; SPW X: 4–5) → s. blr. *кацерский* ‘eretiškas’ (ГСБМ XV: 6–7)

kacierius (sm.) ‘(bažn.) klaidatikis, atskalūnas’ DP 119, 541; ***kocerus*** ‘atskalūnas, eretikas’ N; ***kõcierius*** 1 ‘t. p.’ K I 683: *Mus kaip kocierius jie gaudo ir mūsų kraujo trokšta* PG

← (s. / v.) le. *kacerz* ‘eretikas, atskalūnas; eržilas’ (< s. č. *kacieř* / č. *kacíř*, *kacéř* ‘eretikas’ ← v. v. ž. *katzer* / v. v. a. *ketzer* / v. *Ketzer* ‘t. p.’ ← V. lo. *catharus* ‘naujų sektų narių įvardijimas; neomanichėjininkų sektos narys’ ← gr. [vėlyv.] Καθαροί ‘sektantai eretikai’ ← gr. καθαρός ‘laisvas, atviras ir kt.’ [SW II: 195; SPW X: 7–8; SSt III: 216; Kudzinowski 1974: 99; Sławski II: 12; Machek 1968: 233; Kluge 2002: 485; MLex 107; Niermeyer 1976: 157; Du Cange I: 533; Sophocles 1900: 611; dar žr. Palionis 1967: 273; Walczak 1995: 80]) → s. blr. *кацеръ*, *кацэръ* ‘eretikas’ (ГСБМ XV: 7; Булыка 1980: 174)

koceriškas, *-a* (adj.) ‘atskalūniškas’ N, [K] ⇦ *kocerus*

kocerumas (sm.) ‘erezija, klaidatikystė’: *Klausyk bei suprask nū kožnas,... ką tur tikėti žmuo viernas, jeng kocerums (= kocierumas?) bus išvengtas* Mž 131 ⇦ *kocerus*

kõtininkas (*kõtinykas*), *-ė* 1 (smob.) ‘atskalūnas, eretikas’ Sut: *Piktieji kõtinykai ir kiti bedieviai* DP 86 – lie. *kõcierius* perdirbinys (su afrikatos *-c-* > *-t-* kaita [t. y. **ko-c-ininkas* → *ko-t-ininkas*] + suf. lie. *-ininkas* [žr. s. v. *kõcierius*, *kacierius*])

kacierstva (sf.) ‘(bažn.) klaidatikystė’: *Idant visos kacierstvos paliautų* DP 83

← (s. / v.) le. *kacerstwo* ‘erezija; eretikai’ (SW II: 195; SPW X: 5–7; SSt III: 216; dar žr. Rykiel-Kempf 1985: 55, 59, 80) → s. blr. *кацерство*, *кацирство* ‘erezija’ (ГСБМ XV: 7) – dėl kilmės žr. *kacierius*, *kocerus*, *kõcierius*

kocerỹstė 2 (sf.) ‘atskala, erezija’ Sut, [K], N – žr. *kacierstva*

kačeĩ (conj.) ‘nors, kad ir’ R, K: *Kačei ik ausių tame įklimpęs yra* Vln 16; *Kačei sakau jums, tačiau netikit* BP I 374; *Kačei anys iš moterų buvo girdėję,... tačiau anys to netik* BP II 21

↔ s. le. *chociaj* / v. le. (dial.) *chociej* ‘bent (jau), ne mažiau kaip; nors, kad ir; netgi, jei ir kt.’ (SW I: 288; SPW III: 261–270; SSt I: 239; SGP III[3]: 599–600) → blr. *хóчей* ‘nors’ (Носовичъ 1984: 683)

kãčiaras 1 (sm.) ‘(anties, gervės) patinas’ Šaltiniai (DvŽ I: 226); ***kãčioris*** 1 ‘t. p.’: *Kãčkos tùri výrų – kãčiorį* Miežionys (DvŽ I: 227; dar žr. ZtŽ 254); ***kãčiorius*** 1 ‘t. p.’: *Kãčkų daũg, o kãčiorius cik víenas kiemì ponáuna* Miežionys (DvŽ I: 227)

← (s. / v.) le. (dial.) *kaczor* (le. dial. *kaczór*) ‘gaigalas; toks jūreivystės terminas’ (SW II: 196; SPW X: 11; SSt III: 216; Karłowicz II: 287; Ślaski 1930: 170; Sławski II: 15) → s. blr. *качоръ* ‘gaigalas’ (ГСБМ XV: 8; Булыка 1980: 142), blr. *кáчар* (*кáчур*) ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; ЭСБМ IV: 318) ≠ r. dial. *качýръ* ‘t. p.’ (Даль II: 100)

kačkà 2 (sf.) ‘antis’: *Nuok kõ kačkà plaũkia?* (ms.: nuo kranto) Miežionys (DvŽ I: 227; dar žr. ZtŽ 254; ZŠT II: 48, 139); ***kačkà*** 2, 4 **1**. ‘medinis durų įtvaras, bėgūnas’: *Durys daržinės, tvarto ant kãčkų* J; *Durys sprunka iš kačkų* Vaižg; **2**. ‘tilto skersinė sija’ R 85, MŽ 112, N, [K]: *Kačka tilto* MŽ; **3**. ‘grėblio galva, šiekšta’ Krkn, Brš, Krn; **4**. ‘rogių atspara’: *Atsispirk kãčkos, bus geriau sėdėt* Lkm; *Pritaisyk in ragučių kãčką, kad būt kur atsispirt* Lkm; **5**. ‘toks berniukų žaidimas’ Pnd

← (s. / v.) le. (dial.) *kaczka* ‘antis (*Anas*); akmenukų mėtymas vandens paviršiumi; išgalvotas, melagingas dalykas, žinia; lentelė, pririšama prie tinklo dėl šio lygumo; nedidelė kriauklė; vežimo rodiklio kablys; plati klostė ant galvos; simbolinis ženklas, siuntinėjamas į namus, idant žmonės susirinktų ir kt.’ (← [hipokoristikas] le. *Katarzyna* ‘Katerina’ [SW II: 196; SPW X: 10; SSt III: 216; Karłowicz II: 286–287; Brückner 1985: 212; ЭСБМ IV: 319; Фасмер II: 214; dar žr. Falińska 2001: 107]) → s. blr. *качка* ‘antis’ (ГСБМ XV: 8; Булыка 1980: 142), blr. (dial.) *ка́чка* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 231; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 144; СБГП I: 446), r. dial. *ка́чка* ‘t. p.’ (Даль II: 100)

kačkýtis 1 (sm. dem.) ‘a n č i u k a s , a n t y t i s ’ Pupiškės (DvŽ I: 227) ⇦ *kačkà*;

kačkùtis 2 (sm. dem.) ‘a n č i u k a s , a n t y t i s ’ Šaltiniai (DvŽ I: 227; dar žr. ZtŽ 254) ⇦ *kačkà*

kadùkas 2, ***kãdukas*** 1 (sm.) **1**. ‘n u o m a r i s , e p i l e p s i j a , i š g ą s t i s ; d r u g y s ’ SD 80, [K]: *Ir ėmė jį kãdukas traukyti* Kltn; *A(r) kãduku i(r) sergi, ka(d) taip krūpčioji?* Vdk; *Jei jau kãdukas prisimetė, tai kaip ir nebturi vaiko* Krš; *Pamačiau, kad kãdukas trauk, akikės stulpe – nebišgis* Užv; **2**. ‘k i p š a s , n e l a b a s i s (p p r . k e i k s m u o s e) ’: /\ *Kadukas jo neims – tai suktas žmogus* Slk; *Kaduko tu čia dūksti?!* Slk; *Kaduko tu iš manęs nori!* Ant ir kt. (Glv, Ilg, Trgn, Mlt, Vj) (LKŽe); ***kadũkas*** 2 ‘k i p š a s ’ ZtŽ 255; ***kodùkas*** 2 **1**. ‘v e l n i a s ’: *Kad tave kodùkas (toks keiksmas)!* Ant, Ktk; **2**. ‘t r a u k u l i a i ’: *Ryto metą prasidėjo konvulsijos, vaikas, koduko traukomas, rėkė lyg gindamasis nuo kokių baisenybių* LzP

← (v.) le. (dial.) *kaduk* ‘epilepsija, nuomaris (*bona caduca*); velnias, nelabasis ir kt.’ (< lo. *cadūcus* ‘sergantis nuomariu’ [SW II: 198–199; SPW X: 13; Karłowicz II: 288–289; Sławski II: 17; ЭСБМ IV: 32–33; SEJL 242; $SEJL_2$ 438; dar žr. Palionis 1967: 284; Kregždys 2014: 413]) → s. blr. *кадукъ* ‘nuomaris, epilepsija; savininko neturinti nuosavybė, atitekdavusi valdovui’ (ГСБМ XIV: 217–218; Булыка 1980: 187), blr. (dial.) *кадýкъ* ‘velnias; nelaimingas atsitikimas’ (Носовичъ 1984: 227; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 138; СБГП II: 357; СС I: 220; dar žr. Вярэніч 2009: 569)

kãdugas 3^b (sm.) ‘n u o m a r i s , e p i l e p s i j a , i š g ą s t i s ; d r u g y s ’: *Jei jau kãdugas prisimetė, ta jau kaip ir neturi vaiko* Krš – žr. *kadùkas, kãdukas* (su struktūrinio elemento *-k-* > *-g-* sporadine kaita [žr. Urbutis 1981: 195])[145]

kadùkė 2 (sf.) ‘n e g a l a v i m a s , l i g a ’ Ds – žr. *kadùkas*, *kãdukas*

kaganiius (sm.) ‘a l i e j i n i s š v i e s t u v a s , n e š i o j a m a s i s ž i b i n t a s (*k a g a n i e c* , *l u c e r n a* , *l a m p a s* , *l i c h n u s p e n s i l i s*) ’ (KSDk 50r II.23)

↔ (s. / v.) le. *kaganiec* ‘žibalinės lempos dagtis; aliejinis šviestuvas, (nešiojamasis) žibintas; antsnukis; žaboklės’ (SW II: 201–202; SPW X: 21; SSt III: 219; dar žr. $SEJL_2$ 438) → blr. *каганéуъ* ‘šviestuvas (puodynėlė su riebalais ir dagtimi); žibintas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 138; ЭСБМ IV: 25–26), r. *ка́ганéуъ* ‘t. p.’ (Даль II: 71) – dar žr. *gagañčius*, *gagõnčius*

[145] LKŽe ši leksema klaidingai susieta su lie. dial. *kadùkas* 2 (sm. ppr. pl.) ‘prastas apavas, klumpė, naginė, šliurė’ Br, Bgt: *Įsikišk į kadukùs – kojų nesušlapsi* Jnk; *Lengvesnio apavo už kadukùs nerasi* VšR.

kãjetas 1 (sm.) ‘sąsiuvinis’ Vlk, Al, Mrj

← le. *kajet* ‘sąsiuvinys’ (< pranc. *cahier* ‘t. p.’ [SW II: 203; Siatkowski 2004: 121]) → blr. dial. *каém* ‘sąsiuvinis; brošiūra’ (Цыхун 1993: 64; СГЦБ I: 175; ЭСБМ IV: 34–35)

kalakùtas 2 (sm.) **1**. ‘(zool.) didelis naminis vištų šeimos paukštis (patinas), kurkinas (*Meleagris gallopavo domesticus*)’ J, M: *Išsipūtęs kaip penkergis kalakùtas* Pn; *Vaikščioja pasipūtęs kap kalakùtas* Kt; *Ryja mėsą kai kalakutas* NžR ir kt. (I. Simon; S. Dauk, Upn, Yl, Brž,Šv); **2**. ‘kas panašus į šį paukštį, koks nors pasipūtęs daiktas; vasarojaus surišta kuokšta, kuodė, kupelė’: *Išplampinkiat kalakutùs, kad nesukaistų* Kltn; ‘keturkampė didelė velėna’: *Tus kalakutus reikia sudėti į kupetas, o paskuo, supuvus, galės nuvežti šalin* Pln; **3**. ‘(bot.) uodeguotasis burnotis (*Amarantus caudatus*)’ Prn; **4**. ‘(bot.) auskarėlis (*Dicentra spectabilis*)’ Trgn

← le. dial. *kałakut* ‘kalakutas’ (< v. *kalekutischer Hahn*, *Kalekut* ‘kalakutas’ [IAKP I: 238; Sławski II: 33; plg. SW II: 215; LEW 207; dar žr. Zinkevičius 1990: 82; Widłak 2011: 476]) → s. blr. *калакутъ* ‘kalakutas; indų vištų gaidys’ (ГСБМ XIV: 239; Булыка 1980: 144)

kalamoras (sm.) ‘rašalinė’: *kalamorą* (acc. sing.) BB Ez. 9.3 (Skardžius IV: 151); ***kalãmorius*** 1 M **1**. ‘rašalo buteliukas, rašalinė’: *Krito nuo stalo kalãmorius žemėn, ir išsipylė atramentas* Ds; *Kalãmorius pilnas rašalo* Mrs; *Prisipyliau pilną kalamorių rašalo* Al ir kt. (Smn, Bs, Alv, Švn); **2**. ‘rašalas’: *Nuvažiavęs į miestą, nusipirk kalamoriaus* Yl; *Nupirk kalamoriaus – reikia laiškas rašyt* Al; **3**. ‘lempos dalis, į kurią pila žibalą, ropė’: *Pripilk pilną kalãmorių gazo, tai ir ryt dienai bus* Mrk; ***kaliamorius*** ‘rašalinė’: *Kam tu sumušei mano kaliamorių?* Smn

← (s. / v.) le. ***kałamarz*** ‘rašalinė’ (< V. lo. *calamaris* ‘t. p.’ [SW II: 213; SPW X: 32; SSt III: 229; Niermeyer 1976: 114; plg. Sławski II: 34]) → s. blr. *каламаръ*, *каламарь*, *коломаръ* (*калямаръ*) ‘rašalinė’ (ГСБМ XIV: 239; Булыка 1980: 59), blr. *каламаръ* (Носовичъ 1984: 228; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 139), blr. dial. *каламáр* ‘t. p.’ (ЭСБМ IV: 122), r. *калáмарь* ‘t. p.’ (Даль II: 76)

kalmoras (sm.) ‘rašalinė’ BzB 292; *kalmorius* ‘t. p.’ [K]; *kalmorus* ‘t. p.’ N, Q 524 – žr. *kalamoras*, *kaliamorius*, *kalãmorius*

kaldrà 4 Krok, 2 (sf.) ‘lovos užtiesalas; apklotas, antklodė’ NdŽ: *Sesutė išaudė labai puikią kaĨdrą* Krč; *Šiemet pasisiuvau dvi kaldràs* Sdk; *Vaikel, užsiklok antrą kaldrą, bus šilčiau* Žg ir kt. (Slk, JV 240, D 82) (LKŽe); *Toliaus pajoję, randą lovą teip gražią, teip gražią: pūkų poduškos, šilkiniai užvalkčiai, šilkinės paklodės, kaldros* ŠLP 145 (SŽ 266; dar žr. ZtŽ 259)

← (s. / v.) le. ***kołdra***, le. dial. (DLd [Kujawy]) ***kałdra*** ‘lovos užtiesalas; užtiesalas, danga; gūnia ir kt.’ (< it. *coltre* ‘uždangalas’ ← V. lo. *cultra* ‘(dygsniuota) antklodė, apklotas; apklotas, užtiesalas’ [SW II: 408; SPW X: 482; SSt III: 318; Karłowicz II: 404–405; Sławski II: 366; Niermeyer 1976: 286; ЭСБМ V: 104; dar žr. Lanza 2009: 86]) → s. blr. *колдра* ‘antklodė’ (ГСБМ XV: 190; Булыка 1980: 109) ⊉ blr. (dial.) *кóўдра* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 149; ТС II: 226; ЛгБ 337)

kaldras (sm.) ‘lovos užtiesalas; apklotas, antklodė’ Ps, Pmp – žr. *kaldrà*

kaldrẽlė 2 (sf., dem.) ‘ratų sėdynės užtiesalas’ Upt ⇦ *kaldrà*

kaldū̃nas 2 (sm., ppr. pl.) ‘riebuilis, virtinis’ Pn, Vad, Bd, Paį: *Kaldūnams tešlą pritaisyti iš kvietinių miltų* rš; *Grįžo su milžinišku dubeniu, kuriame garavo visas kalnas karštų kaldūnų* rš; ***koldū̃nas*** 2 ‘(kul.) virtinėlis su mėsa, mėsėtis’ DŽ: *Jei pirktinių koldūnų neturime, galime juos pasigaminti* rš

← s. / v. le. (dial.) *kałdun*, le. *kołdun* ‘pilvas, žarnos, skrandis; šviežios mėsos virtinukas; aptukęs, neišvaizdus kūnas’ (< v. v. a. *kaldûne* ‘gyvulio viduriai’ ← lo. *cal[i]dus* ‘šiltas’ [SW II: 408; SPW X: 32; Linde II: 938; SSt III: 229; Karłowicz II: 297; Фасмер II: 288; Kluge 2002: 461; MLex 103; plg. Walczak 1991: 111, 128; ЭСБМ IV: 149]) → blr. (dial.) *калду́н*, (pl.) *калдуны́* ‘virtinukas su mėsa ar grybais; virtiniai; skrandis’ (ТСБМ II: 585; РБС I: 643; СБГП II: 371, 372; СГЦБ I: 178), r. dial. *колдуны* (pl.) ‘mėsos virtiniai’ (Даль II: 135)

kalendà 2 (sf.) ‘kunigui ir bažnyčios tarnams, apie Kalėdas apsilankantiems, duodama duoklė’: *Tie visi pavalgę išėjo į svirną kaleñdos pasiimti* Ssk; *Gražų abrūsą kaleñdos davė* Slk

← (s. / v.) le. *kolenda*, *kolęda* ‘bažnytinis šv. Kalėdų mokestis; kunigo apsilankymas šv. Kalėdų išvakarėse parapijiečio namuose; kalėdotojų vaikštynės po kiemus šv. Kalėdų išvakarėse; giesmė, giedama per šv. Kalėdas; kalėdinė dovana; kalėdaičiai, kuriuos prieš šv. Kalėdas į namus išnešioja bažnyčios vargonininkas; Naujieji metai’ (< lo. *Calendae* / *Kalendae* ‘pirmoji mėnesio diena; mėnuo’ [SW II: 401; SPW X: 468–469; SSt III: 227; Sławski II: 27; OLD 989; Vaan de 2008: 82; dar žr. Kregždys 2012: 201, 2014: 413; plg. Walczak 1995: 24]) → s. blr. *календа*, *коленда* ‘pirmoji mėnesio diena (pagal senąjį kalendorių); šv. Kalėdų mokestis’ (ГСБМ XIV: 240, XV: 194; Булыка 1980: 187) ∌ ≠ blr. dial. *кале́нды* ‘Kalėdos’ (НЛГ 68)

kalendõrius 2 (sm.) NdŽ, SD 81, MŽ 118, R 214, N, M (LKŽe; dar žr. ZtŽ 259), Pupiškės (DvŽ I: 236), ***kaleñdorius*** 1 **1**. ‘visų metų dienų sisteminis sąrašas’: *Baigias metai, reiks pirkti kalendõrius* Vb; *Ar jau turi šių metų kalendõrių?* Slm; *Bengas metai, bengas ir kaleñdorius* Als; *Kokios dienos negal rasti kalendoriuje?* Sim; **2**. ‘laiko skaičiavimo sistema, pagrįsta periodiniais gamtos reiškiniais: dienos ir nakties keitimusi, metų laikų kaita, mėnulio fazių kaita’: *Julijaus kalendõrius* DŽ; **3**. ‘atskirų darbų, veiksmų išdėstymas pagal laiką’: *Užsiėmimų kalendõrius* DŽ (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 253)

← (v.) le. *kalendarz* ‘laiko skaičiavimas, paremtas mėnulio arba saulės patekėjimo dėsningumais, mėnesių ir metų skaičiavimo sistema; metraštis’ (< V. lo. *kalendarium* ‘chronologinė seka; kalendorius’ ← lo. *Kalendārium* ‘skolų sąrašas; sąskaitų, buhalterinė knyga’ [SW II: 207–208; Linde II: 939; Sławski II: 27; Фасмер II: 166; OLD 989; Blaise 1994: 517; dar žr. Адомавичюте 1980: 9; Zinkevičius 1988: 136]) → s. blr. *календарь* ‘laiko skaičiavimo sistema; bažnytinių švenčių eiliškumas, remiantis metų

kalendoriumi; knyga ar popieriaus lakštas, kuriame sužymėtos visos metų dienos, mėnesiai' (ГСБМ XIV: 240–241; Булыка 1980: 156), blr. *каляндар* 'kalendorius' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 139), r. *календа́рь* 't. p.' (Даль II: 77) – dėl tolimesnės kilmės žr. *kalendà*

kalėja (sf.) 'kolegija' N, [K]

← v. le. *kolleijum*, *koleiium* 'bendraminčių grupė; brolija; mokslininkų bendruomenė; mokslo įstaiga, kolegija, susirinkimas, susibūrimas; akademija, universitetas ir kt.' (< V. lo. *collegium* 'bendruomenė; minia; krūva, daugybė; universiteto bendruomenė, kolegija; kolegija (vienuolių, abatų)' [SW II: 400; SPW X: 472–473; Linde II: 1045; Blaise 1994: 199]) → s. blr. *колеумъ*, *колеиумъ*, *колеюмъ* 'dvasinė mokslo institucija' (ГСБМ XV: 192–194)

kaliacija, ***koliacija*** (sf.) 'puota; kviestiniai pietūs; pietūs, valgis': BPk II 422.26 *tikodams ana ſwecʒiuſna pakwiete. Abſalon broli‖ſawa Amon / ♦kallacioie uſßmuſch*; BPk II 421.15 *Schitokiu piktu ßmoniu pulkas fuſſieitifi ant‖ſchos ♦kallacjos Pharifeuſcho* (dar žr. Skardžius IV: 151)

← v. le. *kolacyja* (le. *kolacja*), s. / v. le. *kołacyja* 'sudėtinė (pinigų); suneštinė puota, iškyla, piknikas; puota ir kt.' (< pranc. *collation* 'vakarienė [pasninko metu]' ← V. lo. *collatio* 'pokalbis, diskusija; susitikimas, susirinkimas; vakarienė vienuolyne ir kt.' [SW II: 394; SPW X: 478; SSt III: 314; Niermeyer 1976: 198; dar žr. Sławski II: 341; Zinkevičius 1988: 57]) → s. blr. *колацыя*, *калацыя*, *колация*, *коляция*, *коляцыя* (*калацея*, *калацэя*, *колацея*) 'pašnekesys; vaišės; vakarienė' (ГСБМ XV: 188; Булыка 1980: 117)

kalìonija 1 (sf.) **1**. 'viensėdis': *Visi ana (ant) kalionijų išėjo* Rod; **2**. 'atskiras žemės sklypas': *Mano kalionija visa smėliuota, tai ir sėju daug grikių* Lp (LKŽe; dar žr. ZtŽ 260); ***koliònija*** 1 '(psn.) vienkiemis, viensėdija; ūkis': *Jau aš neatsimenu, kada Plyniai ant kolionijų kėlėsi* Dkš; *Išvažiavome iš kiemo ieškoti seseriai kolioniją pirkti* V. Piet (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 300; ZtŽ 307; ZŠT II: 117, 328)

← v. le. *kolonija* (le. *kolonja*) 'valstybės teritorija, esanti už jos ribų; nedidelė svetimtaučio žemės valda ir kt.' (< a. v. a. *colonie* / v. *Kolonie* 'kolonija' ← V. lo. *colonia* 'kolono žemės sklypelis; kolono mokestis' [SW II: 404; SPW X: 475; Фасмер II: 295; Kluge 2002: 511; FDW VIII: 1279; Niermeyer 1976: 202; plg. Moszyńska 1975: 183]) → s. blr. *колония* 'vietovė, kurioje apsigyvena svetimšalis; buvimo vieta' (ГСБМ XV: 216–217; Булыка 1980: 31), blr. *калóнія* 't. p.' (ТСБМ II: 591; РБС I: 646), r. *колóнія* 't. p.' (Даль II: 140)

kalkà 4 (sf.) L VII 140, J. Jabl (Vl), ***kálka*** 1 D. Pošk **1**. 'mergaičių galvos papuošalas, iškirptas iš popieriaus ir medžiaga apsiūtas lankas, prie kurio sega dar kaspinus': *Sode sėdėjo kaimietė, kalka papuošusi galvą* Pšl; *Kalkà ant galvos mergesos, kad plaukai nesitaršytų, o nometas ant galvos moters* J; *Tur būt, tavo galva didesnė, kad tavo kálka man didelė* Grk; *Te kalkelė kaip ripkelė* Jnšk; **2**. 'spalvotas kepurės lankas': *Carinės Rusijos policija dėvėdavo kepurės su raudonom kálkom* Vb; *Matyt, vyresnis, kad raudona kálka vaikšto* Slč; *Kepurė raudona kálka* Pšl

← (v.) le. *kołko* ‘lankas, ratas; apvalus, apskritas dalykas ir kt.’ (SW II: 409; SPW X: 483–484) → s. blr. *колко* ‘žiedas, apskritas dalykas, panašus į lanką’ (ГСБМ XV: 208–209), blr. dial. *кáлка* ‘moterų galvos apdangalas’ (ЭСБМ IV: 174–175)[146]

kalniẽrius 2 (sm.) [K], J, ***kal̃nierius*** 1 ‘apykaklė’ Als, SD 98, M: *Žiponas be kalniẽriaus* O; *Kalniẽriai ilgi* JV 753; *Tavo šiltas kalnierius* Tl ir kt. (Mrj, Kp, Tl) (LKŽe); *Žmogus bažnyčioj: – Pon, šit par tamstos kalnierių utėlė bėg* ŠLSA 72 ir kt. (SŽ 266–267)

← v. le. *kolnierz*, (s. / v.) le. (dial.) *kołnierz* ‘drabužio dalis prie kaklo, apykaklė; pelerina; upės pakrantės ledas ir kt.’ (< v. v. a. *koll[i]er* ‘apykaklė; kaklo vėrinys’ ← pranc. *collier* ‘vėrinys; antkaklis; ordino grandinė ir kt.’ ← V. lo. *collare* ‘kaklo papuošalas, koljė; apykaklė, kaklas; šuns pavadys’ / *collarium* ‘kaklas; apykaklė; žąslai ir kt.’ [SW II: 409; SPW X: 474; SSt III: 319; Ślaski 1930: 174; Sławski II: 367; Фасмер II: 271; ЭСБМ IV: 311; Kluge 2002: 511; MLex 112; Wackernagel 1878: 114; Blaise 1994: 197; dar žr. Адомавичюте 1982: 46; Zinkevičius 1988: 131; Walczak 1995: 80, 92]) → s. blr. *колнеръ*, *колниръ* (*ковнеръ*) ‘apykaklė; vėrinys’ (ГСБМ XV: 209–210; Булыка 1980: 107), r. *ко́лнеръ* (*ко́внеръ*) ‘apykaklė’ (Даль II: 128; ЭСБМ ibd.) ≠ blr. (dial.) *каўне́р* ‘apykaklė; diržas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 144; СБГП II: 440)

kalvarijà 2 (sf.), ***kalvãrija*** 1 **1**. (ppr. pl.) ‘(bažn.) kryžiaus kelių stotis’: *Ma(n) Vilniaus tai gražesnės kalvãrijos* Kt; **2**. ‘(prk.) sunkus gyvenimas ar darbas’: *Turkijoj armėnų gyvenimas – tai nepabaigiami kalvarijų keliai* Šlč; **3**. ‘(bot.) šilinė perkūnropė (*Sempervivum hirtum*)’ Grg (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 256); **4**. ***kal(i)vãrija*** 1 ‘kryžiaus kelias’ ZtŽ 260

← v. le. (dial.) *kalwaryja* (le. *kalwarja*) ‘kalva netoli Jeruzalės, ant kurios nukryžiuotas Jėzus Kristus; vietovė Trakų rajone; bernardinų vienuolynas Krokuvos apylinkėje; kaukolė; mirtis; Jėzaus Kristaus kryžiaus kelio stotys’ (< lo. *calvāria* ‘kaukolė’ / V. lo. *calvaria* ‘tonzūra; Kalvarija; krucifiksas’ ← [vertinys] gr. Γολγοθᾶ ‘kaukolė; Golgotos kalva Jeruzalėje’ ← s. hebr. *gulgólet* resp. גֻּלְגֹּלֶת ‘kaukolė, galva, pakaušis’ [SW II: 212; Linde II: 941; Karłowicz II: 296; Pape I: 254; Strong 1997: 104; Brown, Driver, Briggs 2000: 459; DCH II: 348; Niermeyer 1976: 116; dar žr. ЕЭ VI: 622; Kregždys 2014_b: 67]) → s. blr. *калвария* ‘kančios, bausmės vieta, Golgota’ (ГСБМ XIV: 239; Булыка 1980: 49)

kamãšas 2 (sm., ppr. pl.) ‘nesuvarstomi pusbačiai su auliukais’ Vdk, Jrb, Kri, Ut, Trg: *Nusipirko naujus kamašùs* Rm; *Mano kamãšai visai pasibaigė* Šv; *Kamašẽliai vaksavoti, tik nemoka tancavoti* Kp; *Aš tau pirksiu kamašėlius. – Aš neavėsiu* NS 82 (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 239)

← le. *kamasz* ‘aptemptos vyriškos kelnės, siekiančios kulkšnis; batai trumpu aulu, pusbačiai ir kt.’ (< v. *Kamasche* / *Gamasche* ‘aptemptos kelnės; apsimaunamieji aulai,

[146] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai mėgina nustatyti paveldėtos leksemos statusą, tačiau jų hipotezė, grįsta skirtingos fonetinės ir semantinės struktūros atitikmenimis, mažai tikėtina (plačiau žr. ЭСБМ ibd.).

kragai' [SW II: 216; ЭСБМ IV: 220]) → blr. *камаш* 'batas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140), blr. dial. (pl.) *кама́шы* '(moterų, vyrų) batai; nesuvarstomi auliniai batai' (СБГП II: 388) ∌ r. *кама́ша*, (pl.) *кама́ши* 'apsimaunamieji aulai, kragai' (Даль II: 80)

kàmašavimas 1 (sm.) 'valkiojimasis, vaikštinėjimas, marširavimas' K ⇐ *kamašúoti*

kamašavótis, *-ójasi*, *-ójosi* (verb. refl.) 'rengtis, ruoštis, taisytis, gamašytis' J – žr. *kamašúoti*

kamašẽlis 2 (dem.) 'nesuvarstomi pusbačiukai su auliukais' Padvarės (DvŽ I: 239) ⇐ *kamãšas*

kamaš(i)ùkas 2 (dem.) 'nesuvarstomi pusbačiukai su auliukais' Žižmai (DvŽ I: 239) ⇐ *kamãšas*

kamašýnas 1 (sm.) 'prastas, menkas kamašas': *Kokius kamašýnus turi?* Tvr ⇐ *kamãšas*

kamašúotas, *-a* 1 (adj.) 'su kamašais apsiavęs': *Vaikšto čebatuoti, kamašúoti* Rm; *Kamašuota aš mergelė buvau, čebatuotus bernelius dabojau* Ndz ⇐ *kamãšas*

kamašúoti, *-úoja*, *-ãvo*, *kàmašuoti* (verb. intr.) 'valkiotis, vaikštinėti, marširuoti' K, J ⇐ *kamãšas*

kamošiùkas 2 (sm. dem.) 'nesuvarstomi pusbačiukai su auliukais': *Liepė kunigas šėnavot, su kančiuku nekapot, kamošiukusišvaksot, jai rankelėsna paduot* d. Padvarės (DvŽ I: 240) ⇐ *kamãšas*

kamendoras (sm.) '(bažn.) vikaras' BzF120; ***kamendõrius*** 2 (sm.) NdŽ, Rm, OZ 22, ***kameñdorius*** 1 't. p.' Up, Als, OZ 22, M, M. Valanč

← (s. / v.) le. *komendar(z)* 'laikinasis bažnyčios administratorius; šventikas; zakristijonas; vikaras' ≠ s. le. *komendar*, *komendor* 'joanitų vienuolio titulas (*magistratus sive honor ordinis Joannitarum*)' (< V. lo. *commendarius* 'globėjas, gynėjas' / V. lo. *commendatarius* 'bažnyčios valdų ekonomas; vyskupas; vienuolyno vyresnysis; (ordino) komendorius; kalėjimo prižiūrėtojas' [SW II: 417; SPW X: 495; SSt III: 321; Blaise 1994: 205]) → s. blr. *коменда́рь*, *коменда́ръ* 'parapijos administratorius' (ГСБМ XV: 234) ∌ s. r. *кумендерь*, *кумендеръ* 'aukšto rango riterių ordino narys' (Срезневскій II: 1362; plg. ЭСБМ IV: 217)

kamandõrius 2 (sm.) '(bažn.) vikaras': *Už kamandõrių buvo (Juška)* Vl – žr. *kamendõrius*

kãminas 3ᵇ (sm.) Vv, Mlt, Šn, SD 100, M **1**. 'dūmtraukis': *Dūmai eina glėbiais iš kãmino* J; *Tu gimtojo kamino dūmus užuodi* S. Nėr; *Pilki kaimai tarp sodų kaminais baltuoja* K. Kors ir kt. (Pn, Dkš, Eiš, Vlkj, JD 342, Šd, Km, Plv, Gs); **2**. 'paplatinta dūmtraukio apatinė dalis su įėjimu, skirta mėsai rūkyti, virti': *Nunešk dešras į kaminą* Krp; **3**. 'židinys; ugniakuras, ugniavietė': *Prie ugnies kaminėlyj pasišildyt galėtų* BsP I 99; *Ugnis kaminėlyj buvo užgesusi* BsP I 99; *Ižskirs piktuosius iž vidurio geruįų ir įmes ing aną kaminą ugnies* DP 526 ir kt. (DP 81, 85)

← (s. / v.) le. *komin* 'krosnies, židinio anga, kuria dūmai pašalinami iš patalpos; šios angos

galas, kyšantis virš stogo; židinio niša ir kt.' (< v. v. a. *kamîn* / v. *Kámin* 'krosnies, židinio anga, kuria dūmai pašalinami iš patalpos' ← lo. *camīnus* 'krosnis, žaizdras; židinys' ← gr. κάμινος 'krosnis, žaizdras; židinys; virtuvinė krosnis' [SW II: 419; SPW X: 498–499; SSt III: 321; Sławski II: 384–385; Фасмер II: 302; LEW 213; PEŽ II: 103; Kluge 2002: 463; MLex 103; dar žr. Kabelka 1964: 25, 106; Palionis 1967: 277; Zinkevičius 1987: 140; Kardelis 2003: 69, 114; Kilar 2010: 83; Widłak 2011: 476; Влајић-Поповић 2013: 358]) → s. blr. *коминъ* 'židinys' (ГСБМ XV: 236; Булыка 1980: 96), blr. *ко́минъ* / *ками́н* 'krosnies vamzdis; kambario židinys' (Носовичъ 1984: 243; ЭСБМ IV: 223), r. *ками́нъ* 'židinys su grotelėmis' (Даль II: 82)

kaminõrius 2 (sm.) **1**. 'kaminkrėtys' J, Lš; **2**. '(zool.) kuoduotasis vieversys, gudvieversis (*Galerida cristata*)' Smn: *Katinas ir kaminõrių pasigauna* Lzd (LKŽe; dar žr. ZtŽ 263)

← (v.) le. *kominiarz* 'kaminkrėtys' (SW II: 420; Linde II: 1056) → blr. *комина́ръ* 't. p.' (Носовичъ 1984: 243; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140; ЭСБМ IV: 224)

kamizélka 1 (sf.) 'liemenė' M, Pn, Ds, Drsk, Brž

← (v.) le. (dial.) *kamizelka* 'vyriška liemenė; striukė; palaidinis' (< pranc. *camisole* 'palaidinė' ← it. *camiciola* 't. p.' ← V. lo. *camis[i]a* 'marškiniai; alba [liturginis drabužis]; knygos viršelis' [SW II: 225; Linde II: 945; Karłowicz II: 299–300; AGB III[2]: 17; Reczkowa 1982: 76–77; ЭСБМ IV: 223; Niermeyer 1976: 121]) → blr. (dial.) *камізэ́лька* (*камзе́ля*, *камізэ́ля*) 'vyriška liemenė (be rankovių ir apykaklės)' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140; СБГП II: 389; ТС II: 180; plg. ЭСБМ ibd.)[147]

kazimelka (sf.) 'liemenė' Rm – žr. *kamizélka* (su pučiamojo *-z-* ir sonanto *-m-* metateze)

kam̃pielius 1 (sm.) 'maudykla; gydykla, kurortas': *Iš kur parvažiuoji? – Iš kam̃pieliaus* Slnt; ***kom̃pielius*** 1 'pajūrio kurortas, maudyklės': *Vadin mum į kom̃pielius, į Palangą* Krtn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 325)

← (s. / v.) le. *kąpiel* 'maudijimasis, panirimas į vandenį; tai, kame maudomasi; maudykla; vietovė, kur yra maudykla; maudymosi priemonės ir kt.' (SW II: 311–312; SPW X: 233–234; SSt III: 263; Brückner 1985: 224–225) → blr. *ко́мпель* 'maudynės' (ЭСБМ V: 94)

kamùila 1 (scom.) '(menk.) neišsilavinęs, netvarkingas, nevalyvas žmogus; nepraustaburnis, stačiokas': *Nusiimk kepurę tu, kamùila!* Sv; *Atrodo, kad tas kamùila visai nieko nežino, bet tik tu jo pasiklausyk, tai visko išgirsi* Gž; *Šis kamuila vis susivėlęs ir susivėlęs* Krsn; *Kamuila nenor darbo dirbti* Pmp

↔ le. dial. (ŽV-Md [Degucie]) *chamujło* 'chamas, storžievis, prasčiokas' (← [v.] le. *cham* 't. p.' < avd. lo. *Cham* 't. p.' ← avd. gr. Χάμ, Χάμας 'Nojaus sūnus; Egiptas' ← avd. s. hebr. *Ḥām* resp. חָם 'antrasis Nojaus sūnus; kanaaniečių protėvis' [SW I: 270; SGP III[3]: 451; Linde I: 231; Brückner 1985: 176; Lewis, Short 1958: 324; Pape II: 1667; Brown, Driver, Briggs 2000: 817; DCH III: 247; dar žr. EB II: 1944–1945; ЕЭ XV:

[147] Lie. dial. *kamuzelkà* 2 (sf.) 'liemenė': *Kamuzelkà in viršaũs marškinų̃ Pupiškės* (DvŽ I: 241) priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *камузэ́лька* 'liemenė' (СБГП II: 389; СГЦБ I: 180).

532–533; Kregždys 2014$_b$: 76–77]) → blr. dial. *хамýйла* ‘storžievis, neišauklėtas, grubus žmogus’ (Крывіцкі 1975: 129) ≠ blr. dial. *хамýла* ‘nevykėlis’ (ТС V: 228; dar žr. Kardelis 2003: 102–103)

kamzélka 1 (sf.) ‘liemenė’ Erž, Č, Vdk: *Pasivilk dar kamzélką, kad kelionėje šalta nebūtų* Smn; *Be kamzelkos negražiai stovi švarkas* Al (LKŽe; dar žr. ZtŽ 263); ***kamzél̂ka*** 2 ‘t. p.’: *Kamzél̂ka – tai matraskà be rankóvių* Maciučiai (DvŽ I: 241)

← le. dial. *kamzelka* ‘vyriška liemenė; striukė; palaidinis’ (SW II: 227; Karłowicz II: 300) → blr. dial. *камзóлька* ‘vyriška liemenė (be rankovių ir apykaklės)’ (Цыхун 1993: 66) – dėl kilmės žr. *kamizél̂ka*

kamzel̂kinis, *-ė* 1 (adj.) ‘liemenės’: *Kamzel̂kiniai guzikai* Ėr ⇦ *kamzélka*

kámža 1 (sf.) ‘(bažn.) baltas bažnytinis drabužis’ NdŽ, M: *Tikėk mani, jog kamža ir pleišė nieko teises paremt negali* MP III 15; *Paėmė kamžą, stulą, knygas* BsP IV 62 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 259); *Tas kunings tuoj apsivilkęs kamža, užsidėjęs stulą ir ėmęs spaviedot* ŠLP 370 (SŽ 269)

← (s. / v.) le. *komža* ‘baltas kunigo liturginis viršutinis drabužis’ (< s. č. *komžě* ‘lininis apdaras; viršutinis šventiko drabužis, aukojant mišias’ ← V. lo. *camis[i]a* ‘marškiniai; alba [liturginis drabužis]; knygos viršelis’ [SW II: 430; SPW X: 517; SSt III: 324; Brückner 1985: 251; Sławski II: 405; ЭСБМ IV: 223; Machek 1968: 272; Rejzek 2001: 291; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 101; Niermeyer 1976: 121]) → s. blr. *комжа* ‘baltas kunigo liturginis drabužis’ (ГСБМ XV: 235; Булыка 1980: 183), blr. dial. *кóмжа* ‘ilgas, plačiomis rankovėmis liturginis drabužis’ (СБГП II: 498; ЭСБМ V: 94)

kanárka 1 (sf.) ‘(zool.) kikilinių šeimos paukštis giesmininkas, laikomas kambariuose, narveliuose (*Serinus canarius*)’ NdŽ, M: *O tos panos pasivertė in kanarkas* BsP IV 94; *Atneša kanarkos kepsnį* rš

← (v.) le. *kanarka* ‘kanarėlė’ (SW II: 229; Linde II: 946) → blr. *канáрка* ‘kanarėlė’ (Носовичъ 1984: 228; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140) – dėl kilmės žr. *kanarkíena*

kanarkíena 1 (sf.) ‘kanarkos mėsa’: *Aš noriu bent kartą paragauti kanarkienos* rš

↔ (v.) le. *kanarek* ‘kanarėlė (*Serinus canarius*)’ (< ol. *kanarie* ‘t. p.’ ← isp. *canario* ‘kanarėlė’ ← lo. [term.] *avis Canaria* ‘Kanarų paukštis’ [SW II: 229; Linde II: 946; ЭСБМ IV: 234; Фасмер II: 177–178; Kowalska-Szubert 2008: 251; DCECH I: 795; Brodsky 2008: 332]) → blr. *канáрокъ* / *канарак* ‘kanarėlė’ (Носовичъ 1984: 228; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140)

kanauniñkas (***-nỹkas*** Pn, Prn) 2 (sm.) ‘(bažn.) aukštesnysis katalikų kunigų titulas; tą titulą turintis asmuo’ [K], NdŽ, M, S. Dauk, M. Valanč, Žem: *Kokia čia jūs kaltė, kunige kanauninke! Niekas čia nekaltas* V. Myk-Put; *Kanaunỹkas buvo Kuzminas* Kp; *Sveikinai mane meiliais žodžiais, kanaunykù likusį* A. Baran

← s. / v. le. (dial.) *kanownik* ‘aukštas katalikų bažnyčios šventikas, vyskupo patarėjas; tokios regulos vienuolis ir kt.’ (< č. *kanovníḱ* ‘aukštas katalikų bažnyčios šventikas, vyskupo patarėjas’ ← V. lo. *canonicus* ‘šventikas; kanauninkas ir kt.’ ← gr. [vėlyv.]

канонико́н ‘atgailos sakramento apeigų knyga’ [SW II: 235; SPW X: 72; SSt III: 234; Machek 1968: 239; Rejzek 2001: 262; Blaise 1994: 137; Du Cange I: 581 (apie terminą dar žr. Огієнко II: 184)]) → s. blr. *кановникъ* ‘katalikų šventikas’ (ГСБМ XIV: 256)

nanauniñkas 2 R 11, MŽ, N, *nanauninkas* 1 (sm.) ‘(bažn.) aukštesnysis katalikų kunigų titulas; tą titulą turintis asmuo’ [K] – žr. *kanauniñkas* (su inicialinio *n-* < *k-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. ***k***-*a*-***n***-*au*-***n***-*i*-***n***-*kas* → ***n***-*a*-***n***-*au*-***n***-*i*-***n***-*kas*)

kanceliãrija 1 (sf.) **1**. ‘raštinė’ SD 82, DP 10, NdŽ: *Čia laikraščiai beveik visi patenka į kanceliariją* sp; **2**. ‘prisiregistravimo vieta, gyvenamoji vieta’: *Mano žmogaus (vyro) kanceliãrija buvo Užnemunėj, jis ten buvo prirašytas, o gimimas šitoj pusėj* Skr; **3**. ‘(prk.) reikalų raštai’ DŽ; **4**. ‘notarinė’ ZtŽ 264

← s. le. *kancelaryja* / v. le. *kancel(l)aryja* (le. *kancelarja*) ‘kanclerio biuras; biuras ar biuro padalinys, kur sprendžiami interesantų klausimai; valdininkų darbo vieta; archyvas; dvarininko kabinetas, kuriame sprendžiami ūkio klausimai; išvietė ir kt.’ (< V. lo. *cancellaria* ‘karališkojo kanclerio pareigybė; popiežiaus kanclerio pareigybė; vietos valdytojo kanceliarija’ [SW II: 230; SPW X: 61–62; SSt III: 234; Sławski II: 43; ЭСБМ IV: 241; Фасмер II: 182; Niermeyer 1976: 124–125; dar žr. Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *канцелярия*, *канцелерея*, *канцелерыя*, *канцеллярия*, *канцелярея*, *канцелярыя* ‘kanceliarija’ (ГСБМ XIV: 261; Булыка 1980: 59), blr. *канцыля́рыя* ‘įstaigos padalinys, kur sprendžiami interesantų klausimai’ (ТСБМ II: 624; РБС I: 609; ЭСБМ ibd.), r. *канцеля́рія* ‘valdininkai ir raštininkai; raštinė’ (Даль II: 86)

káncleris 1 (sm.) DŽ, ***kañcleris*** 1 NdŽ; R 90, Š; ***kanclerius*** LL 54 **1**. ‘feodalinėje Lietuvoje – aukštasis valstybės pareigūnas (ministras), karaliaus vardu duodamų raštų antspaudavimu kontroliavęs karaliaus veiksmus vidaus ir užsienio politikoje’ (***kanclierius*** SD 83, MP 231 ‘t. p.’ [LKŽe]; ***konclierius*** ‘kancleris’ [Skardžius IV: 164]: Chyl 2Sam. 8.16 *Ó Joab ſunus Zerujos buwo and karu: Joſafat wel ſunus Achiludo, buwo Konclieru*; Chyl 2Sam. 20.24 *Adoram buwo and ſkorba: Joſafat wel ſunus Ahiludo buwo Konclieru*); **2**. ‘aukščiausias valdininkas kai kuriuose kraštuose (pvz., aukščiausiasis civilinis laipsnis carinėje Rusijoje, lordų rūmų pirmininkas ir finansų ministras Anglijoje, ministras pirmininkas Vokietijos Federacinėje Respublikoje)’

← (s. / v.) le. *kanclerz*, *kanclerzy*, v. le. *kanclirz* ‘aukštas pareigūnas, rengiantis valstybės aktus, saugantis valstybės antspaudą; ministras pirmininkas; užsienio reikalų ministras; aukštas rūmų pareigūnas ir kt.’ (< v. v. a. *kanzler* / v. *Kanzler* ‘kancleris’ ← V. lo. *cancellarius* ‘provincijos tvarkos prižiūrėtojas; teismo raštvedys; vienuolyno raštininkas; karaliaus rūmų raštininkas; karaliaus raštinės vadovas; popiežiaus raštinės vadovas’ ← V. lo. *cancelli* ‘tvarkdarys, stovėjęs prie užtvaro, skyrusio teisėjus nuo visuomenės atstovų teismo salėje’ [SW II: 231; SPW X: 63–65; SSt III: 234; Brückner 1985: 216; Niermeyer 1976: 125; Kluge 2002: 467–468; dar žr. Zinkevičius 1988: 128]) → s.

blr. *канцлеръ*, *канслеръ*, *канцлиръ* ‘kancleris, valstybės kanceliarijos vadovas, vidaus ir užsienio reikalų ministras’ (ГСБМ XIV: 262–263; Булыка 1980: 24; plg. Швед 2011: 159)

kancliarija (sf.) ‘raštinė’: *Knygos kancliarijos* SD 146

← le. dial. (SLd [Górny Śląsk]) *kanclaryja* ‘kanclerio biuras; biuras ar biuro padalinys, kur sprendžiami interesantų klausimai; valdininkų darbo vieta; archyvas; dvarininko kabinetas, kuriame sprendžiami ūkio klausimai; išvietė ir kt.’ (SW II: 230; Karłowicz II: 301) → s. blr. *канцлярия*, *канслерия*, *канслерыя*, *канцларыя*, *канцлерея*, *канцлерия*, *канцлерыя*, *канцлярея*, *канцлярыя*, *канцлярэя* ‘kanceliarija’ (ГСБМ XIV: 263–264) – dėl kilmės žr. *kanceliãrija*

kañtaras 1 (sm.) **1**. ‘apynasris, brizgilai’: *Uždėk bėriui kañtarą* Stk; *Užmauk kañtarą ir vesk arklį pievon pririšti* Nmn; *Arklys nutraukė kañtarą* Lzd; *Kañtarą numauk, uždėk kamanas* Krn; **2**. ‘tam tikras apynasris arkliui, „uzdelnyčia“, pavadis’: *Pririšk už kantaro* Jnšk; *Beardamas pamečiau kantarą* Mrk; ***kañtaris*** 1 ‘pavadis’: *Juodžio kañtaris karo tvarte* Drsk; *Susiūk kumeliuko kañtarį* Mrk

← (v.) le. *kantar* ‘apynasris be žąslų; toks kandiklis ir kt.’ (< vengr. *kantár* ‘apynasris’ ← turk. *kantarma* ‘vadžios’ [SW II: 235; Linde II: 949; Sławski II: 46; ЭСБМ IV: 240; Wołosz 1989: 263–264; Géza 1991: 149; EWU 682; Юсипова 2005: 309]) → s. blr. *кантаръ*, *канторъ*, *контаръ* ‘apynasris’ (ГСБМ XIV: 259; Булыка 1980: 122), blr. (dial.) *кáнтáр* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 620; Цыхун 1993: 66; Сцяцко 1972: 193–194; СБГП II: 398; МСМГ 77)

kandãras 2 (sm.) ‘kamanos’ K – žr. *kañtaras*

kantaras (sm.) ‘giedotojas’: *kantaras [Spiewokas]* BB 1Krn. 6.18 (Skardžius IV: 153); ***kañtorius*** 2 **1**. ‘sinagogos vyriausias giedotojas; protestantų ir viduramžių katalikų bažnytinio choro vadovas’ TrpŽ, DŽ, TŽŽ; **2**. ‘giedotojas, giedorius’: *Einu pagraban ažu kañtorių* Pnd; *Atsiduso kantorius ir storu balsu pradėjo traukti giesmę* rš; *Baisus iš mūsų gaidžio kañtorius (didelis giesminikas)* (juok.) Trgn /\ *Gieda kaip kañtorius* Aln (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 153)

← (v.) le. *kantor* ‘bažnyčios chorvedys ir pagrindinis giedotojas; kaimo vargonininkas ir mokytojas’ (< V. lo. *cantor* ‘bažnyčios choro giedotojas, chorvedys’ [SW II: 236; SPW X: 72–73; Sławski II: 46; Niermeyer 1976: 128–129; Siatkowski 2004: 100; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Walczak 1991: 47; ALEW I: 448]) → s. blr. *канторъ* ‘bažnyčios choro giedotojas’ (ГСБМ XIV: 259; Булыка 1980: 171)

kañtorka 1 (sf.) ‘giedotoja’: *Iš tavęs būtų nebloga kañtorka* Vrn; *Jei bus dukrelė, tai bus kantorkaitė* Lš – žr. *kantaras*, *kañtorius*

kántas 1 J, ***kañtas*** 2 (sm.) Ds **1**. ‘briauna’: *Stalo kojos ant keturių kántų* Nmn; *Versk rąstą ant kánto* Lš; *Slenksčių aštrūs kañtai nudyla* PnmR; *Vaikas prasimušė kaktą į stalo kántą* PnmA (dar žr. ZtŽ 264; ZŠT I: 120); **2**. ‘kampas, kertė’: *O ir pastatė aukštą svirnelį ant keturių kantelių* JD 132; *Kants į kantelį po gegužėlę kas rytelį kukavo* Trg; **3**. ‘panašus į briauną aštrus sulenkimas drabužyje, padarytas

lyginant lygintuvu': *Ale tavo kelnės – kañtai, brat, tai kaip kirvis* Sdk; *Kantus į kelnes įdėti, batelius nuvalyt vis mane prašo* Skr; **4**. 'kraštas, krantas': *Nestovėk, vaikel, ant košelkos kañto* Žg; **5**. 'batų padų viršutinis pakraštys, rantas': *Slidžių batai turi būti storais kantais* sp; **6**. 'spalvota juostelė, įsiūta į drabužio siūlę' DŽ

← (v.) le. *kant*, (s. / v.) le. *kąt* 'kraštas, pakraštys, šonas, krantas, kampas; įpjova ir kt.' (< v. ž. *kant[e]* / v. *Kante*[148] 'kraštas, riba, kampas; apvadas ir kt.' ← s. pranc. *canton* 'kampas, kraštas' ← V. lo. *canthus* 'kampas, briauna, kraštas' [SW II: 235, 313–314; SPW X: 237–242; Linde II: 949; SSt III: 263–264; Фасмер II: 181; Blaise 1994: 138; Kluge 2002: 466–467; Greimas 1969: 91; Godefroy 1990: 69; dar žr. Kettunen 1938: 105; plg. Gołąb 1992: 83]) → s. blr. *контъ* 'kampas' (ГСБМ XV: 280), blr. *кант* 'status krantas; kraštas; apvadas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140; ЭСБМ IV: 240), r. *кантъ* 'drabužio apvadas' (Даль II: 85)

kantãvas, ***-à*** 4 (adj.) 'briaunotas' Mrj, *kantavaĩ* (adv.): *Per daug kantavaĩ nudrožtas pagaliukas* Gž

← le. *kantowy* 'krašto, pakraščio, šono, kranto, kampo; įpjovos ir kt.' (SW II: 237) → blr. dial. *кантóвы* 'pleišto pavidalo' (СБГП II: 398) – dėl kilmės žr. *kántas*, *kañtas*

kántainis, *-ė* 1 (adj.) 'kuris su kantais, kantuotas': *Grikai yra kántainiai* Šts; *Kántainiais nagais šakė penknagė* Dr – žr. *kantãvas*, *-à*

kantìnis, *-ė* 2 (adj.) 'briaunotas, nelygus' I: *Kantìniai obuoliai* K; *Zuikamurziai (zuikagalviai) obulai, arba kantìniai* Bžr – žr. *kantãvas*, *-à*

kantõčius, *-ė* 2 (adj.) 'briaunotas, nelygus' [K], LsB 323, R 219: *Kantočiai oboliai* N – žr. *kantãvas*, *-à*

kantenáuti, ***-áuja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) 'būti patenkintam (kantenam)': *Nekantenáujam, kad malūnas nemala* Šts

↔ (v.) le. (dial.) *kontentować* 'patenkinti, pralinksminti; džiūgauti ir kt.' (< V. lo. *contentare* 'patenkinti' [SW II: 452; SPW X: 583; Karłowicz II: 420; Sławski II: 435; Niermeyer 1976: 263]) → s. blr. *контентовати* 'džiuginti, patenkinti' (ГСБМ XV: 275; Булыка 1980: 198) – su antrojo *-t-* absorbcija, t. y. **kanten-t-auti* → *kantenauti*

kañtentas, ***-a*** 1 (adj.) 'patenkintas' Škn: *Jaunas prociavosi, senas kantentas gulėsi* Vdk; *Buvo labai linksmas ir kantentas* LB 247

← (v.) le. (dial.) *kontent* 'patenkintas; linksmas' (< lo. *contentus* 'patenkintas' [SW II: 451; SPW X: 583; Karłowicz II: 420; Sławski II: 435]) → s. blr. *контентъ* 'patenkintas ir kt.' (ГСБМ XV: 275–276; Булыка 1980: 195) ∌ blr. *кантэ́нтны* (*кантэ́тны*) 'patenkintas' (ЭСБМ IV: 241)

---

[148] Forma lie. *kántis* 1 (sf.) 1. 'briauna': *Ši spinta yra keturioms kantims* Skd; *Ketvirtainis medis turi ket(u)rias kántis* J; *Grabas ant aštuonių kánčių* J; *Vikšris (tokia žolė) trimis kántims* Als; *Statykiat velėnas ant kánties, kiteip nedžius* Šts; 2. 'kampas, kertė': *Dvaras ant aštuonių kantẽlių, o kas kantẽlė – raiba gegelė* J; 3. 'durpių krūvelė, sukrauta kūgiu taip, kad jos vidus būtų tuščias': *Nekrauk velėnų didelėms kántėms, juo greičiau išdžiūs* Slnt (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 262) yra germanizmas, o ne slavizmas, kaip klaidingai teigia B. Vanagienė (ŠVŽŽ ibd.).

kañtanas, *-a* 1 (adj.) **1**. ‘p a t e n k i n t a s’: *Mano Jonelis kažin ko nekañtanas* Žg; *Jau ta pamotė, ją pamačius, nebe kantana palikus* Sln; **2**. ‘s o t u s’: *Aš kantanas – neisiu valgyt* Sk; *Arkliai kantani, neduosiu da ėst* Sk – žr. *kañtantas*, *-a* (su antrojo *-t-* absorbcija)

kañtantas, *-a* 1 (adj.) ‘p a t e n k i n t a s’: *Nu, kaipgi, ar kañtantas?* Užp; *Žėdnas žmogus bus kantantas, jeigu jam darysi gera* Antz; *Jis kañtantas išėjo* Skp ir kt. (Ut, FrnS 183, Krok, Srj, Al, Sdk, Vj, Skdt, Ldvn) – žr. *kañtentas*, *-a* (su antrojo *-e-* > *-a-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *k-**a**-ñt-**e**-ntas* → *k-**a**-ñt-**a**-ntas*)

kantantùmas 2 (sm.) ‘p a s i t e n k i n i m a s’: *Širdis būt plyšus iš kantantùmo* Dbk; *Rodydamas kantantumą, plaka vuodega žemę* V. Kudir ⇦ *kañtantas*, *-a*

kañtenas, *-a* 1 (adj.) **1**. ‘p a t e n k i n t a s’: *Ar būsi kañtenas, jei vietoj pinigų duosiu grūdais?* Škn; *Nedaug yra žmonių, katri būtum kanteni iš savo stono* srš; *Žmoguo reik visad būti kantenam* Yl; *Venckienė vaikščio(ja) kañtena* Plt (LKŽe); *Kad vyras jos paklauso, pasiliekt ant jos žodžio, tai tada išrodo kantena, linksma* ŠLSP 188 ir kt. (SŽ 270); **2**. ‘s o t u s’: /\ *Miegu kantenas nebūsi* Rs (LKŽe) – žr. *kañtentas*, *-a* (su antrojo *-t-* absorbcija)

kañtinas, *-a* 1 (adj.) **1**. ‘p a t e n k i n t a s’: *Ar kañtinas esi tuo pirkimu?* Vkš; *Kañtinas kaip gyvatę prarijęs (labai nepatenkintas)* Als; **2**. ‘s o t u s’: *Aš jau kantinas, privalgęs* Up; **3**. ‘(prk.) į g ė r ę s, g i r t a s’ Brs: *Mačiau suvis kañtiną aną* Šauk – žr. *kañtantas*, *-a*

nekantanas, *-a* (adj.) ‘n e p a t e n k i n t a s, - a’: *Parvažiuojant namo – jau jos tėvs apsiženijęs kitą pačią, jau ta pamotė, ją pamačius, nebekantana palikus* ŠLP 91; *Bet nekantana pasirodė Jelvyra prėš motiną* ŠLSP 152 (SŽ 396) – žr. *kañtanas*, *-a*

nekantenas, *-a* (adj.) ‘n e p a t e n k i n t a s, - a’: *Kur matei gražias lankas, o blogas avis ir vis nekantenas, tai svieto bagočiai – juo daugiau tur, tuo daugiau nor ir iš kito su neteisybe trauk* ŠLSP 168 (SŽ 396) – *kantenas*, *-a*

kantičkà 2 (sf.) Skr, Slm, ***kañtička*** 1 ‘(psn.) t a m t i k r a g i e s m i ų k n y g a’ Čk: *Baigia nykti tie žmonės, kurie kantičkoj visų giesmių gaidas žino* Ob; *Vartė pajuodavusius kantičkos lapus* LzP (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 242); ***kantìčkos*** 2 (pl.) ‘t. p.’ Klvr, Vv: *Padėjo kantičkas – giedok, padės ėsti – nevėpsok* Kv

← le. *kantyczka*, (v.) le. *kantyczki* (pl.) ‘religinė giesmė; religinių giesmių rinkinys, giesmynas’ (< V. lo. *canticum* ‘giesmė, psalmė, giesmynas’ [SW II: 237; Linde II: 950; Niermeyer 1976: 128]) → blr. (dial.) *кантычка* ‘religinė giesmė; knygelė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141; СГЦБ I: 182; ЭСБМ IV: 241)

kantìs 4 (sf.) ‘p a m ė g i m a s, n o r a s’: *Kožnądien jis tę eina; kantis jį traukia, ir gana* Dsm

↔ (v.) le. *chęć* ‘noras, troškimas, pašaukimas; ketinimas ir kt.’ (SW I: 276; SPW III: 212–215; dar žr. Kregždys 2012: 233) → blr. dial. *хэ́ньць* (*хе́нцыя*) ‘noras, troškimas’ (ТС V: 237; Цыхун 1993: 156–157; Сцяшковіч 1983: 532; dar žr. Ostrowski 2013: 56)

kañtintis, *-inasi*, *-inosi* (verb.) ‘t e n k i n t i s’: *Reik kañtinties su tuo, ką turi* Vkš ⇦ *kantìs*

kantraktavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘d a r y t i s u t a r t į’ ZtŽ 265

← (v.) le. *kontraktować* ‘tartis su kuo, sudaryti sutartį’ (< V. lo. *contractare* ‘užsiimti reikalais, spręsti klausimus; vesti; užgrobti’ [SW II: 453; SPW X: 586; Niermeyer 1976: 265]) → s. blr. *контрактовати* ‘sudaryti sutartį’ (ГСБМ XV: 277)

kapà 2, 4 (sf.) **1**. ‘l o v a t i e s ė’: *Nupirkau dvi kapàs – dabar gražiau galės lovas apdengt*

Ant; *Nuimk nuo lovos kãpą* Grk; *Ji išaudė tokią gražią kapą, kad gali vežt į parodą* Krč; *Gaspadinė užsitaisė darbų čėse kapą plonos drobės aust* BsP I 71; *Uždenk priegalvius su kapa* Rs; *Užtiesk ant pagalvės kapùtę* Ig (dar žr. DvŽ I: 244); **2**. ‘pavalkų oda (apdengimas)’: *Kapa pagražinta norakiniais guzikais* Rš; *Kapą reikia dirbt iš odos arklio, iš stipraus audeklo* Dglš; **3**. ‘(bažn.) kunigo liturginis apsiaustas’ NS 1280: *Kunigs kapa antsisiautęs* M. Valanč; ***kopà*** 4 (sf.) **1**. ‘oda, su kuria apsiuvamas spragilo buožės galas, kad lengviau būtų pririšti’ Klvr, Lzd: *Kap nulupsi šitam veršiu(i) skūrą, tai man padaryk nuo kojos kopą* Pns; *Palauk, aš prisidrūtinsiu kõpą – atsileido* Rdm; *Tėvui kuliant, nutrūko kopà* Rdm ir kt. (Pns); **2**. ‘medinė ąselė, lankelis, pritvirtintas prie spragilo siaustuvės, jungelis’: *Kopà kuliant turi ant keltuvės suktis* Sn; *Gerai apsiūk kopą, kad kuliant nenusmuktų nuo koto* Sn; **3**. ‘oda, su kuria apsiuvami pavalkai’: *Nupirk geros kopõs, jau to suvis nuo pavalkų nuplyšo* Lkm; *Anų pavalkų kopà bent šešiasdešimt metų turi* Trgn; *Kieta kopà – arklio pečius dremžia* Ktk ir kt. (Sdk, Ds, Ppr, Vrn); **4**. ‘(ppr. pl.) šiaudinė pavalkų dalis (su šikšna)’ Krn

← (v.) le. *kapa* ‘(ap-, už-)dangalas; įrankių danga; (vyrų) viršutinis drabužis; liturginis drabužis; viršutinis uždangalas, užtiesalas; viršutiniai drabužiai; odinė pavalkų dalis; avilio stogas; volė ir kt.’ (< V. lo. *cap[p]a* ‘kepurė; vaura; apsiaustas su gobtuvu; arnotas’ [SW II: 238–239; SPW X: 74; Sławski II: 49–50; Niermeyer 1976: 129; ЭСБМ IV: 244; dar žr. Kabelka 1964: 25, 106; Kregždys 2014: 413–414]) → s. blr. *капа* ‘puošnus lovos uždangalas’ (ГСБМ XIV: 265; Булыка 1980: 111), blr. (dial.) *кáпа* ‘lengvas lovos užtiesalas; apklotas, antklodė’ (Носовичъ 1984: 229; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141), blr. dial. *кáпа* ‘pavalkų danga; odinis pavalkų paviršius; oda, kuria dengia pavalkų paviršių; spalvotos medžiagos antklodė’ (ТС II: 181; Сцяцко 1972: 191–192; СБГП II: 402; Цыхун 1993: 66; Касьпяровіч 2011: 153; СС I: 231)

kãparas 3[b] (sm.) **1**. ‘(tech.) prietaisas sunkiems daiktams kiloti, svertas’ Dkš, Vlkv, Mrj: *Be kãparo to rąsto nepakelsma* Užv; *Sugadinau kaparą, bekeldamas rąstus* Plv; *Mes su kãparu kilojom vakar medžius* Kp ir kt. (Vl, Grz, Krsn); **2**. ‘geležinė kūlė’: *Su kãparu muša štempalius žemėn* J; **3**. ‘panašus į kirvį įrankis medžių šaknims kirsti, kapoti’: *Be kaparo tų šaknų ir velėnos neiškaposi ir kelmo neišlupsi* Grk

↔ (s. / v.) le. *kafar* ‘kuolus į žemę įkalantis įrenginys; dūmtakis, rūkykla; uola, kyšanti jūroje’ (< a. v. a. *käpfer* / v. *Käpfer* ‘rąsto galas, apačia’ ← lo. *caper* ‘ožys’ [SW II: 200; SPW X: 20; SSt III: 235; Фасмер II: 318; ЭСБМ IV: 246; Kluge 2002: 468; FDW VIII: 602–603]) → s. blr. *капаръ*, *капоръ* ‘įrenginys kuolams į žemę kalti; siurblys’ (ГСБМ XIV: 266; Булыка 1980: 92), blr. (dial.) *кáпар* (*капёр*) ‘metalinis ar medinis įrenginys kuolams į žemę kalti; šulinio svertas’ (Цыхун 1993: 66; ЭСБМ ibd.)

kãpara 1 (sf.) ‘(tech.) prietaisas sunkiems daiktams kiloti, svertas’: *Šis rąstas be kãparos bus sunku užkelti* Lk – žr. *kãparas*

kaparis (sm.): *Dygliuotasis kaparis* ‘(bot.) kaparinių šeimos augalas – krūmas, augantis Pietų Europoje, Šiaurės Afrikoje (*Capparis spinosa*)’ LBŽ; ***kaparai*** ‘kapariai (prieskonis)’: *kaparay* SD 83b (Skardžius IV: 154)

← (s. / v.) le. *kapar*, (pl.) *kapary* ‘kaparinių šeimos daugiametis augalas (*Capparis spinosa L.*); marinuoti šio augalo žiedininiai pumpurai, naudojami kaip prieskonis’ (< lo. *capparis* ‘kaparių krūmas; kapariai’ ← gr. κάππαρις ‘kaparių krūmas [*Capparis spinosa*], jo vaisiai’ [SW II: 239; SPW X: 75–76; SSt III: 235; Moszyńska 1975: 181; Beekes I: 639; dar žr. Влајић-Поповић 2013: 358]) → s. blr. *капаръ* ‘kaparis’ (ГСБМ XIV: 272; Булыка 1980: 147)

kapeliùšas 2 (sm.) ‘skrybėlė’ J I 236: *Kapeliušas po pažasties dėl formos* J. Žem (LKŽe); ***kapeliùšis*** 2 ‘t. p.’ ZtŽ 266; ZŠT II: 51; ***kapeliùšius*** 2 ‘t. p.’ Š: *Kapeliùšiaus atbraila* K. Būg (LKŽe)

← (v.) le. (dial.) *kapelusz* (le. dial. *kapeluch*) ‘fetrinė, šiaudinė skrybėlė ir kt.’ (< it. *cappelluccio* ‘sena skrybėlė’ ← V. lo. *capellus* ‘kepurė; šalmas’ [SW II: 241; SPW X: 76; Karłowicz II: 306; Ермола 2011: 48; Brückner 1985: 217; Sławski II: 54; Фасмер II: 184; ЭСБМ IV: 261; Niermeyer 1976: 132]) → s. blr. *капелюшъ* (*капалюшъ*) ‘skrybėlė’ (ГСБМ XIV: 266; Булыка 1980: 111), blr. (dial.) *капялю́ш* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141; СБГП II: 411; dar žr. Прыгодзіч, Прыгодзіч 2011: 148), blr. dial. *капэ́люш* ‘t. p.’ (СГЦБ I: 184), s. r. *капелюшъ* ‘skrybėlė su plačiais kraštais’ (СРЯВ VII: 62) ∌ r. *капелю́хъ* ‘(ausinė) kepurė’ (Даль II: 87; dar žr. Фасмер ibd.)

kepalìšis 2 (sm.) ‘galvos apdaras su kraštais, skrybėlė’: *Keturì broliùkai po víenu kepališiù* (ms.: stalas) Pupiškės (DvŽ I: 270) – žr. *kapeliùšas* (su vokalinių elementų *-a-* ir *-e-* metateze, *-u-* absorbcija)

kepaliùšas 2 (sm.) ‘skrybėlė’ J, Erž; *kepaliùšis* 2 (sm.) ‘t. p.’ Pn, Vb; Sim – žr. *kapeliùšas* (su vokalinių elementų *-a-* ir *-e-* metateze)

kepaliùšnikas (sm.) ‘(bot.) varnalėša, kibis (*Arctium*)’ Kos 151, Šl, LBŽ ⇦ *kepaliùšas*

kepalùšas 2 (sm.) **1**. ‘skrybėlė’: *Vietoj kepurės reikės pirkti kepalušą* Lk; *Toks sunešiotas kepalùšas blogesnis, negu kepurė* Žg; *Juodu kepalušù nuėjo jaunas vyras* Grz ir kt. (Klov, Škn) (LKŽe); **2**. ‘kepurė’: *Eidams paupiu, atsigulęs gert – tas jam kepalušas nusmukęs nuo galvos* ŠLP 125; *Ten buvo toks kepalušas po durių pakabyts, tai kaip iš to kepalušo taukai varvėjo, tirpo, tai teip kad jūsų ausys tirptų* ŠLP 238 ir kt. (SŽ 291) – žr. *kapeliùšas*

kepalušėlis (sm. dem.) ‘kepurėlė’: *Ir aš savojui duosiu kepalušėlį* ŠLSA 109; *Ale aš turiu tokį kepalušėlį, kad užsidedu, tai nieks manės nemato* ŠLSA 111 ir kt. (SŽ 291) ⇦ *kepalùšas*

kepalušìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘kuris su kepalušu’: *Kepalušìniai ponai* Lk ⇦ *kepalùšas*

kepalùšninkas 1 (sm.) ‘(bot.) varnalėša, kibis (*Arctium*)’: *Smeltynėse auga kepalùšninkai* Grk – žr. *kepaliùšnikas*

kepalušúotas, *-a* 1 (adj.) ‘skrybėlėtas’ Šll ⇦ *kepalùšas*

kepeliùšas 2 (sm.) ‘skrybėlė’ Plv, Prn, Ukm: *Pats kaip žagas, kepeliùšas kaip bragas* J; *Dabar jau retai kas dirba šiaudinius kepeliušus* Ob; *Ar jau nusipynei kepeliušą?* Trgn –

žr. *kapeliùšas* (su vokalinių elementų *-a-* ir *-e-* metateze bei metatezinio *-a-* > *-e-* dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *kep-a-liušas* → *kep-e-liušas*)

kapišõnas 2, ***kapišõnas*** 2 (sm.) ‘prie apsiausto segamas ar siuvamas galvos gaubtas, gobtuvas, vaura’ Vaižg, Kv, Skp, Grk, Ds, Trgn, Lnkv (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 245)

← le. (dial.) *kapiszon* (v. le. *kapiuszon*) ‘gobtuvas, vaura; metalinis vežimo grąžulo apkaustas ir kt.’ (< pranc. *capuchon* ‘vienuolio gobtuvas’ [SW II: 243; Linde II: 954; Brückner 1985: 217; Reczkowa 1982: 77; ЭСБМ IV: 250; dar žr. KPP 122]) → blr. dial. *капішóн* (*капіжон*) ‘vaura, gobtuvas’ (СГЦБ I: 183; ЭСБМ ibd.)

kapitõnas 2 (sm.) DŽ, SD 84, M, PP 80 **1**. ‘karinis laipsnis; tą laipsnį turintis karininkas’: *Kapitonas kalbėjo kuopai apie kario drausmę* sp; *Kapitonas labai nekentė netvarkos* rš; *Barė mane kapitons, stramužijo pulkauninks* JD 1086; *Pats pons kapitons, o jo pati Rožė* Sim; **2**. ‘laivo įgulos viršininkas, laivo vadas’ Š, rš; **3**. ‘vyriausias sporto komandos žaidėjas, jos atstovas ir vadovas varžybų metu’ DŽ: *Pergalę dažnai nulemia geras komandos organizatorius – kapitonas* rš

← (v.) le. *kapitan* ‘karininko laipsnis; karininkas, vadovaujantis karių kuopai; kariškis; vadas; laivo vadas; sporto komandos vadovas; tokia žuvis’ (< V. lo. *capitaneus* ‘karo vadas; patyręs vadovas; baronas; ištikimas vasalas ir kt.’ [SW II: 244; SPW X: 78; Sławski II: 56; ЭСБМ IV: 250; Niermeyer 1976: 134–135; plg. Фасмер II: 185; ЭССРЯ I: 377; dar žr. Palionis 1967: 278; Адомавичюте 1982: 43; Zinkevičius 1988: 136]) → s. blr. *капитанъ* ‘karininko laipsnis’ (ГСБМ XIV: 267; Булыка 1980: 63), blr. *капітáн* ‘karininko laipsnis; karininkas, turintis šį laipsnį; laivo vadas; sporto komandos vadovas’ (ТСБМ II: 621; РБС I: 610; ЭСБМ ibd.)

kapyčia (sf.) ‘vienuolio drabužis, abitas’: WPk 95r.25 *kittas kapiczìotas ‹←kapiczìotac› ſu kapiczìu* (dar žr. Skardžius IV: 164); ***kopyčia*** ‘t. p.’: *Kėlės vienas minykas... Liuteris, kuris, numetęs kopyčią, pradėjo maišyt ir atmaininėt visus luomus ir visus dievo ir žmonių daiktus* DP 518.39; *Mes kopyčiose ir kitose stebuklingose drapanose vaikščiotumbim* MP III 29

↔ (s. / v.) le. *kapica* ‘vienuolio abitas; vienuolio galvos gobtuvas ir kt.’ (< V. lo. *cap[p]a* ‘kepurė; vaura, gobtuvas; apsiaustas su gobtuvu ir kt.’ [SW II: 242; SPW X: 77–78; SSt III: 235; Brückner 1985: 217; Niermeyer 1976: 129]) → s. blr. *капица* ‘vienuolio apsiaustas su vaura; vienuolio gobtuvas; apsiaustas; musulmonų keliauninkų drabužis; vienuolis, kunigas’ (ГСБМ XIV: 268; Булыка 1980: 178) ≠ blr. dial. *кáпíца* ‘lankas, ant kurio ištekėjusios moterys susukdavo plaukus ir kt.’ (ЭСБМ IV: 250)

kap kaĩvek, ***kap kálvėk*** (adv.; hibr.) ‘kaip nors’ Pliustai (DvŽ I: 245)

↔ (v.) le. *jakkolwiek* ‘kaip nors; nors; nepaisant ir kt.’ (SW II: 128; SPW IX: 241–242) → blr. *якколькек* ‘kaip nors’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 355) – partityvinis vertinys

kaplanas (sm.) ‘kunigas’: *Ėjo tuo keliu kaplanas* Vln 111; *Pasirodyk kaplanui* Vln 62; *Kaplanai testa vienos moteis (= moters) vyrai* Mž 30; *Su vyresniais kaplanų* BzB 237

(BB Luk. 22.4); ***kaplõnas*** 2 ‘t. p.’ ZtŽ 267; ***koplõnas*** 2 ‘t. p.’: *O kam gi bus daugest asmokų (skatikų), kap ne koplõniep?* Zt; *Sūnus žmogaus bus išduotas vyriausiemus koplonamus ir mokytiemus rašte* Ch[1] Mt. 20.18; *Būt paklusnumis kunigui, arba koplõnui* DP 205; *Eik, pasirodyk koplonui* Bt Luk. 5.14 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 308; ZŠT I: 48, 95, 133, 314, 321, 356, II: 16, 97, 204, 246, 334, 418, 430)

← (s. / v.) le. *kapłan* ‘kunigas, šventikas; tam tikro tikėjimo atstovas ir kt.’ (< [s.] č. *kaplan* ‘šventikas’ ← v. v. a. *kaplân* ‘t. p.’ ← V. lo. *cap[p]ellanus* ‘karališkosios koplyčios šventikas, jos vadovas; kapelionas’ [SW II: 246–247; SPW X: 83–95; SSt III: 236; GS 62; Sławski II: 57; Machek 1968: 240; Niermeyer 1976: 131–132; MLex 104; dar žr. Zinkevičius 1988: 38; Zinkevičius II: 273; Widłak 2011: 473]) → s. blr. *капланъ*, *каплонъ*, *копланъ* ‘katalikų šventikas’ (ГСБМ XIV: 269–270; Булыка 1972: 138, 1980: 174), blr. *капла́н(ъ)* ‘Romos katalikų bažnyčios šventikas; žynys’ (Носовичъ 1984: 229; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141), s. r. *капланъ* ‘kapelionas’ (СРЯВ VII: 65)

kaplionienė (sf.) ‘kapeliono žmona’ K ⇐ *kaplanas*

kaplyčià 2 (sf.) ‘maža bažnyčia; atskira didelės bažnyčios ar kito pastato dalis, kur gali būti laikomos pamaldos’ K, N (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 245; ZtŽ 267); ***koplyčià*** 2, ***koplýčia*** 1 NdŽ **1**. ‘t. p.’ SD 84, K: *Pamaldas atliko koplỹčioj* Dkš; *Pastatė koplỹčią* OZ 24; *Vyskupas buvo ką tik sugrįžęs iš bažnyčios ir savo koplytėlėje ruošėsi laikyti mišias* A. Vien ir kt. (JD 530, S. Dauk, BsP II 299, III 113, Vkš [Dv (DvŽ I: 302)]); **2**. (ppr. dem.) ‘ant stulpo ar prie medžio pritvirtinta stoginėlė su kurio nors šventojo figūra’: *Švento Jono koplyčìkė* Srd; *Užmaniau pastatyti koplyčėlę ties šaltiniu* V. Kudir; *Šaly kelio stovi kryžiai, koplytėlės* rš

↔ (s. / v.) le. *kaplica* ‘šoninė bažnyčios dalis; patalpa, kurioje atliekamos apeigos; koplyčia, nedidelė bažnytėlė ir kt.’ (< s. č. *kaplicě* ‘koplytėlė’ ← v. v. a. *kapelle* ‘t. p.’ / s. v. a. *kap[p]ella* ‘pamaldų vieta’ ← V. lo. *capella* ‘apsiaustas su gobtuvu; šv. Martyno apsiaustas, saugotas frankų karalių rūmuose; karalių rūmuose įrengta vieta pamaldoms ir religinėms apeigoms; klero atstovai, atliekantys religines apeigas karaliaus rūmuose ir kt.’ [SW II: 246; SPW X: 81–82; SSt III: 236; ЭСБМ IV: 252; Фасмер II: 186; Machek 1968: 240; SEJL 305; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 93; Niermeyer 1976: 130–131; Wackernagel 1878: 155; Köbler 1993: 1214; Seebold 2008: 459; Schützeichel 2012: 171; dar žr. Адомавичюте 1980: 9; Zinkevičius 1987: 138; Kilar 2010: 83; Widłak 2011: 476; plg. $SEJL_2$ 551]) → s. blr. *капліца*, *коплица* ‘koplyčia’ (ГСБМ XIV: 270; Булыка 1972: 138, 1980: 178), blr. (dial.) *капли́ца* / *капля́ца* ‘nedidelis bažnytinis statinys su ikonomis be altoriaus, koplyčia’ (Носовичъ 1984: 229; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141; Ляшкевіч 2004: 16), s. r. *каплица* ‘katalikų bažnyčios koplyčia; altorius’ (СРЯВ VII: 65), r. *капли́ца* ‘koplyčia’ (Даль II: 88)[149]

koplytẽlė 2 (sf. dem.) ‘mažytė bažnytėlė’: *Koplytẽlė pastatýta meĨstis, kai vẽža nabãščikų, tai meĨdžias tįnái* Maciučiai (DvŽ I: 302) ⇐ *koplyčià*

[149] B. Kabašinskaitė (2013: 68) šį skolinį interpretuoja kaip monogeninį polonizmą, nors iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad taip nėra.

kaplū̃nas 2 (sm., sing.) ‘valgis iš saldinto vandens (kartais sulos, giros ar pieno) ir į jį pritrupintos duonos; mutinys, trupinienė’ BŽ 218: *Ilgai žiūrėjau, kaip tėvas valgė kaplūną* A. Vien; *Nevalgyk sausos duonos, pasidaryk kaplūno, cukraus dar yra* Pbs; *Iš nevirinto vandens kaplū̃no nedaryk, – susirgsi* Vdšk ir kt. (Lkm, Kvr, Ktk, Antš, Rk, Tršk); ***koplū̃nas*** 2 **1**. ‘kastruotas gaidys’ N, R 90: *Kiba tas mūsų gaidys koplūnas: ant 20 kiaušinių apleidau vištą – tik keturi užversti* Grl; *Susimušė koplūnas su karnieciku* Bd; **2**. (sf.) ‘nededanti kiaušinių viš ta’: *Mūs ta kuoduotė koplūnas – nepadėjo nei vieno kiaušinio* Alvt; **3**. (scom.) ‘žioplas, nevikrus, negudrus žmogus’: *Turiu vaikį kaip žagą, tik bėda, kad toks koplū̃nas* Plt; *Eik, eik, koplūnai, aš su tave nenoriu nei kalbėti!* Šmn; **4**. (scom.) ‘storžievis, stačiokas’: *Neleisiu savo dukters už tokio koplūno* Ub; *Nebūk koplū̃nas* Pln; **5**. (scom.) ‘apsileidėlis, susivėlėlis’ Ms, Slnt

← (s. / v.) le. *kapłun* ‘kastruotas gaidys; prasta sriuba, į kurią įdėta tik druskos, duonos ar bandelės, (labai retai) lašinukų; mutinys’ (← s. č. *kapún* ‘t. p.’ ← v. v. a. / s. v. a. *kappûn* ‘t. p.’, s. v. a. *kappo* ‘kastruotas gaidys’ ← [vulg.] lo. *cappōne* ‘t. p.’ ← lo. *cāpo* ‘kastruotas gaidys; mažas gaidelis; pienburnis’ ← gr. κάπων ‘kastruotas gaidys’ [SW II: 247; SPW X: 103; Linde II: 955; SSt III: 239; Reczek 1968: 149; Brückner 1985: 218; Sławski II: 58; ЭСБМ IV: 252; Lewis, Short 1958: 287; LS 743; Köbler 1993: 1214; Seebold 2008: 459; Schützeichel 2012: 172; dar žr. Widłak 2011: 473; plg. Lanza 2009: 86]) → s. blr. *каплунъ*, *коплунъ* ‘kastruotas gaidys’ (ГСБМ XIV: 271; Булыка 1980: 144), blr. (dial.) *каплу́н* ‘kastruotas gaidys; hermafroditas; kastruotas kuilys; mutinys, paskanintas duona ir lašinukais[150]; pasaldinto vandens / pieno sriuba su duona’ (ТСБМ II: 632; РБС I: 611; СС I: 232; Шаталава 1975: 73; dar žr. Барысюк 2011: 122)

kapotà 2 (sf.) ‘trumpas, be rankovių viršutinis drabužis (dažniausiai šiltas, kailinis), liemenė; švarkas, palaidinis’ M: *Pasvilk apačion kapotą, ba bus šalta* Dbk; *Viešnia atėjo užsivilkus kapotà* Msn; *Nusivilk savo kapòtą* Slk

← (v.) le. *kapota* ‘ilgas vyriškas viršutinis drabužis; milinė, rudinė, sermėga; žmogus, vilkintis tokią rudinę’ (< pranc. *capote* ‘palaidinis, laisva suknelė; moters kepuraitė; kareivio durtinys’ [SW II: 248; Linde II: 955; Reczkowa 1982: 77; ЭСБМ IV: 253]) →

[150] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (ЭСБМ IV: 252) blr. *каплу́н* reikšmes ‘kastruotas gaidys’ ir ‘mutinys, paskanintas duona ir lašinukais; pasaldinto vandens / pieno sriuba su duona’ skirsto į skirtingos etiologijos leksemų semantemas, teigdami, kad blr. *каплу́н* (kulinarinio patiekalo reikšme) yra baltizmas. Deja, spėjimo autorių argumentai ir šio žodžio nagrinėjimo metodika yra visiškai neįtikėtini, mat siejami neva lietuvių kalbos kontaminantas (⇐ verb. lie. *kapóti* ‘valgyti, ėsti’ [ekspresyvas] ↔ sub. lie. *kaplỹs* ‘atsikišęs priekinis dantis’ [DLKŽ[5]]) negali būti kaip nors susiję su aptariamais vakarų ir rytų slavų kalbų skoliniais iš lotynų ir graikų kalbų, mat toks nėra užfiksuotas lietuvių kalboje. Nekyla abejonių, kad semema ‘prasta sriuba, į kurią įdėta tik druskos, duonos ar bandelės, (labai retai) lašinukų’ yra vėlyva ir traktuotina kaip sporadinis asociatyvas, mat reikšmė ‘kastruotas gaidys’ reflektuoja pejoratyvinę konotaciją, t. y. ‘prastas gaidys’, ‘niekam tikęs gaidys’ ir pan. ↔ ‘gaidys, negalintis apvaisinti vištų resp. negalintis atlikti pagrindinės savo funkcijos’, suponavo neigiamos reikšmės ‘prasta sriuba’ atsiradimą.

blr. (dial.) *канóма* (*канóм*) ‘viršutinis (šventinis) drabužis; palaidinis, laisva suknelė; trumpa palaidinė; palaidinė su rankovėmis; namuose dėvima moterų palaidinė be rankovių; pilkos medžiagos ir blizgančiomis sagomis vyriškas viršutinis drabužis ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141; Цыхун 1993: 67; ТС II: 182; СГЦБ I: 183)

kapòtė 2 (sf.) ‘tamsios medžiagos senovinė išeiginė moteriška kepurėlė, kurią nešiodavo be skarytės’: *Susėdo už krotelių šlėkčionkos su kapotėlėm* Kp – žr. *kapkà* (struktūrinė vedinio kaita, matyt, nulemta kontaminacijos su lie. dial. *kapotà* [leksemos užfiksuotos gretimose rytų aukštaičių kupiškėnų ir uteniškių plotuose])

kaptũras 2 (sm.) **1**. ‘duonkepės krosnies priešakys, mūrelis viršuj krosnies kaktos, stogelis ties priežda’: *Prikroviau malkų pilną kaptũrą, kad išdžiūtų* Vj; *Padėk autskarius ant kaptūro, tai išdžius* Pnm; *Degtukai guli ant kaptūro* Ign ir kt. (Žmt, Ps); **2**. ‘tam tikra moteriška kepuraitė (ppr. dėvima per vestuves)’ Švnč, BzB 292: /\ *Sėdi bobutė in krūmelio raudonu kaptūrėliu (uoga)* Tvr; *Po kaptūrù, po vyro natūra (ištekėjusi klauso vyro)* Prng; ***koptũras*** 2 RtŽ **1**. ‘t. p.’: *Pilnas koptūras dūmų, o in kaminą neina* LMD (Pns); *Mažą koptũrą padarėm, ir dūmina* Dv; *Pečius senoviškas – su koptũrais* Klvr ir kt. (J, Grl, Ds, Pnd, A. Vien, Krsn, Rmš, An, PnmR, Kp, Rdm, Č, Lel [dar plg. *Mažą koptũrą padarėm, ir dūmina* Dv (DvŽ I: 302)]); **2**. ‘skylė viršuj viryklos garams išeiti, garinė, garvilka’: *Atdaryk koptũrą parui išeit* Lzd; **3**. ‘važio priešakio viršus’: *Neskark ant koptūro!* Nmn; **4**. ‘ištekėjusių moterų seniau nešiota kepuraitė’: *Vakar buvau po vainikais, po šilkų kasnykais, o jau šiandie po koptūru, po vyro notūru* LMD; *Su koptūrù vaikščioja* OZ 24; **5**. ‘mažo vaiko kepurėlė’: *Uždėk vaikui koptūrą, kad nesušaltų* Ssk; *Kur Onytės koptūriukas?* Aln; *Ot gera krikštų motka – koptūráitį tokį gražų suprovino* Knv; **6**. ‘gobtuvas, vaura’ LL 55: /\ *Koptūrą uždėti (vienuoliu įšventinti)* LL 305; **7**. (bot.): *Koptūras (cucullus) yra nuo kitų dalių žiedo atskirta, dažkart ant trumpo koto pasodinta terba* P

← (s. / v.) le. (dial.) ***kaptur*** ‘galvos apdangalas nuo lietaus, šalčio; vaura; arklių akių antdėklai; skrybėlė; krosnies priekaktis ir kt.’ (< s. č. *kaptúr* ‘gobtuvas’ ← ? verb. V. lo. *caputior* ‘užsigobti vaurą, mūvėti gobtuvą’ [SW II: 250–251; SPW X: 104–105; SSt III: 239; Karłowicz II: 309–310; Sławski II: 61; Machek 1968: 241; Blaise 1994: 146; dar žr. Walczak 1995: 90; ЕСУМ II: 377) → s. blr. *каптуръ*, *коптуръ* ‘šilta apvali kepurė, iš vidaus apsiūta kailiu; vienuolių galvos apdangalas; vienuolio rangas’ (ГСБМ XIV: 273; Булыка 1980: 112), blr. (dial.) *коптýръ* / *каптýр* ‘ausinė kepurė; vaikiška kepuraitė; senų moterų kepuraitė, dėvėta po skara; plaukų lankelis; aukšta šukuosena; krosnies priekaktis ir kt.’ (Носовичъ 1984: 245; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141; СБГП II: 407; СГЦБ I: 183; ЭСБМ IV: 255–256), blr. dial. *коптýр* ‘vaikiška kepurėlė’ (ТС II: 217)[151]

kaptūrìnis 2 (sm.) ‘viršutinė durų stakta’: *Tokios žemos durys, kad net galva siekia kaptūrìnį* Žl ⇐ *kaptũras*

[151] Z. Zinkevičius (1988: 135) lie. *koptũras* ‘toks galvos apdangalas’ priskiria rytų slavų kalbų skoliniams.

kuptū̃ras 2 (sm.) **1**. ‘duonkepės krosnies priešakys, mūrelis viršuj krosnies kaktos, stogelis ties priežda’ Mžk, Tj, Mžš; **2**. ‘ištekėjusių moterų seniau nešiota kepuraitė’ Lš – dar žr. *kaptū̃ras*

kapū̃zė 2 (sf.) ‘ausinė kepurė’: *Kepurė su dvim ausim ir vilagais bus kapū̃zė* J
← le. (dial.) *kapuza* ‘didelė kailinė kepurė; vaura’ (< a. v. a. *kapuze* / v. *Kapuze* ‘vaura, gobtuvas’ ← it. *cappuccio* ‘t. p.’ ← V. lo. *caputium* ‘apsiausto gobtuvas; vienuolio vaura’ [SW II: 254; Karłowicz II: 311; ЭСБМ IV: 256; Niermeyer 1976: 141; FDW VIII: 618; plg. Kluge 2002: 470]) → blr. dial. *капу́за* ‘didelė kailinė kepurė’ (ЛАБНГ IV: 85)

kapū̃zas 2 (sm.) **1**. ‘didelė, siekianti pečius žvejų nešiojama kepurė; ausinė kepurė’ K: *Į lauką ir karę eidamys, meškos kapūzu apsimovė* S. Dauk; **2**. ‘snukis’: *Tylėk, kaip duosiu ant kapūzą!* Upt – žr. *kapū̃zė*

kapūzìnis, -ė 2 (adj.) ‘ausinės kepurės’: *Su kepure kapūzinė* JR 98 ⇦ *kapū̃zė*

karabėlė 2 (sf.) ‘trumpas, platus, truputį lenktas kardas’ NdŽ
← (v.) le. *karabel(l)a* ‘lenktas kardas puošnia rankena’ (< top. arab. *Karbala* ‘tokia vietovė Arabijoje’ [SW II: 255; SPW X: 108; Brückner 1985: 219]) → s. blr. *корабеля* ‘lenktas kardas’ (ГСБМ XV: 304)

karafáika 1 (sf.) ‘stiklinis indas gėrimui laikyti, ropinė’ NdŽ
↔ (v.) le. *karafka* ‘platus stiklinis indas siauru kaklu’ (SW II: 256; Linde II: 959; dar žr. LEW 219) → blr. dial. *кара́фка* ‘ropinė’ (СБГП II: 416)[152] – dar žr. *karafinà*

karanavõnė 2 (sf.) ‘karūnacija’ ZtŽ 269
← (s. / v.) le. *koronowanie* ‘karūnavimas; valdymas ir kt.’ (SW II: 480; SPW X: 654; SSt III: 348) → s. blr. *короно́ванье* (*коруно́вание*, *коруно́ванье*) ‘karūnavimas ir kt.’ (ГСБМ XVI: 29), blr. *каранава́нне* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 638; РБС I: 670), s. r. *коронова́ние* ‘t. p.’ (СРЯВ VII: 341), r. *короно́ванье* ‘t. p.’ (Даль II: 168) – žr. *karūnà*, *korūna*, *korūnà*

karazė (sf.) ‘storas naminis audeklas’ N; ***karazia*** ‘t. p.’ C II 395, [K]
← v. le. *karazyja* (le. *karazja*) ‘paprastas (pigus), storas vilnonis audinys’ (< v. *Karsai*, *Kirsei* ‘storas vilnonis audinys’ ← v. angl. *kersei* ‘vilnonė medžiaga, naudojama kelnėms siūti; saržos medžiaga; saržos drabužis’ ↔ top. angl. *Kersey* ‘vietovė pietryčių Anglijoje’ [SW II: 259; SPW X: 132; Фасмер II: 191; AHD 3973; plg. Brückner 1985: 219; Sławski II: 69]) → s. blr. *каразыя* (*каразъя*) ‘storas audinys’ (ГСБМ XIV: 277) ∌ r. *карази́я* ‘storas vilnonis pamušalo audinys’ (Даль II: 90)

karbãčius 2 (sm.) ‘toks botagas, bizūnas’ K, A 1884: 145: *Dygus karbãčius* K II 178; *Atėmė karbačėlį ir šilko pirštinėles* LB 17; *Juk mane... kaip narą tuo karbãčiais būtų nupliekę* K. Donel ir kt. (KlvD 91, 96, 113); ***karbõčius*** 2 ‘t. p.’ K, Q 305: *O aš jus dygiais karbočiais bausiu* RB 1Kar. 12.11; *Jei ir turėjau karbočiužį, tikt negalėjau pasiremti* N 327

[152] Dėl arealinio faktoriaus lie. *karafa* (sf.) ‘stiklinis indas gėrimui laikyti; ropinė’: *Likerio karafoj ant dugno bėra* I. Simon (LKŽe), matyt, priskirtinas germanizmams, t. y. vestinas ne iš le. *karafa* ‘platus stiklinis indas siauru kaklu’ (SW II: 256), kaip nurodoma LKŽe, bet v. *Karaffe* ‘ropinė’ (< pranc. *carafe* ‘t. p.’ ← it. *caraffa* ‘ropinė’ [Kluge 2002: 470; Prati 1951: 227; Kregždys 2015: 72]).

← v. le. (dial.) *karbacz*, (v.) le. *korbacz* ‘botagas, rimbas ir kt.’ (< vengr. *korbács* ‘t. p.’ ← s.-kr. *kòrbāč* ‘rimbas’ ← turk. *kırbaç* ‘botagas, rimbas’ [SW II: 260, 472; Linde II: 960; Karłowicz II: 431; Sławski II: 474; Булыка 1980: 104; Фасмер II: 195; Wołosz 1989: 270; Géza 1991: 171; EWU 796; Юсипова 2005: 340; dar žr. Kabelka 1964: 25, 107; Kregždys 2014$_d$: 35; ALEW I: 453]) → s. blr. *карбачъ* ‘botagas, rimbas’ (ГСБМ XIV: 283; Булыка ibd.), r. *карба́чъ* ‘botagas’ (Даль II: 91)

kařbas 4, ***kárbas*** 3 (sm.) Jrb **1**. ‘karpas, rintis, rantas, įpjova, užkirtimas’: *Karbaĩ rankos* J; *Varpstės kařbas, – kur laiko giją* J; *Kařbas gelžų ant skridulio veleno* J ir kt. (Vl, Erž, Lnkv); **2**. ‘pakraščio atsikišimas, nelygumas; išrantymas’ Šmk, Mrj: *Nulaidyk duobės karbùs, įgriuvę vandenį užterš* Skr; (Aptiekinės rožės) *lapai su nelygiais karbais* rš; **3**. ‘lazda su įpjovimais skaičiams žymėti’ [K], R 222

← (s. / v.) le. *karb* ‘žymė; įkirtis; savininko žymė; lazda ar lenta su įpjovomis, skirta skaičiavimui neraštingiems ir kt.’ (< v. v. a. *kërbe* ‘žymė, įkirtis’ [SW II: 259–260; SPW X: 132–133; SSt III: 243; Sławski II: 70; MLex 106; ALEW I: 452–453]) → s. blr. *карбъ* ‘žymė, įkirtis’ (ГСБМ XIV: 283; Булыка 1980: 92), blr. dial. *карб* ‘žymė, įkirtis’ (ТС II: 183), ‘karvės rago rievė, žyminti gyvulio nugyventus metus’, (pl.) *карбы* ‘karvės ragų žymės; įkirčiai’ (Крамко 1975: 90; ЭСБМ IV: 266)

karbãvimas 1 (sm.) ‘karbų, rančių darymas, rantyjimas, pjaustinėjimas; marginimas’ K I 165, NdŽ ⇐ *karbúoti*

karbýti, *kařbo*, *kařbė* (verb. tr.) ‘daryti karbus, rantyti, varpyti’ Erž ⇐ *kařbas*, *kárbas*

karbójimas 1 (sm.) ‘karbų darymas, rančiojimas, rantymas, pjaustinėjimas; marginimas’ K ⇐ *karbóti*

karbotas, *-a* (adj.) ‘su karbais, rinčiuotas, dantytas; karpuotas’ N ⇐ *kařbas*, *kárbas*

karbóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘daryti karbus, rančius, rantyti, pjaustinėti; marginti’ K, R ⇐ *kařbas*, *kárbas*

karbótojas (*-is*), *-a* 1 (smob.) ‘kas karbuoja’ K – žr. *karbóti*

karbúotas, *-a* 1 (adj.) ‘su karbais, rinčiuotas, dantytas; karpuotas’ R, K: *Aš moku iš septynių kviečio šiaudų nupinti karbuotą pynę* P. Cvir; *Kairiojoje jo (brauningo) karbuotos rankenos pusėje buvo atskilęs nedidelis gabaliukas* sp; *Dantys rachitininkų esti karbuoti lyg pjūklas* sp ir kt. (J, Dag); *karbúotai* (adv.) K: *Pamatiniai lapai apskritai inkstiški, karbuotai skiautėti* P. Snar ⇐ *kařbas*, *kárbas*

karbúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr., intr.) ‘daryti karbus, rančius, rantyti, pjaustinėti; marginti’ K I 165: *Staiga jo peilį, kuriuo jis karbuoja suolą, kažkas išmuša iš rankų* P. Cvir; *Mieruoja ir karbúoja su peiliu ant medžio* J ir kt. (Všk, Vl, rš) ⇐ *kařbas*, *kárbas*

karbúotinis, *-ė* 1 (adj.) ‘dantytas’ NdŽ, LT II 439: *Lapai priešiniai, buki, karbuotiniai* P. Snar; *Lapas karbuotinis* rš ⇐ *karbúotas*, *-a*

karbuotùmas 2 (sm.) ‘rinčiuotumas’ L 374 ⇐ *karbúotas*, *-a*

karbùtis 2 (sm.) **1**. 'rantis': *Prie medinės žagrės yr 5–6 karbùčiai. Nustato su jais gylį ir aukštį* Alvt; **2**. (pl.) 'mezginiai, pinikai; smulkus išpjaustymai': *Drobulių kraštai apneriami karbučiais – pinikais* rš; *Su karbùčiais daug gražesnė kampinukė* Gs; *Skaptuoja šaukštus, margindamas jų kotus įvairiausiais karbučiais* P. Cvir ⇐ *kar̃bas*, *kárbas*

karbonà 2 (sf.) '(psn.) aukų dėšutė': *Nedera jų (pinigų) dėt ing karbòną* DP 163

← (s. / v.) le. *karbona* (le. *skarbona*) 'dėžutė mokesčiams Jeruzalės šventykloje; iždas; aukų dėžė; skardinė pinigams dėti' (< V. lo. *corbona* 'auka; aukų dėžutė; dėžutė' [SW II: 261, VI: 132; SPW X: 628–629; SSt III: 244; Niermeyer 1976: 273; ЭСБМ XII: 119; plg. Moszyńska 1975: 181]) → s. blr. *карбона* (*корвана*) 'aukojimas bažnyčiai, aukos' (ГСБМ XIV: 283, XV: 305; Булыка 1980: 178)

karbonkà 2 (sf.) '(psn.) aukų dėšutė' Vkš: *Įmečiau ir aš kelias kapeikas į karboñką* Ms (LKŽe); *Kitur vagis į bažnyčią įlindęs ir atplėšęs karbonką pas Panos Švenčiausios altorių ir į kišenį susipylęs piningus* ŠLSA 92 (SŽ 273)

← (v.) le. *karbonka* 'skardinė pinigams dėti' ↔ le. *skarbonka* 't. p.' (SW II: 262, VI: 132; Linde II: 961) → blr. dial. *карбóнка* 'skardinė, dėžutė su skyle viršutinėje pusėje, pro kurią metami pinigai' (ЭСБМ IV: 267) – dėl kilmės žr. *karbonà*

kareta (sf.) 'vežimaitis; karieta': DPk 3.50–51 *Nė̊ taré atáis ſilingas / ir łobingas / ąnt gė̊ró ʒírgo / aukſi=namė̊ ßarwė̊ / arbá karêtoiė̊ brąngioia / ſu triumphu / ir ſu didė̊ galîbę* (dar žr. Skardžius IV: 155); ***karietà*** 2 J. Jabl, OZ 25, Ds, Grl, ***karíeta*** 1 'gražus su lingėmis vežimas, ppr. dengtas' M: *Niekur nematyta, auksu nulieta, slibinais kinkyta rieda karieta* S. Nėr ir kt. (Kp, JV 127, TDr IV 103 [Sn], Dkš, S I 172, DP 3)

← (v.) le. *kareta* 'keturvietis dengtas vežimaitis; dengti neštuvai' (< v. *Karrete* 'prastas vežimas; senovinis vežimaitis' / it. *carretta* 'vežimas, vežimaitis' / ← V. lo. *carretus*, *carretum* 'vežimas; vežiko darbas' [SW II: 267; SPW X: 140; Sławski II: 76; Фасмер II: 198; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 189; ЭСБМ IV: 289; ЭССРЯ I: 380; Blaise 1994: 151; dar žr. Kabelka 1964: 25, 107; Zinkevičius 1988: 128; Jancza 1984: 118]) → s. blr. *карета* (*карыта*) 'karieta' (ГСБМ XIV: 286; Булыка 1980: 122), blr. *карэ́та* 'karieta, ekipažas' (ТСБМ II: 654), s. r. *карета*, *корета* 't. p.' (СРЯВ VII: 78), r. *каре́та* 't. p.' (Даль II: 92)

karlikas (scom.) 'neūžauga, nykštukas': *Jeigu kelmelio šaknys iš prigimties yra silpnos, tai medelis didelis neišaugs, liks karlikas* rš

← (v.) le. *karlik* 'neūžauga ir kt.' (< ? šv. *karl* 'vyras; laisvas žmogus; jaunuolis, paauglys resp. „mažas vyras"; senis; valstietis' / s. isl. *karl* 'vyras; tarnas; elgeta; senis' [SW II: 270; SPW X: 141; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 189; ЭССРЯ I: 380; Hellquist 1922: 302; IED 331–332; Марклунд-Шарапова 2007: 341; dar žr. Orel 2003: 210; plg. Sławski II: 91; Machek 1968: 243; Фасмер II: 200; ЕСУМ[153] II: 393]) → blr.

[153] *Ukrainiečių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (ЕСУМ ibd.), remdamiesi M. Vasmerio (Фасмер II: 200; dar žr.) itin neapibrėžta etimologine aptariamos leksemos seka, le. *karlik* veda iš s. v. a. *karal* 'mažas vaikas, vaikėzas' bei v. v. a. *karl* 't. p.'. Toks aiškinimas yra klaidingas, mat v. v. a. *karl(e)* 'vyras;

(dial.) *ка́рлик* ‘labai mažas žmogus; vaikėzas’ (ТСБМ II: 643; Шатэрнік 1929: 131), r. *ка́рликъ* ‘t. p.’ (Даль II: 92) ≠ s. r. *карликъ* ‘rūmų juokdarys’ (СРЯВ VII: 80)

karmazìnas 2 (sm.) ‘raudonos spalvos plonas gelumbinis audeklas’ TrpŽ: *Žiuponėlis karmazino, kad pažiūriu, rudo milo* JD 108; *Vai aš turiu suknių porą, trečią karmazino* BsO 207; *Ans jauns jaunikaitis, ans manęs norėjo, po atlosų karmazinų ans pri manęs jojo* D 11 ir kt. (JD 694) (LKŽe); ***karmazyna(s)*** ‘ryškiai raudona medžiaga, šilkas’: Chyl 2Kr. 2.7 *Atmisiuſk tada dabar iſzmintinga źmogu kad dirbtu; aukſe, ir ſidabre, ir ware, ir giełeźiy, ir purpuroy, ir karmazine, ir melinoy-forboy, ir kurſey mokietu pjaut pjowimus ſu teys iſzmintingeys kurie ira manimpi Judoy, ir Jeruzaley, kuros pryrede tewas mano Dowidas*; Chyl 2Kr. 2.14 *Sunu źmonos iſz dukteru Dan, kuro wel tewas buwo iſz Tyraus, kurſey moka dirbt aukſe, ir ſidabre, ir ware, giełeźiy, akmenioſe, ir medziagoy, purpuroy, melinoy-forboy, ir płonoy-drobey, ir karmazyne, ir pjaut wiſoki pjowimą, ir pramanit wiſoki pramona kurys uźdotas bus jam, ſu iſzmintingeys tawo, ir iſzmintingeys wieſzpaties mano ta{rn}a tawo Dowida* (dar žr. Skardžius IV: 155)

← (v.) le. (dial.) *karmazyn*, le. dial. *karmazyna* ‘ryškiai raudona, violetinė spalva; tokios spalvos dažai; medžiaga, dažyta šiais dažais; senosios lenkų bajorijos atstovas, ponų ponas ir kt.’ (< it. *carmosino* ‘t. p.’ / V. lo. *carmesinus*, *carmisinus* ‘tamsiai raudona spalva’ ← arab. *qirmiz*, *qirmizī* ‘raudonos spalvos’ [SW II: 271–272; SPW X: 141; IAKP I: 244; Sławski II: 78; Фасмер II: 201; ЭСБМ IV: 271–272; Prati 1951: 264; Niermeyer 1976: 145]) → s. blr. *кармазинъ*, *кармазынъ*, *кормазынъ* ‘tamsiai raudonos spalvos medžiaga’ (ГСБМ XVI: 287), blr. *кармазы́н(ъ)* ‘plonas, ryškiai raudonos spalvos audinys’ (Носовичъ 1984: 230; ЭСБМ ibd.), s. r. *кармазинъ* ‘ryškiai raudona spalva; raudonos spalvos medžiaga’ (СРЯВ VII: 81), r. *кармази́нъ* ‘t. p.’ (Даль II: 92)

karonà 2 (sf.) ‘karūna’ ZtŽ 271; ZŠT II: 23; ***korona*** ‘t. p.’: DPk 424.26–27 *Bęt’ iús nůġ tieſós rêgîtę korónoie / kuriá ii mó=tina io karunawôio / maiβé mirímo* (dar žr. Skardžius IV: 165)

← (s. / v.) le. *korona* ‘valdžios ženklas; dvasininkų valdžios insignija (vyskupo mitra ir kt.); judėjų vyriausiojo šventiko valdžios simbolis; herbo elementas; puošnus galvos papuošalas; monarcho valdžia; valstybė; aukščiausias pasiektas rezultatas; apdovanojimas ir kt.’ (< V. lo. *corona* ‘vainikas – karaliaus / monarcho valdžios ženklas; tonzūra; žiedas; razinų saiko matas’ ← lo. *corōna* ‘vainikas ir kt.’ [SW II: 478–479; SPW X: 632–646; SSt III: 346; Sławski II: 492; ЭССРЯ I: 429; Niermeyer 1976: 274; dar žr. Walczak 1995: 90]) → s. blr. *корона* ‘brangus galvos papuošalas; bažnytinės ir pasaulietinės valdžios ženklas: vainikas, diadema, mitra; karaliaus valdžia; karalystė, valstybė; apvali pastato viršaus dalis; triumfo simbolis; šlovė ir kt.’ (ГСБМ XVI: 21–26; plg. ШВед 2011: 159), blr. *каро́на* ‘karūna, valdžios ženklas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 142; ЭСБМ IV: 276), s. r. *корона* ‘auksinis ir brangiųjų akmenų galvos papuošalas; vainikas; karalystė’ (СРЯВ VII: 340–341), r. *коро́на* ‘auksinis ir brangiųjų akmenų

sutuoktinis; mylimasis’ (MLex 104) ir s. v. a. *karal* ‘vyras; sutuoktinis; mylimasis; meilužis’ (Köbler 1993: 1216; Wackernagel 1878: 155) sememos ‘neūžauga’ nereflektuoja.

galvos papuošalas; valdančiųjų galios ženklas, vainikas' (Даль II: 168; Фасмер II: 334)

kárpis 1 (sm.) '(zool.) gėlųjų vandenų žuvis (*Cyprinus carpio*)' J, BŽ 498, Ms, SD 85, N, M: *Karpis – gėlųjų vandenų žuvis, auginama tvenkiniuose* rš; *Karpio yra 2 formos: 1. laukinis karpis, arba sazaaras, ir 2. kultūrinis* T. Ivan; *Karosinis karpis (karoso ir karpio menkos vertės hibridas)* rš; *Kárpis ūsuočius (Cyprinus barbus)* BŽ 246

← (s. / v.) le. *karp* 'karpis (*Cyprinus carpio*)' (< v. v. ž. *karpe[n]* / v. v. a. *karp[f]e* / v. *Karpfen* 'karpis [*Cyprinus carpio*]' [SW II: 277; SPW X: 152–153; SSt III: 247; Sławski II: 82; LEW 222; Kluge 2002: 473; MLex 104; dar žr. Palionis 1967: 281]) → s. blr. *карпъ* 'karpis' (ГСБМ XIV: 290; Булыка 1980: 144–145), blr. (dial.) *карп* 't. p.' (ТСБМ II: 646; СБГП II: 423; plg. ЭСБМ IV: 278)

kartyna (sf.) 'užd a n g a l a s': Chyl 4Moz. 4. 25 *Neſzos tada kartynas Nometo, ir Nometą ſueygos, ipaciey daga jo, ir borſuku-daga, kuriy ira wirſzuy jo: ir daga duru Nometa ſueygos* – žr. *kortyna* (dar žr. Skardžius IV: 156); ***kortyna*** 't. p.': Chyl 2Moz. 26.(1) *Ó Nometa a padarysi iſz deſzymties kortynu: iſz płonos ſuktos drobes, ir hyacintho, ir purpuros, ir ſzkarłota, ſu Cherubimeys prakilniausiu darbu padarysi jas*; Chyl 2Moz. 26.2 *Iłgumas kortynos wienos bus and dwideſzyms ir aſztoniu ołaktu, ó płatumas wienos kortynos and kieturu ołaktu: wiſos tos kortynos tures wieną mierą*; Chyl 2Moz. 26.3 *Pękios kortynos bus ſudurtos, wiena kitoſp: wel bus ſudurtos pękios kortynos, wiena kitoſp*; Chyl 2Moz. 26.4 *Ir padarysi melinas petliczełes, and kraſzta wienos kortynos, and paties gało, ſusimezgime: teypo padarysi teypag and ap{ac}iausio kraſzta kortynos and antro ſumezgima...*

← (v.) le. *kortyna* 'teatro scenos uždanga; uždangalas' (< it. *cortina* 'užuolaidos; uždangalas ir kt.' / pranc. *courtine* 'lovos užuolaidos; uždangalas' [SW II: 482, 645; SPW X: 658; Sławski III: 415]) → s. blr. *картына*, *кортина*, *кортына* 'audeklo, odos gabalas; užuolaidos', (*картынъ*) 'uždangalo gabalas' (ГСБМ XIV: 292; Булыка 1980: 109)

kartūzas (sm.) 'k a r t ū z ų v i e n u o l i s': DPk 11.45–46 *arba Kartuzú / Bernadinú / arba Kapucinú vžſtotúmbei* (dar žr. Skardžius IV: 156)

← (s. / v.) le. *kartuz* 'griežtos šv. Bruno iš Kelno regulos vienuolis' (< top. V. lo. *Cartusia* 't. p.' ← top. pranc. *Chartreuse* 'Šartrezo kalvotoji vietovė' < lo. *carcer* 'kalėjimas ir kt.' [SW II: 284; SPW X: 156; SSt III: 248; Blaise 1994: 153; Clédat 1914: 109; dar žr. RŽ 182]) → s. blr. *картузъ* 'šv. Bruno iš Kelno regulos vienuolis' (ГСБМ XIV: 292)

karùkas 2 (sm.) '(kul.) ž u v i n i a i k l i j a i, ž e l a t i n a': *Neblogi yra tam dalykui žuviniai klijai, arba karukas* rš; *Prie vyno pridėti tris latus praskiesto karuko* rš

← (v.) le. *karuk* 'žuvies klijai' (< s. r. *карлукъ* / r. *карлу́къ* 't. p.' [SW II: 284; Linde II: 970; Brückner 1985: 221; Фасмер II: 200; СРЯВ VII: 80–81; Даль II: 92; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 43]) → blr. *карук* (*коруґка*) 'kaišos (medžio) klijai' (Носовичъ 1984: 247; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 143)

karunkà 2 (sf.) NdŽ, ***karùnka*** 1 '(bažn.) t o k i a g i e s m ė' OZ 23, M, Žem: /\ *Ant jo pūdymo varlės karunką gieda (apie apleistą dirvoną)* Jsv (LKŽe; ŠVŽŽ I: 272)

← v. le. (dial.) *korunka* (le. *koronka*) ‘rožinio dalis, skaitoma Jėzaus Kristaus arba Mergelės Marijos garbei ir kt.’ (SW II: 482; SPW X: 647–648; SEJL 261; $SEJL_2$ 472; dar žr. Widłak 2011: 476) → s. blr. *корунка* (*коронка*) ‘rožinis’ (ГСБМ XVI: 27) – dėl kilmės žr. *karonà*, *korona*

karùnkos 1 (sf., pl.) OZ 23, ***karuñkos*** 2 ‘pinikai, mezginiai’ NdŽ, SD 105: *Moterys labai mėgsta žiurstus ir apatnykus karunkoms puošti* Vb; *Numezgiau gražias karùnkas* Lzd (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 253)

← v. le. (dial.) *korunka* ([v.] le. *koronka*) ‘puošnus siuvinys, mezginys (puošti moterų drabužiams); baldų papuošimas’ (SW II: 479; SPW X: 647–648) → blr. *кору́нки* ‘nėriniai’ (Носовичъ 1984: 247), blr. dial. *кару́нки* ‘t. p.’ (СБГП II: 425) ≠ blr. *коро́нка* ‘(jaunosios) vainikėlis’ (ЭСБМ IV: 276) ≠ s. blr. *корунка* (*коронка*) ‘puošnus krosnies viršaus koklinis papuošimas’ (ГСБМ XVI: 27) – dėl kilmės žr. *karonà*, *korona*

karùlkos 1 (sf., pl.) ‘pinikai, mezginiai’: *Vakaraĩs mẽzgė karulkàs* Maciučiai (DvŽ I: 253) – žr. *karùnkos* (su nosinio *-n-* > *-l-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su lie. *karõ-**l**-is* 2 ‘vėrinys ir kt.’ [DLKŽ[5]])

karūnà 2 (sf.) **1**. ‘metalinis galvos papuošalas; monarchų valdžios simbolis; vainikas’ K, N, R 233: *Bet sostai ir karūnos subraškėjo* T. Tilv; *Mažgi karūnà nenulėks?* OZ 23; *Atstačius karalių nu valdžios ir nu karūnos* S. Dauk ir kt. (JD 1078, SD 105, 178, Ant); **2**. ‘mergaičių galvos papuošalas, padarytas iš lankelio, aptraukto raštuota medžiaga’: *Jauna būdama, nešiojau karūną su ilgais kasnykais* Kp; **3**. ‘mūro karnizas, atbraila’ SD 70; **4**. ‘pakaušyje praskusta vieta, tonzūra’ N: *Buvo praskutę ir karūną, ir pabėgo iš seminarijos* Dr; **5**. ‘vėliava (ppr. bažnytinė)’ SD 26, K, N, M: *Karūnas nešė aplink bažnyčią* Yl; *Karũną kark ant aukšto stiebo arba ant koto* J; *Kariaujant su turkais, atėmiau jų pulko karũną* Žg ir kt. (M. Valanč, R 337, JV 23); **6**. ‘nedidelis būrys žmonių’ R; **7**. ‘(bažn.) tokios giedamos maldos, „karunka“’ SD 105, Gmž; **8**. ‘(bot.) augalų gentis, margutė (*Fritillaria*)’ LBŽ, P; ***korūna*** N, K **1**. ‘t. p.’ (LKŽe); ***korūnà*** 2 ‘t. p.’ Poškonys; **2**. ‘pinikai, mezginiai’ Maciučiai (DvŽ I: 303)

← s. / v. le. (dial.) *koruna* ‘valdžios ženklas; dvasininkų valdžios insignija (vyskupo mitra ir kt.); judėjų vyriausiojo šventiko valdžios simbolis; herbo elementas; puošnus galvos papuošalas; monarcho valdžia; valstybė; aukščiausias pasiektas rezultatas; apdovanojimas ir kt.’ (SW II: 478–479; SPW X: 632–646; SSt III: 346; Karłowicz II: 434; dar žr. Zinkevičius 1987: 139; ЭССРЯ I: 429; Widłak 2011: 476) → s. blr. *каруна*, *корона* ‘brangus galvos papuošalas; bažnytinės ir pasaulietinės valdžios ženklas: vainikas, diadema, mitra; karaliaus valdžia; karalystė, valstybė; apvali pastato viršaus dalis; triumfo simbolis; šlovė ir kt.’ (ГСБМ XVI: 21–26; Булыка 1972: 172), s. r. *корона* ‘vainikas; aukščiausių bažnyčios hierarchų valdžios simbolis; karaliaus karūna – valdžios simbolis; moters galvos papuošalas; karalystė’ (СРЯВ VII: 340–341) – dėl kilmės žr. *karonà*, *korona*

karūnas (sm.) ‘metalinis galvos papuošalas; monarchų valdžios simbolis; vainikas’ N – žr. *karūnà* (giminės kategorijos kaitą, matyt, nulėmė sąsaja su lie. *vainìkas* 2 [**sm**.] ‘monarcho valdžios simbolis, karūna ir kt.’ [LKŽe])

karũnininkas 1 (sm.) ‘kas vėliavą neša; vėliavininkas, vėliavnešys’ R, K, N: *Auptmanas tuojaus bėgo žiūrėti, ką jo karūnininkas daro* LC 1883: 44; *Atiduotas didžiam karūnininkui didžios kunigaikštystės Lietuvos* A 1884: 411 ⇦ *karūnà*

karvãšas (sm.) ‘atlenktas rankogalis’: *Pasisiuvau sermėgą su karvãšais* Dl; ***karvãšis*** 2 **1**. ‘t. p.’: *Siuvėjas uždėjo ant kailinių karvašiùs* Vdk; *Ant rankovių galų uždėdavo karvašėlius, tai yra atlašus rankogalėlius* Kp; **2**. ‘tokia žolė’: *Baigia užleist jau darželį karvašiais* Sdk; ***karvõšius*** 2 **1**. ‘rankovių atraita, atlenktas rankogalis’ NdŽ, J, M, Nm, Pns, Lš: *Kokie gražūs kailiniai – rankovės su karvošiais!* Šmn; *Užsikišau pinigus už karvošiaus ir, matyt, iškrito* Bd; *Kaulelį pakavojo už tiesiojo (dešiniojo) karvošiaus* (ps.) Brt ir kt. (Kp, V. Kudir, V. Piet); **2**. ‘didelis gabalas’: *Kam tu tokį duonos karvošių atsilaužei, ar suvalgysi?* Lš; *Kai užsistojau ant kelmo, tai baisų karvošių atplėšiau* Lš; **3**. ‘žolė, panaši į ramunėlę’: *Prasti rugiai: visi susimaišę su karvošiais* Ds; *Karvõšiais daro (dažo) siūlus* Ds

← v. le. *karwasz* ‘metalinė apyrankė, sauganti kario riešą nuo sužeidimų; (drabužio) atvartas; rankogalis ir kt.’ (< vengr. *karvas* ‘apyrankė iš skardos’ [SW II: 285; SPW X: 157; ЭСБМ IV: 267; Фасмер II: 196; Wołosz 1989: 264; SEJL 262; $SEJL_2$ 473; dar žr. Walczak 1991: 111]) → s. blr. *карвашъ* (*каравашъ*) ‘rankogalis’ (ГСБМ XIV: 284; Булыка 1980: 112), blr. dial. (pl.) *карвашы́* ‘rankogaliai’ (ЭСБМ ibd.), r. *карва́шъ* ‘atlenktas rankogalis’ (Даль II: 91) ≠ s. r. *карвашъ* ‘metalinis manketas (šarvų dalis)’ (СРЯВ VII: 77)

kairiõšis 2 (sm.) **1**. ‘rankogalis (marškinių)’: *Marškinių kairiošiai nuplyšo* Ms; *Jo kairiošiai iš tolo baltavo* Mžk; *Tiems marškiniams kairiošiai su visam suplyšę* Žd; *Kairiõšiai jau nuplyšo* Vkš; **2**. ‘atlenkimas viršutinių drabužių rankovių galuose’: *Pasiūk man rankoves su kairiošiais* Mrk; *Ant kailinių rankovių plačius kairiošiùs uždėjo* Vkš – žr. *karvõšius* (su struktūrinių elementų *-ar-* > *-air-* kaita [? hipernormalizmas (apie juos [ir liter.] plačiau žr. Kregždys 2011: 156, 159)], lėmusia *-v-* absorbciją)

karavõšius 2 (sm.) ‘apsiausto rankovės galo kailinis ar aksominis rankogalis’ Škn, Lnkv, Šmk – žr. *karvãšas*, *karvãšis*, *karvõšius*

karvatkà (sf.) ‘indas gerti’: *karwatka* Q 419 (Skardžius IV: 157)

← v. le. *karwatka* ‘indas gerti’ (← [v.] le. *kwaterka* ‘saiko matas; 1/4 kvortos’ [SW II: 285, 660; SPW X: 157, XI: 613; Фасмер II: 195]) → s. blr. *карватка* (*караватка*, *кораватка*, *короватка*) ‘stiklinė alui gerti, bokalas’ (ГСБМ XIV: 284), r. dial. *карва́тка* ‘puodukas, ąsotis; saiko matas’ (Даль II: 91) – dėl kilmės žr. *kvartíera*

kasãras 2 (sm.) ‘kareivinės’ K

↔ (v.) le. (pl.) *koszary* ‘atskiri pastatai, skirti kariams’ (< v. *Kaserne* ‘t. p.’ ← pranc. *caserne* ‘kareivinės’ [SW II: 494; SPW XI: 13; Linde II: 1100; Brückner 1985: 260; ЭСБМ IV: 321; Kluge 2002: 474; Clédat 1914: 91]) → blr. (pl.) *кошáры* ‘kareivinės’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; ЭСБМ ibd.) – dėl kilmės dar žr. *kašãrai*

kasavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘naikinti, išveisti; trinti, dildyti’: *Kam dabar kasavót tokias gražias mėtas?* Ssk; *Tu ne tiek rašai, kiek kasavóji* Lš

← (v.) le. *kasować* ‘bjauroti; išbraukti, braukyti; panaikinti, nugriauti; sulaužyti užraktą’ (< lo. *cassāre* ‘anuliuoti, panaikinti, sunaikinti’ [SW II: 288; SPW X: 159–160; Фасмер II: 207; ЭСБМ IV: 291]) → s. blr. *касовати, кассовати* ‘panaikinti, pašalinti’ (ГСБМ XIV: 295), blr. *касавáць* ‘panaikinti, sunaikinti, anuliuoti; išbraukti; įvertinti kasacine tvarka; atidėti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 143; Носовичъ 1984: 248) ≠ blr. *выкасóўваць* ‘išbraukti’ (ТСБМ I: 541), s. r. *скассовать* ‘panaikinti (sprendimą)’ (Фасмер ibd.)

kasavójimas 1 (sm.) ‘naikinimas, šveitimas; trynimas, dildymas’: *Kasavójimas dirsių mažai ką padės* Ds; *Žada būti ir pelių kasavojimo nedėlia* Ds ⇦ *kasavóti*

kašãrai 2 (sm., pl.) ‘dvaro darbininkų gyvenamieji namai, kumetynas’ Lš, Pd: *Visi dvaro bernai gyveno kašãruose* Srj; *Visi dvarokai kašãruose gyvena* Krsn; *Jau Kalesnykų kašarùs nugriovė* Smn

← (s. / v.) le. *koszara*, *koszar* ‘aptvaras avims ganyti miške’, (pl.) *koszary* ‘aptvaras, kuriame laikomos avys; miško aptvaras, kuriame naktį suvaromi ganomieji galvijai; kalėjimas; kareivinės’ (< rum. *căşărie* ‘avidė; sūrinė’ ← ? vengr. *kosár* ‘laidaras; avidė’ [SW II: 494; SPW XI: 13; SSt III: 357; Wołosz 1989: 271–272; EWU 805; plg. Brückner 1985: 260; Sławski II: 540]) → blr. dial. *кашáра*, *кошáра* ‘vieta ganykloje karvių poilsiui; didelis namas’ (СБГП II: 447; ТС II: 230) ≠ s. blr. *кошара* ‘vieta lauke, miške, kur vasara ganomi gyvuliai’ (ГСБМ XVI: 69; Булыка 1980: 95), blr. *кошáра* ‘avidė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; Носовичъ 1984: 250)

kašãrinis 1 (sm.) ‘kumetis’: *Jis dvare už kašãrinį tarnauja* Lš ⇦ *kašãrai*

kaštãnas 2 (sm.) **1**. ‘(bot.) kaštoninių šeimos medis (*Aesculus*); jo vaisius’ [K] DŽ: *Kaštanas medžias* SD 86; *Raudonas kaip kaštãnas (apie žmogų), matos, kad sveikatingas* Dbk; *Rausvažiedis kaštanas* (*A. carnea*) LBŽ ir kt. (rš); **2**. ‘(bot.) ąžuolinių šeimos medis ar krūmas (*Castanea*); jo vaisius’: *Valgomasis* (*tikrasis* Mt) *kaštanas* (*Castanea sativa*) LBŽ; *Valgomasis kaštanas yra viena vertingiausių medžių veislių* rš; *Kaštanai, ypač valgomieji, vyrauja Juodosios jūros pakrantėje* rš; ***kaštõnas*** 2 ‘t. p.’ DŽ, M, LBŽ, Ds: *Galingos vinkšnos, plačialapiai kaštonai, ūksmingi sodai ir balti beržynėliai raminamai veikė širdį* J. Balt (LKŽe; dar žr. ZtŽ 278); ***kaštõnas***, ***-ė*** 2 (smob.) ‘rudo, kaštoninio plauko arklys ar kumelė’ Rdm, Krsn, Bgs, Alvt, Lš, Ds: *Skundėsi, kad kaštonas geležuonim susirgęs* rš

← (v.) le. (dial.) *kasztan*, le. dial. *kaśtan* ‘kaštonas, kaštono medis (*Castanea sativa Mill.*); kaštono spalva; kaštono spalvos arklys; įžeidžiantis kreipimasis ir kt.’ (< v. v. a. *kastâne* / v. *Kastanie* ‘kaštonas [*Castanea Mill.*]’ ← lo. *castanea* ‘kaštonas, kaštono medis’ ← gr. κάστανος ‘kaštainių medis’ ← arm. *kask-eni* ‘kaštono medis’ [SW II: 292; SPW X: 164; AGM VII²: 81; Sławski II: 97; Фасмер II: 215; ЭСБМ IV: 323; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 192; ЭССРЯ I: 388; Martirosyan 2009: 353; LS 748; MLex 104; dar žr. Zinkevičius 1988: 136]) → blr. (dial.) *каштáн* ‘kaštonas, kaštono medis; tokios spalvos arklys’ (ТСБМ II: 672; СБГП II: 448; СС I: 243), s. r. *каштанъ* ‘kaštonas, kaštono medis (*Fagus castanea*); kaštono vaisius’ (СРЯВ VII: 99), r. *каштáнъ* ‘t. p.’ (Даль II: 101)

kãštas 4 (sm.) ‘i š l a i d o s , l ė š o s ’ Lp, Pln, Skr, Mžk, Srj, Ps, Vkš, Rz, Lš, Jnšk, Smn, Ds, R, M, P: *Titis turėjo didį kãštą ant sodvos (veselijos) savo dukters* J; *Tas viens kaštas būtų* Rd; *Be kãšto tai nieko nepadarysi* Trgn ir kt. (Bgt, Dkš, Al, Gs, Vvr, Als, Gs, Ktk, S. Dauk, Rt) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 276); ***kòštas*** 2 ‘k a i n a ’ ZŠT I: 145

← (s. / v.) le. (dial.) *koszt* ‘išlaidos, lėšos; kaina, vertė’ (< č. *košt* ‘t. p.’ ← v. v. a. *kost[e]* ‘išlaidos, lėšos’ [SW II: 495; SPW XI: 14–16; SSt III: 357; Karłowicz II: 446; Sławski II: 545–546; Siatkowski 2004: 16; Połomski 2010: 7; plg. Kluge 2002: 531; Фасмер II: 361; ЭСБМ V: 107; LEW 228; Шетэля 2011: 30; MLex 113; dar žr. Palionis 1967: 276; Адомавичюте 1982: 43; Zinkevičius 1988: 136]) → s. blr. *коштъ* ‘pinigais išreikšta vertė; išlaidų dydis; išlaidos’ (ГСБМ XVI: 76–77; Булыка 1980: 79), blr. (dial.) *кошт* ‘išlaidos; pinigai; išlaidų visuma’ (Носовичъ 1984: 250; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 149; СБГП II: 511; ТС II: 231), r. (dial.) *коштъ* ‘išlaikymas, išlaidos’ (Даль II: 183; Добровольскій 1914: 355)

iškaštìngas, -a 1 (adj.) ‘d a u g i š k a š č i ų (i š l a i d ų) r e i k a l a u j ą s ’: *Kad toks nebūtų iškaštìngas kelias, važiuotumėm į Vilnių* Ggr ⇦ *kãštas*

ìškaštis 1 (sm.) ‘i š l a i d o s ’: *Tai šen, tai ten rublis, ir vis bereikalingas ìškaštis* Lš; *Su tuo teismu prisidariau ìškaščio* Skr; *Man tokių iškaščių pridirbai per savo durnumą* Vkš ir kt. (Als, Alk, Bsg, Vdžg) – žr. *kãštas*

kaštaũnas, ***-à*** 4 (adj.) R 354, J, Vv, Lš, Ds, ***kaštáunas*** 1 ‘b r a n g u s , p u i k u s ’ K: *Ir atneš kaštauną sėklą* C I 504; *Sako, kad jam arklys labai kaštaũnas buvęs* Trgn; *Nužudė mus kaštaunus* A 1884: 259, KlvD 254 ir kt. (LC 1883: 15, BPs 147.1, Vln 1148); *kaštaunaĩ*, *kaštáunai* K (adv.): *Buvo kaštaunai išdabinta* Kel 1881: 63; ***kaštaunùs***, ***-ì*** 4 ‘t . p .’ Kl: *Jis turi kaštaũnų žiedą* Dov; *Šitie gyvuliai kaštaunūs laikyti, daug suėda* Gr; *Ta sofa labai kaštaunì* Slnt

← (s. / v.) le. *kosztowny* ‘sunkiai įperkamas, brangus, vertingas, prabangus; gerbtinas, puikus’ (SW II: 496; SPW XI: 19–21; SSt III: 358; dar žr. Темчин 1995: 48) → s. blr. *коштовный* ‘brangiai kainuojantis, brangus; vertingas; puošnus, prabangus (apie drabužius); prabangiai įrengtas (apie statinius); skoningas, subtilus; svarbus’ (ГСБМ XVI: 74–76), blr. *каштóўны* ‘vertingas, brangus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; Носовичъ 1984: 250), s. r. *коштовный* ‘brangus; puošnus; turtingas; garsus’ (СРЯВ VII: 397) – dėl kilmės žr. *kãštas*

kaštaunùmas 2 (sm.) ‘b r a n g u m a s , p u i k u m a s ’ K

↔ (v.) le. *kosztowność* ‘brangumas’ (SW II: 496; SPW XI: 19) → s. blr. *коштовность* (*костовность*) ‘brangumas; brangus dalykas’ (ГСБМ XVI: 74) ≠ blr. *каштоўнасьць* ‘brangenybė; svarbumas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; ТСБМ II: 672) – dėl kilmės žr. *kãštas*

kaštavójimas 1 (sm.) ‘r a g a v i m a s , m ė g i n i m a s ’ Ser

↔ (v.) le. *kosztowanie* ‘išbandymas; ragavimas, mėginimas’ (SW II: 496; SPW XI: 18–19) → s. blr. *коштованье*, *коштование* ‘ragavimas; mėginimas, bandymas’ (ГСБМ XVI: 71), blr. *каштаваньне* ‘ragavimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145) – dėl kilmės žr. *kaštavóti* ‘ragauti, mėginti’

kaštavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr., intr.) ‘r a g a u t i , m ė g i n t i ’ [K], J, Yl, Lš, Skd, Mlt, Pln, Smn, Šil, Krsn: *Čia nereikia ir kaštavót – aš ir teip žinau, kad gardu* Trgn; *Duok*

šunie kaštavoti Šts; *Kaštavók nekaštavójęs, vis tiek nebūsi sotus* Vj ir kt. (Ar, Mžk, LTR) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 277; ŠVŽŽ I: 276); *O kad dabar niekur nieko nėra ir jie buvo jau gerai išalkę, tai sėdo prė stalo, tuoj ėmė kaštavoti tų gėrimų* ŠLSA 107 ir kt. (SŽ 282)

← (s. / v.) le. *kosztować* ‘(iš)mėginti, stengtis; ragauti; patirti, pajusti ir kt.’ (← [s.] č. *koštovati* ‘ragauti; mėginti’ < v. v. a. *kosten* / s. v. a. *kostôn* ‘kainuoti; mėginti; ragauti’ [SW II: 496; SPW XI: 17–18; SSt III: 357; Sławski II: 545–546; Siatkowski 2004: 16; Фасмер II: 361; ЭСБМ IV: 323; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 104; SSJČ I: 968; Machek 1968: 282; Rejzek 2001: 305; MLex 113; Wackernagel 1878: 164; Köbler 1993: 1260]) → s. blr. *коштовати* ‘(pa)ragauti; išbandyti, patikrinti; pažinti, sužinoti’ (ГСБМ XVI: 72–73; Булыка 1980: 189), blr. *каштава́ць* ‘ragauti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; Носовичъ 1984: 250), r. dial. *коштова́ть* ‘ragauti’ (Даль II: 183)

karštavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr., intr.) ‘r a g a u t i , m ė g i n t i ’: *Prašom karštavóti mūsų šviežio pyrago* Brž; *Karštavók, ar tik netrūksta čia druskos* Grž; *Dirbęs procavojęs ir numirs nekarštavojęs* LTR (Lnkv); *Gaspadinė bekarštavódama privalgo* Bsg (LKŽe; dar žr. ZtŽ 272) – žr. *kaštavóti* ‘ragauti, mėginti’ (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-r-*, Z. Zinkevičiaus [1966: 196] teigimu, atsiradusiu dėl kontaminacijos su adj. lie. *ká-**r**-štas*, *-à* 3 ‘labai šiltas, įkaitęs’ [DLKŽ[5]], nors labiau tikėtina, kad dėl sąsajos su verb. lie. ***r**-agáuti* ‘mėginti skonį, skanauti’ [DLKŽ[5]])

kaštavósena 1 (sf.) ‘r a g a v i m a s ’ Vkš ⇐ *kaštavóti* ‘ragauti, mėginti’

kaštavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘k a š t u o t i , a t s i e i t i ’ [K]: *Ar tau daug čebatai kaštavojo?* Ds (LKŽe; dar žr. ZtŽ 278; ZŠT I: 353)

← (s. / v.) le. *kosztować* ‘kainuoti; turėti išlaidų, kaštuoti’ (SW II: 495–496; SPW XI: 16–17; SSt III: 357) → s. blr. *коштовати* ‘kaštuoti’ (ГСБМ XVI: 72), blr. (dial.) *коштова́ць* ‘išmėginti; kaštuoti’ (Носовичъ 1984: 250; ТС II: 231), s. r. *коштовати* ‘kainuoti, atseiti’ (СРЯВ VII: 396–397), r. dial. *коштова́ть* ‘kainuoti; būti vertinamam; tikti ir kt.’ (Даль II: 183) – dėl kilmės žr. *kãštas*, *kòštas*

kaštodintis, *-inasi*, *-inosi* (verb.) ‘d a r y t i s i š l a i d a s , k a š t u o t i s ’ R 112 – žr. *kaštúodintis*

kaštóti, *-ója*, *-ãvo* (*-ójo*) (verb. intr.) ‘k a i n u o t i , a t s i e i t i ’ R, KB II 197, N – žr. *kaštúoti*

kaštúodintis (*-ytis*), *-inasi*, *-inosi* (verb. refl.) ‘d a r y t i s i š l a i d a s , k a š t u o t i s ’ K: *Jis, šitą česnį keldams, daug kaštúodinos* K I 64; *Vienok gal nenorėsi kaštuodintiesi?!* A 1885: 48; *Kaip menkai duodamės mes kaštuodintis tą skarbą įgyti!* LC 1887: 9; *Kiti taip daug nenorėjo kaštúodytis* K. Donel – žr. *kaštúoti* (dar žr. Kregždys 2014$_d$: 45–46)

kaštúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) **1**. ‘k a i n u o t i , a t s i e i t i ’ M, Užv: *Kiekvienas virbelis kaštuoja pinigus* Žem; *Tos vadelės ir balnas jam gero arklio kaštavusios* A. Vien; *Man brangiai kaštúo(ja) tas skepetas* J ir kt. (K I 707, Dkš, Ant, J. Jabl, Lnkv, Ktk, FrnS 17, Lp, Rdm, KlvD 115, JD 702, S. Dauk, Ns 1858: 1); (refl.): *Toks parėds ale ir kaštuojas auksinių tūkstantį* Jrk 97; **2**. (refl.) ‘d a r y t i s i š l a i d a s ’: *Kvailas daiktas tei(p) kaštuotis dėl mirusio* Skr; *Todėl tėvai jos... tytveik daug dėl to kaštãvos irgi steliavos* K. Donel – žr. *kaštavóti* ‘kaštuoti, atseiti’ (dar žr. Kabelka 1964: 25, 108; Kregždys 2014$_d$: 45–46)

kašteliõnas 2 (sm.) TrpŽ, SD 87, M. Valanč **1**. ‘(istor.) v i d u r i n i a i s a m ž i a i s – p i l i e s k o m e n d a n t a s a r b a p r i ž i ū r ė t o j a s , k u r i s t u r ė j o t i k r ą v a l d ž i ą a p l i n k i n e i t e r i t o r i j a i ; v ė l i a u – p i l i e s a r v i s u o m e n i n i o p a s t a t o

prižiūrėtojas'; **2**. 'vaivados padėjėjas': *Artimiausi vaivadų pavaduotojai buvo kaštelionai* rš

← (s. / v.) le. *kasztelan* 'pilies, miestelio valdytojas, prižiūrėtojas; vyresnysis valdininkas, pavieto atstovas senate; toks kortų žaidimas' (< v. v. a. *kastelân* / v. *Kastellan* 'pilies valdytojas, prižiūrėtojas' ← V. lo. *castellanus* 'pilies gyventojas; pilies gynybos įgulos narys; pilies valdytojas; miesto didelės nuosavybės savininkas; pilies prižiūrėtojas' [SW II: 292; SPW X: 165–166; SSt III: 248; Sokólska 1999: 116; Niermeyer 1976: 153; MLex 104; dar žr. Титаренко 2002: 158; plg. Фасмер II: 207–208]) → s. blr. *каштелянъ* (*кашталанъ*, *кашталянъ*) 'miesto ar pavieto karinių pajėgų vadas; policininko ir teisėjo pareigas einantis valdininkas' (ГСБМ XV: 11; Булыка 1980: 23)

kaštelionija (sf.) 'kašteliono valda' LL 57: *(Lietuvoje) greta valsčių ir apskričių atsiranda kaštelionijos* rš

← s. / v. le. *kasztelanija* (le. *kasztelanja*) 'administracinis teritorinio skirstymo vienetas; kašteliono pareigos' (< V. lo. *castellania* 'kašteliono pareigos; kašteliono valdoma teritorija ir kt.' [SW II: 293; SPW X: 166; SSt III: 249; Moszyńska 1975: 182; Sokólska 1999: 116; Niermeyer 1976: 153]) → s. blr. *каштелянея* (*кашталяния*) 'administracinis teritorinio skirstymo vienetas' (ГСБМ XV: 9)

katalickas (adj.) 'būdingas katalikams': *pamokſłas Kathalickas* SP II 190.16 (Skardžius IV: 157); ***katolickas***, ***-a*** 't. p.' DP 257

← (v.) le. *katolicki* 'pripažįstantis popiežiaus valdžią; protingas, teisingas, garbingas; krikščioniškas, gailestingas; kilmingas; ne judėjų' (SW II: 298; SPW X: 172–174; dar žr. Laučiūtė 1977: 95) → s. blr. *католицкий* 'katalikų' (ГСБМ XIV: 300–301), blr. *католи́цкий* 'Romos katalikų' (Носовичъ 1984: 231), s. r. *католицкий* 't. p.' (СРЯВ VII: 92) – dėl kilmės žr. *katalìkas*, *-ė*

katalìkas, ***-ė*** 2 (smob.) 'kas išpažįsta katalikybę' [K], OZ 23, J, Prn, Rm, Tl, Al, M: *Katalikų dvasininkija* sp; *Nei valgyt turit, nei apsivilkt – šventi katalìkai* Trgn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 277); Didžiuliai (DvŽ I: 261)

← (v.) le. *katolik* 'Romos katalikų bažnyčios tikėjimo atstovas; katalikų doktrinos mokytojas' (< V. lo. *catholicus* 'katalikų bažnyčios' ← gr. [vėlyv.] καθολικός 'katalikų; apmąstytas, apgalvotas, protingas' [SW II: 298; SPW X: 174–175; Фасмер II: 210; Niermeyer 1976: 158; Du Cange I: 538–539; Sophocles 1900: 613; plg. Sławski II: 102]) → s. blr. *католикъ*, *каталикъ* 'katalikas' (ГСБМ XIV: 300; Булыка 1980: 171), blr. *католи́къ* 'Romos katalikas' (Носовичъ 1984: 231), s. r. *католикъ* 't. p.' (СРЯВ VII: 91), r. *като́ликъ* 't. p.' (Даль II: 98)

katánka 1 (sf.) 'trumpas viršutinis drabužis' Slv, Lš, Tvr

← v. le. (dial.) *katanka* 'trumpas drabužis, trumpa striukė, rudinė, milinė ir kt.' (< it. *catana* 'medžiotojo striukė' [SW II: 295; Linde II: 977; Karłowicz II: 323; plg. Prati 1951: 246; Sławski II: 100])[154] → s. blr. *катанка* 'striukė' (ГСБМ XIV: 297; Булыка

[154] Ligšiolinis (v.) le. *katanka* kildinimas iš vengr. *katona* 'karys' (SW ibd; Brückner 1985: 222; Sławski ibd.) ← it. *cattano* 'pilies šeimininkas; smulkus vasalas' ← V. lo. *cataneus* 'pilies valdovas' ← V. lo.

1980: 112), blr. dial. *катáнка* ‘berankovė; trumpas apsiaustas’ (СБГП II: 436; Лепешаў 1975: 44), s. r. *катанка* ‘toks viršutinis drabužis’ (СРЯВ VII: 89)

katénka 1 (sf.) ‘liemenė su raukiniais, klostėmis nugaroje’ I, K, Grk, Btg, Ar, Vl: *Gražus apdaras katénka, kuri yra iš milo iki kelių, su suraukšluotu liemenimi į stulpus (raukus)* J; *Rodos, nė akių dar nesudėjo, o jau mato tą senovės senutę su kvalduota katenka* Žem; *Tu savo katenkýtės tai turbūt niekuomet nenumesi* Žmt – žr. *katánka*

katara (sf.) ‘būda, palapinė’: *Katarosa (paraštėje prie Būdosu, iš lapo padarytosu)* BzB 293 (BB Ne 8.14)

← v. le. *kotarha*, (v.) le. *kotara* ‘fetrinė totorių palapinė; palapinė dviem asmenims; lovos užuolaidos; portjera; kiškio slaptavietė’ (< tot. *чатыр* ‘palapinė’ [SW II: 503; SPW XI: 76–77; Linde II: 1104; Brückner 1985: 262; Dawletschin, Tezcan 1989: 292; Эхмэтьянов 2001: 230; dar žr. Walczak 1995: 149]) → s. blr. *катаръ* ‘palapinė’ (ГСБМ XIV: 297)

katavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘bausti, kankinti, mušti’ Ut, Trgn, Krtv: *Pasakoja seneliai, kaip seniau ponai žmones katavojo* Ob; ***kotavóti***, *-ója*, *-ójo* ‘kankinti, plakti, mušti’ J, [K], N: *Seniau ponai žmones kotavójo* Kp; *Plakė, kotavojo žmones, už plaukų tąsė ligi temstant* A. Vencl; *Už ką tą žmogų kotavója?* Slv ir kt. (Vkš, Ds, Gl, Lp, Ppl) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 328)

← (v.) le. *katować* ‘vykdyti budelio pareigas; nužudyti siaubingu būdu; kankinti; mušti be gailesčio; tyčiotis’ (SW II: 299; SPW X: 176; dar žr. Palionis 1967: 282) → s. blr. *катовати* ‘kankinti’ (ГСБМ XIV: 299; Булыка 1980: 53), blr. *кáтоваць* ‘bausti, išplakti rykšte; skaudžiai bausti’ (Носовичъ 1984: 231; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 144; ЭСБМ IV: 301) – dėl kilmės žr. *kõtas*

katùiti, *katùja*, *katùjo* (verb. tr. dial.) ‘mušti, pliekti’ OZ 23 – žr. *katavóti*

kòtinti, *-ina*, *-ino* (verb. tr.) ‘varyti’: *Kam tu šiuos gyvulius kòtini namo taip anksti?* Lš – žr. *kotavóti*

kõtyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘mušti, plakti’: *Vaitas kõtydavo (mušdavo su kótu) žmones* J – žr. *kòtinti*

kotóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘mušti, plakti’: *O kaip keikė ir kotójo, vyras skūrą iškapojo* JD 856 – žr. *kotavóti*

kotúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘mušti’ Medsėdžiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 328) – žr. *kotavóti*

katvyčia (sf.) ‘inkaras’ N, [K]: *Ir bijodamas, idant ant vietų kietų neužbėgtų, numetė keturias katvyčias* Bt ApD 27.29

← (s. / v.) le. *kotwica* ‘inkaras; meškerė ir kt.’ (SW II: 506; SPW XI: 78; SSt III: 364; Brückner 1877: 91; dar žr. Skardžius IV: 158; Palionis 1967: 284–285) → s. blr. *котвица* ‘inkaras’ (ГСБМ XVI: 55) ≠ s. r. *котвица* ‘tai, kas sulaiko, sutvirtina; atrama’ (СРЯВ VII: 379) – dėl kilmės žr. *kãtas*

capitaneus ‘valdovas; vasalas ir kt.’ (EWU 712; Tóth 2007: 262; Blaise 1994: 142, 159) yra itin abejotinas dėl minėtų leksemų sememos ‘drabužis’ stokos.

kavà 4 (sf.) ‘kavamedžio pupelės ar šiaip koks panašus surogatas arba iš jų padarytas gėrimas’: *Kavos pupos (bot. daržinės pupelės, Phaseolus vulgaris)* P; *Kava saldi, lyg cukraus dėta* Ėr; *Už bajoro netekėsiu, kavos virti nemokėsiu* JV 274 ir kt. (PP 76, Kt); ***kovà*** 4 Ds, ***kóva*** 1 ‘t. p.’ OZ 25: *Ar jūs nemėginat darytie kovõs iš gilių?* Lš; *Įpilk tu man kóvos* Mrk; *Koki tavo gardi kova!* Ppl; *Aš išviriau kóvos* Brsl
← (v.) le. *kawa* (v. le. *kafa*) ‘kavamedis; kavos pupelės; kavos gėrimas; cikorija ir kt.’ (< turk. *kahwe* ‘kava; kavinė’ ← arab. *kahwa* ‘kava’ [SW II: 300–301; Linde II: 981; ЭСБМ IV: 15–16; Юсипова 2005: 299; dar žr. Zinkevičius 1974: 92, 1986: 68, 1990: 82; Piela 2015: 142–147]) → blr. (dial.) *кáва* ‘kava’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 137; СБГП II: 352)

kavaliẽrius 2 (sm.) NdŽ **1**. ‘nevedęs vyras’: *Gyrės kavalierius: „Ne našlys, ne našlys“* JV 879; *Ei, tu, kavalieriau, kodėl nedainuoji?* JD 606; *Jojo kavalieriai par mergų dvarą* JV 124 /\ *Nėkam nedera senas žalnierius, nėko nevertas senas kavalierius* VP 35 (Dv [DvŽ I: 263]); **2**. ‘vyras, kuris merginasi’: *Kavaliẽrius nuo pusės metų mėtrauja tą mergą ir noria žanyties* J; *Tamsta man ne kavalierius, aš tamstai ne pana* Žem; *Paviliojo kavalierius močiutės dukrelę* JD 105; *Kai buvau jauna, turėjau daug kavalierių* Ds; **3**. ‘vyras, kuris asistuoja moteriai draugijoje, šokiuose’ DŽ; **4**. ‘asmuo, apdovanotas ordinu’ DŽ
← (v.) le. *kawaler* ‘raitelis; riteris; kilmingasis; menininkas; apdovanotasis (-oji) ordinu; nevedęs kilmingas jaunuolis, ponaitis; puošniai apsirengęs jaunuolis; damos palydovas; nevedęs vyras; jaunikis; meilužis ir kt.’ (< pranc. *cavalier* ‘raitelis’ / ← it. *cavaliere* ‘raitelis; ordino kavalierius; riteris; gerbėjas; šokių partneris; besimerginantis vyras’ ← it. *cavallo* ‘žirgas, ristūnas; arklys ir kt.’ ← V. lo. *cavallus* ‘darbo arklys’ ← lo. *caballus* ‘darbo arklys; kuinas’ / gr. καβάλλης ‘darbo arklys’ ← ? turk. *käväl* ‘arklio epitetas’ / n. pers. *kaval* ‘negrynaveislis arklys; prastas arklys’ [SW II: 301; SPW X: 181; Фасмер II: 152; ЭССРЯ I: 368; Prati 1951: 250–251; Niermeyer 1976: 112–113; Vaan de 2008: 77; Beekes I: 611; dar žr. Widłak 2011: 477]) → blr. dial. *кавáляр* ‘damos palydovas šokiuose; nevedęs vyras, jaunuolis’ (ЭСБМ IV: 17; plg. skolinį iš rusų kalbos blr. [dial.] *кавалéр* ‘t. p.’ [Байкоў, Некрашэвіч 1993: 137; СБГП II: 353]), r. *кавалéръ* ‘apdovanotasis (-oji) ordinu; damos palydovas; garbingas kariškio įvardijimas’ (Даль II: 70) ≠ s. r. *кавалеръ* ‘riteris; dvarininkas’ (СРЯВ VII: 10)

kaválkas 1 (sm.) **1**. ‘gabalas’: *Atsilaužė duonos kavalką ir išėjo pro duris* Slk; *Turėjom įsidėję duonos po kavalką ir lašinių* Vdžg; *Man įdėjo kavalką mėsos, bus ko valgyti* Lnkv ir kt. (Lš, Al, Lp, Ds, Kltn, Al, Eiš); **2**. ‘sklypas’: *Ne juokas toks kaválkas žemės apdirbti* Ktk; *Vakaras netoli, o dar didelis kaválkas rugių nepjautas* Snt (dar žr. DvŽ I: 263)
← (v.) le. *kawałek* ‘gabaliukas, truputis’ (< v. v. ž. *kavele* / v. ž. *kavel* ‘dalis ir kt.’ [SW II: 303; SPW X: 181; Sławski II: 106; ЭСБМ IV: 16; plg. Fr I: 350]) → s. blr. *кавалекъ*, *ковалекъ* ‘gabalas’ (ГСБМ XIV: 214; Булыка 1980: 153), blr. (dial.) *кавáлокъ* / *кавáлак* ‘gabalas (suminkyto molio), dalis; keturkampis žemės sklypas; storas rąstas’ (Носовичъ 1984: 226; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 137; Шатэрнік 1929: 125; ЭСБМ IV: 16–17; dar žr. Прыгодзіч, Прыгодзіч 2011: 148), r. *кавáлокъ* ‘gabalas, gabaliukas; riekė’ (Даль II: 71)

kaveñčyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘mušti, kankinti, kamuoti’ J: *Kam tu kaveñčiji paukštelius?* Ml; (refl.): *Nėr kada darbymetėj su miegu kaveñčytis (užsiimti), kad lietus ant nosies* Rod; *Taigi, leisiu tave (vaiką) laukan, o paskui kavenčysiuos su tavim (kai sušalęs susirgs)* Ktv

← le. *kawęczyć* ‘triūsti, plušėti; sirgti, kentėti; būti ligotam ir niurnėti, nuolat skųstis; eiti niekais, nykti, gesti’ (SW II: 304) → blr. *кавéнчыць*, *кавенчыць*, *кавэнчыць* ‘kankinti; kankinimais priversti dejuoti’ (Носовичъ 1984: 226; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 138; ЭСБМ IV: 18, 22)

kavérnė 1 (sf.) ‘kavinė’ Žižmai (DvŽ I: 263)

← (v.) le. *kawiarnia* ‘kavinė ir kt.’ (SW II: 304; Linde II: 983) → blr. *кавя́рня* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 138; ЭСБМ IV: 23) – dėl kilmės žr. *kavà*, *kovà*, *kóva*

kazanė (sf.) ‘pamokslas’ Mž 363; ***kõzonis*** 1 ‘t. p.’ K, R, N, C II 233; ***kozonis*** (sm.) ‘pamokslas’ N, C II 233: *In kõzonies sakė* OZ 25; *Mūsų kunigas gražiai kozonį sako* Stlm; *Išguldymo platesnio iš kozonies... mokykietėse* Mž 39; *Kõzonį sako* DP 250; *kozonius* (sm.) ‘t. p.’: *Reik būti ant visos nobaženstvos: sumos, kozoniaus, mišparų* Jzm; *Pabaigė kozonių* M. Valanč (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 328)

← (s. / v.) le. *kazanie* ‘Dievo žodžio skelbimas, pamokslas; nurodymas, pamokymas; bausmė ir kt.’ (SW II: 306; SPW X: 194–198; SSt III: 254–255; GS 63; dar žr. Zinkevičius II: 273; Dini 1990: 231; Smoczyński 2005: 294) → s. blr. *казанье*, *казане*, *козанье* ‘bažnytinis pamokslas; pamokymas’ (ГСБМ XIV: 222–223), blr. *каза́нне / казаньне* ‘pamokslas’ (Носовичъ 1984: 227; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 138), blr. dial. *каза́не*, *ка́зань* ‘t. p.’ (СБГП II: 360), s. r. *казанье* ‘t. p.’ (СРЯВ VII: 16)

kélbas 3 (sm.) ‘(zool.) nedidelė upių žuvelė; gružlys, gružas (*Cyprinus gobio*)’ Kos 238, J, Rmš, Zp, Lp (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 265; ZtŽ 282; ZŠT II: 292); ***kìlbas*** 1 ‘maža karpinių šeimos žuvis, gružlys (*Gobio gobio*)’: *Kupoj yra daug kìlbų* Kp; *Gaudė gaudė, ir vos vieną kìlbą pagavo* Ilg[155]

← (s. / v.) le. *kiełb* ‘gružlys’ (SW II: 325; SPW X: 301; SSt III: 275; Brückner 1985: 227; ЭСБМ V: 18–19; dar žr. LEW 236; Коломиец 1983: 103; ЭССЯ XIII: 183; Urbutis 2009: 138])[156] → blr. dial. *кéлб* ‘gružlys (*Gobio gobio*)’ (СБГП II: 456; Цыхун 1993: 69; Сцяшковіч 1972: 228; dar žr. Ostrowski 2013: 82)[157]

kelbasà 2 (sf.) ‘dešra’: *Pakabinau kelbasàs* Rk; *Neradau nė kokio virvagalio, tai kelbasà ažurišiau vartus* (ps.) Ds; *Gaspadinė tuoj atanešė an stalo pyragų, arielkos, mėsos, kelbasų* BsP II 313

---

[155] Baltišką šios lekseos kilmę nesėkmingai mėgino pagrįsti V. Machekas (1944: 58–59). Nepaisant šio spėjimo nepagrįstumo (žr. Коломиец 1983: 103–104), Rickas Derksenas (2008: 260) rekonstruoja prolytę bl.-sl. **kulb-* / **kilb-* ‘gružlys’.

[156] Olegas Trubačiovas (Фасмер II: 286) šio ichtionimo prolytę prasl. **kъlbъ* / **kъlbъ* mėgino vesti iš go. **kalbo* ‘grundalas (*Gobiidae* šeimos grupės žuvis)’ ↔ go. **kalbo* ‘veršiukas’ (Коломиец 1983: 103; dar žr. ЭСБМ V: 18–19; Lehmann 1986: 214), tačiau šis spėjimas neįmanomas fonetiškai (Коломиец ibd.). Dėl šios priežasties, minėto spėjimo autorius vėliau jį pavadino neperspektyviu (ЭССЯ XIII: 183).

[157] J. Laučiūtė (Лаучюте 1982: 143) blr. *кéлб* priskiria baltizmams.

← le. dial. (Kšbd) *kełbása*, *kełbasa*, (s. / v.) le. (dial.) *kiełbasa* ‘maisto produktas: žarna (kiaulės, avies, jaučio), prikimšta pjaustyta ar kapota mėsa ir kt.’ (SW II: 325; SPW X: 301; SSt III: 275; Karłowicz II: 346; Sychta II: 318; Brückner 1985: 227; ЭССЯ XIII: 178–180; dar žr. Судник 1975: 121; Reķēna 1989: 177; Gołąb 1992: 404; Reķēna I: 270) → s. blr. *келбаса* ‘dešra’ (ГСБМ XV: 72), blr. *келбасá* ‘dešra, randai’ (Носовичъ 1984: 233) – dar žr. *kilbasà*

kelbùkas 2 (sm.) ‘(zool.) nedidelė upių žuvelė; gružlys, gružas (*Cyprinus gobio*)’ J: *Kelbuką ir rankom raveliuos pagauni* Ds; *Vaikas riebus kai kelbukas* Ds; *Mažiukai kelbukai – tai tavie broliukai* JD 1003 (LKŽe); ‘gružliukas’: *Nežinaũ, gálĩ kelbùkas ìtoj žuvìs* Žižmai (DvŽ I: 265)[158]; ***kilbùkas*** 2 (sm.) **1**. ‘maža karpinių šeimos žuvis, gružlys (*Gobio gobio*)’ J, T. Ivan, Mt, M, Dv, Aln, Pn, An: *Meškerioju Šventojoj kilbukus, maudausi* A. Vien; *Vaikai kilbùkų ir su kepure pagauna* Šmn; *Kilbùką sugavau* Rs ir kt. (Ds, Vad, Vdk); **2**. ‘(prk.) vaiko ar paauglio pravardžiavimas’: *Nu, tu, kilbuke, ar dar valgyt nenori?* Vdk; *Eikit jūs, kilbukai! – da jūs ką išmanot!* Rs; *Kilbuko niekas nebijo* Jž

← le. dial. *kiełbuk* ‘gružlys’ (IAKP I: 254; dar žr. Лаучюте 1982: 114) → blr. dial. *ке́лбук*, *кялбу́к* ‘gružlys’ (СБГП II: 456) – dar žr. *kélbas*

kelichas (sm.) ‘taurė’ BzB 294: *Tu tepi galvą mano oliejumi ir pripili kelichą mano* BPs 23.5

← (s. / v.) le. *kielich* ‘indas, naudojamas apeigoms krikščionių bažnyčioje; taurė ir kt.’ (< v. v. a. *kelch* / s. v. a. *kelih* / v. *Kelch* ‘t. p.’ ← lo. *calix* ‘taurė, dubuo’ [SW II: 323; SPW X: 297–299; SSt III: 275; ЭСБМ V: 19; Огієнко II: 209; Фасмер II: 222; Wackernagel 1878: 156; Köbler 1993: 1223; Seebold 2008: 461; Schützeichel 2012: 173; Филичева 2003: 136; dar žr. Dini 1990: 231; ALEW I: 488–489]) → s. blr. *келихъ* (*килихъ*) ‘(aukojimo) taurė; simbolinis likimo įvardijimas’ (ГСБМ XV: 73), blr. *ке́лихъ* / *ке́лiх* ‘didelė, aukšta taurė’ (Носовичъ 1984: 233; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145)

keĨnė 2 (sf.) ‘metalinė mentelė lenktu kotu, mūrininkų vartojama moliui drėbti, glaistyti, tinkuoti; mentė’: *Kelnę vartoja mūrininkai tinkui tepti* Pns; *Kiekvienas mūrininkas turi savo kelnę* Lš; *Nukalk man keĨnę, būsiu mūrininkas* Vb ir kt. (Grz, Lš, Paį, Čk, Srv, Lž)

← (v.) le. *kielnia* ‘mūrininko mentelė, kuria skiedinys drėbiamas ant sienos’ (< v. v. ž. *kelle* ‘t. p.’ [SW II: 324; SPW X: 300; ЭСБМ V: 20]) → blr. (dial.) *ке́льня* ‘mūrininko, tinkuotojo trikampė mentelė, naudojama tinkui ant sienos drėbti ir lyginti’ (ТСБМ II: 679; СБГП II: 457; ЭСБМ V: 19–20)

deĨnė 2 (sf.) **1**. ‘mūrininko mentė, lopetėlė’: *Delnė lygina mūrą* Brt; **2**. ‘plataus veido moteris’: *Gavo tokią deĨnę* Brt – žr. *keĨnė*

kelzóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***keĨzoti*** (verb. tr.) ‘žaboti’ ZtŽ 286

← le. *kiełzać* ‘pažaboti arklį; pajungti’ (SW II: 326; Brückner 1985: 227–228) → blr.

[158] Lie. dial. *kelbūnas* (sm.) ‘(zool.) nedidelė upių žuvelė; gružlys, gružas (*Cyprinus gobio*)’ Ml (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *келбу́н* ‘gružlys’ (СБГП II: 456).

келзáуь, *кéлзауь* ‘pažaboti; apriboti laisvę’ (Носовичъ 1984: 233; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; ЭСБМ V: 19)

kepkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. ‘(tr.) pajuokti, pašiepti ką’: *Už tą mano pasielgimą nekepkavokite manęs* Srj; *Bet jau jis tą mergiotę tai ir kepkavoja* Lzd; **2**. ‘(intr.) tyčiotis, juoktis iš ko’: *Jis iš manęs kepkavójo* Mrj; *Jonas kepkavojo iš Jurgio* Lzd; *Iš kitų nekepkavok* BsP II 120

← (v.) le. *kiepkować* ‘juokauti; tyčiotis, šaipytis’ (↔ [s. / v.] le. *kiep* ‘kvailys, mulkis; *cunnus*; *clitoris*’ [SW II: 326–327; SPW X: 302; Linde II: 994; SSt III: 275])[159] → blr. dial. *кéпкавáць* ‘juokauti, tyčiotis’ (Бірыла 1975: 102; ЭСБМ V: 22) – dar žr. *kiepas*

kèpskas, ***-à*** 4 (adj.) ‘prastas’: *Šiandien kèpskas oras* Sv; *kepskaĩ* (adv.): *Kepskaĩ, kad vakar neatėjot* An (LKŽe; dar žr. ZtŽ 287; ZŠT I: 220, II: 130)

← le. dial. *kepski*, (v.) le. *kiepski* ‘blogas, menkas, nepilnas, piktas, menkos vertės; silpnas, ligotas’ (SW II: 327; Linde II: 994; Karłowicz II: 347; dar žr. Walczak 1991: 128) → blr. (dial.) *кéпскій* ‘blogas, nesėkmingas’ / *кéпскі* ‘prastas, netikęs, nevykęs’ (Носовичъ 1984: 233; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146; CC I: 245; ЭСБМ V: 22)[160]

keravõnė 2, ***kėravõnė*** 2 (sf.) **1**. ‘saugojimas’: *Jaunoms obelims reik didelės keravõnės* Šk; *Paliko vienas vaikas be kokios keravonės*; **2**. ‘tam tikra geležis ar grandelė tarp priekinių vežimo priegalvių’: *Uždėk kėravõnę, ba gręžiantis suskaldyt gali priegalvius* Slk; **3**. ‘tam tikras prietaisas, dedamas ant rogių, vežant medžius’: *Nepamiršk ant rogių uždėti keravonę: negalėsi su medžiais pavažiuoti, nuslys* Ob

← (v.) le. *kierowanie* ‘nukreipimas, vadovavimas; lavinimas, parengimas; išvarymas, išvijimas ir kt.’ (SW II: 330; Linde II: 995) → blr. *керава́нне* (*кіраваньне*) ‘vadeliojimas; vadovavimas’ (Носовичъ 1984: 235; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146) – dėl kilmės žr. *keravóti*

keravóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***kėravóti***, ***kė́ravoti***, ***kẽravoti*** (verb. tr.) **1**. ‘valdyti, laikyti’: *Keravok gerai, kad neįverstum į ravą* Rm; *Kaip kėravósi, teip važiuosi* Vžns; *Pilnas kelias žmonių – dviratį gerai keravók* Klov ir kt. (Ilg, Alvt); **2**. ‘saugoti, prižiūrėti’: *Keravók, ka vėjas kepurės nenupūstų į pelkę* Slnt; *Tu, tvorele, tu, žalioji, kožną girtą kė́ravoji!* Ldvn; *Tą dukterį ans keravoja kaip akį kaktoj* LTR ir kt. (Akm, Kln, Plt, Alz, Pmp, KlvrŽ, Plt, Sln, J); (refl.): *Plėšikas keravojasi nuo policijos* Mžk; *Keravójaus, o vis tiek gavau su kūliu į kaktą* Slnt; *Keravókis, kad arklys neantliptų* Plt ir kt. (Sk, J, Yl) (LKŽe); **3**. ‘vadovauti’; **4**. ‘valdyti vadelėmis važiuojant, vairuoti’ ZtŽ 288; ZŠT I: 173

---

[159] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autorių minima hipotezė (anksčiau tokią yra nurodęs ir I. Nosovičius [Носовичъ 1984: 233]) apie galimą le. *kiep* ‘kvailys, mulkis’ baltišką kilmę resp. siejimą su lie. *kė́pis* ‘vėpla, kvailys ir kt.’ (plačiau apie šį žodį žr. LEW 240) yra itin abejotina, mat A. Brückneris (1985: 228) teigia bendrašaknią lytį esant užfiksuotą senojoje čekų kalboje.

[160] J. Laučiūtės (Лаучюте 1982: 113) mėginimas adv. blr. *кéпска* ‘prastai, blogai’ priskirti baltizmams yra visiškai neįtikėtinas.

← (v.) le. *kierować* ‘nukreipti, vadovauti; parengti, lavinti; išvaryti ir kt.’ (< v. v. a. *ker[e]n* / v. *kehren* ‘pasukti, nukreipti’ [SW II: 329–330; SPW X: 304–305; Sławski II: 156; ЭСБМ V: 36–37; Kluge 2002: 482; dar žr. Адомавичюте 1982: 47]) → s. blr. *керовати* ‘vadovauti, nukreipti (tam tikra kryptimi)’ (ГСБМ XV: 76; Булыка 1980: 198), blr. dial. *кяравáць* ‘t. p.’ (СБГП II: 597) ∌ blr. (dial.) *кіравáць* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146; Носовичъ 1984: 235; СБГП II: 464), blr. dial. *кіровáць* ‘vadovauti’ (TC II: 192)

keravójimas 1 (sm.) ‘valdymas, laikymas’: *Dar tas senis savo rankose keravójimą turi* Ktk ⇦ *keravóti*

kerùiti, *-ùja*, *-ùjo* (verb. tr.) ‘valdyti, vesti, kreipti (arklį)’: *Aš nemoku kerùit* OZ 29 – žr. *keravóti*

kėravyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘valdyti, vesti, kreipti’ M: *Vyriausias žmogžudys pirmutinius arklius kėravija ir teip važiuoja* BsP III 15 – žr. *keravóti*

kermošáuti, ***-áuja*** (***-áuna***), ***-ãvo*** (verb. intr.) ‘būti kermošiuje, vaikščioti’: *Šiandien visi mūsų žmonės kermošáuja* Km; *Ilgai kermošauna* Skdt; *Miesčionkos panelės – tikros tinginėlės: jos rugių nepjauna, tankiai kermošauna* LTR; (refl.): *Anys kermošausis lig pavakariam* Trgn; ***kermošiáuti***, ***-iáuja*** (***-iáuna***), ***-iavo*** ‘t. p.’: *Rugelių nepjauna, ilgai kermošiauna* Jnšk; *Kurių darbas dirbamas, tie nebeturi laiko kermošiauti* Vaižg

← le. *kiermaszować* ‘lankytis mugėje, prekintis mugėje’ (SW II: 329) → blr. (dial.) *кермашовáць* ‘lankytis mugėje’ (Носовичъ 1984: 233; ЭСБМ V: 23, 38) – dėl kilmės žr. *kermõšis*, *kermõšius*

kermošáutojas, *-a* 1 (smob.) ‘kas kermošauja’: *Kermošáutojus lietus pagavo* Trgn; *Mūs kermošáutojai da miega po vakarykščiai* Trgn ⇦ *kermošáuti*

kermošãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘kermošiaus, kermošinis’: *Kermošavà diena, o žmonių ne daugiausia* Trgn; *kermošavaĩ* (adv.): *Prieš ką gi tu šiandie kermošavaĩ apsivilkęs?* Trgn

← (v.) le. *kiermaszowy* ‘mugės, prekyvietės, kaimo šventės’ (SW II: 329; Linde II: 995) → blr. *кермашóвый* (*кірмашовы*) ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 234; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146) – dėl kilmės žr. *kermõšis*, *kermõšius*

kermošãvas 2 (sm.) ‘lauktuvių dovana iš kermošiaus’ Všk, Krč: *Duok kermošãvo! – Kermošãvas išbrūžavo* Pn ⇧ *kermošãvas*, *-à*

kermošãvimas 1 (sm.) ‘buvimas mugėje, prekyvietėje’: *Iš kermošãvimo nei dievui garbės, nei pačiam naudos* Trgn

↔ le. *kiermaszowanie* ‘lankymasis mugėje; prekinimasis mugėje’ (SW II: 329) → blr. *кермашовáнне* ‘laiko leidimas mugėje’ (Носовичъ 1984: 233) – dėl kilmės žr. *kermõšis*, *kermõšius*

kermõšis 2 (sm.) ‘prekymetis’ ZtŽ 288; ***kermõšius*** 2 ‘t. p.’: *Anys visus kermošiùs apvažiuoja* Trgn; *Ant kermõšiaus (kermõšiuje) kaip kirmių žmonių* J; *Trãkuose dideli kermõšiai buvo* Trak ir kt. (Zp, Auk, KrvP, Ds, LTR [Dkk]) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 272)

← (s. / v.) le. *kiermasz* ‘šventė, skirta bažnyčios pašventinimui, lydima prekybininkų susibūrimo ir pokštavimo; mugė, prekyvietė; kaimo šventė; šventė, pašnekesys’ (< v. v. a. *kirmëssе* ‘šventė, skirta bažnyčios pašventinimui’ [SW II: 328; SPW X: 303; SSt III: 275; Sławski II: 154–155; Siatkowski 2004: 41; ЭСБМ V: 38; MLex 108; dar žr. Skardžius IV: 350]) → s. blr. *кермашъ* ‘mugė’ (ГСБМ XV: 75; Булыка 1980: 82), blr. *кермáшъ* (*кірмаш*) ‘prekių pardavimas tam tikroje vietoje, mugė; triukšmas’ (Носовичъ 1984: 234; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146), blr. dial. *кярмáш* / *кéрмáш* ‘mugė; triukšmas; šventė’ (СБГП II: 464–465; ЭСБМ V: 23, 38) ∌ r. *кúрмашъ* ‘turgus, mugė’ (Даль II: 109)

kermõšinis, *-ė* 1 (adj.) ‘p r e k y m e č i o , m u g ė s ’: *Turiu gerus kermõšinius kailinius* Pnd; *Kermošiniai žmonės pakeliais grybau* Vlk; *Kermõšiniai (priekiniai) dantys likę* Šš ir kt. (Rod, Vrnv, Vb) ⇦ *kermõšis*, *kermõšius*

kermošinis 1 (sm.) ‘k e r m o š i a u s l a u k t u v ė s ’: *Parvažiuosi – raudų dienos bus (vaikams): nupirkie kermõšinio* Prng ⇧ *kermõšinis*, *-ė*

kermõšinis, *-ė* 1 (smob.) ‘k e r m o š a u j a n t i s , k e r m o š a u t o j a s ’: *Patys tie kermõšiniai, tik po kermošius ir lakstyti* Ktk ⇧ 2 *kermõšinis*, *-ė*

kìba (prt.) OZ 29, ***kibà*** ‘a r , a r g i , g a l , t u r b ū t ; n e b e n t ’: *Kìba tu neturi ką veikt, kad čia vaikščioji?* Šn; *Kibà tu užpykai, kad jau ir kalbėt nenori?* Žž; *Kiba blogi obuoliai, kad taip pigiai gavai?* Snt ir kt. (Vdžg, Ll, Raud, Žal, Lš, J, JD 1182, LTR [Plv], Bs Mt II 82, Grk, Al) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 277; ZtŽ 290; ZŠT II: 297)

↔ (v.) le. *chyba*, dial. *chiba* (Blš) ‘išskyrus tai, galbūt, jei tik, nebent ir kt.’ (SW I: 311; Linde I: 277; Konczewska 2010: 121; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → blr. dial. *хíбá*, *хíбо* (*хíбе*) ‘galbūt, matyt’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 335; Носовичъ 1984: 678; ТС V: 237–238), r. *хибá* ‘nejau, ar, arba, nejaugi’ (Даль IV: 547; Фасмер IV: 234)

kiẽliškas 1 (sm.) ‘t a u r ė , s t i k l i u k a s ’ NdŽ: *Aš tokio kieliško gal neišgersiu* Sdk; *Kai kiẽlišką pakelia* OZ 29; *Gražus mano kieliškẽlis, šniurkaĩ šniūravotas* Arm ir kt. (PnmR, Sv, LB 138, StnD 14); ‘į š į s t i k l i u k ą t e l p a n t i s k i e k i s ’: *Kaip išgėriau tris kiẽliškus, tuoj apsvaigau* Upt; *Na, dar po vieną kielišką!* Pg; *Vieną kieliškáitį išgėriau* Arm (LKŽe); Maciučiai (DvŽ I: 278)

← (v.) le. *kieliszek* ‘nedidelė taurė, taurelė ir kt.’ (SW II: 324; SPW X: 299; Brückner 1985: 227; MLex 105; dar žr. Palionis 1967: 274) → s. blr. *келишекъ*, *келишокъ* ‘t. p.’ (ГСБМ XV: 73–74), blr. *кéлишекъ* / *келішак* ‘stiklinė taurelė’ (Носовичъ 1984: 233; ЭСБМ V: 19) – dėl kilmės žr. *kelichas*

keličkelis (sm.) ‘t a u r ė ’ BzF 123 (N) – žr. *kieliškẽlis*

kelškẽlis 2 (sm. dem.) ‘t a u r e l ė ’: *Gražus kelškėlis risavotas* JD 2 – žr. *kieliškėlis*

kieliškẽlis (sm. dem.) ‘t a u r e l ė , s t i k l i u k a s ’: *Bėgo vynas, bėgo upė, kieliškėlis sidabrinis, moj priseis išgerti* Rimašiai (DvŽ I: 278) ⇦ *kiẽliškas*

kiepas (sm.) ‘ž i o p l y s , v ė p l a ’: /\ *Stovi kiepas ūsotas, jojo ponas barzdotas, norėj ponas nusėstie ir tą kiepą suėstie (riešutas)* Tvr

← (v.) le. (dial.) *kiep* ‘nekaltybės plėvė; *cunnus*; *clitoris*; (juok.) moteris; kvailys, mulkis, nevykėlis’ (< vengr. *kép* ‘atvaizdas; veidas, išvaizda’ [SW II: 326; SPW X: 302; Sokólska 1999: 150; Géza 1991: 159–160; EWU 730–731]) → s. blr. *кепъ* ‘kvailys’ (ГСБМ XV: 75), blr. *кеп(ъ)* ‘kvailys, mulkis; pralaimėjimas, žaidžiant kortomis „kvailį“’ (Носовичъ 1984: 233; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146; ЭСБМ V: 21)[161]

kiepskaĩ (adv.) ‘b l o g a i ’: *Jei egzaminų neišlaikysi, bus kiepskaĩ* Skr

← (v.) le. *kiepsko* ‘prastai, blogai’ (SW II: 327; Linde II: 994) → s. blr. *кепско* ‘blogai’ (ГСБМ XV: 75), blr. (dial.) *кéпско, кéпска* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 233; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146; ЭСБМ V: 22)

kiestrankas (sm.) ‘v y š n i ų v y n a s , v y š n i ų g ė r i m a s ’: WPk 95v.36– WP 96r.2 *kaipagi baiſiu ira ka puſsau ne= pliβta pilwas ant tų iſtrawu, giers anų ‹brangių gierimu, piwu, midu ‹←w›, trainiku kieſtrau=ku, winų* (dar žr. Skardžius IV: 159)

← s. le. *kiestrzank* (s. le. *kiersztrąg*, v. le. *kierstrąg*) ‘vyšnių gėrimas; vyšnių vynas’ (< v. v. ž. *kersdrank* / v. *Kirschtrank* ‘vyšnių gėrimas’ [SW II: 330, 331; SPW X: 305; SSt III: 276]) → s. blr. *кестранкъ* ‘vyšnių trauktinė’ (ГСБМ XV: 77; Булыка 1980: 116)

kilbasà 2 (sf.) **1**. ‘d e š r a ’ M, Ad: *Supjáustytomis mėsomis daryta dešra bus kilbasà, o kruopais – vėdaras* Ĵ; *Liepk privirti kilbãsų* Ĵ (O); *Kiek buvo žarnų, tai visas išdėjom kilbasom* Č ir kt. (Stk, Ant, Grk, Brsl, NS 267, OZ 29, Dkk [dar žr. ZtŽ 291; ZŠT II: 23]); **2**. ‘(prk.) r u o ž a s , p a p u t i m a s , i š š o k ę s o d o j e n u o s u k i r t i m o (s u m u š i m o) ’: *Kumelei ant šono vienos kilbãsos, o jis dar kerta* Sml (LKŽe); ***kilbosà*** 2 ‘t. p.’ ZtŽ 291; ZŠT II: 23

← (s. / v.) le. (dial.) *kiełbasa* ‘maisto produktas: žarna (kiaulės, avies, jaučio), prikimšta pjaustyta ar kapota mėsa ir kt.’ (SW II: 325; SSt III: 275; SPW X: 301; Karłowicz II: 346; Brückner 1985: 227; ЭССЯ XIII: 178–180; dar žr. Reķēna 1989: 177; Reķēna I: 270)[162] → s. blr. *килбаса* ‘dešra’ (ГСБМ XV: 72), blr. (dial.) *кілбасá* ‘dešra, randai’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146; СБГП II: 461; ЭСБМ IV: 309, V: 32)[163]

kilbesà 2 (sf.) ‘d e š r a ’ Šekai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 300) – žr. *kilbasà*, *kilbosà*

kiliškas (sm.) ‘s t i k l e l i s , t a u r e l ė , s t i k l i n ė ’: *Baltos tavo rankužėlės kiliškėliui imt* Dglš; *Atnešė kilišką vandens* Lzd

← le. dial. (Psd [Llš]) *kiliszek* ‘nedidelė taurė, taurelė ir kt.’ (SW II: 334; Karłowicz II: 345–346, 353) → blr. dial. *кілíшык* ‘taurelė’ (Сцяцко 1972: 82) – dėl kilmės žr. *kelichas*

---

[161] Šio žodžio kilmė yra neaiški (manoma, kad tiurkizmas [EWU ibd.]). Plačiau apie ligšiolinius leksemos etimologinius svarstymus žr. ЭСБМ V: 21; 159 išn.

[162] Šio žodžio kilmė nėra nustatyta. Manoma, kad tai: I. praslavų veldinys (Brückner 1985: 227; ЭСБМ IV: 309); II. skolinys iš tiurkų arba senosios hebrajų kalbos (plačiau žr. Karłowicz 1905: 268; Фасмер II: 286).

[163] J. Laučiūtė (1977: 95) lie. *kilbasà* priskiria gudizmams, matyt, dėl šaknies *-i-* (plg. blr. [dial.] *к-і-лбасá*). Jei toks aiškinimas būtų teisingas, lie. *k-i-lbãsas* < le. dial. *k-ie-łbás* interpretacija (žr. s. v. *kilbãsas*) būtų neįmanoma, o taip nėra, mat gudų kalboje ir / ar jos šnektose vyriškosios giminės lytis nėra užfiksuota.

kiliškẽlis 2 (sm. dem.) ‘taurė, stikliukas’: *Per uošvelio dvarų straini upė bėgo, straini upė, žalias vynas, kiliškẽlis sidabrinis – reiks man atsigerti* d. Lastaučikai (DvŽ I: 279) ⇦ *kiliškas*

kitúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) ‘glaistu glaistyti (stiklą ar šiaip plyšius)’ J: *Jis pats moka langą kituoti* Lš

↔ (v.) le. *kitować* ‘suklijuoti; padengti glaistu; užglaistyti’ (< v. *kitten* ‘suklijuoti; užglaistyti’ [SW II: 344; Linde II: 1002; Kluge 2002: 490]) → blr. *китовáць* / *кітавáць* ‘užglaistyti’ (Носовичъ 1984: 235; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 146)

klámka 1 (sf.) ‘durų velkė, rankena, klemka’ Lzd, M; ***klémka*** 1 J, Lkš, Šll, Lž, Tv, Gs, Krp, Jž, Lš, Sn, Slnt, Rs; ***klėmkà*** 2 Slk, Sdk, Dgl **1**. ‘durų rankena; klibikis’: *Paspausk klemką, ir durys pačios atsidarys* Vv; *Išklebus klemka duryse* Vl; *Paspausk smarkiau klemką, ir atsidarys* Ukm ir kt. (Švnč, Vlkv, Ldk, Al, Paį, Žvr, VoL 303, Dgl, Ds) (dar žr. DvŽ I: 291; ZtŽ 300); **2**. ‘spyna’: *Ką te iš jų pavogsi: visos durys klemkelėm nukarstytos* Rk; **3**. ‘švarko ar palto diržas užpakalyje; velkė’ Drsk: *Kaip tau siūt žiuponas: su klemka ar be klemkos?* Švn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 314)

← (v.) le. (dial.) *klamka* ‘durų rankena, skląstis; spąstai; stulpo kilpa, prie kurios pririšamas arklys’ (< v. v. a. *klame* ‘užspaudimas; pančiai’ [SW II: 346; SPW X: 335; Karłowicz II: 360; Sławski II: 184–185; ЭСБМ V: 77; MLex 109]) → s. blr. *клямка* ‘durų rankena’ (ГСБМ XV: 133; Булыка 1980: 96), blr. (dial.) *клáмка* ‘durų rankena; užrakto liežuvėlis’ (Носовичъ 1984: 238; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148; ТС II: 199; Сцяцко 1972: 22–23; dar žr. Барысюк 2011: 123), r. dial. *клáмка* ‘durų skląstis’ (Немченко, Синица, Мурникова 1963: 123)

klemkavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘daryti, verti su klemka (duris)’ ↔ *atklemkavóti* (verb. tr.) ‘atidaryti’: *Atidarykit vėlų (= vėlių?) dureles, atklemkavokit plieno klemkeles* VoK 184 – žr. *klémkyti*, *klemkiuoti*

klemkiuoti, *-iuoja*, *-iavo* (verb. tr.) ‘verti, daryti su klemka (duris)’ ↔ *užklemkiuoti* (verb. tr.) ‘uždaryti su rankena’: *Užklemkiuok duris* Pgr ⇦ *klémka*, *klėmkà*

klémkyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘verti, daryti su klemką (duris)’ ↔ *užklémkyti* (verb. tr.) ‘uždaryti su rankena’: *Neužklémkyta buvo – atsidarė durys* Krn ⇦ *klémka*, *klėmkà*

klãpas 2 (sm.) ‘berniukas; berniokas; vaikinas pasiuntinys; bernas’ K, R: *Ateidavę su kitais jaunais klãpais į Kakšių karčemą ant jaunimo* Sch 204; *Mergos visos ir visi jauninteliai klãpai tas gėrybes juk kramtydami garbina skaudžiai* K. Donel; *Prūsų klapai pulkais... apsijuosę kardais, traukė šuoliais* RD 193; *Prastiemus... klapams*[164] MP 133

↔ (s. / v.) le. (dial.) *chłop* ‘(laisvasis) valstietis, bežemis valstietis, trobelninkas; (neturtingas) ūkininkas; samdomas ūkio darbininkas (bernas); vyras; prasčiokas; nepraustaburnis, storžievis; žmogus; pagalbinis laivo darbininkas ir kt.’ (SW I: 283; SPW III: 240–242; SSt I: 237; SGP III[3]: 560–569; Ślaski 1930: 152; Sławski I: 68–69; Boryś 2005: 62; ЕСУМ VI: 182–183; LEW 210; Ермола 2011: 44; dar žr. ЭССЯ VIII:

[164] J. Palionis (1967: 282) įvardija sememą ‘valstietis’, kuri LKŽe nežinia kodėl nenurodoma.

62–64; Фасмер IV: 257; Kabelka 1964: 25, 114; Palionis 1967: 282; Трубачев 2006: 167; Леонтьева 2014: 334–335; Kregždys 2014_d: 35) → blr. *хлопъ* ‘bernas (ūkio darbininkas)’ (Носовичъ 1984: 679), r. dial. *хлапъ* ‘vaikinas, berniūkštis; nevedęs vyras; pameistrys’ (Даль IV: 551)

klapčiùkas 2 (sm.) **1**. ‘berniukas’ Skr: *Pešės... klapčiukai dėl mergų* KlvD 144; **2**. ‘(bažn.) kas prie mišių patarnauja’: *Ale tų klapčiukų buvimas – cieli šeši prie mišių tarnavo!* Al; *Atėjo tie klapčiukėliai žvakelių užžiebti* Alv; **3**. ‘(menk.) pakalikas, pataikūnas’: *Užsienio imperialistai pasiskirdavo Lietuvos prezidentais, ministrais tik savo klusnius klapčiukus* sp; *Dar daugiau plėskim ir gilinkim bendrą kovą prieš kapitalą ir jo klapčiukus* rš; **4**. ‘ošelis apavui nusiauti’ GGA 1885: 908

↔ (v.) le. (dial.) *chłopczyk* ‘berniukas; jaunuolis; tarnas paauglys; pameistrys; besimokantis amato vaikinas; sūnus; verpimo ratelio dalis ir kt.’ (SW I: 283; Linde I: 244; SGP III^3: 576–576) → blr. *хло́пчикъ / хлопчык* ‘berniukas; sūnelis’ (Носовичъ 1984: 679; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 335), blr. dial. *хлопчык* ‘įrenginys siūlams vynioti’ (Бялькевіч 1970: 474), r. *хло́пчикъ* ‘kaltukas (dalgiams plakti); stovas; tarnas’ (Даль IV: 551)

klapčiukãvimas 1 (sm.) ‘lankstymasis, nuolaidžiavimas’: *Draugai darbinykai, nei klapčiukavimu, nei nusileidimais mūsų išnaudotojams nepagerysim savo padėtį, bet tik organizuota kova* prš ⇦ *klapčiùkas*

klãpčius 2 (sm.) K, R **1**. ‘tarnas, berniukas, pasiuntinys’: *Kaip koks ponas – be klãpčiaus kojos nekelia* Krkl; *Bet Enskys, jo klãpčius, daug paliavotų kragų, o moliavotų stuopų dar daugiau sugabeno* K. Donel; *Gaspadinė, klapčius, aptiekorius, felčeris ir daugiau gentys – visi priešų priešais po vienas kito pro duris laksto* J. Žem ir kt. (Sz, Šll); **2**. ‘(bažn.) kas prie mišių patarnauja’: *Šįryt kunigo mišioms toks jaunas klapčius tarnavo* Kv; **3**. ‘ošelis apavui nusiauti’ rš; **4**. ‘prietaisas įkišti balanoms, kai jos buvo vartojamos šviesti’ Bsg: *Kam turi rankoje balaną – įkišk į klãpčių* Srv

↔ (s. / v.) le. *chłopiec* ‘berniukas; jaunuolis; tarnas paauglys; pameistrys; besimokantis amato vaikinas; sūnus ir kt.’ (SW I: 284; SPW III: 244–245; SSt I: 238; Brückner 1985: 180; Фасмер IV: 245; dar žr. Arumaa 1933: 82; LKA I: 121, 125; Kabelka 1964: 25, 114; Zinkevičius 1978: 150; Kregždys 2014_d: 35; ALEW I: 502) → blr. (dial.) *хло́пец(ъ)* ‘berniukas, palikuonis; vaikinas; tarnaujantis berniukas’ (Носовичъ 1984: 679; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 335; СБГП V: 310; ТС V: 243), r. *хло́пецъ* ‘berniukas, vaikinas; nevedęs vyras; pagalbinis darbininkas’ (Даль IV: 551)

klapčiáuti, *-iáuja*, *-iãvo* (verb. intr.) ‘eiti klapčiaus pareigas’ K ⇦ *klãpčius*

klapčiavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘(bažn.) būti klapčium, tarnauti mišioms’ Mžk – žr. *klapčiáuti*

klavìšas 2 (sm.) DŽ **1**. ‘įvairių mechanizmų (pianino, rašomosios mašinėlės, telegrafo aparato) pirštais spaudomas svirtelės antgalis’: *Ant rinktuvo klavišų viršūnėse įtaisytų sagučių, be raidžių, pažymėti ir kiti spaudos žen-*

klai rš; *Vikriai bėgiojo armonikos klavišėliais Povilo pirštai* rš; *Čemarka perbėga pirštais per klavišus ir smarkiai trinktelėja kelis akordus* A. Gric; **2.** ‘kuliamosios mašinos dalis’: *Klavišas yra ilga siaura dėžė be dugno su pritvirtintais prie jos iš viršaus skersiniais kvadratinio skerspjūvio mediniais tašeliais* rš; *Keturių klavišų kratikliai* rš

← (v.) le. *klawisz* ‘klaviatūros mygtukas, padengtas dramblio kaulu ar kt. medžiaga’ (< V. lo. *clavis* ‘užraktas; patvirtinimas naudotis raktu; [muz.] raktas’ ← lo. *clāvis* ‘raktas’ [SW II: 352; Linde II: 1011; ЭССРЯ I: 395; Niermeyer 1976: 189–190]) → blr. *клáвіш* ‘klaviatūros mygtukas; įvairių mechanizmų spaudomasis mygtukas’ (ТСБМ II: 692), r. *клáвишъ* ‘klaviatūros mygtukas’ (Даль II: 113) ≠ s. r. *клавишъ* ‘tonacijos ženklas natų linijos pradžioje’ (СРЯВ VII: 145)

kleĩnotas 1 (sm.) ‘brangakmenis; brangenybė’: *Kuriam tas kleinotas pražus, jau jamui su juo visa gera vienu kartu pražūva* MP 59; *Idant jūsų nopvogtų iž kleinoto teip didžio* DP 40

← (s. / v.) le. *kle(j)not* ‘brangakmenis, perlas; brangakmenis-antspaudas; regalija; apdovanojimas ir kt.’ (< v. v. a. *kleinôt* ‘brangus juvelyrinis dirbinys; smulkus daiktas, smulkmė ir kt.’ / v. *Kleinod* ‘brangenybė; perlas’ [SW II: 354; SPW X: 349–352; SSt III: 285; Sławski II: 202; ЭСБМ V: 53; Фасмер II: 246; ЭССРЯ I: 397; MLex 109–110; Wackernagel 1878: 160]) → s. blr. *клейнотъ* (*кленотъ*) ‘brangenybės, brangus daiktas; regalija (herbas)’ (ГСБМ XV: 111; Булыка 1980: 79) ∌ blr. *клейнóды* ‘brangenybės; valdžios regalijos’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148; ЭСБМ ibd.), r. *клейнóдъ* ‘valdžios regalija (karūna, skeptras, valdžios rutulys)’ (Даль II: 116)

kleñčyti, ***-ina***, ***-ino*** (verb. tr., intr.) **1.** ‘klaupti’; **2.** ‘palenkti galvą’ ZtŽ 300

← (s. / v.) le. *klęczeć*, (praes. 3 sing.) *klęczy* ‘klūpėti; klupdyti’ (SW II: 358; SPW X: 358; SSt III: 287) → blr. *клńнчыць* ‘klaupti; klūpėti; nusilenkti’ (Носовичъ 1984: 238), blr. dial. *клéнчыць* ‘t. p.’ (СБГП II: 474) ≠ r. *клянчить* ‘įkyriai kaulyti, derėtis’ (Даль II: 123; ЭССРЯ I: 403)

klẽpas 4 (sm.) ‘didelis tinklas žuvims gaudyti’ Sn: *Vyrai paėmė klẽpą ir nuėjo žuvų gaudyti* Kč; *Pavogė nuo ežero naują klepą* Švn

← (s. / v.) le. *klep* ‘toks tinklas (žuvims gaudyti); žvejybos įrankis žuvims į tinklą suvaryti; žvėrių varymas į medžiojimo vietą, rankoje laikant tarškynę’ (< v. *klappen* ‘sučiupti; klapsėti ir kt.’ [SW II: 356; SPW X: 352–353; SSt III: 286; Brückner 1985: 233]) → r. *клепь* ‘nedideli spąstai’ (Даль II: 117; plg. Фасмер II: 247–248)

klẽštori(u)s 1 (sm.) ‘vienuolynas’ ZtŽ 301; ZŠT I: 156; ***klẽštarius*** 1 ‘t. p.’ SD 91: *Vyresnis klẽštariaus* SD 297; ***klẽštorius*** 1 ‘t. p.’: *Reikia remontuoti klẽštorius* Al; *Nuė(jo) klẽštoriun* OZ 25

← (s. / v.) le. (dial.) *klasztor* ‘vienuolynas; ordinas; vienuolyno bendruomenė’ (< [s.] č. *klášter* ‘t. p.’ ← v. v. a. *klôster* / v. *Kloster* ‘t. p.’ ← V. lo. *clostrum* ‘vienuolynas; kalėjimas ir kt.’ ← lo. *claustrum* ‘užraktas; uždara vieta ir kt.’ [SW II: 350; SPW X: 337–340; SSt III: 282; Karłowicz II: 362; Sławski II: 189; ЭСБМ V: 80; Machek 1968: 252; MLex 110; Blaise 1994: 186–187; Филичева 2003: 141; dar žr. Walczak 1991:

95; Widłak 2011: 476; plg. Shevelov 1964: 385]) → s. blr. *кляшторъ*, *клаштopъ* ‘(katalikų) vienuolynas’ (ГСБМ XV: 137–138; Булыка 1972: 157, 1980: 182), blr. *кля́шторъ* / *кля́штар* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 239; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148; dar žr. Вярэніч 2009: 569)

*kliošt*o*rìnis*, *-ė* 2 (adj.) ‘v i e n u o l y n o ’: *Buvo mano dalinė karvė, o dabar būs kliošt*o*rìnė* Šts ⇦ *kliõštorius*

kliõštorius 1 (sm.) ‘v i e n u o l y n a s ’: *Kanstantinas... daug pabudavojo kliošt*o*rių ir špitolių* DP 540 (LKŽe); *Kitą kartą buvęs prė bažnyčios moteriškų kliošt*o*rius, o to kliošt*o*riaus pardėtinė labai bagota* ŠLP 197 (SŽ 303); *klõštorius* 1 (sm.) ‘v i e n u o l y n a s ’ K, KlvD 38: *Ir klõštorius, ir visus aštrumus kūno nopykantoje turi* DP 27 (LKŽe; dar žr. Palionis 1967: 273; Kudzinowski 1974: 99; Zinkevičius 1988: 129) – žr. *klẽštori(u)s* (su šaknies *-e-* > *-o-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *kl-**e**-št-**o**-rius* > *kl̃-**o**-št-**o**-rius*)

*klošt*o*rìnis*, *-ė* 2 (adj.) ‘v i e n u o l y n o ’ N, K – žr. *kliošt*o*rìnis*, *-ė*

klõštoriškas, *-a* 1 K (adj.) ‘v i e n u o l y n o ’, *klõštoriškai* (adv.) K ⇦ *kliõštorius*

kloštoriškùmas 2 (sm.) ‘v i e n u o l i š k u m a s ’ K ⇦ *kliõštorius*

kliùčvaitis 1 (sm.; istor.) **1**. ‘k a d a i s e – ž e m i a u s i a s p o l i c i j o s v a l d i n i n k a s , u r ė d n i n k a s ’: *Pirmadienį žandarai, paėmę kliučvaitį, iškrėtė Šeškevičiaus namus* M. Valanč; *Spraunykas, paėmęs asesorius, kliučvaičius ir dešimtinykus, apstojo Volskio kromą* M. Valanč; **2**. ‘v a i t a s , k u r i s v a l d y d a v o d v a r o p a l i v a r k ą ’ Plk: *Plakdavo baudžiauninkus tijūnai, kliučvaičiai, plakdavo kiti Kordušų tarnai* J. Marc

← le. dial. (Psd [Llš]) *kluczwójt* ‘žemiausiojo rango policininkas, valdininkas’ (SW II: 365; Karłowicz II: 370) → blr. dial. *ключво́йт* ‘valdžios atstovas, valdininkas’ (ЭСБМ V: 74; dar žr. ЭСБМ II: 184–185), r. *ключво́йтъ* ‘valsčiaus valdytojas’ (Даль II: 122)

klòdnikas 1 (sm.) ‘ž a l i b a r š č i a i , š a l t i b a r š č i a i ’ Rm: *Šiandien labai šilta, gal duotum klodnikėlio?* Lnkv

↔ le. *chłodnik* ‘šaltibarščiai; ledai ir kt.’ (SW II: 281) → blr. dial. *хло́днік* ‘šaltibarščiai’ (СБГП V: 309),

∥ ≠ blr. *халадні́к* ‘šaltibarščiai’ (ТСБМ V^2: 171; РБС I: 119)

kmỹnas 2 (sm., ppr. pl.) ‘(bot.) s k ė t i n i ų š e i m o s a u g a l a s (*C a r u m*) ; j o s ė k l o s , v a r t o j a m o s p r i e s k o n i a m s ’ K, SD 86, 95, R 234, LBŽ: *Paprastasis kmynas* (*C. carvi*) P. Snar; *Jis surinko šlaituose kmynų, juos išdžiovino* P. Cvir; *Kmynus kai kas deda duonon, kopūstuosna* Lp ir kt. (Kp, Čb, Smn) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 304; DvŽ I: 295)

← (s. / v.) le. *kmin* ‘romėniškasis kmynas (*Cuminum cyminum L.*); paprastasis kmynas (*Carum carvi L.*)’ (< v. v. a. *kumin* / s. v. a. *kumin*, *kumîn* ‘t. p.’ ← lo. *cumīnum* ‘t. p.’ ← gr. κύμῑνον ‘paprastasis kmynas [*Carum carvi L.*]’ ← s. hebr. *kammōn* resp. כַּמּוֹן ‘kmynas; prieskoninis augalas’ [SW II: 377; SPW X: 424; SSt III: 303; Sławski II: 281; Фасмер IV: 65; ЭСБМ V: 81; LEW 276–277; SEJL 302; SEJL$_2$ 543; Kluge 2002: 546; Beekes I: 802; Köbler 1993: 1280; Seebold 2008: 483; Schützeichel 2012: 185; Brown, Driver, Briggs 2000: 1175; DCH IV: 429; dar žr. Palionis 1967: 281;

Zinkevičius 1987: 140; Kardelis 2003: 105; Widłak 2011: 476; Kregždys 2014$_b$: 73]) → s. blr. *кминъ* (*кменъ*) ‘kmynas’ (ГСБМ XV: 139; Булыка 1980: 148), blr. (dial.) *кминъ / кмін* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 239; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148; СБГП II: 489–490; CC I: 252)

knãtas 4 (sm.) **1**. ‘žvakės, žibalinės lempos dagtis’ SD 95, J: *Trumpas knãtas, gazo nepasiekia, tai ir nedega* Slv; *Jau reikia lempai knato, nebepasiekia žibalo* Lkm; *Jie knãto neperka, o patys pasidirba iš audeklo* Lš ir kt. (JD 1507, OZ 25, LzP, Ds, Dkš); **2**. ‘dagtis sprogstamiems įtaisams padegti’ Ndž; **3**. ‘virvė, virvagalys; atskira gija virvei vyti ar siūlui sukti’: *Rytais kuliame, dieną vėtome, vakarais knatùs sukame, vyžas pinam* A. Baran; *Nuvyk knatą botagui* Pnd; *Nuvyk knatų̃, reiks vyžas adyt* Kp ir kt. (Žmt, Ob, Km, Ktk, An) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 296); **4**. ‘tam tikras senovėje vartotas tvarstis’: *Knatelis žaizdosp pridedamas* SD 95; **5**. (scom.) ‘(menk.) nereikalingas daiktas’: *Ko gi da tas knãtas čia atsivelka?* Dbk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 321)

← (s. / v.) le. *knot* ‘suvytas žvakės, lempos degamasis siūlas, dagtis; pantis, virvė; rykštė ir kt.’ (< v. v. a. *knote* / v. *Knote* ‘mazgas; kilpa; mįslė’ [SW II: 380; SPW X: 432–433; SSt III: 306; Sławski II: 288; ЭСБМ V: 85; Фасмер II: 265; MLex 111; dar žr. Palionis 1967: 274; Адомавичюте 1982: 43, 46; Zinkevičius 1987: 140; Sabaliauskas 1990: 247]) → s. blr. *кнотъ* ‘dagtis; deglas, fakelas’ (ГСБМ XV: 146–147; Булыка 1980: 101), blr. (dial.) *кнот(ъ)* ‘dujinės ar žibalinės lempos dagtis; plona virvelė’ (Носовичъ 1984: 239; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148; СБГП II: 491), s. r. *кнотъ* ‘vatos gumulėlis, tamponas; vatos dagtis; artilerinė dagtis’ (СРЯВ VII: 201)

knatìnė 2 (sf.) ‘iš virvelių nupinta vyža’: *Žiemą su knatinėm nešalta, kojų nespaudžia* Rm; *Nuvyk virvelių, reikia nusipinti naujos knatinės* Ds; *Tad knatinių nebevilktum ir kailiniais apsivilktum* Kp ⇦ *knãtas*

knatiniñkas, *-ė* 2 (smob.) ‘knatų gamintojas, sukėjas; dagtininkas’ sp ⇦ *knãtas*

knatìnis, *-ė* 2 (adj.) **1**. ‘žvakės, žibalinės lempos dagties’: *Pas mus žmonės turi knatinės lempas* Grž; **2**. ‘virvės, virvagalio; atskiros gijos virvei vyti ar siūlui sukti’: *Neseniai Jonas su patyrusiais meistrais sumontavo paruošiamajame verpyklos skyriuje naują knatinę mašiną* sp; *Ateina žmogus su ilga sermėga, ausiukine kepure, su knatinėm vyžom* Slk ⇦ *knãtas*

knatuiti, *-uja*, *-ujo* (verb. tr.) ‘rišti’ ↔ *priknatuiti* (verb. tr.) ‘pririšti knatais, virvėmis’: *Ė diedas priknatujo priknatujo mešką in ratus* LTR (Tvr) ⇦ *knãtas*

kóčas 1 (sm.) ‘tam tikras vežimas; fajetonas’: *Kóčą tik dideli ponai teturi* Lkv; *Pirko sau arklius gerus, pirko kočą, važinėja kaip didžiausias ponas* BsP IV 53; *Kočas moliavotas, žirgas pabalnotas* (d.) Šmk (LKŽe); *Įėjusios apsitaisė drabužiais, liepė purmonui užkinkyt arklius į kočą gražiausį, ginės įsėdusios visos trys panos* ŠLSP 157 ir kt. (SŽ 306)

← (v.) le. *kocz* ‘dengtas vežimas, fajetonas ir kt.’ (< vengr. *kocsi* ‘vežimas’ ← top. vengr. *Kocs* ‘vietovė Vengrijoje, kur buvo gaminami įvairūs vežimai’ [SW II: 388; Linde II: 1037; ЭСБМ V: 106; Wołosz 1989: 267–268; Géza 1991: 167; EWU 765–766]) → blr. dial. *коч* ‘dengtas vežimaitis’ (ЭСБМ ibd.)

kòlčikas 1 (sm.) ‘auskaras’ Al, Mrj, Švn, Kš: *Mergos insivėrė in ausis kolčikus* Smn
← (v.) le. *kolczyk* ‘auskaras; toks šalmas; toks augalas’ (SW II: 397; Linde II: 1043–1044)
→ blr. (dial.) *ко́льчык* ‘auskaras’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148; СБГП II: 497),
‖ ≠ r. dial. *ко́льчик* ‘žiedelis’ (СРНГ XIV: 216)

kalčikẽlis 2 (sm. dem.) ‘auskarėlis’: *Kojelės tiesios, akelės šviesios, ausyse kalčikėliai* LTR (Kpč) – žr. *kòlčikas*

kompãnija 1 (sf.) M, R 93 **1**. ‘nedidelė draugija; kelių žmonių būrys’: *Dainuodavę daugiausia kompanijoj mergaitės arba moterys* Kp; *Kompanija išsiskirstydavo tik paryčiu* P. Cvir; *Sava kompanija buvo* ŽCh 47 /\ *Cigonas už kompaniją ir kartis eina* LTR; **2**. ‘prekybos arba pramonės bendrovė’ DŽ
← v. le. *kompanija* (le. *kompanja*) ‘bendrija; piligrimų būrys; prekybininkų sąjunga; bendruomenė; artilerijos būrys’ (< it. *compagnia* ‘bendruomenė, žmonių grupė; verslo grupė; aktorių trupė; vienuolių ordinas’ ← V. lo. *compania* ‘karių grupė; prekybininkų susivienijimas; sąjunga, susivienijimas; bendruomenė, komūna’ [SW II: 424; SPW X: 513; ЭСБМ IV: 227; Фасмер II: 305; ЭССРЯ I: 418; Niermeyer 1976: 224–225]) → s. blr. *компания* (*компанія*, *конпания*) ‘žmonių grupė, kartu leidžianti laiką ar atliekanti kokią nors užduotį; santykių palaikymas’ (ГСБМ XV: 248; Булыка 1980: 42), blr. *кампа́нія* ‘žmonių grupė; bendrija’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 140), r. *кампа́нія* ‘sueiga; bendruomenė; brolija, draugija; sąjunga’ (Даль II: 147)

komùnija 1 (sf.) **1**. ‘(bažn.) vienas iš septynių sakramentų’: *Prie didžiojo altoriaus nuolat dalijo komuniją* A. Vien; *Pri komunijos ejo visi žmonys* M. Valanč; *Ir todrinag tą sakramentą vadina komunija, tai yra bendrumu, arba bendryste* DP 132 (LKŽe); Dv (DvŽ I: 301); **2**. ‘komunizmas’ rš
← v. le. *kommunija* (le. *komunja*) ‘bendruomenė; vienas sakramentų, Komunija; 3-ioji mišių dalis’ (< V. lo. *communio* ‘Komunija; šventintas vanduo ir kt.’ [SW II: 430; SPW X: 503; ЭСБМ IV: 229; Огієнко II: 256; Niermeyer 1976: 223]) → s. blr. *комуния*, *коммуния* ‘Komunija’ (ГСБМ XV: 251; Булыка 1980: 179), blr. dial. *каму́нія* ‘Komunija, eucharistija; 3-ioji mišių dalis’ (ЭСБМ ibd.)

kumonija (sf.) ‘šv. Sakramento miltinė skritelė, komunija’: *Kumonija švęsta kad iš šaudyklės sušauni, tai daugiaus ta šaudyklė asanti didžiai laiminga, nes nereik cieliavot* ŠLSP 131; *Potam, kad nuėjęs antrą dieną į tą vietą, tai jau ir neberadęs tos kumonijos* ŠLSP 45; *Kiti, sako, kumoniją paršaun, kiti – mūką ant kryžiaus kur lauke ar miške, kad tik zuikiai vestuos* ŠLSA 228; *Tai paskui, kai jos tą lopuotį žiūrėję, radę tris kumonijas už tų jos lopų užkištas* ŠLSA 233 (SŽ 320) – žr. *komùnija*

koralius (sm.) ‘akmuo, susidarantis koralų kolonijose iš kalkių nuosėdų’ SD 105
← (s. / v.) le. *koral* ([pl.] *korale*) ‘koralų karoliukas, veriamas ant siūlo karoliams; tamsaus gintaro karoliukas; tamsi uoga; tamsi spalva ir kt.’ (< it. *corallo* ‘koralas’ ← V. lo. *corall[i]um* ‘koralas’ ← lo. *corāllium* ‘t. p.’ ← gr. κοράλ[λ]ιον ‘raudonasis koralas’ [SW II: 471–472; SPW X: 627; SSt III: 345; Sławski II: 473; Фасмер II: 322; ЭСБМ IV: 263; LEW 221; SEJL 257; Niermeyer 1976: 273]) → s. blr. *корали*, *карали*, *корале* ‘karoliai’

(ГСБМ XV: 305; Булыка 1980: 111), blr. *карáл* / *карáлі* (pl.) ‘koralas; karoliai; koralai’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 142; ЭСБМ ibd.), r. *корáлы* ‘koralų karoliai’ (Даль II: 161)

kórba 1 (sf.) **1**. ‘lenkta rankena grąžtui įdėti’: *Stalius įdėjo grąžtą į kórba ir grężė skylę* Mšk; **2**. ‘grąžtas su lenkta rankena’: *Šitoji kórba visai atšipus* Vdš; *Su kórba labai greit išgręžia* Sb; *Žiūrėk, palengvėl grężk, kad man kórbos nenusuktum* Sb; *Gerai grężia kórba* Kp

← (v.) le. *korba* ‘rankenėlė sukimui; prietaisas, į kurį įkišamas grąžtas; grąžtas ir kt.’ (< v. v. a. *kurbe* ‘grąžtas’ ← pranc. *courbe* ‘t. p.’ ← V. lo. *curba* ‘kreiva linija; kreivas medis; apatinė kamieno dalis su stambia šaknimi [laivams statyti]; auglys’ ← lo. *curvus* ‘kreivas, išlinkęs ir kt.’ [SW II: 472; SPW X: 627–628; ЭСБМ V: 99; Kluge 2002: 548; Blaise 1994: 271; MLex 119]) → blr. dial. *кóрба* ‘rankenėlė, kuria kažkas užvedama, įjungiama; grąžtas’ (СБГП II: 503)

kòrkas 1 (sm.) Ndž, ***kórkas*** OZ 26, M **1**. ‘kamštis’: *Butelio korkas kap nusmuko, tai visas gazas išbėgo* Lp; *Nenumesk korko* Al /\ *An korko užsistojo (visai mažai teišgėrė), tai jau girtas* Švn; *Tai jau tę tavo vyras kap korkas nuo deguto (mažas, neužauga)* Švn; **2**. ‘bato kulnis’: *Kórkai nulakstė bešokant* Škn; *Su bato kórku į grindis daužė* Škn; ***kòrkis*** 1 ‘kamštis’: *Ir taip kietai buvau užkišus kòrkį, ale vis tiek išmušo* Žg (LKŽe); *Sako, reikią tų vabuoliukų, kur ant alksnių vasarą pūkais apsivėlę, tų reikią buteliuką prikišti, su korkiu užkorkuoti, į žemes įkasti ir čielus metus laikyti* ŠLSA 238 (SŽ 309)

← (v.) le. *korek* ‘kamštinio ąžuolo po žieve esanti dalis; butelių kamštis; bato pado dalis iš kamštinio ąžuolo; kulnis iš kamštinio ąžuolo ir kt.’ (< v. *Kork* ‘t. p.’ ← isp. *corcho* ‘kamštis’ ← lo. *cortex* ‘(kamštinio) medžio žievė, kamštis ir kt.’ [SW II: 475; Linde II: 1084; Фасмер II: 328; DCECH II: 195–196; Brodsky 2008: 376]) → blr. *кóрак* (*кóрка*) ‘kamštis, kaištis’ (Носовичъ 1984: 246; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 149; ЭСБМ V: 99)

> *kárka* 1 (sf.) ‘bato kulnis’: *Čeverykos su aukštom kárkom einant suka kojas* RdN; *Pasisiuvo čeverykus ant aukštų karkų* Čk – žr. *kòrkas*, *kórkas*
>
> *korkela* (sf. dem.) ‘bato kulniukas’: *Kitam akmine nevet žymu visa velnio pėdela – čebatėlis su korkela tokia smailia* ŠLSA 193 (SŽ 309) ⇦ *kòrkas*
>
> *kùrka* 1 (sf.) ‘po batų kulnu pamušama oda ar kita medžiaga; pakulnis, kulnas’: *Batų kùrkos nudilo* Lkč; *Čiuoždama kùrką nulaužiau* Skrd; *Pasidariau klumpes aukštom kùrkom* Vv ir kt. (JD 71, 109, 272 LTR [Vlk]) – žr. *kòrkas*

korkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘kimšti kamščiu, korka’ NdŽ: *Jie dabar butelius su alum korkavójo* Ds

← le. *korkować* ‘užkimšti, užkišti kamščiu ir kt.’ (SW II: 476) → blr. *каркаваць* ‘užkimšti butelį’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 142) – dėl kilmės žr. *kòrkas*, *kórkas*, *kòrkis*

> *korkúoti*, *-úoja*, *-āvo* (verb. tr.) ‘kimšti kamščiu, korka’ Ndž (LKŽe); *Sako, reikią tų vabuoliukų, kur ant alksnių vasarą pūkais apsivėlę, tų reikią buteliuką prikišti, su korkiu užkorkuoti, į žemes įkasti ir čielus metus laikyti* ŠLSA 238 (SŽ 309) – žr. *korkavóti*

korłas (sm.) ‘nykštukas (*pumilus*, *pygmæus*)’ KSDk 52r II.25

← (s. / v.) le. *karzeł* ‘nykštukas; vaikinas, vaikis ir kt.’ (SW II: 286–287; SPW X: 158–159;

SSt III: 248; dar žr. SEJL$_2$ 553) → s. r. *карло* ‘neūžauga, nykštukas’ (СРЯВ VII: 80) – dėl kilmės žr. *karlikas*

kornastis (sf.) ‘disciplina, paklusnumas’: *po kornasćia (pod karanie) baʒnićios paſiduoſt* KPS 19.10 (Skardžius IV: 165)

← (v.) le. *karność* ‘griežta tvarka, disciplina; bausmė’ (SW II: 275–276; Linde II: 967) → s. blr. *карность* ‘bausmė; baudimas, kankinimas; paklusnumas, disciplina’ (ГСБМ XIV: 289)

koronãcija 1 (sf.) **1**. ‘karūnacija; karūnavimas’: *Devynios kančios prieg koronacijai* DP 169; **2**. ‘karūna’: *Koronãciją aždėjo jam* Lz

← v. le. *koronacyja* (le. *koronacja*) ‘iškilmingas valdovo vainikavimas; toks mokestis’ (< [it. *coronazione* ‘karūnavimas’ ←] lo. *corōnātio* ‘vainiko padėjimas; (ko nors) pabaigimas’ [SW II: 479; SPW X: 646–647; Sławski II: 495; Фасмер II: 334]) → s. blr. *коронация* (*корунация*)[165] ‘karūnavimas, vainikavimas’ (ГСБМ XVI: 26), blr. *каранáуыя* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 638; РБС I: 669), r. *коронáція* ‘t. p.’ (Даль II: 168 [dar žr. s. v. *karūnà*])

kõros 4 (sf., pl.) **1**. ‘didelis vežimas su aukštomis gardimis šienui, javams vežti’: *Reikia koràs sutaisyt, ryt gal šieną vešma* Ut; *Dabar korõm ir rugius veža* Ds; *Atsivesk arklį ir kinkyk korõs* Užp ir kt. (Rk, Pnd); **2**. ‘šieno, javų kiekis, telpantis korose’: *Šienas sausas kaip cukrus, bus dvejos kõros* Ktk; *Paskolink koras šiaudų* Ob; *Trejetą korų̃ šieno parvežiau iš galalaukio* Dbk ir kt. (Sb, Ktk, Ds)

← (s. / v.) le. *kara*, *kary* (pl.) ‘dviratis vežimas, kurio viršuje dėžė, skirta šiukšlėms, mėšlui ir kt. vežti; didelis keturratis vežimas sunkiems kroviniams transportuoti’ (< v. v. a. *karre* / v. *Karre* ‘vežimas’ ← V. lo. *carrum* ‘keturratis vežimas; krovininis vežimas; transportavimas vežimu’ [SW II: 285; SPW X: 108; Linde II: 958; SSt III: 240; Niermeyer 1976: 149; Kluge 2002: 473; MLex 104]) → blr. (dial.) *кáры* ‘vežimas dideliais ratais kroviniams pervežti; vežimas rąstams vežti ir kt.’ (ТСБМ II: 651; СБГП II: 427; ЭСБМ IV: 287)

korẽlės 2 (sf., pl.) ‘lengvi ratai, vežimas su gardelėmis’: *Pasidirbau korelės – bus turgun nuvažiuot* Ds; *Sulaužys ir korelės, tiek žmonių susėdę* Dbk; *Padirbt padirbau koreles, o tu gauk kur nors kvorbos ir numoliavok* Lkm; *Kažin kur Jonas važiuoja, bėrioką į koreles įsikinkęs* Mlt ⇦ *kõros*

korẽliai 2 (sm., pl.) ‘mažos šlajelės, vartojamos, rąstus vežant, plongaliui padėti, koriukai, karukai’ Alv, Grv, Švnč: *Bevėždamas rąstus, sulaužiau korelius* Btr; *Ilgas medis be korẽlių sunku parvežti* Lp ⇦ *kõros*

kortà 2, 4 (sf.) **1**. ‘storo popieriaus lapelis su piešiniais ir ženkleliais žaisti, lošti ar burti’ K: *Skiriama poninės (paveiksluotos) ir akinės kortos* GK 1940: 68; *Lošiamosios kortos* rš; *Kortos žaislinės* SD 86 ir kt. (R 220, Ds, Dsn, Lkm, Rš, LzP, DŽ, Krkn [*Àš víenų sẽkmį kap pàsekiau – kẽtras kortàs (sąsiuvinio lapus) ažrãšė* Miežionys (DvŽ I: 302)]); **2**. (ppr. pl.) ‘lošimas kortomis’: *Kortos esanti bjauri ir žalinga šalna tautos žiedui* P. Cvir; *Nesunku mumus... ant kõrtų naktis trukt*

[165] Dėl struktūrinio elemento *-u-*, s. lie. *karūnocija* ‘karūnavimas’: *karunocia* SP II 161.30 (Skardžius IV: 156), matyt, priskirtinas gudizmams (dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.5.4. tipą).

DP 620 /\ *Neina korta (nesiseka kortomis lošti)* OZ 25; **3**. ‘lapas, lakštas (knygos, popieriaus)’ M: *To knyga turi šimtą kortų* Dgl; *Išplyšo knygai kelios kortos* Šmn; *Viena šalis kortos rašytos* SD 86; (prk.): *Amžių korta kita istorijoj virto (įvyko pasikeitimas)* A. Baran; **4**. ‘laiškas; atvirukas’ Pls, Ašm: *Kad nor tas vaikas kortą atrašyt* Vrn (*Kõrtosna grója* Dv [DvŽ I: 302]; Šaltiniai [DvŽ I: 302–303]); **5**. ‘pašto siunčiamasis pranešimo blankas’: *Tamstos piningų korta su 7 markiais atėjo* A 1884: 421 (LKŽe); **6**. ‘pažyma’ Šaltiniai (DvŽ I: 303)

← (s. / v.) le. ***karta*** ‘popieriaus lapas; žemėlapis; laiškas; čekis; kvietimas; dokumentas; vizitinė kortelė; žaidimų kortos ir kt.’ (< v. v. a. ***karte*** / v. ***Karte*** ‘t. p.’ ← it. ***càrta*** ‘žaidimų korta; žemėlapis; atvirlaiškis ir kt.’ ← lo. ***charta*** ‘popierius’ ← gr. χάρτης ‘papirusinio popieriaus lapas’ [SW II: 278–280; SPW X: 153–155; SSt III: 247; Siatkowski 2004: 107; Фасмер II: 203; ЭСБМ IV: 279; ЭССРЯ I: 381–382; Kluge 2002: 473; MLex 104; dar žr. Kabelka 1964: 25, 116; Zinkevičius 1988: 128; ALEW I: 516; plg. Moszyńska 1975: 181]) → s. blr. ***карта*** ‘oficialus dokumentas; vekselis; popieriaus lapas; žaidimų korta’ (ГСБМ XIV: 290–291; Булыка 1980: 187), blr. (dial.) ***кáрта*** ‘žemėlapis; laiškas; šaukimas (pvz., į kariuomenę)’ (Носовичъ 1984: 230; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 142; СБГП II: 423), s. r. ***карта*** / r. ***кáрта*** ‘žemėlapis; žaidimų korta ir kt.’ (СРЯВ VII: 83; Даль II: 93–94)

kortẽlė 2 (sf. dem.) **1**. ‘lapelis su tam tikru tekstu; kartotekos lapelis’: *Dialektologinė medžiaga surašoma į korteles* rš; *Tik da anų metų (mokesčius) atabrukėm, jau ir vėl korteles (pranešimus) atanešė* Sdk; *Maisto kortẽlė (lapelis, pagal kurį ppr. karo ar pokario metais leidžiama nusipirkti maisto)* DŽ ir kt. (LTR [Skp], rš) (*Mergos ant popieriukų rašo visus kavalierius ir deda kotelas po padušku* Daubutiškės [DvŽ I: 303]); **2**. ‘atvirukas’ Žižmai (DvŽ I: 303); **3**. ‘talonas’ Lastaučikai (DvŽ I: 303) ⇐ ***kortà***

kõtas 2 (sm.) ‘budelis, kankintojas; žiaurus žmogus’ R, N, [K], C II 197, J, OZ 25, Ndž: *Kotai vis iš tų pačių žmonių buvo išrinkti, raudonais rūbais buvo apvilkti, žmones mušdavo* Ign; *Baudžiavą, sako, ciesorius panaikino, tik pamiršo tijūnus, kotus ir rykštes panaikinti* V. Myk-Put; *Jie mane tyčia visą laiką kankindavo kai kotai kokie* Vl ir kt. (BsP IV 146, Alvt, Lš, An, Ds, Al, Krsn, Ėr, Užv, VšR, Mž 50, SE 230, Ch[1] Mr. 6.27, Klvrž, LTR [Jnš], Rm, Vkš)

← (s. / v.) le. ***kat*** ‘teismo nuosprendžių (fizinių ir mirties bausmių) vykdytojas; tironas, despotas, žmogžudys; velnias ir kt.’ (< v. dial. [bavar.] ***kat[e]*** ‘budelis’ ↔ v. ***Gatte*** ‘budelio parankinis’ [SW II: 293–294; SPW X: 167–169; SSt III: 249; ЭСБМ IV: 301; dar žr. Sławski II: 99; Palionis 1967: 282; Адомавичюте 1982: 43, 46; Zinkevičius 1988: 38, 131; Zinkevičius II: 273; plg. Gołąb 1992: 81]) → s. blr. ***катъ*** ‘budelis’ (ГСБМ XV: 3; Булыка 1980: 45), blr. (dial.) ***кат(ъ)*** ‘budelis; žiaurus kankintojas; priešas; velnias’ (Носовичъ 1984: 231; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 144; СБГП II: 436; ТС II: 185), (s.) r. ***катъ*** ‘budelis’ (Даль II: 98; СРЯВ VII: 88)

kozà 2 (sf.) ‘kalėjimas, arešto namai’: *Jį pasodino vakar in kòzą* Smn; *Jau parėjo ir Petras iš kòzos* Mrs; *Nuvedė jį kozon už girtavimą* Lp; *Sėdi mano brolis kòzoj* Alv

← (v.) le. (dial.) ***koza*** ‘kalėjimas, areštinė’ (SW II: 509; Linde II: 1109; Pelcowa 2002: 184; Brückner 1985: 262) → blr. ***козá*** / ***казá*** ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 240–241; ЭСБМ IV: 48)

kozálnyčia (sf.) ‘s a k y k l a’ Vln 49, Mit VI 28: *Atgiedojus himną, kunigas ant kozalnyčios kozonį tur… sakyti* Mž 496

← (v.) le. *kazalnica* ‘sakykla’ (SW II: 306; SPW X: 193–194; Linde II: 984; dar žr. Zinkevičius 1988: 129) → s. blr. *казалница* ‘pakyla pamokslui sakyti’ (ГСБМ XIV: 221–222)

kozelninčia (sf.) ‘s a k y k l a’ BzBk IX 333 (Kl), *kozélnyčia* 1 (sf.) ‘t. p.’ C II 236, R 90, Mž, K: *Negalėjo toliaus eiti bažnyčioj, tikt lig kozelnyčios* M. Valanč; *Karališką majestotą toktai nuog kozelnyčių paskaityti paliepė* BzBk II 112; *Kunigas užlipo į kozelnyčią* Prk; *Kunigas iš kozélnyčios kad pradėjo sakyti, tai bobos net verkė* Al – žr. *kozálnyčia* (dar žr. Dini 1990: 231)

kozanyčia (sf.) ‘s a k y k l a’ N (Rg), K (LKŽe; dar žr. ZtŽ 310; ZŠT II: 205); ***kozonyčia*** ‘t. p.’ N: *Sako kunigas iš kozonyčios* Sz (LKŽe)

← le. dial. (MLd [Kraków]) *kazanica* ‘sakykla’ (SW II: 306; Karłowicz II: 327–328; dar žr. Sabaliauskas 1990: 229; Дьяченко 1993: 241) → blr. *казанни́ца* ‘sakykla senovinėse cerkvėse, įtaisyta aukščiau prie kolonos’ (Носовичъ 1984: 227)

kozinýčia 1 (sf.) ‘s a k y k l a’ Medsėdžiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 328) – žr. *kozonyčia*

kozoninčia (sf.) ‘s a k y k l a’: *Koznadija įlips į kozoninčią* Jzm – žr. *kozonyčia*

krabà 4 (sf.) **1**. ‘d ė ž u t ė, d a ž n i a u s i a i p i n t a, s m u l k i e m s d a i k t a m s s u s i d ė t i’ Škn: *Pavaišino brangiais ir skaniais cukerkais, katrų didelė kraba gulėjo ant stalelio* Žem; *Graži kraba* Ar; **2**. ‘vytelių pintinė pašarui nešti’: *Prikimšk dvi krabàs šieno* Žmt; **3**. ‘dėžė, ant kurios pritaisomos rankinės girnos; girnalovis’ Kdn; ***krãbė*** 2 Ndž **1**. ‘t. p.’ Rm, Pšl, Tv: *Krãbė padirbta iš tošies beržo arba iš luobo ievos* J; *Toje krabėje arbata sudėta* Grk; *Nupirko tris krabutes degtukų* Grk ir kt. (Šl, S. Čiurl, Rp); **2**. ‘iš šiaudų ar iš vytelių pinta kubilo pavidalo pintinė pašarui nešti, miltams, grūdams laikyti; kraitė’: *Paimk krabę ir atnešk arkliams šieno* Dl; *Krãbėj nors kelis metus gali laikyti miltus, vis tiek nepages* Rm; *Pridėjo pilną krãbę bulvių* Skr; *Musėt, vaikai krabę aptiko, kad taip sumažėjo obuoliai* Gdl

← le. dial. (Psd [Llš]) *kroba* ([s. / v.] le. *krobia*) ‘medinė ar pinta dėžė; kamara, podėlis’ (SW II: 555; SPW XI: 193; Linde II: 1133; SSt III: 387; Karłowicz II: 479; Brückner 1985: 267; Sławski III: 13; ЭССЯ XI: 52–54) → s. blr. *кробя* ‘skrynia’ (ГСБМ XVI: 149)

skrabà 4 (sf.) ‘d ė ž u t ė (p p r. p i n t a) s m u l k i e m s d a i k t a m s s u s i d ė t i, k r a b a’ NdŽ: *Įsidėjo gelžuką, i barškina skrãbą* Rdn; *Tabokos skrabẽlė – tabakierka* KlvrŽ; *Skrabìkė degtukams susidėti* Krš – žr. *krabà*

kráika 1 (sf.) ‘j u o s t e l ė a p l i n k u n i f o r m i n ę k e p u r ę’: *Kepurės juodos, o kráikos raudonos* Sml; *Geltona kraika aplink kepurę* Bsg

← (s. / v.) le. *krajka* ‘drabužio kraštų skirtingos spalvos apvadas; drabužio skiautė ir kt.’ (SW II: 524; SPW XI: 120–121; SSt III: 374; Brückner 1985: 264) → s. blr. *крайка* ‘drabužio kraštų apvadas’ (ГСБМ XVI: 86), blr. *кра́йка* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 251; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 149) ≠ r. *кро́йка* ‘sukirpimas; skiautė’ (Даль II: 197), r. dial. *кра́йка* / *кро́йка* ‘riestainis; gabalas (duonos)’ (СРНГ XV: 164, 273)

krainika (sf.) ‘c h r o n o l o g i n i s į v y k i ų a p r a š y m a s, m e t r a š t i s, k r o n i k a’: Chyl 1Kron. 27.24 *Joab ſunus Zerujos pradejo ſkaytyt, bet nepabaygie, delto jog atajo uź*

tey dyde ruſtibe and Izraelaus togdel notneſztas eit ſkaycius rokundoń Kraynikos Karalaus Dowida; *Perskaityk visas krainikas ir historijas* DP 445; *Vaikai Levi, galvos tėvų, parašyti buvo knygoj krainikų* Ch Ne 12.23 (LKŽe)

← v. le. *krojnika*, *chrojnika* ‘chronologinis istorinių įvykių aprašas, kronika ir kt.’ (SWP XI: 242–244; dar žr. SEJL$_2$ 556) → s. blr. *кройника* ‘kronika, metraštis’ (ГСБМ XVI: 161) – dėl kilmės žr. ***krònika*

krakmõlas 2 (sm. sing.) Į **1.** ‘smulkių grūdelių pavidalu augaluose susidarančios angliavandenės medžiagos’: *Bulvėse yra daug krakmolo ir cukraus* rš; *Krakmolas – atsarginė maisto medžiaga, susidaranti iš cukraus ir turinti savybę vėl pavirsti lengvai tirpstančiu cukrumi* rš; **2.** ‘angliavandenis miltų pavidalo produktas, gaunamas iš augalų’: *Bulvių krakmõlas* DŽ; *Ryžių krakmõlas* DŽ; *Pasidariau krakmõlo* OZ 26; *Kisielių verda iš krakmolo* Gršl

←[166] (s. / v.) le. *krochmal*, le. dial. *krochmol* ‘krakmolas, milteliai; (pl.) iškrakmolyti marškiniai’ (< v. *Kraftmehl* ‘krakmolas’ [SW II: 555; SPW XI: 193; Linde II: 1135; SSt III: 387; Kobylińska 2001: 67; Sławski III: 144; Шанский II8: 377; LEW 287; plg. SEJL2 557]) → s. blr. *крахмалъ* ‘krakmolas’ (ГСБМ XVI: 102), blr. dial. *крахма́л*, *крохма́л* ‘t. p.’ (ЛАБНГ IV: 102), r. *крахма́лъ* ‘t. p.’ (Даль II: 189)

> *krekmõlas* 2 (sm.) ‘smulkių grūdelių pavidalu augaluose susidarančios angliavandenės medžiagos’ J, NdŽ; P, Šk: *Daug krekmolo yra buľbose* Alv; *Padaryk iš buľbų krekmolo* Pun – žr. *krakmõlas*

krakmõlinti, ***-ina***, ***-ino*** (verb. tr.) ‘krakmolu kietinti (audeklą, drabužį)’: *Krakmolinami tik išdžiūvę skalbiniai* rš; *Įtraukė sprandą į krakmolintą marškinių apykaklę* rš; ***krakmõlyti***, ***-ija***, ***-ijo*** ‘t. p.’ DŽ: *Drabužis krakmõlytas stangus stovi* Į; *Uždėk krakmõlytą manišką in pakulinių marškinių* Ut

← (v.) le. *krochmalić* ‘krakmolyti’ (SW II: 555; Linde II: 1135) → r. *крахма́лить* ‘krakmolyti’ (Даль II: 189) – dėl kilmės žr. *krakmõlas*

krakoviãkas 2 (sm.) ‘lenkų liaudies šokis’ RŽ, TrpŽ

← (v.) le. *krakowiak* ‘vaikas ar paauglys, stebintis vestuves; liaudies šokis ir muzika, lydinti šį šokį’ (SW II: 526; Linde II: 1118; Taszycki 1964: 261; dar žr. Ковалев 1991: 129) → blr. (dial.) *кракавя́к* ‘lenkų liaudies šokis’ (ТСБМ II: 720; РБС I: 679; СБГП II: 513), r. *краковя́къ* ‘t. p.’ (Даль II: 184; Шетэля 2011: 28) – dėl kilmės žr. *krakoviánka*

krãlikas 3^b (sm.) ‘triušis’ [K], SD 114, R: *Kralikas paprastasis, kurį ir triušiu pavadiname, yra mūsų krašte naminis gyvulys* rš; *Kralikas panašus visai į kiškį* Ds; *Reiks pirkti kralikų: jų labai gardi mėsa* Šn ir kt. (Krsn, Ėr, Grž); ***kralìkis*** 2 ‘t. p.’ K I 676, R 90, N

← s. / v. le. *krolik* ([s. / v.] le. *królik*) ‘nedidelės šalies valdovas; raguotas vabalas; triušio kailiniai; triušis ir kt.’ (< [vertinys] v. v. a. *küniklîn* ‘triušis; nedidelės kunigaikštystės valdovas’ ← lo. *cunīculus* ‘triušis; landa; dengtas kanalas; šachta’ [SW II: 569; SPW XI:

---

166 W. Smoczyńskio teiginys, neva sub. lie. *krakmõlas* priskirtinas gudizmams dėl kirčio vietos (SEJL$_2$ 557), yra iš esmės ydingas (dar žr. StEB I 8 išn.), mat gen. sing. le. *krochm-á-lu* tokios hipotezės nesuponuoja.

321–232; Linde II: 1137; SSt III: 402; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 221; Фасмер II: 380; ЭССРЯ I: 442; MLex 118; dar žr. LKE 590]) → s. blr. *кроликъ* ‘triušis; triušio kailiniai; nedidelės šalies valdovas’ (ГСБМ XVI: 167), blr. dial. *кро́лік* ‘triušis’ (СБГП II: 523; ЭСБМ V: 117), s. r. *кроликъ* ‘t. p.’ (СРЯВ VIII: 69), r. *кро́ликъ* ‘t. p.’ (Даль II: 197)

králka 1 (sf.) ‘kortų dešimtakė’ Ss: *Jis tūzą su králka turėjo, tai ir išgrajino* Vlk; ***kralkė*** ‘t. p.’ M

← v. le. (dial.) *kralka* ‘dešimtakė (korta)’ (< č. *kralka* ‘t. p.’ [SW II: 526; Linde II: 1118; Karłowicz II: 468; Brückner 1985: 264]) → blr. *кра́лька* ‘vėrinio detalė; dešimtakė (korta)’ (Носовичъ 1984: 251)

krâmas 4 (sm.) ‘parduotuvė’ ZŠT I: 71; ***krõmas*** 2 **1**. ‘(psn.) krautuvė, parduotuvė’ J: *Radome restoraną – pasivalgėm, kromuose, kas reikalinga, nusipirkom* Žem; *Jis pirko krome peilį* Smn; *Ažbėgsiu kroman vaikam saldainių paimt* Slk ir kt. (Šts, JD 51, 201 KlpD 81 [dar žr. ZtŽ 319; ZŠT I: 128, 169, 370, II: 75]); **2**. ‘dėžė su prekėmis, nešiojama kaimo pirklių ant nugaros’: *Žydas, užsidėjęs ant pečių kromą, nuėjo per kaimą* Pnm /\ *Jaunosios kaselės kromeliù sudėliotos (kasos užpakaly kryžmai sudėtos)* Kp; *Koks pons, toks ir kroms* LTR; *Palig pono ir kromas* Trgn; **3**. ‘(prk.) kupra, nugara’: *Nu nu neklausyk, tuoj gausi į kromą* Šln; **4**. ‘(prk.) kuprotas žmogus’: *Nepaisyk, ką anas kromas, ale pas jį galvoj gerai veda* Arm; **5**. ‘kraitis’: *Katram šone gailiai verkia, plonas drobes rėžydama, savo kromelį kraudama* LMD

← (s. / v.) le. *kram* ‘prekybos kioskelis; nedidelė parduotuvė; amatininkų dirbtuvės; prekės ir kt.’ (< v. v. a. *krâm* ‘prekė, smulkmė ir kt.’ / s. v. a. *krâm* ‘prekybos vieta turguje ir kt.’ // v. *Kram* ‘smulkios prekės; atliekos; reikalai ir kt.’ [SW II: 526; SPW XI: 121–122; SSt III: 375; ЭСБМ V: 110; Kluge 2002: 534; Wackernagel 1878: 165; Köbler 1993: 1264; Schützeichel 2012: 182; dar žr. Kabelka 1964: 25, 118; Palionis 1967: 276; Адомавичюте 1979: 99–100, 1982: 43; Walczak 1995: 142]) → s. blr. *крамъ* ‘parduotuvė; prekės’ (ГСБМ XVI: 88–89, 91–92; Булыка 1980: 82)

krométis, -éjasi, -éjosi (verb. refl.) ‘tvarkytis’ ↔ *apsikrométi* ‘apsikraustyti, susitvarkyti’: *Lig apsikromési, bus ir vakaras* Ob ⇦ *krõmas*

krominti, -ina, -ino (verb. tr.) ‘ne vietoje dėti, kerėplinti’ ↔ *pakrominti* (verb. tr.) ‘ne vietoje padėti’: *Kam tu čia pakrominai tuos maišus?* Vv; *susikrominti* (verb. tr.) ‘susidėti, susikrauti’: *Susikromino visus daiktus ir išvažiavo* Vv ⇦ *krõmas*

krõmytis, -ijasi, -ijosi (verb. refl.) ‘su daiktais kraustytis’: *Kur čia kromijies, mat, kad mums patiems nėra vietos!* Lnkv ⇦ *krõmas*

kromúotis, -úojasi, -āvosi (verb. tr.) ‘kraustytis, viską dėtis’: *Ką tu čia dabar kromúojies?* Skr – žr. *krõmytis*

kramninkas (***-nykas*** BP I 95), ***-ė*** (smob.) ‘pirklys, pardavėjas’; ***krõmninkas*** (***krõmnykas***), ***-ė*** 1 (smob.) **1**. ‘t. p.’: *Kromnykams... pabučiais ir pakiemiais landinėti užsakyta (uždrausta) turėtų būti* BzBk II 119; **2**. ‘(prk.) kuprius’: *Mes ir kuprius kromnykais vadinam* Ds; **3**. ‘(prk.) tekis’: *Kieno gi čia toks krõmnykas atbėga?* Ds

← (v.) le. *kramnik* ‘smulkių prekių prekeivis; keliaujantis pirklys’ (SW II: 527;

SPW XI: 124) → s. blr. *крамникъ* ‘pirklys, pardavėjas’ (ГСБМ XVI: 89–90), blr. (dial.) *крáмникъ* ‘pardavėjas; parduotuvės savininkas’ (Носовичъ 1984: 251; СБГП II: 514) – dėl kilmės žr. *krãmas*, *krõmas*

kromélninkas (*kromélnykas*), *-ė* 1 (smob.) **1**. ‘pirklys, pardavėjas’: *Pas kromélnykus ko tik nori gaudavai* Gs (LKŽe); **2**. ‘krautuvės savininkas’: *O kromelninkas nužiūrėjo ponią, lendrauninko pačią, kad ji nemokyta, – pamislijo: ar negalėtų jos apgauti, kada vyro nebus namie* ŠLSP 174–175; *Kromelninkas tuoj arty* ŠLSP 175 (SŽ 314) – žr. *krõmininkas* (su struktūriniu elementu *-el-*, pasak I. Adomavičiūtės [Адомавичюте 1979: 99], suponuotu analogijos su lie. *karab-él-ninkas* [*-nykas*], *-ė* ‘[psn.] keliaujantis smulkiųjų prekių prekybininkas’ [LKŽe; žr. s. v. *karabélninkas* (*-nykas*), *-ė*])

krõmininkas (*krominykas* VlnE 160), *-ė* 1 (smob.) K, Sch 174, R, N, M **1**. ‘pirklys, pardavėjas’: *Rudikis... tarp krõmininkų ir kupčių greitai nulindo* K. Donel; *Krõmininkas nešió(ja) kromą ant pečių* J; *Motin, aš ne krominykas, kurs tur mazginalį kiaušiams nešti* M. Valanč /\ *Kožnas krominінkas giria savo kromą (tavorą)* ST 297 (LKŽe); **2**. ‘krautuvės savininkas’: *Tas kromininks tuoj tą rublį su kokia yla prakalė ir pamovė* ŠLSA 234; *Ir sako tas krominінks: – Nė tu manės, nė kito daugiaus nebeapgaudinėsi* ŠLSA 234 ir kt. (SŽ 314) – žr. *krõmninkas* (dar žr. Kabelka 1964: 25, 118; Kregždys 2014$_d$: 46)

krapkà (sf.) **1**. ‘nedidelė dėžutė’: *Duok krapką, reikia susemti miltus* Čk; **2**. ‘pintinėlė’: *Prirink krapkẽlę obuolių* Rm

← (v.) le. (dial.) *krobka* ‘dėžutė, skrynutė su perskyromis; talpa laikyti tepalui (pvz., gydomajam, kvapiajam ir pan.); taupyklė’ (SW II: 555; SPW XI: 193; Karłowicz II: 479) → s. blr. *кробка* ‘dėžutė’ (ГСБМ XVI: 149)

krãtai 2 (sm., pl.) ‘grotos’ Mž, R, [K], J: *Ir padarė pas altorą kratus kaip tinklelį iš vario aplinkui* BB 2Moz. 38.4; *Štai jis stov už mūsų sienos ir veizdi pro langą, ir žiūri pro kratus* Bb 1GG. 2.9; ***krõtai*** 2 **1**. ‘geležinių vartų languota užtvara; grotos’ Kv, J: *Geležiniai langų krõtai* Ndž; *Ažu krotų geležies* SP II 28 /\ *Atsisėsi už krotų (pateksi į kalėjimą) už tokius darbus* Krš; **2**. ‘užtvara, sudaryta iš eilės stulpelių; baliustrada bažnyčioje prieš didįjį altorių’ OZ 26: *Až krotų bažnyčioj tik ponai sėdėjo* Ktk; *Ir suklupdė mum abudu už šventų krotelių* LTR (AL); *Į bažnyčią nuėjau, pri krotelių priklaupiau* JD 1486; ***krõtos*** 2 (sf., pl.) ‘geležinių vartų languota užtvara, grotos’ J, 4 Ds, SD 111, I: *Geležinės langų krotos dreba ir linksta nuo jų rankų* J. Bil; *Krõtomis aptveriu, krotiju* J (D. Pošk); *Uždaryk krotàs, kad niekas nevaikščiotum* J ir kt. (NdŽ, BB 2Moz. 27.4)

← (v.) le. *kraty* (pl.) ‘metaliniai ar mediniai sutvirtinti virbai, grotos; pertvara ir kt.’ (SW II: 534; SPW XI: 133; ЭСБМ V: 115; dar žr. Zinkevičius 1988: 128) → blr. dial. *крáты* ‘metalinės grotos’ (СБГП II: 521) – dėl kilmės žr. *kratas*, *kratis, krõtas*

kratelis (sm.) ‘krosnies kroteliai, groteliai’ R 294, Mž 393 ⇐ *krãtai*

krotà 4 (sf.) ‘narvelis’: *Išskrido paukščiukas iš krotõs* Ds – žr. *krãtai* (dėl semantinės raidos plg. lie. *krotẽlė* ‘narvelis’ ↔ lie. *krotẽlės* ‘grotų pavidalo užtvara’ [žr. s. v. *krotẽlė*])

krotẽlė 2 (sf. dem.) **1**. ‘grotų pavidalo užtvara’ SD 112; **2**. ‘narvelis’: *Ėmė ji tą paukštelį su visa krotele* BM 92 (LKŽe); **3**. ‘grotelės, grotos (prieš altorių)’ Žižmai (DvŽ I: 313) – žr. *krotẽlės*

krotẽlės 2 (sm., pl.) **1**. ‘grotų pavidalo užtvara’: *Gerai, jog jis laiku dasiprotėjo burną pridengti šalmo krotelėmis* V. Piet; **2**. ‘grotų ar stulpelių užtvara bažnyčioje prieš altorių, baliustrada’: *Nedėlėlėj prie pietelių klupdys tave prie krotelių* NS 528 (Ppl) – žr. *krõtai*

krõtinis, -ė 1 (adj.) ‘geležinių vartų languotos užtvaros; grotų’ SD 110, Ndž: *Uždarė už krotinių durų* J. Balč ⇦ *krõtai*

krototi, -oja, -ojo (verb. tr.) ‘krotomis tverti, uždaryti’: *Nereikėjo (durų) per kiaurą dieną nei užrakinėti, nei angos geležimis krototi* Vaižg ⇦ *krõtai*

kratas (sm.) ‘grotos’ Fr I 423: *Kratą uždaryti* N; ***kratis*** (sf.) ‘t. p.’ MŽ 235; ***krõtas*** 2 (sm.) **1**. ‘geležinių vartų languota užtvara; grotos’ [K], N: *Krotą ažudarau* SD 110; **2**. ‘nedidelės pintos ar iš lentelių padarytos ėdžios (dažniausiai avims, veršiams šerti)’: *Avims, veršiams šerti lovis be dugno vadinas krõtas* Rt; *Karvėms duok šiaudų, o į krotą veršiams įdėk šieno* Rt

← (v.) le. *krata* ‘metaliniai ar mediniai sutvirtinti virbai, grotos; pertvara ir kt.’ (< V. lo. *crata* ‘grotos; baliustrada’ ← lo. *crātis* ‘pintas dirbinys; supynimas ir kt.’ [SW II: 534; SPW XI: 133; Blaise 1994: 261; ЭСБМ V: 115; LEW 172; dar žr. Widłak 2011: 477]) → s. blr. *крата* (*кржата*) ‘grotos; narvas, grotuota patalpa’ (ГСБМ XVI: 100; Булыка 1980: 99), blr. *кра́ма* ‘grotos; tvora’ (Носовичъ 1984: 252; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 150)

trõtas 2 (sm.) ‘narvas’ Dsn: *Aš kiškį trotė laikysiu* Kzt; *Kiaulę trotė nuvežė* Švnč; *Būdavo, trotẽlių prikeliu pilnus medžius* Sdk ir kt. (LTR [Tvr], Ml) – žr. *krõtas* (su inicialinio *k-* > *t-* dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. ***k****-ro-****t****-as* → ***t****-ro-****t****-as*)

kraũčiškas, ***-a*** 1 (adj.) ‘siuvėjo’: *Yr i kraũčiškos žirklės, al’ neaštrios* Lkv; ***kriaũčiškas***, ***-a*** 1 ‘t. p.’ M: *Mano kriaučiškos žirklės* Ėr; *kriaũčiškai* (adv.) M

↔ (s. / v.) le. *krawiecki* ‘amatininko, siuvančio drabužius; šikšniaus; laidotuvių apeigų pagalbininko ir kt.’ (SW II: 534–535; SPW XI: 135; SSt III: 380) → s. blr. *кравецкий* ‘siuvėjo’ (ГСБМ XVI: 79–80), blr. *кравя́цкі(ў)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 251; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 149), s. r. *кравецкий* ‘t. p.’ (СРЯВ VII: 402) – dar žr. *kraũčius*

kraũčius 2 (sm.) ‘siuvėjas’ Sut, R, [K], Dsn: *Tas kraũčius gerai siuva* Mrk; *Ateis kraučius ir apsiūs visus* Kv; *Man pasiuvo kraũčius paltukį* Smn; *Man siuva ne bile kokis kraučius* Srj (LKŽe); *Jis buvęs kraučius, pasiėmęs su savim gelžį – prosą lygiai ir, grabe gulėdams, užsidėjęs ant krūtinės* ŠLSA 201; *Kalvis ir kraučius įsimylėję vieną mergaitę* ŠLSA 33 ir kt. (SŽ 312); ***kriaũčius*** 2 (sm., scom.) ‘t. p.’ J, KlvD 181, S. Dauk, Ndž, Vdk, Brt, Mrk, Ds: *Nunešiau pas kriaučių drabužius siūti* Skd; *Kriaučium dukterį išmokinau* Vj; *Nuvežk į kriaučių drabužius siūti* Pun ir kt. (Šts, LTR, JV 400, BsP IV 98, Krsn, Dr, LTR [Alk], Slm, Skd, Vj, Pun) (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 310; ZtŽ 317; ZŠT I: 165; ŠVŽŽ I: 335)

← (s. / v.) le. *krawiec* ‘amatininkas, siuvantis drabužius; šikšnius; laidotuvių apeigų pagalbininkas ir kt.’ (SW II: 534; SPW XI: 134–135; SSt III: 380; Brückner 1985: 265) →[167] s. blr. *кравецъ*, *кровецъ* ‘siuvėjas’ (ГСБМ XVI: 80), blr. (dial.) *кравя́ц(ъ)* ‘t. p.’

[167] Dėl šios leksemos (ir jos vedinių) rytų slavų atitikmenų statuso nesutariama: vieni tyrėjai, remdamiesi

(Носовичъ 1984: 251; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 149; СБГП II: 512; ТС II: 232; ЭСБМ V: 108), s. r. *кравецъ* ‘t. p.’ (СРЯВ VII: 402), r. dial. *кровéуъ*, *крáвецъ* ‘t. p.’ (Даль II: 197)

kriaučiáuti, *-iáuja*, *-iãvo* (verb. intr.) ‘siuvėjo amatu verstis, būti kriaučiumi’: *Kur tu dabar kriaučiaúji?* Ds; *Vieną (sūnų) išmokino kriaučiaut* TDr IV 253 (Viln) ⇦ *kriaũčius*

kriaučiūtė (sf.) ‘kriaučiaus duktė’: *Šį rudenį bus daug vestuvių: Barzdyla ima kriaučiūtę* V. Kudir – žr. *kriaũčius*

kriauteris (sm.) ‘(menk.) prastas kriaučius, siuvėjas’ Prk – žr. *kriaũčius* (žodžio struktūrinę kaitą, matyt, galėjo lemti kontaminacija su le. dial. [DLd (Chełm)] *krawie***ł***a*, *krawio***ł***a* ‘prastas siuvėjas’ [SW II: 535; Karłowicz II: 472–473])

kraučỹstė 2 (sf.) ‘kraučiaus amatas’: *Ėmė prašyt tėvą, kad leistų mokytis kraučystės* BsMt II 142; ***kriaučystà*** 2 ‘t. p.’: *Sūnus išsimokys kriaučỹstos* Rz; ***kriaučỹstė*** 2 ‘t. p.’ M, Ndž: *Vienas ponas leido savo žmogų kriaučystės mokytis* S I 324

↔ (v.) le. *krawiectwo* ‘siuvėjo amatas; drabužių siuvimas’ (SW II: 535; SPW XI: 135) → s. blr. *кравецтво* ‘siuvėjo amatas’ (ГСБМ XVI: 80), blr. *кравéцтво* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 251)

krèdensas 1 (sm.) ‘tam tikra spinta indams’ Rs: *Sudėk visus indus į krėdensą* Kl; *Šitas kredensas yra mano mamos pasoginis* Šauk

← (v.) le. *kredens* (v. le. *kredenc*) ‘įgaliojimas; pasitikėjimas; indauja; patalpa, kurioje yra indauja ir kt.’ (< v. v. a. *crêdenz* ‘įgaliojimas, įgaliojamasis raštas’ / v. *Kredenz* ‘indauja’ ← it. *credenza* ‘pasitikėjimas; kreditas; tikėjimas, religija; indauja; keramikinių indų rinkinys’ [SW II: 539–540; SPW XI: 139; Brückner 1985: 265; Sławski III: 82; MLex 115]) → blr. dial. *крэ́дэнс* ‘indauja’ (СБГП II: 547) ≠ s. blr. *кредэнсъ* ‘įgaliojimas’ (ГСБМ XVI: 107; Булыка 1980: 58)

krenpavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘rišti, tvirtinti’: *Smarkiai prie stulpo krenpavotas* brš; **2**. (refl.) ‘(prk.) linkti prie ko, būti prisirišusiam’: *O, kad mano širdis prie tavęs krenpavótųs ir neatsiskirtų iki mirties!* Dkk

← (v.) le. *krępować* ‘stipriai suveržti; sulaikyti, apriboti kieno nors laisvą judėjimą; sujungti, suvienyti ir kt.’ (< v. *krampfen* ‘sutvirtinti, suspausti’ [SW II: 552; Linde II: 1127]) → blr. dial. *крэмпавáць* ‘rišti šiaudus į grįžtes’ (Сцяшковіч 1983: 221)

krampavóti, *-ója*, *-ójo*, *kram̃pavoti* (verb. tr.) **1**. ‘rišti, veržti’: *Su virvėmis stipriai krampavóji (raišioji)* J (LKŽe); **2**. ‘raišioti’ Maciučiai (DvŽ I: 304) – žr. *krenpavóti*

krumpavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘stipriai rišti, veržti’ Pbr – žr. *krenpavóti*

krẽsas (sm.) ‘apskritimas, apskritumas: žemės apskritumas, kresas’ N, [K], R 123, Mž 161; ***kriẽsas*** **1**. ‘apskritimas’ R 414; **2**. ‘liejamoji forma’ L; **3**. ‘protas, pusiausvyra’: *Gal jam vėl dievas suteiks kriesą* Lg; **4**. ‘paskutinis

žodžio arealiniu paplitimu, teigia jį esant polonizmą (ЭСБМ V: 108), kiti – prasl. (dial.)**kravьcь* veldinį (Фасмер II: 362; ЭССЯ XII: 110; ЕСУМ III: 71–72).

tikslas; mirtis': *Apie galą ir kriesą žmogaus* VoK 8; *Gatavykimesi topi paskutiniopi kriesopi* KN 236; *Tave veda kriesop* MP 105

← (s. / v.) le. *kres* 'ratas, apskritimas; riba; paribys; pabaiga; periodas; rungtynės' (< v. v. a. *kreiʒ* / v. *Kreis* 'apskritimas; sfera; rajonas ir kt.' [SW II: 543–544; SPW XI: 144–149; SSt III: 382; Brückner 1985: 266; Sławski III: 89; ЭСБМ V: 139; Kluge 2002: 537; MLex 115; dar žr. Zinkevičius 1988: 130]) → s. blr. *кресъ*, *крэсъ* 'linija, riba; pabaiga; gyvenimo pabaiga ir kt.' (ГСБМ XVI: 124–126; Булыка 1980: 189), blr. dial. *крэс* 'pabaiga, baigtumas' (Сцяшковіч 1983: 222)

kreskà 2 (sf.) **1**. 'stogelis, „paukščiukas" (diakritinis ženklas)': *Kam tokią didelę kreską uždėjai ant s!* Als; *Č su kreskute, tai ar žinai, kaip ji skaityt?* Dg; *Uždėk dar kreskùtę an žodžio šienas, ba išeis sienas* Mrs; *Jei zet su kreskelè, reik skaityti žet* Als (LKŽe); **2**. 'skalės padala' Žižmai (DvŽ I: 308)

← (v.) le. *kreska* 'nedidelis brūkšnelis, linija; kablelis; „varnelė" (balsavimo ženklas) ir kt.' (SW II: 544; SPW XI: 149–150; Sławski III: 90–91) → s. blr. *крэска* 'linija, nedidelis brūkšnelis; pabaiga; „varnelė" (balsavimo ženklas)' (ГСБМ XVI: 116; Булыка 1980: 192), blr. (dial.) *крéска* / *крэ́ска* 'nedidelis brūkšnelis; žymė, ženklas, paženklinimas; brūkšnelis virš raidės, žymintis arba kirčio vietą, arba kitokį tarimą' (Носовичъ 1984: 252; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 153; СГЦБ I: 204; ЭСБМ V: 139) – dėl kilmės žr. *krẽsas*, *kriẽsas*

krìštolas 1 (sm.) DŽ, 3[b] NdŽ **1**. 'minkštas bespalvis stiklas, turintis daug švino arba bario oksido' SD 117, Kt, Vlkv: *Vanduo čystas kaip krìštolas* J (Rm); *Jos kalnų vanduo buvo grynas ir skaidrus kaip krištolas* Šlč; *Ir parodė man upę vandenio gyvenimo, skaistą kaipo krištolas* VoL 284; *Sakė mūro dvarelį su krištolo langeliais* D 67 ir kt. (TŽ I 269, K. Bink); **2**. 'krištoliniai indai' DŽ

← (s. / v.) le. (dial.) *kryształ* 'kristalas; kvarco kristalas; kristalinis stiklas; kristalinis cukrus ir kt.' (< v. v. a. *kristal[le]* / v. *Kristall* 'krištolas' [su /s/ (žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 677)] ← lo. *crystallus* 'ledas; [kalnų] krištolas; krištolinis rutuliukas' ← gr. κρύσταλλος 'ledas; [kalnų] krištolas; krištolinis indas' [SW II: 587; SPW XI: 291; SSt III: 411; Karłowicz II: 491; Sławski III: 202; ЭСБМ V: 136; Kluge 2002: 540; MLex 116; Beekes I: 787; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; Kardelis 2003: 106]) → s. blr. *кришталъ*, *кришталь*, *крышталъ* (*кристалъ*, *кристаль*) 'krištolas' (ГСБМ XVI: 148; Булыка 1980: 140), blr. (dial.) *кришта́ль* / *крышта́ль* 'kristalas; krištolas; stiklinis, briaunuotas, šlifuotas indas' (Носовичъ 1984: 253; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 153; Шатэрнік 1929: 140; ЭСБМ ibd.)

krìkštolas 1 (sm.) 'minkštas bespalvis stiklas, turintis daug švino arba bario oksido' J, NdŽ, Skr, Kp, Ldvn, Erž; D 138: *Saulės spindulių pluoštas šaltai žėrėjo sietyno krikštoluose* rš; *Druskos kruopelytės pasiliko lėkštėje: iš jų dabar balti, blizgą krikštolai pasidarė* J. Jabl; *Insistatyčiau krikštolo langužėlius* KrvD 91 ir kt. (J. Jan, J. Bil, J. Balt, Lš, Rod, LTR [Pp], BsP II 301) – žr. *krìštolas* (su sporadine *-k-* epenteze [žr. Zinkevičius 1966: 194])

kryžauninkas, ***-ė*** (smob.) ‘kas kala prie kryžiaus, kryžiuotojas’ S. Dauk, J: *Kryžauninkai dalijas drabužiais* M. Valanč; ***kryžiauninkas*** (sm.) ‘t. p.’: *Kitą kartą kryžiauninkai žydai poną Jezusą norėję čystai iškryžiavoti, keturiom vinim prė kryžiaus prikalti* ŠLSA 154 (SŽ 314)

↔ (s. / v.) le. *krzyżownik* ‘tas, kuris nukryžiuoja, budelis ir kt.’ (SW II: 604; SPW XI: 362; SSt III: 421; dar žr. Laučiūtė 1977: 95) → s. blr. *крыжовникъ*, *крижовникъ* ‘tas, kuris nukryžiuoja’ (ГСБМ XVI: 192) – dėl kilmės žr. *krỹžius*

kryžãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘kryžiaus formos, kryžiškas’ J: *Kryžavam rūme (su tam tikru skersiniu priestatu) daug vietos* Slm; *kryžavaĩ* (adv.): *Matuodavo, kiek sieksnių (ilgis ištiestų kryžavai rankų)* rš; ***kryžiãvas***, ***-à*** 2 ‘t. p.’: *Tenai buvo akmuo kryžiavas* LB 158; *Kryžiava bažnyčia* Dkš; *Ant tėvo dvaro kryžiavos stonelės* BsO 43; *kryžiavaĩ* (adv.): *Kryžiavaĩ párdėk lentas kryžiokui* J; *Jo gyvenamas namas kryžiavai padarytas* Smn; *Ale tai žybterėj kryžiavai žibainis* Alv

← (s. / v.) le. *krzyżowy* ‘kryžiaus (formos ir pan.); sudarytas iš kryželių ir kt.’ (SW II: 604–605; SPW XI: 362–363; SSt III: 421) → s. blr. *крыжовый*, *крижовый*, *крижевый* (*криживый*) ‘kryžiaus (formos ir pan.); sukryžiuotas’ (ГСБМ XVI: 192–193), blr. *крыжóвы* / *крыжавы* ‘kryžiaus (formos ir pan.)’ (Носовичъ 1984: 256; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 152) – dėl kilmės žr. *krỹžius*

kryžavõnė 2 (sf.) **1**. ‘vieta, kur kas kryžmai sudėtas, sunertas, susikerta’ Brž: *O kai žiemos naktimis Šmukštaras, pasistatęs vidury daržo kryžavonę, sekdavo danguje keliaujančias žvaigždes, nuo jo neatstodavo ir Papievis* A. Vien; *Padaryk man kryžavonę: manoji netikus – įstatai eglutę, ir nuvirsta* Ob; **2**. ‘kryžiaus skersinė dalis’: *Jau ir kryžavonė nupuvus nulėkė* Ds; *Šito kryžiaus kryžavonė truputį per didelė* Grk; **3**. ‘kryžius’ N, C I 436; **4**. ‘kryžiavimas (kalimas prie kryžiaus)’ J; **5**. ‘kryžmai sunertos dvi storos skiausčios lentelės duonkubiliui (duonkepei) pastatyti’ Kp, Vb, Dgl: *Dėk duonkepę ant kryžavonės!* Ob; *Greičiau atnešk kryžavonę – pečius aušta!* Sdk; *Įnešk kryžavonę – reikia duona maišyti* Ds; *Seniau būdavo tam tyčia kryžavonė duonkepei padėt* Pnd; **6**. ‘prietaisas, siūlus vejant, sruogai uždėti’: *Kryžavõnės vienas galas nulaužtas – nėr kaip siūlai veja* Ut; *Užsidėk ant kryžavonėlių siūlus ir nuvyk* Upt (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 169; ZtŽ 318); ***kryžiavõnė*** 2 **1**. ‘t. p.’: *Kryžiavõnė – toji vieta, kur kas kryžmai sudėta, sustatyta* J; *Kryžiavai išvedė du taku ir viduryje kryžiavonės taką ratu išvedė* rš; **2**. ‘kryžius’ Q 114; **3**. ‘kryžiavimas (kalimas prie kryžiaus)’ J; **4**. ‘kryžiaus forma’: *Ta trioba į kryžiavõnę budavota* K; **5**. ‘kryžmai sunerti mediniai griaučiai (staliaus darbe ar statyboje)’: *Padarysiu kryžiavonės, apkalsiu lentomis – ir durys* Skr; *Tai bent tiltas – vienos kryžiavõnės* Slč; **6**. ‘kryžmai sunertos dvi storos skiausčios lentelės duonkubiliui (duonkepei) pastatyti’: *Beminkant duoną, kryžiavonė sulūžo* Lnkv; **7**. ‘dviejų dalių mestuvų susikryžiavimas’: *Per kryžiavonės eina vidurinė kartis* Gs; **8**. (ppr. pl.) ‘kryžmai sudėtos dvi virvės, jungiančios porines va-

deles, kad būtų lengviau valdyti arklius': *Be kryžiavonių pora arklių nevažiuosi* PnmA; *Bėris labiau bėga, tai jo pusės kryžiavonę labiau pritrauk* Mrs; *Vadžių kryžiavõnė ne taip sukryžiuota, kaip reikia* Erž; **9**. (pl.) 'grotai' K I 547, K II 295 (LKŽe; dar žrr. ŠVŽŽ I: 341)

← (v.) le. *krzyżowanie* 'nukryžiavimas (kalimas prie kryžiaus); besikryžiuojantis statybos konstrukcijos elementas; interferencija' (SW II: 604; SPW XI: 361; dar žr. ALEW I: 528) → s. blr. *крижование* 'nukryžiavimas' (ГСБМ XVI: 140), blr. *крыжева́нне / крыжаваньне* 'nukryžiavimas, sukryžiavimas; gulimasis kryžiumi bažnyčioje' (Носовичъ 1984: 255; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 152) – dėl kilmės žr. *krỹžius*

kryžiavonẽlės 2 (sf., pl.) 'prietaisas siūlams lenkti, lenktuvas': *Padãrai (padaryk) kryžiavonėlės matkam lenkt!* Prng ⇐ *kryžiavõnė*

kryžmavõnė 2 (sf.) **1**. 'išilginė ar skersinė kryžiaus dalis' Škn: *Utenos bažnyčia kryžauna, jos išilginė kryžmavõnė turi šešiolika sieksnių* rš; **2**. 'dviejų dalių mestuvų susikryžiavimas' Pš – žr. *kryžiavõnė* (su epenteziniu *-m-*, matyt, dėl kontaminacijos su adj. lie. *krỹž-**m**-as*, *-a* 4 'susikryžiuojantis, kryžiškas' [DLKŽ^5] ir struktūrinių elementų *-ia-* absorbcija)

kryžavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. 'kalti prie kryžiaus, bausti prikalimu prie kryžiaus' R, N, J, Slm, Brž; **2**. (refl.) 'prisiekinėti': *Nors tu kryžavókis, vis tiek ana nevierija* Užp; **3**. (refl.) 'neprisipažinti, atkakliai gintis': *Ginas, kryžavojas, kad taip nedarė, ir gatava* Ob; *Baisiausiai anas kryžavojas, kad nevogė* Ds; **4**. (refl.) 'bartis, ginčytis': *Ką čia kryžavójiesi dėl niekų* Upt; **5**. (refl.) 'sunkiai dirbti, vargti, puldinėti': *Palieka vieną namie, tai ir kryžavókis, kad nori, su tais gyvuliais, su visa ruoša!* Slm (LKŽe; dar žr. ZtŽ 318); ***kryžiavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** **1**. (tr.) 't. y.' K, M: *Jį kryžiavójo* DP 534; *Kryžiavoju, ant kryžiaus prikalu* SD 119; **2**. (tr.) '(prk.) varginti, kankinti': *Na, ir kryžiavoja tave tie nevidonai* Ssk; *Papratęs kožną vieną kryžiavot, misliji ir man sprandu joti* Vvr; *Marint ir kryžiavot kūną savą* DP 518; **3**. (refl.) 'žegnotis': *By tik be kepurės melsies, kryžiavosies – vogti gali kiek tik telpa* (iron.) Žem; **4**. (refl.) '(prk.) griežtai tvirtinti, prisiekdinėti': *Jis kryžiavojasi, jog su keturiom tokiom patrankom galima bus kautis su visu laivynu* rš; *Kryžiavójasi, kad ji nieko nematė, nieko nežino* Lkč; *Kryžiavójas, kad nekaltas buvęs* Rs ir kt. (Up, Bgs, Knv, Bd); **5**. (refl.) '(prk.) aiškintis': *Kaip sutinki, tai ir kryžiavokis jam, iš kur eini* Vv

← (s. / v.) le. *krzyżować* 'prikalti prie kryžiaus; gadinti; prievartauti ir kt.' (SW II: 603–604; SPW XI: 361; SSt III: 420; Sławski III: 260; dar žr. Dini 1990: 234; Norvilaitė 2003: 48; ALEW I: 528) → s. blr. *крыжовати*, *крижавати*, *крижовати* 'nukryžiuoti; priešintis; malšinti' (ГСБМ XVI: 192; Булыка 1980: 53), blr. *крыжева́ць / крыжаваць* 'nukryžiuoti' (Носовичъ 1984: 255–256; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 152) – dėl kilmės žr. *krỹžius*

kryžavódinti, *-ina*, *-ino* (verb. cur.) 'nukryžiuoti' ↔ *nukryžavódinti* (verb. cur.) 'nukryžavoti' BzB 305 (BB Mt. 27.22): *Jie visi sakė: nukryžavodink jį* NT Mt. 27.22; *kryžiavodinti*, *-ina*, *-ino* (verb. cur.) 't. p.' ↔ *nukryžiavodinti* (verb. cur.) 't. p.': *Jie*

visi sakė: nukryžiavodink Jį Bb 1Mt. 27.22; (refl.): *Iš meilės tavo nusikryžiavodino* Jzm ⇦ *kryžavóti*, *kryžiavóti*

kryžavójimas 1 (sm.) ‘kalimas prie kryžiaus, baudimas prikalimu prie kryžiaus’ Mž, N: *Žmogaus sūnus paduodamas bus kryžavojimui* NT Mt. 26.2; *kryžiavójimas* 1 (sm.) Ndž, J, N, K ⇦ *kryžavóti*, *kryžiavóti* (dar žr. ALEW I: 528)

kryžavótojas (*-is* N), *-a* 1 (smob.) ‘kas kryžavoja’; *kryžiavótojas* (*-is* K, Q 114), *-a* 1 (smob.) ‘kas kryžiavoja, kryžiuotojas’ srš ⇦ *kryžavóti*, *kryžiavóti* (dar žr. ALEW I: 528)

kryžiúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb.) **1**. (tr.) ‘kalti prie kryžiaus; bausti prikalimu prie kryžiaus’ J: *Tada jie šaukė: Šalin, šalin, kryžiuok jį!* brš; **2**. (tr.) ‘kryžmai pinti’ K I 500: *Langelis kryžiuotas geležimis* rš; **3**. (intr.) ‘staigiais vingiais bėgioti, plaukyti’: *Žuvys labiausiai kryžiúoja* Vrn; **4**. (refl.) ‘eiti skersai ką, kirstis’: *Linija kryžiuojasi su linija* Z. Žem; *Vieškelis keliose vietose kryžiavosi su kaimo keleliais* rš; *Keleliai po laukus kryžiavosi* rš; (prk.): *Mūsų knygnešių keliai po Sibirą kryžiavosi* S. Nėr; **5**. (refl.) ‘(prk.) maišytis, susiduriti’: *Pradėjo kryžiuotis turkų kraujas su kazokų krauju* rš; *Epo paminkluose abu elementai (mitinis ir herojinis) nuolatos kryžiuojasi* rš; *Galvoje kryžiavosi įvairios mintys* rš; **6**. ‘vienos veislės gyvulius ar augalus jungti (vaisinant) su kitos veislės gyvuliais ar augalais’: *Su kultūrinės veislės avimis (juodgalvėmis) kryžiuojamos mūsų vietinės avys* rš; *Jis kryžiavo kvietį su piktžoliniu pūru* rš; *Kultūrines bulvių veisles kryžiuoja su laukinėmis* P; *Amerikos bulvių rūšimis* Enc IV 1089; **7**. (refl.) ‘žegnotis’: *Kasparas tik žegnojasi, tik kryžiuojasi* P. Cvir; **8**. (refl.) ‘(prk.) gintis, prisiekdinėti’: *Darykit, geri žmonės, ką norit, – kryžiavosi Šešelga, – bet aš nekaltas* rš; **9**. (refl.) ‘(prk.) užstoti, užtarti’: *O kogi tu dėl jos taip kryžiuojiesi?* rš; **10**. (refl.) ‘(prk.) pačiam sau prieštarauti’ LL 69 – žr. *kryžiavóti* (dar žr. ALEW I: 528)

kryžikas (sm.) ‘kryželis’: JMP III 79.36 *O tie ʒodʒiey po tam buwo priſkáititi ſienomis ánomis teptomis ir križikáis iſbmolotás / kas ne iokiu budu but negáłeio / kad tátay páts Ponás teykies iʒguldit páweykſte Ʒácheuſba áno ſuſigrižuſio* (dar žr. Skardžius IV: 169); ***krỹžikas*** 1 **1**. ‘kryžmė’; **2**. ‘kryželis’ ZtŽ 319; ZŠT II: 446

← (v.) le. *krzyżyk* ‘kryželis, kryžiukas; rašto ženklelis, asteriksas ir kt.’ (SW II: 605; SPW I: 363–364; ALEW I: 528) → s. blr. *крыжикъ*, *крижикъ*, *крижыкъ*, *крыжыкъ* ‘kryželis’ (ГСБМ XVI: 191–192), blr. *крыжык* ‘kryžiukas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 152) – dėl kilmės žr. *krỹžius*

krỹžius 2 (sm.) K, OZ 27, Vln 35, SD 119, R, M **1**. ‘stiebas su skersiniu viršutiniame gale – pagrindinis krikščionybės simbolis’: *Esąs ir kryžius pastatytas jo darbų atminimui* J. Jabl; *Prie pat kelio stovėjo senas, pakrypęs kryžius* A. Vien; *Pakalnėn svyra apipuvęs kryžius* T. Tilv ir kt. (Slm, Čb, D 117, JD 1212, PG, DP 176); **2**. ‘kryžmai sudėtų linijų figūra’: *Juosta numegzta plačiais kryžiais* Slm /\ *Kryžių langan, arklį laukan (į piršlius buvo važiuojama nuo Trijų karalių, kai virš langų įrašomi kryžiukai)* Ck; *Kur daugiausia kryžių? (siūlų kamuolyje)* Ms ir kt. (Ds, Krg); **3**. ‘(prk.) sunkus gyvenimas, nelaimė, vargas, kančia’: *Kiekvienam savo kryžius, Antanai, o man kryžius po kryžiaus* A. Vien; *Nors kryžiai kris kaip smarkus lietus, bet meilės jau nebužgesys* Vnž; *Karvelėli paukštužėli, kogi tu*

burkuoji? Ar vargelius, ar kryželius tu savo rokuoji? Vnž ir kt. (LTR [Ds], Dr, Lnkv, Krš, Trgn, BP II 198, Vnž, Užp, Ėr, Lnkv, PPr 64); **4**. ‘kryžmos formos ordinas, medalis’ DŽ: *Nieks nepapuošė jo kryžiais* rš; *Štai kryželis pakyšt ir kabo ant krūtinės* V. Kudir; **5**. ‘(bažn.) katalikų šventė (gegužės 3 d.)’: *Kryžiun bulves sodink, bus didelės ir su vaikaičiais* Vlk; **6**. ‘toks žvaigždynas (*Crux*)’ P. Slavėn, Enc V 49; **7**. ‘dešimtis metų’: *O penktas kryžius, pečius prislėgęs, vargiai ko gero poryt belaukia* Mair; **8**. ‘žemutinė nugaros dalis, kryžkaulis’: *Kad žebenkštis per krỹžių gyvuliui (karvei, arkliui) perbėga, tai jau jis nekels* Į; *Kryžius sopa nugaroj* Grv; *Toks baikštus arklys – ir rankos neduoda ant krỹžiaus uždėt* Ds ir kt. (Dbk, Alk, Lš); **9**. ‘kryžmai sukaltos dvi skiausčios lentos statinei ar kubilui pastatyti’: *Kryžius yra toks prietaisas, ant kurio stato užmaišytą duoną* Btr (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 312)

← (s. / v.) le. *krzyż* ‘senovėje naudotas įrenginys numarinti žmogų gėdinga mirtimi; du, skersai sukalti rąstgaliai, prie kurių būdavo prikalami pasmerktieji; Jėzaus Kristaus kryžius ir kt.’ (< **I**. rom. [Akvilėja, Venecija] **croge* ‘kryžius’ ← lo. *crucem* [acc. sing.] ‘kryžių’; **II**. s. č. *kříž* ‘kryžius’ ← v. v. a. *kriuz[e]* / s. v. a. *krûzi* ‘t. p.’ ← lo. *crux* ‘kryžius’ [SW II: 601–602; SPW XI: 352–359; SSt III: 419; Klich 1927: 117–121; Kudzinowski 1974: 99; Sławski III: 257; Фасмер II: 388; Machek 1968: 302; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 111; Wackernagel 1878: 167; Köbler 1993: 1276; Seebold 2008: 481–482; Schützeichel 2012: 184; Schuster-Šewc II: 703–704; dar žr. Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1987: 139; Dini 1990: 232; Walczak 1995: 54; Widłak 2011: 476; ALEW I: 527–528; plg. Pronk-Tiethoff 2013: 179]) → s. blr. *крыжъ, крижъ* ‘rąstas su skersiniu, skirtas vykdyti mirties bausmę nukryžiuojant; sija su vienu ar dviem skersiniais – krikščionių religijos simbolis; kryžiaus ženklas; apatinė stuburo dalis’ (ГСБМ XVI: 193–194; Булыка 1980: 183), blr. *крыж(ъ)* ‘krikščionių religijos simbolis; du sukryžiuoti rąstgaliai; kryžkaulis (gyvulių); kryžiaus formos stovas, ant kurio laikomas duonos raugas’ (Носовичъ 1984: 256; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 152; ЭСБМ V: 129), s. r. *крыжъ*, *крижъ* ‘katalikų kryžius; kryžiaus ženklas; ginklo kryžiaus pavidalo rankena ir kt.’ (СРЯВ VIII: 92), r. *крыжъ* ‘kryžius, kryžiaus ženklas; rapyros rankena ir kt.’ (Даль II: 204)[168]

[168] W. Smoczyńskio (SEJL 317; SEJL$_2$ 578), matyt, pritariančio H. Łowmiańskio (1957: 370) lietuvių religinės plotmės terminų kilmės aiškinimui (žr. StEB I 27 išn.), mėginimas dėl fonetinės baltarusių ir lietuvių kalbų leksemos struktūrinio panašumo (fonotaktinių grandžių identiškumo), t. y. blr. *к-**р**-ыж* ↔ lie. *k-**r**-yžius*, priskirti lie. *krỹžius* 2 ‘stiebas su vienu ar keliais skersiniais viršutiniame gale – krikščionių tikėjimo simbolis ir kt.’ (DLKŽ[5]) gudizmams, spėtina, yra klaidingas (žr. StEB I γγγ. poskyrio II.2.4. tipą; dar žr. StEB I 2 schemą). Minėtina, kad šis tyrėjas nenagrinėja vedinių fonetinės raiškos ypatumų, suponuojančių tokio vertinimo ydingumą, plg. polonizmo, o ne gudizmo lie. dial. ***kryž**-áuka* ‘ant muštuvio lazdos galo sukryžiuotos dvi lentelės; skritulys; kaimo gyvenamųjų namų skersinis priestatas’, o ne *****kšyž**-auka* garsinę struktūrą (žr. s. v. *kryžáuka*). Todėl daug patikimiau priskirti šį skolinį sąlyginių (resp. neapibrėžtųjų) polonizmų pogrupiui (plg. Kardelis 2003: 181). Minėtina, kad iki šiol kai kurių tyrėjų ši leksema buvo priskiriama monogeniniams polonizmams (žr. PEŽ IV: 124; dar žr. Berneker 1896: 321; DI IV^2: 308).

kryžẽlis 2 (sm. dem.) **1**. ‘į kryžių panašus rašto ženklas ar figūra (audeklė, mezginyje, ornamentikoje)’: *Usninis Putnai rašo kryželius, Putna jam semia duonos maišelius* T. Tilv; *Ita juosta va austa kryželiù* Dv; **2**. ‘dešimtis metų; metai’: *Šeštą kryželį baigiu, o vis tiek kai vakar gimiau: lyg ir negyvenau* V. Krėv; *Žmogus bene varąs aštuntą kryželį?* Pt; Aš *jau aštuntą kryžẽlį baigiu* Užp ir kt. (Vžns, Gs); **3**. ‘prietaisas sruogai uždėti, vejant siūlus į kamuolį ar trinant šeivas’: *Atneškai kryžẽlį, šeivų reikia pritrint!* Švnč (LKŽe); Dv (DvŽ I: 312) ⇦ *krỹžius*

kryžiaũnas, *-à* 2 (adj.) ‘kryžiškas, kryžmas’ J: *Kur yra kryžiaũnas kryžius, ten kitą kartą buvo Kadaginė (dvaro kumetynas)* Pkl; *kryžiaunaĩ* (adv.): *Kryžiaunaĩ jema samanų iš pirkios kampų ir rūkia nuo išgąsčių* (priet.) Ad; *Jeigu (aitvaras) eina blizgėdamas, tai tada prašyk ir sudėk pirštus kryžiaunai, tai išmes tau pinigus* (priet.) LMD (Pl) ⇦ *krỹžius*

kryžma (sf.) ‘krizma; krikšto maršk inėliai’: DPk 443.47–48 *waikęlús kríkßtiio / birmawóio / kriʒma ßweſdawo* (dar žr. Skardžius IV: 170)

← (s. / v.) le. *krzyżma*, *krzyżmo* ‘balsamo ir aliejaus mišinys, pašventintas vyskupo, naudojamas, teikiant sutvirtinimo sakramentą, krizma’ (< v. v. a. *krisme* ‘krizma’ / ← V. lo. *crisma*, *chrisma* ‘patepimas; krizma; sutvirtinimo sakramentas; krikštas’ ← gr. [vėlyv.] χρῖσμα ‘pašventintas aliejus, krikščionių naudojamas liturginėms reikmėms’ [SW I: 302, II: 603; SPW XI: 360–361; SSt VI: 570; Sławski III: 259; Niermeyer 1976: 177; Du Cange II: 1761; Sophocles 1900: 1171; MLex 116; Köbler 1993: 1271]) → s. blr. *крижмо* ‘mira – kvapusis aliejus, naudojamas krikščionių religinių apeigų metu’ (ГСБМ XVI: 160; Булыка 1980: 182), s. r. *крижма*, *крижмо* ‘mira’ (СРЯВ VIII: 57)

kromà 4, 2 (sf.) **1**. ‘krautuvė, parduotuvė’ Maciučiai; **2**. ‘pirkinys’ Pliustai (DvŽ I: 312; ZtŽ 319)

← v. le. *krama* ‘prekeivio staliukas; prekyvietė’ (Smolińska 1983: 197) → s. blr. *крама* ‘parduotuvė; prekės’ (ГСБМ XVI: 88–89, 91–92; Булыка 1980: 82), blr. (dial.) *кра́ма* ‘parduotuvė; pirktinė medžiaga’ (Носовичъ 1984: 251; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 150; СБГП II: 514; СС I: 258) – dėl kilmės žr. *krãmas*, *krõmas*

krõmnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘pirktinis’ ZtŽ 319; ZŠT I: 322

← (s. / v.) le. (dial.) *kramny* ‘parduotuvėje parduodamas, pirktinis’ (SW II: 527; SPW XI: 124; SSt III: 376; Karłowicz II: 469) → s. blr. *крамный* ‘kuris parduodamas parduotuvėje; parduotuvės’ (ГСБМ XVI: 90–91), blr. (dial.) *кра́мный* / *кра́мны* ‘parduotuvėje parduodamas, pirktinis’ (Носовичъ 1984: 251; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 150; СБГП II: 514; Шатэрнік 1929: 138) – dėl kilmės žr. *krãmas*, *krõmas*

krõminis, *-ė* 1, *kromìnis* 2 (adj.) ‘pirktinis’ M: *Mergiotės apsiraišę krominėm skarelėm* A. Baran; *Krominiais (marškiniais) nedėvės: naminiai, drobiniai prie darbo* Žem; *Kromìniai drabužiai mažiau tveria, kaip naminiai* Sd ir kt. (Švnč, Vrn, Trgn, Dv, Rm, Pln) – žr. *krõmnas*, *-à*

kromoras (sm.) ‘prekybininkas, pirklys’: Chyl 1Kar. 10.15 *Neſkaytant to kas buwo nog Kromoru, ir iſz prakiſtes Źoliniku: ir nog wiſu Karalu Arabios, ir nog gałunu anos źiames*

← (s. / v.) le. *kramarz* ‘smulkus prekeivis, pirklys ir kt.’ (< v. v. a. *kræmer* / v. *Kramer*, *Krämer* ‘smulkus prekeivis’ [SW II: 527; SPW XI: 123; SSt III: 375; Sławski III: 57; Фасмер II: 365; Kluge 2002: 534; MLex 114]) → s. blr. *крамаръ* ‘krautuvininkas, prekeivis’ (ГСБМ XVI: 89; Булыка 1980: 74), blr. (dial.) *крамар* / *крама́р* ‘smulkus prekeivis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 150; Цыхун 1993: 73; ЭСБМ V: 110), blr. dial. *кра́мар* ‘t. p.’ (СБГП II: 514), r. *кра́маръ* ‘t. p.’ (Даль II: 184)

krõtkos 2 (sf., pl.) **1**. ‘grotų pavidalo užtvaras, sietas’: *Birs par krotkas į skrynę* S. Dauk; *Komendotą ant krotkomis gyvą kepino* S. Dauk; *Idant par krotkas nelįstų* S. Dauk; **2**. ‘eilės stulpelių ar grotų pavidalo užtvara bažnyčioje prieš altorių, baliustrada’: *Visi žmonės suklaupė prie krotkų* Slnt; *Pavyskupis turės katedro už krotkomis sostą* M. Valanč; *Eiti už krotkas* M. Valanč (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 342)

← (v.) le. *kratki* ‘grotos, skiriančios teismo dalyvius ir žiūrovus; baliustrada’ (SW II: 533; SPW XI: 133) → s. blr. *кратка* ‘grotelės’ (ГСБМ XVI: 101), blr. *кра́тка* ‘grotos’ (Носовичъ 1984: 252) – dėl kilmės žr. *kratas*, *kratis*, *krõtas*

krupeřnė 2 (sf.) ‘grūstuvas kruopoms grūsti’: *Tokia krupeřnė yra, kur kruopas daro* Arm; ***krupernià*** 2 ‘kruopoms grūsti girnos, kruopų grūdykla’: *Gizelis sakė, kad rytoj krupernià neis (nemals)* Lš

← le. *krupiarnia* ‘kruopų malimo malūnas’ (SW II: 576) → blr. dial. *крупе́рня*, *крупэ́рня* ‘malūno skyrius, kur gaminamos kruopos; kruopų grūstuvas’ (МСМГ 84; СБГП II: 531)

kruopérnė 1 (sf.) ‘kruopų daromasis malūnas’ Ndž – žr. *krupernià* (partityvinis vertinys)

krùžikas (sm.) ‘taurė, ąsotis, puodukas’: Chyl 4Moz. 4.7 7 *Iſzties teypag and a Rodziamo-ſtała ruba hyacintho, ir uźdes and jo bludus, ir rukiamasſzolas, ir kruźykus, ir degiamus bludus, bus teypag and jo nelaujama dona*

← s. / v. le. (dial.) *kružyk* ‘ąsotėlis, taurelė, bokaliukas ir kt.’ (< v. v. a. *krûse* / v. v. ž. *krûs[e]* ‘ąsotis, taurė’ ← gr. *κρωσσός* ‘ąsotis; laidojimo urna’ [SW II: 579; SPW XI: 278; SSt III: 408; Karłowicz II: 489; Sławski III: 186; Фасмер II: 385; ЭСБМ V: 121; MLex 117; Frisk II: 31; Beekes I: 788]) → blr. dial. *кру́жык* ‘ąsotėlis; taurė’ (СБГП II: 529; ЭСБМ ibd.)

ksiončkà, ***ksionškà*** 2 (sf.) ‘knyga’ ZtŽ 322; ZŠT I: 149, II: 42, 177; ***ksionškà*** 2 ‘maldaknygė’: *Čitódami ksiõnškų, ažmìgo* Dv (DvŽ I: 315)

← (v.) le. *książka* ‘knyga ir kt.’ (SW II: 607; SPW XI: 389–392; Brückner 1985: 277–278) → blr. dial. *ксёнишка*, *ксёнжка* ‘knygelė’ (СБГП II: 550; СГЦБ I: 204)

kuchárka 1 (sf.), ***kuchorkà*** 2 ‘virėja’ ZtŽ 322; ZŠT I: 96; ***kùkarka*** 1 K, NdŽ, ***kukárka*** 1 ‘t. p.’ OZ 27, R: *Pristosiu už kukarką prie ponų* Sz; *Mūsų kukarkėlė buvo labai tvirta: arielkos prigėrus, į kuknę išvirto* JV 970 (LKŽe); *O jo kùkarka, senoji boba, pabūgo* K. Donel (Kabelka 1964: 119); ***kùkorka*** 1 ‘t. p.’ J, NdŽ: *Kùkorka anksti keliasi pusryčių virt* Alv (LKŽe); *Antrą dieną išbuvus ten (žinovė) – vel vakare jau kukorka, po kuknę apsiruošus, eisianti tyčiai klausytis: argi įspės ją ten asančią* ŠLP 159 ir kt. (SŽ 317)

← (s. / v.) le. (dial.) *kucharka* ‘virėja; tarnaitė; metalinė viryklė’ (SW II: 617; SPW XI: 528–529; SSt III: 459; Karłowicz II: 508; dar žr. Siatkowski 2005: 240–249; Kregždys 2014$_d$: 35) → s. blr. *кухарка* ‘virėja’ (ГСБМ XVI: 253–254), blr. *кухáрка* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 765; РБС I: 703), r. *кухáрка* ‘virėja, talkininkė’ (Даль II: 228; Фасмер II: 436) – dėl kilmės žr. *kùkorius*, *-ė*

kuchmistras (sm.) ‘vyresnysis virėjas’: JMP 245.27 *Rádoſi kuchmiſtrás Dánieluy / kurſay kad buwo iſbálkies tarp Láwu / kad iž kitos žiámes kitás Pránáſbás muſio atneſbti penukſbła iámuy* (dar žr. Skardžius IV: 171)

← (s. / v.) le. *kuchmistrz* ‘puikus virėjas, virtuvės vyresnysis; karaliaus dvaro valdininkas senojoje Lenkijoje’ (< v. *Küchenmeister* ‘vyresnysis virėjas, virtuvės vyresnysis’ [SW II: 618; SPW XI: 530–531; SSt III: 459; Фасмер II: 436]) → s. blr. *кухмистръ* ‘vyresnysis virėjas, puikus virėjas; virėjo pareigybė’ (ГСБМ XVI: 255–256), blr. *кухми́стръ* ‘vyresnysis virėjas; puikus virėjas, šio amato apmokantis kitus virtuvės darbuotojus’ (Носовичъ 1984: 262), s. r. *кухмистръ*, r. *кухми́стръ* ‘patyręs virėjas, ruošiantis užsakomąsias vaišes; karaliaus dvaro virėjas’ (Даль II: 228; СРЯВ VIII: 150)

kùchnė 2 (sf.) ‘virtuvė’ ZtŽ 322; ZŠT I: 254; ***kuchnià*** 2 ‘t. p.’: *Eik in kucknią, rasi užminkytos duonos ir valgyk* ps. Rimašiai (DvŽ I: 316; dar žr. ZtŽ 322; ZŠT II: 446);

← (s. / v.) le. *kuchnia* ‘krosnis maistui gaminti; viryklė; patalpa, kurioje gaminamas maistas; patiekalų gamybos būdas ir kt.’ (< s. č. *kuchyně* ‘virtuvė’ ← s. v. a. *kuhhina* ‘maisto gaminimo vieta; virtuvė; užeiga’ ← lo. *coquīna* ‘virtuvė; kulinarija’ [SW II: 618; SPW XI: 531–532; SSt III: 459; Фасмер II: 436; ЭССРЯ I: 454–455; Machek 1968: 305; Wackernagel 1878: 168; Köbler 1993: 1278; Seebold 2008: 482; dar žr. Palionis 1967: 277; Walczak 1995: 92; Siatkowski 2004: 14; Филичева 2003: 136]) → s. blr. *кухня* ‘patalpa, kurioje gaminamas maistas; maisto atsargos’ (ГСБМ XVI: 256–257; Булыка 1980: 97), blr. (dial.) *ку́хня* ‘virtuvė; viryklė’ (ТСБМ II: 764; СБГП II: 592; ЭСБМ V: 175), s. r. *кухня* ‘patalpa, skirta maisto gamybai; virtuvės indai’ (СРЯВ VIII: 150), r. *ку́хня* ‘virtuvė’ (Даль II: 228)

kùknė 2 (sf.) K, J, R **1**. ‘virtuvė’: *Kùknė(je) verda valgyti* Rs; *Mūsų troba įeinama per kùknę* Žg; *Koki gaspadinė, toki ir kùknė* Prk; *Mūsų kukarkėlė buvo labai tvirta: arielkos prigėrus į kuknę išvirto* JV 970 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 324; ZŠT I: 254); *Todėl tuo drąsa lindau į atvirą kùknę* K. Donel (Kabelka 1964: 26, 119); **2**. ‘virtuvės krosnis, virykla’ Krp: *Pakurk kuknę* Žg; *Užkaisk pietus ant kuknės, tai greičiau išvirs* Vs; **3**. ‘rūkykla’: *Ar tuščia kùknė? Aš noriu mėsą rūkyti* Dl (LKŽe; dar žr. Адомавичюте 1979: 94) – žr. *kùchnė* (dar žr. Kregždys 2014$_d$: 46)

kuknià 2 (sf.) J, OZ 27 **1**. ‘virtuvė’: *Atidaryk duris – pilna kuknia dūmų prirūko* Btr; *Atnešk iš kuknios puodą su vakariene* Vv; *Bulvas nešk kùknion, be lauke gali sušalti* Ds /\ *Šuo pavydi šun(iui) kùknion eit* Sch 99 (B) (*Tas pasikėlė, nuvėjo kuknion, atsidarė in diečkos* ps. Rimašiai [DvŽ I: 317; dar žr. Girdenis 2012: 152]); **2**. ‘virtuvės krosnis, virykla’: *Užkelk šitą puodą ant kuknios* Al; *Vis tiek da ir kuknią reiks kurt* Stk – žr. *kuchnià* (dar žr. Zinkevičius 1988: 130)

kukninis, *-ė* (adj.) ‘virtuvės, virtuvinis’: *Įėjęs į kuknę ir sakąsys toms kukninėms mergėms: – Aš girdėjau, kad tamstų ponas sergąs ir vis da negaliąs sugyti* ŠLP 406 (SŽ 317) ⇦ *kuknė*

kùgelis 1 (sm.; kul.) J **1**. ‘tarkuotų bulvių kepinys, plokštainis’: *Atnešk didelių ropučių kùgeliuo* Trg; *Kugelio mes tankiai prasikepam* Krkl /\ *Po šabos ir po kùgelio!* Pgr; **2**. ‘smulkių žuvų šutinys’: *Iš tokių žuvų tik kùgelis dėt* Ktk

← le. (dial.) *kugiel* (*gugiel*) ‘keptas daržovių valgis, judėjų valgomas šeštadieniais; tarkuotų bulvių tyrė, kepama skardoje’ (< jdš. *qugel* resp. קוגל ‘apkepas[169]; pudingas’ ← v. *Gugelhopf* / *Gugelhupf* ‘boba [saldus pyragas]’ ← v. v. a. *kugel*, *gugel[e]* ‘vaura’ ← V. lo. / lo. *cucullus* ‘gobtuvas, vaura’ [SW II: 621; Karłowicz II: 144; AGM VII^{2}: 47–48; Фасмер II: 398; Kluge 2002: 377; אַלדאַטאַו 2011: 812; Weinreich 1977: 427; MLex 78; Niermeyer 1976: 285]) → blr. dial. *ку́гель* ‘trintų bulvių košė; troškintos bulvės su prieskoniai’ (СРЯВ II: 553) ∌ ≠ r. *кугель* ‘mėgiamas judėjų patiekalas: lakštiniai su žąsies taukais ar avies lajumi’ (Даль II: 211)

kùkoriškas, ***-a*** 1 (adj.) ‘virėjo’ K, M; *kùkoriškai* (adv.) K

↔ (v.) le. *kucharski* ‘virėjo’ (SW II: 617; Linde II: 1175) → s. blr. *кухарский* ‘virėjo’ (ГСБМ XVI: 254), blr. *кухáрскі(ŭ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 261; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155) – dėl kilmės žr. *kùkorius*, *-ė*

kùkorius, ***-ė*** 1 (smob.) ‘virėjas’ R, K, J, OZ 27: *Bėga, žiurštą apsirišęs, kaip kùkoriui puolas, į visus kampus* Sch 231; *Geras kùkorius gerai ir verda* Al; *Nukirto jo galvelę it kukorius kalakutui* M. Valanč ir kt. (Lš, Yl, NS 37, JD 342, R 158) (LKŽe [dar žr. DvŽ I: 317]); *Kùkoriai valgius naujus jau buvo sutaisę* K. Donel (Kabelka 1964: 25, 119)

↔ (s. / v.) le. *kucharz* ‘virėjas; šokis, šokamas su vestuvių patiekalus gaminusia virėja’ (< [s.] č. *kuchař* ‘t. p.’ ← v. v. a. *kuchenære* ‘virėjas’ ← v. v. a. *kuoche* / s. v. a. *kuohho* ‘pyragas; kepinys’ [SW II: 617; SPW XI: 529; SSt III: 459; Sławski III: 304; Фасмер II: 436; Machek 1968: 305; Kluge 2002: 543; Köbler 1993: 1286; Seebold 2008: 488; Schützeichel 2012: 186; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Kregždys 2014$_{d}$: 35–36]) → s. blr. *кухарь*, *кухарь* ‘virėjas’ (ГСБМ XVI: 254; Булыка 1980: 89), blr. (dial.) *ку́хар(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 262; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155; ЭСБМ V: 175; ТС II: 255), r. dial. *ку́харь* ‘t. p.’ (Даль II: 228)

kùkorė 1 (sf.) ‘virtuvė’ N – žr. *kùkorius* (asociatyvas; semantinė raida grįstina vidine semantinės grupės kaita [apie ją plačiau žr. Kregždys 2010: 26–27])

kùkorius 1 (sm.) ‘didelis medinis šaukštas puodui maišyti (verdant)’ Smn: *Tėvas kùkorių padirbo* Klvr; *Juodas kaip kukorius* Mrs – žr. *kùkorius* (asociatyvas; semantinė raida grįstina vidine semantinės grupės kaita [apie ją plačiau žr. Kregždys 2010: 26–27])

kukoriū́kštis 1 (sm.) ‘menkas, jaunas virėjas (?)’ Ak

↔ le. *kucharczyk* ‘virėjo padėjėjas’ (SW II: 617) → blr. *кухарчу́къ* ‘virėjo mokinys; patarnaujantis virtuvėje’ (Носовичъ 1984: 262; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155) – dėl kilmės žr. *kuchnià*

kukorỹstė 2 (sf.) ‘virimo mokslas; virėjo darbas’ K I 698, M

↔ (v.) le. *kucharstwo* ‘maisto gaminimo menas; virėjo amatas; maisto gaminimas’ (SW II:

[169] Judėjų apkepas (resp. „kugelis“) yra kepamas skirtingai, nei tai daro lietuviai. Jo yra 3 (pagrindinės) rūšys: lakštinių, bulvių ir manų kruopų (plačiau žr. Шмаева 2001: 273–275; Лазерсон 2005: 8, 18).

617; Linde II: 1175) → blr. *кухáрство* ‘virėjo amatas; maisto gaminimo menas’ (Носовичъ 1984: 261; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155) – dėl kilmės žr. *kuchnià*

kuligas (sm.) ‘rogės, prisėstos žmonių, vykstančių pramoginiam pasivažinėjimui (ppr. per užgavėnes)’: *Kuligas vis lėkė zovada, šaudydamas su botagais, nors kelias buvo pilnas nuosklandų* Pč; *Vėl pykšterėjo botagai, sudundėjo kanopos, ir kuligas zovada nulėkė toliau* Pč

← (v.) le. *kulig* ‘pasilinksminimas Užgavėnių metu, kuomet į roges susėdę kaimo gyventojai apvažiuoja kaimynų kiemus; šiame pasilinkminime dalyvaujatys žmonės ir kt.’ (SW II: 626; Linde II: 1181; Brückner 1985: 281) → r. *кулиг* ‘pramoginių rogių virtinė’ (Шетэля 2011: 28)

kulkà 2 (sf.) K, DŽ, NdŽ, SD 122, R 234, Ns 1858: 2, M **1**. ‘mažas kūgio formos švino gabalėlis, įtaisytas į tūtelę su sprogstama medžiaga ir šaunamas iš šautuvo ir kt.’: *Šautuvų kulkos sušvilpia kartais lyg ir čia pat* Pt; *Išėmė kulĩką* OZ 27; *Pasigirdo šūvis, ir pro mano ausis prazvimbė kulka* rš ir kt. (Švn, JD 1078, 1112, 1556, Vrn, S. Nėr, StnD 24, LB 31, KlpD 30, Vlkv, RD 193, RB 1Kar. 7.16, SD 122, S. Dauk, PPr 444, LTR [Vl], Gs [*Ar dykai jis jums kulkàs bei paraką davė* K. Donel (Kabelka 1964: 26, 120)]); **2**. ‘kamuolys, rutulys’: *Ežys yra apdengtas su dygiais ir gal į kulką susitraukti* prš; *Mėnesio kulkà* K II 68; *Dangaus kulkà* K I 638; **3**. ‘karolis, karolėlis’: *Kulkelès ant siūlo verti* K I 74; **4**. ‘piliulė’ K II 110; **5**. ‘buožulas’: *(Lova) dailiomis nutekintomis kulkomis papuošta, rudai nupoliruota* I. Simon

← (s. / v.) le. *kulka* ‘kulka; rutulėlis; vartaliojimas; akies obuolys ir kt.’ (< v. v. a. *kûle* ‘rutulys; kulka’ [SW II: 627; SPW XI: 545; SSt III: 461; Фасмер II: 413; ЭСБМ V: 157; MLex 118; dar žr. Palionis 1967: 278; Zinkevičius 1988: 136; Kabašinskaitė 1998: 76; Kregždys 2014$_{d}$: 36]) → s. blr. *кулька*, *кулка* ‘kulkelė’ (ГСБМ XVI: 216), blr. *ку́лька* ‘kulkelė; rutuliukas’ (Носовичъ 1984: 259)

kunštas (sm.) ‘sugebėjimas; menas; amatas’: DPk 174.8–9 *ſmârkus búdęlei rôde ant’ táwę wiſſús kunβtus ſawús r muẓdami ſpieudi=dami* (dar žr. Skardžius IV: 173)

← (s. / v.) le. (dial.) *kunszt* ‘sugebėjimas; menas; amatas; puikiai atliktas darbas; pašaukimas; aibių krėtimas; pokštas ir kt.’ (< v. v. a. *kunst* / v. *Kunst* [su /s/ – žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 682] ‘meistriškumas; menas; sugebėjimas ir kt.’ [SW II: 633; SPW XI: 548–550; SSt III: 462; Karłowicz II: 525; Sławski III: 371; SEJL 510; MLex 118; dar žr. Palionis 1967: 286; Kucała 2000: 49, 50]) → s. blr. *куништъ* ‘meistriškumas, sugebėjimas; pokštas, juokai’ (ГСБМ XVI: 224; Булыка 1980: 137) ∌ r. *ку́ништикъ* ‘juokų krėtimas, pokštas’ (Даль II: 219)

kùmštas (sm.) ‘išdaiga; susikalbėjimas’: *Perėjūnai veda kokius kumštus* Vrn – žr. *kunštas*

kuñtušas 1 (sm.) **1**. ‘(psn.) tam tikras feodalinės Lietuvos ir Lenkijos bajorų drabužis (žemiau kelių ilgumo)’ K I 577, M: *Apsidarę buvo*

vyriški su kuntušais, su taratatkomis ir su žiuponais senų dienų M. Valanč; *Po žaliuoju kuntušėliu* JV 28; **2**. (ppr. pl.) ‘plaukai, arklio karčiai’: *Nusikirpk plaukus, o tai, žiūrėk, jau kuñtušai iš po kepurės lenda* Šmk; *Kiti sako – nukirpk arkliui kuñtušus, ir jis apankąs* Jd; **3**. ‘skarmalas’: *Pas ją visokių kuñtušų pilna* Skr; *Pasiėmusi savo kuntušus ir pabėgo* Vyž; ***kuñtušis*** 1 ‘prastos medžiagos paltas’ Lp: *Tokio kuñtušio aš jau nenešiočiau* Lš; ***kuntušỹs*** 3^{b} K. Būg **1**. ‘susivėlę vilnų, plaukų mazgai’: *Štai kokių vilnose kuntušių esama* Ds; *Arklys turi karčiuos kaltūną, kad susivėlę kuntušiais* Ds; *Pilna galva kuntušių* Ds; **2**. ‘skarmalas’: *Prisivelėjau visokių kuntušių* Ds

← le. dial. *kuntusz* ([v.] le. *kontusz*) ‘tautinis lenkų drabužis – ilgas durtinys’ (< vengr. *köntös* ‘vyriškas durtinys, dažnai pašiltintas kailiu; naminis chalatas’ ← turk. *kontoç* ‘toks drabužis’ ← gr. [< mid.] *κάνδυς* ‘persų viršutinis drabužis’ [SW II: 634; Linde II: 1075; Фасмер II: 418; Beekes I: 637; Hinz 1975: 144; Wołosz 1989: 269; Géza 1991: 175–176; EWU 816]) → s. blr. *кунтушъ* (*кунтужъ*, *кунтышъ*) ‘durtinys atlenkiamomis rankovėmis’ (ГСБМ XVI: 223–224), blr. *ку́нту́ш(ъ)* ‘durtinys; senovinis vyrų viršutinis drabužis, dėvėtas Ukrainoje ir Lenkijoje’ (Носовичъ 1984: 259; ТСБМ II: 756; ЭСБМ V: 160), r. dial. *ку́нтушъ* ‘lenkų viršutinis drabužis; vyriškas durtinys, dažnai pašiltintas kailiu; moteriški kailiniai’ (Даль II: 218)

kuntušiúotas, *-a* 1 (adj.) ‘su kuntušiais, susivėlęs’: *Pirkau vilnų, bet labai kuntušiúotos* Ds ⇐ *kuñtušas*

kuñtušiuoti, *-iuoja*, *-iavo* (verb. tr.) ‘glamžyti, lamdyti’: *Ji viską tik kuñtušiuoja į daiktą, nieko nežiūri* Skr ⇐ *kuñtušas*

kupà (sf.) ‘didelė statinė’ Ds, Lkm: *Rita per priemenę kupą* Ck; *Žiūri: boba sema medų iš kupų* BsP II 252

↔ (s. / v.) le. (dial.) *kufa* ‘didelė statinė; girtuoklis; snukis ir kt.’ (< v. v. a. *kuofe* / s. v. a. *kuofa* ‘kubilas; statinė’ ← V. lo. *cu[p]pa* ‘kubilas, gelda; [geriamoji] taurė ir kt.’ ← lo. *cūpa* ‘statinė’ [SW II: 620–21; SPW XI: 535; SSt III: 460; Karłowicz II: 513; Sławski III: 318; Фасмер II: 436; ЭСБМ V: 161; Wackernagel 1878: 172; Köbler 1993: 1285; Seebold 2008: 488; Schützeichel 2012: 186; Niermeyer 1976: 287; dar žr. Smolińska 1983: 197–198; Walczak 1991: 106; Филичева 2003: 137; Pronk-Tiethoff 2013: 133]) → s. blr. *куфа* ‘didelė statinė’ (ГСБМ XVI: 252–253; Булыка 1980: 101), blr. *куфа* ‘didelė grūdų statinė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155), blr. dial. *ку́па* ‘t. p.’ (СБГП II: 527), r. *ку́фа* ‘statinė; saiko matas (30 kvortų)’ (Даль II: 228)

kùpelis 1 (sm.) ‘geriamas puodukas’ Srj, Krsn, Vs, Drsk, Lp, Sn: *Pasemk pilną kùpelį vandens* Lš; *Paduok man kùpelį vandenio* Švn; *Einam išgerti nors po vieną kùpelį alaus* Ar; *Paduok kupeliùką, tegu atsigeria žmogus* Mrs

↔ (v.) le. *kufel* ‘vienos ąsos indas gerti vyną ar alų; alaus bokalas; butelis; girtuoklis; girtuoklystė’ (< v. v. a. *küefel* ‘geriamoji taurė’ [SW II: 621; SPW XI: 535–536; Sławski III: 319; ЭСБМ V: 174; MLex 119]) → s. blr. *куфель* (*кухель*) ‘alaus bokalas’ (ГСБМ XVI: 253; Булыка 1980: 101), blr. *ку́фель* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 764) ≠ blr. *кухаль* ‘didelė

stiklinė; alaus bokalas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155), blr. (dial.) *ку́хель* 'molinis bokalas; nedidelė taurė' (Носовичъ 1984: 262; TC II: 255) – dėl tolimesnės kilmės žr. *kupà* (dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.5.5. tipą)

kulpius (sm.) 'puskvortė': *Tadag ne tiektai evangelikai, bet ir evangeličkos prieg kulpiamus (girtaudami) biblija švaito* DP 474 – žr. *kùpelis* (su struktūrinių elementų *-m-* ir *-l-* metateze bei *-e-* absorbcija [dar žr. SEJL$_2$ 592])

kupeřkas 2 (sm.) 'skrynia' OZ 28: *Kupeřkas pilnas rietimų* Slk; *Vež per lauką naują kuperkėlį, mane į vargelį* LTR (Tvr); *Tu jį padėkie – tąjį lakštelį – naujajam kuperkėly, kur plonosios drobelės* LTR (Tvr)

↔ le. *kuferek* 'skrynia su dangčiu' (SW II: 621; Krasowska 1989: 53) → blr. dial. *куфэ́рак* 'nedidelė skrynutė' (СБГП II: 591) ≠ blr. *куфарак* 'skrynelė' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155) – dėl kilmės žr. s. v. *kùfaras* (StEB I γγγ. poskyrio II.5.1. tipą)

kurentas (sm.) 'daina, arija, atliekama grojančio laikrodžio': *Muzikantai pamažu pradėjo kurentus vedžioti, daineles dainuoti* Žem; *Griež kurentus ir tančelius, kad palinksmintum svetelius* JD 1488

↔ (v.) le. (dial.) *kurant* 'melodija (ir laikrodžio); laikrodis, grojantis melodijas ir kt.' (< pranc. *courant* 'bėgantis, tiksintis' [SW II: 638; Linde II: 1187; Karłowicz II: 529]) → blr. *кура́нтъ* 'laikrodis su muzikiniu įtaisu' (Носовичъ 1984: 260) ≠ r. *куранты* (pl.) 'laikrodžio melodija; muzikinis laikrodis ir kt.' (< v. *Couranten* 'paskalos' [Даль II: 221; Фасмер II: 423])

kùrjeris, ***-ė*** 1 (smob.) DŽ **1**. 'įstaigos pasiuntinys reikalų raštams išnešioti': *Ir tikrai: mums bekalbant, atlekia uždusęs kitas kurjeris, įteikia vicerektoriui kitą laišką ir atsiima paklydėlį* rš; **2**. 'tarnautojas, važinėjantis pavedimų atlikti': *Diplomatinis kùrjeris (užsienio reikalų ministerijos pareigūnas, vežiojantis diplomatinį paštą)* DŽ

← v. le. *kuryer*, le. *kurjer* 'pasiuntinys, patikėtinis ir kt.' (< pranc. *courrier* 'pasiuntinys; šauklys; laiškininkas; pašto balandis; [pl.] laiškai' [SW II: 642; SPW XI: 577; ЭССРЯ I: 453–454]) → r. *курье́ръ* 'pasiuntinys; šauklys' (Даль II: 225), blr. *кур'е́р* 't. p.' (РБС I: 702) ≠ s. blr. *курыеръ* 'pasiuntinys' (ГСБМ XVI: 244)

kur kálvek (adv.) 'kur nors': *Ar negaus kur kálvek kokio lengvo darbo?* BM 81; *Ar negalėtų čia kur kalvek pergulėti?* rš

↔ (s. / v.) le. *gdziekolwiek* 'kur nors; kai kur' (SW I: 815; SPW VII: 313–316; SSt II: 407) → s. blr. *гдекольвекъ* (*гдековекъ*) 't. p.' (ГСБМ VI: 267), blr. *гдзъ-ко́львекъ* 'bet kur' (Носовичъ 1984: 111) – partityvinis vertinys (dar žr. s. v. *kálvek*, *kálvėk*, *kal̃vek*)

kuřkas (sm.) 'šautuvo užrakto dalis (detalė)' OZ 28

← (v.) le. *kurek* 'šaunamojo įtaiso dalis, kuria užtaisomas ginklas ir kt.' (< [vertinys] v. v. a. *han[e]* / v. *Hahn* 'gaidys ↔ šaunamojo įtaiso dalis, kuria užtaisomas ginklas' [SW II: 641; SPW XI: 576; Фасмер II: 427; ЭССРЯ I: 452; MLex 67]) → s. blr. *курокъ*, *курекъ* 'šaunamojo įtaiso dalis, kuria užtaisomas ginklas' (ГСБМ XVI: 240–241), blr. *курак* 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 154), s. r. *курокъ* 't. p.' (СРЯВ VIII: 140), r. *куро́къ* 't. p.' (Даль II: 223)

kùrmanas 1 (sm.) ‘v e ž i k a s’ Ds: *Poni tuoj nusiuntė kùrmaną su karieta* BM 192; *Važiuoja be kurmano* Alks; *Argi nematai – dvarcki arkliai ir kurmanai dvarcki* A. Vien; ***kùrmonas*** 1 ‘t. p.’: *Tai ana ėmė patįsė dūku ir prarijo juos: ir kurmonų, ir tų ponų* ps Poškonys (DvŽ I: 326)

← le. dial. *kurman* (*churman*) ‘važmininkas; tas, kuris verčiasi krovinių pervežimu; vežikas, arklininkas ir kt.’ (IAKP I: 316; SGP IV[1]: 135) → s. blr. *хурманъ*, *хурмонъ* ‘vežikas’ (Булыка 1980: 89), blr. (dial.) *хýрман(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 684; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 337; ТС V: 260; СБГП V: 272, 330) – dėl kilmės žr. *fùrmanas*

kurta (sf.) ‘t r u m p a s l e n k i š k a s š v a r k a s’ SD 125, [K], N

← (v.) le. *kurta* ‘švarkas ir kt.’ (< **I**. lo. *curtus* ‘sutrumpintas, nukirptas; nepakankamas ir kt.’; **II**. turk. *kürtä* ‘trumpa palaidinė’ ← n. pers. *kurta* ‘apatiniai marškiniai [*tunica interula*]’ [SW II: 645; Linde II: 1119; Sławski III: 413; Фасмер II: 429–430; ЭССРЯ I: 453; Абаев I: 609–610]) → s. blr. *курта* ‘striukė’ (ГСБМ XVI: 241–242; Булыка 1980: 111), blr. (dial.) *кýрта* ‘striukė; trumpas viršutinis drabužis be pamušalo’ (Носовичъ 1984: 261; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 154; СБГП II: 584; ТС II: 253; СГЦБ I: 208; МАСМ 49; ЭСБМ V: 170), s. r. *курта* ‘striukė’ (СРЯВ VIII: 141), r. *кýрта* ‘trumpas vyriškas drabužis be pamušalo’ (Даль II: 223)

kùrtka 1 (sf.) **1**. ‘t r u m p a s a p s i a u s t a s , p u s p a l t i s’ Kos 133, Pn: *Nunešiau kailius, kad pasiūtų kurtką* Šlv; *Ar jau pasisiuvai kùrtką?* Btr; *Apsivilk kùrtka – šalta* Kp; **2**. ‘be r a n k o v i ų k a i l i n u k a i a r v a t i n u k a s , b e r a n k o v ė’ Pn: *Apsivilk po apačia kurtką, kad nesušaltum* Čk

← (v.) le. *kurtka* ‘trumpa palaidinė; striukė ir kt.’ (SW II: 645; Linde II: 1191; dar žr. Borejszo 1994: 45) → s. blr. *куртка* ‘striukė’ (ГСБМ XVI: 242), blr. dial. *кýртка* ‘švarkas’ (СБГП II: 584), s. r. *куртка* ‘striukė’ (СРЯВ VIII: 141), r. *кýртка* ‘t. p.’ (Даль II: 223) – dėl kilmės žr. *kurta*

kùsytojas (***-is*** C II 177, N), ***-a*** 1 (smob.) ‘k a s k u s i j a , g u n d o , s i u n d o’

↔ (s. / v.) le. *kusiciel* ‘gundytojas ir kt.’ (SW II: 648; SPW XI: 589; SSt III: 472) → s. blr. *куситель* ‘gundytojas’ (ГСБМ XVI: 245–246) – dėl kilmės žr. *kùsyti*

kùsintojas (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘k u r s t y t o j a s , k i r š i n t o j a s’ J: *Kusintojus pačius baimė apėmė* prš; *Kusintojai kits nieks, kaip tik prigavikai esą* I. Simon – žr. *kùsytojas* (*-is*), *-a*

kuskà 2 (sf.) K **1**. ‘d i d e l ė s t o r a s k e p e t a a p s i g a u b t i ; s k a r a’: *Pasiimk tą tūbinę kuską apsisiausti* Ms; *Pasiimk kùską, gali lyti* Žd; *Apsisiautusi su kuska, ir valkiojas, atrodo, ka didžiausias speigas būtų* Vvr; **2**. ‘s k e p e t a g a l v a i a p s i r i š t i ; s k a r e l ė ; n o s i n ė’ Klp: *Toks vėjas, o ji be kùskos* Sg; *Šimtą dovanosma, kuskoj suvyniosma* (d.) Gr; *Susidėvėjo mano kuskà* Nmk ir kt. (Plt, Klm, Nmž, LT III 416, Šln, KlpD 81, JV 413, 929, JD 1069, D 72); **3**. ‘s t a l t i e s ė’: *Stalelį tiesiau šilkų kuskele* JV 793; **4**. ‘s k u d u r a s’: *Na, kavalieriau, nebesusirinksi visų savo ir kùskų!* Ob; **5**. (ppr. pl.) ‘g a i d ž i o p a k a r ū k l a i’: *Pažiūrėk, mūsų gaidžio kùskos į ledą sušalusios* Krp

↔ **I**. lie. *kustà* ‘skara (ppr. pirktinė)’ (žr. s. v. *kustà*) su *-k-* < *-t-* kaita dėl progeresyvinės asimiliacijos, t. y. ***k***-*us*-***t***-*a* → *****k***-*us*-***k***-*a*;

↔ **II**. (s. / v.) le. *chustka* ‘kvadratinis vilnonio, lininio ar medvilninio audeklo gabalas, skara; nešvarūs skalbiniai; drabužiai ir kt.’ (SW I: 307; SPW III: 340; SSt I: 261; dar žr. Jansone 2003: 112–116; Markus-Narvila 2011: 177) → blr. (dial.) *хýстка* ‘skara; medžiagos gabalas’ (Носовичъ 1984: 684; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 337; TC V: 260), r. dial. *хýстка* ‘t. p.’ (Даль IV: 569) – su *-t-* absorbcija (dėl kilmės žr. ***kustà***)

kuskava (sf.) ‘toks mergaičių šokamas liaudies šokis’ LTR (An) ⇦ *kuskà*

kuskinẽlė 2 (sf. dem.) ‘liaudies šokis, blezdingėlė’ Kos 84 ⇦ *kuskà*

kuskúotis, -úojasi, -ãvosi (verb. refl.) ‘gobtis’ ↔ *apsikuskúoti* ‘apsigobti, apsirišti skaromis, kuskomis’ J ⇦ *kuskà*

skuskà 2 (sf.) NdŽ **1**. ‘skarelė’ Ms: *Mesk tu tą skùską nors vasarą* Pšl; *Aš tariau, piršleliui ant kaklelio skuska, o nežin nežinėl – bobos tunktis* NS 767; *Ji atsineša aukso kvietkelę žalių šilkų skuskelėj* BsO 410 ir kt. (LB 101, LTR [Nmj]); **2**. ‘nosinė’ Q 460, 626, B, R 315, MŽ 422, N, [K] – žr. *kuskà* (su *s-* proteze)

kustà 2 (sf.) ‘skepeta galvai apsirišti; skarelė; nosinė’: *Šilko kustẽlę siuvinėdama* VoL 401 (Grv) (LKŽe); *Žalty balty, gva gva gva, ne marcių vežies, gva gva gva, nebus juostos, gva gva gva, nebus kustos, gva gva gva* ps. Žižmai (DvŽ I: 328)

↔ (s. / v.) le. *chusta* ‘medžiagos gabalas, kuriuo apsigobiama; (nešvarūs) drabužiai’ (< bulg. *фýста* ‘moters skara; sijonas’ ← it. *fustagno* ‘multinas’ ← V. lo. *fustaneum* ‘multinas [storas, šiurkštus audinys]; multino drabužis’ [SW I: 307; SPW III: 339–340; SSt I: 260; Фасмер IV: 286; Niermeyer 1976: 459; РБЯ V: 477]) → s. blr. *xycma* ‘skarelė; apatiniai marškiniai’ (Булыка 1980: 111), blr. (dial.) *хýста* ‘skara; medžiagos gabalas’ (Носовичъ 1984: 684; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 337; TC V: 260), r. dial. *хýста* ‘t. p.’ (Даль IV: 569)

kustelė (sf. dem.) ‘skarelė’: *Nuveisiu svirnelin, imsiu tris kustelas* d. Dv (DvŽ I: 328) ⇦ *kustà*

kušnėrius (sm.) ‘kailiadirbys’ N, [K], R 223, 235, Mž 313; ***kušniẽrius*** 2 ‘t. p.’ C I 410, Lex 20: *Pas kušniẽrių mūs trys kailiai nunešti išdirbti* Lš /\ *Ateis lapė pri kušnieriaus* VP 7; *Ateis lapė in kušnierių, kad ne miltų, tai pelenų (sakoma, kalbant apie tokį, kuris didžiu statosi)* Ds

← (s. / v.) le. *kusznierz*, *kuśnierz* ‘kailiadirbys’ (< v. v. a. *kürsenære* ‘t. p.’ [SW II: 651; SPW X: 595–596; SSt III: 473; ЭСБМ V: 179; Фасмер II: 439; MLex 119]) → s. blr. *кушнеръ* ‘kailiadirbys’ (ГСБМ XVI: 261), blr. (dial.) *кýшнéр(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 262; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155; СБГП II: 596), r. *кýшнеръ* ‘t. p.’ (Даль II: 229)

kvárta 1 (sf.) **1**. ‘(psn.) skysčių saikas, lygus 1/4 gorčiaus’: *Turiu parduoti kvartą sviesto ir kiaušinių dešimtį* Žem; *Kvarta vandenio* brš (*Sudėję piningus, pasiuntė vaikesą į miestą – parnešė tris kvartas arielkos* ŠLSP 229 [SŽ 326]); **2**. ‘(muz.) diatoninės gamos ketvirtasis laipsnis; intervalas tarp pirmojo ir ketvirtojo laipsnio’ DŽ: *Apatinis intervalas nuslinksta lig kvartai* LT II 100; **3**. ‘(sport.) pozicija fechtuojantis – smūgis į kairįjį petį’ DŽ; **4**. ‘(istor.) mokestis kariuomenei išlaikyti’: *Be valstybinių mokesčių, va-*

dinamų padūme, valstybinių ir bažnytinių žemių valstiečiai dar turėjo mokėti kvartą ir hiberną rš; ***kvortà*** 2 **1**. ‘(psn.) skystų ar birių kūnų saikas, lygus 0,82 litro; toks jų kiekis’ M: *Duokše kvortą karčiosios!* Ašb; *Keturios kvõrtos sudaro gorčių* Rs; *Kvortą arielkos nepaniekina* Jzm ir kt. (JD 356, Dkš, OZ 29, Alv, SD 271, Rdm [*Už trejus metus uždirbau porą arklių, karietų ir kvortų arielkos* ps. Poškonys (DvŽ I: 331)]); **2**. ‘indas skystiems ar biriems daiktams semti’: *Kvortoj atsirado skylė* Ūd; **3**. ‘(muz.) diatoninės gamos ketvirtasis laipsnis; intervalas tarp pirmojo ir ketvirtojo laipsnio’ LL 72; **4**. ‘leidinio formatas – 1/4 popieriaus lapo (*in quarto*)’ NdŽ; **5**. ‘durelės duryse; durų ketvirtadalis’: *Atidaryk kvortą, kad įeitų geresnis oras* Krp; *Uždaryk kvortą, kad vėjas nepūstų* Žg

← (s. / v.) le. *kwarta* ‘ketvirtis; ketvirtoji gorčiaus dalis; ketvirtis grivinos (mokestis); 4-oji karaliaus valdų pelno dalis, skirta kariuomenės išlaikymui (nustatyta Žygimanto Augusto); kariuomenė ir kt.’ (< V. lo. *quarta* ‘ketvirtis (tūrio matas); ketvirtoji valdų dalis; ketvirtoji paveldėto turto dalis; žemės mato įvardijimas’ [SW II: 656; SPW XI: 605–606; SSt III: 474; Stamm 1938: 45, 71, 80; ЭСБМ V: 7; Niermeyer 1976: 874; dar žr. Sławski III: 462; Zinkevičius 1988: 137]) → s. blr. *квapта* ‘metalinis indas gerti; indas matuoti birius ir skystus dalykus; ketvirtoji gorčiaus dalis; 4-oji karaliaus valdų pelno dalis, skirta kariuomenės išlaikymui’ (ГСБМ XIV: 15; Булыка 1980: 154), blr. *квáрта* ‘birių ir skystų dalykų matas (ketvirtis gorčiaus); stuopa (t. y. 1,2 l)’ (Носовичъ 1984: 232; ЭСБМ ibd.), r. *квáрта* ‘birių ir skystų dalykų matas; stuopa; ketvirtoji nata ir kt.’ (Даль II: 102; plg. Фасмер II: 217)

> *kortà* 2 (sf.) **1**. ‘(psn.) skystų ar birių kūnų saikas, lygus 0,82 litro; toks jų kiekis’: *Jis išgeria cielą korta šnapšo ant sykio* Kv; *Šitoje kortoje yra vanduo* Vdk; *Kõrtos niekuomet nesudaužysi* Gr; *Išgėriau pilną kõrtą vandens* Lkv; **2**. ‘lango rūta’: *Išmušė vieną lango kõrtą* Lk; *Ve, ant aukšto išmušta lango kortà* Kv; *Mūsų langų yra didelės kõrtos* Up; *Vaikai visą apatinę kortą išdaužė* Krkl – žr. *kvortà* (su pučiamojo *-v-* absorbcija)

kvartíera 1 (sf.) ‘butas’ K, NdŽ

← le. dial. *kwartera* ‘laikinai kariškių užimtos gyvenamosios patalpos; apsistojimo vieta, butas’ ≠ le. dial. *kwartera* ‘daržo sklypas; vieta kapinėse’ (< v. v. ž. *qua[r]têr* ‘būstas’ ← s. pranc. *quartier* ‘keturkampio formos objektas’ ← V. lo. *quartarium* ‘ketvirtoji turto dalis; žemės sklypo dalis ir kt.’ [Karłowicz II: 543; Sławski III: 472–473; ЭСБМ V: 9–10; Фасмер II: 217; Niermeyer 1976: 875; Greimas 1969: 522; Godefroy 1990: 420]) → r. (nuo XVIII a.) *квартúра* ‘gyvenamasis žmonių būstas’ (Даль II: 102; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 192) ∌ blr. dial. *кварyíра* ‘namai; butas’ (СБГП II: 452–453)

kvartùkas 2 (sm.) Škn, ***kvartũkas*** 2 NdŽ **1**. ‘prijuostė, prikyštė’: *Prisikišk kvartuką, kad neišsisuodytum* Šk; *Ot tau gaspadinė – ir kvartũko prisidengti gero neturi* Ds; *Andarokas nekaltokas, kad kvartùkas šonan sukas* OZ 29 ir kt. (Kv, Up, Slk, Rk, JD 1521 [*Kokià cia marcì be kvartũko* Rimašiai (DvŽ I: 330)]); **2**. ‘karšiamos mašinos konvejerinė drobė’: *Kvartūkas sustojo, tai vilnos ir neina karštuvuos* Zr

↔ le. dial. *chwartuch* ‘drabužio dalis, dėvima nuo liemens ir žemiau, idant nebūtų sutepti

kiti drabužiai' (SGP IV[1]: 166) → blr. (dial.) *хвартýк(ъ)* 'prijuostė' (Носовичъ 1984: 676; СБГП II: 263, 296) – dėl kilmės žr. *fartūchas*

kvartū̃gas 2 (sm.) 'prijuostė, prikyštė': *Eidama kiaulių šerti, prisijuosk kvartūgą, o taip pareisi košina* Kl; *Jos visas kvartū̃gas suodinas* Kv; *Prisinerk kvartū̃gą – nusitepsi pilvą* Rt ir kt. (Slnt, Ms, Klm, S. Dauk, D 50, Kos 85) – žr. *kvartū̃kas* (su sporadine struktūrinio elemento *-k-* > *-g-* kaita [žr. Urbutis 1981: 195])

kvartūkẽ̃lis 2 (sm. dem.) 'prijuostėlė' Kaziuliai (DvŽ I: 330) ⇦ *kvartū̃kas*

kvatera (sf.) 'būstas': *Nusireikalavęs to vieto, paėmęs arklį ir vedęsis į savo kvaterą* ŠLSP 251 (SŽ 326); ***kvaterà*** 2 'nuomojamas butas, kambarys' ZtŽ 336–337; ZŠT I: 133, II: 239, 258, 355, 416; ***kvatėra*** 't. p.' BsP II 43: *Pasisamdė pas tą kupčių kvatėrą* LB 203 (LKŽe); ***kvatėrà*** 2 'butas' Maciučiai (DvŽ I: 330); ***kvatíera*** 1 'nuomojamas butas ar kambarys' K, Jn, Ndž, Lš, Kv: *Jis mieste turi gerą kvatierą* Mrj; *Jis dirbo miesto fabrikėly, o gyveno ant kvatieros pas seną našlę* Krsn (LKŽe); *Maskoliuks, ant kvatieros stovėdams, nenorėjęs pėtnyčioj sausai valgyti* ŠLSA 56 ir kt. (SŽ 326)

← (v.) le. *kwatera* 'ketvirtoji dalis; langas, sudarytas iš dviejų dalių; kareivių nuomojamas būstas; būstas ir kt.' (SW II: 660; SPW XI: 613; Linde II: 1201; Sławski III: 472) → s. blr. *квaтера* 'kvadratinis, stačiakampis langas; keturkampis plotas; nuomojamas būstas' (ГСБМ XV: 18; Булыка 1980: 96), blr. (dial.) *кватэ́ра* 'kvadratas; kvadrato formos erdvė; butas; nedidelis žemės sklypas; lango dalis' (Носовичъ 1984: 232; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; СБГП II: 452–453; ЭСБМ V: 9–10; dar žr. Барысюк 2011: 122) – dėl kilmės žr. *kvartíera*

kvateravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'nuomoti butą' ZtŽ 337

← (v.) le. *kwaterować* 'apgyvendinti karius gyvenamosiose patapose; nuomotis būstą ir kt.' (SW II: 660–661; Linde II: 1201) → blr. dial. *кватэ́равацьъ* 'laikinai nuomotis būstą; būti dislokuotam (apie karius)' (ЭСБМ V: 10) – dėl kilmės žr. *kvartíera*

kvaterãvimas 1 (sm.) 'kambario, buto nuomojimas' ↔ *įkvaterãvimas* 1 (sm.) 'kareivių apgyvendinimas' LL 72 ⇦ *kvaterúoti*

kvaterúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr., tr.) 'nuomoti butą, kambarį' LL 72 – žr. *kvateravóti*

kveteróti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) 'nuomoti' Rdm – žr. *kvaterúoti* (su *-e-...-e-* < *-a-...-e-* dėl regresyvinės asimiliacijos)

kvaterkà 2 (sf.) 'pusbutelio (1/4 litro) talpos indas degtinei seikėti, pusbutelis; į jį telpantis kiekis' N: *Barškin skambin kvaterkoms ir plėčkelėms* Sz; *Išgėrėm kvateřką* OZ 28; *Dabar tenai kvaterka vandenio dešimts skatikų kaštuoja* BM 206; ***kvatíerka*** 1 K, ***kvatierkà*** 2 't. p.' Sch 285, M: *Eime į karčemą kvatíerką šnapso išsigerti!* Mrj

← v. le. *kwaterka* 'biriųjų ir skystųjų medžiagų saiko vienetas; ketvirtoji litro dalis; ketvirtoji lango dalis, langas ir kt.' (SPW XI: 613) → s. blr. *квaтерка* 'kvadratinis, stačiakampis langelis' (ГСБМ XV: 18; Булыка 1980: 153), blr. *кватэ́рка* 'saiko matas (ketvirtis); lango stiklas; butukas' (Носовичъ 1984: 232; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145) – dėl kilmės žr. *kvartíera*

kvertka (sf.) ‘ketvirtoji lango dalis, vienas jo stiklas’: *Neišmušk kvertkų!* Ukm; *Išmušė kvertką ir nuskrido, nei dėku nepasakęs* Tj – žr. *kvaterkà* (su struktūrinio elemento *-t-* metateze ir radicialinio *-a-* absorbcija, t. y. *kv-**a**-**t**-erka* → *kv-er-**t**-ka*)

kvatermistras (sm.) ‘asmuo, tvarkantis kariuomenės išskirstymą po butus’ N

← (v.) le. *kwatermistrz* ‘pareigūnas, aprūpinantis karius, dvariškius gyvenamuoju būstu; bičių spiečius, ieškantis naujos drevės ir kt.’ (< v. v. a. *quattermeister* ‘pareigūnas, aprūpinantis karius gyvenamuoju būstu’ [SW II: 660; Linde II: 1201; Sławski I: 473]) → s. blr. *квартермистръ* ‘asmuo, paskirtas išskirstyti kariuomenę po butus’ (ГСБМ XV: 19; Булыка 1980: 61)

kvitãcija 1 (sf.) ‘kvitas, pakvitavimas’: *Pagal seną kvitaciją* MP 368

← v. le. *kwitacyja* (le. *kwitacja*) ‘raštiškas patvirtinimas; vekselis; banko indėlio liudijimas’ (< V. lo. *quitatio* ‘atlyginimas; apdovanojimas; atpildas’ [SW II: 667; SPW XI: 626–627; Smolińska 1983: 177; ЭСБМ V: 13; Blaise 1994: 763; dar žr. Palionis 1967: 284]) → s. blr. *квитация*, *квитацыя* (*квитацея*) ‘kvitas, pakvitavimas’ (ГСБМ XV: 23), blr. *квита́цыя* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 232)

kvìtas 2 (sm.) **1**. ‘oficialus pažymėjimas, nurodantis pinigų ir kitokių vertybių atidavimą, gavimą’ SD 127, K, BS 101, NdŽ, DŽ: *Kvitų knygelė* LL 72; *Tą pasakęs, atadavė kvitą, kur buvo... šito žmogaus krauju pasrašyta* BsP II 184; **2**. ‘lapelis su tam tikru tekstu; kartotekos lapelis’: *Gražios mergelės... rėžkit stuomenis nors liki kelių; katros kavosis, negaus kvitelių* JD 226 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 361)

← (v.) le. *kwit* ‘raštiškas patvirtinimas; vekselis; banko indėlio liudijimas’ (< v. v. ž. *quît* ‘t. p.’ ← s. pranc. *quit* ‘raštiškas liudijimas, kvitas’ ← V. lo. *quitus* ‘atsiskaitęs; apmokėtas’ [SW II: 667; SPW XI: 625–626; Sławski III: 496; ЭСБМ V: 13; Фасмер II: 219; Blaise 1994: 762; Greimas 1969: 526; Godefroy 1990: 422; dar žr. Zinkevičius 1988: 136]) → s. blr. *квитъ* ‘dokumentas, raštiškas liudijimas; testamentas’ (ГСБМ XV: 26–27; Булыка 1980: 58); blr. *квитъ* ‘raštiškas liudijimas; sprendimas’ (Носовичъ 1984: 232), r. *квитъ* ‘apmokėjimas; galas, atomazga’ (Даль II: 104)

kvitavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘išduoti, parašyti kvitą, kvitu tvirtinti’ N, M: *Kvitavoja mane kas* SD 127; *Kvitavoju ką* SD 127 (dar žr. Skardžius IV: 175)

← (s. / v.) le. *kwitować* ‘paliudyti apie sumokėtą sumą, skolą, išrašant kvitą; atsidėkoti, atlyginti ir kt.’ (< V. lo. *quitare* ‘laiduoti, garantuoti, užtikrinti; atsisakyti, nereikalauti, atidėti’ [SW II: 668; SPW XI: 630; SSt III: 479; Sławski III: 499; Niermeyer 1976: 879; dar žr. Zawilska 2007: 160]) → s. blr. *квитовати*, *квитовать* ‘paliudyti apie ko nors gavimą; atleisti’ (ГСБМ XV: 25; Булыка 1980: 59), blr. *квитова́ць* ‘atsiskaityti; užskaityti’ (Носовичъ 1984: 232), r. *квитовать* ‘paliudyti apie ko nors gavimą, išrašant kvitą’ (Даль II: 104)

L

ladavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘krauti, dėti’ ↔ *priladavóti* (verb. tr.) ‘prikrauti, daug pridėti’: *Tuos vežimus kad priladavojo, nesigailėdami nė arklio* Pn; *Priladavójau pilną skrynią kraičių* Ds ↔ *suladavóti* (verb. tr.) ‘sukrauti, sudėti glaudžiai, nepaliekant tarpų’: *Jis, suladavojęs lentas, išvažiavo pas stalių* Kvt; *Kamgi suladavojai šakalius, dabok, dabar nedegs* Trgn ↔ *užladavóti* (verb. tr.) **1**. ‘užkrauti ką kuo’: *Šienu kiečiausiai ažladavojau dvi šalines* Ktk; **2**. ‘uždėti ant ko naštą’: *Ir užladavojo kiekviens asilą savo* Ch 1Moz. 44.13

← (v.) le. *ładować*, le. dial. (MLd, Kšbd) *ladować* ‘krauti krovinius; pakuoti; užtaisyti ginklą; prisivalgyti’ (< v. v. a. / v. *laden* ‘[pa]krauti; užtaisyti [ginklą] ir kt.’ [SW II: 788; SPW XII: 339–340; Linde II: 1214; Karłowicz III: 5, 60–61; Lorentz I: 538; Brückner 1985: 305; Sławski IV: 421; Kluge 2002: 553; dar žr. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *ладовать* ‘krauti’ (ГСБМ XVI: 276; plg. Булыка 1980: 82), blr. dial. *ладавáць*, *ладовáць* ‘sudėlioti; sutvarkyti; krautuvu dėti rąstus į vežimą’ (СБГП II: 606; ТС III: 9)[170]

laméntas 1 (sm.) ‘dejavimas, raudojimas’ FrnW; ***lẽmentas*** 1, ***lemeñtas*** 2 **1**. ‘t. p.’: *Visą dieną ir praverkė lẽmentu* Mrc; *Kiba kas pasdarė, kad pas jus vakar tokias (toks) lementas buvo?* Drsk; *Kas būs lemeñtų (raudų, ašarų)!* Ggr (dar žr. DvŽ I: 351); **2**. ‘barniai, triukšmas, rėksmas’: *Nėr tos dienos, kad nebūtų pas juos lẽmento* Lš; *Kokias tę pas juos lementas? Marti verkia, langas išmuštas, sūnus kaži kur išbėgo* Lp; ***liamentas*** ‘dejavimas, raudojimas’: *Sugurinime širdies ir liamentuose gailėjimo* DP 251

← (v.) le. *lament* ‘garsus ir balsingas raudojimas; rauda; skundimasis’ (< lo. *lāmentum* ‘raudojimas, rauda’ [SW II: 679; SPW XII: 9–10; Sławski IV: 37; LEW 338; dar žr. Walczak 1995: 143; Kilar 2010: 82]) → s. blr. *ламентъ*, *лямéнтъ* ‘raudojimas, rypavimas; elegija, rauda; skundas’ (ГСБМ XVII: 206–207; Булыка 1980: 136), blr. *лямэнт* (*лямáнт*) ‘klyksmas; pagalbos šauksmas; rauda’, *лéмент* ‘pratisas klyksmas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 162; ЭСБМ VI: 122–123), blr. dial. *лéмант* ‘verksmas, raudojimas’ (СБГП II: 641)

lamentavoti (verb. intr.) ‘raudoti, garbstyti; dejuoti, aimanuoti’: DPk 192.1–2 *butúmbim' púſe mętu sîrge / ir lá=mentawóieme* (dar žr. Skardžius IV: 176)

← (v.) le. *lamentować* ‘garsiai raudoti, rypuoti; skųstis’ (< lo. *lāmentārī* ‘graudžiai skųstis; garsiai raudoti; apverkti’ [SW II: 679–680; SPW XII: 11–12; Sławski IV: 39]) → s. blr. *ляментовати* ‘garsiai raudoti; kaltinti, priekaištauti’ (ГСБМ XVII: 206; Булыка 1980: 136), blr. (dial.) *лементоваць* (*ляментавáць*, *лементавáць*) ‘garsiai šaukti,

[170] Lie. dial. *ledavóti*, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘dėti, krauti’ ZtŽ 345 dėl šaknies *-e-*, matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *лядавáць* ‘krauti rąstus’ (СБГП II: 710).

klykti, rypuoti' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 158; СБГП II: 716; ТС III: 20; ЭСБМ VI: 122 [dėl blr., r. *я* (kirčiuotoje pozicijoje) adaptacijos dėsningumų lietuvių šnektose plačiau žr. Kardelis 2003: 92])

lementavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) 'dejuoti, raudoti': **1**. *Lementavok nelementavojus – iš numirusių nebeprikelsi* Knv; *Gūdžiai lementavojo mergelė, už bernelio eidama* Prl; *Emilia lementavoja, kad jau reikia kiaulės gyt* Tršk ir kt. (Slnt, LT III 417, Kv); **2**. (intr.) 'primygtinai ką sakyti, įgrumenti': *Motina, išleisdama Viliuką parnešti vaistų, lementavójo, kad nėkur ilgai neužtruktų* Pln; **3**. (intr.) 'graužtis, kankintis': *Jis lementavojo ir lementavojo lig pat smerčio adynos* Rnv; **4**. (tr.) 'minėti; apkalbėti; niekinti': *Jie ilgai lementavójo tave* Skr; *Kad lementavójo, kad lementavójo tave visi žmonės* Brs; *Tu mane visados lementavóji* Vlkv – žr. *lamentavoti* (su šaknies *-a-* > *-e-* kaita, nulemta regresyvinės asimiliacijos, t. y. *l-a-m-e-ntavoti* → *l-e-m-e-ntavoti*)

lementúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) 'raudoti, garbstyti; dejuoti, aimanuoti': *Ko tu čia raudi, ko lementúoji, ar tu rūtelių iškadavoji?* (d.) Jrb; *Mano mama moka lementúot* Trak; *Ne dabar laikas tau lementuoti, vakare buvo neužsisklęsti klėtyje* J. Žem; *Ką čia lementuoti, apsimetus „nežinojimu" ar „nesupratimu"* V. Kudir – žr. *lementavóti*

lanciūgas (sm.) 'grandinė': *Nusikaldinęs labai ilgą lanciūgą, pririšęs prė akroto, o pats įsisėdęs į tokius stiklinius namiukus ir laidęsys į dugną* ŠLSA 198; *Saliamon, kelkis laukan, aš nelaisiu marės gilumo išmieruot, aš pakirpsiu lanciūgą* ŠLSA 198; *Tas tėvs jam nukalęs ta gelžies doklą su ilgu lanciūgu, jis ir išėjęs į mišką* ŠLP 346 ir kt. (SŽ 333, 340); ***lenciū̃gas*** 2 **1**. 't. p.' Vdk, Vvr, Ds: *Kumelė nutraukė lenciū̃gą ir nubėgo į rugius* Žg; *Pririšk šunį prie lenciūgo* Al; *Kai šuo in lenciū̃go* OZ 31 ir kt. (Krtn, Šln, VP 40, SD 404, JV 160, 178, 519, Krok [*Ant Jonelio rankų lenciūgas barškėjo* flk. Pupiškės (DvŽ I: 351–352); *Todėl su lenciū̃gais jį drūtai surakino* K. Donel (Kabelka 1964: 125)]); **2**. (ppr. pl.) 'geležiniai pančiai, grandinės': *Apkalu lenciūgais* SD 222; *Kaliniam uždėjo lenciū̃gą ir nuvarė* Žž; *Jį surišo storais lenciū̃gais* Pln ir kt. (K, Krt, KlvD 186); **3**. 'virtinė (paukščių)': *Neišsiskleida (paukščiai) nakodami (nakvodami), lenciūgù leka, lenciūgù tupa* Krš; ***lencū̃gas*** 2 **1**. 't. p.': *Šuo pri lencūgo laikoms* R 222; **2**. 't. p.': *Nusikabino lencūgùs nuog save ir atsigulė* LB 165; *Lencūgais surakinti* N; *Liepė jį dviem lencūgam surišt* Bt. ApD 21.33; *Pri lencūgo dėti* N

← le. dial. *łańcug* (s. / v. le. *łancuch*, [v.] le. *łańcuch*, le. dial. [DLd, Kšbd] *lencuch*, *leńcuch*) 'metalinė grandinė; pančiai, grandinės; eilė, vora ir kt.' (< v. v. a. **lannzug* ← v. v. a. *lanne* 'grandinė' + v. v. a. *zuc*, *zug* 'traukimas, tempimas' [SW II: 794; SPW XII: 467–470; SSt IV: 96; Karłowicz III: 64; Brückner 1985: 306; ЭСБМ V: 227; Фасмер II: 458; MLex 121, 339; dar žr. Адомавичюте 1982: 47; Zinkevičius 1988: 135; ALEW I: 569; Mikulėnienė 2004: 78; Kregždys 2014_d: 36; plg. SEJL 345; $SEJL_2$ 646]) → s. blr. *ланцугъ*, *ленцугъ* (*ланцухъ*, *ленцухъ*) 'metalinė grandinė; pančiai, grandinės' (ГСБМ XVI: 290, 291–292; Булыка 1980: 101), blr. (dial.) *ланцу́г*, *ланьцу́г* (*ланцу́х*, *ланцу́к*) 'metalinė grandinė' (Носовичъ 1984: 264; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 156; СБГП II: 617; Шатэрнік 1929: 145; dar žr. Барысюк 2011: 123), r. dial. *ла́нцугъ* 'grandinė, grandinėlė' (Даль II: 236)[171] – dar žr. *cilgas*

[171] Z. Zinkevičius (1988: 135) lie. *lenciūgas* 'grandinė' priskiria rytų slavų kalbų skolinių grupei.

lenciūgẽlis 2 (sm. dem.) **1**. ‘g r a n d i n ė l ė’: *Auksinis lenciūgẽlis prie laikrodžio* Srj; *Prisisegiau aukso kilpeles ir sidabro lenciūgėlį* JV 369 (Dv (DvŽ I: 352); *Tas tėvs užmetęs jam lenciūgėlį ant rankos, tuos piningus susisėmęs ir nuėjęs sau* ŠLP 403 [SŽ 340]); **2**. ‘t o k s l i e t u v i ų l i a u d i e s š o k i s’ Kos 84: *Šokiat, panos, lenciūgelius, nepameskiat kvartūgelius* Šauk ⇦ *lenciũgas*

lenciũvas 2 (sm.) ‘g r a n d i n ė’ Dv (DvŽ I: 351–352) – žr. *lenciũgas*

lenciūvẽlis 2 (sm. dem.) ‘g r a n d i n ė l ė’ Dv (DvŽ I: 352) ⇦ *lenciũvas*

laškà 2 (sf.) Ds, Ut, Smn, 4 ‘l o v a’ Krok, Biršt, Švn: *Pasiklok lãšką ir eik gulti* Al; *Eik, privirsk ant lãškos* Šš; *Įdėk šiaudų lãškon* Dg; *Kertu berželį laškelei* TŽ I 162; *Kur pasdėjo tos laškelės, kur mes abu gulėjom?* TDr V 18 (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 342); ***lošk̀a*** 2 ‘t . p .’ ZtŽ 371; ZŠT I: 84, 103, 272, II: 132, 343 (LKŽe); ***lõškas*** 2 (sm.) ‘t . p .’ (ZtŽ 371)
← s. le. *łóżko* / v. le. *łożko* ‘įrenginys miegoti, lova; placenta’ ∌ le. *łóżko*[172] ‘lova’ (SW II: 821; SPW XII: 593–595; SSt IV: 127; GS 82; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → s. blr. *ложко*, *лошко* ‘lova; patalynė’ (ГСБМ XVII: 107), blr. (dial.) *ло́жка*, blr. dial. *ло́шко* ‘lova’ (СБГП II: 668–669; МСМГ 90; ЭСБМ VI: 27)

lãtras 2 K, 4 (sm.) Dk **1**. ‘v a l k a t a , g i r t u o k l i s , p a l e i s t u v i s’ R 333, N: *A jau jis geria ir geria kaip koks lãtras* Vp; *Geras iš jo latrẽlis* Rm; *Tas latruks yra atsiminimo ženklą gavęs savo visam amžiui* LC 1883: 14; **2**. ‘g a l v a ž u d y s’ BP II 161: *Visi tieg..., kurie patys įsidaužė ir įveržės,...yra vagys ir lãtrai* DP 246; *Terp latrų piktadėjų numarint* SP I 181; (dem.) ‘m i š k e s l a p s t ą s i s g i n k l u o t a s p a b ė g ę s b a u d ž i a u n i n k a s’: *Dalis vargo slegiamų valstiečių pabėgdavo (iš kunigaikščio valdžios) ir tapdavo latreliais, kurie rasdavo sau prieglaudą miškų glūdumose* rš
← (s. / v.) le. (dial.) *łotr* ‘amoralus žmogus; plėšikas; plevėsa; netikša’ (< s. č. *látr* / [s.] č. *lotr* ‘nenaudėlis; plėšikas’ ← v. v. a. *loter* ‘pokštininkas; sukčius, apgavikas’ [SW II: 816; SPW XII: 575–577; SSt IV: 121; Karłowicz III: 78; ЭСБМ VI: 36; Machek 1968: 322; MLex 130; dar žr. Золтан 1983: 334; Kabašinskaitė 1998: 32; ALEW I: 561]) → s. blr. *лотръ* ‘niekdarys, apgavikas; plėšikas’ (ГСБМ XVII: 122–123; Булыка 1980: 45), blr. *лотр(ъ)* ‘nenaudėlis, sukčius; girtuoklis; plėšikas; plevėsa’ (Носовичъ 1984: 272; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 160; ЭСБМ VI: 36–37; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 126), s. r. *лотръ* ‘plėšikas’ (СРЯВ VIII: 287) ∌ blr. dial. *ло́тра* ‘plevėsa, tinginys’ (ТС III: 44)

latrančius (sm.) ‘v a l k a t a , g i r t u o k l i s , p a l e i s t u v i s ; g a l v a ž u d y s’ Mit V 157 – žr. *lãtras*

latrojẽlis 2 (sm. dem.) ‘v a l k a t ė l ė , g i r t u o k l ė l i s , p a l e i s t u v i s ; g a l v a ž u d y s’: *Ne mielam pažadėjai – berneliui girtuoklėliui, naktelės latrojėliui* BsO 237 ⇦ *lãtras*

latravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘b ū t i l a t r u , e l g t i s k a i p l a t r u i’ K, N: *Kai tik jo nematai, su kitu latravója* Klvr; *Taip jam belatravójant, prabėgo tie septyni metai* Sch 214
← (s. / v.) le. *łotrować* ‘valkatauti; plėšikauti; paleistuvauti’ (< s. č. *lotrovati* ‘plėšikauti; valkatauti’ [SW II: 817; SPW XII: 579–580; SSt IV: 122; Bělič, Kamiš, Kučera

[172] Le. *ó* pradėjo siaurėti resp. imtas tarti kaip [u] nuo XVI a. (tuo metu tik prieš sonantą *r* [Ананьева 1994: 137; dar žr. StEB I γγ. poskyrį]; tiesa, V. Kardelis [2003: 73] pateikia kitokią šio kitimo periodizaciją).

1978: 126]) → s. blr. *лотровати* ‘plėšikauti’ (ГСБМ XVII: 121), blr. *лотровáць* / *латравáць* ‘valkatauti’ (Носовичъ 1984: 272; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 157; ЭСБМ V: 254) – dėl kilmės žr. *lãtras*

latrauniñkas, *-ė* 2 (smob.) ‘valkata, girtuoklis, paleistuvis’ K, N: *Neik į jauną jaunimėlį didžiai latrauninkų* N 289; *Jūs, karčemininkai, tada neprivalysit dėl poro latrauninkų per naktį sėdėt* prš – žr. *latravótojas* (*-is*), *-a*

latráuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘būti latru, elgtis kaip latrui’ K, N: *Latráudamas ir valkataudamas turtą buvo prašvilpęs* NdŽ; *Pati miršta, o tu latrauji!* LzP (LKŽe); WPk 244v, 6 *Na=‖refi ♦latrauti girtoti, a ką be turris tai‖ifchpuſtiti* – žr. *latravóti*

latravótojas (*-is* K), *-a* 1 (smob.) ‘kas latravoja’ ⇦ *latravóti*

latrystà 2 (sf.) ‘„latro“ elgesys, pasileidimas’: *Sėdi ant latrystos, ant apsigėrimo* MP 169; ***latrỹstė*** 2 ‘t. p.’ K, N: *Ai, nesusilauks nieko gero už tokias latrystes* rš; *Visur girtuoklių ir latrystės pilna* DP 574

↔ (s. / v.) le. *łotro(w)stwo* ‘nenaudėlio, sukčiaus, pasileidėlio elgesys; nenaudėliai; plėšikavimas; nusikaltimas’ (SW II: 817; SPW XII: 577–579; SSt IV: 121–122; ALEW I: 561) → s. blr. *лотровство* ‘bjaurus, gėdingas poelgis; užpuolimas, plėšimas; plėšikai’ (ГСБМ XVII: 122) – dėl kilmės žr. *latravóti*

latrýbė 1 (sf.) ‘„latro“ elgesys, pasileidimas’: *Visi impuolė ing didę latrybę* KN 270 – žr. *latrystà*, *latrỹstė*

latrokas (sm.) ‘valkata, girtuoklis, paleistuvis; galvažudys’: *Ėjo latrokas, pijokėlio sūnelis* LTR (Srj)

↔ (v.) le. *łotrzyk* ‘amoralus žmogus; plėšikas; plevėsa; netikša’ (SW II: 817; SPW XII: 582) → s. blr. *лотрикъ*, *лотрыкъ* ‘niekšelis; plėšikėlis’ (ГСБМ XVII: 121) – dėl kilmės žr. *lãtras*

lãtvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘lengvas; patogus’: *Tas drabužis toks lãtvas, kaip ant manęs siūtas* Mlt; *lãtva* (n.): *Lãtva paimt, bet sunku atiduot* Lš; *Dabar nelãtva nuvažiuot* Vs; ***latvùs***, ***-ì*** 4 **1**. ‘t. p.’; *latviaĩ* (adv.): *Ot, eina latviaĩ* Smn; *Ji latviai ūgyta, šilkų lopšeliu užsupta* LTR (Kb); **2**. ‘nuolaidus, malonus’: *Tai latvùs vyrukas* Smn

← (s. / v.) le. *łatwy* ‘nesukeliantis sunkumų, paprastas, lengvas, lengvai suprantamas, aiškus; tinkamas, geras’ (SW II: 801; SPW XII: 523–524; SSt IV: 103; ЭСБМ V: 252) → s. blr. *латвый* ‘lengvas’ (ГСБМ XVI: 302), blr. *лáтвы(й)* ‘lengvas, paprastai atliekamas’ (Носовичъ 1984: 266; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 157; ЭСБМ ibd.)

láuninkas (***-ykas***) 1 (sm.; psn.) **1**. ‘senovėje – teisėjo padėjėjas, teismo tarėjas, lovininkas’ BsMt I 24, I: *Skaudi balsai dešimtinykų ir launykų niekados jų širdies negildė* S. Dauk; **2**. ‘viršaitis’ Gl: *Jis už láunyką buvo* Gs; **3**. ‘seniūnas; seniūno padėjėjas’: *Tas láuninkas šiandieną ir kojas pames* Skd; *Láuninkas kvietė į susirinkimą* Yl; **4**. ‘rekrūtų gaudytojas’: *Rekrūtų gaudytojams, vadinamiems launinkams, buvo įsakyta, kiek rekrūtų turi sugauti* rš; ***lóvininkas*** (***-inykas***), ***-ė*** 1 (smob.) ‘(istor.) valsčiaus teisėjo padėjėjas; teismo tarėjas’: *Už stalo sėdėjo vaitas, lovininkai ir šaltyšius* V. Kudir; *Lóvinykas buvo kaip seniūnas, mušdavo,*

šešiolika kirsdavo Vlkv; *Tas lóvinykas geras žmogus* Onš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 376)

← (s. / v.) le. *ławnik* ‘prisiekusysis; magistratas ir kt.’ (< [vertinys] v. *Schöffenstuhl* ‘prisiekusiojo kėdė’ [SW II: 802; SPW XII: 530; SSt IV: 104; Brückner 1985: 307–308; dar žr. Zinkevičius 1988: 154]) → s. blr. *лавникъ* ‘prisiekusysis’ (ГСБМ XVI: 272; Булыка 1980:21; plg. ЭСБМ V: 189), blr. *ла́вникъ* ‘vyresnysis magistrato darbuotojas’ (Носовичъ 1984: 263), s. r. *лавникъ* ‘srities valdininkas’ (СРЯВ VIII: 157)

lavenda (sf.) ‘l e v a n d a’ SD 130, [K], N, I

← (s. / v.) le. (dial.) *lawenda* ([v.] le. *lawanda*, *lewanda*, le. dial. [DLd (Poznań, Kujawy)] *lewenda*) ‘lūpažiedžių šeimos augalas, levanda (*Lavandula vera D. C.*); džiovinti levandos žiedai; levandos tinktūra’ (< it. *lavanda* ‘levanda’ ← V. lo. *lavandarius*, *lavanderius* ‘prausimosi, plovimo’ [SW II: 696; SPW XII: 67; Linde II: 1237; SSt IV: 12; Karłowicz III: 15–16; ЭСБМ V: 189; LEW 348; Blaise 1994: 527]) → s. r. *лавенда* ‘toks augalas’ (СРЯВ VIII: 157) ∌ blr. *лава́нда* ‘kvapusis augalas, naudojamas medicinoje ir parfumerijoje, levanda’ (ТСБМ III: 8; РБС I: 704; ЭСБМ ibd.), r. *лава́нда* ‘*Lavandula spica*’ (Даль II: 231)

lazánkos 1 (sf., pl.) ‘t o k s p a t i e k a l a s , s k r y l i a i’ I: *Sklindžių aš nenoriu, geriau lazánkų* Vdk; *Šiandien reikės išvirti lazankẽlių* Lnkv

← (v.) le. *łazanki* (pl.) ‘skryliai, miltinis patiekalas’ (< it. *lasagna* ‘plačiafigūriai lakštiniai’ ← lo. *lasanum* ‘puodas’ ← gr. λάσανα ‘trikojis padėklas [karštam indui pastatyti], virtuvės indas’ [SW II: 802; Linde II: 1258; ЭСБМ V: 205; LS 877]) → blr. (dial.) *лаза́нкі*, *лоза́нкі* (*лаза́нка*, *лаза́нька*) ‘virti miltiniai papločiai, atvėsinti valgomi su grietine ar sviestu, aliejumi ir svogūnų laiškais; stambūs lakštiniai; miltinės tešlos kvadratėliai, paskaninti aguonomis ir cukrumi ir kt.’ (Носовичъ 1984: 264; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 156; СБГП II: 609–610; Сцяшковіч 1983: 231; Цыхун 1993: 77), r. *лазанки* ‘lakštiniai, makaronai’ (Шетэля 2011: 28)

lazarètas 2 (sm.) ‘l i g o n i n ė’ ZtŽ 344; ***lazarìėtas*** 2 **1**. ‘t . p .’ M: *Dukrelė lazariete mirė* Smn (*Kartais bepliekiant apalpdavę – prikišdavę liekarstvų prė nosų ir nunešdavę į lazarietą* ŠLSA 289 [SŽ 336]); **2**. ‘a p i e n u o l a t s e r g a n t į’: *Kur tu imsi šitą lazarietą (nesveiką merginą)!* Lp

← (v.) le. (dial.) *lazaret*, le. dial. (Psd [Llš], ŽV-Md [Jagodne]) *łazaret* ‘beprotnamis; (karo) ligoninė’ (< v. *Lazaret* ‘ligoninė’ / pranc. *lazaret* ‘ligoninė; karantino būstinė’ / it. *lazzaretto* ‘infekcinė ligoninė’ ← V. lo. *lazarus* ‘raupsuotasis’ ← gr. [vėlyv.] λαζάριον ‘raupsuotųjų prieglauda; ligoninė’ ← / gr. λάζαρος ‘lavonas [Lozoriaus, Marijos ir Mortos brolio iš Betanijos, Kristaus prikelto iš mirusiųjų ir dalyvavusio Simono Raupsuotojo surengtose vaišėse]’ ← avd. gr. Λάζαρος ‘Lozorius, Marijos ir Mortos brolis iš Betanijos’ ← avd. s. hebr. *’El‘ázor* resp. אֶלְעָזָר ‘„Viešpats yra pagalba“; Aarono 3-iasis sūnus, ėmęsis šventiko pareigų po jo mirties; Mozės sūnus; levitų vyresnysis ir kt.’ [SW II: 696; Linde II: 1258; Karłowicz III: 16; IAKP I: 326; Reczkowa 1982: 28, 34, 48, 85; ЭСБМ V: 205; Blaise 1994: 528; Strong 1997: 279; LS 870; Lampe 1961: 790; Brown, Driver, Briggs 2000: 165; DCH I: 296–297; Гиль, Малер 1989:

24; dar žr. EJ VI: 298; EB III: 2744–2750; LE XVI: 479–480; Walczak 1995: 147; Kregždys 2014_b: 77; plg. Фасмер II: 449]) → blr. *лазарэ́т* ‘vargšų ligoninė; nedidelė karių ligoninė’ (ТСБМ III: 13)

lazarietà 2 (sf.) ‘ligoninė’: *Jis mirė lazariẽtoj* Ėr; *Iš lazarietos išleido* LB 207 – žr. *lazariẽtas*

lazùrkas 1 (sm.) Lp, ***lazuřkas*** 2 ‘mėlyni dažai skalbiniams padažyti, kad būtų gražesnis jų baltumas; melsvė’: *Nusipirkom lazuřko, skalbsim drapanas* Rm

← le. (dial.) *lazurek*, le. dial. (Psd [Lls̆]) *łazurek* ‘mėlynos spalvos dažai, naudojami skalbiant skalbinius; siauros baltos spalvos vyriškos kelnės ir kt.’ (< s. č. *lazur*, *lazúr* ‘t. p.’ ← v. v. a. *lâzûr*, *lâsûr* ‘t. p.’ ← V. lo. *lazuri[m]* ‘mėlyna spalva’ ← arab. *lāzwardī* ‘mėlynasis akmenėlis’ [SW II: 697; Karłowicz III: 16; Фасмер II: 450; Machek 1968: 322; Prati 1951: 82–83; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 118; MLex 122; Blaise 1994: 528]) → blr. (dial.) *лазу́рак* (blr. *лазу́рка*)[173] ‘mėlynos spalvos dažai, melsvė’ (Носовичъ 1984: 264; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 156; ТСБМ III: 14; СБГП II: 612; ЭСБМ V: 210)

lazurkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘dažyti su lazurka skalbinius’ Als

← le. *lazurkować*, le. dial. *łazurkować* ‘dažyti mėlyna spalva’ (SW II: 697) → blr. dial. *лазуркавáць* ‘dažyti mėlynai’ (СБГП II: 612; Сцяшковіч 1983: 231) – dėl kilmės žr. *lazùrkas*, *lazuřkas*

lazurkúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘dažyti su lazurka skalbinius’: *Jau išploviau, dar reikia tik lazurkúoti* Všk – žr. *lazurkavóti*

laža 4 (sf.) **1**. ‘(psn.) primokėjimas, priedas, keičiant vienus pinigus į kitus, pvz., popierinius pinigus į auksinius arba sidabrinius’: *Tris skatikus lažõs gausi už auksiną* J; **2**. ‘užstatas’: *Jis lãžą padėjo penkius dorelius, kol aliai žabelio surinks* J

← (v.) le. *laża*, le. dial. (Psd [Lls̆]) *łaża* ‘priedas, keičiant vienus pinigus į kitus; prekybinis antkainis; pelnas’ (< it. *l'aggio* ‘priemoka už pinigų, valiutos keitimą; pelnas; premija’ [SW II: 696; Linde II: 1238; Karłowicz III: 70; Sławski V: 73; ЭСБМ V: 202; Kregždys 2015: 68–69]) → blr. *ла́жа* ‘priemoka už pinigų, valiutos keitimą’ (Носовичъ 1984: 264)[174]

leda (pron. indef.) ‘bet koks’: *Leda iždūmojimas* MP 2; *Su leda mistru* MP 91; *Koleig paskui tus daiktus gaištančius sekiosit ir paskui leda vėjus širdimis lakiosit* BzB 297 (KN 5)

---

[173] Dėl giminės kategorijos lie. dial. *lazùrka* 1 (sf.) ‘mėlyni dažai skalbiniams padažyti, kad būtų gražesnis jų baltumas; melsvė’ Jrb, Als: *Šita lazùrka gerai lazurkuoja* Vlkv; *Skalbdama įdėk lazùrkų* Gs (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 378), matyt, priskirtinas gudizmams.

[174] Lie. *lãžas* ‘(psn.) primokėjimas, priedas, keičiant vienus pinigus į kitus, pvz., popierinius pinigus į auksinius arba sidabrinius’ M: *Už auksą, keičiant popieriniais pinigais, gauta lažo* Tr; *Kiek gavai lãžo?* Sv (LKŽe) yra ne polonizmas, kaip nurodoma LKŽe, bet gudizmas arba rusizmas, plg. blr. *лажъ* ‘vertybinių popierių vertės kilimas; priemoka už pinigų, valiutos keitimą’ (ТСБМ III: 13), vedamą iš r. *лажъ* ‘priemoka už pinigų, valiutos keitimą; pelnas’ (< pranc. *l'agio* ‘t. p.’ [Даль II: 234; Фасмер II: 448; ЭСБМ ibd.]).

← v. le. (dial.) *leda* ‘kad tik; bet; bet koks, bet kuris’ (SW II: 673–674; SPW XII: 89–94; Karłowicz III: 3) → s. blr. *леда* ‘bet kuris, bet koks’ (ГСБМ XVI: 325), blr. (prt. [junginyje su interogatyviniu įvardžiu ar prieveiksmiu]) *леда* ‘ar, bet’ (Носовичъ 1984: 266–267), blr. dial. *лéда*, *ледá* ‘net; bet kas’ (Сцяшковіч 1983: 235; ЭСБМ V: 275–276)

ledãka, ***ledàka*** (adv.) **1**. ‘bloga, sunku, varginga’: *Ir trobos griūva jam, šeimynai ledaka, zapostą išsimist neprisiprovija* RD 201; *Ledãka, vaikeli, tokiam šlapiam ore ganyt* Srj; *Per lieptą ledaka pereiti* Užp ir kt. (Krn, Mrs); **2**. ‘bloga, koktu, šleikštu, vemti norisi’ Pn: *Prisivalgiau šaltų bulvių, dabar taip ledaka ant širdies* Pns; *Kai užvalgau, tuojau ledaka pasidaro* Šmk; *Tep ledàka, ka negaliu gyvęt* Mrj ir kt. (Krok, BsP III 157); ***ledaka*** (sf.) ‘širdies pykinimas, negerumas’: *Jį užpuolė ledaka* Krsn; *Kaip tik užvalgiau tos mėsos, ir užėjo ledaka* Šil; *Paskiau atsiranda galvos skausmai ir ledaka, širdies pykimas* P. Aviž; ***ledãkas***, ***-à*** 4, ***lẽdakas***, ***-à*** 3[b] (adj.) NdŽ **1**. ‘niekam tikęs, blogas’ K II 157, Q 367, R 273: *Kitam geras, pats sau ledakas* LTR (Krn); *Velnias in tokių ledakų žmonių skūrą inlenda ir vaikščioja* Bs V 237; *Gailiai verkia mergelė, atitikus ledaką bernelį* LT II 537 (Bs) ir kt. (JV 527, JD 49, Jz, Bb Mt 12.33); *ledakai* (adv.): *Kad neatsiliepsi, tai jau bus ledakai* BsMt II 50; **2**. ‘piktas, prastas, nepadorus’: *Reiks ataduotie skaičių iš ledakų žodžių* brš; **3**. ‘išvirkščias, blogasis (audeklo šonas)’ Krn: *Ledakoj skepetos pusė* Krsn; ***ledõkas***, ***-à*** 4 R, K, Zt **1**. ‘niekam tikęs, blogas’: *Nu ir ledokas tas jūs vaikas!* Mrc; *Šitas maišas ledokas* Lš; *Ledokà vilna* Arm ir kt. (Drsk, PnmR, PnmA, Dkšt, Šlčn); *ledokai* (adv.): *Jūs ledokai darote* Mrk; **2**. ‘piktas, prastas’: /\ *Ledoką žodį pamink po padu (prasto žodžio neištark)* B (dar žr. ZtŽ 345; ZŠT I: 185, 272, 350, II: 205, 287); **3**. ‘sunkus’: *Ledokas darbas* Skm; **4**. ‘išvirkščias, blogasis’ Vlk: *Ledokas šonas dar gražesnis už gerą* Lp; ***ledõkas*** 2 (sm.) **1**. ‘(euf.) velnias, nelabasis’: *Gal tau ledokas turto tiek prinešė!* Lš; *Ar tave ledõkas apsėdo, kad taip daužais!* Mrk; *Girtas nusibaladojo, užblūdino, sako, kad ledokas nuvedė* Mrc ir kt. (Vv, Žž, Alv, Smn, Lp, Glv); **2**. ‘(prk.) apie negerą žmogų, menkadėją’: *Duočiau tokiam ledõkui!* Všt; *Šita ledokas vyro nemylėjo* LTR (Brt); *O tu, ledõke, kur tu padėjai mano pinigus?!* Alk ir kt. (Nm, Nč) (LKŽe); **3**. ‘blogis’ ZtŽ 345

←[175] (v.) le. *ladaco*, le. dial. *ledaco* ‘bet kaip, prastai, atmestinai; prastas dalykas; blogas vyras ar moteris’ (SW II: 674, 700; Linde II: 1213; Karłowicz III: 4; Sławski IV: 22–23; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 19; Адомавичюте 1979: 100; ЭССЯ XIV: 178–179; ЕСУМ III: 211) → blr. dial. *лядáкі* ‘blogas, prastos kokybės; nederlingas; neproduktyvus; kaprizingas; bjaurus, netinkamas; senas, silpnas; tingus’ (СБГП II: 710–711 [→ r. dial. *ледáка* ‘blogas žmogus’ (СРНГ XVI: 318)]) ≠ blr. *ледáикъ* ‘blogumas; (adv.) sunku, nenaudinga’ (Носовичъ 1984: 267)

ledakàsis (sm. emph.) ‘(euf.) velnias, nelabasis’: *Mačiau nė šiokią, nė tokią žmogystą... mislydamas, kad ledakasis, nušoviau* BsMt I 27; *Kaukas neša gerybę iš tų žmonių, kurie su ledakaisiais neturi jokių santykių* LT III 201 (Bs) – žr. *ledõkas*

175 Baigmens le. *-co* > lie. *-ka(s)* kaita vertintina kaip dėsningos adaptacijos, nulemtos lietuvių kalbos gramatinės sistemos, pavyzdys. Dėl šios priežasties, le. *-co* nekontrastuoja su blr. *-кі*.

ledokà (sf.) ‘g y v a t ė ’: *Gal ledokà inkando?* Drsk – žr. *ledõkas* (semantinis asociatyvas [nulemtas Senojo Testamento dogmų, plg. Ievos ir Adomo priesaikos Dievui sulaužymo motyvą (plačiau žr. Bologne 1999: 227)], t. y. ‘velnias / blogis’ → ‘velnio atributas’ → ‘gyvatė’ [dar žr. Kregždys 2012: 205])

ledõkėlė 1 (sf.) ‘g y v a t ė ’ Dbč, Nč: *Ledokėlę užmušt nėra jokios nuodėmės* Lzd; *Ledõkėlė ilga kaip pantis* Pls ⇦ *ledokà*

ledõkėlis 1 (sm.) **1**. ‘(euf.) v e l n i a s , n e l a b a s i s ’ Asv, Alv: *Kiba jį čia ledõkėlis atnešė* Stk; **2**. ‘(prk.) a p i e n e g e r ą , n e d o r ą ž m o g ų ’ Vrn: *Tai ledõkėlis! Argi galima tėvą iš namų išvaryti!* Stk ⇦ *ledõkas*

ledokìnis 2 (sm.) ‘b j a u r y b ė ’: *Eik lauk, ledokìni!* Gs; *Gerai tau, ledokini, žinosi, kad nereik valkiotis!* Pjv ⇦ *ledõkas*

ledokoji (sf.) ‘g y v a t ė ’ Lš: *Įkando į kojà ledokoji* Lp – žr. *ledokà*

leda kaip (adv.; hibr.) ‘b e t k a i p ’: *Jis leda kaip padirbo, nuo akių atmetė* J; *Ne leda kaip klausė žodžio... bet... su noru* DP 493

↔ v. le. *leda jak*, le. dial. *ledajak*, le. *ladajako* ‘bet kaip’ (SPW XII: 92; Karłowicz III: 4; SW II: 674, 700) → s. blr. *ледаяко*, *ледаеко* ‘bet kaip, prastai’ (ГСБМ XVI: 326), blr. dial. *ледаяк*, *лядаяк* ‘atmestinai, blogai; nepatogiai’ (СБГП II: 637; 151; ЭСБМ V: 276) – partityvinis vertinys

legavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) M, ***lėgavóti*** ‘t e s t a m e n t u k ą p a l i k t i , u ž r a š y t i ’: *Legavojo savą testamentą visiemus krikščionimus* DP 142

← (v.) le. *legować* ‘palikti testamentu, perrašyti turtą kitam’ (< V. lo. *legare* ‘dovanoti ir kt.’ [SW II: 705; SPW XII: 105; Sławski IV: 118; Blaise 1994: 531]) → s. blr. *лекговати*, *леговати* ‘padovanoti dalį turto testamentu’ (ГСБМ XVI: 342–343; Булыка 1980: 76)

leicius (sm.) ‘v a d e l ė s , p a v a d i s ’ [K] (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 177)

← (v.) le. *lejc* (s. / v. le. *lec*, v. le. *lijec*) ‘vadžios, vadelės; kaklininkas (pakinktų dalis) ir kt.’ (< v. v. a. *leite-seil* / v. *Leitseil* ‘pasaitas, raištis; pavãdis; vadžios’ [SW II: 706, 715; SPW XII: 71; SSt IV: 15; Sławski IV: 122; MLex 124; plg. ЭСБМ V: 281]) → s. blr. *лейцъ* (*леецъ*) ‘vadžios’ (ГСБМ XVI: 337–338; Булыка 1980: 120)

leĩcos 2 (sf.) ‘v a d e l ė s ’ ZtŽ 345; ZŠT II: 111

← le. *lejce* (pl.) ‘vadžios, vadelės; kaklininkas (pakinktų dalis); toks jūreivystės terminas ir kt.’ (SW II: 706; Ślaski 1930: 180) → blr. (dial.; tik pl.) *лéйцы* ‘vadžios’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 158; СБГП II: 640; Сцяцко 1972: 194) – dėl kilmės žr. *leicius*

lèkcija 1 (sf.) **1**. ‘p a s k a i t a ’ M, DŽ; **2**. ‘p a m o k a ’ NdŽ: *Ar daug lèkcijų uždavė an nū dienos išmokt?* Mrk; *Ar išmokai užduotą lèkciją?* Vž (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 177)

← s. / v. le. *lekcyja* (le. *lekcja*) ‘kokio nors dalyko dėstymas, pamoka; išmoktinas fragmentas; teksto dalis, skirta perskaityti; ištrauka iš šventraščio, skaitoma prieš Evangeliją mišių metu; teksto variantas’ (< V. lo. *lectio* ‘tekstas; interpretacija; traktatas; šventraščio skaitymas; Evangelijos ištrauka; homilijos skaitymas mišių metu; pamoka, mokymas; paskaita universitete ir kt.’ [SW II: 708–709; SPW XII: 120–121; SSt IV: 17; Фасмер II: 478; ЭСБМ V: 282; Niermeyer 1976: 591; dar žr. Zinkevičius 1988: 128])

→ s. blr. *лекция*, *лекцыя* (*лекцея*) ‘pamoka, lekcija’ (ГСБМ XVI: 345), blr. *лекцыя* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 158), r. *ле́кція* ‘mokymas, pamoka, profesoriaus dėstoma akademinė valanda’ (Даль II: 247)

leksà (sf.) ‘viduriavimas’: *Kad tave leksà sugaut!* (keik.) Rod; *Leksą gydo degtine su druska, pelenus su vandeniu duoda gerti* Grz (LKŽe); *Kitaip mes jo neatsikratysme: duokiam liekarstų ant leksos – tuoj ans išeis lauka* ŠLSP 250 (SŽ 339)

← (v.) le. *laksa* ‘pykinimas; viduriavimas’ (< V. lo. *laxare* ‘išleisti, išlaisvinti ir kt.’ [SW II: 678; Linde II: 1220; ЭСБМ VI: 118; Niermeyer 1976: 589–590]) → blr. *ля́кса*, *ла́кса* ‘viduriavimas’ (Носовичъ 1984: 275; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 162)

lelijà 2 (sf.) **1**. ‘(bot.) lelijinių šeimos augalas dideliais varpelio pavidalo žiedais (*Lilium*)’ Mž 72: *Baltoji lelija (L. candidum)* LBŽ, P. Snar; *Geltonoji lelija (L. bulbiferum)* P, Mt; *Pūtė vėjelis, pūtė šiaurūnelis, linguoj žalios rūtelės ir lelijelės* StnD 11 ir kt. (P. Cvir, Sch 5, JV 245, 519, Žem, LTR); **2**. (ppr. dem.) ‘mergelės epitetas’: *Svočiutė rožė, svočiutė lelìja, kodėl tavo, kodėl tavo marškinėliai balti?* JV 733; *Žilas rūmų šeimininkas, lelija skaisti duktė* V. Myk-Put; *Toli mano mergužėlė, graži balta lelijėlė* KrvD 121 ir kt. (D 106, JD 1137); **3**. ‘(bot.) darželinis kardelis (*Gladiolus communis*)’ BzF 135 (Hg); **4**. ‘(bot.) narcizas (*Narcissus*)’ BzF 135: *Baltoji lelija (baltasis narcizas; N. poeticus)* Mit II 138; *Geltonosios lelijos (geltonasis narcizas; N. pseudonarcissus)* P; **5**. ‘toks pirštinių mezgimo raštas’ BzF 135

← s. / v. le. (dial.) *lelija* ‘lilijinių šeimos augalas, lelija (*Lilium L.*); skaisti mergina; tauri moteris; baltas kūnas ir kt.’ (SW II: 742; SPW XII: 248–250; SSt IV: 50; Karłowicz III: 36–37; Фасмер II: 497; ЭСБМ V: 309–310; LEW 354; dar žr. Palionis 1967: 281; Zinkevičius 1987: 139) → s. blr. *лелия* (*лелея*) ‘lelija’ (ГСБМ XVI: 346; Булыка 1980: 148) ≠ blr. dial. *ляле́я* ‘t. p.’ (СБГП II: 654), s. r. *лелъя* ‘t. p.’ (СРЯВ VIII: 203) – dėl kilmės žr. *lilijà*

lementãcija 1 (sf.) ‘nusiskundimas’ NdŽ: *Tegul tik gerbiami draugdirbiai parūpina į laiką rankraščius, tai nereikės kelti tokių dviprasmių lementacijų* V. Kudir; ‘raudojimas su žodžiais’: *Ka mirė anų duktė, neišpasakyta buvo tėvų lementãcija* Kv

← v. le. *lamentacyja* (le. *lamentacja*) ‘garsus ir balsingas raudojimas; rauda; skundimasis; mirusiojo apraudojimas ir kt.’ (< V. lo. *lamentatio* ‘oficialus skundas; trys paskutinės dienos prieš Didžiąją savaitę, kuomet giedamos graudulingosios giesmės’ ← lo. *lāmentātio* ‘raudojimas, aimanos’ [SW II: 679; SPW XII: 10; LEW 338; Niermeyer 1976: 579; Blaise 1994: 521]) → s. blr. *лямантацыя* ‘elegija, graudi giesmė’ (ГСБМ XVII: 206)

lémpa 1 (sf.), ***lėmpà*** (dial.) 2 Ds, Dbk **1**. ‘šviečiamasis, žibinamasis prietaisas’ SD 128, Kp: *Lėmpà reikia degt* Plš; *Iš lauko šviesiau – pūsk jau lémpą* Drsk; *Kėlės visos mergos anos ir parėdė lempas savas* DP 567 ir kt. (A. Vencl, NdŽ, Pp [Dv (DvŽ I: 351)]); **2**. (ppr. dem.) ‘prietaisas elektra šviesti’: *Laukuos elektros lempos sužibės* T. Tilv; ***liampa***, ***liompa*** ‘šviestuvas; deglas’: Chyl 2Moz. 25.37 37 *Padarysi teypag jamuy ſeptynias lompas, ir uźdegs jo lompas, ir padaris kad ſzwieſtu iſz*

ſzalu jo; Chyl 2Moz. 27.20 *Ir pryſakisi waykamus Izraelaus kad atneſztu taweſp czyſtos aliwos aliwu, kułtos ſzwieſeſp: teuźdega nelaujamey lompas*; Chyl 2Moz. 30.7 *Ó Aaron uźdegs and jo greźey kwepacius dayktus kas ryt, b kad gierey prygatawis lompas, uźdegs jas* (dar žr. Skardžius IV: 177)

← (s. / v.) le. *lampa*, le. dial. (DLd [Chełm]) *lempa* ‘dirbtinio apšvietimo (kartais – ir šildymo) įrenginys; veidas, snukis; stiklinė ir kt.’ (< v. v. a. *lampe* ‘t. p.’ ← s. pranc. *lampe* ‘šviestuvas’ ← V. lo. *lampas* ‘spindėjimas; šviestuvas; šviesaus proto asmenybė’ ← lo. *lampas* ‘deglas; šviestuvas; šviesa; diena ir kt.’ ← gr. λαμπάς ‘fakelas, deglas; saulė, saulės šviesa; žaibas; šviestuvas ir kt.’ [SW II: 680–681; SPW XII: 12–13; SSt IV: 2; Karłowicz III: 7; Moszyńska 1975: 187; ЭСБМ VI: 125; Фасмер II: 455; SEJL 344; MLex 121; Niermeyer 1976: 580; Greimas 1969: 355; dar žr. Palionis 1967: 275; Адомавичюте 1982: 43, 46; Zinkevičius 1987: 139; Филичева 2003: 199; Влајић-Поповић 2013: 348; Weinreich II: A707; plg. SEJL$_2$ 645]) → s. blr. *лямпа*, *лампа* ‘žibalinis šviestuvas; lempelė (prie šventojo paveikslo); žvakidė; šviesos atspindys’ (ГСБМ XVII: 207–208; Булыка 1980: 103), blr. (dial.) *ля́мпа*, *ле́мпа* (*ля́нпа*, *ле́нпа*) ‘dirbtinio apšvietimo įrenginys (žibalinis, elektrinis); stiklinė’ (Носовичъ 1984: 276; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 162; ЭСБМ ibd.), r. *ла́мпа* ‘indas su įvairiu degiuoju skysčiu, naudojamu patalpai apšviesti; šviestuvas (žibalinis)’ (Даль II: 236)

lempèrija 1 (sf., ppr. pl.) ‘langų ar durų staktų apkalimai lentomis, „abletūra“’ Grk, Vl, Švnč, Čk: *Rytoj lempèrijas dar prikalsiu, ir langai bus padaryti* Krp; *Lempèrijas tas meistras taip puikiai suleidęs, kad jokio plyšio nerasi* Žgč

← v. le. *lamperyja* (le. *lamperja*) ‘apatinė sienos dalis, dengta medine ar marmurine danga, nudažyta tamsesnės spalvos dažais’ (< pranc. *lambris* ‘sienų panelis’ [SW II: 681; Linde II: 1222]) → blr. dial. *лямпэ́рыя* ‘grindjuostė; lango apvadas’ (СБГП II: 717; ЭСБМ VI: 125)

lempérka 1 (sf.) **1**. ‘langų ar durų staktų apkalimai lentomis, „abletūra“’: *Įdėk naujas lempérkas* Vdk; *Prikalk lempérką* Ds; *Lempérkos iš vidaus pusės labiau gražinamos, iš lauko pusės išvaromi tik grioveliai* Up; **2**. ‘apatinė langa dalis, palangė’: *Jau lempérkas reikia naujas dėti* Rs; *Stovi gėlės ant lempérkos* Vdk – žr. *lempèrija*

lènas 2 (sm.; istor.), ***lẽnas*** 2 NdŽ, ***lėnas*** LL 75 **1**. ‘feodalizmo epochoje – žemė, kurią vasalas gaudavo iš siuzereno už atliekamą karinę tarnybą, dalyvavimą valdyme ir teisme, už pinigines ir kt. prievoles; teisė valdyti tokią žemę’ DŽ: *Savo turtą užrašė Rygos archivyskupui ir jį gavo atgal kaip lėną* rš; **2**. ‘mokestis, kuris būdavo renkamas iš leno pagrindais valdomos žemės’ DŽ

← (v.) le. *lenno* ‘žemės valdymas tam tikromis sąlygomis, nustatytomis tikrojo savininko; feodas’ (< v. v. a. *lêʃhe]n* ‘feodalo vasalui suteikta žemė už karinę tarnybą ar kaip kitoks atlygis; išsinuomotas vertingas dalykas’ / v. *Lehen* ‘lenas, leno valda’ [SW II: 716; SPW

XII: 145; Sławski IV: 155; Stamm 1938: 46; ЭСБМ V: 284; LEW 355; Kluge 2002: 565; MLex 124]) → blr. *лен* ‘feodas; leno mokestis’ (ТСБМ III: 34)

lendrìnka 1 (sf.) ‘ledinukas saldainis’ Lš: *Lendrìnkų ant jomarko nupirko* Šll
← le. *landrynka* ‘kietas (ppr. su dirbtiniais dažikliais) vaisinis ar vaistažolių saldainis’ (< r. *ландри́н* ‘karamelės ledinukai’ ← avd. r. *Федор Ландрин* [↔ le. *Łandrin*] ‘konditerijos fabriko XIX a. Rusijoje savininko pavardė’ ← top. r. *Ландры* ‘Novgorodo apskrities kaimas’ ← hidr. r. *Ландры* ‘Novgorodo apskrities upė’ [SWJP 455; Sławski IV: 46; ЭСБМ VI: 126; Елистратов 2004: 305]) → blr. dial. *ляндры́нка*, (pl.) *ляндры́нкі* ‘ledinukas; smulkus kietas nevyniojamas saldainis’ (Сцяшковіч 1983: 246; СБГП II: 717)

lérva 1 (sf.) **1**. ‘baidyklė, šmėkla’ Lz: *Atsiminė pasaką, seniai girdėtą, apie pragaro lervą* LzP; *Bėgioti pradėjo baisėlė lerva* S. Dauk; *Tada tarnas iš palovio išlindo ir čekš su kardu nukirto lervai galvą* BsP II 301; **2**. ‘kaukė’ M, Rs, Vl, Grk: *Užsidėjo lérvą, kad būtų baisesnis* Rmš; *Išlindo iš girios trys vyrai, lérvas užsidėję* Gl; *Kaimo bernai užsideda ant burnos lérvas ir eina žmonių gąsdinti* Grl; **3**. ‘(prk. menk.) burna, veidas’: *Kad duosiu par lérvą, tai apvirsi* Rs; *Jau iš tos lervos matai, kas do žmogus* Vdžg
← (v.) le. (dial.) *larwa* ‘(gąsdinanti) kaukė; vaiduoklis, dvasia, pabaisa; bjaurus veidas; bjauri moteris; pasileidėlė; lėlė, kuria gąsdinami vaikai’ (< pranc. *larve* ‘lerva’ / ← V. lo. *larva* ‘demonas; pabaisa’ ← lo. *larva* ‘piktoji dvasia; vaiduoklis; kaukė ir kt.’ [SW II: 685–686; SPW XII: 18; Karłowicz III: 9; ЭСБМ VI: 136; Niermeyer 1976: 582; dar žr. Kilar 2010: 82]) → s. r. *лярва* ‘kaukė’ (СРЯВ VIII: 350–351) ≠ blr. (dial.) *ля́рва* ‘(vabzdžio) lerva; bjauri moteris; pasileidėlė; tinginys; neryžtingas žmogus; įmitusi moteris, gyvenanti kitų sąskaita’ (Носовичъ 1984: 276; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 162; Цыхун 1993: 84), r. dial. *ля́рва* ‘išsekusi moteris; išgeibęs gyvulys; negraži moteris; pasileidėlė’ (СРНГ XVII: 282)

lervuoti, *-uoja*, *-avo* (verb. tr.) ‘kaukę, lervą dėti, maskuoti’ M ⇦ *lérva*

lėdà, ***léda*** 1 (sf.) **1**. ‘akselinės mašinos lovelis, kur dedamas pjovimui skirtas pašaras’: *Šitos akselinės didelė lėdà* Ūd; *Šiandien šiečkos nepiausim, reikia lėdà sutaisyt* Mrs; *Kiek tu čia dedi – dėk pilną lėdą šiaudų* Srj; **2**. ‘prietaisas rąstams kelti’ Vlk, Srj, Mrk: *Rąstas tokis, kad net léda braška* Alv; *Paim lédą, nes kitaip neįkelsim vežiman* Nmn; ***liedà*** 2 ‘prietaisas rąstui užkelti ant vežimo’: *Liẽdą turint, nesunku užsikelti didelė kaladė* Stk; *Liedą palik miške – juk vėl atvažiuosim* Auk; *Su liedà galiu vienas parsivežti aglę* Stk
← (v.) le. *lada* ‘medinis pašarų smulkinimo prietaisas, šiaudapjovė, kapojinė; prietaisas rąstams traukti; kelmas ir kt.’ (< v. *Lade* ‘dėžė, skrynia; prietaisas sunkiems daiktams kelti ir kt.’ [SW II: 673, 700; SPW XII: 5; ЭСБМ VI: 111]) → blr. dial. *ля́да*, *лядо*, *лядь* ‘smulkinimo įtaiso medinis lovys; smulkinimo įtaisas; trinka, ant kurios smulkinamas pašaras gyvuliams; rūsio, žeminės durys; parduotuvės prekystalis; įtaisas rąstams kelti’ (СБГП II: 709–710; ЭСБМ ibd.)

lichtorius (sm.) ‘žvakidė’: Chyl 2Moz. 25.31 *Padarysi teypag l Lichtoru iſz paties aukſa: ſtoru-darbu bus padarytas tas Lichtorus, ſtułpas jo, ir rykſztes jo: ſzolkos jo, mazgey jo, ir kwietkey jo, bus iſz jo*; Chyl 2Moz. 25.32 *Ó ſzeſzos rykſztes iſzeys iſz ſzalu jo: tris rykſztes Lichtoraus iſz wienos jo ſzalies: ó tris rykſztes Lichtoraus iſz kitos jo ſzalies* (dar žr. Skardžius IV: 178)

← (s. / v.) le. *lichtarz* ‘žvakidė ir kt.’ (< v. v. a. *liuhtære* ‘šviestuvas; žvakidė’ [SW II: 734; SPW XII: 220–221; SSt IV: 41; Kudzinowski 1974: 99; Klimek 1978: 142; Brückner 1985: 298; Sławski IV: 233; Фасмер II: 505; ЭСБМ VI: 16–17; MLex 128; dar žr. Zinkevičius 1988: 131; Walczak 1995: 142; Tölgyes 2009: 74]) → s. blr. *лихтаръ*, *лихтарь* (*лехтаръ*, *лехтарь*) ‘žvakidė’ (ГСБМ XVII: 79; Булыка 1980: 101), blr. (dial.) *лихта́ръ* / *ліхта́р* ‘žvakidė; šviestuvas’ (Носовичъ 1984: 269; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 159; Цыхун 1993: 80; dar žr. Прыгодзіч, Прыгодзіч 2011: 148), s. r. *лихтаръ* ‘t. p.’ (СРЯВ VIII: 251), r. dial. *лихта́р* ‘t. p.’ (СРНГ XVII: 84)

liktõrius 2 **1**. ‘žvakidė’ BB 2Moz. 27.20, DP 553, R, K, Pn, Dgl, Prn: *Atsinešė liktorių su žvake ir pasistatė ant stalo* PnmR; *Girdėjau jumis turint aukso liktorius* M. Valanč; *Visūse liktõriūse padegė žvakes* Gr ir kt. (Kv); **2**. ‘žibintas’: Su *liktõriais eina (per procesiją)* OZ 31; *Vyrai, neškit liktorius* Skrd (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 395) – žr. *lichtorius*

liktárna 1 (sf.) Kv **1**. ‘žibintas, vartojamas pasišviesti kur einant, žibintuvas’ R, MŽ, N: *Saugodamos turi atdaryti liktarną ir nėkados nekabinti ten, kur viršuo(je) šienas, šiaudai* S. Dauk; *Uždek liktárną, eisim į kūtę gyvulių apžiūrėti* Jnš; *Dabartinių liktarnų nė vėjas neužpučia* Gr ir kt. (Vv, Gršl, Kal, Plv, Kri [*Jo broliai, da nieko nežinodami, atsikėlę rytą, apsiavę kojas, apsitaisę, užsidegę liktarną ir einą arklių šerti* ŠLP 372 (SŽ 344–345; dar žr. Skardžius IV: 179)]); **2**. ‘žibintas ant ilgo koto, nešamas per procesiją, laidotuves ir pan.’: *Atlydi su karūnom, su kryžiais, su liktarnom ir su degančiom žvakėm* LB 171–172; **3**. ‘(prk. menk.) galva’ Gs: *Piemuo kabinasi prie vyrų, kol gaus į liktárną* Jnš; **4**. ‘(prk.) baltų plaukų lopelis arklio kaktoje’ I; **5**. (dem.) ‘žaltvykslė, klystžvakė’ Plt

↔ le. dial. *lichtarnia* (*lichternia*) ‘žibintas, šviestuvas’ (IAKP I: 332; SW II: 734) → s. blr. *лихтарня* (*лехтарня*) ‘šviestuvas’ (ГСБМ XVII: 79), blr. (dial.) *лихта́рня* / *ліхта́рня* ‘žibintas’ (Носовичъ 1984: 269; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 159; СБГП II: 663; ЭСБМ VI: 17), r. dial. *лихта́рня* ‘t. p.’ (СРНГ XVII: 84) – dėl kilmės žr. *liktorius*

lilijà 2 (sf.) ‘(bot.) lelijinių šeimos augalas dideliais varpelio pavidalo žiedais (*Lilium*)’ SD 133, VlnE 111: *Lilija gražesnė negi dilgynė* SP I 100; *Dabokitės lilijamus lauko* SP I 16; *Lilijas lauko teip gražiai aprėdo* Jzm ir kt. (DP 332, KlpD 31, 82)

← s. / v. le. (dial.) *lilija* ‘lilijinių šeimos augalas, lelija (*Lilium L.*); skaisti mergina; tauri moteris; baltas kūnas ir kt.’ (< v. v. a. *lilje* / s. v. a. *lilia* ‘lelija’ ← lo. *līlium* ‘lelija; vilko duobė, piltuvo pavidalo duobė, prismaigstyta ietigalių’ ← gr. λείριον ‘baltoji lelija’ ← kopt. *hrêri* ‘gėlė’ [SW II: 742; SPW XII: 248–250; SSt IV: 50; Sławski IV: 256; Фасмер II: 497; ЭСБМ V: 309–310; Köbler 1993: 1349; Seebold 2008: 521; Schützeichel

2012: 202; MLex 127; Beekes II: 845; Vycichl 1983: 310; dar žr. Palionis 1967: 281; Zinkevičius 1987: 139; Филичева 2003: 142]) → s. blr. *лилия* (*лилея*) ‘lelija’ (ГСБМ XVII: 37–38; Булыка 1980: 148), blr. (dial.) *лі́лія* ‘t. p.’ (ТСБМ III: 45; СБГП II: 654), s. r. *лилия* ‘t. p.’ (СРЯВ VIII: 235), r. *ли́лия* ‘t.p’ (Даль II: 252)

limonija (sf.) ‘citrina’ SD 133, I

← v. le. *limonija* (le. *limonja*) ‘citrina; citrinmedis (*Limonium*)’ (< it. *limone* ‘citrina; citrinmedis’ / V. lo. *limo*, *-onis* ‘t. p.’ ← gr. [vėlyv.] λιμόνι ‘citrina’ [SW II: 743; SPW XII: 251; Фасмер II: 497; Blaise 1994: 539; Du Cange I: 815]) → s. blr. *лимония* ‘citrina’ (ГСБМ XVII: 39)

lìnija 1 (sf.) SD 113 **1**. ‘brūkšnys, siaura juosta kieno nors paviršiuje; mat. ilgio matą teturinti paviršiaus riba’: *Laužtinė vienašalė, laužtinė nevienašalė (įlaužtinė) linija* Z. Žem; *Jei linijos yra nelabai ryškios, tai, žiūrint į žiūroną, truputį keliamas į viršų Geislerio vamzdelis* J. Mat; *Anoji linija, kurią šešėlis paduost... tointimpos slinkčioja* DP 582 ir kt. (I. Simon); NdŽ ‘įsivaizduojamas brūkšnys, jungiantis du taškus arba skiriantis du paviršius’: *Linija, jungianti pabūklą su sviedinio sprogimo tašku, vadinama sprogimo linija* rš; *Planetos orbitos ir Žemės orbitos plokštumų susikirtimo linija, vadinamoji mazgų linija* P. Slavėn; *Pečių linijoje užmetamas dygsniuotas klostas* sp; **2**. ‘daiktų eilė, virtinė’: *Ilga linija abipus gatvės nutįsusių trobų languose žėrėjo šviesa* rš; *Susėsdavom į lìniją kokia dvylika merginų ir akrūtą dalydavom (toks žaidimas)* Skr; *Apynvarpčiai, vienoje linijo(je) stovėdamys, turia kits kitą užstoti* S. Dauk ir kt. (Srj, K II 31); **3**. ‘rėžio ar lauko riba, siena, ežia’ OZ 31: *Lìniją taip pat reikia nušienaut* Krkn; *Tik piemens pešasi ant lìnijos!* Kt; **4**. ‘valstybės siena’: *Kap nuo lìnijos laišką gavau, tai daugiau ir neparašė* Kt; **5**. ‘iškirsta miško juosta, spindis’ G 95: *Krūmai, žole barzdoti, kraštais mišką riečia, ir linijos perėjos skersai mišką šviečia* A. Baran; *Vienam linijos gale stovėdamas, gali zuikį nušauti kitam jos gale – tokia tiesi* Krsn; *Nuvedžiau juos į girią, pastačiau į lìniją ir grįžau* Skr ir kt. (Šmk); **6**. ‘susisiekimo kelias’: *Reikjavikas oro linijomis ir gerais plentais sujungtas su įvairiomis šalies vietovėmis* A. Vencl; *Netrukus pradės veikti ir kita garlaivių linija* sp; ‘laidas’: *Mėgino skambinti, bet telefono linija užimta* rš; *Šiemet mieste bus nutiestos aštuonių kilometrų ilgio vidutinio slėgimo dujotiekio linijos* sp; *Kaiman elektros linijos veda* E. Miež; **7**. ‘veiklos, nusistatymo linkmė, kryptis’: *Materialistinė filosofijos linija* rš; **8**. ‘kūrinyje vaizduojamų įvykių eiga’: *Ši antroji A. Vienuolio romano siužetinė linija atskirais atvejais artima pagrindiniam romano siužetui* rš; **9**. ‘nuosekli protėvių ar palikuonių eilė’: *Gimininėje bendruomenėje visi nariai buvo tarpusavyje susiję kraujo giminyste. Giminystė buvo laikoma pagal motinos liniją* rš; *Žydai neturi papročio gimines surašinėt tiektai per liniją vyrišką* DP 504 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 396)

← v. le. *linija* (le. *linja*) ‘dviejų taškų jungimo žymuo; giminystės ryšys; ilgio matas ir kt.’ (< lo. *līnea* ‘lininis siūlas; linija ir kt.’ [SW II: 745; SPW XII: 253–256; Фасмер II: 498; ЭСБМ V: 313; Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *линия* (*линея*) ‘žymuo; riba;

giminystės ryšys' (ГСБМ XVII: 39–40), blr. (dial.) *лі́нія* 'linija, jungianti du taškus; riba; ilga dalykų seka, vora; proskyna' (ТСБМ III: 46; СБГП II: 656), s. r. *линия* (*линея*) 'linija, riba, eilutė' (СРЯВ VIII: 236), r. *ли́ния* 'žymuo; tvarka, eilė; kryptis' (Даль II: 252–253)

liokãjus 2 (sm.) **1**. '(psn.) p o n ų n a m ų t a r n a s': *Mus, šešis liokajus, suskyrė slūžyti pietums* Žem; *Pilėnas buvo senas anglų tarnas, išauklėtas liokajų tradicijomis* rš; *Tvarkyti kambarys, valgis nešti stalan – tai liokajaus darbas* rš; *Šeši žirgai ir karieta, du liokaju ir stangrieta mergelei važiuoti* JD 1489; **2**. '(prk.) į r a n k i s b a t a m s n u a u t i': *Atsinešk liokajų ir nusimausi tus batus* Skd; *Liokãjus jau sulūžo* Grk

← (v.) le. *lokaj* 'tarnas; dengtų neštuvų nešikas' (< v. *Lakai* 'tarnas' ← pranc. *laquais* 'liokajus; liokajus su livrėja' [SW II: 761; SPW XII: 305; Sławski IV: 325; ЭСБМ V: 299; dar žr. Laučiūtė 1977: 93]) → blr. *лёкай* 'tarnas' (ТСБМ III: 41) ≠ s. blr. *лекай* 't. p.' (ГСБМ XVI: 338), blr. dial. *лека́й* (*ляка́й*) 't. p.' (СБГП II: 714; Булыка 1980: 91)

liòsas 2 (sm.), ***liósas*** 1 **1**. 'l i k i m a s, p a s k i r t i s' Ds: *Nuo lioso nepabėgsi* Lp; **2**. (ppr. pl.) 'b u r t a i': *Trauksim, vaikai, liósus, tai žinosim, katram atvaryti karvės* Lš; *Krito liosas ant Motiejaus* M. Valanč; *Šiandien, vyrai, šaukia mus ant liòsų (carinėje Rusijoje naujokai į kariuomenę buvo renkami iš jaunimo, traukiant burtus)* Plv; *Šitas vyras jau po liòsų (atitarnavęs kariuomenėje)* Snt; **3**. 'l a i m ė, g e r o v ė' Į: *I prie mamos gerai gyvenau, i dabar gerą liosą turiu* Vdšk

← (s. / v.) le. *los* 'popierėlis, traukiant burtus; loterijos bilietas; likimas; atsitiktinumas; turtas' (< v. v. a. *lôz* 'likimas; paskirtis ir kt.' [SW II: 764; SPW XII: 306–308; SSt IV: 63; Sławski IV: 333; ЭСБМ V: 301; MLex 129]) → s. blr. *лиосъ*, *лосъ* 'likimas; sėkmė' (ГСБМ XVII: 41–42; Булыка 1980: 193), blr. (dial.) *лёс* 'likimas; atsitiktinumas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 158; СБГП II: 650–651)

lištvà 2 (sf.) **1**. 's i a u r a l e n t e l ė k a m s u t v i r t i n t i, u ž k a l t i a r s u j u n g t i' M: *Lìštvą prie sienos prikalė ir pataisė lentyną* Sml; *Nulūžo iena, prikaliau lištvà ir vėl važiuoju* Krkl; *Primušk lištvelùkę pas duris, kad neljst musios* Vrnv (dar žr. ZtŽ 367); **2**. 'l e n t y n ė l ė' Yl, Lž: *Padėk muilą ant lìštvos* Brs; *Padėk aukštai ant lištvelės pieną, ir nebeprilips katinas* Mžk; **3**. 'į s i u v a m a s a r p r i s i u v a m a s s i a u r a s m e d ž i a g o s g a b a l ė l i s': *Siauros rankovės, reiks lištvą dėt* Sml; **4**. 'p l a t ė j a n č i a i s u k i r p t a s i j o n o d a l i s': *Bus per siauras andarokas – vienos lištvos trūksta* Pšl

← v. le. (dial.) *lisztwa* (s. / v. le. [dial.] *listwa*) 'išilginė lenta (metalo gabalas ar kt.) kam nors sujunti, sutvirtinti, papuošti; medžiagos kraštas; laiptų pakopos, liepto laikiklis; lietvamzdis; lentynėlė; spintos karnizas ir kt.' (< v. v. a. *lîste* 'siaura lenta, tašelis; apvadas, apsiuvas' / v. *Leiste* 't. p.' [SW II: 751; SPW XII: 283; Linde II: 1278; SSt IV: 57; Karłowicz III: 40; Sławski IV: 287; ЭСБМ VI: 23; Фасмер II: 507; MLex 128]) → s. blr. *лиштва* (*лишта*) 'įsiuvamas ar prisiuvamas medžiagos gabalas' (ГСБМ XVII: 92; Булыка 1980: 189), blr. (dial.) *ли́штва* / *ли́шта*, *лы́штва* 'įsiuvamas ar prisiuvamas medžiagos gabalas; įsiuvamos drabužio dalys; lango ar durų medinis apvadas; grindjuostė; reikiamo dydžio lentelė ir kt.' (Носовичъ

1984: 270; СГЦБ I: 216; ЭСБМ VI: 23), r. *лиштва* ‘siauras koklis krosnies viršuje’ (Даль II: 260)

litãnija 1 (sf.) **1**. ‘(bažn.) malda su pasikartojančiais kreipimaisi į Dievą ar į šventuosius’ M, Š: *Atkalbė(jo) litãniją* OZ 31; *Litaniją gieda* Rm; **2**. ‘(prk.) ilgas ir nuobodus ko nors išvardijimas, skundas, aimanavimas’: *Iš skurdo ir iš bado išklausė ji ponios litanijos* V. Mont; *Jam tos litãnijos tikrai nusibos* Šln; *Kokią tu čia rašai litãniją?* Krok; **3**. ‘(prk.) eilė, būrys’: *Sustojo prie kiemo visa litãnija piemenų* Jnš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 367; ŠVŽŽ I: 399)

← v. le. *litanija* (le. *litanja*) ‘tokia malda; ilgas ir nuobodus ko nors skaičiavimas, registravimas; toks muzikos kūrinys’ (< V. lo. *litania* ‘malda; giedanti procesija ir kt.’ ← gr. [vėlyv.] λιτανεία ‘malda’ ← gr. λιτανεία ‘maldavimas, meldimas’ [SW II: 752; SPW XII: 288–289; Niermeyer 1976: 615; Du Cange I: 816; Sophocles 1900: 716; LS 898; dar žr. Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1988: 128; Walczak 1991: 134]) → blr. (dial.) *літáнне* ‘katalikų malda; maldavimas’ (ТСБМ III: 51; ЭСБМ VI: 11)

lìtera 1 (sf.) TrpŽ, ***literà*** 2 ‘(psn.) raidė’ DP 141, 373, 423; SD 33, 134: *Kaip vadinasi šita litera?* Smn; *Aukselio literėlės* LB 122; *Be literų arba rašto* DP 589

← (v.) le. *litera* ‘raidė; tipografijos ruošinio elementas; skaitmuo; mokslas, žinios ir kt.’ (< V. lo. *lit[t]era* ‘raidė; raštas, įgaliojimas’ [SW II: 753; SPW XII: 289–292; Sławski IV: 298; ЭСБМ VI: 11; Фасмер II: 502; Blaise 1994: 541–542; dar žr. Palionis 1967: 286; Zinkevičius 1988: 128; Kardelis 2003: 105]) → s. blr. *литера*, *литэра* ‘raidė’ (ГСБМ XVII: 66–67; Булыка 1980: 164), s. r. *литера* ‘raidė; tipografijos ruošinio elementas’ (СРЯВ VIII: 242), r. *ли́тера* ‘t. p.’ (Даль II: 255) ⫽ blr. (dial.) *лі́тар*, *лі́тара*[176] ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 159; СБГП II: 661)

literas (sm.) ‘raidė’: *O tas karalius ant to stulpo aukso literais parašęs, kad kas tiktai eis pro šalį to stulpo, kad spiautų ant jos, išjuoktų, iščydytų* ŠLP 216 (SŽ 349) – žr. *lìtera* (giminės kategorijos kaita, matyt, suponuota sąsajos su lie. *rašmuõ* 3^{b} (**sm**.) rašto ženklas’ [LKŽe])

litèvskas, ***-à*** 4 (adj.) ‘lietuviškas, -a’ ZŠT I: 97

← (v.) le. *litewski* ‘lietuvių, lietuviškas’ (SW II: 754; SPW XII: 293) → s. blr. *литэвский* ‘lietuviškas’ (ГСБМ XVII: 72)

lìtvinas 1 (sm.) ‘lietuvių tautos žmogus’ K, N (LKŽe; dar žr. ZtŽ 368; ZŠT I: 170)

← (v.) le. *Litwin* ‘lietuvis’ (Linde II: 1281; Swan 2008: 198; Magda-Czekaj 2003: 140; dar žr. Непокупный 1976: 156) → s. blr. *литвинъ* ‘lietuvis; LDK gyventojas’ (ГСБМ XVII: 66), blr. (dial.) *литви́нъ* / *літві́н* ‘lietuvis; gudas, gyvenantis lietuvių žemėse’ (Носовичъ 1984: 269; СБГП II: 661–662; plg. ЭСБМ VI: 12; ЕСУМ III: 245)

---

[176] Lie. *lìtara* 1 (sf.) ‘raidė’ Drsk, Rm, Vv, Sb: *Visas litaras jau pažįsta (vaikas)* Žem; *Aukselio litarom vardas parašytas* TDr IV 161 (Vlk) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 367) ir lie. *lìtaras* 1 (sm.) ‘raidė’: *Koks čia lìtaras?* Pn; *Surašysiu aš laiškelį aukso litarẽliais* Lš; *Su aukso litarẽliais vardelis rašytas* Vrn (LKže); *Žiūrį, žiūrį aptiekoriai – negalį parskaityt – anė litaro nesą, padraikyta, ir gana* ŠLSP 250; *Liepęs numaliavot (blėką) ir įdėt litarus, kad „Aš daktars, ir viską žinąs“* ŠLSP 249–250; *Ir gavęs nupirkt kningas dideles aukso litarais* ŠLSP 210 (SŽ 349) dėl struktūrinio elemento *-ar-*, matyt, priskirtini gudizmams.

liucìperius 1 (sm.) ‘krikščionių mitologijoje – pragaro valdovas, pikto dvasia, šėtonas’: *Kai liucìperius (baisus)* OZ 31; ***liucìpierius*** 1 ‘t. p.’ M, BsV 279, 336: *Tos antys bus dukterys paties liucipieriaus* Mit I 363 /\ *Du kartu gimsta, vieną kartą miršta ir net pačio liucìpieriaus nebijo (gaidys)* LTR (Rk) (LKŽe); *Liucipierius klausįs: – Ką sakė gaspadorius?* ŠLSP 301 (SŽ 700)

← (v.) le. *lucyper*, *Lucyper* ‘rytinė žvaigždė, Aušrinė (romėnų mitologijoje); vyriausiasis velnias’ (SW II: 772; Linde II: 1303; dar žr. Widłak 2011: 476) → s. blr. *луцыперъ*, *люцыперъ*, *люцыперъ* ‘velnias’ (ГСБМ XVII: 200), blr. *люцúперъ / люцы́пер* (blr. dial. *люцы́пар*) ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 275; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 162; Цыхун 1993: 82; ЭСБМ VI: 104) – dėl kilmės žr. *liucìferis*

lipicierius (sm.) ‘velnias’: *Lipicierius prisakęs, kad tokį ir tokį nukaltų* ŠLSA 200; *Lipicierius sušaukęs visus velnius, klausinėjąs: – Katras jūs turiat jo tėvo raštą?* ŠLP 368–369; *Tuoj jo Lipicierius ir klausiąs: „Ar tu turi jo tėvo raštą?“* ŠLP 369 (SŽ 699); *liupìcierius* 1 (sm.) ‘t. p.’: *Aš su pačiu liupìcieriu galėč gyvęt* Jrb (LKŽe) – žr. *liucìperius* (su 2-ojo ir 3-iojo skiemenų metateze, t. y. lie. dial. **li[u]-ci-pie- rius → li[u]-pi-cie-rius*)

liucipas (sm.) ‘velnias’: – *Tai tu esi Liucips* ŠLSP 71; *Liucips pasilikęs mislijįs, kad galės teip pat daug aniuolų, arkaniuolų pridirbti kai pondievs, – par tai būtų jam lygus* ŠLSP 72 (SŽ 699) – žr. *liucipierius* (su struktūrinių elementų *-ierius* apokope, matyt, dėl tabu [apie šį fenomeną (ir liter.) plačiau žr. Kregždys 2012: 16, 19–22, 38, 43, 47, 110, 120, 146, 151, 220, 347, 359, 444, 501], t. y. lie. dial. *liucip-**ierius** → liucip-as*)

liucius (sm.) ‘velnias’: *Aš čion nusispioviau, kaži kada eidams, ir tu iš to atsiradai, tai tu esi vardu Liucius* ŠLSA 117; *Liucius nulindęs ligi dugno vandenių ir išnešęs du akminiuku* ŠLSA 118; *Daugiau tas Liucius kai spiovęs, ir pasidarę tose vietose kiaurynės, bedugnės, pelkės* ŠLSA 119 ir kt. (SŽ 646, 700) – žr. *liucipierius* (su struktūrinių elementų *-ipier-* absorbcija dėl tabu [apie šį fenomeną žr. s. v. *liucipas*], t. y. lie. dial. *liuc-**ipier**-ius → liuc-ius*)

liùdininkas (***-inykas***), ***-ė*** 1 (smob.) K, ***liudiniñkas*** 2 Jrk 125, ***liũdininkas*** 1 Als, R **1**. ‘asmuo, dalyvavęs kuriame nors įvykyje, matęs jį’: *Jis buvo to keisto įvykio liudininkas* rš; *Jūs este liudininkai to viso* NT Luk. 24.48; *Aš tau be liùdininko negaliu duoti* PP 78 ir kt. (K II 370, BB 1Moz. 31.48, Rmš); **2**. ‘asmuo, kuris teisme duoda parodymus, liudija, liudytojas’: *Į teismą ji atsivežė advokatą, porą liudininkų* sp; *Jį liudininku pašaukė* J. Jabl; *Ans buvo liūdininkūs* Plt ir kt. (Mž 389, DP 233)

↔ s. le. *ludnik* (s. le. *poludnik*) ‘visiems žinomas doras ir patikimas senolis, kviečiamas liudyti teisme (*senex fide dignus et probus, omnibus notus, qui ad rei praesentis cognitionem iudiciariam testis vocabatur*)’ (SSt IV: 76, VI: 351; Dini 1990: 232–233; dar žr. Smoczyński 2005: 218) → s. blr. *людникъ* ‘liudininkas’ (ГСБМ XVII: 187)[177] – dar

[177] Z. Zinkevičiaus (1987: 124) teigimu, s. blr. *людникъ* ‘liudininkas’ priskirtinas lituanizmams. Remiantis W. Smoczyńskio (ibd.) pateikta žodžio kilmės argumentacija, toks šios lyties aiškinimas, matyt, yra klaidingas.
Taip pat minėtina, kad ALEW (I: 597) autorių nurodoma, neva šią lytį suponavusi le. dial. *ludzieniek* *‘liudininkas’ tokia reikšme nėra užfiksuota lenkų leksikografiniuose sąvaduose (žr. IAKP I: 338;

žr. s. v. *liùdyti*, *liũdyti* (plg. Kabelka 1964: 26, 127)

liùftas 2 (sm.) ‘krosnies dūmtraukis’ ZtŽ 369

← (v.) le. *luft* ‘dūmtraukis; šviežio oro gūsis, skersvėjis; bet kokia anga oro tėkmei; pastogė, mansarda; orlaidė’ (< v. v. a. *luft* ‘skersvėjis; oro trauka; vėjas; oras’ / v. *Luft* ‘oras’ [SW II: 771, 775; SPW XII: 404; MLex 130]) → blr. dial. *люфт* ‘krosnies dūmtraukis; palėpė’ (СБГП II: 706; ЭСБМ VI: 103)

liùktas 2, 4 (sm.) **1**. ‘dūmtakis krosnyje’: *Iškrėsk liuktùs – dūmai neina* Ktk; *Liùkts sūdžių prikibo, į pečius pradėjo rūkti* Kv; *Jau liùktai prisūdėjo* Krkl; *Išvedė kaminą su trim liuktaĩs, kad tik neužsidegtų* Trgn; **2**. ‘kaminėlis ventiliacijai’: *Kad bulvių kaupas galėtų lengvai vėdintis, jo viršuje daromas liuktas* sp; **3**. ‘vandens takas po žeme’: *Liùktas kai ateina par žemėm, tai ir bėga vanduo* Trgn; ‘išėjimas vandeniu’: *Mat, suranda liùktą ir žuvis iš vieno ežero kitan pereiti* An; **4**. ‘krosniakaištis, kaištis’ M, Krtn, Dr, Pln: *Uždaryk liùktą, bo atšals gryčia* Šln; *Liuktùs pryš audrą užstumdyk* Brs; *Atitrauk liùktą – dūmai eina į trobą* Žg; **5**. ‘latakas’: *Sula teka iš klevinio liuktùžio* J (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 369)

↔ le. dial. *lucht* ‘dūmtraukis; šviežio oro gūsis, skersvėjis; bet kokia anga oro tėkmei; pastogė, mansarda; orlaidė’ (< v. v. ž. *lucht* ‘langas, atvira ertmė’ [SW II: 771, 775; Karłowicz III: 52]) → blr. dial. *люхт* ‘dūmtraukis; krosnies kaištis; vieta dūmams išeiti dūminėje pirkioje; languinė; langelis; palėpė’ (СБГП II: 706; ЭСБМ VI: 104)

liùpčikas 1 (sm.) ‘tariama priemonė, vaistas meilei sukelti’: *Užduok senberniui liùpčiko, ir mylės* Žmt

← (v.) le. *lubczyk* ‘vaistinė gelsvė (*Levisticum officinale*)’ (< v. v. a. *lübestecke* ‘vaistinė gelsvė, liubystras [*Levisticum officinale*]’ ← V. lo. *lubisticum*, *libisticum* ‘t. p.’ ← lo. *ligusticum* ‘t. p.’ [SW II: 769; SPW XII: 313–314; Sławski IV: 350–351; ЭСБМ VI: 93, 94; MLex 130]) → blr. dial. *любчык* ‘vaistinė gelsvė’ (Цыхун 1993: 82; TC III: 55)

lìpčikas 1 (sm.) ‘tariama priemonė, vaistas meilei sukelti’: *Jam uždavė lìpčiką* Ds; *Ar ne lipčikų uždavė, kad taip ten prisikabinai?* Pn; *Prilipai, prisikorei ir be lìpčiko* Všk – žr. *liùpčikas* (su šaknies *-iu-* > *-i-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *l-**iu**-pč-**i**-kas* → *l-**i**-pč-**i**-kas*)

liusteřkas 2 (sm.) ‘veidrodis’ ZtŽ 369; ZŠT I: 105, 250

← le. *lusterko* ‘veidrodis’ (← [v.] le. *lustro* ‘veidrodis’ < it. *lustro* ‘žvilgesys, spindesys ir kt.’ / ← V. lo. *lustrum* ‘apšvietimas; langas’ [SW II: 779; Linde II: 1313; Sławski IV: 385; ЭСБМ VI: 101; Prati 1951: 600; Blaise 1994: 548]) → blr. dial. *люстэ́рко*, *люстэ́рак* ‘veidrodėlis’ (СБГП II: 705–706)

liutarka (sf.) ‘liuteronė’: *Katalikas kalvis vedė pačią liutarką* ŠLSP 182 (SŽ 350)

Karłowicz III: 51; Kobylińska 2001: 76; Czajkowska 2002: 65; SPW XII: 383; Linde II: 1306), mat jo semema yra ‘(suaugęs) žmogus; genties atstovas; priešas’ (SW II: 774), negalėjusi implikuoti lietuvių žodžių semantinės raiškos.

↔ (v.) le. *luterka* ‘liuteronė, protestantė’ (SW II: 780; SPW XII: 410; Linde II: 1314) → s. r. *люторка* ‘t. p.’ (СРЯВ VIII: 347) – dėl kilmės žr. *liuteras* (su *e…a* > *a…a* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, plg. la. dial. *ļutàrs* ‘liuteronas’ < **luteris* [žr. Reķēna I: 37] suponuoja vokalinį sinharmonimą)

liùteras, ***-ė*** 1 (smob.) ‘protestantų tikėjimo, kuriam pradžią davė Liuteris, sekėjas’ Š, SP I 251: *Liuterų tikyba* rš (LKŽe); *– Ja, kad aš nuėjau į katalikų bažnyčią, tai man kunings su visom grožybėm priešais išėjo, – pasigyrė liuteras latvis, namo parėjęs* ŠLSA 72 (SŽ 350); ***liùtras***, ***-ė*** (smob.) ‘t. p.’: *Daug liutrų ir kalvinistų* DP 89 (LKŽe)

← (v.) le. *luter* ‘Martyno Liuterio mokymo šalininkas, liuteronas, protestantas ir kt.’ (< avd. v. *Luther* ‘Martynas Liuteris, protestantizmo pradininkas ir Vokietijos Reformacijos dogmatikas’ [SW II: 780; SPW XII: 408–409; Фасмер II: 546–547; ЭСБМ VI: 102]) → s. blr. *люторъ*, *лютаръ*, *лютръ* ‘Martyno Liuterio mokymo šalininkas, liuteronas, protestantas’ (ГСБМ XVII: 197), blr. *лю́тар* ‘t. p.’ (Станкевіч 1989: 655; ЭСБМ ibd.), s. r. *люторъ*, *люторь*, *лютаръ* ‘t. p.’ (СРЯВ VIII: 345, 347)

liutna (sf.) ‘arfa’: *Liaupsinkiat jį trūbomis, liaupsinkiat jį psalterais ir liutnomis (harfomis)* BPs 150.4 (LKŽe); Chyl 1Sam. 10.5 5 *Potam uźeyſi and kałnela Diewo, kame ira Filiſtynu apiſodos: ir ſtosis; kad ateyſi ten mieſtan, tada ſutykſi pułk a Pranaſzu, c nueynąciu nog aukſztuma, ó prieſz weydą ju lutnias, ir bubnus, ir dudełes, ir horpas, d ir pranaſzaus anisjen*

← (s. / v.) le. *lutnia* ‘styginis muzikos instrumentas, liutnia ir kt.’ (< v. v. a. *lûte* ‘liutnia; gitara’ ← it. *liuto* ‘t. p.’ ← arab. *al-‘ūd* ‘liutnia’ [SW II: 781; SPW XII: 412–414; SSt IV: 84; Sławski IV: 389; Фасмер II: 546; ЭСБМ VI: 102; MLex 131]) → s. blr. *лютня* ‘liutnia’ (ГСБМ XVII: 197; Булыка 1980: 166), blr. *лю́тня* ‘t. p.’ (ТСБМ III: 70), r. *лю́тня* ‘styginis muzikos instrumentas, panašus į gitarą’ (Даль II: 285)[178]

liū́pa 1 (sf.) ‘šaunamojo ginklo vamzdis’ K, Krok: *Pūčkos liū́pa* K II 10

↔ le. *lufa* ‘šaunamojo ginklo vamzdis’ (< v. *Lauf* ‘bėgimas; judėjimas; [ginklo] vamzdis ir kt.’ [SW II: 775; Sławski IV: 371; ЭСБМ VI: 103]) → blr. dial. *лю́фа* ‘šaunamojo ginklo vamzdis’ (СГЦБ I: 219)

lýna 1 (sf.) ‘stipri, ppr. plieninė ar kanapinė virvė kam nors traukti, suveržti’ K: *Iš linų susuka lýną, t. y. ilgą drūktą virvę* J; *Lýna plūšos, kol išplūšos* J; *Su lýnom iš Pyvesos šieną traukdavo* Slm ir kt. (Užp, Pžrl, JD 183, R 24, SD 109, Ch Teis. 16.9)

← (s. / v.) le. *lina* ‘stora, tvirta virvė, lynas’ (< v. v. a. *lîne* / s. v. a. *lîna* ‘virvė; lynas’ ← lo. *līnum* ‘virvė; siūlas; žvejų tinklas ir kt.’ ← gr. λίνον ‘virvė; žvejų tinklas ir

[178] B. Kabašinskaitė (1998: 53) šį skolinį interpretuoja kaip monogeninį polonizmą, nors iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad taip nėra.

kt.' [SW II: 744; SPW XII: 252; SSt IV: 50; Sławski IV: 262; ЭСБМ V: 311–312; Wackernagel 1878: 183; Köbler 1993: 1350; Schützeichel 2012: 202; Vaan de 2008: 344–345; Beekes I: 863–864; LS 895]) → s. blr. *лина* 'virvė, lynas' (ГСБМ XVII: 39; Булыка 1980: 101), blr. (dial.) *лі́на* 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 159; СБГП II: 655)

lýnas 1 (sm.) 'stipri, ppr. plieninė ar kanapinė virvė kam nors traukti, suveržti': *Leidant rentinius į šulinę, trūko lýnas* Brs; *Atneškite lyną, trauksime balkį į antrą aukštą* Lš; *Virvės ir lynai, jei ilgai trinas, teipojau užsidega* S. Dauk ir kt. (Pun, Sdk, D 31, TŽ I 257) – žr. *lýna* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *tròsas* 2 [**sm**.] 'pluoštinis ar plieninis lankstus lynas' DŽ, NdŽ [LKŽe])

locnininkas (*-**inykas*** M), *-**ė*** (smob.) 'savininkas' N: *Kaip pirksi žemę, būsi locnininkas* Į
↔ (v.) le. *właśnik* 'savininkas' (SW VII: 652; Linde VI: 258) → blr. *уласьнік* 'savininkas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 324) – dėl kilmės žr. *vlõsnas*, *-à* (morfologinės struktūros kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su lie. *lõcnas*, *-à* 'savas, nuosavas' ir / ar lie. *lõcnastis* 'nuosavybė' [žr. s. v. *lõcnas*, *-à*; *lõcnastis*])

locnùs, *-**ì*** 4 (adj.) 'palankus, meilus kam': *Jis man gers, locnùs, malonus* K I 517; *locniaĩ* (adv.) K I 517
← (s. / v.) le. *łacny* 'lengvas; geras, geraširdis, palankus; laisvas, neužimtas; pigus' (SW II: 787–788; SPW XII: 434–436; SSt IV: 88–89; Sławski IV: 413–414; dar žr. Темчин 1995: 51) → s. blr. *лаўный* 'lengvas, patogus; maloningas; įperkamas', (adv.) *лаўно*, *лаўне* 'lengvai, patogiai' (ГСБМ XVI: 308; Булыка 1980: 194; ЭСБМ V: 266), blr. dial. *лаўно́* 'lengvai, gerai' (СБГП II: 635)

locnìngas, *-a* 1 (adj.) 'palankus, meilus kam': *Jis man nelocnus, nelocnìngas, jis man nelinkęs, jo širdis man nelinkusi* K I 11; *locningai* (adv.) K I 517 – žr. *locnùs*, *-ì*

loštas (sm.) 'biralų matas': *Miera rugių, druskos, loštas* SD 129
← (s. / v.) le. *łaszt* 'biralų matas (3,8 l)' (< v. v. a. *last* / v. *Last* 'našta; krovinys; apkrova; masė, daugybė; minia; gausa' [SW II: 799; SPW XII: 520–521; SSt IV: 102; ЭСБМ V: 268; MLex 122; dar žr. $SEJL_2$ 682]) → s. blr. *лашт* 'biralų matas' (ГСБМ XVI: 309)

lotà 4 (sf.) OZ 30, 2 DŽ **1**. 'kartelė šiaudams prispausti dengiant stogą, klostis': *Šitokias lotàs sububijau, tai jau vėjas dangčiaus nigdi neišplėš* Sdk; *Priveržk lotẽlę su vytele, kad neišsmuktų šiaudai* Upn; *Jau paskutinę lotą rišu* Ldk ir kt. (Žl, JD 686, Ds [*Padarýta tokià lotà* Miežionys (DvŽ I: 371)]); **2**. 'kartelė skersai stogo gegnių, prie kurios kalami gontai, grebėstas': *Kad tolius laikytųs, reikia labai smulkiai apmušt lotõm* Všn; *Prie krekvų prikala lotàs* Srj (*In krãklių lõtos* Dv [DvŽ I: 371–372; dar žr. ZtŽ 371; ZŠT II: 307]); **3**. 'kartis tvorai tverti': *Parvežk lotàs, tai tvorą aptversim* Lp; *Pradėjau tverti tvorą, bet trūksta lotų* Ūd; **4**. 'įvairiems reikalams vartojama plona kartelė': *Paėmiau lõtą ir nusikrėčiau obuolių* Kp; *Sukark tolkas ant lotos, tai geriau išdžius* Srj; *Važiuojam lotų miškan kirst* Sv; **5**. 'lenta': *Reik lotom apkalti kluonas* Pns
← (s. / v.) le. *łata* 'kartis; sija ir kt.' (< v. v. a. *lat[t]e* / s. v. a. *latta* 'kartis; lenta, lentjuostė;

sija' [SW II: 800; SPW XII: 521; SSt IV: 102; Sławski V: 38; Фасмер II: 464; ЭСБМ V: 249; Wackernagel 1878: 176; Köbler 1993: 1315; Seebold 2008: 498; Schützeichel 2012: 193]) → s. blr. *лата* 'kartis, grebėstas' (ГСБМ XVI: 300; Булыка 1980: 97), blr. (dial.) *ла́та* 'kartis, kalama prie gegnių; statinis, grebėstas; baslys, kuriuo sutvirtinamas plaustas' (Носовичъ 1984: 265; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 157; СБГП II: 628; ТС III: 15), r. dial. *ла́та* 'kartis; sija (stogo)' (Даль II: 240)

lotẽlė 2 (sf. dem.) 'k a r t e l ė ' Siaurimai (DvŽ I: 371) ⇦ *lotà*

lotelis (sm.) 'į r a n k i s h o r i z o n t a l u m u i n u s t a t y t i ': *Mūrijant iš laukakmenių reikalingi: tiesyklė, gulsčiukas ir lotelis mūrinio eilių horizontalumui patikrinti* rš ⇦ *lotà*

M

macas (sm.) ‘s a i k a s’: *Skolininks... su pilnu macu varinių į paskirtą vietą atklibišavęs* BsMt II 58; *Reikėjo už malkų pinigus nors porą macelių rugių ir nors svarelį uždaro parvežt* BsP I 86

↔ (s. / v.) le. (dial.) *maca* ‘biriųjų medžiagų saikas, ašmainė’ (< v. v. a. *metze* ‘ašmainė’ / v. *Metze* ‘t. p.’ [SW II: 835; SPW XIII: 1; SSt IV: 137; Karłowicz III: 126; Klimek 1978: 160; ЭСБМ VI: 272; MLex 139]) → s. blr. *мауа* ‘javų saikas’ (ГСБМ XVII: 290; Булыка 1980: 153–154), blr. *мауа* ‘senovinis biriųjų medžiagų saikas (3,76 l)’ (ЭСБМ ibd.), s. r. *мауа* ‘grūdų saikas’ (СРЯВ IX: 49) – giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta sąsajos su lie. *saĩkas* 4, 2 (**sm**.) ‘biralų, skysčių matas ir kt.’ (LKŽe)

macavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘k r a i p y t i , m a n k š t i n t i’: *Tik mum nusibodo kieme vandravotie... kojas macavótie* LB 98; (refl.): *Tu jau čia, Jonai, per daug macavójies (šokant)* On; *Ne tiek jis kalba, kiek su rankom macavójas* On; **2**. (intr.) ‘g a l ė t i , p a j ė g t i’: *Kap sau norit, ale aš nemacavóju* Vs

← (s. / v.) le. *mocować* ‘turėti jėgų, būti stipriam; daryti ką labai stengiantis; įsitempti; sustiprinti, sutvirtinti; panaudoti jėgą, priversti; valdyti’ (SW II: 1023; SPW XIV: 536; SSt IV: 315; ЭСБМ VI: 273) → blr. (dial.) *моцоваць* / *мацавáць* ‘išmėginti tvirtumą; stipriai pritvirtinti; sutvirtinti; įveikti’ (Носовичъ 1984: 292; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 168; СБГП III: 48–49)

macùiti, *-ùja*, *-ùjo* (verb. tr.) ‘s t i p r i n t i’ ↔ *įsimacùiti* ‘p a s i d a r y t i s m a r k i a m , s v a i g i n a n č i a m’: *Insimacùįęs (alus)* OZ 32 – žr. *macavóti*

maceikà 2 (sf.), ***macéika*** 1 ‘(bot.) p a š a r i n i s m o t i e j u k a s (*P h l e u m p r a t e n s e*)’: *Šįmet maceĩkų prisisėjom* Lš; *Macéikas pjauna* Brb

↔[179] le. *maciejka* ‘leukonija; šv. Mato vigilija ir kt.’ (← avd. v. le. *Maciejanka* ‘lenkės pavardė’ ← avd. [s. / v.] le. *Maciej* ‘t. p.’ < [← s. pranc. *matthiole* ‘leukonija [*Matthiola*

[179] LKŽ(e) sudarytojai, neatsižvelgdami į lietuvių tarmėse pasitaikančios ***t*** a s i b i l i a c i j o s ypatumus (apie juos žr. Zinkevičius 1966: 139–140), į vieną leksinį semantinį lizdą susiejo du skirtingos kilmės žodžius:

1) pietų aukštaičių (Liškiavos šnekta [687]), kuriems būdinga *t* > *c* asibiliacija (žr. Zinkevičius 1966: 139), lie. dial. *maceikà* 2 ‘(bot.) pašarinis motiejukas (*Phleum pratense*)’, vestiną iš le. dial. *ma**t**ejka* ‘t. p.’ (SW VII: 189) ← le. *trawa Św. Tymo**t**eusza* ‘pašarinis motiejukas (*Phleum pratense*)’ (žr. s. v. *matéika*, *motéika*) – reflektuojamas hipokoristinis darybos modelis, dar plg. trumpinį le. dial. *ma**t**euszka* ‘pašarinis motiejukas’ (SW II: 902);

2) vakarų aukštaičių kauniškių (Balbieriškio šnekta [609]), kuriems nebūdinga *t* asibiliacija (Zinkevičius ibd.), dėl struktūrinių elementų *-mat-* / *-mac-* partityvinės homonimijos, visai kito augalo pavadinimu le. *ma-**c**-iejka* ‘leukonija’ įvardytą aptariamą pašarinį motiejuką (*Phleum pratense*), klaidingai susietą su šv. Pauliaus mokinio ir palydovo apaštališkose kelionėse vardu *Timotiejus* (žr. anksčiau).

incana], kurios rūšį nustatė Robertas Brownas'] avd. [s.] pranc. *Matthieu* 'Matas' ← avd. lo. *Matthaeus* 'šv. Matas' ← avd. gr. [vėlyv.] Ματθαῖος 'Matas – pirmosios evangelijų autorius' ← s. hebr. *mattityáhū* resp. מַתִּתְיָהוּ '„Viešpaties dovana"; levitų muzikantas; levitų giminės vardas; Ezros palydovas; turintis keistą žmoną' [SW II: 839; SEMSO II: 81–82; ЭСБМ VI: 274; Kregždys 2015: 67–68; Bystroń 1936: 274; Malec 1994: 274; Dacewicz 2001: 176; Рыбакин 2000: 143; Littré III: 476; Lewis, Short 1958: 1120; Sophocles 1900: 736; Strong 1997: 296; Brown, Driver, Briggs 2000: 1644; DCH V: 574–575; Гиль, Малер 1989: 56; dar žr. EB III: 2986–2987; ЕЭ XVI: 165–171; Kregždys 2014_b: 77–78]) → blr. *мауéйка* 'leukonija, našlaitė (*Matthiola incana R. B.*)' (Сцяшковіч 1983: 257) – dar žr. *matéika*, *motéika*

mãcė 2 (sf.) 'j ė g a , s t i p r u m a s ' K, N: *Anas vyrelis tur daug macės* rš; *Dievo galybė, bet velnio mãcė* Varn; *Nutverkim ginklus su mace* RD 191 ir kt. (JV 137, BB 2Moz. 14.4) (LKŽe); Dv (DvŽ I: 376); *Ponediev padėk, motina švenčiausia ir visi šventiejei, eikš gi tu, šatono mace!* ŠLSA 176 (SŽ 354); ***macià*** 2 **1**. 't . p .': *O, jis tai turi mãcios* Rk; *Tu macios, brač, daug turi, kad tiek grūdų užsikeli* Vb /\ *Striokas mãcios neturi (skubėjimas nieko gera neduoda)* Prn; **2**. 's m a r k u m a s , s t i p r u m a s (a p i e d e g t i n ę , a l ų i r k t .) ': *Didė macià to alaus, tos arielkos* J; ***mãcis*** 2, ***macìs*** 2 K, ***macìs*** 4 (sf.) K II 40, R **1**. 't . p .': *Ot tas vyras turi mãcies – tokį akmenį pakelia!* Al; *Perkūno mãcis!* Ds; *Vienybė yra macis* prš ir kt. (LC 1883: 2, Ch^1 Mt. 28.18, Srj, Zr); **2**. 't . p .' K: *Nesvietiška mãcis šito acto!* Šn; **3**. '(prk.) d a u g y b ė , g a l y b ė ': *Mãcis svečių pas mus atvažiavo* Lp; *Šiandien Alytuje mãcis svieto buvo* Mrk; *Dar mãcis bulbių kast* $Drsk^{180}$

← (s. / v.) le. *moc* 'jėga, tvirtumas; galia; drąsa; ištvermingumas; didybė, gausybė ir kt.' (SW II: 1019–1020; SSt IV: 308–309; GS 92; SPW XIV: 403–455; dar žr. Zinkevičius 1988: 39, 133; Dini 1990: 233; ALEW I: 604) → s. blr. *моцъ* 'ištvermė; galia, reikšmingumas; gausybė, galybė; kariuomenė ir kt.' (ГСБМ XVIII: 187–190; Булыка 1972: 208), blr. (dial.) *моц* (*мóца*) 'ištvermingumas, galia, fizinė jėga; autoritetas; pastovumas; sveikata' (Носовичъ 1984: 292; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172; СБГП III: 78; ТС III: 95; ЭСБМ VII: 75; dar žr. Гарбуль 2009: 81–82)

machliárstva 1 (sf.) ' s u k t y b ė ' ZtŽ 375

← (v.) le. *machlarstwo*, *machlerstwo* 'dailininko amatas; melagystė, apgavystė, suktybė ir kt.' (SW II: 837; SPW XIII: 5) → s. blr. *махлярство* (*махлерство*) 'apgavystė, suktybė' (ГСБМ XVII: 289), blr. *махлярства* 't. p.' (ТСБМ III: 127; РБС II: 85) – dėl kilmės žr. *makliõrius*

makliorstvà 2 'a p g a u d i n ė j i m a s , s u k č i a v i m a s ' M. Valanč: *Daryk makliorstvàs – būsi vagis* Dr (LKŽe; KrŽ 225) – žr. *machliárstva*

---

[180] S. lie. *mačis* (sf.) 'jėga, stiprumas': *Man mačis yra duota* BP I 10; *Neišmieruota est jo mačis* Mž 217; *Daiktą savo mačyj valdo* Mž 70 ir s. lie. *mačė* (sf.) 't. p.': *Kožna dūšia mačėms vyresnioms testovi paduota* Mž 31 (LKŽe) dėl afrikatos *č*, matyt, priskirtini gudizmams arba rusizmams (žr. ALEW I: 604), o ne polonizmams, kaip yra įprasta teigti iki šiol (plg. Zinkevičius 1988: 39), plg. s. blr. *мочь*, *мочь* 'galia, jėga' (ГСБМ XVIII: 187), s. r. *мочь* 'gebėjimas ką daryti; jėga, galia; valdžia' (СРЯВ IX: 284; dar žr. Гарбуль 2009_a: 90–93, 522).

mãcnas, ***-à*** 4 (adj.) J **1**. ‘smarkus, stiprus (apie gėrimus, kvapus, valgius)’: *Alus buvo mãcnas* Slk; *Ar turi macnos tabokos?* Slk; *Nemãcnos liekvarstos* Dglš (*Mãcnas duñkscis [stogas] bùvo šaudzìnis* Žižmai [DvŽ I: 376; dar žr. ZtŽ 376; ZŠT I: 290]); **2**. ‘galingas, stiprus, drūtas’: *Tai mãcnas vyras, visus parmina!* Trgn; *Macnas kiaušinis* Kp; *Suktas siūlas daug macnèsnis* Kp ir kt. (BB 2Moz. 13.14, Mž 395 [Pagaujėnai (DvŽ I: 376)]) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 376; ZŠT II: 230); **3**. ‘mielas, patrauklus’: *Mélynos ãkys nemãcnos, rùdos macnẽsnės* Maciučiai; **4**. ‘įdomus, paveikus’: *Ità sekmẽ bus macnà, alì trumpà* Miežionys (DvŽ I: 376); ***macnùs***, ***-ì*** 4 K **1**. ‘t. p.’: *Negaliu (gerti) – taip macni* J. Žem; *Macnūs dabar pipirai* Zr; *Šita taboka nemacnì* Lp ir kt. (Lkč, KlvD 130, Krtn, JV 526, 722, K); **2**. ‘t. p.’ R, N: *Išmintingas vyras macnus* C II 554; *Tu macnesnis tapai, nei mes* BB 1Moz. 26.16; *macniaĩ* (adv.) K II 147: *Rods, visus macniai pamokino pasaka tavo* K. Donel; *Macniai užgaun* Mit I 78 (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 376)

← (s. / v.) le. *mocny*, *mocen* ‘pilnas jėgų, stiprus, tvirtas, galingas; smarkus ir kt.’ (SW II: 1022–1023; SPW XIV: 523–536; SSt IV: 311–315; dar žr. Kabelka 1964: 26, 129; Zinkevičius 1988: 130; Dini 1990: 233; Темчин 1995: 48; Kregždys 2014$_d$: 36; ALEW I: 604) → blr. (dial.) *мóцны(й)* ‘stirpus, galingas’ (Носовичъ 1984: 292; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172; ЭСБМ VII: 75; ТС III: 95)[181]

macnùmas 2 (sm.) ‘smarkumas, stiprumas’: *Gėrimo macnùmas išgaravęs* K II 304; *Alužio macnumėlis* JV 891; *Ale macnumãlis tų dūmų!* KlvrŽ

↔ (s. / v.) le. *mocność* ‘jėga, galia; tvirtumas, galingumas, stiprumas, drąsumas, ištvermingumas; didingumas ir kt.’ (SW II: 1022; SPW XIV: 521–523; SSt IV: 311; ALEW I: 604) → blr. *móцносць / моцнасьць* ‘tvirtumas, stiprumas, stiprybė’ (Носовичъ 1984: 292; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172)

macnìngas, *-a* 1 (adj.) ‘stiprus’ K, N: *Anglija – viena iš macningųjų viešpatysčių* prš; *macnìngai* (adv.): *Kovojantiems su drąsumu... macningai jis padės* RD 210 ⇐ *macnìs*

macnìs (sf.) ‘jėga, stiprumas’ K, R 230, MŽ – žr. *macnùmas*

macnýbė 1 Krš, *macnỹbė* 2 (sf.) ‘stiprumas, smarkumas’ K, R, N – žr. *macnùmas*

madà 4 (sf.) DŽ, 2 **1**. ‘buities reikmenų ar kitų išorinių formų vyravimas tam tikru laiku’ TrpŽ: *Pasisiuvo drabužius pagal paskutinę mãdą* Prn; *Pasisiuvau sermėgėlę po šiai mãdai* Krsn; *Jis madą̃ vaikosi* Pn ir kt. (A. Baran, Rm, Ggr, A. Vencl, LTR [Pnd], Erž); **2**. ‘įpratimas, palinkimas, paprotys’: *Turiu mãdą dainuoti* J; *Jo mada pasamdyti piemenį, o pristatyti dirbti už pusbernį* J. Avyž; *Mesk tu savo šitą šlykščią mãdą – spjaudyt pro dantis* Lkč ir kt. (Varn, Kdn, Ut, KlvrŽ, Skr, Rd,

[181] S. lie. *mãčnas*, *-à* 4 (adj.) ‘galingas, stiprus, drūtas’: *Aš esmi... mačnas, kerštaująsis* Mž 20; *mačnaĩ* (adv.): *Idant... neabejotų, bet mačnai tikėtų* Vln 28 // (s.) lie. *mačnùs*, *-ì* 4 ‘t. p.’: *Mačnuosius nuog sosto sodin ir puikumą jų išniekin* Mž 169–170; *Mačnus žodyje savo* Vln 22 (LKŽe) dėl struktūrinio elemento *-č-*, matyt, priskirtini rusizmams, plg. s. r. *мочный* ‘stiprus, tvirtas; galingas’ (СРЯВ IX: 283–284 [dar žr. 180 išn.]) ≠ s. blr. *мочный* ‘pilnateisis; teisėtas’ (ГСБМ XVIII: 193). Kitaip šių leksemų kilmę aiškina S. Temčinas (Темчин 1995: 48).

Vgr, Sln, Rm, Dr, Ėr, VP 23, Gs, Žem); **3**. ‘b ū d a s , p r i g i m i m a s ’: *Baisiai mano vyro negera madà* Švn; *Geros madõs žmogus* Pns; *Jis linksmos madõs žmogus: juokias juokias kai mėnutis* Skr ir kt. (Sdk, Smn, Skr, LTR [Jnš]); **4**. ‘v e i k i m o b ū d a s , p r i e m o n ė ’: *Meškininkai liuob sakys žmonims: čia baido, meškos nenora eiti. Tokia tatai mada liuob apgauti meškininkai žmonis* BM 385; *Vieną kartą šiokia mada atsitiko* Šts; *Ta pačia mada dar sykį pertaranduosim (perarpuosim) grūdus* Skr; **5**. ‘p a v i d a l a s , f o r m a ’: *Atnešk tu man gurbą (pintinę) šitokios madõs* Jrb; ‘r ū š i s ’: *Dviejų madų̃ buvo siūlai, tai audeklas į galą šviesesnis* Trgn; ***modà*** 4, 2 **1**. ‘t . p .’: *Rūbai pagal šio čėso būdą, modą* K II 66; **2**. ‘t . p .’: *Nebuvo tos mõdos leisti (mergaites) į mokyklą* Grd /\ *Kas soda, tas modà* Lk, Žr

← (v.) le. *moda* ‘laikinas įprotis; (naujas) paprotys; mada; madingi drabužiai’ (< v. *Mode* ‘mada; madingi drabužiai; to laikmečio paprotys’ ← pranc. *mode* ‘įprotis, paprotys; moterų drabužiai; forma, būdas, pobūdis ir kt.’ ← V. lo. *modus* ‘stilius, tipas, modelis; formuluotė; ženklas; motyvas’ ← lo. *modus* ‘saikas, saikingumas; dydis; būdas, pobūdis; taisyklė ir kt.’ [SW II: 1024–1025; Linde III: 130; Reczkowa 1982: 91; ЭСБМ VII: 62; ЭССРЯ I: 525–526; Niermeyer 1976: 700]) → blr. (dial.) *мóда* ‘mada; įprotis’ (ТСБМ III: 171; СБГП III: 75), s. r. *мода* ‘tipas, modelis; mada’ (СРЯВ IX: 232), r. *мóда* ‘paprotys; drabužių mada’ (Даль II: 337)

madnùs, ***-ì*** 4 (adj.) I **1**. ‘m ė g s t a n t i s m a d i n g a i p u o š t i s , p u o š n u s ’: *Madnùs kavalierius* Gdl; **2**. ‘m a d i n g a s ’ : *Madnios gėlės* rš; *madniaĩ* (adv.): *Kad madniau pasirėdytų!* rš

← (v.) le. *modny* ‘madingas; atitinkantis mados tendencijas; naujoviškas; skoningas; tinkamas; atitinkantis’ (SW II: 1028; Linde III: 132) → blr. (dial.) *мóдны* ‘madingas; populiarus; neįprastas, keistas’ (ТСБМ III: 171; СБГП III: 75; ТС III: 84), r. (dial.) *мóдный* ‘madingas; besivaikantis madų; sėkmingas, pripažintas; ypatingas, keistas; plastiškas, gražus’ (БТСРЯ 550; СРНГ XVIII: 198) – dėl kilmės žr. *madà*, *modà*

majãdnas, *-à* 4 (adj.) **1**. ‘k u r i s n a u j o s m a d o s , m a d i n g a s ’: *Majadnà sermėga, t. y. naujos mados* J; *majadnaĩ* (adv.): *Drabužis majadnaĩ pasiūtas* J; **2**. ‘k e i s t a s ’ Vb, Sb: *Koks ans mun atrodė majãdnas* Tl; *Ką čia tokį majãdną atvežė?* Lk; *Majãdnas daiktas, t. y. neregėtas* J; *majadnùs*, *-ì* 4 (adj.) **1**. ‘k e i s t a s ’: *Kodėl tu šiandie toks majadnùs – bene sergi?* Mžk; *Tokio majãdnio aš nebuvau matęs nėkad* End; *Majadnì motriška: vieną valandą saldi, kitą – karti* Všv ir kt. (Tv); **2**. ‘į v a i r u s ’: *Krome yra majadnių̃ daiktų* J – žr. *madnùs*, *-ì* (dėl darybos ypatumų žr. *majãtnas*, *-à* [dar žr. Темчин 1995: 48, 52])

majãtnas, *-à* 4 (adj.) ‘k e i s t a s ’: *Majãtnas žmogus* Šk; *Koks majãtnas žodis!* An; *majatnaĩ* (adv.): *Majatnaĩ įrengtas kambarys* Kp – žr. *madnùs*, *-ì* (su paratetiniu *-ja-* ir *-d-* > *-t-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su le. *ma-**je**-s-**t**-at* ‘puikumas, kilmingumas ir kt.’ [žr. s. v. ***majestatas*, *majestõtas*])

magerka (sf.) ‘t o k i a k e p u r ė l ė ’ N, [K]

← (v.) le. *magierka* ‘apvali vengrų kepurėlė, siuvama iš storos medžiagos ir puošiama plunksna ar plunksnomis; kaimo žmonių kepurėlė; Spišo regiono lauko darbininkė ir kt.’ (< vengr. *magyar* ‘vengrų; vengrų kalba’ [SW II: 844; SPW XIII: 16; Brückner 1985:

317; ЭСБМ VI: 151]) → s. blr. *макгерка*, *магерка* ‘apvali kaimiečių veltinė kepuraitė’ (ГСБМ XVII: 229; Булыка 1980: 195), blr. dial. *маґерка* (blr. [dial.] *магéрка*) ‘apvali kaimiečių veltinė kepuraitė, nustota nešioti XIX a. paskutinį dešimtmetį’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 166; Расторгуев 1973: 154; ЛАБНГ IV: 85; Бялькевіч 1970: 257), r. dial. *магéрка* ‘balta veltinė kepurė be kraštų’ (Даль II: 288)

magenkà (sf.) ‘tokia kepurėlė’ [K], R 262, MŽ 350 – žr. *magerka* (su struktūrinio elemento *-r-* > *-n-* sporadine kaita)

mãgliai 2 (sm., pl.) ‘prietaisas lyginti, minkštinti išskalbtiems ir išdžiovintiems skalbiniams; brūžkos’ Daukšiai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 409), ***mõgliai*** 2 ‘t. p.’ NdŽ, Mrs (LKŽe)

← (v.) le. *magiel*, (pl.) *magle* ‘prietaisas išskalbtiems skalbiniams lyginti; odų lyginimo aparatas’ (< v. v. a. *mange* ‘karo įrenginys akmenims mėtyti; lyginimo mašina’ / v. *Mange[l]* ‘lyginimo mašina’ < V. lo. *manganum* ‘įtaisas, aparatas; svaidyklė; ’ < gr. μάγγανον ‘įrenginys pastatams ginti [akmenų vėtyklė]; medžioklės tinklas ir kt.’ [SW II: 844; Linde III: 9; ЭСБМ VI: 152; MLex 134; Wackernagel 1878: 192; Niermeyer 1976: 637]) → blr. (dial.) *мáгли* / *маґли* ‘prietaisas skalbiniams lyginti’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 163; СБГП III: 8)

magliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘brūžkuoti’ ↔ ***išmagliavóti*** ‘išbrūžkuoti, išlyginti’ Šts (ŠVŽŽ I: 409)

← (v.) le. *maglować* / (v.) le. *wymaglować* ‘mogliais (iš)lyginti; (iš)mušti; (iš)lyginti mogliais odas’ (SW II: 845, VII: 926; Linde III: 10, VI: 424) → blr. (dial.) *маглявацьь*, *маґлявацьь* / blr. dial. *вы́маглявацьь* ‘(iš)lyginti skalbinius’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 163; СБГП I: 358, III: 8; ЭСБМ VI: 152) – dėl kilmės žr. *mãgliai*, *mõgliai*

magliúoti, -iúoja, -iãvo (verb. tr.) ‘brūžkuoti’ Šts (ŠVŽŽ I: 409) – žr. *magliavóti*

mogliúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb. tr.) ‘mogliais (brūžkomis) audinius lyginti; brūžkuoti’ NdŽ: *Mogliúota drobė daug meilesnė nešiot* An – žr. *magliavóti*

mãgnesas 1 (sm.) NdŽ, M **1**. ‘rūdos ar tam tikros rūšies plieno gabalas, turintis savybę pritraukti geležinius daiktus’: /\ *Aną traukia į Šiaulius tarsi koksai magnesas* rš; *Jis daug uždirba: piningas anam eita kaip magnesas* Dr; **2**. ‘(prk.) tai, kas turi pritraukiamą jėgą’: *Kodelig... geležinos (širdys) tam galingam magnesui pritraukt neduostis* DP 508

← (s. / v.) le. *magnes* ‘magnetas’ (< lo. *magnēs* ‘t. p.’ ← gr. μάγνης ‘magnetas’ [SW II: 845; SPW XIII: 17; SSt IV: 144; Moszyńska 1975: 189; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; ALEW I: 604]) → s. blr. *макгнесъ* ‘magnetas’ (Булыка 1980: 140–141), blr. dial. *магнэ́с* ‘t. p.’ (Яшкін 1975: 111)

maistravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘meistrauti’ ZtŽ 378

← le. (dial.) *majstrować* ‘būti amatininku, meistru; verstis kokiu nors amatu; gaminti’ (< v. v. a. / v. *meistern* ‘meistrauti; auklėti; liepti; kritikuoti ir kt.’ su /ai/ – žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 735 [SW II: 852; IAKP III: 53; MLex 137; dar žr.

Walczak 1991: 129]) → s. blr. *майстровати* ‘meistrauti, gaminti, daryti (ką nors)’ (ГСБМ XVII: 229; Булыка 1980: 94), blr. *майстровáць* / *майстравáць* ‘ką nors gaminti rankomis, meistrauti’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 164; ЭСБМ VI: 168–169)

meistravóti, *-ója*, *-ójo* (verb.) **1**. (intr.) ‘dirbti meistru’: *Jonas tarnaut nebejo – eina meistravót* Dgl; **2**. (tr.) ‘ką nors dirbti, taisyti’: *Vaikai, vaikai, ką jūs čia meistravójat, pasakysiu tėvui!* Rs – žr. *maistravóti* (dėl šaknies struktūrinių elementų fonetinio neatitikimo žr. *meistravõnė*)

maistrienė (sf.) ‘meistrienė’ SD 152 (LKŽe), ***maistrı́enė*** 1 ‘meistro žmona’ (DvŽ I: 378)

↔ le. (dial.) *majstrowa* ‘meistro žmona’ (SW II: 852; IAKP I: 353) → blr. *майстро́вая* ‘meistro žmona’ (Носовичъ 1984: 277) ≠ blr. dial. *майстро́ва* ‘jaunojo motina vestuvėse’ (Сцяшковіч 1983: 250) – dėl kilmės žr. *méistras*, *meĩstras*

maistrỹstė 2 (sf.) ‘meistro (ypač dailidės) amatas’ SD 152, N

↔ le. (dial.) *majstrostwo*, *majstrowstwo*, *majsterstwo* ‘meistro amatas’ (SW II: 852; IAKP I: 353) → s. blr. *майстерство*, *майстровство* ‘amatininkystė; meistrystė; gamyba’ (ГСБМ XVII: 228, 229), blr. *майстэрства* ‘meistrystė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 164) – dėl kilmės žr. *méistras*, *meĩstras*

majerõnas 2 (sm., ppr. pl.) ‘(bot.) lūpažiedžių šeimos augalas, vartojamas vaistams ir prieskoniui (*Majorana*)’ K, FrnW, SD 140

← (s. / v.) le. *majeran* ‘raudonėlis (*Origanum majorana L.*); šio augalo prieskoniai’ (< v. v. a. *majeron* ‘t. p.’ ← V. lo. *majorana* ‘t. p.’ ← lo. *amāracus* ‘t. p.’ ← gr. ἀμάρακος ‘mairūnas’ [SW II: 849; SPW XIII: 33–34; SSt IV: 145; Brückner 1985: 318; Kluge 2002: 591; plg. Moszyńska 1975: 189; Фасмер II: 560; ЭСБМ VI: 168]) → s. blr. *маеранъ* ‘mairūnas’ (Булыка 1980: 152), blr. *маяран* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 168), s. r. *маеранъ* ‘t. p.’ (СРЯВ IX: 10)

majerũnas 2 (sm.) ‘(bot.) lūpažiedžių šeimos augalas, vartojamas vaistams ir prieskoniui (*Majorana*)’ BŽ 226, 236 – žr. *majerõnas* (su struktūriniu elementu *-ū-* dėl kontaminacijos su lie. *mair-**ũ**-nas* ‘*Majorana*’ [žr. s. v. *mairũnas*])

mejerũnas 2 (sm.; bot.) **1**. ‘paprastasis raudonėlis, šunmėtė (*Origanum vulgare*)’ Mt; **2**. ‘daržuose auginamas vaistinis ir prieskonio augalas’ NdŽ – žr. *majerũnas* (su šaknies balsio *-a-* > *-e-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos)

majõntkas 2 (sm.) ‘dvaras, dvaro sodyba’ ZtŽ 380; ZŠT I: 366

← (v.) le. *majątek* ‘nuosavybė, žemės valda, turtas; sėkmė’ (SW II: 848; Linde III: 11; dar žr. Шетэля 2011: 27) → blr. (dial.) *маёнтокъ* / *маёнтак* ‘žemės valdos; dvaras’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 163; СБГП III: 9–10; plg. ЭСБМ VI: 158), r. *майонток* ‘valda; dvaras’ (Сомов 1996: 265; Шетэля ibd.)

makarõnas 2 (sm.), ***makarònas*** 2 Dg **1**. ‘atskiras makaronų lakštelis ar vamzdelis’: *Vaikas an stalo rado makarõną* Mrj; **2**. ‘(juok.) antpečio juostelė, žyminti jaunesniųjų vadų karinį laipsnį’: *Jis jau pristarnavo du*

makaronùs Dg; ***makarõnai*** 2 (sm., pl.) DŽ, Mrj, ***makarónai*** 1, ***makaròn**ai* 2 ‘(kul.) lakštelių ar vamzdelių pavidalo tešlos produktas; taip pat jų valgis, lakštiniai’ Vlk: *Makaronai pagaminti iš vienodai gerai išmaišytos tešlos* rš; *Makarónus seniau lokšenom vadydavom* Gs; *Padaryk sa(vo) miltų makaronùs* Vlk; *Makarõnų sriuba* NdŽ

← (v.) le. *makaron*, (pl.) *makarony* ‘lakštiniai’ (< it. dial. [pl.] *macaroni*, [sing.] *macarone* ‘lakštiniai’ [SW II: 853; SPW XIII: 51; Bańkowski II:128; Połomski 2010: 13; Фасмер II: 561; ЭСБМ VI: 171]) → blr. *макаро́нъ* ‘lakštiniai; sąmyšis’ (Носовичъ 1984: 277)

maklavoti (verb. intr.) ‘apgaudinėti’: *maklawoti* Lex. 172 (Skardžius IV: 183); ***makliavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** [K], R, MŽ, ***màkliavoti***, ***oja***, ***-ojo*** ‘neteisingai elgtis, sukti, apgaudinėti, meluoti’ Skr: *Su makliorystomis makliavója makliorius, t. y. tyko, kad apgautum pirkdamas, parduodamas* J; *Bet kad reikėjo užrašytūsius piningus mokėti, pradėjo raukyties, makliavoti ir sukti* M. Valanč; *Ką čia tu dar makliavoji: tik sakei, kad vakar buvai turguj, o dabar vėl kiteip makliavoji* Šmn; *Neklausyk šito maklieriaus – jis vis makliavója ir makliavója: kai ką nugiria, ką nupeikia, kam prižada, o kam ir atima* Ds (LKŽe; dar žr. KrŽ 225; ŠVŽŽ I: 412)

↔ (v.) le. (dial.) *machlować* ‘klastoti, sukčiauti, meluoti, apgaudinėti; spekuliuoti, slapta įsigyti’ (< v. [argo] *moheln* ‘žymėti žaidimo kortas’ ← v. *mogeln* ‘apgaudinėti, sukčiauti’ ← v. hebr. *məhal* resp. מְהַל ‘apipjaustyti; atskiesti vyną vandeniu, falsifikuoti vyną’ ← s. hebr. *māhal* resp. מָהַל ‘apipjaustyti; silpninti; skiesti vyną vandeniu’ [SW II: 838; SPW XIII: 6; Karłowicz III: 90; Levy III: 38; Jastrow II: 737; Brown, Driver, Briggs 2000: 1327; DCH V: 164; Фасмер III: 19; dar žr. Kregždys 2014_b: 60, 78–79; plg. ЭСБМ VI: 270[182]) → blr. (dial.) *махляваць*, *махлеваць* ‘apgaudinėti, sukčiauti’ (Носовичъ 1984: 282; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 168; СБГП III: 47), r. dial. *махлева́ть* ‘t. p.’ (Даль II: 309) ∌ s. blr. *вымахлевати* ‘pameluoti’ (ГСБМ V: 266)

màgliavoti, *-oja*, *-ojo* (verb. intr.) ‘apgaudinėti’: *Màgliavote sumagliavoja, t. y. sumonija* J – žr. *màkliavoti* (su struktūrinio elemento *-k-* > *-g-* sonorizacija)

makliavójimas 1 (sm.) ‘melavimas, sukčiavimas, apgaudinėjimas’: *Tu, žmogel, iš makliavójimo ir gyveni!* Sv

↔ le. (dial.) *machlowanie* ‘klastojimas, melavimas, sukčiavimas, apgaudinėjimas; spekuliavimas’ (SW II: 838; IAKP I: 351) → blr. *махлева́нне*, *махляваньне* ‘suktybės’ (Носовичъ 1984: 282; 168) – dėl kilmės žr. *makliavóti*

makliõrius 2 (sm.) [K], ***mãkliorius*** 1 ‘sukčius, apgavikas’ FrnW: *Saugokis to makliõriaus, kad neapgautų* Gdž; *Gerai, kad i uždarė tus maklioriùs* Grg; *Tas makliõrius norėjo nusukti penkius rublius* Vad ir kt. (J, Žem) (LKŽe; dar žr. KrŽ 225)

↔ (v.) le. (dial.) *machlarz* (*machlerz*) ‘prekybos tarpininkas; melagis, sukčius, apgavikas ir kt.’ (< v. v. ž. *mecheler* / a. v. a. *mäkeler* ‘prekybos tarpininkas’ / v. *Makler* ‘kritikas,

[182] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autorių (ЭСБМ ibd.) nurodyta etiologinė sąsaja su v. ž. *makeln*, *mäkeln* ‘veikti’ kelia abejonių.

peikėjas' ← v. ž. *maken* 'daryti, veikti', kontaminuojant su [v.] le. *machlować* 'klastoti, sukčiauti, meluoti, apgaudinėti; spekuliuoti, slapta įsigyti' [SW II: 838; SPW XIII: 5–6; Karłowicz III: 90; ЭСБМ VI: 270; Kluge 2002: 592; FDW IX[1]: 1637–1638]) → s. blr. *махляръ* 'melagis, apgavikas' (ГСБМ XVII: 289; Булыка 1980: 126), blr. (dial.) *махля́р(ъ)* 't. p.' (Носовичъ 1984: 282; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 168; СБГП III: 47–48; СГЦБ I: 227) – dėl kilmės dar žr. *makliavóti*, *màkliavoti*

makliorkà 2 (sf.) [K] (LKŽe); ***makliórka*** 1 'sukta moteris, apgavikė, maininink ė' KrŽ 225

↔ (v.) le. (dial.) *machlarka* ([v.] le. [dial.] *machlerka*) 'melagė, sukčiuvienė, apgavikė ir kt.' (SW II: 837, 838; Linde III: 3; Karłowicz III: 90) → blr. dial. *махля́рка* 'melagė' (СБГП III: 48) – dėl kilmės žr. *makliõrius*, *mãkliorius*

makùkas 2 (sm.) **1**. 'sėmenų išspaudų gumulas': *Karvės daug daugiau duodavo pieno, kai su makùkais permesdavom* Km; *Teko visokios duonos – ir su makukais, ir su lupynom valgyti* Ob; **2**. 'gniužulas varškės': *Še, patūrėk sūrmaišį – gausi didelį makùką* Šll

↔ (s. / v.) le. *makuch* 'aguonų išspaudos; kokių nors sėklų išspaudų pyragas' (< v. *Mohn-kuchen* 'aguonų pyragas; aguonų išspaudos' [SW II: 855; SPW XIII: 52; SSt IV: 145; ЭСБМ VI: 176–177]) → blr. dial. *макýх* 'sėklų išspaudos' (СБГП III: 17; ДСБ 131)

maldavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'skelbti, pranešti' Dv (DvŽ I: 380)

↔ (v.) le. *meldować* '(su)registruoti, įrašyti į namų knygą; pranešti, anonsuoti' (< v. *melden* 'pranešti, raportuoti; teikti prašymą dalyvauti' [SW II: 919; Linde III: 55]) → blr. dial. *мэльдова́ми* 'pranešti' (СБГП III: 95) – su šaknies *-e-* > *-a-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. **m-**e**-ld-**a**-voti* → *m-**a**-ld-**a**-voti*

maliárstva 1 (sf.) 'tapyba, piešimas' ZtŽ 380

← (v.) le. *malarstwo* 'tapyba, piešimas' (SW II: 856; SPW XIII: 54) → s. blr. *малярство*, *малерьство* 'dailininko amatas' (ГСБМ XVII: 251), blr. *малярства* 'tapytojo amatas; tapyba' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 165) – dėl kilmės žr. *mãliorius*, *-ė*, *maliõrius*

maliavìdlas 2 (sm.) 'dažai': *Nùsperka maliavìdlo ir maliavója* Maciučiai (DvŽ I: 380)

← (v.) le. *malowidło* (le. dial. *malowidła*) 'paveikslas; tapymas; tapymo dažai' (SW II: 860; IAKP I: 355; Linde III: 20) → blr. *малева́дло* 'paveikslas, nutapytas ryškiomis spalvomis (kičo atributas); gražus (moters) veidas' (Носовичъ 1984: 278) ∌ blr. dial. *малява́дла* 'lakas, dažai' (СБГП III: 28; Сцяшковіч 1972: 280, 1983: 252; dar žr. Ostrowski 2006: 17)

maliavõnė 2 (sf.) **1**. 'dažymas': *Aliejų maliavonei, pikį ir smalą niekados trobesė(je) negi artie trobesio, bet atstu nu butos tolimoje vietoj turi virinti* S. Dauk; **2**. 'paveikslas' Sd, Šll: *To(je) bažnyčio(je) pastatydino penkis išskrostojų darbo altorius, didžiame pakabindino maliavonę, arba abrozą* M. Valanč /\ *Mergėsė graži kaip maliavõnė* J; *Apskritburnis, mėlynakis, vienu žodžiu – vyras lygu maliavonė* LzP (*Tai užtai švento Petro maliavonėms ant kaktos plaukų kuškelis pamaliavots* ŠLSA 153 [SŽ 357]); **3**. 'dažai' M; ***moliavõnė***

2 **1**. ‘p a v e i k s l a s , a t v a i z d a s’ DP 1: *Indus puodžiai išpuošia moliavone* Kp; *Stubą moliavõnėmis išgrožinti* K I 513; *Moliavonė ant kupkų* R 75; **2**. ‘d a ž a i’ Dglš: *Nurisavojau mokytoją, už ką man jisai moliavonių skrynelę padovanojo* A 1884: 291

← (s. / v.) le. (dial.) *malowanie* ‘tapytojo meno dirbinys, piešinys; dažymas, piešimas; puošimas ir kt.’ (SW II: 859; SPW XIII: 60–61; SSt IV: 146; Karłowicz III: 103) → s. blr. *малеванье*, *малеване*, *маловaнье* (*малевание*) ‘dažymas; piešinys; piešimas’ (ГСБМ XVII: 234), blr. *малева́нне / маляваньне* ‘piešimas; tapyba’ (Носовичъ 1984: 278; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 165), blr. dial. *малява́нне* ‘dažymas’ (СБГП III: 28), r. *малева́нье* ‘tapymas’ (Даль II: 292) – dėl kilmės žr. *maliavóti*, *mãliavoti*

mãliava 1, *maliavà* 3[b] (sf.) ‘d a ž a i’: *Su mãliava maliavok krėslus, stalus, šėpas, skrynias* J; *A neturi raudonos maliavõs?* Erž (LKŽe); *Smirdžiant maliava, i(r) gana* ŠLSP 271 (SŽ 357) – žr. *maliavõnė* (reflektuojama trumpinio morfologinė struktūra)

maliavóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***mãliavoti*** (verb. tr.) Grg, Skr **1**. ‘t e p t i d a ž a i s , d a ž y t i’: *Vakar klumpes maliavójau* Al; *Maliavots važelis, padkavots žirgelis, važiuotas važiuosiu pri savo mergelės* D 25; **2**. ‘p i e š t i d a ž a i s , t a p y t i’: *Visas sienas išmaliavójo paveikslais – tikri juokai žiūriant* Jnš; *Dėl ko maliavoja velnį juodą, o angelą baltą?* Sim; *Su dažyvėms rašyti, arba maliavoti* M. Valanč; (prk.): *Nu, nemãliavok ligonio (neapsimesk ligoniu)!* Ukm /\ *Ne taip baisu, kaip maliavoja (kaip kalbėdami pavaizduoja, nušviečia)* PPr 388 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 380); ***moliavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** **1**. ‘t . p .’: *Jau moliavõs gal namą* Kzt; *Marga lova moliavota, lapeliais išklota* KlvD 20; **2**. ‘t . p .’ R: *Gal tamsybėj moliavoti ir gražiausius abrozus* KlvD 58; *Nuaugęs esi kaip liepa, ant snukio – lyg moliavotas (gražus), darbininkas, ne girtuoklis* LzP; *Vyras kai moliavotas (gražiai nuaugęs)* N; *Abrozas mergos... nuog Lukošiaus moliavotas* DP 494 (*O moliavótų stuopų dar daugiaus sugabeno* K. Donel [Kabelka 1964: 136]); (refl.) ‘(prk.) v a i z d u o t i ž o d ž i a i s , a p i b ū d i n t i’ K: *Tokią mumus nū bažnyčią... moliavója ir rodžia šitie, kurie evangelikais vadinas* DP 88

← (s. / v.) le. *malować* ‘dažyti; piešti; puošti ir kt.’ (< v. v. a. *mâlen* / s. v. a. *mâlên* ‘piešti, tapyti; dažyti’ / v. *malen* ‘piešti, tapyti; dažyti [ir veidą]; puošti’ [SW II: 859; SPW XIII: 58–60; SSt IV: 146; Wackernagel 1876: 191; Köbler 1993: 1402; Schützeichel 2012: 213; dar žr. Kabelka 1964: 26, 136; Kregždys 2014$_{d}$: 37]) → s. blr. *малевати*, *маловати*, *малиовати* ‘piešti, tapyti; aprašyti, išaiškinti’ (ГСБМ XVII: 234–235; Булыка 1980: 166), blr. *малева́ць / малява́ць* ‘piešti, dažyti; aprašyti; aptarti’ (Носовичъ 1984: 278; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 165; ЭСБМ VI: 206), s. r. *малевати*, *молевати* ‘piešti, tapyti’ (СРЯВ IX: 243), r. *малева́ть* ‘t. p.’ (Даль II: 292)

moliùoti, *-iùja*, *-iùjo* (verb. tr.) ‘d a ž y t i’ ↔ *išmoliùoti* (verb. tr.) ‘i š d a ž y t i’: *Gãtava, išmoliùota čia tavo, a da moliùosi?* Plš; *pamoliùoti* (verb. tr.) ‘p a d a ž y t i’: *Paviekės (blakstienos) pamoliùota* Str – žr. *moliavóti*

mãliorius, ***-ė*** 1 (smob.) J, I, ***maliõrius*** 2 Jnšk **1**. ‘d a ž y t o j a s’: *Nuvežė tėvas važelį in maliorių numaliavot* Slk; *Algis, sako, į mãliorius (į dažytojų mokyklą) įstojęs* Šv (LKŽe); **2**. ‘t a p y t o j a s’: *Paėmęs pusę arkušo blėtos, nusinešęs pas maliorių, liepęs numaliavot*

ŠLSP 249 (SŽ 357); ***mõliorius*** 1 (sm.), ***moliõrius*** 2 ‘tapytojas’ [K], R: *Kad aš tai pamatau, tuojaus man giltinė rodos, kaip ją mõlioriaus ranka moliavodama rašo* K. Donel

← (s. / v.) le. (dial.) *malarz* (le. dial. [SLd (Górny Śląsk)] *malerz*) ‘dažytojas; tapytojas’ (< v. v. a. *mâlære* ‘tapytojas; dažytojas’ [SW II: 856; SPW XIII: 54–55, 56; SSt IV: 146; Karłowicz III: 102; Фасмер II: 565; ЭСБМ VI: 207; MLex 133; dar žr. Kabelka 1964: 26, 136; Kregždys 2014$_{d}$: 37–38]) → s. blr. *маларъ*, *маляръ* (*малеръ*, *молеръ*) ‘tapytojas’ (ГСБМ XVII: 251–252; Булыка 1980: 160), blr. *маля́р* ‘dažytojas; tapytojas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 165; ЭСБМ ibd.), s. r. *моляръ* ‘tapytojas’ (СРЯВ IX: 257), r. *маля́ръ* ‘dažytojas’ (Даль II: 296)

malmozija (sf.) ‘malvazija (toks vynas)’: WPk 96r.2 *winų, muſchkatielių malmaβių φ pripila* (dar žr. Skardžius IV: 184)

← v. le. *malmazyja*, s. / v. le. *małmazyja* (le. *małmazja*) ‘saldus graikų vynas’ (< V. lo. *malmasia* ‘raudonojo vyno rūšis’ → v. v. a. *malmasîer* / it. *malvasia* ‘raudonųjų vynuogių rūšis; šių vynuogių vynas’ ← top. gr. Μονεμβασία ‘miestas Peloponese’ [SW II: 862; SPW XIII: 73–74; SSt IV: 148; Sokólska 1999: 149; Prati 1951: 613; MLex 133; Wackernagel 1878: 191; Pape II: 943; plg. Moszyńska 1975: 189]) → s. blr. *малмазия*, *малмазыя* (*малмазэя*) ‘toks vynas’ (ГСБМ XVII: 240–241; Булыка 1980: 118) ∌ s. r. *малмазпья* ‘t. p.’ (СРЯВ IX: 23)

málpa 1 (sf.) **1**. ‘beždžionė’ Rod, Rdm, Jon, Lkv: *Panašus in málpą* Jz; *Ar matei tą málpą?* Šauk /\ *Vaikas daro kaip málpa* Km (dar žr. ZtŽ 381); **2**. ‘lėlė’: *I bovijas kaip vaikas su málpa* Vkš; **3**. ‘baidyklė’: *Parėdėm málpą, pastatėm kanapiūse – ir nė vieno žvirblio* Krkl; **4**. ‘(prk.) moteris, mėgstanti maivytis, kraipytis, vaikytis madų’: *Kai tu draugauji su tokia málpa?!* Šd; **5**. (scom.) ‘(prk.) žioplys, vėpla; apsileidėlis’: *Ai, toj málpa tai jau nieko gerai nepadaris* Tršk; *Mat koks málpa!* Rs; *Bet ką tokia malpa (apie nerangią lėtą kumelę) jot, tai velyt pėsčiam eit: dribsi dribsi, ir ant daikto* Mrs; ***molpa*** ‘beždžionė’ Pn, Žml

← (s. / v.) le. (dial.) *małpa* ‘beždžionė; bjaurus žmogus ir kt.’ (< a. v. a. *maulaffe* ‘žioplys, mulkis’ [SW II: 865; SPW XIII: 98–99; SSt IV: 151; Karłowicz III: 107; Brückner 1985: 320; ЭСБМ VI: 202; Kluge 2002: 606; dar žr. Kilar 2010: 82]) → s. blr. *малпа* ‘beždžionė’ (ГСБМ XVII: 247; Булыка 1980: 145), blr. *ма́лпа* (*ма́ўпа*) ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 279; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 165; ЭСБМ ibd.), s. r. *малпа* ‘t. p.’ (СРЯВ IX: 21)

malžankas, ***-a*** (smob.) ‘sutuoktinis, -ė’: *Buvo mielaširdžiais malžankai ir ingijo meilaširdumą* DP 535 (LKŽe); ***malžonkas***, ***-a*** ‘t. p.’ MP 162

← (s. / v.) le. (dial.) *małżonek*, *małżonka* ‘sutuoktinis, -ė’ (< s. sl. [du.] **мѫлъжєнѣ** ‘sutuoktiniai, vyras ir žmona’ ← s. v. a. *mâl*, *mahal* ‘santuoka; sutartis’ + s. sl. **жєнѣ** ‘moteris; žmona’ → **mal-ženъ* ‘sutuoktinis’ [SW II: 867; SPW XIII: 133–134; SSt IV: 158; Karłowicz III: 107; Brückner 1985: 320–321; ЭСБМ VI: 193–194; ССЯ I: 598, II: 183; СЦСРЯ II: 281; Köbler 1993: 1398; Seebold 2008: 555; Schützeichel 2012: 212; Трубачев 2006: 94; plg. Фасмер II: 562–563]) → s. blr. *малжонокъ*, *мальжонокъ*,

молжонокъ ‘sutuoktinis’, *малжонка* (*малженка*) ‘sutuoktinė’ (ГСБМ XVII: 239; Булыка 1972: 196, 1980: 125) ≠ s. r. *малженка* ‘žmona’ (СРЯВ IX: 13–14)[183]

malženskas, ***-a*** (adj.) ‘santuokos, sutuoktinių’: *Małżeńſkoi draugiſtey* KPS 49.10 (Skardžius IV: 184)

← (s. / v.) le. (dial.) *małżeński* ‘santuokos’ (SW II: 867; SPW XIII: 127–129; SSt IV: 156–157; Karłowicz III: 107) → s. blr. *малженский*, *малжэнский*, *мальженский* (*малжонский*) ‘santuokos, šeimos’ (ГСБМ XVII: 237–238), blr. *малже́нскій / малжэнскі* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 278; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 165) – dėl kilmės žr. *malžankas*, *malženkas*

malženiškas (adj.) ‘santuokos, sutuoktinių’: Chyl 2Moz. 21.10 *Jeygu ima ſau kitą: tada nenutrauks jey pena jos, dagała jos, ney kałtes jos małżenifzkos* (dar žr. Skardžius IV: 184) – žr. *malženskas*

malženska (smob.) ‘sutuoktinis, -ė’ MP 62 ⇑ *malženskas*, *-a*

malženstva (sf.) ‘vedybos’ MP 67

← (s. / v.) le. (dial.) *małżeństwo* ‘teisėta santuoka; sueitis; sutuoktiniai ir kt.’ (SW II: 867; SPW XIII: 129–132; SSt IV: 157–158; Karłowicz III: 107; dar žr. Palionis 1967: 282; Zaron 2014: 423–424) → s. blr. *малженство*, *малженьство*, *малжонство*, *малжэнство* ‘santuoka’ (ГСБМ XVII: 238–239), blr. *малже́нство / малжэнства* ‘santuoka, šeima’ (Носовичъ 1984: 278; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 165), s. r. *малженство* ‘santuoka’ (СРЯВ IX: 14), r. *малже́нство* ‘t. p.’ (Даль II: 292) – dėl kilmės žr. *malžankas*, *malženkas*

malženystva (sf.) ‘vedybos’ BzB 299 (KN 263) – žr. *malženstva*

mañčyti (verb. tr.) ‘kamuoti, kankinti’ Šaltiniai (DvŽ I: 381; dar žr. ZtŽ 382; ZŠT I: 325)

↔ (s. / v.) le. *męczyć* ‘varginti, kamuoti, kankinti ir kt.’ (SW II: 933; SPW XII: 293–296; SSt IV: 183; dar žr. Ostrowski 2013: 56) → blr. dial. *мэ́нчыць* ‘kankinti’ (СБГП III: 97) – dar žr. s. v. *kamañčyti*

kamañčyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘kankinti, kamuoti’: *Kaip paėmė arklį, ir kamañčija perdien* Ds – žr. *kameñčyti*

kameñčyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘varginti, kankinti; su vargu ką daryti, kamuoti’: *Užsivarė jį ant pečiaus, kameñčijo, kameñčijo* Mlt; *Eik namo, tave visi kameñčija* Rk; (refl.): *Susiedas kameñčijasi su tais medžiais visa savaitė* Dgl – žr. 1 *mañčyti* (verb. lie. ***ka****múoti* ‘sukelti kokį nors namalonų jausmą, varginti, kankinti’ [DLKŽ[5]] ir slavizmo lie. *mañčyti* kontaminantas)

mañdras, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘išdidus’: *Jis labai mañdras – nė su vienu nenori šnekėtis* Mrj; *Šių laikų mergelės per daug mandros* Smn; *Mandras, net užsimerkęs šneka* LTR (Lp)

[183] S. lie. *malženkas*, *-a* (smob.) ‘sutuoktinis, -ė’: Chyl 1Moz. 26.1 *Karalus Abimelech pamatęs neteyp ſańt, bara ghi, ir užſako paddoniems ſawo kad nedarytu tiems małżenkams nejokios iſzkados* (dar žr. Skardžius IV: 184) dėl struktūrinio elemento *-e-*, matyt, priskirtinas rytų slavų kalbų skoliniams, plg. s. blr. *малже**н**ка* ‘sutuoktinė’ (ГСБМ XVII: 239), s. r. *малже**н**ка* ‘žmona’ (СРЯВ IX: 13–14).

ir kt. (PPr 382, KrvP [Mrk], LTR [Grk]); **2**. ‘g u d r u s’: *Ans turėjo tris sūnus: tie du buvo mandri, o viens buvo durnas* LTR; *Kelmės pardavėjas labai mandras – jo neprigausi* Klm; *Nebūk jau tokis mañdras, o kito nestatyk durnu* Lp ir kt. (NS 1001); *mandraĩ* (adv.): *O Vilius mato, kad Grėtė jau viską žino, nors jis buvo manęs taip mandrai visa nuslėpti* I. Simon; **3**. ‘p u o š n u s , p r a š m a t n u s , p r a b a n g u s’: *Kai man senai, tai ir labai mandri tufliai* Krd; *Pastatė tas vaikas ciesoriui ir ciesorienei mandresnį ir gražesnį palocių, kap jis pats gyvena* LB 248; **4**. ‘g e r a s , ž y m u s’: *Nepirkie, tėveli, brangių suknelių, nerinkit, broliukai, mandrų kraučiukų* LB 96; **5**. ‘l i n k s m a s , g y v a s , j u d r u s’: *Oi tu, strazdeli, mandras paukšteli!* JD 583; *Kaip prigirdžiau, da gražesnis, kaip užsėdau, da mandresnis – josiu pas mergelę* JV 483; *Žirgelis mañdras žemelę kasa* Dkš; ***mandrùs***, ***-ì*** 4 **1**. ‘t . p .’ [K]: *Jis toks mandrus – su juo nesusikalbėsi* Mlt; *Jis dedasi didžiai mandrus, tarsi jam visas svietas priklauso* Klp; *Ok, mergytė, ok, jaunoji, nebūk labai mandri* JV 290 ir kt. (JV 3, Sln); *mandru* (n.) [K], *mañdriai* (adv.): *Tai mañdriai joja raitelių pulkelis* VoL 390; *Mergelė mandriai ėjo* (d.) Nm; **2**. ‘t . p .’ J: *Būk mandrus visados* Všk; *Kur iškalbinga, mandrėsnė moteris, gali daugiau papasakot* Ad; *Kitoj gadynėj vienam karaliui buvo duktė labai mandri, jog nieks negalėjo jos perkalbėt* BsP II 67 ir kt. (Lkv, Sk, Grz, KlvD 27, Pp, Krt, Plt, LTR [Pp], Sln); **3**. ‘t . p .’: *O kuo prasčiausia stubelė, tai te mandriausia mergelė* JV 226; *Jis išsiprantijo, kad atrodytų labai mandrùs* Pnd; **4**. ‘l i n k s m a s , g y v a s , j u d r u s’: *Žirgelis mandrus, alyvas graudus, nulaužė viršūnėlę* KlvD 93; *Tuto strazdelis, mandrus paukštelis* NS 114; *Mes mandria risčia važiuosime* I. Simon (LKŽe); ***mõndras***, ***-à*** 4 ‘i š d i d u s’ (ZtŽ 415)

← (s. / v.) le. *mądry*, v. le. *mądr* ‘gudrus, išmintingas; apsukrus; kandus; logiškas, racionalus; mokslinis ir kt.’ (SW II: 910; SPW XIII: 237–244; SSt IV: 174–176; Būga I: 587–588; SEJL 373; dar žr. LEW 405–406; Trumpa 2010: 155–161; Судник 1975: 84; ALEW I: 612; plg. SEJL$_2$ 707) → blr. dial. *мóндры* ‘išmintingas, protingas’ (СБГП III: 76; Цыхун 1993: 88; ЭСБМ VII: 66–67), r. dial. *мóндрый* ‘pernelyg gudrus’ (СРНГ XVIII: 252)

manelė (sf.) ‘ž a l v a r i o p a p u o š a l a s , a p y r a n k ė’: *Getų krašte rasta manelės, levo galvomis dabintos* Bs; *Išvydo... spitulas ir aprankes (paraštėje četas ir maneles) ant savo sesers rankų* BB 1Moz 24.30; ***mãneliai*** 1 NdŽ, ***manẽliai*** 2 (sm., pl.) ‘g e l e ž i n i a i , g r a n d i n ė s , p a n č i a i , s u r a k i n i m a i’ FrnW: *Svietas it žvėris, manelius nukratęs, pažino savo stiprybę ir galią* S. Dauk; *Būdamas maneliūse, nevalioje* S. Dauk

← (v.) le. (dial.) *manel(l)a*, (pl.) *manelle* ‘apyrankė (nešiojama aukščiau alkūnės); apyrankė; pančiai’ (< it. *maniglia* ‘ranksaičiai; rankena’ [SW II: 871–872; SPW XIII: 143–144; Sokólska 1999: 149]) → s. blr. *манела*, *манеля*, *манелле* ‘apyrankė’ (ГСБМ XVII: 255; Булыка 1980: 109)

manẽlis 2 (sm.) **1**. ‘ž a l v a r i o p a p u o š a l a s , a p y r a n k ė’ Mit IV 269; **2**. ‘b l i z g u t i s , ž i b u t i s’: *Užmokėjo jam ne piningais, bet auksu, žemčiūgais ir maneliais* M. Valanč; *Aš apsirėdžiau su silkais ir maneliais* M. Valanč; *Blizgas, nuo akmens nuplėštas, vadinas manẽlis* J I 220 – žr. *manelė* (giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta sąsajos su lie. *pãpuošalas* 3^{4b} [**sm**.] ‘kuo kas puošiama, puošmena’, lie. *pánčiai* 1 [**sm**. pl.] ‘geležinės grandinės kam surakinti, surišti’ [LKŽe] ir kt. [dar žr. Lanza 2009: 87])

manka (sf.) ‘kančia’: *Tokį mankų pergyvenau ir atsigert nedavė, kaip išėmė iš pečiaus* ps. Daubutiškės (DvŽ I: 382); ***mankà*** 4 ‘t. p.’ ZtŽ 383

↔ (s. / v.) le. *mękа* ‘kančia, skausmas, kankinimas; alinantis darbas; fizinių trūkumų turintis žmogus; nukryžiuoto Jėzaus Kristaus kančia; mišios’ (SW II: 934–935; SPW XIII: 300–309; SSt IV: 185–186) → blr. dial. *мэ́нка* ‘kančia; nukryžiuotojo Kristaus skulptūrėlė’ (СБГП III: 96; Цыхун 1993: 89)

mankètas 2 (sm.) ‘rankovės atraitas, rankogalis’ DŽ: *Manketai taip pat papuošti įsiuviais ir mezginiais* sp; ***mankiẽtas*** 2 (sm. ppr. pl.) **1**. ‘t. p.’ NdŽ, Kp, Bsg, Slč: *Siauri mankietai spaudžia ranką* Btg; *Mano baltinių jau mankiẽtai pabrizgo* Lš (LKŽe; dar žr. KpŽ II: 769); **2**. ‘kelnių galų atvartas’ KzR (KRŽ I: 477)

← (v.) le. *mankiet* ‘rankogalis ir kt.’ (< it. *manichetta* ‘rankogalis; rankovė’ ← V. lo. *manicula* ‘pirštinė; kabliukas’ [SW II: 875; Linde III: 26; ЭСБМ VI: 218; Prati 1951: 616; Blaise 1994: 560; Lanza 2009: 86]) → blr. dial. *манке́т* ‘rankogalis’ (СБГП III: 31; Цыхун 1993: 85)

mañtelis 1 (sm.) Į **1**. ‘apsisiaučiamas drabužis, skraistė’: *Manteliu apdengtas* SD 252 (*Bebėgant namo, nejutau – mantelio skvernai nutrūko, ir pamečiau* ŠLSP 124 [SŽ 359]); **2**. ‘paltas’ Klvr; **3**. ‘trumpas viršutinis drabužis, švarkas’ Grz, Kri: *Vilkis mantelį, eisim į vakarą pašokti* Lkč

← (v.) le. *mantel* ‘apsiaustas; lengvas apsiaustėlis’ (< v. v. a. *mantel* ‘apsiaustas’ / ← V. lo. *mantellum* ‘apsiaustas, mantija; lovatiesė; staltiesė ir kt.’ [SW II: 876; SPW XIII: 147; ЭСБМ VI: 219–220; Niermeyer 1976: 645; MLex 134]) → s. blr. *мантель* ‘apsiaustas’ (ГСБМ XVII: 257) ∌ blr. dial. *ма́нталь*, *ма́нтыль* ‘lengvas apsiaustėlis; apsiaustas’ (ЭСБМ ibd.)

marcipãnas 2 (sm.) TrpŽ, LL 82 **1**. ‘saldus kepinys iš trintų migdolų ir cukraus’; **2**. ‘tiršta, į tešlą panaši masė iš truputį pavirinto trintų migdolų ir cukraus sirupo mišinio, vartojama įvairiems konditerijos gaminiams’

← (v.) le. *marcypan*, (pl.) *marcypany* ‘kepta smulkintų riešutų ir cukraus masė’ (< it. *marzapane* ‘marcipanas’ ← it. *Marci pane* ‘šv. Morkaus duona’ [SW II: 879–880; SPW XIII: 149; Bańkowski II: 140; Połomski 2010: 14]) → s. blr. *марцыпанъ* ‘marcipanas’ (ГСБМ XVII: 267; Булыка 1980: 119), blr. *марцыпа́н* ‘smulkintų migdolų ar kitų riešutų tešla su cukrumi; tokie skanėstai’ (ТСБМ III: 113; ЭСБМ VI: 239), s. r. *марципанъ* ‘marcipanas; pyragaitis’ (СРЯВ IX: 32), r. dial. *марципа́ны* (pl.) ‘skanėstai; saldainiai; saldumynai’ (Даль II: 301)

mardavonė (sf.) ‘kančia, vargas’: *Pasigailėk nuo tavo tarnų mardavonės* KN 191; ***mardavonia*** ‘t. p.’: *Pasigailėk teip sunkios tarnų mardavonios* PK 114

← (s. / v.) le. *mordowanie* ‘žudymas, naikinimas, kankinimas’ (SW II: 1041; SPW XV: 9–10; SSt IV: 327; ALEW I: 616) → blr. *мордова́нне* ‘kankinimas; kankinantis, varginantis užsiėmimas’ (Носовичъ 1984: 289) – dėl kilmės žr. *mařdavoti*

mardavojimas (sm.) ‘varginimas, dvasinimas, marinimas’ [K] – žr. *mardavonė*, *mardavonia*

mařd**avoti*, ***-oja, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘v a r g i n t i , d v a s i n t i , m a r i n t i’ [K]: *Kam tu mař-davoji arklius par dieną be jokio atsilsio!* J; ***mordavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘m u š t i’ ZtŽ 415

← (s. / v.) le. *mordować* ‘(nu)žudyti, išpjauti, (nu)kankinti, apsunkinti’ (< v. v. a. *mort* ‘mirtis’, *morden* ‘[nu]žudyti’ [SW II: 1041; SPW XV: 7–9; SSt IV: 326; ЭСБМ VI: 228; MLex 143–144; ALEW I: 616]) → s. blr. *мордовати* ‘kankinti’ (ГСБМ XVIII: 155–156; Булыка 1980: 41), blr. (dial.) *мордова́ць* / *мардава́ць* ‘kankinti sunkiu darbu, kankinti’ (Носовичъ 1984: 290; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 166; ЭСБМ VI: 227–228)

márgas 1 (sm.) ‘(psn.) ž e m ė s m a t a s’ SD 155, [K]: *Devynis márgus žemės turi* Dkš; *Buvo... and pusės margo žemės* Ch 1Sam. 14.14 /\ *Be vargo nėra margo* Vlk

← (s. / v.) le. *morg* (*morga*) ‘paviršiaus matavimo vienetas (apie 300 m^2)’ (< v. v. a. *morgen* / v. *Morgen* ‘senasis Vokietijos žemės matas – 0,25 ha’ [SW II: 1042; SPW XV: 12; SSt IV: 348; LEW 410; SEJL 374; $SEJL_2$ 710; Stamm 1938: 47, 51; dar žr. Palionis 1967: 276; ALEW I: 616])[184] → s. blr. *моргъ*, *моркгъ* ‘žemės mato vienetas – pusė dešimtinės (~ 0,5045 ha)’ (ГСБМ XVIII: 161–162), blr. *моргъ* ‘šienaujamos pievos matavimo vienetas; valstiečio žemės dalis, skirta šienavimui’ (Носовичъ 1984: 289), blr. dial. *морг* ‘senasis žemės matavimo vienetas (0,71 ha)’ (СБГП III: 77; СГЦБ I: 231)

marijõšius 2 (sm.) ‘t o s p a č i o s s p a l v o s k o r t ų k a r a l i u s i r d a m a’ Krš: *Aš gavau lapų marijõšių* Grk; *Mun buvo pikių marijošius* Akm

← v. le. *maryasz*, le. (dial.) *marjasz* (le. dial. *maryjas*) ‘toks kortų žaidimas’ (< pranc. *mariage* ‘santuoka; sutuoktinių pora’ [Linde III: 36; SW II: 881; Reczkowa 1982: 12, 23, 87; ЭСБМ VI: 243]) → blr. *мар’яш* ‘toks kortų žaidimas’ (ЭСБМ ibd.)

marinárka 1 (sf.) ‘š v a r k a s’ ZtŽ 383

← le. *marynarka* ‘trumpas vyrų drabužis, striukė’ (< it. *marinara* ‘jūreiviška striukė; vatinukas; vaikiškas kostiumėlis; plačiakraštė skrybėlė’ [SW II: 891]) → blr. dial. *марына́рка* ‘švarkas’ (СБГП III: 38; Цыхун 1993: 86; ЭСБМ VI: 242)

marinatkà 2 (sf.) ‘š v a r k a s’ ZtŽ 383 – žr. *marinárka*

mármoras 1 (sm.) ‘į v a i r i ų s p a l v ų k i e t a k r i s t a l i n ė k l i n t i s , v a r t o j a m a a r c h i t e k t ū r o j e i r s k u l p t ū r o j e’ K, R, MŽ: *Marmoru kloti* LL 83; *Stov lyg marmors pastatytas* KlvD 61

← s. / v. le. *marmor* ‘balta ar įvairiaspalvė kristalinė uoliena; marmuro gaminiai; mar-murinės grindys; rūmų patalpos’ (< lo. *marmor* ‘marmuras; marmuro gaminys; lygus paviršius ir kt.’ ← gr. μάρμαρος ‘baltas ar žvilgantis akmuo; akmens luitas; marmuras, marmuro luitas’ [SW II: 883–884; SPW XIII: 158; SSt IV: 161; Moszyńska 1975: 190; ЭСБМ VI: 232]) → s. blr. *марморъ* ‘marmuras’ (ГСБМ XVII: 262; Булыка 1980: 141), s. r. *мармаръ* ‘t. p.’ (СРЯВ IX: 288–289)

---

[184] Pasitaiko teigiančių (Sviderskienė 2015: 184), kad lie. *márgas* yra germanizmas, vestinas iš v. *Morgen*. Jei minėtas aiškinimas būtų teisingas, lietuvių kalboje būtų vartojamos lytys ‡ *margenas* / ‡ *morgenas*, bet tokių nėra užfiksuota.

mármuras 1 (sm.) ‘įvairių spalvų kieta kristalinė klintis, vartojama architektūroje ir skulptūroje’: *Čia išaugo rūmai iš granito ir marmuro* P. Cvir; *Grynas marmuras yra baltos spalvos, o su priemaišomis būna raudonos, rausvos, rudos, pilkos ir juodos spalvos* rš; *Oi, kad man būtų marmuro padlagėlė* KrvD 102 ir kt. (S. Dauk, SD 332)

← (s. / v.) le. *marmur* ‘balta ar įvairiaspalvė kristalinė uoliena; marmuro gaminiai; marmurinės grindys; rūmų patalpos’ (SW II: 883–884; SPW XIII: 158; SSt IV: 161; dar žr. Zinkevičius 1988: 137) → s. blr. *мармуръ* ‘marmuras’ (ГСБМ XVII: 262; Булыка 1980: 141), blr. *ма́рмуръ* ‘t.p’ (Носовичъ 1984: 281) – dėl kilmės žr. *marmoras*

maršálka 1 (sm.) **1**. ‘aukščiausias karinis laipsnis kai kurių valstybių kariuomenėse; tą laipsnį turintis asmuo’ N, LL 83, M; **2**. ‘feodalinės valstybės aparate administruojantis, vadovaujantis asmuo; bajorų vadas’ R 251, Š: *Didžiojo kunigaikščio rūmuose šeimininkavo ir prižiūrėjo visokias iškilmes maršalka* rš; *Maršalka karalystės* SD 143; **3**. ‘iškilmėms vadovaujantis asmuo’: *Maršalka pakasynų* SD 143; *Maršalka svodbos, puotos, girtės* SD 143; *Jonas, pralenkėjas ir maršalka Viešpaties, atejimą jo pradėjo... apsakinėt* DP 26; **4**. ‘piršlys’ Tvr, Vv; **5**. ‘vestuvių pulko dalyvis’: *Du maršálkos – bernai, dvi podruškės mergos* Dv; *Maršalkos ir piršliai* brš

← le. dial. *marszałka* ‘vestuvinė šaka (4-ių išsišakojimų), papuošta žąsų plunksnomis, varpeliais, kurią į visas puses apeigų metu neša maršalkas (vestuvių dalyvis)’ (SW II: 887; Karłowicz III: 119) → blr. dial. *маршáлка* ‘vestuvių pulko dalyvis’ (СБГП III: 37–38) – dėl kilmės žr. *maršálkas*

maršélga 1 (sm.) **1**. ‘aukščiausias karinis laipsnis kai kurių valstybių kariuomenėse; tą laipsnį turintis asmuo’ N; **2**. ‘iškilmėms vadovaujantis asmuo’: *Maršelga šoka šen, šoka ten ir neranda žnyplių žvakėms gesyti* Dr; *Ežiuks ein į piršlius, zuikys į maršélgas, o varnelė nabagėlė į svočias važiavo* (d.) Jrb; **3**. ‘vienas iš svotų’: *Atvaži(av)o maršélgos* OZ 23 – žr. *maršálka / maršélka* (su struktūrinio elemento *-k- > -g-* sporadine kaita [žr. Urbutis 1981: 195])

maršélka 1 (sm.) ‘iškilmėms vadovaujantis asmuo’: *Maršelka per vestuves alų pila ir duoną, pyragą riekia* Skr; *Ein maršelka pro dureles, neš vainiką an palmisko* JJ (Kltn) – žr. *maršálka*

maršálkas 1 (sm.) **1**. ‘aukščiausias karinis laipsnis kai kurių valstybių kariuomenėse; tą laipsnį turintis asmuo’ N; **2**. ‘feodalinės valstybės aparate administruojantis, vadovaujantis asmuo; bajorų vadas’: *Įvairias didžiojo kunigaikščio pavedamas funkcijas – teisėjo ir kitas – vykdė, taip pat didžiojo kunigaikščio rūmuose šeimininkavo ir vadovavo visokioms iškilmėms rūmų maršalkas* rš

← (s. / v.) le. (dial.) *marszałek* ‘vadovas, ceremonialo žinovas; aukščiausias prancūzų karinis laipsnis Napaleono I ir III laikais; seniūnas; vestuvių vyresnysis dalyvis ir kt.’ (< v. v. a. *marschalc* ‘arklininkas; maršalas; ypatingųjų pavedimų pareigūnas ir kt.’ [SW II: 887; SPW XIII: 172–175; SSt IV: 163; Karłowicz III: 119; Фасмер II: 576;

ЭСБМ VI: 240; MLex 135; dar žr. Zinkevičius 1988: 131]) → s. blr. *маршалокъ*, *маршалекъ*, *моршалокъ* ‘karaliaus rūmų ministras, smulkiosios dvarininkijos reikalų administratorius; ceremonialo žinovas; aukščiausias karinis laipsnis – maršalas’ (ГСБМ XVII: 269–270; Булыка 1972: 198, 1980: 25), blr. *маршáлокъ* / *маршáлак* ‘smulkiosios dvarininkijos pirmininkas, vadovas; pajaunys, pabrolys; žmonių būrio vadas ir kt.’ (Носовичъ 1984: 281; ТСБМ III: 114; ЭСБМ ibd.), s. r. *маршалокъ*, *моршалокъ* ‘aukščiausias karaliaus rūmų dvariškis; aukštas religinio ordino atstovas; aukštas karinis laipsnis, tą laipsnį turintis asmuo’ (СРЯВ IX: 32)

maršalkỹstė 2 (sf.) ‘maršalkos titulas ir pareigos’ SD 143, N: *Jis turėjo vieną po kito šiuos urėdus: kiemo maršalkystę, krašto maršalkystę* rš; *Lietuvoje maršalkystė maža ką tereiškė, ir todėl į maršalkų vietas didikai nesiveržė* rš

↔ (v.) le. *marszałkostwo*, le. *marszałkowstwo* ‘maršalkos titulas ir pareigos; maršalka su žmona’ (SW II: 887; Linde III: 34) → s. blr. *маршалковство* ‘maršalkos pareigos’ (ГСБМ XVII: 269), blr. *маршалковство* ‘dvarininkų vadovo pareigos’ (Носовичъ 1984: 281) – dėl kilmės žr. *maršálkas*

martavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.; hibr.) ‘būti nuliūdusiam’: *Martavoja atsisėdęs, nė valgyt neina* Jnšk

↔ (v.) le. *martwić się* ‘būti nuliūdusiam, liūdėti ir kt.’ (SW II: 888; Linde III: 34) → blr. *мáртвицьуа* ‘liūdėti, sielvartauti’ (Носовичъ 1984: 281; ЭСБМ VI: 237)

marùdyti, ***marũdyti***, ***-ija***, ***-ijo*** (verb.) **1**. (intr.) ‘labai nesparčiai ką daryti, gaišti, vilkinti’ J: *Nemarũdyk, laikas brangus* Pn; *Tu vis marũdiji, greičiau duok valgyt?* Ut; *Rugiai jau byra, o jis su pūdymu marũdija* Brž ir kt. (Dglš, Lnkv); **2**. (tr., intr.) ‘trukdyti, gaišinti’ G 96: *Eik lauk, nekėlęs alasą, i marùdysi čia mane visą dieną!* Jrb; *Bėk iš čia, vaike, nemarudyk man darbo!* Ldvn; *Nemarudykit, leiskit pabaigti darbą, paskui pasišnekėsim* Sdr; **3**. (intr.) ‘nepadaryti, kas apsiimta, apgaudinėti’: *Koks čia darbas – tik marùdija, ir gana* Lnkv; *Kam taip reik žmonis marũdyti (pažadėti ir neištesėti)* Sg; **4**. (tr.) ‘kvaršinti’: *Ko tu jam marūdiji galvą!* Brs; *Nemarũdyk ma(n) galvos: sakiau, ka neisiu!* Šln; **5**. (refl.) ‘vesti’ J

↔ (v.) le. *marudzić* ‘delsti, gaišti; vėluoti; vilkinti; įkyrėti, trudyti ir kt.’ (SW II: 890; Linde III: 36) → blr. *марудзіць* ‘delsti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 166) – dėl kilmės žr. *marũdnas*, *marùdnas*, *-à*

> *marùdinti* (*-yti*), *marũdinti*, *-ina*, *-ino* **1**. ‘labai nesparčiai ką daryti, gaišti, vilkinti’: *Ką tu ten visą vakarą marūdini?* Kltn; *Dirbk, jei dirbi, o ne marùdyk!* Lš; (refl.): *Nuėjo į laukus ir marùdinas* Al; **2**. ‘trukdyti, gaišinti’: *Nemarũdink manęs* Grš – žr. *marùdyti*, *marũdyti*
>
> *marũdėti*, *-ėja*, *-ėjo* ‘labai nesparčiai ką daryti, gaišti, vilkinti’ Všk: *Kažin kur marũdė(ja) par visą dieną, o pri stalo kaip smakas* Užv – žr. *marùdyti*, *marũdyti*

marùdnas 4 (adj.), ***marũdnas***, ***-à*** 4 ‘nespartus, gaišlus’ Skp: *Et, ten labai marudnas darbas* KzR; *Plunksnas plėšyti baisiai marũdnas darbas* Šll; ***marūdnùs***, ***-ì*** 4 ‘t. p.’ Mžk: *Marūdnùs daiktas su tais gyvoliais* Vkš; *marũdniai* (adv.): *Plonus linus*

marũdniai teina verpti Šll; *Labai jau marũdniai kruta (dirba)* Dglš; *Ot nuobodu, kai žmogus marũdniai dirba* Trgn

← (v.) le. *marudny* ‘tingus, lėtas; įkyrus; nervingas, ligotas’ (<[185] v. *marode* ‘pavargęs, nuvargintas; atsilikęs’ ← pranc. *maraud* ‘vagystė; plėšimas’ [SW II: 890; Linde III: 35–36; Reczkowa 1982: 88; ЭСБМ VI: 238; Kluge 2002: 600; dar žr. Темчин 1995: 48]) → blr. *марудны* ‘lėtas, nespartus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 167)

marùdninkas (*-**nykas***), *-**ė*** 1 (smob.) ‘kas lėtai, gaišliai dirba’: *Nesusdėk su tuo marùdnyku, ba pats visa ką turėsi dirbt* Mlt; *Jis marùdnykas, užtai ir gerai nusiuva* Vs

← le. dial. (Psd [Llš]) *marudnik* ‘lėtapėdis; nevykėlis’ (SW II: 890; Karłowicz III: 120) → blr. dial. *маруднік* ‘lėtapėdis’ (СБГП III: 37) – dėl kilmės žr. *marũdnas*, *marùdnas*, *-à*

marũdijimas 1 (sm.) ‘nespartus darymas; gaišimas, vilkinimas’: *Ėgi tavo marũdijimas, tai jau pasvėlinsma ir an susirinkimo!* Ds

↔ le. *marudzienie* ‘delsimas, gaišimas; vėlavimas; vilkinimas; įkyrėjimas, trudymas ir kt.’ (SW II: 890) → blr. *маруджанне* ‘delsimas; vilkinimas; nespartus darymas’ (ТСБМ III: 112) – dėl kilmės žr. *marùdnas*, *marũdnas*, *-à*

masandis (sm.) ‘misingis’ BS 106: *Per masandžio tiltelį* FM

↔ (s. / v.) le. *mosiądz* ‘vario ir cinko lydinys, žalvaris’ (< v. v. a. *messîng* ‘žalvaris’ < gr. Μοσσύνοικοι ‘azijiečių gentis, gyvenusi prie Juodosios jūros netoli Kolchidės, garsėjusi bronzos gamyba’ [SW II: 1046; SPW XV: 33; SSt IV: 329; ЭСБМ VI: 245, VII: 72; MLex 139; Wackernagel 1878: 199; LS 980; Pape II: 946; plg. Kluge 2002: 615]) → s. blr. *мосендзъ* (*мосязъ*, *мосяжъ*, *мосюндзъ*) ‘žalvaris’ (ГСБМ XVIII: 165–166; Булыка 1980: 141) ≠ blr. *мо́сенз(ъ) / масенж*, *мосенж* ‘(žal)varis; bronza’ (Носовичъ 1984: 290; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172; ЭСБМ ibd.)

masandzìnis, *-**ė*** 2 (adj.) ‘iš masandžio padarytas, misinginis’: *Pas mus... tiltužėliai masandziniai* TŽ I 203; *Kieno čia nauji dvarai, žalio vario varteliai, masandziniai rakteliai?* (d.) Rod

↔ s. / v. le. *mosiądzowy*, le. dial. *mosiądzowy* ‘vario ir cinko lydinio, žalvario; toks kaip varis, žalvaris, tokios spalvos’ (SW II: 1046; SPW XV: 33–34; SSt IV: 329–330; Karłowicz III: 186) → s. r. *мосендуовый* ‘vario ir cinko lydinio, žalvario’ (СРЯВ IX: 270), blr. dial. *масяндзовы* ‘bronzinis’ (Шатэрнік 1929: 156) ≠ blr. *мосе́нзовый* ‘bronzinis’ (Носовичъ 1984: 290) – dėl kilmės žr. *masandis*

maskolẽlis 2 (sm. dem.) ‘caro (rusų) kariuomenės kareivėlis’ Dv (DvŽ I: 384); ***maskoliukas*** **1**. ‘ruselis’: *Maskoliuks, ant kvatieros stovėdams, nenorėjęs pėtnyčioj sausai valgyt* ŠLSA 56; *Tas maskoliuks paėmęs iš vandenio (pinigus) ir atidavęs jam* ŠLP 330; **2**. ‘caro kariuomenės kareivėlis’: *Kitą kartą viens maskoliuks kareivis buvęs labai apseinąs, apsižiūriąs apė save: jis viską apsižiūrėdavęs, apsičystydavęs, nusišveisdavęs, ir muštra jam gerai vesdavusis* ŠLP 329 (SŽ 361)

[185] Hipotezė, neva lenkų kalbos žodis suponuoja baltizmą, t. y. adj. lie. *marùs* ‘mirtingas; numarinantis ir kt.’ + suf. sl. *-da* (ЭСБМ VI: 238), sunkiai tikėtinas dėl semantinės lietuvių kalbos būdvardžio raiškos.

↔ (v.) le. *moskalik* ‘Maskvos gyventojas; Maskvos caro kariuomenės kareivėlis; toks pyragėlis (iš avižinių dribsnių); tešlos gumulėlis; daug valgantis žmogelis, rajūnėlis; tokia žuvis’ (SW II: 1047; SPW XV: 34) → blr. *моска́ликъ* ‘kareivėlis’ (Носовичъ 1984: 290) – dar žr. *maskõlius*

maskõlis 2 (sm.) **1**. ‘caro kariuomenės kareivis’: *Jau atej bernukam eit maskoliuos* Lz; *Pasidainuosim vedu broleliai, pakol tebesam ne maskolėliai* (d.) Kp; *Duona, druska, (v)andenėlis – tai maskolio pasilkėlis* LTR (Sb) ir kt.; **2**. ‘rusas’ BsO 82: *Ventos tiltą pri Mažeikių kad dirbo, buvo maskoliai iš Maskolijos atvežti su mediniais ratais* Šts; *Kriaučiūnas gi rusiškai moka kaip tikras maskolis* A. Baran; ***maskõlius*** 2 **1**. ‘t. p.’: *Į maskoliùs, į vaiską išejo* Škn; *Į maskoliùs nudavė* Škn; *Ėjo maskõlius iž vainos namo* (ps.) Lz ir kt. (S I 333 [dar žr. ZtŽ 384; ZŠT I: 181, 240, 378, II: 43, 315, 384]) (*Kada buvo maskolius ruskas Žižmai* [DvŽ I: 384]); **2**. ‘t. p.’ C II 75, MŽ 346, K: *Maskolių žemė* R 297; *Ar nedabojai, kad visi taip elgiasi būrai? Šveds, maskõlius, lenks ir žyds kitaip nepadaro* K. Donel (*Maskolių jie ėjo mušt Grybiškės* [DvŽ I: 384]) (LKŽe); **3**. ‘kariuomenė’ ZtŽ 384; ZŠT II: 249, 382

← (v.) le. (dial.) *moskal* ‘Maskvos gyventojas; Maskvos caro kariuomenės karys; toks pyragas (iš avižinių dribsnių); tešlos gumulėlis; daug valgantis žmogus, rajūnas; tokia žuvis; tarakonas’ (SW II: 1046–1047; SPW XV: 34; AGM VII^{2}: 82; ЭСБМ VI: 246; Фасмер II: 659; dar žr. Kregždys 2014$_{d}$: 36; plg. Kabelka 1964: 26, 131) → blr. *моска́ль* / *маска́ль* ‘maskvietis, rusas; rusų kariuomenės kareivis’ (Носовичъ 1984: 290; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 167; ЭСБМ VI: 245–246), r. *моска́ль* ‘maskvietis, rusas; kareivis’ (Даль II: 349)

maštalierias (sm.) ‘arklininkas’: JMP 245b.9 *O ka łábiauſey / kad iau buſi apłaiſtás nuog io / iau káip nori gáli táwimi raicẓiot / káip tikru ſáwo / pagál walos ſáwo / ocẓionay gáli iβmánit / koki tátáy maβtalieria tureſi / ir koki ira ant tawe ápeká io* (dar žr. Skardžius IV: 185)

← (s. / v.) le. *masztalerz* ‘arklininkas’ (< s. č. *ma[r]štal* ‘t. p.’ ← v. v. a. *marstal* / v. *Marstall* ‘dvaro arklidės; pagrindinės arklidės’ [SW II: 896; SPW XIII: 394; SSt IV: 167; Kluge 2002: 601; Machek 1968: 354; MLex 135; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 132]) → s. blr. *маштале́ръ* (*машталеръ*) ‘arklininkas’ (ГСБМ XVII: 292; Булыка 1980: 89)

mãštas 2 (sm.) ‘laivo stiebas’ R 252, [K]

← (s. / v.) le. *maszt* ‘laivo stiebas, prie kurio tvirtinamos burės; aukštas stulpas’ (< v. ž. *mast* / v. *Mast* ‘laivo stiebas; stulpas’ – su /s/ žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 729 [SW II: 896; SPW XIII: 193–194; SSt IV: 167; LEW 413; plg. Фасмер II: 586; ЭССРЯ I: 501]) → s. blr. *машт*ъ ‘laivo stiebas, prie kurio tvirtinamos burės’ (ГСБМ XVII: 293), s. r. *машт*ъ ‘t. p.’ (СРЯВ IX: 50) ∌ blr. *ма́чта*, *маша* ‘laivo stiebas, prie kurio tvirtinamos burės; stulpas, prie kurio tvirtinami laidai, antenos’ (ЭСБМ VI: 283), r. *ма́чта* ‘laivo stiebas, prie kurio tvirtinamos burės; medis’ (Даль II: 310; plg. Фасмер ibd.)

mãtas (sm.) ‘iš šiaudų suraišiotas uždangalas’ Jrb, Pp: *Neužmiršk matų uždėti ant inspekto* rš

↔ (v.) le. *mata* ‘šiaudinis užtiesalas, sutvirtintas virvelėmis ’ (< it. *matta* ‘demblys’ / ← lo. *matta* ‘demblys, plaušinis’ [SW II: 898; Linde III: 41–42; Prati 1951: 636]) → blr. dial. *мáма* ‘šiaudinis užtiesalas apšiltinti duris, grindis, langams’ (СБГП III: 40; ТС III: 67; ЭСБМ VI: 251–252)

matinỹs 3[b] (sm.) ‘plaušinė, demblys’: *Iš šiaudų numastęs mãtinį užmesk ant lango, tai vėjis nepūs* J; *Eisav į stubelę, skirsav tris milukus... Anei lininį, Marei bumbulinį, o šiai šelmei Kotrynelei storąjį matinį* KlpD 81 ⇦ *mãtas*

matnià 4 (sf.) ‘šiaudinis uždangalas’: *Ateina šalčiai, net būtinai reikia pasidirbti naujas matniàs* Ar – žr. *mãtas*[186]

matéika 1 (sf.) ‘motiejukas’ Jedžiotai (Skuodo r.), ***motéika*** ‘t. p.’ 1 Yl (ŠVŽŽ I: 420) ← le. dial. *matejka* ‘pašarinis motiejukas (*Phleum pratense*)’ (← le. *trawa Św. Tymoteusza* ‘pašarinis motiejukas’ ← avd. le. *Tymoteusz* ‘t. p.’ < avd. lo. *Tīmotheus* ‘t. p.’ ← avd. gr. Τιμόθεος ‘Timotiejus’ ← gr. τιμή ‘garbė’ + gr. θεός ‘dievas’ [SW VII: 189; Анненковъ 1878: 249; Bystroń 1936: 277; Strong 1997: 482; Malec 1994: 335; Рыбакин 2000: 187; dar žr. Dini 1990: 240; Gritėnienė 2006: 41]) → blr. dial. *матэ́йка* ‘vienmetis ar daugiametis pašarinis augalas’ (Цыхун 1993: 87) – dar žr. *maceikà*, *macéika*

mõtas 2 (sm.) ‘motiejukas’ Žr, Rs: *Perninkštiejai dobilai vieni mõtai* Kl; *Mõtai jau žyda, jau laikas pjaut* Erž; *Tas sietas tankus, tik motùkams sijot* Erž (LKŽe), Ms (ŠVŽŽ I: 451) – žr. *motéika* (trumpinys, sudarytas pagal hipokoristikų darybos modelį)

matèrija 1 (sf.) **1**. ‘(fil.) objektyvi realybė, egzistuojanti nepriklausomai nuo žmogaus sąmonės ir atsispindinti joje’: *Materija yra filosofinė kategorija pažymėti objektyviai realybei, kuri yra duota žmogui jo pojūčiuose, kuri kopijuojama, fotografuojama, atspindima mūsų pojūčių, egzistuodama nepriklausomai nuo jų* rš; *Materija yra amžina, nesukuriama ir nesunaikinama* K. Barš; **2**. ‘daiktas, žaliava, iš kurios kas daroma’: *Peniguose ne teip ant svaro arba ant skaičiaus, kaip ant materijos veizdi, nes vienas grašis auksinas brangesnis yra, neg daug varinių* DP 561; *Materija pinklo (pynimo)* SD 108; *Materija ugnies (prakuras)* SD 262; **3**. ‘audeklas, medžiaga’: *Vyras nupirko savo žmonai matèrijos suknelei* Ut; **4**. ‘pūliai’: *Iš jo žaizdos pradėjo tekėti materija* Ut; *Putos ejo, materijos (pūlinis skystis) par burną* Grg (LKŽe; dar žr. ZtŽ 385)

← s. / v. le. *materyja* (le. *materja*) ‘substancija; turinys, laiško objektas, pasakojimas; materialusis objektas, kūnas; kūno skysčiai (pvz., kraujas, pūliai ir kt.); statybinės medžiagos; audinys; šilkinis audinys, šilkas; mediniai įrankiai; ginčytinas dalykas ir kt.’ (< V. lo. *materia* ‘substancija; dalykas; skiedinys, skystas cementas’ [SW II: 900–901; SPW XIII: 204–207; SSt IV: 169; Sokólska 1999: 121; ЭСБМ VI: 264; Фасмер II: 581; Blaise 1994: 572; Niermeyer 1976: 661; plg. Moszyńska 1975: 190]) → s. blr.

[186] Morfologinę šio skolinio struktūrą galėjo lemti kontaminacija su homonimu (neapibrėžtuoju slavizmu) lie. *matnià* 4 (sf.) ‘tam tokio (samčio, grytės) pats vidurys, „rankovė“’: *Venterio matnià buvo pilna žuvų* Lš; *Visos žuvys matnion sulindo* Lp /\ *Parėjau šlapia kap matnià* Nmn (LKŽe), vestinu iš le. *matnia* ‘tinklo dalis – didelis maišas; lizdas ir kt.’ (SW II: 903), blr. dial. *матня* ‘tinklo dalis – didelis maišas’ (СБГП III: 43; ЭСБМ VI: 257) ar r. dial. *мотня* ‘t. p.’ (XVIII: 298).

материя, *матерыя*, *матэрыя* (*матерея*) ‘kūniškumas (priešingas dvasingumui); daiktai, dalykai; medžiaga; audinys; objektas’ (ГСБМ XVII: 281–282; Булыка 1980: 191), blr. (dial.) *матэ́рыя* ‘objektyvioji realybė; dalykai; medžiaga; šilkinis audinys, šilkas; kraujas; pūliai ir kt.’ (ТСБМ III: 123; СБГП III: 46; СГЦБ I: 227), s. r. *материя* ‘substancija; medžiaga; audinys’ (СРЯВ IX: 42), r. *мате́рія* ‘substancija; medžiaga; audinys; pūliai’ (Даль II: 205)

matàrija 1 (sf.) Alk, *matarijà* 2 Als **1**. ‘audeklas, medžiaga’: *Matarìją pirk, o nešk siūti – daug darbo* Mžk; *Matarijà graži, ale pasiūta blogai* Kv; *Gera matarija brangi* Gr; *Jos suknelė iš labai brangios matàrijos pasiūta* Dkš; **2**. ‘pūliai’: *Baisu žiūrėt, kaip teka iš žaizdos matarija* Slk; *Kai votį pradūriau, išbėgo matarija su krauju* Stak; *Kap ėmė plaut roną, matàrija pradė eit* Vrn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 420) – žr. *matèrija* (su *-e-* > *-a-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *m-**a**-t-**e**-rija* → *m-**a**-t-**a**-rija*)

materijãlas 2 (sm.) ‘medžiaga’ ZtŽ 385; ***materijõlas*** 2 **1**. ‘statybinė medžiaga’: *Prisivežiau materijõlo numams statyti* Skd; *Jau visą materijõlą budinkui susivežiau* Br; *Reiks siekt į girią: pabaigiau materijolą* Skr; *Seniau priveždavo į turgų visokio materijolo (kubilų, pakinktų ir pan.)* Ėr; **2**. ‘rinkinys duomenų, šaltinių’: *Reiktų sunaudoti Juškevičiaus žodynui tinkantys ir Jauniaus materijolai* K. Būg; *Neišsemiamo stiliui sutaisyti materijolo yra sodiečių rankų padaruose: audimuose, verpstuose, drožiniuose* LzP (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 420)

← v. le. *materyjał* (le. *materjał*) ‘žaliavinė medžiaga’ (< ol. *materiaal* / v. *Material* ‘medžiaga’ ← V. lo. *materiale* ‘substancija, dalykas; medžiaga’ [SW II: 901; Linde III: 44; Фасмер II: 581; ЭСБМ VI: 264; Blaise 1994: 572]) → blr. (dial.) *матэрыя́л*, *матэр'я́л* (*мацер'я́л*, *матарыя́л*) ‘(žaliavinė) medžiaga ir kt.’ (ТСБМ III: 123; СБГП III: 46)

matarijõlas 2 (sm.) **1**. ‘statybinė medžiaga’ Nt: *Iš blogo matarijolo geros trobos nepastatysi* Gr; *Reik matarijõlo stoguo pataisyti* Vdk (*Gerai, gerai, man yra daržinės budavoti, bet kad da matarijolas miške tebėra neiškirstas* ŠLP 405 ir kt. [SŽ 361]); **2**. ‘audeklas’: *Pigus matarijolas, pigus ir kostiumas* Gr; *Nupirk matarijõlo vaikui kelnėm* Vp – žr. *materijõlas* (su *-e-* > *-a-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *m-**a**-t-**e**-rijolas* → *m-**a**-t-**a**-rijolas*)

matočius ‘melagis, apgavikas’ JMP 258.17 (dar žr. Skardžius IV: 186)

← (v.) le. *matacz* ‘apsukruolis; melagis; apgavikas; palaidūnas’ (SW II: 898; SPW XIII: 200–201) → s. blr. *матачъ*, *мотачъ* ‘apgavikas’ (ГСБМ XVII: 277)

motas (sm.) **1**. ‘plepys, melagis, apgavikas, sukčius’ Slk: *Motas brangiai parduoda, pigiai perka* Dglš; *Klausyk, ką tas motas tauzija* Ds; *Toks motas ateina ir motija* Ob; **2**. ‘kas apie merginas sukasi’ Ut – žr. *matočius* (leksema suformuota pagal hipokoristikų darybos modelį)

mazūras (sm.) ‘mozūras’: *Mazuru źieme* SD 145$_a$ (Skardžius IV: 186)

← (v.) le. *Mazur*, *mazur* ‘Mozūrijos gyventojas; lenkiškai kalbantis žmogus; neišprusęs žmogus; Mozūrijos alus; toks lenkų tautinis šokis ir kt.’ (↔ top. le. *Mazowsze* [nuo 1045 m.] ‘Mozūrija’ ← le. *mazia* ‘pelkė’ [SW II: 907; Linde III: 49; Taszycki 1964: 262; Фасмер II: 558; ЭСБМ VI: 164; NMP VI: 563; dar žr. Zinkevičius 1988: 136;

Непокупный 1976: 112; Bijak 2001: 8–10; Magda-Czekaj 2003: 84, 140]) → s. blr. *мазуръ* ‘Mozūrijos gyventojas’ (ГСБМ XVII: 225), blr. *ма́зу́р(ъ)* ‘mozūras; toks lenkų liaudies šokis; nevalyvas žmogus; tamsaus gymio žmogus’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 164)

mazùrka 1 (sf.) TrpŽ **1**. ‘lenkų tautinis šokis’ (Dv [DvŽ I: 387]); **2**. ‘muzikos kūrinys šio šokio forma’; **3**. ‘torto rūšis’ I

← le. *mazurka* ‘toks šokis; mozūrų polka’ (SW II: 907) → r. *мазу́рка* ‘mozūrų liaudies šokis; to šokio melodija’ (Даль II: 289) → blr. (dial.) *мазу́рка* ‘lenkų šokis’ (ТСБМ III: 85; СБГП III: 12; ЭСБМ VI: 164) – dėl kilmės žr. *mazūras*

maždierius, ***maždzieras*** (sm.) ‘grūtuvė; piesta; patranka’: Chyl 4Moz. 11.8 *Źmones beginejo ſzan ir ten, ir rynko ghi, ir małe girnomis, aba kułe maździeroſe, ir wire podoſe, ir dare iſz jo ragayſzus: ó gardumas jo buwo, kaypo gardumas gierausio dregnuma aliwos* (dar žr. Skardžius IV: 186)

↔ s. / v. le. *możdżerz*, le. *moździerz* ‘akmens, metalo, porceliano indas trinti; karo įrenginys šaudyti sviedinius’ (< s. č. *moždieř* / č. *moždíř* ‘piesta; mortyra’ ← v. v. a. *morsære* / s. v. a. *morsâri* ‘grūstuvas; patranka’ ← V. lo. *mortarium* ‘grūstuvė, piesta; deglas, fakelas’ [SW II: 1053; SPW XV: 131–132; SSt IV: 334; Фасмер II: 637; ЭСБМ VI: 158; Machek 1968: 378; Rejzek 2001: 392; Köbler 1993: 1475; Seebold 2008: 595; Schützeichel 2012: 227; Niermeyer 1976: 706; plg. Smolińska 1983: 198]) → s. blr. *можджеръ*, *можджеръ* ‘grūstuvė; patranka’ (ГСБМ XVIII: 117; Булыка 1980: 190), blr. (dial.) *маждже́р* (*маждже́ра*, *маждже́ра*) ‘(metalinė) grūstuvė, piesta; patranka; kvailas žmogus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 163; СБГП III: 10; Станкевіч 2011: 154; СГЦБ I: 222)

meistařnė 2 (sf.) ‘staliaus dirbtuvė’: *Meistras meistarnėj kažką meistrauja* rš; *Šiandien pat gali ateiti į meistařnę dirbti* Kl

↔ le. dial. *majsternia* ‘dirbtuvė’ (SW II: 851; IAKP I: 353) → blr. *майстэрня* ‘remonto paslaugų teikimas; cecho dalis; dirbtuvė (pvz., skulptoriaus)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 164; ЭСБМ VI: 169) – su šaknies struktūrinių elementų *-a-* ir *-e-* metateze resp. **m-**a**-ist-**e**-rnė* → *m-**e**-ist-**a**-rnė* (dėl kilmės žr. *méistras*, *meĩstras*)

meistérnė 1 (sf.) **1**. ‘staliaus dirbtuvė’ Pn, Brt; **2**. ‘meistrystė’: *Jis nemoka ni jokios meisternės* J – žr. *meistařnė*

meistrãvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘sugebantis ką nors padaryti, nagingas’: *Meistrãvas žmogus neprapuls niekur* Dbk; *Mūsų tėvas da ben kiek ir meistrãvas – vežėčias ar teip ką da pats pasdirba* Dgl

↔ le. *majstrowy* ‘priklausantis meistrui’ (SW II: 852) → blr. (dial.) *ма́йстровъ* / *майстровы*, *майстравы* ‘darbininko, amatininko’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 164; ЭСБМ VI: 168) – dėl šaknies struktūrinių elementų fonetinio neatitikimo žr. *meistravõnė* (dėl kilmės žr. *méistras*, *meĩstras*)

meistravõnė 2 (sf.) ‘meistravimas’ I

↔ le. *majstrowanie* ‘vertimasis amatu, gaminimas’ (SW II: 852) → blr. *майстрава́нне / майстраваньне* ‘gaminimas; gamyba’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 164) – su šaknies *-a-* > *-e-* kaita pagal analogiją su lie. *méistras*, *meĩstras* ‘meistras, dailidė’ (žr. s. v. *méistras*, *meĩstras*)

meliònas 2 (sm.) ‘(bot.) agurkinių šeimos augalas dideliais vaisiais (*Cucumis melo*)’ SD 145, LBŽ: *Šen ir ten augo melionai ir kitų veislių vaisiai* I; ‘šio augalo vaisius’: *Jūsų melionai dideli užaugo* Šmn; *Bičiuli, perpjauk kokį gražesnį melioną, ir suvalgysim, apsibarstę cukrum* J. Balč (dar žr. Skardžius IV: 186)

← (s. / v.) le. (dial.) *melon* ‘agurkas; moliūgas (*Cucurbita maxima*); melionas (*Cucumis melo L.*) ir kt.’ (< lo. *mēlo*, [gen. sing.] *-ōnis* ‘moliūgas’ ← gr. μῆλον ‘obuolys; vaisius; apskritimas’ [SW II: 920; SPW XIII: 57–58; SSt IV: 181; Karłowicz III: 137]) → s. blr. *мелионъ* ‘arbūzas’ (ГСБМ XVII: 317)

meñdelis 1, ***méndelis*** 1 Šv, ***mendelỹs*** 3[a] (sm.) Pun **1**. ‘(ppr.) apvaliai sustatyti rugių ar kviečių pėdai, rikė, guba’: *Devynis pėdus pastato, vieną išlaužia ir užvožia kap kepurę – tai mendelỹs* Smn; *Meñdelius apkepurėk* Tv; *Vakar vėjas sugriovė beveik visus meñdelius* Žž ir kt. (Rdm, LTR [Jz]); **2**. ‘trys surišti pėdai, gubos šerdis’ Kl: *Jūs sustatykite į mendelius, o mes pėdais apstatysime* Pln (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 393); ***meñdlis*** 2 ‘guba’ Dv (DvŽ I: 393)

← (s. / v.) le. (dial.) *mendel*, *mędel* ‘15-a vienetų (ko nors); 10–15 sustatytų rugių ar kviečių pėdų guba; nukirstų javų gniužulas’ (< v. [dial. (RPr.)] *Mandel* ‘15–16-a vienetų [ko nors]’ ← v. v. ž. *mandele* ‘apvaliai sustatyta rugių ar kviečių pėdų guba’ ← V. lo. *mandala* ‘pėdas’ ← ? korn. *manal* ‘[javų] pėdas; šieno gryžtė’ [SW II: 922; SPW XIII: 276; SSt IV: 181; Karłowicz III: 138; Brückner 1985: 328; Klimek 1978: 143; ЭСБМ VII: 127; Kluge 2002: 595; Fr II: 47; dar žr. Lucht 2007: 206)[187] → blr. dial. *мэ́ндаль*, *мэ́ндэль* ‘nedidelės 5–15 pėdų gubos, kraunamos grūdams džiovinti; 15-a vienetų (ko nors); 30-ies pėdų guba’ (СБГП III: 96)

> *miñdelis* 1 Krkn, *mindelỹs* 3[b] (sm.) ‘(ppr.) apvaliai sustatyti rugių ar kviečių pėdai, rikė, guba’ Dl: *Kad tu ir nemoki mindelių statyti: reikia po devynius pėdus statyti, o ne po dešimtį* Anč; *Pėdelius rišė, mindelėlius statė* LTR (Dl) – žr. *meñdelis*, *méndelis*, *mendelỹs*

mentũzas 2 (sm.) ‘(zool.) tokia žuvis, vėgėlė’ M: *Mentũzai slidūs, stori, varles ėda* Ščn (LKŽe; dar žr. ZtŽ 391; ZŠT II: 293)

← le. *miętuz* ([s. / v.] le. *mientus*, *miętus*) ‘vėgėlė (*Lota lota*)’ (SW II: 976; SPW XIV: 57; Linde III: 92; SSt IV: 250) → blr. (dial.) *мянту́з* ‘vėgėlė (*Lota lota*)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 174; СБГП III: 105; ЭСБМ VII: 143), blr. dial. *мэнту́з* (*менту́с*, *манту́с*) ‘t. p.’ (СБГП ibd.) ≠ s. blr. *ментусъ* ‘t. p.’ (Булыка 1980: 143)

mesijašas (sm.) ‘(bažn.) išgelbėtojas’ Mž 205, DP 471; ***mesijõšius*** 2 ‘t. p.’ K II 56, R: *Kiti norėjo mesijošiumi būti* BP II 310; *Dėl mesijošiaus ing smurtą induotis* DP 60

← v. le. *mesyjasz* (le. *mesjasz*) ‘Viešpaties pateptasis, Mesijas’ (< lo. *Messīas* ‘Mesijas,

[187] Hermanno Frischbierio (Fr ibd.) teigimu, Rytprūsių vokiečių šis žodis perimtas iš lenkų kalbos.

išgelbėtojas; Jėzus Kristus' ← gr. [vėlyv.] Μεσσίας 'Mesijas, Jėzus Kristus' [← v. hebr. *məšīḥā'* resp. מְשִׁיחָא 'pateptasis vyriausiasis žynys, karalius; mesijas'] ← v. hebr. *māšī^{a}ḥ* resp. מָשִׁיחַ 'pateptasis; pateptasis aukščiausiasis šventikas; mesijas, būsimasis Izraelio tautos gelbėtojas iš vergijos' ← s. hebr. *māšī^{a}ḥ* resp. מָשִׁיחַ '[adj.] pateptasis; [sub.] Viešpaties valia pateptasis Izraelio karalius; aukštasis Izraelio šventikas ir kt.' [SW II: 925; SPW XIII: 280–282; Lewis, Short 1958: 1138; Pape II: 907; Strong 1997: 302; Sophocles 1900: 747; Levy III: 270–272; Jastrow II: 852; Brown, Driver, Briggs 2000: 1457; DCH V: 520; Гиль, Малер 1989: 56; dar žr. EJ XIV: 110–115; Kregždys 2014$_{b}$: 68]) → s. blr. *месиашъ*, *месияшъ*, *мессияшъ*, *месыашъ* 'Mesijas' (Булыка 1980: 176)

mètras, ***-à*** 4 (adj.) 'miklus, vikrus, sumanus' Ar: *Jis drūtumo nedrūtas, bet labai mètras* Dkš; ***metrùs***, ***-ì*** 4, ***mėtrus*** 't. p.': *Tas žmogus ant visa mėtrus* Mit I 229; *Jie bus man metrūs patarėjai ir tvirti pagalbininkai* Jn

↔ ⇩ (v.) le. *metr* 'mokytojas; kokios nors srities puikus specialistas ir kt.' (< pranc. *maître* 'mokytojas, meistras, žinovas' [SW II: 930; Linde III: 59]) → blr. *мэтр* 'mokytojas; kokios nors srities puikus specialistas' (ТСБМ III: 189; ЭСБМ VII: 128)

mètrika 1 (sf.) **1**. 'gimimo, mirimo ar vedybų akto sudarymo pažymėjimas, dokumentas' NdŽ (***mẽtrika*** 1 Pliustai [DvŽ I: 402]); **2**. 'gimimo, mirimo ir sutuoktuvių aktų registracijos knyga' I; **3**. 'atsiradimo, kilimo, susidarymo meto žinios': *Daug tokių koklių ir jų fragmentų yra etnografijos muziejaus fonduose. Jų tikslesnė metrika nežinoma* rš; ***mètrikai*** 1 (sm., pl.) DŽ, Vlkv, ***mẽtrikai*** 1 'gimimo, mirimo ar vedybų akto sudarymo pažymėjimas, dokumentas' Ut: *Kunigaikštis atnešė vinčiaus metrikus, kad jis turi savo pačią* BsP IV 71 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 401; ZŠT II: 211); *Tévas nuvẽj pas kùnigų ir isìjėmė mẽtrikus* Pliustai (DvŽ I: 402)

← (s. / v.) le. *metryka*, (pl.) *metryki* 'gimimo, krikšto, santuokų, mirusiųjų registravimo knyga; gimimo, krikšto, santuokos, mirties liudijimas; archyvas' (< č. *matrika* 'gimimo, krikšto, santuokų, mirusiųjų registravimo knyga' ← V. lo. *matricula* 'bažnyčios klero sąrašas; vargšų, gaunančių bažnyčios pašalpą, sąrašas; duoneliautojų sąrašas; pašalpų išmokų sąrašas; bažnytinių apeigų savaitinis sąrašas; pašalpų fondas ir kt.' [SW II: 931; SPW XIII: 286; SSt IV: 182; ЭСБМ VII: 26; Фасмер II: 611; Rejzek 2001: 368; Niermeyer 1976: 661–662; plg. Moszyńska 1975: 191]) → s. blr. *метрика*, *метрыка* 'valstybės registrų knyga; išrašas iš metrikų knygos' (ГСБМ XVIII: 17–18; Булыка 1980: 57), blr. *ме́трыка* 'gimimo liudijimas' (ТСБМ III: 144), blr. dial. *мэ́трыка* 't. p.' (СБГП III: 98), s. r. *метрика* 'registrų knyga' (СРЯВ IX: 129), r. *ме́трика* 'išrašas iš metrikų knygos' (БТСРЯ 538)

mierkavõnė 2 (sf.) 'nurodymas, tvarkymas': *Tavo ūkis, tavo mierkavõnė* Vvr

← (v.) le. *miarkowanie* 'įvertinimas; tvarkymas; nustatymas; apibrėžimas; nurodymas ir kt.' (SW II: 943; SPW XIII: 368) → s. blr. *меркованье* (*марковaньe*) 'apmąstymas, apsvarstymas; numatymas, suplanavimas' (ГСБМ XVII: 348), blr. *мъркова́нне / мерковaньне* 't. p.' (Носовичъ 1984: 296; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 169) – dėl kilmės žr. *mierkavóti*, *miẽrkavoti*

mierkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.), ***miẽrkavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** **1**. ‘stengtis ištaikyti, taupyti’: *Mierkavókit, kad miltų pakaktų lig kito malimo* Pn; *Rodos, ir taip mierkavójau, bet vis tiek visiem neužteko* Dgl; (refl.): *Tegu mierkavójasi, ilgiau užteks duonos* Ėr; **2**. ‘įsakyti, patvarkyti’: *Kas miẽrkavo(ja) čia: aš a tu?* Vvr; **3**. (refl.) ‘susikalbėti, susitarti’: *Su manim možna mierkavótis* Arm; **4**. ‘žadėti, ketinti, taikytis’: *Mierkavójo kibti pryš, i gavo į sprandą* Kal; *Jis miẽrkavoja pirkt tą gyvenimą* Gs; *Miẽrkavoju, kaip čia padarius* Vkš; **5**. ‘taikyti’: *Miẽrkavok į duris* Lks

← (v.) le. *miarkować* ‘išmatuoti, pažymėti; nustatyti, apibrėžti; sumąstyti, daryti išvadą; derinti ir kt.’ (< v. v. a. / v. *merken* ‘pastebėti, suvokti, pajusti ir kt.’ [SW II: 943; SPW XIII: 366–367; ЭСБМ VII: 19; MLex 138]) → s. blr. *мерковати* ‘(ap)galvoti, (ap)svarstyti; numatyti, suplanuoti’ (ГСБМ XVII: 348–349; Булыка 1980: 132), blr. (dial.) *мъркова́ць* / *меркава́ць* (*міркава́ць*) ‘suskaičiuoti; atsižvelgti; suskirstyti; mąstyti’ (Носовичъ 1984: 296; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 169; ЭСБМ ibd.), r. dial. *мъркова́ть* ‘svarstyti, mąstyti’ (Даль II: 369)

miesčiónas, ***-ė*** 1 (smob.) Rs, ***miesčiònas*** 2 ‘kas mieste gyvena, miestietis’: *Gal žinoti, ka ne miesčiónas: eina žvalgydamos* Vgr; *Jūs miesčiónai esat, mes reikalo neturam* Rt; *Tie miesčiònai prisipirkę siūlų ir neparduoda* Kt; ***miesčiónis***, ***-ė*** 1 (smob.) R, ***miesčionìs***, ***-iẽs*** (***-io*** J) 3 SD 150, K **1**. ‘t. p.’: *Kaip Kupiškis sudegė, tai miesčiónys išsikėlė ant laukų* Kp; *Atvažiavo iš Alsėdžių aukšta plona miesčionė* Varn; *Iš rūbų tuoj pažinsi, ką miesčionìs* Šč ir kt. (K. Donel, RD 120, JD 800, Skr, DP 60, LTR [Pp]); **2**. ‘(menk.) egoistinių interesų, siauro akiračio žmogus’: *Smulkaus savininko rūpesčiai miesčionį atitveria nuo visuomenės, priverčia daugiausia laiko ir jėgų atiduoti savo, smulkaus buržua, ūkiui tvarkyti* (sov.) sp; *Miesčionis stoja piestu prieš tuos, kurie kišasi į jo gyvenimą, bijodamas, kad jie sugriaus jo individualybę* (sov.) sp; **3**. ‘gyventojas, pilietis’: *Eš esmi bei keleivis (ataivis), bei miesčionis tavo* BB Ps 39.13; *Klausykit manęs, miesčioniai Sichem* Ch Teis 9.4; *Prastus miesčionius jop nusiuntė* DP 22; *Mes... esme jau miesčionimis dangaus* DP 62 (LKŽe)

↔ (s. / v.) le. *mieszczanin* ‘miesto gyventojas, miestelėnas; pilietis’ (~ s. č. *měšťěnín* ‘t. p.’ [SW II: 964; SPW XIV: 91–95; SSt IV: 237; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 134; dar žr. Kabelka 1964: 26, 134; Zinkevičius 1988: 131–132; Шанский II[10]: 187; Kregždys 2014$_d$: 37]) → s. blr. *мещанинъ*, *мешчанинъ* ‘miestietis; gyventojas, pilietis; bajorų luomo atstovas’ (ГСБМ XVIII: 33–34; Булыка 1980: 26), blr. *мешчані́н* ‘nuolatinis miesto gyventojas, mietelėnas; pilietis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 169; ЭСБМ VII: 30–31), s. r. *мъщанинъ* ‘žemo luomo miestietis (ppr. amatininkas), mokantis mokesčius; miestietis; prekybininkas’ (СРЯВ IX: 143–144), r. *мъщани́нъ* ‘žemo luomo miestietis, kuriam taikoma karinė prievolė; amatininkas, nepriklausantis pirklių gildijai’ (Даль II: 373; Фасмер II: 616)

miesčionkà 2 (sf.) ‘miesto gyventoja, miesčionė’ K, Gs, SD 179: *Miesčionkų mergytės* NS 367; *Ta miesčionkėlė mieste užaugus, ji nemoka darbelio* JV 850; *Ir padabojo (bernelis) jauną miesčionkelę* RD 120; *Atliūliavo du šimtu miesčionkùžių* JV 338 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 404)

↔ (s. / v.) le. *mieszczanka* ‘miestietė’ (SW II: 964; SPW XIV: 95; SSt IV: 239) → s. blr. *мещанка* ‘miesto gyventoja’ (ГСБМ XVIII: 34–35), blr. *мяшчанка*, *мяшча́нка* ‘nuolatinė miesto gyventoja’ (ТСБМ III: 197; ЭСБМ VII: 30–31), s. r. *мъщанка* ‘žemo luomo miestietė’ (СРЯВ IX: 144), r. *мъща́нка* ‘žemo luomo miestietė; tokio luomo miestiečio žmona’ (Даль II: 373) – dėl kilmės žr. *miesčiónis*, *miesčionìs*, *-ė*

miẽškoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.) ‘gyventi, būti’ ZtŽ 404; ZŠT I: 282

← (s. / v.) le. *mieszkać* ‘gyventi būste, turėti butą; pasilikti, svečiuotis; paskirti kam laiko, užsiimti kažkuo; gyventi, būti’ (SW II: 965; SPW XIV: 98–111; SSt IV: 239; Brückner 1985: 335) → s. blr. *мешкати*, *мяшкати*, *мешкать* ‘gyventi, būti’ (ГСБМ XVIII: 30; Булыка 1972: 202, 1980: 37; ЭСБМ VII: 30), s. r. *мъшкати* ‘gyventi, būti; būti kieno nors pavaldiniu’ (СРЯВ IX: 141; Гарбуль 2009$_a$: 521; plg. Фасмер II: 615)

migdõlas 2 (sm.) **1**. ‘(bot.) erškėtinių šeimos šiltųjų kraštų augalas su valgomais riešuto pavidalo kaulavaisiais; to augalo vaisius (*Amygdalus*)’ SD 150, LBŽ: *Migdolų medis žydi* C II 13; **2**. (ppr. pl.) ‘(prk.) skanėstai, gardėsiai’: *Ko nori, ar migdõlų?* Slnt; *Dar nevalgys mat košės – kažin kokių migdolų reikia* Antš /\ *Ar nenori migdolų su šaprokais?* KrvP (Srv); **3**. ‘(med.) limfinio audinio sankaupa tarp gomurio lankų ir užpakalinėje nosiaryklės sienelėje’ rš

← (s. / v.) le. *migdał* ‘migdolas (*Amygdalus communis L.*); šio augalo sėkla; puošeiva; (anat.) migdolinė gerklės liauka ties rykle ir kt.’ (< lo. *amygdalum* ‘migdolmedis; jo vaisius’ ← gr. ἀμύγδαλον ‘migdolas’ [SW II: 977; SPW XIV: 148–149; SSt IV: 250–251; Wysocka 1994: 110; ЭСБМ VII: 33; Beekes I: 92; dar žr. Zinkevičius 1988: 132]) → s. blr. *микгдаль*, *мигдалъ* ‘migdolmedis; migdolas’ (ГСБМ XVIII: 39–40), blr. *мігда́л(ь)*, (pl.) *мигда́лы* / *мігда́лы* ‘migdolas, -ai; dangiškoji mana; prieskoniai’ (Носовичъ 1984: 284; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 169; ЭСБМ ibd.)

milyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr., tr.) ‘trukdyti, maišyti’ MŽ, [K]: *Milyte pamilijau* J; *Jis taip nepaskaito, o tu dar jam iš šalies mìliji* Snt; (refl.) Snt

← (v.) le. *mylić* ‘apgauti, suvedžioti; nepataikyti; apvilti; trukdyti; gadinti; delsti’ (SW II: 1083; SPW XV: 244–245) → blr. dial. *мылі́ць*, *мыля́ць* ‘klysti, klaidinti; trukdyti’ (ЭСБМ VII: 115) ≠ blr. dial. *мы́ліць* ‘labai ilgai ką daryti’ (Усціновіч 1975: 59)

muĩlinti, *-ina*, *-ino* (tr., intr. šnek.) ‘apgaudinėti, meluoti’: *O, jis gerai moka muĩlinti tokius ponus* Kair; *Tu mėgsti muĩlinti* Vad; *Ką čia man muilini, geriau durniui sakyk, tai patikės* Pnm; *muĩlyti*, *-ija*, *-ijo* ‘t. p.’: *Pamačiau, kad jis manę muĩlija* Sb; *Ką tu čia mane muĩliji, manai, aš nesuprantu!* Ll; *Ans muĩlija par akis ir neraudonuo(ja)* Šll; (refl.): *Bene muilijamos (apsirinkame)* ŽCh 212; *Rodos, jau, jei nemuilijaus, kad aiškiai davedžiau ir parodžiau* P – žr. *milyti* (dar žr. SEJL$_2$ 777)

minavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘kalboje ar rašte vardyti ką, sakyti kieno vardą, kalbėti apie ką’ K: *Staiga jūrai nusekus, kaip viršiaus minavojau, paliko jūros duobės, pilnos vandens* S. Dauk; *Kam čia beminavóti: kas buvo, tas buvo* Skd; *Kad minavó(ja) mane, tai aš žegčioju* J; *Aukselio žiedelį bedėvėsiu, bernelio vardelį*

minavósiu JV 446 ir kt. (Plt, Lkv, Sln); ‘u ž s i m i n t i’: *Ar minavója anas laiškuos apie atvažiavimą?* Skdt; **2**. (tr., intr.) ‘a t g a i v i n t i a t m i n t y j e , p r i s i m i n t i ; g a l v o t i a p i e t a i , k a s b u v o , p r a ė j o’: *Našlys savo pačią minavos minavos, savo antrą pačią išvainos išvainos* JV 248; *Kad tu mam nupirksi, aš jo nenešiosiu, savo mielą jaunystėlę kasdie minavosiu* (d.) Knv; **3**. (tr.) ‘ž y m ė t i , r o d y t i’: *Pirmasis linkis (linksnis) minavo(ja) tiktai asabą, bet jos nevaldo* S. Dauk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 442)

↔ (s. / v.) le. *mianować* ‘duoti vardą, pavadinti; šaukti vardu, kviesti, vadinti; minėti, cituoti; šlovinti; kreiptis į ką, meldžiantis; išvardyti; paskirti ką kokiai nors veiklai ir kt.’ (SW II: 940; SPW XIII: 338–342; SSt IV: 191–192; Brückner 1985: 329–330; dar žr. ЭССЯ XVIII: 174–175) → s. blr. *именовати* ‘(pa)vadinti; duoti vardą, pravardę; manyti’ (ГСБМ XVII: 326)

meináuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘p a s k e l b t i u ž s a k u s (b e s i t u o k i a n č i ų j ų)’ K, R 33, MŽ, N – žr. *minavóti*

mincorius (sm.) ‘p i n i g ų k a l ė j a s’ SD 151: *Grašį kala su didžiu darbu mincorius* SP I 337 (dar žr. Skardžius IV: 190)

← s. / v. le. *mincarz* ‘monetų kalėjas; finansininkas’ (< v. v. a. *münzære* / v. *Münzer* ‘monetų kalėjas’ [SW II: 989; SPW XV: 247; SSt IV: 277; Köbler 1993: 1481]) → s. blr. *мынцаръ*, *минцаръ* (*минцеръ*) ‘monetų kalėjas; monetų kalyklos vadovas’ (ГСБМ XVIII: 247; Булыка 1980: 74; ЭСБМ VII: 116)

minõgas 2 (sm.) ‘n ė g ė ’ Daukšiai, Skd, Šarkė, Kivyliai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 443)

← s. le. *minóg* / v. le. *minog* (le. *minóg*) ‘nėgė (*Lampetra fluviatilis*)’ (< s. v. a. *niunouga* ‘nėgė’ [SW II: 991; SPW XVIII: 404; SSt IV: 278; ЭСБМ VII: 44; Köbler 1993: 1529]) → s. blr. *миногъ* ‘nėgė’ (Булыка 1980: 145), blr. dial. *міног* ‘t. p.’ (ЭСБМ ibd.)

minõkas 2 (sm.) ‘n ė g ė ’ Truikinai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 443) – žr. *minõgas* (su struktūrinio elemento *-g-* > *-k-* devokalizacija)

mir̀ta 1 (sf.) **1**. ‘(bot.) b e n d r a s į v a i r i ų , d a ž n i a u s i a i n e v i e t i n i ų , k i e t a l a p i ų a u g a l ų p a v a d i n i m a s (*M y r t u s*)’ R 62, K, Dkš: *Mirtų vainikas* K II 75; *Mirtų būna visokių: ir žydinčių, ir nežydinčių, ir kvepiančių, ir nekvepiančių* Trgn; *Ar tai krikštynos, ar veselios, ko gi stversies, kad ne daržėlinės mirtos* Užp; *Kambarinė mirta smulkesnė, ale pint tai iš laukinės mirtos lengviau* Trgn; **2**. ‘p e l k i n i s g a i l i s (*L e d u m p a l u s t r e*)’: *Kai tik žydi, tada ir rinkt mirtas reikia – vieni lapai tos macės neturi* Mrp; *Balos mirtos visada reikia turėtiej: ar dusint pradės, ar kaulus suktiej* Trgn; *Raisto mirtos su lajum privirė, karštoj pirty išvanojo, intrynė – po šiai dienai sveika vaikšto* Trgn

← v. le. (dial.) *mirta* (le. dial. [DLd (Kalisz)] *merta*) ‘paprastoji mirta (*Myrtus communis L.*)’ (< V. lo. / lo. *myrta* ‘t. p.’ [SW II: 997; SPW XIV: 299; Karłowicz III: 167; ЭСБМ VII: 48; OLD 1152; Niermeyer 1976: 691, 712]) → s. blr. *мирта* ‘mirta’ (ГСБМ XVIII: 64), blr. (dial.) *мі́рта* ‘paprastoji mirta (*Myrtus communis L.*)’ (ТСБМ III: 162; СБГП III: 69) – dėl tolimesnės kilmės žr. ***mir̀tas*

mislińčius 2 (sm.) ‘m e d ž i o t o j a s’ Vlk, Rs, JD 86: *Vaikščiojo mislinčius po žalią girelę* Vv

↔ (v.) le. *myśliwiec* ‘medžiotojas; tarnas, padedantis medžioklėje; rezgantis eibes;

piktadarys, plėšikas' (SW II: 1088; SPW XV: 293–294) → s. blr. *мысливецъ*, *мисливецъ* 'medžiotojas' (ГСБМ XVIII: 248), blr. *мыслі́вца* / *мыслі́вец*, *мыслівéц*, *мысліўца* 't. p.' (Носовичъ 1984: 296; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 173; ЭСБМ VII: 118)

mìstras 2 (sm.) **1**. '(psn.) kvalifikuotas amatininkas, meistras' B: *Nieks mistrù n'užgema* K II 53; *Pasamdyčiau mistružį, kad pakirstų klevužį* JD 858; *Žad pavadinti Vilniaus mistrelį, padirbdinti stakleles* JV 271; *Menąsis kokio daikto mistras* SD 152; *Mistras ant pjaustymo, audimo ir nėrimo geltonais šilkais* BB 2Moz. 38.23; **2**. 'mokytojas' Mž 263, BB 1Moz. 49.10, R 254: *Mažas vaikas priimdinėja mokslą mistro savo* DP 517; *Dailių šokių (dailių šokinėjimų) mìstras (baletmeisteris)* K I 170; *Išmintis – visų mokslų mistras* C II 32; **3**. '(istor.) viduramžių vienuolių-riterių ordino vyresnysis, magistras': *Jų vyresnis vadinos mistru* S. Dauk; *Žemaičiai susigrobę lygmėse Sambijos su kryžeiviais, kuriuos patsai didžiasis mistras Arem vedė į mūšę* S. Dauk

← (s. / v.) le. *mistrz* 'meistras, puikus savo veiklos srities žinovas; puikus amatininkas; mokytojas ir kt.' (< s. č. *mistř* / [s.] č. *mistr* 'meistras, geras amatininkas; puikus savo veiklos srities žinovas; mokytojas' [SW II: 999; SPW XIV: 308–321; SSt IV: 287; Фасмер II: 627–628; SEJL 406; SEJL$_2$ 764; Machek 1968: 365; Rejzek 2001: 381; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 138; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; Wexler 1987: 136–137; Widłak 2011: 477]) → s. blr. *мистръ* 'valdytovas; mokytojas; budelis' (Булыка 1980: 189), s. r. *мистръ*, *мистро* 'viduramžių ordino vadovas, magistras; mokslo laipsnį turintis dėstytojas, mokslininkas, menų žinovas' (СРЯВ IX: 178–179; dar žr. Золтан 2002: 792–793) – dėl tolimesnės kilmės žr. *méistras*, *meĩstras*, *-ė*

mišià 4 (sf.) **1**. 'svarbiosios krikščionių pamaldos' DK 99, MT 160, SD 157, Lkm: *Papasakojo man, kaip sunkiai ji sirgusi, kaip jos niekas neprižiūrėjęs; ir palaidoję tik su viena mišele, net ir be egzekvijų* A. Vien; *Jūs apjakėliai, mišiõn sudriskę bei skaroti nukaksit.* K. Donel; *Ažpirko mìšią* OZ 35 ir kt. (Dglš, A 1884: 382, Vlk, K [*Klebõnas paafieravója mìšių* Žižmai (DvŽ I: 413)]); **2**. 'pamokslas' R 281, K: *Į bažnyčią įėjęs berods labai puikią mišią girdėjo* Ns 1851: 1; ***mìšios*** 4 (sf., pl.) **1**. 't. p.' R 324, K, J: *Jį laidojo be mišių* J. Jabl; *Arklį pririšo prie stulpo ir įėjo mišių* MPas; *Juk visur katalikų kunigas skaito mišias lotyniškai* A 1884: 402 ir kt. (Pč, Ėr, PPr 78); **2**. 'auka, pinigai, už kuriuos laikomos mišios': *Turu išgąstį: bėgu į Kretingą mišioms nešinas* Šts; *Mišeles kuniguo tank tankesniai davė* Ggr /\ *Duosim mišelès pri ubago atdaros terbos (duosim ubagams išmaldą)* KlvrŽ; **3**. 'mirties metinių minėjimas su pamaldomis ir vaišėmis, atminimai': *Suvažiavo visos giminės ant mišių – baliavojom atsakančiai* Ps; *Kad iškėlė mišiàs – tris dienas nuo vietos (ištisai) gėrėm* Všk (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 413; dar žr. Адомавичюте 1980: 9)

↔ (s. / v.) le. (dial.) *msza*, (pl.) *msz(e)* 'mišios; muzika, grojama per šias apeigas' (< s. č. *mšě* 'mišios' ← v. v. a. *mësse*, *misse* / s. v. a. *missa* 'mišios; mugė [rengiama po mišių]' ← V. lo. / lo. *missa* 'mišios; šventosios apeigos; šv. Rašto skaitymas ir kt.' [SW II: 1063; SPW XV: 156–160; SSt V: 239; Karłowicz III: 195; Būga I: 347; Brückner

1913: 31; SEJL 406; SEJL$_2$ 765; ЭСБМ VII: 110; Фасмер III: 22; Machek 1968: 382; Rejzek 2001: 395; Wackernagel 1878: 199; Köbler 1993: 1459; Seebold 2008: 591; Schützeichel 2012: 225; Niermeyer 1976: 693–694; dar žr. Kabelka 1964: 26, 135; Zinkevičius 1987: 138; Walczak 1995: 53; Widłak 2011: 476; Kregždys 2014$_d$: 37; plg. Pronk-Tiethoff 2013: 181]) → s. blr. *миша* (*имша*) ‘katalikų mišios’ (ГСБМ XIV: 104; XVIII: 242; Булыка 1972: 211, 1980: 183), blr. dial. *мшá* ‘mišios’ (Цыхун 1993: 89), r. *миша* ‘katalikų mišios’ (Даль II: 364)[188] ≯ blr. dial. *імшá*[189] ‘t. p.’ (СБГП II: 344)

mitrengà 2, ***mitrénga*** 1 (sf.) ‘s u m i š i m a s , m a i š a t i s , n e t v a r k a ’: *Parėjęs tokią mitreñgą namuose pakėlė, kad visi turėjo išlakstyti* Jrb; *Kas čia par mitrénga – langai išdaužyti, durys vãlio* Žml

← (v.) le. *mitręga* ‘trukdys, delsimas, maišatis, netvarka; knibus, krapštus darbas; bevaisės pastangos ir kt.’ (SW II: 1002; SPW XIV: 325; Brückner 1985: 338–339; Smolińska 1983: 136) → blr. (dial.) *митрéнга / мітрэ́нга* (*мітрэга*) ‘kliūtis; sumaištis, sujudimas, triukšmas, netvarka ir kt.’ (Носовичъ 1984: 285; СБГП III: 70; ЭСБМ VII: 51)

mizèrija 1 (sf.) **1**. ‘m e n k u m a s , v a r g i n g u m a s , s k u r d u m a s ’: *Šio pasaulio žmonių skruzdėlynas ir jo reikalai atrodo jam juokingai liūdna mizerija, keista tragikomedija* A. Vencl; *Duok dieve, idant šitą mizeriją gyvatos mūsų visados po akimis turėtumbime* DP 583; **2**. ‘(scom.) k a s s i l p n a s , l i e s a s , m e n k a s ’: *Mizèrija, kaip ir atnešei tokį didelį maišą!* Ms; *Koks tu mizèrija!* Vkš; *Šis mizèrija nuvargęs, nučiuškęs* BM 345; ‘v a r g š a s , v a r g u o l i s ’: *Duok ir mizerijai obuolių!* Dr; *Numylėjo... dievas mizeriją* DP 241; ‘m e n k a a s m e n y b ė , m e n k y s t a ’: *Jei tu taip padarytum, tai būtum mizerija ir ant mizerijų mizerija* J. Paukš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 448)

← v. le. *mizeryja* (le. *mizerja*) ‘nelaimė; skurdas; menkumas; agurkų salotos’ (< lo. *miseria* ‘nelaimė; sunkumas; baimė’ [SW II: 1003; SPW XIV: 331–332; Brückner 1985: 339; ЭСБМ VII: 35–36; Moszyńska 1975: 192; Siatkowski 2004: 110]) → s. blr. *мизерия* ‘menkumas, netinkamumas; skurdas’ (ГСБМ XVIII: 38; Булыка 1980: 76), blr. dial. *мизе́рия* ‘varguomenė, vargšai’ (Расторгуев 1973: 160)

mizeřnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘m e n k a s , s k u r d u s ’ Skr, Pšl: *Tavo arklys labai mizeřnas, kaip anas ir paveža šitą vežimą* Slk; *Nesvilk šita suknele – labai mizernà atrodai* Ds; *Šįmet gėriukai mizerni* Tr ir kt. (J. Žem, Gdž); *mizernaĩ* (adv.): *Tavo žiponas labai mizernaĩ atrodo, gali geresnį susitaisyt* Slk; *Ši mašina mizernai nukulia javus* Jnš; **2**. ‘p a s i g a i l ė t i n a s , v a r g i n g a s ’: *Ansai mizernas didžturis* DP 211; *Ir neregies santi palaimintesne, bet geriaus mizerniausia ir nelaimiausia tarp moterų* DP 174; *mizernaĩ* (adv.): *Nog visų apleistas, mizernai pražūsi* Tat; **3**. ‘n i e k i n g a s ’: *O mes mizernų pinigų... už jį... neduome* DP 242; ***mizernùs***, ***-ì*** 4 (adj.) ‘n i e k i n g a s ’: *Didžiavimas mizernus to pasaulio* DP 276

[188] B. Kabašinskaitė (2013: 68) šį skolinį interpretuoja kaip monogeninį polonizmą, nors iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad taip nėra.

[189] Lie. dial. *imšà* 4 (sf.) ‘mišios’ (ZtŽ 235; ZŠT I: 54, II: 409) dėl morfologinės struktūros priskirtinas gudizmams.

← (v.) le. *mizerny* ‘menkavertis, menkas, vargingas; sublogęs; prastas; godus; kvailas, apgailėtinas ir kt.’ (< lo. *miser* ‘nelaimingas, apgailėtinas, vargingas ir kt.’ [SW II: 1003; SPW XIV: 327–331; Smolińska 1983: 179; dar žr. Адомавичюте 1982: 47; Zinkevičius 1988: 130; Темчин 1995: 48]) → s. blr. *мизерный* (*мисерный*) ‘niekam tikęs; nelaimingas; menkas, silpnas; vargingas’ (ГСБМ XVIII: 38–39; Булыка 1980: 76), blr. (dial.) *мизэрный / мізэ́рны* ‘labai menkas, nedidelis; vargingas; menkavertis’ (Носовичъ 1984: 284; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 169; СБГП III: 66; ЭСБМ VII: 35–36), blr. dial. *мізе́рны* ‘t. p.’ (ТС III: 81)

mylià 2 (sf.) OZ 35, Gs, 4 ‘kelio ilgio matas – maždaug 7 varstai’ K, J, SD 151: *Tris mylias važiavau* J. Jabl; *Kad aš žingsnį žengiu, tai mylia, o kad kitą, tai dvi* (ps.) Brt; *Bėk, mano žirgeli, šimtą mylėlių* JV 193 ir kt. (BM 64, JD 748, RD 184, Ch[1] Mt. 5.41, DP 30, LTR [Lp], KrvP [Mrj])

← (s. / v.) le. *mila* ‘kelio ilgio matavimo vienetas, mylia’ (< v. v. a. *mîle* / s. v. a. *mîla*, *milla* ‘mylia’ < lo. *mīlle* ‘tūkstantis’ [SW II: 981; SPW XIV: 155–157; SSt IV: 251; Stamm 1938: 32–36; Фасмер II: 622; ЭСБМ VII: 41; Wackernagel 1878: 200; Köbler 1993: 1452; Seebold 2008: 587; Schützeichel 2012: 223; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; Романова 1975: 33–35, 145]) → s. blr. *миля*, *милля* ‘mylia (ilgio matas)’ (ГСБМ XVIII: 52; Булыка 1980: 154), blr. *мі́ля* ‘kelio ilgio matavimo vienetas’ (ТСБМ III: 156), s. r. *миля* ‘ilgio matas, mylia’ (СРЯВ IX: 157), r. *миля* ‘kelio matas’ (Даль II: 327)

mojavà 2 (sf.) ‘gegužinės pamaldos’: *Seniau eina iš mojavos, dainuoja, o dabar nebemoka* Pn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 449)

↔ ⇑ (s. / v.) le. *majowy* ‘gegužės; vykstantis gegužės mėnesį; žalias, pavasario žalumos ir kt.’ (< lo. *Mājus* ‘gegužės mėnuo’ [SW II: 851; SPW XIII: 50; SSt IV: 145]) → s. blr. *маевый*, *маиевый* ‘gegužės’ (suf. *-owy* > *-евый*)[190] (ГСБМ XVII: 215), blr. *маёвы(й)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 277; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 163; ЭСБМ VI: 157)

mãjus 2 (sm.) ‘gegužinės pamaldos’ Kulai, Luknės (Skuodo r.), Įpiltis (Kretingos r.) (ŠVŽŽ I: 411) – žr. *mojavà*

mõrai 2 (sm., pl.) ‘pastovas, ant kurio uždedamas karstas; neštuvai, kuriais nešamas karstas į kapus’ K, SD[1] 77, BB ApD. 5.15, KN 230, R: *Ant mõrų neša grabą* Kp; *Atsirado daugiau vyrų, atnešė morus, ant tų padėjo grabą* Žem; *Mergytę ant morų dėjo* N 376 ir kt. (KlvD 269, JD 1228)

← (s. / v.) le. *mary* (pl.) ‘neštuvai, kuriais atgabenami mirusiojo palaikai iki karsto; praradimas, nuostolis ir kt.’ (< č. *máry* ‘neštuvai mirusiojo palaikams gabenti’ ← s. č. *páry* ‘t. p.’ ← v. v. a. *bâre* / s. v. a. *bâra* / v. *Bahre* ‘neštuvai [ir palaikams nešti]’ [SW II: 890; SPW XIII: 184; SSt IV: 166; Brückner 1985: 324; ЭСБМ VI: 241; ЭССРЯ

[190] Suf. *-евый* > *-овый* kaita (plg. s. blr. *ма-**е**-вый* / ← *ма-**и**-**е**-вый* ‘gegužės’), matyt, reflektuoja vokalinį sinharmonizmą, t. y. s. blr. *май* ‘gegužė; pavasario žaluma’ (ГСБМ XVII: 226–227) + suf. le. *-owy* → s. blr. **ма-**ӑ**-о-вый* → *маи-е-вый*, plg. blr. *м-**а́**-р-а-ц* ‘trečiasis metų mėnuo; kovo mėnesis’ ↔ *ма́р-е-ц* ‘t. p.’ ← (s. / v.) le. *marz-e-c* ‘t. p.’ (žr. s. v. *mõrčius*).

I: 573; Machek 1968: 352; Rejzek 2001: 365; Kluge 2002: 83; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 295; Köbler 1993: 219; Schützeichel 2012: 44; dar žr. Zinkevičius 1988: 133]) → s. blr. *мары* (*мари*) ‘mirusiojo palaikų neštuvai’ (ГСБМ XVII: 271; Булыка 1980: 104), blr. *ма́ры* ‘laidotuvių neštuvai; gultas’ (Носовичъ 1984: 281; Карский 1962: 312), s. r. *мары* ‘laidotuvių neštuvai’ (СРЯВ IX: 32), r. dial. *ма́ры* ‘t. p.’ (Даль II: 301) ≠ blr. dial. *ма́ры* ‘siauras vežimas’ (СБГП III: 38)

mõrčius 2 (sm.) **1**. ‘k o v o m ė n u o ’ SD 177, [K]: *Mõrčių iškęsim – pirštinių nebereikės* Žž; *Mõrčius ateina – pavasaris artie* Dglš; *Morčiuj sniegas tirpsta* MP 356 /\ *Sausas mõrčius, šlapias mojus – bus rugeliai kap gojus* Vrnv (dar žr. ZtŽ 415; ZŠT II: 250, 317); **2**. ‘k a č i ų v a i s i n i m o s i l a i k a s ’: *Tę tai jau mõrčiaus katės rėkia* Kt; *Kai katinai mõrčiuj* OG 33

← (s. / v.) le. *marzec* ‘trečiasis metų mėnuo, kovo mėnuo’ (< s. č. *mařec* ‘t. p.’ ← v. v. a. *merz[e]* / s. v. a. *merzo* ‘t. p.’ ← lo. *Martius* ‘t. p.’ [SW II: 891; SPW XIII: 185–186; SSt IV: 167; Brückner 1985: 324–325; ЭСБМ VI: 225; Machek 1968: 352; Wackernagel 1878: 199; Köbler 1993: 1441; Schützeichel 2012: 221; dar žr. Smoczyński 1984: 202; Walczak 1995: 54; Roszko 2009: 78; Бјелетић 2013: 114]) → s. blr. *мареуъ* ‘kovo mėnuo’ (ГСБМ XVII: 259; Булыка 1980: 157), blr. *ма́реу(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 280; ЭСБМ ibd.)

> *mõrčinis*, *-ė* 1 (adj.) ‘k o v o m ė n e s i o ’ SD 142, [K]: *Juodoji, aba mõrčinė, gyvatė* Plv ⇦ *mõrčius*
>
> *morčiúotis*, *-iúojasi*, *-iãvosi* (verb. refl.) ‘v a i s i n t i s k o v o m ė n e s į (a p i e k a t e s , k i š k i u s)’ Skr: *Katės jau morčiúojasi* Kt ⇦ *mõrčius*

morelė (sf.) ‘(bot.) k r y k l ė a b r i k o s a s (*P r u n u s a r m e n i a c a*)’: *Ir teip persikes ir moreles didei sunku yra įveisti spraudimu, o grutėjimu didžiai lengvu* S. Dauk; *Slyva morelė (kryklė abrikosas)* LBŽ

← (v.) le. *morela* ‘kryklė abrikosas (*Prunus armeniaca*); šio vaismedžio vaisius’ (< v. *Amarelle*, *Morelle* ‘smulkusis abrikosas [*Prunus armeniaca*]; stambiavaisė saldi vyšnia’ ← V. lo. *amarenus* ‘aitriavaisė vyšnia’ [SW II: 1042; SPW XV: 11; Фасмер II: 655; Machek 1968: 36; Kluge 2002: 631; ЕСУМ III: 513; Blaise 1994: 39]) → blr. *марэля* ‘abrikosas (*Armenia vulgaris L.*)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 167), s. r. *морель* ‘smulkiavaisių abrikosų vaismedis’ (СРЯВ IX: 264), r. *море́ль* ‘smulkusis abrikosas (*Prunus armeniaca*); stambiavaisė saldi vyšnia’ (Даль II: 347)

morva (sf.) S. Dauk, I **1**. ‘(bot.) š i l k m e d i s (*M o r u s*)’: *Morva baltoji (Morus alba)* I (LKŽe); **2**. ‘š i l k m e d ž i o u o g a ’: Chyl 2Sam. 5.23 *Ó Dowidas kłauſes WIESZPATIES, kurſey tare, Nełaysies: bet Eyk apiſkritey uźpakalin ju, kad ateytumey and ju prieſz morwumedzius*; Chyl 2Sam. 5.24 *Ir tesiſtoja, kad iźgirſy bałſa eimo and wirſzu morwu-medziu, tada kurſtykis: tomet nes iſzejo WIESZPATS pirm weyda tawo, kad pamuſztu abazą Filiſtynu* (dar žr. Skardžius IV: 193)

← (s. / v.) le. *morwa* ‘šilkmedis (*Morus L.*); šilkmedžio uoga; gervuogė’ (< lo. *mōrus* ‘šilkmedis / lo. *mōrum* ‘šilkmedžio uoga; gervuogė’ ← gr. μόρον ‘šilkmedžio uoga’ [SW II: 1045; SPW XV: 22; SSt IV: 328; Brückner 1985: 344; ЭСБМ VII: 68; Beekes II: 968])

→ s. blr. *морва* ‘šilkmedis’ (ГСБМ XVIII: 153), blr. *морва* ‘šilkmedis (*Morus L.*); džiovintos slyvos’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172; ЭСБМ ibd.)

mùlas 2 (sm.) **1**. ‘(zool.) asilo ir kumelės arba asilės ir arklio hibridas, asilėnas’ SD 158, [K]: *Žmonės nuo senovės prasimanė maišyti asilą su arkliu. Iš tokio mišinio išeina pusė šio, pusė ano ir vadinas mulas* Blv; *Nebūkiat kaipo žirgas ir kaipo mulas, kurie netur proto* Mž 467; *Nebūkite tieg kaip arkliai ir mùlai* DP 209; **2**. ‘(prk.) ppr. apie stiprų, stambų vyrą’: *Tokį mùlą tik į plūgą kinkyt* Erž; *Vyras tai kai mulas, ė in darbą abaras (netikęs)* Ign; *Šitokis muliùkas gali i pirkią razverst* Ml; *Karvė kokia gera kai mùlas (riebi)* Gr

← (s. / v.) le. *muł* ‘arklio patelės ir asilo mišrūnas (*Equus mulus*, *Equus hinnus*)’ (< č. *mul* ‘t. p.’ ← v. v. a. / s. v. a. *mûl* ‘t. p.’ ← lo. *mūlus* ‘arklėnas’ [SW II: 1067; SPW XV: 172; SSt IV: 363; Фасмер III: 7–8; ЭСБМ VII: 88; ЭССРЯ I: 543–544; Machek 1968: 382; Wackernagel 1878: 206; Köbler 1993: 1478; Seebold 2008: 595; Schützeichel 2012: 228; dar žr. Palionis 1967: 281; Zinkevičius 1987: 139; Walczak 1995: 90; Филичева 2003: 135]) → s. blr. *мулъ* (*молъ*) ‘arklio patelės ir asilo mišrūnas’ (ГСБМ XVIII: 223–224; Булыка 1980: 144), blr. *мул* ‘t. p.’ (ТСБМ III: 180), (s.) r. *мулъ* ‘t. p.’ (Даль II: 358; СРЯВ IX: 307)

mùliorius 1 (sm.) ‘mūrininkas’ Srd, Mrs: *Paimk mùliorių – pats nepamūrysi* Dkš; *Reikia mùlioriaus, ba jau pečius pradeda griūt* Mrk; *Ut atjoja muliorėlis, ar nebūsi tu jo?* LTR (Žl); *Pagrindimas darbe muliorių* SD 320

← (s. / v.) le. *mularz* ‘mūrininkas, krosnininkas; masonų ložės narys’ (SW II: 1066; SPW XV: 185; SSt IV: 364; ЭСБМ VII: 91; dar žr. Palionis 1967: 276]) → s. blr. *муляръ* (*мураль*) ‘mūrininkas, krosnininkas’ (ГСБМ XVIII: 224; Булыка 1980: 89), blr. *му́ляр* (*мулер*, *му́лір*) ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172; СБГП III: 83), s. r. *муляръ* ‘t. p.’ (СРЯВ IX: 307) – dėl kilmės žr. *murorius*

mùmija 1 (sf.) TrpŽ **1**. ‘nuo puvimo apsaugotas, balzamuotas ir visiškai išdžiūvęs žmogaus ar gyvūno lavonas’ SD 158; **2**. ‘(prk.) fiziniu ir intelektualiniu atžvilgiu nejudrus, nepaslankus žmogus’ (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 194)

← s. / v. le. *mumija* (le. *mumja*) ‘Egipto mirusiojo mumifikuoti palaikai; išsekęs žmogus; balzamas, naudojamas mumifikuojant mirusiojo palaikus’ (< s. pranc. *mumie* ‘mumija; sudžiūvėlis’ ← pers. *momāyin* ‘mumija’ ← pers. *mom*, *mūm* ‘vaškas; vaško žvakė’ [SW II: 1068; SPW XV: 173–174; SSt IV: 363; ЭСБМ VII: 91; Godefroy 1990: 346; Steingass 1963: 1348]) → blr. *му́мія* ‘balzamuotas kūnas, mumija; išsekęs žmogus’ (ТСБМ III: 181)

mùrinas (sm.) 3[b], ***mùrinė*** (sf.) 1 K, Vvr, ***murìnas*** 2 J, Lel, SD 158, ***murynas*** (sm.) ‘juodaodis, negras’ N, R: *Murinaĩ visai juodi* Skr; *Murinų žemė išties savas rankas dievopi* Mž 292; *Mùrinui juodumą atmainyt* DK 6 ir kt. (BB 1Moz. 2.13, LTR [Grk])

← (s. / v.) le. *Murzyn* ‘juodaodis; juodaodžio palikuonis; tokia obelų rūšis ir kt.’ (< v. v. a. *môr[e]* ‘negras; velnias’ / s. v. a. *môr* ‘negras; mauras; šmeižikas’ ← lo. *Maurus*

‘mauras’ [SW II: 1073; SPW XV: 189–190; SSt IV: 365; Фасмер III: 13; ЭСБМ VII: 101; MLex 143; Lewis, Short 1958: 1121; Wackernagel 1878: 204; Köbler 1993: 1473; Seebold 2008: 594; plg. Zinkevičius 1988: 129; Pronk-Tiethoff 2013: 180–181]) → s. blr. *муринъ* ‘juodaodis’ (ГСБМ XVIII: 228; Булыка 1980: 126), blr. (dial.) *му́ринъ / му́рын* ‘arabas, negras, juodaodis, tamsaus gymio žmogus’ (Носовичъ 1984: 294; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 173; ЭСБМ VII: 100–101), s. r. *муринъ* ‘etiopas, negras; velnias’ (СРЯВ IX: 309), r. dial. *му́ринъ* ‘arabas, negras, juodaodis’ (Даль II: 360) – dėl le. **ř → /ź/* frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4 tipą

mùrlotas 1 (sm.) Nm, ***muřlotas*** 1, ***mű́rlotas*** 1 Jnšk, 3ª Žal ‘sienojų vainikas ant mūrinio pastato sienų gegnėms sudėti; gegninis, sparinis’ Kč: *Mű́rlotam bus geri ir seni medžiai, po stogu nepus* Sn; *Mùrlotam paimk storesnius medžius – ploni per keletą metų ir sušus* Šmn; *Jau uždėjom mùrlotą, tai kaip ir baigtas namas* Kp ir kt. (Grž, Pns, Slm, Pjv)

← (s. / v.) le. *murłat* ‘palėpės iškalimas lentomis; viršutinė mūrinio pastato sija, ant kurios tvirtinamos lubų sijos; storas, ilgas apdorotos pušies kamienas’ (< v. v. a. *mûrlatte* ‘karnizo apvadas’ / ≠ v. *Mauerlatte* ‘t. p.’ [SW II: 1071; SPW XV: 186; SSt IV: 365; Brückner 1985: 348; ЭСБМ VII: 97–98; plg. Smolińska 1983: 198]) → s. blr. *мурлатъ* (*мулатъ*) ‘remiamoji sija’ (ГСБМ XVIII: 228; Булыка 1980: 97), blr. dial. *мурла́т* ‘t. p.’ (Сцяшковіч 1983: 263; СГЦБ I: 232), r. *мурла́тъ* ‘viršutinė mūrinio pastato sija, ant kurios tvirtinamos lubų sijos; sienojai’ (Даль II: 360)

murorius (sm.) ‘mūrininkas’ SD 158$_a$ (Skardžius IV: 195)

← (s. / v.) le. *murarz* ‘mūrininkas, krosnininkas; masonų ložės narys’ (< v. v. a. *mûraere* ‘mūrininkas’ [SW II: 1070; SPW XV: 185; SSt IV: 364–365; Boryś: 2005: 342; ЭСБМ VII: 91; MLex 146; Siatkowski 2004: 42; dar žr. Walczak 1995: 92; Siatkowski 2005: 213–219; Кошкин 2012: 61]) → s. blr. *мурарь* ‘mūrininkas, krosnininkas’ (ГСБМ XVIII: 224)

mušk̃tas 2 (sm.) ‘muškatmedžio vaisiaus sėkla’ DŽ: *Muškato aliejus* rš; *Muškãto riešutas* TrpŽ

← (s. / v.) le. *muszkat* ‘muškatmedis (*Myristica fragrans Houtt.*), muškatmedžio sėkla; muskato vynas; muskato rūšies vynuogės; muskato riešuto skonio desertinis vynas; paprastoji kriaušė (*Pirus communis L.*); ūksminas (*Adoxa mochatellina L.*)’ (< s. č. *muškát* ‘muškatmedis; muskato vynas; muskato riešutas’ ← v. v. a. *muscât*, *muschât* ‘muskato riešutas’ ← V. lo. *muscata* ‘muškato riešutas’ [SW II: 1076; SPW XV: 219; SSt IV: 368; Фасмер III: 20; ЭСБМ VII: 102; Machek 1968: 384; Rejzek 2001: 397; MLex 146; Niermeyer 1976: 712; plg. Moszyńska 1975: 193]) → s. blr. *мушкатъ* ‘muškatmedžio riešutas’ (ГСБМ XVIII: 241–242; Булыка 1980: 148), blr. *мушкат* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 173), (s.) r. *мушкатъ* ‘muškatmedis (*Myristica moschata*); muskato riešutai’ (Даль II: 360; СРЯВ IX: 323)

muškatelė, ***muškatelia*** (sf.) ‘muskatas (tokia vynuogių rūšis); muskato

v y n a s ': WPk 96r.2 *winų, muſchkatielių malmaβių φ pripila* (dar žr. Skardžius IV: 195)
← (s. / v.) le. *muszkatela* 'muskato vynas; muskato rūšies vynuogės; muskato riešuto skonio desertinis vynas; paprastoji kriaušė (*Pirus communis L.*); ūksminas (*Adoxa mochatellina L.*)' (< s. pranc. *muscatel* 'muskato vynas; muskato rūšies vynuogės' ← V. lo. *muscata* 'muškato riešutas' / V. lo. *muscatum* 'muskato kvapas' [SW II: 1076; SPW XV: 219–220; SSt IV: 368; Godefroy 1990: 347; Blaise 1994: 608; plg. Moszyńska 1975: 193; Фасмер III: 16]) → s. blr. *мушкателa*, *мушкателя*, *мушкатэла* 'toks vynas' (ГСБМ XVIII: 241; Булыка 1980: 118), s. r. *мушкатель* 'toks vynuogių vynas' (СРЯВ IX: 323–324)

mušķètas 2 (sm.) 'š a u t u v a s , š a u d y k l ė ' Dvariškės (DvŽ I: 423); ***muškiẽtas*** 2 **1**. 's e n o v i š k a s d a g t i m i u ž d e g a m a s š a u t u v a s ' Š; **2**. 'š a u t u v a s (p p r . m e d ž i o k l i n i s)' J: *Jo muškietas senas* Al
← (v.) le. (dial.) *muszkiet* 'dagtinis šautuvas; šaunamasis ginklas' (< č. *mušketa* 't. p.' ← v. *Musket[e]* 'dagtinis šautuvas; šaunamasis ginklas' [su /s/ – žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 762] ← pranc. *mousquet* 'dagtinis šautuvas' ← it. *moschetto* 'dagtinis šautuvas; karabinas' ← V. lo. *musca* 'šaudomojo ginklo pavadinimas' [SW II: 1077; SPW XV: 221; Reczkowa 1982: 16; Smolińska 1983: 194; Фасмер III: 20; Machek 1968: 384; Prati 1951: 672; dar žr. Walczak 1995: 147]) → s. blr. *мушкетъ* 'dagtinis šautuvas' (ГСБМ XVIII: 242; Булыка 1980: 69), s. r. *мушкетъ* 'šautuvas; patranka' (СРЯВ IX: 324), r. *мушкéтъ* 'šautuvas; šaunamasis ginklas ir kt.' (Даль II: 360) → blr. *мушкéт* 'dagtinis šautuvas; pistoletas' (ТСБМ III: 185; ЭСБМ VII: 109)

> *muškietà* 2 (sf.) **1**. 's e n o v i š k a s d a g t i m i u ž d e g a m a s š a u t u v a s ' K II 73; **2**. 'š a u t u v a s (p p r . m e d ž i o k l i n i s)': *Su paraku niekados vaikai neturia žaislauti arba muškietomis šaudyti* S. Dauk; *Paimk muškietą, eisim medžioti* Rd; *Paskolink, kaimyn, muškietą žvirbliams pagąsdinti* Vlkv ir kt. (Srj, BsP IV 268, JV 58) – žr. *muškiẽtas*

muštárda 1 (sf.) **1**. 'g a r s t y č i o s ': *Duokite prie mėsos krienų arba muštárdos* Lp; *Muštárda pikta labai: kad daug paskabinsi, tai bra kos ėsi* Rk; *Kartus kaip muštárda* Skd; **2**. '(psn.) g a v ė n i o s m e t u g a m i n t a s t a m t i k r a s v a l g i s i š m i l t ų i r g a r s t y č i ų ' Jž, Lp: *Šiandien penktadienis, tai privirsiu bulvių, ir tegul valgo šeimyna su muštárda* Lš
← (v.) le. *musztarda* 'sutrintų garstyčios sėklų, iš kurių pašalintas aliejus ir pridėta acto, vyno, vandens ir kt., prieskoniai mėsos patiekalams ir padažams, garstyčios ir kt.' (< it. *mostarda* 't. p.' ↔ pranc. *moutarde* 'garstyčios' ← lo. *mustum* 'vynuogių misa' [SW II: 1077; Linde III: 167; Фасмер III: 21; Prati 1951: 673]) → blr. dial. *мушта́рда* 'garstyčios' (Сцяшковіч 1983: 264; СГЦБ I: 233; ЭСБМ VII: 109), r. *мушта́рда* 'garstyčios' (Фасмер ibd.)

muštrà 2 (sf.) 'k a r i n i ų p r a t i m ų m o k y m a s ' NdŽ (LKŽe); *Kitą kartą viens maskoliuks kareivis buvęs labai apseinąs, apsižiūriąs apė save: jis viską apsižiūrėdavęs, apsičystydavęs, nusišveisdavęs, ir muštra jam gerai vesdavusis* ŠLP 329; *Kai išeidavę ant muštros, teip pat nieks iš jo nebuvę* ŠLP 330; *O jį kad ir mušdavę, bo jis negalėdavęs, negalėdavęs išsimokyt tos jų muštros* ŠLP 358 (SŽ 387)
← (v.) le. *musztra* (*mustra*) 'karių pratimai; daugiaspalvis audinio raštas' (< a. v. a. *muster*

/ v. *Muster*[191] ‘raštas [pvz., mezginio]’ ← it. *mostra* ‘apžiūra; paroda; pavyzdys ir kt.’ ← V. lo. *monstra* ‘apžiūra, patikrinimas ir kt.’ [SW II: 1077; Linde III: 167; ЭСБМ VII: 109; Kluge 2002: 640; Niermeyer 1976: 704]) → blr. *мушmра* ‘karinės pratybos; priekabiai’ (ТСБМ III: 186), r. *му́штра* ‘t. p.’ (Даль II: 363; Фасмер III: 21)

muštravóti, ***-ója***, ***-ójo***, ***mùštravoti***, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) **1**. ‘varinėti, miklinti, šankinti’: *Ai leidė leidė tėvas sūnelį vieškeliu pasiuliotų, žirgelio muštravotų* (d.) Ds; *Kai išjojom iš karčemos, žirgą muštravójom* (d.) Brš; *Šią nedėlėlę per nedėlėlę žirgelį muštravojau* TD 5 (*Per kiemelį jodamas, žirgelį muštravodamas* d. Pupiškės [DvŽ I: 426; dar žr. ZŠT II: 287]); **2**. ‘įsakinėti, raginti’: *Muštravõs mat jis mane!* Upt; *Kitus muštravódamas, kad tik negautum pats* Ds; *Nemuštravok tu to arklio!* Upt (LKŽe); Žižmai (DvŽ I: 426)
← (v.) le. *musztrować* ‘ugdyti karius; mokyti elgtis viešoje erdvėje, lavinti’ (< v. *mustern* ‘apžiūrėti, atlikti apžiūrą [ir medicininę]’ – su /s/ žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 763 [SW II: 1075; SPW XV: 218; ЭСБМ VII: 109; Фасмер III: 21]) → blr. (dial.) *мушmровáць* / *мушmравáць* ‘mokyti naudotis ginklu; griežtai auklėti, lavinti’ (Носовичъ 1984: 295; СБГП III: 91), r. *мушmровáть* ‘griežtai auklėti, prižiūrėti’ (Даль II: 363)

muštùkas 2, ***mùštukas*** 1 (sm.) **1**. (ir pl.) ‘tokie žąslai, laužtukai’ Aln, Lp, Ds, Šn: *Uždėk muštuką – tavo arklys baidosi* Vdšk; *Kumelį užmauk muštuku, o arklį apinasriu* Ldk; *Sumušk muštukais, tuoj suvaldysi* Kp ir kt. (Nč, JV 378, Gdr [LKŽe; dar žr. ZtŽ 420]); **2**. ‘kandiklis, rūkiklis’ M, Vs, Sdk: *Duok muštùką, užsirūkysiu* Ukm; *Be mùštuko nė rūkyti nemalonu* Kair; *Pasidarysiu mùštuką ir galėsiu rūkyti* Grk
← (v.) le. *musztuk* (*munsztuk*) ‘kandiklis; arklių žabojimo įnagis; veidas, snukis; cigaretės dalis, suspaudžiama lūpomis ir kt.’ (< v. *Mundstück* ‘kandiklis; arklių žabojimo įnagis; pučiamųjų muzikos instrumentų burna apžiojama dalis’ [SW II: 1068, 1069, 1077; SPW XV: 175–176; ЭСБМ VII: 109; Фасмер III: 10]) → blr. (dial.) *мушmу́к* (*мушmы́к*) ‘kandiklis; muzikos instrumentų burna apžiojama dalis; tokie pančiai’ (ТСБМ III: 186; СБГП III: 91), s. r. *мушmукъ* ‘arklių žabojimo įnagis; pučiamųjų muzikos instrumentų burna apžiojama dalis’ (СРЯВ IX: 325), r. *мушmукъ* (*мундшmу́къ*) ‘kandiklis; arklių žabojimo įnagis; pučiamųjų muzikos instrumentų burna apžiojama dalis’ (Даль II: 359)

mùterka 1 (sf.), ***mutérka*** 1 ‘veržlė’ J, Rs: *Važiuodama mùterką (nuo ašies galo) pametė* Nmn (LKŽe); *Pastatė prė sienos storo mūro – kiek tik rinkių, tiek skylių par mūrą kalė ir ją ten movė tais rinkiais ir varžė su muterkum iš antros pusės sienos* ŠLSP 165 (SŽ 387)
← (v.) le. *muterka* ‘sraigto veržlė’ (SW II: 1078; Linde III: 168) → blr. (dial.) *мутэрка* ‘sraigto veržlė; mova’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 173; ЭСБМ VII: 105) – dėl kilmės žr. s. v. *mutrà*

matérka 1 (sf.) ‘varžtas, veržlė’: *Neprisukė matérkos ir nori, kad neklebėtų* Sv; *Matérką užsuk – dviračio tekinis klib* Šll (LKŽe); *motérka* 1, *móterka* ‘t. p.’ Gedrimai, Gėsalai, Lnk, Medininkai (Skuodo r.) (ŠVŽŽ I: 452) – žr. *mùterka*, *mutérka*

[191] Sub. v. *Muster* tariamas kaip duslusis pučiamasis /s/ (žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 763).

mutrà 2 (sf.) ‘veržlė, užsukama ant ašies galo’ Vs: *Gerai prisuk mutràs, matai, kad ilgas kelias reiks važiuoti* Vj; *Važiuodamas pamečiau mùtrą nuo ašies* Srj
← le. *mutra* ‘sraigto veržlė; sąvaros sriegis ir kt.’ (< v. *Mutter* ‘veržlė’ [SW II: 1078; ЭСБМ VII: 105; Kluge 2002: 640]) → blr. dial. *му́тра* ‘ratų ašies varžtas; veržlė’ (СБГП III: 88; Цыхун 1993: 89)

mū́ras 1 (sm.) **1**. ‘siena, aptvėrimas iš cemento, akmenų ar plytų’ SD 158, J, Šd, Lš: *Mano tėvo didis dvaras, akmeniniai mūružėliai, žalio vario vartužėliai* BsO 105; ‘kas iš akmenų, plytų ar cemento sumūryta’: *Už gero vyro taip kap už mū́ro (ramu, saugu)* Dkš; *Javai kaip mūras (labai vešlūs, geri) virsta iš dirvos* Jnš; *Bulbų bus kap mū́ro* Dglš ir kt. (Vaižg, P. Cvir, J. Balt, Grž, Vb); ‘(prk.) apie didelius debesis’: *Saulelė lenda kaži kas tokia par mū́rą* Krš; **2**. ‘mūrinis pastatas’ DP 67: *Dabar važiúoji par kaimas – mū́rai, mū́rai* Jsv /\ *Apskritas mūras, tame mūre dvylika durų, tos durỹs (duryse) keturi langai (metai, mėnesiai, savaitės)* An; **3**. ‘apšildoma krosnies sienelė’: *Sušalęs glauskis an mūrą* Sdk (LKŽe; dar žr. ZtŽ 418); ***mū̃ris*** 2, ***mūrỹs*** 4 Šv, KlvrŽ **1**. ‘krosnis valgiui virti; viryklė su įmūrytu dideliu katilu jovalui virti’ Plik, Skd, Kv, Kl: *Jų mūris jau sugriuvo* Dr; *Katilas į mū̃rį įlietas, įmūrytas* J; *Jau pradeda temti, reikia mū̃rį pakurti, gyvuliams vandenį pašildyti* Vkš ir kt. (Slnt, Krp, Mžk); **2**. ‘išmūryta vieta prie duonkepės atsisėsti arba kam pasidėti’ Brs, Lž: *Jei šlapios pirštinės, padėk ant mū̃rio – išdžiū̃s* Vkš; *Sėskis ant mū̃rio ir pasišildyk* Šts; *Katė vis ant mūrio guli* Sd; **3**. ‘katilas, įmūrytas krosnyje, vartojamas skalbiniams virinti arba kiaulėms ėdalą virti’ Šv: *Ar pilną mūrį pritaisei burokų?* Kv; *Į mūrį įpilk porą viedrų vandens* Yl; **4**. ‘ledų krūva, ledų siena, bangų suvaryta jūros pakraštyje’ Šts: *Pri krašto tebėra didelis mūris* Plng; *Žiemą gintarą vilnys antvaro ant mū̃rio* Plng; *Taip lietuviai žemaičiai savo gudrybe išnaikino juodus mūrius (priešus), slenkančius Lietuvą užlieti* S. Dauk (LKŽe); **5**. ‘mūrinis namas’ (ZtŽ 418; dar žr. ZŠT II: 215; ŠVŽŽ I: 455); ***mū̃rius*** 2 ‘išmūryta vieta prie duonkepės atsisėsti arba kam pasidėti’: *Šiltà, i guli an mū̃riaus išsiplėtusi* Krš
← (s. / v.) le. (dial.) *mur* ‘plytų ar akmenų sumūryta siena; mūrinis pastatas, namas; labai tvirtas medinis namas; apsauga, gynyba’ (< v. v. a. *mûr[e]* ‘akmenų ar plytų siena’ ← lo. *mūrus* ‘siena [miesto] ir kt.’ [SW II: 1069–1070; SPW XV: 176–184; SSt IV: 363–364; Karłowicz III: 197; Boryś 2005: 342; Bańkowski II: 225; SEJL 412; SEJL$_2$ 779; Siatkowski 2004: 42; Połomski 2010: 14; ЭСБМ VII: 93; MLex 146; Wackernagel 1878: 208; Филичева 2003: 136; dar žr. Zinkevičius 1987: 116; Walczak 1995: 92; Kabašinskaitė 2013: 69; Кошкин 2012: 60]) → s. blr. *муръ* ‘aukšta plytų ar akmens siena; mūrinimo statybos medžiagos; mūrinis pastatas; kalėjimas’ (ГСБМ XVIII: 230–232; Булыка 1980: 97), blr. (dial.) *мур(ъ)* ‘akmenų siena; akmeninis ar plytinis pastatas’ (Носовичъ 1984: 294; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172; СБГП III: 83; СГЦБ I: 232; Сцяцко 1972: 16; dar žr. Прыгодзіч, Прыгодзіч 2011: 148)

mūravõnė 2 (sf.) **1**. ‘mūrinio pastato statymas, mūrijimas’ Jnš: *Pri anų eita baisi mūravonė* Šll; **2**. ‘kas sumūryta, mūrijant padaryta, mūrinis statinys’ R 167, K: *Juodu apžėlusias mūravones pilies atlankė* prš (LKŽe); ***mūravonià*** 2 ‘mūrinis statinys’ (ZŠT II: 215)

← (s. / v.) le. *murowanie* ‘mūrijimas; mūrinis pastatas’ (SW II: 1072; SPW XV: 187; SSt IV: 365) → blr. *мурава́нне* ‘mūrinio namo statymas’ (Носовичъ 1984: 294) – dėl kilmės žr. *mū́ras*, *mū̃ris*, *mūrỹs*, *mū̃rius*

mūravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘iš akmenų ar plytų statyti’ [K], J, Alvt, N: *Meisteris jau pundamentą mūravója* Mrj; *Mano tėvelio šulniai mūravóti* LTR (Mrk); *Aukselio pilys gražiai mūravotos, ašarėlėm numazgotos* TDr IV 161; *Nauji dvarai budavoti, balti mūrai mūravoti* LB 126 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 418; ZŠT I: 235; ŠVŽŽ I: 454)

← (s. / v.) le. (dial.) *murować* ‘mūryti; mūryti iš plytų’ (< v. v. a. *mûren* ‘mūryti, statyti sieną’ ← V. lo. *murare* ‘aptverti, apsupti siena; statyti iš akmenų ar plytų, mūryti’ ← lo. *mūrāre* ‘apjuosti siena; pastatyti sieną’ [SW II: 1072; SPW XV: 186–187; SSt IV: 365; Czarnecka 2014: 273; Фасмер III: 13; ЭСБМ VII: 93; LEW 472; Niermeyer 1976: 712; MLex 146; Wackernagel 1878: 208; dar žr. Kazak 2011: 76]) → s. blr. *муровати*, *муровать* ‘statyti iš akmenų, plytų, mūryti’ (ГСБМ XVIII: 229; Булыка 1980: 93), blr. (dial.) *мурова́ць* / *мурава́ць* ‘mūryti, statyti iš plytų ar akmenų’ (Носовичъ 1984: 294; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 172; СБГП III: 84), r. *муровать* ‘t. p.’ (Даль II: 360)

mūrùiti, *-ùja*, *-ùjo* (verb. tr.; hibr.) ‘mūryti’ Vdš: *Medinė, ne mūrùita bažnyčia* Aps; *Rapolo dvaras iš mūro mūruitas, aukseliu tinkuitas* LTR (Tvr) – žr. *mūravóti*

N

nabãžnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘p a m a l d u s’: *Vincus labai nabãžnas žmogus* Lp; *Nabažnà bobelė* Dglš; *nabažnaĩ* (adv.): *Nabažnai pasimelsti* brš; ***nabožnas***, ***-a*** ‘t . p.’ BzB 302: *Seniau žmonės buvo nabožni* Al; ***nõbažnas***, ***-à*** 3[b] Krš, ***nõbažnas***, ***-a*** 1 ‘t . p.’ K: *O dūšia žmogaus nobažnoja, giedok linksmai* Mž 422; *Aš, rankas savo būriškas kaip reik susiėmęs, poniškų bei nõbažnų vis poterių laukiu* K. Donel; *Su nobažna širdžia* MP 82; *Jisai gėris žmonėmis nõbažnomis* DP 190; *nõbažnai* (adv.) K, R 19; ***nobažnùs***, ***-ì*** 3[b] ‘t. p.’: *Pagonis nobažnus* M. Valanč; *Jo tėvelis buvo labai nobažnùs* Pš

← (s. / v.) le. *nabožny* ‘pamaldus, dievotas; sukeliantis pamaldumą ir pan.’ (< č. *na božě* ‘Dievui, Viešpačiui’ [SW III: 12; SPW XV: 379–383; SSt V: 18–19; ЭСБМ VII: 166; ЭССРЯ I: 552; dar žr. Kabelka 1964: 26, 143–144; Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1988: 133; Dini 1990: 234; Темчин 1995: 48; Kabašinskaitė 1998: 18; ALEW II: 707; Kregždys 2014$_d$: 38]) → s. blr. *набожный* ‘religingas, pamaldus’ (ГСБМ XVIII: 291–292), blr. *набóжный* ‘pamaldus, religingas, tikintis’ (Носовичъ 1984: 298; ЭСБМ VII: 166), s. r. *набожный* ‘pamaldus, dievotas, nuoširdžiai tikintis’ (СРЯВ X: 20), r. *набóжный* ‘t. p.’ (Даль II: 380)

nãlagas 1 (sm.) ‘į p r o t i s’: *Petras negali būti negėręs, jis turi jau nãlagą* Mrj; *Baisus jo nãlagas: jam tik meluot ir meluot* Ds; *Prakeiktas jo nãlagas* Antz; *Jau jo toks nãlagas* An

← s. le. *nałóg* / v. le. *nałog* (le. *nałóg*) ‘įgūdis; (blogas) įprotis’ (SW III: 97; SPW XV: 641–642; Linde III: 230; SSt V: 64) → s. blr. *налогъ* ‘įprotis; priespauda; skriauda’ (ГСБМ XIX: 122–123), blr. *нáлог(ъ)* ‘(blogas) įprotis, polinkis’ (Носовичъ 1984: 311; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 183; ЭСБМ VII: 221–222)

natà 4, 2 (sf.) **1**. ‘m e l o d i j a’ Lk, Šln, Ds: *Reikia vis natà dainos atsimyt* Brš; *Dainos žodžius žinau, tik natos nemoku* Mžk; **2**. ‘ž e n k l a s m e l o d i j a i u ž r a š y t i , g a i d a’: *Koristai iš nãtų dainiúo(ja)* Als; *Garsai yra nevienodo ilgumo, todėl jiems žymėti vartojamos įvairios natos* rš; **3**. ‘b a l s a s’: *Natõs gražios neturėjau, negiedojau* Žln; *Dievas davė ir nãtą, ir sveikatą* Všn; *Nata kaip gelda* LTR ir kt. (Šmn, Arm)

← (v.) le. *nota* ‘ženklas; pastaba, prierašas; nuoroda; nata, melodija ir kt.’ (< V. lo. *nota* ‘nata, gaida; tonacija’ / lo. *nota* ‘ženklas; pastaba ir kt.’ [SW III: 413; SPW XVIII: 523–524; ЭСБМ VIII: 43; Niermeyer 1976: 721; dar žr. Moszyńska 1975: 194; Zinkevičius 1988: 130]) → s. blr. *нота* ‘nata; kalbos intonacija’ (ГСБМ XXI: 53; Булыка 1980: 166), blr. (dial.) *нóта* ‘nata; garsas; balsas’ (ТСБМ III: 416; СБГП III: 235)

natūrà 2 (sf.) **1**. ‘g a m t a’: *Sniego drobė sutirpsta, skraistė natūros dengia žemės rūbą žaliai* RD 205; **2**. ‘p r i g i m t i s ; e s m ė’: *Kiekvienas vaisius yra tosiag natūros kaip ir medžias, kurio yr vaisiumi* DP 474; *Be tų instrumentų savo pačia esybe, arba natūra, visa daro* SP I 96; *Žmogumi jis yra iš motinos natūros sviete gimęs* BP II 188 (‘b ū d a s ,

charakteris’: *Drentòg ir natū̃ros negadnõs* Dv [DvŽ II: 8]); **3**. ‘daiktai ir reiškiniai, kaip dailininko tiesioginio stebėjimo ir vaizdavimo objektas’: *Buvo mokoma piešti, tapyti bei lipdyti iš natū̃ros* rš; **4**. ‘prekės, produktai, kaip mokėjimo priemonė’: *Už butą ir už patarnavimus jis mokėjo moterėlei ir ne pinigais, o natū̃ra: miltais, grūdais, daržovėmis* A. Vien; ***notūrà*** 2 ‘būdas, charakteris’ Al, Ldk, Dkšt, N: *Geros notū̃ros mūs Mariuka, ale ne visiem patinka* Vlk; *Tokia jau jo notū̃ra* Dj; *Gražus mano bernelis, tik nežinau notū̃ros* Čb; *Atsimainė mergų notū̃ra* JD 8

← (s. / v.) le. *natura* ‘gamta; dalyko esmė ir prigimtis; neapdorota medžiaga; žmogaus prigimtis (fizinės savybės); charakteris, temperamentas; būtybė ir kt.’ (< lo. *nātūra* ‘gimimas; įgimtos savybės[fizinės ir dvasinės], charakteris; gamta; pasaulis ir kt.’ [SW III: 190–191; SPW XVI: 327–336; SSt V: 115; Moszyńska 1975: 193; Фасмер III: 49; ЭСБМ VII: 266; dar žr. ALEW II: 712; Walczak 1995: 143; Kregždys 2014: 409]) → s. blr. *натура* ‘gamta; esmė; prigimtis, charakteris’ (ГСБМ XIX: 335–336; Булыка 1980: 139), blr. (dial.) *натýра* ‘charakteris; užsispyrimas’ (Носовичъ 1984: 322; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 188; СБГП III: 188; ТС III: 167), s. r. *натура* ‘gamta; charakteris; nacionalinis ypatumas’ (СРЯВ X: 289), r. *натýра* ‘gamta; gamtos suteiktos kūno ir dvasios savybės’ (Даль II: 486)

natū̃ras 2 (sm.) ‘gamta’: *Džiaugiasi visas natū̃ras* NdŽ – žr. *natūrà*

notū̃ras 2 (sm.) **1**. ‘būdas, charakteris’ Vlkv, Slk: *Jis tur silpną notūrą* K; *Jo labai negeras notū̃ras* Mrj; *Jonas blogo notūro, su juo sunku sugyventi* Šmn ir kt. (Bgt, Gs); **2**. ‘kaprizas, aikštis, nikis’: *Tai, ką daro vaiko notūras: užsinotūrijo ir valgyt nebeina!* Ds; *Notū̃rą turi (apie arklį)* OZ 36; *Jau ir su notūru arklio nepirk* Trgn – žr. *notūra*

notūrintis, *-inasi*, *-inosi* (verb. refl.) ‘aikštytis, ožiuotis’ ↔ *užsinotū̃rinti* ‘užsiožiuoti’: *Kad tik biskį kokį žodį jai nepataikė, žiūrėk – jau ir užsinotū̃rino* Krok ⇦ *notū̃ras*

notū̃riškas, *-a* 1 (adj.) ‘atitinkantis prigimtį, natūralus’ Q 362, C II 120, K; *notū̃riškai* (adv.) K ⇦ *notūras*

navãtnas, ***-à*** 4 (adj.) Ss, Bgt, Ar, Vdk, Krkl, Rz, An, ***nãvatnas*** 3[b] ‘keistas’ Rk, [K]: *Kas kitaip apsirėdęs, kaip čia nešio, tas navãtnas* J; *Drabužis, už kitus keistesnis, bus navãtnas* J; *Kai kur buvę visokių gan navatnų medžių: ir su žiedais skujuotų, lapuotų bežiedžių* A. Baran ir kt. (Žmt, Smn, Ėr, Al, Kp, BsMt II 42, Km); *navãtna* (n.), *nãvatna* Vb: *Man čia baisiai navãtna* Lp; *Kai aš nemačiau tokių žmonių, tai tik navãtna* Trgn; *navatnaĩ* (adv.): *Navatnaĩ šneka* Glv; *Kaip čia navatnai įtaisyta* Dkk; *Man pikta, kad tu navatnaĩ dirbi* Krd; *Jam bile tik navatniaũ kas* Gs; ***navatnùs***, ***-ì*** 4 (adj.) ‘t. p.’ Ms, Lž; Vkš: *Jau kelinta naktis, kaip tokius navatnius sapnus sapnuoju* Brs; *Pavardė tokia navatnì, kad kelis sykius sakė, o aš vis nežinau* Slv; *Na, ir ta jo žmona navatnì: maža kaip kupstas* Šmk; *Išdygo diegas, navatnì žolelė* JD 274

← (s. / v.) le. *nowotny* ‘naujas; kitoks, nei buvo anksčiau; pradedantis; madingas’ (SW III: 419; SPW XVIII: 541; SSt V: 297; dar žr. Темчин 1995: 48) → s. blr. *новотный* ‘naujas; anksčiau nežinotas; pakeitęs buvusį’ (ГСБМ XXI: 36; Булыка 1980: 194), blr.

dial. *навотны*, *новóтны* ‘nežinomas; atvykęs; (apie galvijus) pirmą kartą besiganantis’ (Сцяшковіч 1983: 270; ТС III: 210; ЭСБМ VII: 177)

navatnėlis, *-ė* (smob.) ‘k a s n a v a t n a s , k e i s t u o l i s ’: *Ne dyvas, jog ir šitas navatnėlis teip daro* V. Piet ⇦ *navãtnas*, *-à*, *nãvatnas*

nãvet (prt.) ‘n e t g i ’: *Nãvet ir jis matė, kap mes pirkom tą arklį* Mrj; *O tu nemoki, navet nė matyti dar nematei beliznos, dorai pasiūtos* J. Žem; *Tokio švaraus ežero nãvet da reikia paieškot* Vs; *Nãvet nežinau, kur jis nuėjo* Lš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 426; ZŠT II: 24)

← (v.) le. *nawet* ‘po to; netgi, net; pagaliau ir kt.’ (SW III: 202; SPW XVI: 407–409) → blr. *на́вет* (*на́ват*) ‘netgi, net’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 176; ЭСБМ VII: 173)

nẽvet (prt.) ‘n e t g i ’ Šk, Krž: *Šiandie taip privargau, kad nẽvet galva skauda* Žg; *Trenkė duris, nẽvet stiklai subarškėjo* Jnš (LKŽe); *E tiktai, kaip užger, ir kriok kaip po girią, nevet ausys spengia* ŠLSP 132 ir kt. (SŽ 400) – žr. *nãvet* (su šaknies *-a-* > *-e-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *n-**a**-v-**e**-t* → *n-**e**-v-**e**-t*)

navynà 2 (sf.) Mrj, Stk, Gl, 4 **1**. ‘ž i n i a a p i e k ą n o r s n a u j a ’: *Papasakok navynàs* Kt; *Ar nėr nė kokių navynų̃?* Trgn; *Čion nėr tos dienos ir tos adynos, kad nėr baugios navynos* A 1884: 258 ir kt. (NS 971; Dkš; Bgt); **2**. ‘k a s n a u j a , n a u j y b ė ’: *Šiųmetės navynõs! (sakoma suduodant kitam per kaktą su šaukštu, kai pirmą kartą valgomas naujas tais metais valgis)* Ut; *Tik retai kada iš navynõs (dėl įvairumo) parsinešu (v) andenio (šiaip parneša kiti)* Plš; *Tep dažnai jiem nepakliūva, ė kad iš navynõs pakliuvo, tai i turi* Plš; *Pasidarė terpu judviejų negera navyna* BsP II 41

← (s. / v.) le. *nowina* ‘nauja, nelaukta žinia; naujas dalykas; naujai įdirbama žemė; velėna; herbo pavadinimas; naujas drabužis’ (SW III: 415; SPW XVIII: 527–531; SSt V: 295–296; dar žr. ALEW II: 691) → s. blr. *новина*, *навина*, *новына* ‘neseniai gauta žinia; naujiena; naujas mokestis; pirmą kartą ariama žemė; teritorija, žemė; derliaus nuėmimo metas; naujas derlius’ (ГСБМ XXI: 20–22), blr. (dial.) *новина́ / навіна* ‘pirmasis vaisius, derlius; naujiena; naujai ariama žemė’ (Носовичъ 1984: 341; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 176; СБГП III: 124–125; Шатэрнік 1929: 164), s. r. *новина* ‘tai, kas nebuvo žinoma iki šiol, naujiena; pirmą kartą sėjama žemė; prastos medžiagos gabalas; naujienos; nauji mokesčiai’ (СРЯВ XI: 395; Гарбуль 2009$_a$: 524), r. *новина́* ‘pirmasis vaisius, derlius; naujiena, naujas užsiėmimas; prastas audinys; velėna; matavimo vienetas’ (Даль II: 549)

navynáutis, *-áujasi*, *-ãvosi* (verb. refl.; hibr.) ‘d a l y t i s n a v y n o m i s ’ Slm ⇦ *navynà*

nažutkà 2 (sf.) **1**. ‘m o t e r i š k a p a l a i d i n ė , t r u m p i k ė ’: *Kam pasisiūdinai tokią plačią nažutką?* Krkl; *Amelike, užsimesk nažutkėlę, visgi svetimi žmonės, nepadoru* J. Žem; *Pasiūk mun nažutkìkę* Vn; **2**. ‘t r u m p a s m o t e r i š k a s š v a r k a s a r v a t i n u k a s ’: *Šaltas vėjas, reikia apsivilkti nažutka* Ūd; *Reikės siūtis kailinė nažutka* Pnd; *Savo darbo nažutkiūtė* Dglš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 464)

← le. *narzutka* ‘moteriškas apsiaustėlis ir kt.’ (SW III: 156; dar žr. Dulaitienė 1958: 185) → blr. dial. *нажу́тка* ‘moteriškas švarkelis; megztinis; liemenė’ (СБГП III: 143–144; ЭСБМ VII: 204)

nažutkẽlė 2 (sf. dem.) ‘moterų palaidinukė’: *Reiktų jai nupirkc nažutkėlį, nekoj (tegul) nešioja, nekoj grožuoja* Rimašiai (DvŽ II: 8) ⇦ *nažutkà*

neatbójėlis, ***-ė*** 1 (smob.) ‘kas į nieką nekreipia dėmesio; nerūpestingas žmogus’ B, K: *Kurs nieko neatbó, tas neatbójėlis* J

↔ (v.) le. *niedbalec*, le. dial. *niedbałek* ‘apsileidėlis, tinginys; nerūpestingas žmogus’ (SW III: 267; SPW XVII: 211–212; Karłowicz III: 295) → s. blr. *недбалецъ* ‘nerūpestingas, lengvabūdis žmogus’ (ГСБМ XX: 63)

neatbóla 1 (scom.) ‘kas į nieką nekreipia dėmesio; nerūpestingas žmogus’ LsB 457, B, N

↔ le. dial. *niedbała* ‘apsileidėlis, tinginys; nerūpestingas žmogus’ (↔ [s. / v.] le. *niedbały* ‘tingus, apsunkęs, lėtas; į nieką nekreipiantis dėmesio, neatidus, nerūpestingas ir kt.’ [SW III: 267–268; SPW XVII: 216–218; SSt V: 170; Karłowicz III: 295]) → blr. (dial.) *недба́йла* / *нядба́йла* ‘plevėsa, lengvabūdis’ (Носовичъ 1984: 329; СБГП III: 245; ЭСБМ VIII: 63 [dar žr. ЭСБМ III: 129]), blr. dial. *недба́йло* ‘t. p.’ (ТС III: 181)

neatbolis, *-ė* (smob.) ‘kas į nieką nekreipia dėmesio; nerūpestingas žmogus’ N – žr. *neatbóla* (žr. StEB I 49 išn.)

neatbolastis, ***-ies*** (sm.) ‘nerūpestingumas, neapsižiūrėjimas’: *Ale ot koks žmogaus neatbolastis* Vl; *Prieš notbolastis gimdytojų* MP 7

↔ (s. / v.) le. *niedbałość* ‘apsileidimas, nerūpestingumas, lėtumas, neatidumas’ (SW III: 267; SPW XVII: 213–216; SSt V: 170) → s. blr. *недбалость* ‘nerūpestingumas’ (ГСБМ XX: 63), blr. *недба́лосць* / *нядба́ласць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 330; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 197; plg. ЭСБМ III: 129) – partityvinis vertinys

nebãščikas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘velionis, amžinatilsis (kalbant apie mirusį žmogų)’: *Kàp nùmirė žmõgus, vẽža nebãščikų* Micaičiai (DvŽ II: 9; dar žr. ZtŽ 427; ZŠT II: 445)

← (s. / v.) le. *nieboszczyk* ‘velionis; grietininis sūris, užkasamas žemėn, kad įgautų tam tikrą skonį’ (SW III: 260; SPW XVII: 147; SSt V: 158; Brückner 1985: 33) → s. blr. *небожчикъ*, *небожсчикъ*, *небожчыкъ*, *небожщикъ*, *небожщыкъ*, *небощикъ*, *небощыкъ* (*небозчикъ*, *небосчикъ*) ‘velionis, negyvėlis’ (ГСБМ XIX: 391), blr. (dial.) *нябо́жчык*, *нябо́шчык*, *небо́шчык* (blr. dial. *нібо́шчык*) ‘numirėlis; vargeta’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 196; СБГП III: 242–243; ЭСБМ VIII: 58)

nabãščikas, *-ė* 1 (smob.) ‘velionis (apie mirusį žmogų)’ JD 12, LTR (Auk) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 421); *Koplytẽlė pastatýta meĨstis, kai vẽža nabãščikų, tai meĨdžias tįnái* Maciučiai (DvŽ II: 1) – žr. *nebãščikas*

nabãšninkas (*-nykas* SD 173, Lnkv, Vžns), *-ė* 1 (smob.) R 372, J I 183 **1**. ‘numirėlis’: *Naujuose kapuose maža dar tėra nabašninkų* Mžk; *Sapnavau nabãšnyką* Dkš; (prk.): *Rudenį bulbų kast – tai visos nabãšnykės (visiškai ligotos, nepagali)* Slm /\ *Išbalęs kaip nabãšnykas* Trgn; **2**. ‘velionis (apie mirusį žmogų)’ R, K: *Teip ir jo tėvo nabašninkas (nabaštikas, velionis) nušnekėdavo* J. Jabl; *Kunigo nabašninkas* MŽ; *Mano vyro nabãšninkas mokėjo ir krytes dirbti* Brs ir kt. (Sz, J. Bil, A. Vien, K. Donel, Klvr [dar žr. ZŠT I: 301]) – žr. *nabãštininkas* (su absorbuotu *-ti-* [dar žr. Kabelka 1964: 26, 137; SEJL 414; Kregždys 2014$_d$: 46–47])

nabãštikas, *-ė* 1 (smob.) Mžk, Šv **1**. ‘numirėlis’: *Atnešė į varpnyčią nabaštiką i padėjo* Pln; *Tais trūbais skatino kareivius į kovą kariaudamys, pūtė, aukas dievams aukaudamys, nabaštikus laidodamys* S. Dauk; *Tėvas turėjo apgiedoti ir į kapus nulydėti nabaštiką* Plt ir kt. (Rt, Als); **2**. ‘velionis (apie mirusį žmogų)’ Skd, Vkš, Kv, Gršl, Plt: *Tarp kitų svečių buvęs tenai Daugmantas su savo žmona, o seseria nabaštikės karalienės* S. Dauk; *Sūnus it toks, kaip tėvo nabãštikas* J; *Nabãštiko žodį nereik laužyti* J ir kt. (Trg, Žem, KlvrŽ) (LKŽe); *Kàp parẽjo, tai kap nabãštikas* Miežionys (DvŽ II: 1) – žr. *nebãštikas*, *-ė* (su pirmojo sando *-e-* > *-a-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *n-**e**-b-**a**-štikas* → *n-**a**-b-**a**-štikas* [dar žr. SEJL 414; $SEJL_2$ 785])

nabãštininkas, *-ė* 1 (smob.) **1**. ‘numirėlis’: *Tada tikrai iš nustebimo nabãštininkas būtų atsisėdęs grabe* I. Simon; **2**. ‘velionis (apie mirusį žmogų)’ Lex 79, N, K: *Nabãštininkas gerai pažinojo lietuvišką (= lietuvių) kalbą* V. Kudir; *Mano nabãštininkas tėvas* K II 292 (LKŽe); *Tą paveizdą sakinėdavo mano tėvo nabaštninkas del lepinančių vaikus ir del manės paties* ŠLP 412 (SŽ 389–390 [dar žr. Būga II: 641]) – žr. *nabãštikas*

nabãštninkas, *-ė* 1 (smob.) ‘numirėlis’ KB II 63, 97: *Tie visi čia savo nabaštninkus laidoję* Jrk 108 – žr. *nabãštininkas*, *-ė*

nebãštikas, *-ė* 1 (smob.) Vlk **1**. ‘numirėlis’ OZ 36, Dv: *Ė viduj pirkios gulėjo nebaštikas* TDr IV 203; *Pakavojom nebaštiką* Pls; **2**. ‘velionis (apie mirusį žmogų)’: *Randa nebãštikės knygelę* Rod; *Dar moma nebãštikė turėjo penkis dolierius* Lp; *Dar mano motulė nebaštikė tuos žmonis gerai paminė* TŽ I 135 (LKŽe); Dv (DvŽ II: 9) – žr. *nebãščikas*, *-ė* (su struktūrinio elemento *-č-* deafrikatizacija)

nebaštininkas, *-ė* (smob.) ‘velionis (apie mirusį žmogų)’ BzF 145, Plik – žr. *nebãštikas*, *-ė*

nebãštykas 1 (sm.) ‘velionis, amžinatilsis (kalbant apie mirusį žmogų)’ Stalgonys (DvŽ II: 9) – žr. *nebãštikas*, *-ė*

nebespečnas (adj.) ‘nesaugus, pavojingas’: *niekur nebespecʒna* BB Jer. 6.25 (Skardžius IV: 196)

← (v.) le. *niebezpieczny* ‘pavojingas, pražūtingas; netikras, nesaugus’ (SW III: 256; SPW XVII: 88–91; dar žr. ALEW I: 109–110) → s. blr. *небезпечный*, *небеспечный* ‘pavojingas; esantis pavojuje’ (ГСБМ XIX: 382–383), blr. *небяс(ь)пе́чны* ‘pavojingas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 191; РБС II: 346; plg. ЭСБМ VIII: 298)

nebespečnastis (sf.) ‘pavojus’: *Baβnicʒe buvo didʒoie nebeſpecʒnaſtije* BB 2Mak. 15.17 (Skardžius IV: 196)

← v. le. (dial.) *niebezpieczność* ‘pavojus’ (SW III: 256; SPW XVII: 91–94; dar žr. ALEW I: 109–110) → blr. *небяс(ь)пе́чнасць* ‘pavojus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 191; РБС II: 346; plg. ЭСБМ VIII: 298)

necnatà (sf.) ‘yda’: *ghis... reg netſnatą* BB Job. 11.11 (Skardžius IV: 196)

← (v.) le. *niecnota* ‘niekšystė, išdavystė; niekšas, sukčius’ (SW III: 264–265; SPW XVII: 179–182) → s. blr. *неунота* ‘bjaurastis; niekdarys’ (ГСБМ XX: 366) ≠ blr. dial. *ніцно́та* ‘manieringa moteris’ (Крыўко 1975: 295; ЭСБМ VIII: 34) – dėl kilmės žr. *cnatà*

necnatlỹvas (adj.) ‘nuodėmingas; gėdingas’: *Tu wire netſnatliwas* BB Job. 34.18 (Skardžius IV: 196)

← (v.) le. *niecnotliwy* ‘niekšingas, bjaurus, gėdingas’ (SW III: 265; SPW XVII: 183–184) → s. blr. *неунотливый* ‘netinkamas, gėdingas’ (ГСБМ XX: 366–367)

necnatlyvastis (sf.) ‘n u o d ė m i n g u m a s ; g ė d i n g u m a s ’: *delei iu netſnatliwaſties* BB Joz. 13.11 (Skardžius IV: 196)

← (v.) le. *niecnotliwość* ‘niekšingumas, bjaurumas, gėdingumas’ (SW III: 265; Linde I: 316, III: 298) → s. blr. *неунотливость* ‘nepadorumas’ (ГСБМ XX: 366)

nendza (sf.) ‘s k u r d a s , v a r g a s ’: *Pradėjo dėl tavę didę nendzą ir dides sunkybes kęst* BzB 303

← (s. / v.) le. *nędza* ‘skurdas, vargas, nelaimė; vargeta, nelaimėlis’ (SW III: 246; SPW XVI: 492–499; SSt V: 135; dar žr. Palionis 1967: 282; Судник 1975: 142, 170; ALEW II: 695) → s. blr. *нендза* ‘vargas, skurdas, nelaimė’ (ГСБМ XX: 168–169; Булыка 1980: 78), blr. dial. *нэ́ндза*, *не́ндза* (*нэ́нза*, *не́нза*) ‘vargeta, išsekėlis, sudžiūvėlis; rūpesčiai, sąmyšis; skurdas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 196; СБГП III: 240; ТС III: 191; ЭСБМ VIII: 54)

neñdznas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘v a r g i n g a s , p r a s t a s ’: *Oi neñdznas mano gyvenimas!* Lp; **2**. ‘m e n k a s , s u v a r g ę s , s i l p n a s ’ Kv: *Tas arkliukas neñdznas* Šll

← (v.) le. *nędzny* ‘labai vargingas; prastai apsirengęs; nelaimingas, sukeliantis gailestį; menkavertis, mažas, prastas, apgailėtinas; silpnas, bejėgis; niekam tikęs ir kt.’ (SW III: 247; SPW XVI: 507–521; dar žr. Адомавичюте 1982: 44, 47; Karaciejus 2006: 176; LKE 590; ALEW II: 695) → s. blr. *нендзный* ‘menkavertis, mažas, prastas, apgailėtinas’ (ГСБМ XX: 170–171), blr. dial. *нэ́ндзны* ‘smulkus’ (СБГП III: 240; ЭСБМ VIII: 54)

nestavičnas (adj.) ‘n e p a s t o v u s , k i n t a n t i s ’: *neſtawiczas* Q 481 (Skardžius IV: 199)

↔ (s. / v.) le. *nieustawiczny* ‘nepastovus, kintantis’ (SW III: 356; SPW XVIII: 173–175; SSt V: 246) → s. blr. *неуставичный*, *невставичный* ‘kintantis; pastovus; trumpalaikis’ (ГСБМ XX: 353–354)

nestetis (interj.) ‘v a r g e ! ’: JMP 234.16 *Bát Ach neſtetys ant muſu biednu βiu cžeſu / kurie mes tą βwentą wecžiárią / o tą βwentą pawadinimá Poná muſu áki=mis tikray apregieiom / o auſimis aißkiey ápe ią girdim / o tacžiau ioſp eiti nenorim* (dar žr. Skardžius IV: 199)

← (v.) le. *niestety* ‘varge!; deja’ (↔ č. *nestojte!* ‘nestovėkite resp. pagelbėkite!’ [SW III: 342; SPW XVIII: 86; Brückner 1985: 361; Machek 1968: 390; dar žr. ALEW II: 698]) → s. blr. *нестеты* (*нестейты*) ‘varge! (pertaro reikšmė)’ (ГСБМ XX: 322; Булыка 1980: 200)

nešliachetnas (adj.) ‘p r a s t a s ’: JMP *O kás tátáy iž=ſkáytitu káip žwiłuoia tá neßláchetna nendre o tás vžutemimás świetá toniekám nederáncžio*; JMP 40.4 *O kad nežinoio kur o káipo ing tą dáykta iſimuβinet / tádá pakrutiną aną ſáwo forteliu / idánt ghis wiſad ſáwo redimus per piktás žmones / kurie nepažiſtá báymes Diewo paprátes redit / páiudiną aną pikta o nefláchetną káráliu Herodą* (dar žr. Skardžius IV: 199)

← s. le. *nieślachetny*, (v.) le. *nieszlachetny* ‘nekilmingas, nepriklausantis šlėktoms; nežinomas; negarbingas, gėdingas’ (SW III: 346; SPW XVIII: 124–125; SSt V: 239) → s. blr.

нешляхетный ‘negarbingas; nekilmingas’ (ГСБМ XX: 376–377), blr. *нешляхетны* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 194) – dėl kilmės žr. *šlėktà*

nešliachetnykas (sm.) ‘nekilmingas žmogus’: JMP 258.22 *ir nuog βwentá ʒodʑiá ir mokſlá io / nieko neláymeſite / nieko ne iβieβkoſite neβláchetnikay* (dar žr. Skardžius IV: 199)
← v. le. *nieślachetnik*, *nieszlachetnik* ‘nekilmingas žmogus; niekšas, paleistuvis, sukčius’ (SW III: 345–346; SPW XVIII: 123) → s. blr. *нешляхетникъ*, *нешляхэтникъ* ‘nekilmingas žmogus’ (ГСБМ XX: 376) – dėl kilmės žr. *šlėktà*

nešmõkas 2 (sm.) ‘skonio nebuvimas’ K II 146
↔ (v.) le. *niesmak* ‘apetito stoka; bjaurus, nemalonus skonis burnoje; skonio stoka; nepasitenkinimas, nenoras; pasibjaurėjimas’ (SW III: 337–338; SPW XVIII: 57) → blr. dial. *не́смак* ‘nemalonus skonis burnoje; neskanus patiekalas’ (СБГП III: 213; Сцяшковіч 1983: 296; ЭСБМ VIII: 14; dar žr. ЭСБМ XII: 206) – dėl kilmės žr. s. v. *smõkas*

nešpãras 2 (sm.), ***nẽšparas*** 1 ‘(bažn.) mišparai’: *Mislijo – eis kunigas nešparañ* Ds; *Atlaikė nẽšparą, parejo namo* VoL 370; *ąnt pírmoio nieβpâro* DP 268.39; *ant Jūtrinų / niébpárų... ir kitų adînų būtų búwę* DP 268.42 (LKŽe; DPF); ***nèšparis*** 1 (sm.) ‘t. p.’ ZŠT II: 204; ***nišpãras*** 2 **1**. ‘(bažn.) tam tikros popietinės krikščionių pamaldos’: *Vieną vakarą, kad buvo nišparas, atėjo ir j is, pasilipo ant viškų (pas vargonus) ir pasislėpė* BsP II 45; **2**. ‘popiečio metas, pavakarys’: *Nišparo adynoj* ŽCh 247; *Šitas atgrįžo jopi kaip ant nišparo* BB 1Moz. 8.11; ***nišpãrai*** 2 (sm., pl.), ***nišparaĩ*** 3[b] ‘(bažn.) tam tikros popietinės krikščionių pamaldos’: *Po nišparų dūšelės renkasi į bažnyčią* BsV 116; *Ėjo ant nišparũ ir rado gulint ant kelio* Smn (LKŽe); Micaičiai (DvŽ II: 22–23)
← (s. / v.) le. *nieszpor*, (pl.) *nieszpory* (le. *nieszpór*) ‘katalikų vakarinės pamaldos, laikomos šventadieniais ir didžiųjų švenčių išvakarėse (mišparai)’ (< s. č. *nešpor* / č. *nešpory* ‘popietinės ir vakarinės pamaldos’ ← V. lo. *vesper*, *vespera* ‘vakarinės pamaldos’ [SW III: 346; SPW XVIII: 109; SSt V: 239; Karłowicz III: 313; Brückner 1985: 361; Machek 1968: 396; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 202; Огієнко III: 273–274; Rejzek 2001: 409; Niermeyer 1976: 1079; dar žr. Zinkevičius 1987: 138; ALEW II: 698; Walczak 1995: 53; Widłak 2011: 477]) → s. blr. *нешпоръ* ‘katalikų vakarinės pamaldos’ (ГСБМ XX: 377; Булыка 1980: 183), blr. dial. *не́шпар*, *нешпо́р* ‘t. p.’ (СГЦБ I: 248; ЭСБМ VIII: 23), blr. dial. *нішпо́ры* (pl.) ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 96)

mišparà (sf.) ‘(bažn.) tam tikros popietinės krikščionių pamaldos’ K II 317 – žr. *mišpãras*

mišpãrai 2 (sm., pl.) ‘(bažn.) tam tikros popietinės krikščionių pamaldos’ LL 108: *Maldos mišparų* brš – žr. *mišpãras*

mišpãras 2 (sm.) ‘(bažn.) tam tikros popietinės krikščionių pamaldos’ K, R 375: *Šventės dienomis mišparą turi pradėti pajunktuoju būdu* Mž 494 – žr. *nišpãras* (su pradžios *n-* > *m-* kaita dėl kontaminacijos su lie. ***m-išios*** 4 ‘svarbiausios krikščionių

pamaldos; bažnytinis kūrinys šioms pamaldoms' [DLKŽ[5]; dar žr. Skardžius IV: 191; Widłak 2011: 476; ALEW II: 698 (žr. StEB I 8 išn.); s. v. *mìšios*])[192]

nãšparas 1, *našpãras* 2 (sm.) FrnW 461 **1**. '(bažn.) m i š p a r a i': *Nebelaukiau nei nãšparo, rūpėjo namai* Slm /\ *Nebėr alaus – pasibaigė nãšparas (nėra progos susirinkti, linksmintis, triukšmauti)* Vb; *Ką tu te našparą laikai prie šėpos (nusisukęs, norėdamas nusislėpti, valgal)?!* Slm; *Ot gražu – kai davatkai nãšparas* Dl; **2**. 'v a k a r a s': *Čėsu našparo tarnai porą savo nuog kryžiaus ėmė* BzB 302 (KN 151) – žr. *nišpãras* (su šaknies *-a-* < *-i-* dėl regresyvinės asimiliacijos)

nezbãžnas, ***-à*** 4 (adj.) 'n e p a m a l d u s, b e d i e v i š k a s, n e d o r a s' KN 10, Sut: *Nezbažni žmonės* Tat; *nezbažnaĩ* (adv.) Sut

← (v.) le. *niezbożny* 'nepamaldus, nedievobaimingas, nuodėmingas' (SW III: 377–378; SPW XVIII: 315–318; dar žr. ALEW II: 701) → s. blr. *незбожный* 'bedieviškas; bedievis; begėdis' (ГСБМ XX: 105–106), blr. *незбóжный* / *нязбóжны* 'nepamaldus, negailestingas' (Носовичъ 1984: 331; ЭСБМ VIII: 65)[193]

nezbãžnastis 1 (sf.) 'n e p a m a l d u m a s, b e d i e v i š k u m a s, n e d o r u m a s' I, Tat

← v. le. *niezbożność* 'elgimasis prieš Dievo valią; bedieviškumas, erezija; nedorumas' (SW III: 377; SPW XVIII: 314–315) → s. blr. *незбожность* 'bedieviškumas' (ГСБМ XX: 105)

nezbažnỹstė 2 (sf.) 'n e p a m a l d u m a s, b e d i e v i š k u m a s' BzB 304, Sut – žr. *nezbãžnastis*

nezbãžninkas (***-nykas***), ***-ė*** 1 (smob.) 'n e p a m a l d u s, n e t i k i n t i s ž m o g u s, b e d i e v i s' Tat, LT I 362

← v. le. (dial.) *niezbożnik* 'besielgiantis prieš Dievo valią; eretikas, bedievis, piktžodžiautojas' (SW III: 377; SPW XVIII: 313–314; IAKP I: 444) → s. blr. *незбожникъ* 'bedievis' (ГСБМ XX: 105)

nezgrãbnas, ***-à*** 4 (adj.) 'n e v i k r u s, n e r a n g u s, n e t i k ę s': *Nezgrãbnas žmogus* Dglš; *nezgrabnaĩ* (adv.): *Aš dūlinu, t. y. einu nezgrabnaĩ, tingėdamas, iš lengvo* Į I 361; ***nezgrabnùs***, ***-ì*** 4 't. p.' Erž

← (v.) le. (dial.) *niezgrabny* 'nevikrus, nerangus, gremėzdiškas; nepaslankus darbe' (SW III: 381; SPW XVIII: 334; Karłowicz III: 322; dar žr. Темчин 1995: 48) → s. blr. *незграбный* 'negrakštus, negrabus, dramblotas' (ГСБМ XX: 111), blr. *незгрáбный* / *нязгрáбны* 'nešvarus; negrakštus, negrabus, dramblotas; grubus; neatsargus' (Носовичъ 1984: 331; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 197), blr. dial. *незгрáбны* 'netinkamas, storas, nepaslankus' (СБГП III: 206; ТС III: 186; ЭСБМ VIII: 65–66 [dar žr. ЭСБМ III: 321–322])

nezgrẽbnas, *-à* 4 (adj.) 'n e v i k r u s, n e r a n g u s, n e t i k ę s' Š, Sv; *nezgrebnùs*, *-ì* 4 (adj.) 'n e v i k r u s, n e r a n g u s, n e t i k ę s' Vkš, Pmp: *Pasiutusiai nezgrebnùs vaikis: ką dirba, vis ne taip* Krš (LKŽe); *nezgrebnusis*, *-ioji* (emph.): *Šita nezgrebnioji moteriškė iškasė*

---

[192] Identiškos kontaminacijos būta ir senojoje čekų kalboje, plg. s. č. ***m****ešpor(y)* 'vakarinės pamaldos' ← č. ***n****ešpory* 't. p.' ↔ s. č. ***m****še* 'mišios' (plačiau žr. Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 134; Machek 1968: 396; Rejzek 2001: 409).

[193] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* sudarytojai blr. dial. *нязбóжны* nežinia kodėl interpretuoja kaip paveldėtą formą, nors lygina tik su vakarų slavų kalbų nepriešdėliniais atitikmenimis (žr. ЭСБМ ibd.).

duobę užpečky, liepė Rastiniukui įsilįst, o ji jį apkrovė torpum ŠLSP 155 (SŽ 401) – žr. *nezgrãbnas*, *-à* (su -a- > *-e-* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos, t. y. *n-**e**-zgr-**a**-bnas* → *n-**e**-zgr-**e**-bnas*)

nidavõnė 2 (sf.) ‘k a m š a l a s , į d a r a s ’ J

↔ (v.) le. *nadziewanie* ‘įdaras; tai, kuo įdaroma’ (SW III: 62; Linde III: 209) → blr. dial. *надзява́нне*, *надзева́нье* ‘farširavimas; įdaras’ (Сцяшковіч 1983: 273; ТС III: 122) – su vokalinių leksemos elementų transpozicija, t. y. **n-a-d(ž)-i-vonė* → *n-i-d(ž)-a-vonė*

nidavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘į d a r i n ė t i , k i m š t i ’: *Su nidavone nidavók paršelį, kalakutą ir kepk* J

↔ (v.) le. *nadziewać* ‘prikišti grūdant, prikimšti ir kt.’ (SW III: 62; Linde III: 209) → blr. dial. *надзява́ць*, *надзева́ць* ‘farširuoti, įdaryti’ (СБГП III: 138; ТС III: 122) – dėl vokalinių leksemos elementų transpozicijos žr. s. v. *nidavõnė*

nigda (adv.) ‘š i u k š t u ’ R 356, [K]

← v. le. (dial.) *nigda* ‘niekada, niekuomet; jokiu būdu’ (SW III: 389; SPW XVIII: 368; Karłowicz III: 323) → blr. dial. *ні́ґда* ‘niekuomet’ (СБГП III: 218–219; ЭСБМ VIII: 26)

nìgdi (adv.) ‘n i e k a d a ’ Dbk, Smn: *O nìgdi aš tau to neleisiu daryti* Žsl; *Kad ir mes esam giminės, bet nigdi nìgdi nesuveinam* Vžns; *O aš nigdi neišeisiu iš didžio vargelio* (d.) Skp; *Nìgdi nigdžiáusia neliks nuo traukinio (nepavėluos)* Ign (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 22; ZtŽ 437; ZŠT I: 97, 266, 331)

← (s. / v.) le. *nigdy* ‘niekada, niekuomet, jokiu būdu’ (SW III: 389; SPW XVIII: 368–375; SSt V: 264; dar žr. Kardelis 2003: 105) → s. blr. *никгды*, *нигды*, *никды* ‘niekuomet’ (ГСБМ XX: 401–402; Булыка 1980: 157), blr. dial. *ні́ґды*, *ніґды* ‘niekuomet’ (СБГП III: 218–219; Цыхун 1993: 95; ЭСБМ VIII: 26)

nìtas 2 (sm.) ‘v i n u t ė m e t a l i n i a m s d a i k t a m s j u n g t i , k n i e d ė ’ Pn: *Čia jau reikės nìtas dėti, ba tep nelaikys* Ūd

← (v.) le. *nit* ‘tai, kas jungia; vinutė, jungianti dvi matalines detales, kniedė; lydmetalis; audimo siūlų pynimo būdas ir kt.’ (< v. v. a. *niet[e]* / v. *Niet* ‘vinutė, jungianti dvi matalines detales; metalinė kniedė’ [SW III: 393; SPW XVIII: 424; PSTS I: 182; ЭСБМ VIII: 31; Kluge 2002: 652; MLex 151]) → blr. dial. *нім* ‘kniedė’ (Бялькевіч 1970: 288) ≠ blr. (dial.) *нитъ* / *нім* ‘geležinis strypas; audimo staklių dalis’ (Носовичъ 1984: 341; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 195; Шатэрнік 1929: 178)

nitúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) ‘k n i e d y t i ’ K II 93

↔ (v.) le. *nitować* ‘jungti kniedėmis, kniedyti; lituoti’ (< v. v. a. / v. *nieten* ‘kniedyti’ [SW III: 394; SPW XVIII: 425; Linde III: 322; MLex 151]) → s. blr. *нитовати* ‘sujungti, kniedyti’ (Булыка 1980: 93)[194], blr. *нитова́ць* / *нітава́ць* ‘lituoti’ (Носовичъ 1984: 341; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 195; ЭСБМ VIII: 31)

nitãvimas 1 (sm.) ‘k n i e d i j i m a s ’ K II 93, Pn ⇐ *nitúoti*

[194] Tokia lytis, nurodoma *Baltarusių kalbos etimologiniame žodyne* (ЭСБМ VIII: 31), *Baltarusių kalbos istoriniame žodyne* nėra minima (žr. ГСБМ XX: 10–11).

nobaženstvà 2 (sf.) ‘a p e i g o s , p a m a l d o s ’ M. Valanč, Tat, M: *Šiandie buvo labai ilgos nobaženstvos* Šn; *Ją lydė(jo) su didele nobaženstva* LB 262

← (s. / v.) le. *nabožeństwo* ‘pamaldumas, dievotumas, kylantis dėl nuolatinio meldimosi ir lankymosi religinėse apeigose; religinės apeigos, pamaldos; religija; apeigos’ (SW III: 11–12; SPW XV: 366–377; SSt V: 17; ЭСБМ VII: 166) → s. blr. *набожество*, *набоженьство* ‘religija, tikėjimas; religinės apeigos; bažnytinės apeigos; pamaldumas, religingumas; malda’ (ГСБМ XVIII: 289–290), blr. *набажэнства* ‘pamaldos, šventimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 175), s. r. *набоженство* ‘liturgija; klero atstovai; dievotumas’ (СРЯВ X: 20) – dėl kilmės žr. *nabãžnas*, *-à*, *nabožnas*, *-a*, *nõbažnas*, *-à*

nõbažnastis 1 (sf.) ‘p a m a l d u m a s ’ M. Valanč

← (s. / v.) le. *nabożność* ‘dievotumas, pamaldumas’ (SW III: 12; SPW XV: 379; SSt V: 18; ЭСБМ VII: 166) → s. blr. *набожность* ‘pamaldumas’ (ГСБМ XVIII: 291), blr. *набожнасць* ‘dievotumas, pamaldumas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 175; ЭСБМ ibd.), r. *на́божность* ‘t. p.’ (Даль II: 380) – dėl kilmės žr. *nabãžnas*, *-à*, *nabožnas*, *-a*, *nõbažnas*, *-à*

> *nobažnysta* (sf.) ‘p a m a l d u m a s , d i e v o t u m a s ’ Vln 36: *Pamėk ir mūsų nobažnystą* Mž 162; *nobažnỹstė* 2 K, *nõbažnystė* 1 ‘t . p.’ DP 304: *Uždek... tikrospi nobažnystėspi* MKr 21; *To nobažnystė yra tuščia* GN JokL 1.26 – žr. *nõbažnastis* (dar žr. Dini 1990: 234)
>
> *nobažnùmas* 2 K, *nõbažnumas* 1 (sm.) ‘p a m a l d u m a s , d i e v o t u m a s ’: *Su nõbažnumu klausysime* DP 216 – žr. *nõbažnastis*

nočynà 2 (sf.) ‘ į r a n k i s , į n a g i s ’: *Ir geriausias amatininkas be nočỹnų nieko gero nepadirbs* Jnš; *Nė nočynos, nė lentynos – ir pradėk gyventi* Auk; *Susirinkau visas savo nočynas ir ėjau kitur dirbti* Gdl; *Parsinešk ir nočynas – iš čia veikiai nebeišeisi* Pln; *Parsivežė nočynàs ir jau varys krūminės* Igl /\ *Kamaroj ant lentynos, kur visos nočynos (pasijuokiama iš klausimo „kur?“)* LTR (Šil)

← (s. / v.) le. *naczynie* ‘įrankis, įnagis ir kt.’ (< [s.] č. *náčiní* ‘[staliaus] įrankiai; indai’ [SW III: 26; SPW XV: 418–423; SSt V: 23; ЭСБМ VII: 288; Machek 1968: 387; Rejzek 2001: 400]) → s. blr. *начинье*, *начине*, *начинне*, *начыне*, *начынье* ‘instrumentas, įnagis; įrankių rinkinys; indai ir kt.’ (ГСБМ XIX: 364–366), blr. (dial.) *начи́нне* / *начы́нне*, *начы́нье*, *начы́ння* ir kt. ‘bet koks medinis indas; (staliaus) įrankis; įrankių rinkinys ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 190; СБГП III: 197; ТС III: 174; ЭСБМ VII: 287–288)

nodbolas (adj.) ‘n e a t i d u s ’: DPk 392.25–26 *kas weĺ búwo tin=gús ir nodbółas* (Skardžius IV: 202)

↔ (s. / v.) le. (dial.) *niedbały* ‘tingus, lėtas; neatidus; nerangus’ (SW III: 268; SPW XVII: 216–218; SSt V: 170; IAKP I: 431) → s. blr. *недбалый* ‘tingus, neatidus; (sub.) nerangus žmogus’ (ГСБМ XX: 64), blr. *недба́лый* / *нядбалы* ‘tingus, neatidus; nerūpestingas’ (Носовичъ 1984: 330; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 197) – dėl kilmės žr. *dbóti* (su struktūrinio elemento *-ie-* > *-o-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. **n-**ie**-db-**o**-las* → *n-**o**-db-**o**-las*)

nodbolastis (sf.) ‘n e a t i d u m a s’: JMP 311.18 *O cžionay iβpirmá turi iβwiſt mano mielás krikβcžioni=βkás brołau vžkurtima o nodboláſti ákiu ſáwo / kad ir tikráy o pu=ſiau vžukimβtos iog máž ába nieka nodboghi*; JMP 387b.31 *Nes káip truputi átſitoliſi ir atſtoſi nuog io / regi kad iau turi but vžáklintos ákis tawo / vžu ta nodboláſti ir newdecžnáſti tawo / teip kad potam rodás páſižintumbey ir iſiwiſtumbey bat noproſnáy*; JMP 271b.12 *o per baiſia nodboláſti biaurá kuná muſu / káip nenoredámi begáme páſkuy tawe / teykis muſimp iβredit toki nora ant žodžiá / ir ant mokſtá tawo* (dar žr. Skardžius IV: 201)

↔ (s. / v.) le. *niedbałość* ‘tingumas, lėtumas; neatidumas; nerangumas’ (SW III: 267–268; SPW XVII: 213–216; SSt V: 170) → s. blr. *недбалость* ‘nerūpestingumas’ (ГСБМ XX: 63), blr. *недба́лосць / нядбаласьць* ‘tingumas; nerūpestingumas, aplaidumas’ (Носовичъ 1984: 330; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 197) – dėl struktūrinio elemento *-ie- > -o-* kaitos žr. *nodbolas*

noklodas (sm.) ‘i š l a i d o s’: *trudnaſtis ir procis / ir nokłoday* MP 66.19 (ALEW II: 708)

← (s. / v.) le. *nakład* ‘išlaidos; mokestis už ką nors, atlyginimas; lėšos, reikalingos atlikti ką’ (SW III: 83–84; SPW XV: 582–585; SSt V: 53; Гарбуль 2009$_a$: 403–405) → s. blr. *накладъ* ‘išlaidos’ (ГСБМ XIX: 96), s. r. *накладъ* ‘procentai; papildoma mokesčių dalis; išlaidos; nuostolis’ (СРЯВ X: 115–116)

nosū́pka 1 (sf.) ‘n o s i n ė’ Als, Pmp

↔ le. *nosówka* ‘nosinė; (gram.) nosinis priebalsis’ (SW III: 412) → blr. (dial.) *насо́ўка* ‘nosinė’ (ТСБМ III: 313; РБС II: 549; СБГП III: 182)[195]

nošélninkas (***-nykas***) 1 (sm.) ‘k a k l i n i n k a s, d ė l i n g ė’ Vs, Brb, Dsm: *Vadeles jau turiu, dar paduok nošélninkus* Mrs; *Nošélnykai dedami arkliams ant kaklo* Lp

← (v.) le. *naszelnik* ‘diržas, jungiantis pavalkus ir vežimo rodiklį, reikalingas vairavimui; kaklo papuošalas; belaisvių kaklo antkaklis’ (SW III: 176; Linde III: 270–271) → s. blr. *нашельникъ* (*нашильникъ*, *нашыльникъ*) ‘diržas nuo žąslų iki grąžulo’ (ГСБМ XIX: 368; Булыка 1980: 121) ≠[196] blr. dial. *нашы́льнік* ‘diržas, jungiantis pavalkus ir vežimo rodiklį’ (ЭСБМ VII: 292), r. *наши́льникъ* ‘balno dirželis; diržas, jungiantis pavalkus ir vežimo rodiklį’ (Даль II: 499; Фасмер III: 51–52)

---

[195] Šis polonizmas vartojamas ne tik lietuvių tarmėse, bet ir Lietuvos rusų kalboje, plg. r. dial. *носо́вка* ‘nosinė’ Jon (СРНГ XXI: 291). Leksemos vartojimo arealas suponuoja šį žodį esant ne rusų kalbos veldinį, kaip mėgina aiškinti *Rusų liaudies šnektų žodyno sudarytojai* (СРНГ ibd.), bet superstratinės leksikos reprezentantą.

[196] Lie. dial. *našìlnikai* 1 (sm. pl.) ‘virvė, kuria pakinkytas arklys pririšamas prie grąžulo galo, kaklininkas’ Krn, Srk, Gdl, Šln, Grk (LKŽe) dėl struktūrinio elemento *-e- > -i-* kaitos, matyt, priskirtinas gudizmams, nors, žinoma, galima įžvelgti regresyvinės asimiliacijos suponuotą kitimą, t. y. *naš-**e**-ln-**i**-kai → naš-**i**-ln-**i**-kai*.

O

okas (sm.) ‘s e k l u m a u p ė j e , n u s l ū g u s v a n d e n i u i , v i r s t a n t i s a l e l e’ J: *Vyrai, plaukiam ant oko, smiltyse pasikepinsim* Vl; *Garlaivis nenučiuožia nuo oko jau antra valanda* Zp; *Upės vagoje dažnai pasitaiko okų ir dumblo sąnašų* Šlč

↔ (v.) le. ***hak*** ‘nedidelė sekluma prie kranto’ (< fryz. ***hôk*** ‘[geogr.] ragas, iškišulys; siauras žemės ruožas, nerija’ / v. v. a. ***hâke[n]*** ‘kablys; kaupas ir kt.’ [SW II: 6–7; SPW VIII: 282–283; Brückner 1985: 167; Ożdżyński 1986: 115; ЭСБМ III: 18–19; Kluge 2002: 384–385; MLex 79; plg. Фасмер I: 384]) → blr. (dial.) ***гак(ъ)*** ‘sala, salelė, nerija; kablys ir kt.’ (Носовичъ 1984: 108; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 76; СБГП I: 405) ≠ s. blr. ***гакъ*** ‘kablys; kankinimo įrenginys’ (ГСБМ VI: 244), s. r. ***гакъ*** ‘t. p.’ (СРЯВ IV: 8)

originolas (sm.) ‘o r i g i n a l a s’: DPk 460.25–26 *Tęgi paród mumus téipaiau Heretíkai Originołus bażnícziu ſawú* (dar žr. Skardžius IV: 204)

← (v.) le. ***oryginał*** ‘autentiškas dokumentas; pirminis veikalas; verčiamosios kalbos veikalas; originalių pažiūrų žmogus’ (< V. lo. ***originale*** ‘autentiškas dalykas’ [SW III: 833; SPW XXII: 89–90; Niermeyer 1976: 748; plg. Moszyńska 1975: 195]) → s. blr. ***орикгиналъ***, ***орыгиналъ***, ***орыкгиналъ*** ‘originalas’ (ГСБМ XXII: 318; Булыка 1980: 57), blr. ***арыгінáл*** ‘originalas; neįprastas žmogus’ (ТСБМ I: 270; ЭСБМ I: 156)

P

pabarčius (sm.) ‘mokesčių rinkėjas’: *Adoniram, sūnus Abdo, buvo pabarčius* BB 1Kar. 4.6

↔ (s. / v.) le. *poborca* ‘mokesčių rinkėjas’ (SW IV: 288; SPW XXV: 109–110; SSt VI: 192) → s. blr. *поборца* ‘mokesčių rinkėjas’ (ГСБМ XXIV: 432–433), blr. *побóрец* / *набóрац*, *набóрца* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 422; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 201; ЭСБМ VIII: 85)

pabãžnas, ***-à*** 4 (adj.) Mrj, Prn, Ppl, Mlt, Dglš, ***pãbažnas***, ***-a*** 1 ‘dievobaimingas, pamaldus’ [K]: *Sako, labai pabãžnas* OZ 37; *Ant pabãžno pirštais rodo* JD 9; *Hercikis tokias nepabažnas ir nechrikščioniškas žmones nor iš savo žemės išvaryti* Vln 4; *pabažnaĩ* (adv.) DP 230: *Meldžiam tave... idant... jis... pabažnai užaugintas būtų* Mž 113; ***pabažnùs***, ***-ì*** 4 ‘t. p.’ Brs, ŽCh 8: *Katalikai tenai ar nebe teip pabãžnūs* BM 86

← (s. / v.) le. *pobożny* ‘pamaldus, religingas, dievotas; teisingas; nuolankus’ (SW IV: 289; SPW XXV: 116–121; SSt VI: 192; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Темчин 1995: 48; ALEW II: 724–725) → s. blr. *побожный* ‘dievobaimingas, dievotas’ (ГСБМ XXIV: 428–429), blr. *побóжный* / *набóжны* ‘dievobaimingas, dievotas; gailestingas’ (Носовичъ 1984: 422; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 201; ЭСБМ VIII: 85), r. *побóжный* ‘t. p.’ (Даль III: 136)

pabãžnastis 1 (sf.) ‘dievobaimingumas, pamaldumas’ brš: *Kas tai yra pabažnastis* Sz (LKŽe); JMP 34.2–7 *Tos meyłes wdecẓni turetum but / giwendami cẓia ant to świe=ta pábáẓnay ir cnátliway / o ta pábáẓnaſti vẓrákina dwieinoſe dáyktuoſe iſiſaugoime ir pánoreime / rodidámás tátáy ko ſaugo=tis / ir ka dáriti turim: Trećia / kuriu cnátu pilniauſey táme ẓiwáte muſu perſergiet turim / o deſt iu tris / neſang tos maẓ newiſas kitas ſáwimp vẓurákina: Págiriſte ábá miernaſtis / teyſi=be / ir pábáẓnáſtis* (dar žr. Skardžius IV: 205)

← (v.) le. *pobożność* ‘pamaldumas, religingumas, dievotumas; teisingumas; pietizmas’ (SW IV: 289; SPW XXV: 114–116) → s. blr. *побожность* ‘dievobaimingumas, dievotumas’ (ГСБМ XXIV: 428), blr. *побóжносць* / *набóжнасць* ‘dievobaimingumas, dievotumas; gailestingumas’ (Носовичъ 1984: 422; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 201; ЭСБМ VIII: 85)

pabažnùmas 2 (sm.) ‘dievobaimingumas, pamaldumas’: *Senmergėm (davatkom) lieka ne iš pabažnùmo, bet iš piktumo* Gs – žr. *pabãžnastis*

pabloznyti (verb. tr.) ‘masinti, suvedžioti’: JMP 9.3 *Bát kangi / iog teip páklides świetas vẓutemde o pabłoẓniia wiſus ſekiotoius ſáwo / kad to ne=regi / nei regiet nori / káip mornay ẓuwá / o káip ing nieka ápſigre=ẓiá* (dar žr. Skardžius IV: 205)

← (v.) le. *pobłaźnić* ‘masinti; kvailinti, suvedžioti’ (SW IV: 285; SPW XXV: 101–102) → s. blr. *поблазнити* ‘apgauti, suvedžioti’ (ГСБМ XXIV: 424) – dar žr. *bloznyti*

pachlebavoti (verb. intr.) ‘meilikauti, įsiteikti’: JMP 361.44–361b.1 *O tu tácžiau negáli iß=kieſti / idánt ne vžbeginetumbey dudkawodámás ghiemus ir pá=chlebawodámás / tikiedámás iž cžionáy nuog iu pádeimá kokia / ápłáides nuweizdeima / ápweizdeima / ir žádeima / Poná ſáwo / o káip ſenás priekáłbis ir. Iog nebutu linkſmás vbagás / idant nepáſákitu bagotam / kad iámuy kas ipácžey gádiſis* (dar žr. Skardžius IV: 205)

← s. / v. le. *pochlebować* ‘meilikauti, įsiteikti’ (SW IV: 298; SPW XXV: 150–152; SSt VI: 199; dar žr. ALEW II: 732) → s. blr. *похлебовати*, *похлебовать* ‘meilikauti’ (ГСБМ XXVII: 380; Булыка 1980: 134; plg. ЭСБМ VIII: 237), s. r. *похлъбовати*, *похлебовати* ‘t. p.’ (СРЯВ XVIII: 54) – dėl kilmės žr. *pachlepca*

pachlepca (sm.) ‘meilikautojas’: WPk 18r.$_{10–11}$ *kaip tai dara pachliepcas Dwara ÷ kure dwaru nar intikti* (dar žr. Skardžius IV: 205)

← (s. / v.) le. *pochlebca* ‘meilikautojas; padlaižys; šmeižikas, skundikas’ (← [vertinys] lo. *parasītus* ‘t. p.’ ← gr. παράσιτος ‘meilikautojas ir kt.’ [SW IV: 298; SPW XXV: 147–148; SSt VI: 199; dar žr. Zinkevičius 1988: 57; ALEW II: 732]) → s. blr. *похлебуа* ‘padlaižys, meilikautojas’ (ГСБМ XXVII: 381; Булыка 1980: 125; plg. ЭСБМ VIII: 237)

pakleba (scom.) ‘pataikūnas’ J; *paklẽbčius* (scom.) 2 **1**. ‘plepys, liežuvininkas, liežuvautojas’ Lex 111, C II 177, MŽ, [K]; **2**. ‘saldžialiežuvis, pataikūnas’ Q 327, C II 459, R: *Marti tikras paklẽbčius – gera abiem pusėm* Ktk; *Aš nemėgiu tokių paklẽbčių, katrie noria visiem geri būt* Č – žr. *pachlepca*

pachlepstva (sf.) ‘meilikavimas, įsiteikimas’: JMP 339.38 *O nenoreio gi vžmirßt Ponas / idánt to neturetu parodit iog puikiá / paſiputimás / padukſis wireſnibes ir pachlepſtwá ſwietá to / eſt ła=biaus ižgwołtáwoiámá ßwente / negi kokſay darbás abá rupini=más ápe biedną žmogu* (dar žr. Skardžius IV: 206)

← (s. / v.) le. *pochlebstwo* ‘meilikavimas, įsiteikimas’ (SW IV: 298–299; SPW XXV: 152–154; SSt VI: 199; dar žr. ALEW II: 732; Rykiel-Kempf 1985: 54) → s. blr. *похлебство* ‘meilikavimas, įsiteikimas’ (ГСБМ XXVII: 380–381), blr. *пахлéбства* ‘t. p.’ (ЭСБМ VIII: 237), s. r. *похлъбство*, *похлебство* ‘t. p.’ (СРЯВ XVIII: 54) – dėl kilmės žr. *pachlepca*

paciõngas 1 (sm.) ‘traukinys’: *Parazskraĩdė (parbėgo) iš paciõŋgo* Micaičiai (DvŽ II: 37); ***pociõngas*** 2 (sm.) ‘t. p.’ ZtŽ 500; ZŠT II: 300

← le. dial. (MLd [Zatom Stary]) *pociąg* /po**c**ioŋg/ (le. *pociąg* /po**ć**ioŋg/) ‘vagonai su garvežiu, traukinys ir kt.’ (SW IV: 311; MAGP I^2: 20) → blr. dial. *пóцёнг* ‘garvėžys’ (СБГП IV: 62)

pačesnastis (sf.) ‘garbė, garbingumas’: WPk 56r.35–36 *Jr idant ir mus paiudintų ‹←paių›, ant darijma paczieſnaſties, ÷ ant weßliba laikimaſsi* (dar žr. Skardžius IV: 206)

← (s. / v.) le. *poczesność* ‘garbingumas, padorumas, garbė’ (SW IV: 323; SPW XXV: 273; SSt VI: 214; dar žr. ALEW I: 160) → s. blr. *почесность* ‘garbė, pagarba’ (ГСБМ XXVII: 403)

padabõnė 2 (sf.) ‘patikimas’ Ktk: *Jagu turi padabõnę, tekėk už jo* J; *Apsiženijo be padabõnės, tai ir nesutinka* Gs; *Kaip nori, teip daryk: valia padabõnės* Trgn ir kt. (Lš, Krč,

JV 456, JD 36) (LKŽe); *Kad jau tau nebuvo padabonės, nebuvo, eik nors jos apgiedot* ŠLP 258; *Nu, kad jau tau nebuvo padabonės ant jos, tai nors dabar padėk mums užkelt ant lantų* ŠLP 259 (SŽ 411)

← (v.) le. *podobanie* ‘patikimas; palankumas, noras, valia’ (SW IV: 386; SPW XXVI: 7–8) → blr. *подоба́нне* ‘palankumas’ (Носовичъ 1984: 444)

padabõnės 2 (sf. pl.) ‘apžvalgai, pražvalgai’ Ad: *Jaugi ažgėrė, tai gal nedėlioj važiuos padabonė́sna* Rimš; *Gal ir bus jau vestuvės, kad jaunoji su tėvais buvo ant padabónių* Nč – žr. *dabõnė*

padešvà 2 (sf.) ‘papadė’ ZtŽ 446

← (s. / v.) le. *podeszwa* ‘apatinė pėdos dalis, papėdė; avalynės odinis padas; avalynės odinis įklotas; rogių apkaustai ir kt.’ (SW IV: 353; SPW XXV: 425–426; SSt VI: 240; Ostrowski 2013: 84) → blr. (dial.) *падэ́шва* ‘padas; papėdė; pagrindas’ (ТСБМ III: 583; РБС II: 612; СБГП III: 325; ЭСБМ VIII: 116)

padkanclerius (sm.) ‘kanclerio padėjėjas, vicekancleris’ SD 260

← s. / v. le. *podkanclerzy*, (v.) le. *podkanclerz* ‘vicekancleris, kanclerio padėjėjas’ (SW IV: 361; SPW XXV: 438–439; SSt VI: 243; dar žr. Palionis 1967: 284) → s. blr. *подканцлеръ* ‘karalystės ministras; kanclerio pavaduotojas’ (ГСБМ XXV: 213; Булыка 1980: 21), s. r. *подканцлеръ*, *подканцлерий* ‘didžiojo kanclerio pavaduotojas’ (СРЯВ XV: 263) – dėl kilmės žr. *káncleris*

padlà 2, 4 (sf.) **1**. ‘dvėseliena, maita’ Skr: *Užkask tą pãdlą giliau į žemę* Škn; *Prie pãdlai atsigulė vilkas* Strn; *Šunes išsikasė pãdlą* Grk ir kt. (Krkl, Trgn); **2**. (scom.) ‘nususęs, prastas, netikęs gyvulys’ Grš: *Kaip aš josiu ant tokios padlõs!* Klov; *Kur tu tokį pãdlą dėsi!* Vl; **3**. (scom.) ‘(menk.) bjaurybė, nenaudėlis’: *Tu, pãdla, ar neturi darbo, kad valkiojies pakraščiais!* Sv; *Nesakyk tu, žmogus, kokia padla!* J. Žem; *Ot padlà, o ne žmogus* Dbk; *Grūsk pãdlą pro duris!* Dbk; *Jis su tokia padlà susidėjo, kažin kaip išeis* Plt (LKŽe; dar žr. ZtŽ 446); ***padlė*** ‘t. p.’: *Po Martynų rudeny, kai atsirand pakluonėse daug padlių, šunys sutarė pasikelti balių* ŠLP 47 (SŽ 412)

← (v.) le. *padło* ‘dvėsena, gaišena, maita; niekam tikusi, bjauri, sukriošusi būtybė’ (SW IV: 9; Linde IV: 608; Brückner 1985: 390) → blr. (dial.) *на́дла*, blr. dial. *на́дло* ‘maita, dvėseliena; sugedusi jautiena; įžeidus žmogaus įvardijimas, žmogysta’ (Носовичъ 1984: 389; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 209; ТС IV: 7; СГЦБ I: 262; ЭСБМ VIII: 107), r. (dial.) *на́дла* ‘nudvėsęs gyvūnas; sulysęs arklys; išsekęs žmogus; padlaižys; paleistuvė; niekingas, smerktinas žmogus; šiukšlės; toks keiksmažodis’ (Даль III: 7; СРНГ XXV: 131–132)

padlagà 2 (sf.) **1**. ‘grindys’ J, Rk, Žg, Brž, Ds: *Visuose kambariuose padlagà* Kls; *Padėk tu man padlãgą sudėti* Ūd; *Nešvari padlaga, reikia išmazgot* Jž; *Žiūriu – padlãgą beplaująs vaikas* Erž (LKŽe); **2**. ‘asla’ (ZŠT II: 212); ***padlãgė*** 2 ‘grindys’ Kls: *Ar jau sudėjai anan gale padlãgę?* Lš; ***padlãgės*** 2 (sf., pl.) ‘t. p.’: *Kap molio – tai asla, kap lentų – tai padlãgės* Nmn; ***padlãgos*** 2 ‘t. p.’ Lbv, Kt, Bd, Skm: *Eik išmazgot padlagàs* Mrj; ***padlogà*** 2 ‘t. p.’ Dv (DvŽ II: 39; dar žr. ZtŽ 446; ZŠT I: 325, II: 252, 452)

← (s. / v.) le. *podłoga*, (pl.) *podłogi* ‘būsto medinės grindys; parketas; gruntas, apačia ir kt.’ (SW IV: 373; SPW XXV: 459; SSt VI: 249; dar žr. Kardelis 2003: 71; Ostrowski 2006: 17) → s. blr. *подлога* ‘grindys; priežastis, akstinas’ (ГСБМ XXV: 232), blr. *падло́га* ‘grindys (gyvenamųjų patalpų); pagrindas’, blr. dial. *падло́га*, *подло́га* ‘t. p.’ (СБГП III: 312; ЭСБМ VIII: 108; ТС IV: 97; Сцяцко 1972: 17) ∌ r. dial. *подло́г* ‘medinės grindys’ (СРНГ XXVIII: 68)[197] ≠ r. *подло́гъ* ‘pakišalas, padėlys’ (Даль III: 181)

padlecà 2 (scom.) ‘niekšas, nenaudėlis; išdykėlis’ Kri (LKŽe); *Von lauka, padleca, nelandęs po užugnį!* ŠLSP 185 (SŽ 412); ***padliecà*** 2 ‘t. p.’ Als: *Išleisk tokį padliẽcą į miestą, tai ką išgirsi* Krtn

↔ le. (dial.) *podlec* ‘nedoras žmogus, niekšas’ (SW IV: 369; Karłowicz IV: 179) → r. *подле́цъ* ‘negarbingas, savigarbos neturintis žmogus, siekiantis savo tikslų bet kokiu būdu’ (Даль III: 184; plg. Черных II: 49; Крылов 2005: 300)

padlynà 2 (sf.) Ds **1**. ‘maitos mėsa’ Sv, Šln: *Šit atlekia juodvarnis su vaikais lest padlỹnos* BM 158; **2**. (scom.) ‘(menk.) bjaurybė, nenaudėlis’: *Štiš tu, gaidy, tu, padlyna, aš tau duosiu su puodyne!* LTR (Vb)

← (v.) le. *padlina* ‘kritęs gyvūnas, dvėseliena; bjaurybė, nenaudėlis’ (SW IV: 9; Linde IV: 608; Brückner 1985: 390) → blr. *па́дліна* ‘kritęs gyvūnas, dvėseliena; bjaurybė, nenaudėlis’ (Носовичъ 1984: 389; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 210; ЭСБМ VIII: 107), blr. dial. *падлі́на* ‘dvėsena’ (ТС IV: 7), r. dial. *па́длина*, *падли́на* ‘t. p.’ (СРНГ XXV: 132)

padlíena 1 (sf.) ‘maitos mėsa’ Alv, Vl: *Žiemą vilkai labai gerai eina an padlienos* Lkč; *Šita padliena smirda* Šn; *Sulėkė kai varnai prie padlienos* Sln ir kt. (LTR [Jnš]) – žr. *padlynà*

padmūráuka 1 (sf.) ‘pamatas (ppr. lietas iš cemento, mūrytas)’ Mrk, Rdš, Nmn, Paį, Dglš

← le. *podmurówka* ‘sumūrytas pamatas, ant kurio kažkas pastatyta; mūrinis pamatas, pagrindas’ (SW IV: 379) → blr. (dial.) *подмуро́вка* / *падмуро́ўка* ‘akmeninio pagrindo mūrijimas; mūrinis pamatas’ (Носовичъ 1984: 444; ТСБМ III: 546; СБГП III: 313; ЭСБМ VIII: 109; Сцяцко 1972: 16–17) ≠ r. dial. *подмуро́вка* ‘tinkas’ (СРНГ XXVIII: 88) – dėl tolimesnės kilmės žr. *mū́ras*, *mū̃ris*, *mūrỹs*, *mū̃rius*

pamūráuka 1 (sf.) ‘pamatas (ppr. lietas iš cemento, mūrytas)’ Vžns, Č, Ds: *Jis savo namų pamūráuką iki krūtinės išmūrijo* PnmR; *Pamūráuka jau padėta, pavasarį rūmą statysma* Dbk; *Liepk gerą pamūráuką išmūryti, bo paskui gali namas sukrypti* Rd ir kt. (Užp, Pl) – žr. *padmūráuka* (partityvinis vertinys)

padõnas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘pavaldinys, tarnas, nelaisvas, priklausomas žmogus, baudžiauninkas’ K, J, Pgg, SP II 149, R: *Ger dvaruose didi ponai, ger po kiemus ir padonai* BsO 177; *Padonai vierni* KlvD 351; *Nevaliojamais darbais apsunkino mūsų padonus, tėvynaičius, bernus ir doklininkus* A 1884: 163 (*... ponpalaikis,*

[197] Dėl giminės kategorijos lie. dial. *padlãgas* 2 (sm.) ‘grindys’ Trs, Avl, Vžns, Lnkv, Mlt, Klov, Rud: *Jo troba be padlago* Lp; *Iš siaurų lentų geresnis padlagas* Alv; *Šoko, trypė, net padlãgai zykė* Slm /\ *Aure karvė stovi kaip ant padlãgo (labai nugraužta ganykla)* Mžš (LKŽe); Žižmai (DvŽ II: 39) ir lie. dial. *padlõgas* 2 (sm.) ‘t. p.’: *Padlõgų daugiáusia dãro iš mẽdziagos* (medžio) Dv (DvŽ II: 39), matyt, priskirtini rusizmams.

rodos, juokiasi būrui bei savo pusgyvį padõną laiko per šunį K. Donel [Kabelka 1964: 155]) /\ *Koks edelmonas (ponas), toks ir padonas* B; ***padonis***, ***-ė*** ‘t. p.’: *Kožnas padonis ponui savam kaltas yra keturius daiktus* BP II 503; *Tu karalienė, aš tavo padonis* Vnž

← (s. / v.) le. *poddany* ‘pavaldinys; bernas (ūkio darbininkas), baudžiauninkas’ (< [vertinys] V. lo. *subditus* ‘pavaldinys; vasalas’ [SW IV: 346; SPW XXV: 394–399; SSt VI: 236; Niermeyer 1976: 996; ЭСБМ VIII: 104; ЭССРЯ II: 147; dar žr. Palionis 1967: 282; Kregždys 2014: 411, 2014_{d}: 38; ALEW II: 727]) → s. blr. *подданый* ‘pavaldinys’ (Булыка 1980: 21), blr. (dial.) *поддáный / паддáны* ‘baudžiauninkas; pavaldinys’ (Носовичъ 1984: 440; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 208; Шатэрнік 1929: 188; Расторгуев 1973: 184), blr. dial. *паддáный* ‘t. p.’ (Бялькевіч 1970: 304), (s.) r. *подданный* ‘pavaldinys’ (СРЯВ XV: 248; Даль III: 170; dar žr. Гарбуль 2009_{a}: 528) – dėl tolimesnės kilmės žr. *padonas*, *-a*

padonas, ***-a*** (adj.) ‘kuris kam priklauso, yra kieno pavaldinys, tarnas’: *Būkiat tada iš reikos padoni, ne tiektai dėl karojimo, bet taipajag dėl sąžinės* Vln 41; ***padonus***, ***-i*** ‘t. p.’ Lex 200, N

← (s. / v.) le. *poddany* ‘pavaldus; priklausomas; paklusnus’ (< [vertinys] V. lo. *subditus* ‘pavaldus; priklausomas’ ← lo. *subditus* ‘pavergtas; pavaldus’ [SW IV: 346; SPW XXV: 389–394; SSt VI: 236; Niermeyer 1976: 996; dar žr. Palionis 1967: 282; Темчин 1995: 49; Kregždys 2014: 412; ALEW II: 727; plg. Фасмер III: 296; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 347]) → (s.) r. *подданный* ‘pavaldus, priklausomas; ištikimas; paklusnus’ (СРЯВ XV: 248; Даль III: 170; dar žr. Гарбуль 2009_{a}: 528)

padonáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘būti pavaldiniu, tarnu, baužiauninku’ I ⇐ *padõnas*, *-ė*

padonijà 2 (sf.) ‘buvimas pavaldiniu, tarnu, baužiauninku’: *Sunki padonijà pas tą poną* J

↔ s. / v. le. *poddanie* ‘administracinis priklausinys (*civitatis professio*); pavaldumas (*actus subiciendi*); paklusimas; gynybos atsisakymas; buvimas pavaldiniu, vasalu; pasidavimas, kapituliacija; atsidavimas Dievo valiai’ (SSt VI: 235; SPW XXV: 388) → s. r. *поддание* ‘paklusimas, priklausomybė’ (СРЯВ XV: 248),

‖ ≠ s. blr. *подание*, *поданье* ‘perdavimas tiesiogiai kitam; atidavimas naudoti; pateikimas; gynybos objekto perdavimas; įsakas; siūlymas; įteikimas’ (ГСБМ XXV: 156–158) – dėl tolimesnės kilmės žr. *padõnas*, *-ė*, *padonis*, *-ė*

padonỹstė 2 (sf.) ‘buvimas pavaldiniu, tarnu, baužiauninku’ K, Q 99, R 101, I

↔ (v.) le. *poddaństwo* ‘priklausomybė, pavaldumas; paklusnumas’ (SW IV: 346; SPW XXV: 399–400) → s. blr. *подданство*, *поддaньство* ‘priklausomumas; paklusimas; ištikimybė’ (ГСБМ XXV: 196–197), blr. *поддáнство / паддáнства* ‘baudžiava’ (Носовичъ 1984: 440; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 208), (s.) r. *подданство* ‘priklausomybė; ištikimybė’ (СРЯВ XV: 248–249; Даль III: 170) – dėl tolimesnės kilmės žr. *padõnas*, *-ė*, *padonis*, *-ė*

padõtkas 2 (sm., ppr. pl.) ‘m o k e s t i s’ BB Luk. 20.22, Krkl, Ssk, Srj, OZ 38: *Liepė ciecoriui padotkus mokėti* M. Valanč; *Ar jau sumokėjai padotką?* Mrk; *Padotkai dideli buvo* Dsn ir kt. (DP 210, Kp) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 39; ZtŽ 447; ZŠT I: 196, 345, II: 339)

← (s. / v.) le. *podatek* ‘asmens turto dalis, reguliariai mokama kaip mokestis valstybei išlaikyti; pagalba’ (SW IV: 336; SPW XXV: 353–356; SSt VI: 229; dar žr. Zinkevičius 1988: 133) → s. blr. *податокъ*, *податекъ* ‘pastovus nustatytas mokestis’ (ГСБМ XXV: 164–165), blr. *подáтокъ / падáтак* ‘(privalomasis privačių asmenų ir įmonių) mokestis; pelnas; auka (bažnyčiai)’ (Носовичъ 1984: 438; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 207; ЭСБМ VIII: 100), blr. dial. *подáток* ‘t. p.’ (ТС IV: 85)

padpinka (sf.) ‘t o k s p a k i n k t ų d i r ž a s , e i n a n t i s p e r a r k l i o s p r a n d ą i r p r i r i š a m a s p r i e i e n ų g a l ų ; p a k e l t i n ė’ Krn (LKŽe); ***padpìnka*** 1 ‘t. p.’ Pupiškės (DvŽ II: 39)

← le. *podpinka* ‘diržas, juosiantis arklio pilvą, sujungtas su kamanomis ir kt.’ (SW IV: 399) → blr. dial. *падпíнка* ‘toks pakinktų diržas’ (СБГП IV: 317–318; ЭСБМ VIII: 112)

padvaiskas (sm.) ‘m i e s t o t a r n a u t o j a s ; k a l ė j i m o p r i ž i ū r ė t o j a s’: *Ir praaušus siuntė hetmanai padvaiskus* BB ApD. 16.35 (LKŽe); ***padvaiskis*** ‘m i e s t o t a r n a u t o j a s’: *Ką tie vaitai, padvaiskiai darydavę, seniejie nesako* ŠLSA 288 (SŽ 412)

← (s. / v.) le. *podwojski* ‘miesto ar valsčiaus teismo vykdytojas; miesto tarnautojas’ (SW IV: 438–439; SPW XXVI: 107; SSt VI: 282) → s. blr. *подвойский* ‘miesto tarnautojas; vaito padėjėjas; teismo anstolis’ (ГСБМ XXV: 182–183; Булыка 1980: 21) ≠ blr. *подвóйскій* ‘lenkų papulkininkas’ (Носовичъ 1984: 439),

‖ ≠ s. r. *подвойский* ‘(Naugardo) kunigaikščio šauklys, pranešantis valdovo sprendimus; teismo antstolis; sargybinis’ (СРЯВ XV: 239), r. *подвóйскій* ‘teismo antstolis; šauklys’ (Даль III: 165; plg. Фасмер III: 296) – dar žr. *váiskis*

patvaiskas (sm.) ‘b u d e l i o p a d ė j ė j a s’ Krz 172, C II 415, [K] – žr. *padvaiskas*

padvajai (sm., pl.) ‘d u r ų s t a k t o s’: *Ir ims iš ano kraują ir pateps jį ant abiejų padvajų durų* Ch 2Moz 12.7

← s. le. *podwoj*, (s. / v.) le. *podwoje* ‘viena 2-ų durų staktos pusių; varstomos į abi puses durys’ (SW IV: 438, 439; SPW XXVI: 105–106; SSt VI: 284–285) → s. blr. *подвой* ‘vartų ar durų šoninė dalis’ (ГСБМ XXV: 182)

pahanbyti (verb. tr.) ‘i š n i e k i n t i’: *ſchwentas ia Wardas ſtoieſſi pahanbitas* Mž 136.11 (Urbas 1966: 260; Skardžius IV: 210)

← (s. / v.) le. *pohańbić* ‘paniekinti, užtraukti nešlovę; pažeminti; sugėdinti; užpulti’ (SW IV: 475; SPW XXVI: 206–207; SSt VI: 301–302; plg. Stang 1974: 235) → s. blr. *поганбити*, *поганьбити* ‘pažeminti, paniekinti, įžeisti’ (ГСБМ XXV: 105) – dėl kilmės žr. *hanbyti*

pajednóti (verb. tr.) ‘s u v i e n y t i’: *Mus pajednok* brš; (refl.): *Pamuštas norėjo pasijednoti (susitaikyti?) už piningus* M. Valanč

← (s. / v.) le. *pojednać* ‘sutaikyti priešininkus; suvienyti’ (SW IV: 481; SPW XXVI: 227–228; SSt VI: 305) → s. blr. *поеднати*, *поеднать* ‘suvienyti, sutaikyti ir kt.’ (ГСБМ XXV: 361), blr. *поеднáць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 451) – dar žr. *jednóti*

pakamãris 2 (sm.) ‘(istor.) teismo valdininkas, žemės ribų bylas sprendžiantis teisėjas’ A. Janul, NdŽ: *Žemės sienų teisėjai pakamariai iš pradžių buvo karaliaus skiriami iš pavieto žemininkų tarpo* rš; *Kiekvienas pavietas turėjo bajorų byloms spręsti žemės, pilies ir pakamario teismus* rš

← (s. / v.) le. *podkomorzy* ‘žemėtvarkininkas, sprendžiantis žemės priklausomybės ginčus; aukščiausio Lenkijos dvariškio titulas ir kt.’ (SW IV: 364; SPW XXV: 443–444; SSt VI: 243) → s. blr. *подкоморый*, *подкоморей*, *подкомория*, *подкоморы* ‘žemės ribų bylas sprendžiantis teisėjas’ (ГСБМ XXV: 221; Булыка 1980: 21), s. r. *подкоморий* ‘t. p.’ (СРЯВ XV: 269) – dėl le. **ř* → /ź/ frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4 tipą

pakavõnė 2 (sf.) **1**. ‘saugojimas, apsauga’: *Piningus į pakavõnę duoti* K II 314; *Piningai už kelnorę, už pakavõnę* K II 2; **2**. ‘paslėpimas’: *Menka tavo pakavõnė, kad visi mato* J; **3**. ‘slėptuvė’ C II 180, N: *Pakavonė – vieta, kurioj kavojame daiktus valgomus, kad šilima, saulė arba šaltis negadintų* I; *Dabar tų pakavõnių (vietų pasislėpti) yr: tai rugiai, tai kiti javai* Gs; **4**. ‘palaidojimas, laidotuvės’ Krš, Užp, Mrc: *Tėvo pakavõnė man gerokai kaštavo* Skr; *O pakavõnei tai galgi mažai išėjo?!* Sb; *Nuvėjau lankyt, ir pradėjo kalbėt apie pakavõnę* Slm; *Buvau ir aš an pakavõnės* Rud; **5**. ‘arešto namai, daboklė’: *Ką į pakavõnę įsodinti* K I 94

↔ (v.) le. *pochowanie* ‘saugojimas; laidojimas; išlaikymas, pragyvenimo šaltinis’ (SW IV: 303; SPW XXV: 173) → s. blr. *похованье* ‘laidojimas’ (*n. actionis*) (ГСБМ XXVII: 283), blr. *похова́нне* / *пахава́ньне* ‘laidotuvės’ (Носовичъ 1984: 487; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 228; plg. ЭСБМ VIII: 238)

pakolkà 2 (sf.) **1**. ‘gyrimasis, pasigyrimas’: *Ans pakõlkos pilnas, t. y. girias, kolijas* J; *Pakõlkos pilna – iš anos teisybės niekumet nesužinosi!* Vkš; *Jis dirba dėl pakõlkos* J; **2**. (scom.) ‘kas giriasi, pagyrūnas’ Als, J

↔ v. le. *pochwałka* ‘pagyra, pagyrimas; tai, už ką giriama; šlovė; šlovės troškimas; giriamas žmogus; pranašumas; patvirtinimas; raštiška keršto priesaika’ (SW IV: 307; SPW XXV: 184; ЭСБМ VIII: 235; dar žr. Smoczyński 2005: 194) → blr. *похва́лка* / *пахва́лка* ‘gyrimasis; pagyra; grėsmė’ (Носовичъ 1984: 486; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 206), s. r. *похвалка* ‘pagyra; gyrimasis’ (СРЯВ XVIII: 48), r. *похва́лка* ‘t. p.’ (Даль III: 366) ≠ s. blr. *похвалка*, *похвалька* (*пофалка*) ‘viešai išsakyta grėsmė’ (ГСБМ XXVII: 372–373; Булыка 1980: 38)

pakūtà 2 (sf.) **1**. ‘(bažn.) atgaila’ K, J, Pln, Al: *Aš tavęs išklausyti negaliu, nes aš dar neesmi kunigas, dar tik klierikas; aš tau tik pakūtą galiu užduot* BsMt I 39; *Kožnas, nukentėjęs taip savo pakūtą, nusiminęs spūdino šalin* S. Dauk; *Pakūtą stoviu* R 89 ir kt. (Mž 133, BP II 113, DP 31, Trgn, M. Valanč); **2**. ‘bausmė’ Ob, Km: *Bėkite šenai visi, o katras paskiaus atbėgs, tai tas už pakūtą turės tą žmogų nunešt į jo gyvenimą!* BsMt II 9; *Už pakūtą gausi tris išgerti* Žem; **3**. ‘vargas, kančia’ Čk: *Su svetimais vaikais užkrovė tokią pakū̃tą* Pžrl; *Su blogu vyru gyvent tai tik pakūta* Kp; *Kiek tik gyvenai, tai vis tos pakūtos ir pakūtos* Krok ir kt. (LTR [Lnkv, Erž]; dar žr. ZtŽ 450; ZŠT I: 331; ŠVŽŽ II: 11)

← (s. / v.) le. *pokuta* ‘atgailos sakramentas; atgailavimas; bausmė (moralinė / piniginė)’ (SW IV: 520–521; SPW XXVI: 404–411; SSt VI: 338; dar žr. Адомавичюте 1982: 44, 47; Zinkevičius 1990: 35; Kardelis 2003: 107) → s. blr. *покута* ‘fizinė kančia; moralinė bausmė, sąžinės graužatis; atgaila; piniginė bausmė už nuodėmes’ (ГСБМ XXVI: 103–104; Булыка 1980: 186), blr. (dial.) *поку́та* / *паку́та* ‘fizinė ar dvasinė kančia, kankinimasis; epitimija (krikščionių bažnyčios bausmė už padarytas nuodėmes / kanonų nepaisymą), bausmė; atgaila, apgailestavimas; kančia’ (Носовичъ 1984: 460; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 217; Шатэрнік 1929: 196; ЭСБМ VIII: 123; Фасмер III: 306), r. dial. *поку́та* ‘gedulingos pamaldos; gedulas, gedulo drabužis; epitimija’ (Даль III: 249)

pakūtavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) **1**. ‘atgailauti’ Ch[1] Mr. 6.12, R, [K], Ėr, Km, Pln: *Reiks dabar pakūtavoti, smėliu gerklę šėravoti!* JD 12; *Dabar pradėjo gailėtis ir pakūtavót* DP 165; *Nū metas atleidimo pakūtavójantiemus* DP 122; **2**. ‘kentėti’ Mrk, Mrc: *Jei tu iškęsi tris naktis pakūtavot, būsi ščėslyvas ir mumi išvesi* LB 239; *Šita karalystė ažkeikta, ir anas pakūtavoja* BsP II 191 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 450)

← (s. / v.) le. *pokutować* ‘gailėtis, vykdyti atgailos sakramentą; kentėti; (apie judėjus) gedėti mirusio šeimos nario’ (SW IV: 521; SPW XXVI: 412–414; SSt VI: 339; dar žr. Адомавичюте 1982: 44, 47) → s. blr. *покутовати*, *покутовать* (*покутывати*) ‘kęsti fizines kančias; kęsti sąžinės graužatį; atgailauti’ (ГСБМ XXVI: 105–106), blr. *поку́товаць* / *пакутаваць* ‘gailėtis, vykdyti atgailos sakramentą; kentėti’ (Носовичъ 1984: 460; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 217)

pakū̃tnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘nusiteikęs, pasirengęs atgailauti’ [K], N, brš

← (v.) le. *pokutny* ‘atgailos sakramento; atgailavimo; bausmės (moralinės / piniginės)’ (SW IV: 521; SPW XXVI: 411–412) → blr. *пакутны* ‘atgailaujantis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 217) ≠ r. dial. *поку́тный* ‘liūdnas; nuobodus’ (СРНГ XXIX: 26)

pakū̃tninkas (***-nykas***), ***-ė*** 1 (smob.) Als **1**. ‘kas daro atgailą’: *Visi pakūtnykai spūdino į šventorių* M. Valanč; *Garsinga pakūtnykė* M. Valanč; **2**. ‘kas kenčia vargus, kančias, kentėtojas’ Mrj: *Tu tai čystas pakūtnykas, niekad nepasilsi* Lš

← (v.) le. *pokutnik* ‘atgailautojas; kentėtojas; nakties sargas’ (SW IV: 521; SPW XXVI: 411) → blr. *поку́тникъ* / *пакутнік* ‘atgailautojas’ (Носовичъ 1984: 460; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 217), r. dial. *поку́тник* ‘tas, kuriam skirta bažnytinė atgaila, bausmė’ (СРНГ XXIX: 26)

palendvicà 2 (sf.) ‘kiaulienos raumuo prie pat nugarkaulio’ Rd: *Džiovinta palendvica labai skani* Klm

← le. *polędwica* ‘kiaulės raumuo prie nugarkaulio; kiaulės nugarinė’ (SW IV: 531; Boryś 2005: 460) → blr. (dial.) *паляндві́ца*, *палендві́ца* ‘aukščiausios kokybės kiaulės mėsa – nugarinė’ (БРС II: 858; СБГП III: 371; ЭСБМ VIII: 138), r. *полендви́ца* ‘rūkyta jautienos išpjova’ (Фасмер III: 308)[198]

[198] Lie. dial. *palengvicà* 2 (sf.) ‘kiaulės raumuo prie nugarkaulio; kiaulienos nugarinė’ Šaltiniai (DvŽ II: 46; ŠVŽŽ II: 13) priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *палянгві́ца* ‘nugarinė’ (СБГП III: 371).

palerinà 2 (sf.) ‘viršutinio drabužio didelė, apskrita, pečius dengianti apykaklė’ Rk, Pmp, Sml, Pn, Srv

← le. dial. (DLd [Dzierzbiętów]) *paleryna* ‘trumpas berankovis moterų apsiaustėlis; toks gūnios (nuo kaklo iki alkūnių) tipas ir kt.’ (Reczkowa 1982: 97; ЭСБМ VIII: 139; plg. Фасмер III: 229) → blr. *палярына* ‘pelerina; plati apvali apykaklė’ (ТСБМ III: 645) – dėl kilmės žr. *pelerinà*

palẽkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘lenkas’ OZ 39, Švnč, Zt (LKŽe; dar žr. ZtŽ 450–451; ZŠT I: 49, 170, 254, 302, II: 221, 249, 438; Vidugiris 2014: 69); ***paliõkas***, ***-ė*** 2 ‘t. p.’ Rud, Lp, Mrc: *Nesusidudena (nesusikalba) su paliõkais* Dv; *Visus sukilėlius vadinome paliokais* LTR (Al); *Tokia paliokė drįstanti ją įžeisti, kad ji lietuvė* I. Simon (LKŽe); *Àš paliõkas, ale aš buvaũ neñčium (dokumentuose)* Dv (DvŽ II: 47)

← (v.) le. *Polak* ‘žmogus, gimęs Lenkijoje; Lenkijos pilietis ir kt.’ (SW IV: 523; Linde IV: 869; Brückner 1985: 428–429; Deszkiewicz 1846: 106; dar žr. Ковалев 1991: 90–91; Magda-Czekaj 2003: 140; Kardelis 2003: 94–95; Щитова 2006: 197) → s. blr. *полякъ* ‘lenkas’ (ГСБМ XXVI: 236–237), blr. (dial.) *паля́к* ‘lenkas; katalikas’ (ТСБМ III: 644; СБГП III: 371; ЭСБМ VIII: 137), r. *поля́к* ‘t. p.’ (БТСРЯ 912; Фасмер III: 322)

palìcija 1 (sf.) ‘kai kuriose – specialūs administraciniai kariniai organai, ginantys esamą santvarką ir saugantys viešąją tvarką; jų būstinė; policininkai’ Pln, Ds, A 1884: 145: Čia viensėdijo(je), terp pelkių, bus gerai man ir laikraščius kavot, nei palicija niekada nesisukin BsP II 103; Davė žinią palìcijai BM 46; *Kol nusipirko prekėms pasiskleisti vietą, gerai užlopė batus palicijai* Žem; ***polìcija*** 1 ‘t. p.’: *Policija sumanė visą miestą kratyti* BsP II 147; *Iš visų šalių skubiai renkas policija, su baime dairos aplinkui ir nežino, kas daryti* J. Bil; *Plūsdami policiją ir murmėdami, pašaliečiai ėmė skirstytis, tuo tarpu kai savieji dar pasiliko pasitarti* A. Vien ir kt. (NdŽ, Pn, rš) (LKŽe; dar žr. LEW 636; ŠVŽŽ II: 13)

← v. le. *policyja* (le. *policja*) ‘miesto valdymas; politika; miesto ar kaimo institucija, besirūpinanti vieša tvarka ir kt.’ (< v. *Polizei* ‘policija’ ← V. lo. *politia* ‘valdymas; valdymo sistema’ ← lo. *polītīa* ‘valstybės sąranga’ ← gr. πολιτεία ‘piliečio teisės, pilietybė; pilietiškumas; valstybės reikalai; valstybės sąranga; demokratija; valstybė’ [SW IV: 532; SPW XXVI: 450–451; Sokólska 1999: 124; Фасмер III: 310; ЭСБМ VIII: 131; Niermeyer 1976: 811]) → s. blr. *полиция* ‘valstybės sąranga’ (ГСБМ XXVI: 147; Булыка 1980: 32), blr. *палíцыя* ‘ikirevoliucinės Rusijos ir Vakarų valstybių viešosios tvarkos palaikymo institucija’ (ТСБМ III: 637), r. *полúция* ‘viešosios tvarkos palaikymas bendrabutyje; policija’ (Даль III: 261)

palicijõntas 2 (sm.) ‘policininkas’ ZtŽ 451; ***policijántas*** 1 NdŽ ‘t. p.’: *Policijantai, vaikščiodami po miestą, ieško, kame yra tas parašas* BsP II 147 (LKŽe; dar žr. LEW 636)

← v. le. *policyjant* (le. *policjant*) ‘viešosios tvarkos sergėtojas, policininkas’ (SW IV: 533; Linde IV: 877) → blr. (dial.) *паліцыя́нт* ‘policininkas’ (ТСБМ III: 637; СБГП III: 360; Сцяшковіч 1983: 330) – dėl kilmės žr. *palìcija*, *polìcija*

paliecavóti (verb. tr.) **1**. ‘pavesti, patikėti, paskirti’: *Motina mirdama paliecavójo visą savo turtą sūnu(i)* Lzd; *Paliecavója... mokytiniui, kurį numylėjo* DP 177;

‘paaukoti’: *Jie daug pinigų paliecavojo* Vb; (refl.) Vlkv: *O jūsų mylistai, kad švęsit rudenį riebų, daug linksmybių velydams, pasiliecavóju* K. Donel; **2**. (intr.) ‘pažadėti’ Mžk; (refl.): *Ans, kad pagytų, pasiliecavójo užpirkti mišias* Mžk

↔ (v.) le. *polecać* ‘pristatant ką pagirti, rekomenduoti; patikėti, pavesti rūpintis, įpareigoti’ (SW IV: 527; SPW XXVI: 430–431; dar žr. Kabelka 1964: 26, 166; Kazak 2011: 79; ALEW I: 578; Kregždys 2014$_d$: 38) → s. blr. *полецати*, *полицати* ‘patikėti (kam ką), atiduoti, perduoti; nurodyti; rekomenduoti’ (ГСБМ XXVI: 136; Булыка 1972: 251)

paliẽtkas 2 (sm.) **1**. ‘sėjomainos laukas’: *Keliuos paliẽtkuos laikot jūs čia savo žemę?* dz; *Užsėtas visas paliẽtkas rugiais* Rtn; *Šiemet mūs rugių paliẽtkas prieg pakraščių buvo* Lp; **2**. ‘žemės plotas’: *Nuo tokio palietko jam relkėjo ne tiek prikirsti rugių* Prn; *Buvai savanoris, ir tokį mažą palietką gavai!* Al; *Šitą paliẽtką rugiais užsėsiu* Mrj ir kt. (Jz, Rtn)

← v. le. (dial.) *poletek*, *poletko* ‘žemės sklypas; sėjomainos laukas ir kt.’ (SW IV: 530; Linde IV: 875; Karłowicz IV: 235) → s. blr. *полетокъ* ‘sėjamoji lauko dalis’ (ГСБМ XXVI: 135), blr. (dial.) *палéтак*, *полéток* (blr. dial. *пылетак*, *полíток*) ‘sėjamoji lauko dalis; sėjomainos laukas ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 218; СБГП III: 357; ТС IV: 141–142; ЭСБМ VIII: 128)

pãlimas 1 (sm.) ‘didelis plotas’: *Kiek pãlimų pievų!* Dglš – žr. *paliẽtkas* (inovacinė leksemos struktūra, matyt, nulemta kontaminacijos su lie. *pū́dymas* 1, 3[a] ‘paliktas neapsėtas, besiilsintis dirbamas laukas’ [DLKŽ[5]]; trumpasis *-i-* reflektuoja fonetinę, o ne morfologinę žodžio fiksaciją)

paliū́šis 1 (sm.) ‘vėlykla’ R 392, MŽ, [K]

↔ (s. / v.) le. (dial.) *folusz* ‘milo vėlimo aparatas; vėlykla; namūdinė vilnos medžiaga’ (< V. lo. *fol[l]are* ‘velti [milą]’ / V. lo. *fullaricium* ‘vėlykla’ [SW I: 758; SPW VII: 89; SSt II: 362; Karłowicz II: 23; Niermeyer 1976: 456]) → s. blr. *фолюшъ* ‘vėlykla’ (Булыка 1972: 338), blr. dial. *фалю́ш*, *фолюш* ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 153)

palìvonas 1 (sm.), ***palivõnas*** 2 **1**. ‘didelis glazūruotas molinis puodas (ppr. su dviem ąselėmis arba visai be ąsų) pienui, sviestui, medui laikyti’ Jnšk, Skrb: *Pripylė pilną palìvoną pieno* Al; *Į tą didelį palìvoną iškošk pieną* Brb; *Sudaužiau palìvoną, nebeturėsiu kur dėt ir sviesto* Ds ir kt. (Škn, Dl, Žž, Dglš, Pkr, An); ‘ko nors kiekis, telpantis tokiame puode’: *Turiu du palìvonu sviesto* Dkš (*Cigons, pamatęs tris ar keturius palivonus medaus pilnus, prašąs ir prašąs, kad jam vieną puodą atiduotų* ŠLSA 43 [SŽ 417]); **2**. ‘(prk. menk.) galva’: *Durnas tavo palìvonas, jei nei to nesupranti* Smn; *Lėk lėk ant ledo – ar netruks palìvonas?!* Dkš; *Kap duosiu palìvonan, tai net persiversi!* Pns; ***palìvonis*** 1 ‘didelis glazūruotas molinis puodas’ Lp, Lš

← le. dial. (Psd [Blš (Lyda)]) *poliwan* (*polewan*) ‘indas pienui; puodynė’ (SW IV: 530; Karłowicz IV: 235) → r. dial. *поливáн* ‘glazūruota puodynė’ (СРНГ XXIX: 69)

palivóti, ***-ója***, ***-ójo*** Skr, NdŽ, ***palyvóti*** (verb. tr.) ‘glazūruoti’ NdŽ

← s. / v. le. *poliwać* ‘padengti sluoksniu, užtepti; glazūruoti (*levigatione oblinere*) ir kt.’ (SSt IV: 349; SPW XXVI: 445–446; Boryś 2005: 460) → blr. *палівáць* ‘glazūruo-

ti' (БРС II: 850; ЭСБМ VIII: 129), r. *поливать* (*полúвить*) 'glazūruoti, padengti sluoksniu' (Даль III: 260),

‖ ≠ s. blr. *поливати*, *полевати* 'aplieti, daryti šlapią; krikštyti; gaivinti; maitinti, papildyti, pagausinti' (ГСБМ XXVI: 143–144)

paĺmiskas 1 (sm.) 'p u s d u b e n i s': *Didysis mistras Kniprodė padavęs jam tyčioms apdengtą sklidiną palmiską kerų riešutų* D IX psl.; *Sidabro palmiskas* M. Valanč; *Atneš vainiką ant palmisko* Kv; *Šitai palmiskas, kur burną prausiau, kur žiedelį numoviau* G 27 (LKŽe); ***pálmiskas*** 1 'g i l e s n ė p a i l g a l ė k š t ė' (ŠVŽŽ II: 14)

← (v.) le. (dial.) *półmisek* 'stalo indas, pusdubenis; lėkštė ir kt.' (SW IV: 949; Linde IV: 881; Karłowicz IV: 331; Grochola-Szczepanek 2002: 57; Сцяцко 1972: 76–77) → s. blr. *полмисокъ* 'pusdubenis; negilus dubuo' (ГСБМ XXVI: 161), blr. dial. *палмíсак* 'emaliuota (negili) lėkštė' (Сцяцко ibd.);

‖ ⊉ blr. *паўмíсак* 't. p.' (БРС II: 981; plg. ЭСБМ VIII: 223)

palunskas (sm.) **1**. 'd u b u o': *Randu palunskus, kur ji turėjo, kur bernelį nuprausė* NS 1211; **2**. 'p a d ė k l a s' Kos 49 – žr. *paĺmiskas* (su *-mi-* metetaze [t. y. *-mi-* → **-im-*] ir metatezinio **-im-* kaita į *-un-* dėl vokalinio ir konsonantinio sinharmonizmo, t. y. a) užpakalinės eilės *-a-*... priešakinės eilės *-i-* → užpakalinės eilės *-a-*... užpakalinės eilės *-u-*; b) dantinis *-l-*... lūpinis *-m-* → dantinis *-l-*... dantinis *-n-* [plačiau žr. Mikalauskaitė 1975: 37])

palõcius 2 (sm.) 'r ū m a i' VlnE 193, R, S. Dauk, Krp, Ds: *Aš tau pirksiu margą dvarą, margą dvarą, didį palocėlį* JD 478; *Kad sylingas šarvinykas sergt palocių savą, pakajuj yra turtai jo* DP 118; *Jis nori, idant... anie apstingi palociūs jo būtų papildyti* MP 234 (LKŽe [dar žr. DvŽ II: 47; ZtŽ 452; ZŠT I: 52, 203, 233, II: 100, 350]); *Ale kad to vieto būtų da gražesnis palocius, kaip mūsų karaliaus, tai da būtų dyvai* ŠLP 151 ir kt. (SŽ 417)

← (s. / v.) le. *pałac* 'puikus pastatas, rūmai' (< it. *palazzo* 'rūmai; daugiaaukštis pastatas' ← lo. *palātium* 'rūmai' [SW IV: 23; SPW XXIII: 44–46; SSt VI: 11; ЭСБМ VIII: 127; dar žr. Palionis 1967: 277; Адомавичюте 1982: 43, 47; Zinkevičius 1988: 131; Иванов 2002: 108]) → s. blr. *палацъ*, *полацъ* 'rūmai' (ГСБМ XXIII: 395), blr. *палáц* 'rūmai; didingas pastatas' (ТСБМ III: 629; БРС II: 847), s. r. *палацъ* 't. p.' (СРЯВ XIV: 131)

palõšius 2 (sm.) 'k a r d a s' Ūd, I: *Palošius – tai pusantro metro ilgio, trijų pirštų pločio smailiu galu dviašmenis kardas su rankena* rš; *Jau rūdija kareivių palõšiai, tuoj vaina baigsis* Švn; *Ot gražius palošiùs nešioja apicieriai!* Mrk ir kt. (Alv, Nmn, Klvr, Mit V 293)

← (v.) le. *pałasz* 'kardas ir kt.' (< v. *Pallasch* 't. p.' ← vengr. *pallos* 'dviašmenis kardas plačia geležte; budelio kardas' ← turk. *pala* 'lenktas rytiečių kardas' [SW IV: 24; SPW XXIII: 49; Фасмер III: 191; Wołosz 1989: 288; Géza 1991: 233; EWU 1104; Юсипова 2005: 454; plg. Филичева 2003: 283]) → s. blr. *палашъ* 'į kardą panašus, dviašmenis plačios geležtės durklas' (ГСБМ XXIII: 395; Булыка 1980: 68), blr. *палáш* 'dviašmenis kardas plačia geležte; kardas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 217; ЭСБМ VIII: 128), s. r. *палашъ* 'šaktasis ginklas, plačia tiesia geležte; toks vėlyvojo laikotarpio kardas' (СРЯВ XIV: 131), r. *палáшъ* 'tiesus dviašmenis kardas' (Даль III: 11)

palošinis, *-ė* 2 (adj.) 'k a r d u i b ū d i n g a s' I ⇦ *palõšius*

palsiõtas 2 (sm.) ‘l a z d a , v ė z d a s’ Kv, Skdv, Užv, Lk: *Gerai, kad palsiõtą turėjau – šunys būtų muni sudraskę* Yl; *Su kokiu palsiotù kad užkalsu!* KlvrŽ

↔ (s. / v.) le. *palcat* ‘rykštė, lazda, vėzdas ir kt.’ (< [slavizmas] vengr. *pálca*, [acc.] *pálcát* ‘t. p.’ [SW IV: 15; SPW XXIII: 28; SSt VI: 8; ЭСБМ VIII: 134; Wołosz 1989: 287; Géza 1991: 233; EWU 1102]) → s. blr. *палуатъ* ‘lazda; skeptras’ (ГСБМ XXIII: 405; Булыка 1980: 104) ≠ blr. *палуаты* (*палтáуы*) ‘dvikova’ (Носовичъ 1984: 390; ЭСБМ ibd.)

palùdnoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.) ‘p i e t a u t i’ ZtŽ 452; ZŠT I: 275

← le. dial. *południać* ([v.] le. *południować*) ‘pietauti; ilsėtis pietų metu, popiečiauti’ (SW IV: 552; Linde IV: 889; Karłowicz IV: 243) → blr. dial. *палýднаць* ‘pietauti’ (Шаталава 1975: 123) ≠ blr. (dial.) *палуднаваць* ‘popiečiauti; valgyti pavakarius’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 218; Шатэрнік 1929: 197), blr. dial. *полýднаваць*, *полýдновать* ‘pietauti’ (СБГП III: 366; dar žr. TC IV: 148)

palùg, ***palū́g*** (praep. [su gen., acc.]) **1**. ‘n u r o d a n t a r t i e s a n č i ą v i e t ą’: *Palùg šito kelio išorė dirvą* Ktk; **2**. ‘n u r o d a n t v e i k s m o a t i t i k i m ą , p a g r i n d ą’: *Palùg jos labai geras vyras* Ktk; *Ne palū́g žmogystės (ne pagal sudėjimą) sveikatos turėjau* Dglš; *Jie nukala terminus ne palug ypatingystes lietuviškos kalbos* Mt; *Palùg saulės sėdimą nereiktų rytoj lyt* Sdk; *Palùg mano nurokavimo tai šiemet bulbas reikia anksčiau sodint* Skdt

← (s. / v.) le. *podług* ‘pagal, atitinkamai ir kt.’ (SW IV: 374; SPW XXV: 461–463; SSt VI: 250; dar žr. Okoniowa 1987: 123) → s. blr. *поддугъ* ‘atitinkamai, lyginant, palyginus’ (ГСБМ XXV: 235; Булыка 1980: 200), blr. (dial.) *пóдлуг(ъ)* ‘pagal, atitinkamai, palyginus’ (Носовичъ 1984: 443; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 241; ЭСБМ IX: 263)

pamacė (sf.) ‘p a g a l b a’: *Ir eš su Dievo pamace tiek galėčiau, kaip jumus galėčiau pikt daryti* BB 1Moz. 31.29; ***pamacis*** ‘t . p.’ MP 66, WP 58

← (s. / v.) le. *pomoc* ‘pagalba, parama; pagalbos, paramos pasiūlymas; gelbėtojai; tarpininkavimas ir kt.’ (SW IV: 571–572; SPW XXVII: 143–157; SSt VI: 371–373; ALEW II: 733–734; ЭСБМ IX: 276) → s. blr. *помоцъ* ‘pagalba; gynimas, rūpinimasis’ (ГСБМ XXVI: 288–289), blr. dial. *пóмац* ‘pagalba’ (СБГП IV: 46)

pamacnas, ***-a*** (adj.) ‘t e i k i a n t i s p a g a l b ą’: *pamacnas tiemus moterimus* Chyl$_{1}$ [164]a$_{26}$

← (s. / v.) le. *pomocny* ‘teikiantis pagalbą; naudingas; tinkamas ir kt.’ (SW IV: 572–573; SPW XXVII: 169–171; SSt VI: 375; ALEW II: 733) → s. blr. *помоцный* ‘teikiantis pagalbą; naudingas’ (ГСБМ XXVI: 288) – dar žr. *pamacė*, *pamacis*

pamacnykas (sm.) ‘p a g a l b i n i n k a s’: *Sugiedink tu wiſus prießtárnikus Ir iu wiſus pámácnikus* KNGa 204b$_{23}$

← (s. / v.) le. *pomocnik* ‘kartu dirbantis; pagalbininkas; globėjas ir kt.’ (SW IV: 572; SPW XXVII: 166–169; SSt VI: 374–375; ALEW II: 733–734) → s. blr. *помоцникъ* ‘pagalbininkas; sąjungininkas’ (ГСБМ XXVI: 287) – dar žr. *pamacė*, *pamacis*

pamentóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘p r i s i m i n t i’ ZtŽ 453; ZŠT I: 247

← (s. / v.) le. *pamiętać* ‘atsiminti, prisiminti ir kt.’ (SW IV: 28; SPW XXIII: 66–72; SSt VI: 14–15) → blr. dial. *памянтаць* ‘prisiminti’ (Шатэрнік 1929: 199)

pamìlka 1 (sf.) ‘klaida’ Š, Smn: *Ben jau pamìlkos nepadaryk!* Trgn; *Par gyvenimą pamìlkų daug pridarai* Ėr; *Gerai surokuok, nepadaryk pamìlkos!* Tršk

← (v.) le. *pomylka* ‘klaida’ (SW IV: 581; Linde IV: 902) → s. blr. *помылка* ‘klaida’ (ГСБМ XXVI: 301–302), blr. *помылка / памы́лка* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 466; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 220; plg. ЭСБМ VII: 115, VIII: 145), r. *помы́лка* ‘t. p.’ (Даль III: 277)[199]

pampušk̀a 2 (sf.) **1**. ‘sklindis, pampliukas, blynas (ppr. su mielėmis)’ Vdk, Dglš, Rz, Šln, Als, Žr: *Pampušk̀a taukuose kepta, išpampusi* J; *Nupirkau miltų, prasikepsma užgavėnėms pampuškų* Krkl; *Pusdieniam prikepė pampùškų* Lnkv ir kt. (Jnš, Krp); **2**. ‘(prk.) apie putlų žmogų (ppr. merginą)’ Šk, Kč: *Nu, nu, pampušk̀a: gurklys tik karo!* Smn; *Stovi tokia pampušk̀a, jau tę prie jos ir prieit baisu* Pns; *Angelėli tu mano! Pampuškute grakščioji!* rš; ‘koks išsipūtęs, išsiplėtęs daiktas’: *Erkė kai prigeria kraujo, tai pasidaro baisi pampušk̀a* Gž; *Nueinu – pilnas sklepas pampùškų (rupūžių)* Vlk; *Šuo priedė kai pampušk̀a* Ar; ‘koks minkštas drabužis, medžiaga’: *Kur čia apsimovei pampuška (kailine kepure) – galva nušus!* PnmR; *Kiek gi kaštavoja tos pampùškos metras?* Dgl; **3**. ‘iš miltų arba iš miltų ir virtų bulvių kepta bandelė, paplotėlis, valgomas, pasidažant taukuose’ Rdm, Paj: *Valgykit pampuškas, duonos negausit!* PnmR; **4**. ‘pumpuras’: *Kap ate(jo) pavasaris, tai razsprogo visos pampuškos* Grv; *Prieš verbinę pampuškẽlės randas* Str; ***pampùškė*** 2 ‘putli, stora mergina’: *Žinai, kad išsirinkau mergiščią, tai tikra pampùškė* Pns

← le. dial. (Psd [Llš]) *pampuszka* ‘česnakinė bandelė be mėsos; kvietinių miltų bandelė, per Užgavėnias kepama riebaluose, o per Gavėnią – aliejuje; įmitęs, kresnas, nedidelio ūgio putlus žmogus’ (< v. *Pfannkuchen* ‘lietinis’ [SW IV: 29; Karłowicz IV: 22; Фасмер III: 194; Kluge 2002: 693–694]) → blr. (dial.) *помпу́шка / пампу́шка* ‘nedidelė apvali (raugintos tešlos) bandelė, pumpurėlis; sklindis; putlus, įmitęs vaikas; pasipūtėlis’ (Носовичъ 1984: 465; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 220; СБГП III: 381; ТС IV: 11; ЭСБМ VIII: 144), r. dial. *пампу́шки* ‘sklindžiai; česnakinės neraugintos tešlos bandelės’ (Даль III: 14) ≠ s. blr. *пампушокъ*, *помпушекъ* ‘lietinis’ (ГСБМ III: 408, XXVI: 296; Булыка 1980: 116) – dėl tolimesnės kilmės žr. *paniáuka*

panà 4 (sf.) **1**. ‘mergina’ K, J, KzR: *Niekur nerasi panos su geresne dalimi* J. Paukš; *Panõs dienose girdėjau tą pasaką* Ggr; *Pãnos šios gadynės: nė verpt, nė aust, nė paklaust, o tekėt koc šiandie* Šln ir kt. (Brž, S. Dauk, BsP IV 9, Mž 71, SD 320, BB 1Moz. 24.43, SG I 19...); ‘mylimoji, pasirinktoji mergina’: *Tamsta man ne kavalierius, aš tamstai ne pana* Žem /\ *Beieškodamas sau panos, negausi nei mergos* KrvP (Brž); *Kieno panytė visą svietą apšviečia? (saulė, mėnulio panytė)* Pnd (*Ãjo panà per lieptùs i pateriój raktùs, mė́nas pažìbino, sáulė pagóvė* (ms.: *rasa*) Dv [DvŽ II: 49]); **2**. ‘ratelio lentelė, prie kurios prismeigiamas kuodelis’: *Atnešk kuodelį ir prisek*

[199] Dėl giminės kategorijos ir reikšminio identiškumo lie. dial. *pamĩlkas* 2 (sm.) ‘klaida’: *Mesdama (audeklą) žiūrėk, kad pamĩlko nepadarytai* Lš; *Didelį pamĩlką aš padariau, jam pinigų paskolindamas* Snt (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *памы́лак* ‘klaida audžiant’ (СБГП III: 382).

prie panos Šll; **3**. ‘k o r t a s u m o t e r s a t v a i z d u , d a m a’ GK 1940: 70; ***ponà*** 4 **1**. ‘t . p .’ SD 50, VoL 456: *Sėdi pona po langeliu, kai lelija žydi* (d.) Ds; *Mano dukrelė tai mandra poniùlė* (d.) Slk; *Pasakykai, ponaitėle, ar tu mane myli* (d.) Ds ir kt. (Lz, PK 177, SP I 169); **2**. ‘p r i v i l e g i j u o t o l u o m o m o t e r i s ; t u r t i n g a m o t e r i s ; š e i m i n i n k ė ; d a m a’ [K]

← (s. / v.) le. *panna* ‘(nekalta) mergelė; netekėjusi moteris; pono dukra; meilužė; susižadėjusi mergina; jaunoji ir kt.’ (SW IV: 37–38; SPW XXIII: 162–174; SSt VI: 28–30; SEJL 478; SEJL$_2$ 941; dar žr. Zinkevičius 1988: 39; Widłak 2011: 478) → s. blr. *панна* ‘mergina, netekėjusi moteris; kilminga mergina; mandagus kreipimasis į moterį; tarnaitė; riterio širdies dama’ (ГСБМ XXIII: 427-429; Булыка 1972: 235), blr. *па́нна* ‘mergina; namų ekonomė’ (Носовичъ 1984: 391; ЭСБМ VIII: 151), s. r. *панна* ‘lenkų kilminga mergina’ (СРЯВ XIV: 145), r. (dial.) *па́нна* ‘panelė; netekėjusi pono dukra’ (БТСРЯ 778; Фасмер III: 198)

panáitė 1 (sf.) NdŽ, *panaĩtė* 2 **1**. ‘p o n o d u k t ė ’: *Šią naktį pasikorė šito dvaro panaitė jauniausioji* BsP IV 47; **2**. ‘s m ė l y n u o s e a u g a n t i g ė l ė , l a u k i n i s l e v u k a s ’: *Šiemet mūs linuose panaĩčių yra* Rdm (LKŽe); **3**. ‘n e t e k ė j u s i m o t e r ė l ė , m e r g e l ė ’: *Gražì panáitė ir suknėlių daũg apsisėgus* (ms.: *svogūnas*) Dv (DvŽ II: 49) – žr. *panà*

panėlė 2 (sf.) **1**. ‘m e r g i n a ’: *Aš mislijau iki mirties panele gyventie* BsO 84; *Pasiėmęs sau piršlelį, nuvažiavo per girelę ant jauną panelę* A. Strazd; *Ar mano dukrelės ar ne panėlės?!* JD 593 ir kt. (SG II 57, Ch Est. 2.2, Sch 18, KrvP [Lp], KrvP [Trg], PPr 91... [‘n e t e k ė j u s i m o t e r ė l ė , m e r g e l ė ’: *O viedzma ragena ėmė tų panelį, išmetė iš lovelės ir iškasė molį po slenksčiu, pridegino žarijų ir inmetė tų panelį, ir apkasė piesku* ps. Kmelninkai; ‘p a s i r i n k t o j i , m y l i m a m e r g i n a , m e r g e l ė ’: *Šilkinė suknelė, bātisto skarelė, žiūrėkite, vyrai, Jonelio panelė* d. Pupiškės (DvŽ II: 49–51)]); **2**. ‘v i e n a s i š d v i e j ų r a t e l i o s t u l p e l i ų , į k u r i u o s į s t a t o m a r i t ė s a š i s ’ Gršl, Pn, Grz: *Špuolią laiko dvi panėlės* Lnkv; *Panėlės įdėtos į ropę* Mžk; *Įstatyk ašį tarp panelių* Grnk ir kt. (Mšk, Sdb, Krč); **3**. ‘r a t e l i o p a m i n o s l e n t e l ė ’: *Ratiniui panėlė per pusę pertrūkusi* Lnkv; **4**. ‘r a t e l i o l e n t e l ė , p r i e k u r i o s p r i s m e i g i a m a s k u o d e l i s ’ Vkš, Žd: *Kuodelį pririšiau prie panelės* Lnkv ir kt. ⇦ *panà*

panija (sf.) ‘p o n i o s , p a n o s d r a b u ž i s ’: *Panija antvelkama ant sijono* J – žr. *panà* (suf. *-ija*, matyt, suponavo skolinys [iš slavų kalbų (vėlyvosios graikų k. substrato)] lie. *mánt-**ija*** 1 ‘platus, ilgas drabužis be rankovių’ [DLKŽ^5], mat polonizmai s. blr. *пания*, *панея*, *панья* ‘valdovė; turtinga ponia; kilminga dama; ponia; mandagus kreipinys į kilmingą damą; žmona; ištekėjusi moteris’ [ГСБМ XXIII: 426–427] ar s. r. *панья* ‘kilminga Lenkijos-Lietuvos valstybės moteris; gudė; lenkė’ (СРЯВ XIV: 146) tokios reikšmės nereflektuoja)

ponėlė 2 (sf.) ‘m e r g i n a ’ N: *Paėmė (brolelis) ponėlę už šimto mylelių* VoL 456; *Juokias iž jo (velnio) ne tiktai vyrai, bet ir maži vaikai, bet ir jaunos labai ponelės* SP II 70 /\ *Graži ponėlė, o raudona suknelė (avietė)* Dv; *Keturios ponėlės po vienu kepeliušu (stalas)* Dv (LKŽe); ‘p a s i r i n k t o j i , m y l i m a m e r g i n a , m e r g e l ė ’: *Niaverk, ma poniałe, aš ta laskos neprašīsiu* d. Dv (DvŽ II: 122) – žr. *panėlė* (su šaknies *-o-* pagal analogiją su lie. *põnė* ‘privilegijuoto luomo moteris; turtinga moteris; šeimininkė; dama; pono žmona’ / *ponià* ‘privilegijuoto luomo arba turtinga moteris; pono žmona’ [žr. s. v. *põnė* / *ponià*])

panabeřnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘išdidus, pasipūtęs’ Rk, Trgn: *Jis baisiai panabeřnas žmogus* Lk; *Par daug jau panabernà esi* An (LKŽe); *Jo susiedai jį apšaipo: vieni vadin panabernu, kiti nevisprõčiu* ŠLSP 313 (SŽ 418)

↔ le. dial. *fanaberny* ‘pasipūtęs, išdidus’ (IAKP I: 144) → blr. dial. *фанабэ́рны* ‘išdidus’ (Сцяшковіч 1983: 520) – dėl kilmės žr. *fanabèrija*, *fanabẽrija*

panavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. intr.) ‘ponauti’ Q 259 (LKŽe), ***panavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘ponauti; valdyti’ Dv (DvŽ II: 50); ***ponavóti***, ***-ója***, ***-ójo***, ***põnavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** **1**. ‘būti ponu, valdyti’ H, R 392, K: *Ponai žemės šios be jo negal ponavóti* K. Donel; *O tai te aš gražiai čiulbėčiau, tosios liepelės viršūnelė(je), tai aš te ponavočiau, vaikelius išvadžiočiau* JD 313 /\ *Jeigu darbo bijosi, tai neponavosi* LTR (Kp) ir kt. (LTR [Jnš]); (refl.): *Nėmaž neponavókis ant tų daiktų, anie muno* Vkš; *Mirimas jau ant jo daugesn nepõnavos* DP 577; *Tris kartus per metus tur pasirodyti po akim pono ponavojančio* BB 2Moz. 23.17; (refl.) *Viešpatie ponavojąsis... stebuklingas esti tavo vardas* Mž 518; **2**. (refl.) ‘poniškai gyventi, nieko neveikti, dykinėti’: *Jis nenoria dirbti, noria ponavótis* J; **3**. (tr.) ‘apipulti, apnikti (apie šunvotes)’: *Šuniui negalima duot duonos, žmogaus valgytos, – jį ponavoja šunvotės* LTR (Kzt)

← (s. / v.) le. *panować* ‘valdyti, vadovauti; turėti nuosavybės teise ir kt.’ (SW IV: 39; SPW XXIII: 175–182; SSt VI: 30; GS 126; ALEW II: 805–806; dar žr. Kabelka 1964: 27, 180; Palionis 1967: 282; Dini 1990: 236; Kregždys 2014$_{d}$: 39) → s. blr. *пановати*, *панова́ть* ‘valdyti, vadovauti; būti valdovu; dalyvauti; dominuoti; disponuoti’ (ГСБМ XXIII: 431–432; Булыка 1972: 235, 1980: 34), blr. *панова́ць* / *панава́ць* ‘poniškai gyventi, ponauti; valdyti’ (Носовичъ 1984: 391; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 220; ЭСБМ VIII: 146), r. *панова́ть* ‘ponauti; gyventi kaip bajoras’ (Даль III: 16)

ponáuti, *-áuja* (*-áuna*), *-ãvo* (verb. intr.), *põnauti*, *-auja*, *-avo* **1**. ‘būti ponu, valdyti’ VlnE 120: *Jis ponãvo ilgai, t. y. buvo ponu* J; *Vesdamas gavo didelį ūkį, dabar jam gera ponáuti, kad yra ant ko* Jnš; *O jis liko to pono žentu, ponavo tam dvare, o tie velniai daugiau jau ten nesirodė* BsP IV 26 ir kt. (TD 79, KrvP [Rs], KrvP [Lb, Mrc]); (refl.) ‘viešpatauti’: *Viešpatie ponaująsis... dyvnas esti vardas tavo* Mž 519; ‘vyrauti’: *Lenkų kalba ponavo Lietuvoje* LT II 203 (*Kãčkų [ančių] daũg, o kãčiokas cik víenas kiemì ponáuna* Miežionys [DvŽ II: 122]); **2**. ‘poniškai gyventi, nieko neveikti, dykinėti’: *Dabar aš dirbu, o jis ponáuja, paskui aš ponáusiu, o jis dirbs* Dkš; *I patys šeiminykai dirbo, neponãvo* Str; *Tik ponáuna, nieko nedaro* Dglš ir kt. (TŽ III 387, KrvP [Al]) – žr. *ponavóti*, *põnavoti* (dar žr. ALEW II: 805–806)

poniavóti, *-ója*, *-ójo* (verb.) **1**. ‘būti ponu, valdyti’ LT I 362: *Poniavokite ant visų gyvolių, ant žemės pasikrutančių* S. Dauk; (prk.): *Rasi misliji, kad geriaus tu moki poniavoti ant pageidimų širdies tavo?* P; **2**. (refl.) ‘poniškai gyventi, nieko neveikti, dykinėti’: *Gali poniavótis, kol dar turi duonos, kaip pritrūksi, visos ponystės išlėks* Trk; **3**. (intr.) ‘siautėti, įsigalėti’: *Sunki pavietrė Ryme poniavojo* brš; **4**. (tr.) ‘vadinti ponia’: *Poniavó(ja) muni bobos, nesu taip paskutinė* Krš; **5**. (refl.) ‘savavaliauti’: *Ilgai čia neponiavósys, rupke tu, jei nori, greit išlėksi pro duris!* Vvr (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 87) – žr. *ponavóti*, *põnavoti*;

panciẽrius 2 (sm.) ‘šarvas’ I; (prk.): *Stovėkite... apsivilkę pancieriumi teisybės* DP 553

← (s. / v.) le. *pancerz*, v. le. *pancer* ‘metaliniai šarvai; šarvais apsirengęs karys; gyvūno kūno danga ir kt.’ (< v. v. a. *panz[i]er* ‘šarvai’ ← s. pranc. *pancier* ‘t. p.’ ← V. lo. *panceria* ‘krūtinės šarvai’ ← lo. *pantex* ‘pilvas’ [SW IV: 32; SPW XXIII: 140; ISJP 69; SSt VI: 22; Фасмер III: 199–200; ЭСБМ VIII: 152–153; MLex 157; Godefroy 1990: 370; Niermeyer 1976: 757; Филичева 2003: 198]) → s. blr. *панцеръ*, *панцерь*, *панциръ*, *панцирь*, *панцыръ*, *панцырь*, *панцэръ* ‘šarvai’ (ГСБМ XXIII: 438; Булыка 1980: 68), blr. *па́нцыр* ‘t. p.’ (БРС II: 883)

pančekà 2 (sf.) K, Als, Kv, Iš, Kb, ***pañčeka*** 1 ‘k o j i n ė ’ Krš: *Apsimovęs pañčeką parišk su pakele (užryšiu), kad nesmuktum* J; *Juodais frakais, baltoms kelnėms ligi kelių, pančekos raudonos* J. Žem; *Menka iš jos boba, jei pančẽkų nenusimezga* Alv ir kt. (Lp, Rimš, Jrb, Ss, JD 562, Rk, Šlčn) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 50; ZtŽ 454)

↔ v. le. *pańczocha*, (v.) le. (dial.) *pończocha* ‘(moterų) blauzdų triko, kojinė; toks tvarstis’ (< [s.] č. *punčocha* ‘kojinė’ ← v. v. a. *bunt-schuoch* ‘batas ilgais raišteliais, pririšamais prie kojos; sukilimas, sąmyšis ir kt.’ [SW IV: 601; SPW XXVII: 234; IAKP II: 90; Фасмер III: 200; Machek 1968: 499; Rejzek 2001: 519; MLex 28; dar žr. Palionis 1967: 280; Адомавичюте 1982: 47]) → s. blr. *пончоха*, *панчоха* ‘kojinė’ (ГСБМ XXVI: 329; Булыка 1980: 107), blr. (dial.) *панчо́ха* ‘megzta ar austa kojinė’ (Носовичъ 1984: 392; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221; СБГП III: 392; ТС IV: 12; СГЦБ I: 285; Бялькевіч 1970: 314; ЛгБ 340, 342; Вярэніч 2009: 430; ЭСБМ VIII: 152), r. dial. *панче́хи* ‘t. p.’ (Даль III: 16)[200]

pančekas (sm.) ‘k o j i n ė ’ Q 512, N – žr. *pančekà*, *pañčeka* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *ãpavas* 3[b] [**sm**.] ‘avalynė, apsiavimas’ [LKŽe])

pankà (sf.) **1**. ‘k o j i n ė ’ J: *Ant ateina vaito sūnus... su šilkinėmis pankoms* JD 383; *Pasigėrė senos bobos, pankeles išmėtė* JD 147; **2**. ‘a p i e p a s i l e i d u s i ą , i š t v i r k u s i ą m o t e r į ’ rš – žr. *pančekà* (su elementų *-če-* absorbcija)

panevalià (adv.) ‘p r i e v a r t a , p r i v e r č i a n t ’ Dl, Ėr, Lp: *Išgerk ir išgerk – panevalià kiša* Ssk; *Vieni ateis – to prašo, kiti ateis – to, kiti panevalià ima* Erž; *Aš nenorėjau jam duot, ale panevalià ištraukė* Šlčn /\ *Panevalia į bažnyčią nuvarytas poterių nekalba* Erž; ***ponevalià*** ‘t . p .’: *Nekišk tam vaikui ponevalià, matai, ka nenoria valgyt!* Jnš; *Apdovanojo skerstuvėm ponevalià* Rz; *Ji niekaip nenorėjus, bet tie čigonai ponevalia jai pridėję du rubliu ir sumainę* Sln; *ponevãliai* (adv.) ‘t . p .’: *Jeigu gera dėka, duosiu saldaus pieno, jei ponevãliai, ragais subadysiu* JD 191; *ponẽval* (adv.) ‘t . p .’: *Ji (lapė) užuodė pieną ir, įkišus ing uzboną ponẽval savo galvą, išlakė pieną* BM 154 (Jnšk)

← (v.) le. *poniewoli* ‘priverstinai; nepatogiai’ (SW IV: 596; Linde IV: 905) → blr. *панявóлі* ‘priverstinai, ne savo noru’ (ТСБМ IV: 7; РБС II: 186)

panevalyti (verb. tr.) ‘p r i v e r s t i ’: WPk 73v.26–28 *Tartų kas buagu Ma=ria prifilita Zakanu ‹←Zakane› Moiſeβaus angu pane=walita?* (dar žr. Skardžius IV: 214)

← s. / v. le. *poniewolić* ‘versti ką daryti, priversti; paimti į nelaisvę’ (SW IV: 596; SPW

[200] Lie. dial. *pu**n**čẽkos* (sf.) ‘kojinės’ Ukm (LKŽe) priskirtinas gudizmams, plg. s. blr. *пу**н**чоха* ‘kojinė’ (ГСБМ XXIX: 350).

XXVII: 218; SSt VI: 383) → s. r. *поневолити* ‘priversti (ką padaryti)’ (СРЯВ XVII: 49) ≠ s. blr. *поневолити* ‘pavergti’ (ГСБМ XXVI: 311)

paniáuka 1 (sf.) ‘tam tikras dubios keptuvės pavidalo indas’: *Ėmė teipag paniauką ir išpylė ją po akimis jo, bet ansjen nenorėjo valgyt* Ch 2Sam. 13.9; *Ir ištiko bliūdan, aba katilan, aba paniaukon, aba puodan* Ch 1Sam. 2.14; *Ni ant paniáukos tatai man nėr, t. y. greitai suvalgyčiau* J

← (s. / v.) le. *panewka* ‘keptuvė ir kt.’ (< v. v. a. *phanne* ‘keptuvė’ ← lo. *panna* ‘metalinis katilas’ ← lo. *patina* ‘dubuo; puodas ir kt.’ [SW IV: 34; SPW XXIII: 142; SSt VI: 23; Kluge 2002: 693–694; ЭСБМ VIII: 149; Фасмер III: 198; Аникин I: 243–244; MLex 158; Wackernagel 1878: 228; Niermeyer 1976: 757; Ernout, Meillet 2001: 488; OLD 1290; Филичева 2003: 137]) → s. blr. *паневка* (*пановка*) ‘keptuvė ir kt.’ (ГСБМ XXIII: 420) ∌ blr. *пано́ўка* ‘keptuvė’ (ЭСБМ VIII: 148) – dėl tolimesnės kilmės žr. *patynà*, *patinà*

pãniška 1 (sf.) ‘mergina’ Užv, Kltn, Nmk: *Turėjo gražią pãnišką, ale nėkas neišejo (nesusituokė)* Krš; *Iš savo rankų kojų pasijuok, ne iš manęs, – aš tau nė kokia paniška neesu!* Žem; *Karalaiti, išleisk mane, aš tamstai aprinksiu pãnišką!* BM 274

↔ le. dial. *paniczka* ‘ponia; panelė’ (SW IV: 35; Karłowicz IV: 27) → blr. *па́ничка* ‘poniutė; panelė’ (Носовичъ 1984: 391)

paniškoji (sf. emph.) ‘panelė’: *Užėjo ant vidurio kalno, pasidėjęs grabą, atvožę; atsigulęs jaunikis, užvožus paniškoji ir palikus, parėjus namo* ŠLSP 205 (SŽ 419) – žr. *paniška*

pañskas, ***-à*** 4 (adj.) ‘poniškas, išlepęs’: *Kad tu labai jau pañskas pasidaręs – niekai iš tavę!* Mžš; *Ar tu mokėsi jį priimt – jis labai pañskas!* Brt; *Pañskas daiktas (sakoma apie išlepusį žmogų), bet ko jam nepaduosi* Mžš; ***põnskas***, ***-à*** 4 (adj.) ‘poniškas, ponų’ Pagaujėnai (DvŽ II: 122; dar žr. ZtŽ 503; ZŠT I: 235, II: 352)

← (s. / v.) le. *pański* ‘pono, karaliaus, monarcho; Dievo, Kristaus, Viešpaties; aristokratiškas, puikus, nuostabus ir kt.’ (SW IV: 42; SPW XXIII: 190–213; SSt VI: 33–35) → s. blr. *панский*, *паньский* ‘valdovo, karaliaus; pono ir kt.’ (ГСБМ XXIII: 432–434), blr. *па́нскі(й)* ‘pono, poniškas’ (Носовичъ 1984: 392; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221; ЭСБМ VIII: 146), s. r. *панский* ‘ponų; Maskvoje gyvenančių išeivių iš Lenkijos, Lietuvos ir kt. vakarų šalių’ (СРЯВ XIV: 145), r. *панско́й* ‘t. p.’ (Даль III: 16)

išpanskinis, *-ė* (adj.) ‘geras (?)’: *Linai išpanskiniai* Kos 263; *išponskìnis*, *-ė* 2 (adj.) ‘geras, puikus; išeiginis’: *Ar gerus turi javus? – Kur rasi išponskinius* Kos 86; *Išponskìnis žmogus – pilnas panabėrijos* Dr; *Tas yra mano išponskinis rūbas* Pln ⇦ *pañskas*, *-à*

põniškas, *-a* 1 (adj.) **1**. ‘būdingas, pritinkantis ponui, ponams’ N: *Pradėjo põnišką gyvenimą* BŽ 151; *Kad aš ir mužikas, bet mano širdis poniška* Krp; *Põniškas drabužis* J ir kt. (K, Tat, JV 795, Slnt, Žr, LTR [Jnš, Jz], Slnt, Kos 92); **2**. ‘priklausantis ponams’: *Mes buvom põniški (baudžiauninkai), ne karališki, mūsų mažos ūkės* Grd; *Põniški vaikai, su būriškais susisėdę, kartais broliškai purvus krapštydami, žiopso* K. Donel; *Põniškas šuva iš tikrųjų neėstų (šitos mėsos)* Klvr; **3**. ‘puikus’: *Šlovingas ir poniškas est jo darbas* Mž 458; **4**. ‘dieviškas’ Vln 20, MP 71: *Prašau, idant jūs... kalbėtumbit maldą ponišką (Tėve mūsų)* Mž 135 ⇦ *põnskas*, *-à* (dar žr. Kabelka 1964: 27, 181; Kregždys 2014$_d$: 47–48)

põniškas 1 (sm.) ‘p o n a s’ Grš: *Du põnišku, pro šalį eidamu, tai girdėję* Jrk 24; *Nuo poniškų nedrąsu jam prašyt pinigų* BsP II 11; *Važiavo keliu, kur ir poniškų bile kas keliaudavo* BsP I 59 ⇑ *põniškas*, *-a* ‘būdingas, pritinkantis ponui, ponams’

panščìznà 2 (sf.) Jon, Sem, ***panščyznà*** 2 ‘b a u d ž i a v a’ Rod: *Tėvas nuog mažų dienų ėjo panščizną* Gg; ***ponščìznà*** 2, ***põnščizna*** 1 ‘t. p.’: *An ponščìznos ejo dvare* JnšM; *Anas dar põnščiznoj krutėjo* Grv (LKŽe); *Kol gyvas, kariavo prieš tuos, kurie atsakė ponščiznų* Grybiškės (DvŽ II: 123)

← (v.) le. *pańszczyzna* ‘privalomieji darbai vietoj žemės nuomos mokesčio; darbas dvare ir kt.’ (SW IV: 44; SPW XXIII: 226) → blr. *панщи́зна* ‘lažas, dvarysta’ (Носовичъ 1984: 392), blr. dial. *па́нщы́зна* ‘t. p.’ (СБГП III: 393) ≠ r. dial. *панчи́зна* ‘lažas’ (Даль III: 16), blr. (dial.) *па́ншчына* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221; ТС IV: 12) ≠ s. blr. *панщизна*, *панщызна* ‘piniginis mokestis vietoj darbo pono laukuose; turtas; dvaras; valda’ (ГСБМ XXIII: 439; plg. Булыка 1980: 85)

pantaflia (sf.) ‘š l e p e t ė’ SD 241 (LKŽe); ***pantõflė*** 2 ‘b a t a s’ ZtŽ 455

← (v.) le. *pantofla* ‘šlepetė ir kt.’ (SW IV: 41; SPW XXIII: 188; Klimek 1978: 151; dar žr. Palionis 1967: 280) → s. blr. *пантофля* ‘šlepetė; batas’ (ГСБМ XXIII: 437), blr. *пантóфля* ‘t. p.’ (ТСБМ III: 670) – dėl kilmės žr. *pantãflis*

pantãflis 2 (sm.) ‘š l e p e t ė’ NdŽ

← (v.) le. *pantofel* ‘šlepetė ir kt.’ (< v. *Pantoffel* ‘šlepetė’ ← it. *pantòfola* ‘šlepetė, namų avalynė’ [SW IV: 41; SPW XXIII: 188; Boryś 2005: 411; ЭСБМ VIII: 151; Kluge 2002: 677; Prati 1951: 727–728]) → s. blr. *пантофель* ‘šlepetė; batas’ (ГСБМ XXIII: 437; Булыка 1980: 107), blr. (dial.) *пантóфель*, (pl.) *пантóфлі* ‘batai’ (ТСБМ III: 670; СБГП III: 391) ≠ blr. *пантóпель* ‘batelis, pusbatis’ (Носовичъ 1984: 392), (pl.) *пантóплі* ‘šlepetės’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221)

pantãplis 2, *pantàplis* 2 (sm., ppr. pl.) Jrb **1**. ‘š l e p e t ė’: *Į kokius tu čia pantapliùs įsistojęs?* Jrb; *Nuaus tavo pantaplėlius, apaus tave sopagėliais* JD 121; (prk.): *Vyrai rūpinasi atsilaikyti, kad nepatektų po moters pantapliu* rš; **2**. ‘p r a s t a s, n u d ė v ė t a s b a t a s’ Vv, Gdl: *Meskit šiuos pantapliùs laukan!* Rmš – žr. *pantãflis* (nebūtina šias leksemas dėl antrojo *-p-* priskirti gudizmams, mat lietuvių tarmėse svetimos kilmės žodžiuose *f* > *p* kaita yra įprasta [žr. Zinkevičius 1966: 150])

papiròsnyčia 1 (sf.) ‘d ė ž u t ė p a p i r o s a m s l a i k y t i’ Rdm

↔[201] le. *papierośnica* ‘cigarečių dėtuvė, papirosinė; moteris, gaminanti cigaretes’ (SW IV: 46) → r. *папиро́сница* ‘cigarinė, papirosinė, portsigaras’ (БТСРЯ 779) → blr. *папяро́сніца* ‘t. p.’ (ТСБМ IV: 33; РБС II: 442) – dėl kilmės žr. *papirãsas*, *papiròsas*

papūgà 2 (sf.) NdŽ **1**. ‘(zool.) š i l t ų j ų k r a š t ų p a u k š t i s r y š k i o s s p a l v o s p l u n k s n o m i s (*P s i t t a c u s*)’: *Su papũgom gyveno* Brt; *Papūga pilkoji (P. erithacus) priklauso bene prie gudriausių papūgų, lengvai sugebančių išmokti vieną kitą žmonių kalbos sakinį* E; **2**. (scom.) ‘(prk.) a p i e ž m o g ų, k u r i s n e s u p r a s d a m a s k a r-

[201] Šio žodžio priskirti rytų slavų skoliniams (dėl struktūrinio elemento *-s-* vietoj le. *-ś-*), matyt, negalima, mat reflektuojama analogijos (žr. s. v. *papirã-**s**-as*, *papirò-**s**-as*) suponuota kaita.

toja kitų mintis' DŽ; ***papūgė*** '(zool.) šiltųjų kraštų paukštis ryškios spalvos plunksnomis (*Psittacus*)': *Papūgė – gražus ir puikus paukštis* I

← (s. / v.) le. *papuga* 'papūga; žmogus, kartojantis kitų žodžius' (< bžn. sl. **папоугъ** 't. p.' ← isp. *papagayo* 't. p.' ← arab. *babbaġâ'* 'papūga [*Psittacus*]' [SW IV: 49; SPW XXIII: 243; SSt VI: 37; Brückner 1985: 395; Фасмер III: 328; LEW 539; Miklosich 1977: 555; DCECH IV: 384–385; Brodsky 2008: 339–340]) → s. blr. *папуга* 'papūga' (ГСБМ XXIV: 3), blr. *папу́га* 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 222; ЭСБМ VIII: 158)[202]

parafija (sf.) 'klebono vadovaujama bažnytinė apylinkė': BPk II 163.10 *o ir piktas mokitoias‖ne pro duris tikras ineit ing Baßniczе alba ♦parafia /‖net kitur inlend* (dar žr. Skardžius IV: 214); ***parãfija*** 1 't. p.' ZtŽ 456; ZŠT I: 49, 315

← v. le. *parafija* (s. le. *parochija*, le. *parafja*) 'religinė bendruomenė; smulkiausias bažnyčios administracinis vienetas ir kt.' (< V. lo. *parochia* 'bažnyčios administracinis vienetas; vyskupo valdoma teritorija [diecezija] ir kt.' ← gr. [vėlyv.] παροικία 'vyskupo valdoma teritorija' [SW IV: 53; SPW XXIII: 250; SSt VI: 40; Фасмер III: 205; Du Cange I: 1122; Sophocles 1900: 860; Niermeyer 1976: 764–765; dar žr. Судник 1975: 121; Kilar 2010: 82; Widłak 2011: 477; Влајић-Поповић 2013: 349]) → s. blr. *парафия* (*парафея*) 'parapija' (ГСБМ XXIV: 9; Булыка 1980: 180), blr. *пара́фія* 't. p.' (ЭСБМ VIII: 163), r. *пара́фія* 't. p.' (Даль III: 18)

parãpija 1 (sf.) J, Skr, *parapijà* 2 'klebono vadovaujama bažnytinė apylinkė' K, R 334: *Po Lietuvos krikšto buvo steigiamos parapijos ir statomos bažnyčios* rš; *Gervėčiai – labai didelė parãpija* Grv; *Tikras dėdė Molėtų parapijoj* Dsn ir kt. (Sch 198, A. Vien, Dkš) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 456); *Ma momos moma buvo Dieveniškėj, o ten parapijoj – kunigas* Poškonys (DvŽ II: 53) – žr. *parafija* (dar žr. SEJL 439)

parakvijà 2 (sf.) K II 104, Als, Kv, Plt, ***parãkvija*** 1 'klebono vadovaujama bažnytinė apylinkė' Dv, Bn: *Kraštą paskaidė į parakvijas* S. Dauk; *Varnių parakvijos bažnyčia* M. Valanč; *Teip ta karalaitė i šiandieną tebėr užkeikta Negarbos kalne, Kretingos parakvìjo(je)* (ps.) Dr; *Čia iš dvijų parãkvijų sueina* Arm (LKŽe); *Tai dár Dievẽniškių parãkvija* Padvarės (DvŽ II: 53; dar žr. ZtŽ 456)

← v. le. (dial.) *parachwija* 'religinė bendruomenė; bažnyčios administracinis vienetas ir kt.' (SW IV: 53; SPW XXIII: 250; SEJL 439; plg. $SEJL_2$ 857) → s. blr. *парахвыя* 'parapija' (ГСБМ XXIV: 9), blr. *пара́хвія* 'bažnyčios administracinis vienetas' (Носовичъ 1984: 393; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 223; ЭСБМ VIII: 163), r. dial. *парахви́я* 't. p.' (Фасмер III: 205) – dėl kilmės žr. *parãpija*

parãližas 1 (sm.) '(med.) nervų veiklos sutrikimas, pasireiškiantis kūno dalių nevaldymu' FrnW, NdŽ: *Kad parãližas, sunkiai pagys* Krš; ***paralỹžius*** 2 TrpŽ **1**. 't. p.': *Mirė dėl širdies paralyžiaus* rš; *Tarnas mano guli namie, paralyžium negalįs* SP I 234; *Tarnas šimtinyko nuog paralyžiaus yra pasveikintas (išgydytas)* DP 73; *O štai atanešė jam paralyžium ištiktą, ant patalo gulintį* brš; **2**. '(prk.) netekimas

[202] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (ЭСБМ ibd.) teigia, kad blr. *папу́га* 'papūga' pasiskolintas iš lietuvių, o ne lenkų kalbos, nors abejoti šio žodžio polonizmo statusu, matyt, nevertėtų.

s u g e b ė j i m o v e i k t i ’: *Čia yra pagrindinė pramonės paralyžiaus priežastis* rš
← (s. / v.) le. *paraliž* ‘juslių ir kūno ar jo dalių valdymo netekimas, paralyžius; apopleksijos smūgis’ (< v. v. a. *par[a]lis* ‘t. p.’ ← lo. *paralysis* ‘suglebimas, nusilpimas; paralyžius’ ← gr. παρά́λυσις ‘paralyžius, suglebimas; pažeidimas’ [SW IV: 55; SPW XXIII: 252; SSt VI: 38; Kudzinowski 1974: 100; Фасмер III: 204; ЭСБМ VIII: 162; Kluge 2002: 680; dar žr. Palionis 1967: 284; Zinkevičius 1988: 128; plg. Moszyńska 1975: 196]) → s. blr. *паралижъ* ‘paralyžius’ (ГСБМ XXIV: 7; Булыка 1980: 129), s. r. *паралижъ*, *паралижь* ‘t. p.’ (СРЯВ XIV: 151)

parapijonkà 2 (sf.) ‘p a r a p i j i e t ė ’ K
↔ v. le. *parafijanka* (le. *parafjanka*) ‘parapijietė’ (SW IV: 53; Linde IV: 633; dar žr. Сегель 2008: 179) → blr. *парафія́нка* ‘parapijietė’ (БРС II: 931) – dėl kilmės žr. *parafija*

parasõnas 2, ***parasònas*** 2 Grv, ***parãsonas*** 1 (sm.) ‘s k ė t i s ’ Jrb: *Nunešiau taisyt parasònąDd; *Padarė parasoną, kad vėjas neparverstų* Rm /\ *Po vienu parasonù keturios ponelės stov (stalas)* Dv (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 54)
← le. dial. (Psd [Lšl]) *parason* ‘skėtis (lietaus, saulės) ir kt.’ (← [v.] le. *parasol* ‘skėtis [saulės, lietaus] ir kt.’ < pranc. *parasol* ‘saulės skėtis’ ← it. *parasole* ‘saulės skėtis ir kt.’ [SW IV: 56; Linde IV: 634; Karłowicz IV: 37; IAKP II: 13; Lanza 2009: 87]) → blr. (dial.) *парасо́н* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 223; СБГП III: 411; ЭСБМ VIII: 162) – klaidingą šios formos darybos aprašą pateikia E. Fraenkelis (LEW 540), juo remiasi ir B. Kabašinskaitė (1998: 11)

parasoniùkas 2 (sm. dem.) ‘s k ė t u k a s ’ Šaltiniai (DvŽ II: 54) ⇦ *parasõnas*, *parasònas*, *parãsonas*

pargaminas (sm.) SD 101, 242, ***pargamýnas*** 1 ‘p e r g a m e n t a s ’ K
← (s. / v.) le. *pargamin* (v. le. *pergament*) (< V. lo. *pergamen[t]um* ‘pergamentas’ [Niermeyer 1976: 788]) ‘išdirbta gyvulio oda rašyti; (reliktinis) dokumentas; medvilninis popierius ir kt.’ (< s. v. a. *pergamin*, *pergamîn* ‘t. p.’ ← lo. *pergamēna* ‘t. p.’ ← gr. περγαμηνή ‘pergamentas’ [SW IV: 59, 115; SPW XXIII: 256; SSt VI: 67; LS 1179; Wackernagel 1878: 26; Köbler 1993: 1576; Schützeichel 2012: 249; dar žr. Walczak 1995: 90]) → s. blr. *паркгаминъ*, *пергаминъ* (*перкгаминъ*) ‘pergamentas’ (ГСБМ XXIV: 14; Булыка 1980: 59) ∌ blr. *перга́мент* ‘rašymui naudota specialiai apdorota gyvūno oda’ (ТСБМ IV: 240; ЭСБМ IX: 94)

parkãnas 2 (sm.) ‘l e n t e l ė s t a t i n e i t v o r a i t v e r t i , s t o d a i n i s ’ Mžk, Kln: *Aptvėriau sodną parkãnais* Vvr; *Ten, mačiau, parkãnas jau atkrito, reik aną prikalti* Slnt; *Padirbk naujų parkãnų* Gršl; *Kas išlaužė šitą parkãną?* Pln; ***parkõnas*** 2 **1**. ‘t . p .’ Kls: *Egliniai parkõnai ir pigu, ir gerai* Kt; *Tėvelis aptvėrė daržėlį parkõnais* Grk; *Visą sodą aptvėriau parkonẽliais* Skp; *Pripjovė parkonėlių ir užtvėrė gražią tvorą* Kp; **2**. (ppr. pl.) ‘l e n t e l i ų t v o r a ’: *Parkõnai išvirtę* Rs; *Čia yra naujas parkõnas atitvertas* Dv; *Užmauk puodynę ant parkonẽlių* Alk; *Per parkonùs lipau ir nusigrendau nosį* Ldv; Prn ‘m ū r i n ė t v o r a ’: *An parkõno susėdo bernai ir žiūro, kap mergos stacijas eina* Alv; *Kapai buvo aptverti parkonù* Brb (*Čia tai parkõnų tvorà* Kaziuliai [DvŽ II: 54]);

3. ‘storas rąstas’: *Ar jūs uždėsit ant ratų šitokius parkonùs?* Knv; **4**. ‘atrama, turėklai’: *An tilto yra du parkonù* J (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 23–24)

← (s. / v.) le. (dial.) *parkan*, le. dial. *parchan* ‘lentų tvora; aptvėrimas; tinklas gaudyklė ir kt.’ (< v. v. a. *parchân / parkân* ‘t. p.’ ← V. lo. *parcus* ‘aptvėrimas (gyvuliams); tvora ir kt.’ [SW IV: 60; SPW XXIII: 258; SSt VI: 38; Karłowicz IV: 39–40; ЭСБМ VIII: 164; Фасмер III: 208; Rejzek 2001: 449; Blaise 1994: 654; plg. Сцяцко 1972: 10–11; Wołosz 1989: 291; Аникин II: 223]) → s. blr. *парканъ*, *порканъ* (*паркганъ*) ‘lentų tvora; viduramžių miesto ar pilies tvora’ (ГСБМ XXIV: 12–13; Булыка 1980: 97), blr. (dial.) *паркáн(ъ)* ‘lentų arba mūrinė tvora’ (Носовичъ 1984: 393; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 223; СБГП III: 413; ЛАБНГ IV: 23, 57; ЭСБМ VIII: 164–165), r. dial. *паркáнъ* ‘tvora; sieliai’ (Даль III: 18)

parakānas 2 (sm.) **1**. ‘lentelė statinei tvorai tverti, stodainis’ Yl, Slnt, Brs, Lž: *Vaikezas išplėšė parakaną iš tvoros* Skd; *Broleliai darželį parakanais aptvėrė* Tv; *Tik žiūrėk, kad lygiai sukaltum parakaniukus* Vkš; *Parakānai mūsų sodno tvoroj išlaužyti, reik sutaisyt* Kv; *Ir tora ta pati tebesanti, tik keli parakanai nauji prisegti* Žem; **2**. ‘stačių lentelių tvora’: *Vakar padžioviau ant parakāno pašarinę drobulę, o šįryt nebesą* Skd; *Vaistininkas užsitvėrė gražius parakanus* Nv (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 22) – žr. *parkānas* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-a-*)

parmazõnas, ***-ė*** 2 (smob.) **1**. ‘bedievis, laisvamanis’ Kos 127: *Ei tu, parmazõne, kodėl niekuomet neini bažnyčią?!* Kdn; **2**. ‘(prk.) nenaudėlis’ Skd: *Atgrobė tas parmazõnas nū munęs* Vvr

↔ (v.) le. (dial.) *farmazon* ‘keliaujantis mūrininkas; masonas; laisvamanis; kosmopolitas; piktas žmogus’ (< pranc. *franc-maçon* ‘keliaujantis mūrininkas’ [SW I: 722; Linde I: 632; Reczkowa 1982: 13, 18, 68–69]) → blr. *фармазóн* ‘laisvamanis; masonas’ (БРС III: 935), r. *фармазóн* ‘laisvamanis, nihilistas’ (БТСРЯ 1417) ⫢ r. *фармасóнъ* ‘laisvamanis, bedievis’ (Даль IV: 532; Фасмер IV: 186; Аникин I: 287)

pãroda 1 K, ***parodà*** 2 (sf.) Vl **1**. ‘patarimas, pamokymas’ Mž 211, R: *Girdenis kas nedėlę nueidavo geros jo parodos pasiteirauti* S. Dauk; *Anų parodos bei pagalbos prašė* Ns 1832: 4; *Padėkavojo jaunikaitis seneliui až parõdą* BM 53 ir kt. (Slnt, Slnt, LTR [Krš], JV 549, Blv, Le 1884: 35, DP 533, BP I 170); ‘siūlymas, piršimas’: *Tėvas sūnus tris turėjo, vienas užkuriom išėjo par Jono parodą* A. Strazd; **2**. ‘pasitarimas’: *Ant pãrodos susiėjo, t. y. pasirodavoti* J; *Tuojaus karalius sušaukė išmintingiausius savo karalystės ant parõdos* BM 230; *Šauk bernytis mergužėlę, eik še ant parodos* JD 722; *Su dykais neturėk parodą, nesa anys neatboj* BB Sir 8.20; **3**. ‘valia, nurodymas’: *Paroda viešpaties palaimingai bus pabengta rankoje jo* VlnE 216

← (v.) le. *porada* ‘patarimas, nurodymas; pagalba ir kt.’ (SW IV: 695–696; SPW XXVII: 317–319) → s. blr. *порáда* ‘patarimas; bendras apsvarstymas’ (ГСБМ XXVI: 421–422), blr. *порáда / парáда* ‘patarimas; bendras apsvarstymas, trumpas pasitarimas’ (Носовичъ 1984: 473; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 222; ЭСБМ VIII: 161), blr. dial. *порáда* ‘patarimas’ (ТС IV: 179), s. r. *порáда* ‘patarimas’ (СРЯВ XVII: 108), r. dial. *порáда* ‘pokalbis; pasitarimas ir kt.’ (СРНГ XXX: 35; dar žr. Огієнко IV: 93)

parodijimas (sm.) ‘patarimas’: *Ponas paklausė ubago parodijimo, apsiėmė klausyti* ŠLSP 282 (SŽ 422) – žr. *pãroda*, *parodà*

parõdnykas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘patarėjas’: *Koki roda, tokie ir parõdnykai* DP 364; *Nėr mano bernelio parodnykėlio* TDr IV 117 (Kb); *Tie yra mano parodnykai* BB Ps. 119.24

← (v.) le. *poradnik* ‘patarėjas’ (SW IV: 696; SPW XXVII: 320) → s. blr. *поради́къ* ‘patarėjas’ (ГСБМ XXVI: 424), r. dial. *пора́дникъ* ‘t. p.’ (Даль III: 311)

parokavoti (verb. tr.) ‘suskaičiuoti’: DPk 389.34–35 *bęt' fu ſawimí gerái parokawóſsi / raſsí / ioġ ir tu / ku=rés emei / nêwertas* (dar žr. Skardžius IV: 216)

↔ (v.) le. *porachować* ‘perskaičiuoti, suskaičiuoti’ (SW IV: 695; SPW XXVII: 315–316) → s. blr. *пораховати*, *пораховать* ‘suskaičiuoti, palyginti’ (ГСБМ XXVI: 435), blr. *парахаваць* ‘suskaičiuoti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 223) – dėl kilmės žr. *rakavoti*

partãlyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb.) **1**. ‘(tr.) gadinti, ardyti’: *Žėdnas gi partãlija* Antz; **2**. (refl.) ‘turėti reikalą, užsiimti, terliotis’ Als: *Su juomi nepartãlykis, bo jis tavę prigaus prie mainų!* J; *Kas čia su tavim partãlysis, nebent piemeniui liepsiu arklį pakinkyti, kad nuvežtų!* Užv; **3**. (refl.) ‘pyktis, bartis’: *Jie dėl menkų niekų ima partãlytis* Mžk; *Aš neisiu su juo partãlytis, tegu pasiunta* Pp; **4**. (refl.) ‘su vargu keliauti, trenktis’: *Partãlykis dabar tokį kelį!* Vkš; *Misliji, ka aš i partãlysiuos dėI tavęs* Vdk

← (v.) le. *partolić* ‘niekus daryti; kenkti, gadinti’ (SW IV: 68; Linde IV: 639; Brückner 1985: 397; dar žr. Walczak 1991: 134) → blr. dial. *партóліць* ‘perkelti, perdėti’ (Сцяшковіч 1983: 339; ЭСБМ VIII: 168)

purkãlyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘draskyti’ ↔ *supurkãlyti* (verb. tr.) **1**. ‘sudraskyti’: *Šuo vištą supurkãlijo* Jnš; *Visą skarelę supurkãlijo* Ps; **2**. ‘sudėvėti’: *Kad ir greitai, motin, sijoną supurkãlijai* Ps – žr. *partãlyti* (su *-t-* disimiliacija, t. y. lie. dial. *par-t-alyti* → lie. dial. *par-k-alyti* bei *a* > *u* kaita [?] dėl analogijos su verb. lie. *p-***ù***-rtyti* ‘kratyti, krėsti, kratant numesti; purenti; drebinti’ [DLKŽ^5])

purtãlyti, *-ija* (*-yja*), *-ijo* (verb.) **1**. (tr.) ‘draskyti’: *Šuva padlyną tebepurtãlija pakluonėj* Grž; *Kam purtalyji tą škurlį!* Kair; **2**. (intr.) ‘su garsu valgyti, ėsti, pliurzinti’: *Žąsiukas, galvą inkišęs lovelin, purtãlyja* Prng; *Vaikas bliūde purtãlyja* Prng; *Kad valgai, tai valgyk, o nepurtalyk kap veršelis* Švnč – žr. *purkãlyti* / *partãlyti*

pasamõnai 2 (sm., pl.) **1**. ‘sijono apsiuvai, apvadai’: *Kokie čia tavo pasamõnai nutįsę velkas, ar nuo sajono, jupos, padelkų atirusių, atspurusių!* J; *Čigonkos vis dar vilki drabužį su pasamõnais* Lzd; **2**. ‘ilgo sijono ar šiaip ilgo drabužio apačia, pažemė, palankas’: *Pasikelk pasamonus – velkasi žeme!* Plv; *Su savo pasamonais visą slenkstį nušluostai* Vv; *Nuo rasos net pasamonai sušlapo* Smn ir kt. (Krš, Alk, Šk, Slv); **3**. ‘(menk.) kasdienis, prastas sijonas (ppr. platus, ilgas) ar šiaip drabužis’ Vlkv: *Nepasislėpė nuo lietaus, visi pasamõnai šlapi* Pns; *Pastaisyk savo pasamonus, nevaikščiok kap baidyklė!* Smn; **4**. ‘visoki nedidelės vertės daiktai (ppr. įrankiai, prietaisai)’ Kv: *Griebk savo pasamonùs ir bėk, kur kojos neša* Up; *Pasiimk savo visus pasamonus – man kliūva!* Rk; *Neškis tu su savo pasamonais iš čia: nei pereit, užsistatei ant tako!* An (LKŽe); **5**. ‘smulkios sudėtinės

smuiko dalys': *Teip bevaržant, ir im vienam ir antram trūkt striūnos arba, jei striūnos tvirtos, o pats skripyčius slabnesnis, tai tam im narstytis ir lūžti pasamonai* ŠLSA 205 (SŽ 423); ***pasamõnas*** 2 **1**. (ppr. pl.) 'pasaitas, raištis, diržas': *Pasamónai nuo terbų tabaluo(ja)* Kv; *Nutrūko pasamonas, ir puodas sudužo* Tt; *Te pasamonùs, užrišk maišą* Vdk ir kt. (Rz, M. Valanč, Krtv, BsP II 118, Kos 151, Vdk, Varn, Blv); **2**. 'vyžos ar naginės ąselė apyvarams įverti': *Nutrūko pasamõnas, ir negaliu vyžom apsiaut* Ut; *Patrūko mano naginių pasamõnas* Ut; **3**. 'pagražinimui įaustas kitos spalvos skersinis dryžis sijono apačioje' Ml: *Jos andaroko pasamõnas plaštakos platumo* Kp; *Marinkinis su pasamonu andarokas* Kp

← (v.) le. *pasamon*, (pl.) *pasamony* 'siaura austinė pinta arba nerta juostelė, kuria apsiuvami liturginių drabužių pakraščiai, detalių kontūrai, taip pat munduro detalės; daromas iš aukso, sidabro, nikelio, šilko, medvilnės ir kitokių siūlų' (< it. *passamano* 't. p.' [SW IV: 72; SPW XXIII: 273; Lanza 2009: 86; plg. Аникин II: 244]) → s. blr. *пасаманъ*, *посаманъ* 'apvadas' (ГСБМ XXIV: 19–20; Булыка 1980: 109), blr. dial. *пасама́ны* (pl.) 'palaidinių apsiuvai' (ЭСБМ VIII: 178)

pasidabóti (verb. intr.) 'patikti': BVEk 36.1 *Idant taw wiſſi mana dar=‖-36-‖bai / ir ßiwatas ♦paſſidabotu*; BVEk 46.9-10 *negal padariti / ir taipaieg iey nekuriems ♦paſſi=‖-dabotu* (dar žr. Skardžius IV: 216)

← (s. / v.) le. *podobać się* 'patikti, įtikti; būti panašiam; būti mėgiamam, mylimam' (SW IV: 386; SPW XXVI: 1–7; SSt VI: 261–262; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Smoczyński 2005: 269) → s. blr. *подобатися, подобатисе* 'patikti, būti priimtinam, atitikti tam tikrus reikalavimus' (ГСБМ XXV: 268), blr. *подоба́ццца / падаба́ць(ца)* 'patikti; mylėti, mėgti' (Носовичъ 1984: 444; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 207; ЭСБМ VIII: 99), r. dial. *подоба́ться* 'patikti, tikti' (Даль III: 191)

pasilepšyti (verb. refl.) 'pasitaisyti, tapti geresniems': *důk mums paſſilepſchiti* Mž 562.14 (Urbas 1996: 271; dar žr. Skardžius IV: 216; Urbutis 1981: 199)

← (v.) le. *polepszyć się* 'tapti geresniam, pagerėti, patobulėti' (SW IV: 529; SPW XXVI: 441–442; dar žr. ALEW II: 737) → s. blr. *полепшатися* 'tapti geresniam; pasitaisyti' (ГСБМ XXVI: 131)

pasõlė 2 (sf.) 'pupelė': *Pasolès aižau* Všv

↔ (v.) le. (dial.) *fasola* 'pupa, pupelė (*Phaseolus*)' (SW I: 724; Linde I: 633; Karłowicz II: 9) → blr. (dial.) *фасóля* 'pupelė' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332; СБГП V: 264), blr. dial. *фасóла*, *пасóль*, *пасóля* 't. p.' (СБГП III: 431, V: 264), r. *фасóль* 'turkiškosios pupos (*Phaseolus vulgaris L.*)' (Даль IV: 532) – dėl kilmės žr. *fasõlis* (inicialinis lie. *p-* nesuponuoja leksemą esant gudizmą, mat lietuvių tarmių svetimos kilmės žodžiams būdinga *f* > *p* kaita [žr. Zinkevičius 1966: 150])

paspalìtas, ***-à*** 4 (adj.), ***paspalytas*** [K] **1**. 'visas, visuotinas' B, Q 22, 213, N: *Paspalita malda kožno hūkinyko užu daiktus kūniškus* Mž 590; *Imk atleidimą griekų paspalitame griekavime* Vln 31; *paspalitaĩ* (adv.): *Paspalitai (plačiai, visur) girdimas yra,*

jog yra tarp jūsų palaidavimas Bt 1PvK 5.1; **2**. ‘katalikiškas’ Q 110; **3**. ‘paprastas, eilinis’ Vln: *Žmones paspalìtos tikis* DP 84

← (s. / v.) le. *pospolity* ‘bendras, visuotinis; valstybinis, viešas ir kt.’ (SW IV: 753; SSt VI: 440–441; SPW XXVIII: 81–97) → s. blr. *посполитый* ‘bendras; viešas; paprastas, įprastas ir kt.’ (ГСБМ XXVII: 156–158; Булыка 1972: 254, 1980: 38), blr. (kng.) *паспалíты* ‘visuotinis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 225; ЭСБМ VIII: 190; dar žr. Титаренко 2010: 175), s. r. *посполитый* ‘bendras, visuotinas, nacionalinis’ (Гарбуль 2009: 409–410), r. dial. *посполи́тый* ‘bendras, visuotinis’ (Даль III: 340)

paspálstva 1 (sf.) ‘susibūrimas, minia’ N, [K]: *Kuriuos šitie (filosofai) dievais ižg paspálstvos algojo, mes angelais vadiname* DP 521

← (s. / v.) le. *pospólstwo*, v. le. *pospolstwo* ‘draugija, bendrija, minia, brolija; suvažiavimas ir kt.’ (SW IV: 755; SPW XXVIII: 97–104; SSt VI: 447) → s. blr. *паспольство*, *посполство* ‘minia, prastuomenė; gyventojai (miesto); susibūrimas’ (ГСБМ XXVII: 161–162; Булыка 1980: 38)

paspalyva (sf.) ‘visuotinis sušaukimas, suvadinimas’ Q 22 – žr. *paspalva* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-y-*)

paspalva (sf.) ‘visuotinis sušaukimas, suvadinimas’ C I 73, Lex 4, N, [K] – žr. *paspálstva* (su struktūrinių elementų *-st-* absorbcija)

spalstva (sf.) ‘bendruomenė’ BzB 324: *Ir kalbėjo vyresnieji spalstvos* BB Teis. 21.16 – žr. *paspálstva* (su *pa-* afereze)

pastanãvyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) **1**. ‘nutarti, nuspręsti’: *Pastanavijau – mano Zosė!* Žem; **2**. ‘įsakyti’: *Ponas pastanãvijo savo vaikiams kožnam panedėliui padėti kerdžiui karves šerti* PP 13

← (v.) le. *postanowić* ‘nutarti, nuspręsti; paskirti; sureguliuoti ir kt.’ (SW IV: 759–760; SPW XXVIII: 131–143; ЭССРЯ II: 183; dar žr. Zinkevičius 1990: 35) → s. blr. *постановити*, *пастановити*, *постановить* ‘nutarti, įteisinti; sutvarkyti; paskirti ir kt.’ (ГСБМ XXVII: 188–192), blr. *пастанавіць* ‘nuspręsti; nutarti’ (ТСБМ IV: 87), s. r. *постановити* ‘t. p.’ (СРЯВ XVII: 234; Гарбуль 2009$_a$: 531), r. *постанови́ть* ‘nustatyti; paskirti; įteisinti’ (Даль III: 342–343)

pastatà 2, 3^b (sf.) ‘išvaizda, išorė’ Grž, Ps, Jnšk: *Pirmiausia reikia guosti sveikatą. Nuo to pareina žmogaus pastata ir povyza, net ūpas* LzP; *Iš pastãtos būtų nieko sau vyras, bet darbo nepadirba* Lnkv; *Ant pastatõs gražus arklys* Pš; ***pastatẽ*** 3^b **1**. ‘išvaizda, išorė’ MŽ 36, [K]: *Veizdėjimas, dabojimas ant šiokio ir tokio, ant pastatės žmogaus* R 27; **2**. ‘prigimtis’ R 265: *Trys yra jų vardai, o visi viena esti pastatėje* Mž 324

← s. / v. le. (dial.) *postata* ‘išorė, išvaizda ir kt.’ (SW IV: 761; SPW XXVIII: 161; SSt VI: 452; Karłowicz IV: 286) → s. blr. *постать* ‘išvaizda, išorė; melaginga išorė’ (ГСБМ XXVII: 201–202)

pasternõkas 2 (sm.) ‘(bot.) skėtinių šeimos geltonai žydinti daržovė, kurios šaknys valgomos (*Pastinaca*)’ K, Dt, SD 243, C II 192, R 275,

Mt, LBŽ: *Pasternõkai – tokia žolė, išauga lygiai kad mūsų ridikai* Lnkv; *Pasternokùs sėja dėl bičių, kad medų neštų* Lnkv; *Pasidariau langą balto pasternoko* (juok.) KlvD 146

← (s. / v.) le. *pasternak* 'skėtinių šeimos augalas, pastarnokas (*Pastinaca sativa L.*); laukinė morka (*Daucus carota L.*) ir kt.' (< s. v. a. *pasternac* 't. p.' ← lo. *pastināca* 'pastarnokas' [SW IV: 79; SPW XXIII: 281–282; SSt VI: 45; Фасмер III: 213; ЭСБМ VIII: 194; Köbler 1993: 1574; Schützeichel 2012: 248; dar žr. Palionis 1967: 281; Zinkevičius 1988: 136]) → s. blr. *пастернакъ*, *постернакъ* (*пастарнакъ*) 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 225; ЭСБМ ibd.), s. r. *пастернакъ*, *постернакъ* 't. p.' (СРЯВ XIV: 162), r. *пастернáкъ* 't. p.' (Даль III: 22)

pastránkas 1 (sm.) 'v i r ž i s , v a l k t i s ' ZtŽ 461

← (s. / v.) le. *postronek*, le. dial. *postronk* 'į vieną supintos dvi storos virvės, sujungtos gale; viržis, atsija ir kt.' (SW IV: 767–768; SPW XVIII: 213; SSt VI: 460; ISJP 51; Karłowicz IV: 287–288; Brückner 1985: 432; Фасмер III: 342) → s. blr. *постронокъ*, *пастронокъ* 'viržis; atsija' (Булыка 1980: 121), blr. *постро́нокъ* 't. p.' (Носовичъ 1984: 482), blr. dial. *пастро́нкі* (pl.) 't. p.' ≠ blr. dial. *пáстаранкі*[203] (pl.) 't. p.' (СБГП III: 436)

pašanavonė (sf.) 'p a g a r b a ': *Cit, cit, ta pašanavonė ne del pono, bet tiktai mes patys del savės linksminamės* ŠLSA 162 (SŽ 425)

← (v.) le. *poszanowanie* 'pagerbimas; pagarba, dėmesys (kam); tausojimas, saugojimas; įtikimas' (SW IV: 776; SPW XXVIII: 238) → s. blr. *пошанованье*, *пошановане* 'pagarba; pagerbimas' (ГСБМ XXVII: 422), blr. *пошанова́нне* 't. p.' (Носовичъ 1984: 490) – dar žr. *pašanavóti*

pašėnavõnė 2 (sf.) 'p a g a r b a , g e r b i m a s ' Krkl: *Ans turėjo didelę pašėnavõnę* Mžk; *Gerk, svočiule myliamoji, pašėnavonėj laikiamoji!* NS 750 – žr. *pašanavonė* (su *-šėn-* vietoj pirminio *-šan-* pagal analogiją su lie. ***šėn***-*avõnė* 'pagarba, gerbimas' [žr. s. v. *šėnavõnė*])

pašanavóti (verb. tr.) 'p a s a u g o t i , p a t a u s o t i ': *Pašanavok drabužį vieną kartą, tave drabužis – dešimt kartų* LMD (Sln)

←(v.) le. *poszanować* '(pa)gerbti; tausoti, saugoti; įtikti' (SW IV: 776; SPW XXVIII: 238) → blr. dial. *пашанава́ць* 'tausoti, saugoti' (СБГП III: 473) ≠ s. blr. *пошановати* 'elgtis pagarbiai' (ГСБМ XXVII: 422), blr. *пошанова́ць* / *пашанаваць* 'gerbti, įtikti' (Носовичъ 1984: 490; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 230) – dėl kilmės žr. *šanavóti*

pašėnavóti (verb. tr.) NdŽ **1**. 'p a g e r b t i ' Vkš: *Tu bernužėli, tu laidokėli, mokėjai loti ir pavilioti, tik nemokėjai pašėnavoti* LTR (Ss); *O aš savo mergužę dar pašėnavóčiau* JD 938;

[203] Dėl morfologinės struktūros lie. dial. *pastaránka* 1 (sf.) 1. 'virvė, jungianti pavalkus su branktu, viržis' Upn, Tr, Rud, Švn, Krn, Skdv, Btg, Pšl, Krkn, Ukm, Žž: *Nusivijau pastaránkas, galiu ir kelmus vartyt – netruks* Stk; *Pridėjo tokį didelį vežimą, kad net pastaránkas sutraukė* Dl; *Užnaryk pastarankas ant brankto* Stč ir kt. (Krok, Kur, Pbs, Šln, Srj, , Antz); Gmž 'iš drabužio susukta virvė'; 2. 'iš keleto virvučių supintas storas botagas': *Dabar pastaránkos piemenim labai įėjo į madą pint* Gdl; 3. 'virvutė, su kuria botagas pririšamas prie botkočio' Užv (dėl giminės kategorijos plg. blr. *постро́нка* 'viržis; atsija' [Носовичъ 1984: 482]) bei lie. dial. *pastaránkas* 1 (sm.) 't. p.' Ds: *Pastaránkas nu brankto nusimovė, eik užnerk!* Rs; *Kai paimsiu pastaránką, kaipmat nutilsi!* Rs (LKŽe), matyt, priskirtini gudizmams, nors galima būtų įžvelgti pastaros lyties sąsają su le. dial. *postornk* 'viržis, atsija; virvė' (Karłowicz IV: 287).

2. ‘pasaugoti, patausoti’: *Žiba aukso žiedas, mano dovanotas, o rūtelių vainikėlis nepašėnavotas* LTR (VšR) – žr. *pašanavóti* (dėl *-šėn-* < *-šan-* kaitos žr. *pašėnavõnė*)

pašapẽ 3ᵇ (sf.) ‘pašiūrė’: *Krauk tas malkas pašapẽn* Vb; ***pašiópa*** 1 **1**. ‘t. p.’ PŽ, Snt: *Vežimą pastumk po pašiópa* Žvr; **2**. ‘(prk.) prastas, aplūžęs, apgriuvęs pastatas’: *Jų gyvenime nėra gerų triobų, tik vienos pašiopos* Rs; ***pašópė*** 1 ‘t. p.’: *Pilna pašópė miežių, avižų, i visi da nekulti* Všk; *Juoza, paskarkime udynes po pašopėle!* Kb; *Privežiau pilną pašopę dobilų* On; *Pastačiau pašópę ratam instumtie* Lš

↔ le. *podszopie* ‘pašiūrė’ (SW IV: 426) → blr. dial. *пaдшóна* ‘malkinė’ (Сцяшковіч 1983: 323) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *šópa*, *šiópa*, *šiopà*)

pašúopė 1 (sf.) **1**. ‘pašiūrė’: *Atnešk malkų iš pašuopės večerei* Švnč; *Šlapia kap pašúopėj* Ml; *Pastatyk vežimą pašúopėn* Lp; **2**. ‘duonos kepalo pluta, kriaukšlys’: *Imk pašúopę ir agurką ir pavalgysi* Grv. *Kap plyšta duona, labai daug pašuopių būna* Grv; *Anas tik liūbija pašúopes trint* Grv; *pašúopis* 1 (sm.) **1**. ‘t. p.’: *Ko čia kaip katinai pašúopiais trinatės?!* Ktk; *Įstumk ratus pašuopin, tai nesulis* Lp; **2**. ‘ežero pakrantės liulanti velėna’: *Te tai vėžių yr, anys te pašúopiais palindę, tik sunku pr(i)eit* Sld – žr. *pašópė*

paščemkà 2 (sf.) ‘žandikaulis’ Pagaujėnai (DvŽ II: 62)[204]

← (v.) le. (dial.) *paszczęka* ‘žandikaulis; nasrai; gerklė ir kt.’ (SW IV: 82; ISJP 14; Karłowicz IV: 53) → blr. dial. *пашчэ́мка*, *пашчэ́нка*, *пашчэ́нька* (blr. *пáшчанка*) ‘(viršutinis) žandikaulis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 230; СБГП III: 475–476; ЭСБМ VIII: 263)

pašpartas (sm.) ‘pasas’: *Ar jis turi pašpartą, gali jį reikės nuvesti į valsčių* A 1884: 55 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 462); ***pãšpartas*** 3ᵇ ‘t. p.’: *Paródyk pãšpartų* Šaltiniai (DvŽ II: 63)

← (v.) le. *paszport* ‘raštiškas vietos valdžios leidimas nuolatiniam vietos gyventojui laikinai apsigyventi ar vykti į kitą vietovę; leidimas’ (< a. v. a. *paβport* ‘t. p.’ ← s. pranc. *passeporte* ‘teisė vykti ir gabenti ką’ [SW IV: 83; SPW XXIII: 280; ЭСБМ VIII: 261; Kluge 2002: 684; Rejzek 2001: 450; Godefroy 1990: 379]) → s. blr. *пашпортъ* ‘pasas; liudijimas (dokumentas)’ (ГСБМ XXIV: 58; Булыка 1980: 35), blr. (dial.) *пáшпарт* ‘pasas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 230; СБГП III: 475), s. r. *пашпортъ* ‘t. p.’ (СРЯВ XIV: 182), r. dial. *пáшпóртъ* ‘leidimas (iš)vykti, apsigyventi ir pan.’ (Даль III: 22; Немченко 1968: 84)

paštà 2, 4 (sf.) **1**. ‘įstaiga, per kurią siunčiama korespondencija, siuntiniai ir kt.; tos įstaigos pastatas, patalpos’: *Eik greičiau, bo kol atliksi krautuvę, kriaučių, šiaučių, i pãštos nebepasieksi* Škn; *Žiūriu – išeina iš pãštos su glėbiu pinigų: vaikinas parsiuntė* Jrb (*Karalius važiavęs paštos arkliais tuom vieškeliu pro tą sodžių* ŠLSP 228 [SŽ 425]); **2**. ‘atnešama, pristatoma korespondencija’: *Kažin, ar mums seniūnas paštõs neparnešė?* Snt

← v. le. *poszta* (*posta*) ([v.] le. *poczta*) ‘paštas’ (< it. *posta* ‘paštas; pašto siunta; pašto stotis’ ← V. lo. *positum* ‘įpareigojimas, pavedimas’ [SW IV: 326; SPW XXVIII: 123–124; Brückner 1985: 424; Фасмер III: 348–349; ЭССРЯ II: 191; Niermeyer 1976: 817; Lanza 2009: 85; plg. ЭСБМ IX: 318; Prati 1951: 740; LEW 549]) → blr. *пóшта*

[204] Lie. dial. *paščẽtkas* 2 (sm.) ‘žandikaulis’ Dv (DvŽ II: 62) reflektuoja gudizmą, plg. blr. dial. *пашчэмак* ‘žandikaulis’ (Цыхун 1993: 108).

'paštas' (ТСБМ IV: 297; ЭСБМ ibd.), r. dial. *по́шта* 't. p.' (СРНГ XXXI: 17–18) ≠ s. blr. *почта* 't. p.' (ГСБМ XXVII: 414; Булыка 1980: 95), s. r. *почта* 'paštas; pašto kurjeris' (СРЯВ XVIII: 79)

pãštas 2 (sm., ppr. sing.) **1**. 'įstaiga, per kurią siunčiama korespondencija, siuntiniai ir kt.; tos įstaigos pastatas, patalpos': *Centrinis pãštas* DŽ; *Pãšto viršininkas* NdŽ; *Pãšto agentūra* NdŽ; **2**. 'tos įstaigos vykdomas korespondencijos, siuntinių ir kt. persiuntimas': *(Seniau čia) važiavo tik paštas ir daktarai, kai reikėjo* LKT 138 (Nd); *Tą (atsakymą) jau atsiųs paštù* Vkš; *Oro pãštas* DŽ; **3**. 'atnešama, pristatoma korespondencija': *Atnešė paštą, visi puolė laiškų, laikraščių skaityti* rš; **4**. 'toks žaidimas' NdŽ – žr. *paštà* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *pãstatas* 3[b] (**sm.**) 'statinys, trobesys' [LKŽe] arba leksema priskirtina germanizmams, plg. v. *Post* 'paštas, pašto korespondencija; naujienos')

paštètas 2 (sm.) 'tam tikru būdu pagaminta malta mėsa, kepenys ir kt.; pyragas su tokios mėsos įdaru' NdŽ, DŽ: *Kepenų paštetas* rš; *Gatavas paštetas išverčiamas į pusdubenį ir papuošiamas petražolėmis* rš

← (v.) le. *pasztet* 'maltos mėsos ar žuvies masė, pagardinta prieskoniais ir iškepta tešloje ar kt.; paštetas; pokštas' (< v. v. a. *pastête* / v. *Pastete* 'paštetas; apvalus pyragas, įdarytas mėsa' ← it. *pastetta* 'lietinių tešla; sukčiavimas' [SW IV: 83; SPW XXIII: 292; plg. Kluge 2002: 685]) → s. blr. *паштетъ* 'paštetas' (Булыка 1980: 116), blr. *пашт*э*т* 'paštetas' (ТСБМ IV: 147)

paštõrius 2 (sm.) 'paštininkas' NdŽ (LKŽe); *Paštorius važiavęs, ir ties pat tuom kryžium pravažiuojant iškritęs šikšninis maišiuks piningų ir palikęs, o paštorius nuvažiavęs* ŠLSP 296 (SŽ 425)

← (v.) le. *pocztarz* 'pašto darbuotojas; pašto traukinio konduktorius; šauklys; laiškanešys ir kt.' (SW IV: 326; SPW XXVIII: 160) → blr. dial. *пашта́р* 't. p.' (СБГП III: 475) ≠ blr. dial. *пошта́р* '(pakinktų) varpelis; toks augalas' (ТС IV: 210) ≠ s. blr. *почтарь* 'paštininkas' (ГСБМ XXVII: 414), s. r. *почтарь* 't. p.' (СРЯВ XVIII: 79), r. *почта́рь* 'paštininkas, atsakingas už pašto korespondencijos gabenimą, pristatymą ir pan.' (Даль III: 372; Фасмер III: 349) – dėl kilmės žr. *paštà*

patelnià 2 (sf.) 'keptuvė': *Nupirk man pateĨnią* Rk; *Saugok, kad blynai prie pateĨnios neprisviltų* Kp

← (v.) le. (dial.) *patelnia* 'keptuvė; užvožas viryklės' (< V. lo. *patella* 'puodas, druskos garintuvė; toks šviestuvas' ← gr. [vėlyv.] πατέλλα 'dubuo; metalinis puodas, keptuvė' [SW IV: 86; Linde IV: 649; Karłowicz IV: 56; Brückner 1985: 399; ЭСБМ VIII: 223; Niermeyer 1976: 772; Du Cange II: 1129; Sophocles 1900: 863; plg. Moszyńska 1975: 196; Lanza 2009: 86]) → s. blr. *пательня* (*петелня*) 'keptuvė' (ГСБМ XXIV: 41; Булыка 1980: 103), blr. (dial.) *пат*э́*льня* (blr. dial. *пэт*э́*льня*, *пят*э́*льня*)[205] 'keptuvė;

[205] Dėl šaknies *-e-* vietoj *-a-*, lie. ***pe**telnià* 2 (sf.) 'keptuvė' OZ 42, Ds, Lš bei lie. dial. ***pe**teĨnė* 2 (sf.) 1. 't. p.' Ps, Mšk, Bsg, Mrk, Ldvn: *Blynai peteĨnėj prisvilę* Ūd /\ *Varpas skamba kaip petelnė* Krtn; 2. '(šnek.) užsagstomų vaikiškų kelnių atsegamoji dalis': *Jonelis dar mažas, kelnes pasiuvau su petelnė* Ms (LKŽe), matyt, priskirtini gudizmams.

kepimo skarda' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 227; СБГП III: 455; Сцяцко 1972: 73; ЭСБМ VIII: 222–223; dar žr. Гарник 2009: 7; Barszczewska, Jankowiak 2012: 47)

patinka (sf., ppr. pl.) 'šlepetė' Q 305, 378, C II 188, N, [K]: *Patinkos aukštos* SD 158 ← (s. / v.) le. (dial.) *patynka*, (pl.) *patynki* 'šlepetės; batas žema pakulne; moteriškas batas' (< it. *pàttino* 'pačiūža; rogių pavaža ir kt.' / pranc. *patin* 'moteriškas aulinis batas; pačiūža; rogių pavaža' [SW IV: 92; SPW XXIII: 347; SSt VI: 57; Karłowicz IV: 61; Reczkowa 1982: 97; ЭСБМ VIII: 222; dar žr. Zawilska 2007: 161]) → blr. dial. *патынкі* 'batai; namudinės šlepetės' (ЭСБМ ibd.), r. *патынки* 'judėjų apavas be užkulnių' (Сомов 1996: 345)

patrainykas (sm.) 'trijų skatikų moneta': *patraynikas* SD 283_b (Skardžius IV: 220) ← (v.) le. *potrójnik* 'trijų skatikų moneta' (< [vertinys] v. *Dreier* '3-ų pfenigų senovinė moneta' [SW IV: 814; Linde IV: 975; plg. SEJL 443; $SEJL_2$ 868]) → s. r. *потройникъ* 'senovinė 3-ų skatikų lenkų moneta' (СРЯВ XVIII: 24)

pãtronka 1 (sf.) 'globėja, užtarėja' brš ← (v.) le. *patronka* 'globėja; šventoji globėja ir kt.' (SW IV: 88; SPW XXIII: 316) → s. blr. *патронка* 'globėja, užtarėja' (ГСБМ XXIV: 47) – dėl kilmės žr. ***pãtronas*, *patrõnas*

patrõpyti (verb.) K, NdŽ, KŽ **1**. (intr.) 'pataikyti': *Gal patrõpyti į mažą pirštelį, ot šaudo!* Trkn; *Kulkos, kaip šavė, patrõpijo į puoduką, ausį i numušo* Rdn; *Patrõpijo į kriauklų tarpą i papjovė* Lnk ir kt. (Ds, LB 54); 'kliudyti taikantis': *Į sykį patropijo* MŽ, N; *Jis už sykį patropijo jam į galvą* J; *I nepatropyjau pro šalį* NmŽ (Chyl Ts. 20.16 *Terp wiſu tu źmoniu buwo ſeptyni ſzymtey iſzrynktu wiru, kurie kayreys buwo: tie wisi {wiłks-niaro} akmeniu płaukop, jog negałejo liſz patropit* [dar žr. Skardžius IV: 220; ZtŽ 710; ZŠT II: 45]); **2**. (tr.) 'gerai pataikyti, sugebėti, pajėgti': *Nieko, nieko, ale i ji patrõpija pasakyt, ka nori* Rd; *Nepatropijo atdaryti tikrąsias duris į lauką, atdarė duris į trobą* BsP II 5 (Kl) (dar žr. ZtŽ 710; ZŠT II: 305); *Su šaukštu nepatropijo valgį pasemti* Ns 1832: 11–12 ir kt. (JR 27, Žr); **3**. (tr.) 'pataikyti į laiką': *Šitai i patrõpijau an pietų* Tl; *Vėl nepatrõpijau ateit* Jnš; **4**. (intr.) 'pakliūti, atsidurti kur': *Prie našlės į nakvynę patrõpyjo* Jrk 14; *Netropyjau į girelę, patrõpyjau į daržėlį* JV 604; **5**. (tr., intr.) 'įtikti' Užp: *Ar patrõpiji jam dirbt?* Skdt; **6**. (tr.) 'pasistengti (ką padaryti)': *Ale ka ir patrõpijai pasakyt žodį riebų* Jnšk; **7**. 'užeiti, užtikti': *Jis patrõpyjo jąją dar su tuom daktaru* Pgg; **8**. (refl. impers.) 'pasitaikyti, atsitikti' Krs: *Kitą sykį ir šiaip pasitropija, ir taip* N; *Pasitrõpijo, kad važiavo vienas klierikas* BM 17 (Skp); **9**. (refl.) 'atsitiktinai, netikėtai pasitaikyti, įvykti, atsirasti, tekti' K: *I pasitrõpijo vieną kartą pas tą kunigą atvažiuoti ano pažįstamas* Als; *Bet ten pasitropijęs būti cigonas, tas ir pavogęs vieną vinį* Sln; *Nepasitropijo jai geras žmogus (vyras)* Šln ir kt. (BsMt II 228 [Klp], Vj, Vvr); **10**. (intr.) 'būti linkusiam ką daryti': *Ale ana patropija viseip* Krtn; **11**. (intr.) 'kiek susiderinti': *Ka pramoksti kulti (spragilu), nėko vieto(je), tik reik patrõpyti* Krš ↔ (v.) le. *potrafić* 'pataikyti; įvykdyti; susidurti ir kt.' (SW IV: 812; SPW XXVIII: 415–416) → s. blr. *потрафити*, *потрапити* 'sugebėti padaryti, atlikti; užtikti; atsitikti' (ГСБМ

XXVII: 314–315), blr. (dial.) *потра́пиць* / *патра́піць* ‘pataikyti; pakliūti’ (Носовичъ 1984: 484; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 227; СБГП III: 448; dar žr. Ціванова 1999: 41) – dėl kilmės žr. *trõpyti*

patrovà 2 (sf.) ‘patiekalas, valgis’ Jrb, An, N, [K]: *Kūčion mes visada valgom večerią iš dvylikos patrõvų* Lš; *Prašom, svoteliai... mūsų patrovėlės nepadyvyt!* JV 758 /\ *Teisybė – karti patrova* VP 46

← (s. / v.) le. *potrawa* ‘valgis; užkandis’ (SW IV: 813; SPW XXVIII: 418–422; SSt VI: 494; ЭСБМ VIII: 214–215; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → s. blr. *потрава*, *патрава* ‘patiekalas, maistas’ (ГСБМ XXVII: 311), blr. (dial.) *потра́ва* / *патра́ва* ‘bet koks virtas maistas; patiekalas’ (Носовичъ 1984: 484; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 227; СБГП III: 447), r. dial. *потра́ва* ‘patiekalas; užkandis; saldėsiai; masalas, prievilas’ (Даль III: 358)

patrùlis 2 (sm.) ‘sargyba, sargybinis’ ZtŽ 463

← v. le. *patrul* ‘karys sargybinis; sargyba; karių būrys, išsiųstas į žvalgybą’ (< v. *Patrul*, *Patrouille* ‘karinis sargybinis, patrulis’ ← pranc. *patrouille* ‘sargybinis; sargyba’ [SW IV: 87; Linde IV: 650; Reczkowa 1982: 17; ЭСБМ VIII: 217]) → blr. (dial.) *патру́ль* ‘sargybinis; nedidelis karinis būrys tvarkai ir saugumui užtikrinti’ (ТСБМ IV: 107; СБГП III: 449; ЭСБМ VIII: 216–217)

patskarbis (sm.) ‘iždininkas’: *buwa pabarczius (Rentmeister, patſkarbis)* BB 1Kar. 4.6

← (s. / v.) le. *podskarbi* ‘(karaliaus) iždininkas’ (< [vertinys] lo. *subaerātus* ‘viduje turintis vario [aukso]’ [SW IV: 415–416; SPW XXVI: 73–74; SSt VI: 276; dar žr. Kregždys 2014: 412; plg. Фасмер III: 301]) → s. blr. *подскарбий*, *потскарби* ‘valstybės iždininkas’ (ГСБМ XXV: 310–311; Булыка 1980: 74), s. r. *подскарбий* ‘iždininkas’ (СРЯВ XVI: 56)

pãskarbis, *-ė* 1 (smob.) ‘turtuolis’ J: *Tas žmogus pãskarbis yr* Als – žr. *patskarbis* (su struktūrinio elemento *-t-* absorbcija)

patvorca (smob.) ‘šmeižikas’: JMP 163.12 *Piktas kálbeimas tułás ira. Ir kiti prieß P. Diewą bluźnierſtwa / ir pátworca prieß žmones / biaurus ápkálbeimay ir ßecáwoimai: o táis dáiktais ſtebuklingos bárnis práſideſt tárp žmoniu / iž kur teipag ima pradžią nepákáingos bárnis / vžmußimai / ir niekad neſuliginti priepuoley* (dar žr. Skardžius IV: 221)

← (s. / v.) le. *potwarca* ‘šmeižikas’ (SW IV: 822; SPW XXVIII: 480–481; SSt VI: 503) → s. blr. *потварца*, *потворца* ‘šmeižikas’ (ГСБМ XXVII: 262; Булыка 1980: 125; ЭСБМ VIII: 211), s. r. *потварца* ‘šmeižikas, melagis’ (СРЯВ XVII: 283)

pãvalas 3[b] (sm.) ‘rytų aukštaičių klėtyse iš plonesnių rąstų ar storų lentų padarytos skliautų formos lubos, klėties skliautai’: *Neturinčios lubų klėtys sutvirtinamos stogo pavalais* rš; *Ot iš drūtų lentų pavalas!* LMD (Švnč); *Svirnas su pãvalu, vagys neineis* Rš ir kt. (Dglš, Vdš) (LKŽe); ‘svirnuose iš rąstų padarytos skliautų formos lubos, užlos’: *Kap yrà pãvalas, tadù vãgiu blogiaũ* Grybiškės (DvŽ II: 68)

← le. dial. (SLd [Jaworze]) *pował* (le. [dial.] *powała*) ‘juodlubės, medinės lubos’ (SW IV: 836; Karłowicz IV: 306) → blr. dial. *павáл* ‘lubos, antlubis’ (СБГП III: 277; СГЦБ I: 253; ЭСБМ VIII: 87)

pavalĩnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘lėtas, negreitas, nestaigus’: *Labai pavalĩnas į darbą* Rdm; *Pavalĩnas arklys* Rdm; **2**. ‘klusnus’: *Pavalĩnas, kas po kito valios dirba* J; *Labai pavalnà karvutė: ją vesk parvesk, tai ji nei badosi, nei muistosi* Šn; *Ir buvo jiemis pavalnas* Ev; *Toji dūšia man prieitis (priklauso), nes man tarnavo, man buvo pavalna* DP 523; **3**. ‘savo valia, laisvai ką darantis’ (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 222; ZtŽ 466); ***pavalnùs***, ***-ì*** 4 **1**. ‘laisvas, nesuspaustas, nesuvaržytas’: *Tas ratas labai pavalnùs* Tj; *pavalniaĩ*, *pavalĩniai* (adv.): *Reikia, kad koja į batą pavalniaĩ įlįstų* Tj; *Visai pavalĩniai durys darinėjas* Rk; *Eikim veli karčemon, tai čia plačiai ir pavalniai galėsma atsilsėti* BsP II 244; *An bliūdo pavalniaũ prausteis* Trgn; **2**. ‘t. p.’: *Aš patogaus liemenėlio ir pavalnaus razumėlio* Sn; **3**. ‘t. p.’: *pavalniaĩ* (adv.): *Leisk kurtelius pavalniai, tegul stirną sugaunie* LTR (Rs)

← (s. / v.) le. *powolny* ‘paklusnus, nuolankus, įkalbamas ir kt.’ (SW IV: 859; SPW XXIX: 221–225; SSt VI: 524; dar žr. Темчин 1995: 49) → s. blr. *повольный*, *поволный* ‘laisvas, nepriklausomas; laisvai ką darantis; geranoriškas; paklusnus’ (ГСБМ XXV: 69–70; plg. ЭСБМ VIII: 92), s. r. *повольный* ‘paklusnus, nuolankus ir kt.’ (СРЯВ XV: 168; Гарбуль 2009$_a$: 527)

pavétra 1 (sf.) **1**. ‘smarkus vėjas, viesulas’: *Pavėtra su perkūnija* prš; **2**. ‘(prk.) apie nenaudėlį, išdykėlį’: *Kur dar eini, pavétra, ažudyrus galvą?!* Dv (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 69); ***pavẽtrė*** 2 **1**. ‘maras, epidemija, užkrečiamos ligos’: *Užejo pavėtrė į anų kiemą, ir visi išmirė* J; *Tu pavẽtrę užkelsi su tokia savo pypka* Brs; **2**. ‘dvokimas, smarvė’ Slnt: *Neužkasė dvėsenos, dabar ir pro šalį nebegal praeiti: baisi pavėtrė* Krš; *Ka užsmirdo kažkas gyva pavėtre* Vvr; **3**. ‘(prk.) apie nenaudėlį, išdykėlį’ Gršl: *Abidi tokios pavẽtrės yr* Kal; ***pavietra*** 1 (sf.), ***pavietrà*** 2 **1**. ‘maras, epidemija, užkrečiamos ligos’ Q 483, R, MŽ, N, K; **2**. ‘smarkus vėjas, viesulas’ K: *Pavietra su perkūnija* prš; **3**. ‘(prk.) apie nenaudėlį, išdykėlį’ Arm: *Palauk tu, pavietra!* Mrc; *Kur dar eini, pavíetra, ažudyrus galvą?!* Dv (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 69); ***paviẽtrė*** 2 **1**. ‘t. p.’: *Kiba paviẽtrė užėjo: miršta ir seni, ir jauni vienas po kito* Kt; *Nė ugnelėj nesudegs, nė pavietre nenumirs* LTR (Žl); *O kaimas, rodos, po kokios pavietrės – tuščias, nykus* rš ir kt. (Mž 425, BP II 408); ‘(prk.) vargas, nelaimė’: *Dar penkis žąsiukus išperėjo kaip kokią pavietrę* Pš; *Ir vėl užeis kokia pavietrė* Srj (dar žr. DvŽ II: 69); **2**. ‘dvokimas, smarvė’: *Teip paviẽtrė ir eina nuo pamazgų duobės* Krs; *Baisi paviẽtrė, net už kilometro jauti* Lkč; **3**. ‘oras, erdvė, aukštybės’: *Erelis an pačios pavietrės ažuskrenda* Vdšk; *Jie galėdavo į pavietrę pasikelt, nulėkt į kitus kraštus per minutę* LTR (Ps); *Kad tave vėjas pavietrėn nuneštų!* Lp; *Gaudo lyg muses pavietrėje* PPr 335; **4**. ‘vieta, kur smarkiai pučia vėjas’ Rk: *Namai pavietrėj pastatyti* Grž; *Nestovėk ant pačios pavietrės – dar peršalsi!* Sdb; *Gal langai atadaryti – sėdžiu kaip an paviẽtrės* Ob; **5**. ‘smarkus vėjas, viesulas’: *Tikra pavietrė užėjo, viską*

verčia, neša Grž /\ *Eina kaip pavletrė* Alv, Stk; *Kad taũ kur paviẽtrė nunešty!* Vžns; *Kur tave pavietrė nešioja?!* Lp; **6**. ‘(prk.) apie nenaudėlį, išdykėlį’: *Šoka nuo kluono galo kaip pavietrė* Smn; *O tu pavietre!* Al; ***paviẽtris*** 2 (sm.) **1**. ‘t. p.’ Pn: *Tave bei tavo žmones pavietriu ištiksiu* BB 2Moz. 9.15; **2**. ‘t. p.’: *Ar smėlio pabarstyk kuknelėj – baisus pavietris atsivėrė* Sdk; **3**. ‘(prk.) apie nenaudėlį, išdykėlį’: *Skrido jie pačiu pavietriu* Vdšk; *Ko tu landžioji po pavietriais (labai aukštai)! Pulsi, tai nei kaulų motka nesusrinks* Mrc; ***paviẽtrius*** 2 ‘maras, epidemija, užkrečiamos ligos’ OZ 41

← (s. / v.) le. *powietrze* ‘dangaus skliautas; erdvė tarp dangaus ir žemės; oras; maras, epidemija, užkratas; klimatas; vėjas; paralyžius ir kt.’ (SW IV: 848; SPW XXIX: 151–161; SSt VI: 520–521; Sokólska 1999: 97; dar žr. Palionis 1967: 284) → s. blr. *повeтре*, *повeтрее*, *повeтрэ*, *повeтрэе* (*повeтрие*, *повeтрье*) ‘oras; epidemija, maras; erezija; vėjas’ (ГСБМ XXV: 40–41), blr. (dial.) *павéтра* ‘oras; liga’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 203; СБГП III: 280; СГЦБ I: 254; ЭСБМ VIII: 89), blr. dial. *повéтрэ* ‘epidemija’ (ТС IV: 72),

‖ ∌[206] r. dial. *повéтрие* ‘(palankus) vėjas; oras; oras, tinkamas plisti ligoms; liga; liga, nulemta blogo oro; būdas, elgesys’ (СРНГ XXVII: 235–236) → blr. dial. *павéтрая* ‘maras, epidemija’, *павéтрыя* ‘nemalonumas, nelaimė; blogas oras’ (ТС IV: 72; ЭСБМ VIII: 89–90)

paviẽtas 2 (sm.) NdŽ **1**. ‘(istor.) iki 1566 m. reformos didesnis didžiojo kunigaikščio valsčius, po reformos – pastovus administracinis vienetas su bajorų savivaldos organais, apskritis’: *Visų šių teismų veikimo plotas buvo vienas – apskritis, vadinamasis pavietas* rš; *Į pavieto seimelį turėdavo suvažiuoti visi tame paviete gyvenę senatoriai, urėdai ir bajorai* rš; **2**. ‘šalis, kraštas, sritis’ MP 211: *Leidžias... pavietan Sodomos* Ch 1Moz. 13.1; *Turėjo savo pavietą ir miestą* SE 18

← (s. / v.) le. (dial.) *powiat* ‘administracinis vienetas, apskritis; apskrities gyventojai; apskrities vietovė; apskrities valdytojo įstaiga’ (SW IV: 841; SPW XXIX: 77–83; SSt VI: 514; Karłowicz IV: 307) → s. blr. *повeтъ* (*повитъ*) ‘apskritis; apskrities gyventojai’ (ГСБМ XXV: 41–42; Булыка 1980: 34; ЭСБМ VIII: 89), blr. *павёт* / blr. dial. *павет* ‘apskritis’ (ТСБМ III: 474; Касьпяровіч 2011: 213), s. r. *повѣтъ* ‘apskritis; apylinkė’ (СРЯВ XV: 155), r. *повѣтъ* ‘t. p.’ (Даль III: 151)

pavietà 2 (sf.) ‘(istor.) iki 1566 m. reformos didesnis didžiojo kunigaikščio valsčius, po reformos – pastovus administracinis vienetas su bajorų savivaldos organais, apskritis’: *Iš kitos paviẽtos atvažiavo jis* J – žr. *paviẽtas* (giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta analogijos veiksnio, plg. lie. *vietà* 2 ‘vietovė ir kt.’ **sf**. [DLKŽ[5]])

---

[206] Dėl morfologinės struktūros, lie. *pavietria* (sf.) ‘maras, epidemija, užkrečiamos ligos’: *Pavietria nieką tau darys* brš ir lie. *paviẽtrija* 1 ‘t. p.’: *Laumės gyveno kitą kartą prieš pavietriją ir par pavietriją* BsP II 70 (LKŽe), matyt, priskirtini rytų slavų skolinių grupei.

pavietė (sf.) **1.** ‘(istor.) iki 1566 m. reformos didesnis didžiojo kunigaikščio valsčius, po reformos – pastovus administracinis vienetas su bajorų savivaldos organais, apskritis’: *Tokioje pavietė(je) buvo tėvūnas* S. Dauk; *Apskųsti kaltą sūdams pavietės* M. Valanč; **2.** ‘šalis, kraštas, sritis’: *Pavietėj Santa Flavia... žemė macniai sudrebėjusi* LC 1887: 17 – žr. *pavietà*

pavinas, ***-à*** (adj.) R 120, ***pavỹnas***, ***-à*** 4 ‘privalus, būtinas’ Skr, N, [K]: *Pavynas jis taip dirbti, kaip aš liepiu* J; *Tėvų pavỹnas klausyti* Ll; *Kožnas krikščionių žmogus pavinas ir kaltas esti mokėti* Mž 17; *Nepavyni esate karana stoti* JD 95

← s. / v. le. *powinien*, (v.) le. *powinny* ‘privalus, būtinas, priverstas; įpareigotas, skolingas ir kt.’ (SW IV: 852; SPW XXIX: 181–190; SSt VI: 522; ЭСБМ VIII: 91; dar žr. Sabaliauskas 1990: 229) → blr. *повíненъ / павíнен* ‘privalus, būtinas’ (Носовичъ 1984: 426; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 203)

pavìnastis 1 (sf., sm.) ‘pareiga, prievolė’ KN 29, ***pavỹnastė*** 1 (sf.) ‘t. p.’ Grdm, Pln; ***pavỹnastis*** 1 (sf., sm.): *Atbūsiu pavìnastį* OZ 41; *Tavo toks pavynastis, tu jį sek* J; *Atbus tarnybos pavỹnastis, tada kariuomenėn* Vlk; *Lietuviai žemaičiai nežinojo nė lažo, nė pavynasčių* S. Dauk; *Pavinastis krikščionių* DP 124

← (s. / v.) le. *powinność* ‘pareiga, įpareigojimas; prievolė ir kt.’ (SW IV: 851–852; SPW XXIX: 168–181; SSt VI: 522; dar žr. Sabaliauskas1990: 229; Гарбуль 2009$_a$: 527) → blr. *повíнносць / павíннасьць* ‘prievolė’ (Носовичъ 1984: 426; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 203), s. r. *повинность* ‘t. p.’ (СРЯВ XV: 159) – dar žr. *pavỹnas*, *-à; pavinas*, *-a*

pavogà 2, ***pãvoga*** 1 (sf.) ‘pagarba’ NdŽ, N, [K], DP 485: *Pavõgo(je) laikai jį* J; *Jam išdavėm pavõgą* Strn

← (v.) le. *powaga* ‘pagarba; svarba, reikšmė, autoritetas ir kt.’ (SW IV: 835–836; SPW XXIX: 51–57; Brückner 1985: 599) → s. blr. *повага* ‘pagarba; svarba, svarbumas, solidumas; autoritetas; puošnumas ir kt.’ (ГСБМ XXV: 7–8; Булыка 1980: 186), blr. *павáга* ‘svarba, autoritetas, pagarba’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 202; ЭСБМ VIII: 87), blr. dial. *повáга* ‘t. p.’ (ТС IV: 70), r. dial. *повáга* ‘svarba, pagarba’ (Даль III: 139) – dėl kilmės žr. *vóga*

pavõžnas, ***-à*** 4 (adj.) **1.** ‘reikšmingas, brangus, vertas pagarbos, rimtas’ DP 458: *Pavõžnas žodis jo* J; **2.** ‘turintis poreikį’ N, [K]: *Dūšia mano nepavožna (neturiu apetito)* R (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 222); ***pavožnùs***, ***-ì*** 4 ‘reikšmingas, brangus, vertas pagarbos, rimtas’ ŽCh 5, M. Valanč: *pavõžniai* (adv.): *Kad ką darai, daryk viską pavõžniai (atsargiai)* Mžk

← (s. / v.) le. *poważny* ‘santūrus; pagarbus, garbingas ir kt.’ (SW IV: 838; SPW XXIX: 65–71; SSt VI: 510; dar žr. Zinkevičius 1990: 35; Темчин 1995: 49) → s. blr. *поважный* ‘vertas pagarbos, kilmingas; svarbus, reikšmingas; rimtas; puošnus; užsispyręs’ (ГСБМ XXV: 12–13), blr. *повáжный / паважны* ‘mandagus, pagarbus; garbingas; santūrus, autoritetingas’ (Носовичъ 1984: 424; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 202; dar žr. ЭСБМ VIII: 87)

pãzgarda 1 (sf.) ‘panieka’ Als

↔ (v.) le. (dial.) *pogarda* ‘paniekinimas, panieka’ (SW IV: 458; Linde IV: 839; IAKP II: 72) → blr. *пагáрда*, blr. dial. *пагóрда* ‘paniekinantis elgesys; išdidumas, pasipūtimas’ (ТСБМ III: 492; ЭСБМ VIII: 95) – su struktūriniu elementu *-z-*, matyt dėl kontaminacijos su polonizmu lie. ***zgařdyti*** ‘niekinti’ (žr. s. v. *zgařdyti*)

pažìtkas 2 Grš, R, ***pažỹtkas*** 2 (sm.) ‘n a u d a ’ Vkš, Mžk: *Reikia šert karvė, o čia nėra pažìtko* Lp; *Kas iš to darbo, kad nėra pažytko!* PPr 62; *Tasai nė vieno pažitko manip negaus* Mž 9; ‘p e l n a s ’ N, [K]; ‘t u r t a s ’: *Sudegė daug pažỹtko* OZ 41 (LKŽe); ***požytkas*** ‘t . p .’: *poźitkas* Q 477 (Skardžius IV: 223)

← (s. / v.) le. *pożytek* ‘nauda, pelnas; rezultatas ir kt.’ (SW IV: 931–932; SSt VI: 565; SPW XXIX: 449–476; dar žr. Адомавичюте 1980: 8; Zinkevičius 1988: 37) → s. blr. *пожитокъ*, *пожытекъ*, *пожытокъ* ‘nauga, pelnas’ (ГСБМ XXIII: 388–389), blr. (dial.) *пожúтокъ* / *пажы́так* ‘nauda, pelnas; nedidelis turtas; grobis’ (Носовичъ 1984: 452; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 213; СБГП III: 328; ЭСБМ VIII: 117), s. r. *пожитокъ* ‘nauda, pelnas; turtas’ (СРЯВ XVI: 103; dar žr. Гарбуль 2009: 402–404)

pažyčióti (verb. tr.) **1**. ‘d u o t i k a m į s k o l ą , g r ą ž i n t i n a i ’ D. Pošk, Plt, Sg, Vžns, An: *Dėku, sveiks pažyčiojęs* Kos 86; *Pažyčiók rugių pūrą, aš rudenį su ančpidžiu atiduosiu, t. y. dar kelius gorčius pridėsiu viršiau* J I 16; *Pažỹčiok man peilio* Dv ir kt. (Kzt, Trgn, PP 76, Mit VI 68 [Mrc], BM 49 [Skp], GN Luk. 6.34, 11.5, ŽCh 82, JT 226, Klp, Km, Slm); **2**. ‘p a i m t i i š k o į s k o l ą , g r ą ž i n t i n a i ’ BzF 202, JD 1256: *Kam tu engi pažyčiótą daiktą* J I 396; *Eisiu į girelę pas margą geguželę pažyčioti sparnelių, tų rainųjų plunksnelių* (d.) LTR /\ *Nė ugnies negaliu pažyčioti* VP 34

← (s. / v.) le. *pożyczać* ‘skolinti, paskolinti; siųsti linkėjimus ir kt.’ (SW IV: 930; SPW XXIX: 428–429; SSt VI: 561) → s. blr. *пожичати*, *пожычати* ‘skolinti’ (Булыка 1980: 81), blr. dial. *пажычáць* ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 102)

pažỹčyti (verb. tr.) **1**. ‘d u o t i k a m į s k o l ą , g r ą ž i n t i n a i ’ Q 7, 599, H 164, R, R 97, 201, MŽ 267, 323, N, M, FrnW, NdŽ, KŽ: *Patikiu, pažyčiju* SD[1] 139; *Pažyčiju kam, lykauju* MŽ 106; *Aš tau tus piningus pažỹčyju* K I 280 ir kt. (J I 164, Tlž, DS 277 [Šmk], GrvT 134, StnD 23, Tat, VoL 177, Mit VI 37, Mž 460, Ch[1] Luk. 11.5, BP I 326, Dglš [*„Duok“, tarė, „kekše, duok tuojaus pažỹčytą skolą“* K. Donel (Kabelka 1964: 172)]); **2**. ‘p a i m t i i š k o į s k o l ą , g r ą ž i n t i n a i ’: *Pažyčiju iš ko* R 242; *Jis atidavė, kiek pažỹčijo ir dar su ančpilu, t. y. ančpylė, davė su viršais* J I 121; *Nenarglyk pinigų pažỹčytų, ale ataduok visus* J ir kt. (LTR [Vs]); (refl. tr.) MŽ, N, NdŽ: *Piningų žyčytis, pasižỹčyti* K I 280; *Pasižyčyję nenori ataduotie* Tat; *Noris jau gaudavo pasižyčyti ar duonos, ar pinigų, ale kad reikia atduoti, tai da sunkiau yra, bo neyr iš ko* DS 240; **3**. ‘p a l i n k ė t i ’ Q 597: *Kam ko pažỹčyti* NdŽ; *Kam ką pažỹčyti* NdŽ

← (s. / v.) le. *pożyczyć* ‘skolinti, paskolinti; siųsti linkėjimus ir kt.’ (SW IV: 930; SPW XXIX: 433–435; SSt VI: 562–565; dar žr. Markus-Narvila 2011: 180, 291; Kregždys 2014$_{d}$: 38) → s. blr. *пожичити*, *пожычыти* ‘paskolinti; skolintis’ (ГСБМ XXV: 391–392; Булыка 1972: 249), blr. dial. *пажы́чыць* ‘t. p.’ (СБГП III: 328) ⫽ blr. (dial.) *пазы́чыць* ‘t. p.’ (ТСБМ III: 604; СБГП III: 334; ЭСБМ VIII: 119), blr. dial. *позы́чыць*

‘paskolinti, duoti skolon; pavogti, pačiupti’ (TC IV: 126), s. r. *позычити* ‘paskolinti’ (Срезневскій II: 1093), r. dial. *позы́чить* ‘skolinti(s)’ (Даль III: 233; СРНГ XXVIII: 342) – dar žr. *žỹčyti*, *žičyti*

pažyčka (sf.) ‘paskolintas daiktas, paskola’ N

← (v.) le. *pożyczka* ‘paskola; vekselis; pasiskolinta suma; skola’ (SW IV: 929–930; SPW XXIX: 431) → blr. dial. *пажы́чка* ‘pagalba; paskola; skola’ (Цыхун 1993: 102) ∌ blr. (dial.) *позы́чка* / *пазы́чка* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 456; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 215; TC IV: 126; ЭСБМ VIII: 119)

pažyvẽnė 2 (sf.) ‘maistas’ I: *Netur pažyvẽnės vaikams* J; *Jokios pažyvẽnės nėra* Pls

← (s. / v.) le. *pożywienie* ‘maistas; pašaras; valgis; gyvenimo būdas’ (SW IV: 932–933; SPW XXIX: 489–491; SSt VI: 568) → s. blr. *поживенье*, *поживене*, *поживение*, *пожывенье* ‘maitinimasis; maistas; pragyvenimo lėšos’ (ГСБМ XXV: 383–384) ≠ blr. dial. *пажывéня* ‘pašaras; medžioklė’ (СБГП III: 328), r. dial. *поживéнье* ‘grobis; neteistai įgytas daiktas’ (СРНГ XXVIII: 292)

pažyvóti (verb.) **1**. (tr.) ‘pavalgyti’: *Turim čionai šią dieną večerią pono mūsų Jėzuso Christuso pažyvot, kurią jis įstatė ant atminimo savo* PK 207; *Kas pažyvoja mano kūną ir geria kraują mano, gyvena manimp, o aš jampi* MP 136; *Kas tą peniukšlą pažyvos, tas gyvens ant amžių* MP 124; *Kame tur pažyvoti su savo mokytiniais avinelį Velykų* ŽCh 138; **2**. (tr.) ‘pagerti’: *Gero gėrio pažyvojo, lauko purvus išvoliojo* JD 328; **3**. (intr.) ‘gyventi’: *Kap sustorojo pinigų, nereikia man, pažyvók sveikas* GrvT 134 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 223)

← (s. / v.) le. *pożywać* ‘suvalgyti, sunaudoti; nugalėti, įveikti ir kt.’ (SW IV: 930–931; SPW XXIX: 476–484; SSt VI: 566–567) → s. blr. *поживати*, *поживать*, *пожывати* ‘suvartoti maistą; turėti naudos, pelno; naudoti ką ir kt.’ (ГСБМ XXV: 381-382), blr. *пажываць* / *пажываць* ‘sunaudoti; valgyti’ (Носовичъ 1984: 451; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 213), r. dial. *поживáть* ‘t. p.’ (Даль III: 221)

pèckelis 1 (scom.), ***pẽckelis*** 1 **1**. ‘nešvarus, netvarkingas žmogus’: *Nusipraus̃k, nebūk peckelis* Grk; *Ė čia peckelis, nemoka gražiai rašyt, tik teplioja kaip ir vištos koja* Sv; **2**. ‘kas neišmano, nesugeba ką padaryti, kas ilgai ką dirba, krapštinėjasi’: *Kam leidai tą pẽckelį, misli, anas ką padaris!* Mlt; *Ai, tie vaikai da tokie peckeliai* Mžš; *Matai, va peckeliùkas (apie vaiką), ir atanešė* Slm; **3**. ‘pienburnis, vaikesas’: *Su šitokiu peckeliu ūturt nenorėčia* Dglš

← le. dial. (ŽV-Md [Augustów]) *peckiel* ‘blogas darbininkas; prastas dailininkas’ (SW IV: 102; Karłowicz IV: 68) → blr. dial. *пэцкель* ‘prastas darbininkas; broko gamintojas’ (Цыхун 1993: 117–118) ∌ blr. (dial.) *пэ́цкала*, *пэ́цкало*, *пэ́цкаль* ‘netikęs darbininkas, nugrubnagis; terlius ir kt.’ (Носовичъ 1984: 543; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 265; СБГП IV: 212; Сцяшковіч 1983: 392; Цыхун ibd.; ЭСБМ X: 288–289) – dėl kilmės žr. *pèckoti*, *peckóti*, *pẽckoti*

pèckoti, ***-oja***, ***-ojo***, ***peckóti***, ***-ója***, ***-ójo***, ***pẽckoti*** (verb.) **1**. (tr.) ‘tepti, terlioti’: *Nepẽckok knygų, snargliau!* Mlt; *Nepèckok skepetos* J (dar žr. ZtŽ 469; ZŠT II: 237); **2**. (refl.) ‘ilgai, nesparčiai ką daryti, krapštinėtis’: *Ilgai pẽckojos, ale gražų važelį padarė* Ut; *Nu ką gi te dabar pẽckojies, dirbk kaip reikia!* Vžns; *Kas te eis ant vaiką pẽckotis už kokį dešium rublių!* Slm

← le. *peckać* ‘teršti, terlioti, purvinti; blogai dirbti; sukčiauti ir kt.’ (< v. *patzen* ‘prastai, netinkamai dirbti’ / v. dial. *Patzen* ‘dėmės’ [SW IV: 102; Kluge 2002: 687; PrWb IV: 319]) → blr. *пэ́цкаць*, *пе́цкаць* ‘terlioti, tepti; netinkamai daryti; minkyti molį ir kt.’ (Носовичъ 1984: 543; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 265; ЭСБМ X: 288–289)

pèckioti, *-ioja*, *-iojo* (verb. tr.), *peckióti*, *-iója*, *-iójo*, *pẽckioti* **1**. ‘tepti, terlioti’: *Nepeckiók mano sąsiuvinio, padėk!* Žvr; **2**. (refl.) ‘ilgai, nesparčiai ką daryti, krapštinėtis’: *Ko pèckiojys su tokiais nėkais!* Brs; *Nespẽckiok te ilgai, paskubyk, kad greičiau!* Skdt – žr. *pèckoti*, *peckóti*, *pẽckoti* (su *-ko-* > *-kio-* kaita, matyt, pagal analogiją su verb. lie. *terl-**ió**-ti*, *térl-**io**-ti*, *teřl-**io**-ti* ‘daryti nešvarų, teršti, tepti ir kt.’ [LKŽe])

pekarius (sm.) ‘kepėjas’ BB 1Moz. 41.1; ***pèkorius*** 1 ‘t. p.’ BzB 313

← (s. / v.) le. *piekarz* ‘kepėjas’ (< [vertinys] v. v. a. *becker* ‘(duonos) kepėjas’ / v. *Bäcker* ‘t. p.’ [SW IV: 146; SPW XXIV: 52–53; SSt VI: 88; Фасмер III: 226; ЭСБМ IX: 13; MLex 10; Köbler 1993: 228]) → s. blr. *пекаръ*, *пекарь* ‘kepėjas’ (ГСБМ XXIV: 65), blr. *пе́кар* ‘duonos kepėjas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 230; ЭСБМ ibd.), r. *пе́карь* ‘t. p.’ (Даль III: 28)

pelgrimas (sm.) ‘keliaujantis maldininkas, keliautojas į šventąsias vietas’: *Jei ateiviai aba pelgrimai kokie mieste būtų* PK 203

← (s. / v.) le. *pielgrzym* ‘piligrimas, maldininkas; keliauninkas ir kt.’ (< v. v. a. *pilgerim* / s. v. a. *piligrîm*, *pilgrim* ‘maldininkas; svetimšalis’ ← V. lo. *pelegrinus* ‘keliaujantis maldininkas; vienuolis’ ← lo. *peregrīnus* ‘svetimšalis’ [SW IV: 148; SPW XXIV: 63–64; SSt VI: 90; Niermeyer 1976: 783, 787; Wackernagel 1878: 35; Köbler 1993: 1589; Seebold 2008: 648; Schützeichel 2012: 251; plg. Фасмер III: 261–262]) → s. blr. *пелкгримъ*, *пелгримъ*, *пелгрымъ*, *пелкгрымъ*, *пельгрымъ* ‘piligrimas, keliauninkas’ (ГСБМ XXIV: 69–70; Булыка 1980: 23) – dėl le. *rz* /ź/ etiologijos žr. 69 išn.

pelgrimavoti (verb. intr.) ‘keliauti šventomis vietomis’: JMP 206b.25 *Weiʒdekig pilnay o wártok tátáy ſáwi koʒńás krikßcʒio=nißkás ʒmogau tą ʒiminimą ir tą priliginimą / io tu teypag pel=grimáwoghi / o pelgrimawoimas táwo ßio táwo ámʒiá ira ligus pelgrimáwoimu ánu ʒidu / kurie ißáie iʒ Eghiptá waikßcʒioiá po girią / łaugdámi pátießiimá nuog Pono ſáwo* (dar žr. Skardžius IV: 224)

← (s. / v.) le. *pielgrzymować* (le. dial. *pilgrzymować*) ‘būti piligrimu; keliauti, aplankyti svečias salis’ (SW IV: 149; SPW XXIV: 65; SSt VI: 91) → s. blr. *пелкгримовати*, *пелгримовати*, *пелкгрымовати* ‘keliauti; lankytis šventose vietose’ (ГСБМ XXIV: 69) – dėl kilmės žr. *pelgrimas*

pelgrinỹstė 2 (sf.) ‘keliavimas’: *Jiemus duoti noriu žemę... pelgrinystės jų, kurioje anys svetimi yra buvę* BB 2Moz. 6.4

↔ (v.) le. *pielgrzymstwo* (s. le. *pilgrzymstwo*) ‘keliauninko statusas; keliavimas, kelionė ir kt.’, (s. / v.) le. *pielgrzymowanie* ‘keliavimas, svečių šalių aplankymas; buvimas piligrimu’ (SW IV: 149; SPW XXIV: 65–68; SSt VI: 91) → s. blr. *пелкгримство*, *пелгримство*, *пелкгрымство*, *пельгримство*, *пелькгрымство* ‘keliavimas; lankymasis šventose vietose’ (ГСБМ XXIV: 69) – dėl kilmės žr. *pelgrimas*

pelnastis 1 (sm.) ‘t i k r u m a s’ Gl, Plk: *Dėl pelnasčio duodu tau pinigų* J

↔ (s. / v.) le. *pewność* ‘tikrumas; tikras dalykas’ (SW IV: 124; SPW XXIII: 407–408; SSt VI: 71; Brückner 1985: 403; ЕСУМ IV: 326) → s. blr. *певность*, *пэвность* ‘tikrumas, aiškumas; patikimumas’ (ГСБМ XXIV: 62), blr. *пéвносць* / *пэ̆насць* ‘tikros žinios; tikrumas; patikimumas; naujienos’ (Носовичъ 1984: 395; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 265) – su struktūrinio elemento *-v-* > *-l-* kaita dėl lambdaizmo, t. y. lie. **pe-**v**-nastis* → *pe-**l**-nastis*

peñdzelis 1 (sm.) ‘t e p t u k a s’ Ms, Vdk, Mžk

← (s. / v.) le. *pędzel*, (v.) le. *pendzel* ‘teptukas; tapymo stilius; dailininko talentas’ (SW IV: 109, 128; SPW XXIII: 384; SSt VI: 74) → s. blr. *пендзель* ‘teptukas’ (Булыка 1980: 247), blr. dial. *пэ́ндзэль* (blr. *пэ́ндзаль*) ‘t. p.’ (ТСБМ IV: 533; СБГП IV: 209–210; Сцяцко 1972: 125; Шатэрнік 1929: 237) ∌ blr. *пэндзиль* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 265) – dėl kilmės žr. *peñzelis*

peñzelis 1 (sm.) ‘ t e p t u k a s ’ Stk: *Paieškok man penzeliùko* Mrs (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 48)

← (v.) le. *penzel*, (v.) le. (dial.) *pęzel* ‘teptukas ir kt.’ (< v. v. a. *pënsel* / v. *Pinsel* ‘teptukas; mulkis, kvailys’ ← lo. *pēnicillus* ‘teptukas; tapyba ir kt.’ [SW IV: 132; SPW XXIII: 384; Karłowicz IV: 83; Brückner 1985: 402; ЭСБМ X: 284; Аникин III: 95; Kluge 2002: 704; MLex 158]) → blr. dial. *пе́нзель* (*пэ́нзаль*) ‘teptukas’ (Расторгуев 1973: 206; Бялькевіч 1970: 377), r. dial. *пе́нзель* ‘t. p.’ (СРНГ XXV: 339–340)

pérdėtinis, ***-ė́*** 1 (smob.) ‘v i r š i n i n k a s , d a r b o p r i ž i ū r ė t o j a s’ Lp, Sv, Pl: *Palikęs pilėje perdėtinį, Algimantas išsitraukė toliau* V. Piet; *Gyveno krivų krivaitis, vyriausias kuningų perdėtinis* A 1884: 39; *Perdėtinis Šiaulių miesto* A 1884: 91 ir kt. (Klvr, Krtn, LTR [Krt], J)

↔ (s. / v.) le. *przełożony* ‘viršininkas, vyresnysis’ (SW V: 128; SPW XXXI: 433–445; SSt VII: 145) → s. blr. *преложоный*, *преложеный*, *преложный* ‘viršininkas, valdytojas ir kt.’ (ГСБМ XXVIII: 72–73) – pamorfemis vertinys

pérjednoti (verb. tr.) ‘n u r a m i n t i (?)’: *Perjednota yra rūstybė* BzB 120

↔ (s. / v.) le. *przejednać* ‘atsiprašyti, palenkti savo pusėn, permaldauti, sutaikyti; išmelsti ir kt.’ (SW V: 97; SPW XXXI: 339–340; SSt VII: 129) → s. blr. *перееднати* ‘nuraminti, patenkinti; įtikinti; išmelsti atleidimą; permaldauti’ (ГСБМ XXIV: 140-141), blr. *перееднáць* ‘vėl suvienyti, sutaikyti’ (Носовичъ 1984: 402) – partityvinis vertinys (dar žr. *jednóti*)

peřlas 2 (sm.) Gl, Jrb, 4 Tvr **1**. ‘b r a n g a k m e n i s , s u s i d a r a n t i s m o l i u s k ų k ū n e ž i r n e l i ų p a v i d a l u (p p r . b a l t o s a r g e l s v a i b a l t o s s p a l v o s) , n a u-

dojamas papuošalams' R 275: *Aš savo seselei aukselio žiedelį, o savo mergelei perlų vainikėlį* JD 1123; *Pas mus upeliai žalio vyno, iš dugno verčias balti perlaĩ* (d.) Drsk; *Koĺ nepabarstei baltais perleliais?!* KrvD 17 ir kt. (Mrk, JV 438, LMD [Klt], Bt Mt. 7.6, Šls, BM 423, JD 450, E. Miež, LTR [Šll]); (col.) 'brangieji akmenys': *Ant tavo galvelės perlo vainikėliai* BsO 252; *O šis trečias vieškelėlis perleliu nuklotas* JD 578; **2**. '(prk.) kas labai vertinga, tobula, dailu, puiku': *Poezijos perliukai* rš; (iron.): *Vertėjas tų kalbos perlų nevertė* Pt

← le. dial. *perło* 'kriauklės viduje pasitaikantis apvalios formos darinys, perlas; medinis ritinėlis ir kt.' (SW IV: 116; Karłowicz IV: 75; ЭСБМ IX: 94) → s. blr. *перло* 'perlas; perlai' (ГСБМ XXIV: 246–247; Булыка 1980: 141), blr. *перл*, (pl.) *пéрлы / пэрлы* 'perlas, -ai' (Носовичъ 1984: 412; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 237; ЭСБМ ibd.) – dėl kilmės žr. *perla*

persiprovyti (verb. intr.) 'persikelti': Chyl 1Moz. 31.21 *Ir bego, ir tey wis kas buwo jo, ir kiełes ir persiprowijo per Upę: ir werte weyda ſawo ties kałną Gilead*; Chyl 1Moz. 32.22 *Ir kiełes anoy pacioy naktiy, ir eme dwi moteri ſawo, ir dwi służebniki ſawo, ir wienolika wayku ſawo, ir persiprowijo per brydymą Jabbok*

↔ (v.) le. *przeprawić się* 'persikelti, patekti' (SW V: 171; SPW XXXII: 107–108; ALEW II: 822) → s. blr. *преправитися* 'persikelti' (ГСБМ XXVIII: 107) – partityvinis vertinys

pérškada 1 (sf.) 'kliūtis, trukdymas' Plm, Švnč: *Anas mum nė kokios pérškados nedarė* Dglš (LKŽe); Chyl 1Sam. 14.6 *Ir tare Jonathan waykop, kurſey neſzojo ſzarwus jo: Eykſz, ir pereykim apiſodoń tu nopipjauſtelu, gal but jog dirbs uź mus WIESZPATS: nera nes WIESZPATIEP perſzkados iźgiałbet per daugietą aba per maźetą* (dar žr. Skardžius IV: 225)

↔ (v.) le. *przeszkoda* 'kliūtis, sunkumas; vaiduoklis, šmėkla' (SW V: 209–210; SPW XXXII: 247–248) → s. blr. *прешкода* 'kliūtis' (ГСБМ XXVIII: 160–161), blr. *перашкóда*, *прашкóда* 't. p.' (Носовичъ 1984: 411, 495) – partityvinis vertinys

> *périškada* 1 (sf.) 'kliūtis, trukdymas' Trgn: *Teip vilkas be jokios periškados išdovijo labai daugel avelių* Tat; *Negal toliaus važiuotie, pakol nesudegys arba neatmes šalin tų pariškadų* Sz; *Tu man padarei didelę periškadą* Vv; *Didelė páriškada buvo, i negalėjau atvažiuoti* Ms – žr. *pérškada*

pérškadyti (verb. intr., tr.) 'sutrukdyti, sukliudyti' Kdn, PK 205: *Niekas nepérškadė, niekas nieko* JnšM; *Teit manęsp kūdikiai, ir neperškadykit jiems* Ch. 1Mr. 10.14 (LKŽe); Chyl 1Sam. 25.26 *Ó dabar Wieſzpatie mano teypo tykrey kaypo gija WIESZPATS, ir duſza tawo gija, WIESZPATS tey ira kurſey perſzkadyjo tau ateyt ſu prałeimu kraujo, kad iſzloſotu tawe rąka tawo: ó dabar t'eſt neprieteley tawo kaypo Nabal, ir tie kurie jeſzko pikt prieſz Wieſzpati mano* (dar žr. Skardžius IV: 225)

↔ (v.) le. *przeszkodzić* '(su)trukdyti, neleisti; nukamuoti; gąsdinti' (SW V: 210; SPW XXXII: 248–249; dar žr. Zinkevičius 1988: 137) → s. blr. *прешкодити*, *прешкодить* 'trukdyti, kliudyti' (ГСБМ XXVIII: 161), blr. *перашкóдзиць* 't. p.' (Носовичъ 1984: 411) – partityvinis vertinys

> *parškãdyti* (verb. intr.) 'sutrukdyti, sukliudyti': *Eik iš tenai – gal tu jiem parškãdiji rašyt* Ukm; *Nutilkite broliai, sesers mano, idant nebūčiau párškadytas ištarti tuos mano žodžius meilingus ir garbingus* JR 90 – žr. *pérškadyti*

périškadyti (verb. intr.) ‘sutrukdyti’: *Kad lytus nepariškadytų, šią savaitę su šienu baigtumiam* Varn; *Neperiškadyk (netrukdyk) Joneliui skaityt* Slč – žr. *pérškadyti*, *parškãdyti*

péržegnoti (verb.) R 324, Sut, N, ***peržegnóti*** Rtr, ***páržegnoti*** Sut **1**. (tr.) ‘padaryti kryžiaus ženklą kaip maldos pradžią ar dievobaimingumo išraišką’ L, NdŽ, KŽ: *Kad atguliau į lovelę, kryžių paržegnojau* LTR (Plt) /\ *Ėda kaip galvijas, net snukio neperžegnojęs* KrvP (Mtl); (refl.) R 324, MŽ 434, N, Rtr, L, NdŽ, KŽ, Klk, Gd, Jdr, Pš: *Kožnas vienas įeita į bažnyčią, i reik pársižegnoti* Lnk; *Išmokė pársižegnot ir žemę art tetė* Krč ir kt. (Žr, Trk, Plt, Sd, Kl, Rt, Ps, Slm, Kp, Klt, Aln, Dg, Dbg, Sld, Sn, J. Paukš, J. Sav, Ašb, P, Vln36); **2**. (tr.) ‘palaiminti’ Q 219, H 180, R 61, 180, MŽ 81, 238, Sut, K II 180: *Dieve, peržegnok* N; *Matė mirdama vaikus páržegnojo* J; *Tėvas su motyna su tuo kryželiu páržegnojo* Trk ir kt. (Varn, Kv, Sd, Šmn, Krš, Sn, Kpč, S. Dauk, J. Bil, A. Rūt, J. Marcin, Kel 1856: 136, LC 1883: 44, Mž 88, Vln 37, VlnE 138, BB 2Moz. 23.25, BP I 269, PK 41, Bb 1Luk. 1.28 [... *o aš, jus mylėdams ir péržegnodams, būsu ir pasiliksu* K. Donel (Kabelka 1964: 175)]); **3**. (tr.)‘padaryti kryžiaus ženklą siekiant, kad darbas gerai sektųsi’: *Sėt pradeda, péržegnoja* Švnč; *A grūdus, a kūtes vakare páržegnos* Sd; *Kryžių pardėsi, páržegnosi kepalą* Sd ir kt. (Slm,Trk, Ms, Kl, Rz, Skrb, Sld, Akm, Kp, Slm, Tvr, Lpl, LE VI 525, Km, B. Braz, Skdv, S. Dauk, Kpč, Krsn, Žgč, V. Krėv, Srj); **4**. (tr.)‘padaryti kryžiaus ženklą norint ką nubaidyti ar nuo ko apsisaugoti’: *Aš įejęs páržegnojau tas duris, pro tas i nejo katinas* Všv; *Rutkuvienė peržegnojo senį su rožančium rankoje, puolė švęstu vandeniu šlakstyti* V. Bub; (refl.): *Pirmą sykį tepamačiau tą mašiną, liepė – pársižegnok, sako, su pikta dvasia* Lpl; *Ražienas ka sapnuosi, pársižegnok, didliai blogai* Sd; **5**. (tr., intr.) ‘(prk.) staigiai (ppr. kryžmai) kelis kartus suduoti, sukirsti’ NdŽ: *Aš jam kad péržegnosiu lazda, tai jam bus gerai* Iš; *Kad péržegnosiu su pagaikščiu, tai žinosi!* Sml; *Su botagais páržegnojo kaip žaibais* Šl ir kt. (Čb, P. Trein); **6**. (tr.) ‘(prk.) neturėti vilties atgauti’: *Aš ją seniai péržegnojęs* Pns; *Paskolinai i paržegnók* Ps; *Paleidei viedrą – ir peržegnók, nebeišgriebsi (iš šulinio)* Vb ir kt. (Aln, Vgr, Tl, Rs, Rdn, Drsk); ‘atsižadėti’: *Ant kitų metų, jeigu Abraomo alus nebus padarytas, tai tą pragarą peržegnosiu amžinai* LzP; *Páržegnojau tus piningus* Krš ir kt. (Grš, Rdn, Rdš, Brb, Adm, Brš); **7**. (tr.) ‘(prk.) atsisveikinti negrįžtamai’ K I 531: *Péržegnojau išleidus, misliju, tegul tau Dievas duoda šventą dvasią, kad jau negrįžtum* Ut; *Ka jau rekrutą išveš, tai i paržegnok* LTR (Žg); *Tu, vaikeli, ir savo kraštą, ir savo gimines peržegnok, jau jų nebematysi* Pt; *Negana tau, kad atėmė kiaulę, šiandien geriausią arklį peržegnojau* J. Avyž; **8**. (refl.) ‘žegnojantis prisiekti’: *Pársižegnojo nėkam nesakysianti, o išpliurpė* Krš; *Kunigas par spaviednę: – Ar tikrai nemeluoji? – Nu, sakau, klebonai, galiu persižegnót prie taũ* Alz; *Ar gerai suskaičiavai? – Gerai, galiu pérsižegnot* Al; **9**. (tr.) ‘atlikti konfirmavimą’: *Mokykias pilnai tą mokslą, jei nori peržegnotas būti* Vln 44

↔ (s. / v.) le. *przeżegnać* (*się*) ‘daryti ranka kryžiaus ženklą; laiminti’ (SW V: 253; SPW XXXII: 491; SSt VII: 226; ЭСБМ III: 199; dar žr. Zinkevičius 1988: 137; Dini 1990: 235; Kregždys 2014$_d$: 29) → s. blr. *пережегнатися* ‘persižegnoti’ (ГСБМ XXIV: 145) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *žegnóti*)

petruškà 2 (sf.) ‘p e t r a ž o l ė’ K, SD 251: *Petruškàs deda į strovas* J; *Petrùškos gerai mėson* Švnč; *Petruškùčių paskabyk* Šn ir kt. (Brs, LTR [Trak]); ***petruškė*** ‘t . p .’ Mit II 141, Mt, LBŽ

← (s. / v.) le. (dial.) *pietruszka*, v. le. (dial.) *piotruszka* ‘skėtinių šeimos augalas, petražolė (*Petroselinum sativum Hoffm. [L.]*); salieras’ (< s. č. *petružel* / č. *petržel* ‘t. p.’ ← v. v. a. *pêtersil* / s. v. a. *petersil[i]* ‘t. p.’ ← lo. *petroselīnon* ‘petražolė’ ← gr. πετροσέλινον ‘laukinė petražolė’ [SW IV: 174; SPW XXIV: 238; SSt VI: 119; Karłowicz IV: 99, 107–108; IAKP II: 32, 36; Фасмер III: 253; ЭСБМ X: 319; Machek 1968: 447; Rejzek 2001: 464; Kluge 2002: 692; Köbler 1993: 1576; Seebold 2008: 644–645; Schützeichel 2012: 249; LS 1207; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; Widłak 2011: 477; Филичева 2003: 142]) → s. blr. *петрушка* ‘petražolė’ (ГСБМ XXIV: 275; Булыка 1980: 150), blr. (dial.) *пятру́шка* ‘petražolė (*Petroselinum sativum / crispum*)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 266; СБГП IV: 225; ЛАБНГ I: 138), s. r. *петрушка* ‘petražolė (*Petroselinum sativum*)’ (СРЯВ XV: 30), r. *петру́шка* ‘t. p.’ (Даль III: 106)

petrùškas 2 (sm.) ‘p e t r a ž o l ė’ K, SD[1] 123, C II 201, R 276, MŽ 369 – žr. *petruškà*

pevnas, ***-a*** (adj.) ‘t i k r a s’ Mž 526, N, [K], S. Dauk (LKŽe; plg. ZtŽ 476; ZŠT II: 126)

← (s. / v.) le. *pewny* ‘tikras, užtikrintas; patikimas; stiprus, ištvermingas ir kt.’ (SW IV: 124–125; SPW XXIII: 408–425; SSt VI: 71; dar žr. Судник 1975: 194; Zinkevičius 1990: 34; Karaciejus 2006: 176) → s. blr. *певный*, *пэвный* ‘konkretus, tikras; patikimas; įtikintas’ (ГСБМ XXIV: 63–64; Булыка 1980: 185), blr. *пе́вный / пэ́ўны*, *пэ́ўный*, *пе́ўны*, *пе́ўный* ‘tikras, patikimas; aiškus, baigtinis; įtikintas; tinkamas’ (Носовичъ 1984: 395; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 265; ЭСБМ X: 288), r. dial. *пе́вный* ‘tikras, teisingas’ (Даль III: 27)

pel̃nas, *-à* 4 (adj.) ‘t i k r a s , n e a b e j o j a m a s’ Vl, Lkv, Šll: *Čia pelnesnis ir tiesesnis kelias* J; *Reikia pelnos asabos* J; *Mergytė kūčna, nebūki pelnà, negulki daržely pas rūtų lovelę!* JD 192; *pelnaĩ* (adv.): *Pelnaĩ daviau* J; *Įsakmu nepasakė, t. y. pelnaĩ* J; *Pelnaĩ, ka nuo to kematogeno sugedo dantys* Jnš – žr. *pevnas*, *-a* (dėl struktūrinio elemento *-v-* > *-l-* kaitos žr. *pelnastis*)

pil̃nas, *-à* 4 (adj.) ‘t i k r a s , n e a b e j o j a m a s’: *Būk pil̃nas, kad aš tau nėko neduosu* Slnt; *Ant pil̃no būsiu, ateisiu* J; *Čia vieškeliu pilnèsnis kelias* J – žr. *pevnas*, *-a*

pèzas 2 (sm.) ‘g a r u o s e v i r t a s k u k u l i s’: *Pèzai kepasi ant garo* J

↔ le. dial. *peza* ‘mielinės tešlos kukuliukai, virti riebaluose ir kt.’ (SW IV: 125; Karłowicz IV: 77; Brückner 1985: 450; Bańkowski II: 972) → blr. *пэ́за* ‘bandelė su lašinukais’ (Носовичъ 1984: 543; ЕСУМ IV: 367; ЭСБМ X: 267–268)

piega (sf.) ‘d ė m ė , š l a k a s’: *Turi piegą ant veido, skubinies pri andens, kad ją nuplautumi* Jzm

← (s. / v.) le. *piega* ‘dėmė, šlakas; apvali dėmė ant balto gyvūno kailio’ (SW IV: 145; SPW XXIV: 50–51; SSt VI: 87; Boryś 2005: 428) → blr. dial. *néга*, (pl.) *néгі* ‘dėmė, šlakai’ (СБГП III: 478; ЭСБМ IX: 10–11, X: 290)

piẽrnatas 1 (sm.) **1**. ‘p l u n k s n ų č i u ž i n y s’: *Na tik minkštai išsimiega – ant piẽrnatų guli!* Lnkv; *Jų visos lovos su piẽrnatais* Krkn; *Aš jam kločiau patalėlį trijų eilių piernatėlių* LTR (Pn); **2**. ‘p a t a l a i’ NdŽ

← le. *piernat* ‘pūkinis čiužinys, patalai’ (SW IV: 155) → blr. (dial.) *пернáтъ / пярнáт*

‘patalai’ (Носовичъ 1984: 412; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 265; ЭСБМ X: 304)

piẽrninkas (-***nykas*** Ds) 1 (sm.) ‘mažas saldžios tešlos kepinys, sausainis’: *Iškepk skanių piẽrnyku* Mrs; *Tarnai padavė jiems uogienės ir pierninkų* rš; *Ot, vaikai, kad atvežiau gastinčiaus: pilną kešenę piernykėlių* Šmn; *Šitie piẽrnykai nesuseno* Slm

← (s. / v.) le. *piernik* ‘meduolis ir kt.’ (SW IV: 155; SPW XXIV: 88; SSt VI: 101) → s. blr. *перникъ* ‘sausainis, meduolis’ (ГСБМ XXIV: 248), blr. *пе́рникъ / пе́рнік* ‘kvietinių miltų ir medaus kepinys, paskanintas kvapiaisiais pipirais’ (Носовичъ 1984: 412; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 237; ЭСБМ IX: 95), r. *пе́рникъ* ‘tešlainis, meduolis’ (Даль III: 101)

pijõkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘girtuoklis’ Bsg, Jrb, Klvr, Al, Grk, Plt, Sl, Pnd, Brž: *Tėvas nebuvo pijõkas, o vaikai geria* Ėr; *Ne pijõkas žmogus, bet išgerti tinka* Slnt; *Ir gera merga gali ragana virsti, už vyro pijoko išėjus* KrvP (Pc) ir kt. (Vdk, NS 1264, KlpD 118, LTR [Krp]) (LKŽe); *Tik nedėkui močiute, tik nedėkui senute, kų tu mani patekinai už pijoko bernelio* d. Žižmai (DvŽ II: 88)

← (s. / v.) le. *pijak*, le. dial. (MLd [Ropczyce]) *pijok* ‘alkoholikas; alkoholio indas; toks augalas’ (SW IV: 185; SPW XXIV: 189–190; SSt VI: 131; Karłowicz IV: 103; Kobylińska 2001: 121) → blr. (dial.) *пія́к(ъ)*, *пія́ка* ‘alkoholikas’ (Носовичъ 1984: 416; СБГП III: 527; Сцяшковіч 1983: 360; ЭСБМ IX: 156), blr. dial. *пі́як* ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 110)

apijokėlis (sm.) ‘pijokėlis’: *Dievas davė man ir vyrelį apijokėlį* KlvD 267 – žr. *pijõkas*, *-ė*

pikai (sm., pl.) ‘lipčius, amaras’ SD 131

← le. *pik* ‘derva, naudota batsiuvių’ (< v. ž. *pick* ‘t. p.’ ↔ v. *Pech* ‘t. p.’ ← lo. *pix* ‘derva’ [SW IV: 12; ЭСБМ IX: 123]) → blr. dial. *нік* ‘derva’ (ТС IV: 50)

piliùtas 2 (scom.) ‘apsimetėlis, apgavikas, melagis’ Dbč, Prng, Km: *Suprasi šitą piliùtą – anas visada apsimeta* Ktk; *Supaisysi, ką šitas piliùtas kalba* Sld

↔ le. *filut* ‘apgavikas, sukčius, klastūnas’ (< pranc. *filou* ‘vagis, sukčius, apgavikas’ [SW I: 744; Brückner 1985: 122; Reczkowa 1982: 70; Clédat 1914: 250]) → blr. *филю́тъ* ‘apgavikas, sukčius’ (Носовичъ 1984: 674)

piliùtyti, *-ija* (*-yja*), *-ijo* (verb. tr., intr.) ‘niekus šnekėti, pliurpti, meluoti’ Vdš: *Piliute, tu piliute, ką tu piliùtyji, nieko nežinodamas!* Dglš

↔ le. (dial.) *filutować* ‘apgaudinėti, sukčiauti, klastoti; juokauti, krėsti pokštus’ (SW I: 744; Reczkowa 1982: 70) → blr. *филютова́ць* ‘gudrauti, veidmainiauti’ (Носовичъ 1984: 674) – dėl kilmės žr. *piliùtas*

pìlka 1 (sf.) ‘sviedinys’ M, Šln, Rs, Užp

← (s. / v.) le. *piłka* ‘stangrus žaidimo kamuolys ir kt.’ (SW IV: 193; SPW XXIV: 223; SSt VI: 136; ЭСБМ IX: 129) → blr. (dial.) *пи́лка / пі́лка* ‘kamuolys; futbolas’ (Носовичъ 1984: 414; СБГП III: 517) – dėl kilmės žr. ***pilà*, *pylà*

pilnyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘daryti, atlikti’: *Ana pilnija pakūtą, kol išpilnys* J

↔ (s. / v.) le. *pełnić* ‘pripildyti; įvykdyti, atlikti ir kt.’ (SW IV: 106; SPW XXIII: 365–368; SSt VI: 63–64) → s. blr. *пелнити* ‘atlikti’ (ГСБМ XXIV: 70) – su šaknies *e* > *i* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. **p-**e**-ln-**y**-ti* → *p-**i**-ln-**y**-ti*

piL̃nyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘t i k i n t i’: *Aš piL̃niju jįji, kad čia nebugu, nepavoju važiuoti* J; (refl.) J

↔ s. / v. le. *pewnić* ‘įtikinti; tvirtinti’ (SW IV: 124; SPW XXIII: 401; SSt VI: 70) → blr. *пéвницьʼ* ‘(į)tikinti; įvykdyti’ (Носовичъ 1984: 395) – leksemos morfologinės struktūros kitimus, matyt, lėmė kontaminacija su verb. lie. *pilnyti*, *-ija*, *-ijo* ‘daryti, atlikti’ (žr. s. v. *pilnyti* ‘daryti, atlikti’; dėl kilmės dar žr. s. v. *pevnas*, *-a*)

pindžiãkas 2 (sm.) **1**. ‘š v a r k a s’ Žmt; **2**. ‘v a t i n i s p u s p a l t i s’ Pn, Sb

← le. *pindžak* ‘striukė; švarkas’ (< angl. *pea-jacket* ‘striukė, trumpas apsiaustas’ ← v. ol. *pîe* ‘bajinė striukė’ [SW IV: 194; Фасмер III: 259]) → blr. dial. *пінджáк* ‘vyriškas drabužis – švarkas’ (СБГП III: 519; ЭСБМ IX: 134)[207]

piõntras 2 (sm.) ‘a u k š t a s’ ZtŽ 484; ZŠT I: 117, II: 50, 351

← v. le. *piątro* ([s. / v.] le. *piętro*) ‘aukštas (statinio dalis); lygmuo, klasė; skliautas; palėpė ir kt.’ (SW IV: 184; SPW XXIV: 186–187; Linde IV: 675; SSt VI: 131; Brückner 1985: 412–413) → blr. dial. *пёнтр* ‘aũkštas’ (Сцяшковіч 1983: 357) ≠ blr. dial. *пёнтра* ‘t. p.’ (СБГП III: 514)

piontas (sm.) ‘a ū k š t a s’: *Kai tiktai tas muzikants sugrajijęs, tas paršas tuoj ant kanapkos, langs atvirs – pro langą lauka iš trečio ar iš ketvirto pionto, krito ir ištiškėjo* ŠLP 325; *Ji, kokiam trečiam ar ketvirtam pionte savo pilyj būdama, par spektyvą bežiūrėdama, ir pamačius, kad ten teip navatniai ant to kalno tas vaiks su tąja skiedrela čirpin, o tie keturi paršai kad teip šok, teip šok* ŠLP 325 (SŽ 439) – žr. *piõntras* (su *-r-* absorbcija, t. y. lie. dial. **piont-**r**-as* → *piont-as*)

pistolètas 2 (sm.) ‘t r u m p a s r a n k i n i s š a u n a m a s i s g i n k l a s’ BŽ 367: *Terkši automatai, barška granatos, peiliai ir pistoletai* rš

← (v.) le. *pistolet* ‘trumpas šaunamasis ginklas’ (< pranc. *pistolet* ‘t. p.’ ← it. *pistoletto* ↔ *pistola* ‘toks šaunamasis ginklas ir kt.’ [SW IV: 210; SPW XXIV: 298; ЭСБМ IX: 144–145; Prati 1951: 775]) → s. blr. *пистолетъ*, *пиштолетъ* ‘pistoletas’ (ГСБМ XXIV: 327; Булыка 1980: 69), blr. *пистоле́тъ* / *пістале́т*, blr. dial. *пістоле́т* ‘trumpas šaunamasis ginklas; kvailys, mulkis’ (Носовичъ 1984: 415; ТСБМ IV: 259; ЭСБМ ibd.)

pitkà 2 (sf.) ‘b i z ū n a s’ Klvr, Krkn: *Kap užskučiau arkliui pitkà, tai kap jis šoko in viršų!* Pns; *Susivijęs iš rankšluosčio pìtką, apvaišino visus vaikus* Krkl

---

[207] Lie dial. *pinžõkas* 2 (sm.) ‘švarkas’: *Pakalatysi dantis (sušalsi) su šituom pinžokù* Knv (LKŽe) dėl struktūrinio elemento *-d-* stokos, matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. *пінжáк* ‘vyriškas drabužis – švarkas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 238; ТСБМ IV: 256), reflektuojantį *-d-* asimiliaciją resp. *-dž-* > *-žž-*, t. y. /ʒ́/, nors užfiksuotas ir le. dial. *pinżaczek* ‘švarkelis’ (IAKP II: 35), tačiau ši lytis diferentinė darybos aspektu.

Skoliniams iš baltarusių kalbos priskirtini ir lie. dial. *bindžõkas* 2 (sm.) Ant / *bindžiõkas* 2 (sm.) ‘trumpas drabužis’: *Pasiūk man bindžiõką* Blnk; *Eina kaip bindžiokù apsivilkęs* Blnk bei lie. dial. *binžokas* 2 (sm.) ‘trumpas švarkas; milu aptraukti kailiniukai’: *Nuplyšo binžõko rankovė* Ds (LKŽe), reflektuojantys blr. dial. *бінджáк*, *бінчáк* ‘švarkas’ (СБГП I: 187). Šiam leksiniam lizdui priskirtinas ir lie. *bindža* (sf.) ‘trumpas drabužis’: *Lyg bindža striukas indarokas* J (LKŽe), reflektuojantis kontrakcinę lytį, matyt, atsiradusią pagal analogiją su lie. *švarkà* 2 (sf.) NdŽ, *švárka* 1 OG 34, LKA I 145 (Brsl, Ml), Ktk ‘liemenį dengianti kostiumo (ppr. vyriško) dalis su susegamais kraštais ir kt.’ (LKŽe) įtakos.

← le. (dial.) *pytka* ‘pantis, susukta virvė; bizūnas ir kt.’ (SW V: 454; Karłowicz IV: 460) → blr. dial. *пы́тка* ‘bizūnas’ (СБГП IV: 208)[208]

pitliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘malti javus pikliumi’ [K], Erž, Grž, Sml, R 70: *Pitliavota duona* N; *Iššivirė kleckų iš pitliavotų miltų* TDr VII 86

← (s. / v.) le. *pytlować* ‘pikliuoti (miltus), sijoti; purtyti, krėsti (apie drugį [tokia liga])’ (< č. *pytlovati* ‘pilti į maišą; pripilti maišą’ [SW V: 454; SPW XXXIV: 545; SSt VII: 417; ЭСБМ X: 278; Machek 1968: 503]) → s. blr. *пытлевати* ‘išsijoti ir smulkiai sumalti grūdus’ (Булыка 1980: 94), blr. (dial.) *пытлява́ць* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 264; СБГП IV: 208) – dėl kilmės dar žr. *pìtlis*, *pìtlius*

pìtlis 2 (sm.) ‘tankus sietas miltams sijoti malūne’ NdŽ; ***pìtlius*** 1 **1**. ‘t. p.’ Q 87, N, [K]; (prk. juok.): *Pitlius (kelnių užpakalis) lig žemės nusileidęs, kaip žąsies dėtės* Užv; **2**. (sing.) ‘pikliuoti miltai’ Erž

← (s. / v.) le. *pytel* ‘maišas; miltų sijojimo įrenginys malūne; malūnas, kuriame sijojami miltai; tankus rėtis’ (< [s.] č. *pytel* ‘maišas’ ← v. v. a. *biutel* / s. v. a. *bûtil* ‘maišas, krepšys’ [SW V: 454; SPW XXXIV: 545; SSt VII: 416; ЭСБМ X: 278; Machek 1968: 503; Rejzek 2001: 522; Wackernagel 1878: 36; Köbler 1993: 385; Schützeichel 2012: 66]) → s. blr. *пытель* ‘miltų sijojimo įrenginys malūne’ (Булыка 1980: 93), blr. dial. *пы́таль*, *пы́тэль* ‘miltų sijojimo įrenginys; malūnas, kuriame sijojami miltai; gerai išsijoti miltai’ (СБГП IV: 208; ЭСБМ ibd.)

pivanija (sf.) ‘bijūnas, pinavija’: *piwania* SD 252a (Skardžius IV: 228); ***pivõnija*** 1 NdŽ, OZ 46, ***pivònija*** 1 ‘(bot.) bijūnas (*Paeonia*)’ Lš, Vrn, Lz, LBŽ: *Mano daržely žydžia baltosios ir raudonosios pivõnijos* PnmR; *Kožnąmet pivonijas perkam, tai šaknių pilna pilna* Ob (LKŽe; dar žr. ZtŽ 488; ZŠT I: 197)

← s. / v. le. *piwonija* (le. *piwonja*) ‘vėdryninių šeimos augalas, bijūnas (*Paeonia officinalis L.*)’ (< lo. *paeōnia* ‘t. p.’ ← gr. παιωνία ‘bijūnas’ ← top. gr. Παιονία ‘vietovė Makedonijoje’ [SW IV: 214; SPW XXIV: 308; SSt VI: 146; Фасмер III: 264; plg. ЭСБМ IX: 121; LS 1110; dar žr. Kardelis 2003: 71; Markus-Narvila 2011: 128]) → blr. (dial.) *півóнія* ‘bijūnas (*Paeonia L.*)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 237; СБГП III: 514–515), r. *пивóния* ‘t. p.’ (Даль III: 109)

plagà 2 (sf.) ‘bausmė, nelaimė’: *Rodydamas tūleropai rūstybę savą prieš piktuosius anomis smarkiomis plãgomis* DP 94; ***plėgà*** 4, *plega* MP 88 **1**. ‘mušimas, pėrimas, pyla, dyža’ Lš, Pkr: *Išdykėliui vaikui reikia plėgõs* Sg; *Vaikis gavo nuo motinos plėgõs* Prk; *Bijodamies, kad tas bekepuris, tėvo plėgą išvengt norėdamas, juos neišduotų, bėgo keliu namon* BsV 185; **2**. ‘kirtis, smūgis’ Km: *Nuvarė jį į dvarą, gavo plėgų gerai* Alk; *Duok delną, aš tau atskaitysiu dešims plėgų* Ėr; *Gavo plẽgą per žandą* Brs; *O vaitas,*

[208] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* (ЭСБМ X: 279) autorių spėjimas, neva šis žodis suponuoja ne polonizmą, o blr. *плётка* ‘rimbas’ kontaminaciją su r. *пыта́ть* ‘kankinti’, negali būti teisingas (nei semantiškai, nei morfologiškai), mat šis lenkų kalbos skolinys darybiškai skaidytinas į le. *pyta* ‘rimbas’ (SW V: 453) ir suf. *-ka*.

liepęs paturėti, įkirto skersai tai mergaitei dvidešimt plėgų Sz; **3**. ‘įnagis mušti’ Grž: *Kad davė su plėgà!* PnmA; *Ta plėgà tikrai dėl vaikų sienon įkišta* Vb; **4**. ‘bausmė, nelaimė’: *Seniau žmonėm reikėjo visokių plėgų iškentėt* Užp; *Jei jau taip (nėra sutikimo), tai paskutinė plėga* Rm; *Kalbos panykimas – tai yra skaudžiausia plėga lietuviams* A 1883: 75 ir kt. (DP 518, BB 2Moz. 30.12, Vrn)

← (s. / v.) le. *plaga* ‘smūgis, kirtis; žaizda; bausmė, mušimas; nelaimė, kančia’ (< V. lo. *plaga* ‘smūgis, kirtis; Dievo bausmė, nelaimė’ ← lo. *plāga* ‘smūgis; įkandimas; žaizda; nuostolis; kančia ir kt.’ ← gr. πληγή ‘smūgis; nelaimė; pralaimėjimas, sunaikinimas; žaizda; įgėlimas ir kt.’ [SW IV: 218–219; SPW XXIV: 316–319; SSt VI: 148; ЭСБМ IX: 236; Niermeyer 1976: 805; dar žr. Zinkevičius 1988: 133]) → s. blr. *плакга* ‘Dievo rykštė (bausmė), nelaimė; smūgis; randas nuo sužeidimo; rykščių bausmė; daugybė’ (ГСБМ XXIV: 388–389; Булыка 1980: 191), blr. *пля́га* ‘smūgis rimbu (per strėnas, užpakalį); bausmė’ (Носовичъ 1984: 420; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 240; ЭСБМ IX: 236–237)

plagavoti (verb. tr.) ‘kankinti’: *erβkesʒéi ʒêidʒia* | *o tie plagawôia* DP 100.32 (Skardžius IV: 229) ⇐ *plagà*[209]

plebonijà 2 (sf.) **1**. ‘klebono gyvenami namai’ [K]; **2**. ‘tam tikra bažnytinė apylinkė, parapija’ SD 241, N: *Turėt plebonijàs* DP 276; *Rūpestis apie kieno pleboniją* SD 99

← v. le. *plebanija* (le. *plebanja*) ‘klebono pareigos; klebonija’ (< V. lo. *plebania* ‘parapija’ [SW IV: 226; SPW XXIV: 326; Niermeyer 1976: 807; ЭСБМ IX: 235; SEJL 472; $SEJL_2$ 923; dar žr. Widłak 2011: 476]) → s. blr. *плебания* (*плебанея*) ‘parapija, kuriai vadovauja klebonas; klebono namai’ (ГСБМ XXIV: 360), blr. *плеба́нія / пляба́н(і)я* ‘parapija; klebonija, kunigo gyvenamasis namas; katalikų vienuolynas’ (Носовичъ 1984: 417; ЭСБМ ibd.)[210]

plebonỹstė 2 (sf.) ‘buvimas klebonu, klebonavimas’: *Ir užrišk jiemus čepčius, idant anys plebonystę turėtų amžinu būdu* BB 2Moz. 29.9; *Šitų keturių daiktų jūs gerai dabokitės apė plebonystės urėdą* BP II 51

↔ (v.) le. *plebańst*wo ‘klebono pareigos; klebonija’ (SW IV: 227; SPW XXIV: 327) →

[209] P. Skardžiaus (RR IV: 229) teiginys, neva ši leksema vestina iš (v.) le. (dial.) *plagować* ‘įtikti, patikti; būti naudingam; (ištikimai) tarnauti’ (SW IV: 219; SPW XXIV: 319; Linde IV: 723; Karłowicz IV: 116–117; Smolińska 1983: 139), nėra teisingas dėl semantinio neatitikimo (dar žr. Brückner 1985: 417). Tiesa, galima įžvelgti sąsają su verb. lo. *plāgāre* ‘(su)mušti’.

[210] Lie. *klebonijà* 2 (sf.) 1. ‘klebono gyvenami namai’ R 282, M, K, J, DŽ: *Kartas nuo karto, pasistiepdamas per tvorą, klebonijos linkui stebisi* Žem; *Užsimanė naujos klebonijos, testato sau nors ir akmens rūmus, kas jam kliudo* V. Krėv /\ *Velnias gimsta klebonijo(je), špitolė(je) auga, ant parapijos išeina* Krtv; *Kur Dievo nėra? – Klebonijo(je) ir dvaro jaujo(je)* KlvrŽ; 2. ‘klebono žemė’ R 276, MŽ 539; 3. ‘(psn.) vienai iš seserų likęs tėvų ūkis, kitoms seserims ištekėjus’ Ut: *Vyresnė ištekėjo, tai jau tau liko klebonijà* Ktk; *Kai aš ištekėsiu, tau klebonijà liks* Trgn (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, t. y. vestinas iš s. blr. *клебанея* ‘katalikų parapija’ (ГСБМ XV: 108), blr. dial. *клеба́нія* ‘klebono gyvenamasis namas’ (СБГП V: 473; plg. ЭСБМ V: 51–52), o ne le. dial. (Psd [Llš]) *klebanija* ‘klebono pareigos; klebonija’ (SW IV: 226; Karłowicz IV: 119; plg. Widłak 2011: 476), mat ši lytis su pradžios *k-* užfiksuota ne Lenkijos tarmėse, o Lietuvos lenkų gyvenamosiose teritorijose (žr. Karłowicz ibd.). Be to, s. blr. *клебанея* užfiksuotas jau 1556–1557 m. dokumentuose, o lietuvių senuosiuose raštuose lie. *klebonijà* neminimas.

blr. *плеба́нство* ‘katalikų parapijos šventiko pareigos’ (Носовичъ 1984: 417) ≠ s. blr. *плебанство* ‘parapija’ (ГСБМ XXIV: 361) – dėl kilmės žr. *plebanas*, *plebõnas*; *plebonijà*

plẽcas 2, 4 (sm.) ‘sklypas’ ZtŽ 494; ZŠT II: 242; ***plẽcas*** 2 ‘t. p.’ Šaltiniai (DvŽ II: 111); ***plẽcius*** 2, ***plẽcius*** 2 **1**. ‘žemės gabalas, sklypas’ OZ 42: *Jis, nusipirkęs plẽcių, pastatė sau butą, trobą, stubą* J; *Buvo du plẽciai; kitą plẽcių nupirko, kitą gavo* Mrj (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 111; ZtŽ 494; ZŠT I: 337, II: 441); **2**. ‘vieta, plotas, aikštė’ Čk, Jnš: *Smakas prunkštelėjo, pasidarė geležinis plecius* BsMt II 51; *Kaip pradės skilti ugnį iš plieno, neliks ant pleciaus vaisko ni vieno* JD 1162 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 72)

← (s. / v.) le. (dial.) *plac* ‘atvira vieta, erdvė; (laisva) vieta, žemė; žemės sklypas; kiemas; (išpirkta) kapavietė; kasykla; tinkamas metas, proga; veiksmo vieta’ (< v. v. ž. / v. ž. *platz* ‘vieta; aikštė’ ← V. lo. *placea* ‘plentas, vieškelis; žemės plotas be pastatų’ [SW IV: 216–217; SPW XXIV: 310–314; Linde IV: 719–720; SSt VI: 147; Karłowicz IV: 115; Siatkowski 2004: 42, 106; Połomski 2010: 7; ЭСБМ IX: 248; Niermeyer 1976: 806; dar žr. Zinkevičius 1988: 129; Drotvinas 2012: 74; Сцяцко 1972: 6]) → s. blr. *пляцъ*, *плецъ*, *плацъ* ‘pasodybinis sklypas; dvarvietė ir jam priklausanti žemė; miesto aikštė; kovos vieta ir kt.’ (ГСБМ XXIV: 391; Булыка 1980: 189), blr. (dial.) *пляц*, *плац* ‘aikštė; žemdirbio sodyba; pasodybinis sklypas; laiva žemė mieste ar kaime; arimas; šventorius; žemės sklypas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 240; СБГП IV: 26; ЭСБМ ibd.) ≠ r. *плацъ* ‘kovos vieta’ (Даль III: 123)

pleitùkas 2 (sm.) **1**. ‘pakulų ar popierių kamštis (šautuvui užtaisyti)’ Prn, Kt, Klvr: *Šovė į vanagą, pataikė pleitùkas į stogą, ir sudegė namai* Auk; *Beveik visi pleitùkai sudegė šaunant* Rmš; *Atsiguliau girtas paskui į pakulas, tai kaip provijo armotas su toms pakuloms, į pleitukų vietą kimšo, teip ir mane įgrūdo* BsMt II 116 ir kt. (Šlčn, Vlk); ‘pakulų kaištis, volė’: *Še pakulų, padaryk pleitùką ir užkimšk bačką* Vrn; **2**. ‘(prk.) išdykėlis, pramuštagalvis’ Ds, Dkk: *Ei tu, pleituke, nedykavok!* Lp; *Iš jo tikras pleitùkas: eina, sukas, visur jo pilna* Sn; ‘pliuškis, melagis’ Dkš; ‘mažas, piktas žmogus’ Krsn

↔ (v.) le. (dial.) *flejtuch* ‘kaištis, kamštis; kamštis (šautuvui užtaisyti); netvarkingas žmogus, plevėsa, niekšas ir pan.’ (< v. v. a. *vlæjen* ‘skalauti, plauti; valyti’ + v. v. a. *tuoch* / v. *Tuch* ‘drobė’ [SW I: 753; SPW VII: 80; Janów 2001: 58; MLex 234, 291; Kluge 2002: 933; plg. ЭСБМ IX: 186; Brückner 1985: 123]) → blr. dial. *пляйту́х* ‘apvalus medinis kaištis šautuvui užtaisyti; kaltūnas’ (Лепешаў 1975: 47) ≠ blr. *плéйтух(ъ)* ‘ilgi galvos plaukai; nevalyvas žmogus; kvailys; judėjų tautybės žmogaus įvardijimas’ (Носовичъ 1984: 417; ЭСБМ ibd.), blr. dial. *пляйту́х* ‘susivėlę plaukai, kaltūnas’ (Сцяшковіч 1983: 364) → r. dial. *плéйтух* ‘judėjų tautybės žmogaus įvardijimas’ (СРНГ XXVII: 108)

pleitokúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘sulipti, veltis’: *Sùpina karciùs, supleitokúoja kaltũnan* Rimašiai (DvŽ II: 112) ⇦ *pleitùkas*

plėntoti, ***-oja***, ***-ojo***, ***pleñtoti*** (verb.) **1**. (tr.) ‘pinti, painioti, raizgyti’ Ds: *Neplentok siūlų!* Žmt; **2**. ‘(refl.) maišytis, kliūti (dirbančiam, einančiam)’: *Čia mes jai tik po kojom plentojamės* Al; *Kad tiej ilgi andarokai tik po kojų plėntojasi* Rdm; *Tu nespléntok man po rankom!* Ūd ir kt. (J, LTR [Mrk]); **3**. (refl. prk.) ‘įsitraukti,

įsivelti (į kokį nors nemalonų dalyką)': *Ir velnias man priūturo svetimo bylon pleñtotis!* Ktk; **4**. (refl.) 'tuoktis' Nmn: *Kazuko jau, girdėjau, ir jauniausia su kokiu plentojas* Krok; **5**. (tr., intr.) 'niekus plepėti': *Plentoji, plentoji kaip durnius, geriau tylėtum* Rk; *Eik jau, dykos kalbos neplentok* Ds

← (v.) le. *plątać* 'painioti, raizgyti, pinti; pančioti; maišytis be reikalo ir kt.' (SW IV: 226; SPW XXIV: 324) → blr. dial. *плёнтаць* 'klaidžioti; bastytis; kalbėti niekus' (Сцяшковіч 1983: 361; Цыхун 1993: 110; ЭСБМ IX: 196) ≠ blr. dial. *плéньціць* 'niekus plepėti' (ЭСБМ IX: 188)

plẽstras 2 (sm.), ***plẽstras*** 2 **1**. 'plotas, lopas, dėmė' Pc, Mrs: *Plėstrais da yra ir neiššalusių dobilų* Trgn; *Plėstrais išdeginta miškas – jau te(n) piemenų darbas!* Skdt; *Javai plėstrais išgedę* Kp ir kt. (Svn, BM 441, Nj); **2**. 'tepalas žaizdoms' SP II 141: *Plėstras daroma iš augalų ištraukų, sumaišytų su vašku ar su kitu kokiu tirštu dalyku* rš; *Ieškojo žolių, ieškojo plėstrų* MP 230; **3**. 'specialia lipnia masė ištepta tankaus audeklo juostelė, vartojama žaizdoms užklijuoti, pleistras' Lnkv, NdŽ: *Plẽstras yra padarytas, kuris ižgydytų visas tavo ligas* DP 407; **4**. 'korys': *Bitės renka medų tokiuosna plẽstruosna* Šlčn; *Lokys atlupė bites, pnrinko medaus plẽstrą ir neša* Lz

← s. / v. le. *plastr*, (v.) le. *plaster* 'skiautė, (medžiagos) gabalas; korys; ant audinio užteptas gydomasis tepalas, dedamas ant skaudamos kūno vietos' (< v. v. a. *phlaster* / s. v. a. *pflastar* 'kalkių skiedinys; tinkas; žaizdos tvarstis; akmeninis grindinys' ← V. lo. *plastrum* 'I. gipsas; gipso lipdinys, liejinys; II. pagrindas; kelio grindžiamoji medžiaga' // ← lo. *emplastrum* 'pleistras; įskiepytos medžio vietos aprišimas' ← gr. ἔμπλαστρον 'žaizdos tvarstis; gydomasis tepalas' [SW IV: 223; SPW XXIV: 322–324; SSt VI: 148; ЭСБМ IX: 172; Köbler 1993: 1583; Seebold 2008: 646–647; Schützeichel 2012: 250; Blaise 1994: 694; LS 464; Филичева 2003: 136; dar žr. Janyšková 2013: 94; plg. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *плястеръ*, *плястръ*, *фластръ* 'pleistras; korys' (ГСБМ XXIV: 390; Булыка 1980: 130)[211], blr. dial. *плясtар* 'dirbtinis korys; korio gabalas su medumi; vaškinis sluoksnis; raumuo' (СБГП IV: 23) ≠ blr. dial. *пляйстар* 'pleistras' (Станкевіч 2011: 152)

pletkà 2 (sf., ppr. pl.) 'apkalba, plepalas' NdŽ: *Eina iš trobos į trobą, pletkas nešiodama* Krkl; *Bobų plẽtkos* Žl

↔ (v.) le. *plotka*, (pl.) *plotki* 'gandai, paskalos, apkalbos ir kt.' (SW IV: 238; SPW XXIV: 347–349) ≠ le. dial. *pletka* 'paskalų nešiotojas' (Karłowicz IV: 126–127) → s. blr. *плетка* (*плиотка*, *плотка*) 'paskalos' (ГСБМ XXIV: 369), blr. (dial.) *плётка*, *плёткі* 't. p.' (Носовичъ 1984: 418; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 239; СБГП IV: 12; ЭСБМ IX: 198–199)[212]

[211] Šios leksemos nebūtina priskirti gudizmams, plg. s. blr. *пл-я-стеръ*, *пл-я-стръ*, *фл-я-стръ* su *-я-* → lie. (skol.) *-ė-*, mat tikėtina, kad buvo sukeisti (resp. įvyko metatezė) le. *plaster*, le. dial. *plasder* struktūriniai elementai, t. y. *-a-e-* → *-e-a-*.

[212] Akcentuotina, kad šis skolinys gali būti interpretuojamas ir kaip rusizmas (priklausomai nuo žodžio vartojimo geografijos), mat nekyla abejonių, kad r. dial. (Pskovas, Tverė) *плéтки* (pl.) 'paskalos' (Даль III: 125) yra šios rytų slavų kalbos suf. *-ка-* vedinys resp. deverbatyvas (Преображенский II: 74), plg. verb. r. *плести́* 'pinti, susukti, sujungti' (Даль III: 124–125).

paplėtka (sf.) ‘apkalbos, paskalos’ R 170, N, [K] – žr. *pletkà*

plėtkas 2 (sm., ppr. pl.) N, *plėtkas* ‘apkalba, plepalas’ [K]: *Ta boba su pletkais ir laksto po kaimą* Vb; *Neklausyk, čia tik plėtkai* Kt; *Plėtkus pliaupi, pasakoji* J; *Davatkai kito darbo nėr, kaip pletkai* KrvP (Ut, Jnš, Ds); *Neturi kas veikt, tai pletkùs ir nešioja* Užp; *Eina tai pas vieną, tai pas kitą susiedą ir tik pletkus vedžioja* Alv; *Eisim plėtkų rinkt* Dkš; *Pletkùs gaudyti* NdŽ /\ *Ir gandų, ir pletkų kašelės be dugno* KrvP (Gr) – žr. *pletkà* (giminės kategorijos kaita, matyt, vyko dėl sąsajos su lie. *gañdas* 4 [**sm**.] ‘girdas, paskala’ Š [LKŽe] ar kt.)

pletkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘užsiiminėti pletkais, liežuvauti’: *Susirinkę moterys pletkavója* Lzd

↔ le. *plotkować* ‘kurti paskalas, liežuvauti’ (SW IV: 238) → blr. dial. *пляткава́ць* ‘liežuvauti’ (СБГП IV: 26; Сцяшковіч 1983: 365; ЭСБМ IX: 246)

plẽtnė 2, ***pletnẽ*** 4, ***plètnė*** 2 (sf.) **1**. ‘rykštė, botagas’: *O ant tavo sveikatėlės pletnę gatavosiu* LTR (Biršt); *Rėžė pletnè per ranką, ir pletnẽ sulūžo* Lzd; **2**. ‘smūgis, kirtis (ppr. plaštaka)’: *Suduok vaikui kelias pletnes, tai sėdės ramiai* Šn; *Ar nenuštilsi! Kad aš tau degsiu plètnę, tai žinosi!* Gs; **3**. ‘šiaudinė pynė’ Dbč: *Jis buvo užsidėjęs an galvos šiaudinę pletnės kepurę* LTR (Vlk); **4**. ‘šiaudinis užtiesalas’: *Bėk nuleisi plẽtnę, bo, matos, bus šalčio* Sv; **5**. ‘įrankis musėms mušti, muštuvas’: *Plẽtnės neužsitaisai, tai i yr tų musių daugybės* Šmk; ***pletnía*** 4 **1**. ‘t. p.’ Vs: *Rambiam arkliui reikia paimt gerą plẽtnią* Mrk; **2**. ‘šiaudinis užtiesalas’: *Durys kiauros, pletnià da truputį ažustoja šaltį* Dgl

← le. *pletnia* ‘rimbas, suvytas iš kelių dirželių; tinklas, nėrinys; pantis, virvė; disciplina ir kt.’ (SW IV: 234) → blr. dial. *плятня́* ‘suvytų siūlų sruoga; pintas užtiesalas; grybų pulkelis ir kt.’ (СБГП IV: 26; ЛАБНГ IV: 57; plg. ЭСБМ IX: 193)

plėmà 4 (sf.) J, ***plémа*** 1 ‘dėmė’ NdŽ: *Iš kur čia ta plėmà ant jupos?* Lkv; *Dabok, tau an kelinių juoda plėmà* Pls; ***plėmẽ*** 4 ‘t. p.’ Rm, Sml, Kos 50: *Baisiai plẽmės matyti* KlvrŽ; *Nesuobuoliuok suknelės, neįdėk plėmẽs* Slm

← (v.) le. *plama* ‘(įgimtoji; drabužio) dėmė; gėda; balta dėmė ant gyvūno kailio ir kt.’ (SW IV: 219–220; SPW XXIV: 319; Brückner 1985: 417; ЭСБМ IX: 239; LEW 614) → blr. *пля́ма* ‘dėmė; užtraukta gėda’, blr. dial. *пле́ма* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 421; ЛАБНГ III: 56)

pliõzas 2 (sm.) **1**. ‘plokščioji dalis, plokštuma’ Lkš: *Dėk pliozù, geriau tiks* Šmk; *Susipynė kojos einant par kiemą, kad griūsiu visu pliozù (kniūbsčias) į balą!* Jrb; **2**. ‘kirtis plaštaka’ Erž: *Kad daviau vieną pliozą į žandą, tai vyras ir apsivertė* Rs; **3**. ‘gabalas’: *To sviesto kokį pliõzą įdėk į tuos spirgus* Jrb; ***plõzas*** 2 **1**. ‘t. p.’: *Avižas pjaudami, dalges užmetinėjom visu plozu* Lš; *Durys tep ir krito visu plozu ant žemės* Vrb; *Dėk lentą plozù* Mrj ir kt. (Vlk, V. Piet, Lzd); **2**. ‘t. p.’ Grl: *Sukirsk vaikuo porą plõzų* Ll; *Nutilk blerbęs, bo tuoj susigriebsi plozą* Kair; *Ot tau ginčytis su motina – gavai porą plõzų* Škn ir kt. (Pg, Vrb, Krš); **3**. ‘įrankis linams kulti’ I, Eig, Žg: *Su plõzais davėm linus* Užv; *Linus kula su plozù* Vgr; *Su plõzais duoda par galvas* Krš ir kt. (Lk, Pvn); **4**. ‘plokštė, plyta’: *Sienos aplinkui iškaltais akmens plozais grįstos buvo* Kel 1881: 163

← (v.) le. *płaz* ‘plokščioji pusė; plokštuma; kirtis plokščiąja įnagio dalimi; atmintina plokštė, akmuo ir kt.’ (SW IV: 256; Linde IV: 731; Brückner 1985: 420; ЭСБМ IX: 161; LKA I: 120; Zinkevičius 1978: 150]) → s. blr. *плазъ* ‘plokščioji šaltojo ginklo pusė’ (ГСБМ XXIV: 342), blr. (dial.) *плаз(ъ)* ‘plokščioji kokio nors objekto pusė, plokštuma; žymė nuo kirčio’ (Носовичъ 1984: 416; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 238; СБГП III: 528), s. r. *плазъ* ‘plokštuma, lygi vieta’ (СРЯВ XV: 70)

pliùrnikas 1 (sm.) ‘penalas, plunksninė’ Šln, Snt, Jnšk, Brž: *Sudėk pliurnikan kotelius – neišsimėtys* Skp

↔ le. *piórnik* ‘daiktinė, plunksninė ir kt.’ (SW IV: 199) → blr. dial. *пю́рнік* ‘plunksninė’ (ЭСБМ X: 289) – su epenteziniu resp. neetimologiniu *-l-* pagal analogiją su lie. *p-**l**-ùnksna* 1 (sf.) ‘raginis stiebelis su pūkais iš šalių ant paukščio kūno; plieninė plokštelė (seniau nudrožtu galu žąsies plunksna) rašyti rašalu ar tušu ir kt.’ (LKŽe)

plozavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘mušti plozu’ J; **2**. (refl.) ‘raivytis’: *Kelkis! Gana tau plozavotis* Gdl; *Plozavójas plozavójas pusiauju – nepratus kast* Klt

← (v.) le. (dial.) *płazować* ‘mušti plokščiąja įnagio dalimi; mušti kardo ašmenimis; tašyti, apdrožti’ (SW IV: 256; SPW XXIV: 404; Karłowicz IV: 138) → blr. dial. *плазава́ць* ‘smogiant įnagiu, pašalinti paviršių’ (СБГП III: 528; ЭСБМ IX: 161) – dar žr. *pliõzas*, *plõzas*

plõzyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘mušti plozu’ ↔ *užplõzyti* (verb. intr.) ‘užduoti plozu’: *Kad aš tau užplõzysu, nebnorėsi!* Lk – žr. *plozavóti*

plozúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘kulti, daužyti su plozais’: *Mes augdami plozúodavom linus su plozais* Žr – žr. *plozavóti*

plozù (adv.) ‘kniūbsčiomis, ant pilvo’: *Kad griuvo plozù, net plekšterėjo* Sb; *Kai dėjosi plozù ant žemės* Žmt; *Paršeliai eina plozù – kas norintais kojas numyniojo* Užv ir kt. (Plv, A. Vien, J. Balt)

← le. *płazem* ‘plokščiąja puse; lengvai ir kt.’ (SW IV: 256) → blr. *пла́зомъ* / *пла́зам* ‘plokščiai; plokščiąja puse žemyn (apačia)’ (Носовичъ 1984: 416; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 238; ТСБМ IV: 264; ЭСБМ IX: 162)

pòkostas 1 (sm.) ‘aliejus dažams atskiesti, fernicas’ LL 153: *Pokostas gaminamas iš sėmenų arba kanapių aliejaus, verdant su džiūvimą greitinančiomis priemonėmis* rš; *Pokostai būna natūralūs, pusiau natūralūs arba ekonominiai ir dirbtiniai* rš

← (s. / v.) le. *pokost* ‘riebalai, naudojami aliejinių dažų gamyboje; ochra; apdorotas aliejus, naudojamas suteikti daiktams blizgesį; blizgesys’ (SW IV: 506; SPW XXVI: 365; SSt VI: 327) → blr. *накóст* ‘kaitintas aliejus; specialiai apdorotas aliejus ar riebalai, naudojami dažų, lako gamyboje’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 217; ТСБМ III: 617; ЭСБМ VIII: 122) – dėl kilmės žr. *kãstyti*

pokrývа 1 (sf.) ‘dilgėlė’ Tršk, Nmč (BAF 107)

← (s. / v.) le. *pokrzywa* ‘dilgėlė (*Urtica L.*); tokia žuvis ir kt.’ (SW IV: 516; SPW XXVI: 391–392; SSt VI: 333) → blr. dial. *накрывá* ‘dilgėlė’ (СБГП III: 345)

poleravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘padengti daiktą blizgančia mase, svidinti’: *Hebliavot, aptašinėt ir poleravót duotumbimės* DP 573.36 (LKŽe; dar žr. LEW 636)

← (v.) le. *polerować* ‘blizginti; valyti; šlifuoti’ (< v. *polieren* ‘t. p.’ ← pranc. *polir* ‘šlifuoti, blizginti’ ← lo. *polīre* ‘lyginti, šlifuoti, blizginti; tinkuoti ir kt.’ [SW IV: 529; SPW XXVI: 442–443; ЭСБМ VIII: 129; plg. Фасмер III: 309; dar žr. Palionis 1967: 277–278]) → s. blr. *полераваць*, *полераваць* ‘blizginti, poliruoti’ (ГСБМ XXVI: 134; Булыка 1980: 93) ∌ blr. *паліраваць* ‘apdoroti paviršių taip, kad šis būtų lygus ir blizgėtų’ (ТСБМ III: 634), r. *полирова́ть* ‘valyti, šlifuoti, blizginti kietą objektą’ (Даль III: 261)

apleravóti (verb. tr.) ‘p o l i r u o t i , š l i f u o t i ’ Vl (LEW 13) – žr. *poleravóti* (su *po-* > *ap-* dėl sąsajos su praef. lie. *ap-* ‘veiksmo krypčiai žymėti aplink kokį daiktą ir kt.’ [LKŽe; LEW ibd.; dar žr. Kabašinskaitė 11])

lėravóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.), *leravóti* ‘g l a z ū r u o t i , p o l i r u o t i ’: *Mano rūtų vainikėlis auksu leravótas* JV 113; *Mano žiedelis čystu cidabru, aukseliu leravótas* JV 269 – žr. *poleravóti* (su *po-* afereze)

pòlka 1 (sf.) ‘g r e i t o t e m p o č e k ų t a u t i n i s š o k i s , p a p l i t ę s k a i p p r a m o g i n i s š o k i s ’ DŽ: *Einam pòl̃kos šokt* Dglš; *Kas polkẽlę gražiai šoka, tas až stovų gailiai verkia (nemoka austi)* Ml; ‘š i o š o k i o m u z i k a ’: *Anas tik pòl̃ką gerai dūduoja* Dglš; *Ruskus, pol̃kas, maršus grajija, grajija, vilkas visas ožkas surijo, surijo* NS 1361 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 501; ŠVŽŽ II: 86–87); *Polkų užgroja in armonikų, in cimbolų, in skripkų* Daubutiškės (DvŽ II: 120)

← le. *polka* ‘toks lenkų šokis’ (< č. *polka* ‘čekų liaudies šokis, atsiradęs XIX a. 1-oje pusėje lenkų garbei, šiems sukilus [1830–1831 m.] prieš Rusijos carą’ [SW IV: 538; Фасмер III: 321; Machek 1968: 470; Rejzek 2001: 485; Шетэля 2011: 29; dar žr. Филичева 2003: 283]) → blr. (dial.) *по́лька* ‘viena liaudies šokių rūšis’ (ТСБМ IV: 291; РБС II: 678; СБГП IV: 45), r. *по́лька* ‘t. p.’ (Даль III: 267)

pol̃kà (sf.) ‘l e n k ė ’ Dv (DvŽ II: 120; dar žr. ZtŽ 501)

← (v.) le. *polka* ‘lenkų tautybės moteriškos lyties asmuo’ (SW IV: 538; Linde IV: 878; Taszycki 1972: 475; dar žr. Ковалев 1991: 109) → blr. *по́лька* ‘lenkė’ (ТСБМ IV: 291; РБС II: 673), r. *по́лька* ‘t. p.’ (БТСРЯ 912)

pòlskas, ***-a*** (adj.) ‘l e n k i š k a s , l e n k ų ’ Dv, *polskaĩ* (adv.) ‘l e n k i š k a i ’: *Gudiškai àš nemóku, polskaĩ cik prastaĩ* Žižmai (DvŽ II: 120–121; dar žr. ZtŽ 501; ZŠT II: 318; Vidugiris 2014: 69)

← (s. / v.) le. *polski* ‘lenkų; katalikų, krikščionių (ne judėjų); pilnas ir kt.’ (SW IV: 541; SPW I: 292; SSt VI: 350–351) → s. blr. *польский*, *полский* ‘lenkų; laukinis’ (ГСБМ XXVI: 234), blr. *по́льскі* ‘lenkiškas, lenkų’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 241), r. *по́льский* ‘t. p.’ (БТСРЯ 912; dar žr. Гарбуль 2009: 380–382)

põmnykas 1 (sm.) ‘p a m i n k l a s ’ ZtŽ 502; ZŠT II: 66, 345

← (v.) le. *pomnik* ‘paminklas’ (← [vertinys] v. *Denkmal* ‘paminklas’ ← v. *denken* ‘mąstyti; atsiminti ir kt.’ + v. *Mal* ‘ženklas; riboženklis ir kt.’ [SW IV: 570–571; Linde IV: 897; ЭСБМ IX: 276]) → blr. *помнік* ‘paminklas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 241)

pòmpa 1 (sf.) ‘s i u r b l y s ’ TrpŽ: *Šulinio pòmpa sugedo* Prn; *Pasilypėjęs ties šulinio pompa, ėmė sakyti prakalbą* rš

← (v.) le. *pompa* ‘siurblys; šuns snukis ir kt.’ (< V. lo. *pompa* ‘vandens siurblys’ [SW IV: 577; SPW XXVII: 180; Blaise 1994: 701]) → blr. *по́мпа* ‘siurblys’ (Носовичъ 1984: 465; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 241; ЭСБМ IX: 277)

ponáitis 1 (sm.) **1**. ‘jaunas, nevedęs ponas; pono sūnus; bajoraitis’ R, N, I: *Tuos pakajuos už stalo sėdi viena pana, o jau tų ponaičių – baisi daugybė* BsP IV 47; *Vieną kartą jis ėjo per mišką ir sutiko ponaitį* LTR (Bsg); *Tik kaip matai atsirado ties juo gražiai apsitaisęs ponaičiukas ir eina drauge su juo* S I 366 ir kt. (Šts, JD 27, JV 50, 444, 916, Gmž, BsO 215, Krž, Grk, Jrg, Lkš, Škn, LTR (Brž), Dv, Ad, Ml, Pnd, Dglš); **2**. ‘Viešpats’[213]: *Garbink ponaitį, žmonelių gelbėtojį* Mž 208; **3**. ‘dykūnas, lengvaduonis, išlepėlis’ Grž (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 121; ZtŽ 502)

↔ s. / v. le. *panic*, (v.) le. *panicz* ‘skaistus jaunikaitis, skaistuolis; pono sūnus; bajoraitis; nevedęs jaunas ponas; dabita, dykaduonis; nevedęs vyriškis’ (SW IV: 35; SPW XXIII: 153; SSt VI: 26; ALEW II: 805–806) → s. blr. *паничъ*, *панищъ* ‘jaunas ponas; jaunikis’ (ГСБМ XXIII: 425), blr. *пани́чъ* / *паніч* ‘pono sūnus; kilmingas jaunuolis; tvarkingai, švariai apsirengęs jaunuolis; ponaitis’ (Носовичъ 1984: 391; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221)

ponáitė 1 (sf.) **1**. ‘jauna ponia, šeimininkė’ LL 52, NdŽ; **2**. ‘mergina, mergelė’ NdŽ (LKŽe); *Gražì ponáitė suknẽlių daũg apsisẽgus* (ms.: *svogūnas*) Dv (DvŽ II: 121) – žr. *ponáitis*

ponãtis (sm.) ‘ponaitis’: *Ogi dabar jau kaip ponãtis skiauturę rodai* K. Donel (Kabelka 1964: 180) – žr. *ponáitis* (su dvibalsio *ai* monoftongizacija [apie ją plačiau žr. Zinkevičius 1966: 91, 2006: 187; dar žr. Kregždys 2012: 41, 2014$_d$: 47])

põnas 2 (sm.) **1**. ‘privilegijuoto luomo žmogus; turtingas žmogus, dvarininkas, savininkas; šeimininkas; kas nedirba fizinio darbo, valdininkas’ H, R, N, K, VlnE 151: *Važiuoja põnas su savo lekajais* Nmč; *Jis ne põnas, tik gražiai apsirengęs* Kn; *Ėdu kaip põnas, bet ir dirbu kaip šėtonas* Šv ir kt. (BsP II 182 [Zr], LB 103, LTR [Vlk], JV 736, VoL 446, Aps, Pn, Vb, Žem, Jnš, K. Donel, J. Bil, LzP, LT II 417, Mair, Ašb, P. Cvir, I. Simon, Zt, Lz, Mž 11, BB 2Moz. 21.28, BP I 32, DP 8, BsP II 214, IV 156, 222, NS 34, Rs, Jrk 57, N, Kos 161, Lnkv, PPr 82, 212, 440, C II 1118, Šts, Šn, S. Dauk, M, KrvP (Kvr), Vlkj, Vvr, Sch 94, Upn, KrvP (Ašm), Ds, Mrj, VP 21, 45, Trgn, LTR (Vdk), Pnd, Krs, Jnš, Ml, Sim, Vl, Sln, Slk, Pnm, Ms); ‘kas nuo nieko nepriklauso, savarankiškas, laisvas’: *Par gronyčią išbėgai – jau i põnas* KlvrŽ /\ *Ne tas ponas, kas daug turi, ale tas, kas kitų neprašo* LTR (Srj); *Savo kerčioj kožnas ponas* VoL 453; *Ant savo mėšlyno ir gaidys ponas* LTR (Lp); **2**. ‘Viešpats’ Mž 371, Vln 10, MP 73, MKr 31, KlvD 349: *Kitą sykį Ponas Dievas vaikščiojo ant žemės ubagu* BsMt II 17; *O Ponas kalbėjo Mozėšiui* BB 2Moz. 14.26; *Angelas Pono pasirodė jam ugningoje liepsnoje iš krūmo* BB 2Moz. 3.2 ir kt. (Mž 23, PK 58–59, AruP 58); **3**. ‘vyrų vardo, pavardės, pareigų priedėlis ar kreipimosi į vyrus žodis’: *Nejok, nejok, põnai*

[213] D. Urbas (1996: 294) nurodo sememą ‘jaunas ponas’, o ne reikšmę ‘Viešpats’.

Jonai J*; Išvesiu, ponai, ir jaučius* Brž; *Kaip, ponas, bus su ganykla?* Žem ir kt. (J. Bil, J. Jabl, LB 128, JV 166, JD 253, 311, BsP I 95, Rp, NdŽ, Rdm, Vlk, BsMt II 94 (Srd), BsP 19); **4**. ‘dykūnas, lengvaduonis, išlepėlis’ Grž: *Viskas būtų gerai, tik švogeris ponas* Rm; *Visi an põnų išej(o) (išponėjo, išlepo)* Grv; *Aš ant miego nelabai didelis põnas* Šd /\ *Kur tėvas ponas, ten ir vaikai ponaičiai* PPr 152 (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 121–122; ZtŽ 502–503)

← (s. / v.) le. *pan* ‘valdovas, karalius; Dievas; maitintojas; turtingas žmogus ir kt.’ (SW IV: 30–31; SPW XXIII: 76–139; SSt VI: 17; ЭССРЯ II: 107; SEJL 478; ALEW II: 805–806; dar žr. Kabelka 1964: 27, 180; Palionis 1967: 282; Адомавичюте 1982: 43, 46; Zinkevičius 1987: 139; Dini 1990: 236; Walczak 1995: 68, 73; Титаренко 2010: 177–178; Kregždys 2014$_{d}$: 39; plg. SEJL$_{2}$ 941) → s. blr. *панъ* ‘valdovas, karalius; aristokratas; ponas, žemvaldys, Dievas; vyras ir kt.’ (ГСБМ XXIII: 439–442; Булыка 1972: 235, 1980: 21), blr. (dial.) *пан(ъ)* ‘turto valdytojas; žemvaldys; ponas, bajoras; kilmingas žmogus; namų šeimininkas; ūkininkas’ (Носовичъ 1984: 392; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 220; СБГП III: 386; ТС IV: 11; ЭСБМ VIII: 146), s. r. *панъ* ‘Lietuvos ir Lenkijos valstybės didikas; bajoras, dvarininkas; emigrantas iš Lenkijos ar Lietuvos’ (СРЯВ XIV: 143)

ponãlis 2 (sm.) ‘jaunas, nevedęs ponas; pono sūnus; bajoraitis’ NdŽ (LKŽe); *Ponali, gailėkis ir mūsų, duok mums nons naštą kviečių parsinešti, ką mes dirbom* ŠLSP 302 (SŽ 450) ⇦ *põnas* (dėl suf. *ŏlį̃ŏ* plačiau žr. Skardžius I: 174–175)

ponẽlis 2 (sm.) **1**. ‘jaunas ponas, ponaitis’ Sut: *Pamaži joki, tu puikusis ponelis, nepabaidyki mano pilkų avelių* JV 76; *Ir atjojo ponelis pas močiutės dukrelę* JV 1048 (*Paketino man ponelis pjauti, pagalundo ir peilalius, pamazgojo ir lovelius* ps. Stalgonys [DvŽ II: 122]); **2**. ‘menkas, mažas ponas’ R; **3**. ‘tokia gėlė’ Plv (LKŽe; dar žr. ZtŽ 503) ⇦ *põnas*

ponė́ti, -ė́ja, -ė́jo (verb. intr.) ‘darytis ponu, turtėti, pūstis’ J (LKŽe); Pliustai (DvŽ II: 122) ⇦ *põnas*

ponùkas 2 (sm.) ‘rodomasis pirštas, smilius (smaližius)’ Dv (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 123) ⇦ *põnas*

ponulis (sm. dem.) ‘pagarbaus, mandagaus kreipimosi žodis’: *Ponuli ponuli, kur tu važiuoji* ps. Poškonys (DvŽ II: 123) ⇦ *põnas*

ponavõnė 2 (sf.) ‘karalystė’ BzB 315: *Netolink, pone, toliaus savo ponavonės* KN 191 ← (s. / v.) le. *panowanie* ‘valdymas; valdžia; valstybė; valdančiojo valdymo laikotarpis; turto valdymas’ (SW IV: 39; SPW XXIII: 182–187; SSt VI: 32; ALEW II: 806) → s. blr. *пановaньe*, *пановaние*, *пановaнне*, *поновaньe* ‘valdymas; valstybė, šalis; karaliavimas’ (ГСБМ XXIII: 429–430) ≠ blr. *пановáнне* / *панаваньне* ‘valdymas; prabangus gyvenimas’ (Носовичъ 1984: 391; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 220)

põnė 2 (sf.) [K], ***ponẽ*** 4 Zt, N, I **1**. ‘privilegijuoto luomo moteris; turtinga moteris; šeimininkė; dama’: *Man põnė pasako, kab ateitų svečiuosna kas* Zt; *Užrašė Mykolo nabaštikas namą, põnė būs* Krš; *Ar esi kokia kuningė ar ponė?!* A 1885: 18; **2**. ‘pono žmona’: *Dabar ponas im (į) põnę šneka* LB 232 (LKŽe; dar žr. ZŠT I: 54); ***ponià*** 4 **1**. ‘t. p.’: *To dvaro ponia serga, ir niekas negal išgydyt* BsP IV 122;

Mūsų ponios kaip beždžionės viena antrą pamėto(ja) D. Pošk; *Pasisėdim, ponios mergos* JV 532 ir kt. (BsO 127, Vrnv, Arm, Ml); ‘savarankiška, nuo nieko nepriklausoma moteris’: *Ona dabar ponià: savo kampą turi, pensiją gauna – nepaimsi tu jos!* Ut (*Ir sugrąžino ponių iš pūščios, ir dabar visi kartu gyvena* ps. Stalgonys [DvŽ II: 122]); **2**. ‘t. p.’: *Mūsų ponip duktė labai kvara* Aru 43 (Zt); *Eš nug savo ponios Sarai pabėgau* BB 1Moz. 16.3; (prk.): *Palauk, atimsiu savo põnią (senas žmogus apie savo lazdą), galėsi sėstis* Jnš; **3**. ‘ištekėjusių moterų vardo, pavardės, pareigų priedėlis ar kreipimosi į jas žodis’: *Gerbiamoji põnia!* Kn; *Kap ponià gyveni?* Prn; *Atvažiavo ir ponià Petraitienė* Kn; **4**. ‘moteris’: *Christus... parodės pirmiaus Marijai Magdalenai grabiep, paskui to anomus poniomus, kad grįžo nuog grabo* DP 202; *Ir jos ponios (paraštėje tarnaitės) vaikščiojo ant krašto vandinio* BB 2Moz. 2.5; **5**. ‘dykūnė, lengvaduonė’ Grž: *Nebūk ponia, eik prie darbo!* Rm; *Tik užkeiktai, gi jau padlos, šitokios põnios – blusų užėstos!* Krok; *Vyk tą ponią (katę) nuo stalo!* Ėr; **6**. ‘kortų galvinis, aukštys, dama’ BŽ 109, GK 1940: 70 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 503)

← le. (dial.) *pania* ‘pono žmona; namų šeimininkė; moteris’ (SW IV: 34–35; IAKP II: 10; ALEW II: 806 plg. SEJL 478) → s. blr. *пания*, *панея*, *панья* ‘valdovė; kilminga turto valdytoja; kilmingųjų luomo atstovė; ponia; mandagus kreipinys į kilmingą asmenį; žmona, ištekėjusi moteris’ (ГСБМ XXIII: 423–425), blr. (dial. [psn.]) *па́ня* ‘bajorė, ponia, kilminga ar prabangiai apsirengusi moteris; namų šeimininkė; moteris’ (Носовичъ 1984: 392; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221; СБГП III: 393), s. r. *панья* ‘kilminga Lenkijos-Lietuvos valstybės moteris; gudė; lenkė’ (СРЯВ XIV: 146)

poniušytė (sf. dem.) ‘poniutė’: *Tas sakąs: – Kad aš, poniušyt, nemoku* ŠLSA 205; *Kur tu mano poną nuvežei? Šis atsakęs: – Gi, poniušyt, į peklą* ŠLP 410 (SŽ 452) ⇦ *ponià*

ponì 4 (sf.) ‘privilegijuoto luomo arba turtinga moteris; pono žmona’: *Poni labai gailavo sūnaus* ps. Kmelninkai (DvŽ II: 122); ***poni*** ‘ponia’: *Poni staršiniene, laisk mane į savo klėtį ant balkio pašokti, tai tamistai daugiau juokų bus* ŠLSA 38; *Poni vis pakajuje sėdžia, – poniai subinę [žąsies] nupiovęs padavė* ŠLSA 46 ir kt. (SŽ 451)

← (s. / v.) le. *pani* ‘karalienė, valdovė; pono žmona; namų šeimininkė; krikšto motina ir kt.’ (SW IV: 34–35; SPW XXIII: 143–152; SSt VI: 22; ЭССРЯ II: 107; dar žr. ALEW II: 806) → s. blr. *пани* ‘valdovė; turtinga ponia; kilminga dama; ponia; mandagus kreipinys į kilmingą damą; žmona; ištekėjusi moteris’ (ГСБМ XXIII: 423–425; Булыка 1980: 21), blr. *па́ни* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 392; ЭСБМ VIII: 146; ТС IV:12), r. *па́ни(я)* ‘bajorė’ (Даль III: 16)

ponstvà 2 (sf.) Krn, 4 Švnč, Bgt **1**. ‘valdovai, valdžia’ BP II 117, MP 70: *Mes po visokiom ponstvõm buvę* Grv; *Ponstva ir vyresnieji iš visų miestų su žmonims prieš jį atėjo* BB Jdt. 3.8; *Pro visas žemes jisai ponstvas padarė* BB Sir. 17.14; **2**. (col.) ‘ponija’: *Visa ponstvà Kruoniaus ateina* Krn; **3**. ‘poniškumas’: *Pasriks jiem ir ponstva, kai duonos pristigs* LTR (Ds)

← (s. / v.) le. *państwo*, le. dial. *panstwo* (Blš) ‘turtas; aristokratija; ponų draugija; ponų pora; valdžia; monarchija; šalis, valstybė; apskritis ir kt.’ (SW IV: 43; SPW XXIII: 213–226; SSt VI: 35–36; Konczewska 2010: 121) → s. blr. *панство*, *паньство* ‘valstybė, šalis; valdžia, valdymas; ponų bendrija, ponija; prabanga ir kt.’ (ГСБМ XXIII: 434–437; Булыка 1972: 235), blr. *па́нство* / *панства* ‘valdžia; turtas; valstybė; prabanga’ (Носовичъ 1984: 392; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221), s. r. *панство*, r. *па́нство* ‘ponija; pono turtas; kašteliono pareigybė’ (Даль III: 16; СРЯВ XIV: 145)

põpiera 1 (sf.), ***põpieros*** 1 (pl.) **1**. (sing.) ‘tam tikras gaminys iš medžio, skudurų ir kt. rašyti, piešti, spausdinti’ BzF 157, M: *Va, ka tokia būtų põpiera sviestui vyniot!* Jrb; *Čia buvo paukščių iš baltos ir mėlynos popieros iškarpytų ir prie eglių šakų pririštų* Cp; *Taipjau gabužas geras põpieros sudėtas* J I 399 ir kt. (JD 321, BsO 19); **2**. ‘šio gaminio gabalas’: *Parnešė pundus popierų* BsMt I 35; *Susirašo dainą ant popierùkės, dirsteli – ir žino* Kn; *Kas man iš to laiško, baltos popierėlės, – nemačiau bernelio, balto dobilėlio* LTR (Bgs); *Kad ir kokią popierą (atsišaukimą) kur randa, tai nepaiso* Kt; **3**. (ppr. pl.) ‘oficialus rašytas dokumentas’: *Zokoninkai, nukeliavę su ta popiera, užvedė bylą ir laimėjo tą pievą nuo pono* BsP II 135; *Pamatė karalius tą põpierą, paskaitė* LB 237; *Anys savosna põpierosna nenori lietuviškai* Pls; *Jis buvo pasidaręs põpieras važiuot į Ameriką* Jrb; **4**. (pl.) ‘sienų apmušalai, sienpopieriai’: *Stuba drėgna, põpieros atkrinta jau* Skr

← le. dial *papiera* ‘popierius; laiškas; popierinis pinigas, banknotas’ (< a. luž. *papjera* ‘popierius’ [Karłowicz IV: 32; Siatkowski 2004: 15; Trofimowič 1974: 163]) → blr. (dial.) *нанéра* ‘popierius; oficialus laiškas; įrodymas; leidimas’ (Носовичъ 1984: 392; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221; dar žr. Сцяцко 1972: 110; Гарник 2009: 7), r. dial. *нанéра* ‘rašomasis popierius’ (Даль III: 16) – dėl tolimesnės kilmės žr. *põpierius*, *põpieriai*, *popiẽrius*

põpieras 1 (sm.) ‘popieriaus lakštas’: *Buvo prilipęs põpieras prie rankelės* Klvr; ***põpieris*** 1 (sm.) Klt, Kp, ***popierỹs*** 3[b] Ukm, Lz, ***põpieriai*** 1 (pl.), ***popieriaĩ*** 3[b] **1**. (sing.) ‘tam tikras gaminys iš medžio, skudurų ir kt. rašyti, piešti, spausdinti’: *Sieninis popieris* LL 252; *Geriamas popieris* rš; *Einu per girelę, skrenda gegiutėlė, rašyčia lakštelį – nėra popierėlio* (d.) Slk ir kt. (Trgn, Sz); **2**. ‘šio gaminio gabalas’: *Popieriũ gniužas pamestas* Krš; *Kad būtų popierỹs koks – nėr kuom suvyniot* Plm; *Priskrinkėj sulenkta tokis popierỹs* Dv ir kt. (Mžš, NS 507); **3**. (ppr. pl.) ‘oficialus rašytas dokumentas’: *Da negaunu pensijos – popieriaĩ nesutvarkyti* Mžš; *Vis reikia turėt põpieris koks tenai* Mžš; *Išmoka tenai (Amerikoje) popieriùkais (čekiais)* Rš; *Põpierį pasiuntė* Krš; **4**. (pl.) ‘sienų apmušalai, sienpopieriai’: *Kur čia muši põpieriais: gerai bus, kai mūsų gryčioj, ir laikraščiais* Ds; ***põpierius*** 1, ***põpieriai*** (sm., pl.) 1 (LKŽe); ***popiẽrius*** 2 (DvŽ II: 123) **1**. (sing.) ‘t. p.’ Sut, N, K, Grg: *Senų kningų popierius y(ra) kaip širšūno koriai* Šts; *Ale kokis gražus põpierius!* Grv; *Ėmęs lakštelį popieriaus, parašė* M. Valanč ir kt. (R 243, BsP II 41, SD 241, Ut, Vkš, SD 371, NdŽ; **2**. ‘t. p.’: *Kas parašyta šitame popieriuke?* rš; *Radau kokį popieriukẽlį* Dglš; *Suvyniojęs į popierelių* KlvrŽ; **3**. (ppr. pl.) ‘t. p.’ P, A 1884: 381: *Pirkimo ar pardavimo*

põpieriai DŽ; *Piniginis, vertybinis põpierius* NdŽ; *Jeigu dar põpierių neturi, tai žemės ir nesisavink* Up ir kt. (OZ 41, Stč, Krtn, Krš, I. Simon, LTR [Šd, Vdk]); **4**. (pl.) ‘t. p.’: *Kambario sienos išlipintos margais popieriais* I. Simon; *Põpieriais išmušti* NdŽ; **5**. (pl.) ‘(prk.) reikalai, padėtis’: *Jau su tuom (viščiuku) bus blogi põpieriai (dvės)* Pls; *Blogi popieriai, ar žinai ką!* Grž; *Jam ne koki põpieriai: pati mirė* Mrk; *Ir pinigų pasiskolinti negavo, ir viltys jo beveik sudužo – visai prasti popieriai* rš; **6**. (pl.) ‘(prk.) vertė’: *Fogo popieriai labai nukrito* J. Balč; *Filijo Fogo popieriai vėl pakilo* J. Balč

← (v.) le. *papier* ‘popierius; laiškas; popierinis pinigas, banknotas’ (< v. v. a. *papier* / v. *Papier* ‘popierius’ ← lo. *papȳrus* ‘egiptiečių nendrė, iš kurios gamintas popierius [*Cyperus papyrus*]; rašomoji medžiaga, pagaminta iš šio augalo’ ← gr. πάπυρος ‘papirusas; papiruso popierius ir kt.’ [SW IV: 45; SPW XXIII: 227–228; LEW 638; SEJL 478; SEJL$_2$ 942; ЭСБМ VIII: 155; OLD 1292; Beekes II: 1151; MLex 157; dar žr. Zinkevičius 1987: 139; Филичева 2003: 202; Siatkowski 2004; Mikulėnienė 2004: 78; Widłak 2011: 478; plg. Сцяцко 1972: 110]) → s. blr. *папер*ъ ‘popierius; popieriaus lapas, lapelis’ (ГСБМ XXIII: 447; Булыка 1980: 60), blr. dial. *папе́р*, *папя́р* ‘popierius’ (СБГП III: 399; Цыхун 1993: 104)[214]

popieráitis 1 (sm. dem.) ‘plona plaušinė medžiagėlė iš medžio, skudurų ir kt.’ Dvariškės (DvŽ II: 123) ⇦ *põpierius*, *popiẽrius*

popier(i)ùkas 2 (sm. dem.) ‘plona plaušinė medžiagėlė iš medžio, skudurų ir kt.’: *Mergos ant popieriuku rãšo visus kavarierius (kavalierius) ir deda kortelas po padušku* Daubutiškės (DvŽ II: 123) ⇦ *põpierius*, *popiẽrius*

popiernė (sf.) ‘popieriaus fabrikas’ SD 241, N

← (v.) le. *papiernia* ‘popieriaus fabrikas’ (SW IV: 46; SPW XXIII: 228; plg. Palionis 1967: 276) → s. blr. *папе́рня* ‘popieriaus fabrikas’ (ГСБМ XXIII: 446), blr. *папе́рня* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 221; ЭСБМ VIII: 155) – dėl kilmės žr. *põpierius*, *popiẽrius*

pópiežius 1 (sm.) ‘Romos katalikų bažnyčios galva’ SD 241, Vln 4, DK 39, Q 68, R 274, K, J: *J. Basanavičius kėlė aikštėn ir smerkė popiežiaus politiką, skatinusią ir rėmusią kryžiuočių agresiją prieš lietuvių tautą* rš; *Nekurie popiežiūs, byskupai ir kunigai neprideranˇčiai gyveno* DP 50; *Popiežius Rymo* MTP 38 /\ *Buvo Ryme ir põpiežiaus nematė* Dkš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 88)

← (s. / v.) le. *papież* ‘Romos katalikų bažnyčios vadovas; Romos vyskupas; šventasis tėvas, popiežius’ (< [s.] č. *papež* ‘t. p.’ ← s. bvr. *pâpes* / s. v. a. *bâbes* ‘popiežius’ ← lo. [vulg.] *papex* ‘popiežius’ ← lo. *pāpa* ‘tėvas; vyskupas’ + lo. *pontifex* ‘vyriausiasis žynys’ [SW IV: 47; SPW XXIII: 235–239; SSt VI: 36; Kudzinowski 1974: 100; Brückner 1985: 394; Фасмер III: 200–201; ЭСБМ VIII: 155; SEJL 478; SEJL$_2$ 942; Machek 1968: 433; Wackernagel 1878: 16; Köbler 1993: 210; Schützeichel 2012: 42; dar žr.

---

[214] Dėl struktūrinio elemento *-e-* lie. *põperis* 1 (sm.), *poperỹs* 3^b **1**. (sing.) ‘tam tikras gaminys iš medžio, skudurų ir kt. rašyti, piešti, spausdinti’: *Poperiu stalo nereik šluostyti – namuose bus nesutikimai* (priet.) Pn /\ *Tai godniai išbaltina, kap poperỹs* LKK II 225 (Lz); *Baltas kai poperis* Sln; **2**. ‘šio gaminio gabalas’: *Parašysiu gromatėlę baltan poperėlin* NS 1055; **3**. (ppr. pl.) ‘oficialus rašytas dokumentas’: *Turi põperius, kad jo žemė* Jnšk (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams.

Palionis 1967: 274; Адомавичюте 1980: 9; Zinkevičius 1987: 138; Walczak 1995: 54; Widłak 2011: 477; Kregždys 2012: 159, 166, 168–169; plg. Večerka 2013: 9]) → s. blr. *напежъ* ‘popiežius’ (ГСБМ XXIII: 445–446; Булыка 1980: 175), blr. dial. *напеж* ‘t. p.’ (ЭСБМ ibd.), r. *напéжъ* ‘t. p.’ (Даль III: 16)

pópiežninkas (*-**nykas*** SD[1] 119), ***-ė*** 1 (smob.) ‘pripažįstantis popiežių katalikų bažnyčios galva, katalikas’ Lex 12, C I 229, Q 68, R 274, MP 24: *Popiežnykai pilvo dėlei užsigina šventos evangelijos* BP II 212; *(Stanislovas) teipajag buvo pópiežnyku (tatai yra tikruoju krikščionimi) kaip ir mes* DP 456; *Visi, kurie dabar yra liutrais... buvo pirm... pópiežnykais... kaip ir mes* DP 89

← (v.) le. *papiežnik* ‘katalikas, pripažįstantis popiežiaus valdžią; popiežiaus pasekėjas’ (SW IV: 47; SPW XXIII: 239) → s. blr. *напежникъ* ‘tas, kuris pripažįsta popiežiaus valdžią; katalikas’ (ГСБМ XXIII: 444) – dėl kilmės žr. *pópiežius*

pópiežininkas, *-ė* 1 (smob.) K **1**. ‘popiežiaus šalininkas’ LL 138: *Pamažu brendęs judėjimas 1419 m. peraugo į čekų liaudies sukilimą prieš Vokietijos imperatorių ir prieš popiežininkus* rš; **2**. ‘pripažįstantis popiežių katalikų bažnyčios galva, katalikas’ N – žr. *pópiežninkas* (*-nykas*), *-ė*

porà 3, 4 (sf.), ***póra*** 1 Kv, Ms, SD 241 **1**. ‘du vienarūšiai daiktai, kartu vartojami, sudarantys vienetą arba komplektą’: *Nuėmė porą čeverykų nuo aukšto* Rm; *Mes tau duosime po kelias dešimtis porų vyžų* BsP II 121; *Antro(je) skrynelė(je) – vyžų porelė* JV 956 ir kt. (DP 276, LTR [Srj], VP 46); **2**. ‘du artimai susiję daiktai ar žmonės, dvejetas, grutė’: *Viena pora (vienas sūnus ir viena duktė) kalba labai gerai lietuviškai, o kita gudiškai* Dv; *Kaimynų vaikai porùtėm: penki vaikai, penkios mergaitės* VšR; *Kažkas skambino gitara, kelios poros šoko* A. Vencl ir kt. (J I 107, J, Ds, Krš, Strn, Grv, Bgs, J. Bil, Ktk, LTR [Vdk], KrvP [Kp], Ml); **3**. ‘antrasis iš dvejeto, draugas, partneris’: *Visi su porõm, tik tu vienas be porõs* Ds; *E kurgi tavo porà?* Ds; *Nuėjau – poros jau nebebuvo (nebuvo su kuo dirbti)* Plm ir kt. (NS 1043, JD 23, Vj, Asv, LTR [Jz]); ‘kas tinka kitam kaip sutuoktinis’: *Ne pora ji (merga) buvo jam (bernui)* K. Bor; **4**. ‘vyras ir moteris kaip sutuoktiniai, mylimieji ir pan.’: *Juodu porõ(je) gyvena* Jrb; *Tai kokia išeina nemeilė tarp porõs* Gs; *Iš anuodums būs gera póra* Slnt ir kt. (LTR [Vdk, Ldvn, Šmn], BsMt II 30, K. Donel, Cp, Žem, R 273, Ds, B, Pšl, Krs, Akm); **5**. ‘paukščių, gyvulių patinas ir patelė’: *Pirko põrą karvelių* Ul; *Pavasarį, balandžio mėnesį, kuodžių porelė susisuka šiaip taip lizdelį* J. Jabl; *Vieversiai, porõms lakstydami, žaidė* K. Donel ir kt. (S. Dauk, Drsk, LTR [Srd]); **6**. ‘apytikslė dviejų grupė’: *Kad norit, põrą pasakų pasakysiu apie cigonus* Kkl; *Idant duotų afierą... porą kurklelių alba dvejetą jaunų karvelių* VlnE 39; *Duok porą bulbių* Krkl ir kt. (KlvD 29, K. Donel, LKK VII 203, Pls, BsMt II 76, BsO 80, A. Vien, J. Dov, LTR [Ldvn]); ‘keletas, nedaug’: *Aš tau pórą žodžių pasakysiu* K; **7**. ‘lyginis skaičius’: *Imk põrą, kitaip šlubuosi!* Rm; *Kūčioje po vakarienei jei mergos atnešė į põrą (paporiui) pagalių, tai išteka* (priet.) Mrs; *Daug vestuvių buvo – mat porų metai (lyginiai)* Jnšk ir kt. (Grš, Krš)

← (s. / v.) le. *para* ‘du vienodi dalykai, pora; žmonių pora; lyginis skaičius; keletas, nedaug ir kt.’ (< v. v. a. *pâr*, *par* ‘lygus, vienodas; pora’ ← lo. *pār* [adj.] ‘lygus, vienodas; atitinkantis; porinis’, [sub.] ‘pora, du’ [SW IV: 50–51; SPW XXIII: 246–247; SSt VI: 37; Brückner 1985: 395; Būga I: 109; LEW 639; SEJL 478; Фасмер III: 203; ЭСБМ VIII: 160; MLex 157; dar žr. Kabelka 1964: 27, 181; Kregždys 2014_d: 39; plg. $SEJL_2$ 942]) → s. blr. *napa* ‘pora’ (Булыка 1980: 154), blr. *nápa* ‘t. p.’ (ТСБМ IV: 35), s. r. *napa* ‘t. p.’ (СРЯВ XIV: 150), r. *nápa* ‘t. p.’ (Даль III: 17)

poskà 2 (sf.) **1**. ‘medinis, panašus į kibirą indas taukams, sviestui, medui laikyti; kiekis, telpantis į šį indą’ Kp, Brž, Sb, Krkn: *Poskà sviesto* J; *Poskà medinė, su tokiais mediniais dangteliais uždengt, iš šulelių padaryta, seniau išskaptuota būdavo* Vb; *Šiemet pripylėm tris poskàs taukų* Kair ir kt. (Ds, PnmR, Čk, Tvr, Č, PnmR, Btg, JD 1557); **2**. ‘indas sviestui mušti, muštokė’ Ut: *Prigraibiau pilną põską smetonos, reikia mušt sviestas* Ds; *Poskẽlėj geriau mušt sviestas, nekaip butely* Ds

↔ (s. / v.) le. (dial.) *faska* ‘į viršų platėjantis, siauras, lygiais kraštais indas; statinaitė; padėklas stalo įrankiams nešti; gelda skalbiniams skalbti’ (< v. v. a. *vaʒ* / s. v. a. *faz* / v. *Faƀ* ‘statinė, statinaitė’ [SW I: 724; SPW VII: 40–41; SSt II: 357; AGB VII^2: 27; Köbler 1993: 539; Seebold 2008: 287; Schützeichel 2012: 98; MLex 263; dar žr. Kluge 2002: 277]) → s. blr. *фаска* ‘statinė; birių medžiagų saiko matas’ (СЛw), blr. *фáска* ‘statinaitė su rankenomis’ (Носовичъ 1984: 673; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 332), r. dial. *фáска* ‘dubuo, puodelis’ (Даль IV: 532)

sposkà 2 (sf.) Paj, Zr, Mžš, Rdm, 4 Kkl, Užp, Alv, Šlvn **1**. ‘medinis indas taukams, sviestui, medui laikyti, rečiau – burokams raugti’ LKA I 71 (Jnš, Pš, Skp, Rd, Kdn), Grl: *Taukus ant spõską pildavo karštus, ką tik iš pečiaus ištrauktus* Skrb; *Liepinėse spõskose laikydavo medų, ąžuolinėse – taukus* Jnšk; *Burokinė sposkà* LKA I 71 (Gdž); *Sposkẽlė* LKA I71 (Mšk); ‘kiekis, telpantis į šį indą’: *Tokia kiaulė – bus sposkà taukų, visiem metam užteks* Mžš; *Prilydydavom taukų dvi sposkàs* Dj; **2**. ‘indas sviestui mušti, muštokė’ LKA I 142, Kkl, Al, Rdm, Lbv: *Atnešk sposkùtę, mušim sviestą* Mrs; *Supilk smetoną sposkẽlėn* Srj; *Uždėk sposkùtei lanką* Brš /\ *Galva mano visai jau kap sposkà* Pns; **3**. ‘didelis medinis kibiras’ Stlm: *Paimk spõską ir atnešk (v)andenio* Zr – žr. *poskà* (su antriniu inicialiniu *s*-)

põterai 1 (sm., pl.) ‘(bažn.) atmintinai kalbamos tam tikros maldos’ Šv, Šts, Žeml, S. Dauk: *Kas rytą kalbėjo poterus* M. Valanč /\ *Bepigu kiaulei: nei poterai kalbėti, nei burna prausti, nei galva šukuoti, nei kojos plauti* Plt; ***põteriai*** 1 **1**. ‘t. p.’ R, K: *Moma tik moka põterius kalbėt* Ščn; *Ana, besižaimodama su vyru, põterius užmiršo* J; *Dabar põterių jau nepripažindo* Grv ir kt. (Lb, K. Donel, J. Bil, V. Krėv, Alk, Lp, Pn, NdŽ, NS 1313, Ds, Trgn, KrvP [Vrn, Mrk, Mlt], Drsk, Ut, LTR [Rz, Vlkv], Pn, Jnš, PPr 98, 114); ‘meldimosi laikas’: *Põterių skambinti* NdŽ; R ‘malda „Tėve mūsų“’ (*Gulėk, ma mielasai, gulėk, aš sukalbėsiu poterius, zara ateisiu* Valatkiškės [DvŽ II: 125]); **2**. ‘jaunųjų sutartuvės, užsakų padavimas’: *Jiedu jau ir põterių, rodos, buvo* Up; *Stasys su Mare važinėj(o) subatoj an põterių* Alv; *Vargau,*

vargau, kolei išsivedžiau ant poterių Žem; **3**. ‘laidotuvių vaišės su maldomis už mirusį’ Ar: *Pačioj darbymetėj mirė – kada tu čia kelsi põterius* Srv; *Per põterius gero alaus iš pradžių neduoda, tik į galą* Srv; **4**. ‘(prk.) barimas’: *Perveikė jau man: kasdien põteriai ir põteriai* Ktk; *Įkyrėjo ji man lig kaklui savo draudimu: kur užtruksi, jau ir poteriai* Vaižg; *Dėdė tai davė man põterių!* Mrc ir kt. (Skr, Slm); **5**. ‘kalba, prakalba, oracija’: *Kad anie (kviesliai) jau įeis pri to, kur norės kviest, tai pradės poterius skaityt. Po poterių duos kviesliams valgyt ir šnapso gert* TDr VII 145; **6**. ‘karoliai’ Lex 22, Q 113, C I 433: *Mūsų mergos nešioja põterius* Slk; *Põterius užsideď an kaklo* Švnč; *Pas mus mergaitės visada põterius nešiojo* Rud ir kt. (Eiš, Vžns, LTR [Skm]); ‘rožančius’ N, K; **7**. ‘tam tikri meldžiantis žydų vartojami daiktai’: *Žydų põteriai* NdŽ; **8**. ‘gaidžio ar vištos pakabučiai, pakarūklai’: *Vištos põteriai pajuodę* Švnč; ***põteris*** 1 (sm.) **1**. ‘t. p.’ M: *Kiek pabuvęs, atsisuks ir klausia: „Ar kalbėt gi põterį?“* Ds; *Reikia, nuėjus į bažnyčią, nors poterį sumesti (sukalbėti)* Žmt; *Guldamas vis šventajam poterį sukalba* S I 296; ‘malda „Tėve mūsų“’ Mž 135, 381: *Jog geresniai atmen arti, nent poterį byloti* Mž 10; **2**. ‘atskiras karolių ar rožinio rutuliukas’ Alk: *Jis vis svaidė poteriais ir nedavė numirėliui užkopt* LTR (Nmn); *Senovėj buvo tokie karnietai su põteriais* Žln; *Aš põterių jau negaliu sučiupinėt, ma(n) nupirkit didesnį rožančių* Jrb ir kt. (Mrj, Skr, Lb, J. Balt, LTR); **3**. ‘susisukusių, susivijusių siūlų mazgas, garankštis’: *Kai siūlai esti sukrūs, tai net põteriai pasdaro* Ds; *Vilnose, kur tik poteriùkas, te ir trūksta* Ssk; 1 ***põterius*** 1 **1**. ‘t. p.’: *Moku poterių kalbėt ir dešimts prisakymų* LT I 356; ‘malda „Tėve mūsų“’ SD 238, DK 45: *Subylokime põterių ir sveika Marija* DP 157; *Šimte žmonių vieno negalėčia atrasti, kursai... poteriaus ben du žodžiu atmintų* Mž 10; **2**. ‘rožančius’ SD 105

← le. dial. *Pater* (*noster*) (v. le. *Pater noster*) ‘malda „Tėve mūsų“’ (SPW XXIII: 313; Karłowicz IV: 56–57) ∌ (s. / v.) le. *pacierz*[215] ‘Tėve mūsų (malda); malda, meldimasis; rožinio karoliukas; rožinis; stuburas ir kt.’ (< s. č. *páteř* ‘Tėve mūsų [malda]; rožinis’ ← V. lo. *paternoster* ‘rožinis’ [SW IV: 5; SPW XXIII: 7–9; SSt VI: 3; Kudzinowski 1974: 100; Brückner 1985: 390; ЭСБМ VIII: 244; Machek 1968: 437–438; Rejzek 2001: 453; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 296; Blaise 1994: 661; dar žr. Kabelka 1964: 27, 181; Kregždys 2014$_d$: 39–40; plg. Zinkevičius 1987: 139; SEJL 479; SEJL$_2$ 944; Widłak 2011: 477])

[215] N. Borowska (1957: 332), matyt, remdamasi lenkų leksemos afrikatos *-ci-* /ć/ ir baltarusių dantinio *-t-* diferencija (deja, nesiremdama šios vakarų slavų kalbos šnektų duomenimis), teigia, kad lie. *põteriai* pasiskolintas iš senosios gudų kalbos (dar žr. Адомавичюте 1980: 9).
Minėtina, kad sub. lie. dial. *põterka* 1 (sf.) ‘atskiras karolių rutuliukas’: *Raikštelis nutrūko, ir pabiro põterkos* Lš; *Paimk siūlą, verk poterką prie poterkos* Lp; *Jau kap skūpi, põterkėle (toks maloninis kreipimasis), negali!* Lz (LKŽe) ir sub. lie. *põterkos* 1 (sf., pl.) ‘karoliai’ Al, Smn, Brt: *Ant kaklo kelios eilios põterkų* Ds; *Aš tau pirksiu poterkėles* NS 83; *Žyčytos poterkáitės* Drsk (LKŽe; dar žr. ZtŽ 505), matyt, priskirtini gudizmams, t. y. vestini iš s. blr. *патерки* ‘karoliukai’ (ГСБМ XXIV: 42), blr. (dial.) *пáтэркі*, *патэркí* (*пáцеркu*, *пáцеркі*, *пáтыркы* / *пáцеркa*) ‘(gintaro ar stiklo) karoliai’ (Носовичъ 1984: 395; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 228; ТСБМ IV: 133; СБГП III: 467; ЭСБМ VIII: 222, 244), reflektuojantys le. *paciorka*, (pl.) *pacierki* ‘rožinio karoliukas; rožinis; rožinio karoliukai’ (SW IV: 5), mat lenkų kalboje nėra užfiksuoti darybiniai alternantai su dantiniu *-t-*.

→ s. blr. *патеръ* (*пацеръ*) ‘malda’ (ГСБМ XXIV: 55; Булыка 1980: 180) ≠ blr. (dial.) *пáцер(ъ)*, (pl.) *пáцеры* (*пáцiры*) ‘malda; Tėve mūsų (malda); rožinis’ (Носовичъ 1984: 395; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 228; СБГП III: 468; Wexler 1987: 179)

poterẽliai 2 (sm. dem., pl.) ‘atmintinai kalbamos maldelės’ Žižmai (DvŽ II: 125) ⇦ *põteriai*, *póteriai*

poteriùkai 2 (sm. dem., pl.) ‘atmintinai kalbamos maldelės’: *Poteriukùs lietuvìškai išsimokinaũ nuog sã anũko* Šiudainys (DvŽ II: 125) ⇦ *põteriai*

potẽrius, *-ė* 2 (smob.) ‘kas poteriauja, poteriautojas’ NdŽ ⇩ 1 *põterius*

póva 1 (sf.) **1**. ‘(zool.) fazanų šeimos paukštis gražiomis plunksnomis (*Pavo cristatus*)’ E, Lkm, Rš, Pn: *Ponas tiktai póvas mylėjo* Grv; *Póvą tik dėl gražumo ir laiko* Ds; *Tavo bernužėlis baltas raudonas, nešio(ja) povos plunksnužėlę už kiaunės kepurėlės* JV 388 ir kt. (KlvD 3, StnD 16, LTR [Aln, Žg]) (dar žr. ZtŽ 505); **2**. ‘povo patelė’ LL 140: *Kad tik nebemato povinas póvos, ir loja* Ds; *Susidėjo póva du tris kiaušinelius, išperėjo pova visas tris dukreles* (d.) Slk; *Išperėjo pova dvijai povytėlės* (d.) Ds; ***póvė*** 1 ‘povų patelė’ NdŽ

← (v.) le. *pawa* ‘povo patelė, povė’ (< v. v. ž. *pâwe* ‘povas’ [SW IV: 93, 94; Linde IV: 653; LEW 642]) → s. blr. *павa* ‘povo patelė, povė’ (ГСБМ XXIII: 377), blr. (dial.) *пáвá* ‘povė; povas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 202; СБГП III: 276; ЭСБМ VIII: 86), s. r. *павa* ‘povas; povė; moteris, grožiu prilygstanti povui’ (СРЯВ XIV: 111), r. *пáва* ‘povas (*Pavo cristatus*)’ (Даль III: 5) – dėl tolimesnės kilmės žr. *póvas*

povíenė 1 (sf.) NdŽ, *póvienė* 1 ‘povų patelė, povė’ K II 107: *Povas visas aptaisytas, o povienės gražiai aptaisyta tik galva* S I 89 ⇦ *póva*, *póvė*

povãliai (adv.) **1**. ‘pamažu, palengva, iš lėto’ MP III 73, R 16, MŽ 21, N, [K]: *Tas maistras viską gerai padaro, ale jau dirba tai labai povãliai* Krok; *Gali eit povãliai – spėsi: dar saulukė danguj (aukštai)* Smn; *Povãliai važiuok, arklio nepaalsysi* VšR ir kt. (Ldvn, LTR [Ldvn], DP 65, Prn); **2**. ‘tyliai’: *Povãliai prieik ir pagriebk* Alk; *Verk duris povaliai, ištrauk raktelius iš valios* LTR (Klvr); *Povaliaũ paleiskit, tegu eina (radijas)* Klvr

← (v.) le. *powoli* ‘lėtai, palaipsniui, po truputį’ (SW IV: 858; SPW XXIX: 218–219) → s. blr. *поволи* ‘lėtai, neskubant; savanoriškai; neribotai’ (ГСБМ XXIV: 65), blr. (dial.) *павóлі* ‘tyliai, ramiai, neskubant, iš lėto, laipsniškai’ (Носовичъ 1984: 428; СБГП III: 282; ЭСБМ VIII: 92)

póvas 1, 3 (sm.) **1**. ‘(zool.) fazanų šeimos paukštis gražiomis plunksnomis (*Pavo cristatus*)’ Ch 1Kar. 10.22, SD 243, R, K: *Povai laikomi dėl jų gražumo* rš; *Póvas uodegą išskleidė* J I 642; *Póvai laksto, plunksnas barsto* Cp ir kt. (Sch 94, Dkš, KlvD 81, JD 92, SP I 85, N, D 50, Mžš); **2**. ‘(prk.) apie pasipūtusį, išpuikusį, išdidų žmogų’ NdŽ

← (s. / v.) le. *paw* ‘vištinių šeimos paukštis, povas (*Pavo cristatus*)’ (< v. v. a. *phâwe* / s. v. a. *pfâwo* ‘t. p.’ ← lo. *pāvo* ‘povas’ [SW IV: 93; SPW XXIII: 348; SSt VI: 57; Фасмер III: 181; Shevelov 1964: 384; ЭСБМ VIII: 86–87; Wackernagel 1878: 228; Köbler 1993: 1579; Seebold 2008: 645; Schützeichel 2012: 249]) → s. blr. *павъ* ‘povas’ (ГСБМ XXIII: 379–380; Булыка 1980: 145), (s.) r. *павъ* ‘povas’ (Даль III: 6; СРЯВ XIV: 111)

povyčia (sf.) ‘povų patelė, povė’ SD 244, N, [K]

↔ (v.) le. *pawica* ‘povo patelė’ (< lo. *pāva* ‘povė’ [SW IV: 94; SPW XXIII: 350]) → s. blr. *павіца* ‘povo patelė, povė’ (ГСБМ XXIII: 379) – dar žr. *póvas*

prabà 2 (sf.) Lnkv, SE 171, M, 4 Sb **1**. ‘bandymas’: *Da tik prabą aš padariau* Vv; *Manda, arba praba, teisybės* S. Dauk (LKŽe); **2**. ‘mėginys’: *Teipgi kiek palaukęs neš namo (linų) mėgus, arba prabą, džiaun į jaują, išdžiovinęs mėgin mint* ŠLP 260 (SŽ 453); **3**. ‘santykinis tauriojo metalo (aukso, sidabro, platinos) kiekis tūkstantyje lydinio svorio dalių; šio santykio ženklas gaminyje’ TrpŽ, Sb: *Sidabrinis indas 800 prãbos* NdŽ; *Geros prãbos* NdŽ; *Aukštos prãbos auksas* BŽ III 283 ir kt. (OZ 43, S. Dauk) (LKŽe); ***probà*** 4 ‘išbandymas’ ZtŽ 517

← (v.) le. *proba*, *próba* ‘mėginimas, patyrimas; patikrinimas, revizija; nedidelis ko kiekis parodyti, pavyzdys; mėginys ir kt.’ (< v. *Probe* ‘patikrinimas, išbandymas; pavyzdys; mėginys; repeticija’ ← V. lo. *proba* ‘patikrinimas; pavyzdys, mėginys; inspektavimas [kariuomenės]’ [SW V: 1; SPW XXX: 294–296; Фасмер III: 370; ЭСБМ X: 27; Blaise 1994: 735; dar žr. Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *проба* ‘bandymas, patikrinimas; kvotimas, kankinant; metodas, būdas; ženklas’ (ГСБМ XXIX: 99–100), blr. *прóба* ‘mėginys, išmėginimas; patirtis; raštas (mezginio)’ (Носовичъ 1984: 519; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 250), s. r. *проба*, r. *прóба* ‘patirtis, išmėginimas; patikrinimas; mėginys; pavyzdys’ (Даль III: 466; СРЯВ XX: 94)

prãbaščius 1 (sm.) ‘katalikų parapijos valdytojas, klebonas’ [K], Šln, Ds, Č, N, S. Dauk, Žem: *Prãbaščius rašo gromatą an dzekoną, klausia rodos* VoL 373; *O senasis prabaštẽlis dar gyvas?* Skrd (LKŽe); Dv (DvŽ II: 126); ***prabõščius*** 2 ‘t. p.’ K II 115, BS 121 (LKŽe)

← (s. / v.) le. (dial.) *proboszcz* ‘katedros kapitulos dignitorius, atsakingas už misionierius; vienuolijų generolo ar provincijolo titulas; klebonas’ (< [s.] č. *probošt* ‘kapitulos vyresnysis’ ← v. v. a. *probest* / s. v. a. *probost* ‘bažnyčios vyresnysis; viršininkas; prievaizdas; vienuolyno vyresniojo pavaduotojas’ ← V. lo. *praepositus* ‘bažnyčios vyresnysis; vienuolijų generolas ar provincijolas; kunigas ir kt.’ [SW IV: 1004; SPW XXX: 298–299; SSt VII: 53; Kreja 1996: 38; Фасмер III: 371; Machek 1968: 484; Rejzek 2001: 502–503; Köbler 1993: 1594; Niermeyer 1976: 835–837; dar žr. Филичева 2003: 141]) → s. blr. *пробощъ*, *пробошчъ*, *пробощь* ‘parapijos kunigas’ (ГСБМ XXIX: 110; Булыка 1980: 174), blr. *прóбашч* ‘klebonas, parapijai vadovaujantis kunigas’ (ТСБМ IV: 395; ЭСБМ X: 27), s. r. *пробощь* ‘katalikų bažnyčios kapitulos kolegijos vyresnysis; katalikų šventikas’ (СРЯВ XX: 97)

prãbavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.), ***prabavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘mėginti, bandyti’: *Aš nigdi neprãbavojau kitus skriaust* Vžns; *Vienkiemiai naudingai tokį pragumą arba spasabą pagausinimo pašaro gal mandyti arba, kaip šiandien kad sakom, prabavoti* S. Dauk; *Eik į muno vietą ir prabavók aną, koks yra* Kl (LKŽe; dar žr. ZtŽ 506; ZŠT II: 347); ***probavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t. p.’: *Viešpatis... ižtikimuosius savus tuo metu, kad ko nebeteko,*

mėgina, gundžia, baudžia ir probavója DP 124; *Bet probavótumbim dvasias* DP 218 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 517)

← (v.) le. *probować*, *próbować* ‘(iš)mėginti, (iš)bandyti; ragauti; įrodinėti, liudyti’ (SW V: 2; SPW XXX: 300–302; ЭССРЯ II: 224–225) → s. blr. *пробовати*, *пробовать* ‘tikrinti būklę; išmėginti, išbandyti; įrodyti, patvirtinti’ (ГСБМ XXIX:107–108; Булыка 1980: 53), blr. (dial.) *про́бовать*, *прабава́ць* ‘mėginti; ragauti’ (ТСБМ IV: 298; СБГП IV: 65; ТС IV: 216; ЭСБМ X: 27), s. r. *пробовати*, r. *про́бовать* ‘(iš) mėginti, (iš)bandyti; stengtis’ (Даль III: 466; СРЯВ XX: 96) – dėl kilmės žr. *prabà*

pracavìtas, ***-à*** 2 (adj.) ‘darbštus’ Dv (DvŽ II: 126); ***pracavýtas***, ***-à*** 3 ‘t. p.’ ZtŽ 506

← (s. / v.) le. *pracowity* ‘darbštus, mėgstantis dirbti, uolus; kruopštus; kankinantis, varginantis ir kt.’ (< č. *pracovitý* ‘darbštus’ ↔ *práce* ‘darbas’ [SW IV: 966–967; SPW XXX: 27–29; SSt VII: 21; Фасмер III: 355–356; ЭСБМ X: 18–19; Machek 1968: 477; Rejzek 2001: 494–495]) → s. blr. *працовитый* ‘darbštus; turintis daug darbo’ (ГСБМ XXVII: 487), blr. *працаві́тый* / *працавіты* ‘darbštus, mėgstantis dirbti, uolus’ (Носовичъ 1984: 493; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 249), r. dial. *працеви́тый* ‘t. p.’ (СРНГ XXXI: 71)

procìngas, *-a* 1 (adj.) **1**. ‘sunkus, varginantis’ R 260, N; **2**. ‘darbštus, rūpestingas’ J – žr. *pracavìtas*, *-à*, *pracavýtas*, *-à*

procnìngas, *-a* 1 (adj.) ‘stropus, kruopštus, darbštus’: *Jis nelabai procnìngas* K I 38; *procnìngai* (adv) – žr. *procìngas*, *-a* (su epenteziniu pirmuoju *-n-*)

procnùs, *-ì* 4 (adj.) ‘darbštus, rūpestingas, stropus’ K I 204; *prõcniai* (adv.) K I 91: *Aš šėriau žirgelį ir procniai laikiau* KlvD 57 – žr. *procìngas*, *-a* (struktūros kaitą lėmė analogijos faktorius, plg. lie. dial. *macnùs*, ***-ì*** [žr. s. v. *macnùs*, *-ì*])

pracavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘dirbti’ Pliustai (DvŽ II: 126); ***procavóti***, ***-ója***, ***-ójo***, ***prõcavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** ‘sunkiai dirbti, triūsti’ C II 80, R 260, N: *Taip kruvinai procavója* Rz; *Procavojam prakaituojam per visą amželį, o ką gi turim, kai pažiūrim: tiktai sermėgėlę* (d.) Kp; *Muno čia procavota, prakaito lieta* Krtn ir kt. (Imb, A. Strazd, Lnkv); (refl.); C II 80, R: *Kurie procavojase tarpu jūsų* Vln 40; *Nesiprocavokis* N; (refl.) ‘rūpintis, stengtis’: *Procavojos prilygti kam* R 262 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 517); *Procavók ik senỹstai* Miežionys (DvŽ II: 137); ***prociavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** Varn, ***prõciavoti***, ***-oja***, ***-ójo*** (intr.) ‘t. p.’ Šk, Q 77: *Prociavóju nu ryto lig vakaro* Vvr; *Ni tu ari, ni tu sėji, ni tu sunkiai prociavoji* JV 695; *Trečias mėnuo stojo: žmonės prociavoja, aria ir akėja, miežius, žirnius sėja* NS 1373; (refl.) BB Iz. 1.14, H 175, K; (refl.) H ‘rūpintis, stengtis’: *Ketino labai prõciavotis tikrai skaniai išvirti, kad anuodu jį pagirtų* Sch 232 (LKŽe); *Mes dirbam prociavojam, sėjam, ariam, ekėjam, laukiam, ka tik užaugt, o tu sakai: „Kad kiaulės suėstų...“* ŠLSP 162 (SŽ 461)

← (s. / v.) le. *pracować* ‘dirbti, darbuotis, stengtis; kankintis, vargti; rūpintis ir kt.’ (< s. č. *pracovati* ‘dirbti, darbuotis’ [SW IV: 966; SPW XXX: 20–25; SSt VII: 21; Machek 1968: 477; dar žr. Dini 1990: 237]) → s. blr. *працовати*, *працевати*, *працовать* ‘dirbti, darbuotis’ (ГСБМ XXIII: 485–486; Булыка 1980: 95), blr. (dial.) *працова́ць* / *працаваць* ‘dirbti, darbuotis’ (Носовичъ 1984: 493; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 249; ТС IV: 215;

ЭСБМ X: 19), r. dial. *працевáць* ‘t. p.’ (СРНГ XXXI: 71) – dėl kilmės dar žr. *pracavìtas*, *-à* / *procià*

pasiprocióti (verb. refl.) ‘p r i s i d i r b t i’: *Pasiprõciojau aš gerai pas jįjį* Ļ ⇦ *prociavóti*, *prõciavoti* (su *-va-* absorbcija, t. y. lie. dial. **pasiproci-**av**-oti* → lie. *pasiproci-oti*)

prãdkai 2 (sm. pl.) ‘p r o t ė v i a i’ Ch 5Moz. 19.14, PK 81, SE 193: *Tėvų tėvai* (*paraštėje pradkai,* orig. *pratkai*) BB 2Moz. 10.6

← (s. / v.) le. *przodek*, (pl.) *przodki* ‘protėvis; priekis, priekinė pusė, labiausiai išsikišusi dalis; pirmoji sudėtinė dalis ir kt.’ (SW V: 257; SPW XXXII: 498–518; SSt VII: 228–229; ЭСБМ X: 28–29) → s. blr. *продокъ*, *продекъ* ‘protėvis; praeityje gyvenęs žmogus’ (ГСБМ XXIX: 143–144), blr. *прóдокъ* / *прóдак* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 522; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 250)

praktikavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) **1**. ‘p a t i r t i’: *Vienokig ją pirm pralenks neabejotini ženklai, iš kurių žmonės praktikavot galės* DP 13 (LKŽe); **2**. ‘m o k y t i, a i š k i n t i’ (Skardžius IV: 233; dar žr. DPF 364.22)

← (v.) le. *praktykować* ‘mokyti, remiantis savo patirtimi; gydyti; darbuotis; vykdyti; spėti ateitį; intriguoti; šnekučiuotis’ (< V. lo. *practicare* ‘verstis gydytojo ar teisininko amatu’ [SW IV: 970–971; SPW XXX: 49–50; Niermeyer 1976: 821]) → s. blr. *практыковати*, *практиковати* ‘burti, numatyti ateitį’ (ГСБМ XXIII: 480; Булыка 1980: 187), blr. *практыковáць* / *практыкавáць* ‘išbandyti, išmėginti’ (Носовичъ 1984: 493; ЭСБМ IX: 345)

praktikõrius (sm.) ‘a s t r o l o g a s; a t e i s t i e s s p ė j i k a s’: DPk 356.27–29 *Néſſą tikrai ne żiniumpė ne bóbumpė / nei búrtinikiųp welinumpė / praktikoriúpė / makthematóczįumpė / nei kitúmpė tûłumpė prámoniumpė to pasáulo* (dar žr. Skardžius IV: 233)

← v. le. *praktykarz* ‘ateities spėjikas; žiniuonis’ (SW IV: 970; SPW XXX: 49; Kudzinowski 1974: 100) → s. blr. *практыкаръ*, *практикаръ* ‘ateities spėjikas’ (ГСБМ XXVII: 479) – dėl kilmės žr. *praktikavóti*

prãlotas 1 (sm.) Srv, ***pralõtas*** 2 ‘k a t a l i k ų b a ž n y č i o s a u k š t e s n i ų j ų d v a s i n i n k ų t i t u l a s; t ą t i t u l ą t u r i n t i s d v a s i n i n k a s’ S. Dauk, M. Valanč, VoL 104: *Antri tėvai pagalei dvasią, tai yra kunigai, pralõtai ir mokytojai, arba mistrai* DK 82; *Abatai ir pralotai buvo didi ponai* prš

← (v.) le. *prałat* ‘aukščiausias bažnyčios dvasininkas; aukštas pareigūnas viduramžiais ir kt.’ (SW IV: 971; SPW XXX: 256–258) → s. blr. *пралатъ*, *пролатъ* ‘prelatas’ (ГСБМ XXVIII: 67) – dėl kilmės žr. *prelãtas*

pramislùs, ***-ì*** 4 (adj.) ‘s u m a n u s, i š m o n i n g a s, i š r a d i n g a s’: *Toks pramislùs niekuomet be darbo nesėdi* Up; *Pramìslios mergos, anos vis tur ką nors nauja išsigalvoti* Šts; *Pramìslūs žemaičiai* Lkv

↔ le. *przemyślny* ‘išmintingas, sumanus, išradingas’ (SW V: 142) → blr. dial. *прамышлёны* ‘sumanus’ (СБГП IV: 89; ЭСБМ IX: 354) – su nosinio *-n-* asimiliacija, t. y. lie. dial. **pramis-**l**-**n**-us* → lie. dial. *pramis-l-us*

praparčius (sm.) ‘vėliava’: *Po karūnos (paraštėje praparčiumi) savo pulko* BB 4Moz. 1.52
← (s. / v.) le. *proporzec* ‘(karinė) vėliava ir kt.’ (SW IV: 1018–1019; SPW XXX: 348–350; SSt VII: 57) → s. blr. *прапорецъ*, *прапорець* ‘vėliavėlė; valdžios ženklas’ (ГСБМ XXVII: 481–482)

papartė (sf.) ‘didelė, tiesiai prie koto pritaisyta bažnytinė vėliava’: *Papartelę vė[ja]s kad išput, matyti, koki y šventoji* Šts – žr. *papařtis*, *papártis*

papařtis 2, *papártis* 1 (sm.) ‘vėliava (ppr. bažnytinė)’ Bsg: *Ar jau parnešė (iš šermenų) paparčiùs?* Alk; *Vėl anas stiprus vyras eina toliaus, pakelia kitą papartį, suvienyja aplink jį draugystę su aiškiai paskirtais siekimais* V. Kudir; *Paparčius stipri jaunikaičiai gebėjo raiti nešti* M. Valanč ir kt. (S. Dauk, A 1884: 1) – žr. *praparčius*

prarakavoti (verb. intr.) ‘pranašauti’: BVEEk 197.18 *O ipa=‖cʒei bernai / bilodami ♦prarakawok mumus Chri=‖ſte* (dar žr. Skardžius IV: 234)
← (s. / v.) le. *prorokować* ‘pranašauti; žadėti, suteikti viltį; nujausti, numanyti; elgtis kaip pranašui’ (SW IV: 1020; SPW XXX: 379–384; SSt VII: 60) → s. blr. *пророковати*, *пророковать* ‘pranašauti, atspėti’ (ГСБМ XXIX: 212), blr. (dial.) *пророкова́ць* / *праракава́ць* ‘pranašauti’ (Носовичъ 1984: 528; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 247; СБГП IV: 92), r. *проро́ковать* ‘t. p.’ (Даль III: 505)

prasunkas (sm.) ‘rūpestis, sielvartas’: *Daug prasunko ant širdelės ir daug gailėjimo* LTR (Vl); *Bučiuoj tėvo močios rankas – didis apim anuos prasunkas* A. Strazd
↔ (v.) le. *frasunek* ‘rūpestis, nerimas, liūdesys’ (< č. *fresuňk* ‘nerimas’ ← v. *fressen* ‘ėsti, graužti’ [SW I: 773; SPW VII: 128–131; Sławski I: 237; Machek 1968: 146; dar žr. Belcarzowa 1989: 26, 41, 83]) → s. blr. *фрасунокъ* ‘rūpestis, nerimas’ (Булыка 1980: 137)

prãvoras (sm.) ‘vienuolyno viršininkas’ BM 382, A 1884: 407
↔ le. dial. *przewuór* ([s. / v.] le. *przeor*) ‘vyrų vienuolyno vyresnysis, abatas’ (< [s.] č. *převor* ‘abatas’ ← V. lo. *prior* ‘abatas; kantorius; vyresnio amžiaus vienuolis ir kt.’ [SW V: 152; SPW XXXII: 53–54; SSt VII: 159; Karłowicz IV: 383; Moszyńska 1975: 201; Machek 1968: 492; Rejzek 2001: 513; Niermeyer 1976: 851–852]) → s. blr. *преваръ* (*преоръ*, *приоръ*) ‘vienuolyno vyresnysis’ (ГСБМ XXVIII: 98; Булыка 1980: 173) – partityvinis vertinys

pražvalgà 3[b] (sf.) ‘(bažn.) apvaizda, globa’ SG II 5, SD 301, N, [K]
↔ (v.) le. *przejrzenie* ‘priežiūra, rūpinimasis, globa ir kt.’ (SW V: 100; SPW XXXII: 484–489) → s. blr. *презренье*, *презрене*, *презрение* ‘apvaizda; rūpestis; rūpesčiai’ (ГСБМ XXVIII: 46) – pamorfemis vertinys

preñtas 2 (sm.) **1**. ‘tarpas, straipsnis’ NdŽ: *Šiandien pertversim seniausį (tvoros) prentą* LTR; *Tilto preñtas (tarpatramis)* BŽ 447; **2**. ‘senovės ilgio matas (maždaug 4,5 m); ploto matas (maždaug 18,66 m2)’ Brs, Yl: *Artojas su antrininku gaudavo po 22 rb pinigais ir 120 prentų bulvėms* rš; *Pirkau margą ir devynis prentùs žemės* Kt (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 96)
← (s. / v.) le. *pręt* ‘rykštė, lazda; matavimo priemonė; ilgio mato vienetas (~ 4,5 m); ploto mato vienetas (~ 18,66 m^2); medienos matavimo vienetas (16 kietmetrių); žemės mato

vienetas' (SW IV: 1002; SPW XXX: 291–293; SSt VII: 52–53; Stamm 1938: 9, 13, 21–22, 31, 43, 47, 62, 66–67) → blr. (dial.) *прэнт* 'metalinis strypas; metalo armatūra; žarsteklis; žemės matavimo vienetas' (ТСБМ IV: 507; СБГП IV: 175; ЭСБМ X: 183)

prañtas 2 (sm.) 'virbas, kuolas' Dvariškės (DvŽ II: 128) – žr. *preñtas* (su šaknies *e* > *a* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. *pr-**e**-nt-**a**-s* → *pr-**a**-nt-**a**-s*)

prantẽlis 2 (sm. dem.) 'virbukas, kuolelis' Dvariškės (DvŽ II: 128) ⇦ *prañtas*

pričiniotis, ***-iojasi***, ***-iojosi*** (verb.) 'maldauti, prašyti': *Haman atliko pričiniotis už gyvatą savo karalieneip* Ch Est. 7.7

← (v.) le. *przyczyniać się* 'prašyti, maldauti ir kt.' (SW V: 277; SPW XXXIII: 143–145; plg. Kazak 2011: 81) → blr. *причиняцьца* 'ginti; būti globėju; prašyti už kažką' (Носовичъ 1984: 517)

prikil̃nas, ***-à*** 4 (adj.) 'linkęs, sugebantis, turintis noro; visur tinkantis, šaunus' Vlk, Švn: *Jis visur prikil̃nas* Krok; *O jis ir čia, ir čia prikil̃nas* Lp; *Prikil̃nas bernas buvo, visai Zervynai patiko* Mrc; 'kuris visur lenda, kišasi': *Nebūk tu tokis visur prikil̃nas, ba gausi nuo ko per nosį* Krok; ***prikilnùs***, ***-ì*** 4 't. p.' Rod: *Jis tokis prikilnùs visur, kad kur kam padėt ką* Pns; *Jis į viską prikilnùs: ir į tančių, ir į ražančių* Al; *Tai kad tu visur ir prikilnì!* Rdm, Brb

↔ (s. / v.) le. *przychylny* 'norintis; spartus; linkęs į ką, palankus; ūmus, greitas; pranokstamas; tinkamas, atitinkantis; viliojantis; patogus; palankus, paslaugus; tvarkingas, naudingas; jautrus, švelnus, mylintis' (SW V: 270; SPW XXXIII: 102–104; SSt VII: 241; ЭСБМ X: 164; dar žr. Темчин 1995: 49) → s. blr. *прихильный*, *прихилны(й)*, *прыхилный* 'gera linkintis; ketinantis' (ГСБМ XXIX: 53), blr. (dial.) *прихíльный* / *прыхíльны* 'uolus; prieraišus; palankus' (Носовичъ 1984: 515; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 261; СБГП IV: 168)

prìklodas 1 (sm.) Pls, N, [K], ***prýklodas*** 1 (ž.) 'pavyzdys, palyginimas, pamokymas' Als, Lkv: *Et, aš jo prìklodų tingiu klausyt* Dgl; *Tas mokytojas su priklodais šneka* Krok; *Papasakojo su visokiais priklodais* Lzd; *Tai bus visiem prìklodas* OZ 45

← (s. / v.) le. *przykład* 'kito kartotinis veiksmas, pavyzdys ir kt.' (SW V: 304; SPW XXXIII: 343–359; SSt VII: 290–292; Bańkowski II: 937; ЭСБМ X: 92; dar žr. Zinkevičius 1990: 35) → blr. *прыкла́дъ* / *прыклад* 'aiškinamasis dalykas, pavyzdys' (Носовичъ 1984: 502; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 254; ТСБМ IV: 437), s. r. *прикладъ* 'pavyzdys; mėgdžiovimo objektas' (СРЯВ XIX: 175), r. *прикла́дъ* 'pavyzdys' (Даль III: 418)

priklodnùs, ***-ì*** 4 (adj.) 'pavyzdingas, geras', ***priklodniaĩ***: *Gyveno (tėvas) gražiai, parėdkiai, priklodniaĩ* BM 208

← (s. / v.) le. *przykładny* 'pavyzdinis; idealus; tinkamas, geras' (SW V: 305; SPW XXXIII: 366–367; SSt VII: 292–293; dar žr. Темчин 1995: 52), (adv.) (s. / v.) le. *przykładnie* 'pavyzdingai' (SW V: 305; SPW XXXIII: 365–366; SSt VII: 292) → blr. *прикла́дный* / *прыкладны* 'pavyzdinis' (Носовичъ 1984: 502; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 255)

prìmusas 1 (sm.) ‘p r i e v a r t a’ Sml, Pc, Prng, Jzm: *Lyg kokis prìmusas man kožną dieną vanduva nešt* Ūd; *Per prìmusą turėjau tą butelį išgerti* Ppl; *Ir reiks grot po prìmusu* Antz ir kt. (P, Dv) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 136)

← (v.) le. *przymus* ‘prievarta; būtinumas; reikalavimas, liepimas; pareiga’ (SW V: 328; SPW XXXIII: 469) → blr. (dial.) *примýсъ / прымýс* ‘prievarta, priespauda’ (Носовичъ 1984: 505; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 256; СБГП IV: 149; ЭСБМ X: 112)

prìsmokai 1, ***prismõkai*** 2 Ob, ***prýsmokai*** 1 (sm., pl.) Krš **1**. ‘p r i e s k o n i a i’ MP 103, Vv: *Prìsmokų pridėk: pipirų, petruškų* J; *Cibulės prideda, prýsmokų, suka, ir susisuka kastinys* Užv; *Prìsmokai ir alų pagardina* Ds ir kt. (Imb); **2**. ‘s k a n u m y n a i, s k a n ė s t a i’: *Vis titai (tiktai) an prismõkų (nori skanėstų)* OZ 44 (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 136); ***prismokas*** ‘s k a n ė s t a s, p r i e s k o n i s’: JMP 103b.43 *Negiduokiſi iſiwádžiot támuy mornámuy świetuy / kácžeib táwi ik cžeſi páſiwes łáy=mingay truputi táis ſmocžnais priſmokáis ſáwo / nes iay ne iβmá=niſi ſprowomis Pona ſáwo* (dar žr. Skardžius IV: 238)

← (v.) le. *przysmak*, (pl.) *przysmaki* ‘skonis, prieskonis; skanumynas’ (SW V: 370–371; SPW XXXIV: 107–109; dar žr. Palionis 1967: 275) → blr. (dial.) *присмáкъ / прысмáк* ‘(šalutinis, malonus) skonis; prieskonis; skanumynas’ (Носовичъ 1984: 510; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 259; СБГП IV: 160; ТС IV: 254; ЭСБМ X: 139–140), r. *прúсмакъ* ‘skonis; prieskonis; skanumynas’ (Даль III: 442; Фасмер III: 366)

prispasãbyti (verb. tr.) ‘p r i t a i k y t i’: *Šč̃ėstį ir neščėstį, gerą ir blogą apsiejimą prispasabydavo del kožno žmogaus* DS 247

← (v.) le. *przysposobić* ‘paruošti, padaryti tinkamą; pritaikyti ir kt.’ (← [v.] le. *sposobić* ‘nuteikti; tinkamai ką daryti, parengti; paruošti ir kt.’ [< s. č. *zpósobiti* ‘išrikiuoti’ (SW V: 372, VI: 321; Linde IV: 1241–1242, V: 362; Machek 1968: 500; plg. Фасмер III: 340; ЭСБМ VIII: 175)] → s. blr. *способяти* ‘sutvarkyti; parengti, paruošti’ [ГСБМ XXXII: 202], blr. *спосóбиць* ‘daryti tinkamą; paruošti’ [Носовичъ 1984: 607], s. r. *способити* ‘padėti, pagelbėti’ [СРЯВ XXVII: 75]) → blr. *приспосóбиць* ‘pritaikyti’ (Носовичъ 1984: 511), r. *приспосóбить* ‘pritaikyti; padaryti patogų’ (Даль IV: 444) – dar žr. *spãsabas*

pritañtnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘s u p r a t i n g a s, n u s i m a n a n t i s, i š m i n t i n g a s’ M, Ktk: *Gyvenime reikia būti pritamnam* Gdž; *Du vaikus mano marti turi, ale vienas nepritañtnas* Ldk; *Gyveno du broliai razumni ir vienas nepritañtnas* LTR (Slk); ‘s u s ą m o n e, s ą m o n i n g a s’: *Kai mes nuėjom, jis buvo dar pritamnas* Mrs; **2**. ‘p r i k l a u s a n t i s, p r i t a m p a n t i s’ Lkš, Žvr: *Jis tam nepritañtnas* J; *Kad man nepritamnì, ko aš turiu gailėtis mirusių brolių* J; *Tamsta visur pritañtnas, su tamsta roda pašnekėt* Km ir kt. (Grš, Kp)

← (v.) le. *przytomny* ‘esantis (kažkur konkrečiu metu); dabartinis; sąmoningas, blaivus; išmintingas; padedantis’ (< č. *přítomný* ‘dabartinis; esantis’ [SW V: 391; SPW XXXIV: 241–243; ЭСБМ X: 157; Machek 1968: 495]) → s. blr. *притомный* ‘sąmoningas, suvokiantis, gebantis; dabartinis; dalyvaujantis’ (ГСБМ XXIX: 33–34), blr. (dial.) *притóмный / прытóмны* ‘sąmoningas, turintis atmintį; liudininkas;

turintis prieglobstį' (Носовичъ 1984: 513; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 260) ≠ sub. r. *притóмный* 'liudininkas' (Даль III: 453), adj. r. dial. *притóмный* 'ištikimas, susijęs su kažkuo' (СРНГ XXXII: 20)

priviliejavótas, ***-a*** 1 (adj.) 'turintis ypatingų teisių, lengvatų, privilegijų; atleistas nuo kokių prievolių' SD 383; ***privilijavótas***, ***-a*** 1 't. p.': *Miestas privilijavótas* DP 395

↔ le. *przywilejowy* 'privilegijuotas' (SW V: 401) → s. blr. *привильевый* 'privilegijos' (ГСБМ XXVIII: 202) – dėl kilmės žr. *priviliejus*, *privilijas*

priviliejus (sm.) 'privilegija' SD 309, SP I 37; ***privilijas*** 't. p.': *Pirmas privilijas yr* DP 467; *Kuris dėl privilijo ypačios čystatos nupelnė tai sau* DP 43

← (s. / v.) le. *przywilej* 'leidimas nevykdyti kokių nors prievolių; tokį leidimą patvirtinantis dokumentas; pirmenybė; monopolis ir kt.' (< lo. *prīvilēgium* 'nutarimas, naudingas vienam asmeniui; pirmenybę patvirtinantis įstatymas' [SW V: 401; SPW XXXIV: 292–303; SSt VII: 380; ЭСБМ X: 62; Фасмер III: 363]) → s. blr. *привилей*, *прывилей*, *привилий*, *привилье*, *прывилье* (*привелей*) 'vardinis įsakas, privilegija' (ГСБМ XXVIII: 200–202; Булыка 1980: 57), blr. *привілéй*, *прывілéй* 'išskirtinė teisė, kuria naudojasi kas nors vienas, privilegija; juridiškai patvirtintas leidimas' (Носовичъ 1984: 497; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 252), s. r. *привилей*, *привилий*, *привилье* 't. p.' (СРЯВ XIX: 112)

privìlija 1 (sf.) 'privilegija' Plt: *Tokias ir tam lygias privilijas gavau klausytis* Žem; *Kalba yra visų didžiausia žmogaus privilija, kurios nė koksai kraugerys negalia jam išplėšti* S. Dauk; *Privilijas davė jam* DP 483; *Ir kokias teipog privilijas, ir kokius apstingus žadėjimus mumus už tatai nustiprino* MP 98

← le. dial. *przywilija* (*przywileja*) 'leidimas nevykdyti kokių nors prievolių; tokį leidimą patvirtinantis dokumentas; pirmenybė; monopolis ir kt.' (< V. lo. *privilegia* 'bažnytinė privilegija' [SW V: 401; Karłowicz IV: 439–440; Blaise 1994: 734; ЭСБМ X: 62; Фасмер III: 363]) → s. blr. *привилие* 'privilegija' (ГСБМ XXVIII: 201-202), blr. *привілéя* / *прывілéя* 'išskirtinė teisė, kuria naudojasi kas nors vienas, privilegija; juridiškai patvirtintas leidimas' (Носовичъ 1984: 497; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 252)

procà 2 (sf.) 'darbas, triūsas': *Kiek aš savo prõcos pridė(ja)u šituosan namuosan!* Dglš; *Čia mano kruvina procà* Dglš; *Be prõcos nieko nebus* Trgn (LKŽe; dar žr. ZtŽ 517; ZŠT II: 329); ***prõcė*** 2 't. p.' K, Mž 115, Q 77, H, R: *Visa mano prõcė nėkais nuejo* End; *Tiek prõcės aš padėjau tus kelmus belupdamas!* Šln; *Tai sunki procė* Al ir kt. (Krk, PP 30, Sln, Vln 10, BB 2Mak. 2.27, Vvr) (LKŽe; dar žr. Zinkevičius 1988: 130); ***procià*** 2 't. p.' Lš: *Jis sau duoną užsidirba par kruviną prõcią* Antz; *Man gaila tos prõcios* Mrj; *Dabar itiekas prõcios!* OZ 44 ir kt. (Tat, JD 991, NS 1086 [*Ir už prõcią jums menkai dėkavos išlėkę* K. Donel (Kabelka 1964: 188)]); 'darbo vaisiai': *Suėdė jis mano prõcią* J (LKŽe); *Gaspador, eik pas poną, prašyk, kad duotų tų kviečių nons naštą parsinešti už mūsų procią* ŠLSP 302 (SŽ 461); ***procis*** (sf.) 't. p' O: *O po toms procims ir vargams mūsų teikis mus prileist* MP 67; *Oi, Dieve, mano procis dega (sako bitė, matydama degančią žvakę)* LT I 303 (Kp)

← (s. / v.) le. *praca* ‘žmogaus veikla, darbas; pastangos; nuovargis; darbo rezultatas ir kt.’ (< s. č. *prácě* ‘darbas, veikla; veikalas’ [SW IV: 965; SPW XXX: 1–20; SSt VII: 20; Klimek 1978: 141; Popowska-Taborska 2004: 331–334; ЭСБМ X: 18; Machek 1968: 477–478; dar žr. Kregždys 2014$_{d}$: 40]) → s. blr. *праца* ‘žmogaus veikla, darbas; rūpestis; darbo rezultatas’ (ГСБМ XXVII: 484–485; Булыка 1972: 257, 1980: 95), blr. (dial.) *прáца* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 493; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 249; СБГП IV: 104; ТС IV: 215; ЭСБМ X: 18–19), r. dial. *прáца* ‘darbas, veikla’ (Даль III: 382)

prõčė 2 (sf.) ‘darbas, triūsas’: *Pročę savo tvaipinkit* JD 144; *Neturit nė žėdnos pročės neigi darbo gailėtiesi... idant tasai kūdikis gerai užaugintas būtų* Mž 115 – žr. *procà*, *prõcė*, *procià*

pročià 2 (sf.) ‘darbas, triūsas’: *Viršininko storas pilvas, viso svieto pročios pilnas* JD 312 – žr. *procà*, *prõcė*, *procià*

prociauniñkas (-***nỹkas*** Vv), -***ė*** 2 (smob.), ***prociáuninkas*** 1 ‘darbininkas’ J I 227: *Prociauniñkė merga* J; *Žada samdyti samdinykėlę, prociaunykę mergelę* LTR (Ktk); *Žmonys darbininkai, visi prociauninkai aria ir akėja, žirnius, miežius sėja* JD 287; *Mano rankelės prociauninkėlės kasdien sunkiuos darbeliuos* JV 847

← (v.) le. *pracownik* ‘tas, kuris daug dirba; darbininkas, samdinys’ (SW IV: 967; Linde IV: 1020; dar žr. Kleszczowa 2010: 64) → blr. *працаўнік* ‘darbininkas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 249) – dėl kilmės žr. *procà*

pročiáuninkas, -*ė* 1 (smob.) ‘darbininkas’: *Gaspadorius pročiauninkas nėmaž tuomet nesto(vi) dykas* JD 332 – žr. *prociáuninkas*

prõgnas, -***à*** 4 (adj.) **1**. ‘norintis daug turėti, godus, gobšus’: *Labai prognà boba* Dglš; *Nu ir prognì gi anys!* Klt; **2**. ‘smarkiai puolantis, kimbantis (į darbą)’: *Tai prognas in darbo – anas ir sapnuoja plūgą!* Vj

← v. le. *pragny* ‘norintis, trokštantis; godus, gobšus’ (SW IV: 969; SPW XXX: 45) → blr. (dial.) *прáгны* ‘(aistringai) trokštantis’ (ТСБМ IV: 314; РБС I: 422; СБГП IV: 71)

prõgnyti, -***ija***, -***ijo*** (verb. intr.) **1**. ‘geisti, trokšti turto’: *Kožnas gi prõgnija, gyvenimo ieškoja* Str; **2**. ‘labai rūpintis, triūsti’: *Ko tu net su prakaitu prõgniji?* Tvr; *Petras visa dienelė prõgnija* Tvr; (refl.): *Nėr ko jam labai prõgnijas: nei vaikų, nei pačios* Vj

↔ (s. / v.) le. *pragnąć* ‘jausti troškulį; (aistringai) trokšti, norėti, geisti; ilgėtis; pavydėti resp. geisti svetimo (turto ir pan.)’ (SW IV: 968; SPW XXX: 35–41; SSt VII: 22–23) → s. blr. *прагнути* (*прягнути*) ‘jausti troškulį; ko nors labai norėti, trokšti’ (ГСБМ XXVII: 471), blr. *прáгнуць* / *прáгнуць* ‘jausti troškulį; (aistringai) geisti, norėti; siekti’ (Носовичъ 1984: 492; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 244; ЭСБМ IX: 329)

prosà 2 (sf.) ‘slėgtuvas, presas’ BP I 352: *Regėjau Judoj tuos, kurie spaudė prosas subatoj* Ch Ne. 13.15

← (s. / v.) le. *prasa* ‘presas, slėgtuvas; lygintuvas; spaudimas’ (< v. v. a. *presse* ‘vyno presas; spaudimas, slėgimas’ / v. *Presse* ‘presas, slėgtuvas’ / ← V. lo. *pressa* ‘presas; spaudimas, slėgimas’ [SW IV: 973; SPW XXX: 52–53; SSt VII: 24; Kluge 2002: 719;

MLex 161; plg. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *прасa* ‘presas, slėgtuvas; vyndarystė’ (ГСБМ XXVII: 482–483; Булыка 1980: 93)

prõsas 2 (sm.) **1**. ‘prietaisas drabužiams lyginti, lygintuvas, laidynė’ M, Gršl, Vdk, Vv, Ck: *Pridėk pilną prõsą anglių* Al; *Šaltas prõsas* OZ 44; *Kad kailinius siūdavo, tai siųsdavo berniuką a mergučę samdytą kailinių prosą parnešti (kas, nesupratęs juoko, siunčiamas eidavo prašyti kailinių proso – nesamo dalyko, iš to pasijuokdavo)* Žgč; **2**. ‘slėgtuvas, presas’ BB 5Moz. 15.14 (paraštėje), N, K (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 102)

← le. dial. *pras* ‘presas; lygintuvas’ (IAKP II: 131) → blr. (dial.) *прас(ъ)* ‘lygintuvas’ (Носовичъ 1984: 493; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 247; СБГП IV: 93)[216] – dėl kilmės žr. *prosà*

prõsavoti, ***-oja***, ***-ojo***, ***prosavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘lyginti lygintuvu’ NdŽ, M (LKŽe; dar žr. ZtŽ 518); *Marškiniũ kauniẽrių prosavójo kiauliniù ìlciu* Žižmai (DvŽ II: 138)

← (s. / v.) le. *prasować* ‘(iš)spausti; publikuoti, spausdinti; lyginti’ (< v. v. a. / v. *pressen* ‘[su-, iš-]spausti’ / ← V. lo. *pressa* ‘presas; spaudimas, slėgimas’ [SW IV: 974; SPW XXX: 54; SSt VII: 24; Фасмер III: 354; ЭСБМ IX: 361; MLex 161]) → blr. (dial.) *прасовáць* / *прасавáць* ‘lyginti lygintuvu’ (Носовичъ 1984: 493; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 247; СБГП IV: 93), r. dial. *прасовáть* ‘t. p.’ (СРНГ XXXI: 69)

prõsyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘lyginti su lygintuvu’ NdŽ, Pn – žr. *prõsavoti*, *prosavóti* (dar žr. Tölgyes 2009: 74)

prõškas 2 (sm.) ‘miltelis’ NdŽ: *Devė prõškų* OZ 45; *Sutrintas į prošką* brš

← (s. / v.) le. *proszek* ‘biri medžiaga, milteliai ir kt.’ (SW IV: 1027; SPW XXX: 442–443; SSt VII: 69–70) → s. blr. *прошекъ* ‘milteliai’ (ГСБМ XXIX: 287), blr. dial. *прóшкі* (pl.) ‘t. p.’ (СБГП IV: 116; ЭСБМ X: 41)

prošk̀a 2 (sf.) ‘miltelis’ Jrb – žr. *prõškas*

provavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘kelti teisme bylą, bylinėtis’ K, Q 408, R: *Nepakenčia neprovavojęs* N; (refl.) K I 115

← (v.) le. *prawować* ‘teistis, dalyvauti teisminiuose ginčuose’ (SW IV: 984; SPW XXX: 206) → s. blr. *правовати*, *правовать* ‘rūpintis teisės normų laikymosi; teistis’ (ГСБМ XXVII: 461) ≠ blr. dial. *правováць* ‘valdyti, nukreipti’ (ТС IV: 212) ∌ blr. *правováцыца* ‘teistis’ (← [s. / v.] le. *prawować się* ‘t. p.’ [Носовичъ 1984: 492; SPW XXX: 206–207; SSt VII: 45])

prusõkas 2 (sm.) OZ 45, NdŽ, ***prūsõkas*** 2 ‘(zool.) tarakonų būrio vabzdys, rudasis tarakonas (*Blattella*)’ Ar, NmŽ, Krg: *Naminis prūsokas* (*B. germanica*) rš; *Prūsokai, nors ir mažesni, bet judresni ir karingesni ir veja lauk juoduosius (tarakonus)* S. Mast; *Pas juos pilni plyšiai prūsokų, net knibžda* Bgs ir kt. (Krm, Kp, Strn, Pls, J, Slm, LTR [Ds, Pnd, Tl]) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 139; ŠVŽŽ II: 103)

[216] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* autoriai (ЭСБМ IX: 361) spėja, blr. *прас* ‘lygintuvas’ esant ne polonizmą, bet deverbatyvą, vestiną iš blr. *прасавáць* ‘lyginti lygintuvu’.

← le. (dial.) *prusak* ‘tarakonas (*Blatta germanica*)’ (< pr. **prūsīs* ‘prūsas’ III, kontaminuojant su v. *Preuße* ‘Prūsijos gyventojas [resp. Prūsijos vokietis]’ [SW V: 8; AGM VII[2]: 81; Фасмер III: 389–390; ЭСБМ X: 47; PEŽ III: 360]) → blr. (dial.) *прусáк* ‘rudasis tarakonas (*Phyllodronua germanica*)’ (ТСБМ IV: 402; СБГП IV: 118–119), r. *прусáкъ* ‘juodasis tarakonas (*Blatta orientalis*)’ (Даль III: 529)

prūsõkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘(menk.) buvusios Rytų Prūsijos, Klaipėdos krašto gyventojas, vokietis’ [K], LT I 365 (Bs): *A neisit jūs, prūsõkai, numie!* Klp; *Tę atvažinėjo prūsõkai, pirko gražius arklius* Pb; *Ak, berneliai, nabagėliai, kur mes pasidėsim? Nuog prūsokų, nuog pagonų daug prisikentėsim* BsO 13; *Stovi prūsokai žalioje lanko(je), jau, regiu, būsim mes jųjų ranko(je)* JD 1112

← (v.) le. *Prusak* ‘Prūsijos gyventojas’ (Hessen, Stypuła II: 166; Linde IV: 1055) → s. blr. *прусакъ* ‘Prūsijos gyventojas’ (ГСБМ XXIX: 301), blr. *прусáк* ‘Prūsijos gyventojas; Rytų Prūsijos vokietis’ (ТСБМ IV: 402; ЭСБМ X: 47), r. *пруссáк* ‘Prūsijos gyventojas’ (БТСРЯ 1040) – dėl kilmės žr. *prusõkas*, *prūsõkas*

pstrõngas 2 (sm.) ‘upėtakis’ Šaltiniai (DvŽ II: 139)

← (s. / v.) le. *pstrąg* ‘upėtakis’ (SW V: 415; SPW XXXIV: 394; SSt VII: 391; Brückner 1985: 445) → blr. dial. *пстро́нг* ‘upėtakis (*Salmo trutta morpha fario* [*L.*])’ (Сцяшковіч 1983: 388; ЭСБМ X: 188) ∌ blr. dial. *стронг*, *стронк* ‘t. p.’ (СБГП IV: 602)[217]

pudlà (sf.) ‘dugninė su gardimis, vežimo ar rogių viršus’ Kos 155, Čk: *Užkelk ant geležinašio pudlą – rytoj į Raseinius važiuosiu* Btg; *Užsidėsim pudlą, ir bus patogus važiavimas* Šlv; *Ašys ir tekiniai dar geri, tik pudlikės reik naujos* Žv; *Uždėdavome ant paprastų rogių pudlą* Pvn; ***pùdlas*** (sm.) ‘dėžutė’ Q 381, C II 196, R 275, [K], Fr II 127

← (s. / v.) le. (dial.) *pudło* ‘dėžutė, pagaminta iš plonos medžiagos (popieriaus, skardos ir pan.); ekipažo viršus, dengtas vežimas; fortepijono medinė dalis (dėžė); vežimo korpusas; skylėta dėžė žuvims gabenti; dėžė maistui laikyti’, le. dial. *pudla* ‘girnų dėžė’ (< č. dial. *pudło* ‘javų saiko matas; dėžė’ ← v. ž. *pudel* ‘dėžutė’ ↔ v. *Paudel* ‘t. p.’ [SW V: 427–428; SPW XXXIV: 423; SSt VII: 396; Karłowicz IV: 450; Bartoš 1906: 346; ЭСБМ X: 201; Machek 1968: 497]) → s. blr. *пудло* ‘dėžė, skrynutė’ (ГСБМ XXIX: 341; Булыка 1980: 102)

puinolas (sm.) ‘durklas’ SD 310, N, [K]

← (v.) le. *puinał* ‘trumpas durklas’ (< it. *pugnale* ‘durklas’ [SW V: 429; SPW XXXIV: 425; dar žr. Prati 1951: 801]) → s. blr. *пуйналъ* ‘durklas’ (ГСБМ XXIX: 343; Булыка 1980: 69)

pulknùs, ***-ì*** 4 (adj.) ‘purus’ Lp: *Pulknùs sniegas* Rm; *Duona tokia pulknì šiandien* Rm; *Pirkau pulknaũs pyrago* Ul

← (v.) le. *pulchny* ‘purus, minkštas, švelnus’ (SW V: 431; SPW XXXIV: 421; ЭСБМ X: 215; dar žr. SEJL$_2$ 970) → blr. *пу́льхны* ‘purus, lengvas’ (ТСБМ IV: 520)

---

[217] W. Smoczyński (SEJL$_2$ 1221) klaidingai sub. lie. *strañgas* 4 (sm.) ‘upėtakis’ J, Zp, Rtn, Kli: *Pagavau strañgą* Vl (LKŽe) identifikuoja kaip polonizmą, nors akivaizdu, kad dėl struktūrinių leksemos ypatumų, ji priskirtina gudizmams.

pùlokas 1 (sm.) ‘pistoletas’ Q 390, R, [K]: *Su pulokais apsikabinęs* J; *Jis šaudo su pulokais* J; *Bet ir Duraką puloks perplyšdams pagadino* K. Donel; *Pulokėlis* N

↔ (v.) le. *pułhak*, *półhak* ‘toks ginklas’ (< [partityvinis vertinys] v. *Halbhaken* ‘pusiau + ginklas’ [SW IV: 943, V: 432; SPW XXXIV: 436; ЭСБМ X: 212; dar žr. Kabelka 1964: 27, 190; Palionis 1967: 278; Адомавичюте 1982: 43, 46; Kregždys 2014_d: 40]) → s. blr. *пулгакъ* (*полгакъ*) ‘vidutinio dydžio šautuvas’ (ГСБМ XXVI: 115, XXIX: 344–345; Булыка 1980: 70), blr. *пулга́к* ‘t. p.’ (ЭСБМ ibd.)

puñdušas 1 (sm.) **1**. ‘kapitalas, lėšos’ Up: *Jonas nori nusipirkti namus, bet pundušo neturi* Skd; **2**. ‘pavaišinimas už paslaugą’: *Jei bus puñdušo, tai priimsim į savo draugystę* Dkš; *Gerą puñdušą stato* Dkš

↔ (v.) le. *fundusz* ‘pinigų rezervas, atsarga; kapitalas; valda, teikianti pajamas; auka, turto dovanojimas; pramogavimas kito sąskaita; pastato pamatas’ (< V. lo. *fundus* ‘turtas, pinigai, kapitalas; nekilnojamasis turtas, žemės valda; pagrindas, gylis; laivų švartavimosi vieta’ [SW I: 783; SPW VII: 153; Фасмер IV: 210; Шетэля 2011: 30; Blaise 1994: 407]) → s. blr. *фундушъ* ‘fondas; turtas, nuosavybė’ (СЛw), blr. *фундуш* ‘indėlis, įnašas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333), r. *фу́ндушъ* ‘nuosavybė, perduota cerkvei ar visuomeninei organizacijai’ (Даль IV: 539)

pundušavìnis, ***-ė*** 2 (adj.) ‘dovanotas’: *Pundušavìnis sijonas* Tl

↔ (v.) le. *funduszowy* ‘pinigų rezervo, atsargos; kapitalo; aukos, turto dovanojimo; pramogavimo kito sąskaita; pastato pamatų’ (SW I: 783; Linde I: 665) → r. *фундушевой* ‘nuosavybės, perduotos cerkvei ar visuomeninei organizacijai’ (Даль IV: 539) – dėl kilmės žr. *puñdušas*

pùzas 2, ***pũzas*** 2 (sm. sing.) **1**. ‘nikotino nuosėdos kandiklyje’: *Duok šiaudą – cigarnykas pūzù užsikimšo* Lš; *Išvalyk pypkę, ba yra daug pùzo* Al; *Jei iš pypkės pauostysi pũzo, tai sloga praeis* Nmn; **2**. ‘drumzlės, dumblas, purvas, nešvarumai’: *Pilna soželka pūzo* Dsm; *Baloj pūzo atsirado, tai velėti neseka* Dg; *Oi, kiek pùzo pas Dusią!* Švn; *Lyja, tai pùzas toks* Brb; ‘srutos’: *Prakasus iš tvartų revelį, kad ėmė eit pūzas – aš nei nestikėjau, kad jo tiek būt!* Nmn

↔ (s. / v.) le. *fuz* ‘vaško atliekos; nuosėdos; kavos nuosėdos; nešvarumai, atsirandantys lydant metalą; nešvarumai; šlakas’ (< V. lo. *fusum* ‘nuotekų kanalas’ [SW I: 787; SPW VII: 158; SSt II: 371; Blaise 1994: 409; dar žr. $SEJL_2$ 983]) → blr. *фуз* ‘nuosėdos’ (ТСБМ V^2: 158)

pūstélninkas (***-nykas*** M, Vv, ***-is*** R), ***-ė*** 1 (smob.) **1**. ‘atsiskyrėlis’ N, K, Žg: *Radau pūstelninką prieš kryžių poteriaujant* BsP III 46; *Elgės it tikras pūstelnykas* M. Valanč; *Pūstélnykai girioj* DP 139 ir kt. (FrnS 120, Krvp [Grk]); **2**. ‘eikvotojas, išlaidautojas’ C I 492, Q 560, R, K I 509, Sg: *Jijė namų pūstélninkė, t. y. pūstija namus* J; *Jūs pūstélninkai! Ar tam dievs savo gėrybes mums kasdien ir taip dosniai dovanoja, kad mes jas tikt vis kaip kiaulės ėsdami rytum?* K. Donel; *Dukrele svavalnyke, namelių pūstelnyke, namelius pūstavojai, bernelį čestavojai* LB 139 ir kt. (JD 74, Jž, KrvP [Drsk])

← (s. / v.) le. *pustelnik* ‘žmogus, gyvenantis atokioje, kitų negyvenamoje vietoje; vienišius, eremitas’ (SW V: 438; SPW XXXIV: 471; SSt VII: 397; dar žr. Kabelka 1964: 27, 191; Kregždys 2014$_d$: 40) → s. blr. *пустелникъ*, *пустэлникъ* ‘vienišius, atsiskyrėlis’ (ГСБМ XXIX: 356; Булыка 1980: 175), blr. (dial.) *пустэ́льнік* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 263; СБГП IV: 193; ЭСБМ X: 241)

pūškà 2 (sf.) **1**. ‘šautuvas, šaudyklė’: *Paėmė pūšką, užmieravo, tvinkt ir nušovė lapę* Tat; **2**. ‘patranka’ Sut: *Tenai gi jis įkūrė pūškarnę, kurioje pūškas liejo* S. Dauk; Pūškelė SD[1] 153

← (s. / v.) le. *puszka* ‘metalinė dėžutė; buka kiaušinio pusė; šaunamasis ginklas; patranka ir kt. ’ (< [s.] č. *puška* ‘metalinė dėžutė; šaunamasis ginklas; patranka’ ← v. v. a. *bühse* / s. v. a. *buhsa* ‘[metalinė] dėžutė; ginklas’ ← V. lo. *buxis* ‘t. p.’ ← gr. πυξίς ‘dėžutė’ [SW V: 442; SPW XXXIV: 498; SSt VII: 402; GS 165; Brückner 1985: 448–449; Фасмер III: 415–416; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 375; ЭСБМ X: 261; Machek 1968: 501; Rejzek 2001: 521; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 412; Köbler 1993: 371; Schützeichel 2012: 63; Niermeyer 1976: 111; dar žr. Zinkevičius 1988: 133]) → s. blr. *пушка* ‘patranka; skrynutė’ (Булыка 1980: 190), blr. (dial.) *пу́шка* ‘patranka; dėžutė; buka kiaušinio pusė’ (ТСБМ IV: 528; Носовичъ 1984: 540; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 264; СБГП IV: 199), s. r. *пушка* ‘patranka; patrankos sviedinys’ (СРЯВ XXI: 72), r. *пушка* ‘patranka’ (Даль III: 545)

pūčkà 2 (sf.) **1**. ‘šautuvas, šaudyklė’ R, MŽ, Q 105, 354, K: *Iš pūčkų ugnys tiško* Jrk 41; *Skubinos savo pūčką su ašminu užprovyt ir jį nušaut* TDr VI 106; *Pasiimk pūčką ir nušauk zuikį* Gl ir kt. (Ns 1832: 5; K I 5, K I 446, Sch 118, KlvD 223, 293, 311, RD 47, DP 3); **2**. ‘patranka’ SD 49, R 294: *Šaudau pūčkomis ing miestą* SD 14; *Tiesiogiai statyt pūčką* SD 168; *Su pūčkelėms kojeles nutraukė* JD 1102 – žr. *pūškà* (dar žr. Palionis 1967: 278)

pūškarnė (sf.) ‘patrankų dirbtuvė’ S. Dauk

← (v.) le. *puszkarnia* ‘šaunamųjų ginklų, patrankų gamykla; tokių ginklų saugykla’ (SW V: 442; SPW XXXIV: 498) → s. r. *пушкарня* ‘šaunamųjų ginklų saugykla’ (СРЯВ XXI: 73) – dėl kilmės žr. *pūškà*

pūčkařnė 2 (sf.) ‘patrankų dirbtuvė’ M – žr. *pūškarnė*

R

rabárbaras 1 (sm.) ‘(bot.) daržovinis ir vaistinis rūgtinių šeimos daugiametis augalas (*Rheum*)’ DŽ, P, LBŽ, LF III 178: *Daržovinis rabarbaras* (*R. undulatum*) P. Snar; *Rabarbarus reikia virti iš lengvo, nes jie greit suverda* rš, *Rabarbarų kompotas, marmeladas, uogienė* rš

← v. le. *rabarbarum*, le. *rabarbar* ‘rabarbaras; šio augalo šaknis, naudota kaip laisvinamieji vaistai’ (< v. *Rhabarber* ‘rabarbaras’ ← it. *rabarbaro* ‘rabarbaras; toks alkoholinis gėrimas’ / < V. lo. *rabarbarum* ‘rabarbaras’ [SW V: 768; SPW XXXV: 219; Аникин II: 206; Kluge 2002: 763]) → blr. *рабарбар* ‘rabarbaras’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 267), r. dial. *рабарбор* ‘t. p.’ (СРНГ II: 111)

rabáuninkas, *-ė* 1 (smob.) BzF 161, KŽ, ***rabauniñkas*** 2 ‘plėšikas’ Ms, J: *Rabauninkai pradėjo grabalioti po kišenes* rš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 121)

↔ (v.) le. *rabownik* ‘plėšikas, vagis’ (SW V: 456; Linde V: 2) → blr. *рабо́вникъ / рабоўнік* ‘plėšikas’ (Носовичъ 1984: 544; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 267) – dėl kilmės žr. *rabavóti*

rubauniñkas, *-ė* 2 Nmš, *rubáuninkas* 1 (smob.) ‘plėšikas’ J I 631: *Par karą čia ejo ir ejo visokie rubauniñkai* Erž; *Rubauninkai nakčia turtus ir pinigus išplėšė* DS 217 – žr. *rabáuninkas*, *rabauniñkas*

rabavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr., intr.) ‘plėšti’ BS 123, Jzm: *Ejo, vogė, rabavójo, buvo, plėšė – ką anie nedirbo!* Žeml; *Vieną kartą išejo anys visi žmonių rabavotų* BsP II 308; *Naktį dvarus rabavojam* LzP (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 121)

← (v.) le. *rabować* ‘plėšti, grobti, plėšikauti; griauti, versti ir kt.’ (< v. *rauben* ‘t. p.’ / v. v. a. *rouben* ‘plėšti, grobti’ [SW V: 456; SPW XXXV: 2; Pasek II: 298; ISJP 25; ЭСБМ XI: 8, 14; MLex 172]) → s. blr. *рабовати* ‘plėšti, grobti’ (ГСБМ XXIX: 426; Булыка 1980: 41), blr. (dial.) *рабова́ць / рабава́ць* ‘grobti, atimti jėga; šėlti’ (Носовичъ 1984: 544; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 267; СБГП IV: 229; ЭСБМ XI: 8)

rabùiti, *-ùja*, *-ùjo* ‘plėšti’ OZ 46 – žr. *rabavóti*

rubáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘plėšikauti’ N, [K] – žr. *rubavoti*

rubavóti, *-ója*, *-ójo* ‘plėšti’ [K], J, Als, NmŽ, Skr: *Daugel atsirastum palaidūnų, vagių ir kitų piktadėjų, kurie plėštum, muštum, rubavotum* rš; *Par karą liuob žmonis rubavóti* Kl (LKŽe); *Rudens laike, jau ilgos naktys, dar pėdsako nėra, užplūdę vagys pono dvarą rubavot* ŠLSP 282 ↔ *išrubavoti* (verb. tr.) ‘apiplėšti, apvogti’: *Gi naktį užpuolę razbaininkai vagys, apstoję išrubavoję paliverką, ėmę, kas tik jiem patiko* ŠLSP 234 (SŽ 488) – žr. *rabavóti* (struktūrinio elemento *-a-* > *-u-* kaitos genezę, matyt, reiktų grįsti sąsaja su sub. lie. *rab-**ù**-nkai* ‘plėšimas’ [žr. s. v. *rabùnkai*], vestino iš [v.] le. *rab-**u**-nek*)

rabõkas 2 (sm.) ‘kirmėliukė, besiveisianti miltuose arba kruopose’:

Miltai – vieni rabokai: kad įdedi į verėną (viralą), plūduruoja ant viršaus Jdr; *Rabõkai juda kuša miltūse* Rt

← (s. / v.) le. (dial.) *robak* ‘kirminas; slibinas; nedidelis gyvūnėlis (žinduolis [kiaunė, ežys, žiurkė]); vabzdys; žaltys; driežas; vilkas; kaimo judėjas, lyginamas su vilku; vėžys (liga)’ (SW V: 538; SPW XXXV: 273–275; SSt VII: 466–467; Karłowicz V: 26–27; Brückner 1985: 184, 459; Sławski I: 79; ЭСБМ XI: 8; dar žr. ЭССЯ VIII: 99)[218] → s. blr. *робакъ* ‘kirminas; vabzdys; niekam tikęs žmogus’ (ГСБМ XXX: 116), blr. (dial.) *рабáк* ‘kirminas; vikšras’ (ТСБМ IV: 546; Шатэрнік 1929: 239; Шаталава 1975: 148; Грачыха 2001: 220; Касьпяровіч 2011: 261), blr. dial. *робáк* ‘t. p.’ (ДСБ 194; ЛАБНГ I: 140)

rubõkas 2 (sm.) ‘k i r m i n a s’ [K], Skr, Erž, NmŽ, N: *Ir varnos atsiganys nuo rubõkų* Grš; *Suarė tris lysvutes, išarė tris rubokėlius* LTR – žr. *rabõkas* (su struktūrinio elemento *-a-* > *-u-* kaita, matyt, pagal analogiją su antriniu polonizmu verb. lie. *r-**u**-báuti* ‘plėšikauti’ [K], N [LKŽe (žr. s. v. *rubáuti*)], suponuojančiu sememas ‘alinti ↔ plėšti ↔ skriausti’, plg. *Jis tai mūsų gyvenimo kirmėlẽ [neduoda ramiai gyventi, skriaudžia, graužia]* Skr [LKŽe])

rabùnkai 1 (sm., pl.) **1**. ‘p l ė š i m a s’ LT II 128; **2**. ‘n e t v a r k a’: *Kokius čia dabar rabùnkus padarėt?!* Rtn; *Tikri rabùnkai padaryta* Lp

← (v.) le. *rabunek* ‘plėšimas; paprotys ką nors pavogti iš kaimyno Kūčių išvakarėse ir kt.’ (SW V: 456; Linde V: 2) → blr. (dial.) *рабу́нокъ / рабу́нак* ‘svetimos nuosavybės užgrobimas; plėšimas’ (Носовичъ 1984: 544; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 267; СБГП IV: 234; ЭСБМ XI: 13–14)

radzinkà 2 (sf.) ‘r a z i n a’ NdŽ, FrnW, Ds

← le. dial. *rodzynka* (v. le. *rodzenka*) ‘razina’ (Karłowicz V: 63; Linde V: 136) → s. blr. *родзынки* ‘razinos’ (ГСБМ XXX: 350) – dėl kilmės žr. *razinkà*

raitõrius 2 (sm.) ‘r a i t a s b e r n e l i s’ Dr, Šauk, Žg: *Visi broliai bajorai, visi broliai raitõriai, tik aš viena seserėlė grėbiau lanko šienelį* JD 1104; *Oi, berneli raitorėli, ko aš pasiklausiu: ar neradai skepetėlės, šilkeliais išsiūtos?* TDr IV 22 (Kb); *Pjaukit, pjaukit, pjovėjelės, nestovėkit, joja keliu raitoreliai, nedabokit!* LTR (Dkšt) ir kt. (LTR [Lnkv], StnD 25)

← (s. / v.) le. *rajtar* ‘raitelis, apsirengęs ir apsiginklavęs kaip vokietis (*eques germanicus cataphractus*); plėšikas; ilgi odiniai batai iki kirkšnių’ (< v. *Reiter* ‘raitelis’ [SW V: 469; SPW XXXV: 99–100; SSt VII: 431; Smolińska 1983: 198; Sokólska 1999: 146; Kluge 2002: 767; dar žr. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *райтаръ* ‘raitelis’ (ГСБМ XXIX: 482; Булыка 1980: 62)

rakavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘s k a i č i u o t i’ SD[1] 153; ***rokavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** **1**. ‘a r i t m e t i š k a i s p r ę s t i, s k a i č i u o t i’ Ds; **2**. (refl.) ‘a t s i s k a i t y t i’: *O kad išejo ilgas metas, sugrįžo viešpats ano tarno ir rokavojos su jais* Ch 125.19; *Kaip tu rokavójies su savo siela (sąžine)?* DK 68 (dar žr. DvŽ II: 194)

[218] W. Smoczyński (SEJL$_2$ 985), matyt, remdamasis leksemos kirčio vieta, griežtai tvirtina, kad sub. lie. *rabõkas* yra gudizmas. Remiantis StEB I išnašoje 8 išdėstytais konsekventualiojo akcento metodologijos niuansais, toks aiškinimas yra visiškai nepatikimas. Minėtas tyrėjas ignoruoja skolinių adaptacijos dėsningumus.

↔ (s. / v.) le. *rachować* ‘skaičiuoti, (ap)mąstyti; tikėtis; pasitikėti ir kt.’ (< v. v. a. *rechen*, *rechenen* ‘skaičiuoti’ / v. *rechnen* ‘[su]skaičiuoti’ / [SW V: 457–458; SPW XXXV: 4–5; SSt VII: 418; Brückner 1985: 451; Połomski 2010: 14; Фасмер III: 450; ЭСБМ XI: 151; MLex 164; dar žr. Kazak 2011: 81]) → s. blr. *раховати*, *раховать*, *роховати* ‘skaičiuoti; apgalvoti, atkreipti dėmesį’ (ГСБМ XXX: 32; Булыка 1980: 81), blr. (dial.) *раховáць* / *рахавáць* ‘(su)skaičiuoti; turėti omenyje’ (Носовичъ 1984: 561; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 278; СБГП IV: 293; ТС IV: 287), r. dial. *рáховáть* ‘skaičiuoti, matuoti; aptarti, apgalvoti’ (Даль IV: 86; СРНГ XXXIV: 345) ∌ blr. dial. *раховáцца* ‘turėti omeny, apmąstyti’ (ТС ibd.)

rokúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb.) **1**. (intr.) ‘aritmetiškai spręsti, skaičiuoti’ H, R, Sut, K, M: *Jis labai ilgai rokúoja* Ūd; *Rokãvo ans dikčiai gerai* Kv; *Jei nemoki rokuot, tai kiaušinių turgun nevežk* Lš ir kt. (BsP I 63 [*Taigi nešūtykim, kad ponai skiauturę rodo ir, velnių vardus kasdien rokúodami, keikia* K. Donel (Kabelka 1964: 198)]); (refl.) K; (tr., intr.) ‘dedant vienetą prie vieneto, gauti sumą, skaičiuoti’: *Rokúoja jis, kiek išleido pinigų kelė(je)* J; *Senis rokúo(ja), kiek už ką gavęs* Kv; *Gaspadinė ant pirštų ėmė rokúoti dienas (kiek liko iki švenčių)* Krtn ir kt. (Pšl, Slm, KlvD 210); (refl.): *Afrikoje iš viso žmonių rokuojas apie 210 milijonų* rš; **2**. (tr.) ‘minėti, išskaičiuoti kiek ko buvus’ Slm: *Ir ėmė jis vargus rokúoti* Šr; *Nemalonu su tokiu žmogum, kuris tau ant kiekvieno žingsnio pernykščius griekus rokúoja* Snt ir kt. (Kp, A. Strazd, JD 138, LTR [Lš], N); **3**. (intr.) ‘nustatyti kainą, prašyti parduodant’: *Kiek rokúoji už kiaušinius?* Ūd; *Aš tau nerokuosiu brangiai: tegul mano pereis* J. Žem; *Nerokuok tiek daug už tą karvę* Lnkv; **4**. (intr.) ‘atsiskaityti’: *O kaip rokuoti pradėjo, atejo jop vienas, kursai skelėjo dešimtį tūkstančių svarų* VlnE 124; (refl.): *Togdėl prilyginta yra dangaus karalystė nekuriamui karaliui, kursai norėjo rokuotis su tarnais savo* Ch[1] Mt. 18.23 /\ *Gyvenkim* (*gyvenkiam* Užv) *kaip broliai, rokúokimės* (*rokúokiamos* Užv) *kaip žydai* Užp, Alv, Dkš, Erž; **5**. (tr.) ‘laikyti kuo esant’: *Ką piršlys šneka, tai rokuok pusę arba trečią dalį teisybės* J. Žem; *Ką rokúoti už grieką* KŽ; (refl.): *Nors tu vaiskavas, rokuojies karaliaus žmogus, bet ir jis maskolius* J. Žem; *Aš rokuojuosi dzūke, mano tėviškė toli* Grl; *Senas žmogus rokúojas ne darbinykas* Kkl; ‘priskirti’: *Proto netur, dėl to nereik jam (šuniui) grieką rokúoti* K. Donel; *Abramas tikėjo ponui, ir tatai rokavo jis jiem ant teisybės* BB 1Moz 15.2; **6**. (intr.) ‘būti kokios nuomonės, manyti’ N, Trg, Igl: *Aš rokúoju, kad tu stropus būsi* K II 324; *Aš nerokavaũ, kad grįšiu namo (iš karo)* Strn; *Ką tu sau rokúoji?! Jo gryna ranka nepaimsi* Alv; *Kaip tu rokúoji, ar verta ten eiti?* Lž; *Aš rokúoju – tas giminė, kas geras žmogus* Šln; **7**. (refl.) ‘vadintis’: *Čia rokúojas Gintarai* Dl; *Miškas rokúojasi Labūnavos miškas* Jsv; **8**. (refl. praes. 3 prs.; modal.) ‘vadinasi’: *Jų bernas, rokuojas, nieko nenori dirbti* An; *Tai išduodavo žymelę, kad, rokúojasi, tau valnia pjauti kiaulę* Všk – žr. *rakavoti* (dar žr. Kregždys 2014$_d$: 48)

rokúoti (verb. tr.) ‘įrašyti, įtraukti kokius skaičius, įskaityti’ Q 146, K, N: *Įrokuoju drauge* R 114; *Įrašau, įrokuoju, rokundą gautųjų surašau* R 114; *Įrokúok pijukui į algą jo sugaištis* J; (refl.) K – žr. *rokúoti* ‘aritmetiškai spręsti, skaičiuoti’

ramà 4 (sf.) Vl, NdŽ **1**. ‘paspara, konsolė’; **2**. ‘rėmas’ Zt (LKŽe); DPk 417.9–10 *Bâłſas ąnt' râmos girdêtas yra / wêrkſmas ir raudôiimas dídis* (dar žr. Skardžius IV: 244)

← (s. / v.) le. *rama* ‘medinių sijų konstrukcija; sija, stulpas; rėmas, rėmeliai; apvadas, kraštas; permetė ir kt.’ (< v. v. a. *rame* / s. v. a. *rama* / v. *Rahmen* ‘rėmas, rėmeliai; pagrindas ir kt.’ ‘ramstis, kolona, stulpas; karkasas, rėmas’ [SW V: 471; SPW XXXV:

102; SSt VII: 431; ЭСБМ XI: 86; Фасмер III: 440; Wackernagel 1878: 232; Köbler 1993: 1602; Schützeichel 2012: 253; dar žr. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *рама* ‘rėmas; petys’ (ГСБМ XXX: 3; Булыка 1980: 97), blr. (dial.) *ра́ма* ‘medinis rėmas, skersinis; sija, permetė’ (ТСБМ IV: 633; СБГП IV: 267), r. *ра́ма* ‘rėmas’ (Даль IV: 58)

rãmas 4 (sm.) ‘r ė m a s’ Brs, Lnk: *Į vidų įdeda ramùs i korius* Trkn; *Du (veidrodžiai) be ramų̃, vienas taškuotas* Yl; *rõmas* 2 **1**. ‘l a n g o s t i k l o , p a v e i k s l o , v e i d r o d ž i o , a k i n i ų i r k t . d a i k t ų a p t a i s a s’ Krp: *Rõman įdėta ketvirtuota tokia lenta (rašyti grifeliu)* Ob; *Su visu tuo romù ir išmalė langą* Vgr, Vrnv; **2**. ‘a k ė č i ų r ė m a s , b a l ž i e n a s’ Kkl: *Rome medžiaginiam dvidešim virbų geležinių* Šlčn; **3**. ‘į l o v ą į d e d a m a s i š p i n t a s į r ė m i n i m a s’: *Įdėk stipriai romą, kad naktį neiškrisčiau* Vdk; *Pataisė an rõmo gulti* Rdn – žr. *ramà*

rañdyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘v a l d y t i , t v a r k y t i’: *Karalius gali randyti savo karalystę per savo ministrus* prš; *Kai marti smarki, viską rañdija, tai ir nesutinka* Pc; *Pakajėly sėdėsi, per langelį žiūrėsi, šienpjovėlius randysi* LTR (Upn); (refl.) Kv: *Ko čia rañdijys, lyg aš pats nieko nežinočiau* Krkl; *Bene motriška turi tiek proto, kad galėtų vyrui randyties* J. Žem

↔ (s. / v.) le. (dial.) *rządzić* (*się*) ‘valdyti, vadovauti; nukreipti, reguliuoti ir kt.’ (SW V: 804–805; Linde V: 162; SSt VIII: 70; Karłowicz V: 84) → blr. dial. *ро́ндзіць* ‘valdyti, vadovauti’ (Цыхун 1993: 122) ∌ ≠ blr. dial. *жондзіць* ‘gaminti patiekalą’ (ЭСБМ III: 235) – dėl le. **ř* → /ź/ frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4. tipą

rundavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) **1**. ‘v a l d y t i , t v a r k y t i’: *Kol močia rundavójo, vaikai sutiko* J; *Dabar jau jis vienas visus trobesius rundavója* Rz; **2**. ‘(prk.) k r i t i k u o t i , p e i k t i’: *Tai žmogus: kad tik jam rundavoti žėdnas, o pats ant sau nieko nemato* Šmn – žr. *rañdyti*

ruñdyti, *-ija* (*-yja* [K]), *-ijo* (verb. tr., intr.) ‘t v a r k y t i , m o k y t i , p a t a r t i’: *Kano rundas, tas rundija* J; *Marti atėjus nori visus rundyti, bet motina nepasiduoda* Skr; *Tavi vis ruñdyk i ruñdyk; jug nebemaža, galėtum pati i mažesnes da prižiūrėt* Kair; *Ruñdyk, kaip šulinį kasti* Šlv; (refl.): *Mūs senutė babytė tiesi, su savo darbinykais ruñdijas* Ar; ‘v a l d y t i’: *Daug da yra žodžių, kurie visokiais klausimais rundija (sudaro įvairių konstrukcijų)* N – žr. *rañdyti*

rãpninkas (***-ykas***) 1 (sm.) ‘r i m b a s’: *Rapninkas rankoj sutrūko* A. Baran; *Koks iš tavęs raitelis, kad neturi rãpnyko* Krok; *Pasileidę vaikai. Ok jiem rapnyko reikia!* Pnd ir kt. (OZ 46, Ds, LTR [Mrj, Vlkv], BsP II 329); ‘s m ū g i s r i m b u’: *Durnius uždrožė po vieną rãpnyką abiem* BM 242 (Vl); *Kad gavo, tai gavo iš tėvo rãpnykų* VšR (LKŽe; dar žr. ZtŽ 530)

↔ (v.) le. *harapnik* ‘rimbas trumpu kotu ir ilga virve’ (< I. v. le. *herab!* ‘šūksnis šunis raginti’ ← v. *herab!* ‘šalin; čionai [komanda šunims medžiojant]’; II. turk. *harap* ‘nusiaubtas, sunaikintas, sugriautas; apgailėtinas, nukankintas, nuvargintas’ [SW II: 16; Linde II: 820; Brückner 1985: 168; Sławski I: 402–403; Фасмер I: 83; ЭСБМ I: 143; Аникин I: 260–261; Юсипова 2005: 236]) → blr. (dial.) *ара́пнік* ‘trumpas odinis rimbas’ (ТСБМ I: 261; СБГП I: 100), r. *ара́пникъ* ‘ilgas rimbas; ilgas bizūnas ir kt.’ (Даль I: 21) – su inicialinio *(h)a-* afereze

rãptam (adv.) ‘s t a i g a’ Pliustai (DvŽ II: 160; dar žr. ZtŽ 530; ZŠT I: 320, II: 166); ***rãptum*** ‘t . p .’ Alv: *Užėj debesiai, ir rãptum ėmė temt* Smn; *Gyvulys rãptum susirgo*

PnmA; *Kur dañ tu rãptum imsi tų pinigų?!* Mtl; *Nesuk rãptum – gali pagadyt* Dkš; *Rãptum viską padarė* Žl (LKŽe; dar žr. ZtŽ 530; ZŠT II: 166)

← (v.) le. (dial.) *raptem* ‘staiga; nei iš šio, nei iš to; ūmiai; netikėtai’ (< lo. *raptim* ‘skubiai; iš karto’ [SW V: 477; Linde V: 14; Karłowicz V: 11; ЭСБМ XI: 102; Фасмер III: 443]) → s. blr. *рантомъ* ‘staiga; ūmiai’ (ГСБМ XXX: 11; Булыка 1980: 201), blr. (dial.) *рáнтом(ъ) / рáнтам* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 555; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 273; СБГП IV: 272; ТС IV: 285; ЭСБМ ibd.), r. dial. *рáнтом* ‘t. p.’ (СРНГ XXXIV: 106)

raptaũnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘ū m u s , g r e i t a s ’: *Raptaunà jo liga* Ds; *Čia ne arklys, o auksas, ir koks ant vežimo raptaunas* An; *O čia tai raptaũnas kombainykas – kulia parnakt ir pardien* Slm; *raptaunaĩ* (adv.), *raptaũniai*: *Raptaũniai nuvežė ligoninėn* Dglš; *Taip raptauniai apsirgo, kad nė nepamatėm* Antz; *Raptaunaĩ reikia* Ds; *Paimk raptaunai, kad neišslyst* Kp (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 160; ZtŽ 530); ***raptaunùs***, ***-ì*** 4 ‘ t . p .’; *raptaũniai* (adv.): *Raptaũniai nuvežė ligoninėn* Dglš; *Taip raptauniai apsirgo, kad nė nepamatėm* Antz

← (v.) le. *raptowny* ‘staigus, netikėtas, ūmus’ (< lo. *raptus* ‘pagrobimas, užpuolimas; staigus judesys’ [SW V: 477; Linde V: 14; Brückner 1985: 454]) → blr. *рантоўны* ‘netikėtas, staigus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 273)

rarõtai 2 (sm., pl.) ‘(bažn.) a n k s t y v o s i o s m i š i o s p e r A d v e n t ą ’ K, Erž; SD 317, N, LL 207: *Mišios, katros prieš aušrą laikos Advente, vadinas rarotais* Sz; *Pas jus dvi lempos dega kaip per rarotùs* Jrb

← (v.) le. *roraty*, le. dial. *raroty* ‘pirmosios mišios advento laikotarpiu prieš auštant, kurių metu uždegama papildoma žvakė *roratka*; adventas’ (< lo. *rōrāte coeli* ‘apšlakstyk, Dangau! resp. Laimink, Viešpatie!’ [pirmosios šių maldų eilutės] [SW V: 563; SPW XXXV: 395; Karłowicz V: 11; Brückner 1985: 463; ЭСБМ XI: 106]) → blr. *рорáты / рарáты* ‘katalikų mišios, laikomos sekmadieniais 2-ą ar 3-ią val. nakties advento laikotarpiu prieš Kalėdas’ (Носовичъ 1984: 566; ЭСБМ XI: 105–106)

arõtai 2 (sm. pl.) ‘(bažn.) a n k s t y v o s i o s m i š i o s p e r A d v e n t ą ’ Grž: *Išvažiavo į arotùs* Rm (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 24) – žr. *rarõtai* (su dėsninga pirmojo *r-* afereze [plg. Zinkevičius 1966: 178])

arõtos 2 (sf. pl.) ‘(bažn.) a n k s t y v o s i o s m i š i o s p e r A d v e n t ą ’ Kv – žr. *rarõtos* (su dėsninga pirmojo *r-* afereze [plg. Zinkevičius 1966: 178])

rarõtos 2 (sf., pl.) ‘(bažn.) a n k s t y v o s i o s m i š i o s p e r A d v e n t ą ’ Amb, Trgn, Dglš, Klt: *Adventui atėjus, kas šventadienis eidavom pamainomis anksti nevalgę rarotų* J. Bil; *An rarõtų eina, važiuoja* Pb; *Da an pusės rarõtų paspėjom* OZ 46 – žr. *rarõtai* (giminės kategorijos kaita, matyt, suponuota lie. *mìšios* 4 [**sf**. pl.] ‘svarbiosios krikščionių pamaldos ir kt.’ [LKŽe])

raskašė (sf.) ‘k ū n o p o m ė g i s , m a l o n u m a s ’: *O kuri raskašėsu gyven, ta, gyva bebūdam, numirusi esti* Vln 44; ***rãskašis*** 1 (sm.) R 405, MŽ 546, N, [K], DP 102 (paraštėje) **1**. ‘l e n g v a s g y v e n i m a s , g e r o v ė , p r a b a n g a ’ Q 394; **2**. ‘k ū n o p o m ė g i s , m a l o n u m a s ’ Q 630; ***raskãšius*** 2 (sm.) ‘l e n g v a s g y v e n i m a s , g e r o v ė , p r a b a n g a ’ OZ 47: *Dėl kūno raskašių* brš; ***raskažė*** 1 (sf.) ‘t . p .’ NS 1338

(Brž): *Užaugau raskaželėj par mielą motinelę* LTR (Dkšt); ***rãskažis*** 1 (sm.) N, BS 124, (sf.) Ds **1**. ‘t. p.’: *Ar jau jy buvo rãskažin – varge buvo* Lp; *Plūstanti raskažiais* brš; **2**. ‘išdykumas, pasileidimas, valios, laisvės turėjimas’: *Neduok jai tokios raskažies* Šmn; ***rãskažius*** 1 ‘lengvas gyvenimas, gerovė, prabanga’ Mžk, M: *Kad tie nedainiuoja, katrie raskažiuose, o mes padainiuosme, būdami varguose* LT III 412 (Sln); *Atvažiavau pas brolelį ieškot raskažėlio* Krp; *Rãskažių, valią, gerą duoną tura* Škn ir kt. (Žeml, VP 39) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 127)

← v. le. *roskosz*, (s. / v.) le. *rozkosz*, le. dial. *rozkosza* ‘didžiausias malonumas; mėgavimasis kuo; prabanga’ (< s. č. *rozkoš* ‘malonumas; palankumas; prabanga’ [SW V: 632–633; SPW XXXV: 399, XXXVI: 197–210; Linde V: 85; SSt VII: 530–531; Karłowicz V: 46; Brückner 1985: 242; ЭССРЯ II: 286; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 422; plg. Фасмер III: 504; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 393; ЭСБМ XI: 123–124; dar žr. ALEW II: 843]) → blr. *póскошъ* ‘malonumas; gausa; erdvi patalpa’ (Носовичъ 1984: 567), s. r. *роскошь* ‘prabanga; malonumas, mėgavimasis’ (СРЯВ XXII: 214), r. *póскошь* ‘prabanga, turtas, gausa’ (Даль IV: 104)

raškašė (sf.) ‘kūno pomėgis, malonumas’: *Kuri raškašėsu gyvena, šita, bebūdama gyva, nuomirusi esti* Mž 38; *raškašis* (sm.) ‘lengvas gyvenimas, gerovė, prabanga’: *Kur paliko ta valaitė tėtušio dvarely ir didiejai raškašėliai rūtelių daržely* Mit IV 513; *raškažė* (sf.) ‘t. p.’: *Pas močiutę augau, vargo nepažinau, raškažėlėj ūliojau, vainikėlį nešiojau* LTR (Tvr); *rãškažis* 1 (sm. / sf.) Ūd **1**. ‘t. p.’: *Ir čia ne kokioj rãškaži gyvena* Trgn; *Gailisi, kad iš rãškažio į skurdą atėjo* Rd; *Kad aš augau raškažėly pas savo tėvelį* (d.) Krč; *Aš važiuosiu pas tėvelį ieškot raškažėlio* LTR (Jž); **2**. ‘išdykumas, pasileidimas, valios, laisvės turėjimas’: *Vaikas netveria iš rãškažio* Všk; *Iš rãškažio siuto* Skr; *rãškažius* 1 (sm.) ‘lengvas gyvenimas, gerovė, prabanga’ Trk: *Savo bėda lengvesnė už svetimą raškažių* LTR (Vdk); *Pro žmogų, katras parneš raškažių, eidamas, galvą nulenk* Rt /\ *Raškaželiau, raškaželiau, kuomet tu pasibengsi!* Plt ir kt. (Slnt, Skdv) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 130) – žr. *raskašė*, *rãskašis*, *raskãšius*, *raskažė*, *rãskažis*, *rãskažius* (su pučiamojo *-s-* > *-š-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos / konsonantinio sinharmonizmo, t. y. *ra-**s**-ka-**š**-ė* → *ra-**š**-ka-**š**-ė* / *ra-**s**-ka-**ž**-is* → *ra-**š**-ka-**ž**-is*)

raškažtis (sm.) ‘išdykumas, pasileidimas, valios, laisvės turėjimas’: *Tu mylima raškažtyje* BzB 319 (BB GG. 7.6) – žr. *rãškažis* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-t-*)

raskašnas, ***-a*** (adj.) ‘prabangus’: *Raskašnesnis, raskašniausias* Q 394; *raskašnai* (adv.): *Raskašnai gyveno linksmybėje* VlnE 83; ***raskašnùs***, ***-ì*** 4 (adj.) H, R, N, [K] **1**. ‘t. p.’ Q 394: *Raskašnì pečenka* Sch 172; *raskašniaĩ* (adv.): *Raskašniaĩ prisivalgė* Sch 186; **2**. ‘geidulingas, gašlus’ Q 630; *raskašniaĩ* (adv.) [K], R; ***raskãžnas***, ***-à*** 4 (adj.) ‘kuris išdykauja, linksmas’: *Be galo raskažnas vaikas* Všk; ***raskažnùs***, ***-ì*** 4 (adj.) **1**. ‘prabangus’: *Raskažnì šventė* ŽCh 27; **2**. ‘vešlus’: *Jurginai labai raskãžnūs* Slk

← (s. / v.) le. *rozkoszny* ‘prabangus; teikiantis didžiausią malonumą; mėgstantis prabangą; išlepintas’ (< s. č. *rozkošný* ‘prabangus; malonus, mielas; tinkamas’ [SW V: 633; SPW XXXVI: 211–216; Linde V: 86; SSt VII: 532–533; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 422; dar žr. Темчин 1995: 50; ALEW II: 843]) → blr. *раскошны* ‘prabangus;

gausus; erdvus' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 274), s. r. *роскошный* 'prabangus; išlaidus' (СРЯВ XXII: 214), r. *роско́шный* 'prabangus; gausus' (Даль IV: 104) ≠ blr. *роско́шный* 'erdvus; apkūnus, stambus' (Носовичъ 1984: 567)

raškãžnas, *-à* 4 (adj.) **1**. 'prabangus': *Prisakė pasninkautie: užsilaikytie nuog raškažnų valgymų ir gėrimų* Tat; **2**. 'kuris išdykauja, linksmas' Br: *Tas veršelis toks raškãžnas, kada tik nueini, vis randi bešokinėjant* Jrb; *raškažnùs*, *-ì* 4 (adj.) **1**. 't. p.': *raškažniaĩ* (adv.): *Jis raškažniaĩ gyveno* Plik; **2**. 't. p.' [K], Skr: *raškažniaĩ* (adv.) Skr; **3**. 'vešlus': *Koki raškažni liepelė, kur anąmet padiegėm* Vkš – žr. *raskašnas*, *-a*, *raskašnùs*, *-ì*, *raškãžnas*, *-à*, *raskažnùs*, *-ì* (su pučiamojo *-s-* > *-š-* kaita)

raškažnỹstė 2 (sf.) 'išdykumas, pasileidimas, valios, laisvės turėjimas' Q 628: *Svieto raškažnystę per nieką laikė* Ns 1832: 4 – žr. *raskažnùmas*

raškažnùmas 2 (sm.) 'prabanga': *Dvaruose didis raškažnumas ponavojo* prš ⇐ *raškãžnas*, *-à*, *raškažnùs*, *-ì*

raskãžytis, ***-ijasi***, ***-ijosi*** 'lepintis, mėgautis' Vkš, Rm: *Gera tau gi, sesutyte, par motulę raskažytis* (d.) Trgn; *Raskažijas kaip katė prieš darganą* Ob

↔ (v.) le. *rozkoszować się* 'prabangiai gyventi; linksmintis; mėgautis; mylėtis' (SW V: 633–634; SPW XXXVI: 217–218; Linde V: 86) → blr. *роскошевáуьуа* 'prabangiai gyventi; turėti erdvią patalpą' (Носовичъ 1984: 566–567) – dėl kilmės žr. *raskašė*, *rãskašis*, *raskãšius*, *raskažė*, *rãskažis*, *rãskažius*

raskažiáuti, *-iáuja*, *-iãvo* (verb. intr.) 'lepintis, mėgautis': *Raganos nemėgsta, kai kas joms kliudo šeimikuoti ir raskažiáuti* KŽ – žr. *raskãžytis*

raškãžytis, *-ijasi* (*-yjasi*), *-ijosi* (*-yjosi*) (verb. intr., refl.) 'lepintis, mėgautis': *Raškažyjas kaip katė prieš darganą* LTR (Krž) – žr. *raskãžytis* (su pučiamojo *-s-* > *-š-* kaita)

rastrikas (sm.) 'sąmyšis': *Iš tų rastrikų* BB 1Mak. 9.13

↔ s. / v. le. *roztyrk* ([s. / v.] le. *rozterk*) 'nesantaika, ginčas, vaidai, sąmyšis' (SW V: 712; SPW XXXVI: 525–530; Linde V: 123; SSt VIII: 15) → s. blr. *ростыркъ*, *розстыркъ*, *розтыркъ*, *ростиркъ*, *ростирокъ* (*ростеркъ*) 'nesantaika, vaidas' (ГСБМ XXX: 441; Булыка 1980: 38) ≠ blr. dial. *растарэк* 'nesantaika' (ЭСБМ XI: 136)

raškãžninkas, ***-ė*** 1 (smob.) 'kas prabangiai gyvena': *Nu dabar raškãžninkai miršta: ka vargo anie nėra matę, anie miršta* Vvr; *Trys svieto raškažninkai: kavalieriaus arklys, mesininko šuo ir klebono gaspadinė* Plt

↔ (v.) le. *rozkosznik* 'mėgstantis prabangą, malonumus; lepūnas' (SW V: 633; SPW XXXVI: 211; Linde V: 86) → blr. *роско́шникъ* 'prabangos, malonumų mėgėjas; lepūnas' (Носовичъ 1984: 567), s. r. *роскошникъ* 'prabangos, malonumų mėgėjas' (СРЯВ XXII: 214), r. *роско́шникъ* 't. p.' (Даль IV: 104) – dėl kilmės žr. *raskašnas*, *-a*

raštavõnė 2 (sf.) **1**. (ppr. pl.) 'kluono stulpus ar gegnes jungiantis rąstelis' Sdb, Klov, Rm: *Netvirtai įdėtos raštavonės, gali stogas nugriūt* Sml; *Jis pasistatė daržinę ant raštavonių* Krkl; *Kaipgi nebus šaltas namas, kad ant raštavonių pastatytas* Slč ir kt. (VoL 334 [Jnš]); (prk.): *Tokį gyvolį, kurio vienos raštavõnės (šonkauliai) tėr matyti, neišsimoka pirkti* Kv; **2**. 'audeklo marginys': *Tavo prikyštės raštavõnė man labai*

pritinka VšR; ***raštavõnės*** 2 (sf., pl.) ‘pastoliai’ NdŽ, An: *Be raštavonių nepastatysi namo* Klm; *Anas kai kėlė nuo raštavõnių ir tada ažsimušė* Vžns (LKŽe), Dv (DvŽ II: 164)

← s. le. *rósztowanie* (*róstowanie*, *rusztowanie*, *rustowanie*), (v.) le. *rosztowanie* (*rusztowanie*) ‘pastoliai’ (< v. v. a. *rüste* / v. *Rüstung* ‘pastoliai; ginkluotė ir kt.’ [SW V: 777; SPW XXXV: 411; SSt VIII: 50; ЭСБМ XI: 249; Köbler 1993: 1670]) → s. blr. *рошто́ванье* ‘pastoliai’ (ГСБМ XXXI: 22–23) ∌ s. blr. *рыштова́нье*, *решто́ванье*[219], *ришто́ванье* ‘t. p.’ (ГСБМ ibd.), blr. *ришто́ва́нне* / *рышта́ваньне* ‘pastoliai’ (Носовичъ 1984: 568; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 281)

ratà (sf.) **1**. ‘kareivių būrys, kuopa’ Sut, M: *Atėjo kelios ratos kareivių, pačių vyresnėlių buvo į penkias dešimtis* M. Valanč; *Išskaidęs kareivius į ratas* S. Dauk; *Sušuko visa rata žalnierių* DP 169 ir kt. (DP 157, 373); **2**. ‘sekta’: *Heretikas Bulingerus apie savą rãtą rašo* DP 84; ***róta*** 1 Š **1**. ‘t. p.’: *Į sukilimo vietą siunčiama kareivių rota* rš; **2**. ‘bausmę atliekančių asmenų dalinys’: *Draugas Šteinbergas, atbūnantis bausmę Vilniaus rotose, buvo pasodintas ant duonos ir druskos į tamsų ir šaltą karcerį* rš; ‘pati ta bausmė’: *Visi pabaigusieji katorgą ir „valkatos“, atlikę rotas, turi eiti trėmimui į Sibirą* rš; ***rótis*** 1 (sf.) **1**. ‘t. p.’ NdŽ: *Grafas, pasiėmęs iš Telšių kazokų visą rotį, atlėkė į Gintališkę* sp; *Anų galėjo būti aplei tris šimtus – viena rótis* Kal; **2**. ‘kompanija’ I

← (s. / v.) le. *rota* ‘pėstininkų ar raitelių lenkų kariuomenės būrys; karių vora; kuopa, minia, būrys ir kt.’ (< v. v. a. *rot[te]* ‘būrys; minia’ ← s. pranc. *rote* ‘minia’ ← V. lo. *rut[t]a*, *rupta* ‘plėšikų gauja ir kt.’ [SW V: 569; SPW XXXV: 430–435; SSt VII: 499; Sokólska 1999: 146; ЭСБМ XI: 192; Фасмер III: 507; Kluge 2002: 772; Niermeyer 1976: 924; Greimas 1969: 573; dar žr. Zinkevičius 1988: 129]) → s. blr. *poma* ‘kariuomenės būrys; žmonių grupė, kuriuos vienija kokie nors interesai’ (ГСБМ XXX: 450–451; Булыка 1980: 65), blr. *póma* ‘baltaliono dalis’ (ТСБМ IV: 717), r. *póma* ‘kariuomenės būrys, bataliono dalis’ (Даль IV: 105)

ratà 4 (sf.) Švnč, KlvrŽ, Up, 2 Grd, Snt **1**. ‘dalinis mokėjimas terminais; periodiškai mokama skolos, mokesčių dalis’ M: *Ratomis skolą mokėti* Kv; *Par dvi ratàs mokėjom mokesčius, didelius piningus* Kž; *Dvi rãtos (mokesčių) buvo po dvidešimt rublių* Grd ir kt. (Krš, Ktk); **2**. ‘eilė, pamaina’ Kos 54, J: *Tavo rata priejo kalbėti* Mžk; *Ganom (bandą), kada mūso ratà prieina* Užv; *Trys rãtos pirtė(je) buvo* Krš ir kt. (Ėr, Vn)

← (v.) le. *rata* ‘periodiškai mokama įmokos dalis; mokestis ir kt.’ (< V. lo. *rata* ‘proporcija; procentinė pajamų dalis; mokestis’ [SW IV: 479; SPW XXXV: 132–133; Niermeyer 1976: 882; plg. Moszyńska 1975: 202; ЭСБМ XI: 144]) → s. blr. *pama* ‘dalinis mokėjimas; mokesčio mokėjimo terminas’ (ГСБМ XXX: 24; Булыка 1980: 84), blr. *páma* ‘mokėjimo laikas; sutartas nuomos mokestis; įmokos dalis; kieno eilė ką daryti (pvz., ganyti)’ (Носовичъ 1984: 561; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 277)

[219] Dėl šaknies *-e-*, lie. dial. ***re****štavõnė* 2 (sf.) ‘pastoliai’ (ZtŽ 544; ZŠT II: 246, 296), matyt, priskirtinas gudizmams.

ratavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘g e l b ė t i’ M: *Vienas muša, kitas ratavója* Ps; *Bėkim ratavóti, sako, žmogus skęsta!* Kv; *Žmogų, papuolusį bėdon, reikia ratavót* Lp ir kt. (JD 710, Krtn) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 165; ZtŽ 536; ZŠT I: 215; ŠVŽŽ II: 131); *Kad tu manės neratavosi, tai aš tavo vaikus suėsiu* ŠLP 319 ir kt. (SŽ 474)

← (v.) le. *ratować* ‘gelbėti, padėti’ (SW V: 480; SPW XXXV: 133–141; Фасмер III: 447–448; ЭСБМ XI: 145; dar žr. Адомавичюте 1982: 44) → s. blr. *ратовати*, *ратавати*, *ратовать*, *ротовати* (*ретовати*) ‘(iš)gelbėti’ (ГСБМ XXX: 27; Булыка 1980: 41; Бубновіч 2010: 84), blr. (dial.) *ратава́ць*, *ратова́ць* ‘(iš)gelbėti, (iš)saugoti; padėti, pagelbėti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 277; СБГП IV: 290; ТС IV: 286; ЭСБМ XI: 144–145), r. dial. *ратова́ть* ‘gelbėti, ginti, suteikti pagalbą’ (Даль IV: 85) – dėl kilmės žr. *retavóti*

paratavóti (verb. tr.) ‘p a g e l b ė t i’ Žr: *Jį možnėjo da paratavót, ale nebuvo kam* Slm (LKŽe); *Aš viens jos dabar nebegaliu paratavot, aš nieko gero jai nebegaliu padaryt* ŠLP 133 (SŽ 474) – žr. *ratavóti* (praef. lie. *pa-* ‘menkesnio, mažesnio veiksmo atlikimui / trumpai trunkančiam veiksmui / galėjimui ar sugebėjimui ką nors atlikti ir kt. žymėti’ [DLKŽ^5] vedinys)

ratùiti, *-ùja*, *-ùjo* (verb. tr.) ‘g e l b ė t i’: *Prašo – ratùite, baigte* Str – žr. *ratavóti*

rãtmistras 1 (sm.) ‘k a r e i v i ų v y r e s n y s i s’ DP 73, 157; PK 162, M; ***rótmistras*** 1 ‘k a r i n i n k o l a i p s n i s i k i r e v o i u c i n ė s R u s i j o s k a v a l e r i j o j e i r ž a n d a r m e r i j o j e; t ą l a i p s n į t u r i n t i s a s m u o’ TrpŽ, LL 207, A. Janul; ‘k a r e i v i ų v y r e s n y s i s’ DP 179

← (s. / v.) le. *rotmistrz* ‘raitelių ar pėstininkų būrio vadas; vadas, vadovas’ (< v. v. ž. *rotmester* / v. *Rottmeister* ‘kapralas; vadovas, vedlys’ [SW V: 570; SPW XXXV: 436–440; SSt VII: 499; ЭСБМ XI: 193; Фасмер III: 507; dar žr. Титаренко 2002: 158]) → s. blr. *ротмистръ* ‘kuopos vadas’ (ГСБМ XXX: 453; Булыка 1980: 62), blr. *ро́тмістр* ‘pėstininkų būrio kapitonas’ (ТСБМ IV: 717), r. *ро́тмистръ* ‘lengvosios kavalerijos kapitonas; eskadrono viršininkas’ (Даль IV: 105)

ratuñkas 2 (sm.) ‘p a g a l b a, i š s i g e l b ė j i m a s; i š e i t i s’: *Pradėjo šaukt ratuñko* Kp; *Nėr ratunko nuo pelių* Ktk; *Skauda skauda ma galvelę, nerandu ratuñko, prisigėriau alaus midaus ir visokių trunkų* (d.) Plv ir kt. (Sv, Ps)

← s. le. *ratunk*, (s. / v.) le. *ratunek* ‘gelbėjimas, pagalba; patarimas’ (< v. v. a. *rettunge* / v. *Rettung* ‘gelbėjimas, pagalba’ [SW V: 480–481; SPW XXXV: 143–151; SSt VII: 441; MLex 167; dar žr. Zinkevičius 1990: 34; Karaciejus 2006: 176]) → s. blr. *ратунокъ*, *ротунокъ* (*рятунокъ*, *ретунокъ)* ‘gelbėjimas, pagalba’ (ГСБМ XXX: 27–28; Булыка 1980: 41–42), blr. (dial.) *ратýнок(ъ)* / *ратýнак* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 561; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 277; СБГП IV: 291; ТС IV: 286; ЭСБМ XI: 147–148)

ratunkà 2 (sf.) ‘p a g a l b a, i š s i g e l b ė j i m a s; i š e i t i s’ Vvr: *Veizėk kitos ratunkos* Vkš; *Ėmė šaukti ratuñkos* Mžk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 131) – žr. *ratuñkas* (akivaizdu, kad giminės kategorijos kaitą lėmė semantemų ‘pagalba, išsigelbėjimas; išeitis’ morfologinės lytys)

razgriešymas (sm.) ‘n u o d ė m i ų a t l e i d i m a s’: *Ape Razgreſchima. Tatai eſti ape atleidima greku* Mž 28.17 (Urbas 1996: 319)

↔ (s. / v.) le. *rozgrzeszenie* ‘nuodėmių atleidimas, teikiamas nuodėmklausio; kaltės atleidimas, absoliucija’ (SW V: 618; SPW XXXVI: 126–128; Linde V: 80; SSt VII: 526; dar žr. Zinkevičius II: 272) → s. blr. *розгрешенье*, *розгрешение* (*роздрешение*) ‘nuodėmių atleidimas; atleidimas nuo priesaikos’ (ГСБМ XXX: 198)

razinkà 2 (sf.) **1**. ‘razina’ LL 206: *Razinkos* M; *Turėtų patį sokorą o razinkas vaisyt* DP 303; **2**. ‘(bot.) medutė’: *Razinkėlė miškinė (Majanthemum bifolium)* F, LBŽ, LF II 543; **3**. ‘(bot.) vynmedis (*Vitis*)’ P: *Razinka vynnešė (tikrasis vynmedis; V. vinifera)* P

← (s. / v.) le. *rozynka*, (pl.) *rozynki* ‘saulėje džiovinta vynuogė, razina ir kt.’ (< č. *[h] rozinka* ‘razina’ / [←] jdš. *róz(ž)inqe* resp. ראָזִ(ש)ינקע ‘razina’ / (pl.) *róz(ž)inqes* resp. ראָזִ(ש)ינקעס ‘razinos’ ← v. *Rosine* ‘razina’ ← lo. *racēmus* ‘vynuogė [augalas ir uoga, -os]’ [SW V: 736; Linde V: 136; SSt VII: 483; ЭСБМ XI: 63; Machek 1968: 520; Rejzek 2001: 547; Weinreich 1977: 260; Lötzsch 1992: 150; סאָלדאַטאָוו 2011: 840; Falkovič 1941: 48; Галай 2011: 361; dar žr. Klimek 1978: 143; Katz 2004: 142]) → s. blr. *розынки*, *розинки* ‘razinos’ (ГСБМ XXX: 350; Булыка 1980: 150), blr. *разы́нка* ‘razina’ (ТСБМ IV: 628; РБС I: 563), blr. (dial.) *разы́нкі*, *разі́нкі*, *розі́нкі* (pl.) ‘t. p.’ (ТС IV: 303; СБГП IV: 262–263)

raziñkas 2 (sm.) NdŽ **1**. ‘razina’: *Nu iškeps jau ta sočia skanesnį tą pyragą, kokio pieno jau ten (įpils), su raziñkais* Trk; **2**. ‘(bot.) vynmedis (*Vitis*)’ P; *rozinkis* (sm.) ‘razina’: *Davė du stukiu rozinkių* C II 327 – žr. *razinkà*

ražañčius 2 (sm.) ‘tam tikrų daugkartinių maldų junginys, rožinis’ Sut: *Tai ražañčius – poterių negali sučiupinėt* Jrb; *Ražañčių atkalbėjau* OZ 47*; Kaimynai visi bijojo eit į tą ražančių* BsMt I 93 ir kt. (Gs, KrvP [Srv], Švnč); ***ražeñčis*** 2 (sm.) ‘t. p.’ Padvarės (DvŽ II: 170); ***ražeñčius*** 2 **1**. ‘t. p.’ Dv; **2**. ‘karoliukų vėrinys su kryželiu tos maldos dalims skaičiuoti’ Maciučiai (DvŽ II: 170); ***ražõnčis*** 2 ‘vėrinys iš tam tikro skaičiaus karoliukų kalbamoms maldoms skaičiuoti, rožinis; pačios maldos, kalbamos pagal tuos karoliukus, rožinis’ ZtŽ 539; ZŠT II: 204; ***ražončius*** ‘t. p.’ Ml: *Ražončių kalbėdamas, injojo susiedo žirniuos ir gano arklius* Lel (LKŽe); ***rožañčius*** 2 ‘t. p.’ BS 128, Trk, Vkš: *Šis turėjęs du rožančiu: vieną ant kaklo, antrą rankoj* LMD (Sln); *Rožančiai buvo perliniai, kukaviniai, gintariniai, stikliniai, ašariniai, erškėtiniai, ciciniai, granatiniai* Šts ir kt. (J. Paukš, Šts, O, Trk, A 1885: 85, V. Myk-Put, Sln, LTR [Mrj]) (LKŽe); *Po kepurėm pavoždavo (merginos burdamos) rožančių, žiedų, lelkų (lėlę), duonų* Stalgonys (DvŽ II: 195); ***rožončius*** ‘t. p.’: *Jis ėmė ir užkabino rožončių ant kaklo* BsV 208 (LKŽe)

← (v.) le. *różaniec* ‘rožynas; rausva spalva; pamaldų tvarka, įvesta šv. Dominyko: tam tikri apmąstymai, antifona, malda, giesmės, daugkartinis maldų *Tėve mūsų* ir *Viešpaties angelas* kartojimas, rožinio, sudaryto iš 5-ių didesnių ir 50-ies mažesnių karoliukų naudojimas (maldų skaičiaus šiose pamaldose skaičiavimui); rožinio brolija ir kt.’ (< I. V. lo. *rosarium* ‘rožynas; rožių krūmas; tokia malda; rožinis’; II. [vertinys] v. *Rosenkranz*

‘rožinis’ [SW V: 750; Linde V: 60; Фасмер III: 493; Brückner 1985: 466; ЭСБМ XI: 207; SEJL 505; Blaise 1994: 803; dar žr. Widłak 2011: 477]) → blr. dial. *ражáнец* (*ружáнец*) ‘rožinis (vėrinys); rožinio malda’ (СБГП IV: 311), r. dial. *рожанéуъ* ‘rožinis (vėrinys)’ (Даль IV: 10)

reformavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘daryti reformą, pertvarkyti’: *Reformavos ir pataisys tuos plakuosius kūnus* DP 187

← (v.) le. *reformować* ‘gerinti, atnaujinti, reorganizuoti’ (< lo. *reformāre* ‘keisti, gerinti; rekonstruoti ir kt.’ [SW V: 496; SPW XXXV: 183]) → s. blr. *реформовати* ‘pertvarkyti’ (ГСБМ XXX: 84)

regestras (sm.) ‘registras’: JMP 55b.18–21 *Bát giárás padwarnikas ʒwilktereies ing ſenus Regeſtrus / át=máyno wiſus nauiey iʒdumotns / o ſtoſis prieg ſenam páprátimui. O koʒnas vredas páſpálitay dideſneſp prowoſp átſiβaukia: O tá=táy eſt tikray ſeni Regeſtray / o ſeni vreday / kurie nuog páties Po=na / o iʒgi io páties iſákima kiełes per rápta / ir per Apáβtálus nu=ſtiprinti ir páſtátiti / ne tatáy ka ſau ʒmones iʒdumoio / ábá ſtebuklingay iβrádineio* (dar žr. Skardžius IV: 246)

← v. le. *regestr*, (v.) le. *regiestr* ‘alfabetinis sąrašas, registras; sąskaita; skirtukas (knygos) ir kt.’ (< V. lo. *registrum*, *regestum* ‘registras, archyvas; valstybės iždas; skirtukas [knygos]’ [SW V: 498–499; SPW XXXV: 192–197; ISJP 59; Moszyńska 1975: 202; Sokólska 1999: 125; Blaise 1994: 782; Teeuwen 2003: 177]) → s. blr. *регестръ* ‘registras’ (ГСБМ XXX: 49; Булыка 1980: 57)

reguliarnas, ***-a*** (adj.) ‘vykstantis tolygiai ir taisyklingai’ N, [K]: *Reguliarnas apgenėjimas* S. Dauk

← (v.) le. *regularny* ‘tinkamas, teisingas, paremtas nuostatais, taisyklėmis; proporcingas, sklandus, simetriškas; nustatytas ir kt.’ (SW V: 501; Linde V: 24) → blr. *регуля́рный* ‘nustatytas’ (Носовичъ 1984: 562), r. *регуля́рный* ‘padarytas tinkamai, grakštus; simetriškas; nustatytas ir kt.’ (Даль IV: 89; Фасмер III: 458) – dėl kilmės žr. *règula*, *regulà*

rejèstras 2 (sm.) ‘sąrašas, aprašas, registras’ DŽ[1]

← (s. / v.) le. *rejestr* (s. le. *rejistr*) ‘alfabetinis sąrašas, registras; sąskaita; skirtukas (knygos) ir kt.’ (SW V: 503–504; SPW XXXV: 192–197; SSt VII: 446; dar žr. Walczak 1995: 90) → s. blr. *реестръ* (*реистръ*, *рейстръ*) ‘registras’ (ГСБМ XXX: 49; Булыка 1980: 57), s. r. *реестръ* (*реистръ*) ‘sąrašas’ (СРЯВ XXII: 133) – dėl kilmės žr. *regestras*

rekrùtas 2 (sm.) DŽ, ***rekrū́tas*** 1 NdŽ, DŽ[1], ***rekrūtas*** 2 Dglš, ***rẽkrūtas*** 1 ‘(istor.) carinėje Rusijoje naujokas kareivis’ J I 115, LTR (Jz, Ūd): *Vieni spėja, kad jis pabėgęs rekrutas ar saldotas, kiti – kad koks vagis, plėšikas ar žmogžudys* V. Myk-Put; *Mano sūnelį į rekrutus paėmė. Geležiniais apkalė* A. Vien; *Rekrutas turėjo kareiviauti dvidešimt penkerius metus toli nuo tėviškės, pakelti negailestingą karinį muštrą, kęsti žiaurų viršininkų elgesį* rš *Rekrūtų rinkimas* LL 92 ir kt. (Rp, Dsn, KrvD 161, TDr V 42, LTR [Lp, Rk]) (LKŽe); ***rekrūtas*** (sm.) ‘t. p.’: *Kitą kartą du jauni vyriukai, nuo maskolių – rekrutų saugodamies, išalkę valgyti* ŠLSA 85 (SŽ 478)

← (v.) le. *rekrut* ‘šauktinis, ką tik pakviestas į kariuomenę’ (< v. *Rekrut* ‘šauktinis, naujai pašauktasis karys’ ← pranc. *recrue* ‘šauktinis; šaukimas į kariuomenę’ [SW V: 507; Linde V: 30; Фасмер III: 465; ЭСБМ XI: 263; Kluge 2002: 756]) → blr. *рэ́крут* ‘šauktinis’ (ТСБМ IV: 756), r. *ре́крутъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 90)

rekvà 2, 4 (sf.) ‘geležinis lankelis stebulei ar kitam kam suveržti’ E (Krn), Št, Cb, Rod, Vlk: *Stebulė apkalta rėkvom* Užg; *Kalvis uždėjo ant stebulės rekvas* Rud; *Kur važiuoji išsižiojęs, nematai, kad rekvà atšokus!* Ktk; *Prie dalgiakočio rekvùkė* Pv (LKŽe; dar žr. ZtŽ 542); ***rėkvà*** 2 ‘geležinis lankas kam suveržti’ Miežionys (DvŽ II: 173)

↔ v. le. (dial.) *rechwa* ‘(vežimo) rodiklio sąvarža; (metalinis) lankas, apvadas; žiedas; sąvarža; prasčiokas’ (SW V: 492, 494; Linde V: 22; Karłowicz V: 77–78; ЭСБМ XI: 275) → s. blr. *рехва* ‘ratlankis, lankas, graižas’ (Булыка 1980: 120), blr. (dial.) *ре́хва* / *рэ́хва* ‘metalinė (rato) sąvarža; metalinis lankas; sriegis ir kt.’ (Носовичъ 1984: 562; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 281; СБГП IV: 334; Цыхун 1993: 123; Сцяцко 1972: 173–174) – dėl kilmės žr. *rẽpė*

rėkvẽlė 2 (sf. dem.) ‘geležinis lankelis kam suveržti’ Miežionys (DvŽ II: 173) ⇦ *rėkvà*

rėkvùkė 2 (sf. dem.) ‘geležinis lankelis kam suveržti’ Šaltiniai (DvŽ II: 173) ⇦ *rėkvà*

relìkvija 1 (sf.) N, [K], ***relìkvijos*** 1 (pl.); ***relikvijà*** DP 369, AK 53 **1**. ‘gerbiamas daiktas kaip prisiminimas’: *Dūlinėjąs beveiksmis senis buvo jai brangi praeities relikvija, trumpos jos laimės, bent patenkinimo, relikvija* Vaižg; *Tetai vyresnio jos auklėtinio laiškai buvo brangios relikvijos* Pt; **2**. (pl.) ‘(bažn.) religinio garbinimo daiktas ar daiktai, šventųjų palaikai’: *Rinko anas šveṣtas relikvijas kūno ir kraujo jo* DP 55; *Per relikvijàs šventųjų* DP 119; *Relikvijos šventųjų* SD 315

← s. le. *relikwie*, v. le. *relikwije*, v. le. *relikwija* (le. *relikwja*) ‘šventųjų palaikų fragmentas (-ai); likučiai’ (< V. lo. *reliquiae* ‘šventųjų palaikų fragmentai’ [SW V: 511; SPW XXXV: 206; Linde V: 30; SSt VII: 446; ЭСБМ XI: 264; Niermeyer 1976: 907]) → s. blr. *реликвия* (*релеквея, реликва*) ‘garbinami šventųjų palaikų fragmentai’ (ГСБМ XXX: 64–65; Булыка 1980: 180), blr. *рэлі́квія* ‘religinio garbinimo objektas; senovinis reliktas’ (ТСБМ IV: 757)

rentà 4 (sf.) DŽ, 2 ‘iš kapitalo, turto arba žemės reguliariai gaunamos pajamos, gavėjui neįdedant jokio darbo’ NdŽ: *Kad renta gaminiais galėtų būti pakeista renta pinigais, turi būti palyginti gera prekyba, miestų pramonė, iš viso prekių gamyba, o kartu su tuo ir pinigų cirkuliacija* rš

← (v.) le. *renta* ‘(pastovus / kasmetis) pelnas; iš kapitalo, nekilnojamojo turto ar žemės nuosavybės gaunamos pajamos’ (< v. v. a. *rente* / v. *Rente* ‘renta, pensija’ ← s. pranc. *rent* ‘[kasmetis] pelnas; renta; procentai’ ← V. lo. *renda* ‘pelnas; renta; procentai ir kt.’ [SW V: 514; SPW XXXV: 208; ЭСБМ XI: 267; Greimas 1969: 553–554; Godefroy 1990: 450; Blaise 1994: 788; plg. Фасмер III: 470]) → blr. (dial.) *рэ́нта* ‘iš kapitalo, nekilnojamojo turto ar žemės nuosavybės gaunamos pajamos’ (ТСБМ IV: 758; СБГП IV: 332), r. *ре́нта* ‘pastovios piniginės pajamos; pelnas’ (Даль IV: 92)

restavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) 'a r e š t u o t i , s u i m t i' [K]
↔ le. dial. *arestovać* 'suimti, sulaikyti; uždėti areštą' (SGP I²: 162; plg. Аникин I: 275) → s. r. *орестовать* 't. p.' (СлРЯ I: 89), r. *арестова́ть* 't. p.' (Даль I: 22) – dėl kilmės žr. *ãreštas* (su inicialinio *a-* afereze)

restavojimas (sm.) 's u ė m i m a s' [K] ⇐ *restavoti*

rèštas 2 (sm.) **1**. 'g r ą ž a' M, Šn, Skrb: *Išdavė rešto drabnais pinigais* Lš; *Pinigų pakako, da ir rèšto penkis rublius davė* Krs; **2**. 'k a s l i e k a , l i k u t i s': *Duok dabar kiek turi, o rèšto ažeisiu kada pasimt* Vdšk; *Dvi kapeiki atsiimk, o rèštą atiduok* BM 204 (Grnk); *Nerašykite niekados ant švento Jono šalčio, o ant kalėdų kaitros, o reštą kaip išmanote* DS 365; *Nunešė tą reštą uogų* Dglš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 544; ZŠT I: 249); **3**. (col.) 'l i k u s i e j i' Dv (DvŽ II: 175)
← v. le. (dial.) *reszt* ([v.] le. *reszta*) 'likutis; tai, kas lieka; pabaiga' (IAKP II: 204; SPW XXXV: 215; Linde V: 32) (< a. v. a. *rest* / v. *Rest* 'likutis; tai, kas liko' ← pranc. *reste* 'likutis; grąža; likusieji [dalykai]' [SW V: 520–521; SPW XXXV: 215; ЭСБМ XI: 278; Kluge 2002: 760]) → blr. dial. *рэшт* 'likutis; tai, kas lieka' (ЭСБМ ibd.) ∌ s. blr. *решта* 't. p.' (ГСБМ XXX: 100; Булыка 1980: 81), blr. (dial.) *ре́шта* / *рэ́шта* 'likutis; tai, kas lieka; medžiagos skiautė' (Носовичъ 1984: 562; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 281; СБГП IV: 335)

ràštas 2 (sm.) Gl, Kp **1**. 'g r ą ž a': *Man dedas, kad aš tau neturėsiu rašto iš dvidešimt penkių rublių* Lkm; **2**. 'k a s l i e k a , l i k u t i s': *Neškis, kiek pakeli, ràštą paskui pasimsi* Plv – žr. *rèštas*

ràštinis, *-ė* 1, *raštìnis* 2 (adj.) 'p a s k u t i n i s' Rud: *Ràštinė karvė nustrotijo (nugaišo)* Pls; *Vienas šovė – ažšovė pirmąją (gervę), o kitas – raštinę* LTR (Grv); *Raštìnis velinas atej(o)* (ps.) Pls; *Vilkas ir ràštinę (avį) tęsia* Rod ⇐ *ràštas*

rèštinis, *-ė* 1 (adj.) 'p a s k u t i n i s' Kaziuliai (DvŽ II: 175) ⇐ *rèštas*

retavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'g e l b ė t i' N, [K], J, Vv, Lpl: *Oi, jūs kazokėliai, da mani broleliai, retavokit mane Dunojun skęstančią!* (d.) Dv; *Kelkit, vyrai, nemiegokit, kumeliukę retavokit!* JD 1367; *Avinėlis šaukė: „Retavok, retavok, mamute, vilkas mane užpuolė!"* Tat ir kt. (Cp, LB 263); (refl.): *Tėvas dukrą kotavojo, bėgo bernai, retavojos* LTs II 230 (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 175)
← s. le. *retować* 'gelbėti, padėti' (< v. v. a. *retten* 'gelbėti' [SSt VII: 440; Kluge 2002: 761; MLex 167]) → s. blr. *ретовати* 'gelbėti' (ГСБМ XXX: 27)

revidavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. 's k r o s t i , p j a u s t y t i , d a r i n ė t i' Krp, Lkš: *Jį daktaras revidavojo* Vv; **2**. 't i k r i n t i , k a m a n t i n ė t i': *Kožną krėtė ir revidavojo; jei pas kurį rado pinigus, atėmė* Tat; *Kaip nuvarė į Virbalį, mus revidavojo, vienus ėmė, kitus leido, trečius brokavojo* BsO 13; *Ką tu čia mane revidavóji?* Lkš
← (v.) le. *rewidować* 'peržiūrėti, patikrinti, revizuoti' (< lo. *revidēre* 'vėl aplankyti, vėl ateiti' [SW V: 524; SPW XXXV: 221]) → s. blr. *ревидовати*, *ревидовать* 'revizuoti' (ГСБМ XXX: 41), blr. dial. *рэвідава́ць* 'daryti skrodimą' (СБГП IV: 328; ЭСБМ XI: 251)

revokavoti (verb. tr.) 'a t š a u k t i , p a n e i g t i': DPk 352.6–7 *kurí iβéis prieβ nuʒudîtus / niékaḋ iau ne atmainîſis / nei rewokawôſis: bęť ąnť amʒiu̯ amʒinú̯ patęks* (dar žr. Skardžius IV: 247)

← (v.) le. *rewokować* ‘atšaukti; atsiliepti, kviečiant ir kt.’ (< lo. *revocāre* ‘t. p.’ [SW V: 525; SPW XXXV: 223]) → s. blr. *ревоковати* ‘atšaukti; atsiimti’ (ГСБМ XXX: 45)

rẽpė 2 (sf.) **1**. ‘geležinė juosta aplink rato lanką, ratlankis’ M, Vj: *Kalvis padarė rẽpę iš geležies ir traukia ant rato* Žg; *Nu rato nukrito rẽpė* Akm; *Parvažiuojant nusmuko rẽpė nuo rato* Msk ir kt. (Krp, Grz); **2**. ‘*c u n n u s* ’ Slč

↔ (s. / v.) le. *refa* ‘(vežimo) rodiklio sąvarža; (metalinis) lankas, apvadas; žiedas; sąvarža; prasčiokas’ (< v. v. a. *reif* / v. *Reif* ‘lankas; apvalus dirželis; žiedelis ir kt.’ [SW V: 492, 494; SPW XXXV: 180; Reczek 1968: 410; Linde V: 22; ЭСБМ XI: 275; Kluge 2002: 753; MLex 165]) → s. blr. *рефа* ‘ratlankis, lankas, graižas’ (Булыка 1980: 120)

riceriškas, ***-a*** 1 (adj.) ‘tinkantis, būdingas riterių luomui; kilnus, taurus’ N, K

↔ (s. / v.) le. *rycerski* ‘riterio, kario, kilmingojo; kilnus, taurus’ (SW V: 784; Linde V: 151; SSt VIII: 55–56) → s. blr. *рыцерский*, *рицерский*, *рыцерьский*, *рыцэрский* (*рыцарский*) ‘riterio’ (ГСБМ XXXI: 20) ∌ blr. *рыцарскі* ‘riterio; kilnus, taurus’ (ТСБМ IV: 741–742) – dėl kilmės žr. *rìcerius*

rìcerius 1 (sm.) ‘riteris, karžygys’ [K], Q 259, WP 70, BB Teis. 5.23, H, R, N; ***rìcieris*** 1 Š, NdŽ; ***rìcierius*** 1, ***riciẽrius*** 2 ‘t. p.’ DP 530, PK 86, D. Pošk, M, brš: *Nesa geresnis yra vyras kantrus, neg riciẽrius didysis* DP 130; *Kas tu čia tokias rìcierius (drąsuolis), kad čia niekas negali nakvot?!* Kpč

← (s. / v.) le. *rycerz* ‘kilmingas raitelis; karys, herojus ir kt.’ (< s. č. *rycieř* / *rytieř* ‘t. p.’ ← v. v. a. *rîter* ‘kilmingas karys, riteris’ ← ol. *ridder* ‘riteris; ordino narys’ ← [vertinys] pranc. *chevalier* ‘riteris, ordino narys ir kt.’ [SW V: 785; Linde V: 151; SSt VIII: 56; Фасмер III: 532; ЭССРЯ II: 294; ЭСБМ XI: 247; Machek 1968: 528; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 431; MLex 170; Филичева 2003: 200; dar žr. ALEW II: 863; Walczak 1995: 54]) → s. blr. *рыцеръ*, *рицеръ*, *рыцэръ* ‘riteris; kilmingas raitelis’ (ГСБМ XXXI: 21; Булыка 1972: 291, 1980: 25), s. r. *рицеръ*, *рыцерь* ‘riteris, bajoras; garsus karys’ (СРЯВ XXII: 278–279) ∌ blr. *рыцар* ‘Vakarų Europos karys feodalas; nuoširdus, kilniaširdis žmogus; pasišventęs kam žmogus’ (ТСБМ IV: 741)

rìcielius 1 (sm.) ‘riteris, karžygys’ Sut: *Daug jau prajojo tokių rìcielių ir nė vienas negrįžo* Ūd; *Jonas stojo tokiu ricielium, kad nė apmislyt, nė apsakyt* (ps.) Brt; *Tas kareivis tegalėjo save vadinti kariu arba, kaip šiandien vadina, ricieliu* S. Dauk ir kt. (S. Dauk, Plt, LMD [Sln], MP 238) – žr. *rìcierius*, *riciẽrius* (su *-r-* > *-l-* kaita dėl lambdaizmo)

ričierius (sm.) ‘riteris, karžygys’ Q 251, R 197, MŽ 262 – žr. *rìcierius*, *riciẽrius*

ricielstva (sf.) ‘riterių luomo etiketo laikymasis; kilnumas, taurumas’ MP 40

↔ (s. / v.) le. *rycerstwo* ‘riterių luomui būdingas kilnumas, taurumas; riterių luomas; riterio gyvenimo būdas; riteriai; karo menas, strategija’ (SW V: 784–785; Linde V: 151; SSt VIII: 56) → s. blr. *рыцерство*, *рыцерьство*, *рыцэрство* (*рыцарьство*) ‘riterija; riteriai’ (ГСБМ XXXI: 20–21) ∌ blr. *рыцарства* ‘riterija’ (ТСБМ IV: 741), r. *рыцарство* ‘t. p.’ (Даль IV: 119) – dėl kilmės žr. *rìcerius* (su *-r-* > *-l-* kaita dėl lambdaizmo)

ricerysta (sf.) ‘riterija; buvimas ricieriumi’: *Šitaipo padarytas tapo dangus ir žemė su visa jų ricerysta (darniomis grožybėmis)* BB 1Moz. 2.1; *ricerỹstė* 2 ‘t. p.’ Q 417, H, R, N, K: *Jų ricerystė tur galą* C II 320 – žr. *ricielstva*

ričerysta (sf.) ‘riterija; buvimas ricieriumi’: *Kalbėkiat Jeruzalei prieteliškai ir sakykiat, jog jos ričerysta (vargas) galą tur* VlnE 152 – žr. *ricerysta* (dar žr. ALEW II: 863)

rìdlis 2 (sm.) ‘medinis kaustytas kastuvas; didelė geležinė lenktais kraštais lopeta’ Arm, Bgs: *Paimk rìdlį, ba su šiupeliu nepakasi tokios žemės* Pbs; ***rìdlius*** 2 ‘t. p.’ Krš, Lk, Rt, Mrj, Rmš, Žsl, Mrs, Rod, Kls, Pns, Ad, Lkm, Kp, Slk: *Griovius kasa su rìdlium* Mlt; *Su rìdlium geriau kast, negu su lopeta – jis kojos negraužia* Srj; *Griovį tegalima gražiai išlyginti tik su ridliù* Akm; *Su rìdlium lengviau kabinti durpes* Užv ir kt. (Rud, Šll, Švnč, Dv, Vlk, LKK II 216 [Lz], TDr IV 296 [Prng], 260 [Vlk], LTR [Vlk]); ‘kastuvas grūdams semti, pilti, semtuvas’ Švn: *Sūneli, atnešk man rìdlių: pilsime į maišus grūdus* Mrs

← s. le. *rydl*, (v.) le. *rydel* ‘siauras metalinis kastuvas; metalu apkaustytas medinis kastuvas; kastuvas’ (SW V: 788; Linde V: 153; SSt VIII: 62–63; Brückner 1985: 471) → s. blr. *ридель*, *рыдель*, *рыдль* ‘kastuvas’ (ГСБМ XXX: 104), blr. *ры́дальць*, *ры́дэль* ‘kastuvas’ (РБС I: 734) ≠ blr. dial. *ры́дзель*, *ры́дзіль*, *ры́дзяль* ‘medinis kastuvas, apkaustytas metalu; stiprus, tvirtas žmogus’ (СБГП IV: 323; ЭСБМ XI: 228–229)[220]

lìdrius 2 (sm.) **1**. ‘kastuvas (ppr. senoviškas medinis, geležimi apkaltais pakraščiais)’ Trgn, Smn: *Pasiimk lìdrių ir užkask tą duobę* Al; *Atnešk lìdrių – reik griovį prakasti* Krok; *Kur lidrius? Eisiu rasodnyko varpyt* Ut; **2**. ‘semtuvė, „šiūpelis“’ Srj: *Kiek čia tų saršlavų! Susemk ant lìdriaus ir išnešk* Trg; *Pasimk lìdrių pieskom – daugiau pakabysi* Smn; **3**. ‘kibiras’: *Kad nemoki, tai nesemk – matai, ir lidrius šuliny!* Šn; **4**. ‘kibiro lankas’: *Lidrių perlaužei – dabar negaliu pasemti vandens* Drs – žr. *rìdlius* (su sklandžiųjų *r* ir *l* metateze, t. y. *r-...-l-* > *l-...-r-*)

rìdlos 2 (sf. pl.) ‘šakės su nagais smulkiems daiktams kasti, pakabinti’: *Smulkims mėšlams, pelams vartojo ridlàs – šešiais aštuoniais nagais grėblius* Šts; *Rìdlos – šakės pelams, smulkims mėšlams, bulvėms mažosioms atskirti* Šts; *Šikšniniai kretilai, žvyniniai guzikai, rìdlos šešiais nagais – viskas išnyko muno amžiuo* Šts – žr. *rìdlis*, *rìdlius*

riẽčė 2 (sf.) **1**. ‘daiktas, dalykas’ C I 465, N: *Iš tos karvės nieko riẽčės (naudos) nėra* Plt; *Kas yra riečė iš skubos darbo?* PP 48; *Didę iškadą broliui savam mažos riečės dėlei padaręs, nenor atsiprašyti* BP II 291; **2**. ‘organas’ P; ***riečià*** 2 **1**. ‘t. p.’ N, [K], BzBk II 19, Kv, Rt: *Brangiausiai užmaksojau už tą kepurę, o menka riečia iš anos tė(ra)* Vvr; **2**. ‘priežastis’ N, [K]; ***riečis*** (sub.) ‘priežastis’ Q 601

← (s. / v.) le. *rzecz* ‘gebėjimas kalbėti; kalba; šneka; daiktas, dalykas, objektas; dalyko esmė; įvykis ir kt.’ (SW V: 807–809; ISJP 68; SSt VIII: 83–94; GS 176–177; Brüc-

[220] Priešingai W. Smoczyńskio teiginiui (SEJL$_2$ 1022), sub. lie. *ridliáuka* 1 (sf.) ‘medinis kaustytas kastuvas; didelė geležinė lenktais kraštais lopeta’ Žmt, Aln, Antš: *Pasiėmęs ridliauką, nuejo duobės kast* Ktk; *Paaštrink ridliauką* Ktk (LKŽe), dėl struktūrinių ypatumų priskirtinas gudizmams, o ne polonizmams, plg. blr. (dial.) *рыдлёўка* ‘(metalinis) kastuvas’ (ТСБМ IV: 734; СБГП IV: 323), blr. dial. *рыдля́ўка* ‘t. p.’ (СБГП ibd.) ↔ ≠ le. *rydlówka* ‘medinis kastuvas, į kurį įstatomas rydelis; kastuvėlis, nedidelis rydelis’ (SW V: 788).

kner 1985: 475; dar žr. БЕР VI: 237; Derksen 2008: 434) → s. blr. *речъ*, *речь*, *рэчъ* ‘daiktas, dalykas; turtas; esmė ir kt.’ (ГСБМ XXX: 91–97), blr. *рэч* ‘daiktas; faktas; dalykas’ (ТСБМ IV: 765) ∌ blr. dial. *жэч* ‘dalykas; reikalas’ (СБГП II: 174; ЭСБМ III: 274) – dėl le. **ř* → /ź/ frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4 tipą

riktavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.), ***rìktavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** **1**. ‘dėstyti, tvarkyti’ M, Varn: *Pradės rìktavot armatūrą* Lnkv; *Negi būčiau vajavojęs, vaiske pūčką riktavojęs* NS 1262; **2**. ‘kalbėti, plepėti’: *Tai ką čia riktavójai?* Ds (LKŽe); **3**. ‘nustatyti’: *Slūžijantiems nieks nebuvo galo metų įriktavojęs* ŠLSP 169 (SŽ 480)

↔ (v.) le. *rychtować* ‘pritaikyti; nukreipti; parengti, paruošti; numatyti ir kt.’ (< v. v. a. *richten* ‘sutvarkyti, parengti; nukreipti’ [SW V: 786; Linde V: 152; LEW 735; ЭСБМ XI: 247; MLex 168]) → blr. *рыхтава́ць* ‘parengti, paruošti; ką nors veikti’ (ТСБМ IV: 741), blr. dial. *рыхтова́ць* ‘sutvarkyti, išlyginti plytas’ (ТС IV: 341)

rìmoris 1 (sm.) ‘kas siuva pakinktus’ M, DS 56 (Rs): *Rìmorio amatas, brac, nelengvas* Mžš; ***rìmorius*** 1 ‘t. p.’ Pun, Sug, Vdk, Grdm: *Eisiu ryt pas rìmorių, kad šorus pasiūtų* Krok; *Paspražyk rìmorių prie paliūtei* Ktk; *Mano amatas rìmoriaus buvo: treji ketveri metai (mokslo)* Grv; *Nunešk tą skūrą rìmoriuo* Pln (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 146)

← (v.) le. *rymarz* ‘amatininkas, gaminantis išdirbtos odos produkciją, balnius’ (< v. *Riemer* ‘pakinktininkas, šikšnius’ [SW V: 792; Linde V: 155; Brückner 1985: 472; ЭСБМ XI: 236]) → s. blr. *рымаръ*, *римаръ*, *римарь* (*ремарь*) ‘šikšnius’ (ГСБМ XXX: 107–108), blr. (dial.) *ры́мар* ‘t. p.’ (ТСБМ IV: 736; СБГП IV: 325; ТС IV: 341)

rimorỹstė 2 (sf.) ‘pakinktų dirbėjo amatas’ M: *Dėl sprendimo apie rimorystės išdirbius pakviesti buvo fotografas ir aptiekorius!* V. Kudir

↔ (v.) le. *rymarstwo* ‘išdirbtos odos gaminių amatininkystė, balniaus amatas ir kt.’ (SW V: 792; Linde V: 155) → blr. *рымарства* ‘šikšniaus amatas’ (ТСБМ IV: 736) – dėl kilmės žr. *rìmoris*, *rìmorius*

rinà 4 (sf.), ***rynà*** 2 NdŽ **1**. ‘vamzdis ar lovelis vandeniui nuo stogo nutekėti’ Krsn, Krok, Vv: *(V)anduo nuo rynų led tyška* Vdš; *Padarė jis rinàs pastogiais, kad bėgtum vanduo rinomis pagal* J; *Vanduo kliokte kliokė rynomis, pritaisytomis prie namų* A. Vencl ir kt. (Rs, Krk, Paį, Sdk); **2**. ‘lovys vandeniui nutekėti’ Nmk: *Pasidėk prie šulinio ryną, nereikės kibirais taip toli vilkti* Pkr; **3**. ‘čiurkšlė’: *Lyja rynõm* Ut; *Nuo stogo bėga vanduo rynomìs* Krok; **4**. ‘juosta, dryžis, likęs nuo tekančio skysčio’: *Vis tiek jau per sieną rašalo rynà nubėgusi* Krok; *Stovi rỹnos nuo dažų an paminklų* Ktk; *Iš maišų teka, rynà eina* Ml; *Net va po visą gryčią rỹnos kraujo stovėjo* Ktk

← (s. / v.) le. *rynna* ‘vamzdis; latakas vandeniui atitekėti ar nutekėti’ (< v. v. a. *rinne* ‘šaltinis; lovys, vandens latakas ir kt.’ [SW V: 795; Linde V: 157; SSt VIII: 64; GS 176; Brückner 1985: 472; LEW 735; Фасмер III: 529; ЭСБМ XI: 237; Köbler 1993: 1640; MLex 169; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *рина*, *ринна*, *рына* (*рынва*) ‘latakas’ (ГСБМ XXX: 111; Булыка 1980: 97), blr. (dial.) *ры́на* / *ры́на* ‘kanalizacijos vamzdis, kanalizacija; latakas, kuriuo vanduo nuteka ant malūno rato;

metalinis vamzdis lietaus vandeniui nuo stogo nutekėti' (Носовичъ 1984: 563; СБГП IV: 326; Цыхун 1993: 123)

riñkas 2 (sm.), ***rìnkas*** 1 'turgavietė, prekyvietė' OZ 48, N: *Vakar an riñko tik dvi padvados stovėjo* Plm; *Pamidorų in riñko bus* Dv; *Nuvežė an rìnko meitėlį* Rod; *In rìnko lubneles vežė pardaliot* Aps (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 180; ZtŽ 547; ZŠT II: 244)

← (s. / v.) le. (dial.) *rynek*, le. dial. (Kšbd) *rynk* 'turgus, turgavietė; miško proskyna; kovos laukas' (< s. č. *rynk*, *ryňk* 'turgaus aikštė, turgus' ← v. v. a. *rinc* 'žiedas; apskritimas; aikštė' / v. *Ring* 'žiedas; apskritimas; turgus' [SW V: 794; SSt VIII: 64; Linde V: 156; Karłowicz V: 80; ЭСБМ XI: 237; Machek 1968: 527; Siatkowski 2004: 40–41; Połomski 2010: 14; Rejzek 2001: 552; MLex 169; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; ALEW II: 867; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *рынокъ*, *ринокъ* 'turgus; turgaus aikštė' (Булыка 1980: 82), blr. (dial.) *ры́нак* 'turgus; vidurinė (neužstatyta baldais) kambario dalis' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 280; СБГП IV: 326; dar žr. Барысюк 2011: 124), s. r. *рынокъ*, *ринокъ* 'turgaus aikštė, turgus' (СРЯВ XXII: 276), r. *ры́нокъ* 'kaimų ir miestų aikštė, skirta prekybai, turgus' (Даль IV: 118; Фасмер III: 530)

> *rinkà* 2 (sf.) DŽ **1**. 'turgavietė, prekyvietė' R 251, MŽ 335, N, [K], M, Mšk, Lž, Ar, Skr: *Ana išvažiavo su višteliais ant rinkos del pardoso* J; *Eikit, vaikai, ant rinkos, gerkit, imkit arelkos* JD 565; *Mano vainikas iš rūtų daržo, tavo kepurė ant rinkos rasta* JV 106 ir kt. (BsP III 145, LTR (Gdr, Vkš, Mžš, LzP, Žsl); 'miestelio aikštė' Ar: *Pilnas šventorius, pilna rinkà buvo žmonių* Up; *Dabar ir vyrai: daugiau ant rinkẽlės prarūko, ne ką bažnyčioj prisimeldžia* Srv; *Skambina, o žmonės da ant rinkẽlės teberiogso* Mžš ir kt. (A. Vien); **2**. 'prekių mainų, pardavimo sfera': *Manufaktūra dirba stambiajai rinkai* rš; *Susidarė dvi lygiagretės pasaulinės rinkos* sp; *Vidaus rinkà* DŽ[1]; *Riñkos kaina* DŽ[1] – žr. *riñkas* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *aikštẽ* 3, 4 [**sf**.], *áikštė* 1 'mieste namais neapstatytas plotas ir kt.' / lie. *turgãvietė* 1 [**sf**.; hibr.] 'aikštė, kur turgus esti, prekyvietė' [LKŽe])

risà (sf.) 'bruožai, atvaizdas': *Atšvytulis vandenė(je) it iš mano veido risavo(ja) rìsą* J; *Jo visa risa matos vandeny* Kos 161

← (v.) le. *rysa* 'linija, brūkšnys; dėmė; plyšys, įskilimas; įplėšimas; randas' (SW IV: 796; Linde V: 157–158) → s. blr. *руса* 'linija' (ГСБМ XXX: 112), blr. *ры́са* 'linija, siaura juostelė; veido bruožas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 281; ЭСБМ XI: 241) – dėl kilmės žr. *rìsas*

rìsas 2 (sm.) 'anglimi pažymėtas brūkšnys' Mtl: *Tašyk pagal rìsą – sugadysi materjolą* Rs

← (v.) le. *rys* 'linija, brūkšnys; piešinys, kontūras, eskizas' (< v. *Riss* 'plyšys; įskilimas; skylė; piešinys, planas, kontūras' [SW IV: 796; Linde V: 157; ЭСБМ XI: 241]) → blr. dial. *рыс* 'linija' (ЭСБМ ibd.)

risavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) 'piešti, dažyti, marginti' M: *Kad žiūriu in vandenį, atšvytulis risavó(ja) risą vandeny iš mano veido* J; *Man grėblelis risavotas, valioj, nuo bernelio dovanotas, valioj* NS 138; *Turiu bėrą žirgelį, risavótą balnelį* JD 281 ir kt. (JD 1038, LB 145, Skdv, LTR [Krp] [Dv (DvŽ II: 186; dar žr. ZtŽ 555)]); **2**. (intr.)

'kreivuliojant eiti, važiuoti': *Ką gi čia risavoji iš vieno šono kitan – važiuok tiesiai!* Dgl

← (v.) le. *rysować* 'piešti, braižyti; rėžti, raižyti, graviruoti ir kt.' (< v. v. a. *rîʒen* / s. v. a. *rîʒan* 'draskyti; [su]braižyti, [su]plėšyti, [su]draskyti' [SW V: 797; Linde V: 158; Фасмер III: 485; ЭСБМ XI: 241; Wackernagel 1878: 240; Köbler 1993: 1647; Seebold 2008: 685; Schützeichel 2012: 263]) → s. blr. *рисовати*, *рысовати* 'dažyti, piešti' (ГСБМ XXX: 112; Булыка 1980: 166), blr. *рысава́ць* 'piešti' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 281; dar žr. Барысюк 2011: 124), r. *рисова́ть* 'piešti, braižyti' (Даль IV: 96)

rištãkas 2, ***ryštãkas*** 2 (sm.) **1**. 'srovė, čiurkšlė': *(V)anduo rištãkais teka* Švnč; *Tada ka(d) dav(ė) lietus – nuo kalno ryštãkais ejo* Pv; *Net rištakais prakaitas bėga* Bd; **2**. 'griovelis vandeniui nutekėti; ežia' Lbv: *Rištakuose daug geros ėdamos žolės* Nmn; **3**. 'brydė, šliūžė': *Perėjo per gerybą ir padarė rištãką* Al

← le. dial. (DLd [Poznań], MLd [Kraków]) *rysztok*, *ryśtok* ([v.] le. *rynsztok*) 'akmenimis grįsto šaligatvio krašte esantis kanalas, kuriuo vanduo nubėga į požeminę kanalizaciją; iškastas griovys; kanalas' (< v. v. a. *rinnstok* 'nutekamasis kanalas' / v. *Rinnstock* 't. p.' [SW V: 795; Linde V: 157; Pasek II: 342; ISJP 52; SSt VIII: 65; Karłowicz V: 80; Brückner 1985: 469; ЭСБМ XI: 249; dar žr. Walczak 1995: 92]) → blr. (dial.) *рышто́к* 'nutekamasis kanalas; tėkmė; užtaka ir kt.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 281; СБГП IV: 328) ∌ s. blr. *ринштокъ*, *рынштокъ* (*рыншторкъ*) 'nutekamasis kanalas' (ГСБМ XXXI: 17; Булыка 1980: 97)

raštãkas 2 (sm.) **1**. 'srovė, čiurkšlė': *Tai sukaitau: raštãkais prakaitas bėga* Rdm; **2**. 'latakas, klanas': *Kai lyja, tai netgi čia raštãkai stovi* Švnč; *Jis, tur būt, gerai įsipjovė: kur nuėjo, tai liko raštakas kraujų* Prn – žr. *rištãkas*, *ryštãkas* (su šaknies *-i-* > *-a-* dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. lie. dial. **r-**i**-št-**a**-kas* → *r-**a**-št-**a**-kas*)

rizikaũnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. 'nebijantis imtis neaiškios baigties reikalų': *Gliaudelis rizikaunèsnis, tai eisma pas jį* Slm; *Kad rizikaũnas svotas, tai pirma važiuoja* Dv /\ *Kad ir neciekaunas, bet rizikaunas* LTR (Yl); **2**. 'smarkus, linkęs kibti, bartis': *Aš tokių labai nenoriu rizikaunų̃* Str; *Jis y(ra) rizikaũnas – visi bijo* Jnš; *Jūs(ų) karvė labai rizikaunà (badosi)* Str; **3**. 'labai išdidus, pasipūtęs': *Dėl ko taip rizikaunas, kad ne labas neduodi?* Sd (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 192–193)

← le. *ryzykowny* 'azartiškas, rizikingas, drąsus' (← le. *ryzyk*[*-o* / *-a*] 'azartas, rizika; drąsa ir kt.' < v. *Risiko* 'rizika' ← it. *rischio* 'pavojus, rizika' / pranc. *risque* 'baimė; pavojus; rizika' [SW V: 800; ЭСБМ XI: 233; Kluge 2002: 767]) → blr. *рызыкоўны* 'rizikingas, azartiškas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 280)

rizikavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) 'pūstis, didžiuotis': *Neilgai ana su manim teip rizikavõs* Lb; (refl.): *Geras žmogus nėkumet nerizikavójas* Slnt (LKŽe); Milkūnai (DvŽ II: 193)

← le. *ryzykować* 'elgtis rizikingai; mėginti laimę' (SW V: 800) → blr. (dial.) *рызыкава́ць* 'rizikuoti' (ТСБМ IV: 736; РБС III: 255; СБГП IV: 325) – dėl kilmės žr. *rizikaũnas*, *-à* (reikšmė 'pūstis, didžiuotis' suponuota kontaminacijos su adj. lie. *rizikaũnas*, *-à* 'rizikuojantis ir dėl to išdidus, šaunus')

rymiónas, ***-ė*** 1 (smob.) ‘r o m ė n a s’ R, MŽ, N, M; ***rymiónis***, ***-ė*** 1 ‘t. p.’ SD 331, C II 327, Sut; ***rymiónai*** 2 (sm., pl.) ‘r o m ė n a i’: *Rymionų žinios* S. Dauk; *Rymionai čėse pagonijos buvo užkietėję piktybėse savo* Tat

← (v.) le. *Rzymianin* ‘romėnas; Romos katalikas’ (< lo. *Rōmānus* ‘romėnas’ [SW V: 826; Linde V: 179; dar žr. Dini 1990: 237]) → s. blr. *римянинъ, рымянинъ* ‘senosios Romos gyventojas; katalikas’ (ГСБМ XXX: 110) – dėl le. **ř* → */ź/* frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4 tipą

rymionkà 2 (sf.) ‘r o m ė n ė’ R, MŽ, N

← (v.) le. *Rzymianka* ‘romėnė; Romos katalikė’ (< lo. *Rōmāna* ‘romėnė’ [SW V: 826; Linde V: 179]) → s. blr. *римянка*, *рымянка* ‘senosios Romos gyventoja’ (ГСБМ XXX: 111) – dėl le. **ř* → */ź/* frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2.4 tipą

rỹžis 2 (sm.) ‘(bot.) š i l t ų j ų k r a š t ų d u o n i n i s a u g a l a s (*O r y z a s a t i v a*); j o g r ū d a s’ Kv: *Rỹžis sėjamasis* P; ***rỹžius*** ‘t. p.’: DPk 294.9–10 *Wießpatís ąnt dwieių patrôwu ąnt awiniénoś ąnt rîžiu / ir ąnt ábdo wíśsiémus páprafto ir kûrimo hûkio / ganá turi* (dar žr. Skardžius IV: 248)

← (s. / v.) le. *ryż* ‘varpinių šeimos augalas, ryžis (*Oryza sativa*)’ (< v. v. a. *rîs* ‘t. p.’ [? ← it. *riso* ‘t. p.’] ← V. lo. *risus*, *risium* ‘t. p.’ ← lo. *orȳza* ‘t. p.’ ← gr. ὄρυζα ‘ryžis [augalas ir grūdas]’ ← iran. **vrīzi-* ‘t. p.’ [~ pušt. *vrižē* ‘ryžiai’ (sf. pl.)] ← ? s. i. *vrīhí* ‘ryžis’ [SW V: 800; Linde V: 159; SSt VIII: 65; Niermeyer 1976: 921; plg. Фасмер III: 485; ЭССРЯ II: 280; MLex 169; Prati 1951: 834; Beekes II: 1112–1113; Абаев II: 246; Hinz 1975: 270; Mayrhofer II: 597–598; dar žr. Palionis 1967: 281; Zinkevičius 1987: 139]) → s. blr. *рижъ*, *рыжъ* ‘ryžiai’ (ГСБМ XXX: 105; Булыка 1980: 150–151), s. r. (nuo XVIII a.) *рыжъ* ‘ryžiai’ (Лутовинова 2005: 256)

rodà 2 (sf.) Dk, NdŽ, OZ 47, Dgl, Pc, Vkš, Vvr, Krkl, 4 Jn, Kt, Lš, Rud, ***róda*** 1 NdŽ, SD 276, Q 404, P, N, M **1**. ‘p a t a r i m a s’ Al, Lš, Upt, Šl, Škn, Skrd, Gd, Kv, Dr: *Rodą gavau, t. y. man parodė, ką dirbti* J; *Duok rõdą, ką man daryti* Brb; *Eisiu an daktarą, vis duos kokią rõdą* Užp ir kt. (Krp, K. Donel[1], V. Piet, PK 57, DP 464, Ch[1] Mr. 12.37, BsP IV 8, BM 36 [An], Dglš, JD 13, Gdr, JD 497, KrvP [Alv, Bt], Kt, Lkv, Klvr, Alv, LTR [Slk], Kt, Jnš, Tat, Grg); **2**. ‘p a s i t a r i m a s, s u e i g a’ Krtn, NdŽ: *Kaimynai suejo į rodą, kur užvarą tverti, tiltą statyti* J; *Visi ėjo pas juos ant rodos* A 1884: 61; *Atstojo farizeušai, suėjos rõdona, idant jį sugautų kalboje* DP 364 ir kt. (Mž 458, Ch[1] Mr. 15.1, LzP, Grd, Skr, Up, Alvt); ‘t a r y b a’: *Lenkų karaliaus taryba (roda)* A. Janul; *Užmanymas (= sumanymas)... šįmet bus svarstomas viešpatystės rodoje* Vrp 1897: 49; *Medicinos roda atnaujino uždraudimą vartoti žalią ir geltoną dažalą nudažymui valgomųjų daiktų* VŽ 1904: 7; *Aukščiausia roda anos liaudies visos* DP 22; **3**. ‘š n e k a, p o k a l b i s, p a š n e k e s y s’: *Dabar gali su pana i šnekėti, savo rõdą jau pradėkiat* Lk; *Vedu rõdą vedam* Slnt; *Buvo toki rodà išejusi, ka tas brolis parejo* Jdr ir kt. (Kv, Žlb, Krtn, Brs, J, Krtn, Slnt); **4**. ‘t v a r k a’ Rš, Jnš: *Tėvai, eik, daryk rodą* rš; *Stogą vėjas apiplėšė – nėra jokios rõdos* Kkl; *Dãrai rõdą su boba!* Dglš ir kt. (Šk, Dgč, Vln 22); **5**. ‘i š e i t i s’: *Ė sakau, nėr jaugi rodõs* Tvr; *Abudu su tuo uošveliu mudu keikam aną, ir*

nebė(ra) rõdos Klk; *Kap sopa ažupenčiai, tai netgi rodų nėra* Mlk ir kt. (Dglš, LTR [Šd], Krs, Ob, Str); ‘išsigelbėjimas’: *Kap pradeda kapot blusos, tai nėr rodėlės ažmigt* Ad; *Kap pradema darbą, rodėlės nėr (viską užmiršta, kol nebaigia)* Ad; *Yr roda nuog gyvatės: įdėk bitę gyvą duonelėn minkštiman, praryk, ir tinimas nustoja* Kls; **6**. ‘būdas, priemonė’: *Aš nežinau, kokia rodà galėj (dingti)* Str; *Apsirgusį visokiom rodom gydo* Mrc; *Nebepakeliu kirvio nei kokia rodà* Skp ir kt. (Rmš, Lel); **7**. ‘reikalas, dalykas’: *Su vyrais vis geresnė rodà* Bgt; *Kada išvysi tave peikiančiojo asilą, po savo naštos gulintį, veizdėk, nepalik jį, bet užmeškok rodas tavo dėlei ano* BB 2Moz. 23.5; *Tasai buvo neprizvalijęs rõdosp ir veikalump jų* DP 179; *Tas ponas su laba roda – tiktai gydyk* LMD (Sln); **8**. ‘sumanymas, kėslas’: *Sugaudinase rodosu, kurias išdūmoja* Mž 523; *Jų rodas visas tu žinai* Mž 339 (LKŽe); **9**. ‘leidimas’ ZŠT II: 53

← (s. / v.) le. *rada* ‘patarimas; taryba; mąslumas, protas; pasitarimų vieta; rotušė; patarėjas’ (< v. v. a. *rât* ‘patarimas, pasitarimas; taryba’ / v. *Rat* ‘t. p.’ [SW V: 461–462; SPW XXXV: 25–60; SSt VII: 420; GS 166; MLex 164; ЭСБМ XI: 24; dar žr. LEW 741; Zinkevičius 1988: 133; Kregždys 2014$_d$: 40–41]) → s. blr. *рада* (*рядa*) ‘magistrato taryba, sprendžianti miesto valdymo, teisminių ginčų klausimus; tarybos narys ir kt.’ (ГСБМ XXIX: 430–433; Булыка 1980: 189), blr. (dial.) *рáда* ‘patarimas; priemonė’ (Носовичъ 1984: 544; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 267; СБГП IV: 238), s. r. *рада* ‘patarimas; Lenkijos karaliaus patariamoji didikų taryba; taryba; kolegialus sprendimas; karaliaus patarėjas’ (СРЯВ XXI: 120–121), r. *рáда* ‘patarimas; taryba’ (Даль IV: 9)

rõdas 4 (sm.) ‘patvarkymas, sprendimas’ KB II 51, R, MŽ, N: *Tai Dievo rõdas* K; *Anoj dienoj bus regima, kad Dievas rodą širdžių išreikš* MšK – žr. *rodà*, *róda*

rodzãjus 2 (sm.) ‘derlius’: *Apsėję visą lauką, grįžta atgal, prašydami poną Dievą, kad duot gausų rodzãjų* BM 103 (Krč)

← (s. / v.) le. *rodzaj* ‘gentis, karta; giminė, šeima; gimimas, gimdymas; derlingumas; augalų gentis, rūšis; derlius ir kt.’ (SW V: 547–548; SPW XXXV: 310–320; SSt VII: 476–478; GS 170)[221] → s. blr. *родзай* ‘tų pačių protėvių kartų seka; rūšis’ (ГСБМ XXX: 139; Булыка 1972: 284)

roičia (sm.) ‘patarėjas’: Chyl 1Kr. 26.14 *Połe tada burtas ties Uźtekieimą Selemiey: bet Zecharjey ſunuy jo, kurſey buwo razumnu royczu, mete burtą, ó burtas jo iſzejo ties Puſe nakties*; Chyl 1Kr. 27.32 *Jonathan wel dede Dowida buwo Royczu razumnu źmogumi, tas teypag buwo Piſorumi; ó Jehiel ſunus Hachmoni buwo prieg ſunams Karalaus*; Chyl 1Kr. 27.33 *Achitofel wel Roycza Karalaus: ó Huſai Archita buwo prietelumi Karalaus* (dar žr. Skardžius IV: 249)

↔ (s. / v.) le. *rajca* ‘patarėjas; kolegijos, senato narys; tarpininkas perkant ar parduodant; piršlys’ (SW V: 467; SPW XXXV: 95–97; SSt VII: 423) → s. blr. *райца* ‘patarėjas; senato

[221] Lie. dial. *rozãjus* 2 (sm.) ‘derlius’ Pšl, Pmp: *Pernai buvo daug geresnis rozajus* Žml (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, plg. s. blr. *рожай* ‘tų pačių protėvių kartų seka; rūšis; lytis; kasta; derlingumas; vislumas ir kt.’ (ГСБМ XXX: 150–151; dar žr. ЭСБМ XI: 34), o ne vestinas iš le. *urodzaj* ‘(gausus) derlius’ (SW VII: 349), kaip nurodoma LKŽ(e).

narys' (ГСБМ XXIX: 482–483; Булыка 1980: 22), blr. *ра́йца* 'patarėjas' (Носовичъ 1984: 554; ЭСБМ XI: 73), s. r. *райца* 'patarėjas; kolegijos narys' (СРЯВ XXI: 264)

rokūbà 2 (sf.) [K], FrnW, KŽ **1**. 'apskaičiavimas, apyskaita' R 193: *Sumyštu rokūboj berokuodamas* R 375, MŽ 503; **2**. 'skaitmuo, skaičius' R 408, MŽ 550; **3**. 'kiekis, suma' R, MŽ; **4**. 'kapitalas' R 91, N; **5**. 'registras' R 171, MŽ 226
↔ (s. / v.) le. *rachuba* 'įvertinimas; skaičiavimas; pasikliovimas; sąskaita, registras' (SW V: 458; SPW XXXV: 6; SSt VII: 418) → s. blr. *рахуба* 'atsiskaitymas, apskaičiavimas' (ГСБМ XXX: 33; Булыка 1980: 81), blr. *рахýба* 'sąskaita, atsiskaitymas, apskaičiavimas; kvitas; kilnojamasis turtas ir kt.' (Носовичъ 1984: 561; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 278; ЭСБМ XI: 153)

rokùndas 1 K, ***rokuñdas*** 2 (sm.) **1**. 'skaičiavimas, aritmetika' K, KB II 63: *Rokundo mokslas* Q 407; *Rokundo žinia* C II 276; *Viskas būsią išguldoma (= išdėstoma), neišskiriant nei rokundo, nei gramatikos* rš; **2**. 'apyskaita, atsiskaitymas' NdŽ: *Žmones tur(i) rokundą duoti* C II 276; *Tu turėsi man rokùndą duoti* K II 122 (*Tu, išputėli pilvots... Tikt dabok, kas bus, kad stipdams rasi rokùndą* K. Donel [Kabelka 1964: 198]); **3**. 'susitarimas' NdŽ: *Be zorako vežam rąstus, t. y. be rokundo* J; *Iš jo rokundo nėra apgaulės* J; *O koks čia rokavimas, o koks čia rokuñdas* Trk; *Seniai dėl tos žemės rokuñdą padarė* Krkl; **4**. 'derybos, pasitarimas' NdŽ: *Nu tai tada atvažiuos su tuo jau vaikinu tas piršlys susišnekėti jau, nu jei sutiks, ir baigs tą rokuñdą* Trš; *Su anuo neišvesi nė kokio rokuñdo – ans viską ant durniaus leida* Slnt; *Mat, rokundas taip išėjo* J. Žem; **5**. 'apskaičiavimas, apgalvojimas': *Visos dienos su rokùndu buvo* Erž; *Pry to darbo y(ra) daug rokundo* Kv; *Be rokùndo nedirbsi: turi būti rokùndas visur* Skdv; *Be kokio rokuñdo (be abejonės) mausma į Telšius* Všv; 'tvarka': *Nė(ra) rokuñdo pry ano* Kv; **6**. 'skaičiuotinas dalykas': *Dieninink as ir antrininkas tei bus ne rokundas pri tos sargos, bo ans turi savo atlikti* DS 168 (Rs); **7**. 'reikalas': *Tai ne mano rokundas* N; *Į kieno rokundą kištis* N; *Savo kojom lenktyniauti tai kitas rokundas, o ne arklį varginti* rš; *Blogi rokundai, nebžinau, kaip daba bebūs* Trk; **8**. 'kalba': *Visi rokuñdai – Olga ir Olga* Trk
↔ (s. / v.) le. *rachunek* 'skaičiavimas; sąskaita; aritmetika; finansinė ataskaita ir kt.' (< v. v. a. *rech[e]nunge* 'sąskaita' [SW V: 458–459; SPW XXXV: 6–7; SSt VII: 418; Siatkowski 2004: 43; Фасмер III: 450; ЭСБМ XI: 154; MLex 164; dar žr. Dini 1990: 237; Walczak 1995: 80, 142; Kabašinskaitė 1998: 11; Kregždys 2014$_{d}$: 41]) → s. blr. *рахунокъ*, *рахункъ*, *рохунокъ* 'skaičiavimas' (ГСБМ XXX: 34), blr. (dial.) *рахýнокъ / рахýнак* 'dokumentas; skaičiavimas, apskaita; tvarka; ataskaita' (Носовичъ 1984: 561; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 278; СБГП IV: 293) ≠ s. r. *рахунка*, *рохунка* 'skaičiavimas, sąskaita' (СРЯВ XXII: 119) ≠ r. dial. *рахýнок* 'tvarka' (СРНГ XXXIV: 346) – struktūrinę žodžio moduliaciją, matyt, lėmė kontaminacija su lie. *rokù-**nd**-ininkas, -ė* 'skaičiuotojas; aritmetikos mokovas, žinovas' (žr. s. v. *rakùndininkas* [*-inykas*], *-ė*; *rokùndininkas*, *-ė*)

rakùnda 1 (sf.) 'apyskaita, atsiskaitymas': *Apie rakundą Filypo ir Andrejaus* BP I 315 – žr. *rokùndas*, *rokuñdas*

rochunda (sf.) ‘apyskaita, atsiskaitymas’ BzB 320: *Prilyginta yra dangaus karalysta žmogui, kursai norėjo rochundas turėti su tarnais* VlnE 123–124 – žr. *rokùndas*, *rokuñdas*

rokùnda 1 (sf.) NdŽ, SD[1] 153, MT 244, H, R, Q 407 **1**. ‘skaičiavimas, aritmetika’: *Rokundos ar nereiks išduot?* P. Vaič; *Man reikia kasdien padaryt rokùnda* Krsn; *Aba juose teipag namuose rokundos mokia* MP 63; **2**. ‘apyskaita, atsiskaitymas’: *Rokundą duomi* R, MŽ; *Rokundą duoti* N; *Reikia gi pabaigt mūsų rokùndą* Sdk ir kt. (A 1885: 82, DP 123, 360, DK 69, MT 247); **3**. ‘sąskaita’: *Ar parnešei iš krautuvės rokundą* Ndz; *Siųsti pinigus su jų rokundomis* rš; ‘biudžetas’: *Žemės (valstybės) rokùnda* KŽ; **4**. ‘registras’ R 289: *Giminų eilų rokunda* H 179, R 171; **5**. ‘susitarimas’ Šln, Rmš: *Rokùndą padariau* Strn /\ *Pigi rokunda su Kunigunda* PPr 404; **6**. ‘derybos, pasitarimas’: *Su ja jis turėjo visą rokùndą* Jrb; **7**. ‘apskaičiavimas, apgalvojimas’: *Turėk rokùndą, tiek bėdos padaręs!* Km; *Padaryk savo namuose rokundą* Pš; *Vis tiek Dievo rokùnda yra* Ėr; **8**. ‘skaičiuotinas dalykas’ Bgt: *Tų vaikų pas juos be rokùndos (daug)* Brž; *Dvidešim kapeikų nebe rokùnda jau* Kp; **9**. ‘reikalas’: *Ot tokios rokùndos!* Vrn; *Nesikišk į mūsų rokùndą* Pš; **10**. ‘tikslingas veikimas, numačius pasekmes, nauda’: *Kokia man rokunda tau dykai dirbt* Švnč; **11**. ‘sutarimas’: *Ka būt rokùnda gera, kitaip i gyventų* Jnš; **12**. ‘dėmesys’: *Ai, anas tai nieko nejema rokùndon: jam ar teip, ar teip pasakysi – vis tiek* Vžns; *Man ir rokùndoj nėra, ką ana kalba* Ut; *Aš Onos ir rokùndoj neturiu* Ds – žr. *rokùndas*, *rokuñdas*

rõtušis 1 (sm.) ‘pastatas, kur yra miesto savivaldybė ar kiti valdžios organai’: *Ėmę tada Jezusą žalnieriai storastos rotušin, surinko jop cielą ratą* Ch[1] Mt. 127.27; ***rotūšius*** ‘t. p.’: KNSEk 109.1 *kayp Fárizeußay ne mázgotomis‖ránkomis walgiti / ánt ♦Rotuſiaus kur Piłotàs buwá eytis‖ſmertełnas tay griekas buwà*; KNSEk 275.6 *ir ſurißuſi IEzuſa nuwede ij nuo Káyfoßiaus ánt ♦Ro=‖tußiaus / ir átàdawe ij Pontſkamuy Piłotuy Storaſtay*; KNSEk 275.24 *Ir neia patis ánt ♦Rotußiaus / idánt neißſideargtu* ir kt. (dar žr. Skardžius IV: 249)

← (s. / v.) le. (dial.) *ratusz* ‘miesto tarybos posėdžiavimo vieta; savivaldos teismas; magistratas’ (< v. v. a. *râthûs* ‘rotušė’ [SW V: 481; SPW XXXV: 152–153; SSt VII: 441; Karłowicz V: 12; Połomski 2010: 14; Фасмер III: 448; ЭСБМ XI: 148; MLex 164; dar žr. Palionis 1967: 278; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *ратушъ* (*ратуша*) ‘miesto taryba; miesto tarybos pastatas’ (ГСБМ XXX: 28–29, 30; Булыка 1980: 35), s. r. *ратушъ* (*ратуша*) ‘miesto tarybos pastatas; savivaldybė’ (СРЯВ XXII: 118) ∌ blr. *рáмуша* ‘miesto savivaldos pastatas Vakarų Europoje’ (РБС III: 234)

rõvaras 1 (sm.) ‘dviratis’: *Sūnus in rõvaro nuvažiav(o)* Arm; *Rõvaru tai greičiau kap pėsčias* Šlčn (LKŽe; dar žr. ZtŽ 562; ZŠT II:316); *Nù, kas tas mãšinas turéjo, rõvaro daliõs neturéjo* Pliustai (DvŽ II: 195); ***rõvaris*** 1 ‘t. p.’ ZtŽ 562; ZŠT II: 316

← le. dial. *rowarz* ‘dviratis’ (IAKP II: 210) → blr. dial. *ро́вар*, *ро́вор* ‘dviratis’ (СБГП IV: 298; Цыхун 1993: 122; Сцяцко 1972: 186–187; Ляшкевіч 2004: 26; Шаталава 1975: 153) – dėl kilmės žr. *rõveras*, *rõveris*

rõveras, ***rõveris*** 1 (sm.) ‘dviratis’ ZŠT II: 222

← le. *rower* ‘dviratis’ (< angl. *rover* ‘t. p.’ [SW V: 570; ЭСБМ XI: 163; dar žr. Zielińska 2002: 110]) → blr. dial. *ро́вэр* ‘dviratis’ (Шаталава 1975: 153)

roža (sf.) ‘dekoratyvinis augalas’: *Roža eſti Jeſus Chriſtus* Mž 73.7 (Urbas 1996: 323; dar žr. Skardžius IV: 250); ***rõžė*** 2 DŽ, ***rožẽ*** 4 K, R, MŽ, N, Sut **1**. ‘(bot.) dekoratyvinis erškėtinių šeimos lanksvinių pošeimio augalas (*Rosa*); to augalo žiedas’ SD 320, LBŽ: *Laukinė rožė (R. canina)* P; *Samaninė rožẽ* K II 68; *Vasarinės ir žieminės rožės* Žr ir kt. (R 294, K II 134, 143, ŽŪŽ 133, Šmn, Gl, LKT 115 [Up], DP 101, VP 40, KlpD 31, JD 1483, KrvD 118, 158, StnD 24, Rk, Btg, LMD [Sln], JV 828, DvD 415, Mž 72, Plv, Rš, Nj); ‘(prk.) apie pasipūtusį, greit įsižeidžiantį žmogų’: *Palauk, kokia čia rõžė – negali susišnekėti* Krš; **2**. ‘(bot.) piliarožė (*Althaea*)’ Mit II 138, LBŽ: *Rožė didžioji (A. rosea)* P; *Rožė aptiekinė (A. officinalis) auga drėgnose pievose, krantuose* rš; *Kosulio rožės (A. officinalis)* P; *Senoviškos rõžės baltos, pilnavidurės, didelės* Plv; **3**. ‘(bot.) vandens lelija (*Nymphaea*)’: *Irkimės ežeran rõžių* Smn; **4**. ‘gėlės žiedo pavidalo papuošalas’ R 331, BŽ 491, DŽ: *Plaukuos rõžė (kaspinas) inrišta* Ktk; *Įsirišiau kasõs kasnyką didžiausia rože* Kp ir kt. (Pnd, Trgn, Pnd, J. Balt, Sdk); ‘gėlės žiedo pavidalo ornamentas’: *Ant langų nuo šalčio roželės randas* J; *Mėlyns laivužėlis, rožėms rašytas žėglužėlis* JD 743; *Rõžėm, rõžėm skarelė, labai graži* Klt; *Juostas audžia rožele* Knv; **5**. ‘pintinės lankų susikryžiavimo vietos išpynimas’: *Didelei kašei reikia ir didelės rõžės* Ds; *Pasleidė rõžė, ir suiro kašelė* Ds; *Šita pintinė gražesnė, jos rožė iš lazdyno nupinta* Užp ir kt. (Jnš, Pgg, Srv); **6**. ‘krūminė skiauterė’: *Palik tą gaidį sū rože veislei – bus vištos dėslesnės* Sdb; **7**. ‘briedžio, elnio rago išsišakojimas’: *Jaunojo elnio ragas esti vienšakis ir neturi rožės* Enc VII 781; **8**. ‘tokia bulvių veislė’: *Ankstyvoji rožė – daugiausia mūsų respublikoj auginama ankstyvųjų bulvių veislė* rš; **9**. ‘(med.) liga, pasireiškianti ryškiai ribota raudona dėme odoje, temperatūros pakilimu’ R 294, DŽ: *Rõžė kokia šlapia* Rod; *Rožẽ puolė nuo pašalimo* Alks; *Apšlubo žmogus – rožė ar kas* Ps ir kt. (Vkš, Rd, Krs, Gršl, LKT 86 [Kl], Pt, Šts, Antr, Grv, Aps, Pls, Ggr, LTR [Ant], Kp, Šts, Str, LTR [Imb], Grd, Kl, Vkš)

← (s. / v.) le. *róža* ‘rožė; rozetė; rožinio draugija; vaikinų, giedančių bažnytines giesmes, būrelis; tokia infekcinė liga ir kt.’ (< s. č. *róžě* ‘t. p.’ ← v. v. a. *rôse* / s. v. a. *rôsa* ‘rožė’ ← lo. *rosa* ‘rožė, rožių krūmas; rožių aliejus’ ← gr. dial. [ajol.] ῥοζά [← *ῥοδια-] ‘rožė’ [~ gr. ῥόδον ‘t. p.’] ←[222] iran. **vrda-* ‘rožė’ ← aram. *wardā*’ resp. ורד ‘rožė’ [~ n. aram. dial. *warda* (sing.), *warde* (pl.) ‘rožės; gėlės’] ← akad. *? [a]murdinnu* ‘? raukšlėtoji gervuogė; tokia liga’ [SW V: 749–750; SSt VIII: 38; Linde V: 59–60; Moszyńska 1975: 203; ЭСБМ XI: 167–168; SEJL 521; Rejzek 2001: 551; Фасмер III: 493; ЭССРЯ II: 284; Wackernagel 1878: 241; Köbler 1993: 1651; Seebold 2008: 686; Schützeichel 2012: 264; Frisk II: 660–661; Beekes II: 1289–1290; Hinz 1975: 270; Šmit 2005: 145; Sokoloff 1992: 169; Khan 2009: 564; Fassberg 2010: 302; CDA 16; dar žr. Zinkevičius 1987: 140; Филичева 2003: 142; Kregždys 2014$_b$: 73–74; plg. SEJL$_2$ 1039]) → s. blr. *рожа* ‘rožė’ (ГСБМ XXX: 149–150; Булыка 1980: 149), blr.

[222] Kitaip gr. ῥόδον kilmę aiškina Aleksandras Šapošnikovas (ЭССРЯ ibd.).

(dial.) *pó́жа* ‘rožė (*Rosa L.*); dedešva (*Malva neglecta Wallr.*; *Malva silvestris L.*); tokia infekcinė liga (*erysipelas*)’ (Носовичъ 1984: 565; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 278; СБГП IV: 300), r. *рожа* ‘dedešva’ (Даль IV: 101)

rùžavas, ***-à*** 3[b] (adj.) Erž, ***ružãvas*** 4, ***rūžavas*** 3[b] DūnŽ, Tt, ***rūžãvas*** 4 NdŽ ‘kuris rožinės spalvos’ NdŽ, Prnv, M: *Rùžavus burokus rūgena* Ds; *Ružavosios bulbės yra blaiviai ružavos, skūra plona* Vkš; *Vanduoj ružãvas* Mrc

← (v.) le. (dial.) *różowy* ‘rožinis, rožės spalvos’ (SW V: 758; Linde V: 99; Karłowicz V: 68; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → blr. (dial.) *ружóвы(ŭ)* ‘rausvas’ (Носовичъ 1984: 568; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 279; СБГП IV: 311) – dėl kilmės žr. *rùžas*, *rūžas*

rūrà 4 (sf.) **1**. ‘vamzdis’ Q 418, DP 473, R, N, K, Sut, M: *Vandens rūros (vandentiekiai) liudija apie galybę genujiečių* TS 1899: 10; *Rūra dūmų* Q 406; *Šulnys vandenio iž lytaus, iž rūros (šaltinis)* SD 117 ir kt. (K I 244, II 198); **2**. (vlg.) ‘užpakalis, subinė, raukai’: *Katros maža rūrà, reik sijonų daug vilkti* J; *Rūràs rodo moterys (trumpas sukneles nešioja)* Imb; *Ant žirgelio jodžiau, savo rūrą rodžiau* JD 143 ir kt. (Šlv, Šln, Dgč, Km, Krkl, Slm, Ar, Sln, Krvp [Pln, Srv], Ds, LTR [Kp, Krž, Šmn], Erž, Sml, Mžš, Ck, Klvr, Rd, An, Lg, Sv); (scom.) ‘apie kvailą žmogų’: *Eik tu, rūra, neplepėjęs* Pns; **3**. ‘kuliamosios anga, pro kuria išmetami šiaudai’ M, Up, Vn: *Petras atiminės nu rūrõs* Rs; *Liucę statysim kast nuo rūrõs* Sml; ‘(adatos) skylutė’: *Kai su akulioriais (žiūri), tai tartum to(ji) rūrà didelė adatai* Slm

← (s. / v.) le. *rura* ‘kanalas, vamzdis; cilindras (tokia vyrų skrybėlė); šautuvo vamzdis; ilgas kaulas; fistulė; virškinamasis traktas ir kt.’ (< v. v. a. *rôr* / v. *Rohr* ‘nendrė; vamzdis; dūdelė ir kt.’ [SW V: 773; SSt VIII: 46–47; Linde V: 144; Brückner 1985: 469; ЭСБМ XI: 216; Połomski 2010: 14; Kluge 2002: 769; MLex 171; dar žr. Walczak 1995: 92]) → s. blr. *рура* ‘vamzdis’ (ГСБМ XXX: 483; Булыка 1980: 93), blr. dial. *рýра* ‘t. p.’ (ЭСБМ ibd.)

rūriniñkas 2 (sm.) ‘laistytuvas’ C II 205, Krz 152, N ⇐ *rūrà*

rūrinti (*-yti* Smn), *-ina*, *-ino* (verb.) **1**. (intr.) ‘iš lėto eiti, dirbti’: *Rūrina rūrina ir nieko nepadirba* Ds; **2**. (tr.) ‘coire’ Lp, Stk, Kbr, Knt ⇐ *rūrà*

rūrúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr., intr.) ‘pasilenkus, iš lėto dirbti’ Vb: *Jau ir mokytoja bulbos’ rūrúoja (jas ravi)* Slm; *Rūrúojam ir rūrúojam apie namus* Dglš – žr. *rūrinti*

rūrìnis, ***-ė*** 2 (adj.) **1**. ‘turintis vamzdį; kuris vamzdžio pavidalo’ Rtž: *Rūrìnis kragas (laistytuvas)* K, N; *Jug turi pinigų, pirk rūrines pištaletas* rš; **2**. (vlg.) ‘rūroje, prie rūros esantis’: *Čia rūrìnė vieta išgedusi* J

↔ (v.) le. *rurny*, *rurowny* ‘kanalo, vamzdžio; cilindro (tokios vyrų skrybėlės); šautuvo vamzdžio; ilgo kaulo; fistulės; virškinamojo trakto ir kt.’ (SW V: 774; Linde V: 145) → s. blr. *рурный* ‘vamzdžio’ (ГСБМ XXX: 483) – dėl kilmės žr. *rūrà*

rūtà 2 (sf.), 4 Kp, Sb, Km **1**. ‘(bot.) rūtinių šeimos stačiais šakotais stiebais, smulkiais lapeliais stipraus kvapo darželio augalas (*Ruta*)’ DP 314, SD 328, Q 407, H, R, K: *Žalioji rūta (R. graveolens)* P. Snar; *Šven-*

tadieniais ir iškilmių progomis merginos kasas apkaišydavo rūtų šakutėmis rš; *Nuometą nukaišo rūtom – gražiai* Rz ir kt. (Klb III 13, 16 [Lkm], JD 25, 50, 700, 1163, StnD 7, Nmč, BsO 41, 276, TŽ I 175, JV 193, 494, 864, 949, Slk, Plv, RD 8, Vrn, Drsk, J. Jabl, LT III 436, VoL 436, Dglš, Ūd, LTR [Brsl], LB 22, DrskD 141, Žl, LKT 206 [Ig], Šlu, Mžš, Všv, Žg, Skdt, J, NT Luk. 11.42, KrvP [Mrc], Erž); **2**. ‘skaistybės epitetas’: *Kolei in galvelės rūtà nesuvyto, galiu išeiti ažu kito* (d.) Strn; *Aš pana dabar, reik man saugot rūtẽlės* Plv; *Rūtos atpigo, ne taip kaip mūso laikais* Krš; *Rūtų kaina menka dabar – i su kareiviais pragaišina* KzR; **3**. (ppr. dem.) ‘(malon.) mergelės epitetas’: *Kelkis, sesele, žalia rūtele, užžibk šviesią ugnelę* TDr IV 72 (Vlk); *Susimilkis, panulaite, susimilkis, rūtelaite!* RD 131; *Sesute rūtýte, nebeilgai čia būsi: išmirs tavo tėveliai, apsiženys broleliai* (d.) Vdn ir kt. (Dg, Čb); **4**. (ppr. dem.) ‘(malon.) kreipinys į gerą draugę’: *Tu mano rūtele!* Švnč; *Tikra tiesa, rūtele!* rš

← (s. / v.) le. *ruta* ‘rūta ir kt.’ (< v. v. a. *rûte* ‘t. p.’ ← lo. *rūta* ‘rūta’ [SW V: 779; Linde V: 147; SSt VIII: 52; Фасмер III: 523; ЭСБМ XI: 219; MLex 174; dar žr. Palionis 1967: 281; Moszyńska 1975: 203; Zinkevičius 1987: 140; Kardelis 2003: 107]) → s. blr. *pyma* ‘rūta’ (ГСБМ XXX: 486; Булыка 1980: 149), blr. (dial.) *pýma* ‘rūta (*Ruta graveolens L.*)’ (ТСБМ IV: 730; РБС III: 270; СБГП IV: 318; ТС IV: 337; Расторгуев 1973: 232), r. *pýma* ‘t. p.’ (Даль IV: 115)

rūtas 2 (sm.) ‘(bot.) rūtinių šeimos stačiais šakotais stiebais, smulkiais lapeliais stipraus kvapo darželio augalas (*Ruta*)’ N, Rsn, Kal, Grg, Krtn, Vkš, Žd, Kl, Škn, Zt: *Rūtas skaudžiai kvepąsis* P; *Mergaitės rūtus skynė ir vainikus pynė* S. Dauk; *Aš rūtelius skyniau, tu vainiką pynei, ant galvelės dėjai* LMD (S. Dauk) ir kt. (Šv, KlvrŽ, Slnt, D 3, JD 206, 1485, 1500, 1529, 1543, LT III 423 [Sln], LTR [Rmč, Sln], KlpD 44, TDr VII 62 [Prk], D 90, Sim) – žr. *rūtà*

rūtẽlė 2 (sf.) **1**. ‘(bot.) vingiris (*Thalictrum*)’ LBŽ; **2**. ‘toks liaudies šokis’ Kos 84 ⇦ *rūtà*

S

sãkvos 4 (sf. pl.) ‘kelioniniai maišeliai iš audeklo, nešiojami permetus per petį’ S. Dauk: *Sakvàs ubagai turėjo an kupros užkabinamas* Krš; *Senelis, padėjęs ant suolo lazdą, kepurę ir sakveles, prisitraukė pri pečiaus* Sz

← (v.) le. *sakwa*, (pl.) *sakwy* ‘ilgas maišas, nešiojamas permetus per petį; dvigubos medžiagos maišas; maišas arklio pašarui; krepšelis’ (< v. v. a. *sac* ‘krepšys; krepšio formos tinklas žvėrims gaudyti; pilvas’ / s. v. a. *sac* ‘maišas’ < go. *sakkus* ‘t. p.’ < lo. *saccus* ‘maišas, krepšys’ < gr. σάκκος ‘stora medžiaga, maišas ir kt.’ < fnk. *saqq* resp. שקק ‘maišas’ [SW VI: 9; Linde V: 136; ЭСБМ XI: 295; Kluge 2002: 779; Lehmann 1986: 293; MLex 174; Köbler 1993: 1677; Beekes II: 1302; Zellig 1990: 154]) → s. blr. *саква* ‘krepšys’ (Булыка 1980: 103), blr. *са́ква* ‘raitelio krepšys avižoms ir produktams’ (ТСБМ V[1]: 22)

sãlė 2 (sf.) **1**. ‘didelis kambarys įvairiems susibūrimams, renginiams’: *Jau seniai po aštuntos, o salė dar pustuščia, publika kaip apmirusi renkasi* Žem; *Per rūmų vidurį buvo aktų salė* V. Myk-Put; *Šokių salė* Rtr; ‘publika, susirinkusi tokiame kambaryje, žiūrovai, klausytojai’: *Salė buvo pervargusi nuo šilumos* rš; *Visa sãlė į mus sužiuro, kai mes įėjome* Mrj; **2**. ‘didysis gyvenamojo namo kambarys’: *Naujosiose trobose, panaikinus kamaras ir iš visų pusių įdėjus langus, (prastasis galas) padalijamas į mažus miegamuosius (alkierėlius) ir didelę salę, skirtą iškilmingiems atvejams. Šiai patalpai net pavadinimas perimtas iš miesto* rš; ***sola*** ‘salė’: *Sėdėjo šaltoj aukštoj soloj, kurią turėjo dėl paties savęs* Ch 187

← (v.) le. *sala* ‘didžiulis, erdvus kambarys, salė; susirinkusieji salėje; salonas; jaunimo šokių ir pasilinksminimo vieta’ (< pranc. *salle* ‘salė’ / it. *sala* ‘salė; salonas; skyrius; cechas’ ← v. v. a. *sal* ‘gyvenamasis būstas, namas; salė’ / v. *Saal* ‘salė’ [SW VI: 9; Linde VI: 186; Kluge 2002: 778; ЭСБМ XI: 306; MLex 175]) → s. blr. *саля* ‘salė’ (ГСБМ XXXI: 44; Булыка 1980: 99), blr. *са́ля* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 283)

salietrà 2 (sf.) ‘(chem.) kalio, natrio, amonio ar kitoks nitratas, vartojamas kaip trąšos, technikoje ir kitur’ Rtr, Vgr, Jdr, Kpč, Dgč, Ps, M, LL 219: *Nitratines trąšas vadiname salietromis* rš; *Dabar vienas bėra būdas gero vaisiaus susilaukti – aplaistyti tirpyta salietra* Vaižg; *Salietrà prieš lietų barstyti negerai – gi nuplaus!* Mžš ir kt. (Jrb, Skdv, Rod, Skr)

← (s. / v.) le. *saletra* ‘salietra ir kt.’ (< lo. *sāl nitrum* ‘sodos druska’ [SW VI: 11; Linde V: 186; SSt VIII: 113; Brückner 1985: 479; Moszyńska 1975: 204]) → s. blr. *салетра*, *солетра* ‘salietra’ (Булыка 1980: 141), blr. *сале́тра* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 282; dar žr. ЭСБМ XI: 302)

sálka 1 (sf.) ‘kambarys po stogu (ppr. antrajame aukšte), aukštelis’ NdŽ, Ds, Skrb, Lc: *Užbėgau mažais laiptukais, vedančiais į salką* rš; *Nusipirko su*

sálkom namus Ps; *Apačio(je) gal penki kambariai, da salkẽlė įtaisyta ant aukšto* Mžš

← (v.) le. *salka* ‘kambarėlis palėpėje; nedidelis kambarėlis’ (SW VI: 11; Linde V: 186, 187; Brückner 1985: 479) → blr. (dial.) *сáлька* ‘aukštas, palėpė, kurioje buvo laikomi lašiniai, mėsa; kambarėlis palėpėje’ (Носовичъ 1984: 572; Байкоў, Некрашэвіч 1993: СБГП IV: 357; Цыхун 1993: 125; ЭСБМ XI: 305), r. dial. *сáлька* ‘palėpė’ (СРНГ XXXVI: 68) ≠ s. blr. *салька* ‘nedidelė salė’ (ГСБМ XXXI: 44) – dėl kilmės *sãlė*, *sola*

salotà 2 (sf.) DŽ, NdŽ, ***salóta*** 1 ‘(bot.) graižažiedžių šeimos lapinė daržovė (*Lactuca*)’ K, Rtr, KlK 22, 74 (Pln), SD 332, Sut, N: *Salotos užauga anksti, tai pirmosios pavasarinės daržovės* T. Ivan; *Sėjamoji salota (L. sativa)* LBŽ; *Salõtos nedygo* OZ 49; *Valgyt užsimanė, o darže salotos kaip smetona (trąšios, sultingos)* LTR; ***salõtė*** 2, ***salótė*** 1 ‘t. p.’ KlK 22, 74 (Lkv), I, Mrp: *Salotès visumet plaunu dideliame (v)andenė(je)* DūnŽ; *Aš tau pataisysu salotìkių su smetonu* Lkv; ***salõtės*** 2 (pl.), ***salótės*** 1 ‘įvairiai pagardintas kai kurių daržovių valgis’: *Palauk, pry meisikės pataisysu salõčių* Pvn; *Iš kvynų lapų jaunų pavasarį gal dirbti salótes* Lkv; ***salõtos*** 2 ‘t. p.’ M: *Burokėlių salotos tinka prie šiltų ir šaltų kiaulienos ir jautienos patiekalų* rš; *Morkų salõtos* DŽ[1]; *Saldžiosios salotos iš vaisių ir uogų* rš; *Iš virtų smidrų, morkų ir žirnelių paruošiamos skanios salotos* rš

← (v.) le. *sałata*, (pl.) *sałaty*, le. dial. *salota* ‘sudėtinių šeimos augalas (*Lactuca* sativa; *Lactuca virosa*...); smulkiai supjaustyta lapinė daržovė, paskaninta actu, druska, aliejumi; salotos, šaltasis patiekalas ir kt.’ (< it. dial. *salata* ‘salotos’ ↔ it. *insalata* ‘salotos, mišrainė’ ← V. lo. *insalata* ‘salotos’ [SW VI: 13–14; Linde V: 186; Karłowicz V: 99; ЭСБМ XI: 301; Blaise 1994: 490; Lanza 2009: 85; Połomski 2010: 14; dar žr. Zinkevičius 1987: 139; Widłak 2011: 477]) → s. blr. *салата* ‘salota’ (ГСБМ XXXI: 42; Булыка 1980: 151), blr. (dial.) *салáта* ‘vienmetė daržovė (*Lactuca L.*); šios daržovės lapų mišrainė; daržovių mišrainė; šaltasis patiekalas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 282; СБГП IV: 354)

samaritonkà 2 (sf.) ‘samarietė’ K, R, N

← le. (dial.) *samarytanka* ‘gailestingas žmogus, padedantis kiekvienam sergančiajam, net ir priešui’ (SW VI: 15; IAKP II: 249; dar žr. Zinkevičius 1988: 76) → s. blr. *самаританка* ‘Samaros gyventoja’ (ГСБМ XXXI: 45) – dėl kilmės žr. StEB I γγγ. poskyrio IX. tipą (s. v. *samaritõnas*, *-ė*)

sãsas 2 (sm.) ‘Saksonijos gyventojas’; ‘krikščionis reformatas, Liuterio šalininkas’ SD 333, R 297, MŽ 398, N, [K]: *Kas yra pirm vienu vardu vadinta krikščionys, tai nū vadina liuterionais... sãsais... arijonais* DP 246–247

← (v.) le. *Sas* ‘saksas’ (< v. v. ž. *Sasse* / s. v. a. *Sahso* ‘saksas’ [Hessen, Stypuła II: 317; Linde V: 196–197; ЭСБМ XI: 322; Фасмер III: 564–565; Wackernagel 1878: 246; Köbler 1993: 1676; Schützeichel 2012: 270] ↔ top. le. *Sasya* ‘Saksonija’ ← lo. *Saxonia* ‘Saksonija [Vokietijos provincija]’ [Lewis, Short 1958: 1637; plg. Brückner 1985: 482]) → s. blr. *сасъ* ‘saksas’ (ГСБМ XXXI: 66), blr. *сас* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 284)

sãskas, ***-à*** 4 (adj.) ‘sasų (saksų)’: *Saskà (bažnyčia)* DP 460

← (s. / v.) le. *saski* ‘saksų, liuteronų’ (SW VI: 34; SSt VIII: 125; Linde V: 197; dar žr. Zierhofferowa, Zierhoffer 1994: 74) → s. blr. *саскій* ‘saksų’ (ГСБМ XXXI: 65), blr. *сáскі* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 285; ЭСБМ XI: 322) – dėl kilmės žr. *sãsas*

sedlius (sm.) ‘suoliukas su skyle vidury rankai paimti’ Rt, Slnt: *Jei mergaitė aukaujanti ant viena koja išstovėjo, antra sedliaus neprimynusi, tad atentį metą vylės didžios brandos ir javų vykimo* S. Dauk; *Tada kritusiūsius (plonius) į dešinąją pusę sedliaus visi valgė* S. Dauk

↔ s. / v. le. *zedel* (s. / v. le. [dial.] *zydel*) ‘medinė kėdutė; žema kėdutė su atkalte; suoliukas; verpimo ratelio dalis’ (< v. v. a. *sidel* ‘kėdė; suolas [su atkalte]’ [SW VIII: 670; Linde VI: 877; SSt XI: 521; Karłowicz VI: 427; PSTS I: 367; ЭСБМ III: 353; MLex 193]) → s. blr. *зедель*, *зэдель* (*зыдель*) ‘suolas’ (Булыка 1980: 101), blr. dial. *зэ́дэль* (*зэ́даль*, *зы́даль*, *зы́дэль*) ‘t. p.’ (СБГП II: 333) – su *s-* < *z-* kaita, matyt, dėl kontaminacijos su verb. lie. ***s****ėdė́ti* ‘būti sėdmenis (ar ir kojas) padėjus ant gulsčio daikto ir kt.’ (DLKŽ[5]; Kabašinskaitė 1998: 25)

seĩmas 4 (sm.) DŽ, NdŽ, 2 DP 265, NdŽ, Slnt, Grl, Q 316, C II 292, R, MŽ, N, K, Rtr **1**. ‘(istor.) Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Žečpospolitos aukščiausiasis įstatymų leidimo ir valstybės valdymo organas, veikęs XVI–XVIII a.; taip pat jo suvažiavimas’: *Dėl dažno veto teisės naudojimo seimai negalėjo nieko nutarti* MLTE I 116; *Didžturčiai, norėdamys jus nu pilių atskiesti, padėjo įstatymą seime metūse 1677* S. Dauk /\ *Ginčijasi kaip seime* KrvP (Jnš) ir kt. (LTR [Mrs], PPr 84, TŽ V 598); **2**. ‘parlamentas’: *Rinkimai į seĩmą* DŽ[1]; *Seĩmo narys, atstovas* DŽ[1]; *Liaudies seimas – aukščiausiasis Lietuvos valstybinės valdžios organas, veikęs 1940.VII.21 – VIII.25* MLTE II 345; **3**. ‘susirinkimas, suėjimas’ DP 186: *Tenai bus seimas surinktas* DP 15; *Visokioj nelaimėj paukščiai, žvėrys seimą darė* BsO 239; ‘gandrų susibūrimas prieš išskrendant’: *Pulkų pulkai ilgakojų susirenka į plačiąsias pievas. Šį sąskrydį nuo seno žmonės gandrų seimais vadino* sp; **4**. ‘(istor.) Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pavieto (ar žemės) bajorų suvažiavimas seimo atstovams, kandidatams į žemės teismo bei pavieto pareigūnus rinkti ir svarbiems bajorų vietos reikalams aptarti’: *Čia jie iš viso paviečio suėjimus, arba seimus, laikė* A 1884: 1; **5**. ‘(prk.) protas, išmintis’: *Visu savo seimù pasirodė* Lnk

← (s. / v.) le. *sejm* (s. le. *sjem*) ‘susirinkimas, suvažiavimas; susirinkimo, suvažiavimo dalyviai; susitikimas; senatorių ir pasiuntinių susirinkimas viešiems debatams’ (SW VI: 56; Linde V: 221–222; SSt VIII: 147; Фасмер III: 592; dar žr. Palionis 1967: 284; Адомавичюте 1982: 43, 46; Zinkevičius 1987: 138) → s. blr. *сеймъ*, *сэймъ* ‘seimas; aukščiausias valstybės valdymo organas; sueiga, pasitarimas; derybos’ (ГСБМ XXXI: 188–189; Булыка 1972: 295, 1980: 34–35), blr. *сейм* ‘Lenkijos, Lietuvos, Čekijos valstybės valdymo organas ir kt.’ (ТСБМ V[1]: 106; ЭСБМ XII: 49), (s.) r. *сеймъ* ‘viešasis susirinkimas; valstybės pareigūnų susirinkimas’ (Даль IV: 171; СРЯВ XXIV: 36)

seimikáuti, ***-áuja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) ‘susirinkus tartis, ginčytis’: *Drauge seimikavo, drauge karčemon ėjo* Vaižg

← (v.) le. *sejmikować* ‘sutartoje vietoje suvažiuoti kilmingiesiems; aptarti susirinkime; tuščiai leisti laiką, plepėti’ (SW VI: 56; Linde V: 222) → blr. dial. *сеймікава́ць*, *сэймікава́ць* ‘susiburti; susitarti’ (СБГП IV: 408; Сцяшковіч 1983: 428; ЭСБМ XII: 49)

seimikáutis, *-áujasi*, *-ãvosi* (verb. refl.) ‘būriuotis, šnekučiuotis’: *Píemenys suãjį seimikãvomės* Lastaučikai (DvŽ II: 223) – žr. *seimikáuti*

seimúoti, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) DŽ, LL 222 **1**. ‘spręsti valstybinius reikalus seime’: *Bajorai seimavo, balsavo* rš; *Seimas seimuodavo* A. Janul; **2**. ‘susirinkus tartis, ginčytis’: *Jie tenai tiktai gėrė ir seimavo* rš; *Bajorų kariuomenė daugiau mėgo seimuoti ir linksmintis negu kariauti* rš; *Susirinko vieną kartą žvirbliai seimuoti ir kadgi pradės ergeliuoti apie savo prasimaitinimą* Vaižg

↔ (v.) le. *sejmować* ‘diskutuoti, dalyvauti debatuose, ginčytis; spręsti valstybinius reikalus seime’ (SW VI: 56; Linde V: 222) → s. blr. *сеймовати* ‘dalyvauti seimo veikloje’ (ГСБМ XXXI: 187)

seminãras 2 (sm.) ‘specialūs užsiėmimai aukštojoje mokykloje ar kvalifikacijų kėlimo kursuose’ DŽ: *Specialusis seminãras* DŽ[1]; *Vilniuje pasibaigė dešimt dienų trukęs rajonų vykdomųjų komitetų pirmininkų pavaduotojų seminaras* sp; *Prie Karaliaučiaus universiteto ir Halės mokytojų seminarijos veikė specialūs lietuvių kalbos seminarai, kuriuose buvo rengiami pastoriai Rytų Prūsijos lietuviškoms parapijoms* rš

← le. *seminarz* ‘religinė mokymo įstaiga; pradinių klasių mokytojų rengimo centras; praktiniai užsiėmimai universitete’ (SW VI: 62) → blr. *семіна́р* ‘grupės užsiėmimai aukštojoje mokykloje arba kokios nors srities specialistų mokymai’ (ТСБМ V[1]: 113; РБС III: 330), r. *семина́р* ‘t. p.’ (БТСРЯ 1174) – dėl kilmės žr. *seminãrija* (dar žr. Фасмер IV: 599)

seminãrija 1 (sf.) DŽ **1**. ‘vidurinė mokykla pradžios mokyklų mokytojams rengti’: *Panevėžyje J. Jablonskis dirbo seminarijoj dvejus metus* Klb V 59 (J.Balč); **2**. ‘mokykla kunigams rengti’ M, Š: *Nuo ketvirtos klasės tėvai Povilui nieko nedavė už tai, kad nenuėjo į kunigų seminariją* Pt; *Ė per jaunas tu stojai į seminariją, o dar su talentu* V. Myk-Put

← le. dial. (Psd [Lšl]) *seminaryja* (le. dial. *seminarja*) ‘religinė mokymo įstaiga; pradinių klasių mokytojų rengimo centras; praktiniai užsiėmimai universitete’ (< V. lo. *seminarium* ‘daigynas, medelynas; seminarija’ [SW VI: 62; Karłowicz V: 113; plg. Фасмер IV: 599; ЭСБМ XII: 54; Blaise 1994: 836]) → s. blr. *семинария* ‘seminarija’ (ГСБМ XXXI: 203–204), blr. *семіна́рыя* ‘specialioji vidurinė (religinė) mokymo įstaiga; pradinių mokyklų mokytojų rengimo mokykla’ (ТСБМ V[1]: 113), r. *семина́рія* ‘vidurinį išsilavinimą teikianti religinė mokymo įstaiga’ (Даль IV: 173)

siminarija (sf.) ‘seminarija’: *Tas sūnus buvęs parvežtas iš siminarijos namo* ŠLSA 173; *Paskui, kai pabaigė iškalas, daugiaus įsėdo į siminariją eit į kunigus* ŠLP 367 ir kt. (SŽ 506) – žr. *seminãrija* (su *-e-* > *-i-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. lie. dial. **s-**e**-m-**i**-narija* → *s-**i**-m-**i**-narija*)

servetà 2 (sf.) **1**. ‘toks aštuoniomis nytimis austas audeklas’ M, Pn, Ut: *Iš linų servetàs ausdavom* Dglš; *Par juos visur servẽtom ažklota* Klt; *Seklytėlė nauja, servetėlėm tiesta* LTR (Upt) ir kt. (JD 3, Mit IV 498 [Šl] [*Anà mokėj servetàs áusc*’ Pupiškės (DvŽ II: 231)]); **2**. ‘toks aštuonnyčio audeklo raštas’: *Insdėsiu (austi) ar dimeliukais, ar servẽtom* Klt; *Servetà audžias vienu siūlu* Aln; **3**. ‘staltiesė’ Ms: *Patiesiau ant stalo naują servẽtą* Glv; *Servetàs drobines megzdavom ant stalų užklot* Šmn (dar žr. ŠVŽŽ II: 179); **4**. ‘trinyta skepeta’ R 326, MŽ 437; **5**. ‘skepetėlė nusišluostyti valgant ar kam pašluostyti’ SD[1] 164, L, Rtr, Š, NdŽ; ***servètė*** 2 ‘skepetėlė nusišluostyti valgant ar kam pašluostyti’ BŽ 498, DŽ, NdŽ, TrpŽ

← (v.) le. *serweta* ‘(balta) staltiesė, stalui apdengti; skara; servetėlė (lūpoms nusivalyti)’ (< pranc. *serviette* ‘servetėlė’ ← it. *servito* ‘aptarnavimas; patiekalas’ ← V. lo. *servitium* ‘aptarnavimas; tarno darbas; maisto atsargos, vasalų siunčiamos ponui; piknikas ir kt.’ [SW VI: 76; Linde V: 220; ЭСБМ XIII: 56; Brückner 1985: 486; Niermeyer 1976: 964–966; plg. Prati 1951: 904]) → s. blr. *сервета* ‘staltiesė’ (ГСБМ XXXI: 221; Булыка 1980: 109) ∌ blr. dial. *сарвэ́та*, *сурвэ́та* ‘staltiesė’ (СБГП V: 20; Цыхун 1993: 125)

> *servetẽlė* 2 (sf.) ‘skepetėlė nusišluostyti valgant ar kam pašluostyti’ TrpŽ, NdŽ: *Stalas ploniausios olandų drobės staltiese uždengtas, tokio pat plonumo, baltumo ir rašto servetėlės, indai gražiausi, šaukštai, peiliai, šakutės – visi sidabro* Pt; *Sultinys perkošiamas per servetėlę* rš ⇦ *servetà*

sérvetkos 1 (sf., pl.) ‘pypkės syvai’: *Išvalyk sérvetkas iš pypkės* Rs

← le. *serwetka* ‘staltiesėlė; servetėlė’ (SW VI: 76) → s. blr. *серветка* ‘staltiesėlė; servetėlė’ (ГСБМ XXXI: 221) ∌ blr. dial. *сурвэ́тка* ‘t. p.’ (ЭСБМ XIII: 56) – dėl kilmės žr. *servetà*

sikofantas (sm.) ‘veidmainis, sukčius’: DPk 280.15–16 *Antri yrá vžd̃egti / ir wiłôiaiie / arba Sikophántai / kurié teiſinikais dáros* (dar žr. Skardžius IV: 255)

← (v.) le. *sykofant* (*sykofanta*) ‘intrigantas; sukčius; seklys’ (< lo. *sȳcophanta* ‘skundikas; intrigantas, apgavikas; padlaižys’ ← gr. συκοφάντης ‘skundikas; sukčius’ [SW VI: 535; Linde V: 496; ALEW II: 912]) → s. blr. *сикофантъ* ‘šmeižikas’ (ГСБМ XXXI: 255; Булыка 1980: 24)

simoniokas (sm.) ‘bažnytinių pareigų, privilegijų pirkėjas ar pardavėjas’: DPk 191.30–31 *Nê tare / tie piktíeii iždgamái ir bediewiéi / hipokrítai / gôdaî / Simoniôkai* (dar žr. Skardžius IV: 255)

← (v.) le. *symonjak* ‘bažnytinių pareigų, privilegijų pirkėjas ar pardavėjas’ (< V. lo. *simoniacus* ‘t. p.’ ← gr. [vėlyv.] Σιμωνιανός ‘Simono Burtininko pasekėjas’ ← avd. gr. [vėlyv.] Σίμων ‘Simonas – Samarijos burtininkas’ ApD 8.9 ← avd. s. hebr. *Šim‘ōn* resp. שִׁמְעוֹן ‘antrasis Jokūbo ir Lėjos sūnus [← „išgirstasis“]; genties pavadinimas; judėjas, vedęs svetimtautę’ [SW VI: 538; Linde V: 497; Niermeyer 1976: 972; Lampe 1961: 1233; Sophocles 1900: 989; Strong 1997: 432; ГРНЗ 190; Brown, Driver, Briggs 2000: 2515; DCH VIII: 470–471; Гиль, Малер 1989: 78; dar žr. EB IV: 4536–4559;

Kregždys 2014$_b$: 68–69; plg. Moszyńska 1975: 208]) → s. blr. *симонiякъ* ‘bažnytinių pareigų, privilegijų pardavėjas’ (ГСБМ XXXI: 264; Булыка 1980: 174)

skãdai 2 (sm., pl.) KlvrŽ, Stak, Pc, Rmš, ***skadaĩ*** 4 ‘laiptai’ Rūd, Kp, Užp, Rk, Sv: *Nukrito nū skãdų* Jdr; *Matai, kokie aukšti skãdai* MTL; *Aš jaunas dvi puskartes skãdais užnešdavau* Dkš /\ *Tėvas buvo trepas, o vaikai skadùkai (netoli nuo tėvo šokę)* Šmk

↔ (v.) le. *schody* ‘laiptai’ (SW VI: 48; Linde V: 200; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → s. blr. *сходы* ‘laiptai’ (ГСБМ XXXIII: 120), blr. dial. *схóды* ‘t. p.’ (СБГП V: 34; ЭСБМ XIII: 89)

skálka 1 (sf.) **1**. ‘titnago gabaliukas’ Dsn, Lkm, Vlk, Rud, Nč, Arm: *Degtukų nebuvo – skiltuvė buvo i skálka* Ker; *Ar turi skálkos ugniai inskelt?* Dglš; *Ar turėsi skalkùtę, ar inkursi?* Dv (dar žr. DvŽ II: 247); **2**. ‘titnaginio šautuvo dalis, kur įdedamas titnagas’: *Vienas jo muškietą paėmęs, į skalkas įdėjęs minkštas akminines skeliaudes, o titnagus išėmęs* Sln; **3**. ‘(prk.) išdykusi mergaitė, mergiūkštė’: *Šitokiom skálkom botago ar nereikia?* Ds (LKŽe); **4**. ‘skeveldra’ Miežionys (DvŽ II: 247)

← le. dial. (ŽV-Md [Augustów]) *skałka* ([v.] le. *skałka*) ‘titnagas; skiltuvo titnago gabaliukas ir kt.’ (SW VI: 127; Linde V: 247; Karłowicz V: 138–139) → blr. *скáлка* ‘titnagas; skiltuvo titnago gabaliukas’ (Носовичъ 1984: 580; ЭСБМ XII: 106) ≠ r. *скáлка* ‘akmuo; ridinis; tošis’ (Даль IV: 191) – žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą (dar žr. *skáuka*)

káuka (sf.) ‘titnagas’ Gdr – žr. *skáuka* (su pradžios *s-* afereze)

skalkùtė 2 (sf. dem.) ‘titnago gabaliukas’: *Ar turėsi skalkùtę, ar inkursi?* Dv (DvŽ II: 247) ⇦ *skálka*

skárbas 1 (sm.) Lkv, Krp, Sg, Plv, 3 KB II 54, SD[1] 166, C II 396, R, N, K, WP 111, VlnE 186, MP 63 **1**. ‘turtas’: *Jis tur skárbą nemieruotą susidėjęs, t. y. bagotystą* J; *Degė budinkai, sudegė ir mano visas skarbas* Lš; *Jis gyvendamas didelius skárbus susikrovė* Krp ir kt. (Sk, BM 86 [Brž], Jrk 76, LT I 424 [A. Baran], BB Jdt. 15.8, Bt 2PvK. 12.14, S. Dauk, Tat, Ob, PPr 52, VP 12); **2**. ‘pinigai, lobis’ J, Als: *O po tuom akmeniu buvęs skarbas pakastas* BsMt I 34; *Kitąsyk, sako, matę skarbą degant* LTR (Vlkv); *Kiba jam aitvaras skárbus suneša* Kt ir kt. (K. Donel, KlvD 10, V. Krėv); **3**. ‘iždas, lobynas’ S. Dauk, LT II 129: *Mokėjo į skarbą piningus* M. Valanč; *Ir atvėrę skarbus savo, dovanojo jamui dovanas: auksą, kodylą ir mirą* VlnE 22; *Vyresnybė skarbų priveizdėjimo* SD[1] 128 ir kt. (R 303, BB 1Moz. 43.23) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 248); ***skorbas*** ‘turtas’ SP I 172: *Tegul kiti kaip nori klėtis pilnas turi, pilnus pagrebus vyno, skorbą kokį nori* PK 46; *Prilyginta yra dangaus karalystė skorbui, paslėptamui laukuos* Ch[1] Mt. 13.44; *Anys nebus ant skorbo surinkti nei apslėpti* BB Iz. 23.18

← (s. / v.) le. *skarb* ‘lobis; turtas; (valstybės) iždas’ (< v. v. a. *schërf* / s. v. a. *skerf*, *skerpf*, *scerf* ‘[smulki] moneta; lepta – smulki Graikijos moneta’ ← s. v. a. *scarbôn*, *skarbôn* ‘raižyti; smulkinti’ ↔ *‘išraižytas monetos paviršius’ [SW VI: 131; ISJP 18; SSt VIII: 216–217; Фасмер III: 633; ЭСБМ XII: 118; Kluge 2002: 799; Wackernagel 1878:

253; Köbler 1993: 1749, 1762; Schützeichel 2012: 288; dar žr. Kabelka 1964: 27, 204; Zinkevičius 1988: 130; Kregždys 2014$_{d}$: 41]) → s. blr. *скарбъ* ‘pinigai; vertingi daiktai; valstybės iždas; turtas; vertybių sandėlis’ (ГСБМ XXXI: 301–303; Булыка 1972: 299, 1980: 81), blr. (dial.) *скарб(ъ)* ‘(valstybės) iždas; turtas; lobis; brangenybės’ (Носовичъ 1984: 581; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 288; СБГП IV: 440), (s.) r. (dial.) *скарбъ* ‘manta; kilnojamasis turtas; namų apyvokos daiktai; (dial.) (valstybės) iždas’ (Даль IV: 193; СРЯВ XXIV: 177–178)

skarbẽlis 2 (sm. dem.) ‘p i n i g ė l i a i’: *Vai atnèšk, tėvùli seniáusias, vai pabeřk pabeřk skarbẽlį balčiáusią* d. Padvarės (DvŽ II: 248) ⇦ *skárbas*

skarbčius (sm.) ‘i š d i n ė’: *Pajutę trukšmą, oficialistai iš dvaro pabėgo į bažnyčią ir pasislėpė skarbčiuje* A. Janul

← (v.) le. *skarbiec* ‘saugi vieta, kur laikomos brangenybės, vertybės’ (SW VI: 131–132; Linde V: 249) → s. blr. *скарбецьь* ‘iždinė; sandėlis’ (ГСБМ XXXI: 296), blr. *скáрбéц(ъ)* ‘dėžė, kurioje laikomi pinigai; laidojimo rūsys’ (Носовичъ 1984: 581; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 288; ЭСБМ XII: 118) – dėl kilmės žr. *skárbas*

skárbininkas 1 (sm.) ‘k a s r e n k a , s a u g o , t v a r k o s k a r b ą , i š d i n i n k a s’ K, Rtr, Q 292, 414, 438, C II 399, R, MŽ 405, N, Ser: *Skarbininkas... ciecorystės karo piningų* LC 1887: 17

← (s. / v.) le. *skarbnik* ‘iždininkas; iždininko pareigybė ir kt.’ (SW VI: 132; SSt VIII: 218; Linde V: 249) → s. blr. *скарбникъ* ‘iždininkas’ (ГСБМ XXXI: 297–298), blr. *скáрбнік* ‘valstybės iždininkas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 288; ЭСБМ XII: 119), s. r. *скарбникъ*, r. *скáрбникъ* ‘Lietuvos-Lenkijos valstybės iždininkas; iždininkas; turto saugotojas’ (СРЯВ XXIV: 178; Даль IV: 193) – dėl kilmės žr. *skárbas*

skarbyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘k a u p t i , t e l k t i’: *Skarbiji sau, renki kerštą* Mit V 162 (WP 92)

← (s. / v.) le. *skarbić* ‘kaupti turtą; stengtis kuo daugiau įgyti turto; taupyti pinigus’ (SW VI: 131; SSt VIII: 217; Linde V: 248) → s. blr. *скарбити* ‘rinkti; kaupti’ (ГСБМ XXXI: 296–297) – dėl kilmės žr. *skárbas*

skárbinti, *-ina*, *-ino* (verb. tr.) ‘d i d i n t i , k a u p t i s k a r b ą , t u r t ą’ [K] – žr. *skarbyti*

skarbnyčià 2 (sf.) K II 148, KŽ **1**. ‘i š d i n ė , l o b y n a s’ Q 414: *Jie (vagys) privertė nykštuką pro plyšį į karaliaus skarbnỹčią įlįst ir jiems pinigus pro langą išmest* Jrk 25; *Skarbnyčẽlė* K II 148; **2**. ‘d ė ž ė p i n i g a m s , t a u p y k l ė’ BB Dan. 1.2 (paraštėje), Q 492, R 330, Sut: *Nė grašio nėsą skarbnỹčio(je)* Jrk 93; **3**. (sm.) ‘k a s r e n k a , s a u g o , t v a r k o s k a r b ą , i š d i n i n k a s’ KB II 87

↔ s. / v. le. *skarbnica*, le. *skarbnyca* ‘iždas; dėžė brangenybėms saugoti; kasa’ (SW VI: 132; SSt VIII: 217–218; Linde V: 249) → s. blr. *скарбница* ‘iždas; lobynas’ (ГСБМ XXXI: 298), blr. *скáрбница* / *скарбніца* ‘kamara, sandėlis; lobynas, turtų saugykla’ (Носовичъ 1984: 581; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 288) ≠ r. *скáрбница* ‘kamara, sandėlis’ (Даль IV: 193) – dėl kilmės žr. *skárbas*

skarbinyčià 2 (sf.) K **1**. ‘iždinė, lobynas’ Lex 147, Q 438, C II 399, R 303, N, K, Ser: *Ale savo skarbinỹčią atrakinęs, nieko nematė ir nerado* Jrk 26; *Atverk skarbinyčią tavą* KlM 128; (prk.): *Tu skarbinyčią visokių bagotysčių* brš; **2**. (sm.) ‘kas renka, saugo, tvarko skarbą, iždininkas’ KŽ; **3**. ‘religinė knygelė, kurioje pateikiami evangelijos skyreliai kiekvienai dienai’ I. Simon, Prk – žr. *skarbnyčià*

skarbonkà 2 (sf.) ‘dėžutė aukoms (ppr. bažnyčioje)’ Vkš, Sk, Ser: *Pats skarbõnkon meta (bažnyčioje)* Zt (LKŽe); Žižmai (DvŽ II: 248); ***skarbõnkė*** 2 ‘t. p.’ Mrj: *Reikėjo stambios aukos vienuolynui, dosnaus atpildo ekonomui už išlaikymą ir šiaip nuolatinių skambančiųjų į kiekvieną skarbonkę* rš

← le. *skarbonka* ‘skardinė pinigams dėti’ (SW VI: 132) → blr. *скарбо́нка* ‘dėžutė aukoms rinkti; metalinė dėžutė pinigams dėti, taupyklė’ (Носовичъ 1984: 581; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 288; ЭСБМ XII: 119), blr. dial. *скорбо́нка* ‘metalinė dėžutė’ (TC V: 46), r. dial. *скарбо́нка* ‘dėžutė pinigams saugoti, taupyklė; dėžutė mažiems daiktams (pvz., sagoms) sudėti’ (СРНГ XXXVII: 390) – dėl kilmės žr. *karbonkà*

skárga 1 (sf.) ‘skundas’ P, ŽCh 181, LT II 131: *O žmonys rašo skargą pas savo pono ant savo arendauninkų* DS 169 (Rs)

← (s. / v.) le. *skarga* ‘apskundimas; protestas; teisminis skundas; skundimasis, savęs gailėjimas’ (< ? v. dial. [bavar.] *schergen* ‘kaltinti, skųstis’ [SW VI: 133; SSt VIII: 218–219; Linde V: 249; Фасмер III: 633]) → s. blr. *скарга*, *скаркга* ‘(oficialus) skundas; nepasitenkinimo raiška’ (ГСБМ XXXI: 303–304; Булыка 1980: 53), blr. *ска́ргá* ‘nepasitenkinimas, priekaištas; skundas’ (Носовичъ 1984: 581; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 288; ЭСБМ XII: 119), s. r. *скарга* ‘skundas’ (Срезневскій III: 365–366)

skarpetkà, ***skarpietkà*** 2 (sf.) ‘puskojinės’ ZtŽ 595

← le. *skarpetka* ‘trumpa vyriška kojinė’ (< it. *scarpetta* ‘batelis’ ← it. *scarpa* ‘batas; blauzdinė ir kt.’ ← V. lo. *scarpa* ‘tokia avalynė’ [SW VI: 134; Brückner 1985: 549; Фасмер II: 203; Blaise 1994: 825]) → blr. (dial.) *скарпе́ткі*, *скарпэ́ткі* ‘megzta pirštinė; kojinė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349; ЭСБМ XII: 121)

skaržyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) ‘skųsti’ Vdk, Lk, BM 188 (Šl), NdŽ: *Ne ans po teismus vaikščiojo, ne ans liežuvius maišė, neskaržijo* Sd; (refl.): *Skaržysiuos baltai matušei, skaržysiuos senam tetušiuo, skaržysiuos broleliuo dobileliuo verkdama* (d.) Krtn (LKŽe); *Gi bo jau brolienė, brolienė: kaip jau nekenč mano seselės, teip ir ieško visų praškudų ir kaltin ją ir skaržij man* ŠLP 261 ir kt. (SŽ 509)

← (s. / v.) le. *skaržyć* ‘apkaltinti; pateikti skundą; apskųsti’ (SW VI: 135; SSt VIII: 219–220; Linde V: 249–250) → s. blr. *скаржити*, *скаржыти* ‘skųsti; paduoti skundą’ (ГСБМ XXXI: 304–305), blr. *ска́ржиць* ‘skųsti’ (Носовичъ 1984: 581), dar plg. blr. (dial.) *ска́ржицьца* / *ска́ржыцца* ‘reikšti nepasitenkinimą; pateikti skundą, skųstis; jausti kokios nors kūno dalies skausmą’ (Носовичъ ibd.; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 288; ЭСБМ XII: 119–120) – dėl kilmės žr. *skárga*

skibà 4 (sf.) Ms, 2 Skd, ***skybà*** 2 J. Jabl **1**. (ppr. dem.) ‘riekelė, griežinėlis, gabaliukas’: *Dvi skibàs duonos suvalgiau* Stlm; *Duonos skibẽlė plonukutė, o riekelė*

storesnė Rod; *Tokias dvi skibukės duonos insidedu, atkandu, i visa* Drsk ir kt. (Vrnv, Ssk, Sb, Dbk, Blnk, Blnk, Alk, Trk, Smn, J, Užp, Trgn); **2**. ‘(prk.) pleišto formos žemės gabalas, sklypelis’: *Juo po mažesnę žemės skibelę pasidalijo žmonelės, juo daugiaus naudos geistina būtų gauti* Vaižg; *Skybẽlė* FrnW; **3**. ‘skala, skila’ Dr, Ms, Gršl: *Skibà, t. y. skala iš pušies* J; *Toks žiubintuvas, skìbą kur liuob įkiš, i degs ta skibà* Skd; *Nebeturu degtukų, bėk atnešk man skìbą pypkei uždegti* Lkž ir kt. (Lnk, Ggr, Slnt)

← (s. / v.) le. ***skiba*** ‘išilginis žemės ruožas, skiriantis du laukus; plona duonos riekė; papentis, žiauberė’ (< v. v. a. *schîbe* / s. v. a. *scîba* ‘apskritimas; apjuosimas; rutulys’ [SW VI: 140; SSt VIII: 233; Linde V: 252; Фасмер III: 639; ЭСБМ XII: 132–133; Wackernagel 1878: 253; Köbler 1993: 1764; Seebold 2008: 747; Schützeichel 2012: 289]) → s. blr. *скиба* ‘duonos riekė; derlingos žemės sluoksnis’ (ГСБМ XXXI: 316; Булыка 1980: 102), blr. (dial.) *скúба* / *скíба* ‘duonos riekė, kriaukšlė; žemės rėžis’ (Носовичъ 1984: 582; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 289; СБГП IV: 447), r. *скúба* ‘duonos riekė, žiauberė’ (Даль IV: 195)

skiebà 4 (sf.) ‘riekė’ ZtŽ 597 – žr. *skibà*, *skybà* (su šaknies *-i-* > *-ie-* kaita dėl kontaminacijos su lie. *r-**ie**-kẽ* 4 [sf.] ‘nuo kepalo [ppr. vienos pusės] atpjautas plonas duonos ar pyrago gabalas, abišalė ar jos pusė; ariant norago verčiamos žemės juosta ir kt.’ [LKŽe])

sklenyčià 2 (sf.) K II 237, Dgp, ***sklenýčia*** 1 [K], ***sklėnyčià*** 2 Gl, Brb, Skr, ***sklėnýčia*** 1, ***sklẽnyčia*** 1 ‘stiklinė; į ją telpantis kiekis’ Slm, R 355, MŽ, N, Sut, M: *Puodeliai be rankelių, kap sklėnyčios* Rš; *Kap inpylė karštos arbatos, tai trūko sklėnyčià* Smn; *Andai tokią gražią sklėnỹčia sudaužiau* Lkč ir kt. (Tl, Skdv, DP 271, MP 38, JV 134, 720)

↔ le. dial. (ŽV-Md, DLd [Poznań]) *sklenica* ‘didelė stiklinė’ (SW VI: 619; Karłowicz V: 300) → s. blr. *скляница* ‘stiklinė’ (ГСБМ XXXI: 346) – dėl kilmės žr. *šklẽnas* (dar žr. Palionis 1967: 275)

sklẽpas 4 (sm.) K, Q 222, R 176, N, M, L **1**. ‘atskirai ar po trobesiu kapitališkai įrengta patalpa, rūsys’: *Bulves po biskį renku i pilu į sklẽpą* KzR; *Šiemet mūs bulvės sklepan nelįs* Vs; *Nuejau į sklẽpą atsinešti pieno* Všv ir kt. (Lel, Krš, Nv, J, JD 1014, M. Valanč, OZ 49 [dar žr. ZtŽ 599; ZŠT I: 182, 228]); **2**. ‘pusrūsis’: *Reikia darbininkai perkelti gyventi iš drėgnų ir nešvarių sklepų į geresnius butus* rš; *Ir įmetė jį ing sklepą (temnyčią)* BB Jer. 20.2 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 203); **3**. ‘slėptuvė’; **4**. ‘parduotuvė’ ZtŽ 599

← (s. / v.) le. (dial.) ***sklep*** ‘skliautas; rūsys; parduotuvė, į kurią patenkama tiesiai iš gatvės’ (SW VI: 144; SSt VIII: 233; Linde V: 265; Smolińska 1983: 142–143; Sokólska 1999: 99; Brückner 1985: 493; dar žr. Palionis 1967: 278; Адомавичюте 1982: 46; Zinkevičius 1988: 130; Zielińska 2002: 122) → s. blr. *склепъ* ‘rūsys; žeminė’ (ГСБМ XXXI: 339–340; Булыка 1980: 98), blr. (dial.) *склеп* (*склёп*) ‘žeminė maisto produktams laikyti; katakombos; krosnies išgaubta vieta / skliautas ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 290; СБГП IV: 452; ЭСБМ XII: 138–139), r. dial. *склепъ* ‘skliautas, kupolas; rūsys; katakombos’ (Даль IV: 198; Фасмер III: 641)

sklepéinė 1 (sf.) ‘išlenktas skliautas (ppr. krosnies)’ LKA I 43 (Al, Dv, Btr, Kpč), ***sklepeĩnė*** 2 LKA I 43 (Eiš), Dv; ***sklepéinia*** 1 ‘t. p.’ LKA I 43 (Dkš, Pun, Smn, Rdm, Mrc), Ūd; ***sklepẽnė*** 2 LKA I 43 (Ob, Rz, Sdk, Pšš, Krk, Dt, Ad, Krm, Ker, Skrd, Vvs, Vv, Ig, Šlčn, Eiš), ***sklepenẽ*** 3[b] ‘t. p.’ LKA I 43 (Ck, Str, Vvs, Vdn, Bb); ***sklepenià*** 2 ‘t. p.’ NdŽ, LKA I 43 (Km, Ds, Ant, Mlt, Švnč, Str, Aps), Sdk: *Pečiaus sklepenià išdegė* Dglš; *Padaro tokiuos lankus sklepẽniai (krosnies)* Rk

← (s. / v.) le. ***sklepienie*** ‘skliauto darymas, skliautavimas; mūrinės ar akmeninės rūsio namo grindys; lenktas perdengimas, skliautas’ (SW VI: 145; Linde V: 265; SSt VIII: 234; ЭСБМ XII: 142) → blr. *скляпе́нне* ‘sienų perdengimas; (dangaus) skliautas’ (ТСБМ V[1]: 175; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 290), blr. dial. *скляпе́ння*, *скляпе́ня* ‘lenktas krosnies perdengimas; avilio viršus’ (СБГП IV: 453)

sklepéinija 1 (sf.) ‘išlenktas skliautas (ppr. krosnies)’ LKA I 43 (Plv) – žr. *sklepenià*

sklepẽnis 2 (sm.) ‘išlenktas skliautas (ppr. krosnies)’ LKA I 43 (Kzt) – žr. *sklepenià*

sklepiẽnė 2 (sf.) ‘išlenktas skliautas (ppr. krosnies)’ LKA I 43 (Stlm, Zr, Pb, Rš): *Pečiaus sklepiẽnė išgriuvo* Gdr – žr. *sklepenià*

sklẽpyti, ***-ija*** (***-yja*** [K]), ***-ijo*** (***-yjo*** [K]) NdŽ, ***sklepýti***, ***-ìja***, ***-ìjo*** (verb. tr.) ‘daryti skliautą, išlenkimą, skliautuoti’ Rtr, Q 616, C II 947, H, R 398, N: *Riestas (sklẽpytas) mūras* K II 177; *sklepytai* (adv.): *Vidurį tur sklepytai išpampusį* P

← (s. / v.) le. ***sklepić*** ‘daryti skliautą, išlenkimą, skliautuoti’ (SW VI: 145; SSt VIII: 234; Linde V: 265) → r. *склепи́ть* ‘mūryti krosnies skliautą’ (Даль IV: 198)

sklepavõnė 2 (sf.) ‘išlenktas skliautas (ppr. krosnies)’ LKA I 43 (Alz), Slm, Rd, Kv, M: *Pečiaus sklepavõnė išgriuvo, reik taisyt* PnmŽ; *Subudavojo sklepavonės an šimto metų* Lkš; *Ka dum viršum, ta (tai) buvo sklepavõnė* Yl (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 203) ⇦ *sklepavóti* (dar žr. *sklepenià*)

sklepavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘mūryti skliautą’ Pkl (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 203) – žr. *sklẽpyti*, *sklepýti*

sklèpti, *sklẽpia*, *sklẽpė* (verb. tr.) ‘skliausti, skliautuoti’ N, [K] – žr. *sklẽpyti*, *sklepýti*

sknãras 4 (sm.) ‘šykštuolis, gobšas, knaras’ Upn: *Tėvas buvo baisus sknãras* Šil; *Jis toks sknarùkas* Krn

↔ le. dial. (Psd [Llš]) *sknara* ‘įkyruolis; šykštuolis’ (SW VI: 151; Karłowicz V: 147; Kregždys 2015: 70–71; plg. Brückner 1985: 494) → blr. (dial.) *скнара* ‘įkyrus prašytojas; šykštuolis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 290; ТС V: 44; ЭСБМ XII: 142) – giminės kategorija motyvuotina le. dial. *skner*, *sknerus* (**sm.**) ‘įkyruolis; šykštuolis’ (IAKP II: 272)

knãras 4 (scom.) **1**. ‘šykštuolis, gobšas’: *Šitas vyrukas yr toks knãras* Kt; *Ant valgymo didelis jis knaras* Ssk; *Nėr bjauresnio sutvėrimo už knãrą* Rm; **2**. ‘kas mėgsta vis ką dirbti, knibinėti, knibčius’: *Tai knãras: anas vis knarija ir knarija, nuo darbo neatsitraukia* Ml – žr. *sknãras* (su inicialinio *s-* afereze)[223]

[223] LKŽe pateikiamos dar 2 sememos – ‘kas visur landžioja, šniukštinėja’: *Iš jo tikras knãras – kur anas nenulenda!* Švnč; *Žiūrėk tu man, ką padarė tas knaras (pasalūnas)* Rm; ‘apsileidėlis, veltena’: *Eikit jūs,*

sknarùs, *-ì* 4 (adj.) ‘šykštus, godus’ Mlt, Bgs: *Toks sknarùs, kad net sau gaili* Prnv ⇩ *sknãras*

sknãrinti (***-yti*** Ūd), ***-ina***, ***-ino*** (verb. intr.) ‘šykštauti’: *Sknãrino visą gyvenimą, bet nieko gero neturi* Rmš

← le. dial. (Psd [Lls]) *sknarzyć* (le. *skner[c]zyć*) ‘įkyriai prašyti, kaulyti; šykštėti; būti šykštuoliu’ (SW VI: 151–152; Karłowicz V: 147) → blr. *скнáрыць*, *скнóрыць* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 290; ЭСБМ XII: 142)

skrynẽ 4 (sf.) Žr, Všv, Jdr, Varn, ***skrỹnė*** 2 K, LKA I 261, Vkš **1**. ‘tam tikra medinė, su antvožu ir kojelėmis, ornamentuota dėžė kam nors (ppr. drabužiams, kraičiui) laikyti’ SD 340, R, H, Sut, N, M: *Tarpe lovos ir pečiaus pastatyta skrynė* Žem; *Sulūžusi buvo skrỹnė, mėtės bute (namuose)* Grd; *Ka būtų kraičio, ka būtų skrỹnė pridėta audeklų, i turėjo austi* Tl ir kt. (Nv, DūnŽ, K. Donel, M. Valanč, StnD 19, RD 1, KlpD 76, Pt, Bsg, Mit IV 333 [Tlž]); **2**. ‘įvairaus dydžio ir paskirties dėžė’: *Obūlius įdės į skrỹnę, rudenį vėliau a žiemą, ka rasi, ui kaip skani: kaip du cukrai, kaip du medai!* Vgr; *Jau tatai rasiam gelžinę skrỹnę tokią* Als; *Čia ji (jaunoji) atdarė savo skrynes, skrynales, prikrautas pyragų įvairių įvairesnių ir skanių skanesnių* S. Dauk ir kt. (Lkv, Gd, Plm, K II 334, Mž 371, M. Valanč); **3**. ‘aukų dėžė, kasa’: *Piningų skrỹnė* K I 678; *Piningų skrynelė, piningų suguldymas, kasa* I; *Ubagų skrỹnė (neturtingųjų išlaikymo kasa)* K I 93 ir kt. (TP 1881: 9, LC 1878: 21, VlnE 199, H 181); **4**. ‘laivas (apie biblinio Nojaus įsirengtą laivą)’: *Tu sau padaryk skrynę (arką) iš eglės medžio* BB 1Moz. 6.14; **5**. ‘arklinė kuliamoji mašina’: *Ramono skrynẽ į mūso jaują pro duris neįtelpa* Slnt; *Ta skrỹnė siaura, ką ten kuldamas įkiši rugių* Kl; **6**. ‘girnalovis’ Lk: *Girnų skrynẽ dar mėtos daržinė(je)* DūnŽ; *Ta girnų skrỹnė* DūnŽ; *Girnų skrynẽ palaikė* Vn; ‘brūžkų dėžė’: *Esu tus maglius mačiusi: ten gerai prispauda jau, skrỹnė pilna akmenų* Lž; **7**. ‘vandens talpykla’ R 92, MŽ 121; **8**. ‘visas kaimo žemės plotas’ Nv: *Čia jau bengas Imbarės skrynẽ, o prasideda Žvainių skrynẽ* Slnt; *Padegimiškiai tankiai į mūsų skrỹnę įvažiuoja* KlvrŽ; *Tokį rėžį atsirėžė iš Buikiškės skrỹnės* Vn; **9**. ‘langelis, kvadratas (audinio rašto)’: *Skrynėmì marga* LD 399 (Zt); ***skrynià*** 2 Š **1**. ‘t. p.’ LL 227, DŽ, NdŽ, Lš, Pb, Imb, Vdn: *Skrynios beveik visada laikomos klėtyse* MLTE I 151; *Skrynià iš lentų sumušta* Azr; *Skrynià daugiau kaip šimto metų, tokie raudoni paukščiai išpaišyti* Mšk ir kt. (J, Jrb, OZ 49, Lz, Šmn, Skdt, Vs, JV 192, 591, Prn, Žln, NS 776, Dv, DrskD 175, LTR [Pns], DP 55, S. Nėr, Mair, PPr 106, Pnd, LTs V 577, Grž, LT I 301; **2**. ‘t. p.’ Mž 104, SD 169, Šn, Ūd, Antr, Sdk, Klt: *Primalsim pilną skrynią miltų, kad būtų visai žiemai* Rdm; *Anoj skrỹnioj... buvo... toblyčios* DK 167; ‘kelioninė dėžutė (ppr. amatinmkų) įvairiems reikmenims susidėti’: *To(je) skrỹnio(je) sudėta mano ėdmenė: duona, sūriai, sviestas, mėsa ant kelio (= kelionei)* J 1393; *Tėvas, išklausęs jį, tikriausiai patylės ir pasakys: „Susidėk skrynutę, važiuosi rytoj į miestą“* V.

knarai! Ėr. Galima atsargiai spėti, kad jos šiai leksemai priskirtos klaidingai, mat suponuoja gudizmo, plg. blr. (dial.) *кнóраз* ‘kuilys, kiaulės patinas; šernas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 148; ТСБМ II: 706; МСМГ 82), semantinius asociatyvus.

Bub; *Naginiukes apsiauni, kamašiukai skrynùtėj, i dui* Sk; **3**. ‘t. p.’: *Nes vienangi dieną tikrai pamušti nuog neprieteliaus sūnūs jo, skrynia Dievo imta* MP 64; *Sėdęs Jėzus ties skrynia skorbo, dabojos, kaipo žmonės metė pinigus skorbo skrynion* Ch[1] Mr. 12.41; *Regėjo, kaipo žmonės pinigų įdėjo į bažnyčios skrynią* Bb 1Mr. 12.41; **4**. ‘t. p.’ SD 160, SP I 369: *Eldija pridengta, skrynia Noės* SD 105; **5**. ‘karstas’: *Sutikom sesulę gale lauko naujojoj skrynelėj paguldytą* LTR (Tvr); **6**. ‘arklinė kuliamoji mašina’: *Skrynià stovi, ba keli karbai išlūžo* Lkš; **7**. ‘apatinė lango lenta, palangė’: *Reikia jau nauja dėt skrynià, ba jau toj supuvo* Nč; **8**. ‘girnalovis’ E, LKA I 136; **9**. ‘vandens talpyklos dėžė, rėmai’: *Skrynia vandeninė* SD 54; *Bėga tuoj skrynià (malūne) vanduo* Dv; **10**. ‘šulinio rentinys, sankertinis’: *Skrynià būna su keturiais stulpeliais* Dv; *Naują skrỹnią šulniu(i) padarė, reikia inleist* Pv; **11**. ‘kvadratinis žemės plotas’: *Ketvirtinas gruntas bus skrynià* J

← (s. / v.) le. *skrzynia* ‘užvožiama dėžė; skrynia ir kt.’ (< s. č. *škříně* ‘spinta; dėžė’ ← v. v. a. *schrîn* / s. v. a. *scrîni*, *skrîni* ‘dėžė; spinta’ ← lo. *scrīnium* ‘apvalaina dėžė saugoti knygoms, dokumentams’ [SW VI: 190–191; SSt VIII: 261–262; Linde V: 273; Būga II: 487; Фасмер III: 657; ЭСБМ XII: 156–157; Machek 1968: 550; Rejzek 2001: 578; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 503; Wackernagel 1878: 258; Köbler 1993: 1787; Seebold 2008: 757; Schützeichel 2012: 293; Pronk-Tiethoff 2013: 184–185; dar žr. Kabelka 1964: 27, 206; Palionis 1967: 275; Zinkevičius 1987: 140; Krasowska 1989: 48–49, 53; Филичева 2003: 137; Kregždys 2014$_d$: 41–42]) → s. blr. *скрыня*, *скриня* ‘dėžė; stačiakampio formos talpykla; slėptuvė; karstas’ (ГСБМ XXXI: 388–389), blr. (dial.) *скры́ня* ‘didelė dėžė; skiaurė (dėžė su skylutėmis gyvoms žuvims laikyti); dėžė miltams, grūdams laikyti; ėdžios’ (Носовичъ 1984: 588; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 291; СБГП IV: 464; Сцяцко 1972: 102–103; dar žr. Прыгодзіч, Прыгодзіч 2011: 148), s. r. *скрына* ‘kaustyta dėžė, skrynia; dėžė su dangčiu’ (СРЯВ XXV: 31; dar žr. Гарбуль 2009: 405–406), r. *скры́ня* ‘dėžė, užvožiama dėželė’ (Даль IV: 209)

skrynaitė (sf. dem.) ‘užvožiama dėželė’: *Aš esu prastas žmogus, duok man popierinę skrynaitę* ŠLSA 94; *Trečioji ir įdavė jam tą popierinę skrynaitę* ŠLSA 94 (SŽ 514) ⇦ *skrynẽ*, *skrỹnė*, *skrynià*

skryniukė (sf. dem.) ‘užvožiama dėželė’: *Davus jam tokią skryniukę ir raktelį padavus, tiktai pasakius, kad ant kelio nerakytų ir nežiūrėtų, kol namo pareis* ŠLP 366 (SŽ 514) ⇦ *skrynẽ*, *skrỹnė*, *skrynià*

skūrà 4 (sf.) NdŽ, Sb, Kp, 2 NdŽ, Plt, L **1**. ‘viršutinis kūno sluoksnis, oda’ N, M, KŽ, Šll, Slv: *Gyvolis skũrą prasiplėšia, o žmogus odą* Plšk; *Nuo drėgnasties, nuo šlapumo skūrà tešmeniui nueina, sopa karvei* Klt; *Kaip surėžė su savo botarainiu, devynios pampos paliekta ant skūrõs* J; *Visą skũrą nu piršto nulupo, meisa matyties* Varn ir kt. (Dgč, Slnt, Str, Sd, JV 797, Mrj, Klt, BM 46 [An], Plš, Q 666, Jnš, An, KrvP [Rdd], Ut, Sb, Pkr, Škn, Lš); **2**. ‘tik nulupta ar ir išdirbta gyvulio oda, kailis’ Q 67, R 137, MŽ 181, N, K, Rtr, KŽ, Als, Všv, Klk, Grž, Mšk, Žg, Grš, Rš, Č, Lš, Aps: *O ir kiaulių bei ožkų taip daug mėsinėjau, kad jau vos žinojau, kur*

skūràs pakabyti K. Donel; *Skūrà jaučio mintinė, o kailis dirbtinis, iškaištas* J; *Kiaunos nedidelė skūrẽlė, ale graži* Rdš ir kt. (Q 382, C II 200, Dglš, Klt, Vkš, Antr, LTR [Lp], JV 536, KlvD 157, Ch[1] PvŽ. 11.37, Kv, MŽ, S. Dauk, Kt, LTR [Grv], An, Slk); **3**. 'medžio luobas, žievė' K, KŽ: *Nuplėšia liepų skūràs i nupina (vyženas)* Grd; *Nuo viršūnės lig žemei kaip duota (perkūno) – nuplėšta skūrà pušies* Ob; *Prisplėšiau skūrų̃ šermukšnio, nuo vidurių gerai* Klt; *Aš jį balnosiu liepos skūrele* LTR (Lp); **4**. (scom.) '(menk.) netikęs, liesas arklys' LKA I 147 (Brs, Gd, Trš, Klm, Grz, Dt, Ml, Gdr, Drs, Šn, Ig, Graž, Br, Rdm, Mrp, Bd, Srj, Prl, Kls): *No, lupynos! No, skūros!* K. Bor; *Sodžiuje šiaip taip gauna tokius skūras arklius ir vakare parvažiuoja namo* LTR (Škn); *Už tą skūrą nieko negausi* Kt; *Nemainyk arkliais – nusimainysi į skūrą* LTR (Pp); **5**. (scom.) '(menk.) šykštuolis' Lš, Dg: *Pas tą skū̃rą gali neit: vis tiek nieko neduos* Vs; *Tokis jau skūrà, kad ir sau suvalgyt gaili* Dsm; *Tai pasiutus skūrà!* Pkr; *O tai skū̃ra! Iš jo ir akmenio galvai prasmušt negausi!* Vrn (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 263–264; ZtŽ 602; ZŠT I: 154, 352, II: 213, 293, 371, 458)

← (s. / v.) le. *skóra* 'žmogaus ir gyvūno oda; užpakalis; išdirbta oda; medžio žievė ir kt.' (SW VI: 169–170; SSt VIII: 250–251; Linde V: 261–262; dar žr. Kabelka 1964: 27, 206; Mikulėnienė 2004: 78; Kregždys 2014$_d$: 42) → s. blr. *скура* 'oda; išdirbta gyvūno oda; gyvenimas' (ГСБМ XXXI: 396), blr. (dial.) *скýра* 'žmogaus oda; išdirbta gyvūno oda' (Носовичъ 1984: 589; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 292; СБГП IV: 471–472; ТС V: 52; ЭСБМ XII: 167) ∌ r. *шкýра* 'neišdirbta žvėries oda su kailiu; medžio žievė; netikusi moteriškė ir kt.' (Даль IV: 638–639; Фасмер IV: 451)

skūrėlė 2 (sf. dem.) 'gyvulio odelė, kailiukas': *Pàsiuvė šū̃bų iš tų skūrėlių* Maciučiai (DvŽ II: 263); *Žiūrianti, kad tas jos avinėlis papiauts, suėsts, skūrela žirnių virkščių prikišta, pastatyts, ir gana* ŠLP 66; *Šis vel tą savo skūrelą braz braz braz* ŠLP 286 (SŽ 516) ⇦ *skūrà*

skū̃rinti (*-yti*), *-ina*, *-ino* (verb.) **1**. (tr.) 'skriausti, apiplėšti': *Nenoriu nė tavę skū̃ryt, nė pati apsigaut* Gs; **2**. 'gauti, pelnyti' Vlk, Alv, Pns, Lp: *Nelabai ką skūrinau ten nuvažiavęs, turėjau tuščiom grįžti* Mlt; *Nuvažiavo svotaut, bet nieko neskū̃rino* Švn – žr. *skū̃ryti*

skū̃ryti, *-ija* (*-yja*), *-ijo* (*-yjo*) (verb.) **1**. (tr.) 'lupti odą, dirti kailį' KŽ: *Tėvas šešką skū̃ryja* Skr; *Užmušau, nė vienas neskū̃ry(ja) tą šešką* Kin; 'plėšti, lupti žievę': *Skū̃ryte nuskūrija tokią liepą statplėšą* J; **2**. (tr.) 'mušti, perti': *Be reikalo skū̃ryji tą vaiką* Skr; **3**. (intr.) 'brangiai imti, plėšti': *Už tą supuvusį tabaką jis skū̃ryja nuo manęs kaip už kviečius* Skr; **4**. (tr.) 'gauti, pelnyti': *Nieko jisai neskū̃rijo, nuvažiavęs ten, t. y. nepelnė* J; *Tiek ir teskū̃rysi* Up; **5**. (tr., intr.) 'primygtinai prašyti, kaulyti' Gmž: *Ans šieno skū̃ryja, t. y. prašo* J; *Aš par jį antara nedėlia mokestų skū̃riju i negaunu* Prng; *Gali neskū̃ryt, neisiu* Drs ⇦ *skūrà*

skū̃rlotas 1, ***skūrlõtas*** 2 (sm.) **1**. 'skūrgalys': *Pilna pasuolė skū̃rlotų, o naudos nė iš vieno nėra* Šlvn; **2**. 'šikšnosparnis': *Naktimi skūrlõtai lakioja* Dbč

← le. *skórłat*, le. (dial.) *skurlat* 'sena oda, skirta lopymui; toks augalas; avies, ožkos tešmuo' (SW VI: 171, 198; Karłowicz V: 165) → blr. (dial.) *скурлáт* 'odos atraiža; šikšnosparnis' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 292; СБГП IV: 473; Шаталава 1975: 162; ЭСБМ XII: 168)

slabãnas 2 (sm.) ‘minkštasuolis’ End: *Lovos neturiam, šiąnakt gausi ant slabãno pargulėti* Kl

↔ le. *szlaban* ‘sulankstomoji lova’ (< v. *Schlafbank* ‘maigūnas [miegamasis suolas]’ [SW VI: 628; Krasowska 1989: 59–60]) → blr. dial. *шлабáн* ‘medinis minkštasuolis, ant kurio sėdima, miegama ir sudedami drabužiai; spinta’ (Прышчэпчык 1975: 83; Сцяшковіч 1983: 560)

slãjikas 1 NdŽ, 3[b] (sm.) An **1**. ‘stiklainis’ Lnkv: *Pripylė uogų pilną slãjiką* Grz; *A nėra salyklo sirapo slajikẽlis?* Mžš; **2**. ‘puodynė be ąsos’ Mrk: *Pilną slãjiką sviesto pridėjau* Pun (LKŽe; dar žr. Girdenis 2012: 127)

← (v.) le. *słoik* ([s. / v.] le. *słojek*) ‘nedidelis indelis tepalui ir kt. laikyti; cilindro formos uždengiamas indas; valdovo turtas ir kt.’ (SW VI: 212, 221; Linde V: 289; SSt VIII: 278–279) → s. blr. *слоикъ* ‘stiklainis’ (ГСБМ XXXI: 434), blr. (dial.) *слóикъ / слóік* ‘molinis uždengiamas indas; stiklainis; molinis indas sviestui’ (Носовичъ 1984: 591; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 293; СБГП IV: 486; ТС V: 57; Сцяцко 1972: 92; ЭСБМ XII: 191)

slanèčnykas, ***slaniẽšnykas*** 1 (sm.) ‘saulėgrąža’ ZtŽ 603 (LKŽe; dar žr. LzŽ 239)

← (v.) le. *słonecznik* ‘saulės laikrodis; kompasas; auksuotas cerkvės kupolas; saulėgrąža (*Helianthus L.*) ir kt.’ (SW VI: 213–214; Linde V: 291) → s. blr. *слонечникъ* ‘saulėgrąža’ (ГСБМ XXXI: 434), blr. (dial.) *слонéчникъ / слонéчнік* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 591; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 293; СБГП IV: 477; ЭСБМ XII: 176)

slùpas 4 (sm.) **1**. ‘stulpas’; **2**. ‘kas panašu į stulpą’ ZtŽ 606; ZŠT I: 105

← (s. / v.) le. *słup* ‘į žemę įkastas rąstas, stulpas; kolona ir kt.’ (SW VI: 224; SSt VIII: 297–298; Linde V: 300; ЭСБМ XII: 196–197) → s. blr. *слупъ* ‘stulpas’ (ГСБМ XXXI: 456), blr. (dial.) *слуп(ъ)* ‘vertikaliai įtvirtintas rąstas, stulpas’ (Носовичъ 1984: 592; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 293; СБГП IV: 490; dar žr. Ostrowski 2013: 82)

slùšnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘prideramas, tinkamas’: *Slušnas tau daiktas* brš; ***slušnùs***, ***-ì*** 4 **1**. ‘paklusnus, paslaugus’ N, [K], *slušniaĩ* (adv.) P; **2**. ‘prideramas, tinkamas’: *Slušnus daiktas* ŽCh 63; *slušniaĩ* (adv.): *Bet Povilui regėjos slušniai, kad jo neimtų su savim* Ch[1] ApD 15.38

← (s. / v.) le. *słuszny* ‘tinkamas, sąžiningas; leidžiamas, atitinkantis teisės normas; rimtas, solidus, santūrus; pakankamas; tvarkingas; naudingas’ (SW VI: 226–227; Linde V: 301–302; SSt VIII: 302–303; Smolińska 1983: 143; ЭСБМ XII: 198) → s. blr. (adv.) *слушне* ‘teisingai, tinkamai’ (ГСБМ XXXI: 467), blr. *слýшны(й)* ‘teisingas, geras, tvarkingas’ (Носовичъ 1984: 592; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 293), s. r. *слушный* ‘tinkamas, teisingas; būtinas’ (СРЯВ XXV: 146; dar žr. Гарбуль 2009$_a$: 537)

slūgavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘padėti atlikti kokius darbus, patarnauti’ J I 333, Š, Gr: *Jaunosios pabrolys ir kvieslys slūgavó(ja), nešio(ja) gėrius ir valgius į stalą* JR 67; *Mūs sesutę vinčiavojo, du klapčiuku slūgavojo* BsO 400; *Slūgavojo anims svečiams* ŽCh 61

← v. le. (dial.) *sługować* ‘tarnauti ilgą laiką; patarnauti’ (SW VI: 224; Linde V: 300) → blr. (dial.) *слугава́ць* ‘patarnauti’ (ТСБМ V[1]: 207; СБГП IV: 489; plg. ЭСБМ XII: 194–195)

smalČ̃čius 2 (sm., sing.) ‘lydyti kiauliniai taukai’ J, Vv, Mšk, Klm, Kv, Trg: *Gerai ir bulbos, kap su smalČ̃čium* Stk; *Indėk smalČ̃čiaus, bus gardesni kopūstai* Mrs; *Pietams valgėm bulbių su pašildytoms smalČ̃čiaus kresnoms* Vkš; *SmalČ̃čiaus dvi terlyčias prileidau* Brs

← (s. / v.) le. *smalec* ‘lydyti taukai; ausų sieros išskyros’ (< v. v. a. *smalz* ‘lydyti taukai; riebalai’ [SW VI: 637–638; Linde V: 309; SSt VIII: 318; ЭСБМ XII: 208; Kluge 2002: 812; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → s. blr. *смалецъ* ‘lašiniai; taukai’ (ГСБМ XXXI: 474; Булыка 1980: 117), blr. dial. *сма́лец* ‘taukai’ (СБГП IV: 498)

smõčnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘skanus’ NdŽ; *smočnaĩ* (adv.; prk.): *Gyvenot smočnai and žemės ir sekiojot raskažių* Ch[1] JokL. 5.5

← (s. / v.) le. *smaczny* ‘malonaus skonio, skanus; saldus, malonus, dėkingas’ (SW VI: 233–234; SSt VIII: 317; Linde V: 307) → s. blr. *смачный* ‘skanus; teikiantis malonumą’ (ГСБМ XXXI: 475), blr. (dial.) *сма́чны* ‘skanus, malonaus skonio’ (Носовичъ 1984: 594; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 294; СБГП IV: 502; ЭСБМ XII: 206), (s.) r. *смачный* ‘skanus; saldus’ (Даль IV: 230–231; СРЯВ XXV: 155)

> *šmõcnas*, *-à* 4 (adj.) ‘skanus’ KŽ; N, [K]; *šmocnùs*, *-ì* 4 ‘t. p.’ K, KŽ, N: *šmocniaĩ* (adv.) KŽ – žr. *smõčnas*, *-à* (su struktūrinių elementų frikatizacine moduliacija, t. y. *s-...-č-* > *š-...-c-* [dar žr. Темчин 1995: 51])
>
> *šmõčnas*, *-à* 4 (adj.) ‘skanus’ KŽ, N, [K]: *Šmočną daryti* Q 32; *šmočnùs*, *-ì* 4 ‘t. p.’ C II 455, N: *Jei druska nešmočni tampa, kuomi sūdysim?* C II 582; *šmõčniai* (adv.): *Ta motriška šmõčniai verda valgyti* Sd – žr. *šmõcnas*, *-à*, *šmocnùs*, *-ì* (su struktūrinių elementų frikatizacine moduliacija, t. y. *š-...-c-* > *š-...-č-* [dar žr. Темчин 1995: 51])

smõkas 2 (sm.) **1**. ‘skonis, gardumas’ M, J, L, OZ 50, NdŽ, Rmš, Brs, Kv, Plik: *Nuo šito trupučio tai ir smõko nepažinsi* Trgn; *Tavo kopūstai visai be smõko* Vv; *Jau per daug gaudai smokùs* Gl ir kt. (Rimš, BB 2Moz. 16.31, MP 133, Drsk, Plt, LTR [Ds], Dkš, LTs V 496 [dar žr. ZtŽ 608]); **2**. ‘kvapas’ M, Ilg, Pmp, Ppl: *Toks bjaurus smõkas puola į nosį* Žg; *O kas skanumas tų dobilelių smõko!* Tv; **3**. ‘estetinio įvertinimo jausmas, skonis’: *Aš sau po savo smõki neradau suknelės* Vlk; *Ne smõko, ne proto – ka paėmė pačią, iš pelėdos neišskiramą* Plt

← (s. / v.) le. *smak* ‘skonio juslė; (estetinis) skonis; skanėstas; malonus skonis; prieskonis ir kt.’ (< v. v. a. *smac* / s. v. a. *smac*, *smak* ‘skonis’ [SW VI: 234–235; SSt VIII: 317–318; Linde V: 308; ЭСБМ XII: 206; Фасмер III: 683; Wackernagel 1878: 105–106, 270; Köbler 1993: 1814; Seebold 2008: 771; Schützeichel 2012: 299; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Kardelis 2003: 89]) → s. blr. *смакъ* ‘skonis; malonumas, pasitenkinimas’ (ГСБМ XXXI: 473–474; Булыка 1980: 128), blr. (dial.) *смак(ъ)* ‘skonis; apetitas; pasitenkinimas’ (Носовичъ 1984: 594; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 293; СБГП IV: 497; ТС V: 58), r. dial. *сма́къ* ‘skonis; esmė, prasmė, nauda’ (Даль IV: 230–231)

smokavójimas 1 (sm.) ‘ragavimas, skanavimas’ Vkš, N

↔ (s. / v.) le. *smakowanie* ‘maisto ar gėrimo ypatumas; skonis, skonio turėjimas; ragavimas, skanavimas; skonio suteikimas; mėgimas; skonio pojūtis’ (SW VI: 236; Linde V: 309; SSt VIII: 318) → blr. *смакова́нне* / *смакава́ньне* ‘skonio pojūtis; ragavimas’ (Носовичъ 1984: 593; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 293) – dėl kilmės žr. *smokavóti*

smokavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘mėginti skonį, ragauti, skanauti’ N, [K], J: *Ta degtinė kvepia samaniuke – geriu, smokavóju* Btg; *Seniukė ruošas, verda valgyti, smokavó(ja)* Krp; **2**. (intr.) ‘kvepėti’: *Ta duona kaip pyragas – smokavóte smokavós* Žeml; *Darželis teip saldžiai smokavó(ja)* Žd; **3**. (intr.) ‘būti mėgstamam, patinkamam’: *(Netikėjimas) kuo tolyniu, tada labiaus smokavoja širdyse mūsų* MP 103

← (s. / v.) le. *smakować* ‘būti skaniam; turėti skonį; ragauti; suteikti kam skonį; mėgti, mylėti’ (< v. v. a. *smacken*, *smecken* ‘ragauti’ [SW VI: 235–236; SSt VIII: 318; Linde V: 309; Фасмер III: 683]) → s. blr. *смаковати* ‘būti skaniam; teikti malonumą’ (ГСБМ XXXI: 473; Булыка 1980: 189), blr. (dial.) *смакова́ць* / *смакава́ць* ‘ragauti, skanauti; lėtai valgyti; parinkti pagal skonines savybes’ (Носовичъ 1984: 593–594; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 294; СБГП IV: 497; ТС V: 58; ЭСБМ XII: 206), r. dial. *смакова́ть* ‘t. p.’ (Даль IV: 231)

smõkelėti, *-ėja*, *-ėjo* (verb. intr.) ‘justi skonį, ragauti’: *Gana tau smõkelėt, duok ir man* Ds; *Ot buvo gardu, net smõkelėjo!* Prng – žr. *smokavóti*

smokùtis 2 (sm.) ‘gardumynas (?)’: /\ *Esu jau visko ragavęs: ir saldaus, ir rūgštaus, ir smokučių, ir žalių ropučių* KrvP (Lš)

↔ le. *smakołyk* ‘gardėsis, skanumynas, delikatesas’ (SW VI: 235) → blr. dial. (pl.) *смака́лыкі* / *смакату́лі* ‘skanėstai’ (Сцяшковіч 1983: 443; Цыхун 1993: 132) – dėl kilmės žr. *smõkas*

sodomčikas (sm.) ‘Sodomos gyventojas’: JMP 340b.27 *Kłauſikig ką Abráhomás biłá / ánſáy βwentás Pátrior=chá / o didis miłáſnikás Poná / iog nedriſo gunditis kałbet ir prá=βit vž ſodomczikus* (dar žr. Skardžius IV: 261)

← (v.) le. *sodomczyk* ‘Sodomos miesto gyventojas; (vėlyv.) pedofilas; pasyvus homoseksualistas’ (< lo. *Sodomītae* [pl.] ‘t. p.’ ← gr. Σοδομῖται ‘Sodomos gyventojai’ ← top. s. hebr. *Səḏōm* resp. סְדֹם ‘Sodoma – svarbus kanaanitų miestas’ [SW VI: 259; Linde V: 330; Lewis, Short 1958: 1717; Brown, Driver, Briggs 2000: 1664–1665; DCH VI: 121; dar žr. Kregždys 2014_b: 72]) → s. blr. *содомчикъ* ‘Sodomos gyventojas’ (ГСБМ XXXII: 51)

sòsas 2 (sm., sing.) **1**. ‘padažas’ Rtr, Š, Ser, KŽ; **2**. ‘tabako skystis pypkės kandiklyje’ Mrk, Nč, Skdt: *Priaugo pilnas cibukas sòso, nebeina nė dūmai* Užp

← (v.) le. *sos* ‘skystas padažas; geras / prastas juokas / pokštas; pastelė (sausi lazdelės pavidalo dažai) ir kt.’ (< v. *Soße* ‘padažas’ ← pranc. *sauce* ‘t. p.’ [SW VI: 269; Linde V: 333; ЭСБМ XII: 252]) → blr. dial. *coc* ‘padažas; skystoji patiekalo dalis ir kt.’ (ЭСБМ ibd.)

spadabóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘pamėgti, patikti’ ZtŽ 612

↔ (s. / v.) le. *spodobać się* ‘patikti, būti mėgiamam’ (SW VI: 309; Linde V: 352;

SSt VIII: 351) → s. blr. *сподобатися* ‘patikti’ (ГСБМ XXXII: 167), blr. *сподобáцьца / спадабацца* ‘patikti, pamėgti’ (Носовичъ 1984: 605; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 295; plg. ЭСБМ VIII: 99)

spadnicà 2 (sf.) ‘sijonas’: *Spadnìcų duncýsna insikúnda* Žižmai (DvŽ II: 279)

← v. le. (dial.) *spodnica* (le. [dial.] *spódnica*) ‘moters sijonas; jaunosios drabužių dalis – sijonas; apatinės kelnės ir kt.’ (SW VI: 308, 328; Linde V: 352; Karłowicz V: 206) → s. blr. *сподница* ‘sijonas’ (ГСБМ XXXII: 167), blr. (dial.) *сподни́ца / спадни́ца* ‘moters sijonas; moters apatiniai marškiniai’ (Носовичъ 1984: 605; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 296; СБГП IV: 527; ТС V: 86; ЭСБМ XII: 258)

spadninčià 2 (sf.) ‘sijonas (ppr. pirktinio audinio); apatinis sijonas’: *Kartais matyties spadninčià iš po sijono* End – žr. *spadnyčià* (su epenteziniu antruoju *-n-*)

spadnyčẽlė 2 (sf. dem.) ‘sijonėlis’: *Patrumpinau spadnyčẽlį, pauĩkščinau šniūraukẽlį* d. Žižmai (DvŽ II: 279) ⇦ *spadnyčià*

spadnyčià 2 (sf.) ‘sijonas (ppr. pirktinio audinio); apatinis sijonas’ NdŽ, Krok, Klvr, Btg, Šln, Ps, Ds, Ut, Aps, Zt, Mlk: *Senoviškos spadnỹčios labai plačios* Dkš; *Andarokas buvo namie austas, ė spadnyčià krominė* Vdš; *Ta muno spadnyčià trinytė, da mamos austa* Kv ir kt. (Smn, Rgv, NS 130, LTR [Lzd], Švnč) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 613); *Tai anas nieko nelaukdamas pakiřpo spadnyčių palig šiknai* ps. Rimašiai (DvŽ II: 279) – žr. *spadnicà*

spánka 1 (sf.) ‘segė, segtukas’ NdŽ, Kv, Kos 122, JD 246: /\ *Balta bačkelė, raudona spankelė (antis)* LTR (Rk); ***spónka*** 1 ‘įspaudžiama metalinė sagutė, spaustas’: *Su sponka susisek apkaklę* J; *Iš akių būs spónkos mergaitėms (iš vestuvių oracijos)* Pln

← (s. / v.) le. *sponka* ‘sagutė, segtukas; kabė, sąsaga ir kt.’ (SW VI: 317; SSt VIII: 356; Reczek 1968: 461; Linde V: 360) → blr. (dial.) *спóнка* ‘sagutė, segtukas, spaudė; medinė marškinių saga; siūlų saga; medinė spraudė, kuria sutvirtinamos lentos’ (СБГП IV: 543; ЭСБМ XII: 269) – dėl kilmės žr. *špònka*, *šponkà*

spùnka 1 (sf.) **1**. ‘saga (ppr. iš siūlų ar medinė)’ NdŽ, Grg, Skd, Yl: *Buvo spùnkos vieto(je) guzikų* Gršl; *Dabar jau nebe mado(je) spùnkos, pigi ir guzikai* Ms; *Pelėdos akelės ar ne spunkelės?* D 93 /\ *Viešnės ir trešnės it spunkomis buvo apsagstytos* Jzm; *Akelės it spunkos švietė* M. Valanč; **2**. ‘sąsaga’ M. Valanč, NdŽ, Pln: *Su spunka susisek apkaklę* J; **3**. ‘suspaudžiama sagutė, spaustas’ Kl: *Juzei pasiūsiam marškinelius, susegamus po kaklu su spùnka* Mžk; **4**. (scom.) (prk.) ‘kas labai mažas, menkas’: Brs, Slnt *Ka tokie spùnkos tė(ra) tie šunys, nepikti tė(ra)* Šts; **5**. ‘*cunnus*’ NdŽ, Slnt (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 233) – žr. *spónka* (su šaknies *-u-* < *-o-* kaita dėl kontaminacijos su lie. *špùnka* ‘saga [ppr. iš siūlų ar medinė]’ [žr. s. v. 1 *špùnka*], o šis – pagal analogiją su homofonu lie. *špùnka*, *špunkà* ‘volė’ [žr. s. v. 2 *špùnka*, *špunkà*; plg. Kabašinskaitė 1998: 65])

spãsabas 1 (sm.) KŽ **1**. ‘būdas, priemonė’ ŽCh 329, Kos 59, N, [K], M, Vl, Snt, Vb, Ds: *Kokiu spasabu yra išgyvenamas gruntas, viršiaus parodžiau* S. Dauk; *Visokiais spasabais jam kalbėjom, kad te neitų, bet nieko nepadarėm* Kvr; **2**. ‘turtas, lėšos, santaupos’ J, Mit II 417, DS 355 (Vlk): *Gerai, kap turi spasabo kokį šimtelį* Smn;

Užtenkamai liks spãsabo vaikams Vkš; *Būtum gavus kitą svočią su didžiais turteliais, didžiais spasabẽliais* JV 712; *Kai turėsiu spasabėlio, pirksiu čebatėlius* NS 1096; **3**. ‘p a - g a l b a , p a r a m a’ Vdk: *Jeigu niekur spãsabo negausu, tai teks paskutinį arklį parduoti* Up /\ *Yr patapas, yr i spãsabas (iš bėdos vis yra išeitis)* Erž, Akm

← (v.) le. *sposób* ‘būdas, metodas; mada; priemonė; pavidalas; meno stilius; turtas; kraitis; aplinkybė’ ≠ s. le. *sposób* ‘pavidalas’ (< s. č. *zpósob*, *spósob* ‘būdas, metodas; forma, pavidalas’ [SW VI: 322–323; Linde V: 362; SSt VIII: 358; ЭССРЯ II: 367–368; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 669; plg. ЭСБМ XII: 270–271]) → blr. *спосаб* ‘būdas, metodas; priemonė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 297), s. r. *способъ* ‘būdas, galimybė atlikti ką; prieskoniai’ (СРЯВ XXVII: 74–75), r. *спóсóбъ* ‘sutvarkymas; būdas; pagalba’ (Даль IV: 297)

spasãbnastis 1 (sf.) ‘g a l i m y b ė k ą a t l i k t i’ LT II 130

← (v.) le. *sposobność* ‘gerumas, tinkamumas; gabumas; paruošimas; tinkamumas; vertingumas; gebėjimas ką atlikti’ (< s. č. *zpósobnost* ‘tinkamumas; gabumas ir kt.’ [SW VI: 321–322; Linde V: 363; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 669]) → blr. *спосóбносць* ‘būdas, priemonė; patogumas’ (Носовичъ 1984: 607), r. *спосóбность* ‘gabumai; gebėjimas, galimybė ką daryti’ (БТСРЯ 1251)

spasabnùs, ***-ì*** 4 (adj.) ‘t i n k a m a s , p a t o g u s’ Brs: *Čia spasabnì vieta medžiams svadinti* Rdn; *Nespasabnus* I; *spasabniaĩ* (adv.) Brs: *Iš uzbono būs spasabniaũ pilti kaip iš puodelio* Slnt

← (s. / v.) le. *sposobny* ‘geras, tinkamas; gabus; paruoštas’ (< s. č. *zpósobný* ‘tinkamas; gabus ir kt.’ [SW VI: 322; Linde V: 363; SSt VIII: 357–358; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 669]) → blr. dial. *спасóбны* ‘gabus’ (СБГП IV: 533), s. r. *способный* ‘tinkamas’ (СРЯВ XXVII: 75), r. *спосóбный* ‘tinkamas; turintis polinkį; veiklus; patogus’ (Даль IV: 297)

spãvėdis 1 (sf.) ‘ i š p a ž i n t i s’ ZtŽ 615; ZŠT I: 386, II: 38, 334; ***spãviedė*** 1 ‘t . p .’ K, Rtr, NdŽ, R 58, MŽ 78, L: *Danginė(je) buvau spãviedės* J I 291; *Į spaviedę, pri spaviedės eiti* N; ***spãviedis*** 1 FrnW, NdŽ, ***spaviẽdis*** ‘t . p .’ DP 570; SD[1] 172, Vln 71, PK 205, Q 75, OZ 50, Sem: *Kad ateitų kunigas, eitų jis in spaviedį* BsV 291; *Anas nue(jo) spãviedin ir pasakė kunigui: teip ir teip* VoL 386 (Klt); *Spaviedys yra trejokos* WP 239; *Per pasisakymą, arba spãviedį* DP 4 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 615; ZŠT I: 386, II: 38, 334)

← (s. / v.) le. *spowiedź* ‘nuodėmių išpažinimas, išpažintis’ (SW VI: 326; SSt VIII: 359–360; Linde V: 364; ALEW II: 957–958; dar žr. Адомавичюте 1982: 44; Zinkevičius 1988: 130, 1990: 35; Dini 1990: 238; Kardelis 2003: 69) → s. blr. *споведь* ‘išpažintis’ (ГСБМ XXXII: 163), blr. *спóвъдзь* ‘išpažintis; griežtas papeikimas’ (Носовичъ 1984: 604; plg. ЕСУМ V: 377), blr. dial. *спóвэдь*, *спóведзь* ‘t. p.’ (СБГП IV: 541)

spãvėdnė 1 (sf.) ‘ i š p a ž i n t i s’ ZtŽ 615; ZŠT II: 208; *spãviednė* 1 ‘t . p .’ NdŽ, Brt, Stk, Grdž, Upt, Dr, Lkv, [K], N, M, Rtr, Tat, M. Valanč: *Eik dabar spaviednės ir daugiau teip nedaryk* Skrd; *Dar spãviednės vedamas tebebuvau* Tl – žr. *spãviednis*

spãviednis 1 (sf.) ‘ i š p a ž i n t i s’ NdŽ, Adm, MT 142, Š, O, BsMt I 74, L, Rtr – žr. *spãviedis*, *spaviẽdis* (su *-n-* pagal analogiją su I. le. *spowied-**n**-ia* ‘klausykla’ [SW VI: 326]; II. lie. *spavied-**n**-yčià*, *spavied-**n**-ýčia* ‘t. p.’ [žr. s. v. *spaviednyčià*, *spaviednýčia*]; III. s. lie.

*spavied-**n**-ykas* ‘nuodėmklausys’ [žr. s. v. *spaviednykas*; dar žr. Zinkevičius 1990: 35; ALEW II: 957])

spaviednykas (sm.) ‘nuodėmklausys’: JMP III 74b.5 *Ewangelia ápe wiernus ißpaʒintoius ʒodʒiá Diewo giwu ir miruſiu / kádági iuos pátſsay ʒodis Lotinißkás Confeſsores / tátáy eſt ißpá=ʒintoius / wádiná: Kácʒeib tátáy buwo potám fálßiwa pa=wárde ſpáwiednikáis prámine* (dar žr. Skardžius IV: 262)

← (v.) le. *spowiednik* ‘nuodėmklausys; dvasios tėvas’ (SW VI: 326; Linde V: 363; ALEW II: 958) → s. blr. *споведникъ* ‘nuodėmklausys’ (ГСБМ XXXII: 163) ≠ blr. *споўнікъ* ‘nuodėmių išpažinėjas’ (Носовичъ 1984: 604)

spãviedininkas, *-ė* 1 (smob.) ‘kas eina išpažinties, išpažintininkas’ K, NdŽ, N – žr. *spaviednykas*

spaviedóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) J, NdŽ, ***spãviedotis***, ***-ojasi***, ***-ojosi*** DP 186, ***spaviẽdotis*** (refl.) **1**. ‘klausyti išpažinties’: *Pradėjo jis (vyskupas) spaviedót: kaip tik grieką pasako, tuojaus obuolys nupuola* LB 231; **2**. ‘(prk.) klausinėti, kamantinėti, tardyti’: *Nespaviedók! Kunigas munęs nespaviedó(ja), tamsta nespaviedók čia* Trk; **3**. ‘per išpažintį sakyti nuodėmes’ Q 75, N, L; (refl. intr., tr.) N, Sut, L, ŽCh 279, VoL 104, S. Dauk: *Eisiu spaviedótis – jau ir tep nežinau, kada buvau* Dkš; *Turbūt tu to nesispaviedoji, nelaikai grieku* Žem; *Kartą metuose spaviẽdotis* DP 570; *Spaviedójas nuodėmes* DP 570 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 615)

← (s. / v.) le. *spowiedać / spowiadać się* ‘klausytis išpažinties / atlikti išpažintį; prisipažinti’ (SW VI: 326; SSt VIII: 358–359; Linde V: 363; ALEW II: 957–958) → s. blr. *споведати* ‘klausyti išpažinties; išpažinti nuodėmes; pasakoti’ (ГСБМ XXXII: 161–162), blr. *споўнъдáуь / споўнъдáуьуа* ‘išklausyti išpažinties; griežtai peikti / atlikti išpažintį’ (Носовичъ 1984: 604)

spižařnė 2 (sf.) NdŽ, FrnW, ***spýžarnė*** 1 ‘sandėliukas valgiams pasidėti, viralinė’ [K], N

← s. / v. le. *spižarnia* ‘sandėlis produktams laikyti; spinta produktams laikyti; svirnas’ (SSt VIII: 349; ISJP 12; Kreja 2000: 181) → s. blr. *спижарня* ‘kamara; patalpa maisto atsargoms saugoti’ (ГСБМ XXXII: 143; Булыка 1980: 98), blr. (dial.) *спижáрня / спіжáрня* ‘kamara; sandėliukas’ (Носовичъ 1984: 603; ТСБМ V[1]: 263; СБГП IV: 537) – dėl kilmės žr. *špižárna*, *špižařnė*, *špižárnė*

spìžas 2 (sm.) J, M, Rtr, ***spýžas*** 1 NdŽ, Rtr **1**. ‘ketus, špižius’ NdŽ; **2**. ‘skaistvaris’ M, Rtr; **3**. ‘rąstų ar lentų sunėrimas’ J; ***spýžius*** 1 ‘ketus, špižius’ NdŽ, FrnW

← le. (dial.) *spiž* ‘bronza; ketus; varpas; ginklai’ (SW VI: 297, 754; IAKP II: 296) → s. blr. *спижъ* ‘bronza’ (ГСБМ XXXII: 144; Булыка 1980: 189), blr. (dial.) *спижъ / спіж* ‘varis; varinis indas’ (Носовичъ 1984: 603; ЭСБМ XII: 265–266) – dėl kilmės žr. *špìžas*, *špỹžas*, *špýžas*, *špìžius*, *špýžius*, *špỹžius*

spižìnis, ***-ė*** 2, ***spyžìnis*** 2 (adj.) ‘padarytas iš špižiaus, ketinis’ NdŽ: *Puodas*

apskritas spìžinis kaip obalys vadinamas buzas J I 258; *Žiūri, ateina spižinis diedas su skaistvarine barzda* BsP II 127; *Žiūrėk, koks geras puodelis spyžinėlis, naujitelaitis* J. Žem

↔ (v.) le. *spiżowy* / le. *spiżany* ‘bronzos; ketaus; varpo; ginklų’ (SW VI: 298; ISJP 68) → blr. *спижóвый* ‘varinis’ (Носовичъ 1984: 603) ≠ s. blr. *спижовый* ‘bronzos’ (ГСБМ XXXII: 144)– dėl kilmės *spìžas*, *spýžas*, *spýžius*

spýžė 1 (sf.) ‘maitinimas’ NdŽ, FrnW, N, [K]

← (s. / v.) le. *spiża*, le. *spyża* ‘maistas, maisto produktai’ (< v. v. a. *spîse* ‘valgis; maisto atsargos ir kt.’ ← V. lo. *spensa* ‘išlaidos, nuostolis’ [SW VI: 298; SSt VIII: 428; SJP[17-18w.] Kart; Отин 1997: 80, 91; Brückner 1985: 509; Boryś 2005: 568; ЭСБМ XII: 266; Blaise 1994: 858; Kluge 2002: 863; dar žr. Weinreich II: A452]) → s. blr. *спижа* ‘maisto produktai, maisto atsargos’ (ГСБМ XXXII: 142; Булыка 1980: 189)[224]

spõdkai 2 (sm., pl.) **1**. ‘marčios kraitis’ Aln; **2**. ‘palikimas’: *Sesule, viešnele, dalyk spodkùs: tėvuliui širdelei – palši jaučiai, motulei širdelei – margos karvės* VoL 392 (Onš); *Ar daug spõdkų gavai po dėdės mirties?* Btr; *Jis dar prieš mirtį visus spodkùs suėmė* Vrn; **3**. ‘indai’: *Atvažiavo svočia su visais savo spõdkais* Smn; **4**. (prk.) ‘menkas, prastas rūbas, skuduras’: *Suskroviau visus spodkùs ir atsivežiau* Aln

← (s. / v.) le. *spadek*, (pl.) *spadki* ‘palikimas; po artimojo mirties liekantis turtas ir kt.’ (SW VI: 275–276; SSt VIII: 340; Linde V: 336–337) → s. blr. *спадокъ* ‘palikimas’ (ГСБМ XXXII: 123; Булыка 1980: 78), blr. (dial.) *спáдку* / *спáдкі* ‘paveldimas turtas; daiktai liekantys, išvykus (buvusiems) namų savininkams’ (Носовичъ 1984: 602; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 296; СБГП IV: 526–527; ЭСБМ XII: 258)

spõdkelis 2 (sm.) ‘lėkštelė (ppr. dedama po stikline ar po puoduku)’ Grg, Jdr, Mžk, Slnt, Lkv, Žml, Grž, Upt, Rm, Sem, Pun, Vv: *Mamale, įdėk medaus į spodkẽlį, rast mergikės valgytum* Žr; *Kastinį ir sviestą dėjo į spodkẽlį* Vkš; *Senas šitas spodkẽlis, nė nebežinau kiek ir metų* Sdk; *Įbėrė į spodkẽlį druskos, pasidažė kelis kartus duoną – ir jau sotus* Lp; ‘tokioje lėkštelėje telpantis kiekis’: *Tik tu pamislyk, pridėjau du spodkeliùs sviesto – ir išputo!* Mrc

← (v.) le. *spodek* ‘apačia; lėkštelė, dedama po puodeliu, stikline ir kt.’ (SW VI: 307–308; Linde V: 351–352) → blr. (dial.) *спóдак* ‘dubenėlis; nedidelė lėkštelė, dedama po puodeliu ar stikline’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 297; Сцяцко 1972: 78; СБГП IV: 541–542; ЭСБМ XII: 268)

spraučius (sm.) ‘valdovas’: *Išmintingas spraučius stropus est* BB Sir. 10.1

↔ (s. / v.) le. *sprawca* ‘vykdytojas, iniciatorius; ieškovas; atstovas; valdantysis, valdovas, vadovas, viršininkas’ (SW VI: 344–345; Linde V: 366; SSt VIII: 362) → s. blr. *справца* ‘valdytojas; vykdytojas; kaltininkas; darbininkas; kūrėjas’ (ГСБМ XXXII: 236–237; Булыка 1972: 305), blr. *спрáвца* ‘vykdytojas; einantis pareigas valdininkas’ (Носовичъ 1984: 609)

[224] LKŽe nuoroda, neva ši leksema vestina iš v. dial. *špis,* klaidinga ne tik dėl giminės kategorijos neatitikimo, bet ir pradžios pučiamųjų priebalsių diferentiškumo.

spravedlỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘sąžiningas, teisingas, teisus’ Smn, Mlt, ŽCh 216, 318: *Aš jam žičinau pinigų, ba jis spravedlyvas žmogus* Lp; *spravedlyvaĩ* (adv.) Ds: *Tik spravedlyvai sakyk teisėjui* Tj

← (s. / v.) le. *sprawiedliwy* ‘nekaltas; teisus; teisingas; tinkamas; geras; padorus, moralus; tikras’ (< [s.] č. *spravedlivý* ‘teisingas, teisus; tinkamas; dievobaimingas; garbingas’ [SW VI: 348–349; Linde V: 370; SSt VIII: 368–370; Reczek 1968: 464; ЭСБМ XII: 271; ЭССРЯ II: 368; Machek 1968: 481; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 470]) → s. blr. *справедливъ* ‘atitinkantis moralės normas; teisingas; teisus; tikras’ (ГСБМ XXXII: 219–220), blr. dial. *справедлі́вы* ‘teisingas’ (СБГП IV: 545–546), blr. (dial.) *справядлі́вы* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 298; СБГП ibd.), (s.) r. *справедливый* ‘teisingas, teisėtas; sąžiningas’ (Даль IV: 299; СРЯВ XXVII: 82)

spravedlyvastis (sf.) ‘sąžiningumas, teisingumas’ Tat, LT I 363

← (s. / v.) le. *sprawiedliwość* ‘teisė; įteisinimas; teisingumas; tinkamumas; gerumas; padorumas, moralumas; tikrumas; teisingumo užtikrinimas; dievobaimingumas; tiesa; teismas; bausmės vykdymo vieta’ (< č. *spravedlivost* ‘teisingumas’ [SW VI: 348; Linde V: 369–370; SSt VIII: 366–368; Reczek 1968: 464; ЭССРЯ II: 368]) → blr. *справядлі́васць* ‘teisingumas’, blr. dial. *справядлівóсць* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 298; СБГП IV: 545), s. r. *справедливость* ‘t. p.’ (СРЯВ XXVII: 82), r. *справедли́вость* ‘t. p.’ (БТСРЯ 1252)

sprẽčintis (***-ytis***), ***-inasi***, ***-inosi*** (verb. refl.) ‘ginčytis’ Nmn, Lš, Alv, Mžš: *Jis prieš savo mamą kad sprẽčinas!* Krs (LKŽe; dar žr. VŠŽ 703)

↔ le. *sprzeczyć się* ‘ginčytis’ (SW VI: 359) → blr. *спрéчыцьыа* ‘ginčytis; varžytis’ (Носовичъ 1984: 609) ∌ blr. (dial.) *спрэчáууа*, *спрачáууа* ‘ginčytis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 298; ТС V: 90; ЭСБМ XII: 275)

sprẽčyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) ‘ginčyti, prieštarauti’: *Sprẽčyk nesprẽčyk – aš žinau gerai, kaip te buvo* Dbk; *Ant kožno žodžio sprẽčija, bile tik sprẽčyt* Sdb; (refl.) Š, Al, Sv, Ds, Jnšk, Šln, Up, Kv, Vvr, Krtn: *Nesisprẽčyk senesniam žmogui – negražu* Škn; *Ko čia judu taip sprẽčijatės?* Varn (LKŽe); *Pjausi – pjausi, aš nesisprečiju, bo išpildęs, ale dar palauk* ŠLSP 312 (SŽ 529)

← le. dial. (MLd [Kraków]) *sprzeczyć* ‘atsisakyti, nesutikti, spirtis; atšaukti’ (SW VI: 359; Karłowicz V: 210) → blr. *спрéчыць* ‘prieštarauti’ (Носовичъ 1984: 609)

sprečkà 4 (sf.) ‘ginčas, prieštaravimas’ Š, Nmn, Vv, Žml: *Sprẽčką kelia: neina dirbt, ir gan* Ps; *Kad tik toliau nenueitų šita sprečkà* Ds

← (v.) le. *sprzeczka* ‘ginčas, nesutarimas, kivirčas’ (SW VI: 359; Linde V: 374) → blr. (dial.) *спрéчка* / *спрэ́чка* ‘ginčas, diskusija’ (Носовичъ 1984: 609; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 298; ЭСБМ XII: 275)

sprẽčnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘nepaklusnus, užsispyręs, linkęs ginčytis’ Š, PnmA, Ldvn, Vv, Al: *Tai sprẽčnas: jis niekad nepaklausys, visada priešingas* Gž; *Toks sprẽčnas vaikas, su visais tik ginčinas* Jnš; **2**. ‘ginčytinas’: *Jų šitas miškas da sprẽčnas*

tebėra, nepasidalytas Ds; ***sprečnùs***, ***-ì*** 4 ‘nepaklusnus, užsispyręs, linkęs ginčytis’ Krkl, DS 166 (Rs): *Nugi i sprẽčnią mergą turėjau: niekur nepasisiųsi, kad neniurzgėtų* Sdb

← (v.) le. *sprzeczny* ‘mėgstantis ginčytis; priekabus; priešgynus; bjaurus; ginčytinas ir kt.’ (SW VI: 359; Linde V: 374; dar žr. Темчин 1995: 50) → s. blr. *спречный* ‘besikivirčijantis; ginčytinas’ (ГСБМ XXXII: 241), blr. (dial.) *спрéчный / спрэ́чны* ‘ginčytinas; vaidingas, barningas’ (Носовичъ 1984: 609; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 298; СБГП IV: 551; ЭСБМ XII: 275)

sprečnastis (sf.) ‘prieštaravimas’ BS 20

← le. *sprzeczność* ‘priekabumas; priešgyniavimas; ginčijimasis ir kt.’ (SW VI: 359) → blr. *спрэчнасьць* ‘priešgyniavimas’ (ТСБМ V[1]: 281)

sprìkas 4 (sm.) LKA I 98, 2 LKA I 98 (Trak, Ščn) **1**. ‘rato stipinas’: *Stebulėn sprikį prisodina, o paskui užtraukia ratalankį* Kkl; *Dėl kelių sprikų važiuok tu, žmogeli, Kaunan* Jon; **2**. ‘pagalys’: *Kaip meteža buvo, sprikaĩs mušės* Gg; **3**. ‘sprigtas’[225] Bgs: *Duosiu kakton sprikù, tai žinosi!* Blnk

↔ (v.) le. *sprych* ([v.] le. [dial.] *sprycha*) ‘rato stipinas; kuolas, medinė atrama ir kt.’ (< v. *Spriess* ‘pagalys’ / v. *Speiche* ‘rato stipinas’ [SW VI: 355–356; Linde V: 373; Karłowicz V: 209; Brückner 1985: 510; ЭСБМ XII: 274–275; Kluge 2002: 862; Kregždys 2015: 69]) → blr. dial. *спрых* (*спрыха*) ‘rato stipinas; virbalas (mezgimo)’ (СБГП V: 550; ЭСБМ XII: 274–275)

sprìtnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘vikrus, judrus, greitas’ NdŽ, Varn, Šl, Šln, Vl, Grk, An, Trgn, Pnd, On, Ml, Tvr, Al, Dbč: *Senukas dar gana sprìtnas* Jrb; *Šitokių metų aš buvau sprìtnas, o čia tai kaip senis sėdi ir sėdi* Ktk; *Anas mažiukas, sprìtnas toks vyriukas* Btrm; *spritnaĩ* (adv.): *Nūnai Stasia tep spritnaĩ verčia pieską* Vlk; ‘gabus’: *Buvo sprìtnas in mokslą* Lp; ***spritnùs***, ***-ì*** 4 ‘t. p.’ Bdr, Sd, Vkš, Pp, Užv, Ob, Ds, Rš, Lp: *Vaikas kaip pipiras, ale jau toks spritnùs* Ssk; *Tai spritnì mergaitė – tik šokinėja kap ožkutė* Mrs; *Atein priš muni mergelė spritni kaip vapselė* LTR (Tl) /\ *Spritnus vaikis visumet eita šūdinais batais* Slnt; *spritniaĩ* (adv.) Lp, Dbč, Dgl, Sd

← (v.) le. *sprytny* ‘sumanus, vikrus, apsukrus; naudingas’ (< pranc. *esprit* ‘protas, sumanumas, gebėjimas; mintis ir kt.’ [SW VI: 357; Linde V: 373; Reczkowa 1982: 19, 105; ЭСБМ XII: 274; dar žr. Темчин 1995: 50]) → blr. (dial.) *спрытны(й)* ‘greitas, guvus, mitrus’ (Носовичъ 1984: 610; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 298; СБГП IV: 550)

sprovavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘daryti, ruošti, atlikti, rūpintis’ [K], BS 136, Q 242, N, PK 206: *Šitą testamentą tuo būdu, kaip čia regit, norim sprovavoti ir priimti* Mž 141; *Idant vokišku liežuviu chrikštas būtų sprovavotas* Vln 55; *Mokinkimės,*

[225] LKŽe sudarytojai šią sememą susiejo su lie. *sprìkas* ‘rato stipinas; pagalys’, nors ji suponuoja visai kitos kilmės le. dial. *sprych* (*śprych*) ‘sumanumas, vikrumas; sąmojingumas’ (< pranc. *esprit* ‘protas, gebėjimas; siela; prasmė, esmė; spiritas; priekvapis’ [SW VI: 355, 356; Reczkowa 1982: 19, 105; plg. Brückner 1985: 510]) → blr. dial. *спрыхі* ‘pokštai, juokai’ (ЭСБМ XII: 275).

kaipo tas naudas sprovavoti ir vartoti turim BP II 14; (refl.): *Tada bažnyčios tarnas tur… pagalei sekančiojo būdo elgtiesi ir sprovavotiesi* Mž 119

← (s. / v.) le. *sprawować* ‘(pa)daryti, vykdyti; surengti, organizuoti; valdyti, vadovauti; lemti ir kt.’ (SW VI: 350; SSt VIII: 372; Linde V: 371) → s. blr. *справовати*, *справовать* ‘vadovauti; vesti teisminę bylą; veikti; daryti, vykdyti; surašyti dokumentą; meistrauti ir kt.’ (ГСБМ XXXII: 231–233), blr. *справова́ць* ‘(į)vykdyti; aprūpinti; išlydėti; rūpintis teisminiais reikalais’ (Носовичъ 1984: 609; dar žr. ЭСБМ XII: 271)

stãcija 1 (sf.) **1**. ‘paveikslas ar koplytėlė, prie kurio sustojama, einant kryžiaus kelią’ Rtr, FrnW, NdŽ: *Stacija bažnyčios* SD 351; *Seniau miškely stovėdavo koplyčytės, stãcijos* Skdt; *Išdirbo gražias mūro stacijas* M. Valanč; **2**. ‘sustojimo vieta, stotis’ SD 351, N, K II 203, [K], M, FrnW, Ser, NdŽ, KŽ: *Einu an stãcijos* Mrc; *Gelžkelio stacija* L; ***stãcijos*** 1 (pl.) ‘kryžiaus kelias – maldos su giesmėmis, sustojant prie tam tikrų paveikslų ar koplytėlių’ Slm: *Vaikščioti stacijas – giedoti kalnus* Jzm; *Ir stacijas apėjau už jos sveikatėlę* rš; (prk.): *Vienai lapų skint (reikia) du glėbiai, bulbių kast, karvės kelt – eim eini tokiuos stãcijas i eini (dirbi nuolatinį, įkyrų, vargingą darbą)* Mžš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 235)

← s. / v. le. *stacyja*, (pl.) *stacje* (le. *stacja*) ‘sustojimo vieta pailsėti, poilsiavietė (keliaujant); Jėzaus Kristaus kryžiaus kelias į Kalvarijos kalvą resp. 14 paveikslų, kuriuose vaizduojama jo kančia ir kt.’ (< V. lo. *statio* ‘laikina buveinė; mišios, aukojamos popiežiaus kiekviename 7-ių Romos rajonų; šventoji procesija, vykdoma šių mišių metu; procesija ir kt.’ [SW VI: 377–378; SSt VIII: 392–393; Linde V: 390; ЭСБМ XII: 299; Niermeyer 1976: 988–989]) → s. blr. *стацыя*, *стацыя* (*стацэя*) ‘keliaujančių valdininkų poilsio vieta, prieglobstis’ (ГСБМ XXXII: 366; Булыка 1980: 84), blr. dial. *стáцыя* ‘stotis’ (СБГП IV: 583)

stadalà 2 (sf.) NdŽ, 3[b] Vdn, 4 Vdšk, Kls **1**. ‘užvažiuojami namai su pastoge arkliams pastatyti’ SD 138, Sut, BzF 176, NdŽ, KŽ, FrnW: *Motiną sau… nužemintą aprinko, namus grynus, stadalą arba patogiaus daržinę* DP 500; *Atvedė jį stadãlon* DP 325; ‘pastogė arkliams pastatyti užvažiuojamame kieme prie smuklės’ End, Lž, Brb: *Stadãlos žmonims įvažiuoti, keleiviams kokims, kur su arkliais* Plt; *Arklius pasistatėm stadãloj ir sėdom kaušt* Sml; *Per Sekmines jį (sukilėlių vado Narbuto išdaviką) ir pakorė ant stadalõs durų* Kls ir kt. (Žem, JD 1021, Ad, Vdšk, Mžš); **2**. ‘tvartas’ M, NdŽ, B VIII 203; **3**. ‘kluonas, klojimas, daržinė’ SD[1] 175; ***stadãlė*** 2 ‘užvažiuojami namai su pastoge arkliams pastatyti’ Š, Kp

← (s. / v.) le. *stodoła* ‘kluonas (*horreum*); karčiamos pastatas arkliams laikyti, vežimams statyti’ (← č. *stodola* ‘sandėlis; kluonas, klaimas; svirnas’ ← v. v. a. *stadel* / s. v. a. *stadal* ‘stovėjimas; būklė; sandėlis; kluonas; svirnas, grūdų saugykla’ [SW VI: 425; SSt VIII: 446; Linde V: 419; Фасмер III: 764; 385; Shevelov 1964: 385; ЭСБМ XII: 280; Machek 1968: 578; Rejzek 2001: 603; Wackernagel 1878: 277; Köbler 1993: 1863; Schützeichel 2012: 309; dar žr. Zinkevičius 1988: 133]) → s. blr. *стодола* ‘užeiga; svirnas’ (ГСБМ XXXII: 399; Булыка 1980: 97), blr. (dial.) *стодóла* / *стадóла*

‘karčemos pašiūrė arkliams; tvartas ir kt.’ (Носовичъ 1984: 615; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 299; Цыхун 1993: 136; dar žr. Barszczewska, Jankowiak 2012: 47), r. *стодóла* ‘pašiūrė arkliams, vežimams statyti’ (Даль IV: 326)

staliõrius 2 (sm.) K, Rtr, NdŽ, FrnW, KŽ, Al, Jon, Upt, ***stãliorius*** 1 ‘stalius’ FrnW, Rd, Tt, Vdk, M, L: *Kas dirba stalus, skrynias, šėpus, tas stãliorius* J; *Geras staliõrius su kirviu padaro stalą* Kt; *Ans mokos į stãliorius* Grg; *Mes pasisamdysme Tilžės staliorelį, mes pridirbdinsme skryniums pakojeles* StnD 19; *Stalioružėlis* N (LKŽe; dar žr. ZtŽ 619; ZŠT I: 146, 276)

← (s. / v.) le. *stolarz* ‘stalius’ (< [vertinys] a. v. a. *tischler* / v. *Tischler* ‘t. p.’ [SW VI: 428; SSt VIII: 448; Linde V: 421; ЭСБМ XII: 285; Kluge 2002: 918]) → s. blr. *столяръ* ‘stalius’ (ГСБМ XXXII: 415), blr. *сталя́р* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 300; ЭСБМ ibd.), blr. dial. *сто́ляр* ‘t. p.’ (СБГП IV: 589), r. *столя́ръ* ‘t. p.’ (Даль IV: 329)

stanaũnas, ***-à*** 4 (adj.) NdŽ **1**. ‘nuolatinis, pastovus’ J I 480, KŽ: *Kurs ant vietos ilgai arba visumet stovi, tas stanaũnas, ant vietos stovỹs* J; *Ten jo stanaunà vieta – jis apsisto(ja), būna visuomet* Erž; *stanaunaĩ* (adv.) NdŽ; M: *Stanaunaĩ turiu dirbti, be kokio atdūksio šerti paršus* J; **2**. ‘rimtas, protingas’: *Jau čia, matyt, stanauno žmogaus darbas* Grd; **3**. ‘tinkamas, geras, tvarkingas’: *Ten mes eisime į karaliaus namus, mes ten stanaunoj gaspadoj stovėsime* LTs IV 716; ***stanaunùs***, ***-ì*** 4 (adj.) **1**. ‘t. p.’: *Pri mūravojimo tura būti stanaunì darbininkai* Šll; *stanaũniai* (adv.) Žr: *Builynę stanaũniai (dažnai) verdam* Kl; **2**. ‘t. p.’: *Stanaunùs žmogus* Nm

← (v.) le. *stanowny* ‘pastovus, solidus; nuosaikus; reguliarus; tinkamas, geras; tvarkingas ir kt.’ (SW VI: 393; Linde V: 402; plg. Темчин 1995: 52) → blr. *станоўны* ‘pastovus, nusistovėjęs, įprastas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 300; plg. ЭСБМ XII: 289)

stanaunà 2 (sf.) ‘užeigos namai, vieta apsistoti’ KŽ, Ser: *Ten mūsų gaspada, stanaunà* J I 416; *Už stanaũną atvešiu tau medžių* J ⇑ *stanaũnas*, *-à*

stanùs, *-ì* 4 (adj.) ‘nuolatinis, pastovus’ J, KŽ: *staniaĩ* (adv.) KŽ – žr. *stanaũnas*, *-à* (su struktūrinių elementų *-aun-* absorbcija [dar žr. Темчин 1995: 52])

stáncija 1 (sf.) KŽ, ***stañcija*** 1 FrnW, NdŽ **1**. ‘gyvenamosios trobos geresnioji pusė, seklyčia’ Ser, Rš, Klt, Rk, Skdt, Ukm, Ūd, Pg, Mžš, Slm: *Šeiminykai svečius jau nuvedė an stánciją* Krkn; *Našlele, padvarnyke, eikim mudu stancijėlėn* TD 102; **2**. ‘kambarys’ Btr, Krsn: *Seklyčia i da dvi stáncijos atsitvertos gulėt* Grž; *Pasisamdė stanciją karčemoj* BsP II 180; **3**. ‘būstinė’: *Palangoje yra paštos ir telegrapo stancija* A 1884: 263

← v. le. *stancyja* (le. *stancja*) ‘kambarys; troba; svečių namai, kaimo skaitykla; nuomojamas būstas, mokinių bendrabutis; įstaiga’ (< it. *stanza* ‘gyvenamoji vieta; dislokacija; kambarys; klubas; strofa’ [SW VI: 389; Linde V: 400; Фасмер III: 746; ЭСБМ XII: 289; Prati 1951: 938; Lanza 2009: 87]) → s. blr. *станция*, *станцыя* ‘butas; prievolė apnakvydinti keliaujančius tarnautojus’ (ГСБМ XXXII: 323; Булыка 1980: 190), blr. *ста́нцыя* / *ста́нцыя* ‘laikina gyvenamoji vieta, butas; karčema’ (Носовичъ 1984: 613), r. *ста́нція* ‘keliautojų poilsio vieta, arklių nuomos ir keitimo vieta’ (Даль IV: 315)

starajòncas (sm.) ‘kas rūpestingas, stropus, stropuolis’: *Mūs kunigas lietuvỹs, didelis starajòncas yra* Dv (DvŽ II: 287)

← le. *starający się* ‘stropus, uolus’ (SW VI: 394) → blr. dial. *стараёнцы* ‘rūpestingas; stropus’ (Сцяшковіч 1983: 457)

stasavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘tikti, derėti, pritikti’: *Šie vaistai ligoniui nestasavója: nuo jų dar blogiau* Krsn; (refl.) Jrb: *Kaip ana čia susiuvo tą siūlę, kad klėtkos nesistasavója* Vdšk

← (v.) le. *stosować* (*się*) ‘pristumti, pridėti; priderinti, pristatyti; pritikti, tikti, derėti ir kt.’ (< v. v. a. *stôzen* ‘[nu]stumti, pristatyti, išplėsti’ / v. *stoßen* ‘t. p.’ [SW VI: 437; Linde V: 427; ЭСБМ XII: 294]) → s. blr. *стосоватися* ‘derėti, tikti’ (ГСБМ XXXII: 435), blr. (dial.) *стасава́ць* ‘būti tinkamam, tikti’ (ТСБМ V[1]: 314), blr. dial. *стосова́ууа* ‘t. p.’ (ТС V: 102)

statẽčnas, ***-à*** 4 (adj.) [K], KŽ **1**. ‘kuris gražios išvaizdos, impozantiškas’ N, BS 137, ŽCh 8: *Statečnesnis, statečniausias* Q 34; **2**. ‘pastovus’: *Pasaulyje nėr nieko patenkančio... nei statẽčno* DP 581; **3**. ‘rimtas’; *statečnaĩ* (adv.): *Stipras ir neižgvoltavotas jos apžadas rodžias, jog teip statečnai angelui, sūnų jai žadančiam, atsako* DP 600

← (s. / v.) le. *stateczny* ‘sumanus, protingas; pastovus, tvirtas; svarus; sėslus; subrendęs; tinkamas, geras’ (SW VI: 404; SSt VIII: 429; Linde V: 410) → s. blr. *статечный*, *статэчный* ‘rimtas, svarbus; tinkamas’ (ГСБМ XXXII: 355; Булыка 1980: 134), blr. *статэ́чный* ‘pastovus; svarus, didingas’ (Носовичъ 1984: 614)

> *stošnas*, *-a* (adj.) ‘tvirtas, ištvermingas’ FrnW; *stošnùs*, *-ì* 4 ‘t. p.’ Pn: *stošniai* (adv.): *N’užtrukdami eime stošniai su gelbančiu Dievu* RD 211 – žr. *statẽčnas*, *-à* (su struktūrinių elementų *-te-* absorbcija [dar žr. Темчин 1995: 51])

statkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘tvarkingai, taupiai gyventi’ NdŽ: *Ei, gana, gana, gana uliavoti, čėsas, jau čėsas, čėsas statkavóti* JD 125; ***stotkavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t. p.’ Tr: *Katras stotkavója, tas ir turi pinigų* Vp; *Kavalieriai, stotkavókit, nė mergų nečestavokit!* JD 32

← (v.) le. (dial.) *statkować* ‘būti solidžiam, rimtam, tvarkingam; tvarkingai gyventi ir kt.’ (SW VI: 405; Linde V: 411; Karłowicz V: 228) → blr. *статкова́ць* ‘tinkamai elgtis, subręsti’ (Носовичъ 1984: 614)

> *statkaũnas*, *-à* 4 (adj.) KŽ **1**. ‘rimtas, doras, tvarkingas’ Kpč, Krok, Dkš, Gž: *Žmogus statkaũnas yra rumtas* J; *Mano trumpas liemenėlis ir statkaũnas razumėlis* (d.) Vlkv; *O kaip pažadėsi statkaunam berneliui, retai aš lankysiu vis meiliais žodeliais* BsO 246; **2**. ‘taupus’ Ūd: *Mūs Jonas tai statkaũnas vyras, neišmes be reikalo nė skatiko* Mrj; **3**. ‘pastovus’: *Jei per šventą Mykolą būna vakarinis vėjas ir lyja, tai nestatkauna žiema* LTR (Vlkv) ⇐ *statkavóti*

staunià 4 (sf.) ‘didelė medinė statinė daržovėms rauginti, miltams, grūdams supilti; joje telpantis kiekis’ BŽ 606, KŽ, LKA I 68 (Km, Dbk, Ant, Ut, Ldk, Dbg, Gdr, Švnč, Ad, Lkm), Š, Rtr: *Priraugiau kopūstų pilną staũnią* Vj; *Anys stauniõj laiko kviečius* Dgl; *Pilna staunẽlė burokų* Ktk; *Kur aš išgersiu šitokią staũnią (labai didelį puodelį)!* Lkm

← le. *stawnia* ‘statinė, naudojama sandėliuoti maisto produktus žiemos laikotarpiu’ (SW VI: 410; dar žr. SEJL$_2$ 1202) → blr. dial. *стаўня* ‘statinė kopūstams rauginti; didelė statinė grūdams laikyti’ (СБГП IV: 581)

staunyčià 2 (sf.), ***staunýčia*** 1 NdŽ, Pkn ‘didelė medinė statinė daržovėms rauginti, miltams, grūdams supilti; joje telpantis kiekis’ KŽ, Drsk, Šlvn: *Vieną staunyčią kopūstų, kitą cviklinių burokėlių žiemai prisraugia* Kpč; *Mano tėvas biednas medžius kirstų ir staunyčiàs darytų* LB 168

← le. dial. (ŽV-Md) *stawnica* ‘didelė statinė be dangčio, naudojama kopūstams ir / ar burokams rauginti’ (SW VI: 410; Karłowicz V: 230; dar žr. SEJL$_2$ 1202) → blr. dial. *стаўні́ца* ‘didelė statinė, naudojama sandėliuoti maisto produktus’ (СБГП IV: 581)

staunùs, ***-ì*** 4 (adj.) **1**. ‘pastovus, nuolatinis’: *Staunì esu ten, t. y. vis stoviu tenai prie tų pačių žmonių* J; *Jis staunus: kur parsisamdė, čia ir būna* Gr; *Kai žiema būna ištisai šalta, tai ir vasara yra sausa, staunì, gera dirbti* Trg ir kt. (J); *staũniai* (adv.) KŽ, Jdr, Šv, Vvr, KlvrŽ, *stauniaĩ* Trk ‘nuolat, ištisai, dažnai’: *Ana stauniai serga, t. y. nuo daikto* J; *Ar staũniai vaistus gerti?* Kv; **2**. ‘ramus’: *Būtų pragėręs ir kitą šimtą – nestaunus žirgelis, nenor stovėti* Sln; **3**. ‘rimtas (apie žmogų)’ J I 480

←[226] (v.) le. *stawny* ‘stovintis, nejudantis, ramus’ (SW VI: 411; Linde V: 414) → ? s. blr. *ставный* ‘? tvirtas (reikšmė nenurodyta)’ (ГСБМ XXXII: 305)

stavìčnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘stovintis vienoje vietoje, pastovus’ [K], N, KŽ: *Vaiskas nestavìčnas, ne vienoj vietoj stovįs, šen ir ten traukiąsis* R 32, MŽ 42

↔ (s. / v.) le. *ustawiczny* ‘pastovus, stabilus ir kt.’ (SW VII: 377; Linde VI: 98; SSt IX: 464–465; dar žr. SEJL$_2$ 1203; ЕСУМ VI: 48) → s. blr. *уставичный*, *вставичный* ‘pastovus’ (Булыка 1972: 331), blr. *устави́чный* ‘nuolatinis, nesiliaujantis’ (Носовичъ 1984: 667) – su inicialinio *u-* afereze

stavorčiauti, ***-iauja***, ***-iavo*** (verb. intr.) ‘draugauti’: *Ir labai linksmai tarp savės stavorčiavo* ŠLSP 199; *Abudu, stavorčiaudami po stacijas, kaipo vaikai, greit sujunko* ŠLSP 151 (SŽ 534)

↔ (v.) le. *stowarzyszyć* (*się*) ‘susivieti dėl bendro intereso; susidraugauti, susibičiuliauti, susibroliauti; susivienyti į bendrą organizaciją, korporaciją’ (SW VI: 439; Linde V: 428) → s. blr. *стоварышитися*, *стоварышитися* ‘susidraugauti; susitarti’ (ГСБМ XXXII: 397) ≠ blr. *ставарышавацца* ‘susivienyti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 299),

‖ ≠ r. *стова́риществовать* ‘laikinai bičiuliautis (pvz., kelionėje)’ (Даль IV: 282)

stel̃mokas 1 (sm.) ‘račius’ Krok, Smn, Srj: *Ratas sulūžo, reikia eit pas stel̃moką* Lš

↔ (s. / v.) le. *stelmach* ‘vežimų ir jo dalių gamintojas’ (SW VI: 414, 668; SSt VIII: 440; Linde V: 415; Siatkowski 2004: 29) → s. blr. *стельмахъ*, *стелмахъ* ‘stalius; račius; puodžius ir kt.’ (ГСБМ XXXII: 376; Булыка 1980: 89), blr. dial. *стэ́льмах* ‘račius’

[226] S. Temčinas (Темчин 1995: 52) klaidingai teigia, kad ši leksema turėtų būti vedama iš le. *stanowny* ‘pastovus, solidus; nuosaikus; reguliarus; tinkamas, geras; tvarkingas ir kt.’ (žr. s. v. *stanaũnas*, *-à*), o W. Smoczyńskis (SEJL$_2$ 1202) – iš le. *ustawny* ‘pastovus, nuolatinis; lengvas, nekeblus’ (SW VII: 377).

(СБГП IV: 567) ≠ blr. *стэ́льмах(ъ)* ‘stalius’ (Носовичъ 1984: 620; ТСБМ V[1]: 300–301) – dėl kilmės žr. *štel̃mokas*

stelvogà 2 (sf.) LKA I 91, ***stelvóga*** 1 LKA I 91, ***stel̃voga*** 1 ‘vežimo, akėčių, plūgo skersinis branktams užkabinti’ NdŽ: *Jų porinis plūgas su stelvoga, gali du arklius sukinkyt* Kur; *Nestok ant stelvõgos – gali nulaužt* Krsn; ***stelvõgė*** 2 LKA I 92, Mrk, Nmn, ***stelvógė*** 1 LKA I 92, Krn, ***stel̃vogė*** 1 NdŽ, LKA I 92, ***stelvogẽ*** 3[b] ‘t. p.’ LKA I 92: *Stelvõgė branktam užkabyt* Klvr

← (v.) le. *stelwaga* (*sztelwaga*) ‘vežimo skersinis branktams užkabinti’ (< v. *Stellwaage* ↔ v. *Stelle* ‘vežimo skersinis, vieta’ + v. *Wage*, *Waage* ‘svarstyklės; svirtis; dvailas [prikinkytas prie šono] arklys’ [SW VI: 669; Linde V: 415; ЭСБМ XII: 284]) → blr. dial. *стэльва́га* (*сталь*ва́га) ‘vežimo skersinis branktui užkabinti ir kt.’ (СБГП IV: 567) ≠ s. blr. *сталвага* ‘grąžulo svirtis’ (ГСБМ XXXII: 310; Булыка 1980: 120)

stelvõgas 2 (sm.) LKA I 92, *stel̃vogas* 1 ‘vežimo, akėčių, plūgo skersinis branktams užkabinti’ NdŽ, LKA I 92 (LKŽe); *Vežìmas dár tùri stelvõgų, kuř brunktùs kabìna* Miežionys (DvŽ II: 290) – žr. *stelvogà*, *stelvóga*, *stel̃voga* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *skersìnis* 2 [**sm**.], *skeřsinis* 1 ‘kas pritaisyta, pritvirtinta, dedama skersai ir kt.’ [LKŽe])

stel̃vogis 1 (sm.) ‘vežimo, akėčių, plūgo skersinis branktams užkabinti’ LKA I 92 – žr. *stelvõgas*, *stel̃vogas*

stiřninkas, ***stỹrninkas*** (***-nykas***) 1 (sm.) ‘vairininkas, irklininkas’: *Yrėjas, styrnykas* SD 353; *Ir visi styrnykai... stovėjo iš tolo* Ch[1] Apr. 18.17; *Reikia veizdėt ant ko, idant ta eldija turėtų styrnyką gerą* SP I 275 ir kt. (Lkm, Jon)

← (s. / v.) le. *styrnik* ([s. / v.] le. *sternik*) ‘laivo vairininkas; vadovas, vedlys, direktorius ir kt.’ (SW VI: 418; ISJP 52; SSt VIII: 440; SJP[17–18w.]Kart) → s. blr. *стырникъ* ‘laivo vairininkas’ (ГСБМ XXXIII: 27), blr. (dial.) *стырнік* ‘t. p.’ (ТСБМ V[1]: 360; СБГП V: 7; ЭСБМ XII: 364) – dėl kilmės žr. *stỹras*, *stỹrius*

stỹras 2 (sm.) ‘laivo vairas’ Rtr, LV IV 103, Arch III 191, NdŽ, FrnW, M, L: *Laivo stỹras* J; *Stỹrą nulaužiau – dviese vairuot negalėsit* Plk; *Stok prie stỹro!* Kdl; *Akrūtai... apgrįžami est labai mažu styru* Ch[1] JokL. 3.4; ***stỹrius*** 2 ‘t. p.’ NdŽ, Ch[1] ApD. 27.40, Sut, Ser: *O ištraukę katvyčias, leidėsi marioms atrišdami podraug styriaus ryšius* Bt ApD. 27.40

← (s. / v.) le. *styr* (*ster*) ‘vairas ir kt.’ (< v. v. ž. *stür* / v. v. a. *stiur* ‘vairas’ [SW VI: 416; SSt VIII: 440; Linde V: 416, 456; Фасмер III: 759; ЭСБМ XII: 364; LEW 908; MLex 211]) → s. blr. *стыръ* ‘laivo vairas’ (ГСБМ XXXIII: 28; Булыка 1980: 120) ≠ blr. dial. *стыр* ‘vairuojamasis irklas; kartis’ (СБГП V: 7)

stỹrininkas (*-inykas* Drsk) 1 (sm.) ‘vairininkas, irklininkas’ Rtr, NdŽ, Sut, L; ‘sielio vairuotojas’ Drsk – žr. *stiřninkas*, *stỹrninkas* (*-nykas*)

stõpnis 2 (sm.) ‘laipsnis’ ZtŽ 626

← (s. / v.) le. *stopień* ‘laiptas; audimo staklių minamosios lentelės; laipsnis (pvz., termometro padala); ilgio matas ir kt.’ (SW VI: 434; SSt VIII: 453; Linde V: 425) → s. blr.

стопень ‘laipsnis, etapas; laiptas; žingsnis ir kt.’ (ГСБМ XXXII: 417–419), blr. *сто́пень* ‘laiptas, žingsnis; laipsnis, lygmuo’ (Носовичъ 1984: 616; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 301; ЭСБМ XII: 307)

strašidlà 2 (sf.) ‘baidyklė’ ZtŽ 630; ZŠT II: 295
← (s. / v.) le. *straszydło* ‘baimė; baidyklė ir kt.’ (SW VI: 446; Linde V: 431; SSt VIII: 463) → blr. dial. *страшы́дла*, *страшы́дло* ‘baidyklė; netvarkingas žmogus’ (СБГП IV: 599; ТС V: 105; ЭСБМ XII: 322)

strichà, ***strychà*** 4 (sf.) ‘stogas’ ZtŽ 632, ZŠT I: 122, 137, 304, 353, II: 373, 395, 439
← (s.) le. *strycha* ‘aũkštas, palėpė’ (SW VI: 468; SSt VIII: 479) → blr. dial. *стрыхá* ‘stogas’ (Бялькевіч 1970: 423) – dėl kilmės žr. *strỹchas*

strichárka 1 (sf.) ‘stogdengio lygintuvas’ ZtŽ 632
← le. *strycharka* ‘įnagis, lentelė biriems dalykams lyginti; guminis ar odinis dirželis, naudojamas arklių kanopoms aprišti nuo slydimo ir kt.’ (< v. *Streichholz* ‘lentelė biriems dalykams lyginti’ ↔ v. *Strich* ‘linija ir kt.’ [SW VI: 470; ЭСБМ XII: 345]) → blr. dial. *стрыхáрка* ‘įnagis šiaudiniam stogui lyginti’ (Крамко 1975: 94; ЭСБМ XII: 345–346)

strỹchas 2 (sm.) ‘stogas’ ZŠT I: 161
← (s. / v.) le. *strych* ‘aũkštas, palėpė’ (< v. v. a. *esterîch*, *esterich*, *estrich* ‘plytų, akmenų grindinys’ [SW VI: 468; Linde V: 443; SSt VIII: 479; ЭСБМ XII: 344]) → blr. dial. *стрых* ‘palėpė, aukštas’ (СБГП IV: 608) ≠ s. blr. *стрихъ*, *стрыхъ* (*штрыхъ*) ‘įnagis; būdas; viršus’ (Булыка 1972: 309)

pastríekis 1 (sm.) ‘stogo kraštas’: *Aš jam dėjau pastríekį visą (tvartui)* Lp; *pastrikỹs* 3[b] ‘pašiūrė, ratinė’ Dv – žr. *strỹchas* (praef. lie. *pa-* vedinys)

strùsas (sm.) SD 355, Sut, N, ***strũsas*** 2 ‘(zool.) didelis bėgiojantis šiltųjų kraštų paukštis (*Struthio camelus*)’ KŽ: Jeib jo nevalgytumbit strusą, pelėdą, gegužę, peslį BB 3Moz. 11.16; ***strùsis*** 2 L, LL 240, Rtr, ***strũsis*** 2 KŽ **1**. ‘t. p.’ Ch 3Moz. 11.16: Jo šalmo viršūnė buvo apkaišyta strusio plunksnomis rš; **2**. (ms.): *Strusis šile, kreivutis danguje, strumblokas ežere (kiškis, mėnulis, vėžys)* M 113
← s. / v. le. *strus* (le. *struś*) ‘strutis (*Struthio camelus L.*)’ (< v. v. ž. *strûs* ‘t. p.’ ← lo. *strūthio* ‘strutis’ ← gr. στρουθός, στροῦθος ‘žvirblis; strutis’ [SW VI: 467; Linde V: 442; SSt VIII: 478; Фасмер III: 771; ЭСБМ XII: 318–319]) → s. blr. *струсъ* ‘strutis’ (ГСБМ XXXIII: 4–5), blr. dial. *струсь* ‘t. p.’ (ЭСБМ ibd.)

studeñtas, ***-ė*** 2 (smob.) K, Q 15, R 345, MŽ 462, N, M, L, LL 241 **1**. ‘aukštosios mokyklos klausytojas’ Š, TrpŽ: *Studeñtų draugija* DŽ; *Studeñtų bendrabutis* NdŽ; *Į studentus eimi* R 399, MŽ 337 ir kt. (LB 212, BsO 22, Pt, T. Tilv); **2**. ‘mokinys’ NdŽ, M. Valanč: *Kretingos studentai gromatą rašė, geltona volungė raštą parnešė* KlpD 14; *Didžiuojasi studenčiukai, pirmą sykį įlindę į gimnazijos mundieriuką* Blv; **3**. ‘korepetitorius’: *Studentas, vaikus mokinąs* R 194, MŽ 257
← (v.) le. *student* (le. dial. [MLd (Kraków)] *sztudent*, *śtudant*) ‘aukštosios mokyklos auklėtinis; pirmasis mokslo laipsnis Rusijoje; vidurinės mokyklos mokinys; mokinys;

patarnaujantis mišiose, ministrantas' (← v. *Student* 'studentas' / [su /ś/ – žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 960] < lo. *studens*, *-entis* 'uoliai besimokantis žmogus, studentas' [SW VI: 483; Linde V: 451; Karłowicz V: 253–254; Moszyńska 1975: 206; Фасмер III: 787; ЭСБМ XII: 354; ЭССРЯ II: 390; Lewis, Short 1958: 1768]) → s. blr. *студентъ* 'studentas' (ГСБМ XXXIII: 13; Булыка 1980: 159–160), blr. *студэ́нт(ъ)* 'mokinys; studentas' (Носовичъ 1984: 619), s. r. *студентъ* 'studentas' (СРЯВ XXVIII: 206), r. *студе́нтъ* 'aukštosios mokyklos auklėtinis' (Даль IV: 347)

stulà 2 (sf.) 'katalikų dvasininkų apeiginė ilga plati juosta, užsidedama ant kaklo' DŽ[1], DP 167, SD 356, N, [K], M, Rtr, L, LL 241: *Pro zakristijos duris išėjo mūsų klebonas, apsivilkęs baltą kamžą ir užsidėjęs stulą* J. Balt; *Surišo kunigas rankas su stulà ir permainė žiedus* LB 192; *Kunigėlis užgiedojo, rankon stùlą sumatojo* DrskD 152 ir kt. (BsO 182, A. Vien)

← (s. / v.) le. *stuła* 'dvasininkų apeiginė juosta; Romos dignitorių, valdovų juosta; riterio arklio pakinktų diržas; skara' (SW VI: 486–487; SSt VIII: 493; Linde V: 452) → s. blr. *стула* 'dvasininkų drabužių dalis, nešiojama ant kaklo, papuošta kryžiaus ženklais' (ГСБМ XXXIII: 18–19; Булыка 1980: 181) – dėl kilmės žr. *stolà*

subradžióti (verb.)[227] 'nusidėti, nusikalsti': *o ántrų kartú to notnáuiintų ką ſubradžióio* DP 121.47 (DPF)

↔ v. le. *zbrodzić* 'ką nors negera padaryti, nusikalsti; prikrėsti eibių' (SW VIII: 392; Linde VI: 849) → s. blr. *збродити* 'daryti bloga; pažeisti įstatymus' (ГСБМ XII: 41) – partityvinis vertinys

bradžióti, *-iója*, *-iójo* (verb.) 'nusidėti': *Verkia to, ką pirm subrido, o bradžiot nepaliauja* DP 122 – žr. *subradžióti* (deprefiksacinis vedinys [apie tokius plačiau žr. Vaillant 1946: 5–45])

subrìsti (verb. tr.) 'suklaidinti, apgauti': *Jei tau tėvas tavas lieptų kokią netiesą bylot arba ką subrist, arba ką pikto padaryt, turiegu tu jo tame klausyt?* DK 81-82

↔ (v.) le. *zbrzydzić* 'trokšti kam bloga, siekti kam padaryti bloga (lo. *abōmināri*); sukelti

[227] LKŽe sudarytojai klaidingai susiejo skirtingos kilmės ir semantinės vertės leksemas, t. y. veldinį iteratyvą 'braidyti' (Lex 102, MŽ: *Bėdoj bradžioti* PG [↔ lie. *brìsti* 'eiti per vandenį, klampią ar augalų prižėlusią vietą; braidžiojant šlapinti, mirkyti ir kt.' (LKŽe)]) ir finityvą 'nusidėti, nusikalsti' – lenkų kalbos skolinį (žr. anksčiau). Aklai pasikliaudamas šiuo lyginimu, N. Ostrowskis (2014: 173) nesėkmingai mėgina verb. lie. *bradžióti* 'nusidėti' struktūrinį neatitikimą aiškinti deprefiksacija. Pagrindinis šio tyrėjo argumentas (beje, semantinė leksemos raida apskritai neaiškinama) – ydingas teiginys, neva veiksmažodis yra iteratyvas (suponuotas s. lie. *subrìsti* 'suklaidinti, apgauti'), nors iš tiesų jis finityvas, plg. sememų determinaciją: 'nusidėti, nusikalsti' (↔ verb. lie. *nusikaĩsti* 'nusižengti, nusidėti' [DLKŽ[5]] – finityvas ↔ verb. lie. *nusižeñgti* 'padaryti nedidelį įstatymo pažeidimą, baudžiamą drausmine ar administracine tvarka' (DLKŽ[5]) – finityvas ↔ verb. lie. *nusidéti* 'visą apdėti, nukrauti; padaryti ką bloga, nusikalsti; padaryti nuodėmių; atsitikti, įvykti; apsimesti' [DLKŽ[5]] – finityvas) ≠ 'nuolat / pastoviai nusikalsti, nusidėti' (plg. verb. s. lie. *nusidėdinéti* [iter. dem.] 'padaryti ką bloga, nusižengti, nusikalsti' DP 584 [LKŽe]). Remiantis iteratyvinės konotacijos stoka, s. lie. *subrìsti* 'suklaidinti, apgauti' skolinio statusu (žr. s. v. *subrìsti*), LKŽe autorių teiginys apie sememų 'braidyti' (*verbum iterativum*) ir 'nusidėti, nusikalsti' (*verbum finitivum*) tarpusavio sąsajos resp. etimologinės grandies buvimą priskirtinas klaidingiems (plačiau žr. Kregždys 2015: 63).

neapykantą kieno atžvilgiu resp. apjuodinti, apšmeižti (lo. *concitāre invidiam in aliquem* etc.), smerkti, peikti, koneveikti ir kt.' (SW VIII: 395; Linde I: 186, VI: 851; SPW II: 484–485; Kregždys 2015: 63–64) → s. blr. *збридити*, *збрыдити* 'apšmeižti, išpeikti, išniekinti; pasmerkti ir kt.' (ГСБМ XII: 40), blr. dial. *збры́дзіць* 'apšmeižti, melagingai apkaltinti, apjuodinti ir kt.' (СБГП II: 279) – partityvinis vertinys

‖ ≠ blr. *збры́дзець* 'įkyrėti, nusibosti' (БРС I: 1083–1084) – žr. *subrìdinti* (veiksmažodžio struktūros kaita, matyt, nulemta analogijos su *-st-* verb. lie. *klýsti* 'klaidingai ką daryti, apsirikti ir kt.' [LKŽe])

subteĨnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. 'jautriai išgyvenantis, suvokiantis' N, K; **2**. 'trūktinas, nepakankamas': *Subteĩnas gorčius* Kvt; *subtelnaĩ* (adv.) Vb, Kp, An: *Žiūrėk, mieste kokie trys rubliai dienai išeina, ir tai subtelnaĩ* Blnk; **3**. 'taupus'; *subtelnaĩ* (adv.): *Vaikeliai, gyvenkit subtelnai* Km

← (v.) le. *subtelny* 'švelnus, jautrus; akylas' (SW VI: 500; ЭСБМ XIII: 13; Linde V: 458) → s. blr. *субтельный*, *субтелный* 'švelnus' (ГСБМ XXXIII: 40–41; Булыка 1980: 196), blr. dial. *субтэ́льны* 'grakštus, dailus' (Сцяшковіч 1983: 464) – dėl kilmės žr. *subtiĨnas*, *-à*

subtelnybė (sf.) 'subtilumas': *ſubtelnibe* SP II 244.18 (Skardžius IV: 266); ***subtilnùmas*** 2 (sm.) 't. p.' DP 594

↔ le. *subtelność* / s. le. *subtylność* 'švelnumas, jautrumas; akylumas' (< lo. *subtīlitās* 'švelnumas; akylumas; grakštumas ir kt. [SW VI: 500; SSt VIII: 499]) → s. blr. *субтельность*, *субтелность* 'subtilumas, švelnumas' (ГСБМ XXXIII: 40)

subtiĨnas, ***-à*** 4 (adj.) 'vos pastebimas, švelnus': *O tas toksai pražengimas yra labai dvasiškas ir subtilnas* DK 124

← s. le. *subtilny*, *subtylny* 'smulkus; švelnus, jautrus; akylas' (< lo. *subtīlis* 'švelnus, išraiškingas, mąslus ir kt.' [SW VI: 500; Reczek 1968: 477; Фасмер III: 793; ЭСБМ XIII: 13; dar žr. Palionis 1967: 283]) → blr. *субты́льны* 'plonas; švelnus; silpnas, menkas (apie kūną)' (ТСБМ V[1]: 366), r. *субтильный* 'trapus, švelnus' (БТСРЯ 1286)

sugadlỹvas, ***-à*** 4, ***sugadlývas***, ***-a*** 1 (adj.) 'naudingas, tinkamas, pravartus' KŽ, M, Ser: *Tas medis sugadlỹvas padarynei, t. y. susigadys padargui* J; *Per darbus bet koks pasiuntinys būt sugadlỹvas* Gs; *Nebuvau gadnas, nė sugadlỹvas kareivėliu slūžyti* JD 346; *sugadlyvaĩ* (adv.), *sugadlývai* KŽ

↔ (s. / v.) le. *zgodliwy* 'tinkamas; sutinkantis, atitinkantis, ramus' (SW VIII: 476; SSt XI: 338; Linde VI: 909) → blr. *згодлівы* 'nuolaidus, sukalbamas; taikus' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 124; plg. ЭСБМ III: 321–322) – partityvinis vertinys

sugvoltyti (verb. tr.) '(iš)prievartauti': Chyl 2Sam. 13.14 *Bet ansjen nenorejo kłausit bałſa jos; bet budamas ſtypreſniu uź ja, tada ſugwo{ł}tyjo ja, ir gułejo ſu ja*; Chyl 2Sam. 13.22 *Bet Abſalom nekałbejo ſu Amnonu, ney pikto ney giaro, bet nopikięte Abſalom Amnona, delto jog ſugwołtyjo ſeſeri jo Thamar a* (dar žr. Skardžius IV: 267)

↔ (s. / v.) le. *zgwałcić* 'išprievartauti; pažeisti ir kt.' (SW VIII: 488; SSt XI: 352; SJP[17–18w.]

Kart) → blr. *згвáлцuць* ‘išprievartauti’ (Носовичъ 1984: 201; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 124), blr. dial. *зґвáлцuць* ‘t. p.’ (СБГП IV: 292) – partityvinis vertinys (dėl kilmės žr. *gvõltyti*)

sujednóti (verb. tr.) ‘suvienyti, sutaikinti’ R 347: *Širdingiausioje meilėje sujednotas* prš; *Mums sujednojo* Mž 282; (refl.): *Širdimis susijednokim* I. Simon; *Susijednok pirm su broliu tavo* BP II 290

← (s. / v.) le. *zjednać* ‘suvienyti, sutaikyti; įkalbėti ir kt.’ (SW VIII: 513–514; ISJP 23; SSt XI: 379-381) → blr. *зъедна́ць* ‘sujungti; suvienyti, sutaikyti’ (Носовичъ 1984: 220) – dar žr. *jednóti*

sukenkà, ***sukienkà*** 2 (sf.) ‘suknelė’ ZtŽ 637, ***sukénka*** 1 Vrn, ***sukenkà*** 2 ‘t. p.’ LKA I 193 (Pst, Pls), VoL 460: *Ir sukénkos, ir marškiniai buvo drobiniai* Pls; *Šešių brolių seserėlė slauni, slauni; trijų palų sukenkėlė siaura, siaura* TDr IV 109 (Asv); *Parsiduočiau ir ožkaitę, pirkčiau pačiai sukenkáitę* JV 301

← (v.) le. *sukienka* ‘moterų drabužis; moterų durtinys’ (SW VI: 507; Linde V: 462) → s. blr. *сукенка* ‘nedidelė palaidinė‘ (ГСБМ XXXIII: 67), blr. *сукéнка* ‘moteriška palaidinė’ (Носовичъ 1984: 622; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 304; ЭСБМ XIII: 30)

suknià 2 (sf.) FrnW, KŽ, Š **1**. ‘moteriškas drabužis (liemenė ir sijonas iš vieno)’ NdŽ, Sur, Kp, Ds, Ml, Dv: *Šilkinė suknià* DŽ; *Balta suknia apvalkstyta, žalioms rūtoms apkaišyta* Mit III 536; *Suknýtės vos klyną uždengia* Šmn ir kt. (Rod, GrvT 15, Sld, Plv, Sml, Kb); ‘(prk.) žievė, lupena’: *Bulbas tik su sùkniom šutina ir valgo* Vlk (*Nok itos viedmos ragenos nùlupė suknių ir obujų [apavą]* ps. Valatkiškės [DvŽ II: 305–306]); **2**. ‘sijonas’ NdŽ; **3**. ‘sutana’ NdŽ: *Išvaizda jie skyrėsi nuo kitų kunigų, nes dėvėjo baltą suknią* V. Myk-Put; **4**. ‘drabužis’ TD 68, KlpD 102: *Duktė mano, renkis puikiausiom sùkniom* LB 158; *Ji (podukra) sėdo in kočą, apsirėdžius mėno (mėnulio) sukniom* BsP IV 95 (Brt) ir kt. (LTR [Jz], BsO 400, JV 516, 518, VoL 349); **5**. ‘toks audinys, gelumbė’: *Išejo iš girios vokietukas su prako užpakaliu parskeltu, o prakas juodos suknios* DS 241

← (s. / v.) le. *suknia* ‘drabužis; moterų drabužis; vyrų durtinys; kailiniai ir kt.’ (SW VI: 508; SSt VIII: 503–504; Linde V: 462) → s. blr. *сукня* ‘viršutinis vyrų ir moterų drabužis; moterų palaidinė; viršutinis drabužis’ (ГСБМ XXXIII: 65; Булыка 1980: 110), blr. (dial.) *су́кня* ‘pirktinės medžiagos (ypač – vyrų) palaidinė; palaidinė ir kt.’ (Носовичъ 1984: 622; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 304; СБГП V: 14; Цыхун 1993: 139; ЭСБМ XIII: 30–31; dar žr. Ціванова 1999: 40), r. dial. *су́кня* ‘drabužiai; palaidinė’ (Даль IV: 358)

suknáitė 1 (sf.) ‘puošni suknelė’: *Sidabro suknáitė* NdŽ /\ *Graži panaitė, žalia suknaitė, lanku persijuosus (šluota)* LTR (Klvr) (LKŽe); ‘moteriškas drabužėlis (liemenė ir sijonas iš vieno)’: *Mergáitė, raudóna suknáitė, kàs un jõs pažūrẽs – verkš* (ms.: *svogūnas*) Dv (DvŽ II: 306) ⇦ *suknià*

suknẽlė 2 (sf.) DŽ, KŽ **1**. ‘moteriškas drabužis (liemenė ir sijonas iš vieno)’ ŽCh 54, 164, P, BzF 178, TD 54, Ps, Pšl, Vb, Pn, Kp, Šmn, Aln, Pb, Žž, Vlkj, Nv, Klk, Trk, Ms: *Vestuvinė suknẽlė* DŽ[1]; *Vakarinė suknẽlė* NdŽ; *Linus braukdavom,*

ažsibraukdavom bliuzkelei, andarokui; suknẽlių da nebuvo Skdt; *Išaudžiau pati pakulinius tokius i suknelès pasiuvau* Lž ir kt. (Eiš, Vž, Klt, Mlk, Akm, Pls, Nj, Dgč, LTR [Ds], TDr IV 219 [Prng], NS 1259, JV 1008, Ūd, Sem, Gž, TŽ V 583 [Kb], LTR [Mrj], Pnd) (*Gražì ponáitė suknẽlių daũg apsisẽgus* (ms.: *rožė*) Dv [DvŽ II: 305]); **2**. ‘s i j o n a s’ NdŽ, Stk, LKA I 193 (Prn, Trak, Rdš, Vrn, Rtn, Rud, Rod, Pls): *Sijonus mes suknẽlėm vadinom* Stk; *Ma suknẽlė an juozmenės* Vlk; *Andarokai buvo iž vilnos, o iž linų – suknẽlė* Rūd /\ *Panelė apsivilkus šimtu suknelių, o kai vėjas papučia – šikna matyt (višta)* LTR (Mrj); **3**. ‘s u t a n a’ NdŽ: *Ir išėjo kunigėlis su juoda suknele, ir sumainė aukso žiedus an baltų rankelių* LTR (Brž) ⇦ *suknià*

sumẽnė 2 (sf.) ‘s ą ž i n ė’ Lkv, Mžk, Upt, Ūd: *Netur čystos sumenės* M. Valanč; ***sumenia*** ‘t . p .’ Tat, Š, Sem

← (s. / v.) le. *sumienie* ‘sąžinė, dora; savimonė; įsitikinimas; prigimtis ir kt.’ (SW VI: 511; SSt VIII: 505–506; Linde V: 464; dar žr. Zinkevičius 1988: 38) → blr. dial. *суме́ня* ‘sąžinė; būdas’ (СБГП V: 16; ЭСБМ XIII: 41)

sumẽnija 1 (sf.) **1**. ‘s ą ž i n ė’ Tat, KŽ, Brt, Stk, Jon, Užp: *Dabar tepajuto, kiek kaltybės užsitraukė ant savo sumẽnijos* BM 47 (Slm); *Kurgi buvo tavo sumẽnija teip daryt?!* Krs; *Padarė kaip be sumẽnijos* Lel; **2**. ‘p r o t a s , n u o v o k a , s u p r a t i m a s’: *Viškai be sumẽnijos bernas* Krs – žr. *sumẽnė*

sumnenė (sf.) ‘s ą ž i n ė’: *te gijwen pagal ſumnienes* Mž 33.5 (Urbas 1996: 352; dar žr. Skardžius IV: 268)

← (s. / v.) le. (dial.) *sumnienie* ‘sąžinė, dora; savimonė; įsitikinimas; prigimtis ir kt.’ (SW VI: 511; SSt VIII: 505–506; Linde V: 464; Karłowicz V: 263; dar žr. Zinkevičius II: 272) → s. blr. *сумненье*, *сумнение* ‘sąžinė’ (ГСБМ XXXIII: 76)

surmà (sf.) ‘b i r b y n ė , d ū d e l ė , š v i l p y n ė’ K II 146, KŽ, BB Ps. 150 (gale), Lex 73, Q 435, C II 388, R 302, MŽ 404, N, [K]

← (v.) le. (dial.) *surma* ‘senovinis muzikos instrumentas – metalinė dūdelė, apsiūta oda ir kt.’ (< tot. *сурна* ‘birbynė’ ← pers. *ṣūr-nāy* ‘maža fleita; flažoletas; riestas trimitas; ragas’ [SW VI: 516; Linde V: 466; Karłowicz V: 264; ЭСБМ XIII: 58; Фасмер III: 806–807; Steingass 1963: 1383; dar žr. Walczak 1995: 149; plg. Jurkowski 1989: 157; Тихомирова 2011: 101]) → s. blr. *сурма* ‘pučiamasis muzikos instrumentas’ (ГСБМ XXXIII: 86; Булыка 1980: 167), blr. *сурмá* ‘senovinis ukrainiečių muzikos instrumentas – medinė birbynė’ (ТСБМ V[1]: 390)

surmas (sm.) ‘b i r b y n ė , d ū d e l ė , š v i l p y n ė’ [K], KŽ, R 144, MŽ 190, N – žr. *surmà*

susibuntavoti (verb.) ‘s u k e l t i m a i š t ą’: *ſusſibuntawoti* Q[2] 342 (Skardžius IV: 268)

↔ le. *zbuntować się* ‘susivienyti; sukelti maištą, sukilti; sugesti’ (SW VI: 396) → blr. (dial.) *збунтавáцца* ‘sukelti maištą; pažeisti tvarką; supykti; suklysti’ (ТСБМ II: 433; СБГП II: 280) – dar žr. *buntavóti*, *buñtavoti*

sušikavoti (verb. tr.) ‘s u t v a k y t i , s u s t a t y t i e i l ė n’: DPk 340.36–37 *ik' ʒmônos aprédoś ik' aná proceſsía paſáului / o ne Diéwui ant' garbés ſußikawós* (dar žr. Skardžius IV: 269)

↔ (v.) le. *szykować się* 'parengti, paruošti, sudėlioti; susidėlioti, nutikti ir kt.' (↔ [v.] le. *szyk* 'tvarka' < v. *Schick* 'gebėjimas; tinkamas elgesys; puošnumas, grakštumas; skonis' ← pranc. *chic* 'elegancija; prabanga' [SW VI: 701–702; Linde V: 584–585; Brückner 1985: 560; Reczkowa 1982: 109; plg. Фасмер IV: 437]) → s. blr. *шиховатися* 'sustoti į eilę pagal karinį laipsnį' (СЛw), blr. *шиковáцьца* 't. p.' (Носовичъ 1984: 709)

sutanà 2 (sf.) 'neapeiginis dvasininkų drabužis' Šlk, NdŽ, DŽ, KŽ, Rtr, Ser: *Pamoka vijo pamoką, o tarp pamokų ateidavo kunigas su ilga juoda sutana* J. Balt; ***sutõnai*** 2 (sm., pl.) 't. p.' Sln: *Tuojaus iš jo klumpių stojo čebatai, iš rudinės pavirto sutonai* BsV 290 (LKŽe); *Atėjo sukalbėtoji šventė, tas kunings įsilipo į sakyklą ir paliko sakyklos dureles atviras, o pats sau nusmaukė nuo kinkų kelines ir praskleidė savo parskeltus sutonus – marškiniai išlindę* ŠLSA 87 (SŽ 548)

← v. le. *sutana*, le. (dial.) *sutan(n)a*, (pl.) *sutany* 'viršutinis katalikų kunigo drabužis; mokslų daktaro toga' (< pranc. *soutane* 'sutana; šventiko rangas' ← it. *sottana* 'sijonas; sutana' [SW VI: 521; ISJP 16; Linde V: 469; Brückner 1985: 526–527; Reczkowa 1982: 106; ЭСБМ XIII: 66; Prati 1951: 923–924]) → s. blr. *сутана* 'sutana' (ГСБМ XXXIII: 97; Булыка 1980: 183), blr. *сутáна* 'viršutinis katalikų kunigo drabužis' (ТСБМ V[1]: 393)

svavãlė 2 (sf.) 'savivalė' KŽ, Mšg, ŽCh 335, A 1884: 245, Tat: *O kur tas pusbernis, kuris pyksta ant gaspadorių už tai, kad jį draudžia nu svavalių ir paleistuvysčių* Sz; *Pragėrei vainikėlį per savo svavalę* LTR (Ob); ***svavalià*** 2 't. p.' NdŽ, KŽ, Tat, M: *Atjaukins jis tavę nuo svavãlios, pri kurios buvai prijunkęs* J I 122; *Vaikai svavalio(je) išaugę* Grž; *Kad vaikai par svavalią vaikščiotų balkiais arba stogu, juk užgintumei tai darytie* Sz

← (s. / v.) le. *swawola*, v. le. *swowola* 'elgsena pagal savo norą; laisvė; savivalė; despotizmas; anarchija; paleistuvystė; pokštai' (SW VI: 525–526; SSt VIII: 510; Linde V: 471) → s. blr. *сваволя*, *своволя* 'lengvabūdiškumas; savivalė' (ГСБМ XXXI: 70; Булыка 1980: 38), blr. *свавóля* 'savivalė, nepaklusnumas; lengvabūdiškumas ir kt.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 285; ЭСБМ XII: 9)

savavalià 2 (sf.; hibr.) DŽ, NdŽ, FT, Sut, RtŽ, Rtr, LL 220, *savãvalia* 1 'savavališkas elgesys, nesiskaitymas su įstatymais, nutarimais, taisyklėmis' DP 352: *Buvo pažabota išsikerojusi savavalia* rš; *O savavalia yra tiesiogui piktoji valia* DP 353 – žr. *svavalia* (partityvinis vertinys)

svavaĩnas, ***-à*** 4 (adj.) 'savavalis' NdŽ, M, Mit IV 272, KŽ: *Žmonys svavalni pirmiejai visumet iš vainos išbėga* brš; *svavalnaĩ* (adv.) KŽ

← (v.) le. *swawolny*, v. le. *swowolny* 'besielgiantis pagal savo norą; nepriklausomas; pasileidęs; vėjūkiškas' (SW VI: 526; Linde V: 471) → s. blr. *свовольный*, *свавольный*, *сваволный*, *своволный* 'savavalis; lengvabūdiškas; pažeidžiantis įstatymus' (ГСБМ XXXI: 135), blr. *свавольны* 'nepaklusnus, savavališkas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 285)

savavalnas, *-a* (adj.; hibr.) 'pasileidęs': *Pažeidėm majestotą tavo... daleisdami tamui savavalnam kūnui visokią valią* PK 210; *savavalnai* (adv.) Mit V 119 (WP 126): *Kurie bjauruose griekuose savavalnai guli, tie raginimo ir liečijimo privalo* PK 204; *savvalnùs*,

-ì 4 ‘laisvas, nepriklausomas’ KŽ – žr. *svavalnas* (partityvinis vertinys [dar žr. Темчин 1995: 52])

svaválninkas (*-**nykas*** KŽ, M), *-**ė*** 1 (smob.) ‘savavalininkas, savivalis žmogus’ NdŽ, Všt, Eiš, Jnšk, LB 139, Tat: *Dukrele svavalnyke, namelių pūstaunyke, su kuo šiąnakt kalbėjai?* LTR (Ss); *Oi kieno kieno šitas rūtų vainikas, bau tik ne mano dukrelės svavalnykės?* LMD

← (v.) le. *swawolnik* ‘savavalis; palaidūnas; sukčius; vėjavaikis’ (SW VI: 526; Linde V: 471) → s. blr. *своволь́никъ*, *сваволникъ*, *своволникъ* ‘tvarkos pažeidėjas’ (ГСБМ XXXI: 134), blr. *свавóльник* ‘savavalis; vėjavaikis, neklaužada’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 285; ЭСБМ XII: 9)

savvalninkas, *savvalnykas* (sm.; hibr.) ‘savavalis, užsispyręs žmogus’: *tur ſawwalniką Sunų* BB 5Moz. 21.18 (Skardžius IV: 252) – žr. *svaválninkas* (partityvinis vertinys)

Š

šacavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) N **1**. ‘vertinti, gerbti’: *Ar brangiai šacavóji tą ašvienį, t. y. kiek vertas?* J; *Ateis kunigs vinčiavoti, vainikėlį šacavóti, jaunas dienas išanuoti* JV 901; **2**. ‘smerkti, kritikuoti’: *Ir geriausius daiktus... šacavója, nieku verčia* DP 285
← (s. / v.) le. *szacować* ‘(į)vertinti; apskaičiuoti; kritikuoti; gerbti ir kt.’ (< v. v. a. *schatzen* / v. *schätzen* ‘[į]vertinti; gerbti; skaičiuoti turtą, pinigus ir kt.’ [SW VI: 552; SSt VIII: 528; Linde V: 502; Kluge 2002: 795; MLex 180; dar žr. Zinkevičius 1990: 35]) → s. blr. *шацаваць* ‘(į)vertinti’ (СЛw; Булыка 1980: 81), blr. *шацава́ць* / *шацава́ць* ‘gerbti’ (Носовичъ 1984: 708; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349)

šafà 2 (sf.) ‘spinta’ ZtŽ 649; ZŠT II: 441
← (v.) le. *szafa* ‘baldas daiktams saugoti, spinta; lentynėlės kam sudėti ir kt.’ (< v. v. a. *schaf* / v. *Schaff* ‘kubilas, dėžė’ [SW VI: 553; Linde V: 503; Фасмер IV: 414; dar žr. Судник 1975: 84]) → s. blr. *шафа* ‘spinta’ (Булыка 1980: 102), blr. (dial.) *шáфа* ‘spinta’ (Носовичъ 1984: 707; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 348; СБГП V: 470; Сцяцко 1972: 62), r. dial. *шáфа* ‘spinta; indauja’ (Даль IV: 624)

príešėpis 1 (sm.) ‘spintos priekinė dalis, stalelis’ Bgt: *Šaukštai stovi ant príešėpio* Ig; *Rašalinė padėta ant priešėpio* Br – žr. *šėpà*, *šė́pa*

šėpà 2 (sf.) NdŽ, Mrj, Snt, Lkč, 4 Vl, LB 219, *šė́pa* 1 KŽ, Al, Dg **1**. ‘spinta’ SD 360, Sut, N, I, [K], M, L, Rtr, OZ 56, Kbr, Ktč, Lnkv, Mžš, Ign: *Siuva suknias tas, siuva be nustojimo – šė̃pos kaip kūle prikištos* Slm; *Netgi turi dvi šė́pas* Drsk; *Abrūsas šė̃poj* Lz ir kt. (Ob, LB 261, Sv, Slm [*Paimk iš šė̃pos rañkšluostį* Dv [DvŽ II: 338]); **2**. ‘arklinė kuliamoji mašina, skrynia, skrynutė’ Šv – žr. *šafà* (plg. SEJL 629)

šė̃pas 2 (sm.) **1**. ‘spinta’ N, [K], Mit III 112 (M.Valanč), NdŽ, KŽ, Vvr, Rt: *O tas šė̃pas jug visumet y(ra) užrakintas* Trk; *Anas šėpùs dirba, kubilus* Aps; *Ve šė̃pas paroglintas rogso* J /\ *Vyras gi kaip šė̃pas, jaunas, ir guli* Ob; **2**. ‘arklinė kuliamoji mašina, skrynia, skrynutė’: *Mes parsivežėm šė̃pą rugiams kulti* Jdr (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 276) – žr. *šėpà*, *šė́pa*

šafȉras 2, ***šafỹras*** (sm.) ‘mėlynos arba žalios spalvos brangakmenis’ SD 360, DP 430: *Pirmas fundamentas buvo jaspis, antras – šafiras* Ch[1] Apr. 21.19
← (s. / v.) le. *szafir* ‘safyras; auksinis rublis’ (< v. v. a. *saphîr* ‘safyras’ ← lo. *sapphīrus* ‘t. p.’ ← gr. σάπφειρος ‘t. p.’ ← s. hebr. *sapir* resp. סַפִּיר ‘safyras; lazuritas’ ← s. i. *çanipriya* ‘tamsios spalvos akmuo; safyras, smaragdas’ [SW VI: 554; SSt VIII: 530; Linde V: 504; Rejzek 2001: 559; plg. Фасмер III: 566; Brown, Driver, Briggs 2000: 1704; DCH VI: 181; Monier-Williams 1960: 1051]) → s. blr. *шафиръ* (*шапфиръ*) ‘brangakmenis, safyras’ (СЛw; Булыка 1980: 141), blr. *шафір* ‘safyras’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 348)

šalbiẽris 2 (sm.) ‘išdykęs, nerimtas, suktas žmogus’ KŽ, M; ***šalbiẽrius***, ***-ė́*** 2 (smob.) ‘t. p.’ NdŽ, FrnW, KŽ, Q 496, I, L, Rtr, An, Brs: *Anas toks didelis šalbiẽrius,*

kad gal tokio visoj ūlyčioj nėra Sv; *Jūs berniukai, jūs šalbieriai, jūs ne mūsų kavalieriai* LTR (Pšl), Všk; *Kai pakliūsi šalbiẽriui berneliui, kaip rūta nuvysi* (d.) Antz ir kt. (Mit V 276, Jrb, JV 337, TŽ III 398 [Kp], LTR [Ant])

← (v.) le. *szalbierz* ‘vėjavaikis, padauža; niektauza; sukčius’ (< v. v. a. / v. *schallbar* ‘plačiai pagarsėjęs, išgarsintas; prastos šlovės, nešlovingas’ / v. v. a. *schalcbære* ‘klastingas, piktdžiugiškas’ ↔ v. v. a. *schalc* ‘juokdarys, niektauza’ [SW VI: 557; Linde V: 507; Фасмер IV: 397–398; dar žr. Walczak 1995: 142]) → s. blr. *шалберъ* ‘sukčius, apgavikas’ (СЛw; Булыка 1980: 126), blr. *шалбе́ръ* / *шальбер* ‘sukčius’ (Носовичъ 1984: 704; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347), r. *шалбе́ръ* ‘vėjavaikis, veltėdis’ (Даль IV: 620)

šaliáuka 1 (sf.) ‘l e n t e l ė n a m o s i e n o m s a p k a l t i’ Dv, Rod (LKŽe; dar žr. ZtŽ 650); ***šaliaukà*** 3 (col.) ‘t . p .’ Maciučiai (DvŽ II: 325)

← le. *szalówka* ‘plona lenta namo sienoms apkalti’ (SW VI: 559) → blr. (dial.) *шалёўка* ‘colio (25,4 mm) storumo lenta’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347; СБГП V: 454), r. dial. *шале́вка* ‘lentos, lentelės’ (Даль IV: 619) – dėl kilmės žr. *šaliavóti*

šaliõkas 2 (sm.) ‘l e n t e l ė s n a m o s i e n o m s a p m u š t i’ Maciučiai (DvŽ II: 326) – žr. *šaliáuka*, *šaliaukà*

šaliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘k a l t i l e n t e l ė m i s’ : *Langus baigiau šaliavót* Lš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 650); Pupiškės (DvŽ II: 325)

← le. *szalować* ‘apkalti lentomis pastato sienas’ (< v. *schalen* ‘apkalti plonomis lentomis; pritvirtinti’ [SW VI: 559; Фасмер IV: 398]) → blr. *шаляваць* ‘apkalti pastatą lentelėmis’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347), r. dial. *шалева́ть*, *шелева́ть* ‘t. p.’ (БТСРЯ 1489)

šãlikas 3[b] (sm.) DŽ, NdŽ, Šts, Nv, Rt, Dg, l ‘p a i l g a s k a r e l ė k a k l u i a p s i r i š t i, k a k l a s k a r ė , k a k l a j u o s t ė’ Lel: *Apsivyniok šãliką aple kaklą* Krkl; *Megztinis su tokiu ilgu kaklu – nė tų šalikų reikia, nė nieko* Jrb; *Užsisuk šãliku, ba labai šalta* Vv ir kt. (Jdr, NdŽ, Trk) (LKŽe); *Įsidéjo in kãklo šãlikų* Dv (DvŽ II: 326)

← le. *szalik* ‘šalikas; (pl.) raudonos skepetaitės, kuriomis puošiami arklių pavalkai (kaip Krokuvoje)’ (↔ [v.] le. *szal* ‘didelė skara, dėvima ant pečių ar rišama ant kaklo’ < pranc. *châle* ‘didelė skara, skraistė’ [SW VI: 557, 559; Linde V: 506; Reczkowa 1982: 106; LEW 959; dar žr. Zinkevičius 1990: 82]) → blr. *шалік* ‘šalikas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347)

šalikáitis 1 (sm. dem.) ‘a u d e k l ė l i s a r m e g z t a j u o s t e l ė k a k l u i a p r i š t i, k a k l a j u o s t ė l ė’ Dv (DvŽ II: 326) ⇐ *šãlikas*

šanavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘g e r b t i , m y l ė t i’ LTR (Škn): /\ *Kad kas ponas ant žemės, tas ir danguj šanavojamas* LMD (Sln) (LKŽe); *Mat, sako, danguj visi būsią lygūs, o dabar matau, kad kas pons ant žemės, tas ir danguj šanavojams* ŠLSA 162; *Jonas, didžiausiai myliamas ir šanavojamas, linksmas bovijos su susirinkusiais karaliaus pamilijantais* ŠLSP 138 (SŽ 554)

← s. le. *szonować*, (s. / v.) le. *szanować* ‘vertinti, tausoti, girti; gerbti, garbinti; saugoti ir kt.’ (< v. v. a. *schônen* ‘saugoti, tausoti’ [SW VI: 563; SSt VIII: 533; Linde V: 510;

Brückner 1985: 540; Фасмер IV: 404]) → s. blr. *шановати* ‘tausoti; gerbti, garbinti’ (Булыка 1980: 137), blr. (dial.) *шановáць / шанавáць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 705; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347; СБГП V: 458; ТС V: 320), r. dial. *шано(у)вáть* ‘mylėti, gerbti, garbinti, įtikti’ (Даль IV: 621)

čenavóti, *-ója*, *-ójo* J, *čėnavóti* (verb. tr. dial.) ‘gerbti, šėnavoti’: *Aš mokėčiau seną čenavóti* JV 207. *Savo pačią čėnavok* JV 1093 – žr. *šenavóti*, *šėnavóti*, *šẽnavoti*

šenavóti (verb. tr.) J, Sml, *šėnavóti*, *-ója*, *-ójo* NdŽ, [K], M, *šẽnavoti*, *-oja*, *-ojo* Plv **1**. ‘gerbti, mylėti’ Q 527, R, MŽ, N, [K], M, Ms, Up, Vkš: *Tą mama šẽnavojo baisiausiai* Vgr; *Ar aš mokėsiu jo seno šėnavót?* Mrc; *Šėnavója kaip tikrą savo tėvą* Sdk ir kt. (Klvr, Ch[1] Mt. 15.4, PPr 295); (refl. tr.): *Tegul vienas kitą šėnavojas* A. Baran (dar žr. ZtŽ 657); **2**. ‘laikyti, globoti, prižiūrėti, slaugyti’ Skp, Skdv, Grnk: P*arvažiavo tie svečiai iš miesto, tai dabar juos šẽnavok visą laiką* Žal; *Jis gerai šėnavója arklius* VšR; **3**. ‘tausoti, saugoti, branginti, vertinti’ Alv: *Nemokėjau šėnavót sveikatos* Gg; *Šẽnavok savo kailį, kad lupt negautai* Mrs; *Tik mokėk šėnavót, tai ilgam užteks miltų* Ndz ir kt. (JV 464, Trk, Kin) – žr. *šanavóti* (dėl šaknies *-a-* > *-ė-* kaitos žr. *šėnavõnė*)

šánta 1 (sf.; bot.) **1**. ‘paprastoji katžolė (*Nepeta cataria*)’ Mt, BŽ 213, Ser, LBŽ, NdŽ, KŽ, Kzt, Rud, Kltn, Krž, Akm: *Šántų arbatos duoda gerti motriškai priš gimdymą – skausmus sumažina* Vkš; *Kam tas šántas pjauni – anos čia skaniai kvepia* Krš; *Bi kokių šántų išsivirėm, i sveiki* Jdr; **2**. ‘lūpažiedžių šeimos notrinių pošeimio augalų gentis (*Marrubium*)’ LBŽ, NdŽ

← (s. / v.) le. *szanta* ‘žolė šantra (*Marrubium vulgare L.*); aukštasis akenis (*Ballota nigra L.*); stačioji notra (*Stachys recta L.*)’ (~ ukr. dial. *шанта* ‘žolė šantra [*Marrubium* (*vulgare*) *L.*]; paprastoji katžolė [*Nepeta cataria L.*] ir kt.’ [SW VI: 564; Linde V: 510; SSt VIII: 533–534; Brückner 1985: 540; Machek 1968: 602; ЕСУМ VI: 376]) → blr. *шанта* ‘žolė šantra (*Marrubium vulgare L.*)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347)

šánka 1 (sf.) ‘paprastoji katžolė (*Nepeta cataria*)’ NdŽ, Slnt, Žd; P, LBŽ, Ak: Pas *Juziaus langą auga šánka* KlvrŽ; *Šanka kaip mėtra – žmonoms liekarsta nuo motriškų ligų* J; *Prirink šánkų, sušutink ir tverk pri to danties* Ms; *Katės ėda šánkas* J (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 270) – žr. *šánta* (su struktūrinio elemento *-t-* > *-k-* kaita, matyt, dėl sąsajos su sub. lie. ***katẽ*** ‘[zool.] naminis gyvulys iš plėšriųjų šeimos [*Felis domestica*]’ [LKŽe])

šántas 1 (sm.) ‘paprastoji katžolė (*Nepeta cataria*)’ J. Jabl, Vl, NdŽ, KkI, Pn, Sb, LBŽ: *Su šántais mažus vaikus prausia nuo džiovos* J; *Šántai nuo baltligės, (juos) nuo uždegimo geria* Bsg – žr. *šánta*

šarãgai 2 (sm. pl.) **1**. ‘skersinis su kabliais ppr. drabužiams kabinti, gembinė’ NdŽ, Srv, Klov, Pn, Pnd: *Kepurę kabyk ant šarãgų* Lnkv; *Pakabink burnosą ant šaragẽlių* Pc; **2**. ‘šakotas stulpas puodynėms džiauti; kežlys, ragožius’ Lnkv: *Užmauk puodynes ant šarãgų* Rd

← (v.) le. *szaragi* (s. le. *szragi*) ‘du skersiniai kam nors kabinti; (drabužių) kabykla; po stalu sukryžiuotos kojos; laiptų dalis; neštuvai mirusiojo palaikams nešti’ (< v. *Schragen* ‘ožys [kam padėti, pasistoti]; pliauska; sofa; neštuvai’ ← v. v. a. *schrage* ‘medinis stalo skersinis ir kt.’ [SW VI: 565; Linde V: 510; SSt VIII: 579; ЕСУМ VI: 380; MLex 186]) → blr. (dial.)

шарáгu ‘drabužių kabykla, gembė; stovas, prie kurio tvirtinama mokyklinė lenta’ (Носовичъ 1984: 706; Сцяшковіч 1983: 555), blr. dial. *шарагій* ‘drabužių kabykla’ (СБГП V: 461)

šarãgas 2 (sm.) **1**. ‘skersinis su kabliais ppr. drabužiams kabinti, gembinė’ Plut, Šlvn: *Kiti šaukia (vadina) kobinyčia, kiti šarãgas* Škn; **2**. ‘šakotas stulpas puodynėms džiauti; kežlys, ragožius’ Ssk: *Vėjas šarãgą su visom puodynėm apvertė* Žml; *Matilda atsirado, bitoną nuo šarãgo ema* Slm; **3**. ‘kablys kam pakabinti, vagis’ Smn, Gdl, Vv: *Vadelės pakabintos tvarte ant šarãgo* On – žr. *šarãgai*

šerãgai 2 (sm. pl.) ‘skersinis su kabliais ppr. drabužiams kabinti, gembinė’: *Pakabink kailinius ant šerãgų* Krč – žr. *šarãgai*

šarlõtas 2 (sm., sing.) ‘ryškiai raudonas audeklas, drabužis’ FrnW: *Vilkėjo šarlotu ir brangia drobe* Ch[1] Luk. 16.19; *Vilkėjo šarlotu ir švelnais rūbais* SE 140

← (s. / v.) le. *szarłat* ‘skaisčiai raudona spalva, purpuras; tokios spalvos medžiaga ir kt.’ (< v. v. a. *scharlât* ‘skaisčiai raudona spalva’ ← V. lo. *scarlata* [*-um*, *-is*] ‘skaisčiai raudonos spalvos medžiaga’ ← pers. *saqirlāṭ[-doz]* ‘skaisčiai raudonų drabužių [siuvėjas]’ / *saqa[l]lāṭ* ‘purpurinis drabužis’ [SW VI: 618; SSt VIII: 534–535; Linde V: 512; Kluge 2002: 794; Фасмер IV: 410; LEW 964; Blaise 1994: 825; Steingass 1963: 686–687; dar žr. Németh 2004: 114; plg. Moszyńska 1975: 208]) → s. blr. *шарпатъ* ‘purpurinė spalva; purpurinis audinys; tokio audinio drabužis’ (СЛw; Булыка 1980: 111–112)

šarlotas, *-a* (adj.) ‘kuris ryškiai raudonos spalvos’: *O nuvilkę jį, uždėjo and jo šarlotą ploščių* Ch[1] Mt. 27.28 ⇩ *šarlõtas*

šarõkas 2 (sm.) **1**. ‘pakulinė, tamsiai dažyta stora drobė; dryžis, rainis’ Bd, Lš, Žsl: *Išaudžiau du lanku šarõko* Smn; *Išausim šarõkų, prisiūsim vyram drūtų kelnių* Srj; **2**. ‘iš tokios drobės pasiūtas drabužis’ Al: *Seniau nešiojo tokius šarokus – platų, ilgą pasisiuva, žemiau klupsčių, užsivelka ant kailinių* Vlk; *Nu jau šitas ir kavalierius: klumpėm apsiavęs, šaroku apsivilkęs (juok.)* Dg; **3**. ‘pilkas kiškis’: *Oi, tu zuiki, zuiki, tu šarokẽli, kam įšokai į daržẽlį, nuėdei rūteles* JD 304 (LKŽe); Dv (DvŽ II: 331)

← le. *szarak* ‘pilkos medžiagos rūšis; tokios medžiagos drabužiai; nusigyvenęs kilmingasis; kiškis, katinas’ (SW VI: 565) → blr. (dial.) *шарáк* ‘pilkas zuikis; namuose austas dryžuotas ar languotas audinys’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 348; СБГП V: 461–462)

šatõnas 2 (sm.) NdŽ, Sut, FrnW **1**. ‘piktoji dvasia, velnias’: *Eik, šatõne, šalin* DP 107; *Ieva... pakurstymo šatono pakluso* DP 491; **2**. ‘(keik.) blogas, nedoras žmogus, bjaurybė, nenaudėlis’: *Ko užsėdot, šatõnai, biedną bobą?* Krš; *Gavo šatõnas par kepenas (gavo mušti)!* Krš (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 272)

← (s. / v.) le. *szatan* ‘angelas, išvarytas iš dangaus; piktoji dvasia, velnias’ (< s. č. *šatan[áš]* ‘t. p.’ ← lo. *satanās* ‘t. p.’ ← gr. σατανᾶς ‘velnias, piktoji dvasia; šmeižikas, διάβολος; priešininkas’ ← s. hebr. *śāṭān* resp. שָׂטָן ‘priešininkas; velnias, διάβολος’ [SW VI: 574; SSt VIII: 536; Linde V: 516; Moszyńska 1975: 208; dar žr. Kregždys 2014$_b$: 69; plg. Фасмер IV: 395; Machek 1968: 538; Rejzek 2001: 568; Brown, Driver, Briggs 2000: 2349; DCH VIII: 122–123; LS 1376; dar žr. Davidson 1971: 261]) → s. blr. *шатанъ*

'velnias' (СЛw; Булыка 1980: 176), blr. *ша́тан(ъ)* 'velnias' (Носовичъ 1984: 707; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 348), blr. dial. *шата́н* 't. p.' (Арашонкава 2003: 276)

šatravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'pusiauskarda malti, plėšti lukštą, skardyti' Brs, Vkš, Pbr, Knv: *Šatravóti javus* J; *Pirmiausia kviečius plauna, šatravója, tik paskui mala* Lnkv (LKŽe; dar žr. ZtŽ 653); Dv (DvŽ II: 331–332)

← le. *szatrować* 'specialiomis girnomis malūne atskirti grūdus nuo lukštų, kad miltai būtų baltesni; grūsti, trinti' (SW VI: 575, 762) → blr. *шатраваць* 'atskirti grūdus nuo lukštų, prieš malant miltus ar kruopas; miltus pikliuoti' (ТСБМ V^2: 358; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 348) – dėl kilmės žr. *šratúoti*

šatrúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb.) **1**. (tr.) 'pusiauskarda malti, plėšti lukštą, skardyti': *Šatrúoti reik, jei grucės nori* Krš; *Šatrúoti miltai baltesni* Dbč; **2**. (intr.) 'bėgioti': *Matom, kad po gryčią šatrúoja (atvažiuojant piršliams)* Ob; *Kas gi čia nutiko tai kaiminkai? Iš vieno kiemo kitan šatrúoja* Km – žr. *šatravóti* (dar žr. SEJL 650)

ščiulnùs, ***-ì*** 4 (adj.) 'glaudžiai suleistas, sandarus': *Jagu avilys ščiulnùs, paržiem gali ore stovėt – bitės nesušals* Pbs; *ščiul̃niai* (adv.) Srv: *Durys neščiulniai prigula – vėjas švilpia pro plyšius* Bsg

↔ (v.) le. *szczelny* 'hermetiškas, sandarus, glaudus' (SW VI: 581; Linde V: 521) → blr. (dial.) *шчы́льны* 'sandarus, glaudus' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353; СБГП V: 522) – su šaknies struktūrinių elementų *-e-* / *-i-* (būtų gudizmas[228]) > *-iu-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. **šč-**e**-ln-**u**-s* → *šč-(i)**u**-ln-**u**-s*

čiulnùmas 2 (sm.) 'glaudumas, sandarumas': *Tai grindų čiulnùmas – kaip iš vienos lentos!* Vad ⇐ *čiulnùs*, *-ì*

čiulnùs, *-ì* 4 (adj.) 'gražiai suleistas, glaudus, sandarus': *Tai čiulnùs kubilas, kaip iš vieno medžio* Vad; *Čiulnùs darbas, vertas pagyrimo* Č; *čiul̃niai* (adv.): *Taip čiul̃niai suleidė lentas ir dugnį įdėjo, kad nei vanduo neteka* Šmn; *Rogės per sniegą čiul̃niai eina, tartum oru skrenda* Km – žr. *ščiulnùs*, *-ì*

šefavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr., intr.) FrnW, ***šėfavoti*** OGL II 357 'prižiūrėti, rūpintis': *Viešpatis tarnamus padavė turtus savus tikrai ne ant to (= ne tam), idant juos barstytų arba gaišintų arba menkai jais šefavótų* DP 382; *Sakramentų kaip pridera nešefavótų* DP 446; *Nešefavok ant apsirijimo* MP 125

↔ (s. / v.) le. *szafować* 'švaistyti; valdyti, disponuoti, vadovauti, prižiūrėti; suteikti ir kt.' (< v. v. a. *schaffen* 'tvarkyti, darbuotis' [SW VI: 555; SSt VIII: 531; Linde V: 504; Wackernagel 1878: 249]) → s. blr. *шафовати* 'valdyti, vadovauti, remiantis tik įstatymais; išlaidauti' (СЛw; Булыка 1980: 79), blr. *шафова́ць* 'valdyti, naudoti, šeimininkauti' (Носовичъ 1984: 707)

šėpavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) **1**. 'prižiūrėti': *Teip turėtų elvieną šėpavoti* Mit V 163 (WP 133); **2**. 'eikvoti': *Šėporius šėpavó(ja) mėsas, druską, miltus* J – žr. *šefavóti*, *šėfavoti*

---

228 Plg. adj. lie. *ščil̃nas*, *-à* 4 'glaudžiai suleistas, sandarus' Lš: *I plyšiuko nėra – ščilnì namai* Dglš; *ščilnùs*, *-ì* 4 't. p.' Gdr: *ščil̃niai* (adv.) An, Ssk: *Ščil̃niai ažsidaro durys* Ds (LKŽe). Kitaip šių žodžių kilmę aiškina S. Temčinas (Темчин 1995: 51) ir W. Smoczyńskis (SEJL$_2$ 1271).

šélma 1 (scom.) NdŽ, LKA II 103 (Krs), Prn, Žl, ***šelmà*** 4 Dkš, Rud **1**. ‘sukčius, apgavikas, nenaudėlis’ RtŽ, Dgl, Bgs: *Žiūrėk, kad tas latviukas nebūt šélma* Slm; *Šelmà, išgama, tegul ją perkūnas! (apie negrąžinusią pinigų)* Pv; *O tas šelmà jau dingo* Rmš ir kt. (BsP II 249, O, J); **2**. ‘lengvabūdis, viliūgas, suvedžiotojas, melagis’: *Pačiai pirštu rodydamas: – Aš tau, šélma, duosiu!* JD 32; *Neduok, motinėle, už šélmos bernelio, už to pijokėlio* (d.) Gg; *Džiūvo mūsų sesutėlė už šelmos bernelio* LTR (Pn) ir kt. (LTR [Ktv], NS 772); **3**. ‘išdykėlis, neklaužada, padauža’ Kdn, Krs, Slm, Sv, Sdk, Rud: *O kurgi, šélmos, buvot? (sako vaikams)* Cs; *Kap tu, šel̃ma, ganei vištas?* (d.) Onš; *Tai mat šelmos šitie vaikai: netikusiai pririšė jaučią, tas nutrūkęs kažna (kaszin) kur nusisuks!* BsP II 292 (Jž); (prk.): *Vai tik išdygo tasai šélma daigelis su plataisiais lapeliais* (d.) Jz (LKŽe; dar žr. ZtŽ 657; ZŠT II: 56, 362)

← (s. / v.) le. *szelma* ‘nenaudėlis, sukčius, niekadėjas’ (< v. v. a. *schelm[e]* / v. *Schelm* ‘sukčius, apgavikas’ [SW VI: 601; SSt VIII: 547; Linde V: 534; Фасмер IV: 426; Kluge 2002: 798; LEW 971; dar žr. Судник 1975: 84]) → blr. *шéльма* ‘nuteistasis viešame teisme; nenaudėlis’ (Носовичъ 1984: 709), r. *шéльма* ‘sukčius, apgavikas’ (Даль IV: 628)

> *šelmus*, *-i* (adj.) ‘kuris krečia išdaigas, apgaulus’: *Tegul supa, tegul supa vaikus šelmūs vyreliai* Dv (DvŽ II: 338) ⇩ *šélma*

šelmavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (intr.) ‘tinginiauti, sukčiauti, apgaudinėti’ An, Sdb: *Šelmavója, pramiega lauke samdiniai* Imb; **2**. (tr.) ‘plūsti, barti už apgavystes, niekšybes’ NdŽ: *Baudė, dergė, šelmavójo, nors nieko nekaltą* JD 855; **3**. (tr.) ‘kerpant plaukus gadinti’ An: *Rankas rišo, dibkas mušė, galvas šelmavójo* JD 1115; **4**. (refl.) ‘palaidai, nedorai gyventi’ J

← (v.) le. *szelmować* ‘niekšiškai elgtis, pažeminti ką; (prk.) nušluostyti kam nosį, nugalėti; kirpti ausis’ (SW VI: 601–602; Linde V: 534) → blr. *шельмовáць* ‘baudžiant išplakti rimbu; apkarpyti šuns ausis’ (Носовичъ 1984: 709), r. *шельмовáть* ‘skelbti ką nors, esant sukčių; išbarti’ (Даль IV: 628) – dėl kilmės žr. *šélma*, *šelmà*

šeprõnas 2 (sm.) Rtr, BŽ 617, NdŽ, LBŽ, ***šėprõnas*** 2 [K], KŽ **1**. ‘(bot.) krokas (*Crocus*)’ SD 360, Sut, L, N, Rtr, LBŽ: *Šėpronas sėjamasis (C. sativus)* P; *Šėpronas pavasaris (C. vernus)* P; *Laukinis šepronas* LL 67; **2**. ‘nasturta’: *Paskinsiu šėprõnų gražių* Sk; *Šėproniùkai tie ar atsigauna?* Sk

↔ s. le. *szefran* ‘apelsino spalvos milteliai, gauti, sutrynus krokų žiedus; krokas (*Carthamus tinctorius L.*)’ ≠ (s. / v.) le. *szafran* ‘krokas ir kt.’ (< v. v. a. *saffrân* / v. v. ž. *safferân* ‘t. p.’ ← it. *zafferano* ‘krokas’ ← arab. *za‘farān* ‘krokas [*Crocus sativus*]’ [SW VI: 555; Linde V: 505; SSt VIII: 531; Фасмер IV: 414; Prati 1951: 1058]) → s. blr. *шефранъ* ‘krokas’ (Булыка 1980: 151) ≠ blr. *шафрáн* ‘krokas; tokia obuolių rūšis’ (ТСБМ V[2]: 360; РБС III: 742), blr. dial. *шахрáн* ‘t. p.’ (ТС V: 323), r. *шафрáнъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 624)

> *čeprõnas* 2 (sm., ppr. pl.) ‘(bot.) tikrasis krokas, šėpronas (*Crocus sativus*)’ Q 427, K II 140: *Nuo tos ligos čepronùs geria* Brs – žr. *šeprõnas*, *šėprõnas* (su frikatyvinio š- > č- afrikatizacija [plg. s. v. *čenavõnė*])

čepronẽlis 2 (sm. dem., ppr. pl.) **1**. '(bot.) tikrasis krokas, šėpronas (*Crocus sativus*)' J: *Čepronėliùs ir karvėms duoda* Brs; **2**. '(bot.) čiobrelis (*Thymus*)' LBŽ (P) ⇦ *čeprõnas*

šėfunkas (sm.) 'valdymas, šeimininkavimas': JMP 289.15 *O kácʒeybigi tuoſe namuoſe / ant garbos io ſubudawotuo=ſe / nemáʒiaus teypag reykałás iʒkrauſtimá ir abgráʒinimá tokiá / kad koʒnas ißkiey ir ßwieſey gáli regiet / kokias prekias / ir kokie párdáwimáy ira iuoſe / o kokie ßefunkay ſprowu ir paſtátimá Po=na / tátáy totliek prieg ßwentay waley io* (dar žr. Skardžius IV: 272)

↔ v. le. *szafunk*, (v.) le. *szafunek* 'švaistymas; valdymas, disponavimas ir kt.' (< v. *Schaffung* 'darymas, veikimas' [SW VI: 556; Linde V: 505]) → s. blr. *шафунокъ* 'teisėtas valdymas; vadovavimas, remiantis įstatymais' (СЛw; Булыка 1980: 79), blr. *шафу́нокъ* / *шафунак* 'žinia, dispozicija' (Носовичъ 1984: 707; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349) – dėl kilmės dar žr. *šefavóti*, *šėfavoti*

šėnavõnė 2 (sf.) 'pagarba, gerbimas' J, NdŽ, KŽ: *Tavo sūnus be jokios šėnavõnės* Plv

↔ le. *szanowanie* 'vertinimas, tausojimas, gyrimas; gerbimas, garbinimas; saugojimas ir kt.' (SW VI: 563) → blr. *шанова́нне* / *шанава́ньне* 'tausojimas; gerbimas, pagarba' (Носовичъ 1984: 705; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 347), r. dial. *шано(у)ва́нье* 'gerbimas, garbinimas, įtikimas' (Даль IV: 621) – dėl kilmės žr. *šanavóti* (su šaknies *-a-* > *-ė-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. **š-**a**-navon-**ė*** → *š-**ė**-navon-**ė***)

čenavõnė 2 (sf. dial.) 'gerbimas, pagarba, šėnavonė': *Ni jokios čenavõnės netur* J – žr. *šėnavõnė* (su frikatyvinio *š-* < *č-* afrikatizacija [plg. s. v. *cignatũras*])

šẽras 4 (sm.)[229] **1**. 'eilė': *Nustatė kelis šėrus arklių* Vrn; *Du šėrai baltų dantukų* Vlk; *Šėrẽliais pasėta daržovės* Vlk; **2**. 'javų statas': *Tai bent avižos buvo – šẽras palei šẽrą stovėjo* Žž; *Visą šẽrą sutaršė* Upn; **3**. 'žemės rėžis': *Itas šẽras toli tęsias* Arm; *Visa jų žemė pamušta in šėrų̃* Arm

↔ (v.) le. *szereg* '(žmonių, daiktų) eilė, seka, vora; būrys' (< vengr. *sereg* 'karių būrys, kariuomenė; žmonių būrys, minia; daugybė' ← s. turk. *çerig* '[išrikiuota] kariuomenė; kariai' [SW VI: 605; Linde V: 536; Pasek II: 442; ISJP 46; Brückner 1985: 547; ЭССРЯ II: 540; Wołosz 1989: 306–307; Géza 1991: 269; EWU 1320; Tóth 2007: 126, 450, 539, 661; Clauson 1972: 428–429]) → blr. (dial.) *шэ́раг* 'eilė, vora; seka' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 354; СБГП V: 537) – su žodžio struktūrinių elementų *-eg-* absorbcija

[229] Lie. *šerengà* 2 (sf.) Jrb, Br, Gs, Alk, Kt, Šn, Krok, Sn, *šerénga* 1 NdŽ, Kv, *šẽrenga* 1 1. 'eilė (ppr. žmonių)' GrvT 34, KŽ: *Stovėjo dešimtininkų visa šerenga* J. Žem; 2. 'mušimas varant per dviem eilėmis išsirikiavusių tarpą' Kp: *Šerengų suduodavom kiaulėm* Gs; 3. 'vieta, per kurią šeriama, mušama, pasturgalis, sėdimoji' Dl: *Duok par šẽrengą, kol maži* Krs; *Kaip uždegino per šẽrengą, tai tuoj išėjo ganyt* Krs; *Šẽrenga sopa nuo sėdėjimo* Krs (LKŽe) dėl giminės kategorijos, matyt, priskirtini rusizmams, plg. r. *шере́нга* '(karių) būrys, vora' (Даль IV: 629; dar žr. Фасмер IV: 429–430), o ne polonizmams (~ le. *szeręg* [sm.] '[žmonių, daiktų] eilė, seka, vora; būrys' [SW VI: 605]), ar gudizmams (~ blr. dial. *шэрэ́нг* 'eilė, vora; krūva' [СБГП V: 539]).

šibà 4 (sf.) Up, Ūd, Pnd, Svn, 2 Pmp, Tv, Kos 152, ***šybà*** 4 ‘l a n g o s t i k l a s’ NdŽ, Ser: *Langas šešių šìbų* Vkš; *Vakar vaikai, belaidydami kaštonus, išdaužė dvi šibàs* Up; *Šmotas iškrito šibẽlės ir sudužo* Ds; *Langeliukai maži, keturios šibelýtės* Sug; ‘l a n g e l i s, o r l a i d ė’: *Tos aukštai šibìkės buvo atidarytos – žaibas kirto!* Skdv

← (v.) le. *szyba* ‘lango stiklas; orlaidė ir kt.’ (< v. v. a. *schîbe* / v. *Scheibe* ‘[lango] stiklas ir kt.’ [SW VI: 695; Linde V: 580; Brückner 1985: 559; MLex 182; dar žr. Walczak 1991: 70, 1995: 143]) → s. blr. *шиба*, *шыба* ‘lango stiklas’ (Булыка 1980: 98), blr. (dial.) *шы́ба* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353; TC V: 348)

čybas (sm.) ‘l a n g o s t i k l a s’: *Langо čybas iškultas* J – žr. *šibà, šybà* (su š- > *č*- kaita dėl konsonantinio sinharmonizmo [t. y. ankštumos š-... uždarumos *-b-* > uždarumos *č*-... uždarumos *-b-* (plg. Mikalauskaitė 1975: 37)] arba dėl frikatyvinio š- > *č*- afrikatizacijos [žr. s. v. *čenavõnė*])

šidélka 1 (sf.) ‘į r a n k i s n ė r i n i a m s n e r t i; v ą š e l i s, k a b l i u k a s’ Plv, Skrd, Ldvn, Vlkv, Vv, Krsn

← le. *szydełko* ‘nėrimo vąšelis (medinis, kaulinis, metalinis) ir kt.’ (SW VI: 698) → blr. dial. *шыдэ́лка*, *шыдэ́лко* ‘vąšelis’ (СБГП V: 529; ЛАБНГ IV: 88; Сцяшковіч 1983: 569)

šìdinti (*-**yti*** Svn, Slm, Vs), *-**ina***, *-**ino*** (verb.) NdŽ, KŽ, Vl, Žtn, Šmn, Kos 54 **1**. (tr.) ‘e r z i n t i, p a j u o k t i’: *Nebeturi kur akių bedėt, visi tik šìdina* Žl; *Šìdinąs jisai, kad žiemą reikia drūtos, o vasarą laibos* Slm /\ *Šìdyk šunį, ne Petrą – man Petras giminė* Kp; **2**. (intr.) ‘j u o k t i s i š k o, t y č i o t i s’ Lp, Nmn, Mtl: *Visi vyrai iš manę šidina – nenoriu tų bobiškų pančekų* Žž; *Tu nesupranti, kad jis iš tavę šidina* Vv; (refl.): *Tegu tik iš manę daug šìdinasi – imsiu ir išeisiu* Smn; **3**. (tr.) ‘p r a v a r d ž i u o t i’: *Žmones pas mus visap šìdina* Knv; **4**. (tr.) ‘a p g a u d i n ė t i’: *Ką gi tu čia miim šìdini? Kai zoplotą tai atsiėmei..., o peklon tai nenori eit?* BM 75–76 (Vb)

↔ (v.) le. *szydzić* ‘tyčiotis, ką niekinti, pašiepti; apgaudinėti, kvailinti’ (SW VI: 699; Linde V: 583; Brückner 1985: 560; dar žr. Kardelis 2003: 106) → s. blr. *шидити* ‘tyčiotis, juokauti’ (СЛw; Булыка 1980: 39), blr. dial. *шы́дзіць*, *шы́дзіці* ‘tyčiotis’ (TC V: 349; СБГП V: 529; Цыхун 1993: 173)

čỹdyti, *-ija* (*-yja*), *-ijo* (*-yjo*), *čìdyti* (verb. intr.) ‘i š j u o k t i, j u o k t i s’: *Čìdydami iš tos kalbos* A 1884: 376; (refl.): *Kaimynas čỹdyjas iš manęs, t. y. pametlojas* J; *Vaikai neturi iš senų žmonių čỹdytis* Kin (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ I: 95); *Priėjo ir pradėjo čydyt jas, žodžiais neprijemnais nutarliot* ŠLSP 187; (refl.) *Sutarė visi trys klausytis, Liudamerija ar pradės čydytis iš anų, bo ji eiškiai žinojo juos visus, kas jie tokie* ŠLSP 208 ir kt. (SŽ 128) – žr. *šìdinti*

šidavóti, *-ója*, *-ójo*, *šìdavoti*, *-oja*, *-ojo* Knv, Vv **1**. ‘e r z i n t i, p a j u o k t i’: *Atsitraukie, bernužėli, šelmi šidorėli, gana mane šidavójai, kai mažiukė buvau* (d.) Dkš; **2**. ‘j u o k t i s i š k o, t y č i o t i s’: *Kam iš manę šidavojai* TD 102; (refl.): *Dar iš svočios šidavójas* J – žr. *šìdinti*

šidõrius 2 (sm.) ‘p a j u o k ė j a s, e r z i n t o j a s, a p g a u d i n ė t o j a s’ J, NdŽ, Sml, Krk, Kbr, Vv, Žž, Tvr: *Iš jo toks šidõrius, kad sunku juo vieryt* Dgl; *Oi tu berneli jaunasai, tu šidorẽli kytrasai, paleidai kalbeles po visas šaleles an manę* DrskD 113

↔ (v.) le. *szyderca / szyderz* (le. *szydziciel*) ‘tas, kuris tyčiojasi iš kito, šaipūnas’ (SW VI: 698; Linde V: 582) → s. blr. *шидаръ* ‘pajuokėjas, erzintojas’ (СЛw)

čydélninkas, *-ė* 1 (smob.) ‘p a š a i p u o l i s’ J: *Ką su tuo čydélninku, jis papratęs iš visų juoktis* Brs – žr. *šidõrius*

šìdras 2 NdŽ 1, ***šỹdras*** 2 (sm.) [K], BŽ 93, NdŽ **1**. ‘p e r m a t o m a s , p l o n a s , r e t a s a u d e k l a s’ MŽ 411, Ak, Rtr, BŽ 93, NdŽ, KŽ, Kl: *(Moterys) negeidė nei šilkų, nei muslinų, nei šydrų* S. Dauk; *Jie tave (mergelę) rado po vielos kyku, po šydro nuometėliu* KlvD 12; *Tolimieji medžiai ir laukų pakraščiai atrodė prisidengę melsvai pilku šydru* V. Myk-Put; *Dar kiek šviesėjus, matyti lyg pro šydrą gilumoje kalva* Vd; **2**. ‘t i u l i s u ž d e n g t i v e i d u i (p p r . p r i t v i r t i n a m a s p r i e m o t e r i š k o s s k r y b ė - l a i t ė s) , v u a l i s’ L, Ser, NdŽ, Als, Skr: *Šỹdras moterų iš muslino, iš gazo* J; *Ana juodu šydru užsileido akis* J; *Ant pakaušio prisegtas retas rudai juodas šydras, užpakaly nuleistas ligi pusblauzdžio* Žem ir kt. (LT II 254 [A.Janul], Vd); **3**. ‘u ž u o l a i d a’ [K], NdŽ: *Visi langai švita, nors užlaidyti iš vidaus baltais retais šydrais* Žem

← (v.) le. *szyderz* ‘tokia medžiaga’ (SW VI: 699; Linde V: 582; Brückner 1985: 560) → s. blr. *шыдеръ* ‘tokia medžiaga’ (СЛw)

šydrìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘i š š y d o (a u d e k l o)’ [K], NdŽ, KŽ ⇦ *šỹdras*

šydrõnas 2 (sm.) [K], NdŽ, Rtr, Šlk **1**. ‘p e r m a t o m a s , p l o n a s , r e t a s a u d e k l a s’ KŽ; **2**. ‘t i u l i s u ž d e n g t i v e i d u i (p p r . p r i t v i r t i n a m a s p r i e m o t e r i š k o s s k r y b ė l a i t ė s) , v u a l i s’ N, [K], Ak, L, NdŽ, KŽ: *Ei mergyte, mergužyte, n’užsidėkie su žalnieriais. Nukels tavo vainikėlį, uždės ir tau šydronėlį* KlvD 282 – žr. *šìdras*, *šỹdras*

šikavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) ‘r u o š t i , t v a r k y t i’: *Pradės Viešpatis žmones savas karalystėje Tėvo savo skaityt ir šikavót* DP 542; **2**. (intr. impers.) ‘s e k t i s’ Lš, Šlvn, Lp: *Jis ir Dievo nepripažįsta, o jam šikavója* Azr; (refl.) Šlvn: *Tai man šiandie ir šikavójasi* Rdm; **3**. (refl.) ‘p r i d e r ė t i , t i k t i’ [K]: *Nesišikavoja* N

← (v.) le. *szykować* ‘(pa)ruošti, (su)tvarkyti; parengti kariuomenę ir kt.’ (< v. v. a. *schicken* ‘daryti, veikti; [su]tvarkyti ir kt.’ [SW VI: 702; Linde V: 585; MLex 182]) → blr. *шыкаваць* ‘(su)tvarkyti’ (ТСБМ V^2: 427) ≠ s. blr. *шиковати*, *шыковати* ‘ruošti kovai; rikiuoti būrį’ (Булыка 1972: 362, 1980: 65)

šìnka 1 (sf.) ‘k u m p i o m ė s a’ ZtŽ 663

← (v.) le. *szynka* ‘marinuotas ir rūkytas kiaulės kumpis ir kt.’ (< v. v. a. *schinke* / v. *Schinken* ‘kumpis ir kt.’ [SW VI: 704; Linde V: 586; Brückner 1985: 561; Kluge 2002: 804]) → blr. (dial.) *шúнка / шы́нка* ‘rūkytas kumpis’ (Носовичъ 1984: 710; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353; СБГП V: 531)

šiñkas 2 (sm.) NdŽ, KŽ, L **1**. ‘s m u k l ė’ R, MŽ, N, M, Rtr, Dkš: *Kunigai turėjo šinkùs (senovėje)* Rdš; *Iš bažnyčios kaip išeina, visus šinkùs ji apeina* JV 20; **2**. ‘a l a u s p a r - d a v i m a s , a p y v a r t a’: *Šinką gerą tur* N; *Geras šinkas* R 5, MŽ 6; ***šiñkius*** 2 BŽ 619, NdŽ **1**. ‘t . p .’ VŽ 1905: 5, L 70, Rtr, KŽ: *Anas naktį bet ką leidžia savo šinkiun* BsP II 267 (Jž); *Įsimanė įsteigti šinkius ir kromus* A 1884: 91; **2**. ‘s m u k l i n i n k y s t ė’

SD 366; ***šiñkius***, ***-ė*** 2 (smob.) ‘smuklininkas’ J, BM 189 (Šl), KŽ; A 1884: 187: *Karčemnykas, šinkius* SD1 51

← (s. / v.) le. *szynk* ‘išdalijimas; vertimasis smuklininko amatu; alkoholinių gėrimų pardavimas; smuklininkas, -ė’ (< v. v. a. *schenk[e]* / v. *Schenke* ‘smuklė, užeiga’ [SW VI: 704; SSt VIII: 592; Linde V: 586; Brückner 1985: 561; Фасмер IV: 439; SEJL 638; SEJL$_2$ 1292]) → s. blr. *шинкъ*, *шынкъ* ‘smuklė; prekyba alkoholiniais gėrimais’ (Булыка 1980: 82–83), blr. (dial.) *шинкъ* / *шынк* ‘smuklė; degtinės ar vyno prekyba’ (Носовичъ 1984: 710; Бялькевіч 1970: 505), blr. dial. *шынóк* ‘t. p.’ (Бялькевіч ibd.), r. *шинóкъ* ‘smuklė’ (Даль IV: 633)

šiñkis, *-ė* 2 (smob.) ‘smuklininkas’ Q 598; *šiñkius*, *-ė* 2 (smob.) ‘t. p.’ A 1884: 272, Gmž, KŽ – žr. *šiñkius*, *-ė* (su struktūrinio elemento *-n-* > *-m-* kaita, matyt, dėl sąsajos su lie. *s-**m**-ùklė* 2 [sf.], *s-**m**-uklẽ* [4] ‘seniau – užeigos namai su svaiginamaisiais gėrimais’ [LKŽe])

šinkaũnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘susijęs su šinkavimu’ BsO 20: *Ant ežero kraštužio – tę šinkauna karčema* JD 916

← (v.) le. *szynkowny* ‘susijęs su smukle’ (SW VI: 705; Linde V: 586) → blr. *шинкóвный* ‘susijęs su smukle’ (Носовичъ 1984: 710) – dėl kilmės žr. *šiñkas*, *šiñkius*

šinkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) NdŽ, SD 367: **1**. ‘prekiauti (ppr. svaiginamaisiais gėrimais)’ N, K, KŽ (*Šinkavójo vìsa kuõj* Pagaujėnai [DvŽ II: 352]); **2**. ‘pardavinėti (ppr. svaiginamuosius gėrimus)’: *Pasdarė jau bagotas, instaisė kromą, pradėjo šinkavoti visokius tavorus* ps; *Beg ne tujai, martele, vakar turguj buvai? Turguj turgavojai, blėkas šinkavojai* NS 715; **3**. (tr.) ‘eikvoti, dalyti, davinėti’: *Gera tau dabar šinkavót, kai tėvas prikrovė* Ds; *Čia tik šinkavója mūsų brigados (šieną) visiem* Dkk; **4**. (tr., intr.) ‘rausti, ieškoti’: *Šinkavója po šėpeles kai pasdėjus* Klt; *Šinkavója kaimynas kamaroj mano daiktus* Ob

← (s. / v.) le. *szynkować* ‘smuklėje prekiauti alkoholiniais gėrimais; dalinti, vaišinti; patiekti; prekiauti’ (SW VI: 704–705; SSt VIII: 592; Linde V: 586; SEJL 638; SEJL$_2$ 1292) → s. blr. *шинковати*, *шынковати* ‘prekiauti alkoholiniais gėrimais’ (Булыка 1980: 82), blr. (dial.) *шинковáць* / *шынкавáць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 710; Бялькевіч 1970: 505), blr. dial. *шынкавáть* ‘neteisėtai pardavinėti degtinę’ (Расторгуев 1973: 292) ≠ blr. dial. *шынкувáць* ‘prekiauti alkoholiniais gėrimais’ (Бялькевіч ibd.) – dėl kilmės žr. *šiñkas*

šimkúoti, *-úoja*, *-ãvo* NdŽ (verb.) **1**. ‘pardavinėti (ppr. svaiginamuosius gėrimus)’ Kair, Sk, Brs, Kv, TDr V 19 (Ck): *Ana šimkúo(ja) midų, alų, vorelką* J; **2**. (tr.) ‘po truputį eikvoti, tuštinti, vogti’: *Neduok dieve grūdus šimkuoti, – tarė Druktenienė: – kaip gyva gorčiaus niekam nesu įpylusi* J. Žem; **3**. ‘samstyti, pilstyti’: /\ *Graži graži panelė apsisnargliavus šimkuoja (svirtis)* LTs V 58; **4**. ‘smaguriauti, smaližiauti, valgyti’ NdŽ, Slnt, Kv, Kltn: *Kad tik barščių būtų, gali šimkúoti* Ll; *Nutvėriau bešimkuojant smetoną* KlvrŽ – žr. *šinkúoti* (dėl struktūrinio elemento *-n-* > *-m-* kaitos žr. *šiñkis*, *-ė*, *šiñkius*, *-ė*)

šinkúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb.) K, Rtr, KŽ, Q 442, N **1**. (intr.) ‘prekiauti (ppr. svai-

ginamaisiais gėrimais)' KB II 198: *Šinkúoti svaigalais* NdŽ; *Rygon (svočia) važiuoja, sidabru šinkuoja* NS 724; **2**. (tr.) 'pardavinėti (ppr. svaiginamuosius gėrimus)' R 305, ML 409, K II 305, K, M, L, Rtr, NdŽ, LTR (Al, Mrc): *O aš nueisiu prūsų žemę, pastosiu šinkarkaite. Šinkuosiu vyną, o ir brangvyną ir juodą puspyvaitį* LTR (Lzd); *Jauna šinkarkėlė midutį šinkãvo* JV 455; *Dvi gaspadėlės šinkuoj(a) pyvą, brangvyną ir geltoną rinkvyną* KlvD 31; *Reikia tau, svočiule, Rygon važiuoti, kvieteliai šinkuoti* NS 753; **3**. (tr.) 'samstyti, pilstyti' NdŽ, Vv, Slk: *Nešinkuok javų* Nj; *Kam šinkúoji vandenį, baugi parsineši?* Dkš; *Tai dabar iš viso puodo ir šinkuosi barščius* Jnš; **4**. (tr.) 'smaguriauti, smalžiauti, valgyti' NdŽ: *Šinkuojam visi ir džiaugiamės* A. Vien – žr. *šinkavóti*

šinkoriáuti, ***-iáuja***, ***-iãvo*** (verb. intr.) 'laikyti smuklę' NdŽ, Ser, A. Janul
← le. *szynkarzyć* 'verstis smuklininko amatu, būti smuklininku' (SW VI: 704) → blr. dial. *шынкáрыць* 'neteisėtai pardavinėti degtinę' (Растopryeв 1973: 292) – dėl kilmės žr. *šiñkas*

šiñkorius, ***-ė*** 1 (smob.) K I 150, K II 151, K, Rtr, NdŽ, ***šinkõrius*** 2 'smuklininkas' NdŽ, Mit VI 76 (Slnt), BB 1Moz. 40.1, SD 367, Q 442, R 74, 305, MŽ 98, 409, N, M, L: *Aš buvau karaliaus šinkorius* C II 412; *Vyno šiñkorius* K II 345; *Šinkõrė, šinkõrė, pilk pilną stiklą, da mano širdelė(je) da nieko nėra* JD 1066 ir kt. (JD 237, BsO 247, LTR [Prl])
← (s. / v.) le. *szynkarz* 'smuklės savininkas, smuklininkas' (SW VI: 704; Linde V: 586; SSt VIII: 592; SEJL 638; $SEJL_2$ 1292; dar žr. Kregždys 2014_a: 114) → s. blr. *шынкаръ* 'smuklininkas' (Булыка 1980: 74), blr. *шынкар* 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353), r. *шинкáрь* 't. p.' (Даль IV: 633) – dėl kilmės žr. *šiñkas*

šimkõrius 2 (sm.) 'smuklininkas' J, KŽ, Lž, Als, Lš; Gmž, DS 297 (Grk): *Mano pati prie altoriaus, aš nabagas prie šimkoriaus* (d.) Dglš; *Nenakok ten, kur šimkõrius senas, o šimkorka jauna* BM 368 (Krt) – žr. *šinkõrius* (dar žr. SEJL 638 [dėl struktūrinio elemento *-n- > -m-* kaitos žr. *šiñkis*, *-ė*, *šiñkius*, *-ė*])

šiñkorka 1 KŽ, ***šinkorkà*** 2 (sf.) 'smuklininkė' Ds, N: *Nuims šiñkorka kepurėlę, o ji bus pragerta karčemėlė(je)* JD 1040; *Šinkorkėl, duok alaus, nemažink man mieros* NS 1290; *Tu nujok, nužvangėk į Vilniaus miestelį, ten viliok, kalbinėk Vilniaus šinkorkėlę* Mit IV 498 (Šl)
← (s. / v.) le. *szynkarka* 'smuklės savininkė, smuklininkė; smuklininko žmona' (SW VI: 704; SSt VIII: 592; Linde V: 586; dar žr. Kregždys 2014_a: 114) → blr. (dial.) *шинкáрка* / *шынкáрка* 'smuklininkė' (Носовичъ 1984: 710; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 353; СБГП V: 531) – dėl kilmės žr. *šiñkas*

šimkorkà 2 (sf.) KŽ, *šiñkorka* 1 'smuklininkė' KŽ: *Aš šičion čyščių kenčiu už tai, kad buvau aname sviete šimkorka* DS 140 (Šmk); *Oi pakelėje, pavieškelėje stov nauja karčmelė, karčemoj šimkorkėlė* TDr IV 26 (Vlk) (LKŽe); *Kur radai moteriškę su dviem kubilais, tai tenai šimkorka* ŠLSP 168 (SŽ 562) – žr. *šiñkorka*, *šinkorkà* (dar žr. SEJL 638)

šiópa 1, ***šiopà*** 4 **1**. 'pašiūrė, stoginė' LKA I 57 (Žal): *Šiópa šienui sukalta už tvarto* KzR; *Pakabino (varpus) ant šventoriaus šiopẽlėj* BM 69 (Žb); **2**. 'pašiūrė kuliamosios mašinos maniežui laikyti, maniežinė, mašinbūdė' Šn, Žvr:

Po šiopà maniežas jau nepūsta Kps; *Apkalk šiõpą lentom* Plv; ***šópa*** 1 (sf.) NdŽ, Vkš **1**. ‘pastogė, padangtė’ ŽCh 37: *Kiekvienas ūkinykas... vieno(je) šopo(je) rinkos* S. Dauk; Vdš‘koks nedidelis, prastesnis įvairios paskirties pastatas’: *Buvo Viekšniūse toki šópa, bažnyčia toki* Vkš; **2**. ‘pastogė šiaudams, šienui, linams krauti, daržinė’ NdŽ, Btg: *Reikėjo šiek tiek žmoniškesnę šópą pristatyt, o dabar padirbo nei Dievui, nei žmogui* Srv; *Apynvarpčius jau į pastoges sudeda, jau į šopas pačiame apynojė(je) krauna* S. Dauk; Ūd‘prie kluono pastatyta pašiūrė mašinoms laikyti, mašinbūdė, manieżinė’: *Maniežas būdavo įrengtas prie kluono, pastatytas lentiniame aštuonkampyje pastatėlyje, vadinamame maniežine, mašinbūde, šopa* rš; **3**. ‘įduba, išduba, uoksas, niša, plyšys’ Rtr, KŽ

← (s. / v.) le. *szopa* ‘stoginė, pašiūrė; plyšys ir kt.’ (< v. v. a. *schopf*, *schof* ‘pašiūrė, daržinė’ → v. *Schuppen* ‘t. p.’ [SW VI: 646; SSt VIII: 574; Linde V: 558; Brückner 1985: 551; Herniczek-Morozowa 1975: 181]) → s. blr. *шопа* ‘pašiūrė’ (Булыка 1980: 98), blr. (dial.) *шóпа* ‘pašiūrė; palėpė (šienui laikyti); krosnis plytoms degti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350; ТС V: 333; СБГП V: 491–492; Сцяцко 1972: 43–44), r. *шóпа*, *шóфа* ‘pašiūrė, daržinė’ (Даль IV: 642)

šãpas 4 (sm.) ‘priestatas kam pasidėti, laikyti; padanga, stoginė, pašiūrė’ Brž, Slm, Rk, PnmR, Dgl, Kos 54, Š: *Dar pusė šãpo pernykščių malkų – šiųmečių nebus kur dėt* Skp; *Atnešk žabų iš šãpo* Pbr; *Lįsk po šapù – lietus užeina* Sv ir kt. (S I 424, rš, Svn) – žr. *šópa*

širmavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) [K], Arch XX 518, FrnW, KŽ **1**. ‘kautis špagomis, fechtuotis’ MP 63, Q 176, 290, 437, H, R 51, 135, 219, MŽ, Sut, N, NdŽ: *Ant kumstės eiti, ant rankos eiti, širmavóti* Kl 169; *Po šimtų metų juos (kryžiuočius) paskui dar randi vis beširmavojant* TŽ VII 279; *Eš taipo širmavoju ne orą plakdamas* VlnE 32; **2**. ‘šėlti, dūkti’ NdŽ: *Dieną geria uliavoja, o naktelę namo joja, o parjojęs širmavója* (d.) Dv (dar žr. DvŽ II: 355); **3**. ‘mosuoti’: *Šitaipo su rankomis beširmavodamas jis šalia lovos esantįjį stalelį apvertė* LC 1887: 36

← s. / v. le. *szyrmować* ([v.] le. *szermować*) ‘švaistytis ginklu, fechtuotis; girtis, pūstis; juokauti, pokštauti’ (< č. *šermovati* ‘fechtuotis; švaistytis kuo’ ← v. v. a. *schërmen* / *schirmen* ‘ginti, saugoti’ [SW VI: 604, 706; SSt VIII: 550; Linde V: 536; Фасмер IV: 442, 489; Machek 1968: 605; Rejzek 2001: 627; Kluge 2002: 804; Zinkevičius 1988: 129]) → s. blr. *ширмовати*, *шырмовати* ‘fechtuotis; užsiimti kuo’ (Булыка 1980: 190), r. *ширмова́ть* ‘šėlti, dūkti; daryti betvarkę; pūsti (apie vėją)’ (Фасмер IV: 442)

šiulėrius (sm.) ‘padauža, išdaiginink as’: *Jūs berniukai, jūs šiulėriai, jūs ne mūsų kavalieriai* d. Dv (DvŽ II: 356); ***šùleris*** 1 **1**. ‘t. p.’ NdŽ, Sml: *Tie vaikai tai tikri šùleriai* Krs; *Toks šùleris buvo: prigaudo pelių i mėto žmonėm pro langus* Vdšk; **2**. ‘sukčius’: *Šulerių, kortaunykų niekas nepažino* Mit IV 304 (D. Pošk); ***šùlerius*** 1 **1**. ‘t. p.’ Ds; **2**. ‘t. p.’: *Prie vieno kunigo... dasiteko vienas arganista, kuris buvo didelis šulerius* DS 291 (Rs)

← (v.) le. *szuler* ‘aistringas žaidėjas; sukčiaujantis lošėjas; apgavikas’ (< č. *šulař* ‘apgavikas’ ← v. v. a. *scholderer*, *schollerer* ‘lošimų organizatorius’ [SW VI: 684; Linde V: 575;

Фасмер IV: 484]) → blr. *шу́лер* ‘sukčiaujantis lošėjas; apgavikas’ (ТСБМ V^2: 410; РБС III: 761), blr. dial. *шу́ляр* ‘t. p.’ (СБГП V: 505), r. *шу́лер* ‘apsukrus, apgaudinėjantis kortų lošėjas’ (БТСРЯ 1508)

škadà 2 (sf.) J, FrnW, KŽ, Brš, Šln, Rk, 4 ‘n u o s t o l i s , ž a l a ’ Kdn, Btg, N, [K], LMD (Klt), LTR (Brsl): *Škadàs dirbti* NdŽ; *Jie mumi kas vasara daug škãdos pridaro su gyvuliais* Nmn; *Škãdą pridirbo tas šeškus* Aln ir kt. (Slk, A. Strazd) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 665; ZŠT I: 125, 197); *Cholchozì tokìs gražùs arklỹs gaĩšta, ìtoki škadà* Skraičionys (DvŽ II: 357); ***škadà*** (adv. praedicativum) ‘g a i l a ’ LB 242, OZ 54, NdŽ, Dglš, Rk, TD 46: *Kai ausiu pakulnį, tai tau duosiu aust, o dabar drobė, tai škadà tau duot (sako 14 metų audėjai)* Pb; *Kai daug vaikų – katras numirs, vis tiek škada* Str; *Jau žiema išpenėta, škadà pjaut (žąsis)* Klt ir kt. (Gg, BM 96 [Brž], Krok) (LKŽe); Dv (DvŽ II: 357); ***škodà*** 2 (sf.) **1**. ‘n u o s t o l i s , ž a l a ’; **2**. ‘g a i l e s t i s , u ž u o j a u t a ’ ZtŽ 666; ZŠT I: 182, 347; ***škodà***, ***škòda*** (adv.) ‘g a i l a ’ ZtŽ 666; ZŠT II: 257

← (s. / v.) le. *szkoda* ‘nuostolis; išlaidos, lėšos; apgailestavimas ir kt.’ (< [v. v. a. *schade* ←] s. v. a. *scado*, *skado* ‘žala, nuostolis’ [SW VI: 621–622; SSt VIII: 561–563; GS 200; Linde V: 542–543; Brückner 1985: 549; Фасмер IV: 449; SEJL 640; Wackernagel 1878: 249; Köbler 1993: 1739; Seebold 2008: 735; Schützeichel 2012: 284; Pronk-Tiethoff 2013: 172–173; dar žr. Буш 1981: 242; plg. SEJL$_2$ 1302]) → s. blr. *шкода* ‘nuostolis; valgis’ (Булыка 1980: 42), blr. (dial.) *шкóда* ‘nuostolis; pasėliai, kuriuos nuėda galvijai; apgailestavimui reikšti’ (Носовичъ 1984: 711; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349; ТС V: 326; dar žr. Барысюк 2011: 125), r. dial. *шкóда* ‘nuostolis’ (Даль IV: 638)

iškadà (adv. praedicativum) ‘ g a i l a ’ : *Iškadà to žmogaus* K II 145; *Labai buvo iškada* Oz 20; *Man iškadà to vaiko, kad jis taip turi vargti* Br ir kt. (Jž, Ds, Sim, Gr, J, Š, Trgn, Gr) – žr. *škadà* (adv. praedicativum)

iškadùmas 2 (sm.) ‘g a i l u m a s ’ Ds: *Visi juokias, o man iškadùmas tos vištos!* Trgn; *Iškadùmai (taip gaila) gi arklio, toks geras buvo!* Š ⇐ *iškadà* ‘gaila’

skada (sf.) ‘n u o s t o l i s , ž a l a ’ BB Dan. 6.24, BzB 322: *Anys visi ateit daryti skados* BB Hb. 1.9 – žr. *škadà*, *škodà*

škadavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. ‘g a i l ė t i ’ Mrk, Kpč: *Tokio nėr ko škadavót* Nmn; *Ir jis tep tos vištos škadavojo, parduot nenorėjo* DS 342 (Vlk) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 665; ZŠT I: 328, II: 368); *Žemẽlė gerà, žemẽlė neškadavója (gėrybių)* Dv (DvŽ II: 357); **2**. ‘p a v y d ė t i ’ ZtŽ 666

← (s. / v.) le. *szkodować* ‘patirti nuostolių; skriausti, padaryti žalą, nuostolių; patirti išlaidų; gailėti, saugoti ką; šykštėti’ (SW VI: 623; SSt VIII: 565; Linde V: 544) → blr. (dial.) *шкодава́ць* ‘gailėti; apgailestauti; globoti’ (Носовичъ 1984: 711; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349; ТС V: 326) ≠ s. blr. *шкодовати* ‘patirti nuostolių’ (Булыка 1980: 39) – dėl kilmės žr. *škadà*, *škodà*

škãdyti, ***-ija*** (***-yja***, ***-o***), ***-ijo*** (***-yjo***, ***-ė***) (verb. intr.) ‘k e n k t i ’ NdŽ, KŽ, Dglš, Bsg, Ch[1] Apr. 9.19: *Pypkė škãdyjo, bo jau spjaudau su kraujais* J I 8; *Man jau i kumpis, i lašiniai nemožna. Kad suvalgau kiek, tai škãdija* Vdš; *Tai nieko neškadi(ja)* Mit VI 32 (LKŽe;

dar žr. ZtŽ 666); Dv (DvŽ II: 357); ***škõdyti***, ***-ina***, ***-ino*** ‘t. p.’ ↔ *paškõdyti* ‘t. p.’ ZtŽ 667

← (s. / v.) le. *szkodzić* ‘kenkti, padaryti nuostolių; gadinti, naikinti; trukdyti’ (SW VI: 623; SSt VIII: 565–566; GS 200; Linde V: 544; dar žr. Адомавичюте 1982: 47) → s. blr. *шкодити* ‘kenkti’ (Булыка 1980: 39), blr. *шко́дзиць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 711; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349), blr. dial. *шко́дзіць* ‘t. p.’ (ТС V: 326; СБГП V: 480–481), r. dial. *шкодить* ‘kenkti, gadinti, daryti nuostolius; šėlti, kvailioti; teršti’ (Даль IV: 638) – dėl kilmės žr. *škadà*, *škodà*

škadlÿvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘kuris kenkia, daro žalą, kenksmingas’ FrnW 996, BB Iz. 28.2, PK 57, BzB 322: *Škadlÿvos akys* Btrm; *Toks pavasario vėjas škadlÿvas* Ūd; ‘kuris linkęs daryti žalą’: *Jų labai arklys škadlÿvas* OZ 54 (LKŽe); ***škodlÿvas***, ***-à*** 4 ‘t. p.’ ZŠT II: 290

← (s. / v.) le. *szkodliwy* ‘kenkiantis, priešiškas, piktavalis; nuostolingas, kenksmingas, pražūtingas’ (SW VI: 622; SSt VIII: 563–564; Linde V: 543) → blr. *шкодлі́вый* / *шкадлівы* ‘nuostolingas, žalingas; kenkiantis, kenksmingas’ (Носовичъ 1984: 711; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349), blr. dial. *шко́длівы*, *шкодлі́вы* ‘t. p.’ (СБГП V: 481; ТС V: 326), r. dial. *шко́длі́вый* ‘kenksmingas, nuostolingas; šėlstantis, savivališkas; teršiantis’ (Даль IV: 638) – dėl kilmės žr. *škadà*, *škodà*

> *iškadlÿvas*, *-à* 4 (adj.) ‘kenksmingas, žalingas’ J, [K], R 301, MŽ 403: *Vakar buvo labai iškadlyvas perkūnas su ledais* Lkč; *Šitas pirmas sniegas buvo rugiams labai iškadlÿvas* Up; *Jis turėjo tokį iškadlyvą katiną, kad per jį niekur negalėjo lašinių pakabytie* Brt – žr. *škadlÿvas*, *-à*

škãdninkas (***-nykas***), ***-ė*** 1 (smob.) ‘kas daro nuostolius, žalą’: *Mūs šitas katinas tai škãdnykas: zbonus gurina, pieną, smetoną laka* Vlk

← (v.) le. *szkodnik* ‘kenkėjas, gadintojas; tas, kuris trukdo’ (SW VI: 622; Linde V: 543) → blr. *шкоднік* ‘kenkėjas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349) – dėl kilmės žr. *škadà*, *škodà*

škalà 2 (sf.) NdŽ, KŽ, FrnW, D. Pošk **1**. ‘mokykla’ SD[1] 179, SD 364, N, [K], M: *Nėr įdėlio einant į kelionę, į škãlą, t. y. nėr ką valgyti įsidėti* Jl 507; *Da škalos nėjo, o, būdavo, kai paims knygą, tai kai žirnius barsto* Sz (dar žr. ZtŽ 666; ZŠT I: 58, 245, 362, 382, II: 257); **2**. ‘sinagoga’ Ksok, Lp, Plv, Žž, Skdv: *Yra tę bažnyčia, kelios žydų škalos, visokių bromų, karčemų* FrnS 47 (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 357; Vidugiris 2014: 69)

← (s. / v.) le. *szkoła* ‘mokslo įstaiga, mokykla; klasė (mokykloje); gimnazija, kolegija; lavinimasis; mokiniai; judėjų mokykla; mokslas; meno atlikimo būdas; mokslo įstaigos pastatas ir kt.’ (< V. lo. *sc[h]ola* ‘vienuolyno mokykla; kolegija; profesoriaus pareigos [katedra] ir kt.’ ← lo. *schola* ‘mokslinis pranešimas; mokykla ir kt.’ ← gr. σχολή ‘laisvalaikis; laisvalaikio pokalbis; mokykla; sinagoga[230] ir kt.’ [SW VI: 624–625; SSt VIII:

[230] Žodis gr. συναγωγὴ reikšme ‘judėjų mokykla’ pavartotas Naujajame Testamente: Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν <...> resp. *Atvykę į sinagogą* <...> (ApD 19:8 [CA 274]; plačiau žr. Timm, Beckmann 2006: 123–124; dar žr. Desilva 2013: 278). Apaštalo Pauliaus atvykimo į Korintą metu buvo labai karšta. Todėl žmonės nuo 11 val. iki 16 val. nedirbo ir galėjo skirti laiko išklausyti jo pamokslą resp.

566; GS 200; Linde V: 544; Siatkowski 2004: 99; Brückner 1985: 549; Фасмер IV: 449; ЭССРЯ II: 544; SEJL 641; SEJL$_2$ 1302; Blaise 1994: 826; dar žr. Palionis 1967: 286; Walczak 1995: 90]) → s. blr. *школа* ‘mokykla’ (Булыка 1980: 167), blr. (dial.) *шко́ла* ‘mokykla; sinagoga; bausmė, plakant rykštėmis’ (Носовичъ 1984: 711; СБГП V: 481), r. *шко́ла* ‘mokykla; atsodintas miškas; lavinimas’ (Даль IV: 638)

iškalà 2 J, Ds, JD 388, NdŽ, *iškalà* 3^{b} [K], N, *ìškala* 1 (sf.) S. Dauk, Als **1**. ‘mokykla’ R 318, [K], N, J, Š, S. Dauk: *Iškaloje daugiau ìšmoks, negu namie* Yl; *Ar jau pareinat iš ìškalos?* Pln; *Vaikai jau į ìškalą išėjo* Dgl; *Ne tokioj iškãloj mokėmės* DP 155; **2**. ‘akademija, aukštoji mokykla’ R 13, MŽ 17; **3**. ‘sinagoga’: *Žydai... turėjo nekurias iškalàs* DP 89; **4**. ‘medelynas’: *Jeigu kas nori veisti sodą, o nemoka užsiauginti sveikus čiepus, tai geriausia juos pirkti gerai vedamose čiepų iškalose* rš; *Jaunos vyšnelės ir slyvelės gal iškaloje ilgiaus atlikti, pakol taip nesuaugs, idant būtų galima jas tiesiai į sodną persodinti* prš – žr. *škalà* (dar žr. Zinkevičius 1988: 129)

škalavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘apkalbėti, šmeižti’ DP 478; ***škaliavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t. p.’ J, Prnv, Bsg; ***školiavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** ‘t. p.’ Ch[1] PvR. 3.8

← (v.) le. *szkalować* ‘loti; šmeižti, apšnekėti; gėdinti ir kt.’ (SW VI: 616; Linde V: 541; dar žr. Brückner 1985: 548) → s. blr. *шкаловати* (*шкалевати*, *шкелевати*) ‘apkalbėti’ (СЛw; Булыка 1980: 39)

škalioti, ***-ioja***, ***-iojo*** (verb. tr.) ‘mokyti’ FrnW 996

↔ le. *szkolić* ‘mokyti’ (Swan 2008: 437) ≠ le. dial. *skolić się* ‘mokytis’ (Kobylińska 2001: 165) → r. *шко́лить* ‘mokyti; (griežtai) auklėti’ (Даль IV: 638) ≠ blr. *шко́лiць* ‘griežtai bausti’ (Носовичъ 1984: 711) – dėl kilmės žr. *škalà*

škandãlas 2 (sm.) ‘didelis triukšmas’ DūnŽ, Krkš, Bsg, Dj, Kvr, Kri, Skdv, Tv, End: *Tai pasidarė škandãlas – tos dalybos mat buvo* Jrb; *Ka pakėlė boba škandãlą, i čia buvo girdėti* Sd; *Kame jūsų protas – dėl bulbių krapšo iškelti tokį škandãlą!* Krš ir kt. (Trk, Krs, Šmn)

← le. *szkandal* ‘audringas ginčas, vaidas; papiktinimas; viešas pažeminimas’ (< v. *Skandal* ‘skandalas; gėda; pagunda’ [su pradžios /s/ – žr. Krech, Stock, Hirschfeld, Anders 2009: 932] / ← V. lo. *scandalum* ‘kliūtis; pagunda; pasipiktinimas; nesantaika, susierzinimas, vaidas, kivirčas; kova; pasipiktinimą keliantis dalykas; diskreditacija, skandalas’ ← lo. *scandalum* ‘kliūtis; pagunda; pasipiktinimo objektas’ ← gr. σκάνδαλον ‘pagunda; pasibjaurėjimo, pasibaisėjimo objektas’ [SW VI: 129, 616; Niermeyer 1976: 942; dar žr. Eigminas 2002: 51–52; plg. Kluge 2002: 851]) → blr. dial. *шкандáл* ‘skandalas’ (Бялькевіч 1970: 497)

škãplieriai 1 (sm., pl.) ‘katalikų ant kaklo nešiojamos virvute sujungtos dvi šventintos medžiagos skiautelės su išsiuvinėtais paveikslėliais’ NdŽ, DŽ[1], FrnW, Grz, Km, Tat, BsV 108, Pn: *Apsikabino škãplieriais,*

atvykti į sinagogą, kur buvo įprasta ne tik melstis (resp. skaityti Torą), švęsti šabą bei atlikti kitas religines apeigas suaugusiems, bet ir mokyti judėjų berniukus (Witherington 2013: 191; Litwak 2013: 265; Desilva 2013: 279).

apsidėjo maldakningėms – ka jau sprogsena čia pat Trk; *Marelės nabaštikė antsikabino rožančius, škãplierius, viską – ir eis veizėti, kas ten yr* Lpl; *Kai prie tavęs prieis velnias, tai tu jam ant kaklo užmesk škaplierius* LTs IV 523 /\ *Sudžiūvau subuvau – papeliai kaip škaplierẽliai* Krš; ***škãplierius*** 1 (sm.; bažn.) Krš, ***škapliẽrius*** 2 KŽ **1**. ‘katalikų ant kaklo nešiojamos virvute sujungtos dvi šventintos medžiagos skiautelės su išsiuvinėtais paveikslėliais’ M. Valanč: /\ *Iškeps meisos lygu škaplierių, ir būk sotus* Lnk; **2**. ‘pašventinta juosta, vienuolių nešiojama ant pečių’ KŽ

← (s. / v.) le. *szkaplerz* (s. le. *skaplerz*, *kaplerz*), (pl.) *szkaplerze* ‘škaplierius, t. y. katalikų religinio kulto priemonė, t. y. du juostele simetriškai sujungti audeklo gabalėliai su Jėzaus Kristaus, švč. Mergelės Marijos ar šventųjų atvaizdais, nešiojami (vienas ant krūtinės, kitas – ant nugaros) dėl didelio religingumo’ (< V. lo. *scapularium* ‘vienuolio apsiaustas’ [SW VI: 617; SSt VIII: 559; Linde V: 541; Brückner 1985: 548–549; RŽ 364; Blaise 1994: 824]) → blr. dial. *шкапле́ры* (pl.) ‘ant siūlo pritvirtinti šventųjų atvaizdai; rožinis; pintinės dalis – pynė – ties rankena ir talpinančiuoju indu’ (СБГП V: 478; Цыхун 1993: 167)

škarãdnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘bjaurus, įkylus, piktas’ Gž, Gdl, Al, Krok, Lp, Sik, Šll: *Iš kur tu toks škarãdnas atsiradai?* Lkč; *Anys, matai, labai škaradnì – tuoj susimuša* Jž; ***škaradnùs***, ***-ì*** 4 ‘t. p.’: *Čepeliokas, bra, škaradnùs, iš jo greit gali gaut (mušti)* Kp

← (v.) le. *szkaradny* (s. le. *skaradny*) ‘keliantis pasibjaurėjimą, bjaurus, negražus’ (SW VI: 617; SSt VIII: 559; Linde V: 542; Brückner 1985: 549; dar žr. Темчин 1995: 51) → s. blr. *шкарадны* (*шкарады*) ‘bjaurus’ (СЛw; Булыка 1980: 134–135), blr. dial. *шкара́дны* ‘kenksmingas; įkyrus’ (Сцяшковіч 1983: 559) ≠ blr. *шка́редный* ‘bjaurus, šlykštus’ (Носовичъ 1984: 711), blr. dial. *шкара́тны* ‘bjaurus, šlykštus’ (СБГП V: 478)

škarlatinà 2 (sf., sing.) ‘(med.) ūminė infekcinė (ppr. vaikų) liga, kuriai būdinga bendra intoksikacija, aukšta temperatūra, angina, smulkūs odos išbėrimai ir kraujo apytakos bei centrinės nervų sistemos sutrikimai’ NdŽ, DūnŽ, Mžš, Pn: *Škarlatinà sirgau, buvo labai išpylę* Varn; *Mergelė sirgo škarlatina i paliko nebelė* Kl; *Škarlatinà visus išpjovė* Skdv; *Sirgo škarlatinà, tai visi apsikrėtė* Svn

← (v.) le. *szkarlatyna* ‘skarlatina; užkrečiama infekcinė liga’ (< V. lo. *febris scarlatina* ‘purpurinė karštinė; skarlatina’, kontaminuojant su v. le. *szarlat* ‘skarlatina ir kt.’ ← v. v. a. *scharlât* / v. *Scharlach* ‘t. p.’ [SW VI: 618; Linde V: 512, 542; Kluge 2002: 794; MLex 179; dar žr. Буш 1981: 242; Eigminas 2002: 47]) → blr. dial. *шкарлаты́на* ‘skarlatina’ (СБГП V: 478)[231]

[231] Dėl struktūrinio elemento *-e-* lie. *škarletinà* 2 (sf. sing.) ‘(med.) ūminė infekcinė (ppr. vaikų) liga, kuriai būdinga bendra intoksikacija, aukšta temperatūra, angina, smulkūs odos išbėrimai ir kraujo apytakos bei centrinės nervų sistemos sutrikimai’ NdŽ, Krž, L, Rtr, KŽ: *Škarletinà sirgo vaikai, kitas ir mirė* Drsk; *Škarletinà i škarletinà išmirdavo tie vaikai* Pš (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, plg. blr. dial. *шкарлятына* ‘skarlatina’ (Шатэрнік 1929: 310).

škarpetkà 2 (sf., ppr. pl.) NdŽ, FrnW, Kps, ***škařpetka*** 1 ‘puskojinė’ Paį, Ser (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 357; ZtŽ 666)[232]

← (v.) le. *szkarpetka* ‘trumpa vyriška kojinė’ (SW VI: 134; Linde V: 542; Brückner 1985: 549) → s. blr. *шкорпетка* ‘kojinė’ (Булыка 1980: 110), blr. (dial.) *шкарпэтка*, (pl.) *шкарпэ́ткі* ‘megzta pirštinė; kojinė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349; ТСБМ V[2]: 365; Шатэрнік 1929: 310; Бялькевіч 1970: 497; СБГП V: 479; Юрчанка III: 336), r. dial. *шкарпе́тка* ‘kojinė’ (Фасмер IV: 447) – dėl kilmės žr. *skarpetkà*, *skarpietkà*

škatulkà 2 (sf.) ‘dėžutė’ KŽ: *Ponas atdarė piningų škatulką* PP 17

← (v.) le. *szkatułka* ‘brangenybių skrynutė; dėželė pinigams laikyti; rašymo priemonių dėžutė’ (← [v.] le. *szkatuła* ‘[pinigų, brangenybių] dėželė’ ← V. lo. *scatula* ‘dėžė; dėželė’ [SW VI: 618, 619; Linde V: 542; Фасмер IV: 447; ЭССРЯ II: 544; Blaise 1994: 825] → s. blr. *шкатула* ‘dėželė’ [Булыка 1980: 104]) → blr. *шкату́лка* ‘nedidelė skrynutė, dėželė brangiems dalykams laikyti’ (ТСБМ V[2]: 365), r. *шкату́лка* ‘(pinigų) dėžutė; rašymo priemonių dėželė’ (Даль IV: 637)

šlechẽtnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘kilmingas, garbingas’ DP 382: *Apaštalai... ne ižg šlechetnų̃ gimdytojų užgimdyti* DP 558; *šlechetnaĩ* (adv.): *Ans Izmael norėjo ingyt lygios dalios su anuo šlechetnai užgimusiu Izaoku* MP 68 (LKŽe); JMP 57b.1 *KAd táſáy iau βliáchetnas waykás / o tás mumus iž ſeno žádetás / ir pábłáwintá gimine iſireyβkie cžia ant świeto*; (adv.) JMP 68b.3 *Potám kad ans Jzmáel noreio ingit ligios dalios ſu anuo śliáchetnáy vžgimuſiu Jzaoku*

← s. le. *ślechetny*, *ślachetni*, *ślachetny*, (v.) le. *szlachetny* ‘tinkamas, puikus; didingas; žymus; kilmingas; brangus ir kt.’ (SW VI: 629–630; SSt VIII: 569–571; Linde V: 549) → blr. *шляхетны* ‘kilmingas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350; dar žr. Титаренко 2010: 175–176), r. *шляхе́тный* ‘bajorų luomo’ (Даль IV: 640) ≠ blr. dial. *шляхэ́тны* ‘neįprastas; lepus’ (СБГП V: 485) – dėl kilmės žr. *šlėktà*

šlekẽckas, ***-à*** 2 (adj.) ‘būdingas šlėktoms, kaip šlėktų’: *Dėdina šlekeckà buvo* Krs

↔ s. le. *ślachecki*, *ślachecski*, *ślachetski*, (v.) le. *szlachecki* ‘riterių, kilmingųjų; giminės ir kt.’ (SW VI: 629; SSt VIII: 568–569; Linde V: 548) → blr. *шляхецкі* ‘bajorų luomo’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350), r. *шляхе́цкій* ‘t. p.’ (Даль IV: 640) – dėl kilmės žr. *šlėktà*

šlėgà 4 (sf.) K, NdŽ, Kal, Pln, Grk, 2 NdŽ, End **1**. ‘medinis įnagis kalti, kūlė, tvoklė, kuoka’ Q 449, R 209, MŽ 279, 414, I, N, K II 119, 156, M, L 49, Rtr, KŽ, Vkš, Ms, Plik, Erž, Skr, Lkš, Šn, Ūd, Ob, Ps, Lnkv, Jnš: *Su šlėga mušk baslį į žemę, klynus į medį, kad parskeltum* J; *Ta šlėgà mietams kalti* Mžk; *Iš kojų stibukaulių – šlẽgos*

---

[232] Lie. *škeřpetka* 1 (sf., ppr. pl.) Krkl, Erž, *škerpetkà* 2 ‘puskojinė’ Rs, A 1883: 252, KŽ, Grk (LKŽe) dėl šaknies *-e-*, matyt, priskirtini gudizmams, plg. blr. dial. *шкярпэ́ткі* ‘kojinės’ (СБГП V: 479), nors, žinoma, galima įžvelgti ir regresyvinės asimiliacijos suponuotą kaitą, t. y. *šk-**a**-rp-**e**-tka* → *šk-**e**-rp-**e**-tka* (žr. s. v. *škeřpečka*).

medžiams skaldyti JR 75 ir kt. (LB 230, End, Ms, Slnt, Sml, Plm, LTR [Zp], Šk); **2**. ‘grūstuvas kopūstams grūsti’ Šl; **3**. ‘įnagis aslai, krosniai plūkti’ Alz, Vb: *Privežam molio, su šlėgà sumušam, sulyginam, ir jau asla* Lkč; **4**. ‘įnagis linų galvenoms nukulti, kultuvas’ LKA I 120: *Sėmenius apmušdinėja šlėgelėm* Pb; *Kūlė ne su spragelais: buvo vadinamos kultuvės, šlẽgos tokios* Trk; **5**. ‘pleištas, pakala’ Q 293 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 290)

← (v.) le. (dial.) *szlaga* ‘medinis plaktukas; vėzdas; smūgis ir kt.’ (< v. *Schlag* ‘smūgis, mušimas; [durų] sąvaros ir kt.’ [SW VI: 631; Linde V: 550; Karłowicz V: 304; dar žr. Basara 1981: 17]) → blr. (dial.) *шляга* ‘grūstuvas; medinis plaktukas, kuriuo mušama į kirvį, įsmigusį į didelį medžio gabalą, idant šį perskeltų’ (ТСБМ V^2: 376; СБГП V: 484; Сцяшковіч 1983: 561; Сцяцко 1972: 146–147)

šlẽgas 2 (sm.) ‘medinis įnagis kalti, kūlė, tvoklė, kuoka’ KŽ, R 209, MŽ 279, I, N, Slk, Jd: /\ *Tu sunki kai šlẽgas, o ma(n) kojas skauda* PnmŽ – žr. *šlėgà*

šlėktà 2 (sm.) ‘feodalinėje Lenkijoje ir Lietuvoje – vidutinis ir smulkusis žemvaldys, bajoras’ DŽ, NdŽ, KŽ, Ser: *1413 (m.) Horodlėje 47 Lietuvos giminės gavo Lenkijos ponų herbus ir leidimą vadintis šlėktomis* LTE I 571; *Koks iš manęs šlėkta – nei dvaro turiu, nei šoblės nešioju* rš; *Susrinko šlẽktos* OZ 56 ir kt. (NdŽ, LTs V 170 [Pnd], TŽ III 378, PPr 81, KrvP [Ašm, Dg]); Km, Bb, Jd ‘sulenkėjęs lietuvis’ (LKŽe; dar žr. ZtŽ 667, 668); Reistiniai (DvŽ II: 359)

↔ s. le. *ślechta*, *ślachta*, (v.) le. *szlachta* ‘riteriai, kilmingieji; giminė; kilmingas asmuo, *vir nobili loco natus* ir kt.’ (< v. v. a. *slahte* ‘rūšis; kilmė, giminė’ [SW VI: 628, 630; SSt VIII: 571–572; Linde V: 549; Brückner 1985: 550; Фасмер IV: 457; SEJL 643; dar žr. Zinkevičius 1988: 109; Щитова 2006: 197; Титаренко 2010: 176; plg. SEJL$_2$ 1309]) → s. blr. *шляхта* ‘smulkioji bajorija’ (Булыка 1980: 25; Булыка 1972: 366), blr. *шля́хта* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 713; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350), r. *шля́хта* ‘smulkioji lenkų bajorija’ (Даль IV: 640)

šlimavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. ‘valyti, kuopti’: *Šlimavóti yra visus šlimus iš grabės išmesti* J; **2**. ‘lyginti, dailinti (griovio kraštus)’ Lž, Šlv: *Šiame lauke parkasus reikės šlimavóti* Kl (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 291)

↔ (v.) le. *szlamować* ‘valyti dumblą; valyti žarnas ir kt.’ (< v. *schlämmen* ‘išplauti; valyti; nusodinti’ [SW VI: 633; Linde V: 551; Kluge 2002: 806]) → blr. dial. *шлямава́ць*, *шлемава́ць* ‘valyti (žarnas, reikalingas dešroms kimšti)’ (Цыхун 1993: 168; Шаталава 1975: 200)

šliūbas 2 (sm.) Rtr, NdŽ **1**. ‘bažnytinės sutuoktuvių apeigos’ M, KŽ: *Šliūbą duomi* R, MŽ; *Šliūbą duoti* N, K ir kt. (BsP II 10 [Lkv], Rt, LB 210, Skdv, KlpD 110, DrskD 147, Pn, VP 27, Vdk, LTR [Vdkt]; dar žr. ZtŽ 668; ZŠT I: 299); **2**. ‘įžadas, iškilmingas pažadas’ KŽ

← s. le. *ślub* ‘pažadas, priesaika; santuokos įžadai; sutartis’, (v.) le. *ślub*, le. *szlub* ‘iškilmingos apeigos, prisiekiant Dievu(i); sutuoktuvės bažnyčioje; priesaika, įsipareigojimas; slaptažodis ir kt.’ (SW VI: 733; Linde V: 296; SSt IX: 14–16; Brückner 1985:

531–532; Фасмер IV: 455; dar žr. PEŽ IV: 52–53; Smoczyński 2005: 171, 226) → s. blr. *шлюбъ* (*слюбъ*) ‘priesaika; santuoka, sutuoktuvės’ (СЛw; Булыка 1980: 186), blr. (dial.) *шлюб(ъ)* ‘sutuoktuvės, santuoka’ (Носовичъ 1984: 713; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350; СБГП V: 484), r. dial. *шлюбъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 640)

šliūbelis (sm. dem.) ‘n e d i d e l ė s b a ž n y t i n ė s s u t u o k t u v i ų a p e i g o s’ (DvŽ II: 360) ⇐ *šliū̃bas*

šliūbinis, *-ė* (adj.) ‘v e s t u v i n i s’: *Tuoj jis su tuo motinos šliūbiniu šnypštuku ją greibęs už buožies ir suspaudęs* ŠLP 283; *Ar tavo motinos tebėra visi šliūbiniai drabužiai?* ŠLP 283; *Tai ryto rytą, kai eisi rugių piaut, surišk dvylika kūlalių rykščių ir, pasiėmęs visus motinos šliūbinius drabužius, išsinešk kartu į lauką ir pasidėk ten pat* ŠLP 283 (SŽ 566) ⇐ *šliū̃bas*

šliūbavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘t u o k t i b a ž n y č i o j e’ NdŽ, KŽ, ŽCh 128, Tat, Mit V 180 (Pd): *Čia užaugusi, čia šliūbavóta, čia i gyvenu* Šauk; *Veža mane siratėlę šiandien šliūbavoti* DvD 210; (refl.): *Reiks man su juo šliūbavótis* LB 158 (LKŽe); *Tėvai atduoda ma mergełį, ma mergełį šliūbavotie, vainikėlin invyniotie* d. Žižmai (DvŽ II: 360)

← s. le. *ślubować* ‘pažadėti, įsipareigoti; susivienyti, susijungti; tuoktis’, (v.) le. *ślubować*, le. *szlubować* ‘tuokti bažnyčioje; prisiekti; laiduoti; duoti ištikimybės įžadą ir kt.’ (SW VI: 734; Linde V: 297; SSt IX: 18–19) → blr. *шлюбовáць* / *шлюбаваць* ‘tuokti, sudaryti santuoką; prisiekti, įsipareigoti’ (Носовичъ 1984: 713; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350)

šmarãgdas 2 (sm.) ‘b r a n g a k m e n i s r y š k i a i ž a l i o s s p a l v o s’ NdŽ; Ch[1] Apr. 21.19: *Tasai vilas stiklą farbavotą parduost mumus už... rubinus, šmaragdùs, diamentus* DP 383

← (v.) le. *szmaragd* ‘smaragdas’ (s. le. *smaragd* ‘tamsiai žalios spalvos brangakmenis’) (< lo. *smaragdus* ‘smaragdas’ ← gr. σμάραγδος ‘žalios spalvos mineralas [pvz., malachitas – ne smaragdas]’ ← akad. *barraqtu* ‘smaragdas’ / s. hebr. *bāréqet* resp. בָּרֶקֶת ‘smaragdas’ [SW VI: 638; Linde V: 554; SSt IX: 573; Rejzek 2001: 584; ЭСБМ XII: 210; Frisk II: 747; Beekes II: 1365; Black, George, Postgate 2000: 39; Brown, Driver, Briggs 2000: 395; DCH II: 275; dar žr. Kregždys 2014$_b$: 79]) → s. blr. *шмарагдъ* (*шмарагдусъ*, *смарагдъ*, *змарагдъ*, *измарагдъ*) ‘smaragdas’ (СЛw; Булыка 1980: 141)

šmaravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. ‘t e p t i’ (LKŽe; dar žr. ZtŽ 669; ZŠT I: 184; Maciučiai (DvŽ II: 362); **2**. ‘v i l g y t i’ ZtŽ 669

← v. le. (dial.) *szmarować* (le. *smarować*) ‘(ap)tepti; tuštintis (apie vaikus)’ (< v. v. a. *smir[w]en* / v. v. ž. *smeren* ‘tepti; tašyti’ [SW VI: 238; Linde V: 554; Karłowicz V: 176; Brückner 1985: 502; Фасмер IV: 458]) → blr. (dial.) *шмаровáць* / *шмаравáць* ‘tepti, terlioti; ištepti (pvz., nešvarumais)’ (Носовичъ 1984: 714; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350; СБГП V: 486), r. dial. *шмаровáть* ‘tepti’ (Даль IV: 640)[233]

[233] Minėtina, kad lie. dial. *šmerà* 4 (sm. sing.) ‘tepalas’: *Ten buvo ne vanduo, o šmerà, ratus kur tepa, skysta tokià* Rimašiai (DvŽ II: 363) nėra vedamas iš le. *szmira*, *smara* ‘tepalas’ (< v. v. a. *smër* ‘lašiniai’ / s. v. a. *smero* ‘riebalai, lašiniai’ / v. *Schmer* ‘lašiniai’ [SW VI: 237; Kluge 2002: 814; Wackernagel 1878: 270; Köbler 1993: 1817; Seebold 2008: 773; Schützeichel 2012: 300; plg. Фасмер IV: 458]), bet traktuojamas kaip germanizmas ir kildinamas iš RPr. *Schmêr*, *Schmier* ‘kiaulės lašiniai; lydyti lašinių taukai; lazda’ (Fr II: 296; PrWb V: 311; dar žr. LEW 1013).

šmõtas 2 (sm.) NdŽ **1**. ‘atskira kokio daikto dalis, gabalas’ Q 512, Sut, BS 142, BzF 184, KGr 542, K, I, M, J I 409, L, Š, Rtr, KŽ: *Šmotas mėsos* R 345, MŽ 462; *Grečnus (didokus) lašinių šmotus gaspadinė išdalijo* MŽ; *Į šmotus sukapoti* N; *Ve, žiūrėk, katė kai nernija, mėsos šmõtą po stalu pasivilkus* Sdr ir kt. (Mrs, K. Donel, S. Dauk, Mit IV 327 [Šd], Šts, Tat, Kos 89, Tl, Ms, Grd, Dgp, BsP IV 11 [Brt], Cs, G 24 [Zr], JD 208, PP 68, Krtn, LT I 302 [Kp]; dar žr. ZtŽ 669); **2**. ‘žemės plotas, gabalas, sklypas, ruožas, vieta’ KB II 53, KŽ: *Šaltinìngas šmotas* J I 123; *Tuo (keliu) nevažiuok, važiuok kituriuo, kitu šmotu* J; *Žemės šmõtas* L II 214; *Lauko šmõtas baisiai ilgas, pavargsta ir arkliai, ir vyras* Brž ir kt. (Lkv, Krkl, Nv, Up, Kp, Dgp, FrnS 111, PP 75, TS 1899: 6, NS 144 [Brž], Mit I 70 [Klp], Krtn, Kln, Žem, Vkš); **3**. ‘kūno dalis, vieta’ Varn: *Mun tas šmõtas skaudus yra* Vkš; *Ka ben koks šmotẽlis neskaudėtum, visi pašaliai gela* Skd; **4**. ‘nemažas kiekis, daugybė, aibė’ Q 109, BzF 184, Arch VI 606, KŽ: *Gausi kišenė, kur šmõtas telpa* J I 419; *Tai geras šmõtas piningų* K I 95; *Ar šmõtą piningų uždirbi?* Vkš ir kt. (Trš, Žem, Pp, Kv, Kpr, BsMt I 11 [Sln]); ‘tam tikras laiko tarpas’: *Beburgant išėjo šmotas vakaro, nepakyrėjo* J I 253; *Da nakties šmõtas (ilga naktis)* Mlt; *Jau y(ra) šmotãlis metų, kaip gyvenam* Tv; *Metų šmõtas, kai pamirė (brolis)* Dglš; *Jau pirm šmoto metų pasiuntiniai išėjo (evangelijos skelbti)* Ns 1832: 9; **5**. ‘sakoma, pabrėžiant neigiamą žmogaus ypatybę’ NdŽ, KŽ: *Durnio šmotas* Mit I 235 (Šd); *Laidoko šmotas* Mit I 235 (Šd); *Gana tau drybsot, tinginio šmõte!* Jd ir kt. (Krtn, Pgr, Žlp, Trk, Sdr, Jnš, Jnš, Žem, Vlkv, BsMt II 75 [Nm]); ***šmõtis*** 2 (sm.) ‘nemažas kiekis, daugybė, aibė’: *To darbo šmõtis, nežinai nė kur pulti, nė kaip aną pavalioti (nuveikti)* Užv ← (v.) le. *szmat* ([v.] le. *szmata*) ‘gabalas; skiautė; daug ir kt.’ (< v. v. a. *snat[t]e* ‘juostelė; randas’ / v. dial. [švabų] *Schnatte* ‘medžio, mėsos įpjova’ / v. *Schnat* ‘riba, linija, ruožas’ [SW VIII: 638; Linde V: 554; Фасмер IV: 458–459; LEW 1015; dar žr. Kabelka 1964: 28, 227; Zinkevičius 1990: 35; Kardelis 2003: 89; Kregždys 2014$_{d}$: 42]) → s. blr. *шматъ* ‘gabalas; mėsos gabalas’ (СЛw; Булыка 1980: 186), blr. (dial.) *шмат(ъ)* ‘gabalas; didelis kiekis; didelės apimties, daug’ (Носовичъ 1984: 714; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350; СБГП V: 486–487), r. *шматъ* ‘gabalas; atraiža; dalis; nuotolis ir kt.’ (Даль IV: 640)[234]

mõtas 2 (sm.) ‘plotas’: *Lėveny vietom iš vieno žolių priaugę, o vietom tik mõtais* Pn; *Užimk nedidelį motą ir baidyk, gal bus žuvies* Pin – žr. *šmotas* (su sporadine pradžios š- afereze)

šmõtais (adv.) KŽ **1**. ‘tarpais, vietomis’ Kair, Ms: *Jug ta kalba y(ra) kitokia – šmõtais taip, šmõtais taip* Vkš; *Buvau sėjęs dobilų, bet šmõtais dygo, šmõtais ne* Slnt; *Čyst prapuolė – šmotais nė sėkla negrįžo* J. Žem ir kt. (Skdt, Srd); **2**. ‘kartais’: *Kai išėjo dainiuot, kad balsas virpėtų, šmõtais koją pakrato, šmõtais par kaklą su ranka pamuša* Kair ⇦ *šmõtas*

šniūras 2 (sm.) K, 4 Dv **1**. ‘iš linų, kanapių pluošto nuvyta virvė’ SD[1] 179, M, L, Rtr, OZ 56, NdŽ, DŽ: *Susisuko šniūras į garankštį* J; **2**. ‘plona virvu-

[234] Lie. dial. *pašmõtas* 2, *pãšmotas* 1 (sm.) ‘didokas kiekis, gabalas’: *Teip pãšmotą įdėjusi (lašinių)* Gršl; *Pavažiuot da pašmotẽlis Ob; Anų buvo pãšmotas vaikų* Als (LKŽe), matyt, reflektuoja gudizmą, plg. blr. dial. *пашмат* ‘daug; po daug’ (Шатэрнік 1929: 212).

tė, raištis' Lp: *Bobos, duokit šniūrą, reik maišą užrišt* Lbv; *Plaušok galą šniūrẽlio* J; *Žiemą lašinių pririšam ant šniūrùko, kad lestų visos zylukės* Plut ir kt. (Sdb, Ds, Dgl, Lš, Sdk, Lkm, Dglš, Aln); SD 364 'įsuodinta virvutė tašomiems ar pjaunamiems medžiams, lentoms žymėti, tiesyklė': *Reikia padaryt glaunią ir nusvyt šniũras, ir galėsiu tašyt* Krkš; **3**. 'dalgio virkščia' LKA I 114 (Jnš): *Dalgės šniũras, o paskum ašmeniai* Pš; **4**. 'ilgas siauras žemės sklypas, rėžis' Jnš, Gdž, Pn, Tj, Kvr, Skdt, Dgl, Švnč, Antr, Lb, GrvT 130, Šlčn, Knv, Pv, LKT 236 (Al), Kpč: *Ant šniũrų gyvenom* Skrd; *Kap šniūraĩ, sodžiuj sunku buvo* Pls; *Mūs laukai šniūrẽliais ejo* Dv ir kt. (Aps, Kp, Vdn, JnšM); 'miško ruožas, skersinė': *Visą girią sukapojo šniũrais* Dglš; **5**. 'siaura drūžė, juosta, ruožas': *Kap ateĩ(o) gruodas (kruša), šniūraĩs išmušė (javus)* Btrm; *Debesiai šniũrais – žirniam sėt* Ėr; *Linus reikia sėt, kai ant dangaus debesėliai šniūrais arba juostom matos* LTR (Imb) ir kt. (Dg, Dbč, Šd); **6**. 'ilga eilė, virtinė': *Ir tep prisikabina per visą trobą šniūras bernų ir mergų* LTR (Lp); (prk.): *Katinas padvėsė, tai pelės šniũrais par sienas eina* Pn; **7**. 'taisyklė, reikalavimas, nurodymas': *Kas turi dovaną tulkavimo rašto, tetulkaviji gražiai pagal šniūrą tikėjimo* DP 385; *Ir kaip daug vaikščios pagal to šniūro, and tų (bus) pakajus* Ch[1] PvG. 6.16 (LKŽe); **8**. 'verpiamojo ratelio pynelė' ZtŽ 670

← (s. / v.) le. *sznur*, *sznór* 'virvelė; žemės rėžis; virtinė ir kt.' (< v. v. a. *snuor* 'virvė, virvelė' [SW VI: 642–643; SSt VIII: 574; Linde V: 556; Stamm 1938: 41–42, 44–45, 47, 49–50, 60–61, 64–65; Brückner 1985: 551; Фасмер IV: 462; LEW 1020; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Walczak 1991: 95]) → s. blr. *шнуръ* (*снуръ*) 'virvė; žemės rėžis; ilgio matavimo vienetas (49 m) ir pločio (1/3 margo)' (СЛw; Булыка 1980: 190), blr. (dial.) *шнур(ъ)* 'virvelė, apvara; žemės rėžis' (Носовичъ 1984: 715; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350; СБГП V: 489–450; dar žr. Барысюк 2011: 125), blr. dial. *шнóр* 'virvelė; raištis; ryšulys; verpimo ratelio virvelė; žemės rėžis; nušienauta juosta ir kt.' (СБГП ibd.; Цыхун 1993: 169), r. *шнуръ* 'virvelė' (Даль IV: 641)

šniūrẽlis 2 (sm.) **1**. 'plona virvutė, raištis'; 'batų raištelis, varstis' M: *Burlečiai su šniūrẽliais buvo* Skdt; **2**. 'koks vėrinys (ppr. gintaro), karoliai' JV 294, Skdv ⇦ *šniūras*

šniūráuka 1 (sf.) NdŽ, Brb, Jz **1**. 'trumpa, be rankovių moteriška liemenė, priekyje ar šonuose sutraukiama raišteliais, ppr. vilkima po viršutiniais drabužiais' M, KŽ, Šln, Pn, Sb, Žmt, Krok, Rūd, Alv, Pns: *Šniūráuka jos su trimis sklypais kybančiais* J; *Mamutė kailine šniūráuka apsivilko* Ig; *Skaistus veidas atsimainė – šniūraukelė nesueina* LTR (Prng) ir kt. (Lbv, Lš, Krsn); **2**. 'liemenėlė krūtinei prilaikyti' Vdk: *Be šniūráukos suknelė nelabai tinka* Rmš

← (v.) le. *sznurówka*, *sznórówka*, le. dial. *szniurówka* 'korsetas gražinti moters figūrą; vieta, kur virvelės įtempia moters liemenėlę ir kt.' (SW VI: 644; Linde V: 557; Karłowicz V: 311) → blr. dial. *шнурóўка* 'trumpas drabužis be rankovių; moteriška liemenė; korsetas' (СБГП V: 490–491; Бялькевіч 1970: 499; Янкова

1982: 420–421; Шаталава 1975: 200), r. *шнуро́вка* ‘korsetas’ (Даль IV: 641) – dėl kilmės žr. *šniūras*

šniūriukas (sm. dem.) ‘iš linų, kanapių pluošto nuvyta virvelė’: *Pasiieškojęs klėty šniūriukų, išėjo, suraišiojęs visus šunis už uodegų ir sukabinėjęs ant tvoros, parsvėręs vienus į vieną pusę, kitus į kitą pusę* ŠLSP 240 (SŽ 571)

← (v.) le. *sznurek*, le. dial. (ŽV-Md [Przasnysz]) *sznórek*, *śnurek* ‘virvelė; juostelė; žemės rėželis; nedidelė virtinė ir kt.’ (SW VI: 643; Linde V: 556; Karłowicz V: 310) → blr. (dial.) *шнуро́к(ъ)* ‘virvelė’ (Носовичъ 1984: 715; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 350; СБГП V: 490), blr. dial. *шнюро́к* ‘virvelė; žemės rėželis’ (СБГП ibd.), r. *шнуро́къ* ‘t. p.’ (Даль IV: 641)

šõblė 2 (sf.) Rtr, FrnW, KŽ, Šmn, ***šoblẽ*** 4 NdŽ, Vž **1**. ‘kardas, kalavijas’ Q 476, R 323, MŽ 433, Sut, N, M, L, Klp, Lk, Plut: *Trumpoji šoblė* I; *Kabo šõblės ligi žemei, barkšt barkšt, kap eina* Plv; *Kazokų būrys įjojo su bizūnais i su šõblėms* Als ir kt. (BsO 233, K. Donel, S. Dauk, End,VP 42); **2**. ‘viršutinė kilnojama mintuvų dalis’ Tl: *Plakti reik linus su šõblėms medinėms* Krž; *Par daug dideles linų sauges bemindamas ir šõblę sulaužiau* Vkš; **3**. ‘plūktuvė’: *Duok stipriai su šoblikė, kad geriau spaliai išbyrėtų* Trg; ***šoblià*** 2 DP 90, NdŽ, FrnW, OZ 54, Ds, 4 ‘kardas, kalavijas’ Al, Š, Ant, LTR (Ukm), Ūd: *Tėvas iškasė šõblios rankeną ir pentinus* Vdn; *Atsikėlė kareivis, žak maišan šoblià, i paspylė auksas* (ps.) Vdš; *Žirgais mindžiojo, šobliom kapojo, mano vargelis nieko neatbojo* VoL 393

← (s. / v.) le. *szabla* ‘riestų ašmenų kardas ir kt.’ (< vengr. *szablya* ‘lenktas kardas’ ← pol. [kipč.] *selebe* ‘lenktas kardas’ [SW VI: 549; SSt VIII: 526–527; Linde V: 500; Stachowski 2004: 135–137; Фасмер III: 541; Wołosz 1989: 301–302; Géza 1991: 278; EWU 1379; Tóth 2007: 130; dar žr. Kabelka 1964: 28, 227; Palionis 1967: 278; Zinkevičius 1988: 129; Rybatzki 2002: 115; Kregždys 2014$_{d}$: 42]) → s. blr. *шабля* ‘kardas’ (Булыка 1980: 70), blr. (dial.) *ша́бля* ‘kardas; špaga’ (Носовичъ 1984: 703; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 346; СБГП V: 450)

> *šõblis* 2 (sm.) N, *šoblỹs* 4 ‘kardas, kalavijas’: *Prūsas pagonis priešais atjojo, mūsų broliukus šõbliais kapojo* (d.) Grž; *Atbėg žirgelis, atašvėtuoja, šone šoblẽliai atablizguoja* (d.) Trgn /\ *Išdžiūvus tik kap šoblỹs* Kč – žr. *šõblė*, *šoblẽ*

šórai 1 (sm. pl.) DŽ, NdŽ, ***šõrai*** 2 NdŽ, KŽ, Mžk, ***šòrai*** 2 Krsn **1**. ‘dedami arkliui per krūtinę pakinktai be pavalkų ir be lanko, plėškės, šlejai’ Rtr, Plt, Trk, Žg, Krn, Pšl, Pn, Al, Antr, Žl: *Arkliai buvo su šõrais* Krtn; *Pakinkyk arklius į šorùs – važiuosim į miestą* Mrj; *Prie šòrų reikia i lineikos* Ps; *Par vestuves arklių šòrai buvo labai gražūs* Slč; *Tėvas pirko šorùs: visi susėda i važiuoja miestan arkliais* Kpč; **2**. ‘kamanų dalis akims iš šonų pridengti, akidangčiai’ NdŽ, DŽ; ***šòriai*** 2 (sm. pl.) ‘dedami arkliui per krūtinę pakinktai be pavalkų ir be lanko, plėškės, šlejai’: *Su lineika kad važiuodavo, tai vis su šòriais, be lanko kinkydavo* Brž

← (v.) le. *szory* (s. le. *szorc*) ‘arklio pakinktų dalis be pavalkų, plėškės’ (< v. v. a. *geschirre* ‘pakinktai’ [SW VI: 647; Linde V: 558; SSt VIII: 575; Фасмер IV: 468; ЕСУМ VI:

454; MLex 65]) → blr. *шóры* ‘arklio pakinktų dalis be pavalkų; kliūtis’ (ТСБМ V²: 385), r. *шóры* ‘arklio pakinktų dalis be pavalkų; arklių akidangčiai’ (Даль IV: 642)

šòrkai 1 (sm. pl.) ‘dedami arkliui per krūtinę pakinktai be pavalkų ir be lanko, plėškės, šlejai’: *Padėk šorkus pašarinėn* Krn; ‘pakinktai jaučiams’: *An kaklo (jaučiams) dėdavo šòrkus* Antr – žr. *šòrai* (su epenteziniu *-k-*, matyt, pagal analogiją su sub. lie. *pa-**k**-iñ-**k**-tas* 2 [sm. ppr. pl.] ‘priemonės arkliui pakinkyti į vežimą, kinkymai’ / lie. ***k**-ã-**k**-las* 4 [sm.] ‘kūno dalis, jungianti galvą su liemeniu’ / lie. *plėš-**k**-ẽ* 4 [sf.] ‘pakinktai’ [LKŽe])

špagà 2 (sf.) TŽŽ **1**. ‘senovinis duriamasis ginklas su ilga geležte ir dengta rankena’ DŽ, NdŽ, TrpŽ: *Jei ne mano žmona, gal net šią akimirką sukryžiuotume mudu špagas (susikautume)!* rš; **2**. ‘(sport.) fechtavimosi įrankis’ (LKŽe); ***špoga*** ‘kardas’: *Tas karalius atsiminęs, kad jam špogos nėsą – namie pasidėjęs ant stalo, užmiršęs* ŠLP 185; *Ar neatsirastų kas, kas galėtų jam par šią naktį pristatyt tą špogą* ŠLP 185; *Jam užmovus savo aukso žiedą ant piršto, padavus tą špogą ir išlaidus* ŠLP 186 ir kt. (ŠŽ)

← le. dial. *szpaga* ‘šaltasis smogiamasis aštriais ir smailias ašmenimis ginklas, špaga ir kt.’ (IAKP II: 351) → blr. *шпáга* ‘špaga’ (ТСБМ V²: 386; РБС III: 755), r. *шпáга* ‘šaltasis ginklas, špaga’ (Даль IV: 642) – dėl tolimesnės kilmės žr. *špoda*

špagas (sm.) ‘senovinis duriamasis ginklas su ilga geležte ir dengta rankena’ Q 509 – žr. *špagà*

špógas 1 (sm.) ‘senovinis duriamasis ginklas su ilga geležte ir dengta rankena’ K, NdŽ, Q 507, R 342, MŽ 458, N, BS 27, 143: *Eina ant špogų* R 338, MŽ 452; *Špogas bukus* R 285, MŽ 381 – žr. *špoga* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su lie. *kárdas* 3 ‘lenktas kertamasis ir duriamasis ginklas’ [DLKŽ⁵])

špãkas 4 (sm.) ‘varnėnas (*Sturnus vulgaris*)’ KŽ, Mžk: *Tupėdams medė(je) ant šaka špakas, pats nežadinams iš miego šokas* D 103; *Jau ir špakẽliai parlėkė* Vkš (LKŽe; dar žr. ZŠT II: 291); ***špókas*** 3 Rtr, KŽ, Krtn, Brs, Sd, Lkv, Nv, Šk, ***špôkas*** 2 NdŽ, 4 Š, NdŽ, LzŽ **1**. ‘t. p.’ M, L, E, NdŽ, Klb II 212 (Al, Lel, Lk), Sem, Stk, Mtl, Kpč, Alk, Grdž, Rs, Pšl, Upt, Rm, Adm, Jon, Žl, Glv, Dbk, Rk, Dgp, Dglš, Ml, Dv, Pls: *Būdavo intrauktas aviliokas špokám medin* Ds; *Špokaĩ išsivedė, jau žvirbliai ažuėmė (inkilus)* Pst; *Špokaĩ jau renkas į būrius – išlėks* Lkv ir kt. (OG 461, Mžš, Sd, Jnšk, Skr, Ps, LTR [Sln]; dar žr. ZtŽ 672; ZŠT I: 137); **2**. ‘vandeninis strazdas (*Cinclus cinclus*)’: *Vandens špokas yra tai malonus paukštis* Blv

← (s. / v.) le. *szpak*, le. dial. *śpak* ‘varnėnas (*Sturnus varius; Sturnus vulgaris L.*); tokia papūga; derešius (raudų ir baltų šerių arklys)’ (~ č. dial. *špak* ‘mažas varnėnas’ ↔ v. le. *szpaczek* ‘t. p.’ / č. *špaček* ‘varnėnas’ < v. v. a. *spatz* ‘žvirblelis’ / v. *Spatz* ‘žvirblis’ ← s. v. a. *sparo* ‘žvirblis’ [SW VI: 650; SSt VIII: 577; Linde V: 560; Karłowicz V: 313–314; Bartoš 1906: 430; Фасмер IV: 469–470; Machek 1968: 619; plg. Rejzek 2001: 637; Köbler 1993: 1837; Seebold 2008: 784; Schützeichel 2012: 304; dar žr. Адомавичюте 1982: 47; Kregždys 2010: 238–239]) → blr. (dial.) *шпак(ъ)* ‘varnėnas’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; СБГП V: 494), r. *шпакъ* ‘varnėnas; įrankis, kuriuo skina medžių vaisius’ (Даль IV: 642)

špógas 3 (sm.) ‘varnėnas (*Sturnus vulgaris*)’ J, NdŽ, Jdr, Plt, Grg, Plv: *Špogaĩ viešnes lesa* Pln; *Špogaĩ parlėkė, švilpau(ja)* End; *Špógas lekia* Azr – žr. *špókas*, *špõkas* (su sporadine struktūrinio elemento *-k-* > *-g-* kaita [žr. Urbutis 1981: 196])

špãlas 2 (sm.) KŽ, Slnt, Rd, Vdk, Mžk, Ssk, 4 ‘pabėgis, žuolis’ Vlk: *Jau špalaĩ apipuvę – reiks jau naujus dėt* Šlv (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 368)

← le. dial. *szpał* ‘žuolis’, (pl.) *szpały* ‘pabėgiai’ (< v. *Spale* ‘laiptas’ / v. v. a. *spale* ‘t. p.’ [IAKP II: 351; SW VI: 651; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 511; Фасмер IV: 470; dar žr. Шетэля 2011: 27]) → r. *шпалъ* (*шпáла*) ‘skersinis žuolis’ (Даль IV: 642) ∌ blr. (dial.) *шпáла* ‘žuolis; tarybinės kariuomenės kariškio antpečių karinio ženklo žymuo’ (ТСБМ V^2: 388; ТС V: 335; СБГП V: 494)

špánkos 1 (sf., pl.) ‘ispaniškas gripas’: *Anie vokiečiai kai buvo – špankos užėjo tokios* Mžš

↔ le. *hiszpanka* ‘ispaniškasis gripas’ (SPLP III: 303; Brydak 2004: 56, 232) → blr. dial. *гішпáнка* ‘gripas’ (СБГП I: 446) – dėl kilmės žr. *špánska*

šparà 2 (sf.) ‘tarpupirštis, išliežis’ ZtŽ 672

← (v.) le. *szpara* ‘įtrūkimas, įplyšimas, plyšys, tarpas ir kt.’ ~ *przez szpary patrzyć* ‘žiūrėti pro pirštus resp. nekreipti dėmesio’ (SW VI: 651–652; Linde V: 561; Brückner 1985: 552–553) → s. blr. *шпара* ‘įtrūkimas, įplyšimas; tarpas’ (Булыка 1980: 98)

šparãgas 2 (sm.) ‘(bot.) dekoratyvinis lelijinių šeimos augalas, kurio valgomi jauni sultingi ūgliai, smidras (*Asparagus*)’ DŽ, NdŽ, Dglš, L, Rtr, LBŽ, KŽ, LF II 540: *Morkas, šparagùs anksčiausiai sėdavome* PnmŽ; *Šparagai pirmiaus išdygsta nekaip apyniai* S. Dauk; *Iš tų šparagų mažas prieėdlis bus, pilvai prie nugaros prikeps* LzP

← (v.) le. *szparag* ‘lelijinių šeimos augalas (*Asparagus officinalis*) ir kt.’ (< it. *sparagio* ‘t. p.’ ← lo. *asparagus* ‘šparagas’ ← gr. ἀσπάραγος ‘smidras; ūglys’ [SW VI: 652; Linde V: 561; ЕСУМ VI: 457–458; Prati 1951: 926; Beekes I: 159–160; dar žr. Grabka 2002: 31; Аникин I: 317–318]) → blr. *шпарáг* ‘šparagas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351) ∌ blr. dial. *шпарáк* ‘t. p.’ (СБГП V: 494–495) ≠ blr. *шпарáгус* ‘namų gėlė – mirta’ (Сцяшковіч 1983: 563)

špařgalis 1 (sm.) ‘prirašytas raštelis, lapelis’ Brs: *Be špargalio neskolinsiu (pinigų)* Yl

← (v.) le. *szpargał* ‘prirašytas popieriaus lapas; dokumentas, raštas’ (< lo. *sparganum* ‘vystyklai’ ← gr. [vėlyv.] σπάργανον ‘vyturas; vystyklai; įkapės’ ← gr. σπάργανον ‘vystyklai; skudurai’ [SW VI: 652; Linde V: 561; Lampe 1961: 1247; Sophocles 1900: 1003; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 511; Фасмер IV: 471; ЭССРЯ II: 547]) → s. blr. *шпаркгалъ* ‘rankraštis; senas dokumentas’ (Булыка 1980: 163)

špargálka 1 (sf.) **1.** ‘prirašytas raštelis, lapelis’ NdŽ; **2.** ‘lapelis, knygutė su užrašais, kuriais moksleiviai slapta naudojasi’ TrpŽ: *Kur aklas kalimas, ten ir špargalkos* rš

← le. dial. *szpargałka* ‘mokinio ruošinukas, skirtas apgauti mokytoją per pamoką’ (SW

VI: 652; Karłowicz V: 314) → blr. *шпаргáлка* ‘mokinio ruošinukas’ (ТСБМ V²: 387), r. *шпаргáлка* ‘mokinio ruošinukas; iš anksto paruoštas kalbos pavyzdys’ (БТСРЯ 1504; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 511) – dėl kilmės žr. *špařgalis*

šparkùs, ***-ì*** 4 (adj.) Varn **1**. ‘smarkus, greitas’: *Ot šparkus vyras!* Vb; *Anksčiau tas Juzė labai šparkùs buvo* Ps; *špařkiai* (adv.); LTR (Vs): *Eik, dukrele, šparkiai, gink kojeles tankiai* LTR (Vrn); *Tavo arklys šparkiai bėga* Vb; *Ar gražiai aria brolelis pūdymėlį, ar šparkiai eina jo palšieji jauteliai?* LTR (Mrk); **2**. ‘didelis, gausus (apie lietų)’: *Labai šparkùs lietus užeina* Ps; **3**. ‘kietas (apie miegą)’: *Rado vilką bemiegant pryš saulę šparkiu miegu* ps

← le. *szparki* ‘greitas, guvus, smarkus, skubus; ūmus, netikėtas’ (SW VI: 652) → blr. (dial.) *шпаркí* ‘greitas, staigus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; ТС V: 335; СБГП V: 495), r. dial. *шпáркий* ‘ūmus, staigus, greitas, guvus’ (Даль IV: 643; Фасмер IV: 471)

špẽtnas, ***-à*** 4 (adj.) KŽ, ***špètnas*** 4 ‘kuris prastos išvaizdos, negražus, nedailus, baisus, bjaurus’ FrnW, Al, Krok, Lš, Jz, Slv: *Ta Katrė nešpetnà merga: laiba, gražaus sudėjimo* Krok; *Piršlio žirgelis nešpẽtnas* Slk; *Nešpètnos buvo, kai mergom (būdamos mergos)* Švnč; *O tai įsigijau nuo didžiausią bėdą – šeštą (žmoną) paėmiau špetnesnę už pelėdą* BzF 4; ***špetnùs***, ***-ì*** 4 **1**. ‘t. p.’ Brs, Pln, Sd: *Teip motriška nešpetnì, dar ka išsitaiso, išsidažo* Trk; *špetniaĩ* (adv.): *Nešpetniaĩ atrodo* Vkš; **2**. ‘prastas, niekam tikęs, nepatogus, sunkus, bjaurus, nemalonus’: *Špetnùs darbas su tais mėšlais* Vkš; *Šiemet primynėm nešpetniũ linų* Pln; ***špẽtnas***, ***-à*** 4 NdŽ **1**. ‘t. p.’ Šv, NmŽ, Bsg, Šš, Brž, Km, Rk, Lp, Slm: *Iš veido jis nešpẽtnas, bet man nepatinka* Dl; *Anos šalies svotas, anos šalelės juodas špėtnas kaip čigonas* NS 848; *Špẽtnas vabuolas ant pečiaus krapštos* Šmn; *Kiaulė yra špẽtnas gyvulys* Mžš (dar žr. KzR [KRŽ II: 344]); **2**. ‘t. p.’: *Per girią labai špẽtnas kelias* Vb; *špẽtna* (n.): *Vysiu virves ir, užkabinęs tuos kalnus, versiu šiton balon – reikia sulygint žemę, matai – labai nelygi, kad špėtna vaikščiotie* LTR; *Toliau nebeskaitysiu, kad špẽtna* Užp; *špėtnaĩ* (adv.): *Dabar jis nešpėtnaĩ gyvena* Dl; Slm, Užp ‘darganotas, subjuręs (apie orą)’: *Šiandiej labai špẽtnas oras* Vžns; *Kokia špėtnà diena!* Ssk; **3**. ‘piktas, blogas, nedoras’: *Nu ir špẽtnas tu žmogus* Ob; *Mūsų žąsinas labai špẽtnas* Ps; ***špėtnùs***, ***-ì*** 4 **1**. ‘t. p.’: *Tokios špėtnios mergaičkos sunku rast* Tršk; **2**. ‘t. p.’: *špėtnù* (n.): *Labai špėtnu (nepatogu) su vienu arkliu (prie ūkio)* Ėr; *Tai jau špėtnùs oras!* Pc; **3**. ‘gausus, smarkus, intensyvus’: *špẽtniai* (adv.): *Jie špẽtniai geria* Ėr

← (v.) le. *szpetny* ‘bjaurus, šlykštus; amoralus; nešvarus ir kt.’ (SW VI: 655; Linde V: 562; Brückner 1985: 553; Фасмер IV: 472; dar žr. Темчин 1995: 51) → s. blr. *шпетный* ‘bjaurus, šlykštus’ (СЛw; Булыка 1980: 135), blr. dial. *шпóтны* ‘bjaurus; netinkamas’ (СБГП V: 498) ≠ blr. dial. (adv.) *шпéтна* ‘dailiai, turtingai’ (Расторгуев 1973: 289), r. dial. *шпéтный* ‘madingas, manieringas’ (Даль IV: 643) – dėl kilmės žr. *spotnus*, *-i*

špẽtnas 4 (sm.) ‘vaiduoklis, šmėkla’ KŽ ⇑ *špetnas*, *-a* (dar žr. *spotnus*, *-i*)

špetnýbė 1 (sf.) Rz, *špetnỹbė* 2: **1**. ‘kas bjaurus, šlykštus, bjaurybė’ M: *Griekų špetnybes nuplauti* brš; *Prisipildę visokių špetnỹbių ir blogų darbų* KŽ; **2**. (scom.)

‘nenaudėlis, bjaurybė’: *Ak tu, špetnýbe, benage! – sušuko, – ir tas jau sukultas!* Žem; *Ot, – sako, – špetnybės! niekaip negaliu išmokyti dviejų ožkų* MPs; **3**. (scom.) ‘vaiduoklis, šmėkla’ KŽ ⇦ *špetnas*, *-a*

špetnyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ↔ *apšpetnyti*, *-ija*, *-ijo* ‘apteršti, apdergti’: *Teip nykštukėlis matąs, kad jau tas vagis jį apšpetnys, – pradėjęs šaukti: – Nešik – dursiu!* ŠLSP 290 (SŽ 573) ⇦ *špẽtnas*, *-à* (plg. ≠ le. *szpetnieć* ‘tapti bjauriam; bjaurėti, blogėti’ [SW VI: 654])

špėtnóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘teršti, purvinti, tepti, šiukšlinti’ Jnš ⇦ *špẽtnas*, *-à*

špiẽgas 2 (sm.) K II 196, K, Rtr, FrnW, NdŽ, KŽ, Prk, Gršl, Šts, Varn, Plšk, Skr, Žg, Slč, Ds, Nmn, Kvr, 4 ‘šnipas, žvalgas’ Dbč, R, MŽ 64, N, S. Dauk, J, L, Š: *Par karą visokių špiegũ pasitaiko* Ssk; *Per špiegą neprieteliai žinias gauna* KB I 45; *Išsiuntė lietuvininkai špiẽgą ištyrinėti, kas tie nematytieji per žmonės esą* Jrk 52 ir kt. (Ns 1832: 3, Ch 1Moz. 42.31, Mrj) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 672)

← (v.) le. *śpieg*, *szpieg* ‘seklys, detektyvas; sekimas’ (< č. *špeh*, *špehoun* ‘t. p.’ ← v. v. a. *spëhære* / v. *Späher* ‘seklys’ [SW VI: 750; Linde V: 342, 563; Brückner 1985: 553; Фасмер IV: 472; Machek 1968: 620; MLex 204; dar žr. Zinkevičius 1988: 129]) → s. blr. *шпекгъ*, *шпегъ*, *шпякгъ* ‘šnipas’ (СЛw; Булыка 1980: 25), blr. *шпег(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351), r. dial. *шпиг* ‘t. p.’ (Фасмер ibd.)

spiẽgas 2 (sm.) ‘šnipas’ Q 62, R 333, MŽ, N, [K]: *Anie spiẽgai nusiųsti... ing žemę žadėtą* DP 593 – žr. *špiẽgas*

špiegavoti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr., tr.) K II 196, K, FrnW, NdŽ, KŽ, Ds, Skr, NmŽ, Skd, ***špiẽgavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** ‘šnipinėti, žvalgyti, sekti’ Mrj, Als, Vvr, Kos 55, Vkš: *Špiegavók pats, bene nutversi, ką jis daro* J; *Argi teip pritinka... špiegavót jaunas mergaites?* BM 87 (Brž); *(Inkvizitorių) tikras urėdas* (orig. *urėdus*) *yra heretikų špiegavót ir ižveizdėt* DP 88; (refl.): *O špiegavójąsis buvo iš klaipėdiškių krašto, kurių kalba yr ypatiška* Jrk 52 (LKŽe); Chyl 4Moz. 14.34 *Pagal ſkayciaus anu dienu, kuroſe ſzpiegawojot ana źiamę, n per kiaturas-deſzymtys metu, dieną uź metus, kiłosit neteysibes juſu, per kiaturas-deſzymtis metu: ir daſiźynosit ape plyſzy mano*

← s. / v. le. *śpiegować*, le. *szpiegować* ‘slapta sekti, klausytis, šnipinėti’ (SW VI: 750; Linde V: 343; SSt VIII: 578) → s. blr. *шпекговати*, *шпяговати* ‘šnipinėti; prižiūrėti’ (СЛw), blr. *шпегова́ць* / *шпегаваць* ‘šnipinėti, slapta sužinoti’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351) – dėl kilmės žr. *špiẽgas*

špikanardas (sm.) ‘levanda (*Lavandula*)’ FrnW, M. Valanč

← v. le. *szpikanard* ‘levanda (*Lavandula*); kvapiosios žolelės (ypač indiškasis valerijonas), naudotos senoviniams balzamams ruošti’ (< pranc. *spicanard* ‘indiškojo valerijono [*Spica nardi L.*] šaknis’ ← lo. *spīca* ‘[augalų] varpa; varpos galiukas’ + lo. *nardus* ‘nardas [*Nardostachys*]’ ← gr. νάρδος ‘nardas; nardo aliejus’ [SW III: 145, VI: 294; plg. Brückner 1985: 509; Moszyńska 1975: 206]) → s. blr. *шпикана́рдъ* ‘levanda’ (Булыка 1980: 149)

špìkleris 1 (sm.) ‘trobesys arba trobesio viršus grūdams pilti, svirnas, klėtis’ KŽ, L, Rtr; ***špiklieris*** ‘sandėlis’: *Įsimetė į mano druską kandys – visur,*

visuose špiklieriuose ŠLSP 229 (SŽ 573); ***špìklierius***, ***špýklierius*** 1 ‘trobesys arba trobesio viršus grūdams pilti, svirnas, klėtis’ FrnW, Užv: *Blogims metams liuob žmonys pilti grūdus į špýklierius* Kv; *Ir ižg namų Dievo... špiklierius, karčemas, kaniūkštes darys* DP 373; *Idant rugiai tavieji stirtose arba špiklieriuose supūtų* DP 242 (LKŽe); *Prijoję šaly kelio tokį druskos špiklierių* ŠLP 144 (SŽ 573)

← (s. / v.) le. *śpichlerz*, (v.) le. *szpiklerz* ‘klėtis; svirnas’ (< v. v. a. *spîcher* / s. v. a. *spîhhâri* ‘svirnas, klėtis; sandėlis’ ← V. lo. *spicarium* ‘svirnas, klojimas; dvaro sandėlis’ [SW VI: 749; Linde V: 563; SSt VIII: 348; Kudzinowski 1974: 101; Brückner 1985: 533; LEW 1024; Kluge 2002: 862; Niermeyer 1976: 984; Köbler 1993: 1843; Seebold 2008: 787; Schützeichel 2012: 305; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Филичева 2003: 136]) → s. blr. *шпихлеръ* ‘svirnas’ (СЛw; Булыка 1980: 98)

špilkà 4 (sf.) NdŽ, 2 NdŽ **1**. ‘smeigtukas su galvute, segtukas drabužiams arba plaukams segti’ NdŽ, FrnW, KŽ, Klb II 212 (Lkm, Vb), Vlk: *Ažseginėt reikia špilkà (čeverykos)* OZ 56; *Ažkalba tris kartus ir adata arba špilkute ar kokiuo aštriu daiktu duonon baksteli* Aln; *Kasas špiĨkom pasusega* LzŽ; **2**. ‘vinis’ Vkš: *Visos špilkos priesėnio bus vario* BB 2Moz. 27.19; **3**. ‘dyglys’: *Ježikip tokios špiĨkos, anos badosi* LzŽ (LKŽe; dar žr. Urbutis 1981: 195–196); ***špiĨkė*** 2 ‘smeigtukas su galvute, segtukas drabužiams arba plaukams segti’ NdŽ

← (v.) le. *śpilka*, le. (dial.) *szpilka* ‘kabė; batų segtukas ir pan.’ (< [vėlyv.] v. v. a. / a. v. a. *spille* ‘segtukas, smeigtukas, adata’ / v. v. ž. *spîle* ‘ietis; pagalys, nuaštrintu galu’ [SW VI: 657; Linde V: 346; AJŚ V[2]: 12; Фасмер IV: 473; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Smoczyński 2005: 122]) → s. blr. *шпилька* ‘smeigtukas; galiukas’ (Булыка 1980: 190), blr. (dial.) *шпíлька* / *шпíлька* ‘segtukas; smeigtukas; dyglys; aštrialiežuvis’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; ТС V: 336; СБГП V: 495–496; Шаталава 1975: 201; Бялькевіч 1970: 500; Вярэніч 2009: 506, 508), r. *шпúлька* ‘aštrus virbalas; smailus virbas; segtukas, smeigtukas ir kt.’ (Даль IV: 643)

spilgà 4 (sf.) K, NdŽ, 2 NmŽ, Klb II 212 (Krtn, Žd) **1**. ‘smeigtukas su galvute’ C II 111, N, K, KB II 81, M, Rtr: *Spilgà plaukų segama* J; *Paimk spiĨgą ir užsekis marškinių rankovę* Ms; *Daržely skintas, seselių pintas, spilgėlėms prisagstytas (vainikas)* JD 831 ir kt. (J, Slnt, Sim); **2**. ‘prisegamas prie krūtinės papuošalas, sagė’: *Spilgà yra adatos pavidalo, turi stiklo ar gintaro galvikę* Prk; *Jis jau nešiojo tą spiĨgą su tum baltu arkliu* Žgč; **3**. ‘toks senovinis šokis’ LTR (Kltn) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 226) – žr. *spilkà* (su *-g-* vietoj *-k-*, matyt, dėl kontaminacijos su verb. lie. *sẽ-**g**-a* ‘[už] sega’, *sẽ-**g**-ė* ‘[už]segė’ / sub. lie. *sẽ-**g**-ė* ‘papuošalas drabužiui susegti’ [DLKŽ[5]], nors gali reflektuoti ir sporadinį dusliojo priebalsio skardėjimą, plg. lie. dial. *striu-**g**-as*, *-a* [adj.] ‘trumpas’ [SŽ 541] ↔ adj. lie. *striù-**k**-as*, *-a* 4 ‘trumpas; neilgai trunkantis’ [DLKŽ[5]], dar žr. Urbutis 1981: 195–196)

spilgela (sf. dem.) ‘segtukėlis, žiogelis’: *Daugiaus užsipylus (uogas) ant porcelinės torielkos, su spilgela pasismeigdama, išėjus prieš tą žmogų ir valganti* ŠLSA 44 (SŽ 528) ⇦ *spilga*

spilkà 4 (sf.) NdŽ, 2 NdŽ, Plv, L **1**. ‘smeigtukas su galvute’ Q 503, R 264, 338, MŽ, N, LL 249, L VIII 995, Rtr, Ser: *Už kapą plunksnų gavau dvidešimt spilkų* Jrk 73;

In lapelius, in žaliuosius spilkelės smaigstyta VoL 436; (prk.): *Ta mergaitė tokia spilkỹtė (labai maža)* Kt; **2**. ‘prisegamas prie krūtinės papuošalas, sagė’: *Tų spil̃kų tik turita jau baisybes!* Šk; **3**. ‘įrankis metalui raižyti, raižiklis’: *Ir nurašė plunksna (paraštėje nuženklino spilka), ir padarė nulietą veršį* BB 2Moz. 32.4; **4**. ‘rašiklis, grifelis’: *Spilka rašoma* N (LKŽe; dar žr. Urbutis 1981: 195) – žr. *špilkà*

špilgà 4 (sf.) KŽ, Kv, *špìlga* 1 **1**. ‘smeigtukas su galvute, segtukas drabužiams arba plaukams segti’ I, J, G 115, NdŽ, KŽ, KIb II 212 (Pp, Šll): *Merga įsisegė puikią špil̃gą į plaukus* J I 546; *Sek vainikėlį geltona špilga, o kad jis nenupultų* JV 1044; *Kuodą prisegė su špilgõms* Vkš; **2**. ‘sąsaga’: *Špìlgą gražią radau* Pvn; **3**. ‘(bot.) balandinė žvaigždūnė (*Scabiosa columbaria*)’ LBŽ – žr. *špilkà* (su sporadine struktūrinio elemento *-k- > -g-* kaita [žr. Urbutis 1981: 195], nors galima įžvelgti ir kontaminaciją [žr. s. v. *spilgà*])

špitolis (sm.) ‘ligoninė’ FrnW, ***špitõlius*** 2 ‘t. p.’: *Elgetas, ligonis ir nuliūdusius susiedus savus ir špitolius lankyt* DP 472

← (s. / v.) le. *śpital*, (s. / v.) le. (dial.) *szpital*, dial. *śpytol* (MLd) ‘prieglauda (senelių, neįgaliųjų, vargetų); bažnyčios klero prieglauda; ligoninė’ (< v. v. a. *spital* / v. *Spital* ‘ligoninė; ligonių prieglauda’ ← V. lo. *hospitale* ‘prieglauda; vienuolyno ligoninė ir kt.’ [SW VI: 657; Linde V: 348, 563; SSt VIII: 578; Karłowicz V: 316; Kudzinowski 1974: 101; Grochola-Szczepanek 2010: 61; Połomski 2010: 14; MLex 205; Kluge 2002: 423; Niermeyer 1976: 501; dar žr. Zinkevičius 1988: 133]) → s. blr. *шпиталь*, *шпыталь* ‘prieglauda; ligoninė’ (Булыка 1980: 42), blr. (dial.) *шпіта́ль* / *шпіталь* ‘ligoninė’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; СБГП V: 496; Расторгуев 1973: 290; Вярэніч 2009: 77)

spitõlė 2 (sf.) **1**. ‘ligoninė’ N, [K], K I 93; **2**. ‘elgetų prieglauda’ K II 196 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 617) – žr. *špitõlė*

špitõlė 2 (sf.) K **1**. ‘ligoninė’ R 210, 240, 327, MŽ, N, K, BS 142, L, Rtr, NdŽ: *Toj špitolėj tas vaikas jau perbuvo kelis mėnesius, jau jam ataugo plaukai, jau jo sveikata pasitaisė* BsP IV 147 (Brt); *Ligonių špitolė* I; **2**. ‘parapijos elgetų, senelių prieglauda’ Q 40, R 327, ŽCh 49, MŽ 438, 446, NdŽ, Bs V 14 (Srd), Brs, Plt: *Špitolėse buvo globojami ir gydomi paliegę, susenę, beturčiai žmonės* MLTE II 432; *Kupčiai, pasigailusys tų nabagų mirštančių, sudėjo mantą ir padirbo špitolę* S. Dauk (dar žr. ZtŽ 672); **3**. ‘namas prie bažnyčios, kuriame gyvena (arba gyveno) bažnyčios tarnai’ Slm, Vv, Skrd, Šn, Vž, Lž, Vgr: *Žiemą vargamistra kviesdavo giedotojus užeit ant špitõlę sušilt* Skrb; *Špitõlėje pažaidžia, pašoka ir susirinkdinėja namop* LzŽ; *Ponybės laukė vaišės klebonijoj, o prasčiokų – pas zakristijoną špitolėj* LzP; *špitolià* 2 Dv **1**. ‘t. p.’ Ds: *Nusbodo man špitolià – tris savaites sirgdamas gulėjau* Mlt; **2**. ‘t. p.’: *Špitõlioj gyvena* OZ 56; *Taipog vėl ir mes negėdėkimės ubogamus ir špitoliomus patys tarnaut* DP 492 (*Sustója špitõlion, aĩna prie bažnýčios* Valatkiškės [DvŽ II: 368]); **3**. ‘t. p.’: *Kitais metais (A. Tatarė) pastatydino naujus brolijai namus* – *špitolią* LT II 226 – žr. *špitolis*, *špitõlius*

špoda (sf.) ‘špaga’: *szpoda* Lex 138 (Skardžius IV: 276)

← (v.) le. *szpada* ‘šaltasis smogiamasis aštriais ir smailias ašmenimis ginklas, špaga; kastuvas ir kt.’ (< it. *spada* ‘špaga; kardas ir kt.’ ← V. lo. *spada* / *spatha* ‘špaga; kardas’ ← gr. σπάθη ‘skietas [audimo staklių]; plačiaašmenis kardas, durklas; platus stiebas’

[SW VI: 650; Linde V: 560; Brückner 1985: 552; Фасмер IV: 469; LEW 1025; Prati 1951: 925; Blaise 1994: 855]) → s. blr. *шпада* ‘špaga’ (СЛw; Булыка 1980: 69)

špònka 1 (sf.), ***špònkà*** KŽ, L **1**. ‘volė’ Rtr, KŽ: *Su šponka užkimšk verpelę alaus* J; **2**. ‘įspaudžiama metalinė sagutė, spaustas’ Knv, Lš

← (s. / v.) le. (dial.) *szponka* ‘sagutė, segtukas; kabė, sąsaga; medinis kaištis, volė ir kt.’ (< v. v. a. *spân* / v. *Span* ‘skala’ [SW VI: 659; SSt VIII: 356; Linde V: 360; Karłowicz V: 317; Фасмер IV: 474–475; Kluge 2002: 860; MLex 203]) → blr. (dial.) *шпóнка* ‘sagutė, segtukas, spaudė; medinė marškinių saga; siūlų saga; medinė spraudė, kuria sutvirtinamos lentos’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; СБГП V: 497; ТС V: 336; Янкова 1982: 421–422), r. dial. *шпóнка* ‘užsegimas, sagtis, kabė’ (Даль IV: 644)

špùnka 1 (sf.) **1**. ‘saga (ppr. iš siūlų ar medinė)’; (prk.): *Pelėdos akelės ar ne špunkelės?* NS 1362 (Brž) /\ *(Vaiko) akikės kaip špunkìkės* Krš; **2**. (scom.) ‘kas labai mažas, menkas’: *Ale da vienas koks y(ra) špùnka ir už tą mažesnis* Ms; *špùnka*[235] 1 NdŽ, Ob, *špunkà* NdŽ **1**. ‘volė’ RtŽ, Š, Br, Šln, Sk, Šd, Sml, Lnkv, Ėr, Slč, Brž, Pš, Kp, Ds, Vdš: *Gerai užkišk špùnką, kad alus nenusivadėtų* Grz; *Ot smagaus alaus pasdirbom – tuoj špùnką išmušė!* Sv; *Nejudink špùnkos: alų paleisi* Šl ir kt. (Ck, Vad, TŽ I 320 [Pšl], Jrg [Pn] [dar žr. ZtŽ 672; ZŠT II: 440]); **2**. ‘statinės skylė, užkišama volė’ Švnč, Ds, Sml, Šl: *Pro špùnką alų košia* Pnd; *Giltinė vargais negalais išlindo iš kubilo pro špunkos skylę* LTR (Vb) /\ *Bačkoj sėdi, pro špùnką žiūri* Km; *Bačkoj gimęs, pro špunką penėtas* Vaižg (dar žr. ZtŽ 672); **3**. (scom.) ‘(prk.) kas mažas, menkas’ Kp: *Jūsų tokia špùnka (karvė), tai gal mažai pieno duoda* Rk; **4**. ‘trumpi ūseliai po nosimi’: *Visas nusiskutė, tik špùnką paliko* Všk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 302) – žr. *špònka*, *šponkà* (su šaknies *-u-* dėl sąsajos su lie. *šp-**ù**-nta* ‘volė’ [žr. s. v. *špùnta*; dar plg. blr. *шпунтоўка* ‘užkimšimas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; ТСБМ V[2]: 393)])

špulià 4 (sf.) Š, NdŽ, LKA I 128, LD 224 (Knv), Al, Krkš, Vdš, Ktk, 2 KIb IX 56 (Skp), Kp, Trgn, Slm, ***špūlià*** 4 LKA I 128, 2 LzŽ, ***špúlia*** 1 Rtr **1**. ‘ritė’: *Kap su (v)andeniu pašlapdai, siūlas nenori eit per dantis špuliõs* Str; *Žardelis, kur špulià insideda, suvis blogas* Vdš; *Ar aštuoni, ar dešims dančių špuliõs šakučių* Dv ir kt. (LKA I 129 [Vrn], 127 [Trak], Skrb, Slk, Dkšt, Žl, Slk) (LKŽe); ‘verpiamojo ratelio dalis, ritė; ant ritės užvyniotų siūlų kiekis’: *Šitas gvintas ažusukdinėt špulią* Dv (DvŽ II: 368); **2**. ‘krijelis’ ZtŽ 672

← (v.) le. *szpula* ‘ritė’ (< v. v. a. *spuole* ‘ritė’ [SW VI: 660; Linde V: 564; Brückner 1985: 554; Фасмер IV: 475; LEW 1026; dar žr. Kabašinskaitė 2013: 68, 2014: 127–128]) → blr. (dial.) *шпýля* ‘ritė’ (ТСБМ V[2]: 393; РБС III: 757; СБГП V: 497), r. *шпýля* ‘t. p.’ (Даль IV: 644)

špuñtas 2 (sm.) Akm, ***špùntas*** 1 DŽ[1], L **1**. ‘volė’ I, Rtr, Škn: *Geras alus kartais net špuñtą išmuša* Šl /\ *Graži bačkelė, be špuntelio, be lankelio (kiaušinis)* Kos 84 (dar žr. ZtŽ 672); **2**. ‘išdroža, išskroda, griovelis lentos briaunoje’ On: *Di-*

[235] LKŽ(e) sudarytojai, matyt, tos pačios leksemos skirtingas sememas priskyrė atskiriems leksiniams semantiniams lizdams.

delius padirbk špuntùs, kad gerai susileistų lentos Užp; *Špuntoblis reikalingas raveliams, arba špuntams, išskrosti lygiai pagal kraštą* rš

← (s. / v.) le. *szpunt*, *szpónt* (le. dial. *szpont*) ‘statinės skylė, užkemšama vole; volė ir kt.’ (< v. v. a. / v. v. ž. *spunt* ‘statinės skylė, užkemšama vole; volė’ ← lo. [vulg.] **expunctum* ‘[išdurta] skylė’ [SW VI: 661; Linde V: 564; SSt VIII: 578–579; Karłowicz V: 317; Фасмер IV: 475; dar žr. Basara 1981: 28; plg. Kluge 2002: 872; LEW 885]) → blr. (dial.) *шпу́нт(ъ)* ‘kamštis, volė’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; Станкевіч 2011: 154; Цыхун 1993: 171), r. *шпунтъ* ‘volė; žymimoji vinis ir kt.’ (Даль IV: 644)

špuntavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) Skr **1**. ‘daryti išdrožas, išskrodas įlaiduoti’ Pln, Lž, Vkš: *Seklyčios lubos špuntavótos* Mrj; **2**. (tr.) ‘vole kimšti’ J: *Apvynėli žaliasis, puronėli gražusis, tave žalią špuntavójo, mane jauną vinčiavojo* JV 677

← (v.) le. *szpuntować* ‘užkišti vole; medžio paviršiuje daryti išdrožas ir kt.’ (SW VI: 661; Linde V: 564) → blr. *шпунтова́ць* / *шпунтаваць* ‘užkišti kamščiu’ (Носовичъ 1984: 716; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351), r. *шпунтовать* ‘daryti išdrožas’ (Даль IV: 644) – dėl kilmės žr. *špuñtas*, *špùntas*

šrãmas 4 (sm.) ‘randas’ Šaltiniai (DvŽ II: 368)

← (s. / v.) le. *szram* ‘randas’ (< v. v. a. *schram[m]e* ‘žaizda, padaryta šaltuoju ginklu; randas’ [SW VI: 661; SSt VIII: 579; Linde V: 564; Brückner 1985: 554; Фасмер IV: 476]) → s. blr. *шрамъ* ‘randas’ (Булыка 1980: 193), blr. (dial.) *шрам* ‘randas ir kt.’ (ТСБМ V^2: 394; РБС III: 757; СБГП V: 498), r. *шрамъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 644)

šrãtas 4 (sm.) J. Jabl, Š, DŽ, L **1**. ‘švininis rutuliukas negraižtviniam šautuvui užtaisyti’ SD 365, J. Jabl, Rtr, DŽ, TrpŽ: *Kiškius šrataĩs aždauždinėjam* LzŽ; *Smulkiejai šratai* I; *Kulkelės mano – lydėjėliai mano, o šrateliai – raudojėliai!* JD 1145 /\ *Ale dėdingos vištos: per visą žiemą biro (kiaušiniai) ir biro kap šrataĩ* Btrm; **2**. ‘rutulinio guolio vienas rutuliukų’ DŽ; **3**. ‘(tech.) plieno arba ketaus rutuliukas, vartojamas uolienoms gręžti’: *Gręžimo šratai* GTŽ; *Šratinio gręžimo (uolieną ardo į gręžvietę supilti plieniniai ar ketiniai šratai) karūnėlės turi specialią išpjovą, per kurią reguliuojamas šratų kiekis gręžvietėje* LTE IV 206; **4**. ‘gabalas’ I: *Šratą meisos davė ubagui* J; **5**. (ppr. pl.) ‘kruopų pavidalo išspaudų koncentratai, rupiniai’ TrpŽ: *Dažniausiai pas mus naudojamos linų, medvilnės ir saulėgrąžų, rečiau kitų aliejinių augalų išspaudos bei šratai* rš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 672)

← (v.) le. *szrot* ‘šratai; smulkios kruopos, miltai ir kt.’ (< v. v. a. / v. v. ž. *schrôt* / v. *Schrot* ‘šratai; smulkios kruopos ir kt.’ [SW VI: 663; Linde V: 565; Brückner 1985: 534–535; SEJL 650; SEJL$_2$ 1327; Kluge 2002: 826; LEW 1026]) → s. blr. *шротъ* ‘šratas; mėsos gabalas’ (СЛw; Булыка 1980: 190), blr. (dial.) *шрот(ъ)* ‘šratai’ (Носовичъ 1984: 717; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351; Касьпяровіч 2011: 354)

šriubà 4 (sf.) LKA I 129 (Onš), 2, ***šriū́ba*** 1 KŽ **1**. ‘sraigtas, varžtas’: *KŽ Ar an šriùbų kaustyt, ar an puodukų?* Al (dar žr. ZtŽ 673); **2**. ‘verpiamojo ratelio varžtas, raktas’: LKA I 129 (Onš)

← (v.) le. *szruba*, *szróba*, *śruba* ‘sraigtas; degtinė; prietaisas statinėms perkelti ir kt.’ (< v. v. a. *schrûbe* / v. *Schraube* ‘sraigtas’ [SW VI: 762; Linde V: 566; Brückner 1985: 535; Kluge 2002: 825; MLex 187; dar žr. Walczak 1991: 95]) → blr. (dial.) *шру́ба* ‘veržlė; medinė verpiamojo ratelio dalis su varžtais’ (ТСБМ V[2]: 394; ТС V: 336; СБГП V: 498; Цыхун 1993: 171)

šriùbas 2 (sm.) NdŽ, FrnW, KŽ, 4 Slm, ***šriū̃bas*** 2 Mšk, Škn, ***šriū́bas*** 1 K, Rtr **1**. ‘sraigtas, varžtas’ K II 168, L, LL 236, Rtr, NdŽ, KŽ, Mžk, Rs, Grz, Pn: *Prisuk gerai šriùbą, ir laikis* Sv; *Tuoj liepęs tą lovą padirbti ant šriubų apsukamą greit* BsV 34 (Sln); **2**. ‘verpiamojo ratelio varžtas, raktas’ LKA I 129, Žvr: *Ratelio šriubas pakelia, įtempia ir nuleidžia špulę* J; **3**. ‘girnų sukutis’ LKA I 139; **4**. ‘šerdesas’ LKA I 95 (Kpr, Pnd); **5**. ‘įtaisas dalgiui prie koto pritvirtinti’ LKA I 115 (Trs); **6**. ‘styginio muzikos instrumento kaištelis stygoms įtempti’ K II 356 (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 303)

← le. dial. *szrub* ‘sraigtas; degtinė; prietaisas statinėms perkelti ir kt.’ (SW VI: 762; Karłowicz V: 318) → s. blr. *шрубъ* ‘sraigtas’ (Булыка 1980: 94), blr. *шруб* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351) – dėl kilmės žr. *šriubà*, *šriū́ba*

> *šriū́vas* 1 (sm.) ‘sraigtas, varžtas’ KŽ – žr. *šriū́bas* (su struktūrinio elemento *-b-* > *-v-* kaita, matyt, nulemta sąsajos su lie. *var̃žtas* 2 [sm.] ‘[tech.] metalinis strypelis su sriegiais viename gale ir galvute kitame gale įrenginio dalims sujungti, sutvirtinti’ [LKŽe])

šriūbavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘varžtu veržti’ ZtŽ 673; ŠVŽŽ II: 303

← (v.) le. *szrubować*, *szróbować*, *śrubować* ‘įsukti sraigtą; įsukti jėga, įkišti; stiprinti galią’ (SW VI: 762; Linde V: 566) → blr. *шрубаваць* ‘prisukti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 351) – dėl kilmės žr. *šriubà*, *šriū́ba*

> *šriubúoti*, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) Skr, L, LL 236, Šlč, *šriūbúoti* ‘sukti sraigtą, sraigtuoti’ K II 168, K, Rtr, KŽ, J; (refl.) K – žr. *šriūbavóti*
>
> *šriū̃byti*, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘sukti sraigtą, sraigtuoti’: *Šriūbą šriū̃biju į medį* Grz – žr. *šriubúoti*, *šriūbúoti*

štóltas 1 (sm.) Rtr, KŽ, ***štõltas*** 2 FrnW, PnmŽ **1**. ‘liemenė’ Rtr, KŽ, Bgt, PnmA, Vv: *Jaksas, tik be rankovių, vadinas štoltas* J; *Apsivilk štoltù* Plk; *Prie puošnesnių tradicinių moterų drabužių dalių skirtinos ir liemenės (kiklikas, štoltas, vystė, šniūrauka, šniūrelka)* rš; *Vaikui reiks štoltùką iš tos medžiagos kokį pasiūt* Šk; **2**. ‘augumas, sudėjimas, stotas’ Ūd, Krsn: *Jis dailaus štólto* Klvr; *Nežinau, ko tai mergai brokas – ji man be jokio štolto* Krok; *Arklys be štõlto* Dkš

← le. dial. *sztalt* ‘forma; modelis; požiūris; būdas ir kt.’ (← [v.] le. *kształt* [s. le. *kstałt*] ‘t. p.’ < [vertinys] v. v. a. *gestalt* / v. *Gestalt* ‘išorė; išvaizda; forma; pobūdis’ [IAKP II: 357; SW II: 611–612; SPW XI: 417–425; SSt III: 431; Brückner 1985: 278; Smolińska 1983: 136; Kluge 2002: 353; MLex 67]) → s. blr. *шталтъ* ‘forma, išorė; išvaizda; būdas, pobūdis; simbolis; moterų liemenėlė, korsetas’ (ГСБМ XVI: 262–263)

štrafavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘skirti baudą, bausti’: <...> *o lietùviškos mokỹklos nedaláidė, nèdavė, štrafavój žmónis* <...> (Vidugiris 2014: 69; dar žr. ZtŽ 673)

← v. le. *sztrofować* ‘primygtinai drausti, įspėti; bausti’ / le. *sztrafować* ‘bausti pinigine bauda’ (< v. v. a. *strâfen* ‘priekaištauti, peikti, keikti; bausti [ir pinigine bauda]’ / v. *strafen* ‘bausti; bausti pinigine bauda ir kt.’ ← v. v. a. *strâfe* / a. v. a. *straaf* / v. *Strafe* ‘bausmė; bauda ir kt.’ [SW VI: 671; Linde V: 434, 568; MLex 213; Kluge 2002: 888; dar žr. ЕСУМ VI: 480; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 514]) → blr. *штрафава́ць* ‘bausti pinigine bauda’ (ТСБМ V²: 402), r. *штрафова́ть* ‘bausti pinigine bauda’ (Даль IV: 646)

štukà 2 (sf.) K, Rtr, NdŽ, KŽ, Ut, Als, 4 KŽ, Gs, ***štūkà*** 2 K II 39 **1**. ‘vienetas’ BŽ 98, NdŽ, Dbk, Sug, Lel, Dglš, Grv, Rod: *Po šimtą, aštuoniasdešimt štùkų kiaušinių išvirdavo* Kvr; *Keturias štukàs galvijų užlaikėm in žiemos, kažno ar gana bus pašaro* Skdt; *Buvo par mus devynios štùkos (karvių)* Pb; *Šimtas trys štùkos buvo obelų* Aps (*Tadù áuklino ir po desėtkì štùkų tėlyčáičių* Žižmai [DvŽ II: 369]); **2**. ‘gabalas, dalis’ NdŽ, Pnd, Krs, Kp: *Tokią štùką kumpio suvalgęs, gėrimu neišsiturėsi* Vžns; *Davė ir man štukẽlę (mėsos), kai papjovė* Sdk; **3**. ‘koks nors nepaprastas dalykas’ Slm: *Štai štukà: aš už durų stovėdamas žinosiu, ant ko tu stovi, t. y. ant kulšių* J; *Būdavo, vaikai lekiam pažiūrėt (automobilio), kas te do štukà* Pg; *Par šitokį grovį paršokti yra nemenka štukà* Up; *Didelė čia štukà, kad tu nedirbsi!* Vvr; *Turėt tai ne štukà, ale galėt reikia* Aln; **4**. ‘pokštas, išdaiga, juokai’ SD 54, K, M, L, Š, FrnW, Gdr, Žl, Žg: *Jis menkai tedirba, vis štukomis išeina, štukas provija* J; *Bernai štukoriai... visokias kliūtis, štukàs ir pinklus taiso atjojantiems (vestuvininkams)* JR 23; *Tas vaikas yra pilnas visokių štùkų, nė susišnekėti su anuo negal* Vvr ir kt. (Dbk, Pnd, Ėr, Mžš, Žem, Lkv, Sml, Jnš, KlvK, LTR [Šmk]) (*Paskuĩ atidengdzinéja [vakarėlį], visokios štùkos – pirmiausia vẽda vařtinį dziẽdų* Valatkiškės [DvŽ II: 369]); ‘labai lengvas dalykas, darbas’: *Ne štùkos i nueit, jeigu koks oras* Mžš; *Itai ne štukà až dieną nueit itiek kilometrų!* LzŽ (LKŽe; dar žr. ZtŽ 673; ZŠT II: 260; ŠVŽŽ II: 304)

← (s. / v.) le. *sztuka* ‘gabalas, gabalėlis, dalis(kažko); egzempliorius; tam tikro ilgio audeklas; ypatingas dalykas, daiktas; meistriškai atliktas daiktas; menas; apgaulė, pokštas ir kt.’ (< v. v. a. *stücke* ‘gabalas’ [SW VI: 674–675; SSt VIII: 581–582; Linde V: 568; Brückner 1985: 555–556; Фасмер IV: 480; ЭССРЯ II: 549; LEW 1029–1030; dar žr. Walczak 1991: 95]) → s. blr. *штука* ‘vienetas; gudrybė; meistriškumas’ (СЛw; Булыка 1980: 190), blr. (dial.) *шту́ка* ‘dalis (kažko); vertingas daiktas; gudrybė; bloga savybė; apgaulė; vaidinimas; gudruolis, apgavikas; saiko matas’ (Носовичъ 1984: 717; СБГП V: 501–502; dar žr. Барысюк 2011: 125), s. r. *штука* ‘apgaulė, gudrybė; pokštas’ (Гарбуль 2009: 406–407), r. *шту́ка* ‘daiktas, dalykas, kažkas; dalis (kažko); gudriai sumeistrautas daiktas; gudruolis, apgavikas; gudrybė, apgavystė’ (Даль IV: 646)

štukelė (sf. dem.) ‘juokelis, pokštelis’: *Aš nieko nežinau, buvau vieną štukelą išsimokius, daugiau nieko nežinau!* ŠLSA 41 (SŽ 574) ⇦ *štukà*

štuřkoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb.) **1**. (intr.) ‘judinti’: *Išaugo jau vaikelis, jau ir rankelėm grabinėjas, ir kojelėm šturkoja* LTR (Grv); **2**. (tr.) ‘griauti, ardyti’: *Lig vakaru ir pabaigsma šitą tvartą štuřkot* Č

↔ (v.) le. *szturchać* ‘įdurti, įgelti; stumtelėti, kepštelti; susidaužti (pvz., stikliukais); išstumdyti’ (SW VI: 676; Linde V: 570; Brückner 1985: 513) → blr. (dial.) *штýрхáць* ‘stumdyti; vaikyti, mušti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 352; ТС V: 337; СБГП V: 502)

štùrkinti (*-yti* Slm), *-ina*, *-ino* (verb.) Sml **1**. ‘barti, raginti, uiti’: *Kam tu čia mane štùrkini (kamantinėji, užsipuoli)!* Všk; **2**. (tr.) Upt, Sml ‘baksnoti, judinti, stumdyti’: *Tu manęs nešturkink, aš pats žinau, ka reikia judėt* Všk – žr. *štuřkyti*

štuřkyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘barti, raginti, uiti’ Mžk: *Vyras vis štuřkija i štuřkija aną* Kž; *Šturkyk (varyk) mamą miegot* Jnš – žr. *štuřkoti*

šturksėti, *štùrksi*, *-ėjo* (verb. intr.) ‘baksnoti’: *Mes uturam, ė anas štùrksi man šonan, kad tylėčia* Ign – žr. *štuřkyti*

štuřmas 2 (sm.), 4 Ds, ***štùrmas*** 1 Lp **1**. ‘audra, vėtra’ Kos 55, L, Š, Ss, Vv, Lp, Dkk, Slk: *Šturmas yra banga su vėjumi* J; *Oi kad užejo štuřmas – nei dangaus, nei žemės nesmato!* Ktk; *Šturmaĩ, drėblium duoda – blogai* Adm ir kt. (Krš, JD 1126); **2**. ‘gūsis, šuoras’: *Štuřmas lietaus kad užėjo, tai teip smarkiai nulijo!* Krs; *Šturmaĩs lietus su ledais vis užeina ir vėl išsigiedrija* Krs; *Aš kol pamelžiau, tai perlijo visą – štuřmas toks užėjo* Slm; **3**. ‘triukšmas, sambrūzdis’: *Oje, koks ten štuřmas žmonių buvo, kad suėjo pilna troba* Škn; *Vaikai atvažiuos – bus štuřmas (šėlimas). Reikia apstvarkyt* Drsk; **4**. ‘(kar.) ryžtingas, lemiamas puolimo etapas, antpuolis’ Rtr, DŽ, TŽŽ: *1945 m. gegužės 2 d. tarybinė armija šturmu užėmė Vokietijos sostinę Berlyną* (sov.) sp; *Paimti šturmù* NdŽ; **5**. ‘(prk.) ryžtingi, skubūs veiksmai, skubėjimas ką daryti, pasiekti’ TŽŽ: *Šturmu vargu gerai ką nors padarysi* rš

← (s. / v.) le. *szturm* ‘audra, stiprus viesulas; ataka, puolimas ir kt.’ (< v. v. a. *sturm* ‘triukšmas; kova; audra’ [SW VI: 677; SSt VIII: 582; Linde V: 570; Фасмер IV: 481; LEW 1030; MLex 216; dar žr. Zinkevičius 1988: 130; Walczak 1995: 143; Kucała 2000: 50]) → s. blr. *штурмъ* ‘puolimas’ (Булыка 1972: 370, 1980: 65), blr. *штурм* ‘puolimas; skubus darbų atlikimas’ (ТСБМ V^2: 405), r. *штурм* ‘puolimas, ataka’ (БТСР*Я* 1507)

šturmavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb.) **1**. (intr.) ‘smarkauti, siausti, šėlti’: *Nustok, ženteli, šturmavojęs, savo ristą žirgelį muštravojęs* TDr V 149 (Srj); **2**. (tr.) ‘imti, pulti šturmu’ VlnE 15, Q 513: *Šturmavoju, veržiuos į miestą* R 346, MŽ 463; *Susirodijo anys ryto metą tuojaus tus pačius miestus kariu imti ir šturmavoti (viršuje daužyti)* BB 1Mak. 5.27

← (s. / v.) le. *szturmować* ‘pulti; pelnyti ataka’ (< v. v. a. *stürmen* ‘šėlti [apie audrą, stiprų vėją]; atakuoti, pulti’ [SW VI: 677; SSt VIII: 582–583; Linde V: 571; Фасмер IV: 481; LEW 1030]) → s. blr. *штурмовати* ‘atakuoti’ (Булыка 1980: 65), blr. *штурмаваць* ‘atakuoti, surengti ataką; aktyviai, energingai veikti’ (ТСБМ V^2: 405), r. *штурмова́ть* ‘atakuoti; užimti puolimu, ataka’ (БТСР*Я* 1507)

šuflėdà 2 (sf.) ‘stalčius, dėžutė’ Žižmai (DvŽ II: 369)

← (v.) le. *szuflada* ‘stalčius’ (< v. *Schublade* ‘ištraukiama dėžė; stalčius’ [SW VI: 683; Linde V: 574; Brückner 1985: 557; dar žr. Walczak 1995: 143]) → s. blr. *шуфлядa* ‘komodos stalčius’ (Булыка 1980: 102), blr. (dial.) *шуфля́да* ‘komodos, stalo stalčius;

(dial.) langų, durų rėmai' (Носовичъ 1984: 719; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 352; СБГП V: 510; Сцяцко 1972: 55–56; Бялькевіч 1970: 502)

šuplėdà 2 (sf.) NdŽ, L, Rtr **1**. 'stalčius, dėžutė, lentyna' M, KŽ, Lkv, Dl, Skp: *Šaukštai padėti šuplẽdoj* Vrn; *Sukrauk lėkštes ant šuplẽdos* Sv; *Šuplẽdon demam visa čysta, visokių drebezų* LzŽ (dar žr. DvŽ II: 373; ZtŽ 675); **2**. 'prieskrynis' Vdk, Kv, Zr, Vdš: *Ana, nuej (nueik) i atneš cukrų iš šuplẽdos* Tvr; *O kur padėsi tą gromatėlę? – Naujoj skrynytėlėj, margoj šuplėdėlėj* NS 512; **3**. 'lango stakta, rėmas' Lar 153, Čk: *Šuplẽdos išpuvę, reikia dėt naujos* Švnč; *Ir šuplėdàs pats dirbau* Ob (LKŽe); *šupliadà* 2 'stalčius' ZtŽ 675[236] – žr. *šuflėdà* (dėl struktūrinio elemento *-f- > -p-* kaitos ši lytis formaliai gali būti priskiriama gudizmams, plg. blr. [dial.] *шуплядa* 'komodos, stalo stalčius; langų, durų rėmai' [СБГП V: 510; Сцяцко 1972: 55–56], nors tokia kaita įprasta ir lietuvių tarmėse [Zinkevičius 1966: 150; dar žr. Kardelis 2003: 92]. Be to, gali būti, kad baltarusių tarmių lytys su *-p-* reflektuoja lietuvių tarmių įtaką)

šuflia (sf.) 'semtuvas; samtelis, bertuvėlė': Chyl 4Moz. 4.14 14 *Ir uźdes and jo wiſus ſtotkus jo, kureys tarnauja jamuy, źaryju-miedniczas, ſzakiełes, ir ſzufłas, ir łayſtomas-miedziczas, wiſus ſtotkus Ałtoraus: ir iſzties anisjen and jo daga borſuku odu, ir prydes jo rąkos-kartis* (dar žr. Skardžius IV: 276)

← (v.) le. *szufla* 'semtuvas, bertuvas ir kt.' (< v. v. a. *schûvel* 't. p.' [SW VI: 683; Linde V: 574; Brückner 1985: 557; Фасмер IV: 492; ALEW II: 1052]) → blr. dial. *шу́фля* 'semtuvas' (Цыхун 1993: 172) ≠ s. blr. *шофель* 'semtuvas' (Булыка 1980: 94), blr. (dial.) *шу́пель* 'didelis semtuvas' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 352; СБГП V: 510; dar žr. Барысюк 2011: 121), r. *шу́фель* 'metalinis indas karštoms anglims sudėti, įkaitinančioms akmens dirbinius' (Даль IV: 650)

šumavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (tr.) 'graibyti (putas)' Vdk: *Su samčiu šumavók šumas iš sagono verdančio* J; *Kai pradės virti, šumavók* Brs; **2**. (intr.) 'putoti, šnypšti (apie alų)': *Saldus gardus alutėlis, gerai šumavoja* TDr V 157 (Brš); *Jei tu mane (alų) nepraleisi, bačkoj šumavosiu* (d.) Al

← (v.) le. *szumować* '(nu)graibyti putas; surinkti grūdus, plūduriuojančius vandens viršuje; putoti' (< v. v. a. *schûm* 'putos; svilėsiai' / *schûmen* 'putoti' < it. *schiuma* 'puta; putėsiai' < lo. *spūma* 'puta' [SW VI: 686; Linde V: 576; Brückner 1985: 557; MLex 188; Kluge 2002: 796]) → blr. *шумова́ць* / *шумава́ць* 'nugriebti putas; putoti; prisvilti' (Носовичъ 1984: 719; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 352)

švãbas, ***-ė*** 2 (smob.) NdŽ **1**. 'Švabijos gyventojas': *O kas jąją (lydekaitę) pagaus, bus švãbų karalius* JD 99; **2**. '(menk.) nenaudėlis': *Kur anys nusdės, švãbai!* Rod; *Ką tas švabas gali padaryti man* rš; *Švãbė!* (moterį keikiant) Jn (Kv); ***švobai*** (sm., pl.) 'Švabijos gyventojai': *Švobų žemė* SD 366; ***švobas***, ***-ė*** (smob.) 'Švabijos gyventojas' SD 366

[236] Ojaras Bušas (2008: 161) teigia, neva la. dial. *šūplāde* 'stalčius' yra polonizmas. Tokiu aiškinimu reikia abejoti dėl skirtingos vakarų slavų skolinio ir latvių dialektizmo fonomorfologinės struktūros. Tikėtina, kad ši latvių leksema pasiskolinta iš lietuvių kalbos ploto.

← (v.) le. *Szwab* ‘švabas’ (< v. v. a. *Swâp*, *Schwabe* / s. v. a. *Swâb* / v. *Schwab* ‘t. p.’ [Linde V: 577; Hessen, Stypuła II: 408; Фасмер IV: 417; Wackernagel 1878: 289; Köbler 1993: 1931–1932; Schützeichel 2012: 323]) → blr. *швaб* ‘Švabijos gyventojas’ (ТСБМ V^2: 363), r. *швaб* ‘švabas’ (Фасмер ibd.) ≠ s. blr. *швабъ* ‘tokia arklių veislė iš Švabijos’ (Булыка 1980: 145), blr. *швабъ* ‘olandas; vagišius’ (Носовичъ 1984: 708)

Švecija (sf.) ‘Š v e d i j a ’: *Swecia* SP I 345.26 (Skardžius IV: 277)

← top. v. le. *Szwecya*, le. *Szwecja* ‘Švedija’ (< top. V. lo. *Suecia* ‘t. p.’ [Linde V: 579; Swan 2008: 440; plg. Фасмер IV: 419; Blaise 1994: 882]) → blr. *Швéцыя* ‘Švedija’ (РБС III: 743), r. *Швéция* ‘t. p.’ (БТСРЯ 1493)

T

tablyčià 2 (sf.) ‘r a š o m o j i l e n t e l ė’ Rtr, NdŽ, KŽ, N, K: *Tablyčia arba drobė, ant kurios svietas ižrašytas yra* SD 142; *Idant tau duočiau akmenio tablyčias (viršuje lentas)* BB 2Moz. 24.12; *Ir jis geidė tablyčėlės, rašė ir bylojo* VlnE 153; ***toblyčià*** 2 KB II 87, K, Rtr, KŽ **1**. ‘t . p .’ Q 463, 516, SD 367, R 347, MŽ, MŽ 465; Sut, N, M: *Tenai buvo atėjęs, idant prisakymus zokano parašytų ant toblyčių iž akmenio* DP 31; *Skrynioj... buvo... toblyčios prisakymo* DK 52; *Ant pirmos toblyčios yra keturi prisakymai* PK 6 ir kt. (MP 206, BB 2Moz. 31.18; Ch[1] Luk. 1.63, KlvD 265); **2**. ‘i š k a b a’ Mžš, Dg, Šln, Tlž: *Pamatė jis prie vieno buto durimis toblyčią kabant* Sch 219 (LKŽe); Žižmai (DvŽ II: 416)

↔ (s. / v.) le. *tablica* ‘rašomoji lentelė; lenta, plokštė ir kt.’ (< V. lo. *tabla* ‘gėdos lenta; lentelė įrašams; iškaba; stalas ir kt.’ [SW VII: 3; SSt IX: 80; Linde V: 589; Фасмер IV: 6; ЭССРЯ II: 401; Blaise 1994: 900; dar žr. Zinkevičius 1988: 131, 1990: 286; Dini 1990: 240; Drotvinas 2012: 73]) → s. blr. *таблица* ‘rašomoji lentelė; šachmatų lenta’ (ГСБМ XXXIII: 163; Булыка 1980: 165), blr. (dial.) *табліца* ‘daugybos lentelė; lenta, plokštė su įrašais; mokyklinė lenta’ (ТСБМ V[1]: 456; СБГП V: 76; ЭСБМ XIII: 164–165), r. *таблица* ‘lapelis su lentele, sąrašu ar pan.’ (Даль IV: 384)

tabokà 2 (sf.) Š, DŽ, NdŽ, KŽ, Nm, Al, Žl, Ds, Klt, Ad, Kp, Skp, Skrb, Lex 86, Q 516, SD 367, Sut, M, LL 251, Rtr, LBŽ: **1**. ‘(bot.) b u l v i n i ų š e i m o s a u g a l a s (*N i c o t i a n a*)’: *Kvapnios gelsvos tabokos prikaišiota visa palubė* rš; *Tabõkos pasisėjau – pirktinė ma(n) netinka* Slv; *Vištos, padūkėlės, tabõką iškapstė* Sml; *Ot, užsinešė (ėmė augti) tabokà, – net užjuodijo!* Mžš ir kt. (Aln, Grnk, Sk, Mžš, JD 1388, NS 211 [Kpr], LTR [Dgč]); ‘š i o a u g a l o l a u k a s’: *Jis to(je) tabõko(je) pratupinėja, kitur nė snapo nekiša* Mžš; **2**. (sing.) ‘t o a u g a l o g a m i n y s r ū k y t i , k r a m t y t i , u o s t y t i a r g e r t i’: *Ignasius tabõką gerdavo* Mit VI 73 (Užp); *Tabokà tai toj, ką niūkoja* LzŽ; *Duok užrūkyt tabõkos* Smn ir kt. (Ob, V. Kudir, OZ 57, Sdr, Plv, TS 1902: 1, DrskD 232, JV 287, Dg, Dglš, LTR [Ds, Vs, Žg], Sim, M) (dar žr. ZtŽ 678); **3**. ‘j a v ų g r y b a s , k ū l ė’: *Šiemet kviečiai su tabokà, pyrago nė atsikąst nemožna* Ob; **4**. ‘ž i e d o l i e k a n a a n t u o g o s a r o b u o l i o’: *Agrastam prieš verdant reik nugnaibyt tabokàs* Sml; **5**. ‘l i u l y s’: *Vaikui tabokà išlindo par abidvi lūpas* Sml

← (v.) le. *tabaka*, le. dial. (Kšbd) *tobaka* ‘smulkintas tabakas su kvapiaisiais priedais’ (< **I**. v. *Tabagie* ‘užeiga [resp. vieta, kurioje rūkoma (R. K.)]’ ← pranc. *tabagie* ‘užeiga, tabako parduotuvė; tabako dėžutė’ ← top. Š. A. ind. / P. A. ind. *Tabago* ‘vietovė Jukatane / aravakų [indėnų aruakų genties] gyvenamoji sritis Haityje’; **II**. v. *Tabak* ‘t. p.’ ← pranc. *tabac* ‘t. p.’ / it. *tabacco* ‘t. p.’ ← isp. *tabaco* ‘tabakas [*Nicotiana L.*]’ ← arav. *tábu* ‘nusileisti [apie rūką] ir kt.’ + arav. *áku* ‘akis’ resp. *‘rūkas, aptraukiantis akis’

[Kristoforo Kolumbo (C. Colombo) įvardytas aravakų auginto augalo pavadinimas] [SW VII: 7; Linde V: 588; Karłowicz V: 375; Brückner 1985: 562; Фасмер IV: 5; ЭСБМ XIII: 160; DCECH V: 351–354; Brodsky 2008: 619; Prati 1951: 957; Kluge 2002: 902; dar žr. Herniczek-Morozowa 1975: 185; Laučiūtė 1977: 94; Zinkevičius 1988: 137]) → s. blr. *табака* 'prastas tabakas, machorka (*Nicotiana rustica L.*)' (ГСБМ XXXIII: 162; Булыка 1980: 151), blr. *табáка* '(uostomasis) tabakas (*Nicotiana tabacum L.*; *Nicotiana rustica L.*); kandi užuomina' (Носовичъ 1984: 631; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 311), r. dial. *табáка* 'tabakas' (Добровольскій 1914: 901)

tãboras 1 (sm.) NdŽ, DŽ, TŽŽ **1**. 'lauko stovykla (ppr. klajoklių, kariuomenės ir pan.)' M, L, Rtr, KŽ; **2**. 'klajojančių čigonų šeimų grupė; jų stovykla, gurguolė' LTE XI 52: *Čigonai gyvena šeimynomis, ir dažnai jų taborai sudaryti iš artimesnių giminių šeimų* sp; ***tãborius*** 1 'lauko stovykla (ppr. klajoklių, kariuomenės ir pan.)' NdŽ: *Gudai sargčių pas taborius, arba abazus, neblaikė* S. Dauk; *Taboriūse stovėjo* S. Dauk

← (s. / v.) le. *tabor* 'kazokų gurguolių stovykla; stovyklavietė; karinė artilerija; gyvulių aptvaras; palapinė; žmonių būrys; gyvulių kaimenė' (< s. č. *tábor* 'stovyklavietė; stovykla' ← vengr. *tábor* 'stovykla' ← ? tot. *табор* 'čigonų stovykla' / turk. *tabur* 'karių būrys' [SW VII: 4; Linde V: 590; ISJP 58; SSt IX: 80; ЭСБМ XIII: 162–163; Machek 1968: 633; Dawletschin, Dawletschin, Tezcan 1989: 227; Rejzek 2001: 648; Wołosz 1989: 310–311; Géza 1991: 297; EWU 1468; Юсипова 2005: 557; dar žr. Zinkevičius 1988: 136; Walczak 1995: 90; Leschber 2011: 55]) → s. blr. *таборъ* 'grupė žmonių, kur nors laikinai apsistojusi; stovykla; įtvirtinta kazokų stovykla' (ГСБМ XXXIII: 163–164; Булыка 1972: 122, 1980: 122), blr. *тáборъ* / *тáбар* 'čigonų stovykla; klajoklių gyvenimo būdas; įtvirtinta stovyklavietė' (Носовичъ 1984: 631; ТСБМ V1: 455), r. *тáборъ* 'stovyklavietė; palapinė; gyvulių, žvėrių kaimenė, paukščių būrys; čigonų taboras' (Даль IV: 384–385)

tajemnyčià 2 (sf.) 'rožančiaus paslaptis' FrnW, Ds, PK 181, 238, Tat, KŽ: *Žinoti tajemnyčias* ŽCh 49

↔ (s. / v.) le. *tajemnica* 'paslaptinga žinia, paslaptis; šventųjų sakramentų paslaptingumas; mįslė ir kt.' (SW VII: 7; SSt IX: 82–83; Linde V: 592; dar žr. Zinkevičius 1988: 130–131) → s. blr. *таемница* 'paslaptis; tai, kas neišaiškinta; dieviškasis slėpinys' (ГСБМ XXXIII: 165–167), blr. *таемни́ца* / *таямни́ца* 'paslaptis, paslaptingumas; (bžn.) tam tikrais paslaptingais ženklais išreikšta Dievo valia, suvokiama išrinktiesiems' (Носовичъ 1984: 632; ЭСБМ XIII: 274)

taksavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. 'nustatyti taksą, kainą' M, NdŽ, KŽ; **2**. 'įvertinti mišką': *Atvažiuos liūb antstolis ir taksavós* Brs; **3**. 'pardavinėti' M, DūnŽ: *Antanis taksavó(ja) gyvolius* End; *Tas ponas pradėjo savo turtus taksavoti ir visur blaškyti* BsMt II 118 (Prnv) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 320)

← (v.) le. *taksować* 'nustatyti kainą, įkainį, įkainoti' (< V. lo. *taxare* 'apmokestinti, nustatyti mokestį ir kt.' [SW VII: 12; Linde V: 595; ЭСБМ XIII: 183; Niermeyer 1976: 1014])

→ s. blr. *таксовати* ‘nustatyti kainą’ (Булыка 1980: 81), blr. *таксаваць* ‘įkainoti; apskaičiuoti ką (pvz., darbo užmokestį)’ (ТСБМ V[1]: 463) – dar žr. ***taksà*

taksufkà, ***taksuvkà*** 2 (sf.) ‘taksi’ ZtŽ 680; ZŠT II: 42, 332

← le. (dial.) *taksówka* ‘taksi’ (< pranc. *taxi* ‘taksi’ ← pranc. *taximètre* ‘taksometras, skaitiklis’ [Swan 2008: 448; Reczkowa 1982: 110; Klein II: 1577; Ayto 2005: 498]) → blr. dial. *таксу́вка* ‘taksi’ (СБГП V: 79; ЭСБМ XIII: 184)

tãlentas 1 (sm.) OZ 5, NdŽ, TrpŽ, DŽ[1], DūnŽ, ***taleñtas*** 2 DP 362, Š, DŽ, NdŽ, FrnW **1**. ‘nepaprasti kūrybiniai įgimti gabumai’ S. Dauk, M, Rtr, KŽ: *Buvo jis vyras su talentais, plataus mokslo* J. Balč; *Menininkas turi būti didelio talento, o ne šiaip sau* A. Gric; NdŽ, DŽ[1] ‘apie didelių gabumų žmogų’: *Jūs pripratote jaustis esąs didelis talentas, kurį visi pripažįsta* J. Gruš; *Tautos genijai ir didieji talentai – tai pranašai, niekuomet neklystą kelrodžiai* Pt; ‘teigiama, ppr. įgimta, ypatybė’: *Kitą kartą kad ponas Dievas visiem gyvuliam, žvėrim ir paukščiam dalijęs talentus: vieniem – gražumus, kitiem – greitumus, levui – už visus didesnę jėgą* LTs IV 434; *Mergelei trys talentai: viena išteka gražumu, antra – bagotumu, o trečioji – darbštumu* NžR; **2**. (nj.) ‘dalia, lemtis, likimas’: *Nieko nepadarysi, ka žmogaus toks tãlentas* Krž; *Koks žmogui talentas yra paskirtas – ar geras, ar blogas* Sml; *Jei judvi (giltinės) neatmainysite mano talento ant geresnio, tai aš judvi abi sukišiu į tą savo bačkelę* Sln; *Dievas užgemant duoda jam talentą – dalį paskiria* LTR (Lš); **3**. (nj.) ‘laimė, pasisekimas, sėkmė’: *Svečių mun netrūksta – aš turu tãlentą* Brs; *Pirk i dar (loterijos bilietą) – išloši, tau jau toks tãlentas* Ms ir kt. (Rt, DS 157 [Rs], Šts, Lk, Žem, NžR); **4**. (nj.) ‘amatas, užsiėmimas, verslas’ Strn: *Kvietkeliuk, tavo tãlentas negeras – braidyk po purvą! Kolgi geresnio neieškai?!* Gdr; *Jau paskuitinis tãlentas šitas (apie muzikantą)* Str ir kt. (Pv, Lpl, Prng, Plm); **5**. ‘būdas, priemonė’: *Jeigu moteris nemyli savo vyro, ras tãlentą (nj.) jį nugaišint* Prng; **6**. ‘piniginis vienetas senovės Graikijoje, Babilonijoje, Persijoje ir kitose šalyse’ BB 2Moz. 38.24, SD 367, S. Dauk, NdŽ, DŽ[1]: *Talentas yra didė suma peningų, kuryji daro šešis šimtus karūnų* DP 389; *Buvo skeląs karaliui dešimtį tūkstančių taleñtų sidabro* DP 359 ir kt. (DP 387, DP 390, GN Mt. 25.16, SP I 51); ‘toks svorio matas’: *Talentas alvo siūbavo* BB Zak. 5.7; *Iš talento paties aukso padarys jį* Ch 2Moz. 25.39; *Žibintuvas... svers iš viso talentą tyriausio aukso* Skv 2Moz. 25.39

← (v.) le. *talent* (le. dial. *talint*, *talant*) ‘neįprastas sugebėjimas; Dievo dovana; gebėjimas burtininkauti; sėkmė; senasis sidabro ar aukso matas’ (< pranc. *talent* ‘gebėjimas, sugebėjimas’ / ← V. lo. *talentum* ‘svaras; gabumas, mokslumas, polinkis; troškimas’ ← lo. *talentum* ‘graikų mato vienetas [~26,2 kg]; piniginis vienetas’ ← gr. τάλαντον ‘[pl.] svarstyklės; mato vienetas [~ 26,2 kg]; piniginis vienetas’ [SW VII: 13; Karłowicz V: 382; Linde V: 596; Фасмер IV: 15; ЭСБМ XIII: 192; Niermeyer 1976: 1012]) → s. blr. *талентъ* ‘talentas, įgimtas gebėjimas; svorio matas’ (ГСБМ XXXIII: 199–200), blr. (dial.) *та́ле́нт* ‘talentas, įgimtas gebėjimas; neįprastų gabumų žmogus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 312; СБГП V: 81; ЭСБМ ibd.)

talentà (sf.; nj.) ‘laimė, pasisekimas, sėkmė’ Lkv: /\ *Vienam talentà, o kitam plika lenta* KlvrŽ – žr. *tãlentas*, *taleñtas* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *láimė* 1 [**sf**.], *laĩmė* 2, *laimẽ* 4 ‘pasitenkinimo, gerovės, gyvenimo džiaugsmo būvis ir kt.’ [LKŽe])

taliorius (sm.) ‘kai kurių Europos šalių stambi sidabrinė ar auksinė moneta; tokia moneta feodalinėje Lietuvoje’ SD[1] 180, SD 367, N, [K], BS 144

← (v.) le. *talar* (*taler*) ‘Rytų Prūsijos vokiečių moneta; toks žaidimas’ (< v. *Taler* ‘t. p.’ ← v. *Joachimstaler* ‘senoji vokiečių moneta, naudota iki XIII a.’ ← top. č. *Joachimstal* ‘Joachimo slėnys – vietovė Čekijoje, kur iš sidabro buvo kaldinamos tokios monetos’ ← s. v. a. / v. v. a. *tal* ‘slėnys, klonis’ [SW VII: 13; Linde V: 596; ЭСБМ XIII: 192–193; Machek 1968: 646; Klein I: 398; Köbler 1993: 1957; MLex 224; plg. Kluge 2002: 904]) → s. blr. *талеръ*, *таляръ* ‘sidabrinė moneta; sidabrinio talerio svorį atitinkantis matas’ (ГСБМ XXXIII: 202), blr. (dial.) *та́лер(ъ)* / *та́ляр* ‘vokiška moneta; 90 kapeikų sidabrinė moneta, naudota Lietuvoje; moneta’ (Носовичъ 1984: 632; СБГП V: 81)

táncas 2 (sm.) ‘šokis’ Maciučiai (DvŽ II: 384); ***tañcius*** 2 FrnW **1**. ‘t. p.’ Sut, Kos 84: *Senos gadynės tancius* I ir kt. (A. Baran, JV 596, DP 71, 440, Slm, Šn [dar žr. DvŽ II: 384; ZŠT I: 177]); **2**. ‘šokiai, vakarėlis’: *Oi tu klapčiau, klapčiukeli, veď paneles tañciun!* VoL 400 (Grv); *Aš neeisiu į tanciùką be trijų dūdorių!* JV 935 /\ *Verpt – nei trukt, aust – nei stukt, tañciuj – kap vėjas!* Krok; **3**. ‘pulkas, būrys’: *Pasamdžiau tancių, tancių nedidį: du šimtai šokėjų, du muzikantai* Mit IV 312 (Ūd); *Ant tėvo dvaro trys tañciai šoko. Leisk mane, bernyti, į jaunimėlį* JV 975

← (s. / v.) le. *taniec* ‘ritmingas judėjimas pagal muzikos taktą, šokis; rungtynės, kova; šokių muzika ir kt.’ (< v. v. a. *tanz* ‘šokis’ ← s. pranc. *dance* ‘kilmingųjų šokis; šokio būdas ir kt.’ [SW VII: 18–19; SSt IX: 117–118; Linde V: 599–600; Фасмер IV: 19; ЭССРЯ II: 404; ЭСБМ XIII: 206; MLex 224; LEW 1056; Kluge 2002: 906; Greimas 1969: 157; Littré II: 953; dar žr. Zinkevičius 1988: 133; Walczak 1995: 92; Филичева 2003: 199; Połomski 2010: 14; Kazak 2011: 79; plg. Drotvinas 2012: 73]) → s. blr. *танецъ* ‘šokis, -iai; šokių muzika; karinė padėtis; rikiuotė; karinių pajėgų pergrupavimas’ (ГСБМ XXXIII: 211–212; Булыка 1980: 166), blr. (dial.) *та́нец(ъ)* ‘ritmingas judėjimas pagal muzikos taktą, šokis’ (Носовичъ 1984: 632; ТСБМ V[1]: 471; СБГП V: 83), r. *та́нец* ‘šokis’ (Даль IV: 390)[237]

tañčius 2 (sm.) **1**. ‘šokis’ OZ 59, Ds: *Maršalka tančiaus, pirm kitų tančiuj ejąs* SD 143; *Neščėslyvi tau, mergel, tiko pritikimai: pasibaigė visi tančiūs, visi ir šokimai* A. Strazd; *Kaip pasenau, tančius vedžiojau* VoL 449 (Klvr) ir kt. (BB Teis. 21.23, DP 473); **2**. ‘pulkas, būrys’: *Vidury sodelio trys tañčiai bernelių* (d.) Plm (LKŽe; dar žr. Kudzinowski 1974: 101) – žr. *tañcius* (su struktūrinio elemento *c* > *č* kaita, kuri, matyt, aiškintina: I. lietuvių šnektoms būdinga afrikatų *č* > *c* kaita [Zinkevičius 1966: 145] resp. suponuotinas

[237] Dėl giminės kategorijos lie. *tañcė* 2 (sf.) ‘šokis’ NdŽ, M. Valanč: *Nebrūp munie tañcės, grajai, nei drabužiai, puiki strajai* (d.) Gršl (LKŽe), matyt, priskirtinas rusizmams, plg. r. dial. *та́нца* (**sf**.) ‘šokis’ (СРНГ XLIII: 265).

fonetinis kompensacinis išlyginimas [svetimos kilmės žodžiuose]; II. kontaminacija su le. *tańczyk* ‘šokis’ [SW VII: 20] → blr. dial. *мáнчык* ‘t. p.’ [Янкова 1982: 354] arba verb. le. *tań-**cz**-yć* ‘šokti’ [žr. s. v. *tañcinti*])

tancavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘šokti’ [K], NdŽ, KŽ, Ds, N: *Su kazokais, kazokėliais šokinėčia, su brolių martelėm tancavočia* NS 2 /\ *Červykų gailėsi – tancavót nemokėsi* An; ***tanciavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t. p.’ NdŽ, KŽ, Lk, Mžk, Žž, ŽCh 6, Sut, NS 985: *Visi vaikiai tanciavójo* Všv; *Patol šokau, tanciavojau, pakol kurpių tekau* KlpD 106; *Kad tu suvamzdysi, visos avelės tanciavos* VoL 461 (Kl) ir kt. (S. Dauk, End, Plt [*Seni, maži ir kuproti, ir tie nori tanciavoti, tarvylia, tar var vylia, ram bám bám* Padvarės (DvŽ II: 384)]); ‘(prk.) manytis, verstis’: *Kur išeisi, ka nieko neturi, ne duonos abrako, ką dirbsi? I tanciavók, kaip nori* Trk (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 323)

← (s. / v.) le. *tańcować* (s. le. *teńcować*) ‘šokti’ (SW VII: 20; SSt IX: 118; Linde V: 598; dar žr. Kazak 2011: 79) → s. blr. *танцовати*, *танцевати* ‘šokti’ (ГСБМ XXXIII: 213; Булыка 1980: 166), blr. (dial.) *танцавáць* ‘šokti’ (ТСБМ V[1]: 473; РБС III: 500; СБГП V: 84–85), blr. dial. *танцовáць*, *танцэвáць* ‘šokti; šokinėti’ (ТС V: 134; СБГП ibd.; ЭСБМ XIII: 209–210), r. *танцовáть* ‘šokti’ (Даль IV: 390) – dėl kilmės žr. *tañcinti*

tancúoti, *-úoja*, *-ãvo* ‘šokti’: *Jaunas viską esi daręs: ir dainavęs, ir tancãvęs* Vyž; *Duktė tos Herodiados atejo ir tancavo* Ch 1Mr 6: 22 – žr. *tancavóti*

tañcinti (***-yti***), ***-ina***, ***-ino*** (verb. tr.) **1**. ‘šokdinti’ M. Valanč, NdŽ: *Turėjo piemeneliai molio pypynes, su kuriomis pavasarį ožaičius ir ėraičius po laukus ganydamys tancino* S. Dauk; **2**. ‘(prk.) vedžioti, tampyti’ Šts: *I kur ans čia mumis tañcina?* End; *Nu ka veršis tañcino vedant, ka sušilau!* Užv

↔ (v.) le. *tańczyć*, dial. *tanczyć* (Blš) ‘šokti’ (< v. v. a. / v. *tanzen* ‘t. p.’ ← s. pranc. *dancier* ‘šokti’ [SW VII: 20; Linde V: 598; Konczewska 2010: 121; ЭСБМ XIII: 206; MLex 224; Greimas 1969: 157; Littré II: 953; Филичева 2003: 199]) → blr. *тáньчыць* / *тáньчыць* ‘šokti; merginti’ (Носовичъ 1984: 638; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 312), blr. dial. *тáнчыць* ‘šokti’ (СБГП V: 85)

tapčãnas 2 (sm.) ‘sofa’ KrŽ 440

← le. *tapczan* ‘gultas’ (< tot. *тапчан* ‘maigūnas [miegamasis suolas]’ ← kin. *tao čaŋ* ‘gulėti lovoje, guolyje’ [SW VII: 20; ЭСБМ XIII: 220; Эхмэтьянов 2001: 191; dar žr. Walczak 1995: 149; Tölgyes 2009: 74]) → blr. (dial.) *тапчáн* ‘maigūnas; gultas; platus suolas skalbinių kočiojimui ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 312; СБГП V: 87; Сцяцко 1972: 60), r. *топчáнъ* ‘stalas; stuobrys, kelmas; avilio stovas ir kt.’ (Даль IV: 418; Аникин 2000: 554)

kapčãnas 2 (sm.) ‘minkštas suolas’ Rt: *Meistre, padirbk man kapčanẽlį* Mžk – žr. *tapčãnas*

tarbà 4 (sf.) ‘maišelis, krepšys’ [K], J, K. Būg, OZ 57, Rtr, LV IV 132, Š, NdŽ, FrnW, KŽ, SD[1] 181, SD 371, Q 272, Sur, N, L: *Da viena tarbà iš kanapių (audeklo) pasiūta tebėra* Bsg; *Surinkau tarbõn (džiovintus baravykus), pakabinau ties pečium* Vlk; *Nujojo žmogus naktigonėn, užmovė arkliui tařbą* DrskŽ; *Svotas, važiuodamas piršliuosna*

ar šliūban, užsideda svoto tařbą LTR (Auk) ir kt. (Dv, Dgč, Trgn, Šln, Pšš, LTR [Kpč, Rod], Ch 1Sam. 17.40, Švnč, Sk, Zr, Sz, JD 432, J. Marc, Sln, M, Smn, Srj, Švn, Dglš, LzŽ, Sld (LKŽe); *Tarbà dólerų pridéta* Žižmai (DvŽ II: 385–386)

← (v.) le. (dial.) *torba* '(odinis, medžiaginis, popierinis) krepšys ir kt.' (< turk. *torba* 'krepšys, maišas, maišelis; rankinukas' [SW VII: 83–84; Linde V: 637–638; Siatkowski 2004: 55; Grochola-Szczepanek 2012: 237, 257; Фасмер IV: 81; Юсипова 2005: 591; ALEW II: 1072; dar žr. Walczak 1995: 149; Leschber 2011: 56]) → s. blr. *торба* 'krepšys' (ГСБМ XXXIII: 379–380; Булыка 1980: 105), blr. (dial.) *мóрба* 'nedidelis medžiaginis maišelis; krepšys; kelioninis maišas; vargetos krepšys; piršlio odinis krepšys; mokyklinė kuprinė ir kt.' (Носовичъ 1984: 637; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 314; Сцяцко 1972: 109; ЭСБМ XIII: 305–30; ТС V: 144), r. dial. *мóрба* 'krepšys, maišas; prikabinamas maišelis su ėdesiu arkliams; įmitusi moteriškė ir kt.' (Даль IV: 418)

tařbas 4 (sm.) 'maišelis, krepšys' K. Būg, NdŽ, KŽ, H, R, MŽ, N, K: *Kiek kartų aš jus siunčiau be mašnos, be tarbo ir be kurpių* NT Luk. 22.35 – žr. *tarbà*

tarbela (sf. dem.) 'maišelis, krepšelis': *Šis tą savo motinėlą įsidėjęs į ratelius ir vežąsys. (Ir) kiaušių tarbelo kokį dvidešimt* ŠLP 288 (SŽ 588) ⇐ *tarbà*

tarbẽlė 2 (sf. dem.) 'maišelis, krepšelis': *Peles išgaudė kaimui ir parsinešė tarbelę pinigų* ps. Grybiškės (DvŽ II: 386); *Užtraukęs porį malkų iš buteliuko, išsiėmęs iš tarbelės pyrago bulką, kilbasą, stipriai pavalgęs, pailsėjęs biškį ir vel ėjęs* ŠLSP 274; *Tai dabar aš tau dovanosiu išminties tarbelę* ŠLSP 123 (SŽ 588) ⇐ *tarbà* (dar žr. ALEW II: 1072)

tarbiukė (sf. dem.) 'maišelis, krepšelis': *Tą pyrago bulką įsidėjęs į savo tarbiukę* ŠLSP 273 (SŽ 588) ⇐ *tarbà*

tarbùkė 2 (dem.) 'maišelis, krepšelis': Dv (DvŽ II: 386) ⇐ *tarbà*

terbà 4 (sf.) K, Rtr, NdŽ, KŽ **1**. 'maišelis, krepšys' N, BS 144, Šl, Pkr, Všk, Krs, Mlt: *Terbõn inkišk duonelę* Sv; *Gi tas kilogramėlis prapuls mano terbõ(je)!* Mžš; *Teřbą terbõn (įdeda) ir ažuriša* Kvr; *Sako, terbosė parsinešam grūdų* Sd ir kt. (Gd, Rk, Kal, Krkl, Trk, Aln, DS 70 [Rs], NdŽ, I, Slm, Žl, Yl, Skdv, Žr, End, Pžrl, Skr, BsMt II 221 [Tl], NS 228 [Antš], Tr, KrvP, Plt, Žem, Krg, VP 14, 47, S. Dauk, LTR [Srd, Vdk], PPr 397, KrvP [Lnkv], Rm, Sdk, Brž); 'kiekis, telpantis tame maišelyje, krepšyje': *Mum ataveža teřbą žuvies, o jis nė žiūrėt nenori* Šmn; *O ans piningų didelę teřbą turėjęs* Lk; *Vėžių po pusę terbõs parnešdavom* Sb; *Gavau terbãlę rugių už darbą* Pln ir kt. (Kl, Kp); **2**. 'kapšas (*scrotum*)': *Tokiam velniuo jug nupjauk teřbą, i viskas* End; **3**. '(bot.) daugiasėklis sausas vaisius, kuris subrendęs atsidaro, dėžutė (*capsula*)' BTŽ (P): *Tie sėklūnlizdai kiteip vadinas... tad terba* P (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 337) – žr. *tarbà*

terbẽ 4 (sf.) 'maišelis, krepšys' KŽ, LD 229 (Pg), Ėr, Dl: *Būdavo, pareina su terbẽm i su duona* Šd; *Parsivedžiau pačią Barbę, kad pasiūtų plačią teřbę* (d.) Rd /\ *Nė Dievu garbė, nė ubagu terbẽ* Rm – žr. *terbà*

tobnyčia (sf.) 'maišelis aukoms bažnyčioje rinkti' MŽ 301, N, [K], Fr II 403, BS 57, KŽ – žr. *tarbà* (su struktūrinio elemento *-r-* absorbcija)

tarčė (sf.) 'apvalus medinis skydas' BB 2Krn 9.16: *Taisykiat skydas ir tarčes* BB Jer 46.3

← (v.) le. *tarcza* ‘skydas, apvali lenta ir kt.’ (< v. v. a. *tartsche* ‘nedidelis, pailgas skydas’ ← s. pranc. *targe* ‘apvalus odinis skydas’ [SW VII: 23–24; Linde V: 602; ЭСБМ XIII: 248; ALEW II: 1072; MLex 224; Greimas 1969: 619]) → s. blr. *марча* (*марчъ*, *марчь*) ‘skydas’ (Булыка 1980: 68), blr. *ма́рча* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 633; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 313)

tarčnykas (sm.) ‘g i n k l a n e š y s’ BB 1Sam. 31.4

← (v.) le. *tarcznik* ‘karys, ginkluotas skydu’ (SW VII: 24; Linde V: 602; ALEW II: 1072) → s. blr. *марчникъ* ‘skydu ginkluotas karys’ (ГСБМ XXXIII: 218) – dėl kilmės žr. *tarčė*

tarčinykas (sm.) ‘g i n k l a n e š y s’: Tarčinykas jo nenorėjo (nužudyti) BB 1Sam. 31.4 – žr. *tarčnykas* (dar žr. ALEW II: 1072)

tárka 1 (sf.) J I 7, Rtr, NdŽ **1**. ‘į r a n k i s s u p r a m u š t o m i s a š t r i a i s k r a š t a i s s k y l u t ė m i s d a r ž o v ė m s (p p r. b u l v ė m s) s m u l k i a i s u t r i n t i, b r a z d u o k l ė’ M, L, FrnW, LzŽ, Gršl, Kl, Tv, Vdk, Grš, Vv, Lš, DrskŽ, Btrm, Ign, Dsn: *Imk tarką, sutarkuok bulves, blynų kepsim* Vlkj; *Burokėlius reikia sutarkuoti stambia tarka* rš; *Pipirinė tárka (pipirmalė)* KŽ /\ *Mūsų karvė kap tárka suėsta* Srj; *Tos blakės kaip tárka nukąsdavo tą žmogų* Vg (*Su tárka sutarkavójam búl̂bas, tadù kẽpam* Daubutiškės [DvŽ II: 386]); NdŽ ‘mašina runkeliams, ropėms pjaustyti, smulkinti’; **2**. ‘s k a l b i a m o j i l e n t a’: *Nebuvo nei tárkų brūžyt niekočiosa* DrskŽ; **3**. ‘m a l ū n o į r e n g i n y s g r ū d ų l u k š t a m s n u p l ė š t i’: *Tada apvaro tuos kviečius, aplupa an tárkų* LzZ; **4**. ‘(prk.) b a r i m a s’: *Gavau šiandie tárkos nuo direktoriaus* Str; ***torkà*** 2 ‘į r a n k i s s u p r a m u š t o m i s a š t r i a i s k r a š t a i s s k y l u t ė m i s d a r ž o v ė m s (p p r. b u l v ė m s) s m u l k i a i s u t r i n t i, b r a z d u o k l ė’ A. Baran, NdŽ, Brž, Ut, Trgn, Ds, Sv, Š: *(Burokus) sutorkavoja par tõrką šitą* Jž; *Labai rupi torkà – negardūs blynai* Ktk (LKŽe); Milkūnai (DvŽ II: 419)

← (s. / v.) le. *tarka* ‘metalinis virtuvės įrankis ką smulkinti; smulkintuvas ir kt.’ (SW VII: 27–28; Linde V: 605; SSt IX: 123) → s. blr. *марка* ‘virtuvės įrankis smulkinti’ (ГСБМ XXXIII: 215), blr. (dial.) *ма́рка* ‘virtuvės įrankis smulkinti; lenta skalbiniams trinti’ (Носовичъ 1984: 633; Сцяцко 1972: 122, 140; ЭСБМ XIII: 239)

tárkas 1 (sm.) ‘į r a n k i s s u p r a m u š t o m i s a š t r i a i s k r a š t a i s s k y l u t ė m i s d a r ž o v ė m s (p p r. b u l v ė m s) s m u l k i a i s u t r i n t i, b r a z d u o k l ė’ KŽ – žr. *tárka*

tarkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘t r i n t i t a r k a b u l v e s a r k i t a s d a r ž o v e s, k a d i š j ų p a s i d a r y t ų t i r š t a m a s ė, b r a z d u o t i’ NdŽ, LzŽ, Pln, Trk, Žl: *Liuobam tarkavóti bulbių kleckus, kugelį par kūles* Pp; *Blynų nė kvietienių, nė tarkavótų negali valgyt* Mžš; *Košės tarkavótos privirdavo* Vp; (refl.): *Burokus vandeniu užpilti – geriau tarkavójas* Mžš (LKŽe; dar žr. KpŽ IV: 244); *Búl̂bas skùta, o tadù tarkavója* Milkūnai (DvŽ II: 386); ***torkavóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t . p.’ Plvn: *Ar visas markvas baigė torkavót?* Trgn (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 325); Dv (DvŽ II: 419)

← le. *tarkować* ‘trinti smulkintuvu, smulkinti; išlyginti sienos tinką’ (SW VII: 28) → blr. dial. *маркава́ць*, *марко́ваць* ‘trinti smulkintuvu, smulkinti’ (СБГП V: 90; ТС V: 135; Чарнякевіч 2009: 28, 39, 41, 54–56, 59; ЭСБМ XIII: 239)

tarkúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb.) **1**. (tr.) ‘trinti tarka bulves ar kitas daržoves, kad iš jų pasidarytų tiršta masė, brazduoti’ L, Rtr, DŽ, NdŽ, KŽ: *Bulves tarkúos, tus kleckus sunks i virs* Krt; *Bulbų (kiaulėms) tarkúot nebuvo mados, ale kapot* Mšk; *Sėtinius kartais tarkúo(ja), o paskiau uždeda smetono i ėda su bulbiums* LKT 107 (Klm) ir kt. (Bsg, Pv, LKA I 84 [Šv], Lkč, Dg, Lkv, Srj, NdŽ); **2**. (intr.) ‘(prk.) greitai eiti’: *Kur tei(p) tarkúoji, brolau?* Skr; **3**. (tr.) ‘(prk.) dėvėti, dilinti’ NdŽ; **4**. (tr.) ‘(prk.) barti, krimsti’ NdŽ: *To giminaičio pati pradėjo tarkuoti savo vyrą* rš; (refl.) NdŽ: *Negerai, kai kaimynai tarkúojasi* Dkš (LKŽe); Miežionys (DvŽ II: 386) – žr. *tarkavóti*

tartõkas 2 (sm.) FrnW, NdŽ, KŽ, Dr, End, Slnt, Rs, Žg, Šmk, Skr, Lkč, Kdl, Lel, Ds, ***tartókas*** 1 [K], Rtr, ***tařtokas*** 3[b] ‘lentpjūvė’ Smn, L: *Tūse didžiūsiūse miestūse kunigaikščio buvo lentpjūviai, tie tartõkai* Jdr; *Apdarbujo tą medžiagą tartokė ir pardavinėjo* Btrm; *Tařtokas anta Ratnyčios (upės) buvo* Azr; *Tuojau susirinko darbininkai, užrito mūsų striūkį, užstatė pjūklus, užkūrė tartoką* J. Žem (LKŽe; dar žr. ZtŽ 683; ZŠT I: 240)

← (v.) le. *tartak* ‘lentpjūvė; nuolat liežuviu malantis žmogus, plepys’ (SW VII: 29; Linde V: 607; Basara 1981: 24) → blr. *мартáк* ‘lentpjūvė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 313; ЭСБМ XIII: 248), r. dial. *мартáк* ‘t. p.’ (Фасмер IV: 25) – dar žr. *tertõkas*

kartõkas 2, *kartókas* 1 (sm.) ‘lentpjūvė’ [K], R, MŽ 109, N: *Reiks vežti medžius į kartõką išpjauti* Pgr; *Į šitą kartoką suveža daug rąstų pjauti į lentas* Mžk; *Iš kartõko parsivežė lentas* Up ir kt. (Sk, Lž) – žr. *tartõkas*, *tartókas*, *tařtokas* (su pradžios *k-* < *t-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos, t. y. lie. ***t***-*arto*-***k***-*as* → ***k***-*arto*-***k***-*as*)

tẽblis 2 (sm.) NdŽ, Šln, ***tèblis*** 2 Rd, Grz, Sml, ***tẽblis*** 2 Šd, Sdb, Sml **1**. ‘didelis grąžtas’ Sln, Rd, Grz, Šd, Sml, Ar, Rs: *Tavo teblis prastai traukia į medį* Stak /\ *Meistras be tėblio, kaip šuva be uodegos* Pmp; **2**. ‘medinis kuolas rąstams sujungti, sutvirtinti’: *Drūtus tebliùs dėjo budavodami* Pc; ***tẽblius*** 2 NdŽ, Rs, Šlv, ***tèblius*** 2 Čk, Lp, Gdr, Krd, Sl, Kp, ***tẽblius*** 2 Grv, Ds, Km **1**. ‘t. p.’: *Geras jūs tèblius, gerai grąžo* Kb; *Ką tu su šituo nagu (mažu grąžtu) pragręši, pasimk tẽblių, tai ben bus skylė* Lkm; *Tẽblius kokių keturių penkių centimetrų storumo* Krž (*Ar turì tẽblių?* Dv [DvŽ II: 393]); **2**. ‘t. p.’ Vlkj: *Ilgoms sienoms reik duoti po tris tebliùs* Up

← (v.) le. *tebel* (le. *tybel*, *dybel*) ‘medinis kaištis; grąžtas’ (< v. v. a. *tübel* / v. *Döbel* ‘vinis; medinis kaištis’ [SW VII: 182; Linde V: 612; Herniczek-Morozowa 1975: 186; Brückner 1985: 587; Kluge 2002: 219]) → blr. (dial.) *тэ́бел(ь)* (blr. dial. *тыбель*) ‘grąžtas; medinis kaištis, pleištas’ (ТСБМ V[1]: 571; СБГП V: 156–157; ТС V: 170; Цыхун 1993: 147)

tebliúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb. tr.), *tėbliúoti* ‘sujungti, sutvirtinti mediniais kuolais, tebliais’ Ds: *Ilgesnes sienas tebliúoja, kad neiškryptų* Up ⇐ *tẽblius*, *tèblius*, *tẽblius*[238]

terpentina (sf.) **1**. (sing.) ‘iš spygliuočių sakų gaunamas gailus skystis, vartojamas medicinoje, pramonėje ir kt.’: *Pridėti sutirpytos terpentinos ir su medžio mentele vėl išvadaloti ir išminkyti* S. Dauk; **2**. ‘(bot.) kvapus medis,

[238] Šio lietuvių kalbos denominatyvo vesti iš le. *taflować* ‘apmušti, apkalti medinėmis lentomis’, kaip nurodoma LKŽ(e), negalima – žodžių kilmė skirtinga (žr. s. v. *tobliavoti*).

pistacija (*Pistacia terebinthus*)': *Nugabenkit anamui žmogui dovaną: truputį balsomo ir truputį medaus, kvepiančių daiktų ir mirkos, terpentinos riešučių ir migdolų* Ch 1Moz. 43.11

← (v.) le. *terpentyna* 'terpentinas' (< s. č. *terebentina* 't. p.' [kontaminuojant su v. *Terpentin* 'terpentinas'] ← lo. *terebinthina rēsīna* 'terpentinio medžio derva' ← lo. *terebinthus* 't. p.' ← gr. τερέβινθος 'terpentino medis' [SW VII: 52; Linde V: 620; Фасмер IV: 49; Kluge 2002: 913; plg. Moszyńska 1975: 209; dar žr. Kalezić 2007: 236]) → s. blr. *терпентина* 'terpentinas' (ГСБМ XXXIII: 277; Булыка 1980: 149)

tertõkas 2 (sm.) KŽ, ***tertókas*** 1 'lentpjūvė' [K], FrnW

← le. dial. (ŽV-Md) *tertak* 'lentpjūvė' (Basara 1981: 24) → blr. dial. *мертáк* 'lentpjūvė' (ЭСБМ XIII: 248) – dar žr. *tartõkas*, *tartókas*, *tařtokas*

kertókas 1 (sm.) 'vandens malūnas' [K], R 394, MŽ 530, N, LsB 514 – žr. *tertõkas*, *tertókas* (dėl struktūrinio elemento *k-* < *t-* kaitos žr. *kartõkas*, *kartókas*)

tèž (adv.) 'taip pat' ZtŽ 693

← (s. / v.) le. *też* 'taip pat; net; pagaliau ir kt.' (SW VII: 55; SSt IX: 150–154; Linde V: 623) → blr. dial. *тэж* 'taip pat' (СБГП V: 157; ТС V: 171)

tìnkas 1 (sm., sing.) NdŽ, FrnW, KŽ, DŽ[1], Pst, ***tiñkas*** 4 'kalkių ar cemento ir smėlio atskiestas mišinys; to mišinio sluoksnis, dengiantis sienas ir lubas' NdŽ, DŽ[1], PolŽ[1] 316, L, Rtr: *Skiriamas monolitinis (šlapiasis) ir surenkamasis (sausasis) tinkas* LTE XI 315; *Sieną kap apmuš, stogą apdažis, tai tiñkas tik duot – ir eik gyvent* Pv; *Kreidą maišo į tinką dėl baltumo* A 1883: 174; *Jau pradeda byrėt tiñkas, turbūt per mažai kalkių dėjot* Gs ir kt. (Kp, J. Jabl, Kp) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 699)

← (v.) le. *tynk* 'mūrinės sienos danga, tinkas; medinės dangõs, sienų dažai' (< v. *Tünche* 'kalkių mišinys [sienų, lubų] dažymui; blizgesys' / s. v. a. *tunih[h]a* 'tinkas' ← V. lo. *tunica* 'apdangalas; liturginis drabužis; drabužis, dėvimas ant šarvų' [SW VII: 189; Linde V: 702; Brückner 1985: 589; LEW 1098; Kluge 2002: 935; Wackernagel 1878: 307; Köbler 1993: 2012; Schützeichel 2012: 341; Niermeyer 1976: 1048]) → blr. (dial.) *тынк(ъ)* 'degintų kalkių, alebastro ir smėlio mišinys, tinkas' (Носовичъ 1984: 646; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 318; СБГП V: 154)[239]

tinkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'krėsti ir lyginti tinku' KŽ, M: *Tinkavókit lubas – ką čia dyki sėdžiat* Slm; *Apdėta raikeliūtėm, tinkavõs iš naujo* Klt; *Paprastas nendres... gerai išdžiovintas, apklojame tinkavodami sienas ir lubas* A 1884: 130 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 699)

← (s. / v.) le. *tynkować* 'padengti sieną tinku, tinkuoti' (< v. v. a. / v. *tünchen* 'dažyti' [SW VII: 189; SSt IX: 253–254; Linde V: 702; Brückner 1985: 589; Kluge 2002: 935;

[239] Lie. *tìnka* 1 (sf.) KŽ 1. (sing.) 'kalkių ar cemento ir smėlio atskiestas mišinys; to mišinio sluoksnis, dengiantis sienas ir lubas' Gr: *Daba parsivežė tam kambariui sausos tìnkos* Trg; 2. 'tinko gabalas': *Tìnkos kraičioti pradeda* J; *Tos tìnkos birsta, i reik nugriauti* Vvr; *O tos tìnkos džer i nukris* Žeml (LKŽe) dėl giminės kategorijos ir arealinio faktoriaus, matyt, priskirtinas germanizmams.

dar žr. Kilar 2010: 84]) → s. blr. *тынковати* 'tinkuoti' (Булыка 1980: 93), blr. (dial.) *тынкова́ць* / *тынкава́ць* 'dengti tinku, tinkuoti' (Носовичъ 1984: 646; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 318; СБГП V: 154–155)

titū̃nas 2 (sm., sing.) NdŽ, Aln, Kp, Antz, Vp, LL 260, KŽ, LTR (Auk) **1**. 'tabakas': *Jau reikia sodyt titūnas* Al; *Šiemet geras užaugs titūnas* Alv; *Eikit, vaikai, titū̃no žiedų paraškytų, kad lapai geriau augtų* Vdšk ir kt. (Plv, Sdk); **2**. 'šio augalo lapų gaminys rūkyti': *Blogai, bra – nebėr titūno* Slm; *Še, prisikimšk pypkę manojo titū̃no* Prn; *Reikia pagaląst peilis ir sutrupyt titūnas* Mrk ir kt. (Čb, LTR [Žl]) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 416; ZtŽ 700; ZŠT I: 356, II: 115)

← (v.) le. *tytuń* ([v.] le. *tutuń*, v. le. [dial.] *tiutuń*) 'tabakas; žolė' (< turk. *tütün* 'tabakas' [SW VII: 173–174, 194; Linde V: 704; Brückner 1985: 590; Юсипова 2005: 600]) → s. blr. *титунъ* 'paprastasis tabakas (*Tabacum L.*)' (ГСБМ XXXIII: 312; plg. Булыка 1980: 151), blr. (dial.) *тытýн* 'paprastasis tabakas; bakūnas (tokia tabako rūšis)' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 318; СБГП V: 155) ∌ r. *тютю́нъ* 'paprastasis tabakas; bakūnas ir kt.' (Даль IV: 452)

tlumãčius 2 (sm.) 'vertėjas' [K], KŽ, R 102, MŽ 133, N; ***tlumõčius*** 2 't. p.' Lš; FrnW: *Jis kalbėjo su jais per tulką (paraštėje tlumočius)* BB 1Moz. 42.23

← (s. / v.) le. *tłumacz*, *tłómacz* 'tas, kuris verčia iš vienos kalbos į kitą, vertėjas; aiškintojas, interpretatorius ir kt.' (SW VII: 69; SSt IX: 162; Linde V: 629) → s. blr. *тлумачъ* 'vertėjas' (ГСБМ XXXIII: 323), blr. (dial.) *тлума́ч(ъ)* 'oficialiųjų derybų vertėjas; vertėjas' (Носовичъ 1984: 634; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 313; СБГП V: 100; ЭСБМ XIII: 287)

> *klumõčius* 2 (sm.) 'vertėjas' Gs: *Be klumõčiaus mes su juo negalim susišnekėti* Vvr; *Šitokiam menkniekiui klumõčiaus nereikia, aš pats dasižinosiu* Lš – žr. *tlumãčius*, *tlumõčius* (su pražios *k-* < *t-* sporadine kaita)

tlùminti (*-**yti*** Lp), *-**ina***, *-**ino*** (verb. tr.) 'klaidinti, trikdyti': *Jis mane tlùmina: aš sakiau – tep daryt, o jis sakė – ne tep* Lp

← (s. / v.) le. *tłumić* (*się*) '(pri)spausti, (pri)slėgti; slopinti; trikdyti; būriuotis ir kt.' (SW VII: 69; Linde V: 629; SSt IX: 163) → s. blr. *тлумити*, *тлумить* 'nuraminti' (ГСБМ XXXII: 323–324), blr. *тлуми́ць* / *тлумі́ць* 'klaidinti, įkyrėti; (pri)slėgti; kvailinti; gadinti ir kt.' (Носовичъ 1984: 634; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 313; ЭСБМ XIII: 287–288)

tlumõčyti, *-**ija***, *-**ijo*** (verb. intr.) 'daug, niekus kalbėti' Ds

← (s. / v.) le. (dial.) *tłumaczyć* 'versti iš vienos kalbos į kitą; aiškinti, interpretuoti; perpasakoti; įtikinti; išteisinti; skaityti' (SW VII: 69; Linde V: 629; SSt IX: 162–163; Karłowicz II: 405) → s. blr. *тлумачити* 'versti' (ГСБМ XXXIII: 323), blr. (dial.) *тлума́чиць* / *тлума́чыць* 'aiškinti, komentuoti; (per)pasakoti' (Носовичъ 1984: 634; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 313; ТС V: 137; ЭСБМ XIII: 287)

> *klamõčyti*, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) 'versti iš kitos kalbos, aiškinti': *Klamõčyk neklamõčyk, o jis vis nesupranta* Jrb – žr. *klumõčyti*

> *klumõčyti*, *-ija*, *-ijo*, *klumòčyti* (verb. tr.) 'aiškinti': *Klumõčyk neklumõčyk, o jis vis nesupranta* Jrb – žr. *tlumõčyti* (su pražios *k-* < *t-* sporadine kaita)

tlumókas 3 (sm.) ‘r y š u l y s’: *Užejo karas, žmones eina su tlumokaĩs* DrskŽ
← (s. / v.) le. *tłumok* ‘ryšulys; laukneš̨ėlis; kekš̨ė’ (SW VII: 67; SSt IX: 163; Linde V: 630) → s. blr. *тлумокъ* ‘ryšulys’ (ГСБМ XXXIII: 324; Булыка 1980: 103), blr. dial. *тлумáк* ‘ryšulys; kvailys, mulkis’ (СБГП V: 100; ЭСБМ XIII: 286–287)

tlùstas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘r i e b u s’; **2**. ‘s u l t i n g a s , v e š l u s’ ZtŽ 701; ZŠT I: 347, II: 134
← (s. / v.) le. *tłusty* ‘riebus, storas; gausus, sotus; turtingas; pelningas ir kt.’ (SW VII: 70–71; SPW V: 630–631; SSt IX: 163–164) → s. blr. *тлустый* ‘storas, riebus, nupenėtas’ (ГСБМ XXXIII: 325), blr. (dial.) *тлýсты(й)* ‘riebus; storas, nupenėtas; sultingas; paskanintas lašiniais; sotus’ (Носовичъ 1984: 635; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 313; СБГП V: 101; ЭСБМ XIII: 288)

tlùstastis 1 (sf.) ‘r i e b a l a i’ ZtŽ 701
← (s. / v.) le. *tłustość* ‘riebumas, storumas; gausumas, sotumas; turtingumas; pelningumas; riebalai ir kt.’ (SW VII: 70; SPW V: 630; SSt IX: 163; Linde V: 630) → s. blr. *тлустость* ‘riebalai’ (ГСБМ XXXIII: 324–325), blr. (dial.) *тлýстосьь / тлýстасьць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 635; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 313; СБГП V: 101)

tolkà 2 (sf.) Jz, Ūd, Šk, Skr, Vdžg, 4 NdŽ, ***tòlka*** 1 ‘a n t l a n k č i o i š l e n k t i , n u v y t i s i ū l a i (p p r . 4 0 a r b a 2 0 p o s m ų) , s r u o g a’ Vlkv, Paį, Vp, Blnk, Aln, Ut, KŽ: *Tolka gijų tur daug driekų* J I 347; *Tolkà buvo dvidešimts posmų* DrskŽ; *Tolka tur keturiasdešimtis posmų, o posmas tris dešimtis gijų* J ir kt. (Lkš, Brb, Krn, LTR [Jnk], Pns, BsP IV 91, 243, LLD II 92, JD 59, 144, Gržˇ, Slk, Ds)
← (v.) le. *talka* ‘lankstis verpalams vynioti; siūlų sruoga, ritė’ (< RPr. *Tall* ‘verpalų sruoga; vilna’ ← v. v. ž. *tallige* ‘lininių verpalų matas’ ← it. *taglia* ‘medžiagos atraiža; (žymėtinė) lentelė, pridedama prie prekių; įraiža, rantas ir kt.’ [SW VII: 14; Linde V: 597; ЭСБМ XIII: 199; Фасмер IV: 16; Fr II: 393]) → blr. (dial.) *тáлька* ‘verpalų ritė; siūlai siuvinėjimui; labai plonas audinys; fabrike suverpti siūlai ir kt.’ (Носовичъ 1984: 632; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 312; СБГП V: 82; ТС V: 133; ЭСБМ XIII: 198–199), r. *тáлька* ‘lankstis verpalams vynioti; siūlų sruoga, ritė ir kt.’ (Даль IV: 389)

tomka (sf.) ‘g a r d ū n y t ė (*A n t h o x a n t h u m o d o r a t u m*)’ P, Ak, LBŽ, LF II 145
← le. *tomka* ‘kvapioji gardūnytė (*Anthoxanthum odoratum*); kvapioji tongapupė; *Melilotus officinalis Lam.*’ (< v. *Tonkabohne* ‘kvapioji tongapupė [*Dīpterix odorata*]’ < glb. *tonka* ‘t. p.’ [SW VII: 78; ЭСБМ XIII: 299]) → blr. *тóмка* ‘ankštinių šeimos pievų ir laukų žolė (*Melilotus officinalis Lam.*)’ (Носовичъ 1984: 636; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 314)

tomkìnė 2 (sf.) ‘(bot.) v i l n ū n ė (*H o l c u s*)’ NdŽ, LBŽ, LF II 185 ⇐ *tomka*

tomkū̃nė 2 (sf.) NdŽ, KŽ, *tomkū́nė* 1 ‘(bot.) v i l n ū n ė (*H o l c u s*)’ BŽ 454, LBŽ, LF II 185: *Gauruotoji tomkūnė* (*H. lanatus*) Mt ⇐ *tomka*

trãchtas 2 (sm.) **1**. ‘d i d e l i s k e l i a s , v i e š k e l i s’; **2**. ‘(anat.) v a m z d i n ė s s a n d a r o s o r g a n ų s i s t e m a’ ZtŽ 703
← le. dial. (DLd [Kujawy]) *tracht* ‘plentas, vieškelis; kelionės kryptis; apskritis Žemaitijoje; apylinkė; pobūdis ir kt.’ (SW VII: 95; Karłowicz V: 414) → blr. dial. *трахт* ‘plentas,

vieškelis' (СБГП V: 113), r. dial. *трахт* 't. p.' (СРНГ XLV: 16) – dėl kilmės žr. *trãktas*

trãktas 2 (sm.) DŽ, NdŽ, 4 P. Skar, FrnW, M **1**. 'didelis kelias, vieškelis' Rtr, TrpŽ: *XIX amžiaus pradžioje per Lietuvą ėjo keli svarbūs pašto keliai, vadinami traktais* MLTE II 117; *Kita gatvė greičiausiai sutapo su senuoju pamario traktu* rš; *Čia trãktas buvo: ant Kriklinius, ant Rygą, ant Pasvalį važiuodavo* Krs ir kt. (Al, VŽ 1904: 12, LMD [S. Dauk], KŽ, Slk); **2**. '(anat.) vamzdinės sandaros organų sistema': *Virškinamasis trãktas, žmogaus ir gyvūnų vidaus organų sistema, kurios funkcija – maisto virškinimas ir įsiurbimas* LTE XII 293; *Vegetarų virškinamasis traktas yra ilgesnis* V. Laš; *Tulžies trãktas* MedŽ 549 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 703)

← (v.) le. *trakt* 'plentas, vieškelis; kelionės kryptis; apskritis Žemaitijoje; apylinkė; pobūdis ir kt.' (< lo. *tractus* 'juosta, seka; vietovė ir kt.' [SW VII: 95; Linde V: 646; ЭСБМ XIII: 332–333; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 449]) → s. blr. *тракть* 'kelias; pokalbis' (ГСБМ XXXIII: 417; Булыка 1980: 188), blr. (dial.) *тракт(ъ)* 'platus vieškelis' (Носовичъ 1984: 638; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 314; СБГП V: 113), r. (dial.) *тракт(ъ)* 't. p.' (Даль IV: 425; СРНГ XLIV: 348)

traktãtas 2 (sm.) TrpŽ, KŽ, LTE XII 371, Rtr **1**. 'mokslinis veikalas, kuriame išsamiai nagrinėjama kokia problema': *Filosofijos traktãtas* DŽ; **2**. 'tarptautinė sutartis': *Pagal traktatą (viena serbų-lužičėnų apygarda) 1815 m. buvo nuo Saksonijos atimta ir prie Prūsų karalystės pridėta* A 1885: 152

← (v.) le. *traktat* 'šalių susitarimas, konvencija; rašto darbas, disertacija ir kt.' (< V. lo. *tractatus* 'sutartis; parašyta kalba, homilija; komentaras; patarimas; projektas; diskusija; susirinkimas, sinodas' [SW VII: 95; Linde V: 646; ЭСБМ XIII: 333–334; Niermeyer 1976: 1035; Teeuwen 2003: 228, 238; plg. Фасмер IV: 93; Moszyńska 1975: 210]) → s. blr. *тракматъ* 'sutartis; viduramžių mokslo darbas' (ГСБМ XXXIII: 415; Булыка 1980: 188), blr. *тракма́т* 'tarptautinis susitarimas; mokslo darbas' (ТСБМ V[1]: 505), r. *трактма́тъ* 'tarptautinis susitarimas, sutartis; rašto darbas' (Даль IV: 425)

traktavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) 'vaišinti, mylėti' Mit VI 69 (Mrc), Srj, Rm, KŽ, M, LTR (Mrk): *Ponas su savo draugais gėrė, valgė, ūžė, į svečius važinėjo ir pas save užsiprašęs traktavojo* Tat; *Ir tapė (Albertas III) su didele garbe priimtas ir traktavotas, kaip kunigaikščiams pritinka* A 1883: 100; *Aš ją po miestelį pavežiosiu, brangiais gėrimėliais* (*saldžiu vynutėliu* Lnkv) *traktavosiu* NS 1259 (Brž) ir kt. (VoL 397 [Grv]) (LKŽe); *Gaspadoriai, gavę spakainastį, džiaugęsis, baliavoję ir šiaučių traktavoję po aštuonius kiemus par aštuonias dienas – viena valia baliai* ŠLSP 230 (SŽ 604)

← (v.) le. *traktować* 'vaišinti; rūpintis ir kt.' (< V. lo. *tractare* 'maitinti (krūtimi); rūpintis ir kt.' [SW VII: 96; Linde V: 646; ЭСБМ XIII: 333; Blaise 1994: 920]) → s. blr. *трактовати* 'vaišinti; aiškinti; šnekučiuotis' (ГСБМ XXXIII: 416; Булыка 1980: 188), blr. (dial.) *трактова́ць* / *трактаваць*, *трахтава́ць* 'vaišinti; apdovanoti' (Носовичъ 1984: 638; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 314; СБГП V: 122)

traktieris (sm.) '(psn.) užeigos namas su svaiginamaisiais gėrimais, smuklė' Rtr, KŽ; ***traktiẽrius*** 2 DŽ[1], NdŽ, FrnW, ***trãktierius*** 1 't. p.' NdŽ, Tr:

Traktiẽriaus laikytojas BŽ 564; *Pakeliais būdavo traktiẽriai, karčemos* Rk; *Tie traktiẽriai būdavo mieste* Skrb ir kt. (LzP, BsMt II 195 [Slm], LTR [Slk])

← (v.) le. *traktjer* ‘užeiga, smuklė, karčiama; užeigos, smuklės, karčemos savininkas’ (< V. lo. *tractoria* ‘didelė statinė; įgaliojimas valstybės tarnautojui gauti išlaikymą kelionės metu ir kt.’ [SW VII: 95; Linde V: 646; Фасмер IV: 93; Niermeyer 1976: 1035–1036]) → r. *трактúръ* ‘viešbutis, užeiga; karčiama’ (Даль IV: 425)

traktierà 2 (sf.) ‘(psn.) užeigos namas su svaiginamaisiais gėrimais, smuklė’: *Par dienas traktiẽro(je) sėda* Kv – žr. *traktieris*, *traktiẽrius*, *trãktierius* (su galūnės *-ius*/*-is* > *-a* kaita pagal analogiją su lie. *ùžeig-**a*** 1 ‘užeinama vieta, užėjimas’ [DLKŽ[5]])

traktierúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘vaišinti (ppr. svaigalais)’ K II 232, Pgg: *Jauna šinkarkėlė... midutį šinkavo, ponus traktieravo* BsO 327 ⇦ *traktieris*, *traktiẽrius*, *trãktierius*

tribunãlas 2 (sm.) ‘specialus teismas’ NdŽ, KŽ, SD 373, BzF 190, LL 257, L 741, FrnW: *Dievo tribunalas yra aukščiausias* SP I 11; ***tribunõlas*** 2 NdŽ, FrnW, TŽŽ, ***tribūnõlas*** 2 ‘t. p.’ NdŽ, Rtr: *Karinis tribunõlas* DŽ; *Tarptautinis tribunõlas* DŽ; *Reikšmingi A. Janulaičio atlikti vyriausiojo Lietuvos tribunolo veiklos XVI–XVII a. tyrinėjimai* MLTE II 99; *Visi stengės pridėt jam savą dalį paniekinimo... vadžiodami jį... nuo tribunolo tribunõlop* DP 145

← (v.) le. *trybunał* ‘aukščiausiasis teismas; mediacinė teisminė institucija ir kt.’ (< lo. *tribūnal* ‘pakyla; teismas ir kt.’ [SW VII: 134–135; Linde V: 667]) → s. blr. *трибуналъ*, *трыбуналъ* ‘aukščiausiasis apeliacinis teismas; aukščiausiasis teismas (ir Dievo)’ (ГСБМ XXXIV: 9–14), blr. *трыбунал* ‘teismas, sprendžiantis karines bylas ir ypač sunkius nusikaltimus’ (ТСБМ V[1]: 528)

triumfavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘džiūgauti laimėjus, švęsti pergalę’ DP 282, 543, Q 530, SD 373: *Gediminas triumfavojo ir linksminos* S. Dauk; *Vedė jas kaip pergalėtojas ir regimai triumfavodamas* DP 187

← (v.) le. *tryumfować* ‘švęsti triumfą, triumfuoti; būti pasipūtusiam, itin patenkintam savo pasiektu tikslu’ (< lo. *triumphāre* ‘gauti nugalėtojo regalijas, triumfuoti; džiūgauti; pelnyti pergalę’ ← lo. *triumphus* ‘iškilmingas nugalėtojo atvykimas į šalies pagrindinį miestą, kur jam įteikiamos garbės regalijos; pergalė; iškilmės’ [SW VII: 139; Linde V: 668]) → blr. *трыумфаваць* ‘nugalėti; džiūgauti, švęsti pergalės proga’ (ТСБМ V[1]: 537)

trofytis (verb. intr.) ‘susitikti’: *kaip tiktai Saule paſsikiele, trofios kits kitą* BB 2Mak. 10.28 (Skardžius IV: 282)

← (v.) le. *trafić się* ‘susitikti; nutikti ir kt.’ (SW VII: 92–93; Linde V: 645) → s. blr. *трафитися* ‘atsitikti, nutikti’ (ГСБМ XXXIII: 429–430), blr. (dial.) *трáфіцьца* (*трáніцца*) ‘pakliūti, nutikti; susitikti’ (Носовичъ 1984: 638; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 314; ТС V: 151) – dėl kilmės žr. *trõpyti*

trõpyti, ***-ija*** (***-yja*** K), ***-ijo*** (***-yjo*** K) (verb.) KB II 193, Rtr, LV IV 227, NdŽ, KŽ, Q 403, 528, R 29, 354, MŽ 38, 91, 474, N, M **1**. (tr., intr.) ‘kliudyti, užgauti, pataikyti’ Kos 56: *Jis su akmeniu medį trõpyjo* K II 234; *Netrõpyk į langą* Kal; *Trõpyjo į gyslę nervinę, užtai teip skaudėjo (leidžiant vaistus)* Sdb ir kt. (BsMt II 182, 230 [Klp],

K I 156, R 167, BB Zak. 1.6, Žem); ‘kliudyti taikantis’: *Kam reik badyti, jeigut netrõpiji?* Slnt; *Ei trõpyk trõpyk mane, šaudyklėli, į raibąsias plunksnužėles* JD 131; ‘atsekti, nepaklysti vykstant’: *Klausė, ar trõpysiu pas juos ateit* Všt; *Ilgai ieškojo, o vis tiek netropijo įeiti* Kv; *Kai išeinu iš mašinos, nebežinau, kur eitie, pasklausiu, tada trõpiju* Lel ir kt. (Rg, Str, JD 399, TD 73, LTR (Upn), Klvr); **2**. (tr., intr.) ‘gerai, tinkamai, norimai, laiku ką padaryti; pataikyti’ R 115, MŽ 150: *Jis trõpijo gero(je) valando(je) pasėti miežius* J; *Gerai, kad tropyjai parvažiuot* Graž; *Trõpijau (ateiti) ant pat pietų* Kv ir kt. (Slm, JV 1005); **3**. (intr., tr.) ‘įtikti’: *Do jai sunku trõpyt* Dglš; *Kai bernu tarnavo, anas jiem labai trõpijo* Ktk; *Ir karvių aš jam netrõpydavau perkelt* Trgn ir kt. (Rk, A. Baran, Skdt, LB 71); **4**. (tr.) ‘gauti tinkamą’: *Ui ui ui, Dievai, Dievuliau mano, netrõpyjau bernelio* JV 799; *Ak tu Dieve, Dievulėliau, netropijau mergužėlę, išsirinkau tinginėlę* BsO 164; *Netropijai martelės: nei audėjėlė, nei verpėjėlė, nei šieno grėbėjėlė* NS 586 (Vb); **5**. ‘užeiti, užtikti’: *Aš jį čia trõpyjau* K II 235; *Bekeliaudamas tropyjo jisai vieną malūną* Mit VI 14; *Dieneles trotyjau, vargelį trõpyjau* JV 112 ir kt. (LMD, B 472, MŽ 32); **6**. (refl. impers.) ‘atsitikti, pasitaikyti’ R 152, 421, MŽ 75, 202, 226, 571, N: *Negali žinoti, kaip galia tropyties* NmŽ; *Aš kai obuolius susapnuoju, tai blogai trõpysis* Str; *Man pačiam tas trõpijas* Rsn ir kt. (Km, Tat, Yl, BM 5 [Kp], K. Donel, Q 528, BB Rut. 2.3, Ch[1] Luk. 1.43, PrL XVII 24, Klp, LTR [Slk], MŽ); **7**. (refl. impers.) ‘atsirasti, būti atvejui, progai’: *Man kartą tropijos eiti į Papilę* Sln; *Daugiaus jos (gyvatės), anė jai pavėdžių gyvačių nesitropijo matyt* BsP II 117 (Srd); **8**. (refl.) ‘atsitiktinai, netikėtai atsirasti’: *Duona sena ir nekiek, sako gi, kai duonos nekiek, tai i svečias trõpijas* Švnč; *Ale niekad ji niekad nesitrõpija man* Brt; *Ir anudu ejo į bažnyčią susivinčiavot ir trõpijos anudums svotas* Mit II 42 (Krg) ir kt. (PrL XVII 19, B 360); **9**. (tr.) ‘būti linkusiam, mėgti’: *Sūnai trõpija abudu išgert, i šitas nespjauna* Slm; *Jau ir visos trõpija pameluot, ale Šidlauskienė tai labiausia* Slm; **10**. (intr.) ‘atitikti’: *Vardas ne tas pats, netrõpyja* K II 387; **11**. (intr. impers.) ‘tekti, atsitikti, pasitaikyti’: *Vienam kartą trõpyjo par girią keliauti, ir bekeliaujant jis sutiko vieną vokietį* Mit VI 54; *Ir tropijo ing tą pūstynę tos girios atrasti gražų nedidelį dvarelį* DS 63 (Rs)

↔ (s. / v.) le. *trafić* ‘pataikyti į taikinį; pulti, paliesti; sutikti, rasti; atsirasti tinkamu metu; pasirinkti; įtikti; sugebėti; aiškiai išdėstyti, paaiškinti ir kt.’ (< v. v. a. *trëffen* ‘pataikyti’ [SW VII: 91–92; SSt IX: 179; Linde V: 644–645; Фасмер IV: 94; ЭСБМ XIII: 350; dar žr. Kabelka 1964: 28, 241; Kregždys 2014$_{d}$: 42–43]) → s. blr. *трафити* ‘pataikyti, pasiekti; sutikti’ (Булыка 1972: 324, 1980: 189) ≠ s. blr. *тpапити* ‘kankinti; sunaikinti; išbandyti; (už)pulti’ (ГСБМ XXXIII: 420–422), blr. (dial.) *тра́пиць* / *тра́піць*, *тра́фіць* ‘pataikyti į taikinį; rasti, sutikti; atspėti; suspėti, įveikti; galėti ir kt.’ (Носовичъ 1984: 638; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 314; СБГП V: 117; ТС V: 151; ЭСБМ XIII: 349–350), r. *тра́фить*, *тра́пить* ‘pataikyti į taikinį’ (Даль IV: 426; Фасмер ibd.)

trõpnas, ***-a*** 4 (adj.) K I 206, K, Rtr, NdŽ, KŽ, R 61, 326, MŽ 82, Š **1**. ‘tinkamas, teisingas, geras’; *tropnaĩ* (adv.) K; R 32, MŽ 42: *Merga tropnai elgias* N; **2**. ‘keistas, neįprastas; įdomus’ Ldk: *Tropnaĩs vardais žiniuonys tuos medžius*

vadinę A. Baran; *trõpna* (n.): *Oi, kaip trõpna mum* Švnč; **3**. *trõpna* (n.) ‘bloga, šiurpu’: *Net trõpna darosi nuo tokios kalbos* Upt; *Kai paklausai, tai net trõpna daros* Glv; ***tropnùs***, ***-i*** 4 KŽ, R 151, MŽ 199, N **1**. ‘taiklus’: *Netropnus, negaliąs pakliūti* I; *Pagulėta ranka netropni bėra, kad laido akmenis* J; *Tavo tropnì ranka, tropiji neblogai* Pkl; **2**. ‘tinkamas, teisingas, geras’: *Ans y(ra) tropnùs žmogus* Žeml; *Nu jug dvidešimti penki coliai, ka jau tropnì eglė* KlvrŽ; *trõpniai*, tropniaĩ (adv.) ‘tiksliai, tinkamai, kaip reikiant, tikrai’ KŽ: *Trõpniai padirbo* Grd; *Bet šita evangelija labai tropniai šiuo metu bažnyčiose Dievo yra sakoma* BP II 321; *A tu trõpniai girdėjai, ka piningai keisas?* End ir kt. (Krž, Kv, Kl, Žr); **3**. ‘keistas, neįprastas; įdomus’: *Ne tik maskoliai ir gudai, tautų tropniausieji vardai, kuriuos žmogus atmint vos gali ..., į vakarų paplūdo šalį* Mair

↔ (v.) le. *trafny* ‘pataikantis, tikslingas; tinkamas; neįprastas, atsitiktinis; lengvai atsimenantis ir kt.’ (SW VII: 93; Linde V: 645) → s. blr. *трафный* ‘tinkamas’ (ГСБМ XXXIII: 432), blr. (dial.) *тра́фны*, *тра́пны* ‘taiklus; vikrus, ūmus, uolus’ (ТСБМ V[1]: 512; СБГП V: 118; ЭСБМ XIII: 350) – dėl kilmės žr. *trõpyti*

truskáuka 1 (sf.) ‘braškė’ Slm, Pnd, Jsv: *Truskáukos kap žeminės (žemuogės), tik didesnės auga* DrskŽ (LKŽe; dar žr. ZtŽ 713; ZŠT I: 98)

← s. le. *truskawki* (pl. tantum), (v.) le. *truskawka* ‘braškė’ (SW VII: 130; SSt IX: 195; Linde V: 664–665; Brückner 1985: 578) → blr. (dial.) *трускаўкі* ‘braškės’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 315; СБГП V: 132)

trūnà 4 (sf.) ‘karstas’ K. Būg, NdŽ, KŽ, Švn, Lp, Krok, Mrs, Lš, Lbv, Brb, Ser, Kls, Krsn: *Veža padėję trūną an vežimo* LzŽ; *Dabar viską perka, ir trūnàs, o anksčiau darydavo* Dsm; *Mano mamą jau dažyton trūnon laidoj(o)* Srj ir kt. (Drsk, J, JD 1216, BsO 358, Ch[1] Luk. 7.14, DrskŽ, Azr, Drsk) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 713; ZŠT I: 163, II: 348)

← (v.) le. *truna* (*trumna*) ‘karstas; tranas, dykaduonis’ (< v. v. a. *truhe* / s. v. a. *truha* ‘dėžė, skrynia’ [SW VII: 127, 128; Linde V: 662–663; Smolińska 1983: 144; Фасмер IV: 109; Köbler 1993: 2000; Schützeichel 2012: 338]) → s. blr. *труна*, *трунна* ‘karstas’ (Булыка 1980: 102), blr. (dial.) *труна́* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 315; СБГП V: 131), r. dial. *тру́на́* ‘t. p.’ (Даль IV: 437; Фасмер ibd.)

trvolas (adj.) ‘tvirtas, ilgaamžis; patvarus’: *o wieroie tikroy trwołas* PK 182.4 (Skardžius IV: 283)

← (s. / v.) le. *trwały* ‘ištvermingas, stiprus; pastovus; patvarus’ (SW VII: 132; Linde V: 665–666; SSt IX: 196) → s. blr. *трвалый* ‘stiprus; pastovus, nekintantis; ištvermingas’ (ГСБМ XXXIII: 435–436), blr. *трва́лый* ‘tvirtas, stiprus; ištvermingas’ (Носовичъ 1984: 638)

tulipãnas 2 (sm.) ‘tulpė’ NdŽ: *Tulipãnų mieste gausi, čia neturim* DrskŽ; *Ant lauko gvazdikas, puikus tulipanas* S. Dauk; ***tulipõnas*** 2 ‘t. p.’ NdŽ, KŽ, IM 1864: 29, Mt, LBŽ, LF 11532 (I): *Tulipõnai jau gražesni negali būt* Aps

← (v.) le. (dial.) *tulipan* ‘lelijinių šeimos augalas, tulpė’ (< v. *Tulipan* ‘t. p.’ ← it. *tulipano* ‘tulpė’ ← turk. *tülbent* ‘muslinas [toks audinys]; nansukas [toks audinys]; skarelė galvai užsidengti iš šių audinių’ [SW VII: 165; Linde V: 686; Karłowicz V: 439; Brückner 1985:

584; Prati 1951: 1013; Юсипова 2005: 599; plg. Фасмер IV: 136]) → blr. *тулі́пан* ‘tulpė (*Tupila L.*)’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 317), r. *тюлипа́нъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 451)

pilipõnas 2 (sm.), *pilypõnas* 2 NdŽ, LBŽ ‘(bot.) tulpė (*Tulipa*)’ Skd, Všk, Pn, Pnd, Krok, Dkš, R, P (LKŽe); *piliponas* ‘tulpmedis’: *Ši, no šunų lenkdamos, įlipus į pilipono medį, tarp lapuotų šakų slėptis norėjo, bet, šunim neparstojant lot, prijojęs pats karalaitis* ŠLSP 191 (SŽ 436) – žr. *tilìponas*, *tilipõnas* (su *ti-* > *pi-* kaita dėl regeresyvinės asimiliacijos, t. y. lie. ***t***-*ili*-***p***-*onas* → ***p***-*ili*-***p***-*onas*)

tilìponas 1 (sm.) Vkš, Krš, *tilipõnas* 2 ‘lelijinių šeimos gėlė, tulpė (*Tulipa*)’ NdŽ, Akm, LBŽ, LF II 532 (Rk): *Goštautėliai, čebatėliai ir tie tiliponai, žydžia gražiai jurginėliai baltai ir raudonai* TŽ IV 580; *Žydi man rožės, tiliponėliai* Vnž; *Rūtų daržely žydi tiliponas, mūsų tėvelis rincką vyną gėrė* LTR (Plv) – žr. *tulipõnas* (su *tu-* > *ti-* kaita dėl regeresyvinės asimiliacijos ir / ar balsių sinharmonizmo, t. y. lie. *t*-***u***-*l*-***i***-*ponas* → *t*-***i***-*l*-***i***-*ponas*)

turbãcija 1 (sf.) ‘gaištas, trukdymas, apsunkinimas, rūpestis’ NdŽ, FrnW, KŽ, An, Sdr, S. Dauk, BsMt I 167 (Brt): *O svečias darbymetėj – tai tik turbacija* Ds; *Daugiau turbãcijos negu unaro* Plv; *Tiek daug aš čia savo atvažiavimu jum turbãcijos pridariau* Krs; *Nes nesuderėjimas nuog niekur kitur neišeit, tiektai nuog... nepakajaus iš turbacijos ir sumaišymo afektų* DP 219

← v. le. *turbacyja* (le. *turbacja*) ‘nerimas, rūpestis; rūpesčiai; įtampa’ (< lo. *turbātio* ‘netvarka, sumaištis’ [SW VII: 169; Linde V: 688; dar žr. Zinkevičius 1988: 131]) → s. blr. *турбацыя* ‘ramybės drumstimas’ (Булыка 1980: 41), blr. (dial.) *турба́цыя*, *турба́цьыя* ‘nerimas; rūpesčiai’ (Носовичъ 1984: 644; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 317; СБГП V: 148; Сцяшковіч 1983: 492)

turbãcyti, *-ija*, *-ijo* (verb.) **1**. (intr.) ‘rūpintis, nerimti’: *Visą dieną turbãcijau ir turbãcijau, kad eitų vytelių parnešt* Ssk; (refl.) OZ 59, NdŽ, Skr, Vdk, Šmn: *Nesiturbacyk, mes tik po pietų iš namų išvažiavom* Pin; *Šeiminyke, nesiturbãcyk per daug* Bgs; **2**. (tr., intr.) ‘trukdyti’ NdŽ: *Neturbacyk man dirbt* Slv; *Tai turbãcija žmones, daugiau nieko* Snt ⇐ *turbãcija*

turbavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) NdŽ, Km, ***tuřbavoti***, ***-oja***, ***-ojo*** ‘gaišinti, trukdyti, neduoti ramybės’ Slm, Alz, Trkn, Grdm, Šil, S. Dauk: *Neturřbavok, neturiu laiko, reik namo skubėt* Žb; *Neturbavok tu jo!* An; *Dėl gražumėlės žirgelį turbavojom, dėl puikumėlės žirgelį muštravojom* LLD II 215 (Grv) ir kt. (Ch[1] ApD. 15.19, An, ŽCh 50)

← (v.) le. *turbować* ‘sukelti rūpesčių, trukdyti, neduoti ramybės ir kt.’ (< lo. *turbāre* ‘drumsti; liūdinti, sukelti nerimą ir kt.’ [SW VII: 169; Linde V: 688; Sokólska 1999: 130–131]) → s. blr. *турбовати* ‘trukdyti, maišyti’ (Булыка 1980: 41), blr. (dial.) *турбова́ць* / *турбава́ць* ‘trukdyti, apsunkinti’ (Носовичъ 1984: 644; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 317; СБГП V: 147–148)

turbavótis, ***-ójasi***, ***-ójosi*** (verb. intr.) ‘gaišti, vargintis’ ZtŽ 715; ZŠT II: 298

← (v.) le. *turbować się* ‘rūpintis, nerimauti; vargti’ (SW VII: 169; Linde V: 688; Smolińska 1983: 191) → blr. (dial.) *турбова́ццца* / *турбава́ццца* ‘rūpintis; vargti, kankintis’ (Носовичъ 1984: 644; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 317; СБГП V: 147) – dėl kilmės žr. *turbavóti*, *tuřbavoti*

turgavyčià 2 (sf.) ‘turgus, prekyvietė’ KŽ, BP I 229, MP 92, BzB 333: *Ir išejęs*

ant trečios adynos išvydo kitus, stovinčius ant turgavyčios ir bylojo jiemus VlnE 33; *Tu buvai... pagonų turgavyčia* BB Iz. 23.3; *Iškėlė ligonius and turgavyčios ir prašė jį, kad tikt galėtų dasilytėt krašto jo rūbo* Ch[1] Mr. 6.56

↔ (v.) le. *targowica* ‘turgus, turgavietė’ (SW VII: 27; Linde V: 605) → blr. dial. *тарґавíца* ‘turgaus aikštė’ (СБГП V: 89) – su *-a-* > *-u-* kaita dėl kontaminacijos su lie. *t-**u**-rgus* 2 ‘aikštė, kurioje prekiaujama, turgavietė’ (DLKŽ[5]; plg. LEW 1143; Kabašinskaitė 1998: 28)

turmà 4 (sf.) NdŽ, FrnW, Ds, Švnč, Kz, 2 FrnW, Mrk, 3 LzŽ, Š **1**. ‘bokštas’: *Vaikai žmonių susitarė budavot miestą su labai aukšta turma* Ch 1Moz. 11 (turinys); **2**. ‘kalėjimas’ SD 114, 193, Sut, J II 19, 206, DrskŽ, Ėr, Vdš, Ob: *Pakliuvo turmõn* OZ 59; *Pažudė žmonių daugel, visa vientara turmà laukia* LzŽ; *Už vogimą pateko tuřmon* Alv ir kt. (Č, DS 147 [Vdk], SP I 36, JT 377, Dglš, Žrm, Skdv)

← (v.) le. *turma* ‘bokštas (naudojamas kalėjimo reikmėms); kalėjimas; pančiai, našta; toks žaidimas’ (< v. v. a. *turm* ‘bokštas’ ← s. pranc. *torin* ‘bokštas [ir šachmatų]’ ← V. lo. *turris* ‘varpinė; bokštas, kuriame kalinta; gynybinis miesto pastatas, fortas ir kt’ [SW VII: 171; Linde V: 689; Фасмер IV: 137; LEW 1144; Blaise 1994: 935; Greimas 1969: 632; Godefroy 1990: 511]) → s. blr. *турма* ‘kalėjimas’ (Булыка 1980: 35), blr. (dial.) *турмá* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 644; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 317; СБГП V: 148)

tuteĩšas, ***-à*** 2 (adj.) ‘vietinis’ Rdm, PnmA, Vlkv, Sv: *Ar tu, tėvuk, čia tuteĩšas, ar atvažiavęs iš kur?* Mrj; *Aš tuteišóji, aš ničniekur nebuvus* Lz (LKŽe; dar žr. ZtŽ 718–719)

← (v.) le. *tutejszy* ‘savas, vietinis’ (SW VII: 173; Linde V: 690) → blr. (dial.) *тутэ́йшiй / тутэ́йшы* ‘vietinis; čia gimęs’ (Носовичъ 1984: 645; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 317; СБГП V: 150)

tutũnas 2 (sm.) ‘tabakas’ LzŽ, Nmč, Rdm, Dsm, Bn: *Ažuderėjo šiuomet tutũnas* Pls (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 439; ZtŽ 719)

← (v.) le. *tutuń* ‘tabakas; žolė’ (SW VII: 173–174; Linde V: 690) → blr. dial. *тутýн* ‘tabakas’ (СБГП V: 150, 155) – dėl kilmės žr. *titũnas*

tuzas M, L, LL 4, 259, ***tũzas*** 2 (sm.) GK 1940: 70, NdŽ, DŽ[1], Dkš, Ds, ***tűzas*** 1 K I 96, K, Rtr, RŽ, DŽ, NdŽ, FrnW, 3 KŽ, N, LV IV 284 **1**. ‘vyriausia korta’ Kb: *Prastą kvortą gavau, tik kapliai ir panos, nė vieno tũzo* Skr; *Varnų tűzas* BŽ 54; *O aš i sušukau tuo tarpu: Prančiškau, kirsk su tūzù* Als; **2**. ‘storulis’ J: *Jauniausias muno brolis tũzas yra: traknas, buinas vyras* Skdv; **3**. ‘įtakingas asmuo’: *Dekanas juk ir tūzas didesnis negu viršaitis* J. Paukš; *Ištisas stambiųjų piniginių tūzų, bankininkų klasė* rš

← (v.) le. *tuz* ‘2-ų akių žaidimų korta; žymus, įtakingas asmuo ir kt.’ (< s. v. a. *dûs* ‘t. p.’ ← pranc. dial. *daus* ‘2-ų akių vertės korta’ ← lo. *duo* ‘du’ [SW VII: 174; Linde V: 690–691; ЭССРЯ II: 434; Kluge 2002: 182; Köbler 1993: 457; Schützeichel 2012: 80]) → blr. *тузъ* ‘žaidimų korta; storulis[240]; griežta bausmė’ (Носовичъ 1984: 643), r. *тузъ* ‘1-os akies vertės žaidimų korta’ (Даль IV: 441)

[240] Lie. *tũzis*, *-ė* 2 (smob.) ‘storulis’: *Tũzis yra riebus vaikas lygu užtrinas* J (LKŽe) dėl semantinės vertės, matyt, priskirtinas gudizmams.

U

ubastva (sf.) ‘skurdas, vargas’: JMP 9.25 *Nes káczeib wierni nuog Po=na Diewa ćionáy eśt križium ſuſpauſti / káczeib nendzoi / vbáſtwoi / tułuoſe trudnaſtiſe yra páſtátiti*; JMP 361.40 *Kodrin tárp ánu bágoczžiu kad mete ſidábrą / aukſą / ing ſkrinią ánt páprowimá Sálomoná bážniczžios / nenuweizdeio ne wiena / tiktáy ána vbagię nábłą kuri du penigieliu biednu imete ing ána ſkrinią iž vbáſtwos ſáwo / o á=pſákie ghią / iog daugiaśń dawe negi ánie wiſi bagoczžius ing ſkár=bą ána* (dar žr. Skardžius IV: 285)

← (s. / v.) le. *ubóstwo* ‘vargas, skurdas; nelaimė ir kt.’ (SW VII: 204; Linde VI: 5–6; SSt IX: 268; Brückner 1985: 591) → blr. *убоства* ‘vargas, skurdas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 319)

ubranià 2 (sf.) ‘apranga, drabužiai’ ZtŽ 720

← (v.) le. *ubranie* ‘drabužiai, apranga; kojinės; kelnės; apdaras ir kt.’ (SW VII: 205; Linde VI: 6) → blr. *убранне* ‘drabužiai; patalpos interjeras’ (ТСБМ V[1]: 595), blr. dial. *убра́ня, убра́нье* ‘drabužiai’ (СБГП V: 165; ТС V: 173)

ugadà 2 (sf.) ‘susitarimas, sutartis, susitaikymas’ NdŽ, FrnW, BzB 334: *Buvo susipykę, bet dabar padarė ugadą* Mžk

← (v.) le. *ugoda* ‘susitarimas, sutartis ir kt.’ (SW VII: 247; Linde VI: 50) → blr. *угóда* ‘sutartis, susitarimas, sąlyga’ (Носовичъ 1984: 650; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 320),

‖ ≠ r. *угóда* ‘paslauga, įsiteikimas’ (БТСРЯ 1370)

uknõlis 2 (sm.) ‘pasaginė vinis’ NdŽ, Rs, Vvr, Kl, Dr, Vv, Nmn, Sdb, Kp, Kkl, S. Dauk, M, L, LL 47, 262, FrnW, KŽ: *Uknõlį jau padaro (kalvio mokinys)* OZ 59; *Matyt, uknõlis bus arkliui į nagą įlindęs* Skr /\ *Aukšti kalnai, juodi moliai, stov(i) berneliai kaip uknõliai* (d.) Gr; *Bobos liežiuvis ir uknõliais prikaltas da krutėt(ų)* Vj

↔ le. dial. *uchnal* ([v.] le. *hufnal*) ‘pasaginė vinis’ (< v. *Hufnagel* ‘t. p.’ [SW II: 60; Linde II: 838; Karłowicz II: 194; ЭСБМ II: 238; dar žr. SEJL$_2$ 1456]) → blr. dial. *ухна́ль* ‘pasaginė vinis’ (СБГП V: 247; ТС V: 220), r. *ухна́ль* ‘pasaginė vinis’ (Даль IV: 525) ∌ blr. *вухна́ль* ‘t. p.’ (ТСБМ I: 515) – dar žr. *upnolis*

> *ugnõlis* 2 (sm.) Sch 213, NdŽ, *ugnólis* 1 ‘pasaginė vinis’ KŽ, B 728, K, FrnW: *Žakas pilnas ugnolių vis kampe stovėjo* BsP I 21 – žr. *uknõlis* (su struktūrinio elemento *-k-* > *-g-* kaita dėl sonorizacijos [žr. SEJL$_2$ 1456])

ùnija 1 (sf.) DŽ, TrpŽ, NdŽ, KŽ, ***ū́nija*** 1 ‘valstybių susivienijimas, susijungimas, sąjunga’ NdŽ, Rtr, L: *Lietuvos metraštis rodęs Lietuvos didikų nusistatymą prieš uniją* rš; *Mes prieš neteisingą uniją, visai palenkiančią valstybę viena kitos valstybės naudai* J. Gruš; *1569 m. padaryta tikroji unija* A 1884: 112 (LKŽe; dar žr. ZtŽ 723)

← (v.) le. *un(i)ja* ‘sujungimas, suvienijimas; dviejų valstybių sąjunga; unitų bažnyčia’ (< V. lo.

unio ‘visuma; sąjunga’ [SW VII: 312; Linde VI: 62; Фасмер IV: 163; Niermeyer 1976: 1050]) → s. blr. *уния* ‘unija’ (Булыка 1980: 181), blr. *унія* ‘susivienijimas, susijungimas; Romos popiežiaus valdžios viršenybės pripažinimas, išlaikant stačiatikių apeigas’ (ТСБМ V[1]: 27) ≠ r. *унія* ‘stačiatikiai, pripažįstantys Romos popiežiaus valdžią’ (Даль IV: 499)

urliapas, ***uřliupas*** 1 (sm.) ‘atostogos’ ZtŽ 724; ***ùrliopas*** 1 ‘t. p.’ Švn, M (LKŽe)
← (v.) le. *urlop* ‘laikinas atleidimas nuo pareigų; atostogos’ (< v. v. a. *urloup* / v. *Urlaub* ‘atostogos’ [SW VII: 347; Linde VI: 80; Połomski 2010: 14; Kluge 2002: 945]) → blr. dial. *урлён* (*ýрлен*) ‘atostogos; poilsis’ (СБГП V: 224)

ustova (sf.) ‘tvarka’ BzB 334: *Laikė gerą ustovą* BB 1Mak. 14.9
← (s. / v.) le. *ustawa* ‘nuostata, pozicija; statutas, konstitucija ir kt.’ (← s. sl. **оустава** ‘istorija, pasakojimas’ [SW VII: 375–376; Linde VI: 97; SSt IX: 461–462; ССЯ IV: 684; dar žr. ЭССРЯ II: 464; ALEW II: 1158]) → blr. *устáва* ‘įstatymas; įsakymas, nurodymas’ (Носовичъ 1984: 666; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 329) ≠ s. blr. *уставa* ‘poza’ (Булыка 1972: 331)

ùžganas 1 (sm.) NdŽ, KŽ **1**. ‘koks patenkinantis, naudingas veiksmas, pa(si)tenkinimas’ S. Dauk: *Ùžganą ubagui padaryk, t. y. ką nors gerą padaryk* J; *Išsiųsdamas 4 garlaivius, padarė užganą savo priedermėms* TS 1900: 8; *Bet aušra pati iš savęs neduoda šviesybės, reikia laukti patekėjimo saulės, kuri galės tikrai užganą padaryti dvasiškiems mūsų reikalams* A 1884: 330 ir kt. (Jn); ‘pasitenkinimo, pakankamumo riba, saikas’: *Netur ùžgano gerti, t. y. nebenga gerti, daug geria* J; **2**. ‘atgaila’: *Užgano padarymas nuo griekų mumis atitrauka* P; *Reik tiktai, idant nusidėjęs gailėtumias už griekus, gerai išpažintų ir būtų pasitaisęs užganą padaryti* M. Valanč
↔ (v.) le. *zadość* ‘ko nors pakankamas kiekis ką nors patenkinti; patenkinimas’ (SW VIII: 65–66; Linde VI: 629) → blr. *зáдосць* ‘patenkinimas’ (Носовичъ 1984: 167; ЭСБМ III: 285) – pamorfemis vertinys, plg. praef. le. *za-* ‘už’ (SW VIII: 6–10) ir (s. / v.) le. *dość* ‘tiek, kiek reikia, pakankamai; gana, užtenka, pakanka ir kt.’ (SW I: 529–530; SPW V: 482–483; SSt II: 159 [→ blr. dial. *досьць* ‘t. p.’ (СБГП II: 81; ЭСБМ III: 143)])

užgulė́ti, ***ùžguli*** (***užgùli***), ***-ė́jo*** (verb. intr.) ‘priderėti, priklausyti’ Mž 37, DP 462, PK 10: *Iš tiesos daug ant to vardo užgul* BP I 235
↔ (v.) le. *zależeć* ‘priklausyti, privalėti; turėti pareigą, prievolę ir kt.’ (SW VIII: 151–152; Linde VI: 686; Zinkevičius II: 271) → s. blr. *залежати* ‘priklausyti (nuo ko nors), priderėti’ (ГСБМ X: 272–273) – pamorfemis vertinys

užyčkas (sm.) ‘nauda, pelnas, laimėjimas’ Q 397, OGL II 273, FrnW
↔ (s. / v.) le. *użytek* ‘naudojimas, vartojimas; nauda, pelnas; paskirtis, tikslas ir kt.’ (SW VII: 433; Linde VI: 120; GS 225) → blr. *ужытак* ‘naudojimas; nauda’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 321)

žyčkas 2 (sm.) **1**. ‘nauda, pelnas’ Q 397, 599, N, BS 158, FrnW, NdŽ; **2**. ‘skolinimas’ M, NdŽ, KŽ; **3**. ‘kas ima į skolą, skolinasi’: /\ *Žyčkai kojų neturi*

(skolinto daikto reikia eiti atsiimti) Škn – žr. *užyčkas* (su pradžios *u-* afereze [kitaip aiškinama LEW 1304; Kabašinskaitė 1998: 13])

uživoti, užyvóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. 'v a r t o t i' PK 127, MP 86, P, Tat, LT I 364: *Tu bitute geltonoji, kodėl tokia slauna: kurie medų užyvoja, tave minavoja* LMD; *Vardą maž ne visi perguldytojai Biblijos aba Rašto švento užturi ir užyvoja* Ch 2Moz. (turinys); *Ir negerk vandenio ilgiaus, bet ir užyvok truputį vyno dėl žyvato tavo ir tūlų negandų tavo* Ch[1] 1PvTm. 5.23 ir kt. (ŽCh 66, TŽ V 589 [Kb, Mrk]); **2**. 'e i k v o t i' Kos 57

← (v.) le. *używać* 'išgyventi; turėti naudos; naudoti, vartoti ir kt.' (SW VII: 431–432; Linde VI: 120; dar žr. Karaciejus 2006: 176) → blr. dial. *ужыва́ць* 'naudoti; vartoti (pvz., vaistus)' (СБГП V: 186)

užliecavóti (verb. tr.) 'u ž t a r t i': *Dūšią Dievabaimę afieromis mūsų užliecavókime* DP 545

↔ (s. / v.) le. *zalecać* 'prašyti pasigailėjimo, užtarimo; patarti, rekomenduoti; liepti, nurodyti; užtarti ir kt.' (SW VIII: 148–149; SSt XI: 110; Linde VI: 681; Smolińska 1983: 147; dar žr. Kazak 2011: 79; ALEW I: 578) → s. blr. *залецати* (*залицати*) 'girti, rekomenduoti, teigiamai vertinti; prašyti, patikėti' (ГСБМ X: 274) – partityvinis vertinys (dar žr. Zinkevičius 1988: 137)

užliecavójimas 1 (sm.) 'u ž t a r i m a s': *Tur teipajag savą vietą numirusiųjų užliecavójimas* DP 551 ⇐ *užliecavóti* (dar žr. ALEW I: 578)

užsipaviẽtryti (verb. intr.) 'u ž s i k r ė s t i l i g a' J

↔ (v.) le. *zapowietrzyć się* 'užsikrėsti maru; susmirsti' (SW VIII: 230; Linde VI: 738) → s. blr. *заповетритисе*, *заповетрытисе* 'užsikrėsti' (ГСБМ XI: 93) ≠ blr. *заповѣ́тривацьца* / *запаветрывацца* 'būti naikinamam, žudomam maro; dingti; slėptis' (Носовичъ 1984: 180; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 113; dar žr. ЭСБМ VIII: 89) – partityvinis vertinys (dar žr. *pavė́tra*)

užviẽtryti (verb.) **1**. (tr.) 'u ž t e r š t i, u ž k r ė s t i' NdŽ: *Vanduo visas užviẽtrytas* Kv; (refl.): *Nuo tos ronos visas kūnas užsiviẽtrijęs jau* Ss; *Ir vėl da geria, o per tai užsivietrija girtuoklio smegenys ir be reikalo užpyksta ant savo artimo* Tat; **2**. (refl.) 'p a t i n t i, u ž t v i n k t i, s u p ū l i u o t i' Sz, J I 16, L, Rtr, NdŽ, KŽ, Klm, Pš: *Alma tankiai, kad užsiviẽtryjo įsikirtimas* J I 13; *Rankutė įdrėksta užsivietrijo* Tat; *Draskė draskė, o paskiau užsivietrijo (erkės įkandimo vieta)* Bsg ir kt. (Sutk, M. Katk, Grdž)

↔ (v.) le. *zapowietrzyć* (*się*) 'už(si)krėsti, būti užkrėstam; susmardinti' (SW VIII: 230; Linde VI: 738; plg. Urbutis 1981: 204) → s. blr. *заповетрыти*, *заповетрыть* 'užkrėsti' (ГСБМ XI: 94), blr. dial. *запаве́трыць*, *запове́трыць* 'susirgti, perpūtus vėjui' (СБГП II: 235; TC II: 115) – partityvinis vertinys (dar žr. *užsipaviẽtryti*)

viẽtryti, *-ija* (*-yja* Vdžg), *-ijo* (*-yjo* Vdžg) (verb.) **1**. (tr.) 'u ž k r ė s t i l i g a' KŽ; **2**. (refl.) 'p a t e k u s u ž k r a t u i n e g y t i, p ū l i u o t i, t v i n k t i (a p i e ž a i z d ą)' Blv, L, Rtr, B IV 292, Bsg, Vdžg: *Greičiau sugyja (žaizda), neviẽtrijas* Grnk; *Kai praduri, pūliai išbėga, ir nebeviẽtrijas* Žg; *Dar labiau tau ta žaizda vietrijasi* Gž – žr. *užviẽtryti*

V

váiskis 1 (sm.) **1**. (istor.): *Didysis vaiskis – sen(osios) Lenkijos sritinis tvarkininkas, turėjęs pareigas rūpintis srities (pavieto ar žemės) saugumu tuo metu, kai bajorija išvykdavo į karą* Enc VI 677; *Be teismų pareigūnų, joje (apskrityje) buvo maršalka, pakamaris, vėliavininkas, vaiskis, mokesčių rinkikas, kaštelionai* rš; **2**. ‘gėrimų prižiūrėtojas dvare’: *Váiskio žirgas, váiskio žirgas, tai ne tavo, berneli* (d.) Al
← (s. / v.) le. *wojski* ‘vaivadijos vidaus tvarkos prižiūrėtojas, kašteliono pavaduotojas, kuomet kilmingieji išvyksta karan, rūpinęsis jų šeimomis; kariškis, pranešdavęs nutarimus ir kt.’ (SW VII: 683; SSt X: 284; SJP$^{17–18w.}$Kart) → s. blr. *войский* ‘valdininkas, besirūpinęs kilmingųjų turtu karo metu’ (ГСБМ IV: 124)

vaĩtas 2 (sm.) K, DŽ, NdŽ, KŽ, ***váitas*** 1 Slm, Rtr, L **1**. ‘dvaro paskirtas baudžiauninkų prižiūrėtojas’: *Vaĩtas, kurs žmonės vajo(ja) visokiūse reikalūse* J; *Nenueisi (dirbti į dvarą), tai vaĩtas lupa* Slm; *Tos tėvūnijos dalijos į pagastus, kurių vyresniaisiais buvo vaitai* S. Dauk ir kt. (V. Myk-Put, BsO 79, Ds, LLD I 236 [Trs], BB 2Moz. 5.6, BB Dan. 2.15, VP 39, D 167, Sch 101, Kos 135, Sln, PPr 310, Sug); **2**. ‘Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje miesto bendruomenės viršininkas, miestiečių teismo pirmininkas’ DK 131, Q 591, SD[1] 196, R 292, MŽ 391, Sut, N, M, MLTE III 654, LTE XII 8: *Vaitas miesto* SD 402; *Vaito pareigos – pirmininkauti magistrato (rotušės) teisme* rš; **3**. ‘Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pareigūnas, vadovaujantis vaitystei’ MLTE III 654, LTE XII 8; **4**. ‘valsčiaus vadovaujantis pareigūnas, viršaitis’ MLTE III 654, LTE XII 8, Jdr, Ūd, VšR, Pjv, Sn: *Ne kožnam kaimiečiui vaitù būt* Jrb; *Tas vaitas jau tą žmogų apkaltina* BsP IV 243 (Brt); *Aš esu vaitas ir už tvarką atsakau!* K. Bor ir kt. (JbL 291, V. Kudir, Plt); R 102, MŽ 133, N, Š, Sn ‘kaimo seniūnas’
← (s. / v.) le. *wójt* ‘savivaldos aukščiausias pareigūnas, burmistras; žemės savininkų bendruomenės atstovas; viršaitis ir kt.’ (< v. v. a. *voit*, *vog[e]t* / v. v. ž. *voit*, *voget* ‘valdytojas, prižiūrėtojas’ ← V. lo. *vocatus* ‘patikėtinis, įgaliotasis asmuo ir kt.’ [SW VII: 703–704; ISJP 60; SSt X: 305–307; Фасмер I: 335; ЭСБМ II: 184–185; SEJL 713; Kluge 2002: 962; Niermeyer 1976: 1116; dar žr. Zinkevičius 1987: 139, 140, 1990: 63; plg. SEJL$_2$ 1485]) → s. blr. *войтъ* ‘savivaldos aukščiausias pareigūnas, seniūnas’ (ГСБМ IV: 129–130; Булыка 1980: 24), blr. *войт(ъ)* ‘kaimo viršaitis’ (Носовичъ 1984: 64; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 60), r. *во́йтъ* ‘savivaldos aukščiausias pareigūnas, seniūnas’ (Даль I: 231)

vakáncija 1 (sf.) ‘vakansija, laisva, neužimta tarnybos vieta’ ZtŽ 735
← v. le. *wakancyja* (le. *wakancja*) ‘laisva pareigūno vieta; atostogos’ (< V. lo. *vacantia* ‘laisvalaikis; metinės atostogos; išmarinė [mirusiojo asmens] valda’ [SW VII: 446;

Linde VI: 128; Blaise 1994: 943]) → s. blr. *ваканцыя* ‘laisva darbo vieta’ (ГСБМ II: 302; ЭСБМ II: 28)

vansõčius 2 (sm.) ‘tokia arklių pilvo liga’ Stk, Krn, Lš: *Arkliui užėdus pripelijusio pašaro, galįs kilti vansočius* LTR (Srj); *Sunku iš karto išgydyt arklį, kap muša vansõčius* Arm

← le. (dial.) *wąsacz* ‘kryžkaulio liga; arklių ir karvių paralyžius ir kt.’ (SW VII: 479; Karłowicz VI: 79; Brückner 1985: 605) → blr. dial. *вансáч* ‘žarnų nepraeinamumas; tokia arklių liga’ (СБГП I: 280–281) ⫢ blr. dial. *ванцáч* ‘t. p.’ (СБГП ibd.; Гілевіч 2005: 24; ЭСБМ II: 54)

vanšõtas 2 (sm.) ‘tokia arklių pilvo liga’: *Vanšõtas – liga vidurių* J – žr. *vansõčius*

vantrõbai 2 (sm., pl.) ‘viduriai, vidaus organai’ Maciučiai (DvŽ II: 475)

← (s. / v.) le. *wątroba*, (pl.) *wątroby* ‘kepenys; tulžis; vidaus organai, plaučiai ir kt.’ (SW VII: 482; Linde VI: 147; SSt X: 58; Brückner 1985: 605; Siatkowski 2012: 236) → s. blr. *вонтроба* ‘kepenys; pilvo ir krūtinės srities vidaus organai’ (ГСБМ IV: 181; Булыка 1980: 127), blr. (dial.) *вонтро́ба* / *вантро́ба* ‘gimda; pilvas; kepenys’, *вонтро́бы* / *вантро́бы* ‘žarnos; vidaus organai’ (Носовичъ 1984: 66; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 56; СБГП I: 281; ЭСБМ II: 53)

vantrobiánka 1 (sf.) ‘kepeninė’ Šaltiniai (DvŽ II: 475)

← le. dial. *wątrobianka* ‘kepeninė dešra’ (SW VII: 482; Karłowicz VI: 80) → blr. dial. *вантрабя́нка* ‘skrandis ar storoji žarna, įdaryta vidaus organų (pvz., plaučių, kepenų, insktų ir kt.) maliniu; kepeninė dešra’ (СБГП I: 281; ЭСБМ II: 53)

varaũnas, ***-à*** 4 (adj.) NdŽ **1**. ‘sandarus’ BS 151, M, NdŽ, KŽ, Sk, Pp, Rt: *Varaunì dangtuvai kubilo – pelė neįlįs* J I 292; *Nevarauni langai* J; *Duris užsidarai, kaip durys varaũnos buvo, šilčiau buvo* Plt; *Tvartas varaũnas* Kl; *varaunaĩ* (adv.) KŽ, Lkv: *Durys užsidaro varaunaĩ, bet šalta* Žg; **2**. ‘taupus, tausus, ūkiškas’ BS 151, TS 1900: 9, KŽ, Lz, Skd: *Ans ne skūpas, ale varaũnas, nekleida be reikalo* J; *Ans buvo didliai varaũnas* Ms; *Ale ka toks varaũnas buvau, toks jau supratlyvas* Sd; **3**. ‘saugus, tvirtas’: *Varaũnos jūsų pilys tarp upių* JR 17; *Veliuonos miestas dideliai varaũnas, tarp vandenų stovi, lygiai kaip ir Kaunas* JV 219

← (v.) le. *warowny* ‘prižiūrėtas, sustiprintas; stiprus ir saugantis, apsauginis; garantuojantis; atitinkantis reikalavimus; atsargus’ (SW VII: 463–464; Linde VI: 137) → s. blr. *варовный* ‘patikimas, saugus’ (ГСБМ III: 7–8; plg. ЭСБМ II: 57) – dar žr. *varavóti*

varavìtas, ***-à*** 2 (adj.) ‘užsispyręs, išdidus, kaprizingas’ DrskŽ, Šlvn: *Nebūk jau tokis varavìtas, kad nei žodžio negali pasakyt* Krok; *Tu gi žinai, kokia jy varavità!* Pv

← v. le. *warowity* ‘prižiūrėtas, sustiprintas; stiprus ir saugantis, apsauginis; garantuojantis; atitinkantis reikalavimus; atsargus’ (SW VII: 463; Linde VI: 137) → blr. dial. *варавíты* ‘darbštus; išdidus, pasipūtęs’ (Сцяшковіч 1983: 81; ЭСБМ II: 57), r. *варовитый* ‘apdairus, išmintingas’ (СРЯВ II: 22) – dar žr. *varavóti*

varavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) BzF 194–195, NdŽ **1**. (intr.) ‘saugotis, laikytis’ KŽ: *Sėja visose dienose, tik pirmadienį varavoja* LTR (Lš); (refl.) M, J, Blv, KŽ, Krž, Bgs,

Jon: *Vaikas varavojas, bijo diržo* Tr; **2**. (tr.) 'taupyti, laikyti' Brs: *Piningus ar taip ką varavóti* Tv; *I moki tu varavóti* Kal; **3**. (tr.) 'tvarkyti, dėlioti' Als: *Aš varavóju daiktus, t. y. dedu po rėdu* J; **4**. (tr.) 'sandarinti': *Varovók saklyčią, t. y. apkamšyk, kad nenušaltum* J; (refl.): *Varavotis – yra sagstytis, užsirišti* J

← (s. / v.) le. *warować* (*się*) 'sutvirtinti, sustiprinti; užtikrinti, garantuoti; rūpintis, saugoti(s); stovėti sargyboje; (apie šunį) šliaužti, knistis, sėlinti ir kt.' (< s. v. a. *warôn* 'saugoti' / v. *[be]wahren* '[iš]saugoti' [SW VII: 462–463; SSt X: 44–45; Linde VI: 136; Smolińska 1983: 200; Фасмер I: 275; Köbler 1993: 2212]) → s. blr. *варовати* 'nustatyti; užtikrinti, garantuoti; saugoti ir kt.' (ГСБМ III: 5–7; Булыка 1972: 56, 1980: 79; Бубновіч 2010: 82), blr. dial. *варавáць* 'pritvirtinti plaustą, garlaivį inkarais' (ЭСБМ II: 57), s. r. *варовати(ся)* 'saugoti(s)' (СРЯВ II: 21), r. dial. *вáровать* 'saugoti, tausoti' (СРНГ IV: 57–58)

varúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb.) **1**. (intr.) 'šliaužti' Kt, Rdm: *Ana kokia kirmėlė per medį varúoja* Mrj; *Vienoj vietoj varavo nedidelė gyvatukė su juoda kripe per nugarą* Šlč; *Pilvu varúoja, kad aš nepamatyčia* Dkš; **2**. (tr., intr.) 'sėlinant tykoti' Kt, Krsn: *Katė pelę varúoja* Iš /\ *Varúoja kap šuva an mėsos* Klvr; **3**. (intr. prk.) 'pamažu, nerangiai eiti, sėlinti': *Tik parėjom, jau ji vė varuõs į miestą* Mrj; *Vaikutis... patvoriu, kur auga aukšti kiečiai, varavo į krautuvę* TS 1898: 11 – žr. *varavóti*

varcũgas 2 (sm.) 'šaškių žaidimas' KŽ, Q 102, N, [K], BS 58, 151, Rtr

↔ (v.) le. *warcab*, (pl.) *warcaby* 'šaškių žaidimo figūra, šaškė; (pl.) šaškių žaidimas', (s. / v.) le. *warcaby* 'žaidimas šaškėmis' (< s. č. *vrhcáb* 'žaidimų kauliukas' / č. *vrhcáby* 'senovinis žaidimas kauliukais' ← v. v. a. *wurfzabel* 'žaidimas kauliukais' [SW VII: 458; SSt IX: 42; Linde VI: 134; ISJP 62; Brückner 1985: 601; Machek 1968: 700; Rejzek 2001: 721; MLex 329; plg. ЭСБМ II: 68]) → s. blr. *варцабы* 'šaškės' (ГСБМ III: 11; Булыка 1980: 116), blr. *варцáбы* 'šaškės, žaidimas šaškėmis' (Носовичъ 1984: 44)

varijavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) 'kvailioti, dūkti, šėlti': *Vaikai, gana varijavót, ba pristatysiu prie darbo* Plv; *Paskui jau mano motyna be paliovos varijavojo* TS 1903: 7; (refl.): *Varijotas varijavójas* Škn

← v. le. *waryjować* (le. *warjować*) 'keisti, įvairinti; netekti proto, išprotėti, šėlti' (< lo. *variāre* 'keistis, nuolat kisti; būti nepastoviam' [SW VII: 461; Linde VI: 142; Brückner 1985: 602]) → blr. *варіевáцьца* / *вар'явацца* 'netekti proto; šėlti, pykti; pokštauti' (Носовичъ 1984: 44; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 57) ≠ s. blr. *вариевати* 'keisti' (ГСБМ III: 3; Булыка 1980: 197)

varijõtas, ***-ė*** 2 (smob.) 'kas neprotingai elgiasi, kvailioja, išdykauja, neklaužada, išdykėlis, pramuštgalvis' NdŽ, Pp, Vp, M, KŽ: *Šneka, juokiasi, laksto, mušasi – tikras varijotas* Pg; *Su tuo varijotù nesušnekėsi* Gž; *Šito varijõto niekas nesutvarko* Str ir kt. (Ut, NS 819, Dkš, Upn)

← v. le. *waryjat* 'nesveikos psichikos žmogus, nevisprotis, pamišėlis' (< V. lo. *varietas* 'liga; ginčas, kivirčas' [Linde VI: 142; plg. ЭСБМ II: 71; Niermeyer 1976: 1060]) → blr. *варія́тъ* 'ūmaus būdo žmogus; išprotėjęs žmogus' (Носовичъ 1984: 44)

varjõtas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘kas neprotingai elgiasi, kvailioja, išdykauja, neklaužada, išdykėlis, pramuštgalvis’ Vl, Bgs, Pc, Šln: *Visokių varjotų yra* Dg; *Tus Paukštaitė (tokia giesmininko pravardė) biskį varjõtas* DrskŽ; *Anos šalies svotai visi varjotai* NS 820; *Mokslas tai kaip aštrus peilis... rankose varjoto yra baisiu ginklu* Sz (LKŽe; dar žr. ZtŽ 743)

← le. *warjat* ‘nesveikos psichikos žmogus, nevisprotis; keistuolis; pinigai’ (SW VII: 461; 602) → blr. *вар'ят* ‘ūmaus būdo žmogus; išprotėjęs žmogus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 57) – dėl kilmės žr. *varijõtas*, *-ė*

varjotkà 2 (sf.) ‘smarkuolė, pamišėlė’ ZtŽ 743

← le. *warjatka* ‘pamišėlė; tokia bulvių rūšis’ (SW VII: 461) → blr. *вар'ятка* ‘pamišėlė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 57) – dėl kilmės žr. *varijõtas*, *-ė*

varstõtas 2 (sm.) **1**. ‘amatininko (ppr. staliaus) darbastalis’ Q 222, 617, M, L, K. Būg, Rtr, DŽ, NdŽ, PolŽ 41, KŽ, Švn, Km, Skrb, Jnš, Prnv: *Varstõtas numie vyrams tas pats kaip motriškoms siuvama mašina* Pln; *Ant varstõto ans par žiemą liuob meistravos* Krt; *Varstotė sumygom – daryk, ką nori, neišmuši* Adm ir kt. (R 103, MŽ 135, Všv, Kp, NdŽ, Krs, Avl, BsM 26); **2**. ‘audimo staklės’ J, NdŽ, LKA I 129–130, LzŽ, Mšg, Kvr, Tj, Rgv, Krkn, Trs, Upn: *Turėjom i pusvarstotį, i varstõtą* Pc; *Tegu man padaro tai drobei austi varstõtą* LsB 248; *Pirma audėja – varstõtas visad stovi* Škt ir kt. (Sdb, Ar, Sdb, LTR [Jon, Srj]; dar žr. ZtŽ 743; ZŠT I: 105, 273); ‘audimo staklių dalis, šonas, šlaunis’: *Kurgi stakles ištrauks pro duris – sudegė varstõtas, veleną traukė pro langą* Žl; **3**. ‘verpiamojo ratelio krėslas, stalas’ LKA I 123 (Ktk, Kbr): /\ *Senis žilas barzdotas, per vidurį varstotas (ratelis)* Jrg; **4**. ‘dirbtuvė, darbavietė’ SD[1] 189, Lex 105, Q 617, R 399, MŽ 537, N, K, KŽ; (prk.): *Daro ją (širdį) varstotu visų piktybių* DP 534; *Egiptas ir Babilonas buvo pikčiausios vietos ant to pasaulio, kaip varstõtas viso pikto* DP 418

← (s. / v.) le. (dial.) *warstat* (s. le. *werkstat*, [v.] le. *warsztat*) ‘amatininko darbastalis; amatininkų dirbtuvė; įnagis audiniams austi; linų šukų stovas; virvių pynimo įnagis ir kt.’ (< v. v. a. *wërc-stat* / v. *Werkstatt* ‘amatininkų dirbtuvė; siuvykla; tekinimo dirbtuvė; knygrišykla; laboratorija’ [SW VII: 465; SSt X: 45; Linde VI: 138; PSTS I: 336; ЭСБМ II: 69; MLex 313; dar žr. Basara 1981: 27–28]) → s. blr. *варстатъ*, *ворстатъ* ‘dirbtuvė; darbastalis’ (ГСБМ III: 8; Булыка 1980: 92), blr. dial. *варстáм* ‘audimo staklės; staliaus darbastalis’ (СГЦБ I: 54) ∌ blr. *варштáм* ‘darbastalis; staklės’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 57; Сцяцко 1972: 139), blr. dial. *вярстам* ‘t. p.’ (Сцяцко ibd.; Даніловіч 2008: 97)

vartà 4 (sf.) Trgn, M, L, KŽ **1**. ‘saugoti skirtas ginkluotas būrys, sargyba’ Gr: *Apsodino vartomis kalinius* J; *Tuoj apspito bažnyčią, o paskui per naktį saugojo pastatytoji varta* A. Janul; *Paskui pastatė tą tiltą, vartą užstatė* DS 51 (Rs) ir kt. (LB 263, Brt, LTR [Kp]); **2**. ‘saugojimo veikla, darbas’ J, Krk, Rz, Mžk: *Stovi sargyba an vartos* BsP II 247 (Jž); *Reiks tau eiti ant vartõs* JD 121; *Ir prijojo pilnas dvaras kazokų, ir paėmė mano vyrą po vartos* d.; *Dieną ant vainelės, naktį ant vartelės* NS 968

← (s. / v.) le. *warta* ‘karinė sargyba; kelio užtvėrimas kartimi (pvz., per vestuves); eigulys; bičių sargyba saugoti avilio laką ir kt.’ (< v. v. a. *wart[e]* / s. v. a. *warta* / v. *Warte* ‘sargybinis bokštas; sargyba’ [SW VII: 465; SSt X: 45–46; Linde VI: 139; ЭСБМ II: 66; Kluge 2002: 973; Köbler 1993: 2213; Schützeichel 2012: 373; MLex 309; plg. LEW 1204]) → s. blr. *варта* ‘sargyba; sargavimas’ (ГСБМ III: 8–9; Булыка 1980: 64), blr. *ва́рта* ‘(naktinė) sargyba’ (Носовичъ 1984: 44; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 56), r. dial. *варта* ‘sargyba’ (СРНГ IV: 60)

vartauniñkas (-***ỹkas*** LzŽ) 2 (sm.) FrnW, ***vartaũninkas*** (-***ykas***; KŽ) 1 ‘sargas’ KŽ: *Vartauniñkas, kurs vartus dabo(ja)* PP 39; *Ir užstatė vartaũninkus už durių stovėti* JD 1115; *Ponas pastatė prie namų, kur kaltininkai buvo, vartauninkus* Tat ir kt. (Lz, Adm, LB 170, LMD [Lnkl])

← (v.) le. *wartownik* ‘sargas, sargybinis; naktinis sargas’ (SW VII: 468; Linde VI: 140–141) → blr. *вартовни́къ* / *вартаўнік* ‘nakties sargas; sargas’ (Носовичъ 1984: 44; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 57) – dėl kilmės žr. *vartà*

vartavóti, -***ója***, -***ójo*** (verb. tr.) ‘saugoti, sergėti; prižiūrėti’ NdŽ, KŽ, LKK XXIX 201 (Lz), Čk, Šlv, M: *Ana vartavójo kalinį, mišką* J; *Nebuvo kam mišką vartavót, todėl daug medžių išvogė* Šk; *Ben dujan vartavójam arklius, kad neišeit(ų) rugiuos, o kiti gulim sugulę* Šmn ir kt. (DS57 [Rs], JV 693, rš) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 744; ZŠT II: 176)

← (v.) le. *wartować* ‘saugoti, sergėti; saugoti, suėmus’ (< v. v. a. / v. *warten* ‘prižiūrėti; saugoti ir kt.’ [SW VII: 468; Linde VI: 140; ЭСБМ II: 66; MLex 309]) → s. blr. *вартовати* ‘saugoti; prižiūrėti; laukti’ (ГСБМ III: 9–10; Булыка 1980: 66), blr. *вартава́ць* / *вартаваць* ‘saugoti; prižiūrėti’ (Носовичъ 1984: 44; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 56)

varuñkas 2 (sm.) ‘susitarimas, sąlyga’ M, Š, KŽ: *Dėl laimingo vykimo viršiaus minavotų žolių du būtinai reikalingu yra varunku, kuriudums neišpildžius, sėja nevyksta tūlose vietose* S. Dauk

← (s. / v.) le. *warunek* ‘saugojimas, sargyba; pastangos, stengimasis; garantija, tikrumas gera būkle; sąlyga ir kt.’ (< v. *Wahrung* ‘saugojimas’ [SW VII: 468–469; Linde VI: 141; SSt X: 76]) → s. blr. *варунокъ* ‘sutartis; sprendimas, nutarimas; saugojimas’ (ГСБМ III: 10; Булыка 1980: 79), blr. *варункі* (pl.) ‘sąlygos’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 57; dar žr. ЭСБМ II: 67)

várvalis 1 (sm.) NdŽ, Srv, Sml, Skrb, ***vařvalis*** 1 Žgč, Up, Tl, I, BS 151, L, Rtr, ŠT 276, KŽ, ***varvalỹs*** 3[b] ‘tepalas odai, ratams ar mašinoms (ppr. iš lydytų banginio ar ruonio taukų)’ Kv, Št: *Jau vařvalio mažai bė(ra) – nebibūs nė su kuo batų tepti* Lkv; *(Batų) rūkšlėse dar blizgėjo neapdžiūvęs varvalis* LzP; *Tavo rankos vařvaliu smirda* Kl; *Šepetelį, varvaliu pamirkytą, kaišiojo po nosės miegtantims Velykų naktį* Žeml; ‘(menk.) degtinė’: *Jei to vařvalio prilaiko spintelė(je), munie netinka dideliai* End

← le. dial. (Psd [Llš]) *warwol* ‘žuvų taukai’ (< s. r. *ворвань*, *ворвонь* ‘toks jūrų žinduolis; to gyvūno oda; jūros gyvūnų ir žuvų lydyti riebalai’ / r. *во́рвань* ‘skysti riebalai [žuvies ir kt. jūros gyvūnų]’ ← šv. *narval* ‘banginis’ ← s. šv. *narhval* ‘t. p.’ [SW VII: 469; Karło-

wicz VI: 74; СРЯВ III: 28–29; Даль I: 242; Фасмер I: 351; Шанский I[3]: 163; Hellquist 1922: 511–512) → s. blr. *ворволь* ‘jūros gyvūnų ir žuvų lydyti riebalai’ (ГСБМ IV: 186)

várvelis 1 (sm.) DŽ, NdŽ, Lkč, Švn, Slm, Zr, Avl, Tr, *vařvelis* 1 ‘tepalas odai, ratams ar mašinoms (ppr. iš lydytų banginio ar ruonio taukų)’ NdŽ, Ldk, Ėr: *Plėškės varveliu išteptos, dar šlapios, net spinda* Žem; *Ant kojų – storos juchtos, gerai varveliu įmirkytos odos ilgi batai* Vaižg; *Tepa tepalu, várveliu dar šlapius (batus)* DrskŽ ir kt. (Jrb, Nmj, Gdl, Aln) – žr. *várvalis*, *vařvalis*, *varvalỹs* (su struktūrinio elemento *-a- > -e-* kaita pagal analogiją su verb. lie. *varv-é-ti* ‘lašais kristi, lašėti’ [DLKŽ[5]; plačiau žr. LEW 1205; Kabašinskaitė 1998: 31])

vdečnas (adj.) ‘dėkingas’: KNGk 143.11 *Wdiecznaiſ butum mejłeſ táwo||Pono ſawo* (dar žr. Skardžius IV: 291)

↔ v. le. *wdzieczny* (le. *wdzięczny*, *wdzięczen*) ‘dėkingas; palankus, trokštamas, norimas, brangus ir kt.’ (SJP[17–18w.]Kart [Introd. do his. 73; Poprawa F. C. 46 ir kt.]; SW VII: 496–497) → blr. *вдзя́чный* ‘dėkingas’ (Носовичъ 1984: 47) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.1. tipą

večerniĩkas (*-ỹkas*; M) 2 (sm.) NdŽ, ***večérninkas*** 1 KŽ **1**. ‘kambarys, kuriame valgoma vakarienė’ M: *Vadžiotas... už ano večernyko per upę Cedron* DP 159; *Verkė be parstojimo, iki neatejęs į večernyką* ŽCh 141; **2**. ‘(bot.) paprastasis godas (*Anchusa officinalis*)’ LBŽ

← (s. / v.) le. *wieczernik* ‘valgomasis (ypač – valgyti vakarienę); valgis ir kt.’ (SW VII: 557; Linde VI: 197; SSt X: 127) → s. blr. *вечерникъ* ‘pastatas, kuriame valgoma bendra vakarienė’ (ГСБМ III: 160)

vèdlug (praep. su gen.) KŽ, ŽCh 10 **1**. ‘dėl, kas link’: *Vedlug tavo bagotystės nor prie šliūbo stočia, vedlug tavo gražumėlio aš nuspjovęs jočia* LB 109; *Jam vèdlug manęs reikėjo atsisakyt* Brt (LKŽe); **2**. ‘pagal’ ZtŽ 750

← (s. / v.) le. *według* ‘pagal, atitinkamai’ (SW VII: 498; Linde VI: 161; SSt X: 68; dar žr. Okoniowa 1987: 183, 221) → s. blr. *ведлугъ*, *ведлухъ* ‘atitinkamai, pagal’ (ГСБМ III: 55–56; Булыка 1980: 199), blr. (dial.) *вэ́длуг*, *вэ́длук* (blr. dial. *во́длуг*) ‘t. p.’ (СБГП I: 381; Чыгрын 1977: 49; Цыхун 1993: 32; СГЦБ I: 77; ЭСБМ II: 294)

vagul̃ (praep. su gen., instr.) LD 422 (Kl), *vàgul* LD 422 (Trk), Vkš, *vagùl* Slnt **1**. ‘pagal, palei (nurodant vietą)’: *Vagul̃ Pupšienės arais munie atmieravo* Šv; *Ten vagul viršaus bėga šiltas (vanduo)* Brs; *Veizu teip vagul žemės pasilenkęs* Žeml; **2**. ‘nurodant atitikimą’ Šd: *Kalbi vàgul anų mados* Vž; *Bulbes nuskusi ne teip didliai daug, vagul̃ šeimos* Žr; *Vàgul savo užsirašymo žinau* Vkš /\ *Vagul žmogaus ir pavardė* LMD (Pln); *Vagul̃ Jurgio i kepurė* Všv; *Vagul nosės ir tebokas* Vkš; **3**. ‘laiko lyginimui nusakyti’: *Vagul savo metų ans y(ra) teip greitas* Trk; **4**. ‘lyginimui nusakyti’: *Nesu par daug sena, vagùl kitų* Pp; **5**. ‘pasak, anot (žymint sakytoją, kai atpasakojami jo žodžiai)’: *Ta vagul̃ tavęs būs karas?* Trk – žr. *valùg*, *vàlug* (su antrojo skiemens metateze, t. y. *va-**l**-u-**g*** → *va-**g**-u-**l***)

valùg (praep. su gen., dat., instr.) NdŽ, FrnW, JT 468, Ker, *vàlug* **1**. ‘pagal, sulig (nurodant veiksmo motyvą, pagrindą)’: *Valùg brangybės to galėčiau pirkti* J; *Valùg manęs užtenka darbo* Krd; *Valùg uogų ir cukraus nusipirkau* Slm; *Kaip žmoguo išeina*

valùg proto, taip gyvena Ub; *Valùg oro i kojos* Sdb; *Valùg savo sveikatos i darbo pasiemu* Pšl; *Padirbo valùg mano nusakymo* Skp; *Pensiją gaunu valùg savo darbo* Krt; *Tris šimtus moka – valug paršiuko* Rz; *Valùg vyro gavo i butą* Vdš; *Atsitiko (vyras) ir valùg manęs, o aš ne (netekėjau)* Skdv; *Važiuosim valùg pinigų, reikia išvažinėt pinigus* Dg; *Sudės tus linus į vandinį, pabūs porą savaičių, valùg šilumos* Žr; **2**. ‘žymint tai, iš ko kas sprendžiama, pažįstama ir pan.’ NdŽ: *Atskirdavo valùg tėvo* Brž; **3**. ‘pagal, sulig (žymint lyginamų objektų atitikimą ar neatitikimą kokiu nors atžvilgiu)’ BzF 3 (Brž): *Valùg jo ir tu gera esi* J; *Valùg didumo ans yr menkas* Pln; *Valug žiemos ir vasara* Grž /\ *Valug Jurgio ir kepurė* LTR (Krp); *Vàlug pono i žiponas* Sml; *Kieno akys valug paties didumo mažiausios?* (*kuprio*) Sim; **4**. ‘iki, sulig (žymint ribą erdvėje)’: *Nupjovėm medį valug pat žemei* LD 422 (Krtn); *Valug maniem tau gero sprindžio reikia* Klb III 19 (Lkm); *Kalniai ilgi, juosta susjuosia valug tolei – mada tokia buvo* Ck; *Valùg pažasčių akivaron inlėkė* Dglš; *Atejo šlapias valùg kaklo* Aln; **5**. ‘palei, ties’ Kl, Vž: *Valùg pirtie y(ra) peludė* LD 422 (Krtn); *Eik eik valug miško ir atrasi* Nt; *Valug kelio stovėjo tas kryžius* Krs; *Sijonas toks ilgas, ka padelkos valùg žeme velkas* Kv; *Sijonai valùg žemės* Kzt; **6**. ‘pasak, anot’: *Valug dainuškos žodžių, kitados kitaip ir buvę* Grž; *Valùg jo, važiuokim po tiesum – išvažiuosim* Ėr; **7**. ‘sulig, kartu su’: *Valùg žodžio ir pribuvo* Ėr; **8**. ‘kaip, sulig (žymint dydžio ar ypatybės vienodumą)’: *Žyduoliai (svogūnai) tai nebekas (nekokie) – galva valùg stambo drūtumo* Slm – žr. *vèdlug* (su struktūrinio elemento *-e-* > *-a-* kaita dėl vokalinio sinharmonizmo ir priebalsių regresyvinės asimiliacijos [t. y. *v-**e**-dl-**u**-g* → *v-**a**-l-**u**-g* resp. priešakinės eilės balsis (*e*) + užpakalinės eilės balsis (*u*)→ užpakalinės eilės balsis (*a*) + užpakalinės eilės balsis (*u*)])[241]

vedlung (praep.) ‘dėl’: *Vedlung jo biednystės visi jį laikę už šventą žmogų* ŠLSP 55 (SŽ 643) – žr. *vèdlug* (su epenteziniu resp. neetimologiniu *-n-*)

velùg (praep. su gen., instr.) KŽ, Vn, *vèlug* Skdv **1**. ‘pagal, sulig (nurodant veiksmo motyvą, pagrindą)’: *Velùg savo valios dirba jis* J; *Į didelę vietą aš neidavau – vèlug sylos* Up; *Nueina velùg svieto (į bažnyčią)* Rud ir kt. (Br, Slv, JV 290, Ašb, Gs); **2**. ‘pagal, sulig (žymint lyginamų objektų atitikimą ar neatitikimą kokiu nors atžvilgiu)’ Rs: *Kožnas vèlug savęs razumo turia* Erž; *Kožna žuvis prisitaiko velug vandens savo spalvą* Pgg; *Vèlug posmų skietai: retesni i tankesni* Grnk /\ *Velug Jurgio ir kepurė* Tv; **3**. ‘iki, sulig (žymint ribą erdvėje)’: *Senybos andarokai buvo velug žemės, o dabariniai velug klupsčių* Prng; **4**. ‘palei, ties’ J, Jd: *Eik velug sienos, kad nėkas nepastebėtų* Tv – žr. *vèdlug* (su struktūrinių elementų *-dl-* > *-ll-* > *-l-* kaita, nulemta priebalsių regresyvinės asimiliacijos, t. y. *ve-**dl**-ug* → *ve-**l**-ug*)

vendraũnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘kuris daug keliauja’: *Mes brolukai jauni jauni, ne tep jauni kap vendraunì* DrskD 152

← (v.) le. *wędrowny* ‘keliaujantis; klajokliškas’ (SW VII: 522; Linde VI: 162) → s. blr. *вендровный* (*вандровный*) ‘keliaujantis’ (ГСБМ III: 101) – dėl kilmės žr. *vendravóti*, *veñdravoti*

vendrauniñkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘keliauninkas, keliautojas’ NdŽ, Slnt: *Garnys geriausius sparnus turi, jis yra vendrauninkas* Tat; *Muno panelė vendrauninkelė ejo į šilą* (d.) Žlp

[241] Neatmestina galimybė, kad vokalinę kaitą suponavo ne balsių supanašėjimo fenomenas, nors yra užfiksuotas blr. dial. *вóдлуг* ‘atitinkamai, pagal’ (Шатэрнік 1929: 48; ЭСБМ II: 294). Tuomet lytys su šaknies *-a-* turėtų būti traktuojamos kaip gudizmai.

↔ (s. / v.) le. *wędrownik* ‘tas, kuris keliauja, keliauninkas, turistas’ (SW VII: 522; Linde VI: 162; SSt X: 96) → s. blr. *вендровникъ* ‘keliauninkas’ (ГСБМ III: 101) ∌ blr. *вандро́ўнік* ‘keliauninkas, klajoklis’ (ТСБМ I: 461; РБС III: 354; plg. Байкоў, Некрашэвіч 1993: 56) – dėl kilmės žr. *vendravóti*, *veñdravoti*

lendrauninkas (*-nykas*), *-ė* (smob.) ‘k a s l e n d r a v o j a , k e l i a u n i n k a s’ Mit V 273: *Eina, eina, pritrūko duonos ir piningų, nebėr ko daryt, lendraunykam mūsų bado teko pamatyt* Bs Mt II 142 (LKŽe); *Iš to klausimo lendrauninkas, svieto daug matęs, suprato ponią niekus mislijant: o gal ir už teisybę patūrės?* ŠLSP 176; *Kitą kartą gyveno mieste lendrauninkas kartožninkas* ŠLSP 174; *Ir buvę iš Indijos žemės atvažiavę lendrauninkai, didi mandročiai, turėję rožnių neregėtų daiktų* ŠLSP 210 (SŽ 340) – žr. *vendrauniñkas*, *-ė* (inicialinio *l-* < *v-* kaita, matyt, nulemta lenkų kalbos kietojo *ł* [resp. vavacijos] adaptacinio variantiškumo [žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą], t. y. fonologinės analogijos)

mundrauninkas, *-ė* (smob.) ‘k e l i a u n i n k a s’: *Oi tu žirgeli mundrauninkeli, kame palikai mūsų brolelį?* LTR (Plt) – žr. *lendrauninkas* (su *-un-* vietoj *-en-* dėl kontaminacijos su le. *wandr-**un**-ek* ‘kelionė, keliavimas’ [SW VII: 455], lėmusio etimologinio pradžios *v-* > *m-* kaitą [plg. le. *wędrownik* ‘tas, kuris keliauja, keliauninkas, turistas’], t. y. lūpų dantinis *v-* > abil ū p i n i s *m-* ↔ l ū p i n i s *-u-* [plg. Mikalauskaitė 1975: 32])

vendravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) J, NdŽ, KŽ, Lpl, Slk, ***veñdravoti***, ***-oja***, ***-ojo*** Žlp **1**. ‘k e l i a u t i ; k l a j o t i , b a s t y t i s’: *Negalėtum šiandien žinoti, kokiame krašte ansai vendravojo* S. Dauk; *Eisu vendravóti, sau laimės paieškoti* (d.) Krkl; *O kiti jo broliai da tebevendravojo po svietą* BsMt II 176 (Tl); *Starkeliai vendravójo* JD 1526; **2**. ‘j o t i , k i r s t i’: *Žalios rūtelės, geltoni žiedai, josim, broliukai, vendravót svietą* JD 4; *Tėvas ir sako: – Duonelės neturėsma. Eik svieto vendravóti* (ps.) Vkš; **3**. ‘l i n k s m a i l e i s t i l a i k ą , p r a m o g a u t i’: *Pasiėmę šitas lendres, eikiate ing svietą vieškeliu vendravodami* DS 186 (Rs) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 428)

← (s. / v.) le. *wędrować* ‘keliauti (pėstute); bastytis po pasaulį’ (< v. v. a. / v. *wandern* ‘keliauti; vaikštinėti’ [SW VII: 522; SSt X: 94; Linde VI: 162; ЭСБМ II: 51; MLex 307; dar žr. Jancza 1984: 117]) → s. blr. *вендровати* ‘keliauti’ (ГСБМ III: 101; Булыка 1980: 41) ∌ blr. *вандрава́ць* / *вандраваць* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 43; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 56; ЭСБМ ibd.)

endravóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘l ė b a u t i , g i r t a u t i’: *Endravóti yra gerti slūgai, šokinėti, lėbauti* J; *Gaspadinė endravó(ja), kaip ponai išvažiuo(ja) kur* J – žr. *vendravóti* (su dėsninga inicialinio *v-* afereze);

lendravóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘k e l i a u t i , v a i k š č i o t i , v a n d r a v o t i’ Vgr: *Tetuš, nukalk man lazdą šešių birkavų geležies, aš eisiu į svietą lendravot* LTR (Sln); *Kur aš jodžiojau, kur lendravojau, nieks manęs nežinojo* LT III 418; *Nėra kada man sode lendravoti, baigiasi jaunos dienos, reik lementavotis* Nmk (LKŽe); *Du ponaičiai, tie eis į svietą lendravoti – tiems kojas pripuola gauti* ŠLSA 46 ir kt. (SŽ 341) – žr. *vendravóti* (dėl *l-* < *v-* kaitos žr. *lendrauninkas* [*-nykas*], *-ė*)

lendrúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘k e l i a u t i , v a n d r a v o t i’ ↔ *parlendrúoti* (verb. intr.) ‘g r į ž t i p a l e n d r a v o j u s , p a r k e l i a u t i’: *Parbėg žirgelis, parlendruoj, šalia kilpelės paršvytruoj* LTR (Sln) – žr. *lendravoti*

vengérka 1 (sf.) NdŽ **1**. ‘vengrė’ NdŽ; **2**. ‘toks vengrų šokis, polka’ Alz; **3**. ‘toks moterų drabužis’ NdŽ; **4**. ‘(nj.) toks aulinis apavas’: *Vengerkų niekur nerandu* Graž (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 429)

← (v.) le. *Węgierka* / *węgierka* ‘vengrų tautybės moteris; toks žieminis trumpas vyrų ir moterų apsiaustas; tokia degtinė; tokia obuolių ir / ar slyvų rūšis; ilgaauliai moterų batai ir kt.’ (SW VII: 525; Linde VI: 164) ↔ le. dial. *węgier* ‘toks 3-ų porų šokis’ (Karłowicz VI: 96) → blr. (dial.) *венгéрка* ‘vengrė; moterų apsiaustas, puoštas virvelėmis; toks šokis’ (ТСБМ I: 476; БРС I: 476; СБГП I: 296), r. (dial.) *венгéрка* ‘toks šokis; ilgas apsiaustas; tokia slyvų rūšis ir kt.’ (БТСРЯ 117; СРНГ IV: 111; Фасмер I: 290)

veñgras, ***-ė*** 2 (smob.) ‘vengrų tautos žmogus’ K, Rtr, FrnW, DŽ, NdŽ, KŽ, Lex 99, MŽ, MŽ 511, N, M, L; ***veñgris***, ***-ė*** 2 ‘t. p.’ NdŽ, SD[1] 191, SD 393, Sut

← (v.) le. *Węgier* ‘vengras’ (Linde VI: 165; Swan 2008: 485; plg. Brückner 1985: 609; dar žr. Zinkevičius 1987: 139) → s. blr. *венкгръ*, *венгръ* ‘vengras’ (ГСБМ III: 105), blr. *венгр* ‘t. p.’ (РБС I: 152; ЭСБМ II: 296), r. *венгр* ‘t. p.’ (БТСРЯ 117; Фасмер I: 290)

veñgras 2 (sm.) NdŽ, 4 **1**. ‘senovės laikų keliaujantis prekiautojas’ NS 643 (Eržv), LE XXXIII 367, Sd, Žr, Vkš, Kl: *Veñgrai nešiojo kningas i vaistus* Krš; *Neklausyk, liuob sakys, veñgrų pasakų* Krš; *Jug vengraĩ liūb eiti, liūb nešioti viską* Gršl ir kt. (End, Rg, Grv, Pln, LTR [Grk]); **2**. ‘kastruotojas’ NdŽ, Grk, Jrb, Snt, Gdl, Kpč: *Vengrai, būdavo, eina eržilų romyt* Plv; *Vaikščiojo tie vengraĩ ir romino* Brb

← le. *węgier* ‘klajojantis prekiautojas; išnešiojamosios prekybos atstovas (iš pradžių – vengrų tautybės)’ (SW VII: 524–525) → blr. dial. *вэ́нгар*, *вэ́нгэр*, *вэ́нгяр* ‘gydytojas; kastruotojas’ (СБГП I: 382; Шаталава 1975: 35; Цыхун 1993: 32; plg. ЭСБМ II: 296), r. *венгр* ‘klajojantis prekiautojas (parduodantys ir vaistus [ppr. slovakai, kilę iš Vengrijos])’ (Фасмер I: 290)

veršius (sm.) ‘eilėraštis, posmas’: *wersius* SD 397$_b$ (Skardžius IV: 293)

← (s. / v.) le. *wiersz* ‘eilute surašyti skaičiai ar žodžiai; Šventojo Rašto pastraipa; eilėraštis, posmas, poezija ir kt.’ (< v. v. a. *vers* ‘posmas, eilėraštis’ / ← V. lo. *versus* ‘Biblijos ištrauka, skaitoma mišių metu; žodžiai, surašyti eilute’ ← lo. *versus* ‘eilėraščio eilutė, posmas ir kt.’ [SW VII: 585; Linde VI: 217; SSt X: 185; Kluge 2002: 956; plg. ЭСБМ II: 89; ЭССРЯ I: 119; Niermeyer 1976: 1078]) → s. blr. *вершъ* ‘eilėraštis’ (ГСБМ III: 138–139; Булыка 1980: 162), blr. *вершъ* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 49)

videl̃čius 2 (sm.) NdŽ, FrnW, KŽ, NmŽ, Trk, Lk, Žg, Bsg, Šln, Lnkv; I, M, BM 200 (Grnk) ‘įrankis pasmeigti valgiui, šakutė’: *Peilis duonai riekti, videl̃čius pasimauti* Lkv; *Pasiimk videlčiùką, būs geriau valgyti* Šv

← (v.) le. *widelec* ‘nedidelės šakės; šakutė ir kt.’ (SW VII: 548; Linde VI: 190) → s. blr. *виделеуъ* ‘šakutė’ (ГСБМ III: 243; Булыка 1980: 102), blr. (dial.) *відэ́лец*, (pl.) *відэ́лцы* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 59; СБГП I: 308; Сцяцко 1972: 80; Сцяшковіч 1972: 82; ЭСБМ II: 130; dar žr. Ostrowski 2006: 16)

vienók (conj.) K, K. Būg, Š, Rtr, DŽ, NdŽ, KŽ, ***vienok*** DP 457, 531, SD[1] 46,198, SD1, 407, 576, Q 21, H, H 154, R, R 16, MŽ, MŽ 20, Sut, I, N, M, L **1**. ‘bet, tačiau,

vis dėlto (priešpriešiniams žodžiams ar sakiniams jungti)': *Vienok ne laikas man dabar raudoti* Vd; *Nedaug tokių (kovotojų) tebuvo, vienok jų skaičius vis augo* J. Bil; *Eik, berne, tu vienók žirgelį nubalnok, vesk stainion!* JD 11 ir kt. (BP II 78, M. Valanč, S. Stan, D. Pošk, BB Jer. 3.8, VlnE 203, PK 139, DP 472, Ch[1] 2PvK. 4.8, S. Dauk); 'tos pat reikšmės sudėtinio jungtuko dėmuo' PK 59, 60, MP 68, Ch[1] Jn. 20.29, BsP III 254 (Brt): *Bet vienok toksai kūdikis ing bažnyčią tur būti atneštas* Mž 119; *Kiti, kurie geresniai žino, tatai esti, kurie visuosu daiktuosu nieko nemoka, o vienok tariasi vis moką, tie tokio tarnavimo ir darbo mano neprivalo* Vln 46; *Pakirskiat medį ir pagadinkiat jį, bet vienok kelmą su jo šaknimis palikiat žemėje* BB Dan. 4.20; *Tie (paukščiai) nei sėja, nei pjauja, nei kluonuosn sukrauja, o vienok juos peni Tėvas jūsų dangujęjis* DP 331; **2**. 'antroji porinio jungtuko dalis, rodanti ryšį su nuolaidos šalutiniu sakiniu' DK 61, MP 134, SP I 11, Vln 24: *Nors oras truputį atvėso, vienok prakaitu rasoja visų kaktos* Žem; *Katinas blezdingą vienók neėda, kad ir sugauna* Prk; *Nors mažas prūdelis, vienok žuvies yra* Nm ir kt. (J. Bil, O, DP 582, Ch[1] Mr. 14.29, A 1885: 24, SntD 23 [intarpas], Kos 246, S. Dauk); 'tos pat reikšmės sudėtinio jungtuko dėmuo': *Norint visi gerai dirba, bet vienók visi ne vienaip dirba* DP 384; *Nes ir vėjas, norint tu jo neregi, o vienok valna yr, jog pučia* DP 255; **3**. 'todėl': *Esu labai liūdna, kaip avelė blūdna, vienok kad neturiu prie ko prisiglaustie* (rd.) TŽ I 306 (Mrs)

↔ (v.) le. *jednak* 'vis dėlto; kad ir kas bebūtų' (SW II: 154; SPW IX: 369–375; dar žr. Zinkevičius 1994: 216; Smoczyński 2005: 403) → s. blr. *однакъ* 'vis dėlto' (ГСБМ IX: 171–172) – partityvinis vertinys

vigãdyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb.) J **1**. (tr.) 'lepinti': *Šite aš ją (karvę) vigãdiju: ar plutelė, ar burokiukas, vis par jos šikinę pereina* Klt; (refl.) KŽ; (refl.) 'gerai be rūpesčio gyventi': /\ *Vigãdijas kaip egurklas ant lentalės* Vvr; **2**. (refl.) 'verstis, manytis': *Kaip nori, taip vigãdykias* Všv

← (v.) le. *wygodzić* ([v.] le. *wygadzać*) 'įsiteikti, pataikauti; prisitaikyti; daryti kam paslaugą ir kt.' (SW VII: 866–867; Linde VI: 392; ЭСБМ II: 250–251) → s. blr. *выгодити* 'įsiteikti, meilikauti; pagelbėti; paskolinti' (ГСБМ V: 140) ∌ blr. *выгадаць* 'sugalvoti; turėti naudos, verstis' (Носовичъ 1984: 79; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 63),

‖ ∌ r. *выгáдывать*, *выгадать* 'sugalvoti; verstis' (Даль I: 283) ≠ r. dial. *выгодить* 'nutikti, atsitikti' (СРНГ V: 266)

išvigãdyti (verb.) **1**. (tr.) 'išlepinti, išpaikinti' Tvr, Trk, Klm: *Gerai dabar jaunimas išvigãdytas* Vdk; (refl.) KŽ, Trk: *Vaikas dideliai įlepęs, t. y. išsivigãdijęs* J I 521; **2**. (refl.) 'būti pravarčiam, reikalingam, praversti' Skp: *Nebėra gerų darbinykų, tai išsivigãdijo ir prastieji* Krs – žr. *vigãdyti* (partityvinis vertinys)

pavigãdyti (verb. intr.) 'palepinti, patarnauti': *Reikė(jo) pavigadytei seniui, kai buvo gyvas, būt ką nors palikęs* Trgn; (refl.): *Nu basims reik pasivigãdyti* Trk – žr. *vigãdyti* (praef. lie. *pa-* vedinys)

vilagaĩ 3[b] (sm. pl.) Š, K. Būg, Arch XX 517, FrnW, NdŽ, KŽ, O, Rtr **1**. 'atvartas, atlankas, apsiuvas (ppr. iš kailio)': *Baroninė su vilagaĩs iš baronų tur už-*

pakaly magzčius JR 104; *Kepurė su dvim ausim ir vilagaĩs bus kapūzė* J II 34; *Svočiule, pumpure, graži tavo kepurė, vienų šilkų vilagų, sudabrinių guzikų* NS 734; **2**. ‘vilnos, plaukai, gaurai’ Šmk, Grz: *Kaip paragavo, tapo akivaizdoje kuom keisčiausiu ėreliu su aukso sidabriniais vilagais* Gmž (Krd); *Jis tam šuniui tik džiubt į vìlagus* Alk; *Susišukuok savo vìlagus* Plut /\ *Kas jam in vìlagus intsisuko (ką jis sugalvojo)?* Išl

← (v.) le. *wyłoga*, pl. *-i* ‘palaidinės atvartas, apsiuvas; durų stakta ir kt.’ (SW VII: 921; Linde VI: 420–421; ЭСБМ II: 266) → s. blr. *вылога* ‘priekinės drabužio dalies atvartas’ (ГСБМ V: 255), blr. dial. *вылóга*, (pl.) *вылóгі*, *вылáгі* ‘drabužio atvartas, -ai’ (СГЦБ I: 72; СБГП I: 357; Сцяшковіч 1983: 96) – dar žr. *vìlagas*

vilgatìs 3[a] (sf., sing.) Vs, ***vìlgatis*** 1 ‘drėgmė’ Lp, Vlk, Ūd, Rdm: *Be vilgatiẽs kas gali augt* DrskŽ; *Vìlgatis, kai pelėja ir šlapsta sienos* Rod; *Kad kiek kur vilgatìs, tai ir prisveisia kandų* Pv ir kt. (Prl, Pns, Rtn, Nmn, Švnč)

← (v.) le. *wilgoć* ‘drėgmė, skystis; temperamentas; drėgna vieta’ (SW VII: 609; Linde VI: 235) → blr. (dial.) *вúльгоць* / *вíльгаць* ‘atlydys, atodrėkis; drėgmė’ (Носовичъ 1984: 66; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 59; СБГП I: 310; ЭСБМ II: 139)

vìlija 1 (sf.) NdŽ, Ds, ***vilijà*** 3[b] SD 399, M, KŽ, ***vylija*** N, [K] **1**. ‘didžiųjų švenčių išvakarės’: *Pieną atima, palaidydami karves šv. Jono vilijos vakare lig dvylikei* flk; *Vieną kartą švento Jono vilijos vakare susivirinusios josdvi (raganos) kaži kokių žolių puodelį* Sln; *Vakar buvo gegužinė, šv. Jono vilija, naktis burtų ir laimės, paparčio žiede pražystančios* LzP; **2**. ‘pasninkas prieš šventes’: *Buvo užlaikomi pasninkai: penktadieniai be mėsos, vilijos – nei mėsos, nei pieno* M. Katk; *Šiandie vilijà, tai su mėsa neduosi, pavalgysma pieno* Lkm; *Šiandien vìlija prieš Visus šventus* Vkš ir kt. (S. Dauk, Švnč, Trgn, Kp)

← v. le. [dial.] *wilija* (le. *wilja*) ‘šventės, siejamos su pasninku, išvakarės; Kūčios; Kūčių vakarienė ir kt.’ (SW VII: 604–605; Linde VI: 236; Karłowicz VI: 125; Moszyńska 1975: 211) → s. blr. *вилия*, *вилея* ‘šventės išvakarės’ (ГСБМ III: 265; Булыка 1980: 177), blr. *вúлія* / *вилéя* ‘gavėnia, pasninkas’ (Носовичъ 1984: 57; ЭСБМ II: 137) – dėl kilmės žr. *vigìlija*

vilijóti, *-ója*, *-ójo* (verb. intr.) ‘pasninkauti (ppr. prieš šventes)’ Lp, Švnč: *Jei penktadienį pirma (Kalėdų) diena, tai ketvirtadienį reikia vilijót* Alv ⇦ *vìlija*, *vilijà*, *vylija*

viršas 2 (sm.) ‘eiliuotas kūrinys, strofa, eiliuoto kūrinio eilutė’ NdŽ, Klb IV 390, Sut: *Choras tur antra puse viršo atliepti* Mž 500; ***viršùs*** 4 ‘eiliuotas kūrinys, strofa, eiliuoto kūrinio eilutė’ [K], N, KŽ: *Tarp kitų nekurius viršùs rašė apie paskutinius amžius, kurių viršų pirmosios literos padaro tuos žodžius grėkiškai: Jėzus Christus, sūnus Dievo, ižgelbėtojas, kryžius* DP 56

← s. le. *wirsz* ‘eilute surašyti žodžiai; eilėraštis, posmas; poema’ (SSt X: 185; dar žr. Urbutis 1981: 200) → r. (dial.) *вúрши* ‘eilės’ (Даль I: 206; ПОС IV: 25; Шанский I[3]: 104) – dėl kilmės žr. *veršius*

viršikas (sm.) ‘eiliuotas kūrinys, strofa, eiliuoto kūrinio eilutė’ KŽ: *O žinom teipag gerai, ką ansai žmogus pahonių kokį viršiką įrašė* MP 62

← le. *wirszyk* ‘posmelis, eilėraštukas’ (SW VII: 627) → s. blr. *виршикъ* ‘eilėraštukas’ (ГСБМ III: 290) – dėl kilmės žr. *veršius*

vizitavoti, ***-oja***, ***-ojo*** (verb. tr.) ‘lankyti įstaigas, tikrinti jų veiklą’: *Tada vizitavojantiemus... alba kamarnykas, alba kits kursai tam tikras būtų bei lietuviškai mokąs iš viežlybų vyrų tur būti priskirtas* VoL 100 (prš); *Bažnyčios vizitavotos angu per byskupą atlankytos būtų* VoL 100 (prš)

← (v.) le. *wizytować* ‘aplankyti; svečiuotis; tikrinti, peržvelgti’ (< V. lo. *visitare* ‘aplankyti; tikrinti’ [SW VII: 635; Linde VI: 253; Niermeyer 1976: 1113; plg. ЭСБМ II: 133]) → s. blr. *визитовати*, *визытовати* ‘aplankyti; tikrinti’ (ГСБМ III: 262), blr. *визытовáць* / *візытаваць* ‘apsilankyti, kad būtų patikrinta; aplankyti’ (Носовичъ 1984: 57; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 59)

vizitúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) **1**. ‘vykti vizito, lankyti(s)’ RŽ, DŽ, NdŽ, TŽŽ: *Anais laikais Lietuvoje dar tebebuvo gražus paprotys per Velykas vizituoti savo gimines, draugus ir pažįstamus* V. Aln; **2**. ‘ateiti, atvykti sveikatos tikrinti’ TŽŽ: *Gydytojas vizitúoja ligonius* DŽ; **3**. ‘lankyti įstaigas, tikrinti jų veiklą’ DŽ, TŽŽ: *Vilniaus univer(sitetas) sudarė savo instrukcijas, kurias (vizituotojai), nuvykę mokyklų vizituoti, perskaitydavo mokyklų personalui* LE XXXIV 429 – žr. *vizitavoti*

vlõsnas, ***-à*** 4 (adj.) Sch 339, [K], FrnW, KŽ **1**. ‘savas, nuosavas’ B 386: *Avis mano vlosnas penkias ant grunto pono mano, ant lauko, padvarnykai pono Jono Losono ir malžonkos jo, Misius Povilaitis ir su sūnumis dviem Jurgiu ir Vaičiu, stovinčias (kainuojančias) po aštuonias dešimtis gr[ašių] liet(uviškų) su vlosnu įsakymu pono Losono ir pačios ponios Losonienės pagriebė, ing namus savo parvarė* LT I 352 (srš) /\ *Savo vlosnas kampelis daug vertas* MŽ, PrL XVII 17, N; *vlõsna* (n.): *Yra kalbėjimas, netariant žodiškas, bet daiktiškas, kurime tatai, kas tiektai vienos natūros yra vlosna, netariant kitai natūrai ypačiai, kaip ir atskirai, bet visai personai... priduodama esti* MT 22; *vlosnaĩ* (adv.) N, KŽ; **2**. ‘tikras, gyvas’ Q 323, Lex 58; *vlosnaĩ* (adv.): *Visiesi tur išpažinti, jog Večeria Viešpaties vlosnai ir tikrai yra sakramentas* BzB 165

← s. le. *włosny*, (v.) le. *własny* ‘priklausantis vienam asmeniui, nuosavas; tinkamas, teisingas ir kt.’ (< s. č. *vlastní*, *vlastný* ‘nuosavas; gimininga; tos pačios šeimos atstovas’ [SW VII: 650–651; Linde VI: 259–260; SSt X: 249–251; Machek 1968: 693–694; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 570; Фасмер I: 327; dar žr. ЭССРЯ I: 124]) → s. blr. *власный* (*властный*, *уласный*, *уластный*) ‘priklausantis vienam asmeniui, nuosavas; teisėtas; tikras, tinkamas’ (ГСБМ IV: 22–25; Булыка 1980: 79), blr. *влáсный* ‘nuosavas’ (Носовичъ 1984: 60), s. r. *власный* ‘nuosavas; tikras’ (СРЯВ II: 219–220) ∌ blr. (dial.) *улáсны* ‘nuosavas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 324; СБГП V: 203), r. dial. *влáстный* ‘t. p.’ (Даль I: 213)

lõcnas, *-à* 4 (adj.) ‘savas, nuosavas’ R, [K], J, Mžk, Kp, Ds: *Ko jums reikia senam dirbti, juk turit lõcną sūnų* Krok; *Atidavei pinigus, Zosės locnuosius* J. Žem; *Jis turiąs savo lõcną karvę* BM 78; *Tai kam mano lõcną daiktą kliudai?* Jz; *locnaĩ* (adv.) [K] (LKŽe); *Kad ne*

locna grytelė būtų, seniai būtumėm išėję kitur gyvent ŠLSP 144; *Ir paliko jau turtingu, ir nusipirko savo locną arklį* ŠLSP 48; *Mano tėvo nabašnyks davė jam plecių, pasistatė savo locną grytelę ir gyven sau kai pons* ŠLSP 142 (SŽ 350) – žr. *vlõsnas*, *-à* (leksemos morfologinės struktūros kaitą, matyt, lėmė kontaminacija su homonimu lie. *locnùs*, *-ì* ‘palankus, meilus kam’ [žr. s. v. *locnùs*, *-ì*])

locnintis, *-inasi*, *-inosi* (verb. tr.) ‘savintis ką’ M ⇦ *lõcnas*, *-à*

vlosnastìs 3[b] (sf.) **1**. ‘nuosavybė, turtas’ B 386: *Pasirodyk tiemus, kurie iš pradžio(s) tavo buvo išrinkimas (paraštėje vlosnastis)* BB Sir. 36.17; *Būsit vlosnasčia mano* Ch 2Moz. 19.5; **2**. ‘savybė, ypatybė’ N, [K], KŽ: *Kodėlei vlosnastis vienos natūros neesti duodama antrajai natūrai in abstracto? – Nesa būtų sumišimas natūrų, tarp savęs vlosnastims sumišus* MT 23

← s. le. *włosność*, (v.) le. *własność* ‘tikrumas, tiesa; dalykas, priklausantis vienam asmeniui, nuosavybė ir kt.’ (< s. č. *vlastnost* ‘patogumas; nuosavybė; giminystės ryšys’ [SW VII: 649–650; SSt X: 248–249; Linde VI: 258–259; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 571]) → s. blr. *власность* (*властность*) ‘nuosavybė; tikrumas, tiesa’ (ГСБМ IV: 20–22), blr. *улáстносць* ‘nuosavybė’ (Носовичъ 1984: 60) ⊉ blr. *уласнасьць* ‘nuosavybė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 324)

lõcnastis 1 (sf.) ‘nuosavybė’ M, Lp: *Tai jo lõcnastis, nekušink* J – žr. *vlosnastìs* (leksemos morfologinė kaita, matyt, nulemta kontaminacijos su partityviniu homonimu lie. *locningùmas* ‘palankumas, meilumas kam’ [žr. s. v. *locningùmas*])

locnùmas 2 (sm.) ‘tai, kas nuosava, sava’ N, [K] – žr. *lõcnastis*

vóga 1 (sf.) [K], OGL I 139, Lk, Šk, Alvt, ***vogà*** 2 NdŽ, FrnW, Jnšk, Slm, Plvn **1**. ‘svarstyklės’ R, MŽ, N, M, KŽ, Varn, Grv, Al: *Vogos bliūdelės* R 390, MŽ 524; *Bezmėnai būdavo, paskum ir võgos atsirado jau, su võgom (sverdavo grūdus)* Slm; *Pasvėriau – dvidešimti keturi svarai – didžiosios vógos* Kv ir kt. (VlnE 169, BB Jer. 32.10, Sln); ‘svarstyklių lėkštelė’ R 324, MŽ 434, KŽ; **2**. ‘svorio sunkumas’ NdŽ, Slm: *Aukso voga* Q 229; *Nėra vógos (trūksta svorio)* OZ 61; *Svaras arba voga (buvo): grūdas svaras, stukas, pundus, birkuva* S. Dauk ir kt. (Rk, Žg, A 1885: 118); ‘(prk.) svarba’: *Ponas truputį žemiaus bylojo, kad kiekvienas mažiausias, kursai tiktai yr mano karalystoj, dabar didesnės vogos* MP 14; **3**. ‘sieninio užtraukiamo laikrodžio svarstis’ Slm: *An sienos laikrodį su võgom turėjom* Jnšk; *Aš buvau gal septynių metų, ka pirmojį laikrodį parnešė su vógums – mušdavo kas pusė adynos* Krp; **4**. ‘svertainė, svarstyklinė’ Ser, NdŽ; **5**. ‘branktas’ NdŽ, KŽ, LKA I 92 (Lnk,Tn), Šts, Gd, Kl: *Voga pri štelvogės, štelvogė pri atsaičių, atsaites pri ašių užmauti – ir trauk vežimą* J; *Porą arklių pasikinko, ta dvi vógos* Pln; *Reikėjo prikalti pri šlajikių tokį kebeklį vógai prikabinti* End ir kt. (Klp, Trk); **6**. ‘branktelis pakabinti lupamam gyvuliui, dereklis’: *Vogą tokią pasidaro, toks, žinai, medis su nosia (avikailiams dirbti)* Žlb

← (s. / v.) le. (dial.) *waga* ‘svarstyklės; pastatas, kuriame sveriama; svėrimas; trauka; gyvūnų takas; svarmuo; pasvertas kiekis; svoris; svarba, svarbumas; pagarba; svirtis;

lynas, virvė; pakabinami svarmenys; branktas; audimo staklių svarmenys; verpimo ratelio pedalas ir kt.' (< v. v. a. *wâge* / s. v. a. *wâga* / v. *Wage* 'svarstyklės; svarmuo; svoris' [SW VII: 442–443; Linde VI: 125–126; SSt X: 34–35; Karłowicz VI: 64; PSTS I: 332; Brückner 1985: 598–599; Фасмер I: 263; ЭСБМ II: 12; Wackernagel 1878: 368; Köbler 1993: 2185; Schützeichel 2012: 367; dar žr. Zinkevičius 1988: 131; plg. Шанский[242] I[3]: 4]) → s. blr. *вага* 'svoris; svorio matavimo sistema; teisė sverti; svėrimo mokestis; svarstyklės; patalpa, kurioje sveriama; svarba; jėga, galia; pagarba; esmė; kokybė; kabantys svarmenys, kuriais įjungiamas mechanizmas arba naudojami pusiausvyrai išlaikyti' (ГСБМ II: 284–287; Булыка 1980: 188), blr. (dial.) *ва́гà*, *ва́га*, *ва́ѓа* 'svoris; svarmuo; svarstyklės; svarstyklių svirtis; tai, kas sveriama; svirtis; jėga; svarba; pagarba' (Носовичъ 1984: 42; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 54; Сцяцко 1972: 129–130; СБГП I: 264), s. r. *вага* 'svoris; svorio matas' (СРЯВ II: 9), r. *ва́га* 'svoris; sunkumas; svarstyklės; svirtis ir kt.' (Даль I: 159)

vógas 1 (sm.) NdŽ, Rg, 3 KB II 54, *võgas* 2 **1**. 'branktas' Q 332, R, MŽ, N, K, FrnW, Kl, End, NmŽ, Grk, Graž, Tlž: *Nusikabino vógas nuo brako* Br; *Pykabink du vógu py vežimo* Dov; *Kad pasibaidė arklys, tai tik võgai į roges muša* Gl ir kt. (Kv, Grš); **2**. 'svarstyklės' S. Dauk, NdŽ; 'svarstyklių svirtis' K, NdŽ, KŽ; **3**. 'svorio sunkumas': /\ *Kokį vógą kitam duosi, tokį ir pats gausi* Vvr; **4**. 'varpo šerdis' K I 555, K II 176, K, KŽ – žr. *vóga*, *vogà*

võlas 2 (sm.) K, Mit VI 55, NdŽ, Grz, Žr, 4 Jd, ***vólas*** 1 BŽ 30 **1**. 'velenas žemei lyginti, grumstams trupinti, ristuvas' Kos 58, M, LTE XII 373, Vdš, Všv, KlvrŽ, Brs, Br, Krsn: *Jis grumstus volija su volù* J; *Su lygiu volù volija, su rantėtu volù krumslius daužo* Vkš; *Volaĩs visa sumaigyta* DrskŽ ir kt. (Jd, Tlž, Kl, Pns, Antš, Škn, Všk, Trgn, PolŽ 445, NdŽ, Vkš, Rdm, Jrb, OZ 61, Antr, Snt); 'rąstas lentoms': *Mylas skaitytojau, mun neparodysi tiek eglynų ir pušynų, išaugusių į ronus ir volus* S. Dauk; 'apvalainas daiktas, kišamas po stumiamais sunkiais daiktais' NdŽ; **2**. 'įvairios paskirties velenas, ritinys' LsB 179, NdŽ: *Võlo nepaleisk greita suktis, ba inlėks šulnin* DrskŽ; *Kasant šulnį, pasidirba volą žemėms iš duobės ištraukti. Võlą pastato šalip duobės ant sukeistų karčių* Vkš; *Lygusis võlas* PolŽ 127 ir kt. (Slk); **3**. 'kuliamasis ar minamasis reketys' Kos 155, K. Būg, Vkš: *Mes liuobam su spragilu kulti rugius, o su volù – vasarojus* Kl; *Toks võlas buvo, ta võlą su dum arklium (liuob) suks* Vž; *Bet jau tik tumet ilginių (šiaudų) dirbti negalėjo, võlas sudaužo šiaudus* Žlb ir kt. (Plt, Kl, Žlb, Kv, Rt, Všv, Yl, Bdr, Kair, Rt, Lkš); 'velenas aliejui spausti': *Toks buvo võlas raupliuotas, tas võlas liuob sugrūs sėmenis* Kl; '(maniežo) grąžulas': *Nulūžo maniežo volas* Klvr; **4**. 'staklių velenas, ant kurio riečiami metmenys ar audinys, riestuvas' NdŽ, LKA I 132 (Ktč), Kv, Dt: *Siūlus reikėjo užriesti ant võlo* Tlž; *Gijos per nytis eina ant võlo* Tlž; *Pataisyk, võlas atsileido* Lkš ir kt. (Akm, LTR [Užv]); 'audinio rietimas': *Pritiesiam po penkis šešis volus tų audeklų* Žd; **5**. 'staklių ritinys nytims pakabinti' LKA I 133: *Nytys an*

[242] Kai kurie slavistai teigia, kad tai yra bendraslaviškasis skolinys iš s. v. a. *wâga* (plačiau žr. Преображенский I: 61–62; Шанский ibd.; ЭССРЯ I: 92).

võlo pakabinamos Žvr; *Volẽliai* LKA I 133 (Šn, KzR); *Voliùkai* LKA I 133 (Brb); **6**. ‘pagalys, dedamas skersai po sunkaus daikto apačia, padėklas’ MŽ 315, N, BS 154, [K], LV IV 496, FrnW, NdŽ, KŽ: *Gerus volùs padėk po bačka* J; **7**. ‘staklių slinkis, pariestinis’ LKA I 132 (Brs): *Volẽlis* LKA I 132 (Pp); **8**. ‘šeiva’: *Nuvysiam tas gijas, nušpuoliuosiam: tokie võlai buvo, kur špuoliuoti liuobam mes (lininius siūlus)* Bdr; **9**. ‘kas suritinta ar ritinama, ritinys’ LV IV 496, FrnW, Sd: *Užėmęs šieno võlą ir versk* J; *Į volus šieną sugrėbti* BS 154, N; *Šieną sugrėba į võlą ir apžabinę su grėbliais padeda į kūgį* J ir kt. (DrskŽ, Ds, LKT 136 [Prk], Švnč, Kvr, Ūd, Dbk, Vdn, Pls, Rdn, Plvn, Nt, Vj, Graž, Mrc, S. Dauk, Kel 1879: 44, K II 13, NdŽ, Rmš); **10**. ‘kamuolys, gumulas, tumulas, ratas (apie ugnį, debesis)’ Rtr, Vl, Ms, Sd: *Ir ateina tuo grioviu ugnės võlas toks* Vkš; *Rieta nu to šmoto du dideli võlai ugnies* Lnk; *Par gaisrą võlais liepsna verčias, eita* J ir kt. (J, Upn, Skd, Prn, Rmš, V. Krėv, Dr, M. Katil, DS 203 [Šmk]); **11**. ‘grumstas’ Vl, Ar, Jnš: *Su volù žemės norėjo mesti* J; *Võlai kaip žąsys, negali išakėti* J; *Šlapią dirvą suariau, tai dabar vieni volaĩ* Stak (LKŽe); **12**. ‘svirties skersinė dalis, kartis’: *Võlas iki kuř stóras ažùtįstas* Maciučiai (DvŽ II 544)

← (v.) le. *wał* ‘velenas, velenėlis, ridinys’ (< v. *Walze* ‘velenas, ritinys’ [SW VII: 452–453; Linde VI: 128; ЭСБМ II: 29–30; Kluge 2002: 971; plg. Шанский I^3: 9]) → s. blr. *валъ* ‘ašis, ant kurios tvirtinamas vandens malūno ratas’ (ГСБМ II: 311), blr. *вал* ‘velenas’ (ТСБМ I: 454; ЭСБМ II: 29–30), (s.) r. *валъ* ‘velenas’ (Даль I: 162; СРЯВ II: 12)

vonià 4 (sf.) **1**. ‘didelis pailgas indas maudytis’ Š, Rtr, BŽ 43, OZ 61, PolŽ 22, 38, 119, FrnW, KŽ, ŽŪŽ 24, MedŽ 296, 319, LTE XII 386: *Vonios gaminamos iš ketaus ir plieno, emaliuotos* rš; *Maudytis voniojè* DŽ; *Medinė vonià* NdŽ ir kt.; ‘patalpa, kur įrengtas indas maudytis’: *Gal vonioj muilas padėt?* Mlt; **2**. ‘medinis kubilas, gelda mėsai laikyti, skalbti’: *Žarnas sukiam (verčiam) voniõn kokion ar niekočion ar kamiñ* Dv; **3**. ‘(ppr.) atliekama maudantis gydymo procedūra’ OZ 61, DŽ: *Balneoterapija – gydymas voniomis* MedŽ 71; *Dumblo, purvo vonià* NdŽ; *Druskos, vandens vonià* NdŽ ir kt. (LTR [Auk], Dg, Dv, Jsv, rš, Pč, Vaižg); (ppr. pl.) ‘grūdinamoji procedūra’ KŽ: *Saulės võnios* DŽ; *Oro vonios* rš; **4**. ‘(tech.) indas kam nors laikyti, apdoroti, rezervuaras’ DŽ, LTE XII 386, LE XXXIII 100: *Mirkymo, grūdinimo vonià* DŽ^2; *Beicavimo vonia* rš; *Tarp lakštų esanti ertmė sudaro tepalo vonią* rš

← (s. / v.) le. (dial.) *wanna* ‘metalinis, porcelianinis, marmūrinis ir kt. indas maudytis; didelė statinė; maudymasis ir kt.’ (< v. v. a. *wanne* / s. v. a. *wanna* ‘vonia, gelda; indas; grūdų, pašaro vėtyklė ir kt.’ ← lo. *vannus* ‘vėtyklė’ [SW VII: 456; Linde VI: 133; SSt X: 41; Karłowicz VI: 69; Brückner 1985: 600–601; Шанский I^3: 18; LEW 1195; Köbler 1993: 2202; Schützeichel 2012: 371; MLex 308; Филичева 2003: 136; dar žr. Walczak 1991: 106, 1995: 92]) → s. blr. *ванна* ‘vonia; krikštykla; patalpa, kurioje maudomasi gydantis; gydomoji priemonė’ (ГСБМ II: 315–316; Булыка 1980: 101), blr. *ва́нна* ‘didelis indas maudytis’ (ТСБМ I: 460; plg. ЭСБМ II: 53), s. r. *ванна* ‘vonia’ (СРЯВ II: 16)

võrčikas 1 (sm.) ‘skersinis, už kurio kalbinami viržiai, branktas’ LKA I 92, Lc: *Užnerk viržius ant võrčikų ir važiuojam* Rdn; *Pagavę vagį võrčikais užtašė (užmušė)* Krkl

←[243] le. dial. *worczyk* /ǫorczy̯k/ ‘vieninių ratų vienas iš dviejų rodiklių, tarp kurių įkinkomas arklys’ ѣ (s. / v.) le. *orczyk* ‘vieninių ratų, rogių arba arklo vienas iš dviejų rodiklių, tarp kurių įkinkomas arklys ir kt.’ (< v. v. a. *ortschît* ‘t. p.’ [Karłowicz III: 461; SW III: 823; SPW XXII: 75; SSt V: 625; Grabka 2002: 75, 82; Фасмер III: 155; ЭСБМ II: 69; Аникин I: 310; dar žr. Zinkevičius 1978: 150]) → s. blr. *ворчыкъ* ‘vieninių ratų vienas iš dviejų rodiklių’ (ГСБМ IV: 195), blr. (dial.) *во́рчикъ* / *во́рчык* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 67; СБГП I: 328–329), r. (dial.) *во́рчакъ*, *во́рчик* ‘t. p.’ (Даль I: 246; СРНГ V: 128)

võrčiukas 1 LKA I 92 (Lc, Vkš, Pp, Lk, Užv, Pvn, Varn, Šauk, Škn), Lž, *vórčiukas* 1 ‘t. p.’ LKA I 92 (Lc, Lkv, Krkl): *Visaip anus vadina, kiti võrčiukais, kiti vogoms, čia võrčiukai daugiau* Trš; *Võrčiukai daužo arkliams kulnis* Trš; *Porininkei brikai padariau naują võrčiuką* Als – žr. *võrčikas*

võžyti, ***-ija*** (***-yja*** [K], Šmk, ***-ia***), ***-ijo*** (***-yjo***) (verb.) NdŽ, KŽ, FrnW, LzŽ **1**. (tr.) ‘sverti, svarstyti (svarstyklėmis)’ Kos 58, Rtr, NdŽ, PnmŽ, Bgt, Ktk: *Seniau niekas vogų tų neturėjo, nei võžydavo* Šln; *Kai žydas žuvis vožis, žiūrėk, kad nesuktų* Slk /\ *Vožija kai žydas pipirus* Aln ir kt. (NdŽ, Lš [dar žr. ZtŽ 783; ZŠT I: 158]); **2**. (intr.) ‘būti tam tikro svorio’ NdŽ, LzŽ, Rs, Vdš: *Badum užmareno, keturiasdešim aštuonias kilias tik võžijo* Aps; *Ir kalvis padarė ankarą, kad võžyjo penkiolika pūdų* LB 201; *Po penkius čviekus kalkit ir žėdnas čviekas kad po pūdą võžytų* VoL 373 (Ds); **3**. (tr.) ‘branginti, vertinti’ NdŽ: *Tu neliūbiji pyragų neigi ragaišių irgi nevõžiji gardžiausio gėrimo ponų* K. Donel; *Aš auksą ir sidabrą labai brangiai vožijau* Mit V 290; *Nieko nevožija ir nebijo Dievo* Tat; ‘laikyti kuo’: *Vožija sau kaipo mėšlą smirdintį* ŽCh 87; **4**. (intr.) ‘drįsti, ryžtis’ Mit I 62, Tat: *Jeig aš liepiau jiemus võžyt ir padėt kaklą ir dūšią savą už truputį garbės* DP 16; (refl.) J I 172, M, NdŽ, KŽ, Mrk: *Tada velniai nesivožijo eiti į tą jaują del to, kad ta boba ten buvo su savo maldomis* DS 61 (Rs); *Dukryte mano, jaunoji mano, kaip võžyjaisi už pono eiti?* JV 188; *Nebevožykis daugiau tiems palkusams siūti* Žem ir kt. (Dglš, Iš); **5**. (tr.) ‘mėgti, norėti’: *Vožyti, liūbyti, meilyti, naudyti* Q 77; *Ar vožiji tabako?* R, MŽ, N, KŽ; **6**. (tr.) ‘vaisinti patelę (apie paukščius)’ Lex 14, R 60, MŽ 80, BS 154, [K], Rtr, FrnW, NdŽ: *Dar jauni gaidžiokai, bet vištas jau võžija* Sv

← (s. / v.) le. *ważyć* ‘sverti svarstyklėmis; sverti; nuspręsti; rizikuoti; vertinti; mojuoti; ketinti; nekęsti; rizikuoti; pasiekti lygį, vertę ir kt.’ (SW VII: 476–477; SSt X: 52–54; Linde VI: 150–151; ALEW II: 1274; dar žr. Kabelka 1964: 28, 262; Судник 1975: 142; Zinkevičius 1988: 134; Kregždys 2014$_{d}$: 43) → s. blr. *важыти*, *важити* ‘sverti; kainuoti; sverti svarstyklėmis; (į)vertinti, tausoti; svarstyti; turėti vertę; ketinti’

[243] N. Barszczewskos ir M. Jankowiako (2012: 75) teigimu, šios leksemos protetinio *ǫ-* kilmė sietina su senosios gudų kalbos ypatumais, nors tai gali būti įprastos protezės pavyzdys (Grabka ibd.).

(ГСБМ II: 291–294; Булыка 1980: 184), blr. (dial.) *ва́жиць* / *ва́жыць* ‘sverti svarstyklėmis; rizikuoti; drįsti, ketinti; vertinti; turėti omenyje’ (Носовичъ 1984: 42; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 55; СБГП I: 268; ЭСБМ II: 23), r. dial. *ва́жить* ‘sverti; (pa)kabinti’ (Даль I: 159) – dėl kilmės žr. *vóga*, *vogà*

suvožyti, *-ija*, *-ijo* (verb. tr.) ‘s u s v e r t i ’: *Daugiau plūk su plūktuvėm, suvožij į pundelius ir į birkavus* ŠLP 260 (SŽ 669) – žr. *võžyti*

Z

zachãdas 2 (sm.) ‘p e l n a s’ ZtŽ 785; ZŠT II: 247

← (s. / v.) le. *zachód* ‘veikla; užsiėmimas; pastangos; rūpinimasis ir kt.‘ (SW VIII: 40; Linde VI: 607; SSt X: 57–58) → blr. *захо́дъ* ‘rūpinimasis, rūpestis ir kt.’ (Носовичъ 1984: 191)

zajanklỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘k u r i s m i k č i o j a’ NdŽ, Antz, Nč

← (v.) le. *zająkliwy* ‘miknius’ (SW VIII: 108; Linde VI: 655) → blr. dial. *заянкли́вы* ‘miknius’ (СБГП II: 212)

zakristijà 2 (sf.) FrnW, DŽ, NdŽ, TŽŽ, ***zakrìstija*** 1 ‘k a m b a r y s b a ž n y č i o j e k u l t o r e i k m e n i m s l a i k y t i i r a p e i g o m s p a s i r e n g t i’ OZ 64, NdŽ, KŽ, LzŽ, Tlž, Q 127, N, K, M, LL 306, Rtr, LE XXXV 22: *Pilna zakristijà tų bobų, liš vienos bobos* Lz; *Gali ateit į zakrìstiją – kunigas ema* Tlž; *Int zakristìją prieš Kūčias nueini plotkelių* Brš; *Važiuodavo kiton pusėn bažnyčios, pro zakristìją, pro kitas duris* Rk; ***zokristijà*** 2 ‘t . p .’ NdŽ, FrnW, KlK 22, 75 (Skd), KŽ: *Įvedins liuob motriškas, par zokristìją ves* Jdr; *Po sumai atėjo in zokristiją* BsV 290 (Brt)

← v. le. *zakrystyja* (le. *zakrystja*) ‘kambarys bažnyčioje ar patalpa greta jos kulto reikmenims laikyti ir bažnytiniams drabužiams apsirengti’ (< V. lo. *sacristia* ‘zakristija; zakristijono pareigos’ [SW VIII: 139; Linde VI: 674; Niermeyer 1976: 929]) → s. blr. *закристия* (*закрестия*) ‘patalpa bažnyčioje, kur kunigas ruošiasi mišioms; zakristija’ (ГСБМ X: 259; Булыка 1980: 178)

zalniẽrius 2 (sm.) ‘k a r e i v i s’ KB II 108, K, NdŽ, KŽ, N: *Kaip čia siena buvo, vis zalniẽriai stovėjo pry mūso* Vn; *Tas kartą zalnieriumi pastos* KB I 13; *Zalniẽriai kiek biskį susišaudydavo, i viskas vėl gerai būdavo* Ktč ir kt. (RD 46, KlpD 80 [*Ir kaip koks zalniẽrius, krygėj nosį palikęs... į baudžiavą slenka* K. Donel (Kabelka 1964: 262)])

← le. dial. (DLd [Kujawy]) *zołniér*, *zołniérz* ‘kareivis’ (Karłowicz VI: 447; dar žr. Kregždys 2014$_{d}$: 43) → s. blr. *золнеръ* ‘karys’ (ГСБМ X: 46; Булыка 1980: 61) – dėl kilmės žr. *žalniẽris*, *žalniẽrius*

> *zelnieráuti*, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘a t l i k t i k a r i n ę p r i e v o l ę , b ū t i k a r e i v i u , ž a l n i e r i u m i’: *Kaltybė zelnieráuti* K II 58; *zelnieriáuti*, *-iáuja*, *-iãvo* ‘t. p.’ KŽ: *Užaugę vyrai turėdavo eit zelnieriáut* Rg ⇐ *zelniẽrius*
>
> *zelniẽrius* 2 (sm.) K, NdŽ, FrnW, N, Sch 250 **1**. ‘k a r e i v i s’: *Jie buvo nepatenkyti, kad negalėjo į zelnieriùs pastoti* Plšk; *Parėjo daug zelniẽrių prie rubežiaus* Ktč; *Linijos zelniẽrius* K II 31; *Čia gul jaunas zelniẽrius karaliaus jėgerėlė* LB 39; *Ten mergelė žlugtą skalbė; zelnierukai žirgus girdė* TDr VII 38 (Prk); **2**. ‘š v e n d r a s’: *Į grabę augo zelniẽriai* Tlž – žr. *zalniẽrius* (su struktūrinio elemento *-a-* > *-e-* kaita dėl vokalinio sinharmonizmo arba regresyvinės asimiliacijos, t. y. **z-**__**a**__**-ln-**__**ie**__**-rius* → *z-**e**-ln-**ie**-rius* [dar plg. s. blr. *желнеръ* ‘karys’ [ГСБМ X: 16; Булыка 1980: 61])

zelnius (sm.) ‘kareivis’: *Nesa jis meldėsi Pono aukščiausiojo, tas pastiprino jam jo ranką, idant jis pasmaugtų stiprųjį zelnių* (orig. *fielniu*), *ir paaukštinojo ragą savo žmonių* BB Sir. 47.6 – žr. *zelniẽrius* (su struktūrinių elementų *-ier-* absorbcija)

zalĩzos 2 (sf., pl.) **1**. ‘tokia arklių liga, geležuonės, pažandės’: *Zalzos – kitep geležuonės, arklių liga užkrečiama* P. Klim; **2**. ‘sloga’: *Jau tas sloguotas visas, jau tas zalzàs turia* Ar; ***zõlzos*** 2 ‘tokia arklių liga, geležuonės, pažandės’: *Zõlzos, karostos par arklį* Ad

← (v.) le. *zołza*, (pl.) *zołzy* ‘skrofuliozė (*scrofulosis*)’ (SW VIII: 597; Linde VI: 1004–1005; Brückner 1985: 656; dar žr. ЭСБМ III: 292) → blr. dial. *зáлзы* ‘skrofuliozė; sloga’ (СБГП II: 225)

zalzóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘sirgti geležuonėmis, pažandėmis’: *Arkliai seiliojasi, zalzoja* P. Klim; ***zolzóti***, ***-ója***, ***-ójo*** ‘t. p.’: *Mano arklys zolzója ir negali ėst* Grv

↔ (v.) le. *zołzować* ‘sirgti skrofulioze’ (SW VIII: 597; Linde VI: 1005) → blr. dial. *залзавáць* ‘sirgti skrofulioze’ (СБГП II: 224)

zamišius (sm.) ‘gerai išdirbta oda’: *ʒamiśius* (KSDk 209v I.2)

↔ (v.) le. *zamesz* ‘iš abiejų pusių minkštai išdirbta oda, turinti tankų pūką; zomša’ (SW VIII: 186; Linde VI: 697; dar žr. SEJL$_2$ 1590) → s. blr. *замешъ* ‘zomša’ (ГСБМ XI: 36) – dėl kilmės žr. *zámšas*, *zòmšas*

zámša 1 (sf.) ‘minkštai išdirbta laukinės ožkos, veršelio, elnio ar briedžio oda’ NdŽ; ***zòmša*** 1 DŽ, NdŽ, ***zómša*** 1 ‘t. p.’ BŽ 159; ŽŪŽ 74: *Dirbtinė zòmša, minkštoji dirbtinė oda, turinti pūkuotą paviršių* LTE (Papildymai) 148

← v. le. (dial.) *zamsza* ‘iš abiejų pusių minkštai išdirbta oda, turinti tankų pūką; zomša’ (SW VIII: 186; Linde VI: 697; Karłowicz VI: 300) → blr. *зáмша* ‘zomša’ (ТСБМ II: 351) – dėl kilmės žr. *zámšas*, *zòmšas*

zámšas 1 (sm.) ‘minkštai išdirbta laukinės ožkos, veršelio, elnio ar briedžio oda’ DŽ, FrnW, NdŽ, KlK 36, 47, LL 309, Rtr; ***zòmšas*** 1 ‘t. p.’ Rtr, KŽ: *Jis zomšu nešioja* rš; ***zomšius*** ‘t. p.’: *Zomšiu apvilktas* S. Dauk

← (s. / v.) le. *zamsz* ‘iš abiejų pusių minkštai išdirbta oda, turinti tankų pūką; zomša’ (< v. v. a. *saemisch leder* / v. v. ž. *semesch* ‘zamšo oda’ ← pranc. *[peau de] chamois* ‘zomša’ [SW VIII: 186; Linde VI: 697; SSt XI: 131; Фасмер II: 77; Шанский II^6: 48–49; Kluge 2002: 783; dar žr. SEJL$_2$ 1590]) → s. blr. *замшъ* ‘zomša’ (ГСБМ XI: 36), blr. *замш* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 351)

zamšius (sm.) ‘zamšo liemenė’ I, KŽ – žr. *zámšas*

zapalenià 2 (sf.) ‘uždegimas (ppr. plaučių)’ ZtŽ: *Kap griebė mane toj zapalenià!* Dv; *Ažu savo durnos galvos sirgau zapalenià* Dglš; *Keturius rozus zapalenià sirgau* Mlk; *Rytą prausias šaltai išėjus, i stvėrė kaulų zapalenià* Klt (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 547; ZŠT I: 122, II: 367); ***zapalẽnija*** 1 ‘t. p.’ ZtŽ 786; ZŠT I: 122

← le. (dial.) *zapalenie* ‘uždegimas (plaučių ir kt.) ir kt.’ ≠ s. le. *zapalenie* ‘pyktis; nuožmumas; veido raudonis; aistra’ (SW VIII: 202; IAKP II: 564; SSt XI: 136–137; Reczek

1968: 617]) → s. blr. *запаленье*, *запаление* ‘uždegimas’ (ГСБМ XI: 59), blr. *запаленьне* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 113), blr. dial. *запале́не*, *запале́ня* ‘t. p.’ (СБГП II: 236), r. dial. *запале́нье* ‘uždegimas (plaučių ir kt.)’ (СРНГ X: 300)

zãras (adv.) ‘t u o j , n e t r u k u s ’ Krtn, Klm, Nmk, Šln, Bsg, Vl, Šmk, Vvs: *Zãras ateis namop* LKK XVIII 165 (Zt); *Zãras eisiu karklų lupt* LzŽ; *Zãras, žiūrėk, vilkas per tvorą už žąsies ir neša* DrskŽ; *Zãras keltis, o aš dar nežumigau* Pls ir kt. (Kpč, ŽCh 180) (LKŽe); ZtŽ 787; ZŠT I: 68, 128, 186, 251, 326, 343, II: 43, 224, 228, 423, 446

← (v.) le. *zaraz* ‘tuoj, tuojau pat; staiga; iš karto ir kt.’ (SW VIII: 244; Linde VI: 747) → s. blr. *заразъ* ‘tuojau pat; tuo pat metu’ (ГСБМ XI: 123–124), blr. (dial.) *зáраз(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 182; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 115; СБГП II: 245–246; ЭСБМ III: 299)

zažyvóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘š n i a u k t i (t a b a k ą)’ LB 291, FrnW, KŽ, Eiš: *Velnias išėmė tabakierką. – Mažu zažyvosi tabokos?* LTR

← (v.) le. *zażywać* ‘vartoti, naudoti (taip pat ir maistą, tabaką ir pan.)’ (SW VIII: 369–370; Linde VI: 837) → blr. *зажывáць* ‘vartoti’ (Носовичъ 1984: 167)

zbìtkas 2 (sm.) FrnW **1**. ‘e i b ė , i š d a i g a ’ Plng, Ms, Slnt, Als, Vvr, Nmk, Skr, Kt, Ūd: *Langą kam išmušt, vežimą an strieko užkelt, kaminą kam užkišt – tai irgi zbìtkai* Kpč; *Zbìtkų pridirbdavai po tuos klojimus, prisidirbdavai i padainiuodavai* Mšk; *Užu zbitkùs vaikai gaudavo lupt* Šmn ir kt. (Slk, JD 1537, P); **2**. ‘n u o s t o l i s , ž a l a ’ Šmk, Al, Lš: *Teip ta merga, slūžydama pas to gaspadoriaus, daugel zbitkų pridarė* DS 146 (Šmk); *Tik anos (žąsys) zbitkùs padirbdavo: įeis, nuraškys javų pusę lauko* Grz

← (v.) le. (dial.) *zbytek*, (pl.) *zbytki* ‘likutis; viršnormis; niekalas, kvailystė; (pl.) pokštai ir kt.’ (SW VIII: 398–399; Linde VI: 852; Karłowicz VI: 351) → s. blr. *збытокъ* ‘turtas, prabanga; savivalė, pokštas’ (Булыка 1980: 185), blr. dial. *збы́ткі* ‘pokštai, pašaipos; perviršis’ (Сцяшковіч 1983: 167; ЭСБМ III: 317) ≠ blr. (dial.) *збы́так* ‘perviršis, likutis’ (ТСБМ II: 433; СБГП II: 281)

zbitkà 2 (sf.) NdŽ **1**. ‘e i b ė , i š d a i g a ’ Šv, Krt: *Tam i vaikai, kad zbitkàs darytų* Sdb; *Visokių tų zbitkų kur jau prisakys tas vaikis, tas klebonas nevieryti* Klk; **2**. ‘n u o s t o l i s , ž a l a ’ Dj: *Tavo gyvuliai man padarė didelę zbitką* Pšl – žr. *zbìtkas*

zbitkavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (intr., tr.) ‘i š d y k a u t i , p o k š t a u t i , k r ė s t i (i š d a i g a s) ’ Kln, Vžns: *Vaikai vieni pasilikę tik i zbitkavó(ja)* Kv; *Tai anys (berniukai) jau ką zbitkavódavo, tai, būdavo, man liepia nesakyt niekam* Sld; **2**. (refl.) ‘š a i p y t i s , t y č i o t i s ’: *Any iš mūs zbitkavójasi* LzŽ

← (v.) le. (dial.) *zbytkować* (*się*) ‘turėti ko nors labai daug, pakankamai; triukšmauti, kelti sąmyšį; pokštauti, krėsti eibes ir kt.’ (SW VIII: 399; Linde VI: 854; Karłowicz VI: 351; dar žr. Kardelis 2003: 106) → blr. dial. *збыткава́ць* ‘tyčiotis, niekinti’ (Шаталава 1975: 63; СБГП II: 281) ≠ blr. *збыткова́ць* / *збыткаваць* ‘turėti labai daug, pakankamai’ (Носовичъ 1984: 197; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 122)

zbìtkyti, -ija (*-yja*), *-ijo* (*-yjo*) (verb.) FrnW **1**. (intr.) ‘i š d y k a u t i , p o k š t a u t i ’ NdŽ, Kp, Km: *Pagandina, teip ir nutildžia (vaikus), nebezbìtkija* PnmR; (refl.) Plng, Ms, Als, Pln,

Vkš, Lkv, Šln: *Vaikai, nezbìtkykiatavs!* Grg; **2**. (intr., tr.) ‘daryti žalą’ NdŽ: *Seniau labiau prie Dievo buvo, tai gandydavo Dievu, jau jeigu kai ką ar zbìtkysi, ar ką* Skp – žr. *zbitkavóti*

zbìtnas, ***-à*** 4 (adj.) FrnW **1**. ‘labai didelis’: *Zbitnas angu nerėdnas gadas kaplanų* WP 124; **2**. ‘keistas, juokingas’ Ukm, Blnk; ***zbitnùs***, ***-ì*** 4 Plng, Ms, Slnt, Als **1**. ‘išdykęs, pašėlęs’ Vkš, Brs, Kv: *Nu ana zbitnì buvo, amžinatilsį* KlvrŽ; **2**. ‘vikrus, judrus, energingas’: *Ogi mūs Bronia tokia zbitni mergiotė buvo* Kp; *(Strazdas) nemažas yr, yr kaip varna, bet yr zbitnùs* Sd

← (s. / v.) le. *zbytny* ‘savavališkas; išdykęs, pokštaujantis ir kt.’ (SW VIII: 400; Linde VI: 853–854; SSt XI: 282) → s. blr. *збытний*, *збытный* ‘labai didelis; savavališkas’ (Булыка 1980: 185), blr. (dial.) *збы́тны* ‘greitas, eiklus, bėglus ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 122; Сцяшковіч 1983: 167; plg. ЭСБМ III: 317)

zbradnius (sm.) ‘nedoras žmogus’ FrnW, KŽ: *Reik todrin, idant biskupas būtų... netingus, trezvas, romas, prieteliškas, gadnus mokyti, ne girtūklė, ne zbradnius* Mž 29

↔ (v.) le. *zbrodzień* ‘nusikaltėlis; nusikaltimas’ (SW VIII: 392; Linde VI: 849; Brückner 1985: 648; ЭСБМ III: 315; dar žr. Smoczyński 2005: 162; plg. Zinkevičius II: 272) → s. blr. *збродзень* ‘piktadarys’ (ГСБМ XII: 41), blr. *збро́дзень* ‘vagis, plėšikas’ (Носовичъ 1984: 196; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 122; ЭСБМ III: 315) – partityvinis vertinys

išbradnis (sm.) ‘piktadarys, plėšikas’: *Su išbradniais paskaitytas* Bru – žr. zbradnius

zbradnysta (sf.) ‘niekšybė, nešvankybė’: *Nesa kokio tatai yra šlovė, (jei) zbradnystų dėlei kumščių mūšius nuokenčiat?* VlnE 67; ***zbradnỹstė*** 2 ‘t. p.’ Mit V 165, FrnW: *Pataikos, dykavimo, zbradnystės o latrystės saugojasi, po tam Pono Dievo padėjimu didžiu mokintu vyru pastoja* WP 110; *Saugokis, jeib tavo širdyje nebūtų Belialo darbas* (paraštėje *zbradnystė*) BB 5Moz. 15.9

↔ (v.) le. *zbrodnia* ‘nusikaltimas, niekšybė’ (SW VIII: 392; Linde VI: 849; ЭСБМ III: 315) → s. blr. *збродня* ‘niekšybė’ (Булыка 1980: 118), blr. dial. *збродня* ‘t. p.’ (ЭСБМ ibd.)

zbraĩnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘labai judrus, žvalus, smarkus’ K. Būg (Ds), OZ 64, NdŽ, Šln, Kp, Slk, Bgs, Grš, Lp, Pns, Knv, Vlk: *Nu, tas tavo berniokas jau ir zbraĩnas* Klb VI 106 (Mlk); *Buvau zbraĩnas berniokas, ale ažu zbraĩno nebijo(ja)i tekėt* Vdš; *Arklys buvo labai zbraĩnas* DrskŽ; *Katinas zbraĩnas, nė sugaut negali* Skr; **2**. ‘ginkluotas, parengtas karui’ FrnW, NdŽ: *Ir anys ėmė iš tūkstančių Izrael nuog kožnos plėmės tūkstantį, dvylika tūkstanti išprovytų (viršuje zbrainų) ant karu* BB 4Moz. 31.5; ***zbrainùs***, ***-ì*** 4 ‘labai judrus, žvalus, smarkus’ FrnW, Sr, Slnt, Skd, Ms, Sd, Kl: *Zbrainùs arklys* Vkš; *Abudu buvo zbrainì kaip velnūčiai* Tv; *Arba nūtarė tie jau kokie ten, kad reikia atiduoti tą į akrūtus, koks jau būs, a biškį zbrainėsnis, ar anims netinkamas* Nv ir kt.

← (s. / v.) le. *zbrojny* ‘šarvuotas, ginkluotas; apsirūpinęs darbo įrankiais’ (SW VIII: 393; SSt XI: 279; Linde VI: 850; dar žr. Zinkevičius 1988: 131; ALEW II: 1276) → s. blr. *збройный* ‘ginkluotas; ginklų’ (ГСБМ XII: 42; plg. ЭСБМ III: 316), blr. *збро́йны* ‘ginklų; ginkluotas’ (БРС I: 1083), r. dial. *сбро́йный* ‘vaidingas, barningas, ardus, kiviršnus’ (Даль IV: 143)

zbrajà 4 (sf.) ‘g i n k l a i , g i n k l u o t ė ’ FrnW, Vv, Nmn, Lš: *Teip ir padarė: davė zbrajas ir pinigų skverną prikasė, da ir dūdelę davė* LTR; *Teisė jo, iš seno suliūbyta, bus kaip zbraja, stipriai priprovyta* PK 79

← (s. / v.) le. *zbroja* ‘(žmogaus, arklio) šarvai; ginklas; darbo įnagis ir kt.’ (SW VIII: 393; SSt XI: 277–278; Linde VI: 849; Шанский, Иванов, Шанская 1971: 401; ALEW II: 1275–1276; dar žr. Zinkevičius 1988: 131) → s. blr. *зброя*, *зброа* ‘ginklai; šarvai; priemonė tikslui pasiekti’ (ГСБМ XII: 42–44; Булыка 1980: 69), blr. *сбро́я* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 122; БРС I: 1083), blr. dial. *збро́я* ‘t. p.’ (СС I: 198), s. r. *зброя*, *сброя* ‘ginklai’ (СРЯВ XXIII: 89), r. *сбру́я*, r. dial. *сбро́я* ‘ginklai; įrankiai; užsiėmimas; reikalai; arklio pakinktai’ (Даль IV: 143; Фасмер III: 568; СРНГ XXXVI: 188)

zbrãjus 2 (sm.) ‘g i n k l a i , g i n k l u o t ė ’ FrnW, Kos 59: *Bei vaikai Izraelio išėjo šarvoti (paraštėje išbraukta su zbrajumi) iš Egipto žemės* BB 2Moz. 13.18; *O myliausis Pone, regėjai akimis deivystės savo dvaruose byskupų, kunigų žydų, gatavojančius ant tavo paėmimo zbrajus, švytinčias liktarnas* ŽCh 157 – žr. *zbrajà* (P. Skardžiaus [RR IV: 299] mėginimas šią lytį vesti iš le. [dial.] *zbrój* ‘arklio pakinktai; amatininko įrankiai, indai’ [SW VIII: 394; Karłowicz VI: 348] abejotinas dėl semantinio neatitikimo)

zdãtnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘t i n k a m a s , g e r a s ’: *Tėvas, matydamas, kad jis ant mokslo nezdãtnas, atidavė jį prie stalioriaus mokytis staliorystės* BM 120 (Rz); *zdãtna* (n.): *Kas jam nezdãtna, kitam duoda pirkt* Ėr; ***zdatnùs***, ***-ì*** 4 (adj.) ‘t . p .’ Pkr: *Tas vaikis niekam nezdatnùs* Tv; *Jūs, jaunos mergytės, nesat jūs zdatnios ant daržėlį eiti* NS 1159; *zdatniaĩ* (adv.): *Tas stalius zdatniai spintas dirba* Pmp; ***zdõtnas***, ***-à*** 4 **1**. ‘t . p .’ Bgs, Vv, Mrs: *Argi bus jy (karvė) zdotnà in mėsą!* Lp; *Buvau zdõtnas in darbą* Dglš; *Jau ravėt nebeduoda: dabar aš išbraukta iš gyvenimo, niekam nebezdotnà* Šmn ir kt. (Užv, Sn, LTR [Vs, Sn]); **2**. ‘g r a ž u s ’ Srj, Lš: *Zdõtnas namas, možna pirkt* Al; *Bet zdotnà karvukė ir tokia žema* Lp; ***zdotnùs***, ***-ì*** 4 (adj.) ‘t i n k a m a s , g e r a s ’; *zdõtniai* (adv.): *Zdõtniai davė valgyt, ne tep kap kitur* Onš

← (v.) le. *zdatny* ‘gabus; tinkamas, geras; gražus’ (SW VIII: 404; Linde VI: 857–858) → blr. (dial.) *здáтны(ŭ)* ‘gabus; nagingas; tinkamas’ (Носовичъ 1984: 204; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 125; СБГП II: 298)

zdõlnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘t i n k a m a s , g e r a s , v y k ę s ’ Šln, Ūd: *Ale zdõlnas tokis* Grv

← (v.) le. *zdolny* ‘guvus, sumanus; gabus, geras; vykęs, tinkamas’ (SW VIII: 414; Linde VI: 862) → blr. *здóльны(ŭ)* ‘gabus’ (Носовичъ 1984: 205; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 125; ЭСБМ III: 325)

zdráica 1 (scom.) Mrj, I **1**. ‘i š d a v i k a s ’: *Saugokitės zdraicų tėvykštos* LT II 128; **2**. ‘n e n u o r a m a , p a d a u ž a ’ Mžk, Vkš, Vv, Mrc: *Kur tau jis nusėdės – toks zdráica* Vlkv; **3**. ‘n e t i k ė l i s , n e d o r ė l i s ’ Kp: *Tas karves tokias zdráicas negali užturėt nuo vasarojo* Krs; *Maryt, šešta zdráica išėjo, bulbos nekastos, ateik (tarnauti)* (juok.) Všn; *Pirminyku stato, pirminyku, o aš nenoriu: nugi ateis ir nušaus gi zdráicos* Pnd; ***zdráicė*** 1 Brs: **1**. ‘t . p .’: *Varmijonys nustojo savo karvedžio, kurį zdraicė išdavė kryžokams* S. Dauk; *Kada, prakeiktasis zdraice, nesusimylėjai ant sūnaus, susimylėti buvo ant motinos*

jo smūtnos ŽCh 135; **2**. ‘t. p.’ Lp, Lš; ***zdráicia*** 1 ‘išdavikas’: *Ir tie visi žus, kurie pasirodys zdraiciomis mūsų* brš; *Šaukia visi balsu, nei ko kita kalbėti! Maskolius išmušti, o zdraicias iškarti* Nz; *Zdráicia tu viso svieto!* OZ 64; ***zdroica*** ‘t. p.’ KN 150, FrnW: *O ant to zdroicos giminės žmonių tokį įsakymą padaryt teikės* MP 147; ***zdroičius*** ‘t. p.’ FrnW: *Kamgi štai ir mūsų tėviškaisiais metais kaip per namiškius zdroičius, teip ir per pagončius labai nusimažina valnastis mūsų?* SE 234

← (s. / v.) le. *zdrajca* ‘išdavikas’ (SW VIII: 416; Linde VI: 863; SSt XI: 294–296) → blr. *здра́йца* ‘išdavikas, apgavikas’ (Носовичъ 1984: 206), s. r. *здрацца* ‘t. p.’ (Срезневскій I: 997)

dricà 2 (scom.) ‘išdykėlis, padauža’: *Paduok man diržą, aš tam drìcai parodysiu* Lp – žr. *zdráica*

drìcavoti, *-oja*, *-ojo* (verb. intr.) ‘išdykauti, siausti, daužytis, šokinėti’: *Nieko nedaro, ale drìcavoja kap mažas vaikas* Mrs ⇐ *dricà*

zdrajáuti, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘plėšikauti’ [K], KŽ, Q 391, N ⇐ *zdráica*

zdročia (scom.) ‘išdavikas’ FrnW: *Silpni jau bus neprieteliai zdročios ir piktadėjai* Mž 398; *Apgink nuog zdročių mane, kurie manęs labai nekent* Mž 399

↔ s. / v. le. *zdradca* ‘išdavikas’ (SW VIII: 415; SSt XI: 294–296; Linde VI: 863) → blr. *здра́дца* ‘išdavikas, apgavikas’ (Носовичъ 1984: 206), s. r. *здрадца* ‘t. p.’ (Срезневскій I: 997) – su antrojo *-d-* absorbcija arba asimiliacija

zdrodà 4 (sf.) NdŽ, FrnW **1**. ‘išdavystė’ Q 557, R 370, MŽ 496, N, [K], J, KŽ: *Apie zdrodą ir jo bučiavimą* VlnE 190; **2**. ‘apgavystė, vylius, klasta’ R 204, MŽ 272: *Apgink mus kiekvieną čėsą nuog čerto zdrodos, kytresio, atmušk jų strėlas degančias, mus nuožudyti geidžiančias* Mž 54; *Melavimas, kas ir visomus žmonėmus yra žinoma, turi savimp uždengalą kytrasties ir zdrodos* MP 163; *Bliužnerstvop nasrus paleidi savo, liežuviu piktu zdrodą taip sudedi, juog brolius barniesp kruvinosp atvedi* KN 52; *Neprapuldinki drauge su griešnaisiais, kurie liežuviu meilę savo rodžia, bat zdroda širdžia* PK 55; *Zdroda pilę įgyti* S. Dauk; *Ustavičnos barnės, zdrodos, neturit terp sau malonės* A. Strazd; **3**. ‘nuostolis, skriauda’ Kv: *I vagis jei įejo, ans pasiėmė ką reikiant, ne ans didelę zdrõdą darė žmoguo* Jdr

← (s. / v.) le. *zdrada* ‘išdavystė, neištikimybė; paslapties išdavimas priešui; žabangos; pavojus’ (SW VIII: 415; SSt XI: 290–291; Linde VI: 862; dar žr. Zinkevičius 1988: 38; Zinkevičius II: 272; ALEW II: 1276–1277) → s. blr. *здрада* ‘išdavystė’ (ГСБМ XII: 187–188; Булыка 1980: 37), blr. *здра́да* ‘išdavystė; perėjimas priešo pusėn’ (Носовичъ 1984: 206; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 125; ЭСБМ III: 326)

izdroda (sf.) ‘neteisybė’ BP II 165 – žr. *zdrodà*

zdrõdyti, ***-ija*** (***-yja*** [K]), ***-ijo*** (***-yjo*** [K]) (verb.) FrnW, NdŽ **1**. (tr.) ‘išduoti’ Lex 94, N, KŽ: *Judošius bučiavimu zdrodijo Poną savo* PK 160; *Ir kad valgė, tarė: – Už tiesą sakau jumus, jog viens iš jūsų zdrodys mane* Ch[1] Mt. 26.21; **2**. (tr., intr.) ‘apgauti’ Lex 16: *Mačna kytraste zdrodija jis greitai* Mž 395; *Kytras žaltys prastą Ievą zdrodijo* PK 178; *Netikėkite žodžiamus pranašų falšyvų, kurius jumus sako pagal regėjimą širdies savo,*

zdrodydami jus, sakydami jumus sapnus, o ne tatai, kas išeit ižgi nasrų Pono MP 86; **3**. (intr.) ‘šėlti, siautėti’ Lex 108; **4**. (tr.) ‘žaloti’: *Jis neužmušo jį, ale tik zdrodijo* Į

← (s. / v.) le. *zdradzić* ‘išduoti, apvilti, apgauti; smogti į skaudamą vietą; nuskriausti; užmušti; demaskuoti; pavesti (ką); būti neištikimam ir kt.’ (SW VIII: 416; SSt XI: 293–294; Linde VI: 862; dar žr. Smoczyński 2005: 258; ALEW II: 1276–1277) → s. blr. *здрадити* ‘išduoti’ (Булыка 1980: 37), blr. (dial.) *здрáдзиць* / *здрáдзіць* ‘išduoti; nepaisyti duoto žodžio’ (Носовичъ 1984: 206; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 125; РБС I: 738; Бялькевіч 1970: 191), s. r. *здрадити* ‘t. p.’ (Срезневскій I: 968, 997; Фасмер II: 105)

išdrodyti (verb.) ‘išduoti’: BPk I 362.14 *Tada atliep=‖dams Iudaſchius / kurſai ghi ♦iſchdradija / biloia. Rab=‖bi ar aſch tas eſmi?*; BPk I 362.1 *Wiens iſch iuſu / kurſai ſu‖-362-‖manimi walga / mane ♦iſchdradis / ſchiſkat / ranka iſch=‖drodniko mana*; *ižzdrodyti* ‘t. p.’: JMP 146b.40–41 *iβwáre ghi tuoiaus iž anos wietos io linkſmos / padáre ghi prákieyktu / pádáre ghi ſmertełnu / ir ant kuná ir ant duβios / ir dawe ghi macin ir draugiſton anámui tátái piktámuy o newiernam Aniołuy / kurſáy iżzdrodiies pirmá ana páti Pona ſáwo / iżzdro=diia ir ta nekałta biednika / kurſáy buwo didey linkſmibeiá / o di=dżiu pádukſiu io* (dar žr. Skardžius IV: 147) – partityvinis vertinys (žr. *zdrõdyti* [dar žr. Skardžius IV: 144 (s. v. *išdrodnykas*)])

izradyti, *-ija*, *-ijo* (verb. intr.) ‘neteisybę daryti (?), būti neištikimam’ Mit V 155 – žr. *zdrõdyti*

zdrodlỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘apgaulingas’ FrnW, KŽ: *Tikėkiam mes daugesniai... Marijai teisiausiai neigi žydų zdrodlyvai draugystei* Mž 255; *Ką savo melu gausi, liežuvi zdrodlyvas* PK 90; *Nesa tu tavo šventybę pagadinai tavo dide piktenybe ir netiesa (paraštėje zdrodlyva) kupčysta* BB Ez. 28.18; *zdrodlyvaĩ* (adv.); KŽ: *Tas zdrodlyvai elgėsi su mūsų gimine, tasai prigaudinėdamas mūsų giminę vargino* BB ApD. 7.19

← (s. / v.) le. *zdradliwy* ‘išdavikiškas; gudrus, klastingas; dvejojantis, rizikingas’ (SW VIII: 415; SSt XI: 291–292; Linde VI: 862; ALEW II: 1277) → s. blr. *здрадливый*, *зздрадливый* ‘išdavikiškas; klastingas, apgaulingas’ (ГСБМ XII: 189), blr. *здрáдливый* ‘išdavikiškas, klastingas; pavojingas’ (Носовичъ 1984: 206)

zdrõdnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘apgaulingas, apgavikiškas, melagingas’ N, [K], FrnW, KŽ: *Saugok tu mus ik be čėsų nuog čerto zdrodnų vylyčių* Mž 177; *Teikis mane apginti nuog liežuvių zdrodnų* PK 90; *zdrodnaĩ* (adv.) [K], N, KŽ

← (s. / v.) le. *zdradny* ‘išdavikiškas, melagingas, apgaulingas, klastingas, gudrus; nepatikimas, abejotinas’ (SW VIII: 415; SSt XI: 292; Linde VI: 862; ALEW II: 1277) → s. blr. *здрадный* ‘išdavikiškas’ (ГСБМ XII: 189), blr. *здрáдны* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 465) ≠ blr. *здрáдный* ‘nepatikimas’ (Носовичъ 1984: 206)

izdradnas (adj.) ‘išdavikiškas’: WPk 268r.10 *Eghin weidmainai radijaſsi kaip ghį ÷ Cħų φ‖Kad ant ♦iżdradna a wilaus klauſima ta‖weidmainiu* (dar žr. Skardžius IV: 147); *izdrodnas*, *-a* (adj.) ‘neteisus (?)’ Mit V 155 – žr. *zdrõdnas*, *-à*

zdrodninkas (***-nykas***) (sm.) ‘išdavikas’: *Kurių skaitliuje kad zdrodnykas Pono Judošius buvo, apie kurį žinome, jog jisai piktu veidmainiu esti buvęs* MT 156

← s. / v. le. (dial.) *zdradnik* ‘išdavikas’ (SW VIII: 415; Linde VI: 862; Reczek 1968: 638; Karłowicz VI: 358; ALEW II: 1277) → blr. *здра́днікъ* ‘išdavikas; apgavikas’ (Носовичъ 1984: 206; plg. ЭСБМ III: 326) – dar žr. *išdrodnykas*

išdrodnykas (sm.) ‘išdavikas’: BPk I 361.3 *Ir ius czifti efte / bet ne wiffi: Nefa βin=‖noia ♦ifchdrodnika fawa / todel biloia. Ius ne wiffi‖czifti efte*; BP I 362.1–2 *mane ifchdradis / fchifkat / ranka ♦ifch=‖drodniko mana / fu manimi pas ftala ira* (dar žr. Skardžius IV: 144; ; Zinkevičius 1988: 57) – žr. *zdrodninkas* (*-nykas*) (su praef. lie. *iš-*, matyt, dėl sąsajos su verb. s. lie. *išdrodyti* ‘išduoti’ [žr. s. v. *išdrodyti*], nors galima ižvelgti ir kitos morfologinės struktūros s. blr. ***изда́дуа*** ‘išdavikas’ [ГСБМ XIV: 50] refleksiją)

izdradinykas (sm.) ‘išdavikas’: *Ifdradinikai* BB Ez. 22.9 (Skardžius IV: 147) – žr. *izdrodnykas*

izdrodnykas, *-ė* (smob.) ‘kuris daro neteisybę (?)’ Mit I 46 – žr. *zdrodnykas*

zdrõdininkas (*-nykas*), *-ė* 1 (smob.) ‘išdavikas’ K I 230, Lex 94, 108, Q 557, N, [K], FrnW, KŽ: *Ir anus užmušė, kurie iš pirmo apsakė atėjimą to teisiojo, kurio jūs zdrodinykais ir razbainykais este pastoję* VlnE 14 – žr. *zdrodninkas* (*-nykas*)

zrodininkas (*-inykas* BzB 341), *-ė* (smob.) ‘išdavikas’: *O Antiochui neteip nepakako, bet suko ir visų švenčiausios vietos ant žemės bei Menelajis zrodinykas įvedė jį vidurin* BB 2Mak. 5.15 – žr. *zdrodninkas* (*-nykas*) (su *-d-* afereze)

zėgoris (sm.) ‘laikrodis’: *Kas yr zėgoris (kiek valandų)?* N; ***zẽgorius*** 1 ‘t. p.’ K, FrnW, NdŽ, R 376, MŽ 504: *Ant zėgoriaus kur trijų* N; *Zėgoružis* N; *Zėgoružėlis* N; ***ziẽgorius*** 1 ‘t. p.’ K II 181, K, Rtr, NdŽ, KŽ, SD 137, 214, Q 568, Lex 79, 97, S. Dauk: *Ažusuku ziegorių* SD 164; *Kiek y(ra) ziẽgorius? – Jau aštuoni* NmŽ; *Ziẽgorius eit per greitai* K II 251 ir kt. (K II 251, SchL 177, Jrk 65, PP 15, LB 203, KlvD 134, BsO 95, DP 582, Kos 84)

← (v.) le. *zegar* ‘laikrodis; mechaninis kontroliavimo įrenginys ir kt.’ (< v. v. a. *seiger* / v. *Seiger* ‘vandens / smėlio laikrodis; laikrodis’ [SW VIII: 434; Linde VI: 880; Klimek 1978: 143; Połomski 2010: 7; Фасмер II: 91; SEJL 768; SEJL$_2$ 1592; dar žr. Palionis 1967: 275; Zinkevičius 1988: 129; Walczak 1995: 92]) → s. blr. *зекгаръ*, *зегаръ*, *зэкгаръ* (*зегеръ*) ‘laikrodis’ (ГСБМ XII: 202–203; Булыка 1980: 101), blr. *зо́гар* ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 135; ЭСБМ III: 353), s. r. *зегарь* ‘t. p.’ (СРЯВ V: 368), r. *зегар* ‘t. p.’ (Фасмер ibd.) ∌ blr. dial. *зо́гяр* ‘(sieninis) laikrodis’ (Цыхун 1993: 62–63)[244]

žiegorius (sm.) ‘laikrodis’ L: *Kelkitės, vyrai, jau žiegorius trys, spragilus reikia nutvert* KlvD 276 (Kin); *O kaip ant saulės žiegoriaus anoji linija, kurią šešėlis paduost... niekas neregi, kad slenka, tiektai kad galop ateis* DP 582 – žr. *ziẽgorius*

zgãdnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘reikalingas, tinkamas’ RtŽ, Mrk, Lš: *Gal katra daina jum zgadnà bus* Dsm

← (v.) le. *zgodny* ‘taikingas; siekiantis taikos, susitarimo; vienodas; tinkamas, reikalingas; naudingas’ (SW VIII: 476–477; Linde VI: 910) → (semantizmas [resp. semantinis po-

[244] Sub. lie. *zagárkas* 1 (sm.) ‘laikrodis’ OZ 64, Dsn, Ad: *Zagárkus, žiedus pavogė* Dglš (LKŽe) yra gudizmas, plg. blr. dial. *загáрак* ‘laikrosis’ (СБГП II: 197), o ne polonizmas resp. vestinas iš (v.) le. *zegarek* ‘laikrodis’ (SW VIII: 434; Linde VI: 880), kaip klaidingai teigia W. Smoczyński (SEJL$_2$ 1589).

lonizmas]; dėl termino žr. Durkin 2014: 9 [dar žr. StEB I β. poskyrį]) s. blr. *згодный*, *сгодный* ‘tinkamas, reikalingas; taikingas’ (ГСБМ XII: 145), blr. *згóдный* ‘tinkamas; gabus’ (Носовичъ 1984: 202; plg. ЭСБМ III: 322), s. r. *згодный*, *сгодный* ‘tinkamas, atitinkantis; reikalingas’ (СРЯВ V: 360; Гарбуль 2009a: 162), r. dial. *сгóдный* ‘tinkamas, naudingas; geras’ (СРНГ XXXVII: 28)[245]

sugãdnas, *-à* 4 (adj.) ‘r e i k a l i n g a s , p r a v a r t u s , n a u d i n g a s ’ KŽ, I, DS 210 (Šmk): *Šitas virvagalis bus sugãdnas* Slk; *Pirko brolis driaučių qžuolinį sugãdną dėl padirbimo kryžiaus* J I 341; *sugadnùs*, *-ì* 4 ‘t. p.’ J, Brs, N, I, A 1884: 126: *Tas popieris mun dabar būs labai sugadnùs* Up /\ *O kam jos (akys) sugãdnios? – Pabalkėmis dairytis* JV 952 – partityvinis vertinys (žr. *zgãdnas*, *-à* [dar žr. Темчин 1995: 53])

zgrãbnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘g r a ž i a i n u a u g ę s ’ Ds, Pšl: *Nieko sau, zgrabnà merga* Vj; **2**. ‘v i k r u s , g r e i t a s ’; *zgrabnaĩ* (adv.): *Aš dūlinu, t. y. einu nezgrabnaĩ, tingėdamas, iš lengvo* J I 361

← (v.) le. *zgrabny* ‘išlyginantis; darnus, grakštus; vikrus, apsukrus ir kt.’ (SW VIII: 481; Linde VI: 914–915) → blr. (dial.) *згра́бны* ‘tinkamas, geras; grakštus, puošnus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 124; СБГП II: 294; ЭСБМ III: 322)

grebnas, *-a* (adj.) ‘p l o n a s , d a i l u s ’: *Aš išsiausiu grebnas drobeles* N 41 – žr. *zgrẽbnas*, *-à*, *zgrẽbnas* (su *z-* afereze)

zgrẽbnas, *-à* 4 (adj.) NdŽ, *zgrẽbnas* 4 OZ 65, NdŽ **1**. ‘g r a ž i a i n u a u g ę s ’ Drsk, Pun: *Jų vaikai niekis: i tas bernas zgrẽbnas, i to merga zgrebnà* Mžš; *Tas antrasis štai Laučys y(ra) gražesnis, toks dailus, zgrẽbnas tas* Als; *Paskiau jau vienkiemiuos, kai pradėjo dalyt, kiekvienas jau įsitaisydavo zgrebnènsnį arklį* Alz; **2**. ‘d a i l u s , g r a ž u s ’ Grš, Brb: *Zgrebnà vieta buvo, grybės augdavo* Ppl; *zgrẽbna* (n.): *Nemaskatuok rankom, bo labai nezgrẽbna* Mžš; *Girtas jau kaip blevūzgoja, o negirtam lyg kad nezgrẽbna* Upn; *zgrebnaĩ* (adv.) Gg: *Tai laukit laimingai (pažvalgų), apsiskusk barzdą zgrebnaĩ* Slm; *Nugi geriau (su dantim), ben kiek zgrebniaũ ir kalbėt, ir valgyt* Antš; **3**. ‘g a b u s , v i s k a m t i n k a m a s ’ Lš, Jz, Pun: *Mano vyras zgrẽbnas buvo* Bsg; *Tas žmogus toks zgrẽbnas, toks ankalbus, misliu, man patinka* Alz; *Zgrẽbnas bernas – kaip gražiai pastatė klėtį* Krns; **4**. ‘v i k r u s , g r e i t a s ’ Vdk, Gž, Lš: *O jau tu kokia zgrebnà darbininkė* Šv; *Padūkusiai zgrebnà motera buvo* PnmR; *Zgrebnas žmogus visur suspėja ir viską padaro* Pln; *Koks ans yr nezgrẽbnas* Yl – žr. *zgrãbnas*, *-à*

zgrajà 4 (sf.) **1**. ‘d a u g y b ė , a i b ė ’ Bgs: *Vaikų – zgrajà* Plm; **2**. (scom.) ‘p a d a u ž a , l a k s t ū n a s ’: *Kokis zgrajà šitas vaikas, tik zgrajoja ir zgrajoja visur* Dbč

← (s. / v.) le. *zgraja* ‘daugybė, minia, tamsuomenė, gauja; žmonių sambūris, grupė, susirinkimas; šunų gauja ir kt.’ (SW VIII: 481; Linde VI: 915; SSt XI: 342; ЭСБМ III:

[245] Lie. *zgadà* 4 (sf.) ‘santaika, santarvė’ BzF 201, OZ 65, NdŽ, KŽ, 2 Pns, Slk, Km, Mžš, Sug, Krš: *Gyvenit zgãdoj* LzŽ; *Nėr geriau, kap visur zgadà* Dglš; *Be zgãdos nėrai gyvenimo* Skp ir kt. (Švnč, O, Sn, ŽCh 6, NS 540 [Vb], Tr) (LKŽe), vestinas arba iš (v.) le. (dial.) *zgoda* ‘sutarimas, taika, priešiškumo stoka, harmonija; susitarimas ir kt.’ (SW VIII: 475–476; Linde VI: 909–910; Karłowicz VI: 374), arba s. blr. *згода*, *сгода* ‘taika, santarvė; susitarimas; leidimas’ (ГСБМ XII: 140), blr. (dial.) *згóда* ‘susitaikymas, taika; susitarimas’ (Носовичъ 1984: 202; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 124; СБГП II: 293; ТС II: 143; ЭСБМ III: 321–322), ar r. dial. *сгóда* ‘taika’ (СРНГ XXXVII: 27), priskirtinas neapibrėžtųjų slavizmų pogrupiui.

322; dar žr. SEJL$_2$ 1592) → blr. (dial.) *зграя* ‘šunų, vilkų gauja; šutvė, gauja’ (ТСБМ II: 454; СБГП II: 294) – dar žr. *grujà*

zgrãjus 2 (sm.) **1**. ‘daugybė, aibė’: *Kermošiuj buvo zgrajus žmonių* Slk; **2**. ‘barimasis, nesutarimas’: Nu jau te kokis zgrãjus (, kad neparvažiuoja) Ck – žr. *zgrajà*

zìskas (sm.) ‘nauda, labas’ G 121, FrnW, KŽ: *(Byskupas) vienos moteries vyras, netingus... nenorįs bjauraus zisko, bet teisus, tolimas nuog lokamstvos* Mž 29; ***ziskus*** ‘t. p.’ FrnW: *Neimsi nuog jo lichvos, nei ziskaus, bet bijosies Dievo tavo* Ch 3Moz. 25.36

← (s. / v.) le. *zysk* ‘nauda, pelnas’ (SW VIII: 672; Linde VI: 1069; SSt XI: 521–523; dar žr. Zinkevičius 1988: 39; Zinkevičius II: 273) → s. blr. *зыскъ*, *зыйскъ* ‘teisminės bylos laimėjimas; nauda; pelnas’ (ГСБМ XIII: 269–270; Булыка 1972: 124, 1980: 81), blr. *зыск(ъ)* ‘nauda, pelnas; išieškojimo teisė’ (Носовичъ 1984: 222; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 131; ЭСБМ III: 353) ≠ r. dial. *зыск* ‘ieškinys, teismas’ (СРНГ XII: 40)

znajõmas, ***-à*** 2 (adj. / smob.) ‘pažįstamas’ ZtŽ 791; ZŠT I: 51

← (v.) le. *znajomy* ‘žinomas, garsus; ką nors gerai išmanantis’ (SW VIII: 577; Linde VI: 985) → blr. *знаёмы(й)* ‘pažįstamas; žinomas’ (Носовичъ 1984: 214; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 129)

zõduška 1 (sf.) ‘Vėlinės’ ZtŽ 792

← (v.) le. *Zaduszki* (pl.) ‘Vėlinės (lapkričio 2 d.); išgertuvės vėlės labui; duona, kepama Vėlinių proga’ (SW VIII: 71; Linde VI: 632) → blr. *Задушкі* (pl.) ‘Vėlinės’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 108)

zovadniñkas (***-nykas*** BzB 108), ***-ė*** 2 (smob.) ‘arklys šuolininkas’ KŽ, MŽ, K, Rtr: *Nesa daugybė verbliūdų apdengs tave, zovadnykai iš Midijos ir Efo, visi, iš Sabos ateis, auksą ir kodylą atneš ir Pono šlovę apsakys* VlnE 21

← (s. / v.) le. *zawodnik* ‘tas, kuris šoliuoja, eidamas pėstute arba raitas; kurjeris, bėgikas; lenktynių arklys’ (SW VIII: 352; Linde VI: 821; SSt XI: 241) → s. blr. *заводникъ* ‘bėgikas, sporto rungtynių dalyvis; lenktynių arklys’ (ГСБМ X: 132)

zõvadininkas, *-ė* 1 (smob.) NdŽ, *zovadiniñkas* 2 ‘arklys šuolininkas’ KŽ, C II 206, N, K, Rtr: *Zovadininkas eit zovada* Krz 152 – žr. *zovadniñkas*

zrada (sf.) ‘apgavystė, vylius, klasta’: *Niekada nėr atsiradusi zrada angu piktybė nasruosa jo* WP 138; ***zrodà*** 2 Lš ‘nuostolis, skriauda’: *Tu ganydamas žąsiukus pilniavok, kad vanagas nenunešt, ba ir tep jau kiek mes su jais turėjom zrõdos* Al /\ *Dviejų roda, trijų zroda* Vlk

← s. le. (dial.) *zrada* ‘išdavystė, neištikimybė; paslapties išdavimas priešui; žabangos; pavojus’ (SW VIII: 415; SSt XI: 290–291; Karłowicz VI: 358) → s. blr. *зрада* ‘išdavystė’ (ГСБМ XIII: 175–176; Булыка 1972: 120), blr. *зрáда* ‘išdavystė; sąmokslas’ (Носовичъ 1984: 218; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 129; ЭСБМ III: 326)

zrãzas 2 (sm.) ‘mėsos suktinis’ NdŽ (LKŽe); ***zrazai*** (pl.) ‘suktinukai’ LSk 66

← (v.) le. *zraz*, (pl.) *zrazy* ‘atpjautas gabalas; troškintas mėsos kepsnys ir kt.’ (< [vertinys] v. *Schnitzel* ‘pjausnys, šnicelis’ [SW VIII: 604; Linde VI: 1011; ЭСБМ III: 345;

ЭССРЯ I: 328]) → blr. *зра́зы* ‘tokie mėsos maltiniai’ (Носовичъ 1984: 218; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 130), r. *зра́зы* (pl.) ‘įdaryti mėsos maltiniai’ (БТСРЯ 370; Шетэля 2011: 28)

zrõdyti, ***-ija*** (***-yja*** Ļ), ***-ijo*** (***-yjo***) (verb. tr.) ‘ž a l o t i’ ↔ *apzrõdyti* ‘s u ž e i s t i, s u ž a l o t i’: *Apzrõdyti yra pažeisti sąnarį kūno* Ļ

↔ s. le. (dial.) *zradzić* ‘išduoti, apvilti, apgauti; smogti į skaudamą vietą; nuskriausti; užmušti; demaskuoti; pavesti (ką); būti neištikimam ir kt.’ (SW VIII: 416; SSt XI: 293–294; Karłowicz VI: 358) → s. blr. *зрадити* ‘išduoti’ (ГСБМ XIII: 177), blr. *зра́дзиць* ‘apgauti; išduoti’ (Носовичъ 1984: 218)

zrõdinti, *-ina*, *-ino* (verb. tr.) ‘ž a l o t i’ ↔ *apsizrõdinti* ‘s u s i ž e i s t i’: *Apsizrõdino sau kojį* Ūd – žr. *zrõdyti*

zupelnas (adj.) ‘v i s a s, v i s i š k a s’ N, K, KŽ, ***zūpel̃nas***, ***-à*** 4 FrnW, NdŽ: *Pakojus zupelnas* brš; *Įstatė atpuskus zupelnus* brš; *zūpelnaĩ* (adv.) FrnW, NdŽ, *zupelnai* KŽ

← (s. / v.) le. *zupełny* ‘pilnas, visas, visiškas, pabaigtas ir kt.’ (SW VIII: 631; SSt XI: 490–491; Linde VI: 1031; Smolińska 1983: 149) → s. blr. *зупелный* ‘pilnas, visas’ (Булыка 1980: 194)

zūpyčė (sf.) ‘a p s i a u s t a s’ FrnW, Ls: *Ir apvilko jį efodu (kūno sermėga)* (paraštėje *zūpyče*) *ir apjuosė jį ankštai ant efodo* BB 3Moz. 8.7; *Kožnam žmogui velinas arčiaus yra kiek akmirkį nei zūpyčė alba marškiniai gal būti* BP II 437

↔ v. le. (dial.) *żupica* ‘apsiaustėlis (be rankovių); palaidinė; plačios vyrų ir moterų kelnės’ (SW VIII: 726; Linde VI: 1032; Karłowicz VI: 450) → blr. dial. *жу́ніца* ‘ilgas susagstomas viršutinis moteriškas ar vyriškas drabužis’ (СБГП II: 157) ≠ s. blr. *жупица* ‘liemenė’ (ГСБМ X: 56) – dėl kilmės žr. *župõnas*, *žùponas*

Ž

žalañdoris 1 (sm.) ‘b a ž n y č i o s s i e t y n a s’ VŠŽ 910

↔ le. dial. (wieś Sławęcin [pow. Choszczno, woj. Szczecińskie]; MLd [Chotel Czerwony pińczowski]) *žarondel* ↔ *zrandol* (v. le. *žyrondol*, le. (dial.) *žyrandol*) ‘sietynas’ (< pranc. *girandole* ‘šviestuvas [sietynas]; puokštė; deimantiniai auskarai’ ← it. *girandola* ‘besisukantis fejerverko ratas, fejerverkas; sukutis [toks žaislas] ir kt.’ ← V. lo. *gyrare* ‘suktis, sukiotis ir kt.’ [SW VIII: 736; Linde VI: 1069; Reczkowa 1982: 17, 113; Шанский I^5: 293; Niermeyer 1976: 469]) → blr. *жырандóль* ‘sietynas’ (БРС I: 897) – su sklandžiųjų priebalsių *-l-* ir *-r-* metateze, t. y. **ža-**r**-ando-**l**-is* → *ža-**l**-ando-**r**-is*

žalniẽris 2 (sm.) ‘k a r e i v i s’ M: *Įejo žalniẽris į tą gyvenimą vandinio atsigerti* Plt; ***žalniẽrius*** 2 ‘t . p .’ K, NdŽ, Q 488, R 232, 329, MŽ 309, 441, Sut, N: *Žalnierių vyriausiasis* H 183, R, MŽ; *Vaiską, žalnierius surenku* R 34, MŽ 45; *O žalnieriūs, kad jį nukryžiavojo, ėmė rūbus jo, padarė keturias dalis, kiekvienam žalniẽriui dalį* DP 172 ir kt. (VlnE 203, Mž 443, PK 162, BB Jer. 38.4, MP 73, DP 157, JV 30, Vž, Šts, Trk, PrL XVII 31, N, VP 45, JT 123)

← s. le. (dial.) *żołnierz* ([v.] le. *żołnierz*) ‘kareivis; kariuomenė’ (< č. *žoldnéř* ‘t. p.’ ← v. v. a. *soldenære*, *soldner* / v. *Söldner* ‘samdomas kareivis’ ← it. *soldato* ‘karys’ [SW VIII: 717; SSt XI: 590; ISJP 69; Karłowicz VI: 447; Kudzinowski 1974: 101; ALEW II: 1287–1288; Machek 1968: 730; Kluge 2002: 855; dar žr. Palionis 1967: 279; Адомавичюте 1982: 43, 46; Zinkevičius 1988: 131; Walczak 1995: 80; Rejzek 2001: 751; Шетэля 2011: 27; plg. Жирмунский 1948: 106]) → s. blr. *жолнеръ*, *жолнэръ* ‘karys’ (ГСБМ X: 46–47; Булыка 1972: 114, 1980: 61), r. dial. *жолнеръ* ‘t. p.’ (Даль I: 546) – dar žr. *žauniẽrius* (apie vavacijos faktorių žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą)

> *žalnieráuti*, *-áuja*, *-ãvo* (verb. intr.) ‘a t l i k t i k a r i n ę p r i e v o l ę , b ū t i k a r e i v i u , ž a l n i e r i u m i’ [K], NdŽ, N: *Žalnieráuti ejau, o žekės antmovęs nebuvau* Krt; *Išein brolis žalnierauti, lieka sesė mažiutėlė* d; *Jis negal žalnierauti, t. y. serga* J; *žalnieriáuti*, *-iáuja*, *-iãvo* (verb. intr.) ‘t . p .’ NdŽ: *Kitą vakarą jau žalnieriavęs kažkokio ūkininko sūnus tyčioms į tą kalną nusileisdino* LTs IV 639 ⇦ *žalniẽris*, *žalniẽrius*
>
> *želniẽrius* 2 (sm.) ‘k a r e i v i s’ K, Rtr, NdŽ, FrnW, KŽ, Q 309, 617, H: *Želnierių kuningas* Q 179; *Jo strėlės yra kaip gero želnieriaus, kuris netrotija* BB Jer. 50.9; *Tada insilaužė miestana ir visi želnieriai pabėgo* BB Jer. 52.7 – žr. *žalniẽrius* (su šaknies *-e-* vietoj *-a-* dėl vokalinio sinharmonizmo, implikuoto priešakinės kokybės diftongoido *-ie-*)

žártas 1 (sm.) ‘j u o k a i’ ZtŽ 798

← (v.) le. *żart* ‘kandus posakis, pokštas; juokavimas, pašiepimas, pašaipa; kvailystė’ (SW VIII: 693–694; Linde VI: 754; ЭСБМ III: 216]) → s. blr. *жартъ* ‘pokštas; pašaipa’ (ГСБМ IX: 270; Булыка 1980: 136), blr. (dial.) *жарт* ‘pokštas’ (Носовичъ 1984: 153; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 101; СБГП II: 143; ТС II: 58), s. r. *жартъ* ‘pajuoka, patyčia; pokštas’ (СРЯВ V: 76), r. dial. *жарт* ‘pokštas, juokas’ (СРНГ IX: 85; Даль I: 526) – dėl kilmės žr. *žeřtas*

žartavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘j u o k a u t i’ ZtŽ 798

← (v.) le. *żartować* ‘krėsti pokštus, pokštauti; juokauti ir kt.’ (SW VIII: 694–695; Linde VI: 756) → s. blr. *жартовати* ‘juokauti; tyčiotis; lengvabūdiški elgtis’ (ГСБМ IX: 268–269), blr. (dial.) *жартовáць* / *жартавáць* ‘šėlti; juokauti’ (Носовичъ 1984: 153; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 101; СБГП II: 143)

žartoti, *-oja*, *-ojo* ‘j u o k a u t i , p o k š t a u t i’ R – žr. *žartavóti*

žauniẽrius 2 (sm.) ‘k a r e i v i s’ FrnW, NdŽ, BS 100: *Primena apie vieną Prancijos žauniẽrių, kurias, ronytas galvon, ažmiršęs kalbą prancūzišką, ale prigimtą tebemokėjęs* BM 39 (An); *Kazokėli, mūdras žaunierėli, kur tavo nameliai?* VoL 394 (Onš); *Šioj šalelėj gera mada: marčios, mergos lovas kloja. O kas klos žaunierėliui, ilgo kelio vaikščiotojui?* NS 1262 ir kt. (LTR [Slk]); ‘V e l y k ų p e r s i r e n g ė l i s’: *Dabar da bažnyčioj eina Pandėly žauniẽriai* Č (LKŽe); *Tei gražei židia šiłi pucinelis, tei gražei joja žouneru pulkialis* Dv (DvŽ II: 558)

← (v.) le. *żołnierz* ‘kareivis; kariuomenė’ (SW VIII: 717; Linde VI: 1002) → blr. (dial.) *жовнéръ* / *жаўнéр* ‘(lenkų) kareivis’ (Носовичъ 1984: 157; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 101; СБГП II: 144; ЭСБМ III: 221) – dėl kilmės žr. *žalniẽris*, *žalniẽrius* (dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą)

žaunierkà 2 (sf.) ‘ž a l n i e r i a u s ž m o n a’: *Ar eisi už manę žaunierėlio, ar būsi žaunierkẽlė?* LTR (Srj)

← le. *żołnierka* ‘kario moteris, žmona; karyba’ (SW VIII: 716) → blr. *жаўнёрка* ‘kario žmona’ (ТСБМ II: 254) – dėl kilmės žr. *žalniẽris*, *žalniẽrius* (dar žr. StEB I γγγ. poskyrio II.4.5. tipą)

žebravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. (intr.) ‘e l g e t a u t i’ N, BS 157, [K], J, FrnW, NdŽ, KŽ, DrskŽ, ZtŽ: *Niekas dañ nežebravója, nėra žebrėkų* LzŽ; *An senystos parsiej(o) žebravót* Pns; *Ejau žebravót, ba neturėjau kuo jų maityt* Mtl ir kt. (Grnk, Krtn, Sug, Mrk, LB 128, BP II 199, VlnE 42, Ch[1] Luk. 16.3, Prl [dar žr. DvŽ II: 559; VŠŽ 912; ZtŽ 799]); **2**. (tr.) ‘r i n k t i p r a š i n ė j a n t’: *Reikia eit žebravót, prašyt an kaimynus duonos kąsnio* Sug; *Mano plebonai (viršuje kunigai) ir mano vyresnieji mieste apalpo, nesa anys žebravojo duonos, jeib dūšią savo atgaivintų* BB Rd. 1.19; *Kad niekad neregėčiau teisaus apleisto, nei giminės jo, idant žebravotų duonos* MP 109; **3**. (tr., intr.) ‘v a g i š i a u t i’ Rnv, Brs: *Jis nakties sulaukęs ir žebravoja* Slm; *Dieną išsimiegti, o naktį žebravóji* Brs; *Ans ejo medžių žebravóti* Eig; **4**. (tr.) ‘s k o l i n t i’: *Ko tu eini, Petriene, žebravót* Bb

← le. dial. *żebrować* ‘prašyti išmados, elgetauti; nuolankiai prašyti, maldauti’ (SW VIII: 701; Karłowicz VI: 438) → s. blr. *жебровати* ‘prašyti išmados, elgetauti’ (ГСБМ IX: 278; Булыка 1980: 79), blr. dial. *жэбровáць* ‘t. p.’ (ТС II: 74; plg. ЭСБМ III: 194), r. dial. *жебровать* ‘t. p.’ (СРНГ IX: 95) ∌ blr. (dial.) *жабравáць*[246] ‘t. p.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 100; СБГП II: 128) – dėl kilmės žr. *žebrõkas*, *-ė*

[246] Dėl šaknies *-a-* lie. *žabravóti*, *-ója*, *-ójo* ‘vagišiauti’: *Eisam žabravóti* BzF 201, KŽ (LKŽe), matyt, priskirtinas gudizmams, nors, žinoma, galima įžvelgti ir regresyvinės asimiliacijos nulemtą kaitą, t. y. *ž-**e**-br-**a**-voti* → *ž-**a**-br-**a**-voti* (V. Kardelis [2003: 66] įžvelgia adaptacinį blr. *a* > lie. *e* variantą).

žebrõkas, ***-ė*** 2 (smob.) BS 157, [K], NdŽ, FrnW, KŽ, DrskŽ, ZtŽ **1**. ‘elgeta’ ŽCh 99, MŽ, MŽ 92, N, O: *Žebras žebrõkas žebrinė(ja) po kiemą* J; *Žebrõkas atejo, poterius sukalbėjo, duodi duonos, mėsos kąsnelį* Rud; *Ateina žebrõkas, poni duoda išmaldą* Btg ir kt. (Vlk, Dg, Vrn, Drsk, Zt, Stl, LTR [Mrk], MP 104, Trgn, LTs V 561 [Mrj] [dar žr. DvŽ II: 559; ZtŽ 799]); **2**. ‘apgavikas, pasileidėlis, vagis’ Plt: *Tas žebrõkas mano dukrelei gyvenimą sugadino* Kair; *Maluo(ja), žebrõkas, nevieryk (keiksmas)* KlvrŽ; *Žebrõkai tu! – sako, kap susbara* Pls; *Atejo žebrõkas naktuit* Str

← (s. / v.) le. (dial.) ***žebrak*** ‘elgeta, vargeta; toks šokis; toks vabzdys’ (< č. *žebrák* ‘t. p.’ ← v. v. a. *seff[e]r* ‘elgeta’ [SW VIII: 700; SSt XI: 576–577; Linde VI: 876; Karłowicz VI: 438; Brückner 1985: 663; Machek 1968: 724; Siatkowski 2004: 26; dar žr. Матейкович 2014: 218; plg. Kardelis 2003: 66]) → s. blr. *жебракъ* (*жабракъ*) ‘elgeta’ (ГСБМ IX: 276–277; Булыка 1980: 74), blr. (dial.) *жебра́къ* (*жабра́к*) ‘elgeta; bažnyčios mokesčių rinkėjas’ (Носовичъ 1984: 153; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 100; СБГП II: 128; ЭСБМ III: 194), blr. dial. *жэбра́к* ‘t. p.’ (ЛАБНГ III: 92; СБГП ibd.; ТС II: 74; Бялькевіч 1970: 165), r. dial. *жебра́к* ‘t. p.’ (СРНГ IX: 95)

zebrõkas, *-ė* 2 (smob.) ‘elgeta’ [K], KŽ; *zėbrõkas*, *-ė* 2 ‘t. p.’: *Abrūsokùs atidúodavo zėbrõkam* Dv (DvŽ II: 549) – žr. *žebrõkas*, *-ė*

žebrauninkas, *-ė* (smob.) ‘elgeta’ Q[1] 65, P. Skar, FrnW – žr. *žebrõkas*, *-ė* (dėl darybos modelio žr. Skardžius I: 140tt.)

žebrokáuti, *-áuja* (*-áuna*), *-ãvo* (verb. intr.) ‘elgetauti’ [K], NdŽ, KŽ, Slv, R, MŽ, N: *Ubagauju, žebrokauju, duoneliauju* R 69, MŽ 92; *Ubagas žebrokauna* J ⇦ *žebrõkas*, *-ė*

žebrokỹstė 2 (sf.) ‘elgetystė’ NdŽ ⇦ *žebrõkas*, *-ė*

žegnõnė 2 (sf.) KB II 96, K, Rtr, NdŽ, KŽ, H, R 324, MŽ 434, N, L, KlvK 100 **1**. ‘kryžiaus ženklo padarymas ranka’ Sut: *Poteriai prasideda nuo žegnõnės* J; *Kaip bėda, i žegnõnės atsiranda, i viskas* Krš; *Viską pradėdavo žegnõnėms, savo jėgoms netikėjo* Akm ir kt. (BsV 238 [Ldvn], Žem, BM 58 [Žb], A. Vien, M. Katk, J. Marcin, K. Brad, Ob); **2**. ‘(prk.) malda’: *Vakaro žegnonė* Vln 36; *Nemoku žegnõnės prieš valgį* Bsg; *Jūs, poteriai laukų žiedų, be iškalbos ir kuklūs, be žodžių žėrinčias žaizdas žegnonėje tildą* B. Braz ir kt. (M. Katil); **3**. ‘palaiminimas’ M. Valanč: *Kunigo žegnõnė* NdŽ; *Pone Dieve, duok mums tavo žegnonę* Mž 147; *Bet... stalą su tokiom žegnõnėms pekliškoms įžegnojęs, duoną nutveria riekt* K. Donel ir kt. (V. Piet, KlvD 358, LTR [Skdv]); **4**. ‘Dievo palaima’: *Jų namai be žegnõnės yra* Rg; *Nėko neduosu, išneš žegnonę iš numų* Rsn; *Lietuviškiems vaikams būtų tikra žegnonė, kad jie galėtų daugiau pamokslo gauti* I. Simon ir kt. (RD 200, RA 176, Cp, Ns 1832: 4); **5**. ‘(prk.) Dievo malonė gautì darbo vaisiai’: *Dievas davė žegnõnės* K II 180; *Turiu Dievo žegnonės* OsG 150; *Gražūs laukai, pilni žegnõnės* NdŽ ir kt. (Rg, K. Donel, Kel 1937: 1); **6**. ‘įžegnojimas, konfirmacija’: *Nu i reikėjo mergikę tėvams pri žegnõnės vesti* Trg; **7**. ‘indelis švęstam vandeniui laikyti’ Brs: *Žegnõnė liuob būti pakabinta ant durių staktos arba pry lovos* Vkš; *Žegnonės arba „krikštai“ švęstam vandeniui laikyti buvo naudojami Suvalkijos dzūkuose ir Žemaitijoje* rš; *Puošniausios*

buvo reljefu gražintos žegnonės rš; ***žegnonia*** ‘Dievo palaima’: *Kur tik eisite, kad priešais jus eitų laimė ir linksmybė su žegnonia Dievo* V. Piet; *Žegnok mus savo žegnonia, dovanok susimilimą* PK 129

← (s. / v.) le. *žegnanie* ‘kryžiaus ženklo imitavimas, laiminimas; pašventimas ir kt.’ (SW VIII: 703; SSt XI: 580; Linde VI: 883; dar žr. Kabelka 1964: 28, 264; Sabaliauskas 1990: 229; Dini 1990: 242; Kregždys 2014$_d$: 43) → blr. *жегнáнне* ‘laiminimas; atsisveikinimas’ (Носовичъ 1984: 154) – dėl kilmės žr. *žegnóti(s)*

žegnóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) KB II 199, G 13, K, Rtr, Š, DŽ, FrnW, NdŽ, KŽ **1**. (tr., intr.) ‘ranka daryti kryžiaus ženklą kaip maldos pradžią ar dievobaimingumo išraišką’ H, R, MŽ, Sut, O, M, L, Cp: *Pilk jau to (v)andens, kryžiškai žegnók* Sd; *Žegnók aną, i pakrikštysi* Trk; *Vandens arti nedasiekiant, nors smiltimis berti, žegnoti, tuomet dūšelė lekia jau į dangų* LMD ir kt. (End, Tvr, LTs V 292); (refl.) S. Dauk, Rtr, OZ 66, L, ŠT 29, KŽ, ZtŽ: *Mes ka žegnójamos, dedam į visus keturis, kryžmą dedam* Sd; *Ne taip meldas, ne taip žegnójas, i kariau(ja), i smaugas* Krš; *Žegnójaus, pradėjau poterius kalbėti* Nv ir kt. (Klk, Trk, Šts, Rt, JnšM, Šmn, Slm, Vl, Drsk, Aps, BsP III 37 [Nm], M. Valanč, K. Brad, J. Marcin, Vln 35, Plv, Pin, LTs V 203 [Vrn], KrvP [Btr]); **2**. (tr.) ‘laiminti (ppr. kryžiaus ženklu)’ R 324, MŽ 434, S. Dauk, Kbr: *Pakėlė ranką mum žegnót ir sukniubo* Skp; *Kad jūsų namai būtų žegnóti* Rg; *Ima duoną ir žegnója* ZtŽ ir kt. (Kb, KlvD 349, TŽ IV 598 [Paį], LTR [Klvr], V. Myk-Put, V. Krėv, Mž 97, 386, BB 2Moz. 12.32, BP II 248, K. Donel, DP 193); **3**. (tr.) ‘ranka daryti kryžiaus ženklą siekiant dieviško poveikio, norint ką pakeisti, sustabdyti, nuraminti, apsaugoti’: *Iš nakties prikėlusi vaiką žegnó(ja) močia* J; *Išbėga tas spiečius, kaip senovė(je) – pradeda žegnót ar švęstu vandeniu laistyt* Šln; *Jei užeina didelis debesis, tuomet paima ližę ir su ja žegnoja debesį, tuomet, sako, debesis persiskirs* Pmp ir kt. (Vkš, Tvr, LTR [Ds, Ldvn, Užp], Pns, Rk, Sd, Plt, Vžn, Žeml, Aps, M. Katil, J. Gruš); **4**. (tr., intr.) ‘ranka daryti kryžiaus ženklą, norint ką nubaidyti, nuginti (ppr. piktąją dvasią)’: *Ta žegnó(ja), jei būs velniukas – prapuls* Krp; *Kiti žegnódavo, – pikta dvasia, – sakydavo (apie žvakeles)* Gsč; *Senis žegnó(ja) i neduoda piningų velniuo* Brs ir kt. (Kl, LKT 45 [Klk], LTR [Rs], Kl, Plv, Bsg, Pb, Eiš, J. Mik, Tr); **5**. (tr.) ‘konfirmuoti (liuteronų, reformatų bažnyčioje)’: *Per Jonines mus ten žegnójo* Trg; *Buvo kunigas Pipiras vardu, kur mane žegnójo* Pgg; *Naje, tik aš lietuvnykas, lietuviškai žegnótas* Nd; **6**. (tr.) ‘tuokti’: *Mano seserį žegnójo į Saugų bažnyčią* Rsn; **7**. (refl.) ‘(prk.) konors atsisakyti, vengti, atsikvošėti’: *Gerą pensiją gauna, žegnójasi darbo* DrskŽ; *Žegnókies, tokios mergos neimk* Drsk; *Žegnójomės mes nuog lenkų partizanų: vogė, nešė* Vlk ir kt. (Krš, Nd, LTR [Šmn], Žem, M. Katil); ‘atsisveikinti’: *Sūnau, aš, – sako, – žegnojuos su tuo svietu, o tu paliekti vienas po mano smerčio* S. Dauk; **8**. (tr.) ‘(prk.) čaižyti, kryžiuojant kirčius’: *Aš to senio seniai nemylėjau, išeinantį kačerga žegnójau* (d.) Rdš; *Vyras žegnojo kumeles votegu* Žem; *Troboje zirzė musės. Petriukas šaukštu žegnojo, gainiodamas jas nuo dubens* M. Katil; *Lyg iš kibiro šuorais*

pasipila lietus, ima žegnoti dangų žaibai rš; *Bimbalas žegnó(ja) karves (sako piemenys apie tuoj gyliuosiančias karves)* Tršk; **9**. (intr.) ‘(prk.) k i r s t i , š v e i s t i , ė s t i , l e s t i’: *Palikau tašlos vištomi, tegu žegnója* DrskŽ; ‘g o d ž i a i v a l g y t i , š l e m š t i’: *Išalkęs, nerijęs (girtuoklis), žegnója, ką paduodi* Rtn (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 560; ZtŽ 799)

← (s. / v.) le. *žegnać* (*się*) ‘daryti ranka kryžiaus ženklą; laiminti; pašvęsti; (evangelikų) sutvirtinti; užkalbėti (ligą, nužiūrėjimą); atsisveikinti, pavesti Dievo valiai ir kt.’ (< č. *žehnati* ‘laiminti; reikšti padėką’ ← v. v. a. *sëgenen* / v. *segnen* ‘laiminti, daryti ranka kryžiaus ženklą; apdovanoti’ ← V. lo. *signare* ‘ką peržegnoti, laiminti; persižegnoti; krikštyti; sutvirtinti ir kt.’ [SW VIII: 703; SSt XI: 579–580; Linde VI: 882; Brückner 1985: 664; ЭСБМ III: 199; Machek 1968: 724; Niermeyer 1976: 970; MLex 189; dar žr. Kabelka 1964: 28, 264; Palionis 1967: 274; Судник 1975: 84, 170; Zinkevičius 1987: 138; Walczak 1995: 54; PEŽ IV: 106; Smoczyński 2005: 333; Widłak 2011: 478; Филичева 2003: 141; Kregždys 2014$_d$: 44; plg. Kardelis 2003: 66]) → s. blr. *жегнати*, *жегнати* / *жегнатися*, *жегнатися* ‘atsisveikinti, išlydėti; krikštyti’ (ГСБМ IX: 282; Булыка 1980: 182), blr. *жегнáць* (*жагнáць*) ‘laiminti; daryti ranka kryžiaus ženklą’ (Носовичъ 1984: 154; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 100; ЭСБМ III: 199)

zegnóti, *-oja*, *-ojo* (verb. tr.) ‘r a n k a d a r y t i k r y ž i a u s ž e n k l ą k a i p m a l d o s p r a d ž i ą a r d i e v o b a i m i n g u m o i š r a i š k ą’ Rtr, KŽ – žr. *žegnóti* (su pučiamojo *ž* > *z* kaita [apie ją žr. Zinkevičius 1966: 148])

žekas (sm.), ***žẽkas*** 2 K, J, Rtr, LV IV 703, FrnW, NdŽ, KŽ, 4 Rod, NdŽ, L **1**. ‘m o k i n y s’ SD[1] 208, Q 465, Sut, N, RtŽ, M: *Žekeliai, supratusys tus pamatus kalbos, spėriai parmanys ir patį jos rentinį* S. Dauk; *Mumis vadino žẽkais, kai ejau rašto* Vvr; *Išpūstys iš būdos Jakūb teip mistrą kaip žėką* BB Mal 2.12 ir kt. (MP 71, M. Valanč, LTR [Rod], LMD [Tvr], DP 273, LE XXXV 190); LE XXXV 190 ‘t o k i a ž ė k ų g i e s m ė’: *Aš moku visą žėkẽlį* Jdr; *Mergaitė ir išdainavusi visą žekelį nuo pradžios iki galo* S I 127; **2**. ‘k u n i g o p a t a r n a u t o j a s p e r m i š i a s’: *Prie vienos giesmės jis nepasitenkino nurodęs gaidą, kaip buvo lenkiškame Sekluciano tekste, bet berneliams (žėkeliams), kurie tą giesmę giedos, pats surašė* rš; *Kada Ponas Dievas yra garbinamas šventomis giesmelėmis, tada ir jie drauge su žekeliais tur giedoti* BP II 357; *Po tam žėkeliai... tur giedoti antifonos pradžią* Mž 494 ir kt. (Mž 11, B, MŽ); **3**. ‘k i a u š i n i a u t o j a s p e r š v. V e l y k a s’ Ndz, Dv, LTs IV 705: *Nuog Velykų lig Atvelykiu(i) yra žėkų̃ savaitė* Pls; *Žėkai palangėje gieda* Vrn; *Kiaušiniautojai vaikai, Dzūkijoje dar vadinami žėkais, lankydami savo krikštatėvius ir kaimynus, prašydavo kiaušinių* MLTE III 707; *Aš mažas žėkelis, kaip grikių pėdelis, aš noriu pyrago, ale bijau diedo botago, aš pyragą kramst, mane diedas botagu džemšt* (d.) Vrn (dar žr. DvŽ II: 560)

↔ (s. / v.) le. (dial.) *žak* ‘mokinys, moksleivis; pradinės mokyklos mokytojas’ (< [s.] č. *žák* ‘moksleivis’ ← lo. [vulg.] *zaco*[*-nus*] ‘t. p.’ ← lo. *diāc[-onus]* ‘bažnyčios tarnas’ ← gr. [vėlyv.] διάκονος ‘vyskupo pagalbininkas’ [SW VIII: 686; SSt XI: 542; Linde VI: 658–659; Karłowicz VI: 432–433; ЭСБМ III: 202; Machek 1968: 721; Rejzek 2001: 744; Grandgent 1907: 114, 141; Du Cange I: 294; Sophocles 1900: 363; dar žr. Urbutis 1981: 200; Zinkevičius 1988: 39, 129; Zinkevičius II: 273]) → s. blr.

жакъ ‘žemo rango patarnautojas katalikų bažnyčioje; moksleivis; studentas’ (ГСБМ IX: 250; Булыка 1980: 175), blr. dial. *жак*, (pl.) *жакí* ‘šv. Velykų kiaušiniautojas; vaikai, vaikščiojantys po namus šv. Velykų sekmadienį ir giedantys velykines giesmes (už tai gaudavę kiaušinių); velykinių giesmių giedotojai’ (СБГП II: 134; Сцяшковіч 1983: 138), r. dial. *жак* ‘moksleivis; studentas’ (СРНГ IX: 61)

zekas (sm.) ‘mokinys’ [K], LV IV 703, *zėkas* N, FrnW, KŽ – žr. *žẽkas*, *žekas* (su pučiamojo *ž* > *z* kaita [apie ją žr. Zinkevičius 1966: 148])

žėkáuti, *-áuja* (*-áuna*), *-ãvo* (verb. intr.) ‘kiaušiniauti per šv. Velykas’: *Velykų pirmądien piemenai eina per ūlyčią pas visus gaspadorius žėkáudami ir sako oracijas, iš (už) tai gaspadoriai jiem duoda kiaušinių* Rod; *Žėkáuna čia žėkai lig Atvelykio* Pls; *Seniau vaikai ejo žėkais, jiej žėkáuna, sukalba maldelę* Ndz (LKŽe); *Žėkaut eidavo ant kitos dienos Velykų* Daubutiškės (DvŽ II: 560) ⇦ *žẽkas*, *žekas*

žėkáutojas 1 (sm.) ‘kas žėkauja’: *Lalautojai nakčia eina, žėkáutojai – rytą* Dv (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 560) ⇦ *žėkáuti*

žėkãvimas 1 (sm.) ‘paprotys per šv. Velykas eiti kiaušiniauti’: *Kàp jaũ Velýkos, prasìdeda žėkãvimas* Miežionys (DvŽ II: 560) ⇦ *žėkáuti*

žėkẽlis 2 (dem.) **1**. ‘kiaušiniautojas vaikutis per šv. Velykas’: *Aš mãžas žėkẽlis, kap grìkių pėdẽlis* Daubutiškės / Stalgonys (DvŽ II: 560); **2**. *žėkelis* ‘mokinys, kunigo patarnautojas bažnyčioje’ Mž 497_{11}, 498_{9} ir kt. (Urbutis 1981: 200) ⇦ *žẽkas*, *žekas*

žertaũnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘linksmas, nuotaikingas’ J, M, KŽ: *(Onutė) su kraučukais žertauna* (d.) Mit IV 69 (Trak)

↔ v. le. *żartowny* ‘juokingas, priskirtinas pokštams; mėgstantis pokštauti’ (SW VIII: 694, 695; Linde VI: 756) → s. blr. *жартовный* ‘juokingas’ (ГСБМ IX: 269), blr. *жартоўны* ‘linksmas, mėgstantis pajuokauti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 101) – dėl kilmės žr. *žeřtas* (su šaknies balsių *-a-* > *-e-* kaita dėl kontaminacijos lie. *ž-**e**-řtas* ‘pokštas, išdaiga, juokas’ [žr. s. v. *žeřtas*])

žertavõnė 2 (sf.) ‘juokavimas, pokštavimas’: *Daviau baltą ranką lyg ant žertavõnės* JV 687

↔ (v.) le. *żartowanie* ‘pokštų krėtimas, juokavimas ir kt.’ (SW VIII: 695; Linde VI: 756) → s. blr. *жартованьe* ‘juokavimas; tyčiojimasis; lengvabūdiškas elgesys’ (ГСБМ IX: 268), blr. *жартава́нне* / *жартава́нне* ‘juokavimas; tyčiojimasis; pokštas; netikęs pajuokavimas’ (Носовичъ 1984: 153; БРС I: 888) – dėl kilmės žr. *žeřtas* (su šaknies *-e-*, matyt, dėl kontaminacijos su lie. *žeřtas*, *žertavóti*; *žertaũnas*, *-à* [žr. s. v. *žeřtas*, *žertavóti*; *žertaũnas*, *-à*])

žartavójimas 1 (sm.) ‘juokavimas, pokštavimas’ ↔ *pasižartavójimas* 1 ‘pasijuokimas, juokas’ BzF 152, KŽ – žr. *žertavõnė*

žertavójimas 1 (sm.) ‘juokavimas, pokštavimas’ Tat: *Niekingas žertavojimas bei tauzijimas* prš – žr. *žartavójimas*

žertystė (sf.) ‘juokavimas, pokštavimas’: *Iš paločiuje besibastančiųjų lėčynų nekuri pasidrįso su juomi uždraustą neprideringą žertystę varyti* LC 1887: 41 – žr. *žertavójimas*

žẽdnas, ***-à*** 4 (pron. def.) ‘kiekvienas’ [K], Rtr, NdŽ, FrnW, KŽ, LzŽ, JT 359, Q 144, MŽ, N, L: *Dirbdavo pirmiau žẽdnas sau* Graž; *Bizdinėti man praverstum žẽdną dieną aple ūkį* J; *Žẽdnas mažiausias darbas pasirodydavo jam ką sunkiausias* BM 81 (Vb) ir kt. (Akn, Brž, Kp, Č, Rūd, Aps, Mlk, JV 266, A. Strazd, A. Mišk, Mž 507, WP 106, Plvn, Rod, Sug, J, Žal, OZ 66, Mžš, Skp, LTR [Zp], Plv, Ėr, Mrp, LTR [Ds], Dkšt, Šmn, PrL XVII 31, Alv, Šmn, DrskŽ, Ch[1] Luk. 4.24) (LKŽe; dar žr. DvŽ II: 559)

↔ s. / v. le. (dial.) *žadny* ‘joks, nė vienas; visiškai nesvarbus’ (SW VIII: 684; SSt XI: 541; Linde VI: 628) → s. blr. *жадный* ‘joks, nė vienas; kažkoks, bet koks’ (ГСБМ IX: 245–247), blr. (dial.) *жáдны* ‘joks, nė vienas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 101; СБГП II: 133), blr. dial. *жóдны* ‘t. p.’ (СБГП ibd.; ТС II: 56; ЭСБМ III: 201), r. dial. *жáдный*, *жóдный* ‘kiekvienas, bet kuris; nė vienas, joks’ (Даль I: 524)

žėgliavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb.) **1**. ‘plaukti laivu su burėmis, buriuoti’ K, NdŽ, KŽ; **2**. (tr.) ‘(prk.) atidžiai apžiūrinėti ieškant’: *Ans žėgliavoja visus pašalius, kas kame yra, t. y. apžvalgo* J

← (s. / v.) le. *żeglować* ‘irkluoti; plaukti laivu, buriuoti; verstis jūreivio amatu’ (< v. v. a. *sigelen*, *sëgelen* ‘plaukti [laivu]’ [SW VIII: 703; SSt XI: 579; Linde VI: 881; MLex 194]) → s. blr. *жекглевати*, *жеглевати*, *жекгловати* ‘plaukti, keliauti jūra’ (ГСБМ IX: 281; Булыка 1980: 120; plg. ЭСБМ III: 199; Бубновіч 2010: 80–81)

> *žėgliúoti*, *-iúoja*, *-iãvo* (verb. intr.) ‘plaukti laivu su burėmis, buriuoti’ K II 180, K, Rtr, NdŽ, KŽ, NmŽ, N, L: *Šėpis žėgliúoja iš šišion šalin* K I 27; *Kad mes žėgliúojam į mares, ans plauka paskuon* Kin; *Pietus pavalgęs gali žėgliúoti* Dov; (refl.): *Visur tykà, žėgliãvos gana puikiai* Rsn; (tr.) ‘kreipti bures’: *Ant kur žėglius žėgliuosiu* KlvD 32 – žr. *žėgliavóti*

žėgliorius, ***-ė*** (smob.) ‘jūrininkas, vairuojantis burinį laivą, buriuotojas’: *O esme kaip žėglioriūs, kad jiemus akrūtas susikulia, tada kožnas puola žėgliop* MP III 47

← (s. / v.) le. *żeglarz* ‘irkluotojas; jūreivis; laivo savininkas ir kt.’ (< v. v. a. *sëgeler* / v. *Segler* ‘jūrininkas; keliautojas jūra’ [SW VIII: 702; SSt XI: 579; Linde VI: 881]) → s. blr. *жекгляръ*, *жеглярь*, *жекгларъ* ‘jūreivis’ (ГСБМ IX: 281–282; Булыка 1980: 88)

> *žėgliniñkas* (*-inykas*), *-ė* 2 (smob.) ‘jūrininkas, vairuojantis burinį laivą, buriuotojas’ K II 180, KŽ: *Visokius ekrūtus marių* (orig. *maria*) *ir žėglinykus rasdavo tavipi* BB Ez. 27.27 – žr. *žėgliorius*, *-ė*

žẽglis 2 (sm.) Arch III 197, DŽ, NdŽ, FrnW, KŽ, Q 479, Sut, N, ***žėglỹs*** 4 K, Rtr, NdŽ, KŽ, L **1**. ‘laivo burė su stiebu’: *Padirbk žėglius iš dviejų karčių paremti koptoms* J; *Su žẽgliais valtys buvo* Klp; *Vėtra apvertė valtį su žẽgliais* Šlu ir kt. (Rsn, Rg, Ilg, Ktč, KlvD 43, 77, NS 94, V. Kudir, A 1886: 52, Rsn, JV 181, LT II 555 [Bs], Kel 1933: 94, BB Ez. 27.7, BP I 198, 203, R 10, MŽ 13); **2**. ‘malūno sparnus aptempianti drobė’: *Vagys Gindulių Labrenčiaus malūną atplėšę... ir vieną naujį malūno žėglį pavogę* LC 1887: 15; (prk.): *Kaip gali palėkti orlaivyje tarp tų žėglių žmogus?* Grk; **3**. ‘kartis, stiebas, ramstis’: *Pristatė žẽglių sulig žmogaus didumo* Lb; *Stovi tik*

žẽgliai, daugiau nieko Kp; *Baisiai tiltas ilgas, viršuj kiek žẽglių pridirbta* Slm ir kt. (Pjv, Glv); **4**. ‘stiebas’ Lnkv: *Jau seniai sulūžo žardo žẽglis* Skp

← (v.) le. *žagiel*, le. *žagl* ‘burė; paukščio sparnas; burlaivis ir kt.’ (< v. *Segel* ‘burė’ [SW VIII: 685; Linde VI: 640–641; ЭСБМ III: 199; Kluge 2002: 837; LEW 1295; dar žr. Laučiūtė 1977: 93]) → s. blr. *жакгель*, *жагель* ‘burė’ (ГСБМ IX: 250; Булыка 1980: 120)

žėlà 4 (sf.) Q 29 **1**. ‘nuostolis’: *Žiūrėk, jautis kokią žėlą padarė, t. y. suželėjo marškinius* J; **2**. ‘mirusiojo pagerbimas devintąją dieną po jo mirties’ S. Dauk

↔ (s. / v.) le. *żal* ‘blogis; skriauda, nuostolis; gailestis; pasigailėjimas; apgailestavimas; rauda, raudojimas; pagoniškojo laikotarpio kapinės, kapai; urna su mirusiojo pelenais’ (SW VIII: 687; ISJP 53; SSt XI: 543) → s. blr. *жаль* ‘nuostolis, skriauda’ (ГСБМ IX: 266), blr. *жал* ‘t. p.’ (Бялькевіч 1970: 165; ЭСБМ III: 202–203)[247]

žičyti, ***žỹčyti***, ***-ija*** (***-yja*** K), ***-ijo*** (***-yjo*** K) (verb. intr., tr.) M **1**. ‘duoti kam į skolą, skolinti’ Q 48, 322, 324, H 164, R, MŽ, MŽ 106, N, K I 70, K, BS 158, M, Rtr, FrnW, NdŽ, Tlž: *Paburguok, žyčyk bei gelbėk* Mž 411; *Žyčiju, pinigus už kitą uždėmi* MŽ 523; *Girtuot daugiaus negaliu, dirbt nenoriu, o žỹčyt ir niekas nieko nenori* Sch 213 ir kt. (RD 150, LB 18, KlvD 29, K. Donel, BB 2Moz. 22.25, BPs 112.5; dar žr. DvŽ II: 568); **2**. ‘imti skolon’ R 3, MŽ 4, N, KŽ: *Žyčiju iš jo pinigų* R 37; *Esmu skolingas, kur įsivalgiau, t. y. ant duonos (=duonai) žìčijau* J I 549; *Bet jūs nežinote, kaip jis vienąsyk mano tėvą naravojo ir prigavo, nuo kurio jis buvo dešimt dolerių žỹčyjęs* Cp; *Pagėrėt turi kuom, ė pinigų eina žỹčyt* Dglš ir kt. (OZ 66, Dglš, DS 277–278 [Šmk], JD 200, NS 735, BPs 37.21); *žỹčytinai* (adv.): *Kam žỹčytinai paduotas dvaras* K II 17; (refl. tr.) K, KŽ: *Ką nuo ko žỹčytis* K I 3; *Piningų žỹčytis* K I 281; *Eisiu į giružę pas raibą genelį, žyčysiuos sparnelius ir raibas plunksneles* KlvD 203; **3**. ‘linkėti’ DK 71, N, [K], Jzm, NdŽ, KŽ, B IV 296–297 (Klp), Vkš, Lk, Bsg, Dglš: *Aš žỹčiju, pirk tą arklį* J; *Aš liūbu dirbti kaip sau žỹčydamas, kaip reikiant* Brs; *Žìčiju tau sveikatą ir ilgos gyventuvės* LzŽ ir kt. (Jnšk, DS 135 [Šmk], ŽCh 44, LTR [S. Dauk], Kair; dar žr. ZtŽ 802)

← (s. / v.) le. *życzyć* ‘linkėti gera, džiaugtis kito sėkme; palenkti savo pusėn, verbuoti; patarti, duoti patarimą; leisti, sutikti; paskolinti, leisti naudotis’ (SW VIII: 730–731; SSt XI: 604; Linde VI: 1064–1065; dar žr. Kabelka 1964: 28, 265; Walczak 1991: 72; Kardelis 2003: 106; Kazak 2011: 80; Kregždys 2014$_d$: 44) → s. blr. *жичити*, *жичыти*, *жычити*, *жычыти* ‘trokšti, linkėti’ (ГСБМ X: 39; Булыка 1972: 114, 1980: 133), blr. *жы́чыць* ‘linkėti’ (Носовичъ 1984: 156), r. dial. *жи́чить* ‘skolintis’ (СРНГ IX: 201) ≠

[247] *Baltarusių kalbos etimologinio žodyno* (ЭСБМ III: 203) autoriai spėja šią leksemą (reikšme ‘nuostolis, skriauda’) esant pasiskolintą iš lietuvių kalbos, t. y. lie. *žėlà* ‘nuostolis’ Q 29, J (LKŽe). Tikėti tokia hipoteze negalima dėl identiškos morfologinės struktūros ir semantinės vertės leksemos fiksavimo senuosiuose gudų raštuose ir tokios stokos atitinkamo laikotarpio lietuvių raštuose (Q resp. XVIII a. 3–4 dešimtmetyje parašytame vadinamajame A. Krauzės vokiškai lietuviškame žodyne [plačiau apie šį veikalą žr. Drotvinas 1984: 163tt.; dar žr. LKE 332], t. y. šis rankraštinis leksikografinis sąvadas priskirtinas vėlesniojo laikotarpio lietuvių raštijos paminklams [senieji datuojami nuo XVI a. iki XVII a. pabaigos]). Vadinasi, galima atsargiai spėti, kad į baltarusių kalbinį arealą tokios reikšmės žodis pateko iš lenkų, o ne lietuvių kalbos.

s. blr. *зичити*, *зычыти* ‘trokšti, linkėti’ (ГСБМ XIII: 271–272), blr. (dial.) *зы́чыць* / *зы́чыць* ‘linkėti; patarti’ (Носовичъ 1984: 222; ЭСБМ III: 353; ТС II: 170), r. dial. *зы́чить* ‘linkėti’ (Даль I: 697)

žìčinti (*-yti* Lp, DrskŽ), *žỹčinti* (*-yti* DrskŽ), *-ina*, *-ino* (*-yti* Lp, DrskŽ) (verb.) **1**. ‘imti į skolą’: *Aš pas jį pinigus žičinau* Lš /\ *Žỹčyti arkliai, žỹčyti pakinktai* Graž; **2**. ‘linkėti’: *Anys mumi gero nežìčino* ZtŽ – žr. *žỹčyti*, *žičyti*

žičióti, *-iója*, *-iójo* (verb.) LzŽ, *žìčioti*, *-ioja*, *-iojo*, *žyčióti*, *-iója*, *-ójo* NdŽ, *žỹčioti*, *-ioja*, *-iojo* NdŽ, KŽ **1**. ‘duoti kam į skolą, skolinti’ RtŽ, BzF 202, BS 158: *Kam ką žyčyti, pažyčyti, žyčióti* K II 22; *Jei tu jamui žyčiósi duonos, šiaudų, tai ir jis tau žyčiõs* J ir kt. (Trkn, Sdk, KlpD 9, Ch[1] Luk. 6.35, Ch[1] Luk. 6.34) (*O jeĩ [nėščia] aĩna žyčiótis, tai neskólina* Dv [DvŽ II: 568]; [refl.] *Kaip man dabar piningų reik, tai kad ir iš velnio gaučia piningų, žyčiočiaus* ŠLSA 148 [SŽ 681]); **2**. ‘imti skolon’ Varn, Lnk: *Žỹčiotą daiktą atveždink* J I 171; *Aš nu tavęs du svaru duonos težyčiójau* PP 79; *Žyčiotu žirgeliu pas mane jojai, žyčiotu balneliu žirgą balnojai* LTR (S. Dauk) ir kt. (JV 737, NS 37, LB 113, LTR, NdŽ); **3**. ‘linkėti’: *Vely be tos malonės, kurią man žyčioja žmonys* (d.) MitV 288 (Šl) – žr. *žỹčyti*, *žičyti* (dar žr. Адомавичюте 1982: 47; Kazak 2011: 80–81; Markus-Narvila 2011: 83)[248]

žyčinė́ti, *-éja*, *-éjo* (verb. iter., dem.) ‘duoti kam į skolą, skolinti’ NdŽ – žr. *žỹčyti*, *žičyti*

žyčiúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb.) ‘duoti kam į skolą, skolinti; imti skolon’ K, NdŽ – žr. *žyčióti*, *žỹčioti*, *žičióti*, *žičioti*

žiūrà 4 (sf.) Trgn, 2 **1**. ‘sriuba iš duonos maišymo’ Lnkv: *Ana išvirė žiūrą iš duonos maišymo, iš tešlos, iš mentalo* J; *Šiandiej maišėm duoną, ryt ryto reiks žiūros išsivirt* Všk; *Kepi duonos, virk iš tašlės ir žiūros* Rm ir kt. (Ar, Dv, Pn, Šš); **2**. ‘skystos išmatos (ppr. viduriuojant), srutos’ Vdš: *Aš tau kap duosiu, tai nat tu žiūrà paleisi* Ktv; *žiũrė* 2 J, DŽ, FrnW, NdŽ, KŽ, Lz, ***žiūrẽ*** 4 Knv **1**. ‘avižinis kisielius’: *Iš avižinių miltų žiũrę verdam* Plt; *Duok mun tų kruopų avižinių, virsiu žiũrę* Ms; *Dabar retai kas verda žiũrę* Kl ir kt. (End, Kal, Jdr, Dr, Nt, Kl, Ms, Šts, Ggr); **2**. ‘sriuba iš duonos maišymo’: *Valgis iš tešlos duonos bus žiũrė* J; *Kap kepa duoną, lienka raštynė, tai indeda puodan, pasūdo, išverda ir valgo pasbaltinę, vadina žiūrè* Knv; *Būdavo, užsrebi žiũrės ir gardu pasdaro* Btr ir kt. (Al, Ūd, Vlk, Pns); **3**. ‘tyrė’: *Trena su rankomis, kad uogos pavirstų į žiūrę* S. Dauk; **4**. ‘bet koks skystas viralas’: *Žiūrẽlė – pavirina grybus su rūgštele* Rimš; *Tan viralan, kur virė mėsa, inpila rūginio rūgšties, padaro tokią buzą, dar paverda – ir žiūrẽ* Arm; *Virė žiũrę iš kraujų* Arm; *Atnešk bulvių ir burokų, virsim žiũrę* Tj; **5**. ‘nugriebtas pienas’: *Duodam i duodam žiūrẽlę, tik srebi i srebi, o sviestą tai vaiskui* Švnč; **6**. ‘skystos išmatos (ppr. viduriuojant), srutos’: *Ak tatai pila tą žiũrę (į laukus)* End; *Kap daviau aš jam, tai net žiūrelè paleido* Arm

[248] N. Ostrowskis (2014: 173), klaidingai interpretuodamas Anželikos Kazak (ibd.) spėjimą (teigiama, kad tai arba priesagos kaitos atvejis, arba deprefiksacinis variantas, tik pastaruoju atveju būtų „nepaaiškintas priešdėlis *po-* <...> lenkų kalboje °*życzać* negali būti vartojamas be priešdėlio“), kategoriškai teigia šiuos veiksmažodžius esant paveiktus deprefiksacijos, nors savo argumentų nenurodo. Apie šio tyrėjo keistą leksikos tyrimo metodiką dar žr. StEB I 41 išn.

↔ (s. / v.) le. *žur* ‘avižinė, raugintos tešlos sriuba; tamsus vanduo toli nuo telkinio krantų’ (< v. v. a. / s. v. a. *sûr* ‘rūgštus skonis; rūgštumas’ ↔ v. *sauer* ‘rūgštus’ [SW VIII: 726; SSt XI: 602; Linde VI: 1032; Фасмер II: 67; ЭСБМ III: 247; Köbler 1993: 1930; Schützeichel 2012: 323]) → blr. (dial.) *жур* ‘skystas avižinis kisielius; spanguolių kisielius’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 103; СБГП II: 157–158; ТС II: 66–67), r. *журъ* ‘avižinis kisielius; nuosėdos; tirščiai’ (Даль I: 548) – moteriškosios giminės lytis, matyt, suponuota analogijos, plg. lie. *pliùrza* ‘skysta purvynė; prastas, skystas valgis; apsileidėlis; plepys’ (DLKŽ[5])

žyčlỹvas, ***-à*** 4 (adj.) OGL II 100, NdŽ **1**. ‘patikimas, sąžiningas’ Mžk, Vkš, Mlt, Dgč: *Tas ponas žyčlỹvas* J; *Žyčlỹvas žmogelis buvo, al nugydė mum karvę* Krs; *Žyčlyvas prietelius* brš /\ *Žyčlyvą berną į devintą parakviją samdo* LTR (Vdk); *žyčlyvaĩ* (adv.): *Tas žmogus žyčlyvaĩ dirba* Bsg; *Geras tarnas, žyčlyvaĩ tarnavo* Aln; **2**. ‘palankus’: *Būkime viens kitam žyčlyvi, mylėkimėsi* Tat; *Teipo mes, žyčlyvais būdami jumus, norėjom rodi nudalyt jumus ne tiktai evangelijos Dievo, bet ir pačių dūšių mūsų* Ch[1] 1PvT. 2.8

← (v.) le. *życzliwy* ‘palankus, geranoriškas, gera linkintis’ (SW VIII: 730; Linde VI: 1064) → s. blr. *жичливый*, *жычливый* ‘gera linkintis; nuoširdus’ (ГСБМ X: 41), blr. *зычлі́вы* ‘geranoriškas, nuoširdus’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 131), (*добра*)*-зычлі́вы* ‘t. p.’ (plg. ЭСБМ III: 268–269, 353)

pažyčlỹvas, *-à* 4 (adj.) ‘naudingas’: *Jijė buvo pažyčlyvà* J – žr. *žyčlỹvas*, *-à* (su pradžios *pa-* dėl kontaminacijos su le. ***po***-*życzliwy* ‘naudingas’ [SW IV: 931])

žỹdas 2 (sm.) **1**. ‘nutėkšta rašalo dėmė, šlakas’ Rtr, NdŽ: *Sąsiuvinys pilnas žỹdų lyg pirmaklasio* Nm; *Žỹdų pridėta, pritaškyta* Plv; *Kaip mažas vaikas ir tu, žỹdų pritaškei* Dbk; **2**. ‘snarglys, liūlys’ Rdm, Rtn, LKK XIII 139 (Grv): *Nusišluostyk žỹdą, ba invirs bliūdan* Arm; *Ava žỹdas iš nosies lenda!* Lp; *Oho, žỹdas kad išlindęs koks ilgas, – mesk šonan!* Všn; *Žỹdas iž nosies važiuoja* Rod

← (v.) le. (dial.) *żyd* ‘rašalo dėmė; juodos sienų dėmės, atsirandančios po balinimo ir kt.’ / le. dial. (Kšbd) *żid* ‘judėjas; snarglys’[249] (< [s.] it. [menk.] *giudio* / it. *giudeo* ‘t. p.’ ← lo. *Jūdaeus* ‘t. p.’ ← gr. Ἰουδαῖος ‘t. p.’ ← s. hebr. *yəhūdi* resp. יְהוּדִי ‘judėjas; Judo genties atstovas / palikuonis’ [SW VIII: 732; Linde VI: 1065–1066; Karłowicz VI: 452; Lorentz II: 1450; Фасмер II: 53; ЭСБМ III: 262; Machek 1968: 727; Prati 1951: 388; Brown, Driver, Briggs 2000: 983; DCH IV: 115; Wexler 1987: 142–143; dar žr. Williams 2007: 178, 180, 187; Kregždys 2012$_a$: 129]) → blr. *жидъ* ‘knygos lapo ar popieriaus rašalo dėmė’ (Носовичъ 1984: 156), r. dial. *жид* ‘rašalo dėmė’ (СРНГ IX: 168) – dar žr. *Judõšius*

žõndas 2 (sm.) **1**. ‘valstybinė įstaiga, įmonė’ Dv (DvŽ II: 589); **2**. ‘valdžia’ ZtŽ 813; ZŠT II: 239

← (v.) le. *rząd* (s. le. *rząd*) ‘valdymas, valdžia ir kt.’ (SW V: 802–803; ISJP 42; SSt VIII:

[249] Plg. le. dial. (Kšbd) *żid komus palc z nosa vëtika* ‘apie snarglėtą vaiką’ (Березович 2007: 22).

66–67; Linde V: 159–160) → blr. dial. *жонд* ‘valstybė; valdžia’ (СБГП II: 152; ЭСБМ III: 235) – žr. StEB I γγγ. poskyrio II.2. tipą

župõnas 2 (sm.), ***žùponas*** 1 KŽ **1**. ‘ilgas susagstomas viršutinis moteriškas ar vyriškas drabužis’: *Župonas, rūbas iš gelumbės* A 1884: 372; **2**. ‘švarkas’: *Mes (vilkėsim) trumpais župonaičiais, aukso guzikaičiais* RD 11

← (v.) le. (dial.) *żupan* ‘lenkų drabužis, velkamas po kontušu (ilgu apsiaustu su angomis rankoms); toks moterų apsiaustas; vaivadijos valdytojas, vaivada[250]’ (< it. *giuppone*, *giubbone* ‘valstiečio durtinys’ < arab. [kl.] *ǰubbah* ‘drabužis, trumpomis rankovėmis’ [SW VIII: 725; Linde VI: 1030–1031; Sokólska 1999: 149; Brückner 1985: 668; ЭСБМ III: 246; Фасмер II: 66; Corriente 2008: 135; dar žr. Leschber 2011: 56]) → s. blr. *жупанъ* ‘durtinys’ (ГСБМ X: 56; Булыка 1980: 108), blr. (dial.) *жупáн(ъ)* ‘t. p.’ (Носовичъ 1984: 158; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 103; СБГП II: 157; ТС II: 66), r. *жупанъ* ‘šiltas viršutinis drabužis, dėvimas Ukrainoje; (paprastas valstiečio) durtinys; kailiniai’ (Даль I: 547)

[250] Semema ‘vaivadijos valdytojas, vaivada’ SW (ibd.) klaidingai (dar plg. Даль I: 547) priskirta homoniminei le. *żupan* ‘lenkų drabužis, velkamas po kontušu (ilgu apsiaustu su angomis rankoms); toks moterų apsiaustas’ lyčiai, mat šių dviejų morfologinių (homofonų) formų kilmė skiriasi (plačiau žr. Фасмер II: 66).

III Alternatyvieji polonizmai / Polonizmy alternatywne

A

abradnùs, ***-ì*** 4 (adj.) **1**. ‘d o s n u s’: *Kurs plačiai elgias, neskundžiamai duoda, daug duoda, tas abradnùs* J; *abrãdniai* (adv.): *Kaip abrãdniai elgiesi, paskui pats neturi* J; **2**. ‘e r d v u s’: *Abrãdnūs namai, t. y. erti* J; **3**. ‘b j a u r u s , n e g r a ž u s’[251]: *Ans yra abradnios kalbos* Tv; *abrãdniai* (adv.): *Abrãdniai kalba, t. y. bjauriai kalba* J

← v. le. *obrodny* ‘gausiai derantis’ (SPW XIX: 388; dar žr. Būga III: 297; Темчин 1995: 51), ‖ r. dial. *обро́дный* ‘gausus, našus’ (Даль II: 615; СРНГ XXII: 207)

******ãbrisas*** (sm.) ‘a t v a i z d a s , a t s p i n d y s ; p i e š i n y s’: Chyl 1Kr. 11 *Ir dawe Dowidas ſunuy ſawo Salomonuy abryſa prieſenio, ſu ſietliczomis jo, ir ſkorbakamaromis jo, ir aukſztomis-ſojomis jo, ir widutynemis kamaromis jo, ir namu numałdymo-uźwoźała*; Chyl 1Kr. 12 *Ir abryſa to wiſa kas buwo jampi per dwaſia ipaciey prieſeniu Namu WIESZPATIES ir wiſu kamaru apiſkritey: iki ſkorbams Namu Diewo, ir iki ſkorbams ſzwętu dayktu*; Chyl 1Kr. 18 *Ir and rukiamo-ałtoraus tykrą aukſa ſware: ir aukſa and abryſa waźo ipaciey Cherubimu, kurie iźſtieftu ſparnus, ir apwiłkt Skrynia ſadaros WIESZPATIES*; Chyl 1Kr. 19 *Wis tey dawe mi ſupraſt, gełbejo Dowidas per raſzta nog rąkos WIESZPATIES ipaciey wiſus darbus to abryſa* (dar žr. Skardžius IV: 81)

← (v.) le. *abrys(s)* ‘planas, eskizas, piešinys; brėžinys; modelis’ (< a. v. a. *abris* / v. *Abriß* ‘brėžinys, eskizas’ [SW I: 3; Linde I: 3; Kluge 2002: 8; FDW I: 296; dar žr. Laučiūtė 1977: 95; ALEW I: 18–19])

*****administrãtorius***, ***-ė*** 1 (smob.) ‘p a r e i g ū n a s , k u r i s k ą v a l d o a r t v a r k o’ DŽ

← (v.) le. *administrator* ‘valdytojas; laikinai einantis valdytojo pareigas’ (< V. lo. *administrator* ‘valdininkas, valstybės tarnautojas’ [SW I: 8; SPW I: 86; Moszyńska 1975: 158; Фасмер I: 62; ЭСБМ I: 87; Niermeyer 1976: 21; plg. Аникин I: 102]) → s. blr. *администраторъ* ‘valdytojas’ (ГСБМ I: 71; Булыка 1980: 22), blr. *адміністра́тар* ‘valdytojas’ (БРС I: 162), r. *администра́торъ* ‘šeimininkas; valdytojas’ (Даль I: 5–6)

*****adversõrius*** 2 (sm.) ‘p r i e š i n i n k a s’: *Bijais, idant nepajudintumbei prieš save adversoriaus jo* DP 186

← (v.) le. *adwersarz* ‘priešas, priešininkas’ (< V. lo. *adversarius* ‘velnias’ / lo. *adversārius* ‘priešas, priešininkas; varžovas’ [SW I: 10; SPW I: 88; Kudzinowski 1974: 98; Niermeyer 1976: 24; dar žr. ALEW I: 22; Belcarzowa 1989: 9]) → s. blr. *адверсаръ* ‘priešininkas, oponentas’ (ГСБМ I: 71; Булыка 1980: 43)

ãgentas, ***-ė*** 1, 3[b] (smob.), ***ageñtas*** 2 DP 7 **1**. ‘a s m u o , v e i k i a n t i s k u r i o s n o r s į s t a i g o s , į m o n ė s a r a t s k i r o ž m o g a u s v a r d u , į g a l i o t i n i s’ K I 586:

[251] Semema ‘bjaurus, negražus’ klaidingai priskirta šiam leksiniam semantiniam lizdui. Ji sietina su blr. dial. *абро́да* ‘bjaurumas, išsigimimas’ (СБГП I: 39).

Buvo atėjęs draudimo draugijos ãgentas Kp; **2**. ‘kieno nors statytinis, kas tarnauja kieno nors interesams’ rš[252]

← v. le. *agent*, (v.) le. *agient* ‘asmuo, veikiantis kito vardu, įgaliotinis; prekybos tarpininkas; žemesniojo rango valdovo rūmų atstovas užsienyje; ūkvedys; advokatas, teisininkas ir kt.’ (< v. *Agent* ‘patikėtinis; įsakytinis, ūkvedys; seklys’ / ← V. lo. *agens*, *-ntis* ‘valdovo ar bažnyčios atstovas; dvaro administratorius; valstybės tarnautojas’ [SW I: 13; Linde I: 7; Rybicka-Nowacka 1973: 18; Reczek 1968: 5; Niermeyer 1976: 30; plg. Kluge 2002: 20]) → s. r. *агентъ* ‘užsienio šalies įgaliotinis; prekybos tarpininkas, atstovas’ (СРЯВ I: 20; Фасмер I: 60; Аникин I: 91–92 [polonizmas, remiantis akcentine motyvacija, t. y. s. r. *á-гентъ*]),

‖ blr. *агéнт* ‘įmonės atstovas; patikėtinis’ (ТСБМ I: 101; ЭСБМ I: 72) ← r. *агéнтъ* ‘bendruomenės atstovas, įgaliotinis; žemiausio rango valstybės atstovas kitoje; patikėtinis’ (Даль I: 4 [germanizmas / lotynizmas, remiantis akcentine motyvacija (Шанский I[1]: 39–40; Фасмер ibd.)])

akt̃ovà 2 (sf.) ‘(bažn.) aštunta diena po šventės, oktava’ Ds, SD 224, 268

← (s. / v.) le. *oktawa* ‘aštuonių dienų laikotarpis po kokios nors katalikų šventės; 8-oji diena po tokios šventės; [muz.] 8-ių tonų intervalas ir kt.’ (< V. lo. *octava* ‘aštuntoji diena po Velykų; aštuntoji diena po bet kurios šventės’ [SW III: 758–759; SPW XXI: 303; SSt V: 566; Niermeyer 1976: 734–735; dar žr. Kregždys 2014: 408; plg. ALEW I: 30]) → s. blr. *октава* ‘8 dienos po švenčių; senovinis muzikos instrumentas’ (ГСБМ XXII: 179), blr. *октáва* ‘8-ą dieną švenčiama katalikų šventė’ (Носовичъ 1984: 362),

‖ s. r. *октава* ‘aštuntoji diena po bet kurios šventės ir kt.’ (СРЯВ XII: 351 [XIV a. lotynizmas])

*****alba*** (sf.) ‘katalikų kunigo liturginis drabužis, perjuostas balta virvute (cinguliu); rankogaliai ir apačia papuošti mezginiais arba siuviniais’ RŽ 15

← (v.) le. *alba* ‘ilgas, baltas kunigo drabužis, dėvimas po arnotu’ (< V. lo. *alba* ‘baltas lininis liturginis drabužis; perlas ir kt.’ → v. v. a. *albe* ‘baltas šventiko drabužis’ [SW I: 22; SPW I: 100; ЭСБМ I: 107; MLex 3; Niermeyer 1976: 32; plg. Moszyńska 1975: 159]) → s. blr. *альба*, *алба* ‘baltas katalikų vienuolių drabužis’ (ГСБМ I: 105; Булыка 1980: 177), blr. *áльба* ‘viršutinis katalikų kunigo baltos spalvos drabužis’ (Носовичъ 1984: 8)

ãnelas 3[b] (sm.) ‘angelas’ ZtŽ 53; ***anialas*** ‘t. p.’: *Jus anialai ſiligy* (corr. *ſilingi*) Mž 63.7, 355.2 (Urbas 1996: 19; dar žr. Skardžius IV: 87); ***anielas*** ‘judaizme, krikščionybėje, islame ir kai kuriose kitose religijose – Dievo pasiuntinys, tarpininkas tarp Dievo ir žmonių’ SP I 46, PK 149: *Anielas sargas* SD 2 (*Bet paſſirode iam ♦Anielas iſch dangaus / ſtiprin=‖dams ghi* BP I 367.1 [BPk I])

---

[252] Semema ‘slaptųjų tarnybų tarnautojas; šnipas, diversantas’: *Visišką pralaimėjimą patyrė imperialistų agentai* (sov.) sp (LKŽe) suponuoja germanizmo refleksiją.

← s. le. *anieł*, *anjeł*, le. dial. (ŽV-Md [Słup]) *aniel* ‘angelas’ (< s. č. *anjel* ‘angelas’ ← lo. *angelus* ‘[dieviškasis) šauklys’ [SSt I: 38–39; GS 3; SGP I[2]: 123; Machek 1968: 36; Rejzek 2001: 53; Bělič, Kamiš, Kučera 1978: 14; dar žr. Zinkevičius 1988: 131; Аникин I: 214]) → blr. dial. *аня́л* ‘angelas’ (НЛГ 15),

‖ s. r. *аньелъ* ‘angelas’ (Зализняк 2004: 522 [graikizmas]) – dėl tolimesnės kilmės dar žr. *angiolas*

apálka 1 (sf.) ‘g e l d a j a v a m s v ė t y t i’ R 392, [K]

← (v.) le. *opałka* ‘indas grūdams vėtyti; apvalus krepšys; iš karnų nupintas krepšys anglims nešti; lukštai’ (SW III: 786; SPW XXI: 458; dar žr. ЕСУМ IV: 195; SEJL$_2$ 32),

‖ blr. dial. (pl.) *опáлкі* ‘nedidelė gelda grūdams vėtyti’ (Цыхун 1975: 197)

*****apertūra*** (sf.) ‘a t v ė r i m a s ; s k y l ė , e r t m ė’: DPk 422.33 *Sópa gałwá / o ant᷑ pęczio ♦apertûrą dâro ſkâuſt ingſtái / o kóią atâ=‖were* (dar žr. Skardžius IV: 89)

← v. le. *apertura* ‘atvira žaizda; pūlinio atvėrimas; drabužio skylė’ (< lo. *apertūra* ‘atvėrimas; landa, skylė’ [SW I: 48; SPW I: 189; Moszyńska 1975: 161; dar žr. Kregždys 2014: 414; ALEW I: 48]) → s. blr. *апертура* ‘pūlinio atvėrimas’ (ГСБМ I: 127; Булыка 1980: 129)

*****archa*** (sf.) ‘a r k a’: BPk I 212.3 *liginimu‖paßenklin / ape tinkla ßweiu / ir ape ſwodba. Alba‖kaip ♦Archoie Noah bei cʒiſti bei necʒiſti ßweris buwa* (dar žr. Skardžius IV: 91)

← s. / v. le. *archa* ‘arka’ (< V. lo. *archa* ‘[Nojaus] arka ir kt.’ [SW I: 52; SPW I: 201–202; SSt I: 42; Brückner 1985: 6; Niermeyer 1976: 55; Walde, Hofmann I: 64]) → s. blr. *архa* ‘arka’ (ГСБМ I: 146; Булыка 1980: 187)

arganykas (sm.) ‘v a r g o n i n i n k a s’ SD 229

← v. le. *organnik* ‘vargonininkas’ (< V. lo. *organum* ‘vargonai; daina ir kt.’ ← gr. [vėlyv.] ὀργανικός ‘muzikos instrumentas; vargonai’ / ← gr. ὄργανον ‘muzikos instrumentas ir kt.’ [SPW XXII: 82; Blaise 1994: 641]),

‖ s. r. *органникъ*, *арганникъ* ‘vargonininkas’ (СРЯВ XIII: 63; Фасмер III: 149; ЭССРЯ II: 73 [graikizmas])

ãtlagas 3[b] (sm.) **1**. ‘a t l a p a s , a t v a r t a’[253] Kp, Mlt, Ktk: *Dabar siuva žiponus su dideliais atlagaĩs* Smn; **2**. ‘pūdymas’ N, [K]

← le. *odłóg* ‘pūdymas; nutolusi vieta, užkampis; giria, tankmė ir kt.’ (SW III: 619),

‖ s. blr. *одлогъ*, *отлогъ* ‘dirvonuojanti žemė’ (ГСБМ XXII: 32, XXIII: 128), blr. dial. *адло́г* ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 10)

atlagaĩ 3[b] (sm., pl.) ‘p ū d y m a s’ R, MŽ, [K] – žr. *ãtlagas* (dar žr. ЭССЯ XV: 249–250)

*****áutorius***, ***-ė*** 1 (smob.) ‘a s m u o , s u k ū r ę s m e n o , m o k s l o , t e c h n i k o s i r p a n . k ū r i n į’ TrpŽ

← (v.) le. *autor* ‘knygos, teksto autorius, rašytojas; vertėjas; kūrėjas, iniciatorius; su-

[253] Ši semema yra antrinė (resp. neetimologinė), suponuota kontaminacijos su lie. *ãtlapas* 3[b] ‘drabužio atlenkimas ant krūtinės’ (DLKŽ[5]) dėl partityvinės homofonijos.

kurtas veikalas ir kt.' (< V. lo. *aut[h]or* 'knygos kūrėjas, patyręs žinovas' ← lo. *auctor* 'kūrėjas, autorius ir kt.' [SW I: 73; SPW I: 231–232; Niermeyer 1976: 74; Шанский I1: 35–36; ЭСБМ I: 207; dar žr. Teeuwen 2003: 222–223; plg. Moszyńska 1975: 163; Аникин I: 86; ЭССРЯ I: 15]) → s. blr. *аутораъ* (*автораъ*) 'autorius; kūrėjas' (ГСБМ I: 66; Булыка 1980: 158), blr. *аўтар* 't. p.' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 38), r. *автор* 'kūrėjas; rašto, dokumento autorius; pradininkas ir kt.' (СлРЯ I: 19)

B

bachūras[254] (sm.) ‘v a i k i n a s’[255] (Zaikauskas 2007: 24)

← (v.) le. *bachur* (le. *bachor*) ‘judėjų jaunuolis; netikęs vaikas, vaikigalis; judėjų vaikas; nesantuokinis vaikas; muštuko (toks žaidimas) žaidėjas’ ≠ le. dial. (ŽV-Md [Białystok, Augustów, Drohiczyn] ir kt.) *bachur* ‘mažas vaikutis; nepaklusnus vaikas; nesantuokinis vaikas; kūdikis; judėjų vaikas; storžievis, grubus žmogus; nedidelis gyvūnas’ (< jdš. *boẖer* resp. בחור ‘vaikinas; viengungis [plg. jdš. *alter boẖer* resp. אַלטער בחור ‘senbernis’]’ [Weinreich 1977: 25; Lötzsch 1992: 51; סאָלדאַטאָוו 2011: 268; dar žr. שולמאן, ספיוואק, שאפירא 1989: 353, 631] / ← v. hebr. *bāḥūr* resp. בָּחוּר ‘išrinktasis; jaunuolis, vaikinas; nevedęs vyras’ ← s. hebr. *bāḥūr* resp. בָּחוּר ‘jaunuolis, vaikinas’ ← prasem. **bar-* ‘vaikas’ [SW I: 80; Linde I: 41; SGP I[2]: 244–246; Rembiszewska 2008: 60–61; Paryl, Mieszczankowska 2004: 22; Klein 1987: 68; Jastrow I: 154–155; Brown, Driver, Briggs 2000: 309; DCH II: 134–135; Wolf 1998: 6; Brzezina 1986: 52–53; Wexler 1987: 201–202, 1988: 112–113, 115; Громан 1995: 7; Orel, Stolbova 1995: 59; dar žr. Eigminas 2002: 14–15; Stern 2000: 68; Timm 2005: 342; Rosół 2010: 239–240; Kregždys 2014$_b$: 75–76; plg. Фасмер I: 137; Rosół 2009: 331; Fałowski 2010: 194–196; Schuster-Šewc I: 14; Аникин II: 298–299]),

‖ s. blr. *баxуръ*, *боxуръ* ‘jaunas judėjas’ (ГСБМ I: 203; Булыка 1980: 127), blr. (dial.) *бáxур(ъ)* ‘pasileidėlis, meilužis; judėjų vaikas; nesantuokinis vaikas, pavainikis; pilvūzas; jaunas judėjas, neveikiantis nieko, išskyrus Talmudo studijavimą; kuilys’ (Носовичъ 1984: 17; ЛАБНГ III: 71; ЭСБМ I: 335) ≠ blr. dial. *бахýр* ‘nesantuokinis vaikas; slapta atvestas viščiukas; nedidelė pagalvėlė; vaikas, palikuonis’ (СБГП I: 175; Абабурка 1979: 13; Сцяшковіч 1983: 55; Цыхун 1993: 19; Лучыц-Федарэц 1977: 224; СГЦБ I: 37; МСМГ 26; ЛАБНГ ibd.), r. dial. *бáxур* (*бáxар*, *бáxор*) ‘meilužis’ (БТСДК 37; plg. ЭСБМ ibd.)

bachūriukas (sm. dem.) ‘v a i k i n u k a s’ (Zaikauskas 2007: 24) ⇦ *bachūras*

bakùras 2 Gs, *bakū̃ras* 2 (sm.) ‘v a i k a g a l y s , v a i k p a l a i k i s’ Eig, Varn: *Toks bakùras, o apie panas sukasi* Čk – žr. *bachūras* (su dėsninga *ch* > *k* kaita lietuvių šnektose [žr. Zinkevičius 1966: 152])

---

[254] Tai alternatyvusis polonizmas-semitizmas (t. y. leksema, kildinama arba iš jidiš [tik hebrajų kalbų substrato], ar / ir akadų, [viduriniojo, senojo laikotarpio] hebrajų, ar aramėjų [senojo, naujojo laikotarpio] kalbų), kurio polonizmo statusas yra tradicinis, nors abiejų lyčių (lietuvių ir semitų) morfologinė ir fonetinė struktūros bei semantinė vertė yra identiškos; tikėtina, kad tokia lytis galėtų būti priskirta lietuvių kalbos semitizmams.

[255] Apie vėlyvą šios žargonybės semantinę raidą resp. ememos ‘neformalios nuteistųjų hierarchijos aukštos kasto nuteistasis, viercho pavaldinys’ ir kt. plačiau žr. Kudirka 2014: 66, 67.

*****bankartas** ‘šunsnukis, bjaurybė’: *bąkarts* PrD 136.2 (Skardžius IV: 96)[256]
← le. dial. (Kšbd, DLd [Kujawy]) *bąkart*[257] ‘pavainikis; vaikigalis, nenaudėlis; paskutinis pėdas, kertant javus; javų dievybė ir kt.’ (< v. v. a. *banc-hart* / v. *Bank[h]art*, RPr. *Bankert* ‘pavainikis’ [SGP II[1]: 7, 105–106; Karłowicz I: 72; Kluge 2002: 88; MLex 9; dar žr. Rembiszewska 2008: 58 tt.; Аникин II: 178]) → ≠ blr. dial. *банка́рт* ‘pavainikis’ (СБГП I: 164; ССІ: 54; СГЦБ I: 35; МСМГ 25; Гілевіч 2005: 16)

bėdõkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘varguolis, vargšas’: *Bėdõkas*, *pasilgai manę* Pbs; *Tu mano bėdokėle!* Prng
← le. *biedak* ‘varguolis; nelaimėlis’ (SW I: 148),
‖ blr. *бъ́дакъ* ‘varguolis’ (Носовичъ 1984: 40)

****bisas** (sm.) ‘toks lininis plonas audeklas’ DP 270: *Purpura ir bisu vilkėtisi* BP II 196
← v. le. *bis*, *byssus* ‘brangus, minkštas audinys (džn., lininis)’ (< V. lo. *byssus* ‘gerai išdirbti linai; lininė staltiesė’ ← lo. *byssus* ‘plonas medvilninis ar lininis audinys’ ← gr. βύσσος ‘t. p.’ ← vėlyv. s. hebr. / aram. *būc* resp. בּוּץ ‘[puikūs] linai’ ← I. akad. *būṣu* ‘[puikūs] linai’; II. egp. *w:d* ‘linai’ [SPW II: 152, plg. SW I: 157; Lewis, Short 1958: 256; Blaise 1994: 121; dar žr. Фасмер I: 261; Beekes I: 249; Cook 2008: 30; Sokoloff 1992: 87–88; Klein 1987: 67; Hurvitz 2014: 48–51; Black, George, Postgate 2000: 50; Kregždys 2014$_b$: 79; ALEW I: 117])

bõtas 2 (sm.) ‘nedidelis irkluojamasis, burinis arba motorinis laivas’ K, J, Bt ApD. 27.16
← (v.) le. *bat* (v. le. *bata*) ‘lengvasis burinis laivas’ (< **I**. it. *batto* ‘laivas’ / pranc. *bateau* ‘t. p.’ ← V. lo. *bat[t]us* ‘laivas, eldija’ ← ags. *bāt* ‘laivas’ → **II**. v. *Boot* ‘t. p.’ [SW I: 104; SPW II: 29; Linde I: 62; Kluge 2002: 140; Hall 2000: 33; Niermeyer 1976: 88; Kluge 1915: 146; dar žr. ALEW I: 127–128; Аникин II: 262]) → ≠ blr. dial. *бат* ‘didelė valtis’ (Цыхун, Цыхун 1976: 250) ≠ s. blr. *бата* ‘valtis, barža’ (ГСБМ I: 201–202; Булыка 1980: 122),
‖ s. r. *ботъ* ‘nedidelis laivas; nedidelis motorlaivis, burlaivis, irklinis laivas, kuriuo gabenami kroviniai, žūklaujama (ir jūroje)’ (СРЯВ I: 302), r. *ботъ* ‘vienburis laivas, skirtas kroviniams gabenti’ (Даль I: 120) < I. angl. *boat* ‘laivas, valtis; nedidelis motorlaivis, burlaivis, irklinis laivas, kuriuo gabenami kroviniai, žūklaujama (ir jūroje)’; II. v. ž. /

---

[256] *Senosios lietuvių kalbos etimologinio žodyno* (ALEW I: 106) autoriai teigia, kad ši lytis priskirtina germanizmams, mat Mato Praetorijaus motinos (vienų teigiama, kad ji vyresniojo kunigo Mato Cörberio duktė, kitų – Jono Bretkūno vaikaitė prūsė [MP I: 17–18; dar žr. Blažienė 2012: 10–14]) gimtoji kalba buvo vokiečių. Vis dėlto tai tėra tik hipotezė, kadangi H. Frischbieris (Fr I: 53) tokios leksemos nemini, o Rytprūsiuose buvo vartojama lytis RPr. *Bankert* ‘pavainikis ir kt.’ (PrWb I: 544), o ne **Bank-**a**-rt*. Minėtina, kad M. Praetorijus augo ir, grižęs po studijų Karaliaučiuje, gyveno Klaipėdoje, kurioje pagrečiui buvo vartojamos ir lietuvių, ir vokiečių (resp. Rytprūsių dialekto) kalbos. Nybudžiuose jis kunigavo 20 m., kur gyventa lietuvių ir vokiečių (MP I: 21; LE XX: 308).

[257] Minėtina, kad ALEW (I: 106) autoriai klaidingai le. dial. *bąkart* aiškina kaip senosios lenkų kalbos žodį, neužfiksuotą to laikotarpio šios vakarų slavų kalbos rašto paminkluose.

ol. *boot* ‘burlaivis, irklinis laivas’ (Фасмер I: 199–200) → blr. *бот* ‘nedidelis irklinis, burinis ar motorinis laivas’ (ТСБМ I: 396) – dar žr. StEB I I. skyriaus α. poskyrį

brãjyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. intr.) ‘išdykauti, siausti, žaisti’ KN 162, BM 294: *Katė su kamuoliuku brãjija* Sl; *Senelis su vaikais brãjija* Ds; (refl.): *Nebrãjykis, bo paimsiu diržą* Žg

← (s. / v.) le. *broić* ‘dalyvauti; savivaliauti, blogai elgtis; šėlti, pokštauti; tyčiotis ir kt.’ (SW I: 207; SPW II: 436–437; SSt I: 161; dar žr. ALEW I: 129),

‖ s. blr. *броитu* ‘savivaliauti; krėsti eibes’ (ГСБМ II: 220), blr. dial. *броíць* ‘savivaliauti; krėsti eibes; blogai elgtis’ (Аляксейчык 1976: 7; ЭСБМ I: 380)

brìdinti, ***-ina***, ***-ino*** (verb.) **1**. (tr.) ‘daryti, kad būtų šlykštu, pykinti širdį’: *Nebrìdink manęs čia prie stalo, reikia valgyt* Rm; **2**. (refl.) ‘šlykštėtis’: *Jis brìdinasi mažų kačiukų* Lš

↔ (v.) le. *brzydzić* ‘kelti pasibjaurėjimą; daryti kam bloga’ (SW I: 223; SPW II: 484–485)

‖ s. blr. *бридитu* ‘šlykštėtis; kam nors kenkti’ (ГСБМ II: 214–215), blr. *брúдзiцьуа / брыдзiцуа* ‘šlykštėtis’ (Носовичъ 1984: 34; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 48)

buřdyti, ***-ija***, ***-ijo*** (verb. tr.) **1**. ‘jaudinti, erzinti’ Kos 42: *Neburdyk kūno, leisdamas taurėmis, bo sutinsi* J; (refl.) J; **2**. ‘barti, niekinti’: *Kam tu tą vaiką be reikalo buřdiji, anas nekaltas* Pbs

↔ le. dial. (ŽV-Md [Mrągowo], SLd [Jędrysek] ir kt.) *burdać* ‘apsukti, išmėtyti; šėlti; triukšmauti, šūkauti, rėkauti; kelti sąmyšį’ (SW I: 236; Karłowicz I: 139; SGP III[1]: 123; Kobylińska 2001: 11) – dėl kilmės žr. *burda*;

‖ r. *бурдѣть* ‘burbėti; urgzti, niurzgėti; triukšmauti’ (Даль I: 143; СРНГ III: 284; dar žr. ЭСБМ I: 416 [? tiurkizmas – žr. Шанский I[2]: 230]) ≠ r. dial. *бурдыха́ться* ‘kovoti, priešintis’ (СРНГ III: 285)

puřdakoti, *-oja*, *-ojo* (verb. tr.) ‘barti, plūsti’: *Kap ėmė tę jiej puřdakot – galo nėr!* Vlk – žr. *buřdyti* (su inicialinio *b-* > *p-* kaita resp. devokalizacija dėl dusliųjų *-k-* ir / ar *-t-* įtakos, t. y. reflektuojamas konsonantinis sinharmonizmas)

C

cebeřkas 2 (sm.) ‘žemas su ąsomis medinis indas, rėčka, puskubilis’ Ml, Ldk: *Pilnas cebeřkas pamazgų, nė pakelti negalima* Vdn (LKŽe; dar žr. Urbutis 1981: 193)

← le. (dial.) *ceberek* ‘didelis ([dial.] nedidelis) ausinis kubilas vandeniui, gėralui nešti’ (SW I: 256; SGP III²: 347)[258],

‖ blr. dial. *цэбэ́рак* ‘nedidelis kibiras’ (СБГП V: 333) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio I tipą (s. v. *cèberas*)

cẽbras 2 (sm.), ***cèbras*** 2 Kš **1**. ‘žemas su ąsomis medinis indas, rėčka, puskubilis’: *Prikimšk pilną cẽbrą šiečkos, kad karvė priėstų* Čk (***cẽbras*** 2 ‘puskubilis, kubilaitis’ Dv [DvŽ I 83]); **2**. ‘bidonas’: *Nelėk per kūlius, cebrùs sulankstysi* Slnt

← s. / v. le. *cebr*, (s. / v.) le. *ceber*, le. dial. (SLd [Gołąb], ŽV-Md [Łazy]) *cebro* ‘didelis ausinis kubilas vandeniui, gėralui nešti’ (SW I: 256; SPW III: 134; SGP III²: 348; SSt I: 214–215; Sławski I: 55; ЕСУМ VI: 234; Pospiszyl 2004: 122; dar žr. Сцяцко 1972: 96; Leszczyński 1978: 66–67; Kucała 2000: 53–58),

‖ s. r. *цебръ* ‘birių medžiagų saikas’ (Срезневскій III: 1439) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio I tipą (s. v. *cèberas*)

*****cedras*** (sm.) SD 23, ***cẽdras*** ‘kedras’ K: *Ir imsiu tieg aš iš širdies cedro aukšto* SP I 310; *Ir šakos jos užaugo aukščiaus cedrų* DP 87; *Cedro medis* BB 2Moz. 30.1 (paraštėje)

← (s. / v.) le. *cedr,* v. le. *ceder* ‘kedras (*Pinus cedrus*); kadagys (*Juniperus virginiana*)’ (< lo. *cedrus* ‘kedras; kedro riešutų aliejus’ ← gr. κέδρος ‘kedras; kedro karstas; kedro dėžė; kedro riešutų aliejus’ [SW I: 258; SPW III: 139; SSt I: 216; Moszyńska 1975: 164; Beekes I: 663; Walde, Hofmann I: 194]) → s. blr. *цедръ* ‘kedras’ (Булыка 1980: 149)

cèmentas 1 ‘betonas’ ZtŽ 104

← (v.) le. (dial.) *cement* ‘cementas; (dial.) betoninės grindys’ (< v. *Zement* ‘cementas’ / ← V. lo. *caementa*, *-um* ‘kalkių skiedinys, naudojamas mūrijant; grūstuvė’ ← lo. *caementum* ‘smulkinti akmenys; neapdoroti akmenys’ [SW I: 261; Linde I: 336; SGP III²: 381–382; Blaise 1994: 124; Фасмер IV: 298; ЕСУМ VI: 236–237; plg. Kluge 2002: 1007]),

‖ blr. *цэме́нт* ‘miltelių pavidalo mineralinė medžiaga, virstanti standžia mase, sumaišyta su vandeniu, ilgainiui sukietėja ir kt.’ (ТСБМ V²: 266 [semigermanizmas])

---

[258] Minėtina, kad lie. dial. (rytų aukštaičių) *caberkas* ‘puskubilis’ (Kardelis 2003: 174) dėl šaknies *-a-* gali būti priskiriamas gudizmams ir vedamas iš blr. (dial.) *цабэ́рак* (≠ *цэбáрка*) ‘ausinis kubilas; ausinė statinė, auseklis’ (ТСБМ V²: 224; СБГП V: 333; Бялькевіч 1970: 479; ТС V: 281), o ne neapibrėžtiesiems polonizmams (plg. Kardelis ibd.) resp. neturėtų būti kildinamas su le. *ceberek* ‘didelis ausinis kubilas vandeniui, gėralui nešti’ (SW ibd.).

cẽnas 2 (sm.), ***cenỹs*** 4, ***cẽni(u)s*** 2 ‘šešėlis; pavėsis’ ZtŽ 104; ***ciẽnis*** 2 (sm.) ‘šešėlis’ ZŠT II: 248; ***cienỹs*** 4 ‘šešėlis; pavėsis, ūksmė’ ZtŽ 111

← le. dial. (SLd [Karwina, Brenno, Jankowice] ir kt.) *cień* /**c**ieŋ/ ([s. / v.] le. *cień*) ‘šešėlis; pavėsis; slėptuvė ir kt.’ (SW I: 328–329; SPW III: 472–477; SSt I: 296–297; SGP IV[2]: 338–342),

‖ blr. (dial.) *цень* ‘šešėlis; pavėsis, ūksmė’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 338; ТСБМ V[2]: 236; СБГП V: 349; ТС V: 268)

*****cherubìnas*** 2 (sm.) ‘(bažn.) aukštesnio rango angelas’: *Dievas... sėdi ant cherubìnų* DP 4

← (v.) le. *cherubin* ([v.] le. *cherub*, v. le. *cherubim*) ‘aukščiausio lygmens angelas ir kt.’ (< lo. *Cherub*, [pl.] *Cherūbim*, *Cherubin* ‘Senajame Testamente minimų angelų rangas’ ← gr. [vėlyv.] χερούβ, [pl.] χερουβίμ / χερουβίν ‘cherubinas [sparnuota būtybė, sklandanti virš skrynios, kurioje saugomos 10-ies Dievo įsakymų akmens plokštės, duotos Mozei; angelas [antrasis pagal rangą 1-ojoje dieviškoje triadoje], vadeliojantis Dievo dangiškąjį vežimaitį’ ← s. hebr. (pl.) *kərūḇīm* resp. כְּרוּבִים / (sing.) *kərūḇ* resp. כְּרוּב ‘Viešpaties vežimaitis, įsivaizduotas audros gūsiu; rojaus sodų sargas; Jahvės sostas; dvi gryno aukso būtybės, stovinčios viena priešais kitą išskleistais sparnais – Jahvės sosto pagrindas, ant kurio Viešpats taria savo žosmę; [remiantis Ezekielio pranašysčių kng.] 4-ios būtybės, turinčios 4 galvas: liūto, jaučio, erelio, žmogaus, kūną ir rankas – žmogaus, kojas – veršio, kiekviena jų turi 2 poras sparnų: pirmoji pora visuomet iškleista, formuojanti Jahvės sostą, antroji – nuleista, apgobianti gyvąsias būtybes; vadeliodami Jahvės dangiškąjį vežimaitį, niekuomet neatsigręžia atgal, visuomet plačiai atsimerkę ir kt.’ ← akd. *kāribu* ‘šventikas; dievybė, dvasia’ [SW I: 276; SPW III: 210–211; ГРН3 226; Lewis, Short 1958: 326; Lampe 1961: 1523–1524; DCH IV: 459–460; Strong 1997: 525; Sophocles 1900: 1164; Brown, Driver, Briggs 2000: 1210–1211; Штейнбергъ 1878: 220; Klein 1987: 285; Black, George, Postgate 2000: 149; dar žr. EJ IV: 600–601; Davidson 1971: 86–87; Kregždys 2014$_b$: 65; plg. Фасмер IV: 234][259])

cica (sf.) ‘spenys’: *Acidarai darai, mano vaikeliai, nešu jumi pilnas cicas pienelio, ažu ragų žalio šienelio* (ps.) Šaltiniai; ***cycà*** 2 (sf.) ‘krūtis’: *Vaĩkas dudzẽna: mõma, àš nóriu cỹcos* Dv (DvŽ I: 85); ***cìcė*** 2 Arm (sf.) **1**. ‘krūtis’: *Kuk pypo (gerk pieno), paskui duosiu cìcės* Ign (LKŽe; dar žr. ZtŽ 110; ZŠT II: 159); **2**. ‘spenys’: *Tešmuõj ir cìcės* Dv (DvŽ I: 85)

← le. dial. (ŽV-Md [Słup], MLd [Domaniewek] ir kt.) *cyca* ‘moters krūtis, spenelis; žindukas, čiulptukas; (grybas) baltikas (*Tricholoma equestre*)’ (SGP IV[3]: 567; Sławski I: 110–111; ЕСУМ VI: 255; dar žr. Vidugiris 2014: 96),

‖ blr. dial. *цыца* ‘krūtis’ (ТС V: 281)

[259] Semitų prolytės nustatymas iki šiol yra diskusijų objektas (plačiau žr. Klein 1987: 285; EJ IV: 600; Штейнбергъ ibd.).

cìsas 2 (sm.) ‘(bot.) tisas, tismedis, kukmedis (*Taxus baccata*)’ Gdl, Vs, Pun: *Ciso medis* P

← le. dial. (MLd [Częstochowa], ŽV-Md [Swaderki]) *cis* /**c**īz/ ([s. / v.] le. *cis*) ‘kukmedis (*Taxus baccata*); *pudendum muliebre*’ (SW I: 339; SPW III: 525–526; SSt I: 311–312; SGP IV^{2}: 416; Brückner 1985: 64),

‖ blr. *ціс* ‘kukmedis’ (ТСБМ V^{2}: 247) ≠ r. *мисъ* ‘t. p.’ (Даль IV: 406; plg. Фасмер IV: 61)

cìcas (sm.) ‘(bot.) tisas, tismedis, kukmedis (*Taxus baccata*)’ Kos 39: *Ši tabokinė brangi – cìco medžio* Brs; *O kietybė to vyro – cico medis* Šts; *Reikia dėl rentinio vartoti medžiagą iš ąžuolo, skroblos, cico medžio, kaipo ilgesniai tveriančią* IM 1878: 26 – žr. *cìsas* (su *c…s* > *c…c* kaita dėl progresyvinės asimiliacijos [plačiau žr. Urbutis 1981: 194]);

cicìnis, *-ė* 2 (adj.) ‘iš cico medžio padarytas’: *Kvepą ražančiai buvo cico medžio, cicìniai* Plt ⇦ *cìcas* ‘tisas, tismedis, kukmedis’

čìsas 2 (sm.) ‘(bot.) tisas, cisas, kukmedis (*Taxus baccata*)’ Mrj – žr. *cìsas*

*****citara*** (sf.) SD 138; ***cytara*** ‘senovinis styginis muzikos instrumentas, panašus į trikampę dėžę su daug (36–42) stygų’ [K]: *Su kanklėmis ir su citara* M. Valanč; *Žaizdami vamzdžiais, trūbomis, cimbolais ir citaromis* SG I 40

← (v.) le. *cytara* ‘kitara (toks muzikos instrumentas, panašus į kankles)’ (< lo. *cithara* ‘kitara; grojimas kitara’ ← gr. κιθάρα ‘styginis muzikos instrumentas; toks augalas’ [SW I: 365; SPW III: 727; Beekes I: 694–695; plg. Фасмер IV: 303])

citarninkas, *-ė* (smob.) ‘kas griežia citara’: *Balsas citarninkų ir žaislininkų* Bt Apr. 18.22 ⇦ *citara*

*****citarista*** (scom.) ‘kas griežia citara’ SD 138

← le. *cytarysta* ‘grojantysis kitara’ (< lo. *citharista* ‘t. p.’ ← gr. κιθαριστής ‘grojantis kitara’ [SW I: 365]) – dėl kilmės žr. *citara*, *cytara*

Č

čeřvcas 2 (sm.) ‘b i r ž e l i s’ ZtŽ 114; ZŠT II: 142
← (v.) le. *czerwiec* ‘birželis; raudona spalva ir kt.’ (SW I: 387; SPW IV: 139–140),
‖ s. blr. *червеуъ* ‘birželis’ (СЛw), blr. *чéрвеуъ* ‘senasis birželio pavadinimas’ (Носовичъ 1984: 697; dar žr. Фасмер IV: 334–335)

D

***deklarãcija** 1 (sf.) DŽ **1**. ‘viešas iškilmingas pareiškimas’; **2**. ‘kai kurių oficialių dokumentų pavadinimas’: *Vyriausybė paskelbė deklaraciją* rš
← v. le. *deklaracyja* (le. *deklaracja*) ‘patvirtinimas, paliudijimas; įsipareigojimas; paskelbimas, pareiškimas; atsainus atsakymas į oponento pastabą’ (< V. lo. *declaratio* ‘paskelbimas; paaiškinimas’ [SW I: 436–437; SPW IV: 573; ЭСБМ III: 179; Фасмер I: 495; Niermeyer 1976: 308]) → s. blr. *деклярацыя*, *дэкларацыя*, *дэклярацыя* ‘paskelbimas, patvirtinimas’ (ГСБМ VIII: 24), blr. *дэкларáцыя*, *дэклярацíя* ‘skelbimas, paviešinimas’ (БРС I: 869; plg. Швед 2011: 159), r. *деклáрация* ‘paskelbimas, paviešinimas; dviejų šalių sutartis’ (Даль I: 426)

***dekretolai** (sm., pl.) ‘popiežiaus dekretai’: KNSEk 212.23 *Ne‖Ʒmoniu iβ ràdimuoſe / ne ♦dekretołuoſe / iβ rázuma ʒmoniu iβ=‖ráſtuoſe* (dar žr. Skardžius IV: 121)
← (v.) le. *dekretały* ‘popiežiaus nutarimai ir kt.’ (< V. lo. *decretalis* ‘popiežiaus laiškas; popiežiaus nutarimas’ [SW I: 438; SPW IV: 583–584; Szczepankowska I: 293–294; Niermeyer 1976: 308–309; plg. Urbutis 2009: 423]) → s. blr. *дэкреталъ* ‘popiežiaus nutarimai’ (ГСБМ VIII: 25; Булыка 1980: 177)

***desperãcija** 1 (sf.) ‘nusiminimas, sielvartas, nusivylimas’ DŽ
← v. le. *desperacyja* (le. *desperacja*) ‘vilties netekimas, nusiminimas, liūdesys’ (< lo. *dēspērātio* ‘neviltis, liūdesys; nevilties lemtas poelgis’ [SW I: 447; SPW IV: 595; Фасмер I: 507; Zinkevičius 1988: 128; plg. Urbutis 2009: 423]) → s. blr. *деспярацыя* (*дэспярацея*, *дэспэрацэя*) ‘neviltis, liūdesys’ (ГСБМ VIII: 63), r. *деспярацыя* ‘neviltis’ (Фасмер ibd.)

dimka (sf.) ‘tokios atmainos svogūnas (*Allium*)’: *Dimkìkės* BzF 107
← (v.) le. (dial.) *dymka* ‘svogūnas (*Allium cepa*); rūkytos slyvos; aprūkyti svogūnai (kad nežydėtų); aprūkytas svogūnėlis, skirtas sodinti’ (SW I: 617; Linde I: 573; SGP VII[1]: 84–85; dar žr. ЕСУМ II: 70–71),
‖ blr. dial. *ды́мка* ‘aprūkytas svogūnas; sėklinės bulvės ir svogūnai, laikomi šiltoje patalpoje’ (Клімчук 1975: 140; Лепешаў 1977: 42; Цыхун 1993: 49), r. dial. *ды́мка* ‘naminis augalas, karančiais, pūkuotais lapais’ (СРНГ VIII: 293)

dimkas (sm., ppr. pl.) ‘tokios atmainos svogūnas (*Allium*)’ N, [K] – žr. *dimka* (giminės kategorijos kaita, matyt, nulemta sub. lie. *svogū̃nas* 2 (**sm.**) ‘[bot.] prieskoninė daržovė, kurios valgomi laiškai ir apvalūs požeminiai gumbai [*Allium*] ir kt.’ [LKŽe])

***disputacija** (sf.) ‘ginčas, disputas’: DPk 342.38–39 *Ka gęréus pérmaniſsimę / kad tos biłós arba diſputa=ciós W. treiôpos iſikłauſiſime* (dar žr. Skardžius IV: 122)
← v. le. *dysputacyja* (le. *dysputacja*) ‘mokslo ginčas balsiai; aptarimas; ginčas; kritinis mokslo darbas’ (< V. lo. *disputatio* ‘debatai, disputas; ginčas’ [SW I: 625; SPW VI:

296–297; Фасмер I: 516; Niermeyer 1976: 341; plg. Urbutis 2009: 424]) → s. blr. *диспутация*, *диспутацыя*, *дыспутацыя* (*диспутацея*, *деспутацыя*, *деспытацыя*) ‘debatai, disputas’ (ГСБМ VIII: 103; Булыка 1980: 164), r. *диспутация* ‘t. p.’ (Фасмер ibd.)

****dragma** (sf.) **1**. ‘Graikijos piniginis vienetas’: *Dvylika tūkstančių dragmų* (orig. *dragnių*) *nusiuntė ing Hierusalem* DP 547; **2**. ‘senovinis vaistinių svorio matas, lygus 3,732 g’ I

← v. le. *dragma* ‘senasis svorio matas (1/4 zloto); sidabrinė graikų moneta (46 grašiai)’ (< V. lo. *dragma* ‘svorio matas; moneta’ ← gr. δραχμή ‘toks matas [4,366 gr]; moneta’ [SW I: 549; SPW VI: 5; Niermeyer 1976: 359; Beekes I: 352; plg. ЭСБМ III: 150; Urbutis 2009: 424, 435; Kabašinskaitė 2013: 66, 2014: 123]) → s. blr. *драгма* ‘svorio matas (25 mlgr)’ (ГСБМ IX: 68)

drapãkas 2, ***dràpakas*** 1 (sm.) ‘spyruoklinės akėčios, brižės’: *Kai giliai paleisim drapãką, tai visą varputį išraus* Kt; *Tokis varputynas – tris dràpako nagus nutraukiau* Rdm

← le. *drapak* ‘akėčios ir kt.’ (SW I: 551; dar žr. Reķēna 1989: 175; Reķēna I: 268),

‖ blr. (dial.) *драпáк* ‘kultivatorius’ (ТСБМ II: 195; БРС I: 835; СБГП II: 87)

drapakúoti, ***-úoja***, ***-ãvo***, ***dràpakuoti*** (verb. tr.) **1**. ‘drapaku akėti, brižioti’: *Akėjimo neužteks, reiks drapakúoti* Gs; *Negalima drapakuoti šlapios žemės* rš; **2**. ‘(prk.) mušti’: *Jau, žiūrėk, jį drapakuoja (muša su botagu)* Plv; **3**. ‘(prk.) plūsti, koneveikti’: *Ko taip drapakúoji žmogų be reikalo?* Skr

↔ le. dial. *drapakować* ‘lyginti, akėti žemę spyruoklinėmis akėčiomis, kultivatoriumi prieš arimą’ (SGP VI³: 250),

‖ blr. dial. *драпакавáць* ‘kultivuoti’ (СГЦБ I: 121) ≠ blr. dial. *драпачавáць* ‘t. p.’ (Цыхун 1993: 47)

dzernà 4 (sf.) ‘velėna, derna’: *Čia sunku arti, yra dzernų̃* Kpč; *Pavasarį suželia ant dzernõs žolė* Nč

← le. dial. *dzarna* ‘velėna, veja; durpės ir kt.’ (SW I: 428, 629),

‖ blr. dial. *дзярнó*, *дзернó* ‘velėna; užžėlusi pelkė’ (СБГП II: 69; plg. ЭССЯ V: 225)

E

egipčionas (sm.) ‘(istor.) senovės egiptiečių tautos žmogus’ R 109; ***egipčionis***, ***-ė*** (smob.) ‘t. p.’: *Ir atkeršijo abydą... užmušęs egipčionį* Bt ApD. 7.24 (LKŽe); Chyl 2Moz. 2.11 *Ir ſtojoś anoſe dienoſe, kad uźaugo Mayźeſzus, jog iſzejo brolump ſawo, ir apidayre ſunkumus ju: ir regiejo Egypczonis muſze Źyda iſz brolu jo*; Chyl 2Moz. 2.12 *Ir dayres ſzan ir ten, ó kad regiejo jog nieko nebuwo: tada uźmuſze ana Egyczoni, ir pasłepe ghi zieźdroſe*.

↔ v. le. *egipcyjanin* (le. *egipcjanin*) ‘egiptietis’ (< lo. *Aegyptius* ‘egiptietis’ / *Aegyptīnī* ‘etiopai’ ← gr. Αἰγύπτιος ‘egiptietis’ [Linde I: 615; Swan 2008: 94; Lewis, Short 1958: 54; OLD 63]),

‖ blr. *егіпцянін* ‘egiptietis’ (ТСБМ II: 242; РБС I: 417; Фасмер II: 7 [graikizmas])

egipčionka (sf.) ‘egiptietė, egipčionė’ R 109

↔ v. le. *egipcyjanka* (le. *egipcjanka*) ‘egiptietė’ (Linde I: 615; Swan 2008: 94),

‖ blr. *егіпцянка* ‘egiptietė’ (ТСБМ II: 242; РБС I: 417) – dėl kilmės žr. *egipčionas*, *egipčionis*, *-ė*

F

****filozafas**, ***filozofas*** (sm.) ‘filosofas’: KNSEk 108.27 *ſipáʒiſtá / kayp gałedams ghi‖ſłápia / ápe kuri nieká ir mokiti ♦Philaʒaffay neʒinoia* (dar žr. Skardžius IV: 130)

← (s. / v.) le. *filozof* ‘filosofas; mokslininkas filosofas; išminčius, besidomintis esme; rašytojas, aprašantis ir besigilinantis į esmingus dalykus ir kt.’ (< lo. *philosophus* ‘filosofas’ ← gr. φιλόσοφος ‘išsilavinęs, apsišvietęs žmogus; filosofas, išminčius’ [SW I: 743; SPW VII: 68–70; SSt II: 360; Moszyńska 1975: 174; LEW 126; Brückner 1985: 122; dar žr. Zinkevičius 1988: 136) → s. blr. *филозофъ* ‘filosofas’ (Булыка 1980: 160)

****Francija** (sf.) ‘Prancūzija’: DPk 85.46–48 *Kaip parôdeś ámʒiůſe můſų ant anó wergißko kário / ir kitůſe kariůſe iu prieß Cíeſoriu ir ka+ralús ſawůſius tikrús / Francioy. Niderlándę / ir kur kítur* (dar žr. Skardžius IV: 131)

← top. v. le. *Francya* (le. *Francja*) ‘Prancūzija’ (< top. V. lo. *Francia* ‘t. p.’ [SW I: 771; Linde I: 658; Brückner 1985: 127; Blaise 1994: 400; Фасмер IV: 206]) → top. blr. *Фра́нцыя* ‘t. p.’ (РБС III: 673), top. r. *Фра́нция* ‘t. p.’ (Фасмер ibd.) – dėl tolimesnės kilmės žr. *francūzas*, *francū̃zas*

****fundãtorius**, **-ė** 1 (smob.) ‘davėjas, steigėjas, įkūrėjas’ TrpŽ: *Tų namų fundator(iau) ir fundatorka, prašau paklausytie manę jauno kvieslelio kalbančio* LB 271

← (v.) le. *fundator* ‘įkūrėjas, įsteigėjas; fondo įkūrėjas’ (< V. lo. *fundator* ‘įkūrėjas [pvz., vienuolyno]; kūrėjas [apie Dievą]’ [SW I: 782; SPW VII: 149; Niermeyer 1976: 457; LMILP IV[3]: 440–441; plg. Moszyńska 1975: 174]) → s. blr. *фундаторъ* ‘įkūrėjas; geradarys’ (Булыка 1980: 73), blr. *фундатар* ‘įkūrėjas, steigėjas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 333), blr. dial. *фундато́р* ‘t. p.’ (СБГП V: 271)

****fùrija** 1 (sf.) DŽ **1**. ‘senovės graikų ir romėnų mitologijoje – viena iš keršto deivių’; **2**. ‘(prk.) pikta, kerštinga moteris; ragana’ (LKŽe); **3**. ‘pamišimas, siutas, įsiutis’: DPk 9.16 *Neś kántrumas daʒnai pâʒeiſtas / ing furią anì gâło apġr{ï}ßta* (dar žr. Skardžius IV: 131)

← v. le. *furyja* (le. *furja*) ‘romėnų mitologinė būtybė; pikta moteris, pikčiurna; įsiutis, ligotas šėlsmas, pamišimas, siutas; toks jaunosios apdaras; audra, vėtra’ (< V. lo. / lo. *furia* ‘įsiutis, pamišimas; aistra, įkvėpimas; pamišėlis; (pl.) furijos – keršto deivės; sąžinės graužatis’ [SW I: 784; SPW VII: 157–158; Moszyńska 1975: 174; Фасмер IV: 211; LMILP IV[3]: 461–462; Vaan de 2008: 252; dar žr. Walczak 1991: 127; Adamiec 2007: 66]) → s. blr. *фурия*, *фурыя* ‘pamišimas’ (Булыка 1980: 136), blr. *фу́рыя* ‘pikta moteris’ (ТСБМ V[2]: 161; БРС III: 965), r. *фу́рия* ‘pikta, šėlstanti moteris’ (Даль IV: 540)

G

gaspadařnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘k u r i s g e r a i t v a r k o n a m u s , ū k į ’: *Kur žmogus gaspadařnas, tuoj pamatysi – jo viskas vietoj sudėta, mažiausias daiktelis nenueis niekais* Bsg; *Vyras labai gaspadařnas, tik pati netikus* Dbk; *Gavo gaspadařną marčią* Ldvn

← (v.) le. *gospodarny* ‘gerai ūkininkaujantis, vadovaujantis; valstybinis’ (SW I: 881; SPW VIII: 45),

‖ s. blr. *господарный* ‘valstybinis; tvarkingas, ūkiškas’ (ГСБМ VII: 102), blr. *госпадарны* ‘ūkiškas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 79)

gaspadarnùmas 2 (sm.) ‘ū k i š k u m a s , p r a k t i š k u m a s ’: *Ir gaspadarnùmas jos nebematytas!* Slm; *Kas to vaiko per gaspadarnumas!* Tat

↔ (v.) le. *gospodarność* ‘geras ūkininkavimas, vadovavimas’ (SW I: 881; Linde II: 759),

‖ blr. *гаспада́рнасць* ‘ūkiškumas’ (БРС I: 673; РБС III: 690)

gatavẽckas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘k u r s m ė g s t a p a s i n a u d o t i t u o , k a s „ g a t a v a “, p a t s n e d i r b t i ’ Rtn: *Atsirado gatavẽckas – ar negali pats pasiraškyti (agurkų)?* Pn; *Baisus gatavẽckas – jam kad vis in gatavo* Ut

↔ le. *gotowiec* ‘visaip kaip pasiruošęs, pasirengęs žmogus; paruoštas vartoti maistas’ (SW I: 885),

‖ r. *гото́вецъ* ‘uolus, greitas, nedvejojantis, visuomet ir visur spėjantis žmogus’ (Даль I: 388)

gaurõnas, ***gaurònas*** 2 (sm.) **1**. ‘v a r n a s , j u o d v a r n i s , k r a n k l y s ’: *Ko rėki kaip gaurõnas?* Al; *Čia atlėkė ir gaurõnas* Rdm; *Gaurõnai po sėjimus pulkais laksto* Smn; *Gaurõnai jau parlėkė* Užv; **2**. ‘(scom.) k a s n i e k u s k a l b a ’: *Eik ben, gaurõnai, niekus plepi!* Km; **3**. ‘(scom.) i š s i ž i o j ė l i s , v ė p l a ’: *Ot gaurònas – kur tik eina, užkliūva* PnmP

← (s. / v.) le. *gawron* ‘kovas; vėpla, žioplys’ (SW I: 810; SPW VII: 224; SSt II: 387; Sławski I: 263; Schuster-Šewc I: 267; ЕСУМ I: 447; dar žr. Аникин 1998: 392–393; Bezlaj I: 141) → blr. dial. *ґаврóн* ‘kranklys, juodvarnis (*Corvus corax*)’ (ЛАБНГ I: 69),

‖ s. r. *гавранъ* ‘varnas; kovas’ (СРЯВ IV: 5)

gniẽvastis 1 (sf.) ‘r ū s t y b ė , p i k t u m a s ’: *Į gniẽvastį susiėjo kaimynai* Ĵ

↔ (v.) le. (dial.) *gniewność* ‘pyktis, neapykanta, rūstumas ir kt.’ (SW I: 859; Karłowicz II: 94; Linde II: 731),

‖ r. (dial.) *гне́вность* ‘pyktis, piktumas’ (БТСРЯ 211; СРНГ VI: 236) – su sonanto *-n-* absorbcija, t. y. **gniev-n-astis* > *gniev-astis*, arba asimiliaciniu *-v-* < *-vn-*

*****Grecija*** (sf.) ‘G r a i k i j a ’: DPk 412.2–3 *Pílnos yra to Hiſtoríos ir sênoſios ir náuio=ſios / kas' pim' dêios Grecióie / kas páſkui to amžę muſu Anglioie* (dar žr. Skardžius IV: 135)

← top. v. le. *Grecya* (le. *Grecja*) ‘Graikija, Helada’ (< top. V. lo. / lo. *Graecia* ‘Helada’ [Linde II: 773; Swan 2008: 123; Фасмер I: 457; Walde, Hofmann I: 616; Blaise 1994: 424]) → top. blr. *Грэ́цыя* ‘Graikija’ (РБС I: 332), top. r. *Гре́ция* ‘t. p.’ (Фасмер ibd.) – dėl tolimesnės kilmės žr. *grẽkai*

*****grõtas*** 2 (sm.) ‘languota užtvara, padaryta iš geležinių virbų’ M
↔ le. dial. *grata* ‘metaliniai ar mediniai sutvirtinti virbai, grotos; pertvara ir kt.’ (< it. *grata* ‘t. p.’ / ← V. lo. *grata* ‘grotos’ [SW I: 903, II: 533; Karłowicz II: 472; LEW 172; Niermeyer 1976: 473; dar žr. Lanza 2009: 85; Widłak 2011: 477]) → s. blr. *кграта*, *грата* ‘grotos; narvas, grotuota patalpa’ (ГСБМ XV: 59; Булыка 1980: 99) – dėl tolimesnės kilmės žr. *kratas*, *kratis*

H

****heretìkas** 2 (sm.) DP 91, 202, 4 DP 68, 41, ***herètikas*** 1 DP 572, ***hèretikas*** 1 ‘erezijos šalininkas, klaidatikis’ DP 411 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 140)

← (v.) le. (dial.) *heretyk* ‘eretikas, erezijų skleidėjas; piktas, kandus žmogus’ (< V. lo. / lo. *haereticus* ‘eretikas’ ← gr. αἱρετικός ‘sektantas, eretikas’ [SW II: 32; SPW VIII: 328–331; SOWM III: 20; Brückner 1985: 171; Sławski I: 416; LMILP IV[5]: 707; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; plg. Фасмер II: 24; dar žr. Kilar 2010: 82; Kazak 2011: 78]) → s. blr. *геретикъ*, *геретыкъ* ‘eretikas’ (ГСБМ VI: 272; Булыка 1980: 170), blr. *геретыкъ* ‘eretikas; abstinentas, nerūkantis žmogus’ (Носовичъ 1984: 111)

****herezija** (sf.) **1**. ‘religijos mokymas, kurį viešpataujančioji religija laiko klaidingu, klaidatikystė, klaidūnystė’ SD 79; **2**. ‘(prk.) nukrypimas nuo taisyklių ir pažiūrų, daugumos laikomų neginčijamomis tiesomis’: *Nepasijusi, kaip visos tavo herezijos išgaruos* V. Myk-Put (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 140)

← v. le. *herezyja* (le. *herezja*) ‘kai kurių religijos dogmų nepaisymas ar neigimas; neįprastas dalykas; avantiūra’ (< V. lo. *haeresia* ‘t. p.’ ← V. lo. / lo. *haeresis* ‘erezija ir kt.’ ← gr. αἵρεσις ‘sekta ir kt.’ [SW II: 33; SPW VIII: 331–332; Brückner 1985: 171; Moszyńska 1975: 176; Niermeyer 1976: 487; LMILP IV[5]: 705]) → s. blr. *герезыя*, *герезия* ‘erezija’ (ГСБМ VI: 272; Булыка 1980: 177)

erèzija 1 (sf.) TrpŽ **1**. ‘religijos mokymas, kurį viešpataujančioji religija laiko klaidingu, klaidatikystė, klaidūnystė’; **2**. ‘(prk.) nukrypimas nuo taisyklių ir pažiūrų, daugumos laikomų neginčijamomis tiesomis’ – žr. *herezija*

****herodijonas**, ***-ė*** (smob.) ‘(arch.) Herodo šalininkas’ DP 466 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 141)

← v. le. *herodyjan* ‘Erodo pasekėjas, jo valios vykdytojas, fariziejų priešininkas’ (< lo. *Hērōdiāni* ‘Erodo pasekėjai’ ← gr. Ἡρῳδιανοί ‘Erodo šalininkai’ ← avd. gr. Ἡρῴδης ‘Erodas I Didysis, Antipatro sūnus, Judėją valdęs 37 m. p. m. e. – 4 m. p. m. e.’ [SPW VIII: 333; Lewis, Short 1958: 850; dar žr. EB II: 2025–2026, 2043])

****hiacìntas** 1 (sm.) TrpŽ **1**. ‘dekoratyvinis lelijinių šeimos kvapus svogūninis augalas’; **2**. ‘raudonai lelijinės spalvos brangakmenis’ (LKŽe); ***hiacintas*** ‘dekoratyvinis lelijinių šeimos kvapus svogūninis augalas’ SD 72$_a$ (dar žr. Skardžius IV: 141)

← (s. / v.) le. *hijacynt*, *hjacynt* ‘lelijinių šeimos augalas (*Hyacinthus L.*), hiacintas; žydrė; cirkonis; hiacinto spalvos šilko medžiaga’ (< lo. *hyacinthus* ‘hiacintas [*Iris germanica L.*]; ametisto rūšis’ ← gr. ὑάκινθος ‘hiacintas [*Iris germanica L.*]; brangakmenis’ [SW II: 44;

SPW VIII: 344; SSt II: 543; Sławski I: 420; ЭСБМ III: 89; Beekes II: 1523–1524; plg. Фасмер I: 404; dar žr. Zinkevičius 1988: 136]) → blr. *гіяцы́нт* ‘hiacintas’ (БРС I: 693) ≠ s. blr. *гиацинтъ*, *гияцинтъ* ‘mėlynas šilkas’ (ГСБМ VI: 278; plg. Булыка 1980: 140)

****hìmnas** 1 (sm.) DŽ, TrpŽ **1**. ‘iškilminga giesmė, priimta kaip valstybinės, idėjinės vienybės simbolis’: *Lietuvos himnas* sp; *Orkestras groja Čekoslovakijos ir Tarybų Sąjungos himnus* (sov.) A. Vencl; *Vėl skamba Demokratinio jaunimo himnas* sp; **2**. ‘iškilmingo turinio giesmė kam nors pagerbti, paminėti ir t. t.’: *Kaip karžygį tave supras jie ir laisvės himnuose minės* S. Nėr; *Ir saulei amžinus himnus giedojau* S. Nėr; **3**. ‘bažnytinė giesmė’: *Prastosu dienosu vietoje antifonos giedok himną* Mž 481 (*Hymnas S. Ambrožeiaus* Mž 175.2, *Hymnas* Mž 177.7; *ant balſa ano Hymna* Mž 187.15; *giedok Hymna* 481.9, 496.7 [Urbas 1996: 144; dar žr. Skardžius IV: 141]); **4**. ‘muzikos kūrinys, kuriame išreiškiama pakili, iškilminga nuotaika’

← (s. / v.) le. *hymn* ‘odė dievų garbei, šlovinanti giesmė’ (< V. lo. *hymnus* ‘Dievą šlovinanti giesmė, psalmė; metrinis himnas’ ← lo. *hymnus* ‘šlovinanti giesmė [dievui], himnas’ ← gr. ὕμνος ‘iškilminga giesmė; priedainis; trenas’ [SW II: 69; SPW VIII: 379–380; SSt II: 547; Moszyńska 1975: 177; Фасмер I: 407; ЭСБМ III: 85; Niermeyer 1976: 489; Beekes II: 1531–1532; dar žr. Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *гимнъ* ‘himnas’ (ГСБМ VI: 280–281; Булыка 1980: 167), blr. *гімн* ‘t. p.’ (ТСБМ II: 51) ∌ r. *гимнъ* ‘šlovinanti giesmė; šlovinimas eiliuotu tekstu ir giedojimu, giedojimas’ (Даль I: 351)

****hipokritas**, **-ė** (smob.) ‘veidmainis’ DP 191 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 141)

← le. *hipokryt* ([v.] le. *hipokryta*, s. le. *ipokryta*) ‘veidmainis, dviveidis’ (< lo. *hypocritēs*, *hypocrita* ‘mimas; veidmainis, šventeiva’ ← gr. ὑποκριτής ‘aiškintojas; aktorius; deklamuotojas; veidmainis’ [SW II: 42; SPW VIII: 346–347; SSt II: 543; Lewis, Short 1958: 873])

****historija** (sf.) ‘mokslas, kuris tiria tautų, valstybių, organizacijų, žmonijos praeitį’ SD 50: *Skaitome historijose* DP 196 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 141)

← s. / v. le. *historyja* (le. *historja*) ‘praėjusių įvykių aprašas; istorinis veikalas; mokslas apie praeities įvykius; nuotykiai; avantiūra; įvykis ir kt.’ (< V. lo. / lo. *historia* ‘tyrimas; žinios; pranešimas; praeities įvykių aprašas; istorinis veikalas; pasakojimas, mitologija’ ← gr. ἱστορία ‘klausinėjimas, tyrimas; žinios; mokslas; pasakojimas apie praeities įvykius’ [SW II: 43; SPW VIII: 347–351; SSt II: 543; Moszyńska 1975: 177; Фасмер I: 408; ЭСБМ III: 88; LMILP IV$^{5–6}$: 768–771; dar žr. Walczak 1991: 127]) → s. blr. *гистория*, *гисторея*, *гисторыя* ‘praeities įvykių eiga; mokslas apie praeitį; knyga, kurioje aprašoma praeitis; pasakojimas; įvykis’ (ГСБМ VI: 283; Булыка 1980: 161), blr. *гісто́рыя* ‘istorija’ (ТСБМ II: 54; dar žr. Гарник 2009: 8) ∌ r. *гистория* ‘t. p.’ (Фасмер ibd.)

****historikas**, **-ė** (smob.) ‘istorijos rašytojas, istorijos tyrėjas’: *Būdu histo-*

rikų... su didžiu pilnumu aprašo aną metą DP 26 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 141)

← (v.) le. *historyk* 'istorinių veikalų autorius; praeities įvykių žinovas; istorijos tyrėjas' (< lo. *historicus* 'praeities įvykių žinovas, istorikas' ← gr. ἱστορικός 'istorikas' [SW II: 44; SPW VIII: 351–353; Hessen, Stypuła I: 262; Moszyńska 1975: 177]) → s. blr. *гисторикъ* 'istorikas' (ГСБМ VI: 282–283; Булыка 1980: 159) ∌ s. r. *гисторикъ* 't. p.' (СРЯВ IV: 21)

****horteñzija** 1 (sf.) '(bot.) uolaskėtinių šeimos sodų ar vazoninis krūmas (*Hydrangea*)' DLKŽ[5]

← le. *hortensja* 'hortenzija; trešnė' (< lo. [term.] *hortensia* 'hortenzija' ← [adj.] V. lo. *hortensis* 'sodo' ← lo. *hortus* 'aptverta vieta; daržas; sodas ir kt.' [SW II: 56; Blaise 1994: 443]) → blr. *гартэ́нзія* 'hortenzija' (БРС I: 670), r. *гортéнсия* 't. p.' (Даль I: 382)

arteñzija 1 (sf.) 'hortenzija' Šaltiniai (DvŽ I: 22) – žr. *horteñzija*

****hostija** (sf.) 'ostija': DPk 134.3 *Ięi ſtębiéś / kaip' kûnas ne łáuʒoś / kaď hoſtíá łáuʒoś* (dar žr. Skardžius IV: 141)

← v. le. *hostyja* (le. *hostja*) 'pašventintas apvalus paplotėlis, ostija; krikščionių Švenčiausiasis sakramentas' (< V. lo. *hostia* 'ostija; aukojamasis gyvūnas' [SW II: 57; SPW VIII: 368–369; Moszyńska 1975: 177; Blaise 1994: 445; Walde, Hofmann I: 661–662]) → s. blr. *гостия* 'ostija' (ГСБМ VII: 115; Булыка 1980: 177)

huliuoti, ***-iuoja***, ***-iavo*** (verb. intr.) 'uiti, tulioti': *Visi ant manęs: strielčiai šaudo, piemenys rėkauja, huliuoja* Tat

↔ (v.) le. *hulać* 'gyventi laisvai, leisti laiką vėjavaikiškai; lėbauti; naudotis savo viršenybe; šokti' (SW II: 61–62; Linde II: 839; dar žr. Kazak 2011: 81),

‖ s. blr. *гуляти* 'vaikštinėti; linksmintis' (ГСБМ VII: 195), blr. (dial.) *гуля́ць* 'šokti; linksmintis; žaisti; dykinėti; mylėtis; žaisti kortomis ir kt.' (Носовичъ 1984: 125; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 85; СБГП I: 502; ЭСБМ III: 113–114) ∌ s. r. *гулять* 'vaikštinėti; linksmintis ir kt.' (СРЯВ IV: 157), r. *гуля́ть* 'vaikštinėti; dykinėti; linksmintis; lankytis svečiuose' (Даль I: 407)

huliavoti, *-oja*, *-ojo* (verb. intr.) 'ulioti': *Tas puikiai pasirėdęs, gardžiai paėdęs ir atsigėręs miegos, huliavos* Tat – žr. *huliuoti*

I

inãkšas, ***-à*** 4 (pron.) 'k i t o k s': *Dabar inãkšas dainavimas* Arm; *Žilvičiai tai inakšì, čia karklai* Arm; *Parodyk man inakšesnių siūlų* Vs; *inakšiaĩ* (adv.): *Visi taip daro, tai kam tu inakšiaũ prasdėjai?* Dkšt (LKŽe; dar žr. ZtŽ 239; ZŠT I: 95)

← (s. / v.) le. *inakszy* 'kitos rūšies, kito pobūdžio, kitoks' (SW II: 87; SPW VIII: 530–531; SSt III: 31; dar žr. Michalska 2012: 94tt.),

‖ s. blr. *инакший*, *инакшый* 'kitoks' (ГСБМ XIV: 109), blr. (dial.) *інáкшы* 'kitoks, kitas' (Носовичъ 1984: 225; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 136; СБГП II: 345; ЭСБМ III: 388)

*****inkaustas*** (sm.) 'r a š a l a s' [K], N, R 101, MŽ 132: *Parašyta ne inkaustu* Bt 2PvK. 3.3

← (s. / v.) le. *inkaust* 'rašalas' (< V. lo. *incaustum* 't. p.' ← lo. *encaustum* 'rašalas ir kt.' ← gr. ἔγκαυστον 'purpurinis / violetinis rašalas, kuriuo Romos imperatoriai pasirašydavo savo įsakus' [SW II: 94; SPW VIII: 546; SSt III: 32; Brückner 1985: 192; Sławski I: 460; Siatkowski 2004: 101; Niermeyer 1976: 519; LS 405; dar žr. ALEW I: 398]) → s. blr. *инкаустъ*, *инкавстъ* 'rašalas' (ГСБМ XIV: 117; Булыка 1980: 59)

*****instigatoras*** (sm.) 'k i r š i n t o j a s; p r i ž i ū r ė t o j a s': DPk 160.45–46 *Ką ręgêdamas Kaiphóßius / bûda=mas ſûdʒía / paſſidáre ir lūditoiu ir inſtigátoru* (Skardžius IV: 143)

← (v.) le. *instygator* 'kurstytojas, kiršintojas; kaltintojas; (karališkasis) prokuroras ir kt.' (< lo. *īnstīgātor* 'kurstytojas' [SW II: 99; SPW VIII: 554; Moszyńska 1975: 178; Sokólska 1999: 115]) → s. blr. *инстикгаторъ*, *инстигаторъ*, *инстыгаторъ*, *инстыкгаторъ* 'prokuroras; teisėtvarkos atstovas' (ГСБМ XIV: 126; Булыка 1980: 44)

*****inteñcija*** 1 (sf.) 't i k s l a s, s i e k i m a s, s u m e t i m a s, u ž s i m o j i m a s' NdŽ, DŽ, M: *Ant tos pačios intencijos* S. Dauk (LKŽe); DPk 561.38–39 *turéť ßítą tiéſią ákį ir tikrą inťenciią (idánť wis' darîtų iʒġ mêiłes Dié=wo / ne drin' ſawós naudós / beť tiéktai drin' garbés ir laupſes io)* (Skardžius IV: 143)

← v. le. *intencyja* (le. *intencja*) 'ketinimas, sumanymas; noras, troškimas; tikslas' (< V. lo. *intentio* 'tikslas, ketinimas; užsidegimas [ką daryti]; mėginimas ir kt.' [SW II: 101; SPW VIII: 572–573; Niermeyer 1976: 548–549; dar žr. Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *интенция*, *интенцыя* 'ketinimas, sumanymas' (ГСБМ XIV: 129)

*****interdiktas*** (sm.) 'd r a u d i m a s a t l i k t i r e l i g i n e s a p e i g a s': JMP 176.15 *Cʒionay iau nera táme ſiuntime idant mácia kieykimu / wárpeliu / interdiktu / turetu but kurſay ſurißtas ir ißrißtas iß to nupuolio ſá=wo* (dar žr. Skardžius IV: 143)

← (s. / v.) le. *interdykt* 'draudimas teikti sakramentus; draudimas atlikti religines apeigas; visos šalies prakeikimas' (< V. lo. *interdictus*, *-um* 'draudimas; draudimas eiti religines pareigas; draudimas bendrauti su ekskomunikuotais asmenimis; ekskomunikacija, pašalinimas iš religinės bendruomenės' [SW II: 102; SPW VIII: 573–574; SSt III: 38; Niermeyer 1976: 550; plg. Moszyńska 1975: 179]) → s. blr. *интердиктъ* 'draudimas atlikti religines apeigas' (ГСБМ XIV: 129; Булыка 1980: 178)

K

kalavařtas 2 (sm.) **1**. ‘verpiamasis ratelis’: *Kalavařtas pradėjo klebėti, nešiu pas kalavartininką* Sv; *Šitas kalavařtas labai spartus* Vžns; *Terškia kaip neteptas kalavartas* Rk ir kt. (Kur, Blnk, Jž, Skp, Km); **2**. ‘prietaisas suktis ant ledo su rogutėmis’: *Vaikai prisitaisė kalavařtą ant ledo ir sukasi* Rm; ***kalvarãtas***[260] 2 **1**. ‘t. p.’: *Gera verpėjėlė – kalvarãtas nesustoja* Prng; *Mano kalvarãtas sunkus ir labai terškia* Ds; *Išpardavojo pačios kraitį: kalvarãtą, mastuvus, stakles* Plt ir kt. (Ut, Al, Dglš, Pln, Ms, Up, Dr, Zr, Pp, Švnč, Ant); **2**. ‘prietaisas važinėtis ant ledo (įkala baslį, ant jo užmauna ratą, prie rato pririša kartelę, o prie jos rogutes)’: *Kalvarãtą įsitaisysim pasivėžinti* Pc; *Einam ant kalvarãto pasivažinėti!* Srv; *Jis ant kalvarãto nusilaužė koją* Mrc; **3**. ‘įrankis sunkiems medžiams kelti’: *Stiprus kalvaratas, kad šį medį užkėlė* Ktk

← (s. / v.) le. (dial.) *kołowrot* (*kołowrót*) ‘verpimo įrenginys, verpimo ratelis, ratelis ir kt.’ (SW II: 412–413; SPW X: 490; SSt III: 320–321; Karłowicz II: 408–409; Grochola-Szczepanek 2002: 146),

‖ s. blr. *коловоротъ*, *коловротъ* ‘ratelis, ant kurio vyniojamas siūlas’ (ГСБМ XV: 213) ≠ blr. (dial.) *колóворот* ‘šulinio svirtis’ (ТС II: 207; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 139), r. *кóловертъ*, *коловорóтъ* ‘viesulas, sūkurys; (rankinis) grąžtas’ (Даль II: 138; СРНГ XIV: 150–151)

karavãtas 2 (sm.) ‘ratelis’ Arm: *Karavãtais dar̃ verpiame* Vrnv – žr. *kalvarãtas* (su skiemenų *-al-*, *-ra-* metateze bei pirmojo mišriojo dvigarsio konsonantinio elemento absorbcija ir vokalinio dėmens *-a-* transpozicija, t. y. **k-ar-va-la-t-as* > **k-ar-a-va-t-as*)

karavãtinis 1 (sm.) ‘virvelė prie ratelio (karavato)’: *Nutraukė karavãtinį* Vrnv ⇦ *karavãtas*

karvalãtas 2 (sm.) **1**. ‘ratelis siūlams verpti’: *Močiutė verpia linelius karvalatù* Tvr; *Gerojo karvalãto ratas sutrūko* Užp; *Po senybei „karvalãtas“, o dabar „ratelis“* Mlt; *Atnešk, moč, karvalãtą, reikia verpti* Mlt (dar žr. DvŽ I: 253); **2**. ‘prietaisas rąstams kelti’: *Ut, žiūrėk, su karvalatu medžius kad kelia!* Mlt – žr. *kalvarãtas* (su sklandžiųjų priebalsių *-l-* ir *-r-* metateze)

karvalatíenė 1 (sf.) ‘ratelių dirbėjo žmona’ Šaltiniai (DvŽ I: 253) ⇦ *karvalãtas*

karvalãtininkas, -ė 1 (smob.) ‘kas dirba ratelius’: *Seniau Dusetõs buvo bent du geri karvalãtininkai* Ds ⇦ *karvalãtas*

karvalõtiškis, -ė 1 (smob.) ‘ratelių dirbėjo šeimynykštis’ Šaltiniai (DvŽ I: 253) ⇦ *karvalãtas*

---

[260] Lie. dial. *kalaurãtas* 2 (sm.) ‘verpimo ratelis’ Dv (DvŽ I: 233; dar žr. ZtŽ 258) dėl struktūrinio elemento *-au-* vestinas iš blr. (dial.) *калаўрóм* ‘ratelis, ant kurio vyniojamas siūlas; grąžtas ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 139; СБГП II: 367; СС I: 223; dar žr. ЭСБМ IV: 130–131). Dėl šios priežasties ši leksema priskirtina gudizmams. Kitaip jos kilmę aiškina B. Kabašinskaitė (1998: 32).

****kanapõrius** 2 (sm.) ‘vienuolyno ūkio vedėjas’ J. Balč: *Pasisamdysiu kanaporiui į berniukus* M. Valanč; *Drabužį su valgiu pasiėmė duoti kanaporius* M. Valanč

← (v.) le. *kanaparz* ‘vienuolyno vynininkas ir ūkvedys’ (< V. lo. *canaparius* ‘vynininkas, smuklininkas’ [SW II: 229; Linde II: 946; Niermeyer 1976: 124; dar žr. Kregždys 2014: 414])

****kanonija** (sf.) ‘kanauninko būstinė; kanauninko pareigos(?)’ SD 83: *Kiti... kanonijas, plebonijas sūnumus saviemus apdūmoja* DP 484

← v. le. *kanonija* ‘šventiko (katedros) tarnyba; kanauninko gyvenamoji vieta’ (< V. lo. *canonia* ‘kanauninko pareigos; kanonų skyrius’ [SPW X: 69; Niermeyer 1976: 126])
→ ≠ s. blr. *конония* ‘šventikų bendruomenė, kleras’ (ГСБМ XV: 268)

kãpčius 2 (sm.) **1**. ‘sukastas žemės kauburys (kaupas) lauko ribai, ežiai, sienai pažymėti; ežiaženklis, erekys’ K, M, Brž, Vlkv, Rs: *Ėjo visą dieną, daug kartų sėsdamas pasilsėti ant nurudusia žole apžėlusių kapčių* A. Vencl; *Jie savo širdyse išgyveno visas laikotarpio sąžinės kovas, pastatydami prieš žemiškąjį turtą, prieš laukų kapčius žmogiškąjį sąmoningumą* K. Kors; *Supyliau kapčių gale sklypo* Dl ir kt. (Dgl, Lš, Dkš, Grš); **2**. ‘krūva daržovių (šakniavaisių), apskleista šiaudais ir apmesta (apipilta) storai žemėmis, kad žiemą daržovės nesušaltų, kauburys’: *Apmesk storai kapčiùs, kad bulbės nepašaltų* Krš; *Šią žiemą bulvės kãpčiuo sušuto* Slnt; *Ar kapčių atkasėt?* Sv ir kt. (Slm, J, Btg, Slnt, Vl, Vb); **3**. ‘skruzdėlynas’: *Jauti iš juodo kapčiaus skruzdėlyno kvapą* A. Baran; *Ant savo kapčių (skruzdėlės) neša ir velka, draugėn subėga didelė talka* BM 432; **4**. ‘kurmiarausis’: *Visas pabalys kurmių kapčiais išknistas* Lš (LKŽe); **5**. ‘krūva, kaupas, kauburys’: *Tai aš tadu ainu jau – ažna kapčius tokis, kūgis šiaudų sudėtas* Poškonys; **6**. ‘kapas’: *Netolì mũsų tokì grãžūs kãpčiai* Maciučiai (DvŽ I: 245; dar žr. ZtŽ 266; ZŠT I: 155)

← (s. / v.) le. *kopiec* ‘sukastos žemės krūva; riboženklis; pilkapis; bulvių, burokų, ropių krūva, apipilta žemėmis; kaupas ir kt.’ (SW II: 466; SPW X: 618–619; SSt III: 341–343),
‖ s. blr. *каπецъ*, *копецъ* ‘riboženklis (kauburio ar akmenų krūvos pavidalo); kauburys, pilkapis; žemės kauburys (kaupas) lauko ribai žymėti ir kt.’ (ГСБМ XIV: 298), blr. *копéцъ* / *канéц* ‘kapčius, kaupas; žemių sankaupa; pilkapis; riboženklis’ (Носовичъ 1984: 245; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 141; ЭСБМ IV: 249), blr. dial. *конéц* ‘bulvių kaupas; supiltas žemės kauburys vietoj riboženklio; skruzdėlynas; kurmio išraustas žemės kauburys ir kt.’ (СБГП II: 404–405; ТС II: 216)

kapčiãvimas 1 (sm.) ‘kapčių darymas’: *Kolionijų kapčiãvimas visą vasarą užtruko* Lš ⇦ *kapčiúoti*

kapčiavóti, -ója, -ójo (verb. tr.) **1**. ‘kaupti’: *Bulbes kapčiavóti* J; **2**. ‘daryti kapčius, bulves į kapčius pilti’: *Tėvelis išvažiavo buĺ bų kapčiavótų* Sv (LKŽe; dar žr. ZtŽ 266) – žr. *kapčiúoti*

kãpčinė 1 (sf.) ‘tam tikros atmainos ankstyvoji bulvė, rausvelė’: *Kad būtumėm kãpčinių pasisodinę, tai turėtumėm ko pasikast* Svn ⇧ *kãpčinis, -ė*

kãpčinis, *-ė* 1 (adj.) ‘toks kaip krūvos daržovių (šakniavaisių), apskleistos šiaudais ir apmestos (apipiltos) storai žemėmis, kad žiemą daržovės nesušaltų; kauburio’: *Kãpčinės buĺvos dėlto ne tokios gardžios* Ob; *Šiemet nedaug pasodinau kãpčinių buĺbų* Rk; *Patikrinkime, ar neperšalo kapčinės bulvės* rš ⇦ *kãpčius*

kapčiõkas 2 (sm.) ‘nedidelis kapčius (ežios, ribos ženklas)’: *Kapčiõkai ardyti negalima, be paskui ir ežias išarsim* (psn.) Ds ⇦ *kãpčius*

kapčiúoti, *-iúoja*, *-iãvo* (verb. tr.) ‘daryti kapčius, kapčiais paženklinti sieną, ežią, ribą’: *Sklypą (žemės) kapčiuoja* Lš ⇦ *kãpčius*

kapšavóti, *-ója*, *-ójo* (verb. tr.) ‘kaupti’: *Kapšavók bulbes, kol apkapšavósi, apkaupsi* J – žr. *kapčiavóti*

****kapeliõnas** 2 (sm.) NdŽ, DŽ, SD 83 **1**. ‘(bažn.) kunigas – tikybos mokytojas’: *Troboj daugiausia buvo jaunų vyrų ir merginų, kurie visus reikalus puikiai sprendė be klebonų ir be jokių kapelionų* (sov.) J. Balt; **2**. ‘namų bažnyčios kunigas Anglijoje’; ***kapelionis*** ‘(bažn.) kunigas – tikybos mokytojas’ M. Valanč, M

← (s. / v.) le. *kapelan* ‘kunigas, atliekantis liturgines apeigas uždaroje koplyčioje (bažnyčios, institucijos, privačių asmenų); maldininkas; smuklininkas’ (< V. lo. *cap[p] ellanus* ‘karališkosios koplyčios patarnautojas; tokios koplyčios kunigas; kapelionas’ [SW II: 240; SPW X: 76; SSt III: 235; Sławski II: 53; Niermeyer 1976: 131–132; dar žr. Palionis 1967: 273; Zinkevičius 1988: 136; Kregždys 2014: 414]) → s. blr. *капелянъ*, *капеланъ* (*капалянъ*) ‘kunigas, atliekantis liturgines apeigas koplyčioje’ (ГСБМ XIV: 266; Булыка 1980: 171) – dar žr. *kaplanas*, *kaplõnas*, *koplõnas*

****kapucìnas** 2 (sm.) **1**. ‘katalikų vienuolių ordino (pranciškonų) narys’ NdŽ, DP 11: *Pamokslą sakys vienuolis kapucinas* rš; **2**. ‘(zool.) Amerikos plačianosė beždžionė’: *Iš jų (beždžionių) dažniausiai sutinkami kapucinai ir staugūnai* Enc IV 578; **3**. ‘tokios rūšies obuolys (raudonas, saldus)’ DŽ

← (v.) le. *kapucyn* ‘šv. Pranciškaus regulos vienuolis, dėvintis galvos gobtuvą ir kt.’ (< V. lo. *cappuccinus* ‘vienuolis kapucinas’ ← V. lo. *capucium* ‘gobtuvas’ [SW II: 252; Linde II: 957; Blaise 1994: 145; LE X: 489; dar žr. Zinkevičius 1988: 128; Kregždys 2014: 414–415]) → blr. *капуцы́н* ‘kapucinas vienuolis; beždžionių rūšis; nasturta’ (ТСБМ II: 633; РБС I: 611), s. r. *капуцинъ* ‘šv. Pranciškaus ordino katalikų vienuolis’ (СРЯВ VII: 68), r. *капуци́нъ* ‘šv. Pranciškaus ordino katalikų vienuolis; beždžionių rūšis, kurių galvų plaukuotoji dalis primena kapucinų gobtuvus (*Simia capucina*); nasturta (*Tropaeolum*); kaukių puotos apranga’ (Даль II: 89)

kardamònas 2 (sm.) ‘(bot.) Rytų Indijos imbierinių šeimos augalas (*Elettaria cardamomum*); sėklos vartojamos kulinarijoje kaip prieskonis ir medicinoje’ TrpŽ, LBŽ

← (v.) le. *kardamon* ‘kardamonas; šio augalo sėklos’ (< v. v. a. *kardamôm* / v. *Kardamom* ‘kardamonas’ ← lo. *cardamum* ‘prieskoninis augalas, pipirnė; kardamonas’ ←

gr. κάρδαμον ‘prieskoninis augalas, kardamonas [*Lepidium sativum*]’ [SW II: 265; SPW X: 137; Lewis, Short 1958: 291; MLex 104; Beekes I: 643; plg. Kluge 2002: 471]) → blr. *кардамон* ‘kardamonas’ (ТСБМ II: 640; dar žr. ЕСУМ II: 390) ≠ s. blr. *кардымонъ* ‘kardamonas’ (ГСБМ XIV: 285; Булыка 1980: 147–148),

‖ s. r. *кардамонъ* ‘imbierinių šeimos augalas, kardamonas; šio augalo sėklos; krienas’ (СРЯВ VII: 77–78 [graikizmas])[261]

kardẽlis 2 (sm.) **1**. ‘virvė trečiam (kardėliniam) arkliui prikinkyti’ Kv; **2**. ‘įtarpdurių rėmus skersai įdėtas stiebas, prie kurio daržinės durys tvirtai pridaromos, kad vėjas neatidarytų’ Vyž; ***kardiẽlis*** 2, ***kárdielis*** 1 **1**. ‘stipri virvė sieliams ar šiaip kam pririšti’: *Nestiprūs kardieliai – išvirs sieliai* Vlkj; **2**. ‘gegnių juosta, skersinis, kad stipriau gegnės laikytųsi’: *Nugriovė vėjas stogą, ba krekvos nebuvo sujungtos kardieliais* Ūd; *Neprikalsi kampuose kardielių, tai dar krekvos sugrius* Krok; *Tvarto visi sparai su kardiẽliais* Ldvn; **3**. (scom.) ‘(prk.) ištįsėlis žmogus’: *Baisus kárdielis tas vaikas!* Kt; ***kardiẽlius*** 2 NdŽ **1**. ‘stipri virvė sieliams ar šiaip kam pririšti’ Zp: *Duok kardielių, pririšiu valtį prie kranto* Pžrl; *Prikinkyk trečią arklį in kardiẽlių, ir važiuosi trimis arkliais* J; **2**. ‘branktas trečiam arkliui prikinkyti’ Rt: *Sutiksi karietą, o prie kardiẽliaus šimelis prikinkyts* Sch 181; **3**. ‘gegnių juosta, skersinis, kad stipriau gegnės laikytųsi’ Dkš, Mrj: *Užkrovėm javus iki kardieliaus* Ldvn; *Rugių prikrovėm iki kardielių* Jon; **4**. ‘stalo pakojė; pastolis’ Drs, Brt, Jz, Prn; **5**. ‘baslys, vartojamas sieliui sustabdyti’: *Šok su kardielium, stabdysma* Sv

← (v.) le. *kardel*, *kordel* ‘laivų lynas; virvė sieliams surišti’ (< v. v. ž. / a. v. a. *kordel* ‘virvelė; špagatas’ ← pranc. *cordelle* ‘virvė; špagatas’ ← pranc. *corde* ‘virvė, lynas ir kt.’ ← lo. *corda* ‘virvė, nuvyta iš žarnų ir kt.’ ← gr. χορδή ‘žarna; styga; dešra’ [SW II: 266; SPW X: 137; Ślaski 1930: 175; Фасмер II: 197; Kluge 2002: 529; FDW VIII: 1429; Beekes II: 1643]) → blr. dial. *кардэ́ль* ‘stora virvė, padaryta iš medžio plaušų’ (СБГП II: 417),

‖ r. *кардéль* ‘falas (lynas, virvė) ir kt.’ (Даль II: 92)

káuka 1 (sf.) ‘kuosa’: *Káukos – juodos mažos varnelės* Brsl (LKŽe; dar žr. DvŽ I: 262; ZtŽ 279; ZŠT I: 137); ***káukė*** 1 ‘varnų šeimos juodas paukštis šviesesniu kaklu ir šonais; kuosa’ Dv (DvŽ I: 262); ***kiáukė*** 1 ‘t. p.’ ZtŽ 289; ZŠT II: 291

← (s. / v.) le. *kawka* ‘kuosa (*Coloeus monedula L.*) ir kt.’ (SW II: 305; SPW X: 182),

‖ blr. (dial.) *ка́ўка* ‘kuosa’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 144; СГЦБ I: 188; ЭСБМ IV: 310–311 [dar žr. Фасмер II: 152])

kytravóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. intr.) ‘gudriai, klastingai, suktai kalbėti, elgtis’ K, R 226, MŽ

↔ le. *chytrować* ‘būti gudriam, gudrauti’ (SW I: 314),

[261] Vesti lenkų ir senosios rusų leksemas iš lo. *cardamōmum* ‘kardamonas’ ← gr. καρδάμωμον ‘t. p.’ (OLD 276; LS 744; Moszyńska 1975: 181; Фасмер II: 197), matyt, negalima dėl struktūrinio neatitikimo, plg. bulg. *кардамо̀м* ‘kardamonas’ (БЕР II: 245).

‖ blr. (dial.) *хітравáць* ‘gudrauti’ (ТСБМ V[2]: 198; РБС III: 683; СБГП V: 304; Шатэрнік 1929: 295), blr. dial. *хітровáць* ‘t. p.’ (ТС V: 239; dar žr. Kazak 2011: 73)

kytravójimas 1 (sm.) ‘gudriai, klastingai, suktai kalbėti, elgtis’ N, R 226: *Par savo kytravójimą ans mums daug žalos pridarė* Slnt ⇦ *kytravóti*

klìjas 4 (sm.) **1**. ‘lipi medžiaga kam nors suklijuoti, sulipdyti’ A 1885: 52; **2**. ‘skystimui tirštumo, glitumo duodanti medžiaga’: *Tam skystime daug klijo* Grš; *Kruopos be klìjo* Dkš; *Tešla be klìjo* Dkš; **3**. ‘(prk.) protas, sumanumas’: *Jau jo ir klijas pasibaigė* Šn; ***klijaĩ*** 4 (sm., pl.) [K], J, R **1**. ‘t. p.’: *Kartonui ir storesniam popieriui klijuoti vartojami stalių klijai* rš; *Be klijų̃ nesulips* Dkš; *Klijaĩs suklijavo* Dkš; **2**. ‘(prk.) protas, sumanumas’: *Stalnas bernas, o su visu neturi klijų̃* Arm

← (s. / v.) le. *klij* ‘lipi medžiaga klijuoti, klijai; pikis ir kt.’ (SW II: 354; SPW X: 361–362; SSt III: 285; Brückner 1985: 233; dar žr. ЭСБМ V: 52–53; Palionis 1967: 279; ЭССЯ X: 19–20; Шанский II[8]: 150; plg. Būga III: 771)

‖ s. r. *клий* ‘lipni medžiaga, klijai; sakai’ (СРЯВ VII: 160–161; Фасмер II: 246; ЭССРЯ I: 397; ЭССЯ ibd.)

*****kolatorius***, ***-ė*** (smob.) ‘kas statydina ką savo lėšomis’: *Kolatoriais yra vadinami žmonės, kurie savo lėšomis pastatydina bažnyčią* LT II 226; *Skaitės už kolatorius klebonijos* M. Valanč; *Gavęs iš kolatorės... medžių, pastatydino naują kleboniją* LT II 226

← (v.) le. *kolator* ‘tas, kuris savo valdose pastatė bažnyčią ir turi teisę siūlyti šventiką atlikti joje kunigo pareigas; bažnyčios mecenatas’ (< V. lo. *collator* ‘aukotojas, dovanotojas; susirinkimo dalyvis ir kt.’ [SW II: 395; SPW X: 463; Sławski II: 344; Niermeyer 1976: 198]) → s. blr. *колятoръ*, *коллятoръ* ‘asmuo, davęs pinigų bažnyčios statybai’ (ГСБМ XV: 232–233; Булыка 1980: 171)

*****komèdija*** 1 (sf.) DŽ, R 303, MŽ 406 **1**. ‘(lit.) linksmo, komiško ar satyrinio siužeto draminis veikalas, paprastai išjuokiantis kuriuos nors visuomeninius ir buitinius reiškinius’ SD 99: *Trijų veiksmų komedija vaikams* rš; *Nes kaip komedijoj dažnai prastas žėkas nešioja ant savęs personą karaliaus, kuris, kad ją numeta, tad yr pavarguliu, teip kaip pirm* DP 273; **2**. ‘(prk.) veidmainiškas poelgis’: *Rinkiminiai susirinkimai nusmukdyti ligi kažkokios komedijos* rš; **3**. ‘(prk.) linksmas, juokingas įvykis, juokas’ S. Dauk: *Komedijoms ejo visą amžių* Šts; *Komediją darau* SD 99; *Bet tas tam laike pataisė mieste tokias komedijas, kad visi iš miesto bėgo žiūrėti* BsP II 147; *Tėti, tėti, eikit pažiūrėt, kas čia per komedijos!* BsV 300

← v. le. *komedyja* (le. *komedja*) ‘satyrinis vaidinimas; linksmas reginys; linksmas dalykas; pokštai; pramanai’ (< lo. *cōmoedia* ‘komedija; vila dauboje’ ← gr. κωμῳδία ‘komedija’ [SW II: 416; SPW X: 494–495; Фасмер II: 301; ЭССРЯ I: 416; dar žr. Walczak 1991: 128]) → s. blr. *комедия*, *комедыя* (*комедея*) ‘juokingas vaidinimas’ (ГСБМ XV: 233–234), blr. *комэ́дыя* / *камедыя* ‘bet koks linksmas vaidinimas; linksmas arba kvailas įvykis’ (Носовичъ 1984: 244; ТСБМ II: 600), r. *коме́дія* ‘juokingas teatro vaidinimas’ (Даль II: 146–147)

kumedija (sf., ppr. pl.) ‘juokai’: *Šit, jiems besišnekant, besirodavojant, ir įeinąs Niukšas, visokių štukų ir kumedijų jis buvęs rodytojus* ŠLP 401; *Nu, ką, kad ir užlipo, atrand tas pačias kumedijas, ir gana* ŠLP 325; *Trečiąją dieną vel ta karalaitė žiūrianti par spektyvą pro langą <...> su tom savo kumedijom* ŠLP 326 (SŽ 319) – žr. *komèdija*

****kondìcija** 1 (sf.) DŽ **1**. ‘nustatyta norma, standartas’: *Atrenkant veislinį prieauglį pagal svorį, reikia žiūrėti, kad jis turėtų normalią kūno kondiciją ir ne mažesnį kaip vidutinišką tos veislės svorį* rš; **2**. ‘sąlyga’: *Klausiu tave, kuris norėtų imt visus lobius to pasaulio po tąja kondicija, idant per keturias dešimtis metų gulėtų ant labai minkšto patalo?* DP 11

← v. le. *kondycyja* (le. *kondycja*) ‘sąlyga, išlyga; būklė; turtas; tarnyba ir kt.’ (< lo. *condicio* ‘aplinkybės; sąlyga, pasiūlymas; sutartis ir kt.’ [SW II: 434–435; SPW X: 524–527; Фасмер II: 309]) → s. blr. *кондиция*, *кондицыя*, *кондыция*, *кондыцыя* (*кандыцея*, *кондицея*) ‘sąlyga; esmė, būklė’ (ГСБМ XV: 255–256), blr. *кандыцыя* ‘sąlyga; standartai, kuriuos turi atitikti prekė ir pan.’ (ТСБМ II: 615; РБС I: 655), r. *кондиция* ‘sąlyga, susitarimas, sutartis’ (Даль II: 150)

****konfektas** (sm.) ‘uogienė; saldumynai’: JMP III 28.39 *Weiʒdekig iog cʒia girdi / kad cʒionáy ne buwo ney bubnay/ ney pißcʒiołkos/ ney ſkripicʒias/ ney ing á=kis pute imbieru / ába cinamonu iʒ konfektu / ábá iʒ mußkátełes / ney ßokineio giedodámi tułás gieſmes ſwieta to*; JMP III 37b.30 *tiktay iog tatay iau tikray bus ábá Biſkupas ábá waiwádá / net tuoiaus konfektus neßá / vpáminkus ſá=wi duoſt / áliʒ potam anſáy biſkupas ábá ans waiwádá karcʒemoy ſedi ſu mu=ʒikáis / aba páſkuy iaucʒiaus bráʒdineiás* (dar žr. Skardžius IV: 164)

← (v.) le. *konfekt* ‘farmacinis priedas; saldumynai, cukruoti vaisiai’ (< V. lo. *confectum* ‘saldainis, saldėsiai, cukruoti vaisiai; farmacinis priedas’ [SW II: 436; SPW X: 530; Niermeyer 1976: 242; plg. Sławski II: 413]) → s. blr. *конфекты* (*конфенкты*) ‘cukruoti vaisiai, saldėsiai’ (ГСБМ XV: 281; Булыка 1980: 117)

korabius (sm.) ‘laivas’: *Padaryk sau korabių iš medžio nudailinto* I

← (s. / v.) le. *korab* ‘laivas, valtis; Nojaus arka; senovinė karieta’ (< V. lo. *carabus* ‘valtis’ ← gr. [ir vėlyv.] κάραβος ‘nedidelis laivas; luotas, eldija; valtis’ [SW II: 471; SPW X: 626–627; Rudnicki 1935: 232; Фасмер II: 321–322; Niermeyer 1976: 142; Du Cange I: 589; Sophocles 1900: 629; LS 744]),

‖ s. r. *корабь* ‘burinis ar irkluojamasis laivas’ (СРЯВ VII: 305 [graikizmas])

koravõnė 2 (sf.) ‘bausmė’ K, R: *Sunkią koravõnę gaus* Sch 250; *Dar ir nei mažiausią koravonę ant savęs neesme užsigabenę* LC 1883: 3; *Jis tur griekų koravõnę (koravõnę už griekus) iškentėti* K I 4; *Pinigų koravonė* R 89

← le. dial. *karowanie* ‘baudimas, bausmė’ (SW II: 277; IAKP I: 245; dar žr. Zinkevičius 1990: 286; plg. Dini 1990: 231),

‖ r. dial. *кароване* ‘bausmė’ (СРНГ XIII: 96; plg. ЭССЯ IX: 154)

kòšeris 1 (sm.) ‘žydų laikymasis Talmudo nustatytų maitinimosi taisyklių ar jas atitinkantis maistas’: *Dabar ir žydai nebežiūri kòšerio* Kp

← le. *koszer* ‘košerinė mėsa, kurią galima valgyti judėjams; Talmudo nustatytų maitinimosi taisyklių laikymasis’ (< adj. jdš. *kóšer* resp. כשר ‘leidžiamas naudoti maistui pagal judėjų religinius nuostatus; švarus’ ← s. hebr. *kāšēr* resp. כָּשֵׁר ‘tinkamas; palankus, naudingas; tinkantis, atitinkamas’ [SW II: 494; ЭСБМ IV: 321; Фасмер II: 360; סְאָלדַאטְאָוו 2011: 527; Weinreich 1977: 180; Lötzsch 1992: 106; Brown, Driver, Briggs 2000: 1224; dar žr. EJ XI: 821; Sabaliauskas 1990: 276; Kregždys 2014$_b$: 70 (žr. s. v. *kašaravóti*)]),

‖ blr. *кóшеръ* (*кошар*) ‘apvalymas; daiktas, kurį reikia apvalyti; maisto produktas, kurį gali valgyti judėjai’ (Носовичъ 1984: 250; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 149 [semitizmas])

> *košeriuoti*, *-iuoja*, *-iavo* rš (verb. tr.) ‘daryti švarų, nesuteptą, košerinį’ ⇦ *kòšeris*[262]
>
> *košerỹstė* 2 (sf.) ‘žydų laikymasis košerio’: *Neužlaiko nė šabos, nė košerystės* A 1885: 119 ⇦ *kòšeris*

košérnas, ***-à*** 3 (adj.) ‘religijos įstatymų leistas valgyti’ NdŽ, JD 121; *košernaĩ* (adv.) NdŽ

← (v.) le. *koszerny* ‘tinkamas, nepriekaištingas; švarus; padarytas pagal Talmudo nurodymus; leidžiamas judėjams valgyti’ (SW II: 494; Linde II: 1100; dar žr. Kregždys 2014$_b$: 61, 70–71),

‖ blr. (dial.) *кошéрный* / *кашэрны* ‘švarus; išvalytas’ (Носовичъ 1984: 250; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; Шатэрнік 1929: 133) ≠ blr. dial. *кашóрны* ‘išrankus’ (Сцяшковіч 1983: 208 [semitizmai]) – dėl kilmės žr. *kòšeris*

> *košerinis*, *-ė* (adj.) ‘religijos įstatymų leistas valgyti’: *Benckis atnešė baltos košerinės chalos* rš – žr. *košérnas*, *-à*

*****krakadylius***, ***krokodylius*** (sm.) ‘krokodilas’: Chyl 3Moz. 11.30 *Ir Ezys, ir Krokodylus, ir Szeſzkus, ir raupeźayte, ir Kurmis*

← (v.) le. *krokodyl* ‘keturkojis roplys (*Crocodilus*)’ (< lo. *crocodīlus* ‘krokodilas’ ← gr. κροκόδειλος ‘driežas; krokodilas; sofizmo rūšis’ [SW II: 558; SPW X: 456; Beekes I: 782; plg. Фасмер II: 380; dar žr. Palionis 1967: 281]) → s. blr. *крокодилъ*, *крокодылъ* ‘krokodilas’ (ГСБМ XVI: 162; ЭСБМ V: 109)

krapelė (sf.) ‘taškas, taškelis’ BzB 296: *Nepraeis mažiausė skaitidinė ir krapelė nug zokano* BB Mt. 5.18

↔ (s. / v.) le. *kropla* (v. le. [dial.] *kropia*) ‘nedidelis lašo pavidalo skysčio kiekis, lašas; truputėlis, kruopelė; taškas, dėmė ir kt.’ (SW II: 560; SPW XI: 245–246; Linde II: 1139–1140),

‖ blr. *крóпля* ‘lašas; taškelis’ (Носовичъ 1984: 254) ≠ s. blr. *крапля*, *кропля* ‘lašas’ (ГСБМ

[262] Gali būti, kad verb. lie. *košeriuoti* vestinas iš blr. *кошерúць* ‘(iš)valyti’ (Носовичъ 1984: 250), blr. dial. *кашэ́рыцца* (*кашарыць*) ‘valyti; itin nuodugniai praustis, valytis’ (СБГП II: 447; ЭСБМ IV: 321, 325; dar žr. s. v. *kašeravóti*). Tuomet šis veiksmažodis turėtų būti traktuojamas kaip gudizmas.

XVI: 92, 176), blr. dial. *крáпля* ‘lašas; labai nedaug’ (СБГП II: 517; ТС II: 233; ЭСБМ V: 112), r. *крáпля*, *крóпля* ‘t. p.’ (Даль II: 198; СРНГ XV: 170, 280)

kroplỹs 4 (sm.) ‘trupinys’: *Geri vyrai ir vienu kropliù pasdalina* Azr – žr. *krapelė*

kryžáuka 1 (sf.) **1**. ‘ant muštuvio lazdos galo sukryžiuotos dvi lentelės; skritulys’: *Nukrito kryžáuka* Klvr; **2**. ‘kaimo gyvenamųjų namų skersinis priestatas’: *Jų rūmas su kryžáuka* Ds; ***kryžiáuka*** 1 ‘mestuvų dalis, kryžiavonė’: *Prie mestuvų yra dvi kryžiáuko*s Alvt; ***kryžiáukos*** 1 (sf., pl.) **1**. ‘sukryžiuoti, suramstyti pastoliai (statyboje)’: *Per upę matyti naujai statomo tilto kryžiaukos* A. Vencl; *Pirmiau kluonus statydavo iš medžių, o dabar tik kryžiaukos medžio, o prie jų prikaltos lentos* Kt; **2**. ‘vieta miške, kur susikerta linijos (spindžiai), sudarydamos lyg kryžkelę’: *Ties kryžiáukom vidurys girios* Krsn; **3**. ‘tokia gyvulių liga’: *Jei teliukas serga kryžiaukomis, tai reikia tris sykius per lanką perkišti ir tas lankas sulaužyti, atžagaria ranka numesti – teliukas sugis* (priet.) Tž IV 488

← le. dial. *krzyżówka* (le. *krzyżówka*) ‘šešiakampio formos medinis įtaisas, iš abiejų pusių besibaigiantis apskritimo formos detalėmis, kuriuo buvo kas nors uždaroma, užkemšama; susikirtimo vieta ir kt.’ (SW II: 605; Karłowicz II: 500 [dėl *-ów-* diftongoidinio statuso resp. /oų̯/ tarimo lenkų dialektuose žr. StEB I γγ. poskyrį])

‖ blr. dial. *крыжóўка* ‘žvejybos priemonė, žuvaujant krante; kelių susikirtimo vieta, sankryža’ (СБГП II: 543; СС I: 265; ЭСБМ V: 130) – dėl kilmės žr. *krỹžius*

*****krònika*** 1 (sf.) **1**. ‘chronologinis įvykių aprašymas, metraštis’ M, DŽ: *Ši kronika esanti surašyta XI amžiaus pabaigoje* K. Būg; **2**. ‘laikraščių skyrius, kur surašyti dienos įvykiai’ DŽ; **3**. ‘filmas, vaizduojantis aktualius visuomeninio gyvenimo įvykius’ DŽ (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 170)

← (s. / v.) le. *kronika*, v. le. *chronika* ‘chronologiškai išvardytų istorinių įvykių veikalas; istorinė drama; dabarties įvykių aprašas; įvykis’ (< V. lo. *chronica* ‘kronika, istorija; aprašas, katalogas’ ← lo. *chronica* ‘t. p.’ ← gr. χρονικά ‘kronika, metraštis’ [SW II: 560; SPW XI: 242–244; SSt III: 390; Sławski II: 560; Фасмер IV: 278; Blaise 1994: 175; dar žr. Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *кроника* ‘kronika, metraštis’ (ГСБМ XVI: 161; Булыка 1980: 162), s. r. *кроника* ‘kronika’ (СРЯВ VIII: 72) – dar žr. *krainika*

kùsinti (***-yti***), ***-ina***, ***-ino*** (verb. tr.) K, J, R **1**. ‘gundyti, skatinti, įkalbinėti’: *Visą vakarą mane kùsino, kad eič su juom išgert* Krok; *Jis mane kùsina eit vogt* Lp; *Slunkius... Pelėdpalaikį ant mūšio kùsino rengtis* K. Donel ir kt. (Prn, Sg, RB Sir. 10.14); **2**. ‘kiršinti, kurstyti’: *Iš tolo, iš paskutiniųjų eilių, pasigirdo kusinami vyrų šūksniai* rš; **3**. (tr.) ‘kibinti, kirkinti’: *Jis labai mėgsta mergaites kusinti* Švn; ***kùsyti***, ***-ija***, ***-ijo*** **1**. ‘t. p.’: *Pats šite nedarai, o kitus kùsiji* Lkm; *Kam tu jį kùsiji: nori – eina, nori – ne* Trgn; *Jį Petrienė kùsijo kùsijo dalį atsiimt* Ds; **2**. ‘t. p.’: *Kam tu vis mane kùsiji prieš jį?* Sv; *Jūs jų nekùsykit: kai supyks, jūs būsta kalti* Ut; **3**. ‘siundyti, pjudyti šunį’: *Mūs šunioko nereikia ir kùsyt – pats veja* Trgn; *Kùsyk kùsyk – žiūrėsim, ar puls!* On; *Kùsyk kùsyk, kol perkąs* Ktk; **4**. (refl.) ‘drįsti, ryžtis, mėginti ką

draudžiamą daryti’: *Neskùsyk imt svetimo daikto* Kkl; *Paršiukam neskùsyk pilt rūgštaus pieno – paskui do apsirgs* Sld; *Neskùsyk ten eit* Kkl

← (s. / v.) le. *kusić* ‘ragauti; mėginti; gundyti; trukdyti’ (< s. sl. **искоусити** ‘išmėginti; gundyti; įvertinti’ ← prasl. **kusiti* ‘ragauti; liestis’ ← go. *kausjan* Luk 14.19 ‘tikrinti, išmėginti; ragauti’ [SW II: 649; SPW XI: 589–591; Sławski III: 429–430; Фасмер II: 431–432; ЕСУМ III: 160; ССЯ I: 796–797; Uhlenbeck 1900: 94, 95; Lehmann 1986: 219; dar žr. ЭССЯ XIII: 135; Dini 1990: 232; Kardelis 2003: 107; Kregždys 2014$_d$: 48),

‖ s. blr. *кусити* ‘gundyti; išmėginti’ (ГСБМ XVI: 246) ≠ s. r. *кусити* ‘liestis; ragauti’ (СРЯВ VIII: 144 [germanizmai])

kvãckas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘greitas, smarkus, apsukrus’: *Tai kvãckas žmogus – visur apeina* Lš; *Gal ir ženyčiausi, kad pasitropytų kur kvãckas vaikinas, o kokio liurbio nenoriu* Mrs; *Jis kvackõs kalbos* Krsn; **2**. ‘mandagus, neišdidus’: *O, jis kvackas: kad sueini su juo, jis nesdidžiuoja* Lp

↔ le. *chwacki* ‘miklus, veiklus, išradingas; sumanus; drąsus; grakštus’ (SW I: 308; dar žr. SEJL$_2$ 610)

‖ blr. *хваўкі* ‘jaunatviškas; veiklus; sumanus; tinkamas naudoti’ (ТСБМ V^2: 189)

*****kvestija*** (sf.) ‘klausimas, problema’: *(Heretikai katalikams) tūlaropas kvestijas užduodinėja* DP 514

← v. le. *kwestyja* (le. *kwestja*) ‘klausimas, problema; dalykas (probleminis); abejonė; kliūtis; tardymas’ (< V. lo. *quaestio* ‘paklausa; mokesčiai; skundas; kaltinimas; teisminis ginčas; kaltinimo esmė’ [SW II: 662; SPW XI: 614–615; Blaise 1994: 758]) → s. blr. *квестия*, *квестыя* ‘klausimas, problema; tardymas’ (ГСБМ XV: 20)

kvėptis, ***-iasi***, ***-ėsi*** (verb. refl.) ‘veržtis, skubėti, baustis’: *Kvėpės į Palangą važiuoti* Šts

↔ (s. / v.) le. *kwapić się* ‘skubėti, lėkti, skubiai daryti; aistringai veikti, ko nors noriai imtis, siekti, stengtis; būti godžiam ir kt.’ (SW II: 656; SPW XI: 601–603; SSt III: 474; Brückner 1985: 286; Sławski III: 459),

‖ s. blr. *квапитися* ‘gviežtis, godėtis; skubintis’ (ГСБМ XV: 14; dar žr. ЭСБМ V: 6–7), blr. (dial.) *квáпiцьуа* / *квáпiууа* ‘gviežtis; trokšti, būti užvaldytam troškimo, noro; pavydėti’ (Носовичъ 1984: 232; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 145; СБГП II: 450)

kàpytis, *-ijasi*, *-ijosi* (verb. refl.) ‘gvieštis, godėtis’: *Ans dideliai kàpijas ant piningų* Vkš – žr. *kvėptis*

L

lagãdnas, ***-à*** 4 (adj.) ‘l i p š n u s , m a l o n u s , m e i l u s , š v e l n u s ’ Šmn, Gs, M: *Lagadnas iš jo vyras, malonu ir susitikti* Vv; *Kas sustikt lagadnas, tas gyvent nezgadnas* LTR (Slk); *Labai lagadnas krautuvinykas, užtat žmonės ir perka* Dgl ir kt. (JV 28, BM 92); *lagadnaĩ* (adv.) Tat: *Anas jau nebe lagadnaĩ šneka* Dgl (dar žr. DvŽ I: 334); ***lagadnùs***, ***-ì*** 4 ‘t . p .’ Mžk: *Kurs ne atšiaurus, tas lagadnùs (malonus)* J; *Vėl atėjęs toks lagadnùs dedasi* Lnkv; *Žmogelis buvo visiem lagadnus* Klov ir kt. (Pš, Vb, Raud); ***lagõdnas***, ***-à*** 4 ‘m a l o n u s , m a n d a g u s ’ Maciučiai (DvŽ I: 334)

← (s. / v.) le. *łagodny* ‘palankus, geras; žavus, patrauklus; nuostabus; švelnus; lengvai toleruojamas, neįkyrus’ (SW II: 790; SPW XII: 443–445; dar žr. Темчин 1995: 48),

‖ s. blr. *лагодный* ‘malonus, švelnus’ (ГСБМ XVI: 274–275), blr. *лагóдный / лагодны* ‘švelnus; taikingas, ramus, paklusnus; paslaugus’ (Носовичъ 1984: 263; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155; plg. ЭСБМ V: 193–194)

lagadnùmas 2 (sm.) ‘l i p š n u m a s , m e i l u m a s , š v e l n u m a s ’: *Tas jos lagadnùmas, kad atrodo – angelas, o pati pirmoji ragana* Vj

↔ (s. / v.) le. *łagodność* ‘palankumas, gerumas; žavumas, patrauklumas; nuostabumas; švelnumas; skanėstas’ (SW II: 790; SPW XII: 442–443),

‖ blr. *лагóднасць / лагоднасьць* ‘drovumas, švelnumas; palankumas, atlaidumas’ (Носовичъ 1984: 263; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 155)

*****laikas*** (sm.) ‘p a s a u l i e t i s ’: DPk 378.24 *Chrístus ne Dáktarus / bęt łętůfius / ir laikús apriko* (dar žr. Skardžius IV: 178)

← (s. / v.) le. *laik* ‘pasaulietis, neturintis jokių šventimų žmogus; bažnyčios patarnautojas; neišprusęs žmogus’ (< V. lo. *laicus* ‘pasaulietis; neišprusęs žmogus’ ← gr. [vėlyv.] λαϊκός ‘bendruomenės narys, pasaulietis’ [SW II: 676; SPW XII: 7; SSt IV: 1; Niermeyer 1976: 579; Du Cange I: 782; Sophocles 1900: 703; Beekes I: 832–833; plg. Sławski IV: 27]) → s. blr. *лаикъ*, *ляикъ* ‘pasaulietis’ (ГСБМ XVII: 204–205; Булыка 1980: 172)

lamánčius 1 (sm.) ‘t o k s p y r a g a i t i s , b a n d e l ė ’: *Svočia lamánčių prikepė* Švn

↔ le. dial. (Lšš) *łamańce* ‘paplotis su medumi ir aguonomis, valgomas per Kūčias’ (SW II: 793; Karłowicz III: 63)

‖ blr. (dial.) *ламáнцы* ‘kvietinės bandelės ar paplotis, valgomos (-mas) su aguonų pienu ir kt.’ (ТСБМ III: 17; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 156; СБГП II: 614; ЭСБМ V: 219)

lasavõnė 2 (sf.) ‘t r i u k š m a s , r ė k a v i m a s ’: *Susieis kiek, tuoj lasavõnė* Žg

↔ (v.) le. *hałasowanie* ‘triukšmavimas, rėkavimas’ (< ukr. *галасува́ння* ‘triukšmo kėlimas; rėkavimas’ [SW II: 10; Linde II: 816; СУМ II: 19]),

‖ blr. *голосова́нне / галасаваньне* ‘triukšmas; raudojimas’ (Носовичъ 1984: 117; Байкоў,

Некрашэвіч 1993: 76; plg. ЭСБМ III: 25–26) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio VIII. tipą (žr. s. v. *halasas*); *alasavóti*, *ãlasavoti* (su inicialinio *a*- afereze)

lasavójimas 1 (sm.) 'triukšmo kėlimas, triukšmavimas, rėkavimas': *Nognas lasavójimas vaikų* Šll – žr. *lasavõnė*;

*****laterna*** (sf.) 'šviestuvas, žibintas': DPk 46.39–40 *Tataiġ aná ßwieſibe apwílkṫ mumus teykes inġ latêrna kûno ʒmogaus* (dar žr. Skardžius IV: 176); ***liaterna*** 't. p.': *Atėjo ten su liaternomis ir su žiburiais ir ginklais* DP 153; *Liaterna neužges* Vln 1144

← s. / v. le. (dial.) *laternia*, s. / v. le. *laterna* 'šviestuvas ir kt.' (< v. v. a. *latërne* 'žibintas, šviestuvas' / ← lo. *lāterna* 'žibintas, šviestuvas' ← gr. λαμπτήρ 'žibinčius [prietaisas degančiai skalai įkišti]; fakelas, deglas; spindulys; šviestuvas' [SW II: 690–691; SPW XII: 34; SSt IV: 7; Karłowicz III: 11–12; Sławski IV: 66; ЭСБМ VI: 141; MLex 122; Walde, Hofmann I: 760–761]) → s. blr. *лятарня*, *летарня*, *лятерня*, *латарня* 'fakelas, žibintas' (ГСБМ XVII: 210; Булыка 1980: 103), blr. dial. *лятáрня* 'žibintas, šviestuvas' (СБГП II: 723)

launus, ***-i*** (adj.) 'uoliai gaudantis peles' OG 325

← (v.) le. *łowny* 'mokantis gaudyti; lengvai pagaunamas; gaudomasis; naudingas' (SW II: 818; SPW XII: 589; dar žr. Темчин 1995: 53),

‖ s. blr. *ловный* 'gaudantis be ginklų' (ГСБМ XVII: 99)

lẽdva ne lẽdva, ***ledvà ne ledvà*** (adv.) 'vargais negalais' Grž: *Ledvà ne ledvà įveikiau* Ar; *Lẽdva-ne-lẽdva parėjo namo* BM 30 (LKŽe); *Tai ledva-ne-ledva trečioj dienoj namo parėjęs* ŠLSA 139; *Ledva ne ledva parvažiavau tiltą* ŠLSP 275 (SŽ 337)

← (v.) le. *ledwa(-e, -o, -ie) nie ledwa(-e, -o, -ie)* 'beveik; vos vos' (SW II: 701; Linde II: 1243),

‖ blr. dial. *лéдво-нілéдво* 'vos vos, sunkiai; pagaliau' (Лепешаў 1977: 43) ∌ blr. *лéдви не лéдви* 'vos vos' (Носовичъ 1984: 267; ЭСБМ V: 276) – plg. morfologinės konstrukcijos alternantą adv. lie. *vos ne võs* 'vargais negalais, sunkiai' (DLKŽ[5])

ledu ne ledu (adv.) 'vos ne vos' Dr – žr. *lẽdva ne lẽdva*, *ledvà ne ledvà*

*****legãcija*** 1 (sf.) 'pasiuntinybė' TrpŽ: *Visas legacijas kad tuojau atduotų* S. Dauk; *Evangelija apie legaciją Jono Viešpatiesp* DP 16

← v. le. *legacyja* (le. *legacja*) 'pasiuntinybė; bažnytinė provincija, valdoma legato; misija; pasiuntinys; vykdomasis aktas, diplomatinis laiškas; testamentas' (< lo. *lēgātio* 'pasiuntinio postas; pasiuntinys; pasiuntiniui pavesta misija; pasiuntinybė; legato postas' / V. lo. *legatio* 'dovana, dovanojimas ir kt.' [SW II: 702, 703; SPW XII: 101; Sławski IV: 109; Niermeyer 1976: 594]) → ≠ s. blr. *лекгация*, *лекгацыя* 'testamentas; dovanojimo sutartis' (ГСБМ XVI: 342; Булыка 1980: 76)

*****legãtas*** 2 (sm.) 'popiežiaus pasiuntinys' NdŽ, S. Dauk; ***legõtas*** 2 'pasiuntinys, legatas': *Išpildė tie urėdą ištikimųjų legõtų ir pasiuntinių* DP 18

← (s. / v.) le. *legat* 'vado padėjėjas, legiono vadas; (popiežiaus) pasiuntinys; testamentas' (< V. lo. *legatus* 'imperatoriaus, popiežiaus pasiuntinys; markgrafas ir kt.' / ← lo. *lēgātus* 'pasiuntinys; legatas, karo vado padėjėjas; provincijos valdytojo pagalbininkas;

imperatoriaus vietininkas provincijoje' [SW II: 703; SPW XII: 103–104; SSt IV: 15; Sławski IV: 113; Niermeyer 1976: 594–595]) → s. blr. *лекгатъ*, *легатъ* 'popiežiaus diplomatinis atstovas katalikiškoje šalyje, popiežiaus pasiuntinys; (religinės misijos) pasiuntinys' (ГСБМ XVI: 341–342; Булыка 1980: 23), blr. *легат* 'popiežiaus pasiuntinys; senosios Romos senato pasiuntinys provincijoje, jos valdytojas' (ТСБМ III: 28), s. r. *легатъ*, *лягатъ* / r. *легáтъ* 'pasiuntinys; katalikų bažnyčios legatas (arkivyskupas); popiežiaus atstovas' (Даль II: 242; СРЯВ VIII: 187–188)

lialkos (sf., pl.) 'užkrečiama liga, maras' SD 437, LsB 505

↔ le. (dial.) *lala*, *lalka* 'Dievas' (vk.) ~ le. *iść do lali* 'mirti' (SW II: 678; Karłowicz III: 6; Sławski IV: 33) ~ bulg. dial. *лèлка* 'liga', *лèлька* 'maras; mirtis', *леля* 'maras' (БЕР III: 357)[263],

‖ r. dial. *ля́лька* 'liga, nelaimė' (СРНГ XVII: 273)

lipìnis 2 (sm.) '(zool.) tokia žuvis, kiršlys (*Salmo thymallus*)' [K], SD 133

← (s. / v.) le. *lipień* 'kiršlys (*Thymallus vulgaris*)' (SW II: 746; SPW XII: 258),

‖ blr. dial. *ліпéнь* 'kiršlys (*Thymallus thymallus*)' (СБГП II: 658; ЭСБМ V: 315)

*****liucìferis*** 1 (sm.) TrpŽ **1**. 'Aušrinė, Rytinė žvaigždė (senas Veneros planetos vardas)'; **2**. 'krikščionių mitologijoje – pragaro valdovas, pikto dvasia, šėtonas'; ***Liuciferius*** 'Liuciferis, velnias': JMP 89b.5 *Káip teypág tatay párode ir ant Luciferiaus / kácžeyb tátáy buwo pirmágimis Aniołas io* (dar žr. Skardžius IV: 180)

← (v.) le. *lucyfer*, *Lucyfer* 'aušra, aušrinė žvaigždė, Aušrinė (romėnų mitologijoje); vyriausiasis velnias' (< V. lo. *lucifer* 'velnias; nusikaltęs ir prakeiktas angelas' ← lo. *Lūcifer* 'Auroros sūnus, Aušrinės dievybė; Veneros planeta; diena' [SW II: 772; Linde II: 1303; SSt IV: 73; Sławski IV: 362; Lisowski, Migdał 1994: 102, 109; ЭСБМ VI: 104; SEJL 360; $SEJL_2$ 674; Russel 1984: 56–57; dar žr. Davidson 1971: 176; Widłak 2011: 476]) → s. blr. *люциферъ* 'velnias' (ГСБМ XVII: 200; Булыка 1980: 176)

*****liutrà*** (sf.) '(zool.) ūdra' [K], N

↔ le. *lutry* 'ūdros kailiniai' (< lo. *lutra* 'upinė ūdra' [SW II: 782; Walde, Hofmann I: 840])

---

[263] Galima atsargiai spėti, kad tabuistinės sememos 'maras' (žr. БЕР ibd.; ЭССЯ XIV: 105) atsiradimui įtakos galėjo turėti ir sąsaja su: 1) v. le. ***pestyłencja*** 'užkrečiama liga; maras' (< lo. *pestilentia* 'maras, užkrečiama liga; blogas klimatas; nepalanki vieta gyventi; nuodai' [SW IV: 122]) – su struktūriniu elementu *-ł-*, pridedant suf. le. *-ka-* (apie jį žr. Grzegorczykowa 1979: 20, 22–23, 33–34, 45–46; dar žr. SP I: 99); 2) (s. / v.) le. (dial.) ***lełek*** 'velnias; lelys (*Caprimulgus europaeus L.*) ir kt.' ~ le. dial. *lele* 'silpnas žmogus; neryžtingas žmogus (SW II: 713; SPW XII: 136; SSt IV: 19; Karłowicz III: 23; Brückner 1985: 294; Sławski IV: 139–140; ЭСБМ VI: 121–122) – reflektuojamas semantinis asociatyvas ('velnias' → 'blogis' ↔ '[sunkiai pagydoma / mirtina] liga' → 'maras').

M

****macedonijonas** (sm.) ‘m a k e d o n i e t i s’: DPk 254.11–12 *kiti ape Diewîſtę Dwáfios S. lîgei niéko nêtiki / kaip ir pirm to Macedoniônai* (dar žr. Skardžius IV: 182)

← v. le. *Macedonijan* ‘Konstantinopolio vyskupo Makedonijaus mokymo atstovas, jo idėjų pasekėjas – eretikas’ (< V. lo. *Macedonianus* ‘Makedonijaus pasekėjas’ ← gr. [vėlyv.] Μακεδονιανῆς ‘Makedonijaus pasekėjas’ [← adj. gr. (vėlyv.) Μακεδονικός ‘Makedonijaus’] ← avd. gr. [vėlyv.] Μακεδόνιος ‘Konstantinopolio vyskupas Makedonijus’ [SPW XIII: 3; Lampe 1961: 824; Pape II: 844; Sophocles 1900: 728; dar žr. Hunt 1998: 252, 267; Chadwick 1998: 574])

****majestatas** (sm.) ‘d i d e n y b ė ’ Mž 56_{13}, 570_{17} (Urbutis 1981: 198); **majestõtas** 2 ‘(psn.) d i d y b ė ’ Mž 83, SD 140: *Parodysis... majestotè savame* DP 375; *Ateis... su didžiu majestotù* VoK 13

← (s. / v.) le. *majestat* ‘valdovo didybė; didybė, šlovė, puikumas, kilmingumas; valdovas, monarchas; sostas; LDK didysis antspaudas ir kt.’ (< lo. *mājestās*, [gen.] *-ātis* ‘didybė; autoritetas; puikumas, šaunumas’ [SW II: 849–850; SPW XIII: 34–41; SSt IV: 145; Moszyńska 1975: 189; dar žr. Palionis 1967: 283; Zinkevičius 1988: 38, 130; Zinkevičius II: 272; Kregždys 2014: 415]) → s. blr. *маестатъ* ‘karaliaus didybė; didybė; sostas; valdovo įsakas’ (ГСБМ XVII: 216–218; Булыка 1980: 32), s. r. *маестатъ* ‘didybė; sostas; valdovo įsakas’ (СРЯВ IX: 7)

****makula** (sf.) ‘d ė m ė ’: *Ir dūšios, ir kūnai mūsų bus... apčystyti nuog mažiausios makulos ir ižtepimo* DP 54

← s. / v. le. *makuła*, v. le. *makula* ‘dėmė; gėda ir kt.’ (< lo. *macula* ‘dėmė; gėda ir kt.’ [SW II: 855; SPW XIII: 53; SSt IV: 145; Walde, Hofmann II: 5–6]) → s. blr. *макула*, *макгула*, *макуля* ‘dėmė’ (ГСБМ XVII: 232; Булыка 1980: 191)

****mandãtas** 2 (sm.) DŽ **1**. ‘į g a l i o j i m a s , p a v e d i m a s ’: *Suvažiavimas vieningai patvirtina mandatų komisijos pranešimą* sp; **2**. ‘d o k u m e n t a s , l i u d i j a n t i s į g a l i o j i m ą ’ (LKŽe); **mandotas** ‘į g a l i o j i m a s , p a v e d i m a s ’: DPk 576.3–4 *Mando=ta bîło náuią důmi iúmus* (dar žr. Skardžius IV: 184)

← (s. / v.) le. *mandat* ‘šaukimas į teismą; įsakas, nurodymas; įgaliojimas ir kt.’ (< V. lo. *mandatum* ‘įgaliojimas, leidimas; paklusimas, paklusnumas; naujienos ir kt.’ [SW II: 871; SPW XIII: 141–143; SSt IV: 159; Sokólska 1999: 121; ЭСБМ VI: 213; Niermeyer 1976: 635; plg. Moszyńska 1975: 190]) → s. blr. *мандатъ*, *маньдатъ*, *мондатъ* ‘karaliaus įsakas; šaukimas į teismą’ (ГСБМ XVII: 253–254; Булыка 1980: 57), blr. *ма́ндат* ‘įgaliojimas ir kt.’ (ТСБМ III: 102)

mandavojimas (sm.) ‘į s a k y m a s ’: *tada prifakimas ir Mandawoghimas karaliaus ſkelbams buwa* BB Estr. 2.8 (Skardžius IV: 184) ⇦ *mandavoti*

mandavoti (verb. tr.) 'pavesti (ką daryti); įsakyti': *kiek wienam mandawaiam ir inſakam* SLS (1578) 58.11 (Skardžius IV: 184) ⇦ *mandãtas* (su struktūrinio elemento *-ta-* absorbcija, t. y. **manda-**ta**-voti* → *manda-voti*)

*****manetà*** 2 (sf.) SD 151, 155, ***manėta*** 'metalinis pinigas' [K]: *Manetos gadintojas (padirbėjas)* SD 52; ***monetà*** 2 't. p.': *Smulkios monètos* DŽ; *Senovėje medaliai nieku nesiskyrė nuo monetų* rš; *Parodykite man monetą čyžės* DP 363; (col.) 'pinigai': *Tikrą monetą... kalti* BB 1Mak. 15.6

← (s. / v.) le. *moneta* 'metalinis pinigas; pinigai; smulkus pinigas' (< lo. *monēta* 'moneta, pinigai ir kt.' [SW II: 1035; SPW XIV: 622–624; Фасмер II: 650; ЭСБМ VI: 215; SEJL 409; Walde, Hofmann II: 107–108; ALEW I: 613; plg. SEJL$_2$ 771]) → s. blr. *монета*, *манета*, *монэта* 'metalinis pinigas, smulkus pinigas' (ГСБМ XVIII: 149–150), s. r. *монета*, *манета* / r. *моне́та* 't. p.' (СРЯВ IX: 260; Даль II: 344)

*****manipuliorius*** (sm.) 'trumpa stula, kabinama ant kairės rankos': DPk 167a(164).30–32 *Stołá ʒéklina wîrwe / kurîa ū{ʒ}męte ant' io S. kâkło. Manipuliôrius / anás kitás wirwés / kuriomís ſuríßßo rákas io ßwentás* (dar žr. Skardžius IV: 185)

← (v.) le. *manipularz* 'trumpa stula, mišių metu kunigo mūvima ant kairės rankos' (V. lo. *manipularium* 'diakono perpetė' [SW II: 874; SPW XIII: 145; Kudzinowski 1974: 99; Blaise 1994: 560]) → s. blr. *манипуляръ* 'trumpa stula' (ГСБМ XVII: 255; Булыка 1980: 179)

mar̃nastis 1 (sf. / sm.) N, [K] **1**. 'tuštybė, menkystė': *Svieto mar̃nasties nesužiūrėsi!* Ds; *Ką tu čia prisivejosi svieto mar̃nastis!* Slk; *Marnastis svieto tur anos už nieką* JD 991; **2**. 'prašmatnumas, gudrumas': *Svieto mar̃nastis daug ką padirba, bet dažnai vėjai nuneša* Ds; **3**. 'daugybė, būrys' Ar: *Svieto marnastis suvažiavo* Antz; ***mõrnastis*** 1 (sf.) **1**. 't. p.': *Svieto mõrnasties nesužiūrėsi* Ds (Chyl 1Sam. 12.21 *Ir notſtokit, ſekiotumite nes mornaſciu kuros nemaczyja, ney iſzloſoja, mornaſtymis nes ira* [dar žr. Skardžius IV: 193]); **2**. 'galas; prapultis (keikimo, plūdimo žodis)': *Mõrnastis jį žino!* Al; *Kad jis nueitų mõrnasčia!* Lp

← (s. / v.) le. *marność* 'laikinumas, menkumas; beprasmiškumas; kvailystė ir kt.' (SW II: 885; SPW XIII: 163–164; ЭСБМ VI: 233–234; dar žr. Palionis 1967: 283; Karaciejus 2006: 176),

‖ s. blr. *марность* 'nesavanaudiškumas; beprasmiškumas, laikinumas' (ГСБМ XVII: 263–264), blr. *ма́рносць* / *ма́рнасць*, *марнасьць* 'beprasmiškumas, beprasmis naudojimas; niekingumas' (Носовичъ 1984: 281; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 166) – dar žr. *marnavóti*

marnavóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) **1**. 'gadinti, naikinti' Dv (DvŽ I: 383); **2**. 'veltui leisti, nesunaudoti' ZtŽ 384

← (v.) le. *marnować* 'netinkamai panaudoti; (iš)švaistyti; parduoti pusdykiai; kankinti' (SW II: 885; Linde III: 32),

‖ blr. *марнава́ць* '(iš)švaistyti; naikinti, gadinti; kankinti' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 166; ЭСБМ VI: 233–234)

****mendikas** (sm.) ‘elgeta’: *Grįžta personosp... prasto žeko ir mendiko* DP 582

← (v.) le. *mendyk* ‘elgeta; elgetaujantis vienuolis’ (< lo. *mendīcus* ‘elgeta’ [SW II: 922; SPW XIII: 276; Walde, Hofmann II: 69; dar žr. ALEW I: 633]) → s. blr. *мендыкъ*, *мендикъ* ‘elgeta; senolis’ (ГСБМ XVII: 320; Булыка 1980: 73)

miẽdnyčia 1 (sf.) ‘metalinis dubuo, praustuvas’ Als: *O Maižiešius ėmė pusę kraujo ir pastatė tai miednyčiose* Ch 2Moz. 24.6

← (s. / v.) le. *miednica* ‘metalinis dubuo praustis; metaliniai stalo įrankiai; skysto medaus saikas ir kt.’ (SW II: 952; SPW XIII: 563) → s. blr. *медница* ‘saikas matuoti medui ir aliejui; varinis arba žalvarinis dubuo; varinė moneta’ (ГСБМ XVII: 300–301), blr. (dial.) *мъдни́ца* / *мядни́ца* ‘varinis arba emaliuotas dubuo’ (Носовичъ 1984: 296; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 174; СБГП III: 99; ЭСБМ VII: 131–132),

‖ s. r. *мъдьница* ‘varinė moneta; sidabrinė moneta; skystųjų ir biriųjų medžiagų matas (μέτρον); varinis indas’ (Срезневскій II: 238–239; СРЯВ IX: 61; ЭСБМ VII: 132)

****minia** (sf.) SD 151, ***mynia*** ‘švino raudė, surikas’ N, [K]

← v. le. *minija* (le. *minja*) ‘švinas; raudonos spalvos pigmentas’ (< it. *minio* ‘švino raudė, surikas; raudonis’ / ← lo. *minia* (pl.) ‘švino raudė, surikas’ [SW II: 990; SPW XIV: 273; Walde, Hofmann II: 91–92])

****minucija** (sf.) ‘smulkmena, niekniekis’: *minuciju raβitoias* SD 151_b (Skardžius IV: 190)

← v. le. *minucyja* (le. *minucja*) ‘kalendorius su spėjimais; spėjimų, pranašysčių sąvadas, horoskopas; smulkmena, niekniekis’ (< s. č. *minuce* ‘mažmožis, niekniekis’ / ← V. lo. *minutia* ‘mažos dalelės; smulkios prekės; plaučkepeniai; dešrelės; nedideli mokesčiai; smulkmenos’ [SW II: 992; Linde III: 106; Niermeyer 1976: 691; plg. Moszyńska 1975: 192]) → ≠ s. blr. *минуцыя*, *минуция* ‘kalendorius su spėjimais’ (Булыка 1980: 156)

****mìrtas** 1 (sm.) ‘(bot.) bendras įvairių, dažniausiai nevietinių, kietalapių augalų pavadinimas (*Myrtus*)’ K, SD 152, P, LBŽ (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 190)

← (s. / v.) le. *mirt* ‘paprastoji mirta (*Myrtus communis L.*)’ (< lo. *myrtus* ‘t. p.’ ← gr. μύρτος ‘mirtos krūmas; mirtos šakelė’ [SW II: 997; SPW XIV: 299; ЭСБМ VII: 48; Beekes II: 983–984; dar žr. Влајић-Поповић 2013: 359]) → blr. (dial.) *мірт* ‘t. p.’ (ТСБМ III: 162; СБГП III: 69)

****monárcha** 1 (sm.) ‘monarchijos valdovas (caras, imperatorius, karalius ir pan.)’ DP 459: *Ir teip vienas karalius, vienas monarcha karaliauja ant viso svieto* SP I 133

← (v.) le. *monarcha* ‘vienvaldis šalies valdovas; galingas ponas, magnatas’ (< V. lo. *monarcha* ‘kunigaikštystės valdovas’ ← gr. μόναρχος ‘vienvaldis; vadas; valdovas’ [SW II: 1034; SPW XIV: 617–619; ЭСБМ VI: 212; Niermeyer 1976: 702]) → s. blr. *монарха* ‘vienvaldis (karalius, imperatorius ir pan.)’ (ГСБМ XVIII: 146; Булыка 1980: 23; plg. Швед 2011: 159)

*****monstrañcija*** 1 (sf.) ‘(bažn.) liturginis katalikų kulto reikmuo ostijai įdėti’ NdŽ, M

← v. le. *monstrancyja* (le. *monstrancja*) ‘puošnus indas Ostijai rodyti’ (< V. lo. *monstrantia* ‘monstrancija’ [SW II: 1038; SPW XIV: 626; ЭСБМ VI: 219; Niermeyer 1976: 704; plg. Moszyńska 1975: 192]) → s. blr. *монстранцыя* ‘puošnus bažnytinis indas’ (ГСБМ XVIII: 152; Булыка 1980: 179), blr. *манстра́нцыя* ‘t. p.’ (ЭСБМ ibd.)

mistrancija (sf.) ‘monstrancija’: *Išėję visi kuningai, apsirėdę su bažnytiniais drabužiais, su mistrancija, su kryžiais, su karūnoms, su žvakėms, laukę išsikeliant* ŠLSA 189 (SŽ 381) – žr. *monstrañcija* (su šaknies *-o-* > *-i-* kaita dėl regresyvinės asimiliacijos ir 1-ojo nosinio *-n-* absorbcija, t. y. lie. dial. **m-**o**-**n**-stra-**n**-c-**i**-ja* → *m-**i**-stra-n-c-**i**-ja*)

mornavótis, ***-ójasi***, ***-ójosi*** (verb. intr.) ‘gesti, pūti’ ZtŽ 415

← le. *marnować się* ‘nykti, gesti; sirgti dėl savo paties kaltės’ (SW II: 885),

‖ blr. dial. *марнава́ууа* ‘pražūti, prapulti’ (СБГП III: 35; ЭСБМ VI: 233–234) ≠ blr. *марнавацца* ‘švaistyti’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 166)

N

naftà 2 (sf.) ‘mineralinis riebus degantis skystis, vartojamas kaip kuras įvairiems technikos reikalams’ TrpŽ: *Anglies ir naftos energija* rš; *Naftos produktai* rš

← (v.) le. *nafta* ‘nafta’ (< lo. *naphtha* ‘t. p.’ ← gr. νάφθα, νάφθας ‘t. p.’ ← n. pers. *naft* ‘nafta’ [SW III: 65; SPW XV: 512–513; Moszyńska 1975: 193; Beekes II: 1000]) → s. blr. *нафта* ‘nafta’ (Булыка 1980: 141), blr. (dial.) *на́фта* ‘nafta; žibalas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 189; СБГП III: 191),

‖ s. r. *навта* ‘nafta’ (СРЯВ X: 297 [graikizmas])

nìcma (adv.) ‘kniūpsčiom’ ZtŽ 436

← le. dial. *nicma* ‘kniūpsčiom; aukštielninkai’ (SW III: 251; Karłowicz III: 288),

‖ blr. dial. *ні́ума* ‘veidu žemyn, kniūpsčiom’ (СБГП III: 228; Сцяшковіч 1983: 298; ЭСБМ VIII: 34)

nočelnykas (sm.) ‘raištis per kaktą’ Mit IV 270: *Ir bus tai ženklu ant rankos tavo ir nočelnykais terp akių tavo* Ch 2Moz. 13.16

← (v.) le. *naczelnik* ‘kaktos raištis; arklio kamanų dalis, raištis ant kaktos ir kt.’ (SW III: 24; SPW XV: 415; dar žr. ALEW II: 707),

‖ r. *нача́льникъ* ‘merginų senovinio galvos apdangalo – perlinio (ir pan.) tinkelio kaspinas’ (Даль II: 496) ≠ s. r. *начельникъ* ‘arklio kamanų dalis’ (СРЯВ X: 313), blr. dial. *нач э́льнікі* (pl.) ‘durų staktos apkalas’ (Сцяшковіч 1983: 291; ЭСБМ VII: 288) ≠ s. blr. *нашельникъ*, *начыльникъ* ‘arklio kamanų dalis’ (ГСБМ XIX: 368)

O

****oficiõlas** 2 (sm.) ‘(bažn.) vyskupo vikaras, padėjėjas dvasinio teismo ir pasaulietiniais reikalais’ TrpŽ, SD 219

← v. le. *officyjał* (le. *oficjał*) ‘vyskupo paskirtas bažnyčios juridinių reikalų patikėtinis, dalyvaujantis teismuose; Austrijos pareigūnas’ (< V. lo. *officialis* ‘vyskupo patikėtinis; vienuolis, vykdantis ypatingą pavedimą; vyskupo atstovas teisme ir kt.’ [SW III: 700; SPW XXI: 2; Niermeyer 1976: 736–737; plg. Moszyńska 1975: 194]) → s. blr. *офицыялъ*, *офицыалъ*, *офицыалъ*, *офицыялъ*, *оффициалъ* ‘vyskupo paskirtas bažnyčios juridinių reikalų patikėtinis’ (Булыка 1980: 172)

****operãcija** 1 (sf.) TrpŽ **1**. ‘(med.) gydymas chirurginėmis priemonėmis’: *Mūsų draugui neseniai padarė sunkią vidurių operaciją* rš; *Plastinė operacija* rš; *Devynias operãcijas jau turėjo* Bgt; ‘(kalbant apie medžius)’: *Genėjimas yra sunki vaismedžiams operacija* rš; **2**. ‘(kar.) kariniai ar teisėsaugos veiksmai tam tikram tikslui pasiekti’: *Priešo apsupimo operacija* rš; *Puolamosios tarybinės armijos operacijos* (sov.) sp; **3**. ‘(teis., fin.) finansinis arba prekybinis sandoris’: *Atsiskaitomoji operacija* TTŽ; *Bankinė operacija* TTŽ; *Piniginė operacija* TTŽ; **4**. ‘atskira technologinio proceso stadija’: *Operacija vadinama užbaigta technologinio proceso dalis, kurią atlieka darbininkas arba brigada vienoje tam tikroje darbo vietoje* rš; **5**. ‘apskritai kokie nors veiksmai, turintys bendrą tikslą’: *Darbo operacija vadinamas paprasčiausias darbo procesas, kurį sudaro keletas nenutrūkstamai besikartojančių darbo judesių* rš; *Spalvotam vaizdui gauti reikia atlikti nemaža operacijų* rš (LKŽe; dar žr. ZtŽ 443)

← v. le. *operacyja* (le. *operacja*) ‘veikla, įtaka; finansinis veiksmas; chirurginis veiksmas’ (< V. lo. *operatio* ‘veiksmas, veikimas; pagirtina veikla; medicininė operacija’ [SW III: 795; SPW XXI: 495; Фасмер III: 144; Niermeyer 1976: 739–740; Blaise 1994: 636]) → blr. *аперáцыя* ‘veiksmas (įvairiomis reikšmėmis)’ (ТСБМ I: 247; РБС II: 347), r. *операáция* ‘ūkinė veikla, verslas; gydytojo veiksmas rankomis, veikiant gyvo organizmo kūną’ (Даль II: 677)

****opìnija** 1 (sf.) ‘nuomonė, manymas; viešoji nuomonė’ TrpŽ (LKŽe); DPk 610.3–4 *Сзіа búwo rêikia opiniás Philozophu paminť* (dar žr. Skardžius IV: 204)

← v. le. *opinija* (le. *opinja*) ‘nuomonė, svarstymas; įsitikinimas; požiūris; reputacija’ (< lo. *opīnio* ‘t. p.’ [SW III: 800; SPW XXI: 520; ЭСБМ I: 124; dar žr. ALEW II: 721; Walczak 1995: 143]) → s. blr. *опиния* ‘nuomonė’ (ГСБМ XXII: 246), blr. dial. *апíнія* ‘reputacija’ (СБГП I: 87)

P

pačynà 2 (sf.) ‘irklas, karbis sieliams vairuoti’ Jon, Vlkj: *Prie valties ilga pačynà* Kp; ***počypà*** 2 (sf.) **1**. ‘valties vairas; sielių vairas’ MŽ, K: *Počynà išgraužė delną* Al; **2**. ‘irklas’ Vs, Drsk: *Su počỹnom lengva ir prieš vilnį irtis* Smn

← (s. / v.) le. *paczyna* ‘irklas; vairas ir kt.’ (SW IV: 8; SPW XXIII: 12–13; Brückner 1985: 390),

‖ blr. dial. *пачы́на*, *почы́на* ‘irklas’ (ТС IV: 209; ЭСБМ I: 122–123, VIII: 256)

pačynotis, -ojasi, -ojosi (verb.) ‘irkluoti su pačyna’ ↔ *persipačynoti* ‘perplaukti pačynomis irkluojant’ BzF 157⇐ *pačynà*

počynúoti, *-úoja*, *-ãvo* (verb. tr.) ‘irti, irkluoti’ Rtn; (refl.): *Počynúokimės per visą ežerą* Lš ⇐ *počynà*

pačvora (scom.) ‘šmėkla, baidyklė’ R 281, MŽ 375, N, [K]

← (s. / v.) le. *poczwara* ‘bjauri būtybė; pabaisa, baidyklė, baubas, šmėkla ir kt.’ (SW IV: 328; SPW XXV: 291),

‖ blr. (dial.) *пачва́ра*, *почва́ра* ‘pasakiška didžiulė pabaisa, baisi būtybė; niekam tikęs žmogus; juokdarys; išsigimėlis’ (Носовичъ 1984: 489; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 229; ТС IV: 208; ЭСБМ VIII: 253)

padỹvas 2 (sm.) ‘nuostaba, stebėjimasis’ Grž, Jrk 51: *Vienas iš pavydo, kitas iš padyvo stebisi, kad Marė už visas vairesnė kaip iš gražumo, taip ir iš parėdnių* J. Žem; *Nėr padyvo, kad jos gražumu jaunikaičiai gėrėjęsi, bet juokai ima, kad ir velniai ją pradėję jaunikaičiams užvydėti* BsMt I 32; *Nėra padỹvo, kad užmiršau* Vdk ir kt. (Jrb, Brb, J, Prng)

↔ (v.) le. *podziw* ‘nustebimas, nuostaba’ (SW IV: 447; SPW XXVI: 123),

‖ blr. *поддзи́въ* / *падзіў* ‘nuostaba; pavydas, pavydus žvilgsnis; nužiūrėjimas’ (Носовичъ 1984: 441; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 209) ≠ blr. *падзі́ў* ‘nužiūrėjimas, kurį gydo užkalbėjimu’ (ЭСБМ VIII: 105), blr. dial. *поддзі́ў*, *паддзі́ў* ‘negalavimas, atsiradęs dėl nužiūrėjimo’ (ТС IV: 94)

pakusóti, ***-ója***, ***-ójo*** (verb. tr.) ‘sugundyti’ ZŠT I: 100

↔ s. / v. le. *pokusić* ‘išmėginti, išbandyti; (su)gundyti kuo’ (SPW XXVI: 400; SSt VI: 336–337),

‖ s. blr. *покусити*, *покусить* ‘ragauti; tikrinti; gundyti’ (ГСБМ XXVI: 102–103) ≠ s. r. *покусити* ‘išbandyti; priversti išmėginti’ (СРЯВ XVI: 186–187) – dėl kilmės žr. *kùsyti*

pakvõpnas, ***-à*** 4 (adj.) **1**. ‘patrauklus, viliojantis’: *Šita merga pakvopnà, ji greitai ištekės* Vrn; *Jaunesnė duktė pakvopnèsnė – didesnė ir gražesnė* Auk; *Tavo pakvõpnas arklys, greit parduosi* Dsm; *Pakvõpnas daiktas, nors imk ir pasivok* Ssk; **2**. ‘godus, gobšus’ Al: *An svetimo jis nato (labai) pakvõpnas* Vrn; *Pakvõpnas an pinigų* Sb;

pakvopnùs, ***-ì*** 4 ‘g o d u s , g o b š u s’: *Tu tai an visko pakvopnùs* Lkm; *Ji ant pinigų labai pakvopni – turi ir dar daugiau nori* Tr

↔ (s. / v.) le. *pochopny* ‘norintis; spartus; linkęs į ką, palankus; ūmus, greitas; pranokstamas; tinkamas, atitinkantis; viliojantis; patogus’ (SW IV: 302; SPW XXV: 170; SSt VI: 202; dar žr. Темчин 1995: 49),

‖ blr. (dial.) *похáпный / пахáпны*, blr. dial. *пахапны(й)* ‘greitas; darbštus; ūmus, guvus; tinkamas kasdieniam vartojimui’ (Носовичъ 1984: 486; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 228; ТС IV: 203; Клімчук 1975: 147; ЭСБМ VIII: 234) ≠ s. blr. *похопный* ‘pasiryžęs; pasiruošęs’ (ГСБМ XXVII: 389)

pãlagas 3ᵇ, 1, ***palãgas*** 2 (sm.) ‘g i m d y m a s’ OZ 39: *Seniau pãlagais kiek mirdavo, o dabar i tuos kūdikius prižiūri, i tais moteris* Mžš; *Ji mirė pirmu pãlagu* Pn; *Stasiaus pati mirė po palagu* Srd ir kt. (Klvr, Prn, Vdk, Švnč, Kkl, Krok, Lp, Kvr, LTR [Šmn], Ar)

← s. le. *połóg* / v. le. *połog* (le. *połóg*) ‘gimdymas; pogimdyvinis laikotarpis’ (SW IV: 551; SPW XXVII: 30; SSt VI: 362),

‖ s. blr. *пологъ* ‘priešgimdyvinis laikotarpis ir kt.’ (ГСБМ XXVI: 173–174), blr. *пóлогъ* ‘pogimdyvinis laikotarpis; lovos užuolaidos’ (Носовичъ 1984: 462), blr. dial. *пóлаг* ‘gimdymas’ (СБГП IV: 40; ЭСБМ IX: 269–270) ≠ r. dial. *полóгъ* ‘užstatas’, *пóлогъ* ‘užuolaida; apklotas ir kt.’ (Даль III: 256)

palaginė 2 (sf.) ‘g i m d y v ė’: *Tik po gimdymo palagìnei duodavo arielkos, su sviestu virytos, gerti* LTR (Lš) ⇦ *pãlagas*, *palãgas*

paliaukà 3ᵇ, 2 (sf.) **1**. ‘ž u v ų s r i u b a’ Ob: *Mano senelis, būdavo, labai liūbija pãliauką* Vžns; *Karosų mėsa nekokia, ale užtat paliauka gera* Rm; *Išdorok žuvis gerai, kad nebūtų karti paliaukà* Žl ir kt. (Ps, TDr IV 115, Tršk, Kp, An, LTR [Rm]); **2**. ‘s r i u b a , v i r t a i š p a u k š č i ų a r g y v u l i ų k r a u j o , j u k a’ Tvr; **3**. ‘p r a s t a , s k y s t a s r i u b a’: *Kokią gi jūs čia paliaũką šiandiej srebiat?* Slm; *Skrylių paliauka (vanduo, kuriame virė skryliai)* Ut; ***póliauka*** 1 (sf.) ‘ž u v ų s r i u b a’ Pns, Lp: *Kai išvirs žuvys, tai duosit ir man poliaukos* Al; *Indėsiu sviesto, tai bus gardesnė ir põliauka* Stk; *Põliaukos prisrėbiau be duonos, ir gerai* Mlt ir kt. (Vrn, LTR [Srj]) (LKŽe); ***poliaukà*** ‘s r i u b a’ (LEW 636)

← (s. / v.) le. *polewka* ‘sriuba; padažas ir kt.’ (SW IV: 531; SPW XXVI: 447–448),

‖ blr. dial. *пóлеўка* ‘pieniška sriuba’ (Сцяшковіч 1983: 366; ЭСБМ IX: 272) ≠ r. dial. *полúвка* ‘sriuba; skystas maistas’ (Даль III: 260)

*****pálma*** 1 (sf.), ***palmà*** 2 ‘(bot.) v i s ą l a i k ą ž a l i u o j a n t i s š i l t ų k r a š t ų m e d i s s u d i d e l i a i s l a p a i s’ SD 240, R 274: *Paĩmų medis* K II 103; *Paĩmų šaka* K II 103; *Eikit visi in bažnyčią, turėdami rankoj po sausą šakelę palmos* BsP IV 204; *Su pálmų ir alyvų šakomis* DP 131; ***pálmė*** 1 (sf.) NdŽ, ***paĩmė*** 2 ‘t . p .’ K, ŽCh 295: *Štai Meksika – kaktusais ir palmėmis nusėta žemė* sp; *Palmių lapais barstomi takai* S. Nėr; *Cukrinė palmė (Arenga saccharifera)* LBŽ; *Kokosinė palmė (Trachycarpus excelsa)* LBŽ; ‘t o m e d ž i o l a p a s’: *Tuo tarpu ateina iš abiejų gilumos pusių po du pavidalu, rankose palmėmis nešinu* Vd; ***polma*** ‘p a l m ė’: Chyl 2Moz. 15.27 *Elime rąda dwilika wądenio ſzulniu ir 70 polmu-medziu* (dar žr. Skardžius IV: 230)

← (s. / v.) le. *palma* ‘palmė (*Phoenix dactylifera L.*); pergalės simbolis ir kt.’ (< lo. *palma* ‘delnas; palmė ir kt.’ [SW IV: 21; SPW XXIII: 40; ЭСБМ VIII: 136; Walde, Hofmann II: 240–241; dar žr. Walczak 1995: 90]) → s. blr. *пальма*, *палма* ‘palmė’ (ГСБМ XXIII: 404), blr. *па́льма* ‘visžalis teisaus stiebo, plunksniškų lapų medis’ (ТСБМ III: 642; БРС II: 856)

palmas (sm.) ‘(bot.) visą laiką žaliuojantis šiltų kraštų medis su dideliais lapais’ R 274, N – žr. *pálma*, *palmà*

papeĨčius 2 (sm.) ‘(bažn.) pelenų diena’ Dglš, Dgl, Jon, Sem, Stk, Brt, Grdž, Pvn: *Papelčiuj tai jau visada pasnykaudavom* Trgn; *Mano sūnelis jau keturius papelčiùs pergyveno (jau ketverių metų)* Ob

← (s. / v.) le. *popielec* ‘Pelenų dienos trečiadienis, 1-oji 40-ies dienų pasninko diena ir kt.’ (SW IV: 646; SPW XXVII: 259; ISJP 19),

‖ blr. dial. *Папе́ляц* ‘1-oji pasninko diena’ (СБГП III: 399; plg. Brückner 1985: 431) ≠ blr. dial. *по́пелéц* ‘sudegusios cigaretės pelenai’ (ТС IV: 166)

pastatis (sf.) FrnW **1**. ‘prigimtis’: *Christus... pastatyje dievo buvo..., bet... priėmė pastatį tarno, buvo lygus kitam žmogui* VlnE 54; *Su sūnumi ir dvasia šventąja visus kitus daiktus sutvėrė ir jų pastatis išlaiko* MT 8 (LKŽe); **2**. ‘pavidalas, būtybė’ Mž 324_{14} (Urbutis 1981: 199)

← (s. / v.) le. *postać* ‘prigimtis; pavidalas; būtybė ir kt.’ (< bžn. sl. *упостáсь* ‘vienas trejybės veidų’ ← gr. ὑπόστασις ‘narsa, drąsa’ [SW IV: 758; SPW XXVIII: 124–126; ЭСБМ VIII: 196; СЦСРЯ IV: 487]),

‖ blr. (dial.) *постáць* / *настáць* ‘veidas; ikonos šventojo veidas; išvaizda’ (Носовичъ 1984: 482; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 242) ∌ s. blr. *постась* ‘asmuo, esybė; viena šv. Trejybės esybių’ (ГСБМ XXVII: 201), s. r. *постась* ‘viena šv. Trejybės esybių’ (СРЯВ XVII: 236), r. dial. *постась* ‘veidas, išvaizda’ (Даль III: 344 [graikizmai])

*****pastila*** (sf.) ‘postilė’: *paſtyla* SD 281_{b} (Skardžius IV: 218); ***postìlė*** 2 ‘(bažn.) knyga, kurioje evangelijos ir jų komentarai išdėstyti sekmadieniams ir įvairioms šventėms’ NdŽ: *Gana dažnas reiškinys M. Daukšos postilėje – lenkiškų žodžių vertimas aprašomuoju būdu* rš

← (v.) le. *postyla* ‘Evangelijos aiškinimas sekmadieninių ir šventinių mišių metu; šių aiškinimų resp. Biblijos komentarų sąvadas’ (< V. lo. *postilla* ‘postilė, komentaras, pastaba’ [SW IV: 772; SPW XXVIII: 225; Moszyńska 1975: 199; Niermeyer 1976: 818; dar žr. Адомавичюте 1980: 9]) → s. blr. *постыля* ‘pamokslų, paremtų Evangelija, rinkinys’ (ГСБМ XXVII: 243; Булыка 1980: 180)

*****patinà*** 2 (sf.) ‘patena – plokščia auksinė ar ausuota sidabrinė lėkštė, ant kurios per mišias dedama Ostija’ SD 243, M (LKŽe); ***patynà*** ‘t. p.’: *patina* SD 243_{b} (Skardžius IV: 220)

← (s. / v.) le. (dial.) *patyna* ‘metalinė šiek tiek išgaubta lėkštelė, ant kurios per mišias dedama Ostija, naudojama kaip aukojamosios taurės (kieliko) dangtelis’ (< V. lo. *patina* ‘indas aukojamiems pinigams dėti’ ← lo. *patina* ‘dubuo; nedidelis puodas;

keptuvė ir kt.' ← gr. πατάνη 'plokščias indas' [SW IV: 92; SPW XXIII: 347; Karłowicz IV: 61; ЭСБМ VIII: 222; Blaise 1994: 661; LS 1161; dar žr. Moszyńska 1975: 180; Адомавичюте 1980: 9]) → s. blr. *патына*, *патина* 'metalinė lėkštelė, naudojama mišių metu' (ГСБМ XXIV: 49; Булыка 1980: 180)

*****patriárcha*** 1 (sm.) 'protėvis' SD 243: *Buvo prigautas Isaakas patriárcha pajautimuose* DP 264; *Jisai patriarchas ir pranašus... numylėjo* DP 53 (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 220)

← s. / v. le. *patryjarcha* 'giminės pradininkas; bažnyčios vyresniojo titulas; sektos įkūrėjas; klaidingas Petrarkos įvardijimas' (< V. lo. *patriarcha* 't. p.' ← gr. [vėlyv.] πατριάρχης 'giminės pradininkas; arkivyskupas' [SPW XXIII: 317–319; SSt VI: 53–54; plg. Фасмер III: 217; ЭСБМ VIII: 218; Niermeyer 1976: 773–774; Du Cange I: 1134; Sophocles 1900: 864; dar žr. Адомавичюте 1980: 9]) → s. blr. *патриарха*, *патриярха*, *патрыярха* 'protėvis; aukščiausias bažnyčios šventikas' (ГСБМ XXIV: 43)

*****pãtronas*** 1, ***patrõnas*** 2 (sm.) Dk, K II 105 **1**. '(istor.) senovės Romoje – iš vergijos paleistųjų žmonių globėjas' TrpŽ; **2**. 'globėjas, užtarėjas': *Naudinga bus turėt angelus... už patronus ir apgynėjus* DP 523; **3**. 'gynėjas, advokatas': *Teisiami valstiečiai galėjo pasirinkti sau gynėją, vadinamą patronu* rš (LKŽe; dar žr. Skardžius IV: 220; ZtŽ 463)

← (s. / v.) le. *patron* 'šventasis globėjas; globėjas; šventasis, kurio vardu pavadinta bažnyčia; bažnyčios fundatorius; advokatas ir kt.' (< lo. *patrōnus* 'gynėjas, globėjas' [SW IV: 87–88; SPW XXIII: 314–315; SSt VI: 54; Moszyńska 1975: 197; Smolińska 1983: 181–182; Sokólska 1999: 123; ЭСБМ VIII: 216; Walczak 1995: 143; plg. Zinkevičius 1988: 128]) → s. blr. *патронъ* 'gynėjas, globėjas; šventasis globėjas; advokatas' (ГСБМ XXIV: 47–48; Булыка 1980: 23; plg. Швед 2011: 159), blr. *патро́н(ъ)* 'globėjas, gynėjas; advokatas; viršininkas; šventasis; angelo diena' (Носовичъ 1984: 394; ТСБМ IV: 106)

paviẽtrinis, ***-ė*** 1 (adj.) 'esantis nuo senų laikų, nuo pavietrės metų' Kp: *Dideli, paviẽtriniai ąžuolai* Pn

↔ (s. / v.) le. (dial.) *powietrzny* 'oro; maro ir kt.' (SW IV: 849; SPW XXIX: 162–163; Karłowicz IV: 310) → ≠ blr. *паветраны* 'oro' (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 203; ТСБМ III: 474; dar žr. ЭСБМ VIII: 89–90),

‖ r. dial. *пове́треный* 'maro; ligos' (СРНГ XXVII: 235)

pčelnỹkas 2 (sm.) 'bitininkas' Milkūnai (DvŽ II: 72)

← (v.) le. *pszczelnik*, v. le. *pczelnik* 'bitininkas ir kt.' (SW IV: 101, V: 419; SPW XXXIV: 398; SSt VII: 392),

‖ blr. dial. *пчэ́льнік* 'bitininkas' (ЛАБНГ I: 123) ≠ blr. dial. *пчо́льнік* 't. p.' (Сцяшковіч 1983: 391; ЛАБНГ ibd.) ≠ s. r. *пчельникъ* 'bitynas' (СРЯВ XXI: 79), r. (dial.) *пче́льникъ* 'bitynas; avilys; bičių spiečius; balandžio 17 d., kuomet aviliai išvežami į medonešio vietas / rugsėjo 27–28 d., kuomet jie suvežami į daržinę (išsamanotomis sienomis); toks augalas; plėšikų, apgavikų šutvė; policijos nuovada; karceris' (Даль III: 546; СРНГ XXXIII: 181)

****pelikãnas** 2 ‘(zool.) didelis irklakojų būrio pietų kraštų vandens paukštis (*Pelecanus onocrotalus*)’ DŽ: *Lygus stojause pelikanui pūščios* Mž 473; *Pelikanai taip pat kaip ir kormoranai yra nepaprasti žuvų naikintojai* T. Ivan; ***pelikõnas*** 2 (sm.) NdŽ, Q 382, SD 244, DK 177, ***pelýkonas*** 1 ‘t. p.’ NdŽ: *Pelikonui vis viena, ar sūrus vanduo, ar saldus; jis tik žiūri, kad būtų negiliau* Blv; *Pelikonui girios esmi prilygintas* SG II 55

← (s. / v.) le. *pelikan* ‘pelikanas; dantų rovimo replės; toks alchemikų įnagis ir kt.’ (< lo. *pelicānus* ‘t. p.’ ← gr. πελεκάν ‘pelikanas’ [SW IV: 105; SPW XXIII: 364; SSt VI: 62; Moszyńska 1975: 197; ЭСБМ IX: 17; Beekes II: 1166; dar žr. Palionis 1967: 281]) → s. blr. *пеликанъ* ‘pelikanas’ (Булыка 1980: 144), blr. *пелікáн* ‘t. p.’ (ТСБМ IV: 154)

****perlà** 4 (sf.) K, 2 NdŽ **1**. ‘brangakmenis, susidarantis moliuskų kūne žirnelių pavidalu (ppr. baltos ar gelsvai baltos spalvos), naudojamas papuošalams’ R 275: *Perlàs į eiles suverti* K I 59; *Ji auksu, brangiais akmenims bei perloms išdabinta* Ns 1858: 3; *Atradęs vieną perlą, labai brangią* Ch[1] Mt. 13.46; *Storesnės stirnino rago dalys yra ne lygios, bet daugiau ar mažiau karpuotos. Tokias karpas medžiotojai vadina perlomis* T. Ivan; **2**. ‘(prk.) kas labai vertinga, tobula, dailu, puiku’: *Noriu... lietuviškas dainas, tas poezijos perlas, žmonių atmintyj užlaikyti* KlpD 3 (prakalba); **3**. ‘(bot.) striepsnė (*Melica P*, *Melica nutans*)’ P, LBŽ

← (s. / v.) le. *perła* ‘kriauklės viduje pasitaikantis apvalios formos darinys, perlas; medinis ritinėlis ir kt.’ (< v. v. a. *përle* / s. v. a. *perla* ‘t. p.’ ← V. lo. *perla*, *perula* ‘perlas’ [SW IV: 116; SPW XXIII: 388–390; SSt VI: 67; ЭСБМ IX: 94; Niermeyer 1976: 794; Kluge 2002: 691; Köbler 1993: 1576; dar žr. Walczak 1995: 54]) → s. blr. *перла* ‘perlas’ (ГСБМ XXIV: 246)

pervertingas, ***-a*** (adj.) ‘blogas, klastingas, iškraipytas’: *Išgelbėkitės nuog tos giminės pervertingos* Bt ApD. 2.40; *O iš jūsų pačių kelsis vyrai, kurie kalbės daiktus pervertingus, idant paskui savę patrauktų mokytinius* Bt ApD. 20.30

↔ (s. / v.) le. *przewrotny* ‘gudrus, apsukrus, klastingas ir kt.’ (SW V: 243; SPW XXXII: 372–374; SSt VII: 206) → s. blr. *превротный* ‘klastingas, dviveidis’ (Булыка 1980: 134),

‖ r. *превра́тный* ‘nepastovus, kintantis, priešingas, iškreiptas’ (Даль III: 384) ∌ blr. *прываротны* ‘burtų, kerų; paslaptingas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 252) ≠ s. blr. *превратный* ‘kintantis, nepastovus’ (ГСБМ XXVII: 503), blr. dial. *прыворотны́й* ‘nuoširdus, geranoriškas’ (ЭСБМ X: 60), s. r. *превратный* ‘kintantis, nepastovus’ (СРЯВ XVIII: 163) – partityvinis vertinys

pervertnỹstė 2 (sf.) ‘blogumas, klastingumas’: *Visokio vyliaus ir visokios pervertnystės pilnas* Bt ApD. 13.10; *Pervertnystės pasėti neleisk* MKr 28

↔ (s. / v.) le. *przewrotność* ‘gudrumas, apsukrumas, klastingumas, apgaulė ir kt.’ (SW V: 243; SPW XXXII: 371–372),

‖ r. *превра́тность* ‘nepastovumas, kintamumas, priešingumas, iškreiptumas, kaita’ (Даль III: 384) – partityvinis vertinys

pìkryti, -ija, -ijo (verb.) **1**. (intr.) ‘įkyrėti, nubosti’: *Nepìkryk jam* J; (refl.) Krd: *Ko gi ten pas juos lįst, pìkrytis?!* Kkl; **2**. (refl.) ‘bjaurėtis, bodėtis, šlykštėtis’: *Jeigu pìkrijies – nevalgyk!* Ktk; *Senu nespìkryk – gali ir pačiam da senesniu priseit* Trgn; **3**. (refl.) ‘pyktis, erzintis’: *Tik nenoriu pìkrytis su jais, o parodytau!* Kpč

↔ (v.) le. *przykrzyć* ‘elgtis nemaloniai, nepakenčiamai; įkyrėti, būti bjauriam ir kt.’ (SW V: 310; SPW XXXIII: 393),

‖ s. blr. *прикрити* ‘pridaryti nemalonumų’ (ГСБМ XXIV: 312), blr. *прúкрищь / прьíкрыць* (blr. dial. *прыкрэ́ць*, *прíкріцуа*) ‘įkyrėti; darytis nuobodžiam, įkyriam’ (Носовичъ 1984: 502; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 255; ЭСБМ X: 97) – su pirmojo sonanto *-r-* absorbcija (haplologinio trumpinimo refleksija [apie tokio tipo kitimus žr. Endzelīns III[1]: 494–495]), t. y. lie. dial. **p-**r**-ik-**r**-yti* → lie. dial. *p-ik-**r**-yti* (dėl le. **ř* → /š/ frikatizacijos žr. 69 išn.; StEB I γγγ. poskyrio II.2. tipą) – dar žr. StEB I γγγ. poskyrio I. tipą (s. v. *priklùs*, *-ì*)

*****pilà*** 4 (sf.), ***pylà*** 4 ‘nuveltas ar guminis sviedinys, kamuolys’ K, B, N, Fr II 143

← s. / v. le. *piła* ‘žaidimo odinis kamuolys (pila lusoria)’ (< lo. *pila* ‘kamuolys’ [SSt VI: 136; SPW XXIV: 221–222; Bańkowski II: 582]) → s. blr. *пила* ‘kamuolys; metalinis kamuoliukas’ (ГСБМ XXIV: 300)

> *pìlinė* 1 (sf.), *pìlynė* 1 NdŽ, Krtn, *pỹlinė* 1, *pỹlynė* 1 Skd, Grg ‘nuveltas ar guminis sviedinys, kamuolys’ SD 250, Q 67, Lex 229, C I 229, R 51, Sut: *Še, tau pỹlynę nupirkau Skuode* Ms; *Mesk man pilynę!* Rs; *Iš plaukų nuvelta pilynė* J; *Vaikų pilynė parietėjo po jo kojų* M. Valanč ir kt. (K, S. Dauk, Štk) – žr. *****pilà, pylà*** (dar žr. SEJL$_2$ 901)

pilavìnos 2, ***pilavinos*** 1 (sf., pl.) ‘pjuvenos, piaulai’ Jnšk: *Daug pjovė lentų, tai pilavìnų kaip pieskų* Vs

← le. *piłowiny* ‘medžio pjuvenos, drožlės’ (SW IV: 194),

‖ blr. (dial.) *пілавíны*, blr. dial. *піловíны* ‘pjuvenos, drožlės’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 238; СБГП III: 516; ЭСБМ IX: 127–128)

pil̃nastis 1 (sf.) (sm.) ‘stropumas, uolumas, rūpestingumas’ I, Mž 114, MT 250, R 143, N: *Reikia pil̃nasties* OZ 46; *O nū toliaus klausykiam su pilnasčia* BP II 137; *Tiektai idant mes su didesniu noru, meile, pilnastimi dirbtumbim* DP 96 ir kt. (DP 555, Vln 9, MP 63, PK 24)

← (s. / v.) le. *pilność* ‘uolumas, rūpestingumas; skuba, skubotumas; svarbumas ir kt.’ (SW IV: 190–191; SPW XXIV: 205–210),

‖ s. blr. *пильность*, *пилность* ‘skubotumas; uolumas, kruopštumas; atkaklumas ir kt.’ (ГСБМ XXIV: 307–308) ≠ blr. (dial.) *пúльносць / пíльнасць* ‘atsargumas, atidumas; uolumas; priežiūra’ (Носовичъ 1984: 415; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 238; Цыхун 1993: 109; ЭСБМ IX: 130–131)

pìnda 1 (sf.) Kv, Jnš, ***pindà*** 4 Krtn, Alk **1**. ‘moters lyties organas (*cunnus*)’ Lp, Srj, Slk, Ps, Kp; **2**. ‘pasileidusi moteris, paleistuvė’ Šl, Ub: *Su pindõm nesusidėk* Sn; (keik.): *Eik tu, pìnda!* Kp; *Ir ta mat pìnda pliauškia ant manęs visokius niekus* Stč; *Tylėk, piñda, dar čia kalbėsi!* Skr

← le. (dial.) *pinda*, le. dial. (MLd [Spisz]) *pińda* ‘pasileidėlė; abejotinos reputacijos jauna mergina; *cunnus*’ (SW IV: 194; Kobylińska 2001: 121; Grochola-Szczepanek 2012: 234),
‖ blr. (dial.) *пи́нда / пі́нда* ‘pasipūtėlė; verksnė; *cunnus*’ (Носовичъ 1984: 415; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 238; Сцяшковіч 1983: 358; ЭСБМ IX: 133–134)

*****plebanas*** (sm.) ‘klebonas, kunigas’ Mž 11_{15} (Urbutis 1981: 199); ***plebõnas*** 2 ‘(bažn.) vyresnysis katalikų ar protestantų kunigas, parapijos valdytojas’ [K], BP II 162, DP 366, SD 253, R: *Plebonus, kunigus vienu balsu prašykiat, idant to mokslo neslėptų* Mž 11; *Taip turi byloti plebonop* Vln 29; *Bei plebonas turi savo drobina sermėga apsivilkti ir drobinas gočes ant savo kūno* BB 3Moz. 6.10; *Vietinykas plebono* SD 99
← (s. / v.) le. *pleban* ‘kaimo klebonas’ (< V. lo. *plebanus* ‘parapijos kunigas’ [SW IV: 226; SPW XXIV: 325–326; SSt VI: 148; Brückner 1985: 417; Фасмер III: 277; ЭСБМ IX: 235; SEJL 472; Огієнко IV: 63–64; Niermeyer 1976: 807; dar žr. Palionis 1967: 273; Адомавичюте 1980: 8; Zinkevičius 1987: 139; Widłak 2011: 476; plg. $SEJL_2$ 923]) → s. blr. *плебанъ* ‘katalikų parapijos šventikas’ (ГСБМ XXIV: 361; Булыка 1980: 173), blr. *плеба́нъ / пляба́н* ‘klebonas’ (Носовичъ 1984: 417; ТСБМ IV: 280), r. *плеба́н* ‘t. p.’ (Фасмер ibd.)[264]

pliukatà 2 (sf.) Švnč, Trgn, Lš, ***pliùkata*** 1 Ktk, Škn, Snt, Grš **1**. ‘lietingas, drėgnas oras’: *Kur tau tokia pliukata digs grybai!* Nč; *Pakilo vėjas, bus pliùkatos kokios* Lb; **2**. ‘patižęs kelias; purvynas’: *Baisi pliukatà –visą kelią bridau bridau* Plv; *Pašalui einant, visad pliùkata atsiveria* Ds; *Na kur tu gali važiuoti tokioj pliùkatoj!* Žl ir kt. (Vrb, Grl); **3**. (scom.) Škn ‘nerimtas žmogus’
↔ le. *pluchota* ‘lietingas oras, dargana, audra; purvynė; plevėsa, mulkis, nenaudėlis’ (SW IV: 239),
‖ blr. (dial.) *плюхота́*, *плюхо́та*, *плюха́та* ‘blogas, lietingas oras; purvas; drėgmė’ (ТСБМ IV: 279; Лепешаў 1977: 44; ЭСБМ IX: 232)

*****pontifikãlas*** 2 (sm.) ‘liturgijos knyga, kur nurodytos tikybinių apeigų taisyklės popiežiui ir vyskupams’ NdŽ, LL 164; ***pontifikolas*** ‘t. p.’ SD 274

---

[264] Lie. *klebõnas* 2 (sm.) 1. ‘(bažn.) vyresnysis katalikų ar protestantų kunigas, parapijos valdytojas’ R, M, J, K, DŽ: *Klebõns kaip reik žegnonę padėjo* K. Donel; *Negalima sakyti, kad klebonas būtų buvęs baisus ar bjaurus žmogus* J. Bil; *Klebonu dėtas, aš kitaip daryčio* J. Jabl ir kt. (BsMt II 193, Klp, NT Mt. 12.5, B, Sch 85, KrvP [Ndz], Varn, Plt, Rs); 2. ‘(zool.) laukys (*Fulica atra*)’ N (LKŽe; dar žr. Kabelka 1964: 25, 114; Palionis 2012: 70) bei lie. *keblonas* (sm.) ‘kapelionas (kunigas)’ srš (LKŽe) – su struktūrinių elementų *-le-b-* metateze–, matyt, priskirtini gudizmams (dar žr. Dini 1990: 231), t. y. vestini iš s. blr. *клебанъ* ‘katalikų parapijos šventikas’ (ГСБМ XV: 108), o ne le. dial. (Psd [Lš]) *kleban* ‘kaimo klebonas’ (SW II: 353, IV: 226; Karłowicz IV: 119; LEW 266; Zinkevičius 1987: 139; dar žr. Kabašinskaitė 1998: 19; Kardelis 2003: 66; plg. Widłak 2011: 476; ALEW I: 504–505]), mat minėtas lenkų žodis su pradžios *k-* užfiksuotas ne Lenkijos tarmėse, o Lietuvos lenkų gyvenamosiose teritorijose (žr. Karłowicz ibd.). Minėtina, kad Aleksandras Bulyko (Булыка 1980: 176) s. blr. *клебанъ* (1556 m.) priskiria lituanizmams, nors lietuvių raštuose leksema lie. *klebõnas* fiksuojama tik nuo XVIII amžiaus.

← (v.) le. *pontyfikał* ‘popiežiaus ir vyskupų religinių apeigų registras’ (< V. lo. *pontificale* ‘t. p.’ [SW IV: 600; SPW XXVII: 229; Blaise 1994: 702])

po pòl’sku (adv.) ‘l e n k i š k a i ’ Dv (DvŽ II: 124; dar žr. ZtŽ 504; ZŠT I: 49, 199, II: 199)
← le. *po polsku* ‘lenkiškai’ (SW IV: 541),
‖ blr. (dial.) *па-по́льску* ‘lenkiškai’ (РБС II: 689; СБГП III: 402) – dėl kilmės žr. *pòlskas*, *-a*

*****porta*** (sf.) ‘v a r t a i ’: DPk 400.34 *iei taw padés / tad̀ pórtoṗ prieiſi* (dar žr. Skardžius IV: 232)
← (s. / v.) le. *porta* ‘vartai’ (< lo. *porta* ‘vartai; įėjimas ir kt.’ [SW IV: 719; SPW XXVII: 372])

*****posèsija*** 1 (sf.) **1**. ‘n u o m o j a m o j i ž e m ė s v a l d a ’ TrpŽ; **2**. ‘v a l d a , t u r t a s ’: *Eikiteg jūs šenai, palaimintieji tėvo mano, apturėkite posesiją karalystės* DP 16
← v. le. *posesyja* (le. *posesja*) ‘valdos, nekilnojamasis turtas; paveldimas turtas’ (< V. lo. *possessio* ‘turtas, paveldimas turtas; valdos’ [SW IV: 736; Linde IV: 939; Niermeyer 1976: 817; plg. Moszyńska 1975: 199]) → s. blr. *посесия*, *посессия*, *посессыя*, *посесыя*, *поссесия*, *поссесыя*, *посэсыя* (*посесея*) ‘nekilnojamasis turtas, valda; tokio turto nuosavybės dokumentas’ (ГСБМ XXVII: 94–95; Булыка 1980: 76)

prabiẽglas, ***-à*** 4 (adj.) ‘v i k r u s , s u m a n u s ’ Jž, Ktk, Strn: *Kad ir senas, ale prabiẽglas* Zr; *Nedaug yra šitokių prabieglũ* Ds; *Buvo prabiẽglas an mokslo* Lkm
← (s. / v.) le. *przebiegły* ‘praeitas; nuvarytas (arklys); gudrus, suktas, klastingas’ (SW V: 22; SPW XXXI: 24),
‖ blr. dial. *пробе́глы* ‘veiklus, atkaklus, rizikingas’ (ТС IV: 216; ЭСБМ IX: 320)

*****prelãtas*** 2 (sm.) ‘k a t a l i k ų b a ž n y č i o s a u k š t e s n i ų j ų d v a s i n i n k ų t i t u l a s ; t ą t i t u l ą t u r i n t i s d v a s i n i n k a s ’ DŽ; ***prelotas*** ‘p r e l a t a s ’: JLk 66.19 *Teway Dwaſi{o}s / tey yrá‖Kungay / ♦Prełotey / ir mokitoiey* (dar žr. Skardžius IV: 235)
← s. / v. le. *prelat* ‘aukščiausias bažnyčios dvasininkas; aukštas pareigūnas viduramžiais ir kt.’ (< V. lo. *praelatus* ‘prelatas, vyskupas; abatas; bažnyčios globėjas; miesto valdytojas, meras’ [SW IV: 971, 993; SPW XXX: 256–258; SSt VII: 23; Blaise 1994: 719; plg. Moszyńska 1975: 199]) → s. blr. *прелатъ*, *прэлатъ* ‘prelatas’ (ГСБМ XXVIII: 67; Булыка 1972: 259, 1980: 173)

pribuĩšas 2 (sm.) **1**. ‘k a s a t v y k ę s i š k i t u r , s v e t i m a s , a t ė j ū n a s ’ Vlkv, Ss: *Gyvolis, kurs pribuvo, vadinas pribuĩšas* J; (prk.): *Vaikas jo pribuĩšas, t. y. benkartas* J; **2**. ‘s u g y v e n t i n i s ’: *Ji jau ne vieną pribuĩšą turėjo* Skr; ***pribuĩšis***, ***-ė*** 2, ***pribùišis*** 1 (smob.) **1**. ‘t . p .’: *Su tais pribùišiais čia da mažai kas tepasižįsta* Sb; *Pribuĩšis, dabok, namus išpuišys* Dgl; *Mūsų katinas ne savas, o pribuĩšis* Kkl; Trgn, Skdt ‘n e k v i e s t a s s v e č i a s ’: *Bile sukviestiems bus vietos, o pribuišiai ir lauke pastovės* Dkš; **2**. ‘b e ž e m i s , k a m p i n i n k a s , n u o m i n i n k a s ’ Gdž, Kp, Sv, Lnkv: *Kelios trobelninkės pribuišės visą žiemą jai verpdavo* Vaižg; *Daug žmonių liko bežemių ir pribùišių* Km; *Gale to apsosto (sodybos) ir pribuĩšio gryčiutė būdavo* Pnd; *Piemenys dainavo: „Saulyt, saulyt, gal pribuišėle nebuvai“* Pnd; **3**. ‘s a v a s ž m o g u s ; k a i m y n a s ’: *Bet kožna*

moteriškė turės nug savo kaiminkos ir susiedkos (paraštėje pribuišis) prašyti sidabrinus ir auksinus indus BB 2Moz. 3.22; **4**. ‘sugyventinis’ Lkš: *Kai tik vyras mirė, tuoj įsitaisė pribuišį ir dabar gyvena su juo* Lkč; **5**. ‘kas susidaro viršaus, priedas’: *Šįmet su pribuišiu javai užaugo, t. y. daugiau pribuvo, kaip perniai* J; *Man šito maža, duok pribuišį* Plš

↔ (v.) le. *przybysz* ‘atvykėlis, imigrantas; keliamųjų metų pridėtinė diena; padidėjimas’ (SW V: 265–266; SPW XXXIII: 66; dar žr. Palionis 1967: 282),

‖ blr. dial. *прыбыш* ‘atvykėlis iš kitos vietovės’ (СБГП IV: 124; ЭСБМ X: 57)

pribuĩšus, *-i* (adj.) ‘pridėtinis, keliamasis’: *Pribuišus metas (keliamieji metai)* J ⇩ *pribuĩšas*

***prí**eramka* 1 (sf.) ‘peltakiuota, išsiuvinėta marškinių pečių dalis’: *Jau aš gynėsiu marškinius siūt, tik dar prí**e**ramka reikia prisiūt* Pls

↔ le. dial. *przyramka* ‘peltakiuota marškinių pečių dalis’ (IAKP II: 177) ≠ le. *przyramek* ‘antpetis, perpetė; peltakiuota marškinių pečių dalis; išsiuvinėta moters marškinių rankovių dalis’ (SW V: 354–355),

‖ blr. dial. *прырáмка* ‘marškinių papuošimas nuo apykaklės iki rankovės’ (ЭСБМ X: 130) ≠ ≠ blr. *прирáмокъ* ‘pirmųjų Senojo Testamento šventikų viršutinis drabužis’ (Носовичъ 1984: 509) – partityvinis vertinys

***pr**ìklinti*, *-ina*, *-ino* (verb.) J **1**. (tr.) ‘piktinti, erzinti’: *Ką tu dirbi, vaike, ne-pr**ì**klink nors kitų!* Žvr; *Tavo kalba mane pr**ì**klina* Ilg; **2**. (tr.) ‘versti vemti, kelti šleikštulį’: *Mane pr**ì**klina, tur būt, per daug prisivalgiau* Snt; (refl.) Ps; **3**. (refl.) ‘būti įkyriam, įkyrėti, įsipykti’ Rm: *Nepr**ì**klinkis tetai, kitąsyk saldainių tau nebduos* Lkv; *Ką – aš davatka kokia, ar kas, kad visą laiką priklinčiausi dievui!* P. Vaičiūn; (refl.) Šl: *Dėl tokio nieko nesinorėtų su juo pr**ì**klintis* Rd

↔ (v.) le. *przykrzyć* ‘iškrėsti šunybę; bjaurėtis; tapti bjauriu, įkyrėti’ (SW V: 310; SPW XXXIII: 393),

‖ blr. (dial.) *прúкрыць / прыкрыць* ‘įkyrėti; prikrėsti aibių’ (Носовичъ 1984: 502; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 255; ЭСБМ X: 96–97) – dėl antrojo sonanto *-r-* > *-l-* kaitos žr. *priklùs*, *-ì* (žr. StEB I γγγ. poskyrio I.1. tipą)

***pr**ìklytis*, *-ijasi*, *-ijosi* (verb.) **1**. ‘bjaurėtis, šlykštėtis’ Brž: *Pr**ì**klijuos tuo jūsų maistu* Jž; *Mūsų Jonis labai pr**ì**klijas (greitai pasišlykšti)* Jnšk; **2**. ‘būti įkyriam, įkyrėti, įsipykti’ Krk, Pkr, Škn, Kl: *Jis pr**ì**klijas man, t. y. vis prašo* J; *Pri kožno daikto reik prašyti, pr**ì**klytis* Krš; *Marti uošvei pr**ì**klijas savo visokiais monais* Šll ir kt. (Jrb, M. Valanč); ‘pyktis’: *Nebūsiu tau liudininku: nenoriu su žmonėms priklytis* Lš ↔ *pasipr**ì**klyti* (verb.) ‘nusibosti, įkyrėti, įgristi’ Mžk: *Kažin ar aš čia jums nepasipr**ì**klysu?* Grg; *Tas jos nevalyvumas man labai pasipr**ì**klijo* Brs

↔ (v.) le. *przykrzyć się* ‘tapti bjauriu; įkyrėti kam; bjaurėtis; būti nepatenkintam’ (SW V: 310; SPW XXXIII: 393–394; Smolińska 1983: 141),

‖ blr. dial. *прíкрiуа* ‘įkyrėti; tapti šleikščiu’ (ЭСБМ X: 96–97) – dar žr. *pr**ì**klinti*

*****prov**ì**zija*** 1 (sf.) ‘maisto produktai, maistas’ TrpŽ

← v. le. *prowizyja* (le. *prowizja*) ‘sandėrio procentinis atlygis; procentai; (maisto) atsargos; angliakasių draugijos fondo pensija’ (< V. lo. *provisio* ‘maisto atsargos; tiekimas, aprūpinimas; paskyrimas ir kt.’ [SW IV: 1034; SPW XXX: 476–477; Sokólska 1999: 125; Фасмер III: 371; Niermeyer 1976: 868]) → s. blr. *провизия*, *провизыя* ‘piniginis pelnas (prekybos); maisto atsargos’ (ГСБМ XXIX: 119–120), blr. *правíзія* ‘maisto atsargos’ (ТСБМ IV: 308), r. *провúзия* ‘t. p.’ (Даль III: 472)

****psalmistà** 2 (sm.) ‘k a s k u r i a , g i e d a , s k a i t o p s a l m e s ’ DP 230

← (v.) le. *psalmista* ‘psalmių kūrėjas; kunigas, pamaldų metu giedantis psalmes’ (< V. lo. / lo. *psalmista* ‘psalmių kūrėjas; giedotojas’ ← lo. *psalma*, *psalmus* ‘religinė giesmė; psalmė’ ← gr. ψαλμός ‘įtempimas; daina; psalmė’ [SW V: 410; SPW XXXIV: 375; Niermeyer 1976: 869; Beekes II: 1659–1660; dar žr. Kluge 2002: 727]) → s. blr. *псалмиста* ‘psalmių autorius’ (ГСБМ XXIX: 325; Булыка 1980: 173), blr. *псалмúста* ‘psalmių giedotojas’ (Носовичъ 1984: 536)

psalmìstas, *-ė* 2 (smob.) ‘k a s k u r i a , g i e d a , s k a i t o p s a l m e s ’ NdŽ, LL 200: *Juk kiekvienas gali pasakyti anais psalmisto žodžiais: „Aš nesusidėsiu su netikinčiaisiais!“* I. Simon – žr. *psalmistà* (generinė adaptacija pagal lietuvių kalbos vyriškosios giminės – nežymėtosios kategorijos statusą)

pùcas 2 (sm.) ‘s k r u o s t a s ’: *Raudoni pùcai, gražūs* Trs; *Kokie dideli pùcai to tavo vaiko!* Skd; *Nebėr tokių pùcų, kokie pirma buvo* Skd; ‘s ė d y n ė s m i n k š t i m a s ’: *Ot pucai kad dideli! Musėt, labai riebus esi?* Krk

← (v.) le. *puc* ‘lūpos, skruostas ir kt.’ (SW V: 424; SPW XXXIV: 419),

‖ blr. *пýцы* ‘skruostai’ (СБГП IV: 197; ЭСБМ X: 254)

****purpurà** 2 (sf.) ‘t a m s i a i r a u d o n o s s p a l v o s a u d i n y s , d r a b u ž i s ’ R 283: *Ir apsiautė jį purpura* NT Mr. 17.90; *Apvilko jį skraiste purpùros* DP 168; *Balti šilkai ir purpura yra jos rūbas* VlnE 160

← (v.) le. *purpura* ‘skaisčiai raudona spalva; raudona monarcho skraistė ir kt.’ (< lo. *purpura* ‘purpuro sraigė; skaisčiai raudona spalva; tokios spalvos medžiaga, drabužiai’ ← gr. πορφύρα ‘purpuro sraigė [*Purpura murex*]; iš jos gauti purpuro dažai; jais dažyta medžiaga, drabužiai ir kt.’ [SW V: 436; SPW XXXIV: 467–468; Moszyńska 1975: 202; Beekes II: 1223–1224; dar žr. Palionis 1967: 279]) → s. blr. *пурпура* (*напрура*, *порпура*) ‘skaisčiai raudona spalva; tamsiai raudonos spalvos audinys, drabužis’ (ГСБМ XXIX: 352–353; Булыка 1980: 111; plg. ЭСБМ X: 229)

R

raragas (sm.) ‘maitvanagis’ R, MŽ, N: *O šitie yra, kurių neturit valgyti: erelis, vanagas... raragas ir jo veislė* BB 5Moz. 14.13

← (s. / v.) le. *raróg* ‘sakalų porūšio dieną medžiojantis plėšrus paukštis (*Falco cherrug Gray*; *Falco gyrfalco Tacz.*); keistuolis’ (SW V: 478; SPW XXXV: 131–132; SSt VII: 439; Reczek 1968: 409),

‖ s. blr. *рарогъ* ‘tokia sakalų rūšis’ (ГСБМ XXX: 11; Булыка 1980: 143), blr. *рарог* ‘tokia sakalų rūšis (*Falco*)’ (ЭСБМ XI: 106)

ragà 4 (sf.) ‘maitvanagis’ BS 124, [K] – žr. *raragas*

*****recepta*** (sf.) ‘(prk.) nurodymas, patarimas, kaip daryti, veikti, elgtis’: *Nėr tampresnės receptos ant meilės, kaip yr mylėt* DP 508

← (s. / v.) le. *recepta* ‘gydytojo užrašyta formulė vaistams gaminti; receptas’ (< V. lo. *recepta* ‘receptas; kvitas ir kt.’ [SW V: 491; SPW XXXV: 178; ЭСБМ XI: 276; Niermeyer 1976: 886; dar žr. Palionis 1967: 284; Walczak 1995: 143]) → ≠ s. blr. *рецептъ* ‘receptas’ (ГСБМ XXX: 84), blr. (dial.) *рэцэ́пт* ‘receptas; patarimas(ТСБМ IV: 765; СБГП IV: 334)

*****referendorius*** (sm.) ‘(psn.) valdininkas, kuris tvarko, nagrinėja bylas, skundus’ SD 314

← (v.) le. *referendarz* ‘karaliaus rūmų valdininkas, informuojantis valdovą apie gautus skundus ir prašymus bei jų turinį; valdininkas, vertinęs skundus’ (< V. lo. *referendarius* ‘t. p.’ [SW V: 495; SPW XXXV: 181; Niermeyer 1975: 898]) → s. blr. *референдаръ*, *референдарь* (*референдаръ*) ‘karaliaus rūmų tarnautojas, kuris, tarpininkaujant kancleriui, pranešdavo karaliui apie skundus ir prašymus’ (ГСБМ XXX: 82–83; Булыка 1980: 24)

*****règula*** 1 (sf.) NdŽ, ***regulà*** 2 ‘taisyklė, nuostatas’: *Kas regùlai pridera* DK 131; *Tą darbą atliektant, tas regulas reik sekti* S. Dauk

← (s. / v.) le. *reguła* ‘taisyklė, nurodymas; principas; reglamentas, tvarka ir kt.’ (< V. lo. *regula* ‘taisyklė, principas; bažnytinės tvarkos aprašas ir kt.’ [SW V: 501–502; SPW XXXV: 186–189; Фасмер III: 457; ЭСБМ XI: 253–254; Niermeyer 1976: 903]) → s. blr. *рекгула*, *регула* ‘taisyklė; įstatymas; apeigos’ (ГСБМ XXX: 59–60), blr. *ре́гула* / *рэ́гула* ‘taisyklė’ (Носовичъ 1984: 562; ТСБМ IV: 748), s. r. *рекгула*, *регула* ‘t. p.’ (СРЯВ XXII: 131)

*****relikvijõrius*** 2 (sm.) ‘relikvinė’ SD 315, N, [K]

← v. le. *relikwijarz* (le. *relikwjarz*) ‘brangaus metalo nedidelė monstrancija, kryžius, kurių viduje yra šventųjų palaikų fragmentų’ (< V. lo. *reliquiarium* ‘t. p.’ [SW V: 511; SPW

XXXV: 205; Niermeyer 1976: 907]) → s. blr. *реликвиарь* ‘dėželė šventųjų palaikų fragmentų laikymui’ (ГСБМ XXX: 64)

****revìzija** 1 (sf.) DŽ **1**. ‘veikimo patikrinimas, žiūrint kokybės ir teisėtumo’ M, Š: *Kasos, banko revìzija* TrpŽ; *Revìziją daryti* NdŽ; *Revìzijos komisija (kontrolės organas, tikrinantis įstaigų, įmonių, organizacijų veiklą)* TrpŽ; **2**. ‘kurio nors mokslo arba teorijos teiginių esminis pakeitimas’ TrpŽ

← v. le. *rewizyja* (le. *rewizja*) ‘patikrinimas; tikrinimo komisija; žmonių surašymas ir kt.’ (< lo. *revīsio* ‘peržiūra’ [SW V: 524–525; SPW XXXV: 222–223; Фасмер III: 455; ЭСБМ XI: 251]) → s. blr. *ревизия*, *ревизыя*, *ревызыя* (*ревизея*) ‘turto surašymas; ūkio veiklos patkrinimas; patikrinimo aktas (dokumentas)’ (ГСБМ XXX: 41–42), blr. *рэві́зія* ‘patikrinimas; peržiūra’ (ТСБМ IV: 746), r. *ревúзия* ‘patikrinimas; žmonių surašymas’ (Даль IV: 88)

****revìzorius**, **-ė** 1 (smob.) ‘revizuojantis asmuo’ DŽ , TrpŽ

← (v.) le. *rewizor* ‘tikrintojas, kontrolierius’ (< v. *Revisor* ‘t. p.’ ← pranc. *reviseur* ‘tikrintojas, kontrolierius’ [SW V: 525; SPW XXXV: 221–222; Фасмер III: 455; ЭСБМ XI: 252]) → s. blr. *ревизоръ* ‘revizorius’ (ГСБМ XXX: 42–43), blr. *рэвізóр* ‘tikrintojas, kontrolierius’ (ТСБМ IV: 746), r. *ревизóръ* ‘tikrintojas’ (Даль IV: 88)

ròjytis, **-ijasi**, **-ijosi** (verb. impers.) ‘rodytis, darytis’ Dglš: *Man rójijas galvoj, kad turi šite būt padaryta, ė čia man maišo* Prng

← (s. / v.) le. *roić się* ‘įsivaizduoti, svajoti, fantazuoti, apmąstyti ir kt.’ (SW V: 554; SPW XXXV: 354–355),

‖ blr. dial. *póíуua* ‘atrodyti (apie mąstymą) ir kt.’ (ТС IV: 308) ≠ blr. *páiуua* ‘tartis; prašyti patarimo’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 273; ЭСБМ XI: 66), r. dial. *páиться* ‘tartis’ (СРНГ XXXIV: 83; plg. Фасмер III: 435)

rokúoti, **-úoja**, **-ãvo** (verb.) **1**. (intr.) ‘patarti’: *Aš jam gerai rokavau, ale jis manęs neklausė* Stč; ‘tartis’: *Šiuodu rokúo(ja), kaip aną reik(ia) nužudyt* (ps.) Pln; *Mudu su žmona rokúojava, ką darysim* Pgg; (refl.): *Reiks rokúotis su pirmininku, gal duos šiaudų* Jnš; *Nu pat rytmečio rokúojas i nėkaip pri vieno neprieita* Kv; *Rokúokis nesirokãvęs, jeigu susitarti neįmanoma* Als ir kt. (Šv, BM 314 [Bt], BM 24 [Skp], Al, P, LMD [Sln]); **2**. (tr., intr.) ‘kalbėti, šnekėti’: *Jis liuobėjo rokuoti* N; *Rokúoji, rokúoji, ir vis tas pats* Vs; *Klebonas atsigėręs ėmė kaži ką rokuoti apie kokią medžiagą bažnyčiai* J. Žem ir kt. (A 1885: 221, Rt, Slnt, Všv, LzP, KlvrŽ, Slnt, Krtn, BM 367 [Grg], Yl); (refl.) ‘mokėti kalbėti, vartoti kokią kalbą, tarmę’: *Ir anie lietuviškai vien rokúojas, tie vaikai* Plng; *Ar ans moka žemaitiškai rokúotis?* Lž; *Prasčiai ir aš rokúojuos (tarmiškai)* Vkš; **3**. (intr.) ‘ginčytis, bartis’: *Reiks tau kukuoti su gegutėlėms, reiks tau rokúoti su anytėlėms. – Velim kukuoti su gegutėlėms, ne ką rokúoti su anytėlėms* (d.) Gg; (refl.): *Tos bobos visą dieną rokãvos* Lkš; *Anuodu nėkada tarp savęs nesirokãvo, geruoju gyveno* Rt; *Gėrė visi, rokãvosi i susipešė* Bgt; *Nors juodu ir broliai, bet rokúojas ir rokúojas per dienų dienas* Mrj; *Taip rokúodamies tik nesusipeškit* Krok; **4**. (tr.) ‘apkalbėti’: /\

Rokúojamasis visumet keliu eita Grg; **5**. (tr.) ‘sakyti, teigti’: *Jis rokuoja, kad parduot tą telyčią, ir gana* Srd; *Norvydas rokúo(ja), ka bulbes laikas jau kasti* Pp; *Jonukas rokúoja eisiąs į daktarus* Krtn ir kt. (Lnkv, Lkv, Všv, Mžš, Šauk, Pkr, Krn, Žeml)

← (v.) le. *rokować* ‘patarti; kalbėti; susimąstyti; susitarti; tikėtis; žadėti’ (SW V: 557; SPW XXXV: 386–387; Brückner 1985: 461),

‖ s. blr. *роковати*, *роковать* ‘vesti derybas, derėtis’ (ГСБМ XXX: 352–353)

įrokãvimas 1 (sm.) ‘įkalbėjimas, įteigimas’: *(Klebonas) ėmė juos gadyt, ėmė gadyt ir sugadijo, bet neteisingai – su savo šventais prilyginimais ir įrokavimais* Sln (LKŽe); *Šis ir paklausęs tos pačios savo įrokavimo ir nuėjęs (į pirtį)* ŠLP 213; *Ponas, norėdams datirt, argi gal teip pavogt, ant įrokavimo Klimiuko nuėjęs, į tą gžuolą įlipęs ir šaukiąs: – Dyvai, dyvai, dyvai!..* ŠLSP 237; *Tuokart kaltasis – mušėjys – pripuolė prė klebono, tas ėmė juos gadyt, ėmė gadyt ir sugadijo, bet neteisingai – su savo šventais prilyginimais ir įrokavimais* ŠLSA 283 (SŽ 243) ⇦ *įrokúoti*

įrokúoti (verb. tr.) ‘įkalbėti, kalbant įteigti’: *Išleisdama jomarkininkus, įrokuoja: – Nepirkite brangios matarijos* Žem; *Įrokãvot man eit kiaules šert, o da saulė aukštai* Jnš; *Norėjau geruoju, kaip vaikuo įrokúoti, kad liautuos – kur tau!* Pp /\ *Ir įrokavo kai sveikam ligą* Sln; *Sveikam ligos neįrokuosi* Sln – žr. *rokúoti*

rakùiti, *-ùja*, *-ùjo* (verb.) **1**. (refl.) ‘kalbėtis, šnekėtis’: *Girdė(ja)u, kap anies rakùjos* Dglš; **2**. ‘sakyti, teigti’: *Tai, rakùja, kas pavydi gyvenimo* Smal – žr. *rokúoti*

ropà 4 (sf.) Brb, ***rópa*** 1 ‘upės slenkstis, akmeninga sekluma, rėva’: *Ant Nemuno rópa, kur yra daug akmenų arba akmuo vandenyje* J; *Nemuno rėvas dar vadina ropomis, rumbėmis* sp; *Turbūt, netoli ropà, kad taip smarkiai ūžia* Rmš ir kt. (Lp, Al)

← le. *rapa* ([v.] le. *rafa*) ‘povandeninė uola, rifas; povandeninis akmenų slenkstis’ (SW V: 466; SPW XXXV: 92),

‖ blr. *pána* ‘akmeningas upės slenkstis; sušalusio purvo sankaupos kelio pakraštyje’ (ЭСБМ XI: 99–100)

*****rozmarìnas*** 2 (sm.; bot.) DŽ, NdŽ, LBŽ **1**. ‘visžalis lūpažiedžių šeimos augalas kvapiais lapais ir žiedais (*Rosmarinus*)’: *Kvapusis rozmarinas (R. officinalis)* LBŽ; *Aptiekinis rozmarinas (R. officinalis)* P; *Rozmarinas – Vidužemio jūros kraštų augalas* rš; **2**. ‘obuolių rūšis’ DŽ

← (v.) le. *rozmaryn* ‘rozmarinas’ (< v. *Rosmarin* ‘t. p.’ / ← lo. *rōsmarīnus* / *rōs marīnus* ‘rozmarinas’ [SW V: 649; SPW XXXVI: 258; Linde V: 91–92; Moszyńska 1975: 203; Kluge 2002: 771]) → s. blr. *розмаринъ* ‘rozmarinas’ (Булыка 1980: 149), blr. *размарын* ‘visžalis kvapusis augalas, rozmarinas; tokia žieminių aromatingų obuolių rūšis; šios rūšies obelis’ (ТСБМ IV: 612; plg. ЭСБМ XI: 58)

rujà 4 (sf.), ***rùjos*** (pl.) 4 **1**. ‘gyvulių ir žvėrių poravimasis, poravimosi laikas’ R, MŽ 113, N, K, M, DŽ: *Ruja šunų, vilkų, kiškių, kačių, kad jie rujojas* J; *Kai prasideda rujà, tai margiui pririštam negerai – jį svetimi šunes apipjauja* Gs; *O žiemą ten zuikiai vaikydavęsi ir vilkai, atklydę iš didesnių miškų, rują keldavę* I. Simon ir kt. (V. Piet, Blv, BŽ 559, R 206, T. Ivan, Aln, Krkš); **2**. ‘šunų, vilkų gauja (ppr. poravimosi laiku)’ Sn, Tvr: *Vilkai par adventą rujomis eina* Kv; *Vilkai renkasi į*

rujas Lk; *Šunų ruja apstojo muni* Vkš ir kt. (Dr, Rt, Škn, Skdt, Mrc, Mrj, Lkš, OZ 48, Žem, KrvP [Dg, Nč, Stk], LTR [Srj]); **3**. ‘(menk.) būrys, gauja’ DŽ: *Krato net ištisus kaimus, užklupdami rujomis ant žmonių* V. Kudir; *Susieina ant vakaruškų gauja mergų, vaikų, kaip šuja šunų, ruja vilkų* J I 418; *Gaudant rekrūtą, ruja vyrų apskido visus pašalius* J ir kt. (Dr, Ms, LTR [Vdk])

← le. *ruja* ‘gyvūnų poravimosi laikas; būrys patinų, bėgančių paskui rujojančią patelę’ (SW V: 766; LEW 747),

‖ blr. *руя* ‘gyvūnų poravimosi laikas; būrys vilkų, šunų patinų, bėgančių paskui rujojančią patelę’ (ТСБМ IV: 732; ЭСБМ XI: 224)

rùjis 2 (sm.) **1**. ‘gyvulių ir žvėrių poravimasis, poravimosi laikas’ E, Klov: *Apie Kalėdas pats vilkų rùjis, pulkauja, laksto paskui pateles* Pin; *Šunų rùjis, kai laksto su kale* Srv; **2**. ‘šunų, vilkų gauja (ppr. poravimosi laiku)’: *Susirinko kaip šunų rùjis ir kela peklą* Vvr; **3**. ‘(menk.) būrys, gauja’: *Išgirdau vaikų rujį atlalant* rš – žr. *rujà*

S

sardõkas 2 (sm.) **1**. ‘senovinis berankovis viršutinis drabužis’: *Krūtinės apdengtos sardokais* LT I 139 (Bs); *Vieni su ūsotais sardokais, kiti apsidengę geležinėmis plostakėmis* V. Piet; **2**. ‘kūdikio marškinėliai’ PnmA; **3**. ‘prasta, dėvėta suknelė’: *Nusivilk sardoką – eisim į svečius* Jsv

← le. dial. *sardak* ‘siuvinėta, berankovė liemenė, susegama po kaklu; durtinys; kailinė skranda; milinė, rudinė; toks korsetas’ (SW VI: 72; Karłowicz V: 113–114),

‖ s. blr. *сардакъ* ‘trumpas apsiaustas’ (ГСБМ XXXI: 222), blr. dial. *сардáк* ‘berankovė; apsiaustas be pamušalo; milinė; trumpa moterų palaidinė be rankovių’ (СБГП IV: 368; Сцяшковіч 1983: 425; Цыхун 1993: 125; ЭСБМ XI: 318–319, XIII: 130) – slaviškųjų pavyzdžių kilmė iki šiol nėra nustatyta (plačiau žr. ЭСБМ ibd.) – dėl kilmės žr. *serdõkas*

****sekretõrius**, **-ė** 2 (smob.) TrpŽ, ***sekrẽtorius*** 1 NdŽ, ***sekrètorius*** 1 NdŽ, SD 334, N, M, LL 222, Rtr, Š, ***sėkretõrius*** 2 K **1**. ‘darbuotojas, tvarkantis įstaigos ar asmens reikalų raštus’: *Liaudies teismo sekretõrius* DŽ; *O žvirbluku sekretoriu (dat.) galvelę sopėjo* KrvD 175; *Ėmęs su savimi tiektai tris sekretoriùs* DP 150; **2**. ‘kas rašo susirinkimo protokolą’ rš; **3**. ‘(sov.) renkamas organizacijos vadovas’: *Kolūkio partinės organizacijos sekretorius* rš; *Jis išėjo iš partijos rajono komiteto sekretoriaus kabineto, lydimas paties sekretoriaus* J. Balt; **4**. ‘atsakingas įstaigos ar organizacijos einamųjų darbų vedėjas’: *Mokslinis sekretõrius* DŽ; *Būdamas Lietuvių proletarinių poetų sąjungos sekretoriumi, Regratis nemaža nuveikė, burdamas proletarinius lietuvių rašytojus* rš

← (v.) le. *sekretarz* ‘patikėtinis, saugantis paslaptis žmogus; valdininkas, dirbantis su slaptais dokumentais; posėdžio nutarimus raštu fiksuojantis žmogus ir kt.’ (< V. lo. *secretarius* ‘dvasios tėvas; sekretorius, slaptų reikalų patikėtinis; zakristijonas’ [SW VI: 58; Linde V: 212; Kudzinowski 1974: 101; Moszyńska 1975: 205; Niermeyer 1976: 950; dar žr. Zinkevičius 1987: 139]) → s. blr. *секретарь*, *секретаръ*, *секрэтаръ*, *сэкрэтаръ* ‘sekretorius’ (ГСБМ XXXI: 191–192; Булыка 1980: 60), s. r. *секретарь* ‘Lenkijos karalystės ir LDK valdininkas’ (СРЯВ XXIV: 39), r. *секретарь* ‘raštininkas, sekretorius’ (Даль IV: 171; Фасмер IV: 593) ≠ blr. *сакратáр* ‘t. p.’ (ТСБМ V[1]: 22; РБС III: 325)

serdõkas 2 (sm.) ‘senovinis berankovis viršutinis drabužis’ FrnW, NdŽ, SD 334, Q 379, N, [K], D. Pošk, Kos 52, L, Rtr: *Serdokas, jupa berankovinė* SD 79; *Turėjo teipag Dovydas serdoką drobės* Ch[1] Krn. 15.27; *Serdokas geležinis srieguotas* SD 84 ir kt. (C II 188, I, Ch 1Sam. 17.38)

← (v.) le. *serdak* ‘siuvinėta, berankovė liemenė, susegama po kaklu; durtinys; kailinė skranda; milinė, rudinė; toks korsetas’ (< turk. dial. *šerdak* ‘toks drabužis’ [SW VI: 72;

Linde V: 218; ЕСУМ V: 217; SEJL 544; SEJL$_2$ 1084; dar žr. Herniczek-Morozowa 1975: 166; Wexler 1987: 183, 185; plg. Brückner 1985: 485; Фасмер II: 459]),

‖ s. blr. *сердакъ* ‘trumpas apsiaustas’ (ГСБМ XXXI: 222), blr. dial. *сэ́рдак* ‘berankovė; apsiaustas be pamušalo; milinė’ (Сцяшковіч 1983: 474; ЭСБМ XI: 318–319, XIII: 130) – dar žr. *sardõkas*

*****sikofancija*** (sf.) ‘veidmainystė; apgaulė’: DPk 517.26–28 *Atmêtę wiſsókią piktibę / ir wiſsókią wîlu / ir ſykophancias / ir nôpikantas / ir wiſsás apîkałbas* (dar žr. Skardžius IV: 254)

← v. le. *sykofancyja* (le. *sykofancja*) ‘veidmainystė; apgaulė, sukčiavimas; intriga’ (< lo. *sȳcophantia* ‘intrigos; apgaulė’ ← gr. συκοφαντία ‘skundas; skundo priežastis; iškraipymas; sukčiavimas’ [SW VI: 535; Linde V: 496])

*****situãcija*** 1 (sf.) DŽ, TrpŽ, L, Rtr **1**. ‘padėtis, aplinkybės; aplinkybių visuma’: *Brendo revoliucinė situacija* rš; *Reikia žaibiškai įvertinti situaciją* sp; **2**. ‘žemėlapyje arba plane – sutartiniais ženklais atvaizduotų vandens plotų, upių, miškų, kalnų ir kitų vietovės ypatybių visuma’

← v. le. *sytuacyja* (le. *sytuacja*) ‘vietovė, išsidėstymas; padėtis ir kt.’ (< V. lo. *situatio* ‘padėtis’ [SW VI: 547; Linde V: 500; Фасмер III: 629; ЭССРЯ II: 324; Blaise 1994: 849]) → blr. *сітуáцыя* ‘padėtis’ (ТСБМ V^1: 144; РБС III: 348), r. *ситуáция* ‘vietovė, išsidėstymas; padėtis’ (Даль IV: 489)

sodzauka (sf.) ‘tvenkinys, ežeras’: Chyl 2Moz. 7.19 *Priegtam tare WIESZPATS Mayźeſzauſp, Kałbek Aaronop, Imk łazdą tawo, ir iſztieſk rąką tawo and wądeniu Egypczoniu, and ju tekmiu, and ju upiu, and ju ſodzauku, ir and wiſu ſurynkimu wądeniu ju kad ſtotus krauju: ir t'eſt kraujey wiſoy Egypto źiamey, teyp medzio, kaypo akmenio ſudoſe*; Chyl 2Moz. 8.5 *Priegtam tare WIESZPATS Mayźeſzauſp, Kałbek Aaronop, Iſztieſk rąką tawo łazdą tawo, and tekmiu, ir and upiu, ir and ſodzauku: ir padaryk kad iſzeytu warłes and źiames-Egypto*

← (s. / v.) le. *sadzawka* ‘žemės duburys, kuriame kaupiasi vanduo, tvenkinys (naudojamas žuvims veisti, *piscina*); areštinė’ (SW VI: 4; Linde V: 182–183; SSt VIII: 111; LEW 855; SEJL 584),

‖ blr. dial. *са́дзяўка* ‘tvenkinys’ (СБГП IV: 346; ЭСБМ XI: 291)

*****statùtas*** 2 (sm.) DŽ, TrpŽ, L, Rtr, KŽ **1**. ‘(istor.) įstatymų rinkinys, teisės kodeksas’ Š, NdŽ: *Lietuvos statùtas – feodalinės teisės, galiojusios Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, kodeksas* MLTE II 397; **2**. ‘įstaigos ar organizacijos veikimo nuostatai, įstatai’: *Vyriausybė patvirtino naują Vyriausiosios mokyklos statutą* rš; **3**. ‘tam tikros veiklos srities taisyklių rinkinys’: *Drausmės statùtas* DŽ, NdŽ; **4**. ‘nuostatai, nurodymai, tvarka’: *Šitas yra statutai (paraštėje provos), kurius tu jiemus paguldysi (paskelbsi)* BB 2Moz. 21.1; *Iškratis ir ižvartis sūdžia teisingas visas žmonių dūmas, žodžius ir darbus pagal statutą aba prisakymą savo* SP I 6; *Galybė iždavinėjimo ir apšaukimo tiesų V. Christaus ir statymo statùtų, top tarnaujančių* DP 470

← (s. / v.) le. *statut* ‘įstatymų rinkinys, sąvadas; konstitucija; kodeksas; bendrijos įstatai’ (< V. lo. *statutum* ‘statutas, įstatai; nutarimas, įsakas ir kt.’ [SW VI: 406; SSt VIII: 430; Linde V: 411; Niermeyer 1976: 990; dar žr. Palionis 1967: 284; Moszyńska 1975: 206; Walczak 1995: 90, 143; Адомавичюте 1982: 43]) → s. blr. *статутъ* ‘įstatymų sąvadas, kodeksas’ (ГСБМ XXXII: 364–365; Булыка 1980: 57), blr. *статýт(ъ)* ‘įstatai, statutas; kliūtis (ką daryti, veikti)’ (Носовичъ 1984: 614; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 300; ЭСБМ XII: 295)

statuta (sf.) ‘n u o s t a t a i , n u r o d y m a i , t v a r k a’ BB 2Moz. 24.12: *Idant vaikus Izrael mokytumbit visas statutas (viršuje provas), kurias Ponas jumus kalbėjo per Moziešių* BB 3Moz. 10.11 – žr. *statùtas* (giminės kategorijos kaitą, matyt, lėmė sąsaja su lie. *tvarkà* 4 [**sf.**] ‘atlikimo būdas, taisyklės ir kt.’ [LKŽe])

stavõrčius 2 (sm.) ‘d r a u g a s’ FrnW: *Eis jis pas savo stavorčiùs ratunko ieškodamas* BM 124 (Rz) /\ *Ant kelio rastas – ne stavorčius* Sln

↔ (v.) le. *spółtowarzysz* ([s. / v.] le. *towarzysz*) ‘vienas graugijos narių, draugužis; kolega; kompanionas, draugas; sąjungininkas ir kt.’ (SW VI: 339, VII: 88–89; SSt IX: 176–178; Linde V: 359, 639–640; LEW 899),

‖ r. (dial.) *стова́рищъ* ‘draugas; kolega; pagalbininkas, padėjėjas; bendrakeleivis’ (Даль IV: 282; СРНГ XL: 75)

‖ ∌ s. blr. *таварышъ*, *тавaришъ*, *тавaрышъ* ‘bičiulis; bendražygis; bendrakeleivis; bendrininkas; kompanionas’ (ГСБМ XXXII: 331–333), blr. *тава́рыш* ‘draugas; bendrakeleivis; kolega; bendraamžis ir kt.’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 311; ЭСБМ XIII: 169–170), r. *това́рищъ* ‘draugas, draugužis; bendraamžis; pagalbininkas; bendrininkas ir kt.’ (Даль IV: 409) – su inicialiniu *s-*, matyt, dėl ir kontaminacijos su lie. dial. ***s**-tavorčiauti* ‘draugauti’ [žr. s. v. *stavorčiauti*])

*****stolà*** 2 (sf.) ‘k a t a l i k ų d v a s i n i n k ų a p e i g i n ė i l g a p l a t i j u o s t a , u ž s i d e d a m a a n t k a k l o’ NdŽ, Sut, FrnW: *Stolà ženklina virvę* DP 167

← s. / v. le. *stoła* ‘dvasininkų apeiginė juosta; Romos dignitorių, valdovų juosta; riterio arklio pakinktų diržas; skara’ (< V. lo. *stola* ‘bet kokios valdžios insignijos; stula; arkivyskupo skraistė’ ← gr. στολή ‘drabužis ir kt.’ [SW VI: 430, 486–487; SSt VIII: 493; Linde V: 452; Brückner 1985: 523–524; Niermeyer 1976: 994; Walde, Hofmann II: 599; Beekes II: 1397–1398; plg. Moszyńska 1975: 206]) → ∌ ≠ s. blr. *штола* ‘senųjų romėnų drabužis’ (Булыка 1980: 112)

stotyvà 2 (sf.) ‘ s t a k l i ų š l a u n i s’ ZtŽ 629

↔ (s. / v.) le. (dial.) *staciwa* ‘seno modelio audimo staklės; staklių rėmas; durų apvadai ir kt.’ (SW VI: 377; SJP[17–18w.]Kart [CN II]; SSt VIII: 392; PSTS I: 285),

‖ blr. dial. *стацівá* ‘staklių pagrindas; šoninė audimo staklių dalis ir kt.’ (СБГП IV: 582; ЭСБМ XII: 298–299)

stotỹvos 2 (sf., pl.) **1**. ‘s t a k l i ų š l a u n y s’ Dkš, Lp, Švn, Rdm, Mrk: *Stotỹvos kuo sunkesnės, tuo geriau – stovi geriau* Vlk; *Daro naujas stotyvàs* Dv (*Júostos stõvuos, stocyvàs suriždinéja ãnos* Maciučiai [DvŽ II: 296]); **2**. ‘r a t e l i o š l a u n y s’ LKA I 126 (Vrnv)

↔ (s. / v.) le. *staciwy* (pl.) ‘seno modelio audimo staklės; staklių rėmas; durų apvadai ir kt.’ (SW VI: 377; SJP[17-18w.]Kart [CN II]; SSt VIII: 392),

‖ blr. dial. *стаці́вы*, *стоці́вы* ‘staklių pagrindas; šoninė audimo staklių dalis ir kt.’ (ЭСБМ XII: 298–299)

*****stùdijos*** 1 (sf., pl.) DŽ, TrpŽ, LL 241, ***stũdijos*** 1 KŽ **1**. ‘mokymasis aukštojoje arba specialiojoje mokykloje, studijavimas’: *Stùdijų planas* NdŽ; **2**. ‘gilinimasis į kurį nors dalyką, kruopštus jo tyrinėjimas’: *Gamtos studijos* rš

↔ v. le. *studija* (le. *studja*) ‘studijavimas; rimtas mokslo tyrimas; mėginimas’ (< V. lo. *studium* ‘mokykla, universitetas’ / ← lo. *studium* ‘mokymasis; mokslas ir kt.’ [SW VI: 483; SJP[17-18w.]Kart; Niermeyer 1976: 995])

subrìdinti (verb. tr.) ‘padaryti, kad būtų bjauru, šlykštu, supykinti širdį’: *Subrìdino (kas kam valgį), tai nevalgė* Lp; (refl.): *Radęs bliūde musę, susibrìdino* Švn

↔ (v.) le. *zbrzydzić* ‘suteršti, subjauroti; jausti šleikštulį, bjaurėtis; smerkti, peikti, koneveikti ir kt.’ (SW VIII: 395; Linde VI: 851; Kregždys 2015: 64–65)

‖ s. blr. *збридити*, *збрыдити* ‘padaryti bjaurų, sukelti šleikštulį ir kt.’ (ГСБМ XII: 40), blr. dial. *збры́дзіць* ‘įkyrėti, nusibosti, tapti bjauriam ir kt.’ (СБГП II: 279) – partityvinis vertinys (dar žr. s. v. *subrìsti*)

svẽtkas 2 ‘liudytojas’ ZtŽ 645; ***sviẽtkas*** 2 (sm.) ‘t. p.’ J, NdŽ, KŽ, Rm, Krsn, Vs, Gr, N, [K]: *Atsivesiu sviẽtką* Žal; *Du svietkù nusivežėm mes* Ml; *Pristatė svietkùs* OZ 54 ir kt. (Žem, Mž 303, Ch[1] Mt. 26.60, JV 206, LTR [Vdk]) (LKŽe); ***sviẽtkus*** 2 ‘t. p.’ [K], NdŽ, KŽ: *Ir šinkorius yra sviẽtkus* Sch 153

← le. dial. (Kšbd) *sv́ötk*, *sv́eⁱtk* (s. le. *świedek*, [s. / v.] le. [dial.] *świadek*) ‘liudininkas (ir vestuvių dalyvis) ir kt.’ (SW VI: 766–767; SSt IX: 46–47; Linde V: 473; AGM X[2]: 79; MAGP VIII[2]: 23, 25),

‖ s. blr. *сведокъ*, *светокъ* ‘liudininkas; asmuo, kviečiamas į teismą kaip liudininkas’ (ГСБМ XXXI: 77–78) ∌ blr. *све́дка* ‘liudininkas’ (ТСБМ V[1]: 84; СБГП IV: 384; ЭСБМ XII: 14)

svodzba (sf.) ‘vestuvės’: Chyl Teis. 14.10 *Kad atajo tewas jo anoſp źmonoſp, tada padare tęn Simſon ſwodzbą: teypo nes paprasdawo daryt jaunikiey*; Chyl Teis. 14.12 *Ó Simſon tare jemus, doſiu dabar atmint jumus paſaką, jeygu mi ją iźguldyſite gierey toſe ſeptynioſe ſwodzbos dienoſe ir iſzraſit, tada doſiu jumus kiaturas-deſzymtis płonu drobes-rubu, ir tris-deſzymtis atmaynomurubu* (dar žr. Skardžius IV: 270)

← le. dial. *swadzba* ([s. / v.] le. *swadźba*) ‘vestuvės; piršlybos; vestuvininkų būrys’ (SW VI: 523; SSt VIII: 508; Linde V: 469; Karłowicz V: 268),

‖ blr. dial. *сва́дзьба* ‘vestuvės; vestuvininkų būrys’ (СБГП IV: 380; ЭСБМ XII: 9)

Š

šklénka 1 (sf.), ***šklėnkà*** 2, 4 ‘s t i k l i n ė ’ ZtŽ 666; ZŠT I: 124

← v. le. (dial.) *śklanka*, le. *szklanka* ‘stiklinis indas be ąsų; bet koks stiklinis indas; butelis’ (SW VI: 619; Linde V: 254; Karłowicz V: 300),

‖ blr. (dial.) *шкля́нка* ‘stiklas; stiklinė’ (Носовичъ 1984: 711; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349; СБГП V: 480; Сцяцко 1972: 81) – dėl kilmės žr. *šklẽnas*

šklẽnas 2 (sm.) **1**. ‘s t i k l a s ’; **2**. ‘l e m p o s s t i k l i n i s c i l i n d r a s ’ ZtŽ 666; ZŠT II: 66, 245

← s. / v. le. (dial.) *śklanny*, le. (dial.) *szklan(n)y* ‘stiklinis ir kt.’ / le. *szklanno* (adv.) ‘kaip stiklas’ ↔ (v.) le. *śkło*, le. *szkło*, ‘stiklas; stiklo gaminys ir kt.’ (< go. *stikls* ‘[geriamoji] taurė’ PvK 10.15 [SW VI: 619, 621; SSt VIII: 560; Linde V: 254, 256; Karłowicz V: 300; Brückner 1985: 549; Lehmann 1986: 325]),

‖ blr. (dial.) *шкля́ны(й)*, *-а́я* ‘stiklinis’ ↔ blr. *шкло* ‘stiklas’ (Носовичъ 1984: 711; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349; СБГП V: 479–480; Сцяцко 1972: 119)

švočkà 2 (sf.) ‘s i u v ė j a ’ NdŽ: *Atvažiavo nauja švočkà* Ūd; *Įeis ir mergos – švočkos, pakajavosios* J. Žem

← (s. / v.) le. (dial.) *szwaczka* ‘siuvėja’ (SW VI: 690; Linde V: 577; SSt VIII: 588; MAGP V^2: 104–105),

‖ blr. (dial.) *шва́чка* ‘siuvėja’ (Носовичъ 1984: 708; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 349; ТС V: 323; СБГП V: 475; Бялькевіч 1970: 496; Расторгуев 1973: 287) – dėl kilmės žr. StEB I γγγ. I.1. poskyrį (s. v. *švaĩka*)

T

***taksà** 2 (sf.) Š, DŽ **1**. ‘nustatyta kaina ar atlyginimo norma’ M, L, Rtr, NdŽ, TrpŽ: *Už tàksą parduoti* KŽ; *Atsilygino už žemę iš tos taksos, kuri jai (žemei) vietos žmonių nustatyta* J. Jabl; **2**. ‘varžytynės, aukcionas’ NdŽ, KŽ

← (v.) le. *taksa* ‘(valstybinis) įkainis; mokestis’ (< V. lo. *taxa* ‘įkainis, mokestis; užstatas’ [SW VII: 11; Linde V: 595; ЭСБМ XIII: 183; Blaise 1994: 903]) → s. blr. *макса* ‘mokestis, įkainis’ (Булыка 1980: 78), blr. *макса* ‘mokesčio dydis, daikto įkainis’ (ТСБМ V[1]: 463)

tãksas 2 (sm.) K, NdŽ, Brs, *tàksas* (2) KŽ **1**. ‘nustatyta kaina ar atlyginimo norma’ K, NdŽ, KŽ; **2**. ‘varžytynės, aukcionas’ N, K II 224, M, Žem, FrnW, Brs: *Kaimynas šiandien į Priekulę, į malkos taksą išejo* Prk; *Į taksą niekados nejo* S. Dauk; *Paskirtoj dienoj takso (licitacijos) nuejo kareivis pas poną* BsMt II 102 (Tl) (LKŽe; dar žr. ŠVŽŽ II: 320) – žr. ***taksà*

testameñtas 2 (sm.) KB II 60, Rtr, DŽ, KŽ, ***testãmentas*** 1 Skr, PK 14.71, Q 520, H, L **1**. ‘(nj.) oficialus dokumentas, kuriame pareiškiama kieno nors paskutinė valia’ R, MŽ, N, K, M: *Įvykdytas įžymiojo lietuvių rašytojo Jono Biliūno testamentas* sp; *Testamentą darau* SD 369; *Prieš pat mirtį testameñtą padarė* Grv ir kt. (DrskŽ, Bdr, JD 1511, ŽCh 301, SD 52, 436, S. Dauk, NdŽ, LTE IV 495); **2**. ‘(bažn.) susitarimas, sutartis, sandora’: *Tas est teisiausiasis liudymas ir testamentas nuogi keturių evangelistų parašytas* Mž 25; *Anas, būdamas sūnum Zacharijošiaus, kunigo seno testamento, nedaris to, bet ažulaikis jį visame nepalytėtą* SP II 74; *Bažnyčia seno testamento* SD 107; *Skrynia testamento* DK 164; **3**. ‘(bažn.) ‘Šventojo Rašto Naujasis įstatymas’ N

← (s. / v.) le. *testament* ‘turto padalijimo dokumentas mirties atveju, paskutinioji valia; Senasis ir Naujasis Testamentas (Biblija); toks žaidimas; stovis, padėtis’ (< V. lo. *testamentum* ‘turto palikimas mirties atveju; bet koks rašytinis dokumentas; karališkoji privilegija; sutartis; Naujasis Testamentas; liudijimas’ ← lo. *testāmentum* ‘testamentas; Senasis / Naujasis Testamentas’ [SW VII: 53; Linde V: 622; Szczepankowska I: 142; Niermeyer 1976: 1026; Lewis, Short 1958: 1863; dar žr. Dini 1990: 239]) → s. blr. *тестамент*ъ ‘turto padalijimo dokumentas mirties atveju, paskutinioji valia’ (ГСБМ XXXIII: 290–291), blr. *тэстáмент(ъ)* ‘Senasis ir Naujasis Testamentas (Biblija); priesakas; palikimas’ (Носовичъ 1984: 646; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 318),

‖ bžn. sl. (r.) *тестамéнтъ* ‘turto padalijimo dokumentas mirties atveju, paskutinioji valia’ (Дьяченко 1993: 716; dar žr. ЕСУМ V: 561 [lotynizmas]) – dar žr. StEB I ɣɣɣ. poskyrio II.5.1. tipą (s. v. *dastameñtas*)

****tìtulas** 1 (sm.) DŽ, KŽ, ***titùlas*** 2 DP 20, 186, Rtr **1**. ‘paveldimasis giminės

arba suteiktinis garbės vardas (grafas, baronas, lordas ir kt.)' SD 376, BzF 189, Š: *Tìtulą įgyti, suteikti* NdŽ; *Titulų knyga* LL 260; *Grafo, bajoro titulas atidaro visur duris* J. Marc; *Kreipiantis į asmenį, turintį kelis titulus, minimas tik vienas, visų aukščiausias* rš; 'pavadinimas, vardas' DP 461, MP 65: *Tad jus popiežnykai stabmeldžiais ir kitais patvarnais titulais algos* DP 534 ir kt. (DP 100, 467, SP I 222); **2**. 'knygos ar straipsnio antraštė, užrašas' NdŽ; **3**. '(ekon.) kapitalinės statybos sąmata pagal objektus, surašomus į titulinį sąrašą' TrpŽ; **4**. '(teis.) kurios nors subjektinės teisės pagrindas' TrpŽ

← (v.) le. *tytuł* 'užrašas, antraštė; rango, kilmės, užimamų pareigų pavadinimas; epitetas; pravardė; pretekstas; praba' (< V. lo. *titulus* 'paminklas; antkapis; riboženklis; paveldimas kilmės pavadinimas; tikrinis pavadinimas, vardas; dokumentas, aktas ir kt.' [SW VII: 194; Linde V: 704; Фасмер IV: 62; LEW 1104; Niermeyer 1976: 1029–1030; Walde, Hofmann II: 686–687; plg. Moszyńska 1975: 211]) → s. blr. *титулъ*, *тытулъ* 'titulas; vardas, pavadinimas; užrašas; parašas; knygos antraštė; titlas' (ГСБМ XXXIII: 310–312; Булыка 1980: 188), blr. *ты́тул* 'rango, kilmės, užimamų pareigų pavadinimas' (ТСБМ V[1]: 567; РБС III: 522), r. *титу́лъ* 'antraštė; rango, kilmės, užimamų pareigų pavadinimas' (Даль IV: 406)

*****tradìcija*** 1 (sf.) RŽ, DŽ, NdŽ, TŽŽ, ***tradicijà*** 2 DP 455, 587, L, Rtr **1**. 'papročių, apeigų, vaizdinių, idėjų, simbolių išlaikymas, perdavimas iš kartos į kartą': *Gyva tradicija ir improvizacija – svarbiausi dainų variantų kūrimosi veiksniai* LK XI 344; **2**. 'išlaikyti, paveldėti papročiai, apeigos, vaizdiniai, idėjos, simboliai': *Juk Mažvydas rašė pirmąją lietuvišką knygą. Rašto tradicijų dar nebuvo* B XIV 42; *Lietuvių poezijos tradicijos atsispindi pirmajame lietuviškame Baranausko eilėraštyje* rš; *Audimo, ypač dekoratyvinių audinių, tradicijos kiek stipriau laikosi pietryčių Lietuvoje* rš; *Įvadinėjimas šventųjų... buvo krikščionystėje... nepertraukta tradicija* DP 539

← v. le. *tradycyja* (le. *tradycja*) 'būdas, kuriuo perteikiamos žinios jaunajai kartai ir kt.' (< V. lo. *traditio* 'perdavimas, tradicija; paaiškinimas; išdavystė ir kt.' ← lo. *trāditio* 'perdavimas, įteikimas ir kt.' [SW VII: 91; Linde V: 643; ЭСБМ XIII: 327; Blaise 1994: 921]) → s. blr. *традыцыя*, *традыция* 'tradicija' (ГСБМ XXXIII: 414), blr. *традыцыя* 't. p.' (ТСБМ V[1]: 503)

*****traktúoti***, ***-úoja***, ***-ãvo*** (verb. tr.) 'aiškinti, svarstyti, reikšti savo požiūrį' DŽ, NdŽ, FrnW, TrpŽ, L: *„Trečiafrontininkai" savo kūryboje iškėlė naujų temų arba naujai traktavo tradicines lietuvių literatūros temas* rš; *Abi prakalbos autoriaus traktuotos kaip priedai* rš; *Mechanikos raidoje svorio sąvoka buvo traktuojama nevienodai* rš

↔ (v.) le. *traktować* 'darbuotis; praktikuoti; derėtis, susitarti; aiškinti, svarstyti; pranašauti; ką nors veikti ir kt.' (< V. lo. *tractare* 'atidėti; aiškinti, komentuoti; detalizuoti; sakyti pamokslą; apžiūrėti ligonį ir kt.' [SW VII: 95; Linde V: 646; Smolińska 1983: 191;

Sokólska 1999: 147; Фасмер IV: 93; ЭСБМ XIII: 333; Niermeyer 1976: 1035]) → s. blr. *трактовати* ‘aiškinti; šnekučiuotis ir kt.’ (ГСБМ XXXIII: 416), blr. *трактава́ць* ‘aptarti; aiškinti; suvokti, mąstyti’ (ТСБМ V[1]: 504), r. *трактова́ть* ‘apmąstyti; rašyti; susitarti’ (Даль IV: 425)

U

utovà 2 (sf.) ‘sutartis’ ZtŽ 723

← (s. / v.) le. *utowa* ‘sutartis; testamentas’ (SW VII: 301; Linde VI: 58; SSt IX: 393–394),

‖ blr. *умóва* ‘susitarimas, sutartis; sąlyga; kontraktas’ (Носовичъ 1984: 658; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 325) ≠ s. r. **в***мова* ‘sąlyga’ (Срезневскій III: 1207)

*****universãlas*** 2 (sm.) ‘(istor.) Lenkijos karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir kitų didikų visuotinis (ppr. politinis) raštas, laiškas, reguliuojantis įvairias valdymo sritis’ NdŽ, LTE XI 549: *Universalai turėjo būti paskelbti vėliausiai dvi savaites iki seimelių sušaukimo* MLTE III 174

← (v.) le. *uniwersał* ‘kreipimosi į minią raštas; karaliaus raštas senato nariams ir kilmingiesiems’ (< V. lo. *universale* ‘pagrindinė savybė, nuostata; Lenkijos karaliaus laiškas didikams’ [SW VII: 311; Linde VI: 62; plg. Blaise 1994: 939–940; Moszyńska 1975: 211]) → s. blr. *универсалъ* ‘įsakas, nurodymas’ (СЛw; Булыка 1980: 58), blr. *унівэрсал* ‘manifestas’ (Байкоў, Некрашэвіч 1993: 325)

uparà 2 (sf.) NdŽ, Rs, 4 NmŽ, ***ùpara*** 1 Sv, Dkk **1**. ‘užsispyrimas, atkaklumas, aikštingumas, įnoringumas’ MP 161, Tat, M, FrnW, KŽ: *Jos didė uparà* J; *Eikit artų, nekėlę uparos!* Šmn; *Už kožną pačios ùparą ir ožį (vyras) engė kailį* PP 85 /\ *Pakara dangų, o upara peklą pelno* Jzm; **2**. ‘pyktis, apmaudas, puikybė’ Vkš, Rt, Jdr, Nmk, Žg: *Ans iš upãros ka jau pasako!* Skdv; *Jau tokia uparà paėmė, rodos, viską būčiau sudaužęs!* Jrb; *Uparą reik valdyti* Gr; *Sako, kas be kraujo, tas be upãros* Lkv ir kt. (S. Dauk, Sln, LTR [Vdk])

← s. / v. le. *upora* ‘atkaklus nepaklusnumas; atkaklumas, užsispyrimas’ (SSt IX: 417; Linde VI: 72),

‖ blr. *упóра* ‘užsispyrimas’ (Носовичъ 1984: 662)

ušõkas 2 (sm.) NdŽ, ***ùšokas*** 1 NdŽ, FrnW **1**. ‘durų ar langų įstatomieji rėmai, staktos’ J, Alk, Kv, Eržv, Rs, Nmk, Žlb, Krkn, Rd, Pn, Srv, Pbs, Pg, Šš: *Ušõkas – tai medis, kur zovieckai įkalti* Ar; *Kriūkus įkala į ušokùs* Krk; *Kaip dėjau galvą ušõkan!* Žl ir kt. (Grk, VŽ 1905: 229, LTR [Vl], Ch 52); **2**. ‘kampas’ NdŽ

← (v.) le. *uszak* ‘durų vyriai; durų stakta, lango rėmas ir kt.’ (SW VII: 384; Linde VI: 101; dar žr. ALEW II: 1158),

‖ blr. dial. *ушáк* ‘durų stakta’ (СБГП V: 254; ЭСБМ II: 241)

V

viedzmà 2 (sf.) ‘r a g a n a’ Žmt: *Viẽdzma, ką tu darai!* Bgs; *Tu, viẽdzma, eini liežuvį iškišus!* Ut (LKŽe; dar žr. ZtŽ 768)

← v. le. *wiedzma* (le. [dial.] *wiedźma*) ‘burtininkė; šikšnosparnio patelė; ragana’ (Linde VI: 199; SW VII: 562; Karłowicz VI: 109),

‖ blr. *ве́дзьма* ‘ragana’ (ТСБМ I: 473; ЭСБМ II: 80)

*****vigìlija*** 1 (sf.) ‘(bažn.) d i d e l ė s š v e n t ė s i š v a k a r ė s’ NdŽ, KŽ, TŽŽ, WP 124, L, Rtr: *O kiti laukia vigilijos ir nakties pirm Kalėdų* DP 30; *Diena buvo vigilija Velykų* DP 176; *Seniau žmonės švento Jurgio vigilijoj turėdavo nešti bažnyčion dovanų* LTs IV 580

← v. le. *wigilija* (le. *wigilja*) ‘šventės, siejamos su pasninku, išvakarės; Kūčios; Kūčių vakarienė ir kt.’ (< V. lo. *vigilia* ‘maldų vakaras; Kūčių vakaras; Kūčios ir kt.’ [SW VII: 604–605; Linde VI: 231; Lisowski, Migdał 1994: 111; Niermeyer 1976: 1100–1101]) → blr. dial. *вігі́лія* ‘katalikų šventinė vakarienė Kalėdų išvakarėse’ (Цыхун 1993: 28)

*****vikarius*** (sm.) ‘v i e t i n i n k a s , p a v a d u o t o j a s’ P. Skar: *Darau jus vikariumis savais: savon vieton jus siunčiu ir urėdą mano tikrai jumus duomi* DP 206; ***vikorius*** ‘t . p .’ P. Skar: *Petras kaip ir V(iešpatis) vaikščiodamas ant vandenių, parodės vienu vikoriumi, tai yra vietininku Christaus* DP 612; *Kursai piemuo prieg avių negyvena, tiektai per vikorius urėdą piemenišką atateisia... tas neest tikruoju piemenimi* DP 247

← s. le. *wikaryj* ‘jaunesnysis kunigas, kunigo pagalbininkas; provinciolas’, (v.) le. *wikary*, le. *wikarjusz* ‘pavaduotojas; kunigo pagalbininkas’ (< V. lo. *vicarius* ‘vyskupo pagalbininkas, vyskupas augziliaras; kunigo pagalbininkas; altarista ir kt.’ [SW VII: 605; Linde VI: 232; SSt X: 222; Kudzinowski 1974: 101; Moszyńska 1975: 211; Фасмер I: 314; plg. ЭСБМ II: 134; Niermeyer 1976: 1089–1091]) → s. blr. *викарий*, *викарый* (*викарей*) ‘archijerėjaus pavaduotojas stačiatikių bažnyčioje; vyskupo ar katalikų kunigo pagalbininkas’ (ГСБМ III: 262–263; Булыка 1980: 170), blr. *вікáрый* ‘t. p.’ (ТСБМ I: 489), r. *викарій* ‘pagalbininkas’ (Даль I: 204)

Z

zbõnas 2 (sm.) ‘ą s o t i s’ K, K. Būg, Š, FrnW, NdŽ, LzŽ, ZtŽ, SD 128, 65, Sut, N: *Zbonas didis iž stiklo arba iž molio, ankšto kaklo* SD 5; *Pilną zbõną atanešė* OZ 60; *Rankelė trūko, zbõnas an žemės, i pienas išsilėj(o)* Vlk ir kt. (Grv, DP 615, Bt Mr. 14.13, Švnč, Drsk) (LKŽe; dar žr. ZtŽ 242; ZŠT II: 46)

← s. / v. le. *zban*, le. dial. *zbán* ‘pilvotas indas su ąsa gėrimams; skysčių matas’ (SW VIII: 375; Linde I: 839; SSt II: 251; Reczek 1968: 84; Karłowicz VI: 343; Popowska-Taborska 2004: 272–273; dar žr. Palionis 1967: 275),

‖ blr. (dial.) *збан* ‘molinis indas; ąsotis’ (ТСБМ II: 426; СБГП II: 275; ТС II: 135–136; ЭСБМ III: 313) ∌ r. *жбанъ* ‘ąsotis’ (Даль I: 528; plg. Фасмер II: 36–37)

uzbõnas 2 (sm.) ‘ą s o t i s’ I, [K], J, K. Būg, NdŽ, FrnW, KŽ, DrskŽ, Ss, Kdn, Ut, Žl, Žg, Kos 57, N, BS 48, Rtr, Š: *Uzbõnai krautuvė(je) yr brangi* Pln; *Uzbõnas su ausike iš akmino buvo iškaltas* Vvr; *Tiek prilaidžiau pieno nūnai, kad uzbonėlin nesulindo* Lš ir kt. (Yl, DrskD 72, JD 7, Trk, JT 306, Ds, Švnč, Šk, M, LzŽ, Slm); ‘k i e k i s , t e l p a n t i s į š į i n d ą’ Kp: *Vestuvės buvo tokios paprastos, alaus uzbõną pastatys an stalo* Klk; *Grikiai uzbonėliu medų pilsto, liepa – kubilais* rš – žr. *zbõnas* (su protetiniu *u-* [žr. Zinkevičius 1966: 135; dar žr. Адомавичюте 1982: 47; LKE 590])

uzbonẽlis 2 (sm.) ‘t o k i a d a r ž e l i o g ė l ė’ Grž, Sv ⇦ *uzbõnas*

zdrajáuti, ***-áuja***, ***-ãvo*** (verb. intr.) ‘p l ė š i k a u t i’ [K], KŽ, Q 391, N

↔ (v.) le. *zbroić* ‘padaryti, atlikti ką bloga; nusikalsti; pridaryti eibių’ (SW VIII: 392; Linde VI: 850),

‖ blr. *збро́иць* ‘pridaryti eibių; daryti tai, kas uždrausta’ (Носовичъ 1984: 196; ЭСБМ III: 315–316)

zgadlỹvas, ***-à*** 4 (adj.) ‘ t a i k u s , s u g y v e n a m a s’ NdŽ, J, KŽ

← (v.) le. *zgodliwy* ‘taikingas; siekiantis taikos, susitarimo; vienodas; tinkamas, reikalingas; naudingas’ (SW VIII: 476–477; Linde VI: 910),

‖ blr. *згóдливый* ‘taikingas’ (Носовичъ 1984: 202; Байкоў, Некрашэвіч 1993: 124)

zvanìkas, ***-ė*** 2 (smob.) ‘v a r p i n i n k a s’ Jrb; ***zvanỹkas*** ‘t . p .’ OZ 65

↔ (v.) le. *dzwonnik* ‘varpininkas’ (SW I: 666; Linde I: 614)[265],

‖ blr. dial. *звóннік* ‘varpininkas’ (Сцяшковіч 1983: 170)

zvãnininkas (*-inykas* M), *-ė* 1 (smob.) K II 12, K, Rtr, NdŽ, KŽ, Bt, Vkš, *zvaniniñkas* 2 ‘v a r p i n i n k a s’ J, BS 37, N: *Buvo toks Medingėnūse vokytys, toks zvãnininkas* Žr; *Ilgus laikus dirbau pri bažnyčios, buvau zvãnininku* Kltn – žr. *zvaniñkas*

zvaniñkas, *-ė* 2 (smob.) ‘v a r p i n i n k a s’ NdŽ, Trgn, Kos 59: *Zvanỹkas sėdi ir zvanija* Aps; *Būdavo, zvanỹkas važinėja – bulbauna* Dglš; *Jau zvanỹkas pazvanijo ant poterių* Dglš – žr. *zvanìkas*, *zvanỹkas*

[265] Dėl *dz-* / *z-* santykio, plg. le. dial. (DLd [Kujawy], MLd [Kraków] ir kt.) *dzwon* ‘varpas’ / *zwon* ‘t. p.’ (Karłowicz I: 447, VI: 424).

Kregždys, **Rolandas**

Kr-151 Lietuvių kalbos polonizmų žodynas / Słownik polonizmów w języku litewskim (Studia Etymologica Baltica II): mokslinis žodynas / Rolandas Kregždys – Vilnius : Lietuvių kalbos institutas, 2016. – 764 p.

ISBN 978-609-411-171-6

ISSN 2424-5615

Studia Etymologica Baltica II (StEB II) publikuojamas leksikologinis lietuvių kalbos lenkybių sąvadas *Lietuvių kalbos polonizmų žodynas / Słownik polonizmów w języku litewskim*, kuriame polonizmai suskirstyti į 3 (monogeninių, neapibrėžtųjų, alternatyviųjų) grupes.

Tai išsamus lietuvių kalbos polonizmų žodynas, grįstas detalia etninės leksemų identifikacijos analize, kurios esminis rezultatas – skolinių iš lenkų ir gudų kalbų bei rusizmų, o taip pat germanizmų, lotynizmų bei hebraizmų distinkcija ir kodifikavimas.

Veikalas yra skirtas ne tik specialistams (lingvistams, istorikams, kultūrologams, sociologams), bet ir visiems, besidomintiems lietuvių ir lenkų tautų kalbinio ir kultūrinio paveldo autentiškų reliktų verifikacija.

Rolandas Kregždys

LIETUVIŲ KALBOS POLONIZMŲ ŽODYNAS /
SŁOWNIK POLONIZMÓW W JĘZYKU LITEWSKIM

Mokslinis žodynas

Redaktorė – Margarita Dautartienė
Dailininkė ir maketuotoja – Skaistė Ašmenavičiūtė
Tiražas – 300 egz.

Išleido Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius, *www.lki.lt*
Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

Studia Etymologica Baltica (StEB) – recenzuojamas ir redakcinę kolegiją turintis tęstinis mokslo leidinys, pradėtas publikuoti 2016 m. Lietuvių kalbos institute.

StEB spausdinami mokslo studijos, monografijos bei moksliniai žodynai, kurių tiriamasis objektas – lietuvių ir / ar kitų baltų (latvių, prūsų) kalbų struktūriniai elementai (žodžiai, afiksai, frazeologizmai ir kiti sintaksiniai junginiai), šių kalbos ženklų lyginamoji istorinė analizė resp. dinamiškų ir invariatyvių (etiologijos aspektu) elementų identifikacija ir kodifikacija.

ISBN 978-609-411-171-6